

John Adams
Library.

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY

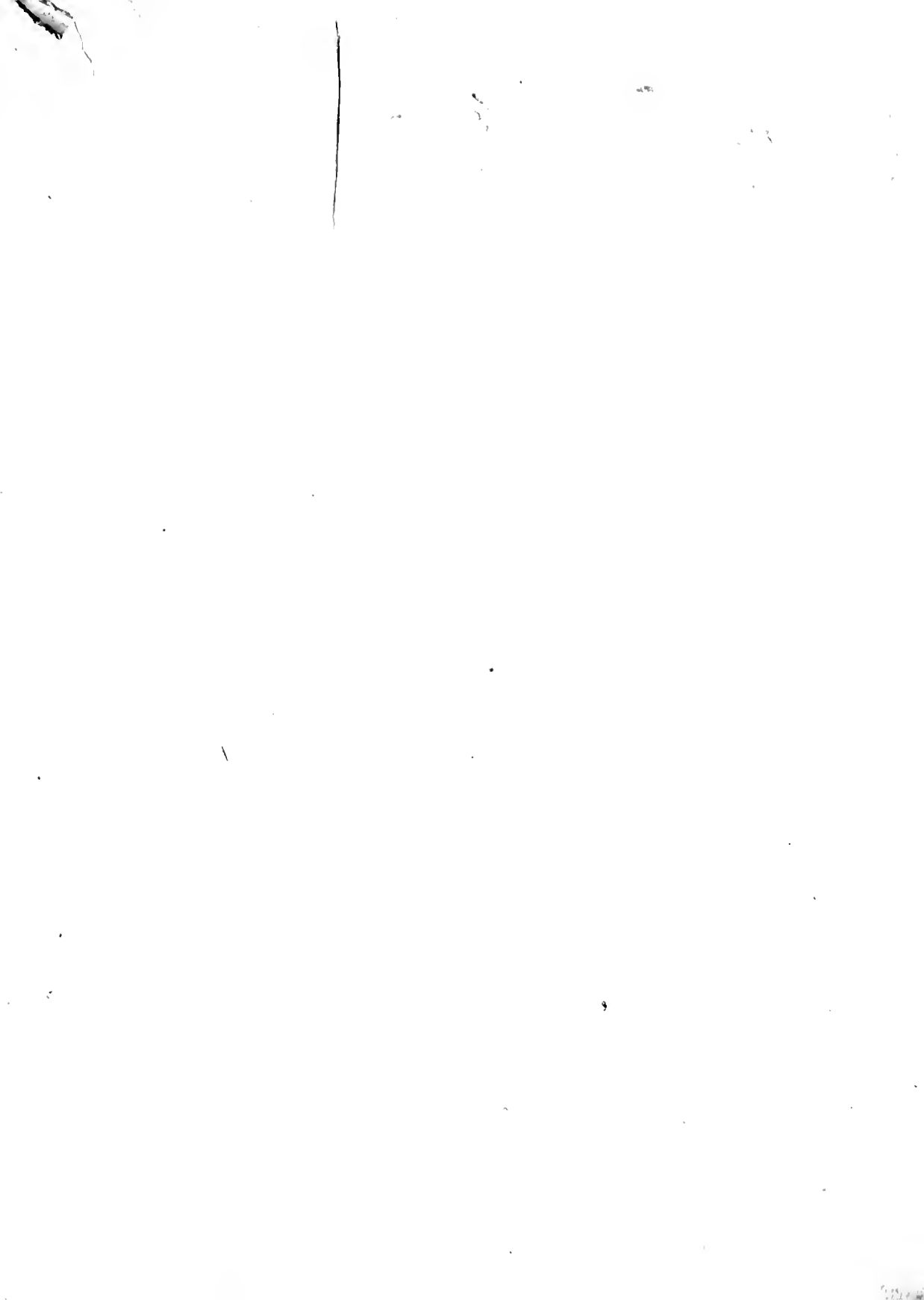

SHELF N^o

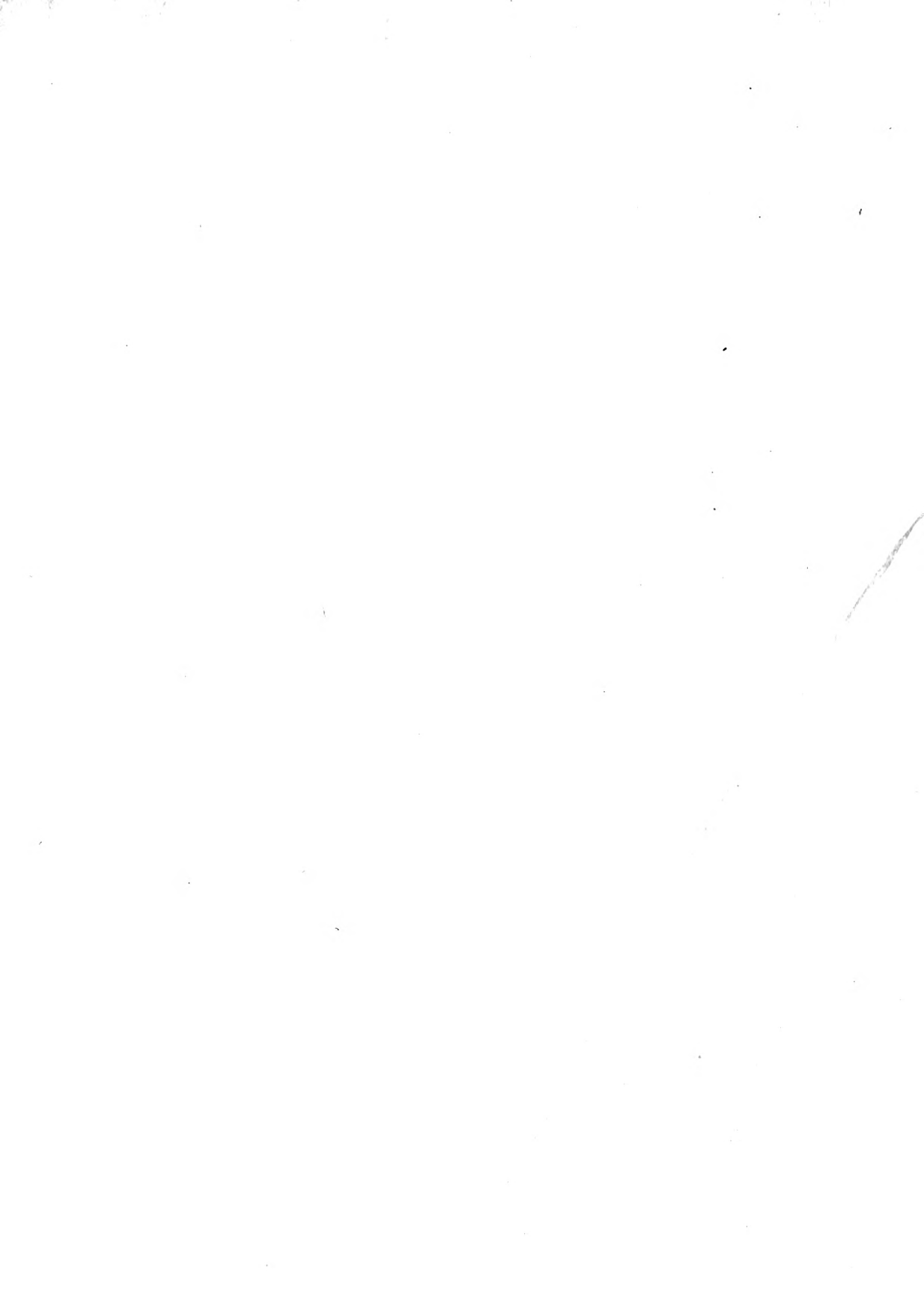
ADAMS

103.1

Edm. Falconberg

DN. ROBERTI

John Adams.

CLARISSIMI AC
CELEBERRIMI IC.
PRAXIS, SEV

TRACTATUS,
Vulgo

ADVOCATORVM
DICTUS,

hac editione, aliaꝫ insuper ex celeberrimis nostri temporis Practicis, plus quam ducentis
in locis, adiectis, & hoc signo [] inclusæ sunt,
Studio, & opera

in fine etiam subditæ sunt Disputationes quasi legalium, cum Repetitione l. is. potest. ff. de acquir. hered. & l. si alibi
ff. de procu. SINGVLARIA ITEM ET IURIS NOTABILIA, cum declarationib, ad varias leges,
& §§. eiusdem ROBERTI MARANTÆ

Transmisso Indice singulorum Tractatum locupletissimo.

Apud Geruinum & Engelbertum Gymnicum.

Handwritten scribbles at the top left of the page.

x² 10480 103.1

INDEX ALPHABETI- CVS IN PRACTICAM AVREAM

D. ROBERTI MARANTÆ
VENVSINI.

A.

ABBATIS maior est potestas in monacham regula-
rem quam Episcopi in clericum secularem,
part. 6. de appell. nu. 335. pag. 426

Abolitus absolutus importat conditionem, part. 6. de
cit. nu. 57. circa medium 247

Abolitio criminis quid, & qualiter, & à quo conceda-
tur, & quousque abolitionis effectus, part. 6. de inquisi-
t. nu. 82. 222

Absens, part. 6. non possit per proclamam citari, part. 6. de cit.
nu. 110. 253

Absenti, in bona cum est factio la. missio, debent eius con-
silia & iurisper publicum proclamam citari, ibi l. nu. 107
123

Abolitus simpliciter concessi, à pluribus excommuni-
catis, non omnes referuntur, part. 4. distinct. 9. nu-
m. 67. 119

Abolutio à iuramento concessa per iudicem ecclesi-
asticum non potest iudex laicus de eius nullitate cognoscere.
part. 4. dist. 11. nu. 68. 150

Absolutus de crimine, non potest amplius accusari, nisi
sententia absolutoria lata esset ab observatione iudicij,
part. 6. de iur. nu. 52. 217

Absolutus per transactionem, quando possit iterum accu-
sari, ibi nu. 53. 217

Absolutus in foro animi, potest iterum accusari in foro
terrestri, ibi nu. 87. 223

Absolutoria ab observatione iudicij fertur etiam in cau-
sa appellationis, cum iudex cause principalis protu-
lit sententiam super processu inualido, part. 5. n. 51. 203

Absolutoria ab observatione iudicij, quando ferenda ibi d.
nu. 52. & 53. ibi.

Absolutoria ab observatione iudicij, quando habea tur
pro defunctiva, ibi nu. 54. ibid.

Absolutoria ab observatione iudicij esse interlocutori-
am, part. 6. de sententia, nu. 53. 365

Accusatoris quod sit, part. 2. nu. 30. 8

Accidentalia iustorum, & contra factum que dicuntur,
part. 2. num. 30. & an per partes tolli possint, ibi nu.
44. 10

Accusator agens mere criminaliter, non potest estimare
iniuriam, sed iudex tantum, parte quarta distinct. 1.
nu. 11. 37

Accusator non admittitur in Regno, nisi suam vel suorum
iniuriam prosequatur part. 4. distinct. 9. nu. 57. 58
fol. 63. & part. 6. de inquis. nu. 59. 219

Accusator colludens seu pœnitens cum accusato, qua-
liter puniatur, & quando presumatur collusio, part. 6. de
in iur. nu. 77. 221

Accusator consanguineus, pro iniuria consanguinei, usque
ad quem gradum admittatur, in d. part. 6. de inquisi-
t. n. 62. & nu. 72. 220

Accusator non comparens vel desistens ante, vel post li-
tem contestatam, qualiter puniatur, ibidem numero
80. 224

Accusator si se absceat, qualiter iudex procedere debeat
ib. nu. 81. 222

Accusator desistere potest, ante quam reus compareat, cui
non vertitur interesse sibi ib. nu. 82. ibi.

Accusator a l. instantiam Rei tenetur exprimere diem
commisssi criminis in libello, part. 6. de libello oblat. nis,
14. 26

Accusatore si intervenientio, an & quando cesset inquisi-
tio part. 6. de inquisi. nu. 38. cum plurib. sequen. &
nu. 39. 215

Accusatore remittente iniuriam, pendente accusatione,
an possit iudex procedere, iudicio principis preceden-
te, ibi n. 56. 217

Accusatore mortuo, iudex accusationem prosequitur ex
officio, contra accusatum, ibi nu. 180. 233

Accusatus, an & quando possit reaccusare accusatorem,
eiusque filios, parentes, aut fratres part. 4. dist. 6. nu.
18. & 54. 103

Accusatus de sola iniuria, ob homicidium, an possit ite-
rum accusari de eodem homicidio, ad pœnam legis
Civ. Et quid in alijs delictis, part. 6. de inquisi. nu-
mero 90. & 91. 223

Accusatus ab uno, an & quando pendente accusatione,
possit a seipso ab alio de eodem crimine accusari,
ib. nu. 94. 95. 224

Accusatus, & puniatur coram iudice Ecclesiastico, an pos-
sit

I N D E X

- sui iterum accusari, & puniri in iudicio seculari, & e-*
contra. ib. nu. 97. 225
Accusatus de crimine, qui fuit contumax potest iterum
de eodem crimine accusari, & opponere nequit. quod
alias fuerit accusatus. ib. nu. 98. ibid.
Accusatus de crimine, non expressa qualitate, qua crim-
grauabatur, an possit iterum accusari, cum illa qualita-
te, ut grauius puniatur. ib. nu. 100. ibid.
Reliqua vide infra in lit. T. in verbo transigentibus.
Accusare potest consanguineus pro iniuria facta consan-
guineo criminaliter tantum, non autem ciuilitate ad e-
ssimationem, nisi solus pater, maritus. part. 6. de in-
quisit. 100. nu. 50. 218
Accusari quis potius non potest de eodem crimine. Fallit
in pluribus casibus. ib. nu. 49. 216
Accusari potest ad solutus, de tertio, qui suam, vel suorum
iniuriam prosequitur, & accusationem ab alio insti-
tuto iam ignorat. ib. nu. 54. 217
Accusari an possit ab alio, qui transiit de crimine cum
uno accusatore. ib. nu. 55. 56. & 57. ib. 216
Accusari quis potest de crimine, de quo per viam excep-
tionis cognitum fuit. Idem si primo fuit cognitum per
viam denunciationis Evangelicæ. ibid. in numero 85.
86. 222
Accusari potest de crimine, qui fuit absolutus à sacerdo-
te in foro pœnitentiæ. ib. nu. 87. 223
Accusari quis nequit pluries de eodem crimine, & ob eo-
dem sed à tertio sic, cum non fuit iusticiè pœnitens,
alias nec à tertio. ibidem nu. 92. 93. & 94. 223. &
224
Acta iudicij an fieri possint in die feriato. part. 4. dist. in.
16. nu. 81. cum seqq. fol. 181. Et de actor. edit. nu. 10. &
sequenti. ib. 348
Acta facta in curia nundinaria in die feriato ad hono-
rem D. an valeant. dist. dist. 16. nu. 87. cum plur. seqq.
vsq. ad fin. 182
Actio pœnitentiæ, instantia perempta. part. 6. num. 59.
204
Actio facta in una instantia, an fidem faciant in alia. Et
an replicari possint coram iudice secunda instantia.
ib. & nu. 56. 203
Actio in njo. non ordinariæ, sed etiam pœnitentiæ, in cau-
sa criminali, per lapsum instantiæ, percutit. ibid. nu.
57. ibid.
Actio, quam percant finitæ instantiæ, aliter, quam per
lapsum temporis. ibid. nu. 62. ibid.
Actio in ven. voluntariæ, veniunt appell. actorum. part. 6.
de actor. edit. nu. 5. 344
Actio iudicij & actio litis, siue causæ, que dicantur
part. 5. de i. si. 1. nu. 55. 203
Actio gestis, & monumenta, quomodo inter se differant.
part. 6. de actor. edit. nu. 1. 345
Actio iudicij, et an filij faciant que requirantur.
ib. nu. 16. & seqq. 349
Actio iudicij, an d. pœnitentiæ, pœnitentiæ a. l. i. nec p. part.
pro alio pœnitentiæ. ib. nu. 13. 346
Actio in iudicij de d. pœnitentiæ, in. i. nu. d. Reg. cr. iudicij,
vel per duos scriptores priuatos, de iure communi, &
quid, eruetur in Regno. ib. nu. 22. ib.
Actio scripta per priuatum in loco, ubi priuatus a. l. i. nu.
magister eff. consuevit, an faciant publicam fidem, &
an iste communi error ius faciat. ibidem num. 24.
26. 347
Actio reciproca, scripta per priuatum, per alteram partem
impugnari non possunt. ib. nu. & i. d. e. ib.
Actio iudicij in scriptis celebrari debent, alias non va-
lent, nisi in casibus breuioribus. ib. nu. 29. 348
Actio iudicij an per testes probari possint. nu. 30. ib.
Actio coram iudice, non requirunt testes, secus coram ar-
bitro. ib. 31. ibid.
Actio ante publicationem, publicam fidem non habent.
ibid. nu. 33. ibid.
Actio voluntaria iurisdictionis die feriato exerceri possunt
ib. nu. 39. ibid.
Actio pœnitentiæ, & requirunt celeritatem fieri non possunt die
feriato. ib. nu. 41. ib.
Actio die, non nocte fieri debent, maxime sententiæ. Et
quid, si consuetudo esset in contrarium. ibid. num. 30.
349
Actio iudicij, locum, mensuram, diem, & annum continere
debent, alias non valent. in d. part. 6. de actor. edit.
nu. 51. ib.
Actio omnia regulariter sunt edenda, alias potest ap-
pellari, & non edens pro, umitur in dolo. ibid. nu. 52.
ibid.
Actio non tenetur edere accitum siue salario. ibid. nu. 53.
350
Actio d. l. t. edicuntur que preuident interesse, etiam si
non sint ad eum instantiam celebrata: secus in instru-
mentis. ib. nu. 61. ib.
Actio iurisdictionis petentis edenda debent, fallit in libello. ib.
nu. 62. & 63. ib.
Actio originalia non debent edipari nec iudicij appellatio-
nis, sed solum cœpia, sub pœnitentiæ. ib. nu. 64. ib.
Actio edenda debent cum die, & conu. loco, & tempore. ib.
nu. 65. ib.
Actio iudicij edenda possunt milleies peti, iterum edenda: secus in
instrumento, quia regul. ar. non edenda, nisi semel. ib.
nu. 66. ib.
Actio voluntariæ iurisdictionis, & requirunt litem or-
ditionem possunt in omni loco expediri, etiam non
solito parte 6. de executor. ibidem numero. 80. & 87.
172
Actio debent fieri in illa die & hora que facta est citatio,
alia si fuerit ante, vel si remanuerit, non valent, nisi
citatio si contumax. ib. nu. 89. ib.
Actio appellatiue que criptura veniant. Et quid
requiratur. part. 6. de actor. edit. nu. 1. 343
Actio iudicij, si pœnitentiæ, pœnitentiæ. ib. nu. 14. 345
Actio iudicij, & pœnitentiæ, pœnitentiæ. ib. nu. 14. 345
349
Actio iudicij, & pœnitentiæ, pœnitentiæ, si iudicij
bet non aliter. ib. nu. 15. ib.
Actio iudicij, & pœnitentiæ, pœnitentiæ, si iudicij
bet non aliter. ib. nu. 15. ib.

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- reperiuntur, quibus potius debeat fides adhiberi, & secundum qua debeat iudicari. ib. nu. 52. ib.*
- Actus** vitiatu ex ordinis peruersione, in proce. num. 5. cum plur. seq. 1
- Actus** quando dicitur factus in figura iudicii, part. 2. n. 27. 7
- Actus** omnes voluntaria iurisdictionis possunt expelli die feriato, ad honorem Dei, contentioja non ut part. 4. dist. 15 num 86. 182
- Actus** expediti potest sine citatione, quando periculum est in mora part. 6. de citatio num. 15. 242
- Actus** celebratus ultra die termini, parte non citata, valet, si terminus statutus est ab homine, secus si à lege. ib. nu. 18. ib.
- Actus**, qui in consequentiam tangit præiudiciū alicuius, & non principaliter, eo non citato, fieri potest. ib. num. 30 244
- Actus** omnes expediti, contra eum, qui dolose litat, ne possit citari, eo non citato, ib. num. 36. ib.

 Item contra eum cui certum est nullam defensionem competere, ib. nu. 37. ib.
- Actus** omnes iudicarij expediti possunt inferri in missi. mo & vindictarum parte 6. de actorum e. i. u. numero 49 348.
- Actus** quando dicitur celebratus in scriptis part. 6. de appell. nu. 367. 399
- Actor** qui simul civiliter, & criminaliter agere vult, quomodo libellum formare debeat parte 4. num. 28, 40.
- Actor** reconuentus, an possit renunciare sue conuentioni ad impedendam reconuentionem parte 4. dist. 6. num 53. 102
- Actor** perempta instantia, debet in expensas condemnari part. 3. nu. 39. 274
- Actor** si semiple pro probatis, si ei iuramentum suppetorvium, propter absentiam non possit deferri, reus absoluitur ab obseruatione iudicij. ib. nu. 53. 203
- Actor** qui porrexit libellū, & litem non persequitur, reo instante, potest per edictum citari. part. 6. de citatio n. 87. 252.
- Actor** contumax qualiter puniatur part. 6. de contumacia num 37. 262
- Actor** non iurans de calumnia, calit ab actione reus vero nolens iurare, habet iur pro confesso. part. 6. de iuram calum num. 6. 300
- Actio** sequitur forum Rei, in causa restitutionis: Fallit in Clerico, & eccl. part. 4. de appell. nu. 113. 306
- Actori** non rei consentienti reconuentienti denegatur audientia super sua conuentione part. 1. dist. 3. nu. 6. 92
- Actio** ex delicto, oritur civiliter ad interese, & criminaliter ad poenam. part. 4. dist. 5. nu. 4. & 7. 35 & 36
- Actio** legis Aquilæ non datur ex culpa leuissima, in omittendo. part. 1. dist. 1. nu. 90. 54
- Actio** criminalis civili preiudicat, ratione maioritatis. part. 4. dist. 20. num. 5. fl. 18. Rerum voluntaria in litem H. in verb. Homicid. & in litem al. in verb. in iuratum.
- Actio** personalis qua dicitur, qua realis, & qua mixta. par. 4. dist. 3. nu. 1. 59
- Actio** pignoratitia an dicatur realis, vel personalis & in quod differat ab hypothecaria, & qua dicitur directa, que contraria. ib. nu. 60. 66
- Actio** in factum potest dari etiam ad recuperandam possessionem part. 4. dist. 7. nu. 42. 111
- Actio** ad exhibendum, summaria expeditur. part. 4. dist. 9. nu. 180. 142
- Actio** familia erciscunda, impeditur per exceptionē, quod agens non sit haeres part. 4. dist. 20. nu. 9. 187
- Actio** communi diuidendo impeditur per exceptionem quod res non sit communis. ib. nu. 10. 16.
- Actio** in hypothecaria contra tertium possessorem præscripti bitur per decem annos: secus ubi agitur conductione ex l. si C. de acq. poss. part. 4. dist. 7. nu. 60. 113
- Actio** nem, nec exceptionem nasci ex compromisso sententia, & quando emologatur acite vel expresse dicitur: & quid in arbitratore part. 6. de appellat. num. 200. 417.
- Actiones** in rem scripta, an dicantur mixtae part. 4. dist. 3. nu. 2. 60
- Actiones** præiudiciales, qua dicantur absoluta. & qua respectiva part. 4. dist. 20. nu. 1. & per totum 184
- Actio** civilis & criminalis, quando cumulentur. dist. 1. num. 6. 35
- Actio** realis, qualiter inciteatur d. part. 4. dist. 3. n. 3. 50
- Actio** in rem vtilis, quando & quibus letur. ib. n. 12. 13. & seq.
- Actio** personalis a iuribus quem letur. ib. n. 27. 62
- Actio** in rem debet concludere, quod res restituatur, non sic in perij. mali. ib. num. 11. 16.
- Actio** in rem, statim, lita sententia, habet executionem. ib. nu. 32. Et quid in personali. num. 33. 16.
- Actio** personalis nunquam intentatur ad estimationem. ib. nu. 34. secus in reali. nu. 33. 16.
- Actio** realis etiam fructuum esse rationem, continet. ib. n. 36. personalis regulariter non in rem. n. 37. 63
- Actio** personalis, & realis quomodo inferantur. ib. nu. 42. 64
- Actiones** mixta, tribus modis dicuntur. part. 4. dist. 1. n. 2. 183
- Actio** familia herciscunda, cui & quando competat, & qua requirantur. ib. nu. 3. 16.
- Actio** communi diuidendo, quando competat, & cui & qua requirantur. ib. nu. 4. 184
- Actio** suam regulatorum, ad quod competat, ib. num. 5. 16.
- Actionem** habens ad commodum alicuius, potest cogi a l. aequalium. d. part. 4. dist. 21. nu. 13. 189
- Actiones** a iure quando quarantur nobis per insistorem d. 2. part. 3. nu. 3. 151
- Actor** volens desistere à conuentione, ne reconueniatur non potest. part. 4. dist. 6. nu. 17. 91
- Actio** per reconuenire Reum, per eum non comprehenditur. n. rei. pro. ib. nu. 18. 16.

<i>Ad r pupilli qualiter concipiatur libellum, part. 6. de libello oblat. nu. 8.</i>	264	<i>Agens sine actione, si obtinet sententiam pro se, an valeat sententia part. 6. de sententia. nu. 68.</i>	170
<i>Ad r facta noctis in foro mercatorum, an valiant. part. 6. de except. nu. 85.</i>	96	<i>Agens actione personali quid in libello probare & deducere habeat, & quid agens actione realiter, part. 4. dist. 3. nu. 47.</i>	64
<i>Ad r iudicis loci pii condemnatus, qui appellat, compellitur ad reddendum rationes, appellatione pendente, in 6. part. ver. appell. nu. 198.</i>	407	<i>Agere, quando quis compellatur, dicta par. 4. dist. 21. num. 1.</i>	18
<i>Advocatus dari potest pupillis, & miserabilibus personis ex officio Iudicis, & similiter furiosis. part. 6. de inquisit. n. 192.</i>	235	<i>Agere potest ex delicto, civiliter, & criminaliter scilicet, ad interesse, & ad poenam part. 4. dist. 1. nu. 7.</i>	36
<i>Advocatus, ut nec procurator respondentis positionibus adesse debent, quando illis respondetur part. 6. de posit. nu. 15.</i>	309	<i>Agere, quando quis compellatur, dicta par. 4. dist. 21. num. 1.</i>	18
<i>Advocatus potest interesse examinationi rusticis, vel idiotis ne propter suam simplicitatem decipiantur, ibid. num. 16.</i>	ib.	<i>Agere potest ex eodem delicto criminaliter, ex quo prius actum fuit civiliter, & contra, part. 6. de inquisit. nu. 89.</i>	223
<i>Advocatus non potest esse iudex in eadem causa, sed in alia. sic part. 6. de appell. nu. 42.</i>	389	<i>Agere potest criminaliter, ex delicto commisso, per culpam sine dolo. part. 4. dist. 1. n. 7. cum plur. seq.</i>	49
<i>Advocati & procuratores calumniosi possunt per Iudicem inquiri, & ius in iudicem, no possunt, part. 6. de inquisit. nu. 182.</i>	234	<i>Agere ex contractu in foro mercatorum: an obstat exceptio obsecratus, par. 6. de except. nu. 86.</i>	293
<i>Ad r ius qualiter fiat, part. 6. de actorum edit. numero 12.</i>	345	<i>Agere, an dicitur mercator: part. 4. dist. 8. nu. 65. 128</i>	128
<i>Ad r an debeant instrumenta, relata in instrumento producto, ib. nu. 7.</i>	ib.	<i>Agere, an per iudicem mitti possit ad mensurandum, parte non citata. part. 4. dist. 17. num. 12.</i>	184
<i>Ad r ante omnia an debeant instrumenta relata in libello, ib. nu. 8.</i>	ib.	<i>Alapam dans Officiali, mortis poenam in. urrit, part. 4. dist. 1. nu. 71.</i>	46. & 47
<i>Ad r ius librorum Roma existentium, quibus expensis fuerit, par. 6. de test. product. nu. 64.</i>	324	<i>Alienatio rei Ecclesie sine solemnitate, valet cum cedit in fauorem Ecclesie part. 4. dist. 16. nu. 46.</i>	176
<i>Ad r an debeat liber factori, & quid de libro Gabellaris, ib. nu. 42. 43.</i>	321	<i>Alimentorum causa, est summaria, part. 4. dist. 9. nu. 198.</i>	144
<i>Ad r an debeat ragliola? seu racca. ib. nu. 41.</i>	ib.	<i>Allegationes iuris, an debeant edi part. 6. de actor. edit. nu. 58.</i>	347
<i>Ad r qualitas inter loccos, an consideretur, nedum respectu numeri pecudum, sed etiam bonitatis, part. 4. dist. 4. nu. 35.</i>	74	<i>Allegans contraria, non audietur, part. 4. dist. 1. 27 nu. 4.</i>	186
<i>Ad r ius in quo consistat, in curia mercatorum. part. 4. dist. 9. nu. 150.</i>	139	<i>Ancilla vendita sub pacto, ne prostituatur, alia sit libera empore pactum non observante, potest index inquirere, & illam exhiberi facere, ut ad libertatem perveniat part. 6. de inquisit. nu. 131.</i>	230
<i>Ad r ius semper haberi debet pra oculis, ibid. numero 157.</i>	140	<i>Andreas Matthaeus de Sarno, de S. Scherino fuit optima scientia part. 6. de except. nu. 70.</i>	294
<i>Affectus hodie ex generali consuetudine non puniuntur, nisi sequatur effectus, part. 4. dist. 1. nu. 70.</i>	46	<i>Angariari, an & quando possit quis per iudicem in persona vel in bonis proferri, part. 6. de executio. nu. 25. cum seq.</i>	439
<i>Agens ad successionem, & fundans se, quod filius supermixti patri, hoc probare debet, alius succumbit, in proem. nu. 15. in fin.</i>	2	<i>Antiquiores clerici, & doctores, primum locum habere debent, in proem. nu. 8.</i>	5
<i>Agens ex testamento, ut heres, & succumbens: propter testamentum invalidum, potest in causa appellationis agere ab intestato part. 6. de appell. nu. 163.</i>	404	<i>Apostolica lex, qua dicitur part. 1. nu. 31. & 32.</i>	17
<i>Agens ad bebium, potest condemnari ad restitutionem pignoris, licet hoc non sit petitum, part. 6. de sent. num. 63.</i>	369	<i>Apostolica lex, est hodie in observantia, & legi civili praefertur in decisionibus causarum, ib. nu. 71.</i>	22
<i>Agens via ordinaria in iudicio, non potest recurrere ad executionem, part. 6. de instrumentorum product. nu. 31.</i>	334	<i>Apostoli expensis appellantis dari debent part. 6. de appell. num. 224.</i>	413
<i>Agens in causa, & probans de alia obtinet in regno, part. 4. dist. 9. nu. 17.</i>	120	<i>Apostoli, unde dicantur, ib. nu. 226.</i>	ib.
<i>Agens, sine actione potest ex officio Iudicis repelli, part. 6. de inq. nu. 99.</i>	235	<i>Apostoli an sint petendi in extrajudiciali appellatione, ib. nu. 227.</i>	ib.
		<i>Apostoli per appellansem intra quot dies, iure communi, & Regni petendi, ibid. num. 219. cum sequent. & nu. 418.</i>	438
		<i>Apostolorum petitioni potest iudex statuere breviores terminum, de iure canonico, intra quem si non petantur, appellatio sit de jure, ib. nu. 223.</i>	411
		<i>Apostolorum plures species, ib. nu. 225.</i>	ib.
		<i>Apochia mercatorum sigillata tantum, an probet, ib. de test. product. nu. 67.</i>	125

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Appellari an possit à sententia boni viri, pars. 6. de compromiss. nu. 35. 304
Appellatur à sententia collegii, ad superiorem, dist. pars. 6. de testum. product. nu. 89. 328
Appellatio quid, & quid prouocatio pars. 6. de appell. nu. 1. 2. & 3. 385. & 386
Appellatio frivola, seu frustratoria, & temeraria, quæ dicitur, ib. nu. 347 423
Appellatio qualiter fiat, ib. nu. 117. & 129. 397. & 398
Appellatio, nomen appellantis, & appellati, & sententiam, à quo appellatur, continere debet, ibid. nu. 130. 398
Appellatio facta, non expresso nomine Iudicis, ad quem, nisi quæ simpliciter dicitur: appello ad iudicem competentem valet, ib. nu. 132. 399
Appellatio coram Iudice à quo presentari debet intra dies 10. si eius copia haberi potest, alias potest interponi coram personis, vel coram Iudice, ad quem, eiusque practica, ib. nu. 133. ib.
Appellatio potest presentari Iudici, etiam non sedenti pro tribunali, & in omni loco, imò soli actorum magistro, ib. nu. 134. ibid.
Appellatio fit etiam per verba, submitto me protectioni talis iudicis, nu. 135. ib.
Appellatio à diffinitiva, potest vix voce incontinenti fieri ex intervallo verò, nisi in scriptis, ib. nu. 136. ibid.
Et quando dicitur fieri incontinenti, & quando ex intervallo, ib. nu. 137. ib.
Appellatio in scriptis, qualiter, & quando dicitur fieri, & an sufficiat comparere in iudicio, & notario dicere: scribe qualiter ego appello à tali sententia, ex tali causa, ib. nu. 139. 400
Appellatio vix voce, qua incontinenti fit, debet fieri Iudice presente, & pro tribunali sedente, alius non valet, ib. nu. 140. ib.
Appellatio semper potest fieri in causis brevioribus vix voce, etiam ex intervallo, ib. nu. 143. 401
Appellatio à diffinitiva, ex nouis actis potest iustificari, ib. nu. 161. 404
Appellatio à diffinitiva, causas grauaminis continere debet in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à lege, vel ab homine, ib. nu. 155. 403
Appellatio à sententia lata in causa conuentionis, non impedit iudicium procedere in causa reconuentionis, de qua iam cito liquere non potuit, pars. 4. dist. 6. nu. 11. 21. & 93
Appellatio extraiudicialis, in quibus differat à iudiciali, dist. pars. 4. dist. 6. nu. 27. 95
Appellatio extraiudicialis, an requiratur expressio nem causa grauaminis, pars. 6. de appell. nu. 158. 444
Appellatio extraiudicialis qua fit in causa beneficii, habet vim citationis, & est mirabilis effectus, ib. nu. 279. 421
Appellatio qualibet, est communis vix voce parisi, in tantum, quod licet appellatus non possit per se appellare, potest tamen appellatori aduersari in harore, ibid. nu. 282. ibid.

Appellatio admissa à iudice cum clausula, si & 10 quæritur, an habeatur pro admissa, vel non admissa, ib. nu. 211. 409
Appellatio hodie intra 10. dies fieri debet, siue fiat à diffinitiva, siue ab interlocutoria, & à quocumque grauamine, & an etiam extraiudiciali, ib. nu. 214. ib.
Appellatio etiam post 10. dies fieri potest cum sententia grauamen successuum continet, ib. nu. 216. 410
Appellatio presentari potest, etiam die feriato, ad honorem Dei, ib. nu. 217. ib.
Appellatio nomine alterius sine mandato facta, ratificari debet per dominum intra 10. dies, à die scientis, à quo non valet, ib. nu. 218. ibid.
Appellatio extraiudicialis, an requiratur causa expressio nem pars. 6. de appell. nu. 157. 404
Appellatio à grauamine illato, & inferendo, fieri potest, ib. nu. 4. 385
Appellatio à diffinitiva, suspendit iurisdictionem Iudicis à quo. Idem pendente decennio dato ad appellat. iam, ib. nu. 160. & 171. 404. & 405
Appellatione vix voce facta, cum reservatione appellandi in scriptis si appellatur in scriptis qua nam prosequenda sit, ib. nu. 144. 401. cum seq.
Appellatio non ligat manus Iudicis, in omnibus casibus, in quibus appellare non licet, ibidem numero 183, 416.
Appellatio à possessorio, non tardat executionem, ib. nu. 184. ib. ut nec appellatio à decreto affirmatiuo, ib. nu. 185 pag. ead. & nu. 321 pag. 425. Nec appellatio Iudicis in iudicatu, ib. nu. 151. 402
Appellatio non est permissa, à pronuncia de exequendo, ib. nu. 260. 417
Appellatio licet tertio fieri non possit, potest tamen de nullitate dici, & succumbens in ista nullitate, potest iterum appellare, tanquam à nouo grauamine, ibidem nu. 283. 421
Appellatio non permittitur à sententia præfecti prætorio, ib. nu. 256 417
Appellatio ad superiorem, valet, omisso medio, si nec opponitur, ib. nu. 373. 410
Item quando existat consuetudo, ib. nu. 374. ib.
Item, quando medius est inhabilis, vel iustus, ib. nu. 375 ib.
Appellatio debet fieri ad superiorem proximum, non remotiorem omisso medio, ib. nu. 378. 429
Appellatio per se holerem potest fieri ad Principem, omisso medio & ab omni grauamine appellare potest, ib. nu. 372. 430
Appellatio fit ad Papam à sententia arbitrarium electorum in causa suspicionis, vel quando Episcopus litigat cum suo subdito, ib. nu. 376. 401.
Appellatio ab iniusto decreto decurionum fit ad Capitaneum ciuitatis, ib. nu. 305. 432
Appellatur ad Episcopum à Iudice Laico, pronuncians se competentem in casu spirituali, ibidem numero. 407. ibid.
Appellatio ab interlocutoria de nouis causis, an principia-

- lem coram iudice appellationis cum pronunciano le-
ne appellatione interlocutoriam retrahat part. 4. dist.
6. nu. 26. 95
- Appellatio ab interlocutoria, lata in possessorio, de iure re-
vult admittitur fieri, à diffinitiva non item, eiusque
ratio, part. 6. de appell. n. 305. cum tribus seq. 424
- Appellatio ab interlocutoria semper in scriptis fieri debet
d. part. 6. de appell. nu. 338. fol. 400. & vers. sentent.
num. 18. 364
- Appellatio ab interlocutoria, habente vim diffinitivam,
prout, sicut à diffinitiva, viva voce, incontinens, & sine
expressione causa gravaminis, ib. nu. 151. 402
- Appellatio ab interlocutoria, continens debet causas gra-
vaminis in specie nominatas, & non in genere, nec re-
vocationem ad processum, & coram iudice à quo omnes
causa exprimi debent etiam si notoria sint, in d. part.
6. de appell. nu. 153. ib.
- Appellatio ab interlocutoria valet sine causa gravami-
nis, cum causa illa in iure consistit, ib. de appel-
lat. nu. 156. 403
- Appellatio ab interlocutoria iustificatur eorum ex eis-
dem causis antiquis, nisi nunc superveniant, nu. 159.
& 65. nec ad eas appellari per iudicem à quo non sit
admissus, nu. 166. Item si appellatio ab interlocutoria,
contineat gravamen irreparabile, ut habeas vim dif-
finitivam, nu. 169. & 170. fol. 405. sed à diffinitiva, eti-
am ex nouis, ib. nu. 150. & seqq. 404
- Appellatio ab interlocutoria contra contumacem, potest
ex nouis causis, & ex nouis probationibus iustificari,
ib. nu. 168. 405
- Appellatio ab interlocutoria non suspendit manus iudi-
cis in ferendis ante inhibitionem, & potest procedere
vique à diffinitivam parte non citata, ib. num. 172.
ib. id. Difficilius iudex à quo detulit appellationem, ib. nu.
209. 409
- Appellatio ab interlocutoria, suspendit executionem, cum
sententia continet gravamen irreparabile, ib. nu. 212.
ibid.
- Appellatio ab interlocutoria non est permessa de iure ci-
vili, sed de iure canonico, ib. nu. 303. 423
- Appellatio ab omni interlocutoria est permessa, in omni-
bus casibus, in quibus non est permissum appellare à
diffinitiva, & que sit ratio, ib. nu. 306. 425
- Appellatio ab interlocutoria efficitur deserta, si ea non
admissa appellans non appellet iterum à non admissio-
ne, ib. nu. 421. 435
- Appellatio in factis notoriis non impedit executionem,
part. 6. de appell. nu. 186. 406
- Appellatio in factis notoriis, non admittitur, nisi in ser-
vatur causa rationabilis, ib. nu. 232. 423
- Appellatio à iure prohibita, non suspendit effectum sen-
tentia, & appellans aliquam iustam causam allega-
rit, ib. nu. 233. 408
- Appellatio non conceditur in crimine falsæ monete, ibid.
nu. 294. 413. nec in iure rapinae virginitatis, ib. nu. 295.
ib. Nec latronum insignis, & similes, vel alieuius furtio-
nis, ib. nu. 296. ibid. Nec in crimine laesæ mate-
- statis, ib. numero 297. ibid. Nec in crimine Simonis
ib. numero 298. ibid. Nec condemnatio de heresi, ib. nu.
209. ibid.
- Appellatio in causa possessoris, non habet effectum retrah-
danda executionis, de iure civili, sed de iure canoni-
co, ib. nu. 305. cum tribus seqq. 224. N. sicut eius gra-
vamen reparari nequit in petitorio. Item quo ad fru-
ctus & expensas, & interesse, impedit executionem, ib.
nu. 309. ibid.
- Appellatio à sententia in possessorio lata quando admis-
satur part. 4. dist. 9. nu. 44. 123
- Appellatio in possessorio valet, cum quis iniuste, & sine
causa privatur possessione. Item cum est magni prae-
iudicii, ut quia sit difficilis probatio in petitorio, & tunc
suspendit executionem, ib. nu. 311. ib.
- Appellatio in possessorio valet cum missus in possessionem
lucratur fructus, ib. nu. 308. ibid.
- Appellatio fieri nequit ab actu, quem quis semel appro-
bavit, ib. nu. 317. 425
- Appellatio non admittitur in casibus requisitis, cele-
ritatem, ib. nu. 330. 426
- Appellatio frivola ab omni actu est prohibita, & qui friv-
ole appellat, potest uti centumsex excommunicari, a-
liacque poena palitur, ib. nu. 345. 247
- Appellatio generalis ab omni gravamine, quod posses-
sionem irrogari, non valet, ib. nu. 354. 427
- Appellatio non permittitur ab actu, secundum leges fa-
cto, ibid. nu. 356. 429
- Appellatio non est permessa à decreto, quo quis fuit ha-
bitus pro confessio, ex eo, quod noluit se examinari ut
principalem, ibid. nu. 358. 428
- Appellatio in causa feudali, audicatur deserta ob non
persecutionem intra 50. dies, secundum consuetudinem Regni,
part. 1. nu. 89. 24
- Appellatio, cum deserta pronuntietur, citatio partis non
requiritur, part. 6. de appell. nu. 203. 408
- Appellatio, audicatur deserta per lapsum anni primi, seu
primi fatalis, ut p. sit iudex sententiam exequi, an
vero debeat expectare secundum annum, ibidem, nu.
231. 412
- Appellatio deserta efficitur, etiam elapso termino, bre-
vitate per iudicem ad proseguendum, ib. nu. 235. 413
- Appellatio deserta, ob decursum fatalium, per impetra-
tionem reparari nequit, ib. nu. 239. 415
- Appellatio censetur deserta coram ipso, quod appellans litigat
coram iudice à quo, cum facit actum incompatibilem
cum appellatione, ib. nu. 341. 422. 427. & 435
- Appellatio in dubio debet pronunciari non deserta, ib. nu.
408. 433
- Appellatio efficitur deserta si appellans non praesentes pro-
cessum iudicis ad quem, intra 50. dies. Verum in sacro
consilio efficitur deserta, etiam post 50. dies.
nu. 412. ib.
- Appellatio in causis beneficiis, non efficitur deserta
lapsum termini, dati à iudice, nec unquam est deserta,
quo ad iudicem, ib. nu. 415. 414
- Appellatio non efficitur deserta per lapsum 50. dierum.
5073

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- cum appellans suam fecit diligentiam, & per Iudicem
 stetit, sed cessante impedimento, deseritur, si non solici-
 tet. *ibid.* num. 419 419
ibid.
 Appellatio, an, & quando efficiatur deserta ob non peti-
 tionem Absolverum *ibid.* num. 416. 416
ibid.
 Appellatio de certa efficiatur, appellans non comparente, in
 die statuto per Iudicem, ad recipiendum apostolos, et-
 iam si Iudex non venerit ad locum. *ibid.* numer. 420.
ibid.
 Appellatio censetur deserta, eo ipso, quod appellans aliquid
 contra aduersarium innouat, & quia ipsum spoliat.
ibid. num. 422. 422
 Appellatio efficiatur deserta eo ipso, quod appellans accipit
 terminum ad solutendam *ibid.* num. 423. 423
ibid.
 Appellationis prosequenda tempus, an consensu partium
 prorogari possit. *ibid.* de appell. num. 236. 413
 Appellationis interponenda tempus 10. dierum, proro-
 gare non possunt partes, neque Iudex. *ibid.* n. 241. 415
 Appellationis causa incipit ab apertura processus, unde in
 ea non requiritur libellus, nec litis contest. *ibid.* numer.
 245. 416
 Appellationi potest tacite, & expressè renunciari, etiam
 intra 10. dies, nec potest deinde ulterius appellare. *ibid.*
 num. 341. 427
 Appellationi renunciare non potest, nolente appellato *ibid.*
 num. 344. 414
 Appellationem desertam esse, quæ Iudex pronunciet. *ibid.*
 num. 409. 433
 Appellatione deserta, qua practica seruetur in Regno, cir-
 ca literas obtinendas, & decretum pro executione. *ibid.*
 num. 202. 408
 Appellatione deserta, potest peti restitutio in integrum in-
 tra quadragesimum, per illas personas, quibus datur re-
 stitutio. *ibid.* num. 413. 434
 Appellatione deserta, sit executio, ac si nunquam esset ap-
 pellatum *ibid.* num. 199. 407
 Appellationem esse desertam, potest Iudex pronunciare ex
 officio, absque exceptione. *ibid.* num. 409. 433
 Appellationem tenetur Iudex admittere, alius puniatur.
ibid. num. 390. 432
 Appellatio, an, & quando suspendat iurisdictionem Iudi-
 cis à quo, & an ea pendente Iudex vel pars, & quibus
 casibus innouare possit. *ibid.* num. 173 & 177. 405
 Appellatione pendente, potest Iudex compellere litigantem
 ad cauendum. *ibid.* num. 175. 414
 Appellatione pendente capi potest debitor de fuga suspectus.
ibid. num. 177. 406
 Appellatione pendente, à sententia excommunicationis
 potest Iudex à quo excommunicationem publicare, &
 excomm. unitati priuare fructibus n. 178. & 179. *ibid.*
 Appellatione manifeste frivola, & frustratoria, contra le-
 ges interposita, potest Iudex innouare, & procedere ad
 executionem. *ibid.* num. 182. 412
 Appellatione pendente, potest Iudex sequestrare fructus.
ibid. num. 183. 407 Et carceratum detinere. *ibid.* nu-
 mer. 69. *ibid.* Et excommunicatum absolvere. *ibid.*
 num. 191. 414
 Appellatione pendente potest Iudex innouare pro appella-
 tione. *ibid.* num. 192. 415
 Appellatione pendente, potest Iudex beneficium sequestra-
 re. *ibid.* num. 193. *ibid.* Item consentata per appellantem
 reparare. *ibid.* num. 194. *ibid.* Item ponere substitutu-
 tum in beneficium, in contumaciam beneficiarii, resi-
 dere nolentis *ibid.* numer. 195. *ibid.* Et summas at-
 tentare omnia illa, qua tendunt in facilitatem exituum
 eorum appellantis. *ibid.* num. 196. 415
 Appellatione pendente, potest fieri taxatio expensarum
ibid. num. 197. *ibid.* Et administratori loci pii, com-
 pelli ad reddendum rationem. *ibid.* num. 198. 416
 Appellatione deserta, sit executio, ac si nunquam esset ap-
 pellatum. *ibid.* num. 199. 415
 Appellatione pendente, potest Iudex à quo statuere termi-
 num appellantis ad prosequendum, & qualem termi-
 num, & ad quid possit illum statuere. *ibid.* num. 205-
 408. 411
 Appellatione pendente potest Iudex examinare testes seros,
 & ualidarios, ad perpetuam rei memoriam num.
 206. 412
 Appellationum tempora, in diuina scriptis consistit. Regni scilicet
 50. dierum, an seruentur, quando appellatur ab in-
 terlocutoria. *ibid.* num. 220. *ibid.* tenet, quod non. 411.
 Appellationum tempora leuiter possunt per Iudicem à
 quo, & per Iudicem ad quem. *ibid.* num. 205. 408
 Appellationum tempora in prosequendo, que sunt, & que
 seruetur de iure communi, & qui de per constitutionem
 Regni. *ibid.* num. 228. 41
 Appellationum tempora in diuina per constitutionem Re-
 gni, non procedunt in curia ecclesiastica. *ibid.* num.
 220. 412.
 Appellationum tempora an possint de consensu partium
 prorogari *ibid.* num. 236. 413
 Appellationum tempora an suspendantur pro compromif-
 sum. *ibid.* num. 241. 415
 Appellationum tempora quandoque prorogari petuntur,
 & quandoque reparari, & quales differant ista duo
 verba n. 239. 414
 Appellari non possit à subdelegato ad Prim. ipse delegan-
 tem omnia potest. mo. n. 37. 8. 31. 431. & 286. *ibid.*
 Appellari non potest Iudicem Ecclesiasticum cum Iudex pariter
 iudicet cum illo seu etiam t. t. part. 4. dist. 9. &
 part. 2. de appell. num. 392. 432
 Appellari potest à diffinitiuâ sententia, etiam si sit iuste
 lata part. 2. de appell. n. 199. 404
 Appellari potest à sententia, qua pronuncietur, appellatio-
 nem esse legitimam *ibid.* num. 201. 401
 Appellari debet intra decem dies, etiam à sententia, qua
 non transeunt in rem iudicatam, ut deuoluatur causa
 ad ipsam rem, alias solum habet locum querela. *ibid.*
 num. 214. 409
 Appellari debet intra 10. dies is, qui describitur in libello
 collatarum, alias quam perdit immunitatem, & tenetur
 soluere. *ibid.* num. 225. 411
 Appellare debet iure digestorum, & C. in causa proprii. in-
 tra biduum, in alia, intra triduum. *ibid.* n. 214. 409
Appell-

INDEX

- Appellari potest ab omnibus Iudicibus, nec iniuriam facit Iudici appellans, ibid. num. 246.** 416
Appellari potest à sententia Iudicis prorogati, vel dari de consensu partium. ibid. num. 256. 417
Appellari an possit à sententia arbitri, & quid in arbitratores, ibidem numero 270. cum pluribus sequens. 419
Appellari potest ad Papam: ab omnibus sententiis, supremorum Iudicem, manifestam iniquitatem continens: ibid. num. 276. 420
Appellari potest à Vicariis supremorum Iudicem, quamvis ab ipsis principalibus appellari nequeat. ibid. num. 277. ibid.
Appellari potest non solum ab actibus iudicialibus, sed etiam extrajudicialibus, factis tam à Iudice, quam à parte: ibid. num. 278. ibid.
Appellari potest tertio, quando per tertiam sententiam infertur novum gravamen. ibid. num. 281 pag. 421.
Appellari item potest tertio, de nullitate dici: & si succumbit in nullitate potest iterum appellare. ibid. num. 283. ibid.
Appellari potest à sententia sequestrari. ibid. num. 307. 424. Et à possessorio, de iure canonico. num. 306. ibid.
Appellari an possit in possessorio, quando magnum est prauidicium, ut quia est difficultas probationis in petitorio, & an tunc suspendat executionem. ibid. num. 303. ibid.
Appellari potest à possessorio mixto. ibid. num. 314. 425
Appellari potest à sententia iara solo vel culpa Iudicis, suprapossessorio ibid. num. 315. ibid.
Appellari potest, quando de possessorio tractatur per viam contractus, & non per momentaneum iudicium. ibid. num. 316. ibid.
Appellari potest à correctione, per Clericum secularem. ibid. num. 334. 426
Appellari potest à Iudice, habente potestatem iudicandi, secundum suam arbitrium ibidem num. 364. 429
Appellatur à quocunque Principe ad Papam, omisso medio, de iure Canonico, sed de iure civili non appellatur ad Principem, omisso medio. ibidem num. 369. 430
Appellatur ad legatum Papae, & etiam ad Patriarcham, omisso medio: ibid. num. 371. ibid.
Appellari ad superiorem, omisso medio, quando possit. ibid. num. 375. & seqq. ibid.
Appellari potest à Vicario Principis, ad ipsum Principem ibid. num. 383 fol. 437. Et à legato Episcopi, ad eius Vicarium. ibid. num. 385. ibid.
Appellatur ad delegantem à sententia delegati, & non ad alium superiorem. ibid. num. 385. ibid.
Quid autem de subdelegato ibidem num. 437. 432
Appellatur ad Decuriones civitatis, quando abest Iudex appellationis ibid. num. 389. ibid.
Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit Episcopo, non autem ad Papam. ibid. num. 391. ibid.
Appellari potest ad magnam curiam Vicaria, ab omnibus sententiis omnium Iudicum ordinariorum Regni, & etiam à legato Regis. ibid. num. 377. & 398. ibid.
Appellari potest à Vicario ad Episcopum, in his, qua sunt ei specialiter concessa, non de iure communi. part. 4. dist. 5. num. 16. 85
Appellari potest ab immoderata taxatione expensarum. part. 6. de execut. num. 22. 339
Appellari non potest à Vicario generali, ad Episcopum. Secus à Vicario foraneo, & rurali. in 4. part. 5. dist. numer. 15 pag. 81. & d. part. 6. de appellat. numer. 382. 431
Appellari non potest ad Papam à subdelegato, quando subdelegans aliquid sibi reservavit, sed debet appellari ad proximum subdelegantem. Et hoc procedit, si excipiat, alius secus. part. 6. de appellat. numer. 370. 430.
Appellari non potest ad delegantem, qui ob suam sufficionem delegavit. ibid. num. 387. 432
Appellari non potest à sententia Principis non recognoscens superiorem. ibid. num. 248. 416. Nec à sententia praefecti praetoris. ibid. num. 250. ibid. Nec à sententia sacri concilii. ibidem num. 251. ibid. Nec à senatoribus. ibid. num. 253. 427. Nec à sententia Ducis Venetiarum. ibid. num. 254. ibid. Nec ab Episcopo prorogato. ibid. num. 255. ibid. Nec à iudicio sortis. ibid. num. 257. ibid. Nec à mero executore ibidem num. 259. ibid. Nec ab arbitri sententia. ibid. num. 270. pag. 419. Quod limita. ut ibid. num. 247. 420. Nec à Iudice, qui renovavit gravamen, quod fuerat comminatus. ibid. num. 275. ibid.
Appellare non potest tertio super eisdem gravaminibus, quia distincti appellatione succubuit. ibid. num. 280. 421
Appellare non potest verus conuictus ibid. num. 284. & 286. ibid. Nec notorie criminofus. ibid. num. 287. 407. Nec conuictus, & sponte confessus, secus si sit conuictus, sed non confessus, vel confessus, non tamen sponte, sed formidine tormentorum. ibid. num. 282. 422. Nec condemnatus, pro debito publico, seu fiscalis, nisi quando, si, eius tractat de lucro. ibid. num. 300. 423
Appellare non potest Officialis pro malo gestu, à suo iudice condemnatus. ibid. num. 30. ibid. Nec Officialis in syndicato condemnatus. ibid. num. 302. ibid.
Appellari non potest in causa, ubi de decimis agitur. ibid. num. 304. 324
Appellari non potest à Iudice, retardante causam expedire, sed solum datur recursus per viam querciam. ibid. num. 117. 397
Appell-

Appellari non potest, cum creditor hypothecarius agat, & quantiter ibid. num. 318. 425
 Appellari non potest à sententia lata in Salutaris interdicto. ibid. numer. 320. ibid. Nec à decreto assistentiarum. Item in omnibus decretis affirmatis, ad effectum revocanda executionis, sed potest de nullitate dici, & que sint ista decreta ibid. numer. 321. ibid. Nec à pronuntio de aperiendo testamento, vel de mittendo scriptum heredem in possessionem ibid. numer. 322. ibid. Nec à sententia lata in interdicto, quorum bonorum. ibid. num. 323. ibid. Nec à nominatione publici muneris, utilitate privati. Secus, si est publicum etiam utilitate; quia potest appellari. ibid. num. 324. ibid. Nec in causis minoribus, & brevioribus; & præsertim in Regno, in causis ducatum unciarum, ibid. num. 326. 426. Nec à sententia excommunicationis, vel interdicti ibid. num. 351. 428. Nec à sententia absolutoria, lata in causa criminali, ex merito officio, vel à denunciam. ibid. num. 328. 426. Nec à sententia torture in casu, que constat per unum testem de visa, & publicam famam. ibid. numer. 329. ibid. Nec à condemnatione super alione ad exhibendum. ibidem numer. 351. 431.
 Appellari non potest cum causa decisa est per instrumentum delatum, ut relatum ibid. numer. 332. ibid. Nec à correctione Abbatis, per clericum regulare ibid. numer. 333. ibid. Nec cum causa commissa est per principem, appellatione remota, & qualiter hoc procedat, ibid. num. 336 cum quatuor seq. 4. ibid. Nec à iuramento in iure, de iure civili. Secus de iure Canonico ibid. num. 350. 428. Nec à sententia nulla ibid. num. 352. ibid. Nec à mandato, ut quis in jura Ecclesiæ restituat. ibid. num. 355. 429. Nec à brevitatem termini ad probandum, in causa feudali. ibid. num. 377. ibid. Nec conuictus de furto manifesto. ibid. num. 350. ibid. Nec, de crimine puniens, legitima pena, quæ confisisset est delictum ibid. num. 360. ibid. Nec à mandato facti, ut quis declarat. an scriptura sit sua. ibid. num. 362. ibid. Nec à reuocatione delegationis causa. ibid. num. 362. ibid. Nec ab eo, cui est commissa causa, secundum eius conscientiam. Et quid si causa committatur arbitrio alicuius ibid. num. 363. ibid.
 Appellari non potest ab omni a Jure, à lege in potestate iudicis relicto, & non in necessitate. ibid. numer. 365. ibid.
 Appellari non potest à Vicario, ad eum, qui eum dedit, sed ad superiores ipsius dantur. ibidem numer. 380. 431
 Appellari non potest ab executione, nisi modis exequendi excedatur. part. 6. de executi. num. 51. 442
 Appellans in casu prohibitionis, si uoluit quidem causam, ad iudicem ad quem, ut si uideat gravamen, possit illud corrigere, non tamen ligas iudicem, à quo part. 6. de appell. num. 118. 307
 Appellans post. los instanter petere debet, aliam non uales appellari sed hodie in Regno id non requiritur. ibid. num. 131. 399

Appellans ad unum Iudicem potest variare, & appellari ad alium intra 10. dies, & prima appellatio reuocata censetur ibid. num. 146. 403
 Appellans producere non potest testes super eisdem articulis, sed solum super nouis, dependentibus à veteribus, & solum super re, in causa principali deducta, non autem super alia. ibid. num. 162. 404
 Appellans eandem rem, ex noua causa prosequi potest. ibid. num. 163. ibid.
 Appellans ab interlocutoria, non est ulterius citandus ad actus, quos facit Iudex, procedens ad sententiam, ante quam es inhibeatur. ibid. num. 171. 405
 Appellans ab interlocutoria, nouas probationes producere potest super causa antiqua, expressa in appellatione probatore in facto requirente. ibid. num. 164. 404
 Appellans à diffinitiuâ, potest in eadem appellatione deducere grauamen sibi illatum per interlocutoriam, etiam ex nouis causis. ibid. num. 167. 405
 Appellans, inter 10. dies, a se solo petere debet de iure communi. Secus, per confiscationem regni ibid. num. 219. 410
 Appellans impeditus prosequi, an debeat protestari de impedimento, ut prorogetur ei tempus. ibid. num. 230. 412
 Appellans temere, & frivole, iniuriam Iudici facere dicitur, secus si iuste. ibid. num. 346. 427
 Appellans, qui nihil produxit in causa principali, non auditur, nisi relictis expensis. ibidem numer. 345. ibid.
 Appellans impeditus à Iudice, qui noluit intra terminum literas expedire p. test appellationem prosequi, post terminum decursum. ibid. num. 414. 434
 Appellans quos actus implere debet, ut appellatio non efficiatur dijuria ibid. num. 417. ibid.
 Appellatus an causam appellationis prosequi possit, si appellans non prosequatur, & intra quoad tempus. part. 6. de appell. num. 244. 416
 Arbitrarius, qui ut arbitrator procedere potest, si cepit procedere ut arbiter, & postea in iudicium processit, an processus ualeat part. 4. dist. 9. num. 205. 145
 Arbitrarius, & arbitrator quomodo differant. part. 4. dist. 14. num. 13. 108
 Arbitrarius iuris aut dicitur ibid. eodemque folio, & an ab eius sententia appelletur. part. 6. de appellation. numer. 272. 420
 Arbitrarius potest sibi eligere locum honestum, ubi arriam regat part. 6. de iententia. num. 80. 371
 Arbitrarius sententiam suam non exequitur, sed Iudex ordinarius. part. 6. de executi. num. 5. 437
 Arbitri quando plures sunt, non potest unus sine alio procedere. part. 4. dist. 5. num. 11. 34
 Arbitri iuris, non habeant ordinariam, vel delegatam potestatem, & ad quem appelletur ab eis part. 4. dist. 6. num. 22. 39
 Arbitri possunt eligi per Iudicem, quando partes sunt discordes. part. 6. de con. promiss. num. 11. 302
 Arbitri eisdem, secundum regiam prag. dicuntur arbitri

INDEX

iuris, & qualiter ab eis appellatur, & ad quem, in e ad.
 part. de appell. num. 273. 410

Arbitrari eliguntur, quando Episcopus cum subdito suo li-
 tigat, & ab eis ad Episcopum appellatur. Item quando ap-
 pella tur ab arbitris electis, de recusari ne susp. ibid.
 num. 373. 410

Arbitrorum sententia, hodie in Regno revideri possunt,
 per lud. com. loci, via reclam. uxoris ibid. numer. 274.
 420

Arbitrorum sententia, an, & quando sit emologabilis, &
 an producat a rationem, & an ad ea apte letur. Et quid
 in arbitratore vel arbitratorum, & de mielle. Rub. cum
 antea. C. de arbit. ibid. numer. 262. & 271. 417. &
 420

Arbitrorum tres species. parto 1. dist. 14. numer. 2.
 158

Arbitratoris, non arbitri sententia subiacet reductioni
 ad arbitrium boni viri part. 6. de appellatio. num. 267.
 419

Arbitraria poena, vide infra, in litera P. in verb. poena ar-
 bitraria.

Archidiaconus absente Episcopo, Vicarius est Episcopo,
 iuxta iure. part. 4. dist. 5. num. 7.

Aromatarii committentes fraudem in arte, qual ter pun-
 niant. ar. ead. part. dist. 11. num. 50. 157

Argumentum de emphyteu. ad feudum, valet: & e con-
 tra. part. 3. num. 87. 24

Argumentum à contrario sensu, non sumitur in visibus
 facti. ibid. num. 91. ibid.

Argumentum de personis ad res, & e contra, validum est
 part. 4. dist. 1. num. 24. 39

Argumentum à pacto ad statutum, an valeat. ead. part.
 dist. 16. num. 88. & 94. 182. & 183

Artha facit rem desuare esse integram, & quando, & an
 si partem poenit. ar. possit agi ad interesse. part. 4. dist. 4.
 n. 19. 75

Articulus, positio, & capitulum, quid sint, & qualiter
 inter se differant. part. 6. de positio. numer. 1. 2. 3.
 307

Articulus repulsa dicitur impertinens, in articulis prin-
 cipalibus, & ideo non debet admitti, nisi ex sola cau-
 sa immunita. part. 6. de testium repulsa. numer. 8.
 354

Articulus non censetur fieri quod narrat in articulis,
 Sicut in positionibus. part. 6. de positio. numer. 7.
 301

Assensus clerici iuxta iure censetur degradatus, &
 puniri per lud. com. laicum, part. 4. dist. 11. numer.
 75. 160

Assensio contra tertium possessorem patitur con-
 ditione ex lege. final. C. de acquir. poss. & p. 11. possit
 usque id 10 annos. Secus, quando agitur by-
 p. ubi ar. ead. parte. dist. 7. numero 60.
 13

Assensio videtur instrumenti, quando & qualiter pe-
 nsetur, & quando obligat in iudicio, & quando

eius effectus. part. 6. de instrumentorum produ. nu-
 mer. 30. & 31. 333. & 334

Attestaciones non publicatae, non probant, ne semiple-
 ne quiaem. ead. part. de aitorum edit. numer. 34.
 348

Attestaciones testium ante publicationem edi non debent
 parti: ibid. num. 56.

Attentata renovantur per viam querela, in casu. quo non
 ligantur manus iudici. per appellationem. ead. part. de
 appell. num. 117. 397

Attentata, quoniam renovantur in appellatione iudiciali,
 & extraiudiciali. ibi. t. num. 401. 433

Attentata vs. renovantur, debet appellatio esse intimata
 iudici, & parti; nam attentata ab ignorantibus ap-
 pellat. non renovantur, & renovatio parte citata fieri
 debet. ibid. numer. 402. ibid.

Attentata duplici via renovantur. ibidem. numer. 400.
 432.

Attentatorum renovatio petitur usque ad conclusionem
 in causa. ibid. num. 403. 433

Attentatorum renovacionem petens, non repellitur per
 exceptionem excommunicationis, nec per exceptionem
 proprietatis. ibid. t. num. 404. ibid.

Attentatus appellatione pendente, tenetur ad fructuum
 restitutionem. ibid. num. 406. ibid.

Auctor laudatus quis dicatur, & ad quem effectum ei
 lis denuncietur. part. 6. de auctoris laudat. numer. 1.
 266

Auctor quando, & quo tempore liti laudari debeat. ibid.
 num. 5. 268

Auctor cum est laudatus in iudicio, & datus terminus ad
 denunciandum, an interim debeat in causa, a super sede-
 re. ibid. num. 8. ibid.

Auctor laudatus non potest ex sua persona declinare fo-
 rum. ibid. num. 10. ibid. Et an teneatur subministrare
 expensas pendente iudicio, ante rem cursum. ibid.
 num. 13. 269

Auctori laudato, qualiter fiat denuntiatio, ibid. num. 11.
 ibid.

Auctorem auctoris sui an quis possit laudare, & an
 teneatur de evicitione sine cessione. ibid. numer. 9.
 268

Auctor an laudari possit coram arbitro. part. 6. de au-
 ctoris laudat. numer. 2. 267. Item, an habeat lo-
 cum coram arbitris iuris. part. 4. dist. 6. numer. 21.
 94

B.

BALIA lanarum signata signo meo, an presu-
 mantur mea. part. 6. de inst. produ. num. 11. 82.
 324

Bannum hodie aequiparatur poenae relegationis, & hoc
 procedit, ubi bona non publicantur. part. 4. dist. 2. num.
 7. 58

Ban-

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Bannum sententia interlocutoria dicitur. part. 6. de sen-
 tentia. num. 30. 365
 Bannum & multa equi parantur. num. 31. 366
 Banca que faciunt Officiales in principio sui officij an fiat
 iusticiaria, ut index inquirere possit, in casibus à iure
 permissis. part. 6. de inquis. num. 31. 213
 Banna facta ab Officialibus sub iurura pœna, an valeant.
 part. 6. de quæstionib. num. 3. 355
 Reliqua vide infra in litera P in verb. Pœna banne.
 Baro in terra Demani Regis, potest exercere iurisdic-
 tionem inter suos subditos sine licentia Officialis illius lo-
 ci. Secus in terra Baronia part. 1. de citatione. num. 41. 245
 Baro non potest exigere iuramentum fidelitatis à vasallis
 sine mandato, vel literis Regis, alias privatur scudo.
 part. 6. de iurament. num. 42. 341
 Barones regni habent iurisdictionem à Rege, servatam
 cum privilegio primarum, & secundarum causarum,
 & ideo evocant prerogationes, factas per eorum va-
 sallos, in alios iudices. part. 4. dist. n. 12. num. 26. 165. &
 166
 Barones indubitè angariant vasallos, sine salario, tam in
 persona, quam in bonis. in 6. part. versic. executio. num.
 27. 440
 Beneficium, vide infra in litera P in verb. possessorium. &
 litera F in verb. titulum
 Blasphemare dicitur, qui iurat per viscera Christi, vel per
 aliam membra. part. 6. de iurament. num. 54. 342
 Bona vacantia applicantur fisco sed contradictor compa-
 rens, auditur, & datur et copia inquisitionis, seu dejen-
 sionis, in ead. part. 6. de inquis. num. 15. 212
 Bonatorius non possunt capi pro condemnatione pupilli,
 nisi pro expensis. part. 6. de execut. num. 38. 441
 Bonominus Antonia, an in executione capi debeant. ibid.
 num. 11. ibid.
 Bona uxoris an capi possunt pro debito viri, & contra.
 ibid. num. 53. 444
 B norum possessio Carbonaria, vel ventris nomine, cum
 agitur, tenet est aduvsarij in cri per proclamari debet.
 part. 6. de citat. nu. 110. 254
 Bones aratorij & aliana instrumenta ad agriculturam de-
 putata non possunt pro executione sententia capi, in ex-
 dem part. de execut. num. 31. 440

C.

CALCVLATORS Sententiam ferre possunt,
 parte non citata; part. 6. de citatione. numer. 24.
 243
 Calumniator, etiam nomine accusance, potest ex officio
 indices inquiri & puniri, in ead. part. de inquis. nu. 157.
 232
 Calumnia iuramentum. Require infra in litera I in verb.
 iuramentum calumnia.
 Campana importat cum citatione, & in die Veneris san-
 dia, in qua non pulsantur campana, an possit iurari ve-
 nire sicut ad sonum tubella. part. 6. de citatione. nu. 111.
 111. dist. 114. 254

Campfor recipiens literas vitiatas, & solvens, an libere-
 ur. part. 6. de testum product. num. 54. 322
 Candelarij, facientes candelas cum mixtura, quapœna
 plectantur. part. 4. dist. 11. num. 35. 154
 Canonica lex, de hac vide infra, in litera L in verbo, Lex
 Canon.
 Canonicum ius, Require infra, in litera I in verb. Ius Ca-
 nonicum.
 Canonicum idem est, quod regula, inde ius Canonicum
 quasi regulatum. part. 3. num. 75. 22
 Canon an preferatur aucti Sacerdotum, & Theologorum,
 in decisionibus causarum. ibid. num. 77. & 78. ibid.
 Canonici primo creati, preferuntur alijs. in proem. nu-
 mer. 9. 2
 Capitalis causa, qua dicitur, & qua non capitalis. part. 4.
 dist. 2. n. 1 cum plur. seq. 57
 Capitalis seu captus pœna à lege, vel statuto imposta, de
 minori intelligitur. ibid. n. 3. ibid.
 Capitale iudicium, Require in litera I in verb. iudicium
 capitale.
 Capi quomodo contra de probis. quomodo intelligatur.
 part. 6. de actor. edit. n. 23. 346
 Capi decessant: non tolli solemnitates sententia, sed pro-
 cessu tantum. part. 4. de sententia. n. 16. 383
 Capitulum, sede vacante, non succedit in iurisdictionem
 delegati. per. 4. dist. 1. n. 71 89
 Capitulum Ecclesia, an & quando restituatur in inte-
 grym part. 6. de appellat. n. 89. 393
 Capitulum est nomen generale, & potest positionem,
 & articulum comprehendere. part. 6. de positione.
 num. 2. 308
 Captura perfore in civilibus, an & quando fieri possit, &
 quid in criminalibus; part. 6. de citat. nu. 38. cum duob.
 seq. 247
 Capi potest persona, ut bona sua indices pro executione sen-
 tentia part. 6. de execut. num. 23. 439
 Captus pro vna causa, an possit pro alia recommendari
 part. 4. dist. 9. num. 129
 Carceratus, an & quando sit fiduciarius relaxandus in
 criminalibus. part. 6. de iuridat. num. 10. 277
 In causis carceratorum die feriatas proceditur. part. 6. de a-
 ctorum edit. num. 48. 349
 Carceratus condemnatus appellans nihilominus detime-
 rat. part. 6. de appellat. num. 180. 407
 Carceratus ad superiorem mittendus, ipsius carcerati
 expensis, cum iustis debet. ibid. numer. 190.
 ibid.
 Carceratus forte potest appellare quia semper grauat.
 num. 190. 414
 Carceratus ad instigatum venias, an possit recommenda-
 ri ad instigatum alterius dist. part. 4. dist. 9. num.
 123 166
 Carceratus qui vult relinquere instrumentum, part. 6. de
 iuridat. nu. 607. num. 6. 310
 Caspate in vna datur. part. 5. num. 56. 67. 205
 Casus in quo pœna à lege, controuersi, negotio, & occa-
 sione, committitur. 681 ibid.

I N D E X

<i>Causa accidentalis que sit</i> part. 1. nu. 30.	3
<i>Causa ardua, & subtilis, non est grosso iudici, & imperico committenda, pars 6. de appellat. nu. 67.</i>	391
<i>Causa capitalis, qua dicatur, & qua non</i> part. 4. dist. 2. nu. 1. cum plur. seq.	57
<i>Causa potest dici capitalis, inspecta aptitudine, ubi venit pœna arbitraria, part. 4. dist. 1. nu. 52.</i>	43
<i>Causa civilis, qua dicatur, & qua criminalis, ibid. nu. 2. 3. 34. & 35.</i>	34. & 35.
<i>Causa civilis, & non criminalis dicitur, ubi ad priuationem officij agitur, nisi pœna ista imponeretur per statutum, ibid. n. 32. 33.</i>	40 & 41
<i>Causa civilis dicitur, ubi agitur de adu. sio ad solam sori separationem, & potest in ea procurator interuenire ibi n. 34.</i>	ibid.
<i>Causa dicitur civilis, cum per viam inquisitionis ad priuationem beneficij propter crimen, nulla precedente occasione, nec exceptione, agitur, ibid. nu. 35.</i>	ibid.
<i>Causa civilis dicitur, quando opponuntur crimina contrarietates, ad repellendum à testimonio, ibid. num. 37. ibid.</i>	37.
<i>Causa dicitur civilis, quando pœna applicatur fisco ex contractu illicito Secur. spei delictio, ibid. nu. 39.</i>	42
<i>Causa civilis in regno potest incipere ab articulo, part. 4. dist. 9. nu. 18. pag. 120. & part. 6. de posit. nu. 2. 308.</i>	308.
<i>Causa civiles in regno omnes sunt summaria, ideo procedit libellus inepus part. 4. dist. 9. nu. 14.</i>	120
<i>Causa criminalis dicitur, quando pœna venit irroganda in corpus, vel pœna pecuniaria fisco. in ead. part. 4. dist. 1. nu. 17.</i>	37
<i>Causa criminalis dicitur, cum de tutore suspecto agitur, ibid. nu. 18.</i>	38
<i>Causa criminales in quibus differant à civilibus, ibid. nu. 41.</i>	42
<i>Causa efficiens qua dicatur, part. 2. nu. 21.</i>	7
<i>Causa feudalis per qua iura deciduntur in Regno, part. 3. nu. 86.</i>	24
<i>Reliqua vide infra in verb. Feudalis causa</i>	
<i>Causa finalis cessante, cessat effectus, part. 2. numer. 31 & 32.</i>	8
<i>Causa finalis dicitur propria causa non autem alia causa, & est causa omnium causarum, ibid. nu. 36.</i>	9
<i>Causa formalis, qua dicitur, part. 2. nu. 22. 23. & 26.</i>	7
<i>Causa formalis in sententia principaliter consideratur multipliciter, part. 6. de sententia, nu. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121.</i>	379
<i>Causa si est commissa per superiorem decidendam intra tres menses, an ille elapsus dicatur pretempa instantia, part. 5. nu. 27.</i>	199
<i>Causa cepta coram ordinario, non potest inferior à Principe ad se aduocare, part. 4. dist. 16. nu. 60.</i>	179
<i>Causa materialis qua dicatur, part. 2. nu. 16.</i>	7
<i>Causa materialis in sententia consideratur, & qua sit, part. 6. de sententia, nu. 58.</i>	368
<i>Causa mixta & mixta imperij, an possit delegari, part. 4. dist. 5. nu. 67.</i>	891
<i>Causa mixta qua dicantur: & an regia pragmatica, ilij-</i>	901
<i>ponens, quod in causis civilibus, vel mixtis procedatur sine figura iudicij, habeat locum, ubi pœna applicatur fisco, & part. 3. part. 4. dist. 1. nu. 94.</i>	55
<i>Causa ordinaria an possit heri summaria, consensu partium part. 4. dist. 9. nu. 213.</i>	146
<i>Causa parua, vel magna dicitur, secundum personarum conditionem part. 6. de iurament. nu. 8.</i>	337
<i>Causa ad ordinarium spectans, si alteri delegetur per Principem, coniesur ordinarius priuatus iurisdictione super illa causa, & moroso delegato, non reuertitur causa ad ordinarium, sed ad Principem part. 4. dist. 16. nu. 38. & 59.</i>	179
<i>Causa quilibet sufficiens ad remouendum procuratorem, vel arbitrum, sufficit ad remouendum iudicem, part. 6. de appellat. nu. 73.</i>	391
<i>Causa spirituales sunt civiles & criminales, & qua dicantur part. 4. dist. 13. nu. 4. & 5.</i>	163
<i>Causa spiritualibus annexa que dicantur, ibid. nu. 107.</i>	107
<i>Causa substantialis qua sit, part. 2. nu. 27.</i>	7. & 8
<i>Causa summaria quomodo dici possit part. 4. dist. 5. nu. 2.</i>	113
<i>Causa summaria non requiritur conclusa, nem. ibid. n. 23. 121.</i>	121
<i>Causa principalis cum est summaria, omnes eius articuli sunt summaria, ibid. num. 40.</i>	122
<i>Causa summaria ab ordinaria, quomodo cognoscatur, ibid. num. 41.</i>	123
<i>Causa summaria, an sit omnis causa ecclesiastica, ubi agitur de electione prebenda seu alio beneficio ecclesiastico, ibid. num. 42.</i>	ibid.
<i>Causa possessorij an sit summaria, & an in ea requirantur plena probationes, & alia solemnitates, part. 4. dist. 6. nu. 40. pag. 101. & art. dist. 9. nu. 43. 123.</i>	123
<i>Causa summaria, an, & quando requiratur plenas, & quando semiplexas probationes, ibid. num. 46.</i>	124
<i>Causa que in curia mirrautorum venditur, dicitur summaria, ibid. nu. 48. fol. 124. Item causa alternans, ibid. nu. 108. fol. 141. Item causa iuratum, ibid. num. 156.</i>	ibid.
<i>Causa omnis contra confessum, est summaria part. 4. dist. 9. nu. 169. Item causa contra religiosos, ibid. nu. 170. Et in qua de monachatu agitur, ibid. nu. 171.</i>	142
<i>Causa matrimonialis, est summaria, ibid. nu. 172. ibid. Et causa restitutionis dotis, ibid. num. 173. Et causa decimarum, ibid. nu. 174. Et omnis causa executiva, ibid. nu. 175. Et cum tertius uenit ad impediendam executionem, ibid. nu. 177.</i>	ibid.
<i>Causa dicitur summaria, cum presentantur instrumenta secundum formam n. 240 magna curia Vicarie in Regno, ibid. num. 178.</i>	142
<i>Causa omnis, qua contra al sententiam agitur, summaria dicitur, ibid. num. 177.</i>	ibid.
<i>Causa dicitur summaria, ubi agitur ad exhibendum, ibid. nu. 180. Item cum agitur contra tributorum debitorum, ibid. nu. 181. ibid. Et contra gabellarios indebiti exigentes, ibid. nu. 182.</i>	143

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Causa est summaria**, cum quis mittitur in possessionem ex primo decreto, ibid. nu. 183. ibid.
- Causa dicitur summaria**, cum legatarius petit satisfactionem ab herede ibid. num. 184. ibid. Item cum agitur, an actio ex testamento proponatur actioni præiudiciali. ibid. num. 185. ibid. Item cum examinantur testes ad perpetuam rei memoriam ibid. nu. 186. ibid.
- Causa naufragorum summaria dicitur**, & expeditur leuato uelo, & in ea potest iudex ex officio procedere. ibid. nu. 187. ibid.
- Causa summaria dicitur**, ubi de salario seu mercede laborantis agitur. ibid. nu. 197. 144
- Causa est summaria**, cum agitur de probando impedimento, ad obtinendam secundam citationem. ibid. nu. 198. ibid.
- Causa dicitur summaria**, cum agitur de leuibus delictis, & criminibus. ibid. nu. 199. ibid.
- Causa summarie expeditur**, cum agitur de crimine læsa maiest. ibid. nu. 200. ibid. Item cum agitur de dandotortore, aut curatore pupillo per iudicem. ibid. num. 201. ibid.
- Causa summaria**, si per partes agitur uia ordinaria, an uideatur recessus à uia summaria, de consensu partium. ibid. nu. 203. ibid.
- Causam summariam committere potest solus Princeps**, & non inferior. ibid. nu. 2. 118
- Causam committi summarie supplicans**, si princeps dicat: audiat talu, & iustitiam faciat: an summarie imperasse uideatur. ibid. nu. 4. ibid.
- Causæ breues & modicae summe sunt**, ummarie ibid. nu. 180. pag. 143. & qua dicantur breues, modica, & magna ibid.
- Causæ pauperum**, & miserabilium personarum sunt summarie, & expediuntur de plano, & sine sportularum solutione: & miserabiles persona trahunt aduersarios suos coram Imperatore, & laicos coram iudice Ecclesiastico. ibid. nu. 193. ibid.
- Causa uoluntaria iuris dictionis in omni loco**, etiam in itinere, deambulando expediti possunt. part. 6. de sentent. nu. 85. 372
- Causa in qua agitur de uita, & militia, a qui paratur feudali**, & super ea non compromittitur secundum pragmaticam. part. 6. de compromiss. nu. 23. 363
- Causa tutelæ compromitti non potest**, etiam stante pragmatica, quod causa omnes compromittuntur. ibid. nu. 30. ibid.
- Causa criminalis dicitur**, cum agitur ex crimine infamante. etiam si agitur civiliter. part. 4. dist. 1. nu. 3. 35
- Cautela prelibellante ut in eodem libello possit petere estimationem, & satisfactionem iniuria** part. 4. dist. 1. nu. 22. 39
- Cautela pro iudice, ut dilatio, qua dari non debebat, ualeat**. part. 6. de dilat. nu. 12 306
- Cautela quomodo possit respondere debitor, à quo petitur pecunia mutua, cum non potest probare restitutionem, in eadem parte. de confess. num. 28. 313**
- Cedenti bonis, sunt vestes relinquenda in ead. part. de execut. nu. 29 440**
- Ceremonia dicuntur sacrificia Iudaorum. part. 3. nu. 63. 21**
- Certi conditio, quando competat. part. 4. dist. 3. nu. 48 64**
- Cessio occasione societatis, an dicatur ex causa necessaria**, d. part. 4. dist. 4. nu. 33. 73
- Citatio, est iuru naturalis, nec potest etiam per Principem omitti**, part. 6. de citat. nu. 3. 240. & part. 4. dist. 16. num. 12. 172
- Citatio omissa reddit a sum ipso iure nullum**, ead. part. 4. dist. 16. nu. 12. ibid.
- Citatio in singulis actibus iudiciariu fieri debet. part. 6. de citat. nu. 4. 240**
- Citatio eius fieri non debet, qui si presens esset, a sum impedito non possit**. ibid. nu. 5. 172
- Citatio in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem ante citationem partu, in causa principali, non requiritur**. ibid. nu. 7. 241
- Citatio partis non requiritur in concedenda uenia uocandi parentes, uel patronos in ius**. ibid. nu. 8. ibid.
- Citatio partis non requiritur in sententia Principis seu Imperatoris, uel sacri consilii**. ibid. nu. 10. ibid.
- Citatio non requiritur in processu faciendo, contra debitorem suspectum de fuga**, ibid. nu. 14. 242
- Citatio non requiritur, ubi periculum est in mora**. ibid. nu. 15. ibid.
- Citatio non requiritur in sententia late pro absente, in causa criminali, & ubi proceditur sine figura iudicii**. ibid. nu. 16. 17. ibid. Nec in actu, qui fit ultima dno permitti. ibid. nu. 18. 242. Nec in probatione, qua solè iudici concludit. ibid. num. 20. 243. Nec in actu expediendo, secundum conscientiam. ibid. nu. 21. ibid.
- Citatio heredu, uel alterius non requiritur, cum data est arbitraria potestas executori testamenti, distribuendi ad pias causas, seu eligendi pauperes, in tali electione**. ibid. nu. 22. ibid.
- Citatio partis, nec eius presentia requiritur in relatione agrimenforis, missi per iudicem ad mensurandum**. ibid. nu. 23. ibid.
- Citatio partis non requiritur in iuramento deferendo, si super taxatione, uel liquidatione rerum ablatarum**. ibid. nu. 25. ibid.
- Citatio partis non requiritur, eum examinantur testes de damno, seu furto in syluâ passio**. ibid. num. 26. ibid. Et cum in domo mulier honesta examinatur. ibid. nu. 27. ibid. Et in examinatione testu, cuius dicto necessario standum est. ibid. n. 28. 244. Et in examinatione testis, de cuius morte uel recessu tenetur. ibid. nu. 29. ibid.
- Citatio eius, de cuius præiudicio principaliter non agitur, sed per consequentiam, non requiritur**. ibid. num. 30. & 31. ibid.
- Citatio non requiritur, cum iudex prodigo admittit ratione uult interdicare**. ibid. nu. 31. ibid.
- Citatio filii in ris non requiritur in ferenda sententia, sententia principalem**. ibid. nu. 32. ibid.

I N D E X

- Citatio partis non requiritur in taxatione expensarum, contra centumactiam. part. 6. de citat. num. 32. 244
 Nec in dando iura sine inquisitione. ibid. num. 35. ibid.
 Citatio eius, qui iustitiam petitur, non requiritur. ibid. num. 36. ibid.
 Citatio non requiritur, cum certum est, aduersario nullam corpore uersionem ibid. num. 37. ibid.
 Citatio terti possessoris, non requiritur in captura facienda, vigore pasci de capiendis, cum adiectione precarij. ibid. num. 38. ibid.
 Citatio à quo iudice fieri possit. ibid. num. 39. Et per quem fieri debeat. ibid. num. 42. ibid.
 Citatio an possit fieri per iudicem extra suum territorium. ibid. num. 40. 245
 Citatio potest fieri per iudicem committi priuato, item famulo suo, imò etiam ipsi principali litiganti, & quilibet uentur in regno. ibid. num. 44. & 45. ibid.
 Citatio fieri potest, etiam per actorum magistrum, habentem iudicis commissionem. ibid. num. 47. 246
 Citatio in extrema requirit, commissionem iudicis, nuncij executionem, & relationem. ibid. num. 51. ibid.
 Citatio in ciuilibus ualet sine commissione, ex generali consuetudine. ibid. num. 52. ibid.
 Citatio realis capturam per persona importat. ibid. num. 58. 247
 Citatio realis fieri potest etiam in ciuilibus, cum debitor est suspectus de fuga. ibid. num. 59. ibid.
 Citatio realis sine iudicis commissione fieri non potest. ibid. num. 61. ibid.
 Citatio verbalis, qua dicitur, & qua continere debeat. ibid. num. 62. ibid.
 Citatio sine certo die, an, & quando ualet ibid. num. 65. 248
 Citatio an debeat continere horam, in quo quis comparere debet ibid. num. 66. ibid.
 Citatio, an & quando ualet sine causa. ibid. num. 69. 249
 Citatio an, & quando continere debeat uerbum peremptoric. ibid. num. 72. 250
 Citatio per literas ut ualet, quid continere debeat. ibid. num. 73. ibid.
 Citatio an, & quando de necessitate requirat scripturam. ibid. num. 74. ibid.
 Citatio extra prouinciam sine scriptis facta, non ualet. ibid. num. 80. 251
 Citatio ad omnium, & non personaliter, sine scriptis, non ualet ibid. num. 81. ibid.
 Citatio per edictum quomodo fiat, & in quibus casibus locum habeat ibid. num. 82. cum seqq. ibid.
 Citatio cum fieri non potest, quia etiam in domo sua latuit, ne citari possit, tunc potest affigi edictum ex ianua domus eius, & perinde habetur, ac si personaliter citatus esset. ibid. num. 63. 252
 Citatio per edictum, quanto tempore debeat manere affixa. ibid. num. 96. ibid.
 Citatio per proclama qua dicitur, & in quibus casibus fieri possit. ibid. num. 97. cum seqq. 253
 Citatio per proclama contra certam personam, in quo loco fieri debeat, ibid. num. 100. ibid.
- Citatio per campanam seu instam, quando locum habeat. ibid. num. 111. & seq. 254
 Citatio, ut quis compareat die Luna, Martis, & Mercurij, an sit una uel plures. ibid. num. 117. ibid.
 Citatio generalis ad totam causam, ut quis compareat singulis diebus, & horis, que ad consentiam, an ualeat. ibid. num. 118. ibid.
 Citatio facta die feriato, non ualet, etiam si fieret, ut compareat die non feriato. ibid. num. 119. ibid. Nisi in causa, qua die feriato expediri potest. ibid. num. 121. 255
 Citatio an ualeat, quando dies termini cadit in diem feriatum, & an teneatur citatus tunc comparere die sequenti uel precedenti. ibid. num. 120. ibid.
 Citatio potest fieri per Principem die feriatam ad honorem Dei. ibid. num. 122. ibid.
 Citatio in quo loco per nunciatum fieri debeat, & an possit fieri domi: & in qua domo; & quid in apotheca, uel in portico seu stabulo. ibid. num. 124. 125. ibid.
 Citatio ut ualeat, quid, etiam debeat nunciatus, cum commissa est, ut fiat personaliter, uel in domo. ibid. num. 126. ibid.
 Citatio an fieri possit in Ecclesia. ibid. num. 129. 256
 Citatio ubi fieri debeat, cum citandus domum certam non habet. ibid. num. 130. ibid.
 Citatio non requiritur eius, qui appellauit ab interlocutoria, unde iudex à quo, potest procedere usque ad sententiam diffinitiuam inclusive, eo aliter non citato. part. 6. de appell. num. 172. 405
 Citatio partis non requiritur, cum appellatio pronunciatu de feriat. ibid. num. 203. 408
 Citatio requiritur in executiue sententia per appellan-tem de feriat. part. 6. de execut. num. 16. 438
 Citatio non requiritur in executione facienda super eadem, super qua lata sunt sententia, nisi fiat appellatus de feriat. ibid. num. 7. ibid.
 Citatio requiritur in executione, qua fit contra cõdõmnati successorem, uel per iudicem in officio successorem. ibid. num. 18. ibid.
 Citatio partis in taxatione expensarum requiritur. ibid. num. 21. 439
 Citatio an debeat precedere libellum part. 6. de libell. num. 15. 265
 Citatio num. sex sunt species in ead. part. de citat. num. 50. 246
 Citatus per edictum qui dolose latitat, & impedit ne citatio verbalis, uel per literas, possit adferuere. ibid. num. 84. 251
 Citari debet unusquisque, pretendens interesse in iudicio, alias non ualet actus qui fit sine citatione. ibid. num. 2. 240
 Citari an debeat, qui praesens est in iudicio. ibid. num. 12. 242
 Citari debet in scriptis persona illustris, & clarissima. ibid. num. 76. 250
 Citari debet pars, cum producuntur instrumenta, uel scriptura in iudicio, alius non probans. part. 6. de instrument. produ. num. 35. 334
 Cita-

IN PRACTICAM MARANTÆ.

<i>Citatus ob unam causam, comparere an teneatur respondere in alia. ead. part. 6. de citatione. nu. 13.</i>	242	<i>Clausula, salvo iure impertinentium. quid operetur. part. 6. de positi nu. 25.</i>	309
<i>Citatus, qui statim comparuit, & iterum discessit, vel dixit se nolle comparere, non est ulterius citandus. ibid. nu. 19.</i>	243	<i>Clausula, si & in quantum. quid operetur. part. 6. de appellat. num. 211.</i>	409
<i>Citatus coram iudice incompetenti, an teneatur comparere. ibid. nu. 39.</i>	244	<i>Clausula, sine figura iudicii. quid importet. part. 4. dist. 9. nu. 8.</i>	119
<i>Citatus quoniam tempore habeat ad comparendum, & quid feratur in Regno. ibid. nu. 67.</i>	249	<i>Clausula, sola facti veritate inspecta. quid importet. part. 4. dist. 9. nu. 32. cum seqq.</i>	122
<i>Citatus in quo loco teneatur comparere, & qua requirantur, ut locus sit habilis, ad comparendum, & ardeat citatum ibid. nu. 131.</i>	256	<i>Clausula in medio posita, an referatur ad omnia capitula. part. 3. nu. 110. & 112.</i>	112
<i>Citatus ad maiorem tribunal. excusatur in curia minoris in part. 6. de contumacia. nu. 4.</i>	258	<i>Clausula, ex certa scientia. an operetur, ut contrarium non possit probari. part. 6. de appellat. num. 37.</i>	393
<i>Citatio quomodo concipi debeat in remedio. diffamari. part. 4. dist. 21. nu. 21.</i>	190	<i>Clericus, eorum an possit dari per iudicem laicum. part. 4. dist. 11. nu. 65.</i>	158
<i>Citatio non requiritur in curia mundanarum. part. 4. dist. 9. nu. 164.</i>	141	<i>Clericus in possessorio retinenda, potest coram laico conveniri. ibid. nu. 77.</i>	160
<i>Citationis defectus, quomodo opponatur. ibid. num. 13.</i>	172	<i>Clericus auctor laudatus an conveniatur coram iudice seculari. ibid. nu. 78.</i>	ibid.
<i>Citatus presumitur, qui longe aberat, & postea reperitur in iudicio. ibid. nu. 14.</i>	ibid.	<i>Clericus negotiator tenetur ad gabellas. ibid. num. 80.</i>	161
<i>Citatus ad reliquendum an possit, interposito primo, & secundo decreto. part. 6. de contumacia. nu. 13.</i>	260	<i>Clericus reconueniri potest coram iudice laico. part. 4. dist. 6. nu. 53.</i>	162
<i>Cuius de rebus patriam periclitantem, eius perdit privilegia. part. 3. nu. 42.</i>	19	<i>Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum condemari ad expensas. ibid. nu. 54. pag. ead. & dist. fin. & nu. 5.</i>	215
<i>Civiles leges in decretis inserta, non debent servari, ut Canones. ibid. nu. 38.</i>	18	<i>Clericus vocatus in prostibulo, vel alio crimine capi potest per familiam iudicis secularis, & duci ad episcopum. part. 4. dist. 11. & num. 4.</i>	ibid.
<i>Clarissima persona, vide supra ead. in littera C. verb. citari.</i>		<i>Clericus tam in civili, quam in criminali, & tam in actione reali, quam personali, debet conveniri coram Ecclesiastico iudice, & trahens ipsum coram iudice laico, à suo iure cadit, coram quo etiam sponte conveniri non potest. ead. part. 4. dist. 11. num. 2.</i>	149
<i>Clausula, appellatione remota solus Princeps videtur in rescriptis, non autem delegatus Principis. part. 6. de appellat. nu. 336.</i>	226	<i>Clericus, cum est debitor simul cum laico, an ambo conveniantur coram Episcopo. ibid. nu. 21.</i>	152
<i>Clausula, appellatione remota, nihil operatur in praesentium. ibid. nu. 319.</i>	427	<i>Clericus delinquens simul cum laico, facit, ut etiam laici mittantur ad iudicem ecclesiasticum. ibid. num. 22.</i>	ibid.
<i>Clausula, appellatione remota, qui sunt effectus, & quid operetur. ibid. nu. 338.</i>	ibid.	<i>Clericus citari potest coram iudice laico, si sua pura seris interesse. ibid. nu. 61.</i>	153
<i>Clausula compromissi; quod procedatur de iure & de facto. quid importet. part. 4. dist. 14. numer. 6.</i>	168.	<i>Clericus sequester electus per iudicem laicum, potest per eum compelli, ut sequestrum restituat. ibid. num. 62.</i>	ibid.
<i>Clausula; & protestatur de expensis; quid importet in libello. part. 6. de libell. nu. 18.</i>	265	<i>Clericus non incedens in habitu, & consura, captus per familiam iudicis laici, non remittitur ad Episcopum, & eum percutrens, non est excommunicatus. ibid. num. 69. & 70.</i>	159
<i>Clausula; fiat ut petatur in rescripto posita, quid importet. part. 4. dist. 5. nu. 6.</i>	118	<i>Clericus degradatus potest puniri per iudicem secularem. ibid. nu. 76. fol. 160. Et quomodo fiat degradatio. ibid. nu. 76. & parte 4. dist. 11. num. 72.</i>	159
<i>Clausula; non se attingens, quid operetur. part. 6. de libell. nu. 17.</i>	265	<i>Clericus degradatus verbaliter, retinet privilegium clericale, & nec actualiter degradatur. ibid. nu. 72.</i>	ibid.
<i>Clausula, omni meliori modo, &c. Et peto mihi ius & iudicium administrari. quid operetur in libello. ibid. nu. 15. & 16.</i>	ibid.	<i>Clericus, pro quibus criminibus possit deponi, vel degradari. ibid. nu. 74. remissive.</i>	160
<i>Clausula posita per principem in rescripto; audiat talis, & iustitiam faciat. quid importet. part. 4. dist. 9. nu. 4.</i>	118	<i>Clericus ratione feudi, quod datus à laico, sortitur forum iudicis</i>	160
<i>Clausula, quod si non omnes, &c. apposta in rescripto, quid importet. part. 4. dist. 13. nu. 5.</i>	171		
<i>Clausula, tunc manente pacto. quid operetur in compromissi. part. 6. de appellat. nu. 253.</i>	418		

I N D E X.

- iudicis secularis. Idem quando est auctor laudatus. ibid. nu. 75. ibid.*
- Clericus puniri potest per iudicem secularem, de assassinio. ibid. nu. 76. ibid.*
- Clericus non potest expressè consentire in iurisdictionem alterius Episcopi, absque consensu sui Episcopi: sed tunc potest prorogare, scilicet, contrahendo, vel delinquendo part. 4. distict. 12. nu. 24. 165*
- Clericus beneficiarius absens, & non residens quomodo citetur, & non comparens ad residendum, perdat beneficium part. 6. de citatione. nu. 91. 252*
- Clericus contra clericum conuictum an possit petere compromissum, secundum pragmat. regiam. part. 6. de compromissu. nu. 28. 303*
- Clericus falsum deponens coram iudice laico, non potest per eum puniri, & quid e contra, an laicus per iudicem Ecclesiasticum part. 6. de accusat. incident. nu. 4. 352*
- Clericus, etiam de mandato sui Episcopi, non potest puniri neque torqueri per iudicem laicum. ibid. nu. 5. ibid.*
- Clericus regularis non potest appellare à correctione Abbatum part. 5. de appellat. nu. 333. 426*
- Clericus secularis appellat à correctione. ibid. num. 334. ibid.*
- Clericus non potest pro debito personatè capi part. 6. de execut. nu. 56. 442*
- Clerici coniugati, an gaudeant privilegio fori. part. 4. dist. 11. nu. 5. 149*
- Clerici actus cadunt statutis laicorum. part. 6. de compromissu. nu. 27. 363*
- Clericorum appellatione, quo ad forum, qui veniunt: part. 4. dist. 11. nu. 3. 149*
- Clerici cum famulis, & seruiens, an coram iudice ecclesiastico conveniendi. ibid. nu. 4. ibid.*
- Coadjutor qui datur solet in inquisitionibus, an sit de subditis, & ad quem essetum datur part. 6. de inquisit. nu. 104. 226*
- Collectus solvere tenetur exemptus, qui se describi patitur in libro solventium collecti. si infra decem dies non appelleret part. 6. de appell. nu. 325. 426*
- Collegia, in quibus sunt clerici, & laici, coram quo iudice conveniantur. part. 4. dist. 11. nu. 23. 153*
- Collegia non possunt restituuntur, excepto collegio scholarum. part. 6. de appell. nu. 90. 393*
- Collegium mercatorum, an possit facere statuta part. 4. dist. 8. nu. 70. 120*
- Collisio inter accusatorem, & accusatum, non facit cessare inquisitionem. part. 5. de inquisit. nu. 4. 216*
- Collisio, quomodo probetur. ibid. nu. 45. in fin. & num. 41. 14. ibid.*
- Compurgatio est iusta causa recusatōis iudicis part. 6. de appellat. nu. 71. 191*
- Compensatio cum habet, cum debitum est liquidum, non aliter. Item cessat, cum debitor ipse part. 4. dist. 6. nu. 2. 31*
- Compensatio locum habet, ubi est debitum naturaliter. ibid. nu. 2. 104*
- Compensatio fit de liquidis ad illiquidum, cum per confessionem facta est liquidatio. ibid. nu. 3. ibid.*
- Compensatio an impediat executionem sententia. part. 4. de execut. nu. 64. 443*
- Compromissum potest fieri per Procuratorem, sine speciali mandato: sicut statuto, quod cause debeant compromitti. Idem in tutore. part. 4. dist. 14. num. 4. & nu. 8. 168*
- Compromissum an possit fieri per Prælatum, de rebus ecclesiasticis, & an transeat ad successorem. ibid. numer. 3. ibid.*
- Compromissum non valet, nisi ex die, quo arbitri illud acceptaverunt. ibid. nu. 7. ibid.*
- Compromissum in Regno, inter quos fiat. part. 6. de compromissu. nu. 1. 301*
- Compromissum quod fit inter affines, ex forma statuti, habet locum etiam inter maritum, & uxorem, & inter sponsum & sponsam. ibid. nu. 2. 3. ibid.*
- Compromissum à statuto inducitur, etiam si nullus exipret, nullus renouari debet. Et quid structure in Regno. ibid. nu. 3. ibid.*
- Compromissum secundum pragmaticam an fiat inter consanguineos parios. ibid. nu. 5. pag. 301. & num. 20. 21. 302*
- Compromissum fit secundum pragmaticam Regiam, etiam cum auctor laudatus est conuictus, licet principalis litigator conuictus non sit. ibid. nu. 7. ibid.*
- Compromissum, secundum Regiam pragmaticam, potest fieri etiam inter minores, & etiam per alium familiaris, qui non possit allegare sine consensu patris, ex forma statuti, & etiam per mulierem, sine Mundualdo. ibid. nu. 5. 10. 11. ibid.*
- Compromissum fit per solum iudicem, oligentem arbitros. discordantibus partibus. ibid. nu. 12. ibid.*
- Compromissum, secundum pragmaticam Regiam fit altera parte illud petens, sed non aliter. ibid. num. 18. ibid. Et fit solum in causis civilibus, vel mixtis, non autem criminalibus. ibid. nu. 14. ibid.*
- Compromissum, ex Regia pragmatica forma, non fit, cum a finitibus est dissoluta per mortem. ibid. numer. 15. ibid.*
- Compromissum productum cessat inter privignam & nuercam, mortua parte. ibid. nu. 16. ibid.*
- Compromissum fieri non potest, altera parte inuita, habente exceptionem. Item finitibus, vel scripturam iuratum. ibid. nu. 17. 18. 19. ibid.*
- Compromissum an fieri debeat, si spurium petat compromissum, contra alium spurium sine conuictum. ibid. nu. 21. 303*
- Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter conuictos. ibid. nu. 22. ibid. Nec in causa, in qua agitur de vita militis. ibid. nu. 23. ibid.*
- Compromissum, quod fieri cum cedente conuictus, non fit cum cessionario non conuictus. ibid. nu. 24. ibid.*
- Compromissum, secundum Regiam pragmaticam, non fit inter consanguineos legitimati. ibid. numer. 27. ibid.*

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Compromissum secundum pragmaticam Regiam, non potest petere laicus contra clericum coniunctum, sed clericus contra laicum petere potest. *ibid.* nu. 26. *ibid.*
 Compromissum, secundum Regiam pragmaticam, petere non potest clericus contra clericum coniunctum. *ibid.* nu. 28. *ibid.*
 Compromissum non fit de articulo iuris, nisi quando esset probabiliter dubius. *ibid.* nu. 29. *ibid.* Nec in causa dandi tutelam. *ibid.* nu. 30. *ibid.*
 Compromissum non petitur in causa principali non potest peti in causa appellatione. *ibid.* nu. 31. *ibid.*
 Compromissum non fit in causis mixti imperii. *ibid.* nu. 32. *ibid.*
 Compromissum secundum Regiam pragmaticam fit inter affines, coniunctos per legitimum matrimonium, non per simplicem fornicationem. *ibid.* nu. 33. *ibid.*
 Compromissum non fit secundum pragmaticam, quando alter tantum ex partibus laderetur. *ibid.* num. 34. *ibid.*
 Compromissum factum cum stipulatione, et pœna, non indiget emoluatione, et quid, si sit apposita clausula, rato manente pacto, vel iuramento, et quid in arbitrato, et an producat actionem part. 5. de appellat. num. 268. 419
 Compromissum bene clausulatum, prout hodie fit à Notariis in Regno, vigeat, nisi laudum manifestam contineat iniquitatem. *ibid.* nu. 269. *ibid.*
 Compromisso laicus ultra dimidium potest intentare reatum l. 2. C. de rescind. vend. etiam si arbitramentum emolgaasset. part. 4. dist. 14. nu. 8. 168
 Compromissum an possit fieri de rebus spiritualibus. part. 4. dist. 13. nu. 11. 167
 Compromissus redactus an peti possit, ut iterum redatur. part. 4. de except. nu. 71. 295
 Compensatio, an et quando fiat, si in libro mercatoris continetur, se esse creditorem, et debitorem. part. 4. dist. 7. 9. nu. 146. 138
 Conclusio non requiritur in causis summaris. ead. part. 4. dist. 9. nu. 27. 121
 Conclusio in ordinarius, an sit de substantia processus. dist. 9. nu. 24. pag. ead. et part. 6. de conclus. nu. 9. 358.
 Conclusio in causa quomodo fiat de iure communi, et Regni, et quid importet. ead. part. de conclusione. num. 1. 357.
 Conclusio facta in causa, potest allegari in iure. *ibid.* nu. 2. *ibid.*
 Conclusio facta in causa, admittitur probatio per confessionem, et per rei eundem, et loci appellationem. *ibid.* nu. 5. et 6. 357. 358
 Conclusio facta in causa, potest fieri interrogatio ad instantiam partis summarie. *ibid.* nu. 7. *ibid.*
 Conclusio facta in causa admittitur probatio ad defensionem Rei in criminalibus. *ibid.* nu. 8. *ibid.*
 Condemnus in re expensis, an dicatur interlocutoria, vel diffinitiva. part. 6. de sententia. numero 36. 366.

Condemnatus de crimine Simonia, non appellat. part. 6. de appellat. nu. 298. 423
 Condemnatus pro debito publico, seu fiscali, non appellat, nisi quando fiscus tractat de lucro. *ibid.* nu. 300. *ibid.*
 Condemnatus de malo gestis in officio, à proprio iudice non appellat. *ibid.* nu. 301. *ibid.*
 Condemnatus super actione ad exhibendum, non appellat. *ibid.* nu. 331. 426
 Conditio triticaria, datur etiam ad possessionem, et est remedium recuperanda, et quando locum habeat part. 4. dist. 6. nu. 39. 110
 Conditio incerta, ad recuperandam possessionem dari potest. *ibid.* nu. 40. *ibid.*
 Conditio indebiti, datur etiam ad possessionem recuperandam. *ibid.* nu. 41. 111
 Conditio incerti quando competat. part. 4. dist. 3. nu. 44. 54.
 Conditio ex l. si me & Titium. ff. si certum petar. habeat locum pro recuperanda possessione. *ibid.* num. 44. *ibid.*
 Conditio ex l. si coloni. C. de agric. & ced. Item ex l. auctoritatem. C. vade vi. Et ex l. meminerint. C. eod. datur ad recuperandam possessionem, et quando requirantur, ut competant. *ibid.* num. 45. 47. et 48. *ibid.*
 Item, conditio ex l. si quis conditionis. C. locati. *ibid.* num. 49. Et conditio ex l. in auafor. C. vade vi. nu. 50. Et ex l. si quis in tantum. C. eod. nu. 51. *ibid.*
 Item, conditio ex l. conductor. C. locati. et l. non ab re. C. vade vi. *ibid.* nu. 52. 112
 Conditio ex l. cum à te. ff. de vi & vi armat. est remedium possessoriū recuperanda. *ibid.* nu. 53. *ibid.*
 Item, conditio ex l. fin. C. vade vi. *ibid.* nu. 54. *ibid.*
 Conditio ex l. hō. C. de acquirend. possess. est remedium recuperanda, et quando habeat locum, et quibus rebus resultat ex ea. *ibid.* nu. 58. 113
 Conditio ex c. sepe. de restit. spoliar. est remedium recuperanda. *ibid.* nu. 55. 112
 Item, conditio ex c. frequens. de restit. spol. lib. 6. *ibid.* nu. 56. *ibid.*
 Conditio ex can. reintegranda. 1. qu. 1. est remedium recuperanda, et est plenius ceteris, et quando locum habeat. *ibid.* nu. 58. *ibid.*
 Confessio extrajudicialis, parte absente facta, facit plenam probationem in curia mercatorum, de aqua canonica. part. 4. dist. 9. nu. 49. 124
 Confessio extrajudicialis, parte absente, semiplene probat, sed parte presente, plene in 6. part. de confess. num. 2. et 12. 112
 Confessio extrajudicialis, in criminalibus facit iudicem ad certuram. *ibid.* nu. 3. *ibid.*
 Confessio extrajudicialis, quibus casibus plene probet. *ibid.* nu. 15. 16. et 17. 311. et 112
 Confessio facta coram iudice incompetente, facit iudicium eorum competente. part. 6. de inquit. nu. 103. 226

I N D E X.

- Confessio inquisiti, an validè ineptam inquisis. pars. 6. de inquis. nu. 208.** 236
- Confessio in tortura, ratificari debet extra tormenta cum breui termino, ad producendum defensiones. in pars. 6. de quaest. nu. 15.** 357
- Confessio facta in positionibus rescuari non potest, nisi de errore doceatur. Et quando, Et quæ aliter hoc procedat. pars. 4. de poss. nu. 6. 8. 9.** 308. & 309
- Confessio facta, parte presente, in quam pluribus casibus non facit plenam probationem part. 6. de confess. nu. 4. cum seqq.** 312
- Confessio per verba dispositiua, vel enunciatiua non pro- tet nisi sit iurata. ibid. nu. 4.** ibid.
- Confessio probata per testes contra instrumentum in scri- ptis, non nocet. ibid. nu. 5.** ibid.
- Confessio sine causa non plene probat, nisi fiat ad liberan- dum ibid. nu. 6.** ibid.
- Confessio Pralati non nocet Ecclesia, nisi aliter veritas probetur. ibid. nu. 7.** ibid.
- Confessio inter personas prohibitas, est suspecta, & non probat. ibid. nu. 8.** ibid.
- Confessio ex causa mutui, non probat intra biennium. ibid. nu. 9.** ibid.
- Confessio calore iracundia facta non nocet, nisi detur per- seuerantia. ibid. nu. 10.** ibid.
- Confessio parte absente, probata per unum testem, nul- lam facit probationem. ibid. nu. 13.** ibid.
- Confessio probari debet per duos testes, de eadem confisso- ne deponentes. ibid. nu. 14.** ibid.
- Confessio absente parte, acceptata per aliquem, nomine abentis plene probat. ibid. nu. 18. & 19.** 312
- Confessio, parte absente, facta, va. et de iure canonico. ibid. nu. 19.** ibid.
- Confessio facta in apocba, parte absente, valet. ibid. nu. 20. ibid.**
- Confessio iudicialis habet vim sententis, & superat o- mnine genus probationis. ibid. num. 21. ibid. Et tollit omnem presumptionem iuris & de iure. ibid. num. 22. ibid.**
- Confessio post conclusionem in causa, plene probat. ibid. nu. 23. 1** ibid.
- Confessio facta in processu inualido, sufficiens est ad con- demnandum. ibid. nu. 24.** 313
- Confessio se referens ad instrumentum inualidum, an pre- bet. ibid. nu. 25.** ibid.
- Confessio qualificata, an, Et quando possit pro parte acceptari, Et pro parte repudiari. ibid. num. 27. ibid. Et parte 6. de testium repuls. nu. 60.** 324
- Confessio aliquando fit simpliciter, aliquando conditio- naliter. ibid. nu. 27.** ibid.
- Confessio, ut iudiciali dicatur, an necessario coram iudice, pro tribunali sedente, fieri debeat. ibid. num. 30.** 314
- Confessio coram arbitro, vel arbitratore recepta, an dicatur iudicialis, vel extraiudicialis, Et an coram iudice fidem faciat, Et qualiter. ibid. nu. 31. ibid.**
- Confessio dubia interpretatur in fauorem consentis. ibid. nu. 32.** ibid.
- Confessio etiam in die fariato, potest in iudicio recipi. pars. 6. de actor edit. nu. 44.** 318
- Confessio coram iudice incompetente non inducit prerogationem. part. 4. dist. 12. nu. 13.** 104
- Confitens occidisse aliquem ad iurisdictionem, isque non probans non puniatur pena ordinaria, iudicatur. part. 6. de confess. nu. 29.** 314
- Confessus occidisse hominem non habetur statim pro ve- rifico, nisi primo mittatur ad locum, ad inquisitionem, an ibi homo sit occisus. part. 6. de inquis. nu. 18. 211.**
- Confessus, ut quis habeatur, ob non responsionem posi- tionibus quia requiratur. part. 6. de contumac. num. 10. 11. & 12. fol. 259. Et ead. part. de appellat. num. 318.** 429
- Confessus & conuictus non appellat. quid autem si est con- fessus tantum. part. 6. de appell. nu. 292.** 422
- Confessus in ciuitate habetur pro condemnato. Secus in crimina. ibid. part. 6. de confess. nu. 26.** 313
- Coniunctus agens pro iniuria conuicti quid in libello ob- seruare debeat. part. 6. de inquis. nu. 66.** 219
- Coniunctus ultra jectum gradum, volens agere pro in- iuria conuicti, non admittitur. ibidem numer. 72. 220**
- Reliqua vide supra, in litera A. in verb. accusator, Et accu. are. in litera A. Et in verb. compromissum, Et infra, in verb. con. anguineus.**
- Coniunctus accusator potest de iniuria con sanguine rei criminaliter tantum, non autem ciuilitate, nisi solus pater & maritus. part. 6. de inquisition. nu. 60. & 65. 218. & 219.**
- Coniunctus vsque ad quem gradum admittatur ad accipiendum, & prosequendum suorum iniuriam. ibid. nu. 62.** 218.
- Coniunctus, vel affinis alteri: partis reicitur à iudi- cando. part. 6. de appell. nu. 29.** 389
- Consilium cum à luri scripto est requirendum, debet iudex formare punctum seu causam in presentia vtrius- que partis, & illius datur copia partibus. ibid. nu. 89. 385**
- Consuetudo an induci possit contra ius gentium, vel di- uinum. part. 3. num. 46. fol. 19. Et part. 4. dist. 16. nu. 89.** 182
- Consuetudo dicitur lex municipii, & omnes de ciuitate il- lam seruari tenetur. part. 3. nu. 11.** 28
- Consuetudo generalis non indiget probatione. ibid. nu. 129. 51.**
- Consuetudo est notoria obseruantia temporis, cuius non extat memoria in contrarium, & habet vim legis, & privilegii. ibid. nu. 126.** 10
- Consuetudo notoria est, qualibet ex inspectione plurium instrumentorum, & sufficit eam tantum allegare. ibid. nu. 129.** 31
- Consuetudo nulla est fortior, & melior, quam qua iuri communi est conformis. ibid. nu. 130.** ibid.

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Consuetudo dubia interpretari debet secundum ius commune, non autem secundum ius municipale. *ibid.* num. 130. *ibid.*

Coniunctio multum attenditur in pœnis irrogandis *part. 4. dist. 2. num. 10.* 58

Coniunctio, vel factum an possit tollere ius gentium, vel diuinum. *id. part. 4. dist. 16. num. 89.* 182

Coniunctio, an possit inducere, quod valeant ad facta differant ad honorem Dei. Et quidam curis nundinarum *part. 4. dist. 16. num. 90. cum seq.* *ibid.*

Coniunctio inducere potest, ut appelletur ad superiorem emisso medio *part. 6. de appellat. numer. 37. 4. 430*

Consuetudines feudorum, an preferantur iuri communi, in causis feudalibus *part. 3. num. 90. & 91.* 24

Consules Romani, quando creati, & quare sic dicantur. *part. 3. num. 21.* 15

Consules Mercatorum, an possint citare per edictum. *part. 4. dist. 9. num. 108.* 134

Contractus potest quandoque celebrari, cum persona interea. *part. 2. num. 5.* 5

Contractus mulieris in Regno Sicilia, contrahentis nomine proprio, non valet sine dolo inualdo. *part. 3. num. 124. fol. 30. & part. 4. dist. 16. num. 38.* 175

Contraria allegans, non auditur. *part. 4. dist. 20. num. 4.* 186

Controversia qua dicitur, & in quo differat à causa. *part. 5. num. 68.* 205

Contumacia quomodo, & quando arguitur in Regno, & quando circumducatur citatio. *part. 6. de citat. nu. 68.* 249

Contumacia quotuplex. *part. 7. de contumac. numer. 8.* 259

Contumacia auctoris, quomodo puniatur. *ibid. n. 37.* 262

Contumax condemnari potest ad expensam sine alia citatione. *part. 6. de citat. num. 34.* 244

Contumax in ciuitate, qui transigit, etiam patenam contumaciae, secum in criminali. *part. 6. de inquisit. num. 79.* 221

Contumax in causa criminali, potest iterum, & pluries de eodem crimine accusari. *ibid. num. 48.* 225

Contumax pro eadem causa in duobus iudiciis potest bis puniri, in num. 98. *ibid.*

Contumax in Regno, condemnatur ad tertiam partem mobilium. *part. 6. de citat. num. 67. & 68.* 249

Contumax ut quis dici possit, quare puniatur, & quid seruetur in Regno. *part. 6. de contumacia n. 1.* 258

Contumax reputari non potest aduerja voluntate sua, vel suorum conjugum, impetrata. *ibid. num. 23.* *ibid.*

Contumax citatus ad maius tribunal, excusatur *ibid. num. 4.*

Contumax excusatur propter paupertatem *ibid. num. 5. ibid.*

Contumax unde dicitur. *ibid. num. 7.* 259

Contumax, qua pœnis patitur *ibid. n. 9. cum seq. ibid.*

Contumax potest militari. Quid autem iussu contuma-

ce. & quid seruetur in Regno. *ibid. num. 9. & de citat. num. 128.*

Contumax patitur missionem in possessionem ex primo decreto. Est autem in electione auctoris, si vult potius terminum ad probandum, in contumaciam, quam primum decretum de contumacia. *ibid. num. 10.* 259

Contumax non putatur aliquem actum contra se, nisi altera parte instante. *ibid. num. 15.* 260

Contumax non auditur, nisi effectus expensis. *ibid. num. 16.* 251

Contumax potest personaliter capi, & carcerari. *ibid. num. 18.* *ibid.*

Contumax verus non appellat. *ibid. num. 19.* *ibid.*

Contumax in non respondendo positionibus, vel in nolendo curare de calumnia, habetur pro confesso. *ibid. num. 20.* *ibid.*

Contumax potest excommunicari. *ibid. num. 21.* *ibid.*

Contumax, et eius reuocari primum decretum, tenetur satisfacere, etiam si possideat immobilia. *ibid. n. 22.* *ibid.*

Contumax in non parendo iudici, perdit beneficium iuratoria cautionis. *ibid. num. 23.* *ibid.*

Contumax vasallus, qui citatus dixit: nolo venire, si a iudice perdit feudum. *ibid. num. 24.* *ibid.*

Contumax in causa criminali, qua pœna afficiatur. *ibid. num. 25.* *ibid.*

Contumax non allegat litis pendentiam. *ibid. n. 26.* 262

Contumax qui recuperat possessionem ex primo decreto, non potest ulterius declinare forum, dato, quod alius haberet declinatoriam exceptionem. *ibid. n. 27.* *ibid.*

Contumax torqueri potest. Et quomodo, & quando, & ad quid. *ibid. num. 29.* *ibid.*

Contumax habetur pro presente in suum praiudicium. *ibid. num. 29.* *ibid.*

Contumax patitur sequestrationem fructuum. *ibid. n. 31.* *ibid.*

Contumax nolens respondere coram Iudice, habetur pro negante, vel consistente, prout et maius est praiudicium. *ibid. num. 32.* *ibid.*

Contumax potest expignorari. *ibid. num. 33.* *ibid.*

Contumax, cum habetur pro confesso, efficitur etiam infamis, & restitui non potest. *ibid. num. 34.* *ibid.*

Contumax excommunicatus, perseverans in contumacia per annum, efficitur suspectus de heresi, vel unus de hereticis crimine sui citatus, & postea excommunicatus, quia contumax, elapso anno, habetur pro conuicto, & ut hereticus puniri potest. *ibid. numer. 35. ibid.*

Contumax pro delicto, pro quo non potest fori iudicari, quam pœnam patitur. *ibid. num. 36.* *ibid.*

Contumax verus perdit beneficium appellandi, & supplicandi. *part. 6. de appellat. n. 7.* 422

Contumax verus, qui dicitur, & quis fictus. *ibid. num. 285. & 288.* 421

Contumax peremptorie citatus, ad sententiam audiendam, non auditur appellans. *ibid. num. 286.* 422

Contumax verus appellat à condemnatione expensarum. Quid in taxatione. *ibid. num. 291.* *ibid.*

I N D E X.

<i>Consummaci à Iudice denegatur audientia, non solum in causa illa in qua est consumax, sed etiam in alia par. 6. de consum. num. 17.</i>	<i>nisur pœna ordinaria, sed extraordinaria ibid. num. 85.</i>
<i>Consumax in remedio l. diffamari, an debeas citari par. 4. dist. 21. num. 15.</i>	222
<i>Consumax, an possit opponere fori declinatoriam. part. 6. de excep. num. 2.</i>	230
<i>Conuentus licita, & illicita esse possunt, & qualiter puniantur, & in dubio semper presumuntur illiciti. part. 6. de inquisit. num. 130.</i>	230
<i>Conuentus volens laudare auctorem suum, an debeat audivi, & an possit agere contra ipsum de citatione. par. 6. de auctor. laudat. num. 9.</i>	268
<i>Conuictus, & sponte confessus non appellat. Secus, si sit conuictus, sed non confessus, vel confessus, non tamen sponte, sed formidine tormentorum. part. 6. de appellat. num. 291.</i>	422
<i>Conuictus de furto manifesto, appellare non potest. ibid. num. 350.</i>	429
<i>Copia articulorum parti dari debet, non autem introductoriorum part. 6. de test. num. 19.</i>	305
<i>Copia instrumenti non effectualiter presentati in actu, an possit peti & qualiter. part. 6. de actor. edit. numer. 3. 344</i>	344
<i>Copia attestacionum dari non debet ante publicationem. ibid. num. 56.</i>	349
<i>Copia interrogatoriorum parti dari non debet. ibid. num. 57.</i>	ibid.
<i>Copia allegationum iuris, an debeas dari parti. ibid. num. 58.</i>	ibid.
<i>Copia libelli, sumptibus actoris dari debet. ibid. num. 63. 350</i>	ibid.
<i>Creditor agere potest pro assistentia contra tertium possessorem, vigore precarii, usque ad 30. annos. part. 4. dist. 7. num. 60.</i>	113
<i>Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclamationem, quando rem hypothecam vult vendere, & quit talis citatio operetur. part. 6. de citat. numer. 104. 253</i>	104.
<i>Creditor posterior offrens prioris debitum, an possit cogere eum, ut cedat sibi actiones. part. 6. de instrument. product. num. 16.</i>	332
<i>Curator ad litem, an debeas cauere part. 4. dist. 11. 16. numer. 57.</i>	179
<i>Creditor, qui elegit viam urbaniam agendi in iudicio, non potest ulterius extra iudicium via executiva agere. part. 6. de instrum. product. num. 31.</i>	334
<i>Crimen commissum per solam culpam sine dolo an puniatur. part. 4. dist. 1. num. 86. cum seq.</i>	54
<i>Crimen poenali amaretur, vel ut mulier faciat abortum, licet sola culpa commissum, puniatur pœna mortis ibid. num. 79.</i>	49
<i>Crimen commissum contra ecclesias, & ecclesiasticas personas dicitur publicum, & quilibet potest accusare, & Iudex potest ex officio inquire. ibid. num. 63. 219</i>	219
<i>Crimin de quo cognoscitur per viam exceptionis non puni-</i>	
	<i>atur pœna ordinaria, sed extraordinaria ibid. num. 85.</i>
	222
	<i>Crimen commissum per conspirationem, potest inquire ex officio, & qua pœna puniatur ibid. num. 128.</i>
	230
	<i>Crimen usurarium est publicum, & potest in Regno Iudex ex officio inquirere contra usurarium, & etiam quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine ibid. num. 126.</i>
	229
	<i>Crimen lenocinii, est maius adulterio. ibid. num. 169. 233.</i>
	233
	<i>Crimen falsæ monete, potest per Iudicem inquire & puniri ultimo supplicio, & publicatione bonorum. ibid. numer. 185.</i>
	234
	<i>Crimen sacrilegii, & plagii potest per Iudicem inquire ex officio. ibid. num. 195.</i>
	235
	<i>Crimen læsæ maiestatis in iudicio de dictum expeditur summarie. part. 4. dist. 9. num. 200.</i>
	244
	<i>Criminalis pœna, an locum habeat, ubi habet locum legis Aquilia actio. part. 4. dist. 1. num. 90.</i>
	54
	<i>Criminalis actio civili præiudicat, ratione maioritatis. ead. part. dist. 20. num. 5.</i>
	186
	<i>Criminosus capi potest sine citatione precedente. part. 6. de citat. num. 14.</i>
	142
	<i>Culpa lata non æquiparatur dolo in criminalibus. part. 4. dist. 1. num. 76.</i>
	47
	<i>Culpa levis an faciat delictum puniri, ibid. num. 86.</i>
	54
	<i>Culpa in sciendo, differt à culpa in omittendo ibid. num. 87.</i>
	ibid.
	<i>Culpa leuissima an criminaliter puniatur. ibid. num. 89. ibid.</i>
	ibid.
	<i>Culpa cum simpliciter sit mentio, de leui intelligitur. ibid. num. 88.</i>
	ibid.
	<i>Cumulatio duarum actionum, quæ electione tolluntur, quando admittatur part. 4. dist. 1. num. 29.</i>
	ibid.
	<i>Cumulatio iudicii civilis, & criminalis, an possit fieri. ibid. num. 30.</i>
	ibid.
	<i>Curator ad Litē pupillo qualiter dari debeat, ut iudicium valeat. part. 4. dist. 16. num. 56.</i>
	178
	<i>Curatorem dat Iudex ecclesiasticus minor i laico, litiganti coram se. part. 4. dist. 11. num. 13.</i>
	151
	<i>Curatorem ad litem dat Iudex laicus clerico minori, litiganti coram se, ibid. num. 64.</i>
	153
	<i>Custos carceris puniatur morte, si eius lata culpa e carcere fugit. part. 4. dist. 1. num. 81.</i>
	49
	<i>Custos carceris, & custos arcis æquiparantur ibid. n. 81. ibid.</i>
	ibid.

D.

D AMNATVS per viam inquisitionis, non puniatur pœna ordinaria. i. lege in l. 2. §. 2. sul. mitiori, & arbitraria, nisi constet de crimine per confessionem. part. 4. dist. 10. num. 6.	147
<i>Damnatus, de raptu virginis, appellare non potest. part. 6. de appell. num. 195.</i>	423
<i>Damnatus passus, in loco remoto potest ibi examinare testes super damno, sine aliqua vocatione partis, & talis examinatio valet. part. 6. de citatione numer. 26.</i>	243
<i>Datio in solutum in aliqua parte plus debito facta, in totum</i>	

IN PRACTICAM MARANTÆ.

<i>um vitiat. Fallit in tenenda, vigore pacti executivi da- ta. & cum actum est actione reali. part. 6. de executio. num. 20.</i>	439	<i>Decretum super alienatione rerum minoris, die feriata interpretari non potest. part. 6. de a. for. edit. numer. 42. 348</i>	
<i>Debitor duorum in solidum, si postea promiserit per aliam scripturam vni tantum, an istud debitum debeat com- municari cum nominato in prima scriptura part. 4. dist. 9. num. 96.</i>	132	<i>Decretum an habeat vim diffinitiva, vel interlocutoria. part. 6. de sentent. num. 29.</i>	365
<i>Debitor laicus simul cum clerico, non convenitur coram Episcopo, quando causa est dividua. part. 4. dist. 11. nu- mer. 24.</i>	153	<i>Decreti primi missio summarie expeditur part. 4. dist. 9. num. 183.</i>	143
<i>Debitor fugitivus capi potest, etiam die foriatio ad hono- rem Dei, ad part. 4. dist. 16. num. 92. fol. 133. & part. 6. de a. for. edit. num. 43.</i>	348	<i>Defensio inducitur de iure naturali, non potest tolli per prin- cipem; secus in ea, quæ est inducitur de iure positivo, pro qua est appellatio part. 6. de appell. num. 340</i>	427
<i>Debitor non solvens in termino instrumenti, cui fuit por creditorum prorogatus terminus post accusationem, si non solvit in tempore prorogato, & iterum accusatur, teneatur solvere poenam part. 6. de inquisit. num. 99. 225</i>	225	<i>Delegatus iudex quis dicatur, & quomodo dignoscatur, & differat ab Ordinario part. 4. dist. 5. n. 4. cum seqq. 80</i>	80
<i>Debitor, ex pacto in instrumento apposito capi potest ad instantiam creditoris, ex sola instrumenti extensione facta iudici sine alia citatione precedente. part. 6. de ci- tat. num. 11.</i>	241	<i>Delegatus, à quibus constitui possit ibid. num. 23.</i>	83
<i>Debitor de fuga suspectus, capi non potest, sine citatione precedente part. 6. de citat. num. 14.</i>	242	<i>Delegatus regulariter subdelegare non potest, sed fallit in delegato principali. ibid. num. 25.</i>	84
<i>Debitor suspectus de fuga capi potest pendente appellatio- ne part. 6. de appellat. num. 177.</i>	406	<i>Delegatio quando liberet debitorem part. 6. de rescriptis producti num. 49.</i>	322
<i>Debitor vergens ad inopiam, teneatur satisfacere, idem si inopiet et moratoriam part. 6. de iurisd. num. 22. & 23. 278</i>	278	<i>Delegatus Principis quando non possit subdelegare part. 4. dist. 5. num. 27.</i>	83
<i>Debitor qui non potest probare solutionem mutui, in secre- to solutus, qualiter respondere debeat positionibus, in quibus creditor petiit mutuum sibi restitui. part. 6. de confess. num. 28.</i>	313	<i>Delegatus quando possit minuere tempus, quod datur iu- dicatu. ibid. num. 46.</i>	86
<i>Debitor publicus convinctus, non appellat. part. 3. de appell. num. 300.</i>	433	<i>Delegatus quibus casibus teneatur citare cum inserto te- nere rescripti. ibid. num. 60.</i>	87
<i>Debitor non habens bona sufficientia, carceratur part. 6. de execut. num. 9.</i>	437	<i>Delegatus non potest absolvere ab observatione iudicis antelitem contestatam, nec facere præceptum diffinitivi- num. ibid. num. 29.</i>	84
<i>Debitor fiscalis sive alia executione bonorum, personaliter capiunt. ibid. num. 12.</i>	438	<i>Delegati iurisdictioni prorogari non potest, nec extendi- tur ultra personas contentas in rescripto part. 4. dist. 5. num. 34.</i>	85
<i>Decimas non solventes, compelluntur officio Iudicis ad solvendum, etiam nemine petente. part. 6. de inquisit. num. 196.</i>	225	<i>Delegatus qui non est vere delegatus, si faciat processum contumacia diffinitivum, non valet; secus in Ordina- rio ibid. num. 40.</i>	85
<i>Decimarum causa est summaria. part. 4. dist. 9. num. 174.</i>	142	<i>Delegatus non potest revocare sententiam secundi decre- tistici Ordinaris ibid. num. 43.</i>	86
<i>Decretorum liber an numeretur inter leges canonicas, & sit authenticus, & à quo sit conditus part. 3. num. 34. 17</i>	34	<i>Delegatus an possit in iudicio uti respectu recusari, & quid de Ordinario. ibid. num. 42.</i>	86
<i>Decretum liber quo tempore compilatus, & quo tempore liber Decretalium. ibid. num. 39. Et quam authen- ticitatem habeat. ibid. num. 35.</i>	18	<i>Delegatus, respectu recusatus, an possit causam alteri committere, & quid in Ordinario. ibid. num. 43.</i>	86
<i>Decretum iniustum contra ius litigatoris, est ipso iure nul- lum; Quod secus est in sententia. part. 4. dist. 16. num. 75.</i>	181	<i>Delegatus in delegando, an possit sententiam sibi reserva- re, ut sit Ordinarius. ibid. num. 44.</i>	86
<i>Decretum primum & secundum, quid sit; & quid ius tribuant quando interponuntur, intra quod tempus, & in quibus casibus. part. 6. de contumac. numer. 12. 259</i>	259	<i>Delegatus, an & quando possit suam sententiam execu- ti. ibid. num. 45. & part. 6. de execut. num. 4.</i>	86
		<i>Delegatus non potest minuere, nec augere tempus, quod natur iudicatu. ibid. num. 46.</i>	86
		<i>Delegatus non venit appellatione magistratus, sed in tantum Ordinarius. ibid. num. 49.</i>	86
		<i>Delegatus Papa, potest subdelegare causam suo non subdi- to, etiam suo superiori, dummodo sit in dignitate con- sistente. Secus est in Ordinario. ibid. num. 50.</i>	86
		<i>Delegatus qui nulliter pronunciauit, non potest iterum pronunciare, secus est in Ordinario. ibid. num. 51.</i>	86
		<i>Delegatus potest etiam, interlocutoriam revocare. Fallit cum se non iudicem pronunciauit. ibid. numer. 52. 53. 87</i>	86

I N D E X.

- Delegatus non subdelegat, ne unum quidem articulum iurisdictionalem, nisi sit ad universitatem causarum. Secus in Ordinario. *ibid.* num. 54. *ibid.*
- Delegatus ad universitatem causarum non potest universam suam delegationem subdelegare. *ibid.* n. 55. *ibid.*
- Delegatus ad universitatem causarum, quos dicitur *ibid.* num. 56. *ibid.*
- Delegatus non potest citare per edictum, nisi sit delegatus Principis. *ibid.* num. 57. *ibid.*
- Delegatus inferioris à Principe, non potest aliquem personaliter capere. *d. dist. 5. num. 58.* *ibid.*
- Delegatus citare debet eum inserto tenore sua delegationis. *ibid.* num. 59. *ibid.* alias non valet citatio. *part. 6. decret. num. 75.* *ibid.*
- Delegatus etiam à Principe, non potest subdelegare, cum potestate subdelegandi, nisi hoc faciat sciente, & patiente Ordinario. Secus est in Ordinario *ibid.* num. 63. 83
- Delegatus non potest sententiam suam dubitanti interpretari, in Ordinario. *secus.* *ibid.* num. 64. *ibid.*
- Delegatus, qui non potest exequi, non potest sibi taxationem expensarum referre. *ibid.* num. 65. *ibid.*
- Delegatus an, & quando cogatur de causis meri & mixti imperii. *ibid.* num. 66. *ibid.*
- Delegatus Principi subdelegat etiam causas meri & mixti imperii. *ibid.* num. 68. 89
- Delegatus principis non subdelegat quando indistinctio persona est electa, nec quando ea sunt delegata, qua Principi reservata sunt. *ibid.* num. 69. *ibid.*
- Delegatus Papa, demandare non potest potestatem abolendi, nec prauidicandi, nec providendi ecclesie de prelatu. Secus est in Ordinario. *ibid.* num. 72. *ibid.*
- Delegatus non potest instituire presentatum in ecclesia patronata. *ibid.* num. 73. *ibid.*
- Delegatus an possit muliare. *ibid.* num. 74. *ibid.*
- Delegatus, non dicitur is, cui commissa est causa in qua alius erat Ordinarius, sed in causa illa remansit Ordinarius, & solum iurisdictione eius excitata dicitur. *ibid.* num. 77. *ibid.*
- Delegatus, si procedat ante presentationem rescripti delegatoris, processus est nullus, pariter opponente. *part. 4. dist. 10. num. 8.* 171
- Delegatus, si sit imperatus per litteras surreptitias, processus est nullus. Item si non servet formam rescripti delegatoris. *ibid.* num. 73. 181
- Delegatus cui commissio est testium receptio, non potest eorum attestaciones publicare. *part. 6. de publicat. num. 6.* 351
- Delegatus ad universitatem causarum, debet ferre sententiam in loco tribunalis delegantis. Delegatus vero ad unam causam potest ad hoc sibi eligere locum quem vult, etiam in camera sua. *part. 6. de sentent. num. 72. & 73. 310. & 171*
- Delegatus ad unam causam, potest in quolibet loco, etiam extra iurisdictionem delegantis, procedere. sine assensu Domini illius loci: Ordinarius non valet. *ibid.* num. 75. *ibid.*
- Delegatus ad petitionem unius partis, potest per alteram recusari: sed non per eam qua eum impetravit. *part. 6. de appell. num. 53. & 75.* 390
- Delegatus à delegante suspecto, si praesentatus, non appellatur, à delegante, sed ad Superiorem delegantis. *ibid.* num. 387. & 388. 412
- Delegatus astitit, ut in eod. stur sit conservatio plurimum in natura, diversis actionibus in eod. sit illo cumulatim. Secus in Ordinario. *part. 4. dist. 5. num. 37. & 38.* 85
- Delegatus iurisdictione expirat per mortem delegantis, re integra, & quando dicitur res integra. Secus in Ordinario. *ibid.* num. 81. 88
- Delegatus iurisdictione non suspenditur per excommunicationem delegantis. Secus est in vicario, si excommunicatur Episcopus. *ibid.* num. 75. 89
- Delegatus iurisdictione prorogari non potest. *part. 4. dist. 6. num. 29.* 96
- Delegatus mortuo, causa non reuertitur ad Ordinarium, sed ad Principem delegantem. *part. 4. dist. 16. num. 59. 179.*
- Delegatus si plures sunt, non potest unus sine alio procedere, alius processus esset nullus. Secus in Ordinario. Fallit ubi in rescripto esset clausula: quod si non omnes, &c. Item fallit in Delegato ad universitatem causarum. *part. 4. dist. 5. num. 31.* 84
- Delegatus, cum plures sunt, uno mortuo, omnium iurisdictione expirat. Secus in Ordinario. *d. dist. 5. numer. 35. ibid.*
- Delegatus plures cum clausula, ut omnes, vel unus procedere possit, ille qui incipit debet finire, alius alii nulliter procedunt. *part. 4. dist. 16. num. 6.* 171
- Delegatus iurisdictione non transit ad capitulum, sede vacante. *d. dist. 5. num. 71.* 89
- Delegatus iurisdictione non cohaeret territorio. *part. 6. de sentent. num. 77.* 371
- Delegatus iurisdictione potest prorogari de loco ad locum. *ibid.* num. 76. *ibid.*
- Delegatus causa principali, censetur etiam delegatus accessoria, & connexa. *part. 4. dist. 6. num. 31.* 96
- Delegatus causa per Superiorem, censetur advocata ab Ordinario. *part. 4. dist. 16. num. 58.* 179
- Delegatus possunt causas meri, & mixti imperii de iure Canonico. *part. 4. dist. 5. num. 67.* 89
- Delictum male ex. impli commissum lata culpa, non puniuntur pena mortis. *part. 4. dist. 1. num. 79.* 49
- Delictum levi culpa commissum, an puniatur. *ibid.* num. 86. 54
- Delictum si sit tale, de quo possit ex officio inquiri, Iudex potest inquirere, non obstante, quod esset, usquegrii minister ad unam causam. *part. 6. de inquisit. numer. 96.* 225
- Delinquens poena arbitraria puniuntur, cum lex non statuat aliam poenam certam. *part. 6. de inquisit. n. 121.* 229
- Delinquentes cum plures sunt, quorum unus est clericus, an omnes possint declinare foris Iudicem. *secus.* *part. 4. dist. 11. num. 22. & 23.* 152

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Denunciatio Evangelica operatur, ut quis possit recuperare illud, ad quod nulla ei competeat actio, de iure civili part. 6. de denunciat. num. 1.** 236
- Denunciatio criminis à viro bono facta, sufficiens est indicium ad inquirendam de infamia denunciati, qua inventa, de crimine inquiritur part. 6. de inquisit. num. 26.** 213
- Denunciatio quosuplex sit part. 6. de denunciat. numer. 1. Et in quo differat ab accusatione numer. 2.** 236
- Denunciatio iudicialis priuata, qua dicatur ibid. num. 3. ibid.**
- Denunciatio Evangelica que, & unde dicatur ibid. num. 4. Et quando locum habeat num. 5.** ibid.
- Denunciatio Canonica qua dicatur, & quando habeat locum. ibid. num. 7.** 237
- Denunciatio auctori laudato qualiter fiat. part. 5. de auctori laudat. num. 12.** 269
- Denunciatio litis, cui fieri debeat, si debitor sit mortuus, nullo hæc de iur. part. 6. de auctori. laudat. num. 24.** 270
- Depositarius restituens depositum iussu Iudicis, an sit liberatus part. 4. dist. 9. num. 148.** 138
- Dictum socii criminis, non est sufficiens ad inquirendum fama non precedente. part. 6. de inquisit. numer. 23. 212.**
- Ditto unius statuer de volumine partium. part. 6. de Auctori. dit. num. 28.** 347
- Dicta sanctorum Patrum, possunt allegari ad decisionem causarum, cessante depositione summi Pontificis. part. 3. num. 35.** 18
- Dies commissi criminis, an debeat poni in libello accusatorio. part. 4. dist. 16. num. 65. fol. 179 & part. 6. de libel. num. 13.** 264
- Dies feriata, qua acta fieri possint. part. 4. dist. 16. num. 84.** 182.
- Die feriato, omnes actus voluntaria iurisdictionis fieri possunt. d. dist. 15. num. 86.** ibid.
- Diffamare quid sit. part. 4. dist. 21. num. 2.** 188
- Diffamatio qualiter probetur. ibid. num. 22.** 190
- Dignior & maioris dignitatis, in consilio primam vocem habere debet, in procem num. 8.** 1
- Dignior, & maior censetur primo nominatus. part. 3. num. 117.** 29
- Dilatio, quomodo & quando detur. part. 6. de dilat. num. 1.** 305
- Dilatio omnis est peremptoria, & non datur, nisi semel in causa civili, nec potest prorogari, secus in causa criminali. ibid. num. 2. & num. 4.** ibid.
- Dilatio noua datur, quando supervenerunt novæ probationes, & glatur iuramento petenti dilationem, quod ei de novo supervenerunt probationes. ibid. n. 5. ibid.**
- Dilatio noua datur, cum causa exornatur in consistorio Principis. ibid. num. 7. Et cum litigans impetitur actio ad corpus ibid. numer. 8. Item cum additur aliquid de novo, in libello. ibid. numer. 9. Item cum alio cumulat. ibid. numer. 10.** ibid.
- Dilatio noua peti potest, cum in iudicio emergit noua exceptio, vel alius incidens. ibid. num. 11.** ibid.
- Dilatio, qua dari non debet, si detur, altera parte presente, & non contradicente, valet. ibidem numer. 12.** 306
- Dilatio data absentis non currit, nisi à die quo fuit intestata. ibid. num. 14.** ibid.
- Dilatio, qua datur in causis, quantum esse debeat. ibid. numer. 15.** ibid.
- Dilatio probatoria, semper est communis utriusque parti, & est continua, & non utilis, nisi cum ferie absolverent totam, vel maiorem partem. ibid. numer. 18.** ibid.
- Dilationem legalem, potest Iudex breuiare & prorogare. part. 6. de dilat. num. 16.** 306
- Dilationem breviorē recipiens contradicere & protestari debet, alias sibi præiudicat, si vero protestetur, prodest, ut possit aliam obtinere. ibidem numer. 17.** ibid.
- Dilatione pendente, quando conquiescat officium Iudicis. part. 4. dist. 16. num. 69.** 180
- Dilatione pendente, iudicium factum, est ipso iure nullum. part. 4. dist. 16. num. 68.** ibid.
- Dilationes plures dari possunt, cum est iustum impedimentum. part. 1. & 6. de dilat. num. 5.** 305
- Discipuli an obligent magistrum eorum. part. 4. dist. 22. num. 8.** 192
- Diortium est permissum hodie inter Iudeos, secundum i. Mosaicam. part. 3. num. 55.** 21
- Doctor ille præfertur alii, qui fuit prius doctor creatus, in procem. num. 9.** 2
- Doctor non carceratur pro debito. part. 6. de execut. num. 45. fol. 441. Nec pro instrumento liquidato. part. 6. de instrument. product. num. 4.** 330
- Dolus quot modis committatur. part. 6. de except. num. 21.** 282
- Dolus auctoris, an noceat singulari successori. ibid. num. 24.** ibid.
- Dolus socii, an noceat consociis. ibid. num. 26.** ibid.
- Dolus an censetur remissus, in quietatione generalis. ibid. num. 28.** ibid.
- Dominium qualiter probetur. part. 4. dist. 3. numer. 49.** 65
- Donatio, de eo quod plus valet, & an excludat remedium l. 2. de test. ven. de appell. num. 85.** 392
- Domesticus, vide infra in litera E. in verb. Familiaris.**
- Dominium qualiter probetur in rei vindicatione, & quid si agatur petiti. hæreditatis, vel actione hypothecarum, part. 4. dist. 3. num. 48.** 65
- Donatio in qua incerta est persona donatarii, sed eventus futuro venit certificanda tenet. part. 2. num. 5.** 5
- Dotem an teneatur mercator statim restituere, non expedito anno. part. 4. dist. 9. num. 81.** 130
- Dotem cum, cum agitur ad restitutionem, est summaria. part. 4. dist. 9. num. 173.** 142
- Duces Venetarum sententia in appellabilis. part. 6. de appell. num. 254.** 403

I N D E X.

<p>ECCL^ESIA restituitur in integrum, tam in contra- ribus, quam iudiciis; & qualiter. <i>part. 6. de appell.</i> num. 88. 391. Etiam contra aium Ecclesiam. <i>ibid.</i> Ecclesia restituitur etiam adversus prescriptionem 50 an- norum. Et contra omnem lapsum temporis. <i>ibid.</i> Edictum quo quis citatur quanto tempore in loco affixum esse debeat <i>part. 6. de citat. num. 56.</i> 252 Emancipatio fieri potest etiam coram notario. <i>part. 4. dist.</i> 8. num. 4. 185 Emancipatio si renunciat filius, non subinerat patriam potestatem. <i>ibid. num. 5.</i> <i>ibid.</i> Emolatio, an & quando habeat locum in sententia ar- bitri. & quid in arbitratore. <i>part. 6. de appellat. n. 261.</i> <i>cum seqq.</i> 417. Emptio & venditio quando dicatur perfecta. <i>par. 4. dist. 4.</i> <i>num. 37.</i> 74 Emptio per testes qualiter probetur. <i>ibid. num. 48.</i> 75 Emptio & venditio. quando dicitur perfecta in rebus qua pondera vel mensura consistunt. <i>ibid. num. 52.</i> 76 Emptio, qualiter solo consensu perficitur. <i>ibid. n. 38.</i> 74 Emptio, unum quis praferatur, si unus emit à discipulo, alter a domino. <i>ibid. num. 43.</i> 75 Emptio agente redhibitorio, si pendente iudicio res sit ef- fecta sana an procedat iudicium. <i>ibid. num. 60.</i> 77 Emptorum mercium, qui praferatur. <i>ibid. num. 65.</i> 78 Emptorum uno offerente precium, & in instante, ut pars rei empta, in communi tradatur, an repellatur. <i>ibid. nu-</i> <i>mer. 67.</i> 78 Emptio mercium probatur per famam. <i>part. 6. de test. pro-</i> <i>duct. num. 77.</i> 327 Emptor an possit denunciare litem auctori auctoris sui. <i>part. 6. de laudat. num. 18.</i> 270 Emptor, non defendens causam, facta denunciatione, an agat de evictione. <i>ibid. num. 17.</i> <i>ibid.</i> Episcopus a quo paratur Duci, Comiti, vel Baroni. <i>part. 4.</i> <i>dist. 5. num. 11.</i> 81 Episcopus volens electum in beneficio confirmare, edictum in vobis ecclesia exponere debet contra sua interesse pu- tantes. <i>part. 6. de citat. num. 92.</i> 252 Episcopus expulsus, per proclama in aliena dioecesi, potest expulsore scitare & contra eos, & eorum fautores pro- cedere. <i>part. 6. de sentent. num. 84.</i> 371 Episcopus potest in quilibet loco sua dioecesis, curiam rege- re & citare. <i>part. 6. de sentent. num. 78.</i> <i>ibid.</i> Episcopus litigante cum suo subdito, eliguntur arbitri, à quorum sententia appellatur ad Papam. <i>part. 6. de ap- pell. num. 376.</i> 430 Episcopus curiatu a dno potest si iudex in ius iudicium faciat. <i>ibid. num. 390.</i> 432 Episcopo protergato non appellatur. <i>ibid. numer. 250.</i> 416 Error communis in notario paratiso, an faciat ius. <i>par. 6.</i> <i>de appellat. num. 24.</i> 346 Evangelica denunciatio, quare supra, in litera D. si ver. Denunciatio Evangelica</p>	<p>Evidere per hypotheccariam emptor agit ad interesse, & iam sine denunciatione. <i>part. 6. de auctor. laudat. num.</i> <i>4.</i> 267 Exceptio spoliis opposita, debet probari intra terminū di- rum quindecim, & quid operetur eius oppositio. <i>part. 4.</i> <i>dist. 6. num. 50.</i> 101 Exceptio nullitatis sententia, vel processus ex defectu iu- dicis causata, semper potest opponi, etiam si iuste statu- to, quoad contra sententiam nulla opponatur exceptio. <i>part. 4. dist. 16. num. 7.</i> 171 Exceptio falsi procuratoris opponi potest ante, & post iem- entiam, ad annullandum iudicium. <i>ibid. numer. 20.</i> 173. Exceptio, quod sine actione agatur, impedit processum. <i>part. 4. dist. 20. num. 15. 187.</i> Item exceptio legitima- tionis persona. <i>ibid. num. 16. ibid.</i> Item exceptio contra personam iudicis. <i>ibid. num. 17. ibid.</i> Exceptio legitimacionis persona potest ante omnia opponi, etiam in summario. <i>part. 6. de except. num. 3. 4. & 5.</i> 181 Exceptio male agis, quia ante diem agi, opponi potest an- te, & post litem contestatam. & quid importet. <i>ibid. num. 8.</i> <i>ibid.</i> Exceptio intentionis, & facti, dilatoria dicitur, & ante li- tem contestatam opponitur. <i>ibid. num. 7. ibid.</i> Exceptio hostilis, qua dicitur, & quando locum habeat. <i>ibid. num. 19.</i> 182 Exceptio recusationis iudicis, ante litem contestatam debet, & ante omnes dilatorias exceptiones, sed si de novo supervenerit, potest in quocumque parte iudicii opponi, etiam post conclusionem. <i>part. 6. de appell. num.</i> <i>26.</i> 388 Exceptioni recusationis renunciatum censetur ab eo, qui post recusationem litigat coram iudice recusato. <i>ibid.</i> <i>num. 75.</i> 391 Exceptio requirens altiore indaginem, qua incontinenti probari non potest, non impedit executionem sententia. <i>part. 7. de execut. num. 63.</i> 443 Exceptiones dilatoria ante litem contestatam opponi debent. <i>part.</i> <i>6. de except. num. 8.</i> 381 Exceptio dilatoria opponi potest post litem contestatam, cum facto adversarii supervenit. <i>ibid. num. 9. ibid.</i> Exceptio dilatoria, qua reddat processum retro nullum, opponi potest etiam post litem contestatam. <i>ibid. nu. 10. ibid.</i> Exceptiones dilatoria tripliciter considerantur. <i>ibid. num.</i> <i>1.</i> 280 Exceptio doli, contra quem opponatur. <i>ibid. num. 22. 282</i> Et an possit opponi contra contractum confirmatum, propter dolum adhibendum. <i>ibid. num. 25. ibid.</i> Exceptio doli, an possit renunciari. <i>ibid. num. 27.</i> 281 Exceptio simulationis, qualiter opponatur. <i>ibid. n. 32.</i> 286 Exceptio simulationis, an competat, si debitum ex una causa convertatur in aliam. <i>ibid. num. 33. ibid.</i> Exceptio metus si fundatur super equitate, & est in reo & opponitur inter mercatores. <i>ibid. num. 34. ibid.</i> Exceptio non numerata pecunie, an inter mercatores op- poni possit. <i>ibid. num. 35. ibid.</i></p>
---	--

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Exceptio perivrit, an repellat agens. <i>ibid.</i> num. 36. 287	Excommunicationis exceptio est anomala, & in quacunque parte iudicii potest opponi, sed in continenti probari debet. <i>part. 6. de except. num. 5.</i> 181
Exceptio rei iudicatae opponi potest inter mercatores. <i>ibid.</i> num. 45. 290	Excommunicationis exceptio, non obstat petenti revocationem attentatorum, <i>part. 6. de appellat. num. 404-433</i>
Exceptio acceptilationis, an possit opponi inter merc. <i>ibid.</i> num. 47. <i>ibid.</i> Item Exceptio renunciationis litu. <i>ibid.</i> num. 48. <i>ibid.</i> Et exceptio pacti de non petendo. <i>ibid.</i> numer. 59. <i>ibid.</i> Item Exceptio iuris vel statutorum obstantium. <i>ibid.</i> num. 52. <i>ibid.</i>	Excommunicationis sententia die feriato ferri potest. <i>part. 6. de actor. edit. num. 47.</i> 349
Exceptiones procuratoria non opponuntur inter mercatores. <i>ibid.</i> num. 54. 291	Excommunicationis sententia nunquam transit in rem iudicatam. <i>part. 6. de sentent. num. 151.</i> 177
Exceptio legitimacionis persone opponitur inter mercat. num. 55. <i>ibid.</i> Item Exceptio excommunicationis. <i>ibid.</i> num. 60. 292	Excommunicatus laicus perseverans in excommunicatione, potest penitri per Episcopum. <i>part. 4. dist. 11. num. 26.</i> 153
Exceptio, quod non competat directa actio, an inter mercatores locum habeat? <i>ibid.</i> num. 63. <i>ibid.</i> Item Exceptio non soluta gabella. <i>ibid.</i> num. 64. <i>ibid.</i>	Excommunicatus perseverans in contumacia per annum efficitur suspectus de heresi. <i>part. 6. de contumac. num. 350.</i> 262
Exceptio novationis, seu delegationis inter mercatores quando locum habent. <i>ibid.</i> num. 67. 293	Excommunicatus, beneficiis, fructibus, & distributionibus quotidianis privari debet, etiamsi appellet. <i>part. 6. de appellat. num. 179. 406.</i> An autem appellatio ab excommunicatione aliquid operetur. <i>ibid.</i> numer. 180. cum seqq. <i>ibid.</i>
Exceptio erroris calculi, an inter mercatores locum habeat, & an obstat rei iudicatae. <i>ibid.</i> num. 68. <i>ibid.</i>	Excommunicatus appellare potest à declinatoria iudicis. <i>ibid.</i> 181.
Exceptio qualiter probetur. <i>part. 6. de product. num. 71.</i> 325	Excommunicatus absoluti potest, appellatione pendente. <i>ibid.</i> num. 191. 407
Excussio, an habent locum inter mercat. <i>ibid.</i> de except. num. 40. 288	Excommunicati iudicis sententia est nulla. <i>part. 6. de sentent. num. 99.</i> 373
Exempla qualiter probent. <i>part. 6. de actor. edit. num. 6.</i> 344.	Excommunicari potest laicus ab ipsemer Prelato, cuius bona occupavit. <i>part. 4. dist. 11. num. 26.</i> 153
Executio sententiae latae contra principalem, an fieri possit contra fideiussores. <i>part. 6. de test. product. nu. 91.</i> 328	Executio fit cum satisfactione, pendente supplicatione. <i>part. 6. de appell. num. 16.</i> 388
Exceptio opponens post litum contestatum, qua ante opponi debebat, puniuntur ad unam libram auri, si est advocatus. <i>part. 6. de except. num. 11.</i> 282	Executio an, & quando suspendatur per restitutionem in integrum. <i>part. 6. de execut. num. 18.</i> 442
Exceptiones peremptoriae, quae, & unde dicantur. <i>ibid.</i> numer. 12. <i>ibid.</i>	Executio sententiae sit, postquam transit in rem iudicatam. Et fit per iudicem, qui eam tulit si est Ordinarius; Secus si est delegatus; & dummodo sit valida; necus si est nulla, quia non mereatur executionem. <i>part. 6. de execut. num. 1. 3. 4. 5.</i> 436 & 437
Exceptio peremptoria, quando requirunt altiorum indigentiam reservantur ad merita, & quid operetur in reservatione. <i>ibid.</i> num. 14. 15. & 16. <i>ibid.</i>	Executio sententiae arbitraria, non fit per arbitrum, sed per iudicem ordinarium, etiamsi sit arbitrum. <i>ibid.</i> numer. 5. <i>ibid.</i>
Exceptio peremptoria usque ad quod tempus opponi possunt, & quid servetur in Regno. <i>ibid.</i> num. 17. 283	Executio sententiae à qua fuit appellatum per quem iudicem fiat. <i>ibid.</i> num. 6. <i>ibid.</i>
Exceptio litis pendente non impedit sententiae executionem. <i>part. 5. de execut. num. 19.</i> 442	Executio sententiae qua ordine fiat, & quid, si pervertatur ordo. l. a D. Pio. §. 10 venditione. ff. de re iud. an valeat. <i>ibid.</i> num. 8. 9. 10. <i>ibid.</i>
Exceptiones litis finitae, quandoque sunt declinatoriae, & quandoque peremptoriae. <i>part. 6. de except. numer. 13.</i> 282	Executio cum sit, an, & quando bona minus damnosae capi debeant. <i>ibid.</i> num. 11. 438
Exceptiones litis finitae intra quod tempus probari debeant. <i>ibid.</i> num. 16. <i>ibid.</i>	Executio cum sit pro debito fiscali potest capi persona, sine alia exussione bonorum. <i>ibid.</i> num. 12. <i>ibid.</i>
Exceptiones quanam opponi possunt, post sententiam. <i>ibid.</i> num. 18. 283	Executio cum sit in actione hypothecaria, non servatur ordo. §. 10 venditione. <i>ibid.</i> num. 13. <i>ibid.</i>
Exceptiones quanam, quae impediunt processum ad ulteriora. <i>part. 4. d. st. 20 per tot.</i> 185	Executio cum sit auctoritate sententiae interlocutoriae, non servatur ordo. §. 10 venditione. <i>ibid.</i> numer. 14. <i>ibid.</i>
Exceptio excommunicationis quare infra, inter Excommunicationis exceptio.	Executio contra pupillum, primo in nominibus debitorum fieri debet. <i>ibid.</i> num. 15. <i>ibid.</i>
Excommunicatio superveniens post mandatum, non inhabilitat ipsum mandatum, & tenent actum, si non opponatur. <i>part. 4. dist. 6. num. 42.</i> 175	
Excommunicati nisi exceptio impedit processum, & in materia hoc probari debet. <i>part. 4. dist. 10. numer. 14.</i> 187.	

I N D E X.

- Executio sententia cum sit, an & quando requiratur par-**
titu citat. num. 16. 17 & 18. ibid.
- Executio sententia in civilibus, qualiter fiat. ibid. num. 15.**
ibid.
- Executio eum fit, ad iudicatio fieri debet pro mensura de-**
biti, alias si fiat plus debito, vitatur in totum, fallit in
tenuta, qua datur, vigora partu executivi. Item eum
agitur a ditione reali, ibid. num. 20. 339
- Executio sententia eum fit, potest nuncius incipere a ca-**
ptura persona, ut indices bona, in quibus vult exequi.
ibid. num. 23. ibid.
- Executio in criminalibus contra damnatum ad mortem**
vel ad membri mutilationem, quomodo fiat. ibid. num.
25. 26. ibid.
- Executio non potest fieri in lecto, vestibulis, & suppellectili-**
bus domus, nisi cum alia bona non extant. ibid. num.
28. 440
- Executio non potest fieri in bobus aratoribus, & instrumen-**
tis agriculturae: & quid si debitor alia bona non ha-
beat. ibid. num. 31. ibid.
- Executio sententia non potest fieri contra tertium non no-**
minatam in iudicio. ibid. num. 32. ibid.
- Executio instrumenti potest fieri contra tertium possesso-**
rem, non citatum, & negotio non liquidato, cum con-
inet precarium, & pactum de capiendo. ibid. num. 33.
ibid.
- Executio pro debito, vel delicto partis, non potest fieri in**
peculio profectio filii, nec pro delicto filii in peculio ad-
ventitio, nec etiam in castrensi. An autem pro delicto
patrias posse capi vsusfructus aduentitiorum. ibid. nu-
mer. 34. 35. 36. 37. ibid. & 448
- Executio pro condemnatione pupilli, non fit in bonis esto-**
ris, nisi pro expensis. ibid. num. 38. ibid.
- Executio expensarum litis agitata cum procuratore, an &**
quando fiat contra procuratorem, vel dominum. ibid.
num. 40. ibid.
- Executio non fit in bonis monasterii, pro debito monachi,**
nisi sint bona quasita monasterio, per medium ipsius
monachi. ibid. num. 43. ibid.
- Executio fieri non potest in stipendiis, nec in armis mili-**
tum, neque etiam doctorum. ibid. num. 45. ibid.
- Executio non fit in libris scholarium, nisi cum non habent**
alia bona. ibid. num. 46. ibid.
- Executio in fructibus beneficii, pro debito Clerici, non po-**
test fieri, nisi non habeat alia bona. ibid. nu. 49. 50. ibid.
- Executio pro debito vniuersi defuncti, an fiat in fructibus**
seudi contra successorem. ibid. num. 50. ibid.
- Executio an recipi possit in viti publicis, & theatris, & aliis**
similibus, pro vniuersitatis debito. ibid. num. 51. 442
- Executio an & quando fiat in bonis mariti, pro debito**
uxoris, vel contra. ibid. num. 52. ibid. & num. 53. ibid.
- Executio sententia, usque ad triginta annos peti potest.**
ibid. num. 54. ibid.
- Executio in p. r. foram, non fit contra personas privilegia-**
tas. ibid. num. 56. ibid.
- Executio impeditur per exceptionem nullitatis, nisi coram**
superiori iudice opponatur. ibid. num. 57. ibid.
- An autem impediatur per exceptionem litis pendencie.**
ibid. num. 59. ibid.
- Executio in criminalibus suspenditur ob excellentiam de-**
linguentis in arte sua, & cum delictum est antiquum.
Item quando carcerem habuit pro delicto. ibid. numer.
60. ibid.
- Executio non impeditur per exceptionem requirentem al-**
tiorem indaginem, quia in continentu probari non po-
test. ibid. num. 63. 443
- Executio sententia, an impediatur per denunciationem**
Euangelicam, nec per exceptionem compensationis.
ibid. num. 64. ibid.
- Executio fieri potest contra latronem insignem, etiam die**
feriato. part. 6. de auctor. edit. num. 38. 348
- Executio fit contra tutorem propter expensas, quando in-**
risse pro pupillo litigauit. part. 6. de execut. numer. 39.
441
- Executor testamenti, cui datum est arbitrium distribu-**
endi, & eligendi pauperes, potest id facere, sine citatione
haredum, vel alterius. part. 6. de citat. numer. 22.
243
- Executor potest quis per iudicem constitui in propria cau-**
sa. ibid. num. 45. 245
- Executori ad capienda bona sisco delata, vel ad exigendas**
pecunias sicales, non creditur sine litere. ibid. num. 77.
250
- Executi sententiam suam non potest iudex prorogatus.**
part. 4. dist. 12. num. 19. 165
- Exemplum scriptura in actis registrata non facit fidem**
nisi sit collationatum. parte presente, vel citata. part. 6.
de auctor. edit. num. 4. 344
- Exiteri vel exules ciuitatis, citati ad instantiam credito-**
rum, non tenentur comparere, & ideo non valet profes-
sus factus contra eos in contumaciam. part. 4. dist. 16.
num. 61. 179
- Executor natus, & obligatur, & agit ex contractibus ma-**
gistri nauis, & subfuitur ab eo. part. 4. dist. 22. num. 17.
192
- Expensarum condemnationem non tenetur iudex facere,**
nisi sint petita. part. 6. de libell. num. 18. 265
- Reliqua vide supra, in litera C. in ver. condemnatio ex-**
pensarum.
- Expensarum taxatio, vide infra, in litera T. in ver. taxa-**
tio expensarum.
- Expensas funerales si quis fecit scholari mortuo, potest**
pro illis retinere libros. part. 4. de execut. num. 47. 441
- Expensae si per iudicem ad mensurandum, vel ad ali-**
quam differentiam per aspectum loci, possunt referre sine
citatione partis, licet in eorum electione requiratur
citatio partis. part. 6. de citat. num. 23. 243
- Extraordinarium iudicium, quod dicitur, & quot mo-**
du. part. 4. dist. 9. per tot. 218

F.

FALSAM monetam euentes puniendi sunt ultimo
supplicio, sine appellandi remedio, part. 6. de appell.
num. 294. 423
Falsis

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Falsas redditur subscriptio, si dicatur, Titius, & socii,**
si unus tantum sit socius. *part. 4. distinct. 9. num. 79.* 130
- Falsum testem vel scripturam producentem in iudicio,**
testi interrogari: an ea velit uti? & postea accusatus,
quomodo puniatur *part. 6. de instrument. produci. nu.*
38. 334
- Falsificantes ceram, & alia vensilia,** que venduntur, pos-
sunt puniri etiam per iudicem ecclesiasticum tempora-
liter *part. 4. distinct. 11. nu. 40.* 159
- Falsus Procurator, quis dicatur.** *part. 4. dist. 16. nu. 11. 173*
- Fama inquisitionem precedere debet, alias non valet in-**
quisitio. *part. 6. de inquisit. nu. 19. cum seqq. usque ad*
nu. 31. 212
- Fama non habens originem ab honestis personis, & fide-**
dignis, nihil operatur *ibid. nu. 21.* *ibid.*
- Familia recusatur ut suspecta ex suspitione sui domini.**
part. 6. de appellat. nu. 31. 389
- Familiaris vel domesticus quis dicatur, & qua familia-**
ritas sufficit ad recusandum iudicem. *ibid. nu. 27. ibid.*
- Famuli, & seruitutes clericorum, an gaudeant privile-**
gio fori sicut ipsi clerici *part. 4. distinct. 11. nu. 4.* 149
- Fatale primum & secundum quod, & unde dicatur.** *part.*
6. de appell. nu. 232. 413
- Feria inducta ad honorem Dei, qua sint, & qui actus in iis**
celebrari possint. *part. 4. dist. 16. nu. 82.* 182
- Feriatio die ad honorem Dei, potest Notarius facere instru-**
mentum. Item possunt fieri omnes actus voluntaria in-
iurisdictionis. *d. dist. 16. nu. 82.* *ibid.*
- Feria ad honorem Dei, an per consuetudinem vel statu-**
tum tolli possit, ita ut acta facta illa diebus, valeant.
ibid. nu. 87. & 94. *ibid. & 183*
- Feria inducta ad honorem hominum, & feria messium, &**
vindemiarum, non seruantur in Regno, & qua hodie
seruuntur. *part. 4. distinct. 9. num. 19.* 120
- Feriatis diebus iudicium factum, est nullum.** *d. distinct. 16.*
nu. 82. 182
- Feudalis causa, per ius canonicum potius, quam per ius ci-**
uile decidi debet. *part. 3. num. 88.* 24
- Feudalis causa laici cognoscitur per iudicem ecclesiasticum,**
cum feudum tenetur ab ecclesia. Item contra, quando
feudum tenetur à laico, sortitur forum iudicis secula-
ris *part. 4. dist. 11. nu. 7.* 150
- Feudalis causa compromitti non potest, etiam inter con-**
sentientes. Item in qua agitur de vita, & militia. *part. 6.*
de compromiss. nu. 22. & 23. 303
- Feudales causa per qua iura deciduntur in Regno Sicilia,**
part. 3. nu. 85. 24
- Feudorum iura, & usus preferuntur iuri communi,**
admodum sint rationabiles, alias secus. Item quando
casus expresse deciditur per usus feudorum; alias non
sumitur in eu argumentum à contrario sensu. *ibid. nu.*
91. 92. *ibid.*
- Feudorum usus seruatur etiam in feudis Ecclesiasticis,**
ibid. num. 93. *ibid.*
- Feudarius citatus qui dixit: nolo venire, perdit feu-**
dum. *part. 6. de constam. nu. 24.* 261
- Feudateria mortuo, an possit fieri executio in fructibus**
successoris in feudis *part. 6. de execut. num. 50.* 448
- Fideiussor de iudicatio soluendo pacitur executionem ex e-**
dem processu agitato contra principalem. *part. 6. de cita-*
tione nu. 32. 222
- Fideiussor de presentando statim incidit in poenam, cum**
reus fuerit requisitus, etiam absque requisitione ipsius
fideiussoris. *part. 6. de satisfat. nu. 5.* 276
- Fideiussor de presentando non tenetur iurare in ciuilibus,**
nec ipse, nec principalis *ibid. num. 6.* *ibid.*
- Fideiussor de iudicatio soluendo coram Ordinario, tenetur**
soluere quod est iudicatum per suum delegatum. *ibid.*
num. 12. 277
- Fideiussor de non offendendo, non tenetur ab poenam, ad**
quam fuit condemnatus principalis, qui ob eius contu-
- Fideiussor de expensis in casu succumbentia, non tenetur**
ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus per eum
instantia. *ibid. nu. 17.* *ibid.*
- Fideiussor non obligatur, nisi primo obligetur principalis.**
ibid. num. 26. 279
- Fideiussoris citatio non requiritur in sententia ferenda**
contra principalem. *part. 6. de citatione. nu. 32.* 244
- Fideiussores de presentando quot, & quales esse, & à quo,**
& quando recipi debeant. *part. 6. de satisfat. nu. 7.* 276
- Fideiussores in criminalibus pro quanta poena in Regno**
recipi debeant. *ibid. num. 8.* *ibid.*
- Fideiussoribus datum, an & quando sit relaxandus reus in**
criminalibus *ibid. num. 10.* 277
- Fideiubere, an & quando possit unus inquisitus, pro alio**
que appellatur fideiussio Vicaria. Et quid seruetur in
Regno. *ibid. num. 9.* 276
- Fideiubere proximo in periculo constituto qui potest**
non obstante iuramento, per ipsum, de non fideiubendo,
prestato. *part. 6. de iurament. nu. 10.* 342
- Fideiussionem de iudicatio soluendo, que prestare teneatur**
part. 6. de satisfat. num. 11. 277
- Fideiussoribus pro euictione, an debeat illa denunciari in d.**
part. 6. de laudat. num. 6. 268
- Fides emptiois, quando dicatur habitis** *part. 4. distinct. 4.*
num. 46. 75
- Fideiussionis materia, vide infra, in litera S. in verb. Sa-**
ristatio.
- Filius prius torquetur, quando de eodem crimine pater &**
filius sunt re. in procm. *num. 14.* 2
- Filius prius mortuus presumitur, cum pater, & filius, vel**
mater, & filius, in eodem constituti, bello, a uenaufragio
moriuntur. *ibid. num. 15.* *ibid.*
- Filius familias agens, vel conuentus in iudicio, sine con-**
sensu patris iactat iudicium esse nullum, & potest oppo-
- Filius familias litigare potest super spiritali negotio.** *ibid.*
num. 35. *ibid.*
- Filius familias potest esse in iudicio, cum iudicium ten-**
num. 36. *ibid.*

- Aut ad eius fauorem, quia valet, etiam si sit minor pars.* 4. distinct. 16. nu. 31. 175
**Filius familias, ubi non quaritur ususfructus patri, liber potest agere, part. 4. d. s. 16. nu. 31. *ibid.*
**Filius familias, si in aduentus agit sine consensu patris, & obtinet, iudicium est validum. ibid. num. 33. *ibid.*
**Filius familias mercator, an possit esse in iudicio sine consensu patris part. 6. de except. nu. 61. 292
Filius familias quem esse, quis probare debeat. part. 6. de instrument. product. nu. 8. 351
Filius familias conuento in iudicio criminali, etiam cum consensu patris, non valet iudicium, cum est minor. part. 4. distinct. 16. nu. 79. 181
Filius renuncians emancipationi, non intrat patriam potestatem part. 4. distinct. 18. nu. 5. 185
Filius iniuriam patri vel matri inferens, potest ex iudicis officio inquiri & puniri part. 6. de inquis. nu. 165. 232
Filius familias, etiam sine consensu patris, potest compromittere. ex forma Regie pragmatice. part. 6. de compromiss. nu. 10. 362
Filius condemnato, non fit executio in peculio aduentus, etiam super proprietate, quia est tota filii. part. 6. de execut. nu. 35. 440
Filii naturales tantum, non excluduntur per filias legitimas & naturales à successione patris, de iure Longobar. part. 3. nu. 127. 30
Fiscus cum tractat de lucro, condemnatus pro debito publico, seu fiscali, non appellat part. 6. de appellat. num. 300. 423
Fiscus, autem laudatus an possit declinare forum. part. 6. de laudat. nu. 11. 269
Fœmina testimonium, & infamis aequiparatur. part. 4. distinct. 1. nu. 42. 42
Fœmina, an sint idonea testes. ibid. nu. 43. *ibid.*
Frater si lucretur de pecunia communis, an teneatur communicare lucrum. part. 4. distinct. 4. nu. 17. 70
Fraus quid sit, & quot modis committatur part. 4. distinct. 11. num. 29 40. & sequens sol. 153. 154. & 155
Fraus in quantitate, quando committatur. ibid. num. 47. p. 156 & quid in qualitate. ibid. nu. 48. *ibid.*
Fraus committitur per eum, qui remouet signum à sacco, ut ignoretur pondus. ibid. nu. 52. 157
Fœmilibus actuum, que respiciunt fauorem publicum, non potest renuncians, nec ea tolli possunt per partes. part. 2. nu. 38. & 39. cum seq
Et iter proprio nomine non agit ciuilitet pro iniuria fratris, sed criminaliter tantum. part. 6. de inquisit. nu. 65. & 65. 218. & 219
Varium, an dicatur hodie crimen priuatum, cum sit alterata pœna per capitula Regni. part. 6. de inquisit. nu. 205. 235
Fur manifestus, condemnatus de furto, non potest appellare. part. 6. de appell. nu. 359. 429
Furiosus iudex esse non potest. part. 6. de sentent. num. 98. 373******

Fustigationis pœna, an dicatur capitalis, & in quibus seruetur. part. 4. dist. 2. nu. 5. & 5. 57 & 58

G.

GABELLA cum exiguntur, vel collecta seu tributa fiscalia, nullus iuru ordo seruetur. Idem, quando agit contra gabellarios, indebite opprimentes. part. 4. distinct. 9. nu. 181. & 282. 142. & 143
Gentium ius, quid sit, & à quo introductum. part. 3. nu. 8.

H.

HEREDITATIS petitio, an sit actio mere realis vel personalis in rem scripta part. 4. distinct. 3. nu. 61. 66
Hæreditatis petitio non datur ei, qui aliquando possessionem habuit, & cecidit ab ea part. 4. distinct. 7. nu. 6. 106
Hæreditarius petitione agens non tenetur probare dominium. part. 4. distinct. 3. nu. 58. 61
Hæreditatis petitio. vide infra in verb. petitio.
Hæres si fecerit inuentarium, & creditores dicant plus esse in bonis, quam sit in eo scriptum, iudex, instantibus creditoribus inquiri, & accipit probationes de demo hæreditatis, seruos torquendo. part. 6. de inquis. nu. 145. 251
Hæres antequam adcat hæreditatem, potest citari facere creditores per proclama, ut compareant ad ostendendum instrumenta debiti. part. 6. de citatione. nu. 108. 253
Hæres satisfacere tenetur, de soluendo legato in diem, vel sub conditione. part. 6. de satisfact. nu. 14. 279
Hæres mercatoris, an conueniatur eorum iudice mercantie. part. 4. dist. 9. nu. 93 135
Hæres, qui recipit pecuniam pro morte patris, an teneatur creditoribus solvere. ibid. nu. 138. 137
Hæres mercatoris, an obligetur ex contractu institoris, propositi per eius patrem. part. 4. distinct. 22. noua. nu. 14. 193
Hæredes duo, quorum alter est clericus, alter laicus, ambo conueniri debent coram Episcopo, etiam si plures sint laici, quam clerici. part. 4. distinct. 11. num. 21 152
Hæretici qua pœna sunt afficiendi. part. 6. de inquisit. num. 187. 234
Hypothecaria agens quid probare habeat part. 4. distinct. 3. nu. 59. fol. 65. Et petitorio, non possessor. agere coniesur. part. 6. de appell. nu. 309. 424
Hypothecaria actio, contractuum possessorem, impeditur per exceptionem excussionis, ubi non est precarium constitutum. part. 4. dist. 20. nu. 11. 187
Homicidium per cultum commissum, pœna arbitraria puniunt, & dicitur crimen extraordinarium, & ponitur exemplum in eo, qui excedit modum temperandi iustum calorem in 6. part. 4. distinct. 1. num. 77. 49
In homicidio commisso oritur criminalis actio ad pœnam, nec etiam actio in factum ad interese. et id nu. 4. 35

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Hospitalibus pias datur restitutio in integrum. part. 6. de appell. n. 90. 393

I.

IDIO TA, vel rusticus respondens positionibus presente suo advocato, vel procuratore. part. 6. de posit. n. 16. 309
 Ignoranti sententiam contra se latam non currunt decem dies status ad appellandum. part. 6. de appellat. num. 215. 409
 Imperium fuit translatum à populo Romano, in principem. Et an idem populus possit imperium auocare. part. 3. nu. 26 & 27. 16
 Imperio vacante appellatur ad Papam, emisso medio. part. 6. de appell. nu. 388. 432
 Imperator per Papam deponi potest. part. 3. nu. 16. 16
 Imperator, est dominus mundi, & in legibus condendus a quo paratur Deo. ibid. nu. 119. 29
 Imperator in causa propria, iudex esse non debet, sed debet illam delegare. part. 6. de appell. nu. 33. 389
 Imperator potestas à Deo procedit. part. 3. nu. 30. 17
 Imperator an sententiam ferre possit sine citatione. part. 6. de citat. nu. 110. 241
 Impedimenti probandi causa dicitur summaria, quia ut plurimum probatur per iuramentum. part. 4. dist. 9. nu. 198. 144
 Impeditus, vide infra in verb. instantia.
 Impubes iudex esse non potest. part. 6. de sentent. num. 98. 373
 Inceuti udo persona, que tamen est certa per verum naturam, non vitiat actum. part. 2. nu. 4. 5. 4 & 5
 In debiti conditio, vide supra in litera C. in verb. conditio in debiti.
 Indicia non dicuntur ea, que sunt capta ex processu informativo, nisi fuerint repetita, parte citata. part. 6. de inquis. nu. 8. in fin. 211
 Indicia purgata sunt, reo in tortura non consentiente. part. 6. de quest. nu. 16. 357
 Indictionis omisso vitiat instrumentum. part. 6. de instrument. product. nu. 41. 334
 Indictionis omisso an vitiet libellum criminalem. part. 6. de libell. nu. 12. 264
 Infirmitas conjugum excusat à coniugacia. part. 6. de conuincat. nu. 3. 258
 Ingredivens possessionem ex decreto iniusto, punitur de vi turbatiua. part. 4. dist. 16. nu. 76. 181
 Inhibito Superiorum quando liget vel non liget manus iudicu. part. 6. de appell. nu. 207. 408
 Inhibito, an & quando possit fieri iudici laico, per iudicem ecclesiasticum. part. 4. dist. 11. nu. 55. 157
 Inimicitia est iusta causa suspensionis iudicis. part. 5. de appellat. nu. 35. 389
 Inimicitia ad recusandum iudicem causatur ex lite, quæ quæ habet eundem iudicem, tanquam priuato, ibid. nu. 39. 390
 Inimicos de iure canonico repellitur ab accusando, iecur de iure civili. part. 6. de inquis. nu. 52. 216

Inimicus meus dicitur, qui copulat parentelam, vel amicitiam, cum inimico meo. part. 6. de appell. nu. 37. 389.
 Et qui me non vult mittere ad osculum pacis, maxime in ecclesia. ibid. nu. 48. 390. Et qui me non soluat. ibid. nu. 50. ibid.
 Inimicus reconciliatus redditur suspectus in iudicando. & à testimonio repellitur. ibid. nu. 54. ibid.
 Iniuria facta uni, omnibus eius consanguineis facta censetur, & eo iniuriam remittente, an nihilominus consanguinei accusare possint. part. 6. de inquis. nu. 58. & 60. 217 & 218
 Iniuria, qua fit diuina religioni, vel patrie propria appellari potest, & quilibet potest eam prosequi, tanquam propriam. ibid. nu. 63. 219
 Iniuriam filii an pater possit remittere, ita ut nec filius, nec frater eius de ea agere possit. ibid. num. 67. & 71. 219. & 220
 Iniuria atrox, & enormis, qua dicitur, & qua leuis. ibid. nu. 75. 221
 Iniuria remissa in foro animæ, an nihilominus iniurians accusari possit à remittente. ibid. nu. 88. 223
 Iniuria illata clerico, est crimen publicum, & quilibet potest accusare, & iudex ex officio inquirat. ibid. nu. 142. 235
 Iniuria facta clerico, dicitur facta Deo. ibid. nu. 143. ibid.
 Iniuriarum agens pro consanguinei iniuria, quomodo libellum concipere debeat. part. 6. de inquis. num. 66. 219
 Iniuriarum actione non potest agere consanguineus offensus, pendente accusatione facta per offensum. ibid. nu. 95. 244. Nec etiam iniuriam affirmare, sed solus offensus. ibid. nu. 65. 219
 Iniuriam in libello affirmans, potest addere clasulam, scilicet iudex non punierit eum sufficienter, quod referret sibi ius petenti satisfactionem. part. 4. dist. 1. nu. 25. 39
 Iniuriarum actione potest agi civiliter, & criminaliter, & quando. part. 4. dist. 1. nu. 4. 35
 Iniuriarum accusatio criminalis, non datur in Regno de iniuria verbali. part. 4. dist. 1. nu. 11. 37
 Iniuria si sit illata viduis, Ecclesiasticis personis, & aliis miserabilibus, potest contra iniuriantem ex officio procedi, ibid. nu. 33. ibid.
 Iniuriarum actio an tollatur per satisfactionem. ibid. nu. 97. fol. 55. Et quanto tempore duret. ibid. nu. 99. 56
 Iniuriarum actione an teneatur, qui verum dixit. ibid. num. 98. 55
 Iniuriarum actio quando, & cui denegetur. ibid. nu. 100. cum plur. seqq. 56
 Iniuriarum actio non competit, nisi ubi effectualiter est facta, & dicta iniuria. ibid. nu. 106. ibid.
 Iniuriarum actio non competit, cum facta sit iniuria. ibid. nu. 107. 57
 Incus, & in alleum, non veniunt in generali obligatione. part. 4. dist. 7. nu. 124. 137
 Iniuriarum affirmatio qualiter fiat, & quomodo secundum constitutionem Regni. ibid. dist. 1. nu. 11. 57
 iniur-

I N D E X.

- Iniuriarum** aſſione cum agitur, pars aſſimat. & iudex
taxat, medianſe iuramento aſſoris, & cui aſſebeat poena
applicari part. 4. diſt. nra. 1. nu. 19. 36
- Iniuriarum** aſſio ad ſatiſfactionem iniuria, vel honoris
reſtitutionem, anſu ciuili vel criminali part. 4. diſt.
1. nu. 17. & 19. 37. & 38
- Iniuriarum** aſſione an reneatur opponens crimina contra
teſtes, ſi illa non probet. Et quid, ſi proteſtatur, quod
non animo iniuriandi. part. 6. de teſtium repulſ. nu. 15.
355
- In**nocentii dicta ſuper Decreta non ſunt authentica, nec
habent vim legis, ſed ſunt velut gloſſa. part. 3. nu. 37.
38
- Inquiſitio generalis** fit, cum reus eſt certus ſaltem per re
rum naturam. part. 2. nu. 5. 5
- Inquiſitio** non poteſt fieri per iudicem, pro delicto culpa
commiſſo, abſque dolo, niſi ſit lata culpa. part. 4. diſt. in.
1. nu. 91. 54
- Inquiſitio** prohibetur, niſi in caſibus a iure expreſſis, quod
intelligede ſpecialiſ inſiſtione. Secus in generali part.
6. de inquiſit. nu. 9. 210
- Inquiſitio generalis**, qua dicitur, quomodo, & qualiter
fiat & ad quem effectum ibid. nu. 7. ibid.
- Inquiſitio ſpecialis** contra certam perſonam, gualiter, &
quot modis fiat. ibid. nu. 12. 211
- Inquiſitio** non valeat, quot requirantur, ibid. nu. 16. cum
plur ſeqq. 212
- Inquiſitio ſpecialis** non procedit, niſi primo conſtet, deli
ctum eſſe commiſſum, & qualiter conſtare debeat, &
quam diligentiam debeat adhibere iudex ibid. nu. 17.
ibid.
- Inquiſitio** non poteſt fieri, niſi precedat fama publica, &
vehemens, qua ex actis apparere debeat, nec a malevolis
oria. ibid. nu. 18. & 19. ibid.
- Inquiſitio** formatur, extenſibilis iudicii, ſine fama ibid.
nu. 21. 221
- Inquiſitio** formata de mandato Principis, valet, fama non
precedente. ibid. num. 25. 213
- Inquiſitio** formata, non precedente infamia, valet cum ſa
ſta eſt denunciatio per aliquem probum virum. ibid.
nu. 26. ibid. Et cum inquiſitus ſuit praſens, & non con
tra dixit. ibid. nu. 27. ibid.
- Inquiſitio** fit contra Officiale, in ſindicatu non prece
dente ſine fama ibid. nu. 28. ibid.
- Inquiſitio** generalis formetur, fama non precedente. ibid.
nu. 29. ibid. Item inquiſitio ſpecialis quam praeciſit
inquiſitio generalis. ibid. nu. 30. fol. 21. Et qua ſit non
ad puniendum, ſed ad corrigendum pro anima ſalute.
ibid. nu. 32. ibid. Item inquiſitio ex neceſſitate officii for
mata ibid. nu. 35. 214
- Inquiſitio** delicti non commiſſi dolo, vel lata culpa, ſed
per leuem aut uſiſſimam culpam, non valet. ibid. nu.
34. ibid.
- Inquiſitio** in locum & tempus commiſſi criminis contineri
debet. ibid. nu. 35. ibid.
- Inquiſitio** ſine ſolemnitatibus libellorum. ff. de accu
ſa. valet, cum inquiritur de crimine commiſſo contra
diuinam maieſtatem. & crimine laſa maieſtatis. ibid.
nu. 36. ibid.
- Inquiſitio** omnes delicti ſpecies circumſtantias contine
re debet, cum loco & tempore, nec ſi officii dicere, quod
ſit ſolitus furari, blaſphemare, & ſimilia facere. ibid.
num. 37. ibid.
- Inquiſitio** antequam fiat, debet iudex citare offenſum.
an velit comparere ad accuſandum, alias ſuperuenien
te accuſatore. ceſſat inquiſitio. ibid. nu. 38. 216
- Inquiſitio** vigore ſtatuti pacta, non tollitur per ſuperue
nientem accuſatorem, & remedium ordinarium dicitur.
ibid. nu. 93. ibid.
- Inquiſitio** quibus caſibus permittatur de iure communi,
& per capitula Regni. ibid. nu. 40. ibid.
- Inquiſitio** non ceſſat, inquiſito procurante, ut ab aliquo
accuſetur coram alio iudice, ut impediatur inquiſitio.
ibid. num. 41. ibid.
- Item, quando offenſus prius interrogatus, dixit ſe nolle ac
cuſare ibid. num. 42. ibid.
- Inquiſitio** non impeditur per ſuperuenientem accuſato
rem, cum ex parte rei nihil ſuit oppoſitum ibid. nu. 43.
216
- Inquiſitio** non ceſſat, cum accuſans prius denunciat iudici,
ut procedat ad inquirendum contra aliquem, quem
poſtea accuſauit. ibid. num. 44. ibid.
- Item, cum iudex videt accuſationem ſuſpectam, de col
luſione ibid. num. 45. ibid.
- Inquiſitio** non tollitur, ſi accuſator ſuit cauſa promoten
di inquiſitionem. ibid. num. 45. ibid.
- Inquiſitio** de iure canonico, ſemper eſt remedium ordina
rium, & non tollitur per ſuperuenientem accuſatorem.
ibid. num. 48. ibid.
- Inquiſitio** fieri non poteſt de crimine, de quo alias quis
ſuit accuſatus, vel inquiſitus, & legi. me. abſolutus.
ibid. nu. 49. ibid. Niſi forte ſententia abſolutoria lata
ſit per colluſionem, & prauiacationem. ibid. num. 50.
ibid.
- Item, quando prius lata ſuit abſolutoria ab obſeruatione
iudicii. ibid. nu. 52. ibid.
- Item, cum quis accuſatur ab alio tertio. ibid. nu. 52. ibid.
- Item, quando cauſa criminali eſt deciſa per tranſa
ctionem. ibid. nu. 55. 217
- Inquiſitio** vel accuſatio fieri poteſt de crimine, de quo per
viam exceptionis cognitum ſuit. ibid. nu. 85. 222
- Inquiſitio** fieri poteſt de crimine, de quo primo cognitum
ſuit per viam denunciationis Euangelica. ibid. nu. 86.
ibid. vel de quo alias ſuit actum ciuilitur. ibid. nu. 96.
225
- Inquiſitio** ab incompetendi iudice facta, non valet. ibid.
num. 103. 216
- Inquiſitio** an detur copia reſcriptorum, & capitalorum.
part. 6. de inquiſit. nu. 8. & ſeqq. 210
- Inquiſitio** cum ſit per iudicem, polet dari coadiutor, & an
hoc ſit de iuſticia, & ad quem effectum detur. ibid.
nu. 104. ibid.
- Inquiſitio** regulariter non fit in ciuilibus, ad commodum
promotorum. Fallit in multis caſibus. ibid. nu. 105. ibid.

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Inquisitio potest fieri in crimine usurarum, etiam ad com-
modum privati part. 6 de inquis. nu. 110. 227
Inquisitio in quibus casibus fieri possit ex officio, sine accu-
satore. ibid. nu. 106. 107. usque ad finem. ibid.
Inquisitio potest fieri ex officio iudicis, de omni crimine,
quod committitur per consortionem, seu conuentum
lum. ibid. nu. 128. fol. 230. Item de blasphemia Dei, &
quilibet potest accusare. ibid. nu. 144. 231
Inquisitio generalis non sufficit ad deveniendum ad pro-
cialsalem, nisi in casibus, in quibus specialiter inquiri po-
test, & non sit nisi semel in anno. ibid. nu. 147. ibid.
Inquisitio procedit ex officio iudicis de crimine laesæ ma-
iestatis per petratam contra personam & tunc, p. v. vel eius col-
laterarum. ibid. nu. 175. 233
Inquisitio contra iudicis criminis, quibus casibus permi-
tatur. ibid. nu. 178. ibid.
Inquisitio an heri possit iudicis ex officio in crimine priuati-
o, puta furto, vel iniuria, & quid seruetur in Regno.
ibid. nu. 204. 235
Inquisitio potest fieri de crimine crimine, de iure canonico.
ibid. nu. 206. 236
Inquisitio criminis foras, expensis sibi fieri debet ibid. nu.
207. ibid.
Inquisitio incepta an validerit per confessionem. ibid. nu.
208. ibid.
Inquisitionis causa, an dicatur civilis, vel criminalis.
part. 4. dist. 17. nu. 35. 41
Reliqua vide infra, in verb. iudex inquit it.
Inquisitio, an & quando possit simul filentibere, & quid
seruetur in Regno. part. 6 de fatidat. nu. 9. 276
Instantia perempta, potest iudex scribere absolutoriam ab
observatione iudicii, & actorem condemnare in expen-
sis. part. 4. dist. 17. nu. 40. 178
Instantia causa, qua dicatur part. 5. nu. 2. 196
Instantia, quando in causis currere incipiat. ibid. n. 3. ibid.
Instantia, quando incipit currere in causis, in quibus lus
non contestatur. ibid. nu. 4. ibid.
Instantia causarum quanto tempore duret. ibid. nu. 5. 197
Instantia inchoata cum laico defuncto, an transeat in cle-
ricum ei succedente tempore 4. dist. 11. nu. 79. 160
Instantia, an pereat le iure canonico. part. 4. dist. 16. nu.
41. fol. 176. & part. 5. nu. 14. 197
Instantia currit, & perit, etiam ubi proceditur per inqui-
sit. ibid. part. 5. nu. 6. ibid. Et per officium iudicis nobi-
le. ibid. nu. 7. ibid. Et in causis executiuis, & instru-
mentaliibus, in quibus parata est executio. ibid. nu. 8.
ibid.
Instantia currit etiam coram iudice delegato. ibid. nu. 9.
ibid.
Instantia perit coram arbitro, cui non est tempus presi-
cium. ibid. nu. 10. Non coram arbitratore. ibid. nu. 11.
ibid.
Instantia cæta cum defuncto non transit ad heredem.
ibid. nu. 12. Sed cæta cum laico, non transit in clericum
cum herede. ibid. nu. 13. ibid.
Instantia inchoata per Principem, nunquam perit, & q. ut
seruetur in sacro cons. Neap. ibid. nu. 15. ibid.

Instantia non perit triennio, quando iudex habet liberum
arbitrium in procedendo, & sententiando. ibid. nu. 16.
298
Instantia per statutum, & per rescriptum Principis bre-
uiari potest. ibid. nu. 17. ibid.
Instantia breuiata, si petatur dilatio ultra metas instan-
tie, an post illam peremptam possit sententia ferri. ibid.
nu. 18. ibid.
Instantia à Principe prorogari potest. ibid. nu. 19. ibid.
Instantia in causis Ecclesiarum nunquam perit, etiam si
ventiletur coram iudice aico. ibid. nu. 21. ibid.
Instantia breuior trienniali tempore, in rescripto delegato-
rio prafixa, potest consensu partium prorogari. ibid. part.
5. nu. 26. 299
Instantia breuiari potest per inferiorem à Principe, nec-
gantem causam decidendam, inter breue tempus, &
quid importet talis breuiatio. ibid. nu. 27. ibid.
Instantia dicitur ultra tricenarium, mortuo iudice prope-
nem trienni. ibid. nu. 28. ibid.
Instantia, nunquam perit in emergentibus an selitem con-
testatam. ibid. nu. 29. ibid.
Instantia non currit litigatori, factò aduersarii impedito.
ibid. nu. 30. ibid.
Instantia, an currat impedito factò iudicis, vel tertii. ibid.
nu. 31. ibid.
Instantia, cum per Principem restituatur, dicitur in suffla-
tio, & antunc debeant refici expensa. ibid. nu. 32. &
33. ibid.
Instantia lapsa, factò iudicis ipso iure restituta consetur
nec necesse est adne Regem, vel factum consilium pro
insufflatione. ibid. nu. 34. ibid.
Instantia perempta restituatur absque refectioe expensa-
rum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure
conceditur. ibid. nu. 35. ibid.
Instantia non perit triennio, cum lite pendente, litigator
effectus est familiaris illius Officialis coram quo lus agi-
tur, num successor expectari debet. ibid. nu. 37. 201
Instantia non currit, in causa, in qua est Princeps consul-
tandus, quia res per se Princeps expectari debet. ibid. nu.
38. ibid.
Instantia non currit, durante inhibitione superioris, vel
Episcopi. ibid. nu. 39. Nec currit impedito agere iuris
impedimento. ibid. nu. 40. ibid.
Instantia an currat quam diu processus est penes consulto-
rem. ibid. nu. 41. ibid.
Instantia in causa feudali durat per annum. ibid. nu. 42. ibi.
Instantia causa clerici deuoluta ad iudicem laicum pro-
pter impedimentum Episcopi, quanto tempore duret.
ibid. nu. 43. ibid.
Instantia perempta possunt in nouari omnia acta, de con-
sensu partium. ibid. nu. 45. ibid.
Instantia perempta restitui potest altero de quatuor mo-
dis. ibid. nu. 46. 202
Instantia perempta non perit causa, neq. ius partis, sed a-
ctus perit causam de nouo incipere, & nouam instan-
tia fabricare, refectis expensis in causa civilis. Secus in
criminali. ibid. nu. 47. & 48. ibid.

I N D E X.

- Instantia evanescit tam per lapsum temporis, quam per absolutoriam ab observatione iudicii.* ib. num. 49. *ibid.*
- Instantia perempta, qua acta pereant, & quid in criminalibus.* ib. nu. 55. & 57. 203. & 204
- Instantia perempta potest ferri sententia, si ex processu appareat confessio rei.* *ibid.* nu. 58. & 59. 204
- Instantia perempta si causa incipiat de novo possunt opponi omnes exceptiones dilatoria, & declinatoria, & si nunquam iudicium fuisse intentatum.* ib. nu. 61. *ibid.*
- Instantia perempta per absolutoriam ab observatione iudicii, an omnia acta pereant.* *ibid.* nu. 62. *ibid.*
- Instantia causa principalis vel appellacionis, an suspendatur per compromissum parti. 6. de appellat. numer. 237. 414.*
- Instantia causa appellacionis, maioris est preiudicii quam causa principalis.* *ibid.* nu. 238. *ibid.*
- Instantia tempus potest per partes breviam i. pa. 5. n. 22. 149*
- Instantia tempus per compromissum non potest prorogari.* *ibid.* nu. 24. *ibid.*
- Instantia prorogatio non firmatur etiam iuramento.* *ibid.* nu. 23. *ibid.*
- Instutorem alicuius apotheca propositum volens reuocare, & dictum apotheca praefigere debet, ne quis cum illo contrahat.* *part. 6. de citat. nu. 90. 252*
- Instutor an obliget dominum.* *part. 4. dist. 9. nu. 105. 133*
- Instutor, quis dicatur.* *part. 4. dist. 22. nu. 1. 191*
- Instutor potest esse masculus, & forma, puer, vel servus.* *ibid.* nu. 2. *ibid.*
- Instutor quando obligetur proprio nomine.* *ib. nu. 4. 132*
- Instutor, an semper obliget proponentes.* *ib. nu. 5. & 9. ibid.*
- Instutor propositus de pluribus focus ex aequalibus partibus, qualiter obliget proponentes.* *ib. nu. 10. 133*
- Instutor, an possit habere si rem de proco.* *ib. nu. 12. ibid.*
- Instutor contrahens extra conditiones adiectas in eius institutione an obliget dominum.* *ibid.* nu. 15. *ibid.*
- Instutor an obliget dominum de exactione, & redhibitoria.* *ibid.* nu. 16. *ibid.*
- Instrumentum secundum formam ritus, an possit presentari in curia nundinarum.* *part. 4. dist. 9. nu. 133. 137*
- Instrumentum ad commune lucrum, & excipitum, an possit liquidari.* *part. 6. de instr. product. nu. 3. 130*
- Instrumentum, an possit liquidari contra filium familias.* *ib. nu. 7. ibid. & contra promittentem instutorio nomine.* *ibid.* nu. 10. 332
- Instrumentum cancellatum & quod non est publicum an liquidari possit.* *nu. 11. & 12. ibid.*
- Instrumentum cum presentatur secundum formam ritus, causa dicitur summaria.* *part. 4. dist. 9. nu. 176. 142. & non requiritur citatio potest in preambulo faciendo.* *part. 6. de citat. nu. 9. 241*
- Instrumentum secundum formam ritus, qualiter presentatur, & quajoco absoluitur per debitorem, & qua per creditorem.* *Et quomodo sentitur dicta par. 6. de instr. product. nu. 2. 310*
- Instrumentum secundum formam ritus, potest presentari etiam contra mulierem, & ista causa sentitur mulier pro debito.* *ibid.* nu. 10. 233
- Instrumentum, ut presentari possit secundum formam ritus, iuramentum, & poenam continere debet, & liquidum debet esse.* *ibid.* nu. 21. *ibid.*
- Instrumentum secundum formam ritus post. 20. an nos presentari non potest.* *ibid.* nu. 25. *ibid.*
- Instrumentum secundum formam ritus presentari non potest contra heredem debitorem, sed creditoris heres illud presentare potest.* *ib. nu. 24. ibid.*
- Instrumentum continens debitum valoris ultra unciam, presentatur secundum formam ritus.* *ib. nu. 25. ibid.*
- Instrumentum secundum formam ritus non potest presentari per procuratorem.* *ib. nu. 27. ibid.*
- Instrumentum, non confectum secundum formam conf. multorum tutorum robus, an possit liquidari, si acceptum per partem.* *ib. nu. 13. 331*
- Instrumentum allegatum falsum, an debeat exequi.* *ibid.* nu. 14. 332
- Instrumentum productum in principio causa & parte non citata an probet.* *ib. nu. 44. & 45. 335*
- Instrumentum secundum formam ritus non presentatur contra debitorem, qui contraxit per procuratorem, & non iuravit ipse debitor, sed procurator.* *ibid.* num. 28. 333.
- Instrumentum super assistentia impetranda, quando & qualiter presentetur.* *ibid.* nu. 30. *ibid.*
- Instrumentum, ut fidem faciat, in membrana scribi debet. Secus in scriptura priuata & qua continere debet.* *ib. nu. 32. 334*
- Instrumentum falsum producens, simpliciter respondere debet an vellet eo uti.* *ib. nu. 38. ibid.*
- Instrumentum, ut fidem faciat, lscum celebrati contractus, vel instrumenti continere debet.* *ib. nu. 39. ibid.*
- Instrumentum carens signo Notarii in eo apponi consueto, non valet.* *ib. nu. 40. ibid.*
- Instrumentum an plus quam semel scilicet debeat par. 6. de actor. edit. nu. 6. 350*
- Instrumenti copia collationata potest in actis relinqui, retento originali.* *part. 6. de actor. edit. nu. 3. 344*
- Instrumenti executio non potest fieri contra tertium non nominatum in instrumento, nec etiam peti a non nominato.* *part. 6. de execut. nu. 32. 240*
- Instrumenti executio potest fieri contra tertium possessorem non citatum, & negotio non liquidato, cum continet precarium, & pactum decapiendo.* *ibid.* num. 33 *ibid.*
- Instrumento presentato, secundum formam ritus, si debitor sit continuus, potest de persona capi.* *part. 6. de instr. product. nu. 29. 332*
- Instrumenta vique ad quod tempus produci possint in iudicio.* *ib. nu. 47. 335*
- Instrumenta si supereriantur in eadem charta, presentantur prius illud, quod precedit in ordine scripturae.* *part. 4. nu. 18. 27*
- Instrumenta & scriptura producta in iudicio, an decantari possint.* *de actor. par. 6. de actor. edit. nu. 3. 344*
- Instrumentorum appellatio non valet contra scripturam si causa canonica.* *part. 6. de instr. product. num. 1. 29*

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Interdictum quorum bonorum tam est utile, quam directum, & quando locum habeat par. 4. dist. 7. nu. 2. 3. & seq. 106

Interdictio hoc agens, quid narrare, & probare debeat. par. 4. dist. 7. n. 4. & s. fol. 106. & an in libello modum turbationis declarare teneatur par. 4. dist. 9. num. 47. 224.

Interdictum quorum legatorum est possessorium adipiscenda, & quando habeat locum ib. nu. 10. 107

Interdictum Saluvianum, est possess. for. adipiscendo, & quid, & contra quos locum habeat ib. nu. 11. ibid.

Interdictum retinenda, datur etiam pro iuribus incorporalibus id. nu. 27. 109

Interdictum vnde vi, quando habeat locum, & qui requirantur in eo par. 4. dist. 7. nu. 29 & seqq. ibid.

Interdictum vnde vi, competii pro iuribus incorporalibus, & annuis prestationibus. ib. nu. 30. & an detur ei, qui suspicatur posse repelli ib. nu. 31. 110

Interdictum vnde vi, datur solum intra annum utilem. ib. nu. 32. & competii deiecto possidenti tempore spoli. ib. nu. 33. sed non datur contra singularem successorem sed contra universalem, & datur heredi, & non possidenti. ib. nu. 36. ibid.

Interdictum vnde vi, datur spoliato, qui vere possidebat tempore spoli, secus si tantum detinebat. ib. nu. 38. ibid.

Interesse lucrifessantis, qualiter consistere debeat. par. 4. dist. 3. nu. 38. 63

Interesse quomodo probetur, & quando licite peratur. par. 6. de test. produci. nu. 59. 70. 325

Interesse quando peti possit. par. 4. dist. 3. nu. 40. 63

Interesse potest peti ex nouo iudicio per mercatorem, cuius merces fuerunt sequestrate, si sequestrum fuerit reuocatum. par. 4. dist. 9. nu. 147 138.

Interlocutoria per quam finitur officium iudicis, habet vim diffinitiuæ. cart. 6. de sentent. num. 43. 267. Item quæ definit aliquem articulum substantialem causa principalis. ibi. nu. 44. Item quæ continet aliquid dari, vel fieri. ib. nu. 45. ibid.

Reliqua vide infra, litera S. in verb. sententia interlocutoria.

Interrogatio potest fieri post conclus. in causa, ad instantiam partis, in summaris, par. 6. de conclus. in caus. num. 7. 318

Interrogationi respondere non tenetur, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euertare par. 6. de interrog. nu. 4. 274. Item, qui interrogatur de iuribus ipsius rei, etiam si interrogetur de negotio principali. ibid. nu. 5. 6. ibid.

Interrogationi criminosa sem continenti turpitu linem, an & quando qui teneatur respondere ib. nu. 7. 9. ibid.

Interrogationi, an agens rei vendicatione sit dominus non tenetur quis respondere ib. nu. 13. ibid.

Interrogationes, an, quando, & qualiter fiant in iudicis. ib. nu. 1. 2. 3. 273

Interrogationes in iudicis sunt officio iudicis, tam ante, quam post litem contestationem, & consuetus de mandatio fit iuratur possessione. ib. nu. 3. ibid.

Interrogare, an, & quando possit iudex principalem vel testes, ex officio, vel ad instantiam partis, post conclus. in causa, & quid in summaris. par. 4. distinct. 9. num. 28. 30. 31. pag. 121. & 122. & par. 6. de inquisit. num. 184. 234

Interrogari an possint creditores, vel legatarii ad hanc instantiam, an hereditas sit soluendo par. 6. de interrog. nu. 12. 274

Interrogatus non fatetur, sed ponens, & propterea post litem contest. fieri debent possessiones, & non interrogationes. ibid. nu. 6. ibid.

Interrogatus de crimine, propter quod remouetur à beneficio, tenetur respondere. ib. nu. 8. ibid.

Interrogatus cum iuramento, an commiserit delictum, si neget, & mandacium dicat, per iurur non dicitur. ibid. nu. 9. ibid.

Interrogatus super eo, quod alias fuit iuramento decimus, respondere non tenetur. ib. nu. 10. ibid.

Interrogatus de facto alieno in facto proprio, an teneatur respondere. ibid. nu. 11. ibid.

Interrogatus de proposito suo in mente retento, & de impertinentibus ad causam. Item an possideat bona, vel mala fide? Item de eo, quid in iure consistit, non tenetur respondere. ib. nu. 14. 15. 16. 17. ibid. & 275.

Interrogatoria, quomodo, & quando presententur par. 6. de interrog. nu. 1. 273

Interrogatoria testibus, ad quem effectum fiant; & an debeant dari terminus ad illa producendum, & quid si iudex omisit testes super illu interrogare. ibid. nu. 18. 19. 275

Interrogatoriorum copia parti dari non debet. ibid. par. 6. de interrog. nu. 20. ibid.

Inuentarium, cum est faciendum per heredem, fit citatio per proclama. par. 6. de citat. nu. 98. 253

Inuentario confecto per heredem, si creditores dicunt plus esse in bonis, potest iudex ex officio inquirere. par. 6. de inquis. nu. 145. 231

Iudæus iurans super contractu inualido, an confirmet contractum par. 3. nu. 56. 20

Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuris in compromisso oppositi ib. nu. 51. ibid.

Iudæus per regem suam iurans, ad iuramenti obseruantiam compellitur, & contraueniens puniri potest de perjurio. ib. nu. 53. ibid.

Iudæus non potest iurare per Evangelia, neque per Christum, & iurans compellitur ad obseruantiam iuramenti ib. nu. 54. & 55. ibid.

Iudæi seruant etiam hodie, legem Mosaicam, & secundum eam viuunt, & illa deficiente, seruant ius commune, etiam in decisionibus causarum. ib. nu. 49. p. ult. seqq. 9.

Iudæi iurant super leg. Moysi: & super Christi præceptis. ibi. nu. 50. ibid. & quo ad spiritualia, non sunt subiecti Ecclesia ib. nu. 59. 21

Iudæi an gaudeant immunitatibus Christianorum? ibid. nu. 61. ibid.

Leiorum compromissum mandatur executioni, sine alia homologatione. par. 6. de appell. nu. 255. 418

I N D E X.

- Iudicis licet facere actus secundum forum ritus, qui in con-
sentem, cum fides Christiana non tendunt, aliam Christiana-
notoriam immunitates perdunt. part. 3. num. 60. 21*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit contra laicum detentatorem
alicuius rei Ecclesie, vel clerici. Item de legatis pijs con-
tra laicum part. 4. dist. 11. nu. 6. 149*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit de causis spiritualibus, et
iam contra laicos. ibid. num. 7. fol. 150. Item de causis
miserabilium personarum, etiam laicorum. ibid. num. 9. 141*
- Iudex ecclesiasticus punit laicum de blasphemia Dei. ibid.
nu. 10. 141*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos, cum iudex secu-
laris negligit iustitiam facere. ibid. nu. 11. ibid. Item cum
laicus detinet alienum debitum cum peccato. ibid. nu. 12. 151*
- Iudex ecclesiasticus dat curatorem litis minori laico, litiganti
coram se. ibid. nu. 13. 141*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit inter laicos, ratione in-
munitatis decem validitate. Item requirit prest. ut mo-
neat iudicem laicum, ut causam expediat. ibid. nu. 14. & 17. 141*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit de pace fracta. ibid. num. 15.
Et restituit ecclesiam, qua nulliter contraxit cum lai-
co. ibid. nu. 16. 152*
- Iudex ecclesiasticus aditur, cum petitur redemptio à com-
promisso facto in laicum, & clericum. ibid. nu. 18. ibid.*
- Iudex ecclesiasticus compellit laicum executorem testi-
municum clerico ad iuramentum. ibid. nu. 19. 141*
- Iudex ecclesiasticus potest punire laicum, perseverantem
in excommunicatione. ibid. nu. 25. fol. 153. Et proce-
dere contra spoliatorem ecclesiam, vel Praelatum, ibid.
nu. 26. 141*
- Iudex ecclesiasticus habet iurisdictionem in laicos in om-
nibus concernentibus animam. ibid. nu. 27. 141*
- Iudex ecclesiasticus punire potest arenaarium alioque
laicos videntes merces falsificatas. ibid. nu. 28. ibid.*
- Iudex ecclesiasticus potest excommunicare testes laicos, no-
lentes deponere coram iudice seculari. ibid. nu. 34. & 37.
Et inhibere iudici seculari, ne procedat super incidendi
spirituali. ibid. nu. 55. 141*
- Iudex ecclesiasticus compellit laicum litigantem in foro
suo. ad obervantiam iuris canonici. ibid. nu. 56. 141*
- Iudex ecclesiasticus cognoscit in Regno, de causa suspensionis
iudicis seculari. ibid. nu. 57. 141*
- Iudex ecclesiasticus potest sequestrare corpus mortuum u-
suarium, donec haeres caueat de restituendis usuris. ibid.
nu. 58. 141*
- Iudex ecclesiasticus debet, & potest penam illam irrogare,
qua magis timetur, & citius irrogatione cessat de lin-
quentem cessaturum à delinquendo. part. 6. de inquisi-
tu. nu. 15. 128*
- Iudex ecclesiasticus inquirere potest de quolibet matrimo-
ni impedimento, ad finem auctoris separandi. ibid. nu.
136. 141*
- Iudex ecclesiasticus inquiri contra sententias bonae quod-
vis adhiberi potest, vel ad suam causam. ibid. nu. 137. 141*
- Iudex tam ecclesiasticus, quam secularis potest inquirere:
ex officio in omnibus causis pijs, & concernentibus ani-
mam. ibid. nu. 135. 130*
- Iudex ecclesiasticus potest breviorum terminum statuere
parti, ad sciendum, & recipiendum apostolos, quam de
iure communis, quo elapso, sententia transit in rem in-
dicatam. part. 6. de appell. nu. 223. 141*
- Iudex inquirere potest ad decuciationem Officialis, non prece-
dente fama. part. 6. de inquis. nu. 24. 212*
- Iudex quo casu inquirere potest contra usurarium. ibid.
nu. 106. Et quid in Regno. ibid. nu. 110. 217*
- Iudex ex officio potest inquirere de omni delicto per confes-
sionem commissi. ibid. nu. 128. 230*
- Iudex in causis miserabilium personarum, ex officio proce-
dit. ibid. nu. 232. 141*
- Iudex potest procedere in his, qua notorie ei liquent ex a-
liis, etiam parte non petente. ibid. nu. 134. 141*
- Iudex ex officio potest inquirere de iuribus Principis. ibid.
nu. 137. fol. 231. & applicare pecuniam fisci. ibid. num.
138. 141*
- Iudex potest ex officio inquirere ad maius scandalum vi-
tandum. ibid. num. 139. Et generaliter contra omnes
malefactorum, in pronuncia, vel civitate, quam regit
ut cum malis purget hominibus. ibid. nu. 140. fol. eod.
Et de omni notorio crimine. ibid. nu. 162. 232*
- Iudex ex officio inquirit de omni crimine, & iniuria, com-
missa contra Ecclesias & ecclesiasticos personas, & de
omni crimine in Ecclesia commissi. ibid. nu. 141. 231*
- Iudex inquiri in causam, & in omnes causis
ab eo dependentibus, & contra iurisdictiones bona nau-
fragorum, & inquisitio talis si lesaato velo. ibid. num.
146. 141*
- Iudex inquiri in causa suspecti iuricis, & inuentum sus-
pectum ab officio removeri. ibid. nu. 147. 141*
- Iudex inquiri contra producentem scripturam falsam in
iudicio, & p. testem ex sola iustificatione punire, nisi
probet illam esse veram. ibid. nu. 148. 141*
- Iudex potest incidenter inquirere contra testes deponentes
falsum, vel vacillantes in iudicio, & potest illos ex of-
ficio punire. ibid. nu. 150. 141*
- Iudex de quolibet delicto commissi coram se, incidenter
inquirere potest. ibid. num. 151 & 158. Item de iuribus
ecclesie, & ecclesiastico beneficio. ibid. nu. 152. 141*
- Iudex per inquisitionem procedere potest, in casibus, in
quibus accusator excusatur à praesumpta calumnia. i-
bid. num. 153. 232*
- Iudex ex officio inquit de probitate vita, de i. b. neitai. &
moribus alicuius eligendi promovendi, vel ordinandi.
ibid. nu. 155. 141*
- Iudex inquiri de omni crimine, ubi interuenit accusator,
qui colludit, & preparatur. ibid. nu. 156. 141*
- Iudex inquit contra calumniatorem, et auctorem ac-
curante. ibid. nu. 157. 141*
- Iudex ex officio inquit de iuribus Prae Scholarii, qui de i-
uribus in puncto exiunt. ibid. nu. 159. 141*
- Iudex inquit de delicto commissi ex officio ter-
minus Officialis. ibid. nu. 160. 141*

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Iudex** inquit contra iniuriantes eius **Officiales** vel **familios**, si **crimen** est **notorium**. *ibidem numer. 161. ibid.*
- Iudex** **specialiter** inquit de **omni crimine**, super quo **primo generali inquisitio precessit**. *ibid. num. 163. ibid.*
- Item de **inimicitias & guerris**, qua **vigent in civitate inter particulares eius**, ex quibus potest **turbari pax publica**. *ibid. num. 164. ibid.*
- Iudex** potest **cogere subditos ad faciendam pacem**. *ibid. numer. eod. ibid.*
- Iudex** inquit contra **filium**, qui **impis manus in parentes iniecit**, vel eos **contumelia affecit**. *ibid. num. 165. ibid.*
- Iudex** inquit **cōtra carceris custodem**, **presio corruptum**. *ibid. 166.* Item **contra lenones**, qui **nituntur mulieres ad luxuriam allicere**. *ibid. num. 167.* Item de **crimine lenocini sine accusatore**. *ibid. num. 168. & 169. 233.*
- Iudex** an possit **ex officio procedere in crimine adulterii sine a. c. j. t. a. t. o. r e**. *ibid. num. 170. ibid.*
- Iudex** inquit **cōtra quemcumque**, **invenit in flagranti crimine**. *ibid. num. 171. ibid.*
- Iudex** in **Regno**, inquit **contra omnes homines mala vice**. *ibid. num. 172. ibid.*
- Iudex** **veniens in civitatem vel provinciam**, **editum facere potest**, **ut cuncti sentientes se offensus**, **compareant**, **ad querendam & testes d. p. o. n. e. a. d. m.** *ibid. num. 173. ibid.*
- Iudex** inquit etiam de **crimine lesa maiestatis perpetrato cōtra personam Principis**, vel **suorum collateralium**. *ibid. num. 175.* Item **contra fures latrones**. *ibid. numer. 176.* Et **contra in. h. o. l. e. n. t. e. s.** & **turbatores eius iurisdictionem**, & **contra rebelles & contumaces**, **ad penas legitimas**, & **multas imponendas**. *ibid. num. 177. ibid.*
- Iudex** **ordinarius** sententiam in loco solito ferre debet. **Sed est in delegato**. *part. 6. de sentent. numer. 71. & 72. 370.*
- Iudex** **delegatus ad unam causam**, an possit **procedere & sententiare in loco extra iurisdictionem delegante**. *ibid. num. 75. 371.*
- Reliqua de **indico delegato**, **vide supra**, in **litera D. in ver. de. g. e. a. t. u. s.**
- Iudex** **habens limitatam iurisdictionem**, **accessorie & incidenter de causa diversa species cognoscere potest**. *part. 4. dist. 6. num. 51. 97.*
- Iudex** **competens** **quis dicitur**, & **quis incompetens**, & **ex quibus causis cognoscatur**. *part. 4. dist. 8. numer. 2. 114.*
- Iudex** **incompetens respectu causa principalis**, potest esse **competens**, quo ad **accessorias**, quia **ad expensas p. t. i. s. t. e. n. t. e. n. t. e. r. e.** *ibid. num. 3. ibid.*
- Iudex** **incompetens** **procuracione super incidenti**, in **causis** **accusatoris**, **potest illud in iudicio cum accusatore p. t. i. s. t. e. n. t. e. n. t. e. r. e.** *ibid. num. 3. 121.*
- Iudex** **incompetens** **procuracione**, **potest illud in iudicio cum accusatore p. t. i. s. t. e. n. t. e. n. t. e. r. e.** *ibid. num. 3. 122.*
- Iudex** **secularis** quibus **casibus potest suam iurisdictionem exercere contra clericos**. *part. 4. dist. 11. num. 59. 157.*
- Iudex** **laicus** se **intremittit contra clericum**, **spolians eum laicum sua possessione**. *ibid. num. 63. 158.*
- Iudex** **laicus** **compellit creditorem laicum**, **ad remittendum iuramentum iurpiter receptum à debitore**. *ibid. num. 66. ibid.*
- Iudex** **laicus** **cognoscit de causa spirituali inter Iudaeos**. *ibid. num. 67. ibid.*
- Iudex** **laicus** **non potest etiam de mandato Episcopi**, **torquere**, **vel verberare clericum**. *ibidem numer. 74. 160.*
- Iudex** **laicus**, **propter impedimentum Episcopi**, **non potest cognoscere de causa clerici**, **coram eo conventi**. *part. 5. num. 44. ibid.*
- Iudex** **privilegiatus non potest sententiam suam exequi**. *part. 4. dist. 12. num. 19. 101.*
- Iudex** **quilibet tam ordinarius quam delegatus**, potest de **resurrectione** **is integrum cognoscere**, & **illam concedere**. *part. 5. num. 36. ibid.*
- Iudex** **post peremptam instantiam quam sententiam ferre potest**. *ibid. num. 49. & 60. 202 & 204.*
- Iudex** **quomodo procedere debeat**, **cum accusator se absentat**. *part. 6. de inquisit. num. 81. 222.*
- Iudex** potest **interdicere administrationem prodigo**, **sine a. l. i. r. u. s. c. i. t. a. t. i. o. n. e** *ibid. num. 31. 244.*
- Iudex** **qui tulit sententiam interlocutoriam**, **à qua succumbens appellavit**, potest **usque ad diffinitivam procedere sine citatione p. a. r. t. e.**, **antequam ei inhibeatur**. *ibid. num. 33. ibid.*
- Iudex** in **dando tutore pupillo**, vel **furioso sine inquisitione**, potest **decretum suum interponere**, **sine alienius citatione**. *ibid. num. 35. ibid.*
- Iudex** an possit **citare subditum suum**, **existentem extra eius territorium**. *ibid. num. 40. 245.*
- Iudex** an **iurisdictionem exercere possit in alieno territorio** **inter subditos suos**. *ibid. num. 41. ibid.*
- Iudex** potest **dare licentiam pariti**, **captendi possessionem adversarii**, **constituendo eum executorem in causa propria**. *ibid. num. 45. ibid.*
- Iudex** **pro tribunali sedens**, potest **monere partem**, **ut talis die coram se compareat**. *ibid. num. 48. 246.*
- Iudex** inquit **contra socios criminis**, in **casibus in quibus licita est interrogatio de sociis**. *part. 6. de inquisit. num. 178. 233.*
- Iudex** **ex forma constitutionum Regni** inquit **de homicidiis**, & **damnis clandestinis**, **cum nullus accusator appareat**. *ibid. num. 179. ibid.*
- Iudex** **causam prosequitur ex officio contra accusatum**, **accusationem vero**. *ibid. num. 180. ibid.*
- Iudex** inquit **ex officio super necessitate civitati & civium subducendum**, & **compellit dominos ad vendendum frumentum**, & **annonas tempore caritatis**. *ibid. num. 181. 234.*
- Iudex** **ex officio inquit contra Advocatos & Procuratores** **calumniosos**, & **eis potest interdicere ne postulent**. *ibid. num. 182. ibid.*

- Iudex** inquiris de defensionibus Rei in criminalibus, ex officio, etiamsi Reus se non defendat, & ad hoc Iudex tenetur. *ibid.* num. 183. *ibid.*
- Iudex** inquiris de facto, etiamsi teste producendo, in omnibus casibus, in quibus procedere potest ad diffinitivam sententiam contra absentem, sine ioculis, sine in criminalibus. *ibid.* num. 184. *ibid.*
- Iudex** hodie in Regno potest supplere in factis pro eo absente, & probationes producere, nec pro hoc redarguitur, ut suspensus, etiam in civilibus. *ibid.* *ibid.*
- Iudex** inquiris de crimine falsa moneta, etiam nemine accitante. *ibid.* num. 185. *ibid.*
- Iudex** inquiris de crimine heresis, ad instar criminis laesa maiestatis. *ibid.* num. 187. *ibid.*
- Iudex** inquiris in casibus civilibus, partes interrogando cum aequum ei videtur. *ibid.* num. 188. *ibid.*
- Iudex** inquiris de veritate instrumenti, producti in iudicio. *ibid.* num. 189. *ibid.*
- Iudex** inquiris & interrogat, de conditione testium, & de eorum inimicitia, & aliis circumstantiis. *ibid.* num. 190. *ibid.*
- Iudex** inquiris ad denunciam Officialis, ad hoc deputandi. *ibid.* num. 191. *ibid.*
- Iudex** inquiris ex officio, in dando Aduocato pupillis, & aliis miserabilibus personis. *ibid.* num. 192. 235
- Iudex** inquiris de contemptu, & contumacia Procuratoris, nequa absens administrantis. *ibid.* num. 193. *ibid.*
- Iudex** inquiris ex officio contra Procuratorem, ut de mandato doceat. *ibid.* num. 194. *ibid.*
- Iudex** inquiris de crimine sacrilegii, & plagii. *ibid.* num. 195. *ibid.*
- Iudex** ex officio inquiris contra non soluentes decimas, & eos compellit ad solvendum, etiam nomine petente. *ibid.* num. 196. *ibid.*
- Iudex** inquiris de idoneitate tutoris. *ibid.* numer. 197. *ibid.*
- Iudex** inquiris ad faciendum sepelire defunctum. *ibid.* num. 198. *ibid.*
- Iudex** inquiris contra agentem sine actione, & cui non competis ius agendi, & potest eum ex officio repellere a iudicio. *ibid.* num. 199. *ibid.*
- Iudex** habens literas arbitrales, ex officio procedit in criminibus capitalibus, & in causis miserabilium personarum. *ibid.* nu. 200. *ibid.*
- Iudex** inquiris contra frequentatores tabernarum, & homines deambulantes torpentes bene vestitos, sine arte quos ad trahentes, a tempore condemnare debet, & aliter de quibus. *ibid.* num. 201. *ibid.*
- Iudex** an possit inquirere ex officio in crimine priuato. *ibid.* num. 204. *ibid.*
- Iudex**, secularis potest inquirere de omni crimine iure Canonico. *ibid.* nu. 206. 236
- Iudex** an possit sine scriptis sententiam pronuciare de con ex parte una. *part. 2. nu. 21.* 9
- Iudex** arrotatur poenam, secundum qualitatem personae, deus & arguitur, cum poena in eis petitur, qui pariter *part. 4. distinction. 1. numer. 26.* 37
- Iudex** in parnis arbitrariis an & quando possit imponere poenam mortuum naturalis. *ibid.* nu. 59. & 60. cum plur. *seq.* 44
- Iudex** quando in arbitriis debeat mitiorem poenam eligere. *ibid.* num. 69. 46
- Iudex** hodie omnis poena est arbitraria, etiam à iure deterrimata. *ibid.* num. 82. 49
- Iudex** non poenitens exerceat in priuatum carcerem, puniatur poena criminis laesa maiestatis. *ibid.* nu. 80. *ibid.*
- Iudex** per inquisitionem non procedit pro delicto, culpa commisso, nisi dolus vel lata culpa interueniat. *ibid.* nu. 91. 54
- Iudex** Ordinarius quis dicatur, & quis delegatus, & in quibus differant. *part. 4. dist. 5. nu. 2* 80
- Iudex** videns instantiam perire, potest ex officio ad sententiam citare. *part. 6. de citat. nu. 116.* 254
- Iudex** denegare potest audientiam contumaci, non solum in illa causa, in qua est contumax, verum etiam in omnia alia. *part. 6. de contumac. nu. 17.* 262
- Iudex** mandare potest colonis, & inquilinis, contumacis, ne ei respondeant de pensionibus; & ne quis eorum agros colat. *ibid.* nu. 28. 262
- Iudex** ubicumque aequitas suggeris, potest regulariter partem interrogare, ad instantiam alterius partis. *part. 6. de interrog. nu. 3.* 275
- Iudex** si sine causa det breviorum dilationem, litigans debet contradicere, & protestari, ne censatur remanere iuri suo, *part. 6. de dilat. numer. 17* 306
- Iudex** habens aliunde plenas probationes, peccat mortaliter torquendo reum, *part. 5. de questio. numer. 11* 356
- Iudex** cautus clam inserponit decretum de torquendo reum, ne datur materia appellandi. *ibid.* nu. 14. 357
- Iudex** postquam pronuciatus, non potest sententiam diffinitivam, circa principale negocium, corrigere, nec aliquid illi addere, vel diminuire, *part. 6. de sentent. nu. 21.* 362
- Iudex** per se sententiam legere debet, & non per alium, nisi sit persona illustri, vel Episcopus. *ibid.* num. 49. & 50. 367
- Iudex** potest sententiam debitam condemnare ad restitutionem pignoris, etiam non petiti. *ibid.* num. 63. 369
- Iudex** ex officio potest repellere agentem sine actione. *ibid.* num. 88. 370
- Iudex** appellatum potest in domo sua, & loco confessionis suam regere, & sententiam ferre. *ibid.* nu. 83. 371
- Iudex** non tenetur perire locum in aedibus in actis, resistentibus litis ordinatis. *ibid.* nu. 87. 372
- Iudex** pronucians Titium condemnandum, an censatur condemnare. *ibid.* num. 125. 374
- Iudex** ob medicam amicitiam recusari nequit, *part. 6. de Appell. nu. 43* 389
- Iudex** ex multis causis, ut suspectus recusari potest, quae ordine recensentur. *part. 6. de Appell. num. 25. usque ad* num. 74. 388

IN PRACTICAM MARANTÆ.

<i>Iudex in causa propria, quæ esse non potest, ibid. num. 31.</i>	
389.	
<i>Iudex in causa propria, Imperator vel Rex esse non debet: sed debet illam delegare, ibid. nu. 33.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex qui in una causa fuit consulens, & votum suum pro una parte prolapsus, super ea remouetur à iudicando, ibid. nu. 32.</i>	390.
<i>Iudex petitus ab una parte potest per alteram recusari, ibid. nu. 53.</i>	<i>ibi.</i>
<i>Iudex non potest recusari in causa, in qua eius filius vel consanguineus, seu commensalis fuit aduocatus, ibid. num. 55.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex qui ad eundem sit, in causa reductionis, ibid. num. 126.</i>	398
<i>Iudex cum timetur de dilapidatione si ucluum, potest etiam pendente appellatione, fructus sequestrare, ibid. nu. 188.</i>	407
<i>Iudex appellatione pendente, potest appellante innouare, ibid. nu. 192.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex, appellatione pendente, potest beneficium sequestrare, ibid. nu. 193.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex pendente appellatione, a sententia per appellationem potest reparare, ibid. nu. 194.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex potest pendente appellatione, ponere substitutum in beneficio, in consummationem beneficiarii resistere nolentis, ibid. num. 195.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex appellatione pendente, potest attendere omnia illa, que tendunt in faciliorem exitum causa appellationis, ibid. nu. 196.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex qui pronunciet appellationem desertam esse, ib. nu. 200.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex tenetur deferre appellationi non iusta causa interposita, alius puniatur, & qui parua puniatur, ibid. nu. 210</i>	409
<i>Iudex si non admittit appellationem simpliciter, sed cum clausula: si & in quantum, non habetur pro admittit, vel non, ib. nu. 211.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex à quo, elapso termino appellandi, non potest sententiam, à se latam, exequi, nisi primo parte citata, ib. nu. 213.</i>	413
<i>Iudex appellationis esse non potest, qui merum & mixtum imperium non habet, ib. nu. 396.</i>	432
<i>Iudex à quo, tenetur omnem appellationem admittere, alias puniatur de iure ciuili, & canonico, ibid. num, 399 ibid.</i>	
<i>Iudex à quo, nihil potest innouare in causa, pendente appellatione, vel decendio dato ad appellandum, & innouata reuocatur per uiam attentatorum, ibid. num. 400.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex in dubio pronunciare debet, appellationem non esse desertam, ibid. nu. 408.</i>	433
<i>Iudex ex officio, absque exceptione, appellationem esse desertam pronunciare potest, ibid. nu. 409.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex à quo, vel Iudex ad quem, pronunciat appellationem esse desertam, ibid. nu. 410.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex à quo, non potest hinc uero terminus iuris in benefici-</i>	
<i>cialibus causis, circa appellationem, nisi utraque parte uolente, ibid. nu. 415</i>	434
<i>Iudex ordinarius exequitur sententiam à se delegati, in part. 5. de execut. nu. 4.</i>	437
<i>Iudex appellationis mandat executioni sententiam appellationis, ibid. num. 6.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudex in modis causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum, ibid. nu. 24.</i>	439
<i>Iudex potest a sumum, seu curram alicuius, mediante mercede, capere, ut cum eo malefactor ducatur ad supplicium, ibid. nu. 26.</i>	440
<i>Iudicium non ito habet vim peremptorii, & trimacisationis, par. 6. de citat. nu. 49.</i>	240
<i>Iudex secularis an, & quando possit cognoscere de causis spiritalibus, part. 4. distinctione 13. numer. 2. & 3.</i>	166
<i>Iudex potest, propter delicti frequentiam, pœnas ordinarias augere, & illas exacerbare, & nouas pœnas addere par. 6. de inquis. nu. 114.</i>	228
<i>Iudici non creditur de fama, nisi ex actu appareat probata, ibid. nu. 20.</i>	212
<i>Iudicium quot modis sumatur in iure, part. 1. num. 1. cum seq</i>	3
<i>Iudicium finale huius seculi erit in ualle Iosaphat, ubi Christus ascendit ad celos, ibid. nu. 3.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudicium quid sit, & quot modis diffiniatur, part. 2. nu. 1</i>	9 & 11.
<i>Iudicium sine actore quandoque esse potest, & sine accusatore, & quandoque sine reo, ibid. nu. 2. 3.</i>	4
<i>Iudicii definitiones, seu descriptiones, ibid. num. 9 & 10.</i>	fol. 5.
<i>Iudicium an possit fieri de uoluntate partium, omittis formulis & substantiis iudiciorum, ibid. nu. 38.</i>	39. cum seqq.
<i>Iudicium captam coram uno iudice, potest in alium trãferri, & ualeat iudicium, exceptione litis pendente non opposita, ib. nu. 41.</i>	10
<i>Iudicium, an ciuile uel criminale dicatur cum agens iniuriarum a liione, conclusit, iniuriantem condemnari ad satisfactionem iniurie siue honoris, par. 4. dist. 1. nu. 17.</i>	37
<i>Iudicium ciuile, & criminale, potest a que principaliter cumulari, cum delictum est tale, ex quo quis uenit ad merum principaliter condemnandus, ibid. num. 29.</i>	40.
<i>Iudicium mixtum quod dicatur ibid. nu. 92.</i>	54
<i>Iudicium possessorium triplex est, & quod dicatur, part. 4. dist. 7. nu. 2.</i>	106.
<i>Iudicium extraordinarium quod dicatur, part. 4. dist. 10 nu. 2. & 399.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Iudicium quot modis possit dici nullum, part. 4. dist. 16. nu. 2. 3. cum seq. usque in finem.</i>	170
<i>Iudicium gestum cum procuratore excommunicato, an ualeat, ib. nu. 22. cum plur. seq.</i>	173
<i>Iudicium agitur sine conuisione patri, cum filio familia, &</i>	<i>accidens</i>

I N D E X.

<i>tendens in eius fauorem, valet, etiam si sit minor. part. 4. dist. 16. num. 11.</i>	177	<i>Iuramentum suppletorium debet deferri, parte praefata, vel citat. part. 6. de iurament. num. 11.</i>	338
Iudicium agitatum contra mortuum, est ipso iure nullum, licet per vitium defendatur. ibid. num. 71.	181	<i>Iuramentum in Regno deferretur, etiam post conclus. in causa ibid. num. 12.</i>	ibid.
Iudicium factum per delegatum, impetratum per literas surreptitias, vel non seruata forma rescripti delegatorum, est nullum. ibid. num. 73.	ibid.	<i>Iuramentum an deferatur ei, qui nixus est probare per plures testes ibid. num. 11.</i>	ibid.
Iudicium agitatum tempore vel die feriato, nullum est ibid. num. 81.	ibid.	<i>Iuramentum an deferatur in causis magnis. ibid. num. 14.</i>	ibid.
Iudicia duplicia qua, & quis fungatur partibus actoris in illu. part. 4. dist. 17. num. 1.	183	<i>Iuramentum an deferatur per iuro ibidem numer. 15.</i>	ibid.
Iudicium, in causa, & instantia, in quo differant part. 5. num. 1.	196	<i>Iuramentum an deferatur ex unico teste, deponente sine causa. ibid. num. 18. Et part. 6. de testi. product. num. 11.</i>	317
Iudicium qua membra seu actus in sui prima parte continentur part. 6. in princ. num. 3.	209	<i>Iuramentum an deferatur ex officio. A. part. 6. de iurament. num. 19.</i>	338
Iudicii appellacione veniunt etiam sententia part. 1. n. 5.	3	<i>Iuramentum an deferatur in causa appellacionis. ibid. num. 20.</i>	ibid.
Iudicium formalia, materialia, substantialia, & naturalia, qua dicantur part. 1. num. 15.	6	<i>Iuramentum an deferatur ad precandam quantitatem, ibid. num. 21.</i>	ibid.
Iuris in iudiciorum an sint peritoria, vel possessoria part. 1. dist. 17. num. 10.	184	<i>Iuramentum pro enormitate criminis, secundum l. si quando. C. unde q. qualiter deferatur. ibid. num. 30.</i>	340.
Iudicia prauidicialia seu prauidicialia actiones, qua dibantur absolute, & qua respectuue part. 4. dist. 20. num. 1. 2. cum seqq.	185	<i>Iuramentum damnum passum, an, & quando faciat plenam fidem. ibid. num. 31.</i>	ibid.
Iudicia omnia prauidicialia in Regno hodie sunt sublata. ibid. num. 18. & 19.	187	<i>Iuramentum promissorium, quod dicatur, & an in locat obligationem. ibid. num. 34.</i>	ibid.
Iuramentum testibus potest remitti per partes. part. 2. numer. 39.	9	<i>Iuramentum an firmet pactum nudum. ibid. numer. 35.</i>	341
Iuramentum super contractu inualido, de iure civili non valet. part. 3. num. 56.	20	<i>Iuramentum assertorium, quod dicatur, & quis sit eius effectus. ibid. num. 36.</i>	ibid.
Iuramentum suppletorium an deferri possit post conclus. in causa. part. 4. dist. 9. numer. 29. fol. 121. part. 5. de iurament. n. 3. fol. 300. & de conclus. in caus. n. 4.	357	<i>Iuramentum confirmatorium, quod dicatur, & quis sit eius effectus. ibid. num. 37.</i>	ibid.
Iuramentum suppletorium ut deferatur, quae equirantur, part. 6. de iurament. numer. 4. usque ad num. 10.	337	<i>Iuramentum fidelitatis quod dicitur, & quid contineat, & cur, & a quo praestetur. Et an etiam per tutorem vel curatorem & procuratorem praestari possit. ibid. num. 38. 39. 40. & 41.</i>	ibid.
Iuramentum suppletorium non deferretur heredi. ibid. num. 5.	ibid.	<i>Iuramentum legi quod sit & in quo differat à iuramentis fidelitatis. ibid. num. 43.</i>	ibid.
Iuramentum suppletorium non deferretur persona vili, & suspecta de periurio. ibid. num. 6.	ibid.	<i>Iuramentum temerarium, vel calore iracundiae factum, an seruandum sit. ibid. num. 45.</i>	ibid.
Iuramentum suppletorium non deferretur in causa ardua & criminali. ibid. num. 7.	ibid.	<i>Iuramentum illicitum, quod dicatur, & quomodo dicitur potest. ibid. num. 47.</i>	342
Iuramentum non deferretur in supplementum cum semiplena probatio est elta per probationes contrarias. ibid. num. 8.	ibid.	<i>Iuramentum in male promissis non nisi seruandum. ibid. num. 51.</i>	ibid.
Iuramentum quod triplex sit. ibid. num. 1.	336	<i>Iuramentum an praestari possit per procuratorem, habentem spectale mandatum. art. 1. num. 56.</i>	ibid.
Iuramentum necessarium, vel suppletorium, quod dicatur. ibid. num. 2.	ibid.	<i>Iuramentum tunc per receptionem compellitur creditor remittere per iudicem. part. 4. dist. 11. num. 66.</i>	158
Iuramentum iuris decesserim, quod dicatur, & qualiter deferatur, & an contra tale iuramentum admittatur probatio. ibid. num. 22.	338	<i>Iuramentum in compromisso oppositum, quid operetur. part. 6. de appell. num. 265.</i>	418
Iuramentum verius quaedam dicatur. ibid. num. 24. & 25.	ibid.	<i>Iuramentum calumniae potest tacite omitti de consensu partium, non autem expresse, & quando praestari debeat. part. 6. de iurament. calum. numer. 12.</i>	300
Iuramentum in litem, quod triplex sit, & quando, & qualiter deferatur. ibid. num. 27.	ibid.	Iuramentum calumniae exigitur per iudicem, in quolibet parte iudicis, etiam si per eum us. in caus. & per quolibet except. mouatur. ibid. num. 3.	ibid.
Iuramentum purgationis, quod dicatur, & quando deferatur. ibid. num. 28.	ibid.		Iura-
Iurare an cogatur reus, vel iuramentum referre. part. 6. de testi. product. num. 73.	326		

IN PRACTICAM MARANTÆ.

<p>Iuramentum calumnia an præstetur in causa criminali. <i>ibid.</i> nu. 4. ibid.</p> <p>Iuramentum calumnia negans subire auctor, vel reus, quæ uter præstatur <i>ibid.</i> nu. 6. ibid.</p> <p>Iuramentum calumnia, in quo differat à iuramento ma- litiæ, & veritatis <i>ibid.</i> nu. 7. ibid.</p> <p>Iuramentum calumnia an teneatur subire procurator, & quomodo non et <i>ibid.</i> nu. 8. 300</p> <p>Iuramentum calumnia præstatur in causa appellationis. <i>ibid.</i> nu. 9. ibid.</p> <p>Iuramentum calumnia quid comprehendat. <i>ibid.</i> nu. 10. 11. <i>ibid.</i></p> <p>Iuramentum calumnia credulitatis appellatur, & non meritatis. <i>part.</i> 6. de iurament. num. 26. 339</p> <p>Iuratur de calumnia factis liti contestatione tam per Actorem, quam per Reum <i>part.</i> 6. de iurament. calum. num. 1. 29. & in his que emergunt ante litem con- testatam, in qualibet exceptione iuratur de calumnia. <i>ibid.</i> nu. 5. 300</p> <p>Iurans non ludere, vel non exire domum, vel aliquid simile, an teneatur ad obseruantiam <i>part.</i> 6. de iurament. nu. 46. Item iurans aliquid turpe nu. 53. 342</p> <p>Iurans delictum committere, non teneatur ad obseruantiam iuramenti <i>ibid.</i> nu. 48. ibid.</p> <p>Iurans non ferre testimonium, non obstante iuramento, potest examinari <i>ibid.</i> nu. 49. ibid.</p> <p>Iurans non fidei subere, vel ducere uxorem, in re asu quo vo- uerat castitatem, an teneatur ad obseruantiam <i>ibid.</i> nu. 50. 52. ibid.</p> <p>Iurans per viscera Christi, vel alia membra, blasphemare dicitur <i>ibid.</i> num. 54. ibid.</p> <p>Iurans per Demones, vel aliam creaturam, an teneatur ad obseruantiam <i>ibid.</i> nu. 55. ibid.</p> <p>Iurisdictio originaliter radicata est in Principe, & ab eo descendunt Iudices sicut riuus à fonte suo <i>part.</i> 4. dist. 5. nu. 3. 30</p> <p>Iurisdictio Vicarii extinguitur morte Episcopi <i>ibid.</i> nu. 75. 89</p> <p>Iurisdictio exercitata dicitur, cum superior committit cau- sam Ordinario, quæ spectabat ad eius iurisdictionem. <i>ibid.</i> num. 71. ibid.</p> <p>Iurisdictio iudicis illam de iure specialis habentis proroga- ri non potest. <i>part.</i> 4. dist. 12. nu. 10. 163</p> <p>Iurisdictio per contumaciam non prorogatur. <i>ibid.</i> num. 15. 164</p> <p>Iurisdictio limitata ad certam speciem causarum non po- test prorogari <i>ibid.</i> nu. 18. ibid.</p> <p>Iurisdictio à Deo concessa, prout est potestas excommuni- candi, vel absoluedi, prorogari non potest. <i>ibid.</i> nu. 23. 165</p> <p style="padding-left: 2em;">Reliqua vide infra, in litera P. in verb. prorogatio.</p> <p>Iurisdictio voluntaria que dicitur, & qua contentiosa par. 4. dist. 13. nu. 1. cum sequent. par. totius. 184</p> <p>Iurisdictio appellacione intelligitur ordinaria, & non delegata. <i>par.</i> 4. dist. 5. num. 30. 84</p> <p>Iurisdictio ordinaria concessa id conce- ditur censetur, sine quodlibet explicari non potest. <i>par.</i> 4. dist. 6. num. 35. 79</p>	<p>Iurisconsulti, qui dicti <i>part.</i> 3. nu. 22. 15</p> <p>Iurisdictio, cum pluribus in solidum non competit sen- tentia per unum lata, non valet <i>part.</i> 4. dist. 7. 5. num. 33. 84</p> <p>Iurisdictio prorogata non extenditur, nisi inter partes pro- rogantes <i>par.</i> 4. dist. 12. n. 8. 163</p> <p>Iurisdictio prorogata in aliquem Iudicem, an motu Iudicis, possit per successorem exerceri. <i>ibid.</i> num. 9. <i>ibid.</i> ibid.</p> <p>Ius civile attenditur etiam in iuro Ecclesiastico, cum fa- cit æquitatem. <i>par.</i> 4. dist. 9. nu. 154. 140</p> <p>Ius naturale quæplex, & cur ita dicatur, & quando inuentum. <i>part.</i> 3. nu. 23. 13</p> <p>Ius naturale est immutabile, & semper fuit, & est hodie in usu. <i>ibid.</i> nu. 40. 18.</p> <p>Ius naturale secundarium, quod & an hodie obseruetur <i>ibid.</i> nu. 5. & 41. ibid.</p> <p>Ius gentium, quod & à quo introductum. <i>ibid.</i> numer. 8. 14</p> <p>Ius gentium est immutabile, & Princeps non potest su- uere contra id, sed ex causa potest id limitare, & c. n- tra illud dispensare <i>ibid.</i> nu. 44. 19</p> <p>Ius positivum, seu humanum, quod dicitur <i>par.</i> 3. nu. 82. 23</p> <p>Ius diuinum potest per Principem distingui, & limitari, licet non in totum tolli <i>ibid.</i> nu. 72. 22</p> <p>Ius diuinum potest per Papam limitari <i>ibid.</i> nu. 79. 23</p> <p>Ius diuinum, an sit ius ad alia iuris separatum. <i>ibid.</i> nu. 80. ibid.</p> <p>Ius diuinum comprehendit sub se ius naturale, & geni- tum <i>ibid.</i> nu. 81. ibid.</p> <p>Ius Canonicum, quod dicitur, & quare fuerit introdu- ctum, & in quibus voluminibus consistat numer. 33. 17</p> <p>Ius Canonicum, seruetur in utroque foro, in causis mise- rabiliū personarum <i>ibid.</i> nu. 75. 22</p> <p>Ius Canonicum, uno respectu Civile appellari potest. <i>ibid.</i> num. 82. 23</p> <p>Ius Feudorum, est ius consuetudinarium, & annuere- tur iuri Civili. <i>part.</i> 3. num. 83. & qualiter sit hodie in obseruantia. <i>ibid.</i> nu. 85. 24</p> <p>Ius Feudorum, seruetur in Feudis Ecclesiasticis <i>ibid.</i> nu. 95. ibid.</p> <p>Ius Longobardum, aggregatur iuri Civili, & à quibus fuerit conditum. <i>ibid.</i> nu. 94. ibid.</p> <p>Ius Longobardum an hodie seruetur in Regno, & an præfe- ratur iuri Rom. <i>ibid.</i> nu. 95. & 97. 25</p> <p>Ius Longobardum, excludit cognatos, & etiam matrem à successione, non tamen excludit filios naturales, per filias feminas, quamvis legitimas. <i>ibid.</i> num. 127. 30</p> <p>Ius Longobardum non est curandum, nisi in loco, ubi obseruetur secundum eius consuetudinem. <i>ibid.</i> num. 98. 25</p> <p>Ius municipale alicuius loci, in loco, ubi viget, ius com- mune appellari potest. <i>ibid.</i> nu. 106. 27</p> <p>Ius Romanum, dignius est iure Longobardum. <i>ibid.</i> nu. 118. & 119.</p>
--	---

I N D E X.

<i>Ius Francorum qualiter probetur, quod sit in usu, ibid. nu. 128.</i>	30	<i>specialis inter eos, qui deficiente, servatur ius commune. ibid. nu. 40. cum seqq. ibid.</i>	
<i>Ius Francorum, est speciale, & onerosum, & contra ius commune, & per allegantem probari debet. ibid. num. 131.</i>	31	<i>Lex Prophetica, qua dicitur. d. part. 3. nu. 12.</i>	14
<i>Iustinianus Imperator, qui fuit dominus totius mundi, ius Romanum condidit, & compilavit. d. part. 3. numer. 119.</i>	29	<i>Lex Prophetica, an sit hodie in usu ibid nu. 64.</i>	21
		<i>Lex Evangelica, & Lex Apostolica, qua dicitur. ib. num. 29. 31</i>	17
		<i>Lex Apostolica, de hac lege require supra, in litera A. in verb. Apostolica lex.</i>	
		<i>Lex 12. tabularum, qualiter fuerit introducta, & de eius historia ibid. num. 20.</i>	15
		<i>Lex Civitas, à Regibus originem habuit ib. num. 14.</i>	14
		<i>& quomodo hodie servetur, & in quibus consistat. ib. nu. 62.</i>	21
		<i>Leges civiles, quot annis ante adventum Christi fuerint, per populum aduentu confirmata fuerunt. ib. nu. 18. 29. 17.</i>	17
		<i>& quomodo eas primum dederit ib. nu. 17.</i>	14
		<i>Leges Civiles in decretis inserta, non debent servari, ut Canones. ib. nu. 38.</i>	13
		<i>Lex quae minus dura & iniustas sit & sine ratione, tamen servanda est. ib. nu. 102.</i>	26
		<i>Leges condere spectat ad solum Principem post translationem imperium. ib. nu. 25. 26</i>	16
		<i>Leges omnes de mundo, aut sunt, divinae, aut humanae possessivae. ib. nu. 80.</i>	23
		<i>Leges omnes, an hodie sint in usu. ib. nu. 41.</i>	18
		<i>Leges Imperatorum tenentur procedere ab ipso Deo. ibid. nu. 120.</i>	19
		<i>Legum correctio non praesumitur, nisi expresse appareat. part. 6. de inquis. nu. 83.</i>	212
		<i>Legibus regibus, ad quod usque tempus vixerunt gentes. part. 3. nu. 18.</i>	15
		<i>Libellus in actione iniuriarum, quomodo procedat civiliter, vel criminaliter. part. 4. dist. 1. nu. 6.</i>	35
		<i>Libellus, in quo affirmatio iniuriae, & de ictu satisfactione in pecunia petitur, an valeat. ib. nu. 19.</i>	38
		<i>Libellus in scriptis, an detur in curia non ordinariam. part. 4. dist. 9. nu. 165.</i>	141
		<i>Libellus qualiter concipiatur, in remedio l. diff. mari. part. 4. dist. 11. nu. 20.</i>	190
		<i>Libellus contra Ecclesiam, quomodo concipiatur. part. 6. de libell. num. 9. Item contra infantem. ibid. num. 10.</i>	
		<i>& contra furiosum. ib. nu. 11.</i>	264
		<i>Libellus non debet esse generalis. ib. nu. 13.</i>	266
		<i>Libellus novus, an offerri debeat si nominatus in iudicio, compareat. part. 6. de nomin. auditor. nu. 3.</i>	272
		<i>Libellus qualiter formetur contra duos Reos debenda. part. 2. dist. 1. nu. 23.</i>	39
		<i>Libellus ut procedat, cum simul ex eodem actus committitur agitur, & criminaliter, qualis debeat esse petitio. ib. nu. 28.</i>	40
		<i>Libellus in quo petitur quod puniri, & fieri reintegrationem, valeat, & salvetur. ibid. nu. 30.</i>	ibid.
		<i>Libellus in quo agitur civiliter de crimine, an locum, & tempus continere debeat. ibid. num. 38.</i>	42
		<i>Libellus quomodo formetur in iudicio mixto. ibid. num. 43.</i>	55
		<i>Libellus, an hodie continere debeat locum & tempus.</i>	

IN PRACTICAM MARANTÆ.

in causis mixtis, Bante Regia pragmatica, quod in causis mixtis procedatur sine figura iudicii. <i>ibid.</i> num. 94. 95.	55	Liber gabellartorum, an probet. <i>ib.</i> num. 36.	<i>ibid.</i>
Libellus iniuriarum quomodo formari debeat super iniuria estimatione, vel cum agitur ci niliter de aliquo crimine. <i>ib.</i> nu. 96.	<i>ibid.</i>	Liber iustus vel reprobus in uno, an probet in alio. <i>ib.</i> nu. 38.	<i>ibid.</i>
Libellus non requiritur, ubi proceditur sine figura iudicii, sed requiritur talis qualis petitio. <i>part.</i> 3. <i>dist.</i> 9. num. 12. & 11. & cum etiam generalis, & incertus admittitur. <i>ibidem</i> numer. 14. Item inceptus. 120. & 121.	120.	Liber an edendus sit parti petenti, & an debeat edi totus. <i>ib.</i> nu. 39.	<i>ibid.</i>
Libellus procedit in Regno, etiam si petatur solum cogi & compelli. Item si agatur ex una causa, & probetur de alia. <i>ib.</i> nu. 16. 17.	<i>ibid.</i>	Liber spectariorum deletis partitis crediti, & infra eae scriptum habent, quod factio calculo talis sit debitor, de tali summa, an probet. <i>ib.</i> nu. 44.	321
Libellus in Regno non requiritur in civilibus, imo causa potest incipere ab articulo. <i>ib.</i> nu. 18.	<i>ibid.</i>	Libri scholarium resciveri possunt pro expensis funeralibus. <i>part.</i> 6. <i>de</i> execut. nu. 17. Sed capi non possunt pro executione, nisi cum non habent alia bona. <i>ib.</i> nu. 46. 442	442
Libellus an requiratur in causis spiritualibus. <i>part.</i> 4. <i>dist.</i> 13. nu. 9.	167	Ligius quis dicatur. <i>part.</i> 6. <i>de</i> iurament. numer. 44. 341	341
Libellus ineptus in criminali causa, reddit iudicium nullam. <i>part.</i> 4. <i>dist.</i> 16. nu. 62.	179	Lu in quo differat ab instantia, & qua dicatur lis, & quando incipiat dici. <i>lis.</i> <i>part.</i> 5. num. 63. 64. 65. 704. & 205.	65.
Libellus criminalis continens indeterminatum locum, & in probationibus suppleri potest. <i>ibid.</i> num. 63.	<i>ibid.</i>	Litera carobii an probent. <i>ib.</i> nu. 46. 321. & an probent numerationem. <i>ib.</i> nu. 53.	322
Libellus non continens nomen accusati, vel occisi, an procedat. <i>ib.</i> nu. 54.	<i>ibid.</i>	Litera cambii depositiva, an possint renocari. <i>ib.</i> num. 47. & si iurisperita, an possit repeti depositum. <i>ib.</i> nu. 48.	321
Libellus criminalis, an diem commissi criminis continere debeat, & an teneatur accusator illum, ad instantiam Rei, declarare. <i>ibid.</i> nu. 65. pag. ead. & <i>part.</i> 6. <i>de</i> libell. nu. 12.	264	Litera cambii, an sequam presententur, si decessit bahachum, ad quod dirigebantur, cuius erit periculum. <i>ib.</i> nu. 50.	322
Libellus iudicis, & parti offerri debet. <i>part.</i> 6. <i>de</i> libell. nu. 1. 263.	263.	Litera credentia, an probent. <i>ib.</i> nu. 55.	<i>ibid.</i>
Libellus, ut procedat, quid continere debeat. <i>ibid.</i> num. 4. & 5. & quid Libellus criminalis continere debeat. <i>ib.</i> nu. 12.	264	Litera missiva, an probent, & an obligent eum ad quem mittuntur. <i>ib.</i> nu. 56. 57.	323
Libellus an possit presentari die feriato ad honorem Dei. <i>ibid.</i> num. 21. pag. 205. <i>part.</i> 6. <i>de</i> appellat. num. 273. 210	273.	Litem contestari recusans, qualiter cogatur. <i>d.</i> <i>part.</i> 6. <i>de</i> lit. contest. nu. 10.	298
Libellus generalis, & obscurus, admittitur in causis furto maris, nisi tanta sit obicivitas, ut res non possit deliberare. <i>d.</i> <i>part.</i> 6. <i>de</i> libell. oblat. nu. 24.	266	Litem contestari, an & quib. de causis quis cogatur vel non. <i>ib.</i> nu. 9. & 11.	<i>ibid.</i>
Libellus, in qua actio inepta exprimitur, an vitietur, in <i>part.</i> 6. <i>de</i> sentent. nu. 59.	370	Lis, quando possit haberi pro contestata. <i>ib.</i> nu. 12.	<i>ibid.</i>
Libellus, & litem contestatio non requiritur in Regno, in causa appellacionis. <i>part.</i> 6. <i>de</i> appellat. numer. 243. 416	243.	Litigiosi vitium, an inducatur, si agatur possessorio. <i>part.</i> 4. <i>dist.</i> 3. nu. 6.	60
Libellus porrelio non est de processu iudicii. <i>part.</i> 6. <i>de</i> libell. nu. 10.	165	Litigiosi vitium, an inducatur coram arbitratore. <i>ibid.</i> nu. 7.	<i>ibid.</i>
Libelli oblatio citationem praecedere debet. <i>ibid.</i> num. 15. 266	266	Litis pendencia, an possit opponi inter mercatores. <i>part.</i> 6. <i>de</i> except. nu. 42.	290
Libelli copia sumptibus actoris dari debet. <i>part.</i> 6. <i>de</i> actor. edit. nu. 63.	350	Litis pendencia an inducatur per citationem. <i>part.</i> 6. <i>de</i> gnat. nu. 71.	250
Liber mercatoris, an probet. <i>part.</i> 6. <i>de</i> test. product. nu. 23. cum seq.	318	Litis contestatio, non requiritur in causis civilibus in Regno, sed ab illis ille, qui in medio est equitur, habet vim litem contestat. <i>part.</i> 4. <i>dist.</i> 9. nu. 26. pag. 155. & <i>part.</i> 6. <i>de</i> lit. contestat. nu. 2.	297
Liber pro scribente in suis favorem, an probet. <i>ib.</i> num. 6. cum seq.	319	Litis contestatio dicitur, sive angularis iudicii, & non potest omitti, de iure communi. <i>part.</i> 6. <i>de</i> lit. contest. numer. 1.	<i>ibid.</i>
Liber mercatorum de publico, pro tertio contra unum an probet. <i>ib.</i> nu. 35.	320	Litis contestatio quid sit. <i>ib.</i> num. 3. & per qua verba fiat. <i>ib.</i> nu. 5. & seqq.	<i>ibid.</i>
		Litis contestatio non inducitur per exceptionem peremptoriam oppositam. <i>ib.</i> nu. 6.	298
		Litis contestatio fit etiam per verbum, ignoro. <i>ib.</i> n. 7. 293	293
		Litis contestatio non potest fieri in iudicio, absente actore. <i>ib.</i> nu. 8.	<i>ibid.</i>
		Litis contestatio inducitur per responsonem factam possessori in causis furto maris, quando non praecessit libellus. <i>part.</i> 6. <i>de</i> possessio. nu. 3	298

Litis contestationis qui sint effectus. *part. 6. de lit. contest. nu. 15.* 298
**Litis contestationem an impediatur protestatio, cum non animo litem contestandi, quis respondet, ib. num. 16. 299
Litigans coram iudice à quo, post appellationem interpositam, appellationis renunciare videtur. *part. 6. de appell. nu. 342.* 427
Litigiosi vitium inducitur, cum super re aliqua agitur criminaliter. *par. 4. dist. 1. nu. 50.* 43
Locum tenens, quare infra, in litera V. in verb. Vicegerens.
Locatores equorum, an sint mercatores. *par. 4. distinct. 5. nu. 63.* 128
Locans possessiones suas & conductus, an dicatur mercator. *ib. nu. 65.* *ibid.*
Ludens, & ludere videns, & mutans pecuniam ludenti, & docens ludenti, a parariariis, & omnes pena inducitur contra ludentes puniuntur, & idem in iurante non ludere. *par. 6. de iurament. nu. 45.* 342.**

M.

MAGISTRATUS. *appellatione non venit delegatus, sed tantum Ordinarius.* *par. 4. dist. 5. nu. 49* 83
Mandato geminato de eodem alicui facto non valet secundum, sed tantum primum. *part. 5. de appell. num. 147.* 402
Maritus cum agit ut procurator uxoris, cum nullum habeat mandatum, iudicium est nullum, licet ut legitimum administrator, agere potuisset. *part. 4. distinct. 16. num. 29.* 174
Maritus pro iniuria uxoris potest accusare criminaliter, & civiter. *par. 6. de inquis. nu. 60.* 218
**Materia obligata, an censetur obligatum materiatum, & an statutum, vel dispositum in materia, censetur etiam dispositum in materiatum: & an verum veniat appellatione alterius, & contra. *par. 2. nu. 18, 19.* 7
Matrimonia antequam contrahantur, citari debent contra dittores per publicum proclama, intra certum terminum, alias clandestina dicuntur. *par. 6. de citat. nu. 102.* 153
Matrimonialis causa est summaria. *par. 4. dist. 9. num. 172.* 142
**Mensura & pondere lasus, intra quantum tempus debet conquiri, & ad quid agere possit. *part. 4. dist. 11. nu. 45.* 156
Mercatura an sit ars sordida. *par. 4. distinctio. 5. nu. 56.* 125
Mercator quis dicatur, & an ex unico alicui mercandi. *ib. nu. 57. & 58.* 126
Mercator an dicatur, qui per factores exercet mercaturam. *ib. nu. 61.* 127
Mercator an dicatur, qui de proximi non exercet mercaturam, licet de proximo exerceret. *ibid. numer. 58.* 128
Mercator an matriculatus esse possit in diversis artibus:****

& coram quotunc conveniri debeat. *ibid. nu. 106. & 107.* 133. & 134
Mercator qui habet multanomina debitorum, an possit iurari suspectus. *ib. nu. 115.* 136
Mercator fugitivus an liberetur, si creditores acceperint eum: ut bona. *ib. nu. 126.* *ibid.*
Mercator tanquam suspectus captus, an dicatur liberari si captus sit causa. *ib. nu. 127.* *ibid.*
Mercator fallax, & fugitivus, an possit torqueri, ut indicet pecuniam. *ib. nu. 130.* *ibid.*
Mercatores falli non possunt cedere bonis. *ibid. num. 131.* 137
Mercator convenitur ex qualibet promissione. *ibid. num. 139.* *ibid.*
Mercator an possit conveniri Lugduni, ex contractu factis per eius factores. *ib. nu. 141.* 138
Mercatorum iudicium, cur sit summarium. *ib. num. 149.* *ibid.*
Mercator forensis an obligetur statuto mercatorum. *ibid. num. 73.* 129
Mercatores an coram iudice mundanarii conveniant, vel conveniantur pro aliis casibus, quam spectantibus ad mercantiam. *ib. nu. 88.* 132
Mercator qui habuit literas cambii pro Padua, an possit petere pro Roma. *par. 6. de testis. productio. num. 52.* 322
Mercator an teneatur edere chartulam, continentem solutionem. *ibid. num. 61.* 324
Mercatoris confessio, de debito in centum, plus minus: quid importet. *part. 6. de test. productio. nu. 20.* 327
Mercatores an teneantur, ex contractu respectu per nos, qui mittunt eam cassidem collo. *par. 4. distinct. 22. nu. 7.* 192
Mercator scribens amico, ut emat suum argentum, sed ne exeat pretium cariorum. *part. 9. de test. scribens eidem, ut emat quantum possit, si illo emat 10. carienis, an obligetur scribens.* *ib. nu. 13.* 193
Mediatores & sanjarii, an teneantur de dolo & culpa. *part. 4. dist. 9. nu. 144.* 138
Merces an veniant in generali obligatione. *ib. nu. 109.* 134
Merces venales in usum in apothecam, an veniant in tacita obligatione. *ib. nu. 112.* *ibid.*
Mercatorum in curia omnes causas sunt summaria. *part. 4. dist. 9. nu. 48.* 124
Merces an possint vendicari à vero domino. *ibid. numer. 113.* 134
Merces empta ex pecunia communi, an presumantur communi. *par. 6. de test. productio. nu. 76.* 327
Minor an necessarius debeat vitium panis, an vero id sit arbitrium. *part. 4. dist. 1. nu. 24.* 49
Minori matriculato in arte, an datur restitutio in integrum. *par. 4. dist. 9. nu. 135.* 137
Minor quam do fessit stare in iudicio. *part. 4. distinct. 16. nu. 47.* 177
Minores non possunt dividere sine decreto iudicis. *par. 4. dist. 17. nu. 54.* 184

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Minor laicus litigans coram Episcopo, recipit curatorem ab eo, & e contra minor Clericus litigans coram Iudice laico, recipit ab eo curatorem. part. 4. dist. 11. nu. 13. 151

Minor in iudicio criminali esse non potest. part. 4. dist. 16. nu. 30. 131

Minor cum adita hereditate, per in integrum restitutionem cum epulante vult, citandi sunt omnes creditores in accessu per proclama, cum termino tritium mensium. part. 6. de citat. nu. 103. 253

Minor an super contractu iuramento firmato resistit, in integrum petere possit. part. 6. de appell. nu. 103. 304

Minor etas de iure commun: dicitur usque ad 18. annos, & etas 25. annorum, leguma dicitur. part. 6. de appell. nu. 80. 392

Minor, litiganti per procuratorem, à seipso constitutus cum iuramento, non datur beneficium restitutionis in integrum. ib. nu. 104. 395

Miserabiles persone trahunt immediato adversarios suos coram Imperatore, & laicos coram Iudice Ecclesiastico, & eam causa de plano expediti debent. part. 4. dist. 9. nu. 194. 143

Item procedit in eis iudex ex officio. part. 6. de inquis. nu. 32. 214

Missa in possessionem, cum faciendâ est contra absentem in obsequium debent requiri eius consanguinei, & amici, per proclama. part. 5. de citat. nu. 107. 253

Missa in iudicium quod dicitur. part. 4. dist. 1. nu. 92. 54

Monetam falsam faciens, in Regno Sicilia quâ pœna puniatur. part. 4. dist. 2. nu. 3. 57

Mortuo iudice habet vim remptorii, & etas citationis. part. 6. de citat. nu. 40. 246

Multa per quos iudices irregari possit, & an per delegatum. part. 4. dist. 5. nu. 74. 89

Multa hodie irrogatur a l'arbitrium iudicis, unde dispositio eos. C. de modo multâ, non servatur. ibid. nu. eodem. 131

Mul' ar vivens iure Romano in Sicilia Regno, sine Mundualdo testari potest. part. 5. nu. 125. 30

Mulier, que per statutum non potest contrahere sine consensu propinquorum, non nomine proprio, scilicet secus statuto. ib. d. nu. 124. 131

Mulier testificari potest contra Clericum, cum civiliter de crimine agitur. part. 4. dist. 1. nu. 41. 42

Mulier in foromercatorum, an possit, ut procuratrix intervenire. part. 6. de excep. nu. 72. 295

Mulier an possit liquidare instrumentum per Procuratorem. part. 6. de instr. product. nu. 350

Mul' er an sine Mundualdo contrahere possit. part. 4. dist. 16. nu. 37. 173

Mulier cum facit contractum sibi utilem, non requiritur consensus propinquorum. part. 4. dist. 16. nu. 39. 173

Mulier qua corrumpitur sub veri promissioni, in iudicio dicitur corrupta & decipiens mulierem sub ead. promissione, vel datione, tam adultera, & puniatur pœna flau-

tuti, loquentis de adulterante in iudicio. part. 6. de inquis. nu. 167. 232

Mulier honesta in demo examinatur, sine citatione partitæ. part. 6. de citat. nu. 27. 243

Mulier potest compromittere sine Mundualdo, secundum Regiam pragmaticam. part. 6. de compromiss. num. 11. 302

Mulier carcerari potest pro debito, cum instrumentum secundum formam ritus presentatur. part. 6. de instrum. produ. nu. 20. 333

Mulier iudex esse non potest. part. 6. de sentent. num. 98. 373

Mulier, siue maior, siue minor, restituitur in integrum in Regno, etiamsi veniat, ut auctrix laudata, & non datur ultra bis, & dicitur primum & secundum beneficium. part. 6. de appell. nu. 101. 394

Mulier litigans per procuratorem cum iuramento, an restituitur in integrum. ib. d. nu. 106. 395

Mulier, & minor possunt intra quadriennium continuum petere restitutionem in integrum, aduersus lapsus dierum, in appellatione constitutorum. ibid. nu. 413. 50. 424

Mundualdes dari potest mulieri, etiam à Iudice deambulante. part. 4. dist. 9. nu. 202. 144

Mundualdes non requiritur, quando mulier facit contractum sibi utilem. part. 4. dist. 16. nu. 39. 177

Mucus iudex esse non potest. part. 6. de sentent. num. 98. 373

N.

NATURALIS qua sit causa, & an illi renunciari possit. part. 2. nu. 19. 8

Naturalia contractuum iudiciorum, & aliorum actuum quæ dicantur. ib. nu. 29. 131

Naturalia possunt in contractibus tolli, de voluntate partium. ib. nu. 44. 10

Naufragorum causa dicitur summaria, & expeditur, leuato velo, & potest iuxta iudex procedere ex officio. part. 6. de inquis. nu. 146. 131

Negans cum iuramento se commississe delictum, licet mendacium dicat, non tamen peritus dicitur. part. 6. de interrogat. nu. 9. 274

Negotium quod dicitur, & in quo differat à causa & controuersia. part. 5. nu. 68. 205

Negotiatur an dicitur, qui fructus provenientes ex fundo suo vendit. part. 4. dist. 9. nu. 67. 128

Negotiator, quæ proprie dicitur. ib. nu. 69. 129

Nominatio au ter' cur fieri debeat ante l'it. contest. part. 6. de nom. au. nu. 2. 273

Nominatio in iudicio non comparente, quid agendum sit. ib. nu. 10. 272

Nominatio Domini in iudicio, quando fieri debet, & quid operetur, & in quo differat à laudatione auctoris, & an habeat locum in p'fessorio, & quid si Reus non sit nominatus, & succurrat, an prouideat Domino. part. 6. de nom. au. nu. 2. 275

Notarius unius comitatus, potest facere contractum in alio comitatu, volente domino illius comitatus. part. 3. nu. 104. 26

Notarius in die feri suo instrumentum facere potest part. 4. dist. 10. nu. 80. 182

Notarius, Iudex charularius dicitur, & exercet acta voluntaria iurisdictionis part. 4. distinctio. 18. num. 3. 185

Notarius putativus ex errore communi, an acta publica facere possit part. 6. de actor. eitu. nu. 26. 347

Notarius acta edere non tenetur, sine salario. ibid. num. 59. 349

Notorium dicitur, quod per decem testes probatur. ib. numer. 103. 245

Notorium non relevat ab onere probandi, non proponendi. part. 6. de appell. nu. 154. 403

Nullitas iudicii, ex quibus causis consideretur. part. 4. dist. 16. per tot. nu. 1. 170

Nullitas sententia, usque ad 30 annos potest proponi, & allegari part. 6. de sentent. nu. 154. 377

Nullitas sententia Episcopi potest deduci coram eius Vicario, & contra part. 4. de appellatio. numer. 384. 431

Nullitas sententia, lata per bonum virum, confirmantem sententiam arbitrariam, an allegari possit. part. 4. de compro. nu. 36. 304

Nullitas ex defectu iurisd. proveniens nunquam intelligitur exclusiva ib. nu. 40. ibid.

Nullitas iudicii agnati cum falso Procuratore potest usque ad mille annos proponi, & qualiter opponatur part. 4. dist. 16. nu. 22. cum seq. 173

Nundina à mortuo an differant part. 4. dist. 9. nu. 50. & vnde dicantur. nu. 57. 125

Nuncius ad citandum potest eligi per iudicem, etiam famulus iuris, vel alterius partis. Imo ipse etiam litigans ut inter adversarium part. 6. de citat. nu. 44. 245

Nuncius non potest sine scriptis capere personam, neque bona ib. nu. 78. 281

Nuncius cum aliquem domi citavit, in relatione clare dicitur debet, quod eum quis fuerit in civitate, sed non invenit, & quod ideo eum domi citavit, alias non valet relatio. ib. nu. 127. 256

Nuncius privatus, et cetero per iudicem, non creditur fideliter. ib. nu. 46. 246

Nunciatio dicitur citasse, an credatur. ib. nu. 53. ibid.

Nuncius seu executori ad citanda bona si, eo delata, vel ad exigenda pecunia fyciales, non creditur sine iuribus. ib. nu. 77. 250

Nuncio per aliter electo non creditur sine literis. ib. num. 79. & sequens. nu. 45. 251

Unicus mercatorum, quos persona plerumque sunt, & portant aliqua signa per que cognoscantur ibid. num. 42. 43. 245

Functio relatio ex alio apparere debet, antequam ad executionem mandati fieri actus officialis ibid. num. 54. 246

Relatio a re. et infra, in litera D. in verb. relatio. nunci.

O.

O B E R T V S de Orto, fuit iuriconsultus Mediolanensis, & ipse librum Feudorum compilavit. part. 3. nu. 84. 23

Obligatio antidotalis inuenta est de iure naturali. part. 3. num. 4. 13

Obligatio penes acta curia recipi debet coram Iudice, vel Iudice mandate, alias recepta extra locum iudicii, non valet, nec habet executionem paratam, unde invehitur contra notarios actorum, qui alio modo recipiunt. part. 6. de actorum edit. num. 19. 346

Obligatio ut valeat penes acta curia recipi debet, quod etiam absente creditore fieri potest. ib. num. 19. & 20. ibid.

Obligatio generalis, non includit vestes, lectum, & suppellectilia. part. 6. de exec. nu. 18. & 30. 440

Observantia generalis, & consuetudo, non indiget probatione sed sufficit eam allegare. par. 3. num. 129. 31

Operarii an teneantur de turbata possessione. par. 3. dist. 7. nu. 22. 708

Occidens aliquem tenetur ad expensas medicinarum, & interesse operarum, assumendo operas temporis, quo possidet vivere. part. 4. dist. 1. nu. 7. 36

Offensus, qui Iudici dixit, se nolle accusari, si inquisitio: ne formata velis, non auahitur ib. nu. 43. 216

Officialis à proprio Iudice, condemnatus, de male gestis in officio, non appellat part. 6. de appell. nu. 301. 423

Officialis in syndicatu condemnatus, non potest appellare. ib. nu. 302. ibid.

Oppressis siue à patre, siue à domino, siue ab alio potentiori licet implerare officium Iudicis, ut releventur, & hac dicitur denunciatio iudiciali part. 6. de denunciatis. nu. 2. 236

Ordinarius, Require supra, in litera D. in verb. delegatus.

Ordo peruersus, vel omisus annullat actum in procm. num. 5. & ordinem in omnibus servandum variis exemplis explicatur ib. nu. 11. & seq. 27

Ordo scripturae servari debet, & an prior in ordine, praesumatur prior in tempore. par. 3. nu. 308. & seq. 27

Ordol. a diuo Pio, §. tu venditione, ff. de re iud. in actione personalis, solum servatur. Secus in hypothecaria. part. 6. de exec. nu. 13. 438

P.

P A C T U M, quod venditor non teneatur de eversione, an valeat Item quid al. §. lit. denuntiatione de eversione teneatur part. 2. nu. 44. f. 10. & part. 6. de az. 7. land. nu. 15. 270

Pactum iudicium proliet actionem de acquire Canonica. Item in curia mercatorum part. 4. dist. 9. nu. 48. f. 124 & an inter mercatores effectus ad agendum part. 6. de excep. nu. 5. 292

Pactum nudum, an firmetur inramento part. 6. de inrament. nu. 15. 342

Pactum an valeat inter socios, quod unus habeat de aequo partes lucris, & servat damnis. part. 4. dist. 1. 4. nu. 1. et. 21. 70

IN PRACTICAM MARANTÆ.

<i>Pacta facta mercatoribus fallitis, non sunt seruanda par.</i>	<i>Pæna omnis à iure determinata est hodie arbitraria iudi-</i>
4. dist. 9. nu. 132. 137	<i>dici, quia potest illam augere, & minuire ex causa.</i>
<i>Papa non potest laico delegare causas mere spirituales.</i>	<i>par. 4. dist. 1. nu. 82. 49</i>
par. 4. dist. 13. nu. 10. 167	<i>Pæna ordinaria minuitur propter sceleratam, iuuentu-</i>
<i>Papa potest ius diuinum limitare. par. 3. nu. 79. 23</i>	<i>tem furorē, vel ebrietatem, vel iustus calorem, seu</i>
<i>Papa est iudex appellationis omnium principum, non re-</i>	<i>excellētiā hominis. ib. nu. 83 ibid.</i>
<i>cognoscētium Superiorem, cum eorum sententiā ma-</i>	<i>Pæna stigmati in facie hominis, est à iure prohibita,</i>
<i>nifestā iniquitatē continent. par. 6. de appel. n. 276. 420</i>	<i>& statusum illam imponens, non valet par. 4. dist. 2.</i>
<i>Papa est iudex appellationis, vacante imperio. ibid. num.</i>	<i>nu. 8. 58</i>
<i>388. 432</i>	<i>Pæna reiteranda ei, qui non fuit sufficienter pro crimine</i>
<i>Pater pro iniuria filii potest accusare ciuilitur & crimi-</i>	<i>punitus, qualis esse debet. par. 5. de inquis. nu. 100.</i>
<i>naliter, consanguineus, uero solum criminaliter. par.</i>	<i>101. 225</i>
<i>6. de inquis. nu. 60. 65. 218. & 219</i>	<i>Pæna potest exacerbari, in exemplum, & ob delicti fre-</i>
<i>Pater potest remittere iniuriam factam filio, eo inuito, nec</i>	<i>que atiam. ib. nu. 113. & 114. 218</i>
<i>ali fratres iniuriati tunc accusare possunt, uelut con-</i>	<i>Pæna pecuniaria, potest irrogari per Iudicem Ecclesiasti-</i>
<i>iuncti. ib. nu. 67. 219</i>	<i>cum, debet tamen post illam erogare in fabricam Ec-</i>
<i>Pater uultu id facere nequit, ut nec filio pupillariter sub-</i>	<i>clesiæ. ib. num. 116. ibid.</i>
<i>stituere. ib. nu. 68. & 69. 220</i>	<i>Pæna qua fit contra committentes conuenticulam, seu</i>
<i>Pater dilapidator, priuatur administratione bonorum fi-</i>	<i>conspirationem. ib. nu. 129. 230</i>
<i>lii, & tunc filius agere potest contra patrem; ibid. num-</i>	<i>Pæna falsæ monete, est ultimum supplicium cum publi-</i>
<i>mer 70 ibid.</i>	<i>catione bonorum. ib. nu. 186. 234</i>
<i>Pater inuito filio, iniuriam illatam à coniuncta persona</i>	<i>Pæna mortis, potest per Iudicem permitti alicui in pæ-</i>
<i>filio, non potest remittere ib. nu. 71. ibid.</i>	<i>nam, ut sit perpetuus carnifex, & cenetur seruus pæ-</i>
<i>Pater citatus, ut præset assensum filio, si non comparuit,</i>	<i>na par. 6. de exec. nu. 25 429</i>
<i>an iudicium sit validum. par. 4. dist. 16. nu. 34. 175</i>	<i>Pæna mortis pro crimine non debet irrogari homini val-</i>
<i>Pater an teneatur ex contractu filii. ead. par. dist. 22. nu.</i>	<i>de disciplinato & perito in aliqua arte, vel scientia.</i>
<i>20. cum seq. maxime si passus sit cum negotiari. ibid.</i>	<i>Idem quando à die commissi delicti esset lapsus len-</i>
191	<i>gum tempus. Idem quando criminis scisset magno</i>
<i>Pater se dedit pecuniam filio, ut ex ea lucretur, an lucrum</i>	<i>tempore carceratus pro illo crimine. & hoc procedit in</i>
<i>communicatur. par. 4. dist. 4. nu. 32. 73</i>	<i>pæna mutilationis membri. ib. nu. 60. 442</i>
<i>Pater res ligantes in iurisdictione non tenentur soluere spor-</i>	<i>Petitio hereditatis, an sit a re re realis, uel personalis,</i>
<i>tuales. par. 4. dist. 9. nu. 196. f. 144. Et excusantur à</i>	<i>in rem scripta. par. 4. dist. 3. nu. 61. 66</i>
<i>contumacia. par. 9. de contumac. nu. 5. 258</i>	<i>Petitio hereditatis non datur ei, qui quandoque fuit in</i>
<i>Pecuniam castrense filii condemnati, non datur executioni</i>	<i>possessione, & ab ea cecidit. par. 4. dist. 7. nu. 7. & da-</i>
<i>par. 6. de exec. nu. 36. 440</i>	<i>tur etiam ad rem particularem. nu. 8. 107</i>
<i>Pæna iniuriarum rusticis uerberatis militem. par. 4.</i>	<i>Petitorium iudicium quod accipitur, & quod possessorium.</i>
<i>dist. 1. nu. 16. 37</i>	<i>par. 4. dist. 7. nu. 1. & 2. 105</i>
<i>Pæna duplici an quis pro eodem delicto officii possit. par.</i>	<i>Pignoratitii actio an realis, uel personalis dicatur. par.</i>
<i>6. de inquis. nu. 92. 223</i>	<i>4 dist. 3. nu. 60 66</i>
<i>Pæna irrogata pro aliquo crimine per Iudicem Ecclesiasti-</i>	<i>Plebicum, quod dicatur & quando introducitur. par. 3.</i>
<i>sum an possit iterum irrogari à Iudice seculari, pro</i>	<i>nu. 22. 14</i>
<i>eodem crimine, & contra par. 4. dist. 1. nu. 20 fol. 38.</i>	<i>Positio, articulus, & capitulum quid sint, & qualiter in-</i>
<i>& par. 5. de inquis. nu. 97. 225</i>	<i>ter se differant. par. 6. de positio. numer. 12. 3. 6. 307.</i>
<i>Pæna cum applicatur fisco ex contractu illicito eausa di-</i>	<i>& 308.</i>
<i>citur ciuili. Secus si ex delicto. par. 4. dist. 1. nu.</i>	<i>Positio criminosa seu continenti surptitudinem, an, &</i>
<i>mer. 30. 42</i>	<i>quando sit respondendum, par. 6. de interrogat. nu.</i>
<i>Pæna pecuniaria delicti à lege introducitur, an parti uel</i>	<i>mer. 7. 274</i>
<i>fisco applicetur ib. nu. 40. ibid.</i>	<i>Positio de facto alieno, in criminalibus non debet re-</i>
<i>Pæna obligationis, an debeatur in curia mercatorum.</i>	<i>sponderi. ib. nu. 11. ibid.</i>
<i>par. 4. dist. 9. nu. 111. 135</i>	<i>Positio iura non est respondendum ib. nu. 17. 275</i>
<i>Pæna arbitraria, an & quando possit per Iudicem expen-</i>	<i>Positionem faciens cenetur fatere, quod ponit. Secus si</i>
<i>di uel que ad mortem par. 4. dist. 1. nu. 59. cum seqq.</i>	<i>interrogat. par. 6. de positio. nu. 6. 308</i>
<i>44. 44.</i>	<i>Positio fieri debent positioe, non autem interrogatioe,</i>
<i>Pæna capitalis de qua pæna intelligatur ib. nu. 63. f. 54.</i>	<i>& qua sit ratio. ib. nu. 13 306</i>
<i>& par. 4. dist. 1. nu. 25. & 6 57</i>	<i>Positioes si sint admittende iure impetinent, quod</i>
<i>Pæna mortis in arbitrario nunquam imponitur in deli-</i>	<i>opentur ista uerba ib. nu. 23. ibid.</i>
<i>cti assensatus, & non consummatis. ib. nu. 65. 45</i>	<i>Positioibus potest responderi per uerbum, credo, quid</i>

I N D E X.

<i>islocasus est veritatis expressivum ibid num. 14 ibid.</i>	
<i>Positoribus curi responderetur. an possit esse praesens Advocatus, nec Procurator responderis, ibid. nu. 15 & 16. ibid.</i>	
<i>Possionibus volens respondere habetur pro confesso. Et quare ratione hoc praestatur, & quid servetur in Regno, part. 6. de app. nu. 358.</i>	429
<i>Possio non transit ad heredem, nisi apprehendatur. Fallit tamen cum defunctum possidet per coheredem. part. 4. dist. 7. nu. 3.</i>	106
<i>Possio antiquior non prodest agenti possessorio retinenda, cum ab ea cecidit. iuxta ius, & propria alienatione ib. nu. 25.</i>	109
<i>Possio alienata per eum, qui alieno nomine possidet, potest per dominum recuperari, cum dicitur ex l. in. C. de acq. pol. ib. nu. 57.</i>	113
<i>Possionem ingreditur auctoritate decreti iniusti, puniuntur de vi turbativa. part. 4. dist. 16. num. 76.</i>	181
<i>Possessorium iudicium triplex est, & quod dicitur. d. part. 4. dist. 7. nu. 2.</i>	106
<i>Possessorium adipiscenda, quando habeat locum, & quid requiratur. ib. nu. 45.</i>	111
<i>Possessorium adipiscenda non datur heredi, qui quandoque habuit possessionem, & ab ea cecidit. ibidem numer. 5.</i>	106
<i>Possessorium adipiscenda est etiam remedium l. fin. C. de edict. D. Andr. tol. ib. nu. 12.</i>	107
<i>Possessorium adipiscenda etiam dicitur, cum beneficiarius imploret iudicium officium, ut mittatur in possessionem beneficii vacante acquisiti ib. nu. 13.</i>	ibid.
<i>Possessorium retinenda quod dicitur, & quando locum habeat. ib. nu. 14.</i>	ibid.
<i>Possessorium retinenda, non datur contra deiectionem, turbantem suum deiectionem. ib. nu. 17.</i>	108
<i>Possessorium retinenda, datur etiam pro iuribus incorporatis. ib. nu. 27.</i>	109
<i>Possessorium recuperanda, quod dicitur, & quando habeat locum. ib. nu. 28. cum seqq.</i>	ibid.
<i>Possessorium beneficii, quando dicitur causa spiritualis, & an possit talis queri coram iudice laico venturari. part. 4. dist. 13. num. 5.</i>	160
<i>Possessorio retinenda, duobus litigantibus, ille obtinet, qui antiquior est possessionem probat, etiamsi adversarius probaret de iustitia, verum debet articulare, quod habens titulum, possideat etiam, respectu sua possessionis. part. 4. dist. 7. nu. 19.</i>	108
<i>Possessoria remedia recuperanda multa sunt. ibid. nu. 28. cum seqq.</i>	109
<i>Possessoria remedia an ita sint privilegiata contra tertios non possidentes sicut contra ipsos possidentes. part. 4. dist. 5. nu. 44.</i>	99
<i>Possessoria causa qualibet est summaria. ib. nu. 46.</i>	100
<i>Possessio de praesenti, an arguat possessionem de praeterito. part. 4. dist. 7. nu. 23.</i>	108
<i>Possessio antiqua an presumatur continua. ibid. num. 24. ibid.</i>	ibid.
<i>Præceptum de soluendo an sit sententia interlocutoria vel definitiva. part. 6. de sentent. numer. 27.</i>	187
<i>Præceptum quod sit in confessum, an dicatur sententia, vel non. ib. nu. 28.</i>	ibid.
<i>Prælati an possint compromittere de rebus Ecclesie. part. 4. dist. 24. nu. 5.</i>	168
<i>Prælati licet de iure possint esse iudex in causa sua Ecclesie, potest tamen, ut iussus, recusari. part. 6. de app. nu. 51.</i>	399
<i>Præsentis in iudicio, an debent citari, vel certiorari. part. 6. de citat. nu. 12.</i>	241
<i>Prætores, quando electi à Romanis, & quis dicatur Prætor urbanus, & quis peregrinus, part. 3. nu. 24.</i>	16
<i>Præventio non impeditur per citationem factam ad positionem porrigendam. part. 6. de citat. num. 7. in fin. 250</i>	250
<i>Præventio quando locum habeat. part. 4. dist. 3. num. 45.</i>	64
<i>Primo nominatus, ceteris minor, dignior. part. 3. num. 117.</i>	29
<i>Princeps potest ex causa distinguere, & limitare iurisdictionem, non autem in totum tollere. Idem in iure divino. part. 3. nu. 4. fol. 19. & nu. 72.</i>	22
<i>Princeps habet omnem iurisdictionem originarie ratiocantiam in se, & ab eo dependent omnes iudices, sicut rōnli. à fonte. part. 4. dist. 5. nu. 1.</i>	84
<i>Princeps solus, & non inferior, causam summorie committere potest. part. 4. dist. 9. nu. 3. Nec censetur causam summorie committere, nisi expresse dicat. ibid. nu. 5. 80</i>	80
<i>Princeps citare potest die feriata ad honorem Dei. part. 6. de citat. nu. 22.</i>	255
<i>Princeps potest esse iudex in causa propria quam habet cum suo subdito. Secus, si cum non subdito. part. 6. de appellat. nu. 34.</i>	349
<i>Princeps potest appellatorem tollere. ib. nu. 34. f. 37. & ab eorum appellatur. n. 24.</i>	415
<i>Principatus decem exenti, antequam conveniantur fideiussor, vel tertius possessor. part. 4. dist. 10. nu. 12.</i>	187
<i>Privilegium non vitur privilegio, no. contra pariter privilegium. part. 4. dist. 6. nu. 43.</i>	59
<i>Probatio, quæ non iudici concludit, potest recipi, etiam parte non citata. part. 6. de citat. nu. 10.</i>	243
<i>Probatio per confessionem admittitur etiam post conclusionem in causa. Item post verum datum ad probandum, & probatum habendum. part. 6. de confess. nu. 23.</i>	313
<i>Probatio dubia inter velat contra producentem. ibid. num. 32.</i>	314
<i>Probatio, an admittatur contra iuramentum litis decisorium. part. 6. de iurament. nu. 23.</i>	339
<i>Probatio per rei suadentiam. Et si iussus non admittitur post conclusionem in causa. part. 6. de conclus. in caus. num. 6.</i>	358
<i>Probatio ad defensionem rei in criminalibus. part. 6. de dilat. nu. 3.</i>	305
<i>Probationes, quando requirantur plene, & quando semiplexe, in causis summaris. part. 4. dist. 9. numer. 46.</i>	114

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Probationes receptæ in processu inquisitionis, non pereunt,**
super veniente accusatore, sed remanent in suo robore.
part. 6. de inquis. nu. 47. 218
- Probationes non coincidentes, an probent inter mercato-**
res part. 6. de test. product. nu. 72. 326
- Procurator qui per 20. annos gessit se procuratore, an**
debeat docere de mandato. part. 6. de except. num. 38
291
- Procurator eo ipso intelligitur constitutus, quod afferat**
secum instrumentum debiti. ib. nu. 69. 292
- Processus fabricatus super incepto libello in criminalibus**
est nullus, par. 4. dist. 16. nu. 62. 179
- Processus factus die feriato ad honorem Dei, an valeat.**
ib. n. 7. & par. 6. de act. edit. nu. 45 & 46. 349
- Processus factus coram incompetenti iudice, an si dem faciat**
coram competenti, & quid de confessione. part. 6.
de inquis. nu. 107. 224
- Processus si sit de perditis, & non de fabricatis, & postea**
primus reperitur secundum quem debeat sententia ferri,
par. 6. de actor. edit. nu. 52. 349
- Processus criminalis qualiter & quo ordine debeat à iudice**
fabricari, ut possit ad torturam devenire. part. 6.
de quest. nu. 10. 356
- Procurator an admittatur in criminalibus. par. 4. dist. 1.**
nu. si cur. segg. 43
- Procurator an in crimine iniuriarum admittatur. ibid.**
nu. 53. ibid.
- Procurator an possit compromittere vel transigere sine**
speciali mandato. part. 4. dist. 14. nu. 4. 168. & par. 6.
de commiss. nu. 3. 302
- Procurator falsus, vel substitutus, à non habente potestatem,**
facit iudicium cum eo agitatum, esse nullum. par.
4. dist. 16. nu. 19. 173
- Procurator habens potestatem substituendi, non potest**
substituere ante litem contestatam, nisi hoc expressum
sit in mandato. ib. nu. 28. 174
- Procurator, qui iuxta contestatus fuit in causa, in singulis**
actibus fluctuare debet, alias si citetur dominus, non
valent actus, nisi procurator esset impeditus. ib. n. 55. 178
- Procurator administrans negocia absentes, potest per iudicem**
removeri ob suum contempnum, & contumaciam
par. 6. de inquis. nu. 193. 235
- Procurator compelli potest per iudicem ex officio, ut de**
mandato doceat. ib. nu. 194. ibid.
- Procurator quomodo iuret de calumnia. par. 6. de iur. ca-**
lum. nu. 8. 300
- Procurator agens cum mandato dubio, tenetur satisfare**
de rato. part. 6. de except. nu. 3. 281
- Procurator litigantis mortuus post condemnationem. par. 6. de**
sentent. nu. 108. 373
- Procuratoris pralati, vel rectoris Ecclesie, quamvis litis**
efficiat si dominus, mandatum exiguntur per mortem
pralati, vel rectoris. ib. nu. 109. 374
- Procurator, an, & quando patitur executionem ex**
penarum in bono ius, & quid sit procurator in rem
suam. part. 5. de re iur. nu. 40. 421
- Prodigo potest interdicti administratio per iudicem, sine e**
aliquis citatione. part. 6. de citat. num. 31. 244
- Proferre testimonium pro se, an possit eum reprobare, in alia**
causa. part. 6. de repul. test. nu. 10. vel ex superveniente
causa. nu. 11. 354
- Promittens solvere Romæ, Casuæ, & Venetiis, in die S.**
Martini, an sufficit ibi conveniri, si eo loco non reperitur
par. 4. dist. 6. num. 115. & quid si procurator eius
ibi conveniatur. nu. 117. 119
- Promittens solvere centum, & si non solvat, se daturum**
decem, an licet petat illa decem. ibid. num. 115. ibid.
& par. 6. de test. product. nu. 68. 325
- Promittens solvere debitum in pluribus solutionibus, & si**
non solvat primam solutionem, quod teneatur ad totum,
an possit pigravare moram. part. 6. de except. nu. 35.
288.
- Prorogatio iurisdictionis fit per submissionem, & per com-**
munem consensum. par. 4. dist. 6. nu. 23. 94
- Prorogatio iurisdictionis, quodam est voluntaria, &**
quodam necessaria. ibid. nu. 10. 96
- Prorogatio iurisdictionis multipliciter accipitur. part. 4. dist. 12.**
num. 2. 151
- Prorogatio iurisdictionis, potest fieri de persona ad perso-**
nam, de re ad rem, de tempore ad tempus, & de loco ad
locum. ibid. num. 3. ibid. Item tacite, & expresse. ibid.
num. 11. 163
- Prorogatio iurisdictionis inducitur per exceptionem dilato-**
riam oppositam, non autem per petitionem copie li-
belli, nec per confessionem. ib. nu. 12. 164
- Prorogatio tacita, non potest ferri in causa criminali, nec**
etiam expressa. ib. nu. 14. ibid.
- Prorogatio de loco ad locum tacite fieri non potest, sed ex-**
presse. sic. ib. nu. 11. ibid.
- Prorogatio per reconventionem duplici modo inducitur.**
ib. nu. 17. ibid.
- Prorogatio iurisdictionis, nunquam fit per consummationem**
ib. nu. 16. ibid.
- Prorogatio, an, & quando impedit, error. part. 4. dist. 12.**
num. 21. 165
- Prorogatio non potest fieri in causa appellationis, & qua**
sit ratio. ib. nu. 22. 166
- Prorogari non potest iurisdictione iudicis, habentis illam de**
iure specialibus. nu. 10. 163. Nec iurisdictione aegri.
par. 4. dist. 6. nu. 29. 93
- Prorogari non potest iurisdictione à Deo concessa, prout est**
potestas excommunicandi, vel alij solvendi, nec per cle-
ricum iurisdictione alterius Episcopi, sine consensu
Episcopi. part. 4. dist. 12. nu. 23. 165
- Prorogari an possit iurisdictione alterius iudicis, per subdi-**
tos Baronibus, sine consensu Baronum. ib. nu. 25. ibid.
- Prorogatus iudex non potest sententiam suam exequi. ib.**
num. 19. ibid.
- Protestatio, quod non animo contestandi litem, quis re-**
spiciat an impedit lit. contestat. part. 6. de lit. con-
test. nu. 16. 249
- Protestatio contra testes, an, & quando sit necessaria, ut**
concedatur repulsio, & quid operetur. part. 6. de repul-
sa. num. 2. 353

INDEX

<p><i>Protestatio contra testes, quandoque protestanti nocere solet.</i> ib. nu. 4. 354</p> <p><i>Protestatio quam facit volens repulsa a testes, quod videlicet ad non facias animo iniuriandi, an releset.</i> ib. num. 12. ibid.</p> <p><i>Protestatio facta de actu cuius nihil operatur auctus, nihil valet.</i> par. 6 de appell. nu. 149. 401</p> <p><i>Prorogatio, quid sit, & in quo differat ab appellatione.</i> ib. nu. 6. 386</p> <p><i>Prorogatio iurisdictionis, de loco ad locum, an requirat expressum consensum partium.</i> par. 4. dist. 12. num. 4. 161</p> <p><i>Prorogatio iurisdictionis, fit etiam de casu ad casum.</i> ibid. num. 5. 163</p> <p><i>Prorogatio de tempore ad tempus, qualiter fiat, & de re ad rem.</i> ibid. nu. 6. & 7. ibid.</p> <p><i>Publicatio an sit necessaria in foro mercatorum.</i> par. 6. de testum product. nu. 82. 328</p> <p><i>Pupillo an possit se denunciari.</i> par. 6. de auct. r. laudat. num. 7. 268</p> <p><i>Publicatio & conclusio an sit de substantia processus, seu iudicii.</i> par. 2 nu. 28. 8</p> <p><i>Publicatio processus, quare & qualiter fiat, & quis sit eius effectus, & an sit de ordine iudicii.</i> par. 6. de publ. num. 1. 350</p> <p><i>Publicatio non fit, vel facta die feriato, non vitiat processum.</i> ib. nu. 4. 351</p> <p><i>Publicatio facta de voluntate partium, non validat depositiones testium, non rite examinatorum.</i> ib. num. 1. ibid.</p> <p><i>Publicatio potest fieri in attestationibus unius partis, cum ceteris expedita fuerint, & postea alterius.</i> ibid. num. 8. ibid.</p> <p><i>Pupillus, & vidua, dicuntur miserabiles persona, cum suoz pauperes, alius non par.</i> 4. dist. 9. nu. 195. 144</p> <p><i>Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum, & cum non habes tutorem, eius conianguires citari debent, fallit, quando sententia lata esse in fauore pupilli.</i> par. 4. dist. 16. n. 43. 176. <i>Pupillus, cum debet patri missionem in possessionem ex primo decreto, citari debent eius conianguires, per proclama.</i> par. 6. de citat. nu. 106. 253</p> <p><i>Purgatio Canonica, qua dicitur, & qua vulgari.</i> par. 6. de iurament. num. 29. 349</p>	<p><i>Querela, qua sitio, querimonia, & lamentatio, qualiter inter se differant.</i> ib. nu. 121. ibid.</p> <p style="text-align: center;">R.</p> <p>RAPTOR virginis, coadornatus, non potest appellare. par. 6. de appell. nu. 295. 423</p> <p><i>Rationales electi, an debeant iurare.</i> par. 6. de test. product. nu. 45. 321</p> <p><i>Reconuentio facta post litem contestatam, an habeat effectum iurisdictionis prorogatiuum.</i> par. 4. dist. 6. num. 6. 92</p> <p><i>Reconuentio, an fieri possit coram diuersis iudicibus.</i> ibid. nu. 14. & coram iudice, aduersus quem Reus quadam opposuit. ib. nu. 16. 93</p> <p><i>Reconuentio an habeat locum coram arbitro.</i> par. 5. de auct. laudat. nu. 3267. & par. 4. dist. 6. num. 29. 94</p> <p><i>Reconuentio an habeat locum coram iudice mercatorum.</i> par. 4. dist. 9. nu. 114. 134</p> <p><i>Reclamatio quid sit & quando locum habeat.</i> par. 6. de appell. nu. 11. 387</p> <p><i>Reconuentio ante litem contest fieri debet, vel in continenti post, alias pari passu cum conuentione non ambulat.</i> par. 4. dist. 6. nu. 5. 51</p> <p><i>Reconuentio pari passu ambulat cum conuentione, & fit processus simultaneus, sed debet prius reus auctori respondere, & postea auctor reo, & si auctor non respondeat reconuentioni, non proceditur super conuentione.</i> ib. num. 7. 92</p> <p><i>Reconuentio an fiat coram delegato.</i> ib. num. 13. 29. 93</p> <p><i>Item coram iudice prorogato.</i> ib. nu. 23. f. 94. & coram iudice appellationis. ib. nu. 24. 95. <i>Item coram iudicibus particularibus, ad certa negotia, vel personas, deputatis.</i> ibid. num. 28. ibidem. & coram iudice causarum certa speciei, vel diuersis, ib. nu. 32. 96</p> <p><i>Reconuentio an fieri possit, cum iudici officium imploratur.</i> ib. nu. 36. 98 <i>Item cum causa reconuentionis requirit celeritatem.</i> ib. nu. 36. ibid.</p> <p><i>Reconuentio non fit, cum per viam extraiudicialis iurisdictionis proceditur, quod facit pro capitulo Regni.</i> ib. num. 37. ibid.</p> <p><i>Reconuentio an locum habeat in causis summ. aris.</i> ibid. num. 38. 98. <i>Item in causis executionis.</i> ib. d. num. 39. f. 99. & in causis criminalibus. ib. nu. 56. & seq. fol. 102. & cum per viam inquisitionis proceditur. ib. num. 65. ibid.</p> <p><i>Reconuentio non fit, cum presentatur instrumentum secundum formam rituum, ne cum creditur per famuliam, vel ingrediatur possessionem vigore patris executionis.</i> ib. nu. 40. ibid.</p> <p><i>Reconuentio an, & quando locum habeat in causa possessionis.</i> ib. num. 41. ibid.</p> <p><i>Reconuentio an fieri possit de possessorie, cum agitur de peritorio.</i> ib. nu. 49. 101</p> <p><i>Reconuentio fieri potest contra clericum coram iudice laico.</i> ib. nu. 53. 102</p>
--	--

Q.

<p>QUERELA quid sit, & in quo differat ab appellatione, & quando habeat locum, & quot modis accipiatur. par. 6. de appell. num. 114. 396</p> <p><i>Querela intentatur coram eodem iudice, sicut supplicatio.</i> ib. nu. 116. ibid.</p> <p><i>Querela, ne cesset in renouatione attestatorum.</i> par. 6. de iur. que manet iudicis non fuerunt ligata per appell. ibid. num. 117. 397</p> <p><i>Querela componit cum iudice tradat causam expiare.</i> ibid. num. 119. ibid.</p>	<p style="text-align: right;">Recor-</p>
--	--

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Reconuensio de causa civili, an fieri possit per accusatum criminaliter, & contra. ib. nu. 66.	104	Remedium l. diffamati, quando competat. part. 4. dist. 21. numer. 3. & an competat aduersus Prelatos aut contra fiscum, vel contra tutores. ibid. numer. 9. 10. 11. 188. & 189	190
Reconuentionis causa debet una, & eadem sententia terminari, nisi primoliqueret de una causa, quis possit una tantum diffinire l. iudex, & procedere in alia, etiamsi appelletur. ib. nu. 10.	92	Remedium l. diffamati, ut competat, qua requirantur. ibid. numer. 17. 18. & coram quo intenetur. ibid. numer. 19.	190
Reconuentionis causam etsi iudex non expediat pari passu, ualet tamen processus, sed male facit, & debet appellari. ib. nu. 12.	93	Renunciatio generalis, an extendatur ad remedium. l. 2. de reclin. vend. part. 6. de appell. nu. 86.	393
Reconuensens an possit renunciare sua conuentionis, ad impediendam suam reconuentionem. ib. nu. 55.	102	Restitutio in integrum sub qua forma imploretur. ibid. num. 78.	392
Refusio iudicij, spectat, quando locum habeat, & ex quibus causis fieri possit. par. 6. de appell. nu. 24. c. 1. seqq. 388		Repulsa testium non admittitur in causis summaris. in quibus sufficit semiplena probatio. part. 6. de repulsa. num. 19.	355
Refusio iudicij renunciate conseruetur, quis post eam litigat coram Iudice recusato. Idem in appellante. ib. nu. 71. 391		Repulsa testium, qualiter, & quanto petatur. & quis terminus detur ad eam, & quid de repulsa repulsa. ib. num. 1.	353
Refusio non potest iudex per eum, qui illum impetrauit. ib. nu. 76.	ibid.	Repulsa contra testes debet crimina in specie continere, nec sufficit probare in genere, quod quis sit criminisus. ibid. num. 3.	ibid.
Reductio petitur apud Iudicem Ecclesiasticum, à compromisso facta in Clericum, & laicum. ib. nu. 393.	432	Repulsa testium cum sit potest altera pars facere articulos comprobatorios, & probare quod testes et criminisus fuerint probi viri, pro quibus presumitur. ib. nu. 3. circa med.	ibid.
Reductio ad artem boni viri, an impedit executionem, & in quo differat ab appellat. ib. nu. 12.	397	Repulsa an, & quando admittatur in causa appellationis. ib. num. 13. 354. & in causa attestatorum. ibid. num. 15.	355
Reductio usque ad 30 annos peti potest. ib. nu. 124. ibid.		Repulsa non permittitur in testibus, per producentem approbatis. ib. num. 16. Nec in crimine lese maiestatis. num. 17. Nec in causa blasphemiae Dei. ibid. num. 18. ibid.	
Reductio etiam quo iudice petatur. ib. nu. 125.	398	Repulsam detens, & non probans saltem semiplene puniatur ad decem reatus. Item, si producat articulos pertinentes. ib. nu. 5.	354
Reductio an peti possit contra laudum, super compromisso iurato, & an iuramentum necessarium à iuramento abolitio. ib. nu. 127.	ibid.	Repulsam opponens, & non probans contra testes, an tenetur iniuria. ib. nu. 15.	355
Reductio habet locum solum in sententia arbitratorum, non arbitrari. ib. nu. 127.	422	Repulsa non potest testem qui eum pro se produxit etiam in alia causa, & etiam si agatur inter alias personas. Fallit si post productionem inaycoratorum non causa rejudicandi. Item si uellet repulsa dare testis, & non personam. ib. nu. 10. 11. 1.	354
Reductio ante sententiam renunciari non potest. Secus in appellatione. ib. nu. 134.	419	Res indicata quid sit. part. 6. de sentent. numer. 128. 375	
Redhibitoria, vel quanto minoris, an intentari possit contra unum ex venditoribus, si plures fuerint venditores, & non referuntur omnes. part. 4. d. si fruct. 9. num. 99.	133	Restitutio in integrum datur per inducendum Ecclesiasticum Ecclesie qua cum laico contraxit. part. 4. distinct. 12. num. 16.	152
Redhibitoria an agat qui emit mediante proxeneta. ibid. num. 145.	138	Restitutio in integrum cum concedenda est, tunc non hereditas, citari debent creditores per proclama. part. 6. de citat. num. 10.	110
Redhibitoria si in una re tantum habeat locum, & aut res sint vendite, an pro utraque competat. part. 4. dist. 4. num. 63.	78	Restitutio in integrum datur etiam post conclusam part. 7. de conclus. nu. 3.	253
Rei vindicatione conuentus, si alienes litem pendente, iudicium cum eo finitur. part. 4. dist. nu. 9.	61	Restitutio in integrum, quid sit, & quis sit eius effectus. part. 6. de appell. num. 77. & quibus conceditur. 79. & seqq.	357
Rei vindicatione conuentus, si opponat except. excommunicationis, debet interim possessio cum fructibus sequestrari. ib. na. 8.	60	Restitutio ex leg. 1. C. de reclin. vend. petitur usque ad 30 annos alia uero reiterationes usque ad quatuordecim. part. 6. de appell. au. 54.	112
Rei vindicatione conuentus, si sit contumax, quid facientiam. ib. nu. 9.	67		392
Regula stan. tum est, donec limitatio probetur. part. 3. nu. 115.			
Relatio nuncii est actus substancialis, & die feriato fieri non potest. num. 55. & potest fieri soli actorum magistro. ib. nu. 57.	246		
Relatio, quod sit, & quod modus accipiatur. part. 4. de appell. nu. 7. 8.	380		
Relatio est actus suspensiuus, sicut appellatio: & ea pendente, nihil restitui potest. ib. nu. 10.	387		
Religatio non est poena capitis. part. 4. distinct. 1. nu. 6.			

I N D E X.

<i>Sententia an possit ferri de nocte. part. 6. de sentent. nu. 92.</i>	372.	<i>Sententia iudicis lata post instantiam, vel appellationem desertam, non valet. ib. nu. 90.</i>	ibid.
<i>Sententia excommunicationis potest ferri die feriato. ib. num. 39.</i>	348	<i>Sententia lata a dilatore pendente, non valet. ib. num. 93.</i>	ibid.
<i>Sententia quid sit, unde dicatur, & in quo differat ab interlocutoria part. 6. de sentent. nu. 1. 2. 3.</i>	361	<i>Sententia lata, ante habitum consilium sapientis, non valet. ib. nu. 94.</i>	ibid.
<i>Sententia diffinitiva lata ex officio iudicis nobili, potest per eundem iudicem eodem imperio rescari. ib. num. 8.</i>	362	<i>Sententia utraq; parte absente lata, non valet, etiam si se absentia essent postquam iudex incipit legere sententiam. ib. nu. 95.</i>	ibid.
<i>Sententia an presumatur lata cum causa cognitione. par. 4. dist. 16. nu. 18.</i>	173	<i>Sententia lata a persona privata, & iudice incompetente, & publice infamis, & ignorantis se iudicem, vel de eo dubitantem non valet. ib. nu. 96. 97. 100. & 102. 373</i>	373
<i>Sententia lata parte presense, licet non citata, an valeat. ib. nu. 15.</i>	172	<i>Sententia lata a iudice postquam a oculis appellati in & post inhibitionem superiorum non valet. ibid. numer. 102.</i>	ibid.
<i>Sententia expertorum in arte, an transeat in rem iudicatum part. 6. de test. product. nu. 88.</i>	328	<i>Sententia debet continere nomina litigantium, habitum ad litigandum. ib. nu. 104.</i>	ibid.
<i>Sententia per iortes, an valeat, & an possit ab ea appellari. ib. nu. 86.</i>	ibid.	<i>Sententia lata contra minorem in defensum, non valet, sed pro eo lata valet. Sectus in furio, vel infante, quia etiam pro eo lata non valet. ib. nu. 105. 106.</i>	ibid.
<i>Sententia diffinitiva debet ferri, & recitari ex scripto, interlocutoria vero valet sine scriptis, sed postea debet in scriptis redigi. part. 6. de sententia. numer. 12. & 16.</i>	363	<i>Sententia lata contra defensorem non legitimum, seu falsum procuratorem, non valet. ib. nu. 110.</i>	374
<i>Sententia relata ad consilium, quod non apparet in actis, non valet. ib. nu. 14.</i>	ibid.	<i>Sententia lata in iudicio agitato nomine mortui, qui vivere putabatur, nulla est. ib. nu. 111.</i>	ibid.
<i>Sententia, in qua iudex pronunciat, quem esse condemnandum, vel absolvendum, an valeat, & quid si dicat pronuncio prout in consilio conuenitur. ib. num. 13. & nu. 12. & 126.</i>	374	<i>Sententia lata contra Dominum, non valet, cum legitimitate fuit cum Procuratore. ib. nu. 112.</i>	ibid.
<i>Sententia diffinitiva referatur aliqua, qua habet vim interlocutoria. ib. nu. 45.</i>	367	<i>Sententia lata contra tutorem inhabilem, item contra carceratum, vel alio simili modo impeditum, si iudex impedimentum sciat, est ipso iure nulla. ibid. num. 113. & 114.</i>	ibid.
<i>Sententia multa quod continere debeat ad hoc, ut valeat, & qua sint tales. ib. nu. 47. 50.</i>	ibid.	<i>Sententia manifestam iniquitatem, item falsam vel erroneam causam continens, est ipso iure nulla. ib. nu. 116. & 118.</i>	ibid.
<i>Sententia lata a iudice non sedente, non valet. ib. nu. 48. & an ipse sententiam legere debeat. num. 49. & 16. 368 & an & quando a iudice stante ferri possit. ibid. nu. 55. & part. 4. dist. 9. nu. 35</i>	122	<i>Sententia lata contra aliam sententiam, qua transitus in rem iudicatum, non valet. ib. nu. 119.</i>	ibid.
<i>Sententia an continere debeat causam, qua mouetur iudex part. 6. de sentent. nu. 50.</i>	368	<i>Sententia incerta, regulariter non valet. ib. nu. 120. ibid.</i>	ibid.
<i>Sententia lata sine causa cognitione, est ipso iure nulla. ib. num. 51.</i>	ibid.	<i>Sententia faciens mentionem de procuratore, de cuius mandato non apparet, non tenet. ib. nu. 121.</i>	ibid.
<i>Sententia nomen iudicis continere debet. ib. num. 53. ibid. & nu. 56.</i>	373	<i>Sententia causam finaliter continere debet: & que ea sit. ib. nu. 122.</i>	ibid.
<i>Sententia lata a iudice, ignorante fundamentum sue potestatis, non valet. ib. nu. 54.</i>	368	<i>Sententia per quam declaratur quem teneri ad 100 perinde habetur, ac si condemnasset. ib. nu. 124.</i>	ibid.
<i>Sententia sine processu & probationibus, an valeat. ib. n. 55. 60. & nu. 60. & 65.</i>	369	<i>Sententia an valeat, si iudex dicat: condemno, si probatum est, vel si dicat: condemno: imo absoluo, vel pronuncio, prout talis iuror: vel condemno: vel absoluo seu condemno, falso eo, quod infra dicam. ibid. num. 127.</i>	375
<i>Sententia debet ferri conformi libello. ib. nu. 61. & quando ad locum non habeat num. 62. & part. 4. dist. 9. num. 37.</i>	122	<i>Sententia quibus casibus non transeat in rem iudicatum. ib. nu. 128. cum plur. seq.</i>	ibid.
<i>Sententia lata pro eo, qui sine actione agit, an valeat. par. 6. de sent. nu. 55.</i>	370	<i>Sententia lata a consilio Doctoris, & ex iudicio pernotum. Item ex iudicio mercatorum, & ex praesumptis probationibus nunquam transit in rem iudicatum. ib. nu. 129. & 130.</i>	ibid.
<i>Sententia debet ferri in loco solito & quando, & in quibus locum non habeat. ibid. num. 71. 72. 79. 83. 85. & 82.</i>	370. & 371	<i>Sententia lata per testes deponentes de credulitate, & in causa matrimoniali & in hereditate, ex aspectu. Item super excessione debitoris lata, non transit in rem iudicatum. ib. nu. 134. & 139.</i>	376
<i>Sententia die feriato lata non valet. ib. nu. 88.</i>	372		Sentent.
<i>Sententia eo die, & hora, qua sita sit citatio, ferri debet in ante, vel post, nunciatus sit contumax. ibid. nu. 89.</i>	ibid.		

IN PRACTICAM MARANTÆ.

- Sententia in rem iudicatam non transit cum debitor illam iniquam esse fatetur. ib. num. 138. Item cum ex prohibitionibus reprobatu lata est. ib. num. 138. & 139. ibid.*
- Sententia in rem iudicatam non transit, cum quis condemnatur ad publicationem honorum in casu prohibito. nu. 140. ibid.*
- Sententia in causa usuraria lata, in rem iudicatam non transit. ib. num. 141. Item cum lata est per testes, assignantes causam: quia sum vicinus, vel consanguineus. Item cum appare. de iniquitate, per eundem facti. Item cum lata est ex falsis testibus, vel iuramentis. Item cum lata est prætextu iuramenti necessarii falsi. Item cum agitur de periculo animi. Item cum causa redit ad non causam. ibid. num. 143. & seqq. 377*
- Sententia lata à corrupto per pecuniâ: Item lata in causa beneficii Ecclesiastici: Item sententia excommunicationis, & sententia contra minorem ex falsis allegationibus lata, non transit in iudicatam. ib. nu. 149. & seqq. & nu. 102. ibid.*
- Sententia nulla, nunquam transit in rem iudicatam, & potest de nullitate dici, que ad 30. annos. ib. nu. 153. & 154. ibid.*
- à Sententia etiam in casibus in quibus non transit in rem iudicatam, debet appellari inter decem dies, qualiter autem hoc procedat, vide. ib. num. 155. ibid. & de appel. num. 125. 398*
- à Sententia præfata pratorio, & à sententia sacri consilii non appellatur. ib. num. 150. & de part. 3. de appellat. 416. & 17.*
- à Sententia lata in interdictio quorum bonorum, non appellatur. ib. nu. 153. 425*
- Sententia an semper executione mandatur, ab eodem iudice, qui eam tulit. part. 6. de execut. nu. 2. 435*
- Sententia delegati, non potest executioni mandari per delegatum, sed debet satisfieri per delegatorem. ib. nu. 4. 337*
- Sententia executur per Iudicem à quo, appellatur: ne derogetur. ib. nu. 7. ibid.*
- Sententia exequi nequit contra tertium, non nominatum in iudicio. ib. nu. 32. 440*
- Sententia lata contra emptorem, mandatur executi nisi contra auctorem laudatum, ex eodem processu. ib. num. 41. 441*
- Sententia contra ius litigatoris, licet transeat in rem iudicatam si non appellatur, potest tamen contra emptorem restituio, ex consuetudine generali. ib. nu. 61. 442*
- Sententia non potest continere penam in casu, quo illi non pareatur. ib. nu. 62. ibid.*
- Sententia arbitri post compromissum expiratum lata, non valet. part. 5. de sente. nu. 91. 372*
- Sententia arbitri emol gatur iacturitate 10. dierum: sed arbitratoris 30. annu. part. 6. de appellat. num. cr. 125. 398*
- Sententia arbitri an præducatur actionem, vel ad contumeliam: & quando dicitur emol gatur iacturitate, vel ex re, & ibid. nu. 262. & nu. 293. 417*
- Sententia arbitri, rem illicitam, vel manifestam iniquitatem continens, rescinditur per doti exceptionem, quæ impedit executionem, etiam post 10. dies, & exigui penam, & interese. ib. nu. 266. 413*
- à Sententia arbitri iuris appellatur. ib. nu. 272. 420*
- Sententia arbitri, etiam iniqua, est parendum, metu penam. ib. nu. 261. 417*
- Sententia arbitratoris potest rescindi per remedium l. 2. C. De rescin. vend. part. 4. dist. 14. nu. 8. 168*
- Sententia appellations, venit diffinitiva, non autem interlocutoria, nisi in materia indifferenti, & cum absurditas non resultat. part. 5. de sente. num. 5. 362*
- Sequestratio fructuum potest fieri etiam appellations pendente. part. 6. de appell. nu. 188. 407*
- Servus Iudeus esse non potest. part. 6. de sente. num. 98. 373*
- Simoniacus de crimine simonia condemnatus, non appellatur. part. 6. de appell. nu. 298. 423*
- Signatura facta in vase vini, an transferat dominium, part. 4. dist. 3. nu. 53. 67*
- Silentium perpetuum, cum imponitur, an requiratur bona monitis, & an fieri debeat eodem instanti. part. 4. dist. 21. nu. 15. 10. 189*
- Simulatio quæ duplex sit. part. 6. de except. nu. 20. & 29. & quomodo allegetur. nu. 31. 235*
- Syndicus universitatis, quod nomen debeat ponere in libello. part. 6. de libel. nu. 7. 264*
- Socius non potest esse Iudex in causa socii. part. 6. de appell. num. 59. 390*
- Socius quid sit, & quot modis contrahatur. part. 4. dist. 4. nu. 3. & 4. 68*
- Societas facta, quantum, & inter quos contrahatur. ibid. nu. 5. & seqq. ibid.*
- Socius qui fecit maiorem impensam altero, an in divisione repetat. ib. num. 14. 70*
- Socius, qui habuit plures filios operantes, an debeat habere maiorem partem. ib. nu. 17. ibid.*
- Societatis an licite contrahatur, ut unus præbeat operam, aliter vero pecuniam. ibid. nu. 18. ibid.*
- Socii an possint pacti, ut unus habeat duas partes lucris, & damni, & alter tertiam. ib. nu. 19. ibid.*
- Socii, quantum unus possit capitale, alter vero operam tantum, capituli de perdito, an damnum sit commune. ib. nu. 23. 71*
- Socius proficiens causa societatis, an deducat ante omnia expensas itineris. ib. nu. 24. ibid. & part. 4. dist. 10. nu. 103. 133*
- Societati signum, an remaneat penes superstitem, in societate. part. 4. dist. 4. nu. 25. 71*
- Societas mixta in quinque partem, si unus possit capitale, alter operam, an si in primo anno perditum sit capitale, possit cogi ad ponendum aliud. ibid. nu. 26. 72*
- Societas contracta, ad commune lucrum, & delictum, ita ut debeat inter eos ratio, & si non sit reddita intra mensem, & dicitur. ibid. nu. 27. 73*

Socius an teneatur confocio reddere rationem de gestis. & administratis. & si non reddat, ad quid teneatur. <i>ibid.</i> num. 28. <i>ibid.</i>	302
Socii disidentes societatem, qua cautione feruntur indomnes <i>ib.</i> nu. 34. 74	
Socius in mercantia, an in solidum teneatur pro contrahentis <i>part. 4. dist. 9. nu. 94. & 95.</i> 132	
Socius an possit causam societatis compromittere. <i>ib.</i> numer. 97. <i>ibid.</i>	133
Socius quando teneatur confocio, de mercibus per prodones sibi ablatis. <i>ib.</i> nu. 98. 133	
Socius, an habeat beneficium, nec conveniatur, ultra quam facere potest. <i>ib.</i> nu. 100. <i>ibid.</i>	133
Socius, qui noluit contribuere in expensas factas pro re communis rescindenda, an perdat partem suam. <i>ibid.</i> numer. 102. <i>ibid.</i>	133
Socius teneatur confocio de dolo, & culpa. <i>ibid.</i> num. 104. <i>ibid.</i>	133
Socius an possit accusari de morte socii. <i>ibid.</i> num. 136. 137	
Societas probatur per inscriptionem librorum. <i>part. 6. de test. product. nu. 78.</i> 327	
Societas non probatur ex eo, quod per aliquos alterius vicibus, negotietur. <i>ib.</i> nu. 79. <i>ibid.</i>	327
Socius debiti, in dubio creditus potius in debitum proprium quam fideiussorium, & potius in penam, & jurarium, & in magis antiquum, in proem. nu. 20. 114.	254
Socius comparatus qua signa importet. <i>part. 4. de citat. num.</i> 114.	254
Sortis iudicium, quale sit. <i>part. 6. de testium product. numer. 85.</i> 328	
Sortis iudicium, non rescinditur per appellationem, nec per restitutionem. <i>part. 6. de appell. nu. 257.</i> 417	
Spolium, an deducatur in iudicio per viam acti. <i>nu.</i> vel exceptionis, & que sit differentia. <i>part. 4. distinct. 6. num. 50.</i> 101	101
Spoliatus agens, non tenetur adversario suo respondere, nisi prius restituatur. <i>ib.</i> nu. 42. 99	99
Spoliatus, citatus per spoliantem in alia causa, potest contra citationem opponere, & non tenetur comparere, nec respondere. <i>ib.</i> nu. 52. 102	102
Spurius non dicitur coniunctus, & litigando cum conjuguius, non potest, eundem pragmat. petere compromissum, & quid si adversarius sit similiter spurius. <i>part. 6. de compromiss. nu. 20. 21.</i> 302. & 303	302. & 303
Spiritus non veniunt appellatione suorum. <i>part. 6. de inquis. num. 64.</i> 219	219
Statu quoestione intentata, quiescit omne iudicium, siue prius siue postea intentatum tam civile, quam criminale. <i>part. 4. dist. 20. nu. 7.</i> 188	188
Statutum quod mulier contrahere non possit sine propinquorum consensu, non comprehendit mulierem, alieno nomine contrahentem. <i>part. 4. dist. 11. 16. num. 37. 175</i> 177	177
Statutum quod contra tribus decessis, non autem vultibus. <i>ib.</i> nu. 48. 177	177
Statutum quod sit compromissum inter affines, non comprehendit consentem, instrumentum, sententiam, vel obligationem liquidam. <i>part. 6. de compromiss. numer. 18.</i> 302	302
Statutum Principis secularis, non potest ligare clericos. <i>ib.</i> num. 26. 301	301
Statutum, quod omnes cause compromittantur, non comprehendit causas mixti imperii. <i>ib.</i> 32. <i>ibid.</i>	301
Statutum, quod debitum non possit probari, nisi per instrumentum, an habeat locum inter mercatores. <i>part. 6. de test. product. nu. 58.</i> 113	113
Suspectus an, & quando contrahens in mendacis, allegari possit. <i>part. 4. dist. 9. nu. 110.</i> 135	135
Statutum mercatorum: ut contra scripturas eorum, nulla possit opponi exceptio, an valeat. <i>ib.</i> nu. 77. 130	130
Statutum, quod pater teneatur pro filio, & quod ementem in publico foro non teneatur, ad minorum testem, an valeat. <i>ib.</i> nu. 75. & 76. <i>ibid.</i>	130
Statutum, quod credatur libris mercatoris, contra prebentem etiam eos, qui mercatores fuerant ab eo. <i>nu. 77.</i> <i>ibid.</i>	130
Sententia, quod filius mercator obligetur, qualiter intelligatur. <i>ib.</i> nu. 60. <i>ibid.</i>	130
Statuta loci ferenda sunt, in executione sententia facienda. <i>part. 6. de execut. nu. 10.</i> 437	437
Subditus adversario, repellitur à indicando. <i>part. 6. de appell. nu. 40.</i> 189	189
Substitutio pupillaris, non potest fieri per patrem, vel eam personam. <i>part. 6. de inquis. nu. 65.</i> 220	220
Summaria causa que & quando dicantur, vide plene. <i>part. 4. dist. 9. nu. 6. 7. cum seqq.</i> 118. & 119	118. & 119
Reliqua, vide supra, in littera C. in verb. causa summaria. <i>ibid.</i>	118. & 119
Supplicatio, quid sit. <i>part. 6. de appell. & in quibus differat ab appellatione. part. 6. de appell. num. 12. 15. 16. & seqq.</i> 388	388
Supplicatio eadem die potest fieri in voce, qua feruntur sententia, sed postea, non nisi in scripto. <i>ibid.</i> num. 23. 388	388
Supplicatione pendente, sit executio cum jurisdictione. <i>ib.</i> num. 16. <i>ibid.</i>	388
Supplicari non possit ante diffinitivam sententiam. Nec plus quam semel. <i>ib.</i> nu. 20. & seqq. <i>ibid.</i>	388
Supplicans non tenetur restituere expensas, quamvis nihil probaverit. <i>ib.</i> nu. 19. <i>ibid.</i>	388
Supplicans, negligentiam suam vel adversarii circumventionem allegare debet, sed non in dicitur iniquitatem. <i>ib.</i> nu. 22. <i>ibid.</i>	388
Suorum appellatio, in prosecutione iniuriam, qui & v. q. ad quem gradum veniant, & an veniant spurii. <i>part. 6. de inquis. nu. 52.</i> 218	218
Surdus iudex esse non potest. <i>part. 6. de sentent. num. 98. 373</i> 373	373
Suspicio iudicis, ex quibus causis possit allegari. <i>part. 6. de appell. nu. 12. cum seqq.</i> 387	387
Suspicio excluditur ex parte rationis affectionis. <i>ibid.</i> num. 37. 190	190
Suspicio contra iudicem superveniens in causa, potest in quacunque iudicii parte opponi, etiam post contrarium. <i>ib.</i> num. 74. 311	311

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Suspicionis causa contra Iudicem laicum cognoscitur in Regno per Iudicem Ecclesiast. part. 4. dist. 11. nu. 57.
 157
Suspectus de fuga, propriâ auctoritate, etiam per priuatum, capi potest sine Iudicis commissione. part. 6. de citat. nu. 62. 247

T.

TABERNARIJ vendentes vinum limphatum, pro puro, qualiter puniantur. part. 4. dist. 11. num. 39.

TABERNARIJ mittens famulum ad merces comparandas obligatur per famulum. part. 4. dist. 21. nu. 11. 193

TAXATIO expensarum, sic medianis iuramento litigatorum. part. 6. de iurament. nu. 33. 340

TAXATIO expensarum, fieri potest, etiam pendente appellatione. par. 6. de appell. nu. 197. 407

TAXATIO expensarum, cum fit, an requiratur partis citatio part. 6. de execut. nu. 21. 439

TEMPUS petendi a apostolis, quando currere incipiat, an à die sententia, vel à die appellationis. part. 6. de appellat. nu. 220. 410

TERMINO dato Reo, ad denunciandum auctori durante, an debeat supersederi in causa. part. 6. de laudas. auctor. nu. 8. 268

TERMINUS ad proponendum omnes exceptiones statui potest. part. 4. dist. 21. nu. 12. 189

TERMINUS in quo nihil protatum, an ad instantiam auctoris debeat reintegrari. part. 6. de except. num. 83. 296

TERMINUS ad allegandum in iure, an detur. part. 6. de test. product. nu. 53. 328

TERMINUS breuissimus dari debet in foro mercatorum, nisi probat ones offerantur de longinquo. part. 6. de except. num. 81. 296

TERTIUS, cum venit ad impediendam executionem, causa dicitur summaria. part. 4. dist. 9. num. 178. 142

TESTAMENTUM secundum, non tollit primum, cum in primo est clausula derogatoria, art. 2. nu. 44. 10

TESTAMENTUM, quod in scriptis non valet, non valet, ut nuncupatum. part. 4. dist. 9. nu. 104. 145

TESTAMENTUM cum est publicandum, fieri debet citatio per proclam. part. 6. de citat. nu. 109. 253

TESTAMENTUM ne aperatur, vel ne scriptus heres in possessionem mittatur, non appellatur. part. 6. de apel. lat. nu. 312. 425

TESTIS de suo iudicio deponens non probat. part. 1. num. 2. 3

TESTIS rationem, & causam scientia diuersam à dicto suo assignare debet, alias non probat. part. 2. numero 7. 5

TESTIS vni facit plenam fidem in causis modicis, & summarijs. part. 4. dist. 9. nu. 131. 143

TESTIS cuius dicto necessario standum est, examinari potest, parte non citatâ. ibidem, num. 28. 129

TESTIS de cuius morte vel recessu metur, parte non citatâ potest examinari, ib. nu. 29. ibid.

TESTIS interrogari non potest, an quis bonâ, vel malâ fide possideat. par. 6. de interrogat. nu. 16. 278

TESTIS deponens sine bona causa scientia si sit interrogatus, non probat. part. 6. de testium product. nu. 9. 10. & 11. 316

TESTIS etiam non interrogatus causam scientia reddere debet in his, qua iudicio intellectus percipiuntur, alias non probat. ib. nu. 11. 317

TESTIS non assignans causam scientia, non est sufficiens, ut deferatur iuramentum suppletorium. ibid. nu. 14. ibid.

TESTIS de credulitate probat contra producentem. ibid. num. 16. ibid.

TESTIS depositio, per verbum: iudicio suo, non valet. ib. num. 17. ibid.

TESTIS de auditu non probat, nisi in factis antiquis. ibid. num. 18. ibid.

TESTIS depositio non iurata, non probat. ibid. nu. 19. ibid.

TESTIS iuratus debet dicere veritatem pro vtraque parte. ib. num. 20. ibid.

TESTIS deponens falsum non iuratus, non punitur poenâ falsi, sed extraord. poenâ. ib. nu. 21. ibid.

TESTIS de mera veritate iurare debet, alias non probat. part. 6. de iurament. num. 25. 339

TESTIS an puniri possit de falso, à Iudice, coram quo falsum deposuit, etiam si is aliâ esset incompetens. Et quid si esset clericus, an possit puniri per Iudicem laicum, & contra. part. 6. de process. pub. & in ead. crim. num. 2. 4. 5. 351

TESTIS deponens in fauorem partis aduerbia, non facit fidem, cum ea sunt contra eum protestata ad eum repulsandum. part. 6. de repulsa. num. 4. 314

TESTIS falsum deponens potest repulsari etiam per producentem. ib. nu. 12. ibid.

TESTIS in causa non potest in eadem esse Iudex. part. 6. de appell. nu. 54. 390

TESTIS dicens se falsum testimonium dixisse, non creditur, ad infringendam eius depositionem. part. 6. de confess. nu. 1. 318

TESTES assignantes causam non concludentem, fidem faciunt in causis summarijs. Idem est in testibus iuramentibus, & aliis à iure reprobatis. part. 4. dist. 11. nu. 34. 112

TESTES, cum examinantur ad perpetuam rei memoriam, causa summarie expeditur, & eorum depositiones solum intra annum fidem faciunt in Regno. ibid. num. 1. 6. 113

TESTES aies nolentes deponere coram Iudice laico, possunt excommunicari per Iudicem Ecclesiast. part. 4. dist. 11. nu. 54. 157

TESTES vacillantes, seu falsi deponentes, possunt inquiri

INDEX

- ex officio, & per Iudicem puniri. part. 6. de inquis. num. 150.* 231
- Testes cum examinantur ultimâ die termini, non requiruntur citatio partis, ad videndum iuramentum testium. part. 6. de citat. nu. 18.* 242
- Testes examinantur sine citatione partis super damno, seu furto in sylvis passis. part. 6. de citat. nu. 26.* 243
- Testes ad probationem innocentiam recipi possunt etiam post conclusum in causâ. part. 6. de dilatio. num. 3. 305*
- Testes, an examinari debeant intra terminum datum ad probandum, & quid si detur ad prodatum habendum, & quid in causâ repulsa. ibid. nu. 19. 20. & 21. 307. & 316*
- Testes examinari possunt die feriata, dummodo iurent die iuridicâ. part. 6. de test. product. nu. 4. & de act. edit. nu. 40.* 348
- Testes ultra septem examinari non possunt, super unoquoque articulo. ib. nu. 5.* 316
- Testes in loco iudicij examinari debent, nisi sint persona egregia mulieres, infirmi, vel alio modo impediti. ib. nu. 6.* ibid.
- Testes citati intra terminum, iurare possunt infra tres dies post terminum. ib. nu. 8.* ibid.
- Testes produci possunt usque ad publicationem in causâ, & non ulterius nisi equitate distante. part. 4. dist. 9. nu. 156. f. 140. & super novis articulis, dependentibus à veteribus. ib. nu. 12.* 327
- Testis an post didicita testificata in foro mercatorum produci possint. part. 6. de except. nu. 84.* 296
- Testes simul cum scriptura post publicationem possunt produci part. 6. de instrument. productio. num. 48.* 335
- Testes non rite examinati, non validantur per publicationem factam de voluntate partium. part. 6. de public. num. 5.* 351
- Testes debent citari, & examinari intra terminum datum ad repulsam, & eo elapso, non admittuntur. part. 6. de repulsa. nu. 6.* 354
- Testium examinationes quo ordine fiant, & quid servetur in Regno. part. 6. de testium product. numer. 1. 316*
- Testium depositio non valet parte non citatâ, nec prestato iuramento. ib. nu. 2.* ibid.
- Testium nomina non tenetur quis edere parti ante publicationem. part. 6. de actor. ed. t. nu. 60.* 300
- Testium repulsa non admittitur in causis summaris, in quibus sufficit semiplena probatio. part. 4. dist. 9. nu. 179.* 142
- Reliqua vide supra in lit. R. in verb. repulsa.*
- Timens offendi ab aliquo, officium iudicis implorare potest, ut eum compellat ad prestandam cautionem de non offendendo. part. 6. de fari. dat. nu. 13.* 277
- Titulum sue possessionis seu beneficij, an, & quando teneatur quis ostendere. part. 4. dist. 13. nu. 6.* 167
- Tortura à smidiori, seu à magis suspecto, vel à femina, item à filio, ubi pater & filius sunt inculpato, incipi debet, in proem. nu. 13. 14.* 2
- Tortura potest irrogari stantibus iudicibus. part. 6. de inquis. num. 127.* 230
- Tortura an irrogetur in crimine, ubi venit irroganda poena flagitationis. part. 4. dist. 2. nu. 5. & 6.* 91
- Tortura potest irrogari ei, qui non vult respondere libello, coram Iudice. part. 6. de quest. nu. 6.* 356
- Tortura ad poenam, est mersi imperij. ib. nu. 2.* 355
- Tortura pro quibus criminibus irrogari possit. ibid. num. 5. 356*
- Tortura irrogari potest testibus vacillantibus, tam in causa civilis quam criminis. ibid. nu. 6.* ibid.
- Tortura an possit in causa appellationis irrogari. ibid. numero 8.* ibid.
- Tortura, ut irrogari possit, quò ordo precedere debeat. ib. nu. 16. 17.* 357
- Tortura cum debet irroganda, qualiter decretum interponi debeat. ib. nu. 14.* ibid.
- Tortura illata, si Reus non confiteatur, indicia sunt purgata. ib. nu. 16.* ibid.
- Torqueri non debet is, contra quem sunt plena probationes, alias Iudex mortaliter peccat. ib. nu. 11.* 356
- Transactio criminis facta cum accusatore, an impediat ne alius possit accusare, vel Iudex inquirere. part. 6. de inquis. nu. 55.* 217
- Transactio in criminalibus, quid operetur, maxime in casibus permissis. ib. nu. 56. 57.* ibid.
- Transactio in criminalibus, quibus casibus hodie sit permessa. ib. nu. 73.* 220
- Transactio facta in criminalibus, an, & quando Iudex procedat ex officio. ib. nu. 76.* 223
- Transigentibus in criminalibus licitum est aliquid ab accusato accipere, pro expensis, & interesse, & pro estimatione damnorum. ib. nu. 74.* ibid.
- Transactio in civilibus, in prauidicium fisci, an sit permessa per constitutiones Regni. ib. nu. 79.* ibid.
- Transactio in civilis causa facta per contumacem bannitum, & condemnatum, facit illum omnem poenam evitare. Secus in criminali. ib. nu. 79.* ibid.
- Tributarium praedium detinens, potest citari per editum & elapsis sex mensibus priuatur praedio. part. 6. de citat. nu. 93.* 252
- Trigesima, quando debeat in foro nundinario, & de quibus rebus. part. 6. de except. nu. 73.* 295
- Trigesima debet solui, si partes transigunt. ibid. nu. 78.* ibid.
- Trigesima non debet solui, per pauperes, viduas, & miserabiles personas. ib. nu. 80.* 296
- Turbatio possessionis qualiter probetur. part. 4. dist. 7. num. 15.* 108
- Turbare quis quot modis dicatur. ib. nu. 20.* ibid.
- Turbationis qualitas, an sit exprimenda. ibid. nu. 35.* 110
- Tutela causa an compromittatur. part. 6. de compromiss. nu. 30.* 303

IN PRACTICAM MARANTÆ.

Tutor qui administravit, est primo conveniendus. in præm. nu. 18. 2	Venditor an teneatur de evicitione, nullâ factâ denuncia- tione, si notorium erat, securam evicitionem. part. 6. de auct. laudat. nu. 16. 270
Tutor cum accusatur ut suspectus, causa criminalis di- citur. part. 4. dist. 1. num. 18. 38	Venditor, an teneatur præcisè ad rem tradendam. part. 6. de instr. product. nu. 19. 312
Tutor litigans pupillis nomine que solemnia facere debe- at, ne iudicium reddatur nullum. part. 4. distinct. 15. num. 52. 177	Venditor teneatur ad interesse, de evicitione, & litem de- fendere, quod includit etiam subministracionem ex- pensarum. part. 6. de auct. laudat. nu. 17. 270
Tutor non potest scire procuratorem ante lit. contest. sed actorem cum decreto Iudicis, aliàs non valet iu- dicium. ibid. num. 54. 178	Vendere frumentum tempore caristia potest quis com- pelli per iudicem part. 6. de inquis. nu. 131. 234
Tutor suspectus potest ex officio iudicis inquiri, & remo- veri. part. 6. de inquis. nu. 174. 233	Verba, sine figura iudicii, quid importent, & ponitur intellectus iurium municipalium regni. part. 4. dist. 9. num. 11. 12. 119
Tutor petitus dari inquiri potest per iudicem, an sit ido- neus, & an reperiantur alij magis idonei. ibid. num. 197. 135	Verborum ordo in legatis, & dispositionibus servatur, in præm. num. 17. 2
Tutor cum dandus est alicui, vel curator per iudicem, sine inquisitione, non requiritur citatio alicuius. part. 6. de citat. nu. 35. 244	Vicarius, seu locum tenens, an dicatur Ordinarius, vel delegatus. part. 4. dist. 5. nu. 16. cum seqq. 87
Tutor ante omnia in iudicio de solemnitatibus docere debet. Et post datum terminum ad probandum, litis exceptio opponi potest part. 6. de except. num. 4. 281	Vicarius an possit constitui ab inferiori à Principe. part. 4. dist. 5. num. 19. 82
Tutor qui iustam causam litigans non habuit, debet in expensis condemnari, & contrarius bona sit exe- cut. part. 6. de execut. nu. 39. 441	Vicarius seu locum tenens, in casu quo potest de iure constitui, quam potestatem habeat, & de quibus cau- sis possit cognoscere. ib. nu. 0. ibid.
V.	Vicarius an possit alium vicarium sibi substituere. ibid. num. 22. 83
	Vicarius in loco tribunalis principalis sententiam ferre debet. part. 6. de sentent. num. 7. 4. 171
	Vicarius generalis potest in omni loco jura provincie us reddere. ib. nu. 82. ibid.
	Vicarius potest recitari, ut suspensus, ex sola suspensio- ne sui Ordinary. part. 6. de appell. nu. 2. 89
	Vicary iurisdictio extinguitur morte Epyropi. par. 4. dist. 5. num. 62. 88
	Vicary iurisdictio suspenditur per excommunicationem Epyropi. ib. nu. 75. 89
	Vicariorum tres dicuntur esse species. ib. nu. 6. 80
	Viceduces, Vice reges, Vicecomes dicuntur indices Or- dinary. nu. 50. 81
	Victor quandoq. potitur expensarum condemnationem part. 6. de interrog. num. 2. 273
	Vidua dicitur miserabilis persona, quando est pauper, a ias secus. part. 6. de inquis. num. 33. 230
	Vniuersitas an restituatur aduersus sententiam, pro- pter instrumenta ac nouo reſerta part. 6. de appell. n. 98. 294
	Vniuersitas non potest conueniri pro damno clandestino, nisi præcedat inquisitio generalis contra malefacto- res. part. 6. de inquisit. nu. 11. 218
	Vniuersitas potest citari per edictum. part. 6. de citat. num. 94. 252
	Vniuersitas, an in die Veneris sancta citari possit ad jo- num sabella, ex quo non pulsantur campana. ibid. num. 112. 254
	Vniuersitas cuiuslibet ciuitatis, castri, vel villa, quæ regitur per Syndicum, habet restitutionem in inte- grum, part. 6. de appellat. nu. 97. 394
	Vniuersitas constituens procuratorem ad contrahendâ b 2 cum

VASALLVS contumax, qui citatus dixit, nolo
venire, sit am perdit feudum. part. 6. de contumac.
num. 24. 261

Vendens panem os frigidus pro bonis, & libros corruptos,
quomodo puniatur part. 4. dist. 11. nu. 36. & 37. 155

Vendens unum pro alio an puniatur, & restituatur,
venditio. ib. num. 43. ibid.

Vendens rem maiori pretio, quam in consilio sit statu-
tum, an valeat venditio part. 4. dist. 4. nu. 61. 77

Ventilione factâ ad certam mensuram qua non presta-
tur. an agatur, quanti minoris. ib. nu. 64. 78

Venditio an intelligatur facta, per hæc verba: Vis mihi
vendere equum tuum, & alter responderit, quod sic,
& quod ruperet pro eo 100. florenos, & alter dixerit:
quod vellet pro eo solvere 100. florenos Bononienjes,
ille autem responderit: tu me inuilexisti. nu. 42. 75

Venditio, an valeat, si dicitur, vendo pro deo, &
illo pluri, quo Titius estimauerit. ibid. num. 44.
ibid.

Venditio equi si mortuus sit intra triduum, an possit
agi rehibitoria. ib. nu. 58. 77

Venditio equo, an censetur venditus cum freno, & sella.
ib. nu. 57. ibid.

Venditor animalis, si expressè protestetur, se nolle teneri
de vitis, an nihilominus teneatur. ib. nu. 59. ibid.

Vendere mihi offerentem, an possim cogere ut vendat. ib.
num. 56. ibid.

Venditor carnis, tenens pondera diminuta, an debeat
puniri. d. part. 4. dist. 11. num. 44. 156

INDEX IN PRACT. MARANTÆ.

<p><i>Sum iuramento, non restituitur, non tamen est per- iura. ibid. num. 105. 395</i></p> <p><i>Vjus fructus aduentisiorum filij, an pro debito vel delicto patris publicetur. pars. 6. de exec. nu. 37. 441</i></p> <p><i>Vjura permisse sunt de iure civili, ideo iudex secularis non potest de illis inquirere de iure communi, sed so- lidum iudex Ecclesiasticus. pars. 6. de inquisit. nu. 108.. 227</i></p> <p><i>Vjurarum erimen est publicum, & potest in regno iudex ex officio inquirere contra usurarium. & etiam qui- libet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine, ibid. num. 126. 229</i></p> <p><i>Vjurarum causæ est summaria in curia Ecclesiastica. par. 4. dist. 9. nu. 166. 141</i></p> <p><i>Vjurius compelli potest per iudicem, ad usuras resti- tuendas, & potest ante receptionem impediri, ne vju- ras recipias. pars. 6. de inquisit. num. 107. 227</i></p>	<p><i>Vjurius an possit puniri per Episcopum, ad aliquam pœnam temporalem. ib. nu. 109. ibid.</i></p> <p><i>Vjurius an possit hodie inquiri per iudicem secularem ex officio. ibid. nu. 110. ibid.</i></p> <p><i>Vjurius de iure canonico quas pœnas patiatur. ibid. nu. 111. ibid.</i></p> <p><i>Vjurius peccat recipiendo usuras, etiam à sponte dante. ib. nu. 123. 229</i></p> <p><i>Vulnerato debentur expensæ medicorum, & medicina, & quomodo. par. 4. dist. 1. nu. 8. 36</i></p> <p><i>Vxor vendicans maritum, vele contra, excluditur per exceptionem consanguinitatis. pars. 4. distind. 20. numer. 13. 187</i></p> <p><i>Vxor exercens mercaturam, an videatur exercere vo- luntate viri. par. 4. dist. 9. nu. 134. 137</i></p> <p><i>Vxoris bona an, & quando capi possint pro debito viri- pars. 6. de execut. nu. 52. 442</i></p>
--	---

FINIS INDICIS IN PRACTICAM MARANTÆ.

INDEX

INDEX IN DISPUTATIONES LEGALES, ET DVARVM LEGVM REPETITIONES D. ROBERTI MARANTÆ.

A.

ACTIO hypothecaria, cum cumulatür cum actione personali, debet fieri coram eodem iudice. num. 30. disp. 6. 475

Actione hypothecaria intentata, an possit lite pendente, agi actione personali. nu. 4. disp. 6. 472

Actio oriens ex iure congrui, est realis, & datur contra emptorem. nu. 35. disp. 8. 487

Actio oriens ex iure congrui, dicitur personalis in rem scripta, & sequitur possessorem. nu. 2. disp. 9. 493

Aditio modum infiniti, & quibus verbu fiat aditio. nu. 41. & seq. repet. l. is potest. 516

Aditio etiam probatur per singulares testes, ibid. num. 94. 522

Aditio ut procedat qua requirantur. ibid. nu. 183. & 185. 532

Aditionis & agnitionis differentia. ibid. num. 2. 3. 4. 5. 10. & 11. 511. & 512

Adventitiam hereditatem adire potest filius, nescio etiam & inuito patre. ib. num. 6. 511

Ætatem allegans, eam probare debet. ib. num. 279. 544

Agens ex testamento & succumbens, an agere possit ab intestato. ib. nu. 189. 532

Agens via civili, an possit pro eadem re agere criminaliter. nu. 5. disp. 6. 472

Agens via ordinaria, censetur renunciare extraordinaria executiva. ib. nu. 24. 474

Alienatio in fraudem presumitur, cum sit coniuncta persona & cum alienatus remaneat in possessione. nu. 25. disp. 9. 496

Ali. nata in fraudem creditorum reuocantur sine excusatione, cum consistunt in specie. ib. nu. 22. ibid. 495

Alienatio, qua fit titulo lucratiuo, patitur onus siliquarum ib. nu. 16. 498

Alienatio cum est prohibita, contemplatione certa persona, non potest fieri etiam ad prius causas, aliis admittitur illa persona ad reuocandum. nu. 28. disp. 8. f. 486 & ib. nu. 37. 418

Andreas de Isernia dicitur legum Euangelista, & est maioris auctoritatis, quam Lucas de Penna. nu. 14. disput. 2. 454

Appellatione pendente, si iudex velis exequi, potest et de facti resisti. disp. 1. nu. 38. 451

Arbiter, qui erat etiam arbitrator, si incipit procedere, ut arbiter potest prosequi ut arbitrator inordinare, & valet processus. nu. 5. disp. 4. 464

Auctor laudatus an inuito auctore comparere, & iudicium captem cum emptore prosequi possit. repet. l. si auctor. nu. 74. 75. 561

B.

BONA clericorum sunt priuilegiata, sicut bona Ecclesiarum, etiam si à laico in clericum peruenerint. nu. 13. disp. 8. 483

Bona clericorum an, & quando gaudeant priuilegijs rerum Ecclesiarum. ib. nu. 57. 491

Bona debitoris cum venduntur, praefertur creditor & consanguineus in emendo. ib. nu. 19. 486

Brachium iudicis secularis, an, & quando possit iudex Ecclesiasticus implorare. nu. 26. disp. 1. 448

C.

CALVMNIA habetur loco libelli inepti, & potest ex officio repelli per Iudicem. nu. 32. disp. 6. 475

Capienti aliquem in domo sua, etiam si sit Officialis, potest cum armu resisti. nu. 29. disp. 1. 449

Carceratum eximere de carcere, qui erat confessus, vel condemnatus de crimine, tenetur l. lul. Mausii. nu. 11. disp. 1. 446

Causa cepta ciuilitur, an possit, lite pendente, inchoari criminaliter vigore instrumenti, an verò obicit exceptio litis pendentie. nu. 1. disp. 6. 471

Causa ordinaria, an possit fieri summaria de voluntate partium. nu. 14. disp. 4. 463

Causa praoccupata per maiorem iudicem, non potest ventilari coram minore, num. 20. disp. 6. 473

Causa quamuis sit commissa summarie, potest nihilominus iudex procedere ordinariè. nu. 3. disp. 4. 464

Causa si est delegata per principem, censetur quo ad illam, sublata omnis potestas ordinario, etiam delegato mortuo, & processus, per ordinarium factus iuper ea, est nullus. nu. 3. disp. 1. & nu. 21. disp. 6. 474

Causa qua est cepta via ordinaria, debet sollemniter per sententiam definiri. nu. 2. disp. 5. 466

Causa qua de iure erat summaria, si fuit incepta per partes via ordinaria, an videatur renunciatum via summaria. nu. 1. disp. 4. 468

Cessionarius potest vigore pacti, cum cedente initi, bona debitoris cessi propria auctoritate capere. repet. l. si auctor, nu. 21. & 22. 553. & 544

INDEX IN DISPUT. ET

- Ciratio obiecta non facta mentione de litis pender. sic dicitur surreptitia. nu. 22. disp. 6.* 474
- Clausula inserta in medio alicuius capituli, ad illud tantum refertur. nu. 22. disp. 2.* 456
- Clausula qualibet in instrumento posita debet aliquid operari. nu. 3. disp. 6.* 471
- Clericus an teneatur ad obseruantiam l. quoties. C. de rei vend. nu. 22. disp. 8.* 485
- Clericus an possit testari sine solemnitate statuti laicorum, & quid si alium clericum heredem instituat. ib. num. 50. & 51.* 490
- Clericus an teneatur ultra vires hereditarias, si non fecit inuentorium. nu. 21. disp. 8.* 485
- Clericus emens fundum an possit conueniri iure congrui per vicinum. ib. nu. 1.* 482
- Clericus excludit sororem à successione patris, vigore statuti. ib. nu. 14.* 484
- Clericus ligatur virgo luigioli per legem ciuilem. ibid. num. 21.* 485
- Clerici ligantur lege ciuili, cum non facit eis notabile prauidicium. ib. nu. 23.* ibid.
- Clerici non ligantur legibus laicorum, cum per eas fiunt iustitiores. ib. num. 7.* 483
- Clericus potest coram Iudice laico reconueniri. repet. i. si actor. num. 44.* 557
- Clerici non possunt uti actiue statutis laicorum, sed non passiuè, v. d. potest praenotare instrumentum secundum formam. v. d. contra laicum, sed contra eum praenotari non potest. nu. 14. disp. 8.* 484
- Clerici sunt priuilegiati in personis, & in bonis. ibid. nu. 13.* 483
- Collatio non habet locum, cum agitur de successione collateralium, sed solum cum descendentes succedunt ascendentibus. num. 31. disp. 10.* 505
- Compromissum quod debet fieri, vigore statuti laicorum, non ligat clericos passiuè, sed actiue potest clericus eo vii. num. 9. & 14.* 483. & 484
- Conductor antiquus si offert tantum, quantum uale dare nouus, an praferatur nouo. ib. nu. 40. 41.* 488
- Congruum, uide infra sub lit. l. verb. eius congrui.*
- Consuetudo contra constitutiones regni est reprobata. n. 12. disp. 2.* 454
- Consuetudo, cuius initium non extat memoria, habet vim privilegij, & legis. ib. nu. 38.* 453
- Consuetudo dubia recipit interpretationem à iure communi generali, non à locali. ib. nu. 40.* ibid.
- Consuetudo habet vim legis, & dicitur lex municipalis. ib. num. 23.* 456
- Consuetudines Neapolitanae non habent locum in rebus suis extra Neap. im. & eius districtum. num. 31. disp. 9.* 497
- Consuetudo notoria est illa, quae probatur ex inspectione plurimum instrumentorum, & officio eam allegari. nu. 29. disp. 1.* 418
- Contractus celebratus inter officialem, & subditum est nullus, & praesumitur factus per metum & impressi-*
- onem, si est damnosus subdito. numero 15. disp. 6.* 473.
- Contractus sine scriptura non ualet, quando partes elegerunt uiam contrahendi in scriptis, & quando censentur hanc uiam elegerunt. nu. 4. disp. 4.* 464
- Confessio principalis non nocet procuratori in rem suam. repet. l. si actor. nu. 59.* 560
- Conuersatio assidua & amicitia praesumit scientiam. repet. l. is potest, nu. 310.* 546
- Curator furiosi aduendo, quid iuris acquirat furioso, ibid. num. 133.* 527
- Contumax potest pluribus remedijs coerceri. numero 28. disp. 6.* 474
- Cumulatio actionis hypothecariae, & personalis, item ciuilis & criminalis an fieri possit. nu. 4. fol. 472. & num. 30. & 31.* 475

D.

- D**AMNATI ad mortem testari non possunt, vel ad alias causas. repet. l. u. potest. num. 115. Nec ius testandi per iudicem, ipse exercuari potest. nu. 116. 525
- Debitor institutus haeres, non soluens tempore debito, censetur ad iussu. ib. nu. 7.* 520
- Debitum hereditarium qui recipit, adire dicitur. ibidem. num. 72.* ibid.
- Debitor iussu eius potest capi, etiam lite pendente. num. 7. disp. 6.* 472
- Defendere offensum, vel aliter oppressum, vel expulsum de re sua, quilibet tertius potest impune, etiamsi sit priuatus homo, & non solum amicus, sed etiam penitus extraneus. nu. 27. disp. 1.* 449
- Defensio ubi est permessa, ibi etiam sunt conuocandi amici ad defendendum. ibid. num. 27. fol. 449. & numero 39.* 451
- Defensionem potest laicus implorare à Iudice seculari contra clericum, qui ipsum expulsi de possessione sua. ib. num. 33.* 452
- Denunciatio ad domum facta, praesumptionem scientiae inducit. repet. l. is potest. num. 294.* 455
- Dele. aut principis potest mandare Ordinario ut suam sententiam exequatur. n. 4. s. & 10. disp. 1. 445. & 446*
- Delegatus princeps potest multare executorum & punire unumquemque, impedientem suam iurisdictionem. ib. num. 7.* 446
- Delegatus princeps in causa sibi commissa, est maior quocunque Ordinario, & hoc quatuor intelligatur. ibid. num. 1. f. 445. & num. 40.* 458
- Delegatus princeps repraesentat personam principis, & eius uoce fungitur. ib. num. 6.* 446
- Delegatus princeps, an & quando teneatur exspectare secundam iustionem principis, & super sedere in exequendo. ib. num. 33.* 40
- Delegatus princeps habet merum, & mixtum imperium, & potest exequi sententiam suam, & excommunicare, & accipere manum militarem ab ordinario. n. 10. 476*

Delegatio

LEGVM REPET R. MARANTÆ.

Delegato volenti exequi sententiam nullam, potest resisti. ib. nu. 25. 448
Dignior censetur ille, qui pronomiatus est in disputationibus. nu. 31. disp. 2. 457
Dignitas maior est illa qua acquiritur à principe, quàm qua ab inferiori. ib. nu. 32. ibid.
Dominium nostrum sine facto nostro, an & quando à nobis auferrè possit. nu. 49. disp. 8. 489
Dominium an transferatur ex contractu à lege prohibito. num. 17. disp. 9. 495
Dominium rei vendita sub conditione, an transferatur si tradatur pendente conditione. ib. nu. 17. ibid.
Dominium res alienata contra prohibitionem iuris congruat, an transferatur. ib. nu. 13. & 17. 494. & 495
Donatarius cui sunt donata res empiria, an teneatur iure congrui. ib. nu. 4. §. 493. & nu. 18. 27. 495. & 496
Dominus post litem contestatam non potest citari, neque ut contumax reputari. repet. l. si actor. nu. 6. 552

E.

EMPHYTEUSIS quando & quatenus, uni filiorum prælegari possit repet. l. ut pet. §. nu. 30. 515
Emphyteusis data patri pro se, & liberis, computatur in legitimam, & quare. ib. nu. 28. & seq. fallit. nu. 31. & seq. ibid.
Emphyteusim, seu feudum per patrem pro se, & filijs quæsitum possidens, adijse non dicitur. ib. nu. 60. 519
Emens fundum sui in continentis donet, præsumitur facere in fraudem iuris congrui, & habet tunc locus ius congrui contra donatarium. nu. 13. 14. disp. 9. 494
Emphyteusis finita debet renouari, descendentes illius, qui primo habuit, alias potest appellari. nu. 31. disputat. 8. 487
Excommunicatus an sit testabilis. repet. l. is potest. nu. 128. & 129. 526
Exceptio litis pendentiæ, an obstat contra executionem instrum. nu. 3. disp. 6. 471
Executio iniusta potest indistinctè impediri, quando est irretractabilis. nu. 36. disp. 1. 450
Executor merui, non potest cognoscere de iustitia, vel iniustitia causa. ib. nu. 12. 446
Executori modum exequendi, excedenti potest de facto resisti. ibid. nu. 28. 449
Exheredatio facta de filijs, non nocet nepotibus, quando filij moriuntur ante testatorem. nu. 10. & 11. disput. 1. 500
Extensio non fit in correctorijs, ex identitate rationis, nisi ratione peccati euitandi. n. 6. & 15. disp. 9. 49. & 494
Extensio in correctorijs fit ad similem casum, quando unica tantum ratio potest assignari. ib. nu. 32. 597

F.

FACTVM alienum perunciatum, scire præsumitur. repet. l. is potest. nu. 3. 13. 547

Factum alienum scire præsumitur, qui ad commodum agit. ib. nu. 29. 545
Fama quatenus impediatur actum gerendum. ib. n. 321. 548
Fame ubi contraria, statur illa, qua venit à personis dignioribus. ib. nu. 326. ibid.
Feudum quando retineri possit, repudiata hereditate. ib. nu. 28. & 29. 516
Feudi inuestitura tenetur heres habere ratam, etiam si inuestiens moriatur, antequam feudum sibi aperiat. nu. 40. disp. 10. 506
Fides hosti seruanda non est. nu. 19. disp. 6. 473
Fideiussoris contractus duas producit obligationes. ibid. nu. 12. 472
Fideiussoris contractus dicitur damnosus pro fideiussore, ad eò, quod per hoc censetur dilapidare bona sua, eo ipso, quod fideiubet. ib. nu. 13. 473
Fideiussorem dare promittens, tenetur ad interesse, si non det. nu. 5. 14. disp. 7. 477. & 478
Filia an possit petere se adæquari eius sorori, qua habuit maiorem dotem. nu. 23. disp. 10. 503
Filia dotata à patre, non potest dicere, se incongruè dotatam, non obstante quod sint aucta facultates patris, tempore mortis, quia potuerunt etiam diminui. ibi l. nu. 21. 502
Filia dotata non excluditur per nepotem ex filio, præmortuo, post mortem patris, ante aditam hereditatem, non obstante transmissione. ib. nu. 27. 504
Filia dotata à patre, semper censetur congruè dotata, etiam si habeat minus legitima. ib. nu. 21. 502
Filia an excludatur à successione materna. ib. n. 28. 504
Filia exclusa per statutum, vel per renunciationem à bonis patris, succedit una cum nepte, ex filio masculo, præmortuo, viuo patre: secus si post patrem moriatur. ib. num. 17. 502
Filia exclusa per cons. Regni, debet congruè dotari, & dos non debet esse minor legitima. ib. nu. 10. ibid.
Filia, mortua matre, subintrat eius locum, & succedunt avunculi, ex persona propria, non ex persona matris. ib. nu. 9. & 12. f. 500. & nu. 44. 507
Filia, qua renunciauit patri, & fratribus, de non succedendo, nec ex testamento, nec ab intestato, potest succedere nihilominus ex testamento. ib. nu. 25. 503
Filia qua renunciauit bonis paternis, & legitima; propter dotem, si pater in suo testamento instituit eam in vno tarento, potest petere supplementum legitima, ex causa testati, non obstante renunciatione. ib. n. 26. ib.
Filia qua renunciauit bonis paternis, maternis, & fraternalibus, si moriatur ante fratrem, superstitibus filijs, deinde moriatur frater, an filij succedant, non obstante renunciatione matris. ib. nu. 1. 499
Filia qua renunciauit bonis, succedit nihilominus patri, morienti sine alijs filijs, nisi faceret testamentum, & alium heredem faceret. ib. nu. 14. 15. 501
Filia, qua primo iurat, non renunciare, si postea renunciet cum iuramento, non præiudicat secundum iuramentum. ib. nu. 43. 507

Filia

INDEX IN DISPVT. ET

<i>Filia renuncians bonū paternis cum pacto, quamuis ambo, potest nihilominus petere legitimam, nisi specialiter legitima renunciauerit. ib. nu. 19</i>	502	<i>Fraus presumitur in actu ex celeritate temporis. num. 23. & 24. disp. 9.</i>	496
<i>Filia renuncians hereditati paterna, si enormissimè laudatur, ut quia pater est valde diues, potest contrahere, petita absolutioe à iuramento. ib. n. 42.</i>	507	<i>Fructus legitima debentur à die mortu patris, unà cum ipsa legitima. nu. 24. disp. 10.</i>	503
<i>Filia renuncians successioni paterna, materna. & fraternæ: censetur renunciare sub conditione: si successio sibi deferatur. ib. nu. 8. & 13.</i>	500. & 501	<i>Fructus tenetur restituere emptor bonæ fidei, qui emisit ab eo, qui tenebatur ad fructus. nu. 19. disp. 9.</i>	495
<i>Filia renuncians successioni patris & legitima, potest succedere patri ex testamento: idem si sit exclusa per statutum. ib. nu. 21.</i>	503	<i>Fures nocturni puniuntur extra ordinè. n. 4. disp. 3.</i>	462
<i>Filia semel exclusa à bonis patris, censetur perpetuo exclusa. ib. nu. 15</i>	501	<i>Furiosus faciens actum, presumitur furore fecisse. repet. l. si potest. nu. 140.</i>	527
<i>Filia si renunciat bonis paternis tantum, an ista renunciatio sit alicuius utilitatis, maxime in Regno. ibid. num. 14.</i>	ibid.	<i>Furor & Fatuitas quomodo probentur remissive. ib. nu. 136. 141. 142. 143.</i>	ibid. & 528.
<i>Filia si renunciet bonis etiam fraternis, mortuo uno fratre, succedunt alij fratres, vel orores, expulsa renunciante, sed mortuis omnibus fratribus, & sororibus, ipsa succedit, non obstante renunciatione. ib. n. 29.</i>	504	G.	
<i>Filius non potest feudum habere ex pacto, & prouidentia, si repudiet hereditatem patris. num. 4. & 30. disp. 10.</i>	500 & 50	<i>GABELLARIUS anni precedentis praesertur nouo uisitato si tantundem offerat, quantum nouus. nu. 41. disp. 8.</i>	488
<i>Filius, uiuente patre, nullum habet ius in bonis eius. ibid. num. 22.</i>	505	H.	
<i>Filius manens in societate, per patrem in iura, eius hereditatem adijse existimatur. repet. l. si potest n. 76. 20</i>	513	<i>HÆRES an ligetur iuramento defuncti. disput. 10. num. 39.</i>	506
<i>Filius inlicitus in re certa, excluditur à cohære de uniuersali, à iure patronatus. ib. nu. 34.</i>	515	<i>Hæres tenetur habere ratum factum defuncti, nam potest defunctus obligare ipsum, & eius bona. ib. n. 2. 499</i>	499
<i>Filius ad eundem hereditatem cum beneficio inuentarij, habet feudum liberum. ib. nu. 40.</i>	516	<i>Hereditas ut possit adiri, quid requiratur. repet. l. si potest. num. 10.</i>	513
<i>Filius possunt acceptatâ Emphyteusis, patri pro se, & liberis data, hereditatem repudiare. ib. nu. 22.</i>	513	<i>Hereditas debet vel tota adiri, vel tota repudiari. ibid. num. 18.</i>	ibid.
<i>Filia dotata, exclusa ab hereditate paterna per filium, an in Emphyteusim succedat. ib. nu. 24.</i>	514	<i>Hereditaria cedens, donans, &c. adire uidetur. ibid. n. 54. & 55.</i>	518
<i>Filius Emphyteusim datam patri, pro se, & liberis non computat in quartam. ib. nu. 27.</i>	ibid.	<i>Hæres manumittens seruum hereditarium, adijse putatur. ib. nu. 79.</i>	520
<i>Filius expensas funebres faciens, adijse creditur. ibid. numero 82.</i>	520	<i>Hæres agens utrum declarare debeat, ex quo capite testatus vel intestatus agat. ib. nu. 186.</i>	532
<i>Filius facti cens vel transgens super morte fratris occisi, an & quatenus adijse debeat. ib. nu. 83.</i>	ibid.	<i>Hereditatem sibi delatam si ius eam transmittit. ibid. nu. 268.</i>	543
<i>Filius conferens bona cum fratre, quatenus adijse presumatur. ib. nu. 84.</i>	ibid.	<i>Hæres extraneus scire testamenti contenta praesumitur. num. 314.</i>	547.
<i>Filius sine consensu patris iudicij officium extraordinariè implorare potest. ib. nu. 9.</i>	512	I.	
<i>Filius intra duos annos transmissus ius deliberandi. ibid. num. 12.</i>	523	<i>IMPERATOR est dominus totius mundi, & omnium rerum temporaria. & potest imponere legem, quam uult in hys rebus. nu. 27. disp. 8.</i>	486
<i>Filius quando sine iussu patris adire hereditatem possit. ib. nu. 11.</i>	526	<i>Infans nomine carentis tutore, quolibet bonorum possessor petere potest. repet. l. si potest. nu. 11.</i>	512
<i>Fiscus habens rem communem cum priuato, potest illam uendere in rem, inuito solo, qui socius praesertur omnibus in emendo. nu. 30. disp. 8.</i>	486	<i>Infans ex potentia sui iuris, hereditatem transmittit ad quoscunque hæredes. ib. nu. 12. ib. & nu. 134.</i>	527
<i>Fiscus tenetur rem sacre dotis confiscatam locare potius spiritibus iacerdotis quam extraneo. ibid. numero 32.</i>	487	<i>Infans an a iure, iudice auctore, possit. ibid. nu. 11.</i>	529
		<i>Ignorantia facti propriij in quibus rebus, & actibus praesumatur. ib. nu. 288. & seqq.</i>	545
		<i>Ignorantia qualiter probetur. ib. nu. 316.</i>	547
		<i>Ignorantia affinitatis pro scientia est. ib. nu. 312.</i>	546
		<i>Inhibito facta iudicij, operatur, ut processus postea per eum factus sit nullus. nu. 25. disp. 6.</i>	474
		<i>Inquisitio non fit in causa civilis, nisi contra ujurariū, & hoc</i>	hoc

LEGVM REPET. R. MARANTÆ.

Hoc qualiter procedat n. 10. disp. 3. & potest fieri per Iudicem Ecclesiastic. *ibid.* n. 11. 461

Instrumentum & contractus, in quo differunt, num. 8. disp. 6. 472

Instrumentum unum & idem, continens emptionem & donationem simul, pr. videtur in fraudem iuris congrui factum, quoad donationem, num. 4. disp. 9. 496.

Instrumentum, cum est nullum, omnes clausulae in eo contentae, sunt nullae num. 29. disp. 6. 474

Instrumentum Guarentigiae, an aequiparetur sententiae *ib.* num. 27. *ibid.*

Instrumentum, cum extrahitur in forma publica, debet interuenire consensus creditoris, & debitoris simul. *ib.* num. 18. 471

Instrumenti executio an impediatur per ex episcopi n. 1. quod metum causa. vel actio *ib.* n. 8. & 11. 471

Interrogatio ad rem, quae est in hereditate, non potest de re, dicitur. rep. l. de p. n. 47. 479

Interdicitur, qui liber & sibi praesentatur *ibid.* num. 337. 549.

Inuentio in occasione non est necessaria in portibus, quorum mater venunt iure bono frateris, & mortua est ante fratrem. n. 17. disp. 10. 506

Inuentarium operatur separa ratione bonorum, & quod heres non teneatur ultra vires necessitatis. *ib.* n. 37. *ibid.*

Iudex dicitur minister Dei n. 16. disp. 1. 477

Iudex ordinarius habet firmam rem iurisdictionem, sed delegatus Principis iurisdictionem. *ib.* n. 2. 485

Iudex iniuste exercens iurisdictionem dicitur inferre violenciam, & potest resisti. *ib.* num. 29. 429

Iudex inferior, non est cognoscere de facto superioris, & illud impedire, quando est notorie iniustum. *ibid.* n. 24. 438

Iudex procedens extrajudicialiter, dicitur procedere ut priuatus, & potest et impune resisti. dem quando procedi in negotio sibi non est immisso. n. 34. 15. & 42. disputat. 1. 451 & 451

Iudex unus, an tenetur exequi sententiam alterius, si ad requiratur. *ib.* n. 8. & 10. 446

Iudex potest moueri ad sententiandum, ex confessione sibi facta visu & ce. & ex aliqua scriptura sibi ostensa, licet in actis non reperiat descripta. *ib.* n. 9. *ib.*

Iudex Ecclesiasticus potest implorare brachium seculare, & si non imperat, excommunicat eum. *ib.* num. 8. & 26. 446. & 448

Iudex ordinarius, an possit resistere delegato exequenti sententiam suam. *ib.* num. 15. 447

Iudex in penam interrogandi non potest se extendere ultra potestatem sibi datam a lege. num. 11. & 15. disp. 1. 3. 461. & 462

Iuramentum metu extortum, in actu a iure prohibito, non obligat. num. 14. disp. 6. 475

Iuramentum iuris quem precise teneri ad factum. num. 1. & 9. disp. 7. 477. & 479

Iuramentum in contractu metriculoso seruari debet, nisi peratur absolutio. n. 9. disp. 6. 72

Iuramentum operatur, ut qui censetur magis deliberrate accedere ad actum, & cogitare omnes casus, qui in genere poterant cogitari. n. 8. disp. 7. 477

Iuramentum debet impleri in forma specificata. *ib.* n. 259. *ibid.* & 479.

Iuris appellacione, simpliciter venit ius Romanum, per antonomastiam. n. 28. & 30. disp. 2. 457

Iuris comunitatis appellatio in Regno venit ius municipale. *ib.* n. 18. 455

Ius accrescendi cessat, eum filia moritur in vita patris num. 16. disp. 10. 505

Ius congrui introductum de iure diuino n. 23. disp. 8. f. 1. & 2. et occurrit in tribus contractibus. *ib.* n. 2. disp. 9. 493

Ius congrui, in dicitur contra secundum emptorem ex parte, non contra venditorem, si iudicium. *ib.* num. 18. *ib.*

Ius congrui ab herede non contra eum, cui donata est res, per emptorem, vel permutata causa emptoris. n. 1. & 27. & 96. 493

Ius congrui, in dicitur contra singularem successorem, & quid si successus non possit. *ib.* num. 3. 493

Ius congrui, an habeat locum in clericis, agens contra clericum emptorem, qui successus est a clerico. n. 55. disp. 8. 491

Ius congrui non habet locum, cum clericus vendit clerico. *ib.* num. 5. 490

Ius congrui, si cessat per donationem, potest agi reuocatoria ex iure, quae in fraudem creditorum. n. 22. disp. 9. 496

Ius congrui competit ei, qui abebat rem vicinam, tempore venditionis, secus si illam emisset. num. 19. disp. 1. 5. 492

Ius congrui, habet locum, uti permutatio fit cum aliquali mercibus, quae per se statim venditur. n. 16. disp. 9. 496

Ius congrui, est prohibitorium a iure communi, & eius obseruatio dicitur iniuriosa. n. 4. disp. 8. 482

Ius congrui, an habeat locum in re iuratum, quae emissa rem ab Ecclesia vel pro Ecclesia. *ib.* num. 57. 491

Ius Longobardum, ex iudicis cognatione succedendo, & admittit filios natura eius. disp. 2. num. 20. 458

Ius Longobardum, an praeseruat iuri Romano in Regno, vel contra. *ib.* num. 1. f. 453. & num. 19. 455

Ius nobis quasi ius sine factio nostro a nobis auelli non potest. num. 46. 49. disp. 8. 484 & 489

Ius patronatus, non transit ad feminas renunciantes, vel statuto exclusas. *reper. l. in potest.* n. 35. 515

Ius patronatus adhaerens feudo transit in primogenitum. *ib.* num. 37. 516

Ius patronatus liberis si ius retinet, non adit ad hereditate, secus in iure patronatus Ecclesiastico. num. 32. & 33. fallit, num. 36. 515

Ius aduendi, non est in bonis nostris. num. 271. 543

Ius habens ad eum, non habet de necessitate ius deliberrandi, sed contra. n. 2. 9. *ibid.*

INDEX IN DISPV. ET

L.

LEGEM condere, est iurisdictionis, & è maximo imperio. nu. 27. disp. 3. 486

Lex Imperatoris, qua non tractat materiam spirituales nec obuiat Canonibus, seruanda est etiam in foro Ecclesiastico n. 17 20. 47 disp. 8. 484. 485 & 489

Lex Regni transfertur cum ipsa translatione Regni. nu. 10. 15. disp. 2. 454

Lex quamuis dura & iniusta seruanda est. ibid. num. 17. ibid.

Libellus si interuenit in causa in qua non requirebatur, non debet ordinari de iudiciis illa causa. nu. 2. disp. 4. 464

Libellus ineptus, nihil uisus in causa, in qua non requirebatur. ib. nu. 7. ibid. & procedit in casu summaris. repet. l. u. p. test. nu. 195. 513

Libellus generalis, in summaris admittitur parte non opponente ib. nu. 197. ibid.

Libelli uerba impropriantur, quo saluetur libellus. ibidem num. 14. 512

Legitima non consideratur in uita patris, sed in ea habetur respectus ad tempus mortu. numero 22. disp. 10. 503

Legitima fructus possunt peti in omnibus casibus, ubi potest legitima peti super bonis alicuius ibid. nu. 24. ibid.

Legitima supplementum p. test. peti, non obstante, quod legauerit aliquis pro legitima, cum clausula: quod prius peti non possit. ib. nu. 19. 502

Littera Principis iniusta scribentis, an sit obediendum. nu. 19. 20. 21. disp. 1. 447

Litis pendencia coram uno Iudice, impedit eam agitari coram alio. nu. 23. disp. 3. 474

Legatum non potest pro parte repudiari, & pro parte acceptari. repet. l. u. p. test. nu. 20. 513

Legatarius electionem habet in legato incerto rei certa. repet. l. si actor nu. 10. 516

Liber homo qualiter quis probetur. ib. nu. 273. 543

Locans rem hereditariam, hereditariam adusse dicitur. ib. num. 82. 520.

M.

MARITVS qui promisit curare eum effectus, quod uxor sua renunciet bonis paternis, &c. an si fecit, quod potuit, excusetur, si uxor noluit renunciare. n. 1. disp. 7. 477

Maritus si teiubens dicitur uergere ad inopiam, & uxor potest repetere dotem. nu. 13. disp. 6. 473

Mater, etiam naturalis, transiens ad secunda uota & non petens tutorem, nec rationem reddens perdit ius successionis. & ibi uide plures ampliat. & limit. repet. l. u. p. test. nu. 219. usque ad nu. 251. & 252. 537

Mater secundum facta uisua, an reassumat tutelam ib. num. 253. 540

Masculinum non concipit femininum in contractibus, quod limita. ib. nu. 25. 514

Martus, disfurti conjugue, e iurendo dotem post annum, censetur nomine infantis relictæ, adusse hereditate matris ib. nu. 56. 518

Monachus minoris institutio, est i. so iure nulla. ib. nu. 212. 526

Monachus acquirit hereditatem, & quomodo, ibid. nu. 10. 526

Mortuus, presumitur sine liberis decessisse. ib. nu. 200. 533

Motum iustum inducit solus uultus terribilis Officialis. nu. 17. disp. 6. 473

Metus uani, non est in consideratione. n. 43. disp. 8. 488

N.

NATVS ex concubina retenta in domo concubinae. filius dicitur. repet. l. u. potest. nu. 332. 549

Natus expedita aqua, non presumitur filius. ibid. nu. 333. ibid.

Natus in domo, quibus casibus mariti filius non presumatur. ibid. nu. 234. ibid.

Nepos praeteritus ab auo, rumpit testamentum, cum filius moritur ante annum. disp. 10. nu. 10. 11. 500

Nepotes ex filia cum agitur de uocatiõne, ac omnia excluduntur stantibus masculis, siue filia mortua sit, & suo patre, siue non, siue renunciauit, siue non, & hoc per constitutum in aliquibus ib. nu. 30. 504

Nepotes an succedant in bonis aut matris, non obstante renunciatione matris, cum mater moritur, uita autã. ibid. nu. 32. 505

Nepotes ex filia, excluduntur per statutum, uel per renunciationem, succedunt, quando masculi sunt mortui uino patre. ib. num. 11. ibid.

Nepotes ex filia excluduntur, si sunt heredes matris. ib. num. 5. 500

Nepus ex filio, non excluditur per annam à successione aut. ib. nu. 17. 501

Nepus ex filio excluditur per patruum suum à successione aut. ib. nu. 7. ibid.

Nominatio principalis liberat conuentum. repet. l. si actor num. 73. 563

Notarius ultra clausulam, non tenetur edere legatario. repet. l. u. potest. nu. 260. 542

Notario non creditur de his, quae consistunt in an: m: contractuum nu. 35. disp. 6. 475

Notarius cen: etur rogatus, ut asponat clausulas consuetas, in instrumento ib. nu. 1. 472

Notarius unius Comitatus potest facere instrumentum in alio, uolento domino illius nu. 15. disp. 2. 454

Nullitatis exceptio, quae oritur ex instrumento, non censetur sublata per statutum, omnes exceptiones tollens. nu. 33. disp. 6. 475

O.

OBLIGATVS ad factum, tenetur ad interesse p. p. moram, non ante. nu. 13. disp. 7. 473

Obligata

LEGVM REPET. R. MARANTÆ.

Obligatio rei mea, facta meo nomine me ignorante, si
 ratiſicerur à me, poſtquam ego obligavi omnia bona
 mea alteri, an noceat mea ratiſicatio ſecundo credi-
 tori. nu. 10. diſp. 9. 494

Obligatio diuerſis bonis penes diuerſos, quemlibet conue-
 nire poteſt repet. l. ſi actor. nu. 38. 556

Occuſus præſumitur ab eo, qui plerimum illum locum
 frequentabat repet. l. u poteſt, nu. 302. Et 303. 546

Occultans quadam bona, Et repudians poſtea, pro ad-
 eunte habetur. ib. nu. 87. 522

Opinionem communem, non debemus relinquere pro-
 pter nouam præſentiam vnius Doct. Et iudex qui non
 ſequitur communem opinionem facit litem ſuam. n.
 38. diſp. 10. 506

Odinarium remedium, facit ceſſare extraordinarium.
 nu. 14. diſp. 1. 447

Ordo poſitus gratia exempli non eſt ſeruandus. nu. 2. 5.
 diſp. 2. 456

Ordo ſcripturæ non attenditur, cum perturbat ordi-
 nem neceſſitatis. ib. nu. 27. Et cum mens diſponens
 eſt certa. ib. nu. 21. ibid.

Ordo ſcripturæ designat ordinem obſeruantie. Item dat
 regulam, Et ordinem intellectus. Et ſi repugnantur
 duo instrumenta, in eadem charta, præſumitur
 prius illud quod præcedit. ib. nu. 20. 455.

P.

Pæna cenſetur approbare leges laicorum, eum ſunt
 rationabiles nu. 18. Et 2. diſp. 2. 481. Et 186

Pænam ſuccedit loco legitime, Et non debet eſſe
 minus legitima. nu. 20. diſp. 10. 502

Pater habens plures filias, an poſſit maiorem dotem dare
 uni quam alij. ib. nu. 23. 503

Patruſia, ſe pro hærede, ſuo nomine gerentis, alicuius
 iudicat aditionem repet. l. u poteſt, nu. 71. 520

Petitio hæreditatis, an detur contra titulo poſſiden-
 tem, cum titulus ſuit habitus ab eo, qui poterat
 petitione hæreditatis conueniri. numero 20. diſp. 9.
 495.

Pæna acerrima, accipitur pro morte naturali. num. 2.
 diſp. 3. 460

Pæna applicanda fiſco, exigitur ultra intereſſe partu.
 nu. 26 diſp. 7. 480

Pæna arbitraria puniri debet omnis, qui delinquit con-
 tra prohibitionem legis, cum lex certam pœnam non
 irrogat. nu. 19. diſp. 1. 469

Pæna cogeri poteſt ob delicti frequentiam. ibid. num. 16.
 468.

Pæna capitalis, intelligitur altero de tribus modis, Et
 in dubio intelligitur de minori. nu. 7. diſp. 3. 491

Pæna conuentionalis hodie non exigitur, niſi quatenus
 eum intereſſe concurrat, Et an exigatur in foro con-
 ſcientie. nu. 26. diſp. 7. 483

Pæna illa irrogari debet, quæ magis timetur. numero
 17. diſp. 5. 468

Pæna extraordinaria irrogatur, cum proceditur per in-
 quiſitionem de iure canonico. nu. 5. diſp. 3. 461

Pæna iniuria poteſt ſe extendere, vſque ad mortem, quan-
 do hoc deſiderat criminu magnitudo. ib. nu. 17. 462

Pæna minor debet eligi per iudicem in arbitrarijs. ibid.
 num. 9. 468

Pæna mortis poteſt irrogari, cum lex dat amplum arbi-
 trium, vſque ad mortem. ib. nu. 9. 10. ibid. Et in illis
 delictis, in quibus lex inducit pœnam corporalem, vel
 pecuniariam ad arbitrium iudicis. Secus ubi dat ar-
 bitrium ſimpliciter. ib. nu. 19. 468

Pæna mortis irrogatur ei, qui dat alapam Officiali. ibid.
 num. 13. 462

Pæna mortis, non poteſt imponi, cum lex loquitur per
 verbum, moderari. ib. nu. 11. 461

Pæna mortis, non poteſt irrogari cum flatum dicit,
 ad pœnam mille aureorum, vel aliam arbitrio iudi-
 cis. ib. nu. 3. 469

Pæna mortis, an poſſit irrogari in arbitrarijs. ibid. nu. 1.
 ibid.

Pæna mortis, nunquam imponitur in delictis non cog-
 nitiuatis. ib. nu. 8. Et 16. 461. Et 462

Pæna publicationis bonorum, non poteſt irrogari vrgere
 arbitrij nu. 3. diſp. 3. 469

Pæna cum promittitur, ſuccedit loco intereſſi, Et quid
 ſi plus ſit in pœna, quàm in intereſſe, vel contra. nu.
 28 diſp. 7 420

Praueniſionis exceptio eſt declinatoria. nu. 26. diſp. 6.
 471.

Prius ſemper præſumitur moueri ex iuſta cauſa, Et
 eius ſola voluntas habetur pro cauſa. nu. 33. diſp. 1.
 450.

Procurator in criminalibus an Et quando admittatur.
 diſp. 6. nu. 32. ibid.

Primogenitus nepos an excludat patrum ſecundo geni-
 tum in primogenitura. repet. l. is poteſt, nu. 258.
 541.

Praſumpta de iure debent allegari, Et poſſunt allegari,
 etiam poſt concluſum in cauſa. ibid. nu. 92. Et 93. 522

Poſſidens rem hæreditariam, an cenſetur adyſſe. ib. nu.
 57. 58. 59. 60. Et ſeq. 518

Preſentia in actu præſumi facit ſcientiam. nu. 309. 546

Procurator inuito actore, pro principali non reſpondet
 poſſionibus. repet. l. ſi actor. nu. 84. 583

Procurator qui ſit. ib. nu. 1. Et quomodo conſtituatur.
 nu. 2. 554

Procurator in rem ſua dupliciter qui dicitur. n. 13. 552

Procurator ante litem conſtitutus non ſubiicitur pro-
 curatorem, ſine ſpeciali mandato. ib. nu. 5. Et 8. ibid.

Procurator in rem ſuam, an verè procurator dici poſſit.
 ib. num. 18. 553

Proſpillus non habens tutorem, auctoritate Iudicis adire
 poteſt. repet. l. is poteſt, nu. 100. 529

Promittens ſe cui curam, Et facturum, tenetur ſolum
 facere ſuam diligentiam. ſine fraude, Et bono ſine, ut
 promiſſum impleretur. diſp. 7. nu. 16. 20. 476. Et 477

INDEX IN DISPUT. ET

Promittens factum alienum sub pœna, an excusetur à pœna vel ab interesse si fecit, qui quid potuit. ib. n. 11. 12. 17. 18. *ibid.*
Premi tens pro alio, de iudicio sisti, tenetur ad interess. ib. num. 4. 477.
Promittens factum alienum tenetur solum adhibere illam operam, quam potest. ib. n. 15. 478.
Promittens praesentare a'iq' em sub pœna, tenetur ad pœnam, si non praesentet. ib. n. 2. 479.
Promittens factum alienum iuramento, an excusetur propter difficultatem. ib. nu. 10. *ibid.*

R.

RENUNCIATIO filii in bonis paternis, maternis, & frater is, qualiter debeat fieri, ut noceat nepotibus & de eius forma & cautela. diffout. 10. num. 44. 507.
Renunciatio filii in bonis paternis non excludit eam à iure esse frateris. ib. n. 16 & 38. 501. & 506.
Renunciatio filii in bonis maternis prodest fratribus. *ibid.* num. 28. 504.
Renunciatio filii in bonis patris, habet locum, si masculi nolint succedere patri, alias si eius. ib. n. 15. 501.
Renunciatio filii in bonis paternis censetur fieri in favore matris, unde illi mortuus, vitu patre, succedit, non obstante renuntiatione. ib. n. 15. *ibid.*
Renunciatio matri, non nocet filiis in parte propria filii sui, quod non habent ex persona matris. *ibid.* n. 34. 500. & 505.
Renunciatio quae fit per contractum & talis in se potentior, quam illa, quae fit simpliciter. *ibid.* n. 6. 500.
Repudiatio sui duplici modo. repet. l. is potest, n. 95. 96. 97. 512.
Repudiatio, & absentio quomodo differant. *ibid.* n. 15. 52.

Repudiatio hereditatem patris, & post per interpretatam personam eandem emens, adesse iudicatur. *ibid.* n. 26. 522.
Repudiatio primò hereditatem, & post rem aliquam ex ea p'ficiens pro adeunt. est. *ibid.* n. 89. *ibid.*
Repudiare, an filius possit hereditatem, res ante legitima. *ibid.* n. 62. 519.

S.

SACRILEGIUM pœna quae fit n. 15. disp. 3. 465.
Seruo ante editionem mortuo, nisi si acquiritur domino. repet. l. is potest nu. 205. 535.
Seruus qui in se acquiritur domino. *ibid.* n. 210. 543.
Seruitus non super actore hypothecaria, praesudicatur. *ibid.* n. 27. n. personal. num. 4. disp. 0. 472.
Serui succedat frater in bonis paternis, non obstante, quod renuntietur in bonis paternis, quia tunc non de iure sua hereditate, sed frater. *ibid.* n. 18. 2. disp. 10. cor. & 04.
Serui non in bonis patris, vel patris, existant frater. *ibid.*

sculo, quando fuit dotata, & hoc secundum consuetud. Neapol. tantum. *ibid.* n. 29. 504.
Soror dotata à fratre si renunciauit bonis fraternis, excluduntur eius filii à successione dicti fratris, siue mortuatur ante, siue post eorum mater. *ibid.* n. 33. 505.
Statuta & leges laicorum, an ligant clericos. n. 2. & 3. disp. 8. & n. 10. 12. *ibid.* 482 & 86.
Statuta laicorum approbantur per Papam, quando sunt rationabiles. *ibid.* n. 18 & 27. 485 & 489.
Statuta non includunt personas non subditas. *ibid.* n. 15. 484.

Statum excludens feminas propter masculos, censetur excludere etiam feminam monialem. n. 26. ai p. 8. 486.
Statum, quo prohibentur laici negotiari cum clericis, non valet. *ibid.* n. 1. & 25. 453. & 489.
Statum Principes secularis coactum per personam non ligat clericis. *ibid.* n. 8. 483.
Statum ligat clericos, quando iniecit vinulum ante clericatum. *ibid.* n. 26. 486.
Statum prohibens ut vendat non subditis, non includit clericum. n. 12. disp. 8. 485.
Statum, ut res vendatur consorti, ligat clericos. *ibid.* num. 34. 487.
Statum requiritur in usu donatione, operatur ut non valeat donatio laici, a laico sine illa. *ibid.* n. 17. 483.
Statum in quo dicitur non sit alienare extra filios, non valet, si non sit in bonis matris. *ibid.* n. 24. 485.
Statum in quo dicitur non sit alienare extra filios, non valet, si non sit in bonis matris. *ibid.* n. 24. 485.
Summariæ causa, in stat. ordinariæ ex voluntate patris. n. 11. 12. 462. & 466.

T.

TESTAMENTUM condens super hereditate eam adijedicatur. repet. l. is potest, nu. 50. 517.
Testes super morte examinari possunt, parte non citata. num. 142. 532.
Testamentum clericis non eget solennitate statuti, c. 25 in eo institutum est alius clericus num. 51. disp. 8. 490.
Testamentum debet habere solennitatem statuti etiam si in eo instituitur clericus. *ibid.* n. 38. 483.
Testamentum in scriptis si non valet, an valet ut nuncupatum. nu. 0. & 1. disp. 4. 464.
Testamentum mulieris si in iure communi, si non valet, an valet iure militari. *ibid.* n. 6. *ibid.*
Testamentum mulieris, an valet sine Mundua'di. n. 37. n. disp. 2. 453.
Testes inhabiles prostant infirmationem in casibus, in quibus non requiruntur. nu. 8. disp. 4. 464.
Traditio iudicialis non habeat causam precedentem habitam non valet. n. 36. disp. 8. 487.
Tortura an possit invocari in crimine usurarum. num. 23. disp. 5. 470.

LEGVM REPET. R. MARANTÆ.

<p><i>Transigens cum legatarijs, adire dicitur. n. 68.</i> 519</p> <p><i>Tutor vel curator, non potest ante litem contest. procuratorum dare. repet. l. si actor. n. 9.</i> 552</p> <p><i>Tutor describens aditionem hereditarij in inventario, adire dicitur. repet. l. is potest, n. 75.</i> 520</p> <p><i>Tutor ingrediens feudum hereditarium, adisse dicitur. ib. n. 67.</i> 519</p> <p><i>Tutor sine pupillo adire non potest, nisi, &c. ib. num. 147. & 149.</i> 529</p> <p style="text-align: center;">V.</p> <p>VASALLVS tenetur defendere dominum in bello iniusto, non autem, eum dominus iniuste preliatur. num. 32. disp. 1. 450</p> <p><i>Vendere rem suam alteri, iniustus quis non compellitur. n. 4. disp. 8.</i> 42</p> <p><i>Vicinus quis dicatur repet. l. is pot. s. r. 100.</i> 545</p> <p><i>Vicinus admittitur ad agendum iure r. r. g. vii, non obstante donatione, vel permutatione. num. 28. disp. 9.</i> 497</p>	<p><i>Vsura est delictum punibile, & super eo potest procedi per inquisitionem, & accusationem, per Iudicem Ecclesiasticum. n. 4. disp. 5.</i> 466</p> <p><i>Vsuryuctus duplex, casualis, & formalis. repet. l. is potest, num. 212.</i> 536</p> <p><i>Vsurarum crimen in Regno est publicum, & quilibet admittitur ad accusandum n. 5. disp. 5.</i> 465</p> <p><i>Vsurae sunt permissæ de iure civili. ib. n. 6.</i> ibid.</p> <p><i>Vsuarus pauper qui non potest restituere, an teneatur, in aliquo. ib. n. 9. & n. 12.</i> 467. & 469</p> <p><i>Vsuarus potest excommunicari, si non restituit. vsuras. ibid. num. 2.</i> 466</p> <p><i>Vsuarus, an possit peculiariter puniri. ibid. num. 17. 468. & puniatur tribus pœnis, de iure Canonico. ib. num. 8.</i> 467</p> <p><i>Vsuarus, restitutus vsuris, an teneatur ad aliud. ibid. num. 9.</i> ibid.</p> <p><i>Vsuarus an possit criminaliter puniri. ib. d. num. 7. 12. & 13.</i> 467 & 48</p> <p><i>Vsuarus, an possit torqueri statibus iudicij. ib. n. 23.</i> 479</p>
---	--

FINIS INDICIS DISPVT. ET LEGVM REPET. R. MARANTÆ.

INDEX IN PRACT. ET
DIFFERENTIAS IVRIS IOANN.
DE ARNONO I. C.

<p>A.</p> <p>ACTOR quando ut consumax puniatur, & quovodo. c. 21. nu. 1. 573</p> <p>Actor sequitur forum Rei. Excipe ut nu. 2. c. 11. nu. 1. 569</p> <p>Agnarius quomodo se geret in ordinandis & presentandis processibus. c. 56. num. 1. 581</p> <p>Accusans quempiam & non probans puniatur similitudine supplicij. diff. 35. 587</p> <p>Alienantes aliquam rem causa mutandi iudicij, incurat in vultum litigiosij post lit. concess. diff. 10. 589</p> <p>Appellans habet annum ad persequendam appellatio- nem. vel ex causa biennium. diff. 84. 592</p> <p>Appellatio sum ab interlocutoria quam diffinitiva in- tra decennium interponenda. cap. 61. nu. 1. 582</p> <p>Appellatio quando viva voce interponi possit & quando inscriptis facienda. c. 62. nu. 1. 584</p> <p>Appellatio intra quod tempus introducenda, remissiva. c. 63. nu. 1. 584</p> <p>Arrestati: bona alicuius incurrit penam de iure Civi- li. diff. 70. 590.</p> <p style="text-align: center;">C.</p> <p>CAUSA criminalis dicitur ubi poena venit appli- canda sibi, de iure Regni secus. diff. 74. 591</p> <p>Causa omnes regulariter sunt ordinata, de iure Regni summarie. diff. 81. 591</p> <p>Causa privilegiata à iure qua. c. 6. nu. 2. & seqq. 567</p> <p>Causa reconventionis quomodo tractanda. c. 31. nu. 4. 566</p> <p>Causa breviores non exigunt sententiam in scriptis fe- rendam. diff. 24. 586</p> <p>in Causis privilegioris iudicij ordo non servatur c. 6. nu. 1. 567</p> <p>Citatio die feriatum facta, utrum ardeat reum ad compa- rendum die non feriatum. c. 16. nu. 1. c. 7. nu. 1. f. 71. Et quando procedat, aut teneat. c. eod. nu. 2. 581</p> <p>Citatio peremptoria continens 3. terminos, sufficit uni parere. c. 15. nu. 5. 570</p> <p>Citatio quotuplex & per quos fiat. cap. 14. nu. 1. 3. c. 5. 6. 581</p> <p>Citatio per ipsum iudicem facta, vim habet perem- ptoria. c. 14. nu. 2. 581</p> <p>Citatio quater fit. c. 15. nu. 1. 581</p> <p>Citatio prima an habeat effectum peremptoria: & quando. c. 15. nu. 2. 3. 581</p>	<p>Citatio effectus. c. 11. nu. 3. 569</p> <p>Citatio facta ut decima die compareas: an dies cita- tionis facta computetur in termino. c. 18. nu. 1. 571</p> <p>in Citations peremptoria tres termini pro uno cen- sentur. c. 15. nu. 6. 7. 570. & 1</p> <p>in Citations si non apposita sit certa hora comparitio, an iudici per integrum diem expectandum sit. c. 9. nu. 1. 572</p> <p>à Citations peremptoria quando appelletur. c. 15. nu. 3. 570.</p> <p>reus Citatus in citacione, & primum tertia com- parens, an sit in expensas condemnandus. c. 11. nu. 2. 581</p> <p>Citatus in iudicio coram maiori auditorio, potest de- jectere inchoatam litem coram minori iudice. diff. 41. 588</p> <p>Clericus ad omnia officia, & quacunq; re debet conue- ni i coram iudice suo Ecclesiastico. diff. 19. & 12. f. 516 & d. ff. 73. 590</p> <p>Clericus criminatus gaudet privilegio clericali, de iure Regni secus. diff. 90. 592</p> <p>Clericus in iudicio seculari potest reconueniri, & quan- do respondere teneatur. c. 31. nu. 2. 576</p> <p>Clericus an possit reconueniri à laico in foro seculari. diff. 92. 592</p> <p>Commissary Iurisdictione per citationem perpetuatur. c. 13. nu. 2. 589</p> <p>Confessio iudicialis habet vim sententia diffinitiva. c. 25. nu. 1. f. 579. Fallit ibi nu. 2. 581</p> <p>Confessio de se crimen, contra socios, non creditur, de iure Regni secus. diff. 59. 590</p> <p>Contumax ut quis efficiatur in ultimo termino quid faciendum. c. 20. nu. 1. 572</p> <p>Contumax, in criminalibus, non tamen intra annum de contumacia puniatur, quis si compareat, & praestet cautionem de stando iure amittitur. diff. 11. 587</p> <p>Consumax in criminalibus post annum etiam habet fa- cultatem si defendendi. diff. 32. 581</p> <p>in Criminalibus licet transgredere quando eaque. diff. 36. 581</p> <p>in Criminalibus admissus procurator in multis causis. diff. 99. 593.</p> <p style="text-align: center;">D.</p> <p>DVELLUM est in utroque iure prohibitum. De iure Regni permissum in duobus casibus. diff. 9. 583</p>
--	--

DIFFERENT IO. DE ARN.

B.

EXAMINATIO non committitur sine audientia testium in criminalibus. diff. 46. 583
 Exceptio si i. nonnu. in pedr. litis contestationem. diff. 42. 592
 fol. eodem & litis. ingressum. diff. 95. 592
 Exceptio recu. ationis iudicis licet sit aliis dilatoria. tam en si de nouo superuenit. post lit. contest. admittitur. de iure Regni secus. diff. 76. 591
 Exceptio excommunicationis opposita in iudicio probatorum in iura octo dies de iure Regni secus. diff. 91. 592
 Exceptiones dilatorias potest quis proponere & probare usque ad sententiam. diff. 43. 588
 Exceptiones replicat. duplic. non sunt de substantia iudicij. c. 5. nu. 2. 567
 Exceptionum dilatoria possunt quandocunque probari post lit. contest. diff. 38. 587

F.

FAMA in iudicio inquisitionis seruit loco Actoris c. 2. nu. 1. 566
 Feudum alienans an istis feudum: de iure Regni secus. diff. 57. 589
 Filius debet alere patrem, & econtra. diff. 34. 587
 Filij & filia aequaliter succedunt. diff. 59. 589

G.

GLADIUM extrahens, & alium non occidens, pœna tenetur. diff. 3. 585.

H.

HOMICIDIA interdum puniuntur ad mortem, interdum ad deportationem. diff. 5. 585.

I.

INSTANTIA percipitur a detur restitutio, non reuisis expensis. c. 66. nu. 1. 583
 Inscriptura in papyro conscripta probant. diff. 25. 586
 Iudex procedens ad capturam alicuius in criminalibus absque iudicij, non cadit in pœnam. diff. 97. 593
 Iudex an possit Reo statuere terminum ad omnes exceptiones dilatorias proponendas, quo elapso super ijs ueritas non audiatur. c. 31. nu. 1. & 2. 576
 Iudicium quid? c. 2. nu. 1. 566
 Iudicij substantialia quae sunt. c. 4. nu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 567
 Iudicij distributio in tres partes. c. 8. nu. 1. 568
 Iuramentum calumnia prestatur immediate post litis contestat. c. 40. nu. 2. f. 78. & in quacunque parte litis c. 40. nu. 3. ibid.
 Iuramento calumnia omisso an vitietur processus cap. 40. num. 4. ibid.

L.

LENA efficitur supplicio mortis. diff. 65. 590
 Libellus cur offerendus. c. 26. nu. 2. 3. 574
 Libellus quae non mere debeat. c. 27. num. 1. 575
 Libellus non est in re iudicata notanda. c. 27. nu. 4. ibid.

Libellus & Petitio differunt. c. 28. nu. 1. 573
 Libelli copia cuius expensis debeat in iudicio exhiberi. c. 24. nu. 2. 474
 Litis contestatio fundamentum iudicij. c. 20. nu. 2. f. 572. & c. 39. nu. 2. 577
 Litis contestatio fit responsione ad libellum. cap. 40. nu. 1. 578.

M.

MANDATO qua inferi debeant clausula c. 21. n. 7. 573. & 10. 11. 574
 Mortuus non potest occidere hominem in adulterio deprehensum, de iure Regni secus. diff. 64. 590
 Meretricibus impune inferitur uolentia de iure communis, secus ob eruat in regno Sicilia. diff. 8. 589
 Minores ducuntur qui sunt 25. annis, de iure Regni. diff. 50. 589
 Mulieri violentiam patienti, & clamanti non succurrens, de iure civilis nullam incurrit pœnam: secus uero de iure Canonico, & iure uero Regni multanda ueni. diff. 10. 589

N.

NAVERAGIIS vel incendijs, quicquam surripuens quomodo puniatur. diff. 14. 585
 Nun. q. siue pœonis officium quod? c. 3. nu. 2. 566
 Nuncio creditur de acta citationis. diff. 29. 587

O.

OCUPANS uolenter rem immobilem qualiter puniatur de iure comm. diff. 11. 585
 Officiales durant tantum per annum. diff. 78. 594

P.

PAPAM quod appellatur omnibus omnis medijs speciale est. diff. 26. 586
 Percussus criminis pœna. diff. 17. ibid.
 Percussor tenetur pœnal. Cornel. de sicarijs. diff. 4. 585
 Peritum repellitur à testimonio. diff. 66. 590
 Pignorationes prohibita sunt, tam iure canonico, quam civilis. diff. 8. 589
 Pœna debet tenere suos auctores. diff. 13. 585
 Positiones non debent esse obscura neque captiosa. cap. 42. num. 2. 3. 578
 Positiones in quem finem inuenta. c. 42. nu. 3. ibid.
 Praeses unius provinciae non potest capere malefactorum in alterius praesidis provinciae, de iure uero Regni secus. diff. 17. 591
 Procurator non admittitur in criminalibus causis, de iure Regni secus diff. 4. 590
 Procurator non admittitur in criminalibus causis. diff. 33. 587
 Procuratoris falsae exceptionis quantae uis. cap. 9. num. 6. 568.
 per Procuratorem quod fit dolose etiam domino principis necesse. c. 2. n. 8. 586

Procu-

INDEX IN PRACT. ET DIFFER. IO. DE ARN.

<p>Procuratoribus duobus simul constitutis, utrum unus sine alio possit quecumque explicare. c. 23. n. 2. <i>ibid.</i></p> <p>Publicatio attestacionibus regulariter alij non admittuntur. c. 49. n. 1.</p> <p>Et an post publicacionem factam ad instantiam partium alij testes admitti possint. c. 53. n. 1.</p> <p>Publicacione facta & repulsa repulsa expedita, qualiter procedatur. c. 5. n. 1.</p> <p>Papillus, & vidua non nisi forum serenitatis eligere possunt. <i>diff.</i> 16.</p>	<p>Sententia quando transeat in rem iudicatam. c. 67. n. 1.</p> <p>Sententia preferenda partibus presentibus, vel altera contumaciter absente. c. 58. n. 1.</p> <p>Sententia lata contra absentem non citatum non tenet. c. 58. num. 2.</p> <p>Sententia diffinitiva quot debeat continere. c. 59. num. 1. <i>ibid.</i></p> <p>Servus fugitivus recipiens incidit in poenam, de iure Regni. <i>diff.</i> 60.</p>
<p>R.</p>	<p>T.</p>
<p>Raptor ali cuius rei puniatur. <i>diff.</i> 70.</p> <p>Reconventio quando admittatur in iudicio contra actorem. c. 16. n. 1.</p> <p>Reconventioni non est locus in iudicio super possessio intentato. c. 27. n. 1.</p> <p>Reus quando actori libellam reconventionalem offerre debeat. c. 35. n. 3.</p> <p>Reus quando reconventionem adversus actorem habeat. c. 35. n. 1.</p> <p>Rem qui sit qui numquam respiciat. <i>ber.</i> c. 9. n. 2.</p> <p>Reslituto in integrum cum petitur per procuratorem exigitur speciale mandatum, de iure Regni. <i>diff.</i> 51.</p>	<p>Tabelliones unde dicti, qui hodie barbari. <i>Nit.</i> dicuntur. c. 1. n. 1.</p> <p>Testes ut semana propria subscribant instrumentis, necessarium non est, sed Tabellio potest, scribere nomina Testium in instrumento. <i>diff.</i> 27.</p> <p>Testes admittuntur post publicacionem qui de novo supervenisse alligantur. <i>diff.</i> 96.</p> <p>Testes debent stare intra terminum, datum ad probandum, licet possint, iuramento premissi in termino, deponere post terminum. <i>diff.</i> 100.</p> <p>Testibus obviat crimina neque ea probanti, an constituta aliqua sit poena? c. 50. n. 1.</p> <p>Transigere licet, ut per Eneon consuetudine innotata ante post. <i>diff.</i> 30.</p>
<p>S.</p>	<p>V.</p>
<p>Sacrilegitatione & Eccles. & civiles iudices c. impetentes iuri. c. 1. n. 2.</p> <p>Sententia debet esse conformis libello. c. 26. n. 4. & c. 60. n. 2.</p> <p>Sententia vel absolucionem vel condemnationem continet. c. 55. n. 3.</p> <p>Sententia est de i. <i>Te. indi. ij. cap. 55. num. 3.</i></p>	<p>Victualia emere ante tempus non est usura, de iure Regni. <i>diff.</i> 79.</p> <p>Vir & uxor, omnibus alijs deficientibus, sibi in vicem succedunt. <i>diff.</i> 21.</p> <p>Usuraria materia pertinet ad iurisdictionem iudicis Ecclesiastici, <i>diff.</i> de iure consi. Regni. <i>diff.</i> 2.</p>

E N I S,

T R A C T A.

TRACTATUS DE ORDINE IUDICIORVM

DOM. ROBERTI MARANTÆ,
CVM ADDITIONIBVS D. PETRI FOLLERII.

PROOEMIUM.

SVMMARIA.

- 1 Deus cunctorum plasmatior, omnia suo ordine gubernanda præcepit.
- 2 Iudicium institui conuenit, ut à diuinis operationibus non differretur.
- 3 Ordo modus est agendi, sine quo nihil recte agitur.
- 4 Actum nostrum inanem efficiunt, qua sine legitimo initio gerimus.
- 5 Ordo peruersus, vel omisus annullat actum.
- 6 Ordo quis seruandus.
- 7 In consiliis & in reformationibus ordo seruari debet.
- 8 Vocem primam habere in consilio debet qui maioris est dignitatis & dignior.
- 9 Doctoribus vel Canonici pluribus, præferri debet qui dignitate imprius acquisiuit.
- 10 Sedere a dextris principis, maior est honor.
- 11 Actoris aduocet imprius, & postea Rei, debet proponere & allegare.
- 12 Ordo in sententiis, & decretis exequendis debet seruari.
- 13 Tortura à iudicibus, seu à magis suspecto, vel foemina delicti incipit.
- 14 Filius prius torquetur, quando de eodem delicto pater & filius sunt inuoluntati.
- 15 Alernus prius pater præsumitur, quando pater & filius, vel mater & filius in eodem conflictu, bello, aut mari, moriuntur.
- 16 Debitor es principales in conueniendis fideiussoribus, & tertius possessoribus, debent prius excuti & conueniri.
- 17 Verborum ordo in legatis & dispositionibus seruatur.
- 18 Tutor qui tutelam administrat, in pluribus conueniendus debet prius conueniri.
- 19 Stipulatio, non præcedente interrogatione, vel sine responsione non ualet.
- 20 Ordo ex iuris præsumptione in debitorum solutione seruatur.
- 21 Iudicium est lapsus angularis totius legalis doctrinæ & ideo summo ordine regi debet.

DOSTQVAM supremus cœli terræque Dominus, totius mundi machinam, suo quidem miro construxit ordine, hominemque ad sui imaginem compexit, ut moribus, ac legibus,

humanum genus uiueret; de super statuit, re-
cta cunctis sectari, prauaq; abominari præcipiens:
quod ipsum, legem esse testatur Cicero, *lib. 2. de natura deorum.* rerumque ordinem, sicut & ipse cun-
ctorum plasmatior in ipsius orbis molitione composuit, ut habetur *Genes. cap. 1.* Ita etiam inferiora omnia suo ordine gubernanda præcipit: teste Apostolo *ad Corinth. cap. 14.* ubi inquit: Omnia honeste, & secundum ordinem sicut in uobis: nam inde boni nihil emergit, ubi ordo deficit. Demissis & iraq; diuina præcedentia legibus, easdem in terrestri iudicio deduci ac ventilari oportuit. Quod quidem iudicium suo simul ordine institui conuenit, ut diuinis operationibus non differretur.

Cum igitur & de huiusmodi legali iudicio aliqua in presenti libello pro iuuenum, maxime Aduocatorum & Iudicum utilitate atq; introductione, discutere, discutendoq; cumulare decreuerim: merito ipsius ordinem ante omnia perquirendum esse consentiendi duxi: cum (ut inquit Bal. *in tract. schismatis, col. 3.*) ordo sit modus agendi, sine quo nihil recte agitur. Et ibidem dicit, & quod omnia que gerimus, nisi legitimum initium habeant, inanem nostrum actum efficiunt, *l. que cumq; gerimus. 11. ff. de act. & oblig.* Hinc uidemus, & quod ordo verborum dat quamq; formam, & si fuerit omisus aut peruersus, annullat actum, *c. cum dilecti. 22. & ibi plene per Freder. de rescript.* similiter ordo substantialis peruersus vitiat actum: secundum Bald. *in l. prolatam. 4. C. de sent. & interloc. & Bald. in l. ambiguitates. 24. C. de testam.* Item & seruandus est ordo nature: item ordo institutionis diuinæ, & ordo ingenio maiorum nostrorum inuentus, & ordo dans rei intellectum: ut dicit Bal. *in auth. hoc amplius. col. pen. C. de fileicom.* Item ordo legis seruandus est, secundum Bal. *in l. intestato. 4. C. de suis & legit.* Similiter & in consiliis & reformationibus faciendis debet ordo seruari, ut prius proponatur, deinde consulatur super re ipsa proposita: & deinde fiat reformatio, ut notat Bald. *in l. 2. in prin. ff. ad Velleo & in l. 2. C. de decur. lib. 10.* Item is, & qui maioris auctoritatis, & dignior, debet habere primam vocem in consilio: ut notat gl. *in c. placuit. 16. distin. & Bald. in c. 1. in versic. prius, de controuers. seu ad par. 8.* dicit Bal. *in c. cum olim. 6. in princ. de consuetud.* quod antiquiores clerici & Doctores debent habere

re primum locum. Idem tenet Bal. *in l. 1. ff. de obseq. à lib. & Bal. in l. si. C. de tyron. libr. 12. per illum textum & Iaf. in l. eum quid. 3. in 2. lect. col. pen. ff. si cert. pet. quæ*

9 verba ¶ intelliguntur: vt quando sumus in habentibus patrem dignitatem, vt in plurib. doctoribus, vel plurib. canonicis, ille debet præferri, qui prius dignitatem acquisiuit: & sic, qui fuit prius creatus Doctor, vel Canonicus, textus est formalis *in l. 1. c. 1. Bart. C. de consul. lib. 12.* & sic attenditur ordo temporis, vt notat Bar *in l. 2. §. prius. circa finem, ff. de vulgar. & pupil. c. in l. 1. c. 2. ff. de alb. scriben. & tangitur in decis. 1. conf. Neopolitan. in si. & notat. glo. in c. 1. 17. dist. 1. Similiter ¶ in sedendo seruat ordo: nam maior honor est sedere à dextris Principis, quam sinistris: vnde ordo est, quod primo genitus Regis sedeat à dextris: & sic quilibet dignior debet sedere à dextris: & minus dignus à sinistris, secundum Baldum *in l. de cernimus, 10. in 2. notab. C. de sacrosanct. eccles. Item ¶ seruat ordo inter Aduocatos: quia prius debet proponere & allegare Aduocatus actoris, & postea Aduocatus rei, ita dicit Bar. *in l. Nefernius. 34. ff. de negot. gest. & idem Baldus in l. qui prior. 20. ff. de iud.* vbi idem dicit procedere in omnibus actibus, qui fiunt per actorem, vt præcedant. Quod facit ad id, quod dicimus in reconuentione in qua fiunt simultanei actus: nam prius debent fieri acta Actoris: & postea immediate Rei per d. *l. qui prior. 12. 29. & ibi Baldus.* Item ¶ seruat ordo in executionibus sententiarum & decretorum, secundum formam *l. à Diuo Pro. 15 §. in venditione. ff. de rei iud.* Item seruat ¶ ordo in irogando torturam pro veritate eruenda: nam quando plures sunt incriminati de aliquo delicto, debet incipi tortura à magis suspecto: sed si omnes æqualiter suspecti sunt: & tunc si est masculus, & femina, debet incipi a femina, quia censetur timidior, & citius dicit veritatem: secundum Bartol. *in l. 1. ff. de questio. & Gandin. in tractatu malefic. in titulo de questio. c. tormen. eolum. 2.* sed si omnes sunt masculi, debet incipi tortura à minori, vel à timidiori, vel à debilitiori, text. est *in l. vnus. 18. in princip. ff. de questio. c. glo. in c. parant. 22. quest. 5.***

14 Item, ¶ si de eodem delicto essent incriminati pater & filius, debet incipi tortura a filio: quia pater magis cruciatur de tortura filii, quam de propria, *l. isti quidem. 8. fina. ff. quod met. caus. ita tenet Gandin. vbi supra,* & super hoc ponit pulchrum exemplum Andr. de Isern. *in c. 1 §. publici lirones, de pac. tenend. quod cum pater & filius essent incriminati de vno delicto, Rex Carolus iussit ambos duci ad fuream: & cum pater videret filium prope fuream, statim confessus fuit, quod ipse pater delictum commiserat, & non filius: & sic pater fuit à quo suspensus, & filius liberatus. Item, ¶ seruat ordo inter mortuos, ex iuris præsumptione: nam si in eodem conflictu, in bello, vel in mari; vel alia ruina simul mortui sunt pater & filius, vel mater & filius: præsumitur de iure prius mortuus pater, vel mortua*

mater, & deinde filius, inspecto ordine naturæ: qui est, vt qui primo nascitur, primo moriatur, *l. scripto. 7. ff. vnde liber. c. l. nam & si parentibus. 15. ff. de inoff. testa. ita de hoc est text. & ibi Bar. in l. qui duos. 9. §. in bello. 1. c. l. cum pubere. 22. de reb. dub. quod tamen limitatur, quando filius esset pubes, secus si esset impubes: quia tunc præsumitur prius mortuus filius, quam pater, vel mater, quia propter imbecillitatem mentis, censetur debilior, & citius mori, text. est & ibi gl. *in l. inter socer. 2. in prin. ff. de pa. 7. c. in d. l. qui duos. 9. §. fin. & not. Pau. de Castro in consil. 101. in prin. in 2. volum. vbi etiam pulchre declarat, quod is, qui agit ad successione, & fundat se, quod filius superi. xit patris, habet necesse hoc probare: alias succumbit. Similiter seruat ordo ¶ in conueniendis 10 fideiussoribus, & certis possessoribus, quia prius debent conueniri & excuti principales debitores, *authen. presente. C. de fideiussor. c. authen. hoc si debitor. C. de pigno. & not. Alex. & Doct. in l. fin. C. si certum per.* Item seruat ordo ¶ in legatis & dispositionibus: 17 vt si testator dicat: vnum ex equis meis lego Titio, & alium Mauro: nam Titius, qui est primo nominatus, debet prius eligere: quia attenditur iste ordo verborum, secundum Bar. & Alex. *in l. qui duos. 20. ff. de lega. 1.* Item seruat ¶ ordo in conueniendis 18 ribus tutoribus, quia prius debet conueniri ille tutor, qui tutelam administrauit: & postea in subsidiis, qui non administrauit, secundum Bar. *in l. si vt certo, §. si duobus. eolum. 1. 4. vers. iudic. quod simo est bona, c. c. ff. de commod. & Bal. in l. 1. in fin. c. ibi communiter Doct. C. de transact.* Eodem modo in ¶ stipulatione: 19 quia non valet, nisi in ea seruetur ordo interrogationis præcedentis, & responsionis sequentis, *l. 3. §. stipulatur. 1. ff. de verb. ob. 12.* Item seruat ¶ ordo ex 20 iuris præsumptione in solutione debitorum; quia in dubio præsumitur quis prius soluere debitum proprium, quam fideiussoriam, & prius debitum pœnale & usurarium, quam non pœnale: & prius debitum magis antiquum, quam minus antiquum. *l. 1. in prin. l. 24. §. si l. 97. c. l. 1. o2 §. 2. ff. de solut.* Similiter in ecclesiis & conuentibus religiosorum datur certus ordo viuendi & celebrandi diuina, vt notone liquet. Omnia igitur diuina & humanamysteria ordine reguntur ac celebrantur. Non ¶ secus 21. & iudicium ipsum, quod lapis quidam est angularis totius legalis doctrinæ, summo præ ceteris humanis actibus ordine regi oportet. Ad cuius ordinem componendum accelerans, cunctos huius maxime Siciliae regni tyrunculos, Aduocatos & iudices iogo, fraternique dilectione exhortor; vt quæ in præfenti opusculo colligenda decreui, sedula lubricatione perscrutant, perlegant, atque menti (quatenus ingenti vires patiuntur, affligant; hic namque rotius iudicij exorditam telam, summaque vigiliantia contextam eos quidem inuenturos polliceor. Ex prius quid in singulis iudiciariis actibus ex communis iuris dispositione seruetur & successiue quid ex for-**

ex forma constitutionum Regni, ac capitulorum rituum magnæ curiæ vicariæ, & regiarum denique pragmaticarum: Et in quibus iura hæc regni municipalia, a iuris communis regulis discrepent, easque corrigant, aut ex parte limitent, quod hæctenus ab alio ad nostram tempestatem attentatum non extitit. Læteatur ergo iuuenum professorum turba, immo talique Deo gratiam habeat, qui momento quinquennales labores, modico pretio emere sibi tribuit facultatem: errantibusque in practica tenebris lumen & claritatem demittens, viam spatiosam aperit. Perlege dilectissime cætus, frugalesque chartas, quas pro tui utilitate notavi, assidua reuolutione tracta: quas quidem, si omissio liuoris æculeo, libentis studio relegeris, quæ habuisse non poterit, inuenies: meque de re bene meritum arbitraberis.

TRACTATUS DIVISIO.

I. DE iudiciis tractaturus, diuidam totum hunc Tractatû in sex partes principales. Prima pars continebit, quot modis sumatur iste terminus, seu istud nomen, *iudicium*, in iure. Secunda pars continebit diffinitionem iudicii, scilicet, quid sit iudiciû. Tercia pars continebit, vnde habuerit originem iudicium. Quarta pars continebit, quotplex sit iudicium. Quinta pars, iudicium, lis, infantia & causa. VI. Quomodo differant. Sexta & vltima pars, ex quibus partibus constet iudicium, & quæ sint eius membra. In istis sex partibus consistet tota contentia huius tractatus. Quibus expeditis Deo propitio, erit impoliticus finis huius Speculo Aureo.

PRIMA PARS.

Iudicium quot & quibus modis accipitur

SUMMARI A.

- 1 Iudicium, quot & quibus modis accipitur.
- 2 Testis de ijs iudicio deponens non probat.
- 3 Diuini iudicium quod erit in fine seculi.
- 4 Iudicium sit actoris, re & iudicis expeditione.
- 5 Sententiæ etiam venit appellatione iudicii.

PRIMA pars continet vnâ tantum questionem, videlicet, iste ÷ terminus IUDICIUM QUOT MODIS SUMATUR IN IURE? Et breuiter dico, quod istud nomen IUDICIUM, pluribus modis in iure sumitur. Primo enim modo accipitur pro ipso actu trium personarum: videlicet Actoris, Iudicis, & Rei: de quo principalis est materia nostra, & ita accipitur ff. C. & ext. de iudic. & c. foris. 10. de verb. sign. Secundo modo accipitur iudicium, pro ipso iuris ordine, vt est textus in c. scur sine iudicio, & questio. 1. Tertio modo ponitur iudicium pro disciptione, l. cum prator 12. § non autem, 2. ff. de iud. & m. § prater ea, 1. & ibi not. Insi quib. non est permiff. facere testamen, vbi est glo. ordi. nam dicitur

pupillus vel furiosus non habere animi iudicium: id est, discretionem. Quarto modo ponitur iudiciû pro iurisdictione, l. 2. § fi. & ibi not. ff. de iudic. Quinto modo ponitur iudicium pro actione, vt dicimus de iudicio familiae ercis. vt Inst. de off. iud. § si familia. 4. l. 1. ff. communi diuis. & l. sed & eius. 2. 4. § familia. 1. & l. habentes. § nem si plures. 3. ff. fam. ercis. Sexto ponitur iudicium pro condemnatione, c. timorem, de consecr. ar. l. iud. 2. & ita accipit Apost. ad Corin. 1. c. 11. Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, id est, condemnationem, vt not. gloss. in c. in iudicio. 12. de reg. iur. lib. 6. & est text. in c. purgabit. 50. dist. Septimo ponitur iudicium pro vltima voluntate, vt est text. & ibi glo. in c. licet, in fin. in vers. iudicare. de sepul. lib. 6. Octauo ponitur iudicium pro opinione seu credulitate alicuius, vt dicimus iuste deponente de iudicio iphus testis: quo casu non probat, secundum Ang. in reper. l. sciendum. 30. col. 2. ff. de verb. obl. & Alexan. in consil. 74. col. 3. in prin. in 1. vol. Nono ponitur iudicium pro sententia, c. person. 10. 4. de appel. item pro instantia, vt dicit glo. in d. § prater ea. 1. Inst. quib. non est permiff. facere testam. Decimo accipitur iudicium pro deliberatione & examinatione. e. 2. in fin. 9. dist. 17. Vndecimo ponitur iudicium pro auctoritate, c. nulla, 62. dist. Duodecimo ponitur iudicium pro arbitrio boni viri, secundum Abb. in c. cum autem, 24. de iure patren. & Bart. in extrauag. ad reprim. in vers. videbitur. licet idem Bar. in l. si sic 75. in prin. ff. deleg. 1. dicat, quod importat liberam voluntatem, per l. Thais. 41. § Lucius. 6. ff. de fideicom. m. s. liber. Decimo tertio ponitur iudicium pro ÷ diuino iudicio vniuersali, quod erit in fine seculi: vt tota die cantat Ecclesia: & erit prope montem Oliueti in valle Iosaphat. vnde Christus ascendit ad cælos: inde etiam descendit iudicaturus viuos & mortuos, vt declarat B. Ti. om. 4. sent. dist. 48. q. 50. art. 4.

In toto ÷ autem præfenti Speculo accipiam iudicium secundum primum modum: scilicet pro tota illa expeditione, quæ fit cum illis tribus personis, scilicet cum Iudice, Actore & Reo, à prima citatione vsque ad sententiam inclusiue; ÷ quia etiam sententia includitur in hoc iudicio, eo modo accepto, vt not. Bald. per illum textum in l. 1. in 3. not. ad. C. si aduers. rem iud. & Abb. in c. de plus pet. & glo. in c. statum. 11. § in super. in ver. iudicium, & ibi Gemin. de rescript. lib. 6. prout est text. in c. in causis 19. in ver. iudicio. de re iudic. & in c. ad aures 33. & c. personas. 4. de appell. Robert. Marant. Venus. I. V. D.

SECUNDA PARS.

Iudicii definitio, idque varic; Tum eius exercendi ratio.

SUMMARI A.

- 1 Iudicium quid sit: & quot modis diffiniatur, n. 9. & 12.
- 2 Iudicium sine actore quandoque esse solet & sine accusatore, & quandoque sine reo.

- 3 **Iudice procedente per inquisitionem, fama loco accusatoris succedit.**
- 4 **Legatum factum per persona incerte, qua ex alio futuro euentu venit certificanda, valet.**
- 5 **Donatio in qua incerta est persona donatarii, sed euentu futuro venit certificanda, tenet.**
- 6 **Diffinitio genus & differentias habere debet: alias non valet.**
- 7 **Testis rationem & causam sciens, diuersam à dicto suo assignare debet, alias non probat.**
- 8 **Verbum contendere in iudicio, ad partes solū refertur.**
- 9 **Iudicium est inuestigatio, quam facit iudex secundum iuris ordinem, per varios modos ad veritatem elicendam, & elicendam custodiendam.**
- 10 **Iudicium est causa in iure re ludo necessario posita, cum personarum interpositione.**
- 11 **Iudicium est discussio causa, qua iuridice coram iudice fit.**
- 12 **Iudicium, iustitia est ministratio, qua fit à iudice in causa coram eo proposita, num. 13. & 14.**
- 13 **Iustitiam dicitur priuatus proximo sacere, sibi ius suum reddendo.**
- 14 **Iustitia potest ministrari per iudicem, quandoq; absq; propositione causae.**
- 15 **Iudicium constat ex consideratione septem causarum.**
- 16 **Causa materialis qua dicitur.**
- 17 **Causa unde dicitur.**
- 18 **Staturum vel dispositum in materia non censetur dispositum in materia, & non venit appellatione alterius: nec e contra.**
- 19 **Materiam obligato, non censetur obligata materia.**
- 20 **Prohibitum vendere frumentum extra territorium, non poterit vendere farinae.**
- 21 **Causa qua efficiens dicitur.**
- 22 **Causa qua dicitur formalis. & num. 25 & 26.**
- 23 **Scriptura, est actus forma, quando ex legis dispositione actus in scriptis debet celebrari.**
- 24 **Ordo rescripti, dicitur forma.**
- 25 **Qua dicitur causa formalis.**
- 26 **Figura iudicii, qua fit.**
- 27 **Causa substantialis qua fit.**
- 28 **Publicatio & conclusio, an sit de substantia processus, seu iudicii.**
- 29 **Naturalis qua fit causa, & an illi renuntiare possit.**
- 30 **Causa accidentalis qua fit.**
- 31 **Causa finalis qua dicitur.**
- 32 **Sententia est causa finalis iudicii.**
- 33 **Contrauersa per sententiam imponitur finis, ad quem iura festinant.**
- 34 **Ex processu, in quo non est lata sententia, non potest deueniri ad effectum executionis.**
- 35 **Causa finalis vniuersalisque actus, est principale hominis intentum, actum illum facientis.**
- 36 **Causa qua fit finalis in contractibus. & qua in legatis.**
- 37 **Iustitia est finalis iudicii causa.**
- 38 **Iudiciorum formalibus vel substantialibus, an possint partes renunciare. num. 39. cum plurib. seq.**

- 39 **Causa formalis iudiciali, partes renunciare possunt.**
- 40 **Sententia sine ordine iudiciali de voluntate partium ferri potest: & valet in vim arbitramenti.**
- 41 **Partes an sacere possint, quod iudex sine scriptis pronunciet.**
- 42 **Formalibus aut substantialibus non possunt partes in contractibus, & ultimis voluntatibus renunciare, vt a Tur. valeat.**
- 43 **Iudicio pendente coram vno iudice potest pars aduersantium trahere coram alio iudice, & valet iudicium exceptione litis pendenti non opposita.**
- 44 **Partum, quod vendit non teneatur de euictione, valet: tenetur tamen ad pretii restitutionem.**
- 45 **Renunciari potest accidentibus contractuum; & valet partum super eis.**
- 46 **Finali causa iudicii renuntiare potest.**

SECUNDA pars ꝑ principalis continet variam^x squationem, videlicet. definitionē iudicii. Vnde quero, quid sit iudicium? Respondeo, quod variis modis diffinitur.

Et primo modo diffinitur sic: videlicet, **IUDICIUM EST ACTVS LEGITIMVS TRIVM PERSONARVM IN IUDICIO CONTENTENTIVM: VIDELICET IVDICIS, ACTORIS ET REI.** Hanc definitionem ponit Bal. in rub. ff. de iud. & Alb. in rub. extr. de iud. col. 2. & Alex. in rub. C. de iud. istam ꝑ definitionē impugnat Car. in rub. extr. eod. & quam plures alii D. d. ibi: ex eo, quia nō est generalis, & non conuertitur, nam quandoque solet esse iudicium sine actore: vt quando iudex inquirit ex officio, c. quali: er. & quando. el. 2. 24. de accus. quādoque solet esse sine reo: vt quādo iudex inquirit generaliter super notorio crimine, ad inueniendum malefactorum, non contra certam personam: vt declarat Innocent. in c. bona. 23. de elect. & habetur in constit. Regni si damna clandestina. tamen Abb. in d. rubr. nōitur saluare hanc definitionem propter duas rationes. Primo; quia debet accipi iudicium à communiter accidentibus: nam secundum communem cursum causarum, vt plurimum solent esse tres personae in iudicio, facit text. in l. nam ad ea. 5. ff. de legibus. Secundo, ꝑ quia quādo proceditur per inquisitionem, saltem fama succedit loco accusatoris, vt d. e. qualiter & quando, 24. de accus. & sic ex iuris fictione extat accusator. Verum ista saluatio Abb. non ex toto euacuat rationes contrarias: quia non euacuat illam, quādo proceditur sine reo, super notorio crimine: quae appellatur inquisitio generalis. Puto ꝑ tamen saluando Abbat. ab ista impugnatione, dici posse, & praesuppono subtiliter: quod vbicumque aliquis actus legitimus requiritur ad sui efficaciam interuentum aliarum personarum, potest dari ille actus validus & efficax, quamuis non omnes illae personae interueniant certae: sed aliqua sit incerta, inspecto praesenti statu: tamen ex certa destinatione per rerum naturam; puta, quia

venit certificanda ex aliquo futuro euentu: iste est text. in l. quidam relegatus. s. & ibi Bartol. ff. de reb. dub. vbi valet legatum factum personæ incertæ, quæ ex aliquo futuro euentu venit certificanda: & tamen non est dubium, quod in legato requiruntur duæ personæ: quoad eius efficaciam, scilicet, persona legatæ & persona legatarii: vt patet ad sensum.

5 Similiter in ꝑ contractibus: nam contractus non potest per rerum naturam celebrari, nisi interueniat consensus duorum; vel nisi duæ personæ interueniant: vt patet ad sensum: & tamen potest dari aliqua donatio, in qua persona donatarii sit incerta, & veniat certificanda ex aliquo futuro euentu. Exemplum in missilibus, quæ proiciuntur in populum, vt in §. antepen. 46. Inst. de rer. diuis. & tamen non per hoc definit, quin illud appelletur legatum; & illa donatio: ita in opposito, quando iudex facit generalem inquisitionem super delicto notorio; dico, quod reus, licet de præsentis sit incertus: tamen est certus per rerum naturam, saltem destinatione: venit enim ex futuro euentu certificandus: nam per inquisitionem iudex perquirat iudicia: & si contra aliquem inueniat iudicia, descendit postea ad specialem inquisitionem contra eum: & sic non per hoc definit esse iudicium: quia imo est reus saltem destinatione: & ex futuro euentu certificandus: & per hæc posset in totum approbari saluatio Abb. Sed licet ꝑ ista diffinitio ita saluata, videatur prima facie procedere: tamen puto ex noua consideratione eam non esse bonam, & considero id, quod est vulgatum in diffinitionibus; nam omnis diffinitio debet habere genus & differentias; alias non valet: sed hic, si recte consideretur, ipsummet diffinitum ponitur loco differentiarum: ergo non valet ratione perplexitatis, l. si Titius 16. ff. de cond. instit. Hoc patet: nam dicitur in diffinitione, quod iudicium est actus trium personarum in iudicio contententium: & sic iudicium est diffinitum: ipsummet ponitur in differentiis, ibi; In iudicio, &c. per quod nulla resultat declaratio quidditatis iudicii, sicut si quis vellet diffinire hominem, & diceret: homo est animal in homine consistens: nam per talem diffinitionem nulla haberetur declaratio hominis, cum differentiarum se referant ad ipsum diffinitum: sic in proposito, si quæro scire quid sit iudicium, male mihi declaras, si dicis, quod est actus, qui in iudicio fit, quia nihil plus scio nunc per talem declarationem, quam antea sciebam sine ea. Quod facit ad id, ꝑ quod dicimus de teste, qui debet assignare rationem & causam scientiarum diuersarum à dicto suo; alias si est eadem ratio cum dicto, testis non probat, vt si dicat, scio Titium occidisse hominem: & interrogatus de causa scientiarum dicat, quia scio: iste testis non probat, secundum Bart. in l. fin. ff. de offic. proc. Cas. & Soc. consil. 98. col. fin. in 4. vol. vnde per istam diffinitionem non declaratur quidditas diffiniti, prout esse deberet, vt not. Fran. de Aret. in l. 2. in prin. in 2. not. de vulg. & pup.

ergo non est bona. Secundo, ꝑ contra hanc diffinitionem considero illud verbum, Contententium: nam refertur pariformiter ad omnes tres personas, iuxta etiam hoc iure 4. §. 2. & l. Lucius 45. in princip. ff. de vulg. & pup. & tamen in quantum respicit personam iudicis, videtur incepte poni: quia istud verbum, contendere in iudicio, refertur solum ad partes, vt in auth. offerat. r. C. de li. contest. partes enim dicuntur adinuicem contendere: & iudex est medius inter eas, l. 1. C. de nupt. & not. Bart. in l. legatum ciuitati. 16. circa fin. ff. de usufruct. legato. & est text. in c. cum aterni. 1. de re iud. lib. 6. & per hæc puto, quod in puncto iuris hæc diffinitio non sit bona. Secundo modo ꝑ principaliter diffinitur iudicium, secundum Card. & Imol. in rubr. extr. de iud. videlicet, iudicium, est inuestigatio, quam facit iudex secundum iuris ordinem, per varios modos ad veritatem elicendam, & elicitam custodiendam. Et hanc diffinitionem approbat Abbas, & ibi Alex. in rubr. C. de iud. Ista diffinitio posset morderi: quia videtur restringere iudicium, solum, quando iudex procedit secundum iuris ordinem: ergo si ex forma statuti, vel rescripti Principis iudex nollet procedere, iuris ordine non seruato, prout est, quando procedit sine figura iudicii, & sola facti veritate inspecta, prout in Regno proceditur in causis ciuilibus: sequeretur, quod ibi non esset iudicium: quod tamen est falsum: cum ibi etiam interueniat persona Iudicis, Actoris, & Rei, vt in c. forus 10. de verb. sign.

Tertio modo ꝑ diffinitur iudicium, secundum Gasp. de Cal. in d. rubr. extra, de iud. videlicet, iudicium, est causa in iure reddendo necessaria posita cum interpositione personarum; & ista fuit diffinitio Azon. in summa, eod. tit. hanc diffinitionem puto indubitanter non procedere, nec esse bonam: nam omnis bona diffinitio debet habere aliquid loco generis, vt habetur in l. 1. §. dolum. ff. de dolo. Sed in hac diffinitione loco generis ponitur ille terminus, causa: & recte considerando huac terminum, causa, est terminus magis specialis, quam sit iudicium, quod probat ad sensum; nam causa, est ipsa materia, quæ in iudicio deducitur & agitur, vt declarant Alex. & alii Moderni in l. postquam liti. 4. C. de pact. in l. causas 16. C. de transact. & est tex. in d. c. forus 10. de verbor. signific. vbi ista duo, scilicet, iudicium, & causa ponuntur, vt diuersa, & dicam plenius in §. parte princip. si ergo causa est ipsa materia quæ, deducitur in iudicio, sequitur quod iudicium est continens, causa vero contentum: vnde differunt, vt continens & contentum: sed negari non potest, quin generalius sit continens, quam contentum, præterea quod iudicium sit generalius, perpenditur clare ex dictis Alexan. in d. l. postquam liti. & ibi etiam Ias. vbi facit differentiam inter iudicium, causam, litem & instantiam: & dicit, quod iudicium dicitur à citatione, vsque ad finem sententiæ, & sic continet sub se litem & causam, & instantiam: ergo est nomen ge-

neraliter: vade male diffinitur per nomen speciei: quia videtur diffiniri per suum indiuiduum, quod fieri non potest: sicut si vellemus diffinire hominem, & diceremus, homo est Petrus, rationalis, mortalis, ista est mala diffinitio: quia loco generis haberet suum indiuiduum, scilicet, Petrum: & sic non esset bene demonstrata quidditas ipsius diffiniti: & sequeretur vnum inconueniens, quod, quot sunt causæ, tot essent iudicia separata in genere: quod non est verum: quia quando diffinimus iudicium, accipimus ipsum tanquã vnum in abstracto consideratum: & non prout est, hoc iudicium, & illud, & c. sicut dicimus de officio iudicis, vt declarat Bar. *in l. 1. col. 2. §. 3. ff. de iurisd. omn. iud.* p hoc est tex. *in l. pponebatur. 76. ff. de iud.* & hoc est de mente Arist. *in prædicamentis.*

81] Quarto modo diffinitur iudicium secundum Abb. *in d. rub. ex. de iud. c.* videlicet, iudicium, est discussio causæ, quæ coram iudice iuridice fit. Hanc diffinitionem approbat ipse per tex. *in d. c. forus. 10. de verb. sign.* & potest esse bona hæc diffinitio: quia bene probatur per *d. c. forus.* & differt à præcedenti, quia illa ponit ipsam causam, vt genus, & ideo non procedit, vt supra dixi, impugnando istam: ista vero ponit ipsam discussionem causæ, vt genus, quod stare potest: quin aliud est dicere causam, quod est quiddam per se: & aliud diffinitionem causæ, quod discussio refertur ad personas interuenientes in iudicio: quia causa ipsa per se non discutitur.

82] Putarem tamen vltra prædictas diffinitiones Doctorum, posse & quinto modo diffiniri iudicium: videlicet, iudicium, est iustitiæ ministratio, quæ fit à iudice in causa proposita coram eo. Hæc diffinitio est bona & generalis: & conuertitur eum suo diffinito, & constat ex genere & differentijs; nã in quantum dicitur, est iustitiæ ministratio, illud est genus; quia comprehendit sub se plures species: nam potest ministrari iustitia in iudicio, & extra iudicium, vt habetur *pleue in dec. 24. cons. Neapol.* & ad hoc sunt prodita illa tria capitula regni, videlicet vnũ, quod incipit: *Ad regale sustigium.* aliud, quod incipit: *Omnis prædatio.* & aliud, quod incipit: *Emis præcepti, charitatis, &c.* in quibus locis ponuntur exempla de iustitia ministranda extra iudicialiter, potest etiam poni exemplum in causis breuioribus: in illis, & in quibus proceditur leuato velo, *iuxta nuth. nisi breuiiores, & ibi Bart. & Doct. C. de sent. ex breuic. rec. l. de submersis. 5. & ibi gloss. & Doct. C. de naufrag. lib. 11.* Item, quod iudicium sit ipsa ministratio iustitiæ, colligitur ex textu *in d. c. forus.* in quantum dicit, quod ipsa materia, quæ proponitur in iudicio, dicitur causa: sed dum diffinitur, dicitur iudicium, dum scilicet, per sententiam, dicitur iustitia: sic ergo finis dicitur iustitia: ipsum discutere, dicitur iudicium: vnde qui iudicium exercet, dicitur ministrare iustitiam: quia que quid facit, est, vt veniat ad finem: sic ad ipsam iustitiam, id est, ad sententiam: qua sententia lata, dicitur iustitia ministrata: sed dum est in

fine, dicitur iustitia ministrari, hoc probatur *in l. 2. §. post originem. 13. ff. de orig. iur.* vbi post originem iura fuerunt inuenti iudices & magistratus, qui iura redderent: & sic qui iustitiam ministrarent, qui ius procul dubio reddunt, dum iudicium exercent. Quod patet ex ipsa denominatione vocabuli: nam dicitur iudex, quasi ius dicens, vt *in d. c. forus. 10. de verb. signis.* & not. Bart. *in l. 1. col. 2. in princ. ff. de iurisd. omn. iud.* inde venit iudicium à iudice: quia dicitur iudicium quasi iuris dictio: sicut iudex dicitur, quasi ius dicens: ita hæc omnia dicuntur *in d. c. forus.* vnde sicut iudex dicitur ius dicere, & sic iustitiam ministrare, vt habetur *in l. pen. ff. de iust. & iur.* ita & iudicium, quod descendit à iudice, dicitur ipsa iustitiæ ministratio, & sic dictio iuris.

Sequitur in diffinitione, t Quæ sit à iudice, & c. 13 hoc verbum pono ad differentiam priuati, qui sine iudicio potest facere iustitiam proximo reddendo ius suum: quia tunc dicitur seruare iuris præcepta, *Liustitia. 10. §. 1. de iust. & iur.* Item ponitur; quia non potest dari iudicium sine iudice, cum ab eo denominetur tanquam a fortiiori, vt *d. cap. forus.* t Sequitur in diffinitione: in causa proposita coram eo, & c. ista verba pono ad differentiam iustitiæ ministratæ per iudicem sine propositione alicuius causæ, exemplum: quando iudex emittit bauna, quod nullus portet arma, vel ambulet de nocte, vel blasphemet Deum, vel simile: iam dicitur iustitiam ministrare; & tamen non dicitur iudicium: quia nulla causa est proposita coram eo, nec adest ibi aliqua forma iudicii. Item pro hoc, quod dico, in causa proposita coram eo, apparet quod iudicium non potest dari, vbi non est aliqua causa civilis, vel criminalis: quia istud nomen, causa, est generale, cõprehendens civilem & criminalem; vt dicitur *infra in s. p. rre huius tract.* est text. & ibi Alex. & Doct. *in l. causas 10. C. de transact.* reprobata gloss. ibi & *in c. 1. de iur. calum.* & Cardin. *in Clem. 1. in 17. q. de offic. v. c.* Causa enim dicitur materia ipsius iudicii, super qua iudicium radicatur, vt *d. c. forus. 10.* vnde dicitur causa materialis ipsius iudicii; quia sine ea non posset iudicium in esse produci.

Hinc sumpta occasione t oportunum est hic discutere, quot causæ considerentur in iudicio? super qua questione dico; quod septem causæ considerantur in iudicio: videlicet, causa materialis, causa efficiens, causa formalis, causa substantialis, causa naturalis, causa accidentalis, & causa finalis.

Prima t causa dicitur materialis, & dicitur causa materialis generice illa, ex qua immediate aliquid fit: & illud quod fit ex ea, appellatur materiatum, vt est text. *gi & Bart. in l. si conuenit. 15. §. si quis 3. ff. de sign. ar. exemplum ponitur in s. cum ex aliena. 25. In s. de rei. d. ius. vt quando ex argento fit crater, argenteum appellatur causa materialis, cratera vero materiatum, vt declarat Bar. *in l. dictam. 8. col. 2. C. de cond. ob. cau. & Abb. in proa. dec. col. pen. vbi dicunt, quod**

quod causæ cardinales dicuntur esse quatuor: scilicet materialis, efficiens, formalis, & finalis, & ibi declaratur, quæ sint istæ quatuor causæ. Et ¶ dicitur causa à chaos, quod fuit principium omnium, vt declarat Card. in *Clem. dudum 2. §. ab olim. col. 2. de sepul.* causa autem, quæ in iudicio deducitur, dicitur à casu, quia casualiter euenit, vt *d. c. forus. 10. de verb. signif.* in proposito autem quo ad iudicium, causa materialis ipsius iudicii, dicitur ipsa causa, quæ in eo deducitur: siue sit civilis, siue criminalis, vt *d. c. forus.* quia ex ipsa causa immediate fit iudicium: & ipsum potest appellari materiam ¶ An autem id quod est statutum, vel dispositum in materia, censetur etiam dispositum in materia, & an vnum veniat appellacione alterius, & contra: ¶ die regulariter, quod non, text. est in *l. ligni. 55. §. filignum. 7. & ibi gl. l. Seruus. 57. ff. de leg. 3. l. herorum. 51. §. chartis. 6. & ibi Bart. & l. ficut. 70. eod. tit. & d. l. si conuenit. 18. §. si quis. 3. ff. de pign. 1. Ex ¶ quo inferitur, quod si debitor pignorat syluam carduam, non censetur pignorat nauis, quæ sit ex lignis illius syluæ: quia obligata materia non censetur obligatum materiam, text. est formalis in *d. l. si conuenit 18. §. si quis. 3. & ibi per Doct. vbi Bald. mouet pulchrum & quoridiam dubium, scilicet: si an creditor possit prohibere debitorem, ne incidat ligna in sylua pignolata: & distinguit, a sylua est cardua: & non potest prohibere, aut non est cardua: & tunc fecus, vt**

16 *ibi per eum.* Fallit tamen id, quod supra dixi, ¶ quando eadem est ratio in materiam, quæ est in materia: vt si statutum prohibet veniuntum extra territorium, censetur prohibere etiam fimum, vt not. Fel. in *c. ad liberandum. 17. col. 2. de iudic.*

21 Secunda causa, ¶ quæ consideratur in iudiciis, est causa efficiens: dicitur autem causa efficiens illa, quæ facit actum, vel opus mediante materia, vt dicit Bald. in *d. l. §. eolum. 2. vers. modo dubitatur. & c. de condi. 7. ob caus. & Abb. in *proem. decre. eolum. fin.* vbi plus dicit, quod causa efficiens potest esse proxima & remota, potest esse explicari in adificatione: nam ipse faber murarius, dicitur causa proxima, quæ immediate facit murum; dominus vero, qui facit adificari, dicitur causa remota: causa ergo efficiens in iudiciis, est Iudex, Accusator, & Reus: quia istæ personæ faciunt iudicium, vt *in d. c. frus. 10. & not. Abb. in rub. de iudic.* & ista dicitur causa proxima: ex quo ab istis personis immediate procedit iudicium. Possit etiam considerari causa remota in iudiciis: vt quando aliquis litigat per procuratorem: nam procurator, est causa proxima; dominus vero, est causa remota: vel potius procurator potest dici causa efficiens instrumentalis, per eam quæ declarat Abb. in *d. proem. decre. eolum. fin.**

22 Tertia causa, quæ consideratur in iudiciis, est causa formalis: dicitur autem causa formalis illa, quæ consistit in ordine vel modo à lege tradito ad faciendum aliquem actum, puta, quando aliquis

actus debet fieri cum aliqua solennitate iuris: illa solennitas dicitur in forma ipsius actus: exemplum potest poni in testamento, in quo requiruntur septem testes pro forma, adeo quod si vnus deficit, testamentum non valet, *l. si vnus. 12. & ibi communiter Doct. C. de testamen.* Item in stipulatione, in qua est forma, vt precedat interrogatio, & sequatur responsio, *l. 5. §. stipulatio 1. ff. de verb. oblig.* Item in transactione super alimentis, in qua pro forma requiritur decretum prætoris, cum causæ cognitio: qua omnia vniatur transactio, *l. cum hi. 8. §. si prætor. 17. ff. de transact.* idem in alienatione rerum minorum, vel Ecclesiæ: vt in *totu. ff. de reb. eorum. & C. de prad. min. & in authent. locus porrectum. C. de sacrosanct. eccles.* Item, ¶ vbi lex vult, quod aliquis actus celebretur in scriptis, illa scriptura dicitur forma illius actus, secundum Bald. in *l. fin. col. 2. C. de suis & legit. facit l. contractus. 17. & ibi Bald. C. de fid. instrum.* Item, ¶ vbi Princeps dat certum ordinem in rescripto, ille ordo dicitur forma, qua omnia, vniatur actus, *l. cum dilectus. 22. & ibi per Felin. de rescript.* possunt etiam mille alia exempla inuestigari ex variis legibus in Corpore iuris, in quibus aliquid requiritur pro forma. Illa dicitur formalis, ¶ quæ dat esse rei: & omnia vniatur actum, *l. Inianus 9. §. sed si quis 3. ff. ad exhib. & c. super questionem. 27. §. verum & ibi per Felin. & c. prudentiam. 21. in *fin. de offic. delegat. & c. sicut. 21. de elect. lib. 6. & Card. in Clem. 1. in 10. q. de reb. eccl. non alien.* In proposito ¶ autem dicitur causa formalis iudicij ordo & solennitas iudicij: videlicet, quod precedat libellus, & sequatur litis contestatio, & postea fiant probationes, & demum feratur sententia, alias sententia non valet, si iste ordo & forma omittatur, vel peruertatur, *l. prolatam. 4. & ibi Bart. C. de sent. & non ter. & c. Item, quod iudex sedeat pro tribunali, est de forma & solennitate iudicij, *col. fin. de reg. iur. lib. 6. & not. Bart. in l. 1. & fin. C. de sent. ex breu. rec. & Spec. in tit. de dilat. §. fin. vers. sed cum a procedente.* Al o vocabulo ista forma appellatur figura iudicij, vt dicit Bald. in *l. nec quæquam 9. §. de plano 3. col. 1. ver. quæ si committitur. & c. ff. de offic. proconsul. & declarat Old. in *conf. 115. & ita intelligitur gloss. in l. in benus 4. C. de lib. causa.* quæ dicit, tunc dici confessionem iudicalem, & prædicare, quando fit in figura iudicij, & ibi hoc etiam dicit Bald. idem tenet Felin. in *c. quoniam contra 12. col. 25. de prelat. & gl. & Bart. in l. cum fecimus. 22. in *fin. C. de agr. & cens. lib. 11. & ita verificatur illa clausula, sine figura iudicij: quando Princeps ita causam committit, quia censetur sublati omnis ordo formalis iuris positui, quo ad solennitatem, non quo ad substantiam probationum: vt not. Bart. in *extrauag. ad reprimen. in vers. & figura iudicij. & Lanfranc. in Clem. spe. 2. in vers. & figura. & ibi etiam Card. & Dd. de verbor. signif. & Petr. Philip. *Com. in conf. 53. col. 2. in l. iura. 5. in 2. col. & Soc. in conf. 46. col. 2. in 1. vel.*******

Quarta causa, ¶ quæ consideratur in iudiciis, dicitur

rur causa substantialis : & dicitur illa, super qua
 consistit tota virtus, nomen & effectus ipsius actus.
 Exemplum in contractu emptionis & venditionis
 substantialia ipsius contractus, est res & pretium: nam
 sine istis non potest celebrari talis contractus, &
 nullus est, *l. fin. C. de contrah. empt. & l. 2. eod. tit. & Inst. eod. §. item pretium. 2.* sic etiam in iudiciis, substantia-
 lialia iudiciorum dicuntur ipsi actus substantiales
 iudicij: prout est libellus, litis contestatio, iuramentum
 calumniae, probatio, & alii similes, vt *d. l. prola-
 tam. 4. & ibi Bartol. & Doct. C. de sent. & interloc. & ha-
 betur in Clem. dispensiosam. 2. de iud. declarat Abb. in
 c. cum. 1. & A. 2. coll. 2. de re iudic.* Vbi etiam tangit
 28 a publicatio & conclusio, sit de substantia
 processus, seu iudicij, de quo plene dicam infra in
 sexta parte, congrue in suo loco opportuno. Et non
 putet aliquis esse vnum & idem exemplum, id quod
 posui in formalibus iudicij cum hoc, quod pono in
 substantialibus: quia imo est diuersum: nam in formalibus
 considero solum ordinem solemnitatis: vt
d. Clem. dispensiosam. & d. l. prolatam. 4. in substantia-
 libus vero considero propriè ipsos actus interuenientes:
 quos supra dixi.

29 Quinta causa, quæ fit consideratur in iudiciis, est
 causa naturalis: dicuntur enim naturalia alicuius
 actus ea, quæ veniunt tacite ex natura ipsius actus,
 absque eo, quod dicatur: sicut dicimus in maturo,
 in quo tacite venit ex natura ipsius, vt reddatur æ-
 que bonum, *l. cum quid. 3. ff. si cert. pet.* Item in contra-
 ctu venditionis, in quo tacite venit ex natura ip-
 sius, vt venditor teneatur de euictione, *l. non dubi-
 tatur. 6. C. de euictionib. & l. in vendendo. 66. ff. de con-
 trahen. empt.* Idem, vt venditor non teneatur ad dan-
 dum, sed tantum ad tradendum, *l. ex empto. 11. ff. de
 actio. empt. l. si ita. 25. §. 1. ff. de contrah. empt. & l. clau-
 uibus. 74. eod. tit.* Item in contractu depositi venit
 dolus & lata culpa tantum ex natura ipsius: in lo-
 cato vero venit etiam leuis: in commodato etiam
 leuissima, *l. si ut certo. 5. §. nunc videndum. ff. commo-
 datæ.* Ista dicuntur naturalia actuum: de quibus etiam
 habetur in *l. pacta conuenta. 72. & ibi gloss. ff. de
 contrahen. empt.* sic etiam in iudiciis considerantur
 naturalia iudiciorum: & sine illa, quæ veniunt ex
 natura iudicij, tacite ex iuris dispositione: & de his
 potest poni exemplum per quam plures iuris regu-
 las loquentes de natura ipsius iudicij. Primum
 exemplum est in *l. vbi captum. 30. ff. de iudic.* hoc enim
 est de natura iudicij, vt vbi captum sit, ibi de-
 beat finem accipere. Secundum exemplum est in *l. in
 hoc iudicio. 27. ff. famul. ercise.* vbi de natura iudicij
 est, vt sit in iudicium, probatur etiam in *l. nulli. 10. C. de iud. & in c. 1. de quest. poss. & fruct. & Spec in tit. de
 arbit. §. sequitur. col. 14. ver. quia omne iudicium, & c.*
 Tertium exemplum est in *l. fin. C. de fruct. & lit. expens. & l. non
 debet aitori. 41. ff. de reg. iur.* vbi traditur
 regula, quod de natura iudicij est, vt in eo seruetur
 æqualitas inter actorem & reum & non clau-

dicet. Quartum exemplum est in *l. properandum. 13. in
 princ. C. de iud.* vbi de natura iudicij est, quod instau-
 tia eius finiatur triennio, vel biennio, secundum
 quod est iudicium civile, vel criminale: vt ibi habe-
 tur. Quintum exemplum est in *l. solemnus. 61. & ibi gloss. &
 Doct. ff. de iudic.* vbi in iudicio tacite venit, quic-
 quid venit ex natura actionis propositæ. Sextum ex-
 emplum est in *l. adiles. 23. §. item sciendum. s. ff. de adil.
 edict.* vbi omnia accessoria post litem contestatam,
 veniunt ex natura iudicij, etiam si non petantur.
 Possent etiam & alia exempla poni, quæ per se stu-
 diosus inuestigator querere & adaptare potest.

Sexta causa, quæ consideratur in iudiciis, est
 causa accidentalis: & quæ fit causa accidentalis, de-
 clarat Bal. in *lin. vendentis. 13. col. fin. in fine. in 4. q. in fin. C. de
 contrah. empt.* vbi dicit, quod accidentale alicuius
 actus dicitur, quicquid aduenit ipsi actui iam
 substantiato: vt habetur in *l. pacta conuenta. 72. & ibi
 gloss. ff. de contrah. empt.* est enim accidentis secundum
 Dialecticos, quod potest adesse & abesse ab aliquo
 subiecto, præter ipsius subiecti corruptionem. Omne
 igitur pactum, quod apponitur in contractu emptionis
 præter rem & pretium, dicitur accidentale, quia sine eo
 potest stare contractus secundum Baldum in *d. l. in vendentis. 13. col. final.* sic etiam conside-
 ro in iudiciis, & dico, quod omnia, quæ emergunt
 in iudicio, putare oppositionem alterius partis, præter
 formam & substantiam iudicij, dicuntur accidentalia:
 exemplum pono in *d. l. quores. 3. C. de iud. & l. 1. & ibi Barr. C. de ord. iudic.* vt si porrigo libellum,
 in quo peto hereditatem, aduersarius opponit mihi
 questionem status: illa questio incidens dicitur acci-
 dentalis, quia absque ea iudicium procedebat in
 petitione hereditatis. Potest etiam generaliter poni
 exemplum in omnibus exceptionibus, quas litigator
 opponit contra personam aduersarii, vel contra
 testes, vel contra libellum in casibus, in quibus
 parte non opponente procederet iudicium: iuxta
 text. in *l. sed & si suscepit. 51. ff. de iud. & l. ita demum. 13. & ibi
 Alexan. & Dd. C. de procur. & l. Pomponius. 40. §. rati. 3. de procur. & l. fin. C. de except.* ista omnia dicuntur
 accidentalia: quia super eis fabricatur aliquod nouum
 incidens iudicium, super quo habet necesse iudex
 interloqui, & sine eis procederet iudicium principale:
 quia non tangit substantiam, nec formam iudicij.

Septima & vltima causa, quæ consideratur in
 iudiciis, est causa finalis: dicitur autem causa finalis
 illa, ad cuius finem aliquis actus fit: quæ cessante
 cessat effectus illius actus, *l. leges. 6. §. quamuis. 2. ff. de iur. part. & l. cum te. 6. C. de pact. iur. empt. & vend.*
 Sic etiam in iudicio causa finalis, dicitur sententia
 diffinitiva: quia ad hunc finem de dicitur causa
 in iudicio, vt per sententiam terminetur, *l. properan-
 dum. 13. C. de iud.* & vt vnusquisque consequatur quod
 suum est, *c. cum aterni. 1. de sent. & re iud. lib. 6. pro hoc
 est tex. formalis, & ibi not. in l. 1. ff. de re iud. vbi*

habetur, quod per sententiam imponitur finis con-
 33 trouerit. Ad quem ꝑ finem iura multum festinant,
 vt sit litium finis, l. 2. *C. de re iudic.* & odio habent,
 quod lites ex litibus oriuntur, l. *terminatio. 3. C. de*
fruct. & l. r. expen. & l. 4. §. air prator 3. ff. de re iud. & l.
 34 *non distinguimus. 32. §. questum. 16. ff. de arbitr. & l.*
si quis iurandum. 11. in fin. C. de reb. credi. ꝑ & quod
 ipsa sententia sit causa finalis iudicii, patet; quia ca-
 cessante, cessat effectus iudicii: qui effectus est ipsa
 executio: nam ex processu, in quo non est lata sen-
 tentia, non potest deueniri ad effectum executionis,
 l. 1. *& l. fin. & ibi not. C. de exec. re iud. & l. si cum*
 35 *nulla. 38. ff. de re iudic. l. si p̄to quop̄nam. 14. in fin. C.*
de pact. Istud ꝑ probō per vnam pulchram declarati-
 onem, quam facit Socin. in *consil. 251. colum. 7. vers.*
comprobat, & c. in 2. volum. vbi dicit, quod causa
 finalis vniufcuiusque actus, est principale intentum
 hominis facientis illum actum: similiter idem Soc.
 in *consil. 159. colum. 2. vers. sic confirmantur etiam, & c.*
 in 2. volum. vbi ponit aliam declarationem, dicens,
 quod causæ, quæ coherent dispositioni, & quæ in-
 specta iuris dispositione inducunt & arctant ad ita
 disponendum, dicuntur esse causæ finales: de qua
 materia tractat Bart. in l. 1. *§. fin. ff. de donat.* sed in ma-
 teria iudicii, principale propositum prosequentis
 iudicium est veniendi ad sententiam, & ipsa senten-
 tia arctat ad formandum iudicium cum suo ordine:
 36 ergo ipsa dicitur causa finalis. ꝑ Quæ autem sit cau-
 sa finalis in contractibus, & quæ in legatis, decla-
 rat Bald. in l. 1. col. 1. *C. de sal. causa adiecit leg.* & dicit
 Bald. in l. generaliter. 52. colum. 2. in 2. oppos. *C. de epis.*
 & cler. quod causa finalis, dicitur proprie causa, &
 non alia causa: imo dicitur causa omnium alia-
 rum causarum, secundum Arist. quem ibi allegat
 37 Bal. in rub. *C. de instr. & subst. circa prim.* ꝑ Possit etiam
 dici causa finalis iudicii, ipsa iustitia: quia per exa-
 men iudicii peruenitur ad iustitiæ ministracionem,
 quæ fit per ipsam sententiam, secundum And. de
 Isern. in *consil. sit. cultus iustitiæ.*

38 Vidimus, ꝑ quomodo ista septem causæ confi-
 derantur in iudicio. Quæ pro complemento hu-
 ius secundæ part. s. an possit saltem de voluntate li-
 tiganum fieri iudicium absque interuentu ista-
 rum septem causarum, vel alicuius ex eis: Ista quæ-
 stio continet hoc in effectu, scilicet; an partes pos-
 sint renuntiare formalibus vel substantialibus iudi-
 ciorum, & sic de aliis causis supra declaratis. Et pro
 solutione huius questionis reassumo omnes causas
 prædictas.

Et primo, quoad causam materialem, dico quod
 huic causæ non potest renuntiari: quia cum iudi-
 cium sit quid materialium, ab ipsa causa in iudicio
 deducta, non potest in esse produci sine eius matre-
 ria, & sic neque partes, neque iudex possent facere,
 quod sit iudicium absque causa materiali: quia esset
 impossibile per rerum naturam: sicut si faber vellet
 facere nauem absque lignis & tabulis, rex. est in l. per

*seruum. 14. §. fin. ff. de usu & habit. facit l. vbi r. iugnar-
 ria. 183. ff. de reg. iur.*

Secundo, capio causam efficientem, & dico idem:
 quod huic causæ non potest renuntiari, nec produ-
 ci in esse iudicium, absque causa efficienti: quia esset
 ridiculum, sicut nasci filium sine patre, l. *lites. 42.*
 §. *ex obligatio. 2. ff. de procur. & per Dd. in rubr. Inst. de*
act.

Tertio, est causa formalis, ꝑ super qua adhibetur
 39 talis distinctio: Aut enim est talis forma, quæ prin-
 cipaliter respicit fauorem partis: & illi formæ po-
 test per partes renuntiari, per regulam. *pen. C. de pact.*
 & valet iudicium Exemplum in iuramento testis:
 nam testis tenetur iurare pro forma; alias eius de-
 positio non valet sine iuramento, l. *iurisiurandi. 9. C.*
de testib. & ibi Dolt. & Abb. in c. tuu. 39. de testib. &
attestat. & tamen potest per partes remitti iuramen-
 tum testis: & valet eius depositio, vt est text. in d. c.
tuis. & ibi Abb. in 3. notab. assignat rationem prædictâ,
 scilicet; quia est forma inducta in fauorem partis:
 aut est forma quæ principaliter respicit ius publi-
 cum: & illi non potest renuntiari, prout est ipse or-
 do iudicii, vt not. glo. in *ver. partium, in c. de causis.*
 4. *de off. deleg. & ibi expresse hoc tenent Abb. & Ioan-*
 de Imol. pro hoc est text. in l. 2. *§. sed quia veremur. 4.*
C. de iura. cal. & in c. 1. de lit. contest. & l. nemo potest. 55.
 ff. *de leg. 1.* ꝑ Quod tamen intellige sane procedere,
 40 quando partes vellent omittere formam iudicii, &
 vellent, quod sit iudicium, & quod sententia valeat,
 vt sententia iudicis; quia hoc facere non possunt:
 sed si partes vellent ex toto tollere ordinem iudi-
 ciarium, & vellent vt iudex procedat ex arbitrio;
 tunc id facere possunt, & valet ibi sententia in vim
 cuiusdam arbitramenti seu pacti, ita dicit A. b. in d.
c. de causis. 4. col. 2. & ibi etiam Felu. in 4. col. & ita de-
 bet intelligi quod not. glo. in c. *fi in ver. illustrimus. de*
sent. & re iud. lib. 6. & tangit plene Abb. in c. 1. col. 4.
 & s. *& ibi etiam Ioan. de Imol. de libel. obl. probatur*
 per ea, quæ habentur in l. 2. *C. com. vtriusque iud.* quod
 partes possunt ratificare sententiam nullam; & vale-
 bit in vim pacti, & ista plene examinat Matth. de Af-
 rist. in suo *comme. 1. constitutionum Regni in pralu-*
 41 *dis, in 8. quæst. principali.* ꝑ An autem possint partes
 facere, quod iudex pronuntiet sine scriptis? In hoc
 reperio varietates Doctorum: nam Bar. in l. *quosom-*
 3. *C. de priuil. schol. lib. 12.* tenet, quod hoc potest fieri
 per partes, & valet ibi sententia sine scriptis, idem te-
 net Ioan. And. in *ad dir. Spec. in tit. de sen. §. iura, vers.*
sc. ut non valet, in addit. que incip. vers. 3. & c. Con-
 trarium videtur tenere glo. in d. *final. in ver. illu-*
 strum, circa fi. *de sent. & re iud. lib. 6.* putarem ita sal-
 uari posse vtranque opinionem, vt distinguamus
 modo prædicto, scilicet aut partes volunt, vt in toto
 iudicio omittatur ordo iuris: & tunc potest etiam
 in sententia omitti ista solemnitas scripturæ: quia
 tunc iudex censetur quidam arbitrator, per supra
 dicta: aut partes volunt, quod iudicialiter proceda-

cur in aliis actibus, & sententia feratur sine scriptis: & tunc fieri non potest per ea, quæ not. Spec. in tit. de libel. concept. §. nunc dicendum. versic. 9. ista enim est communis opinio omnium, quod si partes volunt omittere ordinem iudicium, in toto processu possunt hoc facere: secus si in aliquo actum tantum, ut dicit Gemini in d.c. fin. col. 3. in fin. ver. not. bene istam glo. & c. de sent. & re iud. in 6. & Abb. & Doct. in c. de causis. 4. extr. de off. deleg.

Quarto, est causa substantialis, in qua per omnia facias eandem distinctionem, quam feci in causa formalis: quia ista dux causæ quo ad hoc, pari passu ambulant: per ea, quæ not. Bart. in authent. offeratur, col. 1. in C. de lit. contes. vbi format quæstionem: **42** An possit renuntari substantialibus iudici. ¶ Ex prædictis potest declarari illud, quod dicimus in contractibus, & in ultimis voluntatibus, in quibus non potest per partes renuntari formalibus, neque substantialibus, per l. nemo potest. 55. ff. deleg. 1. & l. si unus. 12. C. de testam. quia ista formalia tendunt in fauorem publicum, ad hoc scilicet, ne falsitates committantur. l. in bemo. 19. in fin. C. de testam. & l. fin. C. de fidei commiss. & not. Bart. in d. l. nemo potest, in 2. quæstio. ita colligit ex not. per glo. & Bart. in 1. oppos. in d. l. nemo potest nam illud intelligitur, scilicet, ut ille actus factus sine solennitate legis, remaneat proprie ille idem, & cum illo vigore, qui esset cum solennitate; non enim potest testator fuere, quod sit testamentum, & quod fiat coram quinque vel paucioribus testibus: sed quod sit codicillus, sic, quod erit per clausulam codicillarem appositam, de qua per Bart. in l. 1. ff. de iur. codic. sicut non possunt partes facere, quod sit verum iudicium sine ordine iudiciario: sed quod sit quoddam arbitramentum, sic ut supra dixi.

Quinto, est causa naturalis: super qua facio hanc distinctionem. Quædam veniunt ex natura iudicii propter publicam utilitatem: ut est peremptio instantiæ per triennium. l. properantium. 13. C. de iuric. & ista naturalia non possunt tolli per partes, scilicet pro ogando tempus instantiæ, ut not. gloss. & Bart. & Alexand. in d. l. properantium. in princ. & ibi communiter Doct. & dicam plene infra in 5. parte huius tractatus Quædam veniunt ex natura iudicii ad utilitatem partium: & illis possunt partes renuntiare, & facere, quod non veniant: & potest poni exemplum in aliis casibus supra exemplificatis in ista causa naturali, præter peremptionem instantiæ: ut de regula, vbi cæptum est iudicium, & c. nam potest ¶ **43** test ¶ partes, pendente vno iudicio coram iudice, trahere aduersarium coram alio iudice, si non opponit exceptionem litis pendentiæ: & valet iudicium: quia si non opponit, censetur consentire, & sibi impetratur, secundum Abb. & Ioan. de Imol. in c. cum M. For. in fin. 9. col. fin. de conpar. & Bald. in l. nulli. 10. in cas. fin. C. de iur. & iur. etiam in l. ex. 2. eiq. 0 patet, quod de consensu partium potest tolli ista

naturalitas, & ratio est, quia respicit fauorem ipsarum partium, scilicet, ne reus vexetur in diuersis tribunalibus, ut habetur in d. l. nulli. 10. Similiter in alio exemplo d. l. solemus. 61. ff. de iudic. vbi est gloss. quæ ponit verum intellectum, scilicet ut id non veniat in iudicio, de quo nominatim actum est inter partes, quod non veniat. Sequitur ergo, quod possunt partes facere, quod non veniat in iudicio id, quod ex eius natura veniet: & idem possumus dicere in aliis similibus exemplis. Quod ¶ corrob⁴⁴oratur ex his, quæ in simili dicimus in contractibus, in quibus possunt naturalia tolli de voluntate partium: nam valet pactum in contractu emptio-nis, quod venditor non teneatur de euictione, l. emptorem. 12. §. qui autem. 18. ff. de act. empt. quo casu licet non teneatur de euictione ad interesse, propter pactum; quia euictio hoc includit, scilicet ut venditor teneatur ad interesse, l. venditor hominis. 8. ff. de euict. tamen tenetur tunc venditor ad pretii restitutionem, non obstante pacto, quod non teneatur de euictione, ita probat ex l. fin. in d. l. emptorem. §. qui autem. & ibi Bart. & not. plene Bald. in l. 1. col. fin. C. de peric. & commod. rei. vend. & ideo cautela est pro venditore, quod faciat pactum expressum, ut non teneatur etiam ad pretii restitutionem: alias teneatur ad pretium, ut supra similiter diximus in testamento: cuius natura est, ut secundum tollat primum, §. posteriore. 2. Inst. quib. modis test. infirm. & l. 1. & 2. ff. de iniust. rupt. testam. & l. sancimus. 27. C. de testam. & tamen huic naturæ potest derogari per testatorem: quia potest testator in primo testamento ponere talem clausulam derogatoriam, ut non collatur per secundum, d. l. si quis in principio testamenti. 22. & ibi Bart. ff. de leg. 3. & l. si mihi & tibi. 2. §. in legatis. 3. ff. de leg. 1.

Sexto ¶ est causa accidentalis: & in hoc nullum **45** est diuicium, quod per partes ei renuntiare non possit: quia ex quo per partes emergit, potest per easdem tolli, l. eius est nolle. 3. ff. de leg. iur. & hoc etiam est expeditum in contractibus: in quibus possunt renuntiare accidentalibus, & valet pactum super eis, l. pacta conuenta. 72. & ibi gloss. & Doct. ff. de contrahen. empte. & ratio est: quia tangendo accidentalia non tangitur in aliquo virtus formalis: nec substantialis actus.

Septimo & ultimo, ¶ est causa finalis, in qua bre⁴⁶uiter concludo, quod potest tolli per partes: nam supra declaravi, quod causa finalis iudicii est ipsa sententia; & tamen nulli dubium est, quod possunt partes litigantes renuntiare sententiæ, & facere quod in causa non feratur sententia: ut est, quando pendente lite transigunt: quæ transactio regulariter fit super re dubia, & lite incepta aliis incepta, l. 1. ff. de tran. act. & ibi not. per quam trans. tionem imponitur finis controuersiæ absque sententia, l. fratris. 10. in per. tot. tit. C. de tran. act. Et ex his remanent expedita ea, quæ dicenda erant super hac secula parte:

Iudicii tela aggreditur. De origin. iudic.

parte: vnde venio ad tertiam partem. Robert. Mar-
tant. Venus V I. D.

TERTIA PARS.

Iudicium vnde originem pro-
duxerit.

S Y M M A R I A.

- 1 A tempore Adæ, vsq; ad tempus nostrum nouem leges fuerunt.
- 2 Ius naturale primum tempore Adæ inuentum.
- 3 Commune ius quo tempore inuentum sit.
- 4 Obligatio antidotalis inuenta est de iure naturali.
- 5 Naturale ius secundum rationem, quo sit inuentum tempore.
- 6 Præceptum; Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris; est ex lege Mosaica, Evangelica, & Apostolica confirmatum.
- 7 Legis naturalis tempore omnia erant communia, neque leges, neque constitutiones erant, sed homines naturaliter vivebant.
- 8 Gentium ius, quod sit & quis introduxerit.
- 9 Leges Mosaica, Prophetica, & ciuiles, quo tempore prodita sunt, & num. 12.
- 10 Lex Mosaica alio vocabulo vocatur lex decalogi, & in quibus consistat.
- 11 Lex Mosaica continet præcepta moralia & mystica.
- 12 Lex Prophetica qua dicitur.
- 13 Lex Mosaica & Prophetica hodie seruatur: & allegari potest ad decisionem causarum.
- 14 Lex ciuile, & Regibus originem habuit.
- 15 Reges fuerunt primi domini, qui in mundo inuenti fuerunt.
- 16 Primus Imperator quis fuerit.
- 17 Leges ciuiles, quis primus delerit.
- 18 Regi legibusque ad quod tempus vixerint gentes.
- 19 Tarquinius sextimus, ob adulterium per eius filium in personam Lucietia commissum, fuit exulsus.
- 20 Romanus quomodo ab Atheniensibus fuisse leges co-cessa.
- 21 Consules Romani quando creati, & quare sic dicantur.
- 22 Tribuni quo tempore creati sit.
- 23 Senatores Romani quando constituti: & quot fuerint.
- 24 Prætores quando electi Roma, & qui dicatur prætor urbanus, & qui peregrinus.
- 25 Imperium vnde habuerit originem.
- 26 Imperatores deponere, ad Papam spectat.
- 27 Iurisperiti qui appellabantur.
- 28 Leges ciuiles, quot annis ante aduentum Christi fuerint.
- 29 Tempore gratiæ inuenta est lex Evangelica, lex Apostolica, & lex Canonica, de quibus sitam num. 31. & num. 32.
- 30 Imperatoris potestas à Deo procedit.
- 31 Christus dicitur Rex regum, & Dominus dominantium.
- 32 Lex Apostolica qua dicitur.

- 33 Lex Canonica qua dicitur, & quare fuerit introdu-cta, & in quibus voluminibus consistat.
- 34 Decretorum liber an connumeretur inter leges canonicas, & sit authenticus, & à quo sit conditus.
- 35 Liber decretorum quatuor habet species auctoritatum, & an omnes sint authentice.
- 36 Dicta auctorum patrum, an possint ad decisionem causarum allegari.
- 37 Innocenti dicta super decretalibus non sunt authentica, nec habent vim leg. sed sunt velut glossa.
- 38 Ciuiles leges in decretis insertæ, non debent seruari, ut canon.
- 39 Liber Decretorum, quo tempore compilatus, & quo tempore liber Decretalium.
- 40 Ius naturale, est immutabile, & semper fuit, & est hodie in vsu.
- 41 Ius naturale secularium, an hodie obseruetur.
- 42 Ciuis derelinquens patriam periculantem, eius perdit privilegia.
- 43 Patria sua unicuique charior.
- 44 Ius gentium est immutabile, & contra illud Princeps statuere non potest.
- 45 Princeps ex causa potest distinguere & limitare ius gentium, non tamen in totum tollere. Idem in iure diuino.
- 46 Consuetudo an induci possit contra ius gentium, vel diuinum.
- 47 Lex Mosaica, an inter Christianos hodie sit in obseruantia.
- 48 Christus fuit lux & veritas, qui omnia velamina veteris testamenti illustrauit.
- 49 Iudæi seruant etiam hodie legem Mosaicam, & seruandum eam viuunt, illa desiciente, seruans ius commune etiam in decisionibus causarum.
- 50 Iudæi iurant super lege Moysi, & super decem præceptis.
- 51 Iuramentum Iudæi confirmat contractum per ipsum celebratum, qui alias erat inualidus.
- 52 Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuramenti in compromissi appositæ.
- 53 Iudæus per legem suam iurans, per Christianum iudicem ad iuramenti obseruantiam compellitur, & contrauentus puniri potest de periurio.
- 54 Iudæus non potest iurare per Evangelia, neque per Christum, & iurans compellitur ad obseruantiam iuramenti, & num. seq.
- 55 Iudæus blasphemus Christi dicitur.
- 56 De iure ciuili non valet iuramentum super contractum inualido.
- 57 Ecclesia non se impedit de animabus Iudæorum, qui iam damnata sunt.
- 58 Mosaica lex quo ad matrimonia, inter Iudæos seruatur.
- 59 Ecclesia non sunt subiecti Iudæi, quo ad spiritualia.
- 60 Iudæi licet facere actus secundum eorum ritum, qui in contemptum fidei Christianæ non tendunt: alias Christianorum immunitates perunt.

- 61 Iudæi an gaudeant immunitate Christianorum.
- 62 Quo ad circumcissionem, inter Iudæos lex Mosaiica seruatur.
- 63 Ceremonia dicuntur sacrificia Iudæorum.
- 64 Lex prophetica, an hodie sit in usu.
- 65 Christo adueniente in mundum, cessauit lex Prophetica.
- 66 Testis, qui factum testimonium pro pecunia dicit, Christum vendit, & facit sicut Iudas.
- 67 Iudex, qui accepta pecunia peruertit iustitiam, iniustam sententiam proferendo, dicitur Christum vendere.
- 68 Lex civilis qualiter hodie seruetur: & in quibus consistat.
- 69 Euangelica lex est hodie in obseruantia: & lex iura appellatur.
- 70 Lex Euangelica in multis correxit legem Mosaicam.
- 71 Apostolica lex est hodie in obseruantia, & legi civili præsertur in decisionibus causarum.
- 72 Ius diuinum potest per Principem distingui & limitari: licet non in totum tolli.
- 73 Lex Canonica seruatur inter Christianos: & si in aliquo contradicit legi Civili; qua lex seruari debet.
- 74 Leges Civiles Canonibus obuiantes, reprobata censentur.
- 75 Ius Canonicum ius quasi regulatum dicitur.
- 76 Canonicum ius seruatur in vtroque foro, in causis miserabilium personarum.
- 77 In decisionibus causarum lex Canonica præsertur dicto cuiuslibet sancti. Secus quo ad solam interpretationem diuinarum scripturarum.
- 78 Dictum alicuius sancti, auctoritate veteris vel noui testamenti conforme in decisionibus causarum iuri Canonico præsertur.
- 79 Papa potest ius diuinum limitare.
- 80 Ius diuinum, an sit ius ab aliis iuribus separatum.
- 81 Ius diuinum sub se comprehendit ius naturale & gentium.
- 82 Ius Canonicum vno respectu civile appellari potest.
- 83 Ius feudorum est consuetudinarium, & numeratur cum iure civili.
- 84 Liber feudorum compilatus fuit ab Oberto de Orto, Iuriconsulto Mediolanensi, & an dicatur authenticus.
- 85 Iura feudorum qualiter hodie sint in obseruantia.
- 86 Causa feudales per qua iura deciduntur in regno.
- 87 Argumentum de emphyteusi ad feudum valet, & e contra.
- 88 Consuetudines feudorum præsertur iuri communi in causis feudilibus, quando consuetudo & usus feudorum sicut rationabiles, & quando est expresse decisum per vtrumque iurum, v. n. 90. 91.
- 89 Appellatio in causa feudali deserta non dicitur, per non appresentationem processus infra quinquaginta dies, iacuetur constitutionem, regii.
- 91 Argumentum à contrario sensu, non sumitur in vrbibus feudorum.
- 92 Argumentum à contrario sensu, coniectura, & subaudius intellectus, dicitur.
- 93 Iura feudorum seruantur in Ecclesiasticis feudis.
- 94 Ius Longobardorum aggregatur iuri civili, & à quibus fuit conditum.
- 95 Ius Longobardorum an hodie seruetur in regno, & an præsertur iuri Rom. & num. 96. cum plur. seq.
- 96 Coniunctulo contra regni constitutiones est reprobata.
- 97 Ius Longobardorum non est lex, neque ratio: ideo recessit ab aula.
- 98 Ius Longobardorum non est curandum nisi in loco, ubi obseruatur secundum loci consuetudinem.
- 99 Ius Longobardorum est ius finimum num. 121.
- 100 Lex Longobardorum est inualida, & vulgaris appellatur, num. 101.
- 102 Lex, quamuis dura & iniusta sit, & sine ratione, tamen seruanda est.
- 103 Paria sunt scire, & scire debere.
- 104 Lex transferatur cum translatione regni, nisi nouus regnator eam confirmet.
- 105 Videlicet, dictio, est declaratiua & restrictiua præcedentium.
- 106 Ius municipale alicuius loci in loco, ubi viget, ius commune appellari potest.
- 107 Intellectus verus constitutionis Regni, que incipit puritatem, num. 88. & 109. cum plur. seq.
- 108 Ordo scripturae inducit regulam, & ordine intellectus.
- 109 Scripturae ordo non inspicitur ubi inique mens disposita est certa.
- 110 Clausula incerta in medio vnius capituli, antequam oratio completa sit, ad illud tantum capitulum refertur, non ad alia separata.
- 111 Consuetudo, dicitur lex municipii, & omnes de civitate illam seruare tenentur.
- 112 Contrarietas semper est euitanda.
- 113 Ordo, exempli gratia, positus pro doctrina, formam non inducit, nec seruari debet.
- 114 Scripturae ordo non inspicitur, ubi constat de ordine intellectus.
- 115 Ordo scripturae perturbans ordinem necessitatis, non attenditur: sed ad necessitatis ordinem reducitur.
- 116 Regule standum est, donec limitatio probeatur.
- 117 Primo nominatus censetur maior & dignior.
- 118 Magis dignum & nobile, præsertur debet minus digno, & minus nobili.
- 119 Ius Romanum dignius est iure Longobardorum.
- 120 Leges Imperatorum ab ipso Deo procehere censentur.
- 121 Iustitia non inuenitur in quibus Iuriconsultorum.
- 122 Dictio, prout, est limitatiua & restrictiua.
- 123 Argumentum iurum iurum à contrario sensu à statuto disponente propter casum non prouiso à iure civili.
- 124 Mundualdis non requiritur in muliere contrahente nomine alieno.
- 125 Melior vincens iure Romano in Sicilia regno, sine Mundualdo testari potest.

- 126 *Consuetudo & notoria obseruantia temporis, cuius non extat memoria in contrarium, habet vim legis & priuilegii.*
- 127 *Ius Longobardorum excludit cognatos, & etiam matrem à successione: non tamen excludit filios naturales per filias feminas, quamuis legitimas.*
- 128 *Ius Francorum qualiter probetur, quod sit in usu.*
- 129 *Consuetudo notoria est, qualibet ex inspectione plurimum instrumentorum: & sufficit eam tantum allegare*
- 130 *Consuetudo nulla est fortior & melior, quam iuri communi conformis.*
- 131 *Ius Francorum est speciale & onerosum, & contra ius commune: unde per allegantem probari debet.*
- 132 *Iudicium unde fuit productum, & qualiter habuit originem.*
- 133 *Adam qualiter & quomodo contrauenerit præceptis Dei.*
- 134 *Iudicium cognitum fuit etiam tempore veteris testamenti, & tempore noui testamenti, usque in hodiernum diem num. 135.*
- 136 *Iudicium inuentum fuit, ne quis sibi ius propria auctoritate diceret.*

Omnia subiecisti sub pedibus eius, & c. fuit prodita prima lex naturæ, quæ dicitur COMMVNIS : & ideo appellatur communis; quia est indifferens in omnibus animalibus, tam rationalibus, quam brutis: & ista prima lex naturæ, seu ius naturale primæuum, comprehendit in se quoddam naturale institutum: prout est maris & fœminæ coniunctio, liberorum procreatio, & educatio: & prout sunt alii appetitus naturales: qui sunt communes omnium animantium, & de hac lege naturæ loquitur text. in l. 1. *ius naturale*. 3. ff. *de iustitia & iur.* & *Instit. de iure natur. gent. & ciuil. in princip. & in d. c. ius naturale. distinct. 1.* Et ¶ ex ista primalege naturali communi oritur obligatio antidotalis: quæ est, vt benefacienti benefaciarus, de qua loquitur gl. in l. *sed & filio*. 25 § *consuluit*. 1. ff. *de perit. hered.* & in c. *cum in officiis* 7. *de testam.* & gloss. in c. *illud*, 8. *questio* 2. quæ glossa licet dicat, quod humanum est præbere reuereñtiam illi, à quo qui beneficium accepit: vt per hoc videatur sentire, quod hæc obligatio antidotalis sit iuris humani, scilicet, quod tantum hominibus commune est: tamen veritas est, quod habuit originem ab isto iure naturali primæuo & communi: quia etiam animalia bruta ex quodam naturali instinctu solent diligere benefacientes sibi, & præstare illis seruicia: vt inquit Nicol. de Neapoli. *Instit. de obligat. in princip.* & *lason. in lex hoc iure*, 5. *colum.* v. ff. *de iustitia & iure*. qui ponit octo decim notabiles effectus, quos producit ista obligatio antidotalis. Secundo, ¶ in eodem tempore post creationem hominis, fuit prodita alia lex naturæ, scilicet, RATIONIS: quod dicitur ius naturale secundarium, & ideo dicitur rationis; quia tantum hominibus est commune, & sic animantibus rationem habentibus, & non brutis: prout est religio erga DEVM, vt parentibus & patriam pareamus, vt vim atque iniuriam propulsemus: & de hac lege naturali rationis loquitur text. in *l. veluti*, 2. c. *l. vs vim*, 3. ff. *de iustitia & iure*. & habetur 5. *distinct. in princip.* Item ¶ in hac eadem lege naturali dependet illud naturale præceptum, scilicet, Quod tibi vis fieri, alteri facias: quod præceptum traditur in c. *humanum genus* 1. *distinct.* & quod sit de isto iure naturali, tenet gloss. in *vers. dispositionem*. & ibi etiam Abb. in c. *firmiter*, 1. *de summa Trin.* & *de Cathol.* hoc præceptum fuit etiam confirmatum per legem Moisaicam, vt habetur *Tob. cap. 4* item per legem Euangelicam, vt habetur *Matth. cap. 7.* & *Luc. cap. 6.* item per legem Apostolicam, vt ait Apostolus *ad Galatas cap. 3.* de quibus legibus inferius dicetur. Et istud ius naturale rationis, solet etiam appellari ius gentium: & ius gentium primæuum: ea ratione attendita quia solæ gentes, id est, soli homines vtuntur eo iure. *l. 1. in fin. ff. de iustitia & iure*. Tempore ¶ autem istius legis naturalis nullæ erant prodite leges, seu constitutiones inter homines: sed à naturaliter vivebant, & omnia erant communia, nec erat inuentum

TERTIA pars principalis continet vnicam questionem, videlicet, VNDE HABVERIT ORIGINEM IUDICIVM? Prohuius tamen questionis & dubii resolutione ¶ oportet aliquantulum inuestigare originem ipsarum legum & iurium, quæ habuimus in mundo post creationem hominis. Unde sciendum est, QUOD TRIA TEMPORA considerantur quoad iuris inuentionem, à tempore, quo Deus creauit primum hominem, scilicet Adam: IN PRIMO TEMPORE fuerunt prodita tria iura, seu tres leges. IN SECUNDO TEMPORE, tria alia iura, seu tres leges. IN TERTIO TEMPORE, tria alia iura, & sic conclusiue fuerunt nouem leges à tempore Adæ, vsque ad hoc tempus nostrum: prout sub breuibus verbis declarat Abb. in c. *firmiter*, 1. *col. 5 de summa Trinitas.* & *de Cathol.* Quam ¶ tamen materiam amplius & plenius declarando reassumo, & deo sic: quod in primo tempore, cum Deus creauit hominẽ ad sui imaginem, vt dicit text. cum gl. in c. *hæc imago*, 13. *quæst.* 5. & habetur *Genes. cap. 1* & *Sapient. cap. 1*. Itatim fuit inuenta prima lex, quæ appellatur lex naturalis, quæ est duplex, sc. lex naturalis communis, & lex naturalis rationis, & declarat Archid. in c. *vs naturale*, & *ibi etiã gl. 1. distinct.* & hæc est in effectu illa distinctio quam faciunt Doct. *Instit. de iure natur. in princ.* & in §. *singulorum*, 11. *Instit. de rer. diuis. dum dicunt*, quod ius naturale est duplex, scilicet primæuum, & secundarium: perinde enim est, ac si dicerent, ius naturale commune, & hoc est primæuum: & ius naturale rationis, & hoc est secundarium.

¶ Cicero ¶ igitur hominẽ, & creatis aliis animalibus brutis p. oseruntio hominis, vt habetur *Psal. 8.*

Meum & Tuum : vt declarat Bartol. & Doct. in lsi quod 64. ff. de condit. indebti. & not. in d. c. ius naturale, 1. distinct. & est text. 7. distin. 1. in princip. Et secundum istud ius naturale vixerunt homines certo tempore, dum pauci erant in mundo. † Deinde ad auctus hominibus, exeruit etiam malitia hominum; adeo, quod solo hoc iure naturali viuere non valebant : & sic fecerunt gentes inter se quasdam constitutiones & leges; vt, Quodcunque calcauerit pes tuus, tuum sit, & distinxerunt inter se dominia rerum; & sic fuit inuentum Meum & Tuum. Item fecerunt aliquas constitutiones, vt nullus intraet possessionem alterius : & ex hac distinctione fuerunt orta bella, captiuitates, & seruitutes. Item cœperunt gentes super rebus diuisis & distinctis contrahere adiuicem : & ista fuit tertia lex, quæ omnia ista introduxit : & fuit appellata ius GENTIUM, de quo loquitur textus in l. ex hoc iure. §. ff. de iustitia & iure. & in c. ius gentium, 1. distinct. & declarat Bart. & Moder. in d. lsi quod, 64. ff. de condit. indebti. & Abbas, in d. c. firmiter, 1. colum. §. de summa Trinit. & si de Cathol. & ita cum istis tribus legibus, seu iuribus vixerunt gentes a creatione Adæ, vsque ad tempus Moysi exclusiuum. Et istud primum tempus, quod appellatur tempus ante legem, in quo tempore fuerunt ista tria iura, scilicet, ius naturale, commune, seu primum; item ius naturale rationis, quod est secundarium; item ius gentium, quod est similiter secundarium : quia ius gentium primum est idem, quod ius naturale, vt supra dixi.

• Superuenit † postea secunda ætas, seu secundum tempus, quod appellatur tempus sub lege : in quo tempore fuerunt proditæ tres alie leges, videlicet, lex MOSAICA, lex PROPHETICA, & lex CIVILIS. Nam cum videret Deus malitiam hominum abundare super terram, misit legem in terris, illamque exprimi fecit in scriptis per Moysen : cui Moysi dictam legem dedit in monte Synai; & ista appellatur lex MOSAICA, quæ tota consistit in decem præceptis, quæ colliguntur ex illis versibus :
Vnum colit Deum, &c.

• Et † ista lex Mosaica, alio vocabulo appellatur lex decalogi, seu decalogus legis : quod idem significat quasi lex decem præceptorum, prout de prædictis est text. in c. Moyses. 7. distin. & in c. libentes, in fin. de pœnitent. distin. 1. & not. gloss. in d. c. firmiter. 1. §. hæc sancta, vbi est etiã text. de summa Trinita. & si de Cathol. & Specul. in proœmio suo operis, colum. 1. in fin. & habetur Exod. cap. 34. & cap. 35. Fuerunt etiam & † in lege Moysi alia præcepta : quæ dicuntur mystica, id est figurata : quorum aliqua fuerunt sacramentalia, alia ceremonialia, de quibus habetur per gloss. in c. fin. §. his itaque, 6. distin. & quod nomen mysticum significet figuratum, est gloss. in c. aurum, in ver. mystici, 11. quasi. 2. Illa vero præcepta decalogi dicuntur moralia; quia mores bene & beate viuendi re-

cipiunt, & illa nunquam mutantur, vt notatur in d. §. his itaque. Deinde † huic legi Moysi fuit adiecta alia & secunda lex, quæ appellatur PROPHETICA. Nam Deus dedit legem hominibus per Moysen, & per Prophetas; vt dicit text. in d. c. firmiter, 1. §. hæc sancta & dicit Specul. in d. proœm. colum. 4 in princip. Et ista est lex, quæ continetur in toto veteri testamento. † Quæ lex Mosaica, & Prophetica etiã hodie seruatur, quod præcepta moralia scilicet; quoad alia vero mystica, reperitur in aliquibus mutata, tunc per legem Euangelicam, quam canonicam, vt declarat text. in d. §. his itaque, & ibi Archid. Et quod lex Mosaica etiam hodie seruatur, & possit allegari in decisionibus causarum, tenet Calder. in cons. 30. in tit. de testam. & Ioan. de Imol. in l. stipulatio hoc modo concepta, 61. ff. de verb. oblig. & in l. 3. ff. de test. & Ia. in l. 1. colum. 8. ff. si cert. pet. Deinde † cum homines in orbe valde creuerunt, & malitia similiter cum his aucta esset, considerauerunt sola se lege Mosaica & prophetica viuere non posse; vnde in eodem tempore superuenit lex CIVILIS, quæ lex civilis habuit primam originem à rebus : nam in primo tempore, quo homines viuiebant iure gentium, vt supra declarauimus, fuerunt † ex eodem iure gentium inuenti reges; nam ipsemet populus ad hoc, vt commodius viuere & regi posset, eligebat sibi regem, cui dabat obedientiam, & per illum regebatur; & si reges fuerunt inuenti originaliter iure gentium, ita declarat Bald. in tra. de schismatis, in 10. col. versi. & est notandum, quod duplex est eorum origo, & c. quæ tractat ponit in 6. lib. Cod. in ritu si quis aliquem testari pr. lib. & Oldr. in cons. 60. colum. 2. in fin. Et quod reges fuerint primi domini, qui fuerunt inuenti in mundo, declarat Andr. de Isern. in rub. que sint reges, col. m. 2. in prin. & probat text. in l. §. quoad ad magis ratas, 14. ff. de orig. iur. & dicit And. de Isern. in proœm. conj. col. 16. quod reges fuerunt omnino ante, etiam ante Christum, Imperatores vero non ante inuenti fuerunt ab ætate Christi, non antea. Nam † primus imperator, qui fuit in mundo, fuit Octavianus, qui fuit Imperator tempore Christi, secundum eum, sed gloss. in l. 1. ff. de adu. tenet, quod primus Imperator fuit Iulius Cæsar, idem tenet Pet. Phil. Corn. in cõs. 1. col. 4. in 3. vol. scilicet, quod Iulius Cæsar fuit primus, & Octavianus secundus : sed Andr. de Isern. vbi supra, tenet; quod Iulius Cæsar non fuit verus Imperator, sed Rex; et quod reges fuerunt ab antiquo habebat plene in lib. Regum, in veteri testament. 20. Primus Imperator Christianus fuit Constantinus, secundum And. de Isern. in proœm. cons. col. 6. de his tamen me remitto ad historographos, quorum propria est materia. Isti † ergo reges ita electi & creati faciebant aliquas leges, & sic dedebant principium legi civili : & primus rex, qui dedit leges civiles Græcis, fuit rex Foroneus; vnde denominatus est forus, id est, locus iudicii, c. forus, de verbor. sign. & d. c. Moyses. 7. distin. item Mercurius Trime-

gustus rex tradidit leges Atheniensibus. Item Lycurgus leges Ægyptiis. Item Solon fuit primus rex, qui dedit leges Lacedæmoniis. Item Numa Pompilius rex populo Romano leges edidit: prout hæc omnia traduntur *in d. c. Moyses*. Et propterea istæ leges appellabantur ciuiles; quia erant quoddam ius, quo vnaquæque ciuitas prædictarum utebatur, auctoritate diuorum regum, vt habetur *in §. sed ius quidem e iule. 2. Institut. de iur. nat.* vbi proprie fit mentio de legibus Solonis & habetur *in l. omnes populi. 9. ff. de iustitia & iur. & in c. ius ciuile. distinct.* Et ita cum Ætius legibus regis vixerunt gentes vsque ad
 18 tempus Regis Tarquinii septimi, postmodum Ætius
 19 esset dictus Tarquinius rex, euenit, quod eius filius violenter adulterauit Lucretiam nobilem Romanam & pudicam, vt dicit text. *in c. propositio. 32. qu. 5. colum 3.* propter quod iratus populus Romanus dictum Tarquinium regem expulit: & noluit ulterius regem aliquem creare, imo omnes leges regias ante factas aboleuit: adeo, quod sine lege & sub incerto vivebat: & ita vixit sine lege fere per annos 19. vel 20. vt dicit Arctid. *in d. c. Moyses. in fin.* & est text. *in l. 2. §. ex actis. el. 1. ff. de orig. iur.* Ætius aduertens populus ipse Romanus, quod non esset expediens ulterius sine lege diutius viuere, quæ sinit habere leges Græcorum, scilicet leges Atheniensium conditas à Solone rege: & cum illis viuere decreuit: vnde congregatus ipse populus, elegit 10. viros idoneos & bene peritos: quos Athenas misit pro transcribendis legibus Græcorum ex libris Solonis: & vt dictas leges ex Græca scriptura in Latinam traducerent, vt dicit text. *in d. c. Moyses. in fin. & cap. sequi. & in d. §. ex actis. 3.* Qui 10. viri Romani fuerunt isti, videlicet Appius Claudius, Titus Genutius, Publius Festius, Lucius Veturius, Caius Iulius, Aulus Manlius, Publius Sulpitius, Publius Curiatius, Titus Romulius, & Spurius Postumius: vt dicit text. *in c. fuerunt 7. distim.* & cum isti 10. iura accessissent Athenas pro habendis legibus, Athenienses noluerunt statim copiam suarum legum eis facere: sed voluerunt prius explorare, vitum Romani essent capaces, & digni suis legibus. Ad quod explorandum miserunt quemdam sapientem Græcum Romanam. Quod quidem præscientes Romani cum aduentasset dictus sapiens Græcus, decreuerunt irridere eum cum omnibus Atheniensibus, qui eum miserant. Et sic obiecerunt illi quendam stultum Romanum, ad hoc, vt ille sapiens Græcus disputaret cum illo stulto, & desinus recederet: qui sapiens Græcus credens illum sibi obiectum esse sapientem, cepit eum eo disputare nutu & signis, & cleuauit vnum digitum, significans in corde suo, quod vnus esset Deus. At ille stultus credebatur, quod volebat sibi credere vnum oculum eum illo digito: & ipse cleuauit duos digitos, & etiam pollicem: & sic tres dicens in corde suo, quod sic tu vis mihi credere vnum oculum, ego etiam tibi duos oculos. Sed ille Græ-

cus credebatur, quod stultus ille intelligebat de Trinitate. Deinde sapiens Græcus ostendit illi stulto manum, significans in corde suo, quod omnia sunt manifesta Deo. Stultus autem credebatur, quod volebat dare alapam sibi: & in continenti ostendit ei pugnum clausum, significans, quod si vis mihi dare alapam, ego repercutiam te pugno clauso. At Græcus sapiens intellexit, quod per pugnum voluit stultus significare, quod Deus omnia manu clauderet. Et sic putauit Romanos esse valde sapientes, & dignos legibus Et reuersus fuit Athenas, & retulit, Romanos esse legibus dignos: & sic fuerunt concessæ leges illis decem viris. Qui decem viri transcripserunt dictas leges in decem tabulis eburneis, & attulerunt eas Romanam, prout hanc historiam declarat gloss. *in l. 2. §. ex actis. el. 1. ff. de orig. iur. in gloss. in ver. constitui.* His etiam decem viris fuit data potestas per populum Romanum interpretandi dictas leges, addendi, & minuendi: vigore cuius potestatis, videntes, quod aliquid deficiebat in dictis legibus, adiunxerunt duas alias tabulas scriptas: & sic factæ fuerunt duodecim tabulæ, ex quibus causaliter denominata fuit lex duodecim tabularum: vt dicit *in c. Moyses in fin. & ibi gloss. & d. §. ex actis.* Et ista lex duodecim tabularum fuit principium iuris ciuils scripti: quo hodie vtimur: & cum ista lege duodecim tabularum incepit viuere populus Romanus. Deinde, Ætius quia quandoque emergebat aliquis casus nouus, qui non reperiebatur decisus per legem duodecim tabularum; & erat necesse facere nouam legem super illo casu: populus Romanus expulsiis regibus, creauit quosdam alias officiales, qui Consules dicebantur, eo quod debebant consulere Reipublicæ: vt dicit text. *in d. l. 7. §. ex actis. el. 3. ff. de orig. iur.* Et Consul faciebat congregari populum Romanum, ipsumque informabat, quod talis casus emerferat, qui per leges non reperiebatur decisus: populus autem Romanus ad interrogationem dicti Consulis decidebat l'unc casum, prout sibi videbatur æquius, & illa decisio erat lex: & deinde semper in similibus casibus pro lege seruabatur, vt est text. *in §. lex est. 4. Institut. de iure natur.* & ibi hoc declarat Angel. de Arctid. & in ista lege concludenda totus interueniebat populus, connumeratis patriciis, & nobilibus, & etiam plebeiis, vt *in d. §. lex est. 4. Ætius* Successiue
 22 vero aucto populo Romano, superuenit quædam discordia inter patricios & plebem: ex causa, quod quidam Appius iudex, captus amore cuiusdam puellæ, filix cuiusdam Virginii, ciuis Romani, protulit iniustam sententiam contra illam puellam: pronuntiando eam esse ancillam: dictusque Virginii pater ex hoc indignatus, erepto gladio dictam eius filiam interemit: & ad suos commilitones incontinenter aufugit: & vna cum iis fecerunt in montem Auentinum ciuitatis Romanæ: vnde tota plebs Romana ad dictum montem conuolauit: & se à patriciis diuisit: ibique persistens plebs ipsa, officia

cialem suum creauit, qui appellabatur tribunus: & quando emergebat aliquis casus à lege duodecim tabularum non decisus, ille tribunus faciebat totam plebem congregari, & dictum casum proponebat, & plebs ipsum decidebat, & illa decisio erat lex: inter ipsos plebeios appellabatur Plebiscitum, vt in §. Plebiscitum. Inquit. de iure nat. Et hæc omnia declarantur in d. l. 2. §. deinde cum esset, & §. mutuum. 24. alias, & cum. ff. de orig. iur. Et ita stetit plebs per certos annos separata a patritiis. Deinde quia multæ discordiæ nascebantur inter plebem & patritios, superuenit quidam rex Hortensius, qui pacem composuit inter patritios & plebeios: & renocata plebe à dicto monte Auentino, iterum ipsam plebem cum patritiis vnuit: & fecit vnã legem, quæ dicta fuit lex Hortensia: capto nomine ab ipso auctore: per quam legem voluit, quod illa plebs scita haberent vim legis generalis: & sic aggregata fuerunt in compendio aliarum legum ciuilium, & in Corpore iuris ciuili, vt d. §. plebs iuratum. & d. §. deinde cum esset, & c. plebs scita. 2. dist. & ibi Archid. Deinde, † qui plus augebatur populus Romanus, adeo quod erat impossibile in vnum congregari, quando nouus casus emergebat, constituit populus ipse centum viros deputatos ad regimen ciuitatis, qui senatores appellabantur, & erant numero centum, l. fin. & ibi gloss. in ver. centum viris. C. de per. hæred. & gloss. in rubr. ff. de senat. & quando erat facienda aliqua lex noua, congregabantur solum illi centum senatores, qui decidebant casum propositum: & illa decisio erat lex, & appellabatur senatusconsultum: & fuit redactum id senatusconsultum similiter in compendio iuris ciuili, vt in §. senatusconsultum. s. Instit. de iure natur. & d. l. 2. §. deinde, qui dist. ff. de origin. iur. & c. senatusconsultum. 2. dist. in l. Postmodum quia † populus Romanus propter magna bella, quæ habebat contra finitimos, & alias nationes, erat impeditus, & similiter ipsi Consules erant propter dicta bella impediti, adeo quod erat necesse ipsis Consulibus discedere quandoque extra Urbem super gubernatione bellorum: & sic ciuitas remanebat sine rectoribus: nam absentibus Consulibus conerat, qui iura redderet in ciuitate: ideo ne ciuitas rectore caretet, super iustitia ministranda, populus ipse creauit duos officiales, qui prætores appellabantur: vnus erat prætor Urbanus, & alius prætor peregrinus. Urbanus enim prætor audiebat causas ciuili Romanorum: sed peregrinus audiebat causas exterorum seu peregrinorum, vt d. l. 2. §. deinde sum placuisse 26. ff. de orig. iuris. Et isti prætores solebant proponere quædam edicta in albo, seu in eorum palatio super iustitia conferuanda, puta: Pacta seruabo: vel, Quod metus causa factum est, ratum non habeo; & alia similia, quæ edicta fuerunt postea per populum approbata, & illud appellatur ius prætorium: quod similiter fuit incorporatum in iure ciuili, vt in §. prætorum. 7. Instit. de iure natur. & d.

l. 2. §. eodem tempore. 10. Demum quoniam † ex diuina permissione omne imperium, iurisdictio & potestas totius mundi erat tunc in populo Romano, in quo habuit originem ipsum imperium, ex violentia & potentia: quia violentè ex sua potentia armorum totum orbem subingauit, vt dicit Abb. in e. venerabile 3. col. 6. in fin. de elect. & Bald. in bene à Zenone 3. in fin. C. de quadr. præscr. & gl. in c. 1. de pacetenen. inter subd. quam ad hoc reputat singularem Ang. in l. de precatio. ff. alleg. Rhod. de i. 1. & Alb. de Rosat. in l. eundem populos 1. C. de sum. Trm. & fide. Carbol. & Felin. in c. cum non liceat. 2. col. 10. de præscr. in quibus locis hæc est magis communis conclusio, quod imperium habuit originem in populo Romano ex violentia, De voluntate permilla: constituit sibi populus ipse vnum principem seu Regem Romanorum: in quem populus ipse transtulit omnem suam auctoritatem, potestatem & imperium: constituta prius quadam lege, quæ appellata fuit lex regia, & ex tunc dictus est Rex Romanorum, habere potestatem legis condendæ: quia populus sibi illam potestatem contulit, vt dicit text. in l. 2. §. nouissime. 21. ff. de orig. iur. & in l. 1. ff. de constit. princ. & declarat pulchre Bald. in d. l. bene à Zenone. in fin. C. de quadr. præscr. & est text. in §. sed & quod principi. 6. Inst. de iur. natur. & in l. 1. §. hoc etiam. C. de vet. iur. enuch. & ratio translationis imperii assignatur in quadam constit. Regni, quæ incipit: non sine grandi, &c. in text. illius constit. scilicet, quia ex quo dictus princeps Romanus habebat omne ius imperandi i. si populo & subditis, congruum fuit, vt etiam ab eo procederet potestas legis condendæ, quæ est origo iustitiæ: vt ab vno & eodem fonte procedat origo iustitiæ, & quo procedit protectio subditorum, & ibi in d. cons. tangit Andr. de Isern. an ipse idem populus, qui concessit talem potestatem principi seu Imperatori, possit eandem sibi auocare: de qua per Angel. de Aret. in d. §. sed & quod principi & Bald. in l. fin. C. de legib. vbi tangit † etiam, ad quem spectet deponere Imperatorem, & dicit: quod ad solum Papam: hæc autem potestas tradita per populum Romanum principi, fuit postea approbata per Christum in testamento nouo, dum dixit: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo, vt traditur Matth. cap. 22. & not. Oldr. in cons. 69. colum. 2. & Bald. in d. l. bene à Zenone. 3. in fin. C. de quadr. præscr. Translata igitur potestate in principem, ipse solus poterat facere leges: sic illud, quod Princeps statuebat causa faciendi legem, seruabatur pro lege, & istæ appellantur constitutiones principum, de quibus habetur in d. §. sed & quod principi. 6. & in d. l. fin. C. de legib. & in d. l. 1. de cons. prin. & similiter sunt de compendio iuris ciuili. Creato denique principe Romanorum, † & translata potestate in eum, princeps ipse est igitur quosdam sapientes in ciuitate Romana, qui iuris consulti appellabantur: quibus dedit potestatem iura interpretandi & respondendi in casibus dubiis, de quibus con-

consultabatur: & illa responsa & interpretationes erant tantæ auctoritatis, quod pro legibus seruabatur: & ista appellantur responsa prudentum, vt est text. *in c. responsa prudentum. 8. Instit. de iure natur. & in c. responsa. 2. dist. 17.* & ista sunt leges fiorum, quæ fuerunt conditæ ab ipsis Iurisconsultis, auctoritate tamen Principis, & sic sunt etiam de iure civili. Et cum istis legibus vixerunt gentes in hoc secundo tempore, vsque ad aduentum Christi, quod secundo tempore habuimus declaratas tres alias leges, quæ viguerunt: scilicet, legem Mosaicam, legem Propheticam, & legem civilem. Ista tamen leges civiles, de quibus superius feci mentionem, fuerunt per trecentos annos ante aduentum Christi, & sic tempore Paganorum, vt dicit Bart. *in l. mul. um 34. ff. de verbor. oblig.* & quod isti Iurisconsulti, qui fecerunt leges, fuerunt Pagani, & ante aduentum Christi, tenent gloss. & Bald. *in l. pridie. 5. ff. de ser. & gl. & Bart. in l. Titia. 38. §. Scia. 2. ff. de aur. & arg. leg. & gl. 1. in rub. ff. de iust. & iur. & ponit Bart. in lect. Nicol. de Neap. in l. spadonem. 15. §. iam tamen. 6. ff. de excusat. iur.* dicit tamen Ias. *in d. l. muleum. 54. in fin.* quod multi Iurisconsulti fuerunt tempore Christi, & etiam post Christum: & maxime Vlpianus: vt ibi per eum, vbi & assignat rationem

Superuenit postea tertium tempus, quod appellatum fuit tempus gratiæ: in quo tempore Deus gloriosus voluit incarnari in sacra Virgine: & sic venit Christus in mundum, verus Deus & verus homo, vt *in l. inter claras. 8. c. de summa Trinit. & siue Cas. sol. in quo tempo e fuerunt promissa tres aliæ leges, videlicet lex EVANGELICA, lex APOSTOLICA, & lex CANONICA. Et prima fuit lex EVANGELICA, quam tradidit ipse Christus ore proprio: vt habetur in omnibus quatuor Euangelis, vt dicit Abb. *in d. c. firmiter. 1. col. 5. de summa Trinit.* & per hanc legem Euangelicam fuit confirmata potestas Imperatorum: dum dixit *Matth. c. 22. Reddite Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Quæ tamen potestas Imp. dicitur sim. l. iter procedere ab ipso Deo: vt restaturu huius in Euangelio Ioan. c. 15. dū dixit Pilato: Non haberes potestatem aduersus me ullam, nisi tibi datum esset de super, &c. & Paulus *ad Rom. c. 13. vbi ait: non est potestas, nisi a Deo quod qualiter procedat & intelligatur, vide plene Abb. in c. nouit. 17. col. 5. & 6. & ibi etiam Felm. de iud. & tunc plene Old. in consil. 180. col. per. vnde Imperatores postea Christiani fuerunt persecuti leges civiles: videlicet antiquas leges approbando & compilando, & nouas componendo: prout fecit Iustin. Imperator, vt *l. 2. c. de verbor. iur. enuel. & in proam. Insi.* & sic habemus leges civiles ante & post aduentum Christi: originiter tamen fuerunt ante aduentum Christi, vt supra declarauimus. Secunda tamen fuit lex APOSTOLICA; nam***

Christus gloriosus, qui dicitur Rex regum, & Dominus dominantium, *Clem. 7. a. f. ralis §. in. deo. ind. & c. 9. de contra. m. res. 8. dist. 17.* vbi appellatur regnator vni-

uersæ creaturæ, & *in cons. post. mund. machinam* dicitur Rex regum: cum ellet reuersurus ad Patrem, reliquit Apostolis potestatem suam in terris, & signa- rei Petro, vt principi Apostolorum: quod declarauit tam ante suam passionem, quam post: vt dicit text. *in c. in illis. 80. dist.* nam ante passionem declarauit, dum dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clauas, &c. vt est text. *in c. in nouo. 21. dist. & Matth. cap. 16.* Item, dum alias dicit Petro: Pascæ oues meas, vt dicit text. *in c. significasti. 4. in princip. & ibi in gloss. in ver. pascæ de elect. & in d. l. inter claras. 8. c. de sum. Trinit. & Ioan. c. 21.* per hæc verba designauit velle, quod Petrus esset caput, & princeps Apostolorum: vt *d. c. in illis, dist. 80. & d. c. in nouo. caus. 22. qu. 1. col. 2.* Item similiter ante passionem dedit potestatem omnibus Apostolis, dum dixit: Quæcunq; ligaueritis in terra, erunt ligata & in cælis, &c. vt habetur *Matth. c. 18.* post vero passionem & resurrectionem expresse eandem potestatem contulit Apostolis, dicens: Accipite spiritum sanctum: & quocumq; remiseritis peccata, &c. vt habetur *Ioan. c. 20.* & dum dicit. Ite, & prædicate Euangelium omni creaturæ, &c. vt traditur *Matth. cap. 28. & Marc. c. 16. & 9. Abb. in c. translato. 3. col. 2. de consuet.* vnde ipsi Apostoli ex potestate eis tributa per ipsum Redemptorem dominum, cæperunt exequi præcepta Christi, & suas leges prædicare per orbem: vt habetur in toto testamento nouo. & tamen res promulgata & scripta per Apostolos præter Euangelicam, appellatur lex Apostolica. quæ venit ad interpretationem legis Euangelicæ: vt dicit *Specul. in proam. 1. par. in 2. col. & in ista lege Euangelica, & Apostolica, consistit totum nouum testamentum. Tertia tamen & vltima lex, fuit lex CANONICA. nam cum lex Euangelica & Apostolica non sufficeret ad omnes causas decidendas, summi Pontifices ex potestate eis tributa per Christum, per medium beati Petri, vt dicitur *in Clem. 7. a. f. ralis 2. §. in. deo. ind.* fecerunt quamplures canones & leges scriptas: qui Canones sunt excerpti partim ex lege veteri Mosaicæ & partim ex lege civili; & partim ex sacra Theologia: vt tam quo ad spiritualia, quam quo ad temporalia possit bene regi & gubernari Ecclesia Dei, vt dicit Abb. *in d. c. firmiter. 1. in fin. prim. de sum. Trinit.* & ista lex Canonica, quæ fuit facta a summis Pontificibus, consistit in tribus voluminibus, videlicet, in volumine Decretalium, volumine Sixti & volumine Clementinarum: ista enim tria volumina continent leges & canones Pontificales, authenticos & approbatos, qui pro legibus indubie seruantur: cum sint conditi ab habente potestatem legis condende tamen Connu-*

meratur etiam inter leges Canonicas & liber Decretorum: qui liber non fuit conditus a summo Pontifice: nec ab habente potestatem legis condende: sed fuit compilatus per quendam magistrum Gratianum, qui fuit monachus, & sacre Theologiæ magister:

gister: vt restatur Archiepiscopus Florent. in 3. part. Chron. tit. 17. c. 6. & fuit monachus S. Proculi in Tuscia: & valde fuit exaltatus in ciuitate Bononiæ: qui Gratianus ex sanctorum patrum dictis compilauit dictum opus & volumen Decretorum: appellaturque liber Decretorum: quia ex decretis sanctorum patrum fuit compilatus: nec reperitur, quod fuerit approbatus per summos Pontifices, vnde non potest dici authenticus, vt dicit Abb. in procem. decret. in c. rex pacificus. col. 4. & Ioan. Andr. & Ant. de Bacr. in c. 2. de rescriptis licet aliqui dicant, quod fuit approbatus per Eugenium Papam: tamen quicquid sit, quia est communiter approbatus à populo, & publice legitur in scholis, sicut alii libri authentici, ex hoc censetur authenticus: & facit plenam fidem, ita dicit Abb. in d. c. 2. colum. final. de rescriptis. Verum est aduertendum, quod in libro Decretorum reperuntur quatuor species auctoritatum, videlicet, prima species est auctoritas sanctorum Patrum, prout plurimum omnia fere capitula ibi existentia sunt extracta à dictis sanctorum. Secunda species est auctoritas ipsius Gratiani auctoris: vt quando ipse loquitur sine auctoritate sanctorum. Tertia species est auctoritas cuiusdam Paleæ: vt quando in rubr. alicuius capituli Decretorum sic scriptum Paleæ. Quarta species est auctoritas Iurisperitorum, & Imperatorum secularium: quoniam sunt multæ leges ciuiles insertæ & canonizatae in decretis. Quo ad primam speciem, scilicet, de auctoritate sanctorum Patrum, verum est, quod ex diuturna approbatione censetur authenticus dictus liber, & possunt illa decreta sanctorum allegari ad decisionem causarum. ita intelligit Abb. in d. c. 2. colum. fin. vbi ita tenet, & ibi etiam Felin. in 2. 3. colum. verb. liber decreti, &c. Non autem quod ad alias tres auctoritates, secundum eos ibidem, & Archid. in c. quis nesciat. 9. dist. 7. nam auctoritas Gratiani non reperitur approbata: neque est authentica: nec etiam auctoritas Paleæ: nam Paleæ fuit quidam discipulus Gratiani, qui sua auctoritate inseruit nonnulla capitula in Decretis: quæ nullam faciunt fidem, vt dicit Ioan. Andr. in addit. ad Specul. in tit. disputat. & alleg. §. fin. in fin. & Salyc. & Imol. in rub. ff. de verb. oblig. & Ant. Corn. in repertorio super Abb. in vers. liber decretorum. ex quo non fuerunt facta ab habente potestatem. sicut etiam dicta & solutiones Gratiani reprehenduntur in aliquibus, vt non bene fuit loquutus, secundum Archid. in d. c. quis nesciat. dist. 9. col. 1. Ex quo patet, quod eius dicta non sunt authentica: sed vt velut dicta Innocentii in suo opere glossarum, quod cõposuit super decretalibus: cuius Innocentii dicta non sunt authentica, quia ipse non est, vt haberentur vt textus, sed vt glossæ, licet præ caeteris sint magis auctoritatis, vt testatur Felin. in d. c. 2. col. 2. in fin. vers. de dist. 1. super, &c. de rescriptis. Quo ad quartam speciem, scilicet, de legibus ciuilibus insertis in decretis, quod minime sunt

approbatæ, vt per hoc feruentur de iure canonicorum ex quo Gratianus, qui inseruit, non habuit talem auctoritatem, vnde dictæ leges remanent ciuiles, prout antea erant, & perinde habentur, ac si ibi non essent insertæ, & sic non feruantur vt canones, ita dicit Abb. in d. c. 2. col. fin. de rescriptis. & Andr. de Ifern. in c. 1. col. 3. qui sic tenet in 2. lib. feud. Pro hoc est gloss. in c. 1. in gl. 2. de except. & gloss. in c. super eo, el. 1. Tribicram Abb. de leg. lib. & gloss. in c. 1. in vers. tractatus, de reb. eccles. non alien. lib. 6. & Ioan. Andr. in c. ex parte, 2. in fin. de feud. Fuit autem compilatus liber Decretorum tempore Papæ Alexandri III. sub anno Domini M. C. L. vt not. gloss. in c. pesti appellacionem §. forma. in vers. forma. 2. q. 6. vt habetur in Chronico. libri vero Decretalium fuit compilatus sub anno Domini M. C. C. XXII. vt habetur in libro Chronicorum, & saeculo temporum.

Habemus ergo ex prædictis collecta trientem-
 49
 zora humanæ vitæ, & nouem leges, quibus homines vixerunt: & quomodo vnaquæque lex venit successine ad aliam Superest pro complemento istius euidentialis, antequam veniam ad decisionem questionis principalis propositæ in hac 3. parte; scilicet, vnde habuerit originem iudicium, videre: AN
 ISTE NOVM LEGES SINT OMNES HODIE IN VSU: Et breuiter reuertendo ad primum tempus, & primam legem, quæ fuit lex naturalis COMMVNIS, dico, quod illa semper fuit, & est & erit in obseruatione: quia immutabilis est. vt §. sed naturalia. 10. In fit. de iur. nat. & hoc patet ad sensum: quia dixi, quod talis lex, est quidam naturæ institutus: vnde eo ipso, quod nascitur homo, vel aliud animal, nascitur cum tali instinctu naturæ, vt aliquid appetat, & declinet ea, quæ sibi nocitura esse videantur, vt ait Cicero in 1. Officiorum. Item: quia dixi, quod obligatio antidotalis est de isto iure naturali primæuo & communi similiter dico, quod etiam hodie talis obligatio est in vsu. cum procedat ex iure immutabili. nam etiam hodie producit illos pulchros effectus, qui sunt octo decim, quos ponit las. in l. ex hoc iure. 3. ff. de iust. & iur. & idem las. in l. si non fortem. 26. §. si liberus. 12. ff. de conduct. indeb. vbi tractat de ista obligatione antidotali. Quo ad secundam legem, scilicet de iure naturali secundario quod dicitur RATIONIS, & similiter concludo, quod est immutabile, & etiam hodie est in vsu: prout est religio erga DEVM, & erga parentes & patriam, & alia similia: quod patet ad sensum, & probatur §. dist. 7. in primo. & in c. fin. 8. is itaque & ibi not. in 6. dist. 1. in d. 8. §. de naturalia. 11. Et quod ista sint hodie in obseruatione, patet quia omni iure sunt ista præcepta naturæ confirmata: nam religio erga Deum confirmatur per legem Mosaicam, vt not. gloss. in c. quid in omnibus 31. quest. 7. & habetur Exodus cap. 20. & Deuter. cap. 5. Item per legem Propheticam: vt habetur Iosue. cap. 2. vbi ait: Hec diligentissime præcaue, vt diligatis Dominum Deum vestrum
 & Tob.

& *Tob. cap. 4.* Omni tempore benedic Deum, & pe-
te ab eo, vt vias tuas dirigat, & in *Psalm. 116.* Laudate
Dominum omnes gentes, & laudate eum omnes
populi. Item per legem civilem: vt traditur in *l. inter
claras. 8. C. de summa Trinit.* Item per legem Euange-
licam, per qua traditur illud præceptum: Dilige do-
minum Deum tuum, ex toto corde, &c. vt ha-
betur *Matth. c. 22* & *Luc cap. 10.* & *Marc cap. 12.* Item
per legem Apostolicam & Canonicam, est plus
quam clarum: Item habere religionem erga paren-
tes & patriam, patet: quia etiam hodie filius, qui est
inobediens patri, vel matri, potest exheredari ex
quatuordecim causis, quæ narrantur in *d. s. causas.* al-
ias usum: autem *4. in Auth. vt cum de appell. cog.* Item,
42 quia si cuius derelinquens patriam suam periclitan-
tem, perdit priuilegia ciuitatis illius, secundum Bald.
in *l. 2. in fin. C. de infam. exposi.* quem sequitur Alex. in
l. veluti. 2. in addit. ad Barr. ff. de iust. & iur. Hinc dicit
43 Casiodor lib. 1. epist. 20. vnicuique si patria sua chari-
or est, Deum supra omnia saluum fore queritur,
vbi ab ipsis cubilibus commouatur: feris datum est
agros sylvasq; querere: hominibus autem fores pa-
trias super cuncta diligere: aues ipsæ per aëra vagan-
tes proprios nidos amant: erratiles feræ ad cubilia
dumosa festinant: voluptuosi pisces cauernas suas
perquirunt: cunctaque animalia vbi se norunt refu-
44 gere, vbi longissima cupiunt atate constare. si Quo-
ad tertiam legem, scilicet de *IURE GENTIUM*
concludatur similiter, quod est ius immutabile: ex
quo largo modo appellatur ius naturale, vt in *s. sin-
gularium. 1. Inst. de rer. diuis.* vnde etiam hodie versa-
tur: quod patet: quia Princeps non potest regulari-
ter statuere contra ius gentium, puta, quod aliquis
sine causa prouentur domino rei suæ: quod domi-
nium est de iure gentium, *lex h. curio. 3. ff. de iust. &
iur.* & ibi glossa in verb. *dominia.* innuit, quod etiam
ius diuinum fauet huic iuri gentium. Item dicitur
constitutum ex diuina prouidentia, vt in *s. de natu-
ralia. 1. Inst. de iur. natur.* qui s. secundum commu-
nem intellectum glo. & Doct. ibi intelligitur loqui
etiam de iure gentium, quod sit immutabile. Et
quod Princeps non possit dispensare contra ius gen-
tium sine causa tenet Innoc. in *c. quia plerique. 8. circa
fin. de immuni. eccles.* & Arch. in *c. ius civile. 1. dist. 8.* Bald.
in *l. rescripta. 7. colum. pen. in fin. C. de precib. Imp. offer. in
vers. 1. et in quarum. &c. gl. & Part. in l. fin. & ibi com-
muniter Doct. si contra ius vel util. publ. & Felin. plene
in *c. q. & in ecc. s. v. 7. colum. 10. de const.* & ibi etiam
Abb. & Bd. idem tenet lat. in *l. si quis. 3. s. si is pre quo. 3.
col. 1. ff. q. ad quæ. que iur.* Hoc etiam patet ad sensum:
quia omnes tunc contractus sunt de iure gentium,
& tamen hodie sunt in viridi obseruantia: vt d. *lex
hoc iure. 5.* Item bella & feruitutes etiam hodie sunt
in vsu: vt videmus in quampluribus titulis iuris ci-
uilibus tractari materiam feruorum. Item distinctio
dominiorum est ita hodie sicut olim: & sic de aliis
exemplis. Bene verum est, quod in quampluribus*

capitulis, ius gentium est distinctum, & limitatum
per ius civile: vt videmus per vsucapionem, quæ ex-
tinguit dominium. Item in testamentis, in quibus
requiruntur septem testes: sed de iure gentium iu-
re duorum vel trium stat omne verbum, vt habe-
tur in *c. noui. 13. de iud.* & sic de aliis ex epist. Item, ex
causa potest si Princeps limitare & dispensare con-
45 tra ius gentium. In quo eius capitulo: licet non tol-
lere in totum: vt tradit plene Felin. in *c. quia in e. c. esia-
rium. 7. col. 10. cum multis seq. de const.* licet etiam Prin-
ceps potest limitare ius diuinum, & illud distinguere
& modificare, secundum Fel. plene in *d. c. quia in eccle-
siarum. 7. col. 10. cum sex seq. & si Abb. in c. fin. col. 2. & 3. 46
de consuet.* tractat etiam, quando potest induci con-
suetudo contra ius diuinum, vel gentium, & cõcludi
quod semper potest induci consuetudo, quando
non est inducitur peccati, secundum eum. Quoad
quarta legem, si *MOSAICAM*, an sit hodie in
47 obseruantia? die quod in lege Mosaiica sunt quædã
præcepta moralia, & quædam mystica, quæ loquũ-
tur in figura. Quoad præcepta moralia, est in viridi
obseruantia: quia dicitur lex naturalis, quoad illa,
& est immutabilis, vt sunt illa decem præcepta, quæ
mores concernunt. Quo vero ad præcepta mysti-
ca, quæ sunt sacramentalia, vt ceremonialia, dicta
lex Mosaiica est mutabilis, & vt plurimum non ser-
uatur ex aduentu Christi; ita hæc omnia declarat
text. cum glo. in *c. fin. s. his itaque 7. dist. & Abb. in c.
fin. col. 2. de consuet.* Nam si lex Mosaiica loquebatur
48 in figura: deinde per aduentum Christi successit ip-
sialux & veritas in mundo: quæ omnia velamina
veteris testamenti aperuit & illustrauit: vt dicit pul-
chre Bald. in *c. translatio. 4. de const.* & sic per legem Euã-
gelicam & Apostolicam fuit sublata lex Mosaiica in
præceptis mysticis, vt in locis præalleg. Verum est ad-
uertendum, si quod dicta lex Mosaiica fuit sublata ab
49 aduentu Christi inter ipsos Christianos: nam Iudæi
adhuc seruant ipsam legem Mosaiicam, & viuunt se-
cundum eam vt not. Cald. in *conf. 30. in tit. de testam.*
vbi dicit, quod in testamentis & successiõibus Iudæi
seruant legem Mosaiicam. Idem tenet Felin. in *c.
Iudæi. cl. 2. colum. 2. de iud.* vbi dicit, quomodo lex
Mosaiica derogat iuri civili in successiõibus Iudæo-
rum ab interstato, & seruat quod habetur
Num. cap. 20 & dicit Cald. in *conf. 10. in tit. de c. n.stitu.*
quod lex Mosaiica est ius speciale Iudæorum: adeo
quod illa seruat principaliter inter eos: & ea de-
mum deficiente, seruat ius commune: & sic de-
rogat iuri Roman. quoad Iudæos. idem tenet So-
cin. in *conf. 7. in fin. in 1. volum.* si Similiter quoad
50 iuramentum seruat lex Mosaiica inter Iudæos:
quia iurant per legem Moyis, & supra decem præ-
ceptis, vt declarat Specul. in *tit. de iur. cal. s. restat. co-
lum. fina. vers. sed pone Iudæos. &c.* Felin. in *c. fina. co-
lum. 1. in fin. de Iudæis.* Abb. in *c. 1. colum. 4. vers. seu.
qualiter de iuramen. calum. Soc. in conf. 66. colum. 10. in
1. vol. Baito. in l. iuramentum. 3. 4. s. ac prætor. 6. in ff. ff.*

de iure iur. Andr. de Yfern. in constit. si quis in posterum, colum. penult. Ioan. de Imol. in Clem. 1. & ibi etiam
 51 Card. in 5. q. de testib. & Angel in consil. 94. † Sed quid si Iudæus iurat super contractu inualido, an tale iuramentum confirmet contractu Iudæi, sicut Christiani? iuxta e cum contingat. de iure iuran. Hanc quæst. plene attingit Socin. in consil. 65. col. antepenult. & consil. 66. colum. antep. & pen. in 1. volum. vbi concludit, quod tale iuramentum Iudæi non firmat contractum: mouetur ipse; quia iuramentum contractus confirmatorium tunc seruatur, quando seruari potest sine dispendio salutis æternæ. in d. c. cum contingat. sed in Iudæis illud dispendium non consideratur: quia sunt damnati, siue obseruent iuramentum, siue non: ex quo non sunt baptizati, ergo sequitur, quod de eorum iuramentis non est curandum. nam dicit ipse, quod istam obseruantiam introduxerunt canones, ne perdatur anima iurantis propter peritium, quæ perditio animæ non consideratur in Iudæis, cum sint perditæ absque hoc secundum fidem nostram. Concludit ergo, quod tale iuramentum Iudæi nihil operatur. † Hanc etiam opin. per eandem rationem tenet Ludo. Rom. in consil. 55. in eip. promissum Iudæum in fin. vbi concludit, quod Iudæus non compellitur ad obseruantiam iuramenti in compromisso appositi, & illud dictum refert simpliciter Ias. in l. 2. §. iurari. colum. 4. ff. de iure iurand. idē tenet Paulus de Castr. in consil. 90. colum. fina. in 2. volum. quod consil. incipit, *visa quadam scriptura, &c.* Contrariam partem tenet Petr. Philipp. Corn. in consil. 45. colum. 5. in litera C. in 2. volum. vbi expressē tenet, quod iuramentum Iudæi confirmat contractum per ipsum celebratum, qui alias erat inualidus. idem tenet Ludov. Roman. in l. qui superstitis 94. ff. de acquir. hered. & Bald. in o. §. item sacramenta, colum. 4. de pace iur. firman. vbi dicit, quod Imperator arctat eos ad obseruantiam iuramenti. licet Soc. in d. consil. 66. col. penult. in 1. volum. det responsum & sensum ad illud dictum Bal. in d. §. item sacramenta. † Potest corroborari ista secunda opin. quia Iudæus iurans per legem suam, compellitur per iudicem Christianum ad obseruantiam iuramenti: imo punitur de peritio, sicut Christianus, si non obseruet, ita dicit Andr. de Yfern. in d. constit. si quis in posterum, col. pen. & idem Andr. in constit. eos, qui scirenter. in prin. & tenet idē Socin. in d. consil. 66. col. antepen. vers. primus qui dem. & c. in 1. vol. vbi dicit, quod Iudæus periurus potest puniri per Ecclesiam, non pro eius anima: quia Ecclesia non curat de anima Iudæi, sed vt castigetur eius corpus ratione delicti: ne remaneat impunitum, ita vulneratus. 51 ff. ad legem Aquil. idem tenet Matth. de Afflic. in constit. eos qui scirenter. col. 6. vers. 9. *quero, &c.* † Hinc videmus, quod licet alias Iudæus non possit iurare per Christum, nec per Euangelia. cum hoc dicatur facere in contemptum Christi, ex quo non credit in Christum, vt declarat Ias. in d. l. 3. §. iurari. 4. & ult. colum. 4.

de iure iur. & Barro. & Mod. in rub. ff. de iust. & iur. & habetur in c. §. si Christus 26. de iure iur. † Itē quia Iudæus dicitur blasphemia Christi, secundum Socin. in consil. 60. col. 2. in 1. volum. si ramentum Iudæus iuratur per Christum, cogi potest ad obseruantiam iuramenti, tunc refert Alēxan. in d. §. iurari. 4. colum. pen. in fin. facit text. & ibi glo. in c. mouet. 2. 2. q. 1. Conclufiue ergo videtur dicendum, quod si Iudæus iurat in contractu inualido, debet compelli per Ecclesiam ad obseruantiam iuramenti, non ratione animæ, quia Ecclesia non curat de eius anima, c. gaudemus. 8. de diuor. sed vt castigetur eius corpus ratione delicti: quia si Iudæus non compelleretur ad obseruantiam iuramenti, frustraderent doctrinæ præallegatæ Iudæum puniri de peritio: quia licite periuraret. In ista varietate puto concordari posse opin. & dico sic: Ant Iudæus contrahit cum alio Iudæo, & tunc procedit prima opinio Socini, scilicet quod contractus non firmetur iuramento, quando de se est inualidus. Hinc est, quod donatio inter virum & uxorem, non firmatur iuramento inter Iudæos. Simi iter alienatio rei dotalis minime firmatur iuramento inter Iudæos: tunc vendicant sibi locum rationes Soc. & quod dicit Bald. in d. §. in sacramenta. 3. col. 4. de pa. iura. firman. lib. Feud. titu. 53: vbi dicit, quod vincula sacramentalia non cadāt in his qui non sunt de sacro ouili. † Nam de iure ciuili quando contractus est inualidus, non valet etiam iuramentum in eo appositum, l. non dubium 5. C. de legib. & l. si quis in quibus, 11. 2. in fin. ff. de legat. 1. sed de iure canonico, quod ius habuit respectum ad solam animam, fuit inductum, vt quando potest seruari sine interitu salutis æternæ iuramentum, seruari debeat: ne anima præiudicium patiarum propter peritium, vt d. c. cum contingat 27. de iure ur. & c. licet mulieres, 2. de iure iur. lib. 6. vbi proprie dicit text. tale iuramentum seruari de iure canonico; vnde quia iuramentum ligat animam, & ius canonicum habuit respectum ad animam: ideo voluit talem contractum inualidum iuramento firmari. † De anima Iudæorum se non impedit Ecclesia, vt d. c. gaudemus. 8. de diuor. quia iam damnata est: vt dicit Paul. de Castr. in d. consil. 90. col. 2. in 2. volum. ius ergo canonicum reliquit talem contractum Iudæorum in meram dispositionem iuris ciuili: quia de pro iure canonico remanet dispositio iuris ciuili, quæ seruatur in Iudæis; quoniam contrarium non reperitur in lege Moysis: vt supra dixi, & est text. in l. Iudæi. 8. C. de Iuda. sed per ius ciuile tale iuramentum est nullum: vt d. leg. non dubium. ergo sequitur, quod Iudæus non compellitur ad obseruantiam eius, cum nullum sit, & non est obligatorium, & propterea minime potest tunc puniri de peritio; quia non fuit ligatus iuramento: & ita procedunt rationes Soc. in d. suo consil. 102. col. 2. in 1. vol. & Lud. Ro. in d. consil. 155. in fin. Ad iura, quæ dicunt Iudæos compelli ad obseruantiam iuramenti, & puniri de peritio.

iurio, de facili potest responderi: quia loquuntur in iuramento valido, quando est præstitum super actu valido: quia tunc ligat de iure civili: & punitur contraueniens ratione delicti: vt quando Iudæus esset testis; secus si iurat super actu inualido, vt in q. proposita: Aut Iudæus contrahit cum Christiano: & tunc procedat opinio contraria scilicet, quod contractus inualidus si matur iuramento; non pro salute animæ Iudæi, sed ne Christianum decipiat: & ne sit melioris conditionis Iudæus, quam Christianus: *argumen. l. Scriuus, a. ff. quod vi aut clam. Et l. non solui 13 ff. de nox. al. & quod not. gl. inc. post miserabilem. 12. de usur. & hanc dist. in effectu tenet Paul. de Castr. d. cons. 90. col. fin. in 2. vnu. & ita cum ista concordia pertranseo, quam puo venissimam. † Similiter seruatur lex Mosaica inter Iudæos, quoad matrimonium: vt habetur in c. gaudemus. 8. §. fin. de diuor. Et in c. de infidelibus. 4. de consang. Et affinit. & not. Abb in c. fin. cui fil. sint. legit. in quibus locis probatur, quod Iudæi contrahunt matrimonium in gradu prohibito per ius canonicum; & seruatur præcepta legis Mosaicæ, & possunt facere diuortia: & sic soluunt matrimonia in vita, per libellum repudiij: quia hoc permittitur lege Mosaica, vt habetur Deuteron. cap. 23. in fin. & declarat Bald. in consil. 428. in 5. volum. & Socin. in consil. 66. colum. antepenult. Et consil. 70. colum. fin. Et consil. 71. colum. 1. in 1. volum. in 59 quibus dicitur, † quod quoad spiritualia, Iudæi non sunt subiecti Ecclesiæ: nec iudicantur secundum canones, sed secundum ritus eorum: vnde contrahunt matrimonia in gradu prohibito, & committunt repudium: id in tenet Fel. in d. c. ad huc. 2. de Iude. vbi dicit referendo Floria quod inter Iudæos 60 partus potest ducere neprem in vxorem. † Permittunt ergo Iudæis facere actus, secundum ritus eorum; dum modo non tendant in contemptum fidei Christianæ. vt dicit glo. in c. qui synce. 45. dist. & est text. in l. Iudæos. 11. C. de Iude. facit quod dicit Ioan. Andr. in c. licet. 1. §. de regular. in Nouel vbi tenet quod si Iudæus faciat aliquid in contemptum fidei Christianæ, vt quia ponit crucem ad ignem, vel aliud simile: perdit omnia, quæ sunt sibi permissa de 61 iure nostro † Quod facit pro limitatione illiusq. an Iudæi gaudeant immunitate Christianorum, quam tangit Isa. in rub. ff. de iur. et iur. in fin. & Soc. plene in consil. 62. Et consil. 10. in 1. volum. nam si deprehenderetur Iudæus fecisse aliquid in contemptum fidei Christianæ, debet omni immunitate & priuilegio Christianorum priuari, per illud dictum Ioan. Andr. 62 Seruatur etiam lex Mosaica inter Iudæos, quoad circumsionem, l. circumsione. de re. 11. ff. 3. l. leg. Cor. de sic. & quoad alias ceremonias, vt in locis præalle. ple- 63 ne traditur. † Dicuntur enim ceremoniæ proprie sacrificia Iudæorum, vt declarat glo. in d. c. qui synce. 64 r. 45. dist. in 7. §. 2. † Quoad quintam legem, scilicet PROPHETICAM, dicendum est idem, quod diximus de Mosaica: quia tenus continet præ-*

cepta moralia, seruatur inter Christianos eadem ratione: quia est ius immutabile: sed quoad alia, est mutabilis per legem Euangelicam: † quia per ad- 65 uentum Christi successit ipsa veritas: secundum Balan. c. transluo. 3. in fin. de constit. Et in l. bene à Zeno- ne 3. in fin. C. de qua. dr. præscrip. ipse enim Christus dicitur ipsa veritas, c. in quada. 8. de celeb. miss. Et c. abiit, 11. q. 3. & dicit Christus, ego sum via, veritas, & vita: vt habetur Math. cap. 26. Et Ioan. cap. 14. & propter hoc dum fuisset interrogatus Christus à Pilato, Quid est veritas, noluit respondere, ne iactaret se ipsum: quia ipse erat veritas: secundum Abb. in c. Et si Christus. 26. col. 2. de iure iur. † Hinc dicit notab. text. 66 in d. c. abiit, 11. q. 3. quod illi, qui pro pecunia deponunt falsum testimonium dicuntur vendere Christum pro pretio, sicut fecit Iudas: ex quo vendunt veritatem, quæ est ipse Christus, vnde potest dici per illum text. quod falsus testis, qui pecuniam accipit, committit idem scelus, quod commisit Iudas vendendo Christum † idem dico in iudice, qui pecunia 67 accepta peruertit iustitiam, proferendo iniustam sententiam; quia peruertit veritatem, vt in c. cum aterni. 1. de sententia Et re iud. lib. 6. & sic tradit & vendit Christum, qui est summa veritas, & summa iustitia: per d. c. abiit. Sic ergo in proposito, adueniente veritate & luce in mundo, cessauerunt figuræ Prophetarum quæ ad præcepta mystica, cum illa etiam sint de lege & testamto veteri: vt pluries fuit dictum supra per ea, quæ habentur in d. c. fin. §. his itaque. 6. dist. & probatur in c. veritate. 8. dist. vbi probatur, quod veritati omnia cedunt. † Quoad Sextam legem scilicet DE LEGE CIVILI, quomodo & 68 qualiter seruatur lex civilis hodie: patet ex ordine ipsarum compilationum: nam totum corpus iuris civilis consistit in his voluminibus, videlicet in quinquaginta lib. Digestorum, in lib. Codicis, in lib. Institutionum, & in nouissimo lib. Authenticorum, vt declarat Abb. in c. firmiter. 1. in fin. princip. de summa Trinit. Et fide cathol. omnes istæ lib. iuris civilis hodie seruantur, quatenus vna per aliam non repetitur correcta: quod patet; quia publice in scholis leguntur. Poteris addere aliud ius civile huius regni: quod consistit in constitutionib. regni, in capitulis & statutis regni, & regis nouellis pragmaticis: quæ iura municipalia huius regni inducunt ius civile & obseruantur in nouam in hoc regno: & quod 69 doque coniungunt, quandoque limitant ius commune, prout dicam in processu operis; in suis opportunitis locis. Quoad † Septimam legem, scilicet EVANGELICAM, nulli est dubium, quod inter Christianos est in viridi obseruantiæ: cum processerit ab ipso Christo, qui est summa veritas, & ea continet ius diuinum & naturale immutabile, vt est text. & ibi glo. & Archid. in c. humanum genus. 1. dist. & appellatur lex vitæ; quia concernit animam, vt dicit spec. in pro. in prima partis, col. 2. & consistit in 10. præcepto naturali, Quod tibi non visum, aliam. fece-

- ris, vt *d. c. humanum genus* & habetur *Matthai cap. 7.*
- 70 *Et Luc. cap. 6.* † Item ista lex Euangelica correxit in multis legem antiquam Mosaicam: nam Deus antiquus contulit legem & sacerdotum in ipsum Moysen in monte Synai, postea cum complacuerit mittere lucem in mundo & veritatem, scilicet Christum, pro redemptione peccatorum: ipse et Deus transfudit sacerdotum de Moysse in Christum, vna cum ipsa lege, & de Christo fuit translata in Petrum: vt *d. c. translato. 3. Et ibi glo. Et Doct. de consuet.* per illam igitur translationem illa lex antiqua Mosaica fuit translata in legem Christi Euangelicam: unde nos Christiani, qui sectamur Christum, seruamus dictam legem Euangelicam pro salute animæ nostræ, tanquam legem nouam a Deo nobis datam: & quatenus ista lex noua corrigit legem Mosaicam, non seruatur lex Mosaica inter Christianos.
- 71 Quoad octauam legem, scil. APOSTOLICAM, similiter dicimus eam seruari inter Christianos: cum dependeat ex voluntate eiusdem Christi, propter potestatem per eum tributam Petro & Apostolis, vt *d. c. translato.* & declaratur supra, dum feci mentionem de hac lege Apostolica, & cum veniat hæc lex Apostolica ad declarationem, & quandoque ad modificationem legis Euangelicæ, vt habetur *in c. iam nunc. 28. q. 1* & not. *Spec. iud. proem. c. l. f.* Nam, ista similiter continet ius diuinum nouum, & ius naturale immutabile, vt *d. c. humanum genus Et ibi glo. Et Archidia. 1. distinct.* & in tantum seruatur ista lex Apostolica, quod dictum Apostolicum præfertur legi ciuili in decisionibus causarum, text. est & ibi
- 72 Abb *in c. pen. de secund. nupt.* † Verum, est sciendum, quod licet dixerim legem Mosaicam, quoad præcepta moralia, esse immutabilem, item legem Euangelicam & Apostolicam similiter immutabilem: verum est, quod non potest mutari in totum tollendo ipsam; tamen potest limitari, & in aliquo cap. corrigi per ius posituum ciuile vel canonicum. Nam princeps potest distinguere & limitare ius diuinum: licet non in totum tollere: vt not. gl. & Doct. *in l. f. C. si contra ius vel utriusq. pub. l.* & Abb. pulchre declarat *in c. fi. col. 2. Et 3. de consue. & Fel. plene in c. qua in ecclesiis. 7. de consue. & potest esse exemplum: nam lex diuina dicit, non occidas: & tamen ius ciuile in multis delictis & casibus occidit hominem: Item lex diuina dicit: habeas in honore parentes; & tamen ius ciuile peius sit filio occidere patrem, quando esset hostis, & rebellis patriæ suæ, *l. minime. 3. ff. de relig. Et sump. sum. facit quod not. Bar. in l. postliminium. 19. §. filius. 7. ff. de cap. Et postlim. reuer.* similiter lex diuina dicit, non furaberis; & tamen lex positua vult, quod ex necessitate facias peius missum est furati, *c. si quis propter necessitatem. 3. Et ibi not. de furt.* & sic de alijs similibus † Quoad Nonam & vltimam legem, scilicet, CANONICAM: nulli est dubium, quod est in viridi obseruantia inter Christianos: cum sit facta a sacris Pontificibus; quibus data fuit pote-*
- stas à Christo per medium beati Petri: vt supra dixi, & est text. *in Clem. pastoralis. 2. §. si de re iud.* tamen quoad eius obseruantiam, recipit iam declarationem, quam facit Abb. *in c. 1. de pe. no. nun.* videlicet, quod si lex canonica contradicit legi ciuili, tunc si sumus in materia concernente peccatum vel animam, seruatur lex canonica in vtroque foro; & lex ciuilis remanet correcta, si vero sumus in materia non concernente animam, tunc quilibet lex seruatur in foro suo; sed quando est casus decessus a iure ciuili, & dubius de iure canonico, seruatur ius ciuile in vtroque foro. Idem e. contra, quando est decessus de iure canonico, & dubius de iure ciuili, seruatur ius canonicum in vtroque foro: vt ibi plene dicit Abb. & habetur per glo. & Doct. *in c. licet ex f. scripto. 10. de foro compet. & Bartol. in l. privilegia. 11. Et l. 6. in nouatione. 6. C. de sacrosan. eccl. l. f.* Hinc dicit Archid. *in c. finiter. 6. quest. 7.* quod leges ciuiles, quando non obuiant canonibus, censentur tacite approbatæ & confirmatæ per canones: sed quando obuiant canonibus, censentur reprobatæ per canones: idem tenet Archidia. *in c. de libellis. 20. d. finit.*
- Dicitur † autem ius canonicum, quasi regulatum, nam canon idem est, quod regula, *c. canon. 3. distinct.* quod declarat, vt *in c. i. quis dogmat. 2. q. 2.* Adde † tamen, quod in casibus miserabilium personarum seruatur ius canonicum in vtroque foro, dato, quod canones contrariantur legibus. Item vbi ius ciuile foueret lucrum odiosum, saperet quædam rigorem, non seruatur in foro canonico, licet per canones non reprobetur scdm, vbi ius ciuile statueret æquitatem, ius canonicum rigorem, seruatur ius ciuile etiam in foro ecclesiastico, & non ius canonicum: ita hæc omnia tenet *l. clem. in c. in causis. 15. col. 1. de testib. l. f.* Et in tantum viget & seruatur lex canonica, quod præfertur dicto cuiuslibet sancti in decisionibus causarum: nam vbi est canon summus Pontificis, cessat omnis auctoritas sanctorum Patrum: & ad interpretandum ius diuinum statur dicto summo Pontifici, & non sanctorum nec Theologorum, quando opinio sanctorum vel Theologorum contrariatur legi canonice: ita dicit Abb. *in c. tua. 25. in 3. not. de decr. & Fel. in plene in c. ne inuitatis. 5. de consue.* quod tamen intelligi sane procedere in decisionibus causarum, vt supra dixi. nam quoad causas decidendas, creditur potius summo Pontifici, & eius canonibus, quam sanctis. Et ratio; quia summo Pontifici ius data potestatis est legibus condendæ; & non sanctis: vt *d. Clem. in pastoralis. 2. §. fin. de re iud.* ita dicit Abb. *in d. c. tua. 25. de decimis. not. & Fel. in d. c. ne inuitatis. 5.* Pro hoc est text. *in c. per venerab. em. 13. qui filii sint legu. & Abb. in c. qualiter. Et quædo. 14. in 1. not. Et 2. de accusat.* Secus est, quoad solâ interpretationem diuinæ scripturæ, non ad decisionem causarum: quia tunc potius creditur dicto sanctorum, quam summo Pontifici: secundum gl. *in c. 1. in glo. 1. 20. distinct.* & Abb. *in d. c. ne inuitatis. 5. de consue. circa fin.* & ibi

78 & ibi etiam Fel in 2. col. vers. secundus casus, &c. † Itē intellige, nisi dictum alicuius sancti esset conforme cum nouo vel veteri testamento: & sic esset munitum auctoritate noui vel veteris testamenti: quia tunc præfertur cuiusq. legi, etiam summi Pontificis in decisionibus causarum, gl. est, quæ communiter. d. hoc allegatur, in c. de libellis. 10. dist. 7. & textum glo in c. placuit. §. 1. c. 7. 2. & Abb in d. c. iua. 23. de dec. & in d. c. qualiter & quando el. 2. 24. in not. de accus. & Alexan. in l. 1. col. 8. ff. si scrip. per. & Felin. in d. c. ne imitari. vers. sic. tertius casus. de consue. Et ratio est secundum Doct. in lo. is præ ill. & maxi ne Abb. in c. qualiter & quando. quia tunc Papa disponens contra testamentum nouum vel vetus, dicitur dispouere contra ius diuinum: & sic dicitur potius errare, quam legem facere, vt not. glo. in c. à nobis. 24. de dec.

79 Quod † tamen limita, nisi Papa disponeret ad limitationem iuris diuini quod facere potest ex causa, vt supra dixi, per e. i, quæ not. Abb. & Felin. in c. que in eccle. sarum. 10. de consue. r. & Abb in c. fin colum. 2. & 3. de consue. nam tunc creditur potius legi Pontificis, & non derogatur per auctoritatem sancti, quamuis conformem cum testamento veteri vel nouo; quia ipsa auctoritas sancti tunc limitatur, sicut limitatur & ipsi ius diuinum, ita declarat Fel in d. c. ne imitari. vers. tertius casus. ibi. sed considerat. &c. & est de mente Abb in d. c. qualiter & quando. in 1. not. dum allegat Inno in d. c. que in eccle. sarum. 10. Et de hac potestate Papæ vi te plene per Aluat in c. 1. Episcopum, vel Abb. in v. s. feud. cessante autem dispositione summi Pontificis, possunt dicta sanctorum allegari ad decisiones usurum. Ita tenet Abb. in c. cum Apostolica in 3. not. de his, quæ sunt à prala. & Abb. in c. certificari. 9. in 3. not. de sepul. & in c. cum causam. 27. in vers. nota de cle. 7. vbi loquitur de lege diuina. † Vidimus huc vsque declarationem nouem legum, quæ fuerunt in tempore à creatione hominis. Postet modo dubitari: an lex diuina seu ius diuinum sit aliquod ius separatum à dictis nouem iuribus? Dic, quod non, sed includitur in dictis nouem. Nam omnes leges in mundo distinguuntur in duo membra: Aut enim sunt diuinæ, aut humanæ, seu positivæ, c. omnes leges. 1. dist. Leges diuinæ sunt, quæ diuina prouidentia sunt constitutæ: & in hoc membro comprehenditur lex Mosaica, lex Prophetica, Evangelica, & lex Apostolica, vt patet ad sensum: quia omnes istæ leges habuerunt originem ab ipso Deo. vt supra declarauimus. † Itē in sub hoc membro legis diuinæ potest comprehendere etiam ius naturale & ius gentium; quia diuina fuit prouidentia constitutum, §. sed natura ita. in. Instit. de iure natu. & probatur in d. c. omnes leges & tenet Abb. in c. si. in 4. not. de constit. & glo in c. ius naturale. 1. dist. † Humanæ vero leges, dicuntur leges positivæ, quæ sunt conditæ ab hominibus ad eorum beneficium: prout est ius civile posituum, & ius canonicum posituum, scilicet, quod sunt factum à Pontificibus: nam tale ius cano-

nium in quantum est posituum, potest etiam dici ius civile, ad differētiam iuris diuini: ex quo est mutabile, sicut ius civile. Ita tenet Bal. in c. licet vniuersis 23. vers. item not. de testib. vbi dicit ius canonicum esse civile, quatenus non continet legem antiquam, vel Evangelicam. Idem tenet gl. in d. c. ius naturale. 1. dist. licet quidā dicant, quod lex canonica sit ius diuinum: per c. filius. §. de test. &c. nimis. 30. de iure iur. & c. 1. de i. r. cabum. tamen contrarium probat rex & ibi Abb. in 3. n. 1. in c. non debet. §. de consan. & affi. vbi leges Pontificum appellantur statuta humana. Pro concordia tamen istorum in iurium multum placet distinetio, quam facit Bal. in d. c. licet vniuersis. 23. de testib. & est de mente Abb. in d. c. 1. col. 3. in 7. not. de iur. cal. & in d. c. nimis 30. col. si. vt dicamus, quod lex canonica sit partim diuina, & partim positua. Nam diuina dicitur quatenus est extracta à lege diuina, vel Mosai-ca vel noua: & quatenus continet illa diuina præcepta quæ in nouo & veteri testamento sunt scripta: positua vero dicitur, quatenus continet illas dispositiones, quæ sunt factæ per Pontifices ad eorum beneficium, quæ sunt mutabiles: quia hoc respectu dicitur etiam lex civilis, vt supra dixi, & ita loquitur de c. non debet. 8. † Quod autem de iure feudorum, an dicatur ius separatum à dictis nouem iuribus? dic, quod non, sed includitur sub iure civili. Nam istud ius feudorum appellatur ius consuetudinarium: quia leges feudorum, dicuntur vsus & consuetudines feudorum, vt patet ex prima rubrica feudorum, & not. And. de litem. in proem. feud. colum. si. & tangitur per omnes scribentes in pralud. feud. vnde dicitur ius non scriptum, quia est consuetudinarium: ergo est ius civile, vt in §. constat. 3. & §. ex non scripto. 9. Inst. de iure natu. & ita hoc ius feudorum inter leges civiles numerat Abb. in c. firmiter. 1. in fine princip. de sum. Trinitat. & si. de cathol. † Fuit autem compilatus liber feudorum a quodam Oberto de Orto, qui fuit magnus Iurisconsultus, & fuit ciuis Mediolanensis, vt inquit tex. in c. 1. quasit prima causa benef. amitt. Ita hoc declarat Aluaro, in c. 1. in princip. de feud. cogn. & in c. 1. in princip. in quibus causis feudum amitt. Postea vero; quia liber iste feudorum fuit semper lectus in scholis publicis, & fuit communiter approbatus, fuit factus ex hoc authenticus, & habet plenam fidem, sicut alia leges civiles, secundum And. de litem. in pralud. feud. in 1. q. Mar. Lau. & communiter Doct. in pralud. feud. Idem tenet vir magnæ auctoritatis Iac. de Bel in c. 1. §. si de his, qui feud. dare poss. vbi hoc bene probat per quatuor argumenta, cui Iac. de Bel. est valde credendum in materia feudorum, hinc Ioan. de Imo. in c. ceterum. §. col. 1. de iudic. dixit, quod quando in materia feudali sunt variæ opin. Doc. credendum est potius Iac. de Bel. quam aliis, ex quo Iac. de Bel. fuit valde peritus in hac materia: & pluries legit hunc titulum & librum feudorum: & ipse proprie Iac. de Bel. in d. c. 1. §. si de his qui feud. dare poss. testatur se legisse librum feudorum octo vicibus.

- cibus. Et illud dictum Io. de Imol. refert Iacobinus in suo tract. seu. ver. dictiq; vassalli promiserunt non committere feloniam, &c. col. 19. hanc etiam opin. quod liber seu. sit authenticus tenet Ias. in practid. seu. in 1. &
- 85 2. colum. † Qualiter autem hodie sunt in obseruantiis iura feudorum? Dic, quod in regno nostro Sicilia primo seruatut constitutio regni: & vbi est dicta constit. tractant materiam feudalem, præfertur omni iuri tam communi, quam consuetudinario, vt dicitur tex. in prox. const. §. fin. & in consil. p. ritatem. & tenet Andr. d. 1. Isern. in c. 1. in §. de feud. cog. 8. est text. in const. vt vniuersis. vt ibi glo. in ver. aut. cessante autem constitutione; tunc in materia feudali recurremus ad ius consuetudinatum: & sic ad librum feudorum: quod ius, quoad hoc præfertur iuri communi. † Vnde causæ feudales primo deciduntur per iura feudorum: & postea quando casus non reperitur de iuris per iura feudorum, recurremus ad ius commune, text. est & ibi Andr. de Iser. & omnes serbentes, in d. c. 1. de feud. cog. maxime l. c. de Bel ibi, & Mart. Lau. Ias. in l. 1. col. 11. C. de iure emph. & Alexan. in consil. 55. col. 4. in 4. volum. Et tunc; quia iura communia non tractant præcisè de feudis, recurremus ad iura loquentia de vsufru. & emphyteusi; arguendo de similibus ad similia. hoc probatur ex his, quæ dicit Bald. in d. c. 1. colu. 2. super glo. 2. de feud. cog. vbi dicit, quod causæ feudales, quæ non reperiuntur decise per consuetudines feudorum, deciduntur per argumenta iuris ciuilibus; idem dicit Alex. in consil. 5 col. 2.
- 87 ver. pro hoc scit. &c. in 1. volum. † Item probatur per regulam, quæ dicit, quod validum est argumentum de emphyteusi ad feudum, & contra, vt declarat plene Ias. in d. l. col. 14. & 15. C. de iur. emph. & Pet. Phil. Cor. in consilio 117. colu. 6. in 1. volum. & Lud. Roma. in consil. 211. colu. 1.
- 88 † Sed quia dixi cessante iure consuetudinario, recurri ad commune, quæro de quo iure communi intelligitur: an de ciuili vel de canonico? Ista est pulchra quæstio, & posset accedere in al. quo casu, in quo ius ciuile variaret à iure canonico: quia declarauimus supra, quod tunc quodlibet ius seruatut in foro suo: an ita sit dicendum in feudo? dic, quod non: imo tunc causa feudalis decideret secundum ius canonicum: non autem secundum ius ciuile, quod ius canonicum si iuratur in vtroque foro, & hoc propter iuramentum, quod interponitur in feudo per vassallos. Iud. fuit singulare dictum Bald. in c. imperialem. §. fi. col. 3. ver. quæro si aures sunt suspensæ, &c. de probi. seu. alie. per Freder. & illud dictum sequitur Alex. in d. consil. 3. colu. 4. in princ. ver. accedit in 5. volum. & Bart. in addit. ad Abb. in c. 1. de oper. nou. num. in addit. quæ incipit; An leges, &c. & Felin. in c. in causis. 15. colu. 1. circa fi. de resub. per quod singularissimum dictum possunt decidi multæ quæstiones in materia feudali. † Hic possit inferri per illud dictum, quod non diceretur deserta appellatio in causa feudali per non præsentationem processus intra quinquaginta dies, secundum con-
- situs. Appellationum tempora. quia habemus ius canonicum contrarium, scilicet tex. in Clem. sicut. 3. de appell. qui dat integrum annum ad prosequendum, & illa constitutio est iuris ciuilibus, & non loquitur præcisè de feudis: vnde seruatutur ius canonicum, & idem posset dici in omnibus casibus, in quibus differt ius ciuile à canonico. Sed hoc non pono pro cõstanti. † Item in quantum dixi, quod consuetudines feudorum præferuntur iuri communi in causis feudalibus, intellige, quando consuetudo & vsus feudorum est rationalis, scilicet si iurationalis: quia tunc non seruatutur: nam dicitur potius corruptela, vt not. Andr. de Isern. in c. 1. §. moribus, si de feud. sue. con. & est glo. in c. 1. in glo. 1. de feud. cog. & ibi Andr. & alii Doct. Idem tenet Andr. de Isern. in prox. feud. col. 4. in 1. q. pro hoc est tex. in c. cum tanto. 11. & fin. de consuet. & in c. non debet, 8. de consang. & affin. † Item illud quod dixi, quod consuetudines feudorum præferuntur iuri communi in decisionibus causarum, intellige, quando casus est expresse decisis per vsus feudorum, ita dicit Bald. in l. 2. C. de suis & legit. & in l. cum oportet, 6. in fin. illius princip. C. de bon. que lib. Alias non sumitur argumentum à contrario sensu in vsibus feudorum, sed recurremus ad ius commune: † quia argumentum à contrario sensu, non dicitur expressè decisis, sed potius quædam coniectura. l. apud antiquos. 21. C. de sur. & ibi glo. Et dicitur subaudius intellectus, secundum Bald. & ibi glo. fin. in l. 2. C. de condit. inser. ita notabiliter tenet Alex. in consil. 7. colu. fin. in 5. volum. & Ias. in l. 1. colu. 15. C. de iur. emphyteur. † An autem iura feudorum seruentur in feudis ecclesiasticis? communiter tenetur, quod sic, secundum Bald. in c. ceterum, 5. col. 1. ver. nota ibi ab ecclesia. &c. de iud. & Alexan. in consil. 10. colu. 2. in 5. vol. & Felin. in c. 2. col. 23. ver. sic. diuersorum, &c. de verscript. † Quid autem de iure Longobardorum: an sit ius separatum ab illis nou. m. legibus? Dic, quod non: sed includitur etiam sub iure ciuili: cum istud ius Longobardicum fuerit simile cõditum ab Imperatoribus & Regibus, sicut alia leges ciuiles. Nam fuerunt quidam reges Apulia, qui condiderunt illud. Qui reges primo venerunt de Germania in Sardiniam, & de Sardinia in Apuliam, vt testatur Alexand. in l. pro herede. 20. §. fin. ff. de acquir. hered. & erant, prout ipse dicit, quidam reges habentes longam barbam, & ideo fuit appellatum ius Longobardorum. Idem etiam tenet Odofred. quem ibi refert Bald. in authent. d. s. data. C. de donat. ante in p. Fuit autem compilatus dictus liber Longobardorum a quodam Carolo: vt tenet glo. in c. 1. 35. quæst. 1. & dicit Alexan. in d. l. pro herede 20. §. final. vnde appellatur capitulum Caroli: secundum glossam in c. quicumque. 12. q. 1. & declarat Aluar. in practid. feudorum col. 5. in 4. quæst. princip. al. Et quo tempore fuerunt isti Longobardi, & quanto tempore iurauerunt, & de gestis eorum, habetur plene per Archiepiscopum Florentinum. in 12. libro suorum historiarum,

95 *lium, in 2. parte, cap. 6.* † Sed iuxta hoc pro complemento, quæro de utili & ardua quæstione, videlicet; AN ISTUD IUS LONGOBARDICVM SIT HODIE IN VSU, MAXIME IN HOC REGNO SICILIA, & AN PRAEFERATUR IURI ROMANO? Ista est ardua quæstio, & multum ventilata inter Doctores & aduocatos huius regni, & sæpius vidi de ea dubitari: & nunquam vidi, nec potui claram decisionem inuenire: quia multi Doctores tangunt: & omnes in conclusione sicco pede pertrahunt, non respondendo ad contraria: vnde postquam casualiter euenit, vt ipsam tangerem, intendendo eam plene discutere: saltem vt aperiam viam considerandi alijs: & vt tanto tempore dubitatum quæstionem ad aliquam firmam conclusionem pro debili ingenii qualitate reducam. Est igitur sciendum, quod tota dubitatio Doctorum super ista quæst. processit ex constitutione regni, quæ incipit, *puritatem*. Quæ vult, quod iudices iurent de serentiando prius secundum constit. regni: & deinde secundum consuetudines approbatas: deinde secundum iura communia, Longobardica videlicet, & Romana. & sic ordine præmittitur Longobardicum: & postea Romanum: ergo sequitur, quod in hoc regno iudex debet iudicare secundum ius Longobardicum, & præfertur ipsum iuri Romano: quia ille ordo verborum datur per illam constit. dat & designat ordinem executionis. per ea, quæ plene habentur per Abb & Feliniam *c. cum delecta. 22. de rescript.* † Nunc procedendo ad examinationem huius quæstionis, referam primo AVCTORITATES, quas repetio pro & contra: & deinde disputando articulum, firmam conclusionem, quæ videtur mihi verior & magis obseruata in hoc regno, Et PRIMO, quod ius Longobardicum debeat seruari in hoc regno adducitur *d. constit. puritatem*, quæ præponit ipsum iuri Romano, vsupra dixi: in tantum, quod dicit ibi And. de Iser. quod illi, qui non vtuntur eo iure, propter consuetudinem, non excusantur, quia esset consuetudo contra constitutiones regni, quæ reprobatur, *vs. in præc. constit. §. final.* SECUNDO, adduco auctoritatem eiusdem And. de Isero. *in præludis feud. 3. quæst. 1.* vbi expresse tenet, quod in regno Sicilia seruetur ius Longobardicum: quia constitutio regni hoc præcipit: & ibidem circa fin. illius quæst. dicit, quod illi, qui non eruant dictum ius, non excusantur consuetudine, per rationem prædictam. TERTIO, adduco glo. *in constit. vt vniuersis, in versiculis aut in defectu*, &c. quæ in iudicando similiter præponit ius Longobardicum iuri Romano. QUARTO, adducitur auctoritas And. de Iser. *in constit. præsentis lege. la. 3. cum constit. si quando contingerit* vbi similiter dicit, quod ius Longobardicum præfertur iuri Romano. QUINTO, adducitur idem Andr. *in c. imperialem §. præterea ductus. colum. 2. in fine, de prohib. feudi alien. per Frede.* vbi expresse dicit, quod in regno viuatur ius Longobardicum: & qui allegat ius Francorum: de-

bet illud probare, cum sit ius speciale in regno. SEXTO, adducitur idem Andr. *in c. i. vers. b. na. vacantia. quæ sint rega in si feud* vbi pluries dicit, quod in regno seruetur ius Longobardicum. SEPTIMO, adducitur auctoritas Matthæi de Affili. *in decis. 248. col. 1. Neap. in 2. col.* vbi dicit, quod in regno præsumitur quælibet ciuitas viuere iure Longobardico. OCTAVO, adducitur auctoritas Alex. *in d. l. pro herede 20 §. si. ff. de acqu. her.* vbi referendo And. de Iser. *in prælud. feud. conclusio de mente And. quod saltem Longobardica leges, quæ fuerunt contra ab Imperatoribus, seruari debeat: cum sint generales.* NONO, adducitur idem Andr. *in const. vt vniuersis. en ca. si.* vbi dat ordinem, quomodo procedatur in regno, scilicet vt primo iudicetur secundum constitutiones: deinde secundum consuetudines: & demum secundum ius Longobardicum: postea secundum ius Romanum. DECIMO adducitur idem Andr. *in c. si. speciale.* vbi dicit, quod ius Longobardicum, & postea ius Romanum. † CONTRA-97 RIO vero quod istud ius Longobardicum non sit in vsu, adducitur PRIMO auctoritas Odo. *in auth. dos. tara.* quem ibi refert Bal. *C. de don. ante nup.* vbi dicit ambo, quod lex Longobardica non est lex, neque ratio: & ideo recessit ab auita. † SECUNDO adducitur auctoritas Bal. *in l. si iurata, 11. in fi. C. de nup.* vbi dicit, quod de isto iure Longobardico non est curandum: nisi in loco, vbi esset eius obseruantia secundum consuetudinem loci. Sed in hoc regno est potius contraria consuetudo: quia non seruetur, vt infra dicam: ergo de eo non est curandum † TERTIO, adducitur And. 99 de Iser. *in 1. §. in si. de notis seu.* vbi dicit, quod ius Longobardicum est ius abnatum, & ceteratione, & ideo non seruetur vbi libet. QUARTO, adducitur idem Andr. *in c. i. col. 1. de feud. cogn.* vbi dicit, quod iudex cessantibus consuetudinibus debet vt i lege Romana, vel Longobardica, vbi illo iure viuatur: vnde præponit ius Romanum iuri Longobardico: & dicit ibi seruari debere ius Longobardicum, vbi eo iure viuatur: vnde inquit, quod est ius speciale: sicut dicimus de iure Francorum: ergo probari debet, quod eo iure viuatur: per ea, quæ not. And. de Iser. *in d. c. imperialem. §. præterea ductus.* dum loquitur de iure Francorum. QUINTO, † adducitur auctoritas Archid. *in c. qui-100 conque. 11. q. 1.* vbi dicit, quod lex Longobardica, est lex inualida: & non potest consummare aliam legem inualidam. SEXTO, adducitur auctoritas Aluar. *in præludis feud. col. 3. in 4. quæst.* vbi consummatum dicitur *in l. d. v. b. na. d. d. c. §. in d. l. si iurata. 11.* SEPTIMO, † adducitur Archid. *in c. cum deuoti, si-101 ma. 12. q. 2.* vbi dicit, quod ista lex Longobardica appellatur lex vulgaris: prout etiam tex ibi eam appellat; ex eo, quia ab hominibus vulgaribus & iudibus fuit composita: vnde tanto minus debet seruari. OCTAVO, adducitur auctoritas Luca de Pennam. *in l. c. de con. iur. fo. & procul. 11.* vbi expresse dicit, quod ius Longobardicum non debet præferri iuri Romano: nisi vbi seruetur de consuetudine. NONO, adduci-

tur Bal. in c. translatio. 3. de const. vbi dicit, quod translatum regno seu imperio, transferatur etiam lex regni siue imperii, vnde licet illud ius Longobardicum potuisset seruari tempore, quo erant illi reges Apulia; quia tamen regnum fuit postea ab eis translatum, debet censei translata etiam lex eorum, & sic dicta lex Longobardica non debet seruari: sicut dixi supra de lege Mosiaca, quæ fuit translata vna cum iuso sacerdotio in Christu, & in Euangelicam. **DECTIMO** & vltimo adducitur nouissima authoritas **Mart. de Afflicto** doctoris Neapolitani, in suo commento super d. const. puritatem, in c. 4. vbi expresse videtur honorare opin. Lucæ de Penna, scilicet quod ius Longobardicum non præferatur iuri Romano, & ibi dicit, quod ista opin. semper sibi placuit: & dat bonam expositionem d. const. puritatem. quæ in rei veritate salua ratione recti sermonis non potest procedere, vt infra dicam. Habemus ergo huc vtiq; decem authoritates pro vna parte: & decem pro altera parte contraria, vnde questio redditur valde dubia: **SI QVIS TAMEN VELET TENERE PRIMAM PARTEM**, quæ videtur: fultit authoritate authentica, scilicet per text. in d. const. puritatem. posset responderi ad omnes decem authoritates contrarias. **ET PRIMO**, ad dictum Bal. & Odof. in d. auth. los data. quod Odof. & Bal. non fuerunt regnicolæ; & sic verisimiliter non potuerunt habere notitiam illius const. puritatem: quæ non seruatur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum procedunt de iure communi, fatendo, quod postquam superuenit ius commune Romanum, recessit ius Longobardicum ab aula. Sed quia nostrum municipale huius regni, prout est d. const. puritatem. iubet illud seruari: tenemur nos regnicolæ obedire illi constitutioni. **SECUNDO** eodem modo posset responderi ad dictum Bald. in l. si iuuat. 11. C. de nupt. vel potest dici, quod illud dictu Bal. facit pro prima parte; quia dicit non esse de eo curandum, nisi in loco, vbi viget vltus legis Longobardica: sed in hoc regno necessitatur ad vtendum tali iure, per d. const. puritatem. ergo bene est de eo curandum. **AD TERTIUM**, scilicet ad dictum Andr. de Isern. in c. 1. in fin. de notis feud. potest responderi, quod Andr. est sibi contrarius in quam pluribus locis: prout ipsum retuli supra in prima parte huius quest. vnde magis est adhærendum dictis suis: pro prima parte: quia melius fuit tunc locutus, cum habeat text. illius const. pro illa parte. **† Nec obstat**, quod illud ius sit alinum & sine ratione: qui in lege hoc non consideratur: nam licet lex antea sit dura vel in iustitiam seruanda est; quia ita vult legislator, l. propecit. 2. ff. qui et a quibus sic in p. oppositio ius Longobardicum seruandum est, quia ita vult legislator per d. const. puritatem. **AD QUARTUM**, scilicet ad dictum Andr. in c. 1. de feud. cogn. potest responderi, quod non debet inspicere Odof. scripturæ ipsius Andr. cum habeat ordinem legis: qui est potius attendendus, Et si Andr.

dicit, quod debet seruari, vbi eo iure viuatur, debet concordari cum aliis dictis suis: & factas minore & consequentiam: videlicet, In hoc regno viuatur eo iure: ergo seruari debet in regno. Et si negares minorem, scilicet, quod non viuatur eo iure in regno; hoc non posset esse aliter, nisi ex contraria consuetudine, quæ cum sit contra constitutionem, est reprobata per text. in prohemio. consuet. §. si dixi supra in 1. parte. vnde si ita non viuatur, sufficit: quod ita debent homines viuere: & ita necessitantur per d. constitutionem. **† ad quod facit illud**, quod dicitur, scire, & 103 scire debere, sunt patia, l. quod te. 5. ff. si cer. per. & glo. in l. pen. C. de pecc. tut. & not. Aluar. in c. 1. §. vassallus si feudum in 1. not. per illum text. si de feud. fuer. contr. **AD QUINTUM**, scilicet, ad dictum Archid. in d. e. quicunque. 11. q. 1. potest responderi, quod procedit generaliter de iure communi: non autem in hoc regno: vbi habemus text. expressum, vt supra dixi de authoritate Bal. & ex eodem responderi potest ad **SEXTUM** & **SEPTIMUM** dictum. **AD OCTAVUM**, scilicet, ad dictum Luca de Pen. in d. l. 1. C. de collat. & procul. lib. 11. potest responderi eodem modo, quo responsum fuit ad quartum dictum: dicit enim: quod vbi seruatur de consuetudine, præferatur iuri Romano. Sed in hoc regno seruatur vel seruandus debet per d. const. ergo præferatur. Præterea in hoc regno est maioris authoritatis Andr. de Iser. qui appellatur legum Euangelista quam Lucas de Penna vnde debet præferri dictum Andrea, qui contrarium tenet, maxime in precludis Feud. in 3. quest. & in aliis locis supra allegat. **† AD NONVM**, scilicet ad dictum 104 Bal. in c. translatio 3. de const. de facili responderi potest, fatendo dictum suum scilicet, quod cum translatione regni transferatur etiam lex, nisi nouus regnator legem veterem confirmet: quia tunc seruatur lex vetus ex noua confirmatione; quia ita vult nouus dominus: ita proprie dicit Andr. in d. 3. q. in preclud. feud. Et ibi subdit exemplum de Notario vnius comitatus, qui potest facere contra dictum in alio comitatu, volente domino illius comitatus: sed nouus dominus in regno translatio, qui fecit illam constitutionem, voluit confirmare ius Longobardicum: ergo seruati debet. **AD DECIMUM**, scilicet ad dictum Mart. de Afflicto. in d. const. puritatem. potest responderi, prout fuit respositum supra ad octauum dictum, scilicet, ad authoritatem Lucæ de Pen. ex quo ipse Matth. imitatur & confirmat opinionem Lucæ. Et dum ipse Matthæus dat nouam expositionem ad d. const. puritatem. faciendo vnam extraneam constitutionem, dico, quod talis sua constructio vitiat penitus litera vltius constitutionis, & non posset saluari salua ratione recti sermonis. Nam verba illius consistunt hæc formalia, videlicet, Sic demum secundum iura communia, Longobardica videlicet & Romana, &c. Et sic primo posit dictum in genere, scilicet, secundum iura communia: deinde illud genus exemplificat per dictionem videlicet, &

cer. & in illa exemplificatione ponit æqualiter ius Longobardicum, & Romanum, designans, quod ambo iura communia: & præponit in ordine ius Longobardicum. Illa ergo determinatio, scilicet iura communia, & e relata ad ista duo determinabilia, scilicet ad ius Longobardicum & Romanum, debet ea pariter determinare, s. quod ambo dicantur iura communia, *l. i. in hoc iure. 4. c. l. Lucius, 105 ff. de vulg. & pup. † Et hoc: pependitur ex illa dictione, videlicet: quæ est dicto declarativa & restrictiva præcedentium, secundum Bart. in l. ff. ad legem Aquil. & Franc. de i. ret. in l. si fundum. 35. ff. in m. l. vi. & not. in c. statutum. el. 2. c. ibi Gem. de here. lib. 3. & est tex. in c. transmissa. 4. de eo, qui cogn. conjugum. vxo. sua. c. in l. cum qui lam. 7. §. 1. ff. de vir. & declarat in l. ad in duobus. 2. §. personale. in 1. not. ab. ff. de part. c. in l. i. ius iurandum quod ex conventionem 17 §. procurator. 3. col. 4. ff. de iure iur. vnde conclusiue per illam dictionem, videlicet, illa iura communia decedantur & retringuntur æqualiter ad ius Longobardica & Romana, eum ordine suo, quod colligitur ex ipsa scriptura, per quam declarationem, quæ est verissima, prout verba & mens legislatoris sonant, apparet non procedere expositionem Mart. dum dicit quod debent illa verba constituta constitui, videlicet: *Ac demum secio iura communia Romana & Longobardica:* & sic vult pervertere ordinem legis. Assignat ipse rationem: quia ius Longobardicum non est commune, sed speciale in hoc regno: & ideo illud adiectivum, *communium*, non potest referri ad ius Longobardicum, quoniam non est commune: vnde de necessitate refertur ad ius Romanum, & sic reperitur prius in ordine iuris Romanum. Ego dico, quod talis constitutio non procedit: qui procedere non potest, salva ratione recti sermonis, ut supra dixi, & perverti ordinem illius constituti contra mentem legislatoris. Ad rationem Domini Matthæi respondeo, quod in illo adiectivum, *communium*, potest referri ad ius Longobardicum, in dato quod sit ius speciale in hoc regno: quia tamen servatur, factus ius commune in regno & eum dicta constitutio intendat ponere legem in hoc regno tantum: quia extra regnum non extendit vires suas: voluit loqui de iuribus servandis in hoc regno. In quo omne ius municipale seu speciale dicitur ius commune, ex quo derogat iuri communi. ita dicit Alexand. in l. post. litem. 40. col. 11. ff. solut. matrim. & idem Alexand. in additio. ad Baldum in l. constitutionis. 2. in fine. vbi etiam Baldus sentit. C. de bono. quilibet. & Baldus in l. illa institutio. 3. in fin. ff. de here. inst. & l. iud. Rom. in rubr. de arbit. vbi dicitur, quod si est compromissum in arbitrum, quod debeat pronuntiare secundum ius commune, debet talis arbiter pronuntiare secundum ius municipale illius loci: quia tale ius facit ius commune, secundum eos. Sic ergo in proposito, licet ius Longobardicum sit speciale in hoc regno: tamen, sicut in eo ius commune: vnde per prædicta*

merito illa verba *constit. puritatem*, debebant intelligi, pronuntiant: quia bene possunt referri tam ad ius Longobardicum, quam ad ius Romanum. Verum non obstantibus prædictis, licet hæc prima pars videatur bene defensata ab impugnationibus contrariis: ego tamen indubitanter teneo hanc secundam partem contrariam, scilicet, quod in eo in Regno ius Longobardicum non præferatur iuri Romano, sed quod ipsum ius Romanum sit in viridi observantia, & præferatur: & e iure quilibet vivere præsumatur, nisi si & quatenus ex aduerso ius Longobardicum probaretur. Vnde teneo hanc conclusionem: Quod alleganti, quod in regno vivatur iure Longobardico, vel in aliqua civitate Regni, incumbat onus probandi. Et hanc meam conclusionem probabo non solum per ius commune, & leges ius communis: sed etiam per ipsasmet constitutiones Regni, & per alia iura municipalia: nec non per rationes urgentissimas. Et quia omnes auctoritates contrariæ, quæ solum primam partem, nituntur ex sola decisione illius *constit. puritatem* quæ videtur esse principale fundamentum opinionis contrariæ: ego prius nitar tale fundamentum optimis mediis penitus demoliri: ad hoc, ut totum ædificium desuper constructum corruat, iuxta tex. in c. cum Paulus. 1. qua. 1. vnde postea mea opinio lucem diana clarior & sine aliquo obstaculo apparebit. Assumo igitur verba *d. constit. puritatem*, & venio ad ipsius interpretationem & declarationem: per quam non aperte ostendam, quod illa constitutio non meretur allegari pro illa prima parte: sed potius pro hac secunda parte contraria, quam teneo. Et PRÆSUPPOSITO, quod totum dubium facebat, ILLE ORDO SCRIPTURÆ, in quo ius Longobardicum prius nominatur, quam ius Romanum: vad: debet prius servari, *argum. l. quotiens. 34. ff. de usufr. c. l. generaliter. 24 §. quid ergo. 17. ff. de fideic. liber* hinc dicit Bald. in l. aduersus. 4. c. de sur. quod prior in ordine scripturæ, præsumitur prior in tempore. Et dicit Bald. in l. 1. c. de impub. c. et alius substitit. quod ex ordine scripturæ datur regula & dicunt Bart. & Bal. in c. constit. C. in fin. col. quod si reperiantur duo instrumenta scripta in eadem charta, præsumitur prius illud quod præcedit ex ordine scripturæ. Idem tenent Mod. in l. ff. sol. mar. & dicit Bald. in l. si duas. 6. in princ. ff. de accusat. tur. quod ex ordine scripturæ præsumitur ordinem intellectus. Idem plene tangit Felin. in c. cum dilecti. 22. de rescript. Ad hoc præsuppositum respondeo, vt incipiam tollere dubium, & dico sic: PRIMO, vbiunque mens disponentis est certa, non consideratur nec inspicitur ordo scripturæ in legibus, ita tenet Bar. per illum text. in l. cum pater. 7. §. fides tua committo. 12. ff. de leg. 2. & idem Bart. in l. 2. §. prius. 4. in fin. ff. de vulg. & pupil. & ita intelligitur tex. in l. nec enim. 6. ff. de solut. idem tenet Bald. in l. si duas. 6. ff. de accusat. tur. vbi quando dispositio loquentis est certa non curamus ordi-

nem verborum sed in terminis d. *constit. puritatem.* mens disponentis est certissima, qualiter & quando velit seruari ius Longobardicum, ut modo declarabo: ergo non debemus curare illum ordinem, & quod sit certa mens disponentis, probat: Nam verba formalia illius constituti sunt hæc, videlicet: *Ac demum secundum iura communis, Longobardica videlicet & Romana, prout qualitas litigantium exegerit, iudicabunt, &c.*

o Nota igitur, quod illud verbum, *iudicabunt,* determinat & perficit totam orationem præcedentem: & tamen ante quam oratio sit perfecta, est inserta illa clausula; *Prout qualitas litigantium exegerit, &c.* quæ clausula de necessitate debet referri ad hoc vltimum cap. scilicet, dum loquitur de iure communi Longobardico & Romano: pluribus de causis. Primo; quia est inserta in medio ipsius capituli, scilicet, ante, quam oratio esset cõpleta: quo casu ad ipsum tantum capitulum refertur, & non ad alia præcedentia separata: secundum Bart. *in l. talis scriptura 30. col. 2. circa fin. ff. de leg. 1. & Bart. in l. 29. ff. de reb. dub. per text. cum gl. in l. cum filium. 27. ff. quando dies leg. ced. & tenet Philip Decan. *consil. 14. col. 3. in fine. vers. & cum talis clausula, &c.* Secundo; qui supra in d. constit. præcesserit duo alia capitula: videlicet: primum, quod iudices iudicent secundum constitutiones: secundum, quod in defectum earum iudicent secundum consuetudines approbatas: ac demum secundum iura communia, &c. Et ad illa duo capitula præcedentia non potest referri dicta clausula, prout qualitas litigantium, & quia refertur legum contrarietas. Nam legislator vult, ut omnino seruentur constitutiones Regni; & non attendatur qualitas litigantium, nec consuetudo contraria, vt in *proem. *consil. 8. fin.** Item, quod vbi est consuetudo approbata in ciuitate, illa habet vim legis: & illam tenentur omnes seruare de ciuitate; quia dicitur lex municipalis, *l. 1. C. de emancip. lib. & l. de quibus. 37. cum ibi not. ff. de legib. & Inst. de iur. natur. 3. ex non scripto. 9. & c. cum consuetudinis. 9. & c. fin. de consuetud. vnde non attenditur qualitas litigantis: contra antiquam consuetudinem. Ergo sequitur, quod stante contrarietate, quæ semper euitanda est, illa clausula non potest ad alia capitula referri, nisi ad hoc vltimum, cum possit assignari ratio, quare ad alia non referatur: vt dicunt Bart. & Bald. & communiter Dd. *in l. 1. C. de liber. prater. & Bart. in d. talis scriptura 30. ff. de leg. 1. & in l. si idem cum eodem. 11. §. fin. ff. de iur. fl. omn. iud. & Alexan. in *consil. 48. col. 3. vers. sed iam i. vol. cum ergo dicta clausula de necessitate referatur ad hoc vltimum capitulum: satis clare patet de mente disponentis, quod non vult iura Longobardica præferri præ se iure Romano: sed illa seruari secundum qualitates litigantium, prout ibi exponit And. de iern. scilicet, vtilis, qui viuunt iure Longobardico, iudicetur per ius Longobardicum: ille vero, qui viuunt iure Romano, iudicetur per ius Romanum, ergo sequitur, quod si litigato viuunt****

iure Romano, non compellitur iudex iudicare secundum ius Longobardicum, & sic non præferet ius Longobardicum Romano quia ergo apparet de mente disponentis, non est curandus nec inspicendus dictus ordo verborum, sed sola mens, ¶ **SECUNDO,** principaliter quod dictus ordo non sit curandus, adduco aliam regulam, vbi cumque ordo ponitur in aliqua dispositione, gratia exempli pro doctrina, nunquam censetur positus pro formali: nec seruari debet, text. est in *c. decernimus. 2. c. ubi Cardin. de iudic. vbi Episcopus vel Abbas præferuntur in ordine Archiepiscopo; & tamen nulli dubium est, quod Archiepiscopus est dignior, & deberet primo nominari: & non est alia ratio, nisi quia illa nominatio sit gratia exempli, vnde non inspicitur ordo: ita etiam tenet Felin. *in d. c. cum dilecta. 22. colum. 6. vers. secundo declara. & c. de rescript. sed in proposito in d. *constit. puritatem.** illa nominatio iurium Longobardici & Romani, fuit facta gratia exempli: quod patet per illam dictionem, videlicet: quæ est dictio declaratiua & exemplificatiua, vt supra dixi. Nam primo dixi secundum iura communia: & postea exemplificat de clarando, quæ sint ista iura communia: ergo sequitur, quod ille ordo non est inspicendus.*

TERTIO, quia vbi constat de ordine intellectus non curatur nec inspicitur ordo scripturæ, ita dicit Batt. *in l. 1. amen. 27. §. qui suscipiam. 2. c. in l. Scavola. 76. circa fin. ff. ad Trebell. sed ibi constat de ordine intellectus: quæ est vt in viuentibus iure Longobardico tantum seruetur ius Longobardicum, & non in aliis: per illam clausulam; *prout qualitas, &c.* ergo non curatur ordo scripturæ ¶ **QUARTO;** quia quando ordo scripturæ pertinet ad ordinem necessitatis, non attenditur, imo iudicatur ad ordinem necessitatis. Ita tenet Bart. *in l. Gallus. 20. §. qui illam esse. col. 1. c. 2. ff. de liber. & postum. & ibi per alios Doct. & Bart. in l. 1. in fin. C. de exec. rei iud. sed in d. constit. est ordo necessitatis: quod in viuentibus iure Romano cessat ius Longobardicum, sed tunc præferatur, quando litigantes eo iure viuunt: ergo iste ordo est attendendus, non ordo Scripturæ.**

QUINTO, quod dictus ordo non sit substantialis, nec inspicendus: pondero vnam aliam *constit. videlicet, *constit. quæ incipit, vt vnuerfis.** vbi sunt similia verba, & nulla sit mentio de iure Longobardico. Nam dicit, quod iudices iudicent secundum constitutiones, & deinde secundum consuetudines, & demum secundum iura, non specificando quæ iura: quo casu in dubio appellatione iuris simpliciter, venit ius Romanum per antonomasiam, & *sed ius quidem 2. vers. sed quies. Inst. de iur. 2. atur* vnde illa constit. sentit totum contrarium, & sic facit pro parte nostra: quia cellante consuetudine, debet iudicari secundum ius Romanum: ergo ponitur ius Longobardico; & hanc ponderationem sentit Mathæus, vt in *d. *const. puritatem.** Sed posset aliquis inflare, & dicere, quod illa *constit. vnuerfis* est contra clausulam *constit. puritatem* quæ

quæ est sequens & posterior in ordine. Ad hoc dico, quod uno non est correctus; quia *d. constit. puritatem*, dicit illud idem, nisi quia addit illam limitationem in viventibus iure Longobardico; vnde illa *constit. puritatem*, est potius limitativa, quam correctiva; quia semper in dubio vitanda est legum correctio, *l. precipimus. 32. C. de appell. & l. fancinus 27. C. de testam.* Dicamus ergo sic, iungendo vtramque *constit.* quod iudex cessat e consuetudine, & debet iudicare secundum iura, scilicet Romana, & ita loquitur *constit. ut vniuersis*, fallit, quando qualitas litigantium aliud exigeret; quia tunc procedit *constit. puritatem*, vnde *d. constit. ut vniuersis*, ponit regulam: *constit. ut vniuersis*, ponit limitationem: cui reuocandum est, ꝛ donec probetur limitatio, *c. al. decimas. 2. de restitu. spol. lib. 6.* & notat Bart. & Doct. *in leg. ex quacunque 2. ff. si quis in ius voca. non ierit.* SEXTO, quod dictus ordo non sit inspiciendus ut ceteris in iudicat. pondero nouiter vnam aliam *constit.* quæ ab aliis non ponderatam, quæ incipit: *Cum circa* quæ mandat iudicibus & officialibus, vt decendant causas iuxta tenorem constitutionum, & iura & consuetudines approbatas: & iste est ordo formalis, quo ad verba illius *constit. cum circa*, & sic primo dicit secundum constitutiones, postea secundum iura, & postea secundum consuetudines. Certe si vellemus inspicere ordinem verborum, ex quo procedit ius commune, præfertur ius commune consuetudinibus, quod est falsum: quia imo consuetudines derogant iuri, & præferuntur iuri: vt *d. constit. puritatem. & l. de quibus. 32. ff. de legib. & l. 1. C. de emancip. lib.* Patet ergo, quod ibi non inspicitur ordo scripturæ, prout etiam dicit ibi gl. vnde minime debet inspicere *d. constit. puritatem*. cum de eodem casu loquatur. Præterea illa *constit. cum circa* est posterior: & dicit secundum iura simpliciter: vnde intelligitur de iure Romano, vt supra dixi in præcedenti argumento, & sic facilius tollit illud motiuum supra positum: cum sit posterior. SEPTIMO pondero ꝛ *constit.* quæ incipit: *speciale*, quæ vult, quod vnus sit ordo iudicii in omnibus personis, & nominat ibi singulatiuim, siue quis fuerit Francus, siue Romanus, aut Longobardus: & sic in ordine nominat vltimo loco Longobardum: ergo patet, quod est minus dignus tanquam vltimo nominatus. Nam primo nominatus, censetur maior & dignior: secundum Bald. *in l. cum quidam 4. col. 1. C. de verb. sign. per l. ff. de alb. scrip.* & Bald. *in auct. hoc amplius. col. pen. C. de fideicom. facit text. in l. quæ tuus. 34. ff. de usufruct.* Longobardus ergo vltimo loco nominatus, tenetur minus dignus: vnde merito eum ostendimus: per hæc citatur septem argumenta & ponderationes, satis videtur sublatam arguere, quod sebat ex ordine illius *const. puritatem*: quæ septem rationes tollunt & destituunt totum fundamentum tenentium partem contrariam, qui omnes se fundant per illam *constit.* Ac firmant rationes prædictæ & corroborant

hanc secundam partem; quam teneo. Sublato ergo obstaculo de ponderatione illius *constit. confirmo modo & corroboro HANC SECUNDAM PARTEM*, tanquam verissimam, infra scriptis aliis fortissimis rationibus & argumentis. Et PRIMO adduco repnlam, quæ se ita habet: ꝛ Omne id, quod est magis dignum & nobile, debet præferri minus digno & minus nobili. Regula est trita in iure, quæ traditur *in §. fin. Instit. de iur. natur. & in c. quod in dubio de consuet. eccles. vel altar. facit text. in c. Episcopus. 95. dist. 7.* Sed negari non potest, ꝛ quod ius Romanum est dignius iure Longobardico, pluribus de causis. Primo, ratione causæ efficientis: quia ius Longobardicum fuit pro maiori parte conditum à quibusdam Regibus Apulias: vt supra dixi in princ. huius quæ sit ius vero Romanum fuit conditum & compilatum ab Imperatore Iustiniano, qui fuit dominus totius mundi, *l. de precatio. 9. ff. ad leg. Rhod. de iactu. & tanto dignius & nobilior dicitur opus, quanto a nobiliori & digniori procedit. vnde dicimus magis dignum eum, qui acquirit dignitatem immediate à principe, quam eum, qui acquirit ab inferiore: vt inquit *Spec. in tit. de citatione. §. iam de citatione col. 4. vers. porro si sunt plures, & c. pro hoc est text. in l. 1. C. de albo scrip. & est text. cum gl. in c. per tuas. 7. de mat. 7. & c. de l. in c. cum in distribuendis. 12. de temp. ord.* Leges ꝛ ergo Imperatorum censentur procedere ab ipso Deo: quia Imperator dicitur diuina gratia constitutus, secundum And. de Iser. *in rub. de prohib. feud. aliena per Loth. & est Imperator in terris, sicut Deus in cælo, & dicitur habere diuinum numen, secundum Andr. de Iser. in c. 1. vers. ad felicissimam qua sint regal.* Secundo, ꝛ ratione iustitiæ, & melioris rationis. Nam ius Romanum, & præsertim leges Iuriconsultorum fuerunt, factæ cum tanta iustitia & ratione, vt in eis iniustitia aliqua inueniri non possit, vt testatur Andr. de Iser. *in constit. si damna. col. fin. in princip.* hoc etiam probatur *Instit. de lege Fusiæ Caninia tol. per totum tit.* vbi Imperator sustulit illam legem tanquam sine ratione, & in quam pluribus aliis legibus similibus; sublatis in corpore iuris; ius vero Longobardicum ius est iniustum & sine ratione factum: vnde appellatur ius asininum, secundum Andr. *in c. 1. §. fin. de notis feud. & Bald. & Odo. fred. in auct. dos data C. de donat. ante nupt.* merito est postponendum iuri Romano. & non præponendū, SECVNDO principaliter istam partem confirmo, per *d. constit. puritatem*, retorquendo ipsam contra tenentes primam partem, quam pondero duobus locis. Primo, dum dicit, prout qualitas litigantium exegerit, exponendo prout exponit ibi And. de Iser. & supra dixi. Nam per illa verba permittit illa *constit.* quod in Regno viuatur iure Romano, & iure Longobardico permittitur, & non imperatiue, vnde non imponit necessitatem, quod quilibet viuatur iure Longobardico. Item permittit, quod iudices præferant ius Romanum iuri Longobardico, in-*

176

177

118

119

120

127

- viuentibus iure Romano, sequitur ergo, quod male allegatur illa constitutio per eos, qui dicunt, quod de necessitate in hoc regno viuitur iure Longobardico, & illud præfertur iuri Romano: quia si esset illa necessitas, illa constitutio loqueretur præcisè, quod iudicis indistincte seruentur ius Longobardicum, siue aliquis viuat de iure, siue non, sicut dixi præcisè am obseruantiam constitutionum & consuetudinum. Sed quia non loquitur præcisè, sed permissiue, referendo se ad qualiter hominum per dictionem, prout, quæ est dicto relatiua, & limitatiua, secundum Bart. in leg. de iur. i. col. pen. C. de edict. & text. in l. prout so. ff. de solut. & in clem. 1. §. volumus. de foro comper. & not. Bart. in extrauag. ad reprimendum, in verb. prout. & Philip. Decius in cons. 63. col. 4. Sequitur ergo, quod tertia obseruantia iuris Longobardici, dependet a qualitate viuentium: ergo non est præcisè, nec necessaria. Vnde illa constit. iuritatem, facit potius pro ista parte, quàm teneo. Cuius ponderationem illius constit. dicam infra. **TERTIO**
- 122** istam partem confirmo: quia ritus magnæ curiæ vicariæ, dat mundualdum in Regno mulieribus, tantum viuentibus iure Longobardico, vt dicitur ritus magnæ curiæ in numer. 48. incipiens: Item quod curia ipsa, &c. Ergo à contrario sensu mulieribus viuentibus iure Romano non dat mundualdum: cum etiam in statuto capiatur arguuntum à contrario sensu: quando disponit super casu non proiisio à iure communi, prout est ille ritus, ita tenet Alexan. in l. 1. colum. 12. versic. secunda conclusio, ff. de offic. eius cui mand. est iuris Bal. in l. apud antiquis. C. de iur. & in l. 2. C. de emul. inter. Mundualdus est inductus à iure Longobardico, & tamen ille ritus, qui facit ius nouissimum, in hoc Regno coarctat obseruantiam tantum in mulieribus viuentibus iure Longobardico: ergo à contrario sensu perimit mulieres huius Regni, viuere iure Romano, si voluat, & quod non vtantur mundualdo. Illud tamen quod de mundualdo mulieris limitat procedit, quando mulier contrahit nomine proprio: scilicet si nomine alieno, puta, procuratoris, vel tutoris nomine, quia tunc valet contractus, etiam sine mundualdo. secundum Alexan. in leg. quæstium. 16. colum. fin. ff. de in ius. d. c. & Paul. Casti. in l. cuiusque 3. §. si ab alio. 17. ff. de iust.
- 123** **QUARTO**, istam partem confirmo per id, quod fuit decisum in sacro Concilio Neapolitano: vt refert Matth. de Afflic. in decisione sacri Concilii 200. scilicet, quod mulier viuentis iure Longobardico, non possit facere testamentum sine mundualdo: ergo si viuunt iure Romano, potest facere sine mundualdo. Ergo perimitur viuere iure Romano: quia si non permitteretur, fuisset indistincte decisum, quod nullum testamentum mulieris in regno valeat sine mundualdo. **QUINTO** confirmo per generalem consuetudinem huius regni, & obseruantiam notoriam temporis, cuius non extat memoria in contrarium, quæ habet vim legis & priuilegi, secundum
- Abb. in c. super quibusdā 26 §. preterea. de verb. sign. & Andr. de Iser. in c. imperiali 15. lib. 2 §. preterea ducatus, colum. pen. in principio prohib. feud. alienat. per Freder. & in c. i. versic. nauigabilia colum. 2. que sint regal. & in consil. si de iur. col. 3. & in consil. quadragesimo, col. 1. & habetur in l. hoc iure 3. §. dicitur aqua. 4. ff. de aqua. p. 1. & 2. **QUÆ** obseruantia est, vt solo iure Romano viuatur, & quod penitus sit iuri Longobardico derogatum, & hoc patet euidenter: quia quam plures dispositiones iuris Longobardici non solum non seruuntur in regno, verum etiam se uatit totum contrarium, vt videmus in testamentis mulierum, quæ in omnibus fere ciuitatibus huius regni fiunt sine mundualdo; & hoc est notorium maxime inter omnes tabeliones huius regni & per sechedas tabellionum mortuorum quod Item de iure Longobardico cognati sunt incogniti in successioneibus, adeo quod non succedunt, nec etiam mater filio, tanquam cognata. Item filii naturales non excluduntur totaliter per filias legitimas & naturales de iure Longobardico, prout hæc omnia not. gl. & ibi per Doct. in c. 1. §. hoc autem de his qui eundem dare poss. Et tamen videmus, quod in regno ita succedunt cognati, sicut agnati, & ostenditur sola gradus parogatiua, secundum formam §. nullam 4. in Authen. de hered. ab intestat. & Authen. cessante C. de legit. hered. Item filii naturales excluduntur per filias legitimas, nisi aliqui sibi relinquatur pro alimentis, iuxta c. cum haleret. s. de eo, qui duxit. in uxorem quam polluit, & sic sola obseruantia iuris Romani viget. Et de hoc reperuntur infinitæ sententiæ latae tam in sacro Concilio quam in omnibus curiis ciuitatum huius regni, sic etiam, & quam plurima exempla, potest studiis inuestigare, in quibus differunt ius Romanum à Longobardico, & in eis solo iure Romano vtuntur in regno. Ergo consuetudo abrogatum ius Longobardicum, alterum ex generali consuetudine tam antiqua & inacta tam in hoc regno. Vnde merito dicit Bal. in d. ar. ead. d. l. 1. quod tale ius rececit ad aul. sequia a iura de iudic. Quando ergo esset discretio, quomodo viuatur in Regno, sufficeret allegari hanc notoriam obseruantiam: quia si ius Romanum seruatur, iuxta exempla propositis, præsumptio est, quod seruatur etiam in aliis omnibus: quia si ius Romanum seruatur, ergo est ius saltem longissimum vsu approbatum, iuxta leg. de quibus. 2. ff. de leg. b. & nisi contrarium probetur in aliis exemplis, esset semper seruandum, prout notorie seruandum, quod per eam, quæ tradit And. de Iser. in d. c. imperiali, 15. lib. 2 §. preterea ducatus, col. 2. in fin. vbi quomodo prohibetur, & ex vbi dicit, quod ius Francorum, si probandum est sufficit probare, quod alias illi de domo seruauerunt, quod primogenitus succedat: quia ex hoc solo transfunditur onus probandi contrarium in aduersarium, ergo patet, quod ex sola probatione vnus capitulum iuris Francorum præsumitur, & probatur, quod viuatur iure Fran-

corum; quanto fortius id dicendum est iu iure Romano, cuius obseruantia probatur notorie ex mille, & infinitis capitulis, & antiquissimo tempore, vnde succedit dispositio *l. minime 23. ff. de leg. b.* † Et quod ista generalis obseruantia & consuetudo tanquam notoria non indigeat probatione, sed sufficiat eam allegari, est decisum in terminis Bald. *in l. 1. volum. 2. in fin. vers. sed hic quæro, &c. C. ad Velleian.* vbi expresse dicit, quod consuetudo notoria est, qua liquet ex inspectione omnium publicorum instrumentorum, & non oportet eam probare. SEXTO nunc pondero iterum *d. constitut. puritatem.* quum retro quæro pro ista parte, quem tenco, & ista est noua ponderatio. & ad alius hactenus non cognita. Nam vult illa consistit quod primo iudicetur secundum constitutiones, postea secundum consuetudines approbatas & postea secundum iura, &c. Per hoc dico, quod stans consuetudine generali in hoc Regno, quod casus decidantur secundum ius Romanum, prout supra probaui, illa constitutio decidit casum nostrum pro ista parte: quia præponit consuetudinem iuri Longobardico. Sed si nulla potest esse fortior, & melior consuetudo quam illa, quæ est conformis iuri communi: vt est textus *in c. super. 4. in l. b. not. ex de consi. in c. cum dilectus 2. c. consuet.* & quod possit esse consuetudo conformis iuri communi, tenet Abb. *in c. fin. et l. pen. in prin. de consuet.* ista ergo generalis obseruantia iuris Romani contra ius Longobardicum, in duxit quandã notoriam & approbatam consuetudinem conformem iuri communi Romanorum: vnde secundum hanc consuetudinem debet prius iudex iudicare, & ea cessante, tunc demum recurrit ad ius Longobardicum, & ita subtiliter bis ponderata illa *constit. puritatem.* facit pro ista parte: imo si aliquid dubii haberet dicta consuetudo, reciperet interpretationem a iure communi Romanorum, quod est ius generale, *l. si serui vestri. 2. C. de noxalib. actio.* & habetur *in d. c. cum dilectus. 8. non autem* reciperet interpretationem à iure Longobardico, quod est ius locale, secundum Bald. *in c. 1. & quia vidimus. col. 6. in fin. de his qui feud. dar. possunt.* SEPTIMO & vltimo, pro ista parte adduco omnes illas decem auctoritates, quas supra collegi arguendo pro hac secunda parte, quæ omnes remanent in suo robore: quibus, dato, quod supra disputando voluerim respondere: tamen nunc tangendo veritatem, dico dictas responsiones non esse sufficientes, vnde in quantum ad primam, secundam, quintam, sextam, & septimam auctoritates, dicebã eas procedere de iure communi; secus est in Regno, per *d. constit. dico,* quod est mala responsio, ex quo in regno nihil reperitur innouatum contra dictas decisiones: vt supra probaui *in d. consti. puritatem.* facit fortius pro ista parte: imo conformis est cum dicto Bald. *in d. l. si nupt. a. 1. C. de nupt.* qui dicit, quod de tali iure non est curandum, nisi in loco, vbi seruatur de consuetudine. vnde fatetur istud, quod quando

ex aliqua parte Regni probaretur, quod illud ius seruatur, vel quod eo iure viuunt, ibi esset seruandum, & non alibi, & hoc proprie vult *d. consti.* vt supra dixi, tamen onus probandi semper incumbit alleganti illud ius, cum sit ius locale: vt supra declarauit, vnde remanent dictæ quinque decisiones in earum robore & obseruantia, cum iure communi vtamur. Item ad tertiam auctoritatem Andr. de Hesn. *in c. 1. de i. feud. dico,* non esse bene responsum: quia imo melius fuit locutus ibi, quam alibi, ex quo tale ius sine ratione non debet seruari. & maxime, cum dicta decisio sit conformis cum decisione Baldi, & aliorum Doct. supra alleg. vnde censetur magis communis, cum plurimum auctoritate fulciatur, *l. vnica vers. sane crebrior. ff. de eff. quest. nec procedit arg. ill. pro. p. ex. 12. ff. qui ex. à quib.* quia nõ reperitur dictum ius præcise approbatum per Regni constitutionem, nisi in loco, vbi viget, & ita dicit idem Andr. *in c. 1. de feud. cognit.* & ibi etiam Baldus magis elare, quam alius; dicit expresse, *in volum.* quod inter eos, qui viuunt iure Romano, causa deciditur secundum ius Romanum, & inter eos, qui viuunt iure Longobardico, causa deciditur secundum ius Longobardicum, vnde habuit Bald. ibi proprie sensum *in d. c. de puritatem.* Nec valet responsio data ad quartam auctoritatem, scilicet Andr. *in d. c. 1. de feud. cognit.* quia non est verum, quod constitutio necessitet homines huius regni, quod viuunt iure Longobardico: imo ponit in eorum arbitrio, vt supra probaui. Item ad octauam auctoritatem Lucæ de Penna, reprobatum responsio eodẽ modo, quo præcedens. Nec obstat, quod Andr. est maioris auctoritatis: quia cum sit sibi ipsi contrarius in pluribus locis, tenenda est ius auctoritas, vbi melius dixit: Ad nonam auctoritatem, scilicet, *in c. translatio. de constitut.* minime valet responsio; quia nego, quod successores in Regno confirmauerint præcise, & necessario ius Longobardicum, sed, vt supra dixi, imo si placuisset illud ius Imperatoribus, inferuissent illud in voluminibus iuris euilib; sed quia non inferuerunt, apparet, quod tale ius reprobauerunt, prout in simili arguit Alnar. *in practud. feudor. in 4. quest.* Item responsio data ad decimam auctoritatem Matth. de Afflic. qui sequitur Luc. de Penna, minime procedit per easdem rationes, & sic remanet ista pars comprobata & firma. SUPEREST tantum respondere ad decem auctoritates contrarias adductas pro prima parte: ad quas satis patet responsum ex prædictis: quia quatuor expresse dicunt, quod ius Longobardicum præferatur, male loquuntur, & vtiliores sunt auctoritates contrariae, & maxime, cum, vt plurimum, sint auctoritates Andr. de Hesn. qui tenet alibi contrarium: solum respondeo ad quintam auctoritatem Andr. *in d. §. præterea de car. v.* nam loquitur ibi, de iure Longobardico & Francorum, non autem de iure Romano. Et verum est, † quod ius Francorum est speciale ius, & one- 1, 106 am,

zolum, & contra ius commune, vt dicit Andr. *in d. s. fraterea ducatus. col. 3. in adit* vnde debet probari per allegantem: alias non presumitur, vnde quando esset differentia inter ius Francorum & Longobardicum fateor quod potius presumatur ius Longobardicum, maxime in succedendo, ex quo est confirmatum iure communi in eo, quod admittit omnes filios: aequaliter ad successionem: scus esset quando differentia esset inter ius Longobardicum & ius Romanum, prout est questio nostra: quia tunc potius Romanum presertur, & proceditur per predicta. VLTIMO, SUPEREST respondere ad id, quod dicit Andr. *in d. constituta. puritatem. & in pralud. in 3. quest. princip. circa fin. vbi dicit*, quod ista consuetudo, per quam aliqui non seruant ius Longobardicum, non valet: quia est contra constitutiones Regum: vnde tales non seruantes, non excusantur consuetudine, secundum eum, in hoc dico indubitanter, quod Andr. male loquitur, & dicit contra casum *d. confit. puritatem. ibi: prout qualitas litigantium*, & c. quia imo d. constitutio approbat hanc consuetudinem, cum permittit, quod viuatur iure Romano, & quod iudex sequatur ius Romanum, in viuentibus secundum illud. Quod fortificatur ex his, quae supra dixi ad corroborat. onem huius partis. Vnde melius locutus fuit Andr. *in d. c. 1. de feud. cognit.* & ibi Bald. vbi dicit, quod seruatur, vbi eo iure viuatur: ergo vbi eo iure non viuatur, non seruatur: & sic potest esse consuetudo, quod eo iure non viuatur: conclusiue ergo teneo, quod ius Romanum presertur Longobardico: & qui dicit, quod viuatur iure Longobardico, debet hoc probare: & similiter incumbit onus probandi, qui dicit, quod in Regno viuatur iure Longobardico: non presumitur, quod viuatur iure Romano, per ea, quae superius dixi: & hanc puto esse meam veritatem. Et per haec sit expedita ista notab. quest. quam nullus haecenus ita plene examinauit.

Præsupposita hac declaratione nouem iurium, 132 vt ¶ videremus, in quo iure initiū habuit ipsum iudicium, superest modo deuenire ad decisionem principalis questionis, s. VNDE HABVERIT ORIGINEM IUDICIUM? super qua concludo, quod iudicium incepit tempore iuris naturalis 133 primæui, & iuris diuini. Et ¶ sic habuit originem in paradiso, vnde expulsus fuit Adam, nam cum Deus creauit primum hominem, dedit ipsi legem præceptiuam, quod non deberet comedere de ligno vetito, ipse autem homo fuit inobediens, & venit contra præceptum Dei, & comedit deliquo quod Deus sentiens iratus citauit ipsum, dicens: Adam, vbi es? qui comparuit coram Deo, Deus autem increpauit ipsum ex eo quod noluit suis præceptis obedire, qui Adam volens se excusare, dixit: mulier, quam edisti mihi sociam, ipsa me decipit, & comedi, & sic voluit culpam suam retorquere contra Deum, eo quod malam sociam sibi dederit, & sic tanto ma-

gis deliquit: prout hæc omnia habentur *Gen. cap. 1. & 3. & ex text. in c. suspens de pœnit. distm. 1.* sic ergo ex istis verbis & replicationibus inter DEVM & ADAM fuit ortus quidam modus litigandi: qui vulgariter dicitur placitandi, & ex inde in antea inuentum fuit iudicium: vnde conclusiue iudicium habuit originem in paradiso, secundum Archid. *super 1. rubr. decret. colum 1. & Specul. in proœm. 1. partis colum. 6. vers. sane placitandi. & c.* ex quo dico, quod fuit inuentum iudicium de iure naturali: primauo eo ipso, quod fuerunt creati primi parentes: & propter illam responcionem, quam fecit Adam; nam cognoscens se errasse propter inobedientiam, fuit motus quodam naturali instinctu ad defensionem sui ipsius: & in hoc comparabatur ius naturale commune primæuum: fuit etiam & cooperatio iuris naturalis secundarii, scilicet rationis: in quantum se iuit abdicare a se culpam, & applicare alii: quia, vt se defenderet, inculpauit Euam uxorem suam, quod eum deceperat: & Euam culpauit serpentem; vt *d. c. suspens* deinde iudicium habuit suam prosecutionem & augmentum de iure gentium: quo iure omnia mandabatur executioni manu regia, & manu principis: quia nondum erant inuentæ actiones: nec magistratus: vt dicit text. *in l. 2. in princ. ff. de orig. iur.* Fuit enim ¶ cognitum iudicium tempore legis veteris Moysis in veteri testamento: qui statuit legem, quod in ore duorum vel trium stet omne verbum: vt habetur *Deuteronomi cap. 19.* & sic patet, quod erat tunc iudicium in vsu: quia erat vsus testium. Idem probatur per id, quod dicimus de Susanna: vt habetur *Daniel. 13.* vbi Susanna erat damnata ad mortem per depositionem duorum testium deponentium de adulterio per eam patrato: & postea Daniel, inspiratus a Deo examinavit dictos testes semotim; & inuicuit eos varios in loco: vnde apparuit eorum falsitas & fuerunt interfecti: & Susanna tanquam innoxia liberata: Probarur etiam *Leui. c. 19.* vbi dicitur. Non facies iniquum aliquid in iudicio, & c. & *Deuteronomi cap. 24.* vbi dicitur. Non peruerteris iudicium aduenæ & pupillæ: nec auferes pigrioris loco viduæ vellimentum, & c. & *Hierem. cap. 22.* Facite iudicium & iustitiam: & liberate oppressum de manu calumniatoris, & c. Fuit ¶ successiue 139 cognitum iudicium in testamento nouo per legem Euangelicam & Apostolicam: vt patet de Iesu, qui fuit ductus ad Pilatum, & in iudicio condemnatus, licet iniuste, vt habetur *1. 6. distm. 7. c. 1. & 2. & 3.* & postea fuit iudicium cognitum & ampliatum, & magis ordinatum per legem Ciuilem & Canonicam: vt patet *in tot. tit. ff. & c. & ex text. de iud.* & sic successiue, cum hodie præfatis vtamur legibus, vt iuratur etiam & iudicio. Fuit ¶ autem inuentum iudicium ex necessitate. ne quis diceret sibi ius propria auctoritate: & ne quis propria auctoritate audeat sumere vltionem, *l. nullus. 14. C. de iuda. & adhuc. 16. q. xi. 1. & text. cum glo. in c. nisi bella. 3. q. 1. ff.*

quæst. 1. & not. Specul. in tit. de offic. omn. iud. § potest. in princip. & idem Spec. in prox. tert. pars parisi habuerunt enim iura valde pro abominabili, quod quis propria auctoritate sibi ius dicat, hinc introduxerunt pœnas amissionis iuris, l. extat 13. ff. quod met. caus. & l. si quis in tantam. 7. C. unde vi. Et per prædicta remaneat expedita hæc tert. pars principalis huius tractatus. Sequitur nunc quarta pars, quæ diuiditur per distinctiones Robertus ad Marantam Venns. V. I. D. excellentissimus.

Q V A R T A P A R S.

Iudicium duplex. Et super eo loco viginti distinctiones, non minus acutæ, quam copiosæ.

S Y M M A R I A.

- 1 Iudicium aliud ciuile, aliud criminale, aliud mistum.
- 2 Causa ciuilis que dicatur, & que criminalis.
- 3 Causa criminalis dicitur, si agitur ex crimine infamante, etiamsi agatur ciuilitèr.
- 4 Agi potest ex delicto ciuilitèr, & criminalitèr, scilicet ad interese, & ad pœnam.
- 5 Actio ciuilis vbi non oritur, nec etiam oritur criminalis.
- 6 Actio ciuilis & criminalis quando cumulentur.
- 7 Homicidio commissio oritur criminalis accusatio ad pœnam, ac etiam actio in factum ad interese.
- 8 Expensa medicorum, & medicina debentur vulnerato, & qualiter hoc intelligatur.
- 9 Agi an possit ex eodem delicto criminalitèr, ex quo prius actum fuit ciuilitèr.
- 10 Pœna in actione iniuriarum cui applicetur.
- 11 Pœna iniuriarum estimatur per iudicem, quantum per querelam agitur.
- 12 Iniuriarum accusatio criminalis non datur in regno si sunt iniuria verbales.
- 13 Iniuria si esset facta viduis, Ecclesiasticis personis, aut miserabilibus, potest procedi ex officio.
- 14 Loc. & tempus commissi criminis, in libello requiratur.
- 15 Iniuriarum libellus si constat per confessionem partis, non requiritur appositio nem loci, & temporis.
- 16 Iudex arbitratur pœnam secundum qualitatem personæ, loci & dignitatis, quando pœna iuris pœnitur quis puniri.
- 17 Iudicium an ciuile, vel criminale dicatur, quando agens iniuriarum actione concludit iniuriantèr condemnari ad satisfactionem iniuriæ, seu honoris.
- 18 Causa criminalis dicitur, quando de tutore suspecto agitur.
- 19 Libellus, in quo pro estimatione iniuriæ, & delicti satisfactio in pecunia petetur, non tenet.
- 20 Pœna amba quando tendunt ad vindictam, vna non tollitur per alteram, que non fuit sufficienter irrogata.
- 21 Puniri non videtur pœna, an pœnatur a iure.

- 22 Cautela libellantis, ut in eodem libello possit petere estimationem & satisfactionem iniuriæ, & nu. 25.
- 23 Libellus qualiter formetur de duobus reis debendi.
- 24 Validum est arg. de persona ad res: & contra.
- 25 Agens iniuriarum actione, iniuriam estimare potest, & in calce libelli addere, quod si iudex non punierit sufficienter reum, reseruat sibi petere satisfactionem, & talis libellus proccat.
- 26 Agens redhibitoria, potest protestari de vitio non apparentibus.
- 27 Iudex laicus, & iudex Ecclesiasticus, an possint de vno delicto cognoscere, vbi pœna ciuilis diuersa est à Canonica.
- 28 Libellus ut procedat, quando simul ex eodè delicto ciuilitèr & criminalitèr agitur, debet actor principalitèr agere criminalitèr, petendo Reumpuniri, & incidenter per iudicem officium reitstitutionem petere.
- 29 Iudicium ciuile & criminale potest a que principalitèr cumulari, quando delictum est tale, in quo quis venit ad mortem principalitèr condemnandus.
- 30 Libellus, in quo petitur aliquem puniri, & condemnari ad res restit. valet, & satisfatur.
- 31 Verba libelli impropriantur, ut saluetur libellus.
- 32 Causa ciuilis & non criminalis dicitur, vbi ad priuationem officii agitur, nisi pœna ista imponeretur per statutum, num. 33.
- 34 Causa ciuilis dicitur, vbi agitur de adulterio ad solæ separationem thori: & potest in ea procurator. interuenire.
- 35 Causa dicitur ciuilis, quando per viam inquisitionis, ad priuationem beneficii propter crimen, nulla præ lente accusatione, nec exceptione agitur.
- 36 Delinquens mitius punitur de iure canonico, quando agitur per viam inquisitionis.
- 37 Causa ciuilis dicitur, quando opponuntur crimina contra testes ad repellendum à testimonio.
- 38 Libellus, in quo agitur ciuilitèr de crimine, an & quando locum & tempus continere debeat.
- 39 Causa dicitur ciuilis, quando pœna applicatur fisco ex contractu, secus si ex delicto.
- 40 Pœna pecuniaria delicti à lege introducta, an parti vel fisco applicetur.
- 41 Causa criminalis inquitur differant à ciuilibus, & an testimonium laici & mulieris admittatur contra clericum, quando ciuilitèr de crimine agitur & num. 50 cum seq.
- 42 Fœmina testimonium & infamis agitur.
- 43 Fœmina an sint idoneæ testes in capitalibus, & infra 44 & 45.
- 44 Laicus quando sit idoneus testis contra clericum, & num. 47. 48 & 49.
- 45 Vitium litigiosum non inducitur, quando super re aliqua agitur criminalitèr.
- 46 Procurator, quando agitur de crimine iniuriarum, an admittatur, & num. 53.
- 47 Causa potest dici capitalis inspecta aptitudine, vbi veniat pœna arbitraria.

- 83 Procurator in crimine iniuriarum admittitur, quando civiliter agit, ad astimationem iniuria, securus criminaliter.
- 84 Poena principalis attonditur, ubi potest procurator interuenire.
- 85 Procurator interuenire potest pro muliere coniugata, in causa criminali litigante. Item pro vniuersitate.
- 86 Procurator potest litigare pro pluribus personis, quando criminali iudicio contra eas agit.
- 87 Procurator admittitur ex parte accusatoris prosequētis suam, vel suorum iniuriam.
- 88 Procurator admittitur in criminalibus ad defensionem rei absentis, ad instructionem iudicem, & allegandum causas absentia, & probandam innocentiam Rei.
- 89 Iudex in poenis arbitrariis pro criminibus, an & quando possit imponere poenam mortis naturalis, & numer. 60. cum plurib. seq.
- 90 Intellectus ad l. 1. C. de his qui latron. num. 65.
- 91 Poena acerrima pro poena mortis accipitur.
- 92 Intellectus ad text. in c. inquisitionis in princ. de accusat. & num. 68.
- 93 Intellectus ad gloss. in §. in summa in ver. extraordinaria. Inst. de iurur.
- 94 Intellectus ad l. facciarii. §. sunt quaedam. ff. de extraord. crim.
- 95 Poena mortis in arbitrariis, xux. quā. i. ponitur in delictis attentatis, & non consummatis. & num. 70.
- 96 Intellectus ad l. lex Julia. §. hodie ff. ad l. Jul. rep.
- 97 Intellectus ad l. 1. ff. de furib. bala. & ad l. 1. §. capitatores. n. fin. ff. de effract.
- 98 Verbum moderari. importat diminutionem poena.
- 99 In arbitrariis, quando debet iudex in iurorcin poena eligere.
- 100 Affectus hominis generali consuetudine non punitur, nisi sequatur effectus.
- 101 Alapam dāns Officialis, mortis poena punitur.
- 102 Poena iniuriarum est arbitraria iurur.
- 103 Poena illa debet imponi, quae solita est secundum consuetudinem.
- 104 Practica est vera intellectrix legum.
- 105 Contra committentem delictum per latam culpam, an possit criminaliter agi.
- 106 Culpā lata non equiparatur dolo in criminalibus.
- 107 Homicidium per culpam commissum, poena arbitraria punitur.
- 108 Delictum principaliter commissum ad iniuriam aliterius, mitius punitur.
- 109 Delictum mali exempli commissum, lata culpa non punitur poena mortis.
- 110 Iudex non punitis exorocentem priuatum carcerem, punitur poena criminis laesa maiestatis.
- 111 Custos carceris punitur ad mortem, si ex sua lata culpa carceratus aufugit, vel fugam arripuit.
- 112 Iudici homine omnis poena est arbitraria, etiam si re determinata.
- 113 Poena honoris minoratur propter senectutem, iuuen-

tutem, suorem, ebrietatem, vel iustum dolorem seu excellentiam hominis.

- 84 Minor an necessario debeat mitius puniri, vel utrum id sit arbitrarium.
- 85 Minori ac. uti qualiter succurratur.
- 86 Delictum leui culpa commissum, an punitur.
- 87 Culpā in faciendo, differ. a culpa in committendo.
- 88 Culpā quando simpliciter sit mentio, de leui intelligitur.
- 89 Leuisima culpa an criminaliter punitur.
- 90 Criminalis poena an locum habeat, ubi locum habet Aquila a. 710.
- 91 Iudex per inquisitionem, non procedit pro delicto culpa commissio, nisi fidelis, vel lata culpa interueniat.
- 92 Iudicium iustum quod dicatur.
- 93 Libellus quomodo formetur in iudicio misto.
- 94 Pragmatica Regni incipiens, Dispensia, quod in causis civilibus vel mistis procedatur sine figura iudicis, an locum habeat, quando poena venit pro parte fisico, & pro parte partu applicanda, & an tollat solemnitatem libellorum, & num. 95.
- 95 Libellus qualiter formari debeat in crimine iniuriarum super iniuria astimatione, vel agendo civiliter de aliquo crimine.
- 96 Iniuriarum actio an tollatur per salutationem.
- 97 Iniuriarum actio an teneatur, qui uerum dixit.
- 98 Iniuriarum actio quanto tempore duret.
- 100 Iniuriarum actio, quando & cui debeat, & num. 101. 102. 103. 104. 105. & 106.
- 106 Iniuriarum actio non competit, nisi ubi effectus aliter esset factus, & data iniuria.
- 107 Iniuriarum actio non competit, ubi factus fuerit iniuria.

DEVENIO NUNC AD QUARTAM PARTEM PRINCIPALEM HUIUS OPERIS, quae continet, **QVOTVPLEX SIT IVDICIIVM?** Et super ista parte intendendo cumulare quam plures distinctiones iudiciorum: nam iudicium est multiplex, & variis distinctionibus comparitur.

IVDICIORVM I. DISTINCTIONO.

PRIMA igitur † distinctio iudiciorum est: quia iudicium aliud est **CIVILE**, aliud **CRIMINALE**, & aliud **MISTVM**. Iudicium civile est, in quod deducitur causa civilis. **CRIMINALE** vero est, in quod deducitur causa criminalis. Verum pro habenda aliqua notitia huius distinctionis oportuum est dicere, quae dicatur causa Civilis, & quae Criminalis, & quomodo vna ab alia cognoscatur. Hanc materiam tractant, lena. Canenista in rubr. de iud. ubi Abb. misa. ponit vnam doctrinam, quae communiter reprobatur. † Sed breuiter vera & communis conclusio est ista: quod causa civilis dicitur illa, quando principaliter in iudicio agitur ad conmodum priuatum, siue talis causa descendat ex delicto, siue ea cont. actu. Causa vero criminalis dicitur, quan-

quando principaliter agitur ad commodum publicum, ex delicto tamen, seu ad publicam vindictam: hinc est, quod si aliquis ex delicto venit puniendus corporaliter ad publicam vindictam, dicitur causa criminalis: quia ex tali poena corporali nullum commodum sentit privatus. Idem si aliquis pro delicto veniret puniendus poena pecuniaria: nam si talis poena applicatur fisco, dicitur causa criminalis: si vero applicatur parvi, dicitur causa civilis. Ista conclusio est verissima & communis: & probatur per text. & ibi Barto. in princip. in l. licitatio. alias locatio. 9. §. quod illicito. s. ff. de public. Ad hoc pondero noviter textum meliorem de i. re. in. in summa. 10. In fine. de iur. Iam conclusionem firmavit. gl. Bart. & Alexand. in addit. in l. prator ait 3. in princip. ff. de sepul. viol. & ibi Alexand. in specie reprobat Abbatem, aliter tenentem in d. rubr. de iudic. idem tenet Franc. de Aret. in d. rubric. de iudic. colum. fina. vbi dicit haec esse communem opinionem, & ibi etiam Felin. & Bald. in 2. le. 7. in 1. colum. & est text. iuncta gl. in l. fina. ff. de pri. at. delict. & ibi Bart. & declarat pulchre Bal. in consil. 402. colum. penult. in 3. volum. & colligitur ex not. per Abba & Doct. in l. ius de procur. & per Bart. in l. 1. c. quando civil. ad crim. pre. c. d.

ADDITION. Vide Deci. in rubr. extra de iudic. vbi late, & an causa sit civilis, quando agitur ad privationem beneficij vide Bert. consil. 310. num. 5. in 1. par. & vide ad principalem questionem eundem Bert. consil. 188. in 2. parte. num. 7. Item vide quod dixi in pract. mea causa crimin. in verb. Audiatur excusatores, in fin. Item dicitur causa criminalis, si venit poena applicanda fisco: tamen si descendit ex delicto, vt dixi in d. i. d. i. o. loco. non tamen si descendit ex est actu illicito, secundum Alexan. in l. 1. ff. de sepul. violat. & post gloss. & Bald. in l. 1. C. de legib. ¶ Item est aduertendum, quod etiam si agatur civiliter ex crimine infamante, dicitur causa criminalis, secundum Bart. in l. 1. in prin. 4. colum. vbi se habet advertendum. ff. de iudic. Et in l. 1. de i. re. in. 2. §. ad leg. Aquil. Et in l. prator. 7. in prin. ff. de iur. & Bald. in l. l. 1. in fin. C. de edic. & Abb. in c. refamatum. 3. de rescrib. & qua sit differentia inter causas civiles vel criminales, vide Afflic. in consil. in pecuniarius. in gloss. fina. & vide eundem in consil. var. states. primum. in ultim. not. P. F. ¶ Super hoc tamen est sciendum, quod ex quolibet delicto, ex quo oritur accusatio criminalis ad poenam, oritur etiam actio in factum ad interesse, & sic ad prosecutionem rei familiaris: text. est & ibi Barto. in l. qui non me. 25. ff. ad leg. Corn. de fals. ep. l. hodie 31. §. 1. colum. probatur in d. l. fina. cum ibi in v. ff. de pri. delict. & tenet Ioan. de An. in c. accedens. 23. colum. 4. in fin. de accus. & est tex. cum glo. in l. nec quicquam. 16. ff. pro soc. ex quo sequitur, quod est in potestate illius, qui damnus seu iniuriam passus est, agere criminaliter ad poenam ordinariam, vel civiliter ad interesse, vel utriusque modo copulativè. & exemplum, si aliquis committit furtum,

potest accusari criminaliter ad poenam iuris, scilicet dupli, vel quadrupli, secundum ius commune, qua poena hodie applicaretur fisco, si locum haberet, per c. Regni, quod incip. placuit, vel ad poenam fustigationis, si furtum est ab Augustali infra; ab Augustali vero supra vsque ad viciam, ad poenam abstentionis manus: vltra vero viciam ad poenam mortis, secundum formam capituli Regni quod incip. Ad hoc quod nos priorum potest etiam contra eum agi civiliter conditione futuri ad rei ablatae restitutionem, l. interdum. 60. §. qui furem. 1. Et ibi Bar. & Doct. ff. de fur. potest etiam agi ad vindicque, scilicet, vt puniatur, & vt rem restitatur: secundum Bar. in d. §. qui furem. in fi. & Spec. in tit. de fur. §. 1. vers. sed numquid, quod qualiter procedat, infra dicam.

ADDITION. Adde, quod adeo est verum hoc, quod ¶ vbi actio civilis non oritur, nec etiam oritur actio criminalis, vel inquisitio reipab. secundum Salic. in l. eos 14. C. de fur. & do. Bar. C. pol. in consil. 59. inc. p. Paul. Fab. in penult. colum. & voluit Bartol. in consil. 100. incip. à do. Cyn. de bon. 1. col. & Socin. consil. 127. incip. vbi. c. 1. col. & do. Nel. de Sancto Gemin. in tract. Bannito. in 2. parte. 2. tem. in 5. quasi Et in 3. parte. 2. temp. 1. quasi in fin. penult. colum. & Matil. in consil. 35. nu. 14. & tenet dom. Par. de Pur. in tracta. synd. fol. 51. ¶ Est tamen avertendum ad id, quod in fine dicit (quod & civilis & criminalis copulativè possunt cumulari) refragatur etiam text. in l. unica. C. quando civil. ad crim. & gloss. in l. si quis ad se fundum. 7. C. ad leg. Iul. de vi publ. vel pri. & Bar. in d. l. interdum §. qui furem. 1. ff. de fur. idem intelligi debet, quod ita demum actio civilis potest cumulari cum criminali, quando incidetèr condemnari ad rei restitutionem, non principaliter, sed per implorationem officij iudicis petitur: imo & si non petatur, potest iudex ex officio tuo condemnare, ad rei restitutionem, per l. 1. ff. de cõcess. Et in Authen. de mand. Prin. in d. 2. c. 3. vers. quia si delinquentes. in fin. & dicit Andr. de Fern. in consil. si quis in posterum. 4. colum. quod hoc sibi videtur mirabile, cum civiliter & criminaliter simul agi non possit, & idem voluit glo. in d. consil. si quis in posterum & ibi Afflic. in 14. not. in 2. q. & glo. final. in consil. in causa leprosi. & hinc concluditur firmavit Ang. de Aret. tenal. in verb. Et vbi in civil. p. n. & est hodie expeditum in regno per text. in c. si de fur. v. l. 10. capitur, vt iudex cõperto facinore in eadem sententia reum condemnet ad rei restitutionem vsque ad poenam corporalem, & ita servatur, vt testatur Afflic. vbi supra, & adeo procedit, vt sic debeat doctrina authoris intelligi: quod licet hoc habeat sublatam præiudicialitatem bene si civiliter agatur, non tamen derogatur l. 1. C. quando civil. ad crim. vt inquit Affl. in l. 1. in 2. si quis delinquit, 3. col. 8. & notet repetit. in consil. in remota. in 7. not. vbi. cui idem sequitur consilium do. A. mo. Gra. in c. n. 270. in 2. lib. 7. & ita se declarat do. Auctor. l. i. c. 17. & id voluit d. Th. Gra. in 2. q. 20. Et in moral. Pet.

Foller. V. I. D. Similiter † si est commissum homicidium, oritur accusatio criminalis ad pœnam legis Corneliz de sicar. & etiam actio in factum ad interesse, per quam tenetur occisus vel vulneras ad expensas medicorum, & ad expensas operarum illius interfecti, vel debilitati, vt est tex. in l. si ff. de his. qui deie. uel effu. & in l. ex hac lege. 3. ff. si quad. pau. sec. dit. & in hac æstimatione operarum habebitur ratio ad totum tempus, quo ille occisus potuisset viuere, & operari secundum formam leg. hereditat. am. alias computationi 68. ff. ad legem Falc. habendo etiam respectum ad artē, quam solitus erat exercere, ita declarat Specul. in ut. de iniur. & ad. ad. §. sequitur uers. sed nunquid, cum duobus seq. sic etiam pollumus exemplificare in crimine falsi, vt d. l. qui nomine. 25. ff. ad legem Cornel. de fals. & in aliis similibus.

ADDITIONO. † Sequitur etiam illud (quod vulnerans teneatur vulnerato, vel occisor hæredibus occisi ad expensas medicorum & operarum) Afflic. in constit. qui de alto in c. not. per illum text. & an si quis remisit iniuriam & offensionem, videatur remittere hæc dimittat: vide plene Felin. in c. de his. o. de accus. colum. final. Intelligendum tamen, si delictum sit saltem ex culpa leui, vel leuissima patratum: ut secus si casualiter, citat lex hac lege 3. ff. si qual. p. sup. sec. dit. & l. final. ff. de iis. qui deie. uel effu. quas etiam allegat do. Auct. hic pro quo etiam Alb. in d. l. ex hac lege. alleg. rex in l. sed si hereditas. 1. ff. ad exhib. & not. in e. qua actio. 7. §. si quis in colluctatione ff. ad legem Aquil. per gloss. & etiam hoc erat statutum in l. Moscaica, vt Deut. exp. 23. in litera D in hac uerba: si rixati fuerint uiri, & alter alterum uel lapide uel pugno ceciderit, ut (ramen) non moriatur, sed lecto decubatur, si surrexerit, & egressus fuerit foras baculo suo (innixus) absoluatur percussor: attamen damnum uocationis illius, & impensas in medicos præstabit, & licet omnes & auctoritates allegata loquantur in vulnerato, & non in mortuo, nihilominus eadem ratione possunt dictæ impensæ peti, vt bene not. gloss. in d. §. si quis in colluctatione ff. ad legem Aquil. & de hoc melius, quam alibi, vide per Patidem de Put in lib. syndic. in uerb. compositio uers. quis pluries, ubi plene. Per. Foller. V. I. D. Quia † tamen supra dixi, quod potest quis agere ciuilitate vel criminaliter ad sui electionem, possit dubitari, an si prius actum fuit ciuilitate tantum, possit postea agi criminaliter ex eodem facto, ut le contra: Breviter communis conclusio est, quod si actio ciuilis & criminalis tendunt ad diuersas, tunc potest agi altera via, non obstante, quod prius actum est una, vt quando criminalis datur ad uindictam, ciuilis uero ad prosecutionem rei familiaris, prout supra dixi in furto & homicidio, nam una per aliam non tollitur. Si uero utraque competit ad uindictam, tamen ciuilis, quam criminalis: & tunc una intentata, altera tollitur, text. est & ibi Bart. in l. unica. C. quando ciuil. act. criminal. præuid. & text. & ibi Bartol. in l. prætor ed.

xii. 7. §. si dicitur. 1. ff. de iniur. & Partol. in l. 2. §. 1. ff. de honor. rapt. & Abb. in c. tua. 3. de procurat. & Specul. in tit. de iur. §. 1. uers. sed nunquid. & in tit. de iniur. §. 1. uers. sed quaritur. Exemplum potest poni in actione iniuriarum, nam si aliquis dat aliam, vel dicit uerbum iniuriosum, nullum facit damnum iniuriam passus; & tamen ex tali delicto iniuriarum potest agi de iure communi ciuilitate & criminaliter, vt d. §. si dicitur. 1. & est text. in §. in summa 10. Instit. de iniur. & not. Bart. in l. lex Cornelia. §. fin. ff. de iniur. & utraque actio, tam ciuilis, quam criminalis; tendit ad uindictam: quia nullum damnum passus fuit agens: tunc una per aliam tollitur, per prædicta Dicitur autē agi ciuilitate in actione iniuriarum, quando agens peti pœnam applicari sibi: vt quia dicit, quod noluisse pari talem iniuriam, potius uoluisset perdere tantam pecuniam de propriis bonis, & c. quam peti sibi dari: ita probatur in l. iniuriarum æstimatio 21. & ibi gloss. & Bar. ff. de iniur. & est gloss. in d. §. in summa. 10. in uers. pœna. Instit. de iniur. & text. in constit. Regni, quæ incip. varietates. ADDITIONO. Concludit hic d. Auctor, quod ubi ciuilis, & criminalis ad diuersa tendunt, una intentata altera non tollitur, hoc idem uoluit idem d. Auctor, in consens. d. Thom. Gram. intelligendo finita ciuili: primitus intentata, secus ea pendente, quod est intelligendum, quando principaliter ageretur, per supra dicta, vt per eundem Gram. in constit. 10. n. 20. in ciuilib. Per. Foller. V. I. D. Et † hoc fuit inductum de iure communi Romano, secundum quod tota pœna applicabatur parti ciuilitate agenti, vt dicit gl. in d. constit. varietates in uer. partem tertiam, quæ est gl. pen. & ita intelligitur d. l. iniuriarum æstimatio uerum licet pars æstimer iniuriam; iudex tamen taxat ipsam æstimationem, & postea dat iuramentum actori, & deinde condemnat ad id, quod taxatur, ita intelligitur tex. in l. constitutionib. 37. §. 1. ff. de iniur. dum dicit, quod pœna imponitur æstimatione iudicis, nam debet intelligi in taxatione iudicis æstimatio autē sit per partem ciuilitate agentem, ita intelligit Andr. de Her. in d. constit. varietates. Pro hoc est alia conflictuens, quæ incip. ut dignitatum. in fin. ubi, taxatione iudicis, & c. & gl. not. in uer. dam. in c. si canonici. 2. de offic. ord. lib. 6. & ita debet intelligi gl. in d. l. iniuriarum æstimatio. 21. idem tenet Spec. in tit. de iniur. §. 1. in 3. colum. & Cyn. in l. si non conuict. 15. in 3. q. 6. C. de iniur. ita etiam debet intelligi quod not. Socin. in consens. 146. colum. penult. & fin. in 1. volum. hodie uero per d. constit. varietates. est inductum, quod actor æstimat iniuriam, & iudex taxat: & illa pœna taxata applicatur parti pro tertia parte: & pro duabus partibus curia. & ita communiter tenuatur hodie in Regno, dum sunt ista libelli iniuriarum, & sic hodie non potest agi mere ciuilitate actione iniuriarum, ita quod tota pœna applicetur parti: & sic quantum ad hoc, est correctus ille §. in summa. 10. Instit. de iniur. per d. constit. varietates vt tenent gloss. pen. ubi in uer. par-

11 *temeritiam*. † Ex prædictis infero ad vnam practi-
cam quotidianam, quam non reperio hæcenus ab
aliquo declaratam. In Regno est communis stylus
curiarum, quod in crimine iniuriarum solet pro-
cedi per libellum & per querelam: quando procedit
per libellum, solent accusatores eligere pœnam
pecuniariam applicandam sibi pro tertia parte: se-
cundum formã d. *confit. varietates*. tunc procedit li-
bellus per d. *const.* & censet r. tunc intentari iudiciũ
mistum, vt infra dicam in 3. memb. de iudicio misto.
quando vero proceditur per querelam, censetur ac-
cusator non habere animum faciendi partem in iu-
dicio: sed vult, quod iudex puniat delinquentẽ pœ-
na iuris: & tunc dicitur iudicium mere criminale,
& de hoc est gl. *in l. si quis se iniuria. m. 8. C. de accus.* ex
hoc sequitur, quod si per querelã aliquis æstimaret
iniuriam petendo, accusatõ pro iniuria puniri ad tot
aureos. talis querelã non procederet: quia quando
agitur mere criminaliter, non potest accusator æsti-
mare iniuriã: sed a stimatio pertinet ad iudicem, vt
tenet Bar. in d. *l. iniuriarum apimatio. 21. ff. de iniur.* nam
ex quo est pœna arbitraria, & sic à iure non deter-
minata. vt l. *ff. de iniur.* reuocatur arbitrio iudicis,
& sic ad iudicis æstimationem, oia aurem partis, ita
dicit Bal. in l. *in f. C. de ap. pub. l. 10.* idem si forma-
ret libellum, & peteret totã pœnam applicari sibi;
quia non procederet libellus hodie, per d. *confit. va-
rietates* licet de iure communi procederet, per d. *8.
in summa. 10.* ADDITIO. Dicit hic D. Auctor:
in regno communem stylum fore, quod in crimine
iniuriarum proceditur per querelam & per li-
bellum, in hoc contrariari, & aduersari videtur ritus
magnæ curiæ vicarij, in c. *statuentes*, positas in
priuilegijs Neapolitanis concessis, de quo meminit
Gramm. *decis 7.* & late tangit qualiter intelligatur

12 Afflict. in c. 1. §. *iniuria. de p. tenen.* † Quatenus vult,
quod pro verbis iniurijs non potest agi nisi per
libellum, secundũ *confit. varietates pœnarum* & tunc
ordinarie proceditur, & non ad denuntiationem seu
querelam partis, & sic non criminaliter, & ita quo-
tidie practicat in simplici verbali iniuria. † Fallit
quando esset illata iniuria viduis, aut ecclesiasticis
personis; quia tunc ex officio potest agi, per text. in
c. *olim 7. de iniur.* quod est verum in graui iniuria, of-
fensa, & violentia secundum Bal. in l. *si quis in hoc ge-
nus. 10. C. de epis. & cler. in f.* & Marh. in *conf. 103.* & sic
non simplici verb. iniuria. P. F. V. I. D. † Scias tamẽ, quod
quando proceditur per viam querelæ, quæ secun-
dum communem obseruantiam solet deferri in
lib. communi, requiritur locus & tempus commissi
crimini, cum solennitate. l. *libellorum 3. ff. de accus.*
a ias non procedit: secundũ Gand. in tract. *malefic. in
ir. quali fiat. accus. col. 2.* nisi fieret denuntiatio de cri-
mine comisso, in diuinam maiestatem, puta de blas-
phemia Dei: quia tunc non requiruntur istæ solen-
nitates: secundũ Ang. in §. *fi. in Auth. qu. oportet epis.*
ADDITIO. In querela iniuriarum requiritur ap-

positio loci & temporis, cum solennitate libellorũ.
Fallit, † quando de iniurijs constaret per confessio-
nem partis, vt alias dixi in *practica mea crimin. in ver.
audiatur exceptiones proponendæ, & vide Bert. conf. 73.
& conf. 140 num. 2. & conf. 211. vol. 1.* Pet. Fol. V. I. D.
Criminaliter † vero agitur de iniuria, quando ni-
hil petitur applicari parti, vt quando concluditur
sive in libello, sive in querela aliquem puniri pœ-
na iuris, quo casu iudex arbitrabitur pœnam secun-
dam qualitatem loci, personæ, & dignitatis: & sic
est pœna extra ordinaria: vt l. *si. ff. de iniur.* & est bo-
nus text. in l. *Pet. 4. §. 1. ff. de incend. ruina, naufr.* &
not. Abb. in c. *cum re. 23. colum. 2. & 7. de re iudi.* Et de
hoc, quando agitur criminaliter de iniuria, quæ pœ-
na sunt traditæ, est constitutio regni, quæ incipit,
Et dignitatum. vbi inter alias pœnas dicitur, quod
si rusticus vel ignobilis verberat militem, punitur
pœna manus. † Sed iuxta hoc querit: Quid si
AGENS ACTIONE INIURIARVM, CON-
CLVDIT INIURIANTEM CONDEMN-
ARI AD SATISFACTIONEM INIURIAE,
SIVE HONORIS. puta, vt mentiat, vel veniã pe-
tat, & famã restituat: ad quod tenetur iniurians, vt
plene not. Paris in *sue tract. synd. in ver. cõpositio. col. 8.*
& Host. in *sum. si p. vnit. & v. m. §. quib. & qualiter. &
§. quid de accus. inomb.* Antea iudiciũ dicatur Crimi-
nale vel Civile: Hanc questionẽ non reperio tactã
ab aliquo, tamen in spectis his, quæ supra dixi, pos-
set aliquis dicere, quod iste dicatur civiliter agere,
quia nihil venit applicandum fisco: imo illa satisfac-
tio iniuriæ fit parti: ergo debet dici iudicium ci-
uile. sicut quando pœna pecuniaria applicatur parti,
vt supra fuit dictum: tamen ego teneo contrarium,
scilicet: quod imortale iudicium sit mere crimina-
le, & moueor; quia ista satisfactio iniuriæ dicitur
pœna: secundum Azo. in *summa, de pœn. quem in
hoc sequitur Paris in d. vers. sic. compositio. colum. 8. in
princ. & plus dicit ibi Paris circa medium illius 8. col.*
quod talis satisfactio, dicitur pœna corporalis ad-
instar celsionis bonorum, quæ fit cum vituperio, &
non potest taliter dici: quia si est pœna, cum non sit
pecuniaria, nec amissio al. cuius iuris de necessitate
erit corporalis. Nunc in proposito, si est pœna cor-
poralis, & descendit ex delicto: ergo causa est crimi-
nalis. hoc probatur ex dictis Bart. in l. *si. vers. quæro
quomodo cognosca. Ec. ff. de priua. delict.* vbi dicit quod
causa dicitur criminalis, quando imponitur pœna
pecuniaria applicanda fisco, vel pœna inferenda parti
in corpus, & idem Bar. in l. *prator ait. 3. in prin. ff. de
sepul. viol.* vnde cum hic inferatur pœna in corpus,
prout est satisfactio delicti: & descendit huiusmo-
di pœna ex delicto, sequitur quod iudiciũ erit me-
re criminale. Nec obstat, quod nihil applicatur fi-
sco, quia etiam quando imponitur pœna mortis, ni-
hil applicatur fisco: sed dicitur satisfactum rei pu-
blicæ per legitimã pœnam corpora. & ius rei pu-
blicæ interest, quod delicta puniantur, l. *ita vulnera.*

rus. ff. ad leg. Aquil. ergo pœna prædicta quæcunq; corpus afficit, respicit publicam vindictam, sicut alia pœnæ corporales: licet per quandam consequentiam concedatur satisfactio cum patris: debet per hoc dici causa vere criminalis: & ita tenet.

ADDITIONE. Puta autem non posse iniuriam petere iniuriantem condemnari ad has satisfactio- nes faciendas, sed bene dicitur satisfactioes per consuetudinem fieri, de voluntate patrum, quando in- tendunt se concordare ad iuricem, & ita est de mē- te Pauli de Put. in loco allegato hie, si recte inspi- ciatur. iudex enim, quando agitur per viam iustitia, arbitrabitur pœnam secundum qualitatem iniu- riantis, iniuriantis, loci & temporis, vt *ind. cons. va- rietates* nec consequitur fieri facere has satisfactio- nes per viam sententiæ. Ideo non debet solitū exce- dere; cum consuetudo sit actus practicus secundum

Bal. in l. quicumque. 4. C. de ser. fug. & iudex arbitrio pœnam non posse iniuriantem condemnare ad pœnam, & has satisfactioes. hec tamen iudex consecratur potest similes satisfactioes imponere, prout in his terminis loquitur Hosti. *in loco allegato.*

Petr. Foll. † Quod confusio perid, quod in simili not gl. & *Bal. in l. p. 2. 9. ff. de her. tit.* vbi dicitur, quod quando agitur de tutoris suspecto, dicitur cau- sa criminalis propter pœnam infamæ, in qua non interuenit procurator, de quo dicto vide *Bar. in l. 1. §. secundum. 2. ff. de suspect. tut.* † Ex hoc dicto infero ad notabilem practicam, quod si is, qui format libellum in actione iniuriarum, petere pecunia pro æstimatione iniuriæ, & etiam satisfactioem delicti, talis libellus non procederet: quia cumulat pœnam civilem cum criminali, quæ cumulatio non admittitur: cum utraq; tendat ad vindictam per ea, quæ not. *Bar. in l. vna. C. quando cum. ac. et. vna. p. vna. C. in l. prator. et. in. 7. §. si quis. 2. C. in l. lex. C. in l. 5. §. si. ff. de iur. & supra dixi. Et quæcumque istarum pœnarum esset iniurians passus, dicitur tunc sufficenter punitus: nam pro eodem delicto non debet quis bis puniri, quando fuit sufficienter punitus, ut penult. §. final. ff. de i. con. stab. & est text. & in gl. *in ver. duplici. in c. Et si clerici. 4. §. de adulteris. ex. de in. vic. & Specul. in tit. de expens. §. pante. ver. sic. quasi talis in i. m. j. & Cardin. in c. lemm. volentes §. 1. in 3. oppo. de her. & Cyn. & Bald. in l. qui sepulchra. 4. l. 9. C. de sepul. vno. pro hoc est text. *in l. senatus. 1. ff. de accus.* & not. *Felin. in c. quæ. in. 12. in fin. de iude.* & hoc tenet in terminis nostris *Paris. ind. versicut. compositio. col. 9. in p. vna. vbi explicitè dicitur*, quod si iudex sufficienter punit iniuriantem, dando sibi pœnam ordinariam & consuetam, non debet ulterius illum compelli ad satisfactioem: quia duplici pœna punitur, & sic pœna maior esset delicto, contra *l. senatus. 22. C. de pœn.* Modo in proposito, quando accusator in libello æstimat iniuriam pro pecunia, vt quia dicit, quod potius voluisset amittere tantum de bonis suis, &c. prout habetur *in d.***

confitut. varietates. & per *Bartol. in d. iniuriarum. a. estimatio. 22. ff. de iniuriis.* censetur elegisse pœnam sufficenter iniqua pro tanto æstimat: vnde non debet conglutinare pœnam satisfactiois: quia ambæ pœnæ tendunt ad vindictam, & quis puniretur bis pro eodem crimine contra prædictas doctrinas. & hæc sunt notanda; quia poteris infringere multos libellos accusatoris in similibus casibus.

ADDITIONE Adde dictis licet per d. Auctorem ea, quæ scribit consulendo *Rom. in consil. 97. vno thmate prænarato.* vbi ponit pulchre hæc practicam. *Petr. Foll. V. I. D.*

Verum † in quantum dixi, quod quando ambæ pœnæ tendunt ad vindictam, vna tollitur per aliam: limita notabiliter, quando altera pœna fuit suffici- enter itrogata & integra. Secus si non integra fuit itrogata: quia tunc potest recurri ad aliam: & vna per aliam non tollitur, & ita tenet *Bal. in l. nullum. 14. ver. sed quis. gl. C. de testib. & Alex. in d. lex Cornelia. 4. §. si in adit. ad Bartol. ff. de iur. ad quod faciunt omnes decisiones supra allegatæ: maxime *Card. in d. Clemen. volentes. §. 1. in 3. oppo. de heret. & Felin. in d. e. quod. in. 14. in fin. de iude & gloss. in d. Et si clerici. 4. §. de adulteris, extra de iud. vbi dicitur, quod quando delictum per viam pœnam remanet insufficienter punitū, potest iterum puniri alia pœna, ita etiam tenet *Ludo. Roma. in consil. 375 & Felin. in c. 1. col. 4. de prescript.* Ex quo infero, quod si iudex coram quo actum fuit actione iniuriarum, nimis coarctauit æstimationem iniuriæ, vltra modum taxando secundum eius qualitatem, vel pœnam alte- rando, & leuius puniendo: potest iterum agi contra iniuriantem vt teneatur ad satisfactioem: ex quo non fuit sufficienter punitus, per prædicta.**

ADDITIONE Ideo † tenet *Bald. & Cyn. in l. vbi. 2. 2. C. ad leg. Cor. de fals. videtur tamen sentire ibi Bal. id procedere, quando proceditur instante parte. & hæc fuit originalis opinio *gloss. in l. nullum. 4. C. de testib. quam g. dicit Et. al. 2. §. si publico ff. de adul. comuniter reprehendi ad doctores. Bal. in l. nullum. 14. dicit, quod quando pro eodem delicto quis esset punitus pœna extraordinaria, non habito respectu solum ad ipsam delictum, non debet amplius puniri pœna ordinaria, & ita loquitur sermo in eum, *l. senatus. 14. ff. de accus. C. licet e. §. si in fin. v. cau.* per quas Cyn. reprobat illam gloss. sed si illa pœna extraordi- naria, seu minor fuit imposita non principaliter propter ipsum principale delictum, vt si quis i- xit falsum coram iudice, qui offendit aures iudicis, & commisit falsum, si iudex eum punit pœna extraordi- naria propter offensionem suam, non prohibetur postea: cum punitur pœna ordinaria propter falsum. & ita dicit procedere illam gloss. quia sic potius esset multa quam pœna, & dicit, quod *l. 2. C. de for. quæ inducitur pro opinione eorum*, qui te- nent simpliciter, quod punitus pœna non integra, potest de nouo puniri, loquitur in multa, sicut *in l. nul- lum. 14.***

lum. 14. & idem concludit ipsemer Sal. in l. qui de erimine 9. C. de accus. nu. 2. & 13. vbi dat cautelam, vt cōdemnatus minori pœna statim soluat; quia sic non posset denuo puniri. Ang. in d. l. nullum. 14. simpliciter tenet contra gloss. quod punitus semel licet mitius, non potest denuo puniri, per d. l. senatus. 14. idem tenet ibi Bar. & in hoc videtur concurrere Albe. de Rosā, ibi, & dicit tenendum esse, prout tenuit Cy. in d. l. vbi. C. ad l. Cor. de sal. nec Lud. de Rōs. in d. consil. 375. dicit contrarium quia id, quod ipse dicit, procedit, quando iudex puniuit aliquem minori pœna non ad vindictam publicam: loquitur enim de monacho delinquente, cui Guardianus dedit correctionem claustralem, vnde merito dicit posse puniri pœna canonum ad vindictam publicam; sed quando pœna mitior est imposita ad vindictam publicā, non potest alia imponi, & hanc opin. contra gl. tenuit Bal sibi contrarius. in cons. 33. casus talis. Guido de publica inquit. versic. circa secundum dubium, lib. 3. qui de ducto adueniatur, & ita dicit praticari, argum. l. seculari. 7. §. sunt quaedam. 2. alias l. 9. ff. de extr. crim. & hoc etiam expressum reperitur in crimine lae maritatis, vt si minor pœna quae fuerit punito, aqua relegatur non punietur veras, l. eorum. 24. ff. de pen. & item tenet Bar. Briv. in quōst. 70. c. 10. seq. & idem Bald. in l. si quis in hoc genus. 10. C. de opi. co. & dicit versic. quere quibus & ad iustitiam habes per Bo. in d. dec. 280. vbi refert in a fuisse de eisdem, & dat cautelam, vt delin. reus qui venit plurimū. pœnis punitonem habeat iudicem amicum, qui praueinat, vt puniat mitiori pœna; quia sic ulterius puniri non potest, licet si detegeretur: non prodesset.

22 Per. Foll. V. I. D. † Per hoc puro d. r. p. posse cautelam libellanti, qui vult vt rone petere in libello, scilicet astimulationem iniuriā, & satisfactionem, vt petat vtrumque cum protestatione, scilicet, quod contentatur altera pœna tantum, si ea fuerit integre inrogata, & sufficienter, alias quod vtraque puniatur, & per hanc protestationem saluaretur libellus ista cumulatione, per ea, quæ multum egregie dixit Bal. in l. quod tempore. 3. colum. 1. vers. 2. quarto. & c. de res. milit. vbi dicit, quod duo remedia, quæ electione tolluntur, possunt cumulari in eodem libello conditionaliter, quando sunt talia, quod vnum ex altero oritur; quia non dicitur cumulatio, sed potius quaedam subornata præpositio secundum eum, & illud dicitur Bald. ff. qui in e. significantib. col. pen. de libelli oblat. pro hoc est glo. in l. conductores. 4. C. locati. & gl. in l. non ab re. 10. in ver. ordie. C. unde vi sic in casu nostro; quia dato, quod ista duo remedia electione tollantur: tamen vnum subordinatur ad aliud ex futuro euentu, & oritur ex alio; quia si primum non sit sufficienter inrogatum, statim & oritur aliud; ergo al. mittitur dicta cumulatio ita conditionaliter facta cum dicta protestatione, facit ad prædicta tex. in l. 1. §. qui autem. 4. ff. quod leg.

ADDITIO. Est aduertendum quod Bal. secundum Fel. in d. e. significantibus. 2. ita demum admittit talem cumulationem, si iudicia sic se habent, quod vnum ex altero oriatur, tunc enim libellus purus in primo, & conditionalis in secundo procedit in casu vero nostro ambæ pœnæ descendunt ex eodem delicto, nec vna descendit ab altera, & vna electa altera tollitur; tanto magis; quia, vt supra visum est, punitus minori pœna non potest, nec debet maiori puniri, licet Mar. Socin. in d. e. significantibus. num. 72. videatur tenere, quod admittatur talis cumulatio, vide eum. Perr. Foll. V. I. D.

[Iniuratum actio civilis an excludat criminalcm, Et quando civilis cum criminali cumulari, vel concurrere possit, vide apud Anr. Telsau. decisi. Fedemon. 43. per cor. Hare Pitlos. pract. obseruat. forens. sit. de iniur. c. 3. And. Gal. lib. 1. obj. 65. nu. 2. Mysing cent. 1. vob. 25.]

Corroboratur † per id, quod dicimus de duobus 23 reus debendi de quorum natura est, vt vno solente integrum debitum, alter liberetur; & tamen potest formari libellus cumulando ambos reos debendi, & petendo in solidum ab vtroque, dum modo apponatur protestatio, quod vna solutione eis vōitor contentatur, alias libellus non procederet, secundum Bar. in l. 3. de ob. l. col. 1. ff. de duob. reus & Ang. de Arc. in d. Inj. de duob. reus. † nam validum est r. p. nementum de perōnis ad res, & contra, l. qui plures. 2. ff. de vulg. & sup. §. miles ita. 41. Et ibi Bar. ff. de mil. test. & Inj. in l. sed, ff. de i. v. 11. §. si cum de hereditate, 3. colum. 2. ff. de iur. iur. Vnde si cui admittitur cumulatio personarum in iudicio, cum illa protestatione sine qua non procederet, ita debet admitti cumulatio rerum, seu pœnarum, cum eadem protestatione † Secunda cautela dari potest pro libellante, 23 quod æstimet iniuriam, & petat tantū astimulationis iniuriā, secundum formam d. cons. varietates, in e. calce libelli faciat sibi reservationem, quod si iudex non sufficienter punierit reum, reseruat sibi posse petere satisfactionem iniuriæ, de qua satisfactione protestatur. Et hinc reservationem facere potest similiter semper, quando petit reum puniri pœna iuris, scilicet vt si non sit sufficienter punitus, reseruet sibi petere satisfactionem. † & hoc per tex. in l. 1. §. sitamen. 2. §. et in re d. h. i. a. 7. ff. ac edi. ed. vbi is, qui agit redhibitoria pro vno vitio, potest protestari de alio vitio non apparente us, d. quibus reseruari sibi potest agere quandoque apparuerint, idem tenet. Bald. per illum tex. in l. p. p. ad iur. 4. colum. 2. versic. sed p. o. em. iurum, & c. de ad. l. actio. & istæ cautelæ sunt primæ pro libellante, & nouæ

ADDITIO. Ista secunda cautela nihil prodest per supradictas; quæ licet iudex imponeret pœnam minorem, quam deberet imponi habito respectu ad qualitatem loci, personæ iniuriatis, & iniustitiæ, ac temporis secundum dispositionem tex. in d. cons. varietates potest tunc agi in secunda instantia, vt

plus teneatur, consideratis tamen dictis qualitatibus, sed non potest sibi referuare petitione satisfactionis; quia satisfactio est pœna æquæ principalis, & electa vna licet non integre illata, non potest redire ad aliam: per allegata supra, licet per d. const. varietates. detur appellatio libellati, vt appeller à minoritate. detur pœna. Pet. Fol. V. l. D. † An autem si est aliquod delictum, de quo potest cognoscere iudex laicus, & ecclesiasticus, & est diuersa pœna canonica à pœna ciuili, prout est crimen blasphemix, vel adulterii, vel vltura, si quis fuit punitus per vnum iudicem, vna pœna possit per alium puniri alia pœna iterum. Vide Abb. & Felin. in c. de his 6. colum. final. de accus. & Abb. in c. tua s. colum. pen. de proxi. & Bald. in l. placet. s. C. de sacrosanct. eccles. & in l. si quis in hoc genus. 10. C. de episo. & cler. & Ludo. Roman. in conf. 373. vbi videntur tenere, quod sic, per text. formalem in c. solus. s. per hoc de pen. lib. 6. & in c. statumus. & ibi Abb. de malef. ADDITIO Bald. in l. placet. s. C. de sacrosanct. eccles. vt dicit hic do. Auctor, refert, quod punitus in foro ecclesiastico pœna spirituali, potest in foro seculari puniri alia pœna, nec dicit oblatre (secundum Gul.) text. in l. senatus. 14. ff. de accus. quia dicit procedere de delicto simplici, sed quando non est simplex delictum, sed ratione qualitatis offenditur non solum iudex temporalis, sed ecclesiasticus, vterque potest punire: pro quo dicit quod allegat Gul. text. in Authen. de san. epif. si vero crimen. 1. cap. 21. col. 6. & idem refert tenuisse Iaco. de Are. sed alia ratione, qual. senatus. locum habet, quando plures pœnae veniunt ex eadem lege, omnes imponuntur. idem Bald. in l. cunctos pepulos. C. de san. Trinit. & fide Cathol. 3. colum. versic. modo circa hoc. ponit eandem, & arguit, quod punitus per iudicem ecclesiasticum potest puniri per iudicem laicum, sed dicit non determinare: quia pendet de facto & hinc opinionem secundum Alexan. in addit. ad Bart. in d. l. placet. s. sequitur Roman. in l. 1. §. si den. oper. nini. & quod ad hoc est singularis §. iurament. Abb. in c. tua. s. de proc. 2. colum. num. 5. late tetigit hanc questionem, & finaliter refert, quod Ioan. Andr. in nouella dicit hanc questionem fuisse disputatam Bononiæ, & conclusum, quod aut per diuersas leges imponuntur diuersæ pœnae pro eodem delicto omnino separate, & impositio vnus non tollit aliam, per text. in l. qui sequitur. C. de sepul. viol. & l. 3. ff. de lib. exhib. aut pœna non sunt omnino diuersæ, puta quia vna lex apponit pœnam 100. florenorum, alia mille; & tunc aut pœna semel imposita, seu accusatio semel facta tendit ad vindictam; & tunc non potest denuo accusari, seu denuo puniri; secus autem si accusatio concerneret interesse proprium & rem familiarem. Aut pœnae sunt omnino similes, puta quia quælibet lex imponit pœnam 100. florenorum & tunc refert, quæ pœna imponatur, cum sit eadem, & hanc distinctionem dicit æquam & notabilem, quam di-

cit Fel. in c. cum sit generale. 8. de for. comp. nu. 21. quod solet tenere Afflict. in const. multæ leges secundo not. tenet simpliciter, quod punitus per iudicium ecclesiasticum potest puniri per secundum, sed Boer. in decis. 238. tenet simpliciter fuisse determinatum secundum opinionem Legistarum, videlicet, quod aut pœna imposita, seu accusatio facta tendit in vindictam; & tunc denuo non potest accusari, & puniri; at secus si concerneret proprium interesse, & rem familiarem accusantis, & hæc opinio videtur æqua. Petr. Foll. l. Doct.

In † quantum autem supra succincte tenui, quod 28 ex eodem delicto potest agi in vno libello ciuilitate & criminaliter simul, scilicet vt puniatur, & rem restituitur, per ea quæ dicit Bart. in l. interdum. 56. §. qui furem. 1. ff. de fur. intellige, hoc sane procedere cum aliquali imitatione & declaratione scilicet, vt non intenter iudicium ciuile & criminale æque principaliter, sed debet accusator principalis agere criminaliter, petendo rem puniri, & deinde incidenter per officium iudicis petere rei restitutionem, alias si æque principaliter ageret, non procederet libellus, quia esset contra l. interdum. 4. cum ibi not. per Bar. & Doct. ff. de pub. ind. ita declarat Bar. in l. 2. §. 1. col. 2. in prin. ff. vi bon. rapt. & in l. unica. C. quando locu. actio. crim. preiu. idē tenet Bar. in l. si quis ad se fundum. 7. in fl. C. ad leg. Jul. de vi. † Quod limita non procedere, quando delictum est tale, in quo veniret quis damnandus ad mortem, quia tunc potest cumulari iudicium ciuile & criminale æque principaliter secundum Bald. in l. 1. colum. 2. C. de app. quem sequitur Alexand. in d. l. 2. §. 1. in addit. ad Bart. ff. vi bon. rapt. ADDITIO. Adde quod si recte inspiciatur doctrina Bald. in d. c. 1. de appellat. non firmat pedes in dicta conclusione, imo recedit ab ea, quasi quod quando quis condemnatur ad fureas, si condemnatur ad rei restitutionem, non est, quod proueniat id à pœna mortis, sed ex officio iudicis, qui tenetur, vt supra dixi, & sic non potest dari ratio diuersitatis, licet Alex. videatur sequi simpliciter. Pet. Fol. V. l. D.

Nota † tamen pro saluatione libelli, quod si aliquis peteret Titium puniri, & condemnari ad rei restitutionem, non per hoc censetur agere æque principaliter, quia copulari vniunque, sed saluatur libellus, & censetur agere principi aliter ad pœnam, & consequenter ad rei restitutionem. ita expresse dicit Bart. in d. l. interdum. 56. §. qui furem. 1. in fin. ff. de fur. vbi ita exemplificat. † Ad quod facit illa vulgaris regula, quod verba libelli impropriantur; vt saluetur libellus, secundum Bart. & Doct. in l. sed si possessor. 11. §. item si iurauero. 2. ff. de iureiur. & in l. 1. C. de usufr. & in l. insulam. 6. ff. de prese. ver. cum aliis similib. quod nota, vt sis cautus, quando opponeretur contra libellum. † Vltimus circa cognitionem causarum criminalium à ciuilibus, datur alia regula, quæ est talis, videlicet vbicumque ex delicto agitur, vt quis puniatur non pœna ordinaria, & naturali introdu-

ca, pro illo delicto, sed ut priuaretur aliquo officio, beneficio, administratione, vel dignitate, illa causa dicitur civilis, non autem criminalis, licet agatur ex delicto, ex quo non agitur ad vindictam publicam, ut quis puniatur poena condigna, text. est, & ibi Abb. & Felin. *in c. per tuas. 32. de simon. & Abb. & Felin. & Ioa. de Ana. in c. super his. 10. de accu. & idem Abb. in c. tna. s. de procu. & not. Petr. Phil. Corn. in consil. 19. col. 2. circa fin. in 3. volum.* Adeo, quod in tali causa tanquam civilis potest interuenire procurator, ut dicit Doct. *in locis praalleg.* ubi idem dicunt, quando de crimine agitur per viam exceptionis, & non per accusationem; quia simpliciter dicitur causa civiliter intentata secundum Felin. *in d. cap. super his. colum. 2.*

- 33 *in fin.* † Limita tamen praedicta, nisi statutum pro crimine non imponeret aliam poenam nisi priuationis; quia tunc dicitur causa criminalis, non autem civilis, ex quo illa est poena naturalis, & ordinaria ipsius delicti, secundum Ant. de Burr. & Abb. *in d. c. super his. 5. col. 2. in fi. de accu. & Fel. in rub. de iudiciis.* licet idem Felin. *in d. c. super his. colum. 2. in fin. & seq.* videatur firmare contrarium, scilicet, quod tunc etiam sit civilis, ex eo quia ista poena non applicatur fisco: tamen ego puto primam partem veriorum, scilicet, quod sit criminalis; quia agitur ad publicam vindictam, ut quis puniatur poena ordinaria statuti pro crimine. Nec obstat, quod talis poena non applicatur fisco; quia minime applicetur parti, unde non potest dici civilis, sed considerari debet principalis intentus iudicii, qui est ut puniatur delictum eius poena, quae est a lege inducta propter publicam utilitatem, *lit. a vulneratus. s. ff. ad l. Aquil.* quo principali intentione considerato, *in x. l. si quis nec causam. 4. ff. si cer. pet.* agitur ad publicam vindictam; ergo causa est criminalis, tunc quando aliquis punitur in corpus; et tunc ex tali poena nihil applicatur fisco, & tamen causa est criminalis, secundum Bart. *in l. si col. 1. ff. de priu. delict.* Præterea sic posset attentari, & non temere dici, quod in ista poena applicatur fisco; quia si aliquis priuatur officio, vel beneficio propter crimen, illud officium seu beneficium incipit vacare in mensa fisci, adeo quod fiscus potest illud alteri conferre; ergo talis poena applicatur fisco; quia fiscus de ea disponit, alteri conferendo; merito dicitur causa criminalis. † Et per praedicta inferitur, quod si agatur de adulterio coram iudice ecclesiastico ad solam separationem thori, & non ad poenam ordinariam, quae infligitur pro adulterio, talis causa dicitur civilis & non criminalis. Unde potest in ea interuenire procurator, iste est text. *in d. cap. tua. s. & ibi per Abb. & Doct. de procu. & not. Bart. in lib. non solum. 39. s. si. ff. de procu. & praedictam opinionem, quam modo tenui, confirmo; quia quando agitur de crimine per modum exceptionis non ad poenam ordinariam, dicitur criminofus priuari beneficio, non in poenam, sed priuari, ut in habilis ad illud; unde quia non est poena, sed quaedam in-*

habilitas, dicitur causa civilis, & non criminalis; sed quando agitur, ut priuaretur, ad poenam, dicitur causa criminalis; quia tunc delictum poena coercetur, ita Franc. de Aret. *in d. c. super his. 16. col. 3. de accu.* † Quid autem, si agatur per viam inquisitionis ad priuationem beneficii propter crimen nulla praecedente accusatione, nec exceptione, an dicitur causa civilis, vel criminalis? Dic, quod communiter tenetur, quod sit causa civilis, ex quo non agitur ad principalem poenam delicti, secundum Francisc. de Aret. *in d. cap. super his. colum. 3. in fin. & sequen. & Ioa. And. in c. frequens. 1. de restit. spol. lib. 6. & Bartol. in lib. 1. s. sciendum. 2. ff. de iust. est. tutor. & Barr. in l. 2. s. si publicus. 5. colum. 3. in fine ff. de adulter. & Abb. in cap. final. colum. fina. de purg. canon. & vide ad hoc Francisc. de Aret. in c. quoniam. 3. in prin. notab. de testib. ubi simpliciter dicit, quod de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem, causa est civilis. idem tenet Ioa. de Ana. *in c. cum dilecti. 18. col. 2. ver. nota. quod quis, &c. de accus.* mouentur per c. per tuas. 32. de simon. Verum ego intelligerem hoc, quando ageretur ad remotionem, prout loquitur *d. c. per tuas.* † Et ex hoc introduxit ius canonicum, quod quando agitur per viam inquisitionis, mitius punitur delinquens; quia non irrogatur sibi poena ordinaria delicti, sed alia poena arbitraria mitior; secus si agatur per viam accusationis; quia tunc datur poena ordinaria secundum Abb. *in c. inquisitionis. 21. col. 1. in cap. qualiter & quantum. 12. el. 2. col. 5. de accus. & in c. per inquisitionem. 26. in fin. de elect.* in quibus locis limitat non procedere, quando inquisitus esset conuictus per propriam confessionem; quia tunc ordinarie, & acrius punitur, licet fiscus sit de iure civilis; quia pars poenae imponitur, siue agatur per viam inquisitionis, siue accusationis secundum Abb. *in d. c. inquisitionis. 21. col. 1. & forte ad hoc voluit habere respectum Franc. de Aret. in d. c. quoniam. 3. in prin. de testib.* dum dixit simpliciter, quod causa inquisitionis, est civilis de iure canonico, scilicet propter illam rationem; quia non irrogat poenam ordinariam delicti, per ea, quae supra dixi. idem videtur tenere Ioa. And. *in addit. spec. in tit. de inquisi. s. nunc videndum, in addit. quae incipit cum testis, &c.**

ADDITIONE. Infer hic Doct. quod acrius quis punitur, si conuictus est per propriam confessionem, quam si esset conuictus per testes; cuius contrarium verius est, ut dixi *in practica mea causa. crimin. in 1. parte tertiae partis. in verb. & si confitebuntur in eo loco.* ubi de effectibus confessionis spontaneae. *Per. Toll.* Ex praedictis etiam inferitur, quod quando opponuntur crimina contra testes ad repellendum eos a testimonio, talis † causa dicitur civilis, non autem criminalis; quia agitur de crimine per viam exceptionis, & non ad poenam ordinariam, sed ad repellendum a testimonio, text. est *in c. super his. 16. ibi; & testificatione, &c. de accusat. & in c. cum dilectus. 2. in fin. de ordin. cogn. & in c. super eo. 13. el. 1. &*

38 c. testimonium. 54 & ibi per Abb. & Doz. de testib. & c. 1. in fine, de except. † Quo vero ad solennitatem libellorum, adhibetur hæc distinctio; quia si crimē obicitur ciuilitur; siquidem est tale, quod non infamat, dicitur causa ciuilis, & non requiritur solennitas, l. libellorum. 3. ff. de accusat. Si vero est tale crimen, quod infamat; & tunc etiam ciuilitate agatur, requiritur dicta solennitas, scilicet, vt inleratur locus, & remeus, & ista est communis conclusio, quam tenet Bartol. in l. 1. in princip. in fin. colum. ff. de e. l. ord. & Bart. in l. peator edict. 7. in princip. ff. de iur. & in l. 1. § scien. tum. 2. ff. de susp. test. tutor. & in litem exigat. 16. ff. de dol. & Socin. in consilio 146. colum. 7. in fin. in 1. vol. & Bart. in l. in te Nerarius 23. ff. d. leg. Aquil.

ADDITIO. Adde, quod licet delictum obicitur contratestes, per viam repulsæ, & exceptionis, requiritur tamen solennitas dicta leg. libellorum. secundum veras conclusiones, alias obiectio erit inepta. vt plene dixi in pract. mea. caus. crimin. in verb. conce. latur repulsa & in 3. parte v. de partis princip. in requirito, de repulsa. Petri. Foli V. l. D.

39 Item † in quantum supra dixi, quod quando pœna pecuniaria applicatur fisco, est causa criminalis, intellige procedere, quando pœna venit ex delicto; secus, si veniret ex aliqua contractu illicito; quia dato, quod pœna applicetur fisco, nihilominus dicitur causa ciuilis, puta quando aliquis alienat rem litigiosam. ita tenet Bald in leg. final. in versicul. quero, quando pœna, & c. de litig. quem sequitur Alexand. in dict. leg. pœtor ff. de sepul. viol. in addit. ad Bartol. in addit. quæ incipit, 40 adde, quod dominus, & c. in fine. † An autem in dubio, quando lex intro ducit pœnam pecuniariam pro delicto, applicetur fisco vel parti, tradit ipsemet plene Bartol. in l. lege Agraria. l. 3. ff. de rer. mot. & Franc. de Aret. in rubric. extra de iudic. col. antepen. & ibi etiam Abb in fin. & Ioan. de Imol. in rubr. ff. de publ. iud. & ibi videas.

ADDITIO. Vide ad hæc omnino Alexand. in l. si quis id quod 7. ff. de iurisdict. omni. iudic. & ibi Ang. Petr. Foli.

41 QVÆ † autem UTILITAS resultat ex huiusmodi cognitione causarum, an sint ciuiles vel criminales? Dic, quod multæ sunt utilitates. ET PRIMA utilitas est; quia licet alias de iure Canonico mulier, & laicus nō possit esse testis in criminalibus, contra clericum, vt habetur in c. forus. 10. de verb. sign. & in c. de cetero. 14. de testib. tamen, quando ciuilitur agitur de crimine, admittitur testimonium laici, & mulieris contra clericum, text est, & ibi Abb. & Doct. communiter, in c. quoniam. 3. de testib. & in c. 2. am. l. teris. 33.

ADDITIO. In quantum hic dominus Auditor

concludit mulierem non esse idoneam testem in criminalibus de iure canonico, habetur etiam in c. mulierem 3. quest. 6 vbi est glo. notab. † Quod testimonium mulieris, & infamis in criminalibus comparantur, est gloss. in c. exco. 15. quest. 3. & gl. & Doct. in c. quoniam. 3. de testib. glo. in c. iam literis. 33. in verb. feminas. eod. titu. Host. in summa de testib. § quis testis esse possit. Specul. in tit. de procur. §. 7. vers. in criminali testimonio. Alb. in l. qui testam. 20. § mulier. 6. colum. v. ff. de testamen. Florent. in l. ex ea 19. ff. de testam. Ioan. Plat. & Angel. Aret. in 8. testes autem 6. Institut. de testam. & nouissime ultra omnes copiosius per Andr. Tiraquel. in tract. de legi. com. in 9. l. i. §. 49. vbi dicitur, quod hoc est indubitatum, & nemo aduersatus est præter Philip. Dec. in c. i. §. i. ma. 2. colum. 5. vers. 16. de reg. iur. & in c. quoniam. 3. colum. vltim. de testib. quem videas. Imo † etiam de iure ciuili secundum opinionem aliorum in capitalibus mulieres non sunt idoneæ testes, secundum Iacob de Aret. in l. qui testamento. 20. §. mulier. 6. ff. de testam. quem refert Io. Andr. in addit. Spec. in tit. de testi. §. 1. vers. item quod mulier. & Alber. Gaudin. in tract. malef. in tit. de furibus com. 4. vers. pone questionem de facto. & Oldr. c. n. §. 154. quæritur sit testes, & Ioan. Fab. in d. §. testes 6. Institut. de testam. & Alexand. cons. 11. circa primum dubium. colum. per vers. respondi supra lib. 1. & cons. 99. in causa inquisitionis colum. penul. vers. 2. testis. eod. lib. 1. & Expol. cons. 32. qui iam rustic. colum. 3. & Hippol. de Marfil. in reper. l. vlt. C. de probat. eod. 2. & cons. 18. protector. colum. vers. vnum tamen dico. & cons. 22. gratia domini colum. 4. & cons. 59. diuino præstatio colum. 6. vers. item etiam ultra præmissa. sed communis opinio est in contrarium, vt videre licet in d. l. qui testamento 20. §. mulier. 6. ff. de testam. & per Panorm. & Franc. Aret. & Felin. in c. quoniam. 3. de testib. vt refert. D. Andr. Tiraquel. vbi supra num. 50. vbi etiam latissime habet nonnullos alios casus, in quibus mulieres repelluntur à testimonio. Est tamen aduertendum, † quod tō illis casibus, in quibus de iure mulieres admittuntur ad testimonium, minus tamen fidei eis adhiberi debet, quam viris, vt optime probat text. in l. in questionibus. 8. ff. ad leg. Iuliam maiest. & expr. hoc voluit Spec. in tit. de teste. §. postquam, vers. porro. Bal. & Salic. in l. vltim. per illum text. ff. de fide. iur. Item Bal. cons. 455. quis. melius in duobus locis lib. 4. Alb. & Panorm. in d. c. forus. 10. de verb. sign. & cons. 52. quidam in agitudine colum. 2. vers. vlt. idem quod femina lib. 1. Roma. in rubr. de arb. colum. 8. vers. non præferuntur duo testes male. Alexand. cons. 233. perfectus attestatoribus. col. 1. lib. 6. Barb. cons. 64. illud in medium. colum. ead. vers. & si quis primum opponat. lib. 3. & latissime per Tiraquel. vbi supra num. 57. Item est aduertendum quod † mulieres etiam in criminalibus de iure canonico admittuntur in testes, quādo alteri veritas haberi non potest & not. Ioan. And. post Guil. de Su-

de Suzar. in addit. Specul. in titul. de testib. §. 1. versic. item quod est mulier. & tradit Alexand. in consil. 64. visofnmate. in princip. libr. 1. & idem Alexand. in consilio. 24. animaduersis colum. 4. lib. 2. & Abb. in c. quoniam. 3. de testib. & Masili. in l. Diuus Pius. 9. colum. 2. ff. de quæst. & Decius in d. l. scæmna. 2. numer. 35. imo plus dicit ibi Decius, quod duæ mulieres non sufficienter probarent, vt ex dicto earum possit perueniri ad condemnationem, sed si plures essent, numerus suppleret defectum, vt in simili dicit notari per Imolam in c. cum nuncius. 12. de testib. quem refert, & sequitur Alexand. in consilio 99. visis processibus colum. 4. libr. 5. & facit secundum eum glos. in l. 3. eiusdem. 2. in verb. numerus. de testib. & id, quod similiter dicit d. Auctor hic, quod laicus non potest in criminalibus ferre testimonium contra clericum, probatur in c. de catero. 14. de testib. & in c. testimonium. 11. quæst. 1. Quod quidem non procedit, † quando delictum fuit commissum, vbi non erat clericorum copia, secundum Abb. in d. c. de catero. 4. licet aliter videatur sentire Felin. sed D. Stephan. Auffer sequitur opin. Abb. in tract. de repr. test. num. 61. Item non † procedit, quando delictum clericis est notorium; quia tunc clari admittuntur contra clericum, secundum Abb. in d. c. de catero. 1. citat e. cum dilectis. 15. de purga. canon. & Stephan. Auffer vbi supra. Item hoc procedit, vt laici non admittantur ad plenam probationem, sed ad indicium faciendum, vt dicitur in l. ceteri in incutitur tot. 12. de ne admittantur, in prin. c. de p. 2. §. cum sit. in §. in d. l. de adult. & l. quæro. c. in §. 3. de cal. d. d. & quod not. in c. 1. de prob. tenent in c. in q. orans. 11. eor. tit. & notat

49 Stephan. vbi supra. Item in d. procedit, † quando agitur de crimine cuiusdam clericis, vt dicitur in d. auct. h. c. & Abb. & Host. in d. c. de catero. 14. & d. Stephan. vbi supra per c. 1. de testib. Item laici admittuntur ad testimonium contra clericos in criminibus exceptis, secundum gl. in d. c. de catero. 14. pro quo allegat c. pertuas. 32. de simon. & tenet D. Stephan. vbi supra Petr. Fol. V. l. D. SECUNDA † utilitas est, quia quando agitur criminaliter, non inducitur vitium litigiosi super aliquate; vt vnde non impeditur eius alienatio, sicut quando agitur ciuiler; iuxta formam l. fin. C. de litig. & habetur in consuet. eorum fraudibus. secundum Bald. in c. ecclesia. el. 13. in fin. extr. vt litig. h. ut. TERTIA utilitas est circa formam libelli; quia in criminalibus requiritur forma libellorum, alias non procedit: secus quando ciuiler agitur de crimine, nisi crimen infamaret, vt supra proxime dixi. ADDITIO. Hoc tamen minime de iure regni procedere scia; quia si ago contra furem criminaliter ad punitionem, & incidenter ad rei restitutionem, vel de spolio contra spoliatorem, & interim res mea peruenit ad alienas manus, possum recta via agere contra detentores; quia res illa affecta est vitio, vt dicitur in consuet. regni. Neapol. incip.

circa violentiarum Petr. Fol. QUARTA utilitas est: quia † quando agitur criminaliter, non admittitur procurator, vbi venit interroganda pœna à relegatione supra, l. penult. §. ad crimen. 1. & ibi Bartol. & Doct. ff. de public. iud. Hinc dicimus, quod in crimine iniuriarum non admittitur procurator vt est text. in l. fin. C. de iniur. & ita seruatur in Reguo per ritum magnæ curiæ vicariæ, in numer. 210. qui incipit: Item seruat ipsa curia declarare. Et ratio, quare non admittitur procurator in crimine iniuriarum est, quia pro eo imponitur pœna arbitraria, quam possit iudex vsque ad mortem extendere, vt habetur in l. fin. ff. de iniur. & not. in §. in summa. 10. insit de iniur. ita dicit Abb. in c. final. in fin. de purga. canon. & hanc rationem sentit etiam Bartol. & Bal. in d. l. fin. C. de iniur. & corroboratur singulare dictum Bald. in l. eos. 6. §. super his 3. versicul. extra quæro, & c. C. de appel. vbi dicit, † quod ad dicendum causam esse capitalem, in qua est pœna arbitraria, quam pœnam potest iudex augere consideratis demeritis rei. & facere capitali: & sic sentit Baldus quod etiam, vbi venit pœna arbitraria, potest dici capitalis, inspecta aptitudine, vnde non est mirum, si in crimine iniuriarum non admittitur procurator; quia potest esse tam atroxi iniuria, quod iudex possit suum arbitrium extendere vsque ad pœnam capitalem, in eodem effectum in omnibus criminibus vbi venit pœna arbitraria; quia iudex potest repellere procuratorem per eandem rationem, secundum Bald. in l. si in prin. C. de iniur. de qua materia de aliquo dicit Felin. in c. meminitus. colum. pœna & si de accus. & in c. cum te 23. colum. 2. in prin. de re. iud.

ADDITIO Adde ad hæc d. Anch. in consil. 272 & Aymo. Crauet. in consil. 224. in 2. part. num. 3 & Ang. in l. licet. 42. §. ad actionem. 1. ff. de procur. circa fin. Petr. Fol. V. l. D. QUARTA † ratiō primo prædicta, † procedere, quando de crimine iniuriarum ageretur criminaliter; quia tunc non admittitur procurator; quia viget ratio prædicta arbitrii iudicis & ita loquitur Abb. in d. c. fin. de purg. cano. qui expresse dicit, quando agitur criminaliter, idem tenet Felin. in d. c. cum te 23. colum. 2. in prin. de re iud. secus si ageretur ciuiler, puta ad æstimationem iniuriæ pro pœna pecuniaria; quia tunc dico indubitanter, quod admittitur procurator, per argumentum à ratione cessante; quia tunc cessat arbitrium iudicis, ex quo habet se qui æstimationem partis, præcedente sua taxatione, vt supra dixi, quod probatur ex his, quæ notant Abb. in d. c. ruz. 5. in ultim. notab. de procurat. & Bald. in l. a luerfus. 4. in prin. versic. item ruz. & c. C. de sur. vbi dicitur, quod quando de crimine agitur ciuiler, admittitur procurator. Per hoc infero, quod quando hodie in regno portigitur libellus iniuriarum, secundum formam consuet. variata, potest interuenire procurator; quia iniuria est

estimatio, & cessat arbitrium iudicis, *l. aligere. 6. §. quamvis. 2. ff. de iur. patron. cum alius vulgaribus.* & ita limitatem illum ritum magnæ curiæ, supra allegatum; quia loquitur secundum *l. l. fina. C. de in iuris.* & certi sumus, quod imponitur pœna infra relegationem. Nec obstat; † quia posset deveniri ad pœnam corporalem, quando non haberet in pecunia propter paupertatem, per illam tritam regulam, qui non habet in ære, luat in corpore, & c. *l. fin. ff. de iuris voc. & l. si quis. l. 7. ff. de iuris. omni. iud. l. quicumque. 6. C. de foris. fugit.* quia istud non est in consideratione, nam principalis pœna attenditur, unde potest intervenire procurator, ita tenet Felin. *in cap. memorimus. 13. colum. fin. ver. si. in. iuris. & c. de accus. & Bald. in l. reus. 3. col. 3. C. de accus. & Iason in l. si quis nec curiam. 4. col. 4. ver. iudicium.*

54
55
56
57

ff. si cert. petatur Secundo † principaliter L I M I T A hanc materiam, *d. §. ad crimen.* non procedere in muliere coniugata, quæ in causa criminali potest litigare per procuratorem; idem in viuitate, & de hoc est constitutio regni, quæ incipit, *generalia.* & ibi Andr. de Ifern.

ADDITIO Aduerte; quia istud precedit, ne dum in mulieribus coniugatis per verba constituit, sed in aliis mulieribus honestis & pupillis, vt dixi *in practica mea casuum crimin. in verb. auhantur excusatores* Petr. Foller. Tertio L I M I T A, † quando ageretur criminali iudicio contra decem personas simul; quia possunt tales litigare per procuratorem, & de hoc sunt duo capitula regni, vnum in *num. 20.* quod incipit; *Item studio.* & aliud in *num. 207.* quod incipit; *Statuimus.* Quarto † L I M I T A non procedere in parte accusatoris prosequentis suam vel suorum iniuriam; quia admittitur pro eo procurator, etiam in publicis iudiciis, secundum *Part. in l. licet. 42. in princ. Digest. de procuratoribus.*

ADDITIO. Hoc autem solummodo in regno conceditur vniuersitati, & mulieribus, *per consuet. generalia iur. a. ego ceteris videtur derogatum.* Petr. Foller.

[Prædictam quaestio nem, quando videlicet, procurator pro eo criminaliter accusato, vel inquisito intervenire possit, quando non, plenissime explicat Menoch. *de arbit. iur. quæst. lib. 1. quæst. 50. per tot.* Vide etiam de ea h. m. quaestione Fachin. *lib. 1. controversiar. iur. cap. 24. & duobus seqq.]*

Quinto L I M I T A generaliter † illam regulam, quando procurator vellet suscipere iudicium pleno iure, sicut in civilibus, & excusare eum contumacia; quia hoc fieri non posset, sed bene posset aliquis defensorio nomine assistere ad instruendum iudicem, & probare causas absentis & innocentiam rei absentis, & ad hoc admittitur debet procurator.

58

Ita pulchre tenet Petr. Philip. *Com. in cons. 35. q. 9. est vltimum consilium in 2. 7. lum. Idem notabiliter tenet Cephal. *nou. 47. colum. 4.* vbi plus dicit, quod potest tunc defensor suscipere onus probandi in-*

nocentiam rei, & opponere iudici, quod sibi non est ius inquirendi, ex quo reus est innocens, quam innocentiam potest se offere probare: & hunc dicit esse intellectum *seruum quoque 33. §. publice 2. ff. de procuratoribus,* quod tene menti; quia est bona cautela comparandi pro absente in criminalibus. Plures alias limitationes ad *d. §. al. crimen. v. leg. penult. ff. de publ. iudic.* vide per Bartolam & Angelum *l. 1. & vide etiam Gand. *in s. tract. ma. sic. jul. autr. ut amprocurator in ma. of. inter. colum. 3.* vbi plures fallentias cumulat, vide etiam Maria Socia. *in d. e. memorimus. 2. de accus. vbi ponit 38. fallentias,* quas hic vltra extendere nolui, sed sufficere remissio, ne videat potius transcribere, ex exemplari, quam aliquid noui scribere. ADDITIO De hoc vide quæ dixi *in practica mea casuum crimin. in verb. auhantur excusatores,* vbi plene Petr. Foller † VNUM, tamen putari valde necessarium attingere, de quo solet esse magna varietas & disceptatio inter Doct. scilicet, VTRVM IN CRIMINIBVS, IN QUIBUS IRROGATUR POENA ARBITRARIA, POSSIT IUDEX TALE SVVM ARBITRIVM EXTENDERE VSQVE AD MORTEM INCLUSIVE? Ita est alia quaestio, & fere omnes Doct. super eius decifone vacillant. Ego venitar eam plene discutere, & posam, Deo duce, veras conclusiones. Et primo recitabo opiniones hinc inde arguendo ad partes, ET PRIMO PRO PARTE AFFIRMATIVA, scilicet, quod possit imponere pœnam mortis, adducitur gloss. quæ ad hoc solet committere allegari, *in §. infamatio. ver. extraordinaria. in tit. de in iuris vbi dicit gloss. quod iudex potest imponere pœnam capitis, si suo arbitrio viderit, & communiter exponitur pro pœna mortis.* & illam gloss. sequitur Bald. *in c. 1. §. in iuris. in primis verbis de pace iuram. firmam.* & idem Bald. *in l. 1. in fin. C. de his qui latro & Bart. in l. fin. in fin. ff. vbi pupil. educ. deb. & Abb. in c. in literis. 11. eorum ant. per vlt. & melius in fin. colum. de cons. & Felin. in c. cum. 2. 3. colum. 2. in princ. de re iud. & ibi etiam Abb. & idem Felin. in c. inquisitionis, 2. in fin. illius pri. de accusat. & in d. c. ex literis, colum. antepenult.* Et tenentes istam pattem ponderant tria iura potissimi, PRIMO videlicet text. *in l. saculari. 7. §. sunt qui latro. 2. alius. 9. ff. de extraord. crim.* vbi dicit text. † quod illi pœna arbitraria extenditur vsque ad pœnam capitis, & sic vsque ad mortem. ADDITIO. Ad hæc vide BORT. *decif. 37. parte 2. num. 2.* Petr. Foller. SECUNDO ponderant text. *in l. 2. ibi. non ignarus vice, & c. in versic. acerrima condemnatio pro latro. 2. c. de his qui latr. vbi pœna arbitraria extenditur ad acerrimam pœnam, † quæ accipitur pro pœna mortis,* vt not. *in l. 1. C. de iestito. & l. 1. C. non nisi licere. §. Saluat. & c.* TERTIO ponderant text. *in l. lex l. 1. 7. §. non. 3. ff. ad leg. Jul. repetun.* vbi loquitur de pœna extraordinaria, & dicit, quod capite puniri debet, & sic patet, quod pœna extraordinaria extenditur vsque ad*

ad mortem. CONTRARIAM PARTEM, scilicet, negatiuam, quod imo iudex in pœnis arbitrariis, non potest imponere pœnam mortis naturalis, tenet Bald. in l. si & postres 8 in i. colum. 7. vers. item facit ad aliam, &c. ff. si quis caut. vbi dicit, quod si potestas vigore iuramenti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliam, prout sub arbitrio videbitur, non potest imponere pœnam decapitationis, idem tenet Card. in c. de causis 4. de offic. delegat. & Ludouic. Roman. in rubr. ff. de arbit. vers. item an statutum, &c. pro hac parte facit quod notat Bald. in l. unica. C. ne sine iussu pœnr. & idem Bald. in c. 1. colum. 3. in prin. le pœnæ non vbi dicit, quod iudex vigore arbitrii non potest imponere pœnam publicationis bonorum; ergo minime pœnam mortis, quæ est maior, hanc etiam partem negatiuam tenet Alexand. in consil. 5. colum. fin. in fin. in 1. volum. & Card. in c. ex litteris. 11. de consuet. Et isti, qui tenent hanc contrariam partem, ponderant TR A ALIA IVRA, potissime PRIMO videlicet text. in l. 1. in vers. temporarij. ff. de scribis & alne vbi dicitur, quod fures nocturni puniuntur extra ordinem. Verum eorum pœna non debet excedere opus publicum temporarium; ergo si damnarentur ad mortem, excederet pœnam operis publici. SECUNDO ponderant text. in l. 1. §. expilatores ff. de effra. vbi ponitur primo pœna in liberum arbitrium iudicis, & postea in fine dicitur, quod in plebeis non debet excedere pœnam operis publici, in nobilibus pœnam relegationis.

62 TERTIO, † ponderant lex cum ibi notat, per gloss. & Dd. in c. inquisitionis. 21. in r. de accusat. vbi est decisum, quod de iure canonico, quando proceditur per inquisitionem, iudex imponit pœnam ordinariam delicti, sed extraordinariam, & sic arbitrariam. & tamen per hanc pœnam arbitrariam non potest imponere ordinariam, sed minorẽ, & ita declarat Abb. ibi in fin. colum. Ergo conclusiue sequitur de necessitate, quod non potest imponere pœnam mortis; quia non est mitior, sed maior, & acerbior ceteris pœnis. Confirmari potest hæc opinio ex his, quæ dicit Bald. in l. quicumque. 4. colum. 2. vers. facias etiam, &c. C. de ser. fugit. vbi dicit, quod iudex in arbitrariis debet eligere minorem pœnam. Si quis vellet tenere hanc secundam opinionem, tanquam benigniorem iuxta si pœnæ 22. de pœn. & l. si de interpretatione 7. ff. de legib. potest respondere ad iura contraria per quæ se iurant tenentes primam partem.

63 Et † PRIMO non obstat gloss. in l. §. in summa. 10. quia illa loquitur de pœna capitis, non autem de pœna mortis naturalis; & in iure est clarum, quod pœna capitalis intelligitur de altero tribus modis, scilicet de morte ciuili, & amissione iuratis, puta per deportationem, vt quia caput eximitur de ciuitate, vt est text. in l. in prin. ff. de pœnis & l. 2. ff. de publ. iud. & text. in rubr. gloss. in l. si quis 7. §. 1. ff. si quis cauit. & not. gloss. in l. in summa. c. i. §. 12. §. omnibus. 4. in ver. capitis. ff. de a. c. §. 10. In dubio autem,

quando lex irrogat pœnam capitale, intelligitur de minori ex illis tribus, scilicet de exilio, siue de portatione, text. est in tag. glossa notabili in l. 1. C. ne iudex mancip. Chrisp. & tenet Bald. in l. final. in fin. C. qui manum. t. non possunt & Ioan. de Imola in d. l. 2. ff. de publ. iud. & Bald. in d. l. quicumque 4. colum. 4. vers. facias etiam, &c. SECUNDO, † non obstat d. lib. saccularij 7. alias l. 9. §. sunt quedam. 3. ff. de extraordin. crimin. qui vbi non dicitur de pœna mortis, sed quod pœnas possunt exequi vsque ad pœnam capitis, vnde potest intelligi de pœna capitis minoris, prout mo. lo dixi: imo confidero, quod de necessitate de cetera intelligi ille textus: quia si bene ponderetur, loquitur de delicto non consummato loquitur enim de illis, qui tenebant quosdam lapides ad offendendum: non tamen secuta erat offensio. Patet ibi, dum dicit, quod ipsas pœnas mortem comminatur. Sed vbi sumus in delictis † non consummatis, 65 nunquam imponitur pœna mortis in arbitrariis, ita notante tenet Bald. in cons. 343. colum. 2. in 3. quod consilium incipit; Cicchius, &c. & Felin. in d. c. ex litteris 11. colum. penult. vers. 2. de consuet. TERTIO non obstat d. l. 2. C. de i. qui loqr. quia ibi expresse legis dispositione datur potestas illis iudicibus imponendi distam pœnam mortis in illo crimine; vnde tunc cessat dubium, an pœna arbitraria se extendat ad mortem; quia quando lex dat amplum arbitrium iudici, vsque ad mortem, non est dubium, quod potest imponere dictam pœnam, quia censetur id factum auctoritate legis, ita dicit Ioan. de Imola in d. l. 2. ff. de pub. in l. quem refert & sequitur Ang. de Aret. in d. §. in summa. 10. In sit. de iure iur. sed nos loquimur in casu dubio, scilicet, quando simpliciter fit mentio de pœna arbitraria seu extraordinaria. QUARTO † non obstat text. in l. l. lex iulia. 7. §. hodie. 3. ff. ad leg. iul. reperi. quia potest pluribus modis responderi. PRIMO; quia loquitur de pœna capitis, quæ potest verificari in alia pœna, quam mortis, vt supra dixi. Secundo quia posito, quod intelligeretur de pœna mortis, tamen ibi lex expresse hoc concedit, attentam immanitate criminis; loquitur enim de iudice, qui iniuste interficit innocentes, vnde est homicida; propterea non est mitium, si mo. te puniri debet, & sic potest dari eadem responsio, quam dedi ad d. l. 2. C. de his, qui loqr. & sic pœna extraordinaria potest comprehendere mortem, quando lex hoc dicit expresse, vt ibi. Et sic data responsione ad iura, super quibus se fundant tenentes primam partem, censetur sublata actiam eorum opinio; quia sunt sublata eorum fundamenta † SI quis autem vellet tenere PRIMAM PARTEM, potest de facili respondere ad iura adducta pro secunda parte. Et PRIMO non obstat l. 2. de fur. bal. quia ibi lex expresse loquitur limitatiue per dictionem, diu. modo, &c. Dicit enim illos fures esse puniendos pœna extraordinaria, cum modo non excedat pœnam operis temporarij; quo casu quia lex dat potestatem li-

mitatam iudici, sumus in casu certo; quia iudex non potest præterire formam legis, secundum Felin in d.c. ex literis. 11. colum. penult. vers. quinta declaratio, &c. de consil. licet ipse non considerauerit hanc responsionem. Plus dico, quod ille text. potest retorqueri in contrarium. Nam ex eo, quod lex restringit potestatem iudicis ad opus temporarium, est signum, quod iudex habuisset largiores habenas procedendi vsque ad mortem, quando lex specialiter eum non prohibuisset; quia alias frustratoria fuisset illa restrictio legis, quando sine ea iudex fuisset restrictus, quod non est dicendum, l. quod Labeo. 9. ff. de Carbon. edit. SECVNDO non obstat d.l. 1. §. expilatores. 1. in fin. ff. de effra. quia similiter ibi lex loquitur limitatiue per dictionem, dummodo. unde tollitur eo modo, quo præcedens. TERTIO non obstat d.c. inquisitio. 15. 21. de accusat. quia ibi lex loquitur per ¶ verbum, moderari & ubi lex concedit arbitrium iudici, per hoc verbum, quod habeat moderari pœnas, nunquam potest imponere pœnam mortis, quia illud verbum, moderari, importat diminutionem pœnæ, ita tenet Maria. Soc. in d.c. inquisitionis. 21. de accus. & Felin. in d.c. ex literis 11. col. pen. vers. 3. declarat, &c. QUARTO non obstat dictum Bald. in d.l. quicumque 4. c. de seruus fug. in quantum dicit, quod in arbitrariis ¶ iudex debet eligere mitiorem pœnam, quia illud intelligitur nisi qualitas, & atrocitas delicti aliud suaderet, vt si quis daret aliam officiali, non debet puniri pœna mortis, secundum Bald. in c. 1. §. iniuria. in prin. de pace iur. firm. Non enim esset æquum quod tunc tante crimine atrocis & enormi, iudex imponeret pœnam mitiorem; quia non esset pœna conueniens, & æqualis delicto, iuxta l. sancimus 22. c. de pœn. & hoc tenet Alexand. in consil. 111. colum. 4. in 1. volum. & Ang. de Aret. in d. §. in summa 10. Infit. de iur. & Abb. in d.c. ex literis 11. colum. fin. Ex quibus responsionibus apparent sublata fundamenta vtriusque partis, unde vtraque pars redditur dubia valde, adeo, vt Casarea decisione opus esset. Quid ergo erit tenendum? Dico in tanta opinionum varietate, quod PRIMA OPINIO AFFIRMATIVA EST MAGIS COMMVNIS; cum aliqua tamen limitatione & modificatione. Unde facio conclusionem, quod IUDEX IN ARBITRARIIS POTESSE SE EXTENDERE VSQUE AD POENAM MORTIS NATVRALIS. Hæc conclusio probatur per text. in l. sacrilegii. la. 6. ff. ad legem Iul. pecul. ubi narratiue dicitur, quod dato, quod pœna sacrilegii sit arbitraria; quia pro qualitate personæ interrogatur; tamen quandoque aliqui sacrilegi combusti fuerunt & sic probat, quod in pœnis arbitrariis iudex potest imponere pœnam combustionis, & sic mortis naturalis, & ita ad hoc inducit illum text. Abb. in d.c. ex literis. 11. col. fin. de consil. & ibi etiam Felin. in final. versis. Iam ¶ conclusionem declara, & LIMITA PRIMO procedere in d. c. consummatis, & perfectis, tecus in attentat-

tis tantum, & nõ consummatis; quia in eis nunquam iudex ex arbitrio potest imponere pœnam mortis, ita tenet Bald. in d. consil. 444. incip. Cebus, &c. colum. 2. in 3. volum. & Felin. in d.c. ex literis. 11. colum. pen. vers. secunda declaratio, &c. Er ratio est in promptu; quia hodie ex generali consuetudine nunquam punitur delictum attentatum, sicut consummatum, sed mitius, & sic non punitur affectus, nisi sequatur effectus, etiam in atrocioribus, vt not. Alexand. & Paul. de Castr. in l. 1. §. 1. in fin. ff. quod quisque iur. & Card. Alexan. in c. 1. §. si vero voluerit. in fin. de Cap. qui cur. vend. & Angel. in consil. 14. in 1. colum. ubi dicit, quod ista consuetudo est approbata per totum mundum, & Bald. in l. si fugiui. 3. c. de seruus fug. tit. 15. & Salic. in l. si qui cum telo. 7. c. ad legem Cornel. de sicar. & Bartol. in l. 1. §. dimus 3. ff. eodem titul. & Mathæus de Afflic. in constitut. asperitatem colum. 3. in secundo notabili unde si iudex imponeret pœnam mortis in attentatis, puniret affectum sicut effectum; quia maior pœna dari non potest, quam sit pœna mortis. ADDITIO. Adde textum in l. saccharum. 7. in princ. ff. de extraord. crimin. ubi ille, qui ingreditur domum alicuius causa furandi, tamen non deuenit ad actum furandi, punitur extra ordinem, & probatur in l. 1. in princ. ff. de extraord. crimin. tunc al. quamuis adulter. in fin. ff. de adulter. per quæ iura ita consuluit Alexand. in consil. 111. libr. 1. quæ quidem pœna non potest excedere relegationem in quinquentium, vt consuluit Alexander consil. 65. in 1. volum. colum. in 3. lib. & consuluit secundum prædicta Grammat. in consil. 36. in 1. volum. Petr. Fol. 1. V. D. SECVNDO LIMITA, dummodo hoc delictum ita graue attentis ipsius cui committitur, quod meretur pœnam mortis exemplum potest poni in eo, qui data opam Officiali: nam iniuria est, verum attentata actio iniuria est, & qualitas personæ censetur atrocissima unde in hoc casu iudex potest imponere pœnam mortis: secundum Bald. in d. c. §. iniuria in pr. de pace iur. firm. & Ioan. de Ana. in c. inquisitionis. 23. in fin. illius primo de accusat. ita etiam tenet Felin. in c. ex literis. 11. col. in pen. vers. prima declaratio, &c. de consil. ita debet intelligi dictum Baldi in d. l. 1. in fin. c. de his qui latron. ubi dicit, quod potest procedi ad supplicium, si hoc desiderat criminis magnitudo: ex hoc sequitur, quod si ex modica iniuria verbali iudex vellet procedere ad mortem, non posset; quia non esset pœna conueniens delicto, sed maior, per prædicta, & hoc tenet Angel. de Aret. in d. §. in summa 10. & Abb. in d. c. ex literis 11. colum. fin. alias posset appellari, vt not. gloss. in l. si qua pœna. 1. 2. 4. & ibi Bart. in fin. ff. de verb. significat. & hæc limitationem tenet in effectu Alex. in consil. 111. colum. 4. in 1. vol. & Andr. de Isern. in consil. Comite. TERTIO LIMITA, nisi expressè lex vel statutum limitaret arbitrium iudicis, vt non possit excedere talem pœnam; quia tunc non imponit pœnam mortis. Ita procedit text. in l. 1. ff. de fur. baln. & in leg. §.

expilatores. i. ff. de off. prout supra declaravi. Q V A R T O L I M I T A. nisi lex diceret, quod iudex possit, vel debeat pœnam moderari, quia tunc non potest imponere pœnam mortis, ita procedit *d. c. inquisitionis 12. cū ibi not.* prout supra declaravi. *A D D I T I O* Simpliciter, vt refert dom. Auctor, firmavit Bald. *in d. §. iniuria.* quod dans alapam officiali, propter singularem inimicitiam, quam habet cum eo, debet ad mortem condemnari, & mouetur per glo. *in §. in summa 10. Instit. de iniur.* nescio autem quomodo hoc firmavit Bald. nam dicit, quod ex qualitatibus concurrentibus iudex potest arbitrari pœnam vsq; ad mortem; & ideo infert, quod si quis daret alapam officiali, puniretur pœna mortis, & tamen præsupponit, si daret alapam ex singulari inimicitia; ergo non intuitu officij, & sic non concurrit qualitas aggrauans, & adeo grauis, vt deberet condemnari ad mortem; vt unque tamen sit, hodie non procedit illud dictum Bal. per *conf. regni. vt participatio. & conf. sit. eos tantum.* nā si sit iniuria dum exercet officium, licet in curia regis, non mouetur, faciens iniuriam incurrit pœnam duplicem; am; per *d. conf. sit. eos tantum.* & si mouetur in curia regis, licet ei fiat iniuria non in exercitio officij; & propter particularem odium habet locum pœna duplicata, sed si officialis nō commoretur in curia regis, & fiat iniuria ex odio particulari, non quando exercet officium; tūc cessat pœna duplicata; quia iniuria videtur facta vt privatae persone, ita declarat Affl. *in conf. sit. vt participatio. n. 3. q. P. F. V. I. D. Q V I N T O* limita, † quando arbitrium datur iudici in pœnis à iure expressis, prout est in actione iniuriarum, in qua est statuta pœna corporalis & pecuniaria, ad arbitrium iudicis, *l. iniuriarum estimatio. 21. & l. fin. ff. de iniur. & l. Pedius. 4. §. 1. ff. de incen. rui. nauis.* tunc enim iudex propter enormitatem iniuriæ potest arbitrari mortem; secus est, vbi iudici datur simpliciter arbitriū puniendi in pœnis, non à iure expressis; quia tunc non potest facere crimen capitale, quod non est capitale, nec potest imponere pœnam mortis, vbi crimen non est capitale, ita declarat Fel. *in d. c. ex litera 11. col. pen. vers. quarto declara. & c.* S E X T O limita non procedere, quando † in similibus delictis esset consuetudo, quod non imponatur pœna mortis, sed mitior pœna; quia tunc iudex non potest imponere pœnam mortis, sed tenetur sequi pœnam consuetudinariam; & cessat arbitraria, text. est singularis *in l. si quis reum 4. ff. de cusi. reor. facit text. cum ibi not. in l. h. d. e. 13. ff. de pœn. ita tenet Bal. in l. quicq; 4. col. 4. vers. scias tamen, & c. C. de ser. sig. & Fel. *in c. de causis. 4. col. 1. de off. deleg. & Abb. in c. inquisitionis. 21. col. fin. de accus. & Alex. in consi. s. col. fin. & consi. 111. col. 4. in 1. vol. & Paris in trat. ynd. in verb. conf. sit. col. 12. in prin. in c. an si delinquens, & c. & idem Paris in d. ira. 7. in tit. de off. synd. col. 4. & s. in c. in j. pœnas & c. vbi multum notabiliter loquitur, quod si iudex excedit pœnam solitam, dicitur grauari**

partem, & potest appellari, & tenetur in syndicatu, & per hoc infert, quod in regno si quis condemnatus ad vnam vnciam, non solet exigitoria vncias, sed tantum vnus crenus vel duo, & non vntra, maxime attenda paupertate condemnati. Et cum istis limitationibus sit expedita præsens notabilis & dubia questio. *A D D I T I O.* Inquit enim Do. Auctor, quod iudex non debet excedere pœnam solitam imponendo, & bene dicit; est enim ratio: Quia practica † est vera intellectrix legum, vt eleganter inquit Bald. *in c. 1. in prin. vers. & ideo quando c. puniuntur, de feul. sine cul. non amit.* cuius dictum reallum Dec. *in cons. 131. reuocatur in vltimis verbis.* & inquit Bal. *in l. illud 19. ff. de excus. tur.* per illud text. q. ab antiqua practica non est recedendū, & idem dicit *in cons. 472. statuto comment. Papis. 2. col. in 1. lib. que verba satis commendat Dec. in co. l. 11. quoniam iudicantiū res pœna, in s. e. d. in. v. v. s. ad h. fundamentum.* hanc etiam eleganter dicebat Bald. *in l. de quibus. 32. in 7. colum. vers. utem quæritio. ff. de legib.* quod quoniam stylus infringitur, non valet quod agitur, quæ omnia refert & sequitur Cor. *in memor. in verbo pra. 7. Petr. Fol. V. I. D. V L T I M O* super † hac materia posset dubitari, *A N Q V A N D O D E L I C T V M E S T C O M M I S S V M P E R C V L P A M, E T N O N P E R D O L V M, P O S S I T C R I M I N A L I T E R A G I E X T A L I D E L I C T O C O N T R A C O M M I T T E N T I A M A D A L I Q V A M P O E N A M A D V I N D I C T A M.* Et hic est videndum, quid si delictum est commissum per latam culpam, & quid si per cuiusdam, vnde oritur illud dubium, an in casibus, in quibus potest agi civiliter actione legis Aquilæ, in qua venit leuissima culpa, *l. in lege 44. ff. ad leg. Aquil. & c. si culpa 10. & ibi Abb. de iniur.* possit agi etiam criminaliter ad aliquam pœnam. Volui oportune attingere hic istud dubiū propter *D V A S R E G V L A S,* quæ sunt tria in iure. Quarum *P R I M A* est; *Q U O D* nullum delictum committitur sine dolo, & non irrogatur pœna, vbi dolo non fuit commissum maleficium. *A L I A* est; *Q U O D* in criminalibus lata culpa non æquiparatur dolo. *P R I M A R E G V L A* probatur per text. *in l. 1. C. ad leg. Cor. de sicar.* vbi dicitur, quod homicidium commissum sine dolo, & sine animo occidendi, non punitur. Itē probatur per *l. qui iniuria, 53. ff. de sur. & l. quod reip. 33. ff. de iniur.* vbi dolo & proposito distinguuntur maleficia hominum, & per *l. cum autem 23. §. excipiuntur. 4. ff. de ad. l. ed. 7.* vbi dicitur, quod is, qui non fuit in dolo nō potest incidere in pœnā capitalem, idem tenent Bald. & Val. *in l. 2. C. de. nox. act. & Alex. in cons. 145. incip. post. editum. col. fin. in 2. vol. & Ang. in l. 1. & ibi etiam Iaf. in 4. col. ff. de leg. & idem Iaf. in l. 2. alias l. 3. §. quod prætor. 2. ff. ne quis eum qui in ius voc. & in l. in d. in l. 5. col. 5. ff. de in lit. iur. & Cæp. in cons. 34. col. 2. S E C U N D A R E G V L A* † probatur per text. & ibi Bart. *in l. lege 7. ff. ad leg. Corn. de sic. & in l. 1. q. 1. & ibi Batt. ff. si quis res. lib. eff. iuss. sue. in quibus*

72

73

74

75

76

in iuribus probatur, quod lata culpa non æquiparatur dolo in criminalibus: ergo sequitur, quod non punit delictum culpa commissum, ex quo dolo consideratur in delictis. Pro veritate tamē huius quæst. distinguit tres culpas, scilicet, LATAM, LEVEM, & LEVISSIMAM, de quibus plene per Bart. *in l. quod Nerua. 32 ff. de po. C. ep. in cons. 41. col. 3. circa fin.* Si igitur quæris, utrum delictum commissum lata culpa puniatur ad vindictam, dico, quod sic. Verum ita dubium in pœna, & veritas est, quod nō puniatur eadē pœna, qua puniretur, si dolo commissum fuisset, & in hoc nullus discrepat. Ita proprie loquitur text. *in d. l. in lege. 7. ff. de sic.* & ita procedit illa regula, quæ se habet, quod lata culpa non æquiparatur dolo in criminalibus; quia debet intelligi, quo ad æqualitatem pœnæ, scilicet, posito, quod mitius puniatur, quam dolosus, prout est veritas, an ista pœna possit esse corporalis, seu capitalis? in hoc reperio aliquam diversitatem opinionum. Nam Bart. *in d. lib. 1. ff. si quis testis. lib. esse ius. fuer. dicit*, quod non. Idem tenet *in d. l. in lege. 7. ad leg. Corn. de sic. sc.* quo ad pœnam corporalem lata non æquiparatur dolo. Sed Ang. *in consil. 287. col. pen. nixus* fuit reprehēdere Bart. propter sui generalitatem, in quantum videtur innuere, quod in nullo casu ex lata culpa potest quis corporaliter puniri. nam dicit ipse, quod imo multi sunt casus, in quibus ex lata culpa puniatur quis capitaliter, etiam ad mortē, alleg. text. *in l. 1. C. de priu. car. & in l. 1. in un. flag. C. nem. lic. sig. Sa'ua. & in l. fin. C. ad leg. Jul. de vi.* Ad id est text. *in l. milites. ff. de ius. rec.* Ego autem puto, quod Bart. non meretur reprehendi, imo bene loquitur, & non est mens sua illa, quam dicit Ang. Nam solum tenet, quod quo ad pœnam corporalem lata culpa non æquiparatur dolo, & bene dicit; quia est ipsa veritas, & probatur per *d. l. in lege.* Nam non imponitur eadem pœna corporalis pro culpa, quæ imponitur pro dolo. Sed quod pro lata culpa non possit irrogari pœna corporalis, hoc non dicit Bart. & ideo non meretur reprehendi. Vnde firmo istam conclusionem, tanquam veram & communē, quod pro lata culpa potest quis puniri corporaliter, non tamen eadē pœna corporali, qua puniretur pro dolo, sed mitiori, & leuiori, ita tenet *C. ap. cons. 133. col. 4. & cons. 34. col. 2. & in cons. 12. col. 3.* pro hoc est text. *in l. in lege. 4. cum q. itam. ff. de sic. & in l. 1. §. fin. & §. diuus. 3. cod. tit. & l. si fortuito. 11 ff. de incen. rui. naufr. 3.* AD DITIO. Adde, quod Bald. *in l. 1. ff. de leg.* dicit, quod aut pœna requirit atrocitatem delicti, ut quia est pœna similiter atrox, & corporalis; & tunc requiritur dolo, & si cessat dolo, cessat illa pœna ita atrox, per *l. nec exemplum. 20. C. de fals. & l. 1. ff. de arb.* aut pœna non requirit atrocitatem delicti, ut quia est pecuniaria; & tunc ex quo legislator non facit mentionem doli, non exigit, sed sufficit lata culpa, & leuis forte, *l. qui ad os 9 de me. rui. naufr.* sed forte leuissima non sufficit; quia leuissima non est male-

ficiam, per *l. si cuius. 13. §. de pratoris. 2. ff. de usufruct.* dicit etiam, quod in pœnis corporalibus lata culpa non æquiparatur dolo, sed mitius quis puniatur ratione latæ culpæ, quam ratione doli, hæc sunt verba Baldi, & Bartol. *in l. quod Nerua. 32 ff. de po.* distinguit, quod aut loquimur in actionibus descendentibus ex contractu vel quasi, & lata culpa æquiparatur dolo; aut loquimur in actionibus, seu accusationibus descendentibus ex delicto: & tunc aut quæris quo ad pœnam corporalem, & lata culpa non æquiparatur dolo, ut *l. 3. §. 1. ff. ad leg. Corn. de sic.* aut quo ad pœnam pecunia iam, & tunc, aut lex siue statutum requirit expresse dolum; aut loquimur simpliciter: primo casu non æquiparatur dolo, *l. 1. §. si quis. 4. ff. ne vis fiat ei.* Secundo casu æquiparatur dolo, hæc sunt verba Bartoli, Ang. *in l. in actionibus, 5. ff. de in lit. iur.* refert, Bartol. dixisse, quod in nullo casu potest quis corporaliter puniri, sed ipse dicit, se consuluisse contrarium, & est in cons. alleg. per D. Auctorem hic, & de hoc dicit esse casum *in l. si quis aliquid. 38. §. qui abortio nis. 5. ff. de pœn.* sed vltra quod Bart. non dicit, illud quod dicit Ang. ut considerat D. Auct. hic text. *in §. qui abortio nis non facit pro opinione sua;* nam licet ibi probetur, quod pro lata culpa quis puniatur corporaliter, non tamen probat, quod corporalis pœna debet imponi pro lata culpa: vbi lex expresse nō expressit pœnam corporalem. Ideo autem lata culpa ibi puniatur corporaliter: quia lex ita disponit, & sic non facit ad rhōbum siue statum quæstionis, prout ita r. sponder Bart. *in d. l. quod Nerua. 12. ad alium effectum, & sic dicendum est ad text. in l. milites. ff. de ius. rec. & dicta Bar. & Bald. in l. 1. C. de nox. & ita tenet Io. Mille. in præf. *in f. l. mihi 110 nu. 3. cum seq.* Adde Io. Coral. in *ius. M. f. l. lib. 4. c. 2. vbi notabit* iter est aduertendum, quod Bart. in *perspicuam. 11. §. delinquitur. 2. ff. de pœn. tenet*, quod etiam pro culpa leui & leuissima quis puniatur criminaliter, quem secutus fuit Cor. *in cons. 200. n. 5. & cons. 109. nu. 23. lib. 2. Soc. in cons. 34. in 4. lib. num. 25.* dicit, quod pro leuissima culpa nunquam quis puniatur pœna ordinaria, sed pecuniaria, per *l. si quis non dicat rapere. 5. C. de epif. & cler. Alb. de Rosac. in d. l. in lege* quæritur qualiter puniantur delicta dolo como illa, & qualiter commissa culpa? & dicit, quod delicta ex animo, & dolose commissa puniuntur ordinaria pœna, si à iure communi vel statuto sit certa pœna ita iurata, & si nō est certa a iure, puniuntur extra ordinē, prout confuetum est arbitrio iudicis: si autem maleficia non dolo, nec ex animo veniunt, non debent ex toto esse impunita, sed mitius coercentur pro modo & qualitate culpæ & facti, ex conditione personarum, & ita dicit debere intelligi illum text. *in l. in lege Cornelia. 4. ff. de iur. & per text. in l. 1. C. de iur. hæc sunt verba sua, pro quo vide Dec. in cons. 18. & Mas. cons. 77. nu. 6. lib. 1. & cons. 9. num. 15. in 2. lib. & cons. 128. & cons. 137. & Petr. de Anch. in cons. 283. & Marf. in l. de minore 10. ff. de quaest. Raph. Cum. cons. 134. in fin. Mar-**

ff. in l. 1. §. diuus Adrianus. 3. ff. ad leg. Cor. de sic. Gram. conf. 68. & in vol. 2. 1. & in decis. 5. num. 29. Petr. Follcr.
 77 Hoc patet; quia homicidium ꝑ commissum per culpam, dicitur cūten extraordinariū, & punitur pœna arbitraria, secūndū Lud. Rom. *in l. in actionib. 5. ff. de in lit. iuram. quē sequitur Matth. de Affli. in rubr. de homic. pun. post quā iuriam sequitur const. terminū vita. & probatur per l. si adulterium 38. §. Imperatores. 8. de adult. vbi si maritus occidit vxorem deprehensam in adulterio, non punitur pœna mortis, sed alia pœna corporali mitiori; & ratio est; quia tale homicidium dicitur culposum, & non dolosum, ex quo difficile fuit temperare iustum dolorem, ita tenet Bald. *in l. in 10. q. 7. vnde vi. & Alex. in conf. 70. col. 1. in 1. vol. & Paul. de Caltr. plene in conf. 277. in 2. vol.* Fuit enim in culpa ratione excessus in vindicādo, & sic ratione culpæ punitur mitius. Idem tenet Bald. *in c. 1. col. 2. de paceten. & est text. inc. olim 12. el. 1. in fin. v. rest. spol. & in l. si quis in gravi 3. §. sitamen marinus 3. ff. ad Syllan. & in l. diuus. 5. ff. ad leg. Pomp. de par. & not. Bart. *in l. qui dergo. 13. §. pœnagruor. 7. col. 3. in princ. de his, qui not. inf.* Cum ergo ex prædictis appareat, quod homicidium culpa commissum punitur pœna arbitraria, & extraordinaria; sequitur de necessitate, quod nō potest iudex imponere pœnam mortis, quæ est pœna ordinaria; quia nunquam iudex in arbitrariis potest imponere pœnam similem pœnæ ordinariæ in simili delicto, vt est gl. not. quā ad hoc ponderat Abb. *ibi in fin. col. in c. inquisitiōnis 21. in princ. in ver. aliquando de accus.* Si vero loquimur de pœnis pecuniariis simpliciter; & tunc ita punitur delictū per dolum, sicut per latam culpam; quia tunc lata culpa æquiparatur dolo, secundum Bar. *in d. l. 1. ff. si quis st. in lib. esse iussuer.* Pro hoc est text. *in l. 1. §. hoc actio. 1. ff. si inen lat. mod. dix.* & ita potest intelligi quod not. Fald. *in l. 5. §. quod iurator. 2. ff. ne quis eum.* Illud autem, ꝑ quod dixi supra, quod delictū culpa commissum punitur mitius, intellige procedere, quando est tale delictum, quod principaliter committitur ad iniuriam alterius, prout est homicidium, vulnus, furtum, & similia. Secus autem in delictis, quæ nō committuntur ad iniuriam alterius, sed potius pro exploratione libidinis, prout est adulterium, incestus, stuprum & similia; quia huiusmodi delicta, nisi vere int. ruerent dolum, non puniuntur aliqua pœna, nec minori, nec maiori, secūndum Bart. *in d. l. si adulterium cum incestu 38. in fine. il. l. in princ. ff. de adult. & in l. in lege. 7. ff. de sic. ꝑ* Item in quantum dixi, quod delictum commissum per latam culpam, non punitur pœna mortis, seu capitalis, sed mitiori. L I M I T A primo non procedere, quando esset aliquod delictum mali exempli, prout est, si quis dederit alicui abortiuum proculum, vel aliud, vt abortiuum pareret mulier, nam si ex hoc secuta fuerit mors hominis, punitur pœna mortis, etiam si non fuerit in dolo, text. est *in l. si quis aliquid. 38. §. qui abortiuus. 5. ff. de pœn. & hoc est confirmatum***

hodie in regno per const. quæ incipit *amatoria pocula*, quæ plus vult, sci icet quod non solum si fuerit secuta mors; verum etiam si is, qui bibeat amatoria pocula, amiserit sensum, punitur ille, qui dedit, ad pœnam mort. salias si non interuenit mors, nec amissio sensus, punitur per carcerem ad annum, vna cum publicatione omnium bonorum. ADDITIO. Aduertendum est, quod text. *in d. l. si quis aliquid. 38. §. qui abortiuus 5. ff. de pœn.* corrigitur per text. *in const. regni Neap. Amatoria pocula.* per quem text. const. ita demum puniuntur dantes poculum abortiuum vel amatorium, si animo nocendi, & si dolose dederint, text. tamen *in d. §. qui abortiuus.* etiam non dolose dantes puniebat, & est notandum; quia nemo aduertit. P. F. V. I. D. Secundo L I M I T A ꝑ non procedere in casu l. i. C. de priuat. carcer. vbi iudex, qui non punit exerceat priuatim carcerem, punitur pœna criminis læsæ maiest. & illud est ideo; quia lex putat hoc timen læsæ maiest. Tertio L I M I T A non ꝑ procedere in casu l. i. milites. 12. ff. de cust. reor. vbi cultos carceris punitur ad mortem, si ex sua nimia negligentia, id est, ex lata culpa carceratus euasit, & fugam arripuit, & ibi hoc not. Bart. scilicet quod ex delicto commissio sine dolo, quis punitur ad mortem. Idem tenet Oldr. *in conf. 92.* vbi hoc extendit procedere etiam in custode arcis. Idē tenet Bald. *in l. ad Commentariensem. 4. C. de cust. reor.* hinc dicit Bald. *in l. ex diui. 4. C. locat.* quod custos carceris, & cultos arcis æquiparantur. Idem tenet Ias. *in l. in actionibus 5. colum. 7. ff. de in lit. iur. AD DITIO.* Adde hic Boer. *in decis. 216.* & adde, quod de iure constit. regni cultos carceris punitur publicatione omnium suorum bonorum, & debet stare carceratus per vnum annum, si carcerati aufugerunt eius nimia negligentia; vt cauetur in *constit. custodes,* de qua minor, quod non meminerit dom. Auctor hic, Pet. Fol. V. I. D. Vnum ꝑ tamen incidenter adde hic, QVOD HODIE OMNIS PœNA ETIAM à IVRE DETERMINATA EST ARBITRARIA IVDICI, adeo, quod potest eam ex causa diminueri, vel augere, text. est, iuncto taglo. *in l. hodie 13. ff. de pœn.* per quem text. ita tenet Bald. *in l. si ienerior. 3. C. ex quibus caus. infam. irrogat.* & Paul. de Caltr. *in c. 1. §. 8. colum. 1. in 2. vol.* Et super hoc possent exemplificari multæ causæ, quas cumulat Bar. *in l. quid ergo 13. §. pœna grauior. 7. ff. de his qui not. infam. puta, ꝑ propter senectutem, vel iuuentutem, propter fauorem & ebrietatem, propter calorem iustum iracundiæ, vel propter nimiam excellentiam hominis in aliqua arte, vel ingenio, vt dicit Alex. *in d. §. pœna grauior in addit. ad Bart. quæ incipit: Adde hic. quod iudex, &c.* & Ias. *in l. 1. colum. 3. deleg. AD DITIO.* Adde in hoc Gand. *in tit. quando pœna nu. po. & Gram. in voto 23. Afflic. in conf. blasphemantes,* & auctorem infra in 6. part. in verbo, executio, num. 21. Et adde, quod in ꝑ magna curia vicaria fuit magna controuersia in causa cuiusdā filii Matthæi Porterii*

inquisiti de homicidio commisso in personam cuiusdam Alguzerii magnæ curiæ Vicariæ: quem interfecerat ex causa; quia dictus Alguzerius exerceendo suum officium in dieb. ante elapsis ceperat eius fratrem carnalem in flagranti crimine, propter quod illico suspensus fuit, vnde dolore motus dictus inquisitus interfecit dictum Alguzerium proditorie, & sub quadam exactissima & excogitata astutia; nam simulavit extra civitatem Neapolim in quadam domo velle e tari facere quendam eius debitorem, ad quem citandum expediti fuerat provisiones a curiâ S. Pauli, siq; accessit ad dictum Alguzerium, eum requirendo, vt vnâ secum accederet ad citandum eum, qui duct. s. spe lucri, accessit, & dum essent in quibusdam calatis, dictus iuuenis interfecit dictum Alguzerium, quo interfecto intrauit Neapolim, credens ita tuto & secure, peruentoque ad notitiam magnæ curiæ vicariæ dicto homicidio, misit ad locū cadaveris, nec poterat sciri interfector, verum fuit repetita in manib. dicti cadaveris provisionis prædictæ curiæ S. Pauli expedita ad instantiâ dicti iuuenis, propter quod statim fuit suspicatum non fuisse interfectū nisi ab illo iuvene. Ideo capus fuit iuuenis ille, & illinc ad paucos dies tortus, confessus fuit delictū, & licet fuit allegata & probata minor ætas, nihilominus quia dictum homicidium fuit commissum proditorie, & cum tanta astutia, vt nec maior. & sagacissimas potuisset eum maiori, seu simili astutia, illud committere, condemnauit eum ad mortē naturalem, fuitq; reclamatum ad sacrum regium consilium, per quod dum inclinaretur ad minorā impœnam ratione minoris ætatis ante causam notatam voluit illustr. & Reuerend. Cardin. Paceus locum tenens Regiæ Marest quod omnia tribunalia Neapolitana votarent dictam causam eoram eo, si est arbitrarium iudici minorare pœnam ratione minoris ætatis, vel sit necessarium adeo, quod cogatur, & vt perfecta doctrina tradatur in casu isto, & pro intelligentia pleuori eorum, quæ dicitur hic do. Auc. † est aduertendum, quod quinque casibus excusatur ætas, & illi succurritur. Primo casu, innocentia consilii, vt in infante in quo cum non cadat dolus, intelligendo de infante vsque ad septennium, de quo in l. si infante 18 C. de iur. delib. nam hic non potest delinquere; quia caret intellectu, & quidquid videt, ignorat, vt l. 1. in p. C. de sal. mo. & l. 1. de inutil. stip. §. pupillus. 9. ver. sed et diximus, & l. sed si quemcumque. §. 5. & ideo 2. ver. sed et si infans, in fin. ff. alleg. Aquil. non enim potest cadere delictum in eo, qui nescit quod facit, 15 q. 1. c. aliquos Et in illa cauenda eaq; & cau. dicitur, quod mala non sint, quæ nec cum me mentem implicent, nec conscientiam ligent hinc dicit Aristot. in c. 1. lib. 3. Ethicor. quod canon esse voluntaria videntur, quæ vi aut imprudentia fiunt & paulo post inquit, his quidem misericordiaz locus est ac veniæ, propterea quod qui ignorat aliquid horum,

facit inuitus, q. d. quod ignorantio rerum particularium facit, vt veniæ locus sit, & licet dicat, pueros voluntarie operari, vt ibi, tan. ē quia ignorant: quid agant, & particularia, in quibus versantur, merentur veniam, & quod infans & infantiæ proximus non teneatur, voluit Barto. in l. 1. C. si aduersus delict. & voluit Angel. de Arctin. in lib. malef. in verb. scienter & de lo. & per text. in l. infans. 12. ff. ad legem Corn. testica. & l. quod infans. 60. ff. de rei vend. & Clement. in l. 1. C. de gl. de bon. iur. autem est aliquis maior infante & proximus adultæ ætati, & hinc tenetur de omni delicto, excepto vitio carnis, vt c. ext. de delict. 7. par. de l. si. in. 36. ff. ad l. l. de adul. & l. a. x. in. 37. de iur. delict. 2. ff. de i. in. hæc enim et. s. excusatur ex de delict. naturalis præsidij, quærum ad delictum causis, in ceteris vtro non excusatur. Aliquando ætas excusatur beneficio a iure constituto, quia quidam delicta & alia statuta iuris in maioribus tantum constituta sunt, vt l. 2. C. in quibus cau. in inter. rest. non est necess. & l. si a. res. 21. C. ex quibus caus. i. s. irrog. quæ vtique in minoribus non sunt statuta, vt dictis legibus probatur, in l. 1. s. impubes, 2. ff. ad senatus cons. Sillam & l. minoribus 6. C. de his quibus vt indign. secundum Bald. & Alb. in l. C. si a. ius delict. Aliquando ætati minori succurritur iudicis ministerio a lege quia da ut portitas iud. ei in delictis mitigandi pœnam propter ætatem minorem, nec tamen excludendo am pœnam, per text. in l. auxilium. 27. §. in delict. his ff. de minor. & est melior text. de iure in l. impunitas. 7. C. de iur. & l. impuberem 23. ff. de iur. & hoc quidem casu videndum est, nunquid ratione minoris ætatis cogatur iudex minorare pœnam, vel ei sit arbitrarium, & in primis gloss. in d. l. impunitas. 7. sentit, quod sit necessarium; id etiam videtur sentire Salic. ibi id etiam videtur fundari in regulariis, l. seve in omnib. c. 8. ff. de reg. iur. & tenuit Deci. in d. l. seve in omnibus & ita voluit in cons. 325. in 4. lib. circa fin. idque probati dicit in d. l. si adueterium cum incestu. 38. ff. de adulter. vbi clare probatur fuisse remissionem pœnam incestus Claudia minori. Idem etiam voluit ante eum Cuman. in consil. 93. circa fin. vbi in crimine raptus, pœnam minorari debere ratione minoris ætatis, idque esse necessarium sentit hæc etiam partem allegat Deci. in d. l. seve in omnibus, tenere Bald. in l. si seuerior. 3. C. in quibus cau. infam. irrog. sed ibi dicit Bald. sic et ponderetur, quod si pupillus deliquit, hæc minor ætas est iusta causa dispensandi & minorandi pœnæ, non autem dicit, quod fit necessarium, & sic male allegatur pro parte pro hæc etiâ parte allegatur Salic. in d. l. C. si seuerior. 3. & tamen ibi non dicit aliquid de hoc allegatur etiam Salicet. p. o. hac eadem parte in l. 1. C. si aduersus delict. & tamen vt videri potest, non aperit, an sit necessarium, imo potius videtur sentire, quod sit arbitrarium; hæc etiam eandem partem allegatur tenuisse Paul. de Caltr. in d. l. 1. C. si aduersus delict. & in d. l. C. si seuerior. 3. licet

non bene aperiat, an necessarium sit vel arbitrarium. hanc etiam partem secutus fuit Ludou. Bolognet in *consil. 27* alias, *in praesenti casu*, vbi dicit, quod minor aetas est causa & ratio intrinseca legis ad minorandam poenam, & ita etiam voluit Ang. de Aret. in *libr. malef. in verb. ad hoc colloquium & tractatum*, secundum Grammat. in *decis. 23*. sed vitio impressoris voluit allegare in verbo, temere, scienter & dolose, 3 *column. mibi* vbi specificet tenet, quod debet iudex ratione minoris aetatis minorare poenam, & hoc dicit voluisse gloss. Bart. in *d. l. auxilium. 37. §. in delictis. 2.* & gloss. & Bartol. in *l. si ex causa 9. §. nunc videndum. 2. ff. eod. tit.* sed Bart. in *d. §. vide eadum*. non aperit, an iudex cogatur, licet in *d. §. in delictis* videatur id tacite voluisse, tenerque ibi Angel. quod etiam si delictum esset atrocior, minorari debeat poena. monetur Ang. ad ita tenendum vltra praedictas doctrinas, & alias quas illi allegat rationes. nam dicit, quod hoc, scilicet minorare poenam ratione minoris aetatis, est beneficium datum a iure minori; ergo non potest ab eo auferri, vt in *c. indultu. 17. de reg. iur. m. o.* & quod sic beneficium a iure concessum, probatur secundum eum, in *d. §. in delictis. 2. l. auxilium. 37. ff. de min. & in l. aut facta. 16. §. persona 3. ff. de poen.* nam in *d. §. persona. 3.* clare dicitur, quod habetur ratio aetatis circa poenas imponendas; ergo illud est beneficium a iure tributum, & hanc eandem opin. tenuit ibi Ang. in *addit. ad Ange.* allegat do. Ang. inter alia pro hac opinione Bart. in *l. administrantes. 41. §. fin. de exc. tutor.* & tamen huius de hoc dicit Bart. in *l. bromeo*, voluit tamen allegare Bald. in *d. l. administrantes. in d. §. fin.* vbi nota uoliter inquit, quod minoranda est poena ratione minoris aetatis; & sic minor non debet capitaliter puniri, vbi malitia non supplet aetatem; sed, vbi malitia supplet aetatem, etiam minor debet capitaliter puniri, secundum Iacob. de Aret. ibi. cuius dictu ista debere intelligi inquit Bald. in *d. §. fin.* & ibi etiam dicit intelligi debere *text. in l. excipiuntur. 14. §. fin. ff. ad Sid.* & do Thom. Gram. etiam in *decis. 23* dicit, quod non potuit in Bartol. suo repetere doctrinam allegatam per Ang. ibique do. Tho. Gram. dicit, hanc opinionem fere communem, & eam esse sequendam, & ita tenet Alb. de Rosa in *d. §. in delictis* vbi dicit sic vidisse seruari, & hanc opin. tenet Barb. in *l. si superior. 3. C. ex quibus causis inf. irrog. in addit. ad Bald.*

CONTRARIA vero opinionem, quod non cogatur iudex minorare poenam ratione minoris aetatis, tenuit Bald. in *l. quicumque. 4. C. de ser. fugit. s. column. mibi.* motus arg. *text. in l. qui posthumus. 4. ff. ad Silla.* in ratione literae, nisi vbi fuerant instituti posthumi haeredes, & si non essent haeredes, fuit instituta vxor, quae, antequam adiret haereditatem, in defectum posthumorum non natorum, mortua fuit superstitibus aliquibus proximis, qui successerunt illi mulieri: fuit dubitatum, an illi haeredes mulieris possent petere haereditatem illam, & di-

stinguat iure can quod aut mulier non adiret haereditatem solum ea ratione; quia territa fuit senatus-consult. Sillan. quia testator fuit occisus; & tamen constat non fuisse praegnantem, & nihil peperisse; & tunc transmittitur haereditas: aut non constat eam praegnantem de functam esse: & tunc non transmittitur; quia impedimentum est de iure communi, quod causatur ex plenitudine ventris, & licet senatus-consult. non dispense in hoc casu, vt transmittatur haereditas, nullam iniuriam facit: quia obstat impedimentum iuris communis. sic ergo licet iudex non dispense super minoracione poenae, nullam iniuriam facit minori, sed facit id, quod de iure communi reperitur statutum. Idem videtur voluisse Gand. de poen. reor. in *10. column. mibi.* vbi dicitur tenere, quod si sumus in delictis atrocioribus, iudex ex arbitrio suo ratione minoris aetatis potest minorare poenam, sed si sumus in atrocissimis, nullo modo subuenitur minori aetati, per *text. in d. §. in delictis, in 2. parte.* hanc eandem opinionem firmavit, si recte ponderetur Bart. in *d. l. 1. C. si alii delict.* prout aduertit Jo. Mauri. qui hanc opinionem sequitur in *tract. de rest. in c. 132. fol. tamen 118.* & idem repetit in *tract. cap. 102. in fol. mibi. 123.* ibique nouum intellectum tradit ad *l. C. de fals. mon.* quatenus ille *text.* voluit impuberem etiam criminis participem delicto non teneri: nam dicit, quod ex eo non sequitur, vt verè ille impubes capax doli iudicandus esset: nam potuit ignorans consentisse, nesciuisse tamen quid ipse ageret, quam ignorantiam in dubio praesumendam esse inquit, & ideo ea lege disponitur, quod quamuis pupillus praestiterit consensum, non tamen ex eo puniendus: quia eius consensus est imperfectus, inefficax, & immaturus: & hanc opinionem videtur etiam sequi Afflic. in *consil. minorum iura. in s. not.* Sunt alii, qui tenuerunt, quod in delictis atrocibus minoratur poena in minoribus, ac in delictis magis atrocibus, non, secundum do. Guliel. Meyner. in *d. l. fere in omnibus. 108* & Ioan. Franc. Ozer. in *l. de iur. nat. gent. & ciu. in princ.* alij fuerunt in alia opinione, vt dicimus, quod pupillus, si deliquerit etiam dolo, non debet decapitari. sed cogitur iudex miseratione aetatis minorare poenam, sed si minor 25. annis deliquerit, capitaliter punitur, nisi minoratio aetatis aliud suadeat, & ad mitiorem poenam iudicè perduxerit, vt tenet Dec. si recte iustificatur in *d. l. fere in omnibus. 108.* Alij ibi tenent, quod in atrocissimis non excusatur minor. Ioan. etiam de Anan. in *c. 1. de delict. puer.* similiter tenet, quod sit arbitriū iudici minorare poenam ratione minoris aetatis, & sic quor capita, consententia. **QVI** dicitur **D. C. E N D V M** pro prima parte, **O P T I M E** facit *text. in d. l. aut facta. 16. §. persona 3. ff. de poen.* vbi clare dicitur, quod in poenis imponendis habetur ratio aetatis, & sic id **N E C E S S A R I V M** videtur: nam perinde est, ac si dixisset, quod debet haberi ratio aetatis, confirmatur per *text. in l. fere in omnib. 108. ff. de*

reg. iur. nam clarum est, quod pupillus seu minor tenetur ad pœnam pro delicto, l. r. C. si aduer. delict. cum similibus. vnde quatenus in illa regula dicitur succurrendum esse ætati, nihil aliud videtur voluisse, nisi quod pœna minui debeat ratione ætatis, prout ita ponderauit text. illum Dec. ibi, & sic necessarium videtur, & quod hoc sit verum, probat inuitabiliter text. ille *ferè in omnibus*, ponderando alio modo; nam sub vna determinatione dicit succurrendum esse imprudentiæ, & ætati, ergo æqualiter debent determinari, l. in hoc iure, 4. ff. de vulgar. & pupill. subtit. Cum ergo pœna delicti committi per imprudentiam necessario minorari; quia crimen committitur per imprudentiam, quando inaduerter, & inconsiderate factum sit, & in eo casu consideratur culpa, & non dolus, merito pœna debet mitigari, vt ibi, & probatur in lib. 3. ff. de sicar. & minoratio pœnæ propter imprudentiam non consistit in arbitrio iudicis, sed in necessitate, ergo ita debemus dicere in minori ætate; hoc etiam clare probat text. in cap. 1. & 2. extra de delict. puer. vbi in specie dicitur, quod non ita minores puniantur, sicut maiores; ergo hoc est, & fieri debet ex legis dispositione; hanc eandem opinionem clare probat nouissime text. in constitut. minorum iur. §. eis autem. sub tit. de restitut. minor. vbi formaliter text. dicit loquens de minoribus per hæc formula verba; *eis autem delinquentibus, si delictum procedat ex animo, nisi quatenus miseratio ætatis iudicem mouerit, minime subuenimus*; ponderandum est enim illud verbum, *subuenimus*; nam ex eo inferitur, quod illa subuentio, quæ fit ratione minoris ætatis, prouenit ex legis dispositione, & sic lex est illa, quæ subuenit, & non iudex, & sic non est arbitrium: nec refert illa coniunctio, *quatenus*; refertur enim ad eam mediocritatem, seu qualitatem pœnæ, quam arbitrabitur iudex, quasi diceret arb. trari, quænam pœna esset imponenda minori de mitioribus propter minorem ætatem, id sit in arbitrio iudicis: na in illa coniunctio, *quatenus*, significat quantum, seu ad quem finem, secundum Ciceron. de amic. *quam obrem id primum videamus, si placet, quatenus amor in amicitiam progredi debeat.* & in Tuscul. magna culpa Pelops, qui non crudeliter filium, nec quatenus esse quodque curauit. & sic textus ille perinde est, ac si dixisset, quod non subuenitur in totum minoribus in delictis, sed bene subuenitur ad mitiorem pœnam misericordie ætatis, quantum & vsque ad eum modum, quem arbitrabitur iudex, prout enim qualitas delicti erit, debet moderari pœna. Nec semper vno modo, ratione amoris ætatis debet pœna minorari, sed pro atrocitas & qualitas delicti exposcerit, magis enim debet minorari respectu vnus delicti, & vnus minoris, quam respectu alterius, consideratis qualitate, atrocitate, & leuitate delicti, ac æqualitate ætatis: & sic hoc est arbitrium, & positum in arbitrio iudicis, & tenendo hanc partem,

rota difficultas videtur respondere ad text. in l. auxiliium 37. §. in delictis, 2. ff. de minorib. quem text. tam Doct. tenentes prima opinionem, quam secundam allegant pro eorum opinione, & tamen videtur facere: & vrgere contra hanc primam opinionem, nam ibi dicitur, quod non subuenitur minoribus in delictis, nisi quatenus interdum miseratio ætatis iudicem ad mediorem pœnam perduxerit, illud enim aduerbium temporis, *interdum*, significat nonaunquam, secundum Flautum in trinum, 13. 150. nam interdum illud dicitur & eandem in amph. quest. 4. qui interdu. si loquitur, quanto iubet, ergo inferitur, quod non seper debet iudex minorare pœnam, & sic videtur non necessarium, sed arbitrium: nam illud dicitur necessarium, quod impossibile est alter se habere. Arbitrium quoque id dicitur, quod positum est in arbitrio alicuius, vt ipse possit facere prout sibi videbitur, & prout opinatur esse faciendum, secundum Ciceron. de se. des. sunt de iudex, de quibus & ab Epicuro scriptum est, & ab antiquis, ad arbitrium suum scribere? Sed tenendo ad hanc partem, pluribus modis responderi potest; & primo; quia licet illud aduerbium, *interdum*, videatur id inferre, vt supra factum est, nihilominus quandoque dictum aduerbium, *interdum*, solet poni in dispositionibus, in quibus aliquid fieri debet necessario, vt probatur ex dictis Auctorel. 1. Ethic. cap. 3. inquit enim: *ea que voluntaria sunt, laudantur aut vituperantur: que non sunt, veniam impetrant ac interdum misericordiam.* clarum est enim, quod quæ per vim & non voluntarie facta sunt, pœnam non merentur, vt ibi inquit Arist. & patet per totum tit. ff. quod met. caus. si que illud aduerbium, *interdum*, non facit, vt quis necessario fieri debent, sint voluntaria seu arbitraria. Secundo responderetur; quia posito, quod ibi aduerbium illud ponatur, vt significet illud arbitrium esse; tamen illud arbitrium non debet, nec esse ita, & taliter, vt totaliter à potestate iudicis dependere habeat, an debeat minorari pœna ratione minoris ætatis, sed ita demum, vt æquitas attendatur, secundum Bart. in l. 1. col. 1. vers. ad istam lectur. oppo. C. de leg. Bart. in l. si quis maior. 4. l. 1. col. C. de transact. & ibi Bald. nec potest iudex ratione arbitrii iniquum æquo præferre, alias faceret litem suam secundum Alex. in supra alleg. §. pœna grauior. 7. d. l. 3. ff. de his qui not. in sam. & in l. in fia princ. de app. imo debet in arbitrariis semper inclinare in mitiorem partem & pœnam, cap. de causis, 4. extra de off. delega. & habetur per Baldum in l. si fugium 3. C. de seru. fugit. & in l. si diuino 25. in princip. de pen. in l. in princip. ff. de iis qui sint sui vel alien. iur. & voluit idem Bald. in quicunque 4. 6. colum. C. de seru. fugit. arbitrii enim appellatione non venit liber a voluntas, sed arbitrium boni viri, vt late per Felin. in l. significauerunt 30. de testi. in ff. & dicit Bald. in lib. in ven. ientis. 13. 2. C. de contr. empt. quod arbitrium est æquitas animi declarati habito respectu tam ad æquitate natura-

turalem, quam ad legum præcepta: nec nouum, tam æquitate naturali, quam legum præceptis, maiori pœna esse plectendos eos, qui maioris doli sunt, quam qui minoris, æquitas tendit potius ad minorationem, quam augmentum, secundum Philipp. 5. *Ethic. cap. 9.* nam dicit, quod æquitas dicitur, ut iudex non sit exactus iuris executor in peiorem partem, sed ut imminuat potius; præcepta enim legum ubique sunt, ut non omnes æqualiter puniantur, sed secundum qualitatem personarum, ut dicit text. in *l. moris. 9. §. se lenius seruendum* 11 ff. de pœn. & secundum qualitatem delicti: & sic doli, *l. perspicuum* 11. ff. de l. titul. §. plane. 1. & habetur in *l. aut facta. 16. §. persona. 3. cod. titul.* Item lex præcipit, quod pœna potius mollienda sunt, quam exasperanda, *l. interpretatio legum. 42. ff. de pœn.* præterea ratione minoris ætatis pœnas esse moderandas, plures leges supra allegauimus. Item inquit Aristot. in *libr. 2. Ethicor.* in hæc verba; *At qui maior est accessio, ea magis contraria esse dicimus, at scilicet tamquam clementiam seu lenitatem, maior est, & periculosior accessio.* Ideo plus quoque peccant seueri, quam clementes. hinc præclare ait Socrates, Nicolem Regem admonens ut mitis sit, & pœnas irroget commissis minores. nam potissimum est, inquit, ipsum rerum punctum attingere. Cæterum quoniam id per difficile cognitum, maluit circa illud subsistere, quam præterire, magis enim ad mediocritatem facit quod diminutum est, quam quod redundat. Sicque tam æquitate naturali, quam legum præceptis minoris pœna sunt plectendi minores; ergo necessarium est, quod ita iudex arbitretur, & si aliter fieret, potest appellari, *l. si qua 244. de verbor. signif. & ibi gloss. & gl. in c. super bis 16. extra de accusat. in verb. arbitrium & voluit expresse Bart. in d. l. antepen. in fin. & idem Bart. post gl. in l. quid ergo. 13. §. pœna grauior. 7. pen. col. vers. ult. de his qui not. infam. & Bald. in c. 1. §. colum. vers. & scias in tit. de mil. v. qui contest. concordat, ut per Felin. in d. c. super his. 16. §. colum. & tanto magis tenetur & ad ratum iudex ratione minoris ætatis minorare pœnam; quia ita consuetum est fieri in tota Italia; sequitur quod est necessarium, licet esset prius simpliciter arbitriam, ut est text. in *l. seculari 7. ff. de extraordin. crim. & not. gloss. in l. quid ergo 13. §. pœna grauior. 7. ff. de his qui not. infam. & sequitur Bald. in l. quicumque. 4. C. de ser. sup. 6. col. practica enim est vera intellectrix legum, ut inquit eleganter Bald. in c. 1. in princ. vers. & vide de quar. hoc opatur, de seu. sin. cul. non amit. cuius dictum reassumit Dec. in consil. 131. reuocatur in vltimis verbis, hinc idem Bald. in l. illud. 19. ff. de excus. per illum tex. not. quod ab antiqua practica non est recedendum, & idem repetit in consil. 472. statuto Communis Papie 2. col. 1. libr. de quolac. per Cot. in jus memor. in verbo. practica. & quod ita sit. cruentum & seruetur, habetur per Doct. nos supra allegauimus, & totam sere Italiam: hæc quoque facere videntur. pro prima parte. At pro se-**

cunda parte ultra allegata superiori loco facit id, quod legitur in *dialogo beati Gregorii quarti*, videlicet de puero quinque annorum, qui iurans & blasphemans maiestatem Dei, fuit raptus à diabolo; euenire enim solet, quod licet sit minor ætas in aliquo, sit tamen tanta in eo malitia, quæ suppleat ætatem, adeo, quod propter illam malitiam exacte puniri debeat, si esset maior, ut voluit Bald. in *alleg. l. ad ministrantes. 41. §. qui corporis. 3. ff. de ext. iur.* & ideo nil mirum, si text. in *§. in delictis.* vsus tunc illo adverbio, *inter. tum* quali diceret, quod talis poterit esse malitia, ut licet quis sit minor, nihilominus non deberet miseratione ætatis succurri, hinc dicit Philipp. 5. *Ethicor. cap. 9.* in hæc verba; quando igitur lex in vniuersum dixerit, & præter vniuersale postea quippiam contigerit, tunc recte se habet, si quæ legislator omisit, absoluteque ac simpliciter loquendo peccauit, contingatur defectus, id quod legislator etiam ipse si adisset, dixisset, & si sciuisset, ita præferendum legem instituisset. si que iudex ex arbitrio sibi concessio potest secundum emergentiam, & qualitatem casuum, providere, nec attingitur, ut magis vno modo, quam altero provideat; nam dupliciter potest esse aliquod necessarium, secundum Auic. necessarium ex se, & necessarium ex alio, *Com. in paraphrasi 1. de celo, ult. cap. 8. Pky. com. 79. & 2. col. com. 7.* ætas ergo non est causa necessaria ex se ad minorandam pœnam in casu proposito; quia malitia supplet ætatem, *c. de illis. 9. de despons. impub. & ibi gloss. & l. 3. C. si in se maior. dix. cum similibus.* ratio enim, quare leges permiserunt, postea minorari pœnam in minoribus fuit, quod & minor dolus in eis videbatur conuertere, quam in maioribus; at ubi tantus dolus, tantaque malitia concurrat, ut ubi tantus dolus, tantaque malitia concurrat, ut ubi maioribus cessante ratione dispensationis cessat dispositio, & sic minor ætas ex se non est causa necessaria, ut minoretur pœna, nisi ut supra; nec otia est causa necessaria ad minorem pœnam minor ætas propter aliud, & sic legis necessitate; quia lex dicit interdum subueniendum esse, & sic non semper. Item alibi dicit lex, quod malitia supplet ætatem, ut supra, & vna lex distinguitur per aliam; ergo nec ex se, nec ex alio est necessarium ratione minoris ætatis, minorare pœnam. Quid igitur dicendum IN TANTA Doctorum, & opinionum VARIETATE? certe nonnulla possent adduci hinc inde pro vtraque parte; tamen non puto recedendum ab his, quæ alias in *practic. mea causa. crimin. in verb. debuit seruantur. & in prag. de sp. anna dixi*, videlicet, QUOD COGATUR IUDEX MISERATIONE ÆTATIS MINORARE POENAM in atrocioribus; at in atrocissimis concurrente malitia ipsius minoris, non puto subueniendum, considera tamen qualitatem minoris ætatis, & ita videtur probari in *§. in delictis 2. l. auxiliium. 27. ff. de m. mor. 12. sup. parte.* & ita dico, procedere Doct. Bal. in *d. l. ad ministrantes. 41. §. qui corporis 3.*

& ita fuit proximis diebus in sacro regio conf. decifum in delicto nefando sodomitico, in amore agente, sed in patiente nō, & hanc opim tenuit gl. in d. §. in delictis, & alii Doct. quos supra retuli, & tenendo hanc partem, illud aduerbium, interdictum, politum est, in d. §. in delictis non quia res esset arbitraria in atrocioribus sed ex eo, quādo delicta sunt atrocissima concurrente malitia minoris (quæ suppleret ætatē) non erat subueniendū. intelligo tamē de eo minore, qui est vltia 14. annos, & ita dico iuris esse, saluo semper saniores conf. Restant adhuc non fuit decisus; fuerūt tamē omnes, de cōf. & de magna curia, & regia camera in contrario voto, decē p̄ vna parte, & decē p̄ alia, adeo, q̄ non fuit causa determinata.

De secūda culpa s. de leui, si quærat, an delictū cōmissum leui culpa puniatur. Dico, q̄ in hoc teperitur magna varietas inter Doct. quos refert Bal. in l. data opera 11. col. 3. C. qui ac. nō poss. & Ang. in tra. malef. in ver. incendiario. Nā Cyn. in l. si quis nō aicā rapere. §. C. de epis. & cler. tenet, q̄ leuis culpa nō puniatur, nisi ad refectiōē damni. Verū si nō habet in ære, luat in corpore, l. qui ades. 9. ff. de incen. rui. nau. Sed contrariū tenet Bar. in l. perspicendū. 11. §. delinquentur. 3. ff. de pæn. vbi dicit, q̄ leuis culpa puniatur criminaliter, idē Bar. in l. si. ver. quarit. gl. & ff. de prim. delict. vbi dicit, q̄ vbi habet locū actio Aquilæ, ibi pōt quis criminaliter accusari, p̄ hac parte facit tex. in l. si fortuito. 11. iū. ita gl. in ver. luxuria. ff. de incen. rui. nau. vbi expresse dicitur, q̄ p̄nuitur culpa dolo proxima & ista est lata, vel luxuria, id est, late proxima, & ista est leuis. Idem tenet Cæp. in cōf. 3. col. 4. & cōf. 41. col. 3. vbi dicit q̄ leuis culpa puniatur leuius, & in hac varietate placet mihi quadā distinctio, q̄ facit Bal. in l. data opera, 11. C. qui accus. nō poss. col. 3. circa mediū. videlicet, vt distinguamus; aut culpale is cōsistit in omitteōdo, seu negligēdo; & nō p̄nuitur, nisi ad æstimationē damni; & ita loquatur opia Cyn. aut cōsistit in faciendo, & ita loquatur opin. Bar. & sequaciū. Hanc distinctionem puto verissimā, & confirmo eam per duo iura, s. per d. l. qui ades. 9. ff. de incen. rui. nau. vbi dicitur q̄ si per negligentia fuerit commissum incendiu, tenetur negligēs iarcire damnu, & si idoneus non sit, leuius castigatur, & q̄ ille text loquatur de leui culpa in omitteōdo, p̄batur, qui loquitur de negligentia simpliciter; nā corpō, q̄ quis negligit, dicitur omittere. Itē magna, seu nimia negligentia dicitur lata culpa, l. cederat die, 215. §. ff. de verbo sig. & l. milites 12. ff. de custod. reor. Ergo quādo p̄nuitur simpliciter sine illo adiectiuo, magna, debet intelligi de leui & sicut dicitur, quādo simpliciter fit mēro de culpa, intelligitur de leui, gl. Et & ibi Bar. in si. ml. in venditione. 8. §. 1. ff. de bo. auct. iud. poss. & Alex. in l. simora. 9. col. 4. ff. solut. mar. & idē Alex. in cōf. 45. in 1. vol. Secundo cōfirmo per capitulum 28 §. incendiarii. 12. ff. de pæn. vbi dicitur, q̄ fortuita incendia, q̄ per negligentia commissa fuerūt, ciuilit̄ coercentur, vel modice vindicantur, intelligo illā alternatiuā, s. quando negligēs non habet in ære, tunc luat in corpore secundum

formam d l. qui ades. 9. alias contrariaretur illi l. vbi est similis casus. nam vna lex debet p̄ alia n̄ distinguui. l. sed & posteriores ff. de legib. sed quādo culpa leuis consistit in faciendo, tunc puniatur, & probatur per d. l. fortuito. 11. iū. ita gl. in ver. luxuria. eo modo, quo supra declarauī, & ita cum ista distinctione pertranleo.

Tertia culpa, s. leuissima, an puniatur criminaliter. Breuit̄ dico, quidquid teneat Bar. in d. l. si ff. de pris. del. circa fi. & in d. l. perspicendū. 11. §. delinquentur. 3. veritas est, q̄ leuissima culpa non puniatur, nisi ciuilit̄ ad æstimationē dāni, ita tenet Cy. in d. l. si quis nō aicā rapere. §. C. de epis. & cler. & Bal. in d. l. data opera 11. col. 4. circa fi. C. qui accus. nō poss. & Alex. in addit. ad Bar. in d. l. delinquentur. 3. & Ang. in tract. malef. in ver. incendiario. col. 3. vbi allegat vnum conf. Salic. † Nunc ergo si quæris, an vbi habet locū actio Aquilæ, habeat iocum, & p̄na criminalis? potes respondere ex prædictis; nam si damnum est datū lata culpa, in cōmitteōdo, pōt criminaliter accusari. Si vero est leuis culpa negligendo, agitur ciuilit̄ tantū. Verum, si non habet in ære, luat in corpore, vt d. l. qui ades. 9. & d. §. incendiarii. 12. Si vero est leuissima culpa; tūc solū agitur ciuilit̄ ad damnum, vt supra. Verū est aduertendum; quia tunc demū agitur ad damnu ex leuissima culpa, quādo est in faciendo: s. cu. si est in omitteōdo, quia tunc cessat actio legis Aquilæ, secundū Ale. in l. domos hereditarias. 38. ff. de legat. & habetur in decis. cōf. Neapol. col. fi. Pro hoc est tex. formalis in l. si cuius. 13. §. denique. ff. de vsufr. & p̄ hoc habes limitationem ad l. in lege, la. 2. 44. ff. ad leg. Aquil. vbi dicitur, q̄ in l. Aquilia venit leuissima culpa, quia debet intelligi, dū modo cōsistat in faciendo, alias secus. † Prædicta tamen intellige, quod licet quis possit in aliquibus casib. criminaliter puniri p̄ culpa, hoc tamen intelligitur mediante accusatione offensū nam per viam inquisitionis iudex nūquā procedit p̄ delicto culpa omisso, nisi dolus vel lata culpa interueniat, vt dicam infra in 6. parte huius tract. 1. in materia inquisitionis, vers. 10. princip. aliter, & c. † VIDIMVS huc vsque satis abū de duo mēbra huius principalis distinctionis iudicii, s. quādo dicitur iudiciū ciuile, & quādo criminale, superest videre DE TERTIO membro, s. de IVD. CIO MISRO. Super quo dico, quod in terminis nostris, de quibus loquimur in hac prima distinctione, iudiciū multū dicitur illud, quod participat de criminali, & de ciuili, vt est quādo p̄na venit applicāda p̄ parte fisco, & p̄ parte parti. Pōt poni exemplum in crimine iniuriarū, quādo porrigitur secundum formam cōf. varietates, s. vt p̄na æstimationis iniuriæ applicetur pro duab. partib. curæ seu fisco, & p̄ tertia parti offensæ. Similiter pōt poni exemplum, dicit̄ statuto, q̄ quicunq; accusauerit vanitatū, lucretur dimidiū p̄næ banni, vt not. Bar. in l. senatus 15. §. senatus. 3. ff. de iur. fis. & q̄ talis causa dicitur mista, tenet Alex. in cōf. 40. col. 1. vers. vel varius, & c. in 1. vol. & Ant. de Butt. in rub. de iud. & Alex. in cōf. 82. col. fi. in 1. vol. & Matt. de Affl. in d. cōf. varietates, col. 3.

23 pro hoc allegatur tex *inc. iura s. in fi. de proc.* † Ad vñ tamen est aduertendum, q̄ quando agitur ad pœnã pecuniariam in isto iudicio misto, non debet agens concludere, q̄ pœna applicetur pro parte sibi, & pro parte fisco, sed q̄ tota applicetur fisco, & postea à fisco diuidat. cū ipsa parte, alias nō pcederet libellus. ita pulchre tenet Ang. de Are in *sp̄e 39. col. 4. in fi. ver. vnum tamē*, &c. *In fi. de act.* Mouetur p̄ id, q̄ dicit Bar. in *d. §. senatus 3.* & idē Bar. in *d. l. 1. c. de vend. re. ff. cum priu. lib. 10.* vbi habetur, q̄ quādo fiscus habet i cōmunem cum priuato, ipse fiscus diuiditur ratione partis. q̄ habet in re, p̄t totã rem vendere, vt ibi habetur. Et p̄ dicta et tenet Sal. in *l. 3. vers. ulterius ab extra. §. c. ad leg. Falcid.* fatetur tamen Bar. in *d. l. 1. q̄ si, quō solueret illi priuato agenti, efficit liberatus, vt*

24 ibi per eū. † Superest hic attingere vnū dubiū valde necessariū in hac materia, & est tale, videlicet stante in regno regia prag prima, q̄ incipit, dispendia, quæ vult, q̄ in omnib. causis ciuilib. vel mistis pcedatur sine ligatur iudicii. Quæro, an intelligatur de istis causis mistis, quādo pœna venit applicanda p̄ parte fisco, & pro parte parti. hinc dicitur esset magnus; quia multæ solennitates, quæ requiruntur in libello accusatorio, tollerentur per illã clausulã *sine figura u. lici.* &c. in hoc p̄suppono, q̄ causã mistã p̄t cōsiderari dupliciter, s̄ vno modo, quō sapia dixi, quādo pœna applicatur fisco, & parti. Alio modo, quādo ex delicto agitur ciuilit̄, vt declaratur in p̄cedentibus; nam tunc casus nō p̄t dici mere ciuilib. quia descendit ex delicto; min̄a p̄t dici mere criminalis, ex quo agitur ciuilit̄, & non ad pœnã dinariã, vnde dicitur multa. Iste est p̄prie tex. & ibi gl. *inc. iura s. in fi. de proc.* per quẽ ita tenet Abb. in *rib. de iud. col. 2. vers. secũdo p̄ncipaliter*, &c. I. modo dicitur causã mistã, respectu pœnæ, quia applicatur fisco, & parti, per ea, quæ habentur per *l. 1. & Bar. in l. Prætor. 3. ff. de sepul. viol. in lege Agraria 3. ff. de ter. mot.* II. modo dicitur causã mistã, respectu modi agēdi ex eo; quia p̄ crimine agitur ciuilit̄. Hoc p̄supposito dico, q̄ in rei veritate vtraq; causã dicitur mistã, vel ū prima magis accedit criminalitati, duab. potissime rationib. Primo quia pœna de directo applicatur tota fisco, & deinde à fisco applicatur parti, & ob hã causã possēt dici criminalis, secũdũ *Ale. in cõf. 132. col. fi. in l. vel Secũdo; quia ex quo d̄ r̄s criminalis censetur potērior, & dignior, trahit ad se partē ciuile, tãquã minus potēre, & min⁹ dignã, ita tenet Ale. in cõf. 82. in fi. in v. l. facit q̄ not. Bar. in l. queritur 10. ff. de sta. ho. & Bal. in cõf. 226 in 3. vol.* Tamē, quia dicta reg. prag loquitur simpliciter de causis mistis, cū prius loquatur de ciuilib. de necessitate intelligitur de illis, quæ hã. Et misturã ciuilitatis, & criminalitatis vnde cū ambæ causæ p̄dictæ dicantur mistæ, nō p̄t negari, quin dicta prag. loquitur de ambab. vnde vt reuertar ad decisionē qua stionis p̄prie dico, q̄ dicta prag. loquitur de istis causis mistis. Verũ, si queris, an per hoc sint sublata solennitates libellorũ; dico, q̄ quoad solennitates formales, quæ nō respiciunt p̄bationes, sunt sublata: vnde p̄t

portrigi qualis qualis petitio p̄ modũ simplicis postea in causis mistis, sicut in ciuilib. p̄pter dictã clausulã, siue figura iudicii, & c. not. Paris in *tract. syn. in ver. sententia col. 6. n. c. and dicitur cõfirmã, & c.* Si vero queris de solennitatibus substantialibus, quæ respiciunt p̄bationes; & tu cista non sunt sublata, & hoc dicitur in *d. prag. in fi. ibi; declarantes, & c.* † Ex hoc inferitur primo, q̄ cum solennitas *libellorum 3. ff. de accus. sit solennitas substantialis, respiciens probationes quia est inducta in fauorem rei, sed ad hoc, vt possit magis facile suas defensiones p̄ducere, coarctando negatiuã, loco & tempore, vt dicit Bal. in l. cum fratri. 9. col. 2. C. de his quib. ut in iij. & Paris in tract. syn. in d. vers. sententia, col. 1. & 12. c. an per distũca. & c.* sequitur, q̄ dicta solennitas non obstatur sublata, & sic etiam hodie requiritur, non obstante dicta pragmatica. & hoc tenet Ludouic. Rom. in *c. n. 19. in fi.* † Secundo inferitur, q̄ si aliquis vs illet hodie formare libellũ in crimine iniuriam super estimatione iniuriæ vel agere ciuilit̄ de aliquo crimine, possit per modũ simplicis petitionis, & possit agere sine alia solennitate libelli & solo verbo facere qualẽ qualẽ petitionem, & illam per Norarium redigi facere in scriptis, quomodo vponat non obstat legibus libellorum, quæ respiciunt de catones, & probationes rei, & per ea, quæ not. Bar. in *tract. ag. ad reprimendũ vers. & figura, & Vanũ. in Clem. seq. 2. de verb. sig. in verb. & figurat, & in verb. delicti* & p̄ hoc sit expedita hæc prima distinctio iudicio: um *Kober. Venus. A. D. D. T. 10.* Postea quã p̄ iniuriarũ materiã incidimus, aliqua vltiã ad Audiorẽ egerere, nō extra rem esse putari, quocirca & illud secũdũ est, nũquid iniuriarũ actio per salutationẽ, comestioneq; factam cū iniuriã tollatur in quo quidẽ dicitur a bitor, q̄ aut a p̄ncipio iniuriatus ad animũ eius reuocauit, de dicit. libel unextiãdo iniuriã, posteaq; comedit, & bibit cū iniuriante, vel eũ salutat: & isto casu nō tollitur vt tenet gl. in *§. fi. In fi. de iniur.* aut iniuriatus nō reuocauit ad animũ iniuriã, & statim salutat iniuriante, bibit, & comedit eũ eo, & eo casu si postea accusat, tollitur accusatio, & ita fuit de cõsum. *C. Tholo. secũdũ Steph. Anfr. in de cõf. 233. & in addit.* † Nec illud p̄tereundũ est, an actio iniuriarũ teneatur, qui cõuiciũ verũ dixerit? In quo breuiter studendo Gram. in *decis. 37.* dicit fuisse decusum in sacro regio cõsilio, q̄ aut dixerit animo iniuriãdi; & tũc siue falsũ, siue verũ dixerit teneatur; aut nō animo iniuriãdi dixerit, & tunc secus est: & est ratio, licet nō dicat *do. Gram.* quia licet quis habuerit vitium seu defectũ à natura, non propterea debet vituperari, sed eius potius miserẽdũ est, vt inquit *P̄. in l. 3. Erb. c. 5.* in hæc verba: homini ex eo natura, vel morbo, vel ic̄tu, nemo vitũ obicit vt probum, aut eius miserebitur potius, ex cõuolentia, aut alia immoderatione, nemo nō culpabit caput vitia corporis, quæ sunt in nostra potestate, cum vitur, non ea, quæ non sunt.

De hac questione: An veritas conuicti excuset iniuriantem, vide Andr. Gaul. *lib. 2. obseruat. 99.*

95

96

97

98

per tot. & Menoch. *conf.* 41. num. 20. & 30. Item Mynf. *conf.* 74. per tot. vbi tractat de eo, qui filium sacerdotis spurium vocauerat, an iniuriam teneatur.]

99 Quibus ¶ & illud consequens est, quod actio iniuriarum, cum sit prætoria, pœnalis, & famosa, vltra annum minime competit, vt *insit. de perp. & temp. actio in princ. in nctis iis que vet. in l. querelam. 12. C. de fal. versic. plane de pœscriptione criminum est notatum.* & hic annus erit vtilis, adeo, vt dies, in quibus quis iuste fuit impeditus, subduci debeant è medio, & currit à die scientiæ, vt notabili declaratur Iacobi à Bellouif. *in suaprae crimin. in princ. 3. col. ver.* ¶ & ad hoc not. & hæc fuit o. igitualis doct. Iacobi Butr. quam sequitur Ang. *in d. l. querelam. 12.* & Sal. *in fin.* qui iustus exorditur, videlicet, quod de crimine nō potest queri criminaliter vltra tempus, infra quod posset de eo ciuilitè agi, & sic extincta ciuili, erit extincta criminalis; cum crimina sint odiosa, & eorum meta regularitè minori tempore coarctatur quam ciuiliū actionum, quæ durant triginta annis. & in iis est viginti, *d. l. querelam. 12.* vbi ergo extinguitur ciuili minore tempore, multo magis debet extingui criminalis, ex quo infert Salic. post. *la. de But.* quod cū actio de dolo ciuili, hodie coarctetur biennio continuo, *l. si. C. de dol.* non poterit agi de dolo criminaliter puniendo pœna stellionatus vltra biennium & pariter in actione iniuriarum prætoria, quæ durat anno vtili eius criminalis tolletur anno continuo, sed vbi iniuriarum actio est ciuili, vt in trib. casib. positus *in l. lex Cor. 5. in princ. ff. de iniur.* videlicet vbi quis pulsatus verberatusve, domusve ius viatrocitas sit (vt vtar verò in iust. consuetudine quæ in hæc ciuili duraret 30. annis, in illis casibus, scilicet cum veram opin. vt volunt gl. & Doct. *in d. l. fin. n. e. n. u. 3.* eius criminalis durabit 20. annis, *d. l. querelam. 12.* quæ verba secundum Salic sunt perpetuo eodè tenenda, & ad litteram secutus fuit Bald. *in tra. de pœscrip. in 4. par. 4. partis prim. in 2. col. n. 6.* & sic saltem intra annum debet lis contestari, alias si fuisset iuste impeditus, daretur restitutio, *l. senatus, cum ibi not. ff. de off. pœs. et. & firmat Iacobi à Bellouif. in loco supra citato.*

[Au autem iniuria scripta habeatur pro verbali, & anno extinguitur, vide Gail. *lib. 2. obs. c. 4. pertot.*]

100 Secundo ¶ & illud eòcurrere necessario debet, vt iniurias sit maior infante, & persona distincta, alias denegatur actio, & pari ratione aliis denegabitur contra eos secundum Iacobi à Bell. *in loco, de quo supra.* & ita refert debere intelligi text. *in l. illud 3. ff. de iniur.* citat p hoc *l. vulgatis 21. §. promde. 1. ff. de fur. auct. l. 1. §. si. C. de fal. mod.* sicq; requiritur, quod talis sit, qui possit facere, & dicere iniuriã. citat per hoc text. *in l. famosi. 7. ff. ad legem Iul. maiest.* ¶ Hæc autem sane intelligerè, vt minime procedent, si dicta facta fuerit iniuria talibus personis contemplatione patris aliorumque suorum maiorum; tunc enim non denegabitur actio patri infantis, vel aliis maioribus suis, quorum contemplatione facta dicta fuerit iniuria; quia

ralis iniuria ipsis videtur facta vel dicta; nam qui malum facit cani meo, mihi facere videtur, *l. si stipulatus fuero. 11. ff. de verbo. oblig. pro hoc facit text. in l. Item apud Labeonem. 15. §. si quis virginem 15. ff. de iniur.* cum aliis allegatis per Iacobi de Bellouif. *vbi supra col. 8. versic. sed nunquid poterit.* sique virtus consistit in modo praticandi. ¶ Nec omittendum erit, quod cessat iniuriarum actio, vbi cunq; duo ad iniuriam sibi ipsis iniurias fecerint, nec caperet, quis primo inceperit, secundum Iacobi à Bellouif. *vbi supra 4. col. m. versic. 3. requiritur.* & sequitur Felin. *in c. dilecti filii. 8. de except.* sed hoc esse verum dixit Alexand. *in l. semel mora. 26. ff. solut. matr.* quod pœnam tangentem ipsos delinquentes; at secus quoad pœnam tangentem fiscum; nam licet non oriatur actio ipsis delinquentibus; oritur tamen ipsi Reip. & sic fisco, vt etiam refert & sequitur Parisius *in c. dilecti.* quod posset procedere, vbi esset talis iniuria, in qua ex officio posset inquiri; at secus e contrario (vt est videre in iniuria verbali) vbi non potest ex officio, nec ad querelam procedi, nisi præcedente libello, vt supra dixi. ¶ Illud etiam concurrere debere, vt actio iniuriarum competat, non ambigendum erit, vt iniuria facta dictaue sit sufficiens, & legitima, non modica vel leuis, *litum apud Labeonem 15. §. prator ait, el. 2. 43. ff. de iniur.* cum aliis ad hoc citatis per dom. Iacobi à Bell. *vbi supra in ult. col. in fin.* Nec ¶ longe distat, quod actio iniuriarum non competit, nisi effectualiter fuerit dicta vel facta iniuria, cum alias etiam si pecunia data fuerit, vt iniuria diceretur vel fieret alicui, & minime facta dictaue fuerit, cessat actio, iuxta text. *l. non solum §. 11. §. Proculus. 4. ff. de iniur. & l. iust. de iniur. §. non solum. 11. & d. l. item apud Labeonem. 15. §. si curauerit. 1. col. 1. et. & l. 1. in fin. quod quisque iur.* & est doctrina Iacobi de Bellouif. *in pract. crim. in tit. de iniur. l. 10. & 11. col. ver. 8. requiritur.* ¶ Quibus & illud affine est, quod si iniuriatus fuerit viles personas, & infames, cessat actio iniuriarum inter eos, vt est text. cum glo. *in l. 2. C. vt infra cer. temp. iudicis,* quæ not. *in c. ita quorundam. 6. in fi. glo. ex ir. de iudic.* & firmat idem Iacobi à Bellouif. *vbi supra 4. col. ver. 9. requiritur.* ¶ Ad stipulatur prædictis non obscure, quod actio iniuriarum tunc dicitur competere, si iniuria dicta, vel scripto fieret, at secus si facta; ete enim accusatio datur; non actio; *in iniuriarum. 13. ff. de iniur. & l. lex Cornelia. 5. §. si quis librum. 9. col. 1. & l. mica. C. de famo. libel.* vnde ex hoc inferas tu regnicola, quod itus magna curia volens, quod pro iniuria non proceditur ad querelam, sed per libellum; non habet locum si scripto fieret iniuria (vt aliqui minus docti alias me existente auditore in statu illustrissimi olim Principis Salerni intelligebant & scripto sit iniuria, quoties quis in iniuriarum dedecus alicuius cantilenam chartamve famosam scripserit talia enim faciens instabilis, & infamis efficitur, & eadè pœna puniuntur, quæ puniretur ille, in eius dedecus id

scriberetur, si verum foret id (vt alias dixi in pract. mea casu, crim. in 3 par. tertie partis) nec obliuiscaris, quod actio iniuriarum competit tunc demum, si per personam priuatam fieret iniuria; secus si per publicam (vt iudicem) tunc enim non aliter competit iniuriarum actio, nisi clare & distincte probetur, iudicem id dixisse exercendo officium suum, animoque iniuriandi, d. l. iniuriarum. 13. §. si quis. 2. ff. de iniur. & l. item apud Labeonem. 15. §. questionem. 41. eo tit. & l. quem admodum. 20. §. magistratus. 7 ff. adl. Aquil. sic enim intelligit lac. de Bellouij. vbi supra ver. 13. requiritur. † Item requiritur quod persona iniuriata sit liberæ conditionis at secus si seruilis: tunc enim cessat iniuriarum actio, nisi esset iniuria atrox, vel fieret in vituperium domini, §. seruis. 3. Insuper. de iniur. & l. item apud Labeonem. 15. §. prator. 43. ff. de iur. & C. de iniur. l. 1. & de iis hæcenus Perr. Foll. V. I. D.

[An iniuriam alicui verbis, cum reseruatione honoris interens, vt si quis dicat, mentiris saluo honore: teneatur iniuriarum, vide And. Gall. lib. 2. obs. 101. per tot. Menoch. conf. 41. num. 32. Viuium, lib. 1. Com. opin. 6. num. 1 & seqq.]

IUDICIORUM II. DISTINCTIO.
SUMMARI A.

- 1 Iudicium aliud capitale, & aliud non capitale
- 2 Pœna perpetui carceris vel abscissionis membri, an capitalis dicatur.
- 3 Capitalis seu capitis pœna, à lege vel statuto impostita, de iustori intelligitur.
- 4 Iudicium capitale, actus & aptitudine consideratur.
- 5 Infirigationis pœna an dicatur capitalis, & in quibus seruetur, & num. 9.
- 6 Relegatus: n. est pœna capitalis.
- 7 Pœna banni, vbi bona non publicantur, equiparatur pœna relegationis.
- 8 Pœna stigmatum in facie hominis, est à iure prohibita: & statutum illam imponens, non valet.
- 9 Homo cum factus sit ad instar diuinæ imaginis, non debet pro delicti pœna in facie bullari, & excatrici-bus deformari.
- 10 Pœna banni ex consuetudine hodie non irrogatur simul cum suspiratione pro furto.

SECUNDA principalis distinctio iudiciorum est tripla, videlicet, † Iudicium aliud est capitale, & aliud non capitale. Iudiciū capitale, est illud, in quo agitur de aliquo crimine capitali, seu vbi venit irroganda pœna capitalis Et ad sciendum, quod dicatur crimen capitale, seu quæ dicatur pœna capitalis, præmitte secundum Bal. in l. reos. 3. col. 2. C. de accus. q̄ homo habet triplex caput. PRIMUM, est caput naturale, vt quando committitur crimen tale, propter quod dictum caput abscinditur, & sic perditur vita, illud dicitur crimen capitale vnde qualitercunq; quis damnetur ad mortem naturalem, di-

citur pœna capitalis. SECUNDUM, dicitur caput ciuile, prout est libertas; quia quâ diu homo est liber, dicitur habere caput, sed quando efficitur seruus, dicitur sine capite; quia serui reputantur pro mortuis, l. p̄tinet 32. l. seruitute 209. ff. de regul. iur. & l. interdicat ff. de condit. & demonstr. Sic ergo vbi cunq; quis committit tale crimen, propter quod efficitur seruus pœnæ; puta quia damnatur in metallum, adeo quod amittit libertatem; illa dicitur pœna capitalis; quia perditur illud caput ciuile. TERTIUM caput, dicitur ciuitas; vnde quando quis ex delicto amittit ciuitatem, vt quia deportatur, illa dicitur pœna capitalis ita etiam hostes terminos declarat Ioan. de Ana. in c. qualiter & quando. 17 §. ad corrigendos, colum. 6. in princip. de accus. & ideo dicitur hæc pœna capitalis; quia caput exiit de ciuitate, & quod pœna capitalis accipiatur his tribus modis, est text. in l. 2. in princip. ff. de pœn. & l. 2. & ubi Bart. & Imol. ff. de publi. iudic. & l. sed si quis §. 2. in vna glo. ff. si quis cau. & dixi plene supra in præcedenti distinct. Super illa quæst. an pœna in arbitriis extendatur vsque ad mortem. † An autem pœna perpetui carceris, vel abscissionis membri dicatur capitalis, & de hac, & multis aliis pœnis, vide Bar. in d. l. 3. ff. de publi. iud. & Bal. in d. l. eos. 3. C. de accus. In dubio † autem, quando lex vel statutum imponit pœnam capitalem, seu capitis, intelligitur de mitiori, & sic de exilio siue deportatione, glo. est notab. in l. 1. C. ne iud. man. Christia. & C. Bal. in l. fin. in fin. C. quæ res vend. non poss. & Alexand. in c. 104. in 1. vol. vbi tractat de pœna facientis falsam monetâ, quæ non expeditur in illo regno, & Ang. in r. malis. in vers. & ibi caput à spatulis, & col. 6. & dixit in præced. distin. in quæst. supra allegata, & tangit piene Raph. Cuman. conf. 138. & Ioan. de Imol. in d. l. 2. ff. de publi. iud. notest † autem considerari iudicium capitale actu & aptitudine. Actu dicitur, quando habet pœnam ordinariam, alterum de prædictis tribus Aptitudinis vero omne iudiciū, in quo venit pœna arbitraria, potest dici capitale; quia iudex potest extendere pœnam vsque ad mortem, ita dicit Bal. in l. eos. 6 §. super his 3. vers. extra quero, & C. de appellat. quod quando sit, t. tigi plenissime supra in præcedenti distinct. vers. vnum tamen, & hoc iudicium non capitale, dicitur omne iudicium, in quo non irrogatur aliqua ex pœnis prædictis tribus, & sic quando caput non eximitur de ciuitate; & per hoc habemus, quod omne iudicium capitale, est criminale, sed non omne criminale, est capitale: vnde iudicium criminale se habet vt genus, capitale vero vt species, l. si quid earum. 47. §. interemptum. 1. ff. de legat. 3. Sed † iuxta hoc ultimo quero, an pœna suspirationis dicatur capitalis. Voluti tangere hanc quæstionem pro vtilitate frequentati quia in hoc regno extra ca. quod incipit, Ad hoc quod nosrorum, & c. disponens, vt is qui furatur ab Augustali infra, suspirgetur, & ligetur in fronte, & sæpe videmus in regno inquit contra fures ad pœ-

nam fustigationis, communis tamen conclusio est, quod est pœna capitalis, vt tenet Bald. *in l. transige- re* 18. *column. 4. Et ibi etiam Salic. C. de transactio. & ex hoc; quia ista pœna non est capitalis. Hactenus ego semper tenui, quod in crimine furti ab Augustali infra, non potest aliquis subici torturæ, ex quo pœna fustigationis est minor relegatione; quod pro bonaratione; nam pœnar relegationis irrogat infamiam secundum Part. *in l. eius. 2. §. sicut. in fin. Et in l. cuius. §. si quis ob crimem. 1. ff. de testam.* sed fustigatio non infamat, *l. i. et s. f. l. 22. ff. de his, qui no. infam. Secundo ponderabam doctrinam But. *in l. imperium. 3. in quarto gradu veri in perit. ff. de iurisdict. omnium iud.* vbi in vno & eodem gradu ponit pœnam relegationis & coercionis personalis, seu torturæ datæ ad pœnam: ergo sequitur, quod fustigatio, cum sit coercitio personalis, & species torturæ irrogatæ ad pœnam, potest poni in eodem gradu cum relegatione, & sic æquiparatur relegationi, & hauc æquiparationem facit expresse Specul. *in tit. de iurisdict. omnium iud. col. 4. vers. quid de relegatione, &c.* Imo illud minus continet fustigatio; quia non infamat, vt supradixi. Modo in d. cebam cap. Regni, quod incipit, *Tormenta.* & aliud quod incipit, *Suisste,* quibus cauetur, quod: ortura ad erucendam veritatem non irrogatur, nisi in criminibus irrogantibus pœnam vltra relegationem, & sic in criminibus capitalibus. † quia relegatio non est pœna capitalis, secundum Alexand. *in addit. ad Bar. in l. 2. ff. de publ. iudic.* in addit. quæ incipit, *vide Cyn. Et c.* Sequitur ergo, quod cum pœna fustigationis non sit vltra relegationem, non potest in ea inferri tortura, & ita pluries patrocinando obtinui, maxime, quando aliquis inquiritur de furto, & non probatur valor rei subtractæ, & sunt indicia sufficientia ad torturam; nam dicebam, quod non potest torqueri etiam stantibus indicis; quia non probatur valor rei, vtrum sit vltra Augustalem, & in pœnis sequimur initio rem partem, quia poterat esse valor infra Augustalem; vnde natura delicti non patitur torturam, & sic recurrendum est ad iuramentum purgationis, quo præstato reus absolui debet, vt not. *af. in l. 3. in prim. column. 5. ff. de iur. iur.* & ita pluries vidi iudicari me pronunciantem, & ita etiam tenui alias legendo publice dictam legem, *in meruim,* in ciuitate Salemi. Et prædicta etiam de intellectu dicti cap. *tormenta.* tenet Paris. *in tracta. l. yn. l. in vers. tortura, in c. an in causa pecun. Et c.* Sed licet hactenus fuerim in ista opinione; tamen nunc melius dicendum materiam, & ponderando *l. cap. Regni ad hoc, quod nosrorum, Et c.* sum in contraria opinione, videlicet, quod imo hodie, vbi venit pœna fustigationis pro furto, potest irrogari tortura stantibus indicis. Et ponderando *l. cap. quod non contentatur soli pœna fustigationis,* imo irrogat tres pœnas copulatiue, scilicet quod fustigetur, item quod fignetur in frontem, tertio, quod de tota prouincia**

banniat. Et sic vbi que irrogaretur sola pœna fustigationis, faterer primam opinionem esse veram, quia non est vltra relegationem, sed quia hic irrogantur tres pœnæ, satis potest dici, quod simul iunctæ faciunt pœnam vltra relegationem, & hoc esse verum pro ratione euidenti. Nam pœna 7 banni, hodie secundum magis communem opinionem, vbi bona non publicantur, æquiparatur pœnar relegationis, ita tenet Andr. de sein. *in c. dominus guerram col. 2. h. c. finitur lex Et c. in vlt. feudo.* & Bald. *in l. 1. column. 4. C. de hered. inst. & glo. in §. relegati. Inst. quibus modis ius pat. potest solu. & F. l. in cap. 1. column. penult. vers. quinta declaratio, de offic. deleg. retigi aliquantulum in relet. men. i. potest. 13. ff. de acquir. hered. in primo requisito, super glo. *num. 133. vers. quid sit ius de bannito, Et c.* Quia ergo *l. cap. ad hoc, quod nosrorum,* vult, quod furans infra Augustalem banniatu de tota prouincia, censetur per hoc quidem relegatus: in quantum vero vult, quod fustigetur, etiam hæc est pœna vltra relegationem. De signo in † fronte non curo; quia illa pœna est contra- 8 traturis dispositionem & contra text. *in l. si quis in metallum. 17. C. de pen.* vbi notanter vult Imperator, quod † cum facies hominis sic facta ad instar diuinae 9 imaginis, non debet caricibus deformari, & ibi est gloss. quæ vult, quod non potest aliquis pro pœna bullari in fronte, plus dicitur ibi Angel. quod etiam si per statutu imponeretur huiusmodi pœna stigmatum in fronte, non tenet, nec seruari debet, per illam legem, idem tenet Alex. *in addit. ad Barr. in l. cum in diuersis 44 ff. de relig. Et sumpt.* & ex hoc teneo, quod dicta pœna non debet seruari, non obstante, quod ponatur *in d. c.* & ita videmus prædicari, scilicet, quod pœna stigmatum nunquam irrogatur fustigatis, sed alia duæ pœnæ, fustigationis, & banni, sunt in vsu, & seruari debent, & propterea siue æquiparemus bannam relegationi, re, eritur excessus in fustigatione, siue æquiparemus fustigationem relegationi, reperitur excessus in banno, & sic in omnem euentum est pœna vltra relegationem. Et hanc ponderationem in simili casu reperio quod facit Alexand. *in consil. 116. incip. Animaduersis statutis Et c. column. 3. & 4.* maxime in *vers. cum ergo bannitus, Et c. in 2. volum.* vbi propterea loquitur de bannito, cuius bona publicantur, & sic quia patitur duas pœnas, scilicet, vltra bannum, patitur confiscationem bonorum, dicit ibi Alex. quod ista pœna est supra relegationem, vnde non admittitur pro- 10 curator, ita etiam est dicendum in casu nostro, vt ratione duplici tatis pœnæ dicatur vltra relegationem, & sic habeat locum tortura, & non admittatur procurator in tali crimine furti. Et hanc secundam partem nunc melius aduertens puto verio rem, & ita teno, quid quid alias tenuerim. Si quis † tamen veller tenere primam partem, posset se fundare super consuetudine; quia ex quadam generali consuetudine, solent homines committentes ha-*

iustmodi furta, fustigari tantum, & non banniri, & ideo pœna banni videtur sublata, saltem ex consuetudine, & sic remanet solum pœna fustigationis, quæ non est supra relegationem, quæ consuetudo solum attenditur in pœnis, l. si quis. reum 4 ff. de cust. reor. & l. hodie 13 cum ibi not ff. de pœn. & B. Id. in l. quicumque 4 colum. 4. vers. scias tamen C. de seruis fugit. & Abb in c. inquisitionis. 2. in prin. colum. fin. de accusat. & Felin. in c. de causis 3. colum. 1. de off. deleg. & Alexand. in consil. 4. colum. fin. & consil. 111. colum. 4. in 1. volum. & Paris in tract. synd. in tit. de offic. syndi. colum. 4. & 5. an si potestas, &c. Robett. Marant. Venus. I.V.D.

- 29 Actio realis frustra intentatur, si reus non possidet.
- 30 Actio personalis, non requirit, quod conuentus possideat.
- 31 Actio in rem, debet concludere, ut res restituatur, sed non sic in personali.
- 32 Actio in restituta a sententia, habet executionem.
- 33 Actio personalis, an statim habeat executionem lata sententia.
- 34 Actio personalis nunquam intentatur ad estimationem.
- 35 Actio realis intentatur etiam ad estimationem.
- 36 Actio realis etiam fructuum rationem continet.
- 37 Actio personalis, regulariter non habet condemnationem ad interesse.
- 38 Interesse lucri cessantis, qualiter debeat constare, & num. 39.
- 40 Interesse, quando peti possit.
- 41 Actio personalis conuentus, si est contumax, actor mittitur in possessionem, & qualiter
- 42 Actio realis & personalis, qualiter differant
- 43 Actio varietates, est utile scire.
- 44 Condictio incerti quando competat.
- 45 Prauentio, quando habeat locum.
- 46 Condictio certi, quando competat.
- 47 Agens actione personalis, quid in libello probare, & deducere habeat.
- 48 Dominium qualiter probetur in rei vindicatione.
- 49 Dominium qualiter probetur, & num. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56 & 57.
- 58 Agens petitione hereditatis, non habet necesse probare dominium.
- 59 Hypothecaria agens quid necesse probare habeat.
- 60 Pignoratitia actio, an realis vel personalis dicatur.
- 61 Hereditatis petitio, an sit actio mere realis, vel personalis in rem scriptæ, & num. 62.
- 63 In esse itus ad hereditatis C. de hered. petit.

IUDICIORUM III. DISTINCTIO.
SUMMARI A.

- 1 Iudicium capitale, aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum
- 2 Actiones in rem scriptæ an dicantur mistæ.
- 3 Actio realis qualiter intentetur.
- 4 Rei vindicatione conuentus si alienat lite pendente, iudicium cum eo finitur, & num. 5.
- 6 Litigiosi vitium an contrahatur, si agitur possessorio.
- 7 Litigiosi vitium an contrahatur coram arbitratore.
- 8 Rei vindicatione conuentus, si opponit exceptionem communicationis, debet interim possessio cum fructibus sequestrari.
- 9 Rei vindicatione conuentus, si fuerit contumax, quid faciendum & num. 10.
- 11 Vindicare an possit dominus soli, astracum seu solarium superius.
- 12 Actio in rem utilis, quando detur superficiario, & quando non.
- 13 Actio in rem utilis, quando detur emphyteuta.
- 14 Actio in rem utilis, quando detur metum passio.
- 15 Actio in rem preiudicialis, quando detur.
- 16 Actio in rem preiudicialis de partu agnoscendo, quando detur.
- 17 Actio utilis in rem, quando detur multri, & minoribus, quorum pœna non est in scriptis.
- 18 Actio utilis in rem quando detur ei, qui causa mortis donauit.
- 19 Actio utilis in rem, quando detur ad reuocandum, quod inofficose donatum est.
- 20 Actio utilis in rem, quando detur ad repetendum rem donatam propter nuptias.
- 21 Actio utilis in rem, quando detur ei, qui vendidit eam, quæ lege commissoria.
- 22 Actio utilis in rem, datur ei, qui donauit ut aueretur, & non est alius.
- 23 Actio in rem cur detur, & contra quem detur, & num. 24.
- 25 Vindicatio cur ita dicatur.
- 26 Actio in rem, nullam præsupponit obligationem, & quare.
- 27 Actio personalis aduersus quem detur.
- 28 Donauit causa non debet exprimi in actione reali.

TERTIA distinctio principalis iudiciorum est; ¶ quia iudicium aliud personale, & aliud reale, & aliud mistum, scilicet inter reale & personale, ad hoc, ut differat ab illo misto inter ciuile & criminale, de quo tractauimus supra in prima distinct. IUDICIUM PERSONALE est illud, in quo agitur contra aliquem actione personali, siue sit ciuile, siue criminale. Actio autem personalis, dicitur illa, quæ dirigitur contra personam, & non potest ab eius ossibus separari, l. qui ergo casus. 15 ff. de pec. & l. 3. & ibi glo. ff. de iur. soc. IUDICIUM REALE dicitur illud, in quo agitur actione reali, pura rei vindicatione vel hypothecaria & hoc iudicium sequitur rem penes quemcunque valet, & datur etiã contra singularem successorem, l. 1. C. de alie. iud. mutan. cau. & habetur plene per Bar. in l. crediores 3. C. de pig. & l. in rem alienam 41 ff. de pig. act. IUDICIUM MISTUM dicitur illud, in quo agitur actione mista, quæ sapit naturam actionis personalis & realis, & potest poni exemplum in actionibus in rem scriptis,

3. quæ sunt quædam ꝑ actiones, quæ oriuntur ex contractibus, vel quasi, ex maleficio, vel quasi, & hoc respectu dicuntur personales; quia tamen dantur contra quemlibet possessorem, hoc respectu dicuntur reales, & sic habent mistam naturam, vt est a Dio ad exhibendū, actio noxalis, actio quod metus causa, & similes, de quibus ponit bonam declarationē *l. si in rubr. ff. sicere per vbi idē* dicit de interd. is potest etiam poni exemplum de illis tribus actionibus *l. f. a. misericord.* Communi diuid & in regna. quæ dicuntur mistæ, vt *m. §. que lam. 20. in §. de act.* & quæ sit ratio, quare dicuntur mistæ, videt plene *l. si in d. §. que lam. §. in rubr. ff. sicere per.* & vbi obiq; tractat, quid de petitione hæred ad dicatur in re realis, vel in rem scripta, & est text. & ibi *B. v. d. & D. l. in hereditatis. 7. c. de pet. her.* & dicam infra in fi. huius list.
- ADDITIO. Vt vides discretissime lector, D. Auct. declarat, ꝑ quænam sit actio realis: & quia non extrarem poterit videri, si praxim ipsius actionis intentandæ hic dixerimus, quam ob rem tu regnicola legito ritū magaz curiæ Vic. incip. *transferua. p. f. curiæ hanc practicam.* vbi datur forma agendi videlicet, q̄ volēs agere rei vindicatione d. ber. porrigere libellum, quod talis iniuste, & minus debite tene: & possidet talem rem, seu domū, seu dolo malo desit possidere ad seipsum spectantem & pertinentē iure domini, vel quasi: petatq; se declarari dominū dictæ rei: & domini ipsius ad seipsū spectare, & petiære, & proinde condemnari conuentum ad relaxandum possessionem dictæ rei, vna eam fructibus: porrectoq; libello petat interrogari conuentum, si teneat & possidet autem litem contestatam, & si dixerit conuentus se tenere & possidere, iuste & rationabiliter procedit libellus; quia censetur intentata directa rei vindicatio sin autē dixerit se non tenere & possidere: & tunc aut in libello dictum est, vel dolo malo desit possidere; & tunc etiam hoc casu procedit libellus, quia censetur per illa verba intentata rei vindicatio vtilis: aut minime id dictū erit: & tunc non procedit libellus; si tamen actor velit, quod vltimus non procedatur in rei vindicatione intentata, sed maluerit potius dare libellū de mendacio, & super eo procedi tantum iuxta terminos *l. fin. ff. de rei vend.* quo quidem casu conuictoreo conuento de mendacio, transferretur possessio in actorē, sed si noluerit dare libellum de mendacio negante conuento se possidere, dabitur terminus actori ad probandum, & procedetur vsque ad decisionē causæ; & ideo interrogandus erit actor, si voluerit dare libellum de mendacio, & si dixerit, quod sic, statuatur ei dies, quo veniat cum libello & reo, & eodem die veniat ad eam recipiendum, & si dixerit quod non licentiabitur conuentus ab illi. instantia, & si conuentus compareret per procuratorem, sic interrogabitur, vt supra. Et est adnotandum, ꝑ quod si conuentus super rei vend. lite cōtelt. vel quasi alienauerit rem, super qua conuentus est, siue emptor fuerit

sciens, siue ignorans, iudicium finitur cum ipso cōuento, & sententia executioni demandatur, contra quotcumque possessores, vt *l. 2. C. de litig.* & habetur *const. regn. eorum fraudib. §. in c. conuentus.* & qualiter formetur libellus, & quid debeat probari in hoc iudicio vt verificetur, quem desisse possidere, ponit *afflict. d. const. eorum fraudibus.* Sed ꝑ quia proximo loco dixi, quod si lite contestata fuerit. Et si alienator, mandabitur executioni sententia contra emptorem: vetum si non sit lite contestata sed datus est libellus, & intimatus fuerit conuentus, id etiam procedat; vt dicatur res litigiosa quo ad hunc effectum? & dicendum est, quod non requiritur litis contestatio, sed sufficit simplex iudicialis conuentio, vt dicit *gl. in l. 2. C. de litig.* & probat text. *in aut. in litigiosa. C. eod. titul.* licet in actione personali requiratur contestatio litis, vt res dicatur litigiosa, vt declarat Angel. *in d. auth. litig.* & Sal. *in d. l. 2.* & voluit *Afflict.* vbi supra, *m. 3. nor. cogita.* quia forte text. in *c. conuentus* tenet contrarium, dum dicit lite pendente cōteltata, vel quasi vna videtur oratio, & sic videtur quod non sufficit: quod lis pendeat simpliciter, sed quod lis sit contestata. Quid enim ꝑ si agatur possessorio, an contrahatur vitium litigiosi, *Afflict.* *in d. const. eorum fraudib. in 4. notab.* dicit, quod hoc non determinat *d. c. conuentus.* attamen dicit ipse, quod contrahitur vitium litigiosi, si d. sit salua paces; quia id expresse dicit text. *in d. c. conuentus.* vt in cōtelt. vide-re.

[Pro huius quæstionis resolutione notandum, quod licet Remedia possessoria, nō personali solum, sed etiam in rem scripta dicantur, & sic goluta vna cum possessione fiant, tamen re ipsa, & rei de cuius possessione agitur, Dominium, vitio hoc non afficiantur, secundum Part. & alios, quos citat Hart Pastor *lib. quæst. 40. num. 9. §. se.* De hac etiam mate. 13; Qua dotes, vel actio efficiatur litigiosa, eiusque effectū, vide plenam tractationem apud Alex. Trentacing. *lib. 2. pract. resolut. Resola. 17. per 101.*)

Ad vnum tamen volo legentes ꝑ aduertere, quod *Afflict.* *in d. const. eorum fraudibus, in 1. quæst.* simpliciter tenet: coram arbitratore non contrahitur vitium litigiosi, per Doct. & Innocent. in *c. Quintanalis 23. extr. de iure iur.* quatenus ibi voluerit coram arbitratore non dari iudicium, & per Doct. & Bald. *in l. 2. C. de re sc. vend.* sed videtur contrarium probari in *d. c. conuentus.* quatenus ibi dicitur, quod cōuentus quocumque iudicio contrahit vitium litigiosi, si alienat lite pend. licet enim coram arbitratore non dicatur iudicium esse, tamen si illa iur. est super lite, largo modo dicitur coram eo iudicium, & per illa verba, *quocumque iudicio,* cecido, quod comprehendit hanc casum. de ceteris quo ad materiam istam, vide *Afflict.* vbi supra. Item vltimus in hac actione reali aduertendum est, quod si conuentus

rei vindicatione opposuerit exceptionem excommunicat. onis, vel aliam (vt interim donec discutatur exceptio, commodo possessionis fruatur) debet sequestrari possessio cum fructibus, & maxime si prope finem causæ, exceptio opponatur, vt in cap. 9. *Reg. Carol. incip. frequens in auribus nostris.* & si t̄ conuentus actione reali fuerit contumax ante lit. contestat. & actor voluerit eligere viam primi decreti, mittetur actor in possessionem rei petita ex primo decreto, reuocabilem intra annum, si cōparat contumax, & purget contumaciam, sed si est contumax post lit. contest. & non liquet de causā, mittetur in possessionem rei petita, & est verus & perpetuus possessor: si vero liquet de causā, debet ferri sententia, iustitia mediante, vt dicitur in *const. regni incip. rei vendic.* & ibi per Afflict habes decē differentias, quæ sunt inter actionem realem & personalem. Et an t̄ intra annum acquiratur vera possessio nullo in possessionem ex primo decreto? vide Bertr. in *consil. 3. in 2. libr. vbi dicit, quod non.* Et t̄ an dominus soli seu memb. orum inferiorum possit vendicare astracum seu solarium superius: vt in *d. c. in dec. 1. 17.* Nec scire omnittendum erit, t̄ quod est dare vtilem actionem in rem, quæ aliquando datur superficie (vt si aliquis condidit arcam seu solium alicuius, & imposuerit ibi superficiem si cadit à possessione ipsius rei, potest intentare actionem in rem illam petendam, quæ vocatur utilis rei vend. l. i. ff. de superficie & in hac actione sic formatur libellus: ago contra Tab. qui iniuste possidet rem talem, sitam in tali loco, cuius tales sunt confines, quā rem condidisti, vel ex tali causa habui à tali domino ad superficiem imponendam, prout imposui superficiem, quæ solo cohereret, vnde petorem illam mihi restitui, & ad hoc propono vtilem rei vindicationem, & hæc forma sumitur ex *dist. l. 1. 2. c. 3. t̄* Aliquando utilis in rem datur emphyteutæ, qui rem sibi concessam in emphyteusim, vel alium contractum (vulgo libellarium appellatum) vult vendicare, cum ab alio possideatur, & petam hoc modo; Ago contra Tab. qui possidet rem talem, puta prædium, vel domum mihi datam à Titio in emphyteusim, vel ad libellum, cuius confines sunt tales; vnde peto rem illam mihi restitui vtili rei vindicatione, vt probatur *Novel. const. de non alienan. vel permut. reb. eccl. col. 2. tit. 1. Nouell. 7. c. de alien. c. emphy. col. 9. tit. 3. Nouell. 12. c. de iur. emphyt. l. fin.* Aliquando utilis in rem datur t̄ metum passio (vt si per metum compellatur aliquam rem vendere, vel tradere, vel donare) succurritur ipsi per prætorum, & habet vtilem rei vindicationem, in qua formabitur libellus; Ago contra Tab. qui iniuste detinet talem rem positam in tali loco, cuius confines sunt tales; vnde rem istam peto mihi restitui, & de dolo repromitti, ne res interit dum fuit apud eum, sit facta deterior, & ad hoc propono vtilem rei vindicationem, vt probatur *l. i. ff. de act. 3. sequis. 6. c. l. in l. 1. 2. 3. 4. ff.*

quod met. caus. c. 8. ex hoc edito. 7. Quibus t̄ etiam illud concinit, quod est actionem in rem præiudicalem pro libertinitate, vel vassaligio (vt si libertus tuus, vel vassallus gerat se pro ingenuo, negans aliquid tibi debere nomine operarum præstare) potes agere contra illum actione in rem præiudicalem, per quam ipsum reuocabis in libertinitatem, atque ita de vassallo, & sic formabitur libellus; ago contra Tab. quem dico meum libertum, vel vassallum, vel qui cum sit libertus meus, vel vassallus, gerit se pro libero, vel ingenuo. Vnde ipsum in libertum meum peto, & ad hoc propono præiudicalem in rem actionem, vt probatur *Inst. de action. §. præiudiciales. 13.* Et t̄ est dare actionem in rem præiudicalem de partu agnoscendo (vt si filius vel nepos alicuius non agnoscat à patre, vel auo, vel quia non præbet alimenta potest compellere ipsum, vt sibi provideat per actionem in rem præiudicalem de partu agnoscendo, quæ actio locum habet, vt filius agnoscat patrem, & nepos auum, vt *Inst. de act. n. d. §. præiudiciales. 13. ff. de ub. ag. l. sine. 3. §. 1. c. l. si quis à liberis. §. ead. tit.* & sic formabitur libellus; conqueror ego Tab. de tali patre meo, vel ego pater de tali filio meo, vel ego auus de tali nepote meo, vel ego nepos de tali auo meo qui cum sim filius suus, vel nepos, vel pater, vel auus, denegat mihi alimenta, & me negat filium suum, vel patrem, vel auū, vel nepotem vnde vt alimenta præstet & me agnoscat in filium suum, vel patrem, vel auum, vel nepotem, actionem in rem præiudicalem propono, vt habeatur *l. i. ff. de rei vend. c. l. 2. de alien. lib. C.* Aliquando etiam t̄ datur utilis in rem minori, & militi, quorum pecuniis empta sunt prædia, licet non eorum nomine, si maluerint potius vendicare prædia, quam pecunias condicere, *l. si cur preponis 8. C. de rei vend. c. l. si curator. 3. C. arbit. tui. se d. t̄* proprie minor prædium sua pecunia comparatum vendicabit, si curator emerit; secus forte erit si extraneus comparauerit, vt *d. l. si curator.* Aliquando t̄ datur utilis in rem ei qui mortis causa rem donauerit, & eam reuocare vult, siue conualuerit, siue pœniterit siue sic pepigerit, siue peregre profectus redierit, *l. qui mortis. 30. ff. de don. caus. mor.* Aliquando t̄ datur utilis in rem ad reuocandum quod inofficose donatum est, vt reuocetur, quod donatarius ingratus, & immemor accepti muneris acceperit, vt *C. de inoff. don. l. si totas. 5. c. C. de reuoc. do. l. his solis 7.* Aliquando t̄ enim datur utilis in rem ad repetendum rem propter nuptias donatam soluto matrimonio, licet non fuerit tradita, vt in *Auch. & immob. ante xup. do. col. s. tit. 18. Novel. 61.* Datur etiā t̄ utilis in rem actioni, qui vendidit, quum lege commissoria hoc esset, vt si pecunia die pacti præfixa, non fuerit soluta, res sit inempta nec fuerit facta solutio, utilis proponetur rei vendicatio, *l. 2. ff. de lege comm. ff. l. quæ ea lege. 3. C. de j. act. inter empt. & vend.* Pari etiam modo t̄ datur utilis in rem, quæ sic donauerit, vt alienetui, & non fuit

alicui; nam poterit vtiliter vindicare, vt C. de don.
 23 *qua sub mod. l. 1.* Datur autem ¶ vtilis in rem actio ei,
 qui dominium quæ fuit i additione, vel quasi tradi-
 tione: traditione, vt ex donatione, venditione, simi-
 libusque modis: quasi traditione vt si quis in re sua
 vsum fructum sibi exceperit, vsum fructus enim exce-
 ptio pro rei traditione habetur, vel si quis rem suam
 propriam non erans à domino, cui donauit, con-
 duxit, vel si possessor rei alienæ, præsentis tamen æ-
 stimationem præstitit, si tantum res illa in domino
 petitoris fuit, *l. quædam 77. ff. de rei vend. c. l. eius. 46.*
eum l. seq. modo neutro, vt in hæreditariis, & legatis,
 siquidem dicta via legata, & adita hæreditate, ad
 legatarium transeunt, vt *ff. de sur. l. à Titio 54.* Hære-
 ditaria quoque sunt hæresis, aditio hæredita-
 ris, etiam sine apprehensione possessionis, vt *ff. de cri-
 min. exp. l. har. l. 2. §. ap. paret. 1. c. C. de rei ven. l. 1.*
 24 petat enim contra eum, ¶ qui possidet corpus quod-
 libet, intelligendo de eo corpore, quod perse extat.
 secus si quid fuerit inclusum, iniunctumve & intex-
 tum; quia in his casibus non habet vindicatio locū,
 nisi quod sic habetur, fuerit exhibitū separatumque.
 aliquando tamen nec, vt exlibeatur, agitur, vt si sit
 tignum iniunctum, sed & alia non vindicatur, quod
 inuenitur exutum, vel abuictum, vt *in l. rem 23. ff. de
 rei vend.* Item quæcunq; (puta si fuerit femininātū)
 corpus autem intelligo qualecumq; siue solidum, vt
 lapidem, siue discretum, vt gregem, siue coniuncti-
 rium, vt ita dicam, huiusmodi sunt ædificium, nau-
 is, amarium, *l. rerum 30. ff. de usufr. cap. quæ quidem,*
 vt melius tu amantissimè runcule intelligas, acci-
 pe exempl. horum, quæ dicta sunt: pone enim rem
 meam vnitam fieri re tuæ, & sic alicui opponi: du-
 rante enim compositione & vnione illa, non pos-
 sum vindicare rem illam meam (vt si statua suæ
 brachium aut pedem alienum adiecerit, aut scypho
 manubrium, quod cum manibus tenetur, aut mensæ
 pedem) & sic de singulis. getur, tunc actio est in
 factum, si non competit actio ad exhibendum, vt *d.
 l. in rem. 2. §. ff. de rei ven. cum sim. l. actio enim ad exhi-
 bendum tunc non competit, quando est tignum ini-
 unctum ædibus alienis; nam ego dominus tigni
 non possum vindicare, nec ad exhibendum agere,*
d. l. in rem 23. §. tignum. 4. Item non competit actio
 ad exhibendum, vt si proprietati meæ aliena prop-
 rietas iure feruiminationis cedat, *d. §. nem quæcū-*
 25 *que.* at secus per applumbaturam. Nec ¶ ignores,
 quod in rem actio ideo dicitur vëdicatio; quia ven-
 dico, donat proprie meum esse dico. In perso-
 nam vero actionem vocamus; quia ea dare aut fac-
 cere oportere intenditur, & dicitur conditio; est e-
 nim de iudicare, condicere præsa lingua, olim enim
 debitoribus solennis denuntiatio fiebat, vt solu-
 erent, vnde datiuo iungitur, vt condico tibi pecuni-
 am, vt inquit Pomponius *in l. si inabitum 16. in prin.*
 26 *ff. rem rat. hab.* Actio enim ¶ in rem nullam requirit
 obligationem, videlicet proprie in persona aduer-

sarii, hoc est, quæ ex facto vel dicto eius prodierit,
 tantum hoc relinquit, quod rem meam possideat, ac
 restituere potest, & ideo hæc actio semper sequitur
 possessorem rei litigiosæ, aut quasi possessorem, hoc
 est, cum, qui per fraudem deserit possidere, vt iudi-
 cium luderet, vt dixi supra. Actio ¶ autem in per-
 sonam semper aduersus eundem debitorem, & eius
 hæredem competit; nam obligatio semel obtrin-
 gens hominem secundum formam iuris, tenet eum
 cum successoribus bonorum suorum, donec det vel
 faciat quod debet, vt inquit Paulus *in l. obligationum
 substantia. 3. ff. de act. c. obligat.* Item ¶ agens in rem
 non tenetur specialem domini sui causam seu titu-
 lum allegare, sed satis est, si dicat, rem suam esse
 qui petit. In personam autem agenti, oportet spe-
 cialem debiti causam exponere, alioquin nõ est cog-
 endus aduersarius in iure respondere, s. u. conte-
 stari litem. Interest etiam rei conuenti scire, utrum
 ex vna, an ex pluribus causis intentetur actio, *l. 1. si. de
 eden.* Item, vt ¶ dixi in actione in rem ne frustra
 intentetur, requirendum est in iudicio, num reus
 conueniendus possideat, & quoræ partis sit posses-
 sor, ad quod declarandum cogi potest officio iudi-
 cis, *l. qui petitorio. 36. ff. de rei vendic.* Actione ¶ au-
 30 tem personalis actio non opusest, vt interrogari
 petat aduersarium de possessione, licet quandoque
 petatur aduersarium interrogari: pro quo erant o-
 lim prædictæ interrogatoriæ actiones, quibus sie-
 bat, vt aduersarius compelleretur respondere, sed
 hodie ad hoc visum est sufficere officium iudicis, *l.
 vbi cunq; 21. ff. de inter. actio.* In ¶ actione autem in
 31 rem peti debet restitutio, in personali vero actione
 concludatur ad dandum, vel faciendum aliquid. *S.
 scitraque. 14. Inst. de act.* Item actio ¶ in rem post
 litem sententiam litem habet officio iudicis execu-
 32 tionem, nisi eam incidens iusta causa remota sit, *S.
 c. si in rem 2. Inst. de off. iud.* n ¶ personam vero con-
 33 demnatis hodie dantur quatuor menses ad solu-
 endum, *l. 1. c. 3. C. de usur. rei. iud.* quod non sine ratione
 statutum est. nam qui ad rem alienam restitu-
 endam condemnatus est, quam ad minimum habet, is
 si differat restitutionem rei, quod aliud est quam i-
 stitacionem quæret; tunc non est indulgendum, sed
 debitori, eum is ex suo loco soluere debeat
 fortassis tenui, humanitatis ratione longius tempus
 erat permittendum, quod tamen iudicis arbitrio
 breuius statui potest, pro qualitate rerum, loci, &
 personarum, secundum Vlpian. *in l. 1. ff. de re iudic.*
 de quo plene per Abb. *inc. quod ad consultationem 15. de
 re iud.* & Alex. & Hercul. *in l. 2. ff. de re iud.* Itē ¶ actio-
 nes in personam, quibus aliquid dari oportere intē-
 34 ditur, nunquam accipiunt ad estimationem rei de-
 bitæ preceptæ, sed ipsam, quod ex obligationem ca-
 dum fuit, petendum est & si ad estimationem per-
 ueniendum sit, iudicis officio æstimandum est, vt
 inquit tex. *in l. si certum. 01. §. ult. ff. de verb. oblig.* & ac-
 35 tiones in rem ¶ admittunt æstimationē ab aduere-

petendam, secundum Bart. *in l. stipulationes non diui-*
 36 *duntur. 72. ff. de verb. oblig.* Item ¶ in actione in re fru-
 ctuum quoq; ratio habetur, differenter tamē & varie, propter varietatem possessorum; alij enim sunt bonæ fidei possessores, alij cum titulo, alij sine titulo, alij faciunt fructus suos, alij non, fructuum quoque alij sunt percepti, alij non, perceptorum autem alij sunt extante, alij consumpti alij naturales, alij industriales, nec non perceptorum alij sunt tales, quos malæ fidei possessor percipere poterit, & si non neglexisset; alij sunt tales, quos verus possessor id est, petitor percipisset, si ei possidere licuisset. & certe bonæ fidei possessor siue cum titulo, siue sine titulo fructus suos facit, quos tantum sua opera percepit, sed naturales ad dominum soli pertinent, vt *Inst. de rer. diuis. §. si quis à non domino. 35. & l. fructus 4. ff. de usus.* quod enim *in l. bonæ fidei. 48. ff. de acq. rer. dō.* dicitur, bonæ fidei emptores omnes fructus suos facere, intelligi debet, & ex sua alteriusve possessoris nomine operi præstita provenientes, hos autē fructus suos factos, bonæ fidei possessor victus, restituere cogitur, si tamē extē, *l. Iulianus. 37. de rei vend. & l. ex diuerso. 35. §. ubi autem alienum. 1. eod. tit. & l. certum. 22. C. eod. tit.* consumptos autem fructus bonæ fidei possessor lucrificat, nisi in duobus, puta si sumptus, quos fecerit, repetat. vsuręve pecuniæ creditor soluta in istis etiam casibus fructus consumpti cum sumptibus, & vsuris compensantur. *l. sumptus. 48. & l. emptor. 65. ff. de rei vend.* malæ fidei autem possessor nec fructus, quos sua opera percipit, & si titulum habeat, suos facit, siq; eos extantes etiā actionis iure victus restituit, consumptos autem iudicis officio, vel sine causæ cognitione compulsus redhibebit. *§. si in rem. 2. Inst. de off. iud. & l. ex diuerso. 35. §. ubi autem. 1. ff. de rei vend.* à percipiendis enim fructibus etiam malæ fidei possessor excusabitur, si tamen titulo muniatur. *l. si fundum. 17. C. de rei. vend.* si vero titulo careat, & de non perceptis tenebitur, si tamen percipi honeste potuerunt, *l. fructus. 23. ff. de rei vend. & l. si nauis. 62. §. generaliter. 1. eod. tit.* fructus tamen inhoneste quæsitos, possessor restituere cogitur, *l. si possessor. 51. ff. de pet. hered. malæ fidei autem possessor sine titulo etiam de percipiendis condemnabitur quos videlicet ipse potuit percipere, d. l. fructus 33. ff. eod. tit. de rei vend.* sed uō in omnes, quos petitor fuisset percipiturus, nisi malæ fidei possessor fuisset inuafor, *l. 4. C. unde vs.* & in unico casu bonæ fidei possessor cum titulo tenetur ad fructus, quos percipere potuisset (vt si conscius à debitore eodemque fraudatore, in fraudem creditorum emertit) *l. ut prator. 10. §. per hanc. 15. ff. qui in fraudem credit.* In ¶ actione autem personali regulariter non venit eōdem ratio ad interesse, & vsuras & fructus, nisi ubi quæsit in mora, & instrumentum continet diem & penam, & ut hinc sit datus negotiari, & hoc constat, secundum Barol. cap. r. illum text. *in l. 3. §. fin. ff. de eo quod cert. loc. & in l. b. unica. v. c. ar.*

C. de sent. qua pro eo quod interest. & hoc etiam de iure canonico secundum Innocent. *in cap. sacro. de sent. excomm.* refert & sequitur Abb. *in c. cum venerabilis 6. de except. in gloss. in verb. bonæ fidei.* Et in tantum ¶ de- 38
 bet constare aliter, quam per instrumentum, inter-
 esse, quod lucri cessantis, & damni emergentis ap-
 pellatur. Quod si per instrumentum promisi tibi
 centum soluere in mundinis Salerni, & si ibi non solu-
 uuntur, promisi interesse ad rationem septem pro
 cētenario tale interesse non debetur, sed debet probari
 notabilis doctrina Bal. *in l. rogasti. 11. §. si tibi. 1. ff. si cert. pet. versic. quid ergo si mutus.* sequitur Ioan de
 Ana. *in cap. fin. de vsur.* & Alexan. *consil. 17. visio themate. coluris. fin. in lib. 3.* & idem Alber. de Rosat. *in l. 1. in penult. col. 1. de summa Trinitate.* & idem consuluit Dec.
consil. 39. & consil. 16. & consil. 32. Nec ¶ sufficit probari, 39
 quod mercator erat solitus negotiari cum pecuniis, & quod erat solitus lucrari ex mercantiis, secundum Paul. de Cast. *in l. non utique. 3. alia. lib. 2. §. nunc de officio. 9. ff. de eo quod cert. loc.* quia non sequitur, quod si habuisset dictam pecuniam, certitudinaliter lucratus fuisset; quia possibile est, quod non fuisset lucratus, ex quo multa potuerunt euenire, quod non lucraretur ex mercantiis. vnde ipse tradit pulcherrimum modum probandi tale interesse, vt dicit & refert Decius *prælegat. consil. 37. vt probetur, quod habuit præ manibus talē mercantiā, de qua fuisset lucratus certitudinaliter, si pecuniā habuisset præ manibus; & quia pecuniam non habuit, non potuit emere, vt alio modo simili potest constare, quod si habuisset illam pecuniam, lucratus fuisset, & idem in interesse damni emergentis, videl. quod ipse indignit dicta pecunia & quia non potuit habere tempore cōtente, coactus fuit capere ad cambium, vt suæ necessitati subueniret, & pro vsuris soluit 10. & iste modus probandi interesse est approbatus per fact. regum consil. Neap. & testatur Aflicti. *in decis. 10.* sequitur Aymo. Crauer. *in consil. 89. nu. 4.* & hoc casu bene potest peti secundū Dec. *in d. consil. 116. num. 5. in causa Aluisii.* Sed in aliis ¶ casibus potest peti 40
 & debetur interesse (vt in lucro, quod consistit in partu ancillæ, vel factu pecoris) vt *l. si stipulatus. 4. & l. videamus. 19. ff. de usu & l. filius. 78. §. 1. ff. de verb. oblig.* Item in lucro, quod consistit circa rem, puta circa augmentum, & æstimationem pretii; quia et plurimum valuit a tempore moræ; nam tale interesse pariter peti potest & debetur, *l. vnum. 22. ff. si cert. pet. in hac. 3. C. de condic. trit.* secundum Gul. de Cum. *in l. 1. C. de sent. qua pro eo quod inter.* & sequitur Cyn. *in l. istam & ibi Sal. in 22. ep. eod. tit.* Item, ¶ quādo agitur 41
 actione personali, & teus conuentus est contumax, actor mittitur in possessionem causæ rei seruandæ promētura debita, in bonis ipsius, vt tād o affectus compareat, & sic missus non dicitur possidere, sed detinere; sed quando reus est contumax in actione reali actor mittitur in possessionem rei petitiæ, & est verus possessor; verum comparente reo infra annu-*

- & purgante contumaciam, recuperabit possessionem, ut habetur in *const. incip. res vend.* & ibi per Affl. & elapso anno efficitur verus & perpetuus possessor, nec poterit ulterius contumax recuperare possessionem suam licet possit agere rei vindicatione,
- 42 *l. consentaneum. §. C. quom. & quom. iud.* Item in actione personali si reus est contumax, & ob id missus est actor in possessionem honorum rei, promissa debiti declarati primo decreto, & perseverat in contumacia per annum, efficitur possessor illorum bonorum, sed ut vendantur illa bona, requiritur secundum decretum iudicis, licet per sacras prag. relationes & reo in eius contumacia, minus tempus, quam annus ad interponendum secundum decretum statuatur; sed si agitur actione reali, non requiritur interpositio secundi decreti ut per Affl. *ind. consil. rei vindicatione.* alias vero differentias, quae sunt inter actionem realem & personalem, vide per rex. *ind. consil.* per Affl. Nec in audiendis his omnibus, inq; legendis actionum varietatibus, contemnat auditoris animus.
- 43 Siquidem actionibus suis instituitur, instituta dirimitur, pecunia quaritur, qua sita servatur per diti recuperatur, iniuria illata propellitur, quare, quia (ut dixi) actio personalis id est, quod est actio, quae ex contractibus descendunt, alia rebus informantur, alia verbis, alia literis, alia consensu, stem earum alia, quibus praesente intenditur quod oritur dari vel fieri, & haec sunt propriae conditiones. Alia sunt, quibus non praesente agitur, sed & sub alternatione intenditur, vel fiat, vel detur, aut interesse praestetur, ut in vindicatione, locatione, & similibus. conditio in autem plures sunt species, alia enim est incerti conditio, alia certi, alia indebiti, alia, quae triticaria appellatur, alia ob causam, alia ob turpem causam, alia futiva, alia ex lege, & alia sine causa. Conditio incerti in tribus casibus sibi locum vendicat, puta, ego credens me tibi debere decem, quae in rei veritate non debebat, ea tibi promisi, demum cognito, quod ea tibi non debeo, & sic sine causa promisi, succurritur per conditionem incerti, quae & sine causa appellatur, per quam possum condicere liberationem ab illa obligatione, & erit forma agendi: Conqueror ego Tab. quod sine causa tibi decem promisi, idem coepote condemnari ad me liberandum a dicta obligatione & ad dandam eam prorupta & cassa, & haec forma agendi ponitur per Ang. *in l. qui sine §. ff. de cond. sine caus.* ubi est textus formalis de hoc, vel si ego te habebam obligatum ad decem, liberaui, credens te mihi soluisse, coepit conditio incerti, per quam petam te reponi in pristina obligationem.
- 45 Et primo si quidem modo possum praevincere creditorem meum, ut cassetur, & annulletur praefata promissio, in cuius materia plura iura municipalia in regno emanata sunt, quae refert Auctor noster infra in octavo actu, qui successus sequitur in iudiciis, *nu. 8.* Secundo vero modo recta via possum agere ad decem, & si opponatur de liberatione, replicabi-

tur, quod sine causa liberatio facta fuit, vel recta via agi potest, ut ille reeducatur in pristina obligationem, & quod liberatio illa habeatur pro non facta, tanquam sine causa; nam & si exceptionem volo proponere, possum praevincendo causam in certare principaliter agendo, secundum Abb. *in c. si quis contra. 4. de foro comper. in 1. not.* & ibi Felin. & Bait. *in l. societatem. 70 §. arbitrorum. 1. ff. profec.* & Alexand. *in addit. ad Bart. in l. si contendat. 28. ff. de feder. ff. & Bartol. in l. cum hi. 8. ff. de transact.* Tertio modo datur conditio incerti, loco conditionis futurae, quae non nisi domino datur, *l. 1. ff. de condit. fir.* Et & alia, ut dixi, quae certi conditio nuncupatur, quae generalis est ex communi causa competens, ex qua certum habetur, siue ex causa contractus, vel quasi, siue ex causa maleficij, vel quasi, *l. certi conditio §. ff. si cert. per.* & dicitur certum dari & peti, quando, quid, quale, quantumve sit, quod petitur, apparet; *l. stipulario. 38. de verbor. obligat.* Item dicitur certum, cuius species, vel quantitas, nomine proprio, vel digito demonstratur, siue a quibus vocabulis, quae vice proprii nominis fungantur, *l. certum. 6. ff. si cert. per.* est quoque certi conditio duplex, altera, quae triticaria vocatur, quae petitur quaelibet res, siue in re, siue in mensura, vel pondere constat, siue mobilis, siue immobilis sit, excepta pecunia numerata, *l. 1. ff. de condit. tritic.* & datur non solum ratione domini, imo etiam ratione possessionis, *l. 1. & 2. cod. tit.* datur autem contra eum, qui debet speciem quamcumque, & contra eius heredem, non distincte a causa, nec re, aliter enim stat in nomine sui generis, & vocatur certi conditio, & de iis haec tenet. *Per. Foll. V. I. D. Quid autem sit necesse deduci*

47 **IN IUDICIO PERSONALI, ET QUID IN REALI?** Uic, quod in iudicio PERSONALI principaliter agens debet habere reum obligatum, ex qua obligatione oriatur actio, *l. & an eandem. 14. §. adiones. 2. & ibi Bart. ff. de except. rei iud.* alias agens sine actione, repelleretur a limine iudicii, *l. si pupilli. 6. §. videamus. 12. ff. de neg. gest.* & not. *in l. ubi pactum. 40. C. de transact.* sic ergo producens libellum in actione personali, debet talem causam assignare, ex qua appareat, quod reus est obligatus *l. 2. §. circa 3. & ibi glo. de doli ex ep.* ubi est illa glossa quae dicit libellum non procedere re iudicatur, peto decem; quia reus est in Francia; quoniam ista causa non praesupponit obligationes rei, & habetur *in §. si in aequo. 14. Inst. de act.* In iudicio vero REALI, si loquimur de rei vindicatione, duo tantum extrema sunt deducenda & probanda. Primo, scilicet dominium ex parte agentis. Secundo, possessio siue detentio ex parte rei conventi. His duobus probatis, obtinet agens, *l. 1. C. de alien. iud. mut. caus. fact. & l. in rem 23. & l. officium. 9. ff. de revert. Qualiter autem debeat probari dominium in rei vindicatione? Dic, quod debet probari directo, & est difficilis probationis; quia non solum debet probari de titulo, sed est necesse probari de do-*

mini

minio sui auctoris, alias non obtinet, secundum Alexan in *conf.* 98. col. 3. in 2. vol. & in *conf.* 11. colum. 1. in 4. vol. & habetur in *decis.* 40 *conf.* Nesp. in 1. colum. de quo vide per Bart. in l. *quidam* in suo. 17. de cond. instit.

49 AD PRIO. † Debet enim dominium probari per tales actus, qui de iure necessario concludant dominium sibi competere, & quod tales actus & media non possint aliud significare, nisi dominium actori competere, ita quod sint inuoca, aliud quam dominium non importantia, & non æquiuoca, dominium & aliud significantia. hinc dicebat Paulus de Castr. in *conf.* 248. incip. *viso testamento Ambrosii.* vlt. col. quod dominium volate non debet per acta, & alibi, in *conf.* 330. incip. *in causa mora per dominam Doroth.* 1. col. dicit, quod dominium non debet, nec stare potest in pendenti: est ratio; quia probatio non concludit per possibile; imo concludere debet per necesse, adeo, quod probatio necessaria non concludens non tenet, *l. non hoc.* 4 C. unde legi sed nec facit aliquater rem dubiam de iure, vel de facto, secundum Bald. in l. 2 C. de honor. possess. secundum tab.

50 Et ideo non † sufficit in reali actione probare, quod i. emit, pretium soluit, & res sibi tradita fuit, nisi probet tal. rem ad venditorem, à quo causam habuit, pertinuisse iure domini, per talia media, quæ dominium, & non aliud de necessitate concludant, secundum gloss. & Bart. in l. *cum res.* 12 C. de probat. licet prædicta tria sufficerent ad probandū quasi dominium in actione Publiciana, vt in 5. *sed ista quidem.* 3. *instit. de ar.* sed non sufficiunt in rei vindicatione ad dominium, seu retentione domini obtinendam, secundum gloss. Pet. Cyn. Iacob. Buttrig. Ioan. Fabri. Bart. & S. licet. in d. l. *cum res.* 12. Hinc est, † quod ecclesia, quæ summæ privilegia est, agens rei vindicatione, necesse habet clare probare dominium; quia ei nõ sufficeret titulus acquisitionis, nisi probaret auctorem suum, à quo causam habet, verum dominium fuisse, secundum Bartol. in l. *si sic.* 75. §. *si mihi de leg.* 1. & ibi Alexand. & Bald. in l. *sive autem.* 9. §. *si uobis.* 4. ff. de Publican. in rem actio.

51 Nec † sufficit probare rem, quam petit, aliquo tempore tenuisse & possedisse pro sua, etiam cum illa possessione de præterito concurreret fama viciniæ, quod res erat sua, secundum Bart. in d. l. *quidam* in suo. 17. ff. de cond. instit. Alexand. *conf.* 10. in 4. volum. & Bart. & Bal. in l. *rem que nobis.* 15 ff. de acqu. possess. etiam si probaretur, quod rem locauit, attentauit, vel in emphyteusim tradidit, & tanquam de re sua disposuit, per text. iuncta gl. super verb. *locauisse.* in c. *cum venerabilis.* 7. de vel. dom. etiam si probarentur census soluti: quia census solutio aut pensionis dominium non probat, nec possessionem, secundum gl. super verb. *vnam procuracionem* in c. *bona memorie.* 51. de appel. & ibi Panorm. & late dicam in tractat. de censibus.

52 Nec † etiam sufficit probare, quod auctor agentis seu eius præcellor, aut venditor, vel donator, a quo causam habuit, rem illam tenuit pacifice, & possedit

tanquam suam, fuitque tandem publice, & notorie reputatus dominus, quamdiu vixit, etiam si concurreret fama viciniæ, quod erat dominus, secundum Abb. in c. *cum ad sedem.* 15. de resit. spol. Bal. & Ang. in §. *sic utaque diseresis.* 14. vers. *quæro.* 2. *Institut. de actio.* & etiam si ecclesia prædicta omnia probaret, non obtineret secundum Bartol. in l. *legata.* 14 ff. de adi. leg. & de prædictis formaliter habes per Gul. de Bened. in *Rep. cap. Raynuitus.* 16. de testat. in verb. *& uxorem nomine Adelajam* nu. 451. sol. mihi 129. Et † in quantum supra dixerim per contractum locationis, aut per census solutionem non probari dominium, dicit Bart. in l. *ad probationem.* 23. C. locat. quod hoc procedit nisi quando concurrunt alia iudicia, pro quo faciunt dicta per Iaf. in l. 2. §. *col. C. de iur. emphyt.* & per Socin. *conf.* 89. col. 4. & in *conf.* 66. col. 4. & *conf.* 187. col. 2. p. out refert, & sequitur Chassan. in *conf.* Burg. *intitul. des iustices, & droits d'icelles.* rubr. 1. sol. 25. num. 1. & au per solutionem census, seu pensionis quoad ecclesiam probetur dominium directum, vide Abb. in *conf.* 74. incip. *Cives quidam Senenses.* 1. libr. & vide Guid. Pap. in *decis.* 272. & Roman. in *conf.* 126. & dicam plene in dict. tractat. mo. de censibus, Probabitur † dominium præsumptue per extimū, vt dicit Bal. us in l. *si pater C. de actio. empt.* per illum text. & ibidem Bald. in l. *quidam* in suo. ff. de condit. instit. & late per Socin. in l. *conf.* & Chassan. vbi supra. an contra testium probetur dominium per extimū, vide Aymo. Grauet. in tractat. de antiqu. temp. 1. parte. num. 2. 5. An † probetur dominium per verba enunciatiua contractus emissæ propter aliud, si principaliter disceptetur de ipso enunciato, inter easdem partes, & quid in antiquis, vide plene per Aymo. Grauet. in tractat. de antiquitate tempor. 1. parte. nu. 58. 59. cum sequent. Item † probatur dominium per famam in antiquis, secundum gloss. in l. *at qui natura* 19. §. *cum me al. sente.* 3. ff. de neg. gest. quam dicit singularem Ang. in l. *Titus.* 9. ff. quibus mod. pign. vel hypothec. sol. & idem Angel. in d. §. *cum mo absente.* 3. & Doct. in l. *rem que nobis.* 15. ff. de acquirend. poss. plenius per Chassan. in *conf.* Burg. *intitul. des iustices, & droits d'icelles.* rubr. 1. num. 15. sol. 26. pro quo omnino vide Corn. *conf.* 304. colum. 5. vers. *his tamen non obstantibus.* libr. 3. vbi tenet contrarium, nisi aliis iudiciis eoadi ueretur, sed Decius in c. 1. colum. 4. extra. de appellat. dicit, quod communis opinio est contra Corn. sed tu videas concordantias, & veritatem per Aymon. Crau. in tractat. de antiqu. temp. num. 302. sol. mihi 141. & an sufficiat fama ad probandum dominium de præfenti, vide ibidem 303. Pet. Foller. V. I. D. † In petitione vero hereditatis, quæ similiter actio realis est, non est necesse probare de dominio auctoris, sed sufficit probare rem fuisse in bonis defuncti, secundum Bartol. & Doct. in l. *hereditatis.* 7. C. de petic. hered. per textum in l. *& non tantum.* 19. ff. de petic. heredit. Sed † si loquimur de actione hypothecaria; tunc est necesse probare debitum, cuius vigore res

fit hypothecata, & non habet necesse probare actor dominium debitoris, sed sufficit probare rem fuisse in bonis, & de bonis debitoris, ita decidi ut *in deris.* 383. *in consilio Neapol. & per Soci. in cons.* 134. *column. 1 in 1. volum.* & Paul. de Cast. *in consi.* 108. *in 2. volum.* quidquid teneat Bartol. *in l. rem alienum.* 41. *ff. de pignor. action.* Et de hac materia, qualiter sit agendum in actione hypothecaria, vide Alexand. *in consil.* 138. *column. 2. in 2. volum.* & *consil.* 108. *in 5. volum.* & *consil.* 98. *in 2. volum.* & *in decisi.* 37. & 40. *consil.* Neapol. & iste modus agendi, & probandi debet seruari hodie, quando agitur assilientia vigore instrumenti, maxime secundum formam regie pragmatice. † An autem actio pignoratitia, dicatur realis, vel personalis, quilibet forte prima facie diceret, quod actio realis, sicut actio hypothecaria, dum datur a ipsa rem, scilicet ad pignus recuperandum. Tamen veritas est in contrarium, scilicet, quod est actio personalis. Pro hoc est text. formalis *in l. fina. C. de distr. pign.* & tenet Bald. *in rub. ff. de pign. act.* & de hac materia est gloss. magist. *in proem. form. §. nos vero 2. in vers. easdem.* quæ ponit differentiam inter actionem pignoratitiam, & hypothecariam; quia illa est personalis, & hæc realis. Item actio pignoratitia est duplex, scilicet, directa & contraria. Directa datur debitori ad recuperandum pignus, soluto debito, vel aliter satisfacto, *l. si rem 9. §. omnis. 3. ff. de pign. act.* Contraria vero competit creditori, quando fuit deceptus in pignore, & datur contra debitorem ad inter. esse, & semper est personalis, *l. i. in fi. & l. tutor. 16. §. contrariam. 1. & ibi Bar. ff. de pigno. actio.* Hypothecaria vero semper competit creditori, tam ad rem immobilem, quam ad pignus rei mobilis, & datur in rem, *l. pignoris. 17. ff. de pign. & l. pignoris 18. & ibi gl. C. de pigno. & l. eos. 9. C. qui pot. in pign. hab.* Quoad actionem enim hypothecariam, nulla est differentia inter pignus, & hypothecam, *l. res hypoth. et. in fi. & ibi gl. ff. de pign. & est glo. not. in l. si fundus. 193. in vendicatione. 3. et. tit. †* Ultimo, quia sum pollicitus tangere hic illam questionem, de qua est magna varietas inter Doct. scilicet an petitio hæreditatis, dicatur mere realis, vel in rem scripta? Dico quod vera, & magis communis conclusio est, quod mere realis, tenet lal. & communiter Mod. *in rub. ff. cert. petar. vt & in §. quædam 20. Instit. de acq. peti. si autem. 27. §. sed & is 3. ff. de rei vend. & tenet Bar. in l. sed si lege. 25. §. petitio. 18. ff. de pet. hæred. l.* Contrarium tenet glo. *in rub. ff. si cert. petar.* quam ibi sequitur Alexand. scilicet, quod sit in rem scripta, per text. *in d. §. petitio 18.* & hanc opin. tenet Bal. per illum tex. *in l. hæreditatis. 7. C. de pet. hæred.* Ego autem in hoc considero, & puto, quod in puncto iuris, opin. glo. & Alexand. *in d. rub. ff. si cert. petar.* sit verior & magis sustentabilis. Et præsuppono, quod ad hoc, vt actio dicatur personalis in rem scripta, duo copulatiue requiruntur. Vnum, scilicet, quod oriatur ex contractu vel quasi,

maleficio, vel quasi. Secundum requisitum est, quod datur contra quemlibet possidentem, notat gloss. *in l. 3. §. est autem. 3. ff. ad exhib. †* Sed petitio hæreditatis oritur ex quasi contractu, quod probat, quia non datur nisi hæredi, qui adiuit hæreditatem, sed eo ipso, quod hæres adit hæreditatem, censetur quasi contrahere cum debitoribus, & creditoribus hæreditariis. *l. apud Iulianum 3. §. fin. ff. ex quibus causis in possess. eat. & l. ex maleficiis 4. §. hæres. 2. alias l. 5. ff. de actionibus & obligat. & ibi met. vnde is, qui intendat petitionem hæreditatis, eo ipso, quod adit hæreditatem, quæ aditio in solo animo consistit, *l. gerit. 88. & ibi Bar. ff. de acquir. hæred. l. censetur quasi contrahere cum eo, quem vult petitione hæreditatis conueniri; & propterea hoc respectu potest dici personalis, & quia transit contra quemcumque possidentem pro hærede, vel pro possessore, l. regulariter. 9. ff. de peti. hæred. & hoc respectu potest dici in rem scripta. Non obstat *d. l. fin. autem. 27. §. sed & is. 3. ff. de rei vend.* quia licet ibi dicatur, quod est in rem, non tamen per hoc sequitur, quod sit mere realis, cum possit exponi in rem scripta, vt dicit in simili tex. *in l. metum. 9. §. cum vitem 8. ff. quod metus causa* maxime cum habeamus textum expressum *in d. l. hæreditatis. 7. C. de peti. hæred.* qui dicit, quod est actio personalis in rem, & iura debent iuribus concordari, *l. non est nouum. 26. ff. de legibus.* Minime obstat, quod dicit Bart. *in d. §. pretio.* dum dicit, quod est realis; tamen præstationes personales veniunt officio iudicis deferuntur illi actioni reali; quia hoc esset destruere textum. *in d. l. hæreditatis. ibi; cum miste personalis actionis ratio hoc respondere compellat, &c.* vbi probatur, quod in petitione hæreditatis est admixta actio personalis. Ergo non veniunt officio iudicis, sed iure personalis actionis, cum non sit credendum à proprio significato verborum, *l. non aliter. 69. ff. de legat. 3.* Si quis tamen vellet tenere communem opinionem, quod sit realis, posset se fundare, quia petitio hæreditatis est ius vniuersale, in quo possunt esse reales, & personales præstationes; tamen omnia ista faciunt vnum corpus, & sic vnum ius vniuersale, quod appellatur hæreditas, *l. nihil est. 24. ff. de verb. sign. quæ hæreditas est æctum iuris vniuersalis est quid incorporale, vt in §. de reb. corp. & in corp. §. 1. vnde is, qui intendat petitionem hæreditatis, dicit se habere ius in illa re incorporali, & sic in illo iure vniuersali, merito dicitur actio realis; quia datur ad rem, licet incorporalem, vnde licet veniant præstationes personales in ea; tamen veniunt accessorie, tanquam inclusæ in corpus vniuersale, & esset inconueniens, quod actio sumeret denominationem à suo accessorio. & hoc expresse probatur *ex d. §. petitio.* vbi dicitur, quod petitio hæreditatis, licet sit in rem, & sic præsupponit hoc esse principale, habet tamen quosdam personales præstationes, scilicet eorum, quæ a debitoribus sunt exacta, &c. per illa verba***

patet, quod veniunt accessorie in consequentiam. Non t̄ obstat d. l. hereditatis. 7. C. de petit. hered. quia debet intelligi, & distingui per d. §. petitio l. sed & posteriores 28. ff. de leg. scilicet, quod habentur admistæ personales præstationes, accessorie tamen, vt supra dixi. Et pro hac opin. communi est text. in d. l. fin. autem. 27. §. sed & is. 3. ff. de rei vend. vbi æquiparat rei vendicationem petitioni hereditatis, & dicit vtranque esse in rem. R. P. I. V. D.

IUDICIORVM IV. DISTINCTIO.

S V M M A R I A.

- 1 Iudicium aliud vniuersale, aliud generale, & aliud particulare.
- 2 Differentia que sit inter iudicium vniuersale, & generale.
- 3 Societas quid sit.
- 4 Societas quotupliciter contrahatur.
- 5 Societas tacta, quando & inter quos contrahatur, & num. 6 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.
- 6 Socius si fecit maiorem impensam quam aliter, an in diuisione recipiat.
- 7 Socius, qui habeat maiorem familiam, quam aliter, an debeat habere minorem partem.
- 8 Socius, qui habuit plures filios, qui operantur, an debeat habere minorem partem.
- 9 Frater si negotiatur de pecunia communi, an id, quod lucratur, teneatur communicare.
- 10 Societas nunquid licite contrahatur, vt vnus ponat operam, alter pecuniam.
- 11 Socii an possint pacisci, vt vnus habeat duas partes lucri, & damni, & alter tertiam.
- 12 Pacti an possit inter socios, quod capitale sit saluum.
- 13 Pactum an valeat, quod vnus sociorum habeat duas partes lucri, & tertiam damni.
- 14 Pactum vt vnus habeat tres partes lucri, alius quartam, an valeat.
- 15 Socii, quorum vnus posuit capitale, alter operam tantum, & capitale perdatur, an damnum sit commune.
- 16 Socius proficiscens ex causa societatis, an detrahat ante omnia expensas itineris.
- 17 Societatis signum an remaneat penes superstites in societate.
- 18 Societas inita vt duret quinquennio, & si vnus posuit capitale, alter operam, an si in primo anno perditum sit capitale, debeat cogi ad ponendum aliud.
- 19 Societas contracta ad commune lucrum, & delucrum, ita quod debeat infra mensem reddiratio, an si reditatio non sit infra mensem, audiatur.
- 20 Socius an teneatur consocio reddere rationem de gestis, & administratis, & quid si non reddidit rationem, ad quid teneatur, & nu. 29.
- 21 Vendita rei communis, an censeatur de voluntate sa-

- 22 cium, & quid sollicitur res pluri precio vendita, & nu. 31.
- 23 Pater si dedit pecuniam filio, vt ex ea li. creetur, an lucratur per suum communentur aliis filijs.
- 24 Cessio occasione societatis an alicui ex causa necessaria.
- 25 Socii huiusmodi societatem, qualiter conseruabuntur omnes à contractibus iniitis.
- 26 Lucrum inter socios qualiter diuidatur, si n̄ il sit de eo conuentionem.
- 27 Æquitate inter socios an consideretur neq; in respectu numerus eorum, sed & bonitatis.
- 28 Emptio, & venditio quando dicatur perfecta, & nu. 40 41. & 45.
- 29 Emptio quod vter solo consensu perficiatur, & nu. 30.
- 30 Venditio an inter ligatur facta per verba, voluntatem saltem significanti.
- 31 Emptorium quis præferatur, si vnus emit à domino, alter à discipulo.
- 32 Venditio an valeat, si dicatur venio pro decem, & illo pluris, quod Titius estimabit.
- 33 Fides de precio quando dicatur habita, & nu. 47.
- 34 Emptio per testes qualiter probetur.
- 35 Arrha si cui rem desinere integram, & quando, & an si pars amittatur, ultra duplicatorem arrharum possit agi ad morem nu. 50 & 51.
- 36 Emptio, & venditio, quando dicatur perfecta in rebus que in pendere numero, vel mensura consistunt.
- 37 Signatura facta in vigore vini, an transferat dominium.
- 38 Periculum diminutionis, precii reicemptæ, ad quem spectet.
- 39 Promittens tibi vendere, an si nolueris emere, tenearis.
- 40 Vendere mihi offerentem an possem cogere, vt vendat.
- 41 Vendite equo, censeatur venditus cum freno, & se ille.
- 42 Venditio equi si moritur infra triduum, an possit agi redhibitoria.
- 43 Venditor animalis si expresse protestatur, se nolle teneri de vitis, an nihilominus teneatur, & numer. 62.
- 44 Emptor agens redhibitoria, si pendente iudicio res esse facta sana, an iudicium procedat.
- 45 Vendens rem pluri precio, quam in consilio fuerit statutum, an venditio valeat.
- 46 Redhibitoria si in vna tantum re habuerit locum, & dua res sint veniunt, an pro ambabus componat.
- 47 Venditio facta ad certam mensuram, qua non præstatur, an agatur quanto minoris.
- 48 Emptorium mercium quis præferatur, & nu. 66.
- 49 Emptio nisi vnus offerat precium, & instat sibi partem rei reicemptæ in communi tradi, an repellatur.

Q V A R T A principalis distinctio Iudiciorum est: vna t̄ iudicium aliud est vniuersale, aliud

aliud generale, & aliud particulare. Iudicium vniuersale, dicitur illud, in quo agitur actione vniuersali, prout est iudicium petitionis hereditatis: nam hereditas continet vniuersum ius, l. nihil. 24. ff. de verborum significat. Item iudicium dotis: nam similiter dos continet vniuersale, vt nor. Bar. in rub. ff. sol. matr. col. fi. idem in peculio, & aliis similib. Iudicium generale est illud, in quo deducitur actio generalis, prout est actio tutela, actio pro socio, & similib. & ideo appellatur generalis, quia sub vna actione comprehendit plura capita, puta, administrationem vini, olei, frumenti, & aliorum negotiorum, ita declarat Spec. in titu. de actione seu petitione. §. sequitur, colum. 12. vers. & not. ver. differt. Quæ autem sit differentia inter iudicium vniuersale, & generale, ponit Spec. in d. vers. differt. & tangit etiam aliqua in d. §. sequitur, in princ. & in effectu iudicium vniuersale comprehendit vnum corpus vniuersum, quod plura iura habet sub se. Generale vero comprehendit plura capita separata, & vide ibi plenius per eum. Iudicium particulare, est illud, quod comprehendit vnam tantum rem, prout est rei vendicatio, actio ex empto, ad vnam rem, vel ex deposito, vel aliis, ita hæc omnia declarantur per Specul. in d. §. sequitur, & ibi vide Rob. Venut. V. l. D. ADITIO. Exemplificat (vt vides) D. Auctor. hic iudicium generale inter alia actione pro socio, & iudicium particulare in actione ex empto, quæ quidem actiones sunt in iudiciis frequentiores cæteris aliis; nihil tamen de iis dicit: Quare aliqua dicenda censui, & primo in actione pro socio. † Illud præ cæteris scire oportet, quid sit societas, & cuius naturæ. In quo, text. in l. verum. 63. ff. pro soc. inquit societatem esse quandam fraternitatem, sed secundum Grammaticos societas est fortunæ, & periculi participatio, quæ fit cum socium ad aliquod negotium gerendum nobis adiungimus. Cicer. in Verr. Video enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, vt eam in accusando attingere non audeas. Linius 8 de bello Macedonic. decreuerunt renunciandam societatem Achæis, lib. 1. ab urb. infida regni societas. nam socius ille proprie dici potest, qui pari consilio, spe, & periculo, rem aliquam cum altero aggreditur, Cicer. §. in Verr. nam socii putandi sunt, quos inter res communicata est & inter negotiatores quoque socii dicuntur, qui lucri, damni que communionem inierunt. Cicer. pro Quint. Rosc. qui socium fallit, in virorum bonorum numero non est habendus; societatis itaque coniunctio fortunarum etiam periculi communionem importat, eiusque naturæ est, vt partes sint æquales, nisi aliud sit dictum: nam agi, & pacisci potest, quod ad vnum spectent duæ partes. lucri, ad alium tertiam, si is, qui plus debet habere, plus contulit societati, vel pecuniæ, vel operatum. vt l. si non fuerit. 29 ff. pro socialis secus: dicitur enim societas, quando luca & damna communicantur,

secundum Bar. in l. si vnus. 67. in princ. ff. pro soc. & ad prædicta, quæ sit natura societatis, vide Soc. cõs. 205. colum. 7. ver. 3. & vlt. & quod pacta debent esse æqualia, alias non valet societas, secundum Soci. in consil. 291. col. 4. vers. 2. not. in 2. lib. † Illud prædictis prope est, quod duplex societas contrahatur, & certe dupliciter contrahi societatem, inquit rex. Instit. pro soc. in princ. & l. consensu. 2 ff. de actio. & oligo tacite videlicet & expresse: Item contrahitur societas vniuersorum bonorum, & vnius negotiationis tantum, l. si ceteras contrahatur. §. ff. pro soc. de quo plene vide per Deci. in cons. 66. in 1. lib. 2. colum. & ex hoc infert Barthol. Soci. in consil. 87. libr. 1. in vltim. colum. quod iis minime obstantibus, quod ad præsumendum contractum societatis sufficiunt actus, qui solent fieri inter socios, etiam si nou inferant necessarios ad inducendum societatem, exemplum secundum eum (ementes rem communem, pro indiuiso, videntur contrahere societatem) l. nihil. 2. ff. commu. diuid. & ibi Rautol. & Bald. in l. cum proponas. 2 C. pro soc. & tamen constat, quod talis actus fieri potest citra ius, & nomen societatis, l. ut si pro socio. 31. ff. pro soc. Item præsumitur contracta societas ex librorum intitulo sociorum, & si vis videre, quando, & ex qui us actibus videatur contracta societas, vide Bartolum in l. Tit. 47. §. altero. 6. ff. de admin. tut. & Alexand. in cons. 36 in 4. volum. † Consequens est videre, nunquid tacita societas intelligatur contrahi inter aliquos, quorum alter tantum negotiatur, alter vero non, in quo Bar. in l. patruus. 4. C. commun. vtriusq. iud. in fi. dicit, quod non videtur contracta societas; quia ille, qui negotiatur, magis videtur donare, quam societatem contrahere, l. §. ff. pro soc. & dicit ipse procedere etiam si communicantur luca, quod & reperit in l. Titium. 47. §. altero. 6. de admin. tuto. cuius dicti rationem reddit: quia non videtur contracta societas, ex quo alter, qui non negotiatur, nihil ponit, l. 1. in fin. ff. pro soc. At Bald. in d. l. si patruus, in fin. col. inquit, quod etiam si alter non negotiatur, videtur contracta societas, dummodo ille alter, qui non negotiatur, omnia, quæcunque sibi aliunde obueniant, ponat in communi (puta si aliquid sibi obueniat ex reditu præbenda, vel ex donis, vel ex dote) sicut dicimus de iis, quorum vnus negotiatur in vna arte, alter autem in alia (vt puta vnus in mercantia, alter in aduocatione) & tamen luca in simul conferunt, & communicant, & istud dictum Bald. sequitur Soc. in cons. 160. in 2. col. vers. ex factis autem, in 2. lib. & sic iudicio meo, vt saluetur dictum Bar. dicendum est, eius dictum procedere, quando alter, qui non negotiatur, nihil ponit in communi, & sic vtrumque dictum saluetur, & sequitur dictum Bald. Alex. in cons. 49. lib. 1. & refert ita tenere per. de Anch. in cos. 289. materia de qua quaritur, & ad hoc vide Soc. in cons. 192. in vers. circa. 2. q. in lib. 2. & Ludo. Rom. in cons. 29. incip. cum ijsi fratres luca eis, & consil. 470.

6. *eum si fratres.* † Sed vt perfecte sciatur veritas istius hzitationis Barrol. *in d. l. 8. paruus*, 4. ponit quatuor casus, quorum primus est: quando plures sunt fratres, quorum alter est pupillus, alii maiores: Quo casu secundum eum inter eos non videtur contracta societas, *l. vt in conductionibus. 33. ff. pro soc.* sequitur. Ang. consulendo *in conf. 60. in prin. & Bald. & Sal. ibid. & Pau de Cast. in conf. 183.* vbi ponit, quando fratres mortuo patre habent fundum communē, in quo se exercent, & eorum alter frater est minor pupillus, & tamen ipse etiam se exercent in fundo; nam etiam isto casu non intelligitur contracta societas inter eos, & Ludou. Roma. *in conf. 181. incip. omnipotentis Dei in casu proposito pramittendum*, idem sequitur Bar. Soc. *1. conf. 60 in 2. lib. in 4. colum. versic. nec pramissis, & conf. 87. in 1. lib. bene verum est*, quod idem Soc. *in d. conf. 100. in 5. colum. vers. respondetur.* consuluit, quod si tante dicta opinione pro vera potest renouari, & tacite contrahi societas inter eos, quorum vnus est pupillus cum tacita auctoritate tutoris ipsius pupilli: puta quia ipso presentē, & vidente fuit perseveratum in societate, & fuerunt facti actus sociales, ex quibus inferitur societas, & istud etiam sequitur Paul. *in consil. 87. volum. 1.* & sequitur Dec. *in conf. 20. l. 1. in prin. de quo per Bar. Cap. in consil. 40. in consiliis civilibus*, quod procedit opinio Barro. de qua supra: etiam si tractaretur de utilitate pupilli, secundum Bald. *in l. cum oportet. 6. in princip. in 3. colum. C. de bon. que lib. & sequitur Ias. in l. C. qui testam. fac. poss. nu. 6.* sed hoc contrarium tenuit Ludou. Rom. *in conf. 453. vis a principali constitutione.* & sequitur Soc. *in conf. 100. in 2. lib. 4. colum. vers. sed ad hanc.* vbi dicit, quod opin. Lud. sustētabilior est, cum pupillis potest sibi acquirere sine auctoritate tutoris, & pupillus. 9. *Inst. de inst. stipul.* vnde quod pupillus non possit obligari in eius fauorem inductum est; ergo aduersus pupillum intelligi non debet, vt dicit rex. *in l. 3. §. diuus. 1. & 2. ff. de Carb. edit. de quib. vide Call. in conf. Burg. in tit. de successione. rub. 7. fol. 2. 44. nu. 4. cum pluribus seq. & per Rom. in consil. 413. nu. 8.* videtur igitur tenere Call. *in loco de quo supra.* quod si expendit pupillo, bene intelligitur contracta societas. † In casu vero, quo pupillus habuerit tutorem, qui comunicat aliis sociis, & alii socii ipsi, videtur tunc inter eos licite contracta societas, vt supra dixi, & videtur firmare Bal. *in d. l. sipatruus.*
7. *4. in vl. col. & in l. mandatum. in 2. oppo. C. mand.* † Et si pater mandet in testamento cōmuni nomine exerceri mercantiam, & negociationem etiā quod vnus sit pupillus, videtur tunc contracta societas, vt est rex. *in l. qui negociationem. 58. in pr. ff. de adm. tut. & ita dicit Bald. in d. l. cum oportet. 6. C. de bon. qualib. motus.*
8. *per rex. in d. l. qui negociationē. 58.* † Sed in adulto qui excelsit pupillarem ætatem, licet non habeat curatorem, videtur contrahi societas, vt dicit D. Alex. *in conf. 49. in 1. vol. n. c. mature. 4. col. & in conf. 31. in 2. lib.* † Et similiter si pupillus postquā excelsit pupillarem ætatem, si habuit ratam societatem, manebit rata societas, & valida est, secundum Alex. *in conf. 23. 2. col. lib. 1. & sequitur Ias. in d. l. 1. qui test. fac. poss.* sed quatenus allegat Alex. *in conf. 23.* voluit allegare *in conf. 36. in 4. lib.* † Diuersus tamen est casus, cum omnes fratres sint maiores natu, & neuter eorum negociatur; quia forte sunt nobiles; tunc enim dicit But. quod quamuis hereditatem paternam indiuisam possideant; tamen non præsuntur inter eos contracta societas, nisi expresse sit dictum, & cum Bart. transeunt Rapha Pau de Castr. & Fulgos. *in d. l. sipatruus. 4. in penult. colum. circa fin. & ibi Salicet.* Contrariam vero opinionem tenuit Bal. *ibi in pen. col.* inquires, quod licet nobiles non faciant mercantiam; tamen omnia, quæ eis obueniunt dona, & salaria & quascunque dotes conferunt, & communicant, videtur ex iis inter eos contracta societas. & hanc opin. Bal. attestatur esse veram Alex. *in conf. 49. in 1. lib. incip. mature ponderatis, & conf. 36. 4. lib. & Angel. in conf. 12.* incip. *Vannucius* sed Philipp. Dec. *in conf. in 1. lib. in antepen. col.* videtur tenere opin. Bart. Ias. vero *in d. l. 1. nu. 7.* post relatas opiniones concludit, quod facienda est regula, quod si sunt plures fratres maiores natu, quorum neuter negociatur mortuo patre, quamuis hereditatem indiuisam teneant, non tamen inter eos censetur contracta societas, & hoc modo procedat opin. Bart. limitatur ista regula, nisi interuenissent alii actus cōmunes, & sociales, licet non quæstuarii; nec mercantiles, & hoc modo procedat opin. Bald. & sequaciū.
- Alter † dissimilis casus proponitur, quando vnus negociatur, alter vero minime, isto si quidem casu dicit Bart. quod non intelligitur contracta societas, quod non procedit, si ille, qui non negociatur, ponit omnia quæcunque sibi obueniunt in communi, & in hoc videatis scripta Decii *in conf. 21. in 3. col.* v. dixi supra. † Insuperque non omittam alium dare casum, in quo omnes fratres mortuo patre negociantur; & tunc absque dubio omnes admittunt contractam esse societatem: dicit tamen Bart. quod censetur contracta societas illius negociationis tantum, quam gerunt, & non aliarum, quod quidem intelligit Bald. *in d. l. sipatruus, in vl. col.* procedere in actibus, & negociationibus vniuersimilibus, vt puta si omnes isti fratres ad insimul gerunt mercantiam lanæ: Tunc enim verum est, quod non sit contracta societas nisi in illa negociatione, adeo, quod si vnus emerit fundum, non esset communis, licet emisset ex pecunia communi, sed in actibus dissimilibus & varietatem habentibus, credit quod omnium bonorum intelligitur contracta societas, sed opin. Bart. sequitur simpliciter Pan. *in conf. 60.* incip. *attinam breuissime, 1. lib. & Alexan. in conf. 72. in 4. lib. & idem Alexan. in l. cum duobus. 52. §. v. papinianus. 6. ff. pro soc.* de quo per Soc. *in conf. 162. in 2. lib. vers. postremo, & in conf. 192.* incip. *exp. mod. significati. n. vers. circa secundam,* sed si bene ad-

uertatur opin Bald. est de mente Bare *ind. l. si patrus 4. & in 6. altero. 6.* nec ipsi negat id, quod dicit Bald. dum ait, quod si communicat lucra vnus negotiationis, tantum illius videtur contracta societas, quasi velit, quod si per eos fierent actus dissimiles; quia non solum communicant lucra in illa negotiatione, sed vndecumque obueniant, & negotiantur in pluribus rebus, non solum illius negotiationis, sed omnium bonorum, iure censetur contracta societas, & istam limitationem Bald. videtur sequi Ludou. Roman. *in consil. 291.* & sequitur Ias. *ind. l. 1. †* Sed illud consequens est videre, nunquid si sunt duo socii, quorum vnus fecit maiorem impensam, quam alter in domo, an in diuisione possit hanc impensam repetere, & negat Bald. *in l. pen. C. de collat. bo. Ar Ias. Alexand. Franc. Cur. in add. & Ann. in lect Flor. distinguit, quod aut socii omnium bonorum, & bene dicit Bald. aut vnus tantum negotiationis sunt socii; & isto casu, si vnus sociorum facit maiorem impensam, quam alter, potest ab eo repetere, per l. si cum, qui in eo. 60. § fin. Et l. si vnus. 67. § si quis 2. ff. pro so. Bart. Cal. *in consuet. Burg. in us. de successione rubr. 7. fol. 243. num. 17.* sequitur hanc distinctionem, sed eam limitat vno casu, nisi impensa, quae fieret, non esset necessaria, neque utilis societatis; quia tunc imputabitur in parte illius, ratione cuius facta est impensa. Prædictis † non modice affine est, quod si vnus sociorum habet magnam familiam, cum alter esset solus; at ille, qui habebat magnam familiam, habebat cura totius domus rei domesticæ & familiaris, non debet ex hoc socius, qui fuit solus, habere maiorem partem habita ratione ad expensas factas per suam sociam in sua familia, secundum Paul. de Cast. *in l. pen. C. de collat.* quod & repetit *in l. si paterno. 13. C. de nego. gest.* & idem sequitur Ias. *in d. l. pen. numer. 5. †* Sed si duo sint fratres mercatores, & negotiatores, quorum vnus habet plures filios, qui tota die lucriantur; alter vero non habet filios, si queratur, nunquid in diuisione debet habere maiorem partem, ille, qui plures filios habebat? indubitanter est respondendum, quod si non sunt socii omnium bonorum, debet haberi ratio operarum filiorum, & sic plus debet habere secundum Ang. *in l. ex duobus. 27. ff. de nego. gest.* & idem tenet Bald. *in d. l. si patrus. 4. in p. 9.* & Bald. *in l. in 11. q. C. pro soc. & sequitur Ias. in d. l. pen. in fin. sed tu vide Ang. in consilio 112. in c. Vannucius qui loquitur in sociis vniuersorum bonorum, & concludit, quod habebatur ratio operarum filiorum, pro quo vide Soem. *in consilio 3. column. 10 in 4. lib. & Alexand. in consil. 90. per totum in 2. lib. †* Sed siuge, quod vnus fratrum de communi pecunia facit mercantiam, an id, quod lucriatur, veniat communicandum, Bare. *in d. l. si patrus.* dicit, quod aut gerit mercantiam nomine proprio, aut communi, si**

nomine proprio, non venit communicandum, si non erat tutor alterius fratris, si vero communi nomine, puta quia intitulati libri dicebat, hic est liber meus, & fratris, & isto casu venit communicandum id, quod lucriatur, & idem dicit Bald. & Salice. *ibidem †* Nunquid licite contrahatur societas, vt vnus; onat totam pecuniam, alter vero operatur tantum? secundum est, quod sic: tam secundum l. quam secundum canones, *l. i. C. pro soc. Et l. 5. ff. eo. tit. Et in c. per vestras. 7. de donat. inter vir. Et vxo. & per Bal. in d. l. i. C. pro soc. & si non erit dictum, pro qua parte debeat lucrum & damnum diuidi, intelligitur tamen, quod æquis portionibus diuidatur, adeo quod lucrum & damnum debet esse commune, *l. si non fuerint. 29. ff. pro soc. & Bart. in l. si vnus 67. ff. eo. tit. †* Sed an pacisci inter socios possit, vt vnus ferat duas partes lucri & damni, & alter tertiam, si ille, qui plus habet, plus confert societati in pecunia, opera vel industria, quod correspondeat illi parti; dicas, quod sic, vt *in l. si non fuerint. 29. in princip. Et l. quid enim. 80. in fin. ff. pro soc.* alias si plus non confert, esset pactum illicitum, secundum Azo. quem sequitur Accur. *in d. l. si non fuerint. 29.* Sed † an pacisci liceat, quod capitale sit saluum, & illud ponenti reddatur, & lucrum diuidatur, Bald. *in l. i. C. pro soc.* tenet quod non, & sequitur ibi Salice. & Doct. & Hosti. *in summa de usur. sumat do. Amb. de Vigna in repet. c. salubriter. de usur. cancl. 4. num. 166.* & hoc verum est, vt tale pactum non possit fieri per eum, qui ponit pecuniam, sed bene fieri potest per eum, qui ponit operam tantum, secundum Doct. sed idē Amb. vbi supra concludit, quod etiam isto casu; si hic talis vel et lucrum eiusdem rei, in qua non vult damnum, etiam quoad eum non licet miror tamen quod Grammat. *in consil. 80. in c. vltibus* tenet, quod valet pactum, quod capitale sit saluum, & lucrum diuidatur, sed Roman. *in consilio 50. incip. summararius quæstionis.* tenet, tale pactum non valere; quia sapit vsuram: sed ego teneo cum dom. Gram. in casu proposito de pecuniis & ouibus, cum consuetudo passim admittat illum contractum.*

[And. Gail *lib. 1. obs. 24. num. 3.* dicit, tale pactum, vt is, qui pecuniam confert, sortem, seu capitale saluum habeat, damnum vero non sentiat, non valet, sed talem societatem, tanquã leoninam, improbat; quia recipientem duplici damno afficere possit, & operarum, & pecuniar. Dans autem semper in tuto esset, quam inæqualitatem societas non patitur. secundum l. verum. ff. pro soc. & alias autoritates, quas allegat. è contra pactum, vt operam præstans damnum non sentiat, valet. Gail. *ibid. n. 1.* vbi tradit, quomodo societas inæqualitatem lucri & damni admittat. Et an socii in solidum teneantur, *num. 3.*]
Sed † an possit fieri pactum, quod vnus sociorum habeat duas partes lucri, & tertiam damni, vel e contra duas partes damni, & tertiam lucri. & dicas, non,

non, ut est text. in l. Mucius. 30. ff. pro soc. & concludit idē d. Amb. ubi supra, dicens, q̄ tunc valeret tale pactum, ut vnus habeat tres partes, alius quartam, vel quintam, aut sextā, si modo ille, qui plus habet, plus in societate posuerit alias pactū esset illicitū, & ponit Bal. in l. C. pro soc. ¶ itē non valet pactū, ut vnus habeat tres partes lucri, alius quantā, & periculum capitalis sit commune; qui alucū sentiret pro trib. partib. & damnū sentiret p̄ dimidiā, ut concludit Amb. in d. e. salubriter, in 7. eod. & ibi ēt querit, an valeat pactum, ut ponens capitale habeat lucrū, ad discretionē alterius socii, & dicit q̄ valet, ut in 8. eod.

22 Quod si enim si vnus possit capitale pecuniæ, alter vero operā tantum, accidit, q̄ capitale casu fortuito deperditum est, an istud damnū debeat esse commune, regula est, q̄ non, secundū gl. in l. si non fuer. in 29. ff. pro soc. licet teneat contrariū in l. C. eo. sed prima opin. approbat Bar. in d. l. & Ang. de Peru. in tra. de soc. in 2. ar. rationē reddidit Bal. in d. l. quia sufficit, q̄ ille, qui posuit operā, sustineat dānum ipsarum operarum, & hæc est cōmunis sententia, ut concludit D. Am. in rep. d. e. aliter in 12. conel. in 7. 4. limitatur tamen secundum cum ista communis opin. Primo, nisi per pactum aliud esset conuentum, quia seruandum esset pactum, de quo omnino videas Par. Soc. in c. f. 205. in 2. lib. in 2. difficult. 10. ubi cōp. iōssime tādē dē concludere videtur, & dicere simpliciter, q̄ valet pactum, & damnū capitalis sit cōmune, & dicere, q̄ non valet, sunt falsissima, sed iudicāda sunt, prout ipse ibi cōi. derat. Bar. vero in cons. 5. incip. videtur quæ societas est l. 4. videtur simpliciter tenere, quod si perditum est capitale, damnū debet esse cōmune, & idem Bald. in cons. 493. incip. multiloquū, in 4. lib. tenet, tale pactum valere, & q̄ si tale pactū minime appositum reperitur; tunc dicendū est, q̄ si capitale sit communicatum inter socios, & vterque est dominus pro parte, & tunc capitali perditō, damnū erit commune, sed si dominū nō fuit transfaratum, exemplum (ut in institor) nam si socius, qui immitte operā, est institor principaliter, sed in questu est socius & tūc periculum capitalis est domini, & ita dicit debere intelligi contrariā opin. Sed cogita, dum casus euenierit.

[Hanc eand. quæstionē tractat. Fachin. lib. 2. con. trouer. c. 5. ubi quatuor diuersas d. d. opiniones recenset, & pro vteriori eam habet, quæ vult, pecuniæ acutit. dānum ad eum duntaxat pertinere, qui eā contulit, eamque legib. & rationib. probat: quas apud ipsum videre licet Et c. precedentē eod. lib. tractat ēt hanc quæstionē, si in societate alter pecuniā, alter operam, & industriā contulerit, an pecunia videatur esse communicata, ita ut finita societate ea diuenda sit.]

Secundo limitatur d. conclusio, nisi consuetudo esset, quod damnū capitalis esset commune. Tertio limitatur, ut non procedat, quando pecunia esset statim d. perditā ante positionem operarum, &

ante eas positas, vel parum post præstitas, secundum Ang. nam eo casu damnū capitalis erit commune, & ita dicit Amb. in loco, de quo supra. ¶ Nec in-
24
conuenit, quod vnus sociorum ex causa societatis proficiens, expensas, quas fecit, ex corpore societatis extrahat; quia non dicitur lucrum nisi deductis expensis, secundum acob. de Arct. & Cyn. in l. C. pro soc. & ibi sequitur Fal. & d. Ambr. ut supra. ¶ Il-
25
lud etiam inueligatione dignum est, nunquid si plures mercatores fuerint socii in aliqua mercantia, & minor pars ipsorum recedit à societate, maior vero remanet in ea, an ista maior pars possit vti signo solito societatis, quod erat soliti omnes apponere in libro & ballis: & bal. quia omnia voluit inueiligare in d. l. C. pro soc. in 2. col. vers. itē quero. de-
cidit post multa, quod non potest maior pars ipsorum sociorum in societate remanentium vti signo prædicto: & hæc vera dicit ipse in i. s. quæ possent trahi ad captionē alterius: in alius vero, quæ nemini nocent (puta in armis nobilium) retinent arma domus principalis, & idem tenet ipse in l. f. C. pro soc. reperio tamen Bart. in tracta. de in. g. & arm. dicentem, quod si vnus ipsorum sociorum erat in societate capitaneus, & quasi magister societatis; tunc apud eam remanent signa; quia ipse erat inter ceteros maioris honoris arg. ff. de fun. in fr. l. fin. si vero non erit aliquis inter eos capitaneus; tunc apud eum remanent signa, qui erat socius maioris partis, ut ff. sam. cre. l. si qua erant cautiones, si vero omnes sunt æqualis partis, forte dirimendum est, d. l. si que sunt cautiones. & si dissoluta societate vnus ex sociis remanet negotiator, debet remanere signum penes eum, hoc idē; quia aliorum non interest: Item quia quamuis sit dissoluta societas; tamen negotiatio remanet penes eum; ergo iniquum est, quod signum, quod erat accessorium negotiatio-
ni, separaretur ab ea, & hæc dicit procedere de signis mercatorum, sed quid de signis artificii seu peritiæ, in quo dicit esse aduertendū; quia quandoq; sunt signa artificii, in quibus principaliter operatur qualitas loci (exemplum in Marchia Anconitana, est quoddam nobile castellum, cui nomen Fabianum, ubi artificium faciendi chartas de papiro principaliter viget) ibique sunt multa ædificia ad hæc, & ex quibusdam ædificiis meliores chartæ veniunt (ut videmus in folio chartæ, quod habet suum signū) per quod significatur, cuius ædificii sit charta. Isto enim casu dicit, quod signum remanebit apud illum, apud quem remanebit ædificium quocunq; modo, quædam vero sunt insignita artificii, in quo principaliter operatur bonitas artificis, (ut videmus in signis, quæ apponuntur in gladiis, & aliis operibus metallorum, & isto casu omnes, qui stant in vna statione, possunt vti signo, quasi magister principaliter istius stationis approbet illa opera, ut in Aithen. det ab. §. nos autem i. si vero separarentur di. socii, signum debet remanere apud eum, qui prin-
cipali-

principaliter erat in statione, arg. l. si ff. de fun. inst. sed si omnes erant æquales, nisi inuicem se conueniant, forte dirimerent, aquod quem signum remanebit, d. l. si qua sunt cautiones, s. sm. eris. ADDIT. cum opin. Bar. antea simpliciter concurrebat, nunc autem reperi Beneuen. Strach. in tract. de mer. in 2 par. num. 99. qui post relatas opiniones ad hærendum potius putat opin. Bal. reiecta opi. Bar. ego autem minime à Bar. recedendum esse puto; nam si recte inspiciantur doctrinæ, & rationes, quæ Bald. mouent, & Beneuen. eum sequentem, procedunt vigentque, quando illi socii, quorum societas diuisa est, & tunc præterendum uti signo societas, non est illi socii illius artificii, & professionis, quorum occasione signum erat inter ipsos socios adiuuentum; nam si etiam plures socii in vno artificio vt putat in faciendis eufibus) qui durante societate vnico signo mercabatur entes, si postea diuidatur societas, non inconuenit dicere, quod maior pars sociorum possit vti signo, & alias, prout Bar. bene distinguit, nulla enim captio alterius eo casu considerari potest; cum socii illi remanserint in societate, licet enim noua capitula fecissent, adeo vt noua societas videatur, remansit tamen penes eos eadem peritia artis, & idem artificio, adeo vt emptores minime decipiantur sub confidentia, & fama inter signi; idem enim artifices sunt, idem collegium & artificio est, non diuersum; nam collegium in vno solo, & in vno loco remanet, secundum Inno. in cap. presente de iure par. l. sicut. 7 § in decurionib. 2. cum gl. & Bar. ff. quod cuius vnuer no per. Inno. in c. ex nunciis de ope. nou. num. & si bene inspiciatur text. in d. § in decurionibus optime probat opinionem Bar. Ibi enim dicitur, quod si vnueritas remansit ad vnum solum, ille potest facere, & expedire quidquid poterat tota vnueritas; quia eadem vnueritas censetur, licet in vno solo consistat. cessat enim eo casu ratio prohibitionis de non vtendo signo alterius: de qua per text. in c. dilecta extra. de excess. prel. (quæ est, vt quis non decipiatur colore inter signi, & ne alius, qui non sit de collegio, possit fraudare collegium vtendo signo) de quo ad plenum per do. Guliel. Berou. in repet. c. Raynutius 16. in parte. 1. n. 59. vol. 5. de testam. in vno tamen casu posset procedere doct. Bal. vbi apud socios, qui remanserunt in societate, non esset eadem peritia artificii illius, vt quia minus periti sunt, quàm alii socii, qui diuiserunt societatem) tunc enim quia deciperentur emptores, & fama illorum, qui diuiserunt societatem diffamaretur, licite posset prohiberi, ne illo signo vtantur per rationes, de quibus per Guliel. in loco supra citato, & ita tenendum puto, quidquid dixerit Beneuen. interest enim resp. quod signa bonorum magistrorum cognoscantur, ne interdum vnus imperitus pro perito assumatur, aut peritus per imperatū in suo opere diffametur, & ne populus decipiatur, & hæc quidē de plano, dicestur procedendum in signis artificii, sed quid in signis mer-

catorum, quibus vtuntur mercatores ipsi, non ad denotandum artificium, seu opus, sed ad significandam societatem: in quo quidem adhuc dico tenendam esse opinionem Bartol. quia licet mutata sit societas, quoad aliquos, qui diuiserunt societatem, remanserunt tamen alii in eadem societate, quo casu succedit communis conclusio, quæ se habet, quod in iis, quæ formantur ex corporibus distinctis & separatis, licet tot ex ipsis corporibus pereant, quod pereat forma, quæ ex eis, tempore dispositionis perficiebatur, dispositio tamen durat in eo quod remanet, licet non sit potissima pars, vt patet in l. si perege. 22 ff. de legat. 1. & aliis exemplis positis per Alber. Brun. in tracta. de mut. & transform. in 10. conclus. numer. 58. sic ergo licet aliqui soli recesserunt à societate, si alii remanserunt maiores numero in eadem societate, vel remansit capitaneus aut magister, & alias, prout dicit Bar. remanere signum penes superstites, nec aliqua captio considerari potest iudicio meo: non eorum, qui recesserunt à societate; quia si dicamus signum accedere societati, nulli sit iniuria, si remanet signum apud eos, qui remanserunt in societate, postquam illud signum in casu isto sit adiuuentum, non ad denotandum excellentiam hominis sed ad significandam & specificandam societatem, quod probatur argu. text. in l. verum est. 63. C. l. si id, quod. 58. in prim. ff. pro soc. vbi societas contracta in pretio quadrigæ vendendæ, perit mortuo vno equo, cum pretium quadrigæ vendendæ haberi non possit, at secus si societas facta fuerit in quadriga; quia vno equo perempto nihilominus durat societas, ex eo; quia est iam ius quæsitum, & societas contracta: ita in casu nostro, si est contracta societas in emendis & vendendis pannis, licet aliqui recedant à societate, est iam ius quæsitum, & remanet eadē societas in substantia, quoad alios superstites, nec mercatores recedentes dicere possunt, quod ratione signi, quod erat commune, damno afficiunt, & mercatores superstites in societate lucrantur magis, quam si non haberent signum illud; quia signū in casu isto non dat esse societati, nec maius emolumentū tribuit, tantum modo specificat, & denotat societatem, signum quod maius lucrum tribuit, est signum artificii (vt dixi, nec etiā eorum, qui contrahunt cum mercatoribus superstitebus in societate, captio considerari potest, quia si contrahunt, non est propter signum, sed propter illam mercantiam, quam gerunt, cogita tamen super prædictis. † Finge vterius, quod fuit in ita societas inter aliquos mercatores duratura per quinquennium, vnus posuit ducatos mille pro capitali, alter operam durante quinquennio, & in primo anno perditum est capitale, au iterum possit cogi ille ad ponendum aliud capitale; Bald. in d. l. in 6. q. dicit, quod non, quia finita est societas. Item quia videtur actum de ponendo semel tantum, & non plus, allegat. l. si socius pro filia. v. vers. nec. si prior. ff. pro soc.

profoc. sed quid si per dita est pars capitalis, quo casu operarius non vult ponere operam, nisi in re, quæ est magna, & non in re, quæ est parua, nisi suppleatur capitale, quid iuris? Idem Bald. in 12. q. dicit, quod fouet æquitatem, argum. l. ita autem. s. in princip. ff. de admitt. tut. & ita dicit Salic. in d. l. in 4. q. sed in primo casu proposito dubitandum puto, quando fuit contracta societas in aliqua mercantia per quinquennium ita, quod vnus habeat ponere capitale, alter operam, ita quod nulla fuit habitatio consideratio ad certum capitale, quod tunc ponebatur, sed tantummodo fuit dictum, quod dicto tempore perdurante teneatur ponere capitale, quod enim positum fuit & non durat, nullum posse videri: dicit enim tamen dictum Baldi procedere, vbi iura est societas habito respectu ad certum capitale, quod tunc ponebatur; nam illo perempto petit societas. Quid enim, si contracta fuit societas, ita quod vnus possit capitale ad commune lucrum & de lucrum, cum pacto, quod si delucrum seu excapitum fuerit factum, teneatur infra mensum reddere rationem, & probare dictum excapitum. an si intra mensum minime fuerit redditum ratio, nec probatum, excapitum, audiatur finito mente si vult probare? Bald. in consil. 61. in 2. volum. in c. in ista quest. in 2. dubi. consultiuit, quod auditur post mensum ad probandum, non obstante prædicto motu, quia si iudex dat terminum alicui partium ad aliquid probandum, videtur etiam post terminum, si ius aduersarii non sit effectum detentus, puta quia ei salutæ sunt defensionibus, vtl mancipiorum c. ff. de capti. leg. & ibi et Bart. & per Cyn. in ant. iuben. vs. C. de iud. Nunquid ergo socius teneatur socioci reddere rationem de gettis & administratis & dicendum est, quod sic, vt dicit Bart. in l. Alutus 30. ff. profoc. vbi dicit, quod iudex sociorum debet reuideri de anno in annum amicitabiliter, non dictato iudicio, nisi aliud in pactis eorum caueatur, vel debet reuideri, quando eumq; sine calumnia petitur, vt dicunt Bald. & Salic. in rubr. C. profoc. & habetur in l. tandem. c. 4. tit. & sequitur Bart. Soc. in consil. 212. in 3. colum. in 2. lib. vers. prima conclusio. & in consil. 193. col. 5. vers. circa quintam, eod. lib. sed quomodo est reddenda ratio: tex. in l. cum ieruus 82. ff. de cond. & demonst. dicit, quod profertur sunt rationes, quomodo profertur solent, id est, offerenda & legenda, exploranda, computanda. an probe vel improbe referantur, recte vel non recte, accepta, & data, text. in l. qui sub conditione reddendarum rationum. l. 1. ff. de cond. & demonst. dicit, quod qui tenetur reddere rationes, debet fidem facere ab omnibus, quæ ab eo gesta sunt, text. vero in l. statum liber 1. §. vlt. ff. de statu lib. dicit, volumina rationum tradenda, ad preiunctandas, sciendas, & examinandas rationes, & si iustus vis videre, qualiter socius teneatur reddere rationem, vide Bald. in consil. 152. in 3. lib. incip. ad euidentiā præmittendum est.

& ibi etiam dicit, quod socius tenetur conficere libros rationum, alias si non conficit, iuratur in litem contra socium, & plenissime de prædictis omnibus vide Carol. Molin. in consil. Paris. in tit. de mar. feud. in §. 6. numer. 15. fol. 101. cum plur. Et si an administrator in societate res alterius administrans, qui de negotiis gettis non reddidit calculum, dicatur furtum commisisse, & an conueniri possit ad rationem reddendam, & per quantum tempus possit peti, vt reddatur ratio administrationis, & quomodo petatur, & an socius conuentus ad reddendam rationem debeat in expensis condemnari, & si non fuit interpellatus extrajudicialiter, vt reddat rationem, & de multis aliis vide Berach. in consil. 152. in 3. lib. Et quid si socii vendantur res communes per aliquem socii, demum tempore redditionis rationis socii, qui vendidit, sit dubium, quod res non debeatur vendi, & quod de voluntate sociorum minime fuerit distracta, an in dubio præsumatur, rem venditam de voluntate sociorum, Bal. in l. in familia. 20. C. famil. ercisc. dicit, quod si res, quæ vendita fuit, etiam exposita venalis, & quæ idem tenebatur, vt videretur (vt sunt mercantia) & tunc res illa distracta censetur de voluntate omnium, at secus dicit in casu contractio. Sed finge, in redditione rationis fieri dubium, quod res vendita fuerit maiori pretio, quæ alletur venditam esse per socium: quid iuris? Idem Bald. vbi supra dicit, quod super hoc debent recipi probationes vtriusque partis, & si neutra pars probauerit, standum est iuramento vendentis, si est homo bona conditionis, vita & famæ, argum. l. si quis pro redemptione 36. C. de donat. & sequitur Ludou. Rom. in l. in illa. 8. col. 1. ff. de verb. oblig. Quid enim si pater, qui quoad vixerit, dedit pecuniam filio suo, vt cum ea lucrari, & negotiari posset, qui viuente patre, ex dicta pecunia mercantiam gessit, multaque exinde lucratus extitit, omniumque ponebat viuente patre rationem & computum paterni nominis, an mortuo patre dicta lucra sint communia cum aliis fratribus? Angel. in consil. in c. ex themete. consultiuit, quod omnia lucra quæstusque dicti fratris viuente patre qua sita, sunt æqualiter diuidenda cum aliis fratribus: & similiter, si decedente patre perferuisset in mercantia cum dicta pecunia, æqualiter lucra debent diuidi iure societatis, si actus sociales interuenissent inter eos mortuo patre, alias secus. Illud etiam scire interest: si ecce facta est diuisio inter socios, & occasione societatis vnus sociorum alteri cedit nomina debitorum societatis, & dum hic cessionarius ageret contra debitores cessos, opponitur, quod non potest agere stante ritu magne curie vicarie (quo disponitur non posse agi iure) nisi cessio probetur facta ex causa necessaria, quid iuris pro resolutione illud inspicendum est. nunquid cessio inter socios, ex causa necessaria, vel lucratua petatur: & certe tenendum est ex causa necessaria non lucratua censendam esse, ex doct. Bar. in l. per diuer-

fas. 22. C. mand. vel contra circa fin. vel æquiparat socios coheredibus. Ved cessio facta inter coheredes dicitur causa expeditis & necessaria, vt tradit Paul. de Cast. in d. l. per diuersas. 3. col. vers. & in esse tu. vbi congerit omnes causas necessarias, & expeditas; & tamen ponit cessionem factam inter coheredes, esse ex causa necessaria, ergo idem dicendum est de facta inter confocios, sequitur Bal. ibi. l. col. vers. & in tex. coheredes sequitur D. Abb. in c. 2. de alie. iud. nu. causa. nec in ipsa cessione requiritur alius titulus, quam ipsa diuisio inter eos, quæ pro titulo habetur, vt tradit Paul. Cast. in loco sup. citato, nec requiritur aliqua nominatio pretii, cū ipsa diuisio habeatur pro pretio cedendum actionum, vt tenet Bal. vbi supra. 1. col. vers. 2. quæ est ratio confirmatio optima ratione; nā diuisio æquiparatur transactioni, vt not. gl. in l. tres fratres. 35. ff. de part. & Bar. in l. qui Romæ. 12. 2. §. duo fratres 6. ff. de ver. obl. in 2. q. confirmat Iaf. in d. l. qui Romæ. §. duo fratres. 35. col. 4. in fi. sed quando aliquid fit ex causa transactionis, nō dicitur voluntarium, sed necessarium, vt eurentur lites, ergo, &c. Accedat prædictis; quia vt plurimū in istis cessionibus sociorum solet fieri pactum de cedere de parte suam: ita tamen, vt soluere habeat omne illud, ad quod erit debitor occasione societatis; & tunc transit in contractū in nominatū, do vt facias, & sic est necessaria, secundum Paul. de Cast. in d. l. per diuersas 22. col. 5. vers. sed pone, & sequitur Bal. ibi. 2. col. vers. 2. quero. Item diuisio censetur vera alienatio, secundum Ia. in d. §. duo fratres in antep. col. ver. nam licet, ergo cessio facta ex causa diuisionis, videtur facta ex causa necessaria. Item inquit Bar. in l. per diuersas q. nihil aliud est titulus, quā causa contractus, sed hic interuenit causa diuisionis; ergo nō potest dici, q. fit sine causa seu titulo. Sed prædictis conueniens est:

34 ecce duo mercatores † distrahunt inter se societate, & vni assignantur mercantiæ, quæ forte sunt Venetiis, alteri mercantiæ, quæ sunt Perulii, cum suis emolumentis: qualiter ergo vnus conferuabit alterum in demnem à contractibus in istis dicit Bald. in l. certum est. 13. C. fam. erc. i. pen. col. ver. vltimus quero. quod secundum Pet. si vnus istorum est obligatus & non condemnatus, cōseruabitur in demnem per cautionem, verum Cyn. dicebat, quod si condemnatus nō esset, sed esset obligatus per instrumentum garantigiatum, debet conferuari in demnem, soluendo,

35 non cauendo. Vbi autem † nihil conuenit fuerit, qualiter inter socios debeat lucrum diuidi, nec adest consuetudo: tunc Bal. in l. 3. C. pro soc. q. 2. & Ang. in tract. societ. dicūt, quod si vnus ex sociis posuit 100. & alter operas, & de lucro habent 200. extrahit primo qui posuit 100. capitale suū, & reliqua 200. quæ sunt de lucro, diuidentur inter omnes, ita tamen q. qui plus posuit in societate, puta propter operas & pecuniam, vel duas partes pecuniæ, respectu illius qui solum vnā partē posuit, non respectu eius, qui operas posuit; quia operæ valent tātum, sicut pecu-

nia, quæ ponitur, habebit plus de lucro, arbitrio boni viri. † Sed quid si sunt duo socii, qui inierunt societate inter omnes in certis pecudibus (puta vnus posuit centum pecudes, alius centum triginta propter bonitatem) an in diuisione debeat haberi ratio, & æqualitas debeat considerari, non solum respectu numeri, sed etiam respectu bonitatis, valoris & æstimationis pecudum? hanc quæstionē semel in sacro regio cōs. Neap. euenisse in facto testatur Aff. in decis. 58. vertitur dubium. vbi refert fuisse decisum, quod non solum seruanda est æqualitas inter socios respectu numeri pecudū, sed etiam respectu bonitatis, valoris, & æstimationis pecudum. & hæc sufficiant quo ad hanc materiam societas, in qua plura notata digna esse, dicturus, sed ne videar transcribere, iis solis contentus sum Restar, vt aliqua in materia emptionis venditionisque dicamus. & licet emptionis congestio in pluribus locis per scribentes reperiat scripta, quo fit, vt potius sub ilitatis, quam vtilitatis gratia, prima facie videantur in his nostris additionibus aliqua transportari, nihilominus recte intentionibus non omnino inutilia erunt.

Idcirco illud præscire oportet, † quod contractus EMPTIONIS, VENDITIONISQUE, vt ex omni sui parte perfectus sit, requirit, quod venditio sit facta communi consensu, pretium solutum, & res tradita, vt Inst. de empr. & vend. §. pretium 2. & in l. 2. §. 1. & in l. pacta 72. ff. eod. tit. & l. Iulianus. 13. §. offerri 8. ff. de a7 empr. & Inst. de rer. auis. §. ven. l. 4. 1. sed latius exordiendo, dicendum est, perfectionē istius contractus quadrupliciter considerandum fore: Primo respectu ipsius existentia, & dicitur perfectus solo consensu, vt iuris gentium. 7. in prin. ff. de part. Secundo modo dicitur perfectio, respectu actionis & obligationis ex contractu producendæ, & si sit contractus conditionalis, non dicitur perfectus conditione pendente, l. hac ven. l. 7. ff. de contrah. empr. Tertio modo dicitur perfectio respectu substantiæ, vt omnia, quæ sunt de mente contrahentiū, sint expressa, & quæ sunt de solennitate, sint apposita; l. contractus. 17. C. de fid. instr. Quarto dicitur perfectio, quantum ad effectum; quia ex contractu facta est executio, & denentū est ad traditionem rei, vt est gl. ord. in l. necessario. 8. in prin. ff. de peric. & commo. rei. ven. Et quantumuis † dixerim, hunc

38 contractum solo consensu celebrari, cum sit iuris gentium; est verum, si talis consensus interuenit simul & eodem tempore, ab ipsis contrahentibus potentialiter; nam consentire, est simul sentire, text. est iuncta gl. in ver. consentire. in l. consensu. 2. in prin. ff. de att. & oblig. vnde si dixerit, vendo equum pro decem Titio, & vnus audientes refert ipsi Titio, qui dixerit se velle emere; certe isto casu non contrahitur emptio, nec venditio, vt dixit gl. ord. in l. 1. in fin. in verb. per literas. ff. de contrah. empr. & ex hoc alias me as-

39 sidente pro iudice in ciuitate Salerni, in nundinis, quibus celebrantur de mense Septembris, dicebant in

causa cuiusdam scholaris, præterdētis se emisse quosdam libros a quodam librario, & probare visus fuit dictam emptionem per testes, deponentes dictum librarium dixisse in absentia scholaris, se vendidisse illos libros dicto scholari) non esse perfecte legitimeque probatam emptionem. Bene tamen emptionem per nuncium, vel epistolam fieri constitutum est, si tamen specialiter nuncius ad hoc deputatus extiterit, per text. in l. 1. §. fin ff. de contrah. empt. & vend. Nec perfecta putetur venditionem, si pretium collatum extiterit in arbitrium tertii, in specie non nominati. Vt in specie dicit Ang. Arct. in §. pretium. 2. In sit. de empt. & vend. numer. 11. in gl. nominatis. Sed valere tamen emptionem, licet de certo pretio conuentum minime fuerit, si res vendita foret pro eo pretio, pro quanto apud alium emptorem reperitur, constitutum est, reperit tamen pretii certi emptore, secundum Ioan. Andr. in tit. de empt. & vend. §. nunc dicendum in addit. ad Spec. in addit. magna. quem refert & sequitur Bald. in l. 2. in fin. C. de res ven. & Angel. in l. qui Roma. 122. §. coharcedis. 3. ff. de verb. oblig. & probatur in l. fin. C. de iure ephy. (ibi, tantam quantitatem, quantam ab alio recipere potest.) & non intelligitur de iusto pretio, sed quodcumque repperit fuerit, etiam singulari, & non communi æstimatione. Sed tamen illud hæsitacionem patit, nunquid venditio intelligatur facta per hæc verba, videlicet, *vor mi vedere il tuo cauallo, i. vis mihi vedere equum tuum* & vendens respondeat, *chessi & ne volea cento fiorini, quod sic, & se capere pro eo 100 florenos & volens emere dicat, io te ne voglio dare cento fiorini Bolognini, dieci per fiorini. i. dabo tibi. 100 florenos, decem Bononienses pro quolibet floreno.* & vendens respondeat, *tu me huius inteso? i. tu sententiam meam intellexisti?* in l. Corn. in cons. 123. incip. *videtur prima facie in 4. libr. tenet*, quod non; quia per illa verba, *tu me huius inteso.* datur intelligi voluntas ipsius, quod persistit in eius prima intentione. Ponam hic questionem alias de facto coram me ventilatam in nundinis Salemarum.

43 Quidam tamen mercator pellium habebat discipulum in apotheca, qui discipulum in absentia sui magistri vendidit pelles, vni mercatori, demum magister ignorans venditionem factam per eius discipulum, alteri vendidit, fuit dubium, quis istorum emptorum præferatur, stantem; quia primo emptori pro discipulo fuit facta traditio; in quo quia non fuit probatum, quod discipulus esset solus vendere pelles in absentia sui magistri, & sic prima venditio videtur insufficientis, licet fuisset facta traditio; tamen præferatur secundus emptor, qui habet causam a vero domino pellium, secundum gl. uot. in l. si indebitum. 10 §. 1. & ibi Br. ff. de rat. hab. & firm. Ias. in l. quotiens. 15. C. de rei ven. num. 25. & ita determinauit & executum fuit, pro quo est text. in l. si res 31. §. uterque nostrum. 2. ff. de act. emp. & ven. Item valere venditum tamen dicatur, venditio pro. & illo plerumque Titius æstimauerit, lege cauerit, ut est text. in l. hæc venditio. 7. §. fin. ff. de contrah. empt. & firmat D. Fab. de mont.

5. Sauti. in trakt. de empt. & vend. in s. part. num. 9. Item licet constitutum fuit, non aliter perfectam esse emptionem, quam si pretium solutum sit, quo ad dominii translationem; tamen si fuerint data pignora, idem erit, l. quod vendidit. 19. C. l. ver res. 53. ff. de contrah. empt. hæc enim tria non ad impatria dicantur, pretium hoc solutum, habitam fuisse fidem de pretio, vel data fuisse pignora, quo ad dominii translationem, & perfectionem contractus, iuribus superiorum allegatis. Et habitam fuisse fidem de pretio, tunc dicitur, si rem traditam fore constat, si nihil fuerit dictum, ut dicit gl. in d. l. quod vendidit. 19. de contrah. empt. & in §. vendite 41. In si de rer. diuis. & cum gloss. transeunt communiter Doct. Quod tamen minime procedere dicas, si venditio in nundinis fieret; quia licet traditam rem probetur, aut fidem de pretio habitam censendum est, quia ex quo abinde de proximo, nundinantes sunt recessuri, non est præsumendum fuisse habitam fidem de pretio, iuxta text. in l. si quasi. 3. ff. de pignor. actio. secundum Bal. in l. si non donationis. 8. C. de contrahen. empt. & vend. l. si legationis. 23. ff. de iudic. & l. si solutus. 29. ff. de solut. & liber. & per gloss. in l. quod vendit. 19. ff. de empt. & vend. & Bart. in d. l. si quasi. Nec admitto, tamen quod testes volentes probare emptionem, debent concludenter deponere, communium consensu fuisse contractum celebratum, rem emptam fuisse traditam, & pretium numeratum, certumque fuisse terminum, vel habitam fuisse fidem de pretio, secundum Specul. in tit. de reb. §. nunc tradendum, vers. quid ergo & probatur per text. in l. cum res. 12. C. de probat. & per Ludou. Rom. in cons. 91. incip. *visis & perecuntatis actis.* Illud sciendum est tamen quod simplex datio arrharum non facit rem de hæne esse integram, nisi data forent in partem pretii & solutionis, secundum Bar. in l. ab emptione. 58. ff. de part. & est text. in l. 2. C. quando licet ab empt. disced. & in dubio videtur arrha data in partem pretii si erat in pecunia numerata secundum glo. & Bald. in l. 3. ff. de leg. com. facit per hoc l. ex empto. 11. §. is qui una 6. ff. de act. emp. Sed illud inuestigandum puto, nunquid si datus fuerit vnus vnus numerus in partem pretii & pro arrha, an ex hoc videatur rem desinere esse integram; & videtur dicendum, quod non; quia text. in d. l. 2. dicit, rem desinere esse integram, si pars pretii fuerit soluta, & per in dubio dicitur dimidia, etiam. 43. ff. de iur. iud. ad arate. 11. §. si interrogatus 6. ff. de interrog. act. l. nomen 104. §. portionis. alias partitionis. 1. ff. de ver. sig. l. tale 40 §. si. ff. de part. per gl. & in l. si qui aduocatorum. 5. C. de postul. & habetur per Bal. in l. scimus. 36. in prin. C. de iess. test. Bart. in l. 2. C. quan. & quib. quarta pars. deb. lib. 6. Card. in Cl. 2. §. de arat. & qual. cum simil. vnde non videtur fuisse de mente Imper. in d. l. 2. quod si emptio fuerit pro certum contracta, quod per solutionem vnus numerus seu obulus definit rem non esse integram, quia fuerit soluta pars, cum modicum non sit in consideratione, l. scio. 4. in gloss. ff. de in iust. rest. & l. in reb. com-

modatis. 18. §. possunt. 2. in ff. ff. cō. & ibi g hinc est, quo l respectu modicæ rei non debet quis acquirere magnam actionem, secundum Specul. in tut. de feud. §. 2. vers. 23. & sic respectu vnius nummi, vel obuli non debet dici res desinere esse integra, & sic acquirit magnam actionem; bene tamen dico, quod licet pars in dubio intelligatur de dimidia, vel supra dixi attamen aliquando etiam minor pars continetur; (vt quando de mente loquentis constaret) de quo extr. de decim. c. 2. lib. 6. & per Domi. de S. Gregor. in c. Romana. 1. §. deinde. in princ. de censu. lib. 6. & licet medietas pretii non sit soluta, procedit dispositio text. in d. l. 2. dummodo sit saltem sexta pars, vel maior vno nummo, seu obulo; & ita prout dicerem, quod est notandum; quia sepe rustici hoc faciunt nec reperi ab aliquo tactum, & pro prædictis facit, quia modica res non parit nec actionem, nec exceptionem, l. habitatores 2. ff. locat. l. si id quod 28. §. si quas. 2. ff. de do. inter vir. & vxor. cum concor. alleg. in glo. Item quia modicum, & nihil aquirantur, c. licet causam. 9. de probat. c. cum te. 2. de re iud. c. resera 69. de conse. list. 2. licet in contrarium videatur facere; quia per solutionem etiam vnius nummi nomine census factam interruptitur præscriptio secundum Bald. in c. illud s. in vltim. colum. de præscript. & voluit Angel. in l. quamdiu 6. C. de distract. pign. non tamen recedo à prædictis. Dubitant in perilsque locis scribentes, † si d. itis ar. his altera pars pœniteat, vltra duplicationem arrharum, possit agi ad interesse pro perfectione contractus? & glo. in l. contractus. 17. C. de fide instrum. & in §. 1. Inst. de empt. & vend. dicunt quod sic, & sequuntur Dyn. & Bart. in l. i. §. si quis dixerit. 2. ff. de public. & vestigal. & sequitur D. Fabr. de monte S. Sau. in trakt. empt. & vend. in s. parte. quest. 11. num. 69.

[Contrarium, quod videlicet, datis arrhis, ad id quod interest agi non possit, sed arrhæ tantum amitti, aut acceptas duplicatas reddi, probat Fachin. lib. 2. contioers. iur. cap. 28. sed mihi prior ab autore hic commemorata o. inio videtur æquior, quia arrhæ. non alio fine, quam ad firmandum contractum dari solent, & plerumque non magni sed modici precii esse solent. Si igitur per solam eorum amissionem à contractu recedere liceret; ea sequeretur iniquitas, quod ob exiguæ rei amissionem, is eum quo contractum est, maximodamno, ob refectionem aduersæ partis à contractu, afficeretur: & ex arrharum datione, quæ maioris firmitatis causa dari solent, conditionem eius deteriorem & contractum fragiliorem fieri. Licet Fachinæ sententia per §. 1. Inst. de empt. & vendit. quem allegat, iuri videatur congruentior. Verum aliorum sententia propter æquitatem, in foro est receptior]

Alibi etiam † non desunt inuestigare, quando dicatur perfectus contractus quo ad agendum, & quo ad periculum emptoris, si fuit venditum

vinum, oleum, & aliæ res consistentes in pondere, numero, vel mensura, & distinguit text. in l. quod sepe. 35. §. in his. §. ff. le contrab. empt. & ibi pulchre declarat Bald. quod aut venditio sit simpliciter, & fuit constitutum vnum pretium pro toto frumento, oleo, vel vino, & statim venditio dicitur perfecta: aut fuit facta venditio taliter, quod pro singulo corpore, pondere, vel mensura, sit certum pretium statutum; & isto casu non est perfectus contractus, nisi secuta admentionem, numerationem, & ponderationem, & tunc dicitur facta venditio ad mensuram, quando pro singulo statario, vel iugere terræ constituitur certum pretium (puta decem pro singulo statario) vt declarat Bald. vbi supra, & de his addo videndum Franc. de Aret. in consi. 11. per totum, & Dec. in consi. 179. & Socin. cons. vltim. in 4. lib. ibi plene. Item ex † signatura vini in vegete facta non transferri dominium in eum, qui signauit, inquit text. in l. 1. §. si idolum. 2. ff. de peri. & commod. rei vend. & tenet Bald. in rub. C. eod. tit. colum. 1. & las. in l. quotiens. 15. limit. 16. C. de rei vend. & Boer. in dec. 05. num. 10. in prima parte. Quid enim, † si mercatores, dum esset magna penuria frumenti, emissent maximam quantitatem frumenti, soluerunt pretium, & venditores non tradiderunt frumentum in tempore adeo, quod decreuit pretium frumenti, ad quem periculum diminutionis spectet? Ista quæstio fuit semel in ciuitate Papæ tempore, quo Ludouicus Rex contra Venetos bellum mouit, vt refert Hier. Cagnol. in repet. l. curabit. 5. C. de act. empt. & vend. num. 47. & ibi dicit fuisse determinatum, quod per eum diminutionis respicit emptores, per ea, quæ tradit Alexan. & Aquen. in l. de diuisione 5. vlt. colum. ff. solut. matr. & subtiliter declarat Aret. in consi. 130. vltis diligenter. colum. 6. vbi dicitur text. in d. l. curabit. 5. C. de act. empt. in quantum voluit deberi vfuras propter moram irregularem, ob non adimpletum contractum, debere intelligi, vt procedat respectu fructuum & accessionum ratione æquitatis in textu scriptæ, non autem procedit quo ad periculum interitus, vel valorem rei, in quibus ista mora irregularis, quæ contrahitur per non implementum rei, operatur, quod est notandum; prædicta tamen sane intelligo, vbi sola mora irregularis daretur, quæ contrahitur per solutionem pretii ex parte emptoris, & per traditionem rei ex parte venditoris: at secus vbi daretur mora regularis, quæ contrahitur per interpellationem expressam, vel tacitam per appositionem diei & pœnæ, per ea quæ habentur in l. 1. ff. de act. empt. & in d. l. curabit. & vide etiam Capic. in dec. 10. Quid enim, si † tibi promittam per solennem stipulationem vendere certas res, an si pœnitentia ductus nolueris emere, tenearis? Paulus de Caltr. in l. bonafidei. 46. de acquir. vel amittent. ff. ff. quom legit cum l. si hares. 5. vers. tamen. Digest. de eo quod cert.

cert. loc ponit hanc quaestionem, & ibi tenet, quod locum habet poenitentia imo si quid solum est, repeti poterit, etiam quod non stetit per promissorem, quod minus venderet, mouetur ratione; quia si aliquis promittit vendere per stipulationem mihi, ipse promissor est obligatus mihi, l. *Laber* 19 § *conductum*, alias *contractum*. 2. ff. *de verb signifi* non e conuerso; quia ego ad nihil sum obligatus illi promittenti vendere, licet facta conditione teneatur ad pretium, & firmat ac sequitur Nic Boerius in *decis*. 48. num. 11. in 1. parte. Sed † quid si quis offert mihi vendere iusto pretio aliquam rem, & ego accepto emere; au ipsum sic offerentem cogere valeam ad vendendum, si fortasse poenituerit? Philip. Corn in *cons*. 25 incip. *circ. apri. volum*. 4 consuluit, quod non potest cogi. Ratio est, secundum eum quia illa obligatio videtur potius quaedam declaratio, seu intimatio voluntatis suae, quam promissio, ideo ex ea non oritur actio, refert ac sequitur Nic Boerius in *decis* 48. num. 23 Et notandum 57 est, † quod venditio equo, censetur venditus cum fieno & sella, si habet, vt *l. adiles aiunt*. 38. in *prin* & *ibi gloss*. & Bart ff. *de adil. ed.* & Bart. in *l. cum qui*. 4. § *non solum* 15. ff. *de furt.* & in *l. si vt certo*. 5. § *vsque adeo* 9 ff. *de commod. & Ang.* in *d. adiles* §. *venden* si 11 & Bald. in *l. 2. C. de adil. a7.* & voluit ibi singulariter Bald (vt refert & sequitur *lacin* § *actionum autem* 28 *Instit. de a7. num.* 58) quod si aliquis causa vendendi ostenderit equum bene ornatum, quod illa ornamenta teneatur tradere, & si non vult tradere, licitum est emptori agere infra 40. dies. allegat *d. l. cum qui* 14. § *non solum* 15. ff. *de fin.* & ibi dicit *lacin* quod veniunt etiam illa ornamenta. Iuxta equus 58 habebat per dies dies ante venditionem † Et si venditio equo infirmitudinem moriatur a die factae emptionis, praesumitur fuisse morbosum tempore venditionis, vt possit agi ad pretium contra venditorem, secundum lo. Andr. in *adlit. ad spec. in tit. de empt. & vend. & sciendum* *versi* & nota, quod in venditione, & sequitur Alexan. in *adlit. ad Bart. in l. si in rix.* 17. in *ult. adlit. ff. ad leg. Corn. de sic* & istam opin. sequitur, & diffusius firmat Boer. in *decis*. 59 314 num. 12. in 2. part. Finge enim † venditorem animalis protestatum expressisse, se nolle tenere de vitio, an nihilominus teneatur? & distinguendum puto, quod aut fecit protestationem venditor se nolle tenere generaliter, nihilominus teneatur: aut specialiter, & specialibus verbis, videlicet nolo tenere de tali vitio, & non teneatur, l. *quaro*. 30. ff. *de actio. empt.* si vero erat vitium patens, & notum emptori, non teneatur venditor, l. *ea que commentandi*, 43. ff. *de contrab. empt.* aut non erat notum, & teneatur: quia dolus venditoris praepnderat culpa: emptoris *litrem* *substetrix*. 9 in *fin.* ff. *ad leg. Aquil.* si vero vterque erat ignorans, tunc agitur quanto minus res valet propter vitium, vel quanto minus empturus fuisset emptor, l. 1. C. *de adil. actio* si vero

sciencet venditor vendidit rem vitiosam, teneatur ad interesse extra rem, ignoranter vero teneatur, quando minoris empturus esset; dicit tamen Cyn. in *l. 1. C. de adil. actio* quod vitium manifestum & apparens venditor non teneatur denunciare, id est, quando est extrinsecum, & in loco aperto, (vt si equus est deoculatus, vel manifeste claudicat) Quid enim † si emptor rei vitiosae, vel morbosae agit re- 60 hibitoria, & probauit rem esse vitiosam ante venditionem factam, & pendente iudicio res esse effecta sana, an hoc non obstante possit iudex condemnare venditorem? & in hoc licet prima facie videatur facere textus in *l. iustiissime* 44. §. *final* & *l. si hominem*. 47 §. *fin. cum l. seq.* & *l. quod si nolit*. 31. §. *si mancipium*. 11. ff. *de adil. edict.* quod sic: tamen in contrarium facit text. in *l. qui alienam*. 54. in *prin* ff. *de euict.* & *l. fideiuss* *re euictionis*. 15. *de excep. dol.* & pro hoc facit regula text. in *l. atgere* 6 §. *quantiis*, 2 ff. *de iur. pat.* & do. Bart. in *l. Uranius* alias *Granius*. 71. in *fin.* ff. *de fideiuss.* vbi vult, quod vbi cunque pendente aliquo iudicio deficit causa finalis illius iudicii, illud iudicium impeditur, & idem voluit in *l. pluribus*. 140. §. *si placet*. 2. ff. *de verb. oblig.* & quod non possit condemnare in diu. duo latissime per Bart. Capol. in *l. actioni*. 54 ff. *de adil. ed.* vbi per plura firmat in facti contingentia, ita obtinuisse referens, super quo addo videndum And. Tiraq. in *tractat. cau. ces. numer.* 231. in *verb. Relibitio nis causae* dicentē, quod venditor debet in expensis eius condemnari, & donec cessauerit vitium, & si emptor persistit sciens vitium cessasse, debet in aliis expensis condemnari: & hoc dicit voluisse eundem Cap vbi supra num. 11. Illud † non 61 absre subnectendum puto, nunquid si cum fuerit deliberatum & conclusum inter consiliarios ciuitatis seu superiores de vendendo frumentum certo, & determinato pretio, & non plus, quidam hoc sciens, vendit suum frumentum pluri pretio, quam conclusio, antequam conclusio praedicta publicata extitisset, licet vendiderit minori pretio, quam tunc temporis in platea valebat, an contracta venditione & publicata dicta conclusio rescindatur dictus contractus? in quo quidem casu reperio Bart. Capol. in *l. si nominatim*, alias *nominatim*. 34 ff. *de cond. & demonstr.* quia arguit ad partes, & inquit sibi prima facie videri, quod rescindatur talis contractus, motus per text. in *l. 1. §. venditor*. 1. ff. *de act. empt.* vbi dicitur, quod si venditor fecit seruitutem deberi, & ignorabat emptor, & nihil dixit venditor, quod teneatur actione ex empto. Idem pro hoc dicit facere text. in *d. l. si nominatim* & s. *prae*ced. (ibi, consulto reticuit) & hanc opinionem citat tenei per Guiliel. de Cum & Bart. in *l. contra legem* 20 ff. *de leg.* & Bart. in *l. quaro*. 30 ff. *de actio. empt.* & Paul. de C. str. in *l. 1. §. 1. eod. tit.* & Ioan. de Plat. *Inst. de legit. par. tut. in fi.* 1. col. sed Raph. Fulg. in *d. l. quaro*. (c. vt ipse citat tenet contrarium, videlicet, quod valet contractus, & non tenebatur emptorem admonere) sed ipse Bart. Capol.

venet contrarium, & dicit pro hoc esse casum ad li-
 teram in ratione sui *in l. 1. in princ. ff. si quis testam. lib.*
esset sue. (maxime ibi; sed natura a quom est, non
 esse impositum) & pro hoc etiam dicit facere *l. uni-*
cam §. ille autem nouissimus. 11. C. de her. lib. coll. vbi di-
 citur, quod occasio fraudi non est dauda, & *gl. in l. ja-*
ris. 25. quæ in c. not. ibi. Item daretur occasio C. de agr. &
cons. lib. 11. & quod ibi not. Bar. in ff. & in l. omnes pro-
fugi §. in ff. eorum de agr. & consi. Item hoc dicit pro-
 bari ratioe euidentis; nam mens statuentium, quid
 senserint, spe standanda erit, sed in casu prædicti statuti
 seu conclusionis fuit, quod ciuitas haberet frumen-
 tum in bono foro; & iste fecit contrarium, ergo
 pro hoc dicit esse bonum *in l. Iulianus. libro quinto.*
decimo 13. §. si venitor dolo. 4. & in §. seq. & in §. ut il-
dolum. 6. ff. de act. empr. & ven. nec obstat secundum
 eum, quod statutum non ligat, nisi à tempore pro-
 mulgationis, & etiam aliquando post duos menses,
 vt in *Auth. & (alias) vt facta nona constituiturones post in-*
sinuationem. col. 5. tit. 25. Nou. cons. 66. quia paria sunt
 facere contra statutum iam promulgatum, vel non
 promulgatum, & in fraudem anticipari tempus, ar-
 g. *l. si quis id quod. 7. vers. quod si dum proponeretur. 2.*
ff. de iur. om. iud. & tenendo istam opinionem, respon-
 det motui Fulgo. & sic concludit tenendum esse,
 quod venditor tenetur ad restitutionem pretii quã-
 titi interit ipsius emptoris rem emptam non fuisse
 illo pretio, & hæc notes ad nonnullas quæstiones
 Solent aliquando ¶ venditores eorum, tempore
 venditionis protestatione præmissa vendere, quod
 non intendunt teneri de aliquibus viticiis, quo fit vt
 dubitetur an tale pactum liberet venditorem, si e-
 quus est vitiosus, & distinguendum, prout supra
 nu. 59. distinguimus, & vide latius exordiendo Barh.
 Cap. *in l. si venditor. 18. ff. de ad. ed. nu. s. cum seq.* ali-
 ter distinguentem, vt ibi per eum. Quid ¶ enim: si emi
 duas res. quarum vna est vitiosa, & sic redhibitori
 locus est, nunquid in ambabus rebus redhibitorie
 sit locus? & si res in aliquo officio sint coniunctæ,
 nec penitus sint reparatæ, resolutio vniusest pro-
 culdubio resolutio alterius, at secus e contra, *l. adiles*
38. §. cum ante 14. ff. de ad. ed. & firmant Bald. in l. si
pradium. 4. C. de ad. act. Et quid ¶ si facta sit venditio
 mercium ad certam mensuram, quæ tempore traditio-
 nis non præstatur, an agi possit quanto minoris ex
 empto, dubium est: in quo dicas, quod sic, *l. si in em-*
tionem. 5. in prin. & l. Iul. 3. §. quid tamen. 3. & l. si ser-
uum. 4. §. fin. ff. de act. empr. nam deceptus in mensura
 agit ad supplementum quanto minoris ex c. per tuas.
 §. de donat. nisi adiectum sit tempus mensurandi &
 referendi, quia eo elapso renunciare videtur, si con-
 uentum fuit mensurare & referre infra certum tem-
 pus, vt est not. *in l. qui fundum 40. ff. de contrab.*
empr. Quid igitur ¶ dicendum de eo, quod sæpissime
 contingit in nundinis dubitari, ecce quidam mer-
 cator vendidit merces vni, & non tradidit, demum
 sequenti die alteri eas merces vendidit & tradidit,

quibus traditis illico è nundinis recessit, & dum se-
 cundus emptor voluisset recedere cum mercibus,
 primus emptor vult impedire secundum empro-
 tium, vt non discedat eum mercibus, ex quo per prius
 ei fuerunt venditæ: queritur an possit? & breuiter
 dicas, quod non, secundum Bald. *in c. 1. col. 1. per illum*
text. in tit. qui sit inuest. refert & sequitur las in l. qui-
tiens. 15. C. de rei ven. nu. 2. Quid enim ¶ si duo eme-
 66
 runt merces a quodam mercatore pro certo pretio,
 & vnus istorum vult agere contra venditorem, &
 offerre partem pretii, vt sibi tradantur merces pro
 rata sua, an possit? dicendū est, quod non, vt est *text.*
in l. quod si nolit 31. §. idem Marcellus. 8. ff. de ad. ed.
& l. si Iulias. 78. §. qui fundum 2. ff. de contrab. cnpt.
 & Paul. de Cast. *in l. Iulianus. 13. §. offerri §. ff. de act. empr.*
 & Soc. *in cons. 16. in 3. lib.* Addam ¶ hic quæstionem, 67
 quæ de facto mihi euenit Saleini in nundinis. Qui-
 dam mercator vendidit mihi tres saccos piperis, &
 facta venditione cepi dictum piper, & repotui in
 tribus saccis meis & subsignaui, seu sigillaui, dimi-
 sique in eadem apotheca venditoris, qui alteri ven-
 didit & tradidit; quis ergo præferatur, dubitatum
 fuit: in quo illud diceodum est, quod ex quo primus
 emptor mensurauit & posuit in saccis suis signan-
 do etiam, si postea venditor alteri vendat, præfer-
 tur primus emptor; quia per talem signaturam tran-
 fertur ita dominium, ac si & prout transferretur per
 veram traditionem, vt est *text. in l. quod si neq. 14. §.*
si de per. & com. rei ven. saluti in vegete vini vendita,
 refert & sequitur dom. las. *in d. l. qui tens 15. C. de rei*
vend. num. 22. vbi pulchre, & licet plura alia potuis-
 sem notata digna addere, his contentus ad alia de-
 ueniendum esse censui. *Pet. Fol. l. v. d.*

IUDICIORVM V. DISTINCTIO.
 SVMMARIA.

- 1 Iudicium aliud ordinarium, & aliud delegatum.
- 2 Iudex ordinarius quis dicatur, & quis delegatus, & in quibus differant.
- 3 Iurisdictio originaliter radicata est in principe, & ab eo descendunt iudices, sicut riu. li. a font. suo
- 4 Delegatus iudex quis dicatur, & quomodo cognosca-
 tur ab ordinario, & in quibus differunt adinuicem.
- 5 Vicarius, seu locum tenens, an dicatur ordinarius vel
 delegatus, & nu. 9. cum plur. seq.
- 6 Vicarij tres dicuntur esse species.
- 7 Archiepiscopus absente Episcopo, vicarius est episcopi,
 ipso iure.
- 8 Vicarius quomodo cognoscaur à delegato.
- 9 An substitutus dicatur ordinarius vel delegatus.
- 10 Vicecomes, vice reges, & vicecomites dicuntur iudices
 ordinarij.
- 11 Barones omnes habent iurisditionem in baronia sua.
- 12 Vicarius generalis episcopi, dicitur ordinarius, secus
 particularis vicarius vnus loci, quia est delegatus.
- 13 Episcopus equiparatur Duci, Comiti, vel Baroni.
- 14 Vicarius foraneus, seu ruralis, quis dicatur.

15. Appellari non potest à vicario generali ad Episcopum
secus à vicario foraneo, vel rurali.
16. Vicarius Episcopi, dicitur ordinarius in his, quæ de iure
communi in eum transeunt, secus in his, quæ non
transeunt: nisi specialiter sibi committatur per
Episcopum, prout sunt causæ criminales, & collatio-
nes beneficiorum: quæ in his est vel delegatus.
17. Vicarius rectoris secularis, vel praesidis, an dicatur
ordinarius delegatus.
18. Vicarius creatus ab habente potestatem substitucali,
dicitur ordinarius.
19. Vicarius an possit constitui ab inferiori à principe.
20. Vicarius, quam potestatem habeat, & de quibus cau-
sis possit cognoscere.
21. Intell. ad l. 2. C. de off. eius, qui vi alter ger.
22. Vicarius an possit alium vicarium sibi substituere.
23. Delegatus à quibus constitui possit.
24. Delegatus aliam iurisdictionem habere dicitur.
25. Delegatus regulariter subdelegare non potest, sed sal-
tem in delegato principis num. 26.
27. Delegatus principis quando non possit subdelegare.
28. Appellari an possit à subdelegato ad principem dele-
gantem, omisso subdelegante.
29. Delegatus non potest absolvere ab observatione iudi-
cii ante litem contestatam, nec facere præceptum
diffinitivum.
30. De egat. iurisdictione, dicitur odiosa, ordinaria vero,
favorabilis num. 34 & 35.
31. Processus an sit nullus, si plures sint delegati, & unus
sine alio procedat.
32. Arbitri cum plures sunt, non potest unus sine alio pro-
cedere.
33. Iurisdictione cum pluribus in solidum non competit, sen-
tentia per unum lata non valet.
34. Iurisdictione delegati prorogari non potest: nec potest
cognoscere, nisi inter personas contentas in rescripto
delegatario.
35. Delegati cum plures sunt, uno mortuo, omnium iurif-
dictio expirat: secus in ordinariis.
36. Iurisdictionis appellatio intelligitur de ordinaria, non
de delegata.
37. Coram delegato possunt cumulari plures summa di-
versis actionibus in eodem libello ad impediendam
eius iurisdictionem, non coram ordinario.
38. Delegata iurisdictione derogat ordinaria: ideo restrin-
genda.
39. Sententia delegati contra ius litigatoris, non valet,
nec transit in rem iudicatam, si non appelletur: se-
cus in sententia ordinarij.
40. Processus contumacia punitivus, factus à delegato,
non vere delegatus, non valet: secus in ordinario.
41. Delegatus non potest revocare sententiam secundi de-
creti, sicut ordinarius.
42. Delegatus an possit indistincte, ut suspectus, recusari,
& quid de ordinario.
43. Delegatus ut suspectus recusatus, an possit causam
alteri committere, & quid in ordinario.
44. Delegatus an in delegando possit sententiam sibi re-
servare, sicut ordinarius.
45. Delegatus an & quando possit suam sententiam exe-
qui.
46. Delegatus an, & quando possit minuere, vel augere
tempus, quod datur iudicatis, & num. 47.
48. Tempore, quod datur iudicatis, an indistincte gau-
deat condemnatus.
49. Magistratus appellatione non venit delegatus, sed
tantum ordinarius.
50. Delegatus Papa potest subdelegare causam suo non
subdito, etiam superiori, dummodo sit in dignitate
constitutus: secus in ordinario.
51. Delegatus, qui nulli ex pronunciauit, non potest ite-
rum pronuciare: secus est in ordinario.
52. Delegatus an possit suam interlocutoriam revocare,
& num. 53.
54. Delegatus non potest subdelegare unum articulum
iurisdictionalem, nisi sit ad universitatem causa-
rum: secus in ordinario.
55. Delegatus ad universitatem causarum non potest u-
niversam suam delegatam subdelegare.
56. Delegatus ad universitatem causarum quis dicatur.
57. Delegatus non potest citare per edicta, nisi sit delega-
tus principis.
58. Delegatus inferioris à principe, non potest aliquem
capere de persona.
59. Delegatus an citare debeat cum inserto tenore delega-
tionis & nu. 60.
60. Iurisdictione delegati expirat per mortem delegantis, re-
integra, & quando dicatur res integra: secus in or-
dinario.
61. Vicarii iurisdictione extinguitur morte Episcopi.
62. Delegatus etiam à principe, non potest subdelegare
cum potestate subdelegandi, nisi hoc faciat sciente
& patiente ordinario: secus est in ordinario.
63. Delegatus non potest sententiam suam dubiam inter-
pretari in ordinario secus est.
64. Delegatus, qui non potest exequi, non potest sibi taxa-
tionem expensarum reservare.
65. Delegatus, an & quando cognoscat de causis meri &
misti imperii.
66. Causa meri & misti imperii de iure canonico dele-
gantur.
67. Principis delegatus etiam causas meri & misti im-
perii subdelegat.
68. Delegatus principis quando subdelegare nequeat.
69. Eximens vocatum in ius coram delegato, non tenen-
tur edictis: ne quis cum, &c. secus eximens vo-
catum coram ordinario.
70. Capitulum sede vacante non succedit in iurisdictione
delegatam.
71. Delegatus Papa demandare non potest potestatem ab-
soluendi, nec prædicandi, nec providendi Ecclesiis
de fralatis: secus est in ordinario.
72. Delegatus non potest insinuare presentiam in Ec-
clesia præteritam.

& aliis cap. col. 9. tit. 11. Nouell. const. 128. §. ad hoc prohibemus. 4. in Auth. ut nulli iud. col. 9. tit. 17. Nouell. constit. 134. in princ. & Bart. in l. obseruare. 4. ff. de offic. pro conf. & hæc colliguntur de mente Alex. in rubr. ff. de offic. eius, cui mand. est iur. Quomodo tamen cognoscatur vicarius à delegato, declarat Bart. in l. 1. §. 1. in fin. ff. quis & à quo appell. vbi dicit, quod si vicarius sedet in eodem tribunal, in quo sedebat constitutus, censetur vicarius, si vero sedet in alio loco, dicitur delegatus. Ex quo inferit ipse, quod si ordinarius scribat alicui, quod sit suus vicarius in tali causa, vel in tali loco particulari, & distincto, talis non erit vicarius, seu delegatus, vt habetur in c. Romana. 3. de appell. lib. 6. vnde a tali substituto appellatur ad substituentem, vt ibi habetur. SECUNDA ¶ QUÆSTIO est, an talis substitutus dicatur ordinarius, vel delegatus: super qua vera conclusio est, quod in primis duabus speciebus vice gerentium, scilicet quando quis constituitur a lege, vel à superiore, dicitur ordinarius, ex quo lex, & talis superior poterat dare ordinariam iurisdictionem, & hoc non habet dubium, per allegata per Alexand. in d. rubr. ff. de offic. eius. In tertia vero specie, scilicet quando constituitur ab aliquo Officiali in locum sui ipsius, in hoc consistit omne dubium, vnde pro habenda veritate distingue, aut talis vicarius substituitur ab ipso principe in locum sui ipsius, prout est vicerex, vel legatus de latere; & sine dubio talis vicarius habet ordinariam iurisdictionem, text. est in c. tua. alias suanichis. §. & ibi per Doct. de off. vicar. Ponderando ibi illud verbum, *substitutio*, quæ in dubio intelligitur de ordinaria, secundum Abb. ibi. et dicam infra in differentiis nam princeps potest dare ordinariam iurisdictionem, vt iura dixi, & probatur in l. 1. §. cum vrbem. alias initio. 4. ff. de offic. prefect. vrb. Ex t quo infero, quod hodie in regno idem esset dicendum de istis substitutis Ducum, Comitum, & Marchionum, quos in regno appellamus Viceduces, Vicecomites, &c. nam isti habent ordinariam iurisdictionem, quia ex forma priuilegiorum, omnes Barones regni habent merum, & nustum imperium, sibi concessum a Rege, cum potestate creandi capitaneos, ad iustitiam, & ordinarios iudices, secundum Andream de Isern. in constitut. in locis demanii. la prima. & isti, qui habent priuilegium, debent exercere iurisdictionem de licentia principis, vt notat And. de Isern. in constitut. ea que. & maxime in prædictis dignitatibus, quæ appellantur regales secundum Baldum, & communiter Doct. in cap. 1. de feud. March. & Alexand. in consil. 25. colum. 3. in quinto volumine. & t dicit Matth. de Alfiat. in decis. 57. consil. Neapol. quod tatione territorii omnes Barones habent iurisdictionem in Baronia sua. Si t vero talis substitutus creatur ab inferiore, à principe, quia tamen non sit Dux, Comes, vel Marchio, vel Baro, habens merum imperium ex priuilegio, vt supra, putamus in capitaneo, seu rectoris ciuitatis,

vel præside, qui vult substituere in locum sui ipsius, in hoc est differentia inter ius civile, & canonicum, quia vicarius Episcopi habet ordinariam iurisdictionem, vt not. Abb. in d. cap. tua. alias sua nobis. 5. de officio vic. & in d. cap. Romana. 3. de appell. lib. 6. & habetur in cap. licet. 2. de offic. vicar. lib. 6. quia lex dat sibi iurisdictionem ordinariam, secundum Alexand. in dict. rubric. ff. de offic. eius. colum. 4. circa finem. sed vicarius rectoris ciuitatis vel præsidis, non habet ordinariam; quia nec lex ei dat, nec ipse dare potest, ex quo talem auctoritatem non habet; imo prohibetur a lege, per d. §. ad hoc prohibemus. 4. in Authent. de collat. Confirmatur t id, quod dicimus de vicario Episcopi, quod sit ordinarius: quia Episcopus æquiparatur Duci, Comiti, vel Baroni, secundum Bartol. in l. si quis absentis. §. in princ. & ibi et am Alexand. ff. de verbor. obligat. vnde sicut substitutus Comitis vel Baronis dicitur ordinarius, vt modo dixi; ita & substitutus Episcopi; quia ex communis forma bullarum, eandem habent diuisionem à papa sibi concessam, quam habet Baro in Baronia, & probatur in c. cum Episcopos. alias Romana. 1. de officio vicarij lib. 6. LIMITA tamen istud quod dicitur de vicario Episcopi, procedere in vicario generali: quia ille dicitur ordinarius; secus in vicario specialibus, dato in vna terra diocesis, vel in certa parte causarum tantum, qui dicitur vicarius foraneus, vel ruralis: quia ille est delegatus, non ordinarius, gloss. est notabilis in cl. 2. in ver. foraneo. de receptis. & tenet Gemina. in c. 1. m. 2. quest. de offic. ordin. lib. 6. & Felin. in rubric. de offic. delegat. colum. fin. & Alexand. in rubr. ff. de offic. eius. colum. penult. in princip. & Angel. in l. precipimus. 32. C. de appell. Vnde t tunc à tali vicario foraneo appellaretur ad Episcopum, vel ad vicarium generalem, vt habetur in d. c. Romana. 3. & ibi Gemina. de appell. lib. 6. & not. Bald. in cons. 2. in tit. de appell. licet secus sit in vicario generali; quia ab eo non appellatur ad Episcopum, ex quo est idē tribunal, vt d. c. Romana. 3. & not. Bart. in l. 1. §. 1. ff. quis & à quo appell. & ad prædicta vide etiam Card. in d. Clem. 2. in 24. q. de reser. Secundo t notabiliter LIMITA t procedere in his, quæ de iure communi, & generali conceduntur vicario Episcopi; quia in illis tantum est ordinarius, puta in causis civilibus; nam causas criminales non potest de iure exercere Episcopi vicarius, nisi specialiter sibi committantur per Episcopum, vt est text. in c. 2. de offic. vic. lib. 9. Item minime potest conferre beneficia, nisi specialiter sibi concedatur potestas conferendi per Episcopum, c. fin. de officio vicar. lib. 6. & Abb. in c. tua. alias sua. §. de off. vicar. vnde sequitur, quod si ista, quæ non veniunt in generali concessione, concedantur specialiter vicario per Episcopum, in istis erit delegatus, non ordinarius, & appellabitur tunc ab eo ad Episcopum delegantem, ita tenet Felin. in c. licet. 12. col. 1. de offic. ord. & in rubr. de offic. deleg. colum. fin. quod nota perpetuo propter differentias

quæ sunt inter ordinarium, & delegatum. Circa
 17 vicarium ꝑ rectoris secularis vel præsidis, vera con-
 clusio est de iure ciuili, quod non est ordinarius, sed
 delegatus. ita concludit Alexand. in d. rubr. ff. de offic.
 eius. Ego autem considero, & intelligo hoc dictum
 Alexan. procedere, quando Officialis vellet facere
 sibi vicarium in casu, à iure prohibito, prout est regu-
 lariter, vt dicam infra in sequenti dubio, secus si
 faceret in casu permissio, prout est in casu necessita-
 tis, puta causa infirmitatis, vel iustæ absentiae: nam
 omnes Doctores concludunt, quod tunc potest facere
 vicarium, secundum Bart. in l. obseruare. 4. ff. de
 officio proconsul. & Bald. in c. si quis decesserit. si de feud.
 fuer. contr. & probatur in d. l. § hoc prohibemus 4. in
 Authen. de collat. vbi permittitur officiali antequam
 veniat in officium, destinare vicarium, & eodem
 modo postquam venit, si contingat eum abesse ex
 iustione principis, vt ibi dicitur in fin. & not. Bald.
 in l. aliquando. 5. ff. de officio proconsul. nam in illo casu
 puto, quod talis substitutus dicatur ordinarius;
 quia lex permittens eum substitui, videtur sibi dare
 ordinariam iurisdictionem, & ita reperiō, quod
 in terminis tenet Bartol. in l. nec quicquam. 9. § vbi
 decretum. 1. in l. lect. colum. 2. vers. oppo. & videtur, quod
 ista & c. de officio proconsul. vbi expresse dicit, quod sub-
 stitutus ab eo, qui se absentat, vel in locum officia-
 18 lis mortui, dicitur ordinarius. Eodem ꝑ modo,
 quando aliquis esset creatus ordinarius à principe
 cum potestate substituendi, puta quod substitutus
 ab eo, sit ordinarius: quia videtur creatus auctori-
 tate principis id concedentis, & ad hoc mouet per
 ea, quæ not. Paris in tractat. syndicat. in verb. substi-
 tutus colum. 3. vbi quaerit, an substitutus ab eo, qui
 habebat potestatem substituendi in suo privilegio,
 possit imponere pœnam mortis; nam si non
 esset ordinarius, frustra dubitetur de hoc, cum
 certum sit, delegatum non posse expedire ea, quæ
 sunt meri imperii, l. 1. ff. de officio eius. Præterea i-
 stos duos casus ego confirmo ratione vrgenti-
 sima: nam lex expresse prohibet officiales facere sibi
 substitutos, nisi in casu necessitatis, vt d. §. ad hoc pro-
 hibemus & in Authen. vt nulli iud. in princip. & tamen
 permittit quilibet ordinario posse delegare causas
 delegabiles, l. more. 5. ff. de iurisdic. omn. iudic. & hoc
 procedit, siue in casu necessitatis, siue non, vt pro-
 batur in d. l. ff. de officio eius. vbi in casu necessitatis
 permittitur delegatio meri imperii: ergo in aliis
 causis delegabilibus non consideratur casus neces-
 sitatis. Si ergo lex verat facere substitutum, nisi
 in certis casibus, sequitur, quod in illis casibus ex-
 ceptuatis erit ordinarius; quia si esset delegatus,
 etiam in casibus non exceptuatis potest esse delegatus
 sine aliqua prohibitione legis. Ad quid ergo lex
 induceret talem prohibitionem, nisi esset ordina-
 rius? Et idem dicimus in potestate substituendi cõ-
 cessa: quia absque tali potestate quilibet ordina-
 rius constituet sibi delegatum, vt d. l. more. ergo ta-

lis potestas operatur, vt possit constituere ordina-
 rium auctoritate Principis concedentis. Extra autem
 hos duos casus, si ordinarius faceret vicegerentem,
 non dicitur ordinarius, sed potius delegatus ad vniuersitatem causatum, & ita procedit quod
 dicit Alexand. in d. rubric. ff. de officio eius. & hoc exp-
 resse tenet Iason in l. si eadem. 3. colum. 2. ff. de officio
 assess. Venio ꝑ ad TERTIAM QVAESTIONEM, 19
 videlicet. vtum inferior à Principe, possit constitui
 sibi vicarium, & loquor de rectore ciuitatis,
 vel de præside; quia iam de aliis dictum est, & reu-
 uiter concludo, quod non, & hoc regulariter; quia
 omni iure prohibetur. Primo enim prohibetur
 per ius commune, per d. l. § ad hoc prohibemus, &
 in Authen. vt nulli iudic. in princip. Secundo, pro-
 hibetur in regno Siciliae per multas const. Et primo,
 per const. quæ incip. officia. quæ imponit pœ-
 nam capitalem. Secundo, per const. duram, & di-
 ram quæ imponit pœnam publicationis bono-
 rum contrafacientibus. Tertio, per capitulum regni,
 quod incip. quia de vicariis & c. vbi prohibet res fieri
 vicarios sine eius licentia, & factos iubet de ciui-
 tatibus expelli & dicit Paris in tractat. synd. in vers.
 substitutus col. fin. quod potestates terrarum nõ pos-
 sunt facere substitutum, & ire ad solatium. Quod
 tamen limita, nisi in casu necessitatis, & dixi in
 præcedenti dubio quia leges nouæ distinguuntur
 per veteres, l. sed & postiores. 28. ff. de legibus. Quam
 autem ꝑ potestatem habeat vicarius seu locum tenens
 20 in casu, in quo de iure constitui potest, dic-
 quod si est constitutus à principe, vel alio superio-
 re, qui habet potestatem constituendi vicarium seu
 ordinarium, puta in locum ordinarii absentis vel
 mortui, & tunc vera & communis conclusio est quod
 potest facere omnia, quæ poterat ille ordinarius, in
 cuius locum substituitur. Vnde ꝑ potest expedire
 21 omnes causas meri imperii, vsque ad mortem &
 membri abscissionem inclusiue, ita intelligitur l. 2.
 C. de off. eius, qui vti al. ger. re probata gloss. ibi, quæ di-
 cit, quod non potest imponere vltimum supplicium,
 & membri abscissionem; quia hoc non procedit
 nam imo potest dictas pœnas imponere, secundum
 Bartol. in l. 1. §. hi quibus 2. ff. delegat. 3. & in l. 1. col. fi-
 nal. ff. de officio eius. vbi in specie reprobatur gloss. in d.
 l. 2. & ibi etiam Alexand. in 15. colum. & Bald. in auth.
 sed non iure C. de ser. fugit. ita etiam tenet Iacob. de
 Beluis. & Bar. in d. §. ad hoc prohibemus. Si vero est
 constitutus ab inferiore in locum sui ipsius, puta
 à rectore ciuitatis; & tunc omnes causas expedire
 potest præter vltimum supplicium, & membri ab-
 scissionem. ita proprie loquitur text. in d. §. ad hoc pro-
 hibemus. & ibi Iacob. de Bel. & Part. idem tenet Bal.
 in l. data opera 11. colum. 13. C. qui vti s. non poss. & Bald.
 in d. c. si quis decesserit, si de feud. fuer. c. viro. & habetur
 in locis præ alleg. & procedit etiã, si capitaneus ha-
 beat potestatem substituendi in privilegio, vt tenet
 Paris in tractat. synd. in d. verb. substitutus. colum. 2. ad

nico debet appellari ad principem delegantem, omissio medio, *c. si duo. 3. de off. delegat. libr. 6.* sed in delegatis ab inferiore a Principe, in distincte appellatur ad primum delegantem, & potest poni exemplum in subdelegato a delegato ad vniuersitatem causarum, qui potest subdelegare, secundum Bart. *in d. l. §. 1.* quia quoad hoc, æquiparatur ordinario, secundum Baldum *in l. si vt proponis la. 1. 4. C. quomodo & quando iud.* & Bald. *in l. fina. C. de iudic.* & gloss. *in c. cum causam. 62. de appellat.* & ista est opinio Bartol. *in l. 1. §. 1.* quia facit duas differentias, vnam inter ius canonicum & ciuile, vt supra retuli; & aliam inter delegatum a Principe, & ab inferiori, sed ista opinio Bartoli communiter non tenetur, & veritas est, quod non debent fieri prædictæ differentia; sed solum fit differentia, aut delegatus subdelegat totam causam, aut partem sibi reseruat. Primo casu indistincte tam de iure canonico, quam civili appellatur ad primum delegantem, textus est *in c. super questione. 27. §. porro. & ibi gloss. & Abb. de off. delegat. & in d. l. 1. §. 1. ff. si quis, & à quo appellat.* Secundo casu appellatur ad subdelegantem, ita loquitur *d. l. in fin. C. qui pro sua iurisdict.* & probatur ibi, dum dicit causas iudicandas, & cetera, vnde sola pronuntiationi videretur delegata, & non tota causa. istam conclusionem tanquam verioerem tenet Philip. *in c. dilecti. la. 3. 66. colum. 3. in princip. de appellat.* & ibi etiam Card. *in 5. col. prime.* & etiam Abb. & communiter Doctor. *ibi & in d. §. porro.* & cum ista opinione peccantisco contra Bart.

29 Quinto differunt; quia delegatus non potest aboluere ab obseruatione iudicii, ante licem contestatam, nec facere præceptum distinctum: secus in ordinario, ita tenet Bald. *in l. si reus. 73. in 1. lect. in fin. col. ff. de procurat.*

30 Sexto differunt; quia ordinarius dicitur habere iurisdictionem fauorabilem, Delegatus vero odiosam, gloss. est *in c. 1. in vers. processus prope fin. de rescriptis lib. 6.* & Alex. *in l. 1. col. 15. ff. de offic. eius.* & hoc potest esse vtile ad multa, maxime *c. adia 15. de regul. iur. lib. 6.* & hanc etiam differentiam ponit Alexand. *in l. 1. ff. de dama. infect.*

31 Septimo differunt; quia quando sunt plures iudices ordinarii, potest vnus sine alio ab initio cognoscere, & sententiaré, *l. 1. ff. de offic. consul. & l. Pomponius. alias incipit, si vni. 36. & ibi Bart. ff. de re iudic.* Ratio est; quia quilibet habet officium solidum, *l. Imperator. 11. ff. ad municip.* secus in delegatis; quia si vnus sine alio procedit, processus est nullus, *l. duo ex tribus. 39. ff. de re iudic. & c. causam. el. 116. & c. cum causa. 2. de offic. deleg.* adeo, quod etiam si est proferenda interlocutoria, non potest vnus sine alio eam proferre: secundum Abbat. *in d. c. causam. in 3. not. & Bart. in d. l. si vni. 36.* Quod fallit, quando in commissione esset apposita clausula, *quod si non omnes, & c.* vel alia similis, verum tunc debent requiri prius collegæ, alias sine requisitione, & declaratione,

quod non possunt interuenire, non possunt alii soli procedere, text. est & ibi Abb. & Felin. *in c. prudentiam. 3. in princip. de officio delegati* In delegatis autem ad vniuersitatem causarum est idem, quod in ordinariis, secundum Bart. *in d. l. si vni. 36.* & ibi etiam gloss. Alexan. dicit hanc esse communem opinionem, licet Abb. *in d. c. causam 16.* tenet contrarium, & male, secundum enim. Quid tamen in arbitris? Dic idem, quod in delegatis, *l. si in tres alias §. 7. incipiens Colus. l. 17. incip. Item si vnus. libr. 4. tit. 2. ff. de arbor. ADDITIO.* Iudicis enim delegati adiecta clausula *(si vnus interesse nequit, alter expediat; vel similis, facit, vt constitio de impedimento collegæ, alius solus expediet, quod prosequitur Ludou. Rom. in cons. 13. in causa vbi alleit, ita communiter teneat per Doct. & Felin. in c. si sitatus. vers. oportet notum esse impedimentum de rescript. & per Rot. decisi. 244. reuocato. & 66. vbi limitat, hoc non procedere in beneficiis, in quibus etiam non constitio de impedimento collegæ, si alius solus procedit, & d. mun. appareat, collegæ fuisse im. editum; processus valet, quod prosequitur Deb. Vant. in tractat. nullita in tit. de null. ex def. iur. ord. nr. 180.* Et tamen quando iurisdictioni in solidum non competit, ne dum sententia non potest per vnum solum fieri, sed etiam requiritur, vt tempore sententiæ proferendæ, omnes iudices sint ad in simul coadunati, & simul iudicent, vel vnus aliis præsentibus & mandantibus, & quod is, qui recitat, vtatur verbis pluralis numeri, vt putanos tales iudices pronuntiamus in hunc modum, vt *in c. cum ab vno. 4. de sent. & re. iud. in 6. alias non valeret sententia, l. tunc autem. 37. & ibi gl. l. duo ex tribus. 29. ff. de re iud. Item requiritur, quod omnes sint præsentibus, alias si vnus de disset suum votum, & deinde recessisset, non valeret, secundum Felin. *in cap. causam matrimonii. 16. col. fin. vers. 3. limitat. extra de offic. deleg. Pet. Folier. V. I. D.**

34 Octauo differunt; quia iurisdictioni ordinarii potest prorogari, cuius prorogationis ratione potest iudicare extra territorium, *l. si conuenierit. 18. ff. de iurisd. omn. iud. & l. 1. & 2. ff. de iud.* sed iurisdictioni delegati non potest prorogari, nec potest cognoscere delegatus, nisi inter personas contentas rescripto delegatorio, *cap. P. & G. 40. de offic. delegat. & l. priuatorum 2. C. de iurisdic. omn. iud.*

35 Nono differunt; quia in pluribus delegatis vnus mortuo expirat officium omnium, adeo, quod vterius ex illa delegatione cognoscere non possunt, *cap. penult. de offi. delegat.* secus in pluribus ordinariis, vt notat Abb. *in d. c. penult.* dum refert se ad ea, quæ dixit *in c. prudentiam 3. in princip. eod. tit.* vbi hoc dixit *in 4. colum. & gloss. in c. de officium 11. de heretic. lib. 6. & Bart. in l. 1. §. si plures 13. ff. de exercit. ar.* Ad hoc potest adducere omnia, quæ dixi supra in 8. differentia. Et idem dicimus in pluribus arbitris, quod in delegatis, vt *d. c. pen.*

36 Decimo differunt; quia in dubia appellatione iurif-

iurisdictionis, intelligimus de ordinaria, non delegata, secundum Abb. in c. pen. versic. quaro, an vicarius, & c. de off. vic. & Alexand. in rub. ff. de iurisdic. omni iudic.

- 37 Undecimo † differunt; quia coram iudice ordinario, qui non potest cognoscere, nisi de certa summa, non fit coactuatio plurium summarum diuersis actibus in eodem libello cumularum, ad impediendam eius iurisdictionem, l. si idem cum eodem. 11. in princ. ff. de iurisdic. omni. iud. secus coram delegato. Hanc differentiam posuit Ias. in d. l. si idem cum eodem in 1. not. Ratio est; † quia delegata iurisdictione derogat ordinariæ. c. studuisti. 2. de offic. delegat. & c. sane, quia. 11. de offic. deleg. Ergo debet restringi pro conferuanda iurisdictione ordinaria, & sic debet fieri coactuatio, l. si plures 9. §. fin. ff. de part. alias esset in odium ordinarij, quod fieri non debet, secundum Bart. in d. l. si idem cum eodem. 11. in princ. de iurisdic. omni. iud. Item quia iurisdictione delegata, est odiosa; ergo restringenda, c. a. l. 15. de reg. iur. lib. 6. & l. cum quidam. 19. ff. de liber. & post. & dixi supra in 2. differentia. AD DITIO Concludit hic auctor, iurisdictionem delegatam esse odiosam, quod verum est, vt est gl. ff. penult. in Clem. fin. de offic. ord. & Lap. alleg. 57 in 2. col. circa fin. & ideo formiter de ea debet constare, c. cum in iure. 1. vbi gloss. & scribentes de offic. deleg. & in l. 1. c. de mand. princ. & habetur per Alexand. consil. 17 videretur lib. 7. & consil. 200. in fin. lib. 2. cum simul Petr. Foll.
- 39 Duodecimo † differunt; quia sententia lata per ordinarium contra ius litigatoris, valet, & transit in rem iudicatam, si non appellatur, vt habetur in c. cum inter. 13. de re iudic. & in l. cum prolatis 52. ibi per Alex. & Doct. ff. de re iudic. secus, si est lata per delegatum, ita tenet Host. in c. fin. de preb. & in c. 1. de offic. deleg. lib. 6. & Old. in consil. 81. col. 1. & Barb. in addit. ad Abb. in c. cum dilectis. 22. de rescript. in addit. quæ incip. ordo iuris, & c. post. med.
- 40 Decimo tertio † differunt: quia processus contumaciæ punitiuus per delegatum factus contra citatum, non comparentem, si in veritate ille non erat delegatus, non valet, quamuis fuisse dubium: secus si fiat per ordinarium, licet in veritate non sit ordinarius, dummodo possit esse: quia bene valet, ita dicit Abb. in c. præterea. 22. col. penult. de dil.
- 41 Decimo quarto † differunt: quia ordinarius potest reuocare sententiam secundi decreti, sed delegatus non. Istam differentiam ponit Alexand. in l. quod iussit. 14. col. 6. ff. de re iudic. referens ita tenere Innoc. in c. consultationibus. 10. de offic. delegat. AD DITIO Adde, quod Alexand. tenet id, quod dicit D. Auct. per Doct. Innoc. in d. c. significatibus & tamen (vt videtur potui) nullum verbum de hoc dicit Innocent. P. F. V. I. D.
- 42 Decimo quinto † differunt: quia delegatus potest in totum recusari, vt suspectus, vt remoueatur, sed ordinarius non, sed datur ibi adiunctus, secundum

Bart. & Doct. in l. apertissimi. 16. C. de iudicij, nisi esset delegatus ad vniuersitatem causarum: quia tunc similiter debet sibi dari adiunctus, gloss. est notab. in l. fin. in gl. ff. 1. C. de iudic. & quod dixi in delegato, procedit etiam in delegato principis, secundum Abb. in c. super questionum 27. §. quæ vere. de offic. delegat. & hoc est de iure ciuili: de iure vero canonico tam ordinarius, quam delegatus potest in totum recusari, c. si quis contra clericum 4. & ibi Abbas & Doct. de foro compet. & idem Abb. in c. cum speciali. 61. in 1. notab. de appellat. Dummodo causa legitima inferatur & probetur, alias recusatio non admittitur, vt dicit Abb. ibidem, & in d. §. quæ vere. & est text. in c. secundum loquens, 41. de appellat. secus est de iure ciuili: quia non oportet inferere causam suspicionis, secundum Bartol. in d. l. apertissimi. 16. & gloss. in l. qui poterit. 4. ff. de Trebell. & glo. in l. item si sit peccatus 10. ff. de procu. & al. plene in d. l. apertissimi & quæ sunt istæ cause recusandi iudicem suspectum, tangit Specul. in iur. de iud. deleg. §. superest. & ego dicam plene infra in tractat. de appell. in vlt. parte huius operis in ver. recusar. & ibi videas. Hodie autem in regno seruatur ius canonicum, ex dispositione regniæ pragmaticæ, quæ incip. Item contingat. per quam disponitur, quod tam ordinarius, quam delegatus potest recusari, vt suspectus, & remouetur in totum, & debet allegari, & probari iusta causa suspicionis coram Diocesano loci, seu eius vicario, vt ibi habetur.

Decimosexto † differunt: quia ordinarius postquam est recusatus, vt suspectus, potest causam alteri delegare, c. si quis contra clericum. 4. de foro compet. & c. cum speciali 61. & ibi Abbas. & Philip. de appellat. Delegatus vero recusatus, non potest causam committere, c. iudex ab apostolica. 5. de offic. delegat. lib. 6. Cum distinctione tamen, de qua, ibi, scilicet, aut nondum est proposita recusatio, & potest committere: aut est proposita, sed nondum fuit pronunciarum super ea: & tunc non potest committere, nisi de consensu partium. Aut est pronunciatum: & tunc etiam de consensu partium non potest committere: quia post pronunciationem desit esse iudex, vt d. c. iudex ab apostolica. & loquor de delegato principis, quia in eo cadit hoc dubium: nam delegatus ab inferiore, sine dubio non potest subdelegare, vt supra dixi in 3. differentia

Decimosexto † differunt: quia ordinarius potest delegare totam causam, & sententiam sibi reseruare, dummodo audiatur ter causam: scilicet in principio, id est, in litis contestatione in medio, & in fine, vt C. de iud. auth. ad hac. delegatus vero hoc facere non potest: nam aut totam causam committere debet, aut nihil, vt not. glo. in d. auth. ad hac. in versic. delegatus. vnde non potest sententiam sibi reseruare, etiam si esset delegatus Principis: & hoc de iure ciuili: secus de iure canonico: quia potest sibi reseruare sententiam, c. super questionum. 27. in princ.

princ. de off. deleg. & prædictam differentiam ponit Bart. *in l. nec querequam* 9. §. *vbi decretum* 1. *col. 3. ff. de off. procon.* dum ponit differentiam inter decretum & sententiam, & Alexand. *in rubr. ff. de off. eius, col. 2.*

- 45 Decimo octavo ¶ differunt; quia ordinarius potest suam sententiam exequi, delegatus vero non, imo sua sententia mandatur executioni per ordinarium *l. à duo Pio. 15. in princ. & ibi gloss. & Bart. ff. de re iud.* & hoc procedit in delegato ab inferiore à principe, ut est text. etiam *in l. proponendum. 13. §. fin. autem pro. 3. in neta gloss. in ver. ad maiorem. C. de iudic.* & tenet Alexand. *in d. l. à duo Pio. 15. col. 3. & 4. & Abb. in c. si quis contra clericum. 4. col. 1. de for. compes.* secus in delegato Principis; quia tam iure civili, quam canonico potest sententiam exequi, secundum Alexand. *in d. l. à duo Pio. 15. col. 2. & Abb. in d. c. si quis contra clericum. 4. col. pen. & c. significasti 7. de off. de.* quam sententiam potest exequi infra annum tantum, & non ultra, *c. querenti. 6. de off. deleg.* Item potest delegatus à Principe committere ordinario executionem suæ sententiæ, ut *in d. c. significasti 7. & c. sane 11. eod. tit.* & tenetur ordinarius sibi obedire, etiam si iniusta sit sententia, text. est *in c. pastoralis. 28. §. quia vero. de off. deleg.* & not. *in d. c. sane 11. & d. c. significasti. 7.* de qua materia vide in quadam disputatione mea, quam posui super rubr. *de off. eius.* dum legi illam rubr. in almo studio civitatis Salerni, conductus ad lecturam de mane ordinariam, quæ disputatio incipit, *Pro ornamento, & c.* & tractat materiam *c. si quando s. de offic. deleg.* Item prædicta de delegato inferioris à principe procedunt de iure civilis; secus de iure canonico; quia si delegatus habeat potestatem exequendi, potest etiam delegatus exequi, secundum Abb. *in d. c. si quis contra clericum. 4. de foro comp. col. pen. & ibi & ratio est;* qui executio est mixti imperii, & de iure canonico delegantur ea, quæ sunt mixti imperii, secundum gloss. *in c. quod sedem. 10. de off. or. l. & Bartol. in l. nec querequam. 9. §. vbi decretum 1. de off. procon.* licet secus sit de iure civili, ut habetur *in l. iubere cauere. 2. ff. de iur. om. iud. & in l. 1. ff. de off. eius.*

- 46 Decimo nono ¶ differunt quia ordinarius potest ampliare & minuire tempus, quod datur iudicatis ex causa, *l. 2. ff. de re iud.* sed delegatus non; quia ex quo ipse non exequitur sententiam suam, ut modo dixi in præcedenti differentia, non potest imponere legem superiori exequenti, scilicet ordinario deleganti, *c. ex insinuatione. 50. de appell.* hanc differentiam posuit Bartol. *in d. l. 2. in 1. quasi. ADDITIO.*
- 47 Concludit ¶ hic (ut vides) do. Auct. quod iudex ordinarius potest ex causa minuire tempus, quod datur iudicatis (de quo vnum verbum supra dixi) & bene dicit, & quod iudex delegatus non possit tale tempus coartare: est ratio: quia ad eum non spectat executio, & sic coartate esset imponere legem superiori suo, ad quem spectat executio, secundum

Bart. *in l. 2. & ibi Herc. ff. de re iud.* vbi multa allegat in contrarium, si tamen esset talis delegatus, qui haberet executionem sententiæ, posset sicut ordinarius, coartare dictum tempus secundum Abb. *in c. quod ad consultationem. 15. extra de re iudic. num. 20.* Sed ¶ nunquid reus condemnatus indistincte gaudeat illa dilatione quadrimestris temporis, ut nullam interim molestiam patereat? hæc quæst. mouet Abb. *in d. c. quod ad consultationem. 15. numer. 22.* & dicit, quod condemnatus, qui vult uti ista dilatione debet satisfacere de soluendo in termino, alias non gaudet, per text. *in l. si debitor. 11. ff. de iudic.* & ibi dicit: quod hoc not. Bart. sicque intra illum terminum condemnatus potest capi, & carcerari, nisi cauerit, quod ipse intelligit, si esset inops, ita quod timeretur de fuga, quod est uorandum, quia est pulchrum verbum, & ibi Acneid. de Fale. in add. intelligit hoc esse verum, si petatur à parte, alias non tenetur ex se præstare satisfactionem, & ita dicit obtinuisse. *Petr. Foll.*

Vicesima ¶ differentia est: quia appellatione magistratus, non venit delegatus, sed tantum ordinarius, secundum Paul. de Cast. quem sequitur Alex. *in l. eum qui. 13. ff. de iur. om. iud.* quod facit secundum eum, pro interpretandis statutis loquentibus de magistratu, ut non comprehendat delegatum: pro quo est text. *in l. proponendum 1. in prin. in vers. sui magistratibus, & c. de iud.*

Vicesimoprimo ¶ differunt, quia ordinarius debet delegare causam suo subdito, quem potest compellere ad acceptandum, *c. pastoralis 11. & ibi Abb. in pen. not. & in c. quod sedem. 10. de offic. ord. & l. unica. C. qui pro sua iurisd. non subdito inuito potest e. u. lam delegare, sed volenti tantum, secundum Bart. in d. l. unica vbi in alio itat. d. l. & Abb. in d. c. pastoralis 11. in 4. m. t. & ita intelligitur text. in *c. si praxor 3. ff. de off. eius.* sed delegatus à Principe, potest causam subdelegare cuiuscunque, etiam suo superioris, & non subdito, etiam inuito. Vnde si delegatus Papæ est minimus clericus, potest causam subdelegare Archiepiscopo, etiam inuito, *c. pastoralis 11. in princ. & ibi Abb. in pen. not. & c. sane quæ 11. de offic. deleg.* Verum circa hoc scias, quod delegatus Papæ, debet subdelegare causas illis personis, quibus delegat Papa, scilicet in dignitate constitutis, per *c. statutum. 11. de re sc. lib. 6.* alias subdelegatio non valet, & processus factus esset ipso iure nullus, ita tenet Abb. *in c. 2. & pastoralis 11. in fin. illius prin. de off. del. & Alexand. in cons. 77. col. 2. in 2. col.**

Vicesimosecundo ¶ differunt: quia ordinarius si protulit sententiam nullam, potest iterum de causa cognoscere, & sententiare, *l. si praxes. 6. C. quomodo & quando iud. & l. unica. C. de sent. prof. & l. si accusatorius. 4. C. de accus.* & Bart. *in l. iudex postquam. 55. ff. de re iud.* delegatus vero, qui nulliter pronunciauit, non potest vicarius de causa cognoscere, *l. si ut propositus. 4. C. quomodo, & quando iud.* etiam si sit delegatus

gatus à Principe, secundum Bald. in d. l. si ut proponis, colum. & Alexand. plene in r. r. ff. de offic. eius. col. 2. nisi esset delegatus ad vniuersitatem causatum; quia haberet ut ordinarius, secundum Bal. in d. l. si ut proponis. 4. & Felin. in c. in literis. 9. col. 1. de offic. deleg. & de predictis, an, quando, & qualiter procedant in delegato, vide plene per Felin. in c. qualiter, & qu. m. lo. el. 1. & 17. col. antepen. & pen. de accus. & qualiter procedant in ordinatio, quod possit iterato cognoscere, vide Abb. in d. c. in literis. 9. de offic. deleg. & Bart. in d. l. index postquam. 55. de re iudi. † Quo autem ad reuocandum interlocutoriam, non est differentia inter ordinarium, & delegatum; quia vterque potest eam reuocare secundum gl. in d. l. quod iussit. 14. ff. de re iudic. & ibi etiam Alex. in 1. col. & est tex. in c. cum cessante. 60. & ibi Abb. in 2. not. de appel. quod iurata, ut infra proxima differentia

53 Vigesimo tertio † differunt; quia ordinarius si pronunciat se non iudicem, vel iurisdictionem non habere, potest hanc suam interlocutoriam reuocare secundum Bal. in d. l. si praes. 6. per illum tex. C. quomodo & quando iud. secus in delegato, quia talem interlocutoriam non reuocat, c. significantibus. 38. & ibi Abb. & Doct. de offic. deleg. hanc differentiam in terminis ponit Lud. Rom. in cons. 338. in fin. & Barb. in ad. di. 1. Abb. in d. c. significantibus. 38. quibus adde Bart. in cap. 12. col. 3. ff. si quis in ius voc. non ier. & in d. l. quod iussit. 14. ff. de re iud.

54 Vigesimo quarto † differunt; quia ordinarius potest delegare vnum articulum cause iurisdictionalem, ut est gl. in c. si per quas sit. num. 27. in vers. quicunque, de offic. de cog. quia si potest totam causam, multo magis vnum articulum delegatus vero non potest, etiam vnum articulum iurisdictionale subdelegare, secundum Abb. in d. c. super questionum. 17. in prin. super d. gl. in ver. quicunque. Sed articulum non iurisdictionalem potest subdelegare, ita tenet Alex. in l. more. 5. col. 5. de iur. om. iud. licet Bart. ibi contrarium teneat; & male, qui communiter reprobatur, secundum Abb. in d. c. super questionum. † Fallit in delegato ad vniuersitatem causatum; quia ille aequiparatur ordinario, ut pluries dictum est supra secundum Abba. in d. c. super questionum, col. 4. Non tamen potest subdelegare vniuersam suam delegationem, ut not. Host. in tit. de offic. deleg. §. quis post offic. quem sequitur Alex. in l. a iudice. 5. C. de iur. quia etiam ordinarius non potest totam suam iurisdictionem delegare inconsulto Principe, l. penult. & ibi not. ff. de off. praesul. † Quis autem dicatur delegatus ad vniuersitatem causarum, vide lason in d. l. a iudice. Secundo fallit in delegato Principis, vt d. c. super questionum, & ibi Abb. in 4. col. lura.

55 Vigesimo quinto † differunt; quia ordinarius potest aliquid citare per edicta, & idem in delegato principis, text. in authent. qui semel. C. quomodo & quando iudex. & in §. omnem 3. in Authent. de litig. col. 8. tit. 13. Nouel. consti. 11. sed delegatus inferioris hoc facere non potest, vt not. gl. in d. authent. qui semel, in ver. delegatus, ibi etiam Bart. vers. venio ad secundam, & c. idem Bart. in extranag. ad retrinendum, in ver. per edictum. & in l. plerique 18. ff. de ius voc.

56 Vigesimo sexto † differunt; quia delegatus inferioris à Principe, non potest citare aliquem realiter, scilicet capiendo ipsam de persona, sed ordinarius sic, & delegatus à principe ita tenent Bart. Alexan. & c. immunit. Doct. in l. 2. ff. de iur. i. omn. iud. contra gl. ibi siue ante lit. contelt. siue post. & idem Bart. in d. l. plerique, 18. ff. de ius vocam. & quod dixi in delegato principis, vt sit idem quod in ordinario, ista est communis conclusio, quam tenet Bart. in d. authent. qui vult. C. quomodo & quando iud. & Alex. in d. l. 2. col. 2. & de predictis est text. cum gl. in l. consentaneum. 8. C. quomodo & quando iud.

57 Vigesimo septimo † differunt; quia delegatus citans, debet citare cum inserto tenore suae delegationis, aliis sibi non creditur, nisi doceat de commissione, & copiam faciat, c. cum in iure 31. & ibi Abb. & Felin. de offic. deleg. & in c. praeterea 2. de dilat. & Bart. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. Sed ordinarius hoc facere non tenetur, sed sufficit, quod mandat nuncio, vt aliquem citet solo verbo sine literis, text. est in c. cum dilectio. 10. ibi, vna voce, & c. de dol. & contr. & Spec. in tit. de cit. §. sequitur, vers. vtrum. & est ratio; quia si mper praesumitur pro iurisdictione ordinaria, secus pro delegata, ita dicit Abb. in d. c. cum in iure, 31. de iud. deleg. col. pen. AD D I T I O. † Vulgata est questio, nunquid delegatus teneatur citare cum inserto tenore rescripti? in qua reperio Mar. Socin. in tract. de citat. in art. 20. late tangentem, & post multa hinc inde dicit quod do. eius cõcludit, tres casus fore considerandos: primus, quando agitur de grauissimo praedicio, & in eo concludit non esse parendum afferenti se delegatum, quantumcumque persona esset auctorizabilis, nisi prius constet plene de delegatione, nec etiam tenetur pars coram eo respondere, nisi prius fiat plena fides de ipsa delegatione, nec sufficit simplex copia, & ita (secundum eum) intelligitur tex. in c. cum in iure 31. extra. de offic. del. & l. vnica. C. de mand. princ. aut tractatur de graui praedicio non tamen grauissimo, seu grauiori; & dicendum est, non sufficere citanti asserere se delegatum: exemplum si citatus valde re motus & citans simpliciter asserit se delegatum tunc enim citatus non tractatur ad comparandũ ex simplici asseritione illius sed debet cum inserto tenore citari. Tertio vero casu, quando tractatur de praedicio, vt quia citatus est in loco citatus, vel modicum distat, & tunc dicendũ est, quod non est necesse citare cum inserto tenore rescripti, quoad effectum citandi

58 Vigesimo octavo † differunt; quia ordinarius potest aliquid citare per edicta, & idem in delegato principis, text. in authent. qui semel. C. quomodo & quando iudex. & in §. omnem 3. in Authent. de litig. col. 8. tit. 13. Nouel. consti. 11. sed delegatus inferioris hoc facere non potest, vt not. gl. in d. authent. qui semel, in ver. delegatus, ibi etiam Bart. vers. venio ad secundam, & c. idem Bart. in extranag. ad retrinendum, in ver. per edictum. & in l. plerique 18. ff. de ius voc.

59 Vigesimo nono † differunt; quia ordinarius si pronunciat se non iudicem, vel iurisdictionem non habere, potest hanc suam interlocutoriam reuocare secundum Bal. in d. l. si praes. 6. per illum tex. C. quomodo & quando iud. secus in delegato, quia talem interlocutoriam non reuocat, c. significantibus. 38. & ibi Abb. & Doct. de offic. deleg. hanc differentiam in terminis ponit Lud. Rom. in cons. 338. in fin. & Barb. in ad. di. 1. Abb. in d. c. significantibus. 38. quibus adde Bart. in cap. 12. col. 3. ff. si quis in ius voc. non ier. & in d. l. quod iussit. 14. ff. de re iud.

Citatum ad comparandum, sed satis est asserere se delegatum, & ita dicit Mar. ipse tenendum esse, cum sit æqua opinio P.F.

61 Vigesimo octavo † differunt; quia iurisdictio ordinarii, non expirat per mortem superioris constituentis ipsum, etiam rem integra, secundum Holt. in c. quonia Abbas. 14. de off. deleg. & Abb. in c. relatum. 19. eo. tit. & est text. in d. l. c. quia 6 ff. de iurisdict. om. iud. & est etiam tex. clarus, in c. legatos 2. in fide offic. leg. li. 6. sed iurisdictio delegati extinguitur morte delegantis, rem integra, vt d. l. c. quia. 6. & d. c. relatum. 19. c. gratum 20. & licet vndeque 30. & in c. si de off. leg. Dicitur autem res integra, quando nondum est facta citatio, & ista est communis opinio, quam tenet Bart. & Doct. in d. l. c. quia. 6. per d. c. gratum. 20. & d. c. fin. & not. Abb. in d. c. relatum. 19. quod procedit etiam in delegato Principis per prædicta iura, & not. gloss. in ver. principaliter d. l. c. quia. 6. Et in tantum extinguitur iurisdictio morte mandatis, quod etiam de consensu partium non posset delegatus procedere, glo. est in c. cum venissent. 25. in ver. egerit. de testib. Item procedit etiam, si delegatus ignoret delegantem esse mortuum. Secundum Bald. in d. l. c. quia. 6. col. fin. Item procedit etiam in delegato ad vniuersitatem causatum; nam quoad hoc æquiparatur ordinario. Est enim necesse, vt saltem vna causa sit accepta coram eo, vt res definat esse integra, secundum Bar. in d. l. c. quia. 6. ff. de iur. om. iud. vers. quæro, quid si plures, &c. quem ibi sequitur Alex. & communiter Mod. & Abb. in c. relatum. 19. Item autem quod dixi in delegato Principis, limitatur multis modis, vt per Ias. in d. l. c. quia. col. 4. † Item illud, quod dixi in ordinatio, limitatur non procedere, quando vna iurisdictio ordinaria coheret alteri ordinariæ, vt accessoria, sicut dicimus in Vicario, qui est ordinarius, & tamen eius iurisdictio finitur morte Episcopi, vel alterius constituentis, secundum Alex. in d. l. c. quia. col. 1. & Holt. in d. c. quonia Abbas. 14. de off. deleg. & in pen. de off. vic. tunc enim iurisdictio deuoluitur ad capitulum, vacante sede, c. 2. extra. ne sede vacet.

63 Vigesimo nono differunt; † quia iudex ordinarius etiam minimus potest delegare causam cum potestate subdelegandi, vt est gl. in c. is, cui 12. de offic. del. lib. 6. & Bart. in l. more. 3. & ibi etiam Alexan. in 5. c. 6. col. ff. de iurisdict. om. iud. vbi dicit, hanc esse communem opinionem; & Fel. in c. super questionum. 27. § si vero, vers. fallit quarto, &c. de offic. deleg. Secus in delegato etiam Principis, secundum Alex. in rub. ff. de offic. eius, col. m. 3. & gl. in d. c. super questionum. 27. § porro vers. transferre totam, de off. del. hanc differentiam tenit Bald. in d. l. à iudice. 5. & ibi Sal. & communiter Doct. C. de iud. & Abb. in c. cum Bertoldus. 18. de re iudic. & Bar. in l. soler. 16. ff. de iurisdict. om. iud. & Alex. in cons. 175. col. 3. in 2. vbi dicit, hanc esse communem opinionem. & Iason. in l. c. col. 8. ff. de off. eius. Prædicta limita, nisi delegatus subdelegaret, sciencie & patente ordina-

rio; quia tunc potest, secundum Alex. in præalleg. cons. 157. & Ias. in d. l. à iudice, col. 3. in 4. limit.

64 Trigesimo differunt; † quia quilibet ordinarius habens merum & mixtum imperium, potest suam sententiam dubiam interpretari, & etiam sententiã sui delegati, sed delegatus hoc facere non potest, secundum Bart. in l. ab exco. 4. ver. veniamus ad secundam partem, &c. ff. de appel. & Alexand. in rub. ff. de off. eius. col. m. 3.

65 Trigesimo primo differunt. † quia ordinarius potest condemnare victum victori ad expensas, reseruata libertate taxatione, l. terminato 3. C. de fruct. & lit. expen. & ibi Bart. & Bald. sed delegatus hanc reservationem facere non potest, & si fecerit, est nulla, vnde delegatus potest postea taxare, ita dicit Bart. in l. ab exco. 4. col. pen. ff. de appel. & Bart. in d. l. terminato 3. quod tamen intelligi procedere in tali delegato, qui non potest sententiam exequi, de quo dixi supra in 18. differ. Secus si potest exequi, ita dicit Bart. in locis præalleg.

66 Trigesimo secundo differunt; † quia ordinarius potest cognoscere de causis meri & mixti imperii; intelligi tamen de ordinatio illustri, spectabili, vel clarissimo, l. illicitas 6. § qui vniuersas. § ff. de off. præf. de quibus habetur per gl. & Mod. in l. i. ff. de off. eius. quia infirmi Magistratus, prout sunt defensores ciuitatum, non habent huiusmodi causas, nisi modicam coercionem, l. magistratibus 12. ff. de iurisdict. om. iud. & in Authen. de def. ciuit. § c. agi apud 3. Verum hodie omnes magistratus municipales, qui capitanei appellantur, cognoscunt de causis meri & mixti imperii; quia æquiparantur prædictis, & not. gl. in l. in vers. id est. C. de præf. long. temp. quod fuit inductum per pacem Constantiæ, secundum Bald. in tit. de pace Constantiæ, in vers. per criminales. & Ioann. Andr. in addi. ad Spec. in tit. de iur. m. iud. c. l. 1. & Ang. in l. 1. § soler. 3. ff. quan. app. sit. sed delegatus non cognoscit de causis meri & mixti imperii; quia tales delegari non possunt, l. i. in prim. ff. de off. eius. c. l. i. ubi cauere. 4. ff. de iurisdict. om. iud. c. l. 2. C. de per iud. c. l. nec quicquam 9. §. vbi decretum 1. ff. de offic. procu. secundum vnum intellectum. Idem prædicta intelligi demero imperio, maximo, maiori, magno & paruo. De minori autem & minimo, bene cognoscit delegatus, secundum Bart. in l. imperium. 5. col. 3. c. 4. ff. de iur. om. iud. Fallit hoc ratione absentie, vel infirmitatis; quia tunc ordinarius delegat merum & mixtum imperium, vt d. l. c. vers. huius rei, & ibi Bart. & Alex. ff. de off. eius. nisi quando veniret pœna mortis, vel abiectionis membri; quia delegatus non potest huiusmodi causas decidere, vt in l. Authen. de collat. § ad hoc prohibemus. Item fallit in Principe, qui potest huiusmodi causas delegare, l. fina. C. ubi sent. vel clarif. & Bart. in d. l. i. in 2. § ff. de off. eius. Item fallit in causa restitutionis in integrum, quæ licet sit mixti imperii, l. ea que. 26. §. & ibi not. ff. ad mun. tamen delegari potest, l. si C. ubi & apud quem Item

- 67 Item fallit de iure canonico, ꝑ secundum q omnes causa meri & mixti imperii delegantur, c. quod sed. 10. & ibi gl. de off. ord. & glo. cle. 1. de off. de l. & Alexand. 68 in consil. 10. 6. col. pen. in 2. vol. Item fallit ꝑ in delegato Principis, qui potest huiusmodi causas subdelegare, secundum gl. & Bald. in l. unica C. qui pro sua iur. & Bart. in d. l. 1. in 3. q. quamvis ibi Alex. & alii contrarium teneant; tamen ista est magis communis opinio, quam reassumpit ibi la. in d. l. 1. colum. 16. & Abb. 69 in c. venerabili. 37. de off. del. Quod ꝑ limita, nisi electa sit industria personarum, l. inter artifices. 31. ff. de solut. & l. nemo. 5. ff. de duob. reis. quod quomodo cognoscatur, vide Abb. in c. fin. de off. deleg. & la. in l. à iudice. 5. C. de iud. Item limita, nisi esset facta delegatio de aliquibus casibus referuatis Principi, quia tunc non subdelegat, vt not. Alexand. in d. l. 1. col. fin. ff. de offic. eius, & Bald. in l. gesta. 6. C. de re iud.
- 70 Trigesimo tertio differunt; ꝑ quia eximens vocatum in ius coram delegato, non tenetur edicto, ne quis cum, & c. l. 3. §. si quis. ff. ne quis eum. & Bald. in rub. extr. de off. deleg. c. l. 1. c. c. ius coram ordinatio, vt in toto illo. tit. & Injtit. de actio. §. penales. 12. & ibi Moder. & prædicta procedunt etiam in delegato Principis, secundum Alex. in rub. de off. eius. col. 2.
- 72 Trigesimo quarto differunt; ꝑ quia capitulum sed de vacante succedit in iurisdictione ordinaria, c. 1. de maior. & obed. lib. 6. & c. 2. ne sed. vac. & not. in c. 2. ne prelat. vic. suas; non tamen succedit in iurisdictione delegata, secundum Card. in cl. 1. ver. duro, in 8. q. de heret. & Gem. in d. c. 2. de maio. & obed. lib. 6. & 10. Andr. in c. cum olim. 1. 4. col. pen. de maio. & obed. & habetur in c. ad abolendam. 9. de her.
- 72 Trigesimo quinto differunt; ꝑ quia delegatus Papæ, non potest demandare potestatem absoluedi ab excommunicatione, nec prædicandi, nec providendi in ecclesiis de prælatis. c. u. cui. 42. de off. deleg. lib. 6. & tamen ordinarius hæc omnia demandare potest, vt habetur in c. inter cetera, 15. & c. fin. de offic. ord. lib. 6. c. causam. 8. de elect. & c. fin. de off. deleg.
- 73 Trigesimo sexto differunt; ꝑ quia ordinarius potest libere instituere præsentatum in ecclesia per patronos, c. 2. ex frequentibus. 3. de inst. secus in delegato, quando coram eo vertitur questio inter patronos de iure præsentandi, & ipse fuit delegatus a Papa, vt ordinat ecclesiam, & prouidet de rectore; quia potest ætiam iudicare quis sit instituendus, & episcopus diocesanus habet ponere ipsum in ecclesia & instituere, sed ipse delegatus instituere non potest, c. super eo. 15. & ibi Abb. de off. deleg.
- 74 Trigesimo septimo differunt; ꝑ quia ordinarius potest imponere maiores multas, l. eos. 6. C. de mod. mult. & Alexand. in rub. ff. de off. eius. colum. 2. in fin. Delegatus vero licet possit multas imponere, c. pastoralis. 28. & c. de causis. 2. de off. deleg. non tamen potest excedere summam eam, si est de personis illustribus, spectabilibus, vel clarissimis. Si vero est de minoribus, non potest excedere tres autuos,

l. 2. de sportu & Hosti. in d. c. de causis. 4. & procedit hoc etiam in delegato Principis, vt ibidem dicit Alexand. Scias tamen, quod hodie dispositio d. l. eos. C. de mod. mult. non est in usu; & iudices de factum cam non seruant, sed imponunt multas ad eorum arbitrium, ita dixit Specul. in titu. de sent. proles. 5. species. vers. sed nunquid titulus, & c. Alexand. in consil. 35. in 2. volum. colum. pen. & la. in l. quod si. 3. quæd prætor. 2. in fin. ff. ne quis eum.

Trigesimo octauo differunt; ꝑ quia si delegans excommunicetur, non per hoc suspenditur iurisdictione delegati, secundum gl. & Innoc. in c. licet. 30. de off. deleg. & Specul. in tit. de iud. deleg. §. restat. vers. quid super duobus, & c. secus est in Vicario, qui habet iurisdictionem ordinariam, vt supra dixi, & tamen excommunicato Episcopo suspenditur iurisdictione vicarii, c. Romana de offic. vicar. lib. 6. vide tamen Abb. in d. c. licet. 30. qui non tenet in dist. illud quod dixi de delegante excommunicato; nam distinguit prout in delegante mortuo, scilicet, aut fuit excommunicatus tunc integra, aut non. Illud tamen, quod dixi de vicario non intelligas procedere in quolibet ordinario, vt per Abb. in d. c. licet. col. si quia iurisdictione ordinari non fuit morte constituentis, multo minus finitur excommunicatione.

Trigesimo nono differunt; ꝑ quia ordinarius potest delegare causam cum clausula; appellatio remota, quod intellige de tali ordinario, qui habeat supremam potestatem, prout est Princeps; quia solus Princeps videtur ista clausula in delegationibus, vt est gl. in c. super questionum. 27. in prin. in vers. prouocationis de off. deleg. & gl. in quod translationem. 110. in glo. mag. in fin. de temp. ordin. & text. in l. 1. in fin. ff. à quib. appel. non licet. & Spec. in tit. de delegato. §. nunc. ostendendum, vers. scilicet. 1. 4. sed delegatus Principis non potest causam subdelegare, appellatio remota, tex. est in d. c. super questionum. 27. §. nos autem, de off. deleg. & Abb. in d. c. super questionum. §. si vero, in 2. notab. Scias tamen, quod ista clausula non operatur in præiudicium tertii; quia non impedit tertium appellare, tex. est & ibi Abb. in c. super eo. 15. de off. deleg.

Quadragesimo differunt; ꝑ quia quando committitur ordinario per superiorē aliqua causa, quæ spe tabat ad eius iurisdictionem, censetur eius iurisdictione excitata, adeo qd non per hoc efficitur delegatus, sed remanet ordinarius et in illa causa, & illa commissio appellatur iustus, & non delegatio, tex. est in Aut. vt nulli iud. coli. 9. tit. 7. Nouel. cõst. 134. §. & hoc vero iubemus. 6. ppter quæ ita tenent Bar. & Doct. in l. more. 5. ff. de iur. sit. om. iud. & Fel. plene in c. 12. de off. ord. secus est, quado fit commissio alicui, qui non erat ordinarius in illa causa, quia ille censetur mere delegatus vt in toto de ff. deleg. Illud autem, qd dixi in ordinario, limita, nisi in commissione esset in aliquo alterata eius iurisdictione, quia censetur tunc delegatus, & non dicitur tunc iurisdictione excitata, secundum Fel. in d. c. licet. 12. vbi plene de hoc. Rob. de Venus. l. V. D.

IUDICIORYM. VI. DISTINCTIO.

S Y M M A R I A.

1. *Iudicium aliud conventionale, & aliud reconventionale.*
 2. *Compensatio locum habet, ubi debitum est liquidum, non aliter. Item cessat, ubi debetur species.*
 3. *Compensatio fit de liquido ad illiquidum, quando per confessionem facta est liquidatio. & num. 27.*
 4. *Compensatio aversit iudicium aliquantulum habet cum reconventionis.*
 5. *Reconventio ante litis contestationem fieri debet, vel inconveniens post: alias per passu cum reo. In nomine non ambulat. Intelligitur ad dependentia & reus. de rescript. lib. 6.*
 6. *Reconventio facta post litem contestatam an habeat effectum iurisdictionis prorogativam.*
 7. *Reconventio etiam passu ambulat cum conventionis, & fit processus simultaneus, et adhibetur reus actoris pendere. & post ea contra.*
 8. *Reconventio in causa conventiois causa, quando simultaneo processu non terminatur.*
 9. *Actore non respondente reconventionis, denegatur audientia super sua conventionis.*
 10. *Causa conventionis, & reconventionis an debeat unam & eadem sententia terminari.*
 11. *Appellatio a conventiois causa in causa reconventionis, non impedit iudicium procedere in causa reconventionis.*
 12. *Processus valet, licet iudex causam reconventionis per passu non expediat, sed male facit, & debet appellari.*
 13. *Reconventio an fiat coram delegato. num. 29. & 60.*
 14. *Reconventio an fiat coram diversis iudicibus, & numer. 9.*
 15. *Reconvenire potest reus non solum super actione orta, aut rescriptum, sed etiam post.*
 16. *Reconventio an fiat coram iudice, adversus quem reus nonnulla opposuit.*
 17. *Actore de iudice a conventionis non potest, ne reconvenitur. num. 35.*
 18. *Actore potest reconvenire reum, super re non comprehensa, rescripto.*
 19. *Coram delegato tenetur reus convenire.*
 20. *Reconventio an coram arbitris locum habeat.*
 21. *Actoris laudatio, an habeat locum coram arbitris iuris.*
 22. *Arbitri iuris an habeant ordinariam, vel delegatam potestatem, & ad quem appellatur ab illis.*
 23. *Reconventio ante coram iudice prorogato locum habeat.*
 24. *Item coram iudice appellationis, & numero 27. & 28.*
 25. *Appellatio reducit causam ad illum statum, in quo erat causa pro utriusque passu. & num. 27.*
 26. *Appellatio ab interlocutorio de iudice causam principi-*
27. *palem a iudicem appellationis, cum pronuncian-*
 28. *do bene appellatur, interlocutoriam retulit.*
 29. *Appellatio extrajudicialis, in quibus differat à iudiciali.*
 30. *Reconventio an locum habeat coram iudicibus particu-*
 31. *laribus ad certam regionem, vel personas deputatis.*
 32. *Prorogatio non potest iuri dictio delegati.*
 33. *Prorogatio iurisdictionis quaedam est voluntaria, &*
 34. *quaedam necessaria.*
 35. *Delegata iurisdictionis principalis, censetur etiam delegata*
 36. *causa necessaria & concessa.*
 37. *Reconventio an fiat coram iudice causarum certa spe-*
 38. *cies, & an iurisdictionis.*
 39. *Intelligitur in illis idem cum eodem. S. quid in in-*
 40. *uitas sit de iudice ordinis.*
 41. *Iudex habens iurisdictionem iurisdictionem accessoris, &*
 42. *incidenter de causa diversae speciei cognoscere po-*
 43. *test.*
 44. *Iurisdictione ordinaria concessa, id concessum cen-*
 45. *satur, sine quo illa explicari non potest.*
 46. *Reconventio an fieri possit, quando iudicis officium*
 47. *impeditur.*
 48. *Reconventio non fit, cum per viam extra iudicialis*
 49. *iurisdictionis procedatur.*
 50. *Reconventio an locum habeat in causis summaris.*
 51. *In causis executivis, an fiat reconventio.*
 52. *Reconventio non fit, ubi praesentatur instrumentum*
 53. *secundum formam ritus: nec cum creditor petit*
 54. *familiam, ut ingrediatur possessionem, vigore pacis*
 55. *executivae.*
 56. *Reconventio, an, & quando locum habeat in causa*
 57. *possessoria, num. 33. cum §. h. s. q. q.*
 58. *Spoliatus agens non tenetur adversario suo responde-*
 59. *re, nisi prius restituatur. Quod limitatur num. 44. 47.*
 60. *& 48.*
 61. *Privilegiatus non vitatur privilegio contra pariter pri-*
 62. *villegiatum.*
 63. *Possessoria remedia, an sint a quo privilegiata contra*
 64. *tertios non spoliantes, sicut contra ipsos spoliatores.*
 65. *Possessorium retinenda datur ei, qui molestatur extra*
 66. *iudicium, secus si in iudicio.*
 67. *Causa qualibet possessoria est summaria. numer. 47.*
 68. *& 48.*
 69. *Reconventio, an de possessori fieri possit, cum agitur*
 70. *possessorio.*
 71. *Spolium an deducatur in iudicio per viam actionis,*
 72. *& exceptio, & qua sit differentia.*
 73. *Possessorium recitanda intentionum, an suspendatur*
 74. *per exceptio, non spoliatio rei, oppositam rei.*
 75. *Spoliatum citatum per spoliatum in alia causa potest*
 76. *contra citationem opponere, & non tenetur com-*
 77. *parere, nec respondere.*
 78. *Clericus reconveniri potest coram iudice laico.*
 79. *Clericus succumbens coram iudice laico, potest per*
 80. *eum conveniri a deo exequi.*
 81. *Reconventio an possit reconventionis sue reconventioni ad*
 82. *impediendum a conventionem, num. 17.*

- 36 Reconuentio an. & quando locum habeat in criminalibus, num seq. & 61.
- 37 Accusator no amittitur in regno, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur & num seq.
- 38 Dispositiol. C. qui accus. non pos. est hodie correcta in regno per constit. si ciuilit. r. agens.
- 39 Nomen Rei quando receptum dicatur inter reos.
- 60 Reconuentio non fit in criminalibus coram iudice incompetenti, respectu reconuenti, num. 61. 67. & 68.
- 62 Reconuentio in regno ho. tie in criminalib. no procedit.
- 63 Nouum delictum quod dicatur.
- 64 Dispositiol. neganda, C. qui accus. non pos. est hodie correcta.
- 65 Reconuentio an habeat locum, ubi per inquisitionem proceditur.
- 66 Reconuentio de causa ciuili, an fieri possit per accusatum criminaliter, & econtra.

de fide inst. & ratio est illa, quæ sumitur ex *Leum qui. 30. ff. de iure iur.* In illis ergo casibus, in quibus cessat remediū compensatiōis, necesse est reo, recurrere ad *SECVNDVM* remedium, i. reconuentiōis, per quod plenius ipsi consulitur. An tamen compensatiō habeat aliquam similitudinem cum reconuentiōne? vide *Bal. in l. cum Papinianus 14. in fi. C. de sent. & interlocut.* **ADDITIO** Debiti per confessionem rei liquidati ad debitum liquidum admitti compensatiōem (vt vides) receptum est; quod quidem procedere scias, vt tamen non ita indistincte procedat, sed totum iudicis arbitrio committatur, sicut quando liquidatio foret facta per probationem testium, vel instrumentorum, (vt supra dixi) vt si infra breuem terminum moderandum posset liquidari, admittatur, a ias secus; & ita loquitur *Bal. in d. l. si. si recte inspiciatur, & ita voluit Cyn. ibidem, vt refert & sequitur dom. Abb. in c. extr. de deposit. licet in eo casu voluerit Cyn. & Abb. maiorem delationem debere dari per iudicem ad liquidandum, quam daretur in alio casu, quando non esset liquidatum per confessionem, sed per alias probationes, ita etiam firmat Tind. in tract. de copen. in art. 8. n. 38. Per. Fol. Super tamen hoc iudicio reconuentiōis, pro aliqui introductione ad practicam, proponam discutendas **TRES** **QVÆSTIONES**. Prima erit, quæ sit natura reconuentiōis à principio iudicii, vique ad finem. Secunda, coram quibus iudicibus possit opponi reconuentio. Tertia; de quibus causis opponi potest.*

Quæstio prima principalis.

RENDEO ad primam quæstionem, super qua puto considerandam esse eius naturam, quoad **TERTIAM**. Primo, quoad tempus suæ propositionis. Secundo, quoad ream suæ prosecutionis. Tertio, quoad finem suæ determinationis. Quoad **PRIMAM** considerationem, dico, quod natura reconuentiōis est vt proponatur in principio litis, ante hanc contestatam in causa conuentiōis; tunc enim dicitur vera reconuentio, & pari passu procedit cum ipsa conuentiōe; & ista est communis opinio omnium Doct. & probatur per gl. in *Clem. sepe. 2. §. verum, in verb. exord. l. de verb. sig. & per Philip. Dec. in consil. vltim. quod est in num. 200. colum. 2. & Felin. r. 1. de mut. per. quicquid teneat Specul. in tit. de reconuent. §. sequitur vbi dicit, quod vsque ad conclusionem in causa potest fieri reconuentio; tamen eius opinio non est vera, scilicet, quo ad hoc, vt pari passu ambulet cum conuentiōe. Nam verum est, quod potest fieri post hanc contestatam, & in quacunque parte iudicii; tamen tunc non dicitur vera reconuentio, quia non ambulat pari passu nec per eam retardatur causa conuentiōis, se. undum *Phil. Dec. in d. consil. vltim. colum. 2.* & ita intelligitur tex. in *c. dispensata & reus de res. lib. 6. ita etiam declarat Lanfranc. in c. sepe colum. §. in fine. r. 1. sequitur text. in verb. exord. & c. de verb. sig. Potest etiam fieri recon-**

SEXTA distinctio principalis iudiciorum est; quia tamen iudicium aliud dicitur conuentionale, & aliud reconuentionale. Iudicium conuentionale, est illud, in quo prima conuentio deducitur. Iudicium reconuentionale est, in quo deducitur secunda conuentio, quæ fit ex aduerso per reum contra actorem, de quo loquitur *l. cum Papinianus. 14. & aurben. & consequenter. C. de sentent. & interlocut. & ret. tu. extr. de mut. perit.* **ES** igitur **SCIENDVM** quoad practicam huius iudicii reconuentionalis, quod reus conuentus in iudicio, si debet aliquid consequi ab actore, habet duplex remedium repulsandi actorem. **PRIMUM** tamen est, per viam compensationis, quam potest ei opponere, etiam si esset debitor naturaliter tantum, *l. etiam. 6. ff. de comp.* Verum; quia non semper datur ei hoc remedium; quoniam ita demum habet locum compensatio, si debitum est ex vtraque parte liquidum, secus si ex vna parte tantum sit liquidum, vel si ex vna parte debeat species, & ex alia quantitas; tunc enim non a mittitur compensatio, text. & ibi *Bal. plen. in fi. C. de compen.* **ADDITIO.** Liquidum ad liquidum, vt inquit auctor) compensationem maxime fieri, quod sane intelligendum est, vt procedat, quando id, pro quo compensationem fieri vult, liquidari non potest infra breuem terminum iudicis arbitrio statuendum, sed prolixam indaginem requirere; at secus si breui termino liquidari possit, quod totum iudicis arbitrio committitur, vt voluit *Bal. in d. l. si. C. de compen.* Per **FOL. V. D.**

[Compensatio quibus casibus & in quibus debitis admittatur, & an in debito iurato, egregie explicat *Alex. Trentacinq. l. 3. pra. r. resolut. de compensat. Rejolut. 1. per tot. & Fachin. lib. 1. controuers. iur. c. 6. & 7.*]

Illud autem, quod dixi de debito liquido ad illiquidum, vt non fiat compensatio, limitatur, nisi debitum actoris esset liquidatum per confessionem rei; quia tunc admittitur compensatio de debito rei liquido, quæ venit liquidandū in precessu, secundum *Bald. in d. l. si. col. 2. & Alb. in c. cum Ioannes. 10. in 3. net.*

uentio post litem contestatam, dummodo fiat in continenti, ante quam iuretur de calumnia, ita tenet Bald. *inc. cum venissent. 12. de iudic. & las in l. non solum 3 §. morte. 6 colum. 6 ff. de oper. noui nunc.* AD DITIO. Reconuentionem etiam post litem contestatam fieri posse (vt vides) constitutum est, differt tamen ab ea, quæ fit antelitem contestatam, quia non fit in eam simultaneus processus. Sed vtum dicta reconuentione habeat saltem effectum iurisdictionis prorogatiuam (vt scilicet, post litem contestatam, ex interuallo possit fieri reconuentione coram iudice, qui alias non sit iudex actoris), in quo quidem variè vicia dixere, vt refert late Marian. Socin. *inc. ex literis v. extr. de mut. per. nam 97 in 7. princip. requis.* tandem relatis omnib. opiouibus dicit posse concludi, quod aut quæritur, vtum antelitem contestatam, quando canque possit reconuentione fieri, & dicit, quod sic, ita tamen si non obstat qualitas causæ, vel iudicis, vel quid simile, aut quæritur, an in ipsa litis contestatione fieri possit? & idè tenendum est; & in hoc dicit, quod omnes concordant; aut dicit (ipse, quæritur, si potest post litem contestatam fieri, & incontinenti; & vbi, ne fieri posse dicunt Doctores, aut quæritur, an & ipsa reconuentione fieri possit post litem contestatam? & in hoc dicit varias reseruit opiniones, quas arbitratu suo reduci ad concordiam hoc modo, videlicet, quod reconuentione fieri non possit inuito actore; nam per viam propriam reconuentionis fieri non potest, cum simul tractari non possint, etiam per viam improprie reconuentionis, scilicet respectu duratæ priuilegii prorogationis, nisi ex voluntate actoris. Vnde dicendū esse (inquit) quod si reus conuenit actorem post litem contestatam ex interuallo, & actor contradicit, quod non sit facta debito tempore, & quod non vult respondere nisi coram suo iudice, & hoc casu non procedit reconuentione etiam respectu prorogationis; quia ad ipsam exigitur consensus prorogationis, quod arbitrator vtum esse, nisi causa esset tempore peritura, vel esset talis causa, quæ indigeret celeritate; aut actor non contradicit, & procedit reconuentione, saltem per viam prorogatiuam, & ita concludit Pet. l. ol.

7 Quod ad secundam reconuentionem, scilicet circa persecutionem ipsius reconuentionis. Natura eius est, vt pari passu ambulet cum conuentione, & sic fiat simultaneus processus, videlicet quia eodem tempore, quo lites contestatur in vna, debet contestari in alia, & sic in datione termini probationis in publicatione, conclusionis, & aliis actibus causæ. Verum prius respondebitur, & fiet actus super conuentione, & postea super reconuentione immediata, ita declarat Bartol. *in d. vbi. & consequenter. col. 2. vers. tertio si vult. in d. om. & Calsen. & merc. per regulam traditam. in l. qui prior. alias qui appellat. 29. ff. de iudic. vide Bal. in l. in d. qui prior. 19. vbi & pulchre declarat hanc materiam. Et addit etiam,*

quod prius debet allegari Aduocatus Actoris, & postea Aduocatus rei. & iste ordo adhibetur etiam in disputatiouibus, secundum Bal. in l. Nefemius. 3. ff. de negot. gest. AD DITIO. Simultaneo processu causa conuentionis & reconuentionis terminari debet. † Quod verum est, nisi esset causa, quæ celeritatem deideraret, & immineret periculum animarum; quia tunc prius decidetur super ea, si de ea constaret, per c. ex con. questis. c. 19. el. 1. de restit. spol. vel nisi petitio actoris exigeret altiores dilaciones, & intricaciones; qui tunc deberet differri, & reconuentione antea expediri, & si reconuentione exigeret longiores dilaciones, possit expediri conuentione, per d. l. qui prior. 29. ff. de iudic. de quo ad facultatem per Mar. Socin. *inc. prudentiam. 2. extr. de mut. per. nu. 17.* vbi arbitratu suo, id maxime procedere, quando illa causa, quæ posset facilius expediri, esset pauperis, argu. not. per gl. 2. quest. de imp. & vltra dicit, quod tunc simultaneo processu debet causa expediri conuentionis, & reconuentionis, quando datur possibilitas expediendi vtamque causam: at secus, si esset aliquod iustum impedimentum, quod non posset procedi ad expeditionem talem. *Fe r. Foller. V. I. D.* Si tunc autem actor nollet respondere super reconuentione, patitur istam penam; quia minime proceditur in causa conuentionis, & denegatur ipsi audientia, donec respondeat super reconuentione, ita dicit Specul. *in tit. de reconu. §. fin.* vbi plures allegat, & habetur in c. 1. & 2. de mut. per. & Spec. *in tit. de reconu. §. videntiam. vers. sed non quid si actor, &c.*

10 Quo ad tertiam considerationem, scilicet, quoad finem reconuentionis. Breuiter natura reconuentionis est, quod debet eadem sententia terminari cum causa conuentionis, quia iudex debet vtamque causam inserere in vna & eadem sententia, secundum Bart. *in d. An. thent. & consequenter. colum. 2. vers. item dicta causa, &c.* & licet dicat ibi Bartol. quod primo debet ferri vna sententia, & postea alia, non per hoc contrariatur; quia eius sensus est, quod ambæ causæ debent poni in vna sententia scripta in eadem charta: vtum primo scribi debet caput conuentionis, & postea reconuentionis, secundum ordinem ipsarum causarum, sed vnum post aliud immediate legi & profertur debet, vnde quo ad iuris dispositionem, dux dicuntur sententia: quia duo sunt capitula, *letam. 29. §. ex causa. 1. ff. de iur. & l. quædam mulier. 41. ff. fam. l. erisco.* sed quoad vnicam scripturam, & vnicam pronationem, dicitur vna sententia; & ita debet inter ligi hæc materia, vt declarat Abb. *in c. 1. col. 4. de mut. per. & Spec. in tit. de reconu. §. videntiam. col. 2.* Itad tamen † quod dicitur de vna sententia, limitat procedere, quando de vtique causa pariter liqueret; secus autem, si prius liquet de vna, quam de alia; quia iudex potest pronunciare solum de ea causa, de qua liquet, & super sedere in alia, nec pro hoc facit litem suam; quia lege permittente id facit. Ita tenet Abb. *in d. c. 1. col. 2.*

de mut. per. & Spec. in d. § videndum versic. & si iudex. Hinc est, quod si appellaretur ab illa prima sententia lata, puta in causa reconventionis, potest nihilominus iudex procedere ad sententiam in causa reconventionis, & illa appellatio non ligat manus iudicis in causa reconventionis; quia quoad hoc consentur diuere causæ, & non vnari tenet Specul. in d. §. in l. en. circa fin. versic. sed pone. & habetur per Doct. maxime Philip. in fin. col. in c. super eo. 10. el. 1. de appellat. Quid t̄ autem, si iudex nollet procedere pari passu in vtraque causa, sed solum in vna procedit prius, vel in vnati tantum pronunciat, & non in vtraque, an valeat eius processus sententia? vel debeat ab eo appellari? Dic, quod vera conclusio est, quod non per hoc sententia est nulla, nec processus est nullus; sed iudex male agit, vnde debet appellari, text. est in l. 1. §. fin. ff. quæ sent. sine appel. rescm per quam ita tenet Spec. in t. de recon. §. videndum. versic. & si in lex. & Abb. in d. c. col. in 3. in fin. de mut. pe. it. Robert. Mar. ant. Venus. V. l. D. ADDITIO. Adde plene dict. per dom. Marian. Socin. in dict. c. prudentiam. 2. extr. de mut. petis. vbi dicit vltra præ dicta procedere, quado essent mutæ tales petitiones, in quibus data liquidatione, admitteretur adinuicē compensatio, vt quia ambæ consisterent in quantitate, ita, quod vna impediret executionem alterius ratione compensatio nis, vt l. neque. 6. C. de compen. vbi autem in petitionibus essent t̄lia deducta, in quibus nō admitteretur compensatio, & in quibus non videtur procedere; tunc non impediretur alterius executio, per not. in d. l. neque. 6. & in l. si constat. 4. in fin. C. de comp. P. F.

Quæstio secunda principalis.

13 Secunda quæstio principalis est, t̄ Coram quibus iudicibus habet locum reconuentio. Et super hoc sunt proponendæ aliquæ quæstiones: Sed pro responsione dicas, quod regulari et coram omni iudice locum habet, nisi expresse reperiat prohibita, per reg. c. cuius in agendo. alias incip. Accusatores. 3. q. 8. c. l. cum Pupinianus. 1. 4. in fin. C. de sen. en. & interloc. PR MOIgitur QUÆRO, an coram iudice delegato habeat locum reconuentio? Dic, quod sic, nam in hoc non differt delegatus ab ordinario, c. 1. & ibi Abb. in 1. col. de mut. pet. & Spec. in tit. de reconu. §. 1. versic. 1. & Barr. in d. ant. & c. equit. col. pen. versic. quæ ratio traditur in l. l. cum Pupinianus. 1. 4. in fine, scilicet, quod ipse actor, qui impetrat iudicē pro se, non debet designari habere eundem contra se secus est, quando delegatus fuit electus de consensu vtriusque partis: quia coram eo non habet locum reconuentio; quoniam cessat dictatio, ita tenet Barr. in d. ant. & consequenter in si & Abb. in d. c. 1.

col. 1. in fin. col. pen. de mut. per. Item fallit, quando fuit electus motu proprio Principis; quia similiter cessat tunc reconuentio, ita tenet l. l. m. l. 4. in prin. col. fin. ff. quod quisque iur. & ad materiam huius quæstionis vide vnum dubium, quod tangam infra in §. quæst. Ad d. r. o. Adeo t̄ enim vera sunt ea, quæ hic dominus 14 Auditor inquit, quod procedunt nō solum per viam propriæ reconventionis, sed etiam per viam impropriæ reconventionis (vt si actor vellet reum pluribus actionibus personalibus conuenire) non potest impetrare literas ad diuersos iudices delegatos, c. dispen. l. 3. in prin. de rese. lib. 6. Item procedunt, vt si voluerit reus durante iudicio, contra actorem impetrare literas tam super conuentione, quam reconuentione, non potest impetrare ad alios iudices, sed ab eisdem bene potest, coram quibus per literas actoris fuit conuentus, iuxta text. in d. c. dispen. 3. §. reus. de rese. lib. 6. quod qui idem adeo procedit, vt si impetraret literas delegatorias ad alios iudices quæ electos per actorem, si sunt impetratæ super reconuentione fienda, finita lite incepta contra eum per actorem, nō valet impetratio ipsa, sed si fuerint impetratæ super conuentione, vt finita lite incepta contra eum, possunt exequi, bene valet impetratio, secundum veram opinionem per Mar. Socin. in c. ex l. iter. 1. in 4. vt. nu. 8. de mut. pet. Item t̄ adeo (vt dixi) 15 dicta procedunt, vt nō solum reus reconuenire possit actorem super actione orta ante impetratum rescriptum, sed etiam orta post rescripti impetrationem ab actore factam, vt dicit, & firmatum reliquit in eodem quo supra loco Mar. Soc. nu. 10. Item non solum reus potest reconuenire actorem coram iudice impetrato etiam per literas Apostolicas, si sit actor ipse in sua vnâ dicitam, seu duas, à fine diucessis rei, per c. statutum. 11. de rese. in 6. sed etiam si longius distaret, forte per quinque, decē, vel plures dicitas, secundum Spec. in tit. de recon. §. 1. versic. quid si aliquis. tex. in 3. q. 8. c. cuius in agendo. alias incip. Accusatores. Item t̄ procedunt, vt et si reus nonnulla opposuisset 16 contra rescriptum impetratum per actorem, & succubisset, nihilominus reconuentio coram eo fieri posset secundum Barr. Brisic. in q. vener. 31. sed Spec. in tit. de recon. §. 1. in fin. post Barr. Brisic. distinguit, quod reus iusto errore ductus dixit rescriptum falsum, vel opposuit talia, aut similia, hoc non obstante poterit reconuenire actorem, 2. q. 3. c. paulum. 6. & in c. statutum. 1. de electio. lib. 6. alias non poterit reconuenire, de quo per Mar. vbi supra nu. 21. Item t̄ procedunt 17 adeo, vt si actor vellet desistere a conuentione per eū facta coram delegato, non possit in præiudicium rei volentis reconuenire; & hoc verum est post reconuentionem factam, quia ante factam reconuentionem, ore est actor desistere in totum, vt non reconueniatur, secundum Mar. Socin. in loco, de quo supra num. 22. Item procedunt, t̄ vt si actor reconuentus 18 coram iudice delegato voluerit reconuenire super re non comprehensa in rescripto eundem reum, quia

quia potest, secundū d. Soc. *ibid.* n. 22. Itē procedunt, & habent locum, siue iudex sit impetratus per actorem tantum, siue de communi consensu actoris, & rei, secundū Ioan. de Imol. & Mar. Soc. *ubi supra*. Limitantur tamen primo prædicta, vt non procedant, quando esset talis causa, super qua reus actorem voluerit reconuenire, de qua iudex delegatus non posset cognoscere absque speciali mandato Papæ; quia tunc non posset fieri reconuentio ipsa. *6. q. 4. c. si Epif copus, & de consi. vii. c. 1. & 2. c. p. vult. de reg. in m. regr.* & habetur vbi supra. Secundo limitantur prædicta, ¶ quod reus conuentus coram delegato teneretur reconuenire, vcl litetias impetret ad eundem iudicem, si vellet reconuenire actorem coram ordinario; quia actorem coram quocunque ordinario posset reconuenire, sed de veritate videatur Man. Soc. *in loco de quo supra*. Pet. Fol. V I. D.

20 Secundo principaliter quæro, ¶ an coram arbitro habeat locum reconuentio? Dic, quod communis conclusio est, quod non; quia ex quo eligitur de consensu vtriusque partis, cessat coram eo ratio, d. *Leum Papinianus. 1. 4. C. de sent. & interlo. in fin.* text. est *in c. cum dilectus 6 de arbit. per quāta tenet Bart. in d. auct. & consequenter in fin.* & Specul. *in tit. de recon. §. 1. in princ. & Abb. in d. c. 1. col. 1. & penult. de mutuis p. tit. & in d. c. cum dilectus 6.* Quod tamen intellige de arbitrio voluntario, electo de communi voluntate partium, secus in arbitrio iuris, electo ex necessitate statuti ad totam causam; quia coram eo habet locum reconuentio secundum Abb. *in d. c. cum dilectus 6 col. 3.* vnde stante dispositione regie pragmatice in regno, quæ incipit, *odia*, quod causa inter coniunctos compromittantur, tales arbitri dicuntur iuris & coram eis habet locum reconuentio, secundum Abb. *ibid.* licet contrarium videatur tenere Abb. *in d. c. 1. col. 1. pen. de mus. per. referendo* Specul. *in tit. de recusat. §. effectus col. 1. s. v. sic sed nunquid.* Sed prima opinio venior est, & dicitur Specul. procedit in arbitrio iuris, depurato ad certum articulum, puta ad cognoscendum de suspitione iudicis; quia verum est, quod coram eo non habet locum reconuentio; secus si est deputatus ad totam causam, vt in exemplo præposito etiam tenet Fel. *in c. si. col. pen. in fin. de re iud.* Et ratio patet ad sensum; quia ibi arbitri eliguntur ex necessitate iuris, & habent iurisdictionem a lege: nam ita necessitatur actor litigare coram eis, sicut coram iudice, vt not. Abb. *in c. suspitionis. 39 de off. del. quidquid dicat Ias. in l. est receptum. 14. col. si. ff. de iurisd. om. iud.* AD DITIO. Idem amplissime sequitur Ioan. Bapt. *in tract. de arbit. in c. 10. noni libri*: & est communis, & vera opinio, & quatenus Auct. inquit; hanc communem opinionem minime p. ocedere in arbitris iuris, quando sunt electi ad totam causam; at secus si in certo articulo causæ, id expresse, & latius firmatum reliquit do. Mar. Soc. *in d. c. ex litteris. 1. de mut. per. nu. 19. in fi.* Sed

21 quid dicemus, ¶ an coram arbitris iuris habeat lo-

cum laudatio in Auctorem, quæ habet locum in iudicibus ordinariis? hunc casum Salemi habui in factō, & non potui in specie reperire, sed dicebā, quod non; per rationes, de quibus in reconuentione, & per rationem: quia compromissum non egreditur personam, seu rem in compromisso comprehensam, *Non distinguemus 32 de officio. 15. ff. de recept. arbit. nam quomodo possent arbitri condemnare auctorem laudatum, qui non compromisit, & hæc de plano procederent in arbitris simplicibus, ex quo per compromissum liberatur auctor laudatus, vt l. si dictum fuerit. 36 §. si compromissero 1. ff. de euictis.* quanto magis dicendum est, quod non habet locum laudatio in auctorem, sed dubium est de arbitris iuris electis secundum formam regie pragmatice; & tamen idem dixi, & obtinui, sed cogitandum relinquo. Vide quæ late dixi infra *in quæto membro iudicij in princ.* Pet. Fol. V I. D. Quam autem ¶ iurisdictionem habeant isti arbitri iuris, scilicet ordinariam vel delegatam? Dic, quod veritas est, quod nec ordinariam veram, & nec delegatam habent, sed quandam tertiam speciem iurisdictionis similem, & æquiparatam delegatæ iurisdictioni potius quam ordinariæ, ita tenet Bald. *in consil. 90 & consil. 460. in 1. volum. & Petr. Philip. Corn. in consil. 34. col. 2. in littera M. in 2. col. & Baldus in l. apertissimi 16. col. 1. in verso quarto quæro, & in l. fin. in 4. notab. C. de iudic. & ibi etiam Bart. & Angel. & tangit Fel. in c. fin. col. pen. in fin. de re iud. & probatur in c. ab arbitris. 11 & ibi not. de off. deleg. lib. 6. vbi probatur etiam, quod ab istis arbitris iuris debet appellari ad principem, & sic ad legem animatam, ex quo à lege habent iurisdictionem, & de materia iuris pragmatice, *odia*. vide quo plene dicam infra *in sexta parte huius tractatus, in secunda parte iudic. in verb. compromissum.**

Tertio principaliter quæro, ¶ an coram iudice 23 prorogato habeat locum reconuentio, gloss. Barr. & communiter Doct. *in l. est receptum 14. ff. de iurisd. om. iud. tenent, quod sic, per illum text.* Ego tamen ita distinguem. Quædam est prorogatio, quæ fit per submissionem vnius ex litigantibus, vt quando maior, vel æqualis, sponte se submittit iurisdictioni alicuius iudicis, conueniendo aduersarium suum coram eo. & tunc habet locum reconuentio. Ita procedit *dict. l. est receptum cum ibi not.* & ratio patet, quia tunc procedit ratio d. *Leum Papinianus*. nam quia actor submittendo se, elegit illum iudicem pro se, non debet de dignari habere eundem iudicē contra se. Quædam vero est prorogatio, quæ fit de communi consensu partium, *uxta l. si conuererit. 18. ff. de iurisd. omnium iudic. c. l. 1. c. 2. ff. de iudic. c. lib. 1. C. de iurisd. omnium iudic. & c. significasti 18 & ibi Abb. de foro comper.* & coram tali iudice prorogato, dico, quod non habet locum reconuentio, & licet non inuenerim de hoc decisionem in terminis; tamen per bona similia potest decidi iste casus. Primo:

mo: quia cessat ratio dictæ *leg. cum Papinianus*. nam talis iudex prorogatus non fuit electus ab Actore solum, sed ab utroque. Secundo, per ea, quæ dicimus in delegato electo de communi consensu, coram quo non habet locum reconuentio, per ea, quæ dixi supra in prima quaestione huius distinctionis. Tertio, per ea, quæ dicimus de arbitro, coram quo cessat reconuentio; eo, qui de communi consensu partium eligitur, secundum Bartol. *ind. cu. b. & consequenter in fin.* & per ea quæ not. Abb. *in c. cum dilectus. b. de arbit.* & cum ista distinctione intelligo ea, quæ notantur *in d. l. est receptum. 1. q. maxime per alibi in fin. colum.* ADDEITIO. De hoc legit Maria Socin. *in c. ex literis. 1. de mut. petit. num. 13.* Petr. Foller

24. Quarto quarto, ¶ an coram iudice appellatio nis habeat locum reconuentio. Communis conclusio est, quod non secundum Bartol. *ind. auth. & consequenter, col. fin.* & ibi etiam Bald. *in 3. col. versic. quæro, nunquid in c. 1. q. 1. c. intelligend. scilicet, quando iudex appellations aditur ex necessitate, propter iniuriam, quam patitur appellans sibi esse factam, idem tenet Innoc. *in c. 1. de mut. petit.* & Bild. *in l. per hanc. 4. col. fin. C. de temp. & reparat. appell. & domini de Rota in decis. 61 in antiquis.* & Bald. *in l. 2. §. si quoque alias incipit. legatus 3 ff. de iud.* & Specul. *in tit. de reconuent. §. nunc dicamus. versic. sed nunquid coram iudice.* & mouentur per text. *in d. l. 2. §. et quoque. C. l. ad legatus. nem. 13. ff. de quib. causis possit. ca. C. l. 1. ff. eum qui app. improbe. defendi.* Quod consi-
25. munitur ratione, ¶ appellatio reduci causam ad illam pristinum statum, in quo erat cauta pium ipsalis post litem contestat. text. est, & ibi Bart. & Bald. & communiter Doct. *in l. ita demum. 13. C. de procur.* sed post litem contestatam non habet locum reconuentio, secundum communem opin. vt supra fuit dictum, ergo sequitur, quod coram iudice appellations non potest habere locum, scilicet, vt sortiatur privilegium, & naturam reconventionis. Minime potest habere locum sine dicto privilegio; quia iudex secundam causam, censetur incompetens quoad primam causam, quæ non est sit in deuoluta parte inuita, vt tenet Bald. *in d. l. per hanc. 4. col. fin. & ind. auth. & consequenter. col. 3.* Limita tamen istam communem conclusionem procedere, quando appellatur post litem contestat. pura à distinctua sententia; quia tunc viget ratio prædicta: Secus est, si appellaretur ab aliqua interlocutoria ante litem contestat. nam tunc distingui debet: Aut iudex appellations confirmat primam interlocutoriam, & tunc ex quo causa remittitur iudici a quo, non habet locum reconuentio coram iudice ad quem, ex quo minime causa conuentioni coram eo remanet. Aut iudex appellations retrahat interlocutoriam pronanciando bene appellatam, & in d. l. iudicatum. ADDEITIO ADDEITIO. per alibi in fin. & Aug. *in l. 2. §. legis. 5. ff. de iudic. & in d. l. 1. de iudic.**

*bis 19. de cle. 7. & Alexand. in auth. & consequenter. C. de sen. ten. & interloc. omni. iud. & Card. in clem. sepe. 2. §. 1. quæst. 10. de verbor. signif. & plenissime legit Maria Socin. *in l. c. ex literis. 1. num. 95. de mut. petit.* vbi aliter distinguit, & tenet quemadmodum Auctor hic. *l. 1. c. 1. v. l. D.* Et tenet ex quo etiam causa principalis deuoluitur ad iudicem appellations, vt *st. text. in c. ex literis. 9. & ibi Abb. *celum. penult. & fin. de app. l. & ibi etiam Philip. *plene in penult. charta. & fin. est text. & super l. oct. in c. card. 1. §. post hoc. & in c. cum appellat. vultus 4. de app. l. in l. b. & Bartol. *in l. d. 4. in fin. §. de appellat. vici. dicendum est, tunc habere locum reconuentio, nem. ex quo sumus antelitem contestatam. & sumus in causa principali. Ita subtiliter considerando conu. oam. Andr. *in c. 1. de mut. petit. quem ibi sequitur Abb. *in antepenult. col. versic. tertio quæro, & c. Secundo; Limita ¶ prædictam conclusionem procedere in appellatione iudiciali. Secus est, quando appellatur extra iudicialiter; quia ex quo ille iudex tunc principaliter aditur, habet coram eo locum reconuentio, ita tenet Specul. *in tit. de reconuent. §. nunc dicamus. versic. sed nunquid coram, infra. quem sequitur Abb. *in d. c. 1. de mut. petit. in penult. colum. in princip. Et de materia huius appellations extra iudicialis, & in quibus differat à iudiciali, vide plen. per Abb. *in c. bona memoria 31. col. 1. & 2. de appellat. & ibi etiam Philip. & in c. cum sit. s. eod. tit.**********

Quinto quarto, ¶ utrum coram iudicibus particu-
283. laris ad certa negotia vel personas deputatis per legem vel statutum, habeat locum reconuentio? Exemplum potest poni in iudicibus mercatorum, vel alterius artis, seu negotii, de quibus loquitur *l. fin. C. de iur. omni. iud.* similiter potest poni exemplum in iudicibus scholarum, qui habent tres iudices speciales, vt *in auth. habita. C. me fil. pro pat. super ista quaestio. Ant. de Butr. *in c. de mut. petit. tenet, quod non habet locum reconuentio, sed Abb. *ibi in fin. & fin. colum. melius loquitur. Nam quoad istos iudices mercatorum, & alios similes deputatos certo collegio tenet ind. *in c. 1. quod habet locum reconuentio, quando talis iudex eligitur per actorem, & est ratio quia communis iudicio est prorogatus, vt tenet Bart. *in l. ff. de iud. vide tanto facilius prorogatur per reconuentionem, secundum eum. Ego utud confirmo bona similitudinis. Nam delegatus ad vnam causam specialem; extendit suam iurisdictionem ad aliam causam, per viam reconuentionis, vt dixi supra, in prima quaestione huius distinctionis. Figo eodem modo, & isti iudices speciales, dato, quod sint deputati ad certam speciem causarum, debet coram iudicio extendi ad alias causas, per viam reconuentionis. Quomodo ad iudices scholarum, tenet Abb. *in d. c. 1. cum. fin. quod si quis conuenerit scholarum coram Rectore, & scholaris patiatur reconuentionem, potest reconuenire Actorem coram eo. Sicut iudicia-******

ris non patiatur ibi conueniri, sed declinat forum, & petit se remitti ad Episcopum; tunc coram Episcopo non poterit actorem reconuenire, ex quo ille iudex non fuit effectus per actorem, sed per ipsū scholarem conuentum, vnde cessat ratio d. l. cum Papinianus. i. 4. in fin. C. de pater. & interl. Et hanc opinio in effectu tenet Bald. in d. auth. habita, colum. 8. versic. 3. quaritur, & licet idem Bald. videatur tenere contrarium in d. auth. & consequenter in fin. tam opinio Abb. magis placet, cum fundetur per bonam rationem, scilicet, cuius in agendo, & c. per d. l. cum Papinianus. † Ad vnum tamen volo, quod aduertant hi, qui habent subtile ingenium: in quācum modo in hac quaestione, & plenius supra in prima quaest. huius distincti. dixi: coram iudice delegato ad vnam causam particularem habet locum reconuentionio, hic insurgit difficile contrarium, delegatus habet iurisdictionem limitatam: & non extendibilem, nisi ad personas & causas in delegatione contentas, adeo quod eius iurisdictionio non potest per alios prorogari, nec quoad alias causas; quia quoad alias causas & personas, remanet priuatus text. est. & ibi Abb. in l. C. 4. de offic. deleg. sed per reconuentionem prorogatur iurisdictionio iudicis, secundum Bald. in d. auth. & consequenter, col. 2. in princ. C. de sent. & interl. quia per eam fit competens qui non erat, vt not. Specul. in tit. de iud. deleg. §. sequitur, versic. item ad eius, & in tit. de compet. iud. ad. §. 1. versic. nouus & patet ad sensum per ea maxime, quæ dicimus in clerico reconuentionio coram iudice laico, vt infra dicam. Ergo coram delegato nō debet habere locum reconuentionio, quia eius iurisdictionio prorogari non potest. † Puto ad hoc contrarium posse responderi. Primo, quod prorogatio iurisdictionis potest considerari duplici modo. Quædam enim est prorogatio voluntaria, & ista non potest fieri coram delegato. Ita loquitur d. l. C. 4. Quædam est prorogatio necessaria, quæ fit contra iuratum ex necessitate legis, prout illa, quæ fit per reconuentionem, & ista potest fieri: nam reconuentionio inducit quandam necessitatem reconuentionio, vt respondeat coram iudice non suo, & sic reconuentionio prorogat iurisdictionem, non sponte, sed ex necessitate. Secundo modo potest responderi; quia causa reconuentionis dicitur esse connexa cum causa conuentionis, quod patet; quia non potest coram diuersis iudicibus ventilari, vt est text. in authent. & consequenter, & l. si idem cum eodem. u. §. quod si mutua. alias, sed si mutua. i. ff. de iurisd. omn. iudic. vnde ratione istius connexionis, potest delegatus de ea cognoscere maxime; quia agitur inter eandem personas, & causi reconuentionis venit consecutiue ad causam conuentionis & accessorie: ita expresse tenet Abb. in d. e. col. 6. versic. Item iurisdictionio prorogata, & c. de iur. per. † Sed quando delegatur alicui aliqua causa principalis, censetur sibi delegata omnis causa, quæ venit accessorie, & consecutiue ad illam causam delegatam,

vt not. Abb. in c. vt debetur. sp. colum. 6. in fin. versic. in gloss. penult. & c. de appell. & ibi etiam Phil. in vltim. car. versic. dubitatur. & c. per text. in c. prudentiam 3. in fin. de offic. delegat.

Sexto † quarto, vtrum coram iudice deputato ad certum speciem causarum, habeat locum reconuentionio de alia causa diuersæ speciei. Exemplum in iudice causarum criminalium, an possit fieri reconuentionio de causa ciuili, & contra: coram iudice causarum ciuiliū, an possit fieri reconuentionio de causa criminali, vel liberali, vel de causa maioris summæ, quam poterat cognoscere, glo. in d. auth. & consequenter, in gloss. 2. tenet, quod sic, quam ibi sequitur Bald. per l. quotiens 3. C. de iudi. & videtur probari in l. si idem cum eodem. u. §. quo si mutua. alias, sed si mutua. i. ff. de iurisd. omn. iud. contrarium tenet Spec. in tit. de recon. §. 1. versic. quid si coram, & §. nunc dicamus, versic. & trad. Et hanc contrariam partem tenet Innoc. Host. Ioan. Andr. & Canonistæ in d. e. 1. de iur. per. pro quibus facit ratio: quia prorogatio iurisdictionem, est extendere eam, adeo quod eadem dicitur iurisdictionio prorogata, quæ prior erat, l. sed si manente. 3. ff. de precat. & not. Alexand. in l. 4. in princ. ff. de damnio infect. & sic quando tractamus de prorogatione iurisdictionis, est necesse, quod præsupponamus iurisdictionem esse talem, qualem iudex prorogatus habebat alias in suos subditos in similibus causis, alias prorogatio non valet de tali causa, quam in suos subditos non poterat expedire; quia quoad illam, caret omni iurisdictione: & si iurisdictionio, quæ non est, non potest prorogari, ita tenet Alexand. in l. testamenta omnia. 18. C. de testam. & Abb. in d. e. P. & G. 40. colum. antepenult. versic. venio ad sextam, & c. de offic. delegat. & Par. in l. 1. versic. veni ad tertiam, & c. de iudic. vbi exemplificant in iudice maleficiorum, cuius iurisdictionio non potest prorogari, quoad causas ciuiles. quia sunt causa diuersæ speciei, & talem iurisdictionem non habet in suos subditos. Et istam partem tenet Angel. in censil. 162. colum. 2. versic. in causis, & c. Quid ergo erit tenendum? Bart. in d. authent. & consequenter, colum. 2. circa finem. facit vnam distinctionem inter causas, de quibus poterat fieri prorogatio, patibus volentibus: & hoc ipsum nota, vt ibi per eum. Et ipsum de verbo ad verbum sequitur Abb. in d. e. 1. colum. 3. versic. quarto secundo, & c. de iur. per. & ante cum ista fuit originalis opinio Iacob. Butr. Ego autem reallum plenius veritatem huius quaestionis, per vnam amplioiorem distinctionem, per quam habebuntur omnes veræ conclusiones, quæ possent cadere in hac materia, & dico sic: Aut iudex non potest cognoscere de aliqua causa propter priuilegium ipsius personæ litigantis, aut propter priuilegium ipsius causæ; quia iurisdictionio est limitata iudici, quoad certas causas tancum certæ speciei vel summæ, ita quod ad alias causas diuersæ speciei, vel maioris summæ: se non extendat. Primo casu, vera

conclusio est, quo procedit reconuentio, ex quo persona priuilegiata elegit illum iudicem pro se, debet eundem habere contra se, non obstante eius priuilegio; quia natura causæ id patitur, hoc probatur in l. est receptum. 14. in l. a gloss. & ibi per Doct. ff. de iurisd. omn. iud. Probat etiam per id, quod dicitur de clerico; nam iudex laicus non cognoscit de causa clerici conuenti propter priuilegium personæ: c. fidi. genti. 12. de for. compet. & tamen per viam reconuentionis bene cognoscit secundum magis communem opinionem, quam infra tenebo. † Secundo casu principali, scilicet, quando obstat priuilegium causæ, distingo aliter, quam dicit Bart. nam distinctio Bar. & Abb. imp. per obscuritatem, dum dicit, aut est talis causa, de qua possit iudex cognoscere partibus uolentibus, aut non: quia adhuc remanet dubium, quæ sit illa causa, & Bart. non clare declarat huiusmodi causas; unde ego clarius distingo sic: Aut causa, de qua fit reconuentio, est de specie causarum, de quibus potest cognoscere iudex; differt tamen ab illis in sola quantitate, & sic per plus, & minus: & tunc habet locum reconuentionis, ita loquitur text. in dict. l. si idem cum eodem. 11. §. quod si mutua alias, sel. & si mutua. 1. nam iudex pedaneus infimus non cognoscit de causis ciuilibus, & a trecentis aureis supra, ut in §. de iudicare fin. c. & ag. 3. col. in Auth. 15. tit. 2. de def. ciu. & tamen per viam reconuentionis potest de illis cognoscere, ut d. §. quod si mutua. quia dato, quod sit maior causa: tamen est de specie causarum ciuiliu, de quibus cognoscit: quia est causa pecuniaria: & de re ad rem, seu de quantitate ad quantitatem, potest fieri prorogatio iurisdictionis, secundum Abb. in d. c. P. & G. 40. col. 4. vers. uenio ad secundum, & c. de off. deleg. & est text. explicitus in d. l. de quare 74. §. 1. ff. de iur. tunc enim bene extenditur iurisdictione de simili causa ad similem. Aut causa, de qua fit reconuentio, est de specie aliarum causarum penitus separata ab illis, de quibus potest cognoscere. Exemplum, si coram iudice causarum criminalium fit reconuentio de causa ciuili, vel coram iudice seculari fit reconuentio de causa spirituali, vel coram iudice pedaneo fit reconuentio de causa meri, vel mixti imperii, vel de causa liberali, de quibus causis non potest principaliter cognoscere, l. solemus. 51. §. latrunculator. ff. de iud. c. l. 2. C. de j. l. iud. & tunc reconuentio locum non habet. Ita procedat opin. Canonist. in d. c. 1. ut hoc uoluit in effectu Bart. in d. auth. & consequenter & ratio est illa, quam supra tetigi, per not. per Alex. in d. l. testamentum omnia. 3. C. de testament. & Abb. in d. c. P. & G. 40. col. antepen. vers. uenio ad sextam, quia cum in similibus causis non habeat iurisdictionem in suos subditos: non potest iurisdictione, quæ non est, prorogari, seu extendi, & ex consequenti minime per reconuentionem extenditur, quæ est species prorogationis, ut dicit Bald. in d. auth. & consequenter. col. 2. in princ. est etiam & alia ratio, quia huiusmodi causæ sunt

præiudiciales, & una facit alii præiudicium; quia in una proceditur, & in alia supercedetur, ergo non potest habere locum reconuentio, cuius natura est, ut in utraque causa æqualiter procedatur, & hanc rationem ponderat Bart. ibi. Abb. in d. exp. 1. col. antep. in princ. de mut. pet. Sed † contra prædicta posset instari: nam udex habens limitatam iurisdictionem, non potest cognoscere de causa diuersæ speciei, verum est principaliter, sed accessorie & incidenter bene potest, ut d. l. quones. 3. C. de iudic. & not. Bald. & Paul. Castr. in d. l. solemus. 61. §. latrunculator. ff. de iudic. & Bart. in l. interdum. 56. §. quisurem 1. ff. de furt. Sed causa reconuentionis venit incidenter, & accessorie ad causam conuentionis: ut dicit Abb. in d. c. 1. col. 6. vers. item iurisdictione, & c. de mut. pet. Ergo in omnibus prædictis exemplis debet habere locum reconuentio, e ratione attendita: quia venit accessorie. Istud uideretur difficile contrarium, cui non reperio dari aliquod responsum, per aliquem Doctorem. puto tamen posse sic responderi. † Quando conceditur alicui iurisdictione ordinaria, censetur concessum omne id, sine quo iurisdictione illa explicari non potest, etiam si illud sit magis concessum, dummodo de eadem sit specie, ita tenet Bar. in l. cui. 2. col. 1. circa fin. ff. de iur. omn. iud. unde si coram iudice infimo uentiletur questio de hereditate, & ex aduerso non per viam reconuentionis, sed per exceptionem opponatur questio status, ille iudex cognoscit de ea: quia alias non posset decidere questionem hereditatis, nisi prius cognosceret de causa status, & sic cognoscit, sed non pronunciat super causa status, sed super hereditate, l. cum & ipse. 1. C. de ord. iud. unde de isto incidenti & accessorio cognoscit ex potestate sibi data à lege: quia alias suam iurisdictionem in causa pecuniaria explicare non posset, d. l. cui. 2. ff. de iurisd. omn. iud. & hoc est, quod uoluit innuere Spec. in tit. de reconuent. §. nunc dicamus, vers. & trado, dum respondet ad d. l. quones. 3. C. de iudic. & ita procedit d. l. quones. quia illud est quoddam accessorium, seu incidens necessarium, sine quo non posset decidi causa principalis: unde intrat iurisdictionem iudicis infimi, dato, quod sit maius, quam sit sua iurisdictione ordinaria, ex quo eiusdem speciei, intellige quoad hoc; scilicet: quia est simplicis iurisdictionis, sicut alie causæ pecuniariæ, secundum Bart. in l. imperium. 3. colum. fin. ff. de iurisd. omn. iudic. potest tamen diuersæ speciei dici: quia non est causa pecuniaria, sed ibi etialis, & priuilegiata, ut l. placet. 2. in fin. C. de pen. iudic. & ita declarato id quod dixi supra, dum appellauit hanc causam, est diuersæ speciei, ne uideat contrariari dictis Bart. in d. l. cui. 2. ff. de iur. omn. iud. Sed si per viam reconuentionis uellet aliquis obicere questionem status coram iudice pedaneo, non ad effectum excipiendi, hoc non potest fieri: quia non potest ista reconuentio ire pari passu cum causa pecuniaria, ex quo est præiudicialis. Item, tunc tunc ea posset iudex deci-

dere causam conuentionis; quia non viget illa necessitas, de qua supra, & hæc fit prima conclusio, per quam est datum responsum a *d. l. quoribus 3. C. de iud.*

Pono secundam conclusionem pro responsione ad alia contraria. Quando incidens oritur ex eodem facto, ex quo oritur principale: tunc iudex incidenter cognoscit de eo, dato, quod sit diuersæ speciei, ita loquitur dictum Bal. & Paul. Castr. *in d. l. solemus. c. 1. §. larrunculator. ff. de iudi. & inno. in c. cum oporteat. 19. de accusat.* scilicet quod iudex malefactorum incidenter condemnat ad rei restitutionem; nam illud ciuile oritur ex eodem crimine, & sic iudex, qui cognoscit principaliter de crimine, potest cognoscere de hoc incidenti ciuili; quia habet originem ex eodem fonte, sed reconuentio non habet originem ex eodem fonte; quia venit ex parte contraria. unde si tu accusas me de furto coram iudice malefactorum; ego reconuenio te ad decem, ex causa iurui, vel ad aliud ciuile; istud habet originem ex diuerso fonte, merito iurisdictio non se extendit, cum sit quid separatum à causa principali conuentionis, & ideo cessat reconuentio; quia etiam prorogatio cessat, secundum Alex. *in d. l. 61 §. larrunculator. ff. de iud. in addit. al. Bar.* vltra quod vrget ratio scilicet præiudicii, propter quod non possunt ambo de eisd. Illud ergo quod dicitur, quod iudex cognoscit incidenter de causa, de qua principaliter cognoscere non potest, intelligo, quando illud incidens erat tale, siue quo causa principalis non posset expediri, vel quando oriebatur ex eodem facto, ex quo oritur principale, per prædicta.

Quæstio tertia principalis.

VENIO ad tertiam quæstionem principalem, quæ est: de quibus causis possit opponi, seu fieri reconuentio. Et breuiter dico, quod regulariter de omnibus causis fieri potest: nisi quatenus reperitur expresse prohibita, *l. nec non 28 §. quod cuius. 18. ff. ex quib. caus. maior.* unde expediam hanc materiam per aliquas dubitabiles QUÆSTIONES.

PRIMO QUÆRO, † vtum quando imploratur officium iudicis, possit implorari coram eodem iudice reconueniri, *glo. in l. sed et si restituatur. 28 ff. de iud. tener.* quod non habet locum reconuentio, & illam sequitur Ludou. Ro. ibi & lat. *in d. l. nec quidquam. 9 §. vbi decretum. 1. col. penul. ff. de offi. proconsul.* In contrariū tamen est veritas, & hanc contrariā partem tenet Bart. *in d. l. sed et si restituatur ff. de iud. c. 1. §. Bart. in auth. & consequenter. col. fin. C. ac sent. & Abb. in c. 1. col. pen. v. §. quarto quæro. de mut. pet. & per text. in l. præses 1 in fin. ff. de var. & extraord. cogn. & Spec. in tit. de recen. §. nunc dicamus v. §. si nunquid habet locum, &c.* Quod intellige verum, quando officium iudicis imploratur principale: ex quo tunc succedit in locum actionis, *l. Quintus 7. ff. de annu. leg. & si de off. in l. locus, si incidenter imploratur; quia*

tunc non habet locum reconuentio. Ita communiter tenent Doct. *in locis præalleg. & lat. in l. ius. 1. col. 7. in princip. ff. de iur. omni. iudi.* Item limita, nisi officium iudicis imploraretur super eo, quod requirit celeritatem; quia tunc suspenditur reconuentio, & expeditur causa requirit celeritatem, ita dicit Bal. *in rubri. extra de offic. iudic. eolum fin.* Non tamen intelligas, quod reconuentio tollatur in totum, quia imo procedit etiam in causis requirentibus celeritatem, & in causis summaris, quoad prorogandum iudicem, non tamen vt eadem sententia terminetur, quanto vna causa est ordinaria, & alia summaria, text. est, & ibi Bald. *in l. sed & ha. 35 §. non solum. 2 ff. de procur. & not. Bart. in d. auth. & consequenter. col. pen. in fi. C. ac sent. & interl. & Abb. in d. c. 1. col. 7. de mut. pet.* ADDE TIO. † Adde dictis hic per 37 do. Auct. & infra ea quæ congerit Marfi. Soc. *in d. c. ex literis. 1. de mut. pet. num. 44.* vbi facit regulam, & demum dat infinitas limitationes, ex quibus dictis habes veritatem omnium dictorum per d. Auctorem tam hic, quam in omnibus infrascriptis. *Pet. Foll. V. 1. D.* Item limita notabiliter non procedere, quando officium iudicis imploratur, non in formam iudicis, sed per modum actus extraiudicialis: quia tunc non habet locum reconuentio: Exemplum, si petitur testamentum aperiiri, vt donationem insinuati, vel si aliquis petit à iudice familiam, vt possitute acquirere, & manutene sibi possessionem, vel aliud simile, ita tenet Bald. *in d. c. 1. eolum fina. de controu. feud. apud paves. & Socin. in consil. 167. eolum. fina. v. §. conclusio. &c. in 2. volum.* Et ex hoc infero ad nouam prædictā in regno, quod si quis spoliatus ab aliqua persona Ecclesiastica, intentat remedium traditum per ca. itulum regni, quod incipit: *Omnis prælatio.* & aliud: *Ad regale fastidium.* & aliud: *Vniuersis præcepti charitas.* ad eundem, scilicet, iudicem secularem, vt defendat ipsum à tali violentia, & possessionem restituat, in tali causa non habet locum: ex quo iudex aditur, non per viam ordinariam, nec iudicalem, sed per viam defensionis extraiudicialis, vt plene traditur *in decis. 2. & decis. 23. consil. Neapol.* Et hanc limitationem repete ad sequentem quæst.

Secundo, † iuxta hoc quæro, an in causis summaris habeat locum reconuentio? veritas dependet ab his, quæ modo dixi in quæstione præcedenti, & breuiter dic, quod sic; sed quoad prosecutionem sit hæc distinctio, videlicet, aut ambæ causæ sunt summarie, & siue dubio procedit reconuentio. Aut vna est summaria: alia plenaria; & tunc valet reconuentio, quoad iudicem prorogandum, non tamē quoad hoc, vt ambæ causæ eadē sententia terminentur, nisi parte volente. Ad hoc allego omnes decisiones supra modo allegatas in præcedenti quæstione ante finē, maxime Bald. *in l. sed & ha. 35 §. non solum 2. ff. de procur. & ita debet intelligi, quod not. Spec. in tit. de reconuent. §. nunc dicamus, v. §. sed nec habet, & Bart. in l.*

in l. si ff. de var. & extraord. cogn. & Bald. in l. & sine s. vers. & ideo dicitur lex, &c. C. ad Treb.

39 Tertio si succedat quarto, an in causis executiuis habeat locum reconuentio? Breuiter dico, quod non, secundum Bald. *in d. auth. & consequenter, col. 3. in vers. quoro nunquid, &c. C. de sent. & interl. vbi dicit,* quod si petitur executio instrumenti confessionarij, non habet locum reconuentio, & Spec. *in tit. de reconuenit §. nunc dicamus vers. sed quid si agebam, &c. & ibi idem dicit,* quando agitur ex deposito. Adde Bald. *in l. si quis. 3. in 1. not. C. qui ad lib. procl. non lic. vbi dicit,* quod ille, qui confiteretur debitum, non potest actorem reconuenire & est ratio; quia in confessionum partes iudicis non sunt in alio, nisi in præcipiendo, vt soluat; habetur enim pro condemnato, *l. unica C. de confiss. & quod dixi supra,* quando agitur ex deposito, non habet locum reconuentio, adde, quod idem tenet Bartol. *in d. auth. & consequenter col. 4. in princip. vers. sic. quoro, vt iurum liceat actori, &c. C. de sent. & interloc. & ratio;* quia instrumentum depositi, habet executionem paratam, *l. si quis. C. de p. sed contrarium videtur tenere Bald. in d. l. si quis. 3. vers. alterius not. &c. C. quib. ad lib. procla. non lic. vbi dicit,* quod quando agitur ex deposito, non habet locum compensatio, sed reconuentio sic; non tamen differtur liquidum propter non liquidum, sed referuatur id, quod probandum est. Puto tamen posse concordari hanc contrarietatem, scil. vt non habeat locum reconuentio in deposito, vt pari passu ambulet; quoniam debet supersederi liquido, propter illiquidum; bene tamen potest fieri reconuentio, quoad effectum prorogationis, vt postea procedatur in ea, & ita loquitur opin. Bald. *piout dixi supra in præcedenti quaest. Et t per prædicta infero,* quod quando præsentaretur in regno instrumentum criminaliter via extraordinaria secundum formam, & ritus magnæ curiæ, non haberet locum reconuentio, cum illa sit via executiua, & extraordinaria per prædicta. Secundo infero, quod quando creditor vigore instrumenti continentis pactum de capiendo, vellet propria autoritate capere possessionem debitoris pro debito, & peteret familiam iudicis pro habenda possessione, ex quo iste actus executiuus, & extraiudicialis, non haberet locum reconuentio per eas, quæ not. Bald. *in c. 1. colum. fin. de contr. seu d. apud parer. Socin. in consil. 63. col. fin. vers. 2. concludo, &c. in 2. volum. & dixi supra in præcedenti quaestione.*

40 Quarto si quarto, an in causa possessorij habeat locum reconuentio. Reassume veras conclusiones, & dicas sic: Aut actor agit possessorio recuperandæ, & reus vult eum reconuenire: & tunc aut reconuentio est de possessorio, aut de petitorio: primo casu non admittitur reconuentio, nisi de possessorio pariter priuilegiato, vt quia reus reconuenit actorem de alio possessorio recuperandæ, & sic de spolio pariter priuilegiato alterius rei, non eiusdē:

tunc procedit reconuentio, *c. super spoliacione. 4. de ord. cogn. & ibi Abb. in 1. not. & in 4. col. circa fin. Si vero reconuenit de alio possessorio, puta ad piscendam, vel retinendam, non procedit reconuentio; quia non est priuilegiatum, vt ibi habetur. Secundo casu, quando reconuentio fit de petitorio, dicas indistincte; quod non procedit, per tex. *in d. c. super spoliacione 4. & not. Abb. in c. 1. col. 7. de mut. pet. & Spec. in tit. de reconuenit §. nunc dicamus vers. item excepta & vers. sequen. & ita debet intelligi, & declarari, quod dicit Bart. in d. auth. & consequenter colum. pen. in prim. C. de sent. & interloc. vbi dicit simpliciter, quod agens ex spoliacione non potest reconueniri, nisi prius restituatur, per *l. si quis ad se fundum 7. ad l. 1. de vi. Et t prædictorum ratio est;* quia agens ex spolio, non tenetur in aliquo respondere aduersario suo, nisi prius restituatur, *c. frequens. 1. de resit. spol. lib. 6. & c. cum di. etus. 4. de ord. cogn. & d. c. super spoliacione. 2. & ibi Abb. de ord. cogn. & d. l. si quis ad se fundum. 7. & propterea non procedit super reconuentione, ante restitutionem. Sed quando reconuentio est de alio spolio; tunc ideo procedit; quia t priuilegiatus non vititur priuilegio suo contra pariter priuilegiatum, secundum Abb. *in d. c. super spoliacione 4. col. v. vers. ex hoc. de ord. cogn. &c. vbi plus dicit, in 3. not. quod non solum debet spoliatus restitui ad rem; quia fuit spoliatus: verum etiam debet plenarie restitui ad fructus, & expensas litis, antequam teneatur respondere, & idem tenet Abb. per illum tex. in c. accedens. 2. el. 2. vers. not. spoliati &c. extra, vrl. contess. Quod nota, quia est quotidianum in practica. Limita tamen 44 prædictam conclusionem procedere, quando reconuentio opponitur per ipsum spoliatorem, qui immediate spoliavit, vel spoliari mandauit contra spoliatum; quia tunc verum est, quod non tenetur respondere, nisi prius restituatur: secus est, quando ageretur contra eum, qui non spoliavit, sed est tertius possessor illius rei, qua fuit quis spoliatus, & conuenitur possessorio recuperandæ, puta remedio *can. reintegranda 3. q. 1. vel alio simili, iuxta c. sape. 18. de resit. spol. quia tunc procederet omnis reconuentio, & teneatur actor respondere, antequam restituatur, quia ista remedia possessoria contra tertios non spoliantes non sunt ita priuilegiata, sicut contra ipsos spoliantes. Ita in terminis tenet Abb. *in d. c. cum dilectus. 2. col. 3. de ordin. cogn. per multas rationes ibi adductas per eum. sed contrarium videtur tenere Bart. in l. si coloni. 4. C. de agr. & consil. lib. 11. & Alexan. in consil. 77. col. 1. vers. & sicut & colum. fin. in fin. 3. volum. vbi dicit,* quod possessorium recuperandæ, est priuilegiatum, siue interuenit violentia, siue non, & loquitur proprie de remedio *d. reintegranda. Pro prima opin. Abb. ponderatur tex. in d. c. super spoliacione. 4. in vers. spoliatoribus & ibi Abb. in 2. not. de ord. cogn. vbi dicit,* quoad spoliatoribus non tenetur respondere; ergo alijs possessoribus, qui non spoliauerunt, tenetur. Verum ad hoc posset responderi per*****

id, quod dicit Bal. *in l. si de proprietate 3. col. 3. circa fin. versi. & not. & c. C. f. à non compet. in d. vbi dicit, quod probatur quis spoliatus factum re ipsa, eo ipso, quod probat se antiquiorem possessorem, & possessionem esse modo penes aduersarium. Tamen quia sumus in odiosis, & contra regulas iuris communis, puta quod ille terminus spoliator, debet intelligi in principali & proprio significatu, scilicet, de eo, qui spoliavit vere, prout ponderat Abb. *in d. c. cum dilectus 2. col. 3. de ord. cog.* vnde puto opinionem Abb. esse sustentabilem & veram, per iura, & rationes suas. Nec obstat dictum Bart. *in d. l. si coloni 14. C. de agr. & cens. lib. 11. & A. ex. in d. consil. 78. in 3. volum.* quia factum, quod omne possessorem recuperandam est priuilegiatum, quoad hoc, vt si conuentus obiiciat quaestionei domini, teneatur restituere, antequam de dominio cognoscatur, siue interueniat violentia, siue non, *l. si quis conductionis 25 C. locat. & d. l. si coloni, & ita procedit contrarium; sed nos loquimur in reconuentione, quæ regulariter est permilla. Reperitur tamē specialiter prohibita à cōsolatore, per d. c. super spoliatione, 4. de ordi. cogn.* ego quando non est spoliator, sed talis tertius possessor, ita mus iuri communi, scilicet vt fiat reconuentio; quia tunc cessat illud odium spoliatoris, quod iura multum in hoc considerant, vt est tex *in Clem. vnica. de caus. poss. & propr. & not. Abb. in d. c. cum dilectus 2. col. 3. de ord. cog.* Nunc in proposito quaestio domini, quæ non potest obiici, cadit in eadem re, & ideo non obiicitur propter priuilegium possessorii. Ita loquuntur decisiones, & iura contraria, sed reconuentio coadiudatur in diuersa re, & non in eadem; quod patet ad sensum; qui apertior non potest reconueniri pro eadē re; quoniam si conuentus possidet, non potest pro illa re agere rei vendicatione, vel hypothecaria; quia istæ actiones præsupponunt, possessionem esse debere penes aduersarium, & non penes agentem, eundemque reconuenientem. Possessorio recuperandæ, vel adipiscendæ, minime potest reconueniri, eadem ratione; quia ipse possidet: & quia super eadem re prohibetur reconuentio, secundum Abb. *in d. c. super spoliatione. 4. col. 1. circa fin. de ord. cogn.* vbi assignat rationem. Solum remanet dubium de possessorio retinendæ circa eandem rem, quod videretur posse concurrere, vt si tu conuenis me possessorio recuperandæ, ego reconuenio te interdico vt possideris; quia turbas me in possessione eiusdē rei, super quod dico, quod per spoliatorem non potest contra spoliatum fieri talis reconuentio; quia possidet ab eo vi: & interdico vt possideris non fauet ei, qui possidet ab aduersario vi, clam, vel precatio, secundum Abb. *in c. veniens. col. pen. de presc. & text. in l. ait prator 1. in prin. ff. ut possid. Item propter priuilegium spoliij, & odium spoliatoris, prout supra dixi, quia non tenetur spoliatus respondere, nisi prius restituatur, vt *d. c. cum dilectus 2. & c. fin. de ordi. cogn.* si vero reconuentio fieret per tertium possessorem, qui non**

spoliavit, qui conuenitur possessorio recuperandæ, pura remedio *c. reintegranda 3. q. 1. vel d. l. si coloni. 14. C. de agr. & cens. lib. 11.* & tunc procederet reconuentio in eadem re, per ea, quæ dicit Abb. *in d. c. cum dilectus 1. col. 3. de ord. cog.* † Istud tamen intellige, quando possessorem retinendæ proponitur ex alia molestatione extraiudiciali, non ex sola conuentione iudiciali, super possessorio recuperandæ; quia ex sola molestatione iudiciali, non datur interdictionum vt possidetis; quia qui vitur iure suo, nemini facit iniuriam, ita tenet Abb. *in c. audita. 4. colum. 3. circa fin. de restit. spol.* Quod confirmo; quia contra est decisum *in d. c. veniens. 19. & ibi Abb. in 4. not. de prescript. vbi patet, quod conuentus possessorio retinendæ, potest conuenire actorem possessorio recuperandæ pro eadem re; & sic admittitur iste conuentio sit pronuncianum in eis, declarat plene Abb. *in d. c. veniens. 19. col. antepen. & pen. †* Hanc opinionem confirmo alia ratione, scilicet quia vtraque causa est summaria, cum sit possessoria: nam quælibet causa possessoria, est summaria, secundum Alexan. *in consil. 60. colum. 1. in 6. volum.* & sic potest admitti reconuentio, vt supra dixi in 2. questione huius partis. Et si tu diceres, quare in spolio non admittitur reconuentio de possessorio retinendæ, cum sit causa summaria? Dico quod ibi est alia ratio prohibitiua, scilicet, priuilegium causæ, & odium spoliatoris, vt supra pluries fuit dictum. Vnde non admittitur reconuentio, nisi de alio spolio pariter priuilegiato alterius rei, sed contra eum qui non spoliavit, cessat dictum odium. Ex prædictis ergo colligo, & firmo istam conclusionem, quod spoliatus agens contra spoliantem, remedio recuperandæ, non potest conueniri nec petitorio, nec possessorio: nisi sola causa spoliij, alterius rei pariter priuilegiatæ, & non eiusdem rei, secundum Abb. *in d. c. super spoliatione, 4. col. 4. circa fin. de ord. cogn.* Si vero agit contra non spoliantem, sed contra tertium possessorem, potest reconueniri tam petitorio, quam possessorio alterius rei: sed pro eadem re, nec petitorio, nec possessorio, recuperandæ vel adipiscendæ, sed possessorio retinendæ, sic per prædicta. Fateor tamē quod causa conuentionis, ex quo requirit celeritatem citius expediri, per ea, quæ dixi *supra in 1. & 2. q. istius parus. †* Vnde sequitur, quod illud priuilegium, quod spoliatus ante omnia restituatur, & non teneatur respondere, procedit, quando opponitur quaestio super eadem re, & non super diuersa; & tunc est generale in quolibet possessorio recuperandæ. Fallit in reconuentione de possessorio retinendæ, quod potest cadere in eadem re, quando non agitur contra spoliatorem, vt supra dixi. Item procedit indistincte, quando agitur contra spoliatorem, siue super eadem re, siue super diuersa, in odium ipsius spoliatoris. Fallit, quando sit quaestio de alio spolio alterius rei, per *d. c. super spoliatione. 4. & ita cum ista**

48 ista declaratio petraſco ſuper difficultate. † Prædictam opinionem & limitationem Abb. confirmo per vnam optimam decisionem, quam faciunt domini de Rota in decif. 149. in nouis. quæ incipit, *ſi inter*. vbi habetur, quod ſi duo litigant ſuper poſſeſſorio recuperandæ; p̄ tell tertius fe obiecte pro ſuo intereſſe: & agere petitorio, dummodo ipſe non ſit ſpoliator: & tenetur agens poſſeſſorio illi reſpondere ante reſtitutionem, ex quo reſpectu illius tertii, cellat odium ſpoliantis. allegat. d. c. ſuper ſpoliatione ſin. de ord. cogn. & pœna debe ſequi ſuos auctores. & illud dictum ſequitur & declarat notabiliter Abb. in c. in litteris 5. col. ſin. de reſtit. ſpol. & idem Abb. in d. c. ſin. in 2. not. & Alex. in l. naturaliter. 12 § nihil commune. 1. col. 11. in 16. fallentia. ff. de acqu. poſſ. & Fel. in c. cum ſuper 17. col. pen. verſic. ſcias etiam, & c. de re iud. Et hæc quoad poſſeſſorium recuperandæ. Si vero actor agit poſſeſſorio adipiſcendæ, & reus vult eum reconuenire; & tunc ſi reconuentio eſt reſpectu diuerſæ rei, procedit in diſtincte, ſiue ſit de petitorio, ſiue de poſſeſſorio, ſed reſpectu eiſdem rei non procedit ſi fiat de petitorio; quia iſ, qui agit remedio adipiſcendæ, negat ſe poſſidere, vnde non conuenitur petito. l. ſi. ff. de rei vendic. ita hæc omnia tenet Bart. in l. naturaliter. 12. §. nihil commune. 1. col. 7. in 5. combinatione ff. de acq. poſſ. Si vero fiat de poſſeſſorio eiſdem rei recuperandæ, vel adipiſcendæ, non procedit eadem ratione; quia agens non poſſidet, ſed de poſſeſſorio retinendæ, bene procedit reconuentio pro eadem rei; quia concurrere poſſunt ambo, per ea, quæ habentur in d. c. veniens. 19. & ibi Abb. de præſcript. Nam pro ſola moleſtia cõpetit interdicitum vt poſſideris, c. auditæ. 4. & ibi Abb. in 3. not. de reſtit. ſpol. Quod ſemper intelligas de moleſtia extraiudiciali, non de iudiciali, ſecundũ Abb. in d. c. auditæ. 4. col. 3. in ſin. & fuit dictũ ſupra. Si vero actor agit poſſeſſorio retinendæ: tunc reſpectu diuerſæ rei procedit in diſtincte reconuentio, tam de petitorio, quam de poſſeſſorio, ſecundum Bart. in d. l. naturaliter § nihil commune, in c. combinatione. ff. de acq. poſſ. & Card. in Clem. 1. col. 2. in ſi. de reſtit. ſpol. & prior. ſed reſpectu eiſdem rei de petitorio non procedit: quia primo eſt diſcutienda cauſa poſſeſſorii, ſecundum Bartol. vbi ſupra, per l. ordinar. 13. C. de rei vend. & l. inerti. 3. C. de interdicit. ſed de poſſeſſorio, puto, quod procederet reconuentio, quia amba cauſæ eſſent poſſeſſoriae, & pariter priuilegiatæ, vt ſentit Abb. in d. c. ſuper ſpoliatione. 4. de ord. cog. col. 2. verſ. venio more ſoluto, & c. de ord. cog. nam de poſſeſſorio retinendæ probatur in l. ſi duo. 3. ff. vt poſſid. & in c. licet cauſam. 9. de probat. de poſſeſſorio recuperandæ probatur in c. veniens. 19. & ibi Abb. de præſc. de poſſeſſorio adipiſcendæ patet ad ſenſum, quia nulla vget contrarietas. Vnum tamen addo prædictis pro declaratoe, vt in omnibus caſibus, in quibus dixi procedere reconuentioem de petitorio, in poſſeſſorio debeat intelligi eo modo, quo procedit re-

conuentio in cauſa ſummaria, de cauſa non ſummaria, vt declarauĩ ſupra in 2. q. huius partis. † Hæc, quæ hactenus dicta ſunt, procedunt, quando actor agit poſſeſſorio, & reus vult reconuenire. Quid autem e contra, ſi actor agit petitorio, & reconuentio ſit de poſſeſſorio: iſte eſt proprie caſus c. cum dilectus. 2. de ord. cog. & vera conclusio eſt: quod reſpectu diuerſæ rei procedit reconuentio, vt d. c. cum dilectus. & not. Abb. in c. ſin. col. 2. verſic. venio, & c. de ord. cog. & Card. in Clem. 1. col. 1. verſic. ſi vero vnus, & c. de cauſ. poſſeſſ. & prior. ſed pro eadem rei, ſimiliter tenent Doct. quod procedit reconuentio, ſecundum Abb. in d. c. ſin. col. 2. de ord. cog. & in c. ex conqueſtione. 10. col. 3. in princ. de reſtit. ſpoliat. in hoc puto aduertendum, quod ſi intelligis de poſſeſſorio retinendæ, clarum eſt, quod procedit reconuentio, quia iſta ſe comparantur: ſed quoad poſſeſſorium adipiſcendæ & recuperandæ, nescio, quomodo poſſet concurrere reconuentio in petitorio pro eadem rei; nam ſi conuenis me rei vindicatione ad fundum, præſupponis me poſſidere; ſi ergo volo te reconuenire poſſeſſorio recuperandæ, vel adipiſcendæ, non cadit reconuentio in eodẽ fundo; quia ſi poſſideo, non competunt mihi dicta remedia: in vno ſolo caſu poſſet procedere, ſcilicet in terminis d. c. ex conqueſtione. 10. & de prædictis vide plene Spec. in titu. de poſſeſſ. & per t. §. 1. Super hæc materia eſt etiam ſciendum, quod intentato petitorio per actorem poteſt reus deducere poſſeſſorium altero de duobus modis, ſcilicet per viam actionis, vt per reconuentioem, vt modo dixi, & per viam exceptionis, & de vtroque modo loquitur text. & ibi Abb. in d. c. cum dilectus. 2. de ord. cog. & glo. & Abb. in d. c. ſi eor. & ibi dicitur, quod eſt vtilius intentare † et nota pulchram practicam ex d. c. cum dilectus. 2. de ord. cog. Nam ſi tu conuenis me petitorio, puta actione reali, vel personali ad aliquam rem, ego poſſum te conuenire, quod ſpoliasti me quadã alia re, vel poſſum excipere contra te de ſpolio alterius rei, petendo, quod non audias in petitorio tuo, niſi prius reſtituas mihi dictã rem. Et differentia eſt iſta; quia ſi deduco ſpoliũ per modum reconuentiois, nõ reptilitur actor ab agendo, ſed proceditur ſuper vtraque cauſa, tanquam ſuper mutuis petitionibus; quia ex quo deducitur ſpolium per modum actionis, actio non eſt exclusio alterius actionis, & ideo ſuper vtraque proceditur, ſed ſi deduco ſpolium per modum exceptionis, ſuſpenditur petitorium actoris & proceditur ad dationem termini ad probandã exceptionẽ ſpoli, qui terminus eſt quindecim dierum, vt in d. c. frequenſa. de reſtit. ſpol. lib. 6. & not. Abb. in d. c. cum dilectus. 2. in 5. not. Quæ exceptione probata interponitur decretum, quod actor non audiat in petitorio ſuo niſi prius reſtituat, non tamen condemnatur ad reſtituendũ; quia exceptio, eſt ſolum actionis exclusio, vnde non operatur reſtitutionem; quia illa venit per viam actionis, vbi eſt text.

in d. c. cum dilectus. 2. & ibi Abb. in 6. nor. Sed quando venit secundum primum modum per viam actionis; tunc venit restitutio, ut ibidem, & hæc est differentia inter unum modum, & alium, unde reus potest deliberare, quo iungis sibi expedit; nã si melius est incumbere actioni aduersarii, opponat exceptionem; quia actio non procedet super petitorio, & ipse detinebit rem petitam. Si vero magis expedit ei habere restitutionem spoli, agat per viam reconuentionis; quia per eam obtinet restitutionem rei, ita declarat gl. in d. c. si. de ord. cogn. Sed quando proponitur possessio super eadem re semper est vitiosus illud deducere per viam actionis, secundum Abb. in d. c. si. col. 2. de ord. cogn. & in c. ex conquestione. 10. col. 3. in prin. de restitu. spol. † Quid autem si actor deducat possessionem recuperandam super vna re, & reus excipiat de spolio alterius rei, an suspendat possessionem actoris? Non facit, quod nou; quia sunt duo pariter privilegiata: tamen veritas est in contrarium; quoniam proceditur super exceptione, quæ est fauorabilior, suspenso primo possessio, & nunquam auditur ea probata, nisi prius actor restituat, ita dicit gl. in d. c. fin. de ord. cogn. & ibi Abb. col. 3. circa fi. Prædicta tamen limita procedere, quando exceptio spoli opponitur contra ipsam spoliatorem, quia tunc repellit eum ab agendo. Secus, si contra eum qui non spoliatur, sed est tertius possessor, ita dicit Abb. in d. c. cum dilectus. 2. de ord. cogn. col. 3. & in c. in litteris s. col. fin. de restitu. spol. & habetur in d. decis. 9. consil. Neapol. & in l. site bonis. 10. C. de iure deliber. vbi habetur de intellectu d. c. frequens 1. de restitu. spoliat. libr. 6. ut procedat etiam de iure ciuili, ut not. Iaf. & communiter Mod. in d. l. site bonis reprobata ibi opin. Bart. qui aliter dicebat.

52. Item † ex prædictis verificabitur illud, quod dicit Specul. in tit. de citat. §. 1. colum. 5. versic. item quod est spoliatus, quod is, qui est spoliatus, si citatur per spoliantem, in alia causa, potest opponere contra citationem, ut non teneatur respondere, nec comparere, propter dictum spolum maxime, quando est notorium secundum eum.

53. Quinto, † principaliter super ista parte quero, an in causa clerici possit fieri reconuentionio coram iudice laico: ut si clericus agit contra laicum coram iudice seculari, an possit ibidem reconueniri. Ista est longa quæstio, quam plene examinat Abb. & Fel. in c. ut si clericus 4. de iudic. Breuiter, quidquid dicat Abb. ibi, veritas est, & magis communis opin. quod possit clericus reconueniri, hanc opin. tenet Bart. in d. authent. & consequenter. col. pen. C. de sent. & glossi in c. ex litteris. 1. de iur. perit. & Bald. in l. consensisse 2. §. item. 5. versic. sed si agatur de iudic. vbi plus dicit, quod ista est prorogatio legalis. Et hæc opin. est hodie expedita in regno per ritum magnæ curiæ vicariæ, in num. 153. qui incipit: Item quod clericus, &c. & habetur in decis. 173. consil. Neapol. & ita communiter seruatur. Et hæc opinionem tenet Spec. in tit. de reconuen. §.

nunc dicamus, versic. sed pone, clericus, &c. vbi limitat hoc non procedere in tribus casibus. Primus, si reconueniretur de causis spiritualibus, cuius est incapax iudex laicus. Secundus, si reconueniatur de causa criminali, quæ infamat. Tertius casus est, si laicus data opera intuiatur clerico, ad hoc, ut conueniatur coram iudice laico, ibidem eum reconueniat, secundum Spec. eor. §. 1. ver. quid si laicus, & prædictis adde Bal. in d. authent. & consequenter. col. pen. C. de sent. & interl. † Quod facit ad id, quod in simili dicimus de clerico agente contra laicum coram iudice laico, nam si succumbit in causa, potest eum iudex laicus condemnare ad expensas, ut tenet Felin. in c. ut si clericus 4. col. 7. in fin. de iudic. † Sed si clericus, vel alius agens, si fuerit reconuentus, vult renunciare iudicio suæ conuentionis, ad hoc, vt non reconueniatur, utrum possit? die, quod si fuit per reconuentionem præuentus, non potest renunciare, ex quo semel est acquisitum ius aduersario; secus, si res esset integra. Ita tenet Bald. in d. authent. & consequenter. col. pen. C. de sent. & Spec. in tit. de recon. §. fin. & habetur in dec. 173. consil. Neap. facit tex. in l. si post mortem. 10. §. si in ff. de bono poss. contra tab. & quod not. Iaf. & Doct. in l. si quis 3. prin. colum. final. ff. quod quisque iur. & Bald. in l. petenda. 6. C. de temp. in integr. restit. vbi habetur, quod omnis dilatio, quæ datur in causis, est communis reo, & actori, unde si datur reo, est communis etiam actori, & e contra, adeo, quod non potest reus renunciare illi dilationi iam præstitæ in præiudicium actoris, cui fuit semel ius acquisitum secundum Bal. ibi.

Sexto † quero, an in causis criminalibus habeat locum reconuentionio? Hanc quæstionem plenius, quam alit tangit Abb. in c. ex litteris. 1. col. 9. cum tribus seq. de iur. perit. Ego autem mære Abb. & Bar. in d. authent. & consequenter. C. de sent. & interlo. & reassumendo communem, & verior opin. Doct. declarabo hanc quæst. per quatuor membra, & in singulis membris ponam veras conclusiones cum fallentis; quoniam ista quæst. est valde ardua, difficilis, & intricata. Vnde facio primum membrum principale, videlicet, Quandoque accusatur quis mere criminaliter, & ipse reus vult reaccusare accusatorem de alio crimine, & fietiam causa conuentionis, quam reconuentionis est criminalis, super quo firmo istam conclusionem, videlicet, Accusatur criminaliter potest suum accusatorem reaccusare criminaliter; & sic concludo, quod in criminalibus habet locum reconuentionio, sicut in ciuilibus, ita tenet gloss. in d. authent. & consequenter. C. de sentent. & probatur in l. prius. 1. & l. neganda 19. C. qui accusa. non poss. Istam conclusionem limita primo, dummodo reaccusans prosequatur suam, vel fuorum iniuriam, alios reaccusare non potest, ut in d. l. neganda & ibi not. & l. 1. u. qus reus. 3. & ibi gloss. in ver. accusare & d. i. Bartol. ff. de publi. iudic. & procedit tunc reconuentionio indistincte, siue ante nomen receptum inter reos, siue

huc potest, vt colligitur ex distinctione Bart. *in d. l. i. qui reus, s. colum. 2. in fine. & sequen. ff. de publ. iudic.* Item, etiam si vterque prosequatur suam iniuriam, procedit reconuentio, secunda iura Bartol. *in d. l. i. qui reus, colum. 3. & Bald. in l. prius, s. colum. 5. & 6. C. qui accusari non possunt.* † Et hoc refertur, quod ex quo hodie in regno nullus admittitur ad accusandum, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur: vt est ritus magnæ curiæ vicariæ, in numer. 14. qui incipit, *Item, quod nullus laicus.* &c. sequitur, quod tanto facilius in criminalibus habet locum reconuentio, quod intelligo cum aliis declarationibus, quas infra subiiciam. Secundo limitatur prædictam conclusionem procedere in distincte, antequam nomen reus receptum inter reos; nam tunc potest fieri reaccusatio, siue prosequatur suam iniuriam, siue non; & hoc est de mente Abb. *in d. c. ex literis, s. colum. 5. de mut. per. ibi: primo casu, per d. l. i. qui reus, s. de publ. iud. c. &c.* licet Bart. *in d. l. i. qui reus* distinguat, aut de maiori crimine, aut de parti, vel minori, & Bald. *in l. prius, s. colum. 6. versic. venio ad secunda, &c. C. qui accusari non possunt.* tamen videtur vtrius opinio Abbatis, vt procedat in distincte; quia si recte inspiciantur verba Bartol. non videtur differentiam in effectu, inter nomen receptum inter reos, & non receptum, quam differentiam iura facere videntur, sed pro opinione Bartol. est text. *in d. l. neg. et la. 19. C. qui accusari non possunt.* est vero nomen receptum inter reos fit reaccusatio de maiori crimine præiudiciali, vt *d. l. prius, s. C. qui accusari non possunt* vitem de parti vel minori, secundum Bart. *in d. l. i. qui reus, s. ff. de publ. iud. c. &c.* & Gaud. *in tracta. iur. es. int. c. de lib. sum. & vtriusq. possit reaccusare &c. c. o. u. 2. & 3. q. 1. in l. intellige ad effectum proficquendi, potestatem presentari libellu, & superfederi vsque ad sententiam primæ causæ, vt *d. l. neganda*, secundum Doct. in locis præallegatis. † Verum, super istis differentiis non satis insisto, quia in regno sunt nullius utilitatis propter dictam ritum magnæ curiæ, secundam quem nullus accuset, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur, quo casu semper habet locum reaccusatio, vt supra dixi. Similiter in regno est in dicta dispositio in *d. l. prius, s. C. qui accusari non possunt, per ex. ist. quæ incipit: Si ciuilitate agens.* vt not. g. off. & And. de Hæm. & Matth. per quam conf. est nouiter inductum, quod huc accusatus reaccuset de minori crimine, siue non, proceditur in distincte super vtriusq. causæ, & per vnam non fit præiudicium alteri, & sic hodie in regno per illam constitut. omnia præiudicia sunt sublatam iudicis, per quam corrigitur etiam *l. f. C. de ord. iud. a deo, quod omnes cantie, quarum vna sic se habet ad aliam, vt per eam fiat præiudicium alteri, & de iure communi propter præiudicium fit in vedito processus, sunt hoc. hie reductæ ad æqualitatem, vt pariter procedatur in eis, & per hoc multæ leges iuris communis reperuntur con-**

rectæ, vt plene declarat Matth. de Afflict. *in d. con-*
stitut. Si ciuilitate agens in c. not. † Quando autem dicatur nomen rei receptum inter reos: veritas est, vt dicit Bartol. *in d. l. i. qui reus, s. colum. 3. in fine. & sequen. ff. de publ. iudic.* Abb. *in d. c. 1. colum. 9. de mut. per.* videlicet quando iudex non obstantibus exceptionibus dilatoris, pronunciauit esse procedendum super accusatione; si autem nihil fuit oppositum, adeo, quod non fuit opus tali pronuntiatione: tunc per litem contra statam dicitur nomen receptum inter reos. Et declarat hoc plenius Bald. *in d. l. prius, s. C. qui accusari non possunt, colum. 10. in fin. & seq. & Bart. in l. adulterii, 33. C. de adulter. & Bald. in l. quamuis, s. C. si per d. appel. mors interu.* Tertio limita dictam conclusionem procedere, † quando ista reconuentio in criminalibus fit coram iudice ordinario ipsius reconuenti. Si enim ellet iudex incompetens respectu reconuenti, vel quia non poterat aliter cognoscere de causa criminali; tunc reconuentio de causa criminali non procedit, text. est *in l. consensu, s. 2. s. item s. versic. sed si agat. ff. de iud. secundum Bart. in d. auth. & consequenter. C. de sent. col. 3. vbi assignat rationem; quia agens criminaliter, agit ex necessitate propter iniuriam sibi factam, non autem ex voluntate, sicut in ciuili. Vnde cessat ratio *l. Papi manus, 14. in fin. C. de sent. & interloc.* & sic non fit prorogatio iurisdictionis per reconuentum in causa criminali, sicut in ciuili, secundum Bar. ita tenet And. de Hæm. *in c. 1. col. 2. de contro. feud. apud patres.* & est de mente Bald. *in l. non quidem, s. circa fin. C. de iurisd. om. 14. l. & Alexand. in addit. ad Bart. in d. l. i. qui reus, s. col. 1. ff. de publ. iud.* Et per hæc pulchre infert Bald. *in d. l. col. 3. in i. opposi. C. qui ac. u. non possunt.* quod si Papa delegaret alicui delegato aliquam causam criminalem, non posset eoram eo locum habere reconuentio, de causa criminali: quia iurisdictione delegati ad eam se non extendit: nam in criminalibus secundum eum non dicitur proprie reconuentio, sicut in ciuilibus; quia non prorogatur iurisdictione: & hoc etiam innuit Bald. *in d. auth. & consequenter. C. de sent. & interloc. colum. 1. versic. secundo quero, &c.* secus est, quando delegatus impetraretur per ipsam acculantem, quia tunc haberet locum reconuentio, secundum Bart. *in d. auth. & consequenter. colum. 3.* & hoc ratione impetrationis, quia videtur eligere impetrando, secundum eum, ad ea tamē in hac materia, † quod in regno habemus tres ritus magnæ curiæ disponentes de hac materia: Quoru primus est in *nu. 60.* & incipit, *item si quis, vel si qua, &c.* per quem disponitur, quod accusatus non potest acculantem reaccusare, nec eius matrem, aut filios, vel fratres, vel nepotes, nisi eadem die, & ex nouo delicto, & sic per dictum ritum videtur esse restricta potestas reaccusandi solum in illa die, in qua fit accusatio, & solum in nouo delicto. † Quod autem dicatur nouum delictum, declarat it per Bart. *in l. i. qui reus, s. col. m. 3. versic. communiter seruauit, &c.**

57

58

59

65

62

63

211. &c.

eur, & c. ff. de publ. iud. ubi quando plura delicta sunt facta in uno contextu, in eadem rixā, omnia illa reputantur pro vno facto, unde si tu accusas me de delicto facto in rixa, & ego reacculo te de delicto facto in eadem rixa, & illud delictum non dicetur nouum, ratione connexitatis. Sed si tu accusas me de delicto commissio hodie, & ego reacculo te de delicto commissio hodie, illud dicetur nouum; & ita colligitur ex verbis & mente Bartol. ibi. Et aduerte, quia rixā tenetur copulari, & dum dicit, *et nisi ex nouo delicto*, &c. vnde innuit, quod vtrunque copulari inuenit ad hoc, vt procedat reaccusatio, scilicet, quod fiat eadem die, & ex nouo delicto, & non aliter, *l. si quis qui de iur. 13 §. vtrum. 3. ff. de reb. di. b. & l. si quis ita stipulatus fuerit, aureos decem. 129 ff. de verb. oblig.* Secundus ritus magnæ curiæ est in *num. 180.* & incipit: *Item seruat iussa curia, quod accusator*, &c. quod tenetur, quod accusator non potest pendente accusatione in aliqua curia accusari, dum tamen sit paratus respondere in eadem curia, accusatione durante, vel præstare fideiussionem de respondendo in quacunque curia competenti, finita accusatione. Tertius ritus est in vltimo tit. in *num. 314.* & hoc videtur ius nouissimum in regno, quia cum sit vltimus, derogat omnibus prioribus, quatenus cont. adherent, *et in posteriore 2. Infit. quib. mod. test. in firm. & l. si quis. 21. in firm. ff. de leg. 3. & l. hac consue. 21 §. fin. C. de test. & l. iacta nouissima. 2. C. de pact. & per hoc vltimum ritum est correctal. prius *1. C. qui accusa. n. poss.* & similiter est correctal. illa constitutio; *Sciatis ut agens*, quam superius allegauit. Vult enim ille ritus, quod accusator, vel eius coniunx, aut filii parentes, vel fratres vtrinq; cōiuncti in simul habitantes non possint aliquo modo reaccusare de aliquo crimine etiam maiori, pendente accusatione per accusatum, vel eius coniugem, filios, parentes aut fratres, in simul habitantes: solum persona reaccusata tenetur præstare fideiussionem cautionem de sōdo iuri, finita prima accusatione, & procedit illa dispositio, etiam si suam, vel suorum iniuriam prosequantur, vt ibi expresse dicitur, & sic videtur etiā correctal. *l. l. negantia. 19. C. qui se us. non poss.* Assignatur etiam ibi ratio, quod ista reaccusatio p. assumitur calumnie fieri; ex quo non est verisimile, quod accusatus, si fuisset offensus, voluisset tardare ad accusandum, donec ipse accusaretur prius, vnde præsumitur fieri ista reaccusatio. vt per turbetur accusans & sic calumnie: sequitur ergo, quod hodie in regno cessat omnino reconuentio, vel reaccusatio in criminalibus, etiam si suam, vel suorum iniuriā, quis prosequatur, per dispositionem dicti vltimi ritus, qui in hoc derogat dispositioni iuris communis; & constitutionis regni. **ADDITIONE.** Nunquid dispositio rituum procedat in blasphemia? & videtur dicendum, quod non, per Doct. & Bart. in *l. Lucius. 17. in fin. ff. ad Turpil. quam sequitur Maf. in l.**

*vnus 18. §. cogniturum. o. ff. de quasi. & Anchar. in c. 1. §. canonum. extr. de constit. & adde, quod quando causæ procedunt ex eodem fonte, potest super vtraque procedi, vt habetur per Grammat. in decis. 54. D. magus feus. Petr. Foll. V. l. D. An t. autem cum iudex inquit contra aliquem, ad instigationem alterius, possit inquisitor petere à iudice, quod reinquirit contra illum instigatē de alio crimine, vide Specul. in tit. de inquis. §. 1. vers. uenit unquid, &c. vbi tenet, quod non, reliqua vero quoad hoc primum membrum principale, prosequete de iure communi, vt per Bait. in d. l. quis eius. §. ff. de publ. iud. & authen. & consequenter. C. de sent. col. 2. & Bald. in l. prius. 1. C. qui accus. non poss. & Abb. in d. c. 1. col. 8. & l. 10. de mut. per. Secundum t. membrum principale est quādo aliquis est accusatus criminaliter, & vult reconuenire ciuilitur suum accusatorem, in quo firmo conclusionem, quod non potest fieri talis reconuentio, & hoc ram de iure communi, per l. final. C. de ord. iud. & per Abb. in d. c. ex literis 1. col. 11. vers. 2. de mut. per. quam etiā ex dispositione dicti ritus vltimi, ibi per quamuis vram in iudicio euocare, & c. & hoc per rationem, quia accusator non eligit sponte iudicem, sed ex necessitate propter iniuriam sibi factam, secundum Abb. ibi & Bait. in d. auth. & consequenter. C. de sent. & in l. vlt. col. 3. Tertium membrum est e contra, quando conuentus ciuilitur vult reconuenire criminaliter. In quo breuiter dico: quod hodie procedit reconuentio in regno, nec superferretur in ciuili, propter præiudicium causæ criminalis, etiam si esset crimen læsæ maiestatis, ita proprie dicitur tex. in illa constit. *Sciatis ut agens* & ita seruatur in regno, quicquid dicit Abb. in d. c. 1. col. 11. circa fin. & Bar. in d. authen. & consequenter col. 3. Quod tamen limitat procedere, quando talis reconuentio fieret coram iudice competenti ipsius reconuenti: alias secus, si esset incompetens: quia non prorogatur ad causam criminalem, secundum Abb. ibi, & Alex. in addit. ad Bar. in d. l. is gurgens. 5. col. 1. ff. de pub. iud. & dixi supra in rancabro, in tertia limitatione. Et quod in criminalibus non habeat locum prorogatio, tenet Bal. in l. si quis ex consensu. 7. col. 2. in fin. vers. reuoco, & c. C. de Episcop. aud. & Bald. in l. in fi. C. ubi de crim. agi. port. t. Quartum membrum est, quando conuentus de crimine ciuilitur, vult reconuenire de alio crimine ciuilitur, quod quod modo, & quando fit, declarauit plene supra in d. dist. huius partis. super quo firmo conclusionem, quod procedit reconuentio coram iudice competenti, scilicet qui est iudex reconuenti; & hoc patet ad sensum; quia si quando agitur mere criminaliter, procedit reconuentio, vbi reconueniens prosequitur suam, vel suorum iniuriam, vt supra fuit conclusum de iure communi multo fortius, quando agitur ciuilitur: quia magis adhæret naturæ reconuentionis, quæ proce. fit regulariter in ciuili, per d. l. cum Papinianus. 1. 4. & authen. & consequenter C. de sent. 1.*

ssent. & interl. Nam tunc suum proprium interesse quis proficitur, quando ciuilitate agit, sed si uellet reconuenire actori coram iudice non suo, ut pro rogetur iurisdictione propter reconuentionem, hoc non potest; quia non obstante, quod ciuilitate agatur, potest dici, quod actor agit ex necessitate propter delictum sibi commissum, & sic non sponte eligit iudicium; unde cessat conuentionio, per ea quae supra dixi. & not. Bar. in d. aurib. & consequenter, col. 3. ita tenet Abb. in d. c. ex litteris, l. col. 11. inf. extr. de mut. per. Rob. Mar. V. I. D.

[De hac materia reconuentionis, quando, & quomodo ea proponi, & terminari debeat, & in quibus causis locum habeat, an in causis summariis, executiuis, possessoriis, Item in causa Appellationis, in passo iniuriam, rapinam, aut naufragium, in causa clerici coram iudice laico, item cum imploratur officium iudicis, & in criminalibus, & diuersis aliis casibus. Et coram quibus iudicibus, an coram delegato, arbitro, coram paribus, curia, iudice prorogato, iudicibus particularibus, ad certas causas, uel personas, uel ad certam speciem causarum deputatis, uide Alex. Trentacinq. pract. resolut. lib. 2. de mutuis petit. resol. 1. per rot.]

IUDICIORVM VII. DISTINCTIO.

SVM M A R I A.

- 1 Iudicium aliud petitorium, & aliud possessorium.
- 2 Possessorium uel iudicium triplex est, & quod dicatur.
- 3 Possessio an transeat ad heredem, antequam apprehendatur.
- 4 Agens interdicto, quorum bonorum, quid narrare & probare debeat.
- 5 Possessorium adipiscenda non datur heredi, qui quandoque habuit possessionem, & ab ea cecidit.
- 6 Hereditatis petitio non datur ei, qui quandoque possessionem habuit, & cecidit ab ea.
- 7 Interdictum quorum bonorum, reperitur utile, & directum, & habet similitudinem cum petitione hereditatis, & quando locum habeat, n. 8.
- 8 Petito hereditatis, non solum datur ad uniuersam hereditatem, sed etiam rem particularem.
- 9 Interdictum quorum bonorum, in aliquo est uilius, quam hereditatis petitio.
- 10 Interdictum, quorum legatorum, est possessorium adipiscenda, & quando locum habeat.
- 11 Interdictum Saluianum, est possessorium adipiscenda, & quando locum habeat.
- 12 Possessorium adipiscenda, est etiam remedium l. fin. C. de edict. diui. Adu. toll.
- 13 Item cum beneficiatus implorat iudicis officium, ut mittatur in possessionem beneficii nouiter acquisiti.
- 14 Possessorium retinenda, quod dicatur, & quando locum habeat, & num. 15.
- 15 Turbatio possessionis qualiter probetur.

- 16 Criminaliter an possit agi pro ui turbatiua.
- 17 Possessorium retinenda, datur ei, qui extra iudicium molestatur, secus si in iudicio.
- 18 Possessorium retinenda, non datur contra deiectum, turbantem eum de iactura rem.
- 19 Possessori retinenda duobus litigantibus, an obtinere debeat, quia de antiqua possessione probat, uel aliter iuris, probans de titulo.
- 20 Turbare quis, quot modis dicatur.
- 21 Tempus & locus an declarari debeant in interdicto retinenda.
- 22 Operari, an teneantur de turbata possessione.
- 23 Possessio de presenti, an arguat possessionem de praeterito.
- 24 Possessio ant. 7. n. 2, an presumatur continuata.
- 25 Possessio antiqua non prodest agenti possessorio retinenda, quando ab ea cecidit factio suo, ex propria alienatione.
- 26 Articulus de proprietate, an admittatur, quando possessorio retinenda agitur.
- 27 Possessorium retinenda, datur etiam pro iuribus incorporalibus.
- 28 Possessorium recuperanda quod dicatur, & quando habet locum.
- 29 Interdictum unde vi datur uolenter expulso de possessione rei immobilis.
- 30 Interdictum unde vi, competit pro iuribus incorporalibus, & annuis praestationibus.
- 31 Interdictum unde vi, an detur ei, qui putatur posse repelli.
- 32 Interdictum, unde vi, datur solum intra annum utilem.
- 33 Interdictum unde vi, competit directo possidenti tempore spoli.
- 34 Locus, & tempus spoli requiritur in libello, in quo intentatur interdictum unde vi.
- 35 Turbationis qualitas an sit exprimens.
- 36 Interdictum unde vi, non datur contra singularem successorem spoliatoris, sed contra uniuersalem sic, & datur heredi indistincte, & non possidenti, num. 37.
- 37 Interdictum unde vi, datur spoliato, qui uere possidebat tempore spoli, secus si tantum detinebat.
- 38 Condictio triticaria datur etiam ad possessionem, & est remedium recuperanda, & quando locum habeat.
- 39 Condictio incerti, ad recuperandam possessionem dari potest.
- 40 Indebiti condictio, datur etiam ad possessionem recuperandam.
- 41 Actio in factum, potest dari, etiam ad recuperandam possessionem.
- 42 Officium iudicis competit etiam ad recuperandam possessionem.
- 43 Condictio ex l. si me & Titium. ff. si cert. pet. habet locum pro recuperanda possessione.
- 44 Condictio ex l. si coloni C. de agr. & censit. datur ad recuperandam possessionem, & quae requirantur ut competat.

- 46 *Seruus fugiens, facit furtum sui ipsius.*
 47 *Conditio ex l. auctoritate em. C. vnde vi, est remedium possessorem recuperanda: & quando habeat locum.*
 48 *Item conditio ex l. meminerint. C. vnde vi.*
 49 *Item conditio ex l. si quis conductionis, C. de locato.*
 50 *Item conditio l. in uasor. C. vnde vi.*
 51 *Item conditio l. si quis in tantam. C. vnde vi.*
 52 *Item conditio ex l. conductores. C. loca & l. non ab re. C. vnde vi.*
 53 *Item conditio ex l. cum a te. ff. de vi & vi arm.*
 54 *Item conditio ex l. fin. C. vnde vi.*
 55 *Conditio ex c. sæpe, de rest. spol. est remedium recuperandæ.*
 56 *Item conditio ex c. frequens de test. spol. lib. 6. & num. 57. Intellectus d. c. frequens. rem. s. si. re.*
 58 *Conditio ex can. reintegranda 3. quæst. 1. est remedium recuperandæ. & est plenius ceteris: & quando locum habeat.*
 59 *Conditio ex l. fin. C. de acq. poss. est remedium recuperandæ: & quando habeat locum, & qua utilis ex ea.*
 60 *Creditor agere potest assistentia, contrahentium possessorem vigore precarii, usque ad 30. an.*
 61 *Possessoria duo recuperanda sunt nouiter induta in regno, & quanto locum habeant num. 62.*

SERTIMA principalis distinctio iudiciorum est: quia ꝑ iudicium aliud petitorium, & aliud possessorium Petitorium dicitur illud, in quo principaliter agitur de proprietate, seu dominio alicuius rei, puta ubi agitur de rei vindicatione, *l. cum furtum l. §. si in c. i. gl. ff. de vi & vi arm. c. pastorialis. s. de causa poss. & propriet.* Idem, si agatur publiciana; quia dicitur interdictum petitorium, *l. cum qui, alias se. l. si 7 §. si quis. 3. ff. de publician.* Item, si agatur petitione hæreditatis, vt not. glo. in *l. 2. in gl. ff. pen. l. C. de ed. l. diui Adrian rollend.* Eodem modo, si agatur ad vsum fructum, vel vsum, vel aliam seruitutem, dicitur petitorium: quia agens ad iustitiam in corporalia, censetur dominus istorum iurium, secundum Alexandrum *in l. naturaliter. 1. §. nihil commune colum. 2. & 3. circa fin. ff. de acquir. poss. & parer ex his, quæ notat speculat. in tit. de caus. poss. & propr. §. sequitur. & §. nunc dicendum.* Item, quando agitur a tione personali ad rem, dicitur petitorium, secundum Bald. *in consil. 449. in 3. volum.* & colligitur ex præallegatis. Possessorium iudicium ꝑ est, ubi agitur de mera possessione, & istud iudicium possessorium est triplex, videlicet, Possessorium adipiscendæ, possessorium retinendæ & possessorium recuperandæ possessionis.

Possessorium adipiscendæ exemplificatur in tribus iudiciis: videlicet, in interdicto, quorum bonorum, quod competit ei, cui delata est hæreditas ex testamento, vel ab intestato, pro acquirenda possessione rerum hæreditarum, & ipsius hære-

ditatis. Et ad hoc, vt competat hoc interdictum, sunt consideranda aliqua ex parte Actoris, & aliqua ex parte Rei. Et ꝑ præsuppono id, quod habetur *in l. cum hære tes. 21. in princ. ff. de acquir. poss. scilicet, quod hæres non acquirat possessionem hæreditatis ipso iure, sicut dominium: vnde non transmittitur possessio à defuncto ad hæredem ipso iure, nisi actualiter hæres apprehendat, vt ibi. Quod tamen fallit, quando defunctus possidebat aliquam rem per colonum suum: quia per medium eiusdem coloni transmittitur possessio ad hæredem, sine aliqua apprehensione. Ita notabiliter tenet Alexand. *in l. qui vniuersas. 30. §. quod per colonum. 5. ff. de acquir. poss. & habetur in decis. 117. consil. Neap.* Si enim hæres vult acquirere possessionem rerum hæreditarum, habet duplex remedium adipiscendæ possessionis, scilicet, vnum per istud interdictum, quorum bonorum, & aliud *ex l. fin. C. de edict. diui Adr. rollend.* de quo aliquid inferius dicam. Requiritur ꝑ ergo in hoc interdicto ex parte actoris, quod ei sit delata hæreditas, & quod eam aduenit de iure ciuili, vel agnouerit bonorum possessionem de iure prætorio, vt est *text. in l. 1. & 2. C. quorum bonorum.* per hoc patet, quod actor, qui agit tali interdicto, debet in suo libello narrare, qualiter hæreditatem adiuu, vel bonorum possessionem sibi delatam agnouit; & nunc agit ad auocandam effectua em possessionem, vt not. Spec. *in tit. de restam. §. nunc dicendum colum. 1.* Ex parte rei requiritur, quod possideat titulo pro hærede, vel possessore, & in hoc æquiparatur petitioni hæreditatis, quæ non datur contra possidentem alio titulo. *l. regulariter. 6. ff. de pet. hæred.* de hoc est *text. in l. 1. ff. quorum bonorum. not. & in l. 2. C. eod. tit. & in l. ff. de interdict. 1. sequitur.* Item ad ꝑ hoc vt competit, est necesse, quod hæres nunquam habuerit possessionem hæreditatis: vel illius rei, quam petit. Secus est, si quandoque habuit possessionem, & deinde ab ea cecidit: quia non competit sibi vlterius possessorem adipiscendæ: & sic hoc interdictum, rex *est in 3. pr. hærede 3. Instur. de interdict.* vnde tunc debet recurrere ad possessorem recuperandæ, de quo infra dicetur. & hoc est generale in omnib. possessoriis adipiscenda, vt est *gloss. in c. 1. in fin. de consil. lib. 6. & l. 1. in l. eius qui. 41 §. fin. colum. per. ff. si ceteri. per.* Et in ꝑ hoc habet similitudinem aliam cū petitione hæreditatis; quia illa similiter non competit hæredi, qui semel acquisiuit possessionem rerum hæreditarum, & postea ab ea cecidit: vt est *gloss. & ibi Bart. in l. fin. ff. de fideicom. hæred. per. & tenet Petr. Philip. Corn. in consil. 254. col. fin. in litera H. in 4. volum. & ratio patet ad sensum: quia postquam hære litas est semel acquisita, desinit esse hæreditas, & appellatur patrimonium hæreditis, vnde non competit ei vlterius petito hæreditatis, quæ non est. *l. si plures. 10. §. filio. ff. de vulgar. & pupillar. & not. Ludouic. Roman. in consil. 40. colum. 1.* Ex quib. nota pulchram practicam pro reo conuencio petitione**

7 rione hæreditatis, vel interdicto *quorum bonorum*, ut nitatur probare, quod actor quandoque fuit in possessione rei petite, & postea ab eo cecidit; quia sic faciet actorem succumbere. Est sciendum etiam quod hoc interdictum repetitur directum & utile; directum datur bono, ut possessori de iure prætorio, ex quo interdictum est petitorium; utile vero datur hæredi de iure ciuili, ut not. gloss. in rubr. ff. *quorum bonorum*, & in l. i. in princ. eodem tit. & Bald. in rubr. C. eodem tit. Item directum datur ei, qui agit ad vniuersam hæreditatem: quia ad hoc principaliter fuit inductum, ut dicit text. in d. l. i. §. fin. ff. *quorum bonorum*. Utile vero datur ei, qui agit ad vnam rem particularem, ita tenet Specul. in tit. de testam. §. nunc dicendum. versic. quid si res & not. in d. §. fin. & in hoc §. habet similitudinem cum petitione hæreditatis, quæ non solum datur ad vniuersam hæreditatem, verum etiam ad vnam rem particularem, l. regulariter. §. in fi. & l. licet. 10. ff. de petit. hæred. & not. Spec. in tit. de tutore. §. fin. c. 1. pen. versic. quid si quasi. & ad prædicta ad de Abb. in c. pastoralis. §. colum. 3. circa fin. de causa possess. & propriet. vbi declarat materiam huius interdicti. Conclusiue igitur illi competit petitio hæreditatis, præterquam in vno casu, scilicet quia non datur contra debitorem hæreditarium, sed tantum contra possessorem alicuius rei particularis, ut est text. in l. 2. ff. *quorum bonorum*. sed petitio hæreditatis datur etiam contra debitores hæreditarios, ut est text. in l. item. 18. §. fin. ff. de pet. hæred. & multas alias differentias inter hoc interdictum & petitionem hæreditatis, vide per gloss. & Doct. in rubr. C. *quorum bonorum*. Vnam tamen ¶ utilitatem nota tu aduocate, qui vis formale libellum pro hæredede actore: quia vtilis est intercare interdictum *quorum bonorum*, ex quo est remediū possessorium, & à sententia lata super eo non appellatur, ad effectum retardanda executionis, per ea, quæ habentur in l. vna. c. 1. ibi Bald. C. si de mo. poss. fuer. appell. & per Card. Alex. in c. 1. colum. 1. versic. si ergo quaris, & c. quid sit inuestit. in v. sb. feud. Quod locus esset in petitione hæreditatis, quia illud est remediū petitorium, & à sententia lata super eo appellatur, item per petitionem hæreditatis acquiritur pinguius ius: quia per eam auocatur proprietas, sed per hoc interdictum sola possessio, Secundo, ¶ potest exemplificari possessorium adipiscendæ in interdicto *quorum bonorum*, quod competit hæredi ad auocandam possessionem legati a legatario, qui occupauit illud propria auctoritate; nam de iure prohibetur legatarius accipere possessionem legati propria auctoritate, sed debet illam capere de manu hæredis, alius cadit à iure suo, quando illam caperet non vacantem, & sic cum vitio, l. non est dubium. §. c. ibi Bart. & Doct. C. ad legat. pura. quando hæreditas erit adita, sed nondum adita hæreditate, si legatarius occupat possessionem vacantem, non cadit à iure suo, sed tenetur per hoc interdictum restituere

te possessionem hæredi, ut possit detrakere Falcidiam, & deinde ipse debet hæredem conuenire, l. hoc interdictum. 1. §. c. omnes 2. vers. restitit, & ibi gloss. ff. quor leg. & l. act. in d. l. non autum. & dicit Bart. in d. l. 1. in fi. illius in princ. quod non aliter datur hæredi hæc actio, nisi quando vult detrakere falcidiam. Idem tenet Petr. l. hilip. Coia in consil. 37. celi. antepenult. in 2. volum. & sic nota, ut scrias libellum in hoc interdicto, de quo vide Abb. in d. e. pastoralis. §. col. 4. in princ. de causa possess. & propriet. & Specul. in tit. de test. §. nunc dicendum, vers. verum quia & ad hoc, ut competat hoc interdictum, est necesse, quod reus possideat titulo pro legato, l. hoc interdictum. 1. §. quia autem 4. ff. *quorum bonorum* legat. Tertio, ¶ potest exemplificari possessorium adipiscendæ, in Saluano interdicto: quod habet locum, quando conductor iactuit bona in prædium conductum nam illa inuecta, & illata censentur tacite obligata pro pensione domus conductæ, l. item quia. 4. & ibi per Doct. ff. de penult. & habetur plene in §. item Seruana. 7. & ibi per Jason. Inst. de act. Sed si conductor dicta bona inde extraheret, potest conueniri per dominum prædii conducti, remediū possessorium, id est per Saluanum interdictum, ut restituat possessionem dictorum bonorum ipsi creditor, ut possit incumbere sue hypothecæ: & sic est remediū adipiscendæ possessionis, & datur etiam contratertico possessores, ut est text. in l. i. ff. de Saluano interd. & not. Abb. in d. e. pastoralis. c. 1. 4. versic. 2. de causa possess. & propriet. & Specul. in tit. de locat. & p. §. si quis cum penult. versic. ad hoc. Quarto ¶ potest exemplificari possessorium adipiscendæ in remediū l. fin. C. de edict. diu. Adria. col. quod ompetit hæredi tantum scripto in testamento, qui producit testamentum in forma publicam, non abolutum, neque cancellatum, cuius vigore potest petere se mitti in possessionem hæreditatis, & est remediū executionum, quod qualiter, & quando procedat, traditur plene per Bart. & Doct. in d. l. fin. Quinto, ¶ potest exemplificari possessorium adipiscendæ, generaliter in officio iudicis, quod imploratur per eum, cui facta est collatio alicuius beneficii, ut mittatur in possessionem dicti beneficii, quam nunquam habuit, & hoc procedit & seruatur generaliter de iure canonico, sic eundem Abb. in d. e. pastoralis. col. 4. ver. & scias. de causa possess. & propriet. & habetur in c. accedens 23. & ibi per Ali. & Doct. de accus. Secundum ¶ principale possessorium est, quod appellatur reuocanda ¶ possessio, quod exemplificatur in duobus casibus interdictis, videlicet, in interdicto *uti possidetis*, & *uti seruatis*, quæ differunt in hoc: quia interdictum *uti possidetis*, datur pro rebus immobilibus, interdictum *uti seruatis*, pro rebus mobilibus, ut declarat gloss. & Abb. in d. e. pastoralis. colum. 4. versic. 3. de causa possess. & propriet. & Specul. in tit. de causa possess. & propriet. c. 1. colum. penult. & fin. Competit enim illud possessorium reuocandæ ei, qui possidet, & turbatur in possessione per ali-

quem: nam potest petere, quod imponatur turbati perpetuum silentium, ne de cetero perturbet eum in sua possessione, & quod teneatur ad interesse turbationis factæ. Hæc tria debet comprehendere libellus in hoc possessorio, per quod petitur quis conservari, & manuteneri in possessione, vt plene declarat Bar *in l. 1. § interdictum. 6. vti possid. vbi ponit formam libellandi. Aditio.* In possessorio retinendæ, quando prætextu turbatæ possessionis agitur: † Illud ante omnia probandum venit, videlicet turbatio possessionis, quod probatur inter alia, si contentus respondeat accusationi, & dicat se possidere, vt voluit Bar. *in l. si prius. 1. in 1. contra. 1. par. ff. de nouo oper nunc. & Bald. in l. ordinari. 13. C. de re vend. & Cyn. in l. unica. C. vti possid. in 1. colum. & in l. si du. 3. in pr. ff. vti possid. de quo per Doct. Petrus Philip. Cor. in cons. 100 in causa verrente. lib. Et est*

15 aduertendum, † quod pro vi turbatiua non reperitur proditum remedium criminale, nisi iudicium iniuriarum, prout volunt Iacobus de Aret. *in hoc iure. 152. de regul. iur. & in l. seruus. 20. per illum text. ff. de actio. & oblig. & Bart. in l. extat. 15. ff. quod metus caus. & Ang. in l. cum filius familias. 49. §. 1. ff. de verb. oblig. & per Philip. Cor. in d. cons. 100. & per eundem in cons. 130. vbi solubello, in 1. lib. & in cons. 94. in 3. lib. vbi pulchre habetur, quando competat remedium turbatæ possessionis, & quænam debeant proari, & in cons. 345. in 1. lib. & in cons. 280. lib. 4. vbi multa pulchra ad hanc materiam Per Foll. V. I. D. † L. MITA*

17 tamen, & declara hanc materiam interdictam, quando aliquis turbatur iniuste, & extra iudicialiter: secus, si aliquis turbaretur iudicialiter: vt quia sibi moueretur aliquis super re, quam possidet; quia per hoc non datur sibi interdictum, *vti possidetis*, ex quo is, qui vitur iure suo per viam iudicialiam, non facit sibi iniuriam, ita notab. declarat Abb. *in 1. audita. col. 3. circa fin. de restit. spol.* Item † L. MITA non procedere in eo, qui fuit deiectus de possessione sua: quia potest quandoque turbare deiectionem impune in dicta possessione. & non potest conueniri prædicto interdicto, & est singularis decisio, & menti tenenda; quia licet alias deiectionem possit quis deicere incontinenti, non autem ex interuallo, *l. prator ait. 1. §. vni. vi. 27. & ibi not. ff. de vi & vi armat.* tamen turbare potest quandoque, etiam ex interuallo, ita tenet Bartol. *in l. ait prator. 1. §. quod ait prator 9. colum. 1. ff. vti possidet. & Alexand. in cons. 30. colum. 2. vbi non ubi stat, quod dicit, & in 1. volum. vnde nota bonam practicam ad excludendum aliquem ab isto possessorio, quia potest obtinere exceptionem spoli, pro eadem re, per prædicta. Potens etiam reconuenire eum de spolio eiusdem rei, per text. *in c. vbi. ens. 19. & ibi Abbas in 4. notab. de præf. & d. xi. supra in præcedenti distincta. in 4. quæstione. Si vero fessent duo, qui litigant ad iniuriam super hoc possessorio, & quilibet præderet se possidere? tunc obtineret ille, qui pro-**

lat de antiquiori possessione; quia possessio iunior præsumitur iniusta, & clandestina, text. est, & ibi Aob. in 4. colum. in c. l. de. 9. de probat. & Bartol. *in l. si duo. 3. col. 2. ff. vti possid. & Alexand. in cons. 35. col. 4. in 4. volum. & in cons. 110. n. pr. in 1. volum. & Pet. Philip. Cor. in cons. 130. col. 1. in 1. volum. & in cons. 172. in 1. col. 1. in 3. vol. Quod procedit, etiam si habens possessionem iunior, em. probaret de titulo; quia præferretur habens antiquiorem, sine titulo; nam ille titulus præsumitur habitus ab iniusto actore, stante possessione antiquiore, ita tenet Paul. de Cast. *in consil. 44. colum. 2. in 2. vol. vbi plus dicit, quod id, quod dicitur, in hoc possessorio obtinere eum, qui probat de titulo, intelligitur stante probatione æquali in tempore hinc inde, secus quando vnus probat de antiquiori possessione, quia tunc non curamus de titulo. Idem tenet Alex. *in cons. 88. colum. 3. & cons. 89. & 130. in 3. vol.* Verum in isto casu quando antiquior possessor vult obtinere, debet allegare in suis articulis, quod eius aduersarius possidet eam, respectu suæ possessionis, ista fuit singularis doctrina Bartol. *in l. si de eo. 40. §. fin. §. de ac. tur. §. 1. & 101. ipsum sequitur Alex. an. & Ioan. de Imol. in §. 1. & Alex. in præalleg. cons. maxime in cons. 88. colum. 4. in 3. vol. & idem: Alex. *in cons. 55. col. fin. vbi fatetur, in 3. vol. alius si hoc non articulet, succumbet: quia præferitur is, qui probat de titulo, secundum Doct. in locis præallegatis. An. dicit. 10. † Legito Bal. *in cons. 446. in 3. lib. vbi ponit, 20. quot modis dicatur turbare, & an procedat querela contra eos, qui dicunt se actum fecisse ad mandatum domini. Et an qui olim possidebat, præsumatur hodie possidere: & quid si aliquis dixerit colonum suo, quod non relaxet possessionem Titio, alias protestatur de suo interesse, an ex hoc videatur turbare dominum in sua possessione, & possit accusari? vide Bald. *in cons. 447. in 3. lib. & de principali quæstione domini Auctoris vide eundem Baldum *in cons. 448. in 1. parte. Et † an agens interdicto 21. retinendæ possessionis, teneatur exprimere locum, tempus; & alias circumstantias, per eundem Bald. *in cons. 489. in 3. parte, num. 2. & vide de principali quæstione Domini Auctoris per eundem Bald. *in cons. 448. supra allegato: vide Baldum *in cons. 468. in 1. parte. Et † an teneatur opratu pœna turbatæ 22. possessionis? per eundem *in cons. 463. in 3. parte. & de principali quæstione vide Bertrand. *in cons. 292. in 2. lib. & in cons. 373. in 2. lib. & de principali quæstione Auctoris vide Socin. *in consil. 116. colum. 6. vbi. 2. eodem consil. 1. lib. † Et an possessio de præfenti arguat possessionem de præterito, per eundem *in cons. 89. colum. fin. 1. lib. Et † an possessio anti- 24. qua præsumatur continuata? per Boer. *decis. 239. num. 7. in 2. parte, sed de principali quæstione domini auctoris hic, plenissime videas omnino per Boer. *in decis. supra alleg. vbi refert varias opiniones in hac quæstione, & vide Afflic. *in decis. 230. & 277. & 323. & tunc iunior possessio præsumitur clandestina,*****************

na, probata antiquiori possessione, quando vitium clandestinitatis fuit allegatum, vt per Afflic. *in decis. 330.* & quid debeat probare agens remedio. *Vt possidetis*, per eundem *in decis. 391.* & quid sit faciendum, quando vterque præten dit se possidere, & nulus vult sinitere actio. is partes: vide Capic. *in decis. 13. in causa illustr. ff. Marchionis.* Petrus Follerius V. I. D. Quod si tamen LITITIA, nisi is, qui probat de antiquiori possessione, eccidisset ab ea factio suo: puta per propriam alienationem, quia tu tunc non prodest ei antiquior possessio, ita tenet Philip. Dec. *in consil. 56. col. fin.* & ex hoc sume bonam practicam articulandi contra eum, quem suspicaris probaturum de antiquiori possessione: An si autem in isto possessorio retinenda, admittatur articulus de proprietate? Dic quod sic, quia non dicitur impertinens, imo pertinens ad causam, ex quo facit obtinere eum, qui probat de titulo, statibus probationibus aequalibus, vnde non potest repelli, ita determinat Philipp. Decius *in consil. 162. colum. 3. in princ.* Competit si etiam hoc interdictum retinenda pro iuribus incorporalibus, puta pro seruitutibus, & annuis præstationibus, in quibus agitur de quasi possessione, secundum Bartol. *in l. ait prator. 1. in princ. ff. vti possid.* & Bart. *in l. final. ff. quorum bonor.* & Specul. *in tit. de causa possess.* & propriet. §. 1. vers. ceterum. & vers. si queritur: & per Doct. *in c. querelam. 2. 4. de elect.* & Bald. *in consil. 425. in 3. volum.* & Philipp. Dec. *in consil. 136. colum. 1. AD DITIO.* Hanc questionem tetigit Ioan. Fabr. *in §. præiudiciales. 19. Institut. de action. 9. colum.* & videtur concludere, quod vbi præstatio annua præstatur certæ rei, datur possessio, sed quando datur simpliciter; tunc non potest agi possessio, sed in hoc secundum eum, Legistæ, & Canonistæ contrariantur: quia Canonistæ tenent, quod possessio; at Legistæ contra: sed secundum eum præualet opinio Canonistarum in curiis, sequitur Chassan. *in consuetud. Burgund. in tit. des censures, rubr. 11 §. 1. folio 351. num. 27.* & habetur plene per *decisionem Capella Tholos. 59.* Ludouic. Roman. *in consil. 311.* vide tamen Tiracquellum *in tractatu de vtroque retract. in verbo recte §. 1. gloss. 6. numer. 11. & 12. & in §. 32. in gloss. 1. & vnicia. numer. 7. 9.* & per Afflic. *in decis. 395.* vbi refert, per omnes dominos fuisse decium, nemine discrepante: quod licet pro annua præstatione personali, non sit dare possessio, tamen est dare, quædam præstatio, ad quam potest peti, vt fiat restitutio, & ita loquitur *d. c. querelam. 2. 4. de elect.* & vide per Guion. Papæ *in decis. 353. in materia col. 2.* & Stephan. Bertrand. *in consil. 243. quicquid in princ. l. 2.* & per eundem Afflic. *in consil. Circa violentiarum. col. ult.* Petr. Foller. V. I. D.

[De duplici possessorio retinenda, summario, & summarissimo & quis sit iudex competens in causa possessorii rei ecclesiasticæ, tractat Fachin. *lib. 8. contra. vers. iur. cap. 15. & p. seq.* & per eundem interdicto obstat exceptio domini, vt per eundem Afflic. *in decis. 395.* & per Doct. *in c. querelam. 2. 4. de elect.* & Bald. *in consil. 425. in 3. volum.* & Philipp. Dec. *in consil. 136. colum. 1. AD DITIO.*

essorio retinenda, ordinario, & summario, & de processu, & probatione in vtroque, vide Gail. *libr. 1. obseruat. 7. per tot.*]

Tertium principale possessorium est, si quod appellatur recuperanda possessionis: in quo duo requiruntur copulatiue, ad hoc vt competat. Vnum videlicet, quod actor quandoq; possiderit, & nunc a possessione ceciderit. Secundum, quod possessio sit penes aduersarium, vel quod dolo defecerit possidere. Idem, si non dolo, quando sumus in interdicto, vnde vi, secundum Abb. *in c. sap. 18. col. 3. de restitut. spoliat.* Primum probatur in c. *consultationibus. 10. & ibi Abb. in 2. not. de offic. delegat.* & idem Abb. *in c. cum ad selem. 15. col. 7. de restitut. spoli.* & in c. olim. 17. el. 3. in §. 5. & 6. not. eod. tit. quod tamen intellige, scil. vt possideat tempore spoli. l. prator. art. 1. §. interdictum autem hoc. 2. 3. & §. hoc interdictum ff. de vi & vi armat. alias non sufficit probare olim possedisse, nisi præcise tempore spoli probetur, vt tenet Specul. *in tit. depositio. §. 7. vers. 2. considerandum.* Secundum probatur in l. cum à te. 7. ff. de vi & vi armat. & per ea quæ not. Bal. *in l. si de proprietate. 3. col. 3. circa fin. C. si à non compet. iud.* Hoc tamen nunc succincte attingo in genere: quia melius declarabo infra, in singulis remediis possessionum, ea, quæ sunt specialiter requisita in eis.

[Agens hoc interdicto recuperanda poss. quid probare debeat, an antiquiorem possessionem suam & Rei iuniorem, vt plerique sentiunt; An vero solum, se deictum, & spoliatum esse sua possessione, licet eam non probet fuisse antiquiorem, vt alii volunt; vide apud lachin. *lib. 8. controuer. iur. cap. 9.* Qui ibidem etiam cap. seq. hanc questionem examinavit. An agenti hoc interdictio obstat exceptio domini, de qua etiam vide Gail. *lib. 1. obs. 75. nu. 3.*]

Sciendum est igitur, quod in hoc possessorio recuperanda plura fuerunt remedia a iure introducta, de quibus singulis dispici. mus: quia hic congruentius cadunt. Primum si igitur remedium, 29) fuit interdictum vnde vi, de quo loquitur totus titulus ff. de vi, & vi armat. & C. vnde vi, quo remedio prout violentè spoliatis, vt recuperent possessionem suam, in quo interdicto ad hoc vt competat, plura requiruntur. Primum enim requiritur quod res, pro qua agitur, sit immobilis, l. prator. art. 1. §. & generaliter. & §. illud. ff. de vi, & vi armat. nam pro re mobili non competit aliquod interdictum possessorium recuperanda, sed datur actio vi bonorum raptor. dantur etiam alia remedia possessoria, quæ non sunt interdicta, de quibus habetur per Bart. Alexand. & d. *in l. rem qua nobis 15. ff. de acquir. poss. de quibus infra dicitur.* Quod tamen intellige simpliciter: sed accessorie datur hoc interdictum actionibus, quæ eiant in illo loco, vnde quis exualsus est, l. prator. art. 1. in princ. & §. si fundus. ff. de acquir. poss. & not. Alexand. *in c. vendicatio 36. ff. de iur. iudic. l. 1. & h. dicitur in leg. si quando. 9. C. vnde vi.*

- 30 Competit ꝑ etiam hoc interdictum pro iuribus incorporalibus, & annis præstationibus, secundum Bald. in *consil.* 425. in 3. volum. Secundum requiritur, quod sit illata violentia personæ pro re, & sic. quod quis sit violententer expulsius de possessione. l. *prætor ait.* 1. §. *de vi & vi armat.* & Alex. in *consil.* 94. col. 5. in 5. volum. Et in *prætor.* 1. §. *quid sit vi.* 5. ff. *quod vi aut clam.* & hoc patet; quia interdictum hoc accipit denominationem à violentia; quia dicitur, vnde vi quis expulsus est, restituam, &c. vbi non interuenit violentia, non competit, sed nunquam dicitur committi violentia, nisi contra personam; vnde est necesse, quod persona sit præsens, alias nõ diceretur committi violentia, ita declarat Paul. de *Cast.* in *consil.* 205. colum. 1. in *fin.* 2. volum. A D D T T 10. Ad materiam istam addo videndum Afflic. in *decis.* 85. & Aymon. Crauet. in *consil.* 140. nu. 1. lib. 1. Petr. Foller. V. I. D. Sed ꝑ quid si aliquis non fuit vi expulsus, sed suspicatur posse repelli, quo casu perdit possessionem euilem, l. *clam possidere.* 6. §. *qui ad mundinas.* 1. ff. *de acquir. poss.* Dic, quod non competit ei hoc interdictum, vnde et c. directum, sed vile tantum, secundum gl. & Bart. in *l. prætor ait.* 1. §. *sive autem* 24. ff. *de vi & vi armat.* & Alexan. in *addit. ad Bart.* in *l. prætor.* 1. §. *interdictum.* 6. ff. *vi possid.* in
- 32] addit. quæ incipit, *Et sic* Tertio requiritur, ꝑ quod intentetur intra annum utilem: nam clapsu anno, non competit nisi ad id, quod peruenit ad defectorem, l. *vi pulsos.* 2. *et ibi per Doct.* C. *unde* 21. *Et d. l. prætor ait.* 1. in *prin.* *et* 6. *annus.* 39. *Et ibi gloss.* ff. *de vi & vi armat.* quod intellige agendo, sed excipiendo est perpetuum, secundum gl. in *l. vi pulsos.* per *tex.* in *l. pure.* 5. §. *fin. ff. de dol. except.* Quarto requiritur, quod deictus ꝑ possideat tempore spoliatus, l. 1. §. *interdictum autem hoc* 23. ff. *de vi & vi armat.* vt habetur in c. *consultationibus.* 10. *de offic. delegat.* & supra dixi Quomodo requiritur, quod ꝑ in libello, in quo intentatur hoc interdictum, exprimat locus & tempus spoli, secundum Bart. in *l. prætor ait.* 1. §. *sive autem.* 24. ff. *de vi & vi armat.* & Alex. in *consil.* 95. col. 5. in 5. volum. *Et in consil.* 6. col. 1. in 3. vol. A D D T T 10. De veritate legito
- 35] Afflic. in *decis.* 150. Et ꝑ quid si actor dixerit, se turbatum in sua possessione, & non exprimat modum turbationis: an parte opponente, quod declararet modum turbationis, debeat declarari? dicas, quod sic, de quo per Afflic. in *consil.* *Dilationes,* vt per Bart. in *l. 1.* §. *hoc interdictum.* ff. *vi possid.* Petr. Foller. Sexto requiritur, vt decur cõtra eum, qui vere spoliavit: vnde si tu spoliasti, & possessio est penes alium, non competit hoc interdictum contra illum tertium, qui non spoliatus, l. *cum à te.* 7. ff. *de vi, & vi armat.* & tenet Alexan. in *consil.* 94. col. 6. in 5. volum. licet illa *cum à te.* sit correctâ, scilicet in regno per constitutionem, *Circa violentiarum.* de cuius intellectu dicitur infra. Ex ꝑ hoc sequitur, quod contra singularem successorem spoliatoris, non datur hoc interdictum, secunda Ianoc. in c. *cum ad sedem.* 15.

de restit. spoliat. vbi est *tex.* de hoc, & Ba. d. in *l. haeres.* 1. circa *fin.* C. *de reuoc. his, qui in fraud. cre. lit.* & Lanfranc. in *reput. rubr. de causa posses.* *Et proprius.* col. 2. in 1. *conclusionione.* Sed contra successorem vniuersalem bene competit, quatenus ad eum pertinet, l. *prætor ait.* 1. §. *fin.* ff. *de vi & vi armat.* habetur plene per Abb. & Doct. in *e qua 11. col. de iudic.* hæretia autem indistincte competit, l. 1. §. *hoc interdictum.* 44. *la. v. ff. de vi & vi armat.* & not. Abb. in c. *significauerunt* 36. in 3. *notab. de restit.*

[An contra tertium possessorem, qui bonam fidem, ac iustum titulum habet, cõpet. r. aliquod remedium recuperandæ possessionis, egregie discuit Fachin. lib. 8. *controuers. iur.* cap. 12. *Et cap. sequenti tractat, An agenti tali remedio, exceptis præscriptionis obici possit.*]

Septimo requiritur, ꝑ quod agens hoc interdicto, non possideat, vt d. l. 1. §. *non alii autem.* 45. ff. *de vi & vi armat.* Octauo ꝑ & ultimo requiritur, quod tempore spoliatus vere possideat, vnde non sufficit, si detineat tantum; quia nõ competit ei hoc interdictum, si habet alia remedia possessoria. Hinc dicimus, quod nullus in possessionem ex primo decreto, si denunciat, non habet hoc interdictum, ex quo non possidet, sed detinet tantum causa custodia; ita tenet Specul. in *tit. de primo & et in decreto.* §. *iam de effectum.* *vers. sed quid sit iussus.* & idem Spec. in *tit. de eo, qui mittitur possess.* *vers. perro*

[An spoliato agens contra spoliatorem interdicto recuperandæ obici possit exceptio alterius spoliationis a ipso factæ? vide Fachin. lib. 8. *controuers. iur.* cap. 11.]

Secundum ꝑ principale remedium in possessorio recuperandæ est conditio iuricaria, quæ datur ad possessionem, quando quis est deictus per vim de possessione sua, l. *sed & et* 2. ff. *de condi. trit.* & sic requiritur quod cum vitioris vadat ad spoliatorem, secundum Alex. in *rem. qua nobis.* 15. *colum. 3. in fin.* ff. *de acquir. poss.* Item requiritur, quod vere possideat, nec sufficit, si detinet: secundum Bartol. in *l. & ideo.* 12. §. *Neruius.* 2. ff. *de condi. furt.* dummodo nullum ius habeat in re, vt creditor; quia tunc daretur conditio incerti, secundum eum. Et datur hæc conditio etiam domino, qui possessione prius est, secundum gl. in *l. si & et* 2. ff. *de condi. trit.* non autem datur contra titulo possidentem, etiam si actor titulum habeat: quia in parte causâ melior est conditio possidentis, ita per hanc actionem dixit Alex. in *l. rem. qua nobis.* 15. *col. 3. in fin.* ff. *de acquir. poss.* & sic viderit, quod hæc conditio iuricaria concurrat cum interdicto, vnde vi, & prædicta etiam tangit Bart. in *l. si.* §. *sed cum in secundam.* C. *de fure.* Tertium remedium ꝑ est conditio incerti, quæ competit ad recuperandam possessionem ei, qui non est dominus, sed habet ius in re, vt quia est creditor, & habet rem obligatam, quam possideat, & fuit spoliatus; nam ad eam recuperandam habet conditio incerti.

- setti. Casus est in l. & ideo 12. §. Neratius. 2. & ibi Bart ff. de cond. furt. & idem Bart. in l. fin. §. sed cum in secundam. 3. C. de furt. & in d. l. rem qua nobis. 15 ff. de acq. poss. & ibi etiam Alex. in 2. col. Quartum remedium est ¶ conditio indebiti, quæ datur, vbi citat, quæ quis indebite soluit rem alienâ, cuius ipse erat possessor; & quia tunc non potest condicere proprietatem quam non transtulit, condicet possessionem. Casus est in l. indebiti. 15 §. sed et si nummi. 2. ff. de cond. indeb. competit etiam hoc remedium, quando minor, vel Ecclesia contraxit alienando sine solemnitatibus; nam transfertur possessio ex contractu inutili, l. possessio 1. §. si vir 4. ff. de acq. poss. & ibi per Bart. Alex. & Dd. vnde poterit illa possessio condici per conditionem indebiti, secundum Bart. in d. §. sed et si nummi. 2. Quintum remedium est, ¶ actio in factum, quæ datur detentatori, qui non possidet, sed detinet, vnde ad recuperandam suam detentationem, habet actionem in factum, quando fuit detentatione priuatus, secundum Bart. in d. l. fin. §. sed cum in secunda 3. C. de fur. & in d. l. & ideo 12. §. Neratius. 2. ff. de cond. furt. & in d. l. rem qua nobis 15. ff. de acq. poss. & de hoc remedio loquitur Lanfr. in repet. rubr. de causa poss. & prop. colum. 3. in princ. in 5. conclus. Sextum remedium est ¶ officium iudicis, quod simpliciter datur ei, quod non possidet, sed detinet vt est commodatarius, & depositarius, l. officium. 9. ff. de rei. v. qui, si cadunt ab eorum detentatione; quia nullum remedium habent, est ipsis indulgum in subsidium, vt possint implorare officium iudicis, ad recuperandam eorum detentionem; maxime contra virio possesores Casus est in l. & non tantum. 9. & ibi Bart. ff. de pet. hered. & glo. fin. & ibi Bart. in l. Aquilinus Regulus. 17. ff. de donat. & in d. §. Neratius 2. & Bart. & Alexand. in d. l. rem qua nobis 15. ff. de acq. poss.
- Septimum remedium est ex ¶ æquitate l. si & me & Titium 31. ff. si cert. per quod competit, quando res meæ peruenit ad te titulo lucratiuo, & æquum est eam mihi reddi, & quod solum habeat locum in titulo lucratiuo, tenet ibi Bart. quem sequitur Alex. in d. l. rem qua nobis 15. col. 8. Item loquitur, quando quis sine iusta causa cecidit possessione, vt probat ibi text. ite datur habenti bonam fidem, secundum Bart. in l. si coloni: 2. C. de agric. & censu. lib. 11. Octauum ¶ remedium est conditio ex d. l. si coloni. & quod ad hoc, vt competat, tria requiruntur. Duo scilicet ex parte actoris, & vnum ex parte rei. Ex parte actoris requiritur, quod sit bona fidei possessor, vt dicit text. in d. l. si coloni in versic. bona fide. Secundo requiritur, quod sine iusta causa ceciderit a possessione, vt probat ibi idem, dum loquitur de amissione possessionis per fugam Tertio requiritur ex parte rei, quod res peruenit ad eum cum vitio, vt d. l. si coloni ibi fuga vitio, &c. & ibi ista colligit Bartolus. idem tenet Bartol. in d. l. rem qua nobis 15. ff. de acquirend. possess. & ibi etiam Alexand. in 2. col. & idem Alex. in consil. 94. colum. 6. in qua vto vo-
- lum. & Lanfranc. in rubrica de causa poss. & propriet. columna 3. in tertia conclusione. & loquitur proprie ille textus de re affecta vitio reali, scilicet de fuga, quæ æquipatur furto. ¶ Nam seruus fugiens, factus, 46
furtum supflus, l. seruus. 1. C. de seru. fug. & not. Alex. in d. l. rem, qua nobis. 15. colum. 2. & gloss. in l. incivilem. 2. C. de furt. & vide Abb. in c. sape. 18. colum. 3. de rest. spol. qui videtur velle restringere illum textum solum, quando agitur ad rem animatam, idem sentit Pet. Philip. Cor. in consil. 56. colum. penult. in princ. in 2. volum. tamen magis communis opinio est in contrarium; scilicet, quod remedium d. l. si coloni. 14. extendatur generaliter ad omnes res, etiam inanimatas, vt colligitur ex dictis innoc. & Ioan. de Imol. in d. c. sape. 14. & Alex. in c. nihil. 90. in princ. in 5. volum. vbi agebatur de spolio cuiusdam terræ, & nihilominus dicit Alexand. competere remedium d. l. si coloni. 14. ergo extenditur etiam ad bona stabilia, quæ sunt inanimata. Et omnia ista remedia prædicta, præter interdictum, vnde vi, competunt etiam pro re mobili, secundum Bart. in d. l. fin. §. secundum in secundam. 3. C. de fur. & in d. l. rem qua nobis. 15. de acq. poss. ff. & ibi etiam Alexand. in 2. col. & Bart. in l. indebiti. 15. §. sed si nummi. 1. in l. opinio. l. ff. de cond. indeb. Differt autem hoc remedium, l. si coloni. ab interdicto vnde vi quia hoc datur malæ fidei possessori, etiam prædioni detecto. illud vero non datur nisi bonæ fidei possessioni, vt not. Luc. de Pen. in d. l. si coloni. col. 6. in fin. versic. 2. queritur. & c. ¶ Nonum remedium est conditio ex l. auctoritatem. 3. C. vnde vi. 47
quæ competit, quando quis spoliatus aliquem sua possessione per vim, & deinde impetrat rescriptum a principe pro iustificanda sibi dicta possessione violenta: nam non obstante rescripto impetrato, tenetur ante omnia restituere possessionem conditione ex illa lege, secundum Bart. ibi, qui exemplificat, etiam in occupante. ¶ Decimum remedium est conditio ex l. meminere. 6. C. vnde vi. quæ competit, 48
quando aliquis auctoritate rescripti impetrati, vel sententiæ latæ, inuadit possessionem alienam propria auctoritate nâ casus à iure suo, si quod habet: & tenetur restituere possessionem conditione ex illa l. & si fuerit tutor, vel curator, deponatur perpetuo & bona eius publicentur, & possessio nihilominus restituitur, vt ibi habetur. Et differt à præcedenti, quia ibi prius spoliatus, & postea impetravit rescriptum, hic secus. ¶ Vndecimum remedium est conditio ex l. si quis conducat omnia. 2. §. C. locat. 49
quæ competit locatori petenti sibi restitui rem conducatam finita locatione inam si conductor vult sibi restituere quæstionem domini, debet ante omnia sibi restituere possessionem, per conditionem ex illa l. & deinde super proprietate litigare, & datur conditio ex illa l. dicitur, in contractu locationis tantum, sed vtilis datur pro omnibus contractibus, in quibus quis alieno nomine detinet, secundum Bart. in l. commodat. 2. ff. com. & Alex. plene in l. si alienam.

21. *col. 3. ff. solut. matrim.* de cuius intellectu loquitur Alexand. *in l. si aliqua. 28. circa fin. col. ff. de acquir. poss.* ubi ponit, quod non datur remedium illius. quando locatio fuit nulla, vel quando notorie potest excipi de dominio. Duodecimum ¶ remedium est ex *l. inu. 3. C. unde vi.* quod remedium est nouum, secundum Bart. ibi, & competit, quando quis sine dolo occupat possessionem vacantem rei alienæ: nam pot. et dominus agere condictione ex illa lege, & tenetur ei occupator restituere possessionem & in hoc consistit specialitas illius legis; quia per eam datur remedium possessionum ei, qui non possidebat tempore inuasionis; quia possessio erat vacans: & ideo dixi, sine dolo; quia dolo occupasset, tunc competeret remedium *in fin. C. unde vi.* & dicit Bart. *in d. inu. 3. in fin. C. unde vi.* ¶ Tertium decimum remedium est conditio ex *l. si quis in tantam. 7. C. unde vi.* quæ competit, quando aliquis propria auctoritate ingreditur violenter possessionem penes alium constitutum: nam siquidem ipse inuasor erat dominus, cadit a iure suo & possessionem restituit: si vero non erat dominus, restituit possessionem cum a estimatione ipsius rei, condictione ex illa. cum qua concordat *l. ex it. 1. ff. que et ma. caus.* Hodie tamen in regno illa *l. si quis in tantam.* est correctæ per const. *Violentia.* in eo, quod punit inuasorem in amissione iuris sui, & a estimatione remanens per illam constituitur punitur solum ad medietatem a estimationis, & non ultra. ¶ Quartum decimum remedium est conditio ex *l. com. 2. res 34. C. locat. & non abs re. 10. C. unde vi.* ubi habetur, quod possidens rem alieno nomine, ad rector, vel precarius; si fuerit conuentus ad rei restitutionem, & voluerit litem inferre, & non restituerit ante sententiam, condemnatur vigore dictarum legum, ad rei restitutionem, & ad a estimationem ipsius, vt ibi habetur, & istud nouum continet plus, quam habetur *in l. si quis conductionis. 2. 5. C. locat.* hoc remedium, scilicet, quia ultra rem facit consequi a estimationem. Quintum decimum ¶ remedium est conditio ex *l. cum a te 7. ff. de vi. & vi. armat.* ubi si tu spoliasti me per vim, & alius similiter te per vim spoliasti, non ago contra illum, qui spoliasti, ed ago contra te, qui spoliasti me (licet non possideas) interdico *unde vi.* Verum in regno ista est correctæ per const. *Circa violentiarum.* per quam datur electio spoliato, vel agenti ad interesse contra spoliatorem non possidentem, vel eius heredem, vel contra possessorem ad rei restitutionem. Decimum sextum ¶ remedium est conditio ex *l. in fin. C. unde vi.* quæ datur contra eum, qui dolo se occupauit possessionem rei alienæ vacantem: nam per talem occupationem res efficitur quasi violenta, & sic vitiosa, secundum Bart. ibi, & datur hoc remedium infra 30. annos tantum, vt ibidem in fin. & datur tam pro re mobili, quam immobili, secundum Bart. ibi & Alex. *in l. rem, qua mobilis. 15. col. 2. ff. de acquir. possess.* unde tenetur condi-

ctione ex illa l. ad restitutionem. & differt à *l. inu. 3. C. unde vi.* quia illa loquitur in occupante sine dolo, vt dixi supra in 12. remedio possessionis. Decimum septimum ¶ remedium est conditio ex *c. 55. saepe 18. de restitut. 3. p. l.* quod fuit valde necessarium. Competit enim contra quemlibet tertium possessorum qui non spoliasti, sed scienter habuit rem à spoliante, sciens rem esse vitiosam non tenetur ad restitutionem condictione ex illa decretali, & requiritur omnino scientia, vt dixi, alias non competeret, vt doc. Lanfranc. *in rep. rubr. de causa possess. & propriet. colum. 1. in 2. conclusiõne.* & Abb. *in d. c. saepe de restitut. spol. colum. 4. versic. cum quero. c. 6.* Et per illud capitulum est prouisum ad id, quod ante deficiebat, per *d. l. cum a te 7. ff. de vi. & vi. armat.* Decimum octauum ¶ remedium est ex dispositione *c. frequens. 1. de restitut. spol. lib. 6.* per quod est inducta pulchra, & notabilis prouisiõ. Nam si aliquis violenter me spoliasti possessione alicuius rei, & postea conuenit me in iudicio super alia re, vel actione, vel me criminaliter accusat de aliqua iniuria: possum ego opponere exceptionem spoliationis illius rei; & petere, quod non audiat in actione, vel accusatiõne sua, nisi prius restituat mihi illam possessionem, & sic vigore illius *c. frequens.* denegatur ipsi audientia, nisi prius restitua. Verum prius datur terminus quindecim dierum spoliato conuento, ad probandum spolum, & interim suspenditur in causa mota per actorem: quo probato, debet fieri restitutio, alias non proceditur in sua actione, vel accusatiõne. Super hoc tamen adhibetur ista distinctio: quia siquidem actor agit civiliter, potest sibi opponi exceptio illius spoliatiõis, ita demum si ipse actor fuit, qui spoliasti, & sic qui potest conueniri interdico; *unde vi.* secus, si ipse non spoliasti, sed est tertius possessor; quia non opponitur ipsi dicta exceptio. Si vero agit criminaliter; & tunc etiam si non spoliasti, sed est tertius possessor, opponitur sibi dicta exceptio, dummodo spolum sit tunc de omnibus bonis ipsius conuenti, vel saltem de maiori parte bonorum. Ita hæc omnia traduntur in text. *d. c. frequens.* & ibi Gem. *in 3. colum. & in c. fin. de ord. cogn. & Abb. in c. d. i. teras. 13. col. fin. de restitut. spol. & in c. cum dicitur 2. & ibi Abb. in 3. colum. de ord. cogn.* Et ¶ de intellectu illius *c. frequens. de restit. spol. in 6.* traditur plene in *decis. 18. consil. Neapol.* & per Socin. *in consil. 12. col. 4. in 1. volum.* & fuit dictum plene supra in 2. distinct. princ. in 4. quæst. Decimum nonum ¶ remedium est conditio ex *causa reintegranda 3. quæst. 1.* quod est plenissimum remedium, & magis generale, & vtilius inter omnia remedia possessoria, & concurrat cum omnibus aliis remediis, secundum Lanfranc. *in rubr. de causa possess. & propriet. col. 3. in 3. conclusiõne.* ubi etiã dat cautelam pro libellante in possessione recuperandæ, vt in fine libelli deducit condictionem ex *d. c.*

reintegranda. Et quod concurrat cum aliis remediis possessoris, tener Alexand. in *consil. 94. colum. fin. in 3. volum.* & Abb. in *c. cum ad sedem. 15. col. 10. in princip. de restit. spoliat.* Et datur istud remedium non solum pro rebus clericorum, vel Ecclesiæ, sed etiam pro rebus laicorum generaliter, siue mobilibus, siue immobilibus, & ista est communis conclusio, quæ seruatur in practica, quam tenet Lanfranc. vbi supra, & Alexan. in *consil. 51. in princ. in 1. volum.* & idem Alex. in *d. l. rem, qua nobis col. 5. ff. de acquir. possess. & in consil. 93. colum. fin. in 5. volum.* & in *consil. 97. col. 2. versic. & ex forma, & c. in 2. volum.* & habetur plene per Socin. in *d. l. rem, qua nobis.* vbi plenius quam alibi, tractat materiam *d. c. reintegranda. 3. quest. 1. per 12. q. principales:* quamvis contrarium, & male tenet Abb. in *c. cum ad sedem. 15. colum. 10. circa fin. & in c. sape. 18. colum. 3. in princip. de restitut. spol.* Competit autem dictum remedium generaliter ei, qui sine iusta causa cecidit à possessione, quæ peruenit ad alium, siue bona, siue mala fide, siue scienter, siue ignoranter, siue cum vitio, siue sine vitio, siue cum titulo, siue non, & sic datur etiam contra titulo possidentem, & iste est vetus & communis intellectus, quem posuit Abb. in *d. c. cum ad sedem. col. 10.* & Innocent in *c. querelam 24. de elect. & Alexand. in d. consil. 94. col. fin. in 5. vol. & consil. 6. col. 5. versic. & ad hoc. & col. 5. in fin. in 3. vol. licet Bart. in *d. l. rem, qua nobis. 15. de acquir. poss. tenet, quod non datur contra titulo possidentem.* & idem Bart. in *l. fin. §. sed cum in secundam 3. C. de fur. & Alex. in consil. 118. in princip. in 2. vol. per ea quæ habentur in *l. siue autem 9. §. si duobus. 4. ff. de Publ. in rem act.* Tamen veritas & magis communis conclusio est in contrarium, vt supra, quam etiam tenet Alex. in *consil. 117. col. 2. in 2. volum.* & *consil. 91. colum. fin. in 5. volum.* vbi dicit communem opinionem esse contra Bart. in *d. l. rem, qua nobis.* & idem Alex. in *consil. 92. col. 1. in fin. & col. 3. in 5. vol.* & habetur per Mart. in *decis. 161. consil. Neapolitan. col. pen. & Abb. in d. c. si diligenti. 17. de prescript.***

[Hanc etiam opinionem amplectitur Gail. lib. 2. obseru. 75. num. 11. & Menoch. de recuper. possess. remed. 15. num. 89. & seqq.]

Competit etiam hoc remedium malæ fidei possessioni, secundum Alex. in *consil. 6. col. 3. versic. & ad hoc. in fin. & col. 4. versic. præterea in 3. vol. & Alex. in consil. 117. col. 2. in 2. vol.* & Socin. in *d. l. rem, qua nobis 158. de acquir. poss. col. 6. versic. 4.* & in hoc est pinguius quam remedium *l. si coloni. 14. C. de agri. & consil. libr. 11.* quia illud datur tantum bonæ fidei possessioni, vt dixi supra in 2. remedio. Item illud datur, quando res peruenit ad aliquem cum vitio, vt ibi: istud autem etiam sine vitio. Item est pinguius, quam interdictum *unde vi.* quia illud requirit violentiam: istud nõ. Item illud datur tantum ad res immobiles: istud vero etiam ad mobiles, & ad iura incorporalia, vt declarat Socin. in *d. l. rem, qua nobis. col. 11. versic. circa quintam.* Item, illud non datur contra singularem successio-

rem, vt *l. cum à te. 7. ff. de vi & vi armat.* istud vero datur contra quemlibet possessorem, secundum Soc. in *d. l. rem, qua nobis. 15. de acq. poss. col. 6. versic. circa quartam.* Item est pinguius, quam remedium *c. sape. de restitut. spol.* quia illud datur contra tertium possessorem cum vitio: istud etiam sine vitio. Item, istud remedium durat perpetuo, & non præcluditur anno, sed durat triginta, secundum Soc. in *d. l. rem, qua nobis. col. 1. in fin. versic. circa octauam.* & Anton. de Butt. & Doct. in *c. seclite. 2. de rest. spol.* & Alexan. in *consil. 60. col. 5. in 3. volum.* Vigesimalum ¶ remedium est conditio ex *l. fin. C. de acquir. possess. per quam est inductum* 59, quod si is, qui alieno nomine possidet, alienat rem in alium, & sic possessionem interuertit alienando: potest dominus reuocare possessionem à tertio possessore, conditione ex illa lege. Ex qua est inducta illa practica quotidiana, qua vitur in regno, scilicet de petitione assistentiæ contra tertium possessorem. Nam quando debitor obligat omnia bona sua cum potestate capiendi propria auctoritate, iuxta *l. creditores 3. C. de signor.* & cum constitutione precarii, per huiusmodi constitutum transfert possessionem in creditorem, vt habetur *l. quod meo. 18. & l. interdictum. 21. ff. de acq. poss.* Si postea debitor alienat aliquam de rebus suis hypothecatis, cõsetur interuente possessionem creditoris. Vnde creditor agit assistentia contra tertium possessorem, super illare alienata, conditione ex *d. l. final. C. de acquir. poss.* ad receperandam possessionem suam, & in hoc non requiritur aliqua excusio debitoris principalis, propter dictam precarium, vt tenent Imol. Ludou. Roman. & Alexan. in *l. exitus controuersia 35. ff. de acquir. poss. & Bald. in d. l. fin. colum. 1. C. de acquir. poss.* & de hoc in regno extat regia pragmatica, quæ incipit: *Assistentiam.* Resultat ¶ autem magna utilitas ex *d. l. fin.* quia si creditor vellet agere actione hypothecaria, contra tertium possessorem, excluderetur præscriptio decem vel viginti annorum, per *lex in l. 1. & 2. C. si aduersus cred. prescr. oppo. de quarum legum intellectu vide Alex. in consil. 58. col. fin. in 5. vol.* sed quando agit assistentia per conditionem ex *d. l. fi. C. de acq. poss.* requiruntur triginta anni, ex eo; quia est actio personalis in rem scripta: contra quam non præscribitur minoris spacio triginta annorum, *l. scit 3. l. emnes. 4. C. de prescript. 30. annor.* ita de hoc est *decisio 139. consil. Neapol.* vbi deciditur iste casus in terminis, vnde sequitur conclusio, quod creditor potest agere assistentia contra tertium possessorem, vsque ad triginta annos. Et prædicta intelliguntur, quando is, qui alieno nomine possidet, interuertit possessionem alienando tantum, & non alio modo, gl. est. & ibi Alex. in *l. qui vniuersa. 50. §. fin. ff. de acquir. poss. ff.* ¶ Vigesimalum primum remedium in regno est conditio ex constitutione regni, quæ incipit: *Circa violentiarum.* Per quam est nouiter inductum, quod quando deiector cecidit à possessione, est in arbitrio exclusi,

agere contra ipsum deiectorem, vel eius heredem ad interesse (dato quod non possideat, vel agere contra possessorem, (etiam si ad mille manus transierit possessio) pro illius recuperatione, siue fuerit possessor in bona fide, siue in mala, ut ibi habetur. Et sic per dictam constitutionem corriguntur duæ leges iuris communis, videlicet, *l. cum a te. 7. ff. de vi & vi armat.* quæ prohibebat dari remedium possessori contra singularem successorem. Secundo corrigitur *c. sepe. 18. de restitut. spol.* per quod dabatur iudicium contra singularem successorem male fidei tantum, & non bonæ fidei: unde dicta constitutio videtur habere plenius ac pinguius remedium, si-

cut *can. reintegranda.* † Vigesimo secundum remedium in regno est, per tria capitula regni, quorū vnum incipit *Omnis pradatio*, aliud incipit: *Ad regale fastidium*, & aliud incipit: *Fini præcepti, charitas*, quibus nouiter est inductum, quod quanto clericus, vel alia Ecclesiastica persona spoliaret aliquem laicum sua possessione: potest ille laicus adire iudicem secularem, & implorare officium suum super eius defensione, vt per viam extrajudicialem assistat ad defendendum ipsum. & restituat eum in sua possessione, qui iudex facit vnam citationem per edictum, vt quicumque suum putauerit interesse, compareat infra talem terminum. visurus iuramenta testium, & allegaturus quidquid dicere, & allegare voluerit, quare ille spoliatus non debeat restitui: & sic capiet informationem de iuribus spoliati, per quamdam viam extrajudicialem, & summariam: & sic cum cõpererit, qualiter fuit indebitè spoliatus, restituet eum in sua pristina possessione, vt habetur in *d. c.* & est noua prouisio, & notabilis. Nec potest dici, quod clericus citatur coram iudice seculari: quia quando citatur, si sua putauerit interesse, tunc comparens, dicitur comparere vt actor, non vt reus, & sic sua comparitio est voluntaria, non necessaria, secundum Bald. *in l. testamen. x. omnia & tributaria Alexan. in fine & Paul. Castren. C. de testame. 1.* & habetur plene in *decis. 2. & 2. co. fil. Neap. l.* & per Luc. de Pen. *in l. fiscal. n. 3. colum. ante penult. & per v. C. de agric. & cens. libr. 11.* in quibus locis plene tractat de intellectu dictorum c. regni. *Rob. Mar. cons. 1. I. D.*

[An autem petitorium, & possessorium in eodem iudicio cumulati possint, controuertunt Doctores in tres diuersas sententias discedentes, quarum quæ probabilior sit, vide Fachin. *lib. 8. controuers. iur. cap. 6. per rot.*]

IUDICIORVM VIII. DISTINCTIO.

S Y M M A R I A.

1. *Iudicium aliud competens, & aliud incompetens.*
2. *Iudex competens quis auatur, & quis incompetens, & ex quibus causis cognoscitur.*
3. *Iudex incompetens respectu causæ principalis. potest*

esse competens quoad accessoria: quia ad expensas potest condemnari.

4. *Clericus inuentus de nocte in prostibulo, vel in alio crimine, capi potest per familiam iudicis secularis, & duci ad episcopum.*
5. *Clericus succumbens coram iudice laico, potest per eum ad expensas condemnari.*

OCTAVA principalis distinctio iudiciorum est, quia † iudicium aliud competens, aliud incompetens. Iudicium competens dicitur illud, quod ventilatur coram iudice competenti. Dicitur autem iudex competens, qui habet iurisdictionem, & eius exercitium super litigantes, vt declarat Cardi. in *Clemen. 2. in 3. quæst. vt l. te pend.* etiam si posset eius iurisdictione elidi per exceptionem, secundum gloss. & Car. ibi. Iudicium vero incompetens dicitur, quod tractatur coram iudice incompetenti, de quo habetur per tot. *C. si a nõ comp. in l.* Dicitur autem iudex incompetens, non solum respectu defectus iurisdictionis, sed etiam ex quam pluribus causis, de quibus per Cardi. in *d. Clem. 2. in 3. quæst. vb.* vide. Sunt autem multi casus, in quibus ratione alicuius causæ specialis, iudex alias incompetens, efficitur competens: & quis sortitur forum iudicis non sui, de quibus casibus specialibus tractat plenè: *Specu. in tit. de compet. iud. aut. §. 1.* vbi cumulat quinquaginta duos casus, & plenius per Mar. Socin. in *rub. extra de foro comper.* quos breuitatis causa hic non repeto sed ad dicta per eos me remitto; quia potius esset eorum dicta transferbere, quam aliquid noui dicere. † Vnum tamen scias, quod est notandum in practica: quod licet iudex incompetens respectu causæ principalis fuerit; tamen potest se intro mittere, quoad accessoria: vnde si quis impetrat aliquem delegatum per falsum rescriptum, licet ille sit iudex incompetens; quia rescriptum falsum non potuit ei dare iurisdictionem; tamen potest illum impetrantem condemnare in expensis, & etiam ipsum carcerare. Et si demum eo, qui comere adit iudicem incompetentem; quia potest ab eo condemnari in expensis, & interesse. Ita tenet Felu. *in c. 1. colum. 4. de iud. & Abb. in c. dilectus 3. d. 3. c. 1. de iur. de prob. c. 1.* & Ioan. de Anan. *c. in super. eod. c. 2. de crim. fals. vbi etiam, tangit illam quæstionem.*

[Qui in criminali negotio aliquem ad vetitum examen seu iudicem incompetentem trahit, causam perdit. *lin. crim. in negotio. C. de iurisdict. om. iud.* Idque obtinet in aliis causis, siue quis ordinarie litiget, siue peccat executionem alicuius sententia, vel instrumenti, vt videlicet actor causa cadat, reus autem habeatur pro confesso. An autem actor peccando hanc poenam evitare possit, & quam diu poenitentia locum habeat, an vsque ad sententiam, vel litis contestationem tantum. Item an ea poenitentia locum habeat, si vocatus scienter litigauerit coram

coram iudice competente, vel si exceptione incompetentiæ opposita, iudex se competentem pronunciet, & reus non appellet, vel iudex se incompetentem pronunciet. Et quæ præterea requirantur, ut locum habeat. Item, an prædicta lex in foro adhuc observetur, vel per defectu diuini abrogata sit, vide Alex. Trentacinqu. libr. 1. præf. resolut. de iudic. resolut. 10.)

4 An ꝑ familia iudicis secularis possit capere clericum reperiunt de nocte in prostibulo, vel in aliquo crimine, & ducere eum ad Episcopum? & tenet, quod sic. Idem ꝑ dicimus in clerico vocante laicum in ius coram iudice laico; quia si succumbit, condemnatur in expensis per iudicem laicum, ita tenet Felio. in e. at si clericus. 4. eolum. 6. in fin. & ibi etiam Ioan. de Imol. de iud. & alias dixi supra. Rob. Mar. V. l. D.

IUDICIORVM IX. DISTINCTIO
SUMMARIA,

- 1 Iudicium aliud ordinarium, & aliud summarium.
- 2 Causa summaria quomodo dici possit.
- 3 Princeps solus & non inferior, causam summarie committere potest.
- 4 Supplicans si perat causam summarie committere, & Princeps dicat; audiat talis, & iustitiam faciat; an summarie imperasse videatur.
- 5 Princeps non censetur causam summarie committere, nisi expressa dicat.
- 6 Clausula, fiat ut petitur, in rescripto posita, quid importet.
- 7 Absolutio simpliciter concessa à pluribus excommunicationibus, ad omnes refertur.
- 8 Clausula summarie, simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, quid importet.
- 9 Citatio, est iuris naturalis.
- 10 Probationes sunt de iure diuino.
- 11 Verba, sine figura iudicii, quid importent, & ponitur intellectus iurium municipalium regni, & numerus 12.
- 12 Libellus nõ requiritur, ubi proceditur sine figura iudicii, sed requiritur qualis qualis petitio, qua est de iure naturalis, & omittitur potest, & numerus 13.
- 13 Libellus generalis, & incertus, an admittatur; ubi sine figura iudicii proceditur.
- 14 Libellus ineptus procedit, ubi proceditur sine figura iudicii.
- 15 Copia prima petitionis datur reo sumptibus actoris in regno.
- 16 Libellus procedit in regno, etiam si peratur solum cogi, & compellitur. Idem, si agatur ex una causa, & probeatur de alia, numerus 17.
- 18 Libellus in regno non requiritur in ciuilibus, imo causa potest incipere ab articulari.
- 19 Feria in antis ad honorem hominum, aut feria messium & vendemiarum, n. n. seruantur in regno.

- 20 Litis contestatio non requiritur in causis ciuilibus in regno, sed actus ille, qui immediate sequitur, habet vim liti contestationis.
- 21 Dilaciones sunt breuanda, in quantum fieri potest in causis summaris.
- 22 Publicatio non requiritur in causis summaris, & an in causis ordinariis dicatur de substantia causa, vel de iustitia.
- 23 Conclusio non requiritur in causis summaris.
- 24 Conclusio in ordinariis, an sit de substantia processus.
- 25 Sententia, qua iudex condemnauit de inimico, & non procuratorem litigantem pro domino, valet.
- 26 Iudex non habet necesse pronunciare super incidenti, in causis summaris, sed potest illud decidere una cum principali.
- 27 Sententia lata in causis summaris pro absente non citato, valet.
- 28 Iudex, an & quando possit interrogare principalem, vel testes, etiam ad insipientiam partis, post conclusum in causa, in ordinariis.
Et quid in summaris numerus 30. 31.
- 29 Iuramentum suppletorium deferri non debet post conclusum in causa ad insipientiam partis: nisi ante peritum fuerit, sed sic ex iudicis officio.
- 30 Clausula, sola facti veritate inspecta, quid importet.
- 31 Sententia potest ferri non conformis libello, ubi proceditur, sola facti veritate inspecta.
- 32 Testes assignantur in causis non concludentibus, fidei faciunt in summaris causis. Idem est in rebus infantibus, & alias à iure reprobatas.
- 33 Iudex ferre potest sententiam diffinitiuam stando, ubi sola veritate inspecta proceditur.
- 34 Sententia diffinitiuam fertur contra contumacem etiam lite non contestata, in causis summaris.
- 35 Sententia ferri debet in scriptis, etiam in summaris.
- 36 Legitimatio personarum semper requiritur in causis, etiam summaris.
- 37 Clausula, sola facti veritate inspecta; intelligitur de tali veritate, cuius patrocinatur.
- 38 Causa principalis quando est summaria, omnes eius articuli sunt summarii.
- 39 Causa summaria ab ordinaria, quomodo cognoscatur.
- 40 Causa summaria, est omnis causa Ecclesiastica, ubi agitur de electione, præbenda seu beneficio Ecclesiastico. Quod quando procedat, vide ibid.
- 41 Causa possessoria dicitur summaria, & an in ea requirantur plena probationes, & alia solemnitates.
- 42 Appellari an & quando possit à sententia lata in possessorio.
- 43 Appellatio ab interloutoria in possessorio, de iure ciuili potest fieri, sed à diffinitiuam non appellatur, & quæ sit ratio.
- 44 Causa summaria, an & quando requirit plenas, & quando semiplenas probationes.

- 47 Agens interdicto retinenda, tenetur ad petitionem rei, declarare modum turbationis.
- 48 Causa, qua in curia mercatorum ventilatur, dicitur summaria.
- 49 Confessio extraiudiciali parte absente facta, facit plenam probationem in curia mercatorum, de equitate canonica.
- 50 Nundina, & mercatura an differant.
- 51 Nundina unde dicantur, & num. 51.
- 52 Nundina, & mercatura idem sunt aliquando, & num. 54.
- 53 Nundina sicut hominibus necessaria.
- 54 Mercatura an sit ars sordida.
- 55 Mercator quis dicatur, & num. 59, 60, 61.
- 58 Mercator quando quis dicatur ex unico actu mercandi, & num. 63.
- 62 Scholares quando gaudeant privilegio scholarium.
- 63 Mercator an dicatur, qui per factores exercet mercaturam.
- 64 Locatores equorum num mercatores sint?
- 65 Locans possessiones suas, & conducens alienas, dicitur mercator, & num. seq.
- 66 Agricola an dicatur mercator, & num. seq.
- 67 Negociator an is dicatur, qui fructus provenientes ex fundis vendit.
- 98 Mercator an dicatur, qui de presenti mercantiam non exercet, licet de praeterito exercerit.
- 69 Negociator quis proprie dicatur
- 70 Collegium mercatorum, an possit statum a facere.
- 71 Statuta mercatorum, an in quolibet foro ferantur, & num. 71.
- 73 Mercator forensis, nunquid ligetur statuto mercatorum illius loci, ubi contraxit.
- 74 Statutum mercatorum, ut contra scripturas eorum, nulla opponi possit praescriptio, an valeat?
- 75 Statutum, quod pater teneatur pro filio, nunquid valeat?
- 76 Statutum, quod omnes rem in publico foro, non teneatur domino restituere, nunquid valeat?
- 77 Statutum, quod credatur libro mercatoris, comprehendit mercatorem de praeterito.
- 78 Coacervari, & cumulari quantum debeant plures, & parva summa.
- 79 Falsa an reddatur subscriptio si dicatur, Titius & socii, & tamen unus est socius.
- 80 Stante statuto, quod filius mercator obligetur: qualiter intelligatur.
- 81 Dotem an teneatur mercator statim restituere, non expectato anno, soluto matrimonio.
- 82 Conueniri quis possit coram iudice mercatorum, & 83, & 85.
- 84 Depositarius potest cogi, ut restituat depositum, per iudicem non suum.
- 86 Conueniri pro quibus causis possint venientes ad nundinas, coram magistro nundinarum, & quid de consuetudine, num. 87, 88, 91, 92.
- 88 Mercatores, an conueniant, vel conueniantur pro aliis causis, quam perstantibus ad mercantiam.
- 89 Sententia non valet, si est lata per consules artis, in rebus non spectantibus ad artem.
- 93 Haeres mercatoris, nunquid conueniatur coram iudice mercantia.
- 94 Socius in mercantia, nunquid in solidum teneatur pro contractu socii, & num. 95.
- 96 Debitor duorum in solidum, si postea promisit per aliam scripturam vni tantum: an istud debitum debeat communicari cum nominato in prima scriptura?
- 97 Socius, an possit in causa societatis compromittere?
- 98 Socius quantum teneatur con socio, si fuit disturbatus.
- 99 Rehibitoria, vel quanto minoris, an agi possit contra unum ex venditoribus, si plures sint venditores, nec omnes reperiantur.
- 100 Socius an habeat beneficium ne conueniatur, nisi in quantum facere potest, & num. 101.
- 102 Socius, qui noluit contribuere in expensis circa resolutionem rei communis, an perdat partem suam.
- 103 Socius an de licat expensis factas in itinere a corpore societatis.
- 104 Socius, tenetur con socio, de dolo, & culpa.
- 105 Insitor, an obliget dominum
- 106 Mercator matriculatus in diuersis artibus coram quo conueniatur.
- 107 Mercator, an possit esse matriculatus in diuersis artibus
- 108 Consules mercatorum an possint citare per edita.
- 109 Merces, an veniant in generali obligatione.
- 110 Et an merces futura veniant in generali obligatione.
- 111 Merces si vendantur, an remaneant hypothecata.
- 112 Merces venales inuestae in apotheca, an veniant in tacita obligatione.
- 113 Merces an possint vendicari a vero domino.
- 114 Reconuentio, an habeat locum coram iudice mercatorum
- 115 Promittens soluere Roma, Capua, & Veneris, & in die s. Marci, an possit ibi conueniri, si non reperitur ibi.
- 119 Promittens soluere centum, & quod si non soluit, promisit decem, an licite petantur ista decem
- 117 Promittens soluere Roma, si ibi non reperitur ipse, sed procurator, an possit conueniri.
- 118 Clerici conueniantur coram iudice mercantia.
- 119 Pater, an teneatur pro contractibus filii, si passus fuit eum negotiari.
- 120 Susceptor, an & quando, contrahens in nundinis, allegari possit.
- 121 Pœna obligationis, an debeat in curia mercatorum.
- 122 Praeceptum vnius iudicis, an exequi possit per alium.
- 123 Domus mercatorum sunt exempta ab hospitando militibus.
- 124 Incudes, & malleus non veniunt in generali obligatione.

- 125 Mercator qui habet multa nomina debitorum, an possit iurari suspectus.
- 126 Mercator fugitiuus an liberetur, si creditores ceperint omnia bona eius,
- 127 Mercator, tanquam suspectus captus, an debeat liberari, si captura est iniusta, & tamen constat de debito.
- 128 Carceratus ad instantiam vnius, an possit recommendari ad instantiam alterius.
- 129 Captus pro vna causa, an possit pro alia recommendari per eundem.
- 130 Mercator cessans & fugitiuus, an possit torqueri, ut inlicet pecunias.
- 131 Mercatores falliri, non possunt cedere bonis.
- 132 Pacta facta mercatoril. fallitis, non sunt seruanda.
- 133 Instrumentum secundum formam ritus, nunquid presentari possit in curia nundinaria.
- 134 Vxor gerens mercantiam, nunquid videatur gerere de voluntate viri.
- 135 Minor matriculato in arte, an detur restitutio in integrum.
- 136 Socius an possit accusare de morte socii.
- 137 Promittens soluere centum, & si non soluerit centum & viginti quique, quomodo intelligatur hac promissio.
- 138 Filius, qui recipit pecuniam pro morte patris, ante neatur creditoribus soluere.
- 139 Mercator conuenitur ex qualibet promissione.
- 140 Mercator, qua actione teneatur ad soluendum mercedem sansarii, pro venditione rerum.
- 141 Mercator an possit conueniri Lugduni, pro contrañibus celebratis per suos factos.
- 142 Praeuentio facta in curia debitoris, an rite sit facta.
- 143 Obligatus reddere rationem infra certum terminum, quid debet facere, ut non incidat in poenam.
- 144 Mediatores, seu sansarii nunquid teneantur de dolo, & culpa.
- 145 Redhibitoria an agit, qui emit mediante proxeneta.
- 146 Compensatio, an & quando fiat, si in libro mercatoris continetur se esse creditorem, & debitorem.
- 147 Intereffe potest peti, ex nullo iudicio, per eum mercatorem, cuius merces fuerunt sequestrata, si sequestrum fuit reuocatum.
- 148 Depositarus restituens depositum iussu iudicis, an sit liberatus.
- 149 Mercatorum iudicium, quare sit summarium.
- 150 Aequitas, in quo consistat in curia mercatorum.
- 151 Aequitas qua sit, & quis rigor.
- 152 Aequitas debet semper haberi pra oculis, & numer. 157. 158. 159. 160. 161.
- 153 Vltima opinio censetur approbata, nisi prima esset aequa.
- 154 Ius civile attenditur, etiam in foro Ecclesiastico, si sepe sit aequitatem.
- 155 Sutilius inuestigatiua veritatis commendatur.
- 156 Testes citari possunt conclusum in causa, producentur, si dicatur aequitas.
- 162 Rigor quid sit.
- 163 Aequitas qualiter à iure descendat.
- 164 Citatio non requiritur in curia nundinariam.
- 165 Libellus in scriptis, an derur in curia nundinariam.
- 166 Usurarium causa est summaria, in curia Ecclesiastica.
- 167 In crimine usurarum, deuenitur ad torturam, stantibus iudicis.
- 168 Alimentum causa, dicitur summaria.
- 169 Causa omnis contra confessum, est summaria.
- 170 Causa contra religiosos, est summaria.
- 171 Causa est summaria, qua de monachatu agitur.
- 172 Matrimonialis causa est summaria.
- 173 Causa restitutionis dotis summaria dicitur.
- 174 Causa summaria dicitur, quando ad decimas agitur.
- 175 Causa omnis executiua, est summaria.
- 176 Causa dicitur summaria, quando presentatur instrumentum, secundum formam ritus magna curia in regno.
- 177 Omnis causa, qua contra absentem agitur, summaria dicitur.
- 178 Causa dicitur summaria, quando tertium venit ad impediendum executionem.
- 179 Testium repulsa non admittitur in causis summarium, in quibus sufficit semiplena probatio.
- 180 Causa summaria dicitur, ubi agitur ad exhibendum.
- 181 Causa dicitur summaria, quando agitur contra tributorum debitores.
- 182 Quando agitur contra gabellarios indebite exgentes, causa summaria dicitur.
- 183 Causa est summaria, quando mittitur quis in possessionem ex primo decreto.
- 184 Legatarius quando petit satisfactionem ab herede, dicitur causa summaria.
- 185 Causa dicitur summaria, quando agitur, an actio ex testamento proponatur actioni pra iudiciali.
- 186 Testes quando examinantur ad perpetuam rei memoriam, causa est summaria.
- 187 Causa naufragorum summaria dicitur, expeditur leuato velo, & in ea potest iudex ex officio procedere.
- 188 Causa breues, seu modica summa, sunt summaria.
- 189 Causa qua dicantur breues, modica, & qua magna.
- 190 Statum soli informationi, & relationi iudicis in causa modica.
- 191 Testis vnus facit fidem in causis modicis & summaris.
- 192 Fama probat in causis modicis.
- 193 Causa pauperum & miserabilium, sunt summaria, & expediuntur de plano, & sine solutione sportularum.
- 194 Miserales persona trahunt aduersarios suos coram Imperatore, & laicos coram iudice Ecclesiastico.
- 195 Pupillus & vidua dicitur miserabilis persona, quando sunt pauperes, alias, ecus.

- 196 Pauperes litigantes in iudicio non tenentur soluere sportulas.
- 197 Vbiunque agitur de salario, seu mercede laboris, dicitur causa summaria.
- 198 Causa est summaria, quando agitur de probando impedimento, ad obtinendam secundam dilationem.
- 199 Causa dicitur summaria, quando agitur de leuibus delictis.
- 200 Vbi agitur de crimine laesae maiestatis, causa summarie expeditur.
- 201 Causa summaria dicitur, quando agitur de dando tutore, vel curatore pupillo per iudicem.
- 202 Mundualdus dari potest mulieri, etiam à iudice deambulante.
- 203 Processus inordinatus factus ab eo, qui incipit procedere ordinariè prius, an valeat, & nu 88. & 89.
- 204 Testamentum, quod in scriptis non valet, minime valet ut nuncupatum, n. 96.
- 205 Arbitrator, qui ut arbitrator procedere poterat, si coepit procedere ut arbitrator, & postea inordinatè, an processus valeat.
- 206 Testamentum in scriptis, quando non valet iure communi, valebit iure militari.
- 207 Nemo videtur viam elegisse, per quam actus, & voluntas sua impugnetur.
- 208 Libellus iniquus non vitiat processum, in causis, in quibus non requirebatur.
- 209 Informatio capta per testes inhabiles, in casibus, in quibus testes non requirebantur, valet.
- 210 Actus qui sine aliqua solemnitate expediri poterat, non vitiat, si ita solemnitas inutilis interuenit.
- 211 Intellectus ad gl. l. proinde. § notandum in fin. ff. ad leg. Aquil.
- 212 Intellectus ad contractus. C. de fide instrum.
- 213 Causa ordinaria an possit fieri summaria, consensu partium.

NONA distinctio principalis iudiciorum est; quia quod iudicium aliud dicitur ordinarium, & aliud summarium. Iudicium ordinarium dicitur illud, quod ordinariè tractatur, iuris ordine seruato, scilicet, præcedente libello, interueniente liti contestatione, publicatione, & conclusionem, & cum aliis solemnitatibus iuris positum in iudicio requisitis, de quibus habetur in l. 1. & in authent. offeratur, C. de liti & iust. & in l. prolatam. 4. & ibi Bart. & Doct. C. de sent. in c. quoniam contra. ii. de probatio. sine quibus solemnitatibus iudicium esse nullum, ut ibi habetur. Iudicium summarium est illud, quod summarie tractatur sine solemnitatibus prædictis, de quo habetur in Clem. sepè. 2. & ibi Card. & Doct. de verb. sig. & per Bart. in consil. extraxit. ad reprimendum in vers. summarie & in vers. figura. & Bald. in l. iudices 9. C. de iud. Super hac tamen materia iudicii summarii, quæ est valde vtilis, maximè in regno, in quo per iura municipalia omnes causæ ci-

uiles, sunt summaria: puto opportunum esse, attingere hic DVAS QUESTIONES PRINCIPALES. Et prima quæstio est; Quot modis causa potest dici summaria, seu iudicium summarium. Secunda quæstio est; Quæ specialitates sunt introductæ in iudicio summario, in quibus differt ab ordinario? Venio ad PRIMAM QUESTIONEM, in qua dico: quod causæ summaria pluribus modis dicuntur. Et PRIMO, dico, quod CAUSA SUMMARIA est, quando princeps committit, quod procedatur summarie, & de plano, simpliciter, sine strepitu, & figura iudicii, seu lenato velo, vel extrajudicialiter. Et super hoc est sciendum, quod talis commissio non potest fieri, nisi per solum Principem non recognoscentem superiores, non autem per inferiorem à Principe, ut nor gloss. in d. Clem. sepè. 2. in prin. in verb. mandamus. de verbo. sign. & ibi etiam Card. in 11. & 12. quæst. & gloss. in c. fin. de heret. lib. 6. & Card. in Clem. dispensatio in fi. de iudi. & Ioan. de Ana. in c. alim. 26. colum. 3. in prin. de accus. & ibi etiam Felin. in 3. volum. qui dicit, quod in Legato de latere requiritur speciale, quod de stylo potest causam ita committere, licet non de iure. adde Alexand. in consil. 106. colum. 5. in prin. in 2. volum. & Socin. in consil. 96. colum. 2. in 1. volum. ¶ Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. Pone, quod impetrans porrigit supplicationem Principi, in qua narrat factum causæ, & in fine supplicationis, petit causam committi summarie, simpliciter, & de plano, & c. Princeps vero in suo rescripto nihil specificat, nisi quæ tantum dicit hæc breuia verba: *Audiat talis, & iustitiam faciat*; an per hæc videatur causam commississe summarie. Dic, quod non. ¶ Quia nunquam Princeps censetur causam summarie committere, nisi expresse hoc dicat, ita de hoc est decisio in terminis Rotæ, in decis. 358. quæ incipit; *Si in commissione. in noui.* & illud dictum refert, & sequitur Alexand. in consil. 93. colum. 1. versic. ad hoc, in 2. volum. nam illa verba (quod iustitiam faciat) intelliguntur, quod Commissarius seruet iuris ordinem, & veritate comperta faciat id, quod iuris est, ita dicit Ange. in § exheredatos in. Atub. de heret. & fal. & Bald. in c. cum venisset. 25. colum. 2. de rescrip. Bald. in l. in l. iustitia. 10. colum. 1. ff. de iustit. & iur. Si cuius Princeps voluisset procedi summarie, hoc expressisset; secus est, si Princeps in rescripto & eius signatura diceret; *Audiat talis, & procedat summarie, & c.* non specificando alias qualitates, seu clausulas; quia tunc non omnia imperata, censentur concessa, ita est decisio in terminis Dominorum de Rotæ in decis. 77. incip. *Superiur, & c. in noui.* & sequitur Alexand. in consil. 24. colum. final. in 1. volum. ¶ Idem putarem, quando Princeps nihil aliud specificando diceret; in signatura *fiat, ut petitur.* Quia per hæc verba censetur velle committere summarie, & c. ex quo rescriptum semper adaptatur ad supplicationem; & concessio simpliciter facta in rescripto, referatur

ad omnia supplicata secundum Alex. in d. consil. 78. col. si in 2. volum. & Ias in l. 1. C. de diuer. res. in 2. colum. & Petr. Phil. Cor. in consil. 220. in 2. volum. quod confirmatur ex his, quæ dicit Bald. in c. inter dilectos. 6. col. penult. de fid. instrum. vbi dicit, quod ex forma supplicationis declaratur intellectus privilegii concessi. † Item facit, quod not. Abb. in c. cum pro causa 27. colum. final. de senten. excommuni. vbi dicit, quod si petatur generalis absolutio à pluribus excommunicationibus, & concedatur simpliciter, refertur ad omnes. Pro hoc est text. in l. si defensor 9. §. qui interrogatus 3. ff. de interrog. act. & §. praterea Insti. de inutil. stipul. Verum licet ista opinio in hoc ultimo dicto videatur sustentabilis: tamen veritas est in contrarium, quod non videatur committere summarie per illa verba; *Fiat, ut petitur.* ex quo committere causam summarie, est contra ius commune: & illa clausula; *Fiat ut petitur,* quando potest se referre ad alia supplicata, quæ sunt secundum ius commune, non refertur ad ea, quæ sunt contra ius commune. Ita in propriis terminis hunc casum decidit Phil. Cor. in consil. 5. col. 3. in littera P. & consil. 119. colum. 5. in prin. in 2. volum. & in consil. 312. in 3. vol. vbi plene de hoc. Et de isto verbo, *fiat*, appposito in scriptis, quid importet, vide Bald. in l. cum apud 2. C. de communi seru. manuum. vbi dicit, quod importat concessionem gratiæ statim ipso facto ante, quam gratia bulletur. † Quid autem importent illa verba, *summarie, simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicii?* Dic, quod per ea censetur sublata omnes solennitates iuris posituræ, secundum Alexand. in c. 1. §. 6. colum. 2. in princip. in 3. volum. adeo, quod solum decidi potest causa secundum merum ius gentium, secundum Bartol. in extrava. ad reprimendum in vers. videbitur. vnde possunt tunc iudicæ causas expedire manu regia, prout olim tempore iurisdictionis, ita tenet Ludo. Roman. in consil. 20. & Petr. Philip. Corn. consil. 4. in 4. volum. & Socin. in consil. 12. colum. 2. in 1. volum. & Iason. in l. certi conducti 9. §. si nemos. 9. colum. 7. sic utrum per. Potest enim iudex propter talia verba expedire causas eo ordine quo potest Princeps: sed Princeps potest sequi solam veritatem, omisso ordine iuris civilis, secundum Bald. in c. 1. §. in iusticiaria, colum. si de noua. form. fidel. & Bartol. in l. Aemilius. 18. col. fin. ff. de minorib. ergo eodem modo iudex, propter dictam clausulam, ex permisso Principis, pro hoc facit text. in c. ad petitionem de accus. Non tamen potest tunc omitti † citatio; quia illa est iuris naturalis, secundum Soc. in l. 1. §. 12. in 1. volum. & habetur in Clem. pastoralis de re iud. Nec potest iudex omittere probationes necessarias: quia illæ sunt de iure diuino, quo cauetur, vt in ordo iur. um vel trium, stet omne verbum, vt habetur Math. ca. 18. & in c. nouit. de iur. & hoc est expresse referatum in regia pragmat. prima quæ incipit, *Dicitur.* Restum hic congruenter querere si iudicium de singulis verbis prædictis,

quid importent, scilicet. de verbo summarie, de verbo simpliciter & sine strepitu, & sic de singulis absolute, & separatim: tamen quia ista verba sunt plene declarata per gl. & Card. & alios scribentes in d. Cle. in spe. 2. de verb. signif. & Card. in Clem. dissensiofam. de iud. & Bart. in d. extrava. ad reprimendum. & Bald. in l. nec quicquam 9. §. de plano. 3. ff. de offic. proc. & Felin. in c. dilecti. 6. de iud. ideo ad dicta per eos me remitto. Solum hic nititur declarare duo † verba ex prædictis, quibus vtitur in regno, in causis civilibus, scilicet illa verba: *SINE FIGURA IUDICII*: quibus vtitur dicta regia pragmatica. & illa verba: *SOLA FACTI VERITATE INSPECTA*, quibus vtitur capitulum regni, *Detestantes*, per quæ duo iura municipalia, omnes causæ ciuiles sunt summarie. PRIMO igitur *QUÆRO*, quid IMPORTENT illa verba, *sine figura iudicii?* Dic, quod censetur relaxata omnis forma, & figura iudicii, & sic omnis ordo iudiciarius, est enim figura ipsa facies iudicii: prout est, quando ordinarie proceditur, ita declarat Bald. in l. nec quicquam. §. de plano, col. 2. ver. quid si committitur sine figura. & c. ff. de off. proc. & Anch. & Dd. in c. in iemmitibus 43. de elect. lib. 6. & gloss. in l. Clem. sepe. in vers. non exigat. & gloss. in c. fin. de l. iud. lib. 6. in ver. figura. Vnde istud solum verbum, *sine figura iudicii* est tantæ importantiæ, vt faciat causam summariam, in qua procedi potest omnibus omnibus substantialibus iudiciorum, & omnino omni ordine iudicari: adeo, quod sola solennitas iurisdictionis seruari debet, & sic causa expeditur manu regia, vt supra dixi, secundum Lanfran. in d. Clem. sepe de verb. signif. in vers. & figura, & in vers. libellus. & Old. in consil. 115. & Petr. Philip. Cor. in consil. 54. colum. 2. vers. illa etiam verba, & c. in 2. volum. & Bart. in d. extrava. ad reprimendum. in ver. & figura & Card. in d. Clem. dissensiofam. colum. fin. in 4. quarto. de iud. vbi distinguit inter acta respicientia solennitatem iudicii, vt illa censentur sublata per hanc clausulam, & acta respicientia factum causæ, prout sunt probationes per testes, vel scripturas, vel confessiones, & alia defensionis, & ibi non censentur sublata: & hæc est veritas, & ita disponit dicta regia pragmatica, quæ incipit, *Dissensio. IMPORTATA* ergo primo dicta clausula; † *sine figura iudicii*; vt in causa non requiratur libellus, & sic est sublata solennitas libellorum, secundum Bart. in d. vers. & figura. vers. nem an requiratur petit. & c. & est text. in d. Clem. sepe. post prin. & in §. verum. de verb. signif. & per hoc apparet, quod hodie in regno per d. prag. est correctæ. *uth. offeratur. C. de li. contest. & c. 1. de libel. obl. & l. 1. ff. de ed. in eo*, quod ista iurare requirunt libelli obligationem. Verum licet non requiratur libellus formalis in scriptis: requiritur tamen talis qualis petitur, per modum simplicis petitionis, quæ continet solam facti narrationem claram, sine alia conclusionē: ex qua reus possit deliberare, an velit cedere, vel contendere, secundum

- Bart. in d. vers. *Et figura*, & Lanfran. in d. Clem. *sepe*, in verb. *libellus*, & Par. in tract. *syn. 1. in vers. sententia*, colum. 4. & Bart. in l. *hac. 2. C. de sent. ex peric. recit.* & Alex. in d. *conf. 1. colum. 3. in 2. volum.* & Petr. Philip. Corn. in *conf. 62. colum. 1. in 1. volum.* Potest enim fieri ista petitio solo verbo, & postea in actis redigi per Notarium, vt habetur in locis præallegatis, & dicit
- 13 Lanfran. vbi supra, q. talis petitio est de iure naturali, ideo non potest omitti. Item dicta † qualis qualis petitio, potest esse etiam generalis, & incerta, & admittitur, secundum Bartol. in d. *extrauag. ad reprimendum vers. Et figura* & per hoc est correctum in regno illud, quod dicit Bart. in l. *fin. C. de anna. excep.* scilicet, quod libellus generalis non procedit, donec declaratur. Quod tamen limitat procedere; nisi parte opponentes; quia si pars opponit, non admittitur libellus generalis, etiam in summariis, secundum Alex. in *conf. 82. colum. 3. in 4. volum.* & ibi assignat differentiam inter causas summarias quantum ad hoc, illud tamen dictum Alexandri intelligo; quando esset tanta obscuritas, quod impediret reo deliberationem, alias secus; quia procederet etiam parte opponente: nam si alter dicremus, nulla esset differentia inter causas summarias, & non summarias; cum etiam in causis non summaris procedat libellus obscurus, si pars non opponat, vt dicit Bart. in l. *edita. 3. colum. 2. C. de elem.* & est text. cum glo. magna in *fin. in d. l. si. C. de anna. except.* & h. recte ponderantur verba Alex. istud proprie sentit in d. *conf. 31.*
- ADDITION. Quam generalis tolerari in libellis possit, & quæ non, vide Afflict. in *conf. 1. Dilationes*, vbi p. ene. Petr. Foller. Item dicta qualis qualis
- 14 petitio, † etiam inepte composita, procedit, & admittitur, dummodo ex ea possit discerni, quid actor velit, & reus possit deliberare, ita dicit Paris, in tract. *syn. in d. vers. sententia col. 4. Et 6.* & Bart. in d. *vers. Et figura*. & per hoc est correctum in regno illud, quod not. glo. *Inst. de oblig. in prin. in verb. secundum*, in *fi. quæ dicit*, quod sententia lata super libello inepto, non valet, & Bald. in l. *actori. 8. circa. fi. C. de rebus cred.* & Bald. in l. *ex hoc iure. 5. colum. p. ca. vers. 2. quaritur. Et c. ff. de iust. Et iur.* & Cyn. in l. *unica. C. ut quæ desunt aduoc.* & Alex. *conf. 136. col. 1. in 2. volum.* Nam hodie, ex quo causæ ciuiles in regno sunt summariæ, admittitur libellus ineptus, vt supra, & valet sententia super eodem, ita declarat Alex. in l. *vinum. 22. colum. fi. in fin. ff. si cert. pet.* & ibi est gl. idem tenet Bal. in l. *Et sine 5. in vers. oppono, libellus, Et c. C. ad Treb. per gl. in d. l. vinum.* Plus dicit Lanfran. in d. Clem. *sepe, de verb. sign. in ver. libellus, post prime* quod † de ista tali quali petitione non datur copia Reo sumptibus Actoris, sed ipse reus debet illam capere suis sumptibus; & in hoc differt à libello ordinario, cuius copia datur sumptibus actoris, vt est gl. in c. *quamuis, in verb. oblatos, de appel.* Tamen de illo dicto Lanf. non facio causam; quia hodie hoc est expectatum in hoc regno in contrarium, scilicet quod etiam talis petitio
- debet edi sumptibus actoris, per regiam prag. quæ incipit. *Comparente*, & ita practicitur. Possit autem illud dictum Lanf. procedere in curia ecclesiastica, vbi non seruatur reg. pragmatica, si forte in ea ageretur aliqua causa summaria † Item procedit libellus etiam si in copetatur prin. o. cogi, & compelli aliquem ad soluendum, & non dicatur condemnari secundum Lanf. in d. *Clem. sepe, in v. r. libellus, in 4. concl.* & Bart. in d. *vers. Et figura*, & per hoc apparet esse correctum illud, quod dicit Bar. in l. *1. C. de execut. rei iud.* vbi dicit non valere talem libellum, in quo petitur condemnari, sed cogi, & compelli. Item † procedit libellus, in quo intentatur iudiciū ex vna causa, & postea probatur ex alia: nam sequitur condēnatio super causa probata, maxime quando proceditur sola facti veritate inspecta, sicut per c. *de testantes.* ita tenet Alex. in l. *si ita stipulatus. 126. §. Chrysogonus. 2. colum. 5. in 5. fin. ff. de ver. obl. & lat. in l. certi conditio. 9. §. si nummos. col. 7. ff. si cert. pet.* & per hoc patet esse correctam in regno. *habebat. 13. ff. de inst. quæ vult*, quod agens ex vna causa, & probans de alia succumbit, vt vs, qui agit ex numeratione, si probat de confessione, secundum Bart. in d. *l. si nummos.* Secundo † OPERATUR dicta clausula *sine figura iudicii*; quod potest procedi in causa sine aliquo libello, & sine petitione, & potest causam incipere ab articulis; & articuli habentur loco petitionis, ita tenet Oldr. in *conf. 244 in princ.* & Rota in *decis. 33. in nouis.* Tertio † OPERATUR, quod non est necesse seruari ferias inductas in honorem hominum, secundum Bart. in d. *extrauag. int. ad reprimendum in ver. Et figura, vers. item an proceli, Et c.* & est text. in d. Clem. *sepe* & Petr. Philip. Corn. in *conf. 102. colum. fi. in 1. volum.* prou. lunt ferie vindemiarum, & messium, & hoc est expeditum in regno, per glo. in *confir. Baiulos.* quæ expresse dicit in regno non seruari ferias vindemiarum, & messium, & per hoc apparet in regno esse correctam l. *1. C. de feriis.* Quarto † OPERATUR, quod per illam clausulam censetur sublata litis contestatio: quia non requiritur de necessitate, vt est text. in d. Clem. *sepe, de verb. sign.* & Bart. in d. *vers. Et figura* & per hoc patet in regno esse correctam l. *1. C. de litis contestat.* Quo casu ille actus, qui immediate sequi solet in causis ordinariis post litis contestationem, habet vim litis contestationis, in causis summariis: & est præclusiuus exceptionum di' toriarum, & aliorum actuum, qui non possunt fieri post litis contestationem, & habet vim litis contestationis, secundum Bart. & Bald. in l. *nulla. 24. Et ml. nihil. 20. C. de procur.* & Card. in Clem. *constitutionem §. fin. in fin. de elect.* & Ludou. Rom. in *conf. 124.* & Abb. in c. *insinuante. 25. in fi. de off. deleg. & Fel. in c. olim. 26. de accus. & Par. in tract. Synod. vers. sententia, col. 4.* Quinto † OPERATUR circa dilationes, quia debet iudex breuiare causam in quantum potest; & dare breui res dilationes, & cas amputare in quantum potest: vt est text. in d. Clem.

sape de verb. signif. Item non debet admittre exce-
 22 piones, & appellaciones frustratorias, vt ibi habe-
 tur † Sexto OPERATUR, vt non requiratur publi-
 catio in causis summaris: vnde valet processus et-
 iam sine publicatione, licet magis communis opi-
 nio sit, quod etiam in causis ordinariis publicatio
 non est de substantia processus; vnde eius omisso
 non vitiat processum, secundum Bar & Alex. in l. pro-
 latam. 4. C. de sen. pro hoc est text. in c. cum l. & A. 22.
 & ibi Abb. in 3. col. in fin. de re iud. vbi dicit Abb. quod
 publicatio non est de substantia, sed de iustitia, vnde
 si omittitur, esset contra ius litigatoris, & non
 redditur processus nullus propter hoc, sed imputa-
 tur litiganti, qui non petit publicationem, & si pet-
 tit, & iudex non vult illi satisfacere, debet appellare,
 alias valet sententia sine publicatione processus, id-
 em tenet Fel. in d. c. cum l. & A. in 1. & 2. col. Philip.
 Corn. in cons. 102. col. fin. in litera R. in 1. vol. & Bal. in
 c. 1. eo 3. si de inuest. inter dom. & vassallos ori. licet Bart.
 in d. versio. & figura in 3. colum. videatur velle, quod
 publicatio etiam in summaris sit necessaria; quia
 respicit defensionem: tamen eius dictum, ita sim-
 pliciter intellectum, non est verum, sed est contra
 communem opinionem: vnde vt saluetur, debet in-
 telligi, quod est necessaria, si petatur, ita vt si non
 concedatur, possit appellari, non autem, vt reddat
 processum nullum, ita proprie intelligit Fel. & sal-
 23 uat illud dictum Bar. in d. c. cum l. & A. 22. de re iud.
 col. 2. Septimo † OPERATUR, vt non requiratur
 conclusio, propter causam summariam, licet Abb.
 in d. c. cum l. & A. in 4. colum. teneat, quod etiam in
 causis summaris conclusio non est de substantia
 processus, & idem Abb. in d. c. cum dilectus. 9. in 3. notab.
 de si te infirmum vbi dicit, quod est de iustitia, vnde ei-
 us omisso non vitiat. Verum dicit speciale esse in
 24 summaris, vt non requiratur eius conclusio, pro
 hoc est text. in d. Clem. sape. §. sententiam. de verb. sign.
 dicit tamen Cud. in l. Clem. sape. §. quia in fin. 10. q.
 quod in causis ordinariis conclusio est de consue-
 tudine, vnde ratione consuetudinis tenetur iudex
 illam facere, sed in summaris est in electione iudi-
 cis, an velit illam facere, vel non. Et † quod non re-
 25 quiratur conclusio in summaris, habetur in decisio.
 172. consil. Neq. & tunc ille primus actus, qui solet
 fieri post conclusionem, habet vim conclusionis,
 ita tenet Phil. Corn. in consil. 235 col. 3. in litera F. in 3.
 volum. Octauo † OPERATUR, vt si aliquis litiga-
 tur per procuratorem, potest iudex in sententia con-
 demnare dominum, & non procuratorem, & valet
 sententia, secundum Bart. in d. extrauag. ad reprimen.
 20 versio. & figura in fin. & per hoc est correctum in regno
 dispositio. l. C. de sent. que vult, non valere senten-
 tiam, in qua dominus condemnatur, & non procura-
 tor. Nono OPERATUR, † vt iudex non habeat
 necesse pronuntiare super emergenti, seu incidenti:
 sed potest incidens decidere simul cum principali,
 & non est necesse, quod separatum super eo pronun-

ciat, ita dicit Bald. in l. ait prator. 7. §. permittitur. ver.
 item not. ff. de min. Decimo † OPERATUR, vt si lata
 fuerit sententia pro absente non citato, valet sen-
 27 tentia, & potest per absentem ratificari, secundum
 Bart. in d. ver. figura in fin. quem in hoc sequitur Alex.
 in l. furioso. 9. col. 2. ff. de re iud. & Petr. de Anch. in d. Cl.
 sape. de verb. sign. & per hoc est correctum in regno
 illud, quod tenet gl. in l. ea que. 7. C. quo. & quand. iud.
 & gl. in d. l. furioso. & ibi Alex. & Dd. vbi dicit, quod
 non valet sententia lata in fauorem absentis non ci-
 28 tati. Undecimo OPERATUR, † vt iudex etiam ad
 instantiam partis possit interrogare principalem,
 & testes post conclusum in causa, gl. est singul. in d.
 Clem. sape. in ver. interrogabit. Pro veritate tamen istius
 dicti; quia est valde notandum, & quotidianum, vi-
 deamus, quid obseruetur in ordinariis, & postea,
 quid in summaris. Et primo in ordinariis reperio
 Spec. in tit. de posit. §. 4. vers. quidam tamen dixerunt &
 ver. sed si ante. & ibi Ioan. Andr. in addit. in vers. inter-
 rogare. vbi tenet, quod iudex ex officio, non ad in-
 stantiam partis, potest partes interrogare super
 declaratione antiquorum articulorum: & sic super
 iam actis, non autem super nouo capitulo, &
 hoc etiam post conclusionem in causa, vbiunque
 sibi æquum videbitur, per l. vbiunque. 21. ff. de inter-
 rogat. act. idem tenet Lud. Rom. in cons. 20. in fin. sed
 simpliciter loquitur non limitando se ad declara-
 tionem retro actis: um: sed Innoc. in c. cum Ioan-
 nes. 10. de fid. infir. dicit idem, quod Specul. scilicet,
 quod tantum ad declarationem retro actis actorum
 potest iudex ex officio interrogare, quem in hoc se-
 29 quitur Lud. in l. dies. 4. §. hoc autem iudicium. s. ff. de
 damnis & Bald. in l. per hanc. col. 2. versio. dicit Specul.
 & C. de tempor. appellatio. hanc opinionem tenet Fel.
 in d. c. cum Ioan. colum. 5. vbi dicit, quod ista opinio
 est in practica sustentabilior propter auctoritatem
 Inno. & Fel. in c. 1. col. 2. de iud. Tamen alia opinio se-
 quens dicit, quod est æquior, scilicet, quod in distin-
 cte possit interrogare super nouo capitulo, ad fun-
 dandam intentionem partis, ad priuam utilitatem,
 & hanc secundam opinionem tenet Alexand.
 in d. l. dies. §. hoc autem iudicium, colum. 4. sequendo
 Anton. de Butr. in c. cum causam. 6. de iuram. calum.
 hanc etiam opinionem tenet simpliciter Abb. in d.
 c. cum Ioannes. 10. colum. 4. versio. nota, & rememti,
 & C. de si te infirmum. & Bald. in l. si accusatoribus. 4. col. 1.
 fin. versio. item propter alia, & C. de accus. & ista se-
 30 cunda opinio videtur magis communis, scilicet, vt
 etiam ad fundandam intentionem actoris possit iudex
 ex officio partes interrogare post conclusionem
 in causa indistincte: non autem ad petitionem par-
 tis: quam opinionem tenet Alexand. in d. l. dies. 4. §.
 hoc autem iudicium colum. 4. ff. de dam. infir. & Ioan.
 de Anan. in c. ad petitionem colum. 3. ff. de accusatio. &
 hoc vbiunque sibi æquum visum fuerit, per d. l.
 vbiunque 21. ff. de interrogat. act. Quod corroboratur
 ex eo, † quod in simili dicitur de iuramento
 sup-

Suppletorio, quod non potest deferri ad petitionem partis post conclusum in causa, nisi fuerit petitorium ante conclusionem: & tamen iudex ex officio potest illud deferre etiam post conclusionem, nemine illud petente, vbi cuiusque sibi æquum visum fuerit, secundum Alexandr. in consil. 54. colum. fin. in volum. & Bald. in d. l. si accusatoribus. colum. fin. vers. item possit, & c. de accusat. de qua materia vide plenam rationem in l. admonendi 31 in repet. colum. 154. & seq.

30 ff. de iure iur. Prædicta autem procedunt in causis ordinariis, verum in summariis hoc est plus: quia potest iudex post conclusionem interrogare partes, & testes non solum ex officio, verum etiam ad partis instantiam, per illam gl. in Clem. sepe. in versic. interrogabit. & ita tenet Caud. in d. Clem. sepe. §. & quia in app. ut de verb. sign. & Felin. in d. c. cum Ioannes. colum. 3. de fide instr. & ibi etiam Abb. in 4. colum. versic. not. & tenementi, & c. & Felin. in c. cum dilectus. col. 3. versic. 7. limit. & c. eod. tit. & Lud. Rom. in consil. 176. colum. 5. & Felin. in c. inquisitionis. 21. §. nec ad petitionem. col. 5. de accus. Unde quia in regno cause civiles sunt in materia, cessat illa difficultas, utrum iudex possit interrogare ad instantiam partis; quia est expeditum, quod sit, per prædicta. Ad te tamē, quod in omnibus casibus, in quibus supra dixi iudicem posse ex officio interrogare, debet hoc intelligi, si vult; nam non potest compelli ad hoc: nec facit litem suam, si non interrogat: quia possit dicere, quod non subest æquitas. Ita tenet Bar. in addit. ad Abbat. in d. c. cum Ioannes. de fide instrum. in addit. que incipit: De hoc vide, & c. circa si per non quicquid 40. ff. de iud. & per hæc habemus expedita materia primæ clausulæ SECUNDO QUÆRO, QUID IMPORTET ILLA

32 clausula, quod SOLA FACTI VERITATE INSPECTA, de quo loquitur capitulum: regni, Decretales. dicit Ant. de Butr. in c. 2. de iura calum. quod ista clausula plus importat, quam omnes illæ clausulæ: summarie simpliciter, & de plano, sine scriptura & figura iudicis, & c. adeo quod censentur sublata omnes solennitates iuris politici, idem tenet Felin. in c. olim 26. colum. penult. de accus. in tantum, quod dicit pulchre Franc. de Aret. in c. dilecti. 6. col. 3. de iud. quod per istam clausulam iudex potest procedere ut Deus: qui soli veritati innotuit, & illud dictum Ant. de Butr. sequitur Alex. in consil. 6. colum. 2. in princ. in 3. volum. unde sequitur ex hoc, quod DICTA CLAUSULA IMPORTAT OMNIA ILLA, quæ importat clausula: sine figura iudicis: & sic omnes illi VNDE CLIM EFFECTVS, quos supra retuli, ENCLVDVNTVR sub ista clausula, idem declarat Ias. in l. iustitia 10. colum. 1. ff. de iust. & iure. Duodecimo OPERATVR

33 aliud: quia per dictam quod clausulam potest ferri sententia non conformis libello, & sic super aliis, quæ super petitis, secundum Ias. in l. vimum 22. colum. 17. ff. sciert. per. licet per alias clausulas hoc non esset prouisum, ut probatur in d. Clem. sepe. versum ff. de verb. sign. ibi: iuxta petitionem formam, & c.

& per hoc patet correctam esse in regno, l. ut fundus. 18. ff. communi diuid. & l. fin. C. de fideic. lib. idem tenet Lanfr. in d. Clem. sepe. colum. ante penult. quam correctionem intellige solum, quoad regulam, quæ sumitur ex illis legibus, scilicet, quod sententia debet esse conformis libello. Decimotertio OPERATVR ut quod iudex possit adhibere fidem testibus assignantibus causam verisimilem, licet de iure non concludentem, secundum Franc. de Aret. in leum qui. 51. §. si ius in 2. n. r. ff. de acq. her. Item potest admittere testes infames, & alias de iure civili reprobatos, secundum Abb. in c. dilecti. 6. col. 2. in fin. & ibi etiam Felin. de iud. & Bart. in l. filiusfamilias 7. colum. 2. ff. de donat. vbi idem dicit de testibus non iuratis. Decimo quarto OPERATVR, quod iudex potest ferri sententiam diffinitiuam stando, absque eo, quod sedeat pro tribunali: quia hoc etiam operantur alia clausula, de quibus supra, ut est tex. in d. Clem. sepe. §. sententiam. de verb. sign. ergo à fortiori etiam ista clausula est maioris importantiæ, & per hoc patet in regno esse correctam §. sedebunt. in Auth. de iudic. & c. in fin. de reg. iur. lib. 6. Decimo quinto OPERATVR, quod potest procedi ad diffinitiuam sententiam contra contumacem, etiam lite non contestata, secundum Felin. in c. olim 26. colum. penult. de accus. per hoc est correctum in regno §. si vero etiam quidam iurent. in Auth. de exhib. reis. ibi: iudice aliqui facere non volente, & c. In eo, quod vult iudicem non posse procedere ad diffinitiuam sententiam, lite non contestata, & habetur in l. propter animum. 13. §. si quidem & seq. C. de iud. & in toto iur. extr. ut lite non contestat & per Socin. in consil. 47. colum. 1. in 4. volum. An quod possit ferri sententia sine scriptura in causis summariis? Dic, quod non: quia ita requiritur scriptura in summariis, sicut in ordinariis, secundum Abb. in c. Albericus 43. in oppo. & ibi etiam Felin. in princ. de testib. & in specie dicit Franc. de Aret. in l. c. Albericus. col. 2. versic. ex quibus patet, & c. quod vbi proceditur sine figura iudicis, debet ferri sententia in scriptis, per ea, quæ habentur in Clem. dispensationem de iud. Et faciunt prædicta ad ea, quæ dicam infra in vlt. parte. in versic. sententia. Item quod in causis quamuis summariis, semper requiritur legitimatio personarum, sicut in ordinariis, secundum Lanfranc. in d. Clem. sepe. in versic. & c. figura. col. 1. circa finem. de verb. signif. & Ias. in rubr. C. qui admittit. colum. 1. & Alex. in l. iudices. 9. C. de iudic. Vnum quod tamen est scribendum pro complemento huius clausulæ: sola facti veritate inspecta. Quia intelligi debet de veritate, cui ius patrociniatur: unde vigore istius clausulæ non possit iudex oniri facere actionem ex pacto nudo, licet veritas sit, quod factum fuerit nudum, ita tenet Bald. in l. nemo. 13. C. de sentent. Item, vbiunque quod causa principali est summaria, omnes articuli illius causæ debent summarie expediti, ita dicit Bart. in extraneis ad referendum in versic. summarie. colum. 3. & Iason. in rubr. C. qui admittit. col. 1. in fin.

41 Cognoscitur t̄ autem causa summaria ab ordinaria, quando tractatur sine ordine iudiciario : vt quia non interuenit libellus, nec lites contestatio: vel quia incipit à principio de soluendo, sicut causæ executiue, ita de Iarar Paul. de Cast. *conf. 48. col. 1. in 2. vol.* & sic hucusque habemus plene discussum primum modum dicendi causam summariam. & **E**CUNDO principaliter t̄ dicitur CAUSA SYMMARIA, quælibet causa Ecclesiastica, vbi agitur de electione, præbenda, canonicatu, vel alio beneficio Ecclesiastico: nam in huiusmodi causis proceditur summarie, & sine figura iudicii, *tex. est in Clem. dispensationis. de iud. & ibi Card. in 31. q.* Quod tamen intellige, quando agitur de titulo beneficii: vt quia sunt duo, qui litigant ad inuicem de collatione sibi facta; secus si ageretur de proprietate Ecclesiæ, vt quia Episcopus vult uoie aliquam Ecclesiam suæ diocesis, asserens illam esse de sua diocesi, vel dicat se habere tale ius in tali ecclesia: ista enim non dicitur causa de beneficio Ecclesiastico, sed de proprietate Ecclesiæ, vel iuris: tunc talis causa debet ordinari tractari, secundum Card. *in d. Clem. dispensationis. in 8. quest.* & Bald. *in l. cum seruum. 6. vers. item si ageretur. C. de ser. fug.* & de ista differentia inter titulum & proprietatem Ecclesiæ, vide *gl. in c. cum qui. in ver. vitiosus de eo qui mit. in poss. lib. 6. & gl. in c. contingit. in gl. magna vers. sed nunquid. de dolo & contu.* & ibi Abb. *in 3. col. in fin. & gl. Dd. in c. cura. de iur. patr.*

43 TERTIO t̄ dicitur CAUSA SYMMARIA, quælibet causa possessorii, *l. momentanea. s. & ibi Bart. C. unde vi.* nam causa possessorii dicitur minima, & sufficiunt in ea semiplenæ probationes: ex quo præiudicium potest reparari in petitorio, ita tenet Phil. Dec. *in conf. 28. col. 2. & in conf. 56. col. 1.* & quod sit causa summaria, tenet Bart. *in extrauis. ad repr. in vers. summarie. col. 2.* & Alex. *in consil. 60. col. 1. in 5. vol.* dicit tamen Bart. *in d. vers. summarie.* quod imo in possessorio requiruntur plenæ probationes, quod quomodo intelligatur, vide Bart. *in l. 1. col. fin. C. quorum bon.* In eo tamen, quod supra dicitur, quod causa possessorii, est minima, & leuis præiudicii: reperio multas decisiones contrarias, scil. quod imo est magni præiudicii, quia magnum est commodum possessionis, ita dicit Bal. *in l. consentaneum. s. in 6. notab. C. quomodo & quando iud. & gl. in §. retinenda. 4. Inst. de inter. & Abb. in c. consultationibus. 10. §. circa ff. de off. deleg. vbi pulchre dicit, quod magnum est commodum possessionis; quia releuat ab onere probandi dominium, quod est difficilis probationis: & ibi plus dicit Abb. quod in causa possessorii requiritur ordo iuris, & ipsum sequitur ibi Fel. *in si. col. quæ verba videntur contrariari prædictis*: quia si requiritur ordo iuris, non videtur, quod sit causa summaria, & dicit Bart. *in l. naturaliter. 2. §. nihil commune. col. penul. ff. de acq. poss. quod falsum est, quod causa possessionis sit vilis.* In ista varietate putō concordari posse istas opin. Nam quædam est causa pos-*

cessorii, quæ est modici momenti, quæ potest de facili reparari in petitorio; & ista dicitur causa vilis, & modici præiudicii; & in ista sufficerent semiplenæ probationes, potest poni exemplum in possessione Carboniana, prout declarat Bartol. *in l. 3. au. ff. de Carb. edict.* Similiter in interdicto, *quorum bonorum*, quod modici præiudicii, vnde sufficiunt semiplenæ probationes, secundum Bart. *in lib. 1. colum. fin. C. quorum bonorum.* Idem in possessione quæ datur ventus nomine, *l. scuti. 1. §. sita 14. & ibi Bart. ff. de vent. in poss. mit. facit l. 3. §. sciendum & ibi gloss. ff. de exh. Quædam est causa possessorii, quæ parat plenum præiudicium, quæ non est reparabilis per petitorium, vt quia deficit petitorium, vel quia est, impossibilis probationis: & ista dicitur causa magna, & magni præiudicii; & in hac requiritur ordo iuris, & plena probatio, ita procedit opin. Abb. & sequacium *in d. c. consultationibus. 10. de offic. del. & quod habetur in decis. 364. consil. Neap. ADDITIO.* Dom. Auctoris dictis hic addo plene cumulata per do. Lud. Gomez. *in reg. Cancel. in reg. de non tollen. iur. quæsto. in s. 9.* vbi proponit pulchram quæstionem, si regula cancellariæ de non tollendo iure quæsito vendicat sibi locum in possessione? & relatis pluribus, tandem dicit, quod sic: quia id, quod dicitur, quod possessio est modici præiudicii, habet locum in momentanea & instrumentali possessione; at secus in possessione plena, successiuæ & effectuali: quia talis possessio est maximi momenti, & illam perdere est damnum sentire, item addo Capi. *in decis. 55. inc. in causa mag. Pauli Branacii.* vbi habetur, quod tunc possessorium est modici præiudicii, quando est præparatorium ad iudicium possessorium ordinarium, vt quando tractatur, quis debeat possidere pendente lite: quod secus est, quando tractatur de possessorio ordinario; quia est maximi momenti *Perr. Foll. r. l. D.* Istam t̄ concordiam opin. confirmo optimo simili; nam licet alia sit in iure regula quod a sententia lata super possessorio, non appelletur *lib. 1. c. ibi. Bald. & Dd. C. si de momen. poss. fuer. appell.* tamen quando possessorium est magni præiudicii, adeo, quod non esset reparabile per petitorium; tunc bene potest appellari, sicut in petitoria, ita tenet Bart. *in l. ante 2. colum. 2. ver. quæro quæ est ratio, & c. ff. de appell. recip. & Bald. in l. s. clericus 2. col. fin. vers. ult. C. de ep. aud.* intelligitur ergo illud in possessorio momentaneo, & leuis præiudicii; quia in eo nõ appellatur; quod tamen procedit de iure civili, per *d. l. 1. sed de iure Canonico secus*: quia appellatur ab omni possessorio, vt est *tex. & ibi Card. in 2. col. in 2. oppos. in clem. 1. de sequer. poss. & fru. & glo. in c. cum ad sedem. 15. in gloss. pen. in fin. de rest. spol. ADDITIO.* Adde Bald. *in consil. 210. in 5. parte, consil. 131. consil. 153. & consil. 330. 1. parte.**

[An appellatio à sententia lata super possessorio tam summario, quam pleno,

& quouiure prohibita sit? Et an talis Appellatio effectum deuolutiuum tantum habeat, non suspensiuum, plene & luculenter tradit Alex. Trenchacinque. *li. 3. pract. resolut. de Appell. resolut. 14.* & Fachin. *lib. 1. controuers. iur. cap. 75* ubi ostendit, iure ciuili appellationes non penitus prohiberi, & non esse hac in re discrimen inter ius ciuile & canon. sed viroque iure appellationem in possessionis permittam quo ad effectum deuolutiuum tantum, atque nullum iuris canonici locum adferri posse, quo appellatio permittenda dicatur, quo ad effectum suspensiuum, vt videlicet executio sententia per appellationem suspendatur; sed potest ea, non obstante Appellatione, exequi nisi a superiore indice inhibeatur.]

Et à mixto possessorio, vtrum possit appellari? vide eundem in *consil. 230. consil. 351. consil. 309. 1. parte, consil. 217. in 2. part. & consil. 365 3. part. & Soc. conf. 390. col. 2. vers. primum quali 2. lib. & Petr. Phil. Corn. conf. 10. num. 5. in 4. lib. & vide quæ dixi in *pract. crim. in frzq. part. in tit. de violentis circa possess. in fi.* Pet. Foller v. I. D. Dicit tamen notanter Ang. in *consil. 46.* quod licet alias ab interlocutoria non appelletur de iure ciuili; tamen ab interlocutoria lata in possessorio potest appellari, licet non possit appellari à diffinitiuâ; & est ratio; quia eius grauenam non potest reparari per appellationem à diffinitiuâ, ex quo à diffinitiuâ non appellatur, secundum eum Secundo, ¶ istam concordiam confirmo per notabilem doct. Bartol. in *l. 1. §. fin. colum. 1. ff. de prat. stipulat.* ubi ponit regulam generalem, per quam declaratur tota hæc materia; nam quando aliqua causa est summaria, vt quæ lex mandat procedi in ea summariim, distinguitur. Aut parat plenum præiudicium; & tunc requiruntur plenæ probationes; sed dicitur summaria quoad aliquas solennitates iudiciorum. Si vero non parat plenum præiudicium; & tunc non requiruntur plenæ probationes, & sic est summaria, quoad solennitates, & quo ad probationes. Idem tenet Bart. Bald. Alex. & Iac. in *l. iulices. 9. C. de iur. & Bart. in l. Carbonianû 3. §. causâ 4. in fi. ff. de Carbon. edr.* ubi dicit, quod in primo casu dicitur causa summaria ex eo; quia dantur breuiores dilationes. Idem tenet Bart. in *l. si quis à liberis. 5. §. si quis ex his. 10. ff. de lib. agnos. & Abb. in c. dudum 54. el. 2. col. 8. ver. in glo. in verb. irritantur. & c. de elect. & Fel. in c. veniens el. 2. col. 6. de resib. illud ergo, quod dicit Abb. in *d. e. consulationibus. 19. circa fin. de offic. delegat.* quod in possessoriis requiritur ordo iuris potest intelligi, quando est tale possessorium, in quo sententia parat plenum præiudicium, & ponitur ius finale in causa, ita tenet Bartol. in *d. extruagant. ad reprimendum. in vers. summariis, post prunc.* & cum ista declaratione possunt dicte opiniones concordari. Vnum tamen ius pro ¶ complemento huius materie, quod licet causæ possessoriæ sit summaria, in qua admittitur libellus generalis, prout dixi su-**

in principio huius distinctionis: tamen quando sumus in possessorio retinendæ, in quo agens narrat in libello se fuisse turbatum, vel se turbari, tenetur ad petitionem rei conuenti declarare modum turbationis, alias non procedit libellus, secundum Bald. in *l. or. in xru. 13. colum. penult. & vers. item quæro, nunquid & c. de rei ven. & idem Bald. in sua disputatione, quæ incip. Accusatus de viturbarina, in ultim. char. & Bald. in c. licet causam. 9. colum. penult. in final. vers. opponitur, ille qui intentat, & c. de probatio. & Alexand. *consil. 71. in 1. colum. in 3. volum.* Quarto ¶ dicitur 48
SUMMARIA quælibet CAUSA, quæ ventilatur in CURIA MERCATORVM, in qua proceditur de mera æquitate, ommissis solennitatibus, & apicibus iuris, vt not. Bar. in *l. si ierit 29. §. quædã 5. & in l. Quintus 48 ff. mand. & Bald. in l. si pro ea. 10. colum. & penult. C. mand. & Iac. in l. iurigenium 7. §. sed cum nulla. 4. colum. 3. ff. de prat. & Bald. in consil. 400. colum. pen. & consil. 466. colum. 2. in 5. vol. & Socin. in *cos. 5. colum. fin. in 4. volum.* & in hoc æquiparatur curia mercatorum curiæ ecclesiasticæ, vbi proceditur de æquitate canonica, quod patet; quia de æquitate canonica ex pacto nudo o. itur actio, vt habetur in *c. 2. de prat. & not. plene tal. in d. §. sed cum nulla, & similiter in curia mercatorum agitur ex pacto nudo, secundum Bart. in *d. l. Quintus. 48. ff. mand.* Bald. in *d. l. si pro ea, hinc dicit spe. in tit. de com. iud. §. 1. ver. 37* quod mercatores dicuntur de foro Ecclesiæ, ¶ Et per hanc similitudinem possit inferri, quod in curia mercatorum confessio extra iudicialis, facta parte absente, facit plenam probationem, contra communem regulam; & est ratio: quia de æquitate canonica facit plenam probationem, secundum Franc. de Aret. in *consil. 40. incip. Excellentissime. & c. col. 1. consil. 64. colum. 1. & Doct. in c. si cautio. 14. de fid. instr.* Et prædicta sunt notanda in istis curiis nundinarû: quia sunt curiæ mercatorum, & in eis proceditur summarie, vnde potest dici in eis habere locum id, quod supra dictum est. ADDITIO. Quia video dominum Auctorem incidenter hic aliqua dicere de curia nundinarum, quæ est CURIA MERCATORVM, & alias compilaueram proximè (quæ nundinarum vocabam) in qua de modo & forma practicandi in curiis mercatorum late differui, & gruum mihi visum fuit eam in hoc opere D. Rob. Marantæ, addere in locis opportunis, & congruentibus: quare DVAS PRIMAS PARTES ipsius nundinarum praxis hic addendas censui: cum hic congruere videatur, cæteras vero in aliis locis, vbi magis conuenire videbuntur, addam, factæ hæc duæ partes prædictæ, videlicet PRIMÆ, qui dicantur mercatores, quæ sint nundinæ, quæ mercata, qualiter differant: SECUNDÆ, qui conueniri possunt coram iudice mercatorum, & pro quibus causis; & qualiter conueniatur, & de modo practicandi in curia mercatorum. Quare nundinam proximè edocere prouibus (quam veterum, & recentiorum iuris interpretum,***

pretum, nullus in medimn haftenus, vt videre potuit, attulit) ad communem legentium vtilitatem, & mei ipsius eruditionem volens, primam ipsius in ordine partem assumens, perutile consentaneum-ve vnicuique videri propalam esse poterit, si eorum, quæ principaliter hic pertractanda veniunt, quiddam quam primum differamus. Quocirca ¶ illud magni pendendum non abs re esse diximus: nundinas, & mercata ad imparia legibus iudicari: Nundinæ illæ proprie dici possunt, quæ sunt affidatæ, mobiles, & in priuilegio concessæ, & quæ nullibi propria siquidem auctoritate celebrari queunt, sed ex Principis permisso tantum. At mercata illa dicuntur, quæ vbiq; ad libitum, nullo Principis permisso præcedente passim celebrari videmus: consistuntq; in factis, & per præconem affidatæ minime sunt. De quibus siquidem conuenit text. in *Auth. vt non fiant pign.* (vt est videre de merito terræ S. Severini semel in hebdomada singulis sabbatis) talia enim non habent nundinarum priuilegia, hic enim pro debitis haud dubia sunt (sicut sunt nundinæ) quæ sunt turæ pro debitis gabellis in accessu, & recessu, pro mora, licet bannitis, etiamsi iniuste banniti extitissent, non sint turæ, teste & auctore Bald. *in l. 1. C. de nund. & merc.* & ante eum Bart. *in l. 1. all. sul. mar. ff. de in l. relegati de pæn. & ibi Alex.* Nundinæ ¶ enim a nono die dictæ sunt, quali nouendinæ: iustitæ autem eo consilio perhibentur, vt iustici octo diebus in agris essent, & nono die repetent verbum ad mercatum legum accipiendarum causa, & vt terra atque consulta, frequentiori populo referrentur. & et in undimo proposita, a singulis atque vniuersis facile noscerentur, vnde etiam mos tractus, vt legestri nundino die apud Athenienses promulgarentur. Cicer. contra Rul. pro lege Agrar. *Illi Capuam, nundinas rusiæ, horreum Campani agris esse voluerant.* Coll. lib. 2. cap. 1. *Illuci non urbem, non vllas nundinas, nisi vendende, aut emende rei necessaria causa frequentauerunt.* Mercatum autem idem quod mercandi actus, Plaut. in *Molt. ades filius tuus emitte, ades?* *Tr. ades te euge Philolaces patrisur,* & iam homo in mercatum auertitur. Aliquan- o etiam pro loco accipitur, ad quem mercatores emendi vendendique gratia conueniunt, quem etiam appellamus emporium, vel forum Cic. lib. 1. *Officior. Quo cum tanquam ad mercatum bonarum artium, si si profectus, mane vel nocte iurgissimum est.* Item aliquando mercatum accipitur pro ipso tempore, quo negotiatores ad emendum & vendendum conueniunt: hoc est, pro ipso nundinis. Sicque ¶ nundinæ & mercatum nonnuncquam idem sunt (impropre tamen) videmus etenim nundinas appellari mercatum, & mercatum nundinas, magis proprie tamen ad imparia iudicantur, vt supra differui. Nundinæ etiam dictæ ¶ sunt a Nundina, Romano num Dea, a nono die nascuntur dictæ, qui & Iusticius dicitur: erat autem Iusticius dies, quo infantes Iustabantur: is

autem erat in masculis nonus dies, in puellis vero octauus, secundum Macrobr. *lib. 1. Satur. cap. 16.* Nec te moueat ¶ id, quod referibitur in *l. unica C. de nundin.* ibi in illis verbis (quæ exercendorum mercatuū, aut nundinarum licentiam) & sic videtur innuere, quod & mercata, & nundinæ, Principis rescripto, celebrantur, & pari etiam priuilegio immunitatis decorantur: quia etli id prima facie inuatur, non est, quin remaneat differentia, de qua supra in genere; & in dubio est tamen bene verum, quod sunt aliqua mercata, quæ licet non sunt solennia, & notabilia, sunt tamen obtena, & impetrata veterum indulto, & Principis auctoritate, cum immunitatibus & prærogatiuis & de illis ibi differitur: & tunc rediguntur ad instar nundinarum, vel verba (mercatorum) ibi accipiuntur tanquam genus, & nundinæ tanquam species, (vt fieri pluries solet) vt in *rubric. C. de feruiturib. & aqua.* latius habetur. ¶ Sunt quoque & nundinæ atque mercata, hominibus & populis admodum vtilia, atque necessaria: & consequenter mercatores, quorum opera & mercibus ipsæ nundinæ celebrantur, perutiles, adeo quidem, vt Plato summæ prudentiæ & auctoritatis cum instrueret, quemadmodum ciuitas bene ac beate habitari possit: in primis ipsos mercatores necessarios esse dixit, sic inquit: *Pluribus agricolis, aliis artificibus, ac minoris operis est, qui importent, ac exportent singula, vt sunt mercatores.* Cui concinit Bald. in *rubric. extr. de cler. pereg.* mercatura, inquit, est amica populis; quia mundus non potest sine mercatoribus viuere, & propterea licet leges (vt ille subdit) nulla illis concedant priuilegia, in corpore iuris clausa: Principes tamen sapissime plures eis tribuunt immunitates atq; exemptiones. Hinc ¶ non extrarem est, incidere in illam quaestionem, VTRVM MERCATURA SIT ARS SORDIDA, AN VERO HONESTA, & a nobilitate deroget? In qua prima siquidem facie non absurdum esse videbitur dicere, non sordidam, sed honestam, & a nobilitate haud deuiam reputandam fore, cui quidem opinioni ad stipulatur sententia Callistrati *in l. eos. 12. ff. de decurion.* (inquit enim) mercatores non prohiberi de curionatum, vel aliquem honorem in sua patria exercere; nec enim infames sunt, neque eos, vt subdit, tanquam viles personas, oportet negligi. Hinc Solon, qui & sapiens vnus fuit ex septem, & legem scriptor solus ex septem, cum esset admodum iuuenis, & eius pater ad beneficentiam propensus, patrimonium immunitate ad mercaturam se contulit, non tam lucri cupiditate impulsus, quam periclitandi, vide digne, sicuti retulit Plutarchus in vita illius: qui & illud subdit ex Hesiodi sententia, temporibus illis nullum opus ignominie fuisse, nec vllum artium delectum atque discrimen. Mercatura vero ad barbarorum necessitudines, comparandaque regum amicitia, plurimum valere putabatur, ex eaque homines multarum, & maxima-

rum vrbium extitisse, vt Massalius primus, quia Celtis iuxta Heridanum (lege Rhodanum) maxime obseruatur. Thaletem quoq; Mathematicum, & Hippocratem exercitule mercaturam asserit. Platoni etiam olei in Aegypto exportationem, peregrinationis viaticum iuppertisse, hinc etiam si verū scribit Suet. Vespasianus Imperator non solum ante imperium ad mangonicos quæstus, substituendæ dignitatis causa descendit: sed & adepto imperio, negociationes alias propalam exercuit, quodam tamen emendo, vt pluris distraheret, pertinax. Item alter Roman. Imperator mercaturas exerceere per homines suos non aliter, quam priuatos solebat, vt scribit Iulius Capit. ante hos longo intervallo Tarquinius ille Priscus, non solum mercatore genitus erat, sed & mercator ipse extiterat, multasque pecunias è mercatura conuellerat, vt scriptum reliquit Dion. lib. 3. plerosque etiam alios, & Imperatores, & reges, & summæ sapientia viros legitur mercaturas exercuisse, ex quo non absurde inferri poterit conclusio, de qua supra. sed ne à nostratibus legibus deuiemus, legito quæ rescripserunt Imp. Theod. & Honor. ad Theod. præfectum prætorio, in l. nobilitates C. de com. & merc. vbi inter cætera statuerunt: nobiles nabalibus, & honorum luce conspicuos mercimoniis exercere minime posse: notatque ibi Baldus, quod qui exercet artes mechanicas (tanquam mercatura ars sit mechanica) non potest esse nobilis, accedat prædictis tex. in l. ne quis 6. C. de dign. lib. 12. quod negotiatores, aliiq; huiusmodi, dignitatem adsequi non possunt, & aliam adeptam repellantur. Vbi & Luc. de Pen. hos dicit esse sordidos, est etiam tex. in l. humilem 7. C. de inest. nupt. qui inter humiles, & abiectas personas, eam annumerat, quæ mercimoniis publice præfuit. Quæ quidem ira demum procedere scito, nisi mos regionis, qui haud dubie seruandus est, induceret. Iud: vt apud Venetos & Ianuenses, nobiles quoque mercaturam exercent circa vituperium, & nobilitatis detrimentum: sicut retulit Poggius in suo libro de Nobilitate & à nostris Cep. in materia nobilitatis in 18. opin. Item mercaturam nobilitati derogat, quando per se quis eam exercet secus li per alios. de quo quidem articulo late differuit Titiaquens in tract. nobilit. cap. 33. per totum. Nec inconueniens esse puto, ¶ & illud subnectere, quisnam dicatur mercator: in quo ille verax iuris antiq; Bart. à Saxofer. in l. legatis seruis. 55 ff. de leg. 3. quem & alii ibi sequuntur inquit, illos dici mercatores, qui quæstuariam negociationem faciunt, intelligendo tamen de illis, qui non vnicum actum mercandi exercent, sed assidue mercantur & nundinantur. quia cum ista nomina verbalia, videlicet mercator, & negociator, quæ sunt significatiua alicuius negocii, quod quis asseruit propria auctoritate, non verificentur ex vnicò actu, sed requirant assiduitatem, vt est tex. in l. huius. 1 §. 1. ff. de trib. haud dici potest aliquis ex vnicò actu mer-

candi mercator, secundum eundem Bart. in l. mariti 29 §. 1. ff. de adulter. & in 1. confit. Digestorum. & in d. legatis 65. de leg. 3. & in rub. C. de confil. pec. & ibi Bald. in fine & in tract. de merc. & in confil. 495 in l. lib. nu. 2. alibi etiam, vt in c. euictons. 88. distin. scitur mercatorem eum esse, qui re se comparat, vt integram & immutatam vendendo lucretur. Et nouissime in hoc vide Beneu. Strac. in tract. de merc. in princ. qui multa verba effudit: & post multa, diffinendo quis dicatur mercator, longam ponit diffinitionem, scilicet rotam materiam mercatorum complectentem, quod quidem proculdubio necessarium minime videbitur, hæc etiam ratione improbata fuit diffinitio Iacob. de Aret. in l. poss. ff. de acq. poss. Dum quid sit possessio, diffinitet, cum nec expediens videretur, vt diffinitio omnia comprehendere, sicque totam materiam diffiniti declararet, vt refert Herc. in l. 1. ff. de acq. poss. nu. 34. in fi. nec necessarium videri poterit id, quod in ea sua diffinitione adiecit, mercatorem eum dici, qui licite mercaturam, quæstulve gerit, quia diffinitum & eius verba semper intelligenda sunt de habilibus, arg. l. vt gradatim 11 §. eius lege. ff. de mun. & hon. & l. 1. iuncta gl. C. de sacrosanct. Eccles. & voluit Herc. in loco supra citato. nu. 51. & si recte Bart. iuris antiq; pendatur diffinitio, sub paucis verbis omnia comprehendere propalam videri poterit. Sed licet supra dixerim ¶ mercatorem non censendum eum, quem vnicum tantum mercandi actum exercuisse constiterit: non tamen procedere scias, si præcedit professio, vel matriculatio. tunc enim ex vnicò actu dicitur quis mercator, non ea ratione; quia vnicum actum mercandi exercuit: sed ea ratione; quia fecit professionem, vel est descriptus in matricula, vt bene declarat Dd. supra alleg. Nec ¶ te lateat, quod & si volumus intueri quæ scripta reliquit Bar. ille Chall. Doct. Gal. in com. conuer. Burgun. instit. des droicts & appartenances à gens mariez. §. 1. rubr. 4. in text. ibi, s'ellen' est marchande, fol. 131. & vt quis dicatur mercator, quinque copulatiue requiri: primo, quod sit descriptus in matricula mercatorum: secundo, quod exerceat artem; non enim sufficit, ¶ sit in matricula descriptus, nisi artem exerceat, citat tex. in l. qui sub prætextu. 9. C. de sacrosanct. Eccles. & l. seruiarios 16. & ibi Bart. & Bal. C. de testi. super i qui quidem aduersatur id, quod proximo superiori loco dixeram: cum si vera hæc essent, parum aut nihil proficeret descriptio in matricula, sed ne equiuocè hæc scripta intelligas, scito eum mercatorem censeri, & mercatorum priuilegiis gaudere, cuius matriculatio vel professio præcedit, etiam si non constiterit artem exercere, ita tamen si ex aduerso non probetur artem deseruisse, vel post descriptionem non exercuisse, eo etenim casu procedunt, quæ supra promerit, ita enim sentire videret Alex. in addit. ad Bar. in l. semper. §. 5. negociatores. 3. ff. de ius. immu. ex sententia Iac. But. in proam. ff. de ius. & videas Beneu. Strac. in tract. de merc. in 1. part. num. 65. in fi. qui & intrepide

60 *firmare videtur.* Tertio dicitur quod requiritur, quod maiorem partem fortunarum quis habeat in negotio, ut recte dici possit mercator, quod & ante eum voluit Bart. *in d. l. semper § negotiatores. 8. ff. de iur. immu. & in rub. C. de nauic. lib. 11. & Alex. in consil. 108. in 4. lib. Paul. de Cast. consil. 782. col. 1. & Fel. in proam. decr. 15. col. & Franc. Aret. cons. 20. & Gem. in c. clericus de vit. & hon. cler. in 6. in quo quidem e recentioribus nobis subtilis Phil. Dec. in l. seriniarius C. de test. mil. nu. 16. ab absurdum putat, & procul a ratione dictum Bart. non enim congruere æquitati & iuri videtur, quod & is, qui longo tempore in mercantiis versatus fuerit, & matriculatus existerit, privilegiis mercatorum non deberet gaudere, ea solatatione; quod plus in bonis immobilibus haberet, quam in mercantiis. Item si verum est, mercatorem dici quem ex sola matriculatione, a fortiori autem si longo tempore in mercantiis exercuit, vnde consonum est dicere, non dici mercatorem, eo quod maiorem partem suarum fortunarum in mercantiis non habuerit, quare dicitur procedere dictum Bart. in eo, qui diuersas habet qualitates, quæ aliquo respectu repugnant: tunc enim attenditur illa qualitas, quæ in eo versatur plus, arg. *Liquiritur. 10. ff. de stat. homin. vel intelligi debet, quando cilet præsumptio si audis: ut quia quis fingeret se mercatorem, cum non esset. Idem & antea dixit in c. de iud. in vlt. lect. in fin. quod & repetit in l. rog. vbi si iudicet per. nec credo ab hoc dissentiisse Bartol. & vtrique sit ratio oculo non inspicatur text. in d. l. semper. 5. in § negotiatores 3. & in §. D. Har. 3. in versic. erent, & alij. & in §. negotiatio. 8. ff. de iur. in mun. non ab his intentionis Calistratum fore reperietur: cum postea quam in immunitatem negotiatoribus & nauiculariis tribuendam esse constituerat, id procedere ita tamen dixit: ut artem nauiculariorum quis exerceat & naues habeat, & amplio rem partem substantiæ in nauigationibus, & negotiationibus habuerit: adeo ut illud semper exequendum erit, nunquid effugiendum munus causa imaginem nauicularij induat, (ut ipse Calistratus verbis utar) sicque vides intellectum ad verba Bart. datum per Dec. non abesse ab ipsius**

61 Calistrati sententia. Nec prædictis, ET ILLUD absumi e videri poterit, quod & SCHOLARES non gaudent privilegiis scholarum, si studio minime vacauerint secundum Bart. per illum textum in l. qui sub prætextu. 4. 9. C. de sacrosanct. Eccles. cū similib. ut tradunt Alex. & Modern. in l. seriniarios. 16. C. de testam. milit. Pro quo fecit text. in c. cum eo de elect. in 6. ibi, literarum studio in istis idemque not. Angel. in l. ex. co. 2. 2. ff. de testam. mil. quod & not. Panor. in c. 1. de iud. vnde latus exordiendo mentem Fostorum, in hoc sic puto distinguendum, an quis plures qualitates haberet, quibus aduersatur mercatura, & tunc licet & is mercaturam exerceat, non potest, nec debet mercator dici, ut gaudeat privilegiis concessis mercatoribus, quoad omnia, ac & prout alij mer-

catores gaudere debent, qui soli mercaturæ vacant, bene tamen putarem mercatorem dici, ut gaudeat privilegiis mercatorum, quod illam mercaturam tantum, quam gerit, quæ concessa forent ratione ordinis, motus ex iis, quæ not. Dom. in proam. 6. in rub. pr. mem. in fin. & in simili not. Bald. in d. l. qui sub prætextu. 9. C. de sacros. Eccles. & Bart. in l. maximam. C. de exc. muner. lib. 10. dum infert, quod scholares & studentes licet non gaudeant privilegiis scholarium concessis: gaudent tamen privilegio ordini concessio & dignitati, dum modo sint matriculati; sic ergo dicamus in hoc casu, cum ratio diuersitatis reddi minime poterit. Sed si magis versaretur in mercatura, quam aliis qualitatibus, licet aduersantibus, iudicabitur ut mercator, ut potius privilegiis mercatoribus concessis, quoad omnia, aut quis est matriculatus ut mercator, & gerit se pro mercatore, sed in fraudem & ficto: & tunc nec mercator esseendus est, nec dici debet eum potiri debere privilegiis mercatoribus concessis. sic itaque concludendum esse puto, & vide Beneu. Strac. in tract. de merc. in par. nu. 60. vbi multa verba effudit: tandem dicit esse tenendum eum dici mercatorem, qui amplio rem substantiæ partem in mercantiis minime habuerit, & pariter potiri dicere omnibus privilegiis a lege municipalibus mercatoribus concessis, sed quidquid ipse dicat, non dissentio ab iis, quos superiorum proximo loco retuli: eum & parum concludant inter illos per eum datum ad l. semper. 5. in § negotiatores 3. & §. negotiatio 8. quod intelligatur de negotiatoribus ad publicam utilitatem destinatis, & quando certa forma immunitatis tributa esset, non autem de aliis mercatoribus & negotiatoribus; eum & hoc sit diuinare, lexque generaliter loquitur, & ipsius rationis decisionis, non plus iis negotiatoribus quam in aliis versatur; & ratio indeterminata & generalis comprehendit omnem determinationem quæ potest adaptari ad eam, l. metam autem. 9. § animaduertentium. 1. & ibi Bart. in 1. not. ff. quod met. cau. quis ergo sani iudicii dicit, rationis esse, eum dici mercatorem, ut gaudeat omnibus privilegiis concessis mercatoribus, qui plus versatur in aliis qualitatibus aduersantibus mercaturæ, quam in ipsa mercatura: seu qui gerit se pro mercatore, in fraudem tamen? heic nulla, sicque dicendum est, ut supra dixi. ¶ Quarto requiritur dum esse dixit, quod per seipsum negotiationem exerceat, non per factores & ministros, citra text. & ibi Par. in l. si ff. de exc. tut. & Franc. de Aret. in d. l. seriniarios. 6. C. de testam. mil. de cuius tanen veritate se remittit ad dicta per Alex. in l. d. em. functo. 4. de off. assiso. in quo quidem puncto latius exordiendo Phil. Dec. in d. l. seriniarios. 16. C. de testam. mil. dicit contrarium tenuisse Ioan. de Plat. in l. fin. C. de com. rei. mil. lib. 12. & ad hoc dicit facere text. in l. quisquis. 2. C. de consibus. & in l. ad. in. matulidnem. 21. C. de Episc. & cler. & in l. neminem. 6. 4. §. nec tamen 2. C. de accen. lib. 10. & dicebat secundum eum, Ioan. de Plat.

non ob stare *tex. in d. l. fin.* quia illud officium pisto-
rum non videtur fauorabile, ideo restringitur, quæ
solutio non sibi fatiis facit, dicens, quod imo est fa-
uorabile; quia respicit alimenta, quæ sunt fauora-
bilia, quæ e ipse alio modo soluit (dicens, quod ibi
consideratur, quod ipsa persona principalis occu-
parat fit, ideo habet exculationem, quæ ratio cessat,
quando facit per alium, & agitur ibi de fauore pu-
62 pilli. Quinto ¶ requirendum esse dixit, quod non
vnicum actum mercandi exerceat quis, sed plures,
da quo recolo supra latius distulisse. Illud quidem
præles scire vtilitatis esse minime dici potest; an
63 locatores ¶ equorum, mercatores, sed negotiato-
res cõfendi sint? in quod Bart. ille auriga noster, *in l.*
legatis seruus. 65. ff. de legat. 3. inquit, text illius. nobis
argumentum præstare, quod tales mercatores dic-
cantur, quod & sequi videtur Pan. *in c. 1. pen. colum.*
extra de iud. nec dissentit Ias. in l. de pupi lo. 5. § si quis
ipse pratori. 76. col. ff. de nou. oper. nunc. & Bald. in consil.
495. in 1. parte, & firmat etiam Bart. Cass. in loco supra
allegato. sed si Barrol. recte inspiciatur, non dicit lo-
catorum equorum, mercatore dici: sed posse dici,
& Pan. quem pro opin. Bart. citauit, contrarium
innuere videtur: tamen in eo, quod Bart. dicebat lo-
catorum equorum dici mercatorem, tum & plius
contrarium dicit notari *in l. mercis appellatione. 107.*
iuncta gl. ff. de verb. signif. tum & in eo, quod dixit
Bart. facere ad statutum, quo cauetur, quod creda-
tur libris mercatorum, vsque ad certam summam:
quia cū sit immunitas à statuto concessa, habet lo-
cum in eorum tantum, qui proprie fit mercator, quod
non est dicendum secundum eum, in locatore ra-
tiociniorum, cum mercator dici nõ potest per præ-
dicta; & etiam quia in mercantiis non habet maio-
rem partem suorum fortunarum, sed tenendo opi-
nionem Bart. dico, quod & Pan. in finalibus ver-
bis non videtur dissentire à Bart. dum dicit, quod iudi-
cis arbitrio committitur, an dicatur mercator, se-
cundum vulgi opinionem secundum eundem Bart.
quasi fecerat Pan. quod Bart. *in d. l. legatis seruus. 65. ff.*
de leg. 3. voluerit large sumpro vocabulo, & secun-
dum vulgi opinionem locatore ratio ciniorum di-
ci mercator, & pro hac parte citat eum Bart. Cass.
in loco supra allegato, & sic tenendum esse puto, quod
potest dici mercator, & quod debeat gaudere im-
munitate concessa à statuto, respectu illius negocia-
tionis, & illa immunitate, & priuilegiis conuenien-
tibus illi exercitio, & non aliis, per ea quæ supra di-
xi; quia vt tetuli, cessat ille ratio, quod mouebatur
Pā. vt dissentiret à Bart. videlicet, (quod is dicitur mer-
cator, qui ampliorē substantiæ partem in mercan-
tiis habuerit) & vide Ben. u. *in loco sapius citato,* qui
tenet cõtra Bart. & ita dicit Pan. tenere *in nu. 38. pri-*
64 *ma partis.* sed ego teneo, vt supra. Sed ¶ ex prædictis
inferri posse minime putes, eum dici mercatorem
vel negotiatorem, qui locat possessiones suas, & a-
lienas conducit, cum & is, nec mercator, nec nego-

ciator dici recte potest, recte Bart. *in d. l. legatis seruus.*
citatur ad hoc *tex. in l. si cum villico. 16. ff. de insti. a. ff.*
Quocirca ¶ infertur istos Salernitanos conductores 65
apothecas a venerabili monasterio S. Martæ Mon-
tis virginis, & ab aliis: & mercatoribus relocantes,
mercatores, seu negotiatores dici non posse, & sic
coram magistro nundinarum haud conueniri pos-
se. & Ben. Strach. vbi supra, complures opin. Bart.
adhærentes citat, quas vide per eum, vbi supra n. 48.
sed quatenus in eodem loco dicat eum, qui agris
colendis quæ eius causa operam dat, negotiatorem
dici, minime ei adhærens: cum & is potius agricola
dicendus est, non negotiator, quod patet, quia
monachis religiosis prohibetur negotiatio, & tamen
non agricultura, vt *in c. 1. de ru. & ho. el. in c. & in*
c. clericus in verb. agricultura. 91. distin. & in c. nunquam
ibi, feratur. vbi D. Hieron. monet Rusticum mona-
chum, vt sese agricultura dedit, illi intendant, in il-
lam feratur: & *in c. 1. ibi; & si voluerit, exeat ad opus ru-*
rale & ibi gloss. & Pan. de celeb. miss. & in c. 1. ceterum
de verb. sig. lib. 6. & voluit Spec. in tit. de cler. coning. §. 1.
versic. sed quam dices honestam ibi; verum tamen nõ pro-
hibeo. vbi: per hoc dicitur, quod clerici agricultura
vacantes nõ perdunt priuilegium clericale, sicque
negociator dici non potest. Cui ¶ & illud ad stipu- 66
latur: quod mercatura & negotiatio derogat no-
bilitati, & tamen agricultura minime derogat, vt
expresse firmat Guil. Pan. *in decis. 21.* & hoc refert
fuisse conclusum in parlamento Delphinatus, &
in decis. 296. nobilis etiam col. ult. versic. sed verum nobi-
lis. & decis. 302. sed quid de nobilibus, & plenius Ti-
raq. *in tra. de nobilibus in c. 32.* sicque agricola nego-
ciator dici non debet. Nec ¶ dicendum esset eum, 67
qui fructus prouenientes ex fundis quos colit ven-
dit, negotiatorem dici, vt negant Abb. *in consil. 6. in*
2. dub. lib. 1. & Dec. in c. Eccles. S. Mariæ col. pen. de const.
& Aymõ. Crau. in consil. 136 nu. 3. & Dec. in consil. 472.
in fin. in 3. lib. & ipse quoque in loco superiori: si opi-
nio eius veritati consona esset) cum is a fortiori di-
cendus esset negociator, quam qui fundum colit.
Illud ¶ etiam à tergo relinquere vtilitatis non est; 68
an dicatur mercator ille, qui non exerceat artē mer-
cantia: de presenti, licet exerceat de præterito, &
descriptus sit in matricula mercatorum, in quo Ia-
Burr. *in proæm. Digestorum* dicit, quod nõ, nisi sit so-
litus gerere, & annum gerendi mercantiam retineat,
quod in debito pretumatur, nisi contrarium
probetur, *1. sit. de ver. diuis. §. pauonum. 15.* & inspicitur
proxima consuetudo, non remota, vt *ff. de alim.*
& cib. leg. l. Melæ. 14. §. 1. & firmat Alexan. *in a. l. id. ad*
Bart. in d. l. temper. s. §. negot. §. ff. de iur. immu. Quare si
quis, vt mercator vult vt priuilegiis mercator, &
probat de præterito exercuisse mercaturam, & esse
descriptum in matricula, obtinebit, nisi per aduer-
sam partē probetur, quod deseruit mercaturam,
& animū gerendi nõ retineat: & cum hac opin. per-
tranfit, hoc idem approbat Beneu. *in loco sapius alle-*
gato

69 *gato. nu 65.* Sed † & illud consequens est videre: qui dicantur proprie negociatores, in quo Bar. *in rub. C. de nau. lib. 11.* simpliciter tenet, quod negociator dicitur ille, qui contrahit, citat *l. legatis.* & ibi dixi, videlicet frequenter non semel tantum, idemque repetit *in l. § 1 ff. de tri. Ioan. à Firm. in tract. gabellarū. in 3. parte princ. q. 23. num. 48* dicit, quod negociator appellatur ex frequentia negociorum, quæ gerit & contrahit, nisi consuetudo regionis aliud induceret, sed aduert. nondum puto, vt proprius intelligamus, qui sit negociator, quod proprie ille dicitur negociator, qui rem emit, & integram lucrando reuendit, non mutata forma, & hoc non semel Quod autem dixi, & *integram lucrandoreuendit, non mutata forma,* eo pertinet, vt si quis emit rem, vt sibi sit materia aliquid operandi cum ea, etiam si de venditione lucratur, non dicitur negociari, 88 *dist. c. eiiciens.* quæ est palea. & tenet Gemin *in c. quamquã. de vit. & hon. cle* & Card. *in cl. present. de censib.* & firmat Ioan. de Fir. *in tract. gabel in parte prin. num 1* dixi, & propterea, qui rem emunt, & mutata forma rem vendunt, vt sunt illi, qui emunt feruum, vt faciant enses, & sic de singulis: nam isti non dicuntur negociatores, sed artifices vt est tex *in c. paratiū. 88. dist. c. d. c. eiiciens.* Subsequentem † non extra rem puto indagare, non quid collegium mercatorum possit iurata facere: in quo omnes oct. quos viderim *in l. receptitia 2 C. de const. pec. cõcludunt,* quod sic: adeo, vt ipso facto censeantur confirmata per ius commune, sicque non requirunt, vt subsequatur confirmatio, à iure communi, vel per legem municipalem, vt *in d. l. receptitia. & in Auth. de fideiuss. §. fin. & idem dicit Bald. in l. si C. de iur. omni iud.* & pleue per Sal. *in alleg. l. receptitia & Beneu. Strac. in suotra tract. de merc. in 8 parte. num. 8* vbi diffusius tangit questionem: & dicit procedere in iis, in quibus mercatores habent iurisdictionem: & pertinentibus ad mercaturam: at secus in alijs, & recte, & idem Beneu. Strac. *in tract. predict. in vlt. part. num. 13* in eo, quod dicit Bald. *in d. l. receptitia.* quod quando statutum mercatorum dirigitur ad consules, & iudices mercatorum, non debent seruari coram potestate: dicit ipse, quod hoc est verum. quando dictum statutum se referret ad dictos consules per taxatiam tantū, & dictionem solum: at secus si simpliciter se referret: quia tunc dictum statutum seruandum esset etiam coram Potestate: sed attenda hac sua distinctione, dubitatio Bald nullam habuisset hæsitacionem, sed de plano procederet. intelligo tamen dictum Bald. siue simpliciter, siue cum taxatiua tantum, statutum se referat ad consules mercatorum, & statutum est mere concernens mercaturam & personas mercatorum, & iudicium eorum, & non alias. & ita videtur innuere Sal. *ibi* Sed † exinde maiorem video hæsitacionem insurgere, an tali statuta in alia curia, quam mercatorum seruentur: in qua Bald. *in d. l. receptitia.* dicit, quod gloss. ibi dicit,

quod talia statuta minime in alio foro seruari debent: ea siquidem ratione; quia mercatores, alius officialibus legem imponere nequeunt: & præsertim superioribus, cui quidē respondebat Bal. quod ex quo per ius commune talia statuta confirmantur, non ipsi mercatores alius legem imponunt, sed ius commune. *l. 1. § omnia ff. de ver. iur. enucl.* & ideo dicit ipse, quod Dd. dicunt, quod aut statutum mercatorum respicit actus eorum fidemq; actorum: vt si statutum dicit, quod mercator possit conueniri ex nudo pacto, vel quod scriptura mercatoris plenam faciat fidem: & tunc in quolibet foro seruari debet, nedum seculari, sed etiam Episcopali, vt not. *in l. ex ea ff. de postul. intelligendo* tamen nisi statutum se referat ad proprios iudices, videl. si statutum diceret, consules mercatorum seruent pacta nuda, & ius reddant ex eis: tunc enim non seruantur, nisi inter eos & coram consulibus tantum Si autem statutum respiceret modū procedendi: puta extat statutum, quod procedatur de iano, sine strepitu & figura iudicii, tunc non seruaretur, nisi in eorum foro, & coram Potestate seruabitur ordo iuris, secundum Dd. *in l. cumstos populos 1 C. de sum. Trin. & si. l. cath.* Et † ex hoc alias inferebā, quod cause, quæ agitantur coram magistro nundinarum in nundinis Salerni de mense Septembri, & finitis feriis redeunt ad Stratigouum eiusdem ciuitatis in terminis, in quibus reperiuntur debent agitari secundum formam iuris, & non eo modo, vt fuerunt agitate coram dicto magistro nundinarum; & cum hac opinione transit Bald. & hanc appellat communem fore opin. Salic. *in d. l. receptitia* subdit tamen, quod si actor & reus essent eiusdem professionis, & sic ambo mercatores, & agerent coram Potestate: statutum mercatorum seruaretur etiam in eo foro inter eos at secus si non ambo essent mercatores, sed alter eorum tantum; quia tunc non seruaretur, & ita dicit intelligi debere gl. *in d. l. receptitia.* ego autē vidi quotidie seruari, quod etiam si alter eorum mercator foret, seruatur statutum mercatorum de consuetudine Illud † etiam connexum huic dubitationi, fore non extraneū, video, Nunquid forensis mercator ratione contractus inchoi in territorio, ligetur statuto mercatorum illius loci: in quo Bald. *in consil. 457. incip. factum sic proponitur. in 3. libr. dicit,* quod sic, per tex. *in c. nos consuetudinem. 2. dist. c. illa. & l. exigere dotem. 6. § ff. de iud. & l. ex ea o ff. de postul. & c. cum venissent. de eo, qui mitt. in possess. cum siml. † 10.* 74 let hic non inconuenienter quærit: nunquid subsistat statutum mercatorum, quod contra scripturas eorum nulla opponi possit exceptio præscriptio nis, in quo idem Bal. *in citata l. receptitia.* arguit pro & contra, & tandem subsistere inquit quia possunt mercatores aliter, quam per ius commune fuerit dispositum, disponere, vt per eum rationibus dictis habetur. Cuius † quidem & illam hæsitacionem sequelam esse faciunt scribentes, nunquid merca- 75

tores possint statuere, quod pater teneatur pro filio: in quo quidem Bald. in l. receptitia, dicit, quod non nisi patri filius referat quæsitum, l. prator. 4. §. 1. ff. de edend. & est ratio secundum eum; quia tale statutum est contra ius gentium, sed ibi Salic. plenius tangendo (inquit) quod aut statutum illud est confirmatum à consilio ciuitatis, aut non: primo casu valet; quia statutum ciuitatis censetur, aut non est confirmatum: & tunc aut pater & filius sunt eiusdem professionis; & tunc valet; quia omnes dicuntur consensisse, aut neuter eorum de illa professione est, & per tale statutum non ligatur pater: aut est filius & non pater; & tunc videtur dicendum: aut filius refert quæsitum patri, & tenetur: aut non refert quæsitum patri; & non tenetur, subdit postea, quod verius sibi videtur non teneri virtute statuti: quia vt non subditus, non potuit illo ligari, sed bene tenetur de iure cõmuni vel de peculio, vel quod iustia, vel de in rem verso, & ita residet, ad hoc vide Soc. in cons. 88. in 1. li. vers. sed ad præmissa. & vide Boer. in dec. 221. in 2. par. nu. 15 & ibi subdit, quod tale statutum habent Florentini, & Lucani. † Nec extra tempus illud adiciere: an valeat statutum, quod emens rem in publico foro seu in nundinis, non teneatur illam recognoscere domino restituere: in quo dicendum esse scriptũ reperio per scribentes. quod non, quia est contra ius diuinum, & nutrit peccatũ, secundũ Host. in tit. de pen. in premis in summa §. si in vers. quid si quis emit rem furtiuam & Petr. de Anchar. in repet. c. canonum statutar. de consil. & sequitur do. Fab. de Mo. san. in tra. 7. de empt. & vend. in ult. quæst. prin. nu. 3. per hoc habes, quod etiam illi, qui dicunt, quod emens rem furtiuam in nundinis non tenetur domino proprio reddere. † Non omisso, quod statutum mercatorum, quod credatur libris eorumdem, comprehendit etiam mercatores, qui de præsentibus non sint, sed de præteritis fuerunt, secundũ Doct. per l. prator. v. §. se hinc, de edem. & Iaco. de Butr. in præem. Digestorum & sumat Ber. in tra. 7. gabella. in 2. parte. num. 24. † Illud etiam in dubium veri solet. an stante statuto inter mercatores, quod credatur libro mercatoris, vsque ad certam summam, debeant plures parũ summæ coaccuari, & cumulari: in quo dicas, quod non, vt euenisset dispositio statuti secundũ Bal. in l. 1. C. de consil. col. 3. vers. nec in ista materia, quem refert Deci. in l. si idem cum eo ff. de iur. omni. iudi. num. 11. † Quid enim si vnus mercator fecerit subscriptionem, dicentem; Titius & socii; & tamen reuera ipse Titius non habebat nisi vnum socium, an per hoc reddatur falsa dicta subscriptio: in quo Cardin. in consil. 155. in ep. in scriptate, decidit, quod non, quem refert & sequitur lat. in auth. si quamlibet. c. de sacrosanct. eccles. numer. 40. & 41. † Atque etiam præmittendum est; quod stante statuto, quod filius familias mercator vel artifex obligetur, si contrahit, intelligi debet, si contrahit causa illius mercantia, & ei a:

tificii, secundũ Bald. in l. fina. 2. colum. C. ad Macedoni. & in l. 4. alias, Et ita de facto §. 5. ex hoc edicto. alias incipiente, Aut prator. vers. ex hoc edicto ff. nau. caup. & stab. & Paul. de Castr. in l. verba. 3. §. in filio familias. 3. ff. ad Maced. & sequitur Ias. in l. age cũ Geminiano. 3. C. de transact. nume. 6. † An mercatores & camplores soluto matrimonio teneatur statim restituere dotem anni circulo non expectato, qualis est; & regula, hæredes mariti non tenentur incontinenti restituere dotem, sed tantum elapso anno, quod tamen singulariter limitatur Angel. post alios in §. fina. in Auth. de fideiuss. & refert Ias. in §. fuerat. 29. Instit. de actio. num. 28. non procedere in mercatore, & alio homine pecunioso, qui statim tenetur soluere, sed Ias. ibi tenet contrarium, quem videas. In hac igitur secunda parte ea congerenda non abs re esse duxi, videlicet ex quibus causis possit quis conueniri coram magistro nundinarum, & qui possint ibidem conueniri. † Et primo, qui possint ibi conueniri videamus: & in hoc textus in l. 1. C. de nundi. illud innuere videtur, quod venientes ad nundinas non possunt causa debiti arrestari, aut modo aliquo conueniri, nec merces eorum sequestrari, quod intelligit Angel. in l. hæres absens. 19. §. in ult. gloss. ff. de iudi. procedere, vt venientes ad nundinas non possint conueniri à facientibus eas in eorum territorio de permisso Principis, sed bene possint ab aliis mercatoribus contrahentibus cum eisdem conueniri: vnde si nundinae sunt Florentia, non possunt venientes ad nundinas, conueniri ab ipsis Florentibus, sed bene possunt ab aliis cum eisdem contrahentibus ibidem conueniri; idem argo potest dicendum, si Florentini ibi contrahunt cũ ipsis venientibus ad nundina: nam tunc ratione contractus puto, quod habent conueniri, & ita intelligit tex. præ. al. gl. ibi in verb. conueniri, & declarat optime Bar. in l. hæres absens. 19. §. proinde. 2. vbi intelligit d. l. 1. C. de nundi. procedere pro alia causa. Sed si Florentini de nouo contrahunt cum mercatoribus in nundinis, quæ contrahuntur & cel. brantur Florentia, dicit, posse ibi conueniri, & ita intelligit Bal. in d. l. 1. de debito alibi contracto. at secus de ibi gesto, & est satis rationi consonũ. nam si text. ille aliter intelligeretur, quod pro quocunque debito non possent mercatores conueniri, in foro possent infinitæ fraudes patrari & committi, & non esset dare modum obviandi fraudibus. † Nec credas eos solos conueniri posse coram magistro nundinarum, qui mercatores sunt, sed & illa quoque, qui minime mercatores sunt, contrahunt. tamen cum ipsis mercatoribus in ipsis nundinis; ratione enim contractus ibi conueniuntur, illudve forum ob id non immutato sortiri debent, vt scriptũ reliquerunt Doct. maxime Alex. in l. hæres absens. 19. §. si quis tutelam. 1. ff. de iud. & est text. in l. in contractibus. 14. §. in omnib. 4. c. ibi. B. et. C. de i. iur. pec. & est satis rationale, cum alias cogentur mercatores finitis nundinis, per se

stere in ciuitate & loco nundinarum ad conueniendum eos, qui cum ipsis contraxerunt coram iudice ipsorum: vel si forenses forent, petere per loca eorum, & de facili fraudarentur. Hinc ¶ patet non extra rem dixisse Iacob. Butr. & Cast. *in l. cum reorum. alias cum eorum. s. C. de sent.* quod si fuit factum depositum penes forenses per aliquem iudicem, potest depositarius ille, licet non sit subiectus iurisdictioni illius iudicis, per eum cogi, vt restituat depositum & firmat Bald. *in l. acceptam. 19. col. 1. in fin. C. de vsur. & approbat idem Bal. & laf. in l. si fideiusor. 7. §. si satis datus. 2. ff. qui satis cog. & Affl. in dec. 24. in prin.*

¶ Exiis ¶ n. in fe as Salernitane, quod licet minime possint Salernitani conueniri coram magistro nundinarum, si non sint mercatores, procedat id, si non conueniantur ratione contractus in ipsis nundinis gestu cum ipsis mercatoribus; quia eo casu bene conueniuntur. Illud ¶ nunc consequens est, vt congeramus, quibus ex causis venientes ad nundinas conueniantur in ipsis nundinis. In quo tradendo regulam tex. *in l. C. de nund.* (inquit) venientes ad nundinas non possunt pro debito quocunque alibi contracto ibi conueniri aut molestari; at secus pro debito ibi contracto; ego tamen quotidie vidi venientes ad nundinas pro quocunque debito ibi conueniri. & antiqui practici me mihi alias assidentem pro iudice iudicem fecerunt et fidem, quod est antiqua consuetudo de hoc. Nec ¶ futile est dubitare, nunquid talis consuetudo valeat: nam vt videtur iure communi pro debitis alibi contractis, quam in ipsis nundinis, nundinantes ipsi non possunt conueniri. sed tamen pro debitis ibi contractis, & sic magister fori limitatam habet iurisdictionem, & limitata causa limitatum producit effectum, *l. in agris. 16. ff. de acq. rer. do. vnde restat videte, an per consuetudinem maior iurisdictione tribui possit, & certe potest: per tex. in e. 1. de arb.* consuetudo non tribuit iurisdictionem meram, mixtam, imperiosam, altam, & bassam, secundum Bald. *in l. etiam. s. C. de exec. rei. iud. & Cap. in cons. 60. in eip. Lucius. facit e. si clericius laicus. s. ubi Abb. & alii not. extr. de for. compet.* & consuetudo tribuit iurisdictionem etiam foeminis *l. cum prator. 12. in verb. morib. ff. de iud. & plenius profertur per Roch. de Cur. in c. fin. de consuet. 16. col. vers. 8. inferitur. & in seq. qu. latius dicat.*

¶ Non ¶ longe a praedictis distat id, de quo satis haeritauerunt vbiq. scribentes, an mercatores conueniantur vel conueniant alios, sub iudice nundinarum, seu mercantiarum, pro rebus ad mercaturam non pertinentibus: in quo Bal. *in l. fin. C. de iur. omn. iud. in 3. not. tenuit*, quod non potest quis conueniri coram praefato iudice, vel consule artis, nisi pro rebus spectantibus ad illam artem, seu mercaturam; & est ratio secundum eum; quia non sunt subditi magistro nundinarum, seu iudici mercantiarum simpliciter, sed ratione illius ministerii, seu illius mercantiarum; ergo quando non sumus in illa arte, seu mercantia, talis iudex in eos iurisdictionem non habet, & ex continentius

dicere inter eos non potest. In ¶ quo etiam Aug. *in 29. conf. 6. incip. distum statutu.* in tantum inquit, hoc procedere, q. non valet sententia lata per consules artis, in rebus non spectantibus ad artem. imo plus dixit, q. vbi quocunque iurisdictione tribuitur in certo casu, vt hic, non procedat libellus coram illo iudice productus, nisi narretur ille casus, in quo iurisdictione est attributa: licet alias generalis libellus procedat, *l. qui ex multis. alias, si ex multis. 3. C. de anna. exc. ita tenet secundum eum Ioan. And. in c. cum sit generalis. s. de for. cop. & sic quando porrigitur petitio coram magistro nundinarum secundum eum debet fieri mentio, q. conuenitur mercator pro rebus ad mercantiam spectantibus, & sic in casu concessae iurisdictionis, idem tenet ipsenem Bal. *in d. liberes absens. §. si quis tuzelam. ff. de iud. & in l. 3. C. eod. vbi ponit exemplum de successione, quae non pertinet ad iurisdictionem iudicis mercantiarum, seu nundinarum: eandem opinionem consulendo sequitur Lud. Rom. in cons. 300. incip. omnipotentis Dei in casu proposito. eandem opinionem sequitur consulendo Bal. in cons. 460. in 4. lib. incip. In Christi nomine praemissis verbis. & dicit Lud. Rom. in cons. 483. q. vbi quocunque alicui licitum est ex aliqua causa a regulari iure recedere, non sufficit causam subesse, nisi illa per eum, cui hoc de iure competit, exprimat, refert & sequitur Chas. in consuet. Burg. in tit. de iudic. & dicit de ille sol. 45. nu. 23. Et ¶ dicit Bald. *in d. cons. 460.* quod in tantum mercatorum iudex non potest iudicare, nec cognoscere, nisi de causis spectantibus ad mercantiam; quod si factum est mutuum inter mercatores, & non fuit inserta causa mercantiarum, videl. quod pro causa mercantiarum sit factum tale mutuum, & sic non fuit appositae iurisdictione, iudex mercantiarum non potest cognoscere: nam si eundem eum, in istis casibus causa est de substantia probationis, quod iurisdictione: ergo specialiter est probanda: accedunt ad hoc omnia iura loquentia de probatione causae, *l. cum hic. alias, cum hi. s. §. causa. alias, in causa. 9. & s. si prae r. 17. ff. de trans. & l. si. C. de edict. li. Adrian. tol. cum similib.* licet postea contrarium consulat in casu suo: quia ex quo erat factum mutuum mercatori praesumitur, q. in causa mercantiarum sit factum mutuum, & ita praesumit *l. fin. §. fin. C. ad Macedon. & ibi per Dd. & ista est praesumptio iuris, & habetur pro liquida probatione: vt not. *in l. si tutor. s. C. de peric. tut.* non tamen recedit ab opinione praedicta q. si non esset causa mercantiarum, quod iudex nundinarum non posset cognoscere, pro quibus facimus ea, quae scripta reliquit *la. in l. age cum Geminiانو. C. de trans. n. 4. cum seq. & Thom. Gram. in cons. 5. in prin. quia intentio in consiliis eius ibi.* Praedicta ¶ vero intelligenda puto in causis penitus diuersis a causis mercantiarum: at secus in causis connexis, seu dependentibus ab eis; quia eo casu tales causae possunt agitari per iudicem mercantiarum, arg. *text. in l. si quis s. §. ratione. 3. ff. de eden. & ibi Alex. & Bal. not. nam dicit ibi Bald. q. Notarii sunt sub con-****

sule Notariorum, non solum pro eo, quod respicit artem tabellionatus; sed pro omnibus de pendentibus, & connexis, & ad hoc dicit illum tex. saepe allegari, & ad hæc non omittas videre pulchra consilia Ioan. de Mol. sub n. 139. & 140. vbi latissime, ego autem tēpote meo, dum assidebam pro iudice in nundinis ciuitatis Salerni, vidi nonnullos conueniri pro causis omnino separatis à causis mercantiæ, vt pro legatis, successione & aliis. Et † ob hoc alias dubitabam, an existente tali consuetudine, possit magister nundinarum de dictis causis cognoscere, & in hoc Lud. Rom. in d. conf. 300. in propriis terminis decidit, quod stante adhuc dicta consuetudine, consules & iudices mercatorum pollunt licite cognoscere & indifferenter de dictis causis, quoniam, dicit ipse, longa consuetudo iurisdictionem tribuit, alias nõ habenti, l. viros 25. & vlt. C. de exc. tut. l. 12. & l. Sciuola. 26. ff. de aqua plu. arc. & extra de foro comp. e. cū contingat. 13. & Rom. i. extr. de pænis lib. 6. & cum ista opin. pertranfit. Pro quibus videas per Cyn. & Sal. in l. si lex 1. C. de emanc. lib. & Alex. in cons. 10 alias 68 nu. 7. in 2. lib. & Chall. in cons. Burg. in tit. des iustices. fol. 9. 20. n. 90. cū plur. seq. & Par. de vut. in l. synd. in tit. 93 de off. e. 10. Nec † modica dubitationis est, indagare nõ quid si mercator debitor meus discesserit relicto filio suo hærede, valde iam ipsum conuenire corā iudice mercantiæ, in quo Bald. in l. nemo potest. 35. ff. pro soc. videtur tenere quod non; nam dicit ipse, quod hæres collegiati non sit de collegio; vnde mercatoris matricula non obligat filium iunium ad professionem; vnde filius non potest conueniri ratione matriculæ patris in curia mercatorū, vt dicit idem Bald. in l. 1. C. de par. qui filios distr. sed Fran. de Arc. in l. hæres absens. 19. in prin. per illi. tex. de iud. tenet, quod potest conueniri, & idem videtur tenere Lud. Rom. in d. conf. 100. motus per tex. in d. l. hæres absens. 19. cuius contrarium expresse consulit Raph. Ful. in consil. 100. incip. in proposita q. quid ergo dicendum: d. ce rem pro nunc, opinione Franc. de Are sustineri posse per ritū magna curiæ vic. in c. iten. vbi pupillus, vel pupilla quo canetur, quod filiusfam. hæres conuentus ex contractu paterno non potest declinare forum. Nunc a. non † extra materiam nobis se offert illa vulgata quæst. nunquid si sunt plures mercatores, qui gerunt mercantiæ, vel vnā negociationē, pro contractu vnus cæteri conueniantur in solidū Bar. in l. eandem 9. ff. de duob. reis. in 7. qu. distinguit, quod aut à plurimis geritur negociatio, quæ eis à publico decernitur, & tunc sunt duo rei, actiue & passiuæ, l. si vnus. 27. in prin. ff. de pact. & l. si duo. 32. ff. de arb. si vero talis negociatio propria auctoritate fuit sumpta, non ex publico: tunc aut plures gerunt istam negociationem & mercantiæ, per suos institores, seu factores, & quilibet eorum tenetur in solidū institoria, vel exercitoria, l. 1. in fin. ff. de exerc. & sic sunt duo rei debendi, sed duo rei credēdi non ita constituentur, secundū eum; quia ex contractu in-

stitoris, vel exercitoris non quaeritur actio domino, nisi cessa fuerit & in subsidium, l. 1. in fin. cum l. seq. ff. de inst. & l. in eum. 19 §. 1. ff. eo. Si vero gerunt negociationem per seiplos: tunc aut ambo simul, & quilibet tenetur pro portione, quam habet in negociatione illa, l. sit amens plures. 4. ff. de exerc. in princ. aut ambo separati in exercent, vnus Florentiæ, alter Bononiæ: tunc quilibet tenetur in solidum: videntur enim inuicem præpositi institores arg. l. eius qui in prouincia 41. sic cert. per. & l. iure prouisum. 5. C. de fab. lib. 11. idem videtur tenere Bald. in l. nemo. 68. ff. pro soc. Ang. in l. si vnus. 27. in princ. ff. de pact. simpliciter tenet, quod vnus sociorum in mercatura potest in solidum debitum petere: nam si in libro reperitur scriptum, quod Titius & socii debent tantum consequi, potest Titius in solidum agere: & quod ita de facto videt pluribus vicibus obseruari, nec secundum eum potest obici, quod non habet mandatum, vel quod non debet audiri, nisi pro parte sua, & ostendere quanta sit sua ratio. Sed contra Angel. tenet idemmet Bart. in rep. l. 1. vers. autem hoc ita. in 9. c. l. C. de duob. reis. & in l. pen. in 5. col. ff. de stipul. & contra Ang. tenent Fulgof. Castrenf. & Alexand. in d. l. si vnus. 27. & idem Alex. in consil. 389. incip. ponderatis. in 1. col. & Raph. Cuma. in consil. 103. incip. Titius & Seius socii Florentini. laf. in d. l. si vnus reliquit cogitandum super intellectu d. l. si vnus. dicit tamen hanc opinionem Bart. esse communem, & Bald. in consil. 263. in 5. lib. tenet, quod contrahens cum vno ex sociis occasione societatis, vel cum præposito à sociis, nõ habet necesse omnes conuenire, sed potest eligere vnum ex eis, & cum eo in solidum agere. † Limitat tamen hanc communem opinionem. Paul. de Cast. in d. l. si vnus. vt non procedat, quando mercatores alteris vicibus exercent mercantiæ, vt quia quandoque vnus stat in fundico, quandoque alter: quia isto casu quilibet tenetur in solidum; quoniam alter alterum videntur institores se constituere: Quid † enim si qui duorum debitor erat, constitua- 96 tur per aliquam scripturam debitor vnus, ita vt alter, de quo vetus scriptura loquitur, repellatur ab agendo, an iste, de quo noua scriptura cantat, teneatur consocio per priorem chartam nominato, confetere? Ang. in l. idem est 6. & l. fin. ff. de conj. it. pec. remittit se ad nor. in l. lege Fa. cidia. 7. ff. ad leg. Falcrd. Sed † iuxta prædicta eisdemque terminis retentis: 97 illud indagandum esse puto, nunquid vnus sociorum? Ang. in d. l. si vnus. ff. de pact. tenet, quod sic; congruit enim multum fidei mercatorum compromittere, neque trahere per litigiam, directo ordinata, ad violentiam extorsionem veritatis: ibique subdit, quod potest pro debito dubio iurandum neganti deferri, l. in duobus. alias iurand. 27. in princ. ff. de iur. iuram. aduertendumque esse dicit, quod ex quo in actione pro socio venit lenis culpa, si fuit in culpa in compromittendo (puta quia in non legalem compromittit; vel quia non erat tanta debiti

dubietas, quod subito non potuisset probari in iudicio, vel etiam fuit in culpa in deferendo iuramentum; quia detulit forsitan cuidam tribaldo) quia istis casibus tenetur socio, & ita tenendum esse inquit, idem tenet Alex. *in d. l. firmus*. cum modificatione tamen, ut intelligantur prædicta de compromisso in duobus sociis, qui sunt duo rei credendi, & duobus argentariis, qui habent officium de publico, & quilibet eorum habet actionem in solidum, nimirum si de tota actione disponere potest: at secus in duobus mercatoribus sociis: quia quilibet regulariter non habet actionem in solidum, secundum opin. Bar. & hæc Alex. opin. verior videtur, ne per indirectum auferatur pars alterius mercatoris. † Sed quid si contracta est societas inter aliquos mercatores in aliqua mercantia: demum de voluntate vnus, alter mercantiam detulit Venetiis, & per viam fuit distributus, conuenitur a consocio pro parte sua; an damnum sit commune, si non fuit in culpa? Bald. *in consi. 417. & 416. 3. lib.* tenet, quod damnum erit commune, si non fuit in culpa, secus si fuit in culpa, procedendo per loca suspecta, & non tuta. † SED postquam in SOCIORVM materiam incidimus, non inutiliter videbitur eam aliquantum per simbras dilatare, & ideo quæro? Pone, quod ego emi à tribus mercatoribus bestiarum nonnullas bestias, porcos videlicet, vel capras, aliæ animalia, vel à venalitis seruorum mei seruos, volo agere, quanto minoris, vel redhibitoria, non reperio nisi vnum ex dictis mercatoribus, an possim eum in solidum conuenire? & Bald. subtilis, & antiquus iuris interpres *in l. fina. C. de dil. act. versic. sed pone. 3. col.* dicit, quod possum conuenire in solidum eum, qui maiorem partem habebat. & si omnes æqualem partem habebant, adhuc in solidum possum formare libellum: ratio est; quia lex præsumit hos mercatores esse socios: quoniam ita consuetum est; & ideo qui habet maiorem partem, vel non minorem, potest in solidum conueniri: at secus si habet minorem partem: nam tunc non potest conueniri, nisi pro parte sua: & idē dicit seruandum fore in mercatoribus olei, & aliarum rerum. † Successive illud attendendum erit, quod si agatur contra socium mercantiæ, per alium socium actione pro socio, conuenito socio competit beneficium, ne conueniatur, nisi in quantum facere potest: ita tamen si à principio acceptasset debiti, & se socium confessus esset: alias si negasset, ex negotiatione imittit privilegium dicti beneficii, vt est text. *in l. scit. 1. & in l. sed hoc. 22. ff. de re iud.* & ita per prædicta iura firmat Per. de Vnzo. *in præf. artis notar. in titu. deb. ne conuen. nisi in quan. facere potest.*

101 Procedunt etiam prædicta, nisi socius huic beneficio renunciauerit, quia eo casu in solidum conueniri poterit, vt inquit glo. *in l. si conuenierit. 6. ff. de re iud.* † Quid enim, si dum res communis eguisset refectione, & vnus sociorum alter intimasset, vt in expensis contribueret, qui cessauit a deo, quod quatuor menses elapsi sunt, nunquid proprietas illius rei communis, in qua fuerunt factæ expensæ, tota applicetur illi socio, qui eam suis contributis refecit, ablata parte alterius, qui noluit sumptibus, dicendum est, quod sic, per text. *in l. si duo. alias si fratres in l. cum duobus. 52. §. idem respondit: socius, qui cessantis 10. ff. pro soc. & text. in l. si ut proponit. 4. C. de ad. si. priu. & sequitur Fran. de Cre. in sing. 97. & firmat Ioa. Old. in tra. 7. de vsu. & præf. in c. de præscript. quatuor mens. in ver. socius. † Illud prope est, quod socius, qui ex pensas in itinere fecit in mercantia communi, ex corpore societatis deducit, tam in foro conscientiarum, quam ciuili, *l. cum duobus. 52. §. si qui ex sociis. 15. ff. pro socio. secundum Iac. de Are. & Cyn. in l. 1. C. pro soc. & est ratio; quia non dicitur lucrum, nisi deductis expensis; imo nedum lucrum non dicitur nisi deductis expensis, sed etiam non dicitur nisi deducta impensa, & æstimatione laboris personæ, vt est gloss. singularis in l. per diuersas. 22. C. mand. quod intelligit Bal. in d. l. 1. C. pro soc. esse verum, exceptis expensis, quas domini esset factururus; quia illæ non debent fieri de corpore societatis, argum. l. heres furiosus. 51. versic. sed & si. ff. de test. hæred. & idem sequitur Amb. de Vigna. in tra. 6. de vsu. versic. alia conclus. nume. 176. Nec † longe distat, quod socius tenetur consocio de dolo & culpa, vt l. si socius à socio. 72. ff. pro socio & Insitu. eodem titu. §. fina. & l. à tutoribus. 33. ff. de admin. tutor. & ideo si aliquid est perditum dolo vel culpa socii, tenetur socius, *l. cum duobus. 52. §. venit autem. 1. & §. verum. 2. in verbo, si in coeunda. ff. pro soc. & firmat consulendo Soci. in cōf. 24. in 1. lib. 12. col. versic. & ideo dicunt. † Vt iuris quæro, quid si institutor mercatoris scribit apodictam, in qua constituit se debitorem alicui institutoris nomine, & promittit soluere infra certum terminum, an ex hoc possit, & debeat conueniri dominus fundici. Ang. in l. procurator. qui pro euictione. 67. in fin. ff. de proc. inquit, quod non potest conueniri dictus institutor, sed dominus tantum conueniendus erit: per l. si. ff. de inst. vbi in individuo dicitur casus noster, sed idē Ang. in l. 4. ff. de re iud. in prin. dicit hoc procedere, quando institutores tantum afferunt se debitores: secus si afferunt fundicum esse debitorem: ex eo quia ipsi receperunt pecuniam mutuo: quia isto casu licet receperint pecuniam vt institutores; tamen ita scribentes videtur idem eorum astringere, & ideo conueniuntur ex emplo procuratoris, d. l. procurator, qui pro euictione ff. de proc. & ita refert fuisse decisum Florentiæ in causa domini Paduani, & secundum istam opin. consuluit Socin. in cōf. 154. in 2. lib. in vers. 2. casus, & vers. 8. casus. † Quid enim si mercator aliquis erit maritatus in diuersis artibus, eorum quo consule erit conueniendus Bald. in l. recepticia. 2. C. de const. p. scriptum reliquit, quod inspicienda erit ars, pro qua conuenitur, nam ad iudicem illius artis pertinet, *l. legatis seruis. 65. ff. de leg. 3. l. firmus. 27. & l. si plures. 9. ff. de pactis, l. procurator. 61. ff. de ac. & obligat. si autem negotium est****

um est ex utraque arte, ad neutrum pertinet cogniti-
 107 **o** sed ad forum commune Potestatis recurrendū
 est, per tex. not. in l. 3. §. eodem modo. 2. ff. *non cap.* &
stab. † Sed nunquid quis possit esse descriptus &
 matriclatus in duobus collegiis & artibus. Vide
 Rom. in *ing.* 175 & eundem Roma in *conf.* 422 *incip.*
Iste Franc. Pauli. ubi ponit de eo, qui habet artem
 ferici, & tentoria, decidit, quod quādo exeret artem
 108 **o** tentoria, subicitur iudicibus tentoria; quando
 vero exeret artem ferici, subicitur consuetudinibus,
 constitutionibus & consulis eiusdem artis
 ferici † An consules mercatorum possint citare per
 edictū? Bal. in *l. cessante* 2. C. *quom. & quando in 2.*
col. dicit, quod sic, ex quo habent merum & mixtum
 imperium, & sic possunt citare per edicta proponē-
 109 **o** da in valuis seu foribus suā audientia † Sed quia ut
 plurimum solent conveniri mercatores ad merces,
 quas emerant, hypothecaria ab aliquo creditore
 venditoris : Idcirco aliqua de iis subnectamus, &
 pro veritate huius notabilis dubitationis de duobus
 hāsitare contingit. Primo, an in generali obligatio-
 ne veniant merces, & an praesentes, & futurae. Se-
 cundo posito, quod veniant etiam merces : a) si re-
 periantur penes tertium bonae fidei emptorem, pos-
 sit ille emptor hypothecaria conveniri Quoad pri-
 mam quaest. an in generali obligatione veniant
 merces. Bar. in *l. generali.* 32. §. *uxori* 2. ff. *de usufr. leg.*
 inquit, quod d. positio de rebus generaliter com-
 prehendit res venales, citat arg. l. *pediculis* 32. §. *2 a*
beo. 6 ff. *de aur. & arg. leg.* secus secundum eum, si dis-
 positio generalis fieret de rebus ex. Item: in certis
 locis, quia tunc non comprehenduntur merces,
 & sic ex dictis Bar. elicitur conclusio, q. in generali
 obligatione bonorum, non restricta ad certum lo-
 cum, comprehenduntur etiam merces, & res ven-
 ales: & istam conclusionem expresse tenet Bal. in *l. cū*
tabernam. 34. in *prin. in reor. ant.* ff. *de pig. vbi* refert ita
 tenere Bar. in *d. §. uxori.* & ita tenet Alex. in *l. si constā-*
 110 **o** *re* 24. in *prin. in 3. q. 3. partis principalis, vers. in quantū* ff.
sol. matr. & Bald. in *rub. C. de ver. sig. 4. q. 1.* † Sed an veniant
 merces futurae in generali obligatione. Soc. in
l. qui Roma. 122. §. *Callimachus.* 2. not. ff. *de verb. obli.*
 tenet quod non, sed contraria parte firmat Neguzā.
 in *tract. de pig. & hyp. in 2. membro, secunda partis princi-*
 111 **o** *palis,* n. 17. & ibi respondet mortuus vocī † Quo vero
 ad secundam quaest. an merces venditae per debito-
 rem principalem remaneant in generali obligatio-
 ne, ita quoad hypothecaria possit agi contra empto-
 rem dictarum mercium, & in hoc Bal. in *l. vbi adhuc.*
 29. 3. *col. ver. sed pone maritus erat mercator C. de iure do.*
 dicit, quod si dictae merces ante mortem debitoris,
 vel ante ortam hypothecariam seu ante motum iu-
 dicium fuerint alienatae, non competit ad illas hypo-
 thecaria; & est ratio secundū Bal. quia licet merces
 venales veniant in generali obligatione; non
 tamē veniunt taliter, quod libere vendi vel permu-
 tati non possint. arg. d. *l. cum tabernam.* & ita etiam

tenet Bar. in *l. si constāre.* 24. in *prin. in 3. q. 3. partis prin-*
cipalis, & ita sequitur & firmat Neguz. in *tra. de pig.*
in loco citato, n. 2. & ad haec videas *l. in l. hered. 28.*
ff. si cer. pecu. n. 3. † Et retentis eisdem terminis, qua-
 112 **o** ro an merces venales inuectae, & illatae in domū seu
 apothecam conductam, sint tacite obligatae? Alex.
 in *d. l. si constāre* 24. in *prin. in 3. q. 3. partis, vers. item in*
quantum. ff. *sol. matr.* dicit, quod licet inuectae & illatae
 in domum conductam realiter sint tacite obligatae;
 tamen fallit in mercibus venalibus inuectis & illa-
 tis: quia illae nō veniunt in tacite hypothecatis re-
 stringitur ad bona inuectae & illatae in domum con-
 ductam, & sic ad certum locum, & merces venales
 non dicuntur in loco esse, cum ibi non fiat, ut per-
 petuo permanfurā, sequitur & limat Neguz. in *d.*
tra. in 4. memb. 2. partis, num. 53.

[Contraria sententia, quam defendit Zasius in
 §. *item Seruiana n. 20* & ibi Myning. num. 16. Item
 Schneidevvin num. 20. *Instit. de action.* est verior, pro
 qua est textus manifestus, in *l. cum tabernam* ff. *de pig-*
noribus. An & studiosorum libri tacite pro mercede
 Ang. Aret. in *d. §. item Seruiana. num. 1.* sed negatiua
 sententia, quam glo. defendit in *l. Neos Freculis.* ff. *de*
verb. signif. & asserens, scholaribus libros a quo, ut
 militibus arma relinquendos; viderent tutor quam
 & Zal. sequitur *d. loc. num. 23.* Et Schneidevvin. num.
 43. Item Neguz. in *tra. de pignor.* 4. me. n. 2. par. n.
 144. *Esseq.* Item an semel inuectae & illatae, si post
 efferantur, pignoris nexu adhaerent, aut, contro-
 uertunt Dd. & licet communis sit opinio, pignoris
 nexu adhuc teneri teste Schneidevvin. in *d. §. item*
Seruiana. numer. 53. *Instit. de act. & C. altal. in d. l. est dif-*
ferentia pen. ff. in quib. caus. pig. contrarium tamen ve-
 rius est per text. in *d. l. est differentia.* & in *l. cum taber-*
nam. 24. ff. *de pignor.*]

Sed quid † si debitor merces dedit in solutum, & tunc
 pro soluto merces quae non erant suae, sed alienae,
 an dominus illarum mercium possit vendicare
 ab illo, cui pro debito datae fuerunt in solutum,
 & pro soluto. Afficit in *dec. 360. incip. Alfonso de Pa-*
risio. refert casum fuisse de facto in sacro regio conf.
 & fuisse decisum, quod valuit dicta datio in solu-
 tum, licet rei alienae: quia confectus venditio, quae
 potest fieri de re aliena, licet dominus illarum
 mercium possit agere rei vindicatione, & Publici-
 ciana, vel remedio possessorio. l. 1. §. 3. ff. *de tri. et l.*
si colonus. 14. *C. de agr. & censu lib. 11. vel agere ac-*
ione furti, quando scienter emit rem alienam, vt in *l.*
si liberam. 10. *C. quodcum eo.* & not. in *l. incuilem* 2.
C. de furt. An autem † coram iudice mercatorum
 114 **o** habeat locum reconuentio. Anto. de Butr. in *cap. 1.*
de mut. per. tenet, quod non habet locum recon-
 uentio. Sed Abb. ibi in *pen. & fin. colum.* tenet indi-
 stincte, quod quoad istos iudices mercatorum ha-
 beatur locum reconuentio, quando talis iudex eli-
 gitur per actorem, & firmat Rob. Marfil. in *o. di-*
stin. 2.

112 *fin. 2. q. prin.* Quid enim, † si quis mihi promisit id quod mihi debebat solvere Romæ, Capuæ, & vbi- que locorum, & præcise Venetiis in nundinis, quæ ibi celebrantur in die S. Marci: an si tempore nundinarum non reperiat in illo loco, poterit ibi conueniri? & licet regulariter, quando quis promittit solvere Capuæ, Romæ, & vbi que locorum, intelligatur, quod possit ibi conueniri, si sibi personaliter reperiat, vt per omnes Dd. *in l. si conuenit. 18 ff. de iuris. om. iud.* tamen in casu proposito est secus: quia licet in nundinis Venetiarum non reperiat tempore promisso, poterit ibi conueniri, quia fingitur per dolum abelle, vnde habetur pro præsentē (sicut qui dolo desit possidere) *l. us qui dolo. 6. q. 1. in l. si autem. 2. §. 1. ff. de rei vend. & ita tenet lal. in d. l. si conuenit 18 ff. de iuris. om. iud. numer. 36.* Sed pone, † promissisti mihi centum solvere in nundinis Salerni, & si non soleris, promissisti decem nomine pœnæ, an licite petantur illa decem. Bald. *in l. rogasti. 11. §. si tibi. 1. ff. si cert. per. & in l. v. ca. numer. 8. §. 2. colum. de sent. qua pro eo quod in quem sequitur Alexand. in consil. 203. alias consil. 61. in 2. lib. vlt. colum. incip. viso processu causa verentis scriptum reliquit, quod non, nisi probetur tanti mea interesse. † Prædictis etiam consequens est, quod si aliquis promisit mihi solvere Romæ, & vbi- que fuerit inuentus, & sub quocumque iudice: si conuenit, quod Romæ non reperiat principalis promissor, sed eius procurator, cum certa quantitate fumentum domini & principalis procuratoris, poterit ibi conueniri ipse procurator, si ad hunc locum & causam constitutus foret per dominum, quia iuris fictione videtur ibi reperiri principalis promissor, & sic ibi citari & conueniri poterit: sed si est simpliciter constitutus, tunc secus: quia non videtur habere mandatum, vt respondeat in coforo, in quo absens dominus conueniri nequit, si sibi non reperitur, & hæc intelligitur, quando tractaretur de conueniēdo procuratorem actione personalis: sed hyperbolicata actione ad fumentum, si fumentum non reperitur alteri venditum, potest hypothecaria conueniri, verum si alteri reperitur venditum, & tractum per connotationem, vel inspectionem ocularem, tunc nec hypothecaria conueniri potest; quia dictum fumentum non est in obligatione, *d. l. cum tabernam. 24 ff. de pig. & ita consiluit Bald. in consil. 167. in 3. libr. & in l. final. §. sed & si quis. 1. in vlt. colum. vers. extra quero. C. communia de legat. & per Franc. Curt. in d. l. ad Alexan. in d. l. si conuenit. 18.**

113 *incip. inuenus* Quid ergo † dicendum de clericis negociatoribus, & mercatoribus, an conueniantur sub iudice mercantiæ, & nundinarum Bald. *in a. d. dit. Specul. in tit. de reo, versic. sed quid si holaris.* dicit, quod clericus delinquens in a. te, qui mercare potest conueniri sub Rectore vel Camerario in occasione illius artis, per *l. fin. ff. de iuris. om. iud. vlt. c. e-*

rici negociatores, quātum pertinet ad illam negociationem, iure communi laicorum vti debent, *l. 2. C. de Episc. & cler. & dicit Abb. in c. fin. de vit. & hon. cler.* quod clericus tenetur seruare statuta locorum, vbi negociantur, & similiter tenet Bald. *in l. eunētos populos. C. de sum. Trin. & Stephan. Aufre. in tract. de potest. sec. super eccles. pers. in 1. regulam. 24. dicit, quod quidquid sit à tempore, cuius initii memoria hominum non existit, clerici artifices quando delinquent in illa arte, vel abutuntur, iudicantur per Baiulos illius artis, & per iudices seculares in hoc puniuntur ciuilitate, & pro hoc dieit de anno 1394. Parisiis fuisse decisum, in præallegata forma, pro quo vide Chaf. in consuet. Burgun. in tit. des iustices & diocets d'icelles. in primariis fol. 52. num. 88. vers. 20. fallit. Sed † quid si pater habens filium, quem patitur negociari & mercari, hoc sciens per multum temporis spatium, an mortuo filio, teneatur de suo solvere debita contracta per ipsum filium, occasione dictæ mercantiæ. Afflict. *in d. decis. 208.* dicit hunc casum de facto fecisse *in sacre. cons. & pro,* & contra allegat; tandem ex nonnullis bonis rationibus videtur inclinare in eam partem, quod PATER teneatur, reperio in super Boer. *in d. decis. 221. in 2. parte, numer. 11. cum seq.* vbi inter cætera dixit, quod Florentini habent statutum, quod pater sciens filium negociari, & non prohibens, teneatur de suo; & ad hoc citat Soc. *in consil. 111. in prin. 2. lib. & similiter dicit esse statutum in ciuitate Lucana, & dicit tale statutum valere. Illud etiam bellissime terigit Bal. in l. fissulas. 78 ff. de contrah. emp. † quod contrahens in nundinis cum aliquo ab inde illico recessuro, cum suspectum minime allegare potest quia sciebat eum aduenam, pro quo dicit facere *lex. in l. heres absens. 19. §. si quis tutelam. 1. ff. de iudic. sed hoc sane intelligendum est secundum eundem Bald. in rubr. de his que in fraud. credit. vt procedat, quando rem emptam secum non portaret, at quando secum rem emptam portaret, tunc secus: quia licet contrahens putare deberet ipsum recessurum, non tamen cum rem non soluto pretio, & de isto casu, potest peti ipsum capi vt suspectum & fugituum, & sequitur Ioan. Bapt. de Caccialup. *in tract. de debit. suspens. & fug. in vltimis verbis* quod ego intelligere, nisi aliter constaret, fuisse habitam fidem de pretio, & fuisse actum de asportando eum secum non soluto pretio. Nec absolum putes, & illud intelligere, † quod in curia mercatorum non potest conueniri mercator ad solutionem; cæna contractus obligationis, seu si de iurisdictionis, si non probatur interesse; quia licet in pœnis non consideretur interesse, *l. stipulatio ista. 38. §. alteri. 17 ff. de verb. oblig.* attamen istud non habet locum, vbi cumque debet seruari æquitas, in de quod in pœnis iudicialibus & pratoris consideratur an inter sit, *lex. est in l. 2. §. fin. & ibi Ange. ff. si quis in ius vocat non sit* & plene prosequitur Thom. Ciamp. *in consil. 60. in c. vltimis,* citat Angel. *in consil. 220.****

incip. *arbitror dicta pœnam. colum. 2. & voluit allegare eum in consil. 319.* Illud etiam legito Lector, quod consuluit Bald. *in consil. 155. in 5. parte num. 1.* vbi dubitauit, † si mercator tenens fundicum, & stationem in aliqua ciuitate. puta Salerni, ibi fuerit conuentus ob aliquod debitum, qui confessus fuit debitum, propter quod ei fuit factum præceptum, de soluendo intra certum terminū. quo factō, alibi se transtulit cum apotheca: an iudex illius loci, in quo debitor se transtulit, ad litesas prioris iudicis exequi possit illud præceptum: & ibi tandem dicit, quod exequi non potest tale præceptum, nisi ille primus iudex pronunciauerit actorem mittendum in possessionem bonorum eius, cui fuit factum præceptum: tunc enim ad litesas prioris iudicis, tenetur taliter iudex exequi. Nec etiam omittendum puro, quod † domus mercatorum sunt exemptæ ab hospitandis militibus, qui veniunt ad ciuitatem ad castrametationem, & eis de purantur hospitia ab officariis ciuitatis: & est ratio, quia ergaltaria mercatorum sunt occupata a mercimoniis, vt dicit text. *in l. pen. 11. C. de merat. & epit. lib. 12. & l. in qua libet. 2. eod. tit.* sed video male hoc hodie seruari. Nec scire te pigeat, † quod in generali obligatione artificis non veniunt incudes, & malleum, secundum gloss. *in e. in generali. 81. de reg. iur. lib. 6. faciunt not. in l. Nepos Proculo. 125. ff. de verb. sign.* Quod ei ego dicemus, pone † quod quis vult mercatori em iurare suspectum de fuga, anposito, quod habeat multa nomina creditorum nutricata, cui de facili nō est possibilis recessus propter multo indigent mercantiarū, vel gratuitatem earum: an quo dicas, quod non, vt tenet Ang. Mod. *in l. sciendum. 15. ff. qui satisd. cogan. n. 2.* vbi dicit, quod mercator possidens egregia mobilia, & multa nomina debitorum non tenetur cauete, & ex consequenti non potest iurari suspectus, quod etiam firmat Ioan. Bapt. de Caecialup *in tract. de debit. suspect.* & *sup. 1. q. nu. 10.* at sane, & cum grano salis intelligas dictum Ang. copulatiue enim præsupponit, quod habeat egregia mobilia, & multa nomina debitorum, quorum causa verisimile est quod non est de facili, & possibilis eius rec. sū, & sic non debet actari ad satisfidandum de iudicio fisti: secus etenim crederem in quaestione proposita, quando solum præsupponitur nomina debitorum eum possidere tantum, & quomodo probetur paupertas mercatoris ad effectum prædictū Angel. *in l. in fundo. ff. de rei ven. n. 2.* dicit probari ex probatione cessionis, & fugæ. Hinc autem non immerito & extra rem probandum esse propterea videbitur, an † si mercator cederet, seu falleret, liberetur, si creditores eiusdem cepissent omnia bona sua. Paul. de Cast. per illum text. *in l. hares a debitore. §. quod si stipularus. 3. ff. de fideiuss. scriptum reliquit,* quod non liberatur, nec ipse, nec sui fidei iussores. Prædictis enim non aduersatur, † quod si mercator vt cedēs & fugitiuus captus sit, si captus erit iniustus; & tamen

de debito constat, an detineri possit, non obstante quod captus sit illicita, in quo Ioan. Bap. à S. Neue. *in tract. de debit. suspect.* & *sup. num. 140.* disputat pro, & contra, tamen in effectu conclusum relinquit, quod si de debito constat per confessionem capti, vt debitoris suspecti; tunc captus reuocatur, & hoc per text. *in l. si §. ff. quod met. caus. & per Bald. in l. fundus. qui Lucii 9. ff. de res. vend.* vbi magistratiter dixit, quod paratum se offerens soluere, non debet grauamen reuocari, nisi soluat, cum constat per eius confessionem; at secus concludit, quando aliter constaret, quam per eius confessionem, sed quid si est captus vt satisfidet, an constito de debito possit detineri, si vult dare cautionem, dicit quod nō, vt dicit magistratiter Bar. *in l. si pecunia. §. qui fideicommissi. ff. de in poss. leg.* quia captus est simpliciter, vt satisfidet; secus si captus, vt soluat. Sed † quid de mercatore capto ad instantiam vnus, an possit recommendari in carceribus, ad instantiam alterius: in quo Bart. *in tract. de care. in ult. col. t. net.* quod sic, allegat text. *in l. quotiens. 3. C. de exat. tribus* sed hoc dicit verum Sal. *l. fin. C. de bon. aut. iud. possid.* si est tale debitum, pro quo quis de nouo incarcerari posset, sed plenius de ista materia congruit Marfil *in praxi crim. §. attingam num. 31. cum pluribus seq.* Quid ergo e conuerso: † an si quis capitur ad instantiam vnus, respectu vnus causæ, an satisfacta illa possit per ipsum recommendari pro illa causa in eisdem carceribus: puta impetravi captum suspecti & fugitiui debitoris, ad effectum, vt detur per eum fidei iussoria cautio, quam vult dare: verum quia constat de debito, creditor vult, quod non liberetur nisi soluat, quid iuris: ego pro nunc dicere, quod debet liberari; nam quia a principio potuit impetrare capturam ad effectum soluendi, elegit viam impetrandi capturam ad effectum satisfidandi non potest variare; nam electo vno de contrariis non potest ad aliud redire, *l. commissoria 4. & ibi gloss. C. de fact. inter empt. & vend. nec licita est variatio,* vt ibi per gl. & Dd. sed quis negabit ista duo esse contraria, habere fidem de debito data cautione, & velle solutionem de presenti. cogita quia pendet in facto, & non potuit talem casum in sp. cie decidum reperiire, & hoc maxime procedit re non existente integra: puta quia debitor vellet dare cautionem, & postea creditor dicit, velle quod soluat, & an & quando dicatur mercator cedens & fugitiuus, vide Angel. *in consil. 65. incip. quæritur.* & est quaestio per statuta, Sed illud in mentē venit, † An mercatoris falliti cedentes & fugitiui possint torqueri, vt inueniant pecunias eis dadas ad mercandum; quia nunc habere denegant, illasq; perdiisse & subtractas forte dicunt: Dicas, quod sic, vt dicit Par. de Put. *in tractatu de Synd. in verb. tortura, e. am in causa pe. uniuaria, verj an pme. in ciuili causa* & Hippol. de Marfil. *in l. aiuius 9. colum. 1. ff. de quaest. & in sua crim. prax. §. expedita, numer. 62.* & Franc. Purp. *in l. singularia. 15. num. 94. ff.*

¶ 4. ff. *ficert perat.* & est ratio; quia omnis coniectura crescit contra fallitos, qui ad mentendum faciles sunt, & infamissimi, ut inquit Ioan. Baptist. à S. Seuer. *intra ff. de debitore suspect.* & *fug. quast. 1. colum. vltim.* qui (ut inquit) deberent more antiquissimæ legis dari creditoribus lacerandi, & ideo noster Inuestitimus Carolus V. Romanoium Imper. nouellam fecit pragmat. incip. *Contra autem.* qua statuit contra bancherios, & nummularios denegantes deposita deponentibus restituere: nam si se absentauerint, & per sex dies latitauerint, debent citari in domibus, in quibus habitare solebant, & si citati per alios, sex dies latitauerint, & non comparuerint, & suis creditoribus non satisfecerint, in pœnâ mortis naturalis incurrunt, & elapsis d. sex diebus post citationem, potest & debet contra eos procedi ad fori iudicationem, nullo alio tempore expectato, & debent publicari pro fori iudicatis per loca solita. Vterius, ¶ adeo leges odio prosequuntur tales fallitores, ut nec eis concedant miserabile cessionis beneficium, ut inquit Bald. qui omnia sciuit *in consil. 219 incip. super libris Thestuariorum lib. 3. colum. 3.* quem sequitur Nicol. Boer. *in decif. 215. numero 6.* vbi plus inquit, *num. 7.* quod nec etiam habent beneficium immunitatis ecclesiasticæ. Nec ¶ eis seruanda sunt pacta à creditoribus facta, verbi gratia, quod asserentibus ipsis, fuisse ablatis ab eis pecuniis, deuenierit ad concordiam, remiserintque ob id aliquam pecuniarum partem: nam constituto ex post facto, eos mercatores fore soluendo, pacta cū eis facta haud seruanda sunt, ut decidit Boer. *in decifio. 215.* citat in hanc ferme sententiam fuisse Ioan. Baptist. à S. Seuer. *in reget rubr. extr. de donat. in antiq. fol. 13. col. 2. numer. 15 in addit. sed de his haftenus.*

131 Illud quoque ¶ sæpe me reddidit ancipitem, num in curia nundinaria possit præsentari instrumentum iuxta formam ritus magnæ curiæ Vicariæ, in quo alias dicebam, quod sic, & hoc per ritum dictæ magnæ curiæ Vicariæ, incipient. *tem nota, quod quædo volens.* quo cauetur, posse præsentari instrumentum debiti contra debitorem suspectum, & fugituum, constituto per duos de fuga; & tunc expeditur citatio contra eum, ut veniat ad assecurandum iudicium, & in defectum fideiussionæ cautionis capriatur de persona, in nundinis vero non requiritur probari de fuga, quia omnes venientes ad nundinas sunt suspecti de fuga, ut dicam in sequenti parte. ego præsentatur instrumentum in curia nundinaria, & ducitur debitor per citationem realem, ut dicam in sequenti parte, ante tribunal magistri nundinarum, & interrogabitur debitor super tenore instrumenti, & si fateatur debitum esse verum, & instrumentum est liquidum, & dilatio data ad soluendum elapsa est, detinebitur, si veronon est elapsa dilatio, & allegatur ex alia causa, quam ex eo, quod reperitur in nundinis suspectum & fugituum, & probabitur per testes; & tunc interrogabi-

tur, si habet fideiussorem, & si non habet, detinebitur de persona, & ita vidi pluries practicatū ¶ Quid enim si vxor mea publice mercaturam gerat, num censetur de voluntate mea gerere, adeo ut ex contractibus per eam initis ego tenear? & quoad primū dicendum esse inquirunt Doct. quod si publice exercet mercaturam, censetur ex voluntate mea præuia id facere, arg. l. *Barbarius. 3. ff. de off. prat. & l. eius qui in prouinciam. 41. ff. sicert. per & probat. tex. in l. 1. §. igitur proposito 12. ff. de exer.* quoad secundum, si mercaturam gerat de voluntate mea, vel eam ad id præpono, ego teneor ex omni contractu celebrato occasione illius mercantiæ, ut declarat plene D. Pirrh. Ang. Doct. Gal. *in consil. qua voc. aurea, in tit. de societ. inter vir. & vxor. 3. c. & ibi etiam dicit in cap. 4. quod ipsa vxor potest conueniri, & conueniri, & maritus eius obligatur ex eare, & est ratio secundum eum; quia vxor publica mercatrix, est tanquam procurator cum libera, per l. *sed & in ipsum procuratorem. 6. iuncta gloss. ff. de insit.* Nunquid ¶ minori matricula to in arte mercantiæ detur restitutio in integrum, si laesus est, in quo Bart. iuris antistes *in l. 1. versic. & eadem ratione putarem. C. qui & aduer. quos dicit, quod non, nisi laesus foret in aliquo non concernente artem, seu mercaturam, quem sequitur ad literam, Lud. Roman. in consil. 319. incip. quaritur. & Marfil. in l. infans. 12. num. 2. ff. de fideiur.* Illud etiam ad sciendum hic dicit, ¶ pone plures sunt mercatores socii, quorum vnus occidatur, nunquid socii superstites possint accusare de morte cōsocii? Reperi Maluer. *in sua praxi, in tit. de expen. damnis, & inter sol. 101. colum. 2. item propter homicidium.* quem refert, & sequitur *in decif. 233 parte 2.* Boer. quod possint accusare & prosequi ius vindictæ ¶ Finge enim mercatorem promississe, seque soluere centum constituisse infra certum terminum, & si non soluerit, præstare 125. quomodo enim intelligatur illud, si non soluerit, dicas, quod intelligi debet, id est, si fuerit in mora soluendi, l. *si duo 16. ff. de consil. pec. in fi.* quia elapso termino statim mercator dicitur in mora, & ita considerat Bald. *in tract. deceny. num. 2.* Alias ¶ hæc statim summopere vidi, nunquid mercatore intricato nonnullis debitis interfecto, superstitite eius filio, qui transegit eum occisoribus recepta certa pecuniarū quantitate, teneatur creditoribus illam pecuniam soluere? Reperi Alb. de Ros. *in l. cum qui. 4. C. arb. iur. & in l. heredes. 1. C. de his quib. et mag. tenentem,* quod non, quem sequitur Boer. *in decif. 221. num. 5. part. 1.* Nec ambigendum putares, ¶ quod mercatores conueniri possunt ex qualibet promissione facta inter absentes per nuncium vel epistolam, ut uoc. Bart. *in l. Quintus Mutus 4. §. ff. mand. & proprius secundum Bald. in l. in personam. 30. §. quæ pecuniam 1. ff. de part. & sequitur Boer. in d. decif. 221. n. 14. in 2. part.* Sed ¶ pone quod mercator tradidit multas mercas cuidā sensario, ut eas vendat, nec de mercede conuentum fuit: qua actione conuenietur mercator per sensarium*

- pro mercede venditionis dictarum rerum: dicas, quod conuenitur actione præscriptis verbis, vt magistraliter tradit Ioan. Fabr. *Instit. de act. §. actionum autem. l. 8. n. 2. 7.* ad eam mercedem, quæ in similibus solita est præstari, pro quo vide *tex. in l. de proxenetico 2 ff. de proxenet.* Sed finge ꝑ aliquem mercatorem Florentinum habere nonnullos factores in ciuitate Lugdunenſi ad vnam rationem, mensam seu fundicum, an possit pro contractibus celebratis per factores suos Lugduni conueniri, si ibi reperitur: & dicas quod sic, vt scriptum reliquit Paul. Castr. *in l. hares absens. 10. §. apud Labeonem. 3. per illum text. ff. de iudic. quem ibi sequitur Boer. in decis. 114. in 1. parte.*
- 141 Progredere ꝑ vltra lector, & finge ꝑ aliquis mercator Ianuensis se obligauit penes acta curiæ ciuitatis Florentiæ dare cuidam Florentino centum, & euenit, quod mercator Ianuensis rimens, ne accusetur obligatio Florentiæ, præuenit ipsum Florentinum in curia Ianuensi, ibique proposuit quasdam exceptiones, & citari fecit Florentinum, qui non comparuit, sed accusauit obligationem Florentiæ, mercator Ianuensis allegat litis pendentiam, & petit causam remitti: quid iuris, vide *pul. hre Boer. in decis. 114. & præsuppono, in 1. parte.* & de iure regni vide ritus magnæ curiæ vicarij de præuentione, & regiam pragmat. ex quibus omnibus habes veritatem, & vide etiam
- 143 Affi. *in decis. 294 incip. quidam mercator.* Quid enim ꝑ si aliquis mercator condemnatus fuit, vt infra certum terminum sub pœna reddat rationem, vel ad id se obligauit, penes acta, quid debet facere, vt non incidat in pœnâ, si forte ratio reddi non potest infra terminum; quia esset intricata: dicas quod potest compatere, & dicere, quod calcularia & rationibus visis, est debitor in vno numo, & illum soluat: & si apparuerit eum debitorum in maiori summa, det fideiussorem in promptu, & erit securus, secundum Angel. Alex. & Bald. *in l. si residuum. 5. C. de distr. pign. & Bald. in c. 1. §. 1. col. 1. vers. sc. sed quid si arbitrator. de leg. Corrad. & conf. 55. lib. 3. & Paul. de Castr. in l. 2. qui legit. person. stan. cum l. 1. c. l. si de re 7. C. de pact. int. emp. & ven. l. & Ioan. Fabr. in l. acceptam 19 C. de vsur. & plerius Boer. in consuet. Buur. §. ut n. c. n. §. 58.* Quid igitur de istis mediatoribus ꝑ seu sensariis, quibus mediandis multum contractus celebrantur, de quibus loquitur totus tit. *ff. de proxen. num teneantur de dolo & culpa: dicas, quod sic, vt voluit Bart. in l. 1. ff. de proxen. in l. aut qui aliter. 5. §. hæc verba. ff. quod vs. aut clam.* & an si fieri fecerint contractum vsurarium, teneantur ad vsuratum restitutionem? dic, quod sic, vt est gl. si in l. si se. entre. 7. ff. ad leg. Pomp. de parrie. & ibi Bart. Angel. & Alex. in l. 3. §. si procurator. 1. ff. quod quisque iuris. & habetur per Pitt. Angel. in consil. aur. in c. 24. f. 157 & vide Lud. Rom. in jing. 271. incip. sunt interrogatus hoc in me v. rum ꝑ qui emit mediante proxenetico, ager reddibitoria: dicas, quod sic, secundum Alber. de Ros. in l. si proxenetico. 2. §. non. in. finge etiam ꝑ quod in libro mercatoris conuenitur, me
- esse ipsius debitorem, & ipsum esse mentem debitorem; an isto casu fiat compensatio, & an sit in potestate mercatoris, in quam causam velit conuerti id, quod mihi debet: dicas, ꝑ isto casu sienda est compensatio eius debiti, quod vult exigere mercator: nec potest dicere, id quod mihi debet, velle conuerti in talem quantitatem, eius, quod ego ipsi debeo, & non in aliam, ex quo non sumus in materia tituli de solutionibus, quod quidem est verum, quando debitum, quod quis vult compensare, est æquale illi, ad quod vult facere compensationem, vel illo maius: quia si esset minus, alio nolente compensare, non feret compensatio, nisi offerret residuum, prout late concludit Guil. Mayner. *in l. si in duabus actionibus. 104. ff. de regul. iur. in fin. pro quo etiam vide Alex. in consil. 85. in 3. lib. vlt. n. 10 ꝑ omittas scire, quod si mercator sequestrari fecit merces venales alterius mercatoris, si deinde sequestrum reuocatur per iudicem, qui id ipsum fecit, cognitio de iure ipsius: si mercator ille, cuius merces postea non potuerunt vendi, ex eo damnum sentiat, & iudex qui reuocatoriam sequestri tulit, nullam mentionem fecerit de damnis, expensis, & interesse, potest ramen mercator ille ex nouo iudicio petere, secundum Bald. *in consil. 249. incip. quidam mercator, in 3. lib. Quid etiam de eo qui depositum fecit apud ꝑ aliquem mercatorem, & iudex coegit eundem mercatorem depositarium, vt restitueret alicui, sit ne liberatus ꝑ hanc quæstionem de facto consultus Raph. Cum. *in consil. 285. per totum.* dicit quod si ille, cui per iussum iudicis fuit restitutum depositum, prændat creditorem fore deponentis, & antequam ei fuisset restitutum, fecisset eidem depositario fieri sequestrum, seu mandatum sequestratum, debet depositarius intimare deponenti, vt veniat ad reuocandi faciendum sequestrum: item debebat appellare à iussu iudicis, & in iurare etiam deponenti, alias se solueret. Est enim ratio, ꝑ quare in curia mercatorum iudicium dicit summarium iuris antistites nominare consuere, quia inter mercatores attenditur simpliciter veritas negotii, secundum Bal. *in consil. 40. in 5. lib. 110. & consil. 406. n. 5. eod. lib.* est etiam ratio, vt dicit dominus Auctor; quia mercatorum curia ecclesiastica æquiparatur, vbi secundum æquitatem canonicam proceditur; imo non solum verum est, mercatorem dici de foro ecclesiæ, sed & mercator dicitur miserabilis persona, dum est in mercationis, & peregrinatus, secundum Alexand. *in consil. 13. lib. 7. in c. omnipotentis Dei. ad fi. & sequitur Ioan. à Neuzza. in Syluanus. lib. 6. nu. 19. & Fel. in c. significantibus. 38. de off. deleg. in vers. 6. & hæc etiam ratione attenda, causæ mercatorum debent summarie tractari, cum in causis miserabilium personarum de plano & aquo procedatur, abique scriptis, & solutione sportularum, vt est *tex. in Auth. de mod. d. i. n. c. §. si tribu. quoc. 1. v. l. vlt. & ibi Bart. & c. 6. ꝑ hoc est text. in c. glo. v. v. person. in l. 10. c. 1.****

nonnunquam, la. ff. de iud. sed quid inquit Bar. Doct. Gallicus, n. modicæ auctoritatis & scientiæ, in cons. 53. lib. 2. n. o. quod de iure communi nõ est procedendum inter mercatores de bono & æquo, secundum opinionem Bar. quia dicit ipse, quod Bart. quando de hoc mentionem facit, in l. si fideiussor. 29. §. quadam. 4. ff. man. & in l. Quintus. 48. ff. eo. tit. id dicit ex dispositione statuti, seu municipalis constitutionis, & sic non dicit, quod id de iure communi procedat; quod apertius secundum eum colligitur ex dictis Bald. in l. si pro ea 10. colum. fin. versic. unde facit ad questionem in curia. C. mand. & Angel. in §. item si quis. 6. Instit. de offic. versic. quero statuto. & sic secundum Bart. omnes Doct. qui loquuntur, quod in curia mercatorum agitentur cau. æ de bono & æquo, loquuntur, quando in forma statuti dispositum, non quod ita sit de iure communi, licet dicat, quod etiam de iure communi curia mercatorum habet aliquid specialitatis, propter præcipuam fidem, quam habet homines in eorum promissionibus; est tamen bene verum, quod post ea repeti eundem Bertr. in consil. 2. 3. in 2. lib. in vltim. colum. simpliciter tenentem, quod causæ mercatorum debent tractari de bono & æquo, non rigore, ad hoc citat Angel. in cons. 198. incip. Arnaldus serici. col. 2. & consil. 321. exordiente, creditor volens. Imo plus subd. t. quod mercatorum domus debet esse veritatis & æquitatis, & idem inquit ipsemet in consil. 149. lib. 3. num. 4. sed utcuque sit, dicamus, quod id sit de iure communi receptum, vel quod longa consuetudine, aut cõstitutione municipalis inter mercatores ædita, id sit adiuuentum, omnino receptum video. ca. las
170 mercatorum de bono & æquo tractari. sed ¶ quia turpe sit nescire, quæ proprio ore quis profert. Videamus igitur, quid sit dicere, quod in curia mercatorum agitur de bono & æquo? In quo sunt, qui dicunt quod æquitas debet attendi, quæ proueniat ex iure gentium & generali non autem quod ius civile disposuit. sunt etiã, qui dicunt, vt Sal. in l. placuit. 8. C. de iud. quod isti male dicunt, & contra casum l. bona fides. 31. ff. de pos. in prim. vbi ius civile inspicitur. alii, vt Bar. secundum eum dicunt, quod omnia debent prætermitti, quæ non attingunt principalis negotii veritatem; quia tales sollicitates sunt de apertibus iuris, quæ non considerantur in curia mercatorum. l. fideiussor. 29. §. quadam. 4. ff. mand. vt si sit intentata actio directa, vbi competat utilis, vel e contra, & intelligit Bald. in l. si pro ea. C. mand. & in d. §. quadam. & Socin in consil. 42. incip. circa primum consultationis articulum, versic. fin. in 2. parte, & in consil. 126. & 127. in 2. lib. 7. colum. vers. nec ex eo, v. inquit, quod per talia verba, de bono & æquo, non videtur reiecta allegatio iuridica, sed bene allegatio cauilliosa, & ita dicit notari per Abb. in c. dilecti filii, 6. de iudic. videtur enim reiecti apices iuris, qui veritatem negotii non tangunt. In hanc ferme sententiam nonnumquam repeti concurrere Benuen. Strach.

in tractatu, quem de Mercatorum apponit in ea parte, quomodo procedendum sit in causis mercatorum. sed ad verum aduertit, vt non cursim legas eius dicta quod quatenus inquit, non esse faciendam differentiam inter bonum & æquum, sed quod vbi est bonum, ibi est æquum, salua pace, id non est verum, imo vbi iuxta verbum, bonum, non addatur æquum, remanet materia odiosa, secundum Baldum in l. certum. §. C. unde legitur. & unde cogn. vbi ponit exemplum de statuto, quo cauetur, quod masculus excludat feminam succedendo; nam istud statutum factum est propter bonum publicum, vt conferrentur familiaria, quæ per masculos conseruantur, & ideo dicitur bonum & æquum, vt femina excludatur, l. maximum. vltim. 4. C. de liber. pater. Ideo verba statuti tanquam odiosa sunt, quantum fieri potest, restituingenda, seruanda tamen est statutum prædictum, propter bonum publicum in suo stricto significato, & quod inter bonum & æquum sit differentia. Itra Bart. tenet Ant. de Butr. in suo reperiario iuris ciuili in litera E. in verb. aequitas allegat congruit 13. ff. de off. praef. & expressius firmat Gulic. Mayner. in l. in m. abus. qualem 90. ff. de regu. iuris. versic. finem pro quo citat. l. hac lege 8. C. de pactis conuent. Illud etiam prædictis affine est, ¶ quænam dicatur æquitas, & quis rigor: In quo Salic. in d. l. placuit. 8. ex mente diui Cypriani scriptum reliquit, quod æquitas est iustitia dulcore misericordiæ temperata: at Bald. in l. 1. colum. 4. ff. de iust. & iur. dicit, quod æquitas est iudicium, in quo circumscriptis regibus iuris, statuitur ad dictamen rationis naturalis, & hoc optime probat Aristoteles in lib. 5. Ethicor. c. 9. & alibi idem Bald. in l. 3. C. de dot. promiss. dicit, quod æquitas nihil aliud est, quam naturalis ratio, l. scire oportet. 13. §. sufficit. 6. ff. de excus. tur. & Afflic. in consilio. circa violentiarum. 6. notab. dicit, quod æquitas est quoddam temperamentum rigoris, & sic non est illi rigori opposita, vt dicit Gulielm. de Mont. Laud. in Clem. 2. de appell. & sequitur Dom. à S. Gemina. & Præpos. in c. discretions. 1. ver. districtus. de decimis in 6. & plus subdit Afflic. vbi supra, quod si extaret aliquod statutum continens æquitatem, & aliud in eodem casu statutum extaret, continens rigorem, quod debet iudicari secundum illud statutum continens æquitatem: quia æquitas & rigor non sunt omnino contraria, sed æquitas est temperamentum rigoris, vt supra idem Afflic. in consilio. si quis in posterum in 5. notab. sequitur id, quod dicit Salicet. videlicet, quod æquitas nihil aliud est, nisi ordinata iustitia, temperata dulcedine misericordiæ, & sic ete inspiciantur omnes dictæ expositiones, idem sunt, nec ad in paria iudicandæ, & adde multa dicta per Mar. Ma. Pon. Pat. in libro dialog. in verb. aequitas. 23. fol. 481. Hæc enim ¶ est illa æquitas, quam semper debet præ oculis iudicis habere. l. quod si Ephe. 4. §. in summa 1. ff. de eo quod seruo loc. Hæc est illa æquitas, quam perfectam rationem

tionem appellant, quæ leges strictumque interpretatur & emendat, nulla scriptura comprehensa, sed solum in veraratione consistens, ut inquit Cicero *pro Caccinna. omnino bene agis*, à verbis enim recedis, & æquitate uteris alibi dicitur iustitia, & honoranda, ut in *Auth. de equal. dot. §. 1. in fin.* alibi: quod iudices in proferendis sententiis debent vti æquitate, ut 4. *quest. 4. c. 1.* & proniores esse debemus ad misericordiam, quam ad rigorem. 86. *dist. c. non satis.* sententia enim, quæ misericordiam in se non habet, fugienda est, 50. *dist. c. ponteret.* humanior enim sententia sequenda est, l. *fi. c. qui bon. ced. poss.* semper enim æquitas præferenda est rigori, per text. notab. in l. *placuit. C. de iud. & c. fin. de transact. & c. disciplina. 15. distinct.* in subtilitatibus iuris permictose eritatur, l. *si seruum. 01. & sequitur. 3. ff. de verb. obligat.* & in tantum veritati consona sunt prædicta, quam attendenda est potius æquitas, quod licet vltima opinio gloss. vel Doct. censeatur approbata, ut not. Bart. in l. *bona fides. 31. ff. de posit.* Non tamen præcedit, quando prima opinio sapere æquitate, & vltima rigorem; quia eo casu censeatur approbata prima, & non vltima, secundum Fran. Aret. in *consil. 163. incip. diligenter & mature discussis. 6. colum.* Item licet regula sit, quod in spectantibus ad ius canonicum, & forum Ecclesiasticum attendatur ius canonicum; tamen si ius civile æquitate sapit, & ius canonicum rigorem: attendendum erit ius civile, & in foro Ecclesiastico, contra ius canonicum, secundum Archid. in *c. quod à patribus. 81. dist.* His omnibus vnum salis granum addas, quod non procedant in subtilitate veritatis inuestigari: quia, & illa à iure nedum non respicitur, sed commendatur, c. *capellanus. 4. & ibi gloss. fin. & dom. Abb. ad hoc not. extr. de feriis. & in c. licet causam. 4. vers. subtiliter inquirentes & ibi Abb. colum. 2. extr. de probat. & per Abb. in c. dilecti. 3. colum. 3. de iud. & Iason in l. cum stipulari sumus 01. (alias) si seruum, §. sequitur. 3. ff. de verb. oblig. Item præcedit æquitate iura fauent, quod licet post conclusum in causa testes produci nequeant: tamen æquitate suadente etiam post conclusum producantur, secundum Abb. in *c. de iud. Item præcedit statuto, quod reus non possit opponere contra actoris intentionem, æquitate tamen suadente agentem iudex repellat secundum dom. Ant. in *c. cum dilecti. 8. de consue. citat. Innoc. in c. cum olim. 19. de cens. & idem dicit ipse dom. Ant. in c. bona. de postul. pralat. Item præcedit si exco. & munitatis iniuriam passus fuerit, qui agere nequaquam potest, ut in *c. intelleximus. 7. de iud.* æquitate tamen suadente, iudex motus, talem iniuriantem punire potest, ut ibi per Dd. Item præcedit si res mea peruenit ad te, ad quam recuperandam nulla mihi competat actio: iudex tamen æquitate suadente, compellet detentorem ad eam restituendam, & voluit Hosti. in *c. bene. de appell. & c. per tuas. 9. de m. o. pro quibus etiam faciunt dicta per Abbat. in *c. peruenis. 4. de empt. & vend. Faciunt etiam pro prædictis dicta per Hosti. in *c. Sum-******

tauallis 23. de iure iur. vbi dixit, quod iudex ex officio æquitate suggerere, debet occurrere manifestæ iniquitati, etiã si parti esset præclusa via per pactum, seu per statutum. Item, si præ iudicatum vigore alterius sententiæ solueretur, poterit æquitate suggerente illud repetere per contradictionem sine causa secundum dom. Alexand. in l. *lullian. verum debitorem. 59. colum. 2. circa mel. ff. de condit. indob.* citat pro hoc casum in l. *elegantior. 23. §. si quis post. 3. ff. eod. tit.* & hæc hæctenus, & quid sit rigor iuris, & apices ipsius, vide Mar. Mar. Ben. in libro obseruat. 50. in obseruat. 06. in tit. d. apices iuris. & in obseruat. 71. de asperitate iuris. Quid dicitur quod æquitatis, ex his quæ superiori loco diximus, minime ignorare poteris: sequitur, ut quis sit rigor, in publicum afferamus, & reperio aliquando rigorem a Grammaticis accipi pro nimio rigore, secundum Plin. in *epist. ibi. rigor aque certauerit nitibus, nec color cedit lib. 9. cap. 14. quam recentissimi rigoris aqua insusa. Plin. lib. 7. cap. 50. certis persistit color remeant horis aut rigor.* alibi pro durtitæ & inflexibilitate Vitg. *Tum ferri, atque argute lamina feræ.* Transluminat & alius, vt rigor natura, hoc est, seueritas, & implacabilitas. Plin. lib. 7. cap. 19. *exit hæc animi tenor.* aliquando in rigorem quandam, toruitatemque naturæ duram, & inflexibilem, affectusque humanos admittit, aliquando dicitur rigor actionis, id est, tenor quidam perpetuo sui similis. Quintil. lib. 9. cap. 3. *Oratio habeat rectam quandam velut faciem, quæ super immobili rigore non debeat,* sed à nostratibus rigor describitur pro quadam restrictione iuris, seu excessu, aut austeritate iuris scripti, aliquando ad tertorem, aliquando rigor seueritas appellatur, ut 50. *distinct. c. ut constitueretur in gloss. & 45. distinct. c. disciplinam. in gloss. sed qualiter. & 1. quest. 7. c. dispensationis. & c. exigunt. de sent. excommun. quandoque rigor idem est, quod subtilitas iuris, ut in *c. in literis. 5. de rest. spol. & c. i. sp. 4. 4. de appell. quandoque rigor dicitur iustitia vt ead. *distinct. c. omnis qui. & c. vera.* quandoque rigor ius strictum, à quo nullo modo recedi potest, appellatur, secundum gloss. in l. *placuit. 8. C. de iud. in gl. vlt. & sequitur Bald. in c. sic causam, col. v. vers. fol. qui lsi in statuto, extr. de re iud. & in consil. 343. ex amon. la sunt, col. 1. hunc autem rigorem iuris, qui & strictum ius vocatur, consistere in eo dicamus, videlicet, in ipsa scriptura, & verbis præcise obseruandis, vt & Baldus in superiori citato loco dicendum esse inquit. præcedit quod non semper verbis inhaerendum est, sed medullitus leges intueri debent, quod & ab ipso iure haud dissentire videtur, cum à verbis recedatur, & id, quod naturali rationi consentaneum videtur fieri, contingerit, æquitatis nomen non immerito vsu patet: & non imaginaria, & nostri capitis ad libitum, æquitate leges sumi putauere, sed eam, quam rationi coniunctam (vt dixi) visum fuerit, vt scriptum & adnotatum reliquit Bald. in *rub. C. de constit. pecun. colum. 2. vers. quæ ratio circa, & in consil. 59. super 1. col. in fin.****

in fin. libr. 4. & Rom. consil. 149. conclusionem colum. 2. quos iumenim (inquit Bald.) atinebar leges scribi, si iudicibus liceret ad libitum recedere à scripto, & suo arbitrio æquitatem fingere, vt tradit Odofr. d. in c. 1. §. quia vidi. colum. antepenult. de iis, qui feudum dare poss. æquitates enim hominum, non habere in se pondus sicuti, nisi legibus, vel consuetudine præscripta sunt roboratæ, nemo est, qui nesciat; quia sæpe ab hominib. erratur in coniecturanda mente tacita, propter hominum subtilitatem; & quia disponentis animum non videmus, vt tradit idem Bal. in l. precib. 8. col. 2. vers. dixi ergo de duobus. C. de impub. & al. subst. & vt exemplis ea quæ diximus, magis intelligere valeas, legito tex. in l. 1. ff. ad leg. Rhod. de cast. ibi n. rep. ries, Paulū in iure respondisse quod si merces plurium mercatorum fuerint in naue periclitante, & merces vnus fuerint iactatæ in mare, vt saluetur naus, & aliorum merces, alii mercatores debent contribuere pro rata, quoad res iactatas, & ea videbatur ratio: quia ex iactu mercium vnus merces aliorum saluæ factæ sunt; ecce enim, si simplicem scripturā, & verba iuris legis intueri velis, eo tantū casu fit contributio per dominos aliarum mercium, quando naus & merces aliorū saluæ factæ sunt: & quia poterat euenire, q̄ periclitante naue, merces vnus fuerint iactatæ, propter quod merces & naus euaserunt illud periculum, & deinde illinc ad duos dies ex aliatē pestate naus & merces periclitatæ sunt, & aliqua ex mercibus periclitantis recuperentur, nunquid debeat fieri contributio de mercib. recuperatis cum iactatis: & intuenti verba tantum illius l. 1. non deberet fieri; quia merces & naus non euaserunt; & tamē de æquitate Sabinus (vt refert Callistrat.) in l. naus 4. ff. eod. tit. §. sed in naus. 1. voluit, quod fieret contributio, ex quo mercator, qui primo p̄cecit merces, vt iliter gessit, licet effectum non habuerit; non tamen ei poterit imputari & sic æquitas vnus legis prouidet in eo, quod rigor alterius denegare videtur. Vterius legito tex. in l. habebat. 12. ff. de inst. ar. vbi habetur, q̄ si quis præposuerat institutori mutuis pecuniis accipiendis, item mercib. oleariæ, qui institutor accepit mutuum pecuniam: creditor egit contra dominum, q̄ præposuisset eum meri oleariæ, & per cōsequens mutuis pecuniis accipiendis ob eam causam, & non potuit probare ea, quæ sunt necessaria ad obligandum dominum in iis, ad quæ præpositus est, & ideo absolutus fuit. vult igitur agere iterū ex illo capite, ex quo fuit etiam pecuniis mutuantis ex resse præpositus, an possit? & certe secundum rigorem iuris non potest, sed de æquitate bene potest agere vt iliter actione, sicque æquitas ab ipis legibus adinuenta est. In tantum ꝑ̄ verum est, inter mercatores agi de bono & æquo, quod licet iudicium incipiat à citatione, secundum Bart. in rubr. ff. no quis eura qui in ius voc. tamen inter mercatores in nundinis non solet fieri citatio verbalis; quia ibi volens aliquē conue-

nire in ipis nundinis cum euocare facit per biroarios, & cum coram magistro nundinarum asportare facit de persona; & est ratio; quia venientes ad nundinas omnes sunt suspecti, & præsumuntur in fuga, secundum Bart. in l. hares absens. 19. in fi. ff. de iud. & pulchre Fran. Curt. junior in tractat. de sequestr. 6. quæst. vnde ob hanc causam non fit citatio; nam quando periculū est in mora, actus expediri potest, absque citatione partis, secundum Alex. & Ias. in l. si fiduciosor. 7. §. si satis datum est 2. ff. qui satisd. cog. & Innoc. in c. significauit. 41. in fin. de testib. & Alex. in l. de vn. quoq. 47. ff. de re iud. col. 2. & licet pro debito ciuili nunquam possit quis capi, nisi pro debito fiscali, nisi citetur: vt notabiliter inquit Bart. in l. cum eo. 9. alias, sacrilegi. ff. de leg. iul. pecul. tamen aduertendum est, quod ibi subdit Bar. quod etiam pro debito priuato iudex, si vult, potest quem capi facere, non vt in carcerē ponat, sed vt veniat, sicq; ob ista, ita practiceatur in curia nundinarū, vt inchoetur iudicium per citationem realē, vbi alias & regulariter à verbali exordium capit; hoc etenim non sine ratione receptum est, cum si citatio verbalis fieri deberet in curia nundinaria, statim citari recederent ab inde, scientes vlt. riuus ibi non posse conueniri: & iurisdictionem esse temporalem, & restrictam ad illud territorium nundinarum tantum, & sic actor deluderetur, quod fieri non debet. Item ꝑ̄ reo constituto in præsentia magistri nundinarum, licet alias in iudiciis ordinariis soleat dari libellus in scriptis, simpliciter; fit tamen qualis qualis petitio, vt solum apparet, quid, quale, quantum ve petatur; sicut etiam fieri ad solet in iudicio summario, vbi proceditur ex non scripto, seu de plano & æquo, secundum Bart. in const. extraxi ad repri. in verb. & figura. & Lanfr. in c. quonia contra. 11. in ver. libellus. extr. de prob. & Bart. in l. hac lege. 2. C. de sent. ex peric. recis. Pet. Foll. QVINTO ꝑ̄ dicitur SUMMARIAM CAUSA, vsurarium scil. 165 quando excipitur contra creditorem, quod contractus est vsurarius, vel quando agitur de compensatione vsurarum, vel si dicatur testamentum vsurarii non valere, vel non esse sepeliendum in Ecclesia, & in multis aliis similib. casibus, de quibus per Card. in Clem. dispendiosam. in 31. q. cum quinque aliis quæst. seqq. de iud. & ibi etiam est text. loquens expresse de vsuris, verum intelligitur istud, quando quaestio venturatur coram iudice Ecclesiastico, non coram seculari quia iudex secularis debet seruare leges. Ita dicit Card. in d. Clem. dispendiosam. in 34. q. An ꝑ̄ autem 167 in crimine vsurarum possit deueniri ad torturam, statibus iudiciis: vt de Socin. in consil. 210. in fin. in 2. volum. vbi tenet, quod sic, & nota illam decisionem, quia forte quis responderet in contrarium AD DITIO. Hoc autem in regno procedere minime scias, cum tortura non infiratur nisi in casibus, in quibus ve imponenda pœna vltre delegationem, vt in tormentis. P. F. V. I. D. SEXTO, ꝑ̄ dicitur SUMMARIAM CAUSA alimentorum: quia expeditur de

- de plano, & etiam die feriatâ, vt est text. *in l. 2. ff. de ferijs*, & not Alex. *in addit. ad Bart. in l. si quis à liberis. §. §. si quis ex his. 10. ff. de lib. agn.* & Bald. *in l. si quis in suo. 33. C. de inoff. test. vbi dicit*, quod causâ alimentorum est summaria, non sic in causâ legitimâ; quia non est summaria, non obstante, quod legitima succedat loco alimentorum: & Bald. *in l. nonnunquam. 82. in 2. lect. ff. de iud.* & Bart. *in l. 1. §. fin. in 1. col. ff. de prator. stipu.* Quod tamen declarata, & limitata procedere, quando agitur de alimentis præsentibus vel iuris; secus si de præteritis: quia tunc non est summaria. Ita tenet Bald. *in l. 1. col. 2. versic. quare nunquid in causa, &c. C. de fideic.* Item secus si alimenta debeantur ex contractu, secundum Bald. *in d. l. nonnunquam.*
- 169 82. SEPTIMO, † dicitur SYMMARIA CAUSA quæ agitur contra confessum; quia eo ipso, quod debitor in iudicio confitetur, nõ requiritur ibi alius ordo iuris: sed tantũ fit sibi præceptum, quod soluat, ita tenet Bald. *in l. si debitor 21. in 1. lect. ff. de iud.* pro hoc est text. cũ ibi not. per Bart. & Dd. *in l. unica. C. de*
- 270 conf. OCTAVO, † dicitur CAUSA SYMMARIA quando agitur contra religiosos, maxime per viam inquisitionis: nam ibi non requiritur ordo iudicarius. sed de plano agitur, text. *est in c. olim 26. & ibi Franc. de Aret. in 4. col. in 6. not. de accus.* NONO, † dicitur CAUSA SYMMARIA, quando agitur de monachatu: vt quando monachus postulatur ab aliquo Prælate, seu Abbate alicuius monasterii, vel a seipso, secundum Card. *in Clem. disp. de iuram. col. 4. in 4.*
- 172 q. de iud. DECIMO, † dicitur SYMMARIA CAUSA matrimonialis; quia expeditur de plano. sine strepitu, & figura iudicii. text. *est in d. Clem. de ben. & ibi gl. & Bart. in 2. q. cum tribus alijs seq. & habetur per Abb. & Dd. in c. Allericus. 43. de testib.* VNECIMO, † dicitur CAUSA SYMMARIA, quæ agitur de restitutione dotis: puta in casu soluti matrimonii; nam ex quo est causa, quæ dependet ex matrimonio, dicitur summaria, sicut causâ matrimonii, secundum Card. *in d. Clem. disp. de iuram. in 30. q.*
- 174 DODECIMO, † dicitur CAUSA SYMMARIA, quæ agitur ad decimas, vel quæ coniunguntur differetia super decimis. text. *est in d. Cl. disp. de iuram. & ibi Card. in 12. q. cũ tribus seq.* Idem est, quando ageretur contra aduocatos, vel alios potentis, qui fauerent detentatori us decimarum; quia similiter proceditur summarie contra eos, secundum Card. *ibi in 17. quest.* DECIMOTERTIO, † dicitur SYMMARIA CAUSA executiua, puta si sumus in executione sententiarum, l. d. iur. Pio. 15. §. si super rebus, & ibi per Doct. ff. de re iud. & Bart. *in l. tribus 20. col. penult. C. de agr. & cens. lib. 11 & Lanfr. in Cl. sepe, col. 2. in 13. conclus. de verb. signif.* quod tamen intellige, & declarata, secundum Bald. *in l. vnic. §. in uideretur 1. in fin. col. si quis ius die non obtineret. scilicet. vt procedat, quædo cõtra executionẽ nulla opponitur exceptio; nam si opponitur; tunc datur instantia in causa executionis; & sic non habet illam naturam summa-*
- riam. Idem est in executionibus instrumentorum; vt quando est factum pactum de ingrediendo propria auctoritate, iuxta formam l. creditores. 3. C. de pign. nam tunc illud iudicium summarie expeditur, secundum Bart. *in d. l. creditores 3. col. 6. in fin. versic. aduertet am n. &c.* † Et ex hoc infero idem esse, quando præsentatum instrumentum secundum formam ritus magnæ curiæ in regno: nam talis cautela dicitur summaria, ex quo est executiua, & in ea nullus obseruatur ordo iuris. sed statim deuenitur ad apturam personæ, vt dicitur ille ritus qui incipit: *Item si qui debitor, &c.* & talis causa appellatur extraordinaria, propterea quia fit extra ordinem iuris. † DECIMO QUARTO, dicitur SYMMARIA OMNIS CAUSA, quæ agitur contra absentem, idem tenet Felin. *in c. causam qua, el. 1. 19. col. 4. versic. 4. res de testi.* alleg. not. per glo. Bart. & Doct. *in l. 1. C. quorum appel. non recip.* † DECIMO QUINTO dicitur CAUSA SYMMARIA, quando tertius venit pro suo interesse ad impediendam executionem sententiæ: nã summarie examinatur de suo interesse, antequam admittatur, vt est text. & ibi Abb. *in 4. col. in fin. vers. non restat, &c. in c. veniens, el. 1. 10. & ibi tenet Felin. in 6. col. n. de testib.* & habetur per Bart. *in l. ad iur. Pio. 5. §. si super rebus. ff. de re iudic.* de qua materia tertii comparantis, vide plene per Bart. *in l. si per l. r. 14. §. 1. ff. de appell.* & ibi Abb. *in c. cum super. 17. de re iud.* & in ista summaria cognitione sufficienter semiplena probationes, non autem per iuramentum, secundum Bart. *in d. §. si super rebus, in 1. col. n. ex quo est modici præiudicii. & grauamea est reparabile.* Quando autem in summaria cognitione requirantur plena probationes, & quando semiplena, & quando sufficiat solum iuramentum, vide Abb. *in d. c. veniens 10. in l. i. vbi supra.* Vnum † tamen scias, quod in istis causis summariis, in quibus sufficit semiplena probatio, non admittitur reuersa testium, ita tenet oan. Andr. & Anton. de Butt. *in d. c. veniens, el. 2. 10. de testi.* & sequitur Abb. *ibi in 3. col. in prin. & Fel. in 6. col. in 5. conclus.* † DECIMO SEXTO, dicitur CAUSA SYMMARIA, quando agitur ad exhibendũ, nam in tali causa summarie proceditur, & admittuntur probationes leues, per solum iuramentum, vt est text. & ibi glo. *in vers. summarie, in l. 3. §. sciendum 9. & l. thesaurus 15. ff. de exhib.* & Bart. *in l. nec quicquam 9. de plano. 3. in fin. ff. de off. procons.* † DECIMO SEPTIMO dicitur CAUSA SYMMARIA, quando agitur contra debitores tributorum, & dario um, & aliarum functionum fiscalium, & collectarum Nam in exigendis istis collectis, & tributis publicis, nullus ordo iuris seruatur, imo etiam nec creatio requiritur, sed solum fieri solet præceptũ de soluendo Sole: etiam fieri præceptum generale vt quicumque tenetur ad collectas, seu ad datia publica, debeat soluere sub certa pœna, ita intermissum tenet Bald. *in consil. 43. 4. in 14. licet. &c. in 3. volum.*

182 **volum.** † DECIMO OCTAVO, dicitur CAUSA SYMMARIA, vbi cunq; agitur contra gabellatos, pallagerios, & platearios, qui indebite opprimunt aliquem exigendo indebitas gabellas & extorsiones; nam contra istos proceditur in regno de plano, & celeriter, vt est constit. regni, quæ incipit, *Auctoritatem*, & ibi Andr. de Isern. & Matth. de Affl.

183 DECIMO NONO, † dicitur CAUSA SYMMARIA, quando agitur de mittendo aliquem in possessionem ex primo decreto. Nam sufficit constare de debito summam, & sic femiplene, etiam per solum iuramentum, secundum Barr. *in l. cum proponas. 9. C. de bon. auct. iud. poss. & gloss. in l. Fulcinius. 7. §. 1. ff. ex quibus causis in possess. eat. in versis oportet.* & Barr. *in l. si finita. 15. §. Iulianus 18. ff. de dam. infect.* & *in l. 1. §. final. C. vbi in rem actio.* per illum textum.

184 VIGESIMO, † dicitur SYMMARIA CAUSA, quando legatarius petit satisfactionem ab hærede nomine legatorum. Nam si hæres opponit, quod calumniose petitur talis satisfactio, debet index de hoc cognoscere summam: & sufficit tuæ solum iuramentum legatarii, text. est iuncta gloss. *in ver. summam. in l. si is, à quo. 3. §. 1. ff. de in possess. leg.* & idem procedit in aliis stipulationibus & satisfactionibus similibus, *l. 1. §. 1. & ibi Bartol. ff. de pract. stipul.*

185 VIGESIMOPRIMO, † dicitur CAUSA SYMMARIA, quando agitur, an actio ex testamento sit præponenda actione causæ liberali, siue præiudiciali, text. est *in l. si quis libertate. 7. in §. plane.*

186 2. alias, *in fin. §. 1. ff. de petit. her. † VIGESIMO SECUNDO*, dicitur CAUSA SYMMARIA, quando aliquis vult examinari facere testes ad perpetuam rei memoriam; nam debet constare facere iudici, quod dicti testes sint senes, vel alias valetudinarii, adcoquod verisimile est, quod de facili possent mori: & super hoc adhibetur summaria cognitio per femiplenas probationes, text. est *in l. in lege Aquila 40. §. si desiderum.* & ibi Bartol. & Doct. r. *ff. ad legem Aquil. iuncta gloss. ibi in versis. qui testes, &c.* de qua materia examinandorum testimonium ad perpetuam rei memoriam, ante litem contestatam, vide gloss. & Abb. *plene in e. quam frequenter. 5. §. sunt & a'u 4. ut litem non contest.* & Alexand. *in consil. 206. col. n. in. in 2. volum.* & Abb. *in e. significavit. 41. de testib. & Bartol. in l. 4. alias, 5. §. prateria 12. col. n. 1. ff. de dam. infect.* In hoc tamen habemus in regno nouam promissionem, per constit. quæ incipit, *Probatum*, quæ vult, quod tales depositiones testimonium, receptæ ad perpetuam rei memoriam, non faciunt fidem, nisi tantum infra annum.

187 VIGESIMOTERTIO, † dicitur SYMMARIA CAUSA naufragorum: nam contra furtipientes aliquid de naufragio procceditur leuato velo, & sic summarie de plano, text. est, vbi Barr. & Doct. *in l. de submersis 5. C. de naufrag. lib. 10.* & est ratio, ne addatur afflictis afflictio quæ ipsi naufragum, ex quo remanent pauperes, & denudati, nõ est æquum, quod

velint pari iudiciorum anfractus, & prolixitates litigantium, sed debeat citius expediri, ne alias cogantur iudicium derelinquere, propter inopiam.

VIGESIMO QUARTO, † dicitur SYMMARIA

CAUSA, breuis seu modicæ summæ, per tex. *in authent. nisi breuiores.* & ibi Barr. & Bald. *C. de sentent. ex breu. recit. & not. gl. in §. alias. e. necessitatem 8. in vers. ex non scripta. in Auth. vt iud. sine quoquo suffrag. fiant & text. in §. alias e sit tibi quoque. 3. in Authen. de mandat. princ. col. 3. tit. 4. Nouell. 17. iuncta gl. ibi in vers. breuiores. debent enim tales causæ videri de plano, ex non scripto, vt habeatur in locis præallegatis, & sine sportulis, vt est text. *in §. alias. e. ne autem 9. in Authen. de iud. col. 6. rit. 9. Nouell. 82. & in d. §. si tibi quoque. 3.**

Quæ † autem, dicantur causæ modicæ seu breuiores, text. *in l. si oleum alias, si quis. 9. §. fin. cum l. sequ. ff. de dol. dicit, quod causa modica est infra duos aureos; communiter tamen tenetur, quod derelinquitur arbitrio iudicis, attenda qualitate personarum, & causæ, nam inter magnos dominos causa centum aureorum, esset modica, & e contra inter personas pauperes, causa vnus bouis, vel vnus porcelli, posset dici magna, secundum Bartol. *in d. authent. nisi breuiores.* & not. plene las. *in reper. l. admonendi. 31. col. 1. volum. 123. ff. de iure iur. facit gl. in l. illicitas 6. §. ne tenuis 5. ff. de offic. præsid. Cardin. in Clemen. sape. in 3. quest. de verbor. significat.* Item dicitur causa breuis, quando est talis, in qua plus expenderetur in sportulis, quam sit valor causæ, secundum Barr.*

*in l. mediterranea 9. C. de ann. & trib. lib. 10. & Felin. in c. nonnulli 28. col. 1. & 2. de rescript. & quod istud de modicitate causæ remittatur arbitrio iudicis, tenet Barr. *in l. sed etiam si susceperis. 32. §. 1. ff. de iudic. & in d. admonendi. 31. col. a. in rep. & gloss. in e. fin. de iud. lib. 6. & Bald. in l. 2. col. 3. C. de ped. iud. & Felin. & Can. in e. in causis 15. de testib. & Bartol. in l. diuus. 6. ff. de bonis dam.* Et † in tantum est summaria causa modica, quod statur solum informationi & relationi iudicis super ea, secundum Bartol. *in d. authent. nisi breuiores.**

Item † vnus testis facit plenam probationem, vt *in not. las. in reper. d. l. admonendi. col. 96. vbi † idem dicit de fama, quæ plene probat in causis modicis.*

VIGESIMO QUINTO, † dicitur SYMMARIA

CAUSA pauperum, & miserabilium personarum, prouident viduæ, & pupilli; quia debet talis causa videri de plano sine scriptis, & sine solutione sportularum, vt est text. *in d. §. sit tibi quoque. in Authen. ne mand. princ. b. vultum, &c.* & ibi Bartol. & Doct. pro hoc est text. *in l. 7. §. in vers. vel persona in l. nonnunquam. la. 1. 72. ff. de iud. & in d. l. illicitas. 6. §. ne tenuis. 5. ff. de offic. præsid.* Pro † hoc facit; quia istæ personæ miserabiles possunt trahere aduersarios suos coram Imperatore, facere causas earum decidi ab ipso Imperat. *l. unica. C. quando Imper. inter præill. & vlt. nec possunt trahi per aduersarios extra prouinciam, vt ibi habetur.* Sed Imperator decidit causam, sola fact. veritate inspecta, secundum Bartol. *in l.*

- in l. Æmilias. 38. col. fin. ff. de min. & Bald. in c. 1. §. inuestitura. col. fin. de for. fidel.* Item possunt personæ miserabiles trahere laicos coram iudice Ecclesiastico, text. est & ibi Abb. & Felin. *inc. significantibus.*
- 195 38. *de offic. deleg.* Illud † tamen quod dicitur de pupillo, & vidua, intelligas semper procedere in vidua paupere, & in pupillo paupere, secus si diues, quia tunc non dicitur miserabilis persona, nec gaudet priuilegio miserabilium, ita tenet Abb. *in d. c. significantibus. in 1. not.* ibi etiam Ioan. de Imol. & Fel. idem tenet Alex. *in consil. 12. col. fin. in 1. volum.* Et
- 196 quod † pauperes litigantes non teneantur soluere sportulas in iudicio, sed eorum causæ debent audiri gratis, tenet Paris *in tract. synd. in vers. expensa. col. 1.*
- 197 VIGESIMOSEXTO, † dicitur SUMMARIACAUSA, vbiunque agitur de salario, seu mercede laboris, secundum Bald. *in d. athon. nisi breuiores. C. de sentent. experic. rec.* vbi ponit exemplum de rustico petente mercedulam suam, cum hoc etiam videatur introductum de iure diuino, per id quod habetur *Matth. cap. 20. Voca operarios, & redde singulis mercedem suam.* & not. gloss. *in Clem. dudum. §. verum. de sepul.* quod patet etiam; quia merces soluenda est laborantibus in fine diei ante occasum solis, secundum Cardin. *in Clem. fin. in 13. quest. de prob.* & habetur *Deuter. cap. 24. & Tub. cap. 4. & Leuit. cap. 30.*
- 198 VIGESIMOSEPTIMO, † dicitur CAUSA SUMMARIACA, quando agitur de probando impedimento ad obtinendam secundam dilationem: vel ad probandum, quod exceptio de nouo peruenit ad notitiam; nam ista probatio fit summarie, & per solum iuramentum, vt est text. *inc. pastoralis 4. in fine de except. & Bartol. in extrauag. ad reprimendum. in vers. summarie col. 3.* An autem aliud impedimentum in aliis causis probeatur per solum iuramentum, vide Bart. *l. si & alios Doct. in l. 2. §. quod diximus. 6. ff. si quis cautio.* † VIGESIMO OCTAuo, dicitur CAUSA SUMMARIACA, vbiunque agitur de leuibus delictis; quia talia delicta expediuntur de plano, *l. leuia. 6. & ibi Bart. ff. de accusat. & Lanfran. in Clement. saepe. in vers. plano. in 2. conclus. de verbor. significat.* quæ autem dicantur delicta leuia, quantum ad hoc, *in d. l. leuia.* & Lanfran. *vbi supra.*
- 200 VIGESIMONONO, † dicitur CAUSA SUMMARIACA, vbi agitur de crimine læsæ maiestatis; nã talis causa expeditur summarie, sine strepitu, & figura iudicii, vt est text. *in d. extrauag. ad reprimendum.*
- 201 TRIGESIMO † dicitur SUMMARIACAUSA, vbiunque agitur de dando tutorem vel curatorem alicui pupillo per iudicem: vel si agitur de filio adoptando, vel emancipando; vel de bonorum possessione agnoscenda, & de aliis similibus, quia ista expediuntur de plano, & à iudice procedente, & quolibet die, etiam feriato, *l. eadem 2. de feriis. & l. qui habet. 3. §. quolibet. 3. ff. de iur. & l. nec mandantes. §. de iur. 2. ff. de iur. & curat. dat. ab his & l. vt verborum. fin. C. qui adm. ad bonor. possess. & Lanfran. in d.*
- Clem. saepe. in vers. de plano. in fin.* vbi refert, notabiliter ad reprobationem cuiusdam practicæ, qua vtuntur quotidie tabelliones, quando faciunt scripturam tutelæ decretæ per iudicem alicui mulieri, & vadit iudex ad domum mulieris causa honestatis: nam faciunt scribere, quod iudex elegit illum locum pro suo tribunali, mutato loco iudicii ex causa. Nam ista practica est superuacua & inanis, quia in omni loco potest iudex tale decretum interponere, etiam non sedeat pro tribunali. ego vidi plures Notarios, qui volunt se facere iurisperitos, errare in hoc (vt & in similibus quotidie maximo quandoque partium damno, euenire videmus) quando faciunt in regno contractum alicui mulieri, maxime viduæ, solent dare illi mulieri Mundualdum, in aliquo loco seruatur, quod datur baiulus loco Mundualdi, & scribunt, quod iudex regius ad contractus pro tribunali sedens, in domo talis mulieris, dat sibi Mundualdum mediante eius decreto, mutato loco iudicii ex causa. Et sic apponunt omnes istas Phylaterias in instrumento, quas ponere est potius superstitio, quam necessitas. Quia † datio talis Mundualdi, cum sit iurisdictionis voluntariæ, potest fieri à iudice etiam de ambulante, & in quocunque loco, etiam in platea, vel theatro, sicut dicitur de datione tutoris, per prædicta. Pro hoc est textus *in §. serui vero. 2. Instit. de libert.* Possent dari etiam multi alii modi, in quibus causa potest dici summaria, quos studiosus quilibet perquirere potest, & multos alios ponit Spec. *in tit. de offic. omni iudic. §. postremo.*
- Vnum † restat discutere in hac materia, quod est valde vtile, & necessarium, maxime in regno, videlicet: Pone quod partes litigantes in causa ciuili, vel alia summaria, portexerunt libellum in forma, fecerunt litem contestationem & omnes alios actus iudicarios, seruando ordinem iuris communis: an videantur renunciasse processui summario, ita vt causa debeat dici ordinaria de voluntate partium, vt tunc seruent ius commune, & non ius municipale? Dubium est valde vtile; quia tunc si processus pateretur aliquem defectum circa substantia lia iudicii, quoad ordinem, esset nullus, & similiter sententia non valeret, per ea, quæ not. *in l. vinum. 22. ff. si cert. per. & dixi supra in prin. huius distinctionis.* Nec saluaretur per illas clausulas, *sine figura iudicii, & sola facti veritate inspecta, &c.* quibus vtuntur iura municipalia huius regni, ex quo obstat voluntas litigantium, volentium causam fieri ordinariã. Super ista q. reperio varias opin. Bald. *in l. diffamari. 5. col. 1. in vers. 2. oppo. & C. de inge. manu. tenet,* quod quando partes possunt procedere summarie, & eligunt viam ordinariã, causa efficitur ordinaria: & sic videtur hoc depedere ex voluntate partium; allegat gloss. *in l. proinde 15 §. notandum. 2. in gl. fin. ff. ad leg. Aquil.* & ita per illam gl. tenet Fran. Cur. *in add.*

add. ad Alex. in d. l. vinum. s. col. ff. si cer. per. in addit. quæ incipit: *Tamen fallit, & c.* vnde tunc non valet sententia lata super libello inepto, secundum eum. Hinc dicit Bal. in l. quod favore. 6. col. 1. C. de legib. & in l. nulla. 2. s. ff. eo. quod si princeps mādāt iudici, quod procedat summarie, & ille procedit ordinarie, valet processus, tanquam ordinarie factus, idem tenet Lanfran. in c. sape. colum. 3. in prin. de verb. sign. in 204 15. conclus. † Hoc corroboratur ex his, quæ dicimus in simili testamento; nam testator, qui poterat testari sine solennitate, facien- do testamentum nuncupativum, si elegit viam testandi in scriptis, & non valet testamentum, minime valebit ut nuncupativum, ex quo illam viam solennem elegit, ita tenet Bartol. in l. fina. ff. de iure cod. facit etiam, quod dicimus de contractu in scriptis: nam quando erat in voluntate contrahentium, contrahere in scriptis, & sine scriptis, & elegerunt viam contrahendi in scriptis, non valet contractus sine scriptis, l. contractus. 17. & ibi Bald. colum. 1. in fin. C. de fid. infirmum. vbi plus dicit Bald. quod eo ipso quod partes dicunt, habemus Notarium, ut conficiat scripturam de contractu, censetur velle contrahere in scriptis, in tantum quod ante, quam scribatur, potest eas pœnitere vel alteram partem pœnitere, & nolle contrahere, vt haberur per Matth. in decif. 39. cons. Noap. vers. 3. & c. ita etiam videtur dicendum in casu nostro; quia erat in potestate partium procedere summarie, & elegerunt viam ordinariam, debet nisi imputari: vnde si deficit solennitas iudicii in aliquo non debet valere processus. Contrarium tenet Bald. in l. si miles. 3. ff. de test. mili. vbi dicit, quod si is qui potest procedere summarie, & de plano, incipit procedere ordinarie per libellum, potest omittere viam ordinariam, & reliquum processum expedire summarie: quia eligendo ius commune, non censetur privilegio renunciare. † Vnde inferet ibi Bal. quod si est compromissum in aliquem tanquam in arbitrum, & arbitratorem, & ille incipit procedere, vt arbitet, & processit inordinate, valet nihilominus eius laudum, & tandem arbitratore, & hoc dictum facit valde ad propositum questionis nostræ, vt si processus fuit initiatus ordinarie, & non fuit rite compositus, debet valere tanquam summarius, propter dicta iura municipalia. Et † pra dicta tenet Bald. ibi per illum text. in d. l. si miles: vbi miles, qui poterat testari iure speciali, si voluit testari iure communi, & omisit solennitates: adeo quod testamentum non potest valere iure communi, valebit saltem iure militari: & sic non videtur renunciare privilegio, adeundo viam iurisdictionis. Et iste contraria opinio mihi magis placet, intelligendo tamen, quando partes non expresse declaraverunt, se velle procedere ordinarie, sed tantum inceperunt ita ordinarie procedere, ex quo processus potest resultare tacitus consensus: non autem expressus; quia iste tacitus consensus non

debet interpretari, vt partes voluerint facere actum inutilem, & iudicium frustratorium, arg. l. quoties, l. 2. 12. ff. de reb. dub. & l. quoties, 19. ff. de verbo. oblig. † Nemo enim videtur elegisse viam, 207 per quam actus, & voluntas sui impugnetur, vt d. l. si miles. 3. ff. de milit. testam. & Alex. in l. hac consultissima. 21. §. per nuncupationem. 2. C. de testam. & Socin. in consil. 142. colum. 3. in 1. volum. † Hanc secundam partem, quam teneo, confirmo per id, quod dicit Alexan. in l. vinum. 22. colum. fina. & ibi gloss. singularis. in gloss. fin. ff. si cert. petatur. vbi dicitur, quod in causis, in quibus non requiritur libellus, si interveniat, & sit ineptus, non vitiat processum: sic etiam possumus dicere in quolibet actu substantiali iudicii, vt si interveniat & sit ineptus, vel si penitus omittatur, non debet vitare, ex quo non requiratur de necessitate. Si enim esset vera prima opinio, nunquam posset verificari illud dictum glo. & Alexand. in d. l. vinum. quod communiter approbatur, quia semper, quando quis presentat libellum, videtur eligere viam ordinariam, & sic efficimus in dispositione iuris communis, secundum quam libellus ineptus vitaret, quod esset contra illud dictum. † Ad quod facit, quod not. Bald. 209 in l. qui testament. 20. §. per contrarium. 2. ff. de testam. vbi dicit, quod valet informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirerentur, facit etiam textus, iuncta glossa, in d. §. serui. 2. Instit. de liber. & ibi glo. in versu. transitu. quæ probat, quod † quando actus poterat geri sine interuentu alicuius personæ, si illa interveniat, & sit inutilis, non vitiat actum. Pro hoc est text. in l. rem in presenti. 1. in princip. C. de rei uxorie act. Sic etiam dico in questione nostra; quia causa poterat expediri summarie, & sine solennitate iuris: si interuenierunt dictæ solennitates, & inutiliter, non debet per hoc vitari processus. Præterea, quod ista pars sit verior in regno, maxime vbi viget dispositio d. c. Detestantes. non est opus ire per mendicata suffragia, quia patet euidenter per d. c. Detestantes vbi mandatur, quod quando in processu liquet de sola substantia veritatis, non possit opponi aliqua exceptio nullitatis ex defectu omisæ solennitatis iudicii, & illud mādaturum dirigitur iudici, vt patet ibi ex suprascriptione, vnde non est curandum in regno, quomodocunque partes procedant in causa, siue ordinarie, siue summarie; quia dummodo liqueat de veritate, semper iudex poterit proferre sententiam validam, etiam si aliqua substantialia omittantur; quia de his non est curandum. Et per d. c. Detestantes apparet responsio ad omnes decisiones contrarias adductas pro prima parte; quia omnes cessant in regno, vbi habemus ius municipale expressum in contrarium. Et ultra, quod hæc sola responsio sufficeret, potest etiam de iure communi sustentari ista secunda pars, & responderi ad contraria. Et † primo non obstat glo. in d. l. proinde. 2. §. nec in-

dum. 2. in fi. ff. ad leg. Aquil. quia ista gloss. loquitur in casu, in quo non requirebatur sententia, vt quia sumus in confesso, in quo solum sit p̄ceptū, vt soluat, *l. unica. C. de confess.* Verum est, quod si actor vigore confessionis rei voluerit formare libellum solenniter, & petere id, quod cōfessus est; tunc requiritur sententia, ex quo causa esse initiata in forma iudicii, & sententia debet esse conformis libello, & *b. d. illa gloss.* Non ramen ibi fit aliquod verbū, quod si interueniret libellus ineptus, vitia retur processus, vel si aliter processus fuit non rite factus, sed solum sententia, quod si fuit fabricatus processus ordine iuris, vbi nō requirebatur, talis processus est solenniter per sententiam determinandus, idque ex quadam necessitate: quia omnis processus maxime ordinarius factus expectat distinctiuam sententiā. Non obstat dictum Baldi *in d. diffamari. s. C. de ingen. & man.* quia nihil facit ad propōitū. Dicit enim, quod partes possunt procedere ordinarie, vbi poterant summarie, & valet processus ordinarius, istud est clarum, & expeditum, per text. *in Clem. i. sepe. §. si ff. de verb. sign.* quia tunc res reuertitur ad naturā tuam, & sic ad ius commune, vnde de facili sit, vt not. *in d. §. final.* Non ramen dicitur, quod si in aliquo omitteretur aliquod substantiale, vitia retur processus, & ita etiam respondeo ad id, quod dicit Bald. *in d. l. quod* 112 *saure 6. C. de legib. & in l. nulla. 2. §. ff. de testat.* Non t̄ obstat, quod dicitur de testamento in scriptis: quia illud procedit, quando testator expresse declararet, quod valebat in scriptis testatū; tunc si non valet vt testamentum in scriptis, minime valet vt nuncupatiuum; licet interuenierunt inquisita in nuncupatiuum; ramen non valebit vt nuncupatiuum: Secus, quando hoc expresse non apparet; quia tunc potest valere vt nuncupatiuum ita sentit Bar. *in d. l. si. ff. de iur. cod. & Cyn. Alex. & Iaf. in l. hac consulti. sima. 2. §. per nuncupationē. 2. C. de testat.* & Angel. & Imol. *in l. qui testatur. 1. §. si in aureo. ff. de her. in stir. & Alex. an. in cons. 176. colum. 2. in §. volum. & in cons. 13. in 3. volum. & Paul. de Calstr. in cons. 215. in 2. vol. & Soc. in cons. 142. in 1. vol. & habet etiam quid in l. c. 9. cons. Neapel. & eodem modo respondeo ad *contra tu. 17. & ibi Bald. C. de fide instr. sci. rect.*, quod oquitur, quando expresse apparet, quod partes voluerunt cōtrahere in scriptis, & per hoc dico, quod quando expresse partes conuenient, quod procedatur ordinarie, coram iudice, & renunciant illi *Constitut. Dereferentes.* tunc propter expressum consensum dicerem, quod non valeret iudicium, si al. qua solennitas omitteretur per prædicta. Quod t̄ autē e contra, an possint partes facere, quod in causa ordinaria procedatur summarie, Spec. *in tit. de libel. concept. §. nunc dicendum. vers. 9. tenet quod sic.* Contrarium tenet Card. *in Clem. i. sepe in princ. in 1. q. & Alex. in addit. ad Barr. in l. si societa em. alias. soc. eorum. 76. §. arbitrorum. 2. ff. pro socio. in 2. c. d. in addit. quæ incip. Ad h. ad hoc. &c.* Et ratio est; quia quod ordinarie proceda-*

tur, est iuris publici, & partes nō possunt iuri publico renunciare, *l. ius publicum. 3. ff. de part. & idem tenet Luc. de Pen. in d. l. de submersis. 5. col. pen. in fin. & seq. C. de naufr. lib. 11. per eandem rationem, dicitur tamen Card. in d. 12. qu. & Lucas, vbi supra, quod si partes vellent, quod iudex procedat tanquam arbitrator, possunt hoc facere, & sic per hunc modū possunt facere causā summariam. Et ex prædictis remanet expedita. q. prin. huius 9. dist. iud. ca. SECUNDA QVÆSTIO principalis est, quas specialitates habit iudicium summarium, in quibus differat ab ordinario, super qua in sisto; quia ex supra dictis in 1. questione omnia hæc bene perpenduntur, ex quo nimirum me dilataui super 1. questione, in qua comprehensa sunt omnia, quæ essent dicenda super vtraque. Vnde transiamus ad 10. distinctionem iudiciorum. Robert. Marant. V. I. D.*

IUDICIORVM X. DISTINCTIO.

SUMMARIÆ.

1. Iudicium aliud ordinarium, & aliud extraordinarium.
2. Iudicium extraordinarium quod dicitur. & num. 3. & 1099.
4. Pœna extraordinaria, seu arbitraria quando irrogatur.
5. Processus inquisitionis extraordinarius dicitur. Et qua pœna irrogatur damnato per viam inquisitionis. num. 6.
7. Iudicium dicitur extraordinarium in verbo cum presentatur instrumentum, secundum formam ritus.
8. Iudicium omne criminale, extraordinarium dicitur. Iudex attendit a qualitate personæ & c. c. i. s. f. Alterat pœnam in criminalibus.

DECTIMA principalis distinctio iudiciorum est; t̄ quia iudicium aliud est ordinarium, & aliud extraordinarium. IUDICIUM ORDINARIUM, dicitur illud, in quo agitur aliqua causa ciuilis, vel criminalis intentata per viam competentis actionis vel accusationis, & in qua venit irroganda pœna ordinaria à lege, vel statuto expresse inducta. Omnia ista verba pono ad differentiam iudicii extraordinarii, vt infra patebit. IUDICIUM vero EXTRAORDINARIUM potest multipliciter intelligi, vt infra dicam. ET PRIMO potest dici iudicium extraordinarium, omne iudicium summarium, vel executiuum, in quo non seruatur ordinis iuris: & ideo dicitur extraordinarium; quia fit extra iuris ordinem, vt not. Speculat. *in tit. de offic. omn. iudic. §. postremo. vers. quarto.* &c. SECUNDO t̄ dicitur extraordinarium iudicium, vbi cunq; nou est prodita aliqua actio ad aliquid exequendum, sed prior est sua potestate, & officio illud exequi-

eur: siue manu militari, siue captis pignoribus, siue
 mulcta indicta vel aliis remediis prætoriiis, hoc pro-
 batur *in l. si quis sepulchrum. 12 ff. de relig. & in l. si
 quis missus. 3 ff. ne vis fiat ei. & in l. qui restituere. 68.
 ff. de rei vendic. & l. temporibus. 1. §. quid ergo. 3. ff. de
 veter. iur. sp. & Specul. in tit. de offi. omn. iudic. §. postre-
 mo colum 3. in fin. versic. secundum genus, &c. † TER-
 TIO dicitur extraordinarium iudicium, vbi cum-
 que generaliter super aliqua causa imploratur offic-
 cium iudicis in locum deficientis actionis Exem-
 plum in l. Quintus. 7. ff. de ann. leg. & in l. preses.
 1. ff. de variis, & extraord. cogit. nam quando implor-
 atur officium iudicis, dicitur causa extraordinaria,
 & quando lex dicit subueniri extra ordinem,
 ibi censetur concedere officium iudicis, secundum
 Bart. *in l. si cui legatum. 92. ff. de cond. & dem. & Fran.
 de Aret. in l. cum filius. 17. ff. si cert. pet.* QUARTO
 dicitur iudicium extraordinarium, in quo agitur
 de tali crimine, in quo venit inroganda pœna arbi-
 traria, seu extraordinaria, vt habetur *in tit. de extra-
 ord. crimin. ff. per totum* † Et tunc imponitur pœna ar-
 bitraria, quando à lege vel statuto non est imposta
 certa, & determinata pœna, *l. de his 1 § expilatores 1.
 & ibi Bart. ff. de effr. & l. sanctio legum 4. ff. de pœn. &
 Bald. in rub. C. de fil. in st. col. 7. in prin. versic. quaro, dixi
 superius, &c. & Alex. in l. hodie 13. ff. de pœn. & in l. si
 quis id quod. 7. ff. de iur. om. iud. & Bald. in l. vnica. C. ex
 del. def. Item generaliter, vbi lex prohibet aliquid
 fieri, & vltia non procedit ad iudicium pœnam, si
 contra factum fuerit. tunc semper imponitur pœ-
 na extraordinaria, gloss. est notab. *in l. nemo mar. res.
 5. C. de sacrosanct. Eccles. id iudicium in crimine in-
 iuriatum. vbi imponitur pœna extraordinaria l.
 fin. ff. de iur. & not. Abb. in c. cum te, col. 2. & 7. de re
 iudic.* QUINTO dicitur iudicium extraordinarium,
 vbi agitur per viam inquisitionis, sine accusa-
 tore, † vnde processus inquisitionis, dicitur extra-
 ordinarius, secundum Baldum *in l. etiam. 8. C. de sur-
 & Bald. in l. non est 1. C. de lib. & eorum lib. & Bald.
 in l. eius 1. C. quorum appell. non rec. & Calder. in consil.
 1. col. 1. in tit. de accus. & in consil. 6. in tit. de pœn.* In tan-
 tum, quod ille, † qui damnatur per viam inquisiti-
 onis, non punitur pœna ordinaria inducta à lege pro
 illo crimine, sed mittitur pœna, & pœna arbitra-
 ria, secundum Abb. *in consil. 2. cap. 2. versic. nunc ve-
 nis. &c. in 1. volum. & Petr. Phil. Corn. in consil. 19. col.
 2. in l. itera E. in 3. volum. & Abb. in c. per inquisitionem.
 26. in fine de elect. pro hoc est text. in c. inquisitio.
 nis. 21. & ibi per Dd. & in c. qualiter & quand. 2. 4. el.
 2. de accus. limita tamen Abb. in d. c. per inquisiti-
 onem, in fin. nisi de crimine constaret per confessio-
 nem; quia tunc punitur eadem pœna ordinaria, ac
 si fuisset conuictus per accusationem. De hac mate-
 ria dixi aliqua supra, cum dist. iudiciorum. † SEXTO
 dicitur iudicium extraordinarium in hoc regno,
 quando presentatur iuramentum secundum fer-
 mam ritus: nam ex quo illa causa est executiua, quia***

debitor statim carceratur, per hoc dicitur hæc causa
 extraordinaria: ita dicitur in ritu magnæ curiæ, in
 nu 63 qui in cip. item nota, quod assignans, &c. † SE-
 PTIMO generaliter potest dici iudicium extraor-
 dinarium: omne iudicium criminale, vt probatur in
 l. quorrens. 1. §. fin. ff. de pœn. & in l. ordo. 8. cum ibi no-
 ta, ff. de publ. iudic. tum quia non seruantur in eo an-
 tiquæ solennitates, vt d. l. ordo. tum etiam † quia
 iudex semper potest attenda qualitate personæ &
 causæ, alterare pœnam in criminalibus, vt plene
 habetur per Bartolum *in l. quid ergo. 13. §. pœna gra-
 uior 7. ff. de his, qui not. infam. & Bald. & Salicet. &
 Doct. in l. & si superior. 3. C. ex quib. causis infam. irrog.*
 Rober. Mat. Venus.

IUDICIORVM XI. DISTINGCTIO.

SVMMARIA.

- 1 Iudicium aliud seculare, aliud ecclesiasticum.
- 2 Clericus tam in ciuili, quam criminali, & tam in
 actione reali, quam personali, debet conueniri cor-
 ram Ecclesiæ iudice: & trahens eum coram
 iudice laico, in eius cadit, coram quo etiam sponte
 conueniri nequit.
- 3 Clerici appellati, qui veniunt, quoad forum
- 4 Famuli, & seruitutes clericorum, coram iudice ec-
 clesiastico conueniri debent
- 5 Clerici coniugati, angaudeant privilegio fori.
- 6 Iudex ecclesiasticus, cognoscit contra laicum, detest-
 torem alicuius rei ad Ecclesiam vel clericum per-
 tinentis Item, pro legatis pijs contra laicum.
- 7 Item contra laicum tenentem feudum ab Ecclesia.
- 8 Item de causis spiritiualibus, etiam contra laicos. Item
 de causis miserabilium personarum, etiam laico-
 rum, num 9 Et potest punire laicum de blasphemia
 in Deum, nu 10.
- 11 Iudex ecclesiasticus, cognoscit inter laicos, eum iu-
 dex secularis negligit iustitiam facere. Et cum
 laicus detinet alienum debitum cum peccato,
 num 11.
- 12 Iudex ecclesiasticus, dat curatorem ad litem minori
 laico, litiganti coram se.
- 13 Iudex ecclesiasticus, cognoscit inter laicos, ratione
 iuramenti. Item de fracta pace, nu. 13.
- 14 Iudex ecclesiasticus, restituit ecclesiam, qua contra-
 xit cum laico, & cognoscit de nullitate contractus
 ecclesie contra laicum.
- 15 Item de validitate iuramenti, an liget vel non.
- 16 Iudex ecclesiasticus alitur, cum petitur reductio à
 compromissi facto in laicum, & clericum.
- 17 Et compellit laicum executori testamenti ratione
 clerici ipsi ad iurati.
- 18 Appellatur ad iudicem ecclesiasticum, cum iu-
 dex laicus simul cum clerico pronuncia-
 uit.
- 19 Heredes duo, quorum alter est clericus, alter lai-
 cus,

- cus, ambo conveniri debent coram Episcopo, etiam si plures sint laici, quam clerici.
- 32 Delinquentes plures, quorum unus est clericus, a omnes possint declinare forum seculare.
- 33 Collegia, in quibus sunt clerici, & laici, coram quo iudice conveniantur.
- 34 Laicus debitor simul cum clerico, non convenitur coram Episcopo, cum causa est dividua.
- 35 Iudex ecclesiasticus potest punire laicum perseverantem in excommunicatione. Et potest procedere contra spoliante[m] Ecclesiam, vel praelatum. numer. 26.
- 37 Iudex ecclesiasticus habet iurisdictionem in laicos, in omnibus, concernentibus maritiam.
- 38 Iudex ecclesiasticus punire potest aromatarium laicum, ruficentem farinam fabarum in cera, & illam venientem, omnia vendentes utentibus, ea que falsificantes.
- 39 Fraus quid sit. Et quotupliciter committatur, nu. 30. 31. & 32.
- 33 Quapena puniatur habens penes se aurum & argentum vitiosum. Et qui committit fraudem in substantia. num. 34.
- 35 Cardelarii facientes cardelas, cum mixtura, qualiter puniantur. Item vendens pannos fracidos, pro bonis, num. 36.
- 37 Vendens libros corruptos, ad quid teneatur.
- 38 Qualitas rerum, qua venduntur, debet declarari.
- 39 Tabernarii vendentes vinum limphatum pro puro, qualiter puniantur.
- 40 Fraus committitur, addendo aliquid inutile mercibus. Et ponendo merces bonas in superioriparte sacci, & malas infra. Item cum ostenduntur merces bonae, & deinde traduntur malae. nu. 42.
- 43 Vendens aliud pro alio, non puniatur. & rescindatur venditio.
- 44 Venditor carniū, habens maiora pondera, an debeat puniri?
- 45 In mensura, vel pondere laesus, intra quod tempus debeat conqueri. & ad quid agere possit. & nu. 46.
- 47 Fraus in quantitate quando committatur. Et quando in qualitate committatur, num. 48.
- 49 Precia rebus imponentes, ut a iudicibus emanant, qualiter puniantur. Item aromatarii facientes fraudem in arte, nu. 50.
- 51 Diffamans merces mercatoris, ut vilis emat, quomodo puniatur.
- 52 Fraudem committi sursipiens signum de sacco, ne sciat pondus.
- 53 Afferentes rem esse alterius qualitatis quam sit, ad quid teneantur.
- 54 Iudex ecclesiasticus potest excommunicare testes laicos, nolentes deponere coram iudice seculari.
- 55 Iudex ecclesiasticus inhibere potest iudici seculari, ne procedat super mercedem spirituali.
- 56 Iudex ecclesiasticus compellit laicum litigantem in foro suo, ad observantiam iuris canonici.
- 57 Es cognoscit in regno de causa suspicionis iudicis secularis.
- 58 Item potest sequestrare corpus mortuum usurarii, donec navis caveat de restituendis usuris.
- 59 Iudex secularis quibus casibus possit iurisdictionem suam exercere contra clericos.
- 60 Iudex laicus potest condemnare clericum in expensas, cum litigavit coram eo contra laicum, & succubuit.
- 61 Clericus citari potest coram iudice laico, si sua putaverit interesse.
- 62 Clericus sequestrari potest per iudicem laicum, potest per eum compelli, ut sequestrum restituat.
- 63 Iudex laicus se interponere potest contra clericum, spoliante[m] laicum in possessione.
- 64 Curatorem ad litem dare potest iudex laicus clerico minori, litiganti coram se.
- 65 Clericus, an tutor constitui possit per iudicem laicum.
- 66 Iudex laicus compellere potest creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum a debitore.
- 67 Iudex laicus cognoscit de causa spirituali inter laicos.
- 68 Absolutione à iuramento concessa per iudicem ecclesiasticum, potest iudex laicus de eius nullitate cognoscere.
- 69 Clericus non incedens in habitu & consura, captus per familiam iudicis laici, non remittitur ad Episcopum.
- 70 Verberans clericum in habitu laicali, non est excommunicatus.
- 71 Clericus degradatus, potest puniri per iudicem secularem.
- 72 Degradatio clericorum, qualiter fiat, & supra numer. 45.
- 73 Clericus degradatus, an celebrando conficiat corpus Christi?
- 74 Iudex laicus non potest, etiam de mandato Episcopi, torquere, vel verberare clericum.
- 75 Clericus ratione seu lit, quae tenet à laico, fertur fororum iudicis secularis. Idem quando est auctor laudatus. num. 78.
- 76 Clericus puniri potest per iudicem secularem de assassinio.
- 77 Clericus pro possessore retinenda, potest coram laico conveniri.
- 79 Infantia inchoata cum laico defuncto, transit in clericum succedentem.
- 80 Clericus negotiationem exercens, tenetur ad gabellas.

VNDECIMA distinctio † iudiciorum est, quod IUDICIUM ALIUD SIT SECLARE, ALIUD ECCLESIASTICUM. Iudicium SECLARE, est illud, quod ventilatur coram iudice seculari. Iudicium ECCLESIASTICUM est illud, quod ventilatur coram iudice ecclesiastico. Et
quia

quia istud dictum est satis vulgarum, & planū, ideo ad hoc, vt ex ista distinctione aliqua habeatur vtilitas, videamus de quibus cognoscit iudex ecclesiasticus, & circa quæ potest se intromittere, ad hoc vt sciamus aliquas particularitates iudicii ecclesiastici, & idem videamus successiue de iudicio seculari. In ¶ PRIMo, igitur cognoscit iudex ecclesiasticus de omnibus causis clericorū, siue civilibus, siue criminalibus intelligendo sane, quando clerici conueniuntur, non autem quando sunt actores, siue accusatores; quia tunc actor sequitur forum rei, *cum sit generale. s. de foro compet. c. l. iuris ordinem. 2. C. de iurisdict. omn. iudi. istud principale dictum probatur in auctoritatibus. C. de episc. & cleric. c. si diligenti. 12. de foro. compet. licet aliqua leges civiles dicant, quod in causa criminali clericus conuenitur coram iudice seculari, vt est *in Auth. vt de apud pro. Episc. per totum tu. in Auth. de sanct. Episc. & Deo amabili. c. si quis contra. 21. §. si quis autem pro pecuniaria. 2. c. in Auth. clericus. 2. C. de Episc. & cler. tamen omnes istæ leges sunt correctæ, per d. *Auth. statumus. in tantum, vt ille qui trahit clericum coram iudice seculari, priuetur iure suo tam in ciuili, quā in criminali causa, vt d. *Auth. statumus. Dicitur autem trahere clericum per solam citationem, secundum Abb. in c. significans. bus 2. in 2. not. de lib. oblat. Item in tantum est verum, quod clericus etiā sponte non potest conueniri coram iudice laico, etiam si iurisdictionem prorogaret cum iuramento, vt d. *c. si diligenti 12 de foro compet. imo etiam cum consensu sui Episcopi, non potest prorogare iurisdictionem iudicis laici, vt not. glo. & ibi. Abb. in fin. c. huius. in c. significasti 18. de foro compet.*****

[Sed contrarium, quod cum consensu Episcopi id possit, innuit Gal. lib. 1. obs. 40. nu. 7.]

Item procedit hoc non solum, quando clericus conuenitur super actione personali, verum etiam in actione reali, secundum Abb. in c. ecclesia S. Maria, 10. col. ante pen. de consuet. & Abb. in e. qualiter, & quando 17. de iudi. pro hoc est text. in c. significauerunt. 21. c. fin. de iud. & in c. si clericus laicum 5. de foro compet.

[Imo contrarium de iure verius est, quod videlicet clericus, si de re controuersia sit inter ipsum & laicum, actione reali, coram iudice laico, sub quo res sita est, conueniri possit per rationem l. fin. C. ubi in rem act. c. fin. de foro compet. cum ratione rei quis forum sortiat, ubi res sita est. Nam in actione reali persona non dicitur obligata, §. omnium instit. de act. Et sic non trahitur in iudiciū persona Ecclesiastica, sed res ipsa. Et ita in camera Imperiali & obseruatū tradit Gal. lib. 1. obs. 37. vbi alios in super huius sententiæ ad stipulatores citat. Et plures etiam causas recenset, quibus clericus coram iudice seculari conueniri possit, quem omnino vide.]

¶ Qui autem veniant appellatione clericorū, in isto casu? Dic quod omnes, qui in ecclesia seruiunt, etiam illi qui sunt in militia, & de prima toniura, vt

in c. clericos, 21. distin. & gl. in ver. quod in clericum, in c. si quis suadente. 17. q. 4. & Spec. in titu. de instru. ed. §. nunc vero aliqua. colum. 33. vers. quid de propositis. & Card. in Clem. 1. in prm. de off. ord. ¶ Sed iuxta hoc cadit dubiū: 4 certū est, quod famuli, & seruientes clericorū gaudeant priuilegio fori, sicut ipsi clerici quia conueniuntur coram iudice ecclesiastico, etiā si sint laici, vt not. glo. in c. eos. 32. distin. & gl. in c. in iudicatum 89. distin. & gl. in c. clericū. el. 1. 11. q. 1. & gl. in c. ecclesiasticū seruos. 12. q. 2. & Bal. in l. omnis. 2. C. de episc. & cler. Ponō modo, quod aliquis trahit huiusmodi famulos coram iudice seculari, an cadat à iure suo, sicut si traxisset clericum? Dicerem, quod non: quia hoc non reperitur iure cautū, & pœna priuationis iuris nunquā irrogatur, nisi quatenus expresse reperitur iure cautū, text. est in c. cum igitur. alias c. 3. in Auth. de non elig. secund. nuben. c. l. 1. tit. 2. Nouel. constit. 2. & tenet Alex. in l. etiam. 18. §. licet. ff. sol. matr. & Abb. in c. transmissa. 38. c. si. de iure patr. & la. plene in l. diuortio alias fructus. 7. §. si fundum. 12. ff. soluto matrimo. ADDITIO. Familiare clericorum corundem fori priuilegio gaudere (inquit) dominus Auctor hic: tu legito decit. cap. 2. in causa Hurgonii. Petr. Foller.

[De hac quaestione; An qui sunt de familia Episcopi, gaudeant priuilegio fori, item ii, qui sunt de familia vicarii Episcopi: Et familiares seu famuli laici, clericorum; Et in quibus casibus: Et quid consuetudine ea in re hodie receptum sit, agit Alexand. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. De foro compet. resolut. 1.]

Quid autem de clericis coniugatis? Dic, quod gaudent similiter eodem priuilegio fori, dummodo incedat in habitu, & tonsura clericali, & dummodo duxerint uxorem vnicam, & virginem. Si autem nō incedunt in habitu, & tonsura, vel si sunt bigami, vt quia duas habuerunt uxores, vel vnam vidnam, vel aliter corruptam, & omne priuilegium clericale amittūt, text. est in c. unico. de cler. coniug. l. 6. & Socin. in cons. 12. colum. 7. in volum. & in quantum supra dixi, quod iudex ecclesiasticus cognoscit de causa clerici, ita demum scilicet, quando clericus est reus, secus si est actor, limita, vt infra prox. versu. ADDITIO. De veritate vide, quæ dixi in pract. caus. crimin. in verb. audiunt excusatores. Petr. Foll. ¶ SECUNDO, principaliter cognoscit iudex ecclesiasticus de causa clerici etiam actoris contra laicum in casibus infra scriptis, videlicet, quando laicus est detentator alicuius rei ecclesiasticæ, vel rei alicuius clerici, vt quia spolauit clericum, vel ecclesiā possessione alicuius rei; nam pro tali re potest coram iudice ecclesiastico conueniri, text. est & ibi Abb. & Felin. in c. si clericus cum laicum. 5. de foro compet. & Abb. in c. relatu. n. 21. de iur. patro. Istud enim dicitur crimen, quasi sacrilegii, vt ibi habetur. Item, quando agitur pro legatis, & consequendis à laico, potest laicus conueniri coram iudice ecclesiastico puta quando sunt legata acta ecclesiis, vel personis

bus, vel aliter pro anima, gl. est in c. relatum, el. 1. 1. t. & ibi Abb. in fi. de testam. & Bald. in l. nulli. 28. col. fin. C. de Epif. & cler. ADDITIO. Laicum detentorem rei ecclesiasticæ, posse coram iudice ecclesiastico conueniri, scriptum reliquit dominus Auctor hic, de cuius veritate vide Steph. Aufr. in tracta. de potesta. eccle. super laicum, numer. 31 vbi dicit id de consuetudine non seruari, & idem dicit in tra. 7. de potest. secu. contra eccl. in 4. regula, in s. fallen. item in eo, quod dicit, posse laicum simpliciter conueniri coram iudice ecclesiastico pro legatis piis, intellige, si defunctus in apparenti contritione decesserit, secundum Siculum in c. à nobis, 21. el. 2. de sent. excom. & Sal. in l. vnic. col. 7. C. ex del. defunct. de quo per Zab. & Sicul. in c. parochiano, fin. de sepult. Petr. Fol. V. I. D. TERTIO, † cognoscit iudex ecclesiasticus contra laicum, de causa feudali, vbi quæsit aliquis laicus tenet feudum ab ecclesia, text. est in c. verum. 7. de foro compet. & ibi per Abb. & Dd. QUARTO cognoscit iudex † ecclesiasticus de omnibus causis spiritualibus, & ecclesiasticis ad ecclesiam spectantibus, etiã si inter laicos agerentur, prout est causa vsurarum, causa matrimonialis & legitimacionis filiorum, & sic de aliis similibus causis, siue causa sit principalis, siue emergens, vt est text. in c. tuam. 3. de ord. cog. & ibi Abb. in c. lator 5. qui fil. sint leg. & in l. omni nouatione 6. C. de sacros. eccl. & not. Bar. in l. Titia. 34. ff. solut. matr. & Bart. in l. quoties 3. C. de iud. & in l. cui. 2. ff. de iur. om. iud. idem tenet Ang. in d. si quis autem pro pecunia. c. si quis contra aliquem. 21. in Auth. de san. Epif. reprobatã gl. ibi, quæ aliter sentiebat. Item in causis spiritualibus annexis, vt habetur in c. quanto 3. de iud. prout est ius patronatus ADDITIO. Procedit indistincte Auctoris conclusio, quando quæstio est iuris, sed vbi quæstio esset meri facti, vterque iudex, & secularis, & ecclesiasticus cognoscit, vt voluit Bart. in d. l. Titia 34. ff. sol. matr. & d. l. cui iurisdictio. ff. de iurisdict. om. iud. quod & repetit in sexcentis locis. & Arch. in c. qui d. dicam. 14. q. 1. & Ant. de Butt. & Car. in c. cum sit generale 8. extr. de foro compet. & ibi do. Abb. qui testatur hanc esse communem opin. hanc opinionem sequuntur Ioan. de Imol. & Lud. Rom. in d. l. Titia ff. sol. matr. & hanc opinionem in isto regno Neapol. approbauit nostra const. regni, incip. Statuimus posita sub tit. de vsuris quam ita intelligit Assl. & ibi sed videtur huic conclusioni per me citatæ, ob stare c. regni, incip. Item statuimus, quod officiales quo cauetur, quod nullus secularis iudex debet se committere ad cognoscendum de crimine ecclesiastico, sed ei responderi Assl. in d. c. statuimus. in 2. not. vt intelligatur secundum prædicta. Item videtur ob stare text. in c. statuimus quod officiales, committentes, &c. quo simpliciter cauetur, vt nullus secularis iudex possit se intromittere, vt cognoscat de causis spiritualibus, nisi ex priuilegio, vel ratione iuris particularis, aliquibus competentis: & sic text. ille non distinguit, sed ego intelligerem illud c. vt

supra; quia illa est communis opin. omnium Doct. de quo etiã late habetur per Assl. & Bart. d. c. in const. Maiestati nostra. P. F. QUINTO cognoscit † iudex ecclesiasticus, de omnibus causis miserabilium personarum, etiam laicorum, puta de causis pupillorum, viduarum, pauperum; nam tales personæ possunt laicos coram iudice ecclesiastico conueniri, vt habetur per Abb. & Doct. in c. significantibus. 28. de off. delegat. & Abb. in c. licet ex susceptio 10. col. 2. de foro compet. & Bald. in auth. ad hæc colum. 2. versic. quæro nunquid, C. de vsur. Quod intelligi procedere in pupillo, vel vidua paupere; secus si sit diues; quia tunc non dicitur persona miserabilis, secundum Abbat. in c. significantibus. 38. in 1. notab. & ibi etiam Ioan. de Imol. & Fel. & Alexand. consil. 121. colum. fin. volum. 1. ADDITIO Forte non procederet in regno hæc conclusio, cum plura sint iura municipalia in regno statuta, in fauorem miserabilium personarum & data est electio ipsi, ad eundem quemcunque iudicem voluerint (vt præsidet prouinciarum, magistratum iusticiarum, magnam curiam Vicaria, aliosque superiores) vt in consil. Statuimus in c. violentus. & si cum ipsæ miserabiles personæ habent plures iudices seculares, & habent electionem eligendi quem voluerint, frustra adirent ecclesiasticum iudicem, & ita tenet And. Barbat. in addit. ad Albat. n. c. ex susceptio. de foro compet. Petr. Foller. SEXTO † cognoscit iudex Ecclesiasticus, & punit laicum de blasphemia Dei, textus est, & ibi Abb. in c. statuimus & ibi etiam Ioan. de Anan. de maled. & hoc est; quia dicitur crimen Ecclesiasticum, vnde idem esset in omni crimine ecclesiastico, per ea, quæ habentur in d. c. tuam. 3. de ordi. cognit. ADDITIO Intellige quod iudex ecclesiasticus cognoscit de blasphemia, si coram eo fuerit exposita denuntiatio, & ad pœnam Canonicam infligendam, & sic vterque iudex concurrat ad puniendum, vt dicit Abb. in c. statuimus. Petr. Foller. V. I. D.

[An vsurarum crimen, ad solum forum ecclesiasticum pertinere, an vero mixto fori sit, examinat Fachin lib. 9. controuer. iur. cap. 30.]

SEPTIMO, † generaliter cognoscit iudex ecclesiasticus de omni causa inter laicos, vbi inq; iudex secularis non vult iustitiam facere, vel negligit, vel est absens, & sic in defectum iustitiae afficitur cõpetens iudex ecclesiasticus, text. est in c. ex transmissa 6. & c. licet ex susceptio 10. & c. extenore. 1. de foro compet. & Fel. in c. significauerunt 21. de iud. & Bal. in l. in contractibus. 14. §. in omni 4. C. de nõ numer. pecun. pro hoc est text. in Auth. vt differ. iud. coll. 6. tit. 16. nouel. consl. 87. per totum. & ibi Ang. & in Auth. vt cle. apud pro. epif. coll. 6. tit. 12. nouel. consl. 83. & Bal. in auth. ad hæc col. 2. circa fi. C. de vsur. ADDITIO Intellige sane, vt procedant hæc dicta, data negligentia iudicis nõ habentis superiorem, vt sunt cinitates liberae, at secus, si plures essent iudices inferiores, & superiores; quia iudex inferior esset negligens, ad eundem erit iudex suus

suus superior, & non ecclesiasticus, exemplum in regno vbi statutum est in specie, quis iudex ad eundem erit in casu negligentia iudicis inferioris, vt habetur in e. Regis Roberti. incipien. *Quorundam expoficio, querela.* & sic intelligit hanc conclusionem do. Abb. in c. licet ex fufcepto de foro competen. n. 9. de quo etiam per Petr. de Anchar. in consil. 147. alias 196. & sic in regno hæc conclusio non procedit. Petr. Foll. OCTAVO † cognoscit iudex Ecclesiasticus inter laicos, vbiunque aliquis detinet debitum alienum cum peccato, vel rem alienam, & est tale debitum, ad quod nulla competit actio, & sic non potest aliquo remedio recuperari in curia seculari; nam tunc ratione peccati, potest adire iudex ecclesiasticus, per viam denunciationis euangelicæ, quæ denuntiatio est tantæ efficaciam, quod potest iudex ecclesiasticus ratione peccati, compellere illum de reatorem ad pœnitentiam, & consequenter; quia non potest facere pœnitentiam nisi restituat, potest eum compellere etiam ad rei restitutionem per excommunicationem, & etiam mittendo denunciantem in possessionem bonorum suorum, ita valde notabiliter tenet Bald. in auth. ad hæc col. 3 in princ. C. de vsur. quem refert & sequitur Felm. in c. nouit. 13. col. fin. de iur. & nota perpetuo pulchrum modum recuperandi aliquam rem, ad quam non competit actio de iure ciuili, & semper inspicias, an illa res possit detineri sine peccato; quia ecclesia super peccato se fundat principaliter, & inter alia vnde vnum exemplum, quod ponit Abb. in c. quia circa fin. de concess. præ vbi dicit, quod si quis obtinuit aliquam rem sententiam iniustam, quæ transiit in rem iudicatam, potest contra eum agere ad recuperationem per viam denunciationis euangelicæ, de qua materia vide aliqua per Abb. in consil. 40. in 2. volum. & vide Abb. in c. ad nostrum. 20. e. 1. de iure iurand. ADDITIO. Contrarium eius, quod hic dicit Auctor in exemplo dato per Abb. tenuit Bart. in extrauag. ad reprimendum. in verb. denunciationem, versic. quid de tuto & ibi absolute concludit, quod super sententia per iudicem propriam, non habet locum hæc denuntiatio, quia non potest amplius cognosci de peccato obstante exceptione rei iudicatæ; nam speciale est in causa criminali, vt quando cuicunque possit cognosci, ad hoc allegat text. in l. diui. 2. ff. de pan. Idem videtur tenere Bald. in c. si quis per triginta, si de feud. fuer. controuersis, coll. 10. vnde Abb. in c. 1. extr. de iudic. dicit, quod isti Doct. non faciunt mentionem dicti Hostien. quod est contrarium, & sic pro concordia inquit esse dicendum, quod aut victor in causa, confiteretur sententiam pro se latam, iniustam fore, & debet denuntiatio admitti: quia talis sententia est reuocanda, & idem dicit, vbi notorie constaret sententiam esse iniustam, sed vbi cessat confessio victoris, seu notorie constat, quod magis est dubium, sed potest esse dicendum, quod aut illa denuntiatio potest probari per clara iudicia, quod vi-

ctor peccat, quia scit sententiam iniustam; & tunc debet admitti denuntiatio, aut non probatur per clara iudicia, & non admittitur denuntiatio, sed in hac vltima parte Andr. Barbat. in additione ad dominum Abbat. contrarium videtur sentire, vide ibi plene de materia denunciationis euangelicæ. Petrus Foll. v. 1. D. Nono, † iudex ecclesiasticus potest dare curatorem iuri, quando minor laicus litigat coram eo, quia talis curator semper datur per illum iudicem, coram quo lis vertitur, secundum Bald. in d. l. sanctimus si post princ. C. de administr. tut. & est text. in c. si annuum fin. de iud. lib. 6. sicut dicimus e contra; quia iudex laicus dat curatorem minori clerico coram eo litiganti, vt est decis. Rotæ. 207. in antiq. DECIMO † cognoscit iudex ecclesiasticus inter laicos, ratione iuramenti, vt quando debitor est obligatus per instrumentum iuratum; nam potest tunc conueniri coram iudice ecclesiastico, pro obseruantia iuramenti, text. est in c. cum C. laicus fin. de foro competen. lib. 6. hinc est, quod si aliquis perit absolute a iuramento coram iudice ecclesiastico, potest coram eodem iudice de tota causa litigare; quia is, qui fuit iudex causæ præparantis, & sic absolute a iuramento, erit etiam iudex causæ præparatæ, ita dicit Bald. in l. ordinaris. 13. col. 1. C. de rei ven. & l. si in l. nam & posteaquam 9. §. si minor. 4. col. 3. ff. de iur. Et si lis iniurata coram iudice seculari, super debito iurata, potest interim creditor lite pendente adire iudicem ecclesiasticum, vt moneat iudicem secularem, vt a celeriter causam, & cogat debitorem ad obseruantiam iuramenti, nec potest ei obijci exceptio litis pendentiæ, secundum Bald. in l. de ressi. 1. col. 1. fin. C. de rebus cred. ADDITIO. Apud antiquos questio est, an iuramentum laici faciat mutare forum, an vero accumulet? & Ioan. Monachi, & Aich. in d. c. cum C. laicus fin. de foro competen. 17. 6. tenuerunt, quod faciat mutare forum, in tantum, vt iudex laici de hoc cognoscere non possit, & Ioan. Andr. ibidem, prout refert dom. de S. Germani qui dicebat, quod aut agitur de vinculo iuramenti in foro pœnitentiali; & tunc planum est, quod est crimen ecclesiasticum & sic loquitur, secundum eum, 2. quest. 1. c. predicandum & est ratio; quia laicus non habet potestatem clauium, vt possit absolueri, vel ligare in foro pœnitentiali, vt not. glo. de offic. orde. c. pastoralis. 11. aut agitur de iuramento in foro contentioso, quando versatur alterius interesse; & tunc distingue, quia aut agitur ex iuramento vt seruetur, aut excipitur ex illo: si agitur, tunc vterque potest esse iudex competens, quando non reuocatur in dubium, an iuramentum sit licitum, vt ne, de iudice seculari, quod possit esse iudex, probat text. in c. licet mulieres. 8. de iur. iur. in 6. & quod ecclesiasticus iudex etiam cognoscere possit, probatur per text. in d. c. cum C. laicus final. de foro competen. in 3. si autem excipitur coram iudice laico, etiam de illo cognosceret, & diffinitur secularis, seruanda ta-

do tamen ius canonicum, si autem versatur in dubio probabili, an iuramentum sit licitum, vel non; tunc debet remitti ad ecclesiasticum; & sic tenendū putat Dom. de S. Gemin. ibi, & de veritate vide Fel. in c. extr. de iureiur. nu. 7. ubi qualiter procedat id, quod iudex causæ præparantis, debet esse iudex causæ præparatæ, & per eundem in c. cum sit generale. de foro compet. Petr. Foller. V. I. D.

[Quod iudex secularis, super contractu iurato, quo ad eius obseruantiam cognoscere possit, ex Pan. no. Bart & Felin. probat Gail. ubi. 1. obs. 38. num. 8.]

- 45 V N D E C I M O cognoscit iudex ecclesiasticus de pacificatione contra laicos, gl. est singularis, & ibi Abb. in c. super quibusdam 26. in fi. de verb. sign. assignat ibi Abb. rationem: quia qui frangit pacem, oppugnat charitatem, & sic Iesum Christum, qui reliquit pacem in terris. A D D I T I O. Hæc enim opinionem sequitur idem Sicul. in c. cum sit generale. 8. de foro compet. Petr. Foller. D V O D E C I M O, † cognoscit iudex ecclesiasticus, vbi cunq; ecclesia, quæ contraxit cum laico, fuit læsa, & vult petere restitutionem in integrum: nam talem restitutionem potest petere etiam coram iudice ecclesiastico, ita decidit Abb. in c. ad nostram 11. in 1. not. ab. de rebus eccles. non alie. & Innoc. in c. cum sit generale. 8. de foro compet. Idem, quando ecclesia veller dicere de nullitate contractus, ad ipsum reuocandum quia potest adire iudicem ecclesiasticum, secundum Abb. in d. c. ad nostram 11. colum. 2. versic. nota tamen, &c. & sic est casus specialis, in quo actor non sequitur forum rei. A D D I T I O. Adde huic dicto Sicul. in d. c. si generale. 8. de foro compet. n. 10. & in c. requisit. 1. de res. in integr. & Lap. alleg. 65. & vide c. si clericus laicum. 5. & quæ ibi not. extr. de foro compet. P. F D E C I M O T E R T I O, † cognoscit iudex ecclesiasticus, quando coram iudice seculari vertitur dubium super validitate iuramenti, videlicet vtrum legit, vel non. Nam tunc iudex secularis non potest de hoc cognoscere, sed debet remittere ad iudicem ecclesiasticum, ita singulariter tenet Abb. in c. cum contingat. 28. col. 12. vers. vnum tamē nō obmittit, &c. de iureiur. Q V A R T O D E C I M O, si esset † factum compromissum in clericum, & laicum, & opus est petere reductionem ad arbitrium boni viri, talis reductio debet peti coram iudice ecclesiastico, & ipse de ea cognoscit, non obstante, quot litigantes sint laici: & si alter arbiter est laicus, quia magis dignum trahit ad se minus dignum, ita tenet Bald. in l. præcipimus 32. in fi. C. de appell. idem quod supra dixi de reductione ad arbitrium boni viri, tenet Lud. Rom. in consil. 245 & Ias. in l. imperium. 3. col. 4. versic. 7. ff. de iurisd. om. iud. Idem † dicimus, quando clericus & laicus essent executores testamenti, nam iudex ecclesiasticus compellit laicum, ratione clerici adiuncti, ita tenet Barb. in rubr. de off. deleg. colum. 2. quem sequitur Ias. in l. si emancipat. 9. col. 4. in prin. C. de collat. Q V I N T O D E C I M O, idem † dicimus in duobus iudicibus, quorum alter

est clericus, & alter laicus; nam si est appellandum ab eorum sententia, debet appellari ad superiorem ecclesiasticum, & sic iudex ecclesiasticus cognoscit de huiusmodi appellatione, ita tenet Bartol. in l. appellandi. 1. § si quis in appellatione, col. 3. versic. quaro, pone 3 & c. ff. de appell. & Lud. Rom. in consil. 265. & Ias. in d. l. imperii. 3. colum. 3. in fin. versic. 4. D E C I M O S E X T O, quando † sunt duo debitorum eiusdem rei, puta duo hæredes, quorum alter est clericus, & alter laicus, ambo conueniuntur coram iudice ecclesiastico, per regulam prædictam, quod magis dignum, & c. ita tenet Bart. in l. præcipimus. 32. §. eodem obseruato. 7. (alias §. sane 5. in fin.) C. de appell. in tantum quod dicit in l. solens 3 ff. de alim. & ciba. leg. & Bald. in l. fin. in 6. quæst. C. de eli. 7. Dini Adr. coll. quod quando sunt duo hæredes, qui conueniuntur, vnus laicus, & alter clericus, iudex laicus compellit laicū ad prorogandam iurisdictionem iudicis ecclesiastici: tamen istud dictum impugnat Fel. & bene, in c. placuit 1. col. 4. circa fin. verj. non credo, &c. de practic. scilicet quod non sit necesse, quod iudex compellat laicum ad prorogandum; quia ipso iure, laicus ex persona clerici cohæretis, fortitur forum iudicis ecclesiastici, cuius opin. confirmat dictum nostrum præcedens, scilicet dictum in Bart. in d. §. eodem obseruato. Quod amplius procedere, etiam si essent plures laici, quam clerici, puta sunt quatuor hæredes: vnus clericus, & tres laici; nam omnes sortiuntur forum ecclesiasticum, ita tenet Soc. in consil. 12. col. 6. in 1. vol. adde prædictis Abb. in c. ex præscripto. 1. col. 2. de locat. Et † per prædicta inferitur ad vnum pulcherrimum & singulare dictum: fuit originaliter Antonii de l'rato veteri, in l. illud. in fi. ff. de sent. quæ sine appel. rese. quem et c. sequitur Fel. in c. 1. col. 4. de præscr. vbi multum exiimat tale dictum, scilicet, quod si sint plures homines reperti in eodem crimine, inter quos est vnus clericus, & alii laici, & omnes inquirentur per iudicem secularem, & clericus declinarer forum, possunt omnes alii laici similiter petere se remitti a iudicem ecclesiastico, contemplatione illius clerici, ne causæ contentiua diuidatur, & illud dictum multum commendat Mar. Soc. in c. prudentiam. 2. col. 3. in 8. fall. de mur. pet. quod est perpetuo notandum; quia quotidie euenit A D D I T. Legito quæ dixi in præf. mea caus. crim. in verb. audiantur excusatores Petr. Fo!

[Contrarium eius, quod ex Ant. de Prato hic refertur, quem, teste Menoch. de arbit. iud. quæst. casu 371. num. 13. & Farinacio. de inquisit. quæst. 8. num. 151. plures alii ab is relati, secuti sunt, trad. Fachin. lib. 9. controuer. iur. cap. 31. ex regula notissima, quæ mandat ecclesiastico iudici cognitionem causarum clericorum, & seculari iudici, laicorum, & clericis. c. cum ab homine, de iudi. c. 2. c. si diligenti. de for. om. pet. c. si clericus c. licet col. tit. Vnde patet, quomlibet delinquentem in suo foro relinquendum; cum nihil prohibeat, quominus vterque iudex tali casu cognos-

cognoscat, ecclesiasticus, quo ad personam clerici, & secularis, quo ad personam laici. Nec continen-
tia causæ obici possit, cum diuersæ sint personæ
derelinquentes, *l. item Mela §. sed & plures l. ita vulne-
ratus in fin. ff. ad l. Aquil. nec alterius causa alteri
annexa sit, neque de rebus agatur, quibus ad eun-
dem iudicem eundem sit, secundum l. 1. §. 2. ff. de quib.
reb. ad eund. iud. car. vide de hac eadem questione
etiam Alexand. Trentacing. pract. resolut. lib. 2. de iu-
dic. resolut. 3. numer. 3. & resolut. 15. numer. 2. plenius
hæc tractantem, & plures huius sententiæ ad stipu-
latores allegantem }*

- L I M I T A tamen principale dictum præcedens,
vt procedat, quando plures conueniuntur vt sin-
guli; secus si vt vniuersi: † vnde si esset aliqua vni-
uersitas seu collegium, in qua vel quo essent cleri-
ci & laici, si esset conueniendum dictum collegium,
debet distingui, an fiat plures clerici vel laici; quia
si sunt plures clerici, tota vniuersitas conuenietur
coram iudice ecclesiastico; si vero sunt plures lai-
ci; tunc tota vniuersitas conuenietur coram iu-
dice seculari; quia collegium accipit denomina-
tionem a maiori parte, ita tenet Bart. in l. sodales.
fin. colum. 3. ff. de colleg. illic, & Felin. in c. 1. colum. 4. de
prescrip. & Socin. in d. consil. 12. colum. 6. in 1. volum.
- 24 Secundo L I M I T A procedere, † quando causa es-
set indiuidua; secus si diuidua; quia tunc clericus
esset conueniendus in foro suo, & laicus in foro suo,
secundum Socin. in d. consil. 12. col. 6. in 1. vol. & Bart.
in l. varij heritos. §. 1. numer. 1. ff. de excus. tut. allegatum à
- 25 Gail. lib. 1. obs. 37. num. 2. † D E C I M O S E P T I M O
cognoscit iudex ecclesiasticus contra laicum per-
secuetantem in excommunicatione, nam potest i-
psum mulctare, & temporaliter punire, secundum
Abb. in c. grauem. 13. de pœnis. D E C I M O O C T A V O,
si aliquis † laicus spoliaret Ecclesiam, vel præla-
tum, aliquibus bonis, vel redditibus Ecclesiasticis,
potest ipse prælatus ferre sententiam excommuni-
cationis, vel interdictionis, contra dictum laicum, non
obstante, quod videatur vindicare propriam iniu-
riam, *text. est in c. dilecto 6. de sent. excom. lib. 6. D E C I-*
27 *MONONO, † habet iudex ecclesiasticus iurisdic-*
tionem in laicos, in omnibus concernentibus ani-
am, & maxime, vt saltem semel in anno consecra-
torum peccata, & sumant eucharistiam, alias
potest eos arcere ab ecclesia, & eis morientibus de-
negare ecclesiasticam sepulturam, vt est text. & ibi
Abb. in c. in omnibus vtriusq. sexus 12. de pœn. & remis.
- 28 V I G E S I M O † potest iudex ecclesiasticus punire
aromatatum laicum, miscentem farinam fabarum
in cera, & illam vendentem; nam potest ipsum pu-
nire pœna pecuniaria, vel arbitraria propter peccatum,
ita tenet Abb. antiquus in c. vt mensura. 2. de
emptio. & ven. & Felin. in c. irrefragabili. 13. §. certum. 1. col.
1. in prin. de off. ord. Quod potes extendere contra om-
nes facientes similes misturas, & falsificantes ea,
quæ vendunt, maxime vrensita, sicut faciunt isti

venditores croci, qui solent miscere carnes bouinas
in croco, & isti, qui vendunt candelas vel vinum, in
quo miscent aquam, & etiam in melle solent misce-
re farinam, qui etiam per iudices seculares debent
atrocius puniri. ADDITIO. Hodie autem cognos-
cit de istis fraudibus magna curia sicilæ; & quia sæ-
pe contingit hæsitari de istis fraudibus, ideo ego ali-
qua dicam, & primo inuestigandum illud puto.
Q V I D † S I T F R A V S, & secundum Grammaticos
fraus nihil aliud est, quam deceptio, circumuentio,
vel impostura, Cic. 1. Off. Vt aut fraude (inquit)
fit iniuria, fraus quasi vulpecula, vis hominis videtur, vtrū-
que ab homine alienissimum, sed fraus odio digna maio-
re. Plaut. in mil. Atque a teo. vne lege fraudem faciam
talaris accusatore, vs sine tals domi agitem conuiuium.
accipitur quandoque pro periculo. Virg. lib. 5.

Quis Deus in fraudem, que dura potentia nostra est;
Terent. in Heaut. In eandem fraudem, ex hac re atque
illa incidens, vsurpauit etiam veteres, nõ raro frau-
dem pro crimine. Vnde capitale fraudem admitte-
re, teste Vlp. de edil. edit. est tale aliquid delinque-
re, propter quod capite puniendus sit, qui deliquit.
L. i. bel. Pun. Qui capitali fraude, ensi quique pecunia
indicata, in vinculis essent inde fraudi esse, veteres dexe-
runt, pro crimine lætæ culpe, ascribi, aut vitio verti,
Cic. 5. Phil. Cense. q. 2. ut in exercitu Antonii sunt,
ne sit eares fraudi, si ante Calend. Februarias ab eo disces-
serunt. L. i. lib. 1. ab vrb. cond. scialis regem interroga-
uit. Rex facio me turonium nuncium, populi que Roma-
ni Quiritum, vasa com. es que Quiritum, fiat facio, hoc
est, qua res sine meo damno, crimine, aut dedecore fiat.
è nostratibus autem Bald. in l. que fortuitis. 6. C. de fig.
act. in 2. col. vrb. promitte. dicit, fraudem proprie dici
contra fidem, & ob hoc differat a dolo, qui non est
solum contra fidem, sed etiam extra committitur. &
ideo tanquam genus de pluribus iudicatur, vt ff. de
part. l. iuris gentium 7 §. sed si fra. adand. 10. D O L U S e-
nim, secum eundem est D V P L E X; V E L A T V S
scilicet, qui committitur sine vi, simulando & dissi-
mulando, *lex que 43. ff. de contrab. empt. item facien-*
do clam, vt in furto non manifesto. Item retinendo,
quod non debet retineri, l. si quis mancipus. 17. §. Pro-
culus. 4. ff. de legit. actio. Alius est D O L U S A P E R T V S,
& committitur cum vi, vt ff. que d. mer. caus. l. simu-
lier. 21. §. si dos. 3. Item dicitur idem Bald. in tit. si de feud.
sue. cont. inter dom. & agn. 2. 6. §. hoc beneficium. 21. in
prin. quod fraus proprie dicitur, quando promissum
est simulatum, & re vera prohibetur agitur,
Ioan Mon. in c. auaritia. 5. de elect. in 6. & facit text. in l.
fraus 30. ff. de legib. Nam fraudem dicitur commit-
tere ille, qui ad deceptionem aliterius, & ad sui com-
modum, aut verum tacet, aut falsum exprimit, se-
cundum Abb. in cons. 67. in ep. prin. vultur dictum ma-
gistrum, col. 1. lib. 1. allegat not. in l. iuris gentium 6. de lo-
malo. 9. & §. sed si fraudandi 10. ff. de part. de quib. au-
di, quod dicit Ioan Chryost. in Ioan. cap. 10. in hom.
39 in liera R. 12 hæc verba: Quid dicit latrones, &

fures catere habitare; dic quæso in ciuitate omnes iusti sunt; nonne multi peiores, & impudentius rapiunt? illi epim, & si nihil aliud, deserta saltem & tenebras petunt, & clam deprædantur: hi autem omni obiecta persona, aperta fronte, violant, rapiunt, vinum inferunt, difficile est putum hominem inuenire, quod si non aurum rapimus, si non innumera terra tagera occupamus, quadam tamen fallentia, & tu tum in minoribus, & quæ possimus, exerceamus, nam cum in commercio & emensis rebus debitorum non reddere, aut aliquid subtrahere contendimus, nonne latrocinium, furterum, raptum in dieiarius Neque te excusaueris, quod lo domum, aut feruum non aufecis. Non enim abito, non copia, sed rapientium voluntate insulsiuam mendanda est, iustus namque, & inuisita in magnis & paruis rebus eadem in vim habent, & ita sine inopio, qui aurum furripit, quam qui in emensibus multo pretio venientem defraudat, & eccæca, & alibi in h. d. de Sacerdoti, Item colum. saluteri B. idem inquit, in hæc verba, proinde veri illusio, & deceptoris; nomine dignus fecit, quis iustus, plimiquo ac nocenti animo aditurus, alio quam sine reuero profuit decepsit, repositam arte in maximis rebus alteri opem fraudanda n. te tuis. Ceterum, qui recto semper calle ingreditur, de conuantiuam lessectas, æpe fit vt iustam enim non ulu aliquem struxerunt, multorum in eam modo, uai; qa im plurimorum auctori sit. ubique insuitas enumerat fraudes in bonam partem factas, & e quibus non modo iorta fuit uilitas. COMMITTITUR

30 autem ¶ FRAUS DVPLICITER, ex proposito scilicet & intentione, & re ipsa, vt Lat. pator. 10. §. ita domum. ff. quæst. fraus. c. 1. & libertas. 2. C. de ser. pi. d. ma. & probatur in fraudis interpretatio. 79. ff. de reg. iur. & ibi Phil. Dec. & aliquando actus dicitur fieri in fraudem legis, aliquando vero in fraudem hominis, vt notabiliter deciaat Bal. in l. huc ad h. c. §. omnibus. 2. C. de secum. nupr. ubi dicit quod quando actus genitur inter personis non prohibitas, sed sit in præiudicium tertij tunc dicitur fieri actus in fraudem hominis, l. in fraudem. c. 1. §. in fra. l. par. Item quando actus fit ad excludendam l. prouidentiam, vt legis latutum, actus dicitur gestus in fraudem legis. vt dicit ibi Bal. & est de mente Iurisconsulti in l. si libertatis. 16. in prin. in verb. diuer. titatis. ff. de iur. patro. Pluribus quidem casibus committi fraudem constitutum est ¶ nam quandoque fit fraus de re ad rem, puta de pecunia ad frumentum, sed l. l. ian. s. alias, ite. si sitius. fam. l. 7. §. mutui. 3. ff. ad sta. ce. l. & ex hoc inferit Bald. in l. non dubium. 5. C. de legib. colum. 3. in fine. quod si statutum prohibet extrahi frumentum, non potest extrahi farina: quæ fieret fraus legi de re ad rem: licet farina, & frumentum non sint idem, imò diuersa. quæ situm 78. §. illa for. ta. ff. 4. de leg. 3. licet idem Bald. in l. quædam ratio. nr. 29. ff. de leg. 3. dicat, quod potest extrahi farina ita

31

re dicto statuto; quia est casus omissus, & ibi etiam dicit, quod si prohibetur extrahi vinum, possunt extrahi uix; quia aliud est materia, & aliud materiaturum: licet postea dicat hæc procedete, dum tamen hæc nõ fiant in fraudem statuti. Secundo modo fit fraus legi de persona ad personam, vt in l. si sponsus. 5. in prin. ff. de donat. inter uirum. & uxor. Item fit fraus de contractu ad contractum, d. l. si sponsus. 5. §. circa. 5. ff. de don. inter uir. & uxor. & aliis quoque modis & exemplis late cumulatis per Bild. ubi supra, & Guliel. Myan. in l. si fraus sit inter pret. uir. 79. ff. de reg. iur. solum autem utendo proponere fraudes, quæ committuntur a l. deceptionem, vt sic, quæ dixerò, consona sint dictis hæc per dom. Auctorem, non extrahent. Idcirco sciendum est, quod Ioan. de N. l. l. 1. in l. l. 1. 2. 2. per tradendo. gul. gen. tal. 5. quod mo. l. i. c. 5. n. r. ut fraus in mentionem, in quæ fraudes committi per mercatores, in substantia, in quantitate, & qualitate. Committitur enim fraus in SUBSTANTIA vendendo aurichalcum in locum auri; vel aquam pro uino, vel uinum mistum contra aqua: contra quos inuehitur Esaias, argentum inquit tuum uersam est in scoriã, uinum tuum permissum est aqua, quod enim permissum est, pariter delectum in quantitate, & sic non sine causa, inquit do. auct. quod committitur si quis per mercatorem vendendo ceram mistã cum farina fabarum. Committitur etiam fraus in QUANTITATE, quæ per mensuram cognoscitur utendo scienter deficienti mensuræ per modum, per virgam, & pondus, & similia deficere mensurando, contra quos habetur Leuit. 19. & Deut. c. 25. Nos habebim sacco diversa pondera, manus, & minus, nec erit in domo tua modus maior, neque minor, abominabitur enim Deus eum, qui hæc fecit, & ai eratur omnino iniquitatem. Tertio casu committitur fraus in QUALITATE, puta si quis scienter vendit animal infirmum, vel uinum corruptum dat, ubi alter uult uinum sanum, seu purum, seu quod daret falsam monetam scienter pro bona. POTES ETIAM COMMITTI FRAUS TRIBVS ALIIS MODIS (secundum eundem) Primo, si omni incepto euertem, seu merces superueniat rem scienter. Secundo, si uidet empremam auctari necessitate, vel inordinata affectione impallum, & ob hoc superuendit. Tertio, quando venditor uerbis, & alluciamens rem, quæ uix ualeat uno denario, exhibet, & vendit pro quatuor, contra quos inuehitur Host. in summa in pæn. in l. 8. dum dicit, quod hodie mercatores uix sine fraude & mendacio vendere possunt, & lucrari, & ideo inquant tenentur ad restitutionem, & sic anima eorum est in maximo periculo, ¶ Punitur id. o. in regno ille, qui penes se reuert aurum, & argentum uitiolum uel falsum, & uendit uel nõ uendit, pro prima uice pena unius libræ auris; pro secunda uice manus mutilatione punietur, ut habetur in tex. cons. si quis camp. 7, & ibi declarat Atil. 2.

32

33

34 Afflicti quid erat de iure communi? vide Bar. in l. lege Cornelia. 9 ff. de fals. §. Et si quis commiserit etiã fraudem in substantia, vt quia vendit picturas deauratas, & argenteas, cum non sint, punitur pro prima vice pœna vnius libræ auri: & si non poterit soluere, debet fustigari: & pro secunda vice debet manus pœna plecti: & pro tertia vice furcis suspēdi debet, vt habetur in consl. Magi pro mechanicarũ artium. sub tit. de fin. mur. in ver. mor. debent enim, qui talia facit certiorare emptorem, vt cum picturæ argenteæ vel auro suppositæ sint: Simili quoque pœna plectuntur candelarii, facientes candelas cum mistura adipis, & non de bono seuo, seu de bona cera, & cum bono litigno, de bona bombyce siue alia mistura. Cum & si hoc fecerint, debent notificare emptoribus: alias si vendant pro perfectis, & bonis, puniuntur. Item committitur §. fraus in substantia per eũ, qui vendit pannos fracosos pro bonis nam isto casu habet locum actio in d. h. b. tot. a. id est. vt vendēs ad se recipiat pannos, & restituat pecuniam, vt dicit Bald. in l. ob qua viuita. 4 §. sel. §. vltimum. ff. de adl. edi. Item committitur §. fraus in substantia per eũ, qui vendit libros corruptos & inuiles, nam habebit locũ redditoria, vt ven. sior. id te recipiat libros, & restituat picturam, secundum Bal. in d. §. si vnum. Vnusquisque tamen in dolo, vt est tex. in l. cœnemus fin. Et ibi Bald. C. sel. §. Item committitur §. fraus in substantia per caupones vendentes vinum lymphatum pro puro, (vt supra dixi) puniuntur enim per consl. regni, Magistri mechanicarum, vt dictum est in candelariis. Item committitur §. fraus in substantia per eos mercatores; quia in eorum mercatura addunt aliquid inutile, vt calcem in vino, puluerem & arenam in blado, & gomma, seu aliquid simile in cera, & cammarantes tenendo in loco humido, gingiber, proci, crocum, & sic de singulis, qui tenentur pœna falsi, vt ff. de fals. d. l. lege Cornelia. 9 in prin. Et ff. de extra. r. d. crim. l. saccularii. 7. in prin. Et l. si seruus seruus. 27 §. item si quis frumentum. 20 ff. ad leg. Aq. & tales falsæ merces non debent permitti re iudices vt vendantur, sed potius eas contemari facere debēt, vt §. illud autem. in proem. ff. rum. arg. l. mathematicos. 20. C. de episc. aud. Et l. dammato. 6. C. de heret. Et l. qui cumque. 8. circa fi. eod. tit. Et l. nulli. 10. C. de iud. & firmat dom. Iacob. de Belusi. in sua prax. crim. in tit. de iniur. 41 §. falsarium inferenda. Item committitur §. fraus in substantia per eos mercatores, qui portant merces ad vendendum, & supra saccum ponunt bonas merces, & subter malas, nam isti tales sunt puniendi plusquam fures, vt est text. in l. saccularii 7 ff. de extra. r. d. crim. secundum vltimum intellectum gloſſ. quod est notandum. Item committitur §. fraus per eos mercatores, qui tempore venditionis demonstrant emptoribus bonas merces, & tempore traditionis tradunt malas; nam isti tenentur cum iudice stultionatus, vt l. stultionatus. 3. ff. de cri. sel. & genera-

liter concludendo, semper dicitur committi fraus in substantia, & punitur saltem crimine stultionatus, quando alia pœna non est determinata, iuxta tex. in l. actio. 1. ff. de crim. sel. Sed illud pulchrum est, an si §. vendatur vnũ pro alio, rescindatur venditio, & puniatur venditor: & videtur posse dici, quod nõ rescindatur venditio, licet fieri debeat defalcatio pretii, arg. tex. in l. domum. 57. ff. de contrab. emp. vbi vendita domo, quæ pro parte erat combusta in scis contrahentibus & nihilominus tenet venditio, licet fiat defalcatio pretii, vt ibi, & l. Iulian. 13. §. si venditor. 4. vers. per contrarium ff. de act. emp. vbi vendita hæreditate, ex qua subtrahæ erant plures res, tenet nihilominus venditio, facit l. in emptione 2. Et l. tenetur. 6. in prin. ff. de act. emp. vbi si mensura dicta non inueniatur in fundo vendito, nihilominus tenet venditio, licet pro parte deficiente habeatur ratio, idem dixit Bal. in l. emptionem. 2. C. de contrab. emp. ad idẽ facit l. si post 9 ff. de peri. Et commod. rei ven. vbi dicitur, quod si post inspectum fundum, quem emere volebam, arbores vi ventorum euulsæ fuerunt, nihilominus tenet venditio de fundo postea factio, absque eo, quod arbores venditæ intelligantur, cum non sint pars fundi, licet si emptor ignorasset, & venditor sciisset, & non dixisset, & beat haberi ratio interesse arborum, l. sed si conuen. 18. ff. de contrab. emp. sed prædicta non procedunt, quãdo dolus emptoris se venditoris de dilect. causam contractui; quia tunc non tenet venditio, l. si dolo. 5. C. de rescin. vend. Præterea, prædicta non procedunt, quando contemplatione eius, quæ diminutione abest, facta fuisset venditio, quasi alias quis non fuisset re empturus; quia ex toto tunc annihilatur dispositio, cum deficiat, etiam in eo, quod remanet consensus, l. arborib. 38. ff. de contrab. emp. qui tex. vult hoc procedere, quãuis vterque diminutione ignorasset, vt quia arbores in fundo existentes vento euulsæ, vel igne combustæ essent, quãrum cõtemplatione quis fundũ emerat: quod in dicitur per Bal. in l. emptionem. 2. C. de contrab. emp. vt si quis emisisset hodie piscationẽ aliquius lacus eius pisces heri fuissent deuastati me ignoante, quod non tenet venditio, propter defectum consensus; & hoc modo intelligit gl. in l. si duc. 44. ff. eod. tit. præterea non procedunt prædicta, quando quis assuerasset partẽ vel qualitatem, quæ deest tempore emptionis, licet ambo ignorassent abesse, rei potentiã habentes (vt quia quis mensam ligneã, vel encam argenteo coopeitam venderet mihi ignoranti pro solida argentea, credens eam ex toto argenteam) quia nullã est venditio, l. cum ab eo. 41. in fin. ff. de contrab. emp. cui fortiter obstat tex. in l. quid tamen. 14. ff. eod. tit. dum ibi dicitur, quod vendita re deaurata, quam ambo credebat solidum aurũ, tenet emptio, quos text. dicit Bald. in d. l. cum ab eo. 41. §. fin. non posse a contrahente bene d. fendi. sed est aduertendum, quod in d. l. cum ab eo, in fin. venditor, qui credebat purum argentum licet falsio, & impudenti vende-

bat mensam argento coopertam pro solido argento; & tunc non mirum, si nulla est emptio, prout etiam in *d. l. quid tamen in fi.* cum *as* pro auro venditur in *d. l. quid tamen.* venditor vendens rem deauratam, non dicebat, quod venderet illam pro solido auro, licet ita crederet: quò easu, vt dixi, nulla fuisset emptio, vt etiam vult *d. l. quid tamen.* in vltimis verbis, sed rem simpliciter vendebat; est bene verà, quod quando quis rem deauratam pro auro vendit, licet non teneat in illo corpore emptio; tamen tenetur tantum auti præstare, quamuis fuerit ignorans, *l. Labeo lib. poster. 45. ff. eod. tit.* Ideo caueant, qui non habent rerum peritiam in talibus, quomodo alleuerant, & tuto faciant rem simpliciter vendentes. Ita prædicta procedunt, quando diminutio talis est, de toto, vel de maiori parte, *l. Et si consensus. 15 in princ. Et l. domum. 42 ff. de contrab. empt. quæ l. domum. 42.* dicit, quod si domus vendita erat tempore venditionis exusta in totum, ita quod ad arca redacta est, nõ tenet venditio, siue ambo ignorassent, siue emptor sciuerit, & non venditor, siue venditor, & non emptor; eo, quia cum deficiat substantia rei, quæ venditur, non tenet venditio; quia defectus in corpore substantiæ magis impedit venditionem, quàm rei vitium, *l. in venditionib. 9 in princ. Et per totam. Et l. alioquin. 11. Et lib. seq. l. Et si consensus. 15 in princ. iura l. Labeo libri poster. 45. eo l. tit.* quia defectus corporis inducit defectum consensus, *l. Et si consensus. in princ.* vbi autem aliquid de domo remansit, dimidia pars, scilicet vel plusquam dimidia; & tenet venditio, etiam si ambo ignorauerint diminutionem & deteriorationem, licet fiat defalcatio valoris partis exustæ, siue venditor tantum sciuerit, quo casu tenetur præstare non tantum simpliciter valoris partis deficientis, sed quanto emptoris interest, vt ibi, *Et d. l. Labeo 45* siue emptor tantum sciuerit vel ambo, quo casu nulla sit præiudicii defalcatio, *d. l. domum,* cù scienti & volenti non fiat iniuria & fraus, e iam re ipsa, *l. fires. 1 ff. de act. empt.* quod si plusquam dimidia pars sit exusta & diminuta: si ambo ignorassent, nõ tenet venditio ex vti simili defectu consensus emptoris; & quia substantia in maiori parte deficit, vt dicit ibi text. quod si venditor tantum sciuerit, in eius odium tenet venditio, vt teneatur quanti interest emptoris domum integram esse, & exustam non esse, vt ibi, *Et d. l. Labeo.* quod si emptor tantum sciuerit, tenet venditio, vt dicit text. & idem si ambo sciussent, vt scilicet, pro parte quæ superest, teneat emptio, *secundum gloss. penult.* & in reliquo non, sed dolus cum dolo in ea parte compensetur, licet inuadat text. venditionem ex toto nullam, quod etiam ibi Fulgos. voluit in vltimis verbis. † Nunquid venditores carnum tenentes maiora pondera, debeant puniri: vide Bald in *cons. 155. in 1. lib.* & adde quod iudex sciens & patiens pondera & mensuras illicitas, & non puniens, tenetur, & punitur: quia de suo emendabit, & etiam vtens illis, punitur pœna falsi, & reddit, quod

extorsit, *Laurum. 14. Et fin. C. de iuse. præpos. Et arc. ar. lib. 10.* Et est tamen aduertendum, † quod ille, qui grauaatur in mensura, vel æstimatione peperam facta potest & debet infra annum de hoc conueniri, vt *C. de consib. Et l. qui grauat. 5. lib. 11.* post annum vero conueniri non potest, exceptis minoribus, & absentibus, secundum Bald. in *consil. 387. in cip. ille qui grauaatur 3. lib.* Et ad † quid agere potest deceptus ex falsis ponderibus, vel mensuris: Dicat, quod si vult agere crimine extraordinario, cuius pœna est extraordinaria, vt in *l. anmenam. 6. ff. de extraordin. crim.* potest. Sed de iure regni aliter cauetur, quo ad pœnam, nam Imp. Fied. ita iuravit in *constit. in cip. Ad legitimam pondera,* quod quicumque falsitatem, seu fraudem commiserit in mensuris, & ponderibus, & pannos tirauerit: debet per sententiam puniri pœna vnus libræ auri, quam si non poterit soluere, debet fustigari per totam ciuitatem, & appendi in collo illud pondus falsificatum vel mensura: & si secunda vice similem fraudem vel falsitatem commiserit, amputabitur ei manus; & si tertio reiterauerit, suspendatur, & mortis periculum subeat. Si vero voluerit agere ciuilitè: & tunc agitur ad interueniend. *l. rem alienam 28. ff. de contrab. empt.* aut vult contra secum contrahentem agere, & tunc aut est venditor, qui deceptus est; & tunc aut vendebat res in genere, aut in quantitate, in specie (puta vendebat fundum; tamen volebat scire, quot iugera contineret, quot ardena, in salio mensurasti: quia dixisti, quod non erant ibi nisi 10. cum essent 20. iugera) & tunc potest peti interesse, in quo deceptus, vt *l. Iulianus libro quinto decimo. 13. §. per contrarium 5. ff. de act. empt.* aut in genere vel quantitate vendebat, (vt puta 10. modios bladi, vel 10. amphoras vini) & tunc aut vendebat in genere generalissimo (vt vendidisti tibi 10. lagenas vini) nec agebã, quod tu haberes totum vinum, pro 10. lagenis mensurasti, & sunt 15. tunc repetam quod plus habuisti, sic intelligitur *d. §. de eo aut ibi vendebam in genere specialib.* ita tamen, quod totam rem volui quod haberes (vt vendidisti tibi dolium, & quamlibet lagenam pro 10. tamen ibi erant 30. & dicit, quod non sunt nisi 20. & mensurasti pro 20. & tunc non repetam, quod est ultra 20. de 10. lagenis pretium petat, vt *l. si duobus. 3. §. conpetit. 1. Et 5. Pomponius. 2. ff. si mens. fal. mo. dix.* aut emptor deceptus est: & est dicendum idem, & prosequere ad longum, vt per do. Ioan. Rogn. in suo paruo opusculo de mensuris. in 8. q. item committitur fraus † in quantitate rei, per mercatores, qui mensurant pannos, quos vendunt, & tirant ipsos pannos; quia nõ debent tirare, sed debent vendere eos in tabula plana, cù canna abiq; tiratione, vt dicit text. in *cost. Mercatores,* & ibi not. Affl. 3. not. & quid de pannis lini, vide Bal. in *l. leges. 3. C. de legib.* vide Benue. Strach. in *tract. de merc. 2. par. n. 6.* Item (vt redeamus ad propositum nostrum) committitur † fraus in qualitate vendendo merces, & occultando defectus, & vitia

- retum, ostendendo apparentis, quæ non sunt in eis, vt inquit Afflict. in consil. Magistror. nam venditor tenetur specialiter certiorare emptorē, de qualitate rei venditæ, propter quas emptor esset minoris empturus, l. quæro. 39. in verb. specialiter. ff. de actio. empt. & vbiunque venditor scienter non certiorasset emptorem de qualitate rei, propter quam esset vendita minoris, emptor ignoranti tenetur ad omne interesse, l. jires. 1. §. venditor. 1. Et l. Iulianus. 13. post princ. Et d. l. quæro. 39. ff. de act. empt. & si venditor ignorauit, tenetur quæti minoris emptor fuisse empturus, si sciuerit, l. quotiens Sertio 29. l. Labeo libro posterior. 45. ff. de contrab. empt. & plene per
- 49 Alexan. in consil. 95. in 5. lib. Item ¶ magna est fraus eorum, qui vadunt per plateam, & imponunt pretium rebus plus debito, vt alii sic emerent in alterius detrimento; nam puniuntur crimine stellationatus, vt dicit Bart. per illum text. in l. stellationatus accusatio. 3. §. item si quis imposturam 2. (alias in fin.) ff. de crim. stello. Et qua pœna ¶ puniuntur aromatarii, facientes eam fraudem? de qua per dom. Auctorem, & in hoc proditæ sunt dux consil. in regno, altera incipit, *in terra qua libet.* & altera, *Quia nunquam,* quibus cauetur pœna publicationis omnium bonorum mobilium, & si proxeneticus consenserit, punitur vt ibi, & vide Ang. in l. ex factis. 30. ff. de negot. gest. Item committitur ¶ fraus per eum, qui vt emat mercēs vilius, quas quisen tenet venales, & vt non reperiatur alius emptor præter ipsum, diffamando vadit, quod dominus illarum mercium est ipsius debitor, & quod dictæ mercēs sunt eidem obligatæ, vel quod sunt litigiosæ, vel aliter, propter quod emptores abstrahuntur à proposito emendi dictas mercēs; nam tenetur actione iniuriarum, & ad interesse, arg. text. in l. item apud Labeonem. 15. §. si quis non debitorem. 23. ff. de iniur. cum §. præcedenti 32. & not. per Iaf. in l. dedi. 3. §. quamquam. 9. ff. de cond. cau. data, cau. non secuta. cū similit. de quo vide gl. in l. si duo. 3. §. alii in vit. gl. ff. viri poss. & Bald. in consil. 149. incip.
- 52 quidam mercator in 3. lib. Item ¶ committitur fraus per eum, qui surripuit signum de sacco frumenti, vt non possit ferri pondus ipsius, & vt non possit percipi, quantum plus debito acceperit quis, de molitura, & tenetur pœna falsi, secundum Mari. in l. pœna. 1. §. qui in rationibus. 4. ff. ad leg. Cornel. de fals. Item committitur ¶ fraus per illos mercatores, qui vendunt pannos, & vt pluris pretii vendant, alserunt dolose pannos esse Venetianos, seu Norcinos, & non sunt: nam isto casu tenetur venditor emptori præstare, quanti plus pannos emisset, si ita essent, & nihilominus punitur tanquam vendens vñ pro alio, prout de primo est text. in d. l. Iulianus. 13. §. venditor. 4. & de secundo est text. in d. l. quis in pign. re. 36. ff. de pign. actio. & hæc sufficiant ad materiã fraudis.
- 54 P. F. I. D. VIGESIMOPRIMO, ¶ potest iudex ecclesiasticus excommunicare testes laicos, nolentes deponere in curia seculari; quia tacere veniat, est peccatum, & potest facere proclama, sub pœna excommunicationis, vt quicumque scit veritatem super tali negotio, comparet in iudicio ad deponendum, ita tenet Abb. in c. ad nostram. 20. c. 2. col. 1. de iure iurando. ADDITIO. Adde quod textus illi d. c. ad nostram extra de iure iur. el. 2. est satis notabilis ad practicam hodiernam, quam in aliquibus partibus, & præcise Salerni, vidi seruari, quod per viam excommunicationis etiam in criminalibus, possunt moneri omnes scientes veritatem de aliquo delicto, vt eam deponere habeat, nam tenentur testes eam reuelare coram iudice ecclesiastico, licet alias satis impugnasset, P. F. VIGESIMOSEXTIMO ¶ potest iudex ecclesiasticus, quando coram se est deductum aliquod incidens spirituale, inhibere iudici seculari, quod in causa principali non procedat, durante dicto incidente. Verum in hac inhibitione debet adhiberi eadem cognitionem, & citate partem aduersam, ita tenet Alex. in l. si se non. 4. §. condemnatum. 6. eolum. 4. ff. de rei iud. & Abb. in c. tuam. 3. in ult. not. de ordine cognit. & ibidem Abb. in 4. col. versic. quæro nunquid, & C. VIGESIMOTERTIO, iudex ¶ ecclesiasticus potest compellere laicum litigantem in foro suo, ad obseruantiam iuris canonici. Ita tenet Card. per illum text. in Clem. cum secundum. 1. in 8. not. de pœnit. & remiss. & pro hoc est text. in c. licet. 2. de iure iur. lib. 6. & in c. decernimus. 8. de sent. excom. lib. 6. & in c. eum quidam. 2. de except. in 6. VIGESIMOQUARTO, ¶ cognoscit iudex ecclesiasticus hodie in regno de causa suspicionis iudicis secularis; nam quando iudex allegatur suspectus, non auditur allegans, nisi proponat, & probet iustas causas suspicionis, coram diœcesano illius loci, vbi causa ventilatur. & sic iudex ecclesiasticus cognoscet, an sit suspectus, vel non: ita de hoc est regia pragmatica, quæ incipit, *Itē si contingat.* & est posita in v. chart. rituum magna curia vicaria. ita hodie seruatur. ADDITIO. Adde dictis hic per dominū Auctorem, quod regia pragmatica allegata per eum, non dicit simpliciter causam suspicionis iudicis ordinarii, proponendam fore coram diœcesano, sed dicit proponi debere coram Logotheta regni, vel protonotario: licet in fine subdat, quod in aliquibus partibus regni proponitur coram diœcesano loci, quare puto, quod coram iustitiariis regionū debent simpliciter causæ suspicionum proponi, & ita tempore meo vidi emanatam esse regiam provisionem iustitiano, & præfidi huius prouinciæ principatus citati, quæ hodie ibi est registrata, & legi, & vidi. P. F. VIGESIMOQUINTO, ¶ potest iudex ecclesiasticus sequestare corpus mortuum alicuius vsurarii, & facere, quod non sepeliatur, donec eius hæres caueat de vsuris restituendis, ita tenet Ang. in Auth. vt defun. seu si n. c. in prime. SVCCESIVE ¶ sequitur videre de IUDICE SECLARI, CIRCA QUO POTEST SE IMPEDIRE CONTRA CLERICOS; quia contra laicos non

est dubium; unde decidamur hic aliquos casus dubitabiles, pro utilitate huius distinctionis. Primo igitur iudex laicus impedit se contra clericos, per viam reconventionis: quia si clericus agit contra laicum, in foro seculari, potest ibidem reconueniri secundum magis communem opinionem, quam tenui supra in sexta distinctione in quinta quaestione tertiae partis. **ADDITIO.** Glo. in *c. clerici*. 8. nullo videtur tenere contrarium, sed pro opinione domini Auctoris, bene facit glossa in *c. si clericus*. 4. de iud. & sequuntur Innoc. in c. 2. de for. comp. & Host. in summa, eo. tit. §. quibus ver. licet 9. col. & Ioan. Andr. in alleg. c. si clericus. 4. dicens ita de consuetudine seruari, & est communis opinio, quam **LIMITA**, nisi clericus in fraudem conueniatur laicum coram seculari, ut ibi reconueniatur, nam tali fraude detecta, non reconueniretur ibi, secundum Ang. in l. consensisse. 1. §. sed si agat, alias, item si extra 5. ff. de iudi. de quo per Afflic. decis. 173. Secundo **LIMITA**, nisi laicus in fraudem procurasset conueniri a clerico, ad hoc, ut ipsum potuisset ibi reconuenire, pro quo videtur bonus text. in *c. relatum* 21. iuncta glossa in versic. seculari, de iur. par. & tenet Acton de Butr. in *c. Ecclesia sancta Maria*. 10. de constitut. Tertio **LIMITA**, nisi clericus conueniret laicum super actione famosa, vel pro iniuria sibi facta, secundum Bald. & Salicet. in *authen. consequenter*. C. de iud. Quarto **LIMITA**, nisi reconuentio tangeret causam spiritualem, vel illi annexam; tunc enim nullo modo fieri posset coram laico, secundum Innoc. & communiter Doct. in *c. ex literis* 1. de iur. per. & Bald. in c. 1. de controu. apud par. term. Sexto, **LIMITA**, nisi ageretur de distinguendo personam clerici virtute reconventionis; quia illa semper est interdicenda iudici seculari, licet ei permittatur cognitio causa reconventionalis, secundum Arch. in *c. unico*, de cler. conu. lib. 6. & adde, quod clericus reconuentus si grauetur, appellabit ad superiorem iudicis secularis, secundum Atchidia. in *c. non ita*. 2. quesi. 5. & Imol. in *c. significantibus*. 38. de offic. delegat. Petr. Foller. §. **SECUNDO**, iudex laicus condemnat clericum in expensis, quando litigauit coram eo, contra laicum, & succubuit, secundum Imol. in *c. si clericus*. 4. & ibi etiam Felin. in *c. 6. colum.* in fin. de iudic. §. **TERCIO**, potest iudex laicus errare clericum coram se, si sua putauerit interesse, & sic in actu voluntario, & valet citatio secundum Bald. Paul. de Cast. & Alex. in l. testamentaria omnia 18. C. de testam. & Ang. in l. 2. alias si cui. 1. §. hac stipulatio. 9. ff. si cui plus quam per legem Falciid.

QUARTO, §. quando esset factum sequestrum seu

depositum penes clericum per iudicem secularem, potest idē iudex precipere clerico, quod restituat, secundum Bald. in l. si fideiusso. 7. §. fin. ff. qui satisd. cog. & Bald. in l. acceptam. 19. colum. 2. C. de usur. & sequitur lat. in d. §. fin. per text. in l. fin. §. penult. C. de bon. aut. in poss. §. **QUINTO**, intromittit se iudex laicus contra clericum spoliantem laicum sua possessione, in restituendo laicum spoliatum in possessione, per viam cuiusdam defensionis extrajudicialis, citando generaliter omnem, qui sua putauerit interesse, & ista est noua prouisio inducta per capitula regni, videlicet, per *c. Omnis praedator* & *c. Ad regale fastidium*. & *c. finis praecipi charitas*, & c. de qua materia habetur in decis. 2. & decis. 34. consil. Neap. Et dixi supra in 7. dist. iudiciorum circa fin. §. **SEXTO**, iudex laicus dat curatorem ad litteram clerico in noui litiganti coram se, ut est decis. Rotae 207. in antiquis Nam semper talis curator datur per illum iudicem, coram quo lis vertitur, secundum Bald. in l. sancimus. fin. C. de adm. tut. pro hoc est text. in *c. significauerunt* fin. de iudic. **AD NOTIO**. Adde Oldr. in cons. 19. & Gemin. in *c. si annuum*, 3. & ult. de iud. lib. 6. §. **IMO**, quod plus est, potest per iudicem laicum dari faciedos in tutorem secundum Angel. Aret. In sit. de Attil. tut. §. sed hoc iur. 4. allegat *authen. presbyteri* C. de episc. & cler. nam ut ait, iudex secularis est iudex competens cuiuscunque etiam clerici petentis tutelam, ut in *g. l. c. experientia*, & *c. si clericus* §. & c. cum sit. 8. de for. con. per. adicit etiam, quod praeses seu alias secularis iudex potest presbyterum dare in tutorem, quod videtur probari in *l. neque* §. C. quida. tut. vel cur. poss. & glossa in *authen. presbyteros*. & *authen. generaliter*, C. de episc. & cleric. voluit, quod excoisita, & alii clerici inferioris compellantur per iudicem secularem suscipere tutelam legitimam: quia dati sunt a lege, sed presbyteri & alii in factis, volentes possunt esse tutores legitimam, non autem testamentarii vel datui, pro quo text. & glossa in *c. poenitent* 86. dist. 1. non tamen coguntur, ut in *authen. presbyteros*. C. de Episc. & cler. sed ad tutelam miserabilium personarum omnes presbyteri, & monachi tenentur, ut ss. dist. c. 1. & *c. Episcopus gubernationem* & Spec. in tit. de tut. r. §. generaliter, versic. Item opponitur contra tutorem, & in versic. illud autem. dicit tamen ibi, quod forte non coguntur Petr. Foller. §. **SEPTIMO** iudex laicus potest compellere creditorem laicum ad remittendum iuramentum turpiter receptum debitore ita tenet Fel. in *c. ex admistrat*. 1. col. 7. in fi. de iure iur. istud tamen putarem verum, nequam debitor incidat in periculum per non solutionem, puta ante diem solutionis: quia postquam venit dies solutionis, & debitor in periculum incidit, non potest illud periculum per partem remitti, unde illa coactio iudicis nihil operaretur. ita tenet Bald. in *auth. quod e. s. C. de nupt.* & habetur in decis. 36. consil. Neap. §. **OCTA VO** iudex laicus cognoscit de

causa spiritali incidenti inter Iudæos, vel infideles; quia ex quo ipsi sunt extra Ecclesiam, ideo Ecclesia non impedit se de eis ita tenet Alex. in l. Titia. 34. col. 3. vers. vel secundo, & c. ff. sol. mar. & Petr. de Ancha. in c. ea que 2. 5. in 5. quasi. de reg. iur. libr. 6. **NONO** potest ꝑ iudex secularis cognoscere de nullitate abolitionis a iuramento, concessæ per iudicem Ecclesiasticum, secundum Felin. in d. c. ex Administrat. 1. col. 5. in fin. vers. possit etiam secularis, & c. de iure iur. allegat Petr. de Ancha in consil. 38 2. incip. retento ordine, & c. col. 4.

[An etiam principes seculares, iuramentum relaxare, seu ab iis absoluerè possint, diuersæ sunt Doctorum sententiæ, vt notat Fachin. in lib. 3. controuersuris cap. 13. vbi asserit, secundum leges veteres, Principes absque dubio id potuisse, secundum l. vlt. ff. ad municipalem. sed secundum canones, solum iudicem Ecclesiasticum id posse, per c. nouit. de iul. ius. Ius vetus in Camera Imperiali adhuc obseruatur, cum illi, qui inique carceri mancipati, & sub obligatione iurata, de non vindicando carcere, relaxati sunt, ad Cæs. Maiest. eiusve iudicem, pro relaxatione iuramenti ad effectum agendi supplicare, relaxationemque iuramenti obtinere soleant, vt testatur Andr. Gail. lib. 1. obser. 22. per tot.]

DECIMO, ꝑ potest iud. x laicus, vel eius familia capere clericum delinquentem, deprehensum in crimine vel rixa, non tamen vt ipsum detineat, sed debet eum presentare iudici ecclesiastico, ita tenet Bald. in leg. si qua per calumniam. 2. col. 2. in fin. vers. sed quæro C. de Episcop. & cler. De qua materia habetur plene per Abb. Felin. & communiter. Doctor. in c. cum non ab homine. 10. de iud. & Bartol. in l. si quis in seruitute. 7. ff. de furt. & Ioan. de Ana. in c. super eo. 2. col. 2. de crim. falsi Quod procedit, quando clericus incedebat in habitu & tonsura, alias secus; quia non tenetur iudex laicus ipsum dimittere ad iudicem Ecclesiasticum, nisi prius constet sibi de clericatu, secundum Bald. in d. l. si qua per calumniam 2. vers. si ponamus, & c. Verum de isto incidenti, scilicet super probatione clericatus, non potest cognoscere secularis, sed Episcopus cognoscet, textus est in c. si iudex laicus 12. de sensent. excommunicat. lib. 6.

[An clericus sine habitu clericali in enormi crimine deprehensus a iudice seculari puniri possit, etiam si à prelato suo non fuerit ter monitus, vide Fachin. lib. 9. controuers. iur. cap. 28]

Sic ꝑ dicimus in simili, quod percutiens clericum non incedentem in habitu, & tonsura, est excommunicatus, secundum Batt. in l. item apud La-beonem. 15. §. si quis virginem. 15. ff. de iniur. & Bald. in d. l. si qua per calumniam. 2. col. 1. vers. deinde veni, & c. & habetur in c. si vero. 4. de sentent. excommunicat. Adde prædictis Bald. in d. l. si quis clericali 12. C. de Episcop. & cleric. & Socin. in consil. 2. col. per in

princip. in 1. volum. & Alexand. in consil. 8. in 1. volum.

ADDITIONO. Adde hoc in regno non procedere; quia clericatus probatio, fieri debet coram iudice seculari, coram quo petitur remissio, vt dicit ritus magnæ curiæ vicariæ, incip. Item seruat ipsa curia, quod nullus clericus. Err. Foller. **VNDECIMO**, ꝑ iudex laicus potest punire clericum prius delegatum per Episcopum: nam quando clericus delinquit taliter, quod meretur mortem, debet processari per Episcopum, & postea degradatur, & deinde traditur curiæ seculari puniendus, vt not. Bart. in l. quotiens. 1. ff. de pœnis. & text. & ibi Abb. in c. nouimus. 27. de verb. signif. & Abb. in c. cum non ab homine. 10. col. 8. & sequen. & in c. at si clericus alias, & si clericus. 4. de iudic. in 5. de adulter & vidi plene per Specul. in tit. de accus. §. secus to loco. vbi tractat hanc materiam, videlicet, quando clericus deponitur, & quando suspenditur, & quando degradatur, & qualiter fiat degradatio. De quo etiam est text. in c. degradatio. 2. & ibi per Gem. de pœnis libr. 6. & circa materiam degradationis hæc datur regula quod quando agitur de degradando Episcopum, requiruntur 12. Episcopi, vna cum Metropolitano. Si vero est degradandus sacerdos constitutus in sacris, requiruntur sex Episcopi: in degradatione vero diaconi, vel subdiaconi requiruntur tres Episcopi: in clerico vero in minoribus constituto sufficit solus episcopus proprius, ita hæc omnia declarat Abb. in c. non potest. 3. & ibi etiam gloss. de re iud. & gloss. in c. quoniam. 1. in vers. canonibus, de heret. lib. 6. & gl. in d. c. degradatio. 2. & habetur in summa 15. qu. 7. & in c. felix. & c. si autem, eadem causa, & q. Fallit in crimine hæresis, in quo non requiritur numerus tot Episcoporum, sed solus Episcopus proprius potest degradare cõuocatis Prælati, Abbatibus, religiosis, & aliis literatis de sua diocesi text. est in c. quoniam 1. de her. libr. 6. & Ioan. de Ana. in c. pen. in 1. not. de her. Item ꝑ dictus numerus Episcoporum, requiritur in verbali degradatione, sed in reali, & actuali non requiritur, secundum Felin. in d. c. non potest. de re iud. col. 4. in princ. & col. pen. & ibi etiam Abb. Item, quando aliquis est degradatus verbaliter, adhuc retinet privilegium clericale; quia nondum efficitur de foro seculari, secus postquam est actualiter degradatus, secundum Ioan. de Ana. in c. ad abolendam. 9. col. 1. in princ. & in fin. de her. Postquam igitur est actualiter degradatus, traditur curiæ seculari puniendus. Verum debet iudex Ecclesiasticus rogare iudicem secularem, vt procedat contra eum, citra pœnam sanguinis, vt est text. in d. c. nouimus. 27. de verb. significat. An ꝑ autem clericus degradatus si de facto celebrat, conficiat corpus Christi, vide gloss. & Abb. in c. 2. de cler. excomm. vbi tenent, quod sic, idem tenet Ioan. de Ana. in d. c. ad abolendam. 9. col. 6. in fin. & sequi de her. Pro quibus autem criminibus posset clericus deponi, vel degradari, vide Felin. in c. at si clericus alias, & si clericus in princ. col. penult. & in fin. de iudic.

74 VNUM ¶ tamen sciashic, quod licet iudex laicus possit de mandato Episcopi capere clericum, non tamen potest ipsum torquere, vel verberare, etiam de mandato Episcopi: alias incidere in excommunicationem, ita tenet Ioan. de Anan. *in c. super eo. 2. colum. 2. in fin. de crim. fals.* & Petr. de Ancha & Abb. *in c. uniuersitatis. col. 1. de sentent. excomm.* & Archid. & Gemin. *in sum. 4. s. dist. 1.* De materia autem degradationis, præter supra dicta vide plene per Firmia. *in suo tract. de Episcopo. in ult. parte.* ¶ DVODECIMO, iudex secularis exercet iurisdictionem in clericum, ratione feudi, quod tenet clericus ab eo, *c. ceterum. 5. de iud. c. c. ex transmissa. 6. c. c. verum. 7. de foro compet. c. in c. 1. s. item si clericus c. ibi And. de Ifern. in 2. colum. de cap. Corra. tit. 40. libr. 2. & Vocin. in cons. 12. col. 8. in prin. in 1. vol. Item quando est Auctor laudatus per l. venditor 40. c. ibi per Doct. de iud. & Abb. *in c. si venatori fin. de empt. c. vendit.**

[Quod ratione bonorum feudalium, cesset fori priuilegium clericis concessum, per text. *in c. si diligenti. s. final. i. que conueniri debent coram iudice laico, id est domino feudi, vel parib. curia, per text. ab auctore hic allegatos, probat Gail. lib. 1. obs. 37. n. 3. vbi alias etiã auctoritates & rationes adducit.]*

ADDITIO. Intellige sane hæc conclusionem secundum Inno *in c. verum. 7. extra de foro compet. ut procedat, quando ageretur de causa feudali, ciuili, secus si ageretur contra clericum vasallum ad amissionem feudi criminaliter, aut ciuilitè propter crimen; quia tunc secundum eundem Innocentium, Sicul. & Ioan. And. *in d. c. verum. 7.* remittenda est cognitio ad prælatum suum, etiam si feudum sit paternum; dicit tamen Innocent. quod si per prælatum suum de proditione, vel alio crimine, propter quod debeat feudum amittere, fuit condemnatus; tunc dominus auferret feudum pro velle suo, & si fuerit absolutus tunc ulterius non poterit dominus ei propter crimen auferre; & ultra dicit, quod cum quilibet dominus feudi sit iudex ordinarius, suas sententias exequetur etiam laicus contra clericos vasallos, nec incidet in excommunicationem, si eos resistentes compellat, *arg. c. olim. 12. de res. sit. spol. sed communiter Doct. in hoc contradicunt, volentes, quod dominus feudi prætextu huiusmodi cognitionis in clericum vasallum non habet distinctionem personalem, & expresse tenent Ioan. And. & Sicul. *in alleg. c. verum. 7. de foro compet.***

76 ¶ *in c. vnico de cler. coniug. libr. 6. Petr. Follet. ¶ DECIMO TERTIO, iudex secularis potest punire clericum de assassinio; quia propter criminis enormitatem, ipso iure, censetur degradatus in casu isto. ita tenet Lapus *in c. pro humani. vnico. de hom. lib. 6. c. Paris in tractat. synodic. in vers. inquisitio. colum. 7. in fin. Robert. Ma. ant. Venul. l. V. D. ADDITIO. Vide ad hæc Anton. Capic. *in decis. 112. num. 1. c. decis. 155. num. 20.* Item ¶ ultra dom. Auct. hic, aliquos casus applicandos cenſeo vtiliores cæteris, quare**

illud scite non tædeat, quod clericus, cum agitur pro possessorio retinenda; potest etiam iudice seculari trahi, & conueniri etiam ab altero clerico, de quo late per Ioan. Fab. *institus. de inter. s. retinenda 4. & per Battol. *in l. videamus. 1. ff. de interd. & pro hoc videtur facere c. car. s. 7. quæ filii fin. leg. i. ibi (non attendentes, quod ad regem, & non ad Ecclesiam pertinet de talibus possessionibus iudicare) propter quod Anton. *in c. cum dilectus, 2. de ordin. cogn. dicit, quod si agatur super possessorio beneficii, causa propterea non dicitur esse spiritualis, & idem tenet Nicol. Mil. *in verb. beneficium & expresse tenet Vinc. *in c. significauerunt. fin. de iud. quod de iure spirituali potest agi possessorio, coram iudice seculari, quod etiam videtur sentire gloss. *in c. cum dilectus. 37. de elect. in verb. iuramento. dicens, quod quando agitur possessorio de iure spirituali, non agitur spiritualiter, & ideo non est tractanda tanquam spiritualis. Idem volunt gloss. *in c. literas. 2. de iur. calum. & sentit Innocent. & alleg. d. c. cum dilectus. 37. Archidia. & Ioan. And. *in c. frequens. 1. de res. sit. spol. libr. 6. dicens, quod causa non est mere spiritualis, cum agitur de possessorio de re spirituali, de quo plene per Guid. Pap. *in decis. 207. c. 87 & Voer. *in decis. 69. pri. lib. & Gram. *in decis. 88. & hoc palsim in foro obtinet.***********

[Adde Gail. *lib. 1. obseru. 37. num. 5. c. obs. 38. vbi docet, an iudex laicus, de causa decimarum, materia iuramenti, & iure patronatus cognoscere possit.]*

Item ¶ potest clericus coram seculari iudice citari, & conueniri, vt auct. coram laudatus pro euictione, & defensione rei venditæ; nam ex persona defensoris venientis ad causam non debet mutari forus, *in rem. 1. C. vbi in re ma. 10. & videtur casus *in l. venditor. 49. de iud. & ita videtur tenere Bald. *in d. l. 1. & Angel. *in l. non solum. 32. q. 1. ff. de vsucap. & tenet Petr. de Ancha. *in regula iuris, eu que. 26. 17. qu. Bald. *in auth. clericus. C. de Episc. c. cler. & idem habetur per do. Anton. Capic. *in decis. 107. num. 7. sed vide do. Thom. Giam. *in decis. 21. vbi refert contrarium factu in sacro Regio consilio Neapolit. & contrarium in pluribus causis fuisse decisum.********

[Hanc quæstionem, an videlicet clericus venditor, cui lis, emptori mora, denunciatur, causam ad forum Ecclesiasticum trahere possit, tractat Fachin. *lib. 2. controuers. iur. cap. 37. vbi probat communem, & veram esse sententiam, quod clericus id facere non possit; licet quidam contrarium, sed male sentiant. Priorem sententiam etiam probat, & sequitur, vtiorem item & communio: em esse, & in Camera Imperiali obseruari, asserit Gail. *lib. 1. obseru. 37. numer. 7.]**

Item, ¶ si contingeret, clericum succedere laico, iam conuento coram iudice seculari super aliqua causa; nam talis instantia inchoata cum laico defuncto transit in clericum ei succedentem, secundum Imol. *in l. si cum homine. 33. ff. de iur. iuss. & Paul. Cast.*

Cast in l. hares absens. 9. ff. de iud. & Lud. & Paul. Cast. in l. si constanter d. 4 §. si bona. si. solus. matr. Adde Gail. lib. 1. ubi. 37. nu. 8. licet contrarium tenuerit Bald in l. etiam C. si pen. app. mors inter. & Ang. in l. tam ex contra. ff. 75. ff. de iud. & Bald. in c. in praesentia. 4. extra de procur. item ¶ si clericus negotiator, tenetur ad gabellas in concernentibus negotiationem secundum Fred. de Sen. in cons. 3 incip. quastio talis est. ult. col. per tex. gloss. in Clem. praesenti 3 & ult. de cons. pro quo facit c. sacerdotibus. 2. ne cle. vel mona. sequuntur Matth. Paul. Steph. Zab. & Imol. in d. Clem. praesenti. 3. & ultim. & bene facit c. recolentes. 3. de stat. mon. pro quo facit id, quod dicit Petr. de Anch. in cons. 104. incip. contra fratres. & de iis haecenus. Pet. Foll. V. I. D.

[An iudex secularis clericum, falsum testimonium coram se dicentem, punire possit, variant Dd. Fachinæus libr. 9. controuers. iur. cap. 28. vult enim à iudice seculari nec in persona, nec etiam puniri posse, quem vide.]

IUDICIORVM XII. DISTINCTIO.
S V M M A R I A.

- 1 Iudicium aliud ordinarium, & aliud prorogatum.
- 2 Prorogatio in iure multipliciter accipitur.
- 3 Prorogatio iurisdictionis, potest fieri de persona ad personam, de re ad rem, de tempore ad tempus, de loco ad locum.
- 4 Prorogatio iurisdictionis de loco ad locum, an requiratur expressum consensum partium.
- 5 Prorogatio iurisdictionis fit etiam de casu ad casum.
- 6 Prorogatio à tempore ad tempus, qualiter fiat.
- 7 Prorogatio de re ad rem, qualiter fieri debeat.
- 8 Iurisdictione prorogata non extenditur, nisi in ipsas partes prorogantes.
- 9 Iurisdictione prorogata in aliquem iudicem, an mortuo illi iudice, possit per eius successorem exerceri.
- 10 Iurisdictione iudicis, habentis illam de iure speciali, prorogari non potest.
- 11 Prorogatio iurisdictionis, tacite & expresse potest fieri.
- 12 Prorogatio iurisdictionis, inducit per exceptionem dilatoriam oppositam, non autem per petitionem copiam libelli, neque per confessionem. n. m. 3.
- 14 Prorogatio tacita, non potest fieri in causa criminali, nec etiam expressa.
- 15 Prorogatio de loco ad locum, tacite fieri non potest, sed expresse sic.
- 16 Iurisdictione per contumaciam non prorogatur.
- 17 Prorogatio per reconuentionem duplici modo inducitur.
- 18 Iurisdictione limitata ad certam speciem causarum, non potest prorogari.
- 19 Iudex prorogatus non potest sententiam suam exequi.
- 20 Iurisdictione delegati, prorogari non potest.

- 21 Prorogatio, an & quando impediatur per errorem.
- 22 Prorogatio non potest fieri in causa appellacionis, & qua firatio.
- 23 Prorogari non potest iurisdictione à Deo concessa, prout est potestas excommunicandi, vel absoluedi.
- 24 Clericus iurisdictionem alterius Episcopi, sine consensu sui Episcopi, prorogare non potest.
- 25 Prorogari non potest iurisdictione alterius iudicis per laicos subditos Baronibus, nisi consensu ipsorum Baronum.
- 26 Barones regni habent iurisdictionem à Rege, reseruatam cum privilegio primarum, & secundarum causarum: & ideo reuocant prorogationes factas per eorum vasallos in alios iudices.

D VODECIMA principalis distinctio iudiciorum est. ¶ Quia iudicium aliud ordinarium, & aliud prorogatum. IUDICIUM ORDINARIUM est illud, quod agitur coram iudice ordinario competenti, vel delegato a superiore, inter certas personas: vel limitato in certo territorio, quando agitur per subditos suae iurisdictionis IUDICIUM VERO PROROGATVM. est illud, quod ventilatur inter partes coram iudice non suo, principaliter tamen addito, de consensu partium, de qua materia tractatur plene in l. si se. 1. & l. concessisse 2. ff. de iudic. & in l. si conuenerit 18. ff. de iur. omni. iudic. & in c. significasti. 8. de foro compet. & in c. P. & G. 40. de offic. delegat. Super hac materia est sciendum, quod iste terminus, PROROGATIO, accipitur in iure multipliciter. Quandoque enim refertur ad terminos & dilationes: & tunc prorogatio nihil aliud est, nisi dilationis habentis, nondum lapsae extensio, secundum Bald. in repl. Aemilius 38. colum. 6. in princ. vers. non quinto, & c. ff. de minor. Exemplum: datur dilatio alicui, & in medio, vel in fine ipsius dilationis, nondum elapsae prolongatur ulterius: & tunc dicitur eadem dilatio cum prima, sed si manente 3. ff. de precat. & Bald. in d. l. Aemilius. 38. & Alex. in l. dies 4. in princ. ff. de damn. infect. ubi facit differentiam inter prorogationem, & reuocationem, & infert ad q. si finita dilacione fuerit dictum quod dilatio fuit prorogata, an valeat prorogatio, saltem ad vim nouae dilationis, vide per eum. De qua materia habetur etiam in l. cum stipulatus sum mihi à Proculo. 113. ff. de verbor. obligat. Quandoque iste terminus, PROROGATIO, refertur ad compromissa, & est materia, de qua in l. diem proferre 27. ff. de arbit. & ista prorogatio potest fieri per arbitros, quando est eis data potestas per partes, & potest fieri etiam partibus absentibus, vt d. l. diem proferre. 7. d. tit. in princ. Verum debet postea prorogatio notificari partibus, & alias non astringit, ita tenet Alex. in eod. 34. col. fin. in 1. vol. & Bald. in l. arbitri. 1. C. de sentent. ex breui. rec. & Felin. in c. cum olim 12. colum. 9. vers. not. 3. & c. de re iud. Quandoque ¶ iste terminus, PROROGATIO, refertur ad iurisdictionem, & ista est materia

teria nostra, super qua dic, quod prorogatio iurisdictionis FIT QUATUOR MODIS, videlicet: quandoque de persona ad personam, quandoque de re ad rem, quandoque de tempore ad tempus, quandoque de loco ad locum, vt not. gloss. & Bart. *in l. consensisse. 2. §. sed si iudex. alias, si iudex. 2. ff. de iur. & Bald. in l. non quidem. 1. vers. 3. quaro. C. de iur. omn. iud. & per Bald. in l. si quis ex consensu. C. de Episc. aud.*

EXEMPLVM PRIMÆ prorogationis, scilicet, quando fit de persona ad personam, ponitur *in d. l. 1. c. 2. ff. de iud. c. d. l. si conuenierit. ff. de iur. omni. iud. vt* quando iudex habet limitatam iurisdictionem in vna ciuitate, vel territorio: nam si alii de aliena iurisdictione volunt consentire, quod de iura eorū iudicetur per illum iudicem, cui non sunt subditi, possunt hoc facere, & sic illa iurisdictione, quæ erat limitata inter illas personas illius territorii tantū modo per consensum partium extenditur ad alias personas sibi non subditas, & ita dicitur prorogatio.

EXEMPLVM DE SECUNDA prorogatione, scilicet, de re ad rem, puta si vnus iudex habet limitatam iurisdictionem, vt non possit cognoscere, nisi de causis æc. cum aureis infra, iuxta *l. si idem cum eodem. 11. c. l. cum quædam. 10. §. quot. es. 1. ff. de iur. omn. iud. c. in Auth. de defens. ciu. coll. 3. tit. 2. Nouell. consti. 15. §. c. iudicare. ult. c. c. ngi. 1.* possunt facere partes habentes causam maioris summe, quod ille iudex cognoscat de tali causa, & sic extenditur iurisdictione de summa minori ad maiorem, & sic de re ad rem, text. est *in l. de quare. 74. §. iudex. 1. ff. de iur. & Bald. in d. l. si quis ex consensu. 7. col. 3. C. de Episc. aud.*

EXEMPLVM DE TERTIA prorogatione, scilicet de tempore ad tempus, puta iudex habet limitatam iurisdictionem finientem certo tempore, puta per annū (provt communiter solent creari officiales in regno) possunt facere partes, quod vltra illud tempus iudex cognoscat & iudicet, & sic extenditur iurisdictione de vno tempore ad aliud, text. est *in d. l. consensisse. 2. §. sed si iudex. alias, si iudex. 2. ff. de iud.* quod procedit in iudice delegato: sed in ordinario non procedit prorogatio in tempus successioni. Ita pulchre declarat Bald. *in d. l. si quis ex consensu. 7. C. de Episc. aud. col. 3. vers. secunda species, &c.* & vide Bald. *in tit. de pace. Consti. col. 14. in prin. super versic. consensum.* vbi tenet quod de consensu partium possunt prorogari tempora appellacionis.

EXEMPLVM DE QUARTA prorogatione, scilicet de loco ad locum, de qua tenent Doct. quod non potest fieri, & sunt aliqui, prout est Bald. *in d. l. non quidem. 1. vers. 3. quaro. c. C. de iur. omn. iud. c. in d. l. si quis ex consensu. 7. col. penult. c. fin. referendo lac. Burr. tamen Bartol. in l. quaro. 100. ff. de sol. tenet contrarium, scilicet quod valeat prorogatio & hanc opin. tenet Alex. quem communiter sequuntur ibi Moder. *in l. cum quadam. fin. ff. de iur. omn. iud. cum limitatione tamen, scil. dummodo iudex illius territorii consentiat huic prorogationi. Exemplum potest poni dupliciter, scilicet**

dum Bald. *in d. l. si quis ex consensu. col. pen. vers. quartū speciem, &c.* Primo modo, quando iudex ex formis statuti, vel consuetudinis debet sedere pro tribunali in tali loco, puta in palatio: nam possunt facere partes, quod sedeat in alio loco eiusdem ciuitatis: puta in platea, & valeat talis prorogatio sine dubio, quia sumus in loco eiusdem iurisdictionis. Secundo modo, potest poni exemplum extra locum iurisdictionis: vt si partes conueniunt, quod iudex Perusinus cognoscat, & pronunciet in territorio Bonon. & ita prorogatio est magis dubia, quā dicit Bald. vbi supra fieri non potest. Sed dic, quod magis cōmunis opinio est, quod valeat, interueniente consensu iudicis illius loci, puta Bononicus, secundum Alex. *in d. l. fin. arguendo de loco ad tempus, iuxta. vinnum. 22. ff. si certum petat.* & hanc opinionem tenet Abb. *in c. nouit. 7. col. 2. c. c. excommunicatus. 9. col. fin. de offic. leg. ADDITIO.* Vt vides præstantissime lector, quatuor esse species prorogationis, vt scriptum reliquit dom. Auditor, & illam inter alias connumerat vsum fuit, quæ fit de loco ad locum: quam dupliciter intelligendam fore differuit sed quoad secundum exemplum (vt iudex vnius territorii iudicet in territorio alterius iudicis) nō aperit, si in tali prorogatione iurisdictionis de loco ad locum, requiratur expressus consensus partium litigantium, an sufficiat tacitus, & in hoc Angel. *in l. quaro. 100. ff. de sol. dicit,* quod requiritur expressus consensus: & ad hoc citat *in c. statutum. 11. §. in nullo 3. extra de refer. in 6. & idem tenet Paul. Caltren. in l. extra. 20. c. fin. ff. de iur. omn. iud. & Doct. in d. §. in nullo. & voluit Ang. in consil. 83. & idem firmat in d. §. in nullo Philipp. Frac. vbi refert ita tenere Rotam in decis. 382. quæ incipit, *Item si iudex sed contrarium tenentur secundum Alex. in d. l. extra. 20. c. in fin. ff. de iur. omn. iud. Arch. & Ioan. Andr. in c. vlt. ligantes. 5. de offic. ordin. in 6. & Imol. in d. l. quaro. 100. inquit enim prædicti, quod sufficit tacitus consensus, sicut regulariter sufficit in prorogatione, sed cōsi. susceperit. 32. in prin. ff. de iud. nec secundum eos obstat text. in d. §. in nullo. quia procedit in iurisdictione delegata: quæ est odiosa, & restringenda, vt not. in c. statutus. 1. de off. deleg. in 6. & cum hac opinione videtur transire Alex. in d. l. fin. Sed pro prima opin. potest allegari text. in l. c. in priuatorum. 4. fin. C. si a non compet. iudic. vbi sententia est ipso iure nulla: & tamen valeret, si succederet tacita prorogatio, & hanc ego tenerē, & vt cunque fit, requiritur consensus illius iudicis, in cuius territorio alter iudex cognoscere voluerit, secundum gloss. *in d. c. vt litigantes. 5. de off. ordin. in 6. & ita tenent Ioan. Andr. in d. nouella sed secundū Alex. in d. l. extra. 20. fin. ff. de iur. omn. iud. contrarium tenent Petr. & Cy. in l. si qui ex consensu. 7. C. de Episc. aud. c. in d. l. fin. & Archid. in d. c. vt litigantes. & Paul. Caltren. in c. leg. 3. c. l. aduocatus. 1. fin. ff. de com. ob. canj. volentes, quod non requiratur consensu***

fus iudicis territorii, sed satis est, quod non prohibeat: sed ad concordandum opiniones dicit Alex. quod aut iudex territorii scit, & non contradicit, & procedit opinio tunc, quia videtur consentire, ex quo prohibere poterat, & non prohibet: aut ignorat, & tunc procedat prima opinio, sed si iurisdicatio competeret de iure speciali, etiam accedente consensu partium, & iudicis, non posset prorogari secundum Rom. in sing. 49. Adde **† ETIAM QUINTAM** reperiri SPECIEM PROROGATIONIS, quæ fit de casu ad casum; exemplum, si aliquis est iudex, cui sub conditione est tributa potestas, & iurisdicatio, puta appellati ab interlocutoria iudicis ad superiorem: quo casu ipse superior non potest cognoscere de negotio principali, nisi pronunciet prius bene appellatū ab interlocutoria: sed si pronunciet male appellatū à gravamine, tunc totum negotium principale reuertitur ad primum iudicē, c. ut debitus honor. 3. 9. extra de appell. nunquid ergo pēdente discussione articuli appellationis, poterit ipse superior de consensu partium cognoscere de negotio principali; & tunc licet quidam simpliciter concludant, quod non, eo quia pendente conditione non habet iurisdictionem in habitu, nec in actu, concludendum tamen est: quod aut ille superior, ad quem fuit appellatū, est talis, qui poterat adiri, per viam quæ relæ, vt Papa vel Princeps sæcularis; & tunc ille superior poterit de consensu partium, de negotio principali cognoscere, c. cor. 1. 9. 1. (ibi partium voluntat an) extra de appell. libr. 6. imo plus dicit do. Pannon. in 6. ut debitus honor. 36. extra de appell. quod hoc casu sufficeret consensus solus appellati, si aut esset talis superior, qui non poterat adiri per viam quæ relæ; tunc omisso articulo appellationis non posset cognoscere de negotio principali, & ita specificè concludit dom. lac. de S. Georg. in l. consensisse. 2. §. si **† iudex. 2. ff. de iudic. num. 8. & 9.** Et **†** quatenus Auditori concludit posse fieri prorogationem de tempore ad tempus, & exemplum dat in eo iudice, cuius iurisdicatio anno durat, dicas procedere dicta ipsius, & exemplum datum, quando iurisdicatio per lapsum anni non finiebat ipso iure, alias si finiretur elapso anno, totaliter, & ipso iure: & tunc non poterit eius iurisdicatio prorogari; quia fieret iniuria successori, hæc sunt de meate Bald. in d. l. si quis ex consensu. 7. C. de Episc. aud. sequitur Paul. Castr. in d. l. consensisse. 2. §. si **† iudex. 3. ff. de iud.** vt refert Iac. de S. Georg. ibidem & sic non posset prorogari iurisdicatio magistri nundinatum, cum elapsis nundinis totaliter eius iurisdicatio finit. Et **†** quod prorogationem de re ad re, adde, quod est necesse, quod iudex, cuius iurisdicatio prorogatur de re ad rem, licet eius iurisdictionem esse prorogatam, vt prorogatio teneat, alias nulla erit, vt notabiliter dicit Iac. de sancto Georg. in l. consensisse. 2. §. conuenire. 1. in fin. **† ff. de iud.** Illud **†** tamen scire necesse est, quod iudex, cuius iurisdicatio est prorogata, habet solum iurisdictionem inter ipsas partes prorogantes, non autem contra alias personas, ex hoc inferitur secundum Angel. & Paul. Castren. quod non poterit cogere testes aliena iurisdictionis, adferendum testimonium: & minime potest cogere patrem illius, qui prorogauit suam iurisdictionem, ad præstandum consensum filio, iuxta leg. cum non solum. 8. §. necessitate. 1. (alias, in fin. prime C. de bonis, qua lib. & firmat Iacob de S. de Georg. in l. si se. 1. ff. de iud. num. 3. & sic minime potest per illum iudicem cogi auctor laudatus, ad defendendum emptorem illo iudicio. Sed **†** finge, quod iurisdicatio ordinaria iudicis, in quem facta est prorogatio, sit finita, quia mortuus esset, vel eius officium est finitum: an successor in illo officio possit determinare causam inter partes, quæ prorogauerunt iurisdictionem illius iudicis? Spec. in tit. de compet. iud. adi. §. 2. versic. quid si duo Pisani. distinguit, quod aut prorogatio facta est habito respectu ad personam ipsius iudicis; & tunc successor non poterit determinare: aut habito respectu ad iurisdictionem seu dignitatem; & tunc secus, sed Paul. Castr. in d. l. ff. de iud. dicit, quod nec potest videre, quomodo poterit fieri prorogatio, habito respectu ad personam: quia persona est de se priuata, & consensus priuatum non tribuit iurisdictionem, l. priuatorum. 3. C. de iur. omn. iud. & sic semper partes videntur habuisse respectum ad iurisdictionem, quæ non mutatur, imo est eadem cum personis successorum, c. innotuit extr. de elect. & ita pertrausit Iacob de S. Georg. in d. l. si se. 1. nu. 10. ff. de iud. ego autem puto dictum Spec. licet non possit verificari in prorogatione tacita; potest tamen verificari in prorogatione expressa, vt quia expresse partes prorogant iurisdictionem alicuius iudicis, habentes respectum ad eius personam, vt quia dixerunt se confisos de prudentia, scientia, & legalitate talis iudicis, adeo circum prorogant eius iurisdictionem, & ita puto procedere dictum Spec. Petr. Foller. V. I. D. **†** Quam opinionem limita procedere in iudice habente iurisdictionem de iure communi; quia talis iurisdicatio potest prorogari de consensu partium extra territorium, vt supra fecus in iudice habente iurisdictionem de iure speciali, prout est Legatus; quia extra territorium non potest cognoscere ex prorogatione partium, etsi iudex illius territorii consentiret, ita in terminis tenet Abb. in d. e. excommunicatis 9. col. fin. de offic. leg. Scias **†** tamen pro complemento huius materiæ, quod prorogatio iurisdictionis potest fieri expresse & tacite & expresse fit, quando partes per eorum exprellum consensum consentiunt in iudicem non suum, & ista est materia d. l. si se. 1. & l. consensisse. 2. ff. de iud. **†** d. l. si conuenierit. 18. ff. de iur. omn. iudic. & significasti. 18. de foro comp. Tacite vero fit prorogatio, quando quis patitur se conueniri coram iudice incompetenti, & non declinat eius forum, & in hoc est varietas Doctorum in d. l. si conuenierit. 18. ff. de iur. omn. iud. quia glossi, ibi dicit, quod

risdictionem inter ipsas partes prorogantes, non autem contra alias personas, ex hoc inferitur secundum Angel. & Paul. Castren. quod non poterit cogere testes aliena iurisdictionis, adferendum testimonium: & minime potest cogere patrem illius, qui prorogauit suam iurisdictionem, ad præstandum consensum filio, iuxta leg. cum non solum. 8. §. necessitate. 1. (alias, in fin. prime C. de bonis, qua lib. & firmat Iacob de S. de Georg. in l. si se. 1. ff. de iud. num. 3. & sic minime potest per illum iudicem cogi auctor laudatus, ad defendendum emptorem illo iudicio. Sed **†** finge, quod iurisdicatio ordinaria iudicis, in quem facta est prorogatio, sit finita, quia mortuus esset, vel eius officium est finitum: an successor in illo officio possit determinare causam inter partes, quæ prorogauerunt iurisdictionem illius iudicis? Spec. in tit. de compet. iud. adi. §. 2. versic. quid si duo Pisani. distinguit, quod aut prorogatio facta est habito respectu ad personam ipsius iudicis; & tunc successor non poterit determinare: aut habito respectu ad iurisdictionem seu dignitatem; & tunc secus, sed Paul. Castr. in d. l. ff. de iud. dicit, quod nec potest videre, quomodo poterit fieri prorogatio, habito respectu ad personam: quia persona est de se priuata, & consensus priuatum non tribuit iurisdictionem, l. priuatorum. 3. C. de iur. omn. iud. & sic semper partes videntur habuisse respectum ad iurisdictionem, quæ non mutatur, imo est eadem cum personis successorum, c. innotuit extr. de elect. & ita pertrausit Iacob de S. Georg. in d. l. si se. 1. nu. 10. ff. de iud. ego autem puto dictum Spec. licet non possit verificari in prorogatione tacita; potest tamen verificari in prorogatione expressa, vt quia expresse partes prorogant iurisdictionem alicuius iudicis, habentes respectum ad eius personam, vt quia dixerunt se confisos de prudentia, scientia, & legalitate talis iudicis, adeo circum prorogant eius iurisdictionem, & ita puto procedere dictum Spec. Petr. Foller. V. I. D. **†** Quam opinionem limita procedere in iudice habente iurisdictionem de iure communi; quia talis iurisdicatio potest prorogari de consensu partium extra territorium, vt supra fecus in iudice habente iurisdictionem de iure speciali, prout est Legatus; quia extra territorium non potest cognoscere ex prorogatione partium, etsi iudex illius territorii consentiret, ita in terminis tenet Abb. in d. e. excommunicatis 9. col. fin. de offic. leg. Scias **†** tamen pro complemento huius materiæ, quod prorogatio iurisdictionis potest fieri expresse & tacite & expresse fit, quando partes per eorum exprellum consensum consentiunt in iudicem non suum, & ista est materia d. l. si se. 1. & l. consensisse. 2. ff. de iud. **†** d. l. si conuenierit. 18. ff. de iur. omn. iudic. & significasti. 18. de foro comp. Tacite vero fit prorogatio, quando quis patitur se conueniri coram iudice incompetenti, & non declinat eius forum, & in hoc est varietas Doctorum in d. l. si conuenierit. 18. ff. de iur. omn. iud. quia glossi, ibi dicit, quod

requiritur litis contestatio ad hoc , vt inducatur consensus. sed veritas est illa, quam tenet ibi Bart. scilicet, quod siquidem cōuentus opponit aliquam exceptionem dilatoriam ante litis contestationem; quia tunc per talem exceptionem videtur prouocare iudicem, vt super ea pronunciet, accensetur eo ipso in iudicem consentire, nec expectatur litis contestatio. Si vero non opponit exceptionem aliquam; tunc requiritur litis contestatio, & ita procedat gl. ibi. Non tamen censetur in iudicem consentire, si quis petit copiam libelli, vel dat satisfactionem de iudicio silti, secundum Bart. *in d. l. si conuenierit. per l. non videtur. 33. la. 2. ff. de iudic.* **ADDITIO.** Habes amantissime Lector, per exceptionem dilatoriam oppositam ante litem contestatam consentiri in iudicem, adeo vt amplius non possit declinari eius iurisdictioni per Doct. Bartol. *in d. l. si conuenierit. 18. ff. de iur. omn. iud.* hunc paulum late tangit talon *in d. l. si conuenierit* vbi dicit, quod hanc opinionem Bart. sequatur Alexand. *in d. l. dicens*, quod opinio Bartoli potest recte defendi per textum *in l. cum Papinianus 14. in fine. C. de sentent. & interloc.* & idem tenet Bartol. *in d. l. non videtur. 33. la. 2. ff. de iudic. & in leg. eleganter. 23. §. si quis post. 3. ff. de condit. in deb. & Bald. in l. cum species 18. fin. C. de iudic. & in l. exceptionem. 19. post gl. ff. C. de probat. Innocent. Cardin. & Abb. *inc. inter monasterium. 20. de re iudic.* sed contrariam opinionem dicit tenere Fulgosus ibidem, & hanc secundam opinionem Fulgos. sequitur Cyn. *in l. final. C. de sponsa. & Cyn. post iacob. de Aret. in l. 2. quaest. 2. & ibi etiam Bald. ff. si quis in ius vocat. non ierit. & Imol. in l. qui tam consulebat. ff. de re iudic.* sed ipse Ias. sequitur opinionem Bart. quam dupliciter limitat: & opinionem Fulgos. tenet expresse, consulendo Petr. Phil. Corn. *in consil. 209. in 2. lib. nu. 22.* vbi dicit, quod est communis opinio, & verior. de quo etiam per Bald. *in consil. 475. in 4. libr.* tu tamen omnino pro veritate huius passus non omittas videre Felin. *inc. inter monasterium. 20. nem. 4. cum pluribus sequent. extra de re iud.* vbi tenet opin. Bartoli, quam limitat, declarari. in modis Petr. Foller. **V. I. D.***

12 Et ¶ ex prædictis verificatur illa iuris regula, quæ habet, quod exceptio declinatoria fori, debet esse prima exceptio, quæ opponitur ante alias dilatorias: quia si opponitur alia prius, per eius oppositionem inducitur consensus in iudicem, & non possunt postea opponi declinatoriæ, text. est *in l. sed & si susceperit. 52. in princ. ff. de iud. & in l. fin. C. de excep. & Abb. & Doct. inc. inter monasterium. 20. de re iud.* sicut dicimus etiam de recufatione iudicis ex causa suspicionis, quia debet esse prima exceptio, quæ opponitur, vt tenent Bart. Alex. Ioan. de Imol. *in l. quidam consulebat. 57. ff. de re iud. & Lantiv. inc. quoniam contra. 11. in versicula. recufationes. in princ. de probat.*

3 Au ¶ autem per solam confessionem factam coram iudice incompertenti, inducatur prorogatio iurisdictionis, vide Socinum tenentem, quod non, *in*

consil. 108. col. fin. 3. volum. **LIMITA** ¶ illud, quod dicitur de tacita prorogatione, non procedere in causa criminali; quia in eo non prorogatur iurisdictioni per oppositionem exceptionis, ita tenet Ias. *in d. l. sicut. de iur. 13. col. 8. circa fin. alleg. Bart. in l. liceat. 42. col. 2. C. de proc.* Et hoc est regulare, quod in causa criminali non potest prorogari iurisdictioni, etiam expresse, in præiudicium iudicis cōpertentis, secundum Bald. *in l. si quis ex consensu. 7. col. 2. in fin. C. de Epif. aud. & Felin. in c. P. & G. 40. col. 4. de offic. delegat. & vide Socin. in d. consil. 108. in fin. in 4. volum.* vbi dicit, quod quando iudex requirit ex officio, non potest eius iurisdictioni prorogari. Secundo, ¶ **LIMITA** 15 non procedere in prorogatione, quæ fit de loco ad locum; quia illa non potest fieri tacite, sed requiritur expresse consensus prorogantium. Ita tenet Franc. de Aict. *in c. 1. col. pen. vers. illud etiam scias, & c. de iur. allegat. text. in c. statutum. 11. §. in nullo. de reser. lib. 6.* **TERTIO LIMITA** ¶ non procedere in contumace; quia per contumaciam nunquam prorogatur iurisdictioni; vnde in hoc casu non æquiparatur præsens, & absens per contumaciam, ita tenet Bart. *in l. ex quacumq. 2. in 1. lect. col. 2. & ibi etiam Alex. in 2. col. ff. si quis in ius voc. non ier.* per tex. & ibi Bald. *in d. l. si quis ex consensu. 7. C. de Epif. p. aud. & Ludou. Roman. in consil. 48.* Inducitur ¶ etiam tacita prorogatio per reuocationem, quod potest intelligi duplici modo, scilicet ex parte reconuenientis, & ex parte reconuenti. De primo est exemplum: vt si tu conuenis me coram iudice incompertenti, ego qui sum reus, possem declinare eius iurisdictionem, si vellem; si tamen non declino, sed statim reconueni te coram eodem iudice, ex hoc ipso videor in iudicem consentire, & sic non possum declinare ipsum ulterius in prima causa reconuentionis. Ita habetur per Mart. *in decis. 27. cons. Neap. de secundo est exemplum, vt si tu es clericus, vel alius non subditus, & conuenis me coram iudice meo seculari, possum te coram eodem reconuenire, per quam reconuentionem tu reconuenis prorogas iurisdictionem illius iudicis ex necessitate iuris, ita tenet Bal. *in auth. & consequenter. quæ est ex Nouell. Const. 90. cap. 2. col. 2. in prin. ibi, nam reconuenit, & c. C. de sent. & Spec. in tit. de comp. iud. adi. in prin. vers. 9. probatum est etiam per l. si idem eum. 10. 11. §. quod si mutua. (alias,) sed & si mutua. ff. de iuris d. omn. iud. & dixi plene supra in 7. dist. prin.* **LIMITA** ¶ vicissim hic primo hanc materiam prorogationis procedere, quando prorogatur talis iurisdictioni, qualem habet ille iudex prorogatus in suos subditos; quia tunc valet prorogatio, vt supra dixi. Secus est, quando illam iurisdictionem non haberet. Exemplum, si est aliquis iudex maleficiorum deputatus, ad cognoscendum solum de causis criminalibus, modo duo forenses vellect coram eo litigare in causa civilis, certe non valet prorogatio, quia talis iurisdictionem causarum civilium non habet iudex ille, in suos subditos, & illud quod*

quod non est prorogari non potest, ita per plura tenet Ias. in l. si per errorem. 13. col. 1. ff. de iur. i. d. omni. iud. Pro hoc est text. in l. iolemus. 61. §. latrunculator 1. ff. de iudic. Idem e contra, quando est iudex causarum civilium, & prorogatio fieret de causa criminali; quia non valet, secundum Bald. in l. 1. colum. final. C. de iurisd. omni. iudic. idem dicimus in omnibus similibus iudicibus, habentibus iurisdictionem limitatam ad certam speciem causarum, vt non possit fieri prorogatio ad aliam speciem, vt tradit plene Ias. in d. l. per errorem. 13. col. 1. vbi multos allegat, & habetur per Abb. in c. P. & G. 40. de off. delegat. adde

19. Bald. in l. testamenta. C. de testam. † Secundo LIMITA non procedere, quoad executionem sententiæ; quia licet iudex prorogatus possit procedere, & sententiaré; non tamen potest suã sententiam exequi, sed executio debet fieri per ordinarium competentem, text. est in l. Episcopale. 8. C. de Epis. aud. per quem text. ita dicit Alex. in l. cum quadam. 9. in pen. no. & ibi etiam Ias. in 4. not. ff. de iur. omni. iud. † Tertio LIMITA non procedere in iudice delegato; quia eius iurisdictione prorogari non potest, text. est in d. c. P. & G. 40. de off. deleg. quod quomodo, & quando procedat, vide omnino ibi Abb. & Doct. Sed de tempore ad tempus potest prorogari iurisdictione delegati, c. de causis. 4. & ibi Felin. in 1. no. de o. sic. deleg. ADDITIO Concludendum est, quod iurisdictione delegati prorogari potest de tempore ad tempus, l. consensisse 2. §. si & iudex. 2. ff. de iudi. Item, potest prorogari de re ad rem l. de quare. 7. 4. §. quod si is. 1. ff. col. titu. item potest prorogari de loco ad locum, c. statutum 11. & in nullo extra de rescript. in 3. sed de persona ad personam non potest fieri prorogatio, d. c. P. & G. 40. de off. deleg. & quæ sit ratio, vide plene per Iaco. de S. Georg. in l. si se. 1. ff. de iur. numer. 24. vbi dicit, quod nec iure canonico, nec iure civili potest prorogari iurisdictione delegati de persona ad personam. Petr. Foller. † Quarto, LIMITA non procedere, quando interuenierit error in prorogatione: quia error impedit eam fieri, l. si per errorem. 15. & ibi Bartol. & Doct. r. ff. de iur. omni. iudic. Quod tamen restringe procedere in eo iudice, quia ei atque in incompetens de iure communi: secus si erat competens de iure communi, & tamen poterat aliquo priuilegio exemptionis declinari; quia si fuit prorogatus etiam per errorem, valet prorogatio, ita tenet Bar. in resp. l. ex qua cumque 2. colum. 4. ff. si quis in ius voc. non ver. pro hoc est gloss. in l. consensisse 2. §. conuenire 1. versic. consensus. ff. de iud. vbi ponit exemplum de scholari, & tenet Ias. in d. l. si per errorem. 15. colum. 2. † Quinto LIMITA non procedere in causa appellationis: quia in ea non habet locum prorogatio; quoniam appellatio debet fieri gradatim; vnde non potest fieri ad iudicem incompetentem, de consensu partium, ita tenet Bald. in titu. de pace. C. n. l. i. in 13. colum. in fin. super versicul. secundum mores, leges, &c. & sequi-

tur Felin. in d. c. P. & G. 40. colum. 4. de off. deleg. versic. item nota. & Specul. in titu. de appel. §. nunc tractemus, versic. quid si de facto. & Alexand. in d. l. consensisse 2. in princ. in addit. ad Bartol. ff. de iudi. † Sexto, LIMITA non procedere, quoad iurisdictionem concessam à Deo, prout est excommunicare, vel absolueré: quia talis iurisdictione prorogari non potest, secundum Bald. in d. l. si quis ex consensu. 7. in §. verbis. C. de Epis. aud. & Alex. in d. l. consensisse. 2. ff. de iudi. in additione quæ incipit, sed verum. in fin. † An autem clericus possit prorogare iurisdictionem alterius Episcopi, sine consensu sui Episcopi? Dic, quod non, sed requiritur consensus proprii Episcopi, text. est in c. significasti. 18. & ibi Abb. & Doct. de for. compet. quod intelligitur, quando vellet expresse prorogare, sed contrahendo vel delinquendo, potest iurisdictionem alterius prorogare absque consensu proprii Episcopi, per c. Romana. 1. §. contrah. 3. de for. cõp. lib. 6. ita tenet Alex. in add. ad Bar. in l. si se. 1. ff. de iud. in add. quæ incipit: adde, &c. & prædictis adde Spec. in titu. de comp. iud. ad i. in princ. col. 9. ver. in clericis. † Ultimo quæritur generaliter, quid de laicis subditis dominis suis temporalibus, puta Regi, vel Baroni, an possint prorogare iurisdictionem alterius in iudicis, sine consensu sui domini, & si prorogant, an possit dominus reuocare eos, ne litigent coram alio iudice istam quæstionem tangit Bart. in l. hoc editto. 1. §. & post operis. 9. in si & ibi communiter Doct. ff. de oper. non. & gloss. & Doct. in c. imperialem. 55. §. prater ea si inter duos. fin. de prohib. feu. alie. per Frede. & Abb. in c. ceterum. 5. de iudic. & Bald. in l. decernimus. 16. C. de sacrosanct. eccl. & in l. si quis in conscribendo. 51. in 4. not. C. de Episcop. & cleri. Bald. in c. 1. colum. 2. in fin. de inuest. in mari. fact. & breuiter ista est magis communis conclusio. Nam quidam sunt vasalli subditi dominis ratione feudi, quod tenent ab eis, & isti nullo modo possunt prorogare iurisdictionem alterius iudicis sine consensu dominorum suorum, & si de facto prorogarent, possent domini reuocare prorogationem, & impedire eos litigare; quia de facili posset fieri collusio, & priuare dominos sua proprietate, vel iurisdictione, quam habent respectu feudi. Quidam sunt vasalli subditi, non ratione feudi, sed ratione personæ, prout sunt omnes Burgenses, qui recognoscunt dominos suos ratione personæ, quam habent subiectam, non tamen tenent aliquod feudum, & isti possunt prorogare sine consensu dominorum, per text. in l. si se. 1. ff. de iud. ita tenet Andr. de Ifern. in d. c. imperialem. 55. §. prater ea si inter duos. fin. colum. 5. in princ. sequitur ibi Aluar. in 3. colum. & hoc videtur sentire Bartol. si bene ponderetur in d. §. & post operis. 9. in fine & Bartol. in d. l. 1. col. 1. ff. de iud. Prædictam tamen conclusionem LIMITA, nisi iurisdictione esset per Principem reseruatã; quia tunc non potest fieri prorogatio etiam per Burgensem, ita tenet Bal. in d. §. prater ea si inter duos. fin. colum. penult. vers. in contrarium. vbi sequitur Aluar. in 3. col. Et

hoc infero, quod cum hodie omnes Barones regni, vt plurimum habeant priuilegia primarum & secundarum causarum, & sic est eis reseruata iurisdicção super vassallis suis Burgensibus, per Regem, qui est Princeps, & Monarcha in regno; quia nõ recognoscit superiorem, vt not. Andr. de Uern. in c. qua. 1. vers. sic. Regis de his qui feudum dar. pos. & in prox. cons. colum. 1. per hoc dico, quod non possent vassalli alicuius Baronis, habentis tale priuilegium, prorogare iurisdiccionem alterius iudicis, sine consentu Baronis, propter dictam reseruacionem, & ita videamus quotidie seruari in regno; quia quando esset facta prorogatio, quocunque solent Barones reuocare subditos prorogantes, ad suam iurisdiccionem. *Rob. Mar. Venis. V. I. D.*

IUDICIORVM XIII. DISTINCTIO.

SVM MARIA.

- 1 Iudicium aliud temporale, & aliud spirituale.
- 2 Iudex secularis, non potest cognoscere de causis spiritualibus.
- 3 Iudex secularis cognoscere potest de causis spiritualibus, si constet per confessionem partis.
- 4 Causæ spirituales sunt civiles & criminales, & quæ dicantur, num. 5. 6. 7. cum seq.
- 5 Possessorium beneficii, quando dicatur causa spiritualis, & an possit talis questio etiam iudice laico ventilari.
- 6 Titulum ius possessoris, seu beneficii, an & quando cogatur quis ostendere.
- 8 Causæ spiritualibus annexa, quæ dicantur.
- 9 Libellus an requiratur in causis spiritualibus.
- 10 Papa, an possit laico delegare causas iure spirituales.
- 11 Compræmissum, an fieri possit de causis spiritualibus.

TERTIA DECIMA principalis distinctio iudiciorum est; ¶ quia iudicium aliud est temporale, & aliud spirituale, & ista est noua distinctio, ab vndecima præcedenti, quia ibi fuit distinctum iudicium seculare ab ecclesiastico, hic autem distinguitur iudicium temporale à spirituali, ibi fit differentia inter duas curias scilicet, ecclesiasticam, & secularem; hic fit differentia de eo, quod vtrinque potest accidere in curia ecclesiastica, nam iudicium temporale dicitur, vbi agitur de aliqua re temporali, puta de fundo, equo, pecunia, & simili, cuius rei est capax laicus; & hoc iudicium potest esse seculare, & ecclesiasticum. Iudicium spirituale est, vbi cuique agitur de aliqua re spirituali, vel annexa spirituali, & illud non potest fieri, nisi in curia ecclesiastica, secundum Bart. in l. Titia 34. ff. solut. matr. & in l. quoties. 3. C. de iudic. & in l. cui. 2. ff. de iuris. omnium iud. & Abb. in c. tuam 3. de ordin. cognit. & in c. lator. 5. qui filii sint legiti. **ADDITIONE.** Iudex

enim ¶ secularis, vt ex dictis Auditoris perpenditur, est in epax in cognoscendo de causis spiritualibus, procedit etiam si essent incidenter coram iudice laico; quia deberent remitti ad ecclesiasticum d. c. tuam 18. de ordin. cognit. Sed intellige, quando questio est super iure, vide licet an matrimonium teneat, vel non at secus, si questio est facti, quia secularis est capax, secundum Bart. in d. l. cui iurisdicção. 2. col. vers. iuxta prædicta quæ modo. ff. de iur. in iud. & in l. omni. 6. C. de sacrosan. eccl. & per Dec. in d. l. Titia 34. ff. solut. matr. dixi plene supra in d. distinct. num. 8.

[Contra iure eius, quod ex Partolo in hac additione asserit Follerius, tradit Fachineus lib. 1. controuers. iur. cap. 44 ex Baldo, Imola, & Lapo, Iudicem videlicet secularem de causa spirituali, etiam quoad ea, quæ in factis consistunt cognoscere, & iudicare non posse. Et sic nec de eo, an matrimonium fuerit contractum; vel contractus ita fuerit celebratus, & similibus, allegat c. si iudex laicus de sent. ex com. lib. 6. Et hanc insuper assignat rationem, si iudex laicus de quaestione facti cognosceret, & iudex ecclesiasticus de quaestione iuris, id nihil aliud fore, quam vnus causæ continentiam diuidere, contra l. nulli. C. de iudic. & diuersis processibus intricare negotium.]

Et ¶ licet, vt dixi, iudex secularis non possit rec principaliter, nec incidenter cognoscere de causa spirituali; tamen quando cognoscitur per confessionem partis, potest secularis cognoscere, licet causa sit spiritualis, secundum Bald. singulariter in l. quoties. 3. colum. 2. vers. sic semper nunquid. C. de iud. & Specul. in tit. de reconuent. Lanfranc. in c. quantum contra. 11. vers. licet confessiones eorum. 6. de prelat. & si eo casu non tenetur remittere; quia id, quod dicitur, quod causa spiritualis incidens coram seculari debet remitti ad ecclesiasticum, procedit, quando sumus in iudicio contradictorio; at secus in voluntario. *Petr. Foller. V. I. D.* Super hoc tamen ¶ est sciendum, quod causæ spirituales sunt civiles & criminales, & appellatione causarum civilium comprehenduntur etiam spirituales, secundum Card. in Clem. 1. in 4. col. in 3. quasi. de offic. delegat. Causæ spirituales civiles possunt multipliciter exemplificari. Primo, vbi agitur de aliquo iure incorporali, puta de donis Dei, & sacramentis ecclesiæ. Item, de officio, & administratione ecclesiæ. Item, de aliqua præbenda, dignitate, personatu, seu canonicatu, vel decima. Item, de vestibus, & aliis ornamentis ecclesiæ, prout hæc omnia habentur per Abb. & Ioan. de Anan. in c. consulere. 38. de simo. & in c. ad aures. 24. & c. ad nostram. 21. eod. tit. Similiter, vbi agitur de matrimonio, vel legitimatione prolis, vt d. c. tuam & d. c. lator. Et generaliter, vbi cuique agitur de beneficio ecclesiastico, & de omnibus illis, quæ habentur in Clem. dispendio sam. 2. de iud. & in d. c. literas. 2. vbi Abb. de iur. calum. **LIMITA** tamen id, ¶ quod dixi

dixi de beneficio ecclesiastico, vt procedat, quando ageretur petitorio, secus si agitur possessorio super aliquo beneficio ecclesiastico, puta ad recuperandam possessionem beneficii; quia ista causa non dicitur spiritualis, sed temporalis, vt not. gloss. & Abb. in penult. colum. in c. cum dilectus. 32. de elect. & gloss. & Abb. in c. literas 7. de iuram. calum. & Card. in d. Clement. dispensatam. 2. in 10. q. in fin. de iud. vbi inferitur, quod tunc agens non tenetur ostendere titulum beneficii, licet quando agit petitorio, secus, de cuius dicti veritate, au possessorium beneficii, dicitur causa spiritualis; & an possit talis questio ventilari coram iudice laico, vide plene per Abb. in d. c. literas. 7. colum. 2. & 3. ADDITIO. Vide quæ dixi supra in tit. dist. num. 48. Petr. Foller. V. I. D. in eo autem, † quod dixi clericum agere possessorio, non debere probare titulum beneficii, adde, quod licet alias regulariter nemo compellatur ostendere titulum suæ possessionis, l. cogi. 11. C. de per. hered. tamen fallit, quando agitur contra clericum possessorem beneficii; quia semper tenetur ad instantiam iudicis interrogantis ostendere titulum suæ possessionis. secundum Bald. in l. cessante 2. C. quom. do. & quom. iud. & in l. cogi. 11. colum. 2. & Bald. in l. sue. 16. C. de prob. Sed ad instantiam partis non cogitur, secundum Bald. in l. ciuile. 5. C. de sur. Item minime cogitur clericus, etiam per iudicem, quando per longum tempus stetit in possessione beneficii, puta per decem annos, concurrente fama, secundum Innoc. in c. illud. 11. & ibi Abb. colum. 4. de presun. p. & Bald. in d. l. sue. 16. C. de probatio. ADDITIO. Adde regulam Cancel. sub numer. 33. & ibi late dicta per Dom. Lud. Gomez & vide Rotam in decis. 467. in antiquis. & vide Capi. in decis. 6. in causa mota. vbi querit, an rector seu beneficiatus agens contra debitores suos tenetur ad petitionem eorum ostendere titulum. Petr. Foller. V. I. D. C. A V S A † C R I M I N A L E S S P I R I T V A L E S possunt dici, quando agitur de criminibus ecclesiasticis, vt de hæresi, simonia, schismate, apostasia, fornicationibus, & de aliis similibus, de quibus habetur in quinto libro de clericali. puta de viris, & aliis similibus, non tamen de omnibus quæ habentur ibi; quia ibi ponuntur aliqui tituli continentes crimina secularia, prout est titulus de furis, de homicid. & aliis. Istæ autem causæ possunt magis congruenter appellari causæ criminales ecclesiast. quam causæ spirituales, quia regulariter causæ spirituales includuntur sub appellatione causarum civilium; ergo de stricta significatione, non possunt dici criminales spirituales, per ea, quæ supra dixi, per dom. Card. in Clement. 1. in 3. questio. de offic. delegat. Spirituales autem † annexantur causæ iuris patronatus ecclesiast. vt est text. & ibi per Dd. in c. quanto 3. de iudic. vbi probatur, quod idem iudicatur de istis, quod de mere spiritualibus, & habetur per Ioan. de Anan. in d. c. consilire. 38. de simonia. An † autem in causis spi-

tualibus requiratur libellus? Speculat. in tit. de libell. concept. §. nunc dicendum. versicul. 23. in fin. tenet, quod non, sed Ioan. Andr. ibi in add. restringit dictum Specul. ad casus positos in Clem. dispensatam. 2. de iud. Et quid si agitur de iuramento apposito in contractu simularato, an dicatur causa spiritualis? vide Bald. tenentem, quod non, l. si tempore. 2. C. de oper. libert. Robert. Maran. V. I. D. ADDITIO. Nunquid † Papa possit laico delegare causas mere spirituales criminales & civiles? & videtur, quod sic, vt 63. dist. c. Hadrianus & c. in Synodo. & c. de criminis. 2. extr. de iud. & c. bene quidem. 67. dist. c. & voluit expresse dom. Ant. de Ros. in tract. de potest. imperat. & Papa. versic. ex h. etiam deciditur. † Nunquid de causa spirituali possit fieri compromissum? Hostien. in c. ex literis. 1. de cor. sang. & affin. tenet, quod non potest fieri compromissum super illa causa spirituali, sed de fluctibus, expensis, & aliis cõtingentibus, causam spirituales, bene potest fieri compromissum, & de veritate vide Lanfr. in tract. de arb. in 4. parte. & sic etiam de transactionibus dicendum est. Petr. Foller. V. I. D.

IUDICIORVM XIV. DISTINCTIO.

S V M M A R I A.

- 1 Iudicium aliud iurisdictionale, & aliud arbitrium.
- 2 Arbitrarii tres dicuntur esse species, & quæ sint.
- 3 Arbitramentum, est quædam transactio.
- 4 Compromissum potest fieri per procuratorem sine speciali mandato, si iure statuto, quod causa compromittantur. Idem in iure.
- 5 Prelatus an possit compromittere super rebus ecclesiæ.
- 6 Clausula compromissi; quod procedatur de iure & de facto; quid importet.
- 7 Compromissum nunquam valet, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerunt.
- 8 Compromisso si quis ledatur, potest intentare remedium l. 2. C. de rescin. vcn. etiam arbitramentum homologasset.

Q V A R T A D E C I M A distinctio iudiciorum est; quia iudicium † aliud est iurisdictionale, & aliud arbitrium, id est, coram arbitrio. Iurisdictionale est illud, quod agitur coram iudice, habente iurisdictionem, siue sit iudex ordinarius, siue delegatus. Iudicium arbitrium, dicitur illud, quod ventilatur coram arbitro. Et quia ista materia est plenus tractata in diuersis locis, maxime per Speculat. in tit. de iur. & per totum. & per Lud. Roman. in repet. rubr. de arbitr. per Bart. in l. si societates. 70. (alias, societatem) §. arbitrorum. 1. ff. pro iur. Idco non est opus hic tractare materiam arbitrorum, sed remitto me ad dicta in locis præallegatis,

legatis, & maxime, quo ad materiam huius distinctionis, scilicet in quibus differat iudicium iudicis, à iudicio arbitri, ponit plene Spec. in d. tit. de arbit. §. differ. per totum. Sed pro aliquali introductione, VIDEAMVS VNAM tantum QVÆSTIONEM, scilicet: QVOT SVNT GENERA ARBITRORVM. Et breuiter ꝑ arbitrorum TRES reperiunt resse SPECIES principales in iure. Quiddam dicitur arbitri simpliciter, quiddam dicitur arbitrator & quiddam dicitur arbiter iuris. Arbitri simpliciter dicitur ille, qui de partium consensu eligitur, & in eum sus pœnæ stipulatione compromittitur, secundum Spec. in d. tit. de arbit. §. 1. in princ. Arbitri enim nœquiparatur iudici, & quoad processum, tenetur seruare iuris ordinem, licet compromissum sit quiddam contractus, l. compromissum 1. & ibi Bald. ff. de arbit. & Spec. in d. §. 1. versic. Et est eadem, &c. Arbitrator vero, est quiddam amicitabilis compositor, qui habet ditinere, & diuidere licem de facto potius, quam de iure, & sine aliquo iuris ordine, vt habetur per Spec. in d. §. 1. in vers. arbitrator. & de hac materia tractatur per Bart. & Doct. in l. si quis arbitratu. 43. ff. de verb. oblig. & in l. si scierat. 70. (alias,) ff. de iur. §. arbitrorum 1. ff. pro soc. & per Ado. in c. Quin. cauallis. 23. de iur. Et istud ꝑ arbitramentum dicitur quædam transactio, secundum Bar. in d. l. si quis arbitratu. 43. ff. de verb. oblig. & Alex. in consil. 82. in fin. in 1. vol. quod qua iter intelligatur, vide Phil. Dec. in consil. 60. col. 3. Et hanc differentiam inter arbitrum, & arbitratores, ponit etiam Bar. in c. arbitrorum. vers. 1. quæro quæ sit differentia, &c. Arbitri iuris dicitur is, qui eligitur ex necessitate statuti, & quando iudex allegatur suspectus, debent eligi arbitri ad cognoscendum d. suspicionem ex necessitate iuris, l. cum specialis. fin. & ibi Bart. & Doct. C. de iud. & habetur in c. suspicionis 39. de off. deleg. & c. ab arbitris 11. de off. deleg. ibi 6. Similiter, quando extaret statutum, quod causa compromittatur inter coniunctos, tales arbitri dicuntur iuris arbitri, secundum Abb. in c. cum dilectus 6. col. 7. de arb. Et an coram istis arbitris habet locum reconuentio, & quam iurisdictionem habeant, ordinariam scilicet, vel delegatam, dixi plene supra, in 6. dist. principalis, versic. 2. quæro an coram arbitro. Et quia isti arbitri eliguntur de necessitate ꝑ legis, vel statuti, & non ex propria voluntate partium, inferitur, quod licet alias procurator non possit compromittere, nec tr. nfigere sine speciali mandato ꝑ text. in c. per tuas 9. & ibi Abb. in 1. not. de arb. & Phil. Dec. in consil. 60. col. 1. in princ. & Soc. in consil. 18. col. 13. versic. & ad compromittendum, &c. in 1. vol. tamẽ stante statuto, vel lege, quod causa compromittatur, potest compromittere, etiam sine speciali mādato, vt not. Alex. & communiter Mod. in l. si plures. 9. ff. de part. vbi loquitur de tutore, qui potest compromittere in arbitriũ iuris, & vide ad materiam d. in l. præses. 12. C. de transact. An ꝑ autem Prælatus possit compromittere super rebus eccle-

siæ, vide plene Alex. in consil. 32. in 2. vol. & Soc. in consil. 18. col. 14. in 1. vol. Lud. Rom. in consil. 365. ol. 4. in fi. 1. versic. tertia ratio, & c. & Petr. Phil. Corn. in consil. 37. ol. 1. litera A. & litera F. in 3. vol.

[Item an clericus compromittere possit in arbitrum laicum, & arbitri sententia hoc casu valeat, vide Gail. lib. 1. obs. 37. num. 1. & obs. 38. in fin.]

Et an tale compromissum traueat in successorem, vide Fel. in c. præsentata 3. col. 1. de testib. Quid autem important ꝑ illa verba, quæ communiter solent apponi in compromissis, scilicet, vt procedat, & iudicet de iure, & de facto, & c. Dico, quod petiti huiusmodi clausulam non potest arbitri lædere aliquam partium contra naturalem æquitatem, sed solum importat quod non tenentur seruare iuris solennitates, sed quod procedat manu regia, secundum ius gentium debet tamen seruare iustitiam in non lædendo aliquam partem, ita tenet Pet. Phil. Corn. in consil. 14. col. 2. in fi. in 2. vol. & Bal. in l. siue totares. 1. ff. de iur. si vero dicitur de iure tatum, operatur vt sententia lata contra ius, sit ipso iure nulla; quia excessit formam compromissi, secundum Bart. in l. diem proferre. 27. §. flari. 2. ff. de arb. Vnum tamen scias in hac materia, ꝑ quod compromissum nunquam incipit valere, nisi ex die, quo arbitri illud acceptauerunt, & ante acceptationem non currit terminus præfixus compromisso. Ita tenet Bald. per illum tex. in l. (Calias) §. si cum dies. §. legis, quid tamen. 21. in fi. ꝑ inc. ff. de arbit. Alex. in consil. 34. col. fin. versic. ex quibus. in 1. volum. Vltimo, super hac materia adde vnum pulcherrimum dictum, ꝑ quod vbiueq; quis ex arbitramento esset læsus ultra dimidiã in sti pretii, potest intentare remediũ l. 2. C. de resci. vend. etiam si laudũ & arbitramentũ hoc uolugasset & approbasset, ita tenet Phil. Dec. in consil. 60. col. 3. vbi arguit de compromisso ad transactionem & nota hoc. quia quilibet prima facie responderet in contrarium. Et ad materiam huius distinct. adde quæ dicam infra in ult. parte, in tract. de appellatione, in 4. o. ꝑ versic. 8. limita, & c. in 1. quæst. in vers. reductio Rob. Mar. V. I. D.

IUDICIORVM XV. DISTINCTIO.

SVMMARIA.

1. Iudicium aliud delegatum, aliud subdelegatum.

QVINTADECIMA distinctio iudiciorum est; quia ꝑ iudicium aliud delegatum, aliud subdelegatum. Delegatum est illud, quod ventilatur coram iudice delegato de qua materia dixi plene supra in 5. dist. Subdelegatum vero est illud, quod agitur coram iudice subdelegato, id est, coram eo, qui fuit delegatus à delegato, de qua materia habetur plene in l. à iudice 5. C. de iudic. & ibi per moderniores, & per Alexand. in l. quecumque 1. ff. de offic. eius & per Canonist. in c. venerabili 37. de offic. delegat. & in l. in causam. vnic. C. qui pro ius. iur. h. et.

Et quia hanc materiam plenius attrigi supra in dicta quinta distinctione; ideo hic aliter non inuito, vnde deuenio ad decimam sextam distinctionem.

IUDICIORVM XVI. DISTINCTIONE.

SVMMARIA.

- 1 Iudicium aliud validum, & aliud inuvalidum, seu nullum.
- 2 Iudicium quot modis possit dici nullum, & numer. 3. cum seq. usque ad fin.
- 3 Iudicium quando ex defectu iudicis sit inuvalidum.
- 4 Processus factus à iudice recusato, est ipso iure nullus.
- 5 Clausula, quod si nō omnes, & c. in rescripto apposita, quid importet.
- 6 Causa plurius commissa cum clausula, ut omnes, vel vnus procedere possit, is qui incipit procedere, debet finire, alias alii nulliter procedunt.
- 7 Exceptio nulatoris ex defectu iudicis causata, semper potest opponi, etiam si ante statuto, ne contra sententiam vlla opponatur exceptio.
- 8 Delegato procedente ante presentationem rescripti delegatori, processus est nullus parte opponente.
- 9 Processus in contumaciam factus, ante nuntii relationem, est ipso iure nullus.
- 10 Citatio ommissa, redit actum iudicis ipso iure nullum.
- 11 Statutum in lucere non potest, ut feratur sententia contra absentem non citatum.
- 12 Citatio an possit omitti à principe.
- 13 Citationis defectus, qualiter opponatur.
- 14 Citatus presumitur, qui longe aberat, & deinde in iudicio reperitur.
- 15 Sententia lata pro parte presente, non citata, an valeat.
- 16 Iudicium & sententia, nulla sunt, cum iudex ad pronuntiationem sententia magna coheritate, sine examinatione processus, & causa cognitione procedit.
- 17 Causa cognitionis effectus.
- 18 Sententia an presumatur lata cum causa cognitione.
- 19 Procurator falsus, vel substitutus, à non habente potestatem, facit iudicium cum eo agitatum esse nullum.
- 20 Exceptio falsi procuratoris apponi potest ante & post sententiam, ad annullandum iudicium.
- 21 Falsus procurator quis dicatur.
- 22 Nullitas iudicis agitati cum falso procuratore, potest usque ad mille annos opponi, & qualiter hæc nullitas opponatur, & numer. 23. 24. 25. 26. & 27.
- 23 Procurator habens potestatem substituendi, non potest substituere, ante litem contestatam, nisi hoc in mandato expressum sit.
- 24 Maritus agens, ut procurator uxoris, nullum habens mandatum, facit iudicium esse nullum, licet ut legitime administrator, agere potuisset.
- 25 Filius familias agens, vel conuentus in iudicio sine consensu patris, facit iudicium esse nullum, & potest opponi tam ante, quam post sententiam.

- 26 Filius familias, ubi non acquiritur ususfructus patri, libere potest agere.
- 27 Filius familias minori dandus est curator.
- 28 Filius familias si agit in aduentus sine consensu patris & obtinet, iudicium est validum.
- 29 Pater citatus ut presset assensum, si non compareat, an iudicium sit nullum?
- 30 Filius familias potest esse in iudicio, tanquam procurator alterius.
- 31 Filius familias litigare potest super spiritali negotio.
- 32 Statutum, quod mulier contrahere non possit sine propinquorum consensu, non comprehendit mulierem alieno nomine contrahentem.
- 33 Contra factus mulieris in regno Sicilia contrahentis alieno nomine, valet sine mandualdo.
- 34 Mundualdus au requiratur, cum mulier contrahit.
- 35 Infantia perempta, potest iudex ferre absolutoriam ab obseruatione iudicis, & actorem condemnare in expensis.
- 36 Instantia an pereat de iure canonico.
- 37 Iudicium gestum cum procuratore excommunicato, an valeat.
- 38 Pupillus litigans in iudicio sine tutore, facit iudicium ipso iure nullum, & quando tutorem non habet, eius consanguinei curari debent.
- 39 Sententia lata in fauorem pupilli, valet sine tutore: quando pupillus est maior infante, alias secus, & numer. 50. usque rati. nu. 45.
- 40 Alienatio rei Ecclesie sine solemnitate valet, quando tenet in fauorem Ecclesie.
- 41 Minor quando possit stare in iudicio.
- 42 Statutum, requirens consensum propinquorum in contractibus mulierum, intelligitur de contractibus damnosis, n. n. au. em. vtilibus.
- 43 Mundualdus non requiritur, quando mulier facit contractum sibi utilem.
- 44 Iudicium agitatum sine consensu patris, cum filio am. tendens in eius fauorem, valet, etiam si sit minor.
- 45 Tutor non faciens solemnia, litigans pupilli nomine, facit iudicium esse nullum, & qua dicantur ista solemnia & qualiter practicatur in regno.
- 46 Testator, si in testamento dat potestatem tutori, ut possit pro sua auctoritate administrare, non requiritur inuentarium.
- 47 Tutor non potest facere procuratorem, ante litem contestatam, sed actorem, cum decreto iudicis, alias non valet iudicium.
- 48 Procurator qui litem contestatus fuit in causa, in singulis actibus citari debet, alias si citetur dominus, non valet acta, nisi procurator esset impeditus.
- 49 Curator ad litem pupillo qualiter dari debeat, ut iudicium valeat.
- 50 Curator ad litem an debeat cauere, & alia facere.
- 51 Auocat. a causa per superiore ab ordinario, vel alii delegato, ordinarius censetur priuatus iurisdictione.
- 52 Mortuo delegato, causa nō reuertitur ad ordinarium, sed ad pr. n. p. em. delegat. tem.

- 60 *Causam exceptam coram v. d. n.ario, non potest inferior à Principe ad se aduocare.*
- 61 *Processus factus contra electos è ciuitate in contumaciam, non valet.*
- 62 *Libellus inoprius, in criminali, reddit iudicium nullum.*
- 63 *Libellus continens inde terminatum locum, valet, & in probationibus suppl. v. potest.*
- 64 *Libellus non continens nomen accusati, vel occisi, an procedat.*
- 65 *Libellus criminalis, an diem commissi criminis continere debeat, & an teneatur accusator illum ad instantiam rei declarare.*
- 66 *Processus factus contra eum, qui iniuit iter ad Papam, est nullus.*
- 67 *Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet, cum lectum est solum consilium, & nulla scribitur sententia post consilium.*
- 68 *Dilatione pendere iudicium factum, est ipso iure nullum.*
- 69 *Dilatatio pendente, quando conquireat officium iudicis, & an, 70.*
- 71 *Sententia lata pendente impedimento allegato, an valet.*
- 72 *Iudicium agitatum contra mortuum, est ipso iure nullum, licet per viuum desinatur.*
- 73 *Iudicium nullum dicitur, quando factum est per delegatum impetratum per iteras scripturas, vel quando delegatus non seruauit formam rescripti delegatorii.*
- 74 *Sententia in qua error iuris est expressus, reddit iudicium nullum.*
- 75 *Decretum iniuriam contra ius litigantis, est ipso iure nullum, quod iocis est in sententia.*
- 76 *Ingressus possessionem ex decreto iniusto, puniatur de usurariis.*
- 77 *Hæreticus iudex facit iudicium & processum nullum.*
- 78 *Usuras non esse peccatum dicitur, causatur hæreticus.*
- 79 *Filius familias si conuentus sit in iudicio criminali, etiam consensus patris, non valet iudicium, cum est minor.*
- 80 *Minor sine curatore in iudicio criminali esse non potest.*
- 81 *Iudicium agitatum die feriato, est nullum.*
- 82 *Feria iudicata ad honorem Dei, & seruanda in iudiciis, que sunt.*
- 83 *Processus factus die feriato ad honorem Dei, etiam de consensu partium, non valet.*
- 84 *Die feriato qui actus fieri possunt, remissive, & n. 86.*
- 85 *Feria v. d. n. arum & messium, non seruantur in regno, & qua hodie seruentur.*
- 87 *An per iuratum vel consuetudinem induci possit, ut forte in h. n. rem Dei in iudicia, non seruentur in quibusdam casibus, & num. 89. 90. & 91.*
- 91 *De iuris iurisdictionis casu potest, etiam die feriato ad honorem Dei.*
- 93 *Argumentum de i. i. ad statutum, an valeat, & supra, num. 88.*
- 94 *Feria iudicata ad honorem Dei, an possit tolli per sententiam.*

SEXTA DECIMA distinctio iudiciorum est; quia iudicium ¶ aliud validum, & aliud inualidum, seu nullum. Iudicium validum est illud, in quo sunt seruata omnia solennia, & substantia iudiciorum. Inualidum vero est, vbi aliquid deficit ex dictis solennitatibus, secundum Bartol. in l. *prolatam. 4. C. de senten. & Lud. Roman. in consil. 220. in princ.* vel quando agitatum fuit cum persona minus legitima, vt habetur in l. *licet. 24. C. de procur. & dicitur plenus infra. Super ista distinctione tangam solum vnã quæstionem, quæ videtur necessaria, videlicet, ¶ QUOT MODIS DICHI POTEST IUDICIUM NULLEVM, SEV SENTENTIA NULLA? & erit quæstio valde vtilis pro institutione Aduocatorum, qualiter impugnabunt iudicia. Et quoniam de iure communi possent adduci multe nullitates, puta ex defectu litis contestationis; vel quia sententia non fertur in personam procuratoris, & multas similes, quæ hodie sunt sublatae in regno in causis ciuilibus, ex quo proceditur sola facti veritate inspecta, vt pluries supra fuit dictum. Ideo cum hoc vtile opusculum delinauerim principaliter ad vtilitatem iudicium, & aduocatorum regnicolarum, omitam nullitates sublatae, & ponam tantum illas, quæ hodie seruantur regno. Bene verum est, quod in criminalibus, in quibus seruantur iura communia, seruarentur nullitates iuris communis, de quibus tangam aliqua infra suo ordine. **P**RIMÒ ¶ igitur dicitur iudicium nullum, seu inualidum, ex defectu iudicis, quod potest multipliciter procedere, scilicet vel quia iudex non interuenit, quo casu cum iudicium dicatur à iudice non potest dici sine eius interuentu, c. *forus. 10. de verb. sign. vel quia interuenit iudex incompetentis, quo casu totum iudicium fuit, nisi appareat de pro rogatione, vt in toto tit. C. si d. non compet. iud. vel quia interuenit pro iudice aliquis priuatus, l. *priuatorum. 3. C. de iurisd. om. iud. vel quia iudex est incapax ex aliquo defectu, qui defectus in iudice possunt esse plures. Quidam enim sunt defectus naturales, vt quia iudex sit furiosus, mutus, surdus vel impubes, & isti defectus quandoocunque obiciantur, reddunt iudicium retro nullum, etiam si obiciantur post latam sententiam, & postquam transiit in rem iudicatam, vt not. Specul. in tit. de except. §. si. colum. pen. versic. hoc quoque & §. nunc videndum. versic. sed quero. & Abb. in c. *seiscitatus. 13. colum. 3. & 4. de scrip. & ibi etiam Felin. col. 3. l. 1. hoc est tex. in l. cum prator. 12. §. non autem. 2. & ibi Ball. ff. de iudic. Quidam sunt defectus accidentales, & induci per ius posituum, vt quia iudex est infamis, vel seruus, vel excommunicatus; & tunc isti defectus sunt notorii & manifesti, possunt quandoocunque opponi ad iudicium inualidandum. Quod tamen intelligo in illis defectibus, qui ipso iure inualidant iudicium, prout si iudex est seruus, vel si est excommunicatus, vt habetur in c. *ad probandum. 2. de re iud. & in c.*****

pin. 1. de except. libr. 6. & in d. c. seiscitatus 13. Secus est in defectu infamiz; quia si non opponitur ab initio ante litem contestatam, valet processus & iudiciū, ita tenet Spec. in tit. de iud. deleg. §. excipitur. colum. 1. vers. sed nunquid infamis. & Bald. in d. c. seiscitatus. 13. col. 2. ver. quæro, an valet &c. si autem isti defectus sunt occultissimi tunc distinguitur, vt per Abb. & Felin. in d. c. seiscitatus. SECUNDO dicitur iudicium nullum, quando † iudex recusatus vt suspectus, procedit ad vltiora post propositam suspicionem; nam totus processus, quem postea facit, est ipso iure nullus, ita tenet Barr. in l. quia poterat. 4. ff. ad Trebel. & Ludou. Roman. in consi. 220. colum. 2. & Paul. Castr. in consi. 122. in 2. volum. & Gem. in c. iudex. 5. de off. deleg. lib. 6. & Alex. in consi. 89. in 1. vol. ADDITIO. Vide Dec. in consi. 75. in causa falsitatis. lib. 1. & huius opinio ante Barr. fuit Accurs. in l. apertissimi. 16. super verb. exccutore. C. de iud. & gloss. et am iuris Canonici in c. quorones 2. questio 6. quod & fuit de mente Oldr. in consi. 6. thematale est, & sequitur consulendo Stephan. Bertr. in consi. 53. in 1. lib. & consi. 184. in 2. lib. mihi videtur id p. ocedere, si iusta & legitima fuerit suspicio, & so. miter proposita, iuxta formam ritus magnæ curiæ vicariæ. Item si contingat, vt voluit Iacob. Burrig. secundum quod refert Stephan. Bertr. in l. consi. 184. & vide omnino Alex. in l. quia poterat. 4. ff. ad Trebel. & vide Bald. in Margar. in verbo processus. & intellige etiam prædicta procedere, si recusans post recitationem non consensit in iudicem recusatum, vel coram eo non comparuit, secundum Alex. in l. quia poterat. vide de bastianum Vant. in tract. de nullis. ut. in tit. de nullis. sentent. ex defectu iurisd. ord. num. 140. Petr. Foller. V. I. D. TERTIO dicitur nullum iudicium, † quando causa est commissa pluribus iudicibus, cum clausula; quod si non omnes simul interesse poterint, alii iudicent; prout communiter solet ista clausula poni in delegationibus Apostolicis, nam antequam alii procedant, debet eis constare de impedimento collegæ: alias si procedant, antequam collega notificauerit eis suum impedimentum, eorum processus est nullus, ita per illum text. tenet Abb. in c. prudentiam 21. in 2. not. & in fin. illius princ. de offic. deleg. & Barr. in l. multum 21. in fin. ff. de cond. & Fel. in d. c. seiscitatus. 13. colum. 7. vers. oportet notum. &c. de rescript. vbi multum plene declarat hanc materiam, cum nonnullis limitationibus, & ibi vide: & plene per Gemin. & Doct. in c. cum plures 8. de off. deleg. lib. 6. & prædicta procedunt in illa clausula; quod si non omnes, &c. Et sic quando conditionaliter loquitur commissio; secus, si esset apposita alia clausula, quæ communiter solet hodie apponi in literis Apostolicis scilicet, vt omnes, vel duo, vel vnus procedant & iudicent: & sic non conditionaliter, quia tunc censetur dari iurisdicctio singulis in solidum, quo casu potest vnus procedere, etiam ante notificationem impedimenti collegæ, & absque eius re-

quisitione, text. est & ibi gloss. in vers. libere. in d. c. cum plures. 8. & Abb. in d. c. prudentiam. 21. 2. not. vide tamen de precedenti clausula; quod si non omnes, &c. quandam addit. in dec. 106. dominorum de Rota, in nouis, quæ incip. Si duo ex tribus, &c. vbi tenet de mente Ioan. quod valet iter processus factus ante notificationem impedimenti, dummodo iuri rei veritate impedimentum sit verum: tamen communis opinio Doct. est illa, quam supra dixi: vt tenet Abbas in d. c. prudentiam. 21. in fin. illius princ. A D D I T I O. Adde quod contrarium tenent domini de Rota in dec. 559. & Ludou. Roman. in singular. 14. incip. si causa committatur, & Alexand. in l. multum interest ff. de cond. & demonst. & Hippol. de Marfi. in l. patre. ff. de quasi num. 35. & 100. vide Sebast. Vand. in tractatu de nullis. in tit. de nullis. sentent. ex defectu iurisd. ord. num. 180. Petr. Foller. V. I. D. QVARTO dicitur † nullum iudicium, quando commissa est causa pluribus iudicibus cum clausula; vt omnes vel aliter procedere possit; quo casu potest vnus sine alio procedere, vt modo dixi in precedenti; nam tunc si vnus incipit procedere, censetur præoccupasse iurisdictionem, & alii non possunt vltius impedire, & si alii postea procederent, eorum processus est nullus, nisi primus ex iusta causa esset impeditus, text. est in d. c. cum plures. 8. de offic. deleg. lib. 6. cum ibi not. per Geminia. in 2. colum. vers. in 6. porro quæro, &c. vbi hoc expresse tenet, & Iehus in d. c. seiscitatus 13. colum. fin. vers. & nona, quod cessante. Et adde his incidenter, † quod vbiunque exceptio nullitatis processus, vel sententiæ dependeat ex defectu iudicis, semper potest opponi, etiam si extaret statutum, quod contra sententiam non possit opponi exceptio, ita tenet Ludouic. Rom. in consi. 43. colum. 1. Petr. Philip. Corn. in consi. 144. colum. 2. in 1. volum. ADDITIO. Vide quæ dicam infra in secundo actu iudicii Petr. Foller. QVINTO, dicitur iudicium nullum, † quando iudex delegatus procedit ante præsentationem rescripti delegatorii, licet scias esse consuetum delegatum. Et licet procedat post datam rescripti, tamen non valet processus; quia ante præsentationem, non habet exercitium iurisdictionis, text. est in c. super co. 12. cl. 2. & ibi Phil. in vlt. not. de appell. & Felin. in d. c. seiscitatus. 13. colum. 8. de rescript. & Bald. in l. eum qui. 13. ff. de iurisd. omnium iud. vnde licet superueniat postea rescriptum; tamen non validatur processus antea factus, quia censetur factus a priuato, secundum Bald. in d. l. eum qui. 13. vers. quæro quarto quæro, &c. & in l. falsus. 21. colum. 5. vers. sed pone. C. de furt. Quod tamen limita procedere, dummodo pars opponat de rescripto non præsentato; secus si non opponeret, & sub silentio pertransiret; quia valet iter processus, ita tenet Angelus in l. cum furus. 39. ff. de iud. & Bald. in l. nec quicquam 9 §. vlt. decretum 1. in fin. verbis. ff. de offic. proconsul. SEXTO dicitur iudicium nullum, quando † iudex procedit in contumaciam alicuius,

non constitit sibi prius de contumacia; quia citauit eum, & nunciuſ nondum fecit relationem, & sic non constat ex actis de contumacia; & iudex aute relationem procedit ad sententiam, vel ad adiuu actum tunc iudicium, vel cōsuetus factus, est ipſo iure nullus, ita tenet Bar & Bald. *in l. multum inter est. 21. ff. de cond. & dem. inst.* & Bart. *in l. hac autem. 5. §. non defendi. ff. ex quib. causis in poss. eat.* vbi expresse dicit, quod processus factus in contumaciam ante relationem nunciū, est ipſo iure nullus, & sequitur Felin. *inc. Ecclesiastica & Maria. 10. colum. 8. versio. 10. de constitut.* Quod nota; quia milites poterit euenire, & sic cautus, quando videt actum, factum in contumaciam, vt semper perquisitas, an in actis sit scripta relatio nunciū. **ADDITIONO LIMITA** hanc conclusionem, nisi periculum eſset in mora, pura, quia statutum archiepiſcopi iudicem ad pronuntiandum, & forte nunciuſ erat corruptus, & non reportabat ambasciatam; tunc enim valet sententia, si iudex credidit eum esse citatum, secundum Bald. *in l. falsus. 21. col. 10. versio. uen. dubitatur. C. de iur. Secundo LIMITA*, nisi iudex ante relationem nuntii pronuntiaret vtraque parte presentē; quia valet sententia secundum Bald. *in c. quoniam contra. 11. de probat. allegat. l. de vnoquoque. 47. ff. de re iud.* & ita voluit Felin. *in d. l. quoniam contra. 11. num. 16. & 17.* & **LIMITA** alijs modis, vt per Alex. *in l. si finita. 15. §. Iulianus. 16. ff. de damn. inf. 7.* & per Phil. Franc. *in c. cum par. 11. 19. de appellat.* & Socin. *in l. multum interest. 21. ff. de cond. & dem. n. 17.* & per Marſi. *in l. patre. 6. ff. de quib. col. 9.* Per Follet. **V. I. D.**

SEPTIMO dicitur iudicium nullum, ¶ quando fuit factum sine citatione partis: non citatio, est de iure naturali & diuino, adeo, quod omitti non potest, & sic quilibet actus iudicatus factus sine citatione, est ipſo iure nullus, per ea quæ habentur in *Clem. pastoralis. 2. de re iud.* pro hoc est text. & ibi per Dd. *in d. l. de vnoquoque. 47. ff. de re iud. & l. ea que. 7. C. quomodo & quando iud. & l. si quando, & ibi Bal. C. de testib. & c. in nomine. 2. de testib.* Et quod citatio sit de iure naturali, vt non possit omitti; quia est species defensionis, tenet Bald. *in l. cum fratrem. 9. col. fin. versio. dubitari consuevit. C. de his quib. ut indig. & in l. non semper. 1. col. 2. versio. sed hic queritur C. quomodo & quando iud.* vbi plus dicit quod ¶ etiam per statutum non potest induci, vt feratur sententia contra absentem non citatum, Ioan. de Anan. *in c. quam perniciosum. 11. col. 1. de iur. & Socin. plane cons. 266. col. 21. versio. sed tamē premissis, & c. in 2. vol.* **ADDITIONO** ¶ Quod non possit a statuto induci vt omittatur citatio, ponit late Fel. *in c. ex parte. 12. el. 2. versio. primo. Bald. inc. quia. 1. extr. de off. deleg. nec etiam a principe; est text. in Clem. pastoralis. 2. §. exterum. & c. suscepit. 1. de caus. poss. & prop. & c. inter quatuor. 7. de ma. & ob & tenent communiter Dd. prout refert Dec. *in cons. 63. inc. p. v. 1. col. 1. pen. num. 12. & consil. 681. col. 1. fin. & 4. v. in testamento, circa fin. & cons. 523. pro resolutione. col. multa. lib. 4. &**

Roman. *ing. 674. tu scis, quod nedum. & est gloss. Ioan. Imol. in extra Bonif. IX. incip. rem non nouam, & quod Papa, & Imperator etiam ipsi necesse habent, quod citent, late per Dd. in l. imperialis. fin. C. de legib. & Alex. in l. de vnoquoque. 7. 4. ff. de re iud. & consil. 215. num. 1. lib. 6. & consil. 11. alias consilium. 1. lib. 7. & Abb. cons. 84. in prin. lib. 1. & Dec. in consil. 410. in causa, colum. 4. Afflict. in dec. 107. regia maiestas in fin. & dec. 391. & est communis opin. vt dicit Boët. in dec. 247. col. 3. Est tamen aduertendum ¶ quod super isto defectu citationis, duplex est modus opponendi; vnus, quod quis nullo modo fuit citatus; alter, quod si citatus fuerit, citatio est nulla, & sic eum non arctauit, prout de vtroque videtur text. *in l. 1. §. item cum ex causa. 3. ff. que sent. sine appel. rescin. & quo ad primum modum, quod quis nullo modo iurit citatus, proba potest per modum abnegationis; quia eo ipſo, quod de contrario non constat, non præsumitur quem fuisse citatum (si præsens non fuerit) secundum Bald. per illum text. *in c. vnic. §. ad hac. in verb. quod Imperator, de pac. iur. firmam. & habetur plene per Panorm. consil. 84. col. 2. lib. 2. & Alex. consil. 106. lib. 5.* Item potest probari per acta ipsius causæ; quoniam id, quod ibi non apparet, dicitur non factum, licet in quib. 13. fin. & ibi scribens per illum text. *C. de reb. cred. ponit Bart. & alii sequitur in l. sententia fin. C. de error. aduecat. ponit Bald. in l. absentem. 6. post. prime. versio. in text. ibi nunquam. C. de accus. & Afflict. in dec. 182. quæ regina. 1. 3.* Est ¶ tamen notandum, quod si quis longe aberat, & in iudicio reperitur, præsumitur quod fuerit citatus, vt declarat Arch. *in c. prope susli. 82. dist. 11.* quæ refert & pro nota se quitur Abb. *in c. bona, colum. penult. extr. de electio.* Item vltarius est aduertendum, ¶ quod licet ille, qui reperitur præsens in iudicio, non fuerit citatus ad audiendum sententiam; tamen quia præsens est, factum erit legi, quæ solennitatem citationis ad hunc effectum introduxit, ideo sententia valet, cum solennitas ipsi sit relaxabilis per tuum æquipollens, vt determinatum reliquerunt Bart. & Bald. & Ang. *in l. in ius 1. ff. de in ius voc. per text. in l. de vnoquoque. 47. ibi præsentibus omnibus, & c. ff. de re iud. & in l. etiam in 29. §. si hereditate. fin. ibi; præsentem vel vocato ff. de minor. & Bald. alias Tanc. in consilio seu prælat. in iur. de citat. & Dec. in consil. 446. nu. 8. & Castr. dec. 2. de re iud. & plene per Sebast. Vant. in tractatu de nullis. in tit. de nullis. ex defect. citat. num. 17.***

[Adde Gail. lib. 1. obs. 38. nu. 2. vbi dicit solam partis presentiam abiq; alia citatione sufficere, quia præsens regulam iter citari non debet. de quo etiam vide Vant. de nullis. ex defect. citat. nu. 7. cum seqq.]

Alio modo (vt dixi) opponitur defectus citationis; quia licet interuenerit, est tamē nulla, inualida, & inefficax; nā processus factus præcedente citatione nulla, & inualida nullus est, secundum Bald. per illum text. a contrario sensus, in archiep. si omnes col. 2. versio. de iud. not. C. cum in abbas. de i. archiep. &

in c. quoniam contra. 11. col. 6. de probation. & est gloss. fin. in l. si accusatoribus 4. C. de accusat. & Afflict. in de-
 16 cis. 366. in pleno. col. fin. & per Sebastian. Vanc. vbi supra. num. 22 Per. Foller. V. I. D. Octauo, ¶ dicitur iudicium nullum, & sententia, quando iudex procedit ad prolationem sententiæ, cum magna celeritate, sine percunctatione processum, & sine causæ cognitione, ita tenet Bart. in l. prolatam. 4. in fin. C. de sentent. quod dictum plenissime examinat Felin. in c. Ecclesia S. Maria 11. col. 6. in fin. cum tribus col. seqq. de constit. & multa similia adducit, & tandem concludit, quod iudicium est nullum, vt supra dixi. & Alexand. & Iaf. in l. iudices. 9. C. de iud. quod tamen limita & declara, vt Abb. in c. tum ex literis. 5. in not. 8. de integr. restit. vbi hoc declarat procedere, quando iudex profus ignarus de meritis causæ protulit sententiam; quia est ipso iure nulla, vt quia de sero habuit processum, & in mane sequenti protulit sententiam: secus, quando infra breue tempus protulit sententiã: quia oritur præsumptio iniustitiæ; non tamen est nulla, secundum eum. A D D I T O.
 47 Naturali enim iuri, ¶ securitati conuenire (nemo est qui nesciat) vt prius cognoscat id, super quo iudicare debet, & propterea dici consuevit, quod causæ cognitio à iure diuino descendit, vt inquit Abb. in c. susceptis 1. de causa poss. & propr. quem sequitur Felin. in d. c. Ecclesia 11. col. 12. versic. 1. not. de const. & talis cognitio debet sententiam præcedere, non sequi, alias huiusmodi præposteratio vitiaret, secundum Bald. in l. non enim. 18. (alias, non aliter enim.) in pr. comment. ff. de adp. quem sequitur Fel. in c. quoniam contra 11. col. 1. in prin. vt lit. non constet. & haberetur per Alexand. consil. 37. viso, colum. 6. libr. 20. & per Dec. in consil. 517 in sententia. lib. 4. præcipitatio enim dicitur nouerca iustitiæ, vt probatur in Clem. pastoralis. 2. §. verum de re iud. Hippol. in l. statu liber. 1. 4. n. 2. ff. de quest. Felicit. ¶ sententia præsumatur lata cū causæ cognitione, nihilominus talis præsumptio tollitur ex breuitate temporis, vt si iudici de sero præsentaretur processum magni voluminis, & char-
 32 tosus, & de mane proferret sententiam; præsumitur enim eo casu, absq; causæ cognitione ab eolatã fore sententiam, & sic est nulla, vt late firmat, multos Doct. hanc opinionem tenentes, allegans Felin. in c. quoniam contra. 11. col. 8. versic. secundo declara. exte de probat. & Alexand. consil. 313. visis. col. fin. libr. 2. post Abb. in c. afferte. 2. col. 2. de presump. & in c. cum ex literis. c. (alias, tum ex literis.) 8. not. de restit. in integr. & Dec. consil. 295. in causa iustorum. colum. fin. versic. secundo principalis libr. 2. & consil. 479. in contro. c. 2. col. 2. in fin. libr. 4. & Capr. dec. 69. in causa Ioan. num. 36. & plenissime per Sebast. Vantium in tract. de nullit. in tit. de nullit. sentent. ex defect. process. num. 31. vique ad num. 36. vbi dicit, prædicta procedere, etiam si esset sententia Papæ, vel Imperatoris; quia si ex abrupto, & non præcedente causa conuictio, fuerit, sententia diceretur nulla, argumento text. in c. cum eo.

literis. de restit. in integr. & ponit Decius (secundum eum) in consil. 544 serenis. col. 4. versic. secundo principaliter. libr. 4. Item intelligit prædicta procedere, quando sententia fertur in absentem; secus in præsentem, & processum non contradicentem; quia dicit ipsi debere imputari citat Lapum allegat. 28 delegata. & dicit, quod tunc sententia valet, prout etiam valeret, si ad esset rumor scandali futuri; nam tunc licitum est iudici fallere, ne fallatur, secundum Baldum in consil. 127. libr. 3. relatum ab Alexand. ad Bart. in l. si finita. 15. §. si quis. 20. versic. arma ff. de dam. infulto. alias vero limitationes, vide per Felin. in d. c. Ecclesia S. Maria. 11. de constit. Petr. Foller. V. I. D. Non o, ¶ dicitur iudicium nullum, quando fuit agratum cum falso procuratore, qui nullum habuit mandatum, per ea, quæ not. Bartol. & Doctor. in l. licet. 2. 4. C. de proc. & Abb. in c. in nostra 4. col. 2. de procur. vbi in tantum dicit iudicium esse nullum, quod talis ¶ exceptio falsi procuratoris potest opponi ante, & post sententiam ad annullandum iudicium idem tenet Ioan. de Anan. in consil. 96. & in add. Lud. Bol. post dictum consilium. vbi pulchre & per multas remissiones declarat, ¶ quis dicatur falsus procurator, & dicitur falsus etiam ille, qui habuit mandatum, & postea fuit reuocatum, vt d. c. in nostra & ita per Abb. id si incipit gerere habita notitia mandati, vt in d. add. Lud. Bolognini, post d. consil. 96. Idem si esset procurator substitutus, à non habente potestatem substituendi, puta à procuratore ante litem contestatam; quia ante substituere non potest, sed postea sic, l. quod quis. 8. & ibi per mal. C. de procur. & in c. non indiscretus. de procur. lib. 6. & hoc sentit Ioan. de Ana. in consil. 96. col. 2. versic. constat. autem. A D D I T O Et ¶ talis nullitas vique ad mille
 220 annos opponi potest secundum Bald. in l. & qui. 2. C. si ex falsi instrum. quem sequitur Alexand. in consil. 191. per ipso instrum. colum. 2. volum. 6. & consil. 1. colum. 5. in lib. 4. & consil. 35. consideratis. colum. libr. 7. Dec. consil. 215. in causa verente. colum. 1. & consil. 36. col. 3. & 4. lib. 1. & dicit Bald. communiter approbatum, vt dicunt Moderno. in tract. de prescrip. inter tria parte principis. in quest. 10. colum. 8. versic. 2. generaliter quidquid dixerit Dec. in consil. 426. visic. colum. penult. lib. 4. & in consil. 338. Communias, colum. 2. in lib. 5. & Curt. Iun. in consil. 77. colum. 2. versic. 2. sed non obstantibus, quem refert Boer. in dec. 228. colum. 12. in fin. & talis defectus tam ex parte Actoris, quam rei est magnus defectus, cum per eum deficiat voluntas, & consensus principalium, qui de iure naturali exiit, vt docet Bald. in l. falsi. 19. in colum. 2. versic. secundum vero vsi. C. de iur. & in l. falsi. 5. ad leg. Cornul. de falsi. & facit text. in l. causa. 27. §. si ex parte 1. ff. de proc. & c. unico, de spons. in 6. vbi de se dicitur consensus, tanquam insanabilis ab ali. de se dicitur ibi etiam, excipitur, qui etia per ipsum Principem supplet non patet, quia à iure proueniens naturalis, per Clem. pastoralis. 2. §. caserum. vbi

Card. Petr. de Anshar. & alii extra de re iudic. Vocant enim Moderni hanc nullitatem insanabilem, vt Staphil. in tractat. de literis gratia. fol. 145. & Gomef. in

23 *Comment. regularum in comp. vtriusq. signa. fol. 185.* Et ad practicam reduci potest huius nullitas altero de quinque modis. Primus Modus opponendi erit, si opponatur nullum habuisse mandatum: id enim probatur, si contrarium ex actis non appareat. quia negatiua censetur eo ipso ex ipsis actis probata: videlicet, talem non fuisse procuratorem; quia quod ibi non est, dicitur non esse. *l. cum quis. 13. fin. C. de rebus cred. Et l. in lege 77 ff. de contrab. emp.* Talia enim probantur per inspectionem actuum, vt dicit Bart. in l. qui necessario. 2. C. de error. adu. Et in l. hi qui ad emilia 7. C. de app. & licet à principio non fuisset oppositum, & fuerit cum eolis contestata, taliter quod ad eum repellendum, vel extorquendum ab eo cautione de rato, possit denovo opponi, prout not. gl. & Doct. in l. Pomponius 40. §. rati. 3. ff. de procur. & Canonista in c. cum in iure. 31. de offic. delegat. nihilominus ad inuaidandum acta, & processum, istud poterit iudicialiter opponi, & saltem per modum abnegationis ex processu probari: quia hoc casu etiam, quod quis tantum procurator in iudicio de facto admissus fuerit, ad detegendam nullitatem gestorum, quod non fuerit procuratoris, qui in iudicio interfuit, quando eumque excipi potest, vt declarat Bald. in l. licet. 2. 4. in princ. C. de proc. & Alexand. consil. 147. visis arbitrationibus lib. 3. plenissime profequitur Sebast. Vaet. in tractat. de nullitat. in tit. de nullitat. sentent. ex inhab. seu defect. ma. comp. Secundus Modus opponendi erit, si appareat in actis mandatum competentis, non tamen est sufficiens, nec ad id extenditur, quod in iudicio deductum est: nam eo quidem casu perinde haberi debet, ac si nullum mandatum ostenderetur, secundum Baldum, quem omnes sequuntur in d. l. licet. 2. 4. C. de proc. Et in l. falsi 5. in princ. C. de falsi & Canonista in c. ex parte Decani. 33. de rescript. Et in c. consuetus. 12. vbi hoc not. Abb. extra de procur. Tertius Modus opponendi erit, vt si in rei veritate fuerit factum mandatum: tamen procurator ille constitutus comparuit antequam de eorum iuribus haberet, & antequam recepisset instrumentum procuratoris; quia ante uotitiam mandati, gesta per illum procuratorem non ualent: quoniam exercitium, & potestas vere non acquiritur constituto, nisi à die receptionis mandati, vt est glossa ordinaria in Clem. instrumento. 1. in verb. receptis. de procur. & text. in c. 12. qui. 3. super verb. susceptum. Et licet 7. vbi gloss. in verb. suscipere. eod. tit. in 6. & tenet Lap. alleg. 81. non ualuit. versic. non fuerunt delata litera. & Callad. decis. 8. num. 21. de rescript. spol. & decis. 3. num. 4. de appell. & ita concludit Bart. in consil. 73. incip. quaritur utrum procurator. & Angel. insit. de ius. per quos age. pos. col. 2. versic. octauo, quando quis est. & Bonifac. in tractat. malef. in fin. sub tit. de procur. & Rot. in decis. 145. si procurator in nouis. & Nicol.

Boer. in decis. 274. in princip. & Ægid. in conclus. 181. seiscitatus quæ omnia limitantur, vt non procedant, si mandatum superueniens, haberet in se clausulam rati, quæ e communiter solet apponi, quia tunc uirtute talis clausulæ, gesta per illum procuratorem, ante mandati receptionem, in vim rati habitationis, quæ à uoluntate solius constituentis pendet, & retro trahitur, ualent, & sustinentur, prout sentit Rot. in decis. 386. quidam qui non erat procurator. in ant. & tenet hoc Dom. de sancto Gemin. in d. c. is, qui. 3. de procur. in 6. & Bald. in d. l. dummodo. 2. de procur. Et in cautio. 1. C. de procur. licet contrarium uoluerit Sebastian. Vaet. in tractat. de nullitat. in tit. de nullitat. sentent. ex inhab. seu defect. ma. comp. licet dicat, quod de Itylo seruatur contrarium, quod ualent gesta per procuratorem antequam habuisset mandatum. Quartus Modus opponendi erit; vt si demonstretur mandatum; tamen aliqua ratione, vel causâ, est nullum; nam tunc perinde habetur, ac si nullum foret mandatum demonstratum, quia paria sunt aliquid non esse, vel esse, & nulliter, ac minus canonice. l. nulla. 2. ff. de auctor. tutor. Et l. de arate. 11. §. quod autem ant. prator. 5. ff. d. inter. act. & tenet Andr. de Herem. in c. 1. §. preterea. quæ sit prima caus. ben. amitt. in uisibus feud. quod quidem multis modis potest contingere, vt plene congerit Sebastian. Vaet. vbi supra, num. 122. cum sequent. Quintus Modus opponendi erit, vt si poterit aliquo modo deprehendi, quod mandatum seu potestas primo loco data, fuerit resoluta & expirauerit; quia qui fuit & non perseuerat esse talis, non dicitur talis, l. si prof. arte. 10. §. versum. 6. vbi gloss. ff. de in rem. vers. & gloss. in c. religium. 1. §. confirmatos. in verb. domum. de relig. domi. in 4. & per Baldum in d. l. falsus. 19. colum. 1. vers. primo modo dicitur falsus C. de sur. Et in d. l. licet. 2. 4. colum. 1. post princip. C. de procur. & sequitur Boer. in decis. 174. colum. penult. nu. 6. de quo ad longum uideas Sebastian. Vaet. vbi supra, nu. 15. cum sequent. Pet. Foller. V. I. D. Super hoc autem nota incidenter vnam bonam practicam in regno, in quo extat ritus magna curiæ vicariæ, in num. 121. & incipit. Item si procuratori, &c. quo cauetur, quod si constitutus procuratorem dat sibi potestatem substituendi, non potest talis procurator substituere ante litem contestatam, nisi expresse dicatur in mandato, quod possit ante litem contestatam, quod dictum tene perpetuo menti in practica; quia multi, qui non habent notitiam illius ritus, errant in hoc; quia quilibet diceret contrarium, ad hoc, vt uerba aliquid operentur, iuxta si quando. 109. ff. de legat. 1. & per d. e. 1. de procur. lib. 6. quod in hoc uidetur corrigi per dictum ritum, & sic posses impugnare, & inuaidare processum, quando faceret contra te. Decimo, dicitur hoc iudicium nullum, quando maritus egit, tanquam procurator uxoris, cum in rei ueritate non haberet mandatum; nam processus est nullus: dato quod potuit-

taisset agere, vt maritus, & legitimus administrator: nec saluatur illa via, qua maritus; & imputator ei, quare talem viam elegit agendo, vt procurator, ita singulariter tenet Lud. Rom. in consil. 446.

30 V N D E C I M O, † dicitur iudicium nullum, quando filiusfamil. agit vel conuenit in iudicio sine consensu patris; quia talis consensus requiritur pro legitimisatione iuxta personam, & si non interuenit, iudicium est nullum, de qua nullitate potest opponi quandoque tam ante quam post sententiam, ita tenet Speculat. in tit. de except. § dicto. col. 5. versic. quid de illa, & in tit. de auctore, § 1. col. 10. versic. sed & filiusfamil. per l. cum non solum § fin. §. necessitate, alias, in fin. princ. C. de bonis, quia liber. & ibi plene per Baldum ADDITIO. Hæc dicta intellige procedere, si filius agit super rebus seu bonis, quorum ususfructus, & actionum seu iurium necessarium exercitium patri de iure quæreretur, & competeret: prout est in aduentibus, quo casu cum patri, non filio, exercitium acti- num quæritur, nil mirum, si filius ageas absque consensu patris, tanquam is, cui minime competit iuris exercitium, frustra ageret: & hæc est ratio leges in d. §. necessitate. non autem (prout dicebat gloss.) quod filiusfamilias censetur indifferenter persona minus integra; quia in hoc eadem glossa communiter reprehenditur, secundum Ioan. Andr. in addition. Speculat. in tit. de auct. versic. si i. & filiusfamilias. & Alexand. in consil. 106 quoad præsen. col. 2. versic. similiter. libr. 1.

31 † reliquos igitur casus, puta beneficiis, vel Castellibus, seu quibus, & in aliis, in quibus patris nihil quæritur, filiusfamilias libere, absque consensu patris agere potest, & super illis in iudicio experiri: eam exercitium actionum & iurium, à nemine sit præoccupatum, vel impeditum, & ita procedat text. in c. si annuum 3 in fin. de iudic. libr. 6. & in Authent. vt lic. matr. & au. in prin. & l. fin. potestate 1. §. matris. 1. C. de cast. pecul. & l. filiusfamilias 8. in princip. ff. de procurat. & l. si longius 18. §. 1. & ibi scriben. ff. de iudic. & hæc fuit opinio Orho antiqui glossatoris polita per gloss. in d. §. necessitate. quæ (vt verior) est communiter a Doctor. approbata, secundum Angel. in tit. de auct. §. a. Times a. item. 10. col. 1. princ. & Paul. Castren. in consil. 54. & ita testatur fuisse decemum in sacro regio consil. Afflict. in decis. 180. filiusfamilias. tenet istam Guido Pap. in decis. 54. tempore.

32 Intellige † tamen prædicta: quod si filiusfamilias esset minor, sibi deputandus erit curator ad illam licentiam, vt dicit gloss. in d. l. si longius 18. §. fin. quam ibi sequuntur Bart. Bald. & Castren. & Doct. in d. §. necessitate & ibi Alexand. in a. dicit. Et † est notandum, quod in aduentibus, in quibus si agit filius (vt dixi) requiritur patris consensus: si agit sine consensu, & obtinet sententiam pro se ferri, valet, & tenet in sui fauorem, quia gaudet benefic. o. l. non eorumus. 14. C. de procur. secundum Alex. in addit. ad Bart. in d. §. necessitate. sed in hoc contradicit dom. Sebastianu.

Vant. in tract. nullit. in tit. de nullit. sent. ex inh. seu def. mand. comp. num. 41. 41. & 43. & adde, quod consensus quodocunque superueniens conualidat iudicium, vt per Afflict. plene in decis. 180. quod quidem Sebast. Vant. in loco, de quo supra, intelligit procedere in iis, quæ sunt preparatoria, & procedunt litis contestat. vt puta in impetrando rescriptum, & in aliis præambulis ad causam. Et † quid si pater citatus, vt præster ad sensum, non comparet, sed latrat, & contumax est, an iudicium teneat; dicas, quod sic, secundum Baldum in l. cum non solum 8. §. alias, vers. voluntate C. de bonis, qualib. in 2. quest. Per. Ioell. V. l. D. Quod † tamen limitatur procedere, quando filius agit proprio nomine. Secus si interuenit in iudicio tanquam procurator alterius; quia non requiritur consensus patris. vt est text. in c. qui generaliter. §. §. 1. de procur. lib. 6. Idem † quando agit, vel conuenit super aliquo negotio spirituali, text. est in c. si annuum 3 in fin. in fin. de iud. libr. 6. & plures silentias, in quibus potest fieri esse in iudicio sine consensu patris, vide per Speculat. in tit. de auct. §. 1. versic. ubi supra & text. in auct. quod locum, & ibi l. f. col. 6. in fin. C. de coll. quod † facit ad id, quod in simili dicimus in muliere, quæ ex forma statuti, non potest contrahere sine consensu propinquorum; quia illud intelligitur, quando contrahit nomine proprio; secus, si nomine alieno: puta tutorio, vel procuratorio nomine, ita tenet Alexand. in d. l. quæ filium §. fin. col. 2. ff. vt legato seu fideicommiss. & Paul. Castren. in l. quicumque alias, cuiusque. §. §. ff. ab alio. 17. ff. de infl. auct. Et † pro hoc infero ad dispositionem ritus magnæ curiæ vicariæ, secundum quem est communis obseruantia in regno, quod mulier viuens iure Longobardico, non potest contrahere sine Mundualdo: nam illum ritum, & obseruantiam intelligi procedere, quando mulier contraheret proprio nomine; secus si alieno, per prædicta. ADDITIO. De † muliere contrahente alieno nomine, an Mundualdi præsentia necessaria sit: quæstio est, in qua Angel. post Iason. & Aret. in l. quamuis. 46. in prin. ff. de acq. poss. dicit, quod non, & ita refert obtinuisse Florentiæ, & sequuntur Alexand. & Frauc. Aret. ibi. & pro singul. citat Philipp. Dec. in c. cum dilecte 4. col. penul. vers. & hoc procedit. extra de confirm. vel vel mut. & consil. 168. conclusio. col. 1. & Angel. in l. multum. 5. ubi etiam Alexand. in fin. ff. de acquiret. hered. Franc. Aret. & Iason. in l. more. 8. eod. tit. pro quo facit id, quod Iacob Aret. in l. moris. 9. ff. de pen. & plenissimè habetur per Tiraquell. in tract. de legib. conubial. post il. coniug. in gloss. 3. num. 160. cum sequent. ubi prædicta limitat, vt procedant quantum ad præiudicium domini, nomine cuius mulier interuenit: quia et est imputandum omnino, quod talem elegit: non etiam quantum ad id, vt ipsa mulier aut filiusfamilias priuati obligentur, nisi interueniat solennitas requisita à lege, seu statuto, citat Paul. Castren. in d. l. quicumque alias, cuiusque. §. §.

habe talem contractum venditionis à se factum sine solennitate, & cogere emptorem ad eius obseruantiam, egregie resoluit Alex. Trentacinq. l. 2. *pract. resolut. de minorib. resolut. 8. per tot.*]

47 ADDITIO. Et † hanc conclusionem tenent Glo. Barrol. Paul. Castrenf. & alii, in l. cum & minor. 4. pen. C. si aduer. rem iud. & in l. acta. 45. §. contra. 2. vbi Bartol. & Castr. ff. de re iud. & est decis. Guid. Pap. in q. 49 & sententia. & facit text. in §. inuito, alias, item inuiti. 2. Instit. de curat. & l. si prafes. 6. vers. quidquid eo tempore statutum est. C. quomodo & quādo iud. qui text. loquitur de interlocutoria, etiam contra similes personas lata: non valet, prout ibi, & tenet Bartol. Bal. Castr. post Guliel. Petr. & Cyn. in leg. sicum effes. 1. C. qui legit. per son. (licet ibi aliter sentiat gl.) & procedunt prædicta etiam, si sumus in causa ecclesiastica aut beneficii: secundum Lap. alleg. 12. 3. quidam exposuit. limitantur tamen prædicta, nisi esset interlocutoria de mittendo in possessionem, per l. si frater. 3. fin. C. de filiosfam. min. & gloss. in d. l. sicum effes. 1. C. qui legit. per son. Item limitantur vt procedant, si minor cum iuramento alleruit se maiorem, per l. si a'terius. 3. & toruntur. C. si min. se ma. dixit. Item limitantur prædicta non procedere, vbi minor litigasset, per procuratorem legitime constitutum, cum clausulis solitis, & cum iuramento, secundum Bartol. in l. minor. 51. ff. de procur. per text. in authent. sacrament. 3. puerum. C. si aduers. vend. qui text. licet in contractibus loquatur: procedit etiam in iudicialibus, secundum Bartol. ibi colum. final. versic. quid in iudicis. idem tenet Guid. Pap. in quæst. 3. 5. si adultus, & 494. sententia in fin. & in contingencia facti tenet Parlamentum Regium, vt per Boer in decis. 92. licet Specul. in tit. de a'or. versic. sed quid si minor. contrarium tenuerit, prout contrarium etiam tenet Bald. in l. 1. colum. 13. vers. & per hoc responderetur. de quo per Tiraquell. in tract. de leg. connub. in tit. contracter. in gloss. 3. num. 172. Item limitantur prædicta non procedere in causis spiritualibus, vel dependentibus ab eis, in quibus minor 15. annis, maior tamen 14. pro maiore & legitima persona reputatur, c. si annum 3. ult. & ibi gloss. & scriben. de iud. in 6. & hæc exceptio minoris ætatis ex parte eorundem minorum ad inuvalidandum processum, quando cumque opponi poterit, per regul. in licet. 2. 4. C. de procur. & c. in nostra 4. eod. tit. ex parte etiam aduersariorum ad impediendum processum, & ne ulterius in causa progrediatur, etiam quando cumque opponi poterit, vt docet Specul. in tit. de a'or. vers. quid si minor in iudicio. & Doct. in l. non eo minus 14. C. de procurat. & per Afflic. in decis. 366. in pleno. num. 8. Petr. Foller. V. I. D.

[Plures casus & causas, in quibus iudicium cum minore, sine tutoris authoritate agitur, valcat, recenset Alexander Trentacinq. lib. 2. *practicar. resolut. de iudic. Resolutum. 6. numer. 3. & sequentibus.*]

Similiter † per prædicta inferitur ad statutum, requirens consensum propinquum in contractu mulierum; quia intelligitur in contractibus damnosis mulieribus, tunc in contractibus vitilibus, ita tenet Bald. in l. neque 7. C. de contrahend. & committ. stipul. Ang. & Imol. in l. mutuum. 3. §. fin. ff. de acq. her. Et † per illud dictum Bald. infero ad dispositionem 49 ritus magna curia, requirentis Mundualdo in contractu mulieris quia si aliqua mulier faceret aliquid contractum vitilem sibi, valeret tunc Mundualdo, quod nota; quia nullus potest accidere. ADDITIO. Hæc conclusio probatur in l. naturaliter. 13. §. item quod. ult. cum l. nam hoc, seq. ff. de cond. indeb. & l. ait prator. 3. §. pupillus. 4. & l. si pupilli. 6. in pr. ff. de negot. gest. & l. exterius. 10. ff. de instit. act. & l. quid ergo. 2. alias depositum 1. §. an in pupillum 15. ff. de pos. & l. furiosus 46. ff. de a'or. & obligat. & l. pupillus 3. in princip. & §. pupillus. 1. ff. de auct. tuto. & l. cum qui. 9. ultim. C. de usucap. pro empt. & idem procedit in Ecclesia, vt dixit supra proxime dom. Auct. , quod voluit glossa, & Bartol. in authent. quires. C. de sacrosanct. Eccles. & Bald. in l. libentes 14. §. sane. 1. in princip. C. eodem tit. & l. si pradium 16. in princip. C. de prad. & aliis reb. min. Panor. in c. si quis presbyterorum 6. in fin. de rebus Eccles. non alien. & Alex. in consil. 4. viso processu. colum. lib. 3. & Cuman. in consil. 176. in fin. & hoc videtur voluisse Bald. in l. contrariam. 1. in princip. ff. de contrar. tutel. & vitil. act. & l. si pro contritore. 1. C. de cont. iudic. tut. per text. & ibi Raph. in l. more. 8. ff. de acquirend. heredit. & plensissime per Andr. Tiraquell. in tract. de leg. connub. in tit. contracter. in gloss. 3. num. 24. Petr. Foller. V. I. D. Item † illud, quod dixi valere iudicium tendens in fauorem pupilli, sine tutore, intellige procedere, quando pupillus esset maior infante, secus si esset infans; quia tunc æquiparatur furioso, ex quo nullum habet intellectum; unde non valet sententia, etiam in sui fauorem lata, ita tenent Alexand. & Ias. in d. l. non eo minus. 14. C. de proc. Alexand. in l. furioso. ff. de re iudic. & Bald. in d. l. neque. 7. C. de contrahend. & committent. stipul. per textum in §. pupillus. 8. Instit. de inutil. stipul. ADDITIO. Vide dom. Sebast. Vant. in tractat. nullis. in tit. de nullis. sentent. ex inhab. seu defe. mand. com. num. 15. cum sequent. Petr. Foller. V. I. D. Item † prædicta extenduntur procedere etiam in filiofamilias, vt si est agitarum iudicium cum eo, sine consensu patris, etiam si esset minor, valet in sui fauorem. Ita singulariter tenet Alexand. in consil. 59. colum. 2. in 2. volum. quod nota pro limitat. l. cum non solum. 8. fin. §. necessitate. alias, in fin. eiusdem leg. princ. C. de bon. qua liber. & eorum quæ dixi supra in 11. nullitate. † DECIMO QUINTO dicitur iudicium nullum, quando fuit agitarum cum tutore, qui non fecit solennia; vt quia non satis dedit rem pupilli saluam fore, non fecit inuentarium, non fuit sibi decreta administratio per iudicem, vt dicit Bald. in leg. si tutor. 4. C. in quibus causis. in integr. restit. non est necessar. de quibus

bus solemnibus habetur per Bartol in l. legitimus ff. deleg. tutoris. Nam in isto casu, dato, quod talis gerebat se pro tutore; si tamen fuit lata sententia contra eum, talis sententia est ipso iure nulla, & non nocet pupillo, tex. est in d. l. tutor. 4. Et ibi Bartol. Et Bald. & istud dictum tene menti perpetuo, quia poteris mille processus impugnare; quia raro inuenitur hodie tutor, qui faciat ista solennia, & de hoc est vnus ritus magnæ curiæ vicariæ, innumer. 213. qui incipit, *Item seruat ipsa curia, quod cum aliquis tutor, &c.* qui vult, quod tutor non admitatur ad litigandum in iudicio tutorio nomine, nisi prius doceat de sol. nibus, ad quod docendum, datur sibi nouus tutor, ad quod vide decis. 236. consil. Neapol. ADDITIO. Quo ad ista, vide Alexand. in consil. 129 in c. ponderatus, colum. 2. libr. 1. consil. 80. visis. colum. 2. in fin. lib. 5. Guido Pap. in quest. 330. & Capic. in decis. 50 in causa Iacobi. & Roman. in consil. 425. vbi ponit quindecim ad implenda per tutores, & Alexand. consil. 86. visis. colum. 2. versic. non obstat, quod in n. fecerit, libr. 2. & melius in consil. 163. lib. 5.

33 Et est notandum, quod si pater in testamento dixit, vt tutor pro optia auctoritate possit administrare, non requiritur confessio inuentarii, vt dicit Angel. Aret. in §. 1. Inst. de leg. agn. tut. 3. col. vers. secundum consideratur & Boer. in decis. 124. num. 15. parte. Petr. Foller. V. I. D. DECIMO SEPTIMO, † dicitur iudicium nullum, quando esset agitarum cum procuratore constituto ab aliquo tutore, ante litis contestationem, quia tutor non potest facere procuratorem ante litis contestat. in causa pupilli, sed debet constituere actorem, in quo actore requiritur decretum iudicis, alias vitiatur constitutio, & non valet processus, & pro hoc est text. & ibi Bart. & Doct. in l. neque tutores. 11. C. de proc. & gloss. in l. si actor. 10. C. de appell. & tex. in §. quod si tutor 6. fin. Inst. de curat. & habetur in decis. 262. in consil. Neap. vers. tertio ille, &c. Pupillus vero cum auctoritate tutoris potest ante litis contestat. constituere procuratorem, vt dicitur in l. neque tutores 11. C. de proc. & hanc materiam plene tetigi in tra. post disput. in re pet. mea. l. si actor. 2. ff. de procur. in 2. col. DECIMO SEPTIMO, † dicitur iudicium nullum, quando fuit agitarum cum procuratore, vsque ad litis contestationem inclusiue, & postea in aliis actibus citatur dominus, & non procurator; quia si dominus non comparet, & fit processus in contumaciam, non valet; quia postquam procurator est contestatus litem, ipse debet citari in actibus successiuis; quia est effectus dominus litis, & non dominus causa, & si aliter fit, non valet processus, ita tenet Bartol. in l. procuratoribus. 22. C. de procurat. & Bart. in l. mutari. 24. de procurat. Et in l. furioso. 9. ff. de re iudic. & Bald. in d. l. si quando 19. in 7. quest. C. de testib. & Abb. in c. in nomine. 2. colum. penult. Et ibi etiam Felix de testib. quod tamen intelligitur, nisi procurator esset absens, vel infirmus; quia tunc potest citari dominus, sic eundem Alex. in d. l. procuratoribus. 22.

& Gemin. in c. si quem. 8. secus. in 6. not. de procurat. lib. 6. & dixi in d. l. si actor. 10. ff. de procurat. col. 2. in fine. ADDITIO. Adde Alexand. consil. 202. super. in fin. lib. 2. sed de iure canonico, vt erque dominus, & procurator citari possunt, vt inquit Baldus in l. non videtur. 1. col. 3. ver. breuiter opi. C. de sent. & Spec. in tit. de sent. §. qualiter. col. 3. vers. porro. & ibi Ioan. Andr. in verb. litigauerit. & Anch. in consil. 98. & est gloss. ordinaria in c. querelam. 24. in verb. & economi. de elect. est decis. Guid. Pap. 431. debet Et 86. procurator. & Rot. decis. 21. & Fel. post Bald. in c. in nomine Domini. 2. col. fin. de testibus. & Boer. in decis. 188. & sic de iure canonico non datur nullitas ex isto capite. Petr. Foller.

[De quo etiam vide Vant. in tra. de nullis ex defect. cit. nr. 85. vbi dicit in curia Romana, dominum solum citari, præterquam in foro Capitolino, licet tutius esse alleiat, ambos, procuratorem scilicet & dominum citari. Et ita se quoque, semper obseruasse scribit Viuius in syl. cum opin. l. 1. opin. 652. n. 1. circa fi.]

DECIMO OCTA VO, † dicitur iudicium nullum, quando fuit datus curator ad litem pupillo minus legitime; vt quia pupillus non petiit, quia curator ad litem non datur, nisi pupillo petenti; secundum Bart. in l. qui habet 3. §. si pupillus 2. ff. de tutel. Verum aduerte; quia in sacro consil. Neap. ille text. in d. §. si pupillus. cum ibi not. per Bart. intelligitur procedere in casu speciali, in quo loquitur tantum, scilicet, quando pupillus haberet litem cum tutore; tunc opus est, vt habeat curatorem a litem, alias non datur non petenti. Secus est, quando pupillus haberet litem cum alio extraneo: quia tunc potest iudex sibi etiam non petenti, dare curatorem ad litem. Verum ad instantiam partis aduersæ debet iudex facere mandatum pupillo, quod veniat ad petendum curatorem ad litem, & si comparuerit, dabit sibi illum, quem petierit. Si vero non comparet; tunc iudex ex officio, dat sibi curatorem ad litem; iuxta formam l. alim. ne. 1. C. qui pet. tutor. Hæc omnia habentur in decis. 250. consil. Neapol. & per Bald. in l. aut prator. §. permittatur alias, sed Et sic 2. vers. permittatur etiam. 1. in primo. 2. ff. de iudi. Et prædicta intelliguntur de pupillo non infante, vt habetur in decis. 256. nam si pupillus est infans, non potest sibi dari curator ad litem; sed debet peti sibi dari tutorem, vt tenet Ioan. Andr. in addit. Specul. in tit. de reos. 1. col. 5. in addit. quæ incipit, auctoritate. & Bald. in c. 1. col. 6. in fin. in vers. de citat. vne, &c. de milite vasal qui cont. est. & habetur in decis. 262. consil. Neapol. versic. 2. dicitur, &c. Et iste est alius modus annullandi processum, scilicet, quando esset datus curator ad litem infanti; qui dari non potest, nisi in vno casu, scilicet quando tutor possit reperiri; vel quando bona pupilli itarent sub periculo, secundum Bald. in d. c. 1. vers. de citat. vne. vbi subdit, quod tunc debet dari curator, cum interuenit consanguineorum pupilli. Hinc dicit Bald. in l. donat. 2. num. 3. in fin. C. de acquiren. possession. quod quando aliquis litigat cum infante,

omnes actus debent fabricari in personam solius tutoris. non autem in personam infantis, cum auctoritate tutoris. Hodie autem in regno extat dispositio ritus magnæ curiæ, *in num. 10.* qui incipit, *Item quod pupillus, &c.* per quem disponitur, quod curia prouidet pupillis de curatore ad litem, assertentibus se carere curatoribus, & talis prouisio fit sine difficultate, & sine causæ cognitione, vnde per dispositionem illius ritus, iudex potuit indistincte prouidere pupillis, de curatore ad litem: siue petant, siue non; quia dicit, sine difficultate: & sine causæ cognitione; verum non puto, quod per illum ritum sit concessum dari curatorem infanti: quia dicit, pupillis assertentibus se carere curatoribus; nam talis assertio non potest fieri per infantem, qui nullum habet intellectum, vnde de necessitate ille ritus intelligitur de pupillo maiore infante, & ista not. quia sunt quotidiana. **ADDITIO.** Si bene accipere aduertatur ritus allegatus per dom. Auctorem, sententia, & probat totum contrarium. dum expresse dicit, quod pupillo assertenti non habere tutorem, datur curator ad litē, & sic ad petitionem ipsius assertentis non habere tutorem, datur, sed vt cuique sit, datur hodie curator ad petitionem litigantis cum pupillo, sine difficultate, & absque causæ cognitione, vt dicit ritus. Et ꝑ au curator ad litem debeat cauere & alia facere: vide text. & ibi gloss. *in l. c. si ad species. § ff. reus pupill. sal. fo.* & *in l. fin. C. de admin. tut.* & ibi Ang. Alex. *in consil. 163. in s. libr.* & plenius Alb. de Ros. *ind. l. c. si ad species. 8.* & *in rub. C. de tut. vel curat. qui non satis.* & Carol. Molin. *in consuet. Paris. in §. 6. in gloss. 6. ver. rendre compte. fol. 61. in 2. qu. n. 12.* & Cap. Tholof. *dec. 1. 46.* & Sebast. Vant. *in tract. nullit. in tit. de nullit. sent. ex inha seu deso man com. nu. 145.* Petr. Foil.

§ 57 V. I. D. DECIMONONO. ꝑ dicitur iudicium nullum, quando causa est auocata à iudi. e inferiore, per superiorem: vt quia Princeps delegat aliquam causam spectantem ad ordinariū alicui delegato; nam per talem delegationem censetur priuallē ordinariū iurisdictione, quo ad illam causam, & censetur causam ad se aduocasse: idem si ipse superior cepit de causa cognoscere. itateuet Bald. *in c. 1. §. ad hoc. col. 4. de pace tu. fir.* & Abb. *in c. cum dilectus. §. in vlt. no. de pur. cano. pro hoc videatur tex. in c. pastoralis. 1. 8. §. præterea.* & ibi Felin. *de off. deleg.* & Fel. *in c. quoniam. 1. 4. Abbas in fin. eod. tit.* & Ludon. Rom. *in consil. 330. col. 3.* & *consil. 325.* & Bald. *in l. si vt proponis. 4. la. 1. col. 3. vers. quero Papa. &c. C. quomo. & quan. iud.*

§ 59 vbi plus dicit Bald. quod ꝑ mortuo delegato, causa non reuertitur ad ordinariū, sed vadit ad principem delegantem, adde Ias. *in l. more maiorum. §. col. fin. ff. de iurisd. omn. iud.* In isto igitur casu, si ordinariū inferior faceret processum, in dicta causa auocata per superiorem: tale iudicium esset ipso iure nullum, tanquam agitarum à priuato, text. est & ibi Abb. & Phil. *in c. vt nostrum. §. 6. de ap.* & proba-

batur *in l. iudicium soluitur. §. de iud.* An ꝑ autem inferior à Papa, vela Principe, possit indistincte causam ceptam coram suo inferiore, ad se aduocare: puta si Archiepiscopus vellet ad se aduocare causam, quæ agitur coram Episcopo? Dic, quod non: iratenet Phil. *in d. c. vt nostrum. §. 6. col. 4. vers. 3. quaritur.* vbi limitat non procedere in Vicario; quia Episcopus potest causam ceptam coram suo Vicario indistincte ad se aduocare & idem tenet ibi *in 1. col. V. GESIMO,* ꝑ dicitur iudicium nullum, quando **61** est factum contra exititios, seu expulsos de ciuitate, ad instantiam alicuius creditoris, in contumaciam; quia ex quo non tenentur comparere, quoniam locus non est eis tutus, non valet processus factus contra eos, ita tenet Bar. *in l. inter. 8. fi. col. 2. vers. sed iuxta hoc quero. 8. cap. ff. de in integr. rest. de qua materia vide Felin. in c. accedens. 3. el. 2. vt lite non contest. vbi tractat, an & quando isti tales teneantur per procuratorem comparere. **ADDITIO.** Contrarium videtur tenere Bal. *in l. 2. C. de iur. omn. iud.* & dicit, ita velle Guiliel. de Suza per l. Papiusianus lib. 20. ff. de min. & leuis. 27. §. domicilium. 3. fin. ff. ad mun. pro quo vide, quæ not. Petr. *in c. cum olim. 34. de testi.* & ibi And. Barb. & Bald. *in l. si quæ pena 7. ff. de iis, qui sunt sui, vel alieni iur.* & Salicet. *in d. l. si militaris. 2.* & Bald. *in rubr. C. si à non compet. iudic. & in l. per diuersas. 22. C. man. 9. quæst. & Mar. Socin. in tract. de cita. in articulo. §. nu. 48.* Petr. Foller. **V. I. D. V. GESIMO PRIMO,** ꝑ dicitur iudicium inuvalidum, & nullum, quando fuit agitarum in causa criminali super libello inepto: vt quia non fuit appositus in eolocus, seu tempus, secundum formam *l. libellorum. 3. ff. de accusa. vt d. l. libellorum §. quod sit libellus. 1.* & ibi Bartol. vbi dicit, quod ipso iure est libellus ineptus, & iudicium nullum, etiam si non opponatur; de cuius dicti veritate; quia multentent contrarium, scilicet, quod opus est, quod opponatur, vide plene per Socin. *in consil. 146. col. 6. & 7. in 1. volum. Quid ꝑ autem, **62** si apponeretur locus indeterminatus in libello dicit, quod valet libellus, & potest suppleri probationibus secundum Socin. *in d. consil. 146. col. pen.* **ADDITIO** De hac nullitate in Regno parum curatur per literas Regiæ libellæ, de quæ dixi *in præfata mea causar. crimin. in verb. audiantur exceptiones proponenda.* Petr. Foller. **Quid ꝑ autem,** si non sit exprellum **64** nomen proprium accusati, vel hominis occisi: vt puta: quia ignorabatur, an procedat libellus: vide pieper Felin. *in c. auditis 15. colum. 16. & 17. de præscript.* Dicit ꝑ tamen Bart. *in d. l. libellorum col. 1.* quod dies **65** commissi criminis non debet opponi in libello, & valet libellus sine eo. Verum idem Bartol. *in l. si qui reus. §. col. 5. in fi. de public. iud. tenet,* quod si reus petat et si sibi diem commissi criminis, ad hoc vt possit facere suas defensiones, tenetur accusator exprimere diem ad instantiam rei; & illud dictum sequitur Ias. *in l. arbitraria. 2. §. si quis Ephesi 2. ff. de eo, quæ cert. loc.* Contrarium tamen & melius tenet oan. de**

Imol. in d. l. si qui reus, colum. 23. in fin. scilicet, quod non teneatur exprimere diem accusator, etiam ad instantiam rei: & istam contrariam partem puto veriorē, quam tenet etiam Alex. in d. l. si qui reus, 66 §. in add. ad Bar. † VIGESIMO SECVNDO, dicitur iudicium nullum, quando est factum contra eum, qui arripuit iter ad sedem Apostolicam; nam interitum dum vadit ad Papam, eximitur ab omni iurisdictione iudicis inferioris & est sub protectione Papæ. unde processus, quæ contra eum fieret in patria sua, est nullus, tex est & ibi Abb. & Doct. in c. memimus 9 de appel. ADDITIO. Proceedit tamen si non habuit notitiam literarū expeditarum contra eum, & ante citationem: non autem si discessit post citationē, vt ibi dicit tex. allegatus per dom. Auct. Petr. 67 Foll. † VIGESIMO TERTIO, dicitur iudicium nullum, quo ad sententiam, quando sententia esset lata de consilio alicuius iuris periti. & reperitur in processu latum solum consilium, & post consilium non esset aliqua sententia iudicis, qui pronunciatet secundum formam illius consilii. nam processus remanet indecisus, perinde ac si non esset lata aliqua sententia, & sic non potest fieri executio, ita de hoc est vnum pulchrum consil. Ang. in consil. 249. incip. domina Lambertina. & habetur per Felin. in c. eū venerabilis. col. 15. cum tribus sequen. de except. & istud nota perpetuo quia quotidie euenit, maxime in curiis, in quibus sunt isti officiales idiotæ, qui ferunt sententias de consilio iuris periti, & solum legunt consilium, & magister actorum scribit lecta & lata fuit supra scripta sententia, &c. cum in rei veritate nulla sit sententia lecta, sed solum consilium, quod non est sententia, vnde poteris opponere, & impedire executionem. Et ego his obruiui: non sunt multi dies, quibus impediui duas executiones per dictam oppositionem, vnde sint cauti iudices idiotæ, vt in calce consilii faciant scribi, Nos talis iudex. &c. sententiamus, & pronuntiamus, prout in supra scripto consilio continetur, & deinde se subscribat; nā ista pauca verba habent vim sententiæ, alias nulla esset sententia Adde prædictis las. in l. nec quicquam. 9. §. vbi decretum. 1. col. 15. de off. procons. & quo ad reliqua de hac materia, vide quæ dicam infra in vlt. parte, in vers. sententia. ADDITIO. Quinimo oportet, quod illud consilium à iudice aperitur, & legatur, vt dicit Bal. in l. arbitri. 1. col. 2. C. de sent. ex peric. rec & per Sp. cul. in ritu de reo. con. circa fin. & Angel. in consil. 240. domina Lambertina. alleg per dom. Auctorem sub nu. 249. refert & sequitur Alexand. in l. si post. 1. circa fin. C. si aduer lib. & in consil. 185. in fin. lib. 2. & las. in d. l. nec quicquam. 9. §. vbi decretum. 1. ff. de off. procons. alias si quis sententiaret, prout in consilio nondum exhibitio, sententia non valeret, ex quo illa per relationem ad acta illius instantiæ nõ posset certificari. quod necessario requiritur secundum communem scrib. noui opinionem, de qua atteitur las. in l. ait prator. 5. §. si iudex. 1. col. 1. 4. ff.

de re iudic. & in §. curare. Instru. de a7. & Alexand. in consil. 13. colum. fina. libr. 5. Item requiritur, quod consilium sit clarum, & lucidum, & non perplexum, aut obsecurum, & quod consulentes non sint contrarii, alias non valeret sententia, vt per Docto. in c. fin. vbi Bald. & Fran. de Aret. Barto. Alexand. & Paul. de Castr. in l. duo iudices. eod. ritu. Angel. & Imol. in l. ad Principem. ff. de appel. Petr. Foller. I. V. D. † VIGESIMO QUARTO, dicitur iudicium nullum, quando est agitarum, dilacione pendente: quia dilacione pendente officium iudicis conquiescit: & interim attentatum, est ipso iure nullum, tex. est, vbi hoc tenet Bal. in l. sine pars. 3. C. de dilat. ADDITIO. Adde gloss. in l. dicere. alias, qualem. 9. §. dicere. 1. in fin. ff. de arb. in l. ne quis. 1. §. sed si prator. 1. in vers. nullius ff. de fer. & in c. significante. 59. in verb. provenire. vbi Ioann. Andr. & Scriben. extra de appel. & gloss. in c. vbi periculum. 3. in verb. decem, & in c. commissa. 35. in princip. de election. in 6. & Bald. in l. cum antea. 5. col. 3. vers. sic. & considera hic. C. de arbur. & in l. si appellacionem. 31. col. 3. vers. est, & tertia delib. C. de appel. & Lap. alleg. 2. vers. ad hoc quia pendente. † Et intellige prædicta procedere, vbi non cessaret causa, perquam data fuit dilatio: alias si cessat officium iudicis, non amplius conquiesceret, prout declarat idem Bal. in c. 2. de dil. & Lap. alleg. 81. in causa matrimoniali vers. ad id, quod dicebatur. & Mil. in verb. dilatio, & Bartol. consil. 164. processus, & in l. à filia. 62. §. alumnus. 1. ff. ad Treb. & Abb. in c. significauit. 48. num. 9. de appellat. & Alexand. consil. 34. viso, colum. 2. lib. 2. Item † intellige, quando actus, qui fiunt post dilacionem pendente, sicut in præiudicium dilacionis pendens, alias non, vt est conclusio Ægid. Bellame. in conclus. 324. pendente termino. & per Bart. & Doct. in l. quam diu. 60. la grande. ff. de acquir. hered. & illud, quod dicitur de dilacione à iudice data: dicendum erit, vt procedat etiam in terminis à iure, vel ab homine statutis, ad aliqui peragendum: nam duranti- bus illis, manus iudicis quasi ligatæ, & impeditæ censetur & propterea processus illis pendentibus factus non valet, vt inquit decif. Rot. 742. Nota, quod pendente termino, in antiq. termini quoque præfixi vim dilacionis habent, vt inquit Abb. in c. cum causa. 8. colum. 3. vers. ete in præfixis termini. de re iudic. declarat Franc. col. penult. & post eum ibi Felin. in c. personas. 4. penult. colum. vers. sola dilatio de appellat. verbi gratia: processus factus per iudicem, à quo appellatum fuit, pendente termino ad dandum, vel recipiendum Apostolente, est ipso iure nullus, vt tenent Dom. supra alleg. videlicet Franc. in d. c. personas, colum. penult. ver. sed dubitatur. quod ibi approbat Felin. & Bald. in d. l. appellacionem. quamuis post tenuerit, & teneat, quod talis processus, huiusmodi termino pendente factus valet, vt per plures rationes firmat Ægid. conclus. 622. processus factus, & Rot. decif. 128. si iudex in nouis & ita se habet communis opinio secundum Boer. decif. 159. in fi.

- 71 Amplia ꝑ prædicta procedere, non solum dilatione pendente, sed etiam procedunt, quando iudex iudicaret post aliquod legitimum impedimentum abfentis in actis allegatum, puta infirmitatis, & de ea quatenus opus foret, fuisset oblata fides, quoniam ob huiusmodi legitimum impedimentum suspenditur iudicis potestas, & iudicium in tempus bonæ valetudinis diffunditur, & si interim procedatur, processus ipso iure nullus, prout est text. & ibi declarant Bart. & Doct. *in l. quæsitum. 60. ff. de rei iud. & in l. 2. §. si quis iudicis, 3. ff. si quis caut.* vbi etiam Ias. *est decis. Rot. 62. quod ubi est, in antiquis.* & idem est in aliis impedimentis, de quibus ad longum prosequere, vt per Sebalt. Vant. *in tract. nulli in rit. de nullit. sent. ex def. iur. ord. num. 161.* Petr. Fol.
- 72 V. I. D. ꝑ VIGESIMO QUINTO, dicitur iudicium nullum, quando est agitatum contra mortuum, licet defendatur per viuum, vnde si tempore latæ sententiæ, si sententia contra se reportat, reperitur mortuus, est ipso iure nulla, text. est *in l. in summa alias in sen. entis 59. §. si quis. 3. final. & ibi per Doct. ff. de rei iud. & l. penult. ff. quis sen. sine app. refc. ꝑ VIGESIMO SEXTO, dicitur iudicium nullum, quando est factum per delegatum impetratum per literas subreptitias, vel quando delegatus non seruauit formam rescripti delegatorii, text. est *in c. cum dilectis 22 & ibi Abb. in 4. not. & plenius ibi per Fel. de rescrip. ADDITIO Licet enim processus agitur per iudicem delegatum cum commissionibus obreptitiis, & subreptitiis: si non excipiat, valet, & tenet: quia iurisdictionem, & potestatem tribuunt, vt plenius per Doct. *in c. ceterum. 3. ꝑ c. ad audientiam. 31. el. 2.* vbi late per Fel. *& c. super literis 25 de rescrip. & ponit Ægid. conclus. 482. Legitæ in l. prescriptione. 2. per illum in c. si contrarius vel iust. publ. dūmodo rescripta ad delegationes causam, de qua agitur, ab alio iudice non aduocarent: quia tunc subreptio ipso iure vitaret, vt est *dec. Rot. prima de rescrip. fallit etiam in pluribus aliis, in quibus subreptio ipso iure vitat, vt per Ias. in l. prescriptione. 2. & Felii. in d. c. ad audientiam. 31 & ita intellige dicta dom. Auctoris hic.****
- 74 Petr. Foller V. I. D. ꝑ VIGESIMO SEPTIMO, dicitur nullum iudicium, quo ad sententiam, quando in ea est expressus error iuris, text. est *in l. sicum. 2. C. quando de prouoc. nõ est necess. & intelligitur, quando est talis error, qui potest legi oculo corporali; non enim sufficit oculus intellectus, ita declarat Alex. vbi plures limitationes ponit, in l. cum prolatis 32. col. 3. de rei iud. & Abb. in c. sententia. 1. col. 3. de rei iud. si tamen est contrarius litigatoris, vt quia error non apparet oculo corporali, valet: licet sit iniqua, vt *d. l. cū prolatis. 52. ff. de rei iud. & habetur per Dd. in c. inter ceteras. 9. de rei iud. tamen potest is, qui eam obtinet, denunciari Ecclesiæ, per denunciationem Evangelicam, vt restitua quod rigore talis sententiæ luit, quia cum peccato tenet, ita habetur in *decis. 1. cons. 75. Ne sp. col. 2* tamen ꝑ limitatione hoc procedere in sen-**
- tia secus in decreto; quia si interponitur decretum ex falsa causa cõtra ius litigatoris, est ipso iure nullum, licet error non exprimat, secundum Bart. *in l. Fulcinus. 7. §. circa fin. ff. quibus ex causis in poss. ear. quem sequitur Alex. in cons. 85 in prin. in 2. volum. pro hoc est text. in l. 1. §. hæc verba. 5. ff. ne vis fiat ei. ꝑ idem tenet Socin. in consil. 18. col. 5. in 1. volum. vbi ponit pulchrum casum, de ingrediente possessionem auctoritate decreti iniusti, vt possit puniri de vi turbatiua, & decretum non valet. ADDITIO. Hanc attestatur communem esse opin. Alexand. in consil. 59. attentis, col. 7. ver. nec obstat, lib. 3. [Adde Francisc. Viuim in Sylua Com. opin. lib. 2. opin. 767.] quod autem requiratur error expressus, nec sufficiat tacitus, ꝑbatur in l. si expressim 19. ff. de appel. & in l. sicum 2. ibi; ita manifesti iuris. C. quan. prouoc. & in c. soler. 2. ibi; vel intolerabilem errorem, de sent. excomm. in 6. & facit c. venenabilibus. 7. §. si. eod. tit. & ita tenuit Innoc. & Host. in c. P. & G. 40 circa fi. de off. deleg. cuius dictum famosum & singulare tenet Ant. in c. ab excommunicato. 41. de resc. Dd. in d. c. sententia 1 vbi Fel. col. 3. de rei iud. Doct. in Rubr. de erro. cal. & voluit Bal. in l. ad probationem. 22 la. 1. C. de probat. & Ang. in l. prator ait 20 ff. de oper. noui nunc. & sequitur Dec. in cons. 78. col. 5. penul. lib. 1. Petr. Foller. V. I. D. VIGESIMO OCTA VO, dicitur iudicium nullum, ꝑ quando est agitatum, 77 coram iudice hæretico, ita tenet Specul. in tit. de aduoc. §. 1 col. 1. vers. item obiicitur, in fin. quod nota, quado ꝑ extaret iudex aliquis, qui non crederet aliquem articulum fidei: vel qui forte diceret, vsuras non esse peccatum; quia per hoc censetur hæreticus, & potest opponi contra eius iudicium, ita habetur in Clem. 1. §. fin. ꝑ ibi plene Card. de vsuris. vbi hoc limitatur procedere, quando quis pertinaciter id diceret: secus, si loco, vel lapsu lingua quia tunc non est hæreticus, & ibi plene Card. declarat, quis dicatur hæreticos, & Oldr. in cons. 109. & per B. Thomam. 2. 2. quest. 5 art. 3. & quod vsura sit peccatum mortale, hab. tur per eundem B. Thom. 2. 2. quest. 78 art. 1. VIGESIMO NONO, dicitur iudicium nullum, ꝑ quando fuit agitata aliqua causa criminalis contra filium familias minorem, quia licet in iudicio tali interuenit consensus patris; tamen adhuc proced. us est ipso iure nullus: quia in criminalibus non sufficit auctoritas patris, quando filius est minor: sed debet sibi dari curator, ita tenet Bald. in cons. 408 incip. F. & sum. se proponitur. & c. in 3. volum. & tenet. in l. si in tanti 18. col. 2. vers. ꝑ ideo aduer. & c. de im. de lib. Hinc dicit Bald. in l. clarum. 4. C. de curis prestan. in 2. not. ꝑ quod minor non potest esse aliquo modo in iudicio criminali, sine curatore, & tenet plene Petr. Phil. Corn. in com. 198 in 4. volum. vbi plene examinata de confessione p. noris in criminalibus, an valeat & an possit reuocari. TRIGESIMO dicitur iudicium nullum, ꝑ quando se agitatum in tempore, vel die festo, maxime in honorem Dei, & tenet Specul. in tit. de iudi-*

- ratione, §. 1. colum. 7. versic. item excipitur, quod facta est, &c. per text. c. conquestus. s. fin. de ser. & in l. fin. C. de ser. Quæ t̄ autem feriæ sint in obseruantia ad honorem Dei, vide Abbat. in d. c. conquestus. §. de ser. & inter alia dicit Abb. ibi in 3. colum. quod tota septimana sancta, & omnes illi dies infra octauâ Paschatis, sunt feriati ad honorem Dei, similiter in feriis inductis ad honorem hominum, prout sunt feriæ messium & vindemiarum: de quibus in l. ne quis. t. & l. eadem. 2. ff. de ser. Verum illæ feriæ hominum non sunt ita potentes, sicut feriæ ad honorem Dei.
- 83 Quia t̄ feriis ad honorem hominum, potest de consensu partium renunciari: & valet processus factus de consensu partium, sed feriis ad honorem Dei non potest renunciari, nec valet processus etiam factus de consensu partium, vt not. Specul. in tit. de renunc. & concl. §. 1. in 3. colum. & Abb. in d. c. conquestus. 5. fin. colum. 4. versic. sed quaro. & Bartol. in l. si feriatu. 36. ff. de arb. & Bald. in l. quoniam. 1. C. de feris. & Specul. in tit. de ser. §. fin. qui t̄ autem actus possunt fieri in die feriato; & qui non, vide per Fel. in c. significauerunt. 21. colum. 4. cum tribus seq. de iud.
- 85 Vnum adde, t̄ quod feriæ vindemiarum & messium, hodie in regno non sunt in vsu, prout expressè dicit gloss. in constit. regni Baiulos. & est expeditum per Clem. spe. 2. de verb. signif. vbi dicitur, quod vbi proceditur sine strepitu, & figura iudicii, prout in regno, in causis ciuilibus, & tales feriæ non seruantur. Quæ autem feriæ seruentur hodie in regno, in curiis, & quæ non, vide plene per Matth. de Afflic. in d. constit. Baiulos. in 3. 4. §. & 6. colum. vbi cumulat.
- 86 Prædicta t̄ tamen intellige procedere in actionibus contentiosis iurisdictionis; quia non possunt fieri in die feriato ad honorem Dei: secus in iurisdictione voluntaria; quia actus voluntariæ iurisdictionis possunt expediri die feriato, etiam ad honorem Dei, prout sunt adoptiones, & emancipationes: Item potest Notarius facere instrumentum in die feriato; quia similiter hoc est voluntariæ iurisdictionis, ita tenet Specul. in tit. de ser. §. sequitur. versic. quid si in feriis, &c. t̄ Vltimo super hac materia attingo vnam vtilem quaestionem: videlicet, an per statutum vel consuetudinem possit induci, quod feriæ ad honorem Dei, non seruentur in aliquibus casibus. Et pono casum in reuinitis. In regno quotidie videmus fieri istas nundinas in diuersis ciuitatibus, & locis, quibus durantibus, solet creati vnus Officialis; ad iustitiam ministrandam, de emergentibus in vniuersis inter aduenas, qui appellatur magister nundinarum, in cuius curia & tribunali celebrantur, vt plurimum actus in die feriato, ad honorem Dei: quia actus tolerantur de antiqua consuetudine. Quæ igitur, an valeant huiusmodi actus? Ego vidi quandoque fuisse oppositum per quandam peritum Doctorem in ciuitate Venetii: in nundinis, quæ celebrantur in festo S. Mariæ, de mense Augusto, qui opposuerat non valere acta facta in die S. Mariæ: adeo quod fuit magna discussio inter iuuenes studentes ac professores, & Doctores, qui ibi aderant in illo die. Quia allegabat præfatus Doctor nonnullas coloratas rationes, quæ prima facie ducebant adstantes ad hesitationem. Et primo dicebat, t̄ arguendo de pacto ad statutum, siue consuetudinem, iuxta l. non impossibile 50. cum ibi not. per Doct. ff. de pact. Nam per pactum non possunt partes renunciare huiusmodi feriis, vt supra dixi, ergo minime potest fieri per statutum, vel consuetudinem. Præterea, t̄ consuetudo, vel statutum, cum dicitur ius ciuile posituum, vt in §. sine scripto 9. Institut. de iur. natur. & in l. omnes populi. 9. ff. de iustit. & iur. non potest tollere ius diuinum. Nam istud, quod feriæ in honorem Dei seruentur, est de iure diuino, & sic de præcepto decalogi, vbi habetur, Sabbata sanctifices, &c. (de qua materia plene dixi supra in 3. parte principali huius tract. in illa quaest. 1. vnde habuit originem iudiciu.) Ergo non potest tolli per ius posituum, vt not. gl. & Dd. in l. omnes 6. ff. C. si contra ius vel util. publ. t̄ Præterea allegabat not. per Doct. maxime per Alexand. in l. milites. 15. C. de testam. milit. vbi habetur, quod licet statutum dicat, quod procedatur nulla solennitate iuris seruata, non tamen censetur tollere ferias inductas ad honorem Dei, vnde in proposito, licet in curia nundinarum procedatur summarie, & sine aliqua iuris solennitate, vt declaratur supra in ista parte. in 6. dist. in ver. 4. principaliter, &c. tamen nõ debet censeri sublata feriæ inductæ ad honorem Dei, & per huiusmodi oppositiones, feci in pediri iurisdictionem magistri nundinarum in procedendo in illa causa; adeo, quod prius expirauit iurisdictione sua per lapsum nundinarum, quam casus iussit decisus. Et licet tunc, t̄ quia iuuenes erant, & tyrunculus professor, ac studens non cogitarem congruum refectum ad prædicta opposita, nec habuisse certam conclusionem, quæ tenenda esset: nunc tamen postquam incidenter evenit, hunc casum discutere, sum indubitanter in contraria opinione. Et teneo conclusiue, quod statutum vel consuetudo potest inducere, vt feriæ in honorem Dei non seruentur in aliquibus casibus ex causa. Et signanter, quod valent acta, facta coram magistris nundinarum tempore feriato. Et pro defendenda ista contraria opinione, assumo vnam solam conclusionem communem & veram, quæ est quod ius posituum, licet non possit in totum tollere ius diuinum, potest tamen illud limitare distinguere, & interpretari, vt habetur per gloss. & Doct. in d. l. omnes. 5. fin. C. si contra ius vel util. pub. & declarat plenissime Felin. melius, quam alius, in c. qua in ecclesiis. 7. col. 2. cum quam pluribus seqq. de const. vbi ponit quam plura exempla. Et inter alia in specie in materia feriarum, quod ius posituum possit limitare ius diuinum, vt non procedat in aliquibus, tenet Bald. in conf. 166. in fin. in 5. volum. pro hoc est text. in l. prouinciarum 10. C. de ser.

de fer. ubi in causa latronum insignium potest procedi, etiam in die feriato, ad honorem Dei, & sic quo ad hunc casum limitatur ius diuinum. **ADDITIO.** Vide quæ late dicam in tractatu meo de cons. in prefatione. Petr. Fol. Similiter limitatur in capiendo debitorem fugitiuum, qui potest capi in die feriato ad honorem Dei: propterea quia periculum est in mora, & processus eodem die feriato contra eum factus valet, & tenet, vt not. Iaf. in l. ne quis. 1. § sed si prator. 1. colum. fin. ff. de fer.

[Contra hanc opinionem videretur esse text. in l. fin. C. de feriis. ibi: veniant aduersarij non timentes. vide Aut. Tessau. decif. Pedemont. 40. num. 7.]

Sunt etiam casus, in quibus potest procedi die feriato, quos diligens perquisitor inuestigare poterit, & in illis limitatur ius diuinum, vnde non est mirum, si in casu proposito potest limitari ius diuinum, vt valeant acta in curia nundinarum, ex iusta causa; quæ iurisdicctio est modico tempore duratura, & sumus in causa mercatorum, quæ de piano expediuntur, & multæ aliæ rationes videntur, quæ de facili considerari possunt, vnde cum in tali obseruantia concurrat tempus, cuius non est memoria in contrarium, certe talis consuetudo habet vim statuti, & specialis privilegij, l. hoc iur. 3. §. lucrus aquæ. 4. ff. de aq. quot. & est in c. super quibusdam 26. de verb. sign. Vnde potuit limitare ius diuinum, vt non procedat in curia nundinarum, sicut in quampluribus aliis causis ipsum limitat, & sic non ex toto tollit. vt habetur per Felin. in d. c. que in ecclesijs. 7. & tetigit aliquantulum supra in 8. parte huius tract. vers. quo ad ceteram legem, &c. Non obstant modo rationes contrariæ. Et primo respondet ad primam, quod argumentum de pacto ad statutum, procedit affirmatiue, tanquam de minori ad maius. Nam id, quod potest fieri per pactum, potest fieri per statutum; sed non sequitur, non potest fieri per pactum, ergo minime per statutum; quia plus fit per statutum, vel consuetudinem, quam per pactum, ita declarat Iaf. in d. l. non impossibile. 30. ff. de pact. col. fin. Vnde in proposito, potest licet partes non possint tollere ferias in honorem Dei; tamè statutum, vel consuetudo, potest illis derogare, limitando ex maiori potentia, & hoc sentit Alex. in d. l. milites. 15. C. de mil. rest. & Ioan. de Imol. in l. filiusfam. 7. col. pen. in fin. ff. de don. Ad secundam rationem respondeo, quod non tollit, ex toto, sed limitat quod facere potest, vt modo dixi. Ad tertiam rationem patet responsum ex his, quæ dicit Alex. in d. l. milites. Multas alias uulnitates possem subnectere: quas causa breuiandi non pono, quas & potest quilibet studiosus inuestigator perquirere. Et de hac materia nullitatis, an, & quando, & qualiter dici possit, & vsque ad quod tempus, vide plenissime per Phil. in c. dilecti. 1. de appell. quod capitulum legit in fin. illius tit. & facit bonam repetitionem super eo & reliqua circa hanc materia supple per ea, quæ dica in-

fra. in ult. part. in vers. sententia. Rob. Mar. Ven. V. l. D.

IUDICIORVM XVII. DISTINCTIO.

SVMARIA.

- 1 Iudicium aliud simplex, aliud duplex.
- 2 Actiones mixtae tribus modis dicuntur.
- 3 Actio familiaris erciscunda, cui & quando competat, & qua requirantur in ea, num. 6.
- 4 Actio communis diuidendo, quando competat, & cui, & qua requirantur, n. 7.
- 5 Actio finium regundorum, ad quid competat.
- 8 Diuisio inter fratres, est quadam transactio.
- 9 Miores non possunt diuidere sine decreto iudicis.
- 10 Iudicia diuisoria, an sint peritoria, vel possessoria.
- 11 Forma procedendi in actione finium regundorum, qua sit.
- 12 Agrimensor non debet per iudicem mitti ad mensurandum, non citat a parte.

DECIMA SEPTIMA distinctio iudiciorum est; quia potest iudicium aliud simplex, aliud duplex. **IUDICIUM SIMPLEX**, est illud, in quo vnus sustinet partem actoris, & alius partem rei, prout est in actione muni, vel exempto, vel in rei vindicatione, vel alia simili. **IUDICIUM DUPLEX** est illud, in quo quilibet litigantium est actor, & reus, text. est in §. tertia. 2. vers. duplicia Inst. de interd. Exemplum est in iudicio familiaris erciscundæ, & communi diuidendo, & finium regundorum. *d. l. in tribus. 13. ff. de iud. idem in interdicto, vti possidetis, l. si duo. 3. §. hoc interdicitur. 1. ff. vti possid. & d. §. duplicia, alias tertia. & alio vocabulo ista iudicia vocantur mixta, §. quadam 20. Inst. de act.* Verum in huiusmodi iudiciis ille fingitur vice actoris, qui primo ad iudicium prouocat, vt *d. l. in tribus. 13. ff. de iudic. de cuius intellectu vide Alexand. & Imol. in l. si duo iudices. 28. colum. 1. ff. de re iud. Robert. Marant. V. l. D.* **ADDITIONE.** Est enim sciendum, **QUOD IN VITRE** potest actiones mixtae tribus modis dicantur. **PRIMO** modo dicuntur mixtae illæ actiones, quæ sunt persecutoriae rei, & pœnæ simul: & sic quæ partim sunt rei persecutoriae, & partim pœnales, secundum Dyn. Iac. Butr. Ioan. Fab. Angel. Nicol. & Iaf. in d. §. quadam 20. Inst. de act. & de istis non loquitur Auctor **SECUNDO** modo dicuntur actiones mixtae illæ, in quibus quilibet litigantium est actor, & reus: & sic in quibus non discernitur quis sit actor, & quis sit reus, & hoc modo istæ actiones, de quibus in præsentibus, dicuntur mixtae, vt *l. iudicium communi diuidendo 10. ff. fin. reg. & l. 2 §. in familia 3. & l. inter cohæredes. 44. §. qui familia 4. ff. fam. ercisc.* **TERCIO** modo dicuntur actiones mixtae illæ, quæ dantur ad reales, & personales prætiones, & hoc modo proprie accipiuntur istæ actiones, de quibus per dom. Auctores, & est bonus text. in *l. item Labco 22 §. familia. 1. ff. fam. ercisc.* Item sciendum est, potest actionem familiaris erciscundæ, competere pro diuidenda hæreditate, & sic ad vnuer-

2

3

4

2

3

falia

salia diuidenda, & competit inter cohæredes, l. hac actio. 1. & l. per familia. 2. ff. fam. ercis. Item competit etiam inter bonorum possessores, & inter hæredem & eum, cui ex Trebelliano restituitur hæreditas, & inter alios honorarios successores, l. sed & eius rei. 24. §. familia. 1. ff. fam. ercis. de quo per glo. ibi, & Floria Item † actio communi diuidendo competit pro diuidendo aliquo communi, siue sit commune ratione veræ societatis, siue non l. nihil autem. 2. in pr. ff. commun. diuid. & l. si actum. 43. & l. quibus casibus. 34. & l. profocio arbuter. 38. §. si recu. 1. ff. pro socio. Actio ne vero † finium regundo, um agitur vt diuidantur fundi, & quod termini, & confinia ponantur, vel si positi fuerint termini, & auulsi, quod reponantur, iuxta l. in finalibus 11. & l. firruptione. 8. in princ. ff. fin. regun. Item agitur ad damna & sumptus. iuxta l. sed & loci. 4. §. positi 2. ff. fin. regund. Et est notandum, † quod ad hoc, vt competat actio familiaris erciscundæ, necessario requiritur, quod sint cohæredes, vt habetur per Doct. in §. quadam. 20. Instit. de act. Item requiritur quod iste, qui vult intentare iudicium familiaris erciscundæ, non negetur ab alio cohærede esse cohæres. Sed istud est hodie correctum per constit. si euulter agens. vt ibi per Afflict. qui alias excluderentur per exceptionem, ab hac actione, nisi possiderent, quia si est in possessione hæreditatis, quamuis negetur cohæres, nihilominus competit sibi actio, vt est casus in l. 1. ff. famil. erciscund. & quando cohæres negatur, & non possidet, quamuis sibi non competat hæc actio, potest tamen agere alia actione sibi competente: puta petitione hæreditatis, petendo, quod declaratur cohæres, quo obtento, poterit postea agere, & condescendere ad hæc actionem familiaris erciscundæ, ita declarat glo. in d. l. hæc actio 1. ff. famil. ercisc. & declarant Ang. & Iaf. in d. §. quadam. & quæ sit ratio, quod si negetur cohæres, non competat hæc actio, vide Bald. in l. non epistolis. 13. colum. 2. C. de probat. intellige tamen, quod non competit hæc actio si negetur cohæres ante litem contestatam, si nõ fuisset oppositum ante litem contestatam, bene teneat iudicium, vt est gl. multum solennis in l. 2. in verb. restitui C. commun. diu. & ibi Bar. & seriben. & gloss. in l. si mancipia §. 1. in gloss. in verb. esset ff. de iur. & Bart. in l. 1. ff. familia. ercisc. & Bald. in l. familia. C. famil. ercis. & Iaf. in d. §. quadam num. 46. de actio In actione † autem communi diuidendo seruantur omnia ea, quæ seruari debent in actione familiaris erciscundæ, vt est tex. in l. si quis putans. 6. §. penult. & ibi gloss. in verb. tractauimus. ff. commun. diuid. agitur enim ex ea ad diuidendas res, quæ communes sunt: siue ratione societatis in itæ, siue non. l. 2. ff. eod. tit. & qualiter sit facienda diuisio in hoc iudicio communi diuidendo inter plures socios, recurre ad Io. Fabr. Angel. & Iaf. in §. quadam. Instit. de act. & ibi etiam habebis multa ad materiam istarum actionum. Est tamen aduertendum, † quod diuisio inter

fratres, est quædam transactio, secundum Ful. in consil. 12. o. in c. super eod. lte m sciendum est, quod minores † non possunt diuidere sine autoritate iudicis, id est, decreto: vt est doctrina Bal. in l. 1. C. si aduersus transact. & Bart. in l. inter pupillos. 20. ff. de auctor. & cons. tut. & in l. si conuenerit. 14. ff. pro soc. & habetur in l. fin. & ibi Doct. & Bald. C. commun. diuid. & per Baldū in l. generaliter. in fi. princip. C. de secund. nupt. Nunquid autem † ista iudicia diuisoria sint possessoria, vel petitoria? Bald. in l. post sententiam. 9. colum. 2. in fin. verfic. mod. quaro. C. de sentent. dicit, quod in principio litis sunt possessoria; quia fundantur ex possessione: oportet enim agentem communi diuidendo possidere, alias cogitur intentare prius rei vendicationem, l. fundum. 16. ff. de exceptio. quod est verum, vt dixi, si excipiat: sed in fine litis sapiunt petitorium, propter adiudicationes, & sic dicit, quod sunt mixta: † Et qualis debet esse forma iudicii, & procedendi per iudicem in hac actione finium regundorum, & super ea sentiendi, vide l. 2. & ibi gloss. 1. Iacob. Butr. Cyn. Bart. Bald. & Salic. C. fin. regun. Et est aduertendum, † quod quando iudex vult mittere agrimensores, vel ipse vult ire: debet statuere terminum partibus, vt sint tali die, & hora cum talibus magistris, vel secum in illo loco, secundum Bart. in l. qui bona. 13. §. huius stipulationi. fin. colum. 1. ad fin. ff. de dam. infect. Pett. Foller. V. I. D.

IUDICIORVM XVIII. DISTINCTIO.

S Y M M A R I A.

- 1 Iudicium aliud necessarium, aliud voluntarium, & numer. 2.
- 2 Notarius dicitur iudex chartularius, & exercet actus voluntaria iurisdictionis.
- 3 Emancipatio fieri potest sine iudice coram Notario & valet.
- 4 Filius renuncians emancipationi, non reintrat in patriam potestatem.

DECIMA OCTAUA distinctio iudiciorum est; quia † iudicium aliud necessarium seu contentiosum, & aliud voluntarium. IUDICIVM CONTENTIOSVM, seu NECESSARIVM dicitur illud, quod habet contradictorem, & redditur in iurium, l. in ver. stipulante. 83. §. 1. ff. de verb. oblig. & ideo dicitur contentiosum, quia actor contendit contra reum, & e contra. Necessarium autem dicitur: quia reus tractus in iudicium, tenetur de necessitate ibi respondere & iudicium redditur in iurium, vt supra IUDICIVM † VOLUNTARIVM, est illud, quod expeditur a voluntate, & non habet aliquam necessitatem, prout est adoptio, emancipatio, manumissio, & alii similes actus, isti enim expediuntur coram iudicibus, & dicuntur voluntaria iurisdictionis; quia non sunt contra iuritos, sed tantū a volentibus, & possunt fieri vbique & omni

XIX. & XX. Dist. iud. in prin. & app. praiud. & non praiud. 18;

& omni die, nec enim requiritur, quod iudex sedeat pro tribunali, vt probatur in l. 2. ff. de off. procur. & Infit. de libertis. §. ferui vero. potest etiam poni exemplum in agnoscente bonorum possessionem, secundum formam l. fin. C. qui admittit. videlicet, quando nullus exiit contradictor. Item potest poni exemplum ¶ in contrahente coram Notario; quia Notarius dicitur iudex chartularius, & exercet iurisdictionem voluntariam: vt notat Philip. Corn. in consil. 238. in 3. volum. & Spec. in tit. deser § sequitur. vers. quid si inferis, &c. Sed iuxta hoc ¶ potest dubitari, an emancipatio facta coram Notario, de qua Notarius facit publicum instrumentum, valeat sine interuentu alicuius iudicis habentis iurisdictionem contentiosam? Dic, quod sic; quia Notarius dicitur iudex chartularius, vt supra dixi, & habet iurisdictionem voluntariam: vnde coram eo potest fieri emancipatio, & Notarius potest eam auctorizare, ita in terminis tenet Petr. Phil. Corn. in d. consil. 38. & cons. 59. in 1. volum. vbi multa allegat in hac materia, & alias habuit in factis in causa cuiusdā Franc. de Campania, & ita fuit iudicatum, tanto fortius allegabam istud procedere in regno, in quo in contractibus adhibetur iudex regius ad contractus, secundum formam constit. Instrumentorum robur. Nam isti iudices regii ad contractus, dicuntur meri iudices chartularii; quia habent solam iurisdictionem voluntariam, & habent honorem iurisdictionis sine administratione, vt probatur in l. rem non nouam. 14. unct. ag. ff. in ver. facultate. C. de iud. & not. gloss. & Bartol. in l. sine. C. vbi. & apud quem. & Alexand. in l. si cum dote. 21. §. 40. autem tempore, colum. 2. ff. solut. marri. vnde procul dubio a fortiori est tenendum in regno: quod valet emancipatio coram Notario, & iudice regio ad contractus, quia antea habent voluntariam iurisdictionem, per prædicta. An ¶ autem filius renuncians emancipationi, reintrat in patriam potestatem? Dic, quod non, ita tenet Pet. Phil. Corn. in consil. 218. litera F. in 4. vol. Rob. Mar. V. I. D.

IUDICIORVM XIX. DISTINCTIO.

SVMMARIVM.

- 1 Iudicium aliud principale, aliud appellacionis.

DE CIMAONA distinctio iudiciorum est, quia iudicium ¶ aliud est principale, aliud appellacionis. IUDICIUM PRINCIPALE est illud, quod agitur in prima causa, coram iudice primarū causarū, qui dicitur iudex a quo IUDICIUM APPELLATIONIS est illud quod postea agitur corā iudice secundarū causarū: quod fuit a sententia appellatum, qui dicitur iudex a quoque, in x. l. cum apud Sepronium 2. c. ff. iudic. soliti. Et quia sub ista distinctione venit examinanda materia appellacionis quæ est valde ampla, quam etiā examinare decreuit in vlt. parte huius tract. videlicet, post sententiam, ideo

quia congruentiori ordine cadit ibi, referuo propterea hanc materiam tractare in dicta vlt. parte.

IUDICIORVM XX. DISTINCTIO.

SVMMARIA.

- 1 Iudicium aliud praiudiciale, & aliud non praiudiciale.
- 2 Iudicia praiudicialia, seu praiudiciales actiones quæ dicantur absolute, & quæ respectiue, vt supra n. 1. & num. 4. cum seq.
- 3 Sententia lata super principali, parit actionem rei iudicata super accessorio.
- 4 Contraria allegans, non auditur.
- 5 Criminalis actio civilis praiudicat, ratione maioritatis.
- 6 Hæreditatis petitio intentata, praiudicat aliis actionibus, & facit illas quiescere.
- 7 Status questione intentata, quiescit omne iudicium siue prius, siue postea intentatum, tam civile, quam criminale.
- 8 Spoliator contra spoliatum agentem in possessorio recuperanda, nullam litem mouere potest, & omnis litis cessat, etiam si per modum excipiendi deducatur.
- 9 Actio familia eriscenda, impeditur per exceptionem quod agens non sit hæres.
- 10 Actio communi diuidundo, impeditur per exceptionem quod res non sit communis.
- 11 Hypothecaria actio, contrahentium possessorem, impeditur per exceptionem excusationis, cum non est precarium constitutum.
- 12 Principalis debet excuti antequam conueniatur fideiussor, vel tertius possessor.
- 13 Vxor vendicans maritum, vel contra, excluditur per exceptionem consanguinitatis.
- 14 Exceptio excommunicationis, impedit processum, & debet probari intra octo dies.
- 15 Processus impeditur per exceptionem, quod sine actione agatur.
- 16 Exceptio legitimacionis persona, impedit processum ulteriore.
- 17 Exceptio contra personam iudicis, impedit processum.
- 18 Iudicia omnia praiudicialia, an in regno hodie sint sublata. & num. 19.

VIGESIMA distinctio iudiciorum est; quia iudicium ¶ aliud dicitur praiudiciale, & aliud non praiudiciale. IUDICIUM PRÆIUDICIALE consideratur principaliter duobus modis. Vno modo, scilicet absolute, & de per se. Secundo modo, respectiue ad alia iudicia, sed ad alias actiones. IUDICIUM PRÆIUDICIALE ABSOLVTE, dicitur, vbi ventilatur causa magni præiudicii: prout sunt causæ status libertatis & feruitutis, item ingenuitatis, & libertinitatis; vel vbi agitur

de partu agnoscendo; vt quia est quaestio quod talis non est filius, vel est filius, istae tres actiones dicuntur praediciales de per se, propter praedicialem personae, & de his loquitur text. cum gl. in §. **2** *praediciales. 13. Instit. de actionib.* ¶ Sunt etiam, & aliae actiones praediciales de per se, videlicet, quando filius dicit, se non esse in potestate, & denegat obedientiam patri: vel quando ciuis, vel vasallus denegat obedientiam domino, vel monachus Abbati Nam istae personae in casibus praedictis compelluntur per actionem praedicialem ciuilem, ad obedientiam praestandam, ita tenet Spec. in tit. *de off. ordin.* & *maio & obed. vers. ut nota, &c.* Et hanc distinctionem inter actiones praediciales absolute, & respectiue ponit Bald. *in l. per minorem. 4. ff. de iud. l. v. d. i. c. i. v. m. p. r. e. s. p. e. c. t. i. u. e. d. i. c. i. t. u. r.* quando in eo deducitur aliqua actio priuilegiata, de cuius natura est, vt statim ea intentata, faciat cessare alias actiones, & ideo dicitur praediciales: quia praediciat aliis actionibus: & sic est praediciales respectiue ad alias actiones, & hoc potest **CONTINGERE** altero de **PLURIBVS** MODIS. **PRIMO** modo ratione contingentiae, seu ratione principalis, & accessoriae: vt quia contingit in iudicio intentari duas causas, quarum altera est principalis, & altera accessoria: certe actio principalis dicitur praediciales: quia facit praediciam accessoriae: nam, quando mouetur, & datur principalis, super sedet super accessoria. Exemplum, si peto a te fundum rei vendicatione, quem meum esse dico: & deinde volo cumulare vnum aliud iudicium, & condicere a te fructus eiusdem fundi, obstat mihi exceptio praediciales: & sic super secunda petitione fructuum, non proceditur; quia ista est accessoria, & dependet a prima; nam si pronuncietur fundum esse meum, possum postea condicere fructus, alias secus, text. est *in l. fundi. 18. ff. de excep. Similiter, si peto a te fundum, & postea cumulo actionem confessionariam, & dico illi fundo deberi seruitutem per alium fundum tuum, obstat mihi exceptio; quia ista praeterea seruitus dependet a prima causa intentata, text. est *in l. fundi. 16. ff. de excep. & sic actio principalis praediciat accessoriae. Nam sententia ¶ lata in principali, patit exceptionem rei iudicatae in accessoria. Ita declarat Ias. in d. l. praediciales. 13. colum. 1. & Bart. in d. l. per minorem. 54. Bart. & Alex. & communiter Doct. in l. edita. 3. C. de edend. in materia cumulationis. **SECVNDO** modo ¶ dicitur iudicium praediciales ratione contrarietatis: vt si primo intentatur vna actio, & postea intentatur alia contraria illi primae intentatae, & non amittitur secunda: quia per primam fit praediciam secundae, ex quo allegans contraria non auditur, text. est *in l. si pecunia. 1. C. de sur. & in l. cum qui. 4. C. de contrai. aiores. 16. C. de inoff. testam. & Bal. in d. l. per minorem. 54. ff. de iud. **TERTIO** modo dicitur ¶ iudicium praediciales ratione maiori-***

tatis, & praeminentiae, quod **DVO** VS **MODIS** contingit. **PRIMO** modo in causis se non contingentibus: prout est causa criminalis & ciuilis. Nam si mouetur vtraque causa super eodem negotio simul: tunc causa criminalis praediciat ciuili, & prius proceditur super criminali, & interim super sedet super ciuili; quia criminalis dicitur esse maior, & maioris auctoritatis, text. est *in l. quoniam. 4. si. C. de ord. iud. & in d. l. per minorem. 54. ff. de iud.* quol. qualiter procedat, & quando, vide text. & ibi *dd. in l. a plerisque. vnic. C. quan. ciu. act. praed. crim. & Bar. in l. prator ait. 2. §. hoc est. l. 1. ff. de inon. reft.* **SECVNDO** modo consideratur ¶ ista maioritas in causis se se contingentibus, prout est, quando producentur in iudicio duae causae ciuiles, & vna est maioris auctoritatis, prout est petitio hereditatis: nam etiam ratione qualis qualis praediciat, petitio hereditatis, quae est iudicium vniuersale, facit quiescere alias actiones particulares, vt habetur *in l. cum hereditatis. 12. si. C. de pet. hare. & in l. si quis libertatem. 7. C. de i. Bar. ff. eod. tit. & in d. l. per minorem. 54. l. c. in d. §. praediciales. 13. col. 2. Inst. de act.* Potest etiam poni exemplum in duabus causis criminalibus; quarum vna est maiori altera; nam super maiori proceditur prius, vt est text. & ibi *Bald. in l. riuus est. 1. C. qui accus. vni. p. ff. QVARTO* ¶ modo dicitur iudicium praediciales respectiue, etiam vbi intentatur aliqua actio, quae est praediciales de per se: siue per modum agendi, siue per modum excipiendi, prout est quaestio status: nam illa intentata facit quiescere omne iudicium, riuus siue postea intentatum, siue sit ciuile, siue criminale. De ciuile est text. *in l. si de hereditate. 2. C. de i. cum status. 5. C. l. i. res. 6. C. de ord. cog. & habetur in l. ordinata. 24. ff. de lib. cau. & l. ad te. 1. C. de ord. iud.* De criminali est text. *in l. quoniam Alexandrum. 26. C. de adul. & l. si crimen. 3. C. l. si status. 4. C. de ordin. cogn. & sic illae actiones, de quibus supra feci mentionem in primo membro, quae dicuntur praediciales absolute, possunt etiam dici praediciales respectiue: quando aliae actiones intentantur, quas quiescere faciunt, & hoc etiam tangit *Bar. in d. l. per minorem. 54. & in d. l. si quis libertatem. 7. maxim. in p. u. l. colum. ff. de petitio. hare. & vide ad m. r. nam aliqua per *Bar. in l. si quaramus. 5. ff. de testam.* Vltia praedictos modos considerari multa alia iudicia praediciales, quae ex variis iuribus colligi possunt, hic tamen solum ponam aliqua magis quotidiana, & frequentata. **QUINTO** modo ¶ dicitur iudicium praediciales, quando in eo deducitur spoliium, & sic possessorium recuperanda contra spoliatorum: nam interim spoliator nullam litem mouere potest contra spoliatum, sed ista quaestio spoli facit praediciam, & facit cessare omnem litem: etiam si deducatur per modum excipiendi, text. est *in c. frequens. 1. de resit. spoliat. lib. 6. & in c. cum dilectus. 2. de ord. cognit. & in c. super spoliati. ne. 9. eodem. tit. de qua materia vide quae plene scripti supra, in 6. distinctio. in quarta quaestio.***

9 *questio tertia quasi in principalis.* SEXTO † modo dicitur iudicium praiudiciale, quando aliquis litigat in iudicio, & intentat actionem familiae etc. secundae, dicens se coheredem, cum non possideat hereditatem: nam si opponitur contra eum, quod non est haeres: ista exceptio facit praiudicium actioni intentatae, donec probet se heredem, tex. est, & ibi Bald. in *l. huc actio. ff. fam. erc. s.* † SEPTIMO modo dicitur iudicium praiudiciale, quando aliquis agit communi diuindo, & opponitur exceptio, quod res non est communis: nam primo debet probare se dominum agendo rei vendicatione, si non possidet: & postea proceditur super iudicio communi diuindo, vt not. gl. & Bart. in *l. si probatum. 2. C. communi diuid. & habetur in l. si mancipium. 34. §. si communi 1. ff. de eccl. s.* OCTAVO modo † dicitur iudicium praiudiciale, quando creditor agit hypothecaria contra tertium possessorem: quia si opponitur exceptio excussionis, vt fiat excussio contra principalem, ista exceptio facit praiudicium actioni intentatae & prius debet exceptio discuti, quam si super principali procedatur, tex. est. in *auth. hoc si debitor. C. de pign.* Quod tamen non habet locum, quando in instrumento est constitutum precari: prout communiter apponitur: quia tunc nulla fit excussio, & agitur assistentia contra tertium, excussione non facta, secundum Angel. & Alex. in *l. ecclus. 35. col. 1. ff. de a. qu. p. ff. s.* & hoc est decusum in regno, per regiam pragmaticam, qua incipit: *Assistentiam.* NONO modo † dicitur iudicium praiudiciale, quando creditor vult agere contra fideiussorem, & opponitur sibi exceptio, quod excutiat principalem. Nam ista exceptio facit praiudicium actioni intentatae, tex. est in *auth. presente. C. de fideiussor. si* tamen non opponitur ista exceptio, procedit iudicium tam in isto casu, quam in precedenti, secundum Bart. in *l. probatum. 2. C. communi diuid.* DECIMO, † dicitur iudicium praiudiciale, quando vxor vendicat matitum, vel e contra, & obicitur exceptio non sanguinitatis: nam prius debet de consanguinitate obiecta cognosci, postea de principali causa, tex. est in *c. intelleximus. 1. de ordin. cogn.* VNDECIMO, † dicitur iudicium praiudiciale, quando contra agentem in iudicio opponitur exceptio excommunicacionis. Nam per talem exceptionem fit praiudicium actioni intentatae, & prius debet de hac exceptione cognosci infra octo dies; tex. est in *c. pia. 1. de except. lib. 6.* Verum hodie in regno est inducenda noua pousio, videlicet, quod quando cumq; in iudicio contra personam litigantis, vel contra testes opponitur excommunicacio, debet in continenti probari, & in ipso instanti per legitimam documenta, & est ritus magna curia, qui incipit: *Item* 13 *quod quibuscuque causis, &c.* DVODECIMO, † dicitur iudicium praiudiciale, quando contra agentem opponitur, quod sine actione agit: quia non proceditur, nisi prius discutatur an actio est habeat,

per *l. si pupilli. 6. §. videatur. 11. alias, videamus. ff. de neg. gest. & Bart. in l. si Titius & Senus. 9. ff. de verb. obligat. & gloss. & Dd. in l. vbi partum. 40. G. de transact. & Bald. in l. Papinianus. 8. §. si quis impubes. 15. C. de inoff. testam.* DECIMOTERTIO, † dicitur iudicium praiudiciale, quando contra agentem opponitur de illegimitimate persona; quia donec persona legitimitur, non proceditur in causa mota, etiam in summario iudicio debet fieri plena legitimatio, gloss. & ibi Bart. & Alexand. in *l. cum inter. 1. C. de edict. diui. Adr. tollend. & in l. in rubr. C. qui admitt. & habetur in *l. licet. 24. C. de procurat. & Alexand. in l. iudices. 9. C. de iud.* Pro hoc est tex. formalis in *l. non ignorat. 9. C. qui accus. non poss.* DECIMOQUARTO dicitur † iudicium praiudiciale, quando in iudicio opponitur aliqua exceptio contra personam iudicis, prout est exceptio incompetentiae, & exceptio suspicionis, vel alia similis quia donec excutitur veritas exceptionis oppositae, non proceditur in principali iudicio, vt habetur in *l. apertissimi. 16. C. de iudic. & in c. suspicionis. 20. de offic. deleg. & in l. si quis ex aliena. 5. ff. de iud. & l. ex quacunque. 2. & ibi Bart. & si quis in ius vocat. non ier. de qua materia vide quae dixi supra in *8. distict.* & quae dicam infra in *ultima parte, in materia appellacionis, in vers. recusari.* DECIMOQUINTO, † dicitur iudicium praiudiciale 18 in regno, quando aliquis accusat aliquem de aliquo crimine, quia pendente accusatione sua non potest nec iose. nec eius vxor, nec alius de eius domo reaccusari ab ipso accusato neque ab alio de eius domo, nisi eadem die, & ex nouo delicto, prout de hoc sunt tres ritus magna curiae, de quib. plene feci mentionem supra in *6. distict. in 6. quest. principali.* & ad ibi diuina me remitto. Postul etiam multi alii casus praiudiciales considerari, vt quando in iudicio opponitur aliqua exceptio, quae impedit procedum ad vteriora, quos diligens studiosus poterit per variaturis volumina inuestigare.**

VNUM superest addere, † quod hodie in regno sunt sublata omnia ista iudicia praiudicialitas & qualiter proceditur in omnibus per constitutionem regni, quae incipit: *Si civiliter agens.* & ibi gloss. & Andreas de Ifern. & Marth. de Afflic. maxime in *6. not. vbi* plene demonstrat multas leges iuris civilis, loquentes de actionibus praiudicialibus esse hodie correctas in regno per *d. constit.* per quam possumus dicere, quod omnes ij casus supra narrati sunt hodie correcti in hoc regno, praeterquam in quatuor casibus enumeratis supra in *12. 13. 14. & 15. casibus,* in quibus patent rationes ad sensum, & de istis praiudicialibus sublati tetigi supra in *6. distict. in 6. quest. 2. quasi. princ.* & ibi vide, quae hic deficient. Superest modo aliqua tangere de secundo membrum principali huius distict. scilicet, de iudicio non praiudicali, in quo non oportet laborare, quia cognito, quod dicatur esse iudicium praiudiciale, cognoscitur & non praiudiciale: & est illud, quod

non commemoratur in iudicio præiudiciali; quia contrariorum eadem est disciplina, l. de iure, 1. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. Et ex his remanet expedita ista 20. & ultim. distinctio iudiciorum per quam remanet completa nota ista 4. pars principal. huius tractatus: vnde venio ad 5. partem principalem Robert. Marant.

IVDICIORVM XXI. DISTINCTIO.
S V M M A R I A.

- 1 Agere quando quis compellatur.
- 2 Diffamare quid sit.
- 3 Remedium l. diffamari, quando competat.
- 4 Causa iusta qua sint, ut agere quis compellatur, & num. 5. & 5.
- 7 Remedium l. diffamari, datur in petitorio, & possessorio, & in civilibus & criminalibus, & nu. 8.
- 9 Remedium l. diffamari, an competat aduersus praelatos, & contra fiscum, & contratutores, seu curatores, num. 10. & 11.
- 12 Terminus ad proponendum omnes exceptiones statui potest.
- 13 Actio: in habens ad commodum alicuius, cogi potest ad agendum.
- 14 Tertius potest citari ad opponendum, & contradicendum, fundato iudicio contra diffamantem.
- 15 Silentium perpetuum ut imponatur, an requiratur bina monitio, & an debeat fieri eadem instantia bina monitio & num. 16.
- 17 Remedium l. diffamari, ut competat, qua requirantur, & num. 18.
- 19 Remedium l. diffamari, coram quo intentetur.
- 20 Libellus qualiter concipiatur in remedio l. diffamati.
- 21 Citatio quomodo fiat in remedio l. diffamati.
- 22 Diffamatio quomodo probetur.
- 23 Terminus diffamanti ad agendum, qualiter statui debeat.
- 24 Contumacia an debeat accusari, diffamante citato, ut agat.
- 25 Contumax in remedio l. diffamari, an debeat citari ad audiendam sententiam.

VIGESIMA PRIMA distinctio iudiciorum est; † quia quoddam est iudicium coactum, quoddam voluntarium: de voluntario quoque satis abunde dictum est, de coacto autem dicere restat. Nam licet nemo inuitus agere compellatur, l. vnic. C. ut nem. inuit. nihilominus si aliquis diffamauerit se habere aliquod ius super bonis meis; cogetur eo casu agere; l. diffamari s. C. de ingenu. & manum. cum similib. diffamator enim se tacite astringit ad agendum. Nam † diffamare est prouocare, & lacerare ad iudicium, ita quod se defendere diffamatus cogitur, secundum Baldum in d. l. diffamari s. quem sequitur Angel. in rubr. Insuper.

de except. num. 23 Et idem Bald. in l. sed super pratore. 26 § ait prator. 4 ff. ex quibus causis maior. est tamen bene verum, quod licet diffamatus stimuletur dici possit, ut ab infamia se defendat, non tamen huiusmodi defensio necessaria est, necessitate præcisa, ut per Canonist. & maxime Dec. in c. intelleximus. 7. nu. 10. de iud. inquit enim Bald. in cons. 163. lib. 2. quod diffamatus dicitur necessarii facti aduersarii necessitantis. Est tamen diligenter aduertendum, quod † n. dum remedium dictæ legis, competit propter diffamationem, sed etiam vbicunque subest aliqua iusta, & legitima causa, vel suspicio calumnie, secundum Bart. in l. edita. 3. C. de olen. num. 3. Salycet in l. si quis a terius 2. in fin. C. ubi in rem act. Innoc. in c. causam que. 7. num. 5. qui fil. sint legit. Abb. in c. causam. 3. col. penult. versic. primo, quia de dol. & contumacia. in ca. venerabilis 20. pen. num. 9. de iud. Capel. Tholos. quast. 98. versic. contrariam sententiam. Et † inter alias iustas causas erit, si viderit iudex actorem expectare tempus, quo reus probationibus careat, secundum Innocent. Ioan. Andr. & alios in cap. lator. 5. qui fil. sint legit. & Azo. in d. l. vnic. C. ut nem. inuit. Item si dubitet iudex, † ne partes ad rixam procedant, occasione contentionis possessionis, potest etiam neutro petente terminum eis præfigere ad probandum secundum Bart. & Paul. Castr. in l. ordinarii 13. C. de rei vend. & Paul. astr. in consil. 5. in antiquis Capic. in decis. 13. Item † si tu teneris mihi ad aliquid, & ego tibi, potest mihi assignari dilatio arbitrio iudicis, ut faciam, quod facere debeo, & recipiam, quod recipere debeo: alios dilacione decursa, imponetur mihi silentium, secundum Bald. in tit. qua sunt prima causa benef. amit. §. & alia. & ibi valde commendat Afflic. num. 3. Et † datur huiusmodi remedium tam in possessorio, & petitorio, quam in personalibus & realibus actionibus, secundum Aret. & Felin. & alios Doct. in c. in presentia. 8. extr. de probat. & Socin. in consil. 38. colum. 5. versic. principaliter, in 1. volum. & decis. Rot. 221. in antiquis & Nicol. Boer. decis. 255. nu. 7 [Adde Gail lib. 1. obs. 9. nu. 2. vbi tradit in quibus causis citatio ex l. diffamari locum habeat. Et an iudex diffamantis, vel diffamati ad eundem sit. Et quis in eo iudicio pro actore, vel reo habendus sit. num. 3.]

Item habet locum † in civilibus & criminalibus, ut habetur in l. Titia. 18. alias, cum Titia, ff. de accusat. & l. si ea. 7. C. qui accus. Bald. vaul. Castren. Angel. & alii in l. Papinianus 8. §. si quis post 1. ff. de inoffic. testament. Bald. in l. sed & super pratore. 26. versic. in gloss. qua in c. ff. ex quibus causis n. a. & Nicolaus Boer. in decisio. Item † huiusmodi remedium habet locum etiam aduersus praelatos, secundum Felin. & alios in c. accepimus 4. per illum text. de fide instrum. & Alexand. consil. 103. lib. 5. & Capic. in decisio. 18. & si est impositum silentio praelatis, censetur impositum eorum successoribus, secundum Doct. in d. c. accepimus. 4. sed non procedunt prædicta, si praelatus dolose agere distulisset; quia tunc

runc etiam post quadriennium Ecclesia poterit petere restitutionem in integrum. c. i. de restitutione in integrum. in 6. Item procedunt, si appareat de enormissimo dano. secundum gl. fin. c. requisivit. i. de restit. in integ. & eam sequuntur ibi Abb. & alii. & allegatur per Ang. Inst. de actio §. rur. us. §. col. 6. & Aufre. in addit. Cap. Thol. decis. 138. & Abb. in c. veniens. de verbor. signif. in 6. Item procedunt prædicta, ita tamen, vt Ecclesia seruetur indemnis, & sic, vt habeatur recursus per Ecclesiam contra prælatum, vel eius hæredes, vt de suo soluant, si esset damnum lucri cessante, vt per gloss. in §. potest. alias, post. in verb. perueniat. 16. qu. 3. & Abb. in c. requisivit. i. col. 3. de restit. in integrum. cū iis, quæ adducit Fel in d. c. accepimus. 4. nu. 9. versic. tertio declara. Non credo tamen, quod prælato possit imponi perpetuum silentium, respectu solius diffamationis, ita quod Ecclesia præiudicet; nam delictum prælati, quod consistit in faciundo, nullo modo præiudicat Ecclesie. c. delictum. 76 de regul. iur. in 9. Felin. in c. ad Apostolicam 42 num. 2. de simo. Doct. in l. iubemus nullam. 10. C. de heres. sanct. Eccles. potest tamen ei imponi silentium, vt sibi noceat: iure tamen Ecclesie remanente illæso, per ea, quæ scribit

10 Roman. in consil. 164. incip. circa. 1. colum. fin. † Item tale remedium competit etiam contra fiscum, secundum Meiat. in l. procurator. 7. C. de edend. & Anchar. in consil. 164. in fine. Fiscus enim iure priorum vititur, nec est priuilegiatus, nisi in casibus à iure expressis, l. quod placuit. 57. in fin. ff. de iur. fise. gl. in l. Item veni. ut. 20 §. priorum. 9. in versic. publica. de pet. her. Iaf. in l. prope. ad nu. 13. siue autem alterutra 6. num. 34. C. de iure Fulgol. consil. 127. quidam

11 nomine colum. 2. Item † aduersus tutores seu curatores sit: ut potest terminus ad agendum; quia eadem ratio militat in prælato, quæ militat in fisco; ergo idem in eis dicendum est, l. his solis. 7. §. de his. alias, de ceteris §. penult. C. de reuoc. d. mar. Item, quia fiscus, minor & Ecclesia equiparantur, secundum gloss. fin. in l. si procurator. alias, si curator. §. de iur. fise. & gloss. in l. si preses. 6. ubi Doctor. C. quomodo & quando i. l. & gloss. fin. in l. conuictas. 17. ubi Bald. & Ludouic. Bolognet. in l. si secunda interpret. ff. si cert. impet. prædicta tamen sane intelligenda sunt, vt ex sola diffamatione non cogantur tutores, & curatores agere: quia extra negotia non solent minoribus præiudicare, secundum Doct. in l. neque in iuridictio. 198. ff. de reg. iur. Hieron. Cagnol. in l. unica. §. si procurator. 2. num. 37. ff. si quis ius dicem non obtemper. Iaf. in l. possessio. 1. §. Item acquirimus. 5. num. 47. ff. de acquir. iud. possess. Bene tamen cogetur agere, si concurrat alia iusta & legitima causa, ex illis, quibus possunt tutores seu curatores præiudicare minoribus, de quibus in d. §. si procurator. i. d. l. unica. ff. si quis ius dicem non obtemper. & si iusta causa iudici videbitur, statuere potest terminum ad agendum. Item † nedum terminus potest statui ad agendum, sed ad proponendum omnes & singulas exceptiones dilatorias, mixtas &

peremptorias, vt est text. in c. pastoralis. 4. extra de excep. & Alb. in d. l. diffamari. 5. C. de inq. & man. & in l. si seruus. 4. ff. de bon. auct. iud. poss. & l. si quis libertatem 7. ff. de pet. hered. & in l. minor 25. ann. 32. in fin. ff. de imm. Paul. Castrenf. in authent. iubemus, num. 6. C. de iudic. Item † si est aliquis qui habet actionem ad commodum alicuius, potest cogi ad agendum, & exactum illi restituere, vt in l. Iulianus, 13. §. si venditor. 30. ff. de act. empt. & l. cum in plures. 60. §. menscm. 5. ff. loc. l. lege Rhodia. i. §. penultim. alias, l. si laborante. 2. §. porro. 4. in fin. ff. ad leg. Rhod. de iact. l. si sic. in fin. ff. de legat. 3. & l. cum iactat. 77. §. mater. 2. ff. de leg. 2. & Paul. Castrenf. in d. l. vni. C. vt nem. iust. ager. vel accus. cog. Et † est aduertendum, quod fundato iudicio contra diffamatorem, respectu diffamationis, potest citari tertius ad comparandum & contradicendum, secundum Bald. & Salicet. in authent. sed est si quis ab aliquo aliquid. C. de testi. quos refert, & sequitur Nicol. Boer. in decis. 255. An autem, † vt imponatur perpetuum silentium, requiratur bina monitio, vel sufficiat vnica tantum? gl. quam ibi sequitur Angel. in §. alias, c. his iuris. 1. in 2. col. in Auth. de hered. & Fal. col. 1. tit. No. consil. 1. voluit, quod binam erit requiritur, & sequuntur Ang. in tra. 7. malef. & ibi Ang. de Aret. in ad. iur. super verbo nec non querelam. col. 11. & Fel. in c. licet causam 9. num. 18. de probat. & in c. accepimus 4. num. 6. de fili. instr. Iaf. & Franc. de Rip. in l. rem. que nobis 15. nu. 4. ff. de acquir. poss. Marth. de Afflict. in tit. de prohib. seu. alien. per Fred. 55. alias, versic. fin. §. imperialem 1. §. fraterea fin. quis. vnu. 3. & in decis. 244. & C. 14. in decis. 205. & Nicol. Boer. decis. 255. & sequitur Alexand. in l. in pecuniariis. 10. vlt. in 1. not. ff. de ser. & in consil. 108. visothumate, in vltimis verbis. in 2. lib. & Baith. C. apol. cant. 175. & Catel. Corra in memorab. in verb. iudex potest. & hæc sequitur, & aliis medijs firmat dom. C. xli. Contr. in rep. d. l. diffamari. 3. C. de ingen. & man. in limitationibus d. legis, num. 32. cum pluribus sequent. quam quidem opinionem dicit limitandam in eo, quia iudice interrogatus, respondeat se nolle agere; nam in eo non requiritur bina monitio, secundum Felin. in c. ex litteris. 11. nu. 9. in versic. fallit. 9. de constit. Item dicit non requiri binam monitionem, vbi esset facta à iure comminatione, de vltimis eum non audiendo, clauso termino, secundum Fel. post Anton. in d. c. accepimus. 4. num. 6. extra de fili. instrum. hæc autem limitatio intelligitur ita demum, si iudex non auderet in comminatione, quatenus de iure possum; quia hæc non esset comminatio, vt per Bald. in l. ad peremptorium. 68. ff. de iud. cum us, quæ adducit Felin. in c. ad petitionem. 22. num. 2. c. de accus. & in c. causam, qua. 18. col. 3. de reser. Item non requiritur bina monitio, si binius terminus statuatur ad agendum, secundum Ang. in rub. Inst. de excep. num. 24. Item non requiritur bina monitio, vbi ad agendum statueretur annus, vt late profertur de Caxl. in eod. quo supra loco. Item † est aduertendum, quod dicta bina monitio non debet fieri 16

eadem instantia, sed interuallatim, secundum Alexand. in l. de puillo. §. si quis ipsi prator. 7. ff. de nu. o. per. nunc. & Felin. in c. ex literis. 1. col. versio fallit. non. de constitut. & sequitur Purpur in l. s. apud qui. 2. C. de edendo. num. 54. Item ¶ est vitiosus aduocandus, quod dictum remedium ita demum competit, si abest culpa ab eo, qui petit statui diffamanti terminum; & tamen culpa est in eo, cui præcipitur, ut quia vult non esse fundatur illa diffamatio, adeo quod insurgit præsumptio calumniæ, secundum Purpur. in d. l. 2. C. de edendo. num. 59. & sequitur dom. Cæs. in d. repet. num. 78. Item ¶ dicit Afflic. in consil. inquisitiones generales in 3. & 4. colum. quod tale remedium tunc competit, si ius diffamati est effectum deterius & non aliter, vide eum. Coram quoque igitur iudice sit agendum, diffamantis, vel diffamati? & in hoc Castren. in l. in criminali. §. C. de iurisdic. omni. iudic. voluit, quod agendum erit coram iudice diffamantis, & idem refert fuisse decusum in consil. Neap. Afflic. in decis. 268. quam decisionem etiam sequitur Cardin. Paris. in c. in presentia. 8. col. 10. de probat. & ita videtur tenere Nicol. Boer. decis. 255 & sequitur Dec. in consil. 487. & 680. Contrariam vero opinionem tenentur Alexand. in consil. 103 in 2. libr. & Ca. 10. in decis. Felin. in c. ex. qua. 4. in princ. de re iudic. & in c. significaverunt. 30. colum. fin. de testib. & Modern. in d. l. diffamari. §. & consiluit Rom. consil. 412. incipit. probabenda. & Arctin. consil. 143. colum. 8. versio. venit igitur ad tertiam. Nicol. Boer. decis. 118. & sequitur Cæs. Coatar. ubi supra, nu. 8. in quest. & hanc opinionem ultra alios corroborat; quia dicit ipse: intentans remedium l. diffamari. non efficitur absolute ex re actor, & id eo quibuscunque reorum gaudet prærogatiuis, ac in dubio vult absolueri, secundum Decium & Modern. in l. fauorabiliores. 115. ff. de regul. iur. & eundem Dec. in c. cum inter. 5. num. 14. de except. & in c. ex literis. 3. num. 7. de probationibus Hostien. in summa de mat. petit. §. qualiter procedatur in fin. Guid. Pap. in consil. 108. & 114. & Dec. consil. 3. circa finem. & consil. 400. & 87. & 687. nec dicit ob stare fundamentum tenentium contrariam opinionem, quod scilicet sit actor, qui intentat remedium l. diffamari. saltem in respectu huius iudicii, & contouersæ, an competat illud iudicium: nam non valet consequentia in ius termini; ergo forum rei sequitur. per textum in l. non cogendum. 45. §. si procuratori. 2. fin. de procurat. non enim est merus actor, qui intentat hoc remedium, se undum Card. Paris. in consil. 83. in 2. libr. & Bald. in consil. 173. libr. 2. & aliud est, quod quis sit actor, vel fungatur vice actoris, ut in terminis per Decium in dict. c. cum inter. 5. num. 14. de except. Qualiter ¶ ergo concipiatur libellus in hoc iudicio? & certe secundum Ang. in rubr. Instit. de except. num. 34. versio 2. fallit. & Bald. & Salic. in d. l. diffamari. §. 5. & Nicol. Boer. in decis. 255. num. 6. ita erit concipiendus; nam narrabitur in primis diffamatio statui, seu iuris sui, seu alia simi-

lis iusta causa, quæ sufficiens sit, ut supra dixi, & demum petatur diffamanti, seu aliter vexanti, terminum statui ad agendum, & eonon agente pronunciarum, non esse de cetero audiendum, & eidem imponi perpetuum silentium. Qualiter ¶ ergo concipietur citatio? Et certe, iudex viso libello citari faciet diffamatorem ad contradicendum, si defensionibus suis confidat, vel per æquipollens, puta ad opponendum, si diffamatorum suam defendere confidit, & si diffamator ad iudicium non venerit, neque legitimis causis excusetur, & tunc iudex iterum eum citabit ad videndum sibi terminum statui, infra quem si non expetatur de iure suo, nunquam de cetero audietur, & ita docetur practicandum in c. cum G. perpetuus 12. de fid. instrum. & Ias. & alii in l. s. apud quem. 2. C. de elend. Qualiter ¶ ergo probabitur diffamatio? & dicendum est, quod probabitur, si verificetur vociferatio diffamantis, vel vulgo, vel in cetero hominum, vel coram pluribus, vel etiam coram paucis, utem apud Laborem. 15. §. si quis libello 19. ff. de iur. per quem textum ita consuluit Soc. in consil. 45. visa appellacione col. 1. & late Bar. Castren. Imol. Alexand. & Ias. & reliqui in l. turpia. 54. in princip. ff. de lege. 1. Angel. Instit. de except. in rub. num. 23. & Nicol. Boer. in d. decis. 255. num. 7. ¶ Quis ergo terminus debet statui, & præfigi diffamanti ad agendum? gloss. in l. a quo fundus 45. in gloss. in c. rem med. ff. de dam. infect. & gloss. in l. si quis silentium. 7. in verb. modicum de petit. hered. voluit, quod remittatur arbitrio iudicis, & hoc voluerunt Alber. & Salicet in l. mea. alias, & in princip. C. q. i accus. & Mathe. de Afflic. in l. non quis prima caus. benef. amitt. §. est & alibi. num. 4. An ¶ sit accusatio contumacia diffamantis non agentis in termino præfixo? & certe sic secundum Ang. in rubr. Instit. de except. quem sequitur Hieron. Cagnol. in d. l. diffamari §. in c. limitation. & Bald. in l. super alium §. de cetero 2. ff. ne quis eum. An ¶ post lapsum terminum contumacia debeat iterum citari ad audiendam sententiam? & videtur, quod sic, secundum Bald. in dict. l. diffamari §. in fine. quem sequitur Abb. in c. beat. B. Petro. 14. col. 2. versio in gloss. in fin. de acc. ¶ Et aliter voluerunt Nicol. Boer. in decis. 255. num. 2. & tenet Cast. Contar. in d. repet. l. diffamari. §. in 4. quest. num. 87. Pet. Foller. V. I. D.

[Quænam inquirantur, ut in Camera Imperiali citatio ex l. diffamari. obtineri possit: Et an præuentione locum habeat in materia l. diffamari. tradit Gail. lib. 1. obs. 10. & 11.]

IUDICIORVM XXII. DISTINCTIO.

SVM MARIA.

- 1 Institor quis dicatur.
- 2 Institor potest esse masculus, & femina, puer, vel seruus.
- 3 Actiones actiue, quando nobis quarantur per institorem.

- 4 *Institor quando obligetur proprio nomine.*
- 5 *Institor an semper obliget proponentem.*
- 6 *Probatio, quænam requiratur in actione institoria.*
- 7 *Mercatores an teneantur ex contractu gesto, per pueros, qui mittuntur per ciuitatem cum cassica in collo.*
- 8 *Discipuli an obligent magistrum eorum, si contrahunt.*
- 9 *Institor, an obliget proponentes ad pœnam.*
- 10 *Institor præpositus à pluribus sociis ex disparibus partibus, qualiter obliget proponentes.*
- 11 *Tabernarius mittens ianiculum ad merces comparandas obligatur per famulum.*
- 12 *Institor an possit habere fidelem de pretio.*
- 13 *Mercator, qui prius scripsit amico, ut emat frumentum à certo mercatore, sed ne excedat precium carlenor: an octo, postea scripsit, ut conueniat de frumento cum illo mercatore, sicut potest; si amicus emat frumentum ad rationem carlenorum nouem pro tumulo, an scribens obligetur.*
- 14 *Heres mercatoris, an obligetur ex contractu institoris, præpositi per eius arce.*
- 15 *Institor contrahens extra conditiones adiectas in eius institutione, an obliget dominum.*
- 16 *Institor etiam obligat dominum de euictione, & re-dhibitoria*
- 17 *Exercitor nauis obligatur, & agit ex contractibus magistrum, & substituit ab eo, & num. 18 & qualiter hoc procedat & num. 19.*
- 20 *Pater quando tenetur ex contractu filii, & num. 21. & 22.*

VIGESIMASECVNDA non omittenda iudiciorum est distinctio, (vt ordinem dom. Auditor sequar) nam aliud est iudicium, quod aggredimur, vel suscipere comællimur ex propria obligatione, & aliud, quod ex aliena. de primo iam supra abunde patet: de secundo autem necesse est, pro iuuenum introductione, aliqua dicere. Quare þ illud primo sciendum est, quòd saliquando quis gerere negociam ea facite, vel expulie de voluntate mea reperitur, & a iure receptum est, ex contractibus eius me obligari, & agere posse (cuiusmodi est institor, dicitur enim institor, secundum Grammat. eos, factor mercatorum, qui à mercatore negociationi. hianz est præpositus, qualis est ille, quem negociatores tabernis suis solent præponere, vel merces aliquas vendendas committere, dicitur est autem institor, vt è notitatibus indicat Vlpianus *in l. institor appellatus. 3 ff. de instit. actio.*) ab insitendo, quod negotio instat: hinc Iuuenalis satyr. 7.

Institor Hyberna tegetis, niueique Cadurci.

Et Liui 6. ab urb. Urbis frequentanda multitudo incolarum libertinorum q. e. & institorum, & officina que re-tenta alibi dicitur institor eloquentia. Quintil. l. b.

11 cap. *Commoueat ne quisquam eius fortuna, quem tumidum, ac sus instantem, & ambitiosum institorem eloquentia, in ancipiti sorte videat. ar poetæ fere semper accipiunt institorem, pro eo, qui venditor est mercium delicatarum, cuique vestiarum & lineam dant vestem circumferendam, & distrahendam Quid. de arte amand.*

Institor ad dominam veniet distinctus emacem.

Plaut. ancillam pro domina negociantem instituticem vocat. at è notitatibus illam dici institorem reperio, qui vniuersaliter administrationi quaestuarie est præpositus. etiam non designato certo loco, *l. institor 18 ff. de insti. a. f.* sed si quis alicui negotio non quaestuario præpositus sit, is non recte institor appellatur, sed potius procurator dicendus est. Nec differt þ institor masculus, femina, puer, vel maior, pupillus, vel filius familias, seruus proprius, vel alienus, aut liberis sit vt dicit text *in l. sed & si quis 7. §. fin. cum l. sequen. ff. de inst. vel. mii* proponens sit minor, *l. sed & si pupillus. 11 ff. eod.* nam eo casu si foret præpositus, siue auctoritate curatoris restitueretur in integrum, vt ibi, vel nisi ipse præponens fuerit pupillus, & sine auctoritate tutoris præposuerit: nam eo casu pupillus non obligatur, nisi factus sit locupletior, vt est text. *in l. veru si ipse o ff. eod. tit.* Item institor dicitur is, quem paritur mercator sic facit; quia patiendò videtur eum institorem instituere, *l. quicumque in rub. & ibi Bart. & Bald. in rub. C. de cost. pec. 3 colum.* & tam in primo, quam in secundo casu obligatur mercator ex contractu eorum: nisi ipse institor palam, & publice fuerit reuocatus per mercatorem, qui eum proposuit; ex tunc enim amplius non obligatur ex contractu eorum, vt dicit text. *in d. l. sed & si pupillus 11 §. de quo palam. 2 ff. eod. tit.* & conuerso ex contractu eorum nobis quaeritur actio, vt infra aliquantisper videbimus. Nam þ illud receptum est *in l. aequum. 1 ff. de instit. act.* quod si institor sit seruus proponentis, tum actiones tam actiue, quam passiuæ transferuntur in proponentem: sed si seruus proponentis minime fuerit, sed liber homo, vel alterius seruus, tunc actiones passiuæ tantum in dominum proponentem transferuntur, non autem actiue, & directæ, sed vtilis bene transferre vtilis est: & in subsidium tam vtilis, quam directæ transferuntur, vt ibi dicit text. *in d. l. eo nomine. 2.* sed qualiter intelligatur in subsidium transferri actiones actiue: scias tunc demum, quando forte institores latitant, & fugiunt, ne cedat actiones domino eorundem, vel mortui sunt sine hærede, ita vt non possint ipsi mercatores habere cessionem, vel aliter cessionem ipsam obtinere non possunt; tunc in subsidium, vt dixi, in eos transferuntur actiones, & actiue, & passiuæ, sine cessione, vt ibi declarat Alde Ros. & in rub. ff. eod. tit. & ibi Angel. & est ratio, cur dominus teneatur ex facto institoris, na vbi præmittit quis res suas aliquem gerere, & mercantiam facere, ei mandare videtur, *d. l. sed & si pupillus 11 ff. de*

ff de inst. actio. Sed ¶ nunquid ipse institor obligetur proprio nomine, adeo ut conueniri possit, si tantum institor nomine promissit? vide ad plenum Dec. in d.l. sed institorem 29 ff. si cert. pet. & Ang. in l. eandem 9 ff. de duo. re. & Paul de Castr. in l. si quis. §. si procurator. 1 ff. quod quis iur. & Soc. in cons. 54. consultorem, col. fin. vers. 6. & resol. superius dixisse. Sed ¶ si vis scire, an verum sit, mercatorem præponentem institorum ex omni contractu per eum gesto obligari, vel non, legito text. in l. quicumque. §. non tamen omne. 11 ff. de inst. actio. ibique reperies mercatorem non teneri, nisi de eo contractu, qui celebratur respectu illius negociationis, cui propositus fuerit: exemplum, si aliquis sit præpositus ad vendendum, obligat dominum ipsum de omnibus, de quibus regulariter obligatur venditor, vel qui fuit præpositus ad emendum, obligat ipsum mercatorem principalem de omnibus illis, ad quæ regulariter, & de iure tenentur emptores, & sic de eo contractu institoris tenetur mercator principalis; quia principaliter vel in consequentiam spectat ad illam negociationem, cui præpositus est; non tamen de eo, quod celebratur per ipsos institores, extra ipsam negociationem; & ibi tex. ponit multa exempla, quibus tenetur mercator ex contractu institoris, qui venit in consequentiam ad ipsam negociationem, exemplum, si est præpositus institor ad emendas merces, & ei fuerit mutua pecunia pro ipsa emendis, vel pro soluendo pensionem apothecæ; nam isto casu dicit text. quod locus est institoris actioni, & sic obligatur dominus. Item si præpositus fuit ad vendendum, & habuit fidem de precio, (quod potest) & habuit annulum loci arithæ, vel aliud pignus, & nõ vult reddere, potest agi cum ipse mercatore præponente, ut reddat. Item si fideiussit quis pro isto institore, similiter potest agi contra mercatorem præponentem, ut dicitur in d. §. non tamen omne. 11. cum §. sequent. eodem modo, si sit præpositus institor ad merces vendendas, & conducatur apothecam, in qua vendat illas merces: certe tenetur dominus præponens, vel si conduxit nauem ad ipsas merces vendendas ad aliquem locum, vel equum & similia, in omnibus istis exemplis, licet principaliter non spectent ad negociationem, tamen quia in consequentiam spectant, idcirco tenentur præponentes. Quapropter ergo probabitur agens institoria actione, ex contractu institoris mercatorem præponentem obligari, ut obtrineat, in quo reperi Alexand. in consil. 43. 122. lib. alias, 186. in c. vijo & discusso. per totum, qui in casu, quo quis mutuauit pecuniam institori, dicit, quod aut institor habebat expressum mandatum, ad accipiendam mutuaui pecuniam, aut tacitum: primo casu sufficit probari, quod tanquam institor accepit mutuaui pecuniam; secundo vero casu dicit, quinque debere probari ad obtinendum. Primo, quod tempore mutui declararit se accipere illam pecuniam pro administratione negociationis, qui

præpositus erat, per text. in l. utilitatem. 1 §. quod si ab initio alias, quid si mutuaui pecuniam 8 ff. de exer. Secundo requiritur, quod tempore facti mutui fuerit necessarium, capere illam pecuniam mutuo pro administratione illius negociationis, per l. Lucius. 7 fin. ff. de exer. Tertio requiritur, quod ipse mutuaui pecuniam, notitiam habuerit de dicta necessitate, & quod intreat accipere dictam pecuniam mutuo pro dicta administratione, & quod habuerit notitiam mutuaui, quod ille, cui mutuaui, erat institor illius mercatoris. & sic appareat, quod habuerit animum obligandi præponentem, ut probatur in d. l. Lucius. 7. fin. ff. de exer. Et l. ei qui. 7. in fin. C. quod cum eo. secundum Baic. & Bald. in l. si pupili 6. §. item. 1. post. med. ff. de negot. gest. nisi mercator præponens ratificasset, vel versum esset mutuum in eius utilitatem, ut d. l. et, qui. in fin. Quarto requiritur, quod non mutuaui maiores quantitates pecuniarum, quam erat necessarium, alias non haberet regressum nisi vsque ad quantitatem necessariam, ut d. l. fin. Quinto requiritur, quod mutuum sit factum in loco, in quo posset adimpleri causa, ob quam mutuum factum est, secundum Bart. in d. l. utilitatem. 1. §. non autem. 7. ff. de exer. in aliis autem casibus qualiter formentur positiones, vide Spec. in tit. de oblig. & soluti §. 3. vers. item frequenter. & Salic. in l. ieronus. 1. C. de instit. & exer. Sed ¶ illud hæsitacionem parit, videmus in dies, istos mercatores mittentes suos famulos, cum castella in collo, cum rebus ad ornatum mulierum spectantibus, ut vendant, in teneantur mercatores ipsi ex contractu eorum dicas, quod sic, ut est text. notabilis in l. quicumque, alias, cuiusque §. 5. sed etiam eos. 4 ff. de instit. actio ubi dicit text. quod etiam illi dicantur institores, qui mittuntur circumferentes per totam civitatem, ad vendendum vestes, & sic ibi est casus in individuo; nam si isti sunt institores, sequitur, quod eos præponens obligetur ex contractu, & gestis per eos, ut d. l. 1. in princip. An ¶ autem discipulus contrahendo obliget magistrum suum, ut toto die videmus in discipulis eorum qui portant ad apothecam pannum, de inde vendunt vel pignorant, an dominus apothecæ teneatur? & dicendum est, quod si discipuli ut discipuli, non habent aliud mandatum tacitum vel expressum, non obligant dominum seu magistrum, d. l. quicumque. alias, cuiusque §. 5. §. sed & cum fulto. 10. ff. de instit. actio. tamen si consentiente magistro isti discipuli consueverint negociari in apotheca, ex hoc videtur constituti institores, & ex facto eorundem obligatur magister ipse, argum. l. omnia. 1. ff. quod cum eo. & toto tit. & firmat Baldus in tractat. de consil. num. 4. Sed ¶ illud consequens est, an institores possint obligare præponentes ad pœnam? & certe, si sunt pœnæ, ex natura contractus, obligantur præponentes ad eas pœnas, sed si sunt pœnæ extraneaturam contractus, non obligatur, secundum Bald. in tractat. de consil. num. 5. & in rub. de consil. per col. 2. ver. quæro an in casu personam. & habes

per Decium in d. l. si in sitorem 2. 9. ff. si certum petat. Et
 10 si t̄ in sitor fuerit, ex contractu ipsius, quilibet eorum
 prapositus fuerit, ex contractu ipsius, quilibet eorum
 in solidum obligatur, text. est in l. habebat. 13.
 11 §. si duo pluresve. 2. de instit. act. Et t̄ si contigerit ta-
 bernarium continuo mittere famulum ad merces
 comparandas pro taberna, & ei habetur fides de
 precio ab aliquo, agnoscente eum esse famulum il-
 lius cauponis, vel aliter cum eo contraxit, nulli du-
 bium debet esse, tabernarium obligari ex cōtractu,
 & gestis per illā, vt est text. in l. quicumque. alias, cui-
 cunque. 5. §. sed & si tabernarius. 7. ff. de instit. actio. pari-
 ter dicas de pistore, qui mittit famulum ad venden-
 dum panem, vt d. l. quicumque. 5. §. idem Labeo ait: si quis
 12 pistor. 9. Et t̄ in sitores habentes fidem de precio,
 transferunt sine dubio dominium in emptores, nisi
 expresse eis sit inhibitu, ne fidem de precio habeāt,
 sed presentī pecunia vendant, vt d. l. quicumque. 5. §. si
 ei. 4. ff. de instit. actio. & nisi in hoc dolose versen-
 tur, vt quia vendunt alicui recessuro, vel de fuga
 suspecto, vel cui diligens paterfamilias non vende-
 ret nisi presentī pecunia, vt l. creditor. 60. in fin. ff.
 13 mand. & ita concludit Bald. in l. inciuile 12. C. de rei
 vendicat. Quid t̄ autem si aliquis indigens frumen-
 to, scripsit mercatori, an ei vendere velit, centum
 tumulos frumētī, & pro quo precio: cui ille rescrip-
 sit, quod sic, & quod petat decuram r̄um, pro quo li-
 bet tumulo; at ille scripsit cuidam suo familiari,
 seu amico, vt conueniat de precio frumenti cum
 mercatore, & non excedat carlenos octo, pro tumulo,
 deinde secundo scripsit dicto suo amico, vt cum
 dicto mercatore de precio grani conueniat, sicut
 conuenire potest pro commodo, & utili scribentis,
 & dictus nuncius amicus. seu familiaris firmet con-
 tractum cum mercatore, ad rationem carlenorum
 nouem, pro quolibet tenuo o, postea ille, qui indi-
 gebat grano, non contentatur; quaritur, quid iuris?
 hunc casum posuit Baldus in consil. 33. 4. in 1. libr. cre-
 14 ditor n̄ ligens. vbi tenet, quod cogatur stare illi con-
 tractui, rationibus, de quibus per eum. Nec t̄ am-
 bigendum etiam est, si prapositus fuerit in sitor
 per mercatorem, qui deinde moriatur, superstitē
 eius filio, & hærede, & in sitor deinde post mortem
 prapponentis contrahat, quod ex tali contractu
 tenetur, & obligatur hæres ipse, vt dicit textus
 in d. leg. quicumque. 5. §. fin. ff. de instit. actio. quod in-
 tellige, si ipse hæres vtatur dicto in sitore, sicut
 defunctus, & si contraxerit ante aditam hæredita-
 tem in sitor, obligatur hæres prapponentis, vt sub-
 ueniatur contrahenti cum eo ignoranter, & vide
 textum in l. si quis mancipiis 17. §. si impubes. 2. ff. de
 15 instit. actio. & ibi Doct. Et t̄ si quis prapposuerit in sito-
 rem cum aliquibus pactis (v. g. ne contrahat so-
 lus, sed cum interuentu certæ personæ. & vt vendat
 merces non habita fide de precio, vel si habuerit fi-
 dem de precio, vt habeat cautionem, vel pignus)
 & demum non obseruatis conditionibus, & pactis,

contraxerit, non obligatur prapponens, vt est text.
 notabil. in l. sed & si pupillus. 11. §. condit. 5. ff. de instit.
 act. nisi fraus prapponentis argui possit, vt ibi. Et t̄
 si prappositus quis fuerit in sitor ad equum venden-
 dum, vel oues, seu pecudes vendendas, & contigat
 dicta animalia euinci ab alio, vel esse in causa
 reddhibitionis, non est dubitandum, quin obligetur
 dominus prapponens, d. l. si quis mancipiis. 17. ff. de in-
 sit. act.

[Quæstio etiam inter Iuriconsultos controuersa
 est, An in sitores, quos Factores vocant, ex con-
 tractu tempore prapositionis celebrato, post finitū
 officium recte conueniri possint? Bartolus, cuius
 sententia etiam Parisiensis teste Costal. in l. 1. §. est
 autem. de instit. act. in iudicando secuta est, tenet,
 quod non, motus responso Sceuolæ in l. fin. d. tit. sed
 contraria sententia videtur verior, arg. d. 7. §. interdū.
 ff. ad senatus cōs. Maced. C. l. procurator qui. 67. ff. de proc.
 4. C. l. seruum Titii. 9. ff. man. l. Item arg. l. solutum.
 11. §. per liberam. ff. de pign. act. quam etiam sequitur
 Costal. in §. exercitorem. nu. 4. C. l. fin. ff. de inst. act. & laf.
 d. lo. nu. 51. Item Costal. in l. slantius. 61. de procur.]

Et hæc sufficiant, quo ad in sitores. Sequitur,
 vt videamus de aliis personis, quibus mediantibus
 nos agimus, & conuenimur. Ideo t̄ sciendum est. 17
 quod si quis habeat nauem, & in ea prapposuit ma-
 gistrum, obligatur, & agit ex contractibus illius,
 & de hoc loquitur totus titulus de exerc. act. nam sicut
 in sitor obligat prapponens; ita & multo magis
 ex contractibus magistri nauis, obligatur ipse
 patronus nauis, (qui exercitor vocatur) intelli-
 gendo tamen de eo magistro, cui totius nauis gu-
 bernatio mandata est: at secus si esset simplex nau-
 ta; quia licet patronus nauis obligetur ex delicto
 cuiusvis nauis; tamen ex contractu minime obliga-
 tur, vt d. l. utilitatem. 1. ff. de exerc. act. Nec t̄ so-
 lum tenetur patronus ipse ex contractibus ipsius
 18 magistri, per eum vt supra prappositi, sed etiam ex
 contractu inito, per alium magistrum, loco sui sub-
 stitutum per ipsum magistrum, vt dicit idem text.
 in d. l. 1. §. vt magistrum autem. 3. quod ibi dicitur pro-
 cedere, etiam si patronus nauis expresse inhibuisset,
 ne alium loco sui substitueret, quod est speciale in
 negociationibus naualibus. Sed t̄ sane prædicta
 sunt intelligenda, vt non semper, & passim patro-
 19 nus nauis, seu exercitor obligetur ex contractibus
 magistri; sed tunc demum, si magister nauis con-
 traxerit in eam rem, in qua expresse, vel tacite est
 prappositus, & exprimat in contractu illo in illam
 causam contrahere; sed si contraxerit nulla causa
 expressa, patronus nauis non obligatur, nisi fuerit
 expressum in utilitate eius, & contrahendo in
 causa, in qua est prappositus expresse, sufficit causæ
 expressio, licet causa in se ipsa non sit vera, vt ma-
 gistraliter tradit Vlpianus in dict. leg. utilitatem. 1. §.
 non autem 7 ff. de exerc. & ibi Jacob de Aret. secun-
 dum Azonem (vt refert ibi Baldus) pro intelligenda

na illius legis distinguit, quod aut magister accipit pecunias mutuo in eam causam, in qua est prae-positus tacite; verbi gratia, accipit pecuniam mutuo ob causam, quae venit in consequentiam eius, ad quod est expresse prae-positus; & tunc ad hoc, ut dominus navis ex tali contractu teneatur, requiritur, quod magister contrahendo dicat expresse, quod valet ob illam causam pecuniam mutuo. Item, quod illa sint vera, & quod creditor sciat causam illam fuisse tempore contractus, per *l. fin. ff. eod. tit.* quandoque magister accipit pecuniam mutuo in illam causam simpliciter, hoc non exprimitur; & tunc dominus navis non tenetur ex tali contractu, nisi pecunia fuerit versa in utilitatem patroni navis.

20 Quandoque etiam ex contractibus filiorum obligatur pater, & ex contractibus seruatorum obligatur dominus; nam quandoque contrahitur cum filio vel seruo in merce peculiari dominica vel paterna: ut puta, quia negociatur de mercibus & pecunia ipsius patris vel domini, tunc tenetur pater, vel dominus praeponens, in solidum, & in solidum potest conveniri: quandoque contrahitur cum filio vel seruo in merce peculiari, hoc est, si concessum fuit filio vel seruo peculium, ut de eo negocietur ad libitum eorum voluntatis, & in mercibus seu mercantiis istius peculi con-trahitur; & tunc si sciente patre vel domino, filius aut si tuus contraxerit, pater, vel dominus vocatur in tributum, cum ceteris creditoribus, in tantum, quod ipse pater vel dominus non potest ante omnia deducere id, quod eis debetur ex peculio ipso, nec gaudent aliquo privilegio: si autem contrahitur cum filio vel seruo, patre & domino ignorantibus, eo casu pater & dominus non obligantur; & tunc id, quod eis debetur ex peculio, ante omnia deducunt, & ad id quod superest, con-suere possunt ceteri creditores filii vel serui, & ita loquitur totus tit. ff. de pecul. & ff. de tributor. & in solut. act. Deficientibus autem praedictis, si filius vel seruus con-trahit iussu patris vel domini, tunc obligatur dominus seu pater in solidum si verum non iussu, patre vel domino contraxerit seruus, vel filius, sed id, super quo contractum extiterit per filium, vel seruum, conuersum est in utilitatem domini vel patris; & tunc eatenus, quatenus in eorum utilitatem versum est, tenetur ipse dominus, seu ipse pater, toto tit. ff. quod iussu, & de in rem versis, & ff. quod cum eo. & ad praedicta omnia, videas omnino Nic. Boer. in decis. 221 in 2. partem 11.

[Hanc quaestionem, quando videl. pater pro filio, & ex eius contractu, vel delicto obligetur & conveniri possit, egregie resoluit Alex. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. de arbitris. resol. 2. nu. 2. & seqq.]

21 Et tunc dicitur versum in utilitatem domini, seu patris, siue principaliter, siue secundo, & in consequentiam, vel quocumque modo sit versum in utilitatem patris, vel domini, l. quod si seruus 3 § in rem autem. 1 ff. de in rem versis. ut puta si emit craterum, & con-

uertit in alimoniam totius domus patris, vel accipit in mutuo pecuniam, & illam soluit creditori patris, vel administrabat bona paterna, & contraxit occasione illius administrationis, vel si accipit mutuum pro se vestiendo, vel pro se alendo, iuxta consuetudinem patris, vel si filium fam. fuerit per patrem ad studium missus, & emit libris, in omnibus istis casibus convenitur ipse pater, ut toto tit. ff. de in rem versis & si filius contraxerit quasi ut conuerteret in utilitatem patris, & tamen postea non conuertat, non obligabitur ipse pater, ut dicit ibi textus. & si forte id, super quo filius contraxerit, non erat necessarium ipsi patri, eatenus dicitur versum in utilitatem patris, quatenus illa res valet, sed quando res est necessaria, agitur in totum, & sic ad illud precium, quo res illa vendita est, ut est text. in l. si res domino non necessarias. 5 ff. de in rem versis. dicitur etiam versum in utilitatem patris omne id, quod fit per filium, & eius onus spectat ad patrem, ut dicit text. in d. l. si res domino. 5. & l. si filius familias. 15 ff. eod. tit. & si filius debitum paternum, seu iudicium animo novandi in se suscipiat seu per stipulationem promiserit, adeo, quod pater liberatur, videtur versum in utilitatem patris, taliter, quod pater obligatur, ut dicit text. in l. pro parte. 10 ff. de in rem versis. & ut pater obligetur de in rem verso, sufficit negotium esse utiliter gestum, l. si seruus 17. ff. eod. tit. verum actio de in rem verso competit ei, qui principaliter contrahit cum filio familias, ut in re domini vel patris vertatur l. quod iussu 18. ff. eod. tit. Nec putes per ea, quae supra dixi, patrem obligari pro filio contrahente ex quovis simpliciter iussu ipsius, ut sic teneatur actione, quod iussu, ut dicit text. in l. Lucius Titius, Cavum Scam 21 ff. de admin. tutor. ad o; quod si in instrumento continetur, talis filius contraxit patre consentiente, non tamen ex hoc pater tenetur debet actione, quod iussu; & idem est, si instrumentum dicit: talis filius contraxit patre volente; nam simplex patris voluntas non inducit iussu, l. utilitatem 1. § si is, qui navem. 19 ff. de exerc. oportet ergo ad hoc, ut teneatur ex contractu filii, quod iussu, quod instrumentum ducat, quod filius facit id iubente, & mandante patre, vel ratum habente, ut est text. in l. merito 1. ff. quod iussu. & ibi declarant omnes Doctores. & talis iussu non solum potest probari per instrumentum, sed per testes, & epistolam, vel nuncium, & potest fieri inter absentes, & praesentes, & generaliter & specialiter; verum potest revocari & integra certiorato eo, cum quo contrahi debebat: res semper ex eo, quod filius contrahit iussu patris, semper tenetur, & obligatur pater in solidum, per actionem quod iussu, ut in toto tit. ff. quod iussu. & ad intelligentiam omnium praedictorum videas Franc. de Aret. in cons. 29. in 6. dubio. ubi plene, & licet sint multi alii casus tam in praedictis exemplis, quam in aliis, quibus nos obligamur, & agimus ex contractibus alienis, ut in toto tit. ff. mand. & de procur. & de negot. gesti. & aliis. nihil.

hilominus quia magis frequentia sunt predicta exempla, ideo alia omitto. Pet. Folker. V. I. D.

QVINTA PARS.

Iudicium, lis, instantia, & causa qualiter accipiantur. Et quid vnumquodque illorum.

SVM MARIA.

- 1 Iudicium, lis, causa, & instantia, in quo differant.
- 2 Instantia causa, que dicatur.
- 3 Instantia quando in causis currere incipiat.
- 4 Instantia quando incipiat currere in causis, in quibus lis non contestatur.
- 5 Instantia causarum, quanto tempore durat.
- 6 Instantia currit, & perit, ubi proceditur per inquisitionem.
- 7 In causis civilibus, ubi proceditur per officium iudicis nobile, currit, & perit instantia.
- 8 Instantia perit in causis executiuis, & instrumentalibus, in quibus parata est executio.
- 9 Instantia currit etiam coram iudice delegato.
- 10 Instantia perit coram arbitro, cui non est tempus praefixum.
- 11 Instantia coram arbitratore non currit, neque perit.
- 12 Instantia coepa cum defuncto transit ad heredem.
- 13 Instantia coepa cum defuncto laico, non transit in clericum heredem.
- 14 Instantia nunquam perit de iure canonico, quod in foro ecclesie seruetur.
- 15 Instantia, in consistorio Principis nunquam perit: & quia seruetur in sacro consilio Neapolitano.
- 16 Instantia non perit triennio, quando iudex habet liberum arbitrium in procedendo, & sententiando.
- 17 Instantia per statutum, & per rescriptum Principis breuiari potest.
- 18 Instantia breuiata, si petatur dilatio ultra metas instantie, an post illam peremptam, possit sententia ferri.
- 19 Instantia à Principe prorogari potest.
- 20 Instantia nunquam perit, in causis fiscalibus.
- 21 Instantia in causis ecclesiarum nunquam perit, etiam si ventiletur coram iudice laico.
- 22 Tempus instantia potest per partes breuiari.
- 23 Instantia prorogatio, non firmatur etiam iuramento.
- 24 Instantia tempus per compromissum non potest prorogari.
- 25 Instantia statutoria breuior triennio, prorogari potest.
- 26 Instantia breuior triennali tempore in rescripto delegatorio praefixa, potest consensu partium prorogari.
- 27 Instantia breuiari potest per inferiorem à Principe, delegantem causam decidendam infra breue tempus, & quid importet talis breuiatio.
- 28 Instantia durat ultra triennium, mortuo iudice prope suum triennium.

- 29 Instantia nunquam perit in emergentibus ante litem contestatam.
- 30 Litigatori impedito facto aduersarii, non currit instantia.
- 31 Impedito facto iudicis, vel terrae an currat instantia.
- 32 Instantia quando per Principem restituatur, dicitur insufflatio: sed an tunc debeant refici expensae, vide ibidem.
- 33 Instantia insufflata per Principem, nulla expensarum facta mentione, potest per partem opponi, quod expensae reficiantur.
- 34 Instantia lapsa facto iudicis, ipso iure restituta censetur: neque necesse est adire Regem, nec sacrum consilium pro insufflatione.
- 35 Instantia perempta restituitur absque reflectione expensarum illis personis, quibus restitutio in integrum de iure conceditur.
- 36 Iudex quilibet tam ordinarius, quam delegatus, potest de restitutione in integrum cognoscere, & illam concedere.
- 37 Instantia non perit triennio, quando lite pendente litigator effectus est familiaris illius officialis, coram quo lis agitur; nam successor expectari debet.
- 38 Instantia non currit in causa, in qua est Princeps consultandus.
- 39 Instantia non currit durante inhibitione superiori, vel Episcopi.
- 40 Impedito agere iuris impedimento, non currit instantia.
- 41 Instantia an currat, donec processus stat penes consultorem.
- 42 Instantia in causa feudali durat per annum.
- 43 Instantia causa clerici deuoluta ad iudicem laicum propter impedimentum Episcopi, quanto tempore duret.
- 44 Propter impedimentum Episcopi non potest iudex laicus cognoscere de causa clerici coram eo conuenti.
- 45 Instantia perempta potest innouari, omnia acta de consensu partium repetendo.
- 46 Instantia perempta, restituaripotest altero de quatuor modis.
- 47 Instantia perempta non perit causa, neque ius partis: sed actor potest causam de nouo incipere, & nouam instantiam fabricare, refectis expensis in causa civilis, secus in causa criminali, & nu. 43.
- 49 Instantia euadescit tam per lapsum temporis, quam per absolutoriam ab obseruatione iudicii.
- 50 Libello male concepto, absoluitur reus ab instantia iudicii.
- 51 Sententia fertur ab obseruatione iudicii, etiam in causa appellationis, quando iudex causa principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido.
- 52 Absolutoria fertur ab obseruatione iudicii, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam.
- 53 Absolutoria ab obseruatione iudicii dicitur etiam, quando

do actor semiplene probauit, & propter eius absentiam non potest sibi iuramentum suppletorium deferri.

- 54 Absolutoria obseruatione iudicii, diffinitiu dicitur, quando reus soluit debitum pendente iudicio.
- 55 Instantia perempta, qua acta pereant.
- 56 Acta non publicata in prima instantia, non faciunt fidem in secunda.
- 57 Acta non solum ordinaria, sed etiam probatoria in causa criminali, per lapsum instantiam pereunt.
- 58 Sententia lata post peremptam instantiam, est ipso iure nulla & nullum habet effectum.
- 59 Auctor perempta instantia in expensis debet conlemnari.
- 60 Iudex etiam post peremptam instantiam, potest ferre sententiam contra confessum ex vi notorii.
- 61 Omnes exceptiones dilatoria, & declinatoria possunt opponi in nouo iudicio, quando causa de nouo incipitur post peremptionem instantia: ac si nuaquam iudicium fuisset intentatum.
- 62 Instantia perempta per absolutorium ab obseruatione iudicii, omni acta pereunt.
- 63 Lis quomodo intelligatur.
- 64 Lis incipit post litem contestationem, quod limitatur in quatuor casibus, num 65.
- 65 Causa qua dicatur.
- 67 Causa unde dicatur.
- 68 Causa in quo differat à lite, controuersia, negotio, & occasione.

DEVENIO ad quintam partem principalem huius tractatus, videlicet. In þ qua tractabitur, in quo differant isti quatuor termini, scilicet, IUDICIUM, LIS, INSTANTIA, & CAUSA. Super quo breuiter dic, quod iudicium est tota illa discussio causæ, quæ durat à citatione vsque ad sententiam, vt declarat Alexand. in d. l. postquam liti. 4. C. de pact. & istum terminum iudicium, plene declarauit, quo ad eius quiddidate supra in 2 parte prim huius tract. vbi poteris videre.

Instantia þ vero dicitur illa exercitatio iudicii, quæ fit à lris contestatione vsque ad sententiam latam: seu vsque ad finem triennii, quando non fertur sententia infra triennium in causa ciuili, vel infra biennium in causa criminali, l. properandum. 13. C. de iud. & sic, quando dieimus, instantiam esse peremptam, intelligimus de illa exercitatioe iudicii, quæ habetur pro non facta: quia super illa non potest dari sententia: non tamen refertur iste sermo ad causam, nec ad iudicium: quia perempta instantia, non est perempta causa, nec ius partis, nec iudicium quoad illam causam, quin possit de nouo agitari: sed solum illa exercitatio iudicii, scil. illa tela iudicii, quæ reperitur incepta; & non completa, efficitur frustratoria; & habetur pro non facta: quia non potest per eam deueniri ad causam finalem iudicii, scil. ad sententiam, nisi de nouo in iudicium deducatur,

vt habetur in d. l. properandum. 13. & fuit inducitur ista peremptio instantia, in fauorem publicum ne lites fierent immortales, vt d. l. properandum. 13. in princ. & not. Soc. in consil. 31. col. 4. in fin. in 1. volum. SUPER HAC tamen MATERIA opportunum cadit examinare TRES QVÆSTIONES. Quarum prima est, quando incipit currere instantia. Secunda, quanto tempore duret, & in quibus casibus finiat. Tertia, quis sit effectus peremptionis instantia, & quid possit facere iudex ea perempta.

Quæro igitur PRIMO, quando incipiat currere instantia in causis. Dic, quod communiter tenetur, quod incipit currere à contestatione litis; vnde si per mille annos starent litigantes ad contestandum litem, nunquam inciperet instantia, vt d. l. properandum. 13. post princ. & ibi non ultra triennii metam. &c. vbi dicit expresse post litem contest. & ibi hoc not. Alex. in princ. & las. in 2. col. & communiter Doctor. & Bald. in consil. 226. in 3. vol. & Soc. in consil. 95. in princ. in 1. vol. Hinc dicit pulchre Bald. in l. & post editum. 73. §. pen. in fin. ff. de iud. quod in omnibus emergentibus ante litem contestatam nuquam perit instantia; vnde infert, quod si partes per 10. annos litigarent ante litem contestatam super legitimatione personarum, nunquam periret instantia; & illud dictum sequitur Alexan. in d. l. properandum. 13. col. 1. in fin.

[Adde Alexand. Trentacinqu libr. 2. pract. resolut. de iud. resolut. 4. num. 2. & Viuum lib. 1. syl. commun. op. in opin. 376. num. 12. & seqq.]

Quid þ autem in causis, in quibus lis non contestatur, prout sunt causæ summariæ, vel executiue? Dic, quod in illis currit instantia, quam primum inceptum est cognosci de meritis causæ, secundum Alexand. in d. l. properandum. 13. colum 1. Potes dicere ad maiorem declarationem, quod in huiusmodi causis ille actus, qui solet fieri immediate post lit. contestat. in causis, in quibus lis contestatur, habet vim litis contestationis; vnde ab illo actu inciperet instantia, secundum Barr Bald. & Doct. in l. nulla 23. & l. nihil. 20. C. de procur. & Card. in Clem. constitutionem. 4. §. fin. in fin. de elect. & Abb. in c. insinuante 25. in fin. de off. deleg. & Lud. Rom. in consil. 174. col. 2. & Felin. in c. olim. 26. de accus. & Par. in tract. synd. in verb. sententia. col. 4. & in propriis terminis hoc tenet Abb. in c. venerabilis. 20. col. fin. de iud. & las. qui plene examinat in d. l. properandum. 13. col. 3. C. de iud. & Alexan. in consil. 50. in 2. volum. AD DITIO. Vide gloss. ordinariam hoc volentem in c. v. in gloss. magna. extr. de elect. in 6. super verb. absentia. & ita concludit Panor. in c. pen. extr. de iud. & ita voluit Iacob de S. Georg. in d. l. properandum. in prin. licet in contrarium voluerit Fran. Cure. in l. in omnib. 1. C. de iuram. calum. vbi etiam reprobat opinionem tenentium æquiparari causas summarias executiuas. Id n. dicit non est verum, vt ibi per eum, qui id reprobatur optimis rationibus: opinio est D. Auctoris approbat etiam D. Catal. de boni. compet. in tract.

tra. 9. de Synd. num. 47. sed opin. Franc. Curt. sequitur D. Ant. de Can. in tract. de execut. in fr. num. 71. in 33. q. vult enim in causa instrumentorum habentiū executionem paratam non dari instantiam, vt nec in causis executiuis, & c. *Perr. Foller. V. l. D.*

[Pro resolutione precedentis questionis, An videlicet causæ, in quibus non requiritur litis contestatio, vt sunt causæ executiue, habeant instantiam, considerandi sunt duo casus: An videlicet pro executione sententiæ vel instrumenti imploretur officium iudicis An vero intentetur actio in factū, priori casu petitio executionis, per implorationem officii iudicis, non habet instantiam: Altero vero casu, cum agitur actione in factum, locū habet instantia; prout multis autoritatibus probat Alex. Trentacinq. lib. 2. *pract. resolut. de iudic. resolut. 4. nu. 3.*]

SECVNDO principaliter quæro, ¶ quanto tempore duret instantia, & in quibus causis peccat. In hoc facio regulam generalem cum fallentis. Et regula est, quod in omnibus causis tam ciuilibus, quam criminalibus, petit instantia, & durat in ciuilibus per triennium, in criminalibus vero per biennium, text. est in d. l. *proferandum. 13. Et ibi per omnes Doct. C. de iud. & hoc est confirmatum in regno per rit. in magna curia. in num. 219. incip. item seruati ipsa curia, vt instantia, & c. A MPLIA primo istam regulam ¶ procedere non solum in causis, in quibus proceditur per viam actionis, vel accusationis; verum etiam vbi proceditur per inquisitionem: quia tunc etiam petit instantia secundum Bald. in d. l. *proferandum. 13. in princ. column. 2. [adde Alex. in d. l. proferandum num. 25. Matth. de Afflict. in consit. 6. sept. contingit nu. 4. & Grāmar. var. 31. nu. 16.]* incipit tunc instantia à die dationis capitulorū, secundum Bald. & adde Abb. in c. *venerabilis. in final. verbis.**

[Alex. Trentacinq. lib. 2. *pract. resolut. de iudic. resolut. 4. num. 6.* dicit, quod instantia in inquisitionis processu incipit currere à tempore responsionis factæ super capitulis, & allegat Bald. in d. l. *proferandum & Afflict. in d. consit. 6.*]

Secundo A MPLIA procedere ¶ etiā in causis ciuilibus, in quibus proceditur per officium iudicis: quia durat instantia triennium, secundum Abb. in d. c. *venerabilis in final. verbis* Tertio, A MPLIA ¶ procedere etiam in causis executiuis & instrumentalibus, in quibus est executio parata: quia durat instantia triennium, secundum Lud. Roman. in cons. 174. incip. *Amplissime Doct. & c. Socin. in cons. 95. in 1. vol. & Felin. in d. c. venerabilis, in fin. & Alexand. in cons. 50. in 2. volum. & Iason. in d. l. proferandum column. 2. circa finem.* adde, quæ dixi supra post principium huius questionis. Quarto A MPLIA ¶ procedere non solum coram iudice ordinario, verum etiam coram delegato, vt d. l. *proferandum. ibi, sed omnes iudices, & c.*

Quinto A MPLIA ¶ procedere non solum coram iudice, verum etiam coram arbitro nam secundum communem opinionem etiam coram arbitro, pe-

rit instantia triennio, quando nullum tempus fuit partis oppositio compromisso, ita tenet Specul. *trien. de arbitr. §. differret. colum. fin. vers. Item, vt infra triennium, & c. & Abb. in d. c. venerabilis, colum. penult. & Iason. in d. l. proferandum, colum. 4. in 7. notab.* Secus est coram arbitratores. ¶ quia nulla instantia currit coram eo, secundum Specul. & Abb. vbi supra & etiā coram arbitro, incipit à die litis contestatæ coram eo, secundum Felin. in d. c. *venerabilis, colum. fin.* AD DITIO. Omnino videas Nicol. in decis. 83. num. 7. in 2. parte Petr. Foller. Sexto A MPLIA ¶ procedere etiam si moratur litigator pendente lite, quia non perit instantia per mortem sed durat vsque ad triennium, & continuatur in hæredem, instantia cœpta cum defuncto text. est in l. *hæres absens. 19. Et l. si petitor. 31. Et l. si qui Roma. 34. ff. de iud. Et l. si eum hominem. 33. Et ibi Bart. Et Ioan. de Imol. ff. de fideius. Et in c. quia V. 11. Et ibi plenè per Abb. Felin. & Mar. Sor. de iud. & per Soc. in cons. 31. col. 4. in pr. in 1. vol. Quod tamen LIMTA non procedere, ¶ quando fuit instantia cœpta cum defuncto laico, cui successit hæres clericus: quia non continuatur in hæredem clericum: quoniam ratione priuilegii esset finita illa instantia, & debet de nouo inchoari coram iudice ecclesiastico. Ista est magis communis conclusio, quam tenet Abb. in d. c. *quia V. 11. col. fin. & ibi etiam Felin. in 3. & 4. colum.* quicquid tenuerit alij Doct. nam pro ista parte sunt rationes magis efficaces.*

[Contrariam autem opinionem, quod videlicet clericus, si sit heres laici iam conuerti coram iudice laico, teneatur ibi litem proseguere, tenet Paul. Castr. Roman. Alex. & ibi Curt. in addit. in l. si consiâte §. v. §. solut. mar. Imol. 2. l. si eum hominem. ff. de fideius. Iason. in auth. quas actiones n. 39. C. de sacrosanct. Eccles. Itē Ang. & Paul. de Cast. in l. *hæres absens. ff. de iud. Aufer. in Clem. 1. de off. ord. reg. 2. fallent. 6. Bal. conf. 2. 07. vol. 1.* Et ita obseruari in Gallijs ait Boer. decis. 69. num. 36. Eandem etiā opinionē sequitur Couar. in lib. *pract. quasi. c. 8. vbi dicit eam esse veriorē.* Et Fernand. Vasq. de success. lib. 3. §. 22. lumie. 17. nu. 70. & 72. vbi ait hanc esse communem opinionem.]

LIMTA primo, ¶ istam regulam sic ampliatam, procedere de iure ciuili secus est de iure Canonico: quia nunquam perit instantia, text. est, & ibi Abb. & Doct. in d. c. *venerabilis. 20. Et c. fin. de iudic. & habetur per Modern. in d. l. proferandum Et ibi gloss. in ver. triennium in fi. & Alex. in cons. 23. col. 1. in 3. volum. [Adde Viuium. in syl. com. q. in lib. 1. ep. 376. num. 9.]* Ex hoc sequitur, q. in foro ecclesiastico, etiam in omnibus rebus subiectis ecclesiæ, vbi seruatur ius canonicū, nunquā perit instantia, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, per priuilegia, & hoc tenet Philip. Corn. in cons. 210. in 4. vol. in fi. & vide Felin. in d. c. *venerabilis. 20. in princ.* Secūdo LIMTA ¶ nō procedere, quando causa ventilatur in consistorio Principis; quia in eo nunquam perit instantia, & sic ultra triennium durat, secundum Bald. in cons. 2. col. fin. in 3. vol. vbi

allegat *Aushen. sed lis. C. de temp. appell.* ex hoc potest inferri, quod in sacro regno, consil. Neapoli. non perit instantia; quia potest dici consistorium Principis sed *Math. de Afflict. in decis. 283. consil. Neapolit.* refert contrarium: primo, quod dispositio *l. properandum. 13. C. de iud.* habeat locum etiam in sacro consil. vt etiam in eo pereat instantia, allegat *gloss. in § hoc quoque in Auth. vt spon. larg. & gloss. in Auth. vt appell. & idem tenet Matt. relatiue in consil. hac lege in 3. not.* vbi facit differentiam, an causa ventiletur corā Rege; & tunc instantia non currit; quia Rex habet liberum arbitriū; an vero in sacro consilio; & tunc currit instantia; quia facium consilium non habet liberum arbitrium: Ego tamē puto in hac materia, quod dato, quod in sacro consilio curreret instantia; tamē ex quo sententiæ in eo proferuntur sub nomine Regiæ maiestatis, possunt fieri etiam post tempus instantiæ; & valent sententiæ; quia in effectu in sacro consilio non curatur de peremptione instantiæ, ex quo ista est solennitas inducta de iure positiuo, quæ potest omitti in consistorio Principis: & talis nullitas, quæ causatur ex defectu solennitatis iuris positiuo, non inualidat sententiam sacri consilii, ita dicitur *in d. decis. 292. in fin. per ea, quæ not. Innoc. & Abb. in c. in causis 10. de re iud.* Vnde conclusiue possumus dicere, quod in sacro consilio nunquam perit instantia, saltem quo ad effectum; quia potest ferri sententia etiam post triennium.

[In Camera Imperiali non currit instantia, vt nec fatalia prosequendæ appellatiōis; tum quia est consistorium Principis, tum etiam propter multitudinem causarum. Quin & vbi que ferre locorum in Germania nulla fatalium, nec instantiæ habetur ratio. Et in his locis, vbi ius commune quo ad instantias, adhuc seruatur, debent procuratores corā iudicibus, non semel, sed sæpius de sua diligentia, & lapsu fatalium protestari, nec vna protestatio sufficit. Quia si fatalia prosequendæ appellatiōis coram iudicibus inferioribus non sint seruata, appellatio in Camera, tanquam deserta, non recipitur. Vt hæc omnia tradit *Gail. lib. 1. obs. 141. numer. 7. 8.*

16 Tertio LIMITA non procedere, quando iudex habeat liberum arbitrium in procedendo, & sententiandos; quia tunc non durat instantia, etiam post triennium. Secus si haberet arbitrium in sententiando tantum, ita tenet *Bartol. & Paul. de Cast. in l. fin. lege. 4. in prim. ff. loc. Alex. in consil. 50. colum. 3. versic. pro hoc, &c. in 2. volum. & Alexand. in l. qui Romæ. 122. § Callimachus. 1. colum. fin. ff. de verb. oblig.*

[Adde *Alexand. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. de iudic. resol. 4. num. 22.*]

17 Quarto LIMITA non procedere, † quando instantia esset breuiata per statutum, vel rescriptum Principis, vt quia Princeps referibit alicui speciali, vel delegato, quo causam expedit in fratres men-

ses. nam tunc finito tali tempore est perempta instantia, & nō potest ille iudex vltierius super illa causa procedere, secundum *Bald. in d. l. properandum. 13. colum. 3. & Abb. in d. c. venerabilis. col. pen. & ibi etiam Felin. in 6. colum. & Alexand. in d. l. properandum. 13. colum. 5. circa fin. & Fel. in c. de causis 4. colum. 5. ff. de off. deleg. & quod possit breuiari per statutum, tenet *Alexand. in consil. 42. in 3. volum. & Bald. in l. sicum ipse. 39. ff. de excus. iur.* Item quod possit breuiari per rescriptum, est text. in c. super eo. 12. el. 2. & ibi *Phil. & Abb. de appell. & in d. c. de causis. 4.* verum in hoc est differentia; quia quādo est breuiata per statutum; tunc incipit à die litis contestatæ, sicut instantia iuris communis, ita tenet *Alexand. in consil. 42. colum. 2. in 3. volum. & Bald. in auth. clericus qui, colum. 2. versic. deinde quaritur de Episc. & cleric.* Sed quando fit per rescriptum Principis, incipit à die presentatiōnis rescripti, non autem à die datæ ipsius rescripti, ita probat text. in d. c. super eo. 12. & ibi hoc expresse tenet *Phil. in 2. colum. in 4. not. & sequen.* vbi plus dicit, quod ante presentatiōnem rescripti delegatorum non acquirit delegatus iurisdictionem. † Quid autem si litigans haberet testes in longinquis partibus 18 & peteret dilationem excedentem metam ipsius instantiæ breuiatæ per rescriptum, an possit post finitam instantiam ferri sententia? Dic, quod sic; quia ista iusta causa excusat, vt instantia nō pereat, vt valeat sententia postea lata secundum *Bald. in d. l. scilicet ipse. 39. ff. de excus. iur. & Abb. in d. c. venerabilis. 20. colum. 4. circa fin. de iud. & Alexand. consil. 72. colum. 1. in 3. volum. & Abb. in 63. colum. 1. in 2. vol.* Quinto LIMITA non procedere, † quando instantia fuisset per Principem prorogata, vt quia erat prope finem triennij, & Princeps illam prorogauit vltra triennium; quia tunc ex prorogatione durat vltra triennium, vt not. *Paris. in tract. Synd. in versic. sententia, c. reslat. unum, &c. colum. fin.* & in regno hoc est expeditum per ritum magnæ curiæ, in numer. 219. qui incipit: *Item seruat ipsa curia, vt instantia, &c.* vbi plus dicitur quod prodest prorogatio Principis, etiā si literæ, seu rescriptum prorogatiōis presententur post triennium, dummodo data rescriptio sit expedita infra tempus instantiæ. Sexto LIMITA † procedere in causis fiscalibus; nam vbi agitur de aliqua causa fiscali, nunquam perit instantia, & sic durat vltra triennium; puta, vbi agitur de tributis seu functionibus publicis, text. est in d. l. properandum. 13. in princ. ibi; *exceptis, &c. C. de iudic. & Abb. in d. c. venerabilis. 20. colum. 4. & habetur in decis. 210. consil. Neap.* ex hoc inferitur, quod hodie in regno in magna curia Camera summariz, nunquā perit instantia, ex quo ibi tractantur causæ fiscales, & ita seruatur ibi de antiqua consuetudine, vt testatur *Math. de Afflict. in consil. Accusatorem colu. 2. in prim.* Septimo † LIMITA non procedere in causis Ecclesiasticis; quia etiam si agitantur coram indice seculari, nunquam in eis perit instantia; ita intelligitur text. secundum vnā lect.*

- le & in d.c. venerabilis. de iud. & hoc expresse tenet ibi Abb. in 5. col. vbi dicit, secus in causa clerici, quia in hoc non gaudet privilegio Ecclesie Adde *decis. 210. consil. Neap. Octavo LIMITA*, nisi tempus instantie fuisset abbreviatum de communi consensu partium; quia tunc perit instantia ante triennium secundum quod partibus placuerit. Nam potest tempus instantie abbreviari per partes, ex quo abbreviatio tendit in fauorem publicum, scilicet ut lites citius finiantur, ita tenet Lud. Roman. in l. qui pro tribunali. 2. ff. de rei iud. & Alexand. in d. l. proferendum. 13. in princ. colum. penult. & ibi etiam Iasou. in penult. colum. versicul. quarto limita, &c.
- [Eandem opinionem sequitur Alexand. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. de iudic. resolut. 4. numer. 23. vbi plures auctoritates allegat.]
- 22 An tempus instantie possit hoc tempus prorogari per partes, sicut potest abbreviari? Dic, quod non glo. est in l. consensu. 2. §. se. l. iudex 2. ff. de iud. & gloss. Bartol. Alexand. & al. & communiter Dd. in d. l. proferendum. 13. C. de iudic. vbi plures dicunt, quod non valet prorogatio, etiam si interuenit iuramentum in ipsa prorogatione, & etiam si poena apponatur, secundum Bart. & Alexand. in l. Seus & Agorius. 2. 7. ff. ad leg. Fale. Abb. & Felin. in d. c. venerabilis. 2. c. de iud. & Alexand. in consil. 138. colum. 1. in fin. & seq. v. 2. vol.
- [Adde Alex. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. de iud. resolut. 4. numer. 24. pluribus auctoritatibus hanc sententiam confirmantem. Et Viuium in syl. com. opin. lib. 1. opin. 370. numer. 1. 2. 3. 4. & seq.]
- 24 Ad id, tempus quod nec etiam compromissum potest prorogari, & sic neque tacite, neque expresse, secundum Lud. Roman. in consil. 174. colum. 1. in fin. & Spec. in tit. de iud. deleg. §. rest. ver. sed nunquid de tempore, & ibi Ioan. Andr. in addit. [adde Viuium in syl. com. opin. lib. 1. opin. 370. numer. 21] licet secus sit in instantia appellationis, Clem. quas diu. de appel. & dicam plene infra in ult. par. in vers. appel. in 3. q. prin. ver. 2. limita, nisi de voluntate, &c. & ibi videas ea, quae hic deueniunt; quia ibi assignabitur ratio diuersitatis. Praedicta tamen intellige, tempus in tempore instantie de iure communi; secus in instantia breuiori inducenda per statutum; quia illa potest de consensu partium prorogari, vsque ad triennium & non ultra; & ista est magis communis conclusio, quam tenet Sal. in d. l. proferendum. 13. C. de iud. quem ibi sequitur Alexand. in 2. colum. in fin. & seq. & ibi etiam Ias. colum. penult. & Fel. in d. c. venerabilis. 20. de iud. colum. 4. in fin. versic. secunda declaratio, &c. licet ceteri contrarium teneant, Alex. sibi ipsi contra ius in consil. 24. col. fin. in 4. vol. & male,
- 26 Item, tempus minime procedit in instantia breuiori praefixa per Principem de consensu delegatorum, quia illa potest similiter de consensu partium prorogari, tex. est & ibi Doct. in c. de causis. 4. alias, in causis. de off. deleg. Fel. in d. c. venerabilis. 20. colum. 4. in fin. versic.
1. &c. tempus Sed iuxta hoc cadit pulchrum dubium. videlicet, utrum inferior a Principe possit committere causam decidendam intra minorem terminum triennio, puta intra tres menses, dic, quod sic. Verum in hoc est differentia; quia quando tempus abbreviatur a Principe, perit instantia, sicut per lapsum triennii, adeo, quod ex illis actis non potest ferri sententia, ut dixi supra in 4. limit. Sed quando abbreviatur per inferiorem a Principe, non perit instantia per lapsum temporis, quo ad partes, sed solum soluitur iudicium quo ad iudicem: quia non habet iurisdictionem ulterius in illa causa, & reuertitur ad delegantem, qui potest pronuntiare ex illis actis; quia acta non pereunt, ex quo instantia non perit, ita tenet Bald. in d. l. proferendum. 13. §. si autem utraque. 8. in fin. & ipsum sequitur Fel. in c. de causis. 4. col. 1. in princ. de off. delegat. Quod not. quia saepius euenit in regno in istis Baronibus coarctantibus instantiam in commissionibus causarum.
- [Adde ad hanc & praecedentes determinationes Alex. Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. de iudic. resolut. 4. numer. 24. cum alijs ab ipso allegatis.]
- NONO LIMITA non tempus procedere, quando iudex coram quo fuit incepta causa, moreretur prope finem triennii, & veniret alius successor: quia illi successori datur a iure alius integer annus ad illam causam expediendam, & sic in isto casu prorogatur instantia ex iuris dispositione ultra triennium, tex. est in d. l. proferendum. 13. §. si autem in medio triennii. alias, in fin. §. si autem utraque. 8. vbi idem deciditur, quando ex alia iusta causa esset mutatus iudex ab officio, puta propter absentiam, vel infirmitatem. [Sed nota quod semel tantum re integratur annus, secundum Cyn. Salycet. Bar. Bald. & Alex. in d. l. proferendum. videlicet euitetur infinitas, secundum l. fidei commissi. §. si quis ff. de legat. 3.]
- DECIMO LIMITA procedere tempus in emergentibus ante litem contestatam; quia in illis nunquam perit instantia, vnde si super aliquo incidenti ante litem contestatam esset per decem annos litigarum: puta super legitimatione personarum, nunquam perit instantia. Illud fuit originale d. Gul. de Cun. in d. l. proferendum & sequitur Bald. in l. & post edictum. 73. §. pen. in fin. ff. de iud. & Ias. in d. l. proferendum. colum. 2. ADDITIO. Vide Capic. in decis. 11. in causa Etulerici. Pet. Foller. V. I. D. tempus Undecimo LIMITA non procedere, quando litigator esset impeditus facto aduersarii, puta propter subterfugia, & caullationes rei conuenti, quia ei non currit instantia in effectum; nam potest iudex etiam post triennium ferre sententiam, secundum Bart. in l. si cum ipse. 39. per illum text. ff. de excus. tut. & ibi etiam Bald. plus dicit ibi Bart. quod Doct. non fuerunt recordari de illo text. in commento d. l. proferendum. Item tenet Abb. in consil. 16. col. 1. in 2. vol. & Alex. in addit. ad Bart. in d. l. si cum ipse. 39. vbi plura allegat in hac

materia, scilicet quod impedito facto aduersarii nõ currit tempus, cui adde Matt. in *constit. Instituti per provincias col. 4. in princ. & gl. in l. in tra vti c. 39. & gl. fin. ff. de min.* Pro hoc est rex & ibi Bald. in *L. adulteris fin. C. de adult.* Ad cautelam tamen bonum est semper protestari, quod non currit terminus instantiæ propter impedimentum. Istæ enim protestationes solent esse valde vtilis in huiusmodi casibus, secundum Bal. & Doct. in *d. l. propeandum. §. sin autem vtraque. s. & Fel. in d. c. venerabilis. 20. col. 2. & 3. & prædictis adde Alex. in *const. in princ. & col. 2. in fin. in c. vol.* Quid autem, si impedimentum censetur factio iudicis, vel tertii? Vide Alex. & Dd. in *d. §. sin autem vtraque. s. & Io. de Imol. in d. c. ex insinuatione so de appel. & Phil. in c. ex ratione. 8. col. 9. & 10. eod. tit. & Fel. in d. c. venerabilis. 20. de iud. col. 2. & 3. & Bart & Bald. in *auth. item si in appellatione C. de tempor. appel. & Soc. in *consil. 31. col. 4. in 1. volum. Luc. de Pen. in l. si quis nauicularius. 2. col. antepe & pen. C. de nauis. lib. 11. in quibus locis communiter concluditur, quod currit instantia, non obstante impedimento, Bonum tamen est sæpius protestari, vt saltem obtineri possit restitutio in integrum aduersus lapsum instantiæ, & licet Doct. in locis præallegatis hoc firment in instantia appellationis, in qua facilius datur restitutio propter maius præiudicium; tamen in instantia causæ principalis aliter dicunt, vt not. Bart. in *d. auth. Item si in appellatione. in fin.* licet Bald. ibi teneat dari restitutionem præcedentibus protestationibus: tamen hoc dubium est hodie clarificatum in regno, per regiã p. ag. qua in eipit, *Instantia* qua cauetur, q. quando stetit per iudicẽ, restituitur ipso iure tempus instantiæ. Tunc autem dicitur stetit per iudicem, quando processus fuit conclusus per duos menses ante triennium cum petitione, & protestatione, & ad expeditionem causæ; tunc enim restituitur instantia ipso iure, absque refectione expensarum; si tamen currit instantia per negligentiam partis, tunc non restituitur, nisi refectionis expensis, vt dicitur in *d. pragm. in princip.* & ex hoc inolenit practica in regno. Quod si quando instantia est perempta, solet actor adire Regem, vel factum Regium consilium, vt auctoritate Regia insufflet spiritum vitæ illi instantiæ, & sic Rex insufflat spiritum, & facit instantiam reuiuiscere, perinde ac si perempta non esset, & ista rest. in regno appellatur insufflatio, vt not. Paris de Put. in *tra 7. Synd. in vers. sententia, in c. restat. vnum, & c. col. 1. circa fi. & seq.* & ibi ponit iustas causas, ex quibus Rex concedit istã suscitacionem instantiæ absque refectione expensarum, puta quando stetit per iudicem, vel ob infirmitatem, vel necessitatem absentiam, vel ob aliam similem causam iustam; vt quia propter multitudinem causarã fuit iudex impeditus, secundum Alex. in *l. propeandum. §. sin autem vtraque & in l. Senatusconsulto. 16. ff. de off. præsid.* sed quando allegatur aliqua causa colorata, ex qua perpenditur aliqua negligentia par-****

tis in prosequendo, vel in protestando; tunc conceditur insufflatio cum refectione expensarum, vt ibidem dicit Paris. & de hac insufflatione facit mentionem Matth. de Afflict. in *constitut. Sæpe contingit. circa fin.* vbi ponit vnum aliud impedimentum restitutorum instantiæ, siue refectione expensarum, videlicet quando plures erant iudices super cognitione vnius causæ, & quia non potuerunt se in vnũ congregare, vel cõcordare, fuit lapsa instantia; quia ex quo non potest imputari parti, restituitur instantia, & non tenetur ad expensas. ADDITIO. Vide Cap. in *decis. u. & in decis. 206. Pet. Foll. V. I. D.*

[De impedimentis, prouenientibus ex facta Actoris, vel Rei, Itẽ ex factio iudicis, vel tertii, vel superioris inhihentis, vel ex iure, an & quando impediant cursum instantiæ, vide egregiam resolutionem, apud Alex. Trentacing. lib. 2. *pract. resolut. de iudic. resol. 4. n. 27. & seq.* vide etiam Viuium in *syl. com. opin. lib. 1. opin. 376 num. 7. & 8.]*

Duodecima ¶ LIMITATIO colligitur ex prædictis si vt non procedat regula, quando Princeps insufflat iustantiam: quia tunc etiam post triennium potest ferri sententia, & perinde habetur, ac si instantia perempta non esset, quod qualiter procedat, vide quæ proxime dixi. Ex quibus poteris facere conclusionem, quod si forte sacrum consilium insufflaret, nulla facta mentione de expensis, potest pars aduersa opponere, quod non audiatur actor, nisi refectionis expensis, quando ex processu argueretur eius negligentia, per dictam regiam pragm. quæ incipit: *instantia, in prin.* quia restitutio, & priuilegium principis debet intelligi sine præiudicio tertii, *l. prætor aut. 2. §. merito. 10. & §. si quis à Principe. 16. ff. ne quid in loc. pub. secus si ex processu, vel aliter legitime apparetur de aliquis iusta causa, quib. adde decis. 70. cons. Neap. ADDITIO. Et an semel resuscitata, iterũ possit resuscitari, vide Cap. in *decis. 166.* [Item Grammat. *decis. 69. & Roland. à Valle. cons. 4. n. 62. vol. 3.] per totam. P. F. V. I. D.* Item per dictam regiam pragm. potest inferre, quod quando instantia est lapsa factio iudicis, si cõ protestatione, de qua ibi, nõ est necesse adire regem, nec factum consilium pro insufflatione; quia text. illius pragm. vult, quod ipso iure cõfetur instantia restituta; vnde instantia reuiuiscit ex dispositione legis, propter illud verbum, *if souire, & c.* & sine factio hominis, vt not. gl. in *l. iubemus. 14. §. æconomus. 2. C. de sacrosanct. Eccl. & in c. 1. in prin. de rescrip. lib. 6. & l. in criminali. 3. C. de iuris. l. ornati iud.* in quib. locis tangitur significatio huius verbi; ipso iure; vnde sine alia insufflatione regia potest tunc iudex procedere ad sententiã, et post triennium. Decimotertio LIMITA non si procedere in personis, quibus iura, & constitutiones concedunt benefici restitutions in integrum, prout sunt mulieres, minores, & Ecclesia; quia istis cõceditur restitutio in integrum aduersus instantiam, absq. insufflatione, & restitutione expensarum: ita deciditur in dicta regia pragm.*

- prag. quæ incipit: *Instantia in sibi*. & licet ibi non dicatur expresse de expensis, nec de insufflatione, bene tamen colligitur ex litera ibi; quia in principio suidixerat, quod quando perit instantia per negligentiam, debent refici expensæ, & postea in fine facit illam exceptionem; ergo non debeat in exceptione refici expensæ; quia alias exceptio nõ esset de regula, iuxta not. per Bar. in *lin. his. 15 ff. de leg.* & Fel. *in c. quoniam frequenter. s. c. ad hanc. 1. c. c. accedens. 2. c. tua fraternitatis. 3. ut lue non contesti*. Item quia dicta prag. referuat beneficium restitutionis in integrum aduersus instantiam, illis personis, quibus alias de iure competit, sequitur, quod dictum beneficium potest peti coram eodem iudice, & non est necesse adire Principem: Quia ¶ quilibet iudex siue ordinarius, siue delegatus, potest de restitutione in integrum cognoscere, & illam concedere, maxime incidenter in causis, *l. cum sermus. 3. ff. C. ubi, & apud quem.*
- 36 **ADDITIO.** Ego tamen vidi semper tempore meo, & est illis personis quibus conceduntur beneficia, concedi restitutionem in integrum aduersus instantiam decessum per sacrum regium consilium; absque tamen solutione expensarum, *Per. Foll. ¶ Decimo quarto LIMITA non procedere, quando aliquis litigator post acceptam instantiam fuit effectus familiaris alicuius officialis, qui præest illi tribunalis, in quo illa causa ventilari debebat: qui durate officio dictus officialis non potest de illa causa cognoscere, & interim non currit instantia, vsq; ad aduentum successoris, de hoc est tex. in cõstitutio. regni, quæ incipit: *Iustitiarum per prouincias.* & ibi hoc not. *Matth. in 6 notab.* vnde etiam post triennium potest successor illi causam decidere: vt ibi habetur. Decimo quinto*
- 38 **LIMITA** non procedere in causa, ¶ quæ debet principi consultari, quia donec expectatur responsio à Principe, non currit interim instantia. ita sentit Luc. de Penna *in l. si quando. 1. col. 8. C. de nauis. li. 11.* & hæc tenet expresse *Matth. in const. Hac lege in 3. notab. in const. Accusatore. in 2. notab. & probat proprie tex. in d. const.*
- 39 *hac lege.* Decimosexto ¶ **LIMITA** non procedere, quando coram iudice seculari euenit aliquod emergens, cuius causa fuit sibi inhibitum per superiorẽ, vel per iudicem ecclesiasticum: puta quando orta esset quæstio vsurarũ, vel alia similis: iuxta ea, quæ habentur in *c. tuam. 3. de ordin. cognit.* nam tunc protẽpore, quo durauit inhibitio, non currit instantia: & sic potest in hoc casu ferri sententia post triennium, ita tenet *Abb. in d. c. venerabilis 20. col. 4. in sibi. versic. ex hoc arguo. c. de ind. p. hoc videtur tex. in l. mira util. 39 ff. de minorib.* Decimoseptimo **LIMITA** non procedere ¶ in casibus, in quib. aliquis impeditur agere impediendo iuris, vt quia reus cõuentus est interim effectus priuilegiatus, adeo, quod denegatur actori audientia, vt non possit reum conuenire: nec item acceptam coram eo prosequi, nam interim durante dicto priuilegio, & iuris impediendo, non currit instantia, ita tenet *Franc. de Aret. in const. 100.*
- in princip. & Bald. in l. quoties. 2. C. de precib. imper. offi. rend.* Decimooctauo **LIMITA** non procedere, ¶ quando causa, & processus conclusus, est transmissus ad consilium sapientis: quia interim donec stat penes consultorem, non currit instantia, ita cõsultuit quidam *Franc. Viter. in quodam suo consi. incip. Vtrum dies, quibus, c. c.* Sed ego satis dubito de ista decisione: nam nos videmus, quod quando stat per ipsum iudicem, vel procedit impedimentum factõ tertii, currit instantia vt tenet *Doct. communiter in d. l. properandum 1. s. si ante nostraq; s. multo fortius est idem dicendum, quando stat per consultorem: quia saltem potest dici tertius. Præterea, considero vnũ dictum Fel. in *c. cum venerabilis. 6. col. 17. ver. fallit tertio, c. c. de except.* quod etiam tangit *Paul. de Cast. in s. quis 1. C. de relat. vbi dicit, quod quando iudex videt labi instantiam, & non potest habere consilium à sapiente infra tempus, potest facere sententiam, dicens, pronuacio, sicut continebitur in consilio ferendo per talem consultorem. Si enim esset verũ, quod instantia non curteret interim, nõ esset opus ita sententiare: quia posset expectari consiliũ absque lapsu instantie: ergo illud dictum probat, quod instantia currit, vt de concludo verius esse, quod in casu isto currit instantia, per prædicta, sed esset iusta causa obtinendi restitutionem absque refectione expensarum, per ea quæ dixi supra *in l. c. 12 limitatione.* Decimonoũo **LIMITA** ¶ non procedere ¶ in causis feudalibus, in quibus in regno instantia durat tantum per annum, vt est titus magnæ curiæ vicariæ, *in num. 5. qui incipit: Item quod instantia, c. c.* Vigesimo **LIMITA** ¶ non procedere in causa criminali alicuius clerici, quæ deuoluta ad iudicem secularem, propter impedimentum Episcopi: quia talis causa debet expediri infra duos menses, & eatenus durat instantia, & non se extendit vsque ad biennium, *tex. est in Auth. vt de apud propr. Epif. coll. 6. tit. 12. Nouel. const. 83. s. si tamen de criminalib.* & ibi hoc in terminis tenet *Arg. in sibi. verbis. 2.* dicens per illum text. esse correctam *l. properandum 13.* in isto casu proposito: verum istud procedit de iure ciuili, sed ¶ de iure canonico est hoc correctum, *c. si diligenti 12. de foro comp.* quo cauetur, quod etiam propter impedimentum Episcopi, non potest iudex secularis cognoscere de causa clerici conuenti coram eo, & hoc tenet *Iac. de Bel. in d. Auth. vt cler. apud propr. Epif. in 5. c. p. Quod ius Canonicũ seruatur hodie, propter libertatem Ecclesiasticam ¶ Vigesimo primo LIMITA non procedere, ¶ quando elapso triennio & sic perempta instantia partes de cõmuni consensu, reparant omnia ad vnũ contextu, portigendo libellum, litem contestando, terminũ recipiendo, & sic de singulis actis; quia per talem repilogationem actorum possunt instantiam restaurare, & habetur postea ac si perempta non esset, ita tenet *Bar. in d. l. properandum 13. & ibi etiam Alex. in 4. col. circa fin. & Bart. in l. secus, c. Agerius. 27. ff. ad legem****

Fal. per ea quæ tradit Bart. *in l. quæ omnia. 25. & in l. mut. ar. 2. 4. & ibi Bal. ff. de proc. idem tenet Fel. in c. venerabilis. 20. col. 5. vers. 4. declaratio, & c. de iud. & Ioan. de Imol. in c. de causis. 4. de off. deleg. & Soc. in consil. 31. col. 1. in prim. in 1. vol. Et hoc vnum solum remedium considerant Doct. in locis præallegatis, ad faciendum, quod instantia per partes renouetur. Verum hæc non est prorogatio instantiæ, sed potest potius dici instauratio, & renouatio de nouo. **VLTIMO** propter resurrectionem prædictorum, colligo hic vni conclusionem, scilicet quod instantia perempta potest altero de quatuor modis instaurari. Primo modo per insufflationem principis, vt dixi supra in u. & 12. limit. & antequam debeant reficere expensam, vt dixi. Secundo, per beneuolentiam restitutionis in integrum, vt dixi supra in 3. limit. Tertio, per repilogationem actorum de consensu partium, vt modo dixi in 22. limit. Quarto, per interceptionem causæ de nouo, quia perempta instantia non petit causam, neque ius partium, sed potest actor de nouo causam incipere, & nouam instantiam fabricare, vt dicitur in l. properandum. 13. §. si. & ibi gl. in v. iugo. em. & communiter Doct. & Bart. in d. l. petentis. 6. C. de temp. in integ. rest. & differt iste quatuor modus ab illis tribus precedentibus: quia in primis tribus restituitur ea sicut instantia, quæ erat perempta, & illa ita que erat celebrata, remanent in suo robore, & non est necessitas de nouo ista acta reficere, sed potest fieri sententia ex illis primis actis, sed in isto quarto modo creatur noua instantia, & est necesse, quod de nouo testes producantur, & examinentur, vt dicitur in d. §. fin. in vers. vige. in & ibi Doct. rem in hoc quarto modo, quando actor vult de nouo agere, tenetur indistincte ante omnia reficere expensas, vt habetur in decis. 70. consil. Neap. & probatur ex his, quæ infra dicam; quia perempta instantia semper actor condemnatur ad expensas, vt dicit Bald. in d. l. properandum 13. §. illo 9. in fin. C. de iud. & Lanfr. in repet. c. quoniam contr. 11. in fin. de probat. Limita tamen hoc, quod dixi in hoc quarto modo, procedere tantum in causis ciuili, secus in criminalibus; quia perempta instantia in causa criminali per ipsum bicennium, non auditur ulterius accusator ad iterandum, secundum Alex. in d. l. properandum. §. si. & ibi etiam Sal. idem tenet Bald. in l. abolitionem. 16. C. de a. liti. & probatur in constit. regni, quæ incipit: *Accusatorem* & ibi hoc not. Matth. in 2. not. Ioan. de Ana. in c. licet. 14. col. si. de accus. Et in tantum hoc est verum, quod etiam si offerat soluere expensas, non auulitur accusator ad inchoandum nouam iudicium, secundum Sal. in l. quisquis. 1. C. ut infra. certum tamen est, per ea quæ habentur in l. si is. 4. §. in ex. c. in omibus si C. ad Turpil. **ADDITIONE** Vide omnino Cap. in decis. 206. Per Fol.*

Vento ad **TERTIAM** questionem principalem, & quero tamen quis sit effectus peremptionis instantiæ, & quid possit facere iudex ea perempta. Super quo præsuppono, quod instantia causarum po-

test duobus modis euanescere. Primo modo, scilicet per lapsum temporis, de quo plene dixi in præcedenti questione. Secundo modo, per sententiam absolutoriam latam ab observatione iudicii: & hoc potest contingere multis modis. Primo, vt quando actor fecit citari reum in causa ciuili vel criminali: & in vltimo peremptorio comparere reus, & non actor: tunc reus accusat contumaciam actoris, & petit se absolui ab instantia iudicii, & actorem condemnari in expensis & ita pronunciat iudex: per quam pronunciationem non potest dici vere perempta instantia, ex quo incepta non erat ante lit. contestat. sed potius est circumductum edictum, & sic est perempta citatio. Verum actor non potest iterum agere, nisi ante omnia reficiat expensas, sicut quando instantia est perempta, ita tenet And. de Ilern. in consil. *Sponit volentibus per l. eum quem temere. 79. ff. de iudic.* Et quod actor possit iterum agere, est text. in l. & post edictum. 73. §. circumducto. 2. ff. de iudic. vbi dicitur, quod est perempta instantia, non autem totius causæ, nisi esset lata sententia absolutoria ab observatione iudicii, vt dicit ibi glo. & sic æquiparat hunc casum peremptioni instantiæ totius causæ, quando fertur absolutoria: & hæc materia tractatur plene per Doct. in l. per arandum. 13. §. et si quidem. 2. C. de iud. Secundo modo fertur absolutoria ab observatione iudicii, quando fuit in iudicio præsentatus libellus ineptus: puta ex carentia actionis, iuxta l. si pupilli. 6. §. vltimus. 2. §. de negot. gest. vt ex defectu solemnitatis substantialis, vel alio modo simili. De hoc est text. & ibi Bartol. in l. libellorum 3. §. quod si libelli. 1. ff. de accus. & Specul. in l. de off. om. iud. §. referens. col. 5. vers. in sententia. & c. & gl. in l. aduersus. 1. in prin. in vers. nec tenere in fin. ff. si mens. fals. & mod. dixer. tunc fertur sententia absolutoria, & reseruat ius agendi ex alia causa apta, secundum Bal. in auth. sed quis eorum. 1. vers. item illa, & c. C. de secunda liti. p. & idem not. Bal. in l. rem maioris. 2. in 4. q. C. de reser. vend. Ex quibus autem causis dicatur libellus ineptus, vide Pet. Phil. Corn. in consil. 121. col. 4. in fin. in littera l. i. a. 2. in v. eorum. Et procedit hoc tamante lit. contestat. quam post; quia si fabricatus est processus inualidus, super libello inepto, vel aliter, processus est nullus, ex aliquo defectu, non potest super tali processu fieri sententia valida, per ea, quæ not. gl. in l. de oblig. in prin. in vers. 2. in fin. vnde iudex tunc pronunciat processum nullum, & absolutum reum ab observatione iudicii, reseruat actori iterum agendi, text. est in c. examinata 13. & ibi Abb. & Fel. de iud. & Alex. in ad liti. ad Bart. in d. l. aduersus. 1. ff. si mens. fals. mod. dixer. Et ex hoc habes præctiam, quod quando processus est nullus ex aliquo defectu, licet probationes sint receptæ; non tamen fertur sententia diffinitiva, sed absolutoria ab observatione iudicii, per d. c. examinata. quæ absolutoria, dicitur interlocutoria, ex eo; quia non diffinitur negotium, cum remaneat facultas iterum agendi.

agendi, gl est not. in ver. absoluetur. quam ibi ad hoc ponderat Bar. in l. harum. 7. ff. si ser. ven. & idem Bart. in l. cum Titia. 18. ff. de accus. hodie autem in regno saluatur proceſſus à multis nullitatibus, per e. de testantes. & per regiam prag. primam, quæ incipit: *Dispendia* ex qua proceditur sine figura iudicii & sola facti veritate inspecta, in causis civilibus, de qua materia vide Parid. *intra 7. Syn. in ver. sententia*, vbi per plures colum. ponit intellectum d.c. *Desistentes*.

1 Tertio modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicii etiã in causa appellationis, vt quando iudex causæ principalis protulit sententiam diffinitiuam super processu inualido, a quo fuit appellatum: nam iudex appellationis videns sententiam nullam, cassat ipsam, & absoluit reum saluo re iterum agendi, tex est, & ibi gl. & Abb. in c. cum dilecti. de empt. & vend. & notat Bal. in l. 2. m. 2. q. 2. de rescind. vend. & Alex. in cons. 67. in c. perspectis. verbis, & c. in 2. volum.

2 Quarto modo fertur absolutoria ab obseruatione iudicii, quando actor lite contestata se absentat, & non prosequitur causam: nam tunc est in potestate rei prosequi causam, & producere suas exceptiones, vel instare, quod absoluetur ab obseruatione iudicii, actore non prosequente, quo casu, si reus eligit hanc viam, vt absoluetur, iudex citabit actorem, vt veniat ad prosequendum: qui si non venerit, poterit reum absolueri ab instantia iudicii, & actorem absentem condemnare in expensis. Si vero reus elegerit aliam viam producendi suas defensiones, & tunc si illis productis liquet iudici de causa, vt pro reo, vel actore possit diffinitiuam proferre, & tunc absoluet reum diffinitiuè. Et si liquet pro actore, condemnabit reum diffinitiuè ad omnia & absenti, & in omnem euentum actor absens condemnatur in expensis, siue vincat, siue succumbat. Si vero de causa non liquet, vt quia neq. actor, neq. reus produxit probationes sufficientes, & tunc absoluet reum ab obseruatione iudicii. Ita hæc omnia de eis dicitur per tex. & ibi Bar. Bal. Alex. & communiter Moder. in d. l. properandum. 13. §. Et si quidem 2. C. de iudic. Et utilitas est ista; quia quando reus absoluitur ab instantia iudicii, potest actor iterum agere reſectis expensis, vt habetur in c. examinata. 15. de iud. & in l. Et post edictum. 15. §. cum ducto. 2. ff. de iud. & patet ex his: quæ supra dixi. Sed quando absoluitur diffinitiuè, non potest ulterius agere actor; quia obstat sibi exceptio rei iudicatæ, vt declarant Alex. & Ias. in s. Et si quidem. Illud autem quod dixi supra, quod tunc dicitur de causa non liquere, quando probationes non sunt, produciuntur: intellige, quando non fuit datus actori terminus probatorius: vt quia se absentauit ante datonem termini ad probandum, nam tunc fertur absolutoria ab obseruatione iudicii. Si autem datus esset terminus, & postea actor se absentasset; tunc siue fiant probationes, siue non, potest iudex ferre diffinitiuam sententiam pro reo, per l. qui accusare. 4. C. de eden. ita declarat Bar. in d. §.

Et si quidem 2. in 3. oppos. & ibi etiam Ias. in s. col. Hoc tamen singulariter limita non procedere, quando actor proballet semiplene, & reus nihil: quo casu esset deferendum iuramentum suppletorium actori; quia ex quo propter eius absentiam non potest iuramentum de eum, & reus minime potest condemnari; quia non est plene probatum, absoluetur reus non diffinitiuè, sed ab obseruatione iudicii, propter illam semiplenam probationem, ita tenent Martil. & Sal. in d. §. Et si quidem. 2. quos ibi sequitur Alexan. in 2. colum. Et in quantum supra dixi, quod fertur absolutoria ab obseruatione iudicii, est interlocutoria: ad de vnum casum, in quo habet vim diffinitiuam, videlicet, quando reus soluerit debitum pendente iudicio; quia tunc non absoluitur diffinitiuè, ex quo processus habuit verum principium, & obligatio fuit sublata per solutionem postea factam, sed absoluitur ab obseruatione iudicii, quæ absolutio habebit vim diffinitiuam: secundum Bar. in l. cum Titia. 18. ff. de accus. & Ias. in d. §. Et si quidem. 2. penult. Itis fertur præsuppositis, venio ad decisionem huius tertie quæstionis, & dico, quod quando perit instantia secundum primum modum, scilicet per lapsum temporis, effectus est ille; quia pereunt omnia acta iudicii, non autem acta causæ, seu litis, ita dicit Abb. in c. venerabilis. 10. colum. 6. versic. quæro, quæ acta & c. de iud. Declaro istam differentiam. Acta iudicidicuntur illa quæ tendunt ad litem ordinationem: prout est libellus, litem contestatio, terminus probatorius, satisfactio, & alii similes actus. Acta causæ dicuntur ea, quæ tendunt ad litem decisionem, prout sunt depositiones testium, instrumenta, confessiones, & alia similia acta probatoria, ita declarat gl. in Clem. sepe. 2. in versic. defensiones. de verb. sign. Illa ergo est vera & communis conclusio, quod per lapsum instantiæ pereunt omnia acta pendencia ad litem ordinationem, & omnes satisfactioes receptæ in iudicio, vt dicitur in d. l. properandum. 13. §. Et si quidem. 2. Acta vere probatoria non pereunt ita tenet Secc. in tit. de iud. del. gat. §. 10. stat. versic. sed nunquid omnia. & Bal. in l. cum antea. 3. circa §. C. de arb. & Bar. plene in l. cum lite mortua. 2. ff. in l. solui. & Alexand. in consil. 55. in 2. volum. & Bart. & Alexand. plene in l. i. apud quem. 2. colum. antepenult. & penult. C. de eund. & Abb. in c. causam qua. 37. de testib. & habetur in decis. 148. consil. Neapol. vnde sequitur conclusio, quod quando instantia incipitur de nouo, postulat in vim probationis produci attestaciones & probationes receptæ in prima instantia perempta, & faciunt plenam fidem, vt dicunt Doct. in locis præallegat. & Alexand. in consil. 61. colum. 3. in fin. in 2. volum. Solum ergo requiritur, quod lis de nouo ordinetur, incipiendo a libelli portectione, & citatione, & prescquendo alios actus vsque ad finem causæ. Prædicta tamen intellige & fertur limita, dummodo acta sint publicata in prima instantia, alias si non sint publicata, non facient fidem in

alia, vt habetur in l. gesta. 6. C. de re iud. & per Barr. in d. l. cum lite mortua 2. Alex. in d. l. apud quem. 2. colum. 6. in fin. versic. sexta conclusio, & C. C. de edend. Sed restat dubium, an possint peti publicari coram iudice secundæ instantiæ. In hoc est varietas inter Doctores: quia Bart. in d. l. cum lite mortua. 2. tenet, quod sic, & multi alii Doctores tenent contrarium, quos refert Alexand. in d. l. apud quem. 2. tandem Alex. ibi concludit, sequendo opinionem Ant. de Butr. in c. Albericus 43. de testib. vt distinguamus: Aut testes sunt vini, adeo, quod possunt iterum produci; & tunc non possunt publicari per iudicem secundæ instantiæ, sed debent iterum produci & examinari. Aut sunt mortui, adeo quod iterum haberi nõ possunt: & tunc poterunt publicari, & plenam fidem facient: & hanc opinionem puto esse veram, quam in effectum tenet expresse gloss. quæ ibi non fuit ponderata in l. proferendum 13. §. fin. in versic. vigorem. C. de iud. & cum hac distinctione pertraheo. **PREDICTA** tamen **INTELLIGE** solum procedere in causa ciuili; nam in criminali per lapsum instantiæ pereunt, non solum acta ordinaria, sed etiam probatoria, ita quod nullo modo potest iterum agi ita, declarat Matth. in consil. Accusator. in 2. notab. & probatur ex his quæ tradit Salic. & Alex. in d. l. proferendum. 13. §. 2. & dixi supra in 2. quæstio. princ. in fin. versic. limitatam hoc. C. de aliis autem actis ordinariis, an pereant in totum in causa ciuili, & an remaneat aliquis effectus eorum, vide Alex. in l. is, apud quem 2. C. de ten. in 6. & 7. colum.

58 & Bart. in l. cum lite mortua 2. ff. iud. solui. † **ALIUS EFFECTVS** sequitur ex peremptioe instantiæ; quia sententia lata post eam peremptam, est ipso iure nulla & nullum habet effectum, secundum Alex. in consil. 136. colum. 1. in 2. volum. & in consil. 138. col. 1. eod. volum. & in consil. 42. in 3. volum. & Par. in traçt. Syn. lib. in versic. instantia, colum. 2. & gloss. & Bart. & Doct. communiter in d. l. proferendum. 13. in princ. vbi hoc limitant, & maxime Alexand. in princ. colum. vt procedit in instantia bituõni, vel trienni inducta a iure communi, & in instantia statutaria, quando simpliciter est inducta. Secus si esset adiecta pœna iudici non pronuncianti infra tempus statuti; quia tunc sententia postea lata valet, licet iudex incidat in pœnam, & hoc tenet etiam Paul. de Castr. in consil. 16. col. pen. in 1. volum. Intellige tamen prædicta, † quod iudex non potest ferre absolutoriam, vel condemnatoriam in causa principali; tamen ab obseruatione iudici potest abolueri eum, & condemnare actorem in expensis, etiam post peremptam instantiam; quia periculum expensarum spectat ad actorem, cuius negligentia petiit, ita tenet Alex. in consil. 46. post princ. in 5. vol. & idem Alex. in d. l. proferendum. 13. §. illu. q. circa fi. & ibi per Bald. & alios Doct. & Fel. in c. de causis 4. colum. 5. de off. delegat. & l. ante in res. 1. c. quoniam contrari. in fin. verbus, de p. r. b. 57. & Alex. in consil. 139. col. 1. & consil. 138. col. 1. in 1.

vol. **ADDITION** Hoc probat text. in l. fin. C. si intra curi temp. l. si praes. quasi desertam. 6. & ibi per gloss. C. quomodo & quando; & Innoc. hoc voluit in c. iuramentum 36. fin. de iure iur. Alex. in consil. 157. & 139. lib. 2. & Roman. in sing. 788. & Dec. consil. 34. in fin. lib. 1. & tenet Rot. in decif. 98. licet in nouis, & hoc etiam procedit, si foret iudex delegatus, cum hoc sit quoddam incidens in causa, vt tenet Rot. in decif. 154. auditor, in nouis & Ang. in consil. 22. & consil. 28. index Pet. Foll. V. I. D. Secundo **INTELLIGE**, & limita, † nisi ex processu appareat confessio rei conuenti, quia ex vi notorii potest iudex ferre sententiam contra confessum, etiam post peremptam instantiam, & valet sententia siue in ciuili, siue in criminali, secundum Baland. l. proferendum 13. in fin. illius princ. & Abb. in c. vener. l. ius. 20. colum. pen. de iud. & Felin. in d. c. casy 5. 4. c. ius. de off. delegat. & Alexand. in add. ad Bart. in l. si confessus. 5. ff. de cust. reor. in addit. quæ incipit: An ex inordinato, & c. in fin. Adde tamen hic, quando † incipit de nouo causa post peremptioem instantiæ, quod possunt in nouo iudicio **61** opponi omnes exceptiones dilatoriæ, & declinatoriæ: perinde ac si nunquam vllum iudicium fuisset intentatum, secundum Angelum in consil. 288. in fin. **ADDITION** Corrupte allegat Angel. in consil. 288. voluit enim eum allegare in c. ius. 289. in fine incip. visofacto & statutis prædictis. Petr. Foller. V. I. D. **VLTIMO**, † pro complemento huius materiæ, posset dubitari, quid si instantia petiit. nõ per lapsum temporis, sed alio modo, puta per absolutoriam ab obseruatione iudici, vt quia libellus vel processus fuit nullus, quæ acta pereant tunc? Dic similitet, quod pereunt ordinaria litis. Acta vero probatoria non pereunt; quia possunt produci in alia instantia in vim probationis. Ita tenet Hostien. & Abb. in fin. verbus, in c. causam 11. quod & ibi etiam Felin. in persult. col. in si & sequent. det. 13. reprobatã quadã opinione Bald. aliter tenentis, & ibi refertur. Plus etiã dicit ibi Felinus, quod est maioris efficacis, ista peremptio instantiæ per absolutoriam; quia tunc petit omnino effectus actorum ad litem ordinarionem, etiã quo ad interrumpendam præscriptionem, & quo ad alios effectus, in quibus durant, quando petit per lapsum trienni, secundum Alex. in d. l. is apud quem. 2. & Bart. in d. l. cum lite mortua. 2. [ad de Gall. lib. 1. obs. 67. n. 3. & Alex. Trentacinq. lib. 2. præf. resolut. de iudic. resol. 4. nu. 34.] Sequitur mortua † videlicet de **TERMINO** termino, qui dicitur his, vt sequat ordinem præsuppositum in principio huius quintæ partis. Qui terminus, lis, est magis generalis; nam quandoque ponitur pro instantia causæ, & ita accipitur in d. l. proferendum. 13. in princ. & in l. cum lite mortua. 2. ff. iudic. solui. quandoque ponitur pro ipsa causâ deducta in iudiciũ, vt habetur in l. nulla dubitatio 23. C. de procurat. & in l. l. ius nomen. 36. ff. de verb. signific. ita declarat Alex. in l. postquam liti. 4. colum. 1. C. de pact. & idem Alex. in consil. 22. col. 1. in fin. in 1. vol. vbi per hoc in-

fert, quod is, qui renunciat liti, censetur renunciare instantiæ & causæ, adde gl. in *versus liti*. & ibi Gemin. in *c. non indifferere*. §. *licet procurator*. lib. 6. & *decis* 220. 64 *conf. Ne. p. in fin.* Quando t̄ autem dicatur iucipere lis, gl. in *l. causas*. 16. *C. de transact.* & Bald. etiam ibi dicit, quod incipit ante liti contestationem. Tamen veritas est in contrarium, & illa gloss. in hoc reprobatur, unde non incipit nisi a liti contestatione. Probatur in *c. super quæstionum*. 27. *post princip.* & ibi gloss. in *vers. liti* ex *ordium de offic. delegat.* & in *l. aperitissimi* 16. in *princip.* & ibi gloss. in *verb. inchoatur*. *C. de iudic.* & est text. in *c. ex parte*. 31. *cl. 3. de verb. signific.* & hanc opinionem tanquam magis communem tenent Cya. Bart. Angel. Alexand. & las. in *d. l. causas*. 16. & Felin. in *d. c. super quæstionum* 27. *col. 4. in fin.* & 65 *sequent.* Quod t̄ limitat ibi Felinus quatuor modis. Primo, favore liberationis. Secundo, quo ad inducendum vitiis litigiosi. Tertio, quo ad inducendum liti pendentiæ. Quarto, quo ad perpetuandam iurisdictionem, quia in istis casibus incipit lis ante litem contestatam, & sic à sola citatione, ut ibi pereum.

66 **QUARTVS terminus t̄ est causa.** Proprie dicitur causa, ipsum ius deductum in iudicio: hinc dicimus causam civilem vel criminalem, secundum quod in iudicio de dicitur actio, vel accusatio, ut declarat Alex. in *d. l. postquam liti* 4. *col. 1. per illi allegata per eum* & in *d. consil. 22. col. 1. in fin. in 1. vol.* & incipit causa etiam ante liti contestationem; & sic tam ante, quam post dicitur causa, secundum Alexand. & Doct. in *d. l. causas*. 16. *C. de transact.* & Angel. in §. *alias esp. omnium* 3. *col. 1. in Auth. 112. col. 8. tit. de litig.* 13. & habetur in *c. frus. de verborum significat.* & c. mpreheudit tam civilem, quam criminalem, secundum Cardin. in *Clement. unica. in 18. quæst. de off. vicar.* Unde t̄ autem dicitur causa, vide Card. in *Clement. 1. §. ab olim. in 3. opposit. de sepult.* vbi dicitur, quod causa dicitur à chaos, quod fuit principium omnium in mundo; ita causa potest dici principium, & materia ipsius iudicii; & ibi ponit, in quo differant causa, ratio, & occasio, quid sit causa, ponit Cardin. in *Clement. unica. in 18. quæst. de offic. vicar.* Qv t̄ autem sit DIFFERENTIA inter causam, & contioverfiam? Dic, quod causa non est nisi in iudicio, ut habetur in *l. l. can. 16. C. de transact.* contioverfia vero, potest fieri in iudicio, & extra iudicium, & sic potest esse sine lite, secundum Baldum in *d. l. causas*. & ibi communiter Doct. Pro hoc est text. in *l. Lucius* 78. §. *tres heredes* 2. & ibi Bart. ff. *ad Trebell.* & dicitur fieri contioverfia non solum agendo, sed etiam exceptionem opponendo, ut gloss. in *l. non solum*. 39. §. *sistatus*. s. & ibi per Doct. ff. *de procur.* & dicitur contioverfia, siue fiat de iure, siue fiat de facto, secundum Bart. in *d. §. tres heredes* 2. Item sit contioverfia etiam resistendo, secundum Pald. in *l. contra*. 1. *C. de testibus*. vbi idem dicit de hoc nomine quæstionis, scilicet, quod sit quæstio etiam resistendo, & simi-

liter quæstio dicitur extra iudicium, secundum Baldum in *d. l. causas*. 16. Item dicitur contioverfia etiam ante litem contestatam, secundum Baldum in *l. Divus* 3. in *princip. in nectab ff. de petit. hered.* & Abb. in *c. et si Christus*. 26. *de iure iurand.* & Alex. in *l. si quæstio* 38. §. *si quis forte* 3. ff. *de verbor. obligat.* & vide aliqua de prædictis per Bartol. in *l. amplius* 15. ff. *de iur. iur. in l. in 4. colum. n. fin.* & sequent. *de offic. deleg.* & in quo differat causa a negotio, ponitur in *c. forus*. 10. *de verborum significat.* & declarat Cardin. in *Clement. instrumento*. 3. in *quinto n. tab. de procurator.* Nam causa non dicitur, nisi in iudicio; negotium vero, dicitur in iudicio & extra. Unde procurator ad negotia potest agere in iudicio, & tractare extraiudicialia. Sed procurator ad causas non potest tractare extraiudicialia, secundum eum & vide de prædictis per Doctores in *l. si quis maior*. 4. *C. de transact.* & hæc de ista quinta parte dicta sufficiant. Robert Marant Finus, V. I. D.

S E X T A P A R S.

Iudicium trifariam partitum. Et cuiuslibet partis tempus, & usus. Tum decem membra seu potius gradus ad iudicium, ordine, & loco doctè & eleganter distincti. In summa actuum, qui emergunt in iudicio, sedecim numero, insignis & compendiosa explicatio. Postremo, iudicii decisoria.

S V M M A R I A.

- 1 Totum iudicium quæ ad sui ordinem, tres partes habet.
- 2 Acta omnia, à citatione, vsque ad liti contestationem, in principio iudicii fieri dicuntur.
- 3 Iudicium, quos actus in sui prima parte contineat.
- 4 Quibus modis ad iudicii principium perveniatur.
- 5 Inquisitio, vel accusatio præcedere debet, ut quis de aliquo crimine puniatur.
- 6 Inquisitio prohibetur, nisi in casibus à iure expressis.
- 7 Inquisitio generalis quæ dicatur, quomodo, & qualiter fiat, & ad quem effectum.
- 8 Copia referretur, non datur hodie in regno, sed tantum capitulorum, quod procedit in foro seculari, secus in Ecclesiastico, num. 9. & c.
- 9 Inquisitio generalis præcedere debet, antequam conveniatur universitas ad pœnam damni clandestini.
- 10 Inquisitio specialis contra certam personam, quomodo, & quot modis fiat.
- 11 Inquisitio fieri debet per Ecclesiasticum iudicem de idoneitate persona eligenda, vel ordinanda.
- 12 Prælati & iudices Ecclesiam de rebus & moribus clericorum inquirere debent.

- 15 Bona vacantia applicantur fisco, sed contradictor comparens auditur, & datur ei copia inquisitionis seu defensionis.
- 16 Ad validitatem inquisitionis, qua requirantur.
- 17 Inquisitio specialis non procedit, nisi primo constet delictum esse commissum.
- 18 Confessus se occidisse hominem, non habetur pro veridico, nisi primo mittatur ad locum, ad inquirendum, an ibi fuerit homo occisus.
- 19 Fama inquisitionem precedere debet, alias inquisitio non valet.
- 20 Iudex non creditur de fama, nisi ex actis appareat probata.
- 21 Fama nisi habuerit originem ab honestis personis, & fide dignis, nihil operatur.
- 22 Inquisitio formatur, extantibus iudiciis, sine fama.
- 23 Dictum socii criminis, non est sufficiens ad inquirendum, fama non precedente.
- 24 Iudex inquirere potest ad denunciam officialis, non precedente fama.
- 25 Inquisitio formata de mandato Principis, valet, fama non precedente.
- 26 Denunciatio criminis à viro probefacta sufficiens est indicium ad inquirendum de infamia denunciari, qua inuenta, de crimine inquiretur.
- 27 Inquisitio formata, non precedente infamia, valet, existente inquisito presente, & non contradicente.
- 28 Inquiritur contra Officiale in Syndicatu, non precedente fama.
- 29 Inquisitio generalis, formatur, fama non precedente.
- 30 Inquisitio specialis quam processit inquisitio generalis, valet sine alia fama probatione.
- 31 Fama, qua faciunt Officiales in principio officii, an sint sufficientia, ut iudex inquirere possit in casibus à iure non permisis.
- 32 Inquisitio non ad puniendum, sed ad corrigendum pro anima salute, fama non precedente, valet.
- 33 Inquisitio formatà ex necessitate officii, non precedente fama, valet.
- 34 Inquisitio delicti non commissi dol. vel lata culpa, sed per leuem aut leuissimam culpam, non valet.
- 35 Inquisitio locum, & tempus commissi criminis continere debet.
- 36 Inquisitio sine solemnitatibus libellorum ff. de accus. valet, quando inquiretur de crimine commissio contra diuinam maiestatem, & de crimine laesam iestatis.
- 37 Inquisitio omnes delicti speciales circumstantias continere debet, cum loco, & tempore.
- 38 Offensus citari debet ad accusandum, ante, quam iudex inquireat.
- 39 Inquisitio vigore statuti facta, non tollitur per superuenientem accusatorem, & remedium ordinarium dicitur.
- 40 Inquisitio in quibus casibus permittatur de iure cõ-
- 41 Inquisitio non cessat, inquisito affectante, vel procurante ad aliquo accusari coram alio iudice, ut impediatur inquisitio.
- 42 Offensus, qui iudici dixit se nolle accusare, deinde inquisitione formata uti vellet, non auditur.
- 43 Inquisitio non impeditur per superuenientem accusationem, quando ex parte rei nihil fuit oppositum.
- 44 Ab inquisitione non superfedetur, cuius qui prius denunciavit iudici, ut procederet ad inquirendum contra aliquem, postea eum vult accusare.
- 45 Collusio inter accusatorem, & accusatum non facit cessare inquisitionem.
- 46 Inquisitio non tollitur, si accusator fuit causa promo- uendi inquisitionem.
- 47 Probationes recepta in processu inquisitionis, non per- eunt superueniente accusatore, sed remanent in suo robore.
- 48 Inquisitio de iure canonico semper est remedium ordi- narium, unde non tollitur per superuenientem ac- cusatorem.
- 49 Inquisitio fieri non potest de crimine, de quo alias quis fuit accusatus, vel inquisitus, & legitime ab- solutus.
- 50 Inquisitio non prohibetur, quando sententia abso- lutoria lata est per collusionem, & prauiaricationem.
- 51 Collusio quomodo probetur, & unde presumatur, & num. 45. in fin. & num. 53.
- 52 Sententia ab observatione iudicii, non impedit de eo- dem crimine inquire.
- 53 Inimici de iure canonico repelluntur ab accusando, se- cus de iure civili.
- 54 Accusari potest absolutus à tertio, qui suam, vel suo- rum iniuriam persequitur, & accusationem ab alio institutam ignorat.
- 55 Transactio criminis facta cum accusatore, an impedi- at, ne alius possit accusari, vel iudex inquire- re.
- 56 Accusatore remittente iniuriam pendente accusatio- ne, an possit iudex procedere, non obstante maui- tu Principis.
- 57 Transactio in criminalibus, quid operetur, maxime in casibus permisis, & supra num. 55.
- 58 Iniuria facta uni omnibus, eius consanguineis facta censetur, & quamvis passus iniuriam remittat, possunt tamen alii accusare.
- 59 Crimen publicum in Regno, hodie non differt à priua- to, quo ad accusationem.
- 60 Consanguineus accusare potest de iniuria consanguineis, criminaliter tantum, non autem ciuilit- er, nisi solus pater, & maritus, & num. 65.
- 61 Frater non agit ciuilit- er pro iniuria fratris, sed tan- tum criminaliter sic.
- 62 Consanguinei usque ad quem gradum admittantur ad accusandum, & prosequendam suorum in- iuriam.
- 63 Iniuria, qua fit religioni, vel patrie, propria appella-

- ri potest, & quilibet potest eam prosequi tanquam propriam.
- 64 Sparii non veniunt appellatione suorum.
- 65 Iniuriarum civiliter agi non potest ad estimationem iniuria, cum coniunctus agit pro iniuria coniuncti.
- 66 Agens pro iniuria illata a consanguineo, quomodo libellum concipere debeat.
- 67 Pater remittere potest iniuriam factam filio, eo iniurto, nec alii fratres iniuriati, accusare possunt, tanquam coniuncti.
- 68 Pater vilis, non potest iniuriam factam filio, remittere. Nec ei pupillariter subtrahere. nu. 69.
- 70 Pater dilapidator, priuatur administratione bonorum filii, & tunc filius potest agere contra patrem.
- 71 Iniuriam illatam à comiti. Ex persona filio, non potest pater, co iurto, remittere.
- 72 Contra filium iura iustitiam gradum, volens agere de iniuria comiti non admittitur.
- 73 Transactio in criminalibus, quibus casibus hodie sit permissa per Regni constituciones, & qualiter in hoc ius commune restringatur.
- 74 Transigentibus in criminalibus, licitum est aliquid ab accusato accipere, pro expensis & interesse, & pro estimatione damnorum.
- 75 Iniuriæ enormes & atroces, qua dicantur, & qua leues.
- 6 Transactio nefaria in criminalibus, an, & quando iudex procedat.
- 77 Accusator colludens, seu prauaricans cum accusato, qualiter puniatur, & quando presumatur collusio. Et an sine licentia curia transigi possit. numero. 78.
- 79 Transactio in civili causa facta per contumacem bannitum, & condemnatum, facit illum omnem pœnam evitare, secus in criminali.
- 80 Accusator non comparens, vel desistens ante, vel post litem contestat. qualiter puniatur.
- 81 Iudex qualiter procedere debeat, cum accusator se absentat.
- 82 Accusator desistere potest antequam reus compareat, ubi non veretur interesse sibi.
- 83 Abolitio criminis quid operetur, & à quo impetranda.
- 84 Legum correctio, non presumitur, nisi expresse appareat.
- 85 Inquiri vel accusari quis potest de crimine, de quo per viam exceptionis cognitum fuit.
- 86 Inquisitio fieri potest de crimine, de quo primo cognitum fuit, per viam denunciationis euangelica.
- 87 Absolutus in foro animæ potest iterum accusari in foro terrestri.
- 88 Remittens iniuriam in foro conscientia, potest agere ad emendationem damni in foro contentioso.
- 89 Agi an possit criminaliter ex eodem delicto, ex quo prius fuit actum civiliter.
- 90 Accusatus de sola iniuria pro crimine homicidii, an possit iterum accusari de homicidio ad pœnam legis Cornelia.
- 91 Iniuriarum actione, non potest quis agere contra homicidam, sed homicidam accusare cogitur.
- 92 Accusari an quis pluries possit de eodem crimine, & num. 93. 94.
- 94 Accusatus ab uno, an, & quando, pendente accusatione, vel sint a possit ab alio de eodem crimine, accusari.
- 95 Iniuriarum actione non potest agere consanguineus offensus, pendente accusatione, offensi.
- 96 Inquisitio fieri potest de crimine, de quo alias fuit actum civiliter.
- 97 Pœna irrogata per iudicem ecclesiasticum, an possit irrogari à iudice seculari.
- 98 Accusatus de crimine, qui fuit contumax, potest iterum de eodem crimine accusari.
- 99 Debitor non solvens in termino iuramenti, cui fuit per creditorem provocatus terminus post accusationem, si non soluat in ter. per pretergatio, & iterum accusetur, an teneatur solvere pœnam.
- 100 Pœna reiteranda, ei, qui non sufficienter pro crimine, punitus est, qualis esse debeat.
- 101 Pœna mortis, an, & quando ideo mitigari debeat, quia qui fuit aliter castigatus, vel diu carceratus pro eodem crimine.
- 102 Inquisitio ab incompetenti in lice facta non valet.
- 103 Processus & confessio factus coram incompetenti iudice, an fidem faciat.
- 104 Coadiutor, qui adungi solent inquisitori, an sit de substantia, & ad quem effectus detur.
- 105 Inquisitio formari debet in casibus à iure permissis, non prohibitis, ad hoc ut valeat.
- 106 Usurarius potest inquiri per iudicem etiam ad modum priuati.
- 107 Usurarius compelli non solum potest per iudicem, ad usuras restituendas, sed etiam ad non recipiendas.
- 108 Usura permissa sunt de iure civili, ideo iudex secularis non potest de illis inquirere, de iure communi, sed solum iudex ecclesiasticus.
- 109 Usurarius puniatur per Episcopum.
- 110 Usurarius an possit hodie inquiri per iudicem secularem ex officio per constitutionem Regni.
- 111 Usurarius de iure canonico, quas pœnas patiatur.
- 112 Iudex ecclesiasticus ex iusta causa potest adiungere cœnationes, ad idem nouam pœnam, licet non possit totaliter contra canones statuere.
- 113 Pœna potest exacerbari, alius in exemplum.
- 114 Usura hodie multum frequentantur, ideo acrius puniri debent.
- 115 Iudex ecclesiasticus debet, & potest pœnam illam irrogare, qua magis timetur.
- 116 Usurarius nulla magis conuenienti pœna puniri potest, quam pecuniaria, eiusque ratio.
- 117 Usura licitur crimen. Et qui sit crimen. numero 118.

- 119 *Vsura species est rapina.*
- 120 *Maius malum non reperitur vsura.*
- 121 *Pœna arbitraria punitur, delinquens contra præceptum legis.*
- 122 *Opinio illa in dubio est seruanda, quæ fauet publicæ utilitati.*
- 123 *Vsuriarius peccat recipiendo vsuras, etiam à sponte dante.*
- 124 *Soluens vsuras, videtur sibi eruerè oculum.*
- 125 *Intellectus ad c. cum tu de vsuris.*
- 126 *Vsurarum crimen est publicum, & potest in regno iudex ex officio inquirere contra vsuram, & etiam quilibet de populo admittitur ad accusandum de tali crimine.*
- 127 *Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.*
- 128 *Inquisitio potest fieri ex officio iudicis, de omni crimine, quod committitur per conspirationem, seu conuenticulum. Et quæ eius criminis sit pœna, numer. 129.*
- 130 *Conuenticula licita & illicita esse possunt, & in dubio semper præsumuntur illicita.*
- 131 *Ancilla vendita sub pacto, ne prostituatur, alias sit libera, emptore pacto non obseruante, potest iudex inquirere, & illam exhiberi facere, vt perueniatur libertatem.*
- 132 *Iudex in causis miserabilium personarum ex officio procedit.*
- 133 *Pupillus, vidua, & pauperes, inter personas miserabiles numerantur, alia secus.*
- 134 *Iudex potest inquirere in his, quæ notorie eliquent ex actu, etiam parte non petente.*
- 135 *Iudex tam ecclesiasticus, quam secularis potest inquirere ex officio, in omnibus causis suis, & concernentibus animam.*
- 136 *Iudex ecclesiasticus inquirere potest de quolibet matrimonio impedimento, ad faciendum id separari.*
- 137 *Iudex ex officio potest inquirere de iuribus Principis.*
- 138 *In applicanda pecunia fisco, iudex potest ex officio suo procedere.*
- 139 *Iudex potest ex officio inquirere, ad magnum scandalum vitandum. Et contra omnes malefactores in prouincia vel ciuitate, quam regit. nu. 140.*
- 141 *Item de omni crimine & iniuria, commissa contra ecclesias, & ecclesiasticas personas, & de omni crimine in ecclesia commisso.*
- 142 *Iniuria illata clerico, est crimen publicum, & quilibet potest accusare, & iudex ex officio inquit.*
- 143 *Iniuria clerico facta, dicitur facta Deo.*
- 144 *Inquisitio fit ex officio iudicis de blasphemia Dei, & quilibet accusare potest.*
- 145 *Si creditores dicant, plus esse in bonis, quam sit in Inuentario conscriptum, iudex, instantibus creditoribus, inquit, & accipit probationes de domo haredis, etiam haredis seruos torquendo.*
- 146 *Iudex inquit in causa naufragij, & contra surripientes bona naufragorum, leuato velo. Item in causa suspecti tutoris, & inuentum suspectum, ex officio remouet. nu. 147.*
- 148 *Iudex inquit contra producentem falsam scripturam, vel suspectam in iudicio.*
- 149 *Suspicio soli contra falsam scripturam in iudicio productam, habetur pro plena probatione.*
- 150 *Testes vacillantes, seu falsi deponentes, possunt inquiri ex officio, & per iudicem puniri.*
- 151 *Iudex de quolibet delicto commisso coram se, incidenter inquirere potest.*
- 152 *Item de iuribus ecclesie, & ecclesiastico beneficio.*
- 153 *Iudex per inquisitionem procedere potest, in casibus, in quibus accusator excusatur à præsumpta calumnia.*
- 154 *Iudex ecclesiasticus inquit contra detinentes bona, quæ debent distribui pauperibus vel ad pias causas.*
- 155 *Iudex ex officio inquit de probitate vita, idoneitate, & moribus eligendi, promouendi, vel ordinandi.*
- 156 *Iudex inquit de omni crimine, ubi interuenit accusator, qui colludit, seu prauaricatur.*
- 157 *Iudex inquit contra calumniatorem, etiam nemine accusante. Et cum incidenter de crimine cognouit. num. 158.*
- 159 *Iudex ex officio inquit de iniuria facta scholari.*
- 160 *Iudex quando inquit de delicto commisso in officio per suum Officialem.*
- 161 *Iudex inquit contra facientem iniuriam suis Officialibus, vel famulis, si crimen est notorium.*
- 162 *Iudex inquit de omni notorio crimine.*
- 163 *Iudex specialiter inquit de omni crimine, super quo primo generalis inquisitio præcessit.*
- 164 *Iudex potest cogere subditos ad faciendam pacem.*
- 165 *Filius iniuriam inferens patri, vel matri, potest ex iudicis officio inquiri, & puniri.*
- 166 *Iudex inquit contra carceris custodem precio corruptum.*
- 167 *Lenones ciuitatum deuastatores dicuntur, & possunt per iudicem inquiri.*
- 168 *Inquit iudex de crimine lenocinii sine accusatore.*
- 169 *Lenocinii crimen, est maius adulterio.*
- 170 *Iudex an possit ex officio procedere in crimine adulterij, sine accusatore.*
- 171 *Iudex inquit contra quemcumque qui fuerit inuentus in flagranti crimine.*
- 172 *Iudex in regno inquit contra omnes homines mala vita.*
- 173 *Iudex veniens in ciuitate, vel prouincia, edictum facere potest, vt omnes sentientes se offensos, compareant ad querelandum & testes deponendum.*
- 174 *Inquisitio generalis non sufficit vt deueniatur ad specialem, nisi in casibus, in quibus specialiter inquiri potest, & non fit, nisi semel in anno.*
- 175 *Iudex ex officio inquit de crimine læsæ maiestatis, per-*

- perpetrato, contra personam Principis, uel eius collateralium. Item contra sanctos latrones nu. 176
- 177 Item contra inobedientes, & turbantes eius iurisdictionem, & contra rebelles, & contumaces.
- 178 Inquisitio, quibus casibus permittatur contra socios criminis.
- 179 Iudex ex constitut. Regni inquirat de homicidiis, & damnis clandestinis, ubi nullus accusator apparet.
- 180 Accusatore mortuo, iudex prosequitur ex officio contra accusatum.
- 181 Iudex inquirat super necessitate ciuitatis, & ciuium subditorum.
- 182 Aduocati & procuratores calumniosi possunt per iudicem inquiri, iisq; interdici ne postulent.
- 183 Iudex inquirat de defensionibus Rei in criminalibus ex officio, etiamsi reus se non defendat.
- 184 Iudex inquirat de facto, etiam testes producendo in omnibus casibus, in quibus procedere potest ad diffinitiuam sententiam contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus.
- 185 Iudex inquirat de crimine falsa moueta, etiam nemine accusante. Et qua sit pena euentus falsam mouetam. nu. 186.
- 187 Hereticus inquiratur per iudicem, & qua pena afficiatur.
- 188 Iudex inquirat in causis ciuilibus partes interrogando, cum ei a quom uideatur.
- 189 Instrumenti producti in iudicio ueritas inquiratur per iudicem.
- 190 Iudex inquirat de conditione testis coram se producti.
- 191 Iudex inquirat ad denunciationem Officialis ad hoc deputati.
- 192 Aduocatus dari potest pupillis & miserabilibus personis, item surdis, ex officio iudicis.
- 193 Procurator administrans negotia absentis potest per iudicem remoueri ob eius contemptum, & contumaciam.
- 194 Procurator compelli potest per iudicem ex officio, ut de manu laico doceat.
- 195 Crimen sacrilegii, & plagii, potest per iudicem inquiri ex officio.
- 196 Decimas non soluente compelluntur officio iudicis, ad soluendum, etiam nemine petente.
- 197 Tutor petens dari potest inquiri per iudicem, an sit idoneus, & an reperiantur alii magis idonei.
- 198 Hares compellitur ex iudicis officio ad sepeliendum defunctum, quo neglecto potest iudex uendere res hereditarias pro sepultura.
- 199 Agens sine actione potest ex officio iudicis repelli.
- 200 Iudex habens arbitrales literas, inquirat de omnibus casibus, de quibus licet.
- 201 Syndicatores inquirunt contra Officiales, stantes ad syndacatum, de commissis, & commissis in iudicio.
- 202 Iudex inquirat contra frequentatores talianarum, & alios i. q. d. nu. licet.

- 203 Notorium dicitur, quod per decem testes probatur.
- 204 Inquisitio an fieri possit ex officio iudicis in crimine priuato, puta furto, uel iniuria.
- 205 Furtum an dicatur hodie crimen priuatum, cum sit altera pena per capitula Regni.
- 206 Inquisitio potest fieri de omni crimine de iure canonico.
- 207 Inquisitio criminorum expensis fisci fieri debet.
- 208 Inquisitio in epta an ualider tur per confessionem.

SEXTA & vltima pars principalis huius tractatus est: IN QUOT PARTES DIVIDITUR IUDICIUM, ET QUAE SINT EIVS MEMBRA. Et super ista sexta parte declarabitur tota tela iudicij exordita per ordinem a principio vsque ad finem. SCIENDVM ¶ est igitur, QUOD TOTVM IUDICIUM, quo ad sui ordinationem, HABET TRES PARTES. Prima pars durat a citatione vsque ad litem contestationem inclusiue. Secunda pars durat a litem contestate exclusiue, vsque ad conclusionem in causa inclusiue. Tertia pars durat a conclusione vsque ad sententiam diffinitiuam inclusiue, ita declarat Bart. in l. nunquam. 2. col. 2. ff. de priuat. delict. & quaelibet istarum partium habet sua membra distincta, quorum vna sequitur successiue ad aliud. Prima igitur pars tota appellatur principium iudicij vsque ad litem contestate inclusiue, & consequenter omnia membra & acta quae fiunt in ista prima parte, dicuntur fieri in principio iudicij, secundum Bartol. in d. l. 2. quod patet: quia tunc dicitur esse coeptum iudicium, quando est facta litem contestatio, ut est glossa in verb. inchoatum. in glo. tex. in l. omnis actor. 1. C. de plus peti. & in l. iudicio coepto. in iuncta glossa. 1. C. de iud. & in l. apertissimi. 1. 6. iuncta glossa. in verb. inchoatur. eod. tit. & tex. in §. si vero apud iudicem initium. 1. d. c. omnem. 3. in d. Authen. 112. coll. 8. tit. de litig. 13. facit text. in l. si post acceptum 18 ff. de rei vendicac. & in l. amplius non peti. 15. ff. rem ratam hab. VIDEAMVS ergo, ¶ quae membra, seu quae acta continentur in hac prima parte iudicij super quo dico, quod posunt in ea considerari DECIM MEMBRA, seu DECIM ACTVS, qui solent interuenire: videlicet, CITATIO, CONTUMACIA, LIBELLI OB- LATIO, RECONVENIO, AVCTORIS LAUDATIO, NOMINATIO, INTERROGATIO, SATISDATIO, EXCEPTIO, & LITEM CONTESTATIO, de quibus singulis dispiciamus. ¶ Et antequam ad declarationem dictorum membrorum perueniam, EST SCIENDVM HOC, QUOD AD PRINCIPIVM IUDICII PERVENITVR MULTIS MODIS: Aut enim per viam actionis, aut accusationis, aut inquisitionis, aut denunciationis, aut per implorationem officij iudicis. PRIMO MODO initatur iudicium per viam ACTIONIS, quando quis in causa ciuili, ubi quis prosequitur id, quod libi d. betur, iudicij

lo curiarum huius Regni, non seruat̄ dispositio illius capituli, ex quo non datur hodie in Regno copia reperorum, sed primo fit inquisitio generalis, seu capitur informatio de crimine, & repero aliquo infamato, & suspecto, formantur contra eum capitula specialis inquisitionis, quæ capitula eliciuntur ab illa reformatione, & datur eorum copia inquisito: qui si petit copiam reperorum, potest iudex ei dicere: ego do tibi copiam capitulorum, in quibus continentur omnia reperta, vt possis super illis facere tuas defensiones: & ita communiter practicatur, ita declarat Par. *in tracta. synd. in versu inquisitio colum. 3. versu. & aduerte. &c.* Per hoc igitur, quod non datur copia reperorum cum nominibus testium, dico, quod non procederet dispositio illius capituli, subiungendo, quia reus periret indefensus, si ita ex tali processu ordinato dånaretur, vnde datis capitulis est necesse quod fabricetur processus ordinarius: quia super illis fit litis contestatio, & postea facta publicatione, admittatur repulsa, & disputetur super iudiciis: vt habetur *in d. c. qualiter, & quando. 24. el. 2. de accusat. & per Ange. in tracta. malef. in ver. fama publica, consi. 5. in si. versu item aduertat, &c.* & cum ista obseruancia huius Regni reperio conformem decisionem Ang. *in l. quis sine accusatoribus fin. ff. de quest. quam refert, & sequitur Fran. Brun. in quod tract. de iudiciis, & tortura, col. 3. vbi dicit, quod iudex non debet dare copiam reo de his, quæ inuenit ex processu informatiuo; quia illa non dantur iudicia nisi demum reperta reo citato: & ita practicatur. ¶ Puto tamen, quod si iudex ex inquisitione generali haberet quatuor testes conformes, vt veller seruare dispositione illius cap. *Subiungendo*, & dare eorum copiam reo, cum omnibus aliis repertis, posset eum condemnare sine alio processu ordinario: & sic totum hoc dependeat ex arbitrio iudicis, an velit seruare dictum capitulum, vel stylum suum; quia illud capitulum non reperitur expresse correctum, vnde est iure prohibetur. *l. sancimus 27. C. de testam. & l. precipimus 32. C. de appel. nec possum dicere, quod stylus contrarius ipsum correxit: quia stylus contrarius est, vt nõ dentur reperta, & si non dantur reperta, non esset conseruati dictum capitulum; quia colleretur reo defensus, sed si iudex in casu illo speciali, quando haberet quatuor testes, veller dare reperta, non posset conqueri reus, quod sit indefensus: quia tunc iudex non seruando stylum, facit potius præiudicium curiæ, quam reo, & propter a posset reum condemnare sine alio processu iuxta formam illius c. Et ista est noua consideratio, & bona pro intelligentia eorum, quæ dicit Par. *in d. versu inquisitio col. 3.* Et habes declaratam materiam e *siue in quod. ¶ Restringit*, tamen prædictam obseruancia, vt procedat solum in foro seculari; secus autem in foro ecclesiastico, vel in terris subiectis ecclesia, in quibus**

seruatur ius canonicum: quia illis debet dari omnino copia reperorum, ex quo illud cauetur expresse per *d. c. qualiter, & quando. 24. el. 2. §. debet. vbi iubet* Papa dari inquisitio capitula & ei publicari dicta, & nomina testium, vt possit defendere, & sic non posset dicere tunc iudex ecclesiasticus: Volo tibi dare copiam capitulorum, in quibus sunt omnia operata; quia summus Pontifex dicit expresse vt rumque debere scilicet capitula & reperta, vnde non sufficit dare vnnum tantum. ¶ **SECUNDO MODO** fit inquisitio generalis in regno, quando est agendum contra vniuersitatem alicuius ciuitatis, ad estimationem, vel ad poenam danti elandestini, secundum formam const. Regni, *super uersis finibus, & const. Si danna.* nam ante eum agitur contra vniuersitatem, requiritur pro forma, quod procedat inquisitio generalis contra auctores sceleris, & demum illis non repertis; deuenitur contra vniuersitatem: Alias si prius ita ex abrupto ageretur contra vniuersitatem, non valeret processus, nec condemnari posset vniuersitas. Ita probatur *in d. const. Si danna per totam, & maxime circa fin. versu. quæ inquisitio, &c.* & ibi per And. de Iser. col. 8. & Barth. in 3. mo. Et nota istud quia plures habuit in facto, & facti quam plures processus annullati, & vniuersitates absolui propter inquisitionem dictam non factam. ¶ **TERCIO MODO** fit inquisitio SPECIALIS contra certam personam ad effectum puniendi de crimine pro publica utilitate, de qua loquitur tex *in d. c. qualiter, & quando. 24. el. 2. de accusat. & d. l. ex lege Julia. 2. §. si publico, §. ff. de adult. & ibi glo. & Bart. & habetur in const. Huius §. de specialibus. & de ista inquisitione, quando, & in quibus casibus fieri possit, dicam infra in 2. q. prime. Et ista inquisitio specialis, FIT ALIO DE TRIBVS MODIS, videlicet, Quandoque fit EX MERO OFFICIO, vt quando iudex de se inquit contra aliquem sine querela, & denuncia alicuius, vt declarat Ange. *in tra. 7. malef. in ver. mero officio.* Quandoque fit AD QUERELAM alicuius, vt quando offensus non vult facere partem in iudicio per viam accusationis, sed solum exponit querelam iudici, & instigat ac sollicitat eum ad inquirendum, & de hac materia dicit plene Angel. *in d. tra. 7. in ver. mero ad querelam.* Quandoque fit AD DENUNCIAM ALCIUS OFFICIALIS, prout sunt isti Magistris ciuitatis, & alii nuncii deputati ad capiendum malefactores, & denunciandũ eum: non potest iudex inquirere ad denuncia talis Officialis, nulla alia fama præcedere; quia per talẽ denuncia excusatum iudex a calumnia, text. est & ibi Bal. & Gal. *in l. ca quidem 7. C. de acci.* & not. plene Angel. *in d. tra. 7. in ver. inquisitio, p. 2.* & Bart. *in l. diuis. §. si de accusat. reo.* ¶ **QUARTO MODO**, fit inquisitio ciuitatis ad utilitatem ecclesie, vt quando iudex ecclesiasticus inquit, & pronuntiat reo tenentem, & qualitate, & honestate personæ, &*

genda, ordinanda, vel confirmanda, iuxta text. in
*c. cum nobis. de elec. & ibi gloss. & Abb. & idem Abb. in c.
 pernicioso. 1. in gloss. 1. de off. ord. & Franc. de Aret. in c.
 qualiter, & quando. 24. el. 2. col. 2. de accus. QVINTO*

74 MODO, † sit inquisitio per Prælatum, quando visi-
 tatio ecclesiarum, nam similiter tunc inquirunt ex offi-
 cio de moribus, & idoneitate clericorum, & ista
 inquisitio sit solum ad correctionem, & pœnitentiam
 imponendam, non autem ad effectum puniendi,
 text. est, & ibi Gem. & Doct. in c. consuetudinem.
 1. §. sine de consuet. libr. 6. & tenet Franc. de Are. in d. c.
 qualiter, & quando. 24. in 3. col. & Abb. in c. pernicioso.
 1. in gloss. de off. ord. SECTO MODO, † sit inquisitio de
 bonis vacantibus sisco deuolutis, in qua inquisitione
 si contradictor apparet, audietur in suis defensionibus
 data sibi copia inquisitionis: alias bona sisco applican-
 tur in l. si vacantia. 2. §. ibi Luc. de Pen. C. de bon. vac. l.
 10. & de multis formis inquisitionum vide omnino
 Bald. in d. l. in bonis. 24. C. de prob.

76 SECUNDA † Principalis questio est, quot re-
 quirantur ad validitatem inquisitionis. Istam ma-
 teriam plene examinat Angel. in d. l. si vacantia. 5. &
 Ioan. de Ana. in d. c. qualiter, & quando. 24. el. 2. §. ad
 corrigendos de accus. & Bald. & Salic. in l. ea quidem. 7.
 C. de accus. & Bartol. in d. l. ex lege Julia. 2. §. si publico. 5.
 ff. de adul. Ang. in tract. mal. in prin. & in ver. fama publica
 & Paris. in tract. synd. in verb. inquisitio. & Phil. Dec.
 in consil. 170. 175. 179. & 189. & Luc. de Pen. in d. l. si va-
 cantia. 5. & in Matth. in con. Hiqui Egotamen recol-
 ligam. NONNULLA REQUISITA magis quo-
 tidiana in practica succincte, & de reliquis remitto
 me ad Dd. in locis præalleg. vnde dico, quod PLU-
 78 RA requiruntur Primo enim † ad hoc, vt possit spe-
 cialiter inquiri contra aliquem, requiritur, quod il-
 lud delictum, de quo inquiruntur, constet saltem in
 genere esse commissum, sed nescitur a quo: quia re-
 quiritur homo occisus, vel vulneratus: item reperit-
 ur furtum factum, vel rapina, vel aliud simile, de hoc
 debet ante omnia iudex canere ino. mationem, &
 facere describi in actis qualitatem delicti: & tenet
 Bar. in l. quis sine. 22. col. 1. ff. de quest. & Bar. in l. 1. §. item
 illud. 24. ff. ad syl. ubi monet iudicem, vt faciat videri
 motum, vel vulnera, ad hoc, vt possit postea in-
 quirere. Idem tenet Ang. in tract. mal. in ver. fama publica.
 col. 21. vers. 12. & c. & plene per Par. in tract. synd. in ver.
 confessio. vbi † tantum dicit, debere constare iudici de
 delicto, quod etiam si quis confiteatur se occidisse
 hominem in nemore, nō debet ipsi credi, nisi prius
 mittat ad inquirendum, si homo fuit ibi occisus, &
 debet etiam facere exhumari hominem ad viden-
 dum, si fuit vulneratus, si homicidium est de recenti,
 vel si saltem reperiantur ibi ossa sepulta, facit quod
 in unil. de hac exhumatione hominis dicit Baldus
 in l. si quis reprobis. 17. in fin. C. de reprob. vnde nunquam
 debet iudex formare inquisitionem specialem, nisi
 si plene constet delictum esse commissum, alias si

faceret inquisitionem, & extarent indicia contra
 aliquem, non potest illum torquere, si delictum pa-
 tratum non constat, ita dicit Ang. in loco præallegato.
 SECVNDO principaliter requiritur, † quod inqui- 19
 rendus sit valde notatus per publicam famam de il-
 lo crimine, ita quod præcedat fama ita vehemens
 contra eum, quod generet scandalum, nisi fieret in-
 quisitio. ita tenet Bartol. in l. congruit. 5. ff. de off. pra-
 sid. & Angel. in tract. malef. in 2. char. vers. quarto princ-
 paliter, & Gand. in tract. malef. in ut. quomodo de
 malef. cogn. per in qu. col. 1. & habetur pulchre per Phil-
 lip. Dec. in consil. 175. col. 2. vers. 2. principaliter, & c. &
 consil. 189. col. fin. vers. non amito, & c. pro hoc est text. in c.
 qualiter, & quando. 24. Clem. 2. de accus. & c. licet Hel. 31.
 de simonia. Nam fama præcedens sustinet vicem ac-
 cusatoris in inquisitione, alias iudex inquirere non
 posset, vt d. c. qualiter, & quando. & ibi Abb. in 6. not. &
 Franc. de Aret. in ult. not. & Fel. in ult. not. & gloss. in
 c. pernicioso. 3. in gloss. 1. de off. ord. Et nota, † quod 20
 non sufficit, quod iudex in inquisitione apponat il-
 la verba consueti, videlicet fama publica præceden-
 te, & c. sed est necesse, quod ex actis, & ex ipsa infor-
 matione constet de fama publica, alias inquisitio
 posset impugnari, secundum Fulg. in consil. 136. & 108.
 vbi expressè dicit, quod iudici nō creditur de fama,
 nisi ex actis appareat probata, & ipsum sequitur
 Philip. Dec. in d. consil. 170. col. 2. TERTIO requiri- 21
 tur, quod † fama habuerit originem à personis hon-
 nestis, & fide dignis, & non à maleuolis, alias nihil
 operatur, text. est in d. c. qualiter, & quando. 24. el. 2. &
 ibi Abb. col. pen. & Franc. de Aret. in 6. not. & c. eū oport-
 reat. 19. de accus. & c. cum in iuuentute. 15. de præsump. A-
 lia autem, si iudex sine fama inquireret, ita quod
 inquisitio impugnatur, tenetur ipse iudex inquisito
 ad expensas, & præsumitur contra iudicem de ca-
 lumnia, vt declarat Par. in tract. synd. in vers. inquisi-
 tio. colum. 2. Et de hoc quod debeat præcedere fama
 vide plene Felin. in c. licet. 14. de accus. & Bald. in l. sanc-
 cimus. 15. col. fin. C. de iud. LIMITA istud, † primo 22
 quando extarent contra inquisitum indicia suffici-
 entia; nam licet non constet de fama, potest tamen
 inquiri de illis indicis, secundum Bartol. in d. l. con-
 gruit. 5. vbi æquiparat processionem inquisitionis cum
 iudicis, & cum fama publica, & Par. in d. vers. in-
 quisitio. colum. 2. & Bald. in l. in bonis. 24. colum. pen. vers.
 4. & c. C. de prob. Et † per prædicta potest sustineri il-
 lud quod tenet Phil. Dec. in d. consil. 189. colum. fin. cir-
 ca fin. dicit, quod dictum loci criminis non est suf-
 ficiens ad inquirendum, fama non præcedere: nam
 patet ratio ad sensum; quia fama debet procedere à
 personis fide dignis: sed loci criminis, nō sunt per-
 sonæ honestæ, nec fide dignæ, nec faciunt indicium
 sufficientes ad torquentum, & inquisitio non fit,
 nisi præcedente fama, vel indicis, vt supra, & not. Bal.
 in l. sancimus. 15. col. final. C. de iud. LIMITA secundo
 non procedere, † quando iudex inquireret ad de- 24
 nunciam officialis, quia tunc potest inquirere etiam

- non præcedente fama, text. est *in l. ea quidem. 7. Et ibi Bald. Et Salic. C. de accus. Et Bar. in l. congruit. 13. ff. de off. praes. Et in l. diuus. 6. ff. de custod. reor. imo tenetur tunc iudex inquirere, alias facit litem suam, secundum Bald. in d. l. iubemus 24. col. 2. vers. 2. L I M I T A*
- 25 tertio nõ procedere, † & quando fieret inquisitio de mandato Principis quia tunc potest fieri etiam non procedente fama, secundum Bald. in l. nullus. 4. C. ad leg. Jul. m. iust. Quod tamen intellige, & declara quando Princeps assertiue dicit in sua commissione sibi constare de crimine, vel quod fama deuenit ad eius aures, alias si commissio fieret simpliciter, habet tamen conditionem, scilicet dummodo fama præcedat; & tunc iudex ante omnia debet inquirere de fama, alias non potest procedere ad inquisitionem: ita declarat Felin. in d. c. cũ oportet. 19. in 4. not. de accus. Et ibi etiam Ioan. de Anan. in 2. not. per glo. in c. extenore. 11. de foro comp. idem tenet Philip. Dec. in d. conf. 170. col. 2. Et conf. 189. eolum. fin. & Alex. in conf. 183. incip. in causa Angelorum, Et c. col. fin. vers. non obstat prædictis, Et c. in 2. eolum. L I M I T A quarto non procedere, † quando aliquis d. nunciaretur de crimine per aliqui non probum virum; quia tunc ista denuntiatio est sufficiens, vt inquiratur contra eum super infamia tantum, & non super crimine, sed reprobata infamia, potest inquiri de crimine secundum Abb. in c. licet. 1. in vlt. not. de accus. Et ibi etiam Per. de Anch. & Felin. in 2. eolum. L I M I T A quinto non
- 27 procedere, † quando iudex processit ad inquisitionem criminis præsentem inquisito, & non contradicente, nec reclamante; quia tunc valet processus, etiam si non probatur infamia, & non potest ulterius opponi contra processum, text. est formalis in c. si is, cui de accus. lib. 6. & ita per illum text. tenet Cap. in conf. 66. quod not. & semper facias interponi protestationem pro reo contra inquisitionem.
- 28 L I M I T A sexto non procedere † in inquisitione, quæ fit contra officialem in syndicato; quia potest contra eum inquiri generaliter & specialiter, in d. s. t. etiam fama non præcedente, & inquiri contra ipsum, & eius familiam, & officiales, & ministros secundum Par. in tract. synd. in vlt. char. in fin. in c. fin. in c. proceditur autem in syndicato. Et c. & est hodie decisum in regno per reg. prag. quæ incipit: Reges dignitati. Et c. sed considera quia in d. ita prag. nullum verb. in fit de fama sed simpliciter conceditur procedi ad inquisitionem, vnde deberet intelligi secundum ius commune, scilicet vt præcedat infamia: per ea, quæ dixi supra in quarta limitatione. & hoc expresse tenet Bald. in l. iubemus. 24. eolum. 2. vers. modo restat, Et c. de probat. vbi expresse dicit contra officiales fieri inquisitionem de eorum de fama præcedente. Sed hoc non obstante teneo hanc limitationem per d. ita prag. Et considero, quod per eam permittitur inquiri generaliter, sed quando fit inquisitio generalis, non requiritur fama præcedens, vt dicam modo in sequenti limitatione, & præce-
- dente generali, minime requiritur in fama in speciali; quia habet inquisitionem generalem, quæ est præparatoria ad specialem, vt not. Bald. in l. obseruare. 4. §. proficisci. 2. ff. de off. proconsul. in s. Et 6. quest. vers. Et est sciendum, Et c. & habetur in l. congruit. 13. Et ibi per Bart. Et Bald. ff. de off. praesid. Sequitur ergo firma conclusio, quod contra officialem potest inquiri etiam fama non præcedente. L I M I T A septimo nõ procedere in inquisitione generali; quia potest fieri & sine fama præcedente, secundum Abb. in c. perniciosa. 1. col. 2. in gl. 1. ff. de off. ord. & hoc est prouisum in regno expresse, per constituto quæ incipit: Inquisitiones, & per capitulum regni, quod incipit: Generales, per quæ iura municipalia conceditur facultas officialibus faciendi inquisitiones generales sine alia probatione famæ. L I M I T A octauo nõ
- 30 procedere in casibus, in quibus præcessit inquisitio generalis; quia potest perueniri ad specialem sine alia probatione famæ, ex quo inquisitio generalis est præparatoria ad specialem: quia alias frustra fieret, si per eam non perueniretur ad specialem, secundum Bal. in d. l. iubemus 24. col. 2. vers. Et est sciendum, Et c. C. de prob. & probatur ex his quæ not. Bar. & Bal. in d. l. congruit. 13. & Felin. in c. inquisitionis. 21. col. 3. de accus. Et l. lege Iulia. 4. §. mandatis. 2. Et ibi Bart. ff. ad l. Iul. pec. & Bart. in l. ex lege Iulia. 2. §. si ex publico. 5. eolum. 2. in fin. vers. tertia regula. Et c. ff. de adult. Et ex his datur bonus modus inquirendi de omnibus criminibus, etiam de his, de quibus alias de iure inquiri non posset, videlicet, vt primo procedat inquisitio generalis, & repertis per eam iudiciis contra aliquem, potest contra eum deueniri ad specialem. Et propterea officiales † communiter in principio officii solent facere banna, & inquisitiones generales, complectendo varia & diuersa crimina, quibus postea emergentibus faciunt inquisitiones speciales vigore bannorum, quod facere possunt. Ita in specie tenet Amodæus in suis tractat. Synd. col. 6. in fin. Et sequen. vers. inquisitio generalis, Et c. Et col. 7. vers. 3. Et c. & sic tenet, quod vigore dictorum bonorum potest iudex specialiter inquirere etiam de criminibus, de quibus alias de iure inquiri non potest. Et certe si istud dictum esset verum, esset hæc magna ampliatio ad materiam inquisitionis. Sed ego puto, quod istud dictum nullam contineat veritatem; & si ita esset, omnia iura prohibentia inquisitionem specialem, seruirent nobis de vento, cum communiter omnes officiales soleant facere huiusmodi bona generalia, per quæ alterant legum dispositiones, & earum pœnas. Et hæc potestas daretur officialibus, vt destruerent multas leges, & sic vendicarent sibi potestatem principis, quod non est dicendum. cum de facili per viam obliquam fieret fraus legibus: vnde melius in hac materia locutus fuit Par. in d. tract. Synd. in vers. tortura, eolum. 1. vers. an in causa pecuniaria, circa med. vbi expresse dicit, quod officiales per eorum banna non possunt

statuere contra ius, nec alterare pœnas iuris, ex quo iurant in principio officii seruare iura, & regni constitutiones & capitula: vnde inferri non valet ban- num officialis, quod quicumque meriti dicitur, vel portauerit arma, puniatur ad quatuor tractus chor- da; quia non potest mutare pœnam iuris, per præ dicta. Istam opin. contra Amodrum continuo esse verissimam in hoc regno per *l. c. generalis*, quo cau- tur, quod officiales faciant inquisitiones generales semel in anno, nisi illis factis, nullo modo descendat ad speciales, nisi de mandato Principis, vel nisi in ca- sibus à iure permisis. Sequitur ergo, quod si banna, vel generales inquisitiones complectuntur aliqua crimina, de quib. specialiter inquiri non potest de iure, minime potest de illis inquiri vigo. e generalis inquisitionis præcedentis, ne fiat fias legi: & ita cum ista declaratione intelligo hanc octauam limit. do esse aliam declarationem, scil. vt procedat, quan- do per generalem inquisitionem inuenit iudex ali- qua indicia vrgentia super illo crimine, de quo vult postmodum specialiter inquirere; quia tunc vigoie illorum reperorum potest deuenire ad specialem, alias secus. Imo tenetur ad damna & interese ip- si inquisito, & præsumeretur omne malum con- tra iudicem, quando sine indicis inquireret, vt not- Bal. in *l. sancimus. 15. col. fin. C. de iud. & in l. inuenus. 24. col. 2. vers. 4. C. de prob. & Par. in d. vers. inquisitio, col. 2. & 6. in fin. LIMITA nono non procedere, quando ¶ fit inquisitio non ad effectum puniendi, sed ad effectum corrigendi pro salute anime: vt quan- do Episcopus vitiat ecclesiam, vel quâdo vult se in- formare de vita, & moribus eligendi, vel conse- crandi, vel aliquem promouendi ad ordines, si est idoneus: quia tunc ex officio inquit nulla fama præcedente, secundum Abb. in *c. forniciosa. 1. colum. 2. in gl. 1. de off. ord. & Spec. in tit. de inquisitione §. quan- do, vers. licet iur. em. & §. viso, colum. fin. vers. in sum- ma, & probatur ex his, quæ habentur in *c. ad nostram. 21. el. 2. de iur. iur. & in c. cum nobis. 19. & ibi gl. de elect. & in c. Romana 1. §. sane. 4. de consil. 6. & tenet Fra- de Aret. in *c. qualiter & quando 24. el. 2. colum. 2. & 3. de accus. & Bald. in consil. 220 in princ. 113 vol. & Abb. in *c. postquam 3 in 3. not. de elect. & in c. ad huc. 1. in su. de postul. 1. r. l. 1. L MITA decimo non procede- re, quando iudex inquireret ex necessitate iur. offi- cii, vt quia extaret statutum, quod iudex teneatur inquirere de tali crimine, alias puniri: nam tunc potest inquirere etiam sine diffamatione: ita tenet Ang. in *tra. 7. malef. in 2. char. vers. §. fallu, &c.* Sed aduerte; quia puto hoc dictum ita simpliciter in- tellectum, non procedere; nam certe considerando statutum, non potest loqui, nisi de inquisitione gene- rali respectu personæ, scilicet facienda cõtra per- sonam incertam; quia de certa persona non po- test sentire: quo casu verum est, quod ista inquisitio ge- neralis potest fieri sine diffamatione, vt dixi supra in *7. limitat.* & ita intelligendo, ista non esset noua*****

fallantia: sed eadem cum septima: sed ad hoc, vt fal- lencia sit bona, & noua, deberet intelligi de specia- li; & tunc dico quod non procedi; quia tale statu- tum debet habere tantum conditionem, scilicet si præcedit in fama, sicut dicimus in comm. ff. de Princ. Principis, vt dixi supra in *limitat.* alias stat. tum esset contra ius, & daret iudici materia calumnia- di: quia emergente crimine posset de facio vexare aliquem innocente diffamatum, & inquirere cõ- tra ipsum auctoritate statuti. Posset tamen saluari ista limitatio, vbi præcederent aliqua indicia con- tra aliquem; quia tunc vigoie iudiciorum, iudex potest inquirere, licet fama non præcedat, vt dixi supra in *limitat.* & ita debet intelligi dictum Ang. in *tra. 7. malef. in ver. fama publica, col. 6.* vbi dicit, quod quando inquisitio permittitur a statuto, est remedium or- dinarium, & potest fieri, etiam fama præcedente; hoc intellige, dũmodo ad sint alia indicia, ne detur iudici materia vexandi iniuste, vt supra dixi. Et vide quæ dicam infra in *ver. 7. requiritur, &c.* QVARTO principaliter ¶ requiritur ad validitatẽ inquisitio- nis, quod delictum, de quo inquitur, sit commissum per dolum, vel latam culpam, secus si per leuem vel leuissimam: quia tunc inquiri non potest, secun- dum Bal. in *l. data opera. 21. C. qui accus. non poss. quod intellige & declara, vt ibi per eum. Ego autem hoc plene attigi supra in 4 parte, in *1. 1. 3. vers. 2. super hac, &c.* QVINTO requiritur, ¶ quod inquisitio contineat locum, & tempus commissi criminis, secundum formam *libelli rum. ff. de accus.* alias ed- dicitur inepta, secundum Ang. in *consil. 178 & in consil. 297. col. 1. & Bar. in d. l. ex lege Iulia. 2. §. si publico. s. c. l. 1. ver. quatuor vtrum, &c. ff. de adult. & Ang. in *tra. mal. in 3. char. vers. quinto principaliter, &c.* & Bal. in *consil. 490. in 3. vol. & consil. 228. in princ. in 5. vol. & idem Bal. in consil. 297 in fin. 5. vol. & Alex. in consil. 178. col. 1. in 1. vol. & Ioan. de Anan. in *c. qualiter & quando 24. el. 2. §. debet col. 2. in fin. de accus.* & Abb. in *c. fin. coli m. pon. & in c. de purg. canon & Fel. in *l. §. debet, col. 1. in fin.* Et hæc solennitas est confirmata in integro, per *consil. in qui §. de specialibus, ver. in predictis,* vbi expresse dicitur, quod inquisitionibus debent seruari solen- nitates inductæ per iura communia super delatio- nibus, & delatorib. & sic nunc de solennitatib. ac- cusionum. LIMITA hõmo procedit, ¶ quando in- quiritur de crimine commisso contra diuinam ma- iestatem, vt de heresi, vel blasphemia quæ tunc va- let inquisitio sine solennitatib. *libelli rum. 3.* secun- dum Ang. in *6. fin. in aut. quæ opor. Episc. col. 1. Nou. 6.* Idem in crimine laici maiest. quia in eo proceditur summarie & de plano, & sine strepitu, & figura iudicii; vnde non requiruntur aliqua solennitates, vt habetur in *extrauag. ad reprimendam.* Et vide de præ- dictis vnam addit. post Ang. in *tra. 7. malef. in d. vers. 5. principaliter.* SEXTO requiritur, ¶ quod inquisi- tione ponatur in specie omnes circumstantie deli- cti,****

32

33

34

35

36

37

- interrogasset offensum, an velit accusare, & ille dixisset, quod non; quia si iudex incœpit inquirere, non potest postea offensus accusare, & impedire processum inquisitionis, secundum Bal. in l. accusationem. 6. col. 1. C. qui accus. non poss. & Alex. in addit. ad Bart. in d. l. nisi iugur. 3. alias si maritus. 4. §. si autem. fin. ff. de adult. in addit. quæ incipit; Adde Innoc. & Ber. Land. in addit. post Ang. de male. in vers. hoc est quadam inquisitio, & c. col. 10. in addit. quæ incipit; et Amariu.
- 43 **LIMITA** quarto non procedere, † quando fuit processum super inquisitione, etiam post supervenientem accusationem, & nihil fuit oppositum ex parte rei; quia tunc valet uterque processus: & illud, quod dicitur inquisitione impediri per accusationem, intelligitur, si opponatur, alias secus: ita tenet
- 44 Bald. in l. 1. in fin. verbis. C. de sirt. Item † **LIMITA** quinto non procedere, quando is, qui accusat, prius denunciasset iudici, ut procederet ad inquirendum contra talem, quia cum habet suspectum de tali crimine: nam non potest postea ipsum accusare, ex quo videtur elegisse illam viam denunciationis, vnde non facit superfedi inquisitioni: ita tenet Spec. tit. de inquisit. §. nunc videndum. vers. ult. §. quaritur.
- 45 **LIMITA** sexto non procedere, † quando iudex videret accusationem esse suspectam, puta, de collusionione; quia tunc debet cessare ab inquisitione: ita colligitur ex not. per Io. And. in addit. Spec. in tit. de inquisit. §. viso, in 5. col. in addit. incip. terminum, & c. post medium, & Ber. Land. in loco supra alleg. in 3. limit. Et potest colligi collusio in casu isto, ex causis & personis, secundum Bal. in l. es quidem. 7. col. 5. C. de accus. vbi plus dicit, quod iudex debet super hoc interloqui, si videbitur. Quomodo autem probetur collusio, vide Abb. in c. de his. 6. col. 5. de accus. **LIMITA**
- 46 **TA** septimo non procedere, † quando accusator fuit causa promovendi inquisitionem, ut quia ad eius instigationem fuit formata inquisitio: nam tunc non admittitur, si vult accusare, ex quo promovendo inquisitionem videtur illam viam elegisse, ita tenet Bal. in d. l. es quidem col. 5. vers. tu die, & c. C. de accus. & Bar. in d. l. 3. alias, 4. §. fin. col. 2. ff. de adulter. **LIMITA**
- 47 **TA** octavo non procedere, † quo ad probationes receptas super inquisitione; quia accusatio supervenit post receptas probationes, non tollit effectum illarum probationum, sed remanent in robore suo ad delictum puniendum Ita tenet Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de inquisit. §. viso, in d. addit. quæ incipit: terminum, & c. & Gand. in tract. malef. sub tit. quomodo de mal. cogn. per inquisit. colum. pen. in fin. & colum. fin.
- 48 **LIMITA** nono, † non procedere de iure canonico; quia secundum Canones inquisitio est remedium ordinarium, vnde non tollitur per supervenientem accusationem; quia iudex potest inquirere etiam non monito offenso ad accusandum. Ita tenet Card. in Cl. sepe. 2. §. fin. in 3. q. de verb. sign. & idē Card. in c. qualiter & quando. el. 2. de accus. de cuius dicti veritate vide ibi per Ioan. de Anan. **OC**TAVO principaliter requiritur, & ut † procedat inquisitio quod inquisitus 49 non fuerit alias de illo crimine accusatus, vel inquisitus, & absolutus: quia alias fuisset legitime absolutus, non potest iterum de eodem crimine inquiri, tex. est. & ibi Abb. & Dd. in c. de his. 6. de accus. & idem Abb. & Ioan. de Anan. in c. si. de coll. de reg. & text. in l. licet gratis. 6. pen. §. fin. ff. nau. c. us. stab. & l. si cui. 7. §. idem 4. vbi Bart. ff. de accus. & Alexan. in consil. 2. col. pen. in 1. vol. & vide Cœp. in consil. 60. & Lud. Roma. in cōsil. 2. 43. & l. senatus. 14. & ibi Bar. ff. de accus. idē si fuisset semel condemnatus & punitus, quia non potest ulterius accusari, neque inquiri, secundum Alexan. in d. consil. 11. col. pen. per l. sepulchri. 6. la. 1. ff. de sepul. viol. **LIMITA** primo, hanc regulam non procedere, quando † sententia absolutoria esset lata per collusionem, & prauaricationem; quia tunc potest iterum inquiri, tex. est. & ibi Abb. & Io. de Ana. in d. c. si. de coll. de reg. & l. prauaricationis. 3. §. nam si. 1. ff. de prauar. & l. si quis homicidii. 11. C. de accus. & Ioan. And. in addit. Spec. tit. de inquisit. §. viso, col. 5. in addit. quæ incipit: terminum, & c. circa med. & Abb. in d. c. de his. 6. col. fin. de accus. vbi pulchre declarat, quomodo probari † possit collusio; & dicit, inter alios modos 51 probandi collusionem, etiam hanc esse, si accusator conuerteretur cum accusato, tunc non presumitur collusio inter eos. Ita tenet Bar. in l. §. prauaricationem. 6. ff. ad Turp. Item presumitur collusio, si post lit. contestat. non comparent, nec accusatus nec accusator in termino statuto per iudicē, ut not. Matt. in consil. Saep. contingit. col. 1. & per illam consil. est statuta pœna in regno contra collusiones in causa criminali post litem cōtest. & est pœna centum Augustalium. **LIMITA** secundo procedere, † quando lata 52 esset sententia absolutoria de finitima decus, si esset ab observatione iudicii: quia potest tunc iterum inquiri, & iterum accusari; & talis sententia non parit exceptionem rei iudicata: ita declarat Abb. in d. c. de his. col. 1. de accus. per l. libellorum. 3. ff. de accus. & Fel. in d. c. de his. col. 1. Contrarium videtur tenere Spec. in tit. de ablit. §. 1. vers. porro, vbi facit non differentiam, an quis sit absolutus diffinitive, vel ab observatione iudicii; non vtroque casu dicit non posse iterum accusari, sed dicit quod prima opinio est verior, & dicit Spec. oportet scilicet & intelligi secundum limitationē Fel. in d. c. de his. col. 1. vbi dicit, quod de iure canonico absolutus ab observatione iudicii, non potest iterum accusari ab eodem, qui primo accusauerat, ex quo per primam accusationem fuit effectus inimicus. Et † de iure canonico inimici repelluntur ab accusando, ut habetur in c. repellantur. 7. & in c. cum P. Manconella. 10. & in c. cum oporteat. 19. de accus. 53 Potest tamen accusari ab alio tertio, sed de iure civili potest indistincte iterum accusari tam a primo, quam ab alio: quia inimici de iure civili non repelluntur, secundum Fel. in d. c. de his. vnde pro saluanda opinione Spec. oportet ipsum intelligere de iure Canonico, & ut non possit accusari ab eodem, alias

ira simpliciter male loqueretur per d. *l. libellorum. 3.*
 § *quod si libelli* l. *l. m. t. a. tertio*, † prædictam regulam procedere, quando quis accusare tur ab eodem, qui primo accusauit, vel inquisi facit: quia obstat illi exceptio rei iudicatae. Secus, si accusaretur ab alio tertio, qui suam, vel suorum iniuriam prosequeretur, & ignoraret accusationem fuisse ab alio institutam; quia potest accusare propter eius ignorantiam non obstantem absolute. Secus si sciuisset accusationem quia et tertio obstat exceptio rei iudicatae: ita tenet Bar. per illum tex. in d. *l. si cni. 7. §. eiusdem* 2. alias *in idem criminibus ff. de accus.* & Abb. in d. *c. de his, col. fi. de accus.* & Lud. Rom. in *cons. 213.* & Alex. in *cons. 1. col. pen. in vol.* & ibi declarant, quomodo probabitur ista ignorantia vel scientia. *l. m. t. a.* quarto † non procedere, quando quis esset absolutus per transactionem factam cum parte, & non per sententiam: quia si transactio valuit, licet ipse transigens accusare non possit; tamen alius tertius poterit de nouo accusare, vel inquisi facere: & si transactio non valuit, potest etiam ipse primus accusator iterum accusare: ita tenet Fel. in d. *c. de his col. 1. vers. 2. l. mita, &c. de accus.* & ibi et Abb. & alii Dd. Multo fortius potest iudex inquirere, non obstante transactione, in casibus, in quibus transactio fieri non potuit in præiudicium fisci, vt modo dicam. Et in hoc differt sententia à transactione, quia sententia facit ius, quod ad omnes, vt dixi in præcedenti limitatione, sed transactio non facit ius, nisi quo ad transactionem tantum: ita tenet Bal. in *l. transigere. 18 in 4. & 5. opposi. C. de trans. vnde potest aliter accusare, l. qui cætu. 5. §. qui vacantem. 2. ff. ad leg. Iul. de vi publ.* & potest iudex inquirere, vt habetur in *c. 1. de coll. deteg.* & ibi Abb. in *fi. col. 1. ita declarat Alex. in d. l. transigere, col. 1.* & ibi etiam las. in *1. col. in prin.* Verum in hoc stat differentia; quia quoad illum processum, & illam instantiam ceptam, transactio facit ius quo ad omnes, et quo ad iudicem ideo, quod tertius accusator non potest eundem processum prosequi, nec iudex inquirens potest ex eodem processu condemnare: sed ille processus remanet penitus extinctus per transactionem; vnde opus est incipere processum de nouo: & hoc in casibus, in quibus transactio est permilla: sed in casibus non promissis à iure potest accusator, & iudex prosequi eundem processum, & est iste effectus transactionis in criminalibus, ita declarat Bar. in d. *l. transigere, col. 1. in fi. & col. 2. in 4. opposi. & seq.* & ibi ipsum sequitur Alex. in *4. col.* & magis comuniter Dd. & Abb. in d. *c. 1. col. fi.* Sed quando fit in casibus non promissis, quod iudex possit inquirere ex eodem processu, vt est tex. in *l. 2. c. de absol. Qui autem sint casus permisi, & qui prohibiti traduntur in d. l. transigere. Quia autem, si princeps generaliter facit indultum de omnibus delictis præteritis, quod intelligitur, l. parte offensa concordata: pone modo, quod offensus accuset, & pendente accusatione remittat an iudex possit prosequi ex officio, non obstante in dulta, vide Luc. de Pen. te-*

nentem, quod sic, in *l. si quis. t. col. 2. in s. q. C. de desert. lib. 12. tit. 45.* Remanet ergo conclusio, quod transactio in casibus permittis habeat hunc effectum, vt impediatur saltem prosequi eundem processum, non autem alium initiari per inquisitionem iudicis, vel ad instantiam teitii accusatoris; sed ipse transigens penitus excluditur, vt supra dictum est, & hoc est, quod supra dixi, quod transactio non possit fieri in præiudicium fisci, & reip. cuius interest, vt delicta puniantur, *l. ita vulneratus. 51. ff. ad leg. Aq.* & ideo iudex pro comodo fisci potest iterum inquirere ex nouo processu. Et prædicta procedunt tam in delictis publicis, quam priuatis: nam licet in criminibus priuatis principaliter videatur priuatus offensus, & non resp. tam exitus, & commodum potest spectare ad fiscum, propter poenam criminalem; vnde transactio, que fit in crimine priuato, præiudicat tantum ipsi offenso transigenti, non autem fisco: propterea iudex potest inquirere post transactionem, secundum Bar. in *l. iniuria. 1. §. vsq. adeo. 5. ff. de iniur.* & Bald. in *l. fallaciter. 3. C. de abol. lib. 9. tit. 42.* Et similiter alius tertius, puta consanguineus, qui passus fuit iniuriam per offensionem consanguinei, potest accusare: ita hæc omnia declarat Bar. in d. *l. transigere. 18. col. pen. in fi. & col. fi.* & ibi etiam Bal. quia magis clare loquitur in *pen. col.* Et † ex prædictis infero ad vnam pulchram & quotidianam conclusionem, quod si aliquis passus fuit iniuriam in suam personam, & ante accusationem vel post, transigit cum offendente, & remisit ei omnem iniuriam, potest alius consanguineus offensus accusare criminaliter illum offendentem, non obstante remissione offensi, illa ratione attentas, quia iniuria facta vni, censetur facta omnibus de sua cognatione, *l. lex Corn. 5. & ibi Bar. ff. de iniur. col. 2. in prin. C. de rapt. virg.* & Bal. in *l. si quis. 1. C. si quacumq. pra. pot. & Bar. in l. cum scimus. 2. C. de agr. & consi. lib. 11. tit. 48.* & Abb. in *c. tui oporteat. 19. col. 2. de accus. vnde transactio, & remissio vnus non præiudicat alteri accusare volenti, per prædicta: ita in terminis tenet Bar. in d. *l. transigere, col. fin.* & ibi etiam Bal. *col. pen. circa fin.* Nec prodest accusato si dicat, quod habuerit remissionem ab eo, qui fuit principaliter offensus; quia iste agnatus venit pro iniuria propria: idem, non potest prodesse dicere: tu fuisti priuatus ab offenso, qui prius accusauit, quia non dicitur præuenisse, qui destitit per transactionem, secundum Bal. in d. *l. transigere. 18. col. fi. C. de transact.* & hoc etiam tenet ibi Franc. de Aret. *col. pen. in fi.* & sequendam probat opin. Sal. ibi per tex. in d. *l. iniuria 1. §. vsque adeo 5. ff. de iniur.* & prædictis adde Bar. in *l. si quis actio non. 3. ff. de priu. delict.**

[Id quod author hic tradit verum est, cum accusatione publice in iudicium de dicitur, non autem cum priuatum. Nam crimine in iudicium priuatum deducto si offensus ipse, vel proximior eius consanguineus cum reo transigerint, alii remoueres causam criminis accusando repetere non possunt: cum reus pacem, vel remissionem obtinuerit, a le-

in l. in suis. 11. ff. de lib. & posth. vnde sicut transgens nō admittitur ad accusandum, vt supra dixi, ita nec filius admitti debet facta transactione per patrem, qui vna & eadem persona reputatur cum patre.

[Hanc opinionem etiam probat, & confirmat Viuius, *in syl. com. opin. lib. 2. op. 607. nu. 1. in fin.* vbi dicit, transactionem super iniuriam filii à patre initam, non solum filio iniuriato, sed etiam eius fratribus & con sanguineis nocere, per text. *in c. Quintanallis. ibi. pro offensa quam filius ipsius & ibi Bald. in princ. ext. de iureiur. & Ias. in l. in persona. ff. de pact.* adde *decif. Capella Theolof. 241. cum ibi allegatis.* An autem patris transactio hoc casu matris præiudicet, ne illa de iniuria filio facta, accusationem instituere possit, variat Dd. vt ibid. apud Viuium, *nu. 2* videre est]

68 L I M I T A tamen hoc non procedere, † quando pater esset vilis persona, & filius honesta; quia tunc pater vilis non potest remittere iniuriam illatam filio text. est & ibi Bart. *in d. l. sed si vnus. 17. §. filiosam. 11. ff. de iniur.* & ibi gloss. *in d. l. in persona* & Bart. *in l. Lucius. 38. ff. sol. matr.* & glo. *in d. c. cum illorum. 32.* facit text. *in l. si cum dotem. 22. §. eo autem tempore 5. & §. nec non. 6. ff. sol. matr.* & per se hoc infert notabiliter

69 Bart. *in d. §. filiosam.* † quod pater vilis nō potest pupillariter substituere filio suo, & idem tenet Bart. *in l. moribus. 2. ff. de vulg. & pup.* quia sicut pater non habet administrationē in vita super filio, propter eius vilitatem, ita minime habet illam in morte, secū dū Bart. ibi, facit quod not. Bald. *in l. quā vnus. 15. C. de*

70 *fideic.* vbi dicit, † quod si pater est dilapidator, priuatur administratione bonorum filii; & tunc filius potest agere contra patrem. idem tenet Soc. *in d. conf. 34. col. 3. conclus. in 1. vol.* Et nota pulchrum modū annullandi substitutionem pupillare, quia quotidie

71 euenire potest. Item limita non procedere, † quando iniuria esset illata à persona coniuncta filio, quia tunc pater illam remittere non potest. vt tenet Bart. *Ang. Imol. & Lud. Rom. in d. l. Luc. 38. ff. sol. matr.* & Ias. *in d. l. in persona 30. ff. de pact.*

[Sed id, quod hic dicitur, non recte colligi, ex legibus hic allegatis, ait Fachin. *lib. 9. cotrouers. iur. cap. 43. circa fi.* cum leges illæ non de iniuriis, sed de querela inofficiosi testamenti, & aliis ibi memoratis, loquātur, ne recte extracæcellos suos extēdantur]

72 Q V A R T O infero, † quod si aliquis coniunctus vltra sexum gradum agere vellet de iniuria coniuncti, non debet admitti; quia non numeratur in numero suorum, secundum opin. quam supra tenui, per d. *l. lex Corn. ff. de iniur.* vnde obstat sibi dictus ritus magna curiæ, incip. *Item, quod*

73 *nullus laicus, &c.* V L T I M O, † quia superius tractatū fuit de transactione in criminalibus, quādo sit permissa, & quando prohibita, secundum formam *l. transigere. C. de transact.* scias, quod in regno super huiusmodi transactionibus, & concordis, est aliquod immutatum, & non iter prouisum per constitutiones & capitula Regni, Primo enim super hoc

est quædam constitutio, quæ incipit: *Post citationem emissam* Secundo, est alia constit. quæ incipit: *Priusquam citatae partes.* alia est in litera; *Postquam;* sed verior litera; *Priusquam;* quia ita concordat eum alia constit. prædicta. Et pondera bene istas constit. quia videntur in aliquibus contrariæ adinuicem, & glossæ magis confundunt intellectum ipsarum. Nam const. *Post citationem emissam.* tota loquitur in crimine ingentibus pœnam sanguinis, in quibus & in iure communi licita est transactio, vt *d. l. transigere.* & hoc expresse dicitur ibi in fine *versic. quæ omnia &c.* Et propterea duæ glo. quæ sunt in *d. const. vna, in vers. imparimur,* & alia in *vers. per soluat.* faciunt variare intellectum dictæ constit. & puto, qd male fuerunt ibi situatæ: nam per exceptiones, quas faciūt dictæ gl. & limitationes, quas ponunt ad text. inuunt, quod *d. constit. in princ.* sui loquatur de iniuriis leuibus, quod nō est verum, & est contra illū text. *in d. ver. si quæ omnia.* vbi text. seipsum declarat, per illud signum vniuersale, *quæ omnia &c.* & dicit, quod omnia contenta in *d. const.* procedunt in criminibus ingentibus pœnam sanguinis, ergo non est verū, quod loquatur in delictis leuibus; vnde de pro declaratione huius materiæ, & ad sciendum, in quibus corrigatur ius commune per constitutiones Regni: capio ex *d. constit.* tres conclusiones. Prima conclusio est, quod in criminibus ingentibus pœnam sanguinis, est permissa concordia inter partes gratis, non per transactionem scilicet aliquo dato, & ista permissio durat post citationem accusari, ante, quam partes compareant coram iudice, & non vltra: nam post comparisonem accusari nō pernititur vltra talis concordia. Istud colligitur ex principio *d. constit.* Ista conclusio est hodie contracta per aliam constit. quæ incipit: *Priusquam citatae partes.* qua cauetur, quod in enormibus & atrocibus iniuriis non licet transigere etiam gratis, vnde cum *d. constit. post citationem,* loquatur in criminibus sanguinis, & sic in atrocioribus; sequitur, quod est correctæ per aliam const. quæ licet videatur prior in ordine, constit. tamen est posterior & magis noua, vt dicit d. gloss. *in ver. per soluat* & And. de Isern. *in d. constit. Post citationem, in princis. verbus.* vnde ex dictis duabus constit. simul iunctis cum dicta correctione, colligo nūc veram conclusionē, quæ est quod de iure const. Regni in atrocioribus iniuriis & criminibus ingentibus pœnā sanguinis, nullo modo licet transigere. neque pacisci gratis in quacunq; parte litis: & transactio, vel pactū factum non valet, si curia ipsam vel ipsum non acceperat, hoc colligitur ex tota illa *constit. Post citationem in d. const. Priusquam citatae partes.* Et procedit indistincte ista conclusio, tam autē comparisonem partium, quam post: tam ante litem contestat. quam post. Ex ista conclusione sequitur consequentia, quod iudex, nō obstantē transactioe, potest prosequi ex eodem processu, & non necesse est incipere processum de nouo, ex quo transactio

actio non valuit, vt dixi supra in prin. huius quartæ limitationis principalis, ad octauum requisitum. Et per hoc apparet, quod hodie in Regno est correctæ dispositio *l. transigere. C. de transact.* in eo, quod permittit transactionem in pœnis sanguinis. Secunda conclusio, quæ percipitur ex dicta constitut. est, quid si fiat transactio in dictis criminibus, aliquo dato accusatori, vt a lite discedat, siquidem fiat ante, quam accusatus citatus compareat, punitur accusator ad duplum eius, quod recipit, quam pœnam fisco resoluit. Si vero fiat post comparitionem accusati, & ante litem contestatam punitur accusator ad decem augustales fisco applicandos. Si vero fiat post litem contestatam, tunc puniuntur ambo, scilicet, accusatus & accusator, ad 12 augustales pro quolibet, & nihilominus iudex potest causam prosequi, vt probatur *in d. constitut. ibi, causa nullo modo nisi iuxta ordinem, &c.* Sed secundum formam ritus magnæ curiæ, si partes concordans sine licentia curiæ, puniuntur ad decem tarenos tantum, vt est ritus, *num. 228.* qui incipit, *Item quod si partes, &c.*

74 Tertia conclusio *† ex d. constitut.* est, quod licitum est transigere in dictis criminibus accipere aliquid ab accusato pro expensis & interesse, & pro æstimatione damnorum; & tunc non incidit in pœnas prædictas, vt probatur *in §. 1. illius constitut.* non tamen intelligas, quod tunc valeat transactio in præiudicium fisci; quia nunquam valet, sed solum tunc evitatur pœna. Et per hoc sic cautus, quando fiunt huiusmodi transactiones in criminalibus aliquo dato, vt exprimitur, quod illud datur pro damnis & interesse, ad evitandum pœnam. Quartam conclusionem potest quilibet præcipere *ex d. constitut. in fin.* videlicet, quod in omnibus criminibus publicis, non ingerentibus pœnam sanguinis, non est permittenda transactio, nisi in crimine falsi; & in hoc concordat cum iure communi, scilicet cum *d. l. transigere in fin.* Quinta conclusio percipitur ex alia constit. quæ incipit, *Præquam citatas partes* videlicet, quod in omnibus iniuriis leuibus permittitur transactio & pactum ante, quam partes compareant coram iudice post citationem, post vero comparitionem non permittitur, vt colligitur ibi à contrario sensu: nam tunc quaesitum ius curiæ, & iudex postea postea procedere ex officio, & per ea, quæ not. Bartol. *in l. iniuria. 1. §. usque adeo. 5. ff. de iniur.*

75 Quæ *†* autem dicantur iniuriæ atroces, & enormes, traditur *in §. atroc. 9. Inst. de iur. & in l. prator. 7. §. fi. de iniur.* & not. gloss. *in c. zanta. de excess. pralor.* & habetur *in c. cum illorum. de sent. excom.* Et quæ dicantur iniuriæ leues; vide Bartol. *in l. leuia. 6. ff. de accus.* & Matth. *in d. const. Præquam citatas partes.* quæ constit. quod ad iniuriam atrocem & leuem, remittit se ad ius commune. Ex *†* prædictis ergo casuum diuersitatibus poteris facere singulas continentias, ad sciendum an & quando iudex possit prosequi, vel inquirere ex officio, non obstante transactione par-

triam. Et pro finali conclusione do istam magistralem regulam, quæ ex prænarratis recte colligi potest, & est talis. Quod in omnibus casibus, in quibus prohibetur transactio post citationem emissam Iudex potest procedere ex eodem processu: sed si sit transactio ante citationem; tunc distingue; aut casus est talis, in quo potest iudex inquirere sine accusatione ex dispositione iuris communis, vel municipalis, & potest inquirere, non obstante transactione: aut non potest inquirere & tunc cessat inquisitio, quia non fuit quaesitum ius curiæ, cum causa non fuerit præoccupata saltem per citationem. in casibus vero, in quibus transactio permittitur, iudex non potest procedere ex eodem processu, sed debet nonum initiare, si casus erit talis, in quo potest ex officio procedi, alias secus: quia transactio impedit iudicem penitus. vnde in delictis leuibus, in quibus ex officio procedi non potest, & transactio permittitur ante comparitionem partium post citationem, si fuerit facta transactio, iudex nullo modo potest procedere; secus si post comparitionem: & ita habes perfecte declaratam hanc materiam. Quid *†* autem, si accusator non transigit, sed colludit cum accusato præuaricando? Dic, quod punitur pœna centum augustalium, & præsumitur collusio, quando in termino statuto per iudicem non comparet, nec accusatus, nec accusator, de hoc est constitutio, quæ incipit, *Sæpe contingit*, & ibi per Matth. *in l. col. in fin.* vt dixi supra *in l. limitat.* Est *†* etiam & 78 alia const. quæ incipit, *Sponte volentibus.* quæ loquitur in causis civilibus, & dicit, quod ante litem contestationem nõ licet transigere sine licentia curiæ, alias reus tenetur fisco ad tertiam partem eius, quod soluit auctori pro transactione, & si negat se soluisse, & conuincatur de mendacio, punitur ad duplum dictæ tertie. Et per illam constit. corrigitur in aliquo, *l. postquam litig. 4. C. de pact.* vt dicit gloss. *in d. constitut.* Considera *†* tamen vnum pulcherrimum 79 dictum ex verbis dictæ constit. *Sponte volentibus.* ibi, *absque ullius contumacia pœna, &c.* quod in causa civilis si reus citatus fuit contumax, & accusatus & bannitus & condemnatus ad tertiam partem mobilium, si postmodum ante litem contestat. transigit cum aduersario, est immunis ab omni pœna contumaciæ: Et sic in causa civilis ante litem contestat. potest fieri transactio in præiudicium fisci, cui fuerat ius quaesitum ad pœnam contumaciæ. Et sic not. singulare dictum; quia quilibet diceret contrarium, si non videret text. dictæ constitut. & ita ponderat illa verba Matth. *in 2. not.* licet secus sit in causa criminali, quia si reus est contumax, non fit transactio in præiudicium fisci, vt declarat idem Matth. *in constitut. Præquam citatas partes. in 2. not.* vnde sis cautus, si vis evitare pœnam contumaciæ in causa civilis, vt procures fieri transactionem ante litem contestatam. Quid *†* autem, si accusator non colludit, sed non comparet in ultimo precepto,

& accusatus comparet, & eius contumaciam accusat? in hoc est alia constit. quæ incipit, *Accusatorum temeritatem*. quæ cauetur, quod accusator condemnatur ad sextam partem mobilium, & ad expensas taxandas per iudicem præcedente iuramento accusati. Si vero post litem contestatam in termino sibi præfixo per iudicem accusator non comparuit ad proseguendū, punitur in tertia parte mobilium, & si postea ultra perseverauerit in desistendo, punitur ad centū augustales: & eandem pœnam patitur, si expresse post litem contestatam renunciat accusationi, & de hoc est alia constitutio, quæ incipit, *Accusatorum*. Verum ista pœna est correctæ per ritum magnæ curiæ; quia si accusator desistit ante litem contestatam, punitur solum ad sex tarenos, si desistit post litem contestatam punitur ad tarenos 12. Sed in causâ civili si actor desistit ante litem contestatam punitur ad tarenos tres, sed post litem contestatam ad tarenos sex, prout de his omnibus est ritus in numero 240. sub rubric. *de desistentibus*. qui incipit: *Item seruat ipsa curia, quod si accusator, &c.* & ad hoc sunt redū & pœnæ Turpilianæ, ut dicit Andr. de Isern.

31 *in d. constitut. Accusatorum temeritatem*. Sed t̄ ecce, quia dictum est de pœna accusatorum desistentiū, quid debet facere iudex circa processum causæ: ex quo non apparet transactio nec renuissio accusatoris, sed stat in suspensio causæ propter eius absentiam? in hoc est prodita noua prouisio per c. Regni, quod incipit: *Ad audientiam*. & est in numero. cap. 216. quo cauetur, quod iudex debet substituere vnum idoneum in locum accusatoris absentis, qui causam accusationis proseguat in terminis, in quibus repetitur, & ita iudex quam citius potest, procedat ad processum decisionem per condemnationem, & nihilominus contumaciam accusatoris punire debet. Exat t̄ etiam aliud c. Regni, quod incipit: *Ad audientiam*, el. 2. nu. cap. 203. Quo cauetur, quod in casibus, in quibus non vertitur interesse filii, licitū est impunitè accusatori desistere ante, quam accusatus compareat: sicut per constitut. Regni prouisum erat, & vult se referre ad illam constitut. *Priusquam citata partes*. Sed vbi vertitur interesse filii propter aliquam pœnam, iudex non admittit accusatorem, nisi prius obliget se cum iuramento de non desistendo sine licentia curiæ. Et si postea desistit, punitur de perjurio, verum de isto capitulo in dicto ritu magnæ curiæ, sub rubric. *de desistentibus*, vbi dicitur etiam, quod magna curia non seruat istud cap. *Ad audientiam*. & vti non

82 seruat in practica. Vt t̄ ergo cessent istæ pœnæ, impostæ transigentibus, & desistentibus in criminalibus, prouideant accusatores impetare abolitionem accusationis, quæ abolitio nihil aliud est, nisi accusationis peremptio, concessa per interlocutoriam iudicis, ut declarat gloss. *in rubr. C. de abol.* & *Specular. in tit. de abol. §. 1. in princip.* Quam abolitionem iudex concedit causâ cognita, ut habetur in 1. *abolitio*. 2. & 1. *fallaciter*. 3. *fin. C. de abol.* & dicitur in *constit. Accusatorum temeritatem*, in *fin.* vbi sentit text. quod ista abolitio debeat peti à solo Rege, & dicit ibi Marth. quod alius inferior à Rege nõ possit concedere abolitionem, per illam constitut. Vnde secundum eum essent correctæ omnes leges iuris communis, concedentes iudicibus & officialibus potestatem concedendi abolitionem: sed ego non puto hoc esse verum; quia dicta constitut. non dicit, quod ab alio inferiori concedi non possit abolitio, sed tantum dicitur, quod si petisset à Rege, illam concessisset ex iusta causâ; vnde potius illa fuit accidentalis locutio legislatoris pollicentis se concessurum abolitionem ex causâ, si ab eo peteretur, quam quod voluerit tot leges iuris communis corrigere, videlicet leges positas in *tit. C. de abolit.* Legum t̄ enim correctio nunquam præsumitur, nisi expresse appareat, 1. *præcipimus*. 32. *in fin.* & ibi *Bartol. de appell. & l. sancimus. 27 de testamen.* Reuertor t̄ nunc ad alias limitationes ad istud octauum 85 requisitum. Vnde quinto principaliter limitata, non procedere, quando de crimine est discutum in iudicio per viam exceptionis incidenter: ut si in quæstione civili opponatur contra testem exceptio falsi, & per viam exceptionis cognoscitur de crimine falsi nam tūc dato, quod absoluat, potest nihilominus iterum accusari vel inquiri ordinariè in casibus, in quibus ex officio inquiri potest. Idem, si fuisset condemnatus de crimine per viam exceptionis; quia potest iterum ordinariè procedi contra eum; & ratio est; quia quando per viam exceptionis agitur de crimine, non inrogatur pœna ordinaria à lege inducta, sed pœna extraordinaria mitior: vnde quia delictum non fuit sufficienter punitum, propterea potest iterum agi, ut punitur ordinariè, ita tenet Bald. *in l. vbi falsi. 22. C. de falsis.* & Bald. *in l. nullum 14. alias 12. C. de testib.* & Felin. *in c. de his. 6. versic. tertio limita, &c. de accus. & in c. quod olim. 12. in fin. de iudicis.* & Ludou. Roman. *in consil. 375.* illa enim pœna extraordinaria inrogatur solum pro contemptu iudicis, & non pro principali delicto, secundum Baldum, vbi supra. sed quandoque solet inrogari pœna ordinaria, etiam per viam exceptionis; & tunc non posset ulterius inquiri: vnde tunc staremus sub regula: Quod quando lit; & quando tale delictum nullo modo est punibile, vide plene per Abb. *in c. cum dilectus. 2. col. 11. & 12. de ord. cognit.* & plenissime per Felin. *in c. 1. de except.* vbi per octo conclusiones examinat hanc materiam. t̄ LIM 1-86

83 t̄ sexto non procedere, quando quis esset absolutus vel condemnatus de crimine per viam denunciationis Euangelicæ: quia potest iterum inquiri & condemnari ad pœnam ordinariam: & est ratio: quia per dictam denunciationem agitur tantum, ut quis emendetur, non autem vt punitur, si tamen iudex processit ordinariè, & legitimam pœnam imposuit: tunc tamen sub regula: ita tenet

tenet Fel. in d. c. de his. 6. vers. 4. limita, & c. de accus. & Sal. in l. ea quidem. 7. C. de accus. & de materia huius denunciationis, quis sit eius effectus, tradit plene Abb. in d. c. nouit. 13. in pen. col. de iud. & dicam infra in materia denunciationis. † L I M I T A septimo, non procedere, quando quis fuit absolutus in foro pœnitentiæ; nam licet confiteatur delictum sacerdoti, & ab eo recipiat pœnitentiam salutarem, adhuc tamen potest accusari, & puniri iterum de illo crimine. Et ratio est; quia per pœnitentiam fit satisfactio Deo, & ecclesiæ, sed per pœnam legitimam fit satisfactio reipub. quæ per delictum fuit offensa, ita tenet Fel. in c. de his 6. vers. quinto limita, & c. & ibi etiam Abbas assignat rationem prædictâ, & probatur in l. licitatio alias locatio vestigalis. 9. §. quod illicite. §. ff. de public. & ve fig. & in l. ancilla 12. C. de sur. & l. si profure 7. §. 1. ff. de cond. furt. & sic vna per aliam non tollitur, vt ibi habetur † Idem etiam dicimus in remissione facta in foro animæ, vt si offensus confiteatur sacerdoti. & remittat iniuriam in foro animæ; nam nõ obstante tali remissione, potest accusare offensorem, ad pœnam legitimam; quia censetur solum remisisse odium & animi rancorem, non autem ius accusandi, secundum Barto in l. non solum 11. §. murarum. 1. ff. de iniuriis. & Abb. in c. 1. de mur. & al. plene in l. sitibi decem. 17. §. quædam 1. ff. de p. t. & Ioan. de Ana. in c. 1. colum. antepenult. in fin. & penult. de mal. cl. & Paris in tract. syn dic in ver. compositio, colum. 8. & 10. & Fel. in d. c. de his, colum. fin.

[Adde Couarr. lib. 2. variar resolution caput. 10. num. 3 & 7]

89 L I M I T A † octauo, nisi de crimine actum fuerit ciuilitèr, puta ad rei restitutionem, seu damna, quia adhuc potest agi criminaliter ad pœnam, nisi vtrumque tenderet ad vindictam; quia tunc vna via tollitur per aliam, text. est in l. quod senatus. 6. & l. prator dixit. 7. §. 1. & ibi Bartol. ff. de iniur. & not. Fel. in d. c. de his 6. colum. penult. vers. sic. sexto limita, de accusat. vbi limitat hoc, nisi in causa ciuili reus fuisset absolutus ex eo; quia delictum non fuit commissum; quia tunc ab eodem criminaliter accusari non potest. sed a tertio, sic secundum eum. Et prædictis adde Bartol. in l. 1. C. quando actio ciuili. crim. prauit & plenius Bartol. in l. prator. 2. §. hoc est. l. 1. vi benor. rapt. † Et ex prædictis 90 possit formari questio quotidiana. Quidam commisit homicidium, & iure aggressus fuit aliquem violentèr, adeo quod de iure teneretur pœna legis Cornel. de sicar. vel l. Iulia de vi, vel alia simili pœna maior, offensus accusat ipsum de iniuria ciuilitèr, & sic de crimine tantum priuato; vtrum per huiusmodi accusationem, & pœnam iniuriæ, quæ est extraordinaria, præcludatur pœna l. Corn. seu l. Iuliæ. Ratio videtur facere, quod sic, ex quo vtraque tendit ad vindictam, per ea, quæ superius dicta sunt: contra vero videtur dicendum quod

non; quia de facili reperitur via fraudandi pœnas iuris, si homicida, vel alius grauius criminosus puniretur sola pœna iniuriarum, & sic delictum semper remaneret insufficientèr punitum, & esset contra publicam vtilitatem, l. ita vulneratus. 51. ff. ad leg. Aquil. pro prima parte est text. in l. quod senatus. 6. ff. de iniuriis. Pro secunda parte est text. in l. prator. 7. §. 1. eodem titu. Quid dicendum? Dic, quod prima pars est vera, scilicet quod si est actum ad vindictam vna via, potest agi alia ad vindictam, per d. l. quod senatus. nam sententia lata in vna parte exceptionem rei iudicatæ in alia, secundum Barto. in d. l. 2. §. 1. ff. vi bon. rap. Hoc tamen intellige, cum aliquibus declarationibus. † Vnde declara, & limita hoc non procedere in crimine homicidii; quia in eo non auditur volens agere iniuriarum, & est in eo speciale, vt non præiudicat pœnæ l. Corn. de sicar. imo iudex non debet præstare audientiam taliter agentis. ita loquitur text. in d. l. prator dixit §. 1. & ibi in specie hoc tenet Bart. & idem Bart. in d. l. si. C. quando cis. a 7. crim. præiud. imo potest iudex cogere offensum, vt accuset de homicidio: vt dicit Barto. in l. in eum. 15. ff. de accus. vbi dicit hunc esse casum specialem, in quo iudex potest quem compellere ad accusandum, in aliis autem criminibus est regulariter contra. Adde prædictis Bald. in l. si quis homicidii 11. C. de accus. † Secundo, declara & intellige prædicta procedere, quando accusatus de iniuria ad vindictam, 92 accusaretur iterum ab eodem: quia tunc indistinctè non admittitur: quia si est sententiatum, obstat sibi exceptio rei iudicatæ, ex quo bis de eodem delicto non debet capi vindicta: non si penderet adhuc prima accusat. obstat exceptio, scilicet quod de nouo accusat. non potest, ex quo fuit alias de eodem crimine accusatus: quæ exceptio impedit processum super noua accusatione, secundum Bar. in l. peractur 14. ff. de accus. Item; quia eligendo vnam viam tendentem ad vindictam, censetur renunciasse alteri tendenti ad vindictam. ex quo ius non patitur huiusmodi conculsum, per ea, quæ not. Bar. in d. l. 2. §. 1. ff. vi bon. rapt. & in l. l. prator ff. de mur. & in d. l. quod senatus, eo & in l. 1. C. quando ciuili. act. crim. præiud. & Abb. in c. tua. 5. de procur. Secus est, quando dictus offendens accusaretur ab alio tertio, qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur, & maxime, quando ignorasset primam accusationem; quia tunc potest tertius accusare ad pœnam legitimam & ordinariam, quæ descendit ex illo crimine, vt probatur in l. qui de crimine. 9. & ibi glo. & Docto. C. de accus. & per ea quæ dixi supra in tertia limita huius octauæ requisiti. & supra in princ. huius 8. limita, & not. Fel. in c. de his 6. vers. non olim de accusat. Verum in terminis huius questionis dico: quod siue ignorauerit, siue sciuerit, possit alius tertius iterum accusare, quando accusatus fuit solum de iniuria leuiter punitus, quia si opponitur exceptio: ego in alias de hoc crimine punitus; possem replicare,

placere, quod non fuisti sufficienter punitus, & sic te accuso, ut iterum puniaris sufficienter pœna, quæ delicto cõmensuretur, ut not. Bald. in l. nullum. 14. a. lias, 12. C. de testib. & in l. ubi 22. C. de fal. & Alex. in add. ad Bar. in l. lex. Cor. 5. §. si quis lib. 9. ff. de iur. vbi dicit, quod quando non inrogatur pœna integra, potest quis puniri iterum, non obstante, quod ambæ viæ tendant ad vindictam. Quod corroboratur per ea, quæ dixi supra in l. limitat. huius 8. inquisiti. & adde Felin. in c. quod olim 12. infra de iudicis. Ex his oritur tertia declaratio a. accis, quæstionis prædictæ, scilicet ut procedat, quando quis fuit sufficienter, & integre punitus; tunc enim si actum fuit civiliter ad vindictam, non potest agi criminaliter, alias secus; quia potest iterum agi, scilicet per tertium, non per eundem, qui electione excluditur per prædicta. Et sic tollitur obstaculum, quod fiebat in decisione huius quæstionis supra, pro 2. parte, scilicet, de absurdo, quod delictum remaneret insufficienter punitum; quia potest puniri postea sufficienter per accusationem alterius, vel per inquisitionem iudicis, si delictum erat tale, de quo poterat inquiri, ut infra dicam. Item ¶ quia in propositione huius quæstionis, quod offensus egit de iniuria civiliter, scilicet ad æstimationem. Nam si egisset criminaliter de iniuria ad pœnam arbitrariam, est possibile, quod delictum puniatur sufficienter; quia iudex videns delicti qualitate, potest arbitrari pœnam usque ad mortem inclusivè, ut tenui, & declaravi supra in 4. parte, in 1. di. super illa quæst. an iudex in pœnis arbitrariis possit se extendere usque ad mortem, vbi fuit hæc quæstio examinata ad saturitatem. Ex hoc sequitur, quod si fuisset actum de iniuria criminaliter, & iudex arbitrarius fuisset pœnam delicto consentaneam, non posset ulterius ille offendens accusari etiam per tertium: nec inquiri per iudicem, ex quo fuit semel sufficienter punitus, per ea quæ dixi in princ. huius 8. requisiti & quæ not. Alexan. in consil. 11. col. pen. in 1. volum. Sed quando fuit actum civiliter per principale offensum, non impeditur postmodum alius, puta, consanguineus, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur agere criminaliter: quia solum agere criminaliter potest consanguineus, ut dicit Bart. in l. lex. Cornel. 3. ff. de iur. & sentit idem Bartol. in l. iniuria. 1. §. idem aut. s. fin. eod. tit. & dixi supra in quæst. 3. fallentiæ huius 8. requisiti versic. prædicta tamen limita. &c. & actio civiliter per alium mota, non potuit suo iuri accusandi præiudicare. Ex prædictis ¶ facio vnam novam illationem, quæ quotidie evenit, quod si principalis offensus accusaret aliquem criminaliter de iniuria, & non pertransegisset, non posset alius illo modo eundem criminaliter accusare. Verum ut omnes decisiones includam, distinguo tres casus. Aut enim prima accusatio pendet, & non potest alius accusare; quia obstat exceptio impeditiua processus, scilicet ego sum de hoc crimine ab alio accusatus, secundum Bart.

in d. l. senatus. 14. ff. de accus. Aut fuit lata sententia condemnatoria ad pœnam sufficientem, & minime potest ab alio accusari; quia semel sufficienter punitus non debet iterum puniri, per superius dicta. Aut fuit absolutus, sciens nouo acentatore, & minime potest accusari, per ea, quæ habentur in l. si cui 7. §. usdem, 2. C. ubi Bart. ff. de accus. & dixi supra in l. limitat. Remanent ergo duo tantum casus, in quibus alius accusare posset, scilicet, quando sufficienter esset punitus. Item, quando esset absolutus ignorante nouo accusatore, ut colligitur ex prædictis, & semper loquor de nouo accusatore, qui suam vel suorum iniuriam prosequeretur: quia de aliis non esset dubium, ut plene dixi supra in 4. limitat.

[De hac materia vide Couarruam lib. 2. variar. resolut. cap. 10. num. 1. & seqq. vbi egregie resolut hæc quæstionem, Quando crimen semel in iudicium deductum, possit iterum in iudicio tractari?]

Nunc ¶ reducam istam illationem ad practicam. Quotidie evenit, quod vnus patitur iniuriam realè vel verbalem in corpus suum: pluries fuit dictum supra, quod iniuria facta vni, censetur facta omnibus suis consanguineis: modo iste principalis offensus porrigit querelam, seu accusationem criminalem contra iniuriantem, vadunt etiam consanguinei, & porrigunt alias querelas criminales iudici de eadem iniuria contra eundem. Dico indubitanter, quod istæ aliæ querelæ criminales consanguineorum nõ debent admitti, durante querela offensi, sed bene poterunt adfistere in iudicio pro eorũ interesse super querela offensi, ut iniurians puniatur sufficienti pœna. Et moueor ista consideratione. Nam per istam iniuriam, ex quo vnum est delictum, fuit semel tantum offensus resp. quando aliquis accusatur criminaliter, agitur vt satisfiat rei publ. per legitimam, vel sufficientem pœnam, ut probatur in l. licitatio alias, locatio. 9. §. quod illicito 5. ff. de publican. & l. si profure. 7. §. 1. de cond. furt. & l. ancilla. 12. C. de furt. & tenet Abb. in c. de his 6. colum. 2. de accus. Sed eo ipso, quod aliquis est semel accusatus criminaliter, per hanc vnicam accusationem non intenditur ad aliud, nisi vt satisfiat rei publicæ, cuius interest, vt delicta puniantur, l. si quis 14. C. de pan. l. ita vulneratus. 51. ff. ad leg. Aquil. vnde si ista satisfactio est facta per pœnam legitimam, non debet alius accusator idem petere: quia solutione eius, quod debetur, omnis tollitur obligatio. Reus enim eo ipso, quod pœnam legitimam passus est, soluit rei publicæ, quod debebat, vnde est à republica liberatus. Idem si satisfactio est in fieri, vt quia pendet processus: nam omnes accusationes tendunt ad vnam pœnam; ergo tanquam superuacua sunt repellendæ: quia potius vexarent reum indebite in diuersis litigis, quam quod Reus aliquam utilitatem faceret, ex quo pro eius satisfactioe vnica tantum accusatio sufficit. Ad hoc facit l. si plures. 16. ff. de accusat. & quod not. Bald. in l. si pluribus. 33. ff. de legat. 1.

96 Quarto † declarata regulam, & decisionem prædictam, vt non procedat in præiudicium iudicis inquirentis: quia si delictum est tale, de quo potest inquiri ex officio, non obstante, quod offensus egerit ciuilitate ad vindictam, potest nihilominus iudex inquirere, & ipsum offensorem pœna ordinaria punire: & ratio patet ad sensum, quia per actionem ciuilitate intentatam, non est satisfactum Reipubl. sed solum parti, vnde iudex habens potestatem inquirendi, potest delictum punire sufficienter per inquisitionem, per eaq̃. & habentur *inc. 1. de coll. deteg.* & per eaq̃. dixi supra in *septimo requisito, in l. 1. §. 1. fallentia.* Quia sicut per transactionem non potest pars impedire iudicis inquisitionem, vt tibi fuit dictum; ita minime per actionem ciuilitate institutam, cum non possit diuersitatis ratio assignari. Secus autem esset, si criminaliter ageret de iniuria; quia tunc iudex potest irrogare pœnam legitimam, illam arbitrando pro qualitate delicti: & sic non est opus alia inquisitione, per eaq̃. quæ supra pluries dixi. **LIMITA** † nono, principaliter dictum: requisitum non procedere, quando delictum est tale, de quo potest cognoscere, & punire iudex ecclesiasticus, & secularis, vt de blasphemia Dei, vel de vsura, vel simili; quia licet fuerit quis accusatus, & punitus coram iudice ecclesiastico; potest tamen adhuc iterum accusari, & puniri per iudicem secularem, & contra, & vna pœna aliam non tollit, textus est, & ibi Abb. *inc. statuimus. de maled. & in c. felicitis 5. §. super hoc. de pœn. lib. 6. & Abb. in c. tua. §. de procura. & Bald. in l. placet. 5. C. de sacrosanct. eccles. & in l. si quis in hoc genus. 10. C. de Episc. & cler. & Felin. in c. de hu. colum. fin. de accus. & Ludouic. Roman. in consil. 175.* Ex quo enim diuersæ pœnæ non imponuntur per diuersas leges, vna pœna non tollit aliam, sed ambæ concurrunt, secundum Abb. *in d. c. tua.* & est materia, quam plene ponunt Cyn. Bald. & Salicet. *in l. qui sepulchra 4. C. de sepulch. viol. Matth. in consil. Multa leges in 2. notab.* **LIMITA** decimo † non procedere, quando aliquis fuit accusatus de aliquo crimine coram vno iudice, & fuit contumax; nam si iterum accusatur, non potest oppouere, quod alias fuit de eodem crimine accusatus; quia contumax non opponit exceptionem litis pendentiæ: ita plene concludit Bart. *in l. sepulchri. 6. ff. de sep. viol. & idem Bart. in l. vbi captum. 30. ff. de iudic. & Alexand. in l. quamuis. 11. ff. de in ius voc. plus dicit Bart. in d. l. sepulchri in fin.* quod si quis pro eodem delicto fuit citatus coram duobus iudicibus, & in vtroque foro fuit contumax, si fuit condemnatus ad pœnam contumaciæ per vtrumque iudicem, potest bis exigi dicta pœna, & sic pro eodem delicto patitur quis duas pœnas contumaciæ, licet contrarium videatur tenere Bald. *in l. si pluribus. 33. ff. de leg. 1. vbi dicit quod soluendo sententiam, liberatur. Mihi videtur, quod opin. Bart. sit verior, quia dubium de duabus pœnis pro eodem delicto*

procedit in delicto principaliter commisso, quod est vnum. Sed nos loquimur in pœnis contumaciæ, & in rei veritate duæ fuerunt contumaciæ; & sic duo sunt delicta, vnde non est mirum, si duæ pœnæ exiguntur. Nec potest dicere reus, non debuisti facere me contumacem in secundo iudicio, ex quo semel est præuentus in primo; quia cum lex denegeret sibi huiusmodi exceptiones præiudiciales, vt supra dixi; sequitur, quod tenebatur comparere etiam in secundo iudicio: vnde quia non comparuit, hic sunt duo contemptus iudicium, merito duplici pœna puniri debet. Et † per illud dictum Bar. *in d. l. sepulchri. in fine. infero ad quæstionem.* Quotidie euenit, quod debitor obligat se de soluendo pecuniam ad certum tempus per publicum instrumentum, vel obligationem factam penes acta curiæ, & ambæ istæ scripturæ publicæ habent exceptionem paratam in Regno. De obligatione penes acta tenent Alex. & Doct. *in l. cum pro quo. 17. ff. de in ius voc. & per Matth. in dec. 30. consil. Neapol.* De instrumentum liquido, est ritus magnæ curiæ, qui incipit: *Item, si qui debitores, &c.* Et in istis duobus casibus est solitum fere in omnibus ciuibus huius Regni exigi pœnas pecuniarias à debitoribus, quando accusantur istæ obligationes, vel instrumenta ad rationem tarenorum pro qualibet vicia debita, pone modo: Debitor non soluit in termino, creditor accusat sibi obligationem, vel instrumentum, propter quam accusationem fuit condemnatus ad pœnam prædictam, postmodum creditor prorogat terminum debitori, quo termino elapso, debitor non soluit. Creditor iterum accusat: quæ ratio, an teneatur iterato soluere aliam pœnam? Et dico, quod sic, ex quo bis deliquit contraueniendo, vnde bis debet pœnâ soluere, per illud dictum Bart. *in d. l. sepulchri. in fin.* Vnum † superest addere pro complemento prædictorū. Quoniam pluries dictum est, quod quando quis non est sufficienter punitus, potest agi, vt iterum puniatur, quomodo erit irroganda ista pœna sufficiens, vt quis non sentiat duplicem pœnâ? Bart. tangit istam quæstionem *in d. l. senatus. 14. col. fin. ff. de accus.* super illa quæstione. Si accusatus aliquis fuit de crimine, nõ expressa qualitate, quæ crimen grauabat, vtrum poterit iterum accusari cum illa qualitate, vt plus puniatur, & tenet, quod sic. Et si fuit punitus ex prima accusatione, qualiter sit puniendus ex alia? Et distinguit, quod si primo fuit punitus in pecunia; & tunc venit similiter puniendus in pecunia, sed in maiori summa, debet in hac secunda pœna suppleri id, quod defecit in prima, si tamen secunda pœna esset corporalis; & tunc debet pecunia sibi restitui, si ipsam soluerat, & si non soluit, non tenetur eam soluere, sed solam pœnam subibit corporalem. Sed totum dubium stat, quando vtraque pœna est corporalis, vt si pro secunda accusatione veniet amputanda manus, & pro prima fuit suffragatus, quid erit agendum, ex quo prima non potest restitui: Bart. non decidit,

sed reliquit cogitandum. Ego pro decisione huius dubii, dico, quod tunc non puniatur in corpus ulterius, ex quo prima non potest restitui, per ea, quæ not Bart. in *l. eleganter. 2. §. qui reprobus. 1. ff. de pig. act.* & Bald. in *c. ar. si clericus. 3. alias, c. si clericus. de iudic.* & Paris in *ira. 7. in l. in vers. executio* ubi dicunt de condemnato, ut et iuratur sibi oculus dexter, si fuit per errorem erutus sinister: non debet sibi ulterius crui dexter, non obstante, quod non fuit sufficienter punitus, secundum sententiam, ex quo prima executio restitui non potest: ita etiam concludo in casu nostro. Et hæc decisio videtur esse de mente Ias. in *l. iulianus. de col. 6. in fin. ff. de cond. ind. iud.* Puto tamen, quod si illa pœna corporalis prius irrogata, fuit nimis levis, attentata qualitate delicti, iudex potest commutare secundam pœnam corporalem in pecuniaria: non ad hoc, ut delinquentis remaneat satisficenter punitus, & hoc ex arbitrio sibi iure concessio ex causa, per text. & ibi Bartol. in *l. quod ergo. 13. §. pœna grauior. 7. ff. de his qui not. infam. c. l. hodie. 13. c. ibi gloss. ff. de pœna c. l. respice d. v. v. eod. tit.* Sed potest et ad huc fieri dubium, si ex secunda accusatione veniret irrogandæ pœnæ mortis naturalis: tunc videtur dicendum, quod non est exaudiendum, quod quis fuit corporaliter punitus: quia reus non indiget in casu isto restitutione pœnæ, ex quo mors omnia soluit, & ista vltima, & grauius pœna, omnes pœnæ absorbet: vnde videtur dicendum, quod l. debeat damnari ad mortem, non obstante prima pœna. In contrarium videtur; quia licet aliquis veniat damnandus ad grauem pœnam; si tamen pallus fuit aliqui in corpus, puta longam carcerationem, ista est iusta causa, vt pœna mitigetur, gloss. est not. in *l. si diuino. 2. ff. de pœnis.* in gl. magna ibi; *quarto dicunt, c. c.* & fit hoc ex quadam materia, vt dicit ibi gloss. vnde ira esset hic dicendum, vt illa pœna corporalis prius irrogata, sit iusta causa allucianadi pœnæ mortis. Puto tamen, quod totum hoc relinquatur in arbitrio boni iudicis, attentata qualitate delicti, personæ, loci, & temporis, per *l. ausa. fa. 16. in princ. §. fin. ff. de pœn. & per d. §. pœna grauior, c. d. l. hodie.* Quid enim si delinquentis esset aliquis homo facinorosus, & sediciosus, vel si fuit crimen detestabile, puta læsæ maiestatis, vel assassini, vel aliud simile? certe non esset tunc pœna mitiganda contra huiusmodi sceleratos non obstante, quod aliam pœnam leuiorem in corpus passi fuerint: & contra, si esset aliquis homo bonæ vitæ, & casualiter repertus fuit in delicto, puta, homicidii, tunc iudex ex causa prioris pœnæ corporalis potest vt in misericordia in mitigando pœnam mortis, per gl. in *l. si diuino.* Nonno, et principaliter inquiritur ad validitatem inquisitionis, quod fiat per iurisdictionem competentem, alias non valet, vt in *l. de iur. iur. non comp. iud.* An tamen valeat talis processus coram incompetenti, & quid de confessione, vide Bartol. Alb. de Ros. & Ias. in *l. magistratibus. 2. ff. de iur. iur. non val.* & Bar. in *l. diuus. 6. ff. de iust.*

reorum Abb. & Doctor. in *c. ar. si clericus. 3. de iud.* in quibus locis dicitur, quod confessio facit iudicium ad torturam coram competenti, & idem tenet Alexand. in *consil. 13. col. 4. in 1. volum.* Quod, qualiter, & quando procedat, vide Ias. in *l. magistratibus.* Sed iuxta hoc moueo vnum dubium. Quotidie quando iudices formant huiusmodi inquisitiones, solent addere vnum coadiutorem ex parte curiæ eligendo vnum ministrum, seu nuncium, vel executorem curiæ, qui adstet inquisitioni, & causam ex parte curiæ defendat: vtum hoc sit de substantia inquisitionis, vel ad quem effectum datur talis Coadiutor? Dic, quod non est de substantia; nam fama habet vim accusatoris, vt supra dictum fuit, & potest fieri inquisitio sine eo, vt declarat Abb. in *c. cum clamor. 53. de resib.* sed fuit inductus procedendi modus per c. Regis, num. 171 quod incipit, *plerunque contingit.* quod capitulum inuinit, quod iudices in inquisitionibus debent adhibere Coadiutorem curiæ, ad effectum, vt si contingat ferri sententiam absolutoriam, reperiatur dictus Coadiutor, qui appellat ad superiorem nomine curiæ, alias nemo appellaret, & sic curia potest lædi per iniquam sententiam. Si tamen iudex procederet sine Coadiutore; tunc lata sententia reuocatur in eadem, qui superiorem infra mensem potest interuere iudici, vt mittat ad eum processum, vt causam reuideat, perinde ac si esset appellatum & si infra mensem superior non referat iudici, ex tunc lapsa mensis sententia transit in rem iudicatam. Et si iudex non certiorauerit superiorem, punitur arbitrio superioris. Ita hæc omnia deciduntur in *c. plerunque contingit* vnde datur Coadiutorem in inquisitione, est utile propter remedium appellationis: & quia releuatur iudex à certiorando superiorem, sed potest facere interponi appellationem sub nomine Coadiutoris, & iste Coadiutor alio vocabulo in iure communi appellatur Promotor inquisitionis, secundum Abb. & Franc. de Arcet. & Doct. in *c. cum clamor. 53. de resibus.* DECIMO, et principaliter requiritur, vt procedat inquisitio, quod iudex inquirat in casibus à iure permissis, & non in casibus prohibitis; & quia hic melius, quam alibi cadit opportunum, ad hoc, vt ista materia reddatur magis notabilis, inuestigabimus, qui sint illi casus, in quibus iudex potest procedere ex officio ad inquirendum absque accusatione partis: quia etiam sciemus casus prohibitos, per regulam, quæ se habet, quod contrarietur eadem est disciplina. Et præsuppono, per regulam iuris, quæ se habet, quod nemo sine accusatore damnatur, vt dixi supra in *quæst. principalibus 6. part. in princip.* & non fit, nisi vbi agitur de commodo publico, & sic ad publicam vtilitatem: nam in causa civilis, & ad commodum priuatorum iudex regulariter non inquit, vt dicit Angel. in *tract. malef. in vers. sic.*

sc. incendiario. col. 2. vbi plus dicit, quod inquisitio non potest fieri, nisi delictum sit commissum dolo, vel lata culpa. Idem tenet Innoc. *in c. ad nostram. de iureiur. & Bart. in l. 4. §. hoc autem iudicium. 8. colum. 1. ff. de damn. infect.* Itæ regulæ recipiunt nonnullas fallentias inquam pluribus casibus, in quibus iudex inquit ex officio etiam ad commodum priuatorum, & in criminalibus similiter inquam pluribus casibus.

106 Primus igitur casus, in quo iudex potest inquirere ex officio, etiam ad commodum priuatorum, est, vbi cunque sumus in aliquo vsurario manifesto, qui extorsit vsuras ab aliquo debitore, & propter eius forte potentiam non audet debitor repetere ab eo vsuras: Nam tunc iudex etiam nemine petente potest inquirere contra eum, & ipsum compellere ad restitutionem vsurarum, *tex. est in c. cum in dia. cels. 15. & ibi Io. de Ana. in 2. not. de vsur. & Abb. in c. stus. 13. in 2. not. eod. tit.* vbi plus dicit Abb. † quod nõ solum potest iudex cogere ad restitutionem vsurarum post vsuras receptas, sed etiam ante solutionem potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat, seu exigat vsuras, & hoc causa vitandi peccatum, idem tenet Ioan. de Ana. *in d. c. stus. 13. in ult. not. & est gl. in c. ex litoris. 7. de sponsal. & Abb. in c. ad nostram. 20. el. 2. col. 2. de iureiur.* vbi dicit de mente Innoc. quod iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum, quæ habet suspectum de vsura ad pœnitentiam imponendam, & erit vtile per consequentiam parti: quia non poterit imponi salutaris pœnitentia, nisi vsuræ restituantur parti. Adde Bald. *in consil. 183. in fin. in 1. volum. & Socin. in consil. 219. in 2. volum.* Et hoc est quod voluit dicere Bald. *in l. ea quidem 7. col. antepen. in versic. item queritur in civili. & c. C. de accusar.* vbi dicit, quod in civili generaliter non proceditur per inquisitionem, nisi contra vsurarium, & idem Bald. *in c. 1. §. si tres. de pœ. terend.* Non debent ista verba intelligi de ista inquisitione, quæ fit per iudicem ecclesiasticum pro salute animæ. Nam enim possunt intelligi de inquisitione facienda per iudicem secularem: quia † de iure civili communi iudex secularis non se inquit in crimine vsurarij ad puniendum, duplici ratione. Primo, quia de iure civili sunt permixtæ, & non reperiuntur prohibiti: *l. eos 26. C. de vsur.* vbi Iustinianus Imp. qui fuit vir Catholicus, permisit vsuras, & hoc tenet Bart. *in l. col. 3. C. de sam. Trin. & fid. car. & Catd. in Clem. 1. col. 2. in 2. quæ de vsur. & Philip. Dec. in consil. 170. vnde, quod sit lege permittente, non punitur. l. Cræchus. 4. C. de adult.* Secundo, † quia crimen ecclesiasticum, & eius inquisitio, & punitio spectat ad Episcopum, vt per Bart. & Doct. *in l. quoties 3. C. de iud. & l. Titia. 34. ff. sol. matr. & Abb. in c. tuam. 3. de ordin. cog. & not. Petr. Phil. Corn. in consil. 19. col. 2. in l. iura C. in 3. vol.* Sed † an criminaliter possit iudex inquirere ex officio contra vsurarium, & ipsum condemnare ad aliquam pœnã ista est pulchra, & difficilis questio,

super qua de iure ciuili Romano seu communi, est dubium: quod nec inquisendo, nec per accusatorem potest iudex procedere ad pœnam; quia non est crimen de iure ciuili, ex quo permittuntur vsuræ, vt modo dixi, & tenet Philip. Dec. *in d. consil. 170. col. 3. sed stat dubium in duobus casibus.* Primus est, quid de iure canonico. Secundus, quid de iure constitutionum regni, per quas prohibentur vsuræ, & punitur vsurarius pœna publicationis bonorum, vt est constit. quæ incipit: *Vsurariorum.* & habetur prout magna curia, *in num. 15. qui incip. Item quod procurator, & c.* Quo † ad primum casum, scilicet, vtrum iudex ecclesiasticus possit inquirere criminaliter contra vsurarium, vel ipsum accusatum punire aliqua pœna criminali, in hoc sunt opiniones contrariæ. Nam Bald. & Salic. *in l. improbum. 20. C. de his, qui not. infam. tenent,* quod vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri, ex quo nulla lege cauetur; nam recipit vsuras de consensu solventis. Idem tenet Io. de Ana. *in c. quam perniciosum. 11. col. 4. de vsur. & plene Philip. Dec. in d. consil. 170. vbi plures rationes allegat.* Nam ius canonicum introduxit tres pœnas contra vsurarium. Prima est, quod priuatur communione aliarum; nam non potest recipere corpus Christi, nec debet stare in Ecclesia, quando celebrantur diuina. Item non decet sepeliri in Ecclesia. Tertio, quia non admittitur ad absolutiones faciendas. Itæ tres pœnæ traduntur *in c. quia in omnibus 5. & ibi per Abb. & Ioan. de Ana. de vsur.* Item potest compelli ad restitutionem vsurarum, & si non restituit, potest excommunicari, secundum Abb. *in c. praterea 7. de vsur.* vltra exigitas pœnas non debet vsurarius puniri criminaliter; quia nulla lege cauetur. Contrariè in partem tenet Iac. But. *in l. improbum. 20. scilicet, quod vsurarius exigendo vsuras, committit dolum;* ergo tenetur pœna criminis stellationis; vnde puniti potest pœna arbitraria criminaliter propter dolum, & istam sequitur Petr. Phil. Cor. *in consil. 19. in 3. vol.* vbi facit de hoc vnum consil. & multas rationes allegat. Et sic habemus duo consilia ad inuicem repugnantia. Et certe pro prima multum facit text. *in c. veniu. in fi. & in versic. autem. de vsur. & potest ponderari illud c. in tribus locis: nam in princ. dicitur, quod pœnæ inducuntur per Lateran. consilium contra vsurarios, habent locum, donec vsuras restituant: ergo sequitur, quod illis restitutis cessant pœnæ. Secundo, *in d. ver. illa autem.* dicitur, quod vsurarii pauperes, qui vsuras restitueret non possunt, non debent vlla pœna mulctari. Tertio, in fine dicitur, quod restitutis vsuris liberatur vsurarius a peccato, & a pœna; & sic patet per d. c. quod tota vis iuris canonici consistit in faciendo restitui vsuras pro salute animæ, & ille, qui potest restituere, non punitur aliqua pœna. Nam posset criminaliter puniri, si nõ habet in ere, debet saltem luere in corpus, cum obligatio descendat ex delicto, vt habetur *in l. si quis id quod. 7. §. in verbis 3. ff. de iud. omn. iud. & in l. quicquid. 4.**

versic. quod si. C. de seru. fugit. Sed lex canonica dicit expresse, quod nulla pœna puniatur, & idem, quando vsuras restituit, non punitur, vt d. e. cum tu. 5. in fin. sed ad illum text. respondet Pet. Phil. Corn. in d. suo consil. 10. quod verum est, quod nulla pœna punitur, scilicet loquendo de pœnis inductis ad restitutionem vsurarum contra non restituentes, quæ sunt pœnæ Lateranensis concilii, scilicet, traditæ in d. e. quia in omnibus. de vsur. non tamen negat, quod puniatur vsurarius criminaliter ex delicto per eum patrato in mutuando, & recipiendo vsuras. Pro secunda parte facit text. in c. cum in dicecesi 15. de vsur. vbi probatur quod crimen vsurarum potest in iudicium deduci per viam accusationis; ergo debet puniri aliqua pœna naturali, conuenienti illi delicto: & ita illū text. ponderat Pet. Phil. Corn. in d. consil. 10. vbi etiam confideat, q̄ vsurarius pluries delinquit. Primo enim delinquit mutuando sub vsuris; quia facit contra præceptum diuinum & canonicum, quod dicit: Mutuum date: nihil inde sperantes, c. consiluit. de vsur. Secundo delinquit, vsuras recipiendo; quia tunc exequitur suum malum propositum. Tertio delinquit vsuras non restituendo. Sed omnes pœnæ inductæ à lege canonica, tendunt contra tertium delictum, ergo alia duo si non puniuntur, remanent impunita, quod esset contra publicam utilitatem. Vt autem ista questio remaneat decisa, & habeat ipsius vera conclusio, ego adhareo huic secundæ parti. Et pura opin. Petr. Philip. Corn. esse veriorẽ, & magis iuri consonam, scilicet, quod vsurarius possit criminaliter inquiri, præcedente fama, vel accusari: & vigore talis processus criminis inter iudicis Ecclesiastici: & ad corroborandam istam partem adduco primo, omnes rationes, & iura adducta & considerata per Petr. Phil. Corn. in d. suo consil. 10. in 3. vol. quæ bene videntur militare. Secundo, vltra rationes per eum consideratas, adduco, quod si iudex Ecclesiasticus ex iusta causa sibi visa, potest adiuuare canones, addendo nouam pœnam, licet non possit totaliter statuere contra canones, q̄ est aorab. in Clem. ne Romani. 2. in vers. tolli. & ibi etiam Cardin. in princ. in 3. quest. de elect. & Abb. in c. licet 3. col. 2. circa fin. in vers. aut subest. statutum. & c. de pœnis. & Felin. in c. irrefragabili 13. §. certum, alias, caterum. colum. 2. ver. limita hanc conclusionem. & c. de off. ordin. vbi dicit, quod potest addere nouam pœnam pecuniariam, & idem Felin. in c. quod super his 9. col. 5. vers. fallit 7. & c. de maior. & obedi. vnde in proposito licet per canones non caueatur expresse, q̄ vsurarius puniatur criminaliter, nisi solum ad illas civiles pœnas traditas in d. e. quia in omnibus. tamen dico, quod Episcopus potest addere nouam pœnam conadiuando canones, & punire ipsum arbitrio suo scilicet ad pœnam pecuniariam ex iusta causa, scilicet, de tale delictum receptionis vsurarum, peccatum esse impunitum, & vt alii vsurari capiant exemplum, & cessent formidi-

ne pœnæ à committendis vsuris: vt dicit text. in l. si operis. 14. C. de pœn. & l. quicumque. 8. §. 3. versic. quod si fecerit. C. de hare. Soleat enim pœnæ exacerbari, vt alii capiant exemplum, & Laut facta. 16. §. fin. l. si quis aliquid. 38. §. qui abortiois. 5. ff. de pœn. & l. 1. C. ad leg. Jul. repetund. Tertio hanc partem confirmo; quia multum inoleuit vsurariorum temeritas, & instigante diabolo acrius exercent vsuras nonnulli Christiani, quam Iudæi & infideles, quo casu propter delicti frequentiam est permillum iudici pœnas ordinarias augere, & illas exacerbare, & nouas pœnas addere, text. est, & ibi Bart. in princ. in d. l. aut facta. 16. §. fin. ff. de pœn. & l. 1. in princ. ff. de abig. & text. cum gloss. in l. 3. in fin. C. de Episc. audien. facit text. in l. bodie. 13. ff. de pœn. Stante ergo vsurarum frequentia, dico indubitanter esse permillum Episcopo augere pœnas canonicas, & punire vsurarium ad suum arbitrium pœna competentem, iuxta d. l. bodie. Quarto ad idem adduco; quia iudex Ecclesiasticus debet & potest illam pœnam irrogare, quæ magis timetur, ratione cuius timoris censendum est ipsum à delinquendo fore cessaturum, gloss. est in c. licet. 3. in gl. magna. circa fin. & ibi Abb. de pœnis. & text. in c. quoniam frequenter. 5. in fin. & ibi gloss. in vers. magis timeri. & c. vt lite non contest. & gloss. in c. de causis. 4. in vers. certo. in fin. de off. deleg. & Felin. in d. c. irrefragabili. 13. §. certum. alias, caterum. colum. 1. vbi etiam Abb. in 3. not. de off. ord. vbi videntur decidere hunc casum de mente Host. Dicunt enim, quod iudex Ecclesiasticus pro crimine Ecclesiastico etiam contra laicum potest irrogare pœnam pecuniariam, si illa magis timetur, quam pœna spiritualis: sed si in nullo casu potest magis conuenire pœna pecuniaria, quam contra vsurarium, qui peccat ex rabie auaritiæ, & cupiditatis: vnde puniri debet in eo, in quo deliquit, vt pœna sit delicto conformis, l. si fugiuu. 3. C. de seru. fugit. facit text. in l. sancimus. 22. C. de pœn. Ad quod habentes respectum Imperatoris huius Regni imposuerunt pœnam pecuniariam contra vsurarios, scilicet publicationes omnium bonorum: vt dicit constit. quæ incipit: Sy. variorum. & semper est credendum, quod vsurarius nullam pœnam magis timebit, quam pecuniariam; quia semper auarus eget: & ex quo incœpit fabricare in gehennam; non curauit pœnas spirituales: vt tenet Abb. in c. vt clericorum 13. in fin. de vit. & honest. cleric. Et propterea vt irrogetur pœna delicto conueniens, & quæ magis timetur, dico, quod Episcopus potest ipsam criminaliter punire pœna pecuniaria, quæ debet postmodum irrogari per Episcopum in fabricam Ecclesiæ, vel alium piū vsurum, ne ipse etiam arguatur de vitio cupiditatis, secundum Abb. in d. c. vt clericorum. 13. in fin. & in d. §. caterum. & in c. dilectus. 18. de off. ord. & in d. c. licet. 3. Quinto adduco; quia ius canonicum appellat vsuras crimen, & ille, qui committit vsuras, dicitur committere crimen, d. e. quia in omnib. 3. & c. super eo. de vsur. Sed crimen dicitur quod omnis operatio mala, quæ

quæ potest accusari & puniri criminaliter in hoc seculo. c. Apostolus 81. dist. & glo. in c. peccatum. 4. de regul. iur. lib. 6. & Fel. in c. testimonium. 54. colum. 3. de resib. Et quod vsura dicatur crimen, apparet ex ordine titulorum, & rubricatum in Decretalibus; quia post titulum de furtis, est situarus titulus de furtis immediate, & dicit Abb. ibi in continuatione rubricæ, † quod vsura est species rapinæ, & propterea continuatur cum rubricæ de furtis. Et dicit 119 Ioan. in d. c. peccatum. 4. de regul. iur. lib. 6. quod † non reperitur maius malum, quam sit vsura, & idem tenet Ioan. de Ana. in c. 1. in fin. de vsur. vnde sequitur consequentia necessaria: quod si est crimen, debet aliqua condigna pœna puniri, quia si nō puniretur, esset contra publicam utilitatem, & impunitus pareret ausum ad maius malum, & delicti multiplicationem, vt inquit Seneca. Sexto adducitur; † quia 120 omnis ille, qui delinquit contra præceptum legis, debet puniri pœna arbitraria, quando lex non statuit aliam pœnam certam, glo. est, & ibi Bart. in l. nemo martyres 3. C. de sacrosanct. eocl. & gloss. in c. 2. in fin. in vers. sanctioni, de vita & honest. cler. & Alexand. in adli. ad Bart. in l. hodie 13. ff. de pœn. vbi dicit, quod venire contra præceptum legis, est pœna arbitraria, sed certum est, quod committere vsuras, est facere contra præceptum legis; quia omni iure sunt prohibita, vt not. Doct. in rub. C. & extr. de vsur. ergo debet vsurarius puniri pœna arbitraria; quia venit 121 contra præceptum legis, per prædicta, & not. Bart. in l. legis virtus 7. ff. de leg. & habetur per Abb. Felin. & Doct. in c. 2. de maior. & obed. Septimo † adducitur, pura quâdo cœsus est dubius, & sunt opinioniones hinc inde, debemus sequi in dubio illam opinionem, quæ magis fauet publicæ utilitati, & magis coheret regulis iuris communis, vt not. Bart. & Doct. in l. 1. in prime ff. s. plus matr. & est text. & ibi Bart. in l. unica §. 14. de exar. toll. Pro hoc est text. formalis in l. hoc modo 64. §. 1. ff. de cond. & demonst. sed hic statim ibi istis duabus opinionibus contrariis, magis fauetur publicæ utilitati, ista opinio quæ tendit ad puniendum delicta pœna condigna, quam alia opin. quæ inducit impunitatem, & auget materiã delinquendi, ergo ista opin. est amplectenda; quia magis adheret regulis iuris, quæ sunt, vt omnia crimina habeant suas pœnas; l. sancimus 2. C. de pœn. & l. si operis, eod. tit. & tanto magis procedet hæc opin. hodie in Regno, vbi iure municipali constitutionum, vsuræ criminaliter puniuntur; & sic, quod deficit in pœna iudicis Ecclesiastici; potest suppleri per secularem, prout fuit dictum superius, & tenet Gem. in c. vsurarium 1. de vsur. lib. 6. Et ad prædicta facit text. in c. statumus. 2. in fin. de malef. vbi contra blasphemantes statuitur pœna pecuniaria vltra alias pœnas spirituales. Et retenta illa † parte, quæ videtur verior, & magis iuri consona, non obstant ea, quæ in contrarium adducebantur, maxime per Phil. Dec. in d. suo consi. 276. Et primo, in quantum dicit, quod vsu- rarius petit vsuras ex conuentione, & voluntate partis promittentis, vnde non debet dici in dolo, nec in crimine punibili, ex quo nullam iniuriam facit volenti; quia ad hoc de facili respondetur; quia lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi etiam à sponte soluente; quia is, qui soluit, non peccat, sed tantum is, qui recipit vsuras, gloss. est in c. debitores 6. in versic. reddere de iure iurand. vnde in materia vsurarum tota prohibitio legis est in recipiente, vt c. consuluit. 19. de vsuris. & ideo non consideratur voluntas soluētis; quia siue soluat voluntarie, siue non, semper peccat recipiens, & venit contra præceptum legis. Vnde merito puniri debet, & tanto magis; quia semper præsumitur debitor iniuriæ solueræ. † nam soluendo vsuras, videtur sibi eruere ocu- lum, vt dicit gloss. in l. quotiens quis. 1. ff. de solut. & Bald. in l. indebitas. 8. C. de vsur. Sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, quod non excusat voluntas partium, quin remaneat prohibitio, & fortitur pœna legalis suum effectum, l. non dubium. 5. C. de leg. Non enim excusatur adulter, si non dicat se adulterasse mulierem volentem, quin habeat pœnam legalem. Dato enim, quod non offendat proximum propter eius voluntatem, tamen offendit Rempub. quia attentat actum à iure prohibitum, & pœnalem. Non obstat † d. c. cum 125 tu. §. de vsur. in quantum fuit ponderatum in tribus locis, vt supra; quia totum illud capitulum loquitur de pœnis Lateranensis Concilii inductis ad restitutionem vsurarum, ciuilitate tamen, vt patet ibi in prin. & illud quod dicitur in d. versic. illi autem, scilicet: quod si vsurarius est pauper, non punitur, confirmat hunc intellectum; quia si illæ pœnæ sunt inductæ ad compellendum vsurarium ad satisfactionem, cessante satisfactione, propter paupertatem cessant etiam pœnæ, & similiter facta restitutione, cessant, vt dicitur ibi in fin. quia cessat peccatum, quo ad Deum, & illæ pœnæ solum respiciunt animam, & corruptionem peccatoris: sed quatenus sunt offensâ respub. per parationem delicti, & receptionem vsurarum, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt pluries fuit dictum superius; vnde quia illa non est naturalis pœna delicti nec sufficiens: sed solum tendit in fauorem priuati, vt vsuras accepisset, dicendum est, posse irrogari aliam pœnam sufficientem arbitrariam, pro eo: quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini & Canonici, pro satisfactione Reip. licitatio. 9. a. lias locatio. §. quod illicite. 5. ff. de publica. & versic. & per ea quæ plene dixi supra, quod quando est actus ciuilitate delicto ad restitutionem, potest etiã agi criminaliter. Venio ad secundũ † dubiũ principale 126 huius quæstionis, scilicet, an hodie in Regno possit iudex inquirere ex officio contra vsurarium, nemine accusante. Et licet per constit. vsurariorum, istud crimen dicatur esse publicum, adeo quod quilibet de pupillo admittitur ad accusandum, siue denun-

- ciandum, ut ibi habetur, tamē est correctum per ritum magnæ curiæ, innum. 14. qui incipit: *Item quod nullus laicus, &c.* quo cauetur, non admitti quem ad accusandum de aliquo crimine, nisi suam vel suorum iniuriam prosequatur; item hodie curia secularis in regno non possit ex officio inquirere de tali crimine, nisi interueniat accusatio in forma, adeo, quod non sufficit sola denunciatio, ut est alius ritus magnæ curiæ, innum. 15. incipit. *Item quod nullus admittatur, &c.* & sic remanet conclusio, quod hodie in Regno iudex secularis non potest ex officio inquirere de crimine vsurarum, nisi appareat accusator, qui suam, vel suorum iniuriam prosequatur, & ita tenet Pat. in trā. Synd. in versic. inquisitio, colum.
- 117 3. versic. *Et hodie in regno sunt sublata &c.* † An autem in crimine vsurarum stantibus iudiciis possit deueniri ad torturam, vide Soc. tenentem, quod sic, in consil. 219. col. fin. in 2. vol. & Ioan. de Anan. in c. quia in omnibus 3. colum. 19. de vsur. puto tamen quod in hoc Regno non possit dari tortura in crimine vsurarum, ex quo vbi irrogatur pœna publicationis bonorum, non irrogantur tormenta; quia non censetur pœna vltra relegationem, per cap. Regni, quod incipit: *Tormenta.* ita tenet Pat. in trā. Synd. in versic. *tortura.* in c. an in causa pecuniaria, &c. Sed pro crimine vsurarum est pœna publicationis bonorum, ut in consil. vsurariorum. Ergo, & c. SECUNDVS † casus principalis, in quo permittitur inquiri ex officio, est in omni delicto, quod committitur per conspirationem, ut quando plures conspirant, seu conuertiunt ad aliquod malum simul text. est, & ibi Bald. in l. unica. C. de monopolis. Quæ † autem sit pœna istorum conspirantium, seu facientem conuenticula: Dic, quod diuersæ pœnæ sunt statutz per diuersas leges in iure. Primo enim est pœna exilii, & publicationis bonorum, quam imponit d. l. unica. C. de monopolis. Secundo, est text. in l. denunciatus. s. C. de his, qui ad eccles. confug. vbi imponitur pœna vltimi supplicii. Tertio est text. in c. unico § conuenticula 2. de pace iur. firm. vbi singuli coniuratores puniuntur ad vnam libram auri. Quarto est text. in acta gloss. in l. quisquis. 2. ff. de colleg. illic. vbi imponitur pœna legis Iul. maiest. Quinto, est text. in l. in nullis locis. 2. C. de sedit. vbi imponitur pœna grauissima, & sic pœna mortis cōtra istos seditiosos, turbantes publicam pacem, de quibus etiam loquitur text. in l. si quis aliqui. 38. §. auctores 2. ff. de pœn. & habetur in c. seditiosarios & ibi Arch. 46. distinet. Sexto est text. in l. aut facta. 16. in prin. ff. de pœn. vbi non statuitur certa pœna contra coniuratores, sed puniuntur pro qualitate delicti, & euentus, vnde innotuit illi textus, quod ista sit pœna arbitraria, variabilis, secundum delicti atrocitatem, & per illum text. puto distingui debere omnes pœnas prædictas, secundum facti accidentia & qualitates. Scias tamen, † quod quando quæcūq; conuenticula sunt licitæ, ut quando fiunt ad bonum finem; & tunc non puniuntur, nec possunt inquiri; imo tunc sunt omni iure permittæ, text. est in c. sane. 16. quæst. 7. & tenet Andr. de Isern. Bald. Aluar. & Card. in d. c. 1. §. conuenticulas. & Arch. in c. conuicti & c. si quis. 11. quæst. 1. & Petr. Phil. Coru. in consil. 216. in 3. vol. & Ioan. de Anan. in rubr. extra de schisma, coll. in fin. In dubio autem semper præsumitur fieri ad malum, ex quo iure de genere prohibitorum, secundum Doct. in iocis præ alleg. & Arch. in c. illud. col. pen. 23. dist. vbi plus dicit, quod etiam si contra nocentem sit conspiratum, semper præsumitur ad malum: idem tenet Lucas de Pen. in l. magistros. 7. colum. fin. C. de professor. & medic. lib. 10. ADDITIO 10. Vide omnino Aymon. Crauet. in consil. 4. per totum. vbi pulchre. Petr. Foller. V. l. D. TERTIVS casus est, † quando est vendita ancilla sub pacto, ne prostituat, alias sit libera; nam si emptor non obseruat pactum, iudex inquit ex officio, & facit illam exhiberi, ut perueniat ad libertatem. Text. est, & ibi Bald. in l. mulierem. 2. C. si man. ita variè. ne proffit. QUARTVS casus est, † in omni causa miserabilium personarum: nam in ea potest ex officio procedere, etiam ad priuatam utilitatem, secundum Baldum in d. l. mulierem. 2. & Bartol. in d. l. 4. §. hoc autem iudicium. 8. colum. 1. in s. opposi. & ibi etiam Alexand. in l. 1. colum. 1. ff. de iurisdic. omni. iudic. & Bald. in c. unico. §. iniuria, colum. penult. de pac. iurament. firm. & Abb. in c. ad nostram 7. colum. 2. in fin. el. 2. de iure iurand. Pro hoc est text. in l. nequequam. 9. §. aduocatos. s. ff. de off. proc. vbi iudex ex officio potest dare aduocatos miserabilibus personis. Quod corroboratur ex his, quæ habentur in c. Regni, quod incipit: *Ne iurum.* & alio, quod incipit: *Si temporum.* vbi datur potestas iudicibus inquirendi pro iniuria illata pupillo & viduæ, & sic miserabilibus personis: verum illæ sunt litteræ arbitrales: tamen hoc est cautum etiam iure communi, per prædicta. Hoc sane intellige, † quando sumus in pupillo, & vidua paupere; quia tunc numerantur inter personas miserabiles, alias secus: ita tenet Abb. & ibi etiam Bar. in addit. in c. significantibus 38. de off. deleg. QUINTVS casus est in his, † quæ notone liquet iudici ex actis: nam in his potest inquirere, & supplere, parte etiam non petente, secundum Alex. in l. unic. C. vbi quis desunt a iuoc. & per Doct. in c. significauerunt 30. de testi. & not. Fel. in c. ex tenore. 16. col. fin. de rese. & est text. cum gl. in l. tempora. 2. §. fin. C. de temp. & reparat. & gloss. in l. filius. 8. §. veterani. 2. ff. de proc. SEXTVS casus est, † in omni causa pia potest iudex tam Ecclesiasticus, quam secularis inquirere, & procedere ex officio in causis pijs, & Ecclesiasticis: nam etiam pro iuris Ecclesiæ potest iudex inquirere, & generaliter in omnibus causis concernentibus periculum animæ: ut super pœnitentia imponenda, potest iudex inquirere, ut curretur peccatorum; ita hæc omnia tenet Abb. in c. ad nostram 7. el. 2. colum. 2. de iure iur. & not. Bald. in d. l. mulierem. 2. C. si man. ita variè. ne proffit. & habeatur in c. permissa 1. de offic.

- de offic. ordin. **SEPTIMVS** casus est, quando Episcopus † habet suspicionem de parentela inter coniuges; quia potest iudex Ecclesiasticus inquirere de impedimento quolibet matrimonii, ad faciendum ipsum separari, text. est *in c. porro. 3. in fine* & *ibi Abb. de diuor.* & not. gloss. *in d. c. perniciosa. 1. versicul. canones. de offic. ordin.* & *Abb. in d. c. ad nostram. 20. el. 1. colum. 2.* & habentur *in cap. Episcopus in Synodo. 35. quæst. 6.*
- OCTAVVS** casus est; nam potest iudex ex officio inquirere de iuribus Principis, text. est *in l. vacantis. 4. pen. c. l. si vacantia. 5. fin. C. de bon. vac. lib. 10.* & *Abb. in d. c. ad nostram. 7. el. 2. colum. 2. de iur. iur.* & text. *in l. si quis intra. 7. C. de bon. proser.*
- sic † etiam de omni pecunia filico applicanda inquiri ex officio, secundum *Bart. in l. si quis reum 4. in fin. ff. de castro. l. reo* & *Bart. & Alexand. in l. ex quibusdam 2. §. Senatus. 3. ff. de iur. fide.*
- NONVS** casus † est; nam iudex propter magnum scandalum cuitandum, potest ex officio inquirere, & prohibere, ne scandalum committatur absque accusatore; ita tenet *Cyn. in l. iubemus 1. in fin. C. de monopol.* & *Bald. in d. l. mulierem. 2. C. si mancip. ita uanie. ne proflit.*
- DECIMVS** casus est, † potest iudex generaliter inquirere in prouincia, vel ciuitate, quam regit, contra omnes malefactores, vt purget ipsam malis hominibus pro quiete publica, text. est *in l. prejes. 3. c. l. congruit. 13. ff. de off. praed. l.*
- VNDECIMO**, † inquiri iudex ex officio de omni crimine, & iniuria commissâ contra Ecclesiam, & Ecclesiasticas personas, & similiter de omni crimine commisso in Ecclesia, text. est, & *ibi Bald. in l. si quis in hoc genus. 10. C. de Episc. & cleric. vnde in † omni crimine sacrilegii inquit potest ex officio, per dictam text. nam omnis iniuria facta in clericum, dicitur publicum crimen, & quilibet potest accusare, & iudex ex officio inquirere, secundum *Bart. in l. si quis in hoc genus. 10. lal. in prouinciali 3. alias in prouincial. §. fin publico. 4. fin. ff. de oper. noui. nunc* nam † iniuria facta clerico, dicitur facta Deo, & totam Ecclesiam tangit, secundum gloss. *in c. nonnulli. 3. quas. 1. & habetur in c. accusatio. 2. q. 7. & est text. & ibi *Abb. in c. nullus. 2. de for. compet. & Abb. in c. cum sit generale. 8. colum. 1. eod. tit. vnde patet***
- ex prædictis, † quod etiam de blasphemia Dei potest inquiri, & quilibet accusare; quia illa est vera offensio in Deum, vt not. *Bar. in l. non omnia. c. l. publicorum. 2. de publ. iud. text. in Auth. 77. vt non luxurientur hom. c. & in l. aleorum usus. 3. C. de aleator.*
- DVODECIMO** inquiri iudex, † quando hæres fecit inuentarium, & creditores dicunt plus esse in bonis, quam sit descriptum in inuentario; nam potest iudex instantibus creditoribus inquirere, & accipere probationes de domo hæredis, torquendo etiam seruos hæredis, text. est, & *ibi Doct. in l. seruus. 22. fin. §. licentia. 10. C. de iur. delib.* Verum ista inquisitio non est ex mero officio; quia fit ad instantiam creditorum, vt *ibi DECIMOTERTIO* † inquiri iudex in causa naufragii, & in omnibus causis de-
- pendentibus à naufragio; & contra furripientes bona naufragiorum, & inquisitio talis sic leuato velo, & summarie, text. est & *ibi per Doct. in l. quoties. c. l. de submersis. 5. C. de naufr. lib. 11. DECIMO QUARTO*, inquiri † iudex ex officio, etiã nemine accusante, contra tutorem suspectum, & potest ipsum ex officio remouere, si suspectum inuenient, text. est, & *ibi Bart. in l. tutor quoque. 2. §. praterea. 4. ff. de suspect. tut. & potest in ista inquisitione se informare per depolitionem seruatorum pupilli, l. nihil. 12. fin. ff. de suspect. tut. & iste est casus specialis fauore pupilli, an iudex inquirat in priuata utilitate, vt d. §. praterea. quia regulariter est contrarium, scilicet, quod ad priuata utilitatem inquiri non potest, secundum *Bart. & ibi Angel. in tract. malis. in versic. incendiario. colum. 2* & not. *Doct. in c. l. ibi. 19. de ind. & fuit dictum supra in præcedenti charta, versic. decimo principaliter c. & Bart. in l. si vacantia 5. fin. C. de bon. vacant. lib. 10. DECIMO QUINTO*, † inquit iudex ex officio contra producentem scripturam falsam vel suspectam in iudicio, & potest ipsum punire ex sola suspitione scripturæ, nisi probet illam esse veram: text. est, & *ibi Bald. & S. in l. iubemus. 2. 4. C. de probat. & dicit Bald. in l. fin. eod. † quod scripturæ dicitur suspecta, eo ipso, quod habet aliquam rasuram in loco suspecto; & nota vnum bonum casum, qui nullies euenit in iudicio, quod iudex potest punire de falso producentem scripturam suspectam, licet non clare probetur, quod sit falsa; & hoc est speciale; quia in aliis criminibus debent esse probationes luce clariore d. l. fin. C. de probat. Hic autem sola suspitio trãnsfundit onus probandi contrarium in ipsum producentem, & suspitio pro veritate habetur: ita dicit *Luc. de Pen. in d. l. si vacantia 5. colum. 2. versic. q. etiam in eo alius speciale, c. c. de bon. vac. lib. 10. DECIMO SEXTO*, † inquit iudex incidenter contra testes deponentes falsum, vel vacillantes in iudicio, & potest illos ex officio punire, text. est, & *ibi Bald. & Doct. in l. nullum. 14. C. de testib. & in c. super his. 8. de pœnis. & not. Bart. in l. tutor. quoque. 3. §. praterea 4. ff. de suspect. tutor. & idem esset in producente falsos testes, quod possit puniri ex officio, per ea quæ dixi in versic. præcedenti, de producente falsam scripturam, & per ea quæ dicam infra proximo versic. DECIMO SEPTIMO*, † inquit iudex ex officio, generaliter de omni delicto commisso coram se, vel in iudicio incidenter, dum ipse cognoscit de aliqua principali causa, hoc enim operatur continentia causæ: ita dicit *Bal. in d. l. iubemus. 2. 4. col. 2. in fin. versic. 5. C. de probat. & Bald. in d. l. 3. §. praterea. 4. & probatur in d. l. nullum. & not. Bart. in l. 2. §. si publico 5. colum. 3. versic. quarta regula, c. ff. de adul. c. l. si quis ann. 2. 4. ff. de verb. signif. DECIMO OCTA VO* † inquit iudex de iuribus Ecclesiæ; & 152 de beneficio Ecclesiastico; quia potest inquirere contra possessorem beneficii, vt doceat, quo titulo possideat, & similiter contra possessorem alieius rei Eccle-**

- Ecclesiastica: Ita tenet Innoc. in c. ad nostram. 27. el. 2. de iureiur. & Bald. in l. civile. § C de surr. & Bald. in l. sarcimus. 21. C. de sacrosanct. eccles. & Bald. in l. cogi. 11. colum. 2. C. de petit. hered. & in l. temporaria. 2. C. quomod. & quand. iud. & not. gloss. & Doct. in c. beneficium. 1. de regul. iur. lib. 6. & potest excommunicare, c. dilecto. 6. de sent. excommun. lib. 6. DECIMONONO, inquit
- 153 iudex ¶ in omnib. casibus, in quibus accusator non probans excusatur à præsumpta calumnia: qui numerantur per glo. in l. athletas. 4. §. calumniator. 4. ff. de ijs qui not. infam. ita dicit Bartol. in d. §. calumniator.
- 154 VIGESIMO; ¶ inquit iudex Ecclesiasticus contra tenentes bona, quæ debent distribui pauperibus, vel ad alias pias causas, secundum Bar. in l. si vacantiæ. 5. & facit hoc contra hæredes non adimpletes legata pia, iuxta not. in auth. hec amplius. C. de fideicõ. & Bart. in l. nec quicquam. 9. §. si ff. de off. procons. & in l. seruo alieno. 113. in princ. ff. de legat. 1. & Bart. in l. Quintus. 7. ff. de annu. leg. & in l. seruo. 17. ff. de alim. & cib. leg.
- 155 VIGESIMOPRIMO ¶ inquit iudex ex officio de probitate vitæ, de idoneitate & moribus alicuius eligendi, promovendi, vel ordinandi. Item, quando visitat Episcopus Ecclesias, facit huiusmodi inquisitiones contra clericos, prout de his dixi supra circa princip. huius. 6. partis, versic. quarto modo, & versic. sequen. VIGESIMOSECVENDO, ¶ inquit iudex de omni crimine, vbi interuenit accusator, qui colludit, seu præuaticatur, text. est in l. fallaciter. 3. fi. C. de abolit. per quem ita tenet Bald. in d. l. iubemus. 24. colum. 1. C. de probat. & vide quod dicam infra versic. Quadragesimo secundo. VIGESIMOTERTIO
- 157 inquit ¶ iudex contra calumniatorem, etiam nemine accusante. ita declarat Bart. in l. accusatorem. 1. colum. 1. ad Turp. & ibi proprie est text. in §. calumniari. 1. & ratio est, quam supra dixi, scilicet, quia istud dictum calumniæ committitur coram iudice: Vnde merito iudex inquit, vt dixi supra versic. decimosexto, & decimosextimo. & ita dicit Bar. in d. l. 1. colum. 1. & tangunt Bald. & Dd. in l. calumnia. 1. C. de calum. & Bart. in d. l. ex lege Iulia. 2. §. si publico. §. ff. de adult. colum. 3. versic. quarta regula, & c. VIGESIMOQVARTO
- 158 inquit ¶ iudex propter incidentem questionem, vbi cunque enim incidenter cognouit de crimine, potest de illo inquirere, text. est in l. quos retrahit. penult. C. si aduer. liber. per quem ita tenet Bart. in d. §. si publico. col. 2. in fi. versic. secunda regula, & c. & vide omnino Bald. in l. quod emendandi. 3. C. de cond. ob turp. caus.
- 159 VIGESIMOQVINTO ¶ inquit iudex ex officio de iniuria facta scholari, & in isto casu est speciale, quod iudex sine accusatore inquirat de priuato crimine: ita tenet Bald. in auth. habita. colum. 6. versic. sequitur, versic. alias scituris, & c. C. ne fil. pro patr. vbi plus dicit, quod solus rector ciuitatis, vel prouinciæ inquit, non autem Episcopus, nec Doctor legis.
- 160 VIGESIMOSEXTO ¶ inquit iudex de delicto commissio per suum officialem in officio; & tunc indistincte inquit. Si vero extra officium deliquit;
- tunc inquit ita demum, si est notorium, & non aliter, secundum Bar. in l. si quis forte. 6. §. 1. ff. de poen. & vide tex. cū ibi not. per Doct. in l. 2. C. de spor. & quod not. Bar. in l. Senatus. 16. ff. de off. presid. VIGESIMOSEPTIMO ¶ inquit iudex contra facientem iniuriam suis officialibus vel famulis, dum modo crimen sit notorium, alias secus, quia esset suspectus, sed notorietas facit cessare suspicionem, secundum Bart. in d. l. si quis forte. §. 1. ff. de poen. VIGESIMO OCTAVO ¶ inquit iudex de omni crimine notorio, text. est & ibi plene Bald. & Salic. in l. ea quidem. 7. C. de accus. & Andr. de Ilern. in consit. humanitate. col. 2. & habetur in l. 1. C. de cust. reor. VIGESIMONONO ¶ inquit iudex specialiter de omni crimine, super quo præcessit primo inquisitio generalis, ad inueniendos malefactores, & purgandum prouinciam malis hominibus, iuxta l. congruit. 13. ff. de offic. presid. nam illa inquisitio dicitur præparatoria ad speciale, & frustra fieret, nisi contra maleficos reprobos deueniretur postea ad particularem inquisitionem: ita dicit Bal. in d. l. iubemus. 2. 4. col. 2. versic. & est sciendum, & c. C. de probat. & Bald. in l. ea quidem. 7. col. 7. versic. 3. & c. C. de accus. & Bart. in d. l. 2. §. si publico. §. col. 3. in princ. versic. tertia regula, & c. ff. de adult. pro hoc est text. in l. lege Iulia. 4. §. mandatis. 2. ff. de leg. Iul. pecul. & Bald. in l. congruit. 13. in l. lect. & Abb. in c. bona. 36. el. 1. colum. 3. in 6. nota. de elect. & prædicta declarata & limita, vt infra versic. 36. TRIGESIMO, inquit ¶ iudex de inimicitis & guerris, quæ vigent in ciuitate inter particulares ciues, ex quib. potest turbari res publica, & deueniri ad arma; nam tunc potest iudex compellere partes ad pacem ex suo officio, secundum Bar. in d. l. congruit. 13. in fin. ff. de offic. presid. & Bald. in l. cum affirmes. 8. C. de lib. casu. Et de hac materia, quando iudex possit compellere partes ad concordiam in ciuili vel criminali causa, vide Bald. & Mod. in l. quidam estimauerunt. 23. ff. si cer. per. & Bald. in l. ex stipulatione. 7. C. de senten. & prædictis adde tex. in l. omnia. 1. §. quies. 12. ff. de off. præfect. urb. & Alex. & Paul. de Castr. & Doct. in l. qui bona. 13. §. si quis iuxta. 7. ff. de dam. infe. TRIGESIMOPRIMO inquit ¶ iudex filium, qui impias manus in patrem vel matrem iniecit, vel si ipsos parentes cõruentibus affecerit, quia tale delictum vindicari, spectat ad publicam vtilitatem, text. est in l. 1. §. si filius. 2. ff. de obseq. parent. & patr. prælan. TRIGESIMOSECVENDO inquit ¶ iudex contra custodem carceris, qui pretio corruptus dimisit carceratum sine vinculis, & vt fugere possit, vel passus fuit introduci ferrum, vel venenum in carcerem, text. est in l. carceri. 8. ff. de cust. & exhib. reor. TRIGESIMOTERTIO, inquit ¶ iudex contra lenones, qui nuntiant mulieres ad luxuriam illucere, & dicuntur deuastatores castitatis; vnde iudex potest illos de ciuitate expellere & punire, vt in Auth. de leno. §. sancimus. 1. Nou. 14. & ibi Angel. vbi plus dicit, quod is, qui decipit mulierem cum promissione pecuniæ, & sub tali promissione,

missione, vel datione ipsam adulterat, punitur pœna statuti loquentis de adulterante inuitam mulierem Nam inuita dicitur mulier, quæ decipitur sub
 168 auri promissione. TRIGESIMO QUARTO, † in-
 169 quirat iudex de crimine lenonicii sine accusatore,
 per tex in d. l. 2 §. si publico. ff. de adulter. † nam istud
 crimen reputat maius adulterio, secundum An-
 gel. in tract. malef. in vers. (che me hay adulterato, &c.)
 170 in fin. Sed pulchrum dubium est, † an de crimine ad-
 ulterii possit inquiri ex officio, nemine accusante.
 Ang. in d. versio. (che me hay adulterato, &c.) colum. 3.
 versio. quaro, an de adulterio, &c tenet, quod sic, ex quo
 est crimen publicum, per d. §. publico. Contrarium
 dicitur in decisio. 176. consil. Neapol. vbi dicitur, quod
 de adulterio non inquiritur ex officio, nisi quando
 esset notorium, & hanc opinionem tenet Matth. de
 Afflic. in constitut. Legum asperitate. colum. 4. vbi di-
 stinguat. Aut præcessit accusatio mariti, vel alteri-
 us, & postea desistit; & tunc iudex inquirat: aut
 nulla accusatio præcessit, & non potest inquirere,
 ne habeat fœdare connubia matrimonii, iuxta
 l. constante. 36. ff. de adulter. & l. quamuis adulterii. 30.
 C. eod. verum in regno est litera arbitralis, quæ inci-
 pit: Ne tutorum. quæ cauetur, quod iudex potest
 inquirere de omnibus criminibus irrogantibus pœnam
 mortis naturalis, vel civilis, vel membri ab-
 scissionis Vnde is, qui haberet concessionem lite-
 rarum arbitralium, posset in regno inquirere de
 crimine adulterii, cum pœna coisset pœna mortis, vt
 d. l. quamuis ad alteri 30. in fin. & not. And. de Ifern. in
 d. consil. Legum asperitate. TRIGESIMO QUINTO,
 171 inquirat iudex de omni crimine, in quo quis repe-
 ritur in flagranti per Officialia curiæ, puta in actu
 delinquendi, ita tenet And. de Ifern. in const. regni,
 quæ incipit: humanitate, colum. 2 & 3. TRI-
 172 GESIMO SEXTO, † inquirat iudex generaliter in regno
 contra homines malæ vitæ, vt dixi supra, versio. 10.
 & 19 hoc addito, quod de iure constitutionum
 173 Regni, † quando venit iudex in prouinciam, vel
 censuram, potest facere edictum, quod omnes, qui
 sentiant se offensos, debeant comparere coram eo
 intra talem terminum. d. querelandum; & simili-
 ter omnes testes, qui habent aliquam notitiam de
 crimine alicuius, & de mala vita alicuius, compa-
 reant ad deponendum testimonium veritatis, sub
 174 comminatione, quod elapso termino non audien-
 tur; † & ista inquisitio generalis potest fieri quoties
 iudici placuerit, & per eam deuenit postea ad spe-
 cialium, vt dixi supra versio. 19. Ita hæc omnia tra-
 dantur in constitut. inquisitionis. & sequit. sequent. quæ
 incipit: Hiqui. verum per capitula Regni est nouiter
 prouisum, vt istæ inquisitiones generales non
 fiant, nisi semel in anno, & quod non descendatur
 postea ad speciales, nisi in casibus, de quibus licitum
 est inquiri de iure, & nisi ex mandato Principis
 in aliis non permittis, & de hoc est cap. Regni,
 per quod datur optima limitatio ad materiam
 l. congruit. 13. ff. de off. pres. & ad ea, quæ dixi supra, in
 versio. vigelesimo nono. scilicet, quod non ad omnia
 crimina est preparatoria inquisitio generalis; nam
 si per inquisitionem generalem inueniretur quis
 in tali delicto, de quo non potest de iure inquiri,
 nihil prodest dicta inquisitio; quia non erit iusti-
 ciens ad deueniendum ad specialem; quoniam alias
 de facili fieret fraus legi, & de omni leui crimine
 posset inquiri, faciendū primo generale inquisi-
 tionem, prout hoc etiam dixi supra in 3. requisito ad
 inquisitionem, in s. limit. in fi. TRIGESIMO SEPTI-
 175 MO † inquirat iudex de crimine laesa maiest. perpe-
 trato contra personam Principis, vel suorum colla-
 terarium, tex. est in const. Hiqui, §. de specialibus, & hoc
 etiam prouisum de iure communi per extrauag.
 176 reprimend. TRIGESIMO OCTAVO † inquirat
 iudex sine accusatore contro famulos latrones, &
 fures aggressores stratarum, latitantes in syluis, &
 alios similes, & ipsos punit sine ordine iudiciario,
 vt d. const. regni, quæ incipit: Iustitiarum non per calen-
 das. & est etiam prouisum de iure communi, per l. ca-
 pitalium, §. famulos. & grassatores. 10. ff. de pœn. & l.
 constitutiones. 16. ff. de appel. TRIGESIMO NONO
 inquirat iudex contra inobedientes & turbantes
 177 suam iurisdictionem, & contra rebelles, & cōtuma-
 ces ad pœnas legitimas, & multas imponendas, vt
 probatur in l. qui iacta. 2. C. de spor. & in l. vnic. per totū.
 ff. si quis ius di non obtemp. & per Bald. in d. l. iubemus.
 24. col. 2. in fin. versio. 6. C. de probat. & habetur plene in
 const. Pœnam eorum & ibi per Andr. de Ifern. in l. eos.
 6. C. de mod. mult. & in toto tit. ff. de requir. reis. & in l.
 addictos. 6. C. de Episc. aud. QUADRAGESIMO in-
 178 quirat iudex contra socios criminis in casibus, in
 quibus licita est interrogatio de sociis, qui numerat-
 tur per gl. in l. accusationis. 17. fin. C. de accus. ita dicit
 And. de Ifern. in d. const. Hiqui QUADRAGESIMO
 179 PRIMO † inquirat iudex de homicidiis, & damnis
 clandestinis, & vbi nullus accusator apparet: & hoc
 est nouiter prouisum per duas constit. Regni, vide-
 licet per const. Super incisionibus. & const. Si damna.
 & ibi per Andr. de Ifern. & sunt duo capitula Regni,
 vnum videlicet in num. 24. & incipit, Clandestinis.
 aliud in num. 155. & incipit, Constitutionem diu patris.
 est etiam aliud capitulum Regni limitans, & decla-
 rans, quando habet locum pœna homicidii clan-
 destini, in num. 114 & incipit, Item statuimus, quod
 pœna, &c. quo cauetur, dictam pœnam tunc habe-
 re locum, quando homo reperitur mortuus; secus
 si reperitur viuus, licet vulneratus. QUADRAGE-
 180 SIMO SECVNDO, † inquirat iudex de omni cri-
 mine, in quo interuenit accusator, & pendente ac-
 cusatione in iudicium deducta moritur: Nam iudex
 prosequitur ex officio, ne delicta remaneant impu-
 nita, ita tenet Bart. in l. sue contra. 3. §. quia. 1. col. fin.
 ff. de liber. agnoscen. per l. def. in do. 6. ff. de publ. iudic.
 & l. accusatore. 15. penul. in princ. & ibi Bart. eod. tit.
 & tenet idem Bart. in simili de accusatore absente,

in l. inter accusatorem. 10. ff. de publ. iud. & habetur in c. 1. & 2. de collus. deteg. & hic potes cumulare omnia, quæ dixi supra de accusatore desistente, vel colludente, & transigente, & de aliis quam pluribus, quæ plene cumulauit supra in 8. requisito ad inquisitionem, cum suis fallentiis. **QVADRAGESIMOTERTIO** † inquit iudex super necessitate ciuitatis, vel ciuium subditorum. mixime tempore charistia, & necessitatis, compellendo dominos ad vendendum frumentum, & annonam iusto pretio, l. omnia. 1. §. diuus. 14. ff. de off. pref. vrb. & ibi Bar. & tradunt Mod. in l. nec emere 16. C. de iure de. ib. non tamen potest compellere illos, qui habent frumentum solum pro victu suo; quia ordinaria charitas incipit a seipso, l. preses 6. C. de feruitur. & aqua. ita dicit Andr. de Isern. in proem. const. col. 1. vbi allegat illud in Euang. Matth. Ne forte non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis, & c. **QVADRAGESIMO QUARTO** † inquit iudex contra Aduocatos, & procuratores calumniosos, & tumultuosos, & male versantes in eorum officio, vel si suat infames; nam potest illis interdicere, ne postulent, & proeurent, & potest eis prohibere omnes actus forenses, vt d. l. 1. §. fin. ff. de off. pref. vrb. & in l. moris. 9. in princ. & in ff. de pœn. & l. hunc. 1. §. remouet. 6. ff. de postul. & l. quos prohibet. 7. eod. tit. **QVADRAGESIMO QVINTO**, † inquit iudex de defensionibus rei in criminalibus ex suo officio, etiam si reus non defendat, potest, imo tenetur iudex perquirere suas defensiones ex officio, ad innocentiam suam probandam, tex. est, & ibi Bart. in l. si non defendatur. 19. ff. de pœn. & Bart. in l. in criminibus 1. §. fin. ff. de quest. & in l. dies cautioni. 4. §. hoc autem iudicium. 8. col. pen. ff. de damn. inf. & plene in sua dispositione, quæ incipit. **Iudex maleficorum. &c.** **QVADRAGESIMO SEXTO** † inquit iudex supplendo de facto, & testes producendo in omnibus casibus, in quibus potest procedere ad diffinitiuam sententiam contra absentem, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, secundū Bar. in auth. qui semel. col. 1. per illum text. C. quom. & quam. iudex & in l. ampliore. 39. C. de appel. & Bar. plene in d. l. 4. §. hoc autem. 8. in 2. q. prin. ff. de dam. inf. Ex quo infertur, quod cum hodie in regno non requiritur litis contest. in causis ciuilibus: quia reo citato contumace, proceditur instante actore ad dationē termini probatorii in contumaciam, & proceditur ad diffinitiuam, etiam contra absentem, vt dicta regul. quæ incipit, *Relatiue* sequitur, quod in omnibus casibus ciuilibus absente reo potest iudex supplere de facto, et suo officio inquirere de probatione rei absentis, & illas producere, vt veritate inquiret tam in causa principali, quam appellationis, textus est in d. aut. qui semel ibi veritate perquisita. & c. & in d. l. a. p. l. orem 39. in princ. iuncta glo. in versic. adimplere. & not. pulchre Bart. in d. §. hoc autem. 8. in 3. q. prin. & Abb. in c. causam 3. col. fin. de dol. & contum. Quod nota perpetuo, quia pauci aduertunt. Et per

hoc potes saluate iudicem, vt non possit allegari suspectus quando nimis faueret reo in casu prædicto; quia sege permittere facit. **QVADRAGESIMO SEPTIMO** † inquit iudex de crimine falsæ moneræ, etiam nemine accusante. *l. quoniam. 1. C. de sal. monet.* † hodie in regno est prouisum, quod isti euentes falsam moneræ, damnentur ad vltimum supplicium, & publicationem bonorum, per cor flit. quæ incipit, *Adulterinā* & per c. Regni, in n. 29. quod incipit; *Vt qua. &c.* **QVADRAGESIMO OCTAVO** inquit † iudex de crimine hæresis ad instar criminis falsæ maiest. & de hoc est prima constitutio Regni, quæ incipit, *Inconstitum.* & imponit pœnam combustionis, & sic vltimi supplicii, & publicationis bonorum, & de materia inquisitionis super tali crimine, est plenissime tractatum in libro Decret. & Sexto, in tit. de hæret. quia hoc dicitur crimen ecclesiasticum, & spectat ad. n. um. ecclesiæ. **QVADRAGESIMO NONO** † inquit iudex ex officio, etiam in causis ciuilibus partes interrogando, quando æquum sibi videret, auxilium ubi que 21. ff. de inter. all. similiter testes obscure deponentes potest repetere ex officio, vt habetur in c. clamor. 33. de testi. & in c. cum Ioan. 10. & ibi Abb. & Fel. de si de inst. ita dicit Bar. in d. l. 4. §. hoc autem. 8. in 3. q. prin. ff. de dam. inf. & ibi etiam Alex. & not. gloss. in §. illud tam en, & c. quia vero 4. in Auth. de testif. coll. 7. Nouel. 90. **QVINGVAGESIMO** inquit † iudex de veritate instrumenti producti in iudicio, tex. est iunct. glo. & ibi Bar. & Angel. in Auth. de rebellionib. in prin. colum. 4. Nov. 44. & not. Bar. in d. §. hoc autem. 8. in 3. q. in fi. **QVINGVAGESIMO PRIMO** † inquit iudex de conditione testis, qui coram eo producitur: nam potest ab honestis personis interrogare & inquirere de conditione testis, & de inimicitia, & aliis defectibus. vt est gl. in ver. inimicitia, & ibi Bal. in l. testium fides. 3. in princ. ff. de testif. & gloss. in ver. offic. in §. sancimus. 1. alias cap. in d. Authen. 90. col. 7. de testif. & gloss. in l. in ordinem. 1. §. curatores. 5. alias securatores. ff. de magistr. conuen. & Bartol. in d. l. testium fides 3. §. hoc autem. in tertia quaest. in fine & Bartol. in d. sua dispositione, quæ incipit: *Iudex maleficiorum, colum. 3. versic. tertio, &c.* **QVINGVAGESIMO SECVNDO**, inquit † iudex ad denunciationem sibi factam per officialem deputatum ad crimina deferendum, vt puta, quando vadunt officiales perquirendo lutores portantes arma, & alios similes delinquentes: nam ex quo reperiuntur in flagranti, & notorio crimine, possunt denunciari iudici, & iudex inquiret ad eorum denunciam, alias facit licentiam suam, secundum Bal. in d. libemus. 24. colum. 2. versic. 2. C. de probat. per l. nulli hæreticorum. 3. si C. ne san. baptifiteret. de hoc est tex. in l. ab accusatione. 6. §. denunciatores 3. alias nunciatores ff. ad Turp. & not. plene Bart. in l. Diuus. de custod. reor. vbi plene tangit effectum istius denunciationis, & idem Bart. in d. l. ex lege Iulia. 2. §. si publico. 5. colum. 2. in fin. ver. de regulas, prima est. & c. ff. de adul-

adulter. QVINQVAGESIMOTERTIO inquiri
 192 iudex ꝑ ex officio in dādo Aduocatus pupillis, pau-
 peribus, & personis miserabilibus, & maxime, ne a
 potentibus opprimantur, & similiter furiosis, text.
 est *in l. nec quidquam* 9. §. *Aduocatos*. 5. Et ibi Bald. &
 Dd. ff. de off. procon. Et in l. hunc titulum. 1. §. ait pretor. 4.
 Et ibi gl. ff. de postul. QVINQVAGESIMO QUAR-
 193 TIO ꝑ inquit iudex de contemptu, & contumacia
 procuratoris, qui administrat negotia absentis;
 nam potest illum ex officio remouere ab admini-
 stratione, & sibi interdicere officium procurationis:
 text. est *in l. eum qui res*. 3. C. de procur. per quem ita
 dicit Bald. *in l. mandatum*. 15. colum. 4. versic. 6. est &c.
 194 C. *in l. Bald.* QVINQVAGESIMO QUINTO, ꝑ inquiri
 iudex ex officio contra procuratorem, vt doceat
 de mandato, ne iudicium efficiatur frustratorium,
 & hoc potest facere iudex, etiam post lit. contest.
 secundum Abb. *in c. nulli*. 5. de accus. & habetur *in c.*
exceptionem. 12. de except. QVINQVAGESIMO
 195 SEXTO, ꝑ inquit iudex de criminibus sacrilegii &
 plagii, text. est & ibi Bar. *in d. l. Iulia*. 4. §. *mandatis*. 2. ff.
ad l. Iul. pecul. QVINQVAGESIMO SEPTIMO,
 196 inquit ꝑ iudex ex officio contra non soluentes decimas,
 & illos compellit ad soluendum, etiam ne-
 mine petente, ita tenet Card. *in Clem. 2. in 2. q. de*
ind. QVINQVAGESIMO OCTAUIO, ꝑ inquit
 197 iudex ex officio de idoneitate tutoris, & quando
 mater petit dari vnum tutorem filio suo; nam iudex
 potest ex officio inquirere, & videre, an sint alii le-
 gitimi tutores magis idonei, quam ille, quem mater
 petit; tunc potest repellere petitum a matre, & dare
 alium magis idoneum, ita tenet Bal. *in l. precibus*. 8.
col. 6. ver. Et scias quod mat. &c. C. de impu. Et aliis subst.
 198 QVINQVAGESIMO NONO, ꝑ inquit iudex ad
 faciendum sepeliri defunctum, cogendo hæredes
 ex officio, vt ipsum sepeliant, & potest ex officio
 vendere res hereditarias, vel compellere hæredes
 ad vendendum pro sepultura defuncti etiam ante
 aditam hereditatem, text. est & ibi Bar. *in l. qui erit*.
 199 49. ff. *fam. ercif.* SEXAGESIMO, ꝑ inquit iudex cõ-
 tra agentem sine actione, & cui non competit ius
 agendi, & potest ipsum ex officio repellere ab iudice
 iudicij, vt not. gl. Bar. & Doct. *in l. vbi partum*. 40. C.
de transact. & Soc. *in conf.* 255. col. 2. *in fin. versic. 2. in 2.*
volum. Similiter repellit eum, quem constat calum-
 niose agere: vt dicit idem Soc. *in conf.* 38. col. pen. *in*
prim. in l. vol. & de hoc plene vide per Fel. *in c. ad aures*.
 200 6. de *præf.* SEXAGESIMO PRIMO, ꝑ inquit iu-
 dex ex officio, qui habet literas arbitrales in hoc
 Regno de omnib. criminibus irrogantibus pœnam
 mortis ciuilib, vel naturalis, vel mēbra abscissionis,
 & de iniuria illata pupillo, viduæ, vel Ecclesiæ, vt
 est capitulum Regni, quod incipit, *Neuorum*. & a-
 liud quod incipit, *Sitemporum*. & ista duo capitula
 sunt literæ arbitrales. SEXAGESIMO SECUNDO
 201 inquit ꝑ iudex ex officio per Syndicatores contra
 officiales ad iudicatum de commissis, & omillis in

officio; nam contra eos potest procedi non solum
 ad querelam partium, sed etiam per inquisitionem,
 vt est regia prag. q̄ incipit *Regre dignitari* SEXAGE-
 SIMOTERTIO ꝑ inquit iudex contra frequen-
 202 tiores tabernarum, contra lutores ad ludos probro-
 bitos, & contra frequenter rixantes, & portantes
 arma, & contra homines deambulantes per plateas,
 & vicos, qui sunt iuvenes sine arte & non laborant,
 nec habent reditus, & vadunt bene vestitiam præ-
 sumitur de eis omne malum, omnes enim isti si fue-
 runt conuicti per 10. testes, debent condemnari ad
 tēpus in galeras, ita dicit const. regni *Hi qui in prim.*
 & ibi plene hoc declarat Matth. de Afflic. *in not.* &
 Par. *in tract. Synd. ver. inquisit. col. 2.* vbi seipsum in-
 uoluit, allegando plura capitula, & constit. Regni,
 in fin. nihil certi concludit, & tenet ibi Paris quod
 ille numerus 10. testium est hodie redactus ad 3. per
 c. Regni, quod incipit: *Subiungendo* in hoc puto, q̄
 male inquat; nam d. c. *Subiungendo*, loquitur in a-
 liis terminis, & delictis, vbi venit pœna mortis, vel
 membri abscissio. Et puto, ꝑ quod intentio illius
 constit. *Hi qui*, dum requirit probationem 10. testiu, 203
 fuerit; quia id, quod probatur per 10. testes, efficitur
 notorium, vt dicit Bal. *in anti. quod decum. in fin.* 100.
decimo quaritur. C. de collat. & in notis iudex po-
 test inquirere, *l. eu quid em* 7. C. de accus. & habetur *in*
l. in quacunq. 1. C. de *cusj. reor.* & dixi supra *ver. 28.* &
 per istam rationem puto illam const. *Hi qui*, non esse
 correctam per cap. Regni, quod incipit, *Generales*,
 de cuius intellectu dixi supra, *versic. 36.* An ꝑ autem
 in crimine priuato possit inquiri ex officio, puta in 204
 furto, vel iniuria, vide Luc. de Pen. *in l. si vacantia*. 5.
fin. col. 4. ver. in Regno autem C. de *bos. vacant. lib. 10.*
 vbi tenet, quod non hoc tamen intelligi, nisi delictum
 esset notorium, vel esset commissum coram
 officiali; nam tunc licet sit priuatum, pōt de eo in-
 quiri: per ea quæ dixi supra *vers. 17.* & 38. not. Paris
in tract. synd. in vers. inquisit. colum. 3. versic. & adde. &c.
 Eodem modo si esset commissum vnum magnum
 furtum, & nesciretur auctor, potest iudex inquirere,
 mittendo pro vicinis, & inuestigando alia indicia
 promouendo fures, & secundum Bar. *in l. qui sine*.
 22. *fin. col. 1. de quæst.* & vid. quod not. glo. *in d. const. Hi*
qui, §. de specialib. & glo. ff. & And. de Hæm. *in consti-*
tut. Præsentilege. & vide Par. *in d. versic. inquisit. col. 3.*
in princip. Item possit limitari, vbi furtum transcen-
 deret summam Augustalis, quo casu in Regno esse
 t pœnam mutilationis manus vel mortis, secun-
 dum formam capituli Regni, *Ad hoc quod nostrorum*,
 &c. nam tunc iudex habens literas arbitrales
 possit procedere ex officio, per illam literam arbi-
 tralem, *Neuorum*. ADDITIO. Nota, quod semel
 audiui excellentem Antonium Baraprucium dixisse,
 quod inferiores iudices etiam in furto ultra vn-
 ctum non possunt ex officio inquirere, & vide Af-
 flic. *in const. Eos qui secuter* 1. col. *in fin.* Peti. Follet.
 Vnum ꝑ tamen scias, quod licet hodie pro furo sit 205
 G g 2 impo-

imposita pœna mortis, & sic altera pœna iuris communis; tamen adhuc dicitur crimen priuarū, & non dicitur publicum, secundū Lucam de Penna in quadam sua additione, posita in capitulis Regni, post c. 215. quod incipit: *Dura nobis, &c.* declarat *las. in l. penult. ff. de condit. ob causam.* † SEXAGESIMO QUARTO, potest Iudex inquirere regulariter de omni crimine de iure canonico. ita tenet *Gard. in suo tract. malef. in tit. quomodo malef. cogn. per inquisit. col. 2.* vbi ponit nonnulla requisita, quæ copulatiue requiruntur, vt procedat inquisitio de iure canonico, de hoc habetur *in c. inquisitionis. 21.* & *in c. qualiter, & quando. 17.* & *24. de accus.* Plures autem casus in quibus inquisitio fieri potest, perquirat studiosus inuētigator, hos autem cumulatim sufficiat, qui in mentem venerūt.

207 † Cuius autē expensis debeat fieri inquisitio in criminorum? dic, quod expensis Fisci, secundū *Andr. de Isern. in const. iustitiarū. la. 3.* † Vltimo quaeritur, quid si inquisitio est inepta, an valdeatur per confessionem inquisiti? Vide *Angel. in consil. 178. incip. visus aitis pradi. to, &c.* vbi tenet tutius esse, quod inquisitus absoluetur, & denuo postea apte inquiratur, & hoc videtur terminare *in dec. 176. consil. Neap. Rob. Marant. V. I. D.*

De denunciatione, quæ est modus perueniendi ad iudicium.

SUMMARIA.

- 1 Denunciatio quatuorplex sit.
- 2 Denunciatio in quo differat ab accusatione.
- 3 Denunciatio iudicialis priuata qua dicatur.
- 4 Denunciatio euangelica, qua & unde dicatur.
- 5 Euangelica denunciatio quando locum habeat.
- 6 Sententia iniustulata, licet transferat in rem iudicantem, rescinditur tamen potest per euangelicam denunciationem.
- 7 Denunciatio canonica qua dicatur, & quando habeat locum.

EXPEDITA materia inquisitionis venio ad quartum modum ingrediendi iudicium, scilicet ad denunciationem, prout pollicitus sui prosequi istos modos in principio huius sextæ partis. Peruenitur igitur ad iudicium, quandoque per viam denunciationis: & de hac est sciendum, † quod

3 DENUNCIATIO est TRIPLEX, scilicet IUDICIALIS, EVANGELICA, & CANONICA. Denunciatio IUDICIALIS est DUPLEX, scilicet PUBLICA & PRIVATA. PUBLICA est: quando in iudicio deducitur aliquod crimen ad publicam vindictam, ad denunciam alicuius Officialis vel alterius priuati, & Iudex præcedente tali denunciatione inquit postea de illo crimine: vt dixi supra in materia inquisitionis, *versic. quinquagesimo secundo.* † & ista denunciatio est similis accusationi, vt dicit *Audi. de Hesn. in const. Luras. in hoc tra-*

men differt; quia denunciator non se inscribit, nec facit partem in Iudicio, sicut accusator, vt declarat *Salyc. in l. ea quidem. 7. in princip. C. de accusat. & Ang. in tract. malef. in versic. nec non ad denunciam. &c.* vbi plene tangit materiam huius denunciationis. Et in hac denunciatione non requiritur aliqua monitio, vt tenet *Specul. in tit. de denunciati. § 2. versic. publica,* & de hac loquitur *text. in c. Romana 1. § sane 4. de censib. lib. 6. & Bart. plene in l. diuus. 6. ff. de custod. reo. & Bart. in extr. mag. ad reprimendum. in versic. per denunciationem, & Angel. in d. versic. nec non ad denunciam, & c.* † Denunciatio iudicialis PRIVATA, est illa, quæ fit ad priuatum inter esse & commodum, vt quando aliquis filius vel seruus indebite opprimitur a patre, vel à domino, & idem in omni alio oppressio ab aliquo potentiore, & similiter in personis miserabilibus oppressis: nam possunt hoc denunciare in iudicio, vt per Iudicem releuentur, vt not. *Spec. in tit. de denunc. § 2. ver. priuata,* & *Bart. in d. versic. per denunciationem, &c.* & hanc denunciationem iudicalem plene declarat *Abb. in c. nouit. 13. col. 17. versic. nunc condescendo, & c. de iud. † Secunda denunciatio, per quam aditur iudicium, est denunciatio EVANGELICA, & hæc est valde noranda; quia per eam reparantur multa, quæ sunt auxilio iuris ciuiliis destituta, vt dicit *Bart. in d. extr. mag. ad reprimendum. in versic. per denunciationem.* Et ideo dicitur euangelica; quia habuit originem ab Euangelio, vt dicit *Abb. in d. c. nouit. 13. colum. 17. versic. vltim. &c.* vt traditur *Matth. cap. 18. & Luca cap. 17. dum: Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum primo inter te, & ipsum, & hæc est prima monitio: & si te non audierit, ahibe tecum vnum vel duos, & hæc est secunda monitio: quod si te non audierit dic Ecclesiæ, & ista est denunciatio euangelica, per quam aditur ecclesia, & sic Iudex ecclesiasticus, bina prius monitione præcedente, vt loquitur *text. in d. c. nouit. 13. & c. si peccauerit. 2. q. 1. & declarat Bald. in authen. ad hac. col. 2. in fin. C. de usur. & plenissime Abb. in d. c. nouit. 13. col. 11. cum plurib. seq. † Et breuiter ad hanc denunciationem recurrimus, vbi cuncte aliquis tenet indebite aliquam rem contra conscientiam, & cum peccato: nam potest is, qui præterdit inter esse, adire Iudicem ecclesiasticum formando libellum, narrando, qualiter ille tenet dictam rem cum peccato, & contra conscientiam, propterea denunciat ipsum ecclesiæ, vt eum corrigat à peccato, & compellat ipsum per consequens ad rei restitutionem: & debet narrare qualiter præcessit illa bina monitio, secundum formam Euangelii; quia alias hæc denunciatio non procederet, secundum *Spec. in tit. de denunc. § 2. versic. item apponitur, & versic. quod autem, & Bald. in d. versic. per denunciationem, & Felin. in d. c. nouit. 13. col. penult. vbi sequitur opin. Franc. de Aret. scilicet quod etiam in delictis notoriis requiratur illa bina monitio, quidquid teneat Archid. in c. si peccauerit. 2. q. 1. & per hanc denunciationem****

Iudex

Iudex principaliter intendit corrigere denunciatum à peccato, quia ista censetur denunciatio charitable. Verum quia à peccato desistere non potest, nec pœnitentiam agere, nisi rem ablatam restituat, vt declarat pulchre Abb. *inc. ad nostram. el. 2. de iur.* ideo per consequentiam necessariam constringit denunciatum ad rei restitutionem, non solum per censuras ecclesiasticas, verù etiam per missionem in possessionem, secundum Baldum *in d. auhent. ad hac. col. 2. in fin. & seq. C. de vsur.* quem sequitur Felin. *in d. c. nouit. 13. col. fin.* & iste est bonus modus recuperandi rem per alium derentam, quando aliud ciuile remedium deficeret. Hinc † dicimus, quod si est lata sententia iniusta in fauorem alicuius, & transfuit in rem iudicatam, licet succumbens sit exlusus ab omni ciuili remedio; tamen si is, qui obtinuit, scit se iniuste obtinuisse, potest denunciarì Ecclesiæ per hanc denunciationem Euangelicam, & compellitur restituere id, quod iniuste habuit, vt a peccato desistat, secundum Abb. *inc. qui. vnuorum. v. col. fin. de concess. præb.* & potest constare de conscientia obtinentis, quâdo forte confiteretur extra iudicium se iniuste obtinuisse, vt ibi dicit Abb. circa fin. Reliqua de ista denunciatione dic vt plene per Abb. Felin. & Doct. *in d. c. nouit. 13. & Barr. in d. extrauagan. ad reprimendū. in vers. per denunciationem, & in aliis locis supra allegatis.*

7 Tertia † principalis denunciatio dicitur CANONICA, ex eo; quia à factis canonibus fuit introducta, & ista est DVPLEX: SPECIALIS, scilicet, & GENERALIS. Denunciatio canonica SPECIALIS fit per eum cuius interest habere bonum Prælarum, vel administrationem, vel subditum, vt primo bis monitus, si est incorrigibilis, remoueat ab officio, & beneficio: & de hac loquitur text. *in c. custos Ecclesiæ. 1. de off. eiusl. & inc. licet Heli. 31. de simo.* Denunciatio vero GENERALIS dicitur illa, quæ est publica, vt quando agitur de matrimonio dissoluendo, & de eius impedimentis, & de hac loquitur text. *in c. ad dissoluendum. 13. de spons. impub. & in c. cum inhibitis 3. de clandest. despon.* vt quando duo volunt contrahere matrimonium, & tertius denunciat ecclesiæ impedimentum consanguinitatis, vel aliud simile: ita declarat Abb. *in d. c. nouit. 13. pen. in fin. & Spec. in tit. de denunc. §. 2. vers. canonica. &c.*

De imploratione officii iudicis.

QUINTVS modus perueniendi ad iudicium est per implorationem officii iudicis. Er hic veniet discutiendum, quod duplex sit officium iudicis, & qualiter in eo procedatur, an requiratur litis contestatio, & alia solennia iudici. De quibus omnibus remitto me ad ea, quæ not Barr. & Doct. *in l. ius dicentis 1. ff. de iur. omn. iud.* & per gloss. & Canon. *in c. iudicis officium. 2. fin. de offic. iud.* Vnde venio ad proceßum huius sextæ partis iuxta ordinem pro-

positum: & primo secundum ordinem videamus materiam citationis. Robert. Maran.

De citatione, primo membro iudicii,

S V M M A R I A.

- 1 Citatio iudicarij ordinis, est fundamentum, & ab ea iudicium incipit.
- 2 Citari debet vnusquisque prætendens interesse in iudicio, alias non valet actus, qui fit sine citatione.
- 3 Citatio est de iure naturalis, nec potest etiam per Principem omitti.
- 4 Citatio in singulis actibus iudicarijs fieri debet.
- 5 Citatio eius non requiritur, qui si præsens esset, actum impedire non posset.
- 6 Citatio non requiritur in exigendis tributis, dacijs, & collectis seu functionibus fiscalibus.
- 7 Citatio in actibus, qui expe liuntur per iudicem ante citationem in causa principali, non requiritur.
- 8 Citatio non requiritur in concedenda venia vocandi parentes, vel patronos in ius.
- 9 Citatio partis an requiratur in productione instrumenti.
- 10 Sententia Principis, seu Imperatoris, vel sacri consilij, an ferri possit sine citatione partis.
- 11 Partum de capiendis debitorum, vel eius bona, operatur, vt captura fieri possit sine alia partis citatione, & potest etiam impetrari familia à iudice, etiam contra tertium possessorem, & numerus 38.
- 12 Præsens in iudicio, an debeat citari, vel certiorari.
- 13 Citatus ob vnâ causam, qui comparuit, an teneatur respondere pro alia.
- 14 Citatio non requiritur contra debitorem suspectum de fuga.
- 15 Actus expediri potest sine citatione, quando periculus est in mora.
- 16 Sententia criminalis in fauorem absentis valet: etiam eorum citatio. Secus si contra eum feratur.
- 17 Sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili, vbi proceditur sine figura iudicii.
- 18 Citatio partis non requiritur in actu, qui fit vltima die termini.
- 19 Citatus, qui statim ascendit equum, & recessit, vel dixit se nolle comparere, non est vltius citandus.
- 20 Citatio partis non requiritur in probatione, qua solum iudici concludit.
- 21 Citatio non requiritur in actu expediendo, secundum conscientiam.
- 22 Executor testamenti, cui datum est arbitrium distribuendi & eligendi pauperes, potest id facere sine citatione heredum vel alterius.
- 23 Citatio partis, nec præsentis, requiritur in relatione agrimensoris, nisi per iudicem ad mensurandum.

- 24 *Calendatores sententiam ferre possunt, parte non citata.*
- 25 *Citatio partis non requiritur in iuramento defensoris super taxatione, vel liquidatione rerum ablatarum, secundum formam liquidando. C. unde vi.*
- 26 *Testes examinantur sine citatione partis, super damno, seu furto in sylvis passio.*
- 27 *Mulier honesta in domo examinatur sine citatione partis.*
- 28 *Testis, cuius dictio necessario standum est, examinari potest parte non citata.*
- 29 *Testis, de cuius morte vel recessu timetur, non citatus potest examinari.*
- 30 *Actus qui in consequentiam tangit prauidicium alicuius, & non principaliter, eo non citato fieri potest.*
- 31 *Prodigo potest interdicti administratio per iudicem, sine alicuius citatione.*
- 32 *Fideiussores citatio non requiritur in serena sententia contra principalem.*
- 33 *Iudex qui tulit sententiam inter oculatoriam, à qua succumbens appellauit, potest usque ad diffinitiuam procedere sine citatione partis, ante, quam sibi inhibeatur.*
- 34 *Contumax condemnari potest ad expensas, sine alia citatione.*
- 35 *In dando tutore sine inquisitione, non requiritur citatio.*
- 36 *Citatio eius, qui latitat ac citetur, non requiritur.*
- 37 *Citatio non requiritur, ubi certum est, aduersario nullam competere defensionem.*
- 39 *Citatio à quo iudice fieri possit.*
- 40 *Iudex an possit citare subditum suum, existentem extra territorium suum, & nu. 41.*
- 42 *Citatio per quem debeat fieri.*
- 43 *Nuncii quales persona esse debeant.*
- 44 *Iudex potest citare etiam per famulum suum, imo etiam per ipsum principalem litigantem: Et quid seruetur in Regno, nu. 45.*
- 45 *Executor potest quis per iudicem constitui in propria causa.*
- 46 *Citatio in scriptis non committitur in Regno, nisi habent publicum officium.*
- 47 *Citatio fieri potest, etiam per auctorem magistrum, habentem iudicis commissionem.*
- 48 *Iudex pro tribunali sedens potest monere, seu citare partem, ut tali die coram se compareat.*
- 49 *Monitorium iudicis, habet vim peremptoriae, & trinae citationis.*
- 50 *Citationum sex reperiuntur esse species.*
- 51 *Citatio tria extrema requirit, scilicet commissionem iudicis, nuncii executionem, & relationem.*
- 57 *Citatio in ciuilibus ualeat sine commissione, ex generali consuetudine, & nu. 57.*
- 53 *Nuncio, dicenti se citasse, quomodo, & quando credatur.*
- 54 *Nuncii relatio ex actis apparere debet, an requiratur actus in contumaciam factus, an sit nullus.*
- 55 *Relatio nuncii est actus substantialis, qui die feriato fieri non potest.*
- 56 *Sententia lata contra contumacem, ante nuncii relationem, est ipso iure nulla.*
- 57 *Relatio nuncii potest fieri soli auctorem magistrum.*
- 58 *Citatio realis quae.*
- 59 *Citatio realis fieri potest etiam in ciuilibus, quando debitor est suspectus de fuga.*
- 60 *Iudex non debet aliquem capere ante summariam fidem, de fuga suspitione in ciuilibus, Secus in criminabilibus.*
- 61 *Citatio realis sine iudicis commissione fieri non potest.*
- 62 *Suspectus de fuga propria auctoritate etiam per priuatum capi potest, sine iudicis commissione.*
- 63 *Citatio verbalis qua dicatur, & qua continere debeat.*
- 64 *Locus an & quando in citatione inseri debeat.*
- 65 *Citatio sine die, an & quando ualeat.*
- 66 *Hora, in qua quis comparere tenetur, an requiratur in citationibus.*
- 67 *Citatus quantum tempus habeat ad comparandum. Et quid seruetur in regno.*
- 68 *Contumacia qualiter, & quando arcusetur in Regno, & quando circumducatur citatio.*
- 69 *Citatio an, & quando ualeat sine causa, & an causam continere debeat.*
- 70 *Citatio ad audiendum intentionem curiae, non ualeat.*
- 71 *Citatio ad respondendum petitioni porrigenda, an ualeat. Et quid si petitio non porrigatur illo die citationis.*
- 72 *Verbum, peremptoriae, an, & quando in citatione apponi debeat.*
- 73 *Citatio per literas, ut ualeat, quid continere debeat.*
- 74 *Citatio de necessitate non requirit scripturam regulariter.*
- 75 *Delegatus debet copiam sui rescripti in citatione inferre, alius citatio non ualeat.*
- 76 *Persona illustis, & clarissima, in scriptis citari debet.*
- 77 *Nuncio, seu executori ad capiendam bona fisco delata, uel exigendas pecunias fiscales, non creditur, sine literis.*
- 78 *Nec personam nec bona potest nuncius sine scriptis capere.*
- 79 *Nuncio specialiter electo non creditur sine literis, & supra num. 45.*
- 80 *Citatio extra prouinciam, sine scriptis facta, non ualeat.*
- 81 *Citatio ad domum, & non personaliter, sine scriptis non ualeat.*
- 82 *Citatio per edictum qualiter fiat.*
- 83 *Citatur per edictum, qui non personaliter reperitur, nec certam domum habet.*
- 84 *Per edictum citatur, qui dolose latitat, & impedit nec citatur.*

- citatio verbalis, vel per literas possit ad eum peruenire.
- 85 Citationis fit per edictum illius, qui degit in loco, qui propter guerras, vel inimicitias, vel alio modo non est securus.
- 86 Clausus in domo, qui personaliter haberi non potest, citatur per edictum, ianua domus sua affixum.
- 87 Actor qui litem non prosequitur, sed se absentat, reo instante, potest per edictum citari.
- 88 Citatio per edictum, secundum constitutiones Regni.
- 89 Citatio fit per edictum, cum contradictores sunt incerti.
- 90 Institorum apotheca prapostum, reuocare volens, edictum apotheca prafigere debet, ut nemo cum illo contrahat.
- 91 Clericus absentat citatur per edictum, affixum in valuis ecclesie sui beneficii.
- 92 Episcopus volens electum in beneficio confirmare, edictum in valuis ecclesie affigere debet contra sua interesse putantes.
- 93 Tenens pradium tributarium, si se absentauerit, citatur per edictum, & non comparens intra sex menses, rinatur pradio.
- 94 Vniuersitas potest citari per edictum.
- 95 Citatio, in casibus, in quibus per proclama fieri potest potest etiam fieri per edictum.
- 96 Edictum quanto tempore in loco affixum esse debeat.
- 97 Citatio per proclama qua dicatur.
- 98 Inuentar unum cum faciendum est per heredem, fit citatio per proclama.
- 99 Litigator post litem contest. se absentans, & non habens domum, vel neminem in domo, per publicum proclama citari potest.
- 100 Citatio per proclama contra certam personam, in quo loco fieri debeat.
- 101 Absens qui nullibi reperitur, nec habet certam domum, potest per proclama citari.
- 102 Matrimonia antequam contrahantur, citari debent contradictores per publicum proclama, intra certum terminum, alias clandestina dicuntur.
- 103 Minor cum adit hereditatem, & postea per in integrum restitutionem vult se abstinere, & repudiare, citandi sunt omnes creditores incerti per proclama, eum terminum trium mensium.
- 104 Creditor posterior potest citari facere anteriores per proclama, quando rem hypothecatam vult vendere. Et qui talis citatio operetur.
- 105 Episcopus expulsus, per proclama in alia diocesi potest expulsores citare: & contra eos procedere.
- 106 Pupillus cum debet pati missionem in possessionem ex primo decreto, citari debent eius consanguinei per proclama.
- 107 Missio in possessionem, cum facienda est contra absentem in defensum, eius consanguinei, & amici per proclama requiri debent.
- 108 Hares, antequam adeat hereditatem, potest citari facere creditores per proclama, ut compareant ad edendum instrumenta debiti.
- 109 Testamentum cum est publicandum, fieri debet citatio per proclama.
- 110 Citatio per proclama, vel edictum, semper potest fieri, cum aduersarij sunt incerti.
- 111 Citatio quis fit per campanam, seu tubam, quando locum habeat.
- 112 Vniuersitas an in die Veneris sancta citari possit, ad sonum tabellae, quia non pulsantur campana.
- 113 Citatio fit per campanam, cum ~~est~~ est ad bellum.
- 114 Sonus campanae qua signa importet.
- 115 Citatio, cum res agitur inter duos litigantes, non debeo fieri motu proprio iudicis, sed ad instantiam partis.
- 116 Index videns instantiam perire, potest ex suo officio ad sententiam citare.
- 117 Citatio ut quis compareat. die Luna, Martis, & Mercurij, an sit una, vel plures.
- 118 Citatio generalis ad totam causam, ut quis compareat, singulis diebus, & horis usque ad sententiam, an valeat.
- 119 Citatio quando fieri debeat.
- 120 Citatio an valeat, cum dies termini cadit in diem feriatam, & an teneatur citatus tunc comparere die sequenti, vel precedenti, num. 123.
- 121 Citatio die feriatam valeat pro tali causa, qua die feriatam expediri potest.
- 122 Princeps citari potest die feriatam ad honorem Dei.
- 124 Citatio in quo loco per nuncium fieri debeat.
- 125 Citatio an fieri possit in apotheca, vel in porticu, seu stabulo, remissive.
- 126 Citatio ut valeat, quid seruare debeat nuncius, cuius commissa est, ut fiat personaliter, vel in domo.
- 127 Relatio nuncii debet esse clara, scilicet, ut referat, se perquisuisse citatum, & non inuenisse.
- 128 Citatus in domo, mulctatur in Regno, si non compareat.
- 129 Citatio an fieri possit in Ecclesia.
- 130 Citatio ubi fieri debeat, cum citandus domum certam non habet.
- 131 Ad quem locum quis debeat, & possit citari, ut teneatur comparere.

ANNOTATIO.

AVCTOR in operis partitione suos Tractatus sex partibus claudere constituit, quod nobis fuerit argumento, illum hic non (tanquam ex diametro secum pugnantem) tabluere septimum in sui corporis membrum: quippe qui patefactis gradibus ad iudicium iam ere nata occasione, ipsius membra exactissime acutissimeque excutiat. Quae enim non ita cogae, sed consequentia.

1 **P**ROPOSUIT in principio huius sextæ partis, quod prima pars iudicii continet decem membra. Quorum primum est citatio, quæ citatio merito præponitur in ordine; quia ab ea incipit iudicium, vt in §. *fin. Instur. de pœna sem. lit.* & probatur ex ordine titularum ff. veteris, nam Iurisconsultus volens tractare de iudiciis, primo posuit iurisdictiones iudicum, & postea appropinquando ad materiam iudiciorum, posuit titulum, de in ius vocando, vt designaret quod ab eo incipit iudicium: vt declarat Bar. in rub. ff. *ne quis cum, qui in ius voc.* & dicitur citatio, fundamentum ordinis iudiciarii, secundum Spec. *in tit. de cit. in princ.* Et quoniam materia citationis per multos scribentes in suis tractatibus satis abunde est ventilata, ideo ne arroganter videar alienos mihi vendicare labores, breuiter super ea pertransire decreui. Et solum pro inductione iuuenum in practica, maxime in hoc Regno attingã, quod seruetur de iure municipali huius Regni in materia citationis, & qualiter ius cõmune limite- tur, seu corrigatur in hoc Regno; quia hoc est principale meum propositum, vt Regnicolis, Aduocatis, & Allessoribus morem geram. Vnde ad materiam citationis appropinquãs præsuppono: quod in qualibet citatione sunt consideranda sex dubia: videlicet, quis à quo, per quem, qualiter, quando, & vbi, quibus sex examinatis, breuiter, & succincte, erit expedita materia huius primi membri. Venio ÷ ad primum dubium, scilicet quis sit citandus, breuiter conclusio est, quod is debet citari, qui præ tendit in re esse, seu potest lædi ex aliquo actû, qui fieret in iudicio, alias ille actû non valet, *l. de vnoquoque 47. ff. de rei iud. l. nam in alio ius. 39. de ad. p. l. si quãtib. 19. & ibi Bald. C. de testib. & c. in nomine Domini. 2. de testib.* Sic ergo qui vult litigare contra aliquem, ante omnia debet citare suam aduersariam in iudicio, alias processus non valet; ÷ quia citatio est inuenta de iure naturali, & est species defensionis, & nullo modo potest omitti, etiam per Principẽ, vt est text. in *Clena pastoralis. 2. §. caterum. 8. de rei iud.* & not. Bald. in *l. eum fratrem. 9. in fin. verbis. C. de his, quib. vt ind. & Soc. in consil. 12. col. 2. in .vol.* vbi ponit exemplum,

4 quod Deus citauit Adam Et ÷ debet fieri citatio in singulis actibus iudiciariis, vt d. *l. de vnoquoque 47. ff. de rei iud.*

[Addde Gail. lib. 1. obseru. 48. nu. 2. cum ibi allegatis.]

ADDITIO. Innocent. tamen in *c. humilis 7. fin. de maior. & obed.* considerat duos casus: nam aliquando agitur officio iudicis super iure concernente plures, aliquando agitur actione primo casu pone exemplum Imploratur officium iudicis super restitutione petenda aduersus aditionem hæreditatis; & tunc omnes sunt citandi, quorum interest, & si aliqui non fuerunt citati, valebit iudicium contra cæteras personas, per *auth. si omnes. C. si, vt se ab har. absi. sed non vocatis, illud iudicium non præiudicabit, l. etiam, si patre. 29. §. si hæreditate, 2. fin. ff. de*

*minor. sed alii dicunt, quod debuerunt citari per editum illi, qui non sunt certi, per l. illud. 1. §. Item cum ex edito. 3. ff. quæ sen. sine app. re. se. sed secundum Ioan. de Imo. præcedens opinio est melior, quod valeat iudicium illud, & non præiudicat, & pro hoc facit id, quod not. Bart. in *auth. sed cum testator. C. ad legem Falcid. vbi videtur tenere, quod teneat actus quo ad præiudicium præsentium, & citatorum, licet absentibus, & non vocatis non præiudicet, & ita etiam tenet Bald. in *auth. si omnes. C. si, vt se ab har. absi.* & idem conlulit Bart. consil. 102. incip. *maritum.* & eandem opinionem tenet Paul. Castrenf. *l. scimus 22. §. cum igitur. 1. C. de iur. delib.* Secundo vero casu illi tantum sunt citandi, qui sunt in libello nominati: quia tales possunt habere ius contradicendi, pro quo facit *c. inter quatuor. 8. de maior. & obed.* fateatur tamen, quod reus conuentus posset nominare dominum in iudicium, *c. quoniam frequenter 5. §. quod si super. vt lit. non contestat.* volunt tamen Innocent. Hostiens. & Ioan. Andr. in *d. c. fin. de maior. & obed.* quod iudex non tenetur vocare alium, licet eius interfit; quia aut ille tertius sciuit rem suam agi, & tunc sibi imputet, si non veniat, vt in *l. sepe constitutum est. 63. ff. de re iudic. aut ignorauit;* & tunc sibi non præiudicet, sed illi tantum, qui se obtulit liti: ita etiam vult Ioan. de Imol. in *d. c. per quem text. Bald. in c. dominus. 1. de mil. vafal. qui conr. est. dicit,* quod ille solus est citandus, contra quem dirigitur petitio principalis, & idem voluit in *leg. 2. alias 3. C. quomodo & quando iud. sed Maria Soc. dicit, illos tantum esse citandos, quos negotium principaliter tangit, & intellige, si modo tangit principaliter rebus sic stantibus; secus si duntaxat tangeret rebus mutatis, per textum in *d. l. temporibus. 1. §. denunciari. 14. ff. de rent. inspic. & hoc vult Maria. ipse in tractatu de citat. in artic. 5. in principio, sed vt vides opinio Innocent. in practica est satis æqua; nam de necessitate non sunt citandi, nisi nominati in petitione, licet si essent alii, quos negotium tangeret, eis iudicium non noceret; est tamen tutius, quod omnes vocentur, quos negotium tangit. Petr. Foller. V. I. D. Limita ÷ primo, istam communem conclusionem non procedere, quando aduersarius esset talis, vt etiam si esset præcens, non posset actum impedire, nec contradicere; quia citari non debet, & valet actus etiam sine eius citatione, ita per pluratenet Alexand. in *l. recusare 6. in prin. ff. ad Trebell. & Paul. Castrenf. in consil. 34. colum. pen. in 2. volu per text. in l. ergo. 4. §. si is. 1. ff. de fideic. lib. & Bald. in *l. nec quidquam. 9. §. vbi de decretum. 1. ff. de off. procons. & ibi Ias. in 4. colum. ADDITIO. Probatur in l. qui potest. 174. ff. de regul. iur. lib. 5. & Alexand. consil. 130. difficultas. col. 1. lib. 1. & consil. 6. colum. fin. libr. 3. & Chall. docif. 2. de iudic. Felin. in c. cum olim. 12. col. 6. vers. non est citandus. extra de rei iud. Petr. Foller. V. I. D. Secundo ÷ limita, non procedere in exigendis tributis, dactis, & collectis, seu fun-******

functionibus fiscalibus; quia proceditur de plano, nullo seruato iuris ordine, & sine citatione, solum exigendo, & compellendo debitores etiam non citatos: ita singulariter tenet Bald. *in consil.* 434. *incip. licet in 3. volum.* Tertio ¶ limita, non procedere, in omnibus actibus, qui expediuntur per iudicem, ante citationem partis, in causa principali: quia licet requirant causæ cognitionem, non tamen requiritur in eis citatio partis: ita tenent Bald. & Alex. *in l. sed si hac. 10. §. prator ait 12. ff. de in ius voc.* & ibi ponunt exemplum: concedenda ¶ uenia uocandi parentes, & patronos in ius: nam in tali concessione non requiritur partis citatio, licet fiat cum causæ cognitione, idem tenet Bald. *in l. ea, qua. 7. circa fi. col. 1. C. quomodo & quando iudex.* Per. Phil. Corn. *in consil.* 46. *col. penult. versic. facit, &c. in 2. vol.* Et ¶ per hoc infero ad bonam practicam. In regno habemus ritum magnæ curiæ, quod quando hæres uult præsentare instrumentum secundum formam ritus, debet offerre petitionem præambuli, probando se esse hæredem, pro liquidatione instrumenti: & idem forte esset in cessionario, per ea quæ not. Alex. *in l. si sic. 75. eolum fin. ff. delegat. 1. de hoc est vnus ritus, sub num. 221. qui incipit: Item seruat ipsa curia, quod si sit presentatio, &c.* & alius ritus. 249. *sub rubr. de præambulis.* Dico, quod ex quo ista liquidatio præambuli fit ante citationem partis, in causa principali non requiritur in ea alia citatio, per prædicta, & licet Baldus *in l. si causam. 2. eolum. si. vers. ex his. C. de exe. rei iud.* dicat, quod in liquidatione instrumenti requiritur partis citatio, intelligit tamen Bald. loqui in tali liquidatione, quæ fit post citationem, non ante, ne contradicat ei, quod dixi ipsemet Bald. *in d. §. prator. ait. 12.* Quarto ¶ limita non procedere, quando fertur sententia Principis, seu Imperatoris; quia ualet sine citatione, existente tamen iusta causa, secundum Bald. *in l. cessante. 2. in princip. C. quomodo & quando iud.* & Bald. *in l. nec causas. 15. C. de appell.* & Alexand. *in consil.* 2. *eolum 7. vers. & quod not. Baldus, &c. in 1. volum.* ubi plus dicit, quod in Princeps se semper præsumitur iusta causa Regulariter tamen etiam sententia Principis non ualet sine citatione: ex quo Princeps non potest tollere id, quod est iuris naturalis, ut est text. & ibi gloss. & Bald. *in l. si imperialis maiestas. 12. fin. C. de legibus.* & idem Bald. *in consil.* 38. *in 3. volum.* & Abb. *in c. in causis. 19. de re iudic.* tamen hodie in regno de cõmuni stylo sacri consilii Neapol. omnes sententiæ sacri consilii feruntur sine citatione: & ualet, ex quo proferuntur sub nomine Regio. Bene uerum est, quod post conclusum in causa fit citatio partium, ut ueniant ad allegandum uerbo, uel in scriptis infra tale terminum, quo elapso, fertur sententia sine alia citatione ad audiendum sententiam: & si ista citatio non procederet, non ualere sententia Regia; prout de hoc stylo attestatur Matth. de Afflic. *in decis.* 83. *conf. Neapol.* & ratio est, quia post conclusum in causa, cita-

tionem non est defensionis; quia nulla potest allegari defensio, sed est potius iuris positum, & ideo Princeps potest illam omittere: & sic non obstat *c. passoralis. de re iud.* & hæc ratio potest colligi ex uerbis singul. Bald. *in l. executorum 8. eol. anteqm. 2. vers. non obstat. quod defensionis facultas, &c. C. de execut. rei iudic.* qui dicit, quod citatio non est de iure naturali principaliter propter se, sed propter defensionem; ergo ubi non competit defensio, ibi potest omitti per Principem.

[In Camera etiam Imperiali sententiæ tam interlocutoriæ, quam definitiæ sine partium citatione, proferuntur. Et sufficit partes semel ad causam legitime & peremptorie citatas fuisse, sicut ibi et mandata procuratorum, ad uincum actum non admittuntur, sed ad totam causam exhibenda sunt. Mortua autem alterutra parte post conclusionem in causa, an hæredes citandi sint, uide Gaill. *lib. 1. ob seru. 109. num. 3. & 4.*]

ADDITIONO. Vide Capic. *in decis.* 69. *num. 35.* Petr. Foller. V. I. D. Quinto ¶ LIMITA, non procedere, quando in instrumento esset pactum, quod debitor possit capi ad instantiam creditoris, ex sola offensione instrumenti facta iudicis; nã tunc potest capi per iudicem, aucloritate instrumenti, sine alia præcedente citatione, per ea, quæ not. Ang. & Imol. & ibi etiam Alex. *in 2. col. in fi. in l. si sic. 75. ff. del. g. 1.* & licet loquatur in statuto; amen idem est in pacto, ut habetur *in l. non impossibile. 50. ff. de pact.* Et in specie in pacto tenet hoc Matth. de Affl. *in consil. Pacis col. 7.* quod nota, ut scias ponderare clausulas instrumentorum; quia ut plurimum in instrumentis ponuntur istæ clausulæ executiæ, & hoc corroboratur ex eo, quod in simili concluditur *in decis.* 320. *conf. Neap.* ubi dicitur, quod quando in instrumento est actum de capiendõ bona debitoris, potest creditor implorare familiam iudicis ad capiendum bona & iudex tunc concedit familiam, & captiuam sine alia citatione partis: ut tenet Alex. *in consil.* 1. *in 4. vol.* & Bald. *in l. si aquam. 2. in 10. q. C. de seru. & aqua.*

[Citationem partis, in petitione familiæ iudicis, ad associandum, vigore pactorum executiuorũ, in instrumento insertorum, non esse necessariam, sed iudicem parte non citata, posse concedere licentiam associandi creditoribus, donec possessionem fuerit ingressus, & hoc, ne scandala, & rixæ oriantur, multis authoritatibus probat Viuius *in syl. com. epist. lib. 1. opin. 03. n. 1.* Verum si simpliciter petatur licentia ingrediendi possessionem, tunc iudex illam cõcedere nequit, non citata prius parte, ut docet idem Viuius *ibid. nu. 2.* eamque communem esse dicit, & ostendit idem esse, siue instrumentum appositum sit clausula precarii, uel constituti, uel alia æquipollens qualis est hæc, *(ven. iudic. ir. a. iudic. cessit, & concessit:)* quam idem operari allicit, quod clausula constituti, & precarii. *ibid. nu. 3.*]

Sexto ¶ LIMITA, non procedere, quando aduer-

farius reperit praesens in iudicio; quia potest actus expediri eo alter non citato: quia lex solū ponit praesentiam partis, ut d.l. de unoquoque. 47. in pr. ff. de re iud. & est tex. in l. etiam 29. §. ff. de min. vnde praesens, etiam fortuito casu citari non debet: ita tenet Alex. in d. l. de unoquoque 47. col. 1. & Alex. in rubr. C. de in ius voc. in fin. & Bal. in l. si accusatoribus. 4. col. 2. C. de accus. & idē Bal. in l. 1. ff. de in ius voc. & Abb. in c. Eccl. s. Maria. 10. col. 3. de cost. & in c. inter quatuor. s. in 3. nos. de maior. obedi. & Bald. in c. 1. col. 5. de mil. vasal. qui cont. est & in l. cōsentaneum. 8. col. fin. C. quomodo. & quando iud.

[Adde Gauc. obs. 48. lib. 1. n. 4 vbi dicit sufficere partis praesentiam sine citatione, idque se vidisse sapienter in Camera Imperiali obseruari, & obs. 109. n. 3. eod. lib. Myns. cen. 6. obs. 6. n. 8 Emanuel Soarez in thes. recep. sent. in verb. praesens nu. 227. Viuius in syl. cō. opm. Francosurti nuper editi, lib. 2. op. 748. vbi dicit id etiā procedere, etiam si statutum citationem pro forma requireret: quia verificatur in acquiescente; dicitque eam esse communem opinionem, per Doct. ab ipso allegatos]

Verum licet secundū communem conclusionem citari non debeat praesens, debet tamen per iudicē certiorari de actus, qui fit in causa sua, alias actus non valeret secundum Bart. in l. furioso 9. ff. de re iud. & l. in l. nec quidquā. vbi de verum. col. 6. ff. de off. procos. sed contrariū tenent Ang. l. mol. & Alex. in d. l. de unoquoque. 47. in princ. & l. in l. 1. in fin. ff. de in ius voc. scilicet quod non requiritur certioratio, quia praesens praesumitur sciēs: & praedictis adde Socin. in cons. 29. col. 2. in 3. vol. sed in dubio is, qui reperitur praesens in iudicio, praesumitur venisse ad illum actū, qui erat expedendus, seu ad quem fuit vocatus, secundum Alex. in l. furioso 9. col. pen. in fin. ff. de re iud. & Alex. in cōf. 123. col. 2. in 2. ad d. 10. Adde Ang. in l. ff. de in ius voc. & in l. etiam 29. §. in. ibi, praesente vel vocato. ff. de minor. Felin. in c. 1. col. 7. vers. nota etiā quod praesens de iud. & c. signarius. 1. & c. significans. 2. de lib. oblat. & Dec. cons. 449. nu. 8. & Chast. decis. 2. de iud. & Sebast. Vant. in tract. nullus in tit. de nullis. senten. ex def. cit. nu. 10. cum sequen. & post multa firmat Marian. Socin. in tract. de citat. in 3. artic. princip. num. 21. Petr. Follet. V. I. D.

33 Quid autem, si iudex citauit aliquem ad vnam causam, & comparuit ad illam causam, vtrum possit compelli respondere aduersario, vel alteri super alia causa? Bald. in d. l. si accusatoribus. 4. col. 2. in fin. tenet, quod non, sed potest dicere, facias me citari; quia non venit ad hoc: & idem magis clare tenet Bald. in l. cum fratrem. 9. in fi. C. de lit. quibus ut in lign. vbi assignat rationem, quod citatio fit ad duo: scilicet ad effectum comparitionis, & praeparandae defensionis: vnde si ille compelleretur respondere, statim colleretur eius defensio: sed Alexand. in d. l. de re iud. progre. col. 1. tenet contra Bald. scilicet, quod indistincte tenetur respondere, etiam si ob aliam causam venient: & certe si opinio Bald. esset vera, in d. l. cō. in iur. m. 9. quod ad suam rationem, nunquam

praesens comp. lletetur respondere, sed semper effectus citandus propter praesentiam defensionem. Sed ego puro hoc regno veram esse opinionem Bald. per consuet. Si quem nostrorum, &c. & ibi not. Andr. de Ifern. vbi dicit, quod inuentus in iudicio ob causam necessariam non tenetur respondere in alia causa: secus, ob causam voluntariam. Sed in proposito, is qui fuit vocatus ad vnam causam per iudicem, censetur comparuisse ob causam necessariam, ergo non tenetur respondere in alia causa. Ad rationem Bald. de praesentia defensione, dico, quod postulat res. onisio; quia praesens potest petere inducias deliberatorias, iuxta auct. offertur. C. de lit. concess. & sic interim potest praeparare defensiones, ut dicit Alexand. in d. l. de unoquoque. 47. in 1. colum. & sic ratio sua non impedit, quin praesens ex causa voluntaria, vel fortuita teneatur respondere. Septimo ¶ L I M I T A , vbi esset suspicio fugae debitoris, vel criminosis: quia potest tunc procedi contra eum, sine alia citatione, & postulat contra ipsum recipi testes, etiam eo non citato, ne instaturus ad fugam, ita plene declarat Felin. in c. cum ab homine. 10. vers. limitatertis, &c. de iud. & hoc sentit Bald. in d. l. cum fratrem. 9. in fin. C. de lit. quibus ut in lign. & tenet Bart. in l. ait prator. 10. §. si debitorem 16. ff. qui in se. v. cred. & Bald. in l. cre. l. 1. r. 25. l. 2. ff. si cert. per O. t. auo L. M I T A , ¶ vbi periculum est in mora, nam potest tunc expediti actus etiam parte non citata, secundum Alexand. & l. in l. si. l. e. ff. §. si satisfactum 2. col. 1. ff. qui satisf. cog. & Innoc. in c. significauit 41. in fin. de re iud. & Alexand. in d. l. de unoquoque col. 2. Alias autem nunquam in d. l. potest venire ad capturam personae, nisi prius eam citet, vbi videt non esse periculum in mora propter fugam secundum Bald. in l. si quis curialia. 12. in 1. no. C. de Epif. & c. & Bald. in l. si fil. 9. 25. in ff. sol. iur. nono L. M I T A ¶ non procedere in causa criminali, quando sententia fertur in fauorem absentis, nam valet etiam eo non citato; secus si ferretur contra ipsum: ita tenet Bal. in l. si accusatoribus. 4. col. fin. C. de accus. & Alex. in l. furioso 9. col. 2. ff. de re iudic. per l. quamuis indubuat. 19. C. de adult. Decimo L I M I T A ¶ in omnibus causis, in quibus proceditur sine figura iudicij: nam valet sententia lata pro absente non citato, secundum Bart. in extra. mag. ad reprim. in vers. & c. figura in fin. & Alex. in d. l. furioso. 9. col. 2. & propterea hodie in regno quolibet sententia lata pro absente non citato, valet in causa ciuili, ex quo per municipalia sepius allegata proceditur. Vnde decimo L I M I T A ¶ in omni actu, qui celebratur vltima die terminis: nam potest fieri etiam parte non citata. Hinc dicimus, quod potest fieri sententia compromissi in vltima die termini ipsius compromissi sine citatione, dummodo terminus sit statutus ab homine, secus si a lege: ita dicit Bal. in auct. ei qui appellat. col. 2. C. de tempor. appell. Item, quando testes examinantur vltima die termini, non requiritur citatio partis ad videndū iuramenta testium,

- secundum Bald. *in l. si quando. 19. col. 2. in fin. C. de testib. & Bald. in l. verborum. 9. fin. C. qui a. in. & Bart. in l. ten. pora. 2. C. de tempore appell. & in l. item illa. 18. ff. de consil. pecun. & idem in similibus casibus: de quibus vide plenepet Modern. *in l. qui ante Calendas. 13. & in l. si quis arbitratus. 43. ff. de verbor. obligat. & Ias. in l. nec quidquam. 9. §. ubi decretum. 1. colum. 6. ff. de officio proconsul. & in repert. admonendi 31. col. 4. 4. ff. de iure iurand. Adde tamen, quod in regno istud practicitur aliquantuliter, videlicet, quod licet possit fieri actus in vltima die termini, sine citatione; tamen debet absens vocari in curia, illa die, & hora, quando fit actus, & debet eius contumacia accusari: & ideo sis cautus, vt facias hoc apparere exactis: ita de hoc sunt duotitus magna curia. Vnus *in num. 47.* & alius *in num. 116.* & ambo incipiunt: *Item, quod si dicitur interminis, &c. Duodecimo L I M I T A, †* quando citatus semel personaliter statim ascendit equum, & recessit in partes remotas, vel alio modo verbis declarauit se nolle comparere: quia non est vltierus citandus, secundum Bald. *in l. cessante. 2. in fin. C. quomodo. & quando iud. & Alex. in d. l. de vnoquoque. col. fin. & in l. contumacia. 53. versic. quinto fallit, &c. ff. de re iudic. & Ias. in d. l. nequidquam. 9. §. ubi decretum. 1. col. 6. ff. de officio proconsul. & Abb. *in c. cum parati de appellat. Decimotertio L I M I T A, †* quando probatio concludit soli iudici: puta ad iudicis instructione: quia tunc potest recipi sine citatione partis, secundum Bald. *in l. certum 5. col. 2. versic. item pp. quod imo differant, &c. C. vnde leg. & Bald. in l. si qua per calumniam. 22. versic. sed pone, quod ius, &c. C. de Episcop. & cler. vbi ponit exemplum iudicis seculari capiente clericum, qui non incedit in habitu clericali: nam si clericus ostendit iudici instrumentum clericatus, debet ipsum remittere statim iudici Ecclesiastico sine citatione partis, adde Innoc. *in c. ad hac. 1. de post. vral. Decimoquarto L I M I T A, †* quando aliquis habet expedire actum secundum suam conscientiam, vt quando per sedem Apostolicam committitur alicui examinationi alicuius, si est idoneus: vel est commissaria potestas sententiandi cum clausula: *conscientiam tuam oramus*; quia tunc potest ille actus expediri sine aliqua citatione partis, secundum Baldum *in d. l. si qua per calumniam. 22. vers. ubi supra. & in d. l. certum 5. versic. ubi supra & Alexand. in d. l. de vnoquoque 47. col. 3. in ff. de re iud. & Lud. Rom. in rubr. de arbit. col. 3. & est gloss. *in c. quia. 1. de off. deleg. & Bald. in l. neque naturales. 10. col. fin. C. de prob. Decimoquinto L I M I T A, †* quando est datum arbitrium, & potestas executori testamenti distribuendi ad pias causas, seu eligendi pauperes: quia in tali electione, & arbitrio declarando, non requiritur citatio haredum, nec alterius, secundum Bald. *in l. capitearias 11. in fin. C. de testam. mil. & Bald. in l. final. colum. 2. versic. sed nunquid iurista, &c. C. commun. de leg. Decimosexto L I M I T A, †* quando iudex misit expertos ad mensurandum agrum, vel ad aliquam differentiam*****
- videndum per aspectum loci; quia in relatione ditorum expertorum non requiritur partis citatio, nec presentia, licet in electione eorum requiratur, secundum Bartol. *in d. l. Theopompus 14. circa fin. ff. de do. preleg. & Angel. in l. sicui. 1. §. Marcellus. 3. ff. sicui plus quam per legem Falcidiam. ADDITIO. Teneatur tamen iudex, quando vult mittere expertos, statueret terminum partibus, & ipsos monere, vt sint tali die, & hora cum talibus magistris in illo loco, ad videndum mensurationem, secundum Bartol. *in l. quia bona 13. §. huc stipulationi. 15. final. colum. ff. de damn. infect. Petrus Foller. V. I. D. Decimoseptimo L I M I T A, †* non procedere in sententia calculatorum, qui reuident librum rationum alicuius administratoris, pnta, syndici alicuius vniuersitatis: nam possunt ferre sententiam condemnationis contra absentem aliter non citatum, & valet sine citatione, secundum Bart. *in leg. non vti que. 2. §. quod de frumentaria. 3. & ibi etiam gl. ff. de admin. rer. ad ciuit. pert. ADDITIO. Adde tex. in l. hac perpetua. 2. in fin. C. ubi quis dec. vel coh. qui hoc probat secundum Gul. de Cui. & Barr. bid. Salic. vero *in d. l. hac perpetua. 2.* conatur ad concordiam reducere gl. ibidem, quæ contradicit opinioni Guliel. vt opinio gl. procedat in debitis singularibus, & opinio Guliel. procedat in publicis functionibus fiscalibus, id est, in regularibus, & ordinatis, & sic sentit, quod quando tractatur de significando aliquem debitorem ciuitatis, pro publicis functionibus fiscalibus, regularibus, & ordinariis tunc verum sit quod valet sententia lata etiam non citata parte; at secus si tractatur de ipsum significando, & condemnando pro aliis debitis, ad quæ tenetur ciuitati, in quo cogitandum est. *Petr. Foller. V. I. D. Decimo octauo L I M I T A, †* non procedere in iuramento deferendo alicui pro liquidatione rerum ablatarum in ordinum delinquentis, iuxta formam *l. si quando. 9. C. vnde vi, &c. sup. creod. extr. quod meum causa.* quia in tali taxatione, & iuramenti delatione non requiritur citatio partis ad manus sui ordinum: Secus quando ista taxatio est facienda per iudicem: de hoc decidit. *Rota in nouis, in decr. 269. incip. licet, &c. & hoc tenet Ias. in repert. admonendi. 31. colum. penult. & final. ff. de iur. iur. vbi hoc ampliat in omni iuramento, quod defertur propter delictum, seu contumaciam alicuius. Decimonono L I M I T A, †* quando aliquis pateretur aliquod damnum in aliquo loco, puta, remoto: nam potest ibi testes examinare super damno, quod passus est, sine aliqua vocatione partis, & talis examinatio faciet plenam fidem, secundum Luc. de Pen. & Bart. *in l. si quis nauicularius. 2. in fi. C. de usufr. lib. 11. quod nota ad practicum eorum, qui patiuntur furta, & robarias in syluis, vel alia similia damna. adde Alex. in l. dies 4. §. prator. 5. colum. c. ff. de damn. infect. Vigesimo L I M I T A, †* quando iudex vult examinare in testem aliquam honestam mulierem: nam potest mittere ad eius domum pro ea**

examinanda, siue alia citatione partis, secundum
Bart. *in l. ad personam egregias. 15. ff. de iureiur.* & And. de
Ifern. *in consil. In pecuniariis. colum. 2. in fin. de quo vi-*
28 *de etiam Abb. in c. si qui testum. 8. de resit.* Vigesimo-
primo L I M I T A, † quando esset examinandus ali-
quis testis, cuius dicto esset necessarius standum,
quia non requiritur partis citatio, secundum Alex.
in consil. 130. in 1. volum. Vigesimo secundo L I M I T A,
29 quando † esset examinandus aliquis testis, de cuius
morte vel festinato recessu timeatur, quia potest exami-
nari etiam parte non citata, secundum Innoc. *in*
c. Albericus. 43. circa prin. de testib. & Ias. in repet. l. atmo-
nendi. 31. colum. 102. in princip. ff. de iureiur. Vigesimo-
30 tertio L I M I T A, † non procedere in eo, de cuius
præiudicio principaliter agitur: secus, si per quan-
dam consequentiam actus tangeret præiudicium ali-
cuius, quia potest fieri sine illius citatione, secundum
Alexand. *in l. de unoquoque. 47. colum. fin. ff. de re*
iud. Ias. in l. nec quicquam. 9. §. ubi de reum. 1. colum. 7.
de off. proc. & in l. si quis nec cuius in 4. col. 2. ff. si cert.
31 *pet. ut.* Vigesimo quarto L I M I T A, † quando iudex
vult interdicare administrationem alicui prodigo:
quia potest hoc facere sine citatione alicuius: se-
cundum Ias. *in d. §. ubi decretum. 1. col. 9.* & Bald. Ang.
& Mod. *in l. is, qui bonus. 6. ff. de verb. obligat.* Vigesimo-
32 quinto L I M I T A, † quando fertur sententia con-
tra principalem debitorem; nam in ea non est ci-
tandus fideiussor de iudicato soluendo: licet inter-
esse prætendat; quia ex eodem processu fit executio
contra eum, secundum Bald. *in l. duobus. 28. alias, in*
duobus. §. ergo si quis s. alias, igitur si quis. & potest esse
ratio; quia non agitur principaliter de eius præiudicio,
licet per consequentiam, vt supra in 23. l. mi-
tra. Vigesimo sexto L I M I T A, † non procedere, quā-
33 *do iudex protulit aliquam interlocutoriam, a qua*
succumbens appellauit: quoniam appellatione pen-
dente potest iudex procedere vsque ad diffinitiuā,
ante quam sibi inhi-beatur, iuxta l. non solum. 7. de ap-
pel. in 6. Certe potest omnes actus vsque ad senten-
tiam inclusive expedire sine citatione partis, & va-
lent, nisi appellans appellationi renunciet, text. est
singularis in c. cum, 7. 2. ad lo. §. contum. c. l. 6. Vi-
34 *gesimo septimo L I M I T A, † quando aliquis est*
condemnatus ad expensas propter contumaciam,
iuxta l. sancimus. 15. C. de iud. nam potest fieri talis
condemnatio, etiam sine citatione partis, secundum
Bal. in d. l. sancimus. in o. quasi & And. de But. & Paul.
de Lez. in c. finen. l. libris 5. de dolo & contumac. & Fel-
lin. in c. 1. colum. 9. de iur. Vigesimo octavo L I M I
35 *T A, † quando iudex vult dare tutorem vel curato-*
rem alieno pupillo, vel iurioso, sine inquisitione,
quia potest suum decretū interponere sine citatione
alicuius secundum Bart. in l. qui habet. 3. §. quæ-
libet. 3. ff. de iur. & Alex. in consil. 130. incip. visis dubita-
tionibus, & c. in 2. volum. Vigesimo nono L I M I T A,
36 *quando † aliquis dolose laetatur, & se occultat, ne ci-*
tari possit: quo potest expediri actus contra eum,

eo aliter non citato, ex quo constat de eius contumacia, secundum Innoc. *in c. ad petitionem. 22. de accus.*
& Abb. *in c. ex tua. 11. col. penult. de cleric. non resid.*

[Huc facit, quod malitiose, & de industria procurans, ne citatio ad se perueniat, pro legitime citato habeatur, ita vt non sit amplius citandus, ne ad sententiam quidem definitiuam, per text. *in c. quoniam. §. porro. ut lite non contest. cum aliis à Gail. allegatis, lib. 1. obf. 35. num. 4.*]

Trigesimo L I M I T A generaliter, † vbi certum 37
est aduersario nullam competere defensionem: quia
potest expediri actus eo non citato, vt not. plene
Card. Alexan. *in c. cum sit Romana. 5. colum. 2. circa fin.*
de app. vbi multos allegat, & hanc fallentiam poterit
ungere cum prima. Trigesimo primo L I M I T A,
† quando aliquis haberet instrumentum contra debi- 38
torem, cum pacto de capiendo, & constitutione
precatam, quia potest facere captivam contra tertium
possessorem, etiam non citatum, & negotio non li-
quidato: ita tenet Fran. de Aret. *in consil. 21. col. penul.*
in fin. & col. fin. & Soc. in consil. 82. col. 3. in 3. volum. quod
nota perpetuo, quia nullus euenit in facto, & plures
vidi responderi in contrarium a nonnullis Do-
ctoribus, qui dictas decisiones non viderunt. Ad-
d. 110. Imo contrarium est verius de iure, vt plene
congerit A. M. in consil. Paris. *colum. de quo similiter*
per Tirac. in tract. de constituto. in 1. part. nu. 42. &
ita teneatis, alios veto casus, in quibus valet actus
absque citatione partis, vide per Mar. Soc. *in tract. de*
ci. in 7. art. princ. P. F.

[Prænotandum auctoritate opinionem, quod videlicet vi-
gore precarii, & constituti, in instrumento appositi
associatio, seu familia iudicis creditori concedi pos-
sit ad ingrediendam possessionem, contra tertium,
vel singularem successorem, veriorum, & comunem
esse, dicit Viuius *in syl. com. fin. lib. 1. op. 23. nu. 6. 8. &*
9. Si autem constitutum & precarium non sit apposi-
tum in instrumento: contra tertium non citatum ita
procedi non potest *ibid. nu. 11.* Vide etiam Gabriel. *in*
com. eo. d. lib. 2. tit. de cit. ampliat. 52. nu. 32. 3. & seqq.]

V E N I O † ad secundum Dubium, scilicet a quo iudice 39
debeat ac possit fieri, citatio. Breuiter, comunis con-
clusio est, quo libet iudex competens potest cita-
re, siue sit ordinarius siue delegatus, secus si est inco-
petens, quia non valet citatio, *l. extra. 20. fin. & ibi per*
Dd. ff. de iurisd. om. iud. & habetur in l. ex quacumq. 2. si
quis in ius voc. non ier. Quod tamen intellige, quando
certum est, eum esse incompetentem iure communi;
secus, si de iure communi sit competens, potest tamen
aliquo privilegio declinari, quia tunc valet citatio,
& tenetur citatus comparere ad suum privilegium al-
legandum, alius potest contumax reputari: vt *d. l. 2. &*
l. si quis ex aliena. 5. ff. de iud. intellige tamen prædicta
de citatione verbali, secus in reali, quæ fit per captu-
ram personarum, quia illa potest expediri solum per or-
dinarium, non autem delegatum, vt not. Bart. Alex-
and. & communiter *Dd. in l. 2. ff. de iurisd. om. iud. vbi ita*

intelligentur *in Nouel. 53. §. si uero etiam. in Auth. de exhib. reus. cap. 4. & in l. consentaneum. 8. C. quomod. & quand iudex.* Similiter, & citatio per dictum potest expediri solum per ordinarium, vel per delegatum Principis, non autem per delegatum inferioris: ut in §. omnem. *in Auth. de litig. Nou. 112. & in auth. qui semel C. quomodo & quand iud. & ponunt Dd. in d. l. 2. & Barr. in extranag. ad reprimen. in versicul. per edi-*

40 *tum in princip.* An tamen possit iudex citare suum subditum existentem extra suum territorium? istam quaestionem tangit Ioan. Andr. *in c. Romana. 1. §. contra abentes de foro comper. libr. 6. & Barr. in l. omnem. 43. C. de Episc. & cler. & Ang. & Ias. in d. l. fin. ff. de iurisd. om. iud.* ubi dicit, quod ista quaestio indigeret decisione Caesarea. Et ibi Iason distinguit tres casus, & dicit, ubi per eum; cui adde, quod in Regno habemus consuetudinem incipit: *in civilibus* quae concedit iudici in distincte posse citare extra territorium, & ibi Matth. de Afflic. *in 6. not.* ponderat ad hoc illam constitutionem, per quam habemus decisionem Caesaream in hoc regno: nam licet communis decisio in iure communi sit, quod iudex citans debet scribere literas iudici loci, ubi est citandus, ut ipsum citari faciat, quando illae ciuitates non sunt sub eodem domino, secundum distinctionem *Bar. in l. Diu. 1. §. praesides 2. ff. de req. reis* tamē quia text. qui est Dominus vniuersalis Regni, dedit iudicibus potestatem citandi extra territorium, poterit fieri haec citatio per nuncium citantis, sine alia licentia iudicis illius loci, si ibi citandus degit. Verum illa constitutio non probat expresse, unde tutius puto esse id, quod dicit ibi Andr. de Iser. scilicet, quod requiratur iudex illius loci, ut ipsum citet. & idem Andr. *in consuet. Edictorum, colum. 2. in princ.* Et id vidi semper obseruari: scilicet, quando citatur, non sub iure sub eodem Barone in hoc regno; solet enim mitti nuncius citantis, ut impetret veniam a iudice illius loci, cum literis citantis, vel solet scribere literas ad illum iudicem, ut ipsum citet, secundum *Barr. in d. §. praesides.* ubi ponit ad hoc quinq; limit. Pro hoc facit, quod in similibus dicimus, quod quando aliquis vult exercere iurisdictionem inter suos subditos in alieno territorio, debet habere licentiam domini illius territorii, alias processus non valet, secundum *Ianoc. in c. as. clerici. 4. de iud.* Pro hoc est text. & ibi *Card. in 2. quaest. in Clem. quamuis. 1. §. volumus, de for. comper.* Hoc tamen limitatio non procedet inter terris Demanii Regis: nam officialis alicuius Baronis, seu aliquis Baro potest ius dicere inter suos subditos in terra Demanii, puta in ciuitate Neapol. absque licentia Regis, & suorum officialium: ita dicit *Matt. in consuet. de quaest. in 1. not.* ubi ad hoc ponderat illam consuetudinem, quam dicit fuisse ignoratam a nonnullis auditoribus Regiae curiae; tamen in iudicio meo illa constitutio si recte ponderetur, hoc non probat, & de praedictis vide *Oldr. in consuet. 88.*

[Quod iudex, constitutum, degere; extra lo-

cum sui territorii, citare non possit in alieno, late probat *Couar. praet. quaest. cap. 10. n. 7. & Clar. lib. 5. recept. sent. quaest. 31. n. 20.* nisi forte citandus in territorio iudicis illius, bona aliqua habeat; tunc n. citatio illius hoc operaretur, ut ad immersionem in illa boua procedi posset. Vide *Gail lib. 1. obs. 56. num. 2. vsque ad finem.* Vbi tres modos refert, citandi eorum, qui in alieno constituti sunt territorio]

VENIO ad tertium dubium, scilicet per quem debeat fieri citatio. Dicit, quod communis obseruantia est, quod citatio fit per nuncios, seu iuratos, & seruientes curiarum, qui solent esse viles personae, ut dicit *And. de Iser. in consuet. citationis, col. 2.* solent enim isti nuncii portare aliqua signa, ut cognoscantur, ut not. *Doct. in c. cum parati. 19. & c. significauit. 48. de appel. & Spec. in tit. de citat. §. sequitur, colum. 2. & quod sint viles personae, tenet Fel. in c. prudentiam, colum. 5. de ff. deleg.*

[De executione citationum, & per quem, & quomodo citationes Camerae & aulae Imperialis, exequendae sint, vide *And. Gail lib. 1. obs. 54. nu. 1. 6. & 9.* Quomodo item citationes ordinibus Imperii, ciuitatibus, aut communitatibus insinuandae, seu contra eos exequendae sint, tradit *Ordinat. Cam. part. tit. 38.* In causa autem appellacionis, absente citando, executio citationis eius procuratori fieri potest, & citatio in termino per se, vel procuratorem non comparente proclama in contumaciam eius fieri potest, *Gail d. obs. 49. num. 1. lib. 1.]*

Potest tamen iudex eligere vnum alium priuatum, cui potest committere citationem, etiam si non sit publicus nuncius, & valet citatio imo potest iudex eligere famulum suum: & etiam famulum alterius partis, cui potest committere citationem: ita tenet *Car. Alexand. in c. cum sit Romana. 5. colum. fin. de appel. & ibi etiam Abb. in fin. col. in prin.* Plus dico, quod etiam parti principalis potest iudex committere citationem, ut citet suum aduersarium: & valet citatio, ubi constat de commissione iudicis, secundum *Bald. in l. ut perfectus. 2. col. fin. C. de an. except. & Bar. per illum tex. in l. eum cui. 14. §. si epistola. 17. ff. de iur. & idem Barr. in l. iuste. 11. & ibi etiam Alex. in s. col. ff. de acq. poss. & Bal. in auth. & omnino, colum. penult. & vers. vemo ad ministros, & c. ne uxor pro mar. & Bartol. in extranag. ad reprimen. in versic. per nuncium, & versic. per literas. ubi omnia haec tractantur. & *Spec. in tit. de citat. §. sequitur, col. 1.* Sicut etiam iudex potest dare licentiam parti, quod capiat possessionem aduersarii, constituendo eum executores in causa propria, ut not. *Bart. Alex. & communiter Doct. in d. l. iuste. 11. & Ias. in l. iudice cauere. 4. in 2. & 3. col. ff. de iur. iud. om. iud.* Verum, in hoc est differentia: quia quando quis citatur per nuncium publicum, tenetur illi cedere solo verbo, sine literis iudicis: sed nuncio priuato, vel famulo, vel parti non creditur sine literis iudicis committentis: ita tenet *glo. in c. prudentiam. 21. in versic. per cert. m. nuncium. ff. de**

offic delegat. & ibi per Doctores. idem not gloss in c. *cum parari. 19 in v. versic. nunciis. de appell* alias non tenetur quis credere, maxime aduersario suo, qui de facili potest mentiri, secundum Spec. in d. § *sequitur. col. 1.* & Phil. in d. c. *cum parari. 19 col. 4 in fin. versic. 6. quaritur. &c.* Et dicit notanter Bald. in l. si in propositis. §. la. 2. C. *quomodo & quando iud.* quod licet iudex possit committere citationem parati, non tamen credatur suæ relationi, nisi probetur: & illud dictum sequitur Phil. in d. c. *cum parari. 19. versic. 9. quaritur. &c.* Hoc tamen est connectum in regno in citatione per literas: nam citatoria libera non committitur, nisi habenti publicum officium, vult iuris magnæ curiæ, in num. 130. & alius in num. 130. & ambo incipiunt: *Item, quod citatoria libera, &c.* Potest tamen citatio fieri per magistrum actonum, & sic per rebellionem, si habet commissionem iudicis, & sibi est credendum propter publicam fidem, quam habet: ita tenet Spec. in d. §. *sequitur. post princ.* & Phil. in d. c. *cum parari. 19. versic. 6. quaritur. &c.* per ea, quæ habentur in l. si quis decurio. 21. C. *de fals. & in*

46 *c. ad audientiam 13. de prescrip.* Potest etiam & tiplemer iudex pro tribunali sedens monere, seu citare partem, vt compareat tali die coram se, textus est, & ibi Bal. in l. *cessante 2. colum. 1. C. quomodo & quando iudex.* & Baldus in l. *ver. perfectus. 2. colum. fin. C. de annal. except.* & Alexan. in l. *contumacia 13. versic. septimo fallit. &c. ff. de re iudic.* & not. gloss. in c. *consulitur. 2. 4. de offic. delegat.* in quibus locis dicitur, t quod ista monitio iudicis. est maioris efficacitæ, quam citatio nunciis; quia ista sola monitio habet vim peremptorii, & trina monitionis, & hoc est quod sapi⁹ Notarii actorum scribunt penes acta, quod talis fuit iudicialiter monitus, &c. nam ista monitio plus quam citatio operatur, potest expediri actus in contumaciam moniti non comparientis.

VENIO ad quartum dubium, scilicet qualiter sit t facienda citatio, super quo dic, quod citationum plures reperiuntur species. Quædam enim est citatio realis, seu personalis, quæ fit per captiuiam personæ. Secunda, est citatio verbalis, quæ fit solo verbo. Tertia, est citatio, quæ fit per literas. Quarta, est citatio per edictum. Quinta, est citatio per proclama. Sexta, est citatio per campanâ, seu per tubâ

50 ADDITIO. Adde quod semper est facienda citatio secundum communem stylum curiarum, alias si fieret contra stylum, citatus non teneret comparere, & ex consequenti non posset reputari contumax, secundum Mas. in *l. singu. 118. Petr. Foller. V. l. D.*

51 PRÆMITTO tamen, t quod in omni citatione cuiuscunque sit generis, TRIA EXTREMA considerantur. VNVM, scilicet EX PARTE IUDICIS, prout est commissio de citando. ET DVO EX PARTE NUNCI. scilicet ipsa citatio, seu executio commissionis, & relatio citationis factæ. Et hæc tria requiruntur in omni citatione, alias non valet, vt not Bal. in l. *fin. C. de ser.* & Felin. in c. *gratum. 2. col. 3.*

de off. deleg. DE PRIMO EXTREMO, scilicet quod requiratur commissio iudicis, tenet Bart. & Bal. in l. *neminem 3. C. de exhib. reus.* & tradit plene Fel. in c. *1. col. 6. de iud.* & Ioan. Andr. in c. *quoniam contra. 11. de proba.* & Bald. in l. *cum clericis. 25. C. de Episc. & cler. Ias. in §. quadrupli. 25. col. 3. & 4. Infit. de off. & Bart. in l. *omnia. 1. §. cura. 1. ff. de off. prof. urb.* & Alex. in d. l. *sciendum. 30. col. fin. ff. de ver. obl. & Alex. in addit. ad Bart. in l. qui nomine. 25. ff. de sal.* Verum de consuetudine t toleratur in quam pluribus locis, vt quando sunt nuncii publici & generales, credatur corû relationibus, quod citauerunt de commissione iudicis, licet aliter commissio ex actis non appareat, imo plus possunt ad instantiam partis citare isti nuncii publici in causis civilibus, etiam sine commissione iudicis, & hoc toleratur ex generali consuetudine in civilibus, vt testatur Bal. in d. l. *neminem 3.* & Ias. in d. §. *quadrupli 25.* & ibi etiam Io. Fab. & Bal. in l. *si quando. 15. in 12. q. C. de testib. & Pet. Phil. Corn. in cons. 97. col. 2. in fin. 3. vol.* & ita cõmuniter seruatur in hoc regno ex generali & antiqua consuetudine. DE SECUNDO EXTREMO, scilicet quod t fiat executio citationis, hoc patet ad sensum; quia ad hunc effectum committitur citatio, vt cum effectu quis citetur; quo casu an credatur nuncio, dicenti se citasse, est tria. q. in pluribus locis ventilata: maxime per Bar. in l. *§. cura 11.* & per Abb. in d. c. *cum parari 19.* & Ias. in d. §. *quadrupli. 24. col. 3. & 4.* in quibus locis committitur tenetur, q. nuncio publico creditur, & eius relationi statatur, quod ad citationem. Verum, si citatus esset persona circumspccta, & fide digna, & iruraret se nunquam citatum fuisse, crederetur ei potius, quâ nuncio, vt dicit Abb. in d. c. *cum parari. 19. col. 4. in princ.* & ibi per alios Mod. Et hanc q. tangit plene Spec. in *tit. de cit. §. sequitur. ver. sed nunquid.* & ibi plenius Ioan. Andr. in *addit. notabiliter loquitur, & concludit modo prædicto.* & licet multa verba inserat, & ad ibi dicta remitto, & habetur per Sal. in l. *res. 9. C. quomodo. & quam. iud. & Felin. in c. inquisitionis. 21. fin. colum. 5. de accus. & Phil. in d. c. *cum parari. 19. col. 6. in fin. & 7. de app.***

[Quod publico nuncio in suis relationibus, alijque spectantibus ad eius officium, habenda sit fides, late probat Menoch. lib. 2. *de arbit. iud. casu. 112. per res.* Gail. lib. 1. *obs. 54. n. 4. & seq. Myus. cent. 5. obs. 51. n. 2. & cent. 6. obs. 10. num. 7.* Idem Myus. *respon. 6. decal. numer. 51.* Soarez. in *Thef. recep. sent. in verb. nuncio p. blico. num. 76.*]

DE TERTIO EXTREMO, scilicet t de relatione nuncii, q. requiratur & debeat apparere, ex quo est actus substantialis, tenet Bal. in l. *C. de ser.* & ibi etiam Sal. dicit, quod debet relatio scribi in actis; quia est de processu, t in tantum, quod non pot fieri relatio in die facta ad honorem Dei: & ipsum in hoc refert & sequitur Alex. in l. *hoc edito. 1. §. nunciatio 2. col. 7. ff. de oper. nou. nunc.* & tradit Bart. in l. *si finita. 15. §. Jul. 16. col. 4. ff. de dam. inf. & est gl. in l. pen. ff. ad Treb. & Bald. in l. *iudices. 18. (alias, 17.) in vlt. not.**

C. de fid. instr. in tantum, quod si non reperitur descripta relatio nunci in actis, nihil valet citatio, nec sententia, nec potest aliquis contumax reputari: ita tenet Paul. Castr. *in conf. 81. col. 4. vol. 3.* & Bar. *in l. hac autem. 6. 1. per illum text. ff. ex quib. caus. in poss. cat.* vbi dicitur quod debet liquere iudici de contumacia citati, & non potest aliter liquere, nisi appareat relatio scripta in actis. Et propterea si iudex primo pronunciat contra contumacem, & postea recipit relationem nuncii, sententia & processus est nullus, secundum eum, & est norabile verbum, & mēte tenendum; quia vidi plures iudices errasse in hoc: & idem tenet Bart. *in l. multum. 21. in fin. ff. de cond. & demonst.* & Alex. *in l. sed si de sua. ff. de acq. hered.* Potest autem et ista relatio per nuncium fieri soli Notario actioi um absque presentia iudicis, secundum Bar. *in d. l. si finita. 15. §. Iulianus. 16. col. 3. vers. in extra predicta quaro.* & *c. ff. de dam. inf.* & ibi Imol. & Alex. idem tenet Sal. *in Leos. 6. §. super 3. C. de appell. & in auth. que supplicatio. C. de prec. imp. off.* Hoc etiam de relatione nuncii, est hodie prouisum in regno per Reg. prag. 2. quæ incipit: *Quilibet*, vbi cauetur de omnibus his tribus extremis, videlicet de commissione iudicis præcedente, & de ipsa citatione actuali, & de relatione, quæ debet constare ex actis. Et nota; quia illa pragmatica loquitur de commissione præcedente per ablatium absolutum; quoniam importat conditionem, *l. à testatore. 10. §. ff. de cond. & idem.* per quæ verba habemus in regno eadem de casum, quod non valeat citatio nuncii, nisi commissio iudicis præcedat. Possunt tamen dicere, quod per consuetudinem sit derogatum illi pragmat. *Quomam ad hoc*, vt supra dixi. Vel possent illam restringere, quando citatio fit per literas, prout loqui videtur *d. prag.* & non verbi, non nego quin semper de iure requiratur commissio, vt supra dixi, sed solum dico respectu consuetudinis, quæ seruanda est, vbi viget, iuxta *l. de quibus. 32. ff. de legib.* His PRÆMISSIS venio nunc ad PRIMAM CITATIONEM REALEM, quæ importat capturam personæ: secundum glo. Bar. Alex. & Doct. *in l. 2. ff. de iur. om. iud. & in l. consentaneum. 8. C. quomod. & quando. iud.* super qua est sciendum, quod in ciuilibus causis regulariter non fit ista citatio realis. Fallit primo, quando reus esset contumax, vt *d. l. consentaneum. 8.* & ibi Bar. *in 2. col.* & probatur *in §. si vero etiam in Auth. de exhib. reis. Nouel. 53.* Item, quando fuit per sententiam condemnatus; quia potest pro executione sententiæ capi de persona, *l. qui bonis. 1. & ibi not. C. qui bon. ced. poss.* & not. Bar. *in l. per diuersas. 2. in 15. §. in fin. C. mandat.* Quod tamen intellige, si uato ordine, *l. à Dno Pio. 15. §. in venditione. 2. ff. de re iud.* prout ibi not. Alex. *in 3. & 4. col.* scilicet, vt primo fiat executio in bonis, & postea si bona non reperiuntur; tunc vltimo loco captiuntur persona, alias non potest incipi à captura personæ, secundum glo. Bar. *in l. tutor. 3. §. tutor. 14. ff. de iust. tut.* & Abb. *in c. quæ ad consulta-*

tionem. 14. colum. 6. in fin. & seq. de re iud. & Bald. in c. tua. 15. vt lite non contest. & Bald. *in d. l. consentaneum, col. 4. in fin.* Fallit etiam, quando debitor esset suspectus de fuga: quia potest fieri ista citatio realis, *l. aut prator. 10. §. si debitor em. 16. & ibi Bart. ff. qua in fi. cred. & declarant plene Alex. & Laf. in d. l. 1. ff. de iurisd. om. iud. & Felin. in c. 1. col. 7. de iud. & Laf. in l. si ab arbitrio. 10. ff. qui iust. cog. & in l. vinum. 22. colum. 4. & 5. ff. si cert. per. & idem Laf. in l. de act. in princ. colum. 11. & 12. in quibus locis plene cumulantur requisita ad capiendum debitorem suspectum de fuga, quæ breuitatis causa hic omitto. Hinc dicit ad propositum Bald. *in l. quod euuanti. 3. in fin. C. de cond. ob. iurp. caus.* quod si iudex non debet aliquem capere ante summariam fidem & suspensionem de recesso, & hoc in ciuilibus. At in criminalibus potest semper iudex regulariter citare realiter, capiendo personam, secundum Bal. *in l. si quis criminalis. 12. C. de Episc. & cler. & per Doct. in pluribus. 18. ff. de in ius voc. pro hoc est text. in l. & per tot. tit. ff. C. de cust. reor. & not. Bald. in d. l. consentaneum. 5. C. quom. & quando. col. 3. in princ.* Sciastamen, quod ista citatio realis nullo modo potest fieri, nisi præcedente commissione iudicis, vt est text. & ibi per omnes scribentes *in l. neminem. 10. C. de exhib. reis.* & not. Bald. *in l. si quando. in 2. §. C. de testi. contra si suspectum de fuga, qui potest capi propria auctoritate sine alia commissione, etiam per priuatum, d. §. si debitorem.* & habetur plene in locis præallegatis.*

[Debitore de fuga suspectus, vt capi possit, etiam propria autoritate, etiam si clericus sit, & quæ ad id referuntur, tradit Gail lib. 2. obs. 44. per. tot. & Alex. Trentacin. in vltimis suis resolu. pract. lib. 3. tit. de solutionibus. resolu. 10. de citatione reali, & captura debitoris fugitiui. Vide etiam Gail lib. 1. obs. 48. numer. 12. & seqq.]

SECUNDA CITATIO, est VERBALIS: et vt quando iudex viuæ voce committit nuncio, vt aliquem citer sine literis, vt probatur *in c. cum dilecti. 6. ab; vna voce, & ibi Ant. de iur. & Abb. de do. lo. & contum.* & est etiam constit. Regni, quæ incipit: *Electorum ibi; etiam sine scriptis, &c.* & ista citatio verbalis, & alia sequentes citationes, de quibus infra dicam, debent continere sex requisita, ad hoc vt valeant. Primum, scilicet nomen iudicis citantis. Secundum, nomen eius qui citatur Tertiū, nomen eius, ad cuius instantiā fit citatio. Quartū, est causa, ob quam citatur, Quintum est locus, in quo debet comparere. Sextum, est tempus, infra quod debet comparere. Additur etiam Septimum requisitum, quando citatio fit in scriptis, scilicet vt contineat verbum peremptorie. haec omnia probantur *in d. constit. Elect. rñ.* & ponit aliqua Spec. *in tit. de citat. §. nam de citatione, post princ.* alias citatio est obscura & incerta, & non valeret, vt dicitur *in d. constitut. Electorum.* & tenet Bal. *in l. hac consuetissima. 8. colum. 3. C. quatuordecim fac. pñ. & in l. cum quem tenere.*

79. per illum text. ff. de iud. & ibi est gl. idem not. Bald. in l. quid si nominatum. 1. circa fi. ff. de libe. & posthum. & Card. in Clem. 2. in 5. notab. ut lit. pend.

[De his sex citationum requisitis, vide Gail. lib. 1. obs. 48. Item an citatio nomen & cognomen citatis necessarii continere debeat, apud eundem. d. lib. 1. obs. 50. n. 1. & seq. Et an error nominis vitiet citationem, obs. prox. & r. ced. num. 1.]

64 In quantum autem dixi, † quod citatio debet continere locum, procedit sine dubio in delegato citante; secus est in ordinario, qui habet certum & deputatum tribunal, quia potest citare sine expressione loci, & intelligitur de loco solite residentia; text. est. in c. comparati. 19. & ibi per Dd. de app. & not. Bar. & Angel. in l. si rot. proponis. 5. la. 2. C. quom. & quan. iud. & Angel. in l. si cui plus. 1. §. hac stipulatio. 9. ff. si cui plus quam per leg. Fal. & Bal. in l. ut perfectius. 2. col. 2. r. versio. quarto, & c. de annal. except. [Adde Gail. lib. 1. obs. 52. per tot. vbi causas exponit, cur citatio locum continere debeat. Et, an citatus ad locum non tutum teneatur comparere.] AD D I T I O. Et adeo vera sunt verba d. Auc̄t. in hoc, quod si secus fieret citatio iudicis delegati, non arc̄taretur citatum ad cōparendū, vt inquit Alex. in cons. 7. in causa in princip. l. 7. & taliter debet locus designari, ne resulter locum equiuocatio, iuxta text. in c. qui nonnulli. 43. fi. circa fi. de re se. In iudice vero ordinario non requiritur designatioloci in citatione, quia intelligitur citatus ad locum ordinarium & consuetum, vbi similia peraguntur in omnibus: patet enim & verisimiliter ignorari non potest, argum. c. ad hac. 1. de p̄sul. prelator. & c. innotuit. de elect. cum similib. sed si esset iudex, qui citat, P̄sēs, seu Rector provincie, qui non locum certum, sed totam provinciam pro tribunali habere dicitur, vt per Gemin. & Petr. de Anch. in c. si Episcopus. 6. de off. ordin. lib. 6. & potest quemlibet locum etiam in propria Camera ad ius dicendum deputare, secundum Bald. in l. si ut proponis 5. in princ. C. quomodo & quan. iudex. tunc si semel certum locum pro causis audiendis deputauerit, ac deputatio ista publice omnibus innotuerit, citationes simpliciter, & absque loci appositione emanare, ad locū semel destinatū relate censentur, & si extra illum locum sententiam diceret, non valet, prout est casus in d. l. si ut proponis. si vero locum aliquem non destinasset, concludit Seballia. Vant. in tract. de nullitat. in tit. de nullit. senten. ex defect. citat. n. 64. quod citatus tenetur comparere ad eum locum, vbi morari contigerit, quocunque vadat, siue moretur, quod dicit voluisse Bal. in l. ut perfectius. 2. col. 4. versio. 4. de anna except. & Spe. in tit. de cit. §. 1. vers. Item, quod citatus. & Ang. in l. si cui plus. 1. §. hac stipulatio 9. col. 7. si cui plus quā per leg. Fal. nisi esset de consuetudine, vt certus locus destineretur, prout hodie est in Regno, Pet. Foll. V. 1. D. Itē,

65 in quantum dixi, † quod citatio debet continere certum diem seu tempus comparendi, alias non valet, hoc tenet Bar. in l. liber homo. 118. §. decem. 1. ff. de verb.

oblig. & Bal. in l. si. col. 1. per illū tex. C. de iur. dom. impetr. Contrarius tamen tenet Spec. in tit. de cita. §. sequitur, vers. quid si non praferit. & Bal. in d. l. ut perfectius. 2. col. 2. vers. 2. & c. & Abb. in d. c. cū parati. 19. col. 1. per illum tex. & est tex. in c. ees. 22. in fi. de senten. excommū. lib. 6. & Bald. in c. dominus. 1. col. 4. de nul. test. qui con. est lib. 2. tit. 2. [Adde Gail. lib. 1. obs. 53. n. 1. & 2.] Et cōcludunt p̄sēs iudic. quod valet citatio, & d. ber comparere quam primum potest, quando non est appositus dies in citatione, hanc questionem plene attingit Phil. in d. c. cum parati. 19. col. 5. & 6. & ibi cōcordat opinio, vt per bonam distinctionem, videlicet: Aut quaeris, virum valet citatio sine die, ad effectum, vt si citatus non compareret quamprimum potest, possit multari tanquam inobediens? & dicendū sit, quod sic, & ita procedat vna opinio: Aut quaeris, an valet citatio, vt, si citatus nō comparer, possit procedi ad sententiā, vel ad alios actus in cōtumaciam? & dicendum est quod nō valet, nec procedi potest: & ita loquatur contraria opinio, & ista concordia fuit Ang. in d. l. liber homo. 118. §. decem. 1. & idem tenet Ang. in l. per interuallum 69. ff. de iud. & ita pertransco. ADDITIO. & quod citatio sine termino simpliciter non valet, concludit Ant. in c. comparati. 19. 4. notab. extr. de app. ellat. & ibi cōmuniter hoc tenent Doct. & Fel. in c. consuluit. 24. col. 3. in princ. versio. sed tenendo opinionem de offic. delegat. & Alexand. in l. liber homo. 1. §. ff. de verb. obligat. (reic̄ta concordia Ang. & Paul. de Castr.) & ita etiam tenet Ioan. Mil. in verbo, citatio, col. 9. de quo per Lanfr. in c. quoniam contra. 11. in verbo, citatio, num. 9. versio. sed quaritur nunquid de probat. & per Ang. in l. per interuallum. 69. ff. de iud. & latissime per Boer. in decis. 25. & per dom. Sebast. Vant. in tract. de nullit. in tit. de nullit. senten. ex defect. cita. num. 71. vbi inquit, quod quicquid sit de iure, tutius est, diem in citatione apponi, & quidem in regno isto, absque dubio hoc procedit, vt ne dum tutius sit diem apponi, sed etiam necesse erit, eum de communi stylo omnium curiarum fir, vt dies apponatur in citationibus, & citatio debet fieri in forma solita, & per verba consueta, quia id quod fieri solet, fieri debet, & si non sit, iniuste fit, secundum glo. in l. quid ergo. 1. §. forma grauior. 7. ff. de his qui not. & in l. hodie. 3. ff. de pen. vnde dixit Innoc. in c. p̄terea, de dilatio. quod citatio in solium continens, est nulla, vt per Angel. in l. fin. C. decan. largit. tit. qui etiam dixit, quod excusatur ne comparens, quando citatio non est secundum stylum consuetum, sed habet clausulas insolitas, quem refert & sequitur Fel. in d. c. quoniam. 11. col. 8. in verb. citationis, de probat. Pet. Foll. V. 1. D. An autem † sit necesse apponere horam? Dic, quod non, sed debet comparere hora solita causatum, secundum Bald. in l. si ut proponis. 5. la. 2. C. quomodo & quando iud. & Innoc. in c. cum nobis olim. 19. [alias cum nobis olim de elect. & Barb. in addit. ad Abb. in d. c. cum parati. 19. & ibi etiam Philip. in 6. col. & Fel. in c. consuluit.

Suluir. 19. col. 3. de off. deleg. (Adde Gail lib. 1. obs. 53. n. 4.) Item debet comparere tali hora, in qua potest ille actus expediri ante noctis tenebras, secundum Abb. *in d. c. consuluit. 2. col. 2. & in c. cum super. 2. col. 2. de testi. cogen* si tamen apponeretur hora, & postea non fieret actus in illa hora, sed in alia, non valeret, secundum Bar. *in l. aut qui aliter §. §. ff. quod vi, aut clam. & Fel. in d. c. consuluit. 2. col. 1. †* Sed circa hoc de tempore comparitionis communis practica in hoc Regno est, quod si quidem citatus habitat in eadem civitate, ubi iudicium agitur, citatur vna die pro alia immediate sequenti, & in alia die sequenti hora causarum aecusatur ipsi prima contumacia si non compareret, & deinde expectatur per tres alios dies continuos, in quibus currunt etiam dies feriati, & postea in quarto die sequenti iuridico, accusatur ei vltima contumacia, si non compareret, & hoc est vltimum peremptorium; & tunc bannitur, & condemnatur ad tertiam partem mobilium, & sic in effectu citatus, a die citationis habet quinque dies ad comparendum: & de hoc est ritus magnæ curiæ, *in n. 22. 4. qui incipit; Item seruatur ipsa curia in primis, &c. & Regia pragmat. 3. quæ incipit; Relatione.* & ista expectatio tridui non habet locum, nisi in primis citationibus; in aliis vero proceditur ad actum in contumaciam in die immediate sequenti, nullo triduo expectato. Si vero citatus habitat in alia civitate, si quidem est intra Regnum, debet inferi tantum tempus in citatione, intra quod possit commode comparere attenda instantia loci, & in illo vltimo die comparitionis accusatur prima contumacia, & postea expectatur per triduum, & deinde accusatur vltima: vt supra dixi, & ita seruatur in curiis Neapolitanis in citationibus, quas mittunt per diuersa loca huius Regni, & hoc colligitur xx. verbis dictæ pragmat. *Relatione.* Si vero citatus degit extra Regnum, debet in citatione apponi terminus sexaginta dierum ad comparendum, prout de hoc est text. *in d. constitut. Edictorum circa finem.* & ibi Andr. de Ifern. & idem Andr. *in c. 1. de con. inter vasal. & alium de benef.* vbi dicit, quod iudex non potest hoc tempus coartare; vnde tunc in sexagesimo die accusatur prima contumacia, & deinde triduo expectatur, vt supra dixi. Et quod in vltimo peremptorio condemnatur ad tertiam partem mobilium, tam in ciuili, quam in criminali, est ritus magnæ curiæ, *in num. 202. qui incipit; Item seruatur dicta curia in citatione, &c.* & ille est pulcherritus, qui ponit sub breuibus verbis totam practicam, quam supra dixi: & est const. quæ incipit; *Pœnam nouem, &c.* adde, quæ dicam infra, *in versicul. contumacia, in 3. quæst. Est etiam sciendum, † quod contumacia prima debeat accusari in die iuridico, etiam si illo die curia non regatur, dummodo non sit dies feriatas, & potest accusari in præsentia actorum magistrati, etiam absente iudice, de hoc est alius ritus n. 103. qui incipit, *Itē seruatur ipsa curia, vt si lie, &c.* & alius ritus, *in n. 214.**

incipiens; *Item nota, quod in omni, &c.* Cæterum, si ille dies, in quo erat accusanda prima contumacia, esset feriatas, debet accusari in die sequenti, & debet fieri mentio in actis, de die præcedenti feriato, vt sciatur, quod non potuit illo die accusari. Idem si plures dies continui essent feriatas; quia elapsis feriis, primo die iuridico accusatur, vt est alius ritus *numer. 304. incip. Item; non quod vbi cuique, &c.* & si non accusatur prima contumacia in tali die, vt supra dixi: citatio expirat, & circumducitur, nec excusatur actor, dicens, quod non accusauit; quia curia non regebatur, quia poterat accusare, dummodo non fuisset dies feriatas, vt supra de hoc est ritus alius, *in num. 305. incipiens, Item nota, quod sales, &c.* Ex prædictis ergo vides, quomodo est correctum ius commune in regno; nam de iure communi non poterat venire ad peremptorium, nisi præcedentibus trib. citationibus, cum interuallo triginta dierum, *l. ad peremptorium. 68. cum duab. legib. seq. ff. de iud. & l. tres denunciations, cum authen. qui semel. C. quomodo & quand. iudex.* hodie autem in regno sufficit vna cum illa expectatione tridui post diem comparitionis, vt supra dixi. Item, in quantum dixi, quod † citatio debeat continere causam, seu articulum, ad quem quis citatur, vide Baldum *in l. con. 69. sentaneum. 8. in 4. notab. C. quomodo & quando iudex.* vbi hoc tenet: dicit tamen, quod in ordinario citante semper præsumitur causa, dummodo fiat citatio ad instantiam, & sic valet citatio sine causa. Sed Andr. de Ifern. *in d. constit. Edictorum, in princip. dicit quod debet exprimi causa in citatione, nisi citatus sciat causam* Sed Bartol. *in extrauagant. ad reprimendum. in versicul. super dicto crimine, &c.* tenet, quod valet citatio sine causa, tam in ciuili, quam in criminali, & ita etiam dicitur *in decisi. 294. consil. Neapolitan. Abbas vero in c. praterca. 2. colum. 2. in fine de dilatio.* ponit vnam distinctionem, videlicet: aut quis citatur de longinquo, & debet citari cum causa, vt veniat instructus Aut citatur de proximo; & non est opus ponere causam, nec certum crimen, vbi citatio est criminalis, & videtur satis æqua distinctio. Quidquid dicant isti Doct. ego puto indubitanter, quod in hoc Regno debet exprimi causa in citatione, alias non valet, & moueor per duo iura municipalia, quæ hoc expresse dicunt, videlicet, per text. *in d. constit. Edictorum.* & per regiam pragmat. 2. quæ incipit: *Quilibet. ibi; continentis ipsius citationis causam, &c.* & postea subdit, citatio aliter facta non valeat, &c.

(Qualem causam in citatione exprimere sufficiat, tradit Gail *lib. 1. obs. 51. n. 1.* vbi etiam docet, an necesse sit libelli tenorem vel articulos citationi inferere? Et ad quid conducat, si vna cum citatione libellus transmittatur, vel citationi inferatur? *n. 2. 3. & 4.* In quibus autem causis admittatur citatio generalis, vide Socin. *in tract. de citat. artic. 22.* per distictum, Quid item iuris sit, si citatus ad certam

causam comparet, an teneatur respondere in alia, ad quam non est citatus? vide apud Gail *d. obs. nu 7*]

ADDITIO. Adde plene dicta per dom. Sebalt Vant. in *tr. de null. in tit. de nullit. sent. ex defectu citat. in n. 50. cum plurib.* Pet. Foll. I. V. D. Quid autem,

70 si ¶ cum iudex vellet fetre sententiam, citauit aliquem, vt veniat ad audiendū intētionem curiæ seu iudicis, an dicatur sufficiens causa in citatione, & an valeat talis citatio? Dic, q. non, sed debet exprimi sententiam proferendam, seu audiendam: a tenet Fel. in *d. c. consiluit. 2. 4. col. 2. de off. delegat.* & Ioan. de An. in *c. inquisitionis 21. §. ad petitionem. col. penult. de accus. & ibi questiam Fel. in 7. colum. per text. in c. ex literis 2. & ibi Geminian. de dolo, & contum. lib. 6. Quid*

71 si aliquis ¶ citatur ad respondendum petitioni porrigendæ, & in vltimo die peremptorii non compareret, sed actor comparet, & acculat ipsi contumaciam; non tamen porrigit illo die petitionem, sed die sequenti: an possit super illa petitione procedi in contumaciam, & an ille citatus; omitt. multa. i. vt contumax? Dic, quod non: quia ex quo fuit citatus ad illum actum, est necesse, quod ille actus portetione petitionis fiat illo die peremptorii: alias nihil valet q. agitur: ita eleganter tenet Petr. Philip. Corn. in *consil. 58. col. 4. in littera ii. in 1. volum.* Si tamen reus comparet, iudex dat terminum actori ad producendum libellum, & reo ad respondendum, vt e. ritu. m. gnæ curiæ in *num. 188. incipiens: Item*

ferat ipsa curia, quod si a For. &c. Et nota, quod quando fit citatio eodem modo, scilicet ad petitionem porrigendā, non inducitur litis pendencia ad impediendum prauentionem, antequam porrigatur petitio, prout de hoc est *decis. 194. consil. Neapol.* & ideo ista practica citandi non est bona, sed melius est, quod porrigatur primā petitio, & postea super ea portetione remanet citatio; & ita practica in curiis. Itē

72 in quantum dixi, ¶ quod in citatione debet apponi verbum peremptorie, hoc tenet Andr. de Ifern. in *constit. in ciu. libus.* & est glo. in *Clement. sape 2. 6. sententiam in verba non peremptorie, de verbor. significat.* & Bald. in *si quando, col. 2. C. de testib.* nisi quando fieret monitio pro iudicem pro tribunali sedentem, vel nuncius citaret coram Iudice; quia illa citatio habet vim peremptoria, secundum Baldum, in *l. cessante. 2. col. 1. C. quomodo & quando iudex* & dixi supra in 3. dubio, in *fi.* Hodie tamen in Regno, ex quo omnes causæ ciuiles sunt summariæ, vt pluries fuit dictum, non requiritur peremptorium in citationib. & sic valet et citatio in ciuilibus sine verbo, peremptorie: ita tenet Ang. in *d. l. ad peremptorium. 68. ff. de iud. per text. in d. §. sententiam* & hoc tenet Matth. in *constit. in consuetum col. pen.*

[De citatione peremptoria in quibus causis, & casibus ea requiratur, & quando ea, etiam istis casibus, necessaria non sit. Item an citatio vnica habeat vim peremptoria, si iudex in ea dicat, se vnica ista citatione citare pro omnibus. Et an etiam quarta

citatio, post trinam præcedentē, requiratur, vt dici possit peremptoria. Item an conuinciones citationi adiectæ habeant vim peremptoria. Et an citatio peremptoria debeat continere verbum peremptorie. Item an contumax in prima, & secunda citatione, comparens in tertia, debeat condemnari in expensas propter præcedentem contumaciam, & de aliis multis ad hanc materiam pertinentib. vide egregiam resolutionem Alexan. Tientacing. *lib. 2. pract. resolut. de citat. resolut. 4. per tot.]*

TERTIA ¶ CITATIO est, QUÆ FIT PER LITERAS, vt quando iudex facit citationē in scriptis & illam cōmitti nuncio, vt aliquē citet, super hoc est data forma per Regiam prag. in Regno, videlicet, per p. ag. secundam, quæ incipit: *Quilibet*, qua cauetur, q. quando nuncius citat per literas, debet habere commissionem iudicis, & citatio debet continere causam & debet fieri citatio coram duobus testibus, qui se subscribant in calce citationis, quando fit in loco, vbi pot. haberi copia litteratorū: alias sufficit, & quonius in relatione dicat se citasse coram tali, & tali testib. & citatio aliter facta non valeret, vt ibi dicitur, & tenet Andr. de Ifern. in *constit. citationis, col. 2. & 2.* si tamen esset facta citatio in ualida, & citatus cōpareret, validatum citatio & comparitio, vt dicitur in *d. prag. 2.* & tenet Bald. *d. l. vt perfectio 2. col. 2. C. de ann. except. Et ¶ tamen sciendū,* 74 quod citatio de necessitate requirit scripturam regulariter, quia est in arbitrio iudicis citare viua voce, vel in scriptis: debet tamen in actis describi, vt appareat ex actis. Hoc probatur ex *d. constit. Editorum* quæ dicitur in scriptis, vel sine scriptis. & in *c. cum dilectus 6* (alias *cum dilecti*), ibi *viua voce, &c. de dolo & contum.* in ALIQUIBUS tamen CASIBUS requirit de necessitate scripturam, alias non valet, & primus CASVS est, ¶ in iudice delegato, quia de 75 bet citare cum inferro tenore sue commissionis, qui tenor non potest apparere nisi in scriptis, *c. praterea. 2. & ibi Abb. & Doct. de iud. & Bart. in authen. qui semel. C. quomodo & quando index.* & Bart. Alexand. & Iaf. in *l. ex q. remque causa 2. ff. si quis in ius vocat. non ter.* Quod limitat, vt in per Iaf.

[Quod citatus a delegato, non teneatur comparere, si delegatus tenorem comm. missionis, seu rescripti, citationi non inferuerit, per text. in *c. praterea. de dilat. & gl. in c. si Episcopus, & ibi Arch. 2. quest. 2.* & alios quos allegat, docet Viuius in *gl. com. opin. lib. 1. of in 307. n. 5.* dicitque eam esse communē opinionē]

Secundus CASVS est, ¶ quando citaretur aliqua persona illultris, vel clarissima, quia debet citari in scriptis: ita tenet Iaf. in *§. quædam 10. col. 4. in prin. in sit. de sel. & est text. & ibi Bar. in l. quoties 17. C. de dig. lib. 12. tit. 1.* Tertius CASVS est, ¶ quando destinatur aliquis nuncius fidei executor ad capiendā bona filico delata; nā non creditur citari sine literis, *l. prohibitum 5. in fi. C. de iur. sig. lib. 10.* similiter quando aliquis mittitur ad exigēdas pecunias fiscales, *l. palatinos 2. C. de col. fun.*

78 *col. fun. ffe. lib. II* Quartus Casus est, † quando aliquis nuncius vellet citare realiter, puta faciendō capturam iu bonis vel personā; tunc enim debet ostendere commissionē in scriptis, secundum Bar. in *d. l. palatinos. 2* & Phil. in *c. cum parat. 19. col. 8. ver. sed limita. &c. de app.* Quintus Casus est, † iu omni nuncio specialiter electo qui non est nuncius consuetus; nam sibi nō creditur, nec valet eius citatio, sine literis, vt dixi supra in *3. dubio, vers. plus dico. &c.* & ibi dixi, q̄ hodie in Regno est prouisum, vt ritus magnæ curiæ ibi alleg. quod istæ citationes in scriptis, non committuntur, nisi habenti publicum officium; vnde apparet, quod priuatæ personæ non committerentur. Sextus Casus est, † quando citatio fieret extra prouinciā, quia nō valet, si non fiat in scriptis, secundum Bar. in *extrauag. ad reprimend. vers. per nuncium. per text. in §. c. in Auth. de col. Seprimus Casus est, † quando citatio fit ad domum & non personaliter, nam valet, ad effectum reddendi citatum contumacem, nisi fiat cum literis: secundum Bal. & Ang. in *l. ut perfectus. 2. col. 1. C. de ann. except. & Alex. in addit. ad Bar. in d. l. palatinos. 2. C. de col. fun. fiscal. & And. de Isern. in consue. citationis.**

[Citatio ad domum solum, & non personæ ipsi licet in ciuitate præfens sit, facta, valet, in causā damni infecti. Item cum citandus semel comparuit in iudicio. Item cum quis non reperitur, sed per fraudē latitat, vel cum se frauduleter absentat: ante citationem. Et cum quis aliquid tenetur facere, & abest, puta vt clericus residet in Ecclesiā, & maritus cum vxore, si absint sine iusta causā. Item post litem contestatam, & cum quis semel in persona fuit citatus, sufficit sola citatio ad domum facta, qua de re vide egrēgiā resolutionem Alexand. Trentacinq. lib. 2. *pract. resoluit de citat. resoluit 3* vbi etiam num. 19. & seqq. dicit, domicitatum & non parentem, non dici vere, sed fide contumacem, nisi manifeste appareat eum iudicis citationem contempnissē; vel sententiā fuerit intimata in locis in quibus permittitur citatio; tunc enim habetur pro vero contumace. Quomodo autem citatio ad domum fieri debeat, si iudex iubeat aliquem citari personaliter, si fieri pōt, vel ad domum; item cum citandus abest à ciuitate, plene explicat ibidem Trentacinq. num. 23. & seqq.

82 QVARTA CITATIO, † est illa, QUÆ FIT PER EDICTVM, & est sciendum, quod ista citatio per edictum non fit nisi in casu necessitatis, scilicet quando alio modo quis citari non potest, puta propter eius absentiam, vel quando citantur personæ incertæ, si sua putauerint inter esse, vt inferius dicā, nam si iudex habet modum citandi aliquem voce, vel per literas, non debet incipere a citatione per edictū; quia grauaret citatū, & iudex appellationis possit hoc grauamen reparare, secundum Bart. in *extrauag. ad reprimend. in vers. per edictum. post princ.* vbi plus dicit Bart. in princ. quod hæc citatio non fit,

nisi per ordinariū, vel delegatum principis, non autem per inferiorem: de hoc dixi supra in *7. dubio*. Istam materiam citationis per edictū tractat plene Fel. in *c. quoniam frequenter. §. porro. velite non contest.* & Bart. in *d. ver. per edictū.* & Canonist. in *Cle. 1. de iud.* EGO autem sub breuitate REASSVMAM ALTVOS CASVS, in quibus fieri potest, & est necessaria huiusmodi citatio: de reliquis vero remitto me ad dicta per Dd. in locis præalleg. ADDITIO. Vide per eundem Seb. Vanc. in *cir. de nullis. sent. ex defect. citat. num. 124.* & Nalla. doc. in *tract. decie. in art. 23.* Petr. Foll. V. I. D. Primus iuratur est CASVS, † quādo citandus non reperitur personaliter, nec habet certam domum, puta, quia est vagabundus: tunc debet scribi eius citatio ad modum edicti, & debet affigi in palatio curiæ, vel in platea publica, quando esset laicus, vel in forib. ecclesiæ, quando esset clericus, ita q̄ verisimiliter talis citatio veniat in notitiam omnium per modū notorii, quæ citatio continere debet illa septem requisita, de quibus supra dixi: ita tenet Bal. in *l. si accusatoribus. col. si in princ. C. de accus.* vbi plus dicit, quod in tali casu potest fieri Et citatio per proclama, vt infra dicam. Idem tenet Bal. in *l. confert aneum in 2. notat. C. quomodo & quanto iudex & Bar. in d. ver. per edictum.* & debet poni istud edictum in illa ciuitate, & loco, vbi solitus est conuersari ille vagabundus, secundum Bald. in *l. ut perfectus. col. 1. circa fin. & col. 2. C. de anna except.* vbi plus dicit, quod si vagabundus habet domum, debet affigi edictum citatorum in porta suæ domus, & debet hoc fieri in presentia duorum vel trium testium, vel Notarij, vt est tex. in *consue. citationis. pro hoc est tex. in l. 4. §. toties ff. de damno infect.* Secundus CASVS est, † quando aliquis procurat, vel latitat dolose, vel impedit, ne citatio verbalis, vel per literas possit ad eum peruenire; nam tunc potest citari per edictum: tex. est in *Clem. 1. de iud.* Verum in hoc est aduertendum, quod illa Clem. disponit, quod istud edictum potest apponi in ciuitate Romana in Palatio palatio contra vnumquemque habitantem in partibus quantumcunque remotis; & id propterea, quia talis citatio est multum præiudicialis, & non potest fieri per iudices inferiores, nisi auctoritate Papæ, vt ibi habetur, sed per iudices inferiores possit fieri in dicto casu, apponendo tamen edictum in loco, vbi solitus est habitare & conuersari citandus, & nō alibi, vt dixi supra in casu præcedenti, facit tex. in *Clem. causam §. verum, de electo.* & hoc in Regno est expeditum, per dictam consue. *Citationis.* vbi in casu prædicto potest quis citari per edictum affirmum in ianua domus coram duobus testibus cum termino dierum 30. vel 40. & not. And. de Isern. in *c. 1. col. 2. de nul. vafal qui conu. est de intellectu illius Clem. 1. de iud.* vide Fel. in *d. e. quoniam frequenter 6 §. porro. 2. ut lite non contest.* & Rot. in *decis 23. incip. si committatur, &c. in nouis* & adde prædicta adde Alex. in *l. Diuis §. præfides. 2. in addit. ad Bart. ff. de reb. res.*

- [Si nuncius, vel executor citationis, non intro-
mittatur à cultodibus ciuitatis, ad exsequendā ci-
tationem, & ipso presentente, vt citandus euocetur, id
ei etiam denegetur, an sufficiat hoc casu citationis
formulam portæ ciuitatis affigere; ita vt contra ci-
tatum non comparentur proclama decerni possit:
vide Gail lib. 1. *ol. f. 55. num. 1. & seq.*]
- 85 Tertius CASVS est, † quando locus, vbi degit ci-
tandus, nō est securus, propter aliquas guerras forte,
vel inimicitias, vel alio modo; nam tunc pōt fieri ci-
tatio per edictū, eo modo, quo in præcedenti casu
dixi, per *tex. in d. Clē. dudū. 1. de iud. pro hoc ēt est *tex.*
in *C. com. quamuis. 1. de for. comp. & not. Bar. in d. ver. per*
86 *ed. sum.* Quartus CASVS est; † quando aliquis stat
clausus in domo sua, & nō patitur se videri, ad hoc,
ne citari possit: nam pōt tunc affigi edictū citatoriū
in ianua domus suæ, & perinde habetur, ac si perso-
naliter citatus esset: vt tenet Alex. in *l. pleriq. 8. col. 2.*
ff. de in ius voc. p. hoc est *tex. in d. cōstit. citationis.* Quintus
87 CASVS est, quando † actor portet libellum, &
non vult litē prosequi, & se absentat: nā reo instante
citari pōt per edictū, secundum formam *auth. qui*
semel. C. quomod. & quand. iudex. vt dicit Bal. in l. mandatum. 15. col. fi. C. mand. qui dicit, q̄ ista edicta debēt
poni in frequentiori loco ciuitatis. Sextus CASVS est,
88 † quando aliqua persona Ecclesiastica scolariæ aliquē
laicū possessione alienius rei, pōt laicus ad iudicē
seculare, vt per viā defensionis extraiudicialis re-
cuperare possit restitutionē suæ amissæ possessionis:
& tunc quia iudex secularis non potest specialiter
citare clericum, pōt exponere vnam citationem ge-
neralem per edictum, vt quicunque sua putauerit
in interesse, compareat ad allegandū quare ille laicus
restitui non debeat: de hoc est quædā specialis pro-
uincio in regno per tria capitula Regni, quorū vnum
incipit: *Ad regale fastigium, aliud, Omnis prælatio, &c. &*
aliud, Fines præcepti charitatis, &c. de quorū capitulorū
intellectu traditur plene in *decis. 2. & 24. cons. Neapol.**
- 89 † Septimus CASVS est generaliter, cū contradic-
tores sunt in certi: semper in actu faciendū, pōt fieri ci-
tatio per edictū vt not. Abb. in *c. cum in iura 6. col. 2. in*
prin. extra. qui matrim. acc. pass. Fel. in d. c. quoniam fre-
quenter. 6. §. porro. col. 2. vers. considera in primis, &c. vt
huc non contest. per ea, quæ habentur in l. sic tempore
6. C. de remiss. pign. & in auth. si omnes C. si minor se ab-
hæret. abs. & Gem. in c. si de elect. li. 6. Alias autem, vbi
certus est aduersarius, nūquā valet citatio per edi-
90 ctū, secūdū Fel. in *c. cognoscetes. 2. col. 7. de cōstit.* † Octa-
uus CASVS est, quando aliquis proposuit insti-
torem, qui forte male administrat, & vult ipsum reuocare:
nā debet proponi facere edictū publice ante illius
apothecā, vt nemo cum illi cōtrahat, iuxta *text. in l.*
si pupillus. 11. §. proscribere. 3. ff. de institor. & ibi Bal.
dicit, q̄ ista edicta debēt exponi in loco publico, &
patenti vt ab omnib. legi & videri possint, & non in
91 *loco occulto: & ibi ēt vide Paul. de Cast. † Nonus*
CASVS est in clerici beneficiario absente, qui non
facit residentiā: nam debet citari per tria edicta, qui
debeat affigi in valus Ecclesiæ suæ, & postea expe-
ctatur per sex menses, & si non venit ad residendum,
priuatur beneficio: *tex. est & ibi Abb. & Doct. in c. ex*
tua. 11. de cler. non res. id. † Decimus CASVS est; quan-
92 *do Episcopus, vel alius prælatus vult cōfirmare ele-*
ctum ad aliquā dignitatem vel beneficiū: nam ante
q̄ confirmet, debet exponere generalem citationem
per edictū, in Ecclesiā, vocādo omnes, qui sua inter-
esse putauerint, alias confirmatio fieri non posset,
tex. est, & ibi per Can. in c. si de ele. 7. lib. 6. Et hoc ex-
tenditur et, quando aliquis præsentatur in iure pa-
tronatus; quia debet fieri similis citatio per edictū,
vt not. gl. 1. *& si. in d. c. si & ita quotidie videmus præ-*
93 *dicari in huiusmodi præsentationib. † Undecimus*
CASVS est, quando aliquis tenens prædium tribu-
tarium, se absentat, vel ipsum deserit; nam pōt citari
per edictū, & si non compareret intra sex menses, pri-
uatur prædio, & alii loceri pōt, *tex. est & ibi Luc. de*
Pen. in l. locorum. 11. C. de omni agro deser. lib. 11. Duode-
94 *ciimus † CASVS est, in citanda vniuersitate; nam pōt*
citari per edictū in loco affixum, vbi conueiit con-
gregari, & si ciues clauderent portas ciuitatis, pōt
affigi edictum in porta ciuitatis quando nuncius p-
hiberetui ingredi, & si nō esset tutus accessus ad por-
tam ciuitatis, pōt edictum affigi in ciuitate cōiui-
na in Ecclesiā ipsius ciuitatis vicinā. Ita hæc omnia
declarat Bal. in *l. 1. col. 4. C. de exec. rei iud. pro hoc est*
gl. in l. nō potest dolo. 199. ff. de reg. iur. & vide Bal. in auth.
sed cum testator. col. 1. C. ad leg. Fal. vbi dicit, q̄ non suf-
ficit citari præsidentes in eorū domibus, sed debent
citari in loco, vbi conueuerunt congregari publicè.
adde Ang. in *cons. 196.* pōt etiam citari vniuersitas
per proclama factū in locis publicis ciuitatis, legendo
citationem publice, secundum Bar. in *extrauag.*
ad reprimendum in vers. citatū & Luc. de Pen. in l. pro-
uincialium. 8. C. de erog. mil. ann. lib. 12. & gl. in c. si capitulo
95 *5. in vers. factum de concess. præben. lib. 6. † Decimus*
tertius CASVS est, iudicio meo in omnib. casibus, in
quib. lex permittit fieri citationem per proclama, in il-
lis etiam pōt fieri per edictū a fortiori, & mouer
per rationem *auth. qui semel. C. quomod. & quand. iud.*
quia vox præconis paucis innotescit. Sed per edictū
res efficitur magis notoria, vt not. Alex. in *addit. ad*
Barrol. in d. Dui. 1. §. præstes, 2. ff. de iur. reis. si e-
nim lex permittit citationem per proclama (vt est
illa, quæ fit per præconem) multo fortius per edi-
ctum. † SED Iuxta hoc *QVÆRO*, quanto tempo-
96 *re debet stare affixum edictum in loco publico, vel*
in ianua ciuitatis, quando fit citatio per edictum? Dic,
quod non reperitur à iure Itarutus aliquis termi-
nus, vnde statur arbitrio iudicis, & sufficit, quod
nuncius referat, quod edictum stetit affixum in lo-
co, licet non declarat per quantum spacium. Itate-
net Batt. in *extrauag. ad reprimendum in vers. publicè.*
vbi plus dicit, quod antea, quam affigatur, debet
publicè legi, & postea affigi.

[De citatione edictali quando locum habeat, & ubi assignanda sit, & quod in Camera Imperiali, sup-
plicans pro citatione edictali, tria, ad minimum
loca, domicilio citandi vicina, in supplicatione
exprimere, vel in cancellaria denominare debeat,
vide Gail. *lib. 1. obs. 37. per tot.*]

- 97 QUINTA CITATIO † est illa, QUÆ FIT
PER PROCLAMA; dicitur autem proclama, quan-
do præco publicus citat per placam publicam al-
tra, & intelligibili voce aliquem absentem, vel in-
certos contradicentes, si sua interesse putauerint;
& est permissa ita citatio in CASIBVS infra scri-
ptis, videlicet, Primus CASVS est, † quando hæres
vult conficere inuentarium secundum formam *l. fin. C. de iure deliber.* nam si creditores sunt certi, de-
bet illos citare in specie. Si vero sunt incerti, pos-
sunt citari per publicum proclama in locis publi-
cis, secundum Baldum *ind. l. fin. §. cum iugur. col. 3. & in authent. set. cum restator. C. ad leg. Falciul. & Bartol. ind. §. igitur eolum 2. & ibi communiter Modern.*
- 99 Secundus CASVS est, † quando litigator post litem
contestatam se absentat, & est necesse citari, ad vi-
dendam iuramentum testium, vel ad alium actum lit-
tis, & non habet domum, vel neminem reliquit in
domo; nam tunc potest citari per publicum pro-
clama in locis publicis, secundum Baldum *in l. si
quando. 10. in 11. quæst. C. de testib. & Socin. in consil. 56.
col. 2. infra in 4. volum.* Et † nota, quod tunc, quan-
do proclama fit contra certam personam, debet fie-
ri in illa vicinia ciuitatis, ubi consueuerat citatus
conuersa. 1. secundum Baldum *in c. 1. col. 4. in fin. de mil.
vassal. qui contra. est & ponunt Doct. in l. dies. 4. §. prator.
§. ff. de damn. infect.* ADDITIO. Ad effugendum
tamen circuitum istum, & vt semel comparentes in
prima citatione, non sit necesse ad quælibet actum
citare, debet inde ex ad instantiam partis cogere il-
los, vt sibi eligant in ciuitate, & loco iudicii locum,
ubi citari possint, vel quod relinquunt præcuro-
rem instructum: quia diuini est semper mittere ad
illam ciuitatem seu comitatum, vel perquirere per
totam ciuitatem ignotos, & irreperibiles, vt voluit
Angel *in l. qui ante calendis. 13. & ibi Bart. ff. de verb.
obligat. & idem Bart. extrauagan. ad reprimendum, in
verb. per edictum. col. fin. & Panorm. in c. fin. 3. col. in fi-
ne. de dilat. & habetur per Maria. Socin. in tractat. de
cit. in artic. 25. num. 1. Petr. Foller. V I D E. Tertius*
- 101 CASVS est † generaliter, quando est mouenda a-
liqualis contra aliquem absentem, qui nullibi re-
peritur, nec habet certam domum, potest ipsum
iudex citare per proclama, secundum Baldum *in leg. si
accusatoribus. 4. col. fin. in princ. C. de accus. & ibi etiam
Cyn. idem tenet Bald. in l. inter minores. vlt. in fin. in
1. le. ff. de integr. restit. & Alexand. in d. l. 4. §. prator.
§. eolum. 2. vers. si. item, in quantum Bart. & ff. de damn.
infect. vbi aequiparat hanc citationem ille, quæ fit in
domo, dummodo non sit de re mobili, & not. il-
lud verbum Alexand. quia forte iste casus non pro-*
- cederet in prima citatione, vt fiat per proclama in
principio litis, quando esset quæstio de re mobili,
sed lite incepta sic, & ita loquitur casus præcedens.
Quartus CASVS est, † quando est contrahendum
aliquod matrimonium, debent citari omnes, qui
nouerint aliquod impedimentum subesse, per pu-
blicum proclama Ecclesiæ, cum certo termino, quo
elapso non auditur contradicens, nisi iustam cau-
sam alleget, & si ista solennitas non fieret, diceret-
ur matrimonium clandestinum, text. est & ibi per
Can. *in c. cum inhibito. 1. de clan. lesim. desponsat. & in
c. cum tua. 6. qui matrim. accus. poss.* Quintus CA-
SVS est, † quando minor adiat hæreditatem, &
postea per in integrum restitutionem vult se abiti-
nere, & illam repudiare; nam in tali restitutione
in integrum, sunt citandi omnes creditores incer-
ti per proclama, cum termino trium mensium, text.
est, & ibi Bald. *in l. eolum. vers. quarto quarto, & in au-
thent. si omnes. C. si mi. se ab hered. abs.* Sextus CA-
SVS est, † quando creditor posterior vult vendere
rem sibi hypothecatam; nam potest creditores incer-
tos anteriores citari facere per publicum procla-
ma, vt veniant ad contradicendum infra certum
tempus, quo tempore elapso non audiuntur vlter-
ius, text. est, & ibi Bald. & Doct. *in l. si eo tempore. 6. C.
de remiss. pign.* & ibi est gloss. quod in isto casu potest
etiam fieri citatio per edictum, & poteris hunc casum
addere ad citationem præcedentem per edictum.
Octauus CASVS est, † quando Episcopus vult pro-
cedere contra eos, qui expulerunt ipsum, de sede
sua; nam potest accedere ad alienam dioccesim vic-
inam, & ibi citare dictos expulsores per publicum
proclama in Ecclesiis illius diocesis diebus festi-
uis, quando populus in Ecclesiis congregatur, &
hoc quando non possit illos citare personaliter,
propter accessum non tutum, text. est *in Clem. quam-
uis. 1. de foro compet.* Nonus CASVS est, † quando
est facienda missio in possessionem, contra pupil-
lum in defensum, ex primo decreto, nam debent ci-
tari eius consanguinei, amici, & affines per publi-
cum proclama, vt veniant ad ipsum defendendum:
text. est & ibi Bart. & Doct. *in l. hæc autem 5. §. non de-
fendi. 1. ff. ex qui. in causam possess. eat.* Decimus CA-
SVS est, † & quando est facienda missio in posses-
sionem, contra aliquem absentem, qui non defendit-
ur: nam debent requiri eius consanguinei, & ami-
ci per proclama, *l. item aut prator. 21. & l. ergo. 32. &
ibi Bartol. & Bald. & Doct. ff. ex quib. caus. ma.* Unde-
cimus CASVS est, † quando hæres deliberat, an
velit adire hæreditatem: nam potest facere fieri ci-
tationem per proclama contra omnes creditores, vt
veniant ad edendum instrumenta debiti hæredita-
rii ipsi hæredi, ad hoc vt possit deliberare, alias cre-
ditores sibi præiudicant, secundum Bar. *in l. Arif. 5.
ff. de iure del. pro hoc est text. in l. si cui. 1. §. cum dicitur.
6. ff. si cuiuspl. quarta per leg. Falciul.* Duodecimus CA-
SVS est, † quando est publicandum testamentum

priatum secundum formam publicati. 2. C. de testam. nam debet fieri proclama generale contra pretendentes interesse, vt compareant, quando sunt incerti, secundum Bald. in d. l. publicati. 2. in c. q. Decimus tertius C. A. S. V. § in agnoscenda bonorum possessione Carboniana, vel ventris nomine; quia si aduersarii sunt incerti, debent citari per proclama, secundum Bald. in l. certum. s. col. 4. ver. viso, & C. unde leg. & generaliter dicas, quod in omni casu, in quo aduersarii sunt incerti, potest fieri citatio ista per proclama vel per edictum, secundum Bart. in ex. r. auag. ad reprimendum in vers. per edictum longe post medium, ibi, si etiam admittitur, & C. & probatur per omnes doctrinas supra allegatas. SEXTA & vltima citatio est, QUÆ FIT PER CAMPANAM, seu pertubam, ista citatio fit, quando est congreganda vniuersitas, causa faciendi consilium vel reformationem, text. est, gl. & ibi Bart. in l. obseruare. 2. C. de decur. libr. 10. & similiter fit congregatio Capituli, & Canonicorum ad sonum campanæ, vt not. gloss. in vers. factum in fin. capituli. de concess. preben. lib. 6. & gloss. & Card. in Clem. 2. in 3. oppo. de sent. excom. Ad hoc etiam est text. & ibi Abb. in 2. col. in c. in causis. de clef. vbi optime Abb. declarat hanc materiam, scilicet, quod in negotiis minoribus, vel quæ possunt expediri per presentes, sufficit vocari collegium, vel vniuersitatem per sonum campanæ. Secus, vbi vocandi essent absentes: quia requiritur citatio per nuncium, vel per literas, secundum eum.

AN autem fit in die Veneris sancta possit vniuersitas citari ad sonum tabellæ, ex quo non pulsantur campanæ: vide Bartol. in l. fin. C. de prelat. curia. lib. 10. & Alexand. in addit. ad Bart. in l. non potest dolo. 199. ff. de regul. iur. fit etiam citatio per campanam, quando est eundem ad bellum, vt not. Ioan. Andr. & Abb. in c. custos Ecclesie. 1. de offic. iust. vbi ponunt omnia signa, quæ importat sonum campanæ. Et primum fit signum campanæ, est conuocationis Capituli, seu vniuersitatis, vt supra dixi. Secundum, est signum exeundi ad bellum. Tertium, est signum horarum. Quartum, est signum gaudii & gratiarum actionis, vt quando post vic. oriam pulsantur campanæ. Quintum, est signum salutationis Virginitatis, vt quando pulsatur campana de seio ad dicendum, Ave Maria gratia, & C. Aliquando, est signum excommunicationis. Aliquando, est signum alicuius defuncti. Aliquando, est signum eleuationis corporis Christi. Aliquando, est signum professionis. Et sic de aliis signis, vt per Ioan. Andr. & Abb. in d. l. c. 1. & Bald. in rubric. C. de ded. liber. toll.

Vltimo, fit pro complemento huius quarti dubii; scias, quod citatio non debet fieri proprio motu iudicis, sed ad instantiam partis, quando agitur inter duos litigantes; & maxime citatio ad sententiam: ita tenet Specular. in tit. de citat. §. sequitur. vers. illud auserim nota, & C. & Felin. in c. 1. col. 1. & 2. de iud. & Socin. in consil. 96. col. 5. ver. & C. in 1. volum. §. Quod

limita. nisi iudicem videret perire instantiam, quia tunc ex officio potest citare ad sententiam, secundum Bart. in l. Seius & Augerius. 27. ff. ad leg. Falcid. & Fel. in d. col. 2. & Phil. in c. ex ratione. 8. col. 10. ver. quoad secundum dic, & C. de appell. Quid fit autem, si aliquis citatur, vt compareat die Lunæ, Martis, & Mercurii, an sint plures citationes? Dic, quod est vna, & debet comparere in vltimo die, secundum Andr. de HERN. in constitut. ed. forum. col. 1. An fit autem possit fieri citatio generalis ad totam causam, vt aliqui compareat singulis diebus, & horis ad omnes actus, vsque ad sententiam? Communis conclusio est, quod quando citatur aliquis existens in remotis & longinquis partibus, valet talis citatio, alias secus; quia in omnibus actibus requiritur specialis citatio, quando quis est vicinus, & prope locum iudicii, ita tenet Abb. in c. fin. in 3. col. de dilat. vbi plene attingit istum art. & Innoc. & Doct. in d. c. consiluit. 24. de off. deleg. & in c. auditis. 8. de proc. & Alex. & omnes scribentes in l. qui ante caledas. 13. ff. de verb. obl. & Ial. in l. nec quidquam 9. vbi decretum 1. col. 9. vers. decimolimita, & C. ff. de off. procons. & Andr. de HERN. in c. 1. col. 2. & 3. si contro. inter casall. & alium de benef. quod tamen intellige & declara, secundum Bald. in consil. 4. in 5. volum. scilicet in casibus, in quibus potest procedi ad sententiam lite non contestata; tunc valet hæc citatio ab initio facta, etiam quoad sententiam; sed vbi non potest procedi ad sententiam lite non contestata, non potest fieri quoad sententiam, nisi post litem contestatam. Item intellige, quando citatus fuit semper contumax, & nunquam comparuit: quia verum est tunc, quod potest procedere ad alios actus sine noua citatione. Secus est, si semel ad aliquem actum comparuit; quia tunc est de nouo citandus ad alios actus, secundum Alexan. & Doct. in l. qui ante caledas 13. & Soc. in consil. 195. col. pen. vers. quoniam, & C. in 2. vol. & Ant. de Butr. & Imol. in d. c. consiluit. 24. & de hoc vide bonam declarationem Abb. in d. c. expofuit. 4. si. col. 4. in fin. & seq. de dilat. & Paul. de Cast. in consil. 81. col. 4. in 2. vol. vbi plus dicit Paul. quod quando proceditur ad alios actus vigore talis citationis generalis, debent fieri singula citationes per edictum, ad hoc ibi vide per eum, dicit tamen Bald. in consil. 248. in 1. vol. quod nec de iure canonico, nec iuris talis citatio valere debet, cum sit incerta, & captiosa: nam inducit quandam speciem seruitutis, vt quis debeat in loco iudicij morari singulis diebus & horis: tamen est communis obseruantia, & ex generali vsu, & stylo curiarum toleratur propter distantiam loci: quid valde laboriosum est gemiuate citationes in partibus remotis; vnde teneamus communem obseruantiam, quidquid dicat Bald. in d. consil. 268.

VENIO ad quintum dubium principale, scilicet, quando fit debet fieri citatio. Communis conclusio est, quod debet fieri in die iuridico; nam si fieret in die feriato non valeret, per text. cum ibi not.

in l. ex quacunque. 2. ff. si quis ius voc. non ier & de die feriata ad honorem Dei, est expeditum, quod non valet citatio. nec commissio iudicis, nec citationis nunciis, per l. in pecuniariis fin. C. de ser. ibi; sileat vox, & c. ita tenet Bartol. in repetit. d. l. ex quacunque. 2. colum. final. (tu autem cogita; & quæ extra Regnum possent contrarium de stylo & consuetudine defendi) etiam si dicta citatio fieret pro die feriata, puta si nuncius citat die dominico, ut compareat die Lunæ, non valet citatio, secundum not. inc. conquestus. 5. & ibi Abb. in 6. col. de ser. & Paul. de Caltr. in consil. 240. in 1. vol. & ita de hoc extat ritus magna curiæ in numer. 183. incipiens: Item servat dicta curia, quod citatus. & c. & ponunt plene Doct. in l. hoc edito. 1. §. nunc 15. ff. de ope. no. num. Sed ¶ quid si terminus datus alicui ad comparandum cadat in diem feriatum, an valet citatio, & anteneatur comparere? Bart. in d. rep. l. ex quacunque. 2. col. penul. distinguit: Aut error est expressus in citatione, ut quia iudex dicit: compareas coram me in diem dominico; & non valet citatio. Aut non est expressus error; ut quia iudex dicit: compareas ab hinc ad 10. dies, & ultima dies est feriata, & valet citatio, & debet comparere die sequenti, sed postea Bart. refert ibi Richard. de Senis, qui tenebat, quod etiam in isto secundo casu non valet citatio, argum. §. loco. In l. de verb. oblig. Ego autem in hoc articulo concludo, prout alias tenui legendo publice illam l. ex quacunque. in almo Gymnasio Salernitano: videlicet quod iudex si dicit: do tibi terminum decem dierum ad comparandum; tunc valet citatio, & debet comparere die sequenti, secundum Bald. in d. l. ex quacunque. 2. col. fin. si vero iudex dicit: compareas in decima die præsentis mensis, & illa dies est ferata non valet citatio; & ita procedit opin. Richard. de Senis, quam ad hoc tenet Abb. in l. c. conquestus. 5. col. 4. pen. in fin. tunc enim videtur error expressus, saltem per relationem ad ipsam diem, licet in 6. ff. si certum petat. sed si iudex diceret: compareas hinc usque ad decem dies, tunc valet citatio; quia iste appellatur terminus ad quem, & debet comparere de præcedenti, quando ultima est feriata, secundum Bartol. in d. l. ex quacunque. 2. col. pen. per l. tempora 2. §. illud. s. fin. C. de temp. appellat. & in c. cum dilecti. 6. de dolo & contumac. **LIMITA** ¶ prædicta nisi citatio fieret pro aliqua causa, quæ potest die feriata expediti, quia tunc valet citatio facta in die feriata, quæ causæ plures sunt, quæ numerantur in l. 2. §. 3. ff. de ser. & tunc cogitur citatus comparere, ut not. gloss. in d. l. ex quacunque. 2. in gloss. fin. & ibi etiam l. ait. in repet. col. penul. dum allegat. l. miles. **LIMITA** ¶ **LIMITA**, non procedere in Principe, qui potest citare in die feriata in honorem Dei, secundum Bartol. in d. l. ex quacunque. in repet. colum. final. & Lanfranc. in c. quoniam contra. 1. in v. sic citationes in fin. de probat. per c. veniens. 15. de accusat. Hodie autem ¶ in Regno est expeditum, quod temp. r. quando citatio cadit in

diem feriata, valet, & debet citatus comparere in die sequenti, ita tenet Andr. de Isern. in libr. consilium in rubric. de in ius voc. postquam rubric. sequitur constitut. Si quem nostrorum, & c. & de hoc sunt duos ritus magna curiæ. Vnus, in tit. 17. & alius 137. & ambo incipiunt: Item, quod tam in criminalibus, & c.

[In Camera Imperiali, quod & alii prudentes iudices facere solent, ad præcauendas omnes disputationes, adicitur in omnibus citationibus hæc clausula; compareas tali die, & si illa non sit iudica, compareas sequenti iudica, teste Gail. libr. 1. observat. 53. num. 2. ubi etiam tractat de prædictis questionibus. An videlicet citatio ad diem feriatum valet? Et an citatio die feriato decerni & exequi possit? Et quando terminus in citatione præfixus currere incipiat? Item qualis debeat in citatione præfigi terminus.]

VENIO ad sextum & ultimum dubium principale, scilicet, ¶ ubi debeat fieri citatio? Ista quæ potest habere duo membra: Vnum scilicet ubi, id est in quo loco debet quis citari per nuncium. Secundum ubi, id est, in quo loco debeat citatus comparere, & sic expediam ita duo membra per duas questiones principales. Primo igitur quæro, in quo loco debet nuncius alicquem citari? Id est, quod communis conclusio est, quod quislibet citari debet personaliter, si reperiri potest; alius debet citari in domo suæ solite habitationis, ita plene tradit Bart. & ibi communiter Doct. in l. dies. 4. §. prator. 5. ff. de dam. infect. & quando est absens, debet citari in illa domo, ubi reliquit familiam, quando forte haberet plures domos, alias citatio non valet, secundum Andr. de Isern. in consil. 1. rationis. col. 1. ubi plures, dicit, quod debet recipi iuramentum ab illis de familia de denunciando citationem citato, quam primum possint: & hoc dicitur etiam in tex. illius const. & debet tunc fieri coram duobus testibus, vel tabellione, ut habetur in d. consil. citationis. & ibi Andr. in 1. & 2. col. alias citatus in domo sine illa solemnitate non diceretur contumax, secundum eum, & tenet Bald. in d. l. ut persertus. 2. C. de anna except. item debet citari in illa domo, in qua habitat tempore citationis, licet antea fuisset solitus habitare alibi, ita tenet Petr. Phil. Cor. consil. 51. in 4. volum. & consil. 57. col. 3. in l. itera. H. in fine. in 3. vol. Potest etiam fieri citatio in domo, ubi nulla extat familia, quando quis recedit nemine in domo derelicto, secundum Andr. in d. consil. citationis, col. 1. Verum tunc debet assignari solita citatoria in ostio domus, ut plene dixi supra in 4. dubio principali. An ¶ autem possit fieri citatio in apotheca, vel in porticu, vel in stabulo, vide plenissime per Bart. & Doct. in d. l. 4. §. prator. 5. ff. de dam. infect. Ex ¶ prædictis verificatur illa communis practica citandi alicquem; quia communiter solent committere iudices nuncio, ut citet alicquem personaliter, alias si personaliter reperiri non potest, citet eum in domo so-

litæ habitationis. Et nota singulariter, quia communiter solent in hoc errare nuncii, & faciunt inualidas citationes; nam hæc forma citandi istud importat, videlicet. quod nuncius faciat primo omnem suam diligentiam in perquirendo citandum per civitatem, ut possit eum citare personaliter & ultimo loco, quando ipsum reperire non poterit, tunc citet eum in domo; alias si ita ex abrupto citaret in domo, non facta prius illa perquisitione, non valet citatio; quia excedit formam commissionis: ita interminis tenet Bart. *in d. §. prator. 5. col. 2.* Alex. plene *in conf. 3. colum. 1. & 2. in 3. vol.* & hanc opin. dicit Alex. esse communem *in d. §. prator. col. 1. idem tenet Lud. Roman. in consil. 454. col. 2.* & Pet. Phil. Corn. *in consil. 52. col. 2. in 4. volum.* & Abb. *in c. causam 3. col. 1. in fi. & sequent. de dolo & contumac.* vbi plene examinat hanc materiam, & hoc est hodie confirmatum in Regno per Constit. *Citationis*, in princ. *ibi*; si eius copia haberi potest, &c. Quæ verba innuunt, quod debet fieri prius diligentia citandi personaliter, & eo non inuenio, ut quia est absens, vel latitat; tunc in subsidiis fit citatio domi. Sed an debeat esse absens à civitate, vel solum à iudicio, ut possit citari domi, vide Bart. *in d. §. prator. 5.* & Abb. *in d. c. causam.* vbi plenissime distinguunt, dicit tamen Baldus *in l. consentaneum. s. col. pen. in fin. C. quomodo & quando iudex.* & sufficit, quod nuncius de dicto loco vadat ad domum citandi, & interroget familiam, utrum sit ibi, & si responderit ipsi, quod non sit ibi, potest dimittere ibi literas citatorias, & non est necesse perquirere per totam civitatem. Et illud dictum Baldi ego video communiter servari in practica in toto hoc regno; nam nunquam isti nuncii citantes faciunt diligentiam in perquirendo personam, sed directo vadunt domum, & ita referunt se citasse domi sine alia perquisitione, & ita servatur ex generali consuetudine. Sed prima opinio est verior de iure, sed opinio Baldi est confirmata hodie in Regno per regiam pragmat. 2. quæ incip. *Quilibet* quæ loquitur alternativæ, scilicet. quod quis citetur personaliter, vel ad habitationis domum; quo casu quando lex nova, vel statutum loquitur eo modo alternativæ, sufficit vnum adimpleri, secundum Bart. *in d. §. prator 5.* & Abb. *in d. c. causam. 5. col. 2. in fin.* & sic indistincte valet hodie in Regno citatio facta domi, absque ulla perquisitione: & ex illa pragmat. inolevit illa citandi consuetudo, quam dixi. In quantum tamen de iure communi debet præcedere dicta perquisitio: intellige, & limita illud procedere in primis citationibus; tamen secus in aliis citationibus emergentibus; postquam comparuit citatus in iudicio, quia tunc potest indistincte citari in domo, sine alia perquisitione, secundum Bart. *in d. §. prator. 5. colum. 1.* & Lud. Rom. *in d. consil. 454. col. 2. circa*

127 *princ.* Et si similiter de iure communi relatio nuncii debet esse clara, scilicet, ut dicat, quod perquisiuit per civitatem, & non inuenit, vnde citavit ipsum

domi, alias non valeret relatio, secundum Alex. *in d. consil. 2. in 3. vol.* vbi plus dicit *in 2. col.* quod debet addere nuncius, quod citavit in domo solitæ habitationis. Verum prout colligitur ex dictis Alexan. *in d. consil. 2.* istud potest procedere, quando index simpliciter commisit, quod citaret personaliter, vel in domo; quia tunc debet facere illam citatorem relationem. Secus quædo dicitur: citet personaliter, & si personaliter reperiri non potest, citet in domo: prout est de communi stylo literarum citatoriarum; nam tunc sufficeret, si nuncius referret simpliciter, se citasse modo, & forma sibi commissis, ita est de communi stylo notariorum scribeantur relationes nunciorum; tunc enim intelligitur servata forma commissa, ita tenet Bald. *in l. propterandum 13. §. & si quid. col. 2. C. de iud.* vbi plus dicit, quod tunc præsumitur citasse in domo, & non personaliter, accipiendo suam relationem in mitiorem partem, ut non dicatur verus contumax, sed potius fictus, quod dictum est mente tenendum; quia quoti die isti nuncii faciunt istas relationes generales; quo casu si citatus non compareret, non posset multari, nec pati illas pœnas, quas patiuntur veri contumaces, ut dicat infra in sequenti membro, de contumacia. Consilium tamen est, ut nuncius semper declarat suam relationem, secundum Bar. *in l. sitamen. 25. in fin. ff. de leg. 2.* Verum si in regno communitate servatur, quod etiam citatus in domo, multatur, si non compareret. Et hoc puto procedere ex *d. pragmat. 2.* quæ nõ facit differentiam inter citationem personalem, & in domo, cum loquatur alternativæ, ut supra dixi. An tamen in Ecclesiis possit fieri citatio? Communis conclusio est, quod in citatione verbali potest fieri, secundum Bart. *in l. plerique 18 ff. de in ius voc.* & Alex. & Doct. *in l. in ius. 2. cod. tit. & Bartol. in l. presentis. 6. C. de l. is, qui ad eccl. consil.* in citatione vero reali est secus, quia non potest regulariter fieri in Ecclesia, secundum Bart. *in d. l. plerique, 18. in fi. per d. l. presente. 6.* & not. plene Abbas *in c. inter alia. 6. de immu. eccl. Quod autem, si*

128 citandus non habeat aliquam domum certam, & nescitur, vbi sit, in quo loco erit tunc citandus? dic, quod debet tunc citari in illa civitate, in qua conuersari solebat, per publicum proclama, vel per edictum, secundum Bal. *in l. si quando. 19. in 1. q. C. de testib.* & Bald. *in l. si accusatorib. 4. col. fin. C. de accus.* & Soc. *in conf. 56. col. 2. in fi. in 4. vol.* & vide quæ dixi supra de citatione per edictum, & per proclama. Secundo principaliter quaeritur, ad quem locum possit, & debet quis citari. & sic vbi tenetur comparere? Dic, quod in hac materia loci ad quem, plura sunt consideranda. Primo, quod sit locus iurisdictionis ipsius citantis, alias si citaret ad locum non suæ iurisdictionis, non tenetur citatus comparere secundum Andr. de Ifern. *in consil. privilegia.* Pro hoc est text. cũ ibi not. *in l. extra. 20. in ff. de iuris. d. omni. iudic.* vnde si vnus iudex habet vniuersalem iurisdictionem in provincia, seu in diocesi, potest subditos in quolibet loco suæ

prouinciæ, vel diœcesis citare, & iustitiam ministrare: text. est *in c. cum Episcopus. 7. de off. ordin. libr. 6. & vide Cal. in consil. 2. in tit. de off. ordin.* Secundo, quod locus sit tutus citato, alias si quis citatur ad locum non tutum, nõ tenetur comparere, secundum And. de Ifern. *in d. consil. priuilegia* Pro hoc est text. *in Clem. quamuis 1. de foro competent. & not. plene Oldr. in consil. 43. & est text. & ibi per Doctorem in c. ex parte. 47. de appell. & per Bartol. per illum textum in l. recusare. 6. §. fin. cum l. seq. & l. de etate. s. ff. ad Trebell. & Card. in Clem. dudum. 1. in 12. not. de iudic. vbi LIMITA, nisi quis procuraret, quod locus ille non sit sibi tutus; quia tunc remanet contumax, si non compareret, & gloss. & Bart. in l. metus. 3. ff. ex quibus caus. ma. & intelligitur locus non tutus, siue sit propter inimicitias, siue propter pestẽ, vel bella, secundum Abb. & Phil. *in d. c. ex parte. 47. & not. Doct. in locis præallegat. & est decisi. 29. consil. Neapol.* Tertio, quod locus ad quem citatur, sit honestus, vt not. Andr. de Ifern. *in d. consil. Priuilegia* pro hoc est text. *in l. si cum dies. alias, quid tamen si de. 21. §. si arbit. 10. ff. de arbit. & ibi Bart. Idem tenet Spec. in tit. de citat. §. 1. vers. item quod sit ad locum, &c. & gloss. in c. si Episcopus. 2. quest. 3. facit text. in c. statutum. 11. §. cum vero. de rescript. lib. 6. Quarto, quod locus, ad quem quis citatur, non distet à loco ipsius citati, vel à finibus diœcesis ultra duas diuitas, quia si distet ultra, non tenetur comparere: ita declarat Specul. *in tit. de citat. §. 1. in princ. per text. & ea, quæ ibi tradunt Doct. in c. nonnulli. 28. & c. ex parte. 12. de rescript. & dic. vt ibi plene per Felin. Hodie autem hoc est redactum ad vnam diuitam de iure nouo, per text. *in d. c. statutum. 11. §. cum vero & §. cum autem. de rescript. lib. 6. & hoc tenet Felin. in d. c. nonnulli. 28. col. 5. in princ. & istud habet locum solum in delegato: quia non potest trahere litigantem ultra diuitam. Secus est in ordinario. existente extra fines suæ prouinciæ, vel diœcesis, quia potest trahere ultra diuitam per generalitatem, *de c. cum Episcopus. 7. de off. ordin. libr. 6.* non tamen potest committere causam extra suam diœcesim, nisi in loco Suffraganei, quando esset causa appellatiouis, scilicet, vbi fuit appellatum, *c. vt litigantes. 5. de off. ord. libr. 6.* verum vbi causa esset modica, & ordinarius staret in loco multum remoto à domicilio litigantium, tenetur causam delegare in loco propinquo, alias posset appellari, si non delegaret, dato, quod esset infra fines diœcesis: ita tenet Felin. *in d. c. nonnulli. 28. colum. 1. & 2.* Quinto, quod locus, ad quem citat delegatus à sede Apostolica, vel Legato, sit locus insignis, scilicet ciuitas insignis: in qua sit copia peritorum, & quod delegatus citans, (quando est delegatus Papa) sit perito-****

na in dignitate constituta, textus est in articulo capite statutum. 1. in princ. de rescript. libro. 6.

Robert Maran.

V. I. D

De contumacia, secundo membro iudicii.

S V M M A R I A.

1. Contumax vt quis dicit possit, qua requirantur. Et quid seruetur in regno.
2. Contumax reputari non potest aduersa valetudine impeditus.
3. Infirmas suorum consanguineorum excusat à contumacia.
4. Citatus ad manus tribunalis excusat in curia minori.
5. Pauper excusat à contumacia.
6. Inops, & male vestitus aequiparatur carcerato.
7. Contumax vnde dicatur.
8. Contumacia quotuplex sit.
9. Contumax paritur missionem in possessionem ex primo decreto, & num. 10.
11. Reopseuerante in contumacia, contra ipsum proceditur ad missionem in possessionem ex secundo decreto, & illud parat plenum præiudicium.
12. Decretum primum, & secundum quid sit, & quod ius tribuant ambo: quando interponantur, & infra quod terminus, & in quibus causis.
13. Citari ad releuandum an quis possit, interpositis primo, & secundo decreto.
14. Decretum primum & secundum fit pro mensura debiti: quid hoc est dicere?
15. Contra contumacem nunquam proceditur altera parte non instante.
16. Contumax non auditur, nisi resectis expensis.
17. Contumaci à iudice denegatur audientia, non solum in causis illa, in qua est contumax, sed etiam in alia.
18. Contumax potest personaliter capi, & carcerari.
19. Contumax verus non appellat.
20. Contumax non respondendo positionibus, vel in non dando iurare de calumnia, habetur pro confesso.
21. Contumax potest excommunicari.
22. Contumax petens reuocare primum decretum, tenetur satisfacere, etiam si immobilia possideat.
23. Contumax in non parendo iudici, perdit beneficium iuratoria cautionis.
24. Vassallus contumax verus, qui citatus dixit; nõ nõ venire; statim perdit feudum.
25. Contumax in causa criminali quæ pena afficitur.
26. Contumax non allegat litispendentiam.
27. Contumax qui recuperat tenentiam concessam ex primo decreto, non potest ulterius declinare forum, dato, quod alias haberet declinatoriam exceptionem.
28. Iudex mandare potest colonis & inquilinis contumacibus, quod ei non respondeant de pensionibus, & mandare potest, quod nullus vadat ad colendum eius agros.
29. Contumax ad torturam peni potest, & quomodo, & quando, & ad quid.

- 30 Contumax habetur pro presente in sui praiudicium.
 31 Iudex propter contumaciam sequestrare potest fructus respectu.
 32 Contumax volens respondere coram iudice, secum tamen quod est in sui praiudicium ei, habetur pro confitente vel negante.
 33 Iudex contra contumacem potest procedere ad capiendam pignora.
 34 Contumax quando habetur pro confesso, efficitur etiam infamis, & testificari non potest.
 35 Excommunicatus per seuerans in contumacia per annum, efficitur suspectus de heresi.
 36 Contumax pro tali delicto, pro quo non potest in foro iudicari, quam penam patitur.
 37 Contumax a foris qualiter punitur.
 38 Contumax iudem impunitur, à quo petitur aliquid dari vel fieri. Secus iudicatur, si supra putauerit interesse.

EXPEDITO primo membro iudicii, scilicet de citatione venio ad secundum, videlicet ad tractatum contumaciæ. Nam plerumque citati solent contemnere iudices, & non comparere, & sic redduntur contumaces: ideo de his aliqui dispiciamus & hanc materiam breuiter expedi imper tres **QVÆST PRINC.** Prima videlicet erit, quæ requirantur ad hoc, ut aliquis possit dici contumax. Secunda, quæ iudex sit contumacia. Tertia, quas penas patitur contumax. Venio tunc ad **PRIMAM**, & **QVÆRO**, quæ requirantur, ut possit quis dici contumax? Dic breuiter, quod est necesse, quod sit legitime citatus, scilicet, tribus editis, vel uno peremptorio pro omnibus, text. est in *contumacia. 53. ff. de re iud.* & hoc de iure communi. Sed hodie in regno per ritus magnæ curiæ, & Regias pragmat. seruatur aliter, scilicet, quia citatur vna die pro alia, & in die sequenti accusatur prima contumacia, & postea triduo expectatur, & in quarta die post triduum accusatur vltima contumacia, & ex tunc reputatur contumax, prout hanc materiam plene declaravi suora de citatione in *4. dubio prim. vers. sed circa hoc de tempore, &c.* Item debet in illo vltimo peremptorio accusari contumacia per actorem, alias non diceretur reus contumax, ita tenet *Audt. in constitut. in pecuniarius. colum. 3.* & *Barrol. in l. confestaneum. 8. in fin. C. quomodo, & quando iudex.* & est text. in *l. propterandum. 13. §. si quidem 2.* & *ibi Bald. in 1. colum. C. de iudic.* Alias autem si actor non compareret in vltimo peremptorio, in iudicio esset circumducta citatio, etiam tunc non comparente, & deberet de nono citari, text. est in *l. si possidit. 73. §. quod si 1. ff. de iudic.* & not. *Barrol. tal ex quacunque 2. m. l. 7. colum. fin. ff. si quis in ius voc. non ver.* & *Bald. & Alexand. in l. x. noc. 3. fin. sed si supulator. 3. ff. de eo per quem factum est, &c.* Similiter, si illo vltimo peremptorio curia non reuerteretur propter absentiam iudicis; quia minime dicitur contumax reus non

comparens gloss. est in *l. lex quacunque 2. in gloss. fin. per l. r. buter cal. adis. 4. ff. de cri. ur.* debet tamen comparere die sequenti, teneo iudice sine alia citatione, secundum *Andr. de Ifern. in c. vni. tit. 4. 2. lib. 2. col. pen. de controu. inter vasa. & au. de muesti.* Et sic habemus hucusque duos casus, in quibus excusatur quis à contumacia.

[Non requiritur etiam comparitio accusantis in termino, & accusatio contumaciæ, cum proceditur criminaliter per inquisitionem, quando iudex ex mera inquisitione procedit, & sumit partes accusatoris & rei: Nam quorries iudex defectum partis supplet, & pro fisco comparat, non est necessaria accusatio contumaciæ, quia iudex ipse accusat, & ex officio procedit, quod non obtinet, si addit procurator fisci, nam tunc ad inducendam contumaciam, instantia procuratoris fisci opus est, de quo vide *Andr. Tellaur. decij Pedemont. 19. num. 1. 2. & 3.* An autem accusatio contumaciæ requiratur cum proceditur per accusationem? dic hoc casu deberi accusari contumaciam; æque, ut in civilibus, secundum *Barrolum in exheredatam. ad reprimendum in verb. neglexert.* & *lason. in leg. propterandum. §. & si quidem. num. 7.* & *Tellaur. dicit. loco numero 4.*]

Tertius casus est, quando aliquis fuit aduersa valetudine impeditus: nam excusatur, ut non possit contumax reputari, textus est in *l. 1. contumacia 53. §. in l. quæsitum 60. ff. de re iudic.* vbi textus limitat, non procedere in leui febricula, seu in veteri quattana: & ant tunc tenetur mittere procuratorem, vide *Barrol. Alexand. & Doct. in d. l. quæsitum 60. & prædictis ad l. Alexand. in l. non exigimus 2. ff. si quis ca. ut in regno autem debet mittere excusationem cum fide vni s. medici, vel obstericis, si est mali et granda, ut est ritus magnæ curiæ, in *num. 176. inq. item, i. alius, &c.* Quartus casus est, quando habebat contumacem infirmum; quia etiam infirmitas suorum excusatur à contumacia, secundum *Alexand. in d. l. quæsitum 60. col. final.* Quintus casus est, quando fuit citatus a laudatib. tribunalibus, quia excusatur a contumacia in minori curia, *l. contra pupillum. 54. §. is qui. 1. ff. de re iudic.* & *Alexand. in l. non incipimus. 2. §. si quis municipalis. 1. ff. si quis car. ADDITIO.* Adde dicta per *Specul. in tit. de citat. §. contra. versic. Item non valet.* & *Marian. Socin. in artic. 5. num. 3. 2. versic. 8. fallit intra. de citat. Petr. Folier. V. I. D.* Sextus casus est, propter paupertatem, ut si forte alias esset ita inops, & male vestitus, ut non posset absque vicecundia comparere: nam excusatur a contumacia, secundum *Alexand. in d. l. 2. §. si qui in iudicis. 3. colum. 1. ff. si quis car. nam tunc ille æquiparatur carcerato, ut est text. singularis, & ibi gloss. in l. eadem. alias, in eodem. 10. in fin. ff. ex quibus causis. r. & gloss. in c. si quis testium. 8. de testib. & vide quod tenet *Abb. in c. cum dilecti. & colum. 3. circa fin. de nolo & contum.* Potest etiam adde-**

addere omnes casus, quos posuit supra de citatione, col. fin. & omnes casus generaliter, in quibus citatio non valet: vel citatus non tenetur comparere, per ea, quæ dixi in princ. huius tractat. de contumacia.

7 Vnde ꝑ autem dicitur contumax dicitur, quod dicitur a con, & tumeo, tumet, propterea quia inflatur, & superbus efficitur, non volendo obedire, & sic dicitur contumescere in seipso, & efficitur iudici iniuriolosus: ita declarat Card. in *Clem. si autem. c. vnic. col. 8. de dolo & contum.*

8 SECUNDO ꝑ principaliter QUARTO, QUOTPLEX SIT CONTUMACIA, DIC, quod DUPLEX, scilicet VERA & FICTA, Contumax verus dicitur ille, qui fuit citatus personaliter vel ad domum, & citatio pervenit ad eius notitiam, & non vult comparere. Verum quandoque dicitur VERUS CONTUMAX existenter & apparenter, quandoque apparenter tantum, & quandoque existenter tantum: de qua materia remitto me ad ea, quæ plene tractat Bart. in *l. inter minores. 8. fin. ff. de integr. restit.* & Alex. in *l. 1. r. operandum. 13. §. fin. autem verus. 3. C. de iud. & Ioan. de Imol. in *l. ex consensu. 23. §. cum qui. 3. ff. de appellat. vbi plenissime tractatur hæc materia, & per Ang. in *cons. 186.* CONTUMAX FICTIVS est ille, qui fuit citatus in domo: & dubium est, an citatio pervenerit ad eius notitiam, secundum Bart. in *d. c. inter minores 8 fin. col. pen. ff. de integ. restit.* & Angel. in *d. consil. 186.* & prædictis adde Card. in *d. Clem. 1. in 9. q. de dolo & contum.* vbi plene ADDITIO, DIC quod imo TRIPLEX est CONTUMACIA, videlicet VERA, EVIDENS & PRÆSUMPTA, vnot. gloss. in *d. Clem. si ante. vnic. de dolo & contum.* & de ista triplici contumacia loquitur Ioan. And. in *reg. presumitur. in merc.* & Bart. in *leg. diuis. 7. ff. de integ. restit.* pro quo vide Masuer. in *prax. iuris de cont. in princ.* Petr. Foller v. l. d. TERTIO principaliter ꝑ QUARTO, quas pœnas patitur quis ob suam contumaciam? DIC, quod multas pœnas iniungitur ob eam contra contumacem. Et PRIMÆ; quia contumax propter eius inobedientiam potest multari, vt habetur plene per Doct. in *l. omnib. 1. per 1. tam. ff. si quis ius dic. non obtemp.* & est tex. in *d. l. ex quacunque. 2. ff. si quis ius voc. non ter.* Verum in hoc est sciendum, quod multa non irrogatur: nisi ob veram contumaciam: nam si quis contumax multari non potest, secundum Alexandr. & communiter Doct. in *d. l. omnibus. 1. §. fin. ff. si quis ius dic. non obtemp.* & Angel. in *consil. 8. colum. pen. & Bald. in *l. & in multis. 15. C. de appellat.* & Alexand. in *l. di. cautioni. 4. §. prator. 5. ult. colum. 2. in fin. ff. de damn. infect.* Idem concludit And. de Hæm. in *consuet. citationis colum. 2. in fine & in constitut. Rei vendicatione.* vbi etiam gloss. Ex hoc inferitur, quod multa quæ irrogatur in regno hodie contumaci, est, quia condemnatur ad tertiam partem mobilium, vt dicit *consuet. Pœnam nouam vicariarum.* & ibi And. de Hæm. in *d. constitut. Rei vendicatione.* & est ritus magnæ curiæ, in num. 239. incip. *Ita in seruat ipsa curia ad eo****

tempore, & c. alius ritus 202. incipit. *Item seruat d. a curia citatione, & c.* sequitur ergo, quod ista condemnatio non fieret contra fictum contumacem, per prædicta. Et hoc videtur esse de mente gloss. & Andr. in *d. constitut. Rei vendicatione.* licet male feruent iudices, secundum eum ibi de communi stylo, tamen curiarum in aliquibus locis est redacta ista pœna tertie partis mobilium in ciuilibus ad vnum talentum, & in aliquibus curiis soluitur vnius augustalis: vnde seruandæ essent consuetudines curiarum, vbi vigent. SECUNDA ꝑ pœna, quam patitur contumax, est, quia patitur missionem in possessionem ex t. decreto. *l. Fulcinius. 7. §. prator ait. 1. ff. ex quibus causis in possess. eat. & l. si finita. 15. §. Iulianus. 16. & ibi Bartol. & Doct. ff. de damn. infect. & per totum tit. ff. & c. de bon. aut. iudic. poss. & hodie est decimum in regno per Regiam prag. quæ incipit: *Relatione.* vbi dicitur, quod est in electione actoris accusatæ vltima contumacia, an velit petere terminum ad probandum, vel petere se mitti in possessionem: ex primo decreto, & ita seruatur hodie, & sic potest in causis ciuilibus procedi ad diffinitiuam, lite non contestata, & in hoc est correctum ius commune, prout alias dixi in supetionibus. TERTIA ꝑ pœna est; quia si reus perseverat in contumacia, proceditur contra ipsum ad missionem in possessionem ex secundo decreto, & illud parat plenum præiudicium, vt habetur in *d. §. Iulianus. 16.* & per Bart. in *l. cum pro pœnas. 9. C. de bon. aut. iud. poss.* & est Regia prag. quæ incipit: *Reo, & c.* sed ꝑ iuxta hoc promissio in introductione iuuenum ad practicam, QUARTO, QUID SIGNIFICENT ista duo termini, scilicet PRIMUM DECRETUM, & SECUNDUM DECRETUM? DIC, quod primum decretum, est prima missio, quæ fit per iudicem in bonis contumacis, eo ipso quod incipit esse contumax, & fit pro mensura debiti tantum, quando agitur actione personali, vt *d. l. cum pro pœnas. 9. & ibi Bart. & Doct. & in *d. l. si finita. 15. §. Iulianus. 16. ff. de damn. infect.* sed quando agitur actione reali, mittitur quis in possessionem totius rei petite, *si quis eam tenens. 8. §. sed & si quis. 3. C. de præscript. 30. ann. & habetur in *c. prout. 4. & c. contingit 6. de dolo. & c. & est consuet. Regni quæ incipit: Rei vendicatione* & etiam efficitur verus possessor per primum decretum, vt in iuribus præallegatis, & habetur per Doct. in *l. possideri. 3. §. quid autem. 23. fin. ff. de acquir. poss.* sed in actione personali non efficitur possessor, sed solum detentio: in acquir. causa custodia, vt *d. l. 3. §. fin. & est tex. in *l. 10. cum 5. in princ. ff. de in poss. legat. & in *l. cum legato. 12. ff. ex quibus causis in possess. eat. & in *l. si quis ante. 10. ff. de acquir. poss. & per Bart. in *l. cum pro pœnas. 9. C. de bon. aut. iud. poss.********

[Contrarium eius, quod hic tradit author, quod videlicet, in actione personali, creditores non in partem saltem bonorum, pro mensura debiti, sed in omnibus, seu vniuersa debitoris bona mittantur, defendit Schifordogher lib. 1. ad Fabrum, tract. 7. quasi 1.

per l. 7. §. si quis. 15 ff. quib. ex caus. in possess. eat. vbi etiam dicit, non esse obseruandum ordinem, vt prius quis mittatur in bona mobilia, nisi que in extantibus, in immobilia, & demum in actiones, & iura, vt pragmatici ceusent, & qui eos secutus est, Pontifex in c. vlt. tit. vt lite contest. & allegat Cuiac. in expos. Nouell. 53 in part. 3. a l. finem. & Donel. comment. iur. lib. 23. cap. 11. Agit etiam ibid. Schifordegher de sensu Nouell. 53 cap. 4. in fin. quam Interpp. pro opinione sua allegant, vt apud eum videre licet Verum cum Imp. in l. Nouella. expresse dicat, actorem mittendum in possessionem rerum debitoris, secundum mensuram declarati debiti; & verba illa secundum mensuram declarati debiti, non ad venditionem, sed ap ipsam immisionem referantur, non vid. o quomodo predicta communis pragmaticorum sententia recte rephendi possit.]

Et ad hoc, vt concedatur primum decretum; non requiritur, quod plene constet de debito, sed sufficit, quod summatim, vel per iuramentum actoris, ex quo modicum parat præiudicium, secundum Bart. in d. l. cum proponas. Secundum decretum, est secunda missio, quæ fit per iudicem contra eundem reū, perseverantem in contumacia, vt dicunt Doct. in locis præalleg. & hoc est maioris præiudicii, quia transfert veram possessionem, vt d. l. 3 §. si. in d. l. gloss. in ver. nobis ff. de acquir. poss. Item transfert dominium, si reus erat dominus, alias vsu capiendi conditionem, vt not. g. & Bar. in l. pratoris. 5 in prin. & in l. si finit. 15. §. Iulianus. 16. ff. de damn. infect. & gloss. in l. sol. alio iure. 2. in fin. ff. si ex nox. caus. agat. Verum non interponitur, nisi plene constet de debito per testes, vel instrumenta, secundum Bartol. in d. l. cum proponas. & in l. cum apud veteres. fin. §. fin. autem. C. de bon. a. iud. iudi. poss. & Bart. in l. Fulcinus. 7. §. cum hoc. 2. ff. ex quib. caus. in possess. eatur. Sed per quantum tempus debet reus perseverare in contumacia, vt reuocetur ad secundum decretum. Communis conclusio est, de iure communi, quod fit in arbitrio iudicis, secundum Bart. in d. l. cum proponas. tamen de aequitate non debet iudex procedere ad secundum decretum; nisi sit lapsus totus annus à die primi decreti, ita dicit Felin. in c. consultat. tomibus 10 colum. 2. de off. delegat. vbi dicit, hanc esse communem opinionem, nisi alia iusta causa suaderet. Sed hodie in Regni est statutum tempus per duas Regias prag. quarum vna incipit. Relatione, & alia sequens, quæ incipit, Reo, quibus cauetur, quod elapsis tribus mensibus à die primi decreti, potest peti missio ex secundo: & cōcessio secundo decreto, habet reus alium mensum, infra quem potest recuperare tenutam, dummodo soluat totum debitum vna cum expensis: alias elapso dicto mense post secundum decretum creditor efficitur verus dominus, & irreuocabilis, cui debet res adiudicari appreciata pro mensura debiti, sed ante secundum decretum potest reus quandocunque infra tres menses recuperare tenutam, solu-

do expensas, & dando satisfactionem; & hoc etiam est prouisum de iure communi, per auth. ei qui iurat. C. de bon. a. iud. possid. In quibus autem causis interponatur secundum decretum, gloss. in l. iubere cauere. 4. ff. de iuris. om. iudic. tenet, quod solum in causa damni infecti, & non aliis, sed veritas est in contrarium, quod imo in omnibus causis locum habeat: verum in hoc est differentia; quia in causa damni infecti fit ad iudicatio totius rei, etiam ultra mensuram debiti, sed in aliis solum, pro mensura debiti, vt supra dixi, secundum Bart. in d. l. Iulianus. 16. col. antepen. vbi in specie reprobat illam gl. in d. l. iubere. 4. & hoc tenet etiam Alex. in d. l. iubere. 4. col. 4. & est tex. in d. auth. ei qui iurat. & in d. l. Fulcinus. 7. §. prator. ait. 1. & ibi Bartol. item in causa damni infecti fit indistincte ad iudicatio, sed in aliis non, sed venditur res, & illud decretum de vendendo, habet vim secundi decreti, secundum Bald. in d. l. iubere. 4. Verum emptore non reperto; tunc vltimo loco adiudicatur in solutum creditori l. à duo Pio 15. §. si pignora 3 ff. de re iud. Et scias quod etiam in actione reali interponitur secundum decretum, secundum Alex. in l. 3. §. fin. ff. de acq. poss.

[Quod secundum decretum, non in omnib. causis locum habeat, vt author hic asserit, sed tantum in causis crediti seruandæ causa, vel damni infecti nomine, tradit Ant. Faber. de error. pragmat. de cad. 10. err. 6. Ceteræ autem missiones in possessionem, tantum ex vno decreto fiunt, vt notat Schifordegher lib. 1. tract. 7. ad Fabr. vbi de differentiis agit, inter missionem in possessionem, quæ fit crediti seruandæ causa, & eam, quæ fit damni infecti nomine. Et quæst. 4. & 5. ibid. etiam docet, quale dominium tribuat secundum decretum ex causa damni infecti. Et an is qui iubetur possidere rei seruandæ causa vilium dominium acquirat.]

ADDITIO. Adde † ad istam materiam primi & secundi decreti, an interposito primo decreto possit reus citari ad reuelandam? & in hoc Baldus in dict. leg. sed alio. 2 §. si abiens. 1. ff. si ex noxal. causa. ag. colum. 3. versic. 5. queritur, dicit, quod non. Et quia † in prag. incip. Reo, dicitur, quod sit missio in possessionem ex primo decreto pro mensura debiti, dicas, quod sit missio pro tanta summa, quæ valeat plus, quam erit summa, quæ petitur, secundum gloss. not. in authent. ei qui iurat. ut versic. & per mensuram. C. de bon. a. iud. iudi. possid. secundum Luc. de Pen. in l. quoties. 17. penult. col. C. de dignit. libr. 12. & firmat Marc. Bon. in d. prag. Reo Pet. Foller. V I D. Scias tamen, quod † nunquam proceditur contra contumacem ad aliquem actum, nisi altera parte instante, secundum Bart. in auth. ei qui appel. in fin. C. de temp. appel. ADDITIO. Hæc verba intelligas (vt nunquam procedatur ad aliquem actum contra contumacem, nisi parte instante) vt procedatur quantum ad hoc, vt iudex possit procedere contra aliquem, tanquam contra contumacem: si reus quo ad effectum,

Etum, qui ipso iure inducitur à statuto, seu iure; nam tunc non requiritur, quod pars accuset contumaciam, & instet, secundum Bal. *in l. tutor. 7. C. de interditi. m. r.* quod dictum satis commendat Ant. Alexand. & Ias. *in l. proferendum. 13. §. & si quidem. 2. C. de iud. & Felin. in c. illud. 8. in 4. colum. C. de praescript.* Petrus Foller. QVARTA pœna est contra contumacem: quia non auditur, nisi refectis expensis, per tex. & ibi Bald. *in l. sancimus. 15. C. de iud.* & debet etiam satisficere de iudicio sisti; quando vult recuperare tenutam, per *auth. ei qui iurat. C. de bon. auth. iud. possid.* & vide infra iure o. pœna.

[In odium etiam eius, qui consulto recessit, post commissum delictum, ne apprehenderetur, vel citaretur personaliter, tanquam vere contumacis, non auditur procurator eius, nec alius coniunctus, qui absque procuratoris nomine, ut defensor allegare vult delinquentis absentiam, & excusationem, & peracta sibi communicari, Clar. *in pract. crim. §. sic. quæst. 49. num. 6. Et seq. vide tamen hac de re Ant. Teillau. sic. Pedemont. 2. v. 5. num. 7. Et seq. ubi etiam docet, an iudicia, & informationes ad partem sumptuæ ei sint communicandæ num. 12. Et seqq.]*

17 QVINTA pœna est; † quia contumaci potest iudex denegare audientiam non solum in illa causa, in qua fuit contumax, verum etiam in omni alia, tex. cit. & ibi gloss. singularis *in l. sed si per pratore. 20. §. sed & fidum. 6. ff. ex quib. cau. maior.* & ibi Ang. idem tenet plene Ias. *in l. iusurandum. Et pecunias. 34. §. aut. p. r. 6. in 2. not. ff. de iureiur. an. vbi plus dicit Ias. de mente Bald. quod tunc ille iudex potest mandare alius iudicibus, quod illum non audiant in aliqua causa, & vide etiam de prædictis Ias. *in d. l. omnibus. 1. §. hoc. aut. cit. fi. col. 4. ff. si quis ius dic. non obtemp.* AD DICTA Adde quod hoc voluit ritus magna curia Vicaria, qui incipit: *Item si aliquis, vel aliqua bannitus.* de cuius veritate & intellectu multa dixi in *praxi mea caus. crim. in verb. bannitur.* & ibi posui omnes pœnas, quas patitur contumax. Peir. Foller.*

28 SEXTA † pœna est: quia contumax potest capi de persona, & carcerari; tex. est cum glo. & Bar. *in l. consentaneum. 8. C. quomodo & quando iudex. Et in §. si vero etiam quidam in Auth. de exhib. reis. Nouel. 57. & not. And. de Ifern. in consuet. Si quis post litem. in prin.* SEPTIMA pœna † est; quia verus contumax perdit beneficium appellandi, *l. ex consensu. 23. §. eum qui. fin. Et ibi gloss. Barr. Et Imol. ff. de appellat. Et leius qui. 1. C. quorum appel. non recip. & Alexand. in l. proferendum. 13. §. fin. autem reus. 3. C. de iud. vbi plus dicit, quod etiam si sit contumax ad solam sententiam; non appellat. idem tenet Alexand. *in l. safe. 63. colum. 24. ff. de re iudic.* Amplia hoc procedere, etiam in illa sententia, quæ nunquam transit in rem iudicatam; quia verus contumax non appellat: ita tenet Ant. de Butr. & Imol. *in c. tenor. 10. de re iud. & Ias. in d. l. 1. §. si procurator. 2. colum. §. ff. si quis ius dic. non obtemp.* & prædictis adde tex. *in l. post editum 73. §. sciendum. 3. fin. ff. de iud.**

OCTAVA pœna est; † quia contumax in non respondendo positionibus, vel in nolendo iurare de calumnia habetur pro confessio, *c. si post preiudicium. 2. Et ibi per Doct. de confes. lib. 6. Et l. cum & iudices. 2. §. quod si actor. 6. Et ibi Bart. Et Doct. C. de iurament. calum. idem in nolente subire iuramentum iudiciale, nec referre, manifesta. 38. Et ibi per Doct. ff. de iureiur. rant. & Luc. de Pen. in l. locorum. 11. colum. 2. C. de omni agro desert. lib. 11. Et de positionibus habetur in regia prag. quæ incipit: *Quinta die, &c.* Et communis obseruantia in regno est, quod quis citetur tribus vicibus, ut veniat iessoniturus, ad se examinandum super articulis, & in vltimacitatione debet inferi totus tenor articuloꝝ, & postea interponitur decretum, quod habeatur pro confessio: ita de hoc est ritus magna curiæ, *in num. 250. incipiens: Item seruat ipsa curia, quod si quis &c.* vbi etiam dicitur, quod a tali decreto non appellatur: quod limita, nisi citatus sit absens; quia non potest haberi pro confessio, ut not. Ias. *in d. l. vnice. §. fin. colum. 4. ff. si quis ius dic. non obtemp.* NON A pœna est; † quia contumax potest excommunicari, gloss. est *in c. actor. 1. de dolo, Et contumac. lib. 6. & gloss. in c. constitutionem. 9. de sent. excomm. lib. 6. & Bald. in l. eum qui. 3. in vers. sic. not. C. de procur. & Felin. in c. 1. colum. 5. vers. verum excommunicatio, &c. de iud. vbi plus dicit, quod ante,**

quam excommunicetur quis ob contumaciam, debet citari, vide *c. cum contumacia. 7. de heret. lib. 6.* DECIMA pœna est; † quia contumax petens reuocari tenutam, seu primum decretum tenetur satisficere, etiam si possideat immobilia, & sic perdit priuilegium, *l. sciendum. 15. ff. qui satisd. cog. gloss. est singularis in §. si vero etiam. in fin. in vers. si leuissorem. in Authen. de ex. lib. reis. Nou. 53. quam gl. sequitur Bart. in l. hæc autem. 5. §. fin. ff. ex quibus caus. in poss. eat. & Ias. in d. l. sciendum, col. 2. vbi plures allegat, & ibi etiam Alex. & adde quæ dixi supra in 4. pœna. VNDECIMA pœna est; † quia contumax in non parendo iudici perdit beneficium iuratoriæ cautionis, gloss. est, & ibi Bald. *in authen. ei qui iurat. C. de bon. auct. iud. possid. & Abb. in c. qua fronte. 25. de appel. & Ias. in l. satisfactio. 1. col. penult. vers. 1. fallit, &c. ff. qui satisfact. cog.**

DVODECIMA pœna est; † quia va fallus contumax verus, qui citatus dixit, nolo venire, statim perdit feudum, ita tenet Andr. de Ifern. *in c. 1. col. 2. in fin. de mil. vas. qui con. est. tit. 22. lib. 2.* TERTIADECIMA pœna est; † quia contumax in causa crim. primo condemnatur ad tertiam partem mobilium, & reliqua eius bona adnotantur; & si perseuerat in contumacia per annum, foriudicatur, scilicet; quia habetur pro convicto & confessio, & pro rebeli, & ab omnibus potest impune occidi, & omnia eius bona confiscantur elapso anno. De hoc est const. regni quæ incipit: *panam reorum.* & ibi plene per And. de Iern. vbi hanc pœnam de foriudicatione ponit, & ibi declarat, quod habet locum solum in delictis in cogantibus pœnam mortis naturalis, vel crucis.

vel membri abscissionis, & de hoc est capitulū regni in num. 152 quod incipit. *Sive quis*, &c. idem declarat And. de Her. in c. 1. §. si vero violator. 2. col. 1. de pace tenen. tit. 27. lib. 2. & in c. 1. in princ. in 2. col. tit. hic finitur lex. & vide infra in 14. pœna.

[Condemnatus in contumaciam vigore statutorum, quibus contumax pro confesso, & convicto habetur, an sit admittendus ad novas defensiones, & quæ requirantur probationes, ut contumax in delictis, pro confesso, & cōvicto habeatur, & cōdemnari possit? vide Fach. lib. 9. contr. iur. c. 30. & 40.]

- 26 **DECIMA QUARTA** pœna est; † quia contumax perdit beneficiū legis. l. ubi capturn. 30. ff. de iur. quia conventus corā vno iudice, non potest allegare litis pendentiam coram alio iudice, coram quo fuit cōtumax ita tenet Bar. in d. l. ubi capturn. & Alex. in l. quamvis. 11. ff. de ius voc. & Bar. in l. sepulchri. 6. ff. de sepul. violat. & Alex. in l. qui pro tribunal. 2. col. 2. ff. de re iudic. Et sic remanet conclusio, quod contumax nō
- 27 pōt opponere exceptionem litis pendentiae. † **DECIMA QUINTA** pœna est, quia cōtumax, qui re. upe rat tentatam concessam ex primo decreto, non pōt ulterius declinare forum, dato, quod haberet exceptionem declinatoriam: ita tenet Ang. & Imol. in l. si finit. 15. §. item vileamus. 31. ff. de damno infect. & Ang. in l. eum qui. 2. o. ff. de priuil. cred. alias, l. 35. tit. de reb. auct. iud. & Alex. in d. l. quidam consuebat. 57. ff. de re iud. in fin. column. 1. **DECIMASEXTA** pœna est,
- 28 quia † iudex potest mandare colonis, & inquilinis contumacis, quod non respondeant ei de pensionibus, & potest mandare, quod nullus veat ad colendum eius agros, & ista est noua pœna & pulchra, & parum cognita a iudicibus. Ita tenet Abb. per illum text. in c. gravem. 35. de iur. excom. **DECIMASEPTIMA** pœna est: † quia contumax in nolendo respondere libello coram iudice: potest exponi tormentis ad eluendam responsonem affirmatiuam, vel negatiuam, non tamē torquetur praesens, ut cōfiteatur, sed solum ut respondeat: & iste est casus, in quo interrogatur tortura sine indicis: quia datur ad alium finē, ita singulariter tenet Bal. in l. conclusationem. 6. col. 3. C. qui accus. non poss. & Var. in tract. de Syn. dic. in vers. tertia me sequitur questio, &c. column. fin. **ADDITIONO.** Videlicet dicta per me in praesentia crimin. in 3. partes praescripto, in verb. & si constabuntur. Petr. Foller. V. I. D. **DECIMAOCTAVA** pœna est,
- 30 quia † contumax habetur pro praesente in sui praesentis iudicium, tex. est in auct. qua in prouincia. in fin. & ibi Bald. C. ubi de crim. agi oport. & gloss. in l. de unoquoque. 47. ff. de re iud. & Bald. in l. cum fratrem. 9. col. fin. C. de his quib. ut indig. **DECIMANONA** pœna est; † quia iudex propter cōtumaciam potest sequestrare fructus rei petita, secundum Abb. in c. olim ex literis. 2. §.
- 31 & ibi etiam Fel. de refer. **VIGESIMA** pœna est, † quia contumax, qui non vult respondere coram iudice, habetur pro negante vel confitente, secundū quod est ei magis praesentis iudicium, tex. est. & ibi Doct. in l. de

atate. 11 §. qui tacuit. 4. ff. de inter. act. **VIGESIMA PRIMA** pœna est; † quia iudex potest procedere contra contumacem ad capiendā pignora, l. temporis. 1. §. quid ergo. 3. ff. de vent. in pro. **VIGESIMASECUNDA** pœna est; quia † ubi cuncti; contumax habetur pro confesso, puta, vigore statuti. tunc etiam efficitur infamis, & non potest testificari, ita tenet Fel. in c. super eod. 1. §. el. in fin. de testib. **VIGESIMATERCIA** pœna est; † quia si quis fuit excommunicatus ob contumaciam, ut dixi supra in 8. pœna. & perseuerat per annum in contumacia, elapso anno redditur suspectus de hæresi. Verum si fuit citatus pro crimine hæresis, & fuit excommunicatus ut contumax, elapso anno habetur pro convicto, & potest puniri ut hæreticus, tex. est in c. excommunicamus. 13 §. qui autem, de hæret. & in c. cum contumacia 7. de her. lib. 6. sed si fuit citatus ob aliud crimen, non habetur pro hæretico: sed solum redditur suspectus de hæresi, & potest iudici sibi purgatione declarari Abb. in c. gravem. 13. fin. de pan. & And. de Her. in c. 1. vers. post annum. de statut. & consuet. contra liber. Et c. Verum semper habetur pro convicto de illo crimine, pro quo fuit citatus. ut not. gl. d. c. cum contumacia 7. in gl. fin. & Spec. in tit. de accus. §. sequitur colum. 1. vers. porro. de hoc habemus in regno unum capitulum in num. 99. quod incipit: *Item fatuimus*, quod si contingat, &c. quo cauetur, quod si quis perfenerat per annum in excommunicatione, debet per Prælatum denunciari curia seculari, & legitima pœna puniri per iudicem secularem. **VIGESIMA QUARTA** pœna est, † quia si quis fuit contumax pro minori delicto pro quo scilicet potest fore iudicari, praesentis quia non irrogat pœnam mortis vel membri abscissionis, ut dixi supra in 14. pœna. iste bar. nitur, & condemnatur ad tertiam partem immobilium, & eius bona auerantur, prout ibi dixi. Verū elapso anno non fore iudicabitur, sed omnia bona publicantur, reseruatō iure liberorum, secundum constit. Regni, Et si voluerit reuerti ad defendendum se, debet dicere causam in vinculis: & si venit absolueudus in causa principali, adhuc debet stare tanto tempore in carcere, quanto tempore durauit contumacia: ita hæc omnia deciduntur per capitulum Regni, in num. 152 quod incipit: *Sive quis*, &c. Prædicta † omnia procedunt, ubi agitur de contumacia rei.

[De tribus modis seu viis, quibus contra reum contumacem in camera procedi potest, vide Gail. lib. 1. obs. 60. per tot.]

Quid autem de cōtumacia actoris, qualiter puniatur actor contumax? Dic, quod in causa civili, si reus comparuit in vltimo peremptorio, actor vero non comparuit, euanescit citatio, & edictum circumduentur, tex. est in l. & post edictum. 73 §. 1. ff. de iud. sed actor non puniatur ad alia pœna, nisi quia absoluitur re^o ab obseruatione iudicis, actor condemnatur in expensis, quas tenetur recedere antequam iterū agat, secundum And. de Her. in cons. Sponte volentibus.

[Si vero actor semel in iudicio comparuit, & libellum exhibuerit; dein de lite nondum contestata incipiat esse contumax, & litem moti patiat; tunc in arbitrio Rei est, post factum proclama, & tres insequentes iuridicas elapsas, aut petere absolutiorem a citatione, aut in contumaciam actoris litem negativè contestari, & in causa principali procedere, & onus probandi in se suscipere, & potest etiam iudex in causa principali sententiā ferre, quod in actore contumace saltem procedit. Reo enim contumace, ad definitivam non pervenit, nisi lite contestata. In Camera autem Imperiali inter actorem & reum hoc casu non distinguitur, de quo vide Gail. lib. 1. obs. 39. numer. 4. & seqq.]

Sed in causa criminali accusator non comparens, ultra cōdemnationem expensarum, punitur ad sextam partem mobilium, ut est constit. quæ incipit: *Accusatorum temeritas*, & ibi Andr. de Ifern. Item in civili proceditur contra actorem contumacem secundum formam. *auth. qui semel. C. quomod. & quando. i. id. Vltimo* adde hic, & quod is demum punitur, ut contumax, à quo petitur aliquid dari vel fieri; secus si citetur, si sua putaverit interesse; quia talis citatio non arctat ipsum ad comparendum, & si non comparet, non potest dici contumax, nec puniri: quia ista dicitur citatio voluntaria, secundū Bald. in c. 1. col. 5. *vers. & not. & c. de m. i. casal qui contum. est*, & Paul. de Castri. & Alex. ad. in *testamenta omnia. 18. C. de testam. & habetur in decis. 1. & decis. 24. consil. Neapol. Rob. Mar. V. I. D.*

De Libelli oblatione, tertio membro iudicii.

SUMMARIA.

- 1 Libellus iudici & parti offerri debet.
- 2 Libellus ita clarus esse debet, ut possit reus deliberare, an velit cedere vel contendere.
- 3 Copia libelli datur reo sumptibus actoris in regno.
- 4 Libellus, si procedat, quid continere debeat, & numerus.
- 6 Prælati agens nomine Ecclesiæ, an debeat exprimere eius nomen, vel Ecclesiæ.
- 7 Synodus universalis agens, quod nomen debeat in libello ponere.
- 8 Actor pupilli qualiter concipiat libellum.
- 9 Libellus contra Ecclesiam qualiter formetur.
- 10 Libellus qualiter formetur contra infantem.
- 11 Libellus qualiter concipiatur contra furiosum.
- 12 Libellus criminalis ut valeat quid continere debeat.
- 13 Dies commissi criminis, si apponitur in libello, & non probatur, reus absolvitur.
- 14 Accusator ad instantiam rei tenetur declarare de commissi criminis in libello.
- 15 Clausula; peto mihi ius & iustitiam ministrari; quid operetur in libello.

- 16 Clausula; omni meliori modo, &c. quid in libello operetur.
- 17 Clausula; non se astringens; quid operetur.
- 18 Clausula; & protestatur de expensis; quid importet in libello.
- 19 Libellus non potest presentari die feriato ad honorem Dei, sed secus ad honorem hominum.
- 20 Libelli portio non est de processu iudicii.
- 21 Libellus representari potest etiam die feriato ad honorem Dei, quando periculum est in mora, vel res est tempore peritura. Idem in libello appellatorio.
- 22 Libellus debet esse clarus & certus.
- 23 Libellus non debet esse generalis.
- 24 Libellus quantumcumque generalis & obscurus, admittitur in causis summaris, nisi tanta sit obscuritas, ex qua reus esse deliberare.
- 25 Citationem debet libelli oblatio precedere.

TERTIUM membrum iudicii, est libelli oblatio. Nam is, qui vult recte ordinatam iudicii, primo facit partem citari, ut veniat ad respondendum petitioni in iudicio, & parte citata comparente, offert libellum iudici & parti, iuxta *authent. offeratur. C. de liti. contest. & debet libellus esse ita clarus, ut reus possit ex eo deliberare, an velit cedere, vel contendere, l. qua quisque. 1. in princip. ff. de edend. & d. authent. offeratur. & not. Bartol. in l. fin. rem. 6. ff. de rei vend. Debet autem dari & copia libelli reo expensis actoris, ut est gloss. in *Clement. c. quannus. 2. in verb. oblates, de appel. & est decimum in regno per Regiam pragmat. qua incipit: comparente, &c.* quoniam ista & materialis libelli est valde trita, & in quam pluribus locis ventilata, maxime per Specul. in *tit. de libelli concept. & per Canonice in tit. de libelli obl. & per Bart. & Doct. in l. edita. 3. C. de edend. & l. in §. omnium. Insit. dea. 7. & in variis locis, propterea non multum me extendo, solum pro introductione juvenum attingam ea, quæ sunt necessaria in libello. Unde est **SCIENDUM**, quod libellus, ad hoc, ut procedat, debet continere **QUINQUE** **CONDITIONES**: videlicet,**

Quis, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo.
PRIMO, debet continere **QUIS**, id est nomen actoris, vel accusatoris, puta, Titius agit, vel accusat. **ADDITIONE**. Nomen actoris in libello exprimentum (ut vides) inquit dominus Auctor, cuius rei causa extrarem minime est illud scire, an Prælati volens agere in causis Ecclesiæ, debeat concipere libellum nomine suo, vel nomine Ecclesiæ? & videretur, quod nomine Ecclesiæ, ut in *c. inter dilectos. 6. de si le instr. & in c. licta. 3. de dilatio*, & est ratio: quia Prælati non habet & suo nomine directam actionem vel utilem, *authent. sed hodie. C. de Episc. & cler. prout voluit Hostiensis in c. olim 12. el. 1. de restit. spoliar. in verb. nomine domus* movetur; quia Rectores seu Prælati sunt procuratores & non domini, *c. ex lite-*

ris. 2. de dol. sed hoc late prosequitur Maria. Socin. in c. ignarus. 1. de libel. oblat. nu. 107. vbi distinguit tres casus de quibus, per eum. Et quid de Syndico, cuius nomine debet libellum concipere? In quo dicendum est quod inciuii debet nomine vniuersitatis vel collegii, vel Ecclesie libellum concipere, secundum Spec. in tit. de libel. oblat. §. iam nunc videndi. versic. si vero Prælati. & habetur per Innoc. Ioan. And. & Ioan. de Imol. in c. cōsulti. 15 si de pro. & si ageret & conciperet libellum, & non diceret, nomine vniuersitatis: vel syndicario nomine, videtur potius agere proprio nomine: si vero loquimur in criminalibus, syndicus non potest concipere libellum syndicario nomine, aut nomine vniuersitatis, sed proprio, secundum Dyn. & post eum Cyn. Bal. & Sal. in l. sic cautiones. 2. C. qui accus. non poss. Et quid de auctore constituto à tutore, vel à pupillo, cum auctoritate tutoris, cuius nomine debet libellum concipere? & certe debet similiter libellum portigere nomine pupilli: de quo vide per dom. Maria Soc. in d. c. ignoramus. 1. de libel. oblat. nu. 118. vbi etiam habes, quid de tutore, & procuratore, & œconomis, ac aliis. Pet. Foll. V. I. D. SECVNDO, QVID, id est, rem petitam in libello, quam debet actor designare per duos confines, seu per duas demonstrationes, alias possit dici libellus obsecrus, secundum Bart. in d. l. si rem. 6. ff. de rei vend. c. in l. forma. 4. ff. de censu. TERTIO, CORAM QVO, id est, nomen iudicis ordinarii, vel delegati, coram quo ponitur libellus, non tamen est necesse exprimere nomen proprium, licet possit libellator, si velit, sed sufficit ipsum mentionare per nomen sui officii, ita vt sit certum de persona. QVARTO, QVO IVRE PETATUR, id est, debet continere causam concludentem, puta, peto ceterum; quia mutavi &c. vel peto puniri, quia tale delictum commisi, &c. Nam si concludens causa non ponitur, non procedit libellus, vt si dico, peto centum; quia Rex est in Francia, vt not. gl. in l. palam. 2. §. circa 3. ff. de dol. except. & Bart. in d. l. edita. colum. 2. non tamen est necesse exprimi nomen actionis in libello, sed sufficit, quod taliter narretur factum, quod ex narratione facti possit elici, quæ actio inrentetur, tex. est. & ibi Abb. & Fel. in c. dilecti. 6. de iud. debet tamen esse cautus aduocatus in perquirendo, quæ actio sibi competat, ad hoc, vt secundum naturam illius actionis scias adaptare verba libelli, non tamē habet necesse illam exprimere, vt d. c. dilecti. QVINTO, debet continere A QVO, id est, nomen rei tonuenti. Istis ergo quinque conditionibus concurrentibus erit recte formatus libellus: vt declarat Spec. in tit. de libel. concept. §. 4. AD PRIMO. Debent etiam libellus continere nomen rei, à quo aliquid petendum erit (vt dicit dominus Auctor, & bene.) Pro tyronibus tamen illud nō inutile erit scire: an, si agere quis voluerit contra Ecclesiam, quod debet concipi libellus contra Prælatum ipsius Ecclesie, vel contra ipsam Ecclesiam? & in hoc teneatis, quod

concipi debet libellus contra Prælatum nomine Ecclesie (verbi gratia, ago contra Prælatum, qui nomine Ecclesie debet mihi centum, secundum Spec. in tit. de libel. oblat. §. iam nunc. versic. contra Syndicum. Et quid agendum erit contra pupillum; & tuuc si est infans minor septennio, & debet agi contra solum tutorem, si habet, alioquin peti quod datur tutori ipsi infanti, l. gerere. 1. §. ex qui. (alias sufficit 2.) versic. ita tamen ff. de adm. tut. & ibi gl. & not. glo. in auth. causa que fit cum monacho. C. de Episcop. Cler. talis enim non potest in ius vocari, vt est tex. in l. 5. (alias qui que. 4.) in princ. ff. de in ius voc. & not. in l. conditioni. 2. ff. de cond. iur. & debet concipi sic libellus: Conqueror de P. tutore B. pupilli infantis, & ita concludit Afflict. in decis. sacri Regii consilii. Neapol. in decis. 262. incip. fuit in consilio: aut est maior septennio, & debet libellus concipi contra eum auctoritate sui tutoris, vt puta: Conqueror de B. pupillo, & P. eius tutore, c. Raynurius 16. extr. de testam. & ita tenet Spec. in tit. de libel. oblat. §. iam nunc videndum. versic. porro. Et idem dicendum est, si agitur contra furiosum, & mente captum; nam isti æquiparantur infantibus, & præsumuntur abesse, cum nihil intelligant, l. si ei. 2. §. furiosus. 3. ff. de iure codicil. & non possunt in ius vocari, l. qui que. 4. in princ. ff. de in ius voc. Pet. Foller. V. I. D. Et prædicta procedunt in ciuilibus, sed in libello criminali accusatorio requiruntur alie solennitates, quæ traduntur in l. libellorum. 3. ff. de accus. & per gl. in causis. 16. C. de accus. videlicet locus commissi criminis, annus, mensis, indictio, & regnatio Imperatoris. Quæ regnatio licet non requiratur de iure, vt dicit Bart. in d. l. libellorum. 3. in l. colum. tamen de communi consuetudine ponitur in locum Consulis, quem hodie non habemus. Dies autem commissi criminis non debet apponi: secundum Bart. ibi; quod imo caueat libellator, ne apponat diem; quia si non probaret delictum esse commissum illo die, succumberet; quia sic non probaret: ita per plura tenet Ias. in l. 1. in princ. colum. in ff. de eden. Si autem ex aduerso reus peteret ab accusatore, vt declarare debeat diem, possit hoc petere, si vult probare contra, in coarctando negotium, vt quod tota illa die fuit alibi: & tunc tenetur accusator ad instantiam rei declarare diem commissi criminis; ita plene declarat Iason. in l. arbitraria. 2. §. si quis Ephesi 2. ff. de eo, quod certo loco Bartol. in l. si quis reus, colum. 3. in fin. ff. de publ. iudic. Sed contrarium & melius tenet Imol. in d. l. si quis reus, colum. 23. in fin. quem ibi sequitur Alexander. in additione ad Bartol. de quo articulo vide omnino francisc. Aret. in c. qualiter & quando. 24. §. debet. colum. 6. de accus. Et prædictæ solennitates requiruntur etiam quando agitur ciuiler ex delicto, dummodo sit talis actio, quæ infamet, alias secus, secundum Bart. in l. prator edixit. 7. in princ. ff. de iniur. & Bart. in l. hac. 1. §. primum. 1. ff. de suspens. iur. & in l. uem exigis. 16. ff. de dol. Solent in calce libelli apponi NON NULI

CLAUSULÆ per aduocatos, quarum quatuor tantum ego puto esse valde vtilis, & in omni libello apponi solent pro vtilitate libellantis. Et PRIMA est illa: *Super quibus omnibus & eorum singulis peto mihi ius & iustitiam ministrari*; quæ clausula libuat libellum ab omni ineptitudine, secundum Abb. in c. cum dilectus. 2. colum. 17. de ordin. cognit. & Alexand. in consil. 1. 21. colum. penult. in 1. volum. & Ias. in §. omnium. 1. colum. 20. & 21. de act. & Petr. Philip. Corn. in consil. 305. & consil. 302. in 3. volum. SECUNDA clausula ¶ vtilis est illa: *Omni meliori modo, &c.* quæ operatur, vt in casu dubio libellus interpretetur eo modo, quo fauorabilius est actori libellanti secundum Alexand. in consil. 7. colum. 3. versic. hoc etiam, &c. in 3. volum. & Ant. de Burr. in c. litera. 3. de dilat. & in c. examinata. 15. de iud. de cuius clausulæ virtute vide plura per Felin. in c. cum super. 23. col. penult. & fin. de off. delegat.

[Clausula: (*Super quibus omnibus peto mihi iustitiã administrari omni meliori modo.*) tantæ est efficaciz, vt eorum virtute omnis actio omneque remedium cõpetens, & resolutus ex narratis in iudicio deducti videatur, secundum Aug. in d. §. omnium numer. 7. circa fin. & Ias. ibid. numer. 149. & numer. 151. Felin. in c. cõ super. numer. 11. de offic. & potest. iud. deleg. vbi refert lex effectus d. clausulæ. Et in Cam. Imperiali, virtute talis clausulæ, sæpe etiam non expresse petitus pronunciat, teste Gail lib. 1. obs. 61. num. 11. Verum in libellis supplicibus qui ad impetrandos processus in Camera exhibentur, eiusmodi clausulæ nihil operantur, sed tenetur iudex sola narrata attendere, in quibus si quid desit, iudex vigore dictæ clausulæ nihil ex officio supplere potest, sed ad narrata supplicatis, processus vel simpliciter, vel prout narratum, seu petitum est, denegat. Vt testatur idem Gail. d. obs. numer. 12. De prædicta clausula, & quatuor aliis, eorumque effectu & operatione, vide etiam Alex. Trentacinq. lib. 2. præf. resolut. de probat. resolut. 8. nu. 2. 3. & seqq.]

17 TERTIA clausula ¶ vtilis est illa; *Non astringens, &c.* quæ operatur vt actor non teneatur probare qualitatẽ deductam in libello, secundum Bar. & Doct. in l. diuus. 33. ff. de re iud. & Alexand. in consil. 6. colum. 2. & 3. versic. tertio respondendo, &c. versic. nec est necesse, &c. in 5. volum. alias sine illa clausula succumberet, non probando qualitatẽ, dato, quod probaret factum principale, secundum Bartol. in consil. 117. incip. accus. &c. & Abb. in c. licet. 19. colum. 14. de proba. & in d. c. examinata. colum. 4. de iud. & Pau. de Castr. in consil. 405. colum. 1. in 2. volum. QUARTA clausula ¶ vtilis est illa; *Et protestatur de expensis, &c.* per quam censetur interpellatus iudex, vt condemnet victum victori ad expensas, ad quas non tenetur iudex condemnare, si non perantur, licet possit condemnare si vellet; sed quando sunt petitæ, tenetur omnino iudex declarare super expensis, & condemnare condemnandum, alias fa-

ceret litem suam: ita dicit Bartol. in l. proferendum. 13. §. si autem alterutra. 6. colum. fin. C. de iud. & ibi etiam Bald. idem tenent communiter Doct. in d. l. dies cautioni. 4. §. hoc autem iudicium 8. ff. de dam. infect. An autem sit necesse dari libellum in scriptis: & quid seruetur hodie in Regno, dixi plene supra in 4. parte huius tractatus, in 9. distinct. & ad ibi dicta me remitto. Vltimo super hac materia quæro, ¶ vtrum libellus possit præsentari in die feriata? Dic, quod in die feriata ad honorem hominum non est dubium, quod potest præsentari iudici, per l. milites. 11. §. sexaginta. 6. ff. de adulter. sed dubium est de die feriata ad honorem Dei. Bart. in d. l. ex quacunque. 2. §. si. in rep. ff. si quis in ius vocat. non ier. tenet similiter, quod potest præsentari, per gloss. in c. placis 15. q. 4. Verum idem Bart. in l. nec quidquam. 9. §. de plano. 3. ff. de off. procons. tenet contrarium, & hanc contrariam partem, scilicet, quod non possit præsentari, tenet Abb. c. significauerunt. 21. & ibi etiam Fel. colum. 4. de iud. & Alexan. in l. ne quis. 1. ff. de ser. vbi tenet pro firmo, quod dispositio d. sexaginta. non habet locum in feriis ad honorem Dei. Idem tenet Bart. in extrauag. ad reprimend. in vers. de plano. & hæc videtur magis communis opin. sed Lanfran. in Clemen. 1. spe. 2. versic. de plano. de verbo. signif. tenet primam partem, pro qua facit, ¶ quod libelli portatio non est de processu iudicii, secundum Bald. in d. l. ex quacunque colum. fin. & Bald. in rub. C. de in ius voc. & Felin. in c. ignarus. 1. colum. 1. de libel. oblat. Sicut ergo alii actus extraiudiciales possunt expediri die feriata ad honorem Dei, vt habetur in l. quoniam 1. in fin. C. de fer. ira & ista præsentatio libelli. AN DUBIUM. Adde plene dicta per Maria. Socin. in c. 1. de libel. oblat. num. 148. Petr. Foll. Sed in iudicando non esset recedendum à communi opin. contraria, quæ recte videtur comprobari per d. l. fin. quæ prohibet omnes actus, qui coram iudice expediuntur. ¶ Quam opin. communem LIMITA non procedere, quando periculum esset in mora, vel res esset tempore peritura quia tunc potest præsentari etiam in die feriata ad honorem Dei, secundum Abb. in c. significauerunt. 21. fin. col. 6. & ibi etiam Fel. in 4. colum. de iud. & Fred. de Senis in consil. 129. Secundo LIMITA nõ procedere in libello appellatorio: quia indistincte præsentari potest in die feriata ad honorem Dei, secundum Fel. in d. c. col. fin. 5. & Bald. in d. l. quoniam. 1. per illum text. C. de ser. & gloss. in c. appellatio. 9. vers. lecta. de appel. lib. 6. AN DUBIUM. Illud tamen aduertendum est, ¶ quod libellus debet esse clarus & certus, vt probatur in d. l. ampliore. 39. fin. §. in resuatoris. 1. C. de appel. in Arch. de test. imperfect. §. nos igitur. colum. 8. Non 107. c. 1. certum 6. ff. de confess. cum clamor. 53. extr. de testib. & c. litera 3. extr. de dilat. vnde nihil ambiguitatis & obscuritatis continere debet. c. constitutus. 6. extr. de relig. dom. & ibi per Innoc. quod quidem primo LIMITANDUM erit, nisi obscuritas contingeret ratione duplicis, vel plurium in-

terpretationum, sensuum vel intellectuum, & in quolibet sensu & intellectu concluderetur intentio agētis: arg. eorum, quæ not. D. Ant. in c. ut super s. de reb. eccl. non alie. Secundo LIMITA, ut prædicta procedant, si opponatur; secus si non opponitur; quia procedit libellus, & satis est, quod in processu postea sit declaratio, si ex multis 3. si iuncta glo. C. de ann. except. potest tamen iudex recitare libellum obscurum, vel facere, quod declaratur, etiam parte non opponente, secundum las. in l. age. col. fin. C. de transf. TERTIO LIMITATUR, si obscuritas, seu dubietas, respiceret principalem intentionem libellatis, adeo quod principalis intentio clara, quia si aliquid in libello adiicitur, quod sit obscurum, non vitiat libellum, nec si peratur, arctatur libellans ad declarand. secundum Host. Joan. And. & D. Ant. in c. litem 3. extr. de litatio. & probatur in c. ex com. re. v. extr. de foro com. Quarto LIMITATUR, ut procedat id, quod supra dixi, si modo incertitudo redderet rem dubiam, secus si haberetur pro certa, puta; quia dicitur, quod res sit empta vel vendita ultra vel infra dimidiam iusti pretii, c. cum in cau. a. 6. per. de empt. & ven. l. & ibi Doct. tē

- 23 † libellus non debet esse generalis: & ratio est: quia omnis generalitas parit obscuritatem, c. venerabiles. 8. per. extr. de confir. vit. vel inutil. lit. a. fides. ff. de iur. fisci. l. intradentis. 7. ff. com. pred. fallit hæc regula, nisi agentis intentio concluderet in qualibet specie generis, facit tex. & ibi Io. And. in c. preterea. 40. el. 2. de appel. Item LIMITATUR, ut limitatur præcedens conclusio. Petr. Foll. v. l. d. vnum tamen a scias, † quod hodie in regno causæ sunt summarie, ut plures dixi. Vnde admitteretur libellus quantumcunque generalis & obscurus, ut not. Bart. in extranag. ad reprimend. in versis. & figura. circ. mel. Verum hoc intelligatur, nisi sit tanta obscuritas ex qua reus non posset deliberare, quia tunc parte opponente non procedit libellus: quia tolleretur reo defensoria pulchre tener Alex. in cons. 32. col. 3. in 4. col. Item non obstante, 35 † quod præpositi citationem in ordine: tamen in practica ordo est, ut primo præferatur libellus iudici, & postea super eo expediat citationis: quia debet iudex primo videre libellum, ut possit d. liberare, an sit iustus, ut super eo procedatur: ita declarat Fel. in c. i. de lib. obl. Rob. Mar. v. i. d.

[De libelli requisitis: an aomen actionis in eo exprimendum, & eius conclusionem, qualis esse debeat, vide Gail lib. 1. obs. 61. Et. an libellus alternativus, & in quibus causis valeat, obs. 62. Item quomodo iudex, cum libellus est ineptus, pronunciare debeat, obs. 66]

De Reconventionem, quarto membro iudicii.

SUMMARIVM.

- 1 Reconventio, quando, & quomodo fiat, & alia de reconventionem, ne rem sine.

QUARTUM membrum iudicii, est † Reconventio: nam porre dicitur libello, & oblato patri, solentis reconvenire actorem ante lit. contest. si aliquid est reciproce petiturus ab eo, & hic esset tractanda materia reconventionis, videlicet in quibus locis habeat locum, & quæ sit eius natura, & eorum quibus iudicibus proponi possit. Verum quia istam materiam satis copiose tractavi supra in 4. parte huius tract. in 6. dist. prin. ideo ad ibi dicta me remitto, quæ habeantur hic pro repetitis. Sequitur quintum membrum iudicii.

De Laudatione, quinto membro iudicii.

SUMMARIA.

- 1 Auctor laudatus quis dicatur, & ad quem effectum ei lis denunciatur.
- 2 Auctor an laudari possit coram arbitro.
- 3 Reconventio non habet locum coram arbitro.
- 4 Euctus per hujusmodi operatur, ut emptor agat ad interesse, etiam sine denunciazione.
- 5 Auctor quando, & quo tempore litis laudari debeat.
- 6 Fideiussoribus pro emittente, an debeat lis denunciari.
- 7 Pupilio an possit lis denunciari.
- 8 Durante termino dato reo ad denunciam. lum auctori, an debeat super se fieri in causa.
- 9 Auctorem auctoris sui, an possit quis laudare, & an teneatur sibi de evictione sine evisione.
- 10 Auctor laudatus non potest ex sua persona declinare forum.
- 11 Fideiussor auctor laudatus, an possit declinare forum.
- 12 Auctori laudato qualiter sit denunciatio.
- 13 Auctor laudatus an teneatur subministrare expensas pendente in iudicio ante rem evictam.
- 14 Denunciatio litis cui debeat fieri, si venditor sit mortuus, nullo hærede super se.
- 15 Patrum quod obsequit litis denunciatio teneatur venditor de evisione, an vendat.
- 16 Venditor an teneatur de evictione, nulla facta denunciazione, si factorum erat, quod debeat sequi evictio.
- 17 Emptor si non defendit causam facta denunciazione an agat de evisione.
- 18 Emptor an possit denunciare litem auctori auctoris sui.

QUINTUM membrum iudicii successivum est Laudatio, † dicitur autem auctoris, a quo habet causam, l. Pomponius. 13. & cum quis. ff. de acq. poss. & l. an vitium. ff. de iur. & tempor. præsc. & l. auctore. 7. C. de evict. Nam si aliquid convenitur aliqua actione reali ad aliquam rem, debet conveniunt laudare suum actorem, & sibi litem denunciare ad effectum, ut possit contra eum habere rem. um de evictione,

L. emptor 8. C. de euictio. de qua materia vide plene Andr. de Her. *inc. 1. si de seu. vas. ab aliquo incorp. fuer.* & Alexand. *in l. non solum 8. §. morte. 6. colum. antepen.* & pen. ff. *de oper. no. num.* & *in l. soluto. 2. §. voluntatem. 2. colum. 3. in fin.* & *seq. ff. sol. matr.* in quibus locis cumulat multos casus, in quibus abique denuncia habetur recursus de euictione contra auctorem.

2 ADDITIO. Adde hic, quod non quid auctor possit laudari coram arbitrio, ita quod arbiter possit cognoscere contra auctorem laudatum: & videbatur dicendum, quod sic, ex pluribus: & primo: quia arbitria sunt redacta ad instar iudiciorum, *l. compromissum. 1. ff. de arb.* & plene ibi: *tur per Mar. Soc. in consil. 195 in 2. part.* vnde sicut in iudicio ordinario habet locum laudatio in auctorem, pari modo coram arbitro. Secundo: quia ratio quare fuit introducta laudatio in auctorem, fuit ad effectum, ut possit haberi recursus de euictione contra venditorem, & ne damno conueniens afficiatur, & ne venditor lucretur cum aliena iactura. *L. emptor. 8. C. de euict.* hæc autem ratio militat in casu isto. Item: quia arbiter debet sequi ordinem iudiciorum, *d. l. 1. & ibi Bart. ff. de arb.* Tertio: quia licet non sit factum compromissum inter conuenitum, & eum, qui laudatur in auctore, & sic videatur, quod arbiter non possit cognoscere contra eum, & per consequens, quod non habeat locum auctoris laudatio, nihilominus potest incipienter cognoscere contra eum, licet non principaliter, ut est *tex. in l. cum proponas. 6. C. de reb. cred. secundam tertiam lect.* & ibi per gl. Sal. & Dd. cõrtariam opinem de verorẽ, ex pluribus: & primo: quia arbiter nullam habet iurisdictionem, sed notionem, seu cognitionem tantum, *l. notionem. 9. ff. de verb. sign.* vbi gl. & *in l. ait per ar. 5. in princ. ff. de re iud. vnde nihil potest nisi secundum arbitrium eius partes datum, vt *l. non distinguemus 32. §. de officio 15. ff. de arbitr.* & *in eum dicitur extr. eod. tit. hinc est,* quod arbiter suam sententiam exequi non possit, sed illam exequatur iudices ordinati, *vt. l. à deo 11. 15. ff. de re iud. sic præterea arbiter non potest aliam penam in sententia apponere, quam sit conuentum in compromisso, & si apponeretur, frustra esset apposta, secundum Bald. *in l. quod raxen. 21. §. intra 12. ff. de arbitr.* Item licet aliqui iudices. possint compelle re litigatores edere nomina testium producendorum: tamen secus est in arbitro: qui non potest cogere litigatores exprimere, vel exprimi facere aduersario nominatissimi, quos producere voluerit; casus est *in l. non in omnibus 39. ff. de arb.* Item nec potest citare testes producendos, sed illi debent citari iudicem habentem iurisdictionem, qui habet testes cogere iurare & deponere, secundum Baldum *inc. 1. de iunct. inter domum. & vasal. in vlt. feudar.* & est ratio: quia ab eis non fuit data potestas ipsi arbitro in eos; vnde sic ergo dicendum est in isto casu, ut non possit citare auctorem laudatum, & contra eum procedere, cum ab eo non sit ipsi**

arbitro data potestas in eum, nec etiam virtute prouocationis possit in eum procedere; quia prouocatio iurisdictionis fieri potest, quando iudex haberet iurisdictionem & tribunal, & iurisdictionem tantum, *l. si. §. 1. & ibi Bart. colum. 1. in princ. versic. venio ad sequentem glossam. ff. de iudic. alias non;* quia consensus priuatorum iudicem non facit, *l. prima-torium. C. de iurisd. omni. iudic.* & sic posito, quod auctor laudatus compareret, & assumeret iudicium in se, adhuc arbiter nihil contra eum cognoscere possit. Item pro prædictis etiam & illud facit, quod traditur *in cap. constitutus, extr. de arbitr.* vbi habetur, reconuentioni locum non esse coram arbitro: illa si quidem ratione (quod arbiter non nisi de iis iudicandi habet potestatem, de quibus in eum exiterit compromissum) & in iure validum est argumentum de rebus ad personas, secundum Bald. *in l. precibus 8. colum. 2. §. C. de impub. & aliis subst. & in l. conuenticula 15. versic. item est arg. C. de Episcopis & cler.* ergo si ratione rei non comprehenditur in compromisso ratione non potest iudicare, idem dicendum est ratione personæ, quæ nullam potestatem ipsi arbitro dedit, ut est auctor laudatus, & sic si ponatur casus, quod auctor laudatus veniret condemnandus, absurdum esset, dicere, quod sententia condemnatoria possit contra ipsum ferri per arbitrum: cum in eum nullam habeat potestatem: nec ex vi iurisdictionis, cum nullam habeat: nec ex vi potestatis attributæ in compromisso: cum per eum nulla fuerit data potestas; nec ex vi prouocationis; cum prouocatio iurisdictionis fieri tantum possit in eum, qui habet iurisdictionem; sed arbiter nullam habet; ergo arguendo a sufficienti partium enumeratione, quod in iure validum est, *l. patre furis. 8. ff. de us qui sunt sui vel alien. iur.* sequitur quod nullo modo coram arbitrio habeat locum laudatio in auctorem, ut possit contra eum procedi; & ita alias obtinuit Salerni, in facto per decretum magnifici Matth. Granitæ, & ita videtur tenere Bald. *in l. libera. 8. C. d. ent. & in l. re. colum. 3. versic. & scias.* Petr. Foll. Quibus præ adde alium casum scilicet, vbi res esset euicta per hypothecariam: nam potest emptor agere ad interesse contra venditorem ex illo capite: quia res non fuit sibi tradita libera; & agit tunc etiam sine denunciatione, ita tenet Iac. Burr. *in l. scribi. 2. §. C. de euict.* & Alexand. *in cons. 67 in 3. vol.* & Ang. *in l. ex p. l. 1. §. si hares. 16. ff. ad l. reb. & habetur per Dd. *in l. ex p. l. 1. §. C. de euictio.* **ADDITIO** in hoc passu nescio in quo funderetur hoc dictum; nam si inspiciatur Angel. *in d. §. si hares. 16.* non dicit id, ad quod allegatur per dom. Alexan. *in alleg. consilio suo.* solum dicit Angel., quod si venditor tradiderit obligatum emptori, non agit emptor de euictione, sed ad quantum res minus valet; quia obligata tradita est; & sic nullum verbum dicit: quod si ponatur rem euictam, & non fuerit denunciata lis per emptorem, quod possit agi nihilominus de euic-*

atione, & ita dictū Ang. intelligit ipsemet Alexand. *in d. §. si haeres. 16.* nec gloss *in l. qui rem. 3. C. de euit.* quam allegat Alexand. *in d. consil.* tenet id quod dicit ipse, sed tantummodo dicit ibi gloss quod licet quamdiu reseuictio non possit agere de euctione, ex quo alteri sit hypothecata; potest tamen agere, vt libera tradatur, & sic non iudicio euctionis. In ga enim differentia est dicere, quod potest agi ante quā res euincatur, vt libera tradatur res, ex quo reperitur obligata absq; denunciatione; nam tunc illud est denunciare, quando agitur: & dicere, quod si res est euicta, potest agi de euctione, etiam si non fuerit facta denunciatio, quod est contra mentem, & verba tex. *in l. emptor. 8. C. de euit.* ratio enim, quare requiritur de necessitate denunciatio, est, quia venditor est informatus de iuribus suis, & melius scit ipse defendere dictam rem venditam, quā emptor, vnde vt veniat ad defendendum vel inlituendum ipsum emptorem de iuribus suis, non videtur dici possit in casu isto non requiri denunciationem: quare scias praticare & inspicere doctrinas in fonte; nam si verum esset id, quod dicit simpliciter dom. Auctor, hic nunquam daretur casus, in quo non haberet locum euctio; quia semper possit emptor dicere, quod venditor non tradidit ei liberam, sed obligatam, & proinde teneretur de euctione, & text. *in d. l. emptor. 8.* feruiret nobis de vento: bene tamen verum est, quod dicit Bald. *in l. cum tibi. 22. C. de euit.* quod si quis vendidit rem tanquam liberam, & demum reperitur hypothecata, etiam non expectata sententia, potest emptor illam rem liberare ab illa hypotheca, & incontinenti committitur stipulatio contra venditorem ad interesse: & ita credo, quod procedat doctrina Auct. & vide gl. *in l. qui Roma 122 ff. de verb. oblig.* Petr. Foller. V. I. D.

6 Quando t̄ autem debeat aliquis laudari in Auctorem, vtrum ante litem contestatam vel etiam post? Dic, quod in quacumq; parte iudicii laudari potest, & sibi libis denunciari dummodo sit ante publicationem processus: tex est & ibi gloss & Bald. *in l. si rem, quam 29. §. fin ff. de euit.* intellige tamen, quando conuentus habeat causam onerosam: scilicet si lucrativam; quia tunc denunciaret ante litem contestatā, secundum Bar. *in l. qui concubinam. 29. §. si haeres. 3. ff. de leg. 3.* & DDITIO. Adde Bald. *in l. libera. 8. C. de sent.* vbi dicit, quod debet fieri denunciatio eo tempore, in quo auctor comparere haberet legitimū spatium ad probandum de iure suo, licet non fiat ante litem contestatā. & ibi etiam dicit, quod potest etiam fieri in causa appellationis, & sic debet fieri antequam labatur terminus datus ad probandum; quare tunc auditur in terminis, in quibus causa reperitur. [Adde Ale. Trentacin. *lib. 3. de empt. & vend. reseruit. 4 n. 4*] Quibus autē t̄ fieri debet hac denunciatio: na ecce, quod venditor dedit fideiussores de euctione, an res debeat denunciari, vt possit haberi reuersus contra eos? Bald. arguit pro & contra,

in d. l. libera. 8. finaliter concludit, q̄ tantummodo oportet denunciari ei, a quo conuentus habet titulum & causam, & non fideiussor. Adde tex & Doct. *in l. auct. re. 7. C. de euit.* Et t̄ an possit his denunciari pupillo: & dicas, q̄ sic, vt idem Baldus concludit *in d. l. libera 8* & dicit rationē reddi in gl. *in l. cū filiis. 49. §. in hac 2 ff. de verb. oblig.* q̄ reputat ipse mirabile: & intellige procedere, etiam si nō habet tuto. em, nec est necesse, q̄ ei faciat dari curatorē ad litem, vt per Paul. de Castr. *in consil. 240 effectus primum dubij, in vol. 1 & vide Bald. consil. 280. 3. parte.* vide plene dicta per Tiraq. *in 11. art. de vtroque retract. gl. 13. fol. 220. num. 19.* Petr. Foller. V. I. D. t̄ An autem debeat super sederi in causa durante termino dato reo ad denunciandum auctori? Dic, quod hodie in Regno est prouisum: per regiam prag. quae incipit: *Lubritationum. &c.* per quam distinguitur, quod si quidem auctor laudatus est praesens in loco iudicii, nō retardatur causa, sed proceditur, si vero est absens, super sedetur durate termino ad denunciandum, & per eandem prag. fuit prouisum, quod lata sententia contra possessorem mandatur executioni contra auctorem laudatum ex eodem processu. t̄ Quid autem, si conuentus vult laudare auctorem auctoris sui, an debeat audiri, an possit agere contra ipsum de euctione? Dic, quod non nisi actio cedatur sibi per auctorem suum contra illum. text. qui est *in l. si res. 59. ff. de euit.* per quem ita tenet Bald. *in l. cum hi. 1. colum. 2. C. commun. de leg.* & dictam cessionem cogit et auctor facere: quia ei non nocet, *l. in euitore. 8. ff. de euit.* t̄ Quid autem, si auctor laudatus sit persona priuilegiata in illo foro, an possit declinare forum: puta si venditor esset clericus, & emptor conuentus sit laicus? Dic, quod non, sed tenetur defendere emptorem in foro ipsius emptoris, tex. est *in l. venditor 49. ff. de iudic. in rem 1. C. vltimam act.* & hoc est propter connexitatem iudicii.

[Quod clericus cuius est denunciata, ad defensionem accedens, trahere non possit causam ad forum Ecclesiasticum, probat etiam Fach. *lib. 2. controuersur. c. 37.* vbi id multis locis, & auctoritatibus defendit, & respondet ad contraria.]

Hinc dicimus in simili, q̄ licet delegatus non possit extendere suam iurisdictionem ad personas non comprehensas in rescripto, c. P. & G. 40. de officio delegat. tamen potest citare auctorem laudatum, licet non comprehensum in rescripto, & hoc propter connexitatem causae, ita habetur *in decis. 227. consil. Neapol.* item si auctor laudatus est minor, vel mulier, potest petere restitutionem in integrum, etiam post conclusum in causa, vt habetur *in decis. 13. consil. Neapol.* ADDITIO. Contraria opinio est vetior, & in practica seruatur: quod etiam clericus auctor laudatus ex persona sua potest declinare forum: vt habetur per Boer. *in decis. 59. numero. 17. super quest. in fin.* & contrarium etiam refert fuisse decisum in quampuri-

plurimis causis in sacro Regio consil. Neap. Thom. Gram. *in decis. 21.* in causa mota in sacro regio consilio, & ita etiam dicit seruari in sacro Regio consil. Cap. *in decis. 197.* in causa Libertii, licet dicat communem opinionem Doctorum fore in contrarium. Et

11 quid si lauda ur in auctor. m. fiscus, an possit declinare forum, & an sit agendum coram procuratore Caesaris? vide Capic. *in allegata decis.* Petrus Foller.

12 Qualiter si autem debeat fieri denunciatio auctori laudato? Dic, quod ista non est denunciatio simplex, sed appellatur citatoria: scilicet, vt veniat ad aliquid faciendum quo casu non sufficit, quod simpliciter denunciat venditori per hæc verba: Scias, quod mihi est mota lis supra tali re, &c. Sed debet eum certiorate ostendendo ipsi copiam libelli, vel instrumenti, & requirere, vt veniat ad defendendum, & litem suscipiendam, &c. alias denunciatio non auctoret. Ita pulchre declarat Bart. *in l. non solum. 8. §. morte. s. col. 8. in fin. vers. circa primum. & c. ff. de oper. no. num.* & Bart. *in l. qui absentem. 75. ff. de proc. & in l. denunciaste. 17. ff. de a. lictur.*

[An ad denunciandam litem sufficiat, si ei copia citationis ostendatur. Vide Ant. Tessaur. *decis. Pedemont. 218.*]

ADDITIO. Adde, quod Bald. *in l. empt. s. C. de evic. 7.* tenet, quod sufficit simpliciter denunciari litem esse motam, & ita etiam tenuit Rom. *in d. §. morte.* contra Bart. sed cum Bart. videtur tenere idē Bald. sibi contrarius *in d. libera. s. C. de sent. & in l. sicum questio. 17. C. de evic. 7.* tenet, quod debet denunciari lis, & quod veniat ad suscipiendum iudicium, & ita seruari, licet Bald. *in d. l. empt.* dixerit non seruari opin. Bart. id enim debebat esse suo tempore. Petrus Foller. *¶ 1. D.*

[Qualis lris denunciatio esse debeat, vt emptor contra venditorem de evictione agere possit, an simplex sufficiat, an vero simul in denunciatione petendum sit, vt venditor lris assistat, causamque defendat. Item, an libellus cum citatione, venditori cum denunciatione transmitti, & in quo foro, emptoris, an venditoris, & an ante, vel post litem contestatam in quacunque parte iudicii fieri possit? Et in quibus casibus lris denunciatio necessaria non sit, sed solum sufficiat, vt emptor sciat litem esse motam? Item, an minor, & Ecclesia de evictione agere possint, contra venditorem, si litem ei non denuncierint? Et quæ requirantur, vt venditor de evictione teneatur? Item, an lata sententia emptor teneatur appellare, vt de evictione agere possit? atque in praxi vtilissima, ad hanc materiam spectantia. vide *in egregiis practice. resolut. A. lexand. Tentrancia. libr. 3. de empt. & vendit. resolut. 4. per totum. & Fachin. libr. 2. controuersiar. iur. cap. 35. 36. & cap. 33.* vbi examinant questionem hanc, An requiratur lris denunciatio, si venditor sciat litem esse motam, cum iuramentum contractui vendit. accessit.

An autem si auctor laudatus teneatur subministrare expensas litis pendente iudicio ante rem euictam, & an possit ad illas conueniri per emptorem? Dic, quod si sunt promissa in instrumento venditionis, prout communiter solent Notarii apponere, non est dubium: sed si non sunt promissa, tunc est sciendum, quod venditor ex iuris dispositione teneatur ad duo copulatiue ex natura contractus, videlicet, de evictione, ad interesse, *l. non dubitatur. s. C. de evic. 7. & l. venditor hominis. 8. ff. eod. rit.* Item tenetur litem defendere, vt est text. *in l. si plus. 74. §. mota. 2. de evic. 7.* in qua defensione includitur, quod expensas subministrat, vnde licet ex capite primo evictionis non possit agi ad expensas, nisi solum re euicta, quando succumbit emptor, *l. venditores. 102. ff. de verb. oblig.* tamen potest agi ex secundo capite, scilicet, quia rem defendere tenetur, & sic emptor etiam lite pendente, & re nondum euicta, potest compelli facere venditorem, vt reficiat, & subministrat expensas litis, ita declarat Bart. *in d. l. qui absentem. 75. ff. de iur. iur. Robert. Marant. V. l. D. ADDITIO.* Adde quod Bald. *in l. 1. C. de evic. 7.* dicit, quod aut specialiter conuentum est in pacto, de sumptibus petendis, & statur pactio: aut nihil conuentum est in pacto, & tunc aut emptor obtinuit, & non recuperat sumptus à venditore, sed ab aduersario, qui victus erit; quia victus victori tenetur ad expensas, *l. proferendum. 1. §. C. de iudic.* nisi victus habuerit iustam causam litigandi, & fuerit absolutus; quia tunc recuperabit ab emptore, vt *d. l. venditores. 131. ff. de verb. oblig.* aut succubuit; & tunc, aut iuste in lite succubuit, & litem defendit in quantum potuit, credens se iuste defendere; & tunc recuperat sumptus à venditore, *l. in vendendo. 66. ff. de contrahend. empt. aut sua culpa succubuit, pura, propter suam absentiam, vel per iniuriam sibi factam à iudice, & tunc nihil recuperat, l. si per imprudenciam. 51. ff. de evic. 7.* Item si scienter malam litem defendit, dicit, non recuperari sumptus, & si vendica est hæreditas, & res particularis hæreditatis euincitur, non debentur sumptus, vt ibi per Bal. & Sal. Item est notandum, quod si res euincitur ratione possessionis, & non proprietatis, etiam si sumptus in instrumento promittantur, non debentur, nisi expresse promittantur sumptus, siue res euincatur ratione proprietatis siue ratione possessionis, secundum Bart. *in l. ratio. 3. ff. de act. empt. & Sal. in d. l. 1. C. de evic. 7.* & redeundo ad principalem questionem dom. Auctoris, an venditor teneatur emptori, lite pendente, subministrare expensas: *l. in l. cum testamento. 4. C. de test. manumiss.* tenet, quod non, quam ad hoc obi. not. Bald. *in d. l. 1. C. de evic. 7.* tenet Bald. autem *in l. absente. 75. ff. de proc. & dicit, quod sumptus debentur, nisi venditor susceperit iudicium in se; quia tunc non tenetur subministrare sumptus emptori, satis si cit iudicium in se suscipiendo. Item est notandum, quod emptor recuperabit sumptus factos in exhibendis testibus, & re-*

colligendis instrumentis, & sic sumptus necessarios ad instructionem causæ, non autem sumptus factos in scripturis exceptionum, nec etiam recuperabit expensas, quas culpa sua omisit recuperare ab eiucente; quia non potest in expensis condemnari, secundum Paul. & Alex. *in venditores* 102. ff. de verb. oblig. per text. fin. in *l. id quod* §. 1. ff. de act. empt.

[De prædicta questione, an videlicet emptor, qui in lite sibi mora vicit aduersarium, sumptus factos, casualitè agitatus, à venditore repetat, aduersario ab expensis absoluto, vide Fachin. *lib. 2. controuers. iur. cap. 38.* vbi affirmatiuam defendit, & ad contrariam sententiam solide refutat.]

¹⁴ Et quia materia est quotidiana, & practicabilis, idcirco aliqua vltro dom. Auctorem addere decreui: & primo quæro, pone casum, quod venditori, nullus hæres successit taliter, quod eius hæreditas est iacens, & est moralis emptori, cui ergo denunciabitur hæc lite motam ad effectum, vt possit habere regressum de euictione: hæc quæstionem plenè examinavit Castrenf. in suo pulchro *consil. 243. effectus primi dubii. in 1. libr.* vbi tandem dicit, quod sufficit si litem denunciat ipsi hæreditati iacenti, saltem pro recuperatione pretii, nec tenetur, quod prouideri faciat de curatore ipsi hæreditati iacenti, per *leg. si dictum* 36. §. fin. ff. de euictione: non autem sufficit dicta denunciatio litis quo ad hæc, vt hæreditas ipsa iacens incurrat in pœnam ob rem non defensam & euictam, quod est summa notandum.

[De pluribus venditoribus vnus rei, & pluribus venditoris hæredibus, an in solidum, & pro indiuiso, vna eademque obligatione emptori de euictione cauere, eumque defendere teneantur, vide Gail. *lib. 2. obseru. 14. per tot.* vbi probat, quod ex natura contractus ad id teneantur.]

¹⁵ Secundo quæro, pone, quod fuit vendita res cum pacto, quod si fuerit moralis, non teneatur emptor denunciare litem motam, sed quod absque denunciatione teneatur eum defendere, an si fuerit euicta: & non est facta denunciatio, possit haberi recursus contra venditorem? text. in *l. Heren. 63. ff. de euict.* in indiuiso decidit casum, quod non requiritur denunciatio, si pacto fuerit remissa: sed Decius in *consil. 73. in 1. libr.* dicit, quod dicta promissio operatur, vt efficacius teneatur rem defendere; non tamen operatur, quod nulla denunciatio requiratur, nullam tamen mentionem facit de d. text. in *l. Heren.* Angelus in *consil. 177. in suo proponitur.* dicit, quod per dictum pactum censetur remissa necessitas denunciandi litem motam ordine iudiciario: at secus de lite mota via facti: quia non censetur remissa illa necessitas denunciandi, & Baldus in *l. post perfectam. 1. C. de per. & com. rei vend. simpliciter* tenet, quod valet dictum pactum, & quod est seruandum: de quo per Ant. Rub. in *l. non solum* 8. §. morte. 6. ff. de no. op. nu. & Card. in *Clem. sollicitudinem extra de app.* & Alexand. & Socin. in *d. l.*

dotium. 2. §. voluntatem 2. ff. solut. matrim. & in d. §. morte & in d. l. 1. C. de per. & com. rei vend. Tertio quæro, an si notorium est debere de iure sequi euictionem (vt quia constat de iure agentis notorie) an venditor teneatur de euictione, nulla facta denunciatione? & gloss. in *l. emptorem. 3. C. de euict.* dicit, quod non, sed requiritur denunciatio: & dictum gloss. expresse ibi approbat Bart. & sequitur Angel. Aret. in §. fin. *Insi. de empt. & vend.* & voluit Alb. in *l. az qui natura. 19. §. cum me absente 3. in fin. ff. de neg. gest.* & hæc dicit cor munim opin. Dec. in *con. 74. lib. 1.* & licet dicatur, quod emptor potest agnoscere bonam fidem, intelligitur tamen ita, si facta est denunciatio litis, non alias.

[Contrariam sententiam, quod videlicet actio de euictione emptori contra venditorem hæc casu competat, hæc ei litem non denunciauerit, si constiterit, etiam denunciatione facta, rem à venditore defendi non potuisse; & veriore, & communiorē censet Fachin. *lib. 2. controuers. iur. cap. 36.* eamque auctoritatibus & rationibus confirmat, refutatis argumentis aduersæ partis. Dicit tamen, ab emptore, intentionis suæ fundamentum, quod videlicet venditor nullam habuerit defensionem, probandum esse.]

Quarto quæro, ponamus, quod emptor denunciavit litem motam, & facta dicta denunciatione non curat comparere vltius ad defensionem rei, taliter quod secuta est sententia condemnatoria in contumaciam ipsius emptoris, an habebit regressum de euictione? Bald. in *d. l. 1. C. de per. & com. rei vend. 3. col. vers. vlt. opponitur.* dicit, quod non habebit regressum de euictione, quem sequitur consultendo Dec. in *consil. præalleg. 73.* sed Salic. in *d. l. 1. in fin.* intelligit hoc dictum Bald. procedere, quando emptor est contumax, ne dum ad audiendum sententiam, sed quando simpliciter non comparuit ad defensionem causæ; nam si vsque ad sententiam comparuisset pro defensione illius rei, licet non comparere tempore promulgationis sententiæ, nihilominus ager de euictione. Item dato, quod emptor fuisset contumax ad totam causam, nihilominus si contractum apparet, ex actis videlicet, quod omnino etiam si comparuisset, debeat sequi condemnationem, potest agere de euictione, secundum Dec. in *d. consil. in princ.* Quinto quæro, an emptor possit denunciare litem motam auctori auctoris sui: & dicas, quod non, nisi sit constitutus procurator in rem suam, & sibi fuerint cessæ actiones, vt est text. in *l. si res, quam à Titio. 59. ff. de euict.* & Bald. in *l. cum successores. 3. C. de euict.* de quo per Bart. in *d. l. si res. & l. si pro. 22. §. si pro euict. eod. tit.* & ibi Alex. & in *l. si rem. 29. eod. tit.* & Bald. in *l. 1. in fin. C. de iur. dot. in l. 1. C. de verum perm.* & Ioan. de Ana. in *consil. 31.* & ibi Lud. Bolog. in *ad. lit.* & sic cum hodie indifferenter cedantur actiones, & constituatur emptor procurator in rem propriam in instrumento emptionis, potest laudari auctor

auctoris, & hæc pro nunc sufficient, & ita dicit ex istis Cap. in decis. 197. Petr. Foller. V. I. D.

[An is, qui scienter rem alienam emit, re euicta agere possit ad restitutionem precii? dic quod non, nisi aliter conuentum sit. Item, si pacto conuentum sit, vt venditor de obligatione non sit obligatus, an nihilominus teneatur ad precii restitutionem? dic quod sic, secundum Fachin libr. 2. controuersiar. iur. cap. 39 vbi vtramque quaestionem examinat, vt & illam; vt cum emptor re euicta per sententiam, teneatur a sententia appellare, quam etiam ab Alexand. Trentacinqua tractari, supra diximus lib. 3. pract. resolut. de empt. & vendit. resol. 4. num. 16 & seq.]

De nominatione Auctoris, sexto membro iudicii,

S V M M A R I A.

- 1 Nominatio domini in iudicio quando debeat fieri, & quid offerretur, & in quo differat à laudatione auctoris. Et an locum habeat in possessorio, & numero 4.
- 2 Nominatio auctoris, qua est ratio, quod debet fieri ante litem contestatam.
- 3 Dominus an praiudicet reus, qui illum non nominauit, sed voluit litem defendere, & succubuit, vel contumax fuit.
- 5 Nominatio an habeat locum in rebus mobilibus, & in iuribus incorporalibus, & in actionibus personalibus, ac in causa damni dati, & num. 6. 7. & 8.
- 9 Libellus nouus an offerri debeat nominato in iudicio si conparet.
- 10 Nominatio in iudicio non conparente, quid agendum sit.

SEXTUM membrum iudicii, est Nominatio auctoris. Et in hoc differat à præcedenti scilicet à laudatione auctoris: quia auctor laudatur ab eo, qui conuentus possidet nomine proprio, & sic pro domino: sed nominatio fit ab eo, qui possidet nomine alieno: vt quando conuenitur is, qui tenet rem conductam vel depositam, vel commodatam, vel precariam: nam iste conuentus statim in principio litis debet nominare dominum in iudicio, & dicere se possidere nomine alieno; vnde dirigitur iudicium contra dominum, vt ipse defendere debeat causam suam, & hoc ipso absoluitur reus ab instantia iudicii, & transfunditur contra dominum nominatum: nec est necesse probare, quod conuentus possidet nomine alieno, sed per solam nominationem absoluitur. Verum, si actor vult, potest in se assumere onus probandi, quod reus possidet nomine proprio, quo casu si probat, potest ad se reuocare possessionem, iuxta sententiam l. si ff. de rei vend. & sic

reus efficeretur petitor, ita hæc omnia declarat Bart. in d. l. si quis alterius. 2. C. vbi in rem act. & de ista materia nominationis vide pleae Abb. inc. quoniam frequenter s. col. pen. & fin. vt lite non contest. Et quod ista nominatio debet fieri ante litem contestatam, est decis. 120. consil. Neap. alias reus, qui non opposuit ante, condemnatur tanquam liti se offerens, citra tamen præiudicium domini, vt ibi habetur per l. in qui se obtulit 25. ff. de rei vendic. & not. Bart. in d. l. 2.

[Licet nominatio post litem contestatam non admittatur in fauorem nominantis, nec nominatus possit comparere in causa ad fauorem conuenti, eum tamen pro suo interesse posse comparere, & impedire executionem, sentit Ioseph. Lud. in 34. decis. Lucens. num. 11. & seqq.]

AD DITIONEM. Et est ratio, quare ista nominatio debeat fieri ante litem contestatam, quia est quædam exceptio declinatoria, ideo opponenda est ante litem contestatam, sicut exceptio declinatoria, vt l. fin. C. de except. & l. exceptionem. 19. C. de probat. hoc tamen intellige, vt procedat quando fieret nominatio ad effectum declinandi iudicium, sed si fieret ad effectum, vt possit uti defensionibus suis, potest fieri nominatio ipsa, etiam post litem contestatam; quia tunc est exceptio preemptoria. Exemplum poni potest per auth. qua in provincia C. vbi de crimin. agi oportet. secundum Marian. Socin in d. c. quoniam si eque. 5. vt lite non contest. nu. 118. Petr. Foller. V. I. D. An autem, si reus non nominauit dominum, sed voluit litem defendere, & succubuit, vel fuit contumax, praiudicet domino? vide Socin. in consil. 18. colum. 12. in 1. vbi tenet, quod non, & per Alex. & Doct. in l. per ege. 4. §. quibus 2. ff. de acquiren. possid. & Bart. in d. l. 2. De reliquis autem pertinentibus ad hanc materiam dic. vt per Bartol. & Bald. in d. l. 2. & per Abb. in d. c. quoniam frequenter colum. 1. consil. 18. & Innoc. in c. quoniam sit 6. de elect. lib. 6. & Bart. in l. officium. 9. ff. de rei vend. & per Spec. plene in titu de primo decreto. 8. restat col. 5. c. 7. An tamen in possessorio recuperanda habeat locum nominatio domini in iudicio? vide decis. 217. consil. Neap. vbi distinguitur inter modos agendi.

[Adde Menochium de recup. possid. remed. 15. nu. 484. vbi dicit, ex crebriori, & veniori sententia, tam in possessorio, quam petitorio, licere conuenito in iudicio nominare illum, cuius nomine possidet, per gloss. in l. 1. §. 1. ff. de tab. exhib. Bartolum, & alios quos allegat. Et sic etiam in remedio reintegranda, locum esse nominationi: licet enim hoc remedium possessorem minus ceteris habeat privilegium, nullum tamen est, quo ad hunc casum, cum is conuentus, nec spoliator, nec possessor sit. Si vero conuentus sit cum vitio, & pro possessore habeatur, vt si ipse spoliasset, vel spoliationem alterius ratam habuisset, vel quando conici possit, nominationem per calumniam, & mali iam facti, & ad euitandum iudicium potius, quam aliter,

vel quando conuentus iam respondisset, se possi-
de, deinde in litis progressu verum possessorem no-
minare vellet; illis enim casibus non admittitur no-
minatio, vt docet Menoch. *d. remed. 15. num. 487. &*
segg. & post eum Ioseph Lud. *decis. Lucens. 34. nu. 4. &*
segg. quo ipso tamen nullum vero domino præiudi-
cium inferitur.]

5 ADDITIO. An † nominatio habeat locum in
rebus? gloss. *ind. c. quoniam frequenter. §. extra vt lit.*
non contesta. arguit pro & contra, tandem decidit,
quod etiam iure mobili habeat locum dicta nomi-
natio per *auth. qua in provincia. c. vbi de crimin. agi o-*
port. & item tenet gloss. *ind. l. 2. c. vbi in rem act.* sed
Bar. *ind. l. 2.* dicit, quod illa *auth. qua in provincia.* ni-
hil facit ad casum; quia loquitur de nominatione,
quæ sit, vt possit instrui de defensione causæ, non
autem ad effectum declinandi iudicium, sed quod
habet locum nominatio, vt supra, tenent Vin. Host.
Petr. Abb. & Ioan. Andr. *ind. c. quoniam frequenter.* &
gloss. Bar. Cyn. & Bald. *ind. l. 2. c. vbi in rem actio.* &
est ratio; quia omnes rationes inducendæ nomina-
tionis habent locum etiam in re mobili, & sequun-
tur omnes Mod. secundum Marian. Socin. *ind. c. quoniam*

6 *frecuenter nu. 110.* de quo etiam per Bar. *in l. of-*
ficium §. ff. de rei vend. Et † an nominatio habeat lo-
cum in iuribus incorporalibus, vt puta, si agitur
pro obedientia, vel simili iure, possit subditus no-
minare dominum in iudicio? vide plenissime vltra
omnes Marian. Socin. *ind. c. quoniam frequenter. n. 111.*

7 Et † an nominatio habeat locum in actionibus per-
sonalibus: in quo dicas, quod si agitur actione me-
re personali, non habet locum nominatio; quia ac-
tio personalis afficit, & sequitur personam con-
uentam, & non rem, *l. in rem actio. 1. c. vbi in rem ac-*
ctio. quæ voluit nominationem habere locum in ac-
tione reali, & sic à contrario sensu sentit, quod se-
cus sit in personali, & hoc procedit, quâdo fieret no-
minatio quoad effectum declinandi iudicium; secus
quoad effectum vt possit de iuribus suis informari
à absente, secundum Bar. *ind. l. per text. in authen.*
qua in provincia. c. vbi de crimin. agi oport. aut loqui-
mur de actione personali scripta in rem (vt in inter-
dictis, *uri possidetis, unde vi,* & similibus) & videtur
gloss. *in leg. locum. 3 §. primo. ff. de tab. exhib.* tenere,
quod habeat locum nominatio, & sequitur Bar. *in*
dl. 2. & Cyn. ibid. & sequitur Zabar. *ind. c. quoniam*
frecuenter. de quo ad plenum per Marian. Socin. *ibid.*

8 *nu. 116 in 7. qu.* Et † an nominatio habeat locum in
causa dampnati: pone exemplum, quod aliquis
de mandato alterius dampnum dedit: & conuenitur
de damno dato, qui dicit, quod non tenetur, ex quo
de mandato talis afferentis se dominum, dampnum
fecit: in quo dicas, quod locum habet dicta nomi-
natio, sed si nominatus non comparuerit, condem-
nabitur ipse conuentus: vt cum si fuerit notorium
de mādato absentis nominati dampnum dedisse, te-
nebitur ipse conuentus satisfacere de bonis ipsius

absentis: & ita potest intelligi tex. in *Auth. vt omnes*
obed. iud. provin. §. si vero. collat. §. Nou. 69. c. 3. vel potest
intelligi in procuratore, vel inquilino habente ge-
neralem administrationem: *l. apud Celsum. 4. §. quæst-*
um. 18. ff. de dolo except. de cuius generalis admini-
stratoris delicto tenetur dominus, maxime ex quo
ei denunciatum est, & non defendit, *arg. c. ad hec. 1. in*
fin. ext. vt lit. non contep. & ita summam reliquit Mar.
Soc. *ind. c. quoniam frequenter in 8. q. n. 117.* Et † an fa-
ctan nominatione, & comparere nominato debeat
nouus libellus offerri, & presentari per agentem? in
quo concludit Bar. *ind. l. 2. c. vbi in rem act.* quod sic,
& quod conuentus nominans debet absolui ab in-
stantia iudicii, & ibi tenet idem Bald. & Angel. *in l.*
non solum. 33. §. quod vulgo. 1. ff. de usurpat. & usucap. &
est ratio; quia ex libello iam portecto, qui concludit
contra nominantem, non potest condēnari nomi-
natus, pro quo facit *c. licet Heli. 31. de simo.* debet en-
nim dimitti nominans, qui non tenetur amplius esse
in iudicio, pro quo facit *l. neque impuberes. 22. §. 1. ff.*
de in ius voc. & tradit Specul. *in tit. de primo decr. §. re-*
stat. versic. sed nunquid nominans. & hæc procedūt pro-
prie in nominato; secus quando tertius veniret pro
suo interesse, vt assisteret liti inchoatæ; quia tunc
non datur nouus libellus, sed iudicium inchoatum
reguletur ins ipsius tertii, secundum do. Mar. Socin. *in*
d. c. quoniam frequenter. nu. 126 in 2. quæst. Econtrario
autem † finge, quod facta nominatione, & intima-
to nominato non comparet nominatus ipse, quid
sit agendum per iudicem? Dicas, quod citetur ipse
nominatus per citationem peremptoriam in Re-
gno, vbi sufficit vnica citatio cum verbo perempto-
rie; & sic cessat: id. quod dicebat Bald. *ind. l. 2.* quod
requirebatur peremptorium per distinctionem, vt
per interualla, vt ibi per eum. quo citato non com-
parente debet iudex se summam informare de iu-
ribus ipsius agentis, & constructio eidem de eius iuri-
bus saltem semiplene, secundum Bar. *in l. cum propo-*
nas. 9. c. de bon. auth. iud. possi. & Bald. ind. l. 2. & adhi-
bita dicta summaria cognitione, debet agens mitti
in possessionem rerum peritatum, vt habetur *in d. l.*
2. & cuius effectus sit ipsa nullio, & quos effectus
pariat dicta nominatio, & de multis aliis ad mate-
riam vtilibus, & necessariis non omittas videre Ma-
rian. Socin. *ind. c. quoniam frequenter. per totum.* vbi satis
late congeritur hæc materia nominationis. Petrus
Foller. V. I. D.

De interrogatione, septimo membro iudicii.

S V M M A R I A.

- 1 Interrogationes an & quando, & qualiter fiant in iu-
dicis, & nu. 2. 3.
- 2 Fictor quandoque patitur expensarum condemnatio-
nem.

- 3 Interrogationes fiunt in iudiciis, tam ante quam post litis contestationem, & conuictus de mendacio priuatur possessione.
- 4 Interrogationi respondere non tenetur is, qui per aliquam exceptionem potest iudicium euitare.
- 5 Reus interrogatus de iuribus suis respondere non tenetur, nec, etiam si interrogatur de negotio principii, ali, num. 6.
- 6 Interrogatus non facitur, sed positiones facit. & propterea post litem contestatam fieri debent positiones, & non interrogationes.
- 7 Positioni criminosa, seu continentur turpitudinem, an & quando sit respondendum, & nu. 9.
- 8 Interrogatus de crimine, propter quod mouetur à beneficio, tenetur respondere.
- 9 Periuus non dicitur, qui negat cum iuramento se commississe delictum, licet mendacium dicat.
- 10 Interrogatus super eo, quod ab eo fuit iuramento decisum, respondere non tenetur.
- 11 Positioni de facto alieno in criminalibus non debet responderi.
- 12 Interrogari non possunt creditores vel legatarii, ad heredem instantiam, an hæreditas sit soluendo, sed sic ex iudicio officio.
- 13 Interrogationi, an agens rei vendicatione, sit dominus non tenetur conuenitus respondere.
- 14 Interrogatus de proposito suo in mente retento respondere non debet.
- 15 Interrogatus de impertinentibus ad causam, non tenetur respondere.
- 16 Testis interrogari non potest, an quis bona vel mala fide possideat.
- 17 Positioni iuris non est respondendum.
- 18 Interrogatoria si int testibus, ad detegendam falsitatem, & dicuntur esse de actis.
- 19 Testes non interrogari super interrogatoriis, debent iterum reuocari, & interrogari, etiam post publicationem.
- 20 Interrogatorum copia parti dari non debet.

SEPTIMUM membrum iudicii, est interrogatio. De qua esse sciendum, quod ista interrogations solent fieri in omni parte iudicii, & fiunt quandoque parti, & quandoque testibus, adeo, quod etiam post conclusionem fieri possunt, maxime in causis summatis, vt plene declarauimus supra in 4. parte principali, 9. distinct. 10. versic. operatur, &c. Verum principalis materia nostra est tractare de interrogationibus, quæ fiunt ante litem contestatam, quæ dicuntur præparatoriæ, cum adhuc sumus in prima parte iudicii, de qua materia tractat principaliter titulus ff. de interrog. & act. & est sciendum, quod ista interrogations præparatoriæ fiunt imploreato iudicis officio, & possunt fieri etiam ante correctionem libelli, vt not. gl. in rub. ff. de interrog. act. Bald. in l. si curatoris 9. C. de iure delib. vt si actor vult agere contra aliquem, tanquam hæredem, potest ipsum interro-

gari facere in principio litis, an sit hæres, & ex qua parte sit hæres, ad hoc, vt iudicium possit contra eum fundari, vt l. de atate. 11. §. si quis. 1. §. qui ex quadrante, 2. ff. de interrogat. actio Item volens agere petitione hæreditatis, potest interrogari facere reum possessorem, quo titulo possideat, l. cogi. 11. & ibi Bald. & Bartol. & communiter Doct. C. de pet. hered. & l. qui interrogatus 12. ff. de pet. hered. & ratio est; quia possidens cum titulo non conuenitur petitione hæreditatis, l. regulariter. 9. ff. eod. tit. propterea ad validationem iudicii, debet hoc discutiri in principio. Quo tamen casu, si reus non vult dicere titulum, & fuit processum ad vltiora, & postea in fine causæ vult opponere titulum, ad excludendum actorem, potest hoc facere, verum ipse actor obtinebit in expensis; quia reus opponens, dato, quod obtineat super principali oppositione, propter titulum, cum hæc sit exceptio peremptoria: tamen condemnatur ad expensas eo, quia dolose protulit causam, & sic iste est casus nouus, in quo victor condemnatur ad expensas: ita tenet Bal. in d. l. cogi. 11. C. de petit. hered. col. pen. In istis ergo interrogationibus præparatoriis ponitur regulam, quod iudex vbicunque æquitas suggerit, potest regulariter partem interrogare ad instantiam alterius partis, l. vbicunque. 21. & per totum titulum ff. de interrog. act. & ista interrogatio, si non fuit facta ante litem contestatam potest etiam post quandoque secundum Bart. in l. qui petitior. 36. ff. de rei vendic. & ibi gl. & si ille, qui fuit interrogatus, an sit hæres, dicat, quod non, potest interrogari de nouo, an sit possessor hæreditatis, secundum Bart. in l. controuerfia. 14. ff. de transact. & semper istæ interrogations fiunt officio iudicis: siue ante lit. contestatam. siue post. [Hodie secundum Sebast. Brant. in parat. ad tit. ff. de interrogat. act. talibus interrogatoriis non vtimur; sed in de consuetudinem abierunt; & loco eiusmodi interrogationum, positiones, lite demum contestata fiunt, ad quas reus iussu iudicis respondere tenetur, & ex confessione sua tenetur; si autem per contumaciam non respondeat, solent positiones pro confessione acceptari. Et sic positiones, seu interrogations non ad fundandam intentionem, instituendumque iudicium, sed ad probationem tantum valent, vt Velsenb. in parat. ad tit. ff. de interrogat. act. num. 5.] secundum Bart. in l. ff. de interrogat. act. & de hac materia interrogationis habemus in regno, titulum magnæ curiæ, in nu. 241. incip. Item seruatur ipsa curia hanc prædictam, &c. qui decidit multos casus, & inter alios ponit circa materiam, l. si in ff. de iur. cen. quod reus conuenitus rei vendicatione possit interrogari, an possideat: & si neget, potest interrogari actor, an velit probare mendacium, vt transferatur possessio? & si dicit, quod sic, datur et terminus ad producendum libellum mendacii, alius proceditur ad vltiora, vt habetur in d. tit. Et in ista interrogacione potest iudex ponere comminationem, quod si dixerit mendacium, priuabit cum possessione, secundum Bart.

in d. l. fin. de rei vend. **LIMITA** † primo, istam regulam non procedere in casibus, in quibus aliquis non compellitur iudicium pati, puta, ratione privilegii fori, vel alio modo, quia minime tunc compellitur respondere interrogatori, & sicut non potest interrogari, nec compelli iurare: text. est in l. sed & si res sit uatur 28. §. ex quibus 2. & ibi Bald. ff. de iudic. Secundo † **LIMITA** procedere, quando reus interrogatur de iuribus actoris: secus, si interrogatur de iure ipsius rei quia non cogitur respondere: textus est in l. in speci. di. 73 ff. de rei vendic. & tenet Bald in l. cogi. in princ. C. de petit. hared. Et solum est speciale in petitione hareditatis, ut habetur in dict. l. cogi. Tertio † **LIMITA**, quando litigans interrogatur super principali negotio, de quo lis vertitur: quia non tenetur respondere, si aduersarius format suam interrogationem per modum interrogatorii, & non per modum positionis: quia ad hoc, ut pars cogatur respondere super facto principali, est necesse, quod aduersarius faciat positionem, & non interrogationem; quia is, qui ponit, fateatur suam positionem, non autem is, qui interrogat: ita tenet Bald in l. data opera. in col. 11. circa fin. C. qui accus. non poss. & ibi in l. iudices. 4. colum. si. C. de iud. & ibi etiam Paul. de Cast. Quod intellige, quando hoc evenit in iudicio post litem contestatam: quia tunc sunt interrogationes de facto principalis causae, ut dicunt praallegati Doct. Et quod is, qui ponit, fateatur, non is, qui interrogat, tenet Bart. in l. 2. §. quod observari. 2. col. 2. circa fin. vers. iuxta praedicta. & C. de iur. calum. & Bald. in l. sicut 4. in fin. C. de repudiand. vel abstin. hared. Quarto † **LIMITA**, quando fieret interrogatio de aliquo, quod continet crimen, vel turpitudinem respondentis; quia non cogitur quis respondere, textus est, & ibi Bartol & Doctor. in l. qui iurasse. 2. §. si pater. 1. ff. de iureiurand. [Adde Vinium in §. l. com. ep. lib. 3. op. in. 912. num. 1. ubi num. 2. dicit, cum crimen est notorium, vel manifestum per sententiam, quod tunc testis de eo interrogatus, teneatur respondere sicut contra praedicta videatur tenere Bart. in l. qui peritio. 36. ff. de rei vend. ubi dicit, quod potest quis interrogari, an dolo d. sicut possit dicit. Tamen ista contrarietas concordatur per Bart. in l. Marcellus. 1. ff. rerum amot. & in l. 2. §. quod observari. col. fin. C. de iureiur. prop. cal. quia aut quis interrogatur super eo, super quo si non responderet, locupletaretur cum aliena iactura, quia posset rem alienam in debite detinere; & tunc cogitur respondere super positione, vel interrogatione criminosa: ita procedit d. l. qui petitorio. 46. ff. de rei vend. & ibi Bart. & † similiter, quando quis interrogatur de tali crimine, propter quod remouetur a beneficio, cogitur similiter respondere. Ita procedit quod habetur in c. Audum. 2. el. 2. de elect. & in c. inquisitionis. 21. de accus. & tenet Bart. in d. l. Marcellus. 1. ff. rer. amot. ita etiam procedit quod not. Bart. in l. si. ff. de bis, qui in v. & ibi in l. non intelligitur. 3. §. tacita. 9. de in. & ibi. ab. dicit, quod tenetur quis respondere

interrogatori, an accommodauerit tacitam fidem defuncto de restituendo fidei commissum incapaci. Aut occultando illud crimen non locupletatur quis cum aliena iactura; & tunc non tenetur respondere, ut si interrogatur quis, an sit infamis, vel excommunicatus, vel de alio simili; & de ista materia vide Spec. in tit. de position. §. 7. vers. 19. Bart. Bald. & Doct. in l. transactione. 30. C. de transact. in d. l. qui iurasse. 26. §. si pater. de iureiur. Franc. de Aret. in l. fin. circa fin. C. de lend. & Fe' in in. cum dilectus. 20. de accus. Ex praedictis † inferunt, quod si inquisitus de crimine, fuerit cum iuramento interrogatus, an delictum commiserit, non dicitur periurus, si negat, & mendacium dicit, ita pulchre tenet Alex. in add. ad Bartol in l. in expit. alibus. 1. ff. de bonis eorum, qui ante sent. sibi mort. conficiunt. Quinto † **LIMITA**, quando quis interrogatur super eo, quod alias fuit decissum per iuramentum; quia non tenetur respondere, & venire contra proprium iuramentum alias praestitum: ita tenet Bald. in d. l. Marcellus. 1. ff. rer. amot. per l. qui iurasse. 26. §. si pater & quod ibi notat. ff. de iureiur. & l. si a te. 9. ff. de except. rei iudic. & not. Bartol. in d. l. 2. §. quod observari circa fin. C. de iur. calum. & Specul. in tit. de positi. §. 7. versic. 10. Sexto † **LIMITA**, quando quis in facto proprio interrogatur de facto alieno; quia non tenetur respondere, text. est, & ibi Bart. & Doctor. in l. Marcellus. 1. §. iurare. ff. rerum amot. & hoc in d. l. in d. procedit in criminali: sed in civili debet responderi per verbum, credit. potest tamen respondere super terminum ad deliberandum, secundum Bart. in d. l. §. quod observari. col. 3. vers. sed pro eius declarati. ne, & C. de iureiur. prop. cal. non. don. & ibi etiam Bald. in 4. colum. versic. 4. & C. de quo vide gloss. & Doct. in c. 2. de cons. lib. 6. & Specul. in tit. de positi. §. 6. versic. & nota. & C. Septimo † **LIMITA**, quando haeres, qui fecit inuentarium, vult interrogari facere legatarios, & creditores, an haereditas sit solvenda, vel non; quia non tenetur respondere ad instantiam haeredis, licet iudex ex officio possit interrogare: ita tenet Bald. in l. qui filium quem habentem. 2. 4. col. per. C. famul. exisc. † Octavo **LIMITA**, quando agens in vindicatione contrapossessoris vult ipsum interrogare, an ipse agens sit dominus; quia non tenetur respondere, etiam si sciat ipsum esse dominum; quoniam prauidicaret sibi in re iur. contra auctorem laudatum, ita tenet Bart. in l. at qui natura. 19. §. cum me absente. 3. ff. de neg. gest. facit text. cum ibi not. per Doct. in l. in speci. di. 73. ff. de rei vend. Nono **LIMITA**, † quando quis interrogatur de eo, quod est factum in mente animo suo factis non declarato, neque verbis: puta de proposito in mente retento, quia non tenetur respondere, secundum Bald. & Paul. de Cast. in l. potuit. §. in 9. C. de iure del. ber. & Angel. in l. gerit. 82. col. 1. ff. de acq. hared. Decimo **LIMITA**, † quando quis interrogatur de eo, quod est impertinens ad causam; quia non tenetur respondere, §. l. est, & ibi per Doct. in c.

- in c. f. post praestitum. 2. de confess. lib. 6. & Bart. & Bald. in d. l. 2. §. quod observari. C. de iur. iur. an. prop. cal. dan.*
- 15 Undecimo L I M I T A, † quando quis interrogatur, utrum possideat bona & mala fide: quia non tenetur respondere: nec etiam testis potest de hoc interrogari. secundum Bald. *in l. mala fide. 3. in fin. C. de cond. ex lege. Duodecimo L I M I T A, † quando quis interrogatur de aliquo, quod consistit in iure; quia non tenetur respondere, text. est, & ibi Bart. *in l. ornamentorum. 3. ff. de aur. & argent. leg. & gloss. in d. e. f. post praestitum. & Bald. in d. §. quod observari. & per Bart. & Doct. in l. f. scire. petat. Et de multis aliis fallentibus remitto me ad Spec. *in tit. de positio. §. 6. per totum. & per Bald. ibi in addit. Solent † etiam fieri interrogatioes testibus per partem adversam ad detegendam falsitatem, quæ vulgo appellantur interrogatoria, quæ qualiter fiunt, quando admitti debeant, remitto me ad ea, quæ plene tradit Spec. *in tit. de testib. §. iam de interrogatoribus & per Cano. in c. praesentium. 2. de testib. lib. 6. & ista interrogatoria, postquam sunt omissa, dicuntur esse de actis, sicut alia acta iudicium secundum Bald. *in l. generaliter. 12. §. sed iuramento. 1. C. de reb. cred. Scias tamē, † quod si testes non fuerint interrogati super interrogatoriis, possunt iterum repeti & interrogati etiam post publicationem secundum Alex. *in d. in consil. 17. 4. col. pen. in 2. vol. & consil. 4. col. 5. in 4. vol. sicut etiam semper articulo omisso possunt examinari post publicationem: ut not. Spec. *in tit. de testib. §. nunc videndum in f. verbis. An † autem debeat dari copia interrogatoriorum parti? Vera conclusio est, quod non, ne instruantur testes ad falsum: ita tenet Abb. & Felin. *in c. per tuas. 4. de testib. & Alex. & Doct. in l. is, apud quem. 2. C. de edend. & Bald. in margarita in vers. interrogatoria vers. 1. Robert. Marant. V. I. D.********
- [Adde Gail. *lib. 1. observat. 115. num. 6. cum ibi allegatur. ubi de interrogatoriis his quæ testibus proponuntur solent, agit, quod utpote videlicet ea sint, quem effectum habeant, & unde sumenda sint, & an inutilia per iudicem, vel commissarium reiciji possint.]*

De satisfactione, octavo membro iudicii,

S Y M M A R I A.

- 1 Satisfactionum multa sunt species, & cum fideiussore intelliguntur.
- 2 Satisfactio iudicio fiti, praestatur à reo conueto, siue in civili, siue in criminali: & ad quem effectum sit inuenta.
- 3 Possidens immobilia, non tenetur satisfacere: quia cesset praesumptio fugae.
- 4 Satisfactio de presentando in iudicio, quando locum habeat.
- 5 Fideiussor, de presentando statim incidit in poenam,

- cum reus fuerit requisitus, absque requisitione ipsius fideiussoris.*
- 6 Fideiussor de presentando, non tenetur nec ipse, nec principalis, iurare in ciuilibus.
 - 7 Quot fideiussores, & quales, & quando, & quomodo recipi debeant de presentando, pro quolibet accusato.
 - 8 Fideiussores in criminalibus pro quantum poenam in regno recipi debeant.
 - 9 Inquisiti, an, & quando possint simul fideiubere: & quid seruetur in Regno.
 - 10 Carceratus, an, & quando datis fideiussoribus sit relaxandus.
 - 11 Fideiussionem de iudicio soluendo, quis praestare tenetur.
 - 12 Promittens iudicatum soluere coram ordinario, an tenetur ad iudicatum, per eius delegatum in eadem causa.
 - 13 Satisfactio de non offendendo, in quibus casibus fieri debeat.
 - 14 Fideiussor de non offendendo non tenetur ad poenam, nisi quæ non fuit condemnatus principalis, qui ob eorum a iuriam habitus fuit pro confesso.
 - 15 Satisfactio de rato, in quibus casibus praestari debet.
 - 16 Satisfactio de expensis, quando, & à quo debeat praestari.
 - 17 Fideiussor de expensis in casu succumbentis, non tenetur ad expensas, ad quas fuit actor condemnatus, perempta instantia.
 - 18 Satisfactio de re non baratanda, quando praestetur.
 - 19 Satisfactio indemnitatis qua sit, & quando locum habeat.
 - 20 Satisfactio de securo carcere quando praestatur.
 - 21 Satisfactio conventionalis, quæ dicatur.
 - 22 Satisfactio praestari debet per debitorem, vergentem à linquiam.
 - 23 Satisfactio debet praestari à delictore impetrante moratam.
 - 24 Heres satisfacere tenetur de soluendo legato in diem, vel sub conditione.
 - 25 Satisfactiones multa in iure reperiuntur, de quibus remissive.
 - 26 Fideiussor non obligatur, nisi primo obligetur principalis.

OCTAVUM membrum iudicii est Satisfactio. Nam † in iudiciis, maxime in eorum principio emergunt multæ species satisfactionum, quæ sunt pro accuratatione iudicii, & partis, quarum aliqua præstantur ab actore, & aliqua à reo: unde hic opportunum est inuestigare, quot reperiuntur satisfactionum species. Et dic, quod multæ sunt. Et temper intelligitur satisfactorio cum fideiussore, iuxta l. sancimus. 3. C. de verb. sign. P R I M A † igitur satisfactorio, quæ præstat in iudicio, est illa, quæ appellatur de stando iuri, seu iudicio fiti: & illa præstat in solum à reo conueto siue in civili, siue in crimi-

nali, & fuit inuenta principaliter propter suspicionem fugæ, ad hoc, vt reus affecurer iudicium, qui alias possit fugere, & iudicium eludere; cum reorram sit fugere, iuxta l. *properandū. 13* §. *si autem reus. 3. C. de iud.* ita declarat Bart. & communiter Doct. in *l. sciendum. 15. in princ. ff. qui sat. cog.* & † propterea is, qui possidet immobilia, releuatur ab ista satisfactione; quia cessat illa suspicio fugæ: vt dicunt Doct. in *l. sciendum.* Et de ista satisfactione loquitur principaliter titulus *ff. qui sat. cog. & authent. offeratur. C. de litis contestat* & not. Bart. & Doct. in *l. ff. si quis in ius voc. non ter.*

[Possidens immobilia non præstat satisfactionem iudicio fisci. *l. pen. ff. hoc rit.* quam legem omnes recte interpretantur pertinere ad solam cautionem iudicio fisci. In aliis cautionibus præstandis, vt in cautione iudicatum solui, non liberantur possidetes rerum immobilium a satisfactione, sed eam præstare coguntur. Ita *l. 8 §. 1 ff. qui sat. cog.* recte accipitur, non de cautione iudicio fisci, sed de aliis cautionibus; Nam & duo seq. §. loquuntur de cautione iudicatum solui. Maritus enim qui possidet fundum dotalem, rem videlicet immobilem, quamuis non teneatur satisfacere iudicio fisci; non tamen ab omnibus aliis satisfactionibus liberatur. Ponitur enim mulierem pro eo interuenire, quod facere potuit, tanquam in rem suam Vide Pactum in *1. centur. an in om. tit. qui sat. cog. qua. 68* An autem satisfactio, seu cautio, quam actor de iure communi præstare tenetur, de lite videlicet prosequenda vsq; ad finem, & de eadem intra duos menses contestanda, & de expensis litis refundendis, si eum iniuste litem mouisse appareat, hodie per consuetudinem abrogata sit, vide in egregio & utilissimo tract. Ant. Heering. *de fideiussor. cap. num. 15. & seq.* Item an satisfactio iudicatum solui hodie adhuc in vsu sit? *ibidem nu. 148*]

ADDITIO. An si conuenitur aliquis, à quo petitur satisfactio iudicio fisci, & reus replicat non teneri, ex quo possidet immobilia in Regno: ad quod verificandum petit terminum, actor dicit, quod pendente termino caueat: an teneatur reus cauere? vide Afflictum *decisio. 109.* Petrus Foller. **V. I. D. SECUNDA** † species fideiussionis iudicialis, est illa, de veniendo, seu de se præsentando in iudicio; & ista est quotidie in vsu in criminalibus. Nam quando aliquis capitur a iudice, vel familia eum armis, vel inquitur de aliquo crimine, potest ad euitandos carceres offerre, & præstare hanc satisfactionem de se præsentando, & de veniendo in iudicium, & sic liberatur à carcere; imo si iudex tunc non liberat eum, tenetur actione iniuriarum, *l. si vero. s. 1 ff. qui sat. cog.* & not. *l. ab. in l. 1. col. 1. ff. si quis in ius voc. non ter.* Et de ista fideiussione loquitur text. in *de. leg. 1. & not. tit. ff. in ius voc. ut not. & l. de custodia. 1. & ibi Bartol. ff. de custod. reo. & qualibet. Re. 12. quæ incip. In humanitate. super qua sa-*

tisfactione est tradita in Regno communis forma per ritum magnæ curiæ vicariæ *in nu. 283.* qui incipit: *In primis, &c.* & alium, *in nu. 303.* qui incipit: *Item eodē sero, &c.* videlicet, quod † fideiussores promittunt præsentare reum toties, quoties fuerit ipse reus requisitus: quo casu si reus requiratur, & non comparet, statim incidunt fideiussores in pœnam, sine alia requisitione fideiussorū, & possunt ad pœnam condemnari sine citatione propter formam obligationis: ita deciditur in *d. ritu. 303.* & est alius ritus, *in nu. 317.* incipiens: *Nota quod hæc dictio, &c.* & hæc dicitur in Regno forma consueta, quando Notarius stipulatur hanc satisfactionem in forma consueta, &c. vt dicitur in *d. ritu. 303.* incip. *Item, eodē sero, &c. alius supra al. 10.* Itē, est de communi stylo curiarum, vt isti fideiussores renuncient beneficio *l. sanctimus. 16. C. de f. lei. ff. quæ statuit tempus sex mēsiū fideiussoribus ad perquirendum, & præsentandum principalem reum.* Fit etiam † differentia per dictos ritus inter hanc fideiussionem, quæ recipitur in civilibus, & eam, quæ fit in criminalibus; quia in civilibus nõ tenetur iurare, nec principalis, nec fideiussor, sed in criminalibus vterq; iurat, vt habetur in *d. rit. 303* *Nota quod hæc dictio, &c.* & in *d. nu. 317.* **AD DITIO.** Ad de dicta per me *in præf. mea causa crimin. in tit. de fideiuss. in fr. 30.* Petrus Foller **V. I. D.** Item † debent recipi ad minus duo fideiussores pro quolibet accusato, qui non debent esse clerici, neque filiusfamilias, vt est alius ritus, *in nu. 298* incipiens: *Item pro quolibet &c.* Et dicti fideiussores obligant se, & bona eorum in solidum, vt est alius ritus *in nu. 316* incipiens: *Item quod à bannitis, &c.* Item potest recipi hæc fideiussio per solum magistrum actorum sine iudice omni die, & omni hora, etiam si curia non regatur, dummodo non sit dies feriata, vt est alius ritus *in nu. 296* incipiens: *Item, quod qualibet, &c.* verum debet Notarius actorum stipulari nomine curiæ: vt ibi habetur. Sed si esset dies feriata, adhibetur ista cautela, videlicet, quod iudex assignat reum fideiussoribus per chlamydem, tanquam captiuum: & ipsi promittunt illum præsentare primo die iudicio: & tunc recipitur satisfactio, & de hac assignatione conficitur publicum instrumentum, vt est alius ritus *in nu. 297.* incip. *item, si esset, &c.* Sub † qua autem pœna recipiantur fideiussores? Dic, quod in regno est obleruaria, quod pro homicidio recipiuntur pro vnciis centū, pro crimine falsitatis, vel priuati carceris, pro vnciis quinquaginta, pro aliis vero criminalibus recipiuntur pro vnciis viginti quinque: vt est alius ritus magnæ curiæ, *in nu. 294* incip. *item, nota, quod in criminali, &c.* & alius ritus *in nu. 316.* incip. *Item, quod à bannitis, &c.* si † autem esset magnus numerus inquisitorum, à quibus esset capienda fideiussio, tunc seruatur, quod curia recipit fideiussores pro medietate tantum, modo prædicto, & pro alia medietate recipit fideiussionem vicariā, scilicet quod di-

¶ Inquisiti ad inuicem fideiubeant vnus pro alio, vt est aliusritus in n. 198 incip. *Item pro quolibet, &c. in fi.* & hoc etiam cautum est, quod de iure communi scilicet quod vnus inquisitus, in totum fideiubeat pro alio, vt dicit Bart. in l. Romanus. 28. ff. de iur. & iur. dat. ab his. Sed per dictum ritum est facta limitatio ad medietatem Verum hoc limitatur, quando inquisiti essent pauperes, vel aliter suspecti; quia tunc non admittitur dicta vicatio fideiussio, secundum Bart. in d. l. Romanus. 28. & ibi etiam Alexand. in a ldit. cui ad de Bal. in l. omnes qui 23. C. de Epif. & cler. & Ias. in l. si quis. 1. colum. 2. ff. si quis in ius voc. non ier.

14 An ¶ autem indistincte pro quolibet crimine carceratus debeat relaxari sub fideiussoribus? Dic, quod hodie in regno est cautum per constit. *Humilitate*, quod in omnibus criminibus etiam capitalibus, excepto solo crimine læsæ maiestatis, contra personam Imperatoris, & suorum collateralium: liberatur carceratus sub fideiussoribus. Fallit in tribus casibus: Primus est, quando est confessus. Secundus, quando est deprehensus in flagranti crimine Tertius, quando facta inquisitione crimen est notorium, ita quod verisimiliter reus nullam habeat defensionem; & hoc est confirmatum per capitulum Regni, in num. 4. inciso. *Item caueant, &c.* per quod imponitur pœna officiali contra facientem ad arbitrium Principis; & quod admittat medietatem suorum gagiorum vniuersas anni. Similiter hoc est confirmatum per Regiam pragmat. quæ incipit: *Inoleuit*. qua cauetur, quod aut. quam incipit constare de crimine, non detineatur, volens idonee cauere, & officialis contrafaciens puniatur ad decem vncias: & tenetur in syndicatu ad iniuriam parti læsæ. Item, hoc est declaratum per ritum magnæ curiæ, in nu. 126. incip. *Item si accujatur aliquis, &c.* quo cauetur, quod tunc detinetur reus in criminalibus, quando constat per vnum testem, de vso, & crimine, & persona sit suspecta per famam publicam. Quod restringit ad casus, in quibus non irrogatur tortura; ergo non procederet in leuibus criminibus, in quibus non irrogatur tortura: prout sunt crimina iniquantia pœnam infra relegationem, vt dicit capitulum regni, quod incipit: *Tormen-*

[Quod author hic asserit, hodie in omnibus criminibus, etiam capitalibus, exceptis quatuor, ab e memoratis, carceratum, datus fideiussoribus relaxari, id extra Regnum Siciliae vel Neapol. vniuersaliter non est verum, maxime in Germania. Nec obstat l. nullus. in prin. C. de exhib. reis. qua statuitur nullum in carcere vinciendum, priusquam conuincatur de crimine; quia id ita accipiendum est; quod carceratus non debeat poni in manicis ferreis, & ligaminibus, antequam conuincatur, nihilominus tamen in carcere detineri potest. vt post Accurs. respondet Colerus de process. execut. part. 2. cap. 3. num. 7. & in decis. Germania. decis. 107. numer. 1. & seq. quem sequitur Ant. Hering. in decis. 17. de f. iuris.

cap. 10. num. 378. & seq. vbi late persequitur, & plene tractat quibus casibus fideiussores in criminalibus interuenire possint. Et quando carcerati sub fideiussoribus relaxandi sint, num. 382. & seq. quem, [si volēs, adi]

TERTIA ¶ species fideiussionis iudicialis est, quæ dicitur de iudicato soluendo, quam tenetur præstare in ciuilibus quilibet defendens litem alienam ex parte rei conuenti, alias non est idoneus defensor, l. qui proprio, 46. §. qui alium. 2. ff. de procur. & l. exigenti. C. eod. titul. & ibi not. Non tamen tenetur ad eam conuentus nomine proprio, vt Instit. de satisf. §. se hodie. 2. & ab ista satisfactione non reuelat possessio immobilium, l. minor. 51. §. fin. cum l. seq. ff. de procur. & de hac satisfactione loquuntur iura prædicta, & totus titulus ff. iud. sol. Et ex hoc inoleuit illa practica, quæ quotidie vtuntur Notarii in mandatis procuratoris; nam ponunt in eis illam clausulam, videlicet, quod dominus releuat suum procuratorem ab omni onere satisfaciendi: nam per hæc verba dominus fideiubet pro eo; & tunc defensor non tenetur aliter satisfacere, vt not. Bart. in rubr. ff. iud. sol. 1. col. quod tamen LIMITA sane procedere, quando dominus esset soluendo, & possideret immobilia; alias ista clausula nihil releuat; ex quo tunc dominus non est idoneus fideiussor; vnde tenetur defensor satisfacere iterum: ita tenet Franc. de Aret. in consil. 124. Ang. & Ias. in l. filiusfam. 14. ff. qui satisf. cog. & ibi communiter Doct. pro hoc est gl. in l. multis. 7. fin. C. de prime. agen. in reb. lib. 12. hinc datur pulehra cautela, quam posuit Ang. in d. l. filiusfam. 14. & illam sequitur Alex. in l. sciendum. 15. §. possessor. 2. ff. qui satisf. cog. videlicet, quod quando aliquis mittit vnum procuratorem de longinquis partibus, puta de Francia, potest ipsi opponi, quod satisfacet stando iuri, & de iudicato soluendo, continetur in causa reuentionis, & tenetur illam præstare, non obstantem, quod dominus fideiussisset in instrumento mandati; ex quo non possidet immobilia in loco propinquo, & ad hoc solet allegari gl. in d. l. si. & ista satisfactio, de iudicato soluendo, continetur tria, videlicet dolum malum abesse, rem defendi, & solui id, quod fuit per curiam iudicatum, l. iudicatum solui. 6. ff. iud. solui. An ¶ autem promittens soluere iudicatum coram iudice ordinario, tenetur ad iudicatum per eius delegatum in eadem causa? Vide Franc. de Aret. tenentem, quod sic, in consil. 87. col. fi. QVARTA ¶ species ¶ satisfactio, iudicialis, est illa de non offendendo, vt quando aliquis timet offendi ab aliquo, potest implorare officium iudicis, vt compellat illum ad dandum sibi fideiussores de non offendendo, nec in persona, nec in rebus. & de hac loquitur plene Bart. in l. illicitas 6. §. ne potentiores. 2. ff. de off. presul. & Felin. in rubr. de reuog. & pace. & si quis tunc fuit simul offensus in persona, & in rebus, am tenetur offendens ad duas pœnas, vide Bal. optima declarantem in consil. 257. in 3. col. Quæ autem in quæ-

rantur ad hoc, ut possit peti talis fideiussio: vide Felin. *in d. rubr. de creuga & pace.* vbi inter alia dicit, quod debent probari minæ, & quod quis sit solutus minas executioni mandare; & dic, vt ibi.

[De hac satisfactione, seu cautione de non offendendo, quando peti possit, & quamdiu duret, & an præstanda sit fideiussoribus, & pignoribus, vel an sufficiat nuda repromissio, vide Ant. Hering. *in absolutissimo eius tract. de fideiuss.* Francosini *ad Maxum edito. cap. 6. num. 242.* & seq. Clar. lib. 5. *sent. §. fin. quasi. 47. nu. 24.* & seq. Menoch. *de arbitr. iud. quasi. cas. 140. num. 3.* & *cas. 141.* Bernard. Greuzum *in conclus. pract. conclus. 4.* & *confid. 1. cum aliis ab Hering. d. loco allegatis.* Item quando in Camera Imperiali; & sub qua pœna decernantur mandata de non offendendo, vide Garl. lib. 1. *obs. 4.*]

4 Quid t̄ autem si iudex inquit contra principalem, qui promittit non offendere, qui non cōpater, iudex procedit in contumaciam, & habet eum pro confessio, forte vigore statuti, & condemnat ipsam ad pœnam tanquã contravenientem, an possit exigere à fideiussoribus? Dic, q̄ non; quia non apparet de vera contraventione: illa autem ficta confessio, quæ resultat ex contumacia, non nocet fideiussoribus: ita eleganter Pet. Phil. Corn. *in cons. 211. in 3. vol.* quod est notandum per constitutionem regni, quæ incipit, *pœnam eorum*, quæ loquitur de foriudicariis, qui habentur pro confessis: nam talis foriudicatio non noceret fideiussoribus in casu prædicto, reliqua autem ad hanc materiam, dic, vt per Batt. & Fel. vbi supra.

15 QUINTA t̄ species satisfactionis iudicialis, est de rato, quæ præstat ab eo, qui comparat pro actore ad agendum, & est dubium de mandato, de qua loquitur tex *in l. cautio. c. de procur. p̄p̄onius. 40. §. rati. 3. ff. de procur. & tot. tit. ff. rem rat. haber.* Similiter, quando aliquis agit, vt coniuncta persona, debet cauere de rato, *in l. varius. 21. c. de procur. & generaliter quilibet agens alieno nomine, l. non solum. 39. §. qui alieno. 1. ff. de procur. & l. Pomponius. 40. §. sed & is. 2. eod. tit.* SEXTA species satisfactionis iudicialis est de expensis in casu succumbentis, quam tenetur præstare actor in initio litis: de qua loquitur *Authen. generaliter, c. de Epis. & cler. & §. ad excludendas. 2. (alias c. 2.) in Auth. de litig. col. 8.* & hanc satisfactionem præstat actor, etiam si possideat immobilia, secundũ Abb. *in c. quantam frequenter. §. 5. in aliis col. 2. vbi licet non contest.* & Batt. & Alex. *in l. de die §. qui mulierem. 1. in fin. ff. qui suisd. cogam.*

16 SEPTIMA t̄ species satisfactionis iudicialis est de expensis in casu, quo succubuerit, euenit, quod reus fuit absolutus ab instantia iudicii, actor condemnatus ad expensas, quia instantia est petempta, an fideiussor est teneatur? Dic, quod nõ ita tenet Bal. *in cons. 111. in 2. vol.* & mouetur, quia non dicit actor succubuisse, ex quo potest iterum agere ad eãdem causam, secundum eum ibi. SEPTIMA t̄ species satisfi-

dationis dicitur de re non baratanda: & præstatur à conuento super aliqua re mobili; quia est persona suspecta, quæ de facili potest rem interuercere. nam tenetur ad instantiam actoris, dare fideiussores de re non baratanda, id est, de non consumendo, nec occultando, nec alias interuercendo illam rem, sed de exhibendo eam, si, & quoties opus fuerit, alias illa res sequestratur: & de hac loquitur tex. *in l. si fideiussor. 7. §. si satisfidatum. 2. & ibi gl. ff. qui satisfid. cog. & l. Senatus consulto 16 in fi. ff. de off. præsid.* OCTAVA t̄ species satisfactionis iudicialis, est fideiussio indemnitate, & hæc potest præstari etiam extra iudicium, vt quando aliquis promittit extrahere aliquem indemnem ab aliqua obligatione: vel promittit ipsum conseruare indemnem, quo casu semper requiritur excussio, antequam deueniatur ad fideiussorem, etiã si fideiussor renuicasset omnibus beneficiis de fideiussoribus, vt tenet Lud. Rom. *in cons. 211. col. 1. Bar. in l. non iniusta. 1. c. de conuen. ff. de deb. lib. 10.* Alexand. *in l. fin. col. 4.* & ibi *l. ff. si cert. per. Fel. in c. exroscript. 9. col. pen. in fin. de iure iuran.* & ratio est secundum Dd. in locis præalleg. quia hæc excussio in casu isto venit ex natura actus conditionaliter, & ex beneficio de fideiussoribus Item tenet Alex. *in cons. 32. colum. 1. in 4. vol.*

[De satisfactione, vel promissione indemnitate, vide latius Specular. *in tit. ad conseruati. indemnitate vbi promissionis istius formulas præscribit, & Gratum cons. 53. num. 5. vol. 1.*]

NONA t̄ species satisfactionis iudicialis est quæ dicitur de securo carcere, vt quando aliquis carceratur in acri carcere, & carceratus petit se habilitari, & mitti in carcerem leniorem, & dat fideiussores de non recedendo ab illo carcere: ista fideiussio solet esse valde in vsum in hoc regno; & hoc facit iudex ex causa attenta qualitate personæ, & delicti, *l. de custodia 1. ff. de cust. reor.* & per ea, quæ tradit Par. *in tract. Synd. in vers. carcer.* vbi plura dicit de hac materia, & maxime, quod nobili potest iudex assignare totum palatium vel totam ciuitatem pro carcere: & tunc solet recipere fideiussionem pro securo carcere, & non tenetur iudex, si fugit, vt per eum.

[An si fideiussor de tuto carcere, vt vocant, sub pœna, incidat in pœnam, si principalis aufugiat, eo casu, quo iniuste detinebatur, vide Fach. lib. 9. *controuers. iur. cap. 68.*]

DECIMA t̄ species satisfactionis est illa conuentionalis, quæ communiter præstatur in contrahibus, & hæc potest præstari tã in iudicio, quã extra, de qua loquitur totus tit. *ff. & c. de fideiuss.* VNDECIMA species t̄ satisfactionis est, quando debitor mutat suam conditionem in deterius, quia vergit ad inopiam, & est debitor in diũ; nõ tenetur satisfate de soluendo adueniente die, de qua loquitur tex & ibi Ang. & Dd. *in l. omnib. 41. ff. de iur. tradit Alex. in l. fin. in 1. §. e. legat. 28. ff. de d. inf.* DVODECIMA species satisfactionis est, t̄ quæ præstat ab eo, qui impetrat dilatoriam 22 scq

- R**emoratoriam à Principe : nam tenetur interim dare fideiussores de soluendo, alias rescriptum non valet, nec sibi prodest. *tex. in l. vniuersa. 4. C. de precib.*
- 24 **Imp. offer DECIMATERIA** satisfactio est, quā dote testator legat aliquid in diem vel sub conditione: nam tenetur hæres præstare fideiussores de soluendo adueniente tempore: de hac loquitur totus tit. *ff. ut leg. non. cau.* & si non vult satisfacere, mittitur legatarius in possessionem rei legatae. & de hac missione loquitur totus tit. *ff. ut in poss. leg.* Requiritur
- 25 **multæ** & aliæ satisfactioes, prout est illa, de damno infecto, & de ista loquitur totus tit. *ff. de dam. infect.* item illa, quam præstat usufructuarius de vtendo fruendo arbitrio boni viri: de qua loquitur titulus. *ff. usufruct. quem admodum caueat.* item illa de opere demoliendo, de qua loquitur tit. *de oper. noui nunciat.* item illa de restitue odio, quod quis habuit ultra legem Falcidiam, de qua loquitur totus tit. *ff. fideiussor. plus, quam per leg. Falcid.* item illa, quam præstat petens executionem, quādo potest supplicari, de qua loquitur *authen. qua supplicatio. C. de precib. Imp. offer.* & dictam in *versis appellatis; in vlt. part. iudicii, versis supplicatio.* Similiter multæ aliæ, de quib. in toto tit. *ff. de pret. stip.* & per aduersas leges & titulos iuris eiu. quas studiosus inuestigator inuenire potest. Scias tamen, quod in omnibus fideiussionib. prædictis, & aliis debet inipimus obligari principalis, & postea fideiussor: alias non valeret obligatio fideiussoris; quia eum sit accessoria, nō potest stare sine principali. Ita dicit Bald. *in conf. 2. 61. col. 2. in 1. vol. allegat. gl. in l. scientum 30 ff. de verb. obl. & gloss. in l. si hæres pecuniam. 73 ff. ad Treb. Rob. Mar. V. I. D.*
- [Non inconuenienter hoc loco etiam queri potest: quod ab auctoritate prætermittum est; An fideiussor iudicium in prima instantia datus in casum succumbentis pro expensis, teneatur in secunda instantia non solum sententiam, sed etiam de controuersa est hæc quaestio apud Iuriconsultos, teste Ant. Hering. *in elegantis tract. de fideiussor. cap. 20. §. 20. n. 24.* qui ideo authenticam eius decisionem sibi sumere noluit, licet satis ample declararet, quando, & quibus casibus fideiussor primæ instantiæ, in secunda teneatur, quod idem etiam fit ab Ant. Tessauro, *decis. Pedemont. 22 per tot.* qui contra communem opinionem, affirmatiuam defendit: Quod videlicet fideiussor in prima instantia datus, in secunda etiam teneatur. Machineus autem *lib. 8. controuers. iur. cap. 57* contrariam negatiuam, & communem opinionem tuctur. Quos, si lubet, adire poteris. Rationes enim vtriusque sententiæ hic referre, vel tra illicitum, nimis longum foret. Vide etiam Viuium *in syl. com. opin. lib. 1. c. 299.*]
- 2 **Contumax an possit opponere declinatoriam fori.**
- 3 **Exceptio respiciens personam litigantis, qua dicitur.**
- 4 **Tutor ante omnia de solemnitatibus docere debet. Et post datum terminum ad probandum, hac exceptio opponi potest.**
- 5 **Exceptio excommunicationis est anomala, & in quacumque parte iudicii potest opponi.**
- 6 **Exceptio male agis; quia ante diem agis: opponi potest. ante, & post lit. contest. & quid imponet.**
- 7 **Exceptio remotionis & facti dilatoria dicitur, & ante lit. contest. opponi debet.**
- 8 **Exceptiones dilatoriae opponi debent ante litem contestatam.**
- 9 **Exceptio dilatoria opponi potest post lit. contestatam, quando factio a iudice superuenit.**
- 10 **Exceptio dilatoria, qua reddit processum retro nullum, opponi potest etiam post litem contestatam.**
- 11 **Advocatus opponens exceptionem dilatoriam post litem contestatam, non tenetur opponere debeat, ad vnam libram puniatur.**
- 12 **Exceptio nes peremptoria qua, & quare ita dicuntur.**
- 13 **Exceptiones lris finita quandoque sunt declinatorie, & quandoque peremptoria.**
- 14 **Exceptiones peremptoriae quando requirunt aliorum indaginem, referuntur ad merita causæ. Et quid operetur ista reseruatio & num. 15 & 16.**
- 17 **Exceptiones peremptoriae usque ad quod tempus opponi possint, & quid seruetur in regno.**
- 18 **Exceptiones quæ opponi possint post sententiam.**
- 19 **Exceptio ficticia qua dicitur, & quando locū habet.**
- 20 **Exceptio qualiter producat.**
- 21 **Dolus quæ modis committatur.**
- 22 **Exceptio doli contra quem opponatur, & num. 23.**
- 24 **Dolus autem ris, an noceat singulari successori.**
- 25 **Exceptio doli, an opponi possit contra contractum confirmatum propter actum adhibitum in primo confirmato.**
- 26 **Dolus et nius ex sociis, an noceat alteri socio.**
- 27 **Exceptio doli an possit renunciari.**
- 28 **Dolus an censetur commissus inquietati: ne generali.**
- 29 **Simulatio quæ duplex sit, & num. 30.**
- 30 **Simulatio qualiter allegatur.**
- 31 **Exceptio simulationis qualiter opponatur.**
- 32 **Exceptio simulationis, an competat, si debitum ex vna causa conuertatur in aliam.**
- 33 **Exceptio metus: fundatur super aequitate, & est in rem, & respicitur inter mercatores.**
- 34 **Exceptio non numerata pecunia, an inter mercatores possit opponi.**
- 35 **Exceptio periuurii an repellat agentem.**
- 36 **Periuurium an purgatur, si soluitur post terminum, & an purgatio mora admittatur inter mercatores.**
- 37 **Mora non potest purgari, nisi ei renunciatum.**
- 38 **Promittens in plures pagas soluere debuit, & si non fuerit in primam pagam, teneatur ad totum: an possit purgare moram.**

De Exceptione, nono membro

Iudici.

SUMMARI A.

1 **Exceptiones dilatoriae, et peremptoriae considerantur.**

- 40 Excussio an habeat locum inter mercatores.
 41 Promissio; si Titius nō soluit; quālibet intelligatur.
 42 Litis pendentia an opponi possit inter mercatores, & qualiter opponatur.
 43 Litis pendentia quando opponi possit, & num 44.
 44 Exceptio rei iudicatae potest opponi inter mercatores.
 45 Exceptio solutionis potest opponi inter mercatores.
 46 Exceptio acceptilationis, an opponi possit inter mercatores.
 47 Confessio facta in iudicio, potest allegari inter mercatores.
 48 Exceptio renunciationis litis, potest inter mercatores opponi.
 49 Exceptio pacti de non petendo, potest inter mercatores opponi.
 50 Exceptio pretii non soluti, opponi potest inter mercatores, & num 52.
 51 Exceptio iuris vel statutorum obstantium, opponi potest inter mercatores.
 52 Exceptio cessionis bonorum potest opponi inter mercatores.
 53 Exceptiones procuratoriae non opponuntur inter mercatores. & num 55.
 54 Legitimitas personae quotupliciter fiat, & quam utilitatem afferat, & num 57.
 55 Procurator qui per 20. annos se gessit pro procuratore, an debeat docere de mandato.
 56 Procurator eo ipso constitutus intelligitur, quod affert instrumentum debiti in eius nominibus.
 57 Excommunicationis exceptio in foro mercatorum admittitur.
 58 Filius familias mercator an possit esse in iudicio sine consensu patris.
 59 Et filius familias mercator an possit convenire debitorem paternum, patre vivente.
 60 Exceptio quod non competit actio directa, an inter mercatores habeat locum.
 61 Exceptio non soluta gabella, an inter mercatores habeat locum.
 62 Pactum nudum inter mercatores, an sit efficax ad agendum.
 63 Agi an possit ex contractu incerto inter mercatores.
 64 Exceptio novae actionis seu delegationis inter mercatores, quando habeat locum.
 65 Exceptio erroris calculi, an inter mercatores habeat locum.
 66 An ob sit exceptio rei iudicatae inter mercatores.
 67 Calculatorum sententia est, ut sententia peritorum.
 68 Computus redditus an peti possit, ut itorum red datur.
 69 Alitur in foro mercatorum an possit ut procuratrix intervenire.
 70 Trigesima quando debeat in foro nundinario.
 71 Trigesima per quem solui de et.
 72 Trigesima quando exigatur.
 73 Trigesima de quibus rebus debeat.
 74 Trigesima an debeat, si quis confitetur debitum.
 75 Trigesima debet solui, si pars est transigunt.

- 76 Trigesima an debeat, si petantur alimenta.
 77 Trigesima non debet solui per pauperes, viduas, & miserabiles personas.
 78 Terminus brevissimus debet dari in foro mercatorum.
 79 Si probationes offeruntur de longinquo, competentes dilataciones dari debent.
 80 Terminus, in quo nihil fuit prolatum, an ad instantiam actoris debeat reintegrari.
 81 Testes post didicita testificatis, an in foro mercatorum possint produci.
 82 Acta facta de nocte in foro mercatorum, an valeant.

NONVM membrum huius primae partis iudicii, est EXCEPTIO. † Nam solet reus conventus ante litem contestatam, opponere aliquas exceptiones contra actorem ad impediendam litem contestationem, nam exceptio nihil aliud est, nisi actionis exclusio. Et super hoc est sciendum, quod EXCEPTIONUM ALIQUAE dicuntur DILATORIAE, & ALIQUAE PEREMPTORIAE. DILATORIAE dicuntur illae, quae differunt causam; non tamen perimunt negotium principale, & istae possunt considerari tripliciter; nam QVAEDAM RESPICIUNT PERSONAM IUDICIS, QVAEDAM PERSONAM LITIGANTIS, QVAEDAM RESPICIUNT LIBELLVM seu IPSAM CAUSAM. Exceptio respiciens personam iudicis, est EXCEPTIO DECLINATORIA fori seu incompetentiæ, vel exceptio RECUSATIONIS, & ista debet esse prima, quae opponitur ante omnes exceptiones, l. praescriptiones 13 fin C. de excep. & ratio est; quia si alia prius opponeretur, censetur opponens interpellare iudicem, ut super alia pronunciet. & sic induceretur consensus in iudicem, seu prorogatio, & nō possit ulterius declinare seu reculari, secundū Bart. & Dd in l. quidam consuebant 57. ff. de re iud. & maxime Io. de Imol. & Alex. ibi. & idem tenet Bar. in l. si conuenerit. 18 ff. de iurisd. om. in l. pro hoc est tex. in l. sed & si susceperit 52 ff. de iud. & habetur in c. inter monasterium. 20. de re iud. & dicam infra in ultima particula iudicii, in vers. recusatio, in tractatu de pollariis ANDR. O. Adde PRIMO, † an si reus contumax perguit contumaciam, possit opponere FORI DECLINATORIAM? vide Bart. in l. si pupillus. 33. ff. de priuil. credit. & ibi Angel. & vide Caucn in 3 prag. vbi Bar. non decidit, sed dicit esse cogitandum, sed ibi Alex. in addit. dicit, quod licet Bar. hoc non decidat, in d. l. si pupillus 33. tamē id decidit expresse in quāda consuebat. 57. ff. de re iud. & in l. si conuenerit. 18 ff. de iurisd. om. iud. in quibus locis tangit Bar. an post datam fideiussionem possit opponi fori declinatorio; & dicit quod sic, sed in quaestione proposita per Bar. in d. l. si pupillus 33 de priuil. cred. (alias de separat.) est maius dubium; quia erat latum decretum primum propter contumaciam, & praestita satisfactio ad evitandum & reuocandum primum decretum. Sed idem dicendum est in casu illo, quia per contumaciam nō pro-

rogatur iurisdictionio, secundum Bal. in l. si qui ex consensu. 7. C. de Episcop. audiend. habetur per Innoc. in c. innotuit. 3. de eo quis iur. or. suscep. & per Bald. in l. ff. de iurisd. omni. iud. & per Alex. in l. 2. ff. si quis in ius voc. non ier. & in l. 1. n. si princ. ff. de ser. & Bar. in l. non videtur. 33. ff. de iud. & est ratio; quia contumax non consensit, ut d. l. ff. de ser. & hæc sunt vera secundum eund. Alex. in d. l. 1. quando iudex, qui contra contumaciam procedit mero iure, nō erat iudex competens: secus si mero iure iudex erat competens, licet reus citatus posset ex aliquo privilegio tibi competente eludere iurisdictionē illius. Contrarium tenet dominus Auditor supra in verb. quomodo formatur per vā inquisitionis. n. 98. & vide quæ dixi in prax. mac. caus. crimin. in verbo bannitur. n. 51. Pet. Foll. V. I. D. † SECVNDO Exceptio RESPICIENS PERSONAM LITIGANTIS, dicitur omnis exceptio legitimacionis personæ, ut si compareat pupillus sine tutore, vel minor sine curatore, ut C. qui leg. pers. hab. s. i. in iud. ut si iusfam. sine consensu patris, iuxta l. si in princ. versic. necessitate. C. de bon. qua. li. & ibi Bar. & Bal. vel procurator sine mandato, l. prator. 2. §. defendi, & ibi Bar. ff. ex quibus caus. in poss. eat. vel si comparet aliquis substitutus à procuratore non habente potestatem substituendi, maxime ante lit. contestat. iuxta text. in c. non multo serete. 1. de procur. lib. 6. & habetur in l. quod quis. 8. C. de procur. vel si comparet procurator cum mandato dubio; quo casu tenetur satisfare de rato; l. cautio. 1. & ibi Bart. & Doct. C. de procur. EODEM MODO, † si comparet aliquis ut tutor, potest sibi opponi, ut doceat de solennibus, de quibus habetur per l. legitimos. §. ff. de legit. tur. & hoc est hodie in Regno prouisum per ritum magnæ curiæ, in num. 213. qui incipit: Item seruat ipsa curia, quod cū aliquis, &c. hæc licet exceptio de solennib. possit opponi etiam post datum terminum ad probandum, & sic post litem contestatam, ut habetur in dicto ritu. Et hoc generaliter extendi ad omnes comparentes in iudicio, ut tales; quia ante omnia debent probare se esse tales parte opponente, l. non ignotas. 9. C. qui accus. non poss. Et similiter quando petitur aliqua facultas iudicialis de his, quas posui supra in præcedenti membro, dicitur exceptio dilatoria respiciens personam litigantis; illa enim ante omnia discutuntur in iudicio; quæ etiam in summaris ante omnia discuti debet de legitimacione personarum, & de ea debet plene cognosci, secundum Bal. in l. fin. colum. 11. C. de edit. d. vii. Atr. tollend. & Alex. in consil. 52. colum. 1. in 2. volum. & lal. in rubr. C. qui admitt. colum. 1. & 2. Potest † etiam in hoc numero poni exceptio excommunicationationis, in qua hodie est prouisum in Regno per ritum magnæ curiæ, in num. 150. incip. Item quod in quibuscunq. &c. quo cauetur, quod is, qui eam opponit, debet offerre se paratum illam probare in continenti legitime, alias non auditur. Verum ista exceptio dicitur anomala: nam potest opponi in quacunque parte iudicii: ut est ex. in l. p. a. consuetu.

tiona. 1. de except. lib. 6. per quod statuitur terminus octo dierum ad illam probandam: & ita illud verbum, in continenti, positum in dicto ritu, omnis bonus iudex deberet interpretari adhaerendo iuri communi, prout potest, ut non statuat minorem terminum octo dierum ad illam probandam, & hoc in foro Ecclesiastico habet locum sine dubio, ubi non seruantur ritus magnæ curiæ. Et quod ista dicitur exceptio anomala, ut. net. Spec. in tit. de except. §. 1. vers. anomala, & de materia huius exceptionis excommunicationis, vide plene Felin. in c. except. 12. col. 5. & seq. de except. † TERTIO, sunt quedam exceptiones, QUÆ RESPICIUNT CAUSAM, ut est exceptio libelli inepti vel obscuri: vel male agis, quia ante diem agit, &c. l. in fin. ff. quando dies usus fruct. leg. col. 1. Verum ista exceptio; male agis, &c. potest opponi etiam post litem contestat. & in hoc casu est differentia; quia si opponitur ante lit. contestat. reus absoluitur ab obseruatione iudicii, & induciæ duplicantur: sed si post opponatur, reus absoluitur distincte & induciæ similiter duplicantur. ita declarat Bal. in l. exceptionem. 19. colum. 1. C. de probat. Potest etiam in hoc numero poni exceptio litis pendentiæ, quæ similiter est dilatoria, & debet opponi ante litem contestat. secundum Bal. in l. peremptorias. 2. in fin. C. sent. rescind. non posse. & in l. senatus. C. que accus. non poss. & Felin. in d. c. exceptionem. 12. de except. De cuius materia vide Socin. in consil. 38. in 1. volum. Quid † autem de exceptione INTENTIO- NIS & FACTI, ut quando aliquis sine actione experitur? Dic, quod habet vim dilatoriam, & impedit litem contestari, & debet opponi ante litem contestatam, secundum Bar. in l. mater decedens. 19. ff. de inoff. testam. & Barr. in l. Papinianus. 8. §. si quis impubes. 15. eod. tit. Verum si non fuit opposita ista exceptio; iudex ex officio potest in quacunque parte iudicii repellere agentem sine actione, ut est gl. & ibi communiter Dd. in l. ubi p. a. sum. 40. C. de trans. & glo. in l. 2. §. quod si actor. in versic. rei. C. de iur. calum. per quam ita tenet Paul. de Cast. consil. 250. col. 1. in 2. volum. & ad prædicta est text. in l. si pupilli. 6. §. videamus. 2. & ibi Bart. & Doct. ff. de negot. gest. Istæ † autem exceptiones OMNES dilatoriæ debent regulariter opponi ante lit. contestat. ut supra dixi, ut not. gl. & Bal. & Dd. in l. exceptionem. 19. C. de procur. & text. in l. Pomponius. 40. §. rati habitiois. ff. de procu. & l. ita ad eum. 13. & ibi per scribentes. C. de procur. Fallit PRIMO hæc regula, † quando exceptio superuenit post litem contestatam; quia in quacunque parte iudicii superuenit exceptio, opponi potest, ut not. Alex. & Doct. in l. si mulier. 19. ff. solut. matr. & Paul. de Castr. in l. fin. C. de except. & gloss. & Bart. in l. commune. 2. C. de consensu litis. quod ramen intellige quando ex facto aduersarii superuenit post lit. contestat. secus si ex factis ipsius opponētis sine facto aduersarii: quia opponit tunc non potest, secundum Bar. in l. excusantur. 2. §. annuatum. §. ff. de excusat. & Mod. in l. si mulier. 19.

10 *solu matr.* SECUNDO limita, nisi esset exceptio dilatoria, quæ reddit processum terro nullum; quia tunc opponi potest etiam post litem contestatam. *l. licet. 2. 4. & ibi Bartol. & Doct. C. de procur. & Salic. 2. l. quod quis. 8. C. eod. titu. & Bald. in l. quamvis. 1. C. de iuris & fact. ignor. & Felin. in d. c. exceptionem. 12. colum. 6. versic. salit. ut suo, & c. de except.* Reliquas vero fallentias, per quas exceptio dilatoria opponitur post lit. contestat. vide plenissime per Felin. *d. c. exceptionem. 12. de except.* & per Alexand. & Mod. *in d. l. ut de iur. 3. C. de proc.* Si autem ¶ exceptio dilatoria, quæ debet ante litem contestat. opponi, fuerit opposita post, puniatur advocatus opponens ad vnam libram ann. text. est *in l. penult. C. de exc. & tenet Paul de Cast. in consilio 270. colum. 1.*

12 *in 1. volum.* EXCEPTIONES ¶ VERO PEREMPTORIÆ dicuntur illæ, quæ in totum perimunt ius agentis, prout est exceptio iolutionis, iurifurandi, pacti, satisf. tionis, & rei iudicatæ; & sic de aliis similibus, & istæ possunt opponi quoadocumque tam ante litem contestat. quam post, vsque ad conclusionem in causa, *l. peremptoria. & ibi Bald. C. sent. reseruit. non poss.* quarum exceptionum tres dicuntur esse litis finitæ, quæ impediunt litis ingressum, prout exceptio iurifurandi, transfectionis, & rei iudicatæ; & ideo appellantur litis finitæ: quia sunt inductæ, vt sit litum finis, vt declarat Dd. communiter *in l. fratris. 10. C. de transf.* De exceptione iurifurandi probatur *in l. maximam. 1. ff. de iureiurand.* De exceptione rei iudicatæ probatur *in l. res iudicata. 1. ff. de rei iud. Adde & quartam exceptionem litis finitæ, scilicet, præscriptiois, vt probatur *in l. fin. & ibi Bart. ff. pro suo. & habetur in l. emptor. 9. C. de præscr. long. temp. & tenet expresse Bartol. in d. l. fratris. 10. C. de transf.**

[Exceptio præscriptiois, an, & quando impediat litis ingressum; vide apud Alexand. *Trenacingu. lib. 2. præf. reseruit. tit. de except. reseruit. 3.*]

13 Poteris addere sex alias exceptiones, quas cumulat Bald. *in l. postquam litis. 4. eod. tit. 2. C. de pact.* vbi vide. Iste autem ¶ exceptiones LITIS FINITÆ HABENT DVPLICEM OPPONENDI MODVM: quia sunt declinatoriæ & peremptoriæ; & ideo quandoque opponuntur in vim declinatoriæ, vt est, quando opponuntur ante litem contestat. quo casu impediunt litis ingressum, & iudicii processum, & ideo declinatoriæ dicuntur: quia iudicium declinant. Quandoque vero opponuntur in vim peremptoriæ, prout est, quando opponuntur post litem contestat. nam tunc non censentur oppositæ ad merita causæ, vt perimant ius agentis, & de hoc iudex cognoscit in diffinitiva sententia: vt declarat. Bald. *in d. l. postquam litis. 4. C. de pact. colum. 2. & in d. l. exceptio-*

*nem. in fin. C. de probat. & Bald. & Alexand. & communiter Doct. in l. nam postea quam. 9. in princ. ff. de iureiur. & in l. eleganter. 2. 3. § si quis post transf. 3. ff. de cond. indeb. & prædictis adde Bald. in l. diffamari 5. colum. 2. versic. modo hic queritur unum, & c. C. de ing. manu. & Bart. in d. l. fin. ff. pro suo. VERO multa exceptiones ¶ peremptoriæ quandoque requirunt altiorē rem indignem, quas declarat Bartol. *in l. si se. 4. §. condemnatum. 6. & ibi etiam Alexand. in §. colum. ff. de rei iud.* quo casu si opponantur ante litem contestat. non impediunt processum, sed iudex debet eas reservare ad merita causæ, & procedere ad vltiora, text. est, & ibi Bartol. *in d. l. nam postea quam. 9. de iureiur. & ibi etiam Bald. & communiter Dd. in l. si quis. 11. C. de posit. & Bart. Alexand. & Dd. in l. lile à quo. 13. § si de testamento 2. ff. ad Treb. & Canonist. inc. cum contingat. 36. de off. deleg. & Bart. in l. si is à quo. 3. ff. vt in poss. leg. & Bart. in d. l. fin. ff. pro suo. & habetur in decis. 3. consil. Neapol. quæ loquitur de exceptione præscriptiois, de qua etiam Bald. *in l. per hanc. 4. colum. 2. C. de temper. appellat. ¶ Quid autem operatur ista reservatio exceptionum ad merita? Dic, quod si in processu iudicii apparebit istas exceptiones esse veras, & militare, quidquid ante factum est, non valebit. & omnia acta habebuntur pro non factis, ita dicit Bart. *in d. l. lile à quo 13. § de testamento 2. ff. ad Trebellian.* Dicuntur ¶ autem ¶ requirere altiorē indignem, quando non sunt liquidæ, nec de facili possunt liquidari, secundum Baldum & Moder. *in l. nam postea quam. 9. de iureiur. & per Bartolum, & Alexand. in d. l. 4. §. condemnatum. 6. ff. de rei iudic.* Vnde si opponens offerre paratum incontinenti probare exceptionem, vt quia habet instrumentum, vel alias probationes paratas; tunc impedit litis contest. & non reservatur, secundum Bartol. *in d. l. lile à quo. 13. § si de testamento. 2. au Trebel. & Abb. in d. c. cum contingat. eod. tit. fin. l. off. del. & est decisum in decis. 63 consil. Neapol.* Hodie tamen in Regno est facta prouisio circa istas exceptiones, vt si quis opponat eas ante litem contestat. debeat illas liquidare & probare intra 5. dies, alias censetur reservare ad merita causæ, vt est decisum per regiam pragmat. quæ incipit: *comparente.* & sic illud verbum, *in contemtu,* quod est de iure communi, est hodie in Regno declaratum per quinque dies. Est etiam & alia noua prouisio per aliam pragmat. quæ incipit: *quicumque.* qua cauetur, quod opponens aliquam ex prædictis exceptionibus, si illam non probat saltem semiplene, puniatur pro qualibet vice ad 10. tarenos. ISTE VERO autem, ¶ quod dicitur, *quod exceptiones peremptoriæ POSSUNT OPPONI VSQUE AD SENTENTIAM,* est de iure communi, sed per regni constitutionem, quæ incipit: *lute legitima,* & c. debent opponi intra biduum post litem contest. & est correcte in regno***

illa l. *peremptoriae C. sent. rescin. non pos. ut d. gloss. in d. consl.* Tamen communiter hodie in communi stylo curiarum non seruatur illa constitutio. quantum ad hoc, sed potius seruatur contrarium: scilicet illud, quod dicitur ius commune, quod est æquius: & sic istæ exceptiones peremptoriæ opponuntur vsque ad conclusionem: & similiter instrumenta, iura, & alia cautele produci possunt vsque ad conclusionem, secundum formam *c. cum dilectus. 9. de fid. instr.* & hoc potest colligi ex regia pragmat. quæ incipit; *curso dilationum.* quæ concedit vltimo loco post repulsum terminum ad producendum iura, cautelas, & scripturas, & per dictam pragmat. tanquam nouissimam videtur alterata dispositio *d. consl.* & ita seruatur. SUNT etiam quædam exceptiones, quæ possunt opponi etiam post sententiam: & sunt illæ,

quæ non in totum enervant sententiam, sed illam modificant: prout est exceptio, ne quis conueniatur & exigatur, nisi in quantum facere potest. Item, exceptio inuentarii facti in hæreditate, vt not. Bartol. *in d. l. 1. C. de iur. & facti. ignor.* & Bartol. Alexand. & Dd. *in l. ex diuerso. 17. §. fin. ff. sol. matr.* & Bald. *in l. exceptionem. 19. colum. pen. versic. sunt quedam. C. de probat.* & Paul. de Castro *in consil. 106. colum. 3. versic. sed si queritur, in 2. volum.* Sunt etiam multi alii casus, in quibus peremptoriæ exceptio potest opponi, etiam post sententiam, quos numerat gloss. & ibi etiam Bald. *l. 1. C. de iur. & facti. 197.*

[Exceptiones peremptoriæ, an, & quando post latam sententiam opponi possint, & quænam exceptiones post sententiam, ad impediendam executionem opponi possint, & à quibus, plene, & luculenter tractat Alexand. Trentacinq. *in utilif. suis resolut. pract. libr. 2. titul. de except. resolut. 1.*]

VLTIMO in hac materia est sciendum, quod in Regno habemus vnam exceptionem quæ appellatur HOSTIA, & habet locum, quando aliquis est submonitus ex parte regis, vt vadat in exercitum regis ad pugnandum contra hostes: nam si contingit interim hunc ab aliquo conueniri vel citari, siue in causa civili, siue criminali, habet spatium 15. dierum, antequam vadat ad exercitum: & 1. post reuersionem: & totum illud tempus, quo stat in exercitu, & infra hoc tempus supersederet in causa, & non procedit contra eum, nec potest contumax reputari, sed si aliquis sponte accessit ad exercitum sine vocatione, habet solum illud tempus, quo stat in exercitu, & non illos 15. dies. Vnde si interim citatur, potest quilibet suus consanguineus comparere & allegare qualiter citatus degit in exercitu Regis pro expeditione militiæ: & opponere potest exceptionem hosticam, & probato hoc gaudebit inducitis prædictis: de

hoc est const. Regni, quæ incipit *hosticæ*, & ibi Andr. de Ifern. & Mod. Caxerca in materia exceptionis dicit, vt per Specul. *int. de except. per totum.* & per Angel. Arct. *Inst. de except. per totum.* & per Abb. & Felin. *extr. de except. per totum.* Hæc solum pauca volui attingere pro colligendis aliquibus floribus magis quotidianis in practica: præsertim ad introductionem iuuenum. Sequitur decimum & vltimum membrum huius primæ partis, scilicet Litis contestatio: Robert. Mart. *V. l. D.*

De exceptionibus oppositis in curia Mercatorum.

ADDITIONE Posteaquam in materia exceptionum incidimus, non extrarem videbitur & hic addere tertiam partem meæ praxis iudicialiæ (vt alias pollicitus sum) in qua de admitendis vel repellendis exceptionibus in curia mercatorum habebitis. Quare sciendum est, quod regulariter exceptionum materia producitur ex æquitate scripta, & ipsa æquitas est materia habilis ad producendum exceptionem, & cum in ipsa æquitate funderetur, *l. qui æquitate. 12. ff. de dol. except. ad o.* quod quories æquitas non dicitur, non datur exceptio, *d. l. æquitate.* & concludunt omnes canonistæ *in rubr. extr. de except.* & Angel. Arct. *cod. tit. in rubr. numer. 10.* & vt exemplis prædicta intelligas, percipito exemplum horum: (amantissime Lector) singe enim, quod quis dolo me induxerit per stipulationem ad aliquid promittendum, certe de iure civili remaneo obligatus, & contra me oritur actio: sed considerans Prætor satis iniustum & absurdum fore quem reportare lucrum ex suo dolo me iactura aliena, naturali æquitate motus, doli exceptionem introducit, vt dicit text. *in l. quo lucidius. 1. §. ideo autem 1. ff. de dol. except.* Ita quod si agit ille contra me, licet de iuris rigore sim obligatus, poterit tamen exceptionem doli obiciere, & ei otutus, & sic ista exceptio fundatur super æquitate, & hæc opponitur inter mercatores, intelligendo tamen, vt procedat de ea exceptione doli, quæ non succedit in locum non numeratæ pecuniæ exceptionis; quia illa inter mercatores non opponitur, vt infra dicitur. Sed intelligas de aliis speciebus exceptionis doli (vt de illa, quæ oritur tempore contractus, & quia dolo me induxisti ad contrahendum, & de illa, quæ succedit in locum pacti & iuristurandi: & de illa, quæ succedit in locum facti, siue intentionis) quas exceptionum species late declarat Angel. Arct. *in §. 1. Inst. de except. num. 7.* Et postquam in exceptionis doli materiam incidimus, QUOD MERDIS DOLVS COMMITTATUR videamus, vt sciamus, quando dicta exceptio sibi locum viderit, & quando non: in quo annotandum reperio, quod

multis committitur. **ALIQUANDO** ante contractum (vt quando dolus ipse dedit causam contractui) vt *l. ff. de dol. except. § l. dolo. § C. de iur. stipul.* **ALIQUANDO** committitur dolus tunc temporis, quo res promissa & in stipulationem deducta petitur, licet antea nullus dolus fuerit commissus, (verbi gratia, si aliquis agit in iudicio contra aliquem tunc exceptionem, qui scit sibi competere exceptionem, vel agit contra æquitatem, ex qua conuentus erat tutus) nam licet à principio tempore celebrati contractus non dicatur dolum fuisse commissum; quia nullus dolus, nullaque machinatio interuenit, tamen dicendum est, quod cū agit in iudicio, & litem super dicta petitione contestatur, dolo malo facere videtur, ex eo; quia perleuerat petere ex dicto contractu iurii: vt est tex. *in d. l. q. iolucilius. 1. (alias palam. 2.) § circa 3. ff. de dol. except. § l. qui æquitare. 12. eod. tit. ex quo notandum est, quod quoties quis est tutus aliqua exceptione, vt pacti de nō petendo, vel alia æquitatē, & tamen aduersarius sciens dictum exceptionem, seu æquitatem illi cōpetere, contra eum agit in iudicio, & deducit ius suum, & oritur exceptio doli statim quam primum actor fuerit super sua petitione litem contestatus, & non prius; quia petendo q̄ poterat tolli exceptione, videtur in dolo versatus: & hoc verū est (vt dixi) in eo, qui agit, & scit vel scire debet eum, quem cōuenit, esse tutum exceptione: (vt supra dixi) secus est in eo, qui ignorat (vt hæres) qui est in ignorantia probabili, *l. qui in aliorum. 42. ff. de regul. iur.* quia si non scit, vel scire non debet, non præsumitur in dolo versari. & per consequens non obstat exceptio.*

ALIQUANDO dicitur dolus committi post contractum (vt si operta creditoris debitor perdat pecuniam, quam soluturus erat) *l. si spera. 6. ff. de dol. except. § l. viro atque uxore. 39. eum ibi not. ff. solut. matr.* Illud etiam in mediū afferendum ē esse non modicæ utilitatis est, **CONTRA QUEM** talis exceptio **INTENTARI** POSSIT: & in hoc sciendum est, quod exceptio doli ex parte eius, cui opponitur, est personalis, in tantum, quod opponitur cōtra dolum, & non contra alium *l. palam. 2. § sequitur. 1. ff. de dol. except.* & istud est verum, quod opponi possit cōtra quemcumq; committentem, & agit, siue sit maior, siue pube, siue pupillus doli capax, vt *l. apud Celsum. 4. § de dolo. 22. ff. de dol. except.* & siue sit masculus, siue femina, vt *d. l. apud Celsum 4. § sed & si mulier 21.* sed aduertendum est, q̄ aliquando contra agentem non solum pot̄ excipi de dolo suo, sed etiam de dolo alieno; & tunc reus in suis exceptionib. debet deducere & specificare, & probare dolum ipsius, ex cuius dolo ille, qui agit, tenetur (vt puta dolus defuncti nocet hæredi) q̄ intelligas, vt plene declarat Ang. *Ar. 1. in § sed iſte, in vers. quare ad extra Inſtit. de a. t. & habetur in d. l. Pompon. 13. § cum quis 1. ff. de acq. poss.* Ex parte autem ꝑ eius, qui opponit, exceptio doli est iurata: vt est tex. *in d. l. palam. 2. § lane. 2. ff. de dol. except.*

& ideo ad quemcumq; transit res, super qua cōmissus est dolus, transit exceptio (vt puta, si quis conuenitur à fure, raptore, vel alias dolum committente in re, qua petitur) ex eo; quia possidet cōuentus, potest excipere doli exceptione, ita quod non queritur, aduersus quem sit commissum dolus, sed an sit commissus dolus in eare, qua petitur, *arg. l. res alienas 28. § cum ibi not. C. de rei ven. sed iur. consequens est dubitare, ꝑ an singularis successor si agit, possit repelli per except. doli, & sic an dolus auctoris noceat singulari successor: regula est negativa, quod regulariter dolus sui auctoris non nocet sibi, vt est tex. *in l. apud Celsum 4. § de auctoris. 27. ff. de dol. exc.* Fallit hæc regula in pluribus casibus, Primo, si successor singularis vult vt accessione sui auctoris, vt *d. §. de auctoris.* Secundo fallit, si non vult vt d. exceptione: tamē habet causam lucratiuam, vel quasi, vt *d. §. de auct.* Tertio fallit, quando de suo dolo conuenitur, vel parti excipitur, vt *ibid.* Quarto fallit, vbicumque res reuersura est in continenti ad auctorem dolum, vt *ibid.* Quinto fallit, vbi exceptio colaret rei vt *ibid.* Sexto fallit, vbicumq; dolus commissus est in actionis acquisitione: nā cuiicumque successor vtenti obstat exceptio, vt *d. l. apud Celsum. 4. § si quis. 29. § si de auctoris. 27. § in hoc 17.* Aduertendum tamen est ad id, quod dictum est supra *m. 2. fallent.* quod dolus auctoris nocet singulari successor habenti causam lucratiuam, quod est intelligendum si agat: quia contra eum potest opponi exceptio de dolo auctoris; secus autem si se defendat, vt est gl. not. *in l. apud Celsum. § si qui autem excipit allegati 28. & not. Ang. in l. pure § si reum. 5. eod. tit. aduertit Aug. Arct. in §. 1. Inst. de except. n. 10. versic. aduertit tamen & est tex. *in l. sicut æquum. 39. ff. de a. t. comp. & ibi late Doct. scrib. in l. iurata. 11. C. de acq. poss. vbi Pal. & Sal. & alii optime declarant. ꝑ Sed sine fore adhibendum dolum in aliquo contractu celebrato inter aliquos, demum celebratur alius contractus ad confirmationem primi contractus, & in isto secundo contractu nullus dolus fuit adhibitus: modo actor agit ex secundo contractu, an opponi possit exceptio doli ex primo contractu? Paul. de Castr. *in consil. 162. vbiis & ponderatis omnibus. col. 1. lib. 2. dicit, quod potest excipi de dolo, quia dolus commissus in primo contractu, censetur iuratus in secundo tendente ad eius confirmationem, & sequitur consulendo Aymon Crauet. *in consil. 142. numer. 13* sed nunquid ꝑ dolus vnus ex sociis noceat alteri socio? Dicis, quod sic, vt per Bartol. post Flor. *in l. si de communi. 10. ff. si ser. ven. l. licet socius contra socium habeat regressum, vt ibi.* Sed ꝑ an exceptioni doli possit renunciari Specul. *17. in tit. de renunc. & cons. in versic. Item exceptio doli, numer. 25.* tenet, quod exceptioni doli de præterito renunciari potest, sed dolo de futuro nequam potest renunciari, *l. si vnus. 27. § illud nullus. 3. & ibi Bartol. ff. de pact. & Doct. maxime Bart. in l. Aurelio. 20. §. Gaius. 1. ff. de lib. leg. & in l. si quis*****

civiliter. 30. ff. de verborum obligat. & in 7. tres fratres 35. de pact. & in l. quidam decedens. (alias, ita autem. s. in §. Iulianus libro vigesimo primo 7.) ff. de admin. tut.

[Exceptionis doli renunciatio, vt subliſtat, quæ requirantur, & an generalis renunciatio ſufficiat, & an ad dolum futurum extendatur, late proſequitur, tam quoad vltimas voluntates, quam contractus, & egregie reſoluit Alexan. Trentacinqu. lib. 1. praef. reſolut. tit. de dolo reſolut. 1. vbi etiam reſolut. 2. tradit, quomodo dolus probandus ſit.]

28 Sed ſiuge ¶ inter viuos fieri liberationem, & quietationem generaliffimam, nunquid dolus cenſetur remiſſus? vide ad plenum per Bart. & Soc. in conſil. 169 incip. in præſenti. verſic. ex quibus inferendo ad propoſitū. & in conſil. 190 incip. nemini verb. poſtremo. cum verſequent. in 2. part. & infra dicam. NEC ABSIMILEM ¶ prædictis putes EXCEPTIONEM

29 SIMULATIONIS, idcirco, vt aliqua de eadicaamus, illud primo ſciendum eſt, quod TRIPLEX ſimulationis SPECIES reperitur, ſecundum Baldum in l. cum præciſibus. 18. C. de probat. & Bart. in conſil. incip. Petrus Nicola. PRIMO ſiquidem MODO contrahitur ſimulatio, cum in veritate agitur, quod vnus contractus celebratur; tamen alius celebrari ſimulatur, C. plus val. quod agitur per tot. & de empt. & ven. l. empti ſi les 9. vt puta in veritate volumus contrahere, & facere contractum pignoris, verum quia creditor dubitat ne cogatur computare fructus in fortem principalem, iuxta l. 1. & 2. C. de pign. a. 7. ſimulat contractum emptionis, & licet tali caſu non valet contractus ſimulationis, videlicet emptionis, remanet talis validus contractus pignoris, l. emptione 3. C. plus vale. quod agi. & in illo vsq. 4. de pign. & ſic plus valet, quod in veritate agitur, quam quod ſimulare concipitur, vt in tot. tit. plus val. quod agi. & in iſta prima ſpecie ſimulationis excipiens debet aduertete, vt particulariter deducat, & probet, qualiter fuit conuentum inter partes, quod in veritate eſſet pignus, licet ſiugretur emptio & ven. litio. Item, quod incontinenti partes ipſæ celebrauerunt contractum venditionis ſimulatum: nam ſi decuſſiſſet interuallum temporis, poſſet dici, quod a prima conuentione ſuit receſſum, & per conſequens in veritate non intendebant facere pignus, imo veram venditionem (vt dicitur in ſtrumentum) argumen. l. cum in p. iures. 6. §. locator horrei. 6. ff. de ac. & ibi Barr. & Bald. & Sal. & Bar. in l. non ſolum 8. §. morte. 6. verſ. plene ff. de no. oper. num. & Iac. Burr. Bald. & Salic. & Ang. in l. p. ad. n. uſſim. a. 12. C. de pa. 7. & hæc ſpecies ſimulationis opponi poteſt etiam inter mercatores; quia æquitatem ſapit, l. 1. ff. de dol. mul. & ment. excepte. SECUNDO MODO dicitur contractus ſimulatus, & ſit, quando in veritate celebratur contractus, & modico tempore debet durare, quia forte debet fieri reuocandus, ſed non ¶ vt in l. 2. de ob. & quito. 2. ff. de manum. ff. intelligendo de expreſſe per

paſtum ita ſit promiſſum, & iſtæ contractus ex ſui apparentia non præſumitur ſimulatus, imo eſt permiſſus, & valet in forma ſpecifica, vt eſt text. in l. ſi fundum. 2. C. de pac. inter empt. & vend. & ibi not. niſi alia coniectura concurreteret, quam quod infra certum tempus teneatur reuocandere (puta, quia interuenit paruitas pretii, reſpectu valoris rei. iuxta gloſſ. not. in l. in princ. ff. de ſuperfic. & quod venditor indigeret pecunia, & pecunia peteretur mutuo, & paſtum de reuocandendo, quo ad certum tempus tantum, & elapſo termino, quod non poſſet retro emere, & quod non poſſit retro emi antequam tranſeat certum tempus.) Ex his enim omnibus præſumitur contractus ſimulatus, & magis præſumitur celebratus, vt creditor interim durante illo tempore lucretur fructus, & ſic potius ſit pignus, quam vera venditio. Sin autem non conſtaret de originali murui petitione; tunc ex tali paſto de reuocandendo non indicatur contractus ſimulatus, etiam ſi ibi eſſet paruitas pretii, reſpectu rei venditæ, & quod ſit factus cum uſurario, ſecundum Dd. in c. ad noſtram. s. de empt. & ven. lit. & in l. emptione. C. plus val. quod ag. TERTIO, ¶ dicitur contractus ſimulatus & imaginarius, quando apparenter ſit contractus, in mente autem ſit, & agitur, quod nihil ſit inter partes, & per hoc loquitur l. nulla. 55. ff. de contrah. empt. & l. imaginaria. 16. ff. de R. l. & omnibus iſtis modis habet locum dicta exceptio inter mercatores. Sed illud non videtur reticendum, ¶ quomodo poteſt allegari ſimulatio contractus, cum eam allegando quis alleget turpitudinem ſuam? quo caſu non eſt audiendus Bart. in l. in ſurandum quod ex conuentione 17. §. ſi ff. de iure iur. dicit, quod debet quis agere rei vindicatione ad rem, ſuper qua fuit ſimulatio commiſſa, & ſi opponatur, quod ei fuit res vendita, replicari poteſt, quod venditio fuit ſimulata, & imaginaria: tunc licet allegem turpitudinem meam, ſum audiendus, quia non al ego eam ad fundandum intentionem meam, ſed allego eam ad coadiuandum intentionem meam. Item ego allego eam contra eum, qui fraudem participauit. Item ego, qui allego, tracto de damno vitando, ille vero de lucro igitur ſum audiendus, l. apud Celfum 4. §. Marcellus 13. ff. de dolo except. non autem ſecundum eam poſſum perere reſcindere dictam venditionem allegando fraudem vel ſimulationem, quæ principaliter fieret ad fundandam intentionem meam, & allegarem ex conſequenti turpitudinem meam, & iſtam doctrinam Bart. ſequitur Ang. Aret. in §. in ſur. de exc. de cuius veritate vide do. Vital. de Camh. in traſt. clauſ. in clauſi rei non ſic geſte in tit. qui poſſit u. ere. ſeu allegari contractum ſimulatum ff. 388. & Bald. in l. cum proſtitutis. 4. C. de rei. oc. do. ut. vbi dicit, quod aut contractus eſt verus, tamẽ fraudulentus, & iſto caſu verum eſt id, quod ſicitur, quod non auditur quis, allegando eius turpitudinem: au contractus eſt ſimulatus in fraude factus; & tunc eneg. o. cit. agi. de ſimulatio-

videtur dicendum, quod possit opponi dicta exceptio inter mercatores ex pluribus; & primo, quia exceptio non num. pec. fundatur ratione naturali, & super æquitate, vt dicit gloss. in rubr. C. de non num. pec. secundo, quia (vt dixi supra) in foro mercatorum habet locum æquitas canonica, sed de æquitate canonica, etiam post biennium opponitur, secundum Ioan. And. in regula iuris, locupletari, de reg. iur. per regulam c. quoniam. 20. fin. de preser. & sequitur Ioan. Fab. in d. l. in contractibus. 14. C. de non num. pec. & Host. & Ioan. Andr. & Bart. & communiter Doct. in c. fin. de solu. & Fel. latissime in c. si cautio. 14. de fid. instr. 17. col. nu. 61. & ita fuit decisum in Capell. Thol. dec. 418 & sequitur Bald. in d. l. si ex cautione. 3. & in d. l. in contractibus. 14. C. de non num. pec. & etiam elapso biennio transfertur onus probandi in creditorem, vt dicit Angel. Aret. in §. idem iuris. 2. Inst. de except. sed in contrarium, quod inter mercatores non habeat locum dicta exceptio, allego gloss. in §. fin. quæ incipit, argentarium in Auth. fidei. ff. & pro hac etiam opin. allegatur Bald. in l. frustra. 6. C. de non num. pec. vbi citat illam gloss. sed pro certo ibi Bald. hoc non dicit, sed Salic. ibi dicit, quod aut mercator vult opponere exceptionem prædictam ex persona sua, & non potest, sed si veller opponere ex persona eius, pro quo intercessit, & tunc potest opponere; & ita intelligitur id, quod ibi dicit Bald. si recte inspiciatur: & ita tenet las per prædicta, in l. qui pecuniam. 30. num. 6. ff. si certum petat & in l. cum quis. 10. num. 6. C. de iur. & fact. ignor. licet corrupte loquatur in libro mo idem dicit, & latius Angel. Aret. in §. idem iuris. 2. Institut. de except. nu. 15 intelligendo tamen, quando mercator spondidisset, ex obligatione debitoris confessio nata: at secus, si simpliciter, vt debitum ab illo debitore creditori debitor spondidisset; quia tunc, & debitor, & mercator fidem debiti videntur agnouisse, argum. l. cum fidei. 4. C. de non num. pecun. forte tamen si fas esset loqui contra tot veterum iuris interpretes, dicerem prædicta procedere in campfore tantum, vt dicti Doctores in locis proxime allegatis exemplificant; at secus in simplici mercatore, qui vt plurimum (vt experientia est retum magistra) negociatur non præsentem pecuniam, sed in credentiam, cui si aufertur facultas excipiendi de nõ numero pecun. esset summa iniquitas; & ratio diuersitatis inter campforem, & simplicem mercatorem potest esse: quia camfores solent præsentem pecuniam negociari. Item quia magis eorum fides censetur, & est approbata, adeo, quod magis quis confidenda promissioni, & verbalis campforis, quam mille instrumentis alterius personæ, hinc eorum scripturis plenam fidem adhiberi videmus; vnde non mirum, si ex persona eorum non habeant exceptionem non numeratæ pecuniar; imo quod plus est, etiam campfor habet dictam exceptionem, secundum Baldum in consil. 190 in 2. volum. vbi ponit quæstionem, quod si campfor Veneticianus facit mi-

hi literas cambii directas campfori Neapolitano, & soluat mihi ducatos centum per eum habitos à me: si campfor Neapolitanus non vult acceptare literas, & ego habuero recursum contra campforem Veneticianum ad rependum debitum, & ille opponat exceptionem non numeratæ pecuniar; ex illis literis dicit ipse, quod nõ probatur vera numeratio, sed tantum concessio, l. si ex cautione. 3. C. de non num. pecun. nisi campfor confiteatur numerationem, seu saltem non disiteatur, vt ff. si cert. pet. l. lecta. 40. & ff. de verb. oblig. l. si sit stipulatus. 126 §. Chrylogonus. 2. ff. de verb. oblig. & per consequens concludit, opponi posse dictam exceptionem, vnde cogita super prædictis in facti contingentia, & reperi nouissime Beneue. Strach. in tract. de merc. in vlt. pa. nu. 9 fol. 276. tenentem mercatori competere hanc exceptionem, & ultra prædicta vid. as Afflict. in cons. causas. in 4. not. tenentem, quod etiam in literis cambii habet locum dispositio d. lex cautione. C. de non num. pecun. vt opponatur exceptio non numeratæ pecun. licet videatur loqui quo ad subscriberentem literis cambii, & sic non de campfore.

[Prædictam sententiam; quod videlicet exceptio non numer. pecun. etiam inter mercatores locum habeat, etiam probat Fachin. lib. 2. controuer. iur. cap. 86 in prim. Plura de hac exceptione in foro quotidie occurrentia, An vbi elicit etiam locum habeat, si quis cum iuramento in chirographo, vel in iudicio, apud acta, vel his verbis, quod non spe nuntiationis, sed numeratione reuera intercedente, vel in instrumento guaranteegato, confessus sit, se pecuniam recepit. Item, si ultra confessionem, etiam pignus dederit. Item si extititaturum: quod contra instrumenta publica nulla opponi possit exceptio: Et quod literæ cambii paratam habeant executionem. Item, si quis confiteatur, se accepisse mutuo pecuniam coram testibus. An his omnibus & aliis casibus, opponi possit dicta exceptio; Et an tali exceptione renuciari possit. Et in quibus casibus & contractibus ea locum nõ habeat, Et an, & quando post biennium opponi possit. Quando item, & intra quod tempus a creditore, qui confessus est, se mutuum à debitore recepisse, proponi debeat. Et an minor, qui intrauit spe futuræ numerationis, vel qui debitori successit, eam post biennium opponere possit, atque vtilissimas quæstiones ad hæc n. etiam pertinētes, vide in practicis Resol. Alex. Trentacin. lib. 3. tit. de solutionibus resolut. 20. & apud Fachin. dist. lib. 2. controuer. iur. cap. 11. & sequentibus.]

Sed illud quod etiam pulchrum est videre: nunquid ³⁶ EXCEPTIO PER IURII repellat agentem etiam in foro mercatorum? & dicendum est, quod sic, imo à fortiori; quia vt dixi, in curia mercatorum agitur de bono, & æquo, & seruat æquitas, modo sic obseruare promissa est iuris naturalis, & æquitaris naturalis, vt est tex. in l. huiusmodi. l. ff. de pact. ibi, dum dicitur, quod editum de pactis, æquitas naturalis est.

Quid enim tam congruum est fidei humana quam pacta seruari? & si non obseruantur pacta, est contra naturalem æquitatem, vt in d. l. 1. à contrario sensu, & sumat Bertran. Doct. Cast. in consil. 51. in 1. libr. num. 12. vbi dicit, quod contra ius gentium, & naturale est procedentia ex ore mercatorum iurata facere; ergo qui non seruat pacta maxime iurata (quo casu cit periturus) repellendus est. Sed an dicatur periturus ille, qui promisit soluere intra certum terminum, & non soluit, si post terminum offerat separatim soluere? dicas, quod non, vt est gl. ling. 32. qu. 1. cap. apud misericordem. & est ratio; quia eo ipso, quod soluit extra terminum, vel offert se soluere, non videtur habuisse animum differendi: vt refert & sequitur Lanfranc. in c. quoniam contra. 11. in verbo, deposuit. nu. 136. de prob. sed aduertendum est ad id, quod supra dixi; quoniam Doct. Canonistæ in c. intelligimus. 7. ext. de iudic. tenent, quod periturus non repellitur ab agendo; sed Specular. in tit. de actio. §. 1. vers. Item quod est periturus tenet, quod periturus indistincte repellatur ab agendo, Lud. Roman. in sing. 493. incipit tui sui concordando opinionem dicit, quod aut queritur, an periturus in vno, repellatur ab agendo in alio penitus diuiciso? & tunc procedat opinio. Can. aut queritur, an periturus in eadem re, quæ petitur, repellatur ab agendo ab ea; & isto casu procedat opinio. Specular. tenent; quod periturus repellatur ab agendo, allegat tex quem ita intelligit in l. si quis maior. 41. C. de tran. a. & uat tenet Bald. in repl. ius iurandum. 2. ff. de iurciur. & Felin. in d. c. intelleximus. num. 6. de iud. Sed quætenus dixi, quod licet quis sit periturus non soluendo infra terminum: tamen si offert se solutum post terminum, purgat illud peritium: in hoc contradicere videtur text. in d. l. si quis maior. 41. C. de tran. a. vbi clare colligitur impediri purgationem moræ, sed ne inaniter dixerim, id est aduertendum, quod de æquitate canonica, per illam gloss. in c. apud misericordem 32. qu. 1. admittitur purgatio moræ, & ita eam intelligit Alexand. in d. l. si quis maior. quem omnes sequuntur, & ex hoc pulchre inferat Th. Far. in reposit. l. 7. l. si quis maior. in 23. u. 1. in fin. quod cum inter mercatores proceditur de æquitate, iuris apud eos omnis, vt constitutum est inter eos, non immerito dicendum erit admitti moræ purgationem: quia secundum eum moræ purgatio adiuuenta est de æquitate, & impeditur solum de rigore, in l. seruum. 91. §. sequitur. 3. (ibi: ex bono, & æquo) ff. de verbor. obligat. citat decisionem Alexand. in terminis (vt verbis eius vtat.) in l. & si possit res. 8. in princip. ff. si quis. cauit. ibi dixisse, inquit, quod ibi impeditur purgatio, vbi seruat rigor, & vbi obseruatur æquitas: procedit illa regula, quod si non nocet, & alteri prodest, de facili debet concedi, l. si finita. 15. §. item videamus. 9. ff. de damn. infect. intelligit tamen prædicta procedere eum causa, quod possit mercator moram purgare, nisi probato interesse ex aduerso, vnum tamen seire

non omittas, quod in Regno illo extat ritus natura caræ vicaria, quo cauetur, quod comparens debitor cum sacculo paratus, purgat omnem moram, & cuitat omnem pœnam, & incipit ritus: Item si aliquis vel aliqua citatus vel citata, & sic res non habet difficultatem. Nisi quod debitor renunciasse ritui de purgatione moræ, vel facultati purgandi eam (vt fieri saepe assolit) quia eo casu cessat purgatio, secundum Bald. & Salic. in l. r. agnom. 12. C. de contrahend. stipulat. Et alias (dum essem auditor in toto statu principatus Sardinie) dicebam ex hac limitatione, quod si quis promiserit centum in duabus pagis, seu tandis, & si non soluerit in prima, possit totum peti, & debitor totum teneatur soluere, renunciando facultati purgandi moram: quod totum licite peti potest, & totum debitor (quod alias non admitteret, etiam existente pacto) petea, quæ dicit d. tal. in l. si. xfulam. 84. ff. de verbor. obligat. in ea questione de promittente Stichum, & si non dederit centum nomine pœnæ, & super hoc fuerunt consulti magni practici in ciuitate Neapoli, & vt ego dixi, consuluerunt, & quod esset excussio inter mercatores, tenet Dec. in d. c. ex parte. 13. el. 2. de off. del. 2. col. Celsare + etiam inter mercatorem excussiois exceptionem, inquit gl. in Auth. de fideiuss. §. argentarioum quæ ad literam sequuntur Bald. & Sal. in l. frustra. 6. C. de nonnum. pecun. & Bald. repet. in l. fin. ad fin. C. de fal. & Angel. Aret. in 8. item si quis in fraudem. 6. col. de act. & eis ad stipulatur Boer. in decif. 221. 2. parte. nu. 25. sed è recentioribus Negus. in tractat. de pig. in 1. membro. 8. part. num. 88 dicit, quod duplex est modus excipiendi de excussiois: vno modo respectu ordinis iudiciali: quia de ordine iudiciali est, quod prius excutiantur bona principalis debitoris, quam possit agi hypothecaria contra tertios possessores, & similibus casibus, & isto casu (dicit ipse) quod non habet locum exceptio excussiois per mercatores: Altero modo opponitur exceptio excussiois respectu interesse non habito respectu ad ordinem iudicarium, nec ad præposterioritatem, sed consideratur interesse tertii possessoris, quod consistit secundum eum, in hoc (vt si debitor principalis sit soluendo, ipse exigatur) antequam molesteret tertius possessor: & isto casu talis exceptio excussiois habet locum etiam inter mercatores, & ita dicit intelligenda dicta Bald. in l. si duobus. 2. fin. §. sed & si quis. 1. C. communia de leg. 1. col. vers. fuit à me quaesitum & Alexan. in l. si constante. 24. 11. colum. ff. solut. matr. in 2. qu. 2. part. dum dicitur, quod exceptio excussiois non solum concernit ordinem iudiciali, sed etiam interesse partis, & ex hoc infer bene fuisse conclusum per Corn. in consil. 55. in 3. lib. in litera S. dum dixit, quod in causa, in qua debet procedi sola facti veritate inspecta, non debet, nec potest opponi exceptio excussiois respectu ordinis, sed ea non obstat poterit in simul, & cumulatim agi contra debitorem, & tertium possessorem, & in eodem

dem iudicio discuti de bonis principalis debitoris, & tertij possessionis. Nouissime huc opinionis assentit Ben. Strach. in tract. de merc. in vlt. pars. tit. 8. & ita alias ego concludebam in 1. glof. huius operis; nunc autem dico, quod si recte considerentur verba Negus. nullum videtur habere suporem; nam secundum eum potest dari casus, quod potest excipi de prapositione, seu de ordine iudicij, non dano interelle partis, contra dicta Alex & Bald. vbi supra, & potest dari casus, in quo opponatur de discussione, habita consideratione solum ad interesse partis; & tamen non potest opponi exceptio executionis, nisi opponens interit; quia talis exceptio concernit ordinem iudicij cum interelle partis, vt testatur Alex. vbi supra. adeo, quod si opponatur de ordine iudicij, & prapositione ipsius, vbi partis beneficium, vel interelle non consideratur, & recte opponens generaliter (solum inter mercatores solum) reijciatur, & sic non potest dari practica talis, quod excipitur de executione, habito respectu ad interesse tantum, vel habito respectu ad ordinem, non considerato interelle, semper enim interelle respicitur; & sic vel semper admettenda est executio, vel semper reijcienda, nisi dicamus Negus. voluisse dicere, quod virtus consistit in modo excipiendi, vt si dicatur, & excipiat in tertium possessorem, quod contra ipsum non potest agi, quia de ordine iudicij est prius agendum contra principalem: nam isto casu reijciatur iuter mercatores, si vero dicatur, quod sua interest, quod excutiat principalis, & eo repperio non soluendo; tunc agitur contra eum: nam tunc quia solum allegatur interesse, excipi potest: sed adhuc anceps sum. Dicerem tamen, quod si principalis debitor est soluendo, & factus ad conueniendum, & tertius possessor exceperit, quod stante, quod principalis est soluendo, & est habilis ad conueniendum, non potest ipse molestari; & ideo, quod excutiat ipse, & si non reperitur idoneus, tunc agitur contra eum; tunc potest excipi non ea ratione sola; quia ita sua interest, sed ea; quia quod tibi non nocet, & alteri prodest, cogentis facere; *l. in summa. 2. §. item Varus. §. ff. de aqua & aqua plu. arc. quae regula etiam inter mercatores procedit, vt in individuo inquit Thom. Parp. in repet. l. si quis maior. 41. C. de trans. in 23. not. in fin.* vnde si principalis est soluendo, & habilis ad conueniendum, non est æquum haberi recursum contra tertium possessorem, non enim sibi nocet agere contra principalem debitorem adione personalis, & prodest tertio possessori non vexari, & sic nimirum si cogi potest ad id faciendum, & ita videretur mihi concludendum respectu executionis inter principalem, & tertium possessorem, sed inter principalem debitorem, & eius fideiussorem, si conueniatur fideiussor, & sic mercator, puro nullam executionem posse opponi propter præcipuam fidem, quam habent homines promissionibus mercatorum, & carpiorum.

[Licet in foro mercatorum summarie, & de equitate procedatur, nec attendatur iuris apices, eoque excussionis exceptionem inter mercatores locum non habere, communiter receptum sit, teste Soarez. in com. opin. l. 1. §. nu. 346. quam sententiam etiam secutus est senatus Pedemontanus, vt prodidit Ant. Tellaur. decif. 166. nu. 7. Item Gail. lib. 2. obf. 27. nu. 26. & alij, relati ab Ant. Heiring. in insigni eius tractat. de fideiuss. cap. 27. de benef. fideiuss. part. 1. n. 281. tamen communi huc opinioni repugnat textus in Nouell. 136. Ideo Alciat. in l. vlt. nu. 32. 33. & 34. ff. si ceter. pet. ac Bettazol. in tract. clausular. claus. 40. glof. 4. n. 3. in fin. eam reijciunt. Et dicit Petr. Rebuff. in l. ita stipulatus col. 3. vers. tertio vitatur. ff. de verbor. signif. quod hæc exceptio non sit contra bonam fidem, ideoque merito mercatoribus hanc legem esse commutandam, cum leges sint omnibus communes, *l. i. §. de legib. C. de legib.* nec debent, inquit, excipi mercatores a legibus aliorum, nisi quatenus ipsis iustus sunt excepti, *l. 1. in d. cap. nu. 285. Fachin. l. b. 8. controuer. sur. c. 53.* quatuor conclusionibus hanc questionem explicat, quas apud eum videre licet. An autem exceptio executionis, etiam post litem contestatam, & in causa appellationis opponi possit. Et quibus casibus locum non habeat, vide apud Gail. d. obf. 27. Item de forma executionis, an fideiussores, & omnia eorum possessores ad eam citandi sint, vide Trentacio. q. 1. b. 2. tract. resolut. tit. de except. resolut. 4. num. 10. & seqq.]

Exinde ꝑ hanc are non modice conuenit, (vt & ego alias in quadam ciuitatis Salerni in mense Septembris habitaui) surge, quod quidam mercator promisit pro Titio, hoc modo: si Titius non soluerit ducatos centum intra decem dies, soluet ipse: euenit, quod Titius non soluit, conuenitur mercator, vt soluat, dicit mercator nõ teneri, quia promisit, si Titius non soluerit, id est, si interpellatus non soluerit, quid igitur iuris? & videtur, quod mercator pro se habeat text. in l. fidei. obligari. 16. §. ff. de fideiuss. & ista exceptio interpellationis non facta, conuenit ex ipsa scriptura promissionis, quæ semper opponi potest, etiã inter mercatores, arg. eius quod dicunt Bart. in l. pretor. 1. §. 1. par. ff. quod vi aut. clam. & Bal. & Sal. in l. ita nobis cordi. p. 1. 28. C. de adul. & Abb. in c. ex p. 1. 1. 1. 2. de off. deleg. vbi dicunt, quod si per statutam sunt exclusæ omnes exceptiones, tamen illæ, quæ oriuntur ex eadem scriptura, non sunt exclusæ, verum si mortuus fuerit principalis debitor antequam solueret, & interpellatur, eo casu agenti contra mercatorem non obstat exceptio interpellationis nõ factæ; quia mortuo reo, videl. Titio statim apparet verum citatum non fuisse, vt dicit rex in d. l. fideiussor. 16. §. ff. de fideiuss. ego autem, puro quod illa, quæ primo loco dixi, quod requiritur interpellatio, non habent locum inter mercatores, quia inter illos illa verba, si non soluerit, intelliguntur, id est, si fuerit mora soluen. si, vt ff. de const. et l. si in 1. 6. in fin. quia elapso termino statum mercator dicitur in mora, vt declarat Bald.

vt est text. in l. Item si vnus 17 ff. de arbit. in princ. quia qui cessit bonis, non potest nec agere, nec conueniri; & sic conueniatur, potest iudicium impedire per diuersam exceptionem. Reijciuntur tamen in foro mercatorum exceptiones procuratoriarum (vt tu non potes esse procurator, & similes) eo qui fuit de apicibus iuris, vt mag. straliter tradit Bald. in l. si pro ea. 10. C. mand. & in l. si fideiussor. 29. §. quadam. 4. ff. mand. Nec tamen putet in foro mercatorum reijciendam esse exceptionem legitimatiōis personarum, videlicet, (tu non es procurator) ob ea, que supra proximo citato loco adnotanda duximus, hanc enim semper, & in quocunque foro opponendam esse scribentes vbique censuerunt, secundum Lanfran. in Clem. sepe. 2. in verb. & figura, de verb. signif. in rubr. C. qui adim. col. 1. & Alex. in l. iudices. 9. C. de iud. & adeo verum esse id scribentes inquirunt, quod si opposita exceptione prædicta expresse non prouideretur, pars diceret grauati, taliter, quod appellare potest, *Lau prator. 9. §. permittitur. 2. ff. de min.* nam si comparat quis vt procurator sine mandato, & opponatur exceptio legitimatiōis personarum; non auditur nisi eius persona legitimata, *l. prator ait. 2. §. defendi. 3. §. ibi Bart. ff. ex quib. caus. in poss. eat.* vel si comparat quis vt substitutus a procuratore, debet ostendere eius substitutionem, & illius procuratiōem, alias non auditur, per text. in c. non indifferet. 1. de procur. in 6. vel si comparat quis vt tutor, potest sibi opponi, quod doceat de solennibus, de quibus in l. leg. 1. nos. 4. de leg. iur. & ex art. ritus magna curiarum vicariarum, *Item seruari ipsa curia, quod cum aliquis*, alias non auditur, & generaliter omnes comparantes, vt tales, ante omnia debent docere se esse tales vt agant, parte opponente, *l. non ignoret. 9. C. qui accus. non poss.* imo iudex ex officio potest cogere partem, vt doceat de mandato, etiam post litem contestatam, nemine petente, secundum Abb. in c. nulli. §. extr. de accus. imo quando aliquis comparat, vt talis, & in processu non apparet probatum esse talem, vt agit, iudicium redditur nullum, etiam si per partem non fuerit oppositum à principio: speciale autem est in matre, & patre, qui si agunt vt parentes, & eis non est oppositum, iudicium est validum, secundum Ifern. & Asslct. in consl. exceptiones. 1. col. quod est mente teneudum. Sed tamen pulchrum est iure, **Q V O T V P L I C I T E R L E G I T I M A T V R P E R S O N A C O M P A R E N T I S : C I R C A Q U O D S C I E N D U M E S T, Q V O D D V P L I C I T E R F I T L E G I T I M A T I O : V N O M O D O E X P R E S S E : A L T E R O M O D O T A C I T E.** Expresse fit legitimatio per solenne mandatum factum procuratori, vt in *10. tit. de proc.* & de hoc mandato debet fieri fides parti si petierit, *argum. l. si quis inficiatus. 13. §. ibi Bart. ff. de pos.* legitimatur etiam expresse persona comparantis per fideiussionem de iudicatum soluendo, si loquimur in fideiussore rei, vt per fideiussionem de rato & si loquimur in defensione actoris, vt habetur in *l. non est incerti iuris. c. n. C. de fatisd. & l. cōmune. 2. C. de cor. or. et iud. l. i. c. in §. si vero 5. ant. p. &*

§. quæ omnia. 6. seq. pen. Inst. de fatisd. cum similibus. S. E V N D O M O D O legitimatio fit de persona rei, quando actor citare facit inhabilem, eo, quia tunc actor prouocando ipsum inhabilem ad iudicium (dato quod sit inhabilis) videtur eius personam approbare, adeo quod non poterit postea impugnare eius personam, secundum Ioan. de Ana. in c. intelleximus. 6. 11. col. vers. nec obstat, si dicantur extr. de adul. & firmat Rom. in rep. rub. ff. de arb. 9. char. nisi in citatione diceretur, quod compareat si sua putauerit interesse; quia per talem clausulam, inhabilis non censeatur habilitatus, secundum Lud. vbi supra citat Bal. in l. libertus à patrono 14. ff. de in ius voc. vel nisi ille, qui citare fecit inhabilem, aut habilem ad iudicium, ignorabat tempore citationis defectum, propter quem citatus poterat repelli; quia tunc poterit etiam eius personam improbare, non obstat tamen tali citatione, secundum Fel. in c. 1. super ijs. 16. §. col. de accus. cit. c. nulli. 8. de elect. in 6. & talis ignorantia proprio iuramento probabitur, secundum gl. in c. proposuisti. 7. dist. Sed tamen dicitur quis: quamnam utilitas ex legitimatiōe personarum resultat? Bald. in l. tutor. 35. ff. de iure iur. & do. And. in c. in iura. 4. de procur. & Lud. Rom. in cons. 288. incip. in casu proposito consultationem, in fin. dicitur: quod maxima laboratur utilitas: nam exceptio inhabilitatis personarum semper opponi potest, est etiam utilis; quia si aliquis constituit aliquem suum procuratorem, ei non acquiritur exercitium procuratiōis, nisi de sua constituitioe fuerit per nuncium certificatus, vel per epistolam, nec sufficit, quod per extraneum fuerit certificatus, secundum Paul. de Castr. in l. procurator. 1. col. 1. ff. de procur. & in l. cum furiosus. 39. in fin. ff. de iud. & ex hoc giandis proficiscitur effectus, quia si aliquis fuit procurator constitutus ad litem in absentia, & non fuit oppositum, quod doceat de eius mandato, & lata fuit sententia contra eum, non nocebit domino, dato, quod possit doceri de mandato eidem facto: secundum Paul. de Castr. in d. l. 1. ff. de procur. & addo pro hoc videndum Boet. in decy. 274. num. 1. in 2. parte. Sed tamen fingit aliquem vt procuratorem tuum 20. annis gessisse, & semper admittum fuisse, & euenit in quadam causa nouiter mota opponi, quod doceat de mandato. Ille vult probare per testes qualiter semper habitus, & reputatus fuit vt procurator eius, nunquid admittatur? & non admitti inquirunt Bart. & Alexand. & Iac. de sancto Georg. in l. cautio rati habitationis. 1. C. de procurat. & Franc. Aret. in d. l. 1. ff. de procurat. & Barc. in c. cum in iure peritus. 31. num. 52. 6. de offic. deleg. & sequitur Boet. in decy. 153. in 1. parte. num. 8. qui & sibi ipsi parum constans, in decy. 1281. in 2. parte. contrarium asseruerunt: Mansit autem in leg. si quis. 12. ff. de quæst. num. 103. iurquit, producendum esse mandatum procuratorum, & alias non auditur, eo; quia non præsumitur mandatum ex diuturnitate temporis, secundum Bald. in l. 1. 2. col. vers. sed pone, quod aliquis. C. de re alie non alie. & ibi Sal. sed parum con-

eludit hæc ratio iudicio ad questionem proposi-
tam, per Boer. *in decisione alleg.* sed bene ad questionem
proxime relata[m] & ideo quando aliquis com-
paret ut procurator, & dicit se procuratorem, ex
quo ita semper fuit habitus ad tempus, & procedat
opin. Marfil. sed si comparet ut procurator, & dicit
se fuisse procuratorem constitutum, & tunc potest
hoc probari per testis, ut *in d. decis.* Boer. late con-
59 gerit. Illud tamen sciendum est, quod si quis as-
serat instrumentum obligationis tux, & petat solu-
tionem sibi fieri, licet minime principalis sit, & man-
datum ostendat, citamen proculdubio recte soluitur;
quia eo ipso probatur se procuratorem constitu-
tum, ut firmatum reliquit Boer. *in decis.* 154. in 1.
60 parte in fin. Admittendam tamen in foro mercato-
rum exceptionem excommunicationis ad repel-
lendum mercatorem a limine iudicij, puto; quia licet
iudicium mercatorum (ut sæpe dixi) sit ex bono,
& æquo; hæc tamen exceptio non tantum concernit
ius partis merum, sed ius quoque publicum, ut om-
nes Doct. conclusum reliquere, maxime Fel. *in c.*
intelleximus. 7. de iud. & in c. exceptionem. 12. extr. de exc.
& in c. à nobis. 2. eod. tit. & in c. exceptionem. 12. de exc. imo
dicta exceptio est favorabilis, ex quo inducta est
propter periculum animæ, adeo quod si quis iura-
vit non opponere exceptionem excommunicationis,
potest illam opponere, iuramento non obstante,
secundum Doan. a S. Geminian. *in c. pia. 1. ad finem*
princ. de except. libr. 6. & est iatio; quia iuramentum
praedictum impeditet quominus quis ab animæ via-
culo liberaretur, ut sequitur & refert Felin. *in d. c.*
intelleximus. 7. de iud. num. 6. & in d. c. exceptionem. 12.
num. 15. Item hæc exceptio est favorabilis, & privile-
giata; quia si datus esset terminus opponendi omnes
exceptiones, & esset elapsus, non obstante termini
lapsu opponi poterit, per text. *in Clemen. unica de*
except. imo si specificè terminus datus foret ad oppo-
nendum dictam exceptionem, adhuc opponi poterit
lapsu ipsius termini non obstante, secundum gloss.
pen. *in fi. d. Clemen.* & ibi Card. 16. *quest.* & Fel. *in d. c.*
exceptionem. 12. de exc. 1. nu. 13. & complures alii loca
hæc exceptio habet, ut congerit Felin. *in d. c.*
exceptionem. quas prosequere, ut ibi per eum, & multa
de hac exceptione nouiter dixi, *in practica mea causa.*
61 *crim. in verb. audiuntur excusatores.* Sed tamen modica
utilitas est illud inuestigare, nunquid filiofam-
ilias agenti in curia mercatorum, posito, quod
& ipse sit mercator; obstat exceptio, quod non po-
test esse in iudicio sine consensu patris? Regulariter
enim filiusfamilias absque licentia sui patris agere
non potest, arg. l. si filiusfam. circa 7. *fin. C. ad Macedi.* &
l. cum oportet. 5. *C. de bo. q. 12. lib. 1. cum non solum. 8. fin.*
ead. tit. Sed in casu proposito dici non sine ratione
potest, quod talis exceptio ex toto repellenda est in
mercatorum iudicio, & primo per text. *in l. si quis. 3.*
ff. ad Maced. & *in l. Zenodorus. 2. eod. tit.* ubi habetur,
quod filiusfamilias gerit se pro patrefam. & condu-

cit vestigalia, & sic negociator reputatur, ut pater-
familias in tantum, quod esset senatusconsultum, &
sicut dicimus, quod filiusfamilias in castrensi, & qua-
si castrensi, agere & conueniri potest indistincte, abs-
que tamen patris consensu, ut *C. de bon. qua. liber. d. l.*
cum oportet. 6. §. 1. in fin. & ff. de proc. l. filiusfam. 8. & in
alijs iuribus vulgaribus. & facit pro prædictis dom.
Bal. *in l. Macedoniani. 5. C. ad senatus cons. Maced. in ult.*
quasi. vbi voluit, quod filiusfamilias mercator ex om-
ni contractu obligatur, & Sal. & Alex. *in addit. ad*
Bart. in l. fin. eod. tit. & plenius in proprijs terminis
Boer. *in consil. Estur. fol. 5. §. marchandise publique.* ubi
voluit mercatorem non iunari ex senatuscons. Ma-
ced. licet sit filiusfam. adeo quod stante consuetu-
dine, quod filiusfam. non possit obligari absque con-
sensu patris, id tamen non procedere inquit, ubi es-
set mercator, citat Fran. Arer. *in cons. 72. col. 4.* Alex. &
Ias. *in l. si donationem. 12. C. de cellat.* quod facit pro Re-
gia prag. Regni hoc edictante, dicens, quod aduersus
praedicta in executiis & summarijs etiam requiritur
consensus patris, ut filiusfamil. recte agere pos-
sit, ut not. per Doct. *in l. bonorum possessio. 1. C. qui ad-*
mitt. ad bon. poss. ff. ergo dicendum est in casu propo-
sito puto primam opinionem ianotem esse, eo quia
statim quod filius gerit mercantiam præsentis patre-
& non contradicente, tacite videtur consentire quo-
sit, ut si occasione mercantiae postea agat vel con-
ueniatur, minime patris consensus requiritur; quia
cum tacite consentit mercari, ex consequenti tacite
videtur consentire, ut agat, vel conueniatur, at gum-
tus, quod scriptum reliquit Sal. *in d. l. cum non solum.*
§. si necessitate (alias) versio. ult. in princ. legu. C. de bon.
qua. lib. in fin. dum ibi dicit, quod si filiusfamilias de
voluntate patris est in studio, si in loco studij agat
postea, vel conueniatur, ipsius patris consensus ne-
uquam requirendus est, citat *c. ex parte. 11. de accus.*
S. d. nec quid t. filiusfamil. possit debitorem conueni-
nite iplo patre viuento; habetis tex. in l. filiusfam. 22.
ff. de sol. l. nec filius. 7. C. de reb. credit. & in l. filius. 23. C. de
test. quibus iuribus eorum redditur, filium ad pos-
sitionem recipere, nec debitorem patrem liberare,
62 nec iurandum deferre; bene tamen po-
test agere ipse filius pro parte prædicta cautione de-
rato, per text. *in l. sed & hæ. 35. ff. de procur. & habetur late*
per Spec. *in l. de iunioribus persona.* & firmat Paul.
de Caltr. *in d. l. filiusfam. 22. ff. de solut. An t. inter mer-*
63 catores opponi possit, quod non competit actio di-
recta, vel utilis, Bald. in l. si proca. 10. C. mand. & in l.
si fideiussor conueniatur. 29. §. quædam. 4. ff. mazad. dicit,
quod non, ex quo talis exceptio respicit iuris apices.
64 Sed tamen exceptio non solutæ gabellæ inter mer-
catores licite opponatur stante statuto, quod non
soluens gabellam contractante sit nullus? Baldus *in*
d. §. quædam. 4. d. l. si fideiussor conueniatur. 29. §. mand. in-
quit, quod potest opponi, ea ratione, quia est indu-
cta favore publico. Illud tamen proxime sciendum est,
an agenti ex pacto nudo obstat exceptio, quod non
65

potest agi ex eo; quia non intercessit stipulatio? Bal. in d. l. si pro ea 10. C. mand. & in d. 5. quadam. 4. dicit, quod talis exceptio non habet locum inter mercatores, imò inter eos agitur pacto nudo, vt habetur per Bar. in l. Quintus. 48. ff. mand. licet etiam ex pacto nudo agitur de æquitate canonica; vt habetur in c. Antigonus. v. de p. 37. & not. plene las. in l. iuris gentium. 7. §. sed cum nulla. 4. 3. col. ff. de p. 10. quo omnino videatur Phil. Dec. in l. ego. 3. C. de trans. 7. 5. & ibi, an talis exceptio obstat in nõ pertinentib. ad mercatorib.

[An pactum nudum inter mercatores, & in foro mercatorum, & quibus aliis in super casibus actionem producat, vide apud Viuum, in syl. con. opin. lib. 2. opin. 570. & duabus opin. præcedentibus. Item an de iure canonico actionem producat. Et quid de pacto iurato sit, vide Fachin. lib. 2. cap. 100.]

66 Sed, ¶ an in foro mercatorum magis ex contractu incerto obstat exceptio obliuionis, & sic, an ex contractu incerto agi possit; breuiter dicendum est de iur. ciu. rigore nullam omnino actionem vel obligationem ex incerta stipulatione, vt l. tritium. 91. ff. de ver. oblig. & l. ita stipulatus. 115. in princ. ff. eod. tit. sed de æquitate can. agi posse ex omni stipulatione constitutum est, ita vt arbitrio boni viri certificetur, & isto modo adimpleat promissor promissa incerta, dictum fuit peregrinum Atch. in c. xer. nulli. 1. quæst. 1. quod dictum refert & sequitur dom. Anton. in c. ex parte 18. de cens. refert & sequitur Alex. in d. l. ita stipulatus. 115. col. 3. & idem Alex. in l. 1. col. 18. ff. solut. matr. & Bald. in l. qui mutuum. 56. §. salarium 3. ff. man. & Abb. inc. d. c. equitatis. o. p. de Ana. in c. cum iuramento. 4. 1. col. d. hom. & las. in d. l. tritium. 91. ff. de verb. oblig. num. 4. vnde infero, quod cum in causa mercatorum leuiter æquitas canonica (vt supra pluries dixi) sequitur quod talis exceptio in foro mercatorum reuocatur, & sic agi potest ex contractu incerto, vt certificetur arbitrio boni viri, habito respectu ad causam promissionis, & qualitatis personarum & temporum: cogitandum tamen relinquendum non cum non reperit in specie tactum ab aliquo senbeationum. ¶ Finge enim nunc Titium debere Sempronio centum, & adueniente termino solutionis iussisse campfori, seu mercatori debitor solutum Titij, vt soluat pro eadem centum dicto Sempronio, qui campfor promittit eidem Sempronio dictos duccatos 100. accidit, quod Sempronius non volens recuperare dictos duccatos 100. ab illo campfore, ex quo fecellit, vt recuperaret ab ipso principali debitor, videlicet Titio, qui apponit exceptionem noui nominis, seu delegationis, & per consequens dicit se esse liberatum, an possit, & sic an ipse Titius sit liberatus? hanc quæst. posuit Bar. in l. singularia. 15. ff. si ceri. pet. & finaliter decidit, quod si mercator seu campfor, præcedente iussu Titij promittit soluere dictos duccatos 100. Sempronio, tunc Titius erit liberatus, si autem non promittit soluere, sed tantum iussus præcessit, & isto casu non erit liberatus, & per consequens

eo non valente recuperare ab illo campfore licite potest principalis debitor conueniri. las. in d. l. singularia. 15. n. 34. distul. us eandem quæst. tangens concludit, qd si campfor delegatus, est debitor Titij delegantis, & per sollempnem stipulationem, vel etiam per pactum nuuò inter mercatores promitteret nomine Titij, tanquam ipse debitor ipsoq; Titio iuuente, & Sempronio acceptante, & quia tunc est proprie delegatio, & per consequens ipso iure Tit. erit liberatus, adeo quod si campfor fecellit, & non soluerit, periculum erit ipsius Sempronii, & taliter inquit opin. Bar. si autem minime apparet quod campfor delegatus esset debitor Titij, aut non promitteret, vt debitor Titij, & eo casu quia non est proprie delegatio, nec ipso iure, nec ope exceptionis, erit liberatus Titius ipse, & potest Sempronius ipse agere contra Titium, si non potest recuperare ab ipso campfore; tali enim casu campfor ille videbitur fideiussor Titij, & sic nec est facta nouatio, nec delegatio, & cum opin. tranfit Fel. Dic. in cons. 107. 2. lib. & prætea dixit in d. l. singularia. 15. ff. si ceri. pet. & ante hos ita dixit Alex. in l. qui vsu sum. 38. ff. de verb. oblig. & alibi dicam, limitat pia dicta sal. duobus modis, de quib. per eum in d. l. & loco. n. 39. ¶ Sed non incongrue videadū ter-

68
 fiat, nuuò quid inter mercatores habeat locum EXCEPTIO ERRORIS CALCULI, & COMPUTVS nõ bene saldati, si inter eos præsupponatur securam fore satisfactionem, & computus fuit factus de volũtate eorundem, per aliquos calculatores? & intrepide dico, qd sic, per l. cum. C. de erro. calc. per quem tex. Bal. Ang. Sal. Pau. Cast. Alex. Franc. Arret. & cæteri ferribentes, inquirunt, quod licet inter aliquos sæpius sic calculata atque summa ratio, prætextu tamen erroris, quod iterum calculetur peti potest, quod approbauit Bald. summa auctoritatis, qui & Bar. discipulus fuit & præceptor Greg. Papæ V. obiit tamen in Patraua in ann. 1400. eius frater fuit Ang. non minori scientia decoratus & Pet. de Vbal. in cons. 231. in cons. nobilium in 2. lib. & Fau. de Cast. in cons. 10. in casu præsentis, in 2. lib. secundū nouā formā Fulg. cons. 11. 3. Tit. in sal. mol. in cõs. 10. in casu qua vertitur, & 10 casu magis dubitabili non consuluit Soc. in cons. 190. memini me pluries, in cons. 159. in præsentis consultatione. in 2. lib. & consil. 92. vñso instrumento, in 3. lib. & subtilis Carol. Rui. (qui magno tempore publice legit Bononiæ sub stipendio 1200. ducatorum, ibiq; vitam cū morte committauit in ann. 1530. & eius cineres tenet ecclesia sancti loan. in monte in dicta ciuitate Bononiæ, vnicum filium reliquens nomine Ancoisium, summi & acuti ingenii, qui post mortem patris non multo tempore gladio interemptus fuit, eiusque cadauer cum cinere eius parentis sepultum extitit) in consil. 134. quoad primum, in 1. lib. & consil. 71. in q. qua præponitur. in 4. lib. Requiritur tamen, quod error alegeatur, vt peti possit quod calculum reuideatur, sicut post alios tradidit Io. Mar. Rimin. in d. l. unica. C. de erro. calc. circa prin. per illum tex. citat ad hoc tex.

in l. si quis ex argentariis. 6. §. fin. ff. de eden & prætextu erroris calculi, retractatio vique ad triginta annos peti potest, vult tex in l. calculi. 8. iuncta gl. ff. de adm. re. ad eum. petri. & eum gl. transeunt ibi Bar. Alber. & communiter alii scribentes, & in d. l. vnica, C. de error. calc. & Bar. Bal. Ang. Ioan. de Platea, & Alex. in l. 2. C. de in. fise. lib. 10. post glo. ibid. & maxime hoc procedit, vbi de calculi errore liquidissime constare potest, & SED ¶ non quid obici potest obstare EXCEPTI-
ONEM REI IUDICATÆ; quia computus fuit reu-
 uisus per aliquos calculatores seu rationales, & per
 eosdē fuerunt calculatæ rationes certo modo, & cō-
 demnauerunt seu liberauerunt quem certo modo,
 & q̄ sententia ipsorum seu significatoria transiisset
 in rem iudicatam, cum nō fuerit appellatum? & vi-
 detur isto casu, q̄ standum erit dictæ declarationi
 per tex. in l. 1. ff. C. de re iud. cum vulgaribus, & vi-
 detur tex ad hoc l. res. 2. C. de re iud. vbi ad literā ha-
 betur, quod si res iudicata prætextu computationis
 infiruratur, nullus erit litium finis, sed in contrariū
 opponenti recte dici potest, q̄ non apparet res iudica-
 ta, nec sententia, per tex. in l. 2. C. de in. fise. lib. 10. vbi
 dicitur. instat rei iudicatæ obtinere minime potest
 computatio a tabulariis facta. nisi sententia procura-
 toris Cæsaris fuerit comprobata, & ad hoc indu-
 cit illum tex. Phil. Dec. in rub. C. de error. calc. & in eo
 textu procurator pro præside præuincæ accipitur,
 secundum gl. 1. in d. l. res. 2. cum qua omnes transeunt,
 licet alias Cæsaris procurator de supremis sit magis-
 traubus, vt habetur in tex. l. qua. 3. ff. de off. proc. Cæ-
 sar. & d. l. 2. Bart. sic summar. computatio facta a
 tabulariis seu calculatoribus vim sententiæ non ha-
 bet quo ad condemnationem, seu absolutionem,
 nisi per iudicem confirmetur, quod etiā latius pro-
 sequitur in lectura, d. l. res. 2. & cum Bart. transeunt
 Bald. Angel. Luc. de Pen. & Alex. post gloss. si ergo
 ralis computatio, seu condemnatio, vel absolutio
 non habet vim sententiæ, & rei iudicatæ. si per iudi-
 cem non erit confirmata; quoniam modo rei iudica-
 tæ exceptionem parere potest, contra casum, d. l. 2.
 & contra theoreticam tantorum patrum? nec potest
 dici legem continere ius speciale respectu fisci. se-
 cundum gloss. in d. l. res. 2. in fin. & in rub. dicti tituli.
 contineat ius commune, quoad omnes, quam glo-
 ibi sequuntur Bald. Bart. Sal. Paul. de Cast. & com-
 muniter scribentes; & hæc tanto magis dici queunt,
 si dicti calculatores rationes tabularii, seu arbitri,
 seu alii aliis nominib. appellantur (de quibus ad longum
 per Nicol. Boer. in detis. 293. incip. computus si-
 nalis.) non iurassent, vt iuris esset; quia eis credendum
 non esset, vt magistraliter tradit Bar. in l. hæc edicta-
 li. 6. §. his illud 1. in 2. volum. in versic. pone consules mer-
 satorum C. de secun. nup. per illum tex. & est de mente
 Bar. in l. Theopompus. 4. versus. fin. ff. de dote præleg. An-
 ton. de Butr. in c. posuisti. 4. de probat. & c. finem liti-
 bus. 5. de ad. & contum. Angel. in repl. si vacanti. 5. in
 2. volum. C. de bon. vacanz. lib. 10. & consuluit Alex. in

consil. 64. viso processu. colum. 2. in 6. vol. errore duplici-
 to, in cons. 82. eod. vbi consuluit, quod sine iurame-
 to est per iura & rationes de quibus per eum in 2.
 cons. sicut dicimus de peritis in arte, quib. non cre-
 ditur sine iuramento vt tradit Aug. in l. iuris iurandi.
 9. versic. ultimo quarto. C. de testib. & in l. comparati. noc.
 20. 4. nec C. de fide instrum. & Abb. in 1. consil. & in 4.
 colum. & Abb. in c. fraternitatis. 6. de frig. & malef. &
 in c. proposuisti. 5. ac probat. vbi Dic. in 8. eolum. hanc
 attestatur esse communem opinionem. ¶ Nec o-
 mitto, quod talis significatoria haberi debet ac si
 esset peritorum sententia, quæ adhibitis peritorib.
 contrarium dicentibus, etiam post tempus datum
 ad appellandum retractari potest. Bald. & Alexand.
 in l. si ubi hostibus. 10. §. si. vir. uxorem. 1. ff. de iur. matr. idē
 Bald. in l. si quis testibus. 17. in fin. C. de testib. Ang. in l.
 quod si noluit. 31. §. si mancipium. 11. ff. de ad. edict. Ca-
 nonistæ magis communiter in c. proposuisti. 5. de pro-
 bat. vbi Dec. in 6. eolum. vt dicit, quod ita communiter
 reoetur per Doctores, & hanc testatur communem
 fore opinionem, idem Dec. in cons. 278. non leuis, in
 fin. eolum. in 2. libr. & ideo cautela est vt non possit re-
 tractari declaratio, seu significatoria dictorum cal-
 culatoriū, quod confirmetur per iudicem, iuxta tex.
 in d. l. in far. 2. C. de iur. fise. & ita in facti contingentiā
 consultus eximus. V. I. D. dom. Andr. Matth. de Sar-
 no, de S. Seuerino oriundus ex Calali Fifeiani dictæ
 tertix S. Seuerini dicebat (qui fuit vir optima senten-
 tiæ, & obiit in anno 1363.) Ad vnum tamen adueni-
 dum esse puro, videlicet ad intellectum d. l. in far. 2.
 C. de iur. fise. lib. 10. quia vt puro, generaliter intelli-
 gi debet (vt dicit Dec. q̄ præfatus imag. And. Matth.)
 & pro vera intelligentia illius text. præmittendum
 est, quod tabularii, de quibus loquitur ille tex. pri-
 mitus appellabantur numerarii: vt C. de numero. lib.
 12. l. nulli. 10. in. 50. & isti tabularii, seu numerarii mi-
 litabant cum susceptibus designatis ad exigendū
 debita fiscalia, vt in l. duos. 13. C. de suscep. eod. lib. & so-
 lum debebant eisdem susceptibus ingerere, & de-
 nunciare modum & quantum debitorum, non
 aurem poterant recipere a debitoribus rationem,
 eod. tituli. de numero. 50. Secundo, nec poterant cen-
 demnare, vel absolvere, eum nō modo in terminis il-
 lius l. in far. 2. C. de iur. fise. quod quidam tabularii,
 qui accedebant vna cum susceptibus, exegerunt
 computum rationis a non nullis debitoribus, & i-
 plos liberauerunt, fuit ergo quaesitum, an talis com-
 putatio, & liberatio obineat instar rei iudicatæ? &
 fuit dictum, quod non (vt ibi.) nisi fuerit approbata
 per procuratorem Cæsaris. & ratio est, licet ibi non
 dicatur ex quo illi tabularii non poterant hoc face-
 re, cum officium eorum erat solummodo denun-
 ciare susceptibus, quia nō esset debitor fisci, &
 in qua summa, & in alio nou poterant se intromit-
 tere: vnde nō mirum si ibi dicatur instar rei iudica-
 tæ non obtinere talis computatio, absolutio, seu
 condemnatio; & sic meo iudicio male allegatur ille

text. ad hoc, & talis intellectus est de mente Luc. de Pen. ind. l. instar. 2. in prin. & per consequens dubium restat, si fuerit reddita ratio per aliquem mercatorum, & in computatione ipsius fuerint electi de voluntate ambarum partium, vel per se licem aliqui calculatores qui deberent revidere rationes cum potestate libertandi, significandi, seu condemnandi, cui voto, & sententia promissum sit eum iuramento, & non contravenire, & demum sit secuta libertatio, & a condemnatio, an amplius dici possit de errore calculi? & in hoc prima facie reperitur Bar. in d. l. instar. 2. C. de iur. fidei. num. 11. qui tangit quaestionem, quando calculatores sunt electi per iudicem, & dicit, quod calculatio per eos facta facit plenam probationem, & praeterea erroris usque ad sententiam retractari potest, & sic dicit, quod facit probationem, non autem iudicium, quod habet executionem paratam, & hoc ideo videtur, quia in terminis quaestionis Bar. non fuerunt electi, ut deciderent, sed ut calcularent tantum, alias si non essent electi, ut calcularent & deciderent cum ampla potestate, videtur tunc dici posse, quod eorum calculatio, absolutio, seu condemnatio haberet executionem paratam, ut sentit idem Bar. in d. l. 2. num. 2. & an error calculi possit allegari post sententiam, & quando dicatur res iudicata, & an propter mendaciam quis puniatur, ut non possit opponere errorem calculi? vide pulchre per Paul. de Castr. in consil. 10. in 2. part. incip. in casu praesenti, si quaritur in variis. Sed a praedictis illud non a longe videtur: si autem factus calculo, & satisfactis rationibus & secuta quietatione generali possit peti, quod interim reddatur computus? & videtur quod non per doct. Bar. in alleg. l. instar. 2. in ult. colun. C. de iur. fidei. l. 10. ubi dicit, quod si calculatio, & computatio est facta a partibus, & continet pactum, vel transactio generalem, vel foecialem, facit praedictum: alleg. h. emptor. 47. §. Lucius. 1. ff. de pactis. §. l. si quidem 34. C. de trans. & sequi videntur Mod. in d. l. vnic. C. de error. cal. sed advertendum est magistraliter prout tradit Bartol. in l. Aurelio. 20. §. Gnaeus 1. ff. de liber. leg. quod aut arguitur dolus eius, qui administravit, vel fidei executor, & obtinuit quietationem generalem, & ei, cuius dolus arguitur, aliquid adest; quia apparent aliqua in eius manus peruenisse, & quod multa non possint in introitu, quae ponere debebat, & tunc generalis quietatio & remissio ad istum dolum non extenditur, nec per illum talis dolus penitus remissus censetur, nisi expresse sit facta mentio doli, l. Titius. 12. ff. de liber. leg. aut ei nihil adest, & tunc generalis quietatio obstat, quo minus calculus revidetur, & haec d. l. in Approbat Fulg. & Mod. in l. actio. 4. C. de trans. & Bal. Ang. & Paul. de Castr. & alii in l. si vnic. 27. §. illud nulla. 3. ff. de pactis. & probatur ex not. per Bar. Aug. & Mod. in l. i. §. frares. 35. ff. de pactis. nam quando factio seu focio aliqui adest, dolus habet causam permanentem, & durat tempore quietationis, secun-

dum Bal. in l. sub praetextu 19. in ult. verbis. C. de tr. f. a. 2. vade si inest quietationi dolus, talis liberatio censetur dolo extorta, quo casu liberatio etiam iurata non sortitur effectum, ut dicit Paul. de Castr. in consil. 300. citat. gl. not. in l. 3. §. 1. ff. de contr. iud. iur. & sic concluditur, quod cum liberatio sit dolose extorta, & ratio non sufficienter reddita, iterum reddi debeat, & in hac rationis redditione peti potest, quod libri exhibeantur, & exhiberi debent, iuxta not. per Bar. in l. fin. §. inter caetera. ff. de lib. leg. & per Bal. in l. cum testamento. 4. C. de testam. & tales libri debent editaliter: quod in eis clare appareant data, & accepta, introitus & exitus, l. in omnibus. 1. §. officio 3. C. ubi lat. de Aut. Bar. §. alij. ff. de iur. ex rat. distr. & sigillatim omnia debent iterum in talibus libris, & non in summa. arg. l. cum servus 82. ff. de cond. & dem. ff. & consultat. Bar. consil. 190. in e. cum praedicta examinarum in fine. ubi signanter declarat librum rationum debere taliter esse compositum, quod in eo singulariter omnia inferantur, videlicet ex tali fundo tantum, a tali colono tantum, tali anno; non autem debent res se tibi in genere. & hoc ut repertum possit veritas, vel falsitas, citat. tex. in l. ante. ff. de cond. & dem. si vero apparet non legitime confectis librum, & prout tenetur, arguitur ipse dolus, & videtur casus in d. l. in omnibus. 1. §. officio 3. de iur. ex rat. distr. quo casu talis quietatio generalis non censetur praedictare, quia iterum peti possit quod ratio reddatur (ut praedictum est) consultat. pulchre Bar. Soc. consil. 107. C. in consil. 90. in 2. lib. ubi plenius sic & ita alias in facto consultus mag. Ioan. Bapt. Maphaeus V. L. D. de Salerno, mihi cognatus honorandus, respondit.

[An error in calculo post sententiam, item post transactionem revoari possit, plene explicat Alex. Tienta in q. lib. 2. praet. §. resolut. tit. de contr. resolut. s. num. 28. §. 1977 quem vide.]

Nunquid si mulier in foro mercatorum possit interuenire ut procuratrix? l. in aliena. 18. C. de procur. 72. n. 4. si sequitur, dicit quod sic, per rationes de quibus praesens est ad summum reperio Beou. Suac. in tract. de mer. in ult. part. 8. ubi dicit oppositum tenendum fore, ex potissima ratione; quia prohibetur, ne in alicuius obtrahenda iudicium sexui congruentem alienis causis se immisceant, ne virilibus officijs fundantur, ut l. Caia. Africa cauetur, in omni foro etiam mercatorum militate videtur; quo casu idem iuris esse debet, sed quid quid ipse dicat, licet satis dilate hincbas suas, contrarium esse tenendum dico, adhuc ita de primae opinionis, quae fuit etiam Aut. de Alex. in d. l. aliena. C. de procur. & ita tenendum etiam dixit Dec. in l. f. minima. 2. ff. de reg. iur. num. 16. & sequitur Tiraque. in tract. de legib. connub. in verb. contra. in glo. 3. l. 154. num. 160. eodem reperit Dec. in e. cum dilectis. 4. de consir. vtil. vel inutil. & sic ab opinione priorum patrum minime dissentendum est. Sed et quia oppositus exceptionibus soler fieri hinc contentatio, ad quam faciendam satis auidis & prompti videtur

magistri nundinarum, propter lucrum trigesima, ut fieri solet in nundiciis civitatis Salerni, necitico aliqua de iis differamus. Et PRIMO sciendum est trigessimam exigi & deberi quotiescunque aliquid petitur, & facta est litis contestatio per verbum negatum, demum postea subsequitur probatio eius, quod negatum est; co etiam in casu trigessimam exigendam putavit Afflic. in *confi. Regia maist. & in confi. constitutionum. sub tit. de trigef. & sal. offic. in r. num.* & exigitur potius propter mendacium, quam pro iure salarii magistri nundinarum, ut ibi per eum. Nec aliterum est scire; per quem debeat solvi trigesima: ista in quo ego videtur in nundiciis, quod facta litis contestat: per verbum negatum trigesima solvitur per ambas partes, & demum datur terminus ad probandū, & secuta postea probatione eius, quod negatum extitit, condemnatur negans, qui restituet partem trigessimam, quam solvit actor, & sic licet a principio solvatur per ambas partes; tamen in effectu solvitur tota per negantem, licet vellet in distincte solvi per utramque partem, *rex. in confi. in eum circa iustitia* tamen aduersatur *tex. in confi. in e. consuetudinum, de tri. & sal. offic. dum vult solvi debere ab eo, qui reportavit sententiam: contra tamen Afflic. in d. confi. constitutionum, in 3. not. approbat dictam consuetudinem, quam ego dixi servari in nundiciis Salerni, concordando dictas constitutiones, quae videntur aduersari, ut a principio solvatur per ambas partes; tamen in effectu solvitur tota illi, qui reportavit sententiam contra.* Exigi tamen trigessimam facta litis contestat. inquit Afflic. in *confi. constitutionum, in 3. not.* licet ibi pro & contra arguat; tamen ita semper servari suo tempore vidisse testatur: & ita in nundiciis Salerni semper servari vidi. Solvitur etiam trigesima ne dum ubi pecunia, vel res mobilis petitur, sed etiam si res immobilis iudicio petitorio petatur, pro qua solvenda res illa, quae petitur iudicis officio, aestimari debet a peritis in arte, ut in *auth. de non alien. §. quod autem.* per Ang. & de illa aestimatione debet solvi trigesima, ut pulchre inquit Afflic. in *supra alleg. confi. constitutionum. 4. not.* SED tamen si sine aliquem citatum, debitorem se esse fateri, & per iudicem ei fieri preceptum, quod solvat, qui appellavit, quod potest (ut habetur in *l. aut prater. §. non solum 3. ff. de minor.*) vel aliter distulit solvere, ad eo casu debeat trigesima? And. de Isera. in *d. confi. constitutionum.* & Afflic. *ibid. in 2. q. dicitur,* quod solvi debet eo casu trigesima: ego tamen in nundiciis civitatis Salerni vide contrarium servari; & solum exigi trigessimam, quando negatur debitum; at secus si factum convenitur; & certe id quod dicitur Isera & Afflic. aduersatur ei, quod dixit Afflic. in *ea. confi. constitutionum,* ut sup. dixi, quod trigesima potius solvitur propter mendacium, quam propter salarii officium, & sic non dato mendacio trigesima non solvitur. Nec tantum tamen solvi trigessimam, quando praecellit nega-

tio, & subsequitur probatio credenda, sed & tunc solvendam esse etiam dixit Afflic. in *d. confi. consuetudinum, in 7. not.* quando post negationem partes transigunt, quod approbatum videtur per consuetudinem in nundiciis civitatis Salerni. Et tamen si alimenta peti proponas, adhuc trigesima debetur, & fit aestimatio secundum *lex. in l. hereditarium. 68. ff. ad leg. Falc.* & ita dicit Afflic. in *confi. cum circa iustitia. de ord. iud. in 4. not. ab. ver. item quare.* Exiit unum tamen a solutione trigesima a pauperes, viduar, & miserabiles personae, ut notat reliqui Afflic. in *confi. lege praesenti, in 9. not. de dan. adu. su. &c.* & haec haecenus de Trigesima. tamen SEQUITUR, ut videamus de termini datione, qui solet dari post litis contestat. & cum instantia in nundiciis fit brevis dilatio vel 20. dierum, terminus etiam brevis dari solet, quod fieri posse inquit Spec. in *tit. de dilat. vers. sed pone quod causa.* & ibi approbat Bald. in *addit. vers. ubi tempus.* Ex causa enim brevem dilationem dari posse, nec per eum supplicandam fore scripsit Castr. in *l. fiff. deser.* minime enim consentaneum videtur instantiam causae per dilationes aboleri, auctore Innoc. in *c. de causis. 4. de off. deleg. & Alex. in l. ante. 2. ff. de app. nec. ad fin. pro quo plene per Panorm. in *c. dilecti filii. 1. extr. de dil.* Et licet brevem dari tamen dilationem constitutum sit; si tamen offerantur probationes, & testes de oingquo, & decens est dari dilationes competentes secundum distantiam locorum, illo non obstante (quod instantia causae in plus non se extendat) per ea, quae congruit Afflic. in *decis. 12. 4. in c. ecce datus est terminus.* & ita de facto servatum vidi. Sed si sine datum fuisset terminum ad probandum, qui elapsus est, neutra partium aliquid probante, nunquid ad instantiam actoris sit reintegrandus quod negat Cap. *decis. 32. in princ.* ubi solum tamen mercatorum contrarium credo servandum; & ibi de bono & aequo procedi laepe relatum extet, & mercatores dum peregrinantur, miserabiles personae appellentur. SED tamen testes produci possunt post didicta testificata in foro mercatorum; dilectis Par. in *traff. Synd. in verbo. sententia. vers. utrum in d. ex qui per vici colunt. §. vers. tamen non poterunt.* NUNQUID tamen acta, & sententia de nocte lata valeant in eo foro? & inaubitanter tenendam puto, quod sic per ea, quae not. *De. in l. non minorem. 20. C. de transact. maxime,* quia iurisdicatio est temporaria; & hoc haecenus. Petr. Foller. *V. l. D.**

De litis Contestatione, decimo membro Iudicii.

S Y M M A R I A.

- 1 Litis contestatio dicitur lapsus angularis Iudicii, & non potest omitti de iure communi.
- 2 Litis contestatio non requiritur in causis civilibus in Regno, sed actus, qui immediate sequitur, habet vim litis contestationis.

- 3 Litiſteſtatio quid ſit.
- 4 Litiſteſtationis aſſinitio ab auctore tradita repro-
batur.
- 5 Litiſteſtatio qualiter, & per qua verba fiat.
- 6 Litiſteſtatio non inducitur per exceptionem per-
emptoriam oppoſitam.
- 7 Litiſteſtatio ſubſtantiam per verbum, ignoro.
- 8 Litiſteſtatio ad poſſe fieri in iudicio abſente auctore.
- 9 Litem conteſtari: quis poteſt præſe compelli.
- 10 Litem conteſtari volens qualiter cogatur, & v. 11.
- 11 Quando lis poſſit haberi pro conteſtata.
- 12 Litem conteſtari, ex quibus cauſis qua non cogatur, &
num. 14.
- 13 Litiſteſtationis qui ſint effectus.
- 14 Proteſtatio, quod non animo conteſtandi litem quis
reſpondet, an impediatur litem conteſtari.

DE C I M V M & vltimum membrum huius primę
partis iudicij & litiſteſtatio. Nam poſtquã
1 eſt ꝑ diſparatum de litiſteſtationis iudiciorum,
congruum eſt, quod iudex procedat ad vltiora, vi-
delicet ad litiſteſtationem, ſuper qua radicatur
totum iudicium; dicitur enim lapis angularis rotius
iudicij; ſecundum Bal. in c. 1. col. 1. de litiſteſtati. & de
iure communi, eſt vnum de ſubſtantialibus iudicij,
adeo, quod ſi contrahitur, viciatur totum proceſſum: vt
tenet gl. e. dudum. 22. el. 2. de elec. & habetur per Bar. &
Dd. in l. proſarum. 4. C. de ſent. & Card. in Clem. ſape. 2. in
princ. in 4. oppoſ. de verb. ſignif. ſed in cauſis ſummarijſ
2 non requiritur, ſecundum Card. ibidem. Vnde ꝑ ho-
die in Regno cum omnes cauſe ciuileſ & mixtę, ſint
ſummarie ex forma regie prag. prima, &c. deſertantes,
poteſt omitti litiſteſtatio, & valet proceſſus
quia omnia ſubſtantialia iudicij ſunt ſublata, & ſo-
lum attenditur mera diſpoſitio iuriſdictionum, & ad
ſolas probationes reſpicitur; quo caſu ille primus
actus, qui ſolet immediate fieri poſt litiſteſtati-
onem in cauſis, in quibus lis conteſtatur, habet vim
litiſteſtationis in cauſis, in quibus lis non conte-
ſtatur, videlicet, eo ipſo, quod iudex incipit cognoſ-
cere de meritis cauſe: ita tenet Lud. Rom. in conſil.
146. col. 2. & Bar. & Bald. in l. nulla. 23. & in l. nihil. 24.
C. de procur. in Card. in Clem. conſtitutionem. 4. §. ſin. in
fin. de elec. & Abb. in c. inſinuante. 25. in fin. de offi. de-
leg. & Felin. in c. olim. 26. de accuſ. & in c. exceptionem.
12. col. 5. verſic. tertio intellige de except. & Paris in
traç. Synd. in verſic. ſententia. col. 4. Super hac ta-
men materia tangam breuiter **Q**VATVOR QVÆ-
STIONES: PRIMO, quid ſit litiſteſtatio. **S**E-
CVNDO, per quę verba fiat. **T**ERTIO, an poſſit
quis ad eam præſe compelli. **Q**UARTO, quis ſit
3 eius effectus. **Q**VÆRO ꝑ igitur **P**ARTO, quid ſit
litiſteſtatio? dic breuiter, quod litiſteſtati-
o eſt principalis negotij apud competentem iu-
dicem facta narratio, & ad eam ſecuta reſponſio.
Ita colligitur ex c. 1. de litiſteſtati. & c. dudum. 22. el. 2.
de elec. & c. ꝑ. ont. 4. de dol. & contum. & c. cum cau-

ſam. 6. de iuramen. calum. & nec. Spec. in tit. de litiſteſtati.
reſt. §. 1. ADDEITIO. Hæc ꝑ diſtinctio non eſt bona; 4
quia per poſitiones & reſponſiones narratur hinc
inde negotium coram iudice, & reſpondetur, & ta-
men non ſit litiſteſtatio; quare Matia. Socin. in
rubr. extr. vt lit. non conteſtat. dicit, quod quidam eſt
litiſteſtatio præſe & expreſſa, quedam tacita
quæ ſit per proceſſum ad vltiora, propria & expreſ-
ſa deſcribitur, quod ſit actus iudiciarius, per quem
iudicio ordinario, vel arbitratij iudicij inſtar habente,
facta narratione, & petitione expreſſa, vel incluſa,
negotij principalis in ſcriptis, per actorem, coram
competenti iudice, prætribunali ſedente, vel arbitro
ipſo, maxime iudice vel parte interrogante, ſeu
parte intentioni ſuę inſiſtente, reus reſpondet ne-
gando vel confitendo, vel per verba æquipollentia
ad litiſteſtati. conuenientia. Petr. Fol. v. l. D.

SECVNDO QVÆRO, ꝑ quæ per verba fiat litiſteſtati. 5
contelt. & qualiter dic, quod ſit per negationem, vel
per confeſſionem, vel per verbum dubitatioũ, videlicet
ignoro; ſit enim primo per negationem, quando
reus in iudicio negat ſimpliciter narrata per actorem,
ſecundum Bar. in l. vnic. C. de litiſteſtati. & in l.
ſi debitor. 10 §. ita demum. ff. de fidei. ſſ. & communis
practica conteſtandi litem eſt, vt reus dicat poſita,
prout ponatur, & narrata prout narrantur vera
non eſſe, ſaluis iuribus & deſenſionibus ſuis ſuoloco
& tempore producendis, &c. & ita verba ſunt mag-
ni effectus; quia reus ita reſpondens non poteſt in-
currere pœnam negantium, de qua habetur in l. ſi. ff.
de rei vend. & l. contra negantem. 4. C. ad legem Aquil. &
in alijs ſimilibus legibus. ſicut patet, quando ſim-
pliciter negaret, ſecundum Bar. in l. ſi debitor. 10 §. ita
demum. v. ff. de fidei. quem ibi ſequitur Ioan. de Imol.
& Paul. de Caſtr. & idem Imol. in l. ſed hoc ita. 22. ff. de
rei iud. & Alex. in l. eiam. 18. §. licet col. fin. ff. ſolu. matr.
& laſ. in l. eum qui, col. 4. ff. de iure iur. vbi dicit hanc
opinionem eſſe veridicam, licet contrariam, & ma-
le, tenet Felin. in c. ceterum 5. col. 6. de iud. Indu-
citur etiam litiſteſtatio non ſolum negando,
ſed etiam per verbum dubitatum cred. litatis, pu-
ta ſi reus dicit, nõ credo narrata vera eſſe, ſecundum
Bal. in l. ſi debitor. 42. ff. de pet. hered. Pro hoc eſt gl. in c.
cum ad ſedem. 15. in verſic. credere, de reſtit. ſſol. & Abb. in
c. 1. & ibi etiam Fel. in fin. col. 4. de litiſteſtati. & Bal. in
l. ſi quis. 3. C. quib. ad libert. procl. non licet. Item indu-
citur litiſteſtati etiam ſi reus dicit: Tu mentiris
per gulam, ſecundum Bald. in l. turpia. 54. de leg. 1.
ſit etiam litiſteſtatio per confeſſionem, vt plene
tradit Felin. in c. 1. in fin. & ſequent. de litiſteſtati.
& dic vt ibi per eum, & Andr. de HERN. in conſil. qua
incipit; Regie mai. ſſ. & in conſil. Conſtitutionum.

[Litiſteſtatio quibus verbis, & quomodo in
Camera fiat, & an ſufficiat eam à parte Reſtantum
negatiue conteſtati eam eſſe, licet actor eam à ſua parte
aſſertiuue non conteſtatus ſit, vide apud Gail.
lib. 1. obſ. 73. num. 1. 2. & 3.]

6 An ꝑ autem per oppositionem exceptionis per-
 emptoria iudicatur litis contestatio? vide Petr.
 Philip. Con. tenentem, quod non, in *consil. 312. in 1.*
volum. & consil. 243 col. 1. circa fin. in 3. volum. & Bald.
 in *litem non novam. 14. C. de iud. de quo vide Bar. Bal.*
 & Doct. in *l. de litem contestat.* Fit etiam ꝑ litis conte-
 statio per verbum, *ignoro*, & ita communiter serua-
 tur, quando sit litis contestatio per procuratores
 & heredes, & alios, qui iustam præcedunt igno-
 rantiam in factis alieno, *l. quancquam. 7. ff. ad Velletan.*
 & Bart. in *l. qui raterius. 42. ff. de regul. iur. & in l. si*
quis inficiatur. 13. ff. de posu. & vide plene de hac mate-
 7 ria specul. in *titul. de litem contestat. §. 2.* An ꝑ autem
 possit fieri litis contestatio in iudicio absentis actoris,
 & sic absente parte? dic, quod non: quia litis
 8 contestatio dicitur quasi simul contestatio, & ideo am-
 9 bus partes debent esse presentes in iudicio, secun-
 dum Bald. in *l. 1. colum. 2. C. de litem contestat.* TERTIO
 QVÆRO. ꝑ an possit quis praeiuris compelli ad li-
 tem contestandam, quod communis conclusio est,
 quod sic qua non factus iudicatus, & iudicium
 redditur in iuramentum; *l. inter stipulantem. 83. §. 1. ff. de*
verb. oblig. potest reus in iuris compelli captis pi-
 gnoribus, & etiam per detentionem personæ, ita
 tenet Bal. in *l. 1. in §. quæst. C. de litem contestat.* & Alexan.
 in *l. si finis. 15. §. litem. v. 16. colum. 10. ff. de dam. inf.* &
 Franc. de Aret. in *l. qui in aliena. §. fin. colum. pen. ff. de*
acquir. hered.

[Contrarium, quod videlicet quis ad contestan-
 dam litem: cogi non possit. tenet gl. in *aut. qui semel. C.*
quis. & quæ. iud. Bar. in l. si finis & Iulianus. ff. de dam.
inest. 10. And. Spec. & Imola, quos recentet Vinus
 in *gl. com. opin. lib. 1. c. 163. n. 7.* sed aliam sententiam;
 quod videlicet iudex quem præcise cogere possit ad
 litem contestat. dicit esse veritatem, & communio-
 rem, præauctores ab ipso allegatos.

10 ADDITIO. Quid ꝑ cum, si reus noluerit litem
 contestari, qualiter cogetur, & quod erit remedium?
 dicis, quod potest multari vel excommunicari, vel
 actor mittitur in possessionem causa rei servandæ ex
 primo decreto, *e. 1. & e. 1. §. 2. extr. ut litem non contestat.* &
 ibi gl. & tradit Cyp. & ibi Bal. in *l. 1. C. de litem contestat. in*
 11 *§. quæst.* Et si reus ꝑ est præfens, & in litem contestat.
 tione negat, iudex ei præcipere potest, ut litem debeat
 contestari intra certum terminum, & si adhuc persi-
 stet in non contestando litem, proceditur contra
 eum ac si fuisset obiens, id est, ut propter eius inobe-
 dientiam procedatur ad missionem ex primo de-
 creto, secundum gl. in *authent. qui semel. C. quomodo*
 & *quando iudex* & ibi Barol. ibi dicit, quod si iudex
 præcipit patri, quod debeat litem contestari, si re-
 cedat absque contestatione litis, præter certam eum
 interceptam piumum decretum absque alia citatio-
 ne; quia eo ipso quo apparet, quod non descendit,
 censetur contumax, ut in text. & gloss. *d. authent. qui*
 12 *semel & ibi Bart. & Cyn.* Nec potest declarari, quod
 litem ꝑ habeatur pro contestata, si reus noluerit con-

testari litem, (vt aliqui minus doct. faciunt (quia ad
 litis contestationem opus est factis, *extr. ut litem non*
contest. per totum. & requirit ius commune verbo-
 rum expressionem, *l. item non novam. 14. §. patroni. 1.*
C. de iud. vbi opus est expressionem verborum, nec suf-
 ficit alius actus, *l. stipulatio. 1. §. contra. 2. ff. de verb. obligat.*
 adeo quod nec etiam potest præcipi reo
 quod debeat litem contestari, alias quod habeat
 in pro confesso, secundum dom. Antonium dom. Antonium in *sub-*
scrib. extr. ut litem non contestat. & Cynus in *l. 1. C. de litem*
contestat. in quæst. 7. & ita etiam tenet Ioan. de Imol. in *di-*
stinctul. 10. & pro hoc facit e. 1. & 2. ut litem non contestat.
 vbi reus præfens sepe fuit iustus, vt respoderet libel-
 lo, & nunquam voluit respondere, & tamen per
 hoc non potuit procedi ad vitiora, ac si fuisset
 fictis contestata; imo ibi mittitur proecessus tan-
 quam factus lite non contestata: & late habetur in
 rubr. *de litem contestatione*, per Marian. Socin. num. 12.
 hodie autem in Regno; cum litem non contestatur
 de necessitate, vt supra per d. anthon. vidi semper
 practicari, quod reo nolente contumaciam litem, da-
 tur terminus ad probandum ac si litem esset contesta-
 ta: ego tamen dubito de hac communi præcise,
 quando electa est via ordinaria, vt quia actor petijt
 litem contestari, & reus noluerit; quia tunc credos
 quod opus est contestari litem. QVÆRAM ꝑ sunt

CAVSÆ, quibus excusabitur reus a non conte-
 stando litem? In quo dicendum est, quod primo
 EXCUSABITUR, si reus est dominus, *l. quod 3. §. 1. qui*
revert. 6. ff. de lib. litem exhib. & not. in l. final. §. hoc idem.
C. de iur. delib. quod est verum non daco iur. iud.
 ad deliberandum, vt in *authent. offeratur. C. de litem*
contestat. & si non potest deliberare, debet fieri litis
 contestatio per verbum, *credet, vel non credit;* per not.
 in *e. cum ad sedem. 15. de res. sol. vel per verbum, non*
 13 *presumo, vt in e. quodam. 7. extr. de presumpz.* Secundo

EXCUSATUR, si forte reus proposuisset ꝑ excep-
 tiones declinatorias & dilatorias, & instar, quod
 ante omnia de ipsis cognoscatur, quoniam omnes
 exceptiones dilatorie impediuut litis contestat. vt di-
 cit Ang. in *l. non venis. 18. ff. iud. sol.* & debet iudex de
 14 ipsis ante omnia cognoscere, nec potest iudex man-
 dare reo, quod habeat contestari litem saluis excep-
 tionibus, si ipse reus contradicit; cum non sit con-
 stitutum in eius arbitrio; sed ipsarum exceptionum
 æstimationis tempus est à reo specialiter diffinitum,
c. inter monasterium. 2. extr. de re iud. de quo plene per
 Marian. Socin. in *subscr. 22m. 14.* & ibi etiam videas,
 qualiter exceptiones sunt opponendæ, vt impediatur
 litis ingressus, & contestatio litem, num. 47. *versic.*
secundo princip. aliter quæro. Petr. Foll. V. l. D. QVÆRO

15 QVÆRO, ꝑ quis sit lit. contestationis effectus?
 Dic, quod multi sunt, & inter alios sunt isti, videli-
 cet primo; quia præcludit vias opponendi dilato-
 rias, *l. Pomponius. 40. §. rati. 3. ff. de procur. & c. inter mo-*
nastrum. 20. de re iud. S. cundo; quia perpetuat ac-
 tionem, vt not. plene Alex. & Doct. in *l. si cum. 10.*

§. qui iniuriarum 2. §. si quis cau. pro hoc est tex in *Lordinata. 2. 4. in princ. ff. de iur. cau.* Tertio: quia constituit aduersarium in mala fide, quantum ad fructus, *l. certum. 2. 2. §. l. mora. 2. 6. C. de rei vend. & Barr. in l. litigator. 2. C. de fruct. & lit. expens.* Quarto: quia constituit in mora, secundum *Alex. in consil. 48. col. fin. in 4. col.* [Et *Vitium in y. l. com. opin. lib. 1. opin. 163. numer. 4.*] & maxime in his, quæ debentur officio iudicis, *l. cum posuissent. 4. 4. ff. de damno infect.* Quinto: quia operatur, ut possit procedi ad diffinitiuam sententiam de iure communi, ad quam sine ea procedi non potest, ut *in c. si vero etiam. Auth. de exbre Nou. 53.* licet hodie in regno non requiratur in causis civilibus, ut pluries fuit dictum supra. Sexto, operatur interruptionem præscriptionis, ut *d. l. mora. 2. 6. C. de rei vend. & l. si quis. 3. & ibi Bald. C. de prescript. 30. an. & not. plene in l. naturaliter. 5. ff. de usur.* multos alios operatur effectus, de quibus remitto me ad dicta per *Specul. in tit. de lit. contest. §. penul. & fin.* VLTIMO moneo hic vnum dubium, quod læpius in facto euenit; Aliquis ꝑ respondet libello cum protestatione, quod non animo litem contestandi, & tan talis protestatio aliqui operetur, scilicet ut litis non habeatur pro contestata, si vitur talibus verbis, per quæ alias induceretur litis contestatio? Communis conclusio est, quod litis non sit contestata, & quod talis protestatio releuet, nisi iudex prius iusserit litem contestari: nam tunc cum simus in casu necessario, protestatio nihil releuat, *l. alimenta. 11. C. de negot. gest. ita tenet Fran. de Aret. in l. qui in aliena. 5. §. si. col. pen. ff. de ac. hered. & Alex. in consil. 42. col. 2. in fin. in 4. vol. & Abb. in c. 1. col. 5. & ibi etiam Fel. in 2. col. de lit. contest. & vide Bar. & Bal. in l. 1. C. de lit. contest.*

[Contrarium videtur sentire *Gail. lib. 1. obs. 73. n. 5. 6. & seq. vbi dicit, litem pro contestata haberi, si quis negatiue respondeat libello, licet prius protestatus sit, se litem super libello contestari nolle; quia protestatio actui contenta tollit protestationis effectum. Per responsonem autem ad positiones non inducitur litis contestatio. *ibi, num. 5.* Sed authoris sententiam sequitur *Vitium in y. l. com. opin. lib. 1. opin. 163. num. 5. vbi dicit eam esse communem.*]*

Et per hæc fit expedita ista prior pars iudicij: Veniamus ad secundam partem principalem. Laus *Deo. Rob. Mar. Venij. v. l. D.*

Ad secundam iudicij partem. Prefatio.

EXPEDITA prima parte iudicij, quæ durat vsque ad litis contestationem inclusiue, & consequens est secundum ordinem propositum, ut aggrediamur secundam partem, quæ durat à litis contestatione vsque ad conclusionem in causa inclusiue, ut dixi *in prin. huius 6. part.* Et in ista secunda parte, licet plures actus considerari possint; declarabam tamen super ea SEDECIM ACTVS principaliores, qui solent in hac secunda parte in iudicij ventitari. Et sunt isti, videlicet IURAMENTVM CALUMNIAE, COMPROMISSVM, DELATIO,

seu TERMINVS AD PROBANDVM, POSITIO, siue ARTICVLVS, CONFESSIO, TESTIVM PRODUCTIO, INTERROGATORIVM, INSTRVMENTORVM PRODUCTIO, IURAMENTVM, ACTORVM EDITIO, PVBLICATIO, ACCVSATIO INCIDENS, REPVLSA, TORTVRA, CONCLUSIO, ALLEGATIO, seu DISPVATIO: de quibus singulis dispiciamus.

De Iuramento.

S Y M M A R I A.

- 1 Iuratur de calumnia, scilicet litis contestatione tam per Actorem, quam per Reum.
- 2 Iuramentum calumnia potest tacite omitti, non autem expresse remitti.
- 3 Iuramentum calumnia exigitur etiam post concisum in causa.
- 4 Iuramentum calumnia, an præstetur in causa criminali, remissive.
- 5 In his quæ emergunt ante lit. contest. in qualibet exceptione, iuratur de calumnia.
- 6 Actor non iurans de calumnia, cadit ab actione: reus vero nolens iurare, habetur pro confessio.
- 7 Iuramentum calumnia in quo differat à iuramento malitiæ & veritatis.
- 8 Procurator an iuret de calumnia, & qualiter?
- 9 Iuramentum calumnia præstatur in causa appellations.
- 10 Iuramentum calumnia, quid comprehendat.
- 11 Iuramentum calumniae hodie vno verbo non estimatur, & litigantes potius iurant de calumnia committenda, quam vitanda.
- 12 Iuramentum calumnia excusatur à tacita, & præsumptiua calumnia, non autem ab euidenti.
- 13 Committens calumnia etiam in causa civilis potest criminaliter accusari, sicut in causa.

PRIMVS actus, qui sequi solet in iudicij post litis contestationem, est iuramentum calumniae. Nam facta ꝑ litis contestatione iuratur de calumnia, tam per Actorem, quam per Reum, *c. cum causam. 6. in fin. de iur. cal. c. dudum. 2. 2. el. 2. de electio. & not. Spec. in tit. de iur. cal. 1. in prin.* quod iuramentum ꝑ adeo substantiale iudicij est, quod non potest per partes expresse remitti, & si omittitur, processus esset ipso iure nullus, *l. cum & 2. §. si quis veremur. 4. & ibi Bar. Bal. & Dd. C. de iuram. c. 1.*

[Adde *Gail. ab. 1. obs. 84. num. 1. 2. & 3.* vbi dicit id in Camera non observari: quia licet in prima & secunda instantia iuramentum calumniae à parte exactum, sed præstitum non sit, tamen processus, ob id non annullatur, sed eo non obstante, in causa principali pronunciat, maxime si pars, quæ iuramentum illud exegit, iudice ad vltiora procedente, non appellauerit, sed causam

vsque ad conclusionem profecta sit. Si vero iuramentum id in Camera à parte peticum sit, omitti non potest, & si partes, eo misso, ad ulteriora processerint, & in causa concluserint, conclusio ex officio rescinditur, & parti ut peticum iuramentum præter sub pœna legali per interloutoriam iniungitur nam iudex ex officio, (non tamen ad partis instantiam) post conclusionem in causa, iuramentum calumniæ exigere potest. *gl. in c. ex litoris. in verb. occultata. de iur. iur. Alexand. in l. qui bono. §. si alieno. num. 14. ff. de dam. infect. cum alijs allegatis a Gail. d. obj. 84. n. 6. vbi etiam n. 7. Socia. opinionem. tanquam veriotem, amplectitur; qui censet non habere locum pœnam non iurantis, si iuramentum hoc non vni vult, sed in scripto aliquo iudicialiter producto, puta in exceptionibus, vel duplicis, exactum sit, & pars altera id non animaduertens, non iurauerit, nec etiam processum ob id reddi nullam.]*

Tacite autem hoc iuramentum omitti potest, & valet processus, ut quia iuramentum non fuit exactum ab altera partium, & sic non fuit iuratum in toto processu. quo casu ceterum tacite omissum, quod fieri potest, vult text. *in e. 1. de iur. cal. lib. 7. & tenet Andr. de Isern. in const. Litem legitime, col. 1. & in const. Vniuersos* Istud autem iuramentum calumniæ potest exigi per iudicem in quacunque parte iudicij, etiam post conclusum in causa, secundum Bal. *in l. in omnibus. c. 1. c. 1. ff. sed nunquid. C. de iur. cal. per d. c. 1. extr. cod. lib. 6. & an iur. præteretur in causa criminali? declarat Bal. in d. l. Item in his, quæ emergunt ante litem, ante statam in qualibet exceptione, iuratur de calumnia, secundum Bart. *in auth. hoc sacramentum C. de iuram. calum.* & si iur. Actor non vult iurare, cadit ab actione sua. Reus vero nolens iurare, habetur pro confesso, *l. cum c. 2. §. quod si actor. & ibi Bartol. C. de iur. calum. & Spec. eod. tit. in §. iupereff. in prin. in quo autem iur. differat iuramentum calumniæ à iuramento malitiæ, & iuramento veritatis, vide Spec. eod. tit. §. 1. col. 2. & 3. & est text. cum glo. in c. 2. de iur. cal. lib. 6. An autem iur. prætor iuret de calumnia, & qualiter dic, quod teneatur iurare nomine proprio, & si non habet speciale mandatum, non iurat, sed principalis iurare debet. Verum, quando procurator iurat proprio nomine, iurabit in animam suam, sed quando iurat pro domino, iurabit in animam constituentis ita hæc omnia declarat Bart. & communiter Dd. *in l. cum c. 2. §. fin. C. de iur. cal.* habetur plene per Spec. eod. tit. §. reslat. vbi ponit omnes personas, quæ alieno nomine iurant.**

[Hodie passim, maxime in Camera Imperiali receptum est, ut iuramentum calumniæ per procuratorem præstari possit, in animam dominici quod tamen generale mandatum non sufficit, sed speciale requiritur; in quo speciali mandato quidam etiam volunt requiri, quod cautè, super qua de calumnia iurandum est, mentio fieri debeat. Bart. & Cast. *in l. 2. §. fin. autem. num. 2. & seq.* sed id tam fuisse in

Camera non obseruatur; quia sufficit in mandato mentionem tantum fieri iuramenti calumniæ, quatenus opus sit, licet causa in qua præstandum sit, non exprimat, teste Gail *lib. 1. obj. 83. n. 2. & 3.*]

Sed iur. quid in causa appellationis, an sic in ea iurandum de calumnia? Dic, quod sic, etiam si in principali causa iuratum fuerit; text. est *in c. 2. in princ. de iur. cal. lib. 6.* Quid autem comprehendit hoc iuramentum calumniæ? dic, quod multa. Primo enim actor credit se iuste petere, & non calumniare. Secundo, quod respondebit veritatem super omnibus, de quibus interrogabitur. Tertio, quod non vult curi falsa probatione. Quarto, quod non corrumper iudicem, nec tabellionem. Quinto, quod calumniosam dilationem non petet, ut not. Spec. *in tit. de iuram. cal. §. nunc dicamus, in princ. & tangitur aliquid per Bart. & Dd. in auth. principales. C. eod. tit. & similiter potes extendere in reo. Dicit tamen notabiliter Bald. in l. 1. post. 24. C. de euic. quod istud iuramentum calumniæ hodie non æstimatur vno obulo; quia facti sumus contemptores Dei, & religionis, vade ego puto, quod litigatores nostri temporis potius iurant de calumnia committenda, quam vitanda, & ideo melius esset, quod istud iuramentum ex toto tolleretur à iudicio, causa vitandi temporis, non obstante, quod hoc iuramentum sit inuentum ob publicam utilitatem, ne veritas occultetur, *d. l. 2. §. sed quia veremur. 4. C. de iur. cal.* tamen istud potum erant iurantes, argumento illius dicti per poetam Aquinatæ:*

Quidem salus infamia nummis, &c.

OPERATUR iuramentum hoc iuramentum ut quis excusetur a tacita & præsumpta calumnia, non autem ab evidenti, & expressa, secundum Bart. *in l. si quis. 7. §. si iustellion. ff. ad Turp. & Bald. in l. si tibi. 23. C. de lib. caus. & Alex. in l. ait prætor. 3. in princ. ff. de iur. iuran.* Hinc est, iur. quod committens calumniam etiam in causa civili, potest criminaliter accusari finita causa, ut not. gloss. *in l. & in priuatis. 3. ff. ad Turp. Bald. in d. l. si tibi. C. de liber. caus.* Vade si calumnia est evidens, non excusatur per iuramentum, alias sic, secundum Bal. *lib. Robert. Marant. V. I. D.*

[An iuramentum calumniæ consuetudine vel statuto remitti possit, & de pœna non iurantis de calumnia, an committatur ipso iure, & an ad hæredes transeat; Item de pœna non iurantis de malitia; Et an procurator ex officio datus; cogendus sit præstare iuramentum calumniæ, item an contumacia procuratoris non iurantis de calumnia, noceat domino, & an procurator fiscalis de calumnia iurare teneatur, vide apud Gail *lib. 1. obj. 85. & quinque sequentibus.*]

De compromisso.

S Y M M A R I A.

1 Ad quem vsque gradum causa in regno inter coniunctos compromitti debeat, & an etiam inter maximum & vniuersum, & non ius, & §. n. ius, nu. 2. & 3.

- 4 Compromissum etiam si milles expiret, milles debet renouari, cum à statuto inducitur. Et quid seruetur in Regno, & an ultra bu sit
- 5 Compromissum an locum habeat inter consanguineos spurios, num. 29. 21. & dicitur post lapsum tempus pragmatica. num. 6.
- 3 Compromissum etiam locum habet, cum auctor laudatus est conuictus, licet principalis sit extraneus.
- 8 Procurator compromittere potest secundum Regiam pragmat. licet non habeat specialem mandatum.
- 9 Compromissum an etiam inter mortuos, item filiofam. sine consensu patris, & à muliere sine Mundualdo fieri possit. nu. 10. & 11.
- 11 Compromissum fit per seolum iudicem eligentem arbitros, discordantibus partibus.
- 13 Compromissum secundum pragmaticam Regiam fit altera parte petente, seu non aliter. Et fit solum in causis ciuilibus vel mixtis. num 14.
- 15 Compromissum noui fit affinitate per mortem dissoluta. Nec inter priuigium & uenericam, mortuo patre. num. 16.
- 17 Compromissum fieri non potest, altera parte inuisa, habente exceptionem litis finita, seu impedientem litis ingressum. Vel instrumentum, sententiam, vel obligationem liquidam. nu. 18. vel scripturam iurata. nu. 19.
- 10 Spiritus an contra consanguineum petere possit compromissum. Item contra alium spurium nu. 21.
- 22 Compromissum non fit in causa feudali, etiam inter coniunctos. Nec in causa in qua agitur de uita, & militia. nu. 23.
- 24 Compromissum non fit cum cessionario non coniuncto, eum conuictus cessit actionem.
- 25 Compromissum secundum Reg. pragmat. non fit inter consanguineos legitimatos.
- 26 Compromissum nō potest peti contra clericum coniunctum, à clerico autem contra laicum peti potest
- 27 Clerici ad ius gaudent statutis laicorum.
- 28 Clericus an contra clericum, conuictum possit petere compromissum.
- 29 Compromissum non fit de articulo iuris, nisi quando est probabiliter dubius.
- 30 Causa tutela compromitti non potest, etiam si iure pragmatica, quod causa omnes compromittuntur.
- 31 Compromissum non petitur in causa principali, non potest peti in causa appellationis.
- 32 Causa mixti imperii non comprehenduntur.
- 33 Causa non compromittuntur inter affines, per simplicem fornicationem iunctos.
- 34 Compromissum non fit, cum altera partium tantum laderetur.
- 35 Appellari an possit à sententia boni uiri.
- 36 Nullas sententia lata per bonum virum, confirmantem sententiam arbitrariam, an allegari possit, & num. 37.
- 38 Sententia dolo lata est nulla.
- 39 Laudum dolo latum, an sit nullum,

40 Nullas ex defectu iurisdictionis promouens, nunquam intelligitur exclusa.

SECVNDVS actus, qui solet quandoque in iudiciis emergere, est ꝑ compromissum, & loquor præcise emerget Regiam pragmaticam, quæ viget in hoc Regno, quæ incipit, *Odia*, per quam est cautum, quod si litigantes sunt coniuncti ad inuicem per consanguinitatem, vel affinitatem, vsque ad quartum gradum computandum secundum ius ciuile, debet iudex ex altera parte petente compellere ipsos litigantes ad compromissum, verum potest peti à principio litis vsque ad dationem termini probatorii, & non ultra, vt dicitur in d. *pragmatica*. Et hac de causa ego posui hunc actum compromissi ante dationem termini, non tamen nego, quin etiam potuerit poni supra in prima parte iudicii, & quoniam istam materiam compromissi, & arbitrorum tractaui aliquatenus supra in 4. parte, in princip. huius tract. 14. distin. & aliquid dicam iuxta in materia appellat. in 3. parte iud. in l. q. princ. in vers. reductio. & in 4. q. princ. vers. 8. limita, & c. Ideo hic solū referuo tangere materiam compromissi, prout emergit in iudicio, & sic materiam d. Regiæ pragmat. Et primo pono regulam, quæ sumitur ex d. pragmat. quam supra dixi. Amplia primo ꝑ d. pragmat. procedere etiam inter maritum & uxorem, qui licet non sint affines, tamen principium & causa affinitatis sunt, ita tenet Bald. in l. affinitatis. 7. C. com. de success. Secundo amplia d. pragmat. ꝑ procedere etiam inter sponsum & sponsam; ita tenet Ias. in l. quod Seruius. 8. col. 2. ff. de cond. ob causam. Tertio ꝑ amplia, etiam si milles expiret compromissum, milles deberet renouari, & iterum compromitti, ex quo d. pragmat. semper loquitur, ita per plura tenet Ias. in l. si quis ex argentarius. 6. §. prator ait. 8. col. 2. ff. de edend. ubi etiam dicit, quod hæc pragmatica est fauorabilis, item tenet Alex. in consil. 70. col. 2. in 2. vel. & Bald. in consil. 87. in 4. volum. Verum reperio, quod Matth. de Afflic. insignis Dom. Neap. in suis decis. sacr. consil. in decis. 4. 6. vult: quod si bis factum fuit compromissum iuxta formam d. pragmat. & fuit bis expiratum, non debet vltimus altera parte inuita compromitti: & ita dicit fuisse pronunciatum in sacro consil. ponderando verba d. pragmat. & certe si dictæ decision. haberentur in Regno pro authenticis, possumus dicere, quod in regno sit correctum ius commune in terminis d. pragmat. quia sententia facti consilii fertur sub nomine Regis, vnde habet vim legis in hoc Regno, l. si imperialis maiestas. 12. fin. C. de legibus, alias autem haberet illa decisio vim auctoritatis vnius Doctores, & essent ponderandæ rationes, quibus mouetur. Quarto amplia procedere ꝑ inter consanguineos spurios, quando agitur inter coniunctos ex parte matris, ita tenet Alexan. in l. ex factis. 17. §. si quis rogatus. 6. col. 1. ff. de Trebell. secus ex parte patris, vt dicam infra in tractationibus; Quarto ꝑ amplia, etiam si litigantes sunt

- pus pragmatica, scilicet trium mensium, ex causa; quia altera pars tertius longam dilationem ad producendum testes; nam potest tunc nihilominus causa decidi post tempus, & sic post tres menses, ita tenet Alexan. *in consil. 72. col. 1. in 3. vol.* Sexto amplia, non solum, ¶ quando principalis litigator est coniunctus, sed etiam quando auctor est coniunctus, licet principalis sit extraneus, quia debet causa compromitti cum auctore laudato iudicium suscipiente; ita plene hanc questionem examinat Batt. *in sua 2. dispu. quæ incipit Pisans civitatis, &c.* ubi ita concludit, & idem Batt. *in l. procurator. 8. l. 2. ff. re rat. hab.*
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- 14
- 15
- 16
- 17
- 18
- 19
- 20
- 21
- 22
- 23
- 24
- 25
- 26
- 27
- 28
- 29
- 30
- 31
- 32
- 33
- 34
- 35
- 36
- 37
- 38
- 39
- 40
- 41
- 42
- 43
- 44
- 45
- 46
- 47
- 48
- 49
- 50
- 51
- 52
- 53
- 54
- 55
- 56
- 57
- 58
- 59
- 60
- 61
- 62
- 63
- 64
- 65
- 66
- 67
- 68
- 69
- 70
- 71
- 72
- 73
- 74
- 75
- 76
- 77
- 78
- 79
- 80
- 81
- 82
- 83
- 84
- 85
- 86
- 87
- 88
- 89
- 90
- 91
- 92
- 93
- 94
- 95
- 96
- 97
- 98
- 99
- 100
- 101
- 102
- 103
- 104
- 105
- 106
- 107
- 108
- 109
- 110
- 111
- 112
- 113
- 114
- 115
- 116
- 117
- 118
- 119
- 120
- 121
- 122
- 123
- 124
- 125
- 126
- 127
- 128
- 129
- 130
- 131
- 132
- 133
- 134
- 135
- 136
- 137
- 138
- 139
- 140
- 141
- 142
- 143
- 144
- 145
- 146
- 147
- 148
- 149
- 150
- 151
- 152
- 153
- 154
- 155
- 156
- 157
- 158
- 159
- 160
- 161
- 162
- 163
- 164
- 165
- 166
- 167
- 168
- 169
- 170
- 171
- 172
- 173
- 174
- 175
- 176
- 177
- 178
- 179
- 180
- 181
- 182
- 183
- 184
- 185
- 186
- 187
- 188
- 189
- 190
- 191
- 192
- 193
- 194
- 195
- 196
- 197
- 198
- 199
- 200
- 201
- 202
- 203
- 204
- 205
- 206
- 207
- 208
- 209
- 210
- 211
- 212
- 213
- 214
- 215
- 216
- 217
- 218
- 219
- 220
- 221
- 222
- 223
- 224
- 225
- 226
- 227
- 228
- 229
- 230
- 231
- 232
- 233
- 234
- 235
- 236
- 237
- 238
- 239
- 240
- 241
- 242
- 243
- 244
- 245
- 246
- 247
- 248
- 249
- 250
- 251
- 252
- 253
- 254
- 255
- 256
- 257
- 258
- 259
- 260
- 261
- 262
- 263
- 264
- 265
- 266
- 267
- 268
- 269
- 270
- 271
- 272
- 273
- 274
- 275
- 276
- 277
- 278
- 279
- 280
- 281
- 282
- 283
- 284
- 285
- 286
- 287
- 288
- 289
- 290
- 291
- 292
- 293
- 294
- 295
- 296
- 297
- 298
- 299
- 300
- 301
- 302
- 303
- 304
- 305
- 306
- 307
- 308
- 309
- 310
- 311
- 312
- 313
- 314
- 315
- 316
- 317
- 318
- 319
- 320
- 321
- 322
- 323
- 324
- 325
- 326
- 327
- 328
- 329
- 330
- 331
- 332
- 333
- 334
- 335
- 336
- 337
- 338
- 339
- 340
- 341
- 342
- 343
- 344
- 345
- 346
- 347
- 348
- 349
- 350
- 351
- 352
- 353
- 354
- 355
- 356
- 357
- 358
- 359
- 360
- 361
- 362
- 363
- 364
- 365
- 366
- 367
- 368
- 369
- 370
- 371
- 372
- 373
- 374
- 375
- 376
- 377
- 378
- 379
- 380
- 381
- 382
- 383
- 384
- 385
- 386
- 387
- 388
- 389
- 390
- 391
- 392
- 393
- 394
- 395
- 396
- 397
- 398
- 399
- 400
- 401
- 402
- 403
- 404
- 405
- 406
- 407
- 408
- 409
- 410
- 411
- 412
- 413
- 414
- 415
- 416
- 417
- 418
- 419
- 420
- 421
- 422
- 423
- 424
- 425
- 426
- 427
- 428
- 429
- 430
- 431
- 432
- 433
- 434
- 435
- 436
- 437
- 438
- 439
- 440
- 441
- 442
- 443
- 444
- 445
- 446
- 447
- 448
- 449
- 450
- 451
- 452
- 453
- 454
- 455
- 456
- 457
- 458
- 459
- 460
- 461
- 462
- 463
- 464
- 465
- 466
- 467
- 468
- 469
- 470
- 471
- 472
- 473
- 474
- 475
- 476
- 477
- 478
- 479
- 480
- 481
- 482
- 483
- 484
- 485
- 486
- 487
- 488
- 489
- 490
- 491
- 492
- 493
- 494
- 495
- 496
- 497
- 498
- 499
- 500
- 501
- 502
- 503
- 504
- 505
- 506
- 507
- 508
- 509
- 510
- 511
- 512
- 513
- 514
- 515
- 516
- 517
- 518
- 519
- 520
- 521
- 522
- 523
- 524
- 525
- 526
- 527
- 528
- 529
- 530
- 531
- 532
- 533
- 534
- 535
- 536
- 537
- 538
- 539
- 540
- 541
- 542
- 543
- 544
- 545
- 546
- 547
- 548
- 549
- 550
- 551
- 552
- 553
- 554
- 555
- 556
- 557
- 558
- 559
- 560
- 561
- 562
- 563
- 564
- 565
- 566
- 567
- 568
- 569
- 570
- 571
- 572
- 573
- 574
- 575
- 576
- 577
- 578
- 579
- 580
- 581
- 582
- 583
- 584
- 585
- 586
- 587
- 588
- 589
- 590
- 591
- 592
- 593
- 594
- 595
- 596
- 597
- 598
- 599
- 600
- 601
- 602
- 603
- 604
- 605
- 606
- 607
- 608
- 609
- 610
- 611
- 612
- 613
- 614
- 615
- 616
- 617
- 618
- 619
- 620
- 621
- 622
- 623
- 624
- 625
- 626
- 627
- 628
- 629
- 630
- 631
- 632
- 633
- 634
- 635
- 636
- 637
- 638
- 639
- 640
- 641
- 642
- 643
- 644
- 645
- 646
- 647
- 648
- 649
- 650
- 651
- 652
- 653
- 654
- 655
- 656
- 657
- 658
- 659
- 660
- 661
- 662
- 663
- 664
- 665
- 666
- 667
- 668
- 669
- 670
- 671
- 672
- 673
- 674
- 675
- 676
- 677
- 678
- 679
- 680
- 681
- 682
- 683
- 684
- 685
- 686
- 687
- 688
- 689
- 690
- 691
- 692
- 693
- 694
- 695
- 696
- 697
- 698
- 699
- 700
- 701
- 702
- 703
- 704
- 705
- 706
- 707
- 708
- 709
- 710
- 711
- 712
- 713
- 714
- 715
- 716
- 717
- 718
- 719
- 720
- 721
- 722
- 723
- 724
- 725
- 726
- 727
- 728
- 729
- 730
- 731
- 732
- 733
- 734
- 735
- 736
- 737
- 738
- 739
- 740
- 741
- 742
- 743
- 744
- 745
- 746
- 747
- 748
- 749
- 750
- 751
- 752
- 753
- 754
- 755
- 756
- 757
- 758
- 759
- 760
- 761
- 762
- 763
- 764
- 765
- 766
- 767
- 768
- 769
- 770
- 771
- 772
- 773
- 774
- 775
- 776
- 777
- 778
- 779
- 780
- 781
- 782
- 783
- 784
- 785
- 786
- 787
- 788
- 789
- 790
- 791
- 792
- 793
- 794
- 795
- 796
- 797
- 798
- 799
- 800
- 801
- 802
- 803
- 804
- 805
- 806
- 807
- 808
- 809
- 810
- 811
- 812
- 813
- 814
- 815
- 816
- 817
- 818
- 819
- 820
- 821
- 822
- 823
- 824
- 825
- 826
- 827
- 828
- 829
- 830
- 831
- 832
- 833
- 834
- 835
- 836
- 837
- 838
- 839
- 840
- 841
- 842
- 843
- 844
- 845
- 846
- 847
- 848
- 849
- 850
- 851
- 852
- 853
- 854
- 855
- 856
- 857
- 858
- 859
- 860
- 861
- 862
- 863
- 864
- 865
- 866
- 867
- 868
- 869
- 870
- 871
- 872
- 873
- 874
- 875
- 876
- 877
- 878
- 879
- 880
- 881
- 882
- 883
- 884
- 885
- 886
- 887
- 888
- 889
- 890
- 891
- 892
- 893
- 894
- 895
- 896
- 897
- 898
- 899
- 900
- 901
- 902
- 903
- 904
- 905
- 906
- 907
- 908
- 909
- 910
- 911
- 912
- 913
- 914
- 915
- 916
- 917
- 918
- 919
- 920
- 921
- 922
- 923
- 924
- 925
- 926
- 927
- 928
- 929
- 930
- 931
- 932
- 933
- 934
- 935
- 936
- 937
- 938
- 939
- 940
- 941
- 942
- 943
- 944
- 945
- 946
- 947
- 948
- 949
- 950
- 951
- 952
- 953
- 954
- 955
- 956
- 957
- 958
- 959
- 960
- 961
- 962
- 963
- 964
- 965
- 966
- 967
- 968
- 969
- 970
- 971
- 972
- 973
- 974
- 975
- 976
- 977
- 978
- 979
- 980
- 981
- 982
- 983
- 984
- 985
- 986
- 987
- 988
- 989
- 990
- 991
- 992
- 993
- 994
- 995
- 996
- 997
- 998
- 999
- 1000

ante pragm. functionem, Doctores vtriusque cen-
 suræ variatque contrari fuerunt, in eo, quod ibi
 clare deciditur. Vnde ꝑ licet au a sententia indu-
 55 centis arbitramentum, suis laudum ad æquitatem
 possit appellari, disputatum sit; vter tamen (vs sub-
 stantialia superfluis relectis tangam) magisque
 communis, æquior, & approbata opinio illi rece-
 pit fuit, quod possit appellari, secundum Anton. de
 Butt. *in c. Quintauallu. 23. diff. de iureiur. quod & vo-
 luit Bald. in l. 1. colum. 2. in fin. versic. extra queritur. C.
 nota ter promec. & Paul. Calt. in consil. 254. in princip. &
 cum hac opin. transierunt Rapha. Cuma. Ioan. de I-
 mol. in l. 1. & ibi Alexan. 5. col. vers. deinde nor. ff. de leg. 2.
 & Alexand. in consil. 106. incip. vno themate anep. sic,
 libr. 3. & Phil. Coim. in consil. 188. libr. 3. & Paul. Calt. in
 consil. 122. versic. circa tertium quesitum, & alii nonnul-
 li Doctores, quos refert Boer. in decis. 384. in 2. par. e.
 & illa potissima ratio redditur, quia a committis ad
 arbitrium iudicis appellari potest, *l. 1. super in. 16. de
 accus. ergo,* & in isto casu, si que, vt videre licet, ita
 vigebar opinio, quod appellari poterat a sententia
 iudicis confirmantis laudum; cuius rei causa mo-
 derni Regnicolæ in d. prag. *Etsi aliqua partium.*
 dixerunt per d. prag. corrigi non commouere; nam
 de iure communi regulariter permittum reperitur,
 posse ab omnibus sententis iudicium in quibuslibet
 causis appellari, *l. 1. in maioribus. 20. l. 1. & multis. 27. C.
 de appell. sed non reperitur prohibitum, quod nro
 casu non possit appellari; ergo itamus regulæ. & ex
 hoc cetero illic inferitur, quod strictè debet inter-
 pretari, & intelligi d. prag. vt in indiuiduo tetigit
 Alexan. in d. consil. 106. loquens de statuto Ferrurie,
 36 quod est magis latum quam d. prag. Sed ꝑ vbi con-
 que sit, videamus nunquid d. prag. excludat dili-
 tatæ; & dico, quod non, vta terminis tetigit, & h-
 matum reliquit Alexan. in consil. 106. in fin. colum. 1.
 citat Bald. *l. 1. vers. deinde quare. C. si de nos. pos. fuer.
 appel. in l. consenti. um 8. versic. quaronunquid a ra-
 licentione. C. quomodo & quando ius & in l. 1. C. ne li-
 ceat ter pro. & Ioan. de Imol. in l. de pupillo 5. 8. qui opus.
 14 in ff. de no. oper. nunc idem voluit do. Ioan. Bape.
 Petr. in tract. de arb. in c. 11. 7. lib. volens, quod vbi con-
 que nullitas est euidens, & deprehenditur ex sola
 inspectione laudi, vel præcedentium actorum, super
 quibus fundatur tale laudum, nunquam intelligen-
 tur exclusa;posito, quod statutum diceret, non pos-
 se opponi de nullitate, per id, quod dixit Ioan. And.
 referens disp. Nic. de Matt. in ad l. Spec. in tit. de ientor.
 5. *vt autem. in addit. quæ incipit, ad hoc, vt ca. vbi dicit,
 quod de tali nullitate dici potest aduersus præ-
 ceptum iudicis, posito, quod statutum dicat, quod
 contra præceptum iudicis non possit dici de nulli-
 tate, & ex nonnullis aliis, de quibus per eum; & ante
 hos in propriis terminis id pulchre voluit Ang. in l.
 37 non erit. 5. ff. de iureiur. vbi ꝑ inquit, quod si stat statu-
 tum, quod non possit appellari ab arbitramento si-
 ue laudo, sed statim mandetur executioni sine alio,****

nihil omnino non intelligitur, quod non possit dici
 de nullitate; imo quod plus est, etiam si in specie d-
 ceeret, non posse etiam de nullitate dici; non tamen
 excluditur nullitas euidens; & quæ non requirit al-
 tiorem indaginem, & idem per omnia consulendo
 tenuit id Ang. in consil. 193. pro decisione omnium
 quaestorum; & idem repetito firmatam per Philip.
 Franc. *inc. dilecto 63. nu. 124 extra de appell. & vbi que
 firmant Doct. nemine excepto; nec obstat si diceretur,
 quod ex verbis regie pragm. si recte perpen-
 satur, intelligitur exclusa nullitas, dum ibi dicitur de
 laudo lato, dolo ex proposito, vel re ipsa; & clarum
 præsupponitur, Senter tiam dolo ꝑ latam esse nul-
 lam, licet text. in hoc additum, 1. ff. quod qui, iur. v. ubi
 not. Ang. & Alex. videatur mouere contrarium, tan-
 tum vtriusq; substantialia tangendo. Dico, ꝑ quod
 licet sententia dolo lata sit nulla; non tamen id pro-
 cedit in arbitramento, siue laudo dolo lato; quia est
 aliquid, licet exceptio doli aduersus illud obstat, vt
 est notabilis peregrina gl. in l. venales. 7. C. quando pro-
 noe. non est nec. & ibi not. Bald. quod ibidem summe
 commendat Sil & voluit Lanfr. in tract. de arbit. in 5
 part. in 14. qu. num. 30. alios Doctores referens. Et da-
 to, quod prædicta minime procederent, cuius cen-
 trarium ex recte patet; tamen ꝑ adhuc non censetur
 exclusa nullitas euidens, & quæ ex defectu iurisdic-
 tionis proueniret, etiam stante statuto, quod non
 possit dici de nullitate, secundum Ang. in d. l. non erit.
 & Alexan. in consil. 106 & Doct. alios supra allegatos.
 Petrus Foller. V. l. D.*

[Ex tribus arbitris, ex forma statuti electis, vno
 decedente an expiraret compromissum; an vero duo
 reliqui possint ferre sententiam? Dic quod non pos-
 sint, per c. vno delegatorum vbi Hostien. Ioan. Andr. &
 ceteri Canonistæ, extra de off. deleg. Item. Bart. Calt.
 Alex. l. 1. & alii, in l. duo ex tribus. ff. de re iud. Viuus in
 ff. l. com. opin. lib. 1. cap. 118. nu. 2. qui dicit id procedere
 in arbitris ita uariis, qui sunt arbitrarij, & sunt
 ordinati iudices, de quibus, in c. præsentata. de test.]

De dilatione.

S Y M M A R I A.

- 1 Dilatio, quomodo, & quando datur.
- 2 Dilatio citius est preceptoria. & non datur nisi se-
 mel in causa civili, nec potest prorogari, sed in cau-
 sa criminali plures dantur. & num. 4.
- 3 Dilatio defensionis in criminalibus potest dari etiam
 post conclusum in causa.
- 5 Dilaciones plures dari possunt, vbi est iustum impedi-
 mentum in prima.
- 6 Dilatio noua datur, cum superuenerunt noua proba-
 tiones, in quo statum iuramento petitus dilacionem.
- 7 Dilaciones nec dantur, quando causa examatur in
 consistorio Principis. Et cum litigis impeditur factio
 ad versarij nu. 3. Et cum quid additur in libello,
 nu. 9. Item cum noua actio cumulatur. nu. 10.

- 21 Dilatio noni peti potest, cum in iudicio emergit noua exceptio, vel aliud incidens.
- 22 Dilatio, quæ dari non debet, & dari, ut inaque parte præsentis, & non contra licentia, valeat.
- 23 Dilatio nulla data, valent dilationes receptæ.
- 24 Dilatio data absenti, non currit, nisi à die qua fuit intimata.
- 25 Dilatio qua datur in causis, quantum esse debent.
- 26 Dilatio non legalis potest iudex breuiari, & prorogare.
- 27 Dilationem breuiari data, litigantibus contradicentibus, & protestantibus debet, alias sibi præiudicat.
- 28 Dilatio probatoria semper est communis utrique parti, & est continua, & non velle, nisi quando seria ab, & verberent totam, vel maiorem partem.
- 29 Testes an examinari debeant intra terminum datum ad probandum.
- 30 Quid, si datur ad probandum, & probatum habendum.
- 31 Quid in causa reuulsa.

tiones accusatori, & tres reo, vt d. l. fin. ff. de feriis, quæ licet loquatur de causis capitalibus tantum; tamen de consuetudine extēdit ad omnes causas criminales, vt dicunt ibi Bald. Aug. Paul. de Cast. & Iaf. referendo gl. ibi, quæ istud tenet, de qua materia vide ibi per Doct. Plus ꝑ dico, quod in criminalibus ad defensionem rei possunt quandoque etiam post conclusionem in causa recipi testes, & defensiones ad probandum innocentiam: ita tenet Bart. in l. 1. §. ff. de qu. & Bar. in l. dum fratres 27. ff. de pœn. & Alex. in aut. iubemus. circa fin. col. C. de iud. & Bart. in lex. ge. 2. §. si publico 5. col. 4. ff. de adm. & Abb. in c. suborta. 21. col. ff. de re iud. & Paul. de Cast. in consil. 32. & Frac. de Aiet in col. 14. 4. vnde de puro, quod non peccat iudex, si quandoque ante sententiam concederet reo in criminalibus dilationem ad se defendendum. Et hoc, quod ꝑ dicitur de dilatione preemptoria, & vnica in causis civilibus, est conforme cum dispositione Regiæ prag. quæ incipit, post prædictas, quæ similiter concedit vnum terminum ad probandum, & vult, quod non possit prorogari sine iusta causa, vel absque consensu vtriusque partis; alias iudex protegas punitur ad duas vicias. Si ergo non potest prorogari; multo fortius non potest multiplicari; quia facilius prorogatur dilatio, cum sit eadem. *l. sed si manente. §. ff. de prec.* quæ noua detur, facit quod not. Alex. in l. lites. 4. in prin. ff. de damn. inf. Hanc regulam, quod ꝑ vna tantum dilatio datur, limita non procedat, quando extaret iustum impedimentum in prima dilatioe, nam potest dari secunda, *l. oratione. 7. ff. de ser.* & quomodo hoc procedat, vide Bartol. & Mod. in l. si eo. 1. & Bald. in consil. 33. in 5. vol. Secundo LIMITA, ꝑ nisi elapsa prima dilatioe superuenissent huiusmodi probationes; quia ad illas producendas potest dari noua dilatio, secundum Bald. in l. admonendi. 31. col. 2. ff. de iure iur. & Sal. in l. C. de dilat. & Iaf. in d. l. si col. 8. ff. de feriis. & de hoc statuit iuramento petentis dilationem, scilicet, quod de nouo superueniant sibi probationes, vt habetur in c. pastoralis. 4. de exc. Tertio LIMITA, ꝑ quando causa examinatur in consistorio Principis; quia tunc possunt dari plures dilationes, *l. in offerendis. 37. & ibi Bartol. in fin. C. de appell.* quod declarat, vt ibi per eum. Quarto LIMITA, ꝑ quando is, qui habuit dilationem, impeditur facto aduersari, vt si est datus actori, ad probandum, & reus opponat multas exceptiones, & subterfugia: nam interim non currit dilatio actoris, secundum Alex. in consil. 71. col. 2. in 3. vol. & Iaf. plene in l. si eum. 10. §. qui iniuriarum. 2. col. 3. & 4. ff. si quis curat. Cautela tamen est, vt actor protestetur, & ita sum solitus praticari, quando casus mihi euenit Quinto ꝑ LIMITA, quando actor adderet aliquid libellos; quia ad illud debet noua dilatio dari, ita tenet Aug. in l. stipulatio. 1. §. si stipulanti 4. ff. de verb. obl. ꝑ Et idem quando noua actio consularur, vt not. gl. off. & Bart. in l. acta 3. C. de eund. & habetur per gl. in c. litem 3. de dilat. Sexto ꝑ LIMITA, quando in iudicio

TERTIUS actus, qui solet in hac tertia parte iudicii emergere, est ꝑ dilatio seu terminus ad probandum. Nam facta litis contestatione, & iuramento de calumnia, si altera partium non petit compromissum, vt supra: iudex procedit ordine successiuo ad rationem termini probatorum; & quoniam hanc materiam dilationis plene tractat Spec. in tit. de dilat. per totum. & alii Doct. repetentes rubr. de dilat. propterea contentus ero tangere hic DVAS tantum QVÆSTIONES facientes ad materiam prædictam, vt videamus, qualiter se habeant iura municipalia huius Regni, ad iura communia in materia dilationis: de reliquis vero remitto me ad dicta per Doct. in locis præallegatis. Et prima questio erit, quot dilationes possit iudex dare in vna causa? Secunda questio erit, quanta debeat esse dilatio, quæ datur in causis, & quot dierum? VBIUS ad PRIMAM QVÆSTIONEM, super qua dico, quod de iure communi omnis ꝑ dilatio probatoria est preemptoria, & non potest dari nisi semel, & sic vnica tantum dilatio dari debet, adeo, quod etiam si non apponatur verbum, preemptoria, sub intelligitur tamen ex iuris dispositione: ita tenet Alex. per illū tex. in l. si in mot. ff. de feriis. & ibi communiter Doct. & Bart. in l. manentiorum 6. ff. de opt. leg. gl. & Bart. in l. cessante. C. quom. & quando iud. & Abb. in c. licet. 9. in 4. not. de prob. Felin. in c. pastoralis 4. col. 1. de excep. pro hoc est tex. & ibi Bart. & Doct. in l. C. de dilat. & procedit hoc iudicium in casibus pecuniariis, per d. l. si ff. de feriis. & nulla est differentia inter actorem & reum quantum ad vnitatem dilationis. Solum in hoc differunt; quia iudex potest dare longiorem dilationem reo, quam actori, gl. est figuratus in l. sententiam. 3. §. sed si queritur 3. ff. si ser. vend. quam gl. off. ad hoc sequitur Alexand. in d. leg. fin. col. 1. & ibi etiam Iaf. in c. celum. vers. sic. §. sed in causis criminalibus dantur duæ dilatio-

cio emergit aliqua nova exceptio, vel aliud inci-
 dens; quia semper peti potest dilatio noua ad proban-
 dum id, quod consistit in facto super illo emer-
 genti, vt habetur in *e pastoralu. 4. de except.* nam ea,
 quæ de nouo emergunt, nouo iudigent auxilio, *l. de*
atate. 11. §. ex causa 8. ff. de interrog. a. 7. Septimo LI M I T
 T A, † quando iudex daret secundam dilationem præ-
 sente vtriusque parte, & non contradicente, quia cen-
 setur tunc data de voluntate ambarum partium, &
 valet: ita tenet Bald. in *d. l. leg. fin. ff. de feriis.* Et ideo
 semper quando iudex dat secundam dilationem,
 vel eam prorogat, & debeat altera pars contradicere
 vel protestari, alias censetur consentire, vt inquit
 Bart. in *l. si quis. 1. C. de relat.* quo casu, quando altera
 pars contradicit, non valet ipso iure dilatio & proba-
 tiones intra eam receptæ nihil valent, secundum
 Alex. in *d. l. fin. 7. ff. de feris* quem communiter sequun-
 tur ibi Alex. & Mod. id tenet Bald. in *cons. 13. col.*
fin. in 2. volum. Sed † si probationes recipiuntur in
 iudicio sine dilatione, valet, secundum Bart. Bald.
 Alb. & Modern. in *d. l. fin.* & præsertim *l. ibi in pen.*
colum. & habetur in *decis. 5. consil. Neapol.* Similiter est
 cautela pro iudice, vt semper in dilationibus faciat
 scribi in actis, præsentibus ambabus partibus, &
 non contradicentibus, vel nihil dicentibus; quia
 ex non contradicentibus inducitur consensus in iu-
 dicialibus, per eas quæ dicit Bart. in *d. l. si quis. 1. C. de*
relat. Octauo LI M I T A, † quando dilatio est data
 absentis; quia non concurret, nisi à die, quo fuerit
 absentis intimata, & ille dies, quo intimatur, non
 imputatur, ita tenet Bart. Alex. & Mod. in *l. Labeo. 41.*
in fin. de iureiur. & Bald. in l. si ea. 7. col. fin. C. qui accus.
non. post. & in l. si quis. 1. in fin. C. de temp. appell.
 SECVNDO PRINCIPALITER QVÆRO, quon-
 ta debeat esse dilatio, quam iudex concedit ad proban-
 dum? Dic, quod de iure communi omnis dilatio
 est arbitraria iudicis; nam habito respectu ad di-
 stantiam loci, & ad qualitatem personarum in ac-
 cusatis, potest breuiorem, vel longiorem dilationem cō-
 cedere, ita tenet Spec. in *tit. de citat. §. nunc de tempo-*
rum in fin. & §. in fin. vbi plura allegat, & habetur in
 2. quod ad consultationem 15. de re iud. vbi hoc est text. &
 ibi Bart. in *l. quoniam. 1. C. de dilat.* Imo † etiam dilatio-
 nem legalem potest ex causa iudex breuiare, vel
 prorogare, vt not. Alex. & Doct. in *l. qui pro tribunali.*
2. ff. de re iud. & Abb. in *o. cum sit 3. de appell.* Verum in
 causis summariis debent dilationes breuiari, prout
 est possibile, vt habetur in *Clon. sep. 2. de verb. sign.*
 Sed hodie in Regno est statuta certa dilatio ad proban-
 dum per Regiam pragmat. quæ incipit, *post præ-*
dictas, videlicet diuina 15. si per partes declaratum
 fuerit, se habere testes intra 20. miliaria: alias si ni-
 hil partes declarant de testibus, dilatio est 20. die-
 rum. Et iste est terminus, quem iudices appellant
 terminum iuris. Et si partes declarauerint se habe-
 re testes in remotioribus partibus intra Regnum,
 iudex potest dare longiorem dilationem, dummo-

do non excedat tres menses. Sed si testes sunt extra
 Regnum, iudex pro motu animi sui, potest longio-
 rem dilationem statueret. Et prædicta dilatio censetur
 data ipso iure, etiam sine ministerio iudicis, facta
 litis contestatione. Ita hæc omnia deciduntur
 in dicta pragmat. *post prædictas.* sed dilatio, quæ datur
 ad repullam, est medietas primæ dilationis in
 causa principali prælitæ; datur etiam dilatio ad
 repullam repullæ, & est medietas dilationis datur
 ad repullam: vt habetur in alia Regia pragmat.ica,
 quæ incipit, *cur su dilationum.* Ex causa tamen possit
 iudex has dilationes abbreviare, & prorogare, vt su-
 pra dixi. Sed † quando iudex sine causa daret bre-
 uio-rem dilationem, sit cautus litigans, vt contra-
 dicat, & protestetur, alias si ipse recipit dilatio-
 nem breuiorem, censetur iuri suo renunciare, secū-
 dum Abb. in *dict. C. quod ad consultationem. 15. per illum*
tex in 3. col. in pen. not. de re iud. Et est vtile contradi-
 cere, ad hoc præsertim; quia potest postea petere se-
 cundam dilationem, quæ de iure dari debet sine al-
 lia causæ cognitione, quando prima non fuit inte-
 gra: quia ista secunda non videtur noua dilatio, sed
 potius re integratio & suppletio primæ: ita tenet
 Innoc. in *c. ultra tertiam. 5. de testib.* & Bart. in *l. quoni-*
am. 2. in fin. C. de dilat. & *l. in l. fin. col. 9. in princ. ff. de*
feriis. Et hanc potes addere pro noua limitatione
 ad alias fallentias, quas posui modo in præcedenti
 qu. videlicet, quod quando prima non fuit integra,
 potest peti secunda dilatio, dummodo sit contradictū,
 vt dixi. Ista † autem dilatio probatoria, quæ datur
 in iudicio, semper est communis, adeo vt si datur
 vni parti, prohe etiam & alteri. *l. pendente. 6. C. de temp.*
in integ. rest. & ibi Bald. in *l. Fel. in c. prudentiam. vlt.*
col. 1. de iur. per. & est ritus magnæ curiæ in num. 210.
 qui incipit: *tem seruati ipsa curia declarate, &c. in fin.*
 item est continua regulariter; quia in ea currunt etiam
 dies feriati, secundum Bald. in *l. quoniam. 1. C. de*
feriis & gloss. in *rubric. col. quia 1. ff. de iur. & temp.*
prescript. & gloss. & Bald. in l. ff. de feriis. Pro hoc est
 text. in *l. siue pars. 3. in fin. C. de dilat.* Quod tamen in-
 tellige, nisi feræ absorberent totam dilationem, vel
 maiorem partem; quia tunc feræ non computantur
 in dilatio- nem. Vnde, si in Sabbato Palmarum datur
 dilatio dierum 15. talis dilatio inciperet post
 octauam Paschæ; quia omnes illi 15. dies sunt feriati,
 secundum Bald. in *l. si quando 19. in 4. quasi. C. de*
testib. & Host. in *c. licet causam. 9. de prob.* & Lauran.
 in *c. quoniam contra. 11. in vers. dilatione. col. 2. de prob.*

[De dilationibus probatorijs, quod sunt peremptoria,
 eoque prima dilatio conceditur, si petatur
 eius prorogatio, eam non concedi, cum secunda, &
 tertia, imo quarta etiam, cum iustum impedimen-
 tum interuenit, peti possint. Et an impedimentum
 ad obtinendam secundam, vel tertiam dilationem,
 iuramento probari possit. Et quæ solemnitates re-
 quirantur ad quartam dilationem etiamque pro-
 rogationem obtinendam. Et quid in Camera Imp-

ciali obtineat, vide Gail. *libr. 1. observat. 91. num. 1. & sequentibus*]

19 **V** T I M O, super ꝑ hac materia posset dubitari, an infra terminum datum ad probandum debeant testes omnino examinari? Dic, quod iste terminus datur duplici modo. Quâdoque enim datur ad probandum simpliciter, & quandoque ad probandum, & probatum habendum. Primo casu, quando datur ad probandum, sufficit, quod testes sint iurati, & citati intra terminum; nam postlur postea examinari, etiam lapsa termino, & censentur eorum depositiones factæ infra terminum: quia depositio testis retrahitur ad tempus iuramenti, secundum Lud. Rom. *in consil. 4. col. 2. & Abb. in c. licet causam. 9. col. 6. de probat.* & ita quoti die videmus seruari in practica, & super hoc est ritus magnæ curiæ *in num. 149.* qui incipit, *Item, quod in quibuscumque.* qui de æquitate concedit, quod testes possint per tres dies post terminum iurare, & deinde in antea examinari: & vide aliquid per Bart. *in l. mancipiorum. 6. ff. de offi. leg.* Secundo casu, scilicet quando datur terminus ad probandum & probatum habendum; & tunc debent testes etiam examinari infra terminum, alias postea non admittuntur: ita plene tenet Abb. *in d. c. licet causam. 9. de probat. col. 6. & Soc. in consil. 47. col. 4. in 4. vol. & Bald. in consil. 133. in 5. vol.* Solet ꝑ etiam elapso termino ad probandum concedi terminus ad examinari faciendum, dummodo testes sint iurati intra terminum, alias secus: quo termino elapso, ulterius non admittuntur testes: & de hoc est alius ritus magnæ curiæ *in num. 166.* incipiens; *Litem si aliqui, &c.* & alius ritus *in nu. 282.* incip. *Item, quod cū datur, &c.* & alius ritus *in nu. 209.* incipiens; *Item seruat ipsa curia raro, &c.* & potest dari dictus terminus etiam in die feriato, ut dicitur *in d. ritus. 28.* Sed ꝑ in termino dato ad repullam, fallit primum dictum; quia, etiam si detur simpliciter, & non dicatur ad probatum habendum, debent testes examinari intra terminum, ita de hoc est alius ritus magnæ curiæ, *in num. 136.* qui incipit; *Item, quod facta, &c.* & hoc potest fortificari ex his, quæ dicit Abb. *in c. licet dilectus. 49. in fi. de testib. vbi dicit, quod repulsa est odiosa, & dilatio ad eam debet dari brevis, & cū maxima causæ cognitione.* Robert. Marant. *P. 1. D.*

De Positione, seu articulorum Productione.

S V M M A R I A.

- 1 Positio, articulus, & capitulum, quid sint, & qualiter inter se differant. num. 1. 5. 6.
- 2 Capitulum, est nomen generale, & potest positionem, & articulum comprehendere.
- 3 Positio in quo differat à libello.
- 4 Causa civilis in Regno ab articulis incipere potest.
- 5 Iudex in causis iuramentariis unum, & eundem ter-

- minum adponendum, & articulandum ante positum est.
- 6 Positio faciens, conseruetur fateri, quod ponit, secus, si interrogat, & num. 11.
- 7 Articulus non conseruetur fateri, quod narrat in articulo.
- 8 Confessio facta in positionibus renouari non potest, nisi de errore doceatur, & quando, & qualiter hoc procedat.
- 9 Positiones faciens, fateri non videtur, incipiendo à negatiua.
- 10 Positiones intra terminum datum ad probandum debent fieri, non autem post.
- 11 Positionibus vel articulis post terminum productis, pars respondere non tenetur.
- 12 Positio vel articulus obscurus, declarari possunt post terminum usque ad confessionem in causa.
- 13 Positiones fieri debent positim, non autem interrogatiue, & qua sit ratio.
- 14 Verbum, creatur, est veritatis expressum, in respondentibus.
- 15 Advocatus vel procurator responi lenti positionibus adesse non debet, quando illi respondetur.
- 16 Rusticus, & illudra respondens positionibus, præsentem suo Advocato, vel Procuratore.
- 17 Periuurum non est, qui deponit falsum cum iuramento, sed solum Deum habet vitorem.
- 18 Index potest imponere penam litiganti, ut veritatem dicat, & illam exigere.
- 19 Copia articulorum parti dari debet, non autem interrogatoriis.
- 20 Articuli presentari possunt etiam die quo curia non regitur, dummodo non sit athesoritates, & soli magis pro actorum sine iudice presentari possunt.
- 21 Positionibus respondere nolens, an possit peccare terminum ad delibendum.
- 22 Clausula, saluo iure impertinentium, quid operetur.

QUARTVS actus, qui successiue emergit, est Positio, siue articulatione productio. Et quoniam hac materia positionum est plece tacta per Speculatorem *in titul. de positio.* ideo non valde me extendo, sed solum pro introductione iuuenum, **V** I D E B I M U S I L L O S T R E S T E R M I N O S, Q U A L I T E R D I F F E R A N T: videlicet, **P** O S I T I O, **A** R T I C U L U S, & **C** A P I T V L U M: deinde tangam aliquas additiones, circa obseruantiam in Regno in actu practico.

Sciendum ꝑ est igitur, quod isti tres termini ita differunt. Nam **P** O S I T I O generice ita diffinitur, videlicet: Positio, est brevis narratio, factum continens, ad eliciendam veritatem concepta, secundum Bald. *in l. cum. & 2. §. quod obseruari. 2. col. fin. C. de iur. et al. & Specul. in tit. de positio. §. sed magis.* In specie ita diffinitur: Positio, est pars intentionis; continens id,

super quo quis petit ab aduersario responderi, secundum Bald. in l. generaliter. 12. §. sed iuramento. 1. C. de rebus cred. ARTICVLVS vero est pars intentionis continens id, quod quis probare intendit, puta per testes, vel scripturas: vt not. Bald. in d. §. sed iuramento. & Specul. in tit. de teste §. v. laudum. colum. 1. versic. sciendum est, quod & Card. in Clem. 2. cap. 2. §. Et quia in 3. not. Et in 1. q. de verb. sign. & not. glot. & Doct. ple. me. presentis. m. de testib. lib. 6. vnde in effectum positio respicit solam confessionem putis, & fit per verbum, ponis, & fit ad effectum vt ponens releuetur ab onere probandi, si pars confiteatur, & statuitur. 1. de confess. lib. 6. & Spec. in tit. de positio §. 2. Articulus vero fit per verbum, probare intendit, & respicit probationes faciendas per testes, vel scripturas, in casu, quo positiones negantur. Vnde ordo est, vt prius fiant positiones, ad eas producendas detur vnus terminus, & postea detur alius terminus ad producendum articulos, secundum Card. in d. Clem. Et quia in 6. Et 7. q. Bald. in d. l. cum Et 2. §. quod obseruari. 2. circa fi. C. de iurā. cal. & probatur ex his, quae tradit Spec. in d. §. nunc videndum. tit. de testib. col. 1. colligitur etiam huc differentia ex verbis Alex. in l. inter. stipulantem. 8. in princ. ff. de verb. obl. vbi plus dicit, quod positio potest fieri inter negatiua, & tenetur pars illi respondere, sed non articulus fit negatiue, quia esset improbabilis, nisi coarctaretur loco & tempore secundum eam.

[Hodie hęc differentia inter positiones, & articulos, in foro, maxime in Camera Imperiali, nõ obseruatur, sed ex postrema Imperij constitutione Anno 70. promulgata, in ingressu litis ante litis contestatione libellus articulatus in causa principali exhiberi debet, super quo deinde litis contestatur, postea libelli articuli, loco positionalium, articulo- rum repetuntur, litis abbreviandę causa. Licet autem de iure communi, ante litis contestat. in causa principali articuli dari nequeant, nihil tamen prohibet, quo minus exceptiones dilatorię, quę probationem requirunt, articulatim proponantur. Nam pro regula traditur; Quoties probationes necessarię sunt, toties positiones, etiam ante litem contest. fieri possunt, secundum gl. & Bart. & alios allegatos à Gail. lib. 1. obs. 79. nu. 4. Quando autem positiones in contumaciam non tententur, pro confessionis acceptari possunt; Et quoniam articuli sint pertinentes, & ad probandum admittendi, vide Gail. lib. 1. obs. 80. Et 81. vide etiam Menoch. conj. 2. nu. 360.

CAPITVLVS autem, ¶ est nomen magis generale, & potest comprehendere vtrunque, scilicet positionem, & articulum, vt tenet Bald. in d. l. generaliter. 12. §. sed iuramento. 1. C. de rebus cred. vbi dicit, quod terminus datus ad capitulandum, censetur datus ad ponendum, & articulandum: sed terminus datus ad ponendum, non censetur datus ad articulandum, nec contra, & ita vt plurimum in iure, articuli vocantur capitula, vt dicit lex, & Abb. in

c. per tuas. 48. col. fi. de testib. Et hoc est illud vocabulum, quo vtuntur communiter iudices inquirētes in criminabilibus nam solent reo dare capitula, super quibus formatur inquisitio; nam illa capitula, succedūt loco positionum & articulo- rum, super quibus curia inquirenti intendit probare suam intentionem contra reum inquisitum, vel per confessionem, vel per testes, vt habetur in c. qualiter Et quando. 24. §. debet. de accus. vbi est text. de hoc. Differēt autem positio à libello; quia libellus habet conclusionem, sed positio non, vnde respondens libello, censetur litem contestari, vt dixi supra in procedenti parte in tractatu de huius contestatione. sed respondens positionibus, non censetur litem contestari, secundum Bald. in d. l. cum Et 2. §. quod obseruari circa fi. C. de iur. cal. Quod tamen non procederet in causis summariis, in quibus non requiritur libellus. Sed t̄ causa potest incipere à positionibus & articulis, qui succedunt loco libelli, vt tenet Old. in consil. 244. in princ. Nam tunc responsio habere vim litis contestatę, ex ideatitate rationis, l. Titia. 134. ff. de verb. obligat. l. illud. 32. ff. ad leg. Aquil. Item t̄ in causis summariis iudex potest dare vnum & eundem terminum ad ponendum & articulandum, vt inquit Card. in d. Clem. sape. §. quia in 8. not. Et 7. q. a. de verb. sign. Et hoc seruatur communiter hodie in Regno; quia vnus terminus datur ad probandum, & intra illum terminum fiunt positiones & articuli sine distinctione, vt probat Regia pragmat. quę incipit; Quinta die, &c. vnde inoleuit communis practica Advocatorum, qui dicunt in articulis; item ponis, & probare intendis, &c. Nam per hęc verba intentio articulantis est, vt si pars confiteatur id, quod est articulatum, tales articuli succedant loco positionum. Si vero negat; & tunc succedunt loco articulo- rum, vel super eis possunt testes examinari, vt not. Cardin. in d. Clem. sape. §. quia in 8. not. de verb. signif. & Spec. in tit. de testi. §. nunc videndum post princip. Differunt t̄ etiam positiones ab articulis; quia is qui ponit, censetur fateri illud, quod ponit, vt not. Alex. in consil. 71. colum. 1. in 3. vol. in tantum, quod non potest talem confessionem reuocare, nisi doceat de errore, & talis confessio præiudicat sibi, siue positio sit scripta, siue non, vt Specul. in tit. de positio. §. 10. col. 1. Et 2. versic. quid si actor. Et versic. item si ponens. Sed t̄ is, qui articulatur, non censetur fateri id, quod dicit in articulis, not. Abb. in c. cum venerabilis. 1. in fin. de except. & 102. Andr. in c. final. de iur. iur. lib. 6. & Anton. de Butt. & Lud. in c. fin. de confess. & Bart. in d. l. cum Et 2. §. quod obseruari. 2. C. de iur. calum. Bal. in l. sicut. in fin. C. de rep. hered. & Alex. in consil. 70. col. pen. vers. practerea. 2. colum. Illud t̄ autem, quod dixi, confessionem in positione reuocari non posse, ad iustar. confessionis, quę inducitur per libellum, iuxta l. cum precium. §. Et ibi Bal. C. de lib. cau. intellige procedere sane, postquam positio fuit in iudicio presentata, & per iudicem approbata & admittita, nam tunc fit de actis: secus si ante,

giones testium recepta super illis: ita tenent Ioan. And. & Ioan. de Imol. & communiter Doct. in *c. cum contingat*. 37. *de off. d. leg.* Reliqua in hac materia positionum, dic, vt p. 2. Specul. in *d. tit. de positio.* & per Bar. Bald. Franc. de Aret. & Doct. in *l. cum* & s. quod obseruari. C. de iur. cal. & per Bar. Alex. & Doct. in *l. si quis*. 13. §. *idem* Iulianus. 2. ff. *de iureiur.* sequitur quintus actus, scilicet confessio. Rob. Marant. V. I. D.

De confessione.

S Y M M A R I A.

- 1 Confessio inter genera probationum numeratur.
- 2 Confessio extraiudicialis parte absente, & implere probas, sed parte praesente, plene num. 12.
- 3 Confessio extraiudicialis in criminalibus facit iudicium ad torturam.
- 4 Confessio per verba dispositiua, vel enunciativa, non probat, nisi iurata.
- 5 Confessio probata per testes contra instrumentum in scriptis non nocet.
- 6 Confessio sine causa non plene probat, nisi fiat ad liberandum.
- 7 Confessio Praelati non nocet ecclesiae, nisi aliter veritas probetur.
- 8 Confessio inter personas prohibitas, est suspecta, & non probat.
- 9 Confessio ex causa mutui, non probat inter biennium.
- 10 Confessio facta calore iracundiae, non nocet, nisi detur per seuerantiam.
- 11 Testi dicenti se falsum testimonium dixisse, non creditur ad infringendum eius depositionem.
- 13 Confessio facta parte absente, probata per unum testem, nullam facit probationem.
- 14 Confessio probat: debet per duos testes, de eadem confessione deponentes.
- 15 Confessio extraiudicialis geminata, plene probat.
- 16 Confessio extraiudicialis parte absente facta, ad exonerationem conscientiae, facit plenam probationem.
- 17 Confessio extraiudicialis emanans, super eo, quod dependet ex mera voluntate confitentis, valet.
- 18 Confessio absente parte, acceptata per aliquem nomine absentis, plene probat.
- 19 Confessio parte absente facta, valet de iure Canonico.
- 20 Confessio facta in apocha parte absente, valet.
- 21 Confessio iudicialis quam vim habet & an ceteras probationes superet, & resistat.
- 22 Confessio iudicialis tollit omnem praesumptionem iuris & de iure.
- 23 Confessio post conclusionem in causa, plene probat.
- 24 Confessio facta in processu inuulido, sufficiens est ad condemnandum.
- 25 Confessio se referens ad instrumentum inuulidum an probet.

- 26 Confessio in civili, habetur pro condemnato, secus in criminali.
- 27 Confessio qualificata, an & quando possit pro parte acceptari, & pro parte repudiari.
- 28 Debitor, qui non potest probare solutionem mutui, in secreto soluti, quomodo respondeat debeat positionibus, in quibus creditur posuisse mutuum sibi restitutum.
- 29 Confitens se occidisse ad sui defensionem, iam non probando, non punitur, ut homicida, sed mitius.
- 30 Confessio ut iudicialis dicatur, an necessario coram iudice pro tribunali sedente fieri debeat.
- 31 Confessio coram arbitro, vel arbitratores recepta, an dicatur iudicialis vel extraiudicialis, & an coram iudice fidem faciat, & qualiter.
- 32 Confessio dubia interpretatur in fauorem confitentis.

QVINTVS actus successiue emergens in hac secunda parte iudicij, est † Confessio. nam dato termino ad probandum, & praesentatis articulis sine positionibus proceditur ad examinationem principalem, qui solet quandoque confiteri, & sua confessione releuare partem ab onere probandi. Et quoniam vario modo producuntur confessiones in iudicijs (quia numeratur confessio inter genera probationum, vt notat glo. in *l. ipse*, i. C. de eden.) ideo videamus breuiter aliqua de eius materia. Vnde est sciendum, quod CONFESSIO ALIA dicitur IUDICIALIS; ALIA EXTRA IUDICIALIS. Confessio iudicialis dicitur, quae fit in iudicio, & extraiudicialis, quae fit extraiudicium.

Videamus PRIMO de † EXTRA IUDICIALI, quae fit in iudicio, nec coram iudice. Et si quis, quem effectum habeat, si producit in iudicio in vim probationis? Dic, quod in ciuilibus, si fit parte praesente, probata per duos testes, facit plenam probationem, & praedicit etiam haeredi confitentis, secundum Bal. in *l. i. col. fin. versic. de uno quaro*, & c. C. ex delicti defun. & Soc. in *consil. 228. col. 1. in 2. volum.* & Ioan. Audr. in rubr. extr. de probat. Alex. in *consil. 19. col. 1. in 4. volum.* & licet Alex. in *col. 20. consil. 1. in 4. vol.* teneat, quod ultra praesentiam partis requiratur etiam acceptatio; tamen communiter tenetur contrarium, scilicet, quod non requiritur acceptatio; quia ex quo confessio tendit in fauorem praesentis, praesumitur acceptatio ex eius parte, *l. qui patitur*. 18. ff. *mand.* & per ea quae plene addunt Bart. & Mod. in *l. qua doti*. 33. ff. *sol. matrima* in specie tenet Alex. sibi contrarius, in *l. si quis*. 3. C. de re. l. hered. & ad praedicta est text. in *l. Publica*. 26. §. *si ff. de pos.* Si vero confessio extraiudicialis fiat parte absente; tunc probata per duos testes facit solam praesumptionem, id est, semiplenam probationem, secundum glo. & Abbat. in *c. si col. 5. de success. ab intest.* & Alex. in *consil. 4. col. pen. in prim. in 2. vol.* & eor. ff. 36. col. 2. in *fin. in 5. vol.* & habetur per Matt. de Assis. in *de iur. 12. 337. & 335. cons. Neap.* & Alex. in *consil. 152. col. fin. in 5. vol.* & Petr. Phil.

3 Phil. Corn. in consil. 113. in litera S in 1. vol. Sed t̄ in criminalibus talis confessio extrajudicialis facit indicium sufficiens ad torturam, secundum gl. & Bart. in l. capite quinto. 25 ff. de adul. & Lud. Rom. in consil. 177. col. 2. & Bart. in l. quoniam 5. ff. de his qui noc. infra. & Bald. in l. i. ff. de sum. 22. eod. tit. & Alex. in l. magistratibus. 12. ff. de iur. om. iud. Quod tamen LIMITA multis modis, quos plene tradit Fel. in c. olim. 25 de refer. & in c. fidelitatis. 4. col. 6. de iudic. ubi cumulat multos casus, in quibus confessio extra iudicium plene probat, etiam in criminalibus. Et illud, quod dixi in criminalibus, intellige, siue parte presente, siue absente, vt d.l. capite quinto. & tenet Petr. Phil. Corn. in consil. 160 in litera D. in 3. vol.

[Quod confessio extrajudicialis absente parte facta, de iure ciuili semiplene probet, & indicium etiam faciat ad torturam, si per duos testes idoneos, qui testes sicut de loco, & tempore, multis autoritatibus probat, & communem esse Dd. opinionem, asserit Viuius in syst. com. opin. lib. 1. op. 139. numer. 1. 2. & 5. de hac etiam confessione absente parte facta, vide Ant. Testaur. decis. Piedemont. 109. per tot. Item Mascard. de probat. lib. 1. lit. C. concius. 347.]

4 Super t̄ præd. s̄ ego firmo DVAS CONCLUSIONES. PRIMA est, quod confessio extrajudicialis parte presente, plene probat, vt supra; quam LIMITA procedere, quando sit per verba dispositiua; secus, si per verba enunciativa; quia tunc non probat, per text. in c. fin. & ibi Abb. & Doct. de success. ab intest. & habetur in d. i. 105. consil. Neapol. nisi esset confessio iurata, vt est alia decis. 164. consil. Neap. Secundo LIMITA t̄ quando testes procederent ad probandum confessionem contra instrumentum celebratum in scriptis, continens debitum; quia tunc non omnis probatio confessionis, parte presente, facit plenam probationem, sed est necesse, quod probetur per quinque testes rogatos, iuxta formam l. testium. 18. C. de testib. cum auct. ibi posita & est gloss. in c. testes, in glo. magna, in fin. 3. q. 7. & habetur in d. d. 105. consil. Neap. in fin. 6 Tertio LIMITA, quando t̄ confessio fuit facta cum causa, puta, confiteor me debere ex causa mutui, alias non nocet, licet probetur, gloss. est in d. c. testes in glo. magna, circa fin. 3. q. 9. & est text. & ibi Alex. in l. cum de indebito. 25 §. fin. ff. de probat. intelligetamen, quod non nocet quoad plenam probationem, sed facit semiplenam; & causa debet tunc habere allegari per eum, qui innuitur confessioni, secundum Alex. in consil. 4. col. pen. & consil. 85. colum. fin. in 1. vol. & Spec. in tit. de confess. §. nunc videndum, col. 3. versic. sed quæ est ratio, & versic. s. 7. & Ioan. de Inol. in c. sicut. 14. de fide instr. vide plene per Fel. Item intellige, quod confessio fieret ad obligandum; secus si ad liberandum: vt si dico, confiteor te mihi non teneri; quia plene probat liberationem, text. est, & ibi communiter Dd. maxime Ias. in l. i. de iur. 40. in prin. ff. de pact.

[De confessione extrajudiciali facta presente parte sponte & non per errorem, an, & quando probet, si ad liberandum, vel etiam obligandum tendat, vide Alex. Treorant in q. lib. 2. præd. resolut. tit. de confess. resolut. tamen. 9. & seqq.]

Quanto LIMITA in confessione t̄ Pralati, quæ non præiudicat ecclesie, nisi aliter probetur veritas, vt habetur decis. 108. consil. Neap. de qua materia vide plene per Fel. in c. edoceri. 21 de refer. Quinto LIMITA, quando talis t̄ confessio fieret inter personas prohibitas, & suspectas; quia non probat. Vnde non creditur Pralato dicenti, se denare seruitutibus propter merita, & seruitia, quæ ab eis recepit, nisi aliter probentur: vt not. Ioan. An. in addit. Spec. in tit. de reb. eccl. non alien. super rub. & Bal. in l. iubemus. 14. col. 3. vide vers. deinde. & c. de sacros. eccl. Et similiter quando maritus donaret uxori, vel pater filio, propter merita, & idem in similibus, qui sunt in iure innumera bilis, de quibus habetur per Bart. & Dd. in l. post contractum. 15. ff. de don. & l. per diuersas. 22. C. mand. & in l. si donatione. 13. C. de collat. & in l. hic testulic. 1. §. nec castrens. ff. de collat. bon. Ang. in cons. 5. col. fin. & plene Matth. de Afflic. in consil. Diua memoria, colum. 25 pro hoc est text. in l. testamentum. 27. de prob. Sexto LIMITA t̄ in confessione ex causa mutui; quia non probat infra biennium, nisi aliter probetur vera numeratio, in tot. tit. C. de noui. pec. & Infl. de lite. oblig. per totum. + Septimo LIMITA, nisi confessio facta esset calore iracundie; quia non nocet, nisi detur perleuerantia, gl. est in ver. admonita, in fin. & ibi Abb. in c. ex litera. 5. de iur. Oitauo LIMITA non procedere in t̄ depositione testis, dicentis extra iudicium, se falsum deposuisse in iudicio; quia non per hoc tollitur eius depositio: & idem in iudice dicente, se venalem sententiam tulisse, & seductum, secundum Ang. in cons. 308. vers. descendit ad tertium eorum. SECUNDA CONCLUSIO est, quod confessio t̄ facta parte absente, probat tantum semiplenam, quod intellige, etiam si fiat ad liberandum, secundum Paul. de Cass. in cons. 79. in 2. vol. LIMITA primo, + dummodo talis confessio probetur ad minus per duos testes: nisi si probatur per vnum testem, nullam facit probationem, nec plenam, nec semiplenam, nec etiam indicium, secundum Alex. in cons. 132. col. penult. vers. non obstat etiam, & c. in 5. vol. Secundo, LIMITA + dummodo duos testes deponat in indiuiduo de eadem confessione; secus si vnus testis dicat de vna confessione facta vno die, & alius de alia; quia etiam si mille essent testes, non probant, etiam semiplene, ex quo sunt singulares, & non iunguntur, secundum Alex. in consil. 36. col. 2. & consil. 35. in 5. vol.

[Confessio extrajudicialis debet probari per duos testes, secundum Bart. & alios, quos congerit Bonacoss. lib. 2. com. opinion. in verb. confessio extrajudicialis. ubi de communi testatur. Adde Eott. consilio 68. numer. 41. etiam de communi testantibus. debent

debent autem illi duo, esse testes de loco, tempore, & re; non singulares; nam testibus singularibus talis confessio non probatur, ut tradit Botta *d. loc.* & clarius post alios Francisc. Bec. *consil. 60. numer. 29 lib. 1.* Ut autem confessio extrajudicialis iudicium faciat ad torturam, debet probari duobus testibus, cum alijs requisitis, de quibus gloss. & Dd. communiter, *in l. fin. C. famil. herede* Clar. alios allegans, *in pract. crim. quæst. 21. vers. confessio* Francisc. Bec. *consil. 60. numer. 29. lib. 1.* Bonacoll. *lib. 2. com. opin. crim. in verb. confessio extrajud.* Bott. *d. consil. 88. numer. 4.* Et debent isti duos testes, ut iudicium ad torturam faciant, esse omni exceptione maiores, ut post Bartol. & alios tradit Clar. *d. quæst. 21. numer. 3.* Nonius *consil. 69. numer. 8.* Roland. *consil. 57. numer. 34.* Buitat qui plures allegat, *consil. 336. numer. 18. lib. 3.* Riminal. *num. consil. 361. numero 27. & seq. & consilio 237. numero 71. lib. 5. & consil. 358. numer. 17. lib. 4.* Bonacoll. *de communi attestans. lib. 1. com. opin. crim. in verb. testis omni except. maior.* Adde Viuum *in syl. com. opin. lib. 1. opin. 139. numer. 5.*

15 TERTIO LIMITA, + nisi ista confessio extrajudicialis esset geminata; quia tunc æquiparatur iudiciali confessioni, ut plene probatur secundum Bart. *in l. cum scimus. 22. C. de agr. & censit. lib. 11.* & Lud. Rom. *in consil. 290. colum. 2.* Paul. de Cast. *in l. Publica. 26. §. fin. ff. de p. lat. in §. in personam. colum. 9.* *Inst. de ad. vbi plura cumulat de materia geminationis, Fel. in c. olim. 25. de rejr. & in c. si causio. 14. de fid. inst. ubi etiam Abb. *in fin. & habetur in dec. 336. consil. Neapol.**

[Adde Viuum *in syl. com. opin. lib. 1. opin. 139. numer. 3.* quid iudicium obtinere, etiam, si confessio sine causa sit facta.]

16 QUARTO LIMITA, + quando talis confessio fieret ad exonerationem conscientie, ut si quis parte absente bonam fidem agnoscens, pro suæ conscientie exoneratione fatetur se extorsisse vsuras, vel habere tale depositum; vel simile: nam ista confessio plene probatur, secundum Bal. *in l. generaliter. 13. in 10. q. C. de non num. pec.* & Petr. Phil. Cor. *in consil. 211. col. 2. in 3. volum.* & habetur *in dec. 164. in fin. consil. Neap.* Pro hoc solet allegari gloss. *in c. quoties cordis. 1. q. 7.*

17 QUINTO LIMITA, + quando confessio est anathemæ, quod dependet ex mera voluntate confitentis, ut est ad imo hæreticatus, vel iurhabitus, vel aliud simile; quia tunc plene probatur, etiam absente parte secundum Bar. *in l. certum. 6. §. si quis absente. 3. ff. de confess.* Pro hoc est gl. *in l. Pomponius. 9. l. 1. ff. de neg. gest.* & Bal. *in l. generaliter. 13. C. de non num. pec. in 11. q. Sexto*

18 LIMITA, + nisi talis confessio esset acceptata per aliquem nomine absentis; quia plene probatur, ut not. gl. & Paul. *in d. l. tale pactum. 40. in princ. ff. de pact.* pro hoc est gl. *in ver. legatum.* & ibi per Dd. *in l. huius, mo-*

19 *di. 34. in princ. ff. de leg. 1.* Septimo, LIMITA, + non

procedere in æquitate Canonica, secundum quam plene probatur talis confessio parte absente: ita tenet Franc. de Aret. *in consil. 60. & consil. 64. col. 2.* & præsertim quando extaret iuramentum, & not. Petr. Phil. Cor. *in consil. 133. col. 3. in 1. vol. & habetur in d. doc. 20. 4. consil. Neap. in fin.* de qua materia vide in d. maxime *l. tal. in d. l. tale pactum. 40. in princ. C. de pact. & Mod. in c. si cautus de fid. instr.* quia multi in hoc tenent contrarium non facientes differentiam inter ius canonicum, & civile, quantum ad hoc.

[Quod confessio extrajudicialis, quæ de iure civili semiplene probatur, de iure canonico plene probatur, tradit Alexand. de communi attestans, *consil. 180. numer. 7. lib. 2.* Felin. *in d. de communi testans, in cap. si cautus. in 2. l. in d. de fid. instrum.* Ant. Gab. Rom. *in com. conclus. concius. 1. numer. 4. de confess.* asserens eam esse magis communem. D. c. *consil. 163. Ruin. consil. 120. & consil. 141. numer. 9. lib. 5. Grat. consil. 58. numer. 3. lib. 2. Curt. *in consil. 168. num. 12. quæ omnes de communi testantur. Riminal. *in consil. 21. numer. 302. l. b. 1. & consil. 207. numer. 23. lib. 2. & consil. 480. numer. 14. lib. 2.* Buitat. *consil. 240. num. 3. lib. 3.* & hanc etiam communem esse, post alios testatur Mascard. *in tract. de probat. conclus. 347. num. 57. lib. 2.*]**

OCTAVO LIMITA nisi + confessio esset facta in apocha, parte absente; quia quandoque illa apocha peruenit ad creditorum, plene probatur illa confessio legitime probata, secundum Bal. *in consil. 380. in 5. vol.* de quo vide *d. l. tale pactum. 40. de pact. in princ.* plures alias limitationes, & dicta ad hanc materiam confessionis extrajudicialis, vide per Fel. *in c. si causio. 14. de fi. instr. & in d. c. olim. 25. de re script.*

VENIO nunc ad secundum membrum principale, + videlicet de confessione iudiciali, scilicet, quæ fit in iudicio, quæ est tantæ efficacitæ, quod habet vim sententiæ, & rei iudicatæ in civilibus, adeo quod non expectat aliud, nisi præceptum de soluendo, *l. unica. C. de confess.* nam nulla est maior probatio, quam proprii omnis confessio, & dicitur plenissima probatio, ut not. Petr. Phil. Cor. *in consil. 201. col. 2. in 4. vol.* Item facit rem in notorium, ut dicit idem Petr. Phil. Cor. *in consil. 44. col. 1. vol. 4. & in consil. 224. in litera E in eod. vo.* vbi dicit, quod super omne genus probationis, in tantum, quod confessio infringit omnes probationes factas per testes, vel instrumenta, in fauorem confitentis contrarium, & nunquam reducuntur ad concordiam testium dicta cum confessione producentis: ita pulchre tenet Lud. Roman. *in consil. 391. in 1. item + confessio tollit præsumptionem iuris & de iure, licet alia probatio non admittatur, ut glo. Bart. Bald. & Dd. in auth. sed non necesse C. de don. ante nupt.* & Petr. Phil. Cor. *in consil. 39. col. fin. in litera G in 4. vol. & consil. 125. in litera C. in 4. vol. & Alexan. in l. non est verisimile. vlt. ff. quod met. cau. & ibi etiam Bart. & Felin. in c. 4. colum. 2. ne præscript. Item + licet post conclusionem in cau. 2*

sa, non admittatur alia probatio; tamen admittitur probatio per confessionem, secundum Bald. *in rubr. C. de probat. col. 4. versic. ego aliter probo*; & hoc quod tamen intelligit ibi Paulus de Casti quando confessio sponte fiet, non quod in iuribus possit quis compelli ad confitendum. & Aut. de Butr. *in dicitur causam. o. de pr. lat.* vbi idem dicit post terminum ad probandum, & probatum habendum, prout est gl. *in c. 1. de confess. lib. 6.* Item post publicationem, & occultum, secundum Card. *in Clem. 1. 93. quaest. de causis possess. & propriet. & Bald. manubent. sed. 2. de iure. C. 1. certum per.* Item, est + tanta potentia, ita confessio iudicialis, quod etiam si fiat in processu inualido, potest ex ea fieri sententia, non obstante inepto processu, secundum Butr. *in l. si confessus. 5. ff. de conf. ad. recr. & dicit, vbi per eum. & Fior. in l. proinde. 23. §. no. raudum. 2. ff. ad leg. Aquil. & Alexan. l. in consil. 3. col. 2. in 3. volum. & Bald. in l. istum fufinum. 22. ff. de his qui notant infam. & habetur in decr. 374. circa fin. consil. Neap. l.*

Ad 3. + Alexand. Trentacinq. *lib. 2. pract. resolut. tit. de conf. §. 1. 2. numer. 4. circa finem.* cum alijs Dd. ab ipso allegatis, vbi ex Cephalo *consilio 21. num. 13. vol. 1.* aliter, id obrinere, etiam si ultirine punitudo libelli; veram *numer. 5.* probat ita saltem procedere in confessione iudiciali, quæ parte præfente facta est; eam enim saltem talem in probando vim habere; non autem, si absente parte facta sit; licet quidam, quos allegat, in contrarium sint opinione. Et ibidem etiam tradit, an expressa acceptatio confessionis etiam requiratur, vt probet; & tenet cum ijs, quæ eam non requirunt, sed quod ex taciturnitate patris censetur acceptata. An autem confessio, siue iudicialis, siue extrajudicialis, cum non facit plenam probationem, transferat onus probandi in aduersarium, vide Ant. Telli. *in decis. Pedemont. decis. 109. n. 9.* qui vult ex tali confessione, onus probandi in aduersarium transferri, et questari, donec contrarium probetur; sed contrarium, & tunc tenet Alex. Trentacinq. *d. loc. num. 7.* cum ex tali confessione nemo condemnari possit.]

25 Quia autem, si + confessio se referat ad instrumentum inualidum, an pletet; vide Ludouic. Roman *in consil. 94.* Item in civili, + confessio habetur pro condemnato, vnde non requiritur alia sententia, vt supra dixi, per l. *C. de confess. sed in criminali, est secus; quia non habetur pro condemnato. vnde requiritur sententia, vt d. l. si confessus. 5. & ibi Butr. ff. de conf. ad. recr. & not. Pet. I. hil. Corn. in consil. 1. col. 2. in 4. volum. & consil. 260. in littera D. in 4. volum. Super hac in athena confessionibus est sciendum, quod + quandoque fit simpliciter, & quandoque qualificata. simpliciter fit confessio, quando reus confitetur debitum, vel cum en parte alia aliqua qualitate. tunc enim est fundamentum actionis, vt dixit; sed quando adijcitur*

aliqua qualitas; tunc dicitur qualificata, & tunc stat dubium, an possit acceptari pro parte, & pro parte repudiari; super qua conclusione adhibetur talis distinctio, videlicet, contra qualitatem annexam confessioni, est aliqua præsumptio iuris; & tunc potest acceptari pro parte: vt si reus confitetur se occidisse ad sui defensionem, vel dixisse verba opprobriosa, non animo iniurandam statuer eius confessionem contra ipsum, & non creditur ei, quoad illam qualitatem, nisi illa qualitas probetur; & est ratio; quia contra illam qualitatem viget præsumptio iuris, quæ est, vt quilibet occidens, vel dicens verba iniuriosa, censetur habere animum offendendi, nisi contrarium probetur. *l. fratrum. C. de scar. & l. si non conuicti 5. C. de iniur.* & tunc sic distinctio, an sit vnum capitulum in confessione, vel plura. Ita hæc omnia declarat Abb. *in c. l. 4. el. 2. penult. col. 1. de postul. pralat. & Pet. I. hil. Corn. in consil. 94. col. 2. & 3. maxime in littera L. in 3. volum.* Aut contra illam qualitatem nulla est præsumptio iuris; & tunc aut confessio qualificata continet vnum capitulum, & d. b. tota acceptari; vel tota repudiari, & non potest cuius, vt si reus confiteatur se promississe sub conditione; vel si dicatur verum esse, quod recepit a te cæm, quæ tibi debbas ex causa murum; sed hoc sit vnicum capitulum, & confessio in isto casu non præiudicat confidenti, secundum Abb. *in d. c. bona. col. pen. & Bartol. in l. Aurelium. 23. §. idem quaerit iussu de liber leg.* Aut continet plura capitula, vt si dicitur verum esse, quod mutuali mihi fecerim, sed hoc sit mihi pactum de non petendo; & tunc potest acceptari pro parte, & tenetur reus probare pactum de non petendo, alias condemnatur, secundum Abb. *in d. c. bona. de postul. pralat. & Butr. in l. Aurelium. §. idem quaerit. ff. de liber leg. & prædictis add. Ant. de Heron. in consil. iur. Terminum vita, in fin. & c. 1. §. si vero violator. col. 2. versic. probare de pnce ten.*

[De confessione quæ fit cum aliqua qualitate, in civilibus, vel criminalibus, vt si quis confessus sit se recepit 100. sed ea ipsi debita fuisse ex causa murum. Item, se occidisse hominem, sed ad sui defensionem, an recipienda sit cum tali qualitate, vel diuidi possit, & pro parte acceptari, pro parte non. Et an quis ex eiusmodi confessione condemnari possit, si qualitatem adiectam non probet, v. de plenam investigationem, apud Alexand. Trentacinq. *quib. 2. pract. resolut. tit. de conf. §. resolut. 1. numer. 18. & seqq.* vide etiam Myning. *respons. 59. numer. 14. de cad. 6.*]

Vnde super hoc nota bonum in cautelam, + quæ docediter non tenent ubi pecuniam, quam tu in securo restitisti; nam si facit positionem, quod i mutauit, tu respondes verum esse, sed sibi restituit, quam tunc non probare non potes, certe iuxta te condemnauer. Vnde cautela est, quod respondens: non habet mutuum, propter quod tu i-

bi obligatus, & sic non eris periturus, nec incidet in laqueum; quia solutione debiti fuit sublata obligatio, ita non tenet Franc. de Aret. in l. i. col. 2. in fin. **29** *ff. si cert. pec.* Vnum tamen tenementum pro declaratione eorum, quae supra diximus licet is, qui confitetur occidisse ad sui defensionem, veniat condemnandus, nisi probet defensionem, ut supra diximus: tamen ex tali confessione non potest condemnari ut homicida, ad poenam mortis naturalis, sed mitius, puta poena relegationis, & hoc propter illam quibuscumque tenet Abb. in c. audite. 15. col. 1. ubi etiam Fel. de praes. & Alex. in l. non solum. 8. §. de eundem. 4. in l. de ff. de op. noui. in 2. & Socin. in repet. l. ff. de vulg. et pup. in 11. col. quod nota pro limitatione *conf. Terminum vite.* quae vult, vel occidens occidatur sed potest dubitari. **30** *¶* **QUOMODO COGNOSCATUR CONFESSIO IUDICIALIS** non est necesse, quod fiat coram iudice pro tribunali sedente: magis communitis opinio, quod sic, in causis requeutionis scilicet contra cognitionem, vel contra loan. And. in addit. Spec. in tit. de pen. §. 2. & Abb. in c. si clericus. 4. col. 2. ubi etiam Fel. de iur. & Abb. in c. fin. de confess. gl. & Barr. in l. cum sitimus. 22. C. de agr. et c. si lib. 11.

[Add Alex. Trontacing. lib. 2. praet. resolu. in de confess. resolu. 2. numer. 3. in fin. cum alijs ab eo allegatis; vbi etiam, ex auctoritate Paul. de Cast. in l. v. §. de c. ut ff. declarat non procedere in praeparato. ijs.]

Vbi dicitur, quod si fieret coram Notario, non diceretur contentio iudicialis, de quo dicto vide gloss. & Bald. in l. i. ubi dicitur. 42. et in l. interrogatam. 24. C. de lib. et iur. Fel. in c. quoniam contra salam. col. 2. §. de iur. bat. Cald. in consil. 2. in tit. de ff. ord. Barr. in l. 1. et. 8. §. hoc autem. l. in 6. et 7. op. ff. de dam. inf. Alex. in l. si confessus. 5. ff. de iur. iur. & habetur in consil. 245. consil. Neap. in 1. col. 2. ubi dicitur, quod Notarius non potest recipere confessionem, nisi praesente iudice, vel committente, alias confessio non per iudicat. Quid, si autem si confessio fiat coram Arbitro, an dicatur iudicialis vel extrajudicialis? Dic, quod in arbitratore non est dubium, & omnes tenent eam iudicem, quod sit extrajudicialis, secundum Alexand. in consil. 13. col. 3. et consil. 100. col. 4. vers. si ergo, et c. in 1. col. & Lud. Rom. in consil. 320. col. 2. & habetur in dec. 178. consil. Neap. in 6. auct. Sed in arbitro, est varius inter Doct. Nam Ioan. de Imo in c. presentiam. 21. de testib. tenet, quod valet confessio iudicialis, sed Cyn. in l. C. de confess. tenet, quod valet, et extrajudicialis: & illud, quod dicitur in l. cum antea per. in fin. C. de arbit. quod confessio, et per coram arbitro, facit fidem coram iudice, intelligitur secundum eam, ut concesso extrajudicialis, ut dicitur in l. de iur. 173. in 7. ubi & videtur esse demerite Eul. in l. pen. in fin. licet hoc dicatur solum quo ad verum esse criminis, licet in iudicia, sed Barr. in l. in si de confess. tenet, quod valet confessio iudicialis, & hanc opinionem Barr. puto vel esse in casu, in quo per iudicem arbitrum processisse iuris ordine legitimo ad

instar iudicis, & ira confessionem recepisse; cum arbitratum sit redacta ad instar iudiciorum, l. i. et ibi Barr. ff. de arbit. de qua materia vide Alexand. in consil. 19. col. 3. in 4. col. & Fel. in d. c. presentium. de testib. VLTIMO super hac materia est tenendum, & quod **32** confessio dubia semper interpretatur in fauorem confitentis, ita tenet Phil. Dec. in consil. 289. col. 7. in fin. quod nota; quia in alijs actibus & probationibus dicimus contrarium, scilicet, quod probatio dubia interpretatur contra producentem, c. in presentia. 8. de probat. & habetur in l. veteribus. 39. ff. de passu. tamen recte intueno idem dicimus in confessione: quia confessio producit per partem aduersam in sui fauorem, unde interpretatur contra eam, ex quo interpretatur in fauorem confitentis, scilicet aduersarij. Reliqua de materia confessionis dic, ut per Spec. in tit. de confess. per totum. & per Lanfran. in c. quoniam contra. 11. in vers. confessionis, de probat. & Bar. Bald. & Dd. in l. unica. C. de confess. & Cautionist. in c. h. et per totum. cod. tit. Rob. Mar. V. l. D.

[Plura de hac materia ad praesens forensis facientia vide apud Alexand. Trontacing. lib. 2. praet. resolu. in de confess. resolu. 2. per tit.]

De Testium productione.

SUMMARI.

- 1 Testium examinationes quo ordine fiunt, et quid sequatur in Regno.
- 2 Testium depositio non valet, si ante non citati, nec praesente, cuius praesentiam iuramentum.
- 3 Testium rubrica quid continere debeat.
- 4 Testes examinari possunt die feriata, dummodo in rebus die iudiciali, et numer. 7.
- 5 Testes ultra septem examinari non possunt super unoquoque articulo.
- 6 Testes in loco iudicij examinari debent: nisi sint persone egregiae, mulieres, infirmi, vel alio modo imptiores.
- 7 Testes citati intra terminum, iurare possunt intra tres dies post terminum.
- 8 Testis dispensatus sine bona causa scientia, si fuit interrogatus, non pro re. Eiusque ratio. numer. 10.
- 9 Ratio testis a dicto diversi esse debet, alias non probat.
- 10 Testis non assignat causam scientis, etiam non interrogatus, in causis criminalibus non probat.
- 11 Testis etiam non interrogatus, causam scientis reddere debet in his quae iudicio melleius percipiuntur, alias non probat.
- 12 Iuramentum suppletorium non dicitur ex uno testis non signante eam, scientia, licet non sit interrogatus.
- 13 Testis assignans causam remotam a sensu proprio non probat.
- 14 Testis de credulitate probat contra proluentem.
- 15 Testis de praesentibus per verbum, videtur, non valet.

- 18 Testis de auditu non probat, nisi in factis antiquis.
- 19 Testis depositio non iurata, non probat.
- 20 Testis iuratus debet dicere veritatem pro utraque parte.
- 21 Testis deponens falsum non iuratus, puniatur extrajudicialiter.
- 22 Testis productus post publicationem in causa, & non ultra, nisi super novis articulis deponendum à veteribus.
- 23 Liber mercatoris an probet, & numer. 24. 25. 26. 27. 28 & 29.
- 30 Liber proferendo in eiu. finorem, an probet, & num. 31. 32. 33. 34.
- 35 Liber mercatoris de publico pro tertio, contra tertium, an probet.
- 36 Liber Cabelariorum, an probet.
- 37 Liber mercatoris, an de consuetudine plene probet.
- 38 Liber suspensus, vel reprobus in uno, an probet in alijs.
- 39 Liber an eisdem sit parti petenti.
- 40 Et a. debeas editorem liber.
- 41 Editi an libent tagliola seu tacca.
- 42 Editi an debeant liber Frattoris.
- 43 Et quid de libro Cabelarij.
- 44 Liber Speciariorum continens, quod factio calculo talis est debitor, an probet.
- 45 Rationales, an debeant iurare.
- 46 Litera cambij an probent.
- 47 Litera cambij dispositura, an possint revocari.
- 48 Litera cambij si sunt de per lita, an possint repeti depositum.
- 49 Delegatio quando liberet debitorem.
- 50 Litera cambij antiquam presententur, si decoxit banchum cui dirigebantur, cuius sit periculum.
- 51 Si banchum, qui fecit litera, decoxerit, an banchum ad quem dirigebantur litera, nihilominus solvere cogatur.
- 52 Mercator qui habuit literas cambij pro Padua, an possit petere pro Roma.
- 53 Litera cambij, an probent numerationem.
- 54 Campser recipiendo literas vitiatas, easque solvens, an liberetur.
- 55 Litera credentia an probent.
- 56 Litera missiva an probent.
- 57 Litera missiva an obligent cum ad quem mittuntur.
- 58 Statuto siante, quod debitor non possit probari nisi per iuramentum, an inter mercatores tenetur.
- 59 Confessio facta absente parte an probet.
- 60 Confessio in parte non sit acceptari, & in parte negari.
- 61 Mercator non tenetur edere chartulam continentem solutionem, vel similia.
- 62 Bulla lana, signata signo meo, an presumantur mea.
- 63 Bulla lana, si reperiantur signata communi signo, an presumantur communes.
- 64 Editio librorum existentium Roma, quibus expensis fieri solent.
- 65 Mercator qualiter probet se disrebatum.
- 66 Promittens Titio centum, qua Sempronius ei debet, quid probabit.
- 67 Apocha mercatoria sigillata tantum, an probet.
- 68 Supremisam 100. solvere intra mensem, & si non solvantur, centum & decem, an teneat promissio illa.
- 69 Interesse qualiter probetur.
- 70 Et quantum licite precatur.
- 71 Excipit an, vel delictum qualiter probetur.
- 72 Probationes non concludentes inter mercatores, an probent.
- 73 Iurare an cogatur reus, vel iuramentum referre, & num. 74. 75.
- 76 Merces empti de pecunia communi, an presumantur communes.
- 77 Emptio mercium probatur per famam.
- 78 Societas probatur per intitutionem librorum.
- 79 Societas non probatur ex eo, quod negotiatio geratur per aliquos alienis vicibus.
- 80 Mercator si confiteatur se debere Titio 100 plus vel minus, quid importet talis confessio.
- 81 Valer frumenti qualiter probetur.
- 82 Publicatio an sit necessaria in foro mercatorum.
- 83 Terminus ad allegandum in iure, an datur.
- 84 Repulsa an datur in foro mercatorum.
- 85 Sortis iudicium quale sit.
- 86 Sententia per sortes an valeat, & an possit ab ea appellari, & num. 87.
- 88 Sententia expertorum in arte, an transeat in rem iudicatam.
- 89 Appellatur à sententia collegij ad superiorem.
- 90 Executio sententia an per appellationem retardetur.
- 91 Executio sententia lata contra principalem, an contra fideiussores exequi possit.

SEXtus actus, qui emergit in iudicio successivus, est testium productio: nam dato termino ad probandum, & presentatis articulis, sine positionibus, & habita responsione partis, quæ negavit positiones, necesse est probare id, quod in articulis continetur. Et quia potissimum probandi modus est per testes, ideo solent produci. Quæ materia testium est toties ventilata, per quam plures tractatus Scribentium, maxime per Barr. in suo tract. testium, per Alb. de Maleris, per Tindarum, in suo tract. de test. per Spec. in tit. de test. per Lanfr. in c. quoniam contractus in versis testium, de probat. & per quam plures alios Mod. maxime per Card. extr. de testib. vide Tractatum testium varicium, novissime reculum & locupletatum Colon. Agripp. ideo superuacuum mihi visum fuit hanc materiam plene hic cumulare, cum sit ita ampla materia. quæ sola de per se requireret unum magnum tractatum. Solum igitur pro introductione iuvenum in actum practico, succincte attingam TRES QUÆSTIONES: & de reliquis remitto me ad dictos tractatus. P R I.

MA igitur QUÆSTIO erit, quo ordine sint testes producendi, vel examinandi. SECUNDA QUÆSTIO erit, qualiter testes debeant deponere ad hoc, vt probent. TERTIA vsque ad quod tempus possint testes produci. Reuertor ad PRIMAM, & dico, quod talis ordo seruandus est: videlicet, ¶ quod dato termino ad probandum, pars, qua facit articulos, faciat citari testes, vt veniant prima die iudicia eorum iudice ad iurandum, & deponendum testimonium veritatis super articulis presentatis vel presentandis: nec non faciat citari aduerlatum, vt in eodem die compareat, visurus testimonium iuramentum. Hæc citatio testium requiritur ad hoc, vt appareat, quod se non sponte se ingerunt, sed rogati; quia alias, si vitro rogerent, essent suspecti de fultione. *Bar. sal. p. leg. num. 5. §. nu. vero. 10. ff. de his quib. ut in leg. & Alex. in 3. m. consil. 68. col. 2. Et in 2. vol. Requiritur etiam citatio partis, ad videndum mutare testes; quia tota sal. sententia depositionis testium consistit in iuramento, *l. iuris iudi. 9. C. de testib. adeo, ¶ quod si pars non esset citata, nec abiret presentis iuramento, nisi i. valeret eorum depositum, c. 2. l. i. Abb. de testib. c. l. §. granda. 19. Et ibi Bar. C. de testib. Et pro hoc habet meritum magna curia, qui incip. *Item si in 3. vol. Et quo cauetur, ¶ quod Actorum magisteria rubrica testium debet scribere, qualiter fuerunt examinati parte presente, & videntur eorum iuramenta, vel ablati per contumaciam, alias depositiones non probant. Et facta dicta citatione, in prima die iudicia datur iuramentum de veritate dicenda testibus comparentibus, parte citata presente vel in eius contumaciam. Si vero testes non comparent, accusatur eorum contumacia, & interponitur decretum, fore procedendum ad eorum examinationem, contumacia non obstante, & ex tunc in antea possunt examinari quandoque etiam parte absente, & in die festata ad honorem Dei, vt not. *gl. in Clem. 1. d. off. del. §. & dicam infra, & etiam post terminum probationum, quia eorum depositio refertur ad tempus iuramenti, vt tenet *l. d. Rom. in cons. 43. col. 2. Et Abb. in c. licet coniam. 9. col. 1. di. prob. & dixi supra in vers. dilatio, circa sic. & pra dicta tenet *Bar. in repet. l. ex quacunque. 2. col. ff. §. si quis in iur. voc. non ier. Est tamen statutum in Regno, circa testificationem testium; quia non est indistincte permittitur tot testes examinare, quotcumque quis producere vult; nam potest quis examinare vltra septem testes, super vnoquoque articulo: nisi aliter videatur ex parte iudicis, vel nisi clemens in factis antiquis, quia tunc permittitur vsque ad decem pro quolibet articulo: vt est******

6 Regia prag. quæ incipit: *Statutum*. Debent tamen dicti testes producti, examinari in loco iudicij, & non extra, nisi essent mulieres, vel personæ egregiæ, vel infirmi, vel alio modo impediti venire ad curiam: tunc enim permittitur eis illos examinare in loco honesto extra locum iudicij, vt est ritus magnæ curiæ in *num. 32. incipiens; Item quod non audeant* &c.

& tunc pars citari debet et ad videndum iuramenta testium in illo loco, vbi sunt examinandi, vt est text. cū *gl. in c. 2. de iud. lib. 6. & Alex. in l. ad Gregorium. 15. ff. de iur. reur.* quod nota contra istos Notarios actorum, qui quoti die vadunt examinando, testes per plateas, & vicos extra locum iudicij. ¶ Et quod testes possint examinari in die festata, cum odo iurauerint in die iudicia, est ritus magnæ curiæ in *num. 47. incipiens; Item quod si dicitur, &c. infra. & alius in 18. in num. 56. incipiens; Item quod si testes, &c. & alius 132. incipiens; Item, quod si testes, &c. Et si rati: en testes sunt citati intra terminum, & nondum iurauerint in termino, possunt intra tres dies immediate sequentes iurare, & examinari post terminum, vt est alius ritus in *num. 149. incipiens; Item, quod in quibuscumque, &c. Super SECUNDA QUÆSTIONE PRINCIPALI concludo, ¶ quod testes, vt probent, debent assignare bonam causam scientiæ, per alterum ex quibusque sensibus, vt not. *Bar. in l. in 4. col. m. Et ibi Alex. & Dd. ff. cert. per. & Alex. in consil. 32. col. pen. in 5. volum. non tamen tenetur præcite testis reddere causam, nisi interrogetur, *l. solam. 4. Et ibi Bald. C. de testib. unde si deponat sine causa scientiæ, non interrogatus, bene probat. Sed interrogatus, si assignat bonam causam, vel nullam, nihil probat, vt per Dd. in d. *l. solam. Nam ratio ¶ attenditur in teste, & illa est, qua saluat & destruit eius dictum, secundum *Alex. in cons. 120. col. m. 3. in 5. volum. & Abb. in cap. cum causam. 37. col. m. 3. versic. quero, dicitur hic, &c. de testib. & Bal. in d. *l. solam. c. de testib. & Bal. in l. conuenticula. 15. col. m. 4. versic. modo venio ad testes, &c. C. de episc. & cler. Et nota, quod ¶ ista causa scientiæ debet esse separata ab eius depositione, vt non sit eadem cum dicto. Exemplum dicit testis, quod Titius ciuitauit scio centum, pro causa scientiæ debet dicere: quia vidi pecuniam numerari ex causa mutui, &c. scus, si diceret; quia scio: nam non probat; quia tantum est, ac si diceret, scio, & sic eadem est ratio cura dicto: quo casu non valet talis depositio, secundum *Bar. in l. fin. ff. de off. procur. Cas. & doc. consil. 98. col. fin. in 4. vol. quod nota perpetuo: quia quotidie Tabeliones examinantes errant in hoc, & non aduertunt ad id quod faciunt, & destruant causas litigantium: nam vt plurimum recipiunt dictum testis, & pro causa scientiæ scribunt: vt supra dixi, & deposuit, & sic expediunt te vnicō verbo; nam si in illa depositione testis non fecit mentionem de aliquo sensu corporis, sed solum generaliter dixit, seu se dicta per eum, tunc illa causa scientiæ destruit totum eius dictum, & melius esset, si Notarius ipsum non interrogaret, & nullies mihi occurrerunt varij processus cum talibus depositionibus ita inaduerteret & (vt loquitur reuerentia Notariorum) bestialiter scriptis, & pluries opposui in allegationibus iuris, & obtinui, quod tales depositiones silem non fiant, propter illam causam scientiæ relatum, ad supra dicta, quæ faciunt, vt sit eadem cura dicto. Illud tamen quod********

quod dixi, quod testis non interrogatus de causa
 12 sententiæ probat: **L I M I T A** primo, non procedere
 in causis criminalibus, in quibus debet testis etiam
 non interrogatus assignari causam, alias non probat:
 ita tenet *Alexand. in consil. 1. col. 5. in 1. vol.*

[Adde *Vinium lib. 3. comm. in. opin. in eius lib. opin. 96.*]
 [Adde *Vinium 17. ill. com. in. lib. 3. opin. 89.* ubi dicitur, id sicut procedere, cum testis ad ostentam deponit,
 non vero cum ad defensionem eo casu probat, etiam si non reddat causam sententiæ: ut si deponat
 Titium vulnerasse vel occidisse Marium, ad sui defensionem;
 & nullam aliam assignet rationem, quod videtur, nec de alijs
 circumstantijs vllâ mentionem faciet, valet enim talis eius
 depositio & probat, secus & *Bar. consil. 163* & alios quos allegat *Vinius d. loc.*]

Secundo **L I M I T A**, in omnibus factis perceptibilibus
 13 solo iudicio intellectus, sicut improbando aliquem furtivum,
 vel domium, vel diuitem, vel mortuum, vel al. ad simile,
 quod non percipitur sensu corporis, non etiam non interrogatus testis, debet
 deponere de causa sententiæ, alias non probat, secundu
 14 *A. 55. in. e. cum causam 37. col. 3. de testib.* & *Bar. in l. 1. q. 1. de iur. iur. 27. §. fin. ff. de prob.* & *Bald. in d. l. solam. col. 1.* & *Alex. in consil. 85. col. 4.* & *Bald. & Ist. in l. furiosum. c. C. qui testiam fac. q. 1.*

[An, & quando testis in perceptibilibus aliquo sensu corpore, item in perceptibilibus iudicio intellectus
 interrogatus, item non interrogatus dicti sui rationem reddere
 teneatur, ut probat, plene tractat *Alex. Trentac. in qu. lib. 2. præf. resolut. tit. de res. lib. 2. per tot.*]

Tertio **L I M I T A**, quando propter unum testem
 14 est defendendum iuramentum suppletorium: quia est
 necesse, quod ille testis, etiam non interrogatus reddat
 causam sententiæ, alias non facit semiplenam probationem,
 secundum *Bald. in l. 1. §. sacramentum. col. 2. de consuet. vel feud.* & *Alexand. in consil. 22. in. 1. vol. 1. in re. l. ad inveniendi. 3. col. 94. versic. 4. ff. de iur. iur.*
 plures alias limitationes vide per *Bald. & Dd. in d. l. solam. C. de testib.* & per *Mod. Canonist. in dict. c. cum causam de testib.* Ex prædictis ergo concluditur,
 15 quod ubi cunque testis deponit, & assignat causam
 memoratam sensu proprio ipsius, non probat. Hinc est,
 quod testis de crudelitate non probat: quia non deponit
 per sensum proprium, ut not. plene *lason. in rubr. ff. de iur. iur.* Quod tamen **L I M I T A**,
 16 quando testis deponit aliquid contra producentem,
 per verbum, creditur: quia tunc plene probat contra eum,
 ex quo ab eo approbatur, ita pulchre tenet *Lud. Rom. in consil. 104. in fin.* Similiter quando
 17 deponit per verbum, videtur, vel in iudicio suo, non probat;
 quia non deponit de vero sensu, secundum *Bar. in liquid. tamen 1. §. arbit. r. 1. ff. de arbit. & A. ex. in consil. 74. col. 3. in prim. in 1. vol. 2. consil. 10. col. 6. 2. vol.*

[Testis per verbum creditur, videtur, & similia deponens,
 non probat, nisi depositio de credulitate esset adiuncta ratio,
 vel nisi de antiquis deponeret: in ijs enim testis de credulitate probat, vel in rebus

difficilis probationis: tunc enim eius depositio per verbum
 creditur, vel videtur, valeret, & probaret, de quo vide *Vinium lib. 3. comm. in. opin. in eius lib. opin. 96.*]

Eodem modo, & quando testis deponit de auditu alieno,
 non probat, puta: scio, quia audiui dici à tali, &c. quia non deponit de sensu proprio, ut est
 glossa in verb. præfatione testium. 18 *C. de testib.* & plene per *Fel. & Franc. Aret. in c. tam litera. 33. de testib.*
 nisi in factis antiquis, ut habetur in *l. si arbit. ff. de prob.*

[Testes de auditu, an, & quatenus probent, plene & luculenter explicat *Alex. Trentac. lib. 2. præf. 7. resolut. tit. de testib. resolut. 6. quem omnino vide.*]

Requitur etiam in testibus, ad hoc ut probet, vel
 19 deponat cum iuramento, alias non valet eius depositio,
 huiusmodi. *9. C. de testib. c. l. si quando. 19. eod. tit.*
 & debet iurare in iudicio, non extra, *Testium. 5. §. Sabino. 4. cum gl. ff. de testib.* & debet iurare dicere
 20 veritatem pro utraque parte, ut est glossa, & *Bar. in auth. sed in hoc. C. de Episcop. & cler. gloss. Bartel. & communiter Moderni. in l. 1. apud 2. C. de edend. & gl. in c. fraternitatu. 17. de testib.*

[Potest autem hoc iuramentum partium voluntate &
 contenta remitti, & solet plerumque in testibus illustribus,
 & in dignitate vel officio publico constitutis remitti, per text. in c. 1. in quæstionibus. c. ubi gl. in
 verb. remittatur extra. de testib. c. eius ratio est, quia iuramentum
 testis respicit favorem partis, contra quam producit,
 ideo valet eius renunciatio, per text. in c. 1. de spons. al. cum alijs
 allegatis ab Audi. Gall. lib. 1. c. 1. in 2. c. 3. Index autem iuramentum
 illud a partibus remissum testibus illustribus deferre potest
 21 *Probid. nu. 5* In matrimonialibus a, causis remitti non potest
 nu. 6. Vide et *Alex. Trentac. lib. 2. præf. 7. resolut. de test. resolut. 5. nu. 8.* ubi etiam traditur, An testis
 non iuratus presumptionem inducat. nu. 7. Et alia multa de iuramento testium, quando videt, & quomodo
 iurare debeant. Item an absque autoritate iudicis ipsis
 iuramentum remitti possit. De prædicta iuramenti remissione,
 in quibus causis locum habeat, vide etiam *Vinium, lib. 3. comm. in. opin. in 931. nu. 18.*]

Et si aliquis testis deponet falsum sine iuramento,
 non punitur poena falsi, sed extradiationis, secundum *Bald. in consil. 106. in 1. vol. & Aug. in consil. 194. col. 2. in fin.* quod nota prohibitione *confi. eos qui scientes*. Super
 22 **TERTIA QUESTIONE PRINCIPALI** communis conclusio est, quod testes possunt
 produci vbi; ad publicationem in causa, & ubi vltia, nisi super articulis
 novis dependentibus a veteribus: & habet locum tam in causa
 principali, quam appellacionis, propter immoietiam subordinationis,
 text. est in *Cl. 2. de testib.* & habetur per *Bar. in l. per hanc. 4. C. de tēp. & repar. appell. & quoniam materialis est plene
 23 veritata per *l. qm. auth. ac qui semel. C. de prob. per Abb. Fel. & C. in c. fraternitatu. 17. in c. cum clarior. 53. series 26. q. 2. de t. r. t. r. 55. de testib.* & est, ut
 24 *formis consil. quæ in 1. 11. de iur. per totum. id. o. sufficit pro
 venire remissio ad locum principalis: gaus* [Vide hæc de*

re etiam Vitium, *in sly. commun. opin. lib. 3. opin. 896.* ubi nu. 2. *et seqq.* aliquot huius regularum exceptiones, seu limitationes tradit, quando videlicet testes post publicas attestaciones, repeti, vel noni produci possint: *fit nom. 1. 2. et seq. ibid.* etiam docet, An post conclusionem in causa testes examinari possint: Super quibus articulis testes idem, vel noni facta publicatione in causa, testes in eadem, vel appellacionis instantia examinari possint, vide Alex. ind. *Trentacing. lib. 2. pract. resol. ut de probat. resol. 4.*]
 3] **NINQVID ¶ LIBER MERCATORIS PROBEAT:** in quo Bart. *in bal. nonendi. 3. ff. de iur. iur. in 4. col. versic. circa secundum* distinguendo dicit, quod aut liber mercatoris aliquid conuenit pro sententia in sui fauorem; tunc subdistingendum inquit; quod aut loquatur in iis, quæ dependent ex mera voluntate scribentis, vt puta, si quis ponat se scilicet alimenta nepoti suo non animo donandi, sed repetendi ab eo, & illo casu hic liber plene probat. *l. Ne senius 3. ff. de negot. gest.* si vero loquimur de iis, quæ non ex mera voluntate scribentis dependent, & illo casu inquit, talem librum in iis nihil probare, citat *l. exemplo 7. C. de probat.* puta tamen, qd proponeret fore librum alicuius defuncti, qui fuerat bonus homo, & legalis: licet tunc ad plenam probationem minime sufficiat; tamen ad imminutionem, vt concurren-
 2] tibus aliis, plena proficiat: extende probatio. Si vero liber, nec contra rem scribentem, nec pro me, sed contra tertium scriptum sit. (vt in exemplis per eum positis) & hoc casu si talis liber certus sit ab eo, qui publice exerceret artem, & ex publico suscepit, & facit semiplenam probationem, arg. *net. in l. quadam. 9. §. numularios. 2. ff. de edend.* & ita testet Alex. *vt in d. l. admonendi. in 1. col. in versic. circa finem vero libri.* inquit: quod omnes ed. videntur transire cum Bart. in hoc, excepto Rom. qui tenet contra Bart. sed Alexand. ipse dicit quod cum Bart. concordat Bald. *in rub. C. de si. lei. s. r. in 7. col. versic. sequitur videre de scripturis mercatorum.* et pro opinione Bart. dicit facere id, quod notat Bald. *in rub. C. de consil. pecun.* & sic tenet ipse met. Bart. secundum eum, *in auth. contra. s. de. de si. lei. instr.* **LIMITAT** tamen, vt procedat dictum Bart. si ex contractibus ad illos mercatores pertinebat ratione exercitii, & artis sua facere illud, quod in libro eorum adnotatum reperitur, alias secus, arg. *l. et ita. 2. §. eod. mod. 2. ff. nauit. cap. et stab. col. 44.* addendo, & suppledo in quolibet modo locutionis Bart. dicit, quod in quantum Bart. determinat, quod liber contra scribentem indifferenter pro-

bat, habet locum non solum in libro scripto manu propria per ipsum mercatorem, sed etiam scripto manu alterius scribentis rationes suas: quia ex quo videtur illo libro, facit plenam fidem contra eum, imo plus, si mercator negaret librum esse scriptum manu sua, vel alterius, suo mandato: nihilominus plene probat contra eum: ita tamen si se liber suatum rationum: quia quicquid reperitur scriptum in libro suatum rationum penes se existente, presumitur vel ab eo scriptum, vel ab alto eius nomine: & sic non est differentia, an liber sit scriptus a se, vel per suos instructores, vt plene probet contra scribentem. **LIMITA** tamen tibus modis: **PRIMO**, vt ¶ procedat, quando liber continet causam debiti expressam, puta, quia in libro proprio reperitur adnotatum, qualiter ipse est debitor Titij in centum, ex causa depositi, vel mutui, vel aliter: sed si nullam continet causam, tunc non probaretur etiam contra scribentem, sed eo casu, secundum eum sufficit per coniecturas probari de causa, vbi alias requireretur probatio de vera causa, quod approbat Bald. *in rub. C. de fid. instrum.* & Bertr. *in consil. 298 in 2. l. b.* Adde Alex. *in consil. 4. in 1. libr. in 6. col. nu. 1.* puta tamen posse allegari etiam eam confessionem, per ea, quæ infra dicam. Sed illud subiectandum hic puto, nunquid conf. es in eius libro se esse ¶ alicuius debitorem in centum pro testo, & saldo rationis, præbeat lux confessionis causam sufficientem? Sal. *in l. unica C. de confess. nu. 6.* dicit, quod satis videtur habere causam legitimam annexam, citat *l. Publici. 26. ff. de iur. iur. Item ex ratione partis et l. cum seruum. ff. de cond. et demonsi.* Item ex ratione, secundum eum; quia standum est calculo, nisi error probetur, *l. 1. C. de error. cal.* & hoc dicit confirmari per gloss. *in l. ex plurib. 89 ff. de sol. super verbo, reliquum.* contrarium dicit tenendum, vbi diceretur se esse debitorem ex testo, & non ad iudicet talis debiti, neque ad iudicet ex saldo rationum; quia tunc secundum eum esset indifferens, & absque causa, de quo debet Bertr. *in consil. 298 in 2. libr.* Secundum ¶ **LIMITAT** v. r. dictum Bart. secundum sal. vt procedat in libro rationum, in quo continue scribuntur data, & recepta; secus si causa vnus debiti tantum reperitur scripta, vel aliquid reperitur scriptum in aliquo memoriali vel scheda, licet reperitur in libro mercatoris: quod approbatum reperio per Bald. *in l. rationes. 6. col. 1. C. de prob. et in rub. C. de consil. pecun. col. 1. versic. modo quarto* de libro rationum: voluit idem Rom. *in l. nuda ratio. 2. col. 2. versic. quarto, in quantum. ff. de don. & se* subleuit Bertr. consulendo in *consil. 299 in 2. libr.* Tertio **LIMITANDUM** ¶ duxi dictum Bart. vt non procedat, quando patet, in cuius fauorem aliquid in libro adnotatum reperitur expresse, contradixisset dicto libro: quia si postea in sui fauorem voluerint ei stare, non esset audiendus, qd bonis rationibus comprobauit. Quarto **LIMITANDUM** ¶ dico vltra eum, vt non procedat, si in libro rationis dicatur se recepisse cen-

rum in pluribus, & diuersis partitis à pluribus, & di-
ue. sis personis: ita quod appareat hanc fuisse com-
putationem & calculationem: quia cum super ea
non præsupponatur latam sententiam, error in ea
allegari potest quod probatur: quia positum, quod
quis per publicum instrumentum confiteatur se re-
cepisse centum, in pluribus & diuersis partitis; po-
tèst tamen allegari error, vt supra in proxima præ-
cedenti parte adnotauimus, sequitur non incon-
grue, vt idem dicamus in libro rationis, cum ratio
diuersitatis reddi non potest, vide Dec. in consil. 40.
nu. 1. & consil. 196 nu. 9 Thom. Gram. consil. 35. nu. 1.
27. Aym. Cauer. consil. 73 num. 41. & consil. 158 nu. 78.

92 **Quinto INTELLIGENDVM** credo dicta in Bart. quan-
do est talis confessio, que resultat ex scriptura libri,
esset verisimilis, & eõra eam minime appareat con-
iecturæ in contrarium; secus autem, vbi confessio
in libro priuato rationum esset inuersimilis, & con-
tra eam adesset coniectura in contrarium; quia
tunc non statur dictæ confessioni per ea, que not. in
Le. confessi. nibus 13 ff. de inter. a. & probatur, in l. de
Neratus 23. in fin. ff. ad leg. Aquil. & in l. in criminibus.
1. §. si quis vltro. 27 ff. de quæst. ex inuicissimi confessi-
one abitur quomodo est iure condemnationis, vt in l. si
Bald. in l. si quis in hoc genus. 10. v. sic. de i. de Episc.
& cler. per tex. in l. 1. §. si quis vltro. de quæst. vbi ait dõ.
Ant. de Barr. in c. vlt. col. 5. de confess. & multa congerit
Dec. in l. cum re. 5. la. 2. in 4. not. C. de iur. a. & M. l.
repet. in re. l. 1. v. quæm. S. in c. v. v. sic. ad hec con-
fessi. nu. 4. de re. i. don. v. in 2. membr. Bart. an est hoc
prober prohibeant in suo iur. em. dicit las. quod
Bart. facit regulam negatiuam, quod regulariter non
probat, quod dicit non procedere, quanto scribens
fuit et homo legalis, veridicus, & fidelis, & esset
morceus; quia tunc pro hære lesam aliquam pro-
hibitionem, cuius Bart. secundum eum tunc fuit Fal-
gof. Paul. de Cast. & d. Alex. in l. l. ad mone. de re. le
iur. i. & l. n. 4. r. d. Bart. in c. l. extr. de iur. & r. 2.
3. col. de si. l. 1. r. & ibi Pan. in c. col. & Bald. p. t. Nic.
de Mar. in l. rationes. 6. C. de prod. quo approbant et-
iam lason, ita tamen si liber haberet debitam for-
mam, & quod contineret debita, & recepta; secus
si esset scriptura vnus debiti tantum, qui tunc nihil
probat, sicut in Bald. in l. l. rationes 6. de prob.
3. & in rubr. C. de si. l. instrum. 4. 3. col. & Alex. in d. l.
Attonendi 31. de iur. iur. LIMITAT etiam d. concl.
quod licet liber mercatoris regulariter non prober
prohibente; non tamen fillit, nisi ex qualitate, &
quantitate rei iuncta verisimilitudine, aliud indu-
ceteratur; nam eo casu saltem cum iuramento produ-
centis. credi admittendum, inquit, quod totum iu-
dicis arbitrio relinquitur, secundum Sal. in l. 1. vlt. e. C.
de edend. & Bald. in l. vicia. 4. col. C. de confess. vbi in-
quit, quod libris mercatorum de iure communi dat-
ur plena fides pro scribente, in parua quantitate, re-
fert, & sequitur Paul. in c. bona. 4. e. l. 2. in vlt. col. ex i. 3.
de post. prob. Item non procedit ex mente Paul. de

Cast. in consil. 138. in c. ad bene examinandum dubia.
de quibus supra in 2. col. quem referre, & sequitur An-
gel. Arcin. in §. actio. 13. quæst. in l. i. de ad. quando
aliqua pars dæ defectiva in libro essent veritate
per documenta publicas, vel per libros aliorum mer-
catorum, vel aliter, & sic in nullo redarguitur de
mendacio: nam cum in aliquibus rationum sit ve-
ra, in omnibus præsumitur vera; & eõtra, quan-
do in vno reperitur fallax, in omnibus reputatur fal-
sitas; quod approbatum, & satis commendatum re-
perit per Brit. in consil. 298. in 2. lib. nu. 11. v. i. Per. Paul.
Paul. consil. 95. nam 6. volum. 1. & consil. 47. e. l. v. &
Com. in consil. 319. num. 11. v. 3. Item non procedit
35 dicitur, in alio casu, videlicet, quando liberatio-
num continet facta adeo connexa, & subordi-
nata, non possunt acceptari pro parte contra scri-
bentem faciente, nisi etiam acceptentur in parte fa-
cientem pro subiente (vt quando liber contineret
data, & recepta inter eundem personas, & ex eodem
facto) nisi si liber continet facta diuersa, tunc potest
acceptari in parte faciente pro se, & alium oppo-
gnare. Concludit ergo lason (vt dixi) libro ratio-
num non esse credendum pro scribente, circum-
34 scripta consuetudine, vel statuto, sed aliquando
aliquam si lem facere pro scribere, secundum
qualitatem sententis, & causæ: sed in hoc plenius
vide Guid. Sup. in decis. Delph. Parlamen. sub num. 441.
vbi dicit, quod regulariter non adhibetur fides li-
bro rationum pro scribente: sed si probatur, quod
mercator solitus erat scribere, & erat bonus, & pro-
bus vir, & pro tali publice reputatus: ite, quod man-
us sua scripsit in dicto suo libro rationum, vel debi-
torum, de quo agitur: item, quod ipse consuevit
scribere veritate: item, quod in tali scriptura est
scripta causa debiti: Item, quod in eo libro scripta
sunt debita contra se: istis argu. probatis concludit,
libro credendum esse, d. q. ubi etiam videas Boer. in
decis. 165. & in 1. parte num. 4. & 5. & decis. Cap. Tholof.
num. 496 vbi plenissime.

[A lde And. Gu. lib. 2. offeru. 20. nu. 2. & vbi dic-
tur, libros mercatorum, si ab homine integra opo-
nions producantur, & rationes propria proferentis
manu scriptæ sint, causiq; obligationis in his ex-
plicita sit, & non solum credita, verum etiam debita,
data, & accepta contineant, ex communi Dd. senten-
tia simpliciter probare, ita vt producenti iuramentum
suppletorium deseri possit. Infor. autem mercatorum
eos plene probare solent. Tuli plene scribere
desideras; An, & quatenus libri rationum, pro, vel
contra scribentem, vel contra tertium, probent, &
que ad id requiruntur. Item, an libri defunctorum
probent, & que tunc admittuntur requiruntur. Et an
contra libros mercatorum, quorum si lesa statuto,
vel consuetudine approbata est, admittuntur probatio
in contrarium: ad Alex. Tractat. in qu. lib. 2.
pra. r. resolut. tit. de probation. reclus. 2. plenissime hæc
omnia persequitur.]

13
12

35 Circa tertium + membrum distinctionis Bart. videlicet: an liber mercatoris de publico, pro tertio contra tertium, probet, las. transit cum communi opinione, videlicet, quod liber rationum mercatoris vel campforis iuratis & matriculati, semipleenam probationem facit pro tertio contra tertium; secus si non sit iuratus; hoc verum, nisi mercator alias esset infamis, vel alias iustus & ius, vel hoc non haberet formam rationis. & sic data, & recepta minime contraheret, & in spectantibus ad eius officium, & non aliter, & sic resider. Sed + an libri Cabellariosum probat; Bald. in l. quidam. 9. §. ut mercator. 2. ff. de donat. dicit, quod tales libri probant, & hoc ideo, quia sunt electi publica auctoritate. licet non sint personæ, & sequitur Ioan. de Finm. in l. ad huc. de Gabell. in 4. parte princ. num. 2. Idem dicit Bart. in d. §. nummularios. in libro collectorum publica auctoritate electorum, ad exigendas collectas, & in libris Stationariorum ex publico electorum, idem in libris Officialium ex publico similiter electo ū cum potestate scribendi, vt tenet idem Bart. in leg. Titia textores 3 §. ff. de legat. 1. vt refert Ioan. de Finm. vbi supra. & de hoc vide Bart. Soc. in consil. 223. in 2. libr. col. 2. versic. 3. ex libris eorum, vbi asseuerat hanc opinionem fore veram, sed dicit procedere in partibus

36

37

mentibus ad eorum officium, & non aliter. Sed + ad principalem quæstionem redeundo, an liber mercatoris de consuetudine plene probet, & an talis consuetudo valeat, vel non? Bart. Soc. in consil. 87. 2. col. versic. c. si manentur. consultat, quod hodie de generali consuetudine totius Italiae, libri mercatorum plene probant, & talis consuetudo probata valet etiam, dicunt Bald. Angel. & Alexand. in l. quædam. 9. §. nummularios. 2. ff. de edend. idem tenet Bald. in l. comparationis. 20. §. col. de fid. in scriptum. quo facit, e. cum. dicitur. 8. de excep. idem tenet Bald. in l. cunctis sequit. 1. §. col. de iur. Trin. & fil. carb. hoc sequitur Pet. de Anchar. in c. canonum statuta 1. extra de consil. versic. procedo ulterius. sequitur ac refert las. in d. l. ad morendi. 2. ff. de iur. col. 37. num. 120. que iurat Bald. in l. unica. C. de cens. ff. vt procedat prædicta, dum modo consuetudo in se sit iudicialis, & indistincta non valeat; quia est improba ad saltem eum intendendum, vt refert, & sequitur Abb. in l. bona 3. col. 2. in 2. libr. col. 1. de p. p. vbi dicit (referendo dictum Bald.) quod si consuetudo extaret, quod in magnis quantitatibus creditur lib. o mercatoris pro scribente, debet intelligi talis consuetudo, accidentem tamen consensu iudicis, & si iudex videtur, considerata qualitate mercatoris, quantitate, ac prauitate causæ, & sequitur las. vbi supra. LIMITANTVR etiam prædicta, vt procedat quando aliam electionem efficitur iuratis, vel las. p. v. supra, secundum Bald. in d. l. tenentibus p. las. 1. Col. num. Trin. in l. vbi dicit.

in repet. in 13. col. versic. exemplum. & Bard. in l. Casfius. 2. v. l. col. versic. vltim. quartus si liber mercatoris ff. de senat. & hoc verum si talis infamia sit publica, vt refert etiam las. lib. LIMITANTVR etiam prædicta, vt procedat dicta consuetudo in pertinentibus ad partem rem illam, seu ad illam negotiationem, quam quis exerceret, puta si quis est mercator pannorum, & scribit in libro pertinentia ad artem pannorum; secus si scribat de aliquo mutuo, vel deposito, quod non esset de arte sua: ita dicit Alexand. in d. l. ad morendi. 31. ff. de iur. 29. col. in fin. & consultat Roman. in consil. 240. incip. diligenter de veritate. & sequitur las. vbi supra col. 48. nu. 123. v. l. 3. diligenter attende. Nouissime Thom. Gramma. in consil. 82. in ciuitibus. incip. in causa hoc orabilis Franchet, dicit prædicta procedere, vbi talis mercator iuratus talem eius mercatoriam legaliter, & fideliter se exercere, quod testes deponentes de consuetudine ad hoc vt probent, debent attestari in specie factum, quod videntur, & etiam de visu illius facti, cuius consuetudo allegatur, & de actu frequenter, & temporis diuturnitate; pro quo videtur Franc. Aret. in consil. 4. & consil. 33. & Lanfranc. in repet. c. quoniam contra 11. de p. latio. in verb. instrumentorum productiones nu. 74. & Alexand. consil. 129. alius. 32. v. l. vlt. subtilissimi dubiis. in 2. lib. & Card. Zabari. in consil. 155. incip. in societate accidit. Sed si singulorum repetitum abstraham, in loco non suspecto, vel mercatorem scriberet retractat librum in vna partita auctoritate publici instrumenti, an in omnibus liber ille perdat fidem? Vide Paul. de Cast. in consil. 314. incip. c. m. s. 1. & 2. dubio. in 2. libr. in nouis. vbi concludit, quod ex hoc non minus fides adhibetur dicto libro: & sic non perdit fidem. N v n. q. v. id + edendus si liber mercatoris parti petenti, vel ius consoci. c. 10. quo Bart. in d. l. quædam. §. §. nummularios. 2. ff. de edend. in duobus locis concludit, quod nummularij, & mercatoris nostri, vltimæ ac artifices coguntur edere eorum libros, quos confecerunt ratione eorum negationis & exercitii, sed Angel. in l. argentarius. 10. ff. de edend. tenet quod campfones, mercatores, artifices, & alij, qui de consuetudine pro artificio coram iudice composuerunt aliquos libros stationum, quod non tenentur illos edere petentibus, & dicit esse casum in Clem. 1. de iur. vbi in vltimo est speciale, ergo in contrarium est ius commune: dictum tamen Bartol. dicit procedere in duobus casibus tantum: primo si petens editionem esset privilegiatus (vt filius) secundo nisi sua deat æquitas, eo quod ipse mercator vretur illis, & ista sunt vera in rationibus, que non sunt confecta mandate illo, qui petit edi, quia alias esset indubitabile: subdit tamen, quod Ferus. xrat consuetudo in curia mercatorum, quod distincte scriberentur p. n. Bartol. & subditarius esse æquum, cum menta mere totum negatur de bono, & a quo, & non attenditur iuris rigor + idem Angel. in l. non est

38

39

tionem, & finaliter decidi, quod tenetur mihi red-
dere depositum, at ego teneor liberare mercatorem
per publicum instrumentum ab ipsi literis, ad hoc
etiam fieri debet, quod iuratur in l. pecunia.
14. C. de sol. in fin. & firmat lat. in l. huiusmodi. 84. §. si
ita. ff. de leg. 1. de iura. & in l. admoneri. di. 31. ff. de iu-
re iur. in. 1. 2. Sed si periculum est scire, nunquid
49 Titius debitor meus in centum fecit, quod ban-
chum de Pinellis faceret literas cambi, & ego libe-
rari Titium in certa forma, & inquam banchum
de Pinellis mihi soluisset dictos duratos centum,
decoxit an habeat recutum contra Titium prin-
cipalem debitorem. quasi quod litera cambi non
poterint effectum sortiri? & videtur liberatum fore
Titium principalem debitorem; nam licet dif-
ferentiam Doctor, utrum delegatio fiat per interven-
tum nouae personae, quando illa noua persona non
est debitor delegatus; nam quidam tenent, quod
erit ut fideiussor, secundum Bar. in consil. in. 3. tertius.
& Angel. in l. 2. in princip. ff. de ad. l. edict. & sic non in-
ducitur nouatio, & sic banchum, quod promissit &
fecit literas cambi, est ut fideiussor, & eo non solu-
ente, principalis non est liberatus; alij vero fue-
runt in contrarium, asseruantes, quod fiat noua
intervenit nouae personae, etiam quod illa no-
ua persona non sit debitor meus, secundum Franc.
Auz. in consil. in causa. & puncto. tamen in causa ista
postquam banchum per me fuit acceptum in debi-
torem, & ab eo literas cambi recepi, & proinde Ti-
tium meum debitorem liberauimus, non potest vi-
teus inquirere Titius: & ita refert fuisse deci-
sum in contingencia facti. Et in l. in d. de i. 373. incip.
50 d. h. S. d. & ecce ponimus banchum de Pinellis fe-
cisse mihi literas cambi, ut mihi soluantur mille
in ciuitate Venetiarum, per banchum de Spanochis,
quia cum detulisset mihi banchus de Spanochis, ac-
ceptant eas sed antequam mihi solueret, decoxit,
aufugitque, queritur, cuius sit periculum? Bar. in l.
singulari. 1. §. si cert. per. (ut refert Bald. in l. pro. l. bitio.
6. C. d. lo. aut. in. p. ff.) dicit, quod periculum est meum,
ad eius insidiam iam sunt literae expeditae, si ban-
chum Venetiarum acceptant literas, & promissit
soluere; & ratio est secundum Bar. quia breui ma-
nu videtur mihi numerasse, & ego de nouo penes ip-
sum posuisse, sed haec ratio patum placuit Bald. in
consil. 348. vol. 1. vbi contra Bar. videtur sentite, ideo
ipse dat aliam rationem; quia mihi insidiam cen-
sebitur: (ex quo illud banchum acceptant literas)
nisi banchum de Pinellis promississet mihi se faci-
torem, & curaturum, quod banchum Venetiarum solu-
at mihi, quia tunc periculum erit ipsius, & idem
procedit, quando banchum de Pinellis fuisse con-
fessum; quod in breui banchum Venetiarum aufu-
get; tunc propter suum dolum indistincte tenet-
ur, sed ad hunc eum. Sal. autem in d. l. pro. l. bitio. intel-
ligit primum dictum, quando ego securus fui fidem
penam banchi Venetiarum, quod videtur in da-

bio, si reliquit literas penes eum, secus si non ple-
nam fidem fuisse secutus; quia non demisi lite-
ras, ibique Salic. dat aliam limitationem, ut intel-
ligatur dictum Bar. nisi banchum de Spanochis so-
cij forent; quia vnus pro parte cuiusque videtur
ab altero institutus, & sic non liberatur. E conuer-
so t aliud dubium motum repetio per Salic. ut sa-
pta. ut p. o. quod expeditis literis cambi per ban-
chum de Pinellis, ut mille mihi solueretur in ciui-
tate Venetiarum, per banchum de Spanochis, & an-
tequam mihi soluisset, decoxit banchum de Pinel-
lis, quo tenet per banchum de Spanochis recusat
soluere, quia tunc quid iuris? & distinguit, quod aut
ponatur acceptum a principio literas; & tunc nulli
dubium est, quod tenetur, quia quod semel appro-
bante, amplius recusat non potest: aut non acce-
pta sit, & non tenetur. Illud t proximum est scire,
52 quod si fecit depositum in banchus Venetiarum, &
fecit mihi fieri literas cambi, ut reddatur depositum
Paduae, & antequam detulisset dictas literas, pen-
nitentia ductus redeo ad dictum campforem, & vo-
lo ut alias literas exp. daret non Paduam directas, sed
alibi: vel volo repetere depositum, nunquid ad id
cogatur camp. o. ille? Bald. in consil. 348. in 1. libr. ple-
ne consulit super casu isto, & finaliter concluden-
dum dicit, quod si litera secundum primum mo-
dum poterant verisimiliter effectum sortiri, cam-
pfor non potest cogi, alias tacere, vel depositum re-
trodat, aliter cogetur, si verisimiliter effectum sor-
tiri non poterat. Sed t si iuge campforem Vene-
tiarum mihi fecisse literas cambi directas campfori
53 Neapolitano, ut solueret mihi ducatos mille,
per eum habitos, & receptos, euenit, quod campfor
Neapolitanus minime acceptare vult dictas lite-
ras, necesse iam vigore aliquid mihi soluere, ago
contra campforem Venetiarum ad repetendum de-
bitum, ille opponit exceptionem non numeratae
pecuniae, quaeritur, an ex illis literis probatur vera
receptio, & vera numeratio? dicit, quod non, sed
probat tantum confessio, ut not. C. de non nume-
rata pecunia. l. si ex cautione. 3. nisi reus non confiteatur
numerationem, vel saltem non distineatur. l. l. 7. a. 40.
ff. si cert. perat. & l. si ita stipulatus 12. §. Chrysogonus. 2. ff.
de verb. oblig. & ita concludit Bald. in consil. 190. vol. 1. &
dixit in materia exceptionum Sed t nunquid cam-
54 pfor recipiendo literas vitarias, liberetur solu-
endo, ita, vel non? Angel. in consil. 370. incip. consultiario.
retigit punctum quaestionis, & finaliter decidendum
putatur, quod aut verum literarum est adeo prens,
quod de facili potest differri dicere, vel si de facili po-
terat constare principalis; & tunc quia est in cul-
pa non liberatur: aut non ita de facili poterat diceri
in vitium, & hoc casu soluendo liberatur; quia nul-
la culpa est imputari potest. Praedictis t non
55 obest, an litera creditur, & quas saepe mercatores
alteri mittunt? probeat, & mandatum inducat ita
vel non? Bar. in l. Lucius Titius 24. ff. de fidei. i. ff. ten-
git

git quaestionem, distinctionis fœdere conciliat, ex quo quandoque literæ sunt multum generales; vt tali presentium latorum ijs quæ vobis dixerit, plenam & indubitam fidem dabit; tunc vigore earum ille lator nihil contra seubeatent prætendere potest, & si mercator, cui sunt scriptæ, aliquid in præiudicium scribere facit, non remanet ex hoc obligatus; istæ enim literæ magis commendatoriæ sunt; quasi dicat, ille lator literarum est fidelis: potestis de illo contendere, & si non obligat scribentem; ac seorsum potest apparere ex qualitate personæ scribentis, ex quo generalis illa certificatur: vt si mercator mittit suum factorem in aliqua mercantia; quia tunc videtur commisisse, quod adhibeas ei fidem in negotio illius mercantia. Item non procedit, si fuerint literis dictum, & adhibeas fidem præsentium latorum, supra me vel meo patriculo, quandoque istæ literæ secundum Bart. sunt magis speciales: vt puta dabitur fidem plenam presentium latorum de nostra intentione plenus informato: & tunc censetur mandatum, vt ei recedatur ratum id, de quo secum loqueretur, non autem vt eum eo aliquis contractus celebretur: vnde si cum tali contraheretur, non obligat scribentem, fallit in prænominationis casibus, vt in primo casu: nunquam enim credi debet aliquid, quod specialiter spectat ad ipsum referentem, per quod sibi acquiratur officium, vel commodum, & hanc opinionem approbat Castl. in d. l. Lucius Titius. 2. ff. de fideiuss. Bald. & Sal. in l. f. C. quod cum eo. & Bald. in rub. C. de cons. pec. & plenissime Boer. in dec. 282. part. 2. in Clem. sed quid & sequitur Marsil. in rub. C. de proc. nu. 289. Et quid in literis commendatorijs? Boer. in dec. 282. idem concludit quia à pari procedunt literæ commendatoriæ, & literæ credentariæ, & habetur per Sal. & Doct. in l. fin. C. quod cum eo. & in dict. l. Lucius Titius. 2. ff. de fideiuss. Huic & prope est, vt de alijs literis, epistolis, & missiuis quaeramus, an prohibent Bart. in l. nuda ratio. 26. de donat. & ibi Albe. dicunt, quod aut litera missiua, seu epistola est recognita, & acceptata per partem scribentem, & sine dubio probat contra eum, per l. Publica. 26. §. fin. ff. de p. aut est negata; & tamen habet sigillum authenticum, & plene probat, per gl. in l. §. qua per calumniam. 2. C. de Episc. & cler. aut talis epistola negata non habet sigillum; & tunc comparatio literarum plenam fidem facit, in hoc ultimo Abb. in c. 2. de fideiuss. & c. fin. tenet contra Bar. quod per comparationem literarum non fit pleua probatio: & hanc dicit veram opinionem las. in l. admonendi. 31. ff. de iureiur. num. 139. sed in hoc Boer. in dec. 282. in part. dicit, quod de facto in regno Franciæ seruatur opin. Bart. & approbat opinionem Bart. in alijs primis duobus casibus, & de consuetudine regni Franciæ approbat tertium casum. Et opin. Bart. repetio approbatam etiam quoad tertium casum per Bene. Serach. in tract. de merc. in ult. part. nu. 13 & dicit approbatam per Paris. in consil. 19. ad resolutionem.

nu. 10 c. & in consil. 47. nu. 1. vol. v. & in consil. 112. nu. 44. eod. vol. & in consil. 91. viso ceptio. eod. vol. ego autem puro opinionem contra Bart. esse veritorem, per ea, quæ scribit Afflict. in dec. 181. incip. In quodam processu. & Gramm. in dec. 84. & Dec. in consil. 615. in 4. volum. incip. Vsa inquisitione formata. & per ea, quæ ipsemet Bart. voluit in authent. contrahentes. de fideiuss. & Ang. in l. comparationes. 20. C. de fideiuss. instrument. sed tuac melius cogitans dico opinionem Bart. tenendam esse, quam dicit communem Felin. in c. 2. de fideiuss. & ita tenet etiam Alex. in d. l. admonendi. 31. ff. de iureiurand. in 14. col. licet Bald. in l. fin. C. de caut. dui Habrian. tollen. in 14. col. & Salic. ibi in 5. col. videntur tenere contrarium. SED ILLUD + consequens est, an obligent dictæ literæ & epistolæ eam, ad quæ mittuntur? dic, quod si per eum fuerint acceptatæ, obligant sed si non fuerint acceptatæ, non obligant, vel late prosequitur las. in l. admonendi. 31. ff. de iureiur. nu. 142. (& dixi supra in literis Cambij.) SED aduertendum est ad vnum, quod in quantum supra dictum id. epistola acceptata, & recognita per partem, vel epistolam cum sigillo, plene probat, & obligat mittentem: hoc procedit eo viuo, sed eo mortuo non præiudicat hæreditibus, secundum Innocen. in c. cum dilectus. 3. extra de success. ab intest. & Ang. in c. fin. 5. col. 20. conf. & Barb. in dict. c. cum dilectus & Cou. in ius. notabilib. in verb. confessio sequitur & referat Marsil. in rub. C. de prob. num. 248. & las. in d. l. admonendi. 31. ff. de iureiur. an num. 142. col. 2. 56. INGE + igitur tunc, quod ex testamento, debitum non posse probari, nisi per instrumentum publicum (vt est in Regno) in deposito, & an non obstante testamento aliter possit probari inter mercatores? & dicendum est, quod sic, conuulit Ioan. Ana. in consil. 55. incip. Quia dicitur in super facto. is. occurrit in principio citat Bald. hoc tenentem (secundum eum) in l. §. alius. 19. C. de sur. 5. col. in 5. oppos. sequitur ac referat Marsil. in rub. C. de probat. nu. 47. Quid + igitur de confessione absente parte facta dicemus, nunquid plene probat: & licet regulariter non probet, licet in 6. §. si quis abiecit. 3. ff. de confess. l. fin. ff. de interrog. actio. & Bart. in l. admonendi. 31. col. 16. ff. de iureiur. sed tempore tantum, vt rei & Ludou. Roman. consil. 373. in c. in casu propositio vsus allegationib. solum probat liberationem seu solutionem, secundum Baldum in l. generaliter. 13. vlt. col. C. de non numer. pec. & sequitur Felin. in c. significauit. 41. de test. 2. col. 2. versio. not. tertio. & in c. si cautio. 14. 10. col. 2. versio. fallu. 7. extra. de fideiuss. infra. attamen inter mercatores etiam ad obligandum plenam facere probationem, puro; cum curia mercatorum æquiparetur æquitati canonicæ (vt supra dixi) & de æquitate canonica talis confessio parte absente, ad obligandum plene probat; quia secundum a quitatem canonicam sola mens videtur sufficere, secundum gl. in c. quoties. 7. q. secundam dōm. Ant. de Inol. in c. si cautio. 14. de fideiuss. instrument. de quo plenius per Felin. ibidem. 7. col. versio. salin. secundo. SED + unum quid

quod confessio mercatoris possit accepti pro parte
 reſiſſe in emendo, in metis, & reſpici, & argui quod
 reus contrahendi; & videtur in hijs, que ſuomque
 inter mercatores agitur de bono, & a quo, id con-
 tractum debet acceptari, vel in totum reſpiciunt ac-
 ceptatio conſiſſionis pro parte, & pro ſua negotio,
 eſt quod in multis libellis, que reſpiciunt eſt in
 mercatore, ſed in *cap. 6. de lib. nu. 12.* tenet con-
 trarium, & dicitur, *lib. 1. de lib. nu. 12.* tenet con-
 trarium, quod quis huiusmodi preſentia ex
 ore inſtituta, non tamen eſt contra inſtituta,
 vel gentium, aut rationem; quod ius in eis
 verbis alterius contrarie in fauorem alterius; ſer-
 ptum eſt enim, omnis homo mendax, & omnes de-
 clinauerunt, ſimul inuites facti ſumus, non eſt qui
 faciat bonum, puto tamen, quod ſi conſeſſio conti-
 nuerit aliqua facta aduerſa, quod procedat dictum
 bene, ſed ſi contineret facta adeo connexa, & ſub-
 ordinata, ita ut non poſſit acceptari pro parte pro ſe fa-
 ciente, niſi etiam acceptetur pro parte contra ſe fa-
 ciente, tunc acceptari vel tota debet, vel tota reſpici,
 per ea que ſupra dixi *nu. 11.*

[In e conſeſſio adiectam habens certam quali-
 tatem, acceptari poſſit, tamen non excluditur per
 hoc reus a probatione adiecta qualitat. de quo vi-
 de *Gail lib. 2. obſ. 1. nu. 7*]

61 Nunquid mercator ꝑ teneatur edere chartulam
 continentem, vel abſolutionem, vel ſolutionem, acce-
 ptationem pignoris, aut matarum factum, & ſimi-
 lia? Ang. in *l. 1. qui ex argenti. l. 6. §. rationem. nu. 3.*
ff. de ſol. l. tenet, q. non debet fieri editio librorum;
 qui non ſunt ſcienda a ma de domo rei, *l. qui ar-
 ce. q. 4. C. de edict. l. in vltimo eius od. C. Cle-
 ment. de vjur. S. VBERQVINTER ꝑ quare, quod*
 62 ſi repetuntur multa bulla hinc cum multis ſig-
 gnatis, non preſumuntur eſſe meræ? Bullas in *antiq.
 d. ſol. 1. C. de dicit. ante nut. dicit, quod ſic citat
 Bona. l. cum, qui. 4. §. ſi ſi. ſi. ſur. & Andr. Bar. in
 rep. rubr. de ſol. inſtrum. col. 2. niſi. verſe. vnus tene
 n. care. & ſequitur Boet. in *deſ. 105. in 1. part. nu. 9.*
 ad p. et *Al. dicit. in conſ. 1. Penuleg. 1. & inſtrumenta,
 ſecund. no. in 2. lib. & ſequitur Chaſſan. in conſuetu.
 Burgun. in verb. Quonſie. ſig. §. 8. ſil. 10. num. 1.* Sed
 nunquid vere probentur bullæ eſſe illius, cuius ſig-
 gno ſignatas probantur? & in hoc Luc. de Pen. in *l. ſig-
 gnatas. C. de ſol. in lib. 1. xum. d. dicit quod ad do-
 minium, & poſſeſſionem probentur bullas eſſe ſig-
 gnatas ſuo ſigno, eius probentur eſſe vere; niſi contra-
 rium appaueat, tunc argum. *l. pen. §. re. de acqu. he-
 red. & l. 1. in fin. C. de ſeru. iur. 2. arg. 23. queſt. 4. c. diſp. ſi-
 cet. ubi & vos Chriſtiou. 1. 1. 1. & char. d. ar. in domini
 portat. & 35. diſp. 1. c. ob ex. d. 10. & expreſſum (inquit)
 continere text. in *ſi. index. 1. de iur. iur. ex. com. in 6.*
 & idem videtur voluſſe Chaſſan. & oſſi. & ubi ſupra,
 & ita pro nunc teneo. Non ſiſſe enim repeti Benee.
 Strach. in *traſ. de more in 2. parte num. 80.* contra o-
 pationem Lucæ tenentem, ea ratione motum; quia***

ſi vere eſſe eſſentia Lucæ de Pen. aliam reus ven-
 dendi, magis daretur e como, quia multi eſſent
 nec eſſe, qui in longi. quis partibus poſſent ven-
 dicare aliam, merces probando ſuo ſigno ſig-
 gnatas; in hijs autem magis ſpiceſſe ſententia Lucæ de Pen.
 præcipue per textum in *d. c. ſi index. de iur. iur. ex. m.
 in 6.* cui non video congruum reſponſum dicitur
 nec obſtat, quod dicit Benee. ipſe, quod doctum
 de hoc ſupra relata, & text. in *l. ſi in lex.* loquan-
 tur non vere probati ex ſigno domini, & poſ-
 ſeſſionem, ſed tantum præſumpſerunt eum, quod
 ſum reſignata illius, cuius ſigna ſunt; quia dicitur,
 quod licet per verbum præſumptiuum loquantur,
 nihilominus eſt talis præſumptio, quod inferit pro-
 bationem domini, donec contrarium probetur,
 & onus probandi contrarium transferit in aduerſa-
 rium, ut dicitur *c. ſi index.* clare probatur, pro quo et-
 iam facit illud *Luca cap. 20.* oſtendite mihi numiſ-
 ma cenſus, ac illi obtulerunt ei denarium; quæren-
 ti autem CHRISTO, cuius haberet imaginem, &
 inſcriptionem? reſpondentes dixerunt ei, Caſaris, &
 ait illis, reddite ergo Caſari, qui eſt imago Caſaris, &c.
 & hic ex ſolo ſigno nulli reddet, curus erit ſignum,
 pro hoc allego Baldum in *rubric. C. de peric. & com-
 mod. rei vend. in 1. queſt.* ubi inquit, quod ſignatio ar-
 borum, vel animalium habeatur pro traditione, &
 Petr. de Vbal. in *traſ. de ſer. 1. 1. parte. 10. §. ſi mat.* nec
 obſtat, quod poſſunt committi fraudes, imponen-
 do ſignum ſuum rebus alienis; quia ex hoc cau-
 tum eſt puniri eos, qui abſque iudicis auctoritate
 ſignum ſuum rebus alienis impoſuerunt, *l. 1. C. ve-
 nem licet. &c.* & hanc meam opin. tenet. Gul. Ben. in
reſ. c. Ray. nu. 16. in 1. parte ſil. 1. nu. 1. de reſ. am. 1. d.
 63 us cit. in illud attingit, nunquid ſi omnes bullæ co-
 muni ſigno ſatis mercatores ſignate repetantur,
 ex hoc reſtatim communes? in quo Bal. tunc ve-
 nus, *ar. l. 1. in conſ. 1. 15. in 1. lib. 1. Prop. nu. 1. quæſt.*
*de mercator. dicit prius videtur, quod ſic, quia per
 appoſitionem ſignaculi communis, annua poſſeſ-
 ſio videtur tradita, argum. l. ſi vnus vendit. 1. §. ſi
 doliam. 2. ff. de peric. & commod. rei vend. de iur. arguit
 in contractum; ut ibi per eum; & poſtremo primam
 opinionem tenet, ea ratione motus; quia ſi nihil ap-
 paret dictum, vel factum in contractum, in dubio
 cenſetur ſocietas ex hoc contracta ad nuncem, & ſic
 concludendum dicit, & ex his conſirmatur etiam
 id, quod ſupra dixi: ſed proſecto miror de tanto vi-
 ro, qui pro opinione ſua allegat in arg. textum in *ind.
 §. ſi d. 1. 2. ff. de peric. & commod. rei vend. qui ſi re de
 inſpiciatur, præſtat argum. contra ſuam, & meam
 opinionem in præcedenti, & præſenti quaſtione.*
 SOLET ꝑ QUÆRI, quid ſi peritur editio libro-
 rum a mercatore, & libri in ciuitate Venetiana exi-
 ſtant, & hic Salemi petitur editio; an hic, vel ibi
 edantur? & apud Ang. receptum conſtat ibi editio-
 nem ſuam, ubi mercatura exercetur, & ſi alibi
 petitur editio, expenſis perentis editionem ſuam
 dicit*

dum loquitur. *In scriptum. §. ff. de cond. quod non ita*
 fit. *procur. adm. censuum. c. de siage. c. om. ; quod*
 non creatur in curia Venetiarum gener. ubique li-
 bro. sicut nec hinc velle Salerni. *ergo contra Titium ex*
ca. si mercator ; petitur editio librorum per Ti-
tius ; nonne hic sciendam causam aquitatis esse?
 & certe videtur. *ex hoc. Per. de An. h. inc. fatuum.*
ii §. in sup. r. de ver. in. c. vbi principalis in causa ci-
uili per alteram partem examinari petatur in loco
in. i. q. ; & ipse principalis sit absens, ipsius absentis
 expensis examinari debet non enim arqum est pro-
 pter absentiam vnius ex litigatoribus, conditionem
 alterius deteriorari sibi. *l. prator. 2. ff. ex quib. caus. in*
pos. cau. si que propter librorum aliter retentionē Ti-
tius grauari minime debet et quod scilicet manuit idē Ang.
per. Gout. de Cen. 1. l. si actor 2. §. ff. de procu. & Alb. de
Ro. in d. l. si actor. & postremo electionibus ita
 receptum in sacro Reg. cont. Neap. scriptum reli-
 quit. *affili. in d. l. 77. c. 1. c. Noli in quidam. procedit*
 enim dictum Ang. in secundo casu, quando edmo-
 nem petens alibi, esset actor, & non reus, at locus si
 reus, tunc enim si actor esse desit mercator, di-
 ceret libros se tibi non habere, & si editionem voluerit
 ibi suis expensis faceret, quia consuetum est tibi libros
 consuetum. *os esse, vbi si curata exeret, arg. d. l.*
scriptum §. si sic secum de. s. r. minime debet, nec a-
 libi conueniendum suspicari poterat, quæ rationes
 cessant vbi esset ipse actor, *arg. h. qui accusare. C. de*
 65 *ed. d. ;* Quis igitur de mercatore dicemus, qui se
 disprobare in iurata coqueritur, qualiter enim
 distulit probabitur quo Alb. de Ro. ex vetustio-
 ribus moarcha, *in l. ne quid. 7. ff. in e. l. r. u. in. §. nau-*
frag. s. r. tum reliquit, per eius famulos, siue do-
meusticos probare posse, argument. l. consensu. 3. §. super
placitum. 6. C. de repud. quod admittendum sane di-
 66 *stabit ;* Promitti tibi dare centum quæ Titius mihi
 debet vt agere recte valeas, necessario probare de-
 bes quod Titius mihi illa debet, vt decisum constat
 in *Cap. T. o. l. j. a. doc. 474. quod ego verū puto, vbi pro-*
 missio tibi facta non habuerit causam præexistentem,
 ex qua alias essem tibi obligatus in illis centum, quia
 eo casu dato, quod non probatur Titium debere,
 remanere tamen obligatus in illis centum ex causa
 67 præcedente, non ex ita simplici promissione. † Non
 sufficit inquit Bar. *in l. ad testium. 2. §. si quis ex te-*
st. b. 4. ff. de testam. ; apocham mercatoris esse tantum
 sigillatam suo sigillo, nisi & subscripta sit. quod &
 repetitur in *proem. Digestorum. in 2. colum. cui quidem*
 non assensit Bar. *in l. si habente 2. C. de reb. alien. non*
alie. in. j. n. ; ubi licet enim inquit sigillo soliti esse si-
 gillatum, vt probatur Alex. dare distinctionem con-
 tractu in *Idem ad Bartol. in d. l. 2. §. de quib. 4. & redu-*
 cere Bar. & Bar. in *concord. l. in. c. a. n. (dixit)*

constat mercatorem, qui scripta apocham sigilla-
 scriptam, & casu isto talis apocham probat etiam abs-
 que subscriptione, & ita loquitur Bald. aut non ali-
 ter constat, sed constat per scriptum de sigillo, & isto ca-
 su talis apocham non probat, nec præiudicat sine sub-
 68 scriptione. & ita loquitur Bar. † Licet enim promissum
 in iustamento sit centum solui in mundis
 Salerni, & si solui non congerit centum, & decem
 pro interesse; tamen tale interesse non debetur, nec
 taliter probatur, receptum est apud Bar. *in l. rogasti. 11.*
§. si tibi. 1. ver. quid ergo simutuo. ff. si cert. pec. 1. 1. 10. de
Ana. inc. si de ver. cur. pen. Alex. cons. 17. v. i. s. o. themate.
col. h. n. l. b. 4. Alb. de Ro. in l. cunctis populos. 1. in penul-
cel. 2. de sum. Trin. & Dec. cons. 39. 16. & 32. † Nec
 69 **PROBARI INTERESSE LVCRICISSANTIS**
 ex eo, quod mercator erat solitus negocium cum
 personis, & quod erat solitus lucrari receptum est
 apud Paul. *Cast. in l. in v. r. que (alias) arbitraria 2. §.*
in re de offe 8. ff. de eo quod cer. loc. non enim sequitur,
 quod si habuisset pecuniam præ manibus certitudi-
 nenter lucratus foret, quia possibile est non lucrati-
 us, ex quo multa euenire possunt, quod non iuratur
 ex mercantijs, probari tamen bene (affirmat) si pro-
 betur, quod habuit talem mercatiam præ mani-
 bus, de qua fuisse certitudinaliter lucratus, si pec-
 uniam præ manibus habuisset, & quia non habuit,
 non potuit illam gerere, & idem interesse damni
 em. i. geus, vbi probetur, quod ipse indignus dicta
 pecunia, & quia non potuit habere tempore con-
 uento, coactus fuit capere ad eam, vt sic ac-
 cessit libuerit, & pro vsu eius soluit decem, &
 hinc dicto ad stipulantur Dec. *in consil. 323. Affili. in*
de off. 20. & 3ym. Crau. in consil. 98. num. 4. † Et pe-
 70 *trulite posse tale interesse, vt quis est in mora, &*
 in iustamento continet diem, & ponam, & credi-
 tit solitus negocium, & hoc constat scriptum re-
 pectur per Dec. *in consil. 16. in l. b. in causa Aluisti &*
 annotauit Bar. *in l. arbitraria 2. §. si per illum text. ff. de*
eo quod cer. loc. col. 1. ultim. colum. C. de sent. que ad eo
quod inter. & hoc etiam de iure Canonico, quod pluri-
cuit Innoc. in c. sacer 38. de sent. excom. & hinc in c. cum
venes. 3. l. 6. de excep. in glo. in verb. bona sibi. & in c. pen-
ult. c. 9. 1. r. p. in de offe. deleg. & in c. di. 1. r. in 1.
not. de sim. com. per. & Per. de Anch. in consil. 149. in qua §.
que vertitur. colum. 2.

[De duplici interesse, damni emergentis, & lucri
 cessantis, quam lo vtrū que d. beatur, quibus per-
 sonis, & in quibus casibus, & contractibus, & quæ
 requirantur, vt peti possit. Quomodo item articu-
 landum, & probandum. Item de interesse communi,
 conuento, & singulari, vide plenam & luculen-
 tam tractationem apud Alex. Tientacim. lib. 1. *præf.*
resoluit. in de interest. r. 3. ut 1.]

Quæritur † apud Doct. rum & recentioribus.
 rum etiam antiquis in quæ pluribus locis videtur
 nunquid, si mercator deceret alteri metretum
 partem lucri, & ex capite d. centos cent. m.

cessu temporis prætendatur excapitum in mercantijs fore, qualiter hoc probari debeat, & infra quantum tempus, & apud quem probari debeat, & an pars sit citanda? In quo Bart. *in l. si quis. 2. C. de naufrag. lib. 11.* ex illa. dicit probari, quod infra unum annum prædicta allegari, & probari debeant, alias non esset audiendus elapso anno, & testes examinandi de damno furti, rapinae, incendijs, vel similibus, possunt examinari in loco ubi mercaior patitur calum; quia probationes ipsæ facient postea fidem coram iudice competentiquoad tertium, nec est necesse tempore didorum testium receptionis citari facere partem ad videndum iuramentum ipsorum, & hæc dicta Bart. approbata repetio per Capel. Tholof. *in dec. 447. Et ibi in ad l.* & in debito præsumendum est lucratum ex mercantijs, secundum Ang. *in cons. 90.* Nisi infra annum protulerit de damno, & probetur, & sequitur Bart. *Soc. in cons. 4. in l. lib. in visis ac diligenter Et mature inspecti. et in l. cura & deficientium. 1. ff. de mu. Et in l. si de fundus. 10. C. arb. tutel.* pro quibus videatur etiam lat. *in §. sequens*
 72 *illa diuisio. Inst. de actio. n. 43. cum seq. Et cum ex iur. certioribus, satis offensum constet, in curia mercatorum de bono, & æquo agi probationes verisimiles, licet de iure non concludentes, in ea curia admitti, vt Bal. *in l. sola. 4. C. de testib.* putauit, quem ad litteram secutus fuit Dec. *in cons. 11. vlt. col.* citatque idem fuisse consultum per Frau. Aret. *in consil. 126. incip. in cau. ad mina. Ant. col. 2. quod, vt æquitati conueniam, admittendum dico.* Sed nouissime repertum Venue. Strac. *in tracta. de merc. in vlt. par. in priac.* vbi de probationibus aliqua dixit, concludens minime vera esse ea, quæ superiori loco alias firmaueram, motus per con. Bart. *Soc. in consil. 120. in l. lib. 7. col. 1. ver. nec ex eo.* qui dem de prædictis differeret, scriptum reliquit, quod licet in curia mercatorum de bono & æquo agatur, non pro hoc probatio minus legitima, & de iure non admittenda, recipienda erit; quia non intelligitur sublata dispositio iuris civilis; quæ erit iuridica, & non cauilliosa; tantum enim intell. guntur reiecti apices iuris, qui veritatem negotij non ranguat; sed probationes respiciunt veritatem, & merita causæ, non rigorem iuris, prout (secundum eum) voluit Io. Cald. *in sua dissert. quæ incipit, Clericus conuenus & reter & sequitur Bald. in l. competens dno. 2. C. qua sit long. consuet. & not. Bald. in l. actus iustum. 22. in fin. ff. de us. qui not. infra.* Nec oblatte (inquit) quæ primo loco reuolimus; nam procedunt, vbi procedendum esset sola facti veritate inspecta; At secus in casu nostro, vbi tantum ex bono & æquo procedi constitutum est; at ego à tanto non patiam opinionem (quam & alias approbaueram) minime dissentiens, dico primam opin. de iure reuocari, & pro veritate ipsius illud intendendum dico, quod Bald. Aret. & Decal. quæ Doct. de hoc loquentes, non dicunt admittendam fore probationem a iure reprobam, sed dicunt admittendam*

fore probationem verisimilem, licet de subtilitate iuris non concludentem: sat enim putauere esse verisimilem; adeo enim probatio verisimilis fauorabilis est, vt contra eam minime probatio in contrarium admittatur. *c. quanto 8. de presumpt. Et c. quia verisimilis. 10. eod. titul.* & licet probatio de necessitate debeat concludere, *h. non hoc. 4. C. vndo cog. Et c. in praesentia 8. extra de probat.* tamen si præsumptiue concludat, sufficere, inquit Bart. *in l. 1. r. i. ff. de iur. et i. de quo per Baldum in l. nequias nates. 10. C. de probat.* & licet probatio, quæ concludit secundum aliquam præsumptiuem, quæ potest actui, de quo quaeritur, ad esse & non ad esse, regulatiter non concludat, vt probatur *in l. matrem. 17. C. de prob. Et d. l. non hoc.* & tanquam dubia probatio non releuet probantem, *in praesentia 8. extra de probat.* tamen si sumus in foro mercatorum, licet ex toto illa probatio non concludat; quia forte illa probatio, secundum prædictum modum per rationem redditam per testes, potest se habere ad esse & non esse; tamen si verisimiliter erit illa probatio, licet (vt dixi) non necessario concludat, admittenda erit, quod probatur *in c. 2. ff. de 2. extra de presumpt.* nam licet de illa. C. i. iure non concludat, quod filius non dicit illius meretricis, quæ diuiden sum admittet, sed alterius, quæ id negabat, nihilominus est verisimilitudine, quam habeat (vt si eius filius elicit, eius viscera propter amorem ad pietatem commouerentur) factum fuit, vt probatio illa tanquam efficax admittetur: vt de licet alias sit difficultas, an bonam causam scientiæ, testis reddat, si dixerit se id scire, tanquam vicinus, vt per Alex. *in l. 2. ff. si cer. 3. 1. Et ibi scriben. 6. col. 1. si tamen eius dictum verisimile erit, absque dubio in foro mercatorum probabit, quod & Bart. probat in tract. de test. num. 33.* quia dicit, quod si pastores, quibus animalia tradita fuerunt, dicant aliquid esse perditum: & probetur alias, & alio tempore idem euenisse, quod animalia in pascuis solent perdi, & oberrare, & verisimile sit ea perdidisse; licet de iure non concludat talis probatio; tamen quia verisimilis est, admittendam vt efficacem inquit Bart. vbi supra. Item licet testis deponens de aliquo, & interrogatus de causa scientiæ, dicat se scire quod ita est, non probet, vt per Innoc. *in c. cum cau. 1. 37. extra de testib.* tam si erit verisimile id, quod deponit, credo, quod in foro mercatorum probabit, & idem in similibus modis. Quid 3 enim si dato termino ad probandum, & coque elapso petatur peractorem, quod rogatur reus adiurandum, vel iuramentum deferendum, quid iuris? Reperto, quod Specul. *in titul. de iur. delat. §. 1. ver. si autem actor.* tenet, quod isto calu actore non probante, reus absoluitur, & sic non habet locum delatio iuramenti: eandem opinionem sequitur Pan. *in c. sic. extra de iur. iur. Et in c. 2. vlt. not. de prob.* & Bald. *in repetit. l. i. in fine. ff. de iur. iur. 36. col. & Paul. de Casu. in §. 1. C. de fidei iur. & Ioan. Andr. in ad. l.*

de alio pretio in foro publico, & alio in domibus, cui dicto sitibitur; dicas, quod statitur valori fori publici, secundum Bart. in d. l. pretia rerum. c. 3. ff. ad leg. Falso. ubi pro cautela tradit, quod semper capituletur de pretio fori, & refert & sequitur Lanfran in repet. c. quoniam contra. 11. in verb. testium depositiones. num. 160. extr. de probat. ubi latissime Nunquid t publicatio de necessitate fieri debet in foro mercatorum? in quo puto distinguendum: aut pars petijt publicationem fieri; & tunc verum est, quod de necessitate fidei debet; alias si pars non petierit, eius omfifio non reddit procellum nullum, secundum gl. in c. qualiter & quando 24. §. debet, de accu. & Alexand. in l. 1. §. fin. ff. de prat. sibi & consuluit Petr. de Anch. consil. 32. incip. Omifio publicationis. & declarat Bart. in extr. traug. ad rep. in verb. sine figura. & est text. a contrario sensu, in c. fin. extr. de hered. in 7. sed de facto semper publicationem vidi fieri in iudiciis.

83 An t facta publicatione in causa, si petatur terminus ad allegandum in iure debeat concedi? Paris de Put. in l. Synd. in verb. sententia, versic. verum iudex, colum. 5. dicit, quod non debet concedi in foro mercatorum; tamen dicit debere citari ad sententiam, vt

84 ibi per eum. Sed t an repulsa concedatur in foro mercatorum? & licet Frauc. de Alet. in consil. 61. in fin. tenuerit in summarijs iudicij non concedi repulsam, quod esset intelligendum secundum Affl. A. in decis. 32. incip. Bu fuit dulcissimum. & cum iudicium inter mercatores videretur summariu(m), concludendum non abs te videretur non esse concedendam; tamen semper vidi concedi in eo foro, & quia p est probationes, & terminum ad repulsum solet procedi ad sententiam, & vt plurimum solent inter mercatores per sortes dirimi, & determinari eorum

85 his, idcirco aliqua de hoc videamus. Et primo t quare quod iudicium videatur istud per sortes iudicari? Bald. in l. si duobus. 3. C. de iur. iud. inquit, quod dicitur fortune, cuius aux est Deus, secundum De nec. 7. ep. ff. ed Lucill. & aliquando vocatur vis diuina. l. summum. 2. §. Senius. 2. ff. de dam. in se. & est inexorabilis; quia lauda, & irascit enim quaedam lex natura nobis occulta, qua est imprecabilis, & aliquando da mones, qui sunt in terra & aerem, vt scribitur 2. Pet. c. 1. qui aer inferus dicitur respectu coli. Et valere t sententiam laram per sortes (puta taxillos) colligitur ex text. in l. si duobus. 3. C. de iur. iud. & ibi per De A. Nec a tan t sententia per sortes lata appellari poterit; quia fortuna non habet superiorem, secundum Bald. in l. si duobus. bene tamen si fraus esset commissa, posset peti, quod iteru(m) per sortis sortes, pro quo etiam legitur Bald. in l. maioribus. 3. C. de iur. iud. & in quibus casibus licetum ne sit remanet ferri per sortes, per Doct. maxime lat. in l. si duobus. 3. C. de iur. iud. de sententia

88 enim t mercatorum, & expertorum in arte in rem iudicat. m. tianhe minus e constitutum est: vt not. Doct. in c. propositus. 4. d. p. b. c. in c. fin. de frug. & ma-

les. & late per Affl. in decis. 33. incip. postquam sunt. Et si appellari t a sententia lata per rectorem artis vel collegij conuergerit, ad eum superiorem, cui subest ars, seu collegium, appellabitur, secundum Abb. & Scrib. in rubr. extr. de appell. Et notandum est, t quod vidi practicum in iudiciis Salerni, quod per appellationem a sententia magistri mundinarum non retardatur executio, sed praestita cautione de restituendo, mandabitur executio nisi sententia, nisi allegatis nullitatib. quod maxima a quietate felicitur. Et vltra adnotandum est, t quod si fuerit praestita cautio de iudicio sistendo & iudicium soluendo (vt semper in iudiciis sit) recta via, & non excusso principio, ali mandabitur executio sententia contra fiduciosum, secundum gl. sing. in l. fin. §. fin. in versic. persuadere, quam ibi sequuntur Mate. Odo, Lyn. Io. Fab. Bar. Bal. Aug. Paul. de Cast. & Sal. C. de vsu re iud. Bar. in l. cum lue. 2. c. ibi Angel. l. aul. de Cast. & Abb. ff. iud. sol. & plene per Boet. in decis. 277. P. F. V. I. D.

De Interrogatoriorum productione.

SUMMARI A.

- 1 Interrogatoria quomodo & quando presententur.
- 2 Interrogatoria testium, ad quam esse sumant.
- 3 Interrogatorium cepra parti dari non debet.
- 4 Iudex, qui omisit interrogare testes super interrogatorijs a parte proactis, an inuoluet examen.

SEPTIMVS actus est, INTERROGATORIORVM PRODUCTIO, t praesentatio eum articulis, & vocatis testibus telet altera pars petere copiam articuloium ad effectum praesentandi interrogatoria contra testes ad veritatem indagandam. c. praesentum 2. de testib. col. 6. & debet ipsi parti petenti concedi terminus ad producendum interrogatoria, vt not. Sj ec. in l. de i. fin. §. nam de interrogatorijs col. 1. & hanc t ad. l. de con. facienda varia. e testes in altero ex illis decem praedican entis, quae ponit Bald. in l. testium 18. C. de testi. b. t quoniam copia non datur parti, ne intrinsecus t testes ad falsum, vt not. Abb. in c. per tuas. 4. §. colum. fin. de testib. & Alexand. in l. 2. C. de eden. l.

[Hancque verum, & eorum esse sententiam retatur Audi. Garl. lib. 2. obs. 115. numer. 6. Ipse autem iudex, vel commissarius, cui testium examen commissum est, interrogatio ex officio examina c, & impertinentia, ac inania, iam generalia, quam spechalia refecare vel in specie delicti, gl. in c. praesentum §. testes etiam in verb. interrogatoria de testib. lib. 6. & alij allegati a Garl. d. obs. 115. numer. 1.]

Quid t autem si pars promouit interrogatoria, & iudex omittit interrogare testes super illis, an per hoc inuoluetur examen? Dic, quod non, sed remanet facultas patri facienda repeti testes super interrogatorijs, etiam post publicationem procellus. ita tenet Alexand. in consil. 41. in fin. colum.

in 4. volum. 2. & consil. 174. colum. pen. in 2. volum. Reliqua de hac materia dic, ut dixi supra in 1. part. iudicij, scilicet huius sextæ partis, in vers. interrogatio. & habetur per Specul. in d. §. iam de interrogatorijs, in tit. de testib.

[Plura de interrogatorijs, & quadruplici eorum differentia, quomodo formanda, & vnde sumenda, vide apud Gail. d. obs. 115. per tot. lib. 1.]

De Instrumentorum productione.

S V M M A R I A.

- 1 Instrumentorum appellacione venit omnis scriptura instruens.
- 2 Instrumentum secundum formam ritus, qualiter presentetur in iudicij.
- 3 Instrumentum ad commune lucrum, & expensum, an possit liquidari.
- 4 Doctor an debeat carcerari pro instrumento liquidato.
- 5 Mulier an possit liquidari instrumentum per procurator: em.
- 6 Carceratus quomodo liquides instrumentum.
- 7 Instrumentum an possit liquidari contra filiumfamilias.
- 8 Filiumfamilias quem esse, quis probare debeat.
- 9 Contractus factus cum filiofamil. existente quasi possessione filiationis, an valeat.
- 10 Instrumentum an possit liquidari contra promittentem in iudicio nomine.
- 11 Instrumentum cancellatum, seu vitiatum an liquidari possit.
- 12 Instrumentum quod non est publicum, an liquidari possit.
- 13 Instrumentum non confectum secundum consuet. instrumentorum robur, si acceptetur per partem, an possit liquidari.
- 14 Instrumentum allegatum falsum, an debeat exequi.
- 15 Si clericus male liquidavit instrumentum contra laicum, an debeat ad pœnam condemnari.
- 16 Creator posterior, si sciret debitum priori, an possit cogere eum, ut cedat sibi actiones.
- 17 Stipulatio sine causa, quando valeat.
- 18 Procurator quando nobis acquirat actionem sine cessione.
- 19 Venditor quando teneatur precise ad tradendum.
- 20 Mulier carceratur pro debito, cum instrumentum secundum formam ritus presentatur.
- 21 Instrumentum ut presentari possit secundum formam ritus, quid continere debeat, & num. 22.
- 22 Instrumentum secundum formam ritus, post 20. annos presentari non potest.
- 23 Instrumentum secundum formam ritus, presentari non potest contra heredem debitoris, sed creditoris heres illud presentat.
- 24 Instrumentum continens debitum valoris ultra vicium, presentatur secundum formam ritus.
- 25 Praenotio per facta debitorem, sicut ut non possit

instrumentum contra eum presentari, secundum formam ritus, & qualiter fieri debeat.

- 27 Instrumentum secundum formam ritus non potest presentari per procuratorem. Nec contra procuratorem, licet cum eo nomine debitor interveniente iuramento celebratum sit. num. 28.
- 29 Instrumento presentato secundum formam ritus, si debitor est contumax, potest de persona capi.
- 30 Instrumentum super assessoria impetrandâ, quando & qualiter presentetur.
- 31 Creditor, qui elegit viam orbanius agendi in iudicio, non potest ulterius contra iudicium, via executiva, agere.
- 32 Instrumentum ut scdm faciat, in membrana scribi debeat, & qua continere debeat, num. 39.
- 33 Scriptura privata in charta de papiro, potest presentari.
- 34 Scriptura a privata per se non facit fidem, nisi quatenus vel scriptura in iudicio, alias non probant.
- 35 Citari debet pars, quando producuntur instrumenta vel scriptura in iudicio, alias non probant.
- 36 Instrumenti copia collationata, potest apud acta relinquere, retento originali.
- 37 Instrumenti in datus originale debet apud acta relinquere.
- 38 Falsam scripturam producens in iudicio, interrogari potest, an ea velit uti, & qualiter respondere debeat.
- 39 Instrumentum ut fidem faciat, locum celebrati contractus, vel instrumenti continere debet.
- 40 Instrumentum carens signo Notarij in eo apponi consueto, non valet.
- 41 Indictionis omissio vitiat instrumentum.
- 42 Scripturarum presentatio, an sit actus iudicialis.
- 43 Datio termini est actus iudicialis.
- 44 Instrumentum productum in principio causa, an probet.
- 45 Instrumentum productum, parte non citata, quando probet, & num. 46.
- 46 Scriptura usque ad quod tempus possint in iudicio presentari.
- 47 Testes simul cum scriptura, post publicationem possunt produci.
- 48 Scriptura presentata post conclusionem, videtur extra processum, & iudex illam recipit ad solam sui instructionem.

OCTAVVS actus, qui successue sequitur in iudicij, est; quia solent produci instrumenta, & alia scriptura publica, vel privata, in vim probationis. Nam appellacione instrumentorum venit omnis scriptura, instruens causam, l. ff. de fide instr. & not. gl. & Dd. in rubr. de edend.

[Etiam privata scriptura, & testes, quod tamen in favorabilibus saltem locum habere dicit Dec. in c. 1. de fid. instrum. & elem. 1. de procurat. & l. 1. c. de iur. calum. non in odiosis.]

Super hoc pro introductione iuvenum declarabo breviter **D**VAS QUÆST. Prima est, qualiter instrumenta presentari debeant in iudicij. Secunda, usque ad quod tempus produci possint.

AD PRIMAM ꝛ quæstionem respondendo præsuppono, quod in Regno instrumenta præsentantur altero de TRIBVS MODIS, videlicet. VNO MODO, VIA EXECVTIVA, & CRIMINALITER, vt quando instrumentum præsentatur secundum formam ritus magnæ curiæ, qui incipit; *Item, si qui debetores, &c.* & tunc requiritur, quod instrumentum sit ex omni supradicta liquidum, & quod contineatur iuramentum, & pœnam: quo casu non est necesse, quod præcedat libellus, neci requiritur alius ordo iudicialium, sed præfixo iustitiam, liquidatur per creditores, pro quantâ summâ ipsius præsentari, & citatur debitor, vt veniat responsurus super tenore instrumenti quia in ultimo peremptorio comparens, interrogatur super tenore instrumenti, & si aliquam exceptionem allegat, statim carceratur, & debet illam exceptionem probare in vinculis, & vt dicitur in dicto ritu, & si non probauerit, tenetur solvere debitum, & pœnam fisco, quæ est redacta hodie secundum communem obseruationem ad rationem rationum trium, pro qualibet vicia petitiuino propter pœnam petitiuini possessor curia procedere contra debitorem ad pœnam corporalem, scilicet ad mutationem manus, vt est ritus magnæ curiæ *in num. 56* incipiens; *Nota, quod ille, qui accipitur, &c.* & alius ritus *in num. 179* incipiens; *Item, iustitia, &c.* & si aliquis, &c. Verum isti pœna corporalis hodie non est in obseruatione, & de facto non seruatur, sed sola pœna pecuniaria. Et quoniam etiam in via executiua debet accusari prima & vltima contumacia, vt est iustus *in num. 276* qui incipit; *Item, quos vbi, &c.* Si tamen reus venient in vltimo peremptorio cum iure paratus ad soluendam, curat omnem pœnam se equitate, vt est alius ritus *in nu. 70* incipit; *Item, quod si aliquis, &c.* sed si reus defendendo se, in termino sui præfixo ad probandum suam exceptionem, probauerit solutionem, vel salientem instrumenti, tunc creditor punitur in vno augustinali pro qualibet vicia petita, vt dicitur *in d. ritu 61* incipit; *Item, si qui debetores, &c.* in fin. si aliter si debitor in vltimo peremptorio comparens, docuit in promptu de solutione, vel alia satisfactione, non carceratur, sed creditor carceratur tunc, & punitur, vt calumniator & peritrus, vt est alius ritus *in num. 168* incipit; *Item, in casu præmissis.* ADDITIO. Huiusmodi dictis per Dom.

3 Auctorem adde, ꝛ nunquid iustitiam ad commune iuramentum, & ex capitulo possit liquidari, secundum formam ritus in quo Bald. *in consil. 24. in 4 lib. dicit*, quod in tali contractu societatis TRES CASVS, qui contrahere possunt, considerandi sunt. PRIMVS, quod non sit iuramentum, minimeque damnum datum seu deperditum; & tunc integra quantitas & fors principalis debet reddi, & Reribus erit opera & pecunia. SECVNDVS, quod sit iuramentum, & tunc illud est commune taluo capitali, quia tunc actum, & consuetum est de parte lucrificanda, non de sorte

partienda. TERTIVS, quod sit damnum & non lucrum: & tunc dimittitur fors pro medietate damni, & sic de veritate antequam exequatur d. instrumentum, & postquam in executionem, secundum formam ritus debet inquiri, & sciri, in quo prædictorum: calumnia sumus, & sic secundum cum incrimin non potest præsentari secundum formam ritus, & idem eorum ipsemet Bald. *in consil. 61. 2 lib.* Sed idem Bald. *in consil. 401. in e. multiloquium. in 2. lib. in vers. sequitur videtur non.* videtur sentire, quod instrumentum debet ex tunc, & præsentari, quando est appositum pactum, quod intra mensem verificetur dominum & lucrum, si quod eueniat, ita quod eo non verificatur intra dictum mensem amplius non aueritur. Nam illo casu instrumentum potest præsentari pro sorte principali, quæ certa est, & datur terminus pro ad verificandum lucrum, seu damnum; quia tunc non verificatur intra mensem, in dubio videtur iuramentum ex societate: vt habetur etiam per Soc. *in consil. 22. in 1. lib. colum. 12.* & sic instrumentum est liquidum: & ita etiam tenet Petr. de Vbald. *in tra. ff. iuris in 8. specul. & in d. h. h. prædicta* in tertia S. Sententia. ITEM, ꝛ NVN QV ID Doctores debet carcerari si contra eum est liquidatum instrumentum? & videtur, quod non: quia lex concedens capturam personæ non extenditur ad Doctorem, vt habetur *in l. medicos. 6. C. de profess. & mod. lib. 10.* & voluit Bald. *in l. qui bonis. 1. C. qui bon. ced. poss. & facit l. ne quis. 2. C. de aduoc. dicitur in d. iur. & voluit Marfil. in l. edictum. 8. ff. de quæst. num. 8.* ita dictum est in casu isto, vt ritus iste concedens capturam personæ, non extendatur ad Doctorem. NVN QV ID ꝛ mulier possit comparere per procuratorem legitime & sufficienter instructum ad liquidandum instrumentum; & videtur, quod sic; quia videmus; quod in criminalibus, & etiam in causis capitalibus, si accitatur, siue agat mulier, potest per procuratorem comparere, vt dicta constitutio Regni, quæ incipit; *Generalia iura* sed in contrarium extat ritus *inc. item si qui debetores*. dum dicit, quod personam debet comparere, & loquitur in masculis, & feminis: ego vidi semper præficari in curia magnæ vicariæ, & alijs tribunalibus, quod mulieres honestæ accedunt ad Ecclesiam, quæ magis prope curiam est, & ibi accedit actarius, & facit liquidationem, seu accipit verbum liquidationis. ET SIMILITER ꝛ fille, qui intendit liquidare instrumentum, est carceratur, vel infamatus, debet accedere actarius ad locum carceris, vel iustitiaris, & ab eo recipere liquidationem, & valeat, ac si foret præfens iudicio, & ita quondam præficatur. NVN QV ID ꝛ possit instrumentum præsentari secundum formam ritus contra filium familias: Bald. *in l. non solem. 3. in prim. vers. sic. necessitate. 3. vel circa ff. C. de bon. quæ lib. tenet*, quod non, nisi esset mentitus filius de morte patris, vel diceret esse sui iuris, vel per mortem patris, vel per emancipationem, vel nisi esset in quæsi

possessione exemptionis à iure suitatis, quod quidem tanto magis procedit in Regno Neap. ubi extat edictum, quod instrumenta, & obligationes, quæ sunt per filium familias abque consensu paterno, imple iure sunt nullæ. Nam ex talibus instrumentis nulla oritur obligatio, nec iuramentum confirmatur, ut tenet in simili Arg. in consil. 160. pro decij. col. 2. versic. contrarium dico. & Roman. in consil. 12. incip. visio testamenti preposito col. 2. pro quo facit text. in l. Jan. cimus. 3. in illa ubi supra non scripto vel intelligit. C. de donat. & voluit ita in simili Bart. in l. si quis pro co. 56. in tertio membro, ad ff. de fideiuss. in l. 2. in fr. C. ne fideiuss. dot. don. & in consil. 88. in quaest. inter Fran. c. colum. 2. & Bald. in l. item mimeris. 2. in 9. quaestio. C. de reser. vend. in rub. ff. de iuratur. col. 2. versic. Et ideo dicitur in 2. m. & plenius per Audi. Titoquel. in tr. de leg. connub. in verb. ne pen. in gloss. 2. num. 2. de quibus, quod tale instrumentum minime præsentari poterit secundum formam ritus, postquam est nullum, & nullam producit obligationem, & iuramento non confirmatur. SED CUI ÷ incumbat onus probandi eum esse filium familias, an filio excoipenti, an creditori agentis Ant. de Cana. in tract. de excoip. instrum. 39. in 12. quaestio. videtur incurrere, quod incumbit onus creditori agentis; quia probata paternitate præsumitur patris potestas, l. filium eum diffinitus. is. ff. de y. qui sunt sui & a un. iur. & paternitas præsumitur; quia nemo est sine patre, nisi contrarium probetur, ut l. si quis patrem 3. ff. ad Macedon. & paternitas paternitas præsumitur in creditore, l. si filium fam. 1. C. ad Macedon. quod quidem non puto verum, cum non constet eum filium esse natum ex legitimo matrimonio; nam tunc præsumitur in iuris, & ita intelligitur text. in l. Titia. 1. ff. solut. matr. & l. si uxorem. 5. in verbo, quoniam fuerit, ut Fulg. C. de cond. in 2. et. & est ratio, quia quod quis sit in potestate patris, pendet ex matrimonio, Instur. de patr. potest. in princ. sed matrimonium est facti, & sic non præsumitur: & ita dicit Bar. in consil. 42. in e. visa inquisitione. & Corn. in consil. 68. placet mihi. colum. penultim. & Iason in l. post dotem. 40. colum. 2. ff. solut. matr. & per Corn. in consil. 208. quanquam. colum. 2. lib. 3. & per Alciat in tract. de præsumpt. in 2. præsumpt. versic. secundo inferitur. Vnde cautela est, quod in citatione peremptoria compareat pater simul cum filio, & testibus, & in promptu doceatur de perditis per assercionem patris, & etiam depositionem testium. SED PONE ÷ contractum fuisse cum aliquo filio familias, existente in quasi possessione suitatis, an valeat contractus? hanc quaestionem disputat Alciat. in loco, de que supra. & dicit, quod licet statuta manducllet contractum factum cum filio familias, & sic, licet actio tollatur; tamen potest agere creditor actione de dolo, vel stellionatus, contra tale filium, ex quo alia actio cessat, l. pignus. 1. § 2. ff. de pign. actio. nam dicit ipse, statuta tollit actionem ex contractu, non actionem eam, quæ oritur ex mal. ficio, vel

quasi, l. penult. C. de dol. l. si quis. 2. C. si minor somniat. & iter. nec dicit ob stare, quod debet sibi imputare creditore, qui non bene inuestigavit conditionem eius; quia factis videtur inuestigasse, qui securus est præsumptionem orientem ex quasi possessione sui iuris, cogitate super prædictis. QUID ENIM ÷ si aliquis obligavit instructio nomine, an contra eum possit instrumentum præsentari & liquidari? & dicas, quod non secundum Assict. in decij. 64. incip. Quidam mercator. ITEM ADDE, ÷ quod instrumentum, quod est cancellatum, vel in aliqua parte vitiatum, non potest liquidari, & præsentari secundum formam ritus, secundum Bal. in l. posse agnam. 1. si tab. testam. multatib. & Paul. de Cast. in l. fin. C. de edict. di. uti. Adr. l. qui (pro ut refert ibi Alexan. in aliquibus lecturis) dicit hoc debere intelligi, quando cancellato esset in parte substantiali, ad quod facit quod dicebat Eld. in l. quædam. 1. in princ. C. vi in pos. leg. de quo per Aret omnino in § curare. 32. Inst. de act. vbi dicit vnum notabile, quod contractum liquidationem possunt esse post omnes exceptiones de mundo legitime esse perentes. Sed contra liquidationem instrumenti licet possunt opponi nisi exceptiones permissæ a statuto.

[De instrumento, raso, cancellato, vel interlineato, vel inter lineas scripto seu emendato, an valeat in iudicio tan. possessorio, quam petitorio, an vero per raturam, cancellationem, &c. vitietur, aut suspectum saltem reddatur; & quidem in totum, an vero pro parte tantum, vide plenam, & licentiam tractationem apud Alex. Trentacinq. li. 2. præf. resol. tit. de fid. instrum. resolut. 12.]

Item ÷ instrumentum quod non est publicum, minime potest liquidari, maxime in regno, si non est confectum iuxta formam cons. instrumentorum veter. & tam. ista exceptio, quam proxima præcedens, non debet in vinculis probari, per ea, quæ voluit Bar. in l. aut qui aliter. 5. ff. quod vi aut clam. & qualiter probetur instrumentum non esse publicum, vide And. de Her. in d. consil. instrumentorum veter. in fin. Sed quid, si instrumentum non est confectum iuxta formam cons. instrumentorum veter. tan. en debitor interrogatus si habet instrumentum pro vero, dicit, quod sic, an debeat detineri & carcerari, vel sit providendū super exceptione opposita in quo dico, quod erit carcerandus, & instrumentum prædictum mandatur executioni contra eum; quia illa confessio reddit rem liquidam, & habetur pro veritate, secundū Per. Phi. Corn. in consil. 18. incip. principale. in 2. part. probat enim confessio actum, & veritatem rei, secundū Bar. in l. si forte. 8. colum. 2. in fr. vers. Et per hoc dico ff. de cast. pec. & Bald. in l. si donatione. 13. col. 1. ad fin. C. de collat. nam confessio & sententia paribus partibus ambulat, l. post rem de re iud. & per Bart. in l. certum 6. § sed an ipsas. 4. colum. 1. versic. Et eodem modo. ff. de conf. Sed videtur posse dici contractum: nam instrumentum non publicum, & non confectum, secundum formam

nam const. instrumentorum robur. est nullum, & nullā
 habet firmitatem, vt dicta const. cauetur, & sic cla-
 rum est, quod virtute instrumenti nihil fieri potest
 contra debitorem, sed omnino procedendum su-
 per nullitate instrumenti, & remanet sola confessio,
 quæ non habet executionem paratam, licet habeat
 vim sententiæ, se. iudum Ang. & Alex. in l. *insuran-*
dum. 2. ff. de iur. iur. & per not. in l. 1. C. de conf. & in l.
postrem. 56. ff. de rei iud. licet possit dici, quod quando
præcedit libellus, & litis coactis & tunc subsequitur
confessio, requiritur sententia, & non habet
executionem paratam, sed si confessio facta est
in iudicio non præcedente libello, & lit. coactis
tunc non requiritur sententia, & habet executionem
paratam, vt not. per gl. & Dd. in d. l.onica. C. de conf. &
per Bar. in l. confessus. 1. ff. eod. tit. & Alex. in l. 2. & quod
confessio habeat executionem paratam, et text. in
l. postrem. 56. ff. de rei iud. vt supra dixi. Ego autem dico,
licet confessio habeat executionem paratam, non
tamen talem, quòd possit debitor confitens carcerari,
sed dandus est sibi terminus saltem 10. dierum
ad soluendum, secundum dispositionem text. l. si
debitus. 21. ff. de iud. & ita dicit Bar. in l. debitoribus. 31.
ff. de rei iud. & sic iudex vult carcerare debitorem
virtute confessionis, non potest, vt ex prædictis patet,
si vero vult carcerare virtute instrumenti non au-
thentici, & vt venit re assumpti, & minime potest, quia
dicit text. in d. const. instrumentorum robur. quod nullā
firmitatem obtinet. Ergo neutro casu potest procedi
ad arrestationem, & detentionem debitoris, quæ no-
res in actu practico; quia contrarium vidi respon-
deri a magnis viris prædicta non considerantibus.
Bald. in l. si. C. de edi. D. Ad. toll. in 3. q. tenet, quod ita-
rum mandatur executio non confessio, sicut instru- &
rum; quia æquipollatur instrumentum; & idem voluit
lucoc. in c. quærenti. 26. in gloss. in verb. quadrimestre.
de off. deleg. & Bald. in marg. in verb. confessio, versic. 3. in
quo Bertach. in suo reportorio, dicit; quod non videat,
quomodo possit intelligi dictum Innoc. cum
regula sit, quod confitens habet terminum decem
dierum ad soluendum; quare dicit ipse, dictum Inno-
centi debere intelligi in confessione facta in actione
reali, quo casu nullam habet dilationem confitens;
sed d. l. si debitor. 21. ff. de iud. de dilacione decem die-
rum loquitur in personali, & id de Bertach. in verb.
confessio, in eius lib. 1. Tom. & adde quod Bart. in d. l.
si debitor dicit, quod infra terminum 10. dierum de-
bet carcerari debitor, quod intelligit Bald. ibi, si est
suspectus de fuga, & non vult scilicet, & debitor
potest appellare a præcepto de soluendo, dicendo
confessionem eitonæans, vt ibi per Bal. & per eundē
in auth. offeratur C. de lit. contest. Quid si allegatur
instrumentum falsum, an interim impediatur exe-
cutio a deo, quod non debet in viuculis causam di-
cere debitor? dicas, quod non impeditur executio,
per text. in l. i. in 2. C. de sol. & ibi hoc firmat R. iu.
15. Quia si clericus liquidauit instrumentum con-

tra laicum, & male liquidauit, an debeat ad pœnam
 condemnari, secundum formam ritus? & dicas, quod
 sic; quia clericus vtens beneficio istius ritus, debet
 vti cum suis aduinculis, iuxta ea, quæ voluit Bald.
 in l. venditiones. 1. C. de contr. empt. ITEM ADDE, † quod
 licet regulatim posterior creditor offerens debitum
 priori creditori, non possit cogere eum, vt sibi crea-
 data rationes, seu pignus eum, l. nulla. 5. C. de sol. ta-
 men salub. quando posterior creditor habet in-
 strumentum liquidatum, secundum formam ritus;
 quia tunc potest cogere, sicut dicitur de eo poste-
 rior creditor, quia habet pro se auctoritatem sen-
 tentiæ, secundum Alex. in l. à diuo Pio. 15. §. sed illud. 5.
 ff. de rei iud. quia æquiparatur in multis sententia
 & instrumentum debiti, quod meretur executio-
 nem, secundum Bar. in l. cum vnus ff. de bon. au. iud.
 poss. & l. 2. ff. si iure pign. pot. in pign. hab. & Bal. in l. si de-
 creto. 2. C. de i. i. ITEM ADDE, † quod licet alias
 stipulatio sine causa non valeat, l. cum de indobit. 25.
 §. si in aut. 2. ff. de prob. & ibi Bar. tamen si est instrumen-
 tum, etiam quod in se contineat causam, potest
 liquidari, & exequi, secundum Bald. in l. si post. 2. C. de
 pet. her. & in l. qui cum 2. eod. m. C. de excep. rei iud. &
 in l. in 3. §. si ad quib. non licet. vers. tertio limitat.
 Bal. factum quod limitat Bald. in l. genera iter. 13. 4. post-
 tio C. de non num. pecun. idem voluit. Alex. in l. à Titio
 ita stipulatus. 108. ff. de verb. oblig. col. 3. versic. tamen li-
 mita. licet contrarium videtur velle Bald. in l. ex pla-
 cito 3. in f. C. de oro. perm. versic. secundo casu. ITEM licet
 † alias per procuratorem non possit nobis quæ-
 rita actio, etiam velis sine cessione, l. possessio quoque.
 49. §. fin. ff. de acq. poff. tamen per ista instrumenta li-
 quida, quæ habent executionem paratam ex forma
 statuti, nobis quæritur velis etiam sine cessione, ita
 Bart. in d. l. possessio dum æquiparat stipulationem
 factam in iudicio per procuratorem, per quam no-
 bis a deo sine cessione quæritur, & stipulationem fa-
 ctam in instrumentum quod habet executionem pa-
 ratam, vt ibi plenissime per Alex. & Aret. in §. fin. In-
 per quæ perso. nobis acq. ITEM † licet alias venditor
 qui tenetur ad tradendum, & factum non pos-
 sit prætere ad id cogi, l. stipulationes non diuiduntur.
 72. §. Celsus. 1. ff. de verb. oblig. & ibi per DA in l. 1. ff. de
 acq. empt. per Bart. tamen, quando talis debitor esset
 obligatus per instrumentum quod habet ex for-
 ma statuti executionem paratam, possit prætere
 cogi ad tradendum, secundum Bal. in l. 1. col. gen. C. de
 seni qua pro eo quo linter. licet Roman. tenuerit con-
 trarium, in d. l. stipulationes, ad quod facit quod vo-
 luit Paul. de Cels. in l. cum pro quo. 17. ff. de i. i. ius voc.
 plura alii possent dicere in hac materia, quæ oborto
 breuitatis causa P. F. V. I. D.

[Venditor non tenetur prætere rem tradere, sed
 præstando ininteresse liberatur, per text. in l. 1. ff. de acq.
 empt. cum quo concordat l. ex empto. §. etiam eod.
 tit. Glossa vero in §. precium. In fine de empt. & vend.
 distinguit, quod videlicet emptor, habens facultatem tra-

14
 15

16
 17
 18
 19

rem tradendi rem venditam, possit cogi præcise manumulari, & etiam per pomas, & in dictis, ad tradendam possessionem realem rei venditæ emptori, nec liberatæ præstari inter esse, quamvis opinionem vt a quietem communitæ Doct. sequuntur, vt testatur Viuius, *in syl. com. spin. lib. 3. epim. 125. nu. 1.*

- 20 **POTEST** † etiam fieri talis præsentatio instrumenti contra mulierem debitricem, & per hoc est correctæ in isto casu dispositio auct. sed nouo iure, C. de custod. reor. & aubent. sed hodie. C. de offi. diuer. iud. vbi habetur, quod mulier non potest carcerari, maxime pro debito, vt not. plebe Alexan. & Labial. *plurique 18. ff. de ius. voc.* Nam hodie in Regno potest mulier carcerari pro debito, quando eo modo secundum formam ritus præsentatur instrumentum contra eam; & hoc dicitur expresse dictus ritus 61. dicitur dicit, Item si qui debitores, aut debitricem, &c. qui loquitur etiam contra fideiussores, vt ibi expresse dicitur. **LIMITA** tamen **PRI-**
- 21 **MO** † hanc depositionem ritus, & viam executionum procedere, dummodo instrumentum continet iuramentum & pœnam, vt in eo dicitur, quia alias debitor non esset periturus, nec posset criminatim liter conueniri. **SECUNDO LIMITA**, † dummodo instrumentum sit liquidum ex omni sua parte, quod procedit etiam, si esset liquidum per relationem ad aliud instrumentum, & sic sufficit, dummodo aliud instrumentum producat, *vt est alius ritus in num. 62. incip. Nota, quod ille ritus, &c. in fin.* **TER-**
- 22 **TIO LIMITA**, † nisi à die naturæ actionis in instrumento contentæ fuerint transacti anni, quia tanto tempore esset præscriptum huiusmodi præsentationi executionæ, & posset tunc solum præsentari instrumentum via ordinariæ, *dictus expresse d. ritus 62. incip. Nota, quod ille ritus, &c.* **QUARTO LIMITA**, † si viuis, secus si esset mortuus: Nam contra eius hæredes non potest eo modo instrumentum præsentari, sed solum via ordinariæ, quia præsumitur habere iustam ignorantiam: vnde non interrogatur super tenore instrumenti, *vt est alius ritus in num. 178. incip. Item seruat ipsa curia, quod si debitor.* sed e contra si hæres creditoris potest præsentare eo modo instrumentum, debet tamen antea facere præambulum, & probare se hæredem pro liquidatione instrumenti, *vt dicitur in dicto ritu 178. & est alius in num. 221. incip. Item seruat ipsa curia, quod si præsentatio, &c. & alius in num. 429. incipiens, Item seruat ipsa curia, quod*
- 23 **QUINTO LIMITA**, dummodo † instrumentum continet debitum valoris ultra vnciam, alias si est ab vnciam infra, non potest eo modo præsentari, *vt est alius ritus nu. 272. incip. Item, quæcum-*
- 24 **que, &c.** **SEXTO LIMITA**, † nisi creditor esset ante præuentus a debitore, vt rumpat sibi instrumentum ex aliqua iusta causa, quia interim pendente dicta præuentione non potest instrumentum præsentari secundum formam ritus, nec proceditur ad

interrogationem, *vt est alius ritus 94. incipiens, Not. a quod ille ritus, &c.* Ista autem præuentio est limitata hodie per Regiam pragmat. quæ incipit, *Maluus*, quia cauetur, quod debitor non potest præuenire creditorem, nisi præstata prius fideiussoria cautione sub poma vnciarum decem, de soluendo debitum in casu succumbentiæ, & tempore publicationis processus, debet personaliter debitor præueniens comparere, vt si non probauerit præuentionem, possit detineri persona. **SEPTIMO LIMITA**, dummodo † instrumentum præsentetur & liquidetur per principalem creditorem personaliter, non per eius prouocatores: nam in hoc processu executio, & extraordinario non admittitur procurator, etiam ad media, nec ex parte aëtoris, nec ex parte rei, vt est alius ritus magnæ curiæ 182. incipiens: *Item seruat dicta curia, quod in causis* **OCTAVO LIMITA**, quando † instrumentum fuit celebratum cum aliquo procuratore, nomine debitoris, & ipse procurator iuravit; nam tale instrumentum non potest præsentari, secundum formam ritus, quia iuramentum non est præstitum de facie ad faciem, & ideo contra dominum, qui non iurauit personaliter, præsentari non potest: minime contra procuratorem, quia licet condemnari possit procurator, non tamen sit executio contra eum, sed contra dominum, vt not. Angel. & Doct. *in l. Plautius. 61. ff. de procurat.* vnde non esset æquum, quod procurator detineretur de persona; quia fieret aëtas executiuis contra eum, ita de hoc est *decis. 64. consil. Neap.* Si † tamen debitor citatus eo modo super tenore instrumenti, esset contumax, & non compareret in vicinio peremptorio; ex tunc in antea capi potest de persona, tanquam suspectus, de hoc est alius ritus 77. incipiens: *Item, quod si debitores citati, &c.* & isto modo prædicto instrumentum præsentatur personaliter. **SECUNDO** principali † modo præsentantur instrumenta in Regno **REALITER** super assensu impetraudo. hoc procedit similiter, quando instrumentum est liquidum, & habet pactum de capiendo constitutum precarij, & hypothecam bonorum: nam isto casu habet creditor electionem, scilicet, agendo via extradietaria executiua auctoritate dicti pacti de capiendo; quæ potest auctoritate propria capere tantum de bonis debitoris, quod ascendat ad summam debiti, per eos, quæ plene tenet Bartol. *in rep. l. creditoris 3. C. de pign.* vel agendo viam iudicariam, petendo assensum citata parte; quo casu non dicitur hypothecæ bonorum, censetur intentare hypothecam, quæ est actio realis. Si vero intententur constituto precarij existenti in instrumento, & censetur intentare conditionem ex *l. ff. C. de acquir. possess.* quando agit contra tertium possessorem, vt habetur *in decis. 139. consil. Neapol.* sed agendo contra ipsum principalem debitorem, censetur agere ad reuocationem precarij, ad recuperandum naturalem possessionem, ratione cuius in eum

translatæ per precarium : vt habetur per Bartol. & Doct. *in l. quod meo. 18. & in l. interdum. 2. ff. de acq. poss.* & ita illi res ad sibi hypothecata, & idæ adstantia dicitur, quam tunc vrbanius agendo impetrat à iudice, & vna cum ea iudex concedit suum decretum propter clausulas instrumentales, vt res illa hypothecata cum precarij cõstitutione, & puncto de capiendo capiatur, & publicis subhastationibus exponatur, & de pretio creditor laus fiat, & ita quotidie practicitur. Si tamẽ creditor elegit hanc viam agendi vrbanius in iudicio, non potest ulterius agere via executiua extra iudicium, vt tenet Bald. *in l. si quis. 1. col. 5. versic. dicto quæro. c. 1. C. de seruit. & 270.* Et quid si iudex resistente, an possit illum expellere propria auctoritate? & de multis alijs pertinentibus ad hanc materiam, vide Bart. & Salic. *in d. l. creditor. 3. C. de pign. & Franc. de Aret. in consil. 22.* & Math. & de Afflic. *in consil. Pacis cultum. sol. 5. cum de ab. sequentib.* TERTIO modo presentantur instrumenta, & scriptura VLA ORDINATA, videlicet, præcedente petitione, & litis contestatione, & dato termino ad probandum: tunc in meritis probationũ producuntur scripturæ ad probandam intentionem producentis: quo casu de iure constitutum Regij, si est instrumentum, debet produci in charta membrana, alias non facit fidem, vt est const. quæ incip. *consuetudinem, quam olim. & c.*

[Ex const. Maximilian. Imperatoris An. 1512. promulgata, omnia instrumenta Notariũ ex charta confici debent, nisi aliter consuetudine receptum sit: Nam huiusmodi consuetudines valent, & in Camera imperiali attenduntur, cum sint iuri cõmuni consentaneæ, teste Gail *lib. 1. obs. 119. num. 3. & Mynsing. obseruat. 80. cent. 1.*]

Item, si instrumentum contineat summam vltra libram auri, debet habere subscriptionem iudicis ad contractus, & titum testium probatæ vitæ, vltra Notarium: sed infra libram auri sufficiunt duo testes cum Notario & iudice. Et debent illi testes esse literati, scientes scribere, si in illo loco, vbi celebratur contractus, esset copia literatorum, alias sufficiunt illiterati, qui per signum emicis se subscribant. Ita hæc omnia traduntur *in consil. instrumentorum robur.*

33 Sed si scriptura priuata potest produci etiã in charta de papyro, secundum Luc. de Pen. *in l. ad inuestiore. 1. col. 4. versic. item jectis. & c. d. apoch. pul. lib. 10.* Verum scriptura priuata de se non facit fidem, nisi quatenus per testes comprobatur, vt habetur per Bart. & Doct. *in d. ubi. si contractus. C. de fide instr. & in l. scripturæ. 1. C. qui per imp. hab. & 1. l. ad inuestiore. 3. ff. de iur. iur. & in l. publican. C. de testam.*

Scriptura priuata vt probeat, quot, & quales testes, & an ad citationem dicat, & consilis requirat, & quando pl. nam idem faciat contra l. liberam, vide *Vinn. in d. in qm. 880.* Item scriptura priuata, & manu scripta, vt probeat, quæ requirantur, vide eandem *qm. 113. num. 8. & seq.*

Verum quando producuntur instrumenta, vel scripturæ in iudicio in vim probationis, debet pars citari, alias non probant: vt not. Bald. *in l. si quando. 19. in fin. C. de testib. & Lud. Rom. in consil. 186. col. 6.* nisi producerentur ad solam instructionem iudicis: quia tunc non requiritur partis citatio, secundum Bald. *in l. si qua per calumniam. 22. versic. sed pone. & c. C. de Esij. & cler.* Et placet sic dñm, quod instrumenta debent presentari in forma probante in charta membrana, cum subscriptionibus testium, hoc est verum in ipsa ostensione & productione, quæ fit in curia: tamen post ipsa producta potest pars producens relinquere in actis copiam collationatam, & retinere originale in se, ne aliquo casu in actis perdat, vellumpiatur: & ita quotidie practicitur in Regno, de hoc est ritus magnæ curiæ *in num. 108. inc. p. Item jectis 173. curia, quod quæritur. & c.*

[An talia exemplam instrumentum apud acta relictorum probeat? Et si pars ad acta id de fallo redarguere velit, an originale iterum exhibendum sit, tractat Alex. Tientacinq. *lib. 2. pro. 10. sol. de falso instr. re. 10. 9.* quem vide. Item Gail. *lib. 1. obs. 134. n. 23. & seq.*]

ADDITIONE. Adde hic, quod licet alias sufficiat presentari instrumentum, & denum in actis dimitti copiam collationatam, vt hic per dom. & c. tamen id non procedit in mandato, & procuratorio; quia instrumentum originale mandati debet apud acta dimitti, alias non probat, secundum Bald. *in l. instrumenta. 24. C. de fidei. recit.* quod est verum, quando illud instrumentum mandatum est simplex: si autem esset instrumentum contineus plura capita, & mandata ad plures causas, debet originale restitui producenti, & registrari in actis particula mandati faciens ad causam, sicut a eundem Bald. & Specul. *in tit. de instr. edit. 8. 5. & tit. de proc. publicatur. versic. 3.* quod nota; quia pauca tenent. Petrus Foller. *V. l. D. Quid autem, si productur instrumentum falsum, & aliter pars petit interrogari producentem, an velit eo vti ad hoc, vt possit ipsem accusare de falso, an teneatur respondere simpliciter, vel sufficere, quod respondeat conditionaliter, scilicet, volo vti, quatenus verum esse apparebit, & aliter.* Dic quod debet respondere simpliciter; & si dubitat, datur ei terminus ad deliberandum; & de hoc est *decis. 229. consil. Neapol.* & ita debet intelligi Regia pragmat. quæ incipit: *resen. falsum.* & idem dicitur in attestationibus testium, vt habetur *in d. decis. 186.* Requiritur etiam in instrumentis presentato locus celebrati contractus seu instrumenti, alias si in eo non est descriptus, non valet, nec probat, vt not. Perr. Philip. Corn. *in consil. 226. col. 2. in l. iura B. in 4. volum. & not. gloss. & Bart. in l. generali. 3. C. de tabul. lib. 10.* Item dicitur de signo Notarij: quia si non apponatur in instrumento, quando est conclusu apponi, instrumentum non valet: vt per plura tenet idem Perr. Philip. Corn. *in consil. 118. col. 2. in l. iura D. in 4. vol. Vbi tã dicit de omissione indicationis, quod vtiq; instru-*

ADDITION. Adde Afflict. in const. Lite legitima contest. in 13. not in 3. quasi. vbi voluit, quod regulariter scripturæ producuntur vsque ad conclusionem in causa exclusiue, quod quidem dicit non procedere in 13. casibus. Petrus Foller. V. 1. D.

De iuramento, eius differentia
& vsu.

SUMMARI A.

- 1 Iuramentum quatuorplex sit.
- 2 Iuramentum necessarium, alias suppletorium, quod dicitur.
- 3 Iuramentum suppletorium deservitur, etiam post conclusionem in causa, dummodo ante conclusionem petitum sit, & num. 10.
- 4 Iuramentum suppletorium vt deservatur, quot, & qua requirantur, & num. 5. 6. 7. 8. 9. 10.
- 5 Iuramentum suppletorium non deservitur heredi.
- 6 Nec persona vili, & suspecta de periurio. Nec in causa ardua, & criminali. nu. 7.
- 7 Causa parua, vel magna dicitur, secundum personarum conditionem.
- 8 Iuramentum non deservitur in supplementum, cum semiplena probatio est elisa per probationes contrarias.
- 9 Iuramentum suppletorium debet deferri parte presente, vel citata. Et deservitur in Regno etiam post conclusionem. nu. 12.
- 10 Iuramentum an deferatur ei, qui visus est probare per plures testes. Item periurio nu. 15.
- 11 An deferatur in causis magnis, & num. 16. 17.
- 12 Iuramentum an deferatur ex iuratore teste, deponente sine causa.
- 13 Iuramentum an deferatur ex officio. Item in causa appellationis nu. 20.
- 14 Iuramentum an deferatur ad probandum quantitatem.
- 15 Iuramentum litis decisorium, quod dicitur, & qualiter deservatur.
- 16 Probatio an admittatur contra iuramentum litis decisorium.
- 17 Iuramentum veritatis quod sit.
- 18 Testes de mera veritate iurare debent, alias non probant.
- 19 Iuramentum calumnia, credulitatis appellatur.
- 20 Iuramentum in litis quatuorplex sit, & quando, & quomodo deservatur.
- 21 Iuramentum purgationis quod dicitur, & quando deservatur.
- 22 Purgatio canonica qua dicitur, & qua vulgaris.
- 23 Iuramentum pro enormitate criminis, secundum l. si quando. C. vnde vi qualiter deservatur.
- 24 Iuramentum damni passi, an, & quando faciat plenam fidem.
- 25 Preiuratur pro decreto, seu sententia iudicis maioris. Secus in iudice inferiore & Pedane.

- 26 Expenfarum taxatio fit mediante iuramento litigatoris.
- 27 Iuramentum promissorium quod dicitur. Et an inducat obligationem.
- 28 Pactum nudum an firmetur iuramento.
- 29 Iuramentum assertorium quod dicitur, & qui sit eius effectus.
- 30 Iuramentum confirmatorium quod dicitur, & qui sint eius effectus.
- 31 Iuramentum fidelitatis quod dicitur. Et quid contineat, num. 39. Et à quo, & cui praestetur nu. 40.
- 32 Iuramentum fidelitatis praestatur per tutorem, vel curatorem, & procuratorem.
- 33 Baro non potest exigere iuramentum fidelitatis à vasallis, sine mandato, vel literis Regis, alias priuatur feudo.
- 34 Iuramentum ligij quod sit, & in quo differat à iuramento fidelitatis. Et quomodo dicitur l. quis nu. 44.
- 35 Iuramentum tenerarium, vel calore iracundia factum an sit seruandum.
- 36 Ludens, & ludere videns, & mutuans pecuniam ludenti, & de eius ludentem, & qui parentur: & omnes eadē poena puniuntur. Et quid in iurante nō ludere.
- 37 Iuramentum illicitum quod sit, & quot modis dicitur.
- 38 Iurans delictum committere non tenetur ad obseruantiam iuramenti.
- 39 Iurans non ferre testimonium, non obstante iuramento, potest examinari.
- 40 Fidei iurare proximo, in periculo constituto, quis potest, non obstante iuramento, per ipsum, de non sidiubendo praestare.
- 41 Iuramentum in male promissis, non est seruandum.
- 42 Iurans ducere uxorem in causa, que uoluerat constitutum, an teneatur ad obseruantiam.
- 43 Iurans adimplere omnia, que poterat, non tenetur adimplere aliquid turpe.
- 44 Iurans per viscera Christi, vel alia membra, blasphemare dicitur.
- 45 Iurans per demones, vel aliam creaturam, an teneatur ad obseruantiam.
- 46 Iuramentum an praestari possit per procuratorem, habentem speciem mandatum.

NONVS actus, qui successiue emergit iniudicio, est iuramentum. Per cuius euidencia est sciendum, QUOD † IURAMENTUM IN GENERE SVMPHYM, EST DVPLEX, scilicet, IVDICIALE, & EXTRA IVDICIALE. IVDICIALE dicitur proprie illud, quod praestatur iudicio, CUIVS MULTAE SVNT SPECIES. Et † prima SPECIES IURAMENTI est, quod appellatur NECESSARIUM, alio vocabulo dicitur SUPPLETORIUM, & est illud, quod deservitur in supplementum probationis: vt quando actor vel reus probant semiplene. Nam potest iudex parte peccate deserre iuramentum semiplene probant, per cuius iuramentum eius suppleta probatio

sufficiens est ad condemnationem, vel absolutionem, & ideo dicitur necessarium, quia ex necessitate deferretur parte petente, etiam altera parte inuita: vt p̄batur in *l. in bona fidei. 3. in vers. oportet. C. de reb. cred.* & † potest deferri etiam post conclusionem in causa, dummodo sit petiturum ante conclusionem, secundum Alex. in *cons. 53. col. fin. in 1. vol.* & Iosaph. plene tangit in *repet. l. admonendi. 31. col. 154. & seq. ff. de iur. iur.* & de isto iuramento traditur plene per Bart. & Doct. in *d. l. admonendi. & in d. l. in bona fidei. 3. C. de reb. cred.* & ibi Bald. & Sal. & per Can. in *c. fin. de iur. iur.*

[Iudicem ex officio, etiam parte non petente, vigore clausulæ salutaris, qua in libello imploratum est officium iudicis, per iuris, & iustitia administratione, etiam post conclusionem in causa deferre potest iuramentum suppletorium, idque in Camera Imperiali in graui quadam causa factum fuisse, testatur And. Gail. *lib. 1. obs. 108. nu. 4. & seqq.* cui assentitur Fachin *lib. 1. contra. 157. cap. 57.* Licet a communis sit Dd. opinio, partem post conclusionem in causa non posse petere à iudice, vt sibi iuramentum illud deferatur, in euentum, si intentionem suam non plene probasset: vt testatur Gail. *d. obs. nu. 1.* contrariam tamen Saliceti sententiam, verissimam esse censet, alioque argumento, quam Salicetus adfert, probat Fachineus *d. cap. 17. quem videte potes.*]

4 ET AD HOC, vt deferri possit hoc iuramentum, **REQUIRUNTUR SEX COPULATIVE**, quorum si aliquod deficit, non deferretur. **PRIMON. REQUIRITUR**, quod si semiplene probatum per vnum testem omni exceptione inaiuem, secundum Alex. in *cons. 22. in 1. vol. & cō. 19. col. pen. in vol. 4. & cons. 18. col. 2. & 3. in 1. vol.* & Pet. Phil. Cor. in *cons. 194. col. 2. in 2. vol.* [Adde Menoch. *de arbitr. iud. cas. 192. nu. 3. lib. 2. reu. 3.* & Ioseph. Lud. *decis Lu. ens. 42. nu. 3. cum aliis ab ipso allegatis*, dicens in cōmunitate sententia Doctorum.] alias non faceret in isto casu semiplenam probationem, vel quod sit probatum semiplene per alias species probationum, de quibus habetur per Modern.

5 in *d. l. admonendi. 31. ff. de iur. iur.* **SECUNDO † REQUIRITUR**, quod ille, cui deferretur tale iuramentum, sciat verissimiliter veritatem per se sensum corporeum? quia in hoc æquiparatur testi, vt not. gloss. in *l. admonendi in vers. exa. 3. a* & ibi Bartol. *circa fin. col. & gloss. in d. l. bona fidei. 3. C. de reb. cred.* & ideo non deferretur hæredi; quia verissimiliter ignorat veritatem

6 negotij. **TERTIO † REQUIRITUR**, quod is, cui deferretur, sit persona honesta, & bonæ vitæ; quia alias personæ vili, & suspectæ de peritio non deferretur, secundum Abb. in *d. c. fin. §. sane. colum. 3. de iur. iur.* & Bald. in *l. qui accusare. 31. ff. de iur. iur. C. de edend.* &

7 Bart. in *d. l. admonendi. colum. fin.* **QUARTO † REQUIRITUR**, quod causa non sit magna, sed modica; nam in causa ardua, vel criminali, non deferretur, secundum gloss. in *d. l. admonendi in vers. exa. 3. a*, & ibi per omnes Doctores, & in *d. l. in bona fidei. 3. C. de reb. cred.*

[An in causa criminali iuramentum suppletorium deferri possit, sex sunt diuersæ Dd. sententiæ, quas rececit Fachin. *lib. 1. controuers. iur. cap. 14.* Et quibus Angeli sententiam probat, in *l. bona fidei. C. de reb. cred.*, quod videl. si de crimine criminaliter agatur, instituta scilicet accusatione, ad publicam vindictam, non sit locus huic iuramento, secus autem, si civiliter agatur instituta scilicet actione ad priuatam utilitatem. An autem actor, vel reo iuramentum hoc deferendum sit, valde controuersa est quæstio, vt testatur idem Fach. *d. lib. 1. cap. 18.* qui ita statuit, Actor, qui semiplene probauit, deferendum esse hoc iuramentum in causis pecuniarijs, si reus nihil probauerit, quo actoris intentione elidatur, vel obsecutetur, & dicit se ita semper vidisse obseruari, & ipse obseruasse, idque summam habere æquitatem, & rationem in multis argumentis probat contra Duarenum, coartarium sententem. Quod si vero pares hinc inde sint probationes, & Reus aliquid præstiterit, quo causa dubia reddatur, non dubitat, quin Reo potius, quam actori deferendum sit per *l. admonendi. ff. de iur. iur. d. c. vlt. §. 1. eodem titulo.* An in causa matrimoniali iuramentum suppletorium, item voluntarium deferri possit; vide Gail. *obseruat. 94. libr. 1. & Fichard. consil. 30. tom. 1. nu. 12.*]

Dicitur autem † parua, vel magna causa, secundum conditionem personarum, secundum Bartol. in *authent. nisi breuiores. Cod. de sentent. ex bre. reci.* & Petr. Philip. Corn. in *consil. 58. colum. 3. in 3. volum.* & Alexand. in *consil. 39. in fin. in 1. volum.* **QUINTO REQUIRITUR**, † quod dicta semiplena probatio non sit in aliquo elisa per probationes contrarias, quia tunc non deferretur, vt not. gloss. & Baldus in *l. 1. C. qui, & aduer. quos* & Ludouic. Roman. in *consil. 91. colum. pen.* **SEXTO † REQUIRITUR**, quod iuramentum fuerit petiturum ante conclusionem in causa, nam tunc potest deferri, non post, vt supra dixi, alias secus, ad instantiam patris, secundum Alex. in *c. n. 53. in 1. volum.* vnde practica communis est, quod facta publicatione compareat litigator, & dicat qualiter credit se ex processu satis, & plene suam intentionem probasse, ita quod debeat victoriam reportare. Si tamen cum semiplene probasse contigerit, petit sibi deferri iuramentum suppletorium, alias protestaretur, &c. nam si iudex non daret iuramentum; tunc concurrentibus dictis sex requisitis faceret litem tuam. Reliqua de hac materia dic, vt per Doctorem maxime lat. in *d. l. admonendi. 31. ff. de iur. iur.*

[Alios casus, vltra hos sex ab auctore commemoratos, quibus iuramentum suppletorium deferri non possit, recenset Ioseph. Ludouic. *decis. Luc. in 42. num. 22.* videlicet si verissimiliter plures testes inueiri possint, Bart. in *l. admonendi. 8. colum. in verbo, hoc intelli. 30. verum ff. de iur. iur. Bald. & Alex. allegata Ioseph. Ludou. dic. loc.* Item, si petens sibi deferret illud iuramentum, sit minor; minori enim

non debet hoc iuramentum deferri, *l. iusurandum. §. pupilli. ubi. gl. ff. de iurjur.* Cast. *in l. videamus. nu. 2. c. 5. ff. de in iurjur.* Item si habeat presumptionem iuris contra se, ei enim qui habet talem presumptionem contra se, non debet illud iuramentum deferri, teste eod. Joseph. Lud. *decis. Perusin. 71. nu. 3.*

11 ADDITIO. Adde, quod requiritur ultra vnum valde necessarium, quod est, ut deferatur dictum iuramentum in presente parte, vel citra, alius non valeret. Ita per Alex. *in cons. 122. ult. col. in 2. libr.* & sequitur Maslin. *in l. maritus. 20. 4. col. ff. de quasi. Adde Cap. dec. 35.*

[Hicse assentitur Gail. *lib. 1. obj. r. 108. nu. 8.* dicens ideo requiritur partis aduersæ citationem, ad videndum deferri hoc iuramentum, quia causæ cognitio requiritur; sed id in Camera Imperiali non observari vel non requiri, cum pars aduersa sit præsens per procuratorem, qui in Camera ad omnes actus, non ad vnicum saltem, constitui debet, ideo alia citatio non requiritur, siue ante, siue post conclusionem in causa, ea res illa, iuramentum deferendum sit.]

12 Item sciendum est, quod in Regno deferitur iuramentum suppletorium etiam post conclusum in causa, usque ad calculum ferendæ sententiæ, ex quo causæ sunt summariæ, & quando causæ sunt summariæ, semper deferuntur. Ita tenet Lanthan. *in l. admonendi. 31. ff. de in iurjur. in 19. col.* & dicit hoc procedere etiam ad petitionem partis, quod not quia pauca sunt, vide

13 Capic. *in decis. 35.* Item sciatis, quod deferitur iuramentum in suppletorium probationis ei, qui vitiosus est probare per testes, & probavit semiplene per testes singulares, dummodo illa singularitas non sit obstativa, sed communicativa, secundum Felis. *in c. licet ex quadam. extr. de testib. in 5. col.* Item, quod licet hic do. Auditor dixerit non deferri, nisi ubi esset modica causa; tamen si est plus, quam semiplene probatum, etiam in causis magnis, & in alijs causis prohibitis deferuntur, secundum Franc. Cur. *in l. admonendi. 31. ff. de iurjur. ver. 67.* & refert ita tenere Alex. *in l. ait prator. 3. in princ. ff. de in iurjur.* de quo per Maslin. *in singul. 27.* vide

15 Hym. Crau. *in cons. 108. lib. 1.* Item, quod licet verum sit, iuramentum non deferri personæ suspectæ de perjurio, & per iuramentum si appareret satis fecissetus creditoribus, & de per iuramentum constat esse absolutum à sacerdote, facta confessione coram eo, debet deferri iuramentum ei, licet alius peteret; quia peccator postquam penituit non est amplius peccator: *de ferri. nu. 6. cons. r. dist. 4.* & refert Añ. *in decis. sacri cons. 36.* Ita iussit in facto Regio consilii *decisum.* Item sciatis, quod si deferatur iuramentum suppletorium parti, si pars aduersa non attulerit causam esse magnam, licet in rei veritate causa sit magna, secundum Luffi.

16 *in d. l. admonendi. 21. ff. de iurjur. in 5. conel. & Alex. in col. 66. in 1. vol. & Dian. Curt. in d. l. admonendi. 38. col. & Alex. in cons. 73. in 6. libr.* Item si deferatur in magnis causis, quando non deferatur super principali puncto causæ, sed super incidenti, secundum Bart. *in d. l. admonendi. ult. pen. ult. col. ff. de testib. col. 9.* & Alex. *in cons. 53. in*

17 *6. lib.* Item si ulterius scias, quod nunquam deferitur iuramentum suppletorium per vnum testem deponentem de debito, siue causa, secundum Bald. *in c. 1. §. cum autem de controu. inno.* refert & sequitur Rom. *in rub. de arbit. in 17. 9.* & Curt. *in tract. de testib. in 19. conel. & Alex. in cons. 32. lib. 1. & Tal. in d. l. admonendi. 31. ff. de iurjur. col. 94.* & Canon. *in c. causam. 19. de testi.* Anturamentum si possit deferri per iudicem nemine petente, sed ex officio Bald. *in l. admonendi per col. de iurjur.* tenet, quod non. Idem firmat Ang. *in d. l. admonendi. 1. col. pro quo vide Capic. in decis. 35.*

[Contrariam sententiam, quod videlicet iuramentum hoc petere non sit necesse, imo peti non debeat, sed à iudice ex officio deferendum sit, probare videtur Pao. *in c. ult. §. sane de iurjur.* cuius fundamentum est *in d. §. Jane & in l. bona fidei. C. de reb. cred. & iurjur. & in l. admonendi. ff. col. 111.* quibus in locis dicitur, iudices in causis dubijs probationum inopia, iuramentum deferre solere, & secundum eum pronunciare, qui iurauerit. quod si a litigatore petatur, deferendum non videtur; quia vitio id petens reddit se suspectum, arg. *l. que omnia §. 1. ff. de procur. col. uxori §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals.* Alij sentiunt, & iuramentum id peti à litigantibus posse, & à iudice deferri debere, licet non petatur, si id expedire, & quitati consensum esse cognouerit, Ita Alex. *cons. 53. col. ult. lib. 1.* Et hanc sententiam, ut verissimam, probat, & legibus ac rationibus confirmat Fach. *lib. 1. controu. iur. ca. 16.* quæ vide.]

Item etiam illud sciendum est, quod iuramentum suppletorium non petitum in causa principali, peti potest in causa appellationis, secundum Bald. *in c. 1. §. item si vas fallus. ult. col. de controu. inno.* pro quo omnino vide Capic. *in decis. 35.* qui ita ibi tenet.

[Add: Gail. *lib. 1. obj. r. 108. nu. 9.* qui præter Bald. & Capic. etiam lasone allegat, *in l. admonendi. ff. de iurjur. 38.* Et hanc assignat rationem, quod in causa appellationis omnes errores purgari possunt, qui causæ causæ concernunt, secundum Dd. *in locis ab ipso allegatis.* per text. *in l. hereditas. §. iustus. ff. de appellat. cum alijs ab eo citatis.]*

Item si etiam sciendum, quod quoties constat de substantia debiti, licet non apparcat de quantitate, deferatur tamen iuramentum suppletorium ad probandam quantitatem, ut habetur per Purpur. *in d. l. admonendi. 31. ff. de iurjur. col. 44.* & Hym. Crau. *in cons. 198. lib. 1. nu. 8.* & de his hæc tenet Per. *Roll. 17. l. D.* Secunda species IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum litis decisorium, & talis iuramentum ab initio dicitur voluntarium, respectu deferentis; quia deferatur ex voluntate partis, iudice tamen approbante: item si, cui deferatur, non tenetur præsecurare, sed potest iuramentum referre, ut habetur *in l. manifeste. 38. ff. de iurjur.* Exemplum est, quando alter ex litigantibus non potest probare suam intentionem, & dicit alteri parti, ego volo stare iuramento tuo; nam tenetur pars, vel iurare, vel iuramentum referre, dicens, tu, alias habetur pro

confessio, vt *l. l. manifesta*, & not. *in d. l. in bona fidei. C. de reb. cred. Q*uod tamen intellige, quando iudex approbat tale iuramentum, alias possit per partem iuramentum recusari, nec iudicari, secundum *Bart. in d. l. manifesta. 31. ff. de iuric. & Abb. in c. fin. col. 3. de iuric. & Andr. de Her. in c. 1. in versum datur. de con. iur. test. feud. & habetur *in l. generaliter. 12. §. 1. C. de reb. cred.**

[An iuramentum de iuramentum a parte parti in iudicio delatum recusari possit, si defertens nihil probauit, variant *Dd. Specul. Socia.* & alij relati a *Mascardo vol. 2. de probat. concl. 957 nu. 7.* negant recusari posse. *Castren. a. Alex. & Daren.* citati a *Fachin. lib. 1. conuener iur. cap. 19.* affirmant, quorum sententiam *Fachin.* amplectitur, eamque in aliorum legum auctoritate confirmat, & diluit argumenta aduersa partis, vide etiam *Alex. Tractat. lib. 2. p. 1. §. 1. de probat. resol. 1. in fin.* Sed quid si actor aliter intentionem suam probate conatus sit, & non probauit, eoque iuramentum reo detulit: an cum is iurare tenebitur, vel iuramentum referret? Ita censuit senatus *Pedemon.* teste *Aut. Testat. decis. 97.* cuius sententiam, vt verissimam, sequitur, & confirmat *idem Fachin. d. lib. 1. cap. 20.* refutatis argumentis eorum, qui in contraria sunt sententia *Et seq. cap. 1. tractat. etiam celeberrimam controuersiam, An videlicet iuramentum hoc, etiam eo casu deferri possit, & subeundum sit, si ei, qui illud defert, quia veritatis, ac reus gestus ignarus est, referri nequeat, sed is, ex causi modo dicta, iustum id recusandi causam habeat? Sic cum *Crauetta* contra *Nartam* determinat, iuramentum hoc casu deferri, nec ab eo, cui delatum est, id recusari posse; quã sententiam *Dd.* calculo probati, dicit, eamque legibus, & rationibus confirmat, quas apud eum videlicet.]*

Dicitur a. de iuramentum; quia per ipsum deciditur litis, sicut per testium, adeo, quod vltima non admittitur alia probatio in contrarium, *l. nisi iurandum. 2. §. l. non erit 3. §. dato 2. ff. de iuric. & l. causa 1. §. ibi per Dd. C. de reb. cred.* Quod ¶ intellige non admitti probationem ad retractandum iuramentum ciuilititer, sed bene admittitur probatio ad puniendum criminaliter iurantem de perituro: ita tenet *Andr. de Her. in d. c. 1. §. similiter vers. sacramentum in fin. de consuet. rec. feud.* vbi hoc intelligit, quando quis se iuramentum iurauit, & iuramentum fuit alteri nocuum. *ADDIT.* Adde, videndum omnino *Soc. in cons. 184 in lib. 1.* vbi plene, & *Boer. in decis. 95. in 1. lib. P. Fol. V. I. D.* Tertia ¶ SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est illud, quod defertur in iudicio alicui aduersario, vt principali & legaliter: vt quando quis examinatur, super possessione, medio iuramento, quod dixi supra *in vers. positio.* & hoc appellatur iuramentum veritatis, dato, quod fiat, per verbum incredulitatis, vt ibi dixi, & est voluntarium ex parte deferentis: differt tamen hoc iuramentum a præcedenti; quia hoc delato potest nihilominus probari contrarium, verum is qui iurauit, nõ punitur de perituro, sed solum Deum habet vltorem, *l. iuris iurandi 2. C. de reb. cred.* & *Andr. de Her. in d. §. similiter &*

de hoc est ritus magnæ curiæ, *in nu. 183.* in c. *Item quod quando dicitur q. & c. in fin.* Quarta SPECIES ¶ IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum veritatis, quod defertur testibus: nam testis debet iurare de meta veritate, alias non probat, vt dixi supra *in vers. testis.* nec sufficit, si diceret, ita est, si bene recordor, vt tenet *Petr. Phil. Corn. in cons. 94. col. 1. in littera C. in 3. vol.* Quinta SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum calumniae, de quo plene dixi supra, *in vers. iuramentum calumniae.* & istud appellatur iuramentum creditatis, vt *l. cum 2. §. quod obseruari. 1. & ibi Bart. & D. C. de iur. cal. & de eius materia vide aliqua per *Andr. de Her. in cons. Vniuersos. & cons. Lue legitima.* Sexta ¶ SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum in litem, de quo loquitur *torustit. ff. de in litem iur.* & istud defertur per iudicem, non a parte, & defertur actori, *l. siue. 2. & l. videamus. 4. §. deferre. 1. ff. eod. tit.* item defertur ob solum dolum aduersarij, non ob latam culpam, *l. in actionib. 5. eod. tit.* & ISTUD IURAMENTUM EST TRIPLEX, videlicet, IURAMENTUM IN LITEM AFFECTIIONIS, in quo consideratur inter esse singulare affectionis, vt si habeam affectionem ad librum, ad quem es mihi condemnatus, possum iurare de illo inter esse affectionis, propter dolum tuum, & potest hoc inter esse excedere verum ac iustum valorem: in quo tria requiruntur copulative. Primum, quod sit actio bonæ fidei, vel stricti iuris arbitraria. Secundum, quod condemnatus sit in dolo, nolendo restituere. Tertium, quod sit res, in quã veritabiliter cadat affectio, sicut in libro, alias secus, vt in *num. mis. l. nummi. 3. ff. de in litem iur.* ita hæc omnia tangit *l. in rubr. ff. eod. tit.* SECUNDUM EST IURAMENTUM IN LITEM DE INTERESSE SINGULARI, vt si de pignori pecuniam, & quia eam mihi non restitueris, fui condemnatus ad pœnam, vel pignus meum fuit venditum a creditore meo, possum iurare de isto inter esse singulari, extra rem, vt *d. l. nummi. 3. ff. de in litem iur.* TERTIUM EST IURAMENTUM IN LITEM DE INTERESSE COMMUNI, & de veritate, vt si fuisti in mora dandi mihi seruum, qui mortuus est, possum iurare ob dolum tuum de vera actione, quanti valeat ille seruus, &atenus mihi condemnaberis, vt *d. l. in actionibus. 5. §. plene. 4. cum l. sequi.* & not. *l. in rubr. eod. tit.* Septima ¶ SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum purgationis, quod defertur reo in causis arduis & criminalibus, & etiam in ciuilibus, puta, quando contra reum sunt aliqua iudicia, & si plena probatio, ita quod non potest diffinitive condemnari; tunc iudex potest sibi deferre iuramentum purgationis, per quod iurabit reus, se non teneri ad debitum, vel non commisisse tale delictum, & sic diffinitive absoluetur. Et de isto iuramento loquitur proprie text. *in d. l. admonendi. 31. ff. de iuric. & in authent. nouo iure. C. de pœna iud. qui male iud. l. maiorem 4. C. de sig. gloss. in l. 1. C. de sic. Bart. in cons. 194. in fin. incip. visis testibus,**

29 *etc. & lat. in l. 3. in princ. colum. 5. ff. de iuramentis.* Item, de t̄ isto iuramento loquitur totusur, *extra, de purgat. canon.* vbi si aliquis est infamatus de crimine, quod non potest plene probari, compellitur se purgare per iuramentum. Et quedam alia est purgatio, quæ dicitur vulgaris, de qua loquitur titulus *extra de purgat. vulg.* quæ loquitur de duello, vt quando litigantes volunt se purgare per duellum, quæ purgatio est omni iure prohibita; qui per eam videtur te nari Deus, vt in c. 1. *ibi Abt. de purg. vulg.* & habetur in constit. Regni *Mozarchum.* Et de hoc iuramento purgationis loquitur And. de fern. *is c. r. § si vero fuerit de contro. musl.* Octaua t̄ SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est, quando propter enoinuitatem criminis defertur iuramentum contra violentam spoliatorem, vt si quis spoliat me possessione, seu domo mea, postum probare per iuramentum meum, de rebus mobilibus ibi existentibus, & hoc in odium spoliatoris, iuxta l. *si quando q. cum ibi not. C. unde vt. etc. final. extra. quid metus causa.* & hoc potest dici iuramentum iuratum, & non datur contra vniuersitatem in damno clandestino pro valore rerum amillarum, vt not. gloss. in *consp. Si damna. etc. ibi etiam And. de fern. in penultim. colum.* Non t̄ SPECIES IURAMENTI IUDICIALIS est, quando exaret statutum, quod statur iuramento damnum passu, prout est hodie in Regia pragmat. quæ incipit *Statutum.* qua cauetur, quod quando damnum passu habet animalia damnum damna in possessione suas, statur suo iuramento. Ita, in etiam si officialis deprehendit animalia; quia statur solui iuramento officialis denunciantis, alias est necesse, quod probetur ad minus per vnum conuictum iuramento damnum passu, quando non habet animalia in manu, & iudex quia aliter pronunciat, puniatur ad quinque vncias applicandas fisco, & aguntur ista quaestiones coram iudicibus, vt habetur in *pragmat.* Scias t̄ tamen, quod licet alias praesumatur pro decreto iudicis, l. *Herennius. 6. 4. §. Causa. etc. ibi gloss. etc. Bart. ff. de ex. 7.* tamen intelligitur de iudicibus maioribus, non autem de istis barulis, & iudicibus minoribus & Pedaneis; quia pro eorum sententijs & decreto non praesumitur: t̄ ita tenet Baldus in l. *1. ut. res. 5. ff. de confirm. iur. & lat. iur. rubr. C. qui admitt. colum. 2. in princ.* Decima SPECIES t̄ IURAMENTI IUDICIALIS est iuramentum, quod praestatur in taxatione expensarum; nam expensæ factæ in iudicio prius taxantur per iudicem, & postea datur iuramentum victori, qui fecit expensas, & postea anteponitur declaratoria per iudicem; vt habetur in *authent. post iuramentum. etc. authent. nouo iure. etc. ibi Bald. C. de iudic. & hoc fuit introductum ex causa; quia grauatur victor in eo, quod non recuperat omnes expensas propter taxationem, releuatur in alio, vt statur suo iuramento: vnde si vellet plene probare per testes omnes expensas, non fieret earum taxatio per iudicem, vt dicunt Doctores*

ind. *authent.* & hæc quo ad iuramentum iudiciale dicta sufficiant. SECUNDVM t̄ principale iuramentum est EXTRAIUDICIALIS, & ideo sic dicitur; quia extra iudicium praestatur. Cui vs similitur MULTÆ sunt SPECIES: & primo reperitur VNVM IURAMENTVM, quod appellatur PROMISSORIVM, vt quando aliquis iurat se daturum, vel facturum aliquid simpliciter sine aliqua causa, vel stipulatione, & sic continet promissionem de futuro, & de isto loquitur textus in *l. si quis pro eo. 50. in princ. ff. de fideiuss. etc. delictores. 6. de iuramentis.* & istud iuramentum non producit actionem de iure ciuili, nec obligat iuramentum praestare operas patrono, l. *ut iuris iurandi. 7. ff. de oper. libr.* & notat Bart. in d. *l. si quis pro eo. 56. ff. de fideiussor. colum. 1. 2. & Ioan. de Imol. in repet. c. cum contingat. §. 8. colum. 23. cum tribus sequentibus. vers. circa tertiam, etc. de iuramentis.* sed de iure canonico est secus; quia potest agi ex tali iuramento, saltem implorando officium iudicis, l. *ut Imol. in d. l. c. cum contingat. eo um. 26. in fin. etc. sequent. de iuramentis.* & hanc conclusionem firmat beatus Thomas in *sua summa. secunda secunda. quæst. 89. artic. 8.* vbi tenet, quod talis promittens tenetur ad obseruantiam iuramenti, si cum eo concurrat iudicium, & iustitia, vnde dixerem in isto casu, quod posset adiri iudex ecclesiasticus per viam denunciationis euangelicæ, per ea, quæ dixi supra. in tract. *de denunciatione, in princ. huius partis.*

[Ex iuramento promissorio, & iure ciuili, & canonico oritur actionem, multi Dd. sentiunt, quos recitet Fachin *lib. 3. conuen. iur. c. 12.* Alia, dicunt, iure ciuili non oritur actionem, neq; obligationem ex tali iuramento, sed officium iudicis saltem implorandum, quous, qui iurat, compellatur ad obseruandum iuramentum, quam etiam sententiam probat Fach. vt videretur, ex hoc fundamento; quod nullibi cautum reperatur in iure ciuili, ex iuramento actionem oriri, seu obligationem, praeter quam in liberto, qui operas promittit, l. *7. ff. de op. lib. vbi Vlpian. inquit; vti iuris iurandi obligatio contrahatur, libertum esse oportet, qui iuret, & libertatis causa iurare, licet a in hac lege libertatis tantum mentionem faciat Vlpian. & ex eo do. Marant. hic colligere videatur iuramentum extracausam libertatis, & sic ad operas praestandas non obligare; tamen Casus *lib. 2. in l. sit. 6.* inquit, si libertus patrono, aut donum, aut munus, aut operas se daturum iurauerit, obligationem contrahit; nullam a aliam personam hoc ordine obligari posse Vnde patet libertum ex iuramento promissorio, absque stipulatione, omni casu obligari, de iure ciuili. Ad ius canonicum vero spatium, licet gl. & pleriq; Dd. velint ex iuramento actionem oriri; tamen cum id nullo iuris canonici textu probari possit, putat Fachin *d. cap. 12.* cum qui iurauit, per censuram saltem ecclesiasticam compelli posse, ad praestandum quod promittit, vt traditur in *c. ult. de foro compet. lib. 6.* vide Fachin. *d. loc.* qui etiam respondet ad argumenta contraria.]*

35 **Ex** t̄ prædictis potest solui illud debium, scilicet, **VIRVM FACTVM NVDVM FIRMETVR IURAMENTO?** nam de iure canonico non est dubium; quia etiam sine iuramento ex pacto nudo oritur actio, vt est communis opinio omnium scribentium in c. 1. de pact. multo fortius, quando iuramentum interuenit, sed de iure civili non producit actionem pactum nudum iuratum, vt not. Innoc. in c. 1. de co. quod res. caus. & Bald. in l. fin. col. 2. C. de fideicom. & Bal. in l. 1. C. de oper. lib. & idem Bald. in authent. sacramenta C. si ad ier. vend. de qua materia vide latenter in l. iurijgentur. 7. §. sed cum nulla 4. colum. §. ff. de pact. Et in l. si quis maior. 41. C. de tran. act.

Ifern. in c. 1. col. 1. qual. vassal. iur. deb. fidel. † In quo iuramento sex continentur. Primum, scilicet, quod iuret seruare dominum incolumem, tutum, honestum, vilem, facilem, & prestare auxilium; quæ sex numerantur in c. 1. de noua for. fidel. in v. sb. feud. & ibi per Andr. de Ifern. & habetur plene in decis. 265. consil. Neapol. 4. & 5. col. 1. † Item, quando tale iuramentorum prætatur domino Baroni, debet iurans excipere personam Imperatoris, seu Regis, quæ semper censetur excepta, scilicet, vt promittat dominum suum defendere aduersus quæcumq; personam, contra Regem, & Imperialem. §. fin. & ibi Andr. de Iern. de prohib. feud. alien. per Freder. & in d. c. 1. in princip. de noua forma fidel. † Et hoc iuramentum potest præstari etiam per tutorem, vel curatorem, & procuratorem, secundum Alexand. in consil. 10. colum. 3. in 2. volum.

[Adde Guill. lib. 1. c. 84. numer. 5. cum ibi allegatis.]

Item † non potest Baro exigere hoc iuramentum à vassallis sine mandato Regis, vel literis Regis, alias puniatur privatione feudi, & publicacione bonorum, vt est constit. Regni, quæ incipit; *Comite vel Barone, &c.* & tenet Andr. de Ifern. in c. simonori, circa fin. si de feud. fuer. controu. & habetur in d. decis. 265. consil. Neapol. vers. 10. & c. † Est & aliud iuramentum fidelitatis, quod appellatur iuramentum ligij, & proprie est illud, quod præstatur soli Imperatori, vel Regi, non autem inferiori; & in hoc differt iuramentum ligij à iuramento fidelitatis: & tunc quando vassallus iurat Regi, iurat indistincte ipsam defendere contra omnem personam, neminem excipiendo, & hoc est in alia decis. consil. Neapol. in numer. 307. † vbi declarat, quis dicatur ligij; nam exponitur quasi ligatus, & adstrictus Regi, vel dicitur a legalitate, quam tenetur seruare Regi contra omnem personam: vt notat Baldus in l. unica §. in primo 3. colum. penult. C. de casu. toll. & Andr. de Ifern. in consil. Demini à vassallo, & in d. c. 1. de noua forma fidel. & Ioan. Andr. in Clem. pastoralis §. rursus, vers. scilicet lignus, de re iudic. & Franc. de Aret. in c. 251. vbi etiam examinat de iuramento fidelitatis, quod tenetur prestare Episcopus Archiepiscopo, & quid si Episcopus sit exemptus, de qua materia tractatur in c. dilecti 13. de maior. & c. 1. & in c. cum olim. 14. el. 2. & c. antiqua. 23. & ibi gloss. de priuil. † **QUINTA SPECIES IURAMENTI EXTRA IUDICIALIS** est iuramentum temerarium, vt quando aliquis calore iracundiæ iurat: nam si iuramentum est alias illicitum, non valet; si vero esset licitum, vt si quis iurat non exire domum, vel non ludere, vel aliud simile; tunc propter iracundiam non ligat, nec est perius contractuens. Turtius tamen est petere absolutionem ad cautelam, quæ de facili conceditur, secundum Abb. in c. sicut & infra. 19. de iur. iurand. & de hoc iuramento habetur Deuteronomy cap. 6. & Ecclesiastici cap. 22. & per Ioan. Chylo. super Matt. cap. 5. † De eo tamen,

[Pactum iuratum vno solum casu, cum videlicet libertus patrono operas aut simile quid iure iurando promittit, iure civili actione producitur, vt in iurandi. ff. de oper. libert. & Caius lib. 2. Inst. tit. 9. quo etiam solo casu iure canonico actionem producit, vt tradit Fachin. lib. 1. controuers. cap. 100. non alijs casibus, vt auctor hic sentit, cum iudicare canonico nunquam curum reperitur. Et respondet ibidem Fachineus ad argumenta eorum, qui putant ex pacto iurato indifferenter actionem contra quem deluper ad.]

36 **Secunda** † **SPECIES IURAMENTI EXTRA IUDICIALIS** est illud, quod appellatur iuramentum assertorium, vt quando quis asserte aliquid esse de præsentii, vel de præterito, & iurat, vt quando iurat quis, se esse maiorem, vel Regem habuisse victoriam, vel simile, de hoc loquitur text. in c. omne. & c. vt noueritis. 22. qua. 1. & per tot. & si alterius. 3. in fi. C. si minor se maior. d. x. & not. Imol. in d. c. cum contingat. col. 25. in fi. & col. 107. in princip. de iure iur. Verum in minore sit differentia; qui si iurat verbaliter se maiorem, potest probare contrarium: seu si realiter tactis scripturis, vt d. l. si alio iur. 3. C. si minor maior. §. dix. & de hoc iuramento assertorio similitè tractat Beat. Thom.

37 **in sum. secundum, eundem qu. 89. art. 7. † Tertia SPECIES IURAMENTI EXTRA IUDICIALIS** est, quod dicitur confirmatorium; vt quando apponitur iuramentum in aliquo actu de se inualido, & per iuramentum firmatur. Exemplum est in authent. sacramenta. C. si ad ier. vend. & in c. cum contingat. 28. de iur. iur. Similiter in donatione inter vivos, & vxorem quæ eod. valet, & per totum. ff. de do. inter vir. & vxor. tamen firmatur iuramento, secundum Bar. & Alex. in l. Seno. & Augerius. 27. ff. ad leg. Falc. & Abb. in c. donatio. §. de donat. inter vir. & vxor. & Paul. de Cast. in consil. 75. col. 2. in 1. vol. & de isto iuramento tractat plene Bar. in d. l. si quis pro eod. §. ff. de fideiuss. & Imol. in d. c. cum contingat. 28. de iure iur. vbi plura exempla ponit & Alex. in consil. 43. & 50. in num. 1. colum. 1. & consil. 53. in 3. volum. & Franc. de Aret. in c. 222. & 74. & Andr. de Ifern. in c. 1. §. item sacramenta de pace iuram. firm.

38 **Quarta** † **SPECIES IURAMENTI EXTRA IUDICIALIS** est iuramentum fidelitatis, quod tenetur prestare vassallus domino suo, siue sit vassallus feudatarius, siue burgenfis, secundum Andr. de

43
44
45
46

dixi de iurante non ludere, si tale iuramentum fiet sine iracundia, ita esset peritius ludendo, sicut videndo ludere vel mutuando pecuniam ludendi, & ita punitur æqualiter pœna contra ludentes inducã, tam is, qui ludit, tam is, qui videt ludere, vel pecuniam mutuãritã tenet Bal. *in auct. interdicimus. in prin. C. de Epif. & cler. vbi idem dicit in eo, qui docet ludentem.* Multa alia exempla possent dari de hoc iuramento temerario, præsertim, quando quis ex pãua consuetudine iurat, vt habetur *in c. iuravit. 22. q. 4.* † **SEXTA SPECIES IURAMENTI EXTRA IUDICIALIS** est instrumentum illicitum, de quo loquitur *tex. in c. innocens & per totum ill. in quaest. 22. q. 4.* & not. gloss. *ili in summa* Super hoc est sciendum, **QVOD** iuramentum **POTEST** dici **ILLICITUM** altero de **TRIBVS** modis: vt habetur *in d. c. innocens.* Primo modo ex eo, quod iuratur **Secundo** modo, ex causa extra veniente. Tertio, ex modo iurandi. Exemplum primum est, quando il-
 47 lud iuramentum de se esse prohibitum, & vitiosum, vt si quis iurat committere vnum delictum, quo casu non tenetur ad obseruantiam; quia tale iuramentum non ligat, *c. si aliquid. c. non est. c. a. tione, & c. inter cetera. 22. quaest. 4.* & habetur per Abb. & Doctores *in*
 49 *c. intimauit. 18. de testib.* † Idem etiam, quando quis iurat non ferre testimonium; quia, non obstante iuramento, potest examinari, secundum Abb. *in d. c. intimauit. 18.* idem in eo, qui iurat non esse de consilio, *l. fina. in princip. ff. ad municip.* † Idem in eo, qui iurat non fiderubere, quia potest, non obstante iuramento, fiderubere pro proximo in periculo constituto: vt not. Ioan. Andr. *in addit. Specul. in titul. de iurcor. de rubric. de quo vide omnino Oldrad. in consil. 90.* Et de his, & alijs similibus exemplis tractat plene *lat. in s. item si quis postu. ante. 11. colum. 12. & sequens. testis de a. Paul. de Cast. in consil. 345. in 1. vol.*
 51 † & *Calder. in consil. 9. in tit. de iurcor.* † Et quod iuramentum in male promissis non sit seruandum, tenet Andr. Fern. *in c. colum. 6. qui success. teneantur. in v. sib. feud.* † Exemplum secundum est, quando quis post votum castitatis iurat ducere vxorem. † Idem, quando iurat adimplere omnia, quæ ab eo petentur; quia si petatur aliquid turpe, non tenetur implere iuramentum, *c. cum iuramento de homic. c. est etiam. & c. vauisquisque. 22. quaest. 4.* † Exemplum tertij est, vt si quis iurat per viscera Christi, vt per ventrem, vel per capillos, vel per membra pudibunda Christi; nam tale iuramentum dicitur blasphemum, vt loquitur Bald. *in l. iur. iuranti. 2. in fin. C. de reb. cred. in l. vnicã. C. si quis. Imp. mol. & in l. accusationem. 6. colum. 5. C. qui accusat. non p. ff. vbi plus dicit, quod tale iuramentum est species hæreticis, vt est *tex. in Auct. vt non luxu. hom. cons. nat. in rubro, & nigro. & c. si quis per ea. ill. in 22. quaest. 1.* † Eodem modo, si quis iurat per exmones, vel aliam creaturam, est iuramentum illicitum, & peccat iurans; debet tamen seruari iuramentum, si id, quod iurat, non est pro-*

hibitum, *c. mouet. 22. quaest. 1. not. Alexand. in consil. 7. colum. penult. in 1. volum. & habetur in c. & si Christus. 26. de iurcor.* Reliqua circa hanc materiam dic, vt per Spec. *in tit. de iura. dela. per totum.* & per Modera. repetentes *rub. de iurcor.* & per Doct. *in locis superius allegatis.* † An autem iuramentum possit praestari per procuratorem habentem specialem mandatum? Dic, quod sic in animam constituentis, secundum Battol. & Alexand. *in l. qui bona. 13. §. si alieno. 13. ff. de damn. infecti.* & Alexand. *in l. ad egregias. 15. in princip. ff. de iurcor.* & *in l. vulgo ff. de in iurcor.* Robert. Marant. V. l. D.

[Iuramenta an pro solennitate necessario requirant actum scripturarum, vide Ant. Tessaur. *decis. Pedem. 47. per tot.*]

De actorum editione.

S Y M M A R I A.

- 1 Actorum appellatione, qua scriptura veniant.
- 2 Instrumenta & scriptura producta in iudicio, an dicantur esse de actis.
- 4 Exemplum scripturae in actis registratae, non facit fidem, nisi sit collationatum parte praesente, vel citata.
- 5 Acta iudicij voluntarij, veniunt actorum appellatione.
- 6 Exempla qualiter probent.
- 7 Edi an debeant instrumenta relata in instrumento productis.
- 8 Edi ante omnia an debeant instrumenta relata in libello, num. 9. 10. 11.
- 12 Editio qualiter fiat.
- 13 Acta iudicij, & acta lisis suis cau, & que dicantur.
- 14 Actorum genus triplex reperitur.
- 15 Acta, gesta, & monumenta qualiter inter se differant.
- 16 Acta iudicij fieri debent parte praesente, vel citata, & absente per contumaciam, alius non probant, nec aliter parti praesentibus in casu, in quo seruus in contradictorio iudicio.
- 17 Acta iudicij ad alterius partis instantiam debent fieri, alius non valent.
- 18 Acta iudicij coram Iudice, vel eo mandante fieri debent, vt faciant fidem.
- 19 Obligatio peno actorum recipi debet, coram Iudice, vel Iud. eo mandante, alius recepta extra locum iudicij, non valet, nec habet executionem paratam, num. 20.
- 20 Obligatio peno acta curia; esse recipi, etiam absente creditore.
- 21 Acta per Notarium deturatum scribi debent, nec possunt per alium prosequi.
- 22 Acta iudicij scribi debent per Notarium à Rege creatum, vel per duos scriptores priuatos, de iure communi. Et quid seruetur in Regno.

- 23 Princeps sine causa iuri gentium detrahere non potest.
- 24 Acta scripta per priuatum, in loco, ubi priuatus actorum magister esse consueuit, an faciant publicam fidem, & an committitur error ius faciat, num. 25. 26.
- 25 Coniunctio tanti temporis, cuius initij non est memoria, privilegij vim habet.
- 26 Acta reciproca scripta per priuatum, per alteram partem impugnari non possunt.
- 27 Scriptura inhabili uerens, non potest similem contra se productam impugnare.
- 28 Dico unus scatur de voluntate partium.
- 29 Acta iudicij in scriptis celebrari debent, a ius non ualent, nisi in causis breuioribus.
- 30 Acta iudicij, an per testes probari possint.
- 31 Acta coram iudice, non requirunt testes; secus coram arbitro.
- 32 Testes debent adhiberi in sententiis.
- 33 Acta ante publicationem, publicam fidem non habent.
- 34 Attestationes non publicatae, etiam semiplex non probant.
- 35 Acta non publicata, aequiparantur breuiatura Notarii.
- 36 Acta iudicij non possunt fieri in die feriato.
- 37 Libellus potest praesentari, & recipi de feriato, etiam ad honorem Dei.
- 38 Latro insignis potest mitti ad furcas, etiam die feriato ad honorem Dei.
- 39 Actus voluntariae iurisdictionis die feriato exerceri possunt.
- 40 Testes etiam die feriato ad honorem Dei examinari possunt.
- 41 Acta pia, & requirentia celeritatem, fieri possunt die feriato.
- 42 Decretum super alienatione rerum minoris die feriato interponi non potest.
- 43 Debitor fugitiuus capi potest, etiam die feriato, ad honorem Dei.
- 44 Confessio etiam in die feriato potest in iudicio recipi.
- 45 Processus factus de feriato ad honorem Dei, ualere, quando iudicis iurisdictionis erat tempore peritura.
- 46 Processus potest fieri die feriato, ad honorem Dei, in curia Prætoris.
- 47 Excommunicationis sententia die feriato ferri potest.
- 48 In causis carceratorum die feriato proceditur.
- 49 Actus omnes iudicarij expediri possunt in ferijs mensium & uindemia iura.
- 50 Acta de die, & nou de nocte fieri debent.
- 51 Acta iudicij, locum, mensuram, diem, & annum, in quo celebrantur, continere debent, alias non ualent.
- 52 Actus deperditus, & alij de nouo confectus, si prima possent reperiantur, quibus potius debeat fides adhiberi,

ber, & secundum que debent iudicari.

- 53 Acta omnia regulariter sunt edenda, alias potest appellari, & non edere presumitur in dolo.
- 54 Actorum editio, est species defensionis.
- 55 Actorum editio, per Notarium iudice mandante fieri debet, & non aliter.
- 56 Attestationes testium ante publicationem edere non debent parti.
- 57 Interrogatorum copia parti dari non debet.
- 58 Allegationes rursus an debeant edere parti.
- 59 Notarius acta edere non tenetur sine salario.
- 60 Nomina testium non tenetur quie edere parti ante publicationem.
- 61 Acta debent edere cuiusque pretendenti interesse, etiam si non sint ad eum instantiam celebrata: secus in instrumentis.
- 62 Acta debent edere sumptibus petentis.
- 63 Copia libelli sumptibus actorum dari debet.
- 64 Acta originalia non debent edere, sed solum copia, sub pena falsi.
- 65 Acta edere debent, cum die, consule, loco, & tempore.
- 66 Acta semel edita, possunt millies per iterum edere. Secus in instrumentis: quia regulariter non eduntur, nisi semel.

DECIMVS actus, qui successiue consideratur in iudicijs, est ACTORVM EDITIO, super quo breuiter EXAMINABO TRES QUÆSTIONES PRINCIPALES. Prima erit, quid ueniat appellatione actorum. Secunda, an indistincte omnia acta iudicij faciant plenam fidem, & qualiter. Tertia erit, qualiter ista acta sint edenda petentibus.

VENIO ad primam Quæstionem principalem, super qua concludo, + quod acta dicuntur omnes scripturae in iudicio factae coram iudice, & scripturae manu Officialis scilicet tabellionis ad hoc deputati ut declarat Alexand. in l. a. 4. §. & in l. actorum. 4. ff. de re iud. ubi dicit, quod etiam sententia uenit appellatione actorum: idem tenet Abb. in c. quoniam contra. 1. colum. 2. in fin. de probatio. ubi uide Baldum plene declarantem, quae scripturae ueniunt appellatione actorum, hoc etiam declarat Bal. in aurb. qua supplicatio col. 1. ver. licet scriptura, & c. de prec. Imp. off. ubi dicit, quod non ex eo solo, quod scriptura est facta per Tabellionem actorum, dicitur de actis iudicij, si sint coram iudice, uel iudice mandante, a Ide Bald. in Interrogam. 2. 4. C. de liber. excusa Bartol. in l. illud colum. 2. uers. deinde nota. & ibi etiam Bal. C. de sacrosan. eorl. Card. in Clem. sape. §. & quia, in 9. quæst. de uerb. signif. Alexan. in l. stipulatio. 1. in princ. ff. de uerb. obl. & Bald. in l. 1. §. item sacramenta, co. um. pen. in fin. uers. quare in iudicij, & c. de act. iur. fir. tit. 53. in uerb. feud. & quod sententia uenit appellatione actorum, est text. cum gloff. & Part. in l. in instrumentis. 45. §. neque, ff. de iur. fide. An + autem in l. n. 22. mediana

menta, & alia scriptura producta in iudicio, dicantur esse de actis, eo ipso, quod sunt producta? Innoc. *inc. cum iniure. in fi. de off. deleg.* tenet, quod ipsum instrumentum, quantum ad contractum & obligationem in eo contentam, non est de actis, sed sola productio instrumentorum & scripturatum, est de actis. Idem tenet Bald. *in l. in apud. 2. col. 3. versic. iuxta hoc queritur. etc. C. de eden.* ubi per hoc infert, quod instrumentum productum in actis, editur sine die, & consule, sed solum editur dies productionis; quia quantum ad productionem est effectum commune instrumentum, iuxta *l. 1. §. edita. 2. ff. de eden.* sed certe si ista opinio in hoc Inno. & Bald. ita simpliciter intelligeretur, resultare possunt aliqua absurda; & maxime; quia altera pars non posset petere copiam tenoris instrumenti producti in actis, sed solum copiam presentationis ipsius. Nam si tenor non est de actis; ergo non est effectus communis, & sic non est edendus; quod est contra *d. §. edita. 3.* Præterea, si in tenore instrumenti esset aliquid verbum faciens contra producentem & in fauorem aduersarii, non posset aduersarius eo vti pro se; quia non est de actis, quod est contra not. per gl. & Moder. *in l. 1. §. editiones. 2. ff. de ed. vbi* habetur committer, quod producit instrumentum in iudicio, censetur approbare omnia contenta in eo, etiam contra se factientia, & aduersarius potest eo vti pro se; sicut dicimus in testibus, qui deponere debent pro vtraque parte; ita plene declarat *l. in d. §. editiones.* Unde causa vitandi ista contraria, videtur esse dicendum, quod tam productio, quam tenor instrumenti producti sit de actis, maxime cum tota die videamus communiter praticari, quod eo ipso, quod instrumentum, vel alia scriptura producit in iudicio, potest aduersarius petere eius copiam, & sibi editur cum die & consule, & cum toto tenore scripturæ; ergo tota est effecta de actis, & tota communis. Puto in ista varietate posse dari istam declarationem, videlicet, quando aliquis producit instrumentum in iudicio, & non facit illud registrari in actis de verbo ad verbum, sed solum Notarius scribit in actis, die tali, &c. talis produxit vnum instrumentum procuratoris, vel debiti, vel aliud simile, quod incipit sic, & fiunt sic, &c. sed eius tenor non apparet extensus in actis; puta; quia producit retinuit sibi instrumentum penes se; & tunc verum dicit Inno. & Bald. quod sola productio est de actis, & non tenor instrum. ex quo tenor non reperitur in actis & dato, quod Notarius fecerit de eo mentionem quod videtur, non tamen in hoc sibi creditur, vt not. Alex. *in cons. 6. col. 2. in fin. in 4. volum.* & per Mod. *in auth. si quis in aliquo. C. de eden.* nam si tenor esset de actis, taceret publicam fidem; sicut alia acta absque eo quod originale producat, quod est falsum, secundum Alex. ibi, & Doct. *in d. auth. si quis in aliquo.* Sed si queris, an illo casu possit aduersarius petere copiam tenoris instrumenti? etc, quod sic; nam li-

cet non fide de actis propter deficientiam registrationis; tamen quia pars cepit eo vti in iudicio per productionem, ratione huius vsus tenetur illud edere; ita tenet Bald. & Alex. *in l. legatum. 2. ff. de ed. per d. l. §. edenda sunt omnia. ff. de eden.* & tunc posset procedere opin. Bald. *in d. l. in apud. 2. C. de ed.* scilicet quod edatur sine die & consule. Nec semper sequitur illa consequentia, illa scriptura non est de actis; ergo non debet edi. Nam si quis facit mentionem de instrumento in libello per dictionem limitationam, tenetur illud edere ante litem contest. & tamen non est de actis vt Barr. & Dd. *in l. edita. 3. C. de eden.* quandoque producit instrumentum, facit ipsum registrari in actis, vel quia relinquit ipsum originale authenticum in actis cum presentata sub tali die, &c. vel quia facit ipsum exemplari auctoritate iudicis, & facit ipsum collationari per actorem Notarium, cum fide sua in calce, quod ipse collationauit, scilicet, exemplum cum originali, & concordat de verbo ad verbum, & illa copia collationata relinquitur in actis, continens totum tenorem instrumenti; originale autem recipitur per producentem, ne forte aliquo casu perdat, & istud quotidie videmus leuare iudicia. Et tunc dico, quod totus tenor instrumenti de actis est, non solum ipsa productio, adeo quod illa productio illius copiarum registratur & collationata faciat dictam copiam habere publicam fidem absque eo, quod producat originalenta tenet Bald. *in l. fin. in 5. q. C. de ed. No. D. Ait. toll. & est de mente Spec. in tit. de instr. edit. 3. nunc dicamus. col. 4. ver. illum tenentem. etc.* pro hoc est gl. *in d. auth. si quis in aliquo & ibi etiam Barr. & communiter Doct. & gl. Barr. in l. ceterographus 17. ff. de admistr. tut. & Argel. in §. illud in Auth. ut frat. fil. etc.* Hoc tamen intellige & declara, + dummodo talis registratio sit facta parte presente, & non contradicente, vel parte citata, alias nullam fidem faceret talis copia, quamvis collationata, ita tenet Alex. *in d. consil. 6. colum. fin. in princ. in 4. volum.* & est de mente Barr. & Dd. *in d. auth. si quis in aliquo. C. de ed.* quod not. perpetuo; quia raro hoc aduertunt litigantes, & actorem Notarium, unde allegationibus iuris postest talem scripturam destruere. De reliquis autem, quæ veniunt appellatione actorum, traditur plene *in d. c. quoniam contra. 11. de probat.* tam in text. quam in gl. & per Dd. ibi. Inter quæ adde, + quod non solum acta, quæ fiunt in iudicio contentioso, & contradictorio, veniunt appellatione actorum, sed etiam omnia alia, quæ fiunt in iudicio voluntario, in quibus decretum iudicis interponitur, prout sunt tutela & emancipationes, & alia similes, secundum Innoc. *in c. 1. col. 1. de prob.* quæ alio vocabulo dicuntur acta forensia, secundum eum ibi, ex eo quia in foro agitantur. & not. etiam Bal. *in l. comparationes. 20. colum. 2. vers. querit etiam de forens. etc. C. de hie instr.* AD DITIO. Adde, quod + omnia exemplata & registrata, probant eo modo, quo probatur originalenta, &

na, & non vltia, neque plus; vnde quidquid poterit obijci & opponi contra originale exemplatum, omne illud potest obijci contra exemplatum, Bartol. & Doct. in l. in testamento. 19. la. ff. de cond. & demonstr. de quo per Dd. plene in c. quoniam contra. 11. extr. de probat. Item illud addas, quod nedum debet fieri editio instrumenti producti in iudicio, quo quis vtitur, sed etiam eorum instrumentorum ibi relatorum, secundum Bal. in l. inuilem. 2. q. circa ff. de legib. & Alex. in cons. 3. lib. 2. col. 1. refert & sequitur Dec. in l. edita. 31. col. pen. errata fin. C. de eden. & Aym. Cia u. in cons. 92. lib. 1. num. 15. Item est aduertendum, quod vbiunque in libello actoris fit mentio de aliquo instrumento, vel scriptura, super quibus funditur intentio actionis, potest compelli, vt ante omnia exhibeat, vt detur reo occasio deliberandi, secundum Innoc. in c. ex epistola. 1. quem ibi omnes sequuntur, & Bal. in l. fin. C. de prec. imp. offer. & procedit conclusio indistincte, si in libello fit mentio limitatiue, taliter, quod aduersarius reddat dubius de narratis per actorem; puta, vendidisti talem pecuniam tertie, prout constat tibi instrumento; secundum Bart. in l. postquam 5. §. si dies. 2. ff. de leg. nom. caueat. & in l. edita. 3. pen. col. C. de eden. & ibi Bald. in pen. char. & Fel. plene in d. c. ex epistola. Ad eo quod si fuerit mentio instrumenti in libello narratiue, vt si dicatur: quæ omnia constant publico instrumento exinde confecto, non fit editio ante litem contestatam, secundum Bartol. in d. l. edita. & Doct. in d. c. ex epistola. tu autem dicas contrarium seruati in magna curia vicaria, & alijs curijs, vbi extat communis stylus: quod si limitatiue vel narratiue fit mentio instrumenti in libello, semper fit editio, si petitur ad effectum deliberandi, vel fundandi exceptiones: & ita prædicatur. Sed si actor negat se habere copiam instrumenti in promptu, proceditur ad vltiora, secundum Rotam in nou. dec. 33. de quo statur iuramento actionis, & notat expresse Bartol. in l. qui stipendia. 9. in fin. C. de procurat. & Felin. in d. c. ex epistola. num. 27. Item si ille, qui petiit editio instrumentum, verisimiliter habere debet, vel habere copiam instrumenti, qualitercuque fiat mentio instrumenti in libello, non tenetur libellans ante omnia edere, secundum Bald. in l. si legatarius. 2. ff. de eden. & Rotam, vbi supra. nam si legatarius petat legatum virtute testamenti ab hærede, non tenetur edere testamentum ipsum hæredi; quia præsumitur habere notitiam contentorum in eo, de quo plene per Felin. vt supra, num. 27. Et adde, quod in casibus, in quibus ante litem contestatam fit editio, sufficit ostendere iudici originale, & relinquere in actis copiam, secundum Innoc. in c. cum in iure. 31. de offic. delegat. Ead. in l. 2. C. de eden. Abb. in d. c. ex epistola. & ibi Felin. numer. 31. in med. Petr. Foll. V. l. D. ista autem acta, quæ sunt in iudicijs, quædam dicuntur acta iudicij proprie, & quædam acta litis, siue causæ, & differunt inter se: quia acta iudicij sunt illa, quæ ten-

dunt ad iudiciorum solemnitatem & ordinem, prout sunt citationes, libelli, satisfactiones, & lris contestationes, publicatio, & conclusio, & alij similes actus; acta vero causæ, seu litis, sunt, quæ respiciunt factum pro victoria causæ obtinenda, prout sunt attestations, confessiones, scripturæ, & alia probationes, ita declarat glo. in Clem. sape. in vers. decisiones. & ibi etiam Card. in 3. notab. & in 2. quest. de verb. signific. & Abb. in c. causam que. 11. in l. notat. de rescrib. & propterea in materia ACTORVM solet fieri DISTINCTIO TRIMEMBRIS, videlicet QVADAM sunt acta, quæ respiciunt lris ordinationem; & sunt illa, quæ modo appellantur acta iudicij. QVADAM sunt, quæ respiciunt vetustatis indaginem, & sunt illa, quæ modo appellantur acta litis, seu causæ. QVADAM sunt quæ respiciunt lris decisionem; & sunt sententiæ diffinitiuæ; de quibus plene per Bart. in l. 2. apud quem. 2. C. de eden. & in l. cum litemortua. 2. ff. ind. sol. Abb. Felin. & communiter Dd. in d. c. causam que. 11. de rescrib. in quibus locis plene declaratur, quæ acta pereant perempta instantia, & ibi dictum me remitto, & aliqua dixi in materia instantiæ, supra in quinta parte principali huius tractatus. Quæ autem sit differentia inter acta, gesta, & monumenta: Dic, quod acta proprie sunt illa, quæ sunt scripta coram Notario, & iudice, scilicet per ipsum Notarium actorum. Gesta, possunt dici ea, quæ sunt facta, sed non scripta. Item, gesta censentur facta magnorum principum, & omnia registrata in archiuis publicatium: personarum, possunt appellari gesta. Sed monumenta dicuntur scripturæ publicæ & priuata, quas quis habet penes se extra iudicium ex eo; quia causam ipsius muniunt, quæ alio vocabulo appellantur documenta, vt habetur in c. cordi. 1. de appellat. lib. 6. & authentic. si quis in i. quo. C. de eden. & ita hanc differentiam declarat Card. in Clem. sape. §. quia. in 8. quest. de verb. sign. Aliquando tamen acta & gesta confunduntur, & vrum & idem important: vt est text. in l. gesta vlt. C. de re iud. not. Bart. in l. 1. ff. de offic. procur. Casar.

VENIO ad secundam questionem principalem, videlicet, an indistincte & omnia acta iudicij faciant plenam fidem, & qualiter: super quæ oportet inuestigare, quæ requirantur ad validitatem actorum, ad hoc, vt tanquam publica faciant plenam fidem? & dic, quod PLVRA requiruntur. ET PRIMO requiritur, quod fiant parte præsentate, vel citate, & absente per contumaciam, alias non probant, nec alteri præiudicant; & in casu, in quo sumus in contraditorio iudicio, l. de vnoquoque. 47. ff. de re iud. l. nam ista diuis. 39. ff. de adops. l. si quando. 19. C. de rescrib. & c. 2. de rescrib. SECUNDO requiritur, quod acta fiant altera parte instante, ad eo, quod debet apparere ex actis, ad cuius instantiam actus celebrator, alias acta non valent, ita tenet Angel. in consil. 286. colum. 2. vbi præcipue loquitur de sententia lata, quod non valeat, nisi appareat ad cuius instantiam

lata fuit. Vnde sententia nunquam debet ferri, nisi una pars faciat instantiam, & faciat aliam partem citari ad sententiam, alias non valentia tenet *imol. in d. l. de unoquoque. 49. ff. de re iud. & Bartol. in l. 1. C. ut que des. aduoc. Paul. de Castro in l. iudicio. 1. C. de iud. l. in l. proferendum. 13. §. Et si quidem. colum. 1. C. de iud.*

18 **TERTIO** requiritur, quod fiant coram iudice, vel iudice mandante, vnde *Alex. & Imol. in l. 1. ad 2. ff. de re iud. glo. & Bald. in l. illud. 19. C. de sacrosanct. Eccl. Bald. in l. interrogatam. 24. C. de delict. causis & Luc. de Pen. in l. instar. 2. C. de iure fisco lib. 10. vbi per hoc infert, quod non valere obligationem receptam penes acta coram, nisi sit recepta coram iudice. Adde etiam, vel nisi recepta sit iudice mandante, vt habetur in*

20 *dec. 135. consil. Neap. vbi plus dicitur, quod ratione iuramenti in ea apponit, potest recipi talis obligatio penes acta, etiam absente creditore. Et per hoc patet, quod ista obligationes, quas quotidie recipiunt Notarij extra locum iudicij, & sine presentia iudicis, & dicunt illis recepit penes acta, non valent nec habent executionem paratam: vt est de merito Luc. de Pen. in d. l. instar. C. de iure fisco lib. 10. & expressius tenet Mart. de Ath. & in consil. Magistri camerarij, colum. penult. & consil. Cordi nobis colum. penult. in fine. quod nota; quia quotidie Notarij actorum errant in hoc. **ADDITIO.** Adde hinc ea, quae dixi in practica mea causarum criminalium, in fragm. part. i. tit. 21*

21 *de fideiussoribus. Petr. Foll. QVARTO* requiritur, quod acta scribantur per Notarium actorum deputatum, adeo, quod ille Notarius, qui incipit scribere acta vnus processus, ille debet scribere reliquas; alias acta non probant, nisi iste esset impeditus; quia tunc potest alius subrogari; ita tenet Bald. per illum text. in l. vnica. C. de sportan. l. cessante. 2. C. quomod. & quana iud. Bar. in l. 1. ff. de off. praecor. ut Bal. in l. repetita. 41. C. de Episcop. & cler. Lud. Rou. in consil. 281. Bald. & Paul. de Castro in l. testamenta omnia. 19. C. de testament. [Adde Vinium in iyl. com. opin. lib. 1. opin. 30. numer. 9.]

22 **QUINTO** requiritur, quod ille, qui scribit acta, sit Notarius creatus a Rege; alias acta scripta alia persona, non valent in hoc Regno; secus esset de iure communi; quia vbi non potest haberi Notarius, possunt adhiberi duo scriptores, etiam priuati, ad scribendum acta, quorum scripta faciunt publicam fidem in iudicio, vt est text. in c. quoniam contra 11. de probat. imo dicit simpliciter Bald. in l. comparationes. 20. col. 3. versic. quantum etiam de forensi, & c. & c. de fide instrum. quod de mandato iudicis possunt scribi per alium, quam per Tabellionem. Sed hodie in Regno est iuri communi derogatum per constitutiones Regni, quibus inductum est, vt acta non fiant per aliam personam, nisi per Notarium creatum a Rege, & sic in hoc est correcta dispositio d. c. quoniam contra 11. de probat. vt est condit. quae incipit: *Magistri camerarij* & ita illam constitutionem intelligit ibi Matth. in penult. col. scribet a quod per eam sit derogatum iuri communi;

Sed certe ego puto, quod non fuit ista mens illius constitutionis, scilicet velle corrigere d. c. quoniam contra. Nam legum correctio semper est euitanda, vbi non apparet expressio, l. precipimus. 31. C. de appel. & l. sanemus. 27. C. de testam. sed dico, quod potius illa constitutio est conformis iuri communi. Nam ius commune ponit duos casus, scilicet quod Magister actorum debet esse Notarius, vbi haberi potest: sed vbi deest copia Notariorum, possunt adhiberi duo probi & idonei viri, ad scribendum acta, quorum fides æquiparatur fidei tabellionis. Sed constitutio Regni prouidit solum in vnum casum, scilicet, quod Magister actorum sit Notarius, & in hoc est conformis iuri communi, & ultra non progreditur corrigendo ius commune de duobus scriptoribus. Ergo ille secundus casus, tanquam ommissus per Regi constitutionem, debet remanere in dispositione iuris communis, l. sicam dorem. 22 in princ. ff. solut. matr. & l. commodi sume. 10. ff. de liber. & posthum. vt euitetur legum correctio. Præterea illa constitutio non dicit, quod sine possit haberi copia Notariorum sine non, semper Magister actorum debeat esse Notarius creatus a Rege; illis acta non valeant; merito debet declarari, & limitari per legem antiquam iuris communis, scilicet, quod adhibeatur Notarius creatus a Rege, vbi copia Notarij haberi potest; alias sufficienter duo scriptores priuati viri idonei, vt lex nona distinguatur per veterem, l. sed & posteriores ff. de legibus debet lædere ius commune in annis, quam potest. Præterea ius commune in hoc fuit conforme iurigenium, secundum quod in ore duorum, vel trium, stat omne verbum, c. nouit. 28. de iud. l. vbi numerus. 12. ff. de testib. Vnde satis iniusta fuisse illa constit. quando in defectum Notarij voluisset detrahere fidei duorum testium, quos lex communis in hoc adhibuit, vt scriptores, & testes, æquiparando eos fidei Notarij; quia videreetur detrahere iurigenium, quod sine causa & princeps huius seculi facere non potest, vt plene tradit Fel. in c. que in Ecclesiis. 7. colum. 2. & col. 10. & seq. de consil. Ex quibus rationibus confirmo hanc conclusionem, quod dispositio d. c. quoniam contra 11. de probat. non est hodie correctata in Regno, imo est in viridi obseruantia. Vnde etiam hodie in defectum Notarij possunt adhibere duos scriptores. **ADDITIO.** Adde quod isti duo viri, de quibus per Dom. Auctorem, debent esse idonei, & honesti, & bonæ famæ, secundum Hostien. & Ioan. And. in c. quoniam contra. & ibi plene per Paris. num. 153 debent etiam iuramentum præstare, secundum Felin. ibi post Bald. & ibi Barb. & Paris. & an omnes debeant scribere, vel sufficiat, si vnus scribat, & alter subscribat? & concluditur, quod vnus debet scribere, & alter subscribere, secundum Abbat. Paris. & omnes Doct. in d. c. quoniam contra, extr. de probat. Pet. Foller. V. I. D. Sed & iuxta hoc cadit quotidiana dubium. In multis locis, terris, & ciuitatibus huius

Regni est quaedam antiqua obseruantia, quod in cuius solet esse vnus actorum Magister priuatus, & non Notarius, qui tolerante populo scribit acta iudicij, & coram eo partes litigant sine contraditione aliqua, quare au acta scripta ab isto faciant publicam fidem, si forte altera pars videns se succumbere, vult venire ad hoc refugium miserorum, & allegare nullitatem actorum, & processum prout pluries hic casus mihi euenit in facto. Ercerte nulli est dubium, quod scriptor talis, de iure communis, cum sit solus, nec per Regni constitutionem habet publicam fidem, vnde eius acta valent, posset esse dubium, an ille communis error populi, qui teauit eum, vt actorum Magistrum, faciat ius: tuxia ea, quae traduntur in *l. Barbarus. 3 ff. de offic. praes. Not.* Super isto casu pro decisione pono hanc conclusionem negatiuam, quod talia acta non habeant publicam fidem; quia iste est casus expressus contra constitutionem Regni praedictam, quae vult, quod quando Magister actorum est vnus, debet esse Notarius, & consuetudo contraria non posset tollere illam constitutionem; quia in praemio Constitutionum, in fine, Imperator tollit omnes consuetudines, etiam futuras, quae facerent contra illam consistit, vt not. *ibid. gloss.* & probatur in alia constitutione, quae incipit *Puritatem*, vbi mandat primo seruari constitutiones Regni, & in defectum earum tunc seruentur consuetudines: vnde dato, quod populus per consuetudinem introduxisset, quod priuatus scriptor posset esse actorum Magister, non tamen potuit derogare constitutioni Regni. Nec obstat, quod communis error facit ius; quia in contrarium est veritas in casu isto, ex quo communis error non potest facere Notarium eum, qui non est; vnde acta facta per talem Notarium putarium non valent: ita plene concludit *lat. in d. l. Barbarus. de off. praes. col. 12.* super illa quaestione, an instrumenta facta per Notarium putarium valeant, & concludit quod non, & plures allegat; tanto fortius in casu isto, vbi populus scit eum non esse Notarium; vnde cessat ille communis error, in titulo Notariatus. Nam populus vult tunc vedicare sibi auctoritatem Regiam, scilicet, creandi tabelliones, & publicas personas, quorum, & quarum scripturam detur plena fides, quod fieri non potest, vbi per *lat. istam conclusionem* LIMITO DVOBVS MODIS: + PRIMO, nisi esset consuetudo, cuius iurij non esset memoria, quod semper in tali loco & ciuitate fuerunt Magistri actorum priuati, & non reperitur memoria interruptio huius consuetudinis; nam tunc ex quo talis consuetudo habet vim specialis privilegij Principis, puto quod talia acta facerent plenam fidem, ex praesumpto privilegio Principis, per ea, quae not. *Abb. in c. super iurisdic. 26. §. praeterea. de verb. sign. Pro hoc est tex. in *l. hoc iure. 3. §. Auctus aqua. 4. ff. de aq. quot. & ab. tenet Andr. de Her. in c. imperialis. §. praeterea ducatur. col. pen. in primo de prob. feud. alio.**

per *Fred. & in consil. si dubitatio. col. 3.* Nam per tantum tempus, cuius iurij non est memoria, & copraescribuntur omnia Regalia, & Principi refermata: vt tenet idem *Andr. de Her. in consil. Quadragesimale. col. 1. & in c. 1. versu. flumina nauigabilia. col. 2. qua sint regal.* ADDITIO. Adde *Alex. sic concludentem in consil. 120. in pen. col. 1. in lib. 7. Petr. Foller. V. I. D. SECVNDO* LIMITO, + quando duolitegauctur coram iudice, vbi erat scriptor priuatus, & ambo producerunt sua iura coram illo priuato actorum Magistro, & fecerunt pariformiter per illum scribi reciprocos actus in iudicio, nulla ipsarum partium discrepante? nam si in fine cause vellet altera partium annullare processum, tanquam scriptum per non publicam personam, dico, quod non debet audiri; quia censetur dictum scriptorem & eius fidem approbasse, patiendo ab eo examinar suos testes & alia sua acta scribi, vnde non potest modo illius fidem impugnare: & mouetur per ea, quae plene cumulat *la. son. in l. 1. col. 3. & 4. ff. de eden. & idem la. in l. hoc ed. §. v. col. 3. ff. quod quis que. in r.* vbi plura exempla ponit de eo, qui vultur aliqua + scriptura in habili pro se, vel approbata aliquam personam in aliquo officio; nam non potest ulterius dictam scripturam, vel personam in eodem vel simili officio impugnare, vbi multos *Doct. alleg.* & adibi allegata me remitto. Nec posset obstat, quod priuati vellet creare tabellionem; quia non creant, nec officium publicum sibi vendicant. Sed solum + dant fidem vni viro priuato, quod potest fieri per partes, *l. Treopompus. 14. & in l. Bart. & Dd. ff. de dot. praeg. & Bart. in l. Lucius. 24 ff. de fideiussor.* sicut dicimus etiam in arbitro electo per partes, cui per comprehensum datur fides, vbi etur dicto ipsius. Eodem modo possunt partes eligere vnum scriptorem, cuius scriptis habeant dare plenam fidem in earum praedictum, cum nihil repugnet, nec in aliquo laedatur hic publica vtilitas; imo in hoc casu suggerit a quibus illius edicti, *quod quis que iuris, &c.* ADDITIO. Adde, quod consensus partium facit vt credatur coprae, cui alias non crederetur, secundu *Doct. in auct. si quis in aliquo. C. de eden. de m. facit validare probationes, vel attestaciones inualidas, secundum Inuoc. in c. eum causam 37. in vltim. col. in princ. in gloss. sua, in c. reos praesumptio. de testib. per Bal. in fin. C. de testib. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de fer. Abb. in c. consuetus in fin. de testib. Petr. Foller. V. I. D.* Nam eo ipso, quod ego produco iura mea coram tali scriptore, & tacio per eum examinari meos testes, & scribi omnia acta mea in processu, vndeor habere hanc intentionem, vt illa acta mea faciant publicam fidem, & prosint mihi ad victoriam obtinendam contra aduersarium meum, vnde non possum postea impugnare processum, quem tenet approbavi: quia debco pati, quod similiter acta aduersarij mei per eundem scriptorem recepta, faciant fidem contra me, propter aequitatem dicti edicti, per

ea, quæ not. Iason in d. l. s. editiones. 2. ff. de eden. Se-
 29 x t o requiritur, + quod acta redueantur in scriptis,
 nisi causæ essent breuiores: quia tunc non requiri-
 tur scriptura, per *authen. nisi breuiores*, & ibi *Bartol. C. de sentent. ex breui. recitum*. ita tenet *Abb. in d. c. quonia*
 30 *contra. 11. in s. nota per illum text.* Et ibi etiam *Felinus de*
probat. & declarat Anton. de Barr. in c. cum ad sedem.
de restitut. spoliat. Et super + hoc potest cadere illud
 dubium, an acta iudicij possint probari per testes,
 & sic aliter, quam per scripturam. Nam secundum
 communem conclusionem, acta curiæ non requi-
 runt testes; quia sine testibus habent publicam fi-
 dem, *Bart. in l. emancipatione. 11. C. de fide instrument.*
 & *Bal. in l. gesta volum. versic. quæro, nunquid acta, &c.*
 31 *C. de resud.* Quod + tamen notabiliter intellige ex
 actis factis coram iudice; scilicet si fiat coram arbi-
 tro; quia non valent sine testibus, etiam per No-
 tumum scribantur: ita tenet *Alexand. in consil. 13.*
in 4. volum. in 1. volum. & consil. 19. volum. 3. in 4. volum.
 Quod nota perpetuo; quia poterit annullare multos
 processus arbitratorum; quia nunquam vel raro
 aduertunt in adhibendo testes in eorum actis, vn-
 de ad questionem incidenter motam, dico, quod
 acta possunt probari per testes, dummodo depo-
 nant de re ipsorum, text. *in l. quoniam 21. C. de*
hæret. & Bald. in l. nec in arbitris. 4. col. 2. versic. venio
ad versic. si autem, C. de arbitris. Quod tamen intelli-
 ge, quando acta requirementia scripturam fuerunt
 celebrata in scriptis, & sunt de perditis; tunc enim
 possunt probari per testes; sed si nunquam fue-
 rint scripta, quia ex quo non valent, non oportet
 ea probari per testes. Sed si sunt talia acta, quæ de
 necessitate non requirunt scripturam, possunt in-
 districte probari per testes, ita declarat *Bald. in d. l. e-*
manicipatione 11. C. de de fide instrum. & *Lanfianc. in d. c.*
quoniam contra colum 4. & habetur per Canonist. inc.
Abercius. de testib. AD DITIO. Adde, quod contra-
 rium seruatur in actis factis coram arbitris electis
 secundum formam Regiæ pragmaticæ inter con-
 iunctos, vt tenet *Alex. in d. consil. 13.* & contra-
 rium vidi seruari in quibuslibet arbitris. Ad + vnum
 32 tamen aduertas, quod cum ibi de generale consue-
 tudine solent adhiberi, tenet in lectura sententiæ,
 licet alias non requirantur testes in actis; tamen in
 distinctiua sententijs, postquam ex consuetudine
 solent adhiberi, & consuetudo est optima legum
 interpretis, *l. si interpretatio. 37. ff. de legib. debeat*
 omnino adhiberi, alias non valent, secundum
 glossam & *Ioan. de Imol. inc. quoniam contra. 11. de prob-*
is & ibi restit. & sequitur Lanfranc. nu. 16. in verbo,
probationes. & de actis coram arbitro vide *dom. Bap-*
puit. de s. Blasio in tract. de arbitris. num. 23. vbi plene
 33 *Perr. Foll. V. I. D. SEPTIMO* requiritur, quod acta
 sint + in iudicio publicata. nam ante publicationem
 non habet publicam fidem, *l. gesta volum. C. de re iudic.*
 & *Bald. in l. publicati 2. in 3. quest. C. de testam.* &
 34 *dic. + Bald. in l. bona fidei 3. col. 1. 3. versic. uti qua-*

ritur. C. de reb. cred. quod etiam semiplene non pro-
 bant attestaciones non publicata. Acta + enim non
 35 publicata sunt ad instar imbreuiatiuræ. Notarij non
 solennis, vt not. glossam & *Bart. in l. fideicommissa. 11. §.*
quotiens. 1. ff. de legat. 3. & hoc requiritur posse referri
 solum ad attestaciones. Verum magis communis
 conclusio est in contrarium, scilicet quod coram
 eodem iudice, vel in brogato in eius locum, acta faci-
 ciat fidem, etiam sine publicatione; quia alias se-
 queretur, quod non valeret sententia lata, omnia
 publicatione, cuius contrarium tenet *Bart. in l. pro-*
latam. 4. C. de sent. & hoc tenet Abb. in c. causam que.
10. colum. 2. de testib. vbi optime declarat hanc mate-
 riam, & ibi etiam *Franc. de Aretio, in r. & 2. colum.*
 O C T A V O requiritur, + quod acta scribantur & re-
 36 cipiantur in die non festiata, alias non valent, maxi-
 me si est dies festiatus ad honorem Dei, *l. final. C. de*
ser. & c. si de ser. sunt tamen multi actus, qui possunt
 celebrari die festiato, qui signantur pro fallentijs ad
 hanc regulam.

ET PRIMO LIMITA + non procedere in por-
 rectu ne libelli; quia potest offerri, & recipi in die
 37 festiato ad honorem Dei, *l. miles 11 §. sexaginta. 6. ff.*
de adult. & idem in libello appellatorio, *l. quoniam. 1.*
& ibi Bald. C. de ser. & not. Bart. in l. ex quacum que. ff.
si quis in ius voc. non ter. & vide, quæ dixi supra in ca-
 pitulo de lib. obli. in hac parte. vbi tractaui plene veri-
 tatem huius dicti. SECUNDO LIMITA in execu-
 38 tione + scienda contralationem insignem; quia
 potest mitti ad furcas, etiam in die festiato, *l. provin-*
ciarum 10 & ibi Bart. & Bald. C. de ser. TERTIO LI-
 MITA, + in omnibus actibus voluntarijs iurisdi-
 39 ctionis; quia possunt exerceri die festiato, prout est
 emancipare, adoptare, tutores dare, & instrumenta
 ac testamenta conficere, & alia similia; ita tenet *Spec-*
ius de ser. §. sequitur. versic. quod si in serijs &c. & versic.
porro. & *Abb. in c. conquestus. 5. col. 5. de ser.* & est text. *in*
l. actus. 8. C. de ser. QUARTO LIMITA + non proce-
 40 dere in examinatione testium; quia possunt exami-
 nari in die festiato ad honorem Dei, dummodo
 iurauerunt in die non festiato, gl. est in *Cl. de off. del.*
 & est ritus magnæ curiæ *in r. 47. incip. Item, quod si*
datur. &c. & dixi supra in *versic. testium productio.* & tenet
Spec. in r. de ser. §. sequitur. versic. quod si tunc testis,
 & *Quinto LIMITA*, + in omnibus actibus pijs,
 41 & requiritibus celestiatem, de quibus in *l. ne quis.*
1. & eadem 2. ff. de ser. Au + tamen decretum in aliena-
 42 tione rerum minoris potest interponi die festi-
 ato; Dic, quod non, secundum *Spec. in d. §. sequitur, in fi.*
 43 *Sexto LIMITA* + in captura debitoris suspecti
 de fuga, qui potest capi, etiam in die festiato ad ho-
 norem Dei; gl. est singularis in *l. fin. C. de ser.* Abb. &
 communiter *Dd. in l. si feriati. 6. ff. de ser.* *Bald. in c. fin.*
extr. de ser. & *Il. in l. cui 2. col. 6. in prin. ff. de iurij. am. iud.*
 44 *Septimo LIMITA* + in confessione patris; quia
 potest recipi in iudicio; etiam in die festiato secun-
 dum *Bald. in marg. in verb. feris. versic. ult. & Inno.*

in e. *ultra tertiam*. §. de *testib.* OCTAVO LIMITA, quando ꝑ iurisdictione iudicis effect tempore peritura: quia tunc potest procedi tempore feriato ad honorem Dei & hominum, secundum Abb. in e. *fin.* col. fi. de iun. & Spec. in tit. de fer. §. sequitur. vers. pen. Nono

LIMITA, ꝑ in curia principis; quia in ea procedi potest die feriato, vt tenet. Spec. in tit. de fer. §. 1. vers.

47 est autem. DECIMO LIMITA, in ꝑ sententia excommunicacionis, quæ potest fieri die feriato, secundum Specul in tit. de fer. §. sequitur. vers. porro ea. & Fed. de Sen. in conf. 11. VNDECIMO LIMITA, in

48 causis ꝑ carceratorum, quia in eis procedi potest die feriato l. *dinus* 9. Et ibi Alex. & Dd. ff. de fer. & habetur in l. *eufodius*. 12. ff. de *publ. iud.* D VODECIMO genera-

49 liter LIMITA hodie in Regno, ꝑ quoad ferias messium, & viudemiarum; quia omnes actus iudicarij possunt in talibus ferijs expediri, ex quo in Regno de consuetudine sunt solbata, & non seruantur. gloss. est in consi. Regni, quæ incipit: *Batulos omnes.*

50 Nono principaliter requiritur, ꝑ quod acta fiant die, & non de nocte. c. *conuulsi* 2. Et ibi gl. & Abb. in *fin.* col. de off. delegat. & præsertim non potest fieri sententia de nocte, vt not. D. l. *in l. non minorem*. 10. C. de *tran. iact.* Quid autem si extiteret consuetudo contraria, in quibus casibus valeant acta de nocte? vide l. *in l. non minorem*. & Felu. in d. c. *consuluis*. col. ante pen.

51 DECIMO ꝑ principaliter requiritur pro validatione actorum, quod in singulis inferatur locus, dies, mensis, & annus, in quo celebrantur, tex. est in c. *quoniam contra*. 11. Et ibi gloss. in *vers.* tempora, de *probat.* & habetur in c. *Abbate sane*. circa *fin.* de *re iud.* lib. 6.

52 SED IURAX hoc potest cadere DVBIUM, ꝑ quod si sunt facta acta alicuius processus, & postea perditur processus, adeo, quod est necesse facere acta de nouo, deinde celebratis nouis actis reperitur primus processus; cui est danda fides, & non credatur primis vel secundis actis? Dic quod si nondum est lata sententia super secundo processu, creditur primæ tantum, & non secundo, & secundum prima acta debet fieri sententia. Secus si esset sententia lata super secundis actis, antequam essent inuenta prima: ita tenet Andr. de Isero, in *conf. Cordi nobis.*

54 VENIO ad tertiam quæstionem principalem, scilicet, qualiter ꝑ sint edenda acta, super qua FIRMO nonnullas CONCLUSIONES VERAS, & communes. Ex prima CONCLUSIO generalis est, quod omnia acta iudiciali, siue causæ ciuiles, siue criminales, debeant edi litigantibus petentibus, l. *is apud* 2. cum *sua materia*. C. de *edend.* in tantum, quod si non edantur, potest appellari, l. *supplicare*. 2. C. *ut lite pend.* & c. *perpetuus* 12. de *fide instrum.* Probarur etiam in l. *qua*. 1. §. *edenda* 3. ff. *de edend.* ea præsertim ratione attendat; quia actus iudicarij eo ipso, quod factus est, censetur communis alteri parti, & ideo potest petere copiam, vt supra dixi, & habetur in d. §. *edenda*. col. 1. §. *editionis*. Et ibi nota ead. titul. Item si quis iudice mandante non vult acta edere, præsumitur

in dolo, secundum Alex. in l. *ibi*. §. *ff. de edend.* pro hoc est text. in l. *non potest d. lo* 199. ff. *de regul. iur.* Potest etiam ꝑ assignari ratio; quia editio actorum, est species

54 defensionis. Pater; quia sit ad effectum, vt patentes possit deliberare, si velit cedere, an contendere, l. *in princ.* ff. *de edend.* & *auth. offeratur*. C. *de liti. contest.* Item sit ad effectum veritatis inuestigandæ, vt licet tex. in d. l. *is apud quem*. 2. C. *de ed.* nati habita copia facilius potest quis respondere confitendo, vel

objiciendo, & sic merita causatum partium assertionem panduntur, l. *fin.* C. *si per vim*. vel *alio mod.* vnde iudex poterit de veritate causæ facilius iudicare, & ipsam veritatem inquirere, visis allegationibus vtriusque partis. LIMITA hanc ꝑ conclusionem,

55 dummodo talis editio fiat iudice mandante, alias sine mandato iudicis non tenetur Notarius actorum edere acta, secundum Bald. in d. l. *is apud quem*. 2. col. 1. in *princ.* per illum tex. in *vers.* *ubebit* ubi etiam Paul. de

56 *Castr.* C. *de edend.* Secundo LIMITA, ꝑ non procedere in attestacionibus testium, quæ ante publicationem edi non debent patri, sed debent esse secreta penes iudicem & actorum Notarium, timore subornationis, gloss. est in d. l. *is apud quem*. 2. per illum tex.

secundum quintam le *Tur.* C. *de edend.* & ibi Baldus hoc expresse tenet, in 2. col. vers. *venio ad quintam*, & per §. *quia vero in Authent. de testib.* Tertio ꝑ LIMITA

57 in interrogatorijs testium, quæ licet sint de actis, non tamen debent edi alteri parti ad evitandam subornationem testium, vt not. Abb. & Dd. in c. *per tuas*. de *testib.* & Alex. in *di. l. is apud quem*. 2. *Cod. de edend.*

58 Quarto LIMITA, ꝑ in allegationibus iuris, quæ licet sint in actis productæ; tamen non debent edi alteri parti, ex quo sunt ad meram instructionem iudicis: ita tenet Innocen. in d. c. *per tuas*. de *testibus*. & Alex. in *auth. iubemus*. C. *de iud.* contrarium tamen tenuit las in d. l. *is apud quem*. col. 2. & in d. l. 1. §. *edenda*.

ff. *de edend.* & ratio est secundum eum; quia postquæ allegationes sunt registratæ in actis, sunt effectæ communes; vnde debent edi, sicut alia communia, sed Matth. de Afflic. Doct. Neap. in *constit. si damna*, col. 12. tenet primam partem, scilicet quod non datur

copia allegationum; & dicit, quod hoc iure vitium. Ego puto esse distinguendum: Aut is, qui producit allegationes, facit scribi in eis præsentatam, & facit illa registrari in actis; & tunc tenet opinionem las quod edi debent, per d. l. 1. §. *edenda* 3. ff. *de edend.* Aut non præsentat illas in modum actorum in processu, sed dat illas in manica iudicis, ad meram iudicis instructionem, & non vult quod sint de actis;

& tunc procedat alia opinio, scilicet, quod non edantur: ita quotidie video seruari in practica; quia tunc pars non potest petere copiam, ex quo non sunt effectæ communes, cum sint productæ extra processum, vnde finita causa potest producens illas sibi reaccipere, quia de necessitate non debent in processu remanere, cum non sint de processu. Quinto LIMITA,

59 ꝑ dummodo asseratur salarium actorum Ma-

sibus, vel altera parte absente, citata tamen ac relata, &c. ita hæc omnia declarat Baldus in d. l. gesta vit. C. de re iudic. colum. 1. versic. quaro qualiter, &c. & ex tunc censetur præclusa via producendorum testium, nisi in casibus, quos ponit Bartol. in authent. atquisse. vel. C. de probat. & Abb. & Doct. in c. fraternitatis. 17. de testibus.

[Adde Gail. lib. 1. obferuat 105. ubi agit de publicatione attestationum, & aliquot casus recenset, quibus post publicationem, testes adhuc examinari, vel noui produci possunt. An autem istis casibus, quibus testes facta publicatione de nouo examinari possunt, & in causi repulsæ, item in causa appellationis, articuli, vel positiones idem contentes vel directo contrarij proponant, & testes idem, vel noui desuper produci possint, & an minoribus, ecclesiæ, mulieri, & filio id liceat vide Trentacinq. lib. 2. tit. de probat. resolut. 4.]

- 3 Hodie autem ¶ in Regno fit publicatio ipso iure, eo ipso, quod labitur terminus probatorius, siue sint testes examinati, siue non, nisi pars intra quatuor dies post lapsum terminum probauerit aliquod iustum impedimentum: quia debet allegare, quod publicatio habetur pro non facta ob tale impedimentum, & c. de hoc est regia pragmat. quæ incipit: *Cursu dilationum. in princ. vnde*, lapsis termino, non oportet petere publicationem fieri, sed instare, vt deciatent ipsam esse factam ipso iure. An autem possit omitti ista publicatio, & si ¶ procedatur ad vltiora, ea non facta, an valeat processus? Communis conclusio est, quod sic: ita plene tenent Abb. & Felio. in e. cum 1. c. A. 2. de re iud. & Bart. in l. prolata. 4. C. de sentent. & Petr. Phil. Corn. in consil. 102. colum. fin. in litera R in 1. volum.

[Adde Gail. lib. 1. obferuat. 105. num. 1. ubi dicit, hanc esse communem opinionem: cum publicatio testium non fit de substantia processus.]

Plus etiam dicit Petr. Phil. Corn. *ibid.* quod etiam si publicatio fiat in die feriato, non per hoc vitiatur processus: tanto magis hodie in Regno, per iura etiam municipalia sepius allegata sunt sublata omnia substantialia iudiciorum iuris positiuu, & sic potest sine dubio omitti publicatio: in o nunquã potest dici omittitur, ex quo semper tacite fit ipso iure, per il. pragmat. Quid ¶ autem, si testes in processu fuerant non ite recepti, deinde sunt publicati de consensu vtriusque partis, an per hoc validetur eorum depositio? Dic, quod non: ita tenet Bald. in authent. si quis in aliquo col. 1. versic. iuxta primam rationem, &c. C. de edend. & ita tenet Innocent. in c. significauit. 41. c. in e. cum causam. 37. de testib. quod uoto; quia prima facie quilibet dicitur contrarium, sicut dicimus in exemplo publicato de communi consensu, quod facit fidem, secundum Baldum *ibi*. sed ¶ in testibus est contrarium. Sed quæritur, ¶ pone, quod iudex commisit, seu delegauit alicui testium exceptionem, & examinaationem, an ipse idem de-

legatus possit eos publicare? Dic, quod non, sed debet examen elusum remittere ad delegantem, & eorã ipso delegante fiet publicatio, secundum Bart. in l. cum ab initio 4. circa fin. ff. quemadmodum testam. aperian. Requiritur autem ¶ ista publicatio, quando testes sunt recepti in secreto: secus si vtroq; parte præseate, prout solent quando que iudices summam cognoscendo; tunc non requiritur alia publicatio, secundum Bald. in authent. si quis in aliquo. colum. 3. in fin. versic. sed aduerro, &c. C. de edend. Reliqua de materia publicationis testium, vide per Specul. in tit. de teste §. sed vtiliter per totum. Quid ¶ autem si citius sint expedita examinaationes testium vnius partis, quam alterius, an possit peti fieri publicationem, quoad illas tantum, & postea completis alijs, fiat iterum alia publicatio in alijs? Dic, quod sic, de hoc est ritus magnæ curiæ, in num. 190. incip. *Item seruat ipsa curia, quæ de examinaationes, &c.* licet in fine illius ritus dicatur, quod ista non sunt in via Robert. Maran. Ven. V. l. D.

De incidenti criminali, contra aduersarium, falsi quid producentem.

SUMMARI A.

- 1 *Criminale incidens, vtrum, & qualiter possit exerceri in iudicio civili. Quod reducitur ad prædicam, prout in num. 1.*
- 2 *Testis puniatur de falso à iudice, coram quo falsum deposuit.*
- 4 *Clericus falsum deponens coram iudice laico non potest per eum puniri.*
- 5 *Clericus etiam de mandato sui Episcopi non potest puniri, neque torqueri per iudicem laicum.*
- 6 *Laicus, qui coram iudice Ecclesiastico falsum deposuit, per iudicem Ecclesiasticum, & secularem puniri potest.*

D VODECIMVS actus, qui successiue emittitur in iudicijs, est ¶ ACCUSATIO INCI-
DENS; quia plerumque facta publicatione, & recepta copia processus, altera partium aduertit in processu esse aliquam falsitatem in testibus vel scripturis, & vult aduersariū a. c. fusare de falso, vtrum, & qualiter possit istud incidens criminale exerceri in iudicio civili? videamus; & certe ista accusatio potest obijci lite pœdeante, vt habetur in l. nullum 14. C. de testibus. per Abb. & Ioan. de Abao in c. 1. di. fal. & Bald. & Doct. in l. si pestuletur. fin. C. de fide instr. est ritus magnæ curiæ in num. 195. incip. *Item seruat dicta curia non concedere, &c.* Verum, si quæris an faciat suspensio in causa principaliter intentata? dic, si quæstio falsi mouetur contra testes, proceditur interim in causa; secus si mouetur contra principalem, qui testes, vel scripturam falsam produxit: ita te-

net Bald. in d. l. si postuletur. fin. circa fin. & Bald. in l. si quis testibus. 17. colum. 2. in fin. vers. quareposito, &c. C. de testib. de qua materia vide aliqua per Matth. de Afflict. in cōsist. Si civiliter agens. col. pen. & fin. ubi allegat quandam nouellam const. Regis Cath. Et potest tunc testis falsus puniri per iudicem, coram quo deposuit: etiam si alias esset suus incompetens iudex; quia ratione suæ falsæ depositionis efficitur de eius foro, vt d. l. nullum. & ibi Bald. & Sal. & habetur in d. c. 1. de crim. falsi.

[Huic aduersari videtur l. diuus Pius. 31. ff. ad l. Cornel. de falsis. ideo Bartolus, Boscius, Clausus, item Couarr. pract. quest. cap. 18. nu. 8. conciliationis gratia in hanc distinctionem iuerunt, quod videlicet iudex ordinarius, item delegatus à principe punire possint testem falsum, licet nullam alioquin in eum iurisdictionem habeat; delegatus autem inferioris non item; sed eum nullum huius distinctionis vestigium in supra allegatâ lege reperitur; testis illi docent, qui dicunt, quemlibet iudicem, qui de crimine cognoscendi, illudque puniendi potestatem habet, punire posse testem falsum coram se deponentem, licet testis ille fori præscriptionem, & alium iudicem habeat, apud quem conueniri, & à quo puniri debeat, de quo, vide Fachin. lib. 9. controuer. iur. cap. 26. Priori autem opinioni sequitur Viuius in syl. comm. opin. lib. 3. opin. 9. 10.]

- 3 Ex hoc t̄ autem inoleuit practica, quod facta publicatione in causâ, patet, quæ vult aduersarium accusare de falso, solum ipsum interrogari facere, si vult vii testibus, & scriptura per eum productis, & sille dicit, quod sic; potest tunc accusare, & falsitatem probare, qua probata punitur ad amissionem causæ, & est Regiæ prag. quæ incipit: *Testem falsum*. vltra quam pœnam punitur etiam pœna falsi, vt ibi dicitur. & probatur etiam in l. in fraudem 45. §. quoties. 7. ff. de iure iur. Dicta autem interrogatio fit ad effectum, vt si aduersarius dicit, se velle vii, non possit postea renunciare testibus infra octo dies post publicationem, & euitare pœnam: vt dicitur in d. prag. & de hac materia, & qualiter debeat fieri responsio ad istam interrogatorem, videlicet simpliciter, vel conditionaliter, tractatur in dist. decis. 189. consil. Neap. & dixi de instrumenti productione supra. in 8. acti. versic. *Quid autem si producat instrumentum falsum*, &c. Sed t̄ quid, si fuit productus clericus in testem coram iudice laico, & falsum depouit, an possit puniri per iudicem laicum? Baldus in d. l. nullum. 14. C. de testib. tenet, quod sic. Sed magis communis opinio est in contrarium, per cap. si diligenti 12. de foro competens nam si clericus deliquit coram iudice Ecclesiastico, non suo, verum est quod potest per eum puniri; secus per secularem, ita tenent Innocen. Ioan. Andr. & Ant. de Burr. in c. verum. 7. de foro competens. Ioan. de Anan. in d. c. 1. col. 1. de crimin. falsi & habetur in dist. 230. consil. Neap. Iudex t̄ enim secularis non potest imponere manum in clericum,

causa puniendi, etiam de mandato sui Episcopi, adeo quod etiam si Episcopus mandaret iudici laico, quod clericum torqueret, vel verberaret, non posset hoc facere, sed capere tantum potest ex suo mandato, scilicet Episcopi, & remittere eum Episcopo. Ita tenet Ioan. de Anan. in c. 2. col. 2. in fin. de crim. falsi & Petr. de Anch. in c. vniuersitatis. 24. in fin. de sentent. excomm.

[De prædictâ quæstione, An clericus falsum testimonium dicens coram iudice seculari, ab eo puniri possit? & in pluri Doctorem ea de re sententia, vide Fachin. lib. 9. controuer. cap. 27. ubi veterem & communiorum dicit; clericum non posse a iudice seculari puniri, nec in persona, nec in re, de quo vide etiam Couarr. pract. quest. c. 18. nu. 8. & alias a Fachino d. cap. 27. lit. A. allegatos, qui etiam eius sententiæ rationes assignat, & responderet ad contraria, cui adde etiam Viuium in syl. com. opin. lib. 1. opin. 103.]

Quid t̄ autem occurrat: pone, quid laicus fuit examinatus coram iudice Ecclesiastico, & falsum deposuit, an possit puniri per iudicem Ecclesiasticum, & secularem? dic. quod potest per vtrumque iudicem puniri, & habet locum præuentionis, si is, coram quo prius accusatur, procedit contra eum: ita habetur in decis. 219. consil. Neapol. ubi plures allegantur. Vbi etiam plus dicitur, quod dato, quod laicus procedat contra talem testem, & puniat eum: potest nihilominus etiam iudex Ecclesiasticus procedere, & punire eum pœna Ecclesiastica, per ea, quæ habentur in cap. felicis. 5. de pœn. libr. 6. & in alijs locis ibi allegatis. Robertus Maranta Venusiu. V. l. D.

De testium repulsa. Et quæ, quot ve sint ad eius vltimam necessaria. Et quibus illa contingat.

S V M M A R I A.

- 1 *Repulsa testium qualiter, & quando fitatur, & quæ terminus dicitur ad eam: & quid repulsa repulsa.*
- 2 *Repulsa testium fit contra personas, vel contra dicta: & ut concedatur, alterum de tribus requiritur, maxime protestatio.*
- 3 *Repulsa contra testes debet crimina in specie continere, nec sufficere probare suæ genere, quod quis sit criminofus.*
- 4 *Testis deficiens in fauorem partis aduersa non facit si dem, cum pars aduersa iur. protestata, se eum velle repellere.*
- 5 *Repulsam petens, & non probans, saltem jampitene punitur ad decem tarenos. Idem si producti articulos impertentes.*
- 6 *Testes debent citari, & etiam examinari intra terminum datum ad repulsionem, & eo lapsio, non admittuntur.*

- 7 Repulsa testium dicitur odiosa.
- 8 Repulsa testium, an possit simul fieri in primis capitulis causa principalis.
- 9 Repulsa non fit contra scripturas, sed solum contra testes.
- 10 Producentem testem pro se, an possit eum reprobare in eadem, vel alia causa, & num. 11.
- 12 Producentem testem, potest illum, quo ad eius dicta repulsa.
- 13 Repulsa, an & quando admittatur in causa appellationis.
- 14 Repulsa an admittatur in causa attentatorum.
- 15 Repulsam opponens, & non probans contra testes, an reneatur iniuriarum.
- 16 Repulsa non permittitur in testibus per producentem approbatis.
- 17 Repulsa non conceditur in crimine laesa maiestatis.
- 18 Repulsa non admittitur in causa blasphemiae Dei.
- 19 Repulsa in causis summarijs, ubi semiplena probatio nes sufficiunt, non admittitur.

TERTIUS DECIMVS actus, qui successiue emergit in iudicio, est **REPVLSA TESTIVM**. Nam facta publicatione processus, si aliqua partium habet testes contrarios, qui valde vigeant contra eum, potest in iudicio petere terminum ad repulsam, qui terminus conceditur per iudicem, & est medietas priorum termini probatorij, vt deciditur per Regiam pragmat. quae incip. *Cursu delationum*. & petitor iste terminus immediate post lapsos octo dies, concessos per dictam pragmaticam, ad percunctandum processum; quo termino dato ad repulsam elapso, ipse iure censetur publicatum in causa repulsa. Sic diximus supra de publicatione in causa principali. & facta dicta publicatione, si altera pars videt se grauari per dictam repulsam, id est, quia sui testes reprobat: potest petere nouum terminum ad repulsam repulsae, & datur sibi medietas termini dati ad repulsam, & elapso hoc termino, fit publicatio super ista repulsa repulsae: & ulterius non datur alia repulsa, ne procedatur in infinitum: ita haec omnia habeantur in dicta pragmat. *Cursu delationum*. Pro aliquali tamen introductione iuuenum, ad haec materiam formo **TRES QVAESTIONES**. **PRIMA** erit, qualiter debeat fieri ista repulsa testium. **SECUNDA**, an possit quis reprobare testes per eum productos. **TERTIA** erit, an testes possint repullari in causa appellationis, qui non fuerunt reprobat: in causa principalis. **AD PRIMUM QVAESTIONEM** est sciendum, quod repulsa fit altero de duobus modis, videlicet, vno modo contra personas, alio modo contra dicta testium. Item praesuppono, quod repulsa non conceditur petenti, nisi concurrat alterum **DE TRIBVS REQVIRITIS**, quae traduntur in *c. praesentium*. 31. *de testib.* **PRIMUM** est, quod ante publicationem sit pro testibus, se velle reprobare testes, & ex hoc inoleuit

illa practica, qua quotidie videntur procuratores: vt tempore quo compaent visuri iuramenta testium, protestentur contra personas testium, & dicenda per eos, non tamen nego, quin quandocunque in alio actu ante publicationem possit fieri dicta protestatio, vt *d. c. praesentium*. 13. *de testib.* vide Francisc. de Aret. de veritate huius dicti. Hoc tamen intellige, quando testis haberet aliquem defectum, per quem reprobaratur fauore ipsius reprobandis, quia tunc requiritur protestatio: alias videretur consentire, & testem approbare. Secus, si defectus esset in odium ipsius testis, vt quia esset excommunicatus, vel bannitus: quia tunc etiam sine protestatione potest repullari: ita declarat Baldus in *leg. si quis testibus*. 17. *column. 2 in fine. versic. dubitatur hic, &c. C. de testib.* licet subdat, quod cauti Aduocati semper interponunt dictam protestationem eo modo, quo supra. **SECUNDVM** requisitum est, quando probat, quod post publicationem habuit noticiam de defectibus, & exceptionibus, contra testes: idem si forte fuisset absens tempore receptionis testium vsque ad publicationem, secundum Baldum in *dict.* *si quis testibus. versic. dubitatur hic, &c. circa finem* & not gloss. & Bald. in *laudabile. 4. C. de Aduoc. diuer. iudic.* **TERTIVM** requisitum est, quando non fuit protestatus, & iurat se non petere repulsam ex malitia; alias sibi non conceditur, vt in *c. praesentium*. 13. *de testibus*. vbi ista traduntur. **REVERTOR** nunc ad **PRIMUM MODVM** repulsandi, scilicet, contra personas testium: quo casu non sufficit allegere crimina in genere, dicendo, qualiter sunt homines malae vitae, fures, adulteri, vel quid simile: sed est necesse, quod criminaliter opponantur in specie, puta, quod fecerunt tale crimen, tale furtum, vel simile: ita tenet Bartolus in *l. testium*. 3. §. *lege Iulia. 4. ff. de testib.* Bald. in *ambent. si dicatur. in fin. C. de testibus*. & Bartol. in *l. in fin. C. de testibus*. pro hoc est text. in *c. praesentium. 2. §. testes. de testibus. lib. 6.*

[Ad Viuium in *syll. comm. epin. 92 s. lib. 3. nu. 1. vbi ostendit hanc esse communem opinionem.*]

Et similiter quando vult quis repulsa dicta testium, debet in specie obicere, quod sint falsarij: quia falsum deposuerunt ob talem rationem, & in tali loco examinis. Item, quod sint varij in eorum dictis, in tali loco examinis, &c. iuxta *l. quis falsus, aut varia. 16. ff. de testib.* & not per Bart. in *Leos. 27. ff. de fal.* Item quia sunt singulares, iuxta not Bald. plene in *l. testium. 18. C. de testibus*. Item; quia non deponunt de sensu proprio: iuxta not. per Alexand. & Modern. in *l. de re est. ff. si certum petas* & dixi supra de testium productione, & sic de alijs similibus. Pars vero contraria eodem tempore facit articulos comprobatorios, putando, quod sunt homines bonae vitae, & emendatae, & quod per triennium perseuerarunt inter eorum bonis moribus, & emendatione: quo casu per tantum tempus praesumuntur

tur boni & emendati, text. est, & ibi Angel. *in fin. in. Authenti demonachu. §. 1.* Item, potest articulare, quod non sunt varij; sed reducibiles ad concordiam: iuxta not. per Alexand. & Doctores *in l. mutuum 2. §. creditum. 3. ff. si certum petat.* Felin. *in cap. cum iua. c. in nostrā. & ibi gloss. de testib. & Bartol in l. Gallus. 29 §. ille casus. 15. ff. de lib. & posthum. & sic patet ex prædictis, quando repellentur testes, quo ad personas, & quando quo ad dicta. Vnum tamen scias, quod illa protestatio, quæ fit contra testes, habet vnum mirabilem effectum, qui est talis: videlicet, quod si contingat testes deponere aliquid in fauorem alterius partis protestantis, non faciunt fidem in eius fauorem, & ratio est; quia per dictam protestationem censetur declarare se nolle ei fidem adhibere, ita de hoc est text. *in d. c. presentium 31. in fin. de testibus.* vbi hoc expresse tenet Felin. in vltim. not. quod est mente tenendum: quia quotidie in singulis causis fiunt istæ protestationes, & pauci aduertunt: nam ex hoc possunt esse damnosæ protestantibus, vnde cauent procuratores, ne passim faciant istas protestationes: nisi quando omnino sunt certi, quod velint testes repellere. De cuius tamen dicti declaratione, & veritate, vide omnino Franc. de Aret. *in d. c. presentium col. antepen. & penult.* [Vide etiam hæc de re Viuium *in syla. commun. opinionum libro 3. opinio. 929. numero 2. & sequentibus.*]*

3 Ad euitandas tamen malitiosas petentium repul-
 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

potest ante publicationem, & non ex alia causa: de hoc est alius ritus magnæ curiæ, *num. 235.* qui incipit: *Item seruat ipsa curia, quod in exceptionibus.* &c. Fuit t̄ autem introducta repulsa solum contra testes: sed contra scripturas non conceditur, sed bene datur facultas parti accusandi veritatem falsi scripturis, vt dixi supra in actu præcedenti, & de hoc est ritus magnæ curiæ, *num. 105.* incipiens, *Item seruat dicta curia non concedere.* &c. **AD QVÆSTIONEM PRINCIPALEM** dico, quod communis conclusio est, quod producens testem pro se, non potest illud reprobare: quia per productionem censetur approbatus, vnde non auditur volendo illum repellere, tanquam sibi ipsi contrarius, text. est, & Bald. *in l. si quis testibus. 17. C. de testib. & in c. de testib. 29. & ibi Abb. & Felin. extra de testib. Lud. Roman. in consil. 104. in fin. Lanfran. c. quoniam contra in versic. testium vnum non omitto.* &c. de probat. Bart. *in consil. 92. col. penult. & lat. in l. qua. 1. §. editiones. 2. col. 3. in fin. versic. addo fortius.* &c. ff. de edend. vbi hoc ampliat, etiam si producatur postea contra eum in alia causa, & pro alia causa, & per aliam personam: ita tenet Ioan. Andr. *in addis. Speculati. in tu. de teste. §. sape. versic. quid si produxit.* &c. [Contrarius tenet Odo. Alber. & Boer. *decif. 245. nu. 6. & seq. citati à Viuium in syla. cõ. op. lib. 3. op. 934. nu. 3.*] Et conlequitur approbatus testis per solam productionem: licet alias produceas eo non utatur: secundum Felin. *in d. c. presentium de testib. col. 3. & versic. habet locum.* &c. de testib. hanc opin. tenet Ioan. Andr. *in d. §. sape. versic. sed quid, si eum.* &c. licet Specular. ibi aliter distinguat. **LIMITA** tamen t̄ hoc, quando post productionem valeret noua causa: puta, quia superuenirent inimicitia: quia potest repellari ex noua causa, vt est text. *in l. si quis testibus 17. C. de testibus.* Secundo **LIMITA**, t̄ quo ad repulsam personarum procedere istud: secus quo ad repulsam dictorum per testes: quia potest producens reprobare testes, quo ad eorum dicta, puta probando, quod falsam deposuerunt: ita tenet Abb. *in d. c. presentium col. 3. & 4.* & fateor tamen, quod si facta publicatione produceas taceret, & non reprobaret dicta testium, censetur approballe, & ita posset procedere dictum Lud. Roman. *in consil. 104. in fin.* vbi videtur contrarius huic dicto Abb. **AD TERTIAM t̄ QVÆSTIONEM PRINCIPALEM** respondco, quod ista quæstio dicitur per Andr. de Iet. in constitut. *Iuris peritorum.* vbi tenet, quod in causa appellationis non admittitur repulsa, nisi ex sola causa falsitatis. & ita seruatur in regno, vnde quilibet litigator nitatur probare testes in causa principali: quia postea non admittitur in causa appellationis, nisi vellet eos redarguere de falso. Verum ego restringo istud dictum procedere in testibus iam examinatis, in causa principali: secus est, si quis novos testes produxit in causa appellationis: quia puto, quod aduersarius potest illos reprobare, ex qua

non poterunt repellari in causa principali; quia non fuerunt producti, arguendo à ratione cessante. Quid tamen in causa atque tortorum, an admittatur repulsa? vide *decis. 351. consil. Neapol.* Et quid, si opponens crimina contra testes non probet: an teneatur actione iniuriarum ipsi testibus? & quid, si fuerit protestatus, quod non animo iniuriandi. & c. vide vovum pulchrum consil. *Soc. in consil. 118. col. 3. & 4. in 1. vol.*

[De hac quaestione; An videlicet opponens contra testes crimen aliquod, vel excipiens quod sint falsarii, infames, improbi, &c. actione iniuriarum teneatur, si crimen obiectum non probet? controvertunt Dd. teste *Gail. libr. 2. obs. 101 nu. 7.* qui communem opinionem esse dicit; quod is actione iniuriarum teneatur. cui adde *Vivium in syl. comm. opin. libr. 3. opin. 925. num. 2.* qui etiam refert, quid in Regno Neapol. tali casu obtineat. Contrariam autem sententiam defendit *Fachin. lib. 9. conseruer. cap. 13.* quem vide.]

ULTIMO, EX SECUNDA QUÆSTIONE PRÆCEDENTI potest colligi una LIMITATIO ad regulam, quæ se habet, quod repulsa testium est regulariter permilla, nam fallit in testibus approbatis per producentem; ut ibi fuit dictum, & not. *Card. in Clem. fin. in fi. de testib.* Secundo t LIMITATIO causa criminis læsæ maiestatis; uam in ea non habet locum repulsa testium. *l. famos. 7. & l. in quaestionib. 8. & ibi Bart. ff. ad leg. lul. maiest.* Tertio t LIMITATIO in causa blasphemix DEI; quia non admittitur repulsa; quia hæc æquiparatur crimini læsæ maiestatis, ita tenet *Pat. in tract. synd. in vers. condemnatio. col. 4. in fin.* Quarto LIMITATIO in causis summarijs, vbi sufficiunt semiplenæ probationes; quia non admittitur in eis repulsa, vt not. *Abb. in c. veniens. 38. el. 2. col. 1. in princ. de testib.* & ibi etiam *Felso. in 6. col. de cuius dicit veritate vide Franc. Atet. in d. c. veniens. colum. 9.* vbi distinguit. *Roberts. Marani.*

De quaestione, quæ duplici nomine admittitur. In quibus locum illa habet. Et quo ordine ad eam perueniatur.

SUMMARIÆ.

- 1 Tortura quandoque datur ad pœnam, quandoque ad veritatem eruendam, num. 4.
- 2 Tortura ad pœnam est meri imperij.
- 3 Banna facta ab officialibus sub tortura pœna an valeant.
- 5 Tortura pro quibus criminibus irrogari possit.
- 6 Tortura irrogari potest testibus vacillantibus, tam in causis civilibus quam criminalibus.
- 7 Tortura an possit irrogari in crimine usurarum.
- 8 Tortura an possit in causa appellationis irrogari.
- 9 Tortura quando datur ad eruendam solam respon-

sionem affirmatiuam, vel negatiuam, & tunc ad eam deuenitur sine iudicij.

- 10 Processus criminis alius qualiter & quo ordine debeat à iudice fabricari, ut possit ad veritatem deueniri.
- 11 Iudex habens à iudice probationes, peccat mortaliter torquendo eam.
- 12 Tortura inuenta nisi ad veritatem investigandam, ob desistendum probationum.
- 13 Tortus in membra corporis, læsionem pati non debet.
- 14 Iudices cauti clam interponunt decretum de torquendo reum, ne datur materia appellandi.
- 15 Confessio in tortura, ratificari debet extra tormenta, cum breui termino ad producendum defensionem.
- 16 Indicia purgata iuxta reo in tortura non consentiente.

QUARTVS DECIMVS actus, qui successiue emergit in iudicij, est TORTURA, quæ t datur ad DVLPICEM EFFECTVM; QUANDO QVE ENIM DATUR AD PœNAM, & QUANDO QVE AD VERITATEM ERUENDAM. DE PRIMO casu non est materia nostra, quia illa est potius executio sententiæ; nam datur tortura ad pœnam, in omnibus criminibus, in quibus est pœna arbitraria, in quibus permittitur iudici acriter verberare in corpus, iuxta *l. fin. de iniuri.* & in quamplicibus alijs legibus iuris civilis hoc cauetur: vt not. *Bart. & Modest. in l. imperium 3 ff. de iur. omni. iudic. & Bart. in l. interdu 56. § quis furem 1. ff. de fur. & in l. cum seruus. 15. ff. de condi. ob causam.* in quibus locis dicit *Bartol.* quod t tione tortura est meri imperij, ex quo inrogatur pro pœna criminis. Potest etiam poni t exemplum in banna officialium, qui vt plurimum faciunt banna, quod nullus ambulet de nocte, vel portet arma, ad pœnam quatuor tractuum chordæ, quæ banna, quando sunt per istos officiales inferiores, non habentes potestatem statuendi, non valent: quia non possunt alterare pœnas legales: ita declarat *Paris tract. synd. versic. tortura in c. an in causa pecuniaria &c.* Solum ergo ista banna valent in criminibus, in quibus essent arbitraria, vt supra dixi. quia potest iudex tunc ex suo arbitrio eligere istam pœnam. DE SECUNDO t effectu habere mus nos tractare, scilicet, quando irrogatur ad veritatem eruendam: & quia hæc est materia multum proluxa, & in multis libris & tractatibus ventilata (nam plene eam tractat *Par. in d. versic. tortura Angel. de Atet. in tract. malef. in versic. fama pub. &c. Gaud. in tract. malef. in tit. de quaest. in iudicij & tormentis. Francisc. Bennus in suo solenni tractat. de iudicij & tortura. Cap. in quamplicibus suis consilijs, nouissime tractatur satis copiose per sublimis ingenij Mod. Hippolyt. de Marsil. in sua lectur. super titul. ff. de quaestionibus. adeo, quod si velle mus hic ponere tractatum suo ordine, non esset aliquid addendum, sed solum transcribendum, quod putauit superuacuum, ideo quantum ad hunc tractatum etio sola remissionem contentus ad loca præallegata) solum pro introductioe iuuenum ad actum practicæ, tangam DVAS BREVES QUÆSTIO-*

MES. Et PRIMA erit: in quibus causis habeat locum, & possit interrogari tortura. SECUNDA erit, quo ordine sit deueniendum ad torturam. AD PRIMAM QUÆSTIONEM † dico, quod tortura quandoque datur principali: quandoque testibus. PRIMO CASU, quando datur principali ad veritatem eruendam, interrogatur solum in causis criminalibus interrogantibus pœnam ultra relegationem, & non in alijs criminibus: & ita seruatur in regno: prout de hoc est cap. regni, quod incipit: *Tormenta*. & aliud, quod incipit: *Si ius*. potest etiam de iure interrogari tortura in causis similibus habeantibus crimen annexum, ut est text. & ibi Abb. *in c. grauis. de pos. & tenet Socin. in consil. 219. in 1. vol.* in causis autem mere ciuilibus non deuenitur ad torturam; quia in illis succedit regula, auctore non probante, & c. *quis accusare. 4. C. de ed. & c. fin. de iur. iur.* Secundo † CASU, quando sumus in testibus, possunt torqueri testes, tam in causa ciuili, quam criminali, quando variant, seu vacillant, propter suspicionem falsi, ut in *Ausubent. de testib. & si vero ignoti* not. Bald. *in l. presbyteri. c. col. 1. C. de Epi. c. & cler. Bartol. in l. criminib. 1. §. qui questionem. 2. ff. de quest. Alexand. in consil. 63. in 1. vol. Cap. in consil. 5. And. de Heru. in consil. Si damna eland. & Bald. in l. miles. 8. C. de qu.*

[Ver testibus eruendam veritatem torqueri possit, duo copul. ut eruitur gloss. *in §. testes l. vnus. ff. de qua. l. videlicet*, ut vacillet, & ut dicat, se interfuisse, per l. *ex lib. ff. de lit.* In sententia autem Pedemontano, decium fuisse scribit Aur. Testaur. *decif. 42. num. 3.* quod ex eo solo, quod actui præsens fuit, torqueri possit. Vbi etiam ex Bald. & gloss. probat, testes etiam per viam torturæ cogi posse, ad deponendum, quid sciaat de negotio, per text. *in l. vnus. §. testes ff. eod. in fin. C. de abolit.* idque etiam in ciuilibus locum habere, si veritas aliter haberi non possit, quod etiam sustinuit iustitiam in testibus ignobilibus satis aperite decium videtur, *in §. sancimus. Ausubent. de testib. col. 7 Nat. con. 349. 2. & in fin. consilij.]*

7 An † autem in crimine vitæ ratio possit interrogari tortura? vide Socin. tenentem, quod sic, *in consil. 219. §. in fin. 2. volum.* & † quid in causa appellationis, an possit interrogari tortura? vide Ioan. de Anno. *in consil. 1. in fin.* Scias † tamen, quod quandoque potest interrogari tortura non ad eruendam veritatem, sed ad eruendam solum responsionem affirmatiuam, vel negatiuam; & tunc datur sine alijs: ut quando accusatus, vel inquisitus non vult respondere iudici super accusatione, vel inquisitione, non potest torqueri ad hoc, ut respondeat: ita tenet Bald. *in l. accusationem. c. 1. 3. volum. C. qui accus. non poss.* & ipsum sequitur Paris. *in tractat. syndic. ad vers. tortura. in c. sequitur, quo. & c. in fin. Ad † SECUNDAM QUÆSTIONEM PRINCIPALEM*, dico, quod iste est communis ordo, qui seruatur in criminalibus ad aliquem torquendum: nam si proceditur per accusationem, & crimen est tale, quod si probaretur,

veniret interrogando pœna ultra relegationem, citatur accusatus, & datur sibi copia libelli sumptibus accusatoris, quod super eo lis contestatur, & datur terminus ad probandum, & fiunt articuli & probationes, sicut in ciuilibus. Sed si proceditur per inquisitionem, iudex volens cautius agere, ne instruat reum ad fugam, debet prius capere informationem honesto modo, & clari. parte non citata, & si videt extare indicia per illam informationem; tunc capit reum de persona, ne fugiat: & si extat fama publica contra eum, formabit capitula inquisitionis nam illa forma succedit loco accusatoris, & sine ea non posset regulariter fieri inquisitio, quod dicitur, ut plene dixi supra. *circa princip. huius 6. partis, in vers. inquisitio.* not. Philip. Dec. *in consil. 170. volum. 2. & consil. 175. volum. 2. & consil. 189. volum. fin.* deinde formatis capitulis iudex facit reum citari ad recipiendum copiam capitulorum, quæ capitula sunt sicut articuli in ciuilibus: nam continere debent omnia crimina, quæ inquirendo probare intendit iudex contra reum, & comparente reo in termino interrogabit primo iudex ipsum sigillatim super vnoquoque capitulo, & eius responsionem faciet per Notarium aëtorum annotari in calce vnuscuiusque capituli, & illa responsio habet vim litis contestationis, deinde dat sibi copiam capitulorum. & responsionum suarum, ad hoc, ut possit formare suas exceptiones, & facere suas defensiones, & datur sibi terminus ad probandum, & defendendum, qui terminus est communis etiam curiæ inquirenti, & infra illum terminum iudex repetit testes parte citata, quia alias non facerent iudicium, ut dicit Bartol. *in l. qui sine. fin. ff. de qu. & fabricato processu.* siue per accusationem, siue per inquisitionem, ut supra: iudex facit citari reum ad publicationem, sicut in ciuilibus, & dat copiam processus reo, si vult, sumptibus tamen ipsius rei, ad hoc, ut possit consulere Aduocatum, & facere allegationes, & disputationes ad euacuanda indicia, & si vult terminum ad repulsam reus. conceditur sibi. Et facta publicatione super repulsa, & admissis allegationibus rei, iudex mature videt, si ex processibus extant plenæ probationes, condemnabit reum seruatō iuris ordine, ad pœnam legitimam, sine alia tortura. Nam peccat mortaliter † iudex, tunc torquendo reum, si habet aliunde plenas probationes, ut dicit And. de Heru. *in d. constitut. Si damna. colum. 7.* Nam tortura † fuit inuenta ob defectum probationum ad veritatem inuestigandam, ut dicit idem And. de Heru. *in c. 1. §. in super locum. i. de controuer. inter do. & si de inuestit.* si vero non est plene probatum; & tunc si indicia, quæ extant, non sunt sufficientia, liberabit reum præstito sibi prius iuramento purgationis: ut declarat Ias. *in l. ait. prator. 3. in princ. colum. 5. de iur. iur.* Iudices tamen maiori securitate solent in isto casu liberare reum cum fideiussoria cautione ad effectum, ut sicut futurus empta

gant noua indicia, possit iterum procedi contra eum, ne delictum remaneat impunitum; si vero indicia sunt sufficientia ad torturam; & tunc Iudex potest reum tormentis subijcere, & ipsum torquere sufficienter, & moderate, habito respectu ad completionem, & robustitatem ipsius reici: ita vt non laedatur per eum in aliquo membro. † Nam in tortura debet adhiberi hoc moderamen, vt tortus non patiat: lationem in membris corporis, vt inquit And. de Heron. in d. const. si damna. col. 6. & quaz, & qualia sunt ista indicia sufficientia, non pono hic; quia declarantur pleoe per Doct. in locis pzallegatis. † Solent hic cauti Iudices non interponere decretum palam de torquendo reum, ne detur materia appellandi; nam cum ista sit executio irretactabilis, ligantur manus Iudicis per solam appellationem ante inhibitionem, vt dicitur infra in materia appellatiouis, sed ducto reo in pede tonduh. statim cum incipit ligari, solent interponere decretum de torquendo, & eo interposito immediate torquentur, † qui reus, si confiteretur in tortura, Iudex autquam condemner, debet illam confessionem ratificatificacere extra tormenta, puta die seq. alias non posset condemnare, secundum Bar. in l. de custodia. 1. ff. de cust. reo. & Abb. in c. qualiter, & quando. 2. q. 2. in fin. de accusat. & est tex. in l. si quis. 2. C. de custodia. reor. & ratione facta extra tormenta debet iudex dare vnum breuem terminum reo ad producendum omnes suas defensiones aduersus suam confessionem, puta duorum dierum, qui terminus est de communi obseruatiua, vt ex nulla parte remaneat reus indefensus, vt not. Salic. in d. l. si quis. 2. C. de custodia. reor. & habetur per Matth. in const. Si damna. colum. 9 per l. de fessorem. 3. §. si ad diem. 7. ff. de remil. & l. si non defendatur. 19. ff. de pœnis. † Si vero reus non confiteretur in tormentis; tunc per torturam sunt purgata indicia, & debet absolui, sed si facta publicatione videt Iudex, quod ex processu non sunt indicia sufficientia; tunc non expectata sententia, debet statim liberare reum, à carcere sub fideiussoribus, vt est capitulum Regni, quod incipit: *Ab illo inchoandum.* Robert. Marant. V. n. V. I. D.

[Quatuor sunt diuersæ Dd. opiniones de reo, qui ex vehementioribus indicijs & argumentis quaestionibus subiectus, crimen nullo modo falsus est, sed constanter negauit; quidam enim volunt, eum nihilominus condemnandum; quidam vero absoluendum; alij mitigationem seu extraordinaria pœna afficiendum; alij denique causam indecisam relinquendam; reo tamẽ ex carceribus liberato, fideiussore dato, de iudicio fisci, seu de se præsentando, vt videre est apud Clarum, in §. si quis. 6. q. 4. ver. illata reo toritura. Gomez. var. resol. tom. 3. c. 13. n. 28. Menoch. de præsum. l. 1. quaest. 39. Fach. lib. 1. controuer. c. 33. qui eorum sententiam amplectitur, qui reum absoluendum esse dicunt, rebus tamen sic stantibus, vt pragmatici loquuntur, rationes quibus mouetur, & quomodo ad contraria argumen-

ta respondeat, apud ipsum videre potes: omnia enim hic describere nimis longum foret.]

De conclusione in causa, & de eius verbi energia.

S V M M A R I A.

- 1 *Conclusio in causa qualiter fiat de iure communi, & qualiter secundum iura municipalia Regni, & quid importet.*
- 2 *Allegari in iure potest post conclusionem in causa.*
- 3 *Restitutio in integrum, post conclusionem in causa peti potest.*
- 4 *Conclusio facta in causa, deferretur iuramentum suppletorium.*
- 5 *Probatio per confessionem admittitur, conclusio facta in causa.*
- 6 *Probatio per rei euidenciam, & loci aspectum admittitur post conclusionem in causa.*
- 7 *Interrogatio potest fieri post conclusum in causa ad instantiam partis, in iuramentis.*
- 8 *Probatio ad defensionem rei admittitur in criminalibus conclusio facta in causa.*
- 9 *Conclusio in causa, an sit de substantia iudicij.*

QVINTVS DECIMVS actus, qui successiue in iudicij consideratur, est **CONCLUSIO IN CAUSA**: † nam facta publicatione, & lapsis omnibus terminis, ipso iure censetur in causa conclusum hodie in Regno, per Regiam pragmat. quæ incipit: *Cursu dilatationum*; vnde non est opus instare, quod fiat conclusio, sed solum, quod declaratur esse factam ipso iure: sed de iure communi debet fieri conclusio, per quam conclusionem imponitur finis productioni actorum: adeo, quod ex facta, nihil aliud produci potest in causa, & non expectatur nisi sola sententia. Et hoc significat iste terminus, conclusio, id est, renunciatio, omnibus probationibus, & defensionibus producendis, vt est gloss. in c. cum dilectus. 9. de fide instrum. † Sed in iure potest allegari post conclusionem, secundum Baldum in authent. iubemus. C. de iud. [Adde Gail lib. 1. obs. 107. numer. 13. vbi docet in quem finem fiant eiusmodi allegationes, & quando profint.] Item, † potest peti restitutio in integrum, per minores, mulieres, & Ecclesias, quia eo ipso, quod est conclusum, inducitur læsio contra tales personas, vnde restitui debent, vt tenet Andr. de Heron. in const. Obscuritatem. & habetur per Doct. in c. auditus. 3. de in integr. restitut. † Item, potest deferri iuramentum suppletorium, dummodo sit petitum ante conclusionem: vt declarat las. in reper. l. admonendi. 31. colum. 154. ff. de iure iur. & ibi per alios Doct. & ita debet intelligi, quod dicit Alexand. in consil. 34. colum. fin. in 2. volum. † Item admittitur probatio per confessionem partis, post conclusionem; vt tenet Bald. in rubric. C. de probat. colum. 3. versic. ego aliter, & c. & ibi

etiam Paul. de Cast. † Item, admittitur probatio per rei euidenciam & aspectum loci; quia ista probatio superat omne genus probationis, secundum Baldum in l. *constranegantem* 4. in fin. C. ad leg. Aquil. in l. si quis testibus. 17. in fin. C. de testib. † Item, potest fieri interrogatio, etiam ad instantiam partis, maxime in summarijs, post conclusum in causa, vt not. gloss. in verb. *interrogabis*, in Clem. saepe, de verb. signific. Abb. in c. cum Ioannes. 10. Et ibi etiam Fel. de fid. instrum. & Alex. in l. dies. 4. § hoc autem iudicium. S. col. 4. ff. de dam. infest. de qua materia plene dixi supra in 4. parte huius tracta.

[Iudex etiam ex officio conclusionem restande, & vteriolem probationem partibus iniungere potest, per tex. in c. cum Ioannes de fid. instrum. gloss. ibid. in verb. *postquam*. idque quotidie in Camera Imperiali obseruatur. potest etiam iudex ex officio post conclusionem in causa partem interrogare, non solum ad declarationem retro actorum, sed etiam ad fundandam de nouo intentionem partis, & sic in vim probationis, per tex. in d. c. Ioannes. vbi singulariter Fel. 2. 11. rex. in l. generaliter. C. de reb. cred. Et in l. vbi cunque. ff. de inter. act. Bar. ibid. nu. 7. dicens iudicē quodcunque etiam post conclus. in causa positiones facere posse. gl. in l. 3. ff. de testib. in verb. *inimicitia*. quæ dicit, iudicem posse informare de qualitate testis. Imo generaliter in civilibus, iudex post conclusionem, vique ad sententiam definitiuam, partibus dubia, circa merita causæ, mouere, & eorum resolutionem petere potest, gl. in §. *quia vero Auth. de testib.* Ita in l. admonendi n. 63. vbi plura allegat, si etiam per partem facta sit conclusio cum clausula obligationis, si quid facti, & c. solet vigore illius clausulæ, ea sæpe in Camera Imp. rescindi, & vterior facti in actis allegati probatio iungi. Item si post conclusionem probationes de nouo reperta sint, potest iudex per tex. in c. *pastoralis de exception.* (vbi plures etiam casus recensentur) ad partis supplicationem, causa cognita, conclusionem rescindere, & nouas probationes, puta instrumenta, aliaque iura de nouo reperta, admittere. Si etiam facta sit conclusio cum clausula; *salua productione scripturarum*, quidam volunt tunc adhuc plures scripturas produci posse, de quo vide Afflic. in l. 2. nu. 44. si de inuest. int. dom. Et Vasal. in Camera autem Imperiali talis clausula non attenditur, de quo, vt & de præcedentibus omnibus vide Gail. lib. 1. obs. 107. per tot.]

Item, admittitur omnis probatio ad defensionem rei in criminalibus, secundum Bar. in l. *diuis fratres*. 27. ff. de pœnis, in l. *in criminibus*. 1. §. *siua* ff. de quæst.

[Adde Gail. lib. 1. obs. 107. n. 11. qui nu. 12. dicit idem esse in causa matrimoniali; quia criminali æquiparatur. vnde nõ obstante conclusione, aut publicatione restitum nouæ probationes in ea fieri possunt.]

3 An autem † conclusio in causa sit de substantia iudicij, ita quod omitti non possit; vide Abb. & Fel. in c. eil. 1. Et A. 2. de re iud. & Car. in Clem. saepe. §. Et quia, in 19. quæst. de verbo sign. vbi dicunt, quod conclusio nõ est de substantia, sed potius ex quadam consuetudi-

ne, vnde si omittatur, non vitiat processum, tanto magis in causis summarijs, in quibus de necessitate non requiritur; vt est tex. in d. Clem. saepe 2. §. Et quia. Idem tenet Ioan. Andr. in addis. Spec. in sit. de renunc. Et conclusio in prius. & ibi vide per Spec. de reliquis facientibus ad hanc materiam. Robert. Marant. Venus. V. 1. D.

[Adde Gail. lib. 1. obs. 101. n. 1. cum ibi allegatis. qui tamen ait in Camera Imperiali nullam publicari sententiam, ne interlocutoriam quidem, nisi in causa legitime prius fuerit conclusum, partim vero alterutra concludere nolente, iudex ea inuita, in contumaciam causam ex officio pro conclusa acceptare, & in principali pronunciare potest, concessa prius sufficienti ad concludendum dilatione, vide Gail. d. obs. numer. 2.]

De allegatione, & disputatione super dubijs causæ.

S Y M M A R I A.

- 1 Terminus an. Et quando detur partibus ad allegandū.
- 2 Aduocatus actoris debet prius proponere, & allegare, quam Aduocatus rei.

SEXTVS DECIMVS, † & VLTIMVS actus, qui emergit in iudicijs in hac secunda parte, est allegatio, & disputatio: nam facta conclusione, solet iudex statuere terminum ambabus partibus, ad allegandum in iure pro instructione causæ, & iudicis: & quandoque aduenit Aduocatus vtriusque partis ad disputandum super dubijs causæ coram Iudice, antequam proferatur sententia. prout communiter seruatur in sacro Consil. Neap. quia disputando, & materiam causæ discutendo, veritas magis elucet: & materia tractatur per Spec. in tit. de disp. Et alleg. per totum. An autem de istis allegationibus iuris debeat dari copia parti, tetigi supra in ver. *actorum editio*. & ad ibi dicta per me remitto. † Quis autem ex Aduocatis debet prius incipere ad allegandum in disputationibus? dic, quod Aduocatus actoris debet esse prior in dicendo & allegando iura sua clientuli, & postea Aduocatus rei: quia iste est ordo iudicij, vt primo præcedant acta actoris, postea sequantur acta rei: ita dixit Bal. in l. Ne, iennius. 34. ff. neges gest. Et in l. quis prior. 29. ff. de iud. & ex his remaneat expedita ea, quæ dicenda erant super ista secunda parte huius sextæ partis. Veniamus igitur ad tertiam, & vltimam partem. Robert. Marant. Venus. V. 1. D.

Decisoria iudicij, tribus membris distincta: nempe Sententia, Appellatione, & Executione.

PRIMVS ACTVS.

S Y M M A R I A.

- 1 Sententia quid sit. vnde dicatur, Et in quo differat ab interlocutoria, num. 2. Et 3.

- 3 Sententia diffinitiva condemnationem, vel absolutio-
nem, vel aequipollens continere debet, & num. 11. 2.
- 4 Sententia interlocutoria lata super crimine, non infama,
secus in diffinitiva.
- 5 Sententia appellacione an veniat sola diffinitiva, non
autem interlocutoria.
- 6 A sententia interlocutoria non appellatur, & si ap-
pellatur, non suspenditur executio, ante inhibitionē.
- 7 Sententia diffinitiva, item interlocutoria, an & quan-
do per iudicem reuocari possit, & n. 8.
- 9 Sententia interlocutoria per alias duas sententias cō-
firmata, non potest ulterius reuocari.
- 10 Sententia interlocutoria potest in causa appellacionis,
ex primis assistentium, & non ex nouis reuideri.
Secus in diffinitiva.
- 11 Sententia interlocutoria fertur in aliquibus casibus
sine parti citatione, secus in diffinitiva.
- 12 Sententia diffinitiva debet ferri, & recitari in scri-
ptis: interlocutoria vero valet sine scriptis, sed po-
stea debet in scriptis redigi, num. 16.
- 13 Sententia lata de consilio iurisperiti, non valet, cum
solum consilium legitimum est, & nulla scribitur sen-
tentia post consilium.
- 14 Sententia relata ad consilium, cum consilium non re-
peritur scriptum a tē, non valet.
- 15 Sententia in qua iudex pronunciat, quem esse conde-
mnandum, vel absolendum, an valeat: & quid,
si dicat, pronuncio prout in talis consilio contine-
tur, & num. 125. 126.
- 16 Cap. De cunctantes, non tollit solemnitates sententia,
sed processus tantum.
- 17 Sententia, etiam in summarijs, in scriptis ferri debet.
- 18 Appellatio ab interlocutoria, in scriptis fieri debet.
- 19 Condemnatio pœnalis, facta per diffinitivam senten-
tiam, durat perpetuo, secus, si per interlocu-
toriam, qua durat, durante officio Iudicis interlo-
cutoria.
- 20 Sententia interlocutoria non requirit ordinem iudi-
ciorum, sicut diffinitiva.
- 21 Sententia interlocutoria potest per iudicem corrigi, &
in ea addi, & minus, secus in diffinitiva.
- 22 Sententia interlocutoria nullam producit actionem.
- 23 Sententia duplex est: scilicet, diffinitiva, & interlocu-
toria.
- 24 Sententia per quam pronunciat in instrumentum esse
exequendum, est diffinitiva.
- 25 Sententia qua pronunciat, sententiam exequendam
esse, in interlocutoria dicitur.
- 26 Sententia per quam pronunciat appellacionem de-
ferriam, seu fatalia elapsa esse, vel non licere tertio
provocare, dicitur interlocutoria.
- 27 Præceptum de solvendo, an sit sententia interlocutoria,
vel diffinitiva.
- 28 Præceptum quod sit in confessum, an dicatur senten-
tia, vel non.
- 29 Decretum an habeat vim diffinitivam, vel interlocu-
tariam.
- 30 Bannum sententia interlocutoria dicitur.
- 31 Sententia multa, est interlocutoria, & potest sicut alia
interlocutoria reuocari.
- 32 Sententia banni, & multa equiparantur.
- 33 Absolutoria ab obseruatione iudicij, quod sit interlocu-
toria.
- 34 Sententia super instantia secundum l. diffamati, C.
de iuge. & manu, an sit interlocutoria.
- 35 Sententia super possessorio, an sit diffinitiva, vel inter-
locutoria.
- 36 Condemnatio expensarum, an dicatur interlocutoria,
vel diffinitiva.
- 37 Sententia interlocutoria, qua fertur simul cum diffi-
nitiva, reuocari non potest.
- 38 Expensarum condemnatio in interlocutoria omissa,
potest per iudicem addi quodcumque, v. que ad
diffinitivam, secus si est omissa in diffinitiva, quia
non potest nisi eadem die addi.
- 39 Sententia super exceptione peremptoria, qualis dica-
tur.
- 40 Sententia lata super excommunicatione, est interlocu-
toria.
- 41 Excommunicatio diffinitive pro pœna delicti irrogari
non potest, sed solum ob contumaciam.
- 42 Sententia interlocutoria, aliam post se sententiam ha-
bere non sperans, diffinitiva dicitur.
- 43 Interlocutoria per quam finitur officium Iudicis, ha-
bet vim diffinitivam.
- 44 Interlocutoria, qua diffinit eum articulum substā-
tialem causa principalis, vim diffinitivam habere ai-
citur.
- 45 Interlocutoria continens aliquid dari, vel fieri, vim
diffinitivam habet.
- 46 Sententia interlocutoria habentes vim diffinitivam, an
indistincta non possint reuocari.
- 47 Sententia qualiter ferri debeat, & quid debeat con-
tinere, ut valeat.
- 48 Sententia lata à Iudice non sedente, non valet.
- 49 Sententia debet à Iudice legi, nec potest alij mandare
eius lectionem, nisi sit illustra persona, vel Episco-
pus, & num. 56.
- 50 Sententia an continere debeat causam, qui mouetur
Iudex.
- 51 Sententia lata sine causa cognitione, est ipso iure
nulla.
- 52 Sententia consideratur per quatuor causas principa-
les.
- 53 Sententia, nomen Iudicis continere debet, & sic causa
sua efficientem, & num. 96.
- 54 Sententia lata à Iudice ignorante fundamentum sua
potestatis non valet.
- 55 Sententia an, & quando ferri possit à Iudice stante, &
sedente.
- 57 Sententia debet prius scribi, deinde recitari.
- 58 Causa materialis in sententia consideratur, & que sit
& num. 64.

- 59 Sententia sine processu non valet: nam ferri debet secundum allegata, & probata.
- 60 Sententia lata sine probationibus an valeat.
- 61 Sententia debet ferri conformis libello.
- 62 Sententia fertur non conformis libello, ubi proceditur sola facti veritate inspecta, & quando unum petitur, & aliud per confessionem constat.
- 63 Iudex potest petentem debitum condemnare ad restitutionem pignoris, etiam non petiti.
- 65 Sententia super libello seu processu inepto, non valet, de iure communi, sed hodie in Regno valet.
- 66 Sententia lata, pro eo, qui agit sine actione, an valeat.
- 67 Intellectus ad glo. in vers. secundum, in fin. Instit. de oblig. in prin. & num. 68. 69.
- 68 Agens sine actione, repellitur officio iudicis.
- 69 Libellus, in quo actio inepta exprimitur, an vitietur.
- 70 Sententia habet causam formalem, qua tripliciter consideratur.
- 71 Sententia ferri debet in loco solito maiorum à iudice ordinario.
- 72 Delegatus ad unam causam potest sibi eligere locum quem vult, etiam in camera sua adferendam sententiam.
- 73 Delegatus ad uniuersitatem causarum, sententiam ferre debet in loco tribunalis delegantis.
- 74 Vicarius in loco tribunalis principalis sententiam ferre debet.
- 75 Delegatus ad unam causam, potest in quolibet loco, etiam extra iurisdictionem delegantis, procedere sine assensu domini illius loci, sicut ordinarius.
- 76 Delegata iurisdictione potest prorogari de loco ad locum.
- 77 Delegata iurisdictione non coheret territorio.
- 78 Episcopus potest in quolibet loco sua diocesis curiam regere & citare.
- 79 Sententia potest ferri in loco non solito, de consensu partium.
- 80 Arbitrari potest sibi eligere locum honestum, ubi curiam regat.
- 81 Iudex appellacionis potest in domo sua, & loco honesto iustitiam regere, & sententiam ferre.
- 82 Vicarius generalis potest in omni loco sue provincie ius reddere.
- 83 Sententia fertur in loco non solito, cum locus solitus non est iustus.
- 84 Episcopus expressus, potest in altera diocesi conuicina, contra expulsores, & eorum fautores procedere.
- 85 Sententia lata in alio quam solito loco maiorum, valet in causis summarijs.
- 86 Causa voluntaria iurisdictionis, in omni loco, etiam in itinere deambulando, expedire possunt.
- 87 Iudex non tenetur seruare locum maiorum in acti, restituere tamen litis ordinationem.
- 88 Sententia in die festo lata non valet.
- 89 Sententia de hora, in qua facta est citatio, ferri debet, non ante vel post, nisi citatus contumax sit.
- 90 Sententia iudicis lata post instantiam, vel appellacionem desertam, non valet.
- 91 Sententia arbitri post compromissum expiratum lata, non valet.
- 92 Sententia iudicis, an possit ferri de nocte.
- 93 Sententia lata dilatione pendente, non valet.
- 94 Sententia lata ante habitum consilij sapientis, non valet.
- 95 Sententia parte absente lata, an valeat.
- 96 Sententia lata à persona priuata, non valet.
- 97 Sententia à iudice incompetente lata, non tenet.
- 98 Furiosus, surdus, mutus, impubes, seruus, & mulier, iudices esse non possunt.
- 99 Excommunicati iudicis sententia, est nulla.
- 100 Sententia iudicis publice infamis, non valet.
- 101 Sententia lata à iudice, qui ignorat se iudicem, vel aliter dubitat, nulla est.
- 102 Sententia lata à iudice, postquam detulit appellacioni, nihil valet.
- 103 Sententia data à iudice post inhibitionem superioris, non tenet.
- 104 Causa formalis consideratur in sententia, respectu litigantium, & hoc multis rebus tribus.
- 105 Sententia lata contra minores indefensum non valet, sed pro eo lata valet, secus in furioso, vel infante, quia etiam pro eo non valet, & num. 106.
- 107 Sententia lata contra mortuum, vel grauiter infirmum, non valet.
- 108 Procurator litiganti mortui, potest condemnari.
- 109 Procurator prelati, vel rectoris Ecclesie, quamuis sit effectus litis dominus, eius tamen mandatum exiungitur quandocumque per mortem prelati, vel rectoris.
- 110 Sententia lata contra defensorum non legitimum, seu falsum procuratorem, non valet.
- 111 Sententia lata in iudicio agitato nomine mortui, qui viuere putabatur, nulla est.
- 112 Sententia lata contra dominum, non valet, quando litis agitata fuit contra procuratorem.
- 113 Sententia lata contra tutorem inhabilem, est ipso iure nulla.
- 114 Sententia lata contra incarcerationem, vel alio modo simili modo impeditum, non valet, si iudex impedimentum fecerit.
- 115 Causa formalis in sententia principaliter consideratur nullum licet, & num. 116, 117, 118, 119, 120. & 121.
- 116 Sententia manifestam iniquitatem continens, est ipso iure nulla.
- 117 Sententia continens expressum iuris errorem, qui corporali oculo conspici potest, nulla est.
- 118 Sententia falsam vel erroneam causam continens, vitatur.
- 119 Sententia lata contra aliam sententiam, que transit in rem iudicatam, non valet.
- 120 Sententia incerta regulariter non valet.
- 121 Sententia faciens mentionem in de procuratore, de cuius mandato non apparet, non tenet.

- 122 Sententia causam finalem obtinere debet, & qua sit.
- 123 Verbum quod sit a quo pollens absolutioni, vel condemnationi.
- 124 Sententia per quam declaratur, quem tenere ad certum habetur pro condemnatoria.
- 125 Condemnare an dicatur iudex, si dicat, pronuncio Titium condemnatum.
- 126 Corruptor si dixit, consulo Titium condemnandum, & iudex postea in sententia dicat, pronuncio prout in consilio, an videatur condemnare.
- 127 Sententia an valeat, si iudex dicat, condemnosi probatum est.
- 128 Res iudicata quid sit, & quid importent ista verba.
- 129 Sententia facta de non ente eius, & de alio nigrum.
- 130 Sententia lata ex consilio Doctoris, nunquam transit in rem iudicatam.
- 131 Sententia lata ex iudicio peritorum, in iudicatum non transit.
- 132 Sententia lata ex iudicio mercatorum, non transit in rem iudicatam.
- 133 Sententia lata ex praesumptis probationibus, nunquam transit in rem iudicatam.
- 134 Sententia lata per testes, deponentes de credulitate, non transit in rem iudicatam.
- 135 Sententia lata in causa matrimoniali, non transit in iudicatum.
- 136 Sententia super arate, ex affectu lata, in rem iudicatam non transit.
- 137 Sententia super excessione debitoris lata, transit in rem iudicatam.
- 138 Sententia in rem iudicatam non transit, quando videtur illum iniquam esse facietur.
- 139 Sententia ex probationibus reprobatis lata, non transit in rem iudicatam.
- 140 Sententia in rem iudicatam non transit, quando quis condemnatur ad publicationem honorum in causa prohibito.
- 141 Sententia non transit in rem iudicatam, quando ex errore iniquitatis perpenditur.
- 142 Sententia in causa usuris lata, in rem iudicatam nunquam transit.
- 143 Sententia lata per testes, assignantes causam, quia sum vicinus, vel consanguineus, in rem iudicatam non transit.
- 144 Idem, quando apparet de iniquitate per evidentiam facti.
- 145 Idem si sententia lata a est ex falsis testibus, vel instrumentis.
- 146 Sententia lata praetextu iuramenti necessarij falsi, non transit in iudicatum.
- 147 Idem quando agitur de periculo animae.
- 148 Idem quando iuratur ad non causam.
- 149 Sententia lata in corrupto per pecuniam, in iudicatum non transit.
- 150 Sententia lata in causa beneficij Ecclesiastici, non transit in rem iudicatam, quo ad prauiudicium superioris.

- 151. Excommunicationis sententia, nunquam transit in rem iudicatam.
- 152 Sententia contra minorem ex falsis allegationibus lata, non transit in iudicatum.
- 153 Sententia nulla nunquam transit in rem iudicatam.
- 154 Nullitas sententia usque ad 30. annos potest proponi & allegari.
- 155 Querela inuentari potest contra sententias, qua non transeunt in rem iudicatam, cum ab eis intra decem dies non est appellatum.

EXPOSITA secunda parte huius sextae partis iudicij capit. tertiam & ult. partem, quae continet **DECISORIA IUDICIT.** Nam fabricata tela processus per ordinem, ut supra dictum est, consequens est, ut veniatur ad finem ipsius processus, qui finis imponitur per diffinitivam sententiam: vnde in ista ultima parte habemus configurare solum **TRES ACTVS PRINCIPALES**, videlicet: Primus est sententia. Secundus est appellatio. Tertius executio, & licet in rei veritate duorum actus essent considerandi, scilicet sententia, & executio: quia isti duo clauduntur sub eodem iudicio, incepto per citationem, secundum ordinem praepositum; appellatio vero non clauditur sub eodem iudicio, imo inducit novum: quia ramentis appellatio emergit post sententiam, & dependet ab eodem processu, ut altum habeatur de ea aliqua noticia, volui ipsam inferere in hac ult. parte: quia hic congruentius cadit; nam plerumq; executio suspenditur per appellationem, & sic est actus, qui praecedit executionem. Vnde cum habeamus tractare de executione, quae est quid consequens, oportuū erit tractare de appellatione, quae solet praecedere, vt habeamus totam materiam iudicij completam.

VENIO igitur ad **PRIMUM ACTVM**, scilicet **SENTENTIAM**. Et quoniam ista materia est valde copiosa & prolixa, quam si vellem attingere per ordinem, opus esset facere de hoc vno longū tractatum, propterea non nimis me extendam, sed solum examinabo breuiter **TRES QVAESTIONES PRINCIPALES**, pro aliquali introductione, & de reliquis remittam ad suos congruentes titulos. Vbi haec materia ventilatur; videlicet, **C. de sentent. per totum**, ff. de re iud. per totum, extr. de sent. & re iud. per totum. & ibi per Doct. & per Specul. in tit. de sent. **PRIMA** igitur quaestio erit, quid sit Sententia, & quotuplex sit. **SECUNDA** quaestio erit, qualiter sententia ferri debeat, & quid debeat continere, vt valeat. **TERCIA**, in quibus casibus sententia non transeat in rem iudicatam, vt possit quandoque retractari. **VENIO AD PRIMAM QVAESTIONEM**, in qua dicas, quod sententia est diffinitio iudicialis, controuersiae finem imponens, continens absolutionem vel condemnationem, ita diffinit Abb. in rubr. extr. de re iud. col. pen. & Spec. in tit. de sent. prol. § 1. Dicitur autem ¶ **SENTENTIA**, a sentiendo, ex eo; quia iudex

iudex iudicat secundum quod sentit, *l. sicuti. §. §. sed si quaratur. 3. ff. si seru. vend.* Et ista distinctio conuenit soli sententia distinctiua, quia illa est, quae imponit finem controuersia, ut infra dicitur. **I N T E R L O C U T O R I A** autem alio modo describitur. Nam est sententia iudicis, quae fertur inter principium & finem causae super aliquo incidenti, vel emergenti, ut notat gl. in *Clem. 1. in ver. distinctiua. de sequestr. poss. & fruct.* Spec. in tit. de sent. prol. §. 2. in prin. in 2. part. Speculi. & declarat Alex. in rub. ff. de re iud. col. 2. ubi dicit, quod omnis vox iudicis faciens ad causam, dicitur interlocutoria, & idem dicit Bald. in *l. qui arburo. 9. ff. qui sarij. d. c. 9. & Ang. in l. dissipulacione. 7. C. de sent. pro hoc est text. in l. significacionibus. 38. de off. delegat. in e. significauerunt. 36. de testib.* In hoc ergo **D I F F E R T**

1. sententia distinctiua + ab interlocutoria, & in hoc cognoscitur, quia per distinctiuam distinctur negotium principale, scilicet illud, quod principaliter in iudicio ueductum fuit condemnando vel absoluendo, alias non diceretur sententia, si non contineret condemnationem vel absolutionem, *l. praeses. 3. C. de sent. & l. res iudicata. 1. ff. de re iud.* & tenet Spec. in tit. de sent. §. 2. *vers. distinctiua.* Sed interlocutoria non tangit negotium principale, sed distinct aliquid exceptionem in iudicio emergentem, & per eam non imponitur finis controuersiae principali: ita haec differentiam declarat Aug. in *consil. 114. & 115. & Alex. in d. rub. ff. de re iud.* Secundo **D I F F E R T**;

2. quia + condemnatus per sententiam distinctiuam in aliquo crimine, efficitur infamis, *l. pratoru. 1. §. qui in iudicio. 4. ff. de his qui not. infam. & l. infamem. 7. ff. de pub. iud.* & not. Petr. Phil. Corn. in *consil. 35. col. 2. in littera E in 4. vol.* & probatur per consil. Regni, quae insipit: *Cordi nobis.* Sed per interlocutoriam nunquam quis efficitur infamis, secundum Alex. in *l. sape. 63. colum. 20. in princ. ff. de re iud. allegat. tex. cum gl. in l. quid ergo. 13. §. quantum. 6. de his, qui not. infam.*

3. Tertio **D I F F E R T** ; + quia in dubio appellatio sententiae, in statuto, vel in alia materia, intelligitur solum de distinctiua, non de interlocutoria, ubi aliud non apparet, ita declarat Alex. in rub. ff. de re iud. in princ. & in *l. quod iussit. 14. in princ. cod. tit.* & Felin. in rub. de re iud. in §. colum. quod limita, nisi essemus in materia indifferenti; quia tunc venit etiam interlocutoria, secundum Alex. in *consil. 50. col. pen. in 2. vol.* idem quando non resultat absurditas, secundum Abbat. in *c. causam martinorij. 16. de off. deleg.* [Adde Viuum in *131. com. opin. lib. 2. opin. 719. n. 1. & 2.*]

4. Quarto **D I F F E R T** ; + quia a sententia distinctiua potest appellari, & soli appellatio suspendit executionem absque inhibitione Superioris: sed ab interlocutoria de iure civili non appellatur, ut habetur in *l. anse. 2. de appel. rec. & si appellatur, non suspenditur executio ante inhibitionem, c. non solum. 7. de appel. lib. 6. quod dicit, ut plene dicam infra in secundo actu, ubi plene tangam materiam appellacionis, & ibi tanguntur plures differentiae una cum*

ista ad saturitatem. Quinto **D I F F E R T** ; + quia sententia distinctiua, postquam est lata per iudicem, non potest illam ulterius reuocare; quia functus est officio suo iudex, *l. iudex postquam. 53. ff. de re iud.* sed interlocutoria potest reuocari quoadcunque per iudicem ante distinctiuam, & quo ad eum, nunquam transit in rem iudicatam, *l. quod iussit. 14. & ibi Bar. Alex. & Dd. ff. de re iud. c. cum cessante. 60. de appel. & gl. in c. fin. de appel. lib. 6. in tantum, quod iudex, qui tulit uiam iniustam interlocutoriam, puta non admittendo quod admittere debebat, vel e contra, potest etiam in calculo sciendae sententiae distinctiuae habere de illa rationem circa ipsius reuocationem, emendando, quod male fecerat: ut declarat Phil. Dec. in *consil. 83. col. pen. & Car. in Clem. sape. 2. §. & quia, in 70. notab. de verb. sign.* de qua materia uide plene per Phil. in *c. cum cessante. 60. de appel. maxime in 10. colum. ubi plus dicit, scilicet quod iudex appellacionis potest reuocare interlocutoriam, a qua non fuit appellatum, sed solum fuit appellatum a distinctiua.* **L I M I T A** primum membrum huius differentiae multum singulariter, + quando aliquid esset petitum officio iudicis nobili, & super eo esset lata sententia, nam licet sit distinctiua, ex quo distinct principale negotium; tamen potest eodem officio nobili reuocari: ita tenet Bar. in *l. pratoriu. 1. §. si ff. de prator. stip. & Alex. in d. l. iudex postquam. 53. col. 1. circa si. ff. de re iud.* ubi ponit nonnullas alias sententias, ad quas sufficiat telatio. **L I M I T A** etiam secundum membrum + differentiae non procedere, quando interlocutoria iudicis fuit per duas alias sententias confirmata in causa appellacionis; quia non potest ulterius reuocari, nam sicut non licet tertio prouocare, ita non licet reuocare tunc dictam sententiam, ita tenet Phil. in *c. directa. 39. col. 3. in fi. de appel.* alias autem fallacias collige ex dictis Alex. & Doct. in *d. l. quod iussit. 14. ff. de re iud. & in d. c. cum cessante, de appel. & ibi per Phil. qui plenissime cumulat. Sexto **D I F F E R T** ; + quia distinctiua potest in causa appellacionis iustificari ex eisdem, & ex nouis actis, sed interlocutoria secus; quia non potest ex nouis, sed tantum ex primis actis reuocari, text. est & ibi Card. in *Clem. appellanti, de appel. Bar. in l. in reuocandum. 3. ff. de appel. recip. & habetur in decis. 79. consil. Neap. de distinctiua probatur in l. per hanc. 4. C. de temp. appel. Septimo **D I F F E R T** ; quia distinctiua non potest fieri, nisi parte citata, alias non ualet, ut not. Card. in *Clem. 2. §. denique, in 1. opposit. de re iud. & Innoc. in c. duarum. 54. in 2. de elec. per regulam l. de unoquoque. 47. ff. de re iud.* sed interlocutoria potest fieri, & ualere etiam sine citatione partis, ut est gloss. in *l. nec quidquam. 9. §. ubi decretum. 1. ff. de off. proc. gloss. in l. dum proferre. 27. in princ. ff. de arb. & glo. in l. recusare. 5. de Trib.* Quod sane intelligas, quando interlocutoria esset leuis prauidicij; secus si esset magis prauidicij; quia tunc non ualet sine citatione partis, sicut distinctiua: ita tenent Bar. Imol. & Dd. in *l. si quis. 16. ff. de quer. nou. nunc. Bar. in d. l. nec quid.****

quidquam. 9 § ubi decretum. & ibi etiam laf. in 5. c. 6. eolum ff de off. procons. vbi multos Dd. alleg. & ibi etiam declarat laf. quando interlocutoria sic modiat, & quanto magni praeiudicij. † Octavo DIFFERT, quia sententia distinctiva non valet, nisi feratur in scriptis. & de scripto recitetur, l. statutus fin. C. de sent. exper. recit. & ibi Bart. & Dd. Spec. in tit. de sent. §. iuxta col. 4. in fi. versic. non valet ext. & de hoc est const. Regni, quae incipit: *Ab omnibus*. Secus est in interlocutoria: quia potest ferri sine scriptis, debet tamen in scriptis postea redigi, vt appareat exactis, vt tenet gl. in c. quoniam contr. 2. in. in versic. interlocutiones, de probat. Spec. in d. §. iuxta, col. 5. in princ. versic. quid de interlocutoria. & gloss. in l. ante. 2. ff. de appel. recip. Bart. in d. l. nec quidquam 9. §. ubi decretum. 1. ff. de off. pro. gloss. in c. fin. de re iud. ib. §. & Bald. in l. hac c. i. §. si iud. s. C. qui test. fac. poff. & hanc conclusionem tanquam communem referit laf. in d. §. ubi decretum, eolum. 1. 4. vbi multos Doct. allegat.

[De tribus sententiarum definitiua requisitis, quod videlicet primo scribi, deinde recitari, & iudice pro tribunali sedente profertur debeat, vide Alex. Trentacin. lib. 2. p. 7. resolut. tit. de sentent. resol. 2. vbi etiam tradit, an haec solennitates, de scribenda, & ex scripto à iudice, pro tribunali sedente, recitanda sententia, expresso patris consensu omitti possint, & quibus casibus, & in quibus causis, & sententijs id fieri possit. Adde Viuii in syl. com. opin. li. 2. op. 720. n. x. & seqq.]

§. 3. Sicut iuxta hoc moueo vniuersum pulchrum, & quotidianum DVBIUM: quoties solet euenire in istis rebus, & ciuitatibus, vbi sunt iudices idiotae, quae quando volunt diffinire aliquem processum, mittunt ad iurisperitum pro consilio, & secundum illud consilium profertur sententiam: legendo solum illud consiliu, quare an valeat talis sententia, & an censetur esse lata de scripti recitatione? Dices, quod non valeat, imo nulla sententia reperitur esse lata: quia legendo consilium illud, non est sententia: cum sit verbum vnius Doct. priuati car. etis iurisdictione: sed est necessesse, quod antequam legatur consilium, iudex scribat in calce ipsius: *Nostatus iudex pronunciamus, prout in tali supra scripto consilio continetur.* & ista pauca verba relata ad consilium, faciunt sententiam: ita notabiliter tenet Angel. in consil. 249. incip. *domina. & c.*

Et † debet tunc consilium apparere scriptum in actis, alias sententia relata ad consilium, quod non appareret scriptum, non valet, secundum Abb. in c. illa, in fi. de acc. item, ideo dixi, quod antequam legatur consilium, debet iudex scribere sententiam: quia postea vtrunque, scilicet consilium, & sententia legitur de scripti recitatione, alias non valet, per praedicta: vnde si iudex primo legeret consilium, & postea Notarius scriberet in calce, quo talis iudex pronunciauit, prout in tali consilio continetur, adhuc non valet sententia, quia haec verba demonstrant, quod iudex ore tenus pronunciauit, & non de scripti recitatione: ita declarat laf. in d. l. nec quic-

quam. 9 § ubi decretum. eolum. 25. ff. de off. pro. de mente Angel. in d. consil. 249. Item est aduertendum aliud, † quod vt plurimum isti Consules non contentantur, nec absolunt in eorum consilij: ex quo carent iurisdictione, non possunt hoc facere, sed solum consulunt talem litigatorem esse absoluedum, vel condemnandum per iudicem, & sic verba consilij habent tractum in futurum: vnde tunc iudex in sua sententia, in calce consilij debet ponere verbum, eondemnamus, vel absoluiamus, alias si simpliciter diceret, pronunciamus, prout in tali consilio continetur, videtur declarare illum litigatorem esse absoluedum vel condemnandum, prout in consilio dicitur, & sic non esset condemnatus, nec absolutus: quia ista sententia expectaret aliam sententiam post se: per ea, quae tenet Alex. in l. stipulatio. §. si quis ita. eolum. 4. ff. de verb. obligat. vbi concludit, quod iudex pronuncians Titium esse condemnandum, vel absoluedum, non censetur condemnare, nec absolue. Quod etiam tenet Bar. in l. si post. x. C. si aduer. lib. & ista sunt notanda perpetuo, quia multoties mihi euenierunt in facto, & multas sententias annullari feci, per illud consil. Angel. & per illam doctrinam Alex. in d. l. stipulatio. §. si quis ita ff. de verb. oblig. De veritate tamen huius vltimi dicti vide infra, 2. quae. circa fi. Verum super illa nullitate † sententiae distinctivae quando non fertur in scriptis, fuit mihi quandoque obiectum, quod talis sententia potest in Regio sustineri per c. d. res. s. aures. per quod sunt sublatae omnes solennitates iudiciorum iuris positum, vnde censetur etiam sublata solennitas, l. arbitri. 1. c. l. hac lege. 2. C. de sent. ex. peric. rec. & dista consil. Ab omnibus pro quo facti, quod not. Bald. in l. diuus. 7. de in integr. rest. vbi dicitur, quod si statatum dicit, quod procedatur cum solennitate omnia, potest sententia ferri viua voce, & sine scriptis. Tamen ego dixi semper, quod illud c. detestantes. non tollit solennitates sententiae, sed processus tantum: vbi patet ex tota eius sententia, imo in fine sui expresse referat solennitates sententiae, dum dicit in addit. sua. *dum modo alias rite & recte sententia preferatur, &c.* & sic non tollit, imo referat solennitates sententiae, per illud verbum, *rite, l. non iuravit §. non quare. 2. ff. de bon. poff. contra tab. & per Car. in Clem. 2. in princ. de testib. & Bart. in l. lecta. 4. ff. si cert. per. & Iuan. de Aret. in l. iuste 11. ff. de acq. poff. & hanc opinionem videtur tenere P. 1. in tract. Synd. in versic. sententia, eolum. 2. & §. in. fin. Et probatur ex his, quae dicit Marth. in consil. ab omnibus. vbi tenet, quod etiam † in causis summarijs, in quibus non requiritur libellus, debet sententia ferri in scriptis: pro hoc est text. in Clem. sape. 2. §. sententia, de verb. signif. vbi mandat sententiam ferri in scriptis, non obstante, quae procedatur iur. an. & sine figura iudicij. Et licet Bar. in extrauog. ad reprimendum in versic. & sine figura, circa fin. videatur sentire quod illa Clement. non procedat de iure ciuili in casibus, in*

quibus proceditur sine figura iudicij: tamen puto
 verius esse, quod habeat locum de iure civili; cum
 non habeamus legem contrariam; vnde in utroque
 foro debet stare iur. canonico; per ea, quæ not. Abb.
in c. intelleximus. 1. de op. nui. nunc. tanto magis quia
 per hoc minus laeditur ius commune, scilicet *d. l. ar-
 bitri. 1. l. hac lege 2. C. de sent. ex per. rec.* & similiter il-
 la const. *Ab omnibus.* Præterea, quod sententia pro-
 feratur in scriptis, fuit inductum, ne veritas occul-
 tetur; quia posset postea alio modo scribi quam fuit
 voce dictum, vt dicit gloss. *ind. Clem. sape. §. senten-
 tiam. in vers. in scriptis.* vnde non est credendum hanc
 fuisse mentem iuris municipalis, scilicet velle tol-
 lere illam solemnitatem, quæ fuit inducta ad veri-
 tatem seruandam; cum ipsum ius laboret super
 veritate, & velit quod ad solam veritatem attenda-
 tur; vnde teneo, quod etiam hodie in Regno senten-
 tia sit ferenda in scriptis, alias non valet. † Nono
 18 DIFFERT; quia ab interlocutoria semper debet
 appellari in scriptis, & cum expressione causam
 grauaminis, alias non valet appellatio, *c. cordi nobis.
 1. de appel. lib. 6.* & per Bar. *in l. eius qui 4. ff. de appel. recip.*
 Secus si diffinitiuæ; quia si appellatur statim tem-
 pore, quo fertur, potest appellari viua voce, & sine
 expressione grauaminis; sed si appellatur postea,
 infra decem dies debet appellari in scriptis, textus
 est, & ibi Barr. & Imol. *in l. appellandi. 1. §. libelli 4. ff. de
 appel. & dicam plenius infra in 2. actu, in materia ap-
 19 pellationum.* Decimo DIFFERT; † quia condemna-
 tio pœnalis facta per diffinitiuam, durat perpetuo;
 secus si per interlocutoriam; quia non durat, nisi
 durante officio iudicis interlocuentis: ita tenet Fel-
 lin. *in c. ex literis. col. 10. vers. carorum, de const. per l. Im-
 20 perator. si. ff. de pœn.* Vndecimo DIFFERT; quia † in
 sententia diffinitiuæ requiritur ordo iudiciarius,
 qui attenditur *in l. prolata. 4. C. de sen. & in l. arbitri. 1.
 l. hac lege 2. C. de sent. ex periculis. rec.* sed in interlo-
 cutoria talis ordo non requiritur: ita colligitur ex
 dictis Angel. *in consil. 114. & 115.* Duodecimo DIF-
 21 FERAT; † quia iudex postquam pronunciat, non
 potest sententiam diffinitiuam circa principale
 negotium corrigere, nec aliquid illi addere, vel de-
 trahere; secus in interlocutoria, ita tenet Alex. *in con-
 sil. 119. in 3. volum. & maxime in 2. colum. vers. cul.
 non obstat, quod not. Ba. d. &c.* vbi loquitur de interlo-
 cutoria: de qua materia vide Alexan. & Doct. *in l.*
 12 *Pauus 42. la. ff. de re iudic.* Tertio decimo † DIF-
 FERAT; quia diffinitiuæ producit actionem in factum,
*l. miles. 6. §. iudicari. 3. & ibi Alex. & Doct. ff. de re
 iud.* sed interlocutoria habens vim diffinitiuæ, nul-
 lam producit actionem, secundum Alexand. *in l. 6.
 omnibus. 1. §. fin. colum. 1. ff. si quis ius dic. non obser.*
 13 SUPEREST † modo respondere ad SECUNDVM
 MEMBRVM HVIVS QVÆST. videlicet, QVO-
 TVPLEX SIT SENTENTIA: super quo licet
 Dd. *in rubr. de re iud. in decretal.* plures species ac mē-
 bra faciant, & Spec. *in tit. de sent. §. species* (quam ali-

qui dicunt. quod sententia alia dicitur diffinitiuæ,
 alia interlocutoria simpliciter, alia interlocutoria
 habens vim diffinitiuæ, alia est sententia præcepti,
 alia sententia decepti, alia sententia mulctæ, alia sen-
 tentia banni, vel similis) tamen ego breuius facio
 DVO tantum MEMBRA: videlicet, quod sententia
 est duplex, scilicet, D I F F I N I T I V A, & I N T E R -
 L O C U T O R I A; & ad hanc bimen. breui distinctionem
 possum omnia alia membra reduci, prout ex
 infra diceatis apparebit. Quæ autem dicantur dif-
 finitiuæ, & quæ interlocutoria, in quo differant
 ab invicem, satis patet ex prædictis. SOLVM RE-
 STAT HIC EXAMINARE NONNULLAS QVÆ-
 STIONES DVBIAS, de quibusdam sententijs de
 quibus dubitari potest, an sint diffinitiuæ, vel in-
 terlocutoria, & hoc est vtil. scire propter tot diffe-
 rentias, quæ sunt inter eas. PRIMO igitur QVÆ-
 24 RRO, † vtrum sententia, per quam iudex pronunciat
 instrumentum esse executioni manlatum contra
 aliquem, dicatur interlocutoria vel diffinitiuæ: ra-
 tiones sunt pro, & contra: nam videtur diffinitiuæ,
 ex quo imponit finem negotio principali, vt dictum
 fuit supra in prima differentia: contra videtur interlo-
 cutoria; quia in tali processu nullus seruatur ordo
 iuris, vt dictum fuit supra in 1. differentia. Itam
 quaest. tangit Ang. *in consil. 114. & 115.* vbi concludit, qd
 est interlocutoria, non autem diffinitiuæ, ex eo; quia
 non seruatur ordo iuris, vnde tenet eam posse reuo-
 cari per iudicem, *in extra. l. quod iussit 14. ff. de re iud.* Bre-
 uiter, quid quid dicat Ang. tenet contrarium, scilicet,
 quod talis sententia sit diffinitiuæ: nam omnis
 sententia, quæ diffinit principale negotium, dicitur
 diffinitiuæ, etiam si ibi non seruatur ordo iuris: gl. est
 notab. & ibi Bal. *in l. qui restituere 68. ff. de rei vrn. probat.*
 in Clem. *sa. circa fin. de verb. sig. l. illa sententia
 25 et huiusmodi; ergo, &c.* hoc tenet in terminis
 Lud. Rom. *in consil. 174. in cap. amplissime Doct. &c. in
 princ. & in consil. 357.* Idem in proprijs terminis cen-
 tra Ang. tenet Alexand. *in consil. 50. colum. penult. in 2.
 volum.* Idem tenet Ang. sibi contrarius *in d. l. qui re-
 26 stituere. & Bar. in l. item si cum ex. optione. 4. §. hac au-
 tem actio. 4. ff. quod met. caus.* Secus † esset in sententia;
 quia pronunciat, sententiam esse insequen-
 tam, quia illa potest dici interlocutoria, ex quo tendit ad
 executionem sententiæ diffinitiuæ prius latæ: ita
 tenet Ios. de Imol. *in l. ab executione. 4. colum. 1. ff. de
 appel. Bal. in l. ab executione. 1. C. quor. appel. non recip. in
 l. actori. 8. C. de reb. cred. Pet. Phil. Cor. consil. 221 in 1. vol.*
 [Adde Vriam *in com. opin. syl. lib. 2. c. fin. 714.* vbi
 ostendit hanc esse communem opin.]
 SECUNDO QVÆRO, † quid de sententia, per
 28 quam pronunciat, appellacionem esse desertam,
 seu fatalia esse elapsa, vel non licere tertio pronun-
 care? Dic, quod est interlocutoria, licet non speret
 aliam sententiam post se, & imponat finem liti.
 Ita tenet Bald. *in l. negotiatores. 2. colum. penultim. in
 fin. C. de Esq. audien.* vbi dicit, quod est interlocuto-
 ria ha-

ria, habens vim diffinitivam & ideo ab ea potest appellari: item tenet Petr. Phil. Corn. in consil. 14. in litera B. & consil. 262. in litera H. in 4. vol.

[An sententia lata super defensione appellatio- nis sit definitiva, vel interlocutoria? Viuius libr. 2. com. opin. opin. 714. num. 18 dicit, si ab interlocutoria appellatum sit, esse interlocutoriam; definitivam vero, si sententia, à definitiva interposita, deferta pronuncietur.]

TERTIO QVÆRO, quid sit de præcepto de solu- uendo, an dicatur interlocutoria, vel diffinitiva? Dicis, quod si tale præceptum est factum sine causæ cognitione, & cum clausula iustificatoria, videlicet, *si senseris te grauatum, compareas, &c.* non est dubium, quod est sententia interlocutoria, quia comparen- teo soluitur in vinctationibus; vt not. Bart. in l. in ius. 1. C. de execut. rei iud. plene Alex. in l. pupillo. §. S. me- minisse. 10. ff. de oper. noui nunc. & Ias. in l. nec quidquam. 9. §. vbi decretum. 1. col. 3. ff. de off. proc. [adde Viuium in syl. com. opin. lib. 1. op. 714. nu. 1. & 12.] Nam quælibet citatio est interlocutoria: ex quo omnis vox iudicis, fuerit ad causam, est interlocutoria, vt habetur in l. ex stipulatione. 7. C. de iur. & fuit dictum supra. Sed si reus non comparet, & accusatur sibi contumacia, præceptum remanet firmum, vt habetur in decis. 167.

28 *consil. Neap. §. d. dubium est de præcepto, quod sit per iudicem in consensum vt soluat, quod non requirit clausulã iustitiam; quia sit causa cognita: & dubium facit, quia diffinitiuum principale negotium, & non sperat aliam sententiam post se; vnde deberet dici sen- tentia diffinitiva, & per hoc Doctores multum variant super de ditione huius questionis, & communi- ter tamen omnes Dd. inclinant quod sit interlocu- toria: ita tenet Bald. in addit. Specul. in tit. de sent. circa. prin. sua addit. & in 2. col. vers. sed an valeat præceptum. & Felin. in c. quærenti. 16. col. fin. de off. deleg. Ang. in §. illud. in Authen. de hered. & Falcid. Felin. rubr. de re iud. col. 4. Lanfran. in c. quoniam contra. 11. in vers. interlocutionis. col. 29. vs. scilicet iudicatur, & de prob. & Ang. in l. si debitori. 21. de iud. & ideo; quia est interlocutoria, dicit Lanfran. vbi supra, & Ang. in d. l. si debitori. quod potest per iudicem reuocari: & idem tenet Marth. de Affl. in consil. Regia maiest. col. 8. sed Felin. in d. c. quærenti. tenet contrarium, scilicet, quod non potest reuocari: & illud tangit Felin. in d. rubr. de re iud. col. 4. & referendo plures auctoritates Doct. variantes super hoc, sed pro conclusione & veritate dice- rem, quod aut processus habet aliquam formam, puta quia litus est libellus, & reus in litis contestatione confessus est; & tunc istud præceptum habe- tur instar diffinitivæ sententiæ, adeo, quod potius ad hæret diffinitivam, quam interlocutoriam, ita colligitur ex dictis Alexand. in consil. 50. col. penult. in 2. vol. & tunc siue dubio reuocari non potest, sicut nec dif- finitiva reuocatur. Aut non est datus libellus, sed o- retenus reus fuit contentus, qui in prima respon- sione confiteretur, & iudex præcipit ipsi, causa cogni-*

ta, vt soluat, l. si debitori. 21. ff. de iud. & isti dicatur interlocutoria propter formam non seruata; ta- men habet vim diffinitivam, ex quo diffinitiuum principale negotium, secundum Angel. in d. §. illud in Auth. de hered. & Falcid. Verum ex quo factum est, causa cog- nita, & quia habet vim diffinitivam, dico quod re- uocari non potest: ita tenet Phil. in c. cum cessante. 60. colum. 4. de appell. si vero esset factum sine causæ cog- nitione, ita ex abrupto, prout est, quando habet clausulam iustificatorem; & tunc potest reuocari, sicut quælibet interlocutoria, secundum Phil. in d. & ita puto cõcordari posse istas opinion. contrarias.

29 QVARTO QVÆRO, quid sit de decreto, an dica- tur diffinitiva, vel interlocutoria? Dic, quod istius nomen, decretum, potest sumi large & stricte. Quan- do sumitur large, est nomen generale comprehen- dens omne id, quod decernitur per iudicem, & sic comprehendit diffinitivam, & interlocutoriam: vt plene decedit Ias. in l. nec quidquam. 9. §. vbi decretum. 1. col. 1. ff. de off. proc. sed quando sumitur stricte, dif- fert à diffinitiva in pluribus, quæ cumulat lat. ibid. col. 1. & 2. & tunc dicitur omne id, quod decernitur per iudicem cum causæ cognitione, & in absolu- tionem vel condemnationem; & hac ratione contenta, non potest dici diffinitiva, vt quando declarat ali- quem mittendum in possessionem, alimenta pupilo decernit, vel super alienatione rerum minoris cognoscit, vel in integrum restituendo, vel aliud si- mile, vnde communis conclusio est, quod decretum dicitur interlocutoria: vt not. Phil. in c. cum ces- sante. 60. col. antep. vers. 15. extr. de appellat. & gl. in c. 15. si quis autem. 1. vers. decreto. in Auth. de hered. & Falcid. col. 1. in 1. pro hoc est text. in l. qualem 19. in fin. ff. de re- cept. arbor. & Franc. de Aret. in l. si ad quem 2. ff. de acq. her. & probatur in consil. Regni, quæ incipit, du- bitationem tantum, quod etiam secundum decretum dicitur sententia interlocutoria; vt dicit Bald. in l. cum & minoris. 4. in 2. oppos. C. si aduer. rem iud. & gl. in l. presentis. 6. §. cum autem. 3. C. de his qui ad eccles. con- fug. habet tamen vim diffinitivam, quia imponit fi- nem negotio, licet non determinet principale ne- gotium: quia ad vnum agit, & ad aliud deuenitur, per secundum decretum, vt not. Fel. in c. consultatio- nibus. 17. col. 2. & 3. de offic. deleg. Per. Phil. Corn. in consil. 64. col. fin. in 1. vol. & Bart. in l. non videtur. 3. ff. de iud. & in l. si finita 15. §. si forte. 22. ff. de damn. infect. Bald. in l. si preses 6. C. quom. & quando. vbi in l. si clericus 2. C. de Episc. aud. [adde Viuium com. opin. syl. lib. 2. op. 714. nu. 9 & 10] & an possit reuocari, vide Alexand. tenen- tem quod sic, in l. quod iussit. 14. colum. 6. de re iudic. QVINTO QVÆRO, quid sit de sententia banni; dic, 30 quod est interlocutoria, secundum Bald. in d. l. cum & minores. col. 2. vers. & per hoc dico, & c. Bald. in addit. ad Spec. in tit. de sent. colum. 2. vers. sententia banni, & c. Alexand. in consil. 119. col. 2. in fin. in 3. vol. & consil. 90. col. 4. in princ. in 1. vol. similiter possumus dicere, quod sententia foriudicationis, qua vitimur in Regno, in

- criminalibus, secundum formam const. Regni; quæ incipit, *Pœnam eorum* & cõst. *Grand militatis*. potest dici interlocutoria, ex quo non diffinit principale negotium; tamen habet vim diffinitivæ; quia peccatur plus, quam diffinitiva; nam producit septem mirabiles effectus, quia colligi possunt ex d. const. *Pœnam eorum* quos ibi numerat *March. in 1. colum.*
- 31 **Sexto Quarto**, quid + de sententia, per quam irrogatur multa; dic, quod est interlocutoria? cum non diffiniat negotium principale, sed veniat incidenter propter inobedientiam, seu contumaciam, *l. vnic. ff. si quis ius die non obtemp.* ita tenet *Alexan. in d. l. vnic. §. fin. col. 1. vbi plus dicit*, quod potest reuocari, sicut quælibet alia interlocutoria, *per l. i. dicitur. 6. §. fin. de off. pras. & Bald. in addit. Spec. in tit. de enter. col. 2. vers. iententia banni*; & nam æquiparatur sententiæ banni? + quia vtraque irrogatur ob contumaciam, secundum *Bart. in d. l. i. dicitur §. fin.* Sed certe, ex quo ista sententiam multæ continet aliquid dari, vel fieri, habet vim diffinitivam, vt infra dicam, & de iure, quando interlocutoria habet vim diffinitivæ, reuocari non potest, sicut nec diffinitiva, ista est cõmunis conclusio, quam tenet *Abb. in c. cum cessante. 60. col. 2. in fin. & ibi etiam Phil. in 4. col. vers. sed tamen limita & c. ext. de appellat. & Bart. in d. l. cum Titia. 16. in fin. ff. de accus.* quod tamen qualiter intelligatur, vide omnino quæ dicam infra *in fin. cuius i. qu. princ.* Super hoc igitur de multa ego aliter dicerem, videlicet, quod ista sententia multæ non est ideo reuocabilis; quia est interlocutoria? sed quia à lege habet hanc naturam, vt irrogetur, secundum diuitias & paupertatem contumacis: nam pauper debet leuius multari, quam diues. Præterea illa *l. i. dicitur §. fin.* non dicit, quod reuocetur ista sententiæ, sed quod multa remittatur ob paupertatem: & iste est quidam actus liberalitatis, quæ vicitur lex causa miserationis; quia donat multam pauperi; vnde iudicio meo ista non est proprie reuocatio, intelligendo eõ modo, quo reuocantur alia interlocutoria: sed potius est quædam impeditiõ executionis; quia talis sententia non mandat executioni contra pauperem; quoniam lex permittit sibi fieri remissionem
- 33 multa. **Septimo Quarto**, + quid de absolutiõne ab obseruatione iudicij; videtur, quod sit diffinitiva; quia continet absolutiõnem, sed dic, quod est interlocutoria, ex quo non diffinit principale negotium: quod patet; quia de nouo potest iudicium inchoari *gl. est. in l. huius. 7. ff. si seru. vend. Bal. in l. proferendum 13. §. & si quidem 2. C. de iud. & in d. l. si clericus. 2. C. de Episc. aud. & declarat pulchre Phil. in d. c. cõ cessante. col. 5. de appel. vbi etiam ponit, quando talis absolutiõ potest esse diffinitiva, & est de mente *Bart. in d. l. cum Titia. de accus.**
- 34 **Octavo + Quarto**, quid de sententia, quæ fertur in iudicio inter, to secundum formam *l. diffamari 5. C. de ing. man. Dic*, quod si lis non contestatur, puta; quia citatus, cui statuitur terminus ad agendum, non agit intra ter-
- midium: quo casu iudex imponit ipsi silentium perpetuum; tunc talis sententia est interlocutoria, secus si comparet, & licet contestatur; quia tunc esset diffinitiva: ita tenet *Bald. & Sal. in dict. l. diffamari & Phil. in d. c. cum cessante. col. fin.* **Nono + Quarto**, 35 quid de sententia lata super possessoriõ; *Fel. in d. c. consultatiõibus 10. de off. & potest iud. deleg. in 3. col.* tenet, quod non est vera diffinitiva, nec vera interlocutoria, sed quasi diffinitiva; vnde videtur ponere tertiam speciem sententiæ Sed quia ego dixi supra, quod omnes sententiæ de mundo possunt reduci ad illam bimembrem diffinitivam, quam feci, propterea hoc puto, quod melius loquitur *Phil. in d. c. cum cessante 60. col. pen. vers. 21. vbi dicit*. & ista est veritas, quando principaliter agitur de possessoriõ, & super eõlis contestatur, talis sententia, quæ fertur super eo, est mere diffinitiva; quia diffinit eõsam possessoriõ principaliter intentatam, non obstante, quod super petitoriõ possit reuocari, quia illud est nouum iudicium, sed quando possessoriõm reduceretur incidenter; tunc esset interlocutoria, & ita tenet etiam *Card. Alex. in d. c. cum cessante. col. 7. vers. habetis etiam*; & **Decimo Quarto**, an condemnatio + expensarum dicatur interlocutoria, vel diffinitiva; Communis conclusio est, quod si fiat in processu causæ ante sententiam diffinitivam, est interlocutoria: secus si fiat vna cum sententia diffinitiva; quia tunc censetur pars sententiæ diffinitivæ, ita tenet *Philip. in d. c. cum cessante col. antep. vers. 17. de appel. Ang. in l. qui agniti. 11. ff. de except. & Fel. in rub. de re iud. col. 9. [adde Vatium in, yl. com. opia. lib. 2. op. 714. nu. 13.]* Ex hoc sequitur + notabilis conclusio, quod illa, 37 quæ fertur ante diffinitivam, potest reuocari quauis docunque, sicut quælibet alia interlocutoria: sed illa, quæ fertur simul cum diffinitiva, non potest reuocari, etiam eadem die, sicut nec diffinitiva, secundum *Phil. in d. c. cum cessante. col. 9. vers. vnde decimo limita, & c. & col. antep. vers. 17.* Imo, + si iudex interlocutoria omiserit condemnatiõnem expensarum, potest 38 illam facere quauis docunque, vlt. ad sententiam diffinitivam, etiam ad instantiam partis, ex quo ante diffinitivam semper durat eius officium; secus, si omiserit condemnatiõnem expensarum in diffinitiva; quia non potest illam addere, nisi eadem die: vt habetur in *l. Paulus 41. ff. de re iud.* ita notabiliter tenet *Abb. in c. sape. 24. in fi. sequendo Innoc. ibi ext. de appell. & Paul. de Castro. in l. sancimus. 15. C. de iud. & Phil. in d. c. sape col. 14. vers. o. tunc quaritur. & c. vbi ita limitat, l. terminato. 3. C. de fruct. & l. ut. experj. & ita debet intelligi, quod tenet *Bald. in l. parus & filij. 20. in fin. ff. de vulg. & pupil.**
- Vndecimo Quarto**, + quid de sententia lata super exceptiõne pretemporia? Dic, quod siquidem iudex pronunciat eam admittendam, vel non admittendam, est interlocutoria, ex quo sperat aliam sententiam post se; si vero pronunciet, vtrum obstat exceptiõ, vel non; & tuõc siquidem pronunciat eam non obstat, est interlocu-

pus: vt not Specul. in tit. de sent. §. sequitur. in princip. & Alex. in rubr. ff. de offic. eius. cui mand. e. iurisd. col. penult. & est text in c. esj sententia fin. de sent. & re iud. libr. 6. & habetur in d. const. Ab omnibus: & ibi per Marth. 1. colum. An tamen requiratur, quod iudex exprimat causam, quam mouerit in sententia? dic, quod regulariter non requiritur: vnde valet sententia, etiam sine expressione causæ: potest tamen illam apponere, si vult, text. est, & Abb. & Doct. in c. sent. 16. de sentent. & re iudic. Fallit tamen in nonnullis casibus, quos ponit Abb. in dist. e. sicut. in vltimo notat & 31 ibi vide. Item, † debet ferri causa cognita, alias non valet: vt habetur in l. prolatam. 4. C. de sentent. & in interloc. omn. iud. & in l. nec quidquam 9 §. ubi decretum 1. ff. de offic. proconf. EGO AUTEM † pro clatione intelligentia, & vti faciam magis ordinatum compendium, INTENDO PREDICTA, & quam plera alia requisita, ad validitatem sententiæ, EXAMINARE PER QUATVOR CAVSAS. Sicut enim secundum philosophos, in omni actu humano, vt plurimum considerantur quatuor causæ, videlicet CAUSA EFFICIENTIS, MATERIALIS, FORMALIS, & FINALIS: prout alias in iudicio considerari illas, in princip. huius operis: ita etiam dico, quod in sententia debent concurrere istæ quatuor causæ, ita quod appareat ex prolatione ipsius. PRIMO igitur debet † esse in sententia, CAUSA EFFICIENTIS, & hoc est, quod dixi supra in primotequisito, scilicet, quod sententia debet continere nomen iudicis: nam ipse iudex est causa efficiens: quia ipse componit sententiam, & in esse producit, & debet exprimere, an sit ordinarius, vel delegatus, vt not. Specul. in d. §. qualiter. in fin. quia † si iudex ignorat fundamentum suæ potestatis, non valet sententia: vt not. Bartol. in l. multum. 21. ff. de cond. & demonstr. in l. conferuisse. 2. ff. de iudic. & in l. hac auseri 5. ff. ex quibus caus. in poss. §. cas. & Abb. in cap. prudentis. 21. in princ. in fin. colum. de offic. deleg. in qua causa efficiente, si esset aliquis defectus, non valeret sententia: vt quia iudex esset mutus, vel stultus, vel infans, vel excommunicatus, vel similis, quos defectus ponit Specul. in tit. de sentent. §. in x. colum. 1. & 2. & habentur in l. cum prator. 12. §. 2. ff. de iudic. & per hoc infero contra prauam obseruantiam nonnullorum iudicum: qui, quando formant sententias, incipiunt, in Dei nomine, &c. vnde nos qui supra & supra nullam fecerunt mentionem de nomine suo propria, nec dignitatis, sed parendo labori, causa breuitatis omittunt nomen proprium, & dicunt: vnde Nos, qui supra. nam per hoc puto, quod dicitur sententia, quæ ita scripta reperitur, posset dici nulla: quia peccat in expressione causæ efficientis, nõ obstante, quod in lectione sententiæ exprimeretur nomen iudicis: quia sententia debet tota ferri, & postea de scripti recitatione legi: & non sufficit, quod voce proferat: vt dixi supra in 8. differentia procedentis questionis. per ea, quæ dicit Angel.

Dixi † etiam supra, quod iudex debet se dete pro tribu- 55
buali, vt in §. sedebunt. in Auth. de iudicib. & vs nullas. &c. col. 6. tit. 11. &c. fin. de re iud. libr. 6. & ista etiam est qualitas addita, & annexa huic causæ efficienti, vt not. Barthol. Bald. & Doct. in d. l. arbit. 1. C. de sent. ex parte, recit. vbi limitant, hoc non procedere in interlocutoria. quæ non requirit plenam causæ cognitionem. Item limitant, non procedere in iudice timente, potentiam alicuius: quia potest super equo, vel ex tui ferre sententiam, vt cito possit fugere, vt not. gloss. d. l. arbit. 1. & in d. c. esj sententia fin. de re iudic. libr. 6. de quo vide Specul. in tit. de sent. §. iuxta versic. nem est nulla ratione modi, &c. Lambra. in c. quoniam. 11. in verb. interlectiones col. 4. de prob. & Gem. in d. c. esj sententia: & propter hoc ponit in sententijs: Nos talis iudex, sedens pro tribunali, &c. hoc tamen non procedit in causis summarijs, in quibus potest iudex etiam stando, & non sedendo ferre sententiam, vt in Clem. safe 2. §. sententiam de verbor. significat. & ex hoc patet, quod hodie in Regno non oportet, quod iudex sedeat: cum causæ ciuiles omnes sint summariæ, vt supra pluries fuit dictum. Item † dixi, quod iudex debet per se legere sententiam, & non per alium: nisi sit persona illustris, vel Episcopus: vt d. c. fin. de re iud. libr. 6. de quo dicto vide Felis. in c. super quæst. 27. in princip. in fin. col. de offic. deleg. Certe si istud esset verum, hodie nulla sententia valeret, maxime in hoc Regno: cum generaliter omnes sententiæ tam naxerum, quam minorum iudicum, legantur per alios, scilicet per actotum magistris, & non per ipsosmet iudices: vnde non posset aliud dici, quam quod hoc toleretur ex general. consuetudine, quæ potest in hac solennitate derogare, iuri positio, vt dicit Gem. in d. c. fin. col. 2. versic. in ea gloss. ibi; Italia. &c. de re iud. libr. 6. tenet in simili Archid. in c. statuta. §. 2. quæst. 1. Bald. & Salic. in l. hac consultissima. 8. C. qui testam. facc. poss. Item dixi, quod sententia † feratur in scriptis, hæc debet 57
intelligi, quod scriptura præcedat recitationem, nec sufficeret, si iudex scribendo, vnicò contextu voce proferret, vt declarat Gem. in d. c. fin. in 2. & 3. not. SECVNDÒ † consideratur in sententia CAUSA MATERIALIS, & est illa, quam in iudicij considerari, in prin. huius tractatus, Materia enim dicitur, ex qua aliquid fit, vnde in proposito causa materialis sententiæ est ipsa causa deducta in iudicium per pumum libellum, & ex consequenti totus processus super ea fabricatus: quia ex illo processu, & causa in eo contenta, fit sententia definitiua, & propterea dixi supra, de mente Spec. quod in sententia debet inseri tenor libelli, ad hoc, vt ipsa causa materialis appareat expressa in sententia. Verum illud non est omnino necessarium, imò valet sententia, etiam si tenor libelli non exprimat in ea, secundum Bartol. in l. si arbit. 1. 2. C. de sent. sufficit enim, quod sub epilogo fiat mentio de libello actoris, & responsonete, iura, visa petitione actoris, 608

continet istud, & istud, &c. vt tenet Spec. in d. §. *quater*, *verfic. laterum*, & ita cōmūiter feruatur in practica, imō etiam si iudex nullā faceret mentionem de libello, sed simpliciter diceret, super praesenti processu ita pronuntio, condemnando, vel absoluendo. &c. puto sententiam valere. Nec istud contradicendum, quā paulō ante dixi, in quantum dixi exprimendam esse causam materialem, quia totus processus est causa materialis, & bene sit mentio de ipsa causa saltem per relationem; quia sententia refertur ad acta, & per illa declaratur, & habetur in l. *hac sententia*, 3. C. de sentent. qua sine cert. & habetur in l. *prof.* per Alexand. in l. *pra. es. 27. ff. de re iud. & l. an. prator. §. si iudex. c. 1. ut. Patia enim sunt aliqua esse certa de se, vel per relationem ad aliud, l. certum 6. ff. si certum p. a. l. asser. 10. §. ff. de i. ar. d. in l. Hinc est, quod si dicimus, vt supra dixi, non valere sententiam latam sine causae cognitione, & sic sine processu, vt habetur in l. *procuratam*, 1. C. de sentent. & ibi Bartol. & in l. *ex stipulacione*, 7. in fin. c. 1. ut. & in l. *in causa*, 13. *verfic. causa enim cognita*, ff. de minor. Pro hoc est textus apertus in d. *l. quoniam contrarij de prob.* vbi dicitur, quod ordinē iudex debeat et uis diffinitur; quia primō debet acta & processum facere in scriptis, alias pro eius sententia non praesumitur, quando processus per legitima documenta non apparet. Hinc etiam dicimus, quod iudex debet iudicare secundum allegata, & probata & sic secundum processum: vt habetur in l. *allicitas & veritas*, 1. ff. de offic. p. iud. ergo sententia, quae non habet processum, dicitur carere materia, & sic est nulla, quia secundum philosophum ex nihilo nihil fit. Quid autem, si feratur sententia sine probationibus an valeat; vide Socinum in c. 1. v. 4. column. 2. in fin. in 1. volum. Ex hoc oritur quod in solennibus materialibus, quae est, vt sententia feratur conformis libello, iuxta l. *in iun. 18. ff. de mon. in d. c. licet Hele. c. 1. de limen. & l. licet, in d. si fieri enim. libert.* vbi dicit Bald. quod ordinis est iudex, qui super alijs quam super petitis pronuntiat. vnde si fertur aliter lata, non valet; quia habet relationem sententiae ad eius materiam, non pot. esse conformis: unde sententia si p. m. et al. facta ex nihilo. Nam si peto bouem, & processus fabricatur super boue, sententia vnde fertur l. per equo, talis sententia videtur esse sine processu, quia nullus processus est factus super equo, & sic non habet materiam praesistentem correspondentem, vnde est nulla sicut quando aliquis vult facere libellum, & habet chartas, & non vult libellum consistere ex chartis & vult quod sit liber, istud continet in se reprobationem: quia non potest esse liber sine chartis, vnde iste liber non potest esse nisi imaginarius scilicet mente consideratus, & in esse non productus: ista sententia est imaginaria, & nullus momenti, l. *in g. 16. ff. de regul. iur.* Hoc tamen limitatur non procedere in causis, in quibus proceditur fo-*

la facti veritate inspecta, quia potest tunc iudex ferre sententiam non conformem libello, vt deciderat Iason in leg. *vinum*, 22. column. 17. §. *si certum petat* vnde hodie in Regno per c. *Desistantes*, postea restitutum d. hoc fieri, & valeret sententia, & sic quo ad hoc esset correctā regula d. l. *in fundis*. Item quando vnum petitur, & aliud constat per confessionem partis; quia potest iudex ad illud condemnare, non obstante, quod non sit petitum: vt habetur in *accis*, 32. in fin. *consil. Neap.* Item; potest iudex perentem debitorum condemnare ad restitutionem pignoris, non obstante, quod pignus non sit petitum, vt not. Bart. in l. *ei*, 7. §. 56. §. *quarta*, 4. ff. de verb. oblig. & Bald. in l. *cum vorum*, 5. C. de sent. & habetur in d. *32. consil. Neap.* & ratio est, quia dicta restitutio pignoris venit ex natura actionis intentatae. Plures alias fallentia ad d. l. *in fundis*, vnde plenitūm per Felin. in d. c. *licet Hele. col. antipen. & p. mult. infra*. vbi cumulat 31. fall. & aliquas etiam ponit las. in d. l. *vinum*, col. 16. & 17. & in §. *curare*, 32. column. 5. in fin. de a. n. Verum; quia si superius dixi, quod ex nihilo nihil fit, & ius imitatur naturam, §. *in iorem*, 4. in fin. de adop. quomodo ergo potest subsistere sententia in istis & alijs fallentijs, si caret materia; Ad hoc respondeo, & do vnam generalem declarationem pro praedictis, quod istae fallentiae procedunt, quando vnū fuit petitum in libello & pendente iudicio, incipit constare de alio, vel per probationes, vel per confessionem: nam iudex, qui habet sequi veritatem, potest cōdemnare ad aliud in istis casibus specialibus, ex quo sibi liquet ex eodem processu, vel ex natura actionis intentatae, vel ex virtute probationis, ad hoc vt veritas sortatur effectum, ommissis tempuloritate iuris positivi generalis, volentis, quod non feratur sententia, nisi super eo, super quo est facta litis contestatio, vt dicit Bar. in d. l. *procuratam*, 4. C. de sentent. & sic bene feratur sententia ex aliquo quia subest materia, quae nascitur pendente iudicio, sed quando vnum est petitum, & super eo fabricatus totus processus, vsque ad conclusionem, & nihil aliud constat ex illo processu de alia re; tunc indubitanter dico, quod etiam in istis fallentijs, non valeret sententia, non conformis libello; quia nullam haberet materiam, secundum exemplum propositum, & ita debent praedicta declarari. Consideratur t. etiam in ista causa materiali non solium, quod subest materia: sed etiam quod sit apta materia, vnde si libellus esset ineptus, sententia super eo lata non valeret, vt not. gloss. in verb. *secundum in fin. Inst. de obl. in princip. Abb. in c. cū dilecti. 2. de emp. & vend. Ant. de But. in c. *examinata*, 15. de iudic. & Bald. in l. *ex ho. iure*, & in l. *non mut. quans. in. ff. de iustit. & iur. & in l. actor. 18. in fin. C. de reb. credit.* [Adde Gail. li. 1. c. *obseruat. 66. num. 1. & sequentib.*] Sic etiam dicitur de toto processu; quia debet ap. & secundum iuris ordinem fabricari, alias sententia est nulla, vt d. l. *procuratam*. Verum in casibus, in quibus non*

64

66

Equitur libellus, prout in summarijs, & praesertim in hoc in Regno, valet sententia lata super libello inepto, vt declarat Alex. in d. l. vnum, 2. col. fin. *quibus gl. ff. si cert. pet. & Fel. in c. cu ordinem, 6. de rescript. quia per iura municipalia sunt sublata solennitates libellorum in civilibus: vnde illa materia inepta est reducta ad apertudinem, quia non inspicimus aliud; nisi quod apparet intentio actoris quibuscunque verbis declarata, vel per qualẽ qualem petitionem, vel per articulos & merita processus: vt pluries fuit dictum supra in processu huius tractatus. Sed iuxta § hoc c. ad r. pulchrum d. v. 2. v. m. Pone quod aliquis produxit libellum bene conceptum; tamen in contentum actionem, quae sibi non competit, & sic agit sine actione. Reus non opposuit, iuxta § promittit sententiam pro actore super illa actione, quae non competebar, an valeat talis sententia? etc. videtur esse dicendum, quod non; quia caue materia nam vbi nulla est actio, nulla potest esse sententia & hoc in specie tenet d. gloss. in l. de obli. in p. in verb. secund. m. in fin. Quae expressè dicit, quod sententia debeat fieri per competentes actiones, & iudices, alias non valeat sententia, & illa gloss. communiter approbatur. Pro hoc etiam est regula tertia: quod nemo sine actione experitur, l. si regulis §. videamus. 12. ff. de neg. gest. vbi per Bart. & Doct. mo § iudex ex officio potest repellere agentem sine actione, vt not. gl. & Doct. in l. vbi pactum. 40. C. de trans. contrarium tenet Bart. in cons. 100. in v. A dominus §. 3. c. v. super quarto, etc. vbi dicit, quod valet processus, licet actor omnino actione careat, & processus super eo ferit sententia valida, per l. pecunie, 2. ff. de cond. in l. 2. cum alijs allegatis per eum ibi. Pro hoc est text. & ibi Alb. in l. imp. p. a. rem, 30. ff. fam. l. i. c. i. §. & vide omnino l. in l. nam posteaquam, 9. §. si d. in iur. 101. ff. de iur. iud. Pato in ista varietate posse ista distingui: quandoq; aliquis agit inanis causa in libello, quod ex ea apparet non competere sibi in agendi, vt quia dicit, peto talem fundum: quia Rex est in Francia, & tunc, quantum conuenit, conclusio est, quod talis libellus sit ineptus, etiam parte non opponente: vt tenet Bart. & Alex. in l. ea, 3. C. de ed. gl. in l. palat. est, 2. §. c. ea. 2. ff. de dol. mali §. non. except. & communiter Mod. in l. l. abro. in l. 1. in pr. ff. de iur. iud. no. dico, quod sententia lata super tali processu & libello, non valet; quia ex forma ipsius apparet calumnia manifesta, & quod sine actione agitur. Per istam etiam ponit exemplum, quando aliquis agit re venditione contra Titium, petendo ipsum Titium non possidere, quia scriptum excludit à re agendi; vnde si in isto casu iudex ferret sententiam contra Titium; talis sententia licet nulla nec posset haberi executione contra Titium, quem ipse met. actor assensum non possidet, & sic ex ipso libello apparet, quod non competit in agendi: hoc probum ex his, quae dicit Rob. in d. cum d. l. 3. in 3. not. de emp. & vend. vbi etiam dicit, quod talis*

ineptitudo potest opponi post sententiam; ergo reddis processum nullum, per ea, quae not. Bar. & Doct. in l. licet, 24. C. de procurat. idem tenet Alex. in d. l. quae quisque. 1. in prim. ip. col. 5. ff. de edena. Quandoque aliquis agit narrando aptam causam in libello, sed exprimit ineptam actionem: vt quia dicit, quod mutuo Titio centum, ideo peto ipsum mihi condemnari actione ex locato: & tunc communis opinio Doctorum est, quod talis libellus valet, & similiter sententia valebit, inspecta narratione apta, ex quo nomen actionis non est necesse exprimi in libello, c. dilecti, 6. de iudic. vnde si fuit expressa, & inepta non vitiat: ita tenet Alex. in d. l. quae quisque, 1. col. final. ff. de ed. in vbi plures allegat, & tenet Innocent. Anton. de Butr. & Can. in d. c. exam. in 101. de iudic. Dato ergo, quod non competit actio ex locato; potest tamen ferri sententia super mutuo, quod perpenditur ex variatione apta: quae concludit in mutuo. Et hunc intellectum puto esse de necessitate standum ad illam gloss. quae reputatur singularis in l. i. de obli. an p. in. quom supra allegatus; & ita in terminis istam gloss. intelligit ibi Ioan. Fab. vbi dicit ista formalia verba, videlicet: caue; quia si esset competens iudex, quamuis inepta actio, teneret sententia, &c. & sic videtur reprehendere illam gloss. quae dicit per competentes actiones, &c. posset tamen saluari, intelligendo eo modo, quo dixi in primo membro, scilicet, quando ex facie libelli apparet, quod nullo modo competitus agendi, sed secundam dictam in secundo membro, loquitur bene Ioan. Fab. TERTIA § CAUSA PRINCIPALIS, quae conficiatur in sententia, est CAUSA FORMALIS, & hinc est sciendum, quod ista causa potest considerari tripliciter. Vno modo, respectu iudicis praesentis. Secundo modo, respectu litigantium. Tertio modo, respectu ipsius sententiae. PRIMO MODO dixi, RESPECTU IUDICIS, istud SIMILITER INSPICIATUR TRIBVS MODIS, videlicet respectu LOCI, TEMPORIS, & PERSONAE IPSIUS IUDICIS. Primo modo scilicet respectu loci, hoc ideo dixi: quia iudex quando fert sententiam, debet stare in loco solio maiorem suorum, vbi eius praesentiores soliti sunt reddere ius, alias sententia non valet, text. est. & ibi Bald. & Doct. in l. cum sentis m. 6. C. de iur. & not. Bart. in l. fore propro. m. l. 2. C. quom ed. & quom ed. in d. in l. arbitri. C. de ien. ex pet. rec. & Bar. Bild. l. f. & communiter Doct. in l. v. pluribus. pen. per illam tex. ff. de iur. iud. & Ang. in r. r. l. m. l. m. vers. ad non. primum. solentur bancum iuris, etc. Et propter in sententia solet apponi illa clausula: Nos talis iudex, etc. § de r. spo. tribunali. in l. c. lico. etc. vbi curia regis solet etc. v. l. de r. sentibus, etc. ad denotandum, quod ista solentur formalis aduenit in sententia. LITIGANTIA § tamen hoc procedere in iudice ordinario, qui habet certam fidem & locum reddendae iustitiae; & non in delegato, quia ex quo non habet certam

66

67

68

69

70

71

72

sententia lata in alio loco solito maiorum, secundum Bart. in l. nec quidquam, 9. §. de plano 3. ff. de offic. procons. Bald. in d. l. testamenta omnia, 18. C. de testam. Bart. in l. confessos, unit. col. 3. C. de confess. & habetur in l. utile tempus, 2. §. dies ff. qui erdo in bon. poss. seru. prout sunt ea, quæ non requirunt pleam causæ cognitionem, ut est text. cum gloss. in l. volam, 4. §. fin. ff. de interrog. act. Decisio **ELIMITA**, ¶ non procedere in causis voluntariæ iurisdictionis, quia in omni locor, etiam in itinere, & deambulando potest expediri, ita tenet Bald. in d. l. testamenta omnia, 18. col. 1. C. de testament. Bartol. in d. l. confessos, unit. col. 1. C. de confess. & est textus in l. omnia 2. ff. de off. procons. Et in §. seru. cetero, 2. In sit. de liberatis. Unde cumo

37 **ELIMITA**, ¶ in omnibus actibus respicientibus litis ordinationem; quia in illis non tenetur iudex sequi locum maiorum, secundum Bart. in d. l. col. 1. C. de confess. per d. h. voluit 4. ff. de interrog. Et act.

38 Reuerendo ad causam ¶ formalem, dixi supra, quod in hac causa, quæ respicit iudicem, **CONSIDERATVR** secundo loco **TEMPVS**, hoc ita dicitur; quia sententia debet fieri congruo tempore, scilicet ut sit dies iuridicus, & non feriatius, quia alias non valeret, l. dies festos, fin. C. de ferijs. not. Bart. & Doct. in l. ex quacunque 2. §. fin. ff. si quis in ius voc. non ite. Et l. si ut proponis, 5. l. 2. C. quomodo. Et quando

39 **iud** Item ¶ **CONSIDERATVR** **TEMPVS**; **CONGRVVM**, scilicet ut feratur sententia in die & hora, in qua facta est citatio, alias si ferretur ante vel post terminum citationis, non valeret, tanquam lata parte non citata, textus est notab. in l. aut qui aliter, 5. in princip. Et in l. si vicem, sing. §. final. & utrobique per Bart. ff. quod ut aut clam. Et in l. cum non eodie 6. C. quando prouoc. non necess. & habetur per Doct. in eo consultius, 54. de offic. deleg. Quod tamen intellige, quando citatus nō fuit contumax, alias secus, quia si fuit contumax in non comparenda in termino, potest iudex ferre sententiam post terminum, quando eoque, sine alia citatione, ex quo propter contumaciam tempore citia morat, vide n. in debet amplius citari, ita notanter tenet Bald. in d. l. eius non

40 **eodem die**. Tertio ¶ **CONSIDERATVR** **TEMPVS** **CONGRVVM**, respectu instantiæ; quia si iudex fert sententiã perempta instantia, puta post triennium, non valet sententia; secundum Bart. in l. propterandum, 13. in princip. in fin. illius princip. C. de iud. & ibi etiam Bald. in 2. quaest. Vbi idem dicit de sententia lata post desertam appellationem, ut nō valeat. Idem tenet Alexand. in consil. 82. in princip. 12. volum. Idem iudicimus de ¶ sententia arbitri; quia si est lata post tempus præfixum compromisso, non valet, l. si cum dies, (alias) Quod camen. 2. §. si iura, 3. Et l. non distinguemus, 31. §. Compromisso. (alias) de liberati, 7. Et §. arbitri, 23. fin. ff. de recepte arbit. Et Bald. in eo Quartaual. l. 23. de iur. iurand. Quatio, **CONSIDERATVR**

42 **TEMPVS** **CONGRVVM**, ut sententia ¶ feratur de die, & nocte, alias lata de nocte non valet,

ut not. gloss. Bart. Paul. de Cast. Jus. & communicez Dd. in l. mare Rom. 8. ff. de ser. & est textus, & ibi Abb. & Felin. in c. conuuluit, 24. de offic. deleg. Mod. in leg. nō minorem, 29. C. de trans. & Pet. Phil. Corn. in cons. 54. col. pen. in 2. vol. vbi dicit hanc esse magis communem opinionem, quod tamen limita. nisi consuetudo aliter se haberet, scilicet ut ferantur sententiæ de nocte; quia tunc valet sententia, item si ambæ partes sint præsentis. Et non contradicant secundum Paul. de Cast. & Modern. in d. l. mare Rom. & Felin. in d. c. conuuluit, in quibus locis tractatur plures alie limitationes, de quibus me remitto ad dicta ibi. [Vide etiam Viuiū in §. u. comm. op. lib. 2. opin. 70. vbi plures limitationes seu casus refert, quibus sententia noctu fieri potest.] **QUINTO** **CONSIDERATVR** **TRIVMVS** ¶ **CONGRVVM**, ut non feratur sententia pendente dilatione, l. sine pars 3. C. de dilat. alias est nulla, sicut si esset lata die ferato, secundum Bald. in l. cā antea, 20. pen. col. fin. vers. consid. rat. & c. Et ibi etiam Cyn. C. de arbit. Sexto **CONSIDERATVR** **TRIVMVS** **CONGRVVM**, ut si causa est commissa consilio sapientis, nam interim nō potest fieri sententia ante habitum consilium, secundum Bald. in l. ex allo. 13. C. de app. & Bart. in l. si quis, 1. in pr. C. de rel. & Phil. in c. sententiæ, 68. de appellat. si tamen feratur de facto, debet appellari, secundum Bart. in d. l. quis, 7. septimō. **CONSIDERATVR** **TEMPVS** **CONGRVVM**, ut iudex ¶ pronuntiet tempore, quo utraque pars est præsens, vel altera tantum absens per contumaciam, l. de unoquoque, 47. ff. de rs iud. alias si utraque pars est absens non valet sententia, ita tenet Bald. in l. filiosam. 1. col. 5. vers. Et prædicta faciū ad quæst. Ecce. Et vers. quasi, fuit. Et c. De his que pœn. norm. vbi plus dicit multum singulariter, quod si iudex in capite legere sententiam, & ante completam lectionem sententia; ambæ partes se absentent, non valet sententia; quod dictum notā, quia forte p̄ sua facie quilibet diceret contumaciam. Et prædicta a Kle gloss. in l. propterandum, 13. §. sine autē alestruz, 6. in gloss. 2. C. de iud. quod 1. **ELIMITA**; nisi in casibus, in quibus iudex procedit ex officio; quia tunc valet sententia utraque parte absente, secundum Aug. in l. si quis libertate, 7. ff. de pet. har. & gloss. in c. cupientes, 16. §. quod si per viginti, 1. de elect. lib. 6.

Item valet sententia interlocutoria in fauorem absentis lata, vel etiã contra eum prolata, si molici p̄ iudicij sit, per text. notab. in l. ille à quo, ff. ad S. C. Trebell. Alex. in l. quod insit, 35. ff. de re iud. secus si magnū absenti grauamē afflertret, tunc enim causæ cognitione, & partu citatione opus esset. Vide Gail lib. 10. f. 109. n. 2. vbi etiam n. 3. dicit, in Camera Imperiali citationē ad audiendam sententiam tam interlocutoriã quã definitiã, non requiri, cum sufficiat partes semel ad totã causam legitime citatas fuisse, cum alias de iure communi sententia, non citatis partibus, fieri nequeat, ne quidem à Principe, de quo vide Viuum comm. op. lib. 2. opin. 70. §.

36 Tertio, dixi supra, quod CONSIDERATUR
solemnitas formalis RESPECTU IPSIUS IUDICIS,
QUO AD SVAM PERSONAM, hoc potest
intelligi multipliciter. Primo, quod sit IUDEX, &
non priuatus, alias sententia non valet, l. priuato-
rius, 3. C. de i. iudic. l. eum quis, 12. Et ibi ff. eod.
37 sit ITEM requiritur, quod sit COMPETENS Iu-
dex, alias sententia non valet, vt tot. tit. C. si à non cõ-
38 pes. iud. Item, quod sit SANVS MENTE; secus si
esset furiosus, furidus vel mutus, vt cum prator. 12. §.
non autem, 2. Et l. Iudex datus, 46. ff. de iud. ITEM si
esset impubes, vel seruus, vel mulier, vt d. §. non au-
tem. Item DEBET IUDEX SEDERE PRO TRIBV-
NALI, vt not. Bar. in d. l. arbit. 1. C. de sent. ex peric. rec.
39 & dixi supra pluries. ITEM si esset iudex excom-
municatus, non valet eius sententia; vt habetur in
c. pia, 2. de except. lib. 6. not. gloss. 35. q. 9. in summa. Bald.
in l. quamuis, 1. colum. pen. in ff. de iur. iur. omni, §. C.
de iur. Et fact. ignor. & Bar. in l. si arbit. 2. C. de sent.
vbi hoc intelligit in publicè excommunicato, alias
400 secus. ITEM, si iudex est publicè infamis; &
quia non valet eius sententia, secundum Bar. in d. l. si ar-
401 b. ser. 10. Et in l. quidam com. ulebant, 7. ff. de re iud. ITEM
si ignoret le iudicem, vel aliter dubitet; quia non
valet eius sententia, secundum Bartol. in l. quero 3.
in lect. Nicol. de Neapoli. ff. de eo, qui pro tut. & Doct. in
402 l. sed si de sua, 34. ff. de acquir. vel omitt. hered. ITEM
si iudex deculit appellationi; quia si postea proce-
dit, vel sententiam ferat, nihil valet, quod agit, se-
cundum gloss. & Card. in Clem. si ante, vnic. in 1. quest.
403 de dolo & contum. IET SIMILITER quando si-
bi esset inhibitum per superiorem, c. non solum, 7. de
app. lib. 6. possunt etiam multa & varia exempla
poni de impedimentis, respicientibus personam
iudicis, quæ diligens scrutator perquirere poterit,
404 quæ breuitatis causâ omitto. IET CYNDO, prin-
cipaliter consideratur causa formalis in sententia
RESPECTU LITIGANTIVM. Et hoc simili-
ter dicitur multis respectibus; primo, quia nomi-
na litigantium debent exprimi in sententia, vt
sciatur, inter quos ventiletur negotium, & quis sit
absolutus, vel condemnatus: vt dixi supra in princ.
hæru 2. quest. princ. Item; quia est necesse, quod li-
tigantes sint habiles ad comparandum in iudicio;
nam si aliquis eorum esset pupillus, vel furiosus, &
litigaret sine tutore, vel curatore, non valeret sen-
tentia, l. ad 2. 15. §. fin. l. contra pupillum 17. Et ibi Bar.
405 & Alexand. ff. de re iud. IET vbi idem dicitur de senten-
tia lata contra minorem indefensum, vt non va-
leat ipso iure. Pro hoc est text. in l. cum & minoris, 4.
C. si aduers. rem iud. Et l. si praes. 6. Et ibi Bar. C. quo-
modo & quando iud. De furioso autem, quod non
valet sententia, est text. in l. furioso, 9. Et ibi Bar. &
Alexand. ff. de re iudic. quod procedit etiam in sen-
tentia lata in causa appellationis, secundum Bal-
406 dum in l. alienam, 18. de procurat. IET Illud autem, quod
dixi non valere sententiam, intellige, quando fer-

tur contra minores indefensos: secus si pro eis, quia
tunc bene valet, l. non eo minus, 14. Et ibi Alexand. &
communiter Doctores, C. de procurator. & Alexand. in
d. l. furioso, colum. 1. sed in furioso non valet senten-
tia, etiam pro eo lata; quia pro absente reputatur,
vt d. l. furioso, & ibi Alexand. & Doctor. Et per hoc
infert Alexand. in d. l. furioso, quod idem esset in pu-
pillo, nullum habente intellectum: puta, quia est
infans; quoniam minime valet pro eo sententia, &
sic est pulchra limitatio ad d. l. non eo minus. IET Simi-
liter non valet sententia, quando fertur contra
eum, qui est mortuus tempore prolationis senten-
tiæ, l. in summa, 59. §. fin. ff. de re iudic. Et l. illud, 1. §. fin.
alias est l. Paulus, 2. ff. que sentent. sine appellat. res. i-
mò etiam in fauorem mortui non valet sententia,
secundum Bartolum in d. l. in summa, & ibi etiam A-
lexand. in fin. Et ibi vide per Doctores.

[Quod ita demum procedit, si iudici, vt iudici, ex
allegatione iudiciali de morte partis constet; nam
si vt priuatus, tantum mortem partis sciat, nihil
id sententiæ eius officit, si definitiue, abique no-
ua hæredum citatione, eam ferat, allegata autem
iudicialiter partis morte, post conclusionem in
causa hæres eius non ad reassumendam causam,
sed ad audiendam tantum sententiam citatur.
Si verò post publicationem demum sententiæ
mors partis in iudicio allegetur, sententia in
Camera imperiali per interlocutoriam in hære-
des transferatur. Ante conclusionem in causa au-
tem alterutra partium moriente, implorato iudi-
cis officio, citatio ad reassumendam causam in
statu, in quo relicta est, contra hæredes decerni-
tur, etiam si procurator defuncti, lite iam conte-
statâ, sit factus litis dominus, de quo vide Carl. lib.
2. obs. 109. numer. 4. Et seqq. Et Viuium in comm. opin.
sylu. opin. 700. numer. 2. Et 3. Et opin. 716.]

Item, quando sententia fertur contra infir-
mum graui infirmitate, l. quæstum, 60. ff. de re iudic.
Verum in hoc datur cautela, vt infirmus citatus
mittat excusatorem, ad significandum Iudici,
qualiter est infirmus; quia tunc si non obstante
infirmitate, Iudex protulit sententiam, talis sen-
tentia est nulla, secundum Alexand. in d. l. quæ-
stum, colum. fin. & ibi vide per Doctor. Arrenea-
408 mittere procuratorem. IET Quid autem, si quis
litigat per procuratorem & factâ litis contesta-
tione, dominus moritur, an possit ferri senten-
tia contra procuratorem? dic, quod sic: quia tale
mandatum morte non extinguitur, ex quo pro-
curator est effectus dominus litis. Sed qualiter
sunt concipienda verba sententiæ; quia si non no-
minatur mortuus, videtur sententia non valere,
per prædicta Bartol. tangit hanc questionem
nulla, 2. C. de procurat. & relinquit indeciliam. Ver-
itas est, quam tenet Alexand. in d. l. nulla, vbi e-
licit communem, & magis licitam & notam opi-
nionem, scilicet vt iudex dicat: condemnno talem

procuratorem quondam Titij defuncti, procuratoris nomine habendum, vel eorum, ad quos ea res pertinet, & ita valebit sententia: ¶ Sed hoc cessat in procuratore praelati, vel rectoris Ecclesiarum quia quamvis efficiatur dominus huius: tamen extinguitur mandatum quandoquidem per mortem Praelati, vel Rectoris, text. est in *Clom. procuratorem fin. de procur. & not. lat. in d. nulla*, vnde tunc non valeret sententia contra illum procuratorem, nisi haberet nouum mandatum a successore. ¶ Similiter non valet sententia, quando fertur contra eum, qui non est legitimus defensor: tamen in agendo, quam in defendendo; puta, in falso procuratore, non habente mandatum, *l. licet, 24. & ibi per Doct. C. de procur. & idem dicimus de eo, qui suscipit iudicem pro aliquo absente, quem credebatur viuere, cum esset mortuus: nam non valet sententia lata in tali causa, vt est text. in *l. de qua re, 74. §. fin. ff. de iudic.* ¶ Eodem modo, quando lis esset agitata cum procuratore, & Index ferret sententiam in personam domini, nam non valet text. est in *l. non videtur, 1. C. de sent.* tamen ista sollemnitas hodie in Regno hoc non curatur: ex quo proceditur sine figura iudicij in causis ciuilibus, vnde valeat talis sententia: secundum Bart. in *extranag. ad repraesentandum, in versicul. & figura.* ¶ Similiter quando sententia est lata contra tuos in habitalem, & minus legitime constitutum, non valet text. est in *l. si tuor. 4. C. in quibus caus. in integr. restit. non est necess. & ibi per Doct. C. de sent. ex parte rei.* & dixi supra plene. Quod **LIMITA** plurius modis, de quibus per latorem in *scutare, 32. column. fin. Inss. de off. & in l. nec quisquam, 9. §. ob. decretum, 1. column. 11. & ff. de sic. precogn. ¶ **SECONDO** quia debet sententia continere iustitiam, alias si contineret iniquitatem, est ipso iure nulla. c. in reuocato, 9. & ibi per Abb. & Fel. in *l. de re iur. Secus, si iniquitas non est manifestata; quia tunc valet, & debet reuocari per appellationem; nam tunc dicitur esse contra ius litigatus: ita habetur per Doct. Rot. in *ad. §. item in re iura factas, 2. ff. que sent. sent. apud Alex. in d. l. cum prouoc. 12. ff. de re iud. per Bart. & Doct. in *l. in rem, cum d. de err. rale. & Abb. & l. o. cum. per 112. de re iud. & hoc articulo vide plene Ph. hinc, in d. c. 1. §. quasi de app. ¶ **TERCIO**, peccat sententia in lepra quando continet excoisum iuramentum, quod est legi oculo corporali, quo casu est nulla. *l. si cum in er. C. q. a. d. prouoc. non est necess.* Secus, quando iuramentum*****

potest legi oculo corporali, de quo vide plene per Alexand. in *ad. ad Bart. iud. l. si cum in ar. & in d. l. cum prouoc. ff. de re iudic. & Abb. & Fel. in d. c. sententia de re iud. & Alexand. in *consil. 70. in fin. in 2. volum.*
QUARTO, ¶ dicitur sententia continere expressum errorem, quando index exprimit causam in sententia, ex qua mouetur ad sententiandum, & illa causa relata ad acta est falsa, seu erronea: quo casu sententia est nulla: ita tenet Raph. Cum. in *l. illud, 1. §. item cum contra factas, 2. ff. que sent. sine appell. reuoc. & Petr. Phil. Coia. in *consil. 4. in l. ra. F. in 2. volum.* nam licet aliàs in sententia non debeat exprimi causa; tamen si exprimat falsa, & erronea, sententia vitatur, & non valet, ita tenent Abb. & Doct. in *l. si in 16. vbi est sua materia, de re iudic. & de, vbi. ¶ QUINTO*, non valet sententia lata contra aliam sententiam, quæ transit in rem iudicatam, *l. latam sententiam, 1. & ibi Bart. & Doct. C. quando prouoc. non est necess. ¶ SECTO*, peccat sententia in se ipsa, quando est inerta, & non valet regulariter, quod dicitur in *l. hac sententia, 1. C. de sen. qua sine certa quant. pr. f. per lat. in d. §. c. v. re. Inss. de off. & per Bart. & Doct. in *l. an prator, §. si iudex, ff. de re iudic. ¶ SEPTIMO*, non valet sententia, quando facit mentionem de aliquo procuratore litigante, de cuius mandato non apparet: ita tenet Andr. & Matth. in *consil. vniuerso. CONCLUSIUE* debet sententia continere ea, de quibus feci mentionem supra in principio, huius 2. quasi, principali, & vide quæ supra dixi.
QUARTA ¶ causa principalis, quæ confidatur in sententia, est **CAUSA FINALIS**, quæ causa consistit in vno solo verbo sententiæ, videlicet in verbo, **CONDEMNNO**, vel **ABSOLVO**: nam ad hunc finem, fit tota lis inter litigantes, vt per eam sententiam, mediante Iudice, obtineatur condemnatio, vel absolutio: & quantum ad hunc effectum, potest dici causa finalis, ipsa condemnatio, vel absolutio, sed quantum ad hæc verba, potest dici causa formalis, & substantialis ipsius sententiæ, quia, si sententia non continet verbum, condemnatio, vel absolutio, vel æquipollens, est ipso iure nulla, & non dicitur sententia, vt colligitur ex definitione ipsius, quam tradidi supra in 1. quasi, primo, & de hoc est text. in *l. res iudicatæ, ff. de re iudic.* Quæ ¶ autem possit esse verbum æquipollens (denotanti, vel absoluti, declarat Alexand. in *l. h. col. 2. r. fin. ff. de eund. ¶ I* tertia nota vnum, quod si Index declarat in sententia, Titium tenent nihil ad centum; & ponit etiam, ac si condemnasset eum ad centum; tamen tenet Petr. Phil. Coia. in *consil. 102. in stru. F. in. volum. & est plene in d. de pr. f. r. 2. §. si, h. es. ff. de verb. ¶ Quid autem, si Index dicit etiam, mouit o Titium condemnandum ad centum; tunc tenentur condemnare, quod dicitur: quia tenentur fatum temporis non fatum ad iudicem, non quod amantur, in 3. ff. de iudic. c. 22. in d. c. 2.****

¶ *rec. tamen, 2. ff. de usur. gl. est & ibi Bare. & Doct. in l. si post. C. si adu. lib. Iltam q. tangit Alexand. in l. si punitis, 1. §. si quis ita, 2. col. 4. ff. de verb. obl. g. & plures allegat: tandem firmat hanc opinionem, tanquam veritorem, per iura allegat ubi per eum Tangit etiam Alex. in d. l. res iudicata, in fi. ff. de re iud. Aliud enim est condemnare, & aliud pronunciare cō demnandum: nam talis sententia expectat aliam sententiam*

126 post se. ¶ Sed fiat dubium, quid si iudex mittat processum ad cōsiliū sapientis, & sapiens scribat vortum lū. scilicet, Titium esse condemnandū, &c. & iudex dicat, prout iudex, prout in tali consilio cōtinetur, an videatur cō demnasse? de cōsilio præcedens facit, quoddam non: Tamen communiter Doct. tenent contrariū; quia talis est mens iudicis relata ad cōsiliū, scilicet vt condemnent: ita debet interpretari, vt actus magis valeat, quam pereat: ita cōcludit Alex. in l. res iudicata, in fi. ff. de re iud. Quod sane intellige, quando iudex simpliciter dixerit, & ego ira pronuntio, prout in tali consilio continetur. Secus si adderet, pronuntio condemnandum, prout in dicto consilio, &c. quia tunc non censetur condemnasse de præsent: ita declarat Bald. in l. cum iudex, 11. circa. n. C. de sent. & ita restitunge, & declara id quod dixi sup. in q. præ. huius vlt. par. in 8. differētia, vers. sed iuxta hoc mouet, &c. vers. seq. vbi de hoc.

[Adde Viuium *comm. opin. lib. 2. opin. 705. vbi ita cōmunitet tenet ostendit.*]

127 Quid si autem si iudex dicit, condemno, si est probatum, an valeat sententia? vide plene de his, & aliis similibus Alex. in l. xii. prætor. §. si iudex cōm. §. cum duabus. ff. de re iud. [Et Viuium d. opin. 705. in fi. [Et quid si dicat, condemno, imo absoluo? vide Alexand. in l. adurum, 49. eod. tit. Et quid si dicat, pronuntio, prout talis iudex pronuntiauit in tali causa? vide Al. in l. si conuenerit, 26. fin. de re iud. Et quid si dicat, condemno, salvo eo, quod infra dicam? vide Alex. in d. l. iudex postquam, col. 2.

VENIO ad tertiam q. principalem, & quartam, scilicet: Quædo ordinem, præpositum IN QVIBVS CASIBVS SENTENTIA NON TRANSIT IN REM IUDICATAM? Et qui multi, & quasi infiniti sunt isti casus, colligami aliquos magis quotidianos; et in prius volo declarare hinc terminū: QUID EST HOC DICERE, QVOD SENTENTIA TRANSIT IN REM IUDICATAM? Hoc declarat Abb. qui plene tangit in rubr. extr. de re iud. Et conclusio vera est, quod quando dicitur simpliciter rem iudicatum, potest accipi largo modo pro sententia, que imponit finem controuersie per abolitionem, vel condemnationem. vtd. l. ff. de re iud. & l. 2. ga. verb. 1. & ibi g. ff. de Bari. C. de app. l. in l. & post rem, 1. ff. de an. Sed quando dicitur, quod sententia influat in rem iudicatum, intelligitur, id est; quia accepit auctoritatem, & vires rei

iudicata, que pro veritate accipitur, & pro lege habetur. l. res iudicata, 207. ff. de reg. iur. quod est quædam do per lapsum 10. dierum sententia firma remanet, si ab ea non fuit appellatum intra 10. dies, c. qu. 4. ad can. ultra. ionem. §. de re iud. & a. ubi. hodie, C. de app. Idem, quando fuit appellatum, & appellatio est deserta, a. ubi. et que pp. l. l. C. de temp. & repar. appellat. & habetur in consuet. Appellatiō nū temporaria. ¶ Et est tantæ auctoritatis sententia, quod facit de non ente ens, & de falso verum, & de albo nigrum, secundum l. in l. l. l. an. us, 60. ff. de cond. indeb. Præterea igitur dicitur res iudicata, largo modo, inherendo solis verbis ex eo; quia per iudicem iudicatum est, non tamen assumit auctoritatem rei iudicatæ, nisi elapsis decem diebus, & postea dicitur transiisse in rem iudicatum, scilicet inreuocabiliter, quia vltimus per remedium appellatiōnis reuocari non potest nec causa reuideri, de qua materia remitto me ad dicta per Abb. in d. rubr. extr. de re iud.

HOC ¶ PRÆSUPPOSITO, dico, quod MULTI TI SVNT CASVS, IN QVIBVS SENTENTIA NON TRANSIT IN REM IUDICATAM. Et PRIMVS CASVS EST, quando sententia est lata de consilio alicuius Doctoris, seu iurisperiti; nam nunquam transit in rem iudicatum: imò semper potest retractari, quandoquoc apparebit consilium alterius Doctoris rectius sentientis, ita tenet Lud. Rom. in cons. 228. col. fi. & Ant. de Buc. in c. propositi, 4. de probat. & Alexand. in l. si ab h. s. libus 10. col. 3. ff. de l. mar. & in c. inuicem str. 62. in fine de app. & l. in rep. 8. admonendi, 31. col. 2. de iure iur.

[Adde Viuiū *com. opin. lib. 2. opin. 714. num. 1. & 2.* Verum huic casum, & omnes sequentes declara, & limita, vt dicam infra in fi. huius 3. & vlt. q. ¶ SECUNDVS CASVS EST in sententia lata ex iudicio expertorum, seu peritorum in arte; quia nunquam transit in rem iudicatum, secundum Bald. & Alex. in d. l. si ab host. bui. col. 2. ff. de l. mar. Fel. in d. c. pr. poluisti, col. ren. vers. scilicet, quæritur onel. & c. de prob. Phil. in c. cō. cess. tit. 60. & l. c. intermasti, de app. in l. quod si nob. 31. §. si man. resp. 11. ff. de edil. ed. & l. in d. rep. l. admonendi cōm. 20. quod LIMITA, nisi illi periti in arte seu experti essent adsumpti de voluntate vtriusque partis; quia tunc non potest ulterius retractari, secundum l. in l. ibi. col. 2.

[Adde Viuium in *com. opin. 17. l. 2. op. 704. & vlt. 715. n. 2. & Guil. l. 2. obi. 11. §. 6. l. c. n. Ant. Tess. decis. Pelem. 15. qui ost. nō hanc quidem esse cōmūnem opinionem; p. videlicet sententia si ferretur, in iura iudicium peritorum adh. h. n. am. est (v. l. si dec. vult. n. e. i. l. i. c. medicorum, vel chirurgorum, vel in noui operis nuntiatione, architecti, & similia in genere suo) iura ex consilio peritorum, non transit in rem iudicatum, sed semper retractari potest, ex consilio magis peritorum: sed cum contra eam, ex multis non contentendis argumentis, sentiat Abbas, in c. pr. passus, numero 15.*

extra de probat. & alij complures, præsertim Pinellus in l. 2. part. 3. cap. 4. numer. 6. de refend. ve. dis. qui eam in praxi non seruati aut, nec eam sibi probari asserit Testatur nisi cum hac modificatione, vt videlicet, talis sententia, ante decursa appellationum tempora, retractari possit, nec quo ad eundem iudicem, tunc in iudicatum transeat, postquam pars contra quam iudicatum fuit, post latam sententiam, petere, vt peritiores artifices, vel magis experti adhibeantur, non autem post decursa appellationis tempora; idque ne semper incertus sit rerum euentus & causa: status mutabilis, contra l. preperandum C. de iudic. cum eum Iudex sententiam proferte debet, diligens causa cognitio, & multorum peritorum, & expertorum consilium requiritur, regulatueque adhiberi solet. Vnde cum pro sententia, post lapsa appellationis tempora, præsumatur, sine dubio ea in rem iudicatam transire debet. Nec obstat, quod sententia super falsis instrumentis lata, retractetur; quia longè diuersa ratio est, vt quilibet facile intelligit. Scilicet pars, contra quam sententia lata fuit, sibi ipsi imputare debet quod vel non appellauerit, vel debito tempore sententiam retractari non petierit, peritoribus adhibitis. Quod autem appellari possit à sententia, ex consilio sapientum lata, tradit Chassan. in consuet. Burg. §. 7. fol. m. h. 127. numer. 32. Et quod hic de sententia ex consilio peritorum lata dictum est, id etiam in sententia, ex consilio sapientis seu iurisperiti lata, de qua author num. precedenti egit locum habet, vt apud Ant. Testaut. d. decis. 25. videre licet.]

132 **TERTIVS CASVS** † est, in sententia mercatorum; quia non transit in rem iudicatam, ex quo effectum sententia expertorum: ita habetur in decis. 3. consil. Neapol.

133 **QUARTVS CASVS** † est, in sententia lata ex iuris præsumptione, & sic ex probationibus præsumptis, tex. est in l. que adulterij 34. C. ad leg. lul. de adul. Lud Rom. in l. cur. quidam, 30. §. quod dicitur. 3. ff. de acq. her. & Alexand. in d. l. ab best. bus, vbi idem generaliter dicunt, in omni sententia lata ex probationibus priuilegiatis, vt quodcumque retractari possit, id in tenet Fel. in d. c. propo. iuris col. 677. & in d. repet. l. admonendi col. 19.

Adde V. cum in om. op. in. lib. 2. epin. 706. & 707. Et op. in. 126. num. 2.]

134 **QUINTVS CASVS** † est, in sententia lata per testes ponentes de credulitate, ita tenet Ant. de Butt. in d. c. propo. iuris & in l. in rub. ff. de iur. iur. col. um.

135 **SEXTVS CASVS** est in sententia lata in causis matrimonij, quæ est in l. aut prior 3. §. quacunque, in verb. agatur. ff. de iur. iur. & text. & Ab. & Fel. in c. l. 107. 7. c. con. p. 107. 11. & c. tenor. o. de re iudic. & P. B. in c. al. hoc, 1. col. um. 2. ext. vt licet non con. respot.

[Distingueadum hac in re est, an sententia lata sit contra matrimonium, vel pro matrimonio; primo casu nunquam transit in rem iudicatam; secundo vero casu subdistingueadum est, an sententia lata sit pro matrimonio, quod ob impedimentum aliquod canonicum; quia vide lect in gradu prohibito contractum est, subsistere non potest, & tunc similiter non transit in rem iudicatam; quia nullum vinculum vel consuetudo, vel sententia potest peccatorem in peccato defendere, itaque pars victa, non obstante sententia, quando cumque potest docere de impedimento, quo probato, sententia retractari debet, eo quod non transit, propter animæ periculum, in rem iudicatam. Aut sententia fertur pro matrimonio, cui nullum obstat impedimentum, & tunc transit in rem iudicatam, si ab ea debito tempore non fuerit appellatum; quia eius obsequantia non inducit peccatum, & per lapsum decendij videtur appellans de nouo in matrimonium consentire, de quo vide And. Gail. lib. 1. obs. 112. numer. 1. & seqq. idem Richardum in 1. tom. consil. cons. 36. vbi egregie hanc questionem tractat, an, & quando sententia in causa matrimonij transeat in rem iudicatam. Vide etiam Viuum in om. op. in. op. in. 712.]

SEPTIMVS CASVS est † in sententia lata super extate ex aspectu, quia cum sic probatio præsumptiua, non transit in rem iudicatam, secundum Bald. in l. si minorum, 4. C. de minor. rest. in l. si in causa, 2. in l. si. vers. sed in dubi. atur. & c. C. quando fis. vel priu. & c. & Butt. in l. minor 25. ann. art. 32. & in l. de extate, 43. ff. de minor. **OCTAVVS CASVS** est, † in sententia lata super executione, 137

vt quando pronunciat bona debitoris extate, vel non extate, secundum Bald. in d. l. si in causa. col. um. 2. circa fin. C. quar. fis. vel priu. 1. **NONVS CASVS** est, † quando victor fatetur sententiam pro se latam esse iniquam; quia non transit in rem iudicatam, & potest esse ratio quia illa præsumptio iuris & de iure, quam facit sententia, tollitur per confessionem victoris: ita tenet Innoc. in c. quia pler. que §. col. um. 2. de imm. un. eccl. Abb. & Ant. de Butt. in c. is quis fidem. 2. de spons. & Abb. in c. quanto, 8. de pres. & in c. qui in viuorum, 1. in fin. d. de cess. prob. l. al. in d. rep. l. admonendi. col. um. 2. 4. vers. ego inter alios, & in l. si duo, 13. §. idem l. al. in 2. in 6. not. ff. de iur. iur. **DECIMVS**

CASVS est, † quando sententia est lata ex probationibus a iure reprobatas, puta per duellum super experientia sent. cadentis: nam tunc non solum non transit in rem iudicatam, immo est penitus nulla, secundum Bald. in l. l. l. errorum 12. C. de testib. **VNDECIMVS CASVS** est, † quando iudex condemnat delinquentem ad confiscationem bonorum in casibus prohibitis, per aut. bona damnatorum, C. de con. p. 107. quia talis sententia non transit in rem iudicatam, secundum Bald. in c. 1. col. um. 4. vers. sed pone in d. & c. de pace ten. in visib. feud. **DVODECIMVS**

- 141 CASVS est, † quando sententia est taliter lata, quod ex eius tenore penditur iniquitas, secundum Innoc. *in c. cum Bertoldus. 18. de re iud. pro hoc est rex. in c. inter ceteras. 9. & ibi per Dd. eo tit.* TERTIVS DECIMVS CASVS est, † in sententia lata in causa viuraria, secundum Alb. de Ros. *in rub. C. de vijur. colum. penult.* sequitur *l. ad in d. repet. l. admonendi. colum. 23. in fin. & in l. omnibus. 1. §. si procurator. 2. colum. 5. ff. si quis ius dic. non obtemper.* QUARTVS DECIMVS CASVS est, † quando sententia fertur ex di-
 143 143 MIS CASVS est, † quando sententia fertur ex di-
 144 144 MIS CASVS est, † quando sententia fertur ex di-
 145 145 MIS CASVS est, † quando sententia fertur ex di-
 146 146 MIS CASVS est, † in sententia lata prater iuramentum necessarium factum, ut est re-
 147 147 MIS CASVS est, † in sententia lata prater iuramentum voluntarium, & que irritatio, vide ibi. DECIMVS OCTAVVS CASVS est,
 148 148 MIS CASVS est, † quando cautela dedit ad non causam, ut si nullo conducit vestimenta, & his amissis condēna-
 149 149 MIS CASVS est, † in sententia lata prater iuramentum necessarium factum, ut est re-
 150 150 MIS CASVS est † in causa de beneficiis: nam sen-

tentia lata in causa beneficii ecclesiastici, non transit
 in rem iudicatam, quoad praeiudicium superioris,
cicero de Be. iud. 18. & ibi Dd. de re iud. sed beneficium
 quoad praeiudicium ipsarum partium, ut est gl. & Abb.
in c. quoniam viur. de concess. prob. & habetur in c. cum dile-
ctum. 32. de elect. & in c. ad audientiam. 11. de re sc. Vt in 157
 SIMVS SECVNDVS CASVS † est in sententia
 excommunicationis, quae nunquam transit in rem
 iudicatam, propter periculum animae & hoc quoad
 publicam utilitatem, quae concernit animas, sed quoad
 priuatum, bene transit, ita declarat Abb. *in c. conu-*
gnemus. 11. de re iud. in pen. col. vbi etiam loquitur de om-
nib. sententijs ecclesiasticis, & interdictis Ecclesia-
sticis, ut idem sit. Pro hoc est rex. & ibi per Dd. in c. ad
reprimendam. 8. de off. ord. in c. sacro. 48. de iur. iur. in c.
venerabilib. 7. de iur. ex lib. 6. & est gl. in verj. suspenda-
tur. in d. c. ad reprimendam & Phil. in c. q. a fronte. 6. de
appel. VIGESIMVS TERTIVS CASVS est, † in ten-
 152 152
 tentia lata contra minorem ex falsis allegatombus,
 quia est nulla ipso iure, & non transit in rem iudica-
 tam, *l. si abjuncti. 1. & ibi Bar. C. si tutor ex fal. alleg. 1. de*
 si contra absentē ex iusta causa, *l. si tutor. 75. verj. Mar-*
 cellus. ff. de iud. & Soc. in conj. 18. c. 18. in 1. vol. VIGESIMVS
 153 153
 QUARTVS CASVS est, † generaliter in omni
 sententia nulla, quae nunquam transit in rem iudi-
 154 154
 catam; imo semper potest retractari, rex. est cum gl. &
 ibi plene Bar. *in l. si expressim. 19. ff. de appell. † Sed vsq;*
 ad q. tempus retractari, & dici poterit de nullitate?
 vera conclusio est, q. vsq. ad 30. annos, & non ultra,
 ubi non vertitur periculum animae, alias potest agi,
 etiam ultra, in perpetuum in declar. Card. in *Clem. ut*
calumnijs. 1. in 14. q. de re iud. Sal. in l. re. res. C. quomo. &
quan. iud. Spec. in tit. de. e. §. iura. 145. Phil. in c. dile-
ctio. 63. col. 5. verj. 5. verj. sed quid si bannitus. & C. de his
qui accu. non p. ff. VLTIMO in hac materia est sepen-
 155 155
 dum, † quod in omnibus casibus, in quibus sententia
 non transit in rem iudicatam, debet ab ea appellari
 in iurato. dies, si est ab ea appellandum sicut ab alijs
 sententijs, alias elapso decennio appellari non potest,
 sed solum per viam querelae postunt tales sententiae
 reuocari, & nō potest ad iudex appellationsis, quia
 per lapsum iudicium, tollitur remedium deuolutiu-
 um, gl. est singularis, & ibi Abb. *in c. ad reprimendam.*
8. in verj. suspendatur. 6. de off. ord. idē Abb. in c. confa-
gnuci. 11. col. pen. & si de re iud. & in c. ex parte. 14. col. 4.
verj. cōcludo breniter. & de re iud. Fel. in c. iuror. 3. col.
4. & 2. verj. iura declaratio. & de re iud. & Phil. in c.
directa. 35. col. pen. de a. pel. vbi plus dicit, quod si ab i-
 stis sententijs contingat appellari, & appellatio de-
 feritur, remanet sententia firma, sicut in alijs causis.
 Vnde conclusus quoad remedium appellationsis,
 in nihilum differunt istae ab alijs causis, imo dicunt
 Doct. in locis pra alleg. maxime Abb. & Fel. quod
 quando iudex adit per viam querelae, nō debet sim-
 pliciter admittere querelantē, sed debet prius sum-
 matic saltem, testiformare de inuitia, vel errore

- 65 Iudex repellitur in causa, qua ipsi commodum, vel incommodum spectat.
- 66 Iudex presio vel prece corruptus, à iudicando remouetur.
- 67 Cause ardua & subtiles, non sunt grossis iudicibus, & imperitis committenda.
- 68 Iudex nimis feruens & crudelis, à iudicando repellitur.
- 69 Iudex indiscretus potest recusari.
- 70 Iudex qui iniquus esse consuevit, recusari potest.
- 71 Iudex alterius partis compater, repellitur à iudicando.
- 72 Iudex qui non vult audire aduocatum in causa, quamuis clara, potest recusari, & iustificus.
- 73 Causa quaelibet sufficiens ad remouendam procuratorem, vel arbitrum, iustificat ad remouendum iudicem.
- 74 Sufficit contra iudicem superueniens in causa, potest in quacunque iudicij parte opponi, etiam post conclusionem.
- 75 Exceptio opposita renunciare consuevit litigans, post recusatorem coram iudice recusatorem, nu. 131 & 113.
- 76 Recusari non potest iudex per eum, qui illum impetrans.
- 77 Restitutio in integrum, quid sit, & quis sit eius effectus.
- 78 Restitutio in integrum sub qua forma imploretur.
- 79 Restitutio in integrum, datur minoribus.
- 80 Minor etiam à iure communi dicitur, vsque ad 25 annos, & etas 25 annorum legitima dicitur.
- 81 Restitutio concessa minori, an extendatur ad eius fideiussorem.
- 82 Minoribus datur in integrum restitutio ex clausula generalis, si qua tibi sit causa videbitur.
- 83 Maioribus lapsis ultra dimidiam iusti pretij, datur restitutio in integrum.
- 84 Restitutio etiam l. 2. C. de rescind. vend. petitur vsque ad 30 annos, alie vero restitutiones vsque ad qua triennium.
- 85 Denotatio pluris valentis, an excludat remedium l. 2. & multo alijs.
- 86 Renunciatio generalis, an extendatur ad remedium l. 2. C. de rescind. vend.
- 87 Clausula ex certiscentis, an operetur, ut non possit contrarium proliari.
- 88 Ecclesia restituitur in integrum, tam in contractibus quam in iudicij, & quilibet.
- 89 Capitulum Ecclesie, an & quando restituatur in integrum.
- 90 Illi quibus, pjsloris, omnibusque collegijs, & congregationibus pjs datur restitutio in integrum.
- 91 Rusticus, qui non potest peritior consilere, habet restitutionem in integrum.
- 92 Rusticus non restituatur, si fuit lapsus, eo quod secutus sit consilium zado, & Doctoris.
- 93 Rusticus an debeat consilere unum, vel duos Iurisperitos.
- 94 Rusticus sagax, & astutus an restituatur.
- 95 Rusticus, si peccauit aduersus in naturalis, an restituatur.
- 96 Rusticus an excusetur, si a seget ignorantiam statuti municipalis.
- 97 Vniuersitas, ciuitas, castrum, vel vella habent beneficium restitutionum in integrum.
- 98 Vniuersitas an restituatur aduersus sententiam, propter instrumenta de nouo reperta.
- 99 Restitutio an concedatur reoribus militum.
- 100 Militia sola, non prebet beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio in militia expeditione.
- 101 Mulier, siue maior, siue minor, restituatur in regno, etiam si veniat ut arbitrix laudata, & non datur ultra bis, & dicitur primum, & secundum beneficium.
- 102 Restitutio concessa in causa principali, non datur in accessorijs.
- 103 Iuramentum per minorem super contractu prestitum, impedit restit. in integrum.
- 104 Minor litigans per procuratorem à seipso constitutum cum iuramento, non datur beneficium restitutionis in integrum.
- 105 Vniuersitas constituens procuratorem ad contrahendum cum iuramento, non restituatur.
- 106 Mulier litigans per procuratorem cum iuramento, an restituatur in integrum.
- 107 Restitutionem in integrum petens contrahere non dicitur, sed potius ratum habere.
- 108 Pendente causa restitutionis in integrum, nihil est inuolandum.
- 109 Peritio restitutionis aduersus sententiam Principis, non impedit executionem.
- 110 Executio sit contra perentiam malitiose restitutionem in integrum.
- 111 Restitutio aduersus decretum affirmatiuum, non impedit executionem.
- 112 Restitutio in integrum, an peti possit in casu, quo non licet tertio prouocare.
- 113 Actor sequitur forum rei in causa restitutionis, fallit in clerico, & Eccl'sia.
- 114 Querela quid sit, & in quo differat ab appellatione. Quam locum, & beat, & quomodo accipiatur.
- 115 Querela intentari potest contra sententiam, qua non est soluta in rem iudicatam, quando ab eis non est appellatum.
- 116 Querela intentatur coram eodem iudice, sicut supplicatio.
- 117 Sententia reuocatur per viam querela in casu, quo non ligantur manus iudicis per appellationem.
- 118 Appellatio in casu prohibito quid pereatur.
- 119 Querela competat, cum iudex differt cause expeditionem.
- 120 Querela, & terminus, quas habeant significationes.
- 121 Querela questio, querimonia, & lamentatio, qualiter inter se differant.
- 122 Reductio ad arbitrium boni viri, an impediatur executionem & in quo differat ab appellatione.
- 123 Materia reductionis quotidiana est.
- 124 Reductio vsque ad triginta annos peti potest, & numer. 271.

- 125 Sententia arbitri emolgetur taciturnitate decem dierum, sed arbitratoris, viginti annorum.
- 126 Redactio coram quo iudice petatur.
- 127 Redactio an fieri possit contra laudum super compromisso iurato, & an saltem sit nec situra à iuramento abolutio.
- 128 Dilatio est actus suspensivus, & dilacione pendente, conquiescit iudicis officium.
- 129 Appellatio qualiter fiat, & num. 111.
- 130 Appellatio, nomen appellantis, appellati, & tenorem sententia à qua appellatum continere debet.
- 131 Appellans Apostolos in hac parte petere debet, alias non valet appellatio: sed hodie in Regno non requiritur instanter, num. 415.
- 132 Appellatio facta, non expressi nomine iudicis, ad quem licet quis simpliciter dicat, appello, vel appello ad iudicem competentem, valet.
- 133 Appellatio per appellatam, coram iure lice à quo presentari debet intra dies decem, si eius copia haberi potest, alias potest interponi coram honestis personis, vel coram iudice ad quem.
- 134 Appellatio potest presentari iudici, etiam non sedenti praetribunali, & in omni loco, imò soli aëtorum magistro.
- 135 Appellatio fit etiam per verba; submitto me protectioni talis iudicis.
- 136 Appellatio à diffinitiva potest viva voce incontinenti fieri, ex intervallo vero non nisi in scriptis.
- 137 Appellatio quando dicatur iure incontinenti, & quomodo ex intervallo.
- 138 Appellatio ab interlocutoria in scriptis fieri debet.
- 139 Appellatio in scriptis, qualiter, & quando dicatur fieri, & num. 110.
- 141 Appellatio viva voce, qua incontinenti fit, debet fieri in iudice praesente, & praetribunali sedente, alias non valet.
- 142 Appellatio ab interlocutoria, habente vim diffinitivam, si sicut à diffinitiva, viva voce incontinenti, & si expressione causa gravaminis, & num. 156.
- 143 Appellatio semper potest fieri in causis brevioribus viva voce, etiam ex intervallo.
- 144 Appellatione viva voce facta, cum reservatione appellantis in scriptis, si appellatur in scriptis, qua prosequenda sit, num. 148. usque ad num. 151.
- 145 Dilatio finitur, finita causa dilatio.
- 146 Appellanti ad unum iudicem, permittitur variare, & appellare ad alium intra decem dies, & prima appellatio renovari censetur, num. 110.
- 147 Mandato gravato de eodem alicui facto, nihil valet secundum, sed. autum primum.
- 149 Proestatio facta de a. n. cuius nihil operatur eventus, nihil valet.
- 152 Intellectus qui in aliena. §. fina. ff. de acq. her.
- 153 Appellatio ab interlocutoria, continere debet omnes causas gravaminis in specie, & non in genere, nec per relationem ad processum, & coram iudice, à quo, exprimi debent, etiam si sint notoria.
- 154 Notorium non relevat ab onere proponendi, licet resistat ab onere probandi.
- 155 Appellatio à diffinitiva, causas gravaminis continere debet in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita à lege, vel ab homine.
- 156 Appellatio ab interlocutoria valet sine causa gravaminis, cum dicta causa in mero iure consistat.
- 157 Appellatio extrajudicialis, an requirat expressionem causa gravaminis.
- 158 Appellatio ab interlocutoria, iustificatur ex eisdem causis antiquis, sed à diffinitiva, etiam ex novis, & num. 160.
- 159 Appellari potest à diffinitiva sententia etiam si sit iustitiam lata.
- 161 Appellans producere non potest testes super eisdem articulis, sed solum super novis, deponentibus à vectoribus, & solum super re in causa principali deducta, non autem super alia, & num. 162.
- 162 Appellans eandem rem ex nova causa prosequi potest.
- 163 Agens ex testamento, ut haeres, & succumbens propter testamentum invalidum, potest in causa appellationis agere ab intestato.
- 164 Appellans ab interlocutoria, novam probationem producere potest, super causa antiqua expressa in appellatione, probationem requirente.
- 165 Appellans ab interlocutoria, potest intentionem iustificare ex nova causa, qua ei de novo supervenit.
- 166 Appellans ab interlocutoria, novam causam coram iudice appellatione deducere potest, quando ad illam per iudicem à quo, non fuit admissus.
- 167 Appellans à diffinitiva, potest in eadem appellatione deducere gravamen sibi illatum per interlocutoriam, etiam ex novis causis.
- 168 Appellatio ab interlocutoria contra contumacem, potest ex novis causis, & ex novis probationibus iustificari.
- 169 Item Appellatio ab interlocutoria, continente gravamen irreparabile. Item habente vim diffinitivam, num. 170.
- 171 Appellatio à diffinitiva suspendit iurisdictionem iudicis à quo, Idem pendente decessio dato ad appellandum, & num. 173.
- 172 Appellatio ab interlocutoria, non suspendit manus iudicis ante inhibitionem, & potest procedere usque ad diffinitivam, parte non citata, & num. 169.
- 174 Appellatione pendente iudex non innovat contra appellationem, sed sic contra tertium, unde pendente appellatione unius ex reis debendi, potest alius conveniri.
- 175 Appellatione pendente, potest iudex compellere litigantem ad cavendum.
- 176 Appellatione pendente, patronus, qui appellatam praesentavit in beneficio, autem praesentare potest, & iudex à quo, illum admittit.
- 177 Debitor suspectus de fugis, citari potest pendente appellatione.
- 178 Appellari non potest à sententia excommunicationis vel interdicti, & num. 351.

- 179 Excommunicatus beneficii fructibus, & distributionibus quod iudicium privari solet, etiamsi appellet.
- 180 Excommunicatus appellare potest à declaratoria iudicis.
- 181 Appellatione pendente, à censura futura, excommunicatio postea lata, est ipso iure nulla.
- 182 Appellatione manifeste frivola, & frustratoria, contra leges interposita, potest iudex innovare, & procedere ad executionem.
- 183 Appellatio non ligat manus iudicis, in omnibus casibus, in quibus appellare non licet.
- 184 Appellatio à possessione, non tardat executionem.
- 185 Appellatio à decreto affirmativo, non impedit executionem, & num. 310.
- 186 Appellatio in factis necorius non impedit executionem.
- 187 Appellare non potest notorius criminiosus.
- 188 Fructuum sequestratio appellatione pendente fieri potest.
- 189 Carceratus appellans nihilominus detinetur.
- 190 Carceratus ad superiorem mittendus, ipsius carcerati expensis cum custodibus mitti debet.
- 191 Absoluti potest excommunicatus, appellatione pendente.
- 192 Appellatione pendente, potest iudex pro appellante innovare.
- 193 Appellatione pendente, potest iudex beneficium sequestrare.
- 194 Appellatione pendente, iudex attentata per appellationem potest reparare.
- 195 Appellatione pendente, potest iudex ponere substitutum in beneficio, in contumaciam beneficiarii resistere n' tentis.
- 196 Appellatione pendente, potest iudex attentare omnia illa, que tendunt in faciliorem exitum causa appellationis.
- 197 Taxatio expensarum fieri potest etiam pendente appellatione.
- 198 Administrator locipit, compellitur ad reddendas rationes, appellatione pendente.
- 199 Appellatione pendente, sit executio, ac si nunquam esset appellatum.
- 200 Appellationem desertam esse, quis iudex pronunciet, & num. 400.
- 201 Appellari potest à sententia per quam pronuntiat, appellationem esse desertam.
- 202 Appellatione desertam, que practica servetur in regno, circa literas obtinendas, & decretum pro executione.
- 203 Cuatio partis non requiritur, quando appellatio pronuntiat de certa.
- 204 Appellatio iudicis damnati in syndacatu, non impedit executionem, & nu. 301.
- 205 Appellatione pendente, potest iudex à qua statuere terminum appellanti ad prosequendam appellare, & qualem terminum, & ad quid praterca possit illum statuere, num. 235.
- 206 Appellatione pendente, potest iudex exominare testes fines, & valetudinaris, ad perpetuam memoriam.
- 207 Inhibitio superioris legitime interposita, cum causa cognitione, & parte citata, ligat manus iudicis, alias secus, & non ligat, cum appellatio est frivola, & iniusta.
- 208 Inhibitio iudicis contra ius facta, non inducit nullitatem actus postea gesti.
- 209 Appellatio ab interlocutoria, impedit processum ad ulteriora cum iudex à quo, detulit appellationi.
- 210 Iudex tenetur deferre appellationi ex iusta causa interposita, alias punitur, & qua poena puniatur.
- 211 Appellatio admessa à iudice cum clausula si, & in quantum; an habeatur pro admessa, vel non admessa.
- 212 Appellatio ab interlocutoria, suspendit executionem, quando sententia continet gravam en irreparabile.
- 213 Appellatio hodie intra decem dies fieri debet, sine fiat à diffinitiva, sine ab interlocutoria, & à quocumque gravamine, & actu, etiam extraiudiciali.
- 214 Appellari debet iure forum, & C in causa propria intra biduum; in aliena intra triduum.
- 215 Ignoranti sententiam contra se latam, non currunt decem dies, statui ad appellandum.
- 216 Appellatio etiam post decem dies fieri potest, cum sententia continet gravamen successivum.
- 217 Appellari potest die feriata etiam ad honorem Dei.
- 218 Appellatio nomine alieno sine mandato facta, rursus dari debet per dominum intra decem dies, à die scientia, alias non valet.
- 219 Appellans intra decem dies, Apostolos petere debet de iure communi, secus per constitutionem regni, num. 221. 416.
- 220 Tempus petendi Apostolos quando currere incipiat, an à die sententia, vel à die appellationis. Quae questio supervacua est in regno num. 222.
- 221 Apostolorum recipiendorum gratia potest iudex statuere breviorum terminum de iure canonico, intra quem si non petantur, appellatio censetur deserta.
- 222 Apostoli expensis appellantis dari debent.
- 223 Apostolorum plures sunt species in materia appellationis.
- 224 Apostoli un le dicantur.
- 225 Apostoli an sint petendi in extraiudiciali appellatione.
- 226 Appellationum tempora in prosequendo qua sint, & quid servetur de iure communi, & quid per constitutionem regni.
- 227 Appellationum tempora inducta per constitutionem Regni, non proceant in curia Ecclesiastica.
- 228 Protestatio an interponi debeat per appellationem impediendum prosequi nu. 233.
- 229 Appellatio an dicatur deserta per lapsum primi anni, & sic primis, at alis, ut possit iudex sententiam exequi, an vero debeat expectare secundum annum.
- 230 Fatiale primum & secundum, quod dicatur, & unde dicatur.
- 231 Iudex à quo, e' appo termino ad appellandum, non po-

- est sententiam à se latam exequi, nisi primum
 fuerit recitata.
- 235 Appellatio deserta efficitur. etiam elapso termino bre-
 uiore si a iudice per iudicem ad prosequendum appell.
 non. 201.
- 236 Terminus ut sequendi appellationem, potest consen-
 su partium prorogari, & bre. uoti. nu. 210
- 237 In prima cau. & principia. uel appellationis, an sus-
 spendatur per compromissum.
- 238 In prima cau. & appellationis, maioris est praiudicii,
 quam causa principalis.
- 239 Appellatio deserta per diversa fatalia, nec impestra-
 tio. & reparari potest.
- 240 Prorogare ten. pro. & suspendere qualiter differant.
- 241 Appellationis interponenda tempus decem dierum
 non possunt prorogare partes, neque iudex.
- 242 Terminus scilicet dierum assignatus in Regno prosecu-
 tionem appellationis, intelligitur à d. spumua. &
 non ab interlocutoria. nisi vim habeat diffinitiva.
 & nu. 243.
- 244 Appellatus in causa appellationis prosequi possit si
 appellans non prosequitur, & intra quod tempus.
- 245 Libellus nec litis contestatio requiritur in regno, in
 appellationis causa: cum incipiat à processu aper-
 tura.
- 246 Appellari potest ab omnibus iudicibus, nec iniuri-
 am facit iudici appellans.
- 247 Appellatio est descriptio qua datur oppressis contra in-
 iuriam iudicis, & omnibus eji. permissa, nu. 340.
- 248 A principe non appellatur.
- 249 Rex Siciliae. Monarcha dicitur.
- 250 Sententia praef. cu. pratorio in appellabilis.
- 251 A sententia a iacris Concilii non appellatur.
- 252 Sententia iacris Concilii, vim legis habet.
- 253 Appellari non potest à Senatoribus. Nec à sententia
 Ducis Venetiarum, nu. 241.
- 254 Ab Episcopo prorogato, non appellatur.
- 256 A sententia iudicis prorogati, uel dati de communi
 consensu partium, potest appellari.
- 257 A iudicio sortis non appellatur.
- 258 Restitui in integrum aduersus iudicium sortis non
 potest.
- 259 Appellari non potest à mere executore. Nec à pronun-
 tia. ne exequendo, nu. 260.
- 261 Sententia aro. uisitandum est, mortis poena.
- 261 Ex compromisso sententia a d. iudicem, neque exceptio-
 nis iuris, & quando emolagata iure, uel ex-
 pte. iudicatur, & quid in arbitratore, num. 268.
 271
- 263 Clausula, rate manento pacto, in compromisso
 app. sita, quid operetur, num. 268.
- 264 Interuentum in compromisso app. situm, quid ope-
 rantur.
- 265 Iudicium compromissum mandatur executioni sine
 alia emolagatione.
- 266 Sententia arbitraria, uel illicitam, uel manifestam ini-
 quitatem continens, reuocatur per doli exceptio-
 nem, qua impedit executionem, etiam post decem
 dies, & exigit poenam & interesse.
- 267 Reductio habeat locum, solum in sententia arbitra-
 toria, & non arbitri.
- 269 Compromissum bene clausulatum, prout hodie fit à
 Notariis in Regno uiget, nisi laesum manifestam
 contineat iniquitatem.
- 270 Appellare non licet hodie ab arbitri sententia.
- 271 Intellectuali, si lococetate. § arbitrorum, ff. pro
 socio.
- 272 A sententia arbitri iuris appellatur.
- 273 Arbitri electi, secundum Regiam pragmat. Arbitri
 iuris dicuntur, & qua uer ab eis appellatur, & ad
 quem.
- 274 Arbitrorum sententia hodie in Regno reuideri pos-
 sunt à iudice loci per uiam reclamationis.
- 275 Appellari non potest à iudice, qui reuocatus grauis-
 simo, quod fuerit & comminatus.
- 276 Appellari potest ad Papam ab omnibus sententiis,
 Supremorum iudicium, manifestam iniquitatem
 continentibus.
- 277 Appellari potest à vicariis supremorum iudicium,
 quatenus ab ipsis principalibus appellari nequeat.
- 278 Appellari potest non solum ab a iudicibus iudicialibus,
 sed etiam extraiudicialiter, factis tam à iudice,
 quam à parte.
- 279 Appellatio extraiudic. que fit in causa beneficali,
 habet vim citationis & est mirabilis effectus.
- 280 Appellare non potest tertio super eisdem capitulis, qui
 in duabus appellationibus succat ut
- 281 Appellari potest tertio, cum per tertiam sententiam
 inferatur nouum grauamen.
- 282 Appellatio quilibet est communis utrique parti, in
 tantum, quod licet appellatus non possit per se ap-
 pellare, tamen appellationis aduersari inhaer. po-
 test
- 283 Appellatio licet sentio fieri non possit, potest tamen de
 nullitate sententia dici & in eadem, ut per ista
 nullitate, potest iterum appellare, tanquam à nouo
 grauamine.
- 284 Contumax uerus non appellatur.
- 285 Contumax uerus quis dicatur, & quis situs, &
 nu. 301.
- 286 Contumax peremptorie citatus ad sententiam au-
 diendam non auditur appellans.
- 287 Contumax uerus non obligatur pendentiam, nec
 potest supplicare
- 288 Contumax situs an mulctari possit, & quid seruetur
 in Regno.
- 289 Pann. contumacie in uno tarente, uel augustali, in-
 xia Regni consuetudinem, intelligitur contra ue-
 rum contumacem & non contra situm.
- 291 Contumax uerus non appellatur à condemnatione, nec
 à taxatione expensarum.
- 292 Conuictus, & sponte confessus non appellatur, secus si
 sit conuictus, sed non confessus, uel confessus, non
 tamen sponte, sed formidine tormentorum.

- 293 Appellatio in factis notariis non admittitur, nisi interatur causa rationabilis.
- 294 Fabricantes falsam moneta[m], puniendi sunt ultimo supplicio, sine appellandi remedio.
- 295 Damnatus de rapto virginis, appellare non potest.
- 296 Latro insignis, & famosus, seditio, us, vel alicuius factionis auctor, non auditur appellans.
- 297 Appellatio non admittitur in crimine lese Maie[st].
- 298 Condemnatus de crimine simonia non appellat.
- 299 Appellatio non permittitur condemnato de here[si].
- 300 Condemnatus pro debito publico, seu fiscali, non appellat, nisi quando sit, eius tractat de lucro.
- 301 Officiarius condemnatus à proprio iudice, in male gestis, de officio, non appellat.
- 302 Officiarius in yur. d. catu condemnatus, non potest appellare.
- 303 Ab interlocutoria non appellatur de iure civili: Secus de iure canonico.
- 304 Appellari non potest in causa ubi de a[er]ima agitur.
- 305 A sententia diffinitiva lata super possessorio non appellatur, ad effectum retardanda executionis.
- 306 Appellatur à possessorio in iure canonico.
- 307 Appellari potest à sententia sequestri.
- 308 Ab interlocutoria lata in possessorio, potest appellari, & quæ sit ratio.
- 309 Appellatio in possessorio valet, & an suspendat executionem, & nu. 110.
- 311 Appellatur in possessorio, quando quis iniuste, & sine causa possessio[n]e privatur.
- 312 Appellari potest in possessorio, cum magnum est prejudicium, ut quia est diffinitiva probatio in petitorio, & tunc suspendit executionem.
- 313 Appellatio in possessorio valet, cum missus in possessionem lucratur fructus.
- 314 Appellari potest à possessorio misto.
- 315 Appellatur à sententia dato iudicis super possessorio lata.
- 316 Appellari potest, quando de possessorio tractatur per vicin. contrahens, & non per momentaneum iudicium.
- 317 Appellatio fieri non potest ab a[er]u, quem quis semel approbavit.
- 318 Appellari non potest, cum creditor hypothecaria agit ad auocandum pignus.
- 319 Agens hypothecaria in petitorio, & non possessorio agere dicitur.
- 320 Appellari non potest à sententia lata in Saluiano interdicto.
- 321 Nec à decreto assensu. Nec in omnibus decretis affirmatiuis, ad effectum retardanda executionis, sed potest de nullitate dici, & quæ sit ista decreta.
- 322 Ne testamento sperietur, vel ne scriptus haeres in possessionem mittatur, non appellatur.
- 323 A sententia lata in interdico, quorum bonorum, non appellatur.
- 324 Appellari non potest à nominatione publici numeris utilitate privati. Secus si est publicum etiam utilitate, quia potest appellari.
- 325 Collectas solvere teneatur exemptus, qui describit se partitur in libro solventium collectas, si intra decem dies non appellat.
- 326 Appellari non potest in causis minimis, & breuioribus, & praesertim in Regno, in causis duarum vicinarum.
- 327 Intellectus l. & in maioribus, C. de appell.
- 328 A sententia absolutoria, lata in causa criminali, ex mero officio, vel ad denunciam, non potest appellari.
- 329 Appellari non potest à sententia tortura, in casu, quo constat per unum testem de visis, & publicam summam.
- 330 Appellatio non admittitur in casibus celeritatem desiderantibus.
- 331 Condemnatus iuter actione ad exhibendum non appellat.
- 332 Appellari non potest, cum causa decisa est per iuramentum iuratum vel iuratum.
- 333 Clericus regulatus non potest appellare à correctione Abbatis.
- 334 Clericus secularis appellat à correctione Episcopi.
- 335 Abbatu maior est potestas in monachum regulare[m], quam Episcopi in clericum secularem.
- 336 Appellari non potest, cum causa compromissa est per Principem, appellatione remota, & qualiter hoc procedat.
- 337 Solus Princeps in rescriptis utitur clausula, appellatio[n]e remota. Et qui sint eius clausule effectus, num. 338. Et an operetur in prauidicium tertium, num. 339.
- 340 Princeps potest appellationem tollere.
- 341 Appellationi potest tacite & expresse renunciari, etiam intra decem dies, non potest quis deinde ultorice appellare.
- 342 Litigans coram iudice à quo, post appellationem interpositam appellationi renunciari videtur, numero 424.
- 343 Reductioni ante sententiam renunciari non potest, secus in appellatione.
- 344 Appellati non renunciari non potest nolente appellato.
- 345 Appellatio friuola est in omni a[er]u prohibita, & qui friuole appellat, potest ut contumax excommunicari & alias penas patitur.
- 346 Limitatio ad gl. in leg. i. §. fin. ff. à quibus appell. non licet.
- 347 Appellatio friuola seu frustratoria, vel temeraria, quæ iuratur.
- 348 Appellans timore, & friuole, iniuriam iudici facere dicitur. Secus si iuste.
- 349 Limitatio leg. in maioribus, Cod. de appellatione.
- 350 Appellari non potest à iuramento in litem, de iure civili. Secus de iure Canonico.
- 352 Appellari non potest à sententia nulla.

- 353 Appellans qui nihil produxit in causa principali, non auditur, nisi refectus expensis.
- 354 Appellatio generalis ab omni gravamine quod possit alicui irrogari, non valet.
- 355 Appellari non potest à mandato, ut quis in Ecclesia sua residet.
- 356 Appellatio non promittitur ab auctore secundum leges facti.
- 357 Appellari non potest à breuitate termini ad probandum in causa feudalitatis.
- 358 Appellatio non est permissa à decreto, quo quis fuit habitus pro confessore, eo, quia noluit se examinari ut principia em.
- 359 Contradictio de factis manifesta, appellare non potest.
- 360 Punius de crimine non legitime, quia confessus est delictum, non appellat.
- 361 Appellari non potest à mandato facto, ut quis declaratur anseri: iura sua.
- 362 A reuocatione delegationis causa non potest appellari.
- 363 Appellari non potest ab eo, cui est commissa causa secundum conscientiam.
- 364 A iudice habente potestatem iudicandi, secundum eius arbitrium potest appellari.
- 365 Appellari non potest ab omni actu, à lege in potestatem iudicij commisso, & non in necessitatem.
- 366 Appellatio ab omni interlocutoria, est permissa in omnibus casibus, in quibus non est permissum appellare à diffinitiva, & qua sit ratio.
- 367 Leges prohibentes appellationem, sunt odiosa, & restringenda.
- 368 Appellatio debet fieri ad superiorem proximum, non autem omisso medio.
- 369 Appellatur à quocumque Principe ad Papam, omisso medio, de iure canonico, sed de iure civilis non appellatur ad Principem, omisso medio.
- 370 Appellari non potest ad Papam à Subdelegato, quando subdelegatus aliquid sibi reseruauit: sed debet appellari ad proximum subdelegantem, quod procedit si excipitur, alias secus, num. 173.
- 371 Appellatur ad Legatum Papae, & etiam ad Patriarcham, omisso medio.
- 372 Scholarius appellare potest ad Principem, omisso medio, & ad eum gravamine.
- 373 Appellatio ad Superiorem, omisso medio, valet, si non opposatur.
- 374 Coniunctio in iurare potest, ut appellatur ad Superiorem, omisso medio.
- 375 Appellatur ad Superiorem, omisso medio, cum mediocris sit abusu, ut, si est in.
- 376 Arbitri eliguntur cum Episcopi cum subdito suo litigant, & debet ad Papam appellari. Item quando appellatur ab arbitris electis super recusatione iuste iudicatis.
- 377 Appellari videtur potest in Regno, à quocumque iudice ad Regem, ut, ad mandatum citandi vicariis, omisso medio.
- 378 Appellari potest ad Principem, omisso medio, à subdelegato Principis, cum subdelegatus nihil sibi reseruauit, alias secus, num. 386.
- 379 Appellatur omisso medio, cum proximus Superior est impeditus, vel cum superiore, à quo appellatur, iudicauit.
- 380 A Vicario non appellatur ad eum, qui eum dedit Vicarium, sed ad superiorem ipsius dantis.
- 381 Appellari non potest à Vicario generali ad Episcopum secus à Vicario foraneo, vel rurali.
- 382 Restitutio in integrum peti potest contra sententiam Episcopi, coram eius Vicario, & econtra.
- 383 Appellatur à Vicario Principis, ad ipsum Principem.
- 384 Vicarius Episcopi, in quibus causis habeatur pro ordinario, & in quibus pro delegato.
- 385 Appellari potest à delegato Episcopi: ad eius Vicarium.
- 386 Appellatur ad delegantem à sententia delegati, non ad alium Superiorem. Quid autem de subdelegato.
- 387 Appellari non potest ad delegantem, qui ob suam suspensionem delegauit.
- 388 Imperio vocante, appellatur ad Papam, omisso medio.
- 389 Appellatur ad decurionem civitatis, cum abest iudex appellationis.
- 390 Episcopus civitatis adiri potest si iudex iniustitiam faciat.
- 391 Appellatur ad delegantem laicum, quando causam commisit Episcopo: non autem ad Papam.
- 392 Appellatur ad Superiorem ecclesiasticum, cum iudex ecclesiasticus, & secularis super eadem causa iudicauerunt.
- 393 Reductio fit ad Superiorem Ecclesiasticum, cum clerici sunt arbitratores.
- 394 Laici inquisiti simul cum clerico, à iudice seculari, omnes debent remitti ad iudicem ecclesiasticum.
- 395 Appellatur ad Capitaneum civitatis, ab iniusto decreto Decurionum.
- 396 Appellationis iudex esse non potest, qui merum, & unum imperium non habet.
- 397 Appellatio fit ad Episcopum, à iudice laico, pronunciantes se contenturi in causa spirituali.
- 398 Appellari potest ad magnam curiam vicarie ab omnibus sententiis: omnium iudicium ordinarius regni etiam à delegato Rege.
- 399 Iudex à quo tenetur cum unam appellationem admittit, alias punitur de iure civilis, & canonico.
- 400 Iudex à quo, nihil potest intentare appellationem pendente, vel decedendo dato ad appellandum, & immoderate iuratur per remedium attentationem.
- 401 Actio intentata in iudice appellatione iudicialiter reuocatur, quam in extra iudicialiter.
- 402 Attentata à reuocatur, deest appellatione esse irritata

malta iudici, & pars: nam attentata ab ignorantibus appellatione non reuocantur, & reuocatio parte citata, fieri debet.

- 403 Attentatorum reuocatio petitur usque ad conclusionem in causa.
- 404 Excommunicationis exceptio non obstat petenti reuocationem attentatorum.
- 405 Petenti reuocationem attentatorum non potest opponi proprietati exceptio.
- 406 Attentans appellationem pendente tenetur ad fructuum restitutionem.
- 407 Attentata duplici via reuocantur.
- 408 Iudex in dubio pronunciam e debet, appellationem non esse desertam.
- 409 Appellationem esse desertam, potest iudex pronunciare ex officio, absque exceptione.
- 410 Appellatio deserta efficitur ob non prosecutionem intra legitima tempora.
- 411 Appellatio efficitur deserta, si appellans non presentet processum iudici ad quem, intra 50. dies. Et quid iure sacro consilio obtinetur. nu. 412.
- 413 Restitutio in integrum peti potest aduersus temporis lapsum, appellatione deserta, intra quadriennium.
- 414 Appellans impeditus à iudice, qui noluit inra terminum literas expedire, potest appellationem prosecutionis iudici ad quem, intra 50. dies. Et quid iure sacro consilio obtinetur. nu. 412.
- 415 Appellatio in causis beneficiis non efficitur deserta per lapsum termini, dati à iudice, nec unquam est deserta quo ad iudicem.
- 416 Appellatio, an, & quando efficiatur deserta, ob non petitionem Apostolorum.
- 417 Appellans quos actum implere debeat, ut appellatio non efficiatur deserta.
- 418 Apostolos hodie in regno, non est necesse petere instantanter, & instantissime, sed sufficit simpliciter, & semel.
- 419 Appellatio non efficitur deserta per lapsum 50. dierum, cum appellans suam facit diligentiam, & per iudicem fecit: sed cessante impedimento, deseritur, si non sollicitet, & supra, num. 44.
- 420 Appellatio deserta efficitur, appellante non comparente in die, statim per iudicem, ad recipiendos Apostolos, etiam si iudex non venerit ad locum.
- 421 Appellatio ab interlocutoria, efficitur deserta, cum non amittitur, & appellans non appellat iterum à non admisione.
- 422 Appellatio coniectur deserta eo ipso, quod appellans aliquid contra aduersarium inueniat; ut quia ipsum spectat.
- 423 Appellationi renunciat, petens dilationem ad soluendum.
- 424 Faciens actum incompatibilem cum appellatione, appellatione renunciat. & num. seq.

nam lata sententia diffinitiuam, illa pars, quæ sentit se grauam, potest appellare ad superiorem intra 10. dies, vt in *auth. hodie. c. de appella.* Et quoniam ista materia appellationis est quotidiana & prelixa, quæ in rei veritate exigeret vnum magnum tractatum, ideo omnis superfluis citat hic pro aliquam introductionem practicantium, prout breuius poterit, ea attingere, & ipsam examinabo per OCTO QUESTIONES PRINCIPALES referendo dicta magis notabilia, & quotidiana. Et prima qua stio erit, quid sit appellatio. Secunda, qualiter fiat appellatio. Tertia, quando fiat appellatio. Quarta, à quibus iudicibus, & actibus appelletur. Quinta, ad quem iudicem appellari debeat. Sexta, quibus appellationibus sit de ferendum, vel non. Septima, quid possit facere iudex appellatione pendente, Octaua & vltima, quando, & ex quibus causis appellatio dicatur deserta.

VENIO AD PRIMAM. Et quæro ¶ Quid sit appellatio. Huius diffinitionem ponit Barr. in l. appellanti. i. in preu. ff. de appellat. Abb. in vlt. extra de ap. & ibi etiam Phil. similiter Bald. ponit in rubr. C. eod. tit. Et breuiter omnis aliis diffinitionibus, placet mihi illa diffinitio, videlicet, Appellatio, est prouocatio ad maiorem iudicem, ratione grauaminis illati, vel inferendi. In hac diffinitione ille terminus, prouocatio, ponitur leuiter generis, quia plus continet prouocatio, quam appellatio. Nam prouocatio ¶ est omnis actus, per quem iudicis officium, seu auxilium imploretur: vt dicit Bar. in l. si minor. 2. c. 2. vlt. tertio modo legitur, & c. ff. de admitt. tut. in tantum, quod prouocatio continet appellationem iudicalem, & extraiudicalem, sed appellatio ex proprio significato continet iudicalem tantum, non extraiudicalem: vt habetur in c. cum sit Romana. §. & ibi Abb. in vers. not. & Phil. in vlt. not. de appellat. & idem Abb. in c. ab eo. fin. in l. not. de seq. pass. & fruct. Vbi plus dicit, quod omnis appellatio potest dici prouocatio, sed non e contra, & sequitur Felin. in rubr. de appell. in princ. ergo prouocatio est genus, l. in ter agatos. §. ff. unde legat. & l. si quid eorum. 47. §. S. interemptum. i. ff. de legat. 3. Sequitur ¶ in diffinitione, ad maiorem iudicem, sed hoc ideo ponitur quia de natura appellationis est, vt fiat de minori iudice ad maiorem, non enim est æquum, vt minor corrigat errorem maioris iudicis, sed potius e contra, vt not. gl. in c. non putamus. 2. de consuetud. lib. 6. Vbi plus dicit, quod non potest etiam consuetudine introduci, vt appelletur à maiori ad minorem vel ad parem, & sequitur Phil. in rubr. de appell. & ibi communiter Doct. Sequitur in diffinitione, ¶ ratione grauaminis illati, vel inferendi, hoc iure dicitur; quia non solum ab illato, vel inferendo etiam à futuro grauamine potest appellari: vt habetur per Doct. in c. vt debemus. §. 9. de ap. & dicam infra in 4. quest. quando hoc habeat locum. SUPER

SECUNDUS actus principalis, qui emergit in hac vltima parte iudicii, est APPELLATIO:

EST SCIENDUM, QUOD IN IVRE HABEAMUS
 PLURES TERMINOS SUSPENSIVOS CAUSA-
 RUM, qui sunt isti: videlicet APPELLA-
 TIO, PROVOCATIO, RELATIO, RECLAMA-
 TIO, SUPPLICATIO, RECUSATIO, RESTI-
 TUTIO, QUERELE, REDUCTIO, & DILA-
 TIO. APPELLATIO † proprie dicitur, quando
 aliquis in iudicio se aggruat ab aliquo actu iudi-
 ciali tendente in eius lesionem, habendo recur-
 sum ad superiorem, vt supra declaravi in definitio-
 ne appellationis, & de hoc termino loquitur tot-
 tit. ff. de extr. de appell. PROVOCATIO, est † nomen
 magis generale comprehendens appellationem iu-
 dicialem & extra iudicialem, vt habetur in d. c. cum
 sit Romana de appell. dicitur enim actus, per quem au-
 xilium iudicis imploratur, vt supra dixi, & not. Bar-
 on d. l. si minoru. col. 2. ff. de adm. tut. Quicūq; enim au-
 xilium iudicis implorat, dicitur iudicem prouo-
 care: quandoq; tamen isti duo termini, scilicet ap-
 pellatione & provocatio confunduntur, & vnus pro
 alio ponitur, vt habetur in l. tale passum 40. §. qui prouo-
 cavit. ff. de pa. ff. & l. si apud. 17. & l. si qui provocatio-
 ne. 30. C. de ap. RELATIO † potest multipliciter
 intelligi. PRIMO enim dicitur relatio, quando iu-
 dex consulit Principem, puta in aliqua causa ar-
 dua, & expectat repositionem Principis in illa cau-
 sa, quomodo debet in ea procedere, vt not. Spec.
 in tit. de relati. in prin. & de hac relatione loquitur tex-
 in l. si qui. 1. & si quando si. & ibi Bart. & Bald. C. de re-
 las. & in c. intimasti. 62. & ibi per Phil. & Doct. de ap.
 SECVNDO modo dicitur relatio, quæ fit ex necessi-
 tate delegationis: vt quæ d. princeps, vel alius supe-
 rior te delegat aliqua causâ alicui, cū potestate pro-
 cedendi vsque ad sententiam exclusivæ, & comple-
 to processu eum transmittat Principi decidendum,
 nam illa transmissio processus dicitur relatio, & de
 hac tractatur in c. consistorio. 45. de appell. & tangunt
 Abb. Phil. & Card. in d. c. intimasti. eod. tit. vbi plus di-
 eunt, quod si est statutum tempus procedendi per
 Principem, puta, vt procedat intra duos menses, &
 postea processum referat, non potest delegatus re-
 ferre nisi finitorem ius, quia processus debet expedi-
 diri intra terminum. Relatio vero debet fieri post
 terminum, alias non valet, nisi de consensu vtriusq;
 partis, ita tenet Phil. in d. c. intimasti. col. 3. vers. secūdo
 sit relatio, & ibi etiam Card. in 1. col. TERTIO modo
 dicitur relatio, quæ fit ex natura causæ, vt quia est
 aliqua causa maior, puta feudalis, de qua iudex in-
 ferriot cognoscere non potest, nam debet eam referre
 ad superiorem iudicem competentem, vt habetur
 in c. maiores. 3. de b. p. & in c. ut dabit us. 59. & d. c.
 intimasti & ibi etiam Phil. in 3. col. de ap. QUARTO
 modo dicitur relatio, quæ fit in regno communiter
 in sacro consilio, & in magna curia vicaria, videlicet,
 quando Viceprotonotarius committit causam
 in consilio deuolutam vni ex Regis consiliariis, vt
 fabricato processu, in sacro consilio referat. Simi-

liter quando Regens magnæ curiæ committit cau-
 sam alicui iurisperito, vel vni ex iudicibus, vt fabri-
 cato processu referat eorum suum: nam in isto casu
 ille Commissarius procedit solus in causa, & facit
 processum vsq; ad conclusionem inclusivæ: & dein-
 de scribit votum suum, & ipsum refert in consilio,
 vel in magna curia, vna cum toto processu, & secū-
 dum eius votum profertur sententia per totū con-
 siliū, quatenus ipsi sacro consilio iustum videretur,
 & figuratur sententia sub nomine consilii, seu Re-
 giæ maiestatis. Et de hac relatione est ritus magnæ
 curiæ, in nu. 161. qui incip. Item seruat dicta curia com-
 mittore causas. & de hac relatione loquitur duæ de-
 cisiones cons. Neap. quarū vna est n. 18. & alia n. 47.
 QVINTO † modo dicitur relatio, quando petitur
 consilium Iurisperiti in aliqua causa, puta, quando
 iudex idiota vult ferre sententiam secundum cōsi-
 lium Iurisperiti: nam transmittit processum Iuris-
 perito vna cum literis relationis, in quibus literis
 narrat casum, super quo consuluit ipsum: ista ap-
 pellatur relatio; quia refert se ad consilium Iuris-
 periti, & tenetur in narratione casus referre totā cau-
 sam pro vtraque parte, alias pars quæ læditur, pos-
 set appellare ab illa formatione puncti, ita plene
 Phil. in c. intimasti. 62. in 1. not. de appell. vbi plus dicit,
 quod quando iudex vult figurate casum, seu pun-
 ctum transmittendum Iurisperito, debet illum for-
 mare in præsentia vtriusque partis: & de eo debet
 dare copiam partibus, si voluerint: & talis copia de-
 bet esse in forma authentica cum sigillo Notarii, &
 hoc fit, ne aliqua partium lædatur in formatione
 casus, forte tacerent iura alterius partis. Si autem
 partes discordarent in formatione puncti; tunc
 iudex ex suo officio, in contumaciam potest pun-
 ctum formare: in hac omnia dicit Philip. in d. c. in-
 timasti. & ibi etiam Abb. & Cardin. Ex quibus elici-
 tio † bonam practicam in casu quotidiano, quod
 quando iudex vult transmittere processum ad con-
 siliū Iurisperiti, vel vult referre casum vel pun-
 ctum, pro habendo consilio, potest litigator requi-
 rere iudicem, vt antequam transmittat processum
 vel formationem casus, det ei copiam literarum,
 quas mittit Iurisperito, ad videndum, vtrum
 sit grauatus in aliquo super formatione casus? & re-
 nerur iudex dare dictam copiam ad requisitionem
 litigantis, alias posset appellare per prædicta. Puto
 tamen, quod iudex non debeat dare copiam nomi-
 nis Iurisperiti, quando secreto mittitur ad Iuris-
 peritum, allegatis alius suspectis: ad hoc, ne ille Iu-
 risperitus possit subornari vel trahi ad votum alte-
 rius partis: sed quando publice mittitur, puta, vo-
 luntate partium; tunc debet edici etiam nomen Iu-
 risperiti. Quod nota: quia quotidie euenit iste ca-
 sus, & pauci aduertunt in petendo copiam dictarum
 literarum, & vt plurimum isti iudices idiotæ pec-
 dent pro aliqua parte, & solent scribere literas com-
 mendatitias in fauorem alterius, quæ literæ solent
 moue-

mouere animos aliquorum Consultorum in præiudicium alterius partis: & mihi vt pluries euenit, quãdo fuerunt mihi transmissi aliqui processus per iudices idiotas diuersorum locorum: nam fuerunt mihi transmissæ literæ commendatitiæ in fauorem alterius. Verum, non abstraxerunt animum meum à recto iudicio: & idem rogo, quod omnes Consultores faciant: & prædicta etiam tenet Specul. *in tit. de relat. s. qualiter*. Scias etiam ꝑ ad propositum materiz nostræ, quod relatio est æctus suspensiuus, sicut appellatio: nam relatione pendente nihil potest ionouari, text. est & ibi Bald. *in l. si quando. fin. C. de relat.* vbi infert, quod quamdiu causa transmissa est ad consilium Iurisperiti, iudex non potest interim ferre sententiam ante consilium habitum à Iurisperito: & habetur *in Lex illo. 13 & ibi. Bald. & Do. C. de appellat.* & per Bartol. *in l. si quis. C. de relat.* & Bald. *in d. c. intermissi. de a. pellat.* An autem, si iudex procederet relatione pendente, processus sit nullus, vel sit opus appellatione? vide pulchre per Cardin. *in d. c. intermissi. col. penult. & fin.* vbi relatis omnibus opinionibus aliorum, finaliter ponit bonam distinctionem cum veris conclusionibus, ad cuius dicta me remitto.

RECLAMATIO. ꝑ est quidem terminus generalis, & refertur ad illas sententias, in quibus de iure non appellatur, vnde potest referri ad sententias arbitratorum; & tunc reclamatio est idem, quod reductio ad arbitrium boni viri: vt habetur per Salic. *in l. cum ante. s. s. licet. C. de arbitr.* & Abb. *in consil. 2. col. fin. in 1. volum.* vbi iudicium reductiois, appellat iudicii reclamationis: & sic æquiuocant ista duo vocabula. Item potest referri ad sententias Principum, vel Præfecti prætorio; & tunc reclamatio est idem, quod supplicatio: de qua habetur *in l. litigantibus. unie. C. de sent. præf. prator.* & per Specul. *in toto tit. de supplic.* & ita accipitur hodie in sacro consil. Neapol. à cuius sententia non licet appellare, sed reclamari potest: & idem importat ista reclamatio, quod supplicatio, de qua habetur, & fit mentio *in decis. 131. consil. Neap.* ista enim reclamatio fit ad idem consilium, quia profert sententias sub nomine Regiæ maiestatis, de cuius materia plene dicam infra proxime, *in vers. supplicatio.*

SUPPLICATIO. * dicitur proprie, quando aliquis reclamat à sententia Principis, vel à sententia præfecti prætorio. Nam ab huiusmodi sententia, propter excellentiam iudicium, non potest de iure appellari, sed solum is, qui sentit se grauatum, potest supplicare apud eundem principem vel præfectum, vt ipse idem causam reuideat, & suo grauamini prouideat: & ita fit hodie in sacro consil. & ita appellatur supplicatio, quæ alio vocabulo dicitur reclamatio, vt dixi supra proximo vers. ita habetur *in d. l. unie. C. de sentent. præf. prator.* & *in l. si quis. s. & aut. de supplicatio. C. de precib. imper. off. not. Specul. in tit. de supplicat. s. 1. & per tot.* & est text. *in l. i. rati.*

dum est. i. in prin. ff. à quibus appell. non licet. in l. p. 2. fe. tit. 17. ff. de minor. & habetur in c. ex literis. 4. & ibi per Abb. de integ. restit. AMPLEX ꝑ hæc oportet non solum in sententia Principis, & præfecti prætorio, verum etiam in sententiis aliorum inferiorum admittitur supplicatio, quãdo prohibetur appellatio: vt puta si prohibetur per statutum, vel per Principem, committentem causam, appellatione remota; nam tunc ex quo cessat remedium ordinarium, scilicet appellationis, admittitur extraordinarium, scilicet supplicationis, ita tenet Abb. *in d. c. ex literis. in 4. not. & in gloss. in verb. supplicatio.* [Adde Viuum, *in sylv. comm. opin. lib. 1. op. 816. tit. 5.* vbi plures allegat, & dicit hanc esse cõmunẽ opinionem.] alias autem nunquam admittitur supplicatio, vbi potest habere locum appellatio: vt ibi habetur, & ibi etiam Abb. *in d. c. ex literis. in ult. no.* ponit descriptionem, & definitionem supplicationis, dicens, quod supplicatio est quædam precum portectio, facta Principi, per quam ex quadam beniguitate Superior restituit supplicantem aduersus sententiam, contra quam nõ competit remedium ordinarium, scilicet appellationis. Nou tamen intelligas indistincte, quod in omnibus casibus, in quibus remouetur appellatio, habeat locum supplicatio: quia imo in multis casibus, in quibus quis nõ potest appellare, minime potest supplicare, vt ecce, * verus contumax non appellat *lex consensu. 23. s. final. ff. de appellat. & l. i. C. quorum ap. non recip.* & sicut non potest appellare, ita nec potest supplicare, secundum Ioan. de Imol. *in d. l. ex consensu. s. final.* & Phil. Dec. *in consil. 34. colum. 1. in princip.* & super hoc tradit vnam magistraltem regulam Ias. *in d. authent. que supplicatio. col. 2. in fin. C. de precib. imper. ff.* quod vbi quis prohibetur appellare propter excellentiam iudicis, & sic in priuilegium sententiæ laxæ; tunc potest supplicare. Sed vbi non potest appellari de iure communi, ibi nec potest supplicari.

[Nam cum ex natura causæ prohibita est appellatio, tunc etiam supplicatio prohibita censetur, ita Iason. *in authent. que supplicatio. C. de precibus imper. off.* hinc inferitur, quod sicut à sententia super possessorio lata, item à sententia, quæ transiuit in rem iudicaram, non permittitur appellatio, ita nec supplicatio. Alexand. Trentacinq. *libr. 2. præf. res. sol. tit. de appell. res. l. num. 4.*]

Differat autem * supplicatio ab appellatione in pluribus: & PRIMO; quia appellatio debeat fieri intra decem dies: vt *in authent. hodie. C. de appellat.* Supplicatio vero potest fieri intra 10. dies & etiam infra duos annos. Verum, in hoc est differentia, quia quando fit infra decem dies, si pars victrix vult petere executionem sententiæ, non aliter fit executio, nisi præstiterit satisfationem de restituendo executionem, in casu, quo sententia fuerit retractata: vt text. *in d. authent. que supplicatio.* sed quando fit intra duos annos, fit executio, etiam sine dicta satisfatione.

iusdatione ita declarat Abb. in d. c. ex literis. 4. co. pen. vers. Et in h. gloss. Et de in integ. restit. & Spec. in tit. de supplicat. §. 1. vers. solum tamen. Et c.

[Adde Alex. Trentacinq. libr. 2. pract. resolut. tit. de appellat. resol. 1. nu. 6. Et 7. ubi etiam tradit, an satisfactio illa etiam præstanda sit. ad obtinendam executionem, etiam si a parte aduersa petita non sit, & concludit præstandam esse, dicit etiam iuratoriã cautionem locum habere, si quis fideiussores inuenire nequeat. num. 9.]

16 SECUNDO DIFFERT; † quia appellatione pendente, nõ potest fieri executio, vt tot. ti. nihil innouari app. pen. sed pendente supplicatione, fit executio cum dicta satisfactio, eo modo, quo supra dixi: vt d. au. 2. quia supplicatio. Et not. Spec. in tit. de suppl. §. differt. Et not. Bald. in d. aut. qua supplicatio. in 2. not. Verum in hoc est proclara in Regno noua declaratio per titum magnæ curiæ, scilicet quod licet fiat executio per iudicem pendente supplicatione, intelligitur tamen quo ad causam principalem, nõ autem quo ad expensas. Nam in expensis non fit executio pendente supplicatione, etiam si victor offerat satisfactioẽ, de hoc est ritus magnæ curiæ in nu. 10. qui incipit, item si contingat causas, Et c. Et est deci. 231. consil. Neap.

17 TERTIO DIFFERT; † quia appellatio fit ad alium iudicem superiorem, non autem ad eundem, qui pronunciauit, l. eos. 13. C. de appell. Supplicatio vero fit ad eundem iudicem, qui pronunciauit, vt d. auth. qua supplicatio. Et ibi gloss. & Dd. & Spec. in tit. de suppl. §. 1. vers. solum tamen. Et ita seruetur hodie in sacro cons. quia supplicatur ab eius sententia eidem sacro cons. vt eam reuideri faciat, interim non fit executio in expensis: vt habetur deci. 231. consil. Neap.

18 QUARTO DIFFERT; † quia appellatio est remedium ordinarium, & cõcernit meram iustitiam; quia est species defensionis, c. eum specialib. 6. l. §. porro. de appell. & Soc. in consil. 105. co. 3. ver. confirmatur, nam appellatio. Et in 2. vol. supplicatio vero cõceditur gratiam, & est remedium extraordinarium: cõceditur enim ex mera benignitate, & gratia Principis, colligitur ex not. per Ab. in d. c. ex literis in ult. not. de in integ. restit.

19 QUINTO DIFFERT; † quia appellans, qui nihil posuit, nec probauit in causa principali, non auditur, nisi ante omnia reficiat expensas, vt dicitur Regia pragm. quæ incipit: Quis in causis. Secus est in eo, qui supplicat, quia non tenetur reficere expensas, etiam si nihil posuit, nec probauerit de hoc est deci. consil. Neap. nu. 231. SEXTO

20 DIFFERT; † quia lite pendente potest a quocunque grauiamine appellari ante diffinitiuam sententiam, c. vt debuit. 19. de appel. & habetur in l. ante. 2. Et seq. ff. de app. rec. Et not. per Bart. sed supplicare non licet ante diffinitiuam sententiam, l. 1. C. vt lito pen. & not. Spec. in tit. de suppl. §. differt. ver. item ante. Et c. SEPTIMO

21 DIFFERT; † quia appellare potest etiam in re, vt in l. reuocari. C. de re iud. Et ibi gloss. Et not. per Bart. in d. c. ex literis in ult. not. de in integ. restit.

text. & ibi Bal. in l. si quis. 5. C. de prec. im. off. not. Spec. in d. §. differt. in si. verbu. & habetur in d. deci. 236. consil. Neap. in fin. OCTAVO DIFFERT; † quia qui appellat, conqueritur de iudice, quod iniquam tulcrit sententiam, sed qui supplicat, non debet cõqueri de iudice; quia turpe esset allegare iniquitatem tam magni iudicis, sed debet allegare negligẽciam suam propriam, & petere veniã proprii erroris, vel allegare circumuentioẽ aduersarii, vt habetur in l. praesidi. 17. ff. de minor. Azo in summa. C. de sent. praef. Matth. de Aff. in prauidicijs consil. in 10. q. in 4. fallent.

[Plura de supplicatione, An videlicet supplicã, in cuius fauorem sententia lata est, si in aliquo sententiæ capitulo se grauatũ sentiat, & propterea quo ad illud capitulum supplicauit ab ea tententia, possit quo ad reliqua, executionẽ petere, præstata cautione, iuxta formam iuris: Item an instantia supplicationis reguletur secundum instantiam causarum appellationis, vel in ea seruetur instãtia triennalis, quæ de iure ciuili in causa principali conceditur: Et alta ad hanc materiam pertinentia, vide apud Alex. Trentac. lib. 2. pract. restit. de ap. resol. 1. nu. 11. Et seqq.]

Conueniunt autẽ supplicatio, & appellatio; quia si fit eadẽ die, † quia fertur sententia, potest tam supplicatio, quã appellatio fieri viua voce; sed si fieret postea, nõ valet, nisi fiat in scriptis: ita declarat Ias. in d. auth. qua supplicatio, in fi. col. C. de prec. imp. off. RECUSATIO, † est sextus actus suspensiuus; & habet locum, quando iudex ex aliqua ista causa redditur suspectus; nam potest recusari, & interim suspenditur eius iurisdictio; quia recusatone pendente, nõ potest ad aliquem actum procedere in illa causa: & si procedat, processus est nullus, secundum Bart. & Dd. in l. quia poterat. 2. ff. ad Trebell. & dixi supra in 4. part. in 16. dist. 1. vers. secundo dicitur iudicium nullum, Et c.

Quiliter autem † hodie proponatur ista recusatio iudicis, maxime in Regno, & an iudex recusatari possit causam alteri delegare, dixi supra in 4. part. in 5. dist. 1. vers. 15. differunt, Et c. Et vers. sequens. De hac materia iudicis suspecti, & eius recusatone, tractatur plene per Lanfran. in c. quoniam contra. 11. in vers. recusatones. de probat. per Doct. in c. suspiciõnu. 39. de offic. deleg. in c. postremo 36. c. secundo requiritur. 41. Et c. cum specialib. 61. de appellat. & per Doct. maxime Ias. in l. apertissimi. 6. C. de iudic. ET * INTER ALIA DICTA

NOTA VNVM, exceptio recusatõnis debet opponi, non solum ante litem contestatam, verum etiam debet esse prima exceptio, quæ opponi debet ante omnes dilatorias; quia si opponitur alia dilatoria, cõteretur p. ouocari iudex, vt super ea pronuncietur, & sic inducitur consensus in iudicem, vnde postea non potest recusari ita tener Lanfran. in d. vers. recusatones, in primis. per ea quæ not. Bart. & Doct. in l. quidam consuebant 57. de iudi. & gloss. & Doct. in inter monasteria. 20. de re iud. & dixi supra in 1. dist. 1. vers. 15. nota tamen pro commento, Et c. Sed vid. quæ etiam dicitur in iuris sequentiõibus.

[Adde

[Adde Viuium in *styl.com. opin. lib. 2. opin. 266. nu. 18.* vbi nu. 19. dicit, quod quis ex causa antiqua, quæ de nouo ad eius noticiã peruenit, possit iudicem vt suspectum recusare, etiam si ante talem noticiã, coram eo absq; protestatione comparuisset, quemadmodum etiam ex causa de nouo emergente, post litem contestatã recusatio admittitur, vt *ibid. num. 5.* & infra ab autore, *num. 7. 4.* traditur.]

- VNAM tantum quæst. puto hic attingendam pro utilitate huius materiæ, postquam hic incidit eam tractari, videlicet, quæ sint causæ, ex quibus possit Iudex, vt suspectus recusari? & dic, quod MULTÆ sint, quarũ aliquas, quas recolo, hic subiiciam. Prima CAUSA 7. iustæ suspitionis est, quando Iudex est familiaris alterius partis, quæ familiaritas debet esse magna; quia modica nõ sufficit, *rex. in c. insinuante. 23.* & ibi Abb. & Fel. & etiam glossi, *de off. deleg.* & ibi declaratur plene per Doctõr. maxime in *fin. colu.* quis dicatur domesticus, & quis familiaris, & per Spe. in *tit. de iud. deleg. §. superest. versic. si est inimicus, &c.* Secunda CAUSA suspitionis est, quando Iudex ordinarius est ex aliqua iusta causa suspectus: ¶ nam potest ex eadem causa reculari eius Vicarius, licet in specie contra Vicarium nulla alia sit suspicio, secundum Abb. & Fel. in *d. c. insinuante, col. 1. d. off. dele.*
- 27 Tertia ¶ CAUSA est, quando iudex est consanguineus alterius partis, vt habetur in *c. postremo. 36. de ap. vt in c. accedens. 4. el. 2. vt lite nõ cont. l. dem.* si est affinis, vt habetur in *distu. iuribus. & in l. qui iurisdictio. ni. 10. de iurisdict. om. iud.* ¶ Quod tamen non procedit, quando iudex esset æqualiter conuictus utriusque partis, quia non potest tunc vt suspectus recusari, secundum Barr. in *d. l. qui iuri. d. 1. l. ead.* & per prædicta infert Abb. in *d. c. insinuante col. 2. in pri. versic. notab. ibi. &c.* quod quando iudex est consanguineus prælati alicuius Ecclesiæ, potest recusari, vt suspectus, in causa illius Ecclesiæ. Adde prædictis Phil. in *d. c. postremo. col. 1. de appel.*
- 28 Quarta CAUSA est, quando dominus est suspectus: nam propter suspitionẽ domini potest tota eius familia allegari suspecta: secundum Abb. in *d. c. insinuante. col. 2. in fi. de off. dele.*
- 29 & ibi etiam Fel. ¶ Quinta CAUSA est, quando quis veller esse iudex in causa propria: vt *d. l. qui iurisdictio. nu. ff. de iur. om. iud. & l. generali. vnic. C. ne qui in sua causa &c.* in tantum, quod ẽt Rex vel Imperator non debet esse iudex in causa propria, sed debet illam delegare: vt plene declarat Andr. de Isern. in *c. inuersalem. §. prater ea si inter colu. 7. & 8. de prohib. feud. abren. ver. Freder.* ¶ Verum si veller Princeps non recognoscens superiorem, esse iudex in causa propria, quam habet in suo subdito, possit esse iudex. Secus, si habet causam cum non subdito: ita tenet Socin. in *co. s. 120. col. 9. in princip. in 1. vol. 1.* Adde Ale. Trentacioc. *li. 2. pract. reso. de iudic. re. 5.* vbi plene declarat, quando superiorem non recognoscentes, & iudices inferiores, qui superiorem recognoscunt, in causa propria iudicare, vel non iudicare possunt.]

Sexta ¶ CAUSA est, quando iudex est inimicus capitalis alterius partis, vt not. Spec. in *tit. de iudic. delegat. §. superest. versic. item, si est inimicus.* & not. Abb. & Felin. in *d. c. accedens. 4. el. 2. vt lite non contestat.* habetur in *c. cum R. 35. de offic. deleg.* Adde Philip. in *c. postremo. 36. colu. 9. de appellat.* vbi dicit sufficere quamlibet inimicitiam, etiam non capitalem. ¶ Septima CAUSA est, quando iudex est consanguineus inimici alterius partis, ita dicit Abb. in *d. l. accedens, in 1. not.* & Bald. in *l. quoniam liberi. 11. C. de testib.* vbi dicitur quod ¶ qui copulat parentelam vel amicitiam cum inimico meo, dicitur mihi inimicus; quia censetur esse eiusdem intentionis. Idem tenet expresse Felin. in *d. c. accedens. colu. 1.* & Philip. in *d. c. postremo, in 3. quæst. de appellat.* ¶ Octaua CAUSA est, quando iudex est consensualis alterius partis, vel inimici alterius partis secundum Abbat. in *d. c. accedens. 4. col. 1. versic. 2. causa, &c.* & Philip. in *d. c. postremo, colu. 7. versic. 8. de appellat.* ¶ Nona CAUSA est, si iudex est contempneus alterius partis, vt quia est oriundus de eadem ciuitate, de qua est altera pars, secundum Abb. in *d. c. accedens, colu. 1. versic. tertiam causa, &c. in 2. colu. versic. 2. hac gl. ff. quærit. &c.* quod tamen intelligitur indistincte, secundum Abb. ibi: quando sunt duo conciuies, qui reperiuntur extra eorum patriam: ex quo soleant se vt fratres diligere, quando sunt in remotis partibus: & sequitur Felin. *ibi in 2. colu. in princ.* sed quando essent in eadem patria, est iusta causa suspitionis, in delegato, non autem in ordinario: vt declarat Abb. in *d. c. accedens, colu. 2. circa fin.* ¶ Decima CAUSA est, quando iudex est subditus ratione iurisdictionis aduersarij mei, puta, quia est suffraganeus, vel vassallus; nam ex hac causa possum ipsum allegare suspectum: text. est, & ibi Abb. & communiter Docti in *c. accedens 2. el. 1. ex. vt lit. non contestat.* ¶ Idem, quando iudex est subditus inimici mei contendentis mecum; quia timore Superioris sui possit a recto tramite deuiare: ita dicit Abb. in *c. accedens. 4. el. 2. colu. 1. versic. 4. causa, &c. vt lit. non contest.* & Philip. in *d. c. postremo colu. 7. versic. 31. de ap. pel.* ¶ Unde CAUSA est, quando iudex vult Aduocatus alterius partis in illa causa, in qua fuit iudicatus: vt est text. & ibi Alexand. & Doct. in *l. prator. 19. ff. de iurisdict. om. iudic. & in d. c. postremo.* & ibi Abb. & Philip. *de appellat.* Secus tamen est, quando fait Aduocatus in alia causa peccitus separata, quia Aduocatus meus in vna causa potest esse iudex in alia causa mea peccitus separata, & non per hoc potest per aduersarium meum recusari, ita tenet Phil. in *d. c. postremo. colu. 1. ¶ Duodecima CAUSA est, si iudex nimis fauet alteri, demonstrando ei nimiam amicitiam, & alteram partem gravando, & intelligitur de nimio fauore; nam modica amicitia non sufficit ad iudicem recusandum, ita dicit Ab. in *d. c. accedens. 4. el. 1. colu. 1. in fin. & colu. 2. in fin. vt lit. non**

contest. & habetur in *c. causam, qua. 18. al. 2. de iudic. &*
 4 per Phil. in *d. c. postremo, colum. 8. vers. 23. de appe. †* Decima-
 tertia CAUSA est, si altera pars alioquitur
 iudicem secrete in aures, potest ex hoc per alteram
 partem reculari secundum Abb. in *d. c. accedens, col. 3.*
 45 *vers. 6. aduerte, &c. & Lanf. in c. quoniam contra. 11.*
 in *vers. re. usationes, col. fin. circa fin. de prob. †* Decima
 quarta CAUSA est, si iudex animose, & iniuste, seu
 extrajudicialiter procedit contra aliquam, secundum
 Abb. in *c. conquerentes. 7. colum. 2. de rescriptis. spol.*
 46 in *c. postremo, colum. 8. versicul. 27. †* Decima quinta
 CAUSA est, si iudex eabet consimilem causam cum
 illa, in qua vult iudicare, quia ex hoc redditur sus-
 pectus; quoniam presumitur iudicare taliter, prout
 vellet in sua causa iudicari, gl. & ibi Abb. & Do. in *c.*
 47 *causam, qua. 18. el. 2. de iud. †* Decima sexta CAUSA
 est, si pars reculari habet aliquam causam cum iu-
 dice tanquam cum priuato, ut quia litigat cum iu-
 dice in alia causa: nam ex tali litigio causatur quæ-
 dam inimicitia, quæ est sufficiens ad iudicem recu-
 sandum, ita dicit Abb. in *d. c. cum super. 23. in 3. no. de*
 48 *off. del. †* Decima septima CAUSA est, si iudex noluit
 exercere actum humanitatis cum parte, ut quia no-
 luit partem admittere ad osculum pacis; quia ex hoc
 presumitur inimicus, & potest reculari, secundum
 Abb. in *d. c. cum super, col. 1. vers. secunda causa, &c. vbi*
 infert notanter ad vnum modum probandi inimi-
 citiam, scilicet quando in ecclesia solitum est dari
 osculum pacis; quia si aliquis non vult admittere
 alterum ad osculum pacis, presumitur ex hoc inimi-
 49 *cus. †* Decima octaua CAUSA est, quando iudex
 fuit minatus alteri parti, quod ei noceret, secundum
 Abb. in *d. c. cum super, col. 1. vers. tertia causa, &c. ex. 1.*
 50 *de off. deleg. †* Decima nona CAUSA est, quando
 Iudex non vult aliquem salutare: quia ex hoc cen-
 setur inimicus, secundum Abb. in *d. c. cum super, co. 1.*
 51 *versicul. adde quartum, &c. & Lanf. in l. apertissimo, 16.*
colum. 3. C. de iudic. † Vigesima CAUSA est, quando
 Prælati vellet esse iudex in causa sue ecclesie; quia
 licet de iure possit esse iudex, tamen potest vel sus-
 pectus reculari propter presumptam affectionem,
 secundum Phil. in *c. postremo, 3. col. 5. versicul. 5. qua-*
 52 *ritur, &c. de appel. vbi multos allegat pro & contra,*
 & concludit hanc opin. esse veriore. † Vigesima-
 prima CAUSA est, quando iudex fuit tantum in
 aliqua causa, ut quia fuit consultus, & pronauit
 votum suum pro vna parte: nam redditur suspectus
 in illa causa, dato, quod non fuerit Aduocatus, Secus,
 si non pronauit votum, licet fuerit consultus; quia
 non redditur suspectus, secundum Phil. in *d. c.*
 53 *postremo colum. 7. vers. 7. &c. de appell. & Doct. in l. pra-*
tor. 17. ff. de iurisdi. om. iud. † Vigesima secunda CA-
 USA est, si fuit datus ad petitionem alterius partis;
 quia ex hoc solo potest per alteram partem recula-
 ri, l. ob. seruandum. 47. ff. de iudic. & habetur in *c. insi-*
 22 *gnante. 25. de off. del. & Phil. in d. c. postremo, co. 8. no. 22.*

Vigesimalertia CAUSA † est, si iudex fuit testis in
 eadem causa, in qua modo vult iudicare, l. fin. ff. de
 testib. & Specul. in titul. de iud. del. §. superest, versicul.
 item si fuit testis, &c. † Quid autem, si filius, vel alter
 55 consanguineus, vel commenfalis iudicis fuit Adu-
 uocatus in aliqua causa, an ex hoc possit iudex, ut
 suspectus reculari? id quod non ita tenet Phil. in *d.*
 56 *c. postremo, colum. 2. vers. 1. in gl. in vers. aduocati, &c. de*
ap. quod nota; quia prima facie quis diceret con-
 trarium. † Vigesima quarta CAUSA est, si iudex
 est Canonicus, & coram eo litigat Canonicus
 eiusdem ecclesie; quia potest per aduersam partem
 reculari, ut habetur in *c. cum R. 35. de off. iudic. & nota.*
 Spec. in tit. de iud. deleg. §. superest, vers. item si est conca-
 57 *nonicus & Phil. in d. c. postremo, colum. 7. vers. 11. †* vbi
 limitat, nisi ambo litigantes essent Canonici; quia
 par ratio affectionis suspicionem excludit. † Vige-
 58 sima quinta CAUSA est, si litigator impetrauit sibi
 iudicem in causa sua eum, qui erat suus dominus;
 quia altera pars potest eum reculari, text. est in *c. cau-*
 59 *sam, qua. 17. de off. del. †* Vigesima sexta CAUSA est, si
 iudex est socius alterius partis, vel habitat in eadẽ
 domo cum altera parte: ut not. Spec. in tit. de iud. del.
 §. superest, ve. quid si sit socius, & Phil. in *d. c. postremo, co.*
 60 *8. in prin. vers. 12. de ap. †* Vigesima septima CAUSA
 est, si ipse iudex se impetrari procurauit, secundum
 Spec. in *d. §. superest, vers. item, si ipse, per l. qua omnia.*
 25. ff. de procurator.

Vigesima octaua * CAUSA est, quando est ap-
 61 pellatum à sententia iudicis; quia partem grau-
 uir: nam appellatione pendente redditur suspectus
 appellanti, tam in illa causa, quam in omni alia,
 & potest reculari, secundum Phil. in *d. c. postremo, co-*
 62 *lum. 8. in fin. vers. 17. * Vigesima nona CAUSA est,*
 quando iudex accepit aliquam donationem ab al-
 tera parte, secundum Phil. in *d. c. postremo, colu. 9.*
 63 *vers. 28. * Trigesima CAUSA est, quando Index à*
 quo, est surrogatus iudex in causa appellationis;
 quia redditur suspectus in illa causa, in qua pronun-
 64 *ciatur, secundum Phil. in d. c. postremo, col. 10. vers. 29.*
 Trigesima prima * CAUSA est, si iudex fuit quon-
 65 *dam inimicus alterius partis: nam licet modo sit*
 reconciliatus, potest tamen, ut suspectus, allegari,
 secundum Phil. in *d. c. postremo, colum. 9. vers. 35.*
 66 *inimicus enim reconciliatus adhuc remanet suspe-*
 ctus, & etiam à testimonio repellitur, secundum
 Abb. in *c. cum oporteat. 19. colum. 3. de accusat. * Trige-*
 67 *simasecunda CAUSA est, quando causa spectat*
 aliquo respectu ad commodum vel incommodum
 iudicis: ut quia tenetur de euitatione rei, pro
 qua agitur, vel esset fideiussor alterius partis, se-
 68 *cundum Phil. in d. c. postremo, colum. 9. vers. 30. &*
 31. *de appellat. * Trigesimatercia CAUSA est, si iu-*
 69 *dex fuit ab altera parte corruptus prece, vel pre-*
 tio, vel si timeat aduersarium meum, vel ex aliqua
 causa eum nimis diligit, secundum Specul. in titul.
 70 *de iudic. deleg. §. superest, versicul. item si sit inimicus, in*
 penult.

67 *penult. colum.* † Trigesimaquarta CAUSA est, si Iudex homo illiteratus, vel imperitus, & grossus, & causa est ardua, subtilis; quia causa subtiles non sunt committendæ grossis iudicibus, secundum Bald. *in l. cum in libro, fin. in 16. q. c. de hered. inst.* & Felio. *in c. seisciscatus. 13. col. 7. in prin. vers. dicit etiam Bald. & c. de rescript. vbi dicit hanc esse iustam causam suspicionis, & las. in l. apertissimi. 16. vers. sic. secundum*

68 *da causa, & c. C. de iud.* † Trigesimaquarta CAUSA est, si Iudex esset nimis seuerus, & crudelis, secundum las. *in d. l. apertissimi, colum. 2. in fin. vers. scilicet. tertiam causa & c.* per ea quæ not. Bald. *in l. si dominus. ff. de his, qui sunt sui, vel alio. iur. vbi dicit, quod potest Iudici tolli iurisdicctio propter nimiam eius crudelitatem.* † Trigesimasexta CAUSA est, si Iudex est indifferens; quia potest recusari, sicut si esset iniquus, secundum Bald. *in c. ad nostram. 12. in fin. per illum rex.*

70 *extr. de probat.* † Trigesimaseptima CAUSA est, si Iudex consuevit esse iniquus, secundum Bald. *in d. c. ad nostram, in fi. de probat.* * Trigesima octaua CAUSA est; si Iudex est comparatus alterius patris, secundum Imol. *in c. prudentiam. 21. de offic. & potest. iud. de leg. & las. in d. l. apertissimi. colum. 4. in prin. C. de iudic. & per gloss. in c. cum l. & A. 22. de jansen. & resud.*

71 Trigesima nona † CAUSA est, si Iudex non vult audire Aduocatam in causa, licet causa sit clara, potest ex hoc recusari vt suspectus, secundum Lanfranc. *in Clement. papa. 2. in vers. scilicet. de plano, colum. 1. de*

72 *verbor. signifi.* † Quadragesima CAUSA est omnis causa, quæ est sufficiens ad remouendum procuratorem, vel arbitrum, illa eadem sufficit ad remouendum Iudicem, secundum Abb. *in c. postremo. 36. de appell. & ibi etiam Phil. in 4. colum. vers. scilicet. pro*

74 *declaratione, & c. & col. 7. vers. scilicet. 10.* † VLTIMO pro complemento huius materiæ, adde, quod in quantum dixi supra in principio huius recusationis, quod hæc exceptio debet opponi ante litem contestatam: LIMITA, nisi de nouo superueniat; quia potest in quacunque parte litis opponi, etiam post conclusionem, si post superuenit, secundum Felio. *in c. insinuante. 25. colum. penult. in fi. de offic. deleg. & de hoc habemus capitulum Regni. in numer. 213. quod incipit, Prolixitatem.* disponens, quod exceptio recusationis post litem contestatam ita demum opponitur, si notorie, & euidenter constat Iudici, quod de nouo superuenit, alias non admittitur.

[Adde ad hæc Viuium, idem tenentem, *in syl. comm. op. lib. 2. op. 866. n. 20.* & Gaul. *pract. obs. lib. 1. obs. 33. n. 11.* qui *in ead. obseruat.* alia insuper ad hæc recusationis materiam pertinentia tradit, an videlicet etiam Iudex ordinarius, & totum collegium recitari & Princeps causam, remota recusatione, delegare possit? Item an commissarii rebus recusari possint? Et quod recusatio non verbis, sed scripto fieri debeat, sicut appellatio ab interlocutoria, cui comparatur. An autem causa suspicionis in illo scripto, seu libello recusatorio in specie exprimenda sit, inter

ius ciuile & canonicam, est differentia. Legista sentiunt, causam non exprimendam, sed sufficere allegationem suspicionis in genere, secundum formulam recusandi à gl. traditam. *in l. apertissimi in verb. libello. C. de iud.* dummodo tamen recusans iuramentum præstet de calumnia, quod calumniose nõ recuset, quod iuramentum est loco probationis, vnde arbitri à partibus electi secundum ius ciuile, omissio articulo suspicionis, in causa principali cognoscunt; nam cum causa libello non sit inferenda, per consequens, nec probanda est, *l. si. C. de iudic. Canonista vero aliter sentiunt, videlicet causam in libello recusatorio exprimendam, & coram arbitris electis probandam esse, per c. cum speciali. & c. secundo requiris. §. 1. de appell.* Et si non probetur, vel illegitima sit, causam ad Iudicem recusatum remittendam. si vero probetur, tunc demum arbitros illos, ob allegatam suspicionem electos, de causa principali cognoscere posse; licet quidam veliat arbitros de causa principali cognoscere hoc casu non posse, sed alium Iudicem dandum esse, vel ipsum Superiorem cognoscere debere. Verum id iure canonico saltè obtinet, nam iure ciuili arbitri de causa principali; iure autem canonico saltem de causa suspicionis cognoscunt, de quo vide Gaul. *d. obs. nu. 14. 15. & 16.* qui in hac vtriusque iuris diuersitate, considerandum esse ait, quid consuetudine receperunt sit, dicitque communem iudiciorum usum, causæ expressionem requirere, & ius canonicum obseruare; quod videlicet arbitri tantum de causa suspicionis cognoscant, si vero de consuetudine non appareat, putat in terris Imperii, & foro seculari, ius ciuile, in terris vero ecclesiæ, eiusque foro, ius canonicum seruandum. Et numer. 18. dicit à sententiis horum arbitratorum etiam appellari posse; quia sunt arbitri iuris, ex necessitate electi, qui in locum Iudicis recusati succedunt, ideo etiam ab iis appellari ad Superiorem Iudicem recusari, si sit delegatus Principis, ad Principem; si subdelegatus, ad subdelegantem. vide etiam de hac materia recusationis Viuium *in syl. commun. opin. lib. 1. opin. 397.*]

Item adde, † quod si quis post oppositam recusationem litigat coram Iudice recusato, videtur per hoc renunciare recusationi secundum Abb. *in c. inter monasterium. 20. in 3. not. de senten. & re iudic.*

[Adde Viuium *in syl. commun. opinion. lib. 2. opin. 397. numer. 2.* dicit id obtinere, nisi recusans protestatus sit, se nolle recedere ab exceptione recusationis]

Item † Iudex impertratus per aliquem, non potest per eundem recitari, nisi noua causa superueniat, vt est gloss. & ibi Abb. *in fine. in d. c. insinuante, de off. deleg. & ad materiam vide Paulum de Castr. in consil. 442. colum. penult. in 2. colum.*

RESTITUTIO, † est septimus actus suspensio-

nis,

siuus, & nihil aliud est restitutio, nisi in pristinum statum repositio, *l. quod si minor. 2. §. restitutio. 4. Et ibi Bart. ff. de minor. & Bartol. in l. Gallus. 29. §. 6. Et quod si minor. 5. col. 1. vers. quare, quid si filius. Et ff. de libe. & post. 4. & Bartol. in l. interdictum. 2. col. 1. ff. de cond. ind. & Card. in Clem. Audum. in 2. notab. de rest. in integr. per hanc enim restitutionem adducitur quis in illum statum pristinum, in quo erat antea*

78 sionem. **ADDITIO.** † Habes hic discretissime Lector, restitutionem esse in pristinum statum repositionem: sed illud aduertendum est præcipue, super quo impleretur restitutio in integrum: nam si quis vlucauisset fortasse dominium alicuius rei perdidit, vt est in *authen. nisi tricenales tempus. C. de bon. in tern.* tunc erit ille restituendus, nec illud vlucauionis obstaculum sibi obstabit, & id etiam procedit in præscriptione, & id tantum peti debet: quod si quis à possessione sola exierit, puta, ob eius absentiam, vel aliam iustam causam; tunc in eam possessionem restituendus est: ita, vt pro ea sola sit intentanda restitutio, nulla alia re cumulata: quod si in possessione, & proprietate læsum quis dicat, in vtroque erit ei optulandum: maxime, vbi vtrunq; remedium erit intentatum, si vero in acquirendo fuerit deceptus, vel quia non acquisierit, ita etiam restituatur, vt denuo acquirat, quod quaesivisse profuisset, qua de re in libello cõcipiendo consultissime erit à atronnis hoc spectandum, ne potissimum aliam restitutionis causam deducant, nec modum in petitione transcendant, vt docet Bart. in l. quod tempore. 3. C. de rest. mil. Petr. Foller. V. I. D.

79 **EST IGITUR † SCIENDUM, QUOD MVLTIS PERSONIS CONCEDITUR ISTA RESTITUTIO.** PRIMO ENIM CONCEDITUR MINORIBUS, & intelligitur minor, de iure communi, qui est minor 25, annis, vt in tot. tit. ff. de min. † Illa enim ætas 25. ann. dicitur ætas legitima, *l. si quis. C. de his, qui vend. asat. imp.* hodie tamen in Regno est correctæ ista ætas per constitut. Regni, quæ incipit: *Minorum iura.* in si. quæ vult, quod ætas minor, tam in masculo, quam in femina dicitur, vsque ad 18. annos, & intra istud tempus datur restitutio in integrum, tam in iudiciis, quàm in contractibus. **ADDE.** † Nunquid concessa restitutio in integrum minori, extenditur ad eius fideiussores in contractibus? Vide Ioan. Maur. in d. tract. de rest. in integrum, cap. 14. vbi concludit, beneficium restitutionis in integrum minoris, ad fideiussores non transmitti, vbi non esset cautum creditoribus, aut vbi delictus fideiussoris intercessisset, Petr. Foller. V. I. D.

81 [De hac quaestione, an restitutio in integrum minori concessa, proficiat fideiussoribus, vide Ant. Henning. in elaboratissimo eor. tract. de fideiussoribus, cap. 27. num. 113. Et seq. & Alexand. Trentacinq. pract. resolut. lib. 2. tit. de minoribus, resolut. 4. vbi plenissime hanc quaestionem explicat.]

SECUNDO † DATUR RESTITUTIO maioribus 25, ex clausula generali: si qua mihi iusta causa esse videbitur, de qua habetur in l. 1. Et per tot. tit. ff. ex quibus caus. maio. 25. ann. in int. rest. in l. Pannonius. 68. ff. de acq. her. Spec. in tit. de locat. §. 6. vers. 15. Et vers. seq. & Alexand. in consil. 20. Et 7. in 1. volum. **TERCIO DATUR RESTITUTIO † lætis vltra dimidium iusti pretii, puta in venditione, & datur etiam maioribus, iuxta l. rem maioris. 2. C. de rescind. vend. e. di. lecti. 3. Et c. cum casu, pen. de en. pr. Et vend. quo casu, quâdo venditor agit ex deceptione, est in arbitrio emptoris conueni, velle rescindere contractum, vel iustum pretium supplere, vt d. c. cum dilecti. adeo, quod si venditor peteret præcie vnum, succumberet; quia tolleret electionem emptoris: vt ibi habetur. Et in d. l. rem maioris. 2. Differt tamen ista restitutio ab aliis, quo ad tempus petendi, quia aliæ restitutiones petuntur intra quadrienniū continuū, à tempore quo minor effectus est maior, quæ datur deceptis vltra dimidium, competit vsque ad 30. annos; quia est civilis actio, & perpetua: secundum Bald. in d. l. rem maioris 2. colum. 3. in prin. & Abb. in d. c. cum casu colum. 3.**

[Adde Ant. Gomez. var. resolut. tom. 2. c. 2. n. 22. vers. 15. adde quod remediū. Villalob. in eõ op. lit. 4. n. 239. Curæ, veto hæc actione, vt & ceteras restitutionarias actiones, quadriennio finiri tradit, in paratis: Cod. tit. de rest. vend. Et Nouel. Romani, de rest. v. d. Et in comment. ad l. in causa. 2. verb. idem Pomponius ait. in si. ff. de minorib. Alii vero inter enormiter, & enormissime læsum distinguunt, vt ille intra quadrienniū ad rescissionem contractus, vel pretii supplementi agere debeat: huic vero intra 30. annos actio integra sit, Munnoz. tract. de ratiocin. cap. 6. num. 1. quod discrimen à Graz. de expens. cap. 18. num. 21. reicitur; eo quod enormissime semper censetur læsus, qui vltra dimidium iusti pretii deceptus est. Quando vero quadrienniū, quod datur ad petendam restitutionem in integrum, incipiat currere, per varios casus explicat Alexand. Trentacinq. lib. 2. resolut. pract. de rest. in integr. resolut. 4. vide etiam de eadem re Ant. Tessaur. decif. Pedemont. 1336 Et 134. vbi de duabus apud Iureconsultos maxime controuersis quaestionibus agit, an videlicet restitutio in integ. quæ ex capite ignorantie conceditur, elapso, post præscriptionem decursam, quadriennio. Item an ex capite ignorantie, aduersus præscriptionem 30. vel 40. annorum peti possit, quam quaestionem plene examinat, Eandem etiam tractat Fachin. lib. 1. controuers. iur. capis. 69. vbi negatiuam legibus consentaneam esse probat; licet aff. matina in foro recepta sit.]

85 Istud autem quadrienniū est vtile in principio; quia non incipit currere, nisi à die scientie, secundum Phil. Dec. in consil. 62. in fin. **ADDE. TERTIO.** Vide hic omnino Boet. decif. 142. in 1. part. † Erant exclu-

excludatur remedium l. 2. C. de rescind. vend. per clausulam; & si plus valet, &c. & an talis clausula, cum sit Notariorum, operetur. Vide Capic. in decis. 159. numer. 39. Et ꝑ an renunciatio generalis extendatur ad remedium prædictum, maxime in muliere, & iustico? & dicendum est, quod non, secundum Alexand. in consil. 1. volum. 6. Bald. in a. rem. maioru. Ioan. de Imol. in c. cum causa. pen. de empr. & vendit. in 2. colum. per Alexand. in consil. 1. 3. in 2. lib. in consil. 42. in 1. lib. & in consil. 269. in 2. lib. Dec. in consil. 180. 181. seq. Socin. in consil. 48. in 4. lib. vbi, an iuramentum suppleat clausulas speciales? & vide dom. Fab. de monat. S. Seuer. in tractatu de empr. & vend. in 8. questio in 6. colum. versu. tertii in quarto. Socin. in consil. 200. in 2. volum. in penult. colum. Alexand. consil. 104. in 1. lib. Afflict. in decis. 120. in prin. & in pen. col. Bald. in d. l. rem. maioru. in 5. quest. & Alex. in addit. ad Bar. Et an ꝑ clausula; ex certa scientia; tollat dictum remedium, & an impediatur probari contrarium? vide Baldum & Insonem in l. ed. & si quis. 4. §. si ff. si quis cautio. tenet Bar. Socin. in consil. 159. colum. 6. & consil. 79. in 6. colum. in 4. lib. Socin. in consil. 214. lib. 1. colum. 4. & Dec. in consil. 17. in ult. colum. versu. quinto non obstat quæ omnia notes, & vique ad quod tempus detur remedium l. 2. vide Iasouem in l. quicum altero 19. ff. de regul. iurii. sed aduertendum est ad dicta domini Auctoris hic, nam æquiuoceloquitur; interest enim valde inteuare læsionem per viam restitutionis in integrum, vel per viam remedii l. 2. C. de rescind. vend. primo etenim casu, est in potestate venditoris, vel rehabere rem venditam, vel accipere supplementum pretii, in secundo vero casu, est in potestate emptoris, vt ipse dicit, & videbatur etiam dicendum, quod pro læsione non competat, nec detur restitutio in integrum, eo quia a lege datur in hoc remedium ordinarium. d. l. 2. C. de rescind. vend. ergo debet cessare extraordinarium, c. cum causa, extr. de empr. & vend. sed Alexand. in consil. 77. in 1. volum. tenet etiam dari restitutionem in integrum, & sequitur Dom. Ioann. Maur. in tract. de restit. in integr. in cap. 289. Petr. Foll. V. I. D. QVARTO DATVR RESDITVTIO ꝑ ecclesie; & maxime, quando fuit læsa per negligentiam procuratoris, vt est tex. in c. cum venissent. 2. & ibi Abb. in 6. notab. & in 5. colum. in prin. de rest. in integr. Nam ecclesia restituitur tam in contractibus, quam in iudiciis. Quod restituitur in contractibus, probatur in c. constitutum, pen. & ibi Abb. de rest. in integr. Quod restituitur in iudiciis, probatur in c. auditis. 3. eod. titul. & per Abb. ibi & maxime in 8. notab. vbi tenet, quod ecclesia restituitur aduersus probationem omnissimam, absque probatione læsionis, & sic, licet alias, quando petitur restitutio, debeat probari læsio; tamen secus est in isto casu, quando petitur aduersus omnissimam probationem, quia eo ipso, quod probatio non est producta, probatur, & apparet læsio, quod nota; quia idem esset dicendum in mino-

re, & muliere. Item, probatur, in c. ecclesia. 11. de rest. in integr. lib. 6. vbi ecclesia restituitur aduersus sententiam, & sic in iudicio. Item restituitur ecclesia etiam contra aliam ecclesiam, vt d. c. auditis. & sic prouilegiatus vtitur prouilegio suo contra æque prouilegiatum, secundum Abb. in d. c. auditis col. 2. in fin. Item, restituitur ecclesia etiam aduersus præscriptionem 40. annorum, vt habetur plene per l. hil. Dec. in consil. 92. & Card. in Clem. ab ecclesia vnic. in 9. quest. de rest. in integr. vbi plene attingit, & declarat illud argumentum, scilicet, quod si datur restitutio ecclesie contra præscriptionem, sequitur, quod lex inducens præscriptionem, esset frustra imposita; & rest. dicit, quod non est frustra: quia finita præscriptione potest ecclesia intra solum quadrauentium petere restitutionem, quo elapso, penitus excluditur: vt ibi per eum, per tex. in d. c. ecclesia. de rest. in integr. lib. 6. Item restituitur ecclesia aduersus omnem lapsum temporis, vt si lapsa sunt tempora appellandi vel probandi, vel alia similia, vt est tex. & ibi Card. in d. Clem. vnic. de re. in integr. QVINTO DATVR RESTITVTIO ꝑ etiam Capitulo alicuius ecclesie, quando ipsi Capitulo collegiatio esse sit aliqua læsio, ita dicit Abb. in c. nquisiuit. 1. col. 5. in fin. de rest. in integr. & Innoc. in c. nisi. 1. in si de prob. quod tamen intellige, quando læsio resultat in toto collegio, non autem in aliquo parte cuius de Capitulo, secundum Abb. ibi. & idem dicitur de ecclesia, vt tunc restituitur, quando ecclesia patitur læsionem, non quando eius Rector patitur, vel eius Canonicus, & declara, vt per Card. in d. Clem. vnic. in 6. q. de rest. in integr. Abb. in d. c. requisit. 1. SEXTO DATVR RESTITVTIO ꝑ omnibus hospitalibus, & pijs locis, & omnibus collegiis, & congregationibus pijs, ita tenet Bald. in consil. 465. in 1. col. Ioan. Andr. in c. si aduersus. 2. de rest. in integr. lib. 6. Abb. in c. ex literis. 2. in 2. notab. de conuer. & Lud. Rom. in consil. 407. Alia autem collegia non pia, non restituantur, secundum Abb. in d. c. requisit. colum. 3. in fin. de rest. in integr. vbi limitat in collegio scholarum, quod restituitur, secundum eum, ex eo; quia solcat in eo esse quamplures minores. SEPTIMO, ꝑ DATVR RESTITVTIO rustico, qui non potuit consulere petitiones, ita tenet Alexand. in consil. 4. in fin. vbi faciunt not. per Mod. in l. iuris ignorantia. 6. C. qui admittit. & in l. vbi. 8. ff. de eden. Annoto. Adde hic Castr. in l. siue. 2. C. ad S. C. Tertull. & D. Ioan. Maur. in tract. de rest. in integr. cap. 84. & 85. Et ꝑ quid si rusticus fuit secutus consilium indeceti Doctonis, facitque aliquid contra ius, an ipse restituitur in integrum; & dicendum est, quod sic, secundum Sal. in l. de eo. fin. C. de pœn. iud. qui male iud. sequitur Alex. in l. hoc edicto. 2. quod quisque iur. & c. n. 66. in 1. lib. Et an sit necessum ꝑ vnum vel duos iurisperitos consulere, vide Dec. in d. l. iuris ignorantia. C. qui admittit. Bar. in l. temporibus. 1. ff. de ventr. inspic. & Alexand. in l. stipulatio. 1. §. fin. ff. de verbor. oblig. & in consil. 68. in 2. lib. D d d vbi

86

87

88

89

90

91

92

93

94 vbi volunt, quod si vnus tantum erat in loco, nō opus erat plures adire. Et si an rusticus sagax, & astutus ac practicus excusetur? vide gloss. in l. arbiter. (alias si duas. 6.) §. de rusticu. 19. (alias Mediocritas. ff. de excus. tur. quæ voluit, quod non: & sequitur Alex. in l. si quis id quod. 7. ff. de iuris. d. om. iud. & ibi Dd. voluit tamen contrariū Dec. ibidem sed vide Castr. in l. venia edicti. 2. C. de in ius voc. † Et si an rusticus peccauit circa ius naturale, excusetur? vide Iasonem in d. l. 2. & ibidem Salic. C. de in ius voc. Et an rusticus † excusetur, seu restituatur, si allegat ignorantiam statuti municipalis, vide Anch. in consil. 393. & Alex. consil. 14 in 2. vol. & vide D. Ioan. Maur. in tract. de restit. in integr. cap. 29 vbi distinguit: an publicatum sit: statutum in eo loco, vbi est ille rusticus, vel in loco conuicino, an non; vt primo casu non restituatur, secundo vero sic. Petr. Foller. V. I. D. OCTAVO DATVR RESTITVTIO † vniuersitati alicuius ciuitatis, seu Reipubl. vt habetur plene per Alexand. in consil. colum. 4. in 4. volum. Pro hoc est tex. in l. respublica 4. C. ex quib. causis maior. & l. rempublicam. 3. C. de iur. reipub. hb. 11. An autem intelligantur ista iura de sola Republica, & ciuitate Romana, an vero de omnibus ciuitatibus gloss. in d. l. respublica, videtur tenere, quod procedat in sola ciuitate Romana, & non in alijs, quod plene disputat Speculat. in tit. de restit. in integr. §. 2. versicul. idem quoque iura, vbi nihil clare firmat. Tamen, quidquid dicat ibi, veritas est, quod quælibet ciuitas, & respublica restituitur, imo etiam omne castrum, & villa, quæ regitur per syndicos, & administratores, restituitur in integrum, siue sit magna, siue parua, secundum Bar. & Bald. & communiter Dd. in d. l. respublica. & ista est communis conclusio, quam tenet Philip. Dec. in consil. 42. in fin. Aliud seruatur in villa, in qua sunt pauci homines, puta, sex vel decem, qui singuli reguntur per se: quia vocum est quod talis villa non restituatur, secundum Bar. in d. l. respublica. nam cessat ratio, quæ militat in alijs ciuitatibus, & castris, vbi est multitudo hominum, scilicet quia ibi sunt pupilli, viduæ, & aliæ personæ miserabiles, quarum causa, & contemplatione, cōceditur restitutio vniuersitatibus. Et istud tenet & firmat per plura Matth. de Afflic. in praludis consil. in 5. quæst. p. 1. & Alb. de Rota in d. l. respublica. vbi etiam refert fuisse iudicatum in consilio, quod villa, quæ erat triginta locu arriorum, fuit in integrum restituta. Idem firmat Paul. cast. in consil. 37 quod incipit; *Vt bene utingatur*, & in 2. vol. vbi etiam addit in fine, quod vna respublica restituatur contra aliam. ADDITIO. Adde Socin. in consil. 66. in 4. volum. vbi voluit, quod magis communis opinio sit, quod castrum, & villa restituatur, etiam si per syndicos non regentur, & voluit Castr. in d. l. respublica. C. ex quib. causis maior. & hoc probatur argum. tex. in l. in caus. 1. C. de iussus qui. sc. alie. iud. vel presid. obtin. l. 1. in 1. Maur. in tract. de restit. in integr. cap. 47.

98 Et an si vniuersitas † habuit sententiam contra, deum reperit instrumentum, propter quod proculdubio retrahatur sententia, an restituatur in integrum, ad illud instrumentum presentandum? Vide Rom. in consil. 423 & Ioan. And. in addit. ad Spec. in tit. de restit. in integr. in addit. incip. quadriennium. vbi voluerit, quod restituatur: & expressis voluit Ioan. Maur. de restit. in integr. cap. 420. Petr. Foller. V. I. D. NONO DATVR RESTITVTIO † militibus ex priuilegio militiæ; quod tamen intellige procedere, quamdiu sunt occupati in expeditione militiæ; alias autem, si non sunt in expeditione; non restituuntur, tex. est, & ibi per Dd. in l. sancimus. fi. C. de restit. mil. ADDITIO. Adde, an restitutio concedatur militibus dum sunt in castris, vel etiam si non sint, sed redierint? tex. in l. qui mittitur, versic. Iulianus, ff. ex quib. causis maior. & l. si cui in provincia. 38. S. ramdiu. 1. eod. tit. vide Bart. in l. milites. 7. ff. ex quibus causis maior. & Cyn. in l. quamuis. 1. C. de iur. & fact. ignoranti. & facit l. si qua militi. 40. ff. ex quib. causis maior. & l. si qua Titio. 41. eod. tit. An restitutio concedatur eadem ratione † vxoribus militum, si milites sequuntur? & dicendum est, quod sic, vt toto titul. C. de vxor. milit. & an famuli necessarii militum restituantur in integrum? vide Castr. in l. temporalibus. 1. & sequent. C. de vxor. mil. & omnino vide Ioan. Maur. in tract. de restit. in integr. cap. 338. Petr. Foller. V. I. D. DECIMO DATVR hodie in regno RESTITVTIO † mulieribus siue minoribus, siue maioribus, tam in iudicijs, quam in cōtractibus, vt est const. quæ incipit; *Obsecratem*, & ibi And. de Iher. dicit, quod etiam post conclusionē in causa, potest mulier petere restitutionem in iudicijs, per ea quæ habentur l. si iudex 41. ff. de minor quia eo ipso. quod concluditur, & dicitur per renunciationem. Et datur dicta restitutio etiam si mulier veniat, vt authrix laudata: vt est dec. 15. consil. Neapoli. & non datur in vna causa nisi bis, & prima restitutio appellatur primum beneficium, secunda vero dicitur secundum beneficium. Et si † fuerit concessa in causa principali, non datur in accessorijs: ita de his omnibus habetur in dec. 35. & in 4. consil. Neapoli. per Andr. de Iern. in consil. Licenti. in fin. in imperiali. §. pretereia si quis, de prohib. feud. alienari. per Fred. Quia autem si † contrahat cum iuramento is, qui poterat petere restitutionē in integrum, an possit eam petere stante iuramento? Dic, quod in minore est expeditum, quod non, vt not. Bar. & Dd. in authent. sacramenta. C. si aduer. ver. dist. nam iuramentum representat eum maiorem; vnde non potest in integrum restituata plene declarari Alex. in consil. 27. & 4. in 1. volum. & Phil. Dec. consil. 31. in 1. volum. 2. versic. sed his vbi plus dicit, quod minime potest petere absolutionem à iuramento.

[Contrariam sententiam: quod videlicet minor aduersus contractum iuramento firmatum, ob enormem lætionē, in integrum restitui possit, probat Fach.

controuerf. iur. lib. 3. c. 14. quia enormis lætio doli arguit. & quia iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis, & iura subuenire solēt enormiter læsis, ac deceptis. Et licet iuramēta minorum contractū firmiter, tamen inde non efficiunt, aduersus talia iuramēta negandam esse restitutionem in integrum. Respondet Et ad argumēta, quæ p̄ cōtraria sententia adduci solent. Et probat Et eorū sententiā, qui dicunt a tali iuramento absolutione n̄ peti posse.]

- 104 ff. de min. ¶ q̄ si minor litigauit in iudicio per procuratorem cum iuramento constitutum, non potest petere restitui in integrum, si lædatur per procuratorem; ex quo promittit cum iuramento habere ratū id. q̄ gestum erit per procuratorem. ADDITIO. Adde hic. decis. Capell. Tholos. 45. & omnino dom. Ioan. Maur. in tract. de restit. in integr. cap. 112. & an minor debeat certificari de viribus iuramenti, vide eundē D. Ioan. Maur. ca. 113. & ad id quod dicit do. auctor, quando minor litigat per procuratorem constitutum cum iuramento, habet plene declaratum in dictis locis, Petr. Foller. P. I. D. Per hoc etiam infert notabiliter Bald. in l. generaliter. 12. col. 2. versic. pone enim, &c. C. de rebus creditis. quod ¶ si ciuitas constituit vnum procuratorem, seu syndicum, ad contrahendum cum iuramento, & ille syndicus contrahit nomine vniuersitatis, & iurat, tale iuramentum non operatur, vt si contraueniatur, vniuersitas sit periura; quia vniuersitas non habet animam; vnde non potest incidere in peritium, sed bene operatur, vt aduersus talem contractum non possit vniuersitas petere restitutionem, propter iuramentum, quod dictum tenetis mente; quia est notabile & quotidianum. Quid autem ¶ in muliere litigante per procuratorem cum iuramento constitutum: an possit restitutionem petere? hoc non inuenio ab aliis decisum; tamen dictum est quotidianum. Nam semper mulieres constituunt procuratores in iudiciis; quia ipsæ propter verecundiam sexus, non possunt personaliter interesse, & in omni procuracione, quam faciunt Notarii, communiter apponunt iuramentum: vnde si idem dicemus in muliere, quod in minore, raro aut nunquam mulier restitueretur in iudiciis, & sic illa constituit. Obscuritatem. seruiret nobis de vento: vnde volens hunc casum decidere, puto, quod mulier restituatur, non obstante, quod procuratorem cum iuramento constituerit, & sic diuersum sit in muliere, & in minore; & mouerit ista consideratione. Is qui 107 petit in integrum ¶ restitutionem, dicitur ratum habere gestum per procuratorem, & non dicitur contrauenire, tex. est, & ibi gloss. in versicul. stipulationem in l. cum minor. 3. ff. rem ratam. hab. vbi non committitur stipulationem ratam haberi ex eo; quia promittens petit restitutionem in integrum; ergo in proposito, licet mulier fecerit procuratorem, & promiserit habere rata gesta per eum, & iurauerit,

non dicitur contrauenire, si petit restitui in integrum: ergo non dicitur periura, & consequenter potest illam petere, non obstante iuramento in mandato appposito; quia iuramentum semper regulatur secundum naturam dispositionis; super qua apponitur, secundum Abb. in c. quomodo modum. 25. col. 2. versicul. nota, in versic. non obstante, &c. de iur. iurand. sed tu posses dicere: ergo idem esset dicendum in minore; quia si non dicitur contrauenire, deberet posse petere restitutionem contra id, quod dicit Bartolus in d. l. minor. 25. annu. omiffam. Ad hoc respondeo, quod in minore potest considerari a iuratio, se licet, quia iuramentum repræsentat eum maiorem, vt probatur in d. authent. sacramenta. & ibi per Od. & not. gloss. in l. rem maioris. 2. C. de rescind. vendit. Vnde sic minor non restituitur, ita & minor, qui iurauit, quod non est in muliere, quæ, siue sit maior, siue minor, restituitur in iudiciis per cōstitit. Obscuritatem per iuramentum, quod si mulier cōstituit per procuratorem, ¶ cont. abendum, & iurandum, & ille procurator contra heret, & iuraret, non posset tunc mulier petere restitutionem; sicut dicimus in vniuersitate, per illud dictum Bald. in d. l. generaliter. Et ita cum accideret in facto, respondebā cuidam obiectioni mihi factæ, per quemdam petitionem Doctorem Bartolinum, qui erat Doctor antiquus, & magnus practicus, & volebat extendere illud dictum Bartoli in d. l. minor. 25. annu. omiffam. vt procederet etiam in muliere litigante per procuratorem cum iuramento constitutum; ego sufficentiam contrarium per rationes prædictas; & illi meo consilio quamplures Doct. Neapolitani, & prouinciales se subscripserunt, & ita postea facti iudicatum. ADDITIO. Ego puto, quod etiam in minore procedat hodie dictum Bartolinum videmus quotidie minoribus concedi primum & secundum beneficium, etiam si per procuratorem litigent, & eum constituerint cum iuramento Petr. Foller. P. I. D. An autem ¶ restitutio in integrum impediatur executionem, ita vt ea pendente nihil innouari possit, sicut pendente appellatione? Dic quod sic, tex. est in l. postulata. vnic. C. de in integr. r. ff. postul. &c. & ibi Bald. habetur plene in decis. 336. cons. Neapol. Bal. in l. iudicat. ff. col. 2. versic. item quæro, &c. C. si ex fals. instr. Bal. in authent. qua supplicatio. in 2. notab. C. de rec. impe. offer. Bal. in l. si causa. 32. in 3. notat. C. de transact. & per Alex. in l. si se non obtulit. 4. §. condemnati. 6. ff. de re iud. [Adde prædictus Alex. Ticitacin. lib. 2. pract. resolut. tit. de restit. in integr. resolut. 2. nu. 1. c. seqq. vbi dicit, Bar. cōtrarium sentire, quod videlicet executio per petitionem restitut. in integrum non impediatur, si altiorum indignem equitat, Item Castrenf. & Ripam. Ipse autem communem opinionem, quam autor hic sequitur, pbat, & præter tres limitationes hic ab auctore politas, adhuc alias duodecim tradit, quibus restitutio in integrum executionem non impedit, quas omnino apud eum vide.]

- dice, ita dicit Abb. in d. c. ad reprimendam. & in d. c. de sanguine. & in hoc videtur differre querela ab appellatione, prout hoc plene declarat Paul. de Castr. in l. fin. C. de edit. D. Adrian. tollend. & ibi etiam Alex. in 11 colum. circa fin. & sequitur Iason etiam ibi, col. penult. Similiter ¶ circa reuocationem attentatorum, quando aliquod est attentatum appellatione pendente in tali causa, in qua non poterat appellari, quo casu non ligatur manus iudicis ante inhibitionem, c. non solum. 7. de appellat. lib. 6. Nam isto casu attentata tenent, ex quo lege permittente fiunt, & non reuocantur ex privilegio attentatorum; sed possunt reuocari per viam querelæ, & tuæ fit reuocatio per superiorem: ita dicit Abb. in c. pastoralis. 53. col. 4. vers. tertius esse ¶. & in vers. in tertia questione, &c. & ibi etiam Phil. in 3. col. de appellat. Plus etiam dicit Abb. in d. c. pastoralis. in d. vers. in tertia questione, &c. quod etiam ¶ in casibus, in quibus prohibita est appellatio, si aliquis appellat, operatur hæc appellatio, quo ad iudicem ad quem, vt si videat grauamen, possit illum emendare & corrigere: licet non operetur aliquid effectum suspensiuum, respectu iudicis a quo, ad hoc ponderat gl. singul. in Clem. cum sit. 1. in gl. ff. in v. b. oneramus. de iur. patronat. Competit etiam ista querela, vbi cum ¶
- 119 que ¶ iudex tardaret expeditionem causæ; nam tunc ab ista tardatione non potest appellari; sed potest exponi querela superiori: ita tenet Baldus in l. cum anterioribus. in §. illud 4. per illum text. C. de tempor.
- 110 appellat. Plures alias significationes ¶ habet iste terminus; quia querela quandoque ponitur pro querela criminali, vt not. gloss. in c. Maximianus. 81. distinet & est text. in l. querela. in c. ad le. Cornel. d. falsis & not. gloss. in l. si quis ¶ iniuriam. 8. C. de accusat. & de hoc dixi supra in 4. part. in 1. distinet. vers. ex predictis infero, &c. Item quandoque ponitur pro querela in officio testamenti, vel in officio de donationis; & hæc non est materia nostra, ideo remitto ad suos titulos. Quæ autem est ¶ differentia inter lamentationem, querelam, querimoniam, & questionem? Dic, quod lamentatio est extrajudicialis, querela vero iudicialis: text. est in const. Regni, que incipit: *Pessimam*. & Matth. in *notab.* Querimonia vero iure hrem contestatam: *Quæritio* dicitur post hrem contestatam, secundum F. lin. in d. c. dilecti. 1. in fin. de appellat. & de hac Abb. in c. quia iudicante 9. col. pen. de prescript.
- 112 REDUCTIO, est ¶ nonus actus suspensiuus, quæ dicitur esse species appellationis, licet non sit vera appellatio, non distinguemus. 32. & cum quæritio. 4. & ibi not. ff. de arbit. hinc dicit Specu. in 1. de arbit. §. 1. vers. quid sit a tempo. quod reductio ad arbitrium boni viri non dicatur proprie appellatio, sed potius quædam attestatio: habet tamen quosdam similitudinem cum appellatione quia sicut appellatio impedit executionem, ita etiam reductio secundum Bald. in c. fin. volum. 1. vers. que nota, quod

tria sunt, &c. lata sententia super reductione, secundum Angel. in consil. 162. in fi. vbi etiam sentit, quod non obstante reductione, possit fieri executio, præstita cautione per petentem, sicut dicimus in restitutione in integrum: de qua materia dixi supra in vers. restitutio. circa fin. & per Bart. in l. defendente. 2. 1. in fin. ff. de auct. tut. sed Bald. in l. talis pactum. 40. §. qui prouocauit 1. colum. in penult. quest. ff. de pact. tenet indistincte, quod reductio non impediatur executionem laudat, ita vt ea pendente nullo modo possit fieri executio. Sicut dicimus in appellatione, idem tenet Abb. in cap. Quintanallus. 23. colum. 23. vers. sed hic annecto diuturnum, &c. de iureiurand. vbi etiam dicit, quod ista reductio sit quædam querela. Verum Salic. in leg. latam. 1. C. quando prouoc. non est necess. tenet, quod non impediatur executionem, & sic videtur varietas opinionum inter Doctores, sed in tanta varietate, puto veriorem esse opinionem Baldi & Abbatis & sequacium, scilicet, quod impediatur executionem, sicut appellatio. & hoc probatur ex text. in d. l. non distinguemus §. cum quidam. recte ponderando illum text. hæc etiam opinionem in effectu tenet Soc. in con. 27. col. penult. in 4. vol. vbi dicit, & equiparari ista duo, scilicet esse factum compromissum, & esse petitam reductionem. Vnde sicut non potest fieri executio pendente compromissio, ita, nec pendente reductione & cum hac opinione pertranseo, quæ videtur tutior.

SVPER HAC TAMEN MATERIA REDUCTIONIS, ¶ quæ quotidiana est, breuiter ATTIN- 123
GAM TRES QVÆST. de reliquis autem ad materia-
facientibus, remitto me ad ea, quæ plene ponit
Aob. in d. c. Quintanallus. 23. Bart. in l. si societatem.
7. §. arbitratorum. ff. pro soc. Lud. Rom. in rub. de arbit.
& Lanfr. in tract. de arbit. ad quorum dicta esset superuacuum
repligat. Solum attingam istas tres questiones, quæ videntur habere opin. Doct. hinc inde, ad hoc, vt
ponam veram, & communem decisionem. Et PRIMA quæstio erit, vsque
ad quod tempus peti ista reductio? SECUNDA, coram quo iudice
peti potest? TERTIA, quid si per partem est renunciatum huic
reductioni, & iuratum, an possit peti non obstante iuramento
absque alia absolutione? PRIMO QVÆRO, ¶ vsque 124
ad quod tempus peti potest reductio: Dic, quod communi
conclusioni est, & v. 12. quod potest peti vsque ad triginta annos:
quidquid dicant alii Doctores, & hæc opin. tenet Bar. in d. §. arbitratorum. & Soc. in consil.
20. colum. 4. in 2. vols. & est decisum in d. c. 23. c. 23. ff. de ap.
Idem tenet Angel. in consil. 314. in prim. vbi dicit, quod est ius
personale, & ideo non præterbitu nisi præterbitu triginta annorum.
idem tenet Baldus in l. fin. de sic. quæritio vsque ad quantum termin. &c.
de contrah. end. emptio. alexand. in consil. 93. volum. fin. in 2. volum. & Philip. Dec. in consil. 9. colum. pen. in fin. vbi plures allegat, & dicit, hæc esse communem opinionem.

[Adde Gail *lib. 1. obs. 150. n. 2.* qui dicit Cam. Imperia em hanc etiam sententiam sequi.]

125 **N**ec obstat *l. cum antea §. 2. de recepti arbit.* vbi dicitur; Quod tacitatione decem dierum homologatur sententia arbitri, si non fuerit contradictum, quia illa lex loquitur in arbitro, qui habetur instar iudicis; non autem loquitur in reductione ad arbitrium boni viri, quæ sit contra sententiam arbitratoris, qui est velut amicus compositor, & procedit de facto potius, quam de iure, ista enim sententia non habet analogatam, nisi spatio triginta annorum, ita declarat Abb. *in d. c. Quintanallu, c. l. 6. versio. octava diffinita.*

[Sed Fachineus *lib. 8. controuers. iur. cap. 95.* ostendit *l. 1. §. de arbitratoribus*, vt à doctoribus vocatur, loquar, eorum communis illa doctorum sententia, contra iuramentum est, quod videlicet re-luctio ad arbitrium boni viri intra 10. dies preceuda sit, vigore istius legis.]

126 **S**ECUNDO ¶ **Q**UÆRO quis erit iudex ideundus in ista reductione? Super hoc reperio varietatē opinionum; nam Bar *in d. §. arbitratorum. col. 4. vers. quæro quis erit iudex. &c. ff. pro soc.* tenet, qd̄ debeat adiri iudex rei, & sic ille, qui esset futurus iudex, si actor voluisset in iudicio litigare, idē videtur tenere Alex. *in consil. 13. in prin. in 2. vo. vbi dicit qd̄ iudex ordinarius litigantium, sit iudex in causa reductionis, nō autem iudex appellationis.* Idem tenet Soc. *in consil. 18. colum. 13. in 1. volum.* Paul. de Cast. *in l. cum hi 8. §. transactio. ff. de transact. & Abb. in d. c. Quintanallu. colum. 21. in fin. versio. sed dubitatur quæ iudex est de iure iuris.* Contrarium tenet Ludouic. Rom. *in consil. 65. vbi dicit, quod debeat peti reductio coram illo iudice, qui est iudex arbitratoris ad instar appellationis, & hanc partem tenet Matth. de Afflic. Doct. Neapol. in decis. 51. consil. Neap. l. verum dicit, quod non fuit hoc decusum per sacrum consilium. Breuiter, ego teneo primam partem, scilicet quod petatur coram iudice ordinario, qui esset futurus iudex causæ, per decisioes prædictas, quæ videntur facere opinionem magis communem. Quod potest corroborari, quia arbitramentum est quædam transactio, & sicut ille, qui vult agere contra transactioem, debet adire iudicem rei; ita etiam, veniens contra arbitramentum, quod tamen declarata & limitata, nisi ex forma alicuius statuti haberent laudam executionem, & actionem; quia tunc ad iudicem arbitratoris est recurrendū, per ea quæ dicit Barol *in l. quoniam 2. C. vbi, & apud quem. &c.**

[Prædictam sententiam, quod videlicet reductio petenda sit apud ordinarium iudicem rei, apud quæ alias actio fuisset inhibita, & hunc esse iudicē competentem, etiam amplectitur Fach. *lib. 8. controuers. cap. 94.* & Gail *lib. 1. obs. 149.* Item Myndicent. *2. obs. 61.* qui dicit eam etiam in Cam. Imperiali obseruari: Et Ant. Tessaur. *decis. 4.* An autem ab eo iudice appellari possit, vide Fachin. *lib. 8. cap. 20.*]

TERTIO **Q**UÆRO, tan contra laudum, quando est tenentium reductioni, & iuratum possit peti reductio; & an talis sit necessaria absolutio à iuramento? Breuiter vera & communis conclusio est, quod si læsio sit iudicialis & supportabilis, non potest peti reductio; & tunc illa renunciatio cum iuramento, operatur, vt non reducatur ad arbitrium boni viri: ita tenet Paul. de Cast. *in consil. 200. colum. 1. in 1. vol.* Si autem læsio est magna, & enormis vel enormissima; tunc potest peti reductio, non obstante renuntiatione, & iuramento, quia dato quod ampla verba ponantur in compromisso; non tamen potest fieri, quin reductio habeat locum, stante enormissima læsione & temper iuramentum intelligitur, si a qua a bit arus fuerit arbitrator, & enormissima læsio non præsumitur cogitata, & iuramentum non extenditur ad incogitata, ita tenet Alex. *in consil. 131. colum. penult. in 2. volum.* Soc. *in consil. 20. colum. 5. in 2. volum. in consil. 104. colum. 4. in fin. in 4. volum. & Phil. Dec. in consil. 1. colum. 6. versio. quarto principaliter ter. &c. & consil. 90. col. 2. vbi dicit, quod non potest dari clausula, per quam ad arbitrium boni viri à ludo non possit peti reductio. Sequitur ergo, quod vbi est enormis læsio, non requiritur absolutio à iuramento, sed potest indistincte peti reductio, quia non detegitur petitorium, vbi iuramentum se non extendit ad illud. Idem tenet Ang. *in consil. 172.* Consilium tamen Theologorum est, quod petatur absolutio ad cautelam à tali iuramento, quam de facili concedat Episcopus, licet hoc non sit de præcepto, ita tenet Bal. *in l. fin. C. de non num. pec.* Reliqua de materia reductionis, d. c. vt habetur *in d. c. Quintanallu. & in d. §. arbitrator. & ibi per Doct.* dicam infra *in hoc tractatu de appellat. in 4. quæst. princ. versio. octavo limita, &c.**

[An aliqua cautela dari possit, per quam reductio ad arbitrium boni viri impediti possit, vide Alexand. *Trentacinq. lib. 2. præc. resolut. tit. de arbitris, resolut. 3.*]

DILATIO, ¶ est decimus & vltimus actus suspensiuus; nam impedit processum ad vltiora, quia dilatione pendente, officium iudicis cōquiescit. *l. sius pars. 3. C. de dilat. c. significante. 69. de appellat.* Et quia hanc materiam dilationis plene tractaui supra in secunda parte iudicii, in tractatu de dilatione, ideo ad ibi dicta me remitto. Et per hæc sit expedita prima quæstio principalis.

SECUNDO (principaliter sequendo ordinem propositum) **Q**UÆRO, **Q**UALITER FIT APPELLATIO? Dic, ¶ quod fit à iudice inferiore, à quo est lata sententia, ad iudicem superiorem. Nam ad inferiorem vel parem appellari non potest, *l. 1. & si quis in appellat. §. ff. de appell.* in tantum, quod non valeret conuocando permittens appellare de maiori ad minorem, vel æqualem, secundum Abb. & Fel. *in rub. extr. de appell. col. 1.* Item, ¶ debet appellatio continere nomen appellantis, & appellati, &

continentiam sententiæ, à qua appellatur: vt est textus & ibi Bart. & Doct. in l. 1. §. fin. de appell. Item, ¶ debent in ipsa appellatione peti apostoli. alias non valet appellatio sine petitione apostolorum, secundum Innoc. in c. 1. de appell. pro hoc est text. in leos. 6. §. apostolos. fin. & ibi Bart. & Dd. in l. quoniam. 18. la. l. C. de appellat. & debent apostoli peti instantius & instantissime, ac sæpius, & iustici, quod vnicuique actus sæpius petantur in vno, & eodem libello: vt est text. in Clem. quamuis. 6. de apel. & habetur in c. ab eod. & super. 4. de appell. libr. 6. An autem ¶ valeat appellatio simpliciter facta & generaliter, nõ expressio proprio nomine iudicis, ad quem appellatur, vt si aliquis dicat simpliciter, appello: vel si dicit, appello ad iudicem competentem? Dic, quod sic: & ita cõmuniter tenetur per l. sed si 2. ff. de appellat. ita tenet Bart. in l. 1. §. si quis. 3. vers. quæro, quid si aliquis, & ff. de appell. & Bald. in l. apertissimi. 16. C. de iud. in 1. col. & Abb. in c. inter cetera. 2. de app. vbi limitat hoc procedere de iure ciuili, secus de iure Canonico, secundum eum, & per Phil. in c. diei. 66. el. 3. in 16. q. de appellat. Debet ¶ autem appellatio presentari peti appellanrem coram iudice à quo, vt not. Phil. in c. si iustus. fin. col. 4. de appell. & intra decem dies à die late sententiæ, vt C. de a. pel. auth. hodie. & postea prosecutio fit coram iudice ad quem, presentando coram eo supplicationem, & narrando materiam causæ, & sententiæ contra se late, & instando pro literis inhibitoriis. Verum, si non potest haberi copia iudicis à quo, vt quia absens, vel per metum non potest coram eo appellari; tunc potest appellari coram honestis personis, vel potest adire iudicem ad quem, & corameo porrigere supplicationem appellatoriam, absque eo, quod aliter appellatum fuerit coram iudice à quo, ita dicit Baldus in d. l. apertissimi. col. 1. C. de iud. & in l. huius. 2. C. de his qui per met. iud. non appell. & de hoc est glossa expressa in verb. maior, in Clement. si à iudicibus. 1. de appellat. & declarat plene Socin. in Consult. 55. in 1. colum. in 1. vol. Erat ergo practica in casu isto quando quis non potest appellare coram iudice à quo vel propter absentiam, vel propter metum, vt adhibeat secum iudicem, Notarium, & testes, & coram illis declaret, ac protestetur quod intentio sua erat appellandi in iudicio à tali grauamine, per talem iudicem sibi illato. Verum, quia propter eius absentiam, vel propter iustum metum non potuit iudicialiter appellare: tunc appellat extrajudicialiter coram honestis personis, & de dicta appellatione faciat scribi actum publicum. Ad quod facit quod habetur in d. c. si iustus. & ibi per Doct. de appellat. & not. Bart. in l. 1. §. dies 7. ff. quando appell. 11. Et nota, quod vltra iudicem, Notarium, & testes, debent adesse alie honeste personæ, coram quibus appelleretur, & hoc quando ista appellatio esset probanda per instrumentum; quia tunc iuxta Notarium, & testes, omnes sine ulla iurisdictione faciunt fidem de illo actu, & non possunt represen-

tate duas vices, scilicet testium & personarum, coram quibus appellatur: ita declarat Petr. Philipp. Corn. in consil. 292. colum. 2. versicul. 2. in 3. volum. & Abb. in d. c. si iustus. volum. 1. vbi plus dicit, quod sufficit, quod sit vnus probus vir, coram quo appelleretur. An ¶ autem sit necesse presentare appellationem iudici sedenti pro tribunali? Dic, quod non; sed potest vbique presentari: imo potest presentari solum actorum magistro seu Notario, absque iudice, & valet, secundum Baldum in authent. qua supplicatio. in princ. C. de precib. imper. offer. & sequitur Alexander. in l. 1. §. libell. fin. in addit. ad Bar. qua incipit, cui datur, & ff. de appell. & idem Alexander, in l. 1. §. dies. 7. ff. quando appell. sit. Et quod in omni loco possit presentari, quo ad effectum, vt sententia non transeat in rem iudicatam, sic tenet Card. in Clem. quamuis. 2. §. simulter. in: quest. in fin. de appellat. cum possit etiam die feriatu appellari, cum non sit actus iudicialis appellatio, secundum Card. ibi, & not. Bartol. in d. l. §. dies. Est etiam ¶ appellatio per hæc verba, submitto me protectioni, & rationi tals iudicis; nam ista verba important vim appellationis. secundum Baldum in l. 1. in fin. C. vt quacunque prad. potest & est text. in c. ad audientiam. 14. & ibi Cardin. Alexand. de appell. Vtrum ¶ sit necesse, quod semper appellatio fiat in scriptis, an vero sufficiat, quod viua voce appelleretur? Communis conclusio est, vt DISTINGVATUR INTER APPELLAT OMEM à DIFFINITIVA, ET AB INTERLOCUTORIA. Differt enim primo; nam à diffinitiuam siquidem appellatur in continenti, scilicet eodem instanti post late sententiam, potest appellari viua voce, & sufficit, quod aggravatus dicat appello, & faciat hoc scribi in actis per Notarium. Si vero appelleretur ex intervallo, post latam sententiam tunc debet appellari in scriptis, alias non valet appellatio: de hoc est text. in l. 1. in fine cum l. seq. de app. in l. litigatoribus. 14. & ibi gl. Bar. & Bal. C. de app. not. Spec. in tit. de appell. §. qualiter. in princ. & Petr. Phil. Corn. in consil. 95. col. 7. in fin. & seq. in 4. vol. Sed quando dicitur appellari ¶ incontinenti, quando ex intervallo? Dic, quod cõmunis conclusio est, quod incontinenti dicitur, dum iudex sedet pro tribunali in illo foro, & non diuertit ad extraneos actus. Secus est si iudex iter ad prandium, vel ad alium actum extraneum a iudicio, & postea reuenteretur ad tribunal; quia, propter actum extraneum intermedium, non diceretur vltius incontinenti fieri, & idem, si appellans diuenteretur ad extraneos actus, & postea appelleretur: ita dicit Speculat. in tit. de appell. §. qualiter. in princ. & ibi Ioan. And. in addit. super verb. diuenteretur sed Bal. in d. l. litig. tribus. tenet quod iudice sedente pro tribunali, dicitur incontinenti, non distinguendo, vtrum diuenteretur ad extraneos actus, vel non, in eo Bart. expresse tenet in d. l. litigatorum. quod etiam si diuenteretur ad extraneos actus, dicitur tamen incontinenti, dum modo eadem dicitur, & iudice sedente pro tribunali, l. diuenteretur. ff. idem in-

tegr. res. idem tenet Bart. in Leos. 6. §. fin. autem. s. C. de appell. & gl. magis expressa in l. sed si 2. ff. de appell. Bart. in l. libelli fin. c. l. m. eod. tit. & hoc videtur esse de mente Bald. in d. l. diuus in 2. lect. in fi. vbi proprie loquitur de iudice surgente, & ibi rimi reuertente: idem videtur sentire Phil. in c. fin. §. i. vers. sexto queritur. in fin. de appellat. in hac varietate. quæ videtur esse inter Specu. & Ioan. And. ex vna parte, & gloss. Bart. & Bald. ex altera parte, ego ita conciliarem opin. vt distinguiamus. Aut iudex p. cecidit ad actus extraneos, scilicet ab illa causa, quam sententiauit, vt quia post expeditam illam causam, incipit expedit alias in eod. tribunal; & tunc procedat opinio Bart. & sequatur: quia si tota illa die sedet pro tribunali, possit appellari viua voce, quoniam ista actus nō videtur omnino extranei, ex quo sunt de iudicio, & pertinentes ad illud tribunal, licet videantur extranei ab illa causa decisa, & ita pondera verba Bartoli in d. §. libelli vbi super isto pu. Ao refert tres opiniones, quas etiam refert Bald. in d. l. litigatoribus. Prima est generalis, scilicet quod tota illa die sit permittum, per d. l. i. ff. de app. vbi sit mentio de die. Secunda opinio est strictissima, scilicet vt intelligatur incontinenti, scilicet ante, quam iudex procedat ad alia faciendi; quod intelligo, scilicet ad alias causas expediendas, nō autem ad actus penitus extraneos. quæ sunt extra tribunal, & hoc est de mente gloss. in d. l. litigatoribus. in verb. illico. quæ relata prius ita stricta opin. refert postea vltimam opin. Hug. quæ communiter approbatur per Bartol. & Bald. ibi, scilicet, quod dicitur illico, dum iudex sedet pro tribunali, vnde innuit subtiliter iurienti, quod illa faciendi, ad quæ diuertent, erant negotia, quæ expediebantur in tribunali, & hoc etiam est de mente Bald. in d. l. diuus in 1. lect. in 2. notab. ff. de integ. res. vbi dicitur incontinenti comparere ille, qui venit iudice pro tribunali sedente, licet ad alia diuertent. Et dicitur diuertit ad alia, quando habuit sententiam pro lata, & absoluta; vnde illa verba respiciunt alia negotia eiusdem tribunalis: & ita intelligo Bart. in d. l. litigatoribus. qui fundat se per d. l. diuus. & de ista diuersitate non curamus. Tertia opinio relata per Bart. in d. §. libelli. est mediocrius, quæ eligit mediam viam, scilicet quod dicitur incontinenti, donec iudex sedet pro tribunali, & ista communiter approbatur, quam tenet Lamban. in c. quoniam contrarius. in vers. interloquutiones. & appellari nec. col. 16. vers. sequit. aliqua videre. & c. de prob. & Phil. in d. casibus vers. 16. queritur. in fin. Aut iudex procedit ad actus penitus extraneos fugiendo a tribunali causa faciendi aliud negotium extraneum, & tunc aut surtegit cum animo reuertendi, non relinquendo totaliter tribunal pro illo seculo, quia dimittit ibi actum magistratum negotiā-rem in actis interim; & tunc si statim reuertitur, habetur, ac si non recessisset. & tunc est adhuc appellari viua voce, per ea quæ dicit Bald. in d. l. diuus. in 2. lect. in

fin. Ad quod facit text. in l. diuortium. 3. ff. de diuort. & in l. plerique. 2. 3. ff. de ritu nupt. & per ea quæ habentur per Alex. & Doct. in c. cum antiquitas. 8. C. de restam. Aut surtegit iudex a banco cum tota eius curia, causa cundi ad pandam, vel ad ambulandum: ita quod non apparebat de animo reuertendi pro illo seculo, & tunc dato, quod postea reuertetur, nō dicitur fieri incontinenti; quia illa videtur alia actio curiæ propter illam interuptionem. vnde tunc est appellandum in scriptis, & ita puto procedete opin. Sicut in d. §. qualiter. in prin. quam ad hoc sequitur Phil. in c. ut debitus. 9. col. 8. vers. se. tunc queritur. & c. de appell. & Gem. in c. cord. 1. col. 4. in prin. de appell. lib. 6. Et prædicta procedunt, quando appellatur à diffinitiuo: si vero appellatur ab interloquutione; & tunc, siue statim, siue ex interuallo, semper debet appellari in scriptis, alias non valet appellatio: text. est in d. c. cord. de appell. li. 6. & not. Spec. in tit. de appell. §. qualiter. post princ. & Bart. in Leos. 4. ff. de appell. recip. & Phil. in d. c. ut debitus. col. 7. vers. se. tunc queritur. & c. de appell. vbi dicit illud communiter seruari tam de iure civili, quam canonico, & Paul. de Cast. in cons. 2. 70. in prin. in 2. v. l. & Bal. & Ang. in l. patre & fili. 20. ff. de vul. & pup. sub. s. & Lud. Kom. in cons. 410. Quia nō dicitur fieri appellatio in scriptis, & an sufficiat comparere in iudicio, & dicere Notario; scribe qualiter ego appello à tali sententia in tali causa. & c. dic. quod non tunc dicitur in scriptis, quando porrigitur libellus scriptus appellatorius, alias si viua voce dicitur appellans, & Notarius redigeret in scriptis, non diceretur appellatio in scriptis. & elapsis 10. diebus sententia transiret in rem iudicatam, non obstante tali appellatione inualiditate in terminis tenet Phil. in d. c. ut debitus in 7. col. vers. 4. queritur. & c. de appell. plene hoc tangit Petr. Plul. Cora. in cons. 95. col. 1. in fin. & seq. in 4. vol. pro hoc est gloss. & ibi Bart. in l. in sacro. 9. C. de prox. sac. for. lib. 12. & Bal. in l. col. 1. in prin. ff. de edend. §. EX PREDICTIS HVCVSQVE HABEMUS VNAM DIFFERENTIAM INTER APPELLATIONEM ADIFFINITIUA, ET AB INTERLOCUTORIA, ex qua HABES hic colligere DVAS PRACTICAS pro aduocato appellati, contra appellan-tem, scilicet, vt PRIMO aduertat, quando quis appellat viua voce a diffinitiuo in eadem die, si ibi extat iudex præsens, & pro tribunali sedens: quia, licet alia appellationes in scriptis possint porrigi quæcumque hora, loco, & die, & etiam soli Notario, vt supra dixi, & dicitur infra in seq. quia. quæ erit 34. huius prin. cipali distinct. non tra. 7. de app. tamen ista appellatio viua voce non valet aliter, nisi fiat iudice præsentate, & pro tribunali sedente, per ea, quæ supra dixi, vnde si a tali appellatione viua voce facta iudice absente, vel pro tribunali non sedente, labentur 10. dies. sententia transiisset in rem iudicatam, posteq; peti executio. SECUNDA ¶ practica est, si in casibus, vbi est appellandum in scriptis, cō-

138

139

140

141

parc.

paret appellás, & diceret Notario actorum, scribe, qualiter ego appello, &c. sit cautus Aduocatus appellati, vt non opponat quod appellario non valeat, sed taceat, donec labantur 10. dies, & postea petat executionem sententiæ, quæ t.ãsiuit in rem iudicatam: quia multos vidi in hoc errare. **LIMITA** tamen id, quod dixi de interlocutoria, non procedere, quando habet vim diffinitiuæ: quia ab ea potest appellari viua voce incontinenti, sicut à diffinitiuâ, & omnes solemnitates in ea seruantur, quæ seruari debent in appellatione à diffinitiuâ secundum Phil. *in d. c. vi debitor. col. 8. vers. septimo quaritur. &c.* **Ang** in cõf. 297. & **Lud. Rom.** in cõf. 41. in trin. sicut in simili dicimus, quod licet alias in appellatione ab interlocutoria sit necesse inseri causam grauaminis, vt dicam infra in 2. differ. tamen quando interlocutoria habet vim diffinitiuæ non est necesse quod inseratur causa, sicut non est necesse, quando appellatur à diffinitiuâ, secundum Bald. *in l. minorib. 6. col. 3. C. de hu. quib. vt indig. & Abb. in c. peruen. 28. col. 2. de appell. & Phil. in d. c. vi debitor. in 14. quæst. de app.*

[Adde Gail. *libr. 1. obs. 130. nu. 5. & 6.* vbi etiam docet, quando interlocutoria dicatur habere vim diffinitiuæ, & vnde id cognosci possit.]

Item illud ꝑ quod dixi à sententiâ diffinitiuâ debere appellari in scriptis esse interuallo, **LIMITA** non procedere in causis breuioribus, in quibus potest appellari viua voce, secundum Bal. *in l. & in maiorib. 20. in fin. C. de appell.* Quæ autem dicantur casus breuiiores, remittit se ad ea, quæ habentur in *amb. nisi breuiiores. C. de sent. ex breu. recit.* Hodie autem in terno habemus ritum maguæ curiæ, in nu. 164 qui incipit: *Item in causis, &c.* quo cauetur, quod in causis duarum vaciarum ciuilitet petitarum non appellatur: verum nunquam videri seruari illum ritum, **SED** iuxta ꝑ prædicta **QVÆRO** DE VNA QVÆSTIONE, quæ quotidie euenit: quid si aliquis appellat viua voce cum reservatione appellandi in scriptis, & deinde appellat in scriptis, quæ appellatio dicatur valida, prima an secunda? hoc est vile scire, vt sciamus, quando incipiat currere tempus prosequendi, an à prima appellatione, vel à die secundæ appellationis: hanc quæst. mouet Bar. *in l. cum procurator. 13. §. d. minu. 1. ff. de oper. nou. nunt. vbi inuolunt loquitur.* Tamen eius intentio videtur esse, quod prima appellatio teneat, & istam opinionem tanquã vtiorem communiter sequuntur Doct. ibi, maxime Ioan. de Imol. idem magis clare firmat Paul. de Castr. *in cõsil. 7. in 1. volum & cõsil. 270. eod. volum.* vbi dicit, quod primam appellationem debet prosequi appellans, & ab illa prima cutrit tempus prosequendi: idem tenet Lud. Rom. *in cõsil. 41.* & videtur magis communis opinio, vbi etiam quæ prima appellatio valuit: quia secunda videtur frustratoria & nullum effectum potest importare: nisi quia per secundam censetur prima redacta in scriptis, & sic secunda trahitur ad primam. Sed quando prima

non valeret, vt quia ab interlocutoria fuit appellatum viua voce; tunc secunda in scriptis valet, & ab ea incipit currere tempus prosequendi, dum modo sit facta intra decem dies, ita declarat Philip. *in c. sua nobis. 65. col. 1. vers. sic. secunda conclusio. &c. de appell. & ibi ponit 7. conclusiones super ista quæst. & plene declarat ipsam de mente Bald. *in l. appellatio. ne 3. C. de appell. & in c. sanctimus. quo tempore miles. in vrb. frud.* sed Alex. *in d. §. si dominus. eod. penult. videretur tenere contrarium, scilicet, quod si aliter non apparet de mente appellantis, debet attendi secunda appellatio propter eius protestationem, per quam reseruauit sibi ius appellandi in scriptis: & hanc contrariam opinionem tenet Sal. *in l. si quis libellos 28. C. de appell.* Mihi tamen videtur, quod verior sit prima opin. Bar. Lud. & Paul. de Castr. non obstante, quod etiam *Inf. in d. §. si dominus. sequatur opin. Alex. & Paul. de Castr. ibidem sibi ipsi contrarius ab eo, quod tenuit in consiliis.* Et volendo corroborare istam primam opin. Bart. & sequacium, quam habeo pro vera, & indubitata, maxime hodie in terno per ea, quæ infra dicam, confideto, quod totum fundamentum Alex. & Inf. & aliorum tenentium contrariam partem consistit in eo, videlicet, quod per dictam reservationem videtur facta esse protestatio, quod si contingat me appellare in scriptis, volo quod prima appellatio habeatur pro non facta, & in his quæ dependent ex mera voluntate protestantis, statur suæ protestationi, *in l. qui in aliena. 5. §. fin. & ibi Bar. & Doct. ff. de acq. her. item;* quia in dubio debet ita interpretari illa protestatio, ex quo est vtilius pro protestante; quia maiorem habebit dilationem ad prosequendum, & hanc rationem etiam sentit Ioan. de Imol. *in d. §. si d. minus.* Tertio mouentur per *l. si quis libellos. 28. C. de appell.* vbi Angel. per illum text. tenet illam opinionem contra Bar. nam ibi dicitur, quod permittitur appellanti reuocare suam appellationem per pœnitentiam, & suum arbitrium commutare. His ergo rationibus in effectu mouentur præfati Doct. ad tenendum contra Bar. ego autem sequor opin. Bart. & Lud. quam etiam tenet Abb. *in c. de reo. 6. eod. volum. fin. de appell.* pro qua facio vnum nouum, & vrgens fundamentum, ꝑ & capio hoc assumptum: vbi cum que dilatio legalis datur aliquibus, ob aliam causam, si illa causa finitur ante finitam dilationem, finitur etiam dilatio, text. & ibi Bar. *in l. à filia. 62. §. alumna. ff. ad Trebel. & in l. si quis heres. 72. l. 2. & ibi per Franc. de Aret. ff. de ac. her. quæ iura solent communiter allegari, quod finita causa dilatoris, finitur dilatio: idem tenet Bar. *in l. siue pars 3. C. de dilat.* quod procedit etiam in dilacione legali vt est text. *in l. c. si intra. 8. ff. de succ. edict. & in l. si maritus. 1. §. si negauerint 5. ff. de adult. & gloss. in c. fin. in gloss. penult. de cõsil. lib. 6.* sed appellanti datur dilatio decem dierum a lege ad appellandum, vt in *authentic. hodie C. de appell.* & sic ob hanc causam datur, vt appeller.***

Ergo si appellauit viua voce, & appellatio valuit incontinenti, est finita causa dilationis, scilicet ad illud idem: ergo debet esse finita dilatio, scilicet vt non possit iterum eandem appellationem facere, nam dicta appellatio viua voce facta, ex quo permittitur incontinenti fieri, fuit sortita suum effectum, scilicet suspensionem, & deuolutiuum causæ ad superiorem, vt dicit Abb. in d. c. dilecto. colum. final. Lud. Roman. in d. consil. 31. & Paul. de Cast. in dist. consil. 7. Et 176. in 1. volum. vnde alia appellatione opus non est circa idem, *argum. l. qui tu idem. 18 ff. de verb. oblig.* Et per hoc non immerito posset attendari, quod secunda appellatio si fit ad eundem iudicem, & continet idem, quod prima, debeat censeri facta extra terminum, & sic non valet: quia statim facta prima appellatione viua voce, fuit finita dilatio decem dierum, ad appellandum ad eundem iudicem, vnde de necessitate tempus prosequendi, 146 currit à prima appellatione. Sed contra hoc posset instari de *l. si quis libellos 28. C. de appell. secundum intellectum Bart. & Angel. & Salic. ibi.* Nam vult illa l. quod post interpositam vnã appellationem permittitur variari, & appellari ad alium iudicem intra decem dies, vt plene declarat Philip. in dist. e. sua nobis. colum. 5. verso. s. coneluf. Et de appell. Ergo non erat finita dilatio: quia si fuisset finita, non valeret secunda appellatio. Ad hoc respondeo, & dico, quo si facta appellatione viua voce, ad vnũ iudicem, est finita et ista dilatio, respectu eiusdem iudicis. Quod patet ad sensum, quia secunda appellatio ad eundem iudicem facta nullum habet effectum, quia omnem effectum appellationis sortita fuit prima appellatio, vt supra dixi, *argum. d. l. qui bis idem.* vnde frustra durat dilatio respectu eiusdem. Verum: quia appellandi permittitur variare intra decem dies, & alium iudicem adire, quod ad hoc non est ex ista dilatio, ex quo ista appellatio est alia à prima, & aliam personam continens, & tunc verum est, quod videtur esse à prima recessum: quia videtur quodammodo quædam nouatio à iure permessa, ex quo secunda continet aliquid noui à prima. Et hoc contra dictum corroboreo per bonum simile. 147 Nam quæ de se sit aliquod mandatum alicui, & postea sit eodem, & de eodem, nihil valet secundum, sed præsertim primum, vt gloss. in *l. licet. 42. §. ea obligatio 2. in fin. de procur.* Bald. in rubr. de procur. & per Modern. in d. l. qui bis idem idem dicunt de venditione geminata, & de stipulatione, & de aliis contractibus. Non obstant contra rationes Alexand. & sequacium, & primo ad id, quod dicunt de protestatione, ergo non video, vnde possit elici illa appellatio conditionalis ex illa reservatione, cū appellatio viua voce appareat facta pure & libere, potius est dicendum, quod illa reservatio iterum appellandi, sit facta ad evagationem animi appellantis, qui vult, quod dicta appellatio viua voce facta, & redierit, & sit in scriptis, vt sentit Ioan. de Imol.

in d. l. cum procurator. §. si dominus. ff. de oper. nou. nãd. ciat. quam quod sit facta sub illa conditione: cum hoc non sonent verba appellantis: *argum. l. non aliter. 69. ff. de legat. 3.* Præterea protestatio seu reservatio facta de illo actu, cuius nihil operatur euentus, nihil valet, *l. hac stipulatio. 14. §. diuini. fin. ff. de leg. nom. cau. & l. non cogendum. 45. §. si ff. de procurat. & l. in hac actione. 3. §. ibidem. 13. ff. ad exhib.* sed in proposito, euentus secundæ appellationis nihil operatur: quando prima valet: ergo reservatio fuit frustratoria. Non obstat, quod si statim protestationi in his, quæ dependēt ex animo, &c. quia fateor, quando protestatio est clara, & specificat animum protestantis, ita loquitur *dist. l. qui aliena. §. fin. ff. de acquirit. hered.* sed hæc protestatio non sonat id, quod dicunt Alexand. & sequaces. Similiter non obstat, quod verba debeant intelligi secundum intentionem proferentis, prout est ei utilius; quia verum est quando verba sunt vndiq; ambigua, & possunt pati illam interpretationem: sed in casu nostro, verba appellationis viua voce facta sunt clara, ex quo simpliciter & pure fuit appellatum: vnde non sunt trahenda ad alium sensum, non obstat *d. l. si quis libellos.* quia si fateor, quod appellando ad alium iudicem, potest variare: & tunc secunda inspicitur appellatio; sed quando appellatur ad eundem, & ex eadem causa, non repetitur iure cautum, quod admittitur ista variatio frustratoria: quia hoc esset contra *d. l. qui bis idem cū sua materia. ff. de verb. oblig.* Et si quibus omnibus concludo, veram esse opinionem. Bart. Ludou. & Abb. & istam firmo: quam opinionem puro hodie in regno esse indubitatam, per consil. *Appellationum tempora.* quæ vult, quod appellator habeat quinquaginta dies ad prosequendum, à die interpositæ appellationis; & sic non dicit, quod post decem dies dantur illi quinquaginta, sed quod curruat à die interpositæ appellationis: vnde in eo ipso, quod quis appellat viua voce à distinctiua incontinenti, dicitur appellatio interposita: merito ab illo die curruat sibi alii quinquaginta dies ad prosequendum, non obstante frustratoria reservatione: quia si appellans haberet animum appellandi in scriptis, non deberet appellare viua voce, sed sufficeret sibi dicere: ego seruo mihi ius appellandi in scriptis, & tunc tempus prosequendi curreret à die appellationis in scriptis. SECVNDA CONTRA DIFFERENTIA INTER APPELLATIONEM AB INTERLOCUTORIA, ET A DEFINITIVA EST; quia appellatio à distinctiua non habet necesse, quod contineat causas grauaminis in specie, sed sufficit, quod appellans in genere dicat, se grauatum, & quod dicat sententiam iniustam, sine alia causa: vt est textus in *leg. sed si apud 2. ff. de app. not. gl. Abb. & Phil. in c. cum in Ecclesia. 38. de appel. Bart. in l. 1. §. fin. de app. & gl. in c. quod ad consulta. tionem. §. in verb. causam non exprimens. de re iudic. sed appellatio ab interlocutoria non valet aliter, nisi expri-*

exprimatur causa grauaminis in ipsa appellatione, tex. est, & ibi Gem. in c. cordi nobis. 1. de appell. li. 6. not. Abb. & Phil. in d. e. cum in Ecclesia. Bar. in l. eius, qui. 4. col. de appell. resp. & est text. & ibi communiter Dd. in c. ut debet. 1. 39. de appell. & Cardin. Alexan. in c. cum sis Romana. 1. col. penult. eod. titul. Et tunc causæ grauaminis debent exprimi in specie, & non sufficit in genere: & si plures causæ sunt, omnes debent exprimi nominatim, & non sufficit facere relationem ad acta; secundum Phil. in c. consultius. 18. el. 2. in 2. col. de appell. per text. in Clem. appellantis. 1. de appell. Socin. in consil. 45 col. 4. in 1. vol. Card. in d. Clem. appellantis. in 3. not. & in 3. & 4. quest. Phil. in d. e. ut debet. col. 1. in 12. quest. & Bald. in l. minoribus. colum. 1. C. de his, quib. ut indign. [Generalis relatio ad acta, quod ad causas grauaminis, in appellatione ab interlocutoria, non sufficit; verum, si in relatione ad acta, specialiter exprimatur, in qua parte actorum causa grauaminis continetur, tunc perinde habetur ac si nominatim fuisset expressa: quæ est singularis doctrina Baldi in l. minoribus. num. 5. & seq. C. de his, quibus ut indign. quam sequuntur Angel. Dec Felin. & Curt. iun. allegati à Gail. lib. 1. obseru. 130. num. 2. dicentes appellatorem ab interlocutoria, satis sigillatim causam grauaminis exprimeret, si illa ex verbis necessario subintelligatur, licet in individuo nõ exprimatur, quod diligenter notandum, ad intellectum Clemen. appellantis. de appellat. An autem iudex appellationis sententiam interlocutoriam confirmando, & reformando, ad causam principalem, & iudicem priorem remittere debeat? vide eundem Gail. d. lib. 1. obseru. 131.] unde non sufficeret dicere; appello, ex tali causa, & ex aliis, suo loco, & tempore proponenda, nõ ista clausula generalis nihil operatur, secundum Car. in d. Clem. appellantis in 4. quest. & Phil. in d. c. consultius. Idẽ si diceret, ex aliis causis, ex processu, & ex actis apparentibus; quia nihil valet, secundum Bald. in d. l. minoribus, & Phil. ubi supra. Item alias expressio causæ debet fieri coram iudice à quo, nõ autem coram iudice ad quẽ, ut est text. in d. e. ut debet. & ibi Abb. in 2. col. vers. vltimus not. & c. Bar. in l. ait prator. 7. ff. de minor. quod nota; quia sepe vidi nõnullos Aduocatos errare, qui appellant simpliciter coram iudice à quo, & postea exprimunt causas grauaminis coram iudice ad quem; nõ talis appellatio ab interlocutoria non valet, per d. e. ut debet. ubi certã eodem iudice causa appellationsis expressa, & c. & prædictis ad de decis. Rot. 7. in nouis. ubi plene. Item, debet exprimi causa grauaminis, etiam nisi sit notoria. Quia ¶ licet notorium releuat ab onere probandi, non tamen releuat ab onere proponendi, & allegandi, ut est gl. in verb. iudicium in d. Clem. appellantis. & ibi etiam Caid. in d. 1. qu. Phil. in d. e. ut debet. col. 19. in 11. quest. & Gem. in c. cordi nobis. 1. col. 2. in princ. de app. lib. 6. Si ergo non fuerunt istæ solennitates seruatae in appellatione ab interlocutoria, transit in rem iudicatam per lapsum decẽ dierum, secundum

Ang. in consil. 217. col. 3. & Soc. in d. consil. 4. col. 4. Addit. 1. 0. Vide Aym. Clauet. in consil. 181. & in 2. lib. & notes perpetuo, quod ex quo hodie in Regno ito omnes causæ sunt summaria, & proceditur sine strepitu, & figura iudicii, non requiritur in appellatione ab interlocutoria exprimeri causas grauaminis, & appellare in scriptis, sed sufficit, si viva voce appelleretur: secundum Ang. in consil. 267. in c. consilio. & per Phil. Franc. in c. ut debet. honor. 59. extr. de appellat. num. 15. quæ OMNIA notes; quia alias obtinui cum ingenti honore. Petrus Foller. 1. 1. D.

Viam tantum scias, quod licet causæ grauaminis non sint specificatæ in ipso libello appellationis; possunt tamen quandoquocumq; postea specificari coram iudice à quo; dummodo intra decem dies, alias secus, ita declarat Phil. in d. e. ut debet. col. 11. in 15. quest. Ex ista secunda differentia habes colligere DVAS REGVLAS. Prima REGVLA est, quod appellatio à distinctina valet sine expressione causæ. Secunda REGVLA est, quod non valet appellatio ab interlocutoria sine expressione causæ grauaminis. Primam ¶ regulam LIMITA, generaliter non procedere in omnibus causis, in quibus de iure prohibetur appellatio à distinctina: nam tunc si appellat, debet exprimi causa grauaminis, alias non valet appellatio: ita dicit Sydenham. in titul. de execut. sentent. §. nunc dicendum. vers. ubi sed non quid. Pro hoc est gloss. in verb. mandatur. in c. Romana. 1. §. si autem. & ibi Gem. in fin. col. de appellat. lib. 6. Phil. in c. cum speciali. 6. §. porro colum. 3. vers. ex prædictis. & c. de appellat. Ludou. Roman. in consil. 324. quod procedit, siue appellatio sit prohibita a lege, siue ab homine, ut quod modo committitur causa appellatio, non remota, secundum Gem. in d. c. Romana. §. si autem in si & Phil. in c. ad nostram 3. de appel. & in d. e. ut debet. col. 10. in 14. quest. ubi ponit quatuor notabiles fallencias ad hanc regulam, quas poteris ibi videre. Adde Fel. in c. quod ad consultatiorem. 15. col. 10. & 11. de re iudic. Et ratio huius fallencie patet ad sensum: quia cum appellatio sit prohibita, appellans habet iuris præsumptionem contra se: unde iudex non tenetur eius appellationi desistere, sed quoniam allegat iustam causam, cessat illa iuris præsumptio, & iudex de se re tenetur: ut dicit Lud. Roman. in d. consil. 324. & ista fallencia seruire potest ad infinitos casus, qui in iure reperiuntur, in quibus appellatio prohibetur, quos studiosus poterit per se seruare. Secundam ¶ regulam LIMITA, non procedere, quando causa grauaminis consisteret in mero iure, adeo quod nullam requirat probationem in facto: quia tunc valet appellatio ab interlocutoria, sine expressione causæ; quoniam in allegationibus iuris deduci potest: ita tenet Bald. in d. l. minoribus. C. de his, quibus ut indign. l. per hanc. 4. colum. penult. in fin. C. de temp. & reparat. appell. Gem. in d. c. cordi nobis, & col. 2. Cardin. in d. Clem. appellantis. col. 1. in 1. oppo. & Phil. in d. e. ut debet. in 11. quest.

- 157 Secundo LIMITA, non ꝑ procedere in interlocutoria habente vim diffinitiuam; quia non requiritur expressio causae, secundum Bald in d. l. minoribus. & Abb. in c. peruenit. 13. col. 2. de appell. & Phil. in d. c. v. debitis in 14. quæst. & Cardin. Alex. in d. cap. peruenit.
- 158 An ꝑ autem in appellatione extrajudiciali requiratur expressio causae, vide eundem Phil. in c. consuluit. 18. el. 2. in 2. col. de appell. & in c. bona. 51. col. 6. in pr. vers. ꝑ permissis, & c. eod. tit. vbi tenet, quod sic, & Ab. in d. c. consuluit.

TERTIA DIFFERENTIA INTER APPELLATIONEM à DIFFINITIVA, ꝑ & AB INTERLOCUTORIA EST; quia appellatio à diffinitiuâ, potest iustificari ex nouis causis, & ex nouis probationibus: quia dicit appellans, nam probatum probabo, & non producta producâ, dist. l. per hanc. & ibi Bart. & Doñ. C. de tempor. & rep. app. habetur in c. fraternitatu. 17. de testib. & not. Bart. in l. eum qui 4. col. 2. in fi. ff. de ap. rec. Ad idem est text. in l. eos 6. §. si quis autem. 2. C. de appell. Sed appellatio ab interlocutoria non potest iustificari, nisi ex eisdem causis antiquis, & in appellatione expressis, & nihil de nouo produci potest, vt est text. in d. Clem. appellanti de ap. not. Bart. in d. l. eum qui col. 2. in fi. & in l. ait prator. 7. col. 1. in fi. ff. de minor. & in d. l. eos. §. si quis autem. vbi dicit, quod appellatio ab interlocutoria iustificatur ex eisdem actis, & in d. l. per hanc. & habetur in dec. 79. consil. Neap. Et ratio diuersitatis declaratur notabiliter per Bart. in d. l. ait prator.

Nam ꝑ à diffinitiuâ potest appellari, etiam si iuste lata fuerit, & etiam si iudex nullam iniuriam fecerit; quia is, qui appellat, sperat ex nouis causis, & probationibus viuere in causa appellationis, vnde si de iure permittitur appellatio, etiam si sententia iusta, fuit concessum appellanti, vt nouas causas deducat, quia alias ex eisdem actis vincere non posset, sed ab interlocutoria non appellatur, nisi iudex iniuriam fecerit, & sic ista iniuria nõ potest detegi, nisi ex eisdem actis, & ex antiquis causis coram iudice à quo expressis, & non ex nouis deducendis; quia non potest imputari iudici à quo, quando appellas obtineri ex nouis causis: tunc enim non detegitur iniuria iudicis à quo.

160 Ex ꝑ ISTA TERTIA DIFFERENTIA HABEMUS colligere DVAS REGULAS. PRIMA REGULA est, quod appellatio à diffinitiuâ, potest iustificari ex nouis actis, vnde stat in arbitrio appellantis, an velit appellare ex eisdem actis, quod est quãdo per diffinitiuam patitur iniuria, an vero ex nouis deducendis, quod est, quãdo ex primis probationibus diffinitiuâ fuit iuste lata. SECUNDA REGULA est, quod appellatio ab interlocutoria nõ potest iustificari ex nouis actis, nisi ex primis. PRIMAM REGULAM ꝑ LIMITA procedere dummodo nouæ probationes, quæ producuntur potestest, non sint super eisdem articulis, vel directo contrariis propter timorem subornationis, sed super nouis articulis dependentibus à veter-

163 ribus, & facientibus ad causam, vt est text. in Clem. testib. 2. de testib. not. Bartol. in dist. leg. per hanc. Abb. & Felin. in cap. fraternitatu. 17. de testib. & Bartol. & Doctor. in authent. ar. qui semel. C. de probatio in quibus locis plene declaratur materia istorum articulorum, sed probationes per scripturas possunt produci: quia in scripturis non potest timeri subornatio. Secundo LIMITA, ꝑ dummodo nouæ probationes recipiantur. & producuntur super petita, & deducta, in causa principali, & non super noua re, & nouo libello: nam si in causa principali petii bouem, non possum in causa appellationis petere equum, & producere probationes super equo. Similiter si petii rem vna actione, & succubui, non possum in causa appellationis prosequi eandem illa actione; quia est nouum capitulum; secus, quando in appellatione mutat causam, quæ potest includi sub generalitate primi libelli: vt si petii rem ad me spectantem iure dominii, non adstringendo me ad aliquam causam specialem, & deinde in primo processu sum prosequutus causam emptionis, & succubui, possum in appellatione prosequi causam legati, vel aliam, ex qua dominium potest acquiri; quia ista noua causa potest includi sub primo libello, generaliter loquente de dominio: ita hæc omnia declarat Bald. in addit. ad Spec. in tit. de appell. in 15. col. circa fi. & Phil. in c. cum in ecclesia. 38. col. si de appell. Nam iudex causæ appellationis nõ cognoscit, nisi de eo, de quo cognouit iudex causæ principalis: ita dicit Bartol. in l. 1. C. si aduers. lib.

[Vnde si appellas aliquid noui in libello appellationis poneret, quod esset impertinens ad causam, & in quo sententia iudicis à quo, nullum faceret præiudicium, nec pareret exceptionem rei iudicatæ, tum eiusmodi libellus ad probandum admitti non deberet; quia probatus nihil releuaret, alias autem, articulus in prima instantia omisus, in causa appellationis reintegrari, & probari potest, dummodo nouus iste articulus à veteribus dependeat, & talis sit, cui sententia à qua appellatum est, præiudicium adferret, & pareret exceptionem rei iudicatæ, Gail. lib. 1. obs. 128. num. 7. & 8.]

Hoc tamen LIMITA, nisi quis egisset ex testamento, vt hæret, quod testamentum fuit pronunciatum inualidum; quia potest in causa appellationis agere ad idẽ ab intestato: quia iuri, quod ignorabat sibi competere, non videtur renunciaisse, per le mater. 19. ff. de inoff. testam. ita deciditur in decis. 53. consil. Neap. Secunda regulam restringit, & LIMITA, vt procedat, & intelligatur, quod appellans ab interlocutoria, non potest deducere nouas causas coram iudice ad quem, nec potest probationes facere super alia causa, quam super deducta in causa principali; tan en bene potest producere nouas probationes super causa antiqua, expressa in appellatione, quãdi illa causa equirit probationes in factis. Vnde dispositio d. l. per hanc. 4. C. de temp. appell.

165 **appell.** habet locum etiam in appellatione ab interlocutoria, quoad probandum causas deducas: ita tenet Cyn. in d. l. per hanc. in 1. & 2. quest. & Philip. in d. e. cum in Ecclesi 1. colum. 2. versic. scias tamen, &c. de appell. & est gloss. in d. Clement. appellanti. in verb. probandi. quod not. quia multi e. rant super hoc, qui putant appellationem ab interlocutoria non posse iust. ficari, nisi ex eisdem actis; quia hoc non debet ita generaliter intelligi, sed vt modo supra dixi. † Secundo **LIMITA**, nisi causa noua superuenit de nouo, in qua nulla potest imputari culpa appellanti: quare ipsam non duxerit in appellatione, ex quo tunc non suberat: nam potest tunc interlocutoria iustificari ista noua causa, secundum Old. in consil. 130 colum. fin. Bald. in l. in usus. 17. colum. fin. C. de procurat. & Bald. in d. l. per hanc. 166 **colum. penult. in fin. C. de tempor. appell. † Tertio LIMITA**, nisi appellans obtulisset causas grauaminis, & probationes coram Iudice à quo, & non fuit admissus, quia poterit deducere, & probare coram Iudice appellationis, ex quo non steterit per eum. sed per Iudicem ita tenet Bartol. in l. eius qui. 4. colum. fin. ff. de appell. rec. & Bald. in d. l. per hanc. colum. penult. in fin. per. l. ait prator. 7. §. sed & si ei. versic. quid tamen. 167 **quod minor. † Quarto LIMITA**, non procedere, quando appellatur à diffinitiuā: nam in ea potest reparari grauamen, etiam illatum per interlocutoriam, ex nouis causis, & probationibus, ex quo non directo tunc appellatur ab interlocutoria: ita tenet Bald. in l. generaliter 12 §. sed iuramento 1. colum. 2. versic. ut item nota, in verb. non audians, &c. C. de reb. credit. & Innocent. in c. quod ad consultationem. 15. colum. 1. de re iudic. † Quinto **LIMITA**, non procedere, quando interlocutoria esset lata contra contumacem: quia tunc potest iustificari ex nouis causis, & ex nouis probationibus, secundum Bartol. in d. l. ait prator. colum. 1. in fin. ff. de minor. & Alexand. in d. l. eius qui, in addit. ad Bartol. in ultim. 169 **colum. ff. de appell. rec. † Sexto LIMITA**, quando interlocutoria continet grauamen irreparabile: quia tunc potest ex nouis causis iustificari: puta, si iudex interlocuteretur, aliquem esse torquendum, vel aliud simile: ita tenet Bald. in d. l. per hanc. colum. seq. 170 **C. de temp. appell. † Septimo LIMITA**, nisi ellemus in interlocutoria habente vim diffinitiuę: quia potest ex nouis actis iustificari, secundum Card. in d. Clement. appellanti, §. colum. fin. in 9. quest. de appell. vbi ponit exemplum in interlocutoria lata super attentatis, & Bal. in l. minorib. C. de hu. quib. vt indigno. facit quod not. Bald. in l. latam sententiam. 1. col. pen. versic. de uo quaro. &c. quia d. prouocat non est necess. 171 **QUARTA † DIFFERENTIA INTER APPELLATIONEM A DIFFINITIUA, ET AB INTERLOCUTORIA EST**: quia appellatio à diffinitiuā, statim cum fuit interposita, ligat manus Iudicis à quo, vt non possit procedere ad aliquem actum ulterius, in illa causa, text. est in appellatione.

3. C. de appell. & in l. vnic. in prin. ff. nil. nou. app. pend. & in c. non solum, in princ. de app. lib. 6. † Sed appellatio 172 ab interlocutoria, non ligat manus Iudicis à quo, quin possit procedere ad vltiora, donec per Iudicem appellationis fuerit inhibitorium, prout est text. in d. c. non solum. 7. cit. fin. oot. Bar. in d. l. eius qui. co. 1. ff. de app. recip. & in l. intra vtile. 39. colum. 2. ff. de minor. & Ang. consil. 27. colum. 1. [Et inhibitorio Iudici à quo intimata sit, Robert. Lancellor. in insigni tract. de assentatu. ca. 12. ampliat. 15. numer. 20. Mynsing. cent. 4. obs. 44.] adeo, quod vsque ad diffinitiuam inclusive procedere potest ante inhibitionem, non obstante appellatione; & tunc non requiritur aliqua citatio partis, sed iudex potest procedere ad omnē actum, vsque ad sententiam, parte non citata: ex quo appellando videtur se facere contumacem, & declarare animum suū, quod non vult comparere, text. est in c. cum qui, fin. de dol. & contum. lib. 6. & Clement. si ante. 1. eod. tit. not. Bartol. in d. l. intra vtile. colum. 2. Verum, quando Iudex appellationis pronunciat bene appellatum, omnia attentata reuocantur, secundum Bartol. ibi. & in d. l. eius qui, colum. 2. & prædictis adde Bal. in l. si clericus. 2. versic. sed incidenter quaro, &c. C. de epi. cop. aud. † Ex ISTA QUAR- 173 TA DIFFERENTIA HABEMVS colligere DVAS REGVLAS, PRIMA REGVLA est; quod appellatio à diffinitiuā suspēdit iurisdictionem Iudicis à quo, sine alia inhibitione: adeo quod nihil possit facere appellatione pendente. Adde quod idem est ante interpositam appellationem intra 10. dies, vt est text. in d. c. non solum, de appell. lib. 6. & not. Alexan. in l. posside 1. 3. §. si seruus. 10. colum. pen. ff. de acq. poss. Secunda REGVLA est, quod pendente appellatione ab interlocutoria, non ligantur manus Iudicis, quia possit procedere, antequam inhibeatur; ex quo sequitur à fortiori, quod si potest procedere post appellationem; multo magis ante appellationem intra 10. dies, gl. est & ibi Bal. in l. à procedente. 40. C. de dil. & idem Bal. in l. ita domum 13. ver. sed hic quaritur, &c. de procur. † PRIMAM regulam LIMITA 174 procedere inter ipsos principales litigantes, inter quos non potest aliquid innouari pendente appellatione. Secus est contra tertium, licet sit de eadem re, vnde si sunt duo Rei debendi in solidum, & vnus conuenitur, & condemnatur appellat: pendente appellatione, potest conueniri alius: & iudex æque potest contra eum procedere, text. est singularis in l. creditor. 60. in princ. ff. mandat. per quem textū dixit notabiliter Bart. in l. in duobus. 3. §. vbi duo Rei. 1. ff. de duobus reu. quod pendente iudicio contra vnum ex Reis debendi, potest alius conueniri. † Secundo **LIMITA** non procedere, quo ad illos actus, qui poterant fieri & innouari pendente causa principalis, quia possunt fieri etiam pendente causa appellationis, prout est compellere litigantem ad cauendum, ita tenet Bar. per illum tex. in l. postquam, §. d. 1. m. error. 3. in 2. opposit. ff. vt legat. nom. eam. in l. furti. 6. §. 1. in

176 *princeps ff. de his, qui n. infam. & Alexand. in rubric. ff. de iur. iud. l. pend. t. Tertio L I M I T A, non procedere in patrone presentante duos in beneficio; nā si primo presentavit unum, & ille appellavit, ut uō presentetur alius, potest nihilominus patronus alium presentare appellatione pendente. & Iudex, à quo admittit talem presentationem: & ratio est, quia ante appellationem permittitur sibi huiusmodi presentatio, & non debet hac facultate priuari per dictam appellationem: ita tenet Abb. in c. pastoralis. 29. in 2. no. de iur. res. in. Et hac limitatio in effectu recidit in dictam, in quod precedens.*

177 Quarto L I M I T A, † non procedere, quando debitor, qui appellavit, fuit ex noua causa factus inspectus de fuga; quia etiam appellatione pendente, potest capi per creditorem propria auctoritate, sicut ante, per ea, quæ not. Angel. in rebus. l. nemo carcerem. 2. versicul. item quaro, quid p. l. e. pendente, & c. C. de exact. trib. lib. 10. sequitur Alexand. in consil. 106. colum. fin. in 3. volum. & Ias. in l. s. ab aristro. 10. colum. 3. ff. qui sar. cog. ubi dicunt, quod licet pendente potest capi debitor suspectus: ergo etiam appellatione pendente, per tex. & ibi Bar. in d. l. postquam. §. Imperator. ff. de leg. nom. cau. & hanc questionem decidit iā terminis Philip. in c. cum tenemur. 17. colum. 3.

178 de appell. † Quinto L I M I T A, non procedere in appell. à sententia excommunicationis: quia, ea non obstante, potest Iudex à quo denunciare & publicare excommunicatum, vt ab omnibus euitetur, tex. est in c. pastoralis. 53. §. verum. & ibi Abb. & Phil. in 1. no. de appell. † Item potest Iudex priuare interim excommunicatum fructibus sui beneficii, & distributionibus quotidianis: secundum Abb. in d. §. verum, colum. 5. super gloss. fin. & ibi etiam Ioan. de Imol. & Philip. eod. antep. Nam excommunicatus, qui est exemptus à communione Ecclesiæ, non debet de fructibus Ecclesiæ alimencari; vnde ipso iure est priuatus fructibus, etiam nihil dicitur in sententia. Prædictis adde Spec. in tit. de app. §. in quibus, ver. 17. & ibi plus declarat, quid operetur appellatio ab excommunicatione, & habetur in c. per tuas. 40. de ient. excom. & per gloss. in versis. suspendatur. &

180 ibi Abb. in c. ad reprimendum. 3. de offic. ord. † hoc tamen intellige, & declara, quando appellatur ab ipsa sententia excommunicationis: secus si appellatur à declaratoria iudicis, per quam declarat aliquem incidisse in sententiam excommunicationis; quia tunc appellatio suspendit, & Iudex nihil potest interim innouare: ita tenet I. el. in c. cum nō ab homine. 10. colum. fin. de iud. & ratio est, quia est possibile, quod Iudex male declarauit, & ideo à declaratoria permittitur appellari, licet non appellaretur à sententia: secundum Abb. in c. fin. no. 5. de iuram. calum. Item potest innouare Iudex absoluendo ab excommunicatione, non obstante appellatione, secundum Abb. & Phil. in c. qua fronte. 25. §. c. quæst. 21. de app. etiam si appellans non renunciet appellationi: vt ibi ha-

betur. † Item, prædicta intellige, quando quis appellatur à sententia excommunicationis iam lata. Secus, quando appellatur à future grauiamine, & sic à sententia futura: quia tunc excommunicatio postea lata, est ipso iure nulla, tex. est & ibi Abb. & Phil. in 1. no. in c. dilecti. 52. el. 2. de app. & in c. soler. de sent. excommuni. lib. 1. & Ang. in consil. 188. quod procedit etiam in appellatione extradiudiciali. vt in c. dilecti.

[Plures casus, quibus excommunicationis sententia per appellationem suscipitur, & quibus interposita appellatio, excommunicatus nō possit denunciari seu publicari, vide apud Alex. Trentacinq. lib. 1. pract. resolut. de appellat. resolut. 5.]

181 Sexto L I M I T A, † non procedere, quando appellatio esset manifeste frivola, & frustratoria. interposita contra leges, quia tunc, ea non obstante, potest Iudex procedere ad executionem, & innouare, dummodo non deferat appellationi: ex quo iustitia non deferret tali appellationi. vnde habet effectum suspensiuum, tex. est in c. cum appellationib. 5. de appell. lib. 6. & ibi Gem. Abb. in c. consilium. 29. el. 3. de appell. Spec. in tit. de appell. §. nunc dicamus, ver. Item appellatione pendente, & c. & Socin. in consil. 39. colum. 6. in 4. volum. ad quod facit tex. in l. 1. no. 4. ff. de usur. & quod not. gl. Bar. & Doct. in l. 1. no. 2. C. de usur. rei iudic. & Socin. in consil. 76. col. 2. in 1. volum. in quibus locis habetur, quod quando appellatio est frustratoria, impedit cursum usurarium, & tempora currunt à prima sententia, perinde, ac si appellatum non esset. † Septimo L I M I T A, non procedere in omnibus casibus, in quibus de iure appellatio non licet: quia tunc appellatio non suspendit effectum sententiæ, & potest Iudex à quo, innouare: secundum Innoc. in c. pastoralis. 28. de off. deleg. & est gloss. in verb. casibus, in c. non solū. 7. de appell. l. 6. §. no. 11. C. quor. app. non recip. & Bald. in c. jancimus. 1. colum. 1. quo temp. nil in visib. feud. quod tamen limita, nisi in talibus casibus prohibitis, appellans allegaret aliquam iustam causam, ex qua deberet admitti eius appellatio; quia tunc Iudex tenetur eius appellationi deferre, & non debet interim innouari, gl. est in c. Romana. 3. §. si autem. & ibi Gem. in fi. de appell. Lud. Roman. in consil. 334. & Abb. in d. c. consilium. el. 3. in 1. no. de appell. † Et sub ista fallentia potest includi appellatio à possessione, que non retardat executionem, per ea, quæ plene not. Bald. in l. vici. C. si de moment. p. ff. sue. off. & Angel. in consil. 107. † & similiter appellatio à decreto affirmatio: prout est, quando Iudex concedit assistentiam vigore instrumenti; quia à tali decreto non appellatur in Regno, scilicet ad effectum retardandæ executionis, per ritum magnæ curiæ vicariæ, sed de nullitate diei potest, & talis nullitas opposita, retardat executionem vt est Regia prag. quæ incip. Magna curia, & vide decis. 261. consil. Neapol. † Octauo L I M I T A non procedere in factis notoriis; nam in illis appellatio non suspendit executionem, secundum Old. in consil. 18.

187 **colum. 2. Lud. Roman. in consil. 324. per Doct. in c. cum sit Romana. §. §. praterea. de app. & gl. in d. c. Romana. §. si autem. in ver. casibus. de appel. lib. 6.** † Hinc dicimus, quod notorie criminofus non auditur appellans, & eius appellatio non suspendit, vt habetur in c. propositus. 24. de appel. & in d. §. si autem. & Specul. in tit. de not. crim. §. 1. verfic. quid si auditus, & c. † Nono LIMITA non procedere, quando timeret de dilapidatione fructuum; quia potest Iudex etiam pendente appellatione fructus sequestrare, l. imperatores. 21. §. fin. ff. de app. & c. ab eo si de sequest. poss. & fruct. not. Spec. in tit. de app. §. nouissime. in prin. & habetur in l. ab executione. §. c. quor. appel non recip. per Phil. in c. cum teneamur. 17. colum. 3. de appel. Sed per quem Iudicem fiet hæc sequestratio? quid quid dicat Bart. in d. l. imperatores, dic, quod communis conclusio est, quod si petitur, antequam appellatio sit praesentata Iudici ad quem, & per eum recepta, debet fieri per Iudicem a quo, sed si postea, debet fieri per Iudicem ad quem: ita tenet Ioan. Andt. & Abb. in d. r. fina. in fin. Phil. in d. c. cum teneamur, colum. 3. & Alex. in addit. ad Bart. in d. l. imperatores. §. fin. † Decimo LIMITA, non procedere in eo, qui detinetur in carcere pro crimine, pro quo fuit condemnatus: quia licet appelleret a sententia; tamen adhuc potest detineri, & sic Iudex a quo inouat detinendo in futurum & non liberat ipsum, vt not. Bald. in l. si clericus. 2. vers. scilicet. sed in eadem. C. de Epis. aud. Specul. in tit. de app. §. nouissime, colum. 1. vers. tertius, & c. Alex. in addit. ad Bart. in l. ff. de custo. reo. Bar. in d. l. ab executione. C. quor. app. non rec. vide in l. eos. 6. §. super his. 3.

188 **C. de app. & in l. minima. 12. eod. tit.** † Et si iste carceratus esset remittendus ad Iudicem appellationis, debet mitti eum custodibus ad expensas ipsius carcerati, secundum Bald. in l. generaliter. 12. §. hinc de praesentibus. 4. C. de reb. cred. † Undecimo LIMITA, non procedere, quoad impediendam absolutionem ab excommunicatione non obstante appellatione, tex. est, & ibi Abb. in col. 2. & Phil. & Cat. in c. qua fons.

189 **25. de app. † Duodecimo LIMITA, vt non possit Iudex appellatione pendente, innouare contra appellantem, sed pro eo potest innouare, secundum Inuo. in c. quia propter. 4. 2. de elec. & Soc. in consil. 45. colum. 3. in fi. 1. vel. † Decimotertio LIMITA non procedera, quando sententia fuit lata contra possessorem beneficii in curia Romana; quia tunc interim, si fuit appellatum, beneficium sequestratur per Ordinarium loci, iuxta Clem. ad compescendas. 1. de sequ. p. ff. & fruct. nam tunc etiam si ab Ordinario appellatur, potest interim potest ad sequestrum, non obstante appellatione, secundum Cat. in d. Clem.**

190 **in 9. not. † Decimoquarto LIMITA, quando appellatus attentaret aliquo in prauidicium appellantis, non potest Iudex a quo, reformare**

sibi possessione, calus est in d. c. cum teneamur. & ibi Abb. in fi. col. & per alios Doct. ibi de app. † Decimoquinto LIMITA, non procedere in eo, cui factum est mandatum, vt veniat ad residendum in loco beneficii; quia si interim appellat, potest Iudex a quo, pendente appellatione, ponere vnum substitutum in dicto beneficio, qui interim nutriet de fructibus illius beneficii, tex. est in c. peruenit. 28. al. 2. de app. † Decimosexto LIMITA generaliter; quia Iudex a quo, potest pendente appellatione attentare omnia illa, qua tendunt ad faciliorem exitum causa appellationis, dummodo se non impediatur de ipsa appellatione, ita tenet Abb. per illum tex. in c. ex literis. 2. de mat. contra. cont. inter d. eccles. & in d. c. cum teneamur, in 1. not. de app. † Decimosextimo LIMITA, non procedere quo ad taxationem expensarum; quia Iudex a quo, potest pendente appellatione, taxare expensas, ad quas condemnauit; quia non dicitur innouare, sed potius declarare pronuntia, ita tenet Lapus in allegationibus suis, in allegat. 72. incip. in causa matrimoniali, & c.

Decimo octauo LIMITA, † non procedere contra administratorem alicuius loci pii, qui si fuit condemnatus ad reddendum rationes, & appellauit, potest interim Iudex a quo ipsum constringere ad reddendum rationes, non obstante appellatione, ita pulchre tenet Ang. in §. economos, in fin. in auth. de sanct. Episc. col. 9. tit. 6. † Decimonono LIMITA, nisi appellatio sit deserta: quia tunc non obstante appellatione potest Iudex a quo, procedere ad executionem; quia habetur ac si appellatum non esset, vt decisum hodie in regno, per constit. Appellationum temporaria. † Verum super illo dubio, Iudex a quo pronunciet desertam, vel Iudex ad quem scias, quod si appellatio deserta efficitur ex non prosecutione si quidem nunquam sit aditus Iudex ad quem, & nullus actus est factus coram eo; & tunc non est opus alia pronuntia, sed pars appellata potest adire Iudicem a quo, vt sententiam exequatur, & si ille videt lapsum terminum iuris, vel hominis, ad proficendum, pronunciat illam desertam, & condemnabit appellantem ad expensas, & ob hoc est vtile, vt pronuntietur, propter condemnationem expensarum, secundum Abb. in c. sepe 44. colum. 3. de appel. Verum potest, si vult, exequi sine alia pronuntia; & hoc etiam est vtile, vt causa citius expediat, ne detur materia vltius appellandi. Si vero fuit aditus Iudex ad quem, & appellatio fuit coram eo introducta; & tunc ipse debet pronuntiare super deserte, & non Iudex a quo, ita distinguit notabiliter Phil. in c. ex ratione. 8. colum. 19. in fin. vers. circa presentium & c. de app. Felin. in c. ex parte. 12. al. 2. colum. 6. fin. & seq. col. pen. de rescriptis. Adde tex. & ibi Bald. in l. si contra. 8. & in l. praecipuus. 32. §. in hu. 2. C. de appel. & ibi per Bart. adde etiam Alexand. in l. praesent. 27. ff. de re iudic. † Et quod possit appellari a sententia, per quam pronuntiat appellatione-

lationem esse desertam tenet Ph l. in d. c. ex ratione, colum. 23. *vers. circa n. num. &c.* [Adde Gail. lib. 1. obs. 138. n. mer. 4.] vnd. causa vitandi appellationem, cautius est, vt iudex a quo exequatur sine alia pronuncia iudicis ad quem: vt de lazar plene Philip. in d. c. ex ratione. *colantep in fi. & c. l. pen. & Angel. in 202. consil. 110. & Bald in consil. 190. in 1. volum 1* Hodie tamen communiter seruatur in Regno, quod quando est deserta appellatio, quæ erat introducta coram Iudice ad quem, tenet pars appellata adite Iudicem ad quem, in statu, vt referat iudici a quo, vt exequatur sententiam, ex quo appellatio est deserta, qui Iudex ad quem, scilicet calendario processus, si liqueat ei ex eo, quod appellatio est deserta, non facit aliam pronunciam, sed referat tantum per literas Iudici a quo, vt sententiam exequatur, ex quo liquet sibi appellationem esse desertam, & sic Iudex a quo, ad literas iudicis ad quem, sequitur sententiam, & ista communis practica, quam vidi seruari in hoc Regno: & tenet Andr. de Isern. in consil. *Appellationum tempora, colum. 3. in princip.* & ita Matth. in 5. colum. princip. ¶ Imo, quando Iudex ad quem pronunciat, appellationem esse desertam, non requiritur citatio partis, secundum Philip. in d. c. sepe, colum. 7. de appel. & est hodie cautum in Regno, quod sit decretum, qualiter est deserta, sed non legitur: vt est ritus magnæ curiæ. in num. 229. incip. *item seruatur ipsa curiæ, &c. sub rubric. de appellationibus.*

204 Vigesimo ¶ LIMITA, non procedere in sententia lata contra officialem in syndicatibus, quia non suspenditur per appellationem, vt est regia prag. quæ incip. *Regia dignitati* quæ intellige de diffinitiva, sed ab interlocutoria, & grauamine incidendi potest appellari, secundum Bar. in tract. synd. in *vers. appellatio. colum. 8.* Item, a sententia ferenda potest appellari, secundum Par. ibid. colum. 7. in fin. ¶ Vigesimo primo

205 LIMITA, non procedere, quando Iudex a quo vult statuere terminum appellanti ad prosequendum, vel ad se presentandum coram Iudice ad quem: nam licet, pendente appellatione, censentur ligatae manus iudicis; non tamen censentur ligatae quoad hoc, quia potest Iudex a quo statuere terminum competentem, & breuiare tempus iuris, intra quem terminum si appellans non se presentat Iudici ad quem, vel non prosequitur appellationem, remanet appellatio deserta, & potest sententia exequi, text. est. in c. personas. 4. & ibi Abb. & Phil. in c. eurs. sit Romana 5. & in c. oblat. 57. & in c. reprehensibilibus. 26. & in c. sepe. 4. de app. Spec. in tit. de app. §. nouissimis, vers. 11. & vers. 6. Card. in Cle. 1 in 12. q. de app. & Bartol. in l. preses 27. C. de app. in hoc tamen si vis scire qualem terminum possit Iudex assignare appellanti, vide notabiliter Phil. in d. l. personas. colum. 1. de appel. vbi declarat 4. modos dandi terminum in hac materia. Et primus est, ad iter accipiendum ad Iudicem appellationis, quem terminum dat Iu-

dex a quo. c. *teruenis* 8. el. 2. de app. Secundus est, ad se presentandum coram Iudice ad quem, & iste similiter dari potest, vt d. c. *person.* Tertius est terminus ad se presentandum cum apostolis: de hoc habetur in d. l. *preses.* & ibi per Bal. & huc similiter dari potest, vt ibi Quartus est terminus ad recipiendum apostolos petitos: nam potest Iudex a quo statuere certum terminum appellanti, intra quem debeat recipere apostolos, quo elapso, si non recipit, appellatio est deserta, vt in Clem. quamuis 2. de app. Quintus est terminus ad prosequendam appellationem, & iste etiam dari potest, & c. *cum causa. S. de re iud. & c. a hac. 20. el. 3. de appel.* quidquid tenuerit Bartol. in d. l. *preses.* cuius opinio in hoc reprobatur. Sextus est terminus ad presentandum, & redeundum cum literis imperatoris: & hoc fieri non potest per Iudicem a quo; quia esset imponere legem Superiori, c. *ex insinuatione. 50. & ibi Abb. de appel.* Septimus est terminus ad presentandum, vel prosequendum, & faciendum fidem de ipsa prosecutione: & hoc minime fieri potest ad faciendum desertam appellationem elapso termino; alius terminus est ad finiendam appellationem coram Iudice ad quem, & hoc minime fieri potest; quia imponeret legem Superiori, vt d. c. *ex insinuatione.* quæ omnia prosequere, vt per Phil. in d. c. *personas.* & de c. Rot. 94. in nouis. Vigesimo secundo LIMITA; ¶ quia Iudex a quo, potest pendente appellatione examinare testes senes, vel valetudinarios, ad perpetuum rei memoriam, & non dicitur innouare, ita per plura tenet Mat. de Assis. in *const. probationum incursum,* colum. 2. in fi. SECUNDAM REGVLAM PRINCIPALEM, scilicet de appellatione ab interlocutoria, ¶ LIMITA PRIMO, non procedere, quando fuit Iudici a quo inhibitorium per Superiorem, quia tunc non potest ulterius procedere in illa causa: vt est text. in d. c. *non solum 7. de app. l. 6. & not. Ang. in consil. 217* Quod tamen intellige, quãdo inhibitio fuit legitime interposita, & cù causæ cognitione & parte citata; uam quando est appellatum in casu, in quo non debuit appellari, vel quia causa est iniusta, vel appellatio est inuoluta & frustratoria; tunc nunquã debet Iudex ad quem inhibere, nisi prius adhibeat causæ cognitione super iustitia appellationis, alias inhibitio non valet: vt not. Spec. in tit. de app. §. de officio, *ver. sed queritur.* Fel. in c. dilectus. 29. el. 2. col. penult. de re iud. pro hoc est text. in c. Roman. 3. §. si verso, & §. si autem. & ibi Gemin. de app. lib. 6. Item quod debet fieri parte citata inhibitio, alias non valet, tenet Alex. in consil. 91. col. m. pen. in 2. vol. & Franc. de Aret. in consil. 20. colum. pen. *vers. circa secundum, &c.* & consil. 33. col. 3. & Alexan. in l. Tizia. 34. in fin. ff. solut. matr. vbi dicit hanc esse communem opinio. & idem Alex. in l. si se non obtulerit. 4. §. condemnatum. 6. col. 4. & in fin. ff. de re iud. & Alex. in consil. 9. in 4. vol. & lal. in l. si opus. 6. colum. 2. in fin. ff. de oper. noui nunc. vnde dicit notabiliter Abb. in c. cum venissent. 2. col. 2. in 4. notab.

208 *notab. de rest. in integr.* quod ꝑ inhibitiō iudicis contra ius facta, non inducit nullitatem actus postea
 209 gesti. Secundo LIMITA, ꝑ nisi iudex à quo detulerit appellationi coram eo interposita ab interlocutoria, quia deferendo seu admittendo ipsam, ligat manus subiecti, & ipsemet tunc sibi inhibet; vnde non potest ulterius in causa procedere, *tex. est in e. cum appellationibus. 5. & ibi Gemino. de appel. lib. 6. & Bar. in l. eim qui. 4. col. 3. de app. recip. in l. intra utile. 39. col. 2. ff. de min. & Socin. in consil. 38. colum. 7. in fi. 1. vol.*
 210 An autem ꝑ teneatur deferre iudex appellationi? Dic, quod sic, si est interposita ex iusta causa, alias punitur, *tex. est in e. priore. 31. de appel. & in l. quoniam iudices. 11. de appell.* & circa istam pœnam est varietas inter ius Canonicum & Ciuile; quia de iure Canonico; si causa est criminalis, iudex non admittens d. ponendus est, si vero est ciuilis, punitur pœna arbitraria, sed de iure Ciuili, si causa est criminalis, punitur pœna arbitraria, si ciuilis, punitur ad triginta libras auri, *in d. l. quoniam iudices*, ita declarat Phil. *in d. c. de priore, colum. fin. & Lud. Rom. in consil. 501. colum. 1.* Verum aduertet; quia Phil. *in d. c. de priore, in fin.* dicit, quod ista pœna cessant, ubi cunque appellatur à mera interlocutoria, ex quo iudex potest procedere antequam sit ei inhibendum, ex hoc sequitur, quod non teneatur deferre; in hoc ego puto, quod non bene loquitur Phil. quia, si appellans ab interlocutoria mera, assignat aliquam rationabilem causam, ex qua, si vera sit, apparet grauamen, teneatur iudex appellationem admittente; quia ad hunc effectum voluerunt iura, quod causa grauaminis exprimentur, vt si videantur iusta, debeat iudex admittere appellationem, aut specificare causam rationabilem, quare non admittat, vt dicit *tex. in e. cordi. 1. de appel. lib. 6.* vnde si iudex repellit appellationem ab interlocutoria ex rationabili causa interposita, puto quod ita punitur, ac si repulisset appellationem à diffinitiuâ, & ita in effectu concludit Card. *in d. c. priore, in fin.* qui melius loqui videtur, & Lud. Rom. *in consil. 501. colum. 1.*
 211 2. Quid autem, ꝑ si iudex non admisit simpliciter appellationem, sed cum illa clausula, *si & in quantum*; prout communiter scribi solet admissio per actorem magistros, an per illa verba habeatur pro admissa, vel pro non admissa? Lud. Rom. tangit hanc quaest. *in d. cõs. 501. col. 2. & concludit*, quod si appellatio erat iusta, & ex rationabili causa interposita, quæ de iure admittenda erat, habetur pro admissa, alias si admittenda non erat, habetur pro non admissa; & sic illa clausula refertur ad iuris dispositionem, idem tenet Ph. *in e. cum contingat. 36. col. pen. de off. del. Phil. & Card. in e. sepe. 4. 4. in 2. notab. de appel.* Bald. *in l. adista. 3. in repet. aduana, colum. 17. vers. item dubitatur, si iudex, & C. de eden. Bar. in l. Ambrosio. 4. colum. pen. in fin. ff. de dec. ab ord. fac. & Angel. in consil. 217. in 5. colum.* & ista est veritas, Tertio ꝑ LIMITA, nisi appellaretur à tali interlocutoria, quæ cõtinet

grauamen irreparabile, & executionem irretractabilem, vt si iudex interloqueretur, aliquæ esse torquendum; quia tunc, p̄cedente appellatione, statim ligantur manus iudicis ante aliam inhibitionem, sicut quando appellatur à diffinitiuâ, secundū Bal. *in l. generaliter. 12. §. iuramento. 1. col. 2. vers. sed quid si est talu, & C. de reb. cred. facit quod not. Bar. in l. ante sententiam. 2. colum. 2. & 3. ff. de appel. recip. Bal. in l. si cloric. 2. col. 2. C. de epis. aud. & in l. si qui prouocatione. 30. C. de appel. in l. ante sententia. 7. col. 1. quod ꝑ appel. on recip. Par. in tract. iudic. in vers. tortur. in ver. hanc. vers. an ab interlocutoria, & C. de And. de I. R. in consil. Intentionu. & hoc hodie est prouisum in Regno per capitulum regni, quod incipit, *si iuste* quod cauetur recipiendam esse appellationem à tortura, & si iudex noluerit admittere, sed processit ad torturam post appellationem, si quidem tortus fuit mortuus vel in tormentis, vel per condemnationem ad mortem; tunc iudex debet vltimo supplicio damnari, si vero non fuit mortuus in tormentis, nec ante cõdemnatus, adhuc tunc iudex debet damnari ad pœnam carceris biennalis, & ad publicationem tertiae parris suorum bono. Si vero tortus fuit cõdemnatus ad aliam pœnam per iudicem, p̄ter ei mortem; tunc iudex eadē pœnā scribere debet, ita hæc omnia decidūtur *in d. c. si iuste. & est in nu. capitulorū Regni. 143.**

TERTIO, principaliter loquendo ꝑ ordinem præpositum, QUÆRO ꝑ QUANDO FIAT APPELLATIO? Dic, quod debet fieri intra 10. dies, à die latæ sententiæ, vt est *tex. sæpius alleg. in auth. hodie. C. de appel. & in e. cum dilecti. 32. in fin. de elect. & in e. significauerunt. 36. de testib. & in e. quod ad consultationem. 15. de re iud.* Quod amplius procedere nõcolum, quando appellatur à diffinitiuâ, sed etiam ab interlocutoria, debet appellari intra 10. dies, *tex. est, & ibi glo. in verb. dies. in d. c. significauerunt & in d. c. cum dilecti, in fi. glo. in e. cum cessante. 60. de appel. & Bal. & laf. in l. si ab arbitrio. 10. ff. qui satisd. cog. imo etiam à quocunque grauamine, & actu etiam extraiudiciali debet appellari intra 10. dies, a die illati grauaminis, vt not. Soc. *in consil. 45. colum. 4. in fin. 1. vol.* Sed ꝑ de iure scripturum ꝑ Codicem, erat minus tempus, scilicet; quia in causa propria poterat quis appellare solum intra biduum, in causa aliena intra triiduum, & non vltra, vt est *tex. in l. eos. 6. §. in autem. 5. C. de appell. & in l. si quidem. 1. §. biduum. 5. & in §. di. 7. & in §. in propria. 11. ff. quando appell. sit.* Hodie vero per ius Authenticorum, est auctum tempus, vt que ad decem dies, vt supra, quo termino elapso, si non appelleretur, sententia transit in rem iudicam, & executioni mandatur, vt *d. c. quod ad consultationem* & currit istud tempus de momento ad momentum à die latæ sententiæ, vt est *gl. & ibi etiam Bar. in d. §. dies.* LIMITA tamen hoc, ꝑ dummodo appellans sciuerit latam esse sententiam contra se, quia tunc currunt decem dies à tempore latæ sententiæ. Secus, si ignorauerit, quia etiam si sciret per mensum vel annum, & vltra*

semper potest appellare, postquam scire incœpit; nam à die scientiæ currunt sibi 10. dies, *c. concertationum. §. de appellat. lib. 6. glo. & Bar. in d. authent. hodie. C. de appellat. & in c. ab eo. 6. de appellatio. libr. 6. tex. in l. 1. §. final. ff. quand. appel. sit.* ex hoc ergo sequitur, quod istud tempus est vitale in principio; quia nunquam incipit currere impedito, sed postea efficitur contiouum, vt est tex. & ibi Bart. in d. l. 1. §. dies. quibus adde Spec. in tit. de appell. §. restat. vers. se. A nunquid. tamen bonum est, vt proteclterur appellans, quando videt se impeditum, maxime quando fit per iudicem, secundum Bar. in d. §. dies. Secundo ¶ L I M I T A, nisi grauam è illatum haberet tractum successiuum; quia tunc semper potest appellari, quando durat grauamen, etiam post 10. dies, ita tenet Ioan. Andr. in c. dilectus. 29. el. 2. de rese. & Bald. in l. si clericum. 2. colum. 2. in fin. vers. secundo quarto, C. de Episc. aud. & Spec. in tit. de appell. §. restat. vers. & not. secundum Vinc. idem tenet Angel. in d. authent. hodie. & Paris in tract. syndic. vers. appellatio, colum. 2. in quibus locis ponitur exemplum de eo, qui detinetur in carcere. Nā semper potest appellare; quia semper grauatur, ita etiam tenet Phil. in c. super eo. 12. el. 2. col. 1. de appell. in c. ex parte. 47. el. col. 2. eo. iis. vbi notantur limitat hoc de mente Bald. in d. c. de testibus. extr. de testib. non procedere, quando iudex expresse fuisse interlocutus, illum fuisse iuste carceratum: quia tunc debet appellari intra 10. dies à die prolationis interlocutoriæ, alias transfretur in rem iudicatam, & vltorius appellare non possit, quibus adde Alex. in l. insciandus. 67. §. infans. 2. in add. ad Bar. ff. de furt. in l. ne quis. 1. §. 1. ff. de fer. & in l. eum, qui 30. §. in popularibus. 3. ff. de iureiur. Et ¶ potest appellatio præteritari etiam in die feriata ad honorem Dei, secundum Bar. in d. l. 1. §. dies. ff. quand. appel. sit. Card. in Clem. quamuis. 2. §. simpliciter, in 2. q. in fin. de appel. & est gl. in c. appellatio, 9. in verb. lecta, de appell. lib. 6. Bald. in l. quoniam. 1. per illum text. C. de fer. & Fel. in c. fin. col. 5. de fer. Ex prædictis inferitur. ¶ quod si aliquis sine mandato, alieno nomine appellauit ab aliqua sententia, debet illā appellationem ratificare facere à domino litis intra 10. dies, computandos à die, quo sciuit latam esse sententiam contra se, alias elapsis 10. diebus, non possent ratificare, & sententia transfretur in rem iudicatam: quia ratificatio debet fieri intra tempus habile, l. bonorum. 24. ff. rem rat. habet, ita tenet Spec. in tit. de appell. §. 1. vers. porro. & Petr. Phil. Corn. in cōf. §. 92. col. 2. in litera A. in 3. volum. nam actus iudiciali debent fieri per legitimam personam habentem speciale mandatum, l. licet. 24. C. de procur. & si fuerint facti sine mandato, debent ratificari intra tempus habile, alias non valent: vt dicit ibi Petr. Phil. Cor. Et pondera: quod verba Spec. vbi supra dicūt, quod debet appellanone[m] ratificare intra 10. dies à tempore, quo sciuit appellatum, & non dicit à tempore scientiæ latæ: sententia nego puto, q̄ debet ratificare intra 10. dies à tempore, quo sciuit senten-

tiam esse latam, per ea, quæ habentur in d. authent. hodie. quia ex illo tempore currūt sibi 10. dies ad appellandum; ergo illimet dies currunt sibi ad ratificandum; quia illud censetur tempus habile, per d. l. bonorum. & ista est pura veritas. ¶ VISO PRIMO TEMPORIS appellandi, VIDEAMVS NUNC DE SECUNDO TEMPORE, scilicet petendi apostolos; & scias, quod de iure communi apostoli debent peti intra 30. dies, & etiam recipi, vt est tex. in l. iudicibus. 24. C. de app. & in c. ab eo. 6. de appell. lib. 6. adeo, quod si appellans intra dictum tempus non petat, vel recipiat apostolos, censetur appellationi renuciasse, & efficitur appellatio deserta, vt d. c. ab eo. & Clem. quamuis. 2. de app. & quando statet per iudicem, qui requisitus, non dat apostolos, debet appellans protestari, vt habetur in d. Clem. quamuis. & per gloss. in l. post appellationem. vnic. ff. de libel. dimiss. Sed dubitatur, ¶ quando incipiant currere isti 30. dies, vtum à die sententiæ latæ, vel à die appellationis: in hoc magna fuit varietas Doctor. quos refert deci. Rota. 26. in nouis. & Card. in c. vt debitus. 59. col. 22. de appellat. nam aliqui tenent, quod currunt à die sententiæ latæ, per tex. qui hoc dicit expresse in d. l. iudicibus. Alii tenent, quod currunt à die appellationis interposita, & hanc opinionem tenet Host. in c. cordi nobis. 1. de appell. lib. 6. sed Card. in d. Clem. quamuis, in princ. in 4. q. tenet simpliciter primam opin. per d. l. iudicibus. sed quidquid teneat alii, magis communis opinio est, vt dicamus, quod si appellans habuit noticiam sententiæ latæ: currat sibi tempus à die sententiæ latæ, & ita procedit d. l. iudicibus. Si vero non habuit noticiam, quando fuit lata sententia; & tunc triginta dies currant sibi à die scientiæ, à quo die habuit facultatem appellandi: quia si aliter diceremus, sequeretur vnum inconueniens, quod posset appellans ignorare per 30. dies, & sic esset sibi ignorantia lapsus tempus petendi apostolos, cui non esset lapsus tempus appellandi, per ea, quæ not. gloss. & Bar. in d. authent. hodie. & tex. in d. c. concertationi. §. de appell. lib. 6. & istam opinionem tanquam æquiozem, & iuri consonam teneo, quam tenet gloss. in d. c. ab eo. & ibi etiam Gem. & est de mente Ioan. Andr. ibi, & d. dec. Rota. 29. in nouis Sed ¶ istud tempus petendi apostolos intra 30. dies, est de iure communi, vt dixi; posset tamen dubitari, an hodie in Regno seruetur cum cōstit. Appellationum tempora. statuerit simpliciter terminum 30. dierum ad profequendum coram iudice ad quē post interpositam appellationem? Dic, quod in Regno non seruetur, sed istud tempus 30. dierum includitur in tempore 10. dierum; vade sufficit, quod appellans petierit apostolos infra 50. dies, & illos præsentauerit iudici: ad quem; vna cum processu, & sic quo ad hoc est correctā d. l. iudicibus. ita tenet Andr. de Ifern. in c. si ausem, colum. 2. in fin. & seq. quo tempor. mul. & idem Andr. in d. cōstit. Appellationum tempora in princ. & ibi etiam est gl. & hoc est confirmatum

matum per ritum magnæ curiæ in n. 189. incip. *Item seruat ipsa curia, quod quando, &c.* & magis clare firmatur per Regiam præg. quæ incip. *appellationū tempora.* & est in nu. præg. 23. quæ expresse confirmat tempus inductum per constit. Regni in prosequenda appellatione. Sic ergo in Regno, in curia seculari seruatur dispositio constit. Regni, & Regiæ pragmatice, sed in curia Ecclesiastica seruatur dispositio iuris Canonici, scilicet *d. c. ab eo, & d. Clem. quamuis.* vt recipiantur apostoli intra 30. dies; quia in hoc non reperitur correctum ius canonicum. Ex hoc inferuntur, qd in ¶ Regno, in curia seculari superuacua est illa quæstio superius facta, s. ex quo tempore incipiant currere 30. dies ad petendum apostolos? quia habemus constit. expresse loquentem, quod 30. dies currunt a die interpositæ appellationis: vnde ab illo die habet idem tempus ad petendum apostolos, secundum And. de Isern. *vbi supra.* Bene verum est, quod procedit illa quæstio de iure Canonico, & sic in curia ecclesiastica. Prædicta LIMITA, ¶ scilicet de iure Canonico, nisi iudex statuerit certum terminum appellanti ad recipiendum apostolos: qui si intra illum terminum statutum non recipit, vel petit illos, & non protestatur, appellatio remanet deserta, non expectato aliter lapsu 30. dierum; quia iudex à quo possit specialem & breuiorem terminum ad hoc statuere: vt est text. in *d. Clem. quamuis, de appell. & ibi per Card. & Doct.* SED ¶ CIVIS EXPENSIS DEBEANT MITTI, SEV PRÆSTARI APOSTOLI: vt cum expensis appellantis, & perentis, vel iudicis? Communis conclusio est, & vera, quod dentur expensis appellantis, gl. est in *ver. oblatos. in d. Clem. quamuis. 2. de appell.* & ibi Card. in *§. verum. 3. notab. & in §. similiter. in 5. quæst. Bald. in l. eos. 6. §. apostol. vlt. col. 3. versicul. quare consuevit, &c. C. de appell. & Alex. in addit. ad Bart. in l. si postulerit. 27. ff. de adult.* Istorum autem apostolorum plures sunt species, quas omnes numerat Spec. in 3 parte Spec. in tit. de appell. §. sequitur, per totum. Sed quantum ad materiam nostram, TRES tantum SPECIES sunt in frequentiori vsu: videlicet APOSTOLI DIMISSORII, & isti dicuntur, quando iudex admittit appellationem, & scribit literas dimissorias, cum quibus dimittit appellantem iudici ad quem, illæ literæ significantes, qd admittit appellationem: dicuntur apostoli dimissorii, de quib. loquitur *l. ff. de libel. dimiss. & c. ab eo. 8. de appell. lib. 6. & c. ab eo. 2. 4. 2. q. 6.* Alii dicuntur APOSTOLI REFUTATORII: vt quando iudex à quo non vult admittere appellationem; tunc scribit literas significantes qualiter refutauit, & non admittit appellationem? & de istis loquitur text. in *l. si. in refutatorum. 1. C. de app.* Alii dicuntur APOSTOLI REVERENTIALES, vt quando appellatio non erit admittenda, sed iudex eam admittit ob reuerentiam superioris, de quib. habetur in *l. eos. 6. §. super hu. 3. C. de appell. & in c. cordi. 1. de appell. lib. 6. de istis tribus speciebus apostolorum vi-*

de Card. Alex. in c. 2. de debit. col. 18. in fin. & seq. de ap. & Spec. plene in d. §. sequitur. vbi ponit formam omnium istorum apostolorum, & vide Ab. in c. b. n. a. col. 2. vers. quinta differe. n. 1. & c. de appell. Vnde etiam dicitur apostoli dicitur ab a. n. quod est supra, & solus, id est missio: quasi literæ missæ ad superiorum, ita declarat Card. in *d. Clem. quamuis. in princ. in 2. q. de app. & vide gloss. in ver. petat. in d. c. cordi.* An tamen in appell. extraiudiciali debeant peti apostoli? gloss. in *d. c. cordi. in vers. vel exira.* videtur tenere, quod non, sed gl. in *c. vi. super. 4. in vers. ille iudex, de appell. lib. 6. tenere, quod debent peti sub conditione, scilicet, si est, qui illos dare possit. Super hoc concludo, quod quando appellatur à iudice extraiudicialiter procedente, semper peti debent apostoli: quia est, qui illos dare possit, scilicet iudex, sed quando appellatur à parte, non puto quod sit necessarium illos petere; quia non est, qui illos det. Tamen tutius est quod tunc petantur sub illa conditione, vt dicit gloss. in *d. c. vi. super. & ita tenet Phil. in c. bona. 5. col. 6. in fin. vers. 6. requiritur, & c. de appell. & ibi etiam tenet Abb. in 2. colum. in 4. & §. differentia. SEQUITUR modo VIDERE DE TERTIO TEMPORE, scilicet ¶ prosequendi appellationem, super quo scias, quod est varietas inter ius commune & ius constitutionum: nam de iure commune appellans post interpositam appellationem, habet vnum annum ad prosequendum coram iudice ad quem, & istud appellatur PRIMUM FATALE, & si est in perditus, habet ex causa SECUNDVM FATALE, vt est text. in *auth. ei qui appellat. C. de temp. appell. & habetur in c. ex ratione. de appell. & est text. in Clem. si ui. de app. vbi dicitur hoc producere, tam in appellatione iudiciali, quam extraiudiciali.***

[Quantum temporis impedimentum esse debeat, in primo anno, vt secundus detur, vide Trentacin. lib. 2. præf. resol. de app. res. to. n. 4. & seq. vbi varias doctorum opiniones super hac re late examinat & nu. 7. ait, secundum annum, ante finem primi peti debere, alias sententia traheret in rem iudicatam. Quid autem de impedimento probandum sit, vt secundus annus obtineatur, vide *ibid. num. 9.*]

Si vero est in secundo fatali fuit impeditus, solet ei dari et tertius annus, ex iustissima tantum causa, & iusto impedimento: vt probatur in *d. c. ex ratio. & ibi Car. & nor. Spec. in tit. de app. §. nunc breuiter, ver. præmissa.* Quod tamen intellige, quia in toto secundo anno fuit impeditus, alias restituitur ei non annus integer, sed tantum tempus intra quatum durauit impedimentum: ita declarat Abb. in *d. c. ex ratione, in 4. eo. & istud tempus, qd datur post secundum fatale, datur solum per viam restitutionis in integrum, & non ipso iure.*

[Adde Trentacin. lib. 2. præf. resol. de appellat. resol. 10. n. 18. vbi dicit hanc esse communioem, & veniorem opinionem, quod nec dicitur restitutioem in integrum illud tempus concedatur. Quantum autem temporis concedi debeat, non con-

ueniunt Doctores; Trentacinqu. ex sententia Decii tantum putat concedi debere, quantum ad expediendam causam appellacionis necessarium sit, licet communior sit opinio, tantum saltem temporis restitui, seu concedi, quantum impedimentum abstulit. sed primus & secundus annus dantur ipso iure à lege, secundum Innocent. Abb. & Doct. in d.c. ex ratione. 8. & gloss Bart. & Doct. in d. authent. ei, qui appellat. sed de iure constitutionis regni, est additum istud plus; quia post interpositam appellacionem, dantur quinquaginta dies appellanti, intra quos debet recipere apostolos, & præsentare processum coram iudice ad quem, & facere citari partem, & licentiaris recedere, alias appellatio efficit deserta: hæc omnia probantur in constit. *Appellacionum temporum.* & ibi Andr. de Ifern. Deinde in antea præsentato processu & facta citatione partis, intra quinquaginta dies, habet appellans primum fatale, & sic primum annum seruata forma iuris communis: quia constituit. Regni, non corrigit fatalia, sed solum interponit illud tempus quinquaginta dierum. Verum est sciendum, quod fatalia incipiunt currere à die interpositæ appellacionis, vt est text in dist. *Clemens. sic. 3. de appell. & not. Abb. in d.c. ex ratione. 2. in 1. notab.* vnde per hoc dico, quod illi quinquaginta dies interpositi per constit. includuntur, & sic à die interpositæ appellacionis, etiam hodie in regno currit annus ad prosequendum; cum in hoc iura communia non reperiantur correctæ, *argum. leg. sancimus 27. C. de testam.* Ista autem obseruantia de quinquaginta diebus, procederet solum in regno, in curia seculari, quia Rex qui fuit auctor illius constitutionis, non potuit inuolare legem Ecclesiæ, & Ecclesiasticis personis, per ea, quæ plene habentur per Abb. & Felin. in c. *Ecclesia S. Maria. 10. de constit.* vnde in curia Ecclesiastica seruaretur mea disputatio, *Clem. sic. & Clem. quantum de appellat.* scilicet vt apostoli intra viginti dies, & proeuctio fiat intra annum, à die appellacionis, & stante impedimento, datur secundus annus.

[De fatalibus prosequendæ appellacionis, quanti sint temporis, de iure comuni, & iure regni Neapol. & à quo tempore currere incipiant, vide Alexand. Trentac. qu. libr. 1. *pract. resolut. de appellat. resolut. 10. num. 1. 2. & 3.* & Andr. Gail. l. 1. *obseruat. 11. in princ. vbi num. 7.* ait, eiusmodi fatalia prosequendæ appellacionis, vt & fatalia primæ instantiæ in causis simplicibus querelæ, in Camera Imperiali non currere, & sic *l. properandum. C. de iustic. & Authent. ei qui. C. de appellat.* ibi, propter multitudinem causarum, locum non habere, sed tantum tempora interponendæ, & introducendæ appellacionis attendi. Si tamen fatalia prosequendæ appellacionis, coram inferioribus iudicibus non sint seruata, appellatio in Camera, tanquam deserta, non reputatur, licet vbiq; se referat in iudiciis horum fatalium, nulla habeatur ratio.]

Sed iuxta hoc quaeritur, † an sit necesse, quod 230 appellans protestetur de impedimento, ad hoc, vt restituarur sibi tempus? in hoc vera conclusio est, quod si stat per iudicem, debet protestari, & non sufficit vna protestatio, sed debet pluries protestari: ita dicit Alexan. in consil. 19. *column. 2. in 1. volum.* ponunt Doct. in l. *properandum. 13. §. fin. autem vtraq; 8. C. de iud. & Bald. in d. c. ex ratione, in fin.* Si vero impeditur alio impedimento, quam facto iudicis, non requiritur de necessitate protestatio, sed sufficit, quod postea impedimentum probetur. [Adde Alexand. Trentacinqu. libr. 2. *pract. resolut. de appellat. resolut. 10. num. 19.*] Cautius tamen est, quod semper protestetur de impedimento: ita pulchre distinguit Philip. in d. c. *ex ratione. col. 4. in fin. & §. 9. vers. sed dubitatur ad hoc. &c.* & ita intelligitur gloss. in c. *cupientes. 16. §. quod si per viginti.* & ibi Geminus & Petr. de Anchar. de elect. libr. 6. & Barr. in l. 1. §. dies. 7. ff. *quando appellan. sit.* & vide omnino Cardin. in d. c. *ex ratione. in 4. column.*

[Quomodo autem impedimentum sit probandum, an euidentissimis probationibus, an vero per iuramentum probare sufficiat, vide Trentacinqu. libr. 2. *pract. resolut. de appell. resolut. 10. num. 8.*]

Vltcrius super ista quaestione dubitatur, vtum 231 elapso primo anno, possit iudex indistincte sententiam exequi, tanquam appellacione deserta, si non constat aliter sibi de impedimento? Doct. communiter tenent, quod non; quia si non sit lapsus biennium, iudex non potest exequi, quoniam sententia non confirmatur ex solo lapsu primi anni, nisi etiam labatur secundus annus, dicit rex. in d. *authent. ei, qui appell. & ita expresse tenet ibi Barr. in fin. & idem Bartol. in l. 1. in fin. ff. nil. mouan. appell. pendon.* & Bald. in l. eos. 6. in princ. *column. 2. ve. si fecis tamen, &c. C. de appellat.* & Phil. in d. c. *ex ratione. col. 24. vers. secundo quaeritur, &c.* [adde Trentacinqu. libr. 2. *pract. resolut. de appellat. resolut. 10. num. 10.*] Nam secundum Baldum in d. c. *leg. eos.* elapso primo anno, est dubium, propter impedimenta, quæ potuerunt interuenire; & sic solus lapsus primi anni non certificat iudicem de desertione, nisi labatur etiam secundus. Et LICET ista opinio videatur esse magis communis, TAMEN mihi videtur, quod ista simpliciter intellecta non procedat. Et PRIMO PONDERO, quod lex non habet secundum annum appellanti simpliciter, sed conditionatiue, scilicet, existente iusta causa impedimenti, ita dicit textus in dist. *authent. ei, qui appell.* Ergo intentio legislatoris fuit, quod in primo appellatio sit deserta, si non probatur de iusta causa habendi secundum annum, scilicet de impedimento. Cum ergo impedimentum consistat in facto, oportet probari per eum, qui se fundat in illo, per ea, quæ habentur in leg. 2. ff. *si quis caus. & per Bartol. in l. hoc iure. o. ff. de verborum obligat.* Si ergo non apparet de impedimento, iudex habet suam intentionem fundatam ex lapsu primi

primi anni, vnde poterit sententiam exequi, non expectato lapsu secundi anni. Et per hoc non videtur ob stare illud, quod dicit Bald. *in dist. leg. eos. 6.* scilicet, quod in primo anno est dubium propter impedimenta, quæ poterunt accedere; quia hoc esset præsumere impedimentum, vbi non probatur, quod est contra omnia iura: cum impedimentum sit facti, & facta non præsumantur, nisi probentur, *lin bello. 12. §. facti. 2. ff. de captiuo & postlim. cap. 1. de consuet. libr. 6. & not. Petr. Philip. Corn. in cons. 171. colum. 8. in litera R. in 2. volum.* SECUNDO PONDERO ordinem legis, quæ primo dat primum annum, & postea ex causa dat secundum: nam si opinio illorum, qui tenent esse necesse labi biennium, esset vera, iste ordo fuisset frustratorius; quia debuisset dicere lex, quod appellanti datur biennium, ad prosequendum: quo elapso, appellatio efficitur deserta, & non oportebat dari primum annum, & postea secundum, & lex nihil operatur frustra, §. *quibus. in l. consuet.* TERTIO PONDERO; † quia lex appellat primum annum, primum fatale: & secundum annum, secundum fatale; vt est text. & ibi gloss. *in l. 1. in princ. C. de tempor. appellat.* & dicuntur ista fatalia, à fato, id est morte; quia sicut mors extinguit hominem; ita la plus fatalium, seu vniuscuiusque fatalis, extinguit appellationem: ita declarat Abb. *in d. cap. ex ratione. colum. 3.* sentit gloss. *in dist. leg. 2. in princ. & Bald. in l. fin in princip. in 2. colum. versic. modo restat, &c. C. de tempor. appellat.* Si enim primus annus non extingueret appellationem, nõ diceretur fatale, sed quia lex ita appellat fatale primum annum, sicut secundum: quod patet ex textu *in d. l. 2. in princ.* quæ dicit tempora fatalium, & c. & sic loquitur in numero plurali de pluribus fatalibus. Ergo ita extinguit appellationem lapsus primi anni, non dato impedimento, sicut lapsus secundi anni, adde Philip. *in dist. ex ratione. colum. 2.* QUARTO pro hoc do textum formalem *in d. Clement. 1. sicut. 3. de appellat.* cui non puto posse dari rectum responsum. Nam ibi clare dicitur, quod per lapsum anni appellatio debet censi deserta, cessante iusto impedimento, ergo non est opus expectare biennium, quando non liquet de impedimento. QUINTO PONDERO text. *in l. final. §. illud. 4. C. de seru. or. appellat.* qui expresse dicit, quod elapso anno, & hoc primo fatali mandatur sententia executioni, nisi appellas doceat de impedimento. SEXTO ad hoc PONDERO dicitur Bald. *in d. ex ratione. 8. colum. 2. in fin.* vbi dicit, quod appellas debet esse diligens in primo anno, diligentior in secundo, & diligentissimus in tertio; ergo requiritur diligentia in primo anno sequitur, quod si fuit negligens sine aliquo impedimento, appellatio remanet deserta hanc opin. tenent Innoc. Anton. de But. & Imol. *in l. extra vine. & Ang. in consil. 119.* vbi dicit, quod ista opin. est vera sicut Euangelium. SEPTE-

MO adidem ADDVO text. *in c. cum sis Romana. s. de appell.* vbi est textus clarus, quod appellanti datur annus ad prosequendum, & ex iusta, & necessaria causa, scilicet impedimenti, datur biennium. Ergo sequitur, quod vbi apparet iusta, & necessaria causa, non datur biennium; vnde sequitur, quod iudex potest sententiam exequi lapso anno, si non constat de impedimento, & hoc videtur sentite Bartol. *in athen. item si appell. C. de appellat.* vbi ponderat impedimentum anni, vt datur secundus. OCTAVO PONDERO; quia omnes Doctores communiter *in d. ex ratione. 8. & in d. athen. ei, qui appellat.* concludunt, † quando stat per iudicem, debet appellas in primo anno protestari: ad quid ergo requiritur ista protestatio, si non diceremus, quod lapso anno appellatio sit deserta, certe frustra fieret, si in omnẽ euentum daretur biennium: Et sic per istas rationes & iura concludo, quod si elapso primo anno non constat de aliquo impedimento: nec apparet aliqua protestatio, intentio iudicis est fundata ipso iure in exequendo, vnde poterit sententiam exequi, *in d. Clement. sicut.* tanquam appellatione deserta. Fateor † tamen, quod antequam exequatur, debet citare appellantem, ad dicendum, quare sententia executioni mandari non debeat: quia posset pars citata docere de impedimento, & sic daretur sibi secundus annus, alia si non doceret, poterit exequi. Et quod debeat pars citari super executione facienda, tenet Bart. *in l. 1. in fin. ff. nil. n. uan appell. pend. & Alexand. in l. presas. 27. colum. fin. ff. de re iudic. & Abb. in c. ex ratione. colum. final. vbi tenet in effectu istam opinionem, quam modo tenui, scilicet quod elapso primo anno iudex potest exequi, parte rament citata. Idem, scilicet quod debeat pars citari, tenet Bald. *in l. si contra. 8. C. de appell. in l. 1. in fin. C. de temp. appell. vbi dicit esse ibi text. ad hoc meliorem de iure, & Philip. in d. ex ratione. col. 24. versic. quarto quartus, &c.* EX PRÆDICTIS ergo habes declaratos tres terminos, qui considerantur in appellatione, & remanet conclusio, quod vltimus terminus, scilicet prosequendi, est vnus anni vel duorum annorum, stante impedimento. LIMITA † TAMEN PRINCIPALITER PRIMO hoc, nisi iudex à quo, statuerit breuiorem terminum ad prosequendum: quia eo elapso remanet appellatio deserta, & potest sententiam exequi vt *c. cum sis Romana. s. c. personas. 4. & ibi Phil. & Doct. de appell.* & dixi plene supra *in precedēt. questione principali. in 12. fallent.* & sic non est necesse tunc expectare elapsum anni vel biennii SECUNDO LIMITA, † nisi de voluntate partium fuisset pro rogatus terminus prosequendi appellationem; quia tunc potest durare vltra biennium, prout partibus placuerit; quoniam isteterminus prosequendi appellationem, potest consensu partium prorogari, & etiam breuiari, secundum Bald. *in l. fin. col. 1. C. de temp. appell.* & ibi etiam Bart. idem videtur tenere Alex. *in l. properandis. 13. in princ. C. de iud. & in addit. ad Bart. in**

*auth. ei qui appellat. C. de rem. app. & ibi etiam Bal. in fi. col. Phil. in c. ex ratione. co. 5. in fin. vers. sed dubitatio est. &c. de appell. & ibi etiam Fel. in 2. col. pro hoc est tex. quem ponderat Bald. ad hoc. in l. quod si nolit. 31. §. si quid ita. 22. ff. de ad. l. edit. vbi de consensu partium potest prorogari tēpus redditoria, quod est legale. Sed contrarium tenet Bart. in *auth. si tamen. C. de rem. app.* vbi dicit, quod tacite per viam cōpromissi potest elongari tēpus, sed expresse prorogari non potest: sicut nō potest prorogari tempus instantiæ primæ cautæ, vt est gl. Bart. & communiter Dd. in l. properandū. 13. in pr. C. de iud. & Lud. Ro. in *conf. 174. in fi. & hanc contrariam partem tenet Ioan. Andr. in add. Spec. in tit. de app. §. nunc breuiter. vers. licet autē. in add. magna. cir. a. fi. Abb. in d. c. ex ratione. col. 3. & Lud. Ro. in l. ff. de re iud. & Card. Alex. in d. c. ex ratione. col. 15. vers. decima quarta est questio, &c. vbi se inuoluit, & nesciuit decidere. IN ISTA tamen VARIE TATE MIN' PLUS PLACET PRIMA OPINIO, sc. quod possit tēpus exercendæ appel. prorogari per expressum consensum partium, q̄ opinionem tenet etiam Cyn. in d. *auth. ei qui appellat.* & ISTAM PARTEM FIRMO per text. in l. fin. §. fin. C. de temp. app. vbi dicit tex. quod possunt partes pacisci, quod nullum fatale seruetur in appellatione; ergo clare patet, quod per pactum partium possunt alterari & tolli fatalia iuris. Si ergo possunt partes prosequi appellationē sine fatalibus, sequitur, quod possunt ipsa elongare vel breuiare ad eorum libitum. Hoc n. patet ad sensum, quod si in appellatione non seruantur fatalia, potest durare vltiori tēpore de consensu partium: & ita tenet ibi Bart. SECUNDO MOVEOR per text. in d. *Clem. quamdiu. 4. de appell.* vbi dicitur, quod non currit tempus appellanti, quādo de consensu expresso ipsarum partium prosecutio appellationis differtur; ergo possunt facere partes per eorum pactum, q̄ fatalia non currant. Et licet tenentes contrarium, respondeant ad illum tex. quod loquitur de suspensione, & non de prorogatione, prout dicit Abb. in d. c. ex ratione. 8. col. 3. ego nō video in effectu, quāz differrentia resulter inter suspendere & prorogare: cum vtroq; casu habeatur idem effectus, prout inferius dicam. TERTIO MOVEOR per text. in d. l. quod si nolit. 31. §. si quid ita. ff. de ad. l. edit. vbi partes per pactū possunt prorogare tempus legale, vt dretur in perpetuum. QUARTO ADDVO tex. in c. in causis. alias de causis. 4. de off. dele. vbi terminus datus in rescripto delegatori, intra quem causa debeat finire, potest de consensu partium prorogari, & sic possunt partes prorogare iurisdictionem, quæ certo tempore finire debebat. QUINTO CONSIDERO, quod omnes Dd. tenentes contrariam partem, fundant se super duobus fundamentis. Primum est, argueudo à simili, de instantia primæ causæ, vt sicut illa nō potest prorogari, vt not. in d. l. properandū. in pr. C. de iu. ita etiam non potest prorogari instantia appellationis. Secundum est, quia ista tempora respectant publicam**

utilitatem, vt citius lites finiantur, vnde nō possunt prorogari per partes in præiudicium Reip. vt dicit Abb. in d. c. ex ratione. co. 2. Ego a. volēs susti. eie opin. quam ꝑ tenui tollo de facili ista duo fundamenta, 237 quib. sublati committit opinio cōtraria, & tanto magis elucelcitur quam teneo. Et PRIMVM FUNDAMENTVM, quod fit a simili, tollo per bonam instantiam, iuxta not. per gl. in c. sicut vrgens. l. q. 1. nam instantia causæ principalis nō est aliquo modo prorogandi, nec tacite, nec expresse per partes, adeo, quia etiam per cōpromissum non suspenditur, secundum Abb. in c. cen. co. 6. & ibi etiam Fel. in 5. co. vers. tertia declaratio &c. de iu. plenius per Mart. Soc. in d. c. pen. in 6. arg. per Soc. in *conf. 31. co. 4. in 1. vo* Petr. de Anch. in *conf. 264. & Phil. in d. c. ex ratione. 8. co. vers. secundum quartum. & tamē instantia causæ appellationis, prorogatur & suspenditur per cōpromissum, vt d. Clem. quādiu. & *auth. tamen. C. de rem. ap.* ergo non est bonū argueere ab vna instantia ad aliam. Ad SECUNDMVM FUNDAMENTVM, ꝑ in quantum consideratur publica utilitas, dico, quod si hoc esset in consideratione, minime deberet per cōpromissum suspēdi; quia posset partes milles compromittendo facere, quod nunquam labantur fatalia, & sic lites essent immortales, & offenderetur publica utilitas: sed quia lex hoc non considerauit in instantia appellationis: ex quo permittit illam suspēdi per cōpromissum, vt d. Clem. quamdiu. ergo istud præiudiciū publicæ utilitatis, non fuit in consideratione in tempore appellationis, sicut in tempore principalis causæ. Et ratio diuersitatis est, quam ponit Abb. in d. c. pen. col. 6. de iud. vbi dicit, quod magis præiudicium partium vertitur in causa appellationis, q̄ in causa principali; quia perempta instantia principalis causæ pereunt solū acta, & non perimitur ius partis, sed perempta instantia appellationis, perit tota causa, vt in Clem. si appellas omem. 3. de ap. & not. Bart. in l. petenda. 6. C. de temp. in integ. rest. & Bar. in *auth. item si app. in fi. C. de temp. app.* Et ideo; quia agitur de maiori præiudicio, iura tolerant, quod illa instantia possit per partes suspendi, & prorogari. Et ex his remanēt elisa fundamenta tenentium contrariam partē. SUPEREST MODO RESPONDERE AD DVO IYRA, quæ ponderant tenentes dictam partem: videlicet, ad c. obla. de app. ibi; sed ne valeat prorogari, &c. & ad l. nemo. 3. C. de temp. app. Et primo ad c. obla. dico, quod si recte ponderetur intentio summi Pont. ibi fuit, habendo respectum ad iudicem: nam concessit iudici, quod possit abbreviare terminū appellationis, vt ibi &c. cum si Romana. c. personas. eod. tit. sed nō concessit, quod possit ipsum elongare sine partium consensu, & ita illum tex. declarac. ibi gl. in *ver. prorogari*, quæ dicit, nisi ex iusta causa, vt in c. ex ratio. &c. vnde tenet, quod tex. ille loquitur de iudice, qui ex iusta causa, impediementi prorogari tempus appellationis: & ita loquitur d. c. ex ratione. allegatum ibi per gl. quæ debet intelligi secundum tex. quem alle-*

gat, secundū Bar. in l. nō solum. §. S. si liberationis verba.

439 4. ff. de libr. legat. Nos a. loquimur, quando ambo litigantes de communi consensu volunt prorogare: quod facere possunt, per d. Clem. quādius. Ad l. nemo. 3. respondeo, quod non ꝑ loquitur de prorogatione, sed de reparatione, quæ fit finito tēpore: vnde vult illa lex, quod transactis fatalib. nemo potest imperrare reparationē temporis, postquam appellatio remansit deserta. Nos autem loquimur de prorogatione, quæ fit durante tēpore, l. sed si manente. 5. ff. de precar. & ita expresse colligitur ex tex. in di. l. nemo. qui facit expressam mentionē de reparatione, & ita ibi illum text. intelligit Pau. de Cast. & est de menre

440 Bar. ibi, in primo notab. Ex prædictis ꝑ ergo remanet defensata ista cōclusio, quod partes possunt prorogare de communi consensu tempora appellationis prosequendæ, & hanc opin. tenet Arch. in c. anteriorum. 2. qu. 6. Franc. de Aret. in c. pen. de iud. & licet Fel. in d. c. pen. in 6. col. tenuerit contrarium, per d. l. nemo. cui dicit non posse responderi, tamē latis patet illud responsum ex prædictis, & cōtrarium, & melius tenuit idem Fel. in d. c. ex ratione. vbi ponderat rationem, quam superius attingi succinctē, scilicet, quod non possit dari recta differentia inter suspendere, & prorogare. quia ita potest effici immortalis suspendendo, sicut prorogando; & miror, quare Dd. ita elaborarint in facienda huiusmodi differentia, eū nullius sit effectus, imo recte considerando, facilius admitti debeat prorogatio, q̄ suspensio, per ea quæ dicit gl. in auth. si tamen C. de temp. app. vbi dicit, quod non currit tempus ei, qui semper litigat. Sic ergo prorogantes semper litigant, vnde facilius debent eis tempora indulgeri, sed suspendētes videntur in lite super sedere; vnde vidētur negligere, & tūo minus debet eis cōcedi terminus, per d. l. nemo, quæ vult, q̄ appellantes debeant vigilare, vnde illud quod ponderat Abb. in d. c. ex ratione col. 3. ego recto quo cōtra ipsū. & si aliter diceremus quod esset permissa suspensio, & nō prorogatio, lex esset imposta verbis, & non rebus, contra l. 2. in fi. C. com. de leg. quia de facili inueniretur via, quæ idem induceret, q̄ prorogatio.

[Hanc authoris opinionem; Quod videlicet, expressio partium consensu vel pacto fatalia protēquēda appellacionis, prorogari possint, etiam probat Guil. lib. 2. l. obseruat. 141. num. 6. camque in Camera receptam esse dicit, & veriotem quoq; ait Alexand. Trentici iql. br. . . pract. resolut. de appellat. resolut. 10. nū. 14. Item Ant. T. hanc. decis. pedem. 244. vbi ait, secundum hanc opinionem fuisse decisum, per senatum Pedemont. Et probatur hęc opinio per l. fin. C. de temp. appell. & Clem. quādius. de appellat. potestq; prorogatio hæc fieri non solum per annum, vel biennium, sed etiam per multos annos, vt definitiuit prædictus senatus Pedemont. teste Ant. Teisau. d. decis. 244. nū. 5. vbi in fin. te. ij. dicit, hanc prorogationem per scripturam fieri debere, & non a iur.]

441 Et prædicta ꝑ procedunt in temporibus prosequend. appellacionem: secus est in tempore appellandi, scilicet decem dierum; quia tale tempus non potest vllō modo, nec per iudicem, nec partes prorogari: nec tacite, nec expresse, nec etiam per viam compromissi, vt est gloss. in authent. offeratur. C. de lit. contestat. Phil. in d. c. ex ratione. col. 6. versic. tertio quaritur, &c. & Bald. in authent. bodie. col. 2. versic. quæro, quid si est appellatum, &c. C. de tempor. appellat. vbi plus dicit Bald. quod etiam si lata esset sententia in causa appellacionis interpositæ post 10. dies de consensu partium non valet, Idem tenet Bald. in d. authent. et, quæ appellat. col. fin. versic. quæro, nunquid, &c. & ibi etiam Alex. in addit. ad Bartol. Abb. in consil. 77. col. 2. in 2. volum. Card. in Clem. quādius. in 5. quæst. de app. & Fel. in d. c. pen. col. 5. in fi. vers. secunda declaratio, &c. de iudic. TERTIO PRINCIPALITER LIMITA, nisi partes ꝑ durante appellacione, compromissent causam penes arbitros; quia durāte compromisso non currit fatalia; & sic tempora appellacionis possunt durare vltra biennium: tex. est in d. Clem. quādius. & authent. si tamen. C. de temp. appell. Et patet ex his, quæ proxime dixi in præcedenti limitatione. Quod tamen intellige, quando est factū compromissum in arbitro: Secus in arbitratorē; quia tunc non suspenditur instantia appellacionis, secundum Pet. de Anch. in cons. 234. & ibi assignat rationem. VLTIMO; quia superius dixi, quod in regno ꝑ primū tempus prosequendi est quinquaginta 243

ta dierum per cōst. Appellationum tempora quæro, an istud tēpus quinquaginta dierum seruetur etiam, quando appellatur ab interlocutoria? Dic, quod non; quia dicta constitutio Regni loquitur præcise de appellacione à definitiua, dum dicit: Appellationum tempora, per quas definitiua sententiæ suspenduntur, &c. & sic intentio Legislatoris est, ibi limitare tēpora appellacionum à definitiua sententia: vnde non extenditur ad interlocutorias, & nullā fuit alia ratio, nisi quia interlocutorias nō suspenduntur per appellacionem, vt in c. nō solum. 7. de appl. l. 6. & per Bar. in l. 3. de app. recip. Et intentio illius cōst. fuit, limitare tempora illarum appellacionum, quæ suspendunt sententiā, ad hoc vt magis vigilet appellans in expediendo causam citius, ne ita diutius in suspensio remaneat, iuxta l. nemo. 3. C. de temp. app. sed quando appellatur ab interlocutoria; quia iudex potest procedere non obstante appellacione, ideo non fuit opus limitare ista tempora: vnde transcurtemus dispositionibus iuris communis, scilicet, vt peti debeant apostoli intra 30. dies, & prosecutio fiat per annum, vel biennium, iuxta dispositionē c. cum sit Romana. 5. de app. & authent. ei qui app. C. de temp. app. in casu tamē, in quo permittitur de iure civili appellari ab interlocutoria, vt quando habet vim definitiua; quo casu appellatio suspendit sententiam, vt fuit dictū supra, nō q̄ præc. principali; tunc haberet locum dicta cōst. ex identitate rationis, & ita etiam tenet Afl. in d. cōst. Appellationum tempora, col. 7. in fi. vers. sed hic quæro, &c.

Sciās

244 Scias etiam in hac materia: vnam ¶ correctionem seu limitationem iuris communis in regno: nam de iure communi si appellans non prosequitur causam, non potest appellatus statim prosequi, nisi in fine anni vel biennii, scilicet cum vobis tuncum mēsis superest de anno vel biennio; quā uance possit dicere appellans: ego volo gaudere de tempore mihi à iure concessio, & de hoc est text. in d. *auth. ei, qui appellat.* & ibi Barto. Ange. & Doct. Abb. Phi. & Cardin. plene in c. *oblata* 17. de *appel.* sed hoc in regno est prouisum per ritum magnæ curiæ in num. 9. & incipit: *Item si appellans*, quod si appellans non prosequitur causam intra mensem post prælatum processum, potest appellatus comparere, & prof. qui elapso mense, & sic non est opus expectare finem anni vel biennii.

[Appellatum posse adhærere appellationi appellantis, & deducere iura sua antea nõ deducta, perinde ac si ipse appellasset, & appellationem pro suo interesse prosequi etiam appellans eam non prosequatur, cum appellatio si communis vtrique parti per l. *amplioiorem*. C. de *appellat.* & vtrique parti, per l. *hanc*. C. de *temp. appellat.* liceat non deducta deducere, & non probata probare, tradit Gail. lib. 1. *obf.* 122. nu. 3. & 4. asserens id etiam in Camera Imperiali obtinere, quod Trentacinq. lib. 2. *prælat. resol. de appel. resol. 7. num. 8.* dicit, etiam locum habere, etiam si post appellationem appellans renunciaisset appellationi. Verum ait non procedere, cum appellatio est interposita in parte, & partibus, &c. secundum Alber. in l. *amplioiorem*. C. de *appel.* cuius tamen contrarium tenet Felin. in c. *significauerunt*. sub. nu. 9. in *vers. 1. extr. de except.* Item cum sententia, à qua est appellatum, continet capitula separata; tum enim appellatio in capitulis, de quibus non fuit appellatum, appellatio non prodest, secundum gloss. in d. *l. amplioiorem*. in *verb. iudicatu*. Bald. & Abb. Trentacinq. *ibid.* nu. 9. allegatos. Idem est, cum victus appellat solum in partibus contra se facientibus: nam tunc appellatio victi, non suspendit partes ei viles. Abb. in c. *eum loannes*. col. ult. *de fid. instrum.* Et ideo appellatio non est communis, cum sententia habet plura capitula separata. Abb. in c. *significauerunt*. num. 2. *extr. de except.* Trentacinq. *d. resol. 7. nu. 11.* Si vero ab altera partium simpliciter sit appellatum à sententia, separatos articulos continente, tunc Abbas in d. *cap. significauerunt*. nu. 8. in *vers. aut victus simpliciter appellat.* & ibi etiam. Felin. putat deuolui totum negotium, & hanc simplicem appellationem prodesse vtrique parti. Verum Decius in c. *si duobus*. *ext. de appellat. col. fin.* contrarium sentit, motus hac ratione, quod appellatio referatur saltem ad grauamen; cum non grauatus non appellat, itaq; cum appellatur simpliciter à sententia, tacite censetur appellatum respectu grauaminis illati per sententiam, & perinde habetur, ac si dictum esset; *apello à sententia quatenus facis contra me*, quam Decii opinionem etiam probat

Trentacinq. *d. resol. 7. nu. 11. in fin.* vbi etiam nu. 13. & seq. explicat, An sententia pro parte pro, & pro parte contra al. quem lat. si ab ea parte facte, in qua contra eum fit, is appellatur, in qua autem pro ipso facit, eam acceptauit, sit pro eiusmodi appellatione in totam suspensa, ita, vt nõ possit, pro parte acceptata executioni mandari? De tertio autem interueniente; an appellationem ab alio interpositam, prosequi, vel ei pro suo interesse adhærere, vel etiã ipse pro suo interesse à sententia contra principale latam appellare possit, & quid in eiusmodi appellatione requiratur. Itē an victoria tertii vrpote fideiussoris, appellantis pro suo interesse, possit principali victo; vide Gail. *de obse.* 12. 2. & Trentacinq. *d. res. resol. 6. num. 10*]

Plus etiam est cautum in regno, ¶ quod in causa 245 appellationis non requiritur libellus, nec litis contestatio, sed incipit ipsa causa ab apertura processus: ita de hoc est ritus magnæ curiæ in nu. 52. incipiens: *Item, in eisdem curiæ, &c.* & alius ritus, in num. 127 incip. *Itē, in curia ipsa, &c.* & alius, in nu. 14. incip. *Item quod causa, &c.* & alius, in num. 151. incip. *Item, in appellationum causis, &c.*

QUARTO principaliter sequendo ordinem præpositum, quæto, ¶ A QUIBUS IUDICIBUS ET 246 A QUIBUS ACTIBUS APPELLARI POSSIT? Ista quæstio habet DVO MEMBRA. Primum est, à quibus iudicibus potest appellari? Secundum est, à quibus causis & actibus appellatur? SUPER PRIMO FACIAS REGVLAM AFFIRMATIVAM, scilicet, quod regulariter ob omnibus iudicibus, tam delegatis, quam ordinariis, possit appellari, c. *omni. c. ad Romanam*. 2. *quæst. 6.* & not. Spec. in *tit. de appel. §. videndum in prin.* Non enim facit iudici iniuriam is, qui ab eius sententia appellat, l. *in maioribus*. 20. de *appel.* Cum ¶ enim appellatio sit quædam 247 defensio, quæ datur oppressis contra iniuriam iudicis, l. *ff. de app. c. d. c. ad Romanam*. debet regulariter omnibus censeri permissa. Et quod sit defensio, est text. in c. *eum specialis*. 61. §. *porro de appell.* & tenet Socin. in *consil.* 195. col. 3. in 2. *vol.* Istant regulam LIMITA ¶ primo, quando est lata sententia à Principe, non recognoscentur superiorem; quia ab eius sententia non appellatur: text. in l. *ff. à quib. appell. non lic.* c. *can. mantha per murdum*. 9. *quæst. 3.* vbi legitur de sententia Papæ, hinc dicit And. de Iser. in c. *imperialem*. §. *præterea si inser duos*. col. 6. in *fin. de p. h. feud. alien. per Fred.* quod hoc habet locum non solum in sententia Imperatoris, vel Papæ, sed etiã cuiuslibet Regis non recognoscentis superiorem: ¶ prout est 249 Rex Sicilia, quia dicitur Monarcha in Regno, secundum eum. Secundo LIMITA, non procedere in sententia lata ¶ à præfecto prætorio; quia ab ea non 250 appellatur, l. *prescri. 17 ff. de m. l. §. hinc unatubulu. 1. ff. de off. præf. præ* & l. *c. de sent. præf. præ*. Tertio LIMITA, ¶ non procedere in sententia lata in sacro 251 Regio consilio; quia ab ea non appellatur, ex quo censet,

teresse, habet locum, quando compromissum est stipulatione vallatum, & non aliter: quia secus si pacto nudo: secundum Barroolum, Baldum & Doct. *in d. l. diem proferre. §. final.* & hoc de iure Ciuili: sed de iure Canonico agitur ad interesse, etiam ex pacto nudo, secundum Abbat. *in d. c. per tuas. colum. 2. in fin.* sed hodie est inductum, quod si compromissum fuit factum pacto nudo, sine stipulatione, & sine pœna, si fuit sententia arbitri homologata expresse, vel tacite, producit actionem post homologationem, & censetur tacite approbata, seu homologata, quando partes tacent per decem dies, & non improbant sententiam, nec de ea conqueruntur etiam extraiudicialiter, tunc eum sententia arbitri mandatur executioni post decem dies; & non potest ulterius per partem improbari. text. est, & ibi Bald. & Doctor. *in l. cum antea. §. C. de arbit.* & illa est lex noua, vt not. Abb. *in d. c. per tuas. col. 3.* Nota ergo, quod ad hoc vt habeat locum *d. l. cum antea* est necesse, quod compromissum sit factum sine stipulatione, & sine pœna, & ratio est quia vbi est stipulatio & pœna, non est opus homologatione; quia si altera pars contrauenit, agitur ad pœnam *l. i. C. de arbit.* Item, vbi est stipulatio sine pœna, minime est opus homologatione; quia agitur ad interesse, quod succedit in locum pœnæ, per text. & ibi Bald. *in d. l. diem proferre. §. §. r.* quod dic, vt infra dicam. Quod ¶ tamen **LIMITA**, nisi in compromisso pœnali esset apposta clausula, rato manente pacto; quia tunc ista censetur duo compromissa, vnum cum pœna, & aliud sine pœna, quo casu habet locum homologatio in compromisso, & oritur actio per *d. l. cum antea*, ita tenet gloss. & Bald. **264** *in d. l. 2. ff. de arbit.* Et ¶ per hoc infero, quod vbi esset appositum iuramentum in compromisso, efficeretur homologabile per iuramentum, & produceret actionem, ex quo iuramentum habet vim illius clausulæ, rato manente pacto, secundum Bart. & communiter Doct. *in l. si qui maior. 41. C. de transact.* & Anton. Cosser. *in reijtione rubr. de iureiuran. in 6. priuilegio.* quod est valde notandum; quia communiter hodie in compromissis apponitur iuramentum. Sed potest in hoc aliquis dubitare; quia de iure nouissimo prohibetur apponi iuramentum in compromissis, per *authen. decernimus. C. de arbit.* ergo iuramentum tale non debet aliquid operari? sed dic, quod de iure Canonico est prouisum, quod tale iuramentum valeat & seruetur; quia seruari potest sine interitu salutis æternæ; quando compromissum est super re licita, vt est text. & ibi Abb. *in c. 2. colum. 3. c. in e. cum tempore. §. de arbit.* verū aduerte, quod Bald. *in d. authen. decernimus.* tenet expresse, quod ex compromisso iurato non detur actio, quia dicit, quod quo ad priuilegium actionis, tenet et dispositio iuris ciuilis, ex quo actio fuit indit. et de iure ciuili scilicet per *dict. l. cū antea. §. C. de recept. arbit.* sed quo ad censuram ecclesiasticam,

vt iuramentum seruetur, statum iuri Canonico, & illud dictum Bald. refert simpliciter Abb. *in dict. c. 2. colum. 3.* Verum postea concludit, quod de iure Canonico producitur actio vigore iuramenti: vnde ista præcedens illatio, quam feci, sine dubio procederet in foro Ecclesiastico, vbi seruetur ius Canonicum: sed in foro seculari satis dubito, & potius putarem tenendum contrarium, per illud dictum Bal. *in d. authen. decernimus.* nam ex quo iuramentum est reprobaturum à iure ciuili, non videtur, quod in foro seculari, vbi seruetur ius ciuile, possit iuramentum reprobaturum importare clausulam, rato manente pacto, & sic producere actionem: quia quod nullum est, non potest aliquem effectum producere: non obstat, si diceretur, quod vbi tractatur de iuramento, statum iuri Canonico in vtroque foro, per ea quæ not. Abb. *in dict. c. 1. de oper. nou. nuncia. c. in e. cum contingat. de iureiuran.* quia fateor, quo ad obseruantiam ipsius iuramenti: & ita statum huic iuramento in vtroque foro: ne iurans incidat in periurium; quia quo ad hoc, tantum concernitur periculum animarum, sed ad inducendū alium effectum, scilicet, actionis, quæ ad hoc prodita fuit de iure ciuili: nō est absolum dicere, quod quo ad hoc vnum quodq; ius seruetur in foro suo, cum non vertatur aliquid peccatum: vt dicit Abb. *in d. c. 1. de oper. nou. nunc.* hoc tamen intelligo & declaro, quando quis velleat agere de iure ciuili, vigore *l. ne in arbit. 4. C. de arbit.* quæ induxit actionem de iure ciuili in compromisso iurato: & postea fuit correctæ per *d. authen. decernimus*, sed vigore iuramenti, dico, quod etiam in foro seculari possit adire iudicem, & facere compelli partem ad obseruantiam iuramenti, & sic habebit intentum: ita dicit Abb. *in d. c. per tuas. colum. 4.* vbi ita limitat Baldus *in authen.* & ita cum hac declaratione pertransit. Illud ¶ autem, quod dixi, quod requiritur homologatio tacita, vel expresse, ad hoc, vt sententia arbitri mandetur executioni, per *d. l. cum antea*. **LIMITA**, non procedere, in compromisso Iudæorum; quia illud executioni mandatur sine alia homologatione, etiam ante decem dies elapsos, rextus est, & ibi hoc tenet Guido de Suz. *in l. Iudæis. l. 1. C. de Iudæ. & Alex. in adu. ad Bart. in d. l. cum antea*. Item ¶ illud, quod dixi supra, quod quando est apposta stipulatio, agitur ad interesse, vel ad pœnam, quod quando est homologata per lapsum decem dierum, potest executioni mandari, per *d. l. cum antea*. **LIMITA** procedere, nisi laudum contineret rem illicitam, & peccatum; quia tunc est ipso iure nullum, & ex eo non agitur, nec ad pœnam, nec ad interesse. Idem, quando contineret manifestam iniquitatem; quia tunc contra ipsam datur exceptio doli, quæ habetur insit cuiusdam appellacionis, *l. non distinguemus. 2. §. cum quidam. 14. ff. de arbit.* & talis exceptio doli, oriens ex manifesta iniquitate, impedit laudum executioni mandari, etiam

iam post decem dies item expedit exigi pœnam interesse: ita pulchre declarat Abb. *in c. 1. colum. fin. de arbit. in c. per tuas. colum. 3. eod. tit. & Ludou. Roman. in consil. 90.* & sic tunc per viam istius exceptionis potest haberi recursus ad iudicem, qui iudex cognita iniquitate manifesta, poterit laudum retractare. Secus, quando non continet iniquitatem manifestam; quia tunc non obstat aliqua exceptio, nec appellari potest. Vnde debet dari sententia arbitri, & imputatur ei, qui compromisit: ita procedit text. *in d. l. diem proferre. 27. §. s. s. t. i.* licet aliter dicatur in arbitramento; quia in eo ꝑ semper habet locum reductio ad arbitrium boni viri, vq; ad triginta annos, vt plene dixi supra *in præambula huius tractat. de appellat. vers. sic. red. d. s. i. e. j. notus, & c.* quæ reductio non habet locum in sententia arbitri vt declarat Abb. *in d. c. 2. in finalibus verbis.* Et hæc est vna de differentiis inter arbitrium, & arbitratoem; quod nota; quia multi decipiuntur, putantes in omni sententia tam arbitri, quam arbitratoris habere locum reductionem ad arbitrium boni viri, quod nõ est verum, secundum Abb. *in d. l. 2. colum. fin. in prin. & in fi.* Et ꝑ prædictis ergo; quia materia arbitrorum est quotidiana, elicio vna practicam tub compendio. Aut enim sumus in arbitrio, aut in arbitratore: Primo casu, si quidem compromissum est factum pacto nudo sine iuramento, & pœna: tunc quia nullum aliud remedium potest habere locus, recurrimus ad homologationem: nam sicut fuit laudum approbatum expresse per partes, mandatur executioni statim, non expectato lapsu decem dierum. Si vero expresse non fuit homologatum; & tunc si partes non conqueruntur intra decem dies, mandatur executioni post decem dies, quia censetur tacite homologatum, *per d. l. cum antea. 5.* & ibi Bartol. Bald. & Doct. *C. de arbit.* Si vero aliqua partium contradixit intra decem dies, & tunc non homologatur, nec producit aliquam actionem, nec mandat executioni: quia pactum nudum non potuit aliquem effectum operari, non accedente consensu partium expresso, vel tacito. Ita expresse decidit *in d. l. cum antea.* & hoc procedit de iure Ciuili, & in foro seculari. Secus est de iure Canonico: quia ex quo, secundum illud ius, pactum nudum producit actionem, (vt habetur *in c. 1. de pact. l.*) tunc ex tali compromisso ageretur ad interesse sine alia homologatione, secundum Abb. *in c. per tuas. col. 2. in fin.* Si vero compromissum sit factum, pacto nudo cum pœna; & tunc ex tali laudo non oritur actio: quia non habet locum homologatio, vbi est pœna, ex quo prouisio h. omnis facit cessare prouisionem illius *locum antea.* & quia pactum remanet nudum, & nulla lege contentatum, nõ datur actio, nec ad pœnam, nec ad contenta in laudo: vnde erit inutile, nisi esset apposita clausula, *rato manente pacto,* ita dicit Bartol. *in d. l. cum antea.* si vero sit factum compromissum cum stipulatione, & pœna,

tunc cessat *dict. l. cum antea.* & habet locum *l. i. C. de arbit.* & *d. l. de m. profer. e. 7 §. s. t. i.* quia si pars contrahentis, incidit in pœnam: FALLIT, vbi est iniquitas manifesta, per ea quæ supra dixi. & hæc fallentiam etiam poteris dare ad casus præcedentes, vt superius declarauimus. Si vero sit factum cum stipulatione sine pœna, & tunc minime habet locum *dict. l. cum antea.* & sic non fit homologatio, ex quo agitur ad interesse, *per d. l. diem proferre. §. s. t. i.* ita dicit Bartol. *in d. l. leg. cum antea.* FALLIT similiter vbi esset iniquitas manifesta, per supra dicta. sed Abbas *in d. c. per tuas. colum. 4.* tenet contra Bartolum, scilicet, quod etiam, quando compromissum fuit factum cum stipulatione, sine pœna, habet locum homologatio, & ita extendit *d. l. cum antea.* quæ inter veritate non loquitur de pacto, sed solum prouidit in illis compromissis, in quibus non est opposita pœna, neque sunt facta ex decreto iudicis: vt apparet ex principio illius legis: vnde non videtur excludere compromissis, facta per stipulationem: & ita videtur, quod opinio Abbas sit magis vera. Si vero sit factum cum iuramento, stipulatione, & pœna, prout communiter fieri solet, maxime hodie in regno, quando ita compromissa fiunt per Notarios: nam communiter in eis apponitur stipulationem, pœnam, & iuramentum, & clausulam, *rato manente pacto.* & alias quamplures clausulas: & tunc propter illam clausulam, *rato manente pacto.* dico, quod habeat locum homologatio: per ea, quæ dicit Bartolus de ista clausula, *in d. l. cum antea.* vincta illa opinione Abbas, quam modo approbaui *in d. c. per tuas. colum. 4.* dum tenui quod *dict. l. cum antea.* habeat locum etiam in stipulatione. Item dico, quod propter iuramentum potest adiri iudex vt compellat partem ad obtinendam iuramenti, secundum Abbas. *in d. l. c. per tuas. colum. 4.* vbi limitat Baldus *in d. l. arbit. decernimus.* vnde concludo, quod hodie in istis compromissis ita vallatis, & clausulatis, habeat locum *d. l. cum antea.* licet Bartol. dicat ibi, quod hodie raro habeat locum. Ego dico contrarium, quod hodie semper habeat locum: maxime, propter dictam clausulam, quæ communiter apponitur in compromissis, & sic habemus bonam extensionem ad *dict. leg. cum antea.* per ea quæ not Baldus de illa clausula, *in l. final. ff. de arbit.* & superius dixi. Hoc tamen ꝑ LIMITA, nisi laudum contineat manifestam iniquitatem: quia tunc petita absolute non a iuramento, quæ de facili concedi debet in tali casu, posset opponi exceptio doli: de qua *in d. l. leg. non distinguemus. 32. §. cum quidam. 14. ff. de recept. arbit.* & sic deduceretur reuocatio laudi per viam illius exceptionis coram iudice: per ea, quæ superius dicta sunt. Et ꝑ in isto 270 casu, QUANDO SUMUS IN ARBITRO, non potest appellari a sententia arbitri: nec reducti ad arbitrium boni viri, nec reclamari *per d. l. C. de arbit. & in d. §. s. t. i.* nisi vbi est iniquitas manifesta: &

opponitur exceptio; vt supra, ita tenet Lud. Rom. in consil. 27. colum. 2. Et licet hodie per d. *icum antea*. ortatur actio ex compromisso: tamen vera & communis conclusio Doctor. est, quod etiam hodie nõ appellatur à sententia arbitri, ita tenet Bald. in d. l. 10. C. de arbitr. & Alex. & communiter Doctor. in l. arbitro, 9. ff. qui iuris d. cog. & in l. nemo potest, 55. ff. de leg. 1. licet Bart. in istis locis teneat contrarium, scilicet quod hodie possit appellari; tamen communiter reprobat.

[Adde Gail. lib. 1. obs. 150. num. 8. & sequ. & Viuium commun. opin. libr. 1. opin. 53. qui etiam prædictam opinionem communem esse dicit, num. 1. sed num. 2. ait, eam non procedere de iure canonico, cum eo iure à sententia arbitri appellari possit, secundum gl. in c. in iudicibus, 2. quæst. 6. & alios ab eo allegatos.]

271 Secundo casu ¶ principali scilicet, QUANDO SYMVS IN ARBITRATORE; & tunc eius sententia non habet locum homologatio tacita: nisi per lapsum triginta ann. vt dixi supra in præambulo huius tract. de appellat. vers. venio ad notum, &c. ante vero dictum tempus, semper potest peti reductio ad arbitrium boni viri: ita loquitur l. societatem, 67. §. arbitrium & iur. Eart. ff. pro socio, &c. Quintanallu. cum sua materia de iure iur. & petitur dicta reductio, quomodocunque, & per quæcunque verba sit factam compromissum, secundum Abb. & Doct. in d.

272 c. Quintanallu. Illud autem ¶ quod dixi, quod à sententia arbitri, non appellatur, LIMITA non procedere in sententia arbitri iuris, qui eligeretur ex necessitate legis vel statuti: de quo tractatur in c. suspitionu. & ibi per Abb. & Doct. de offic. deleg. & in l. hinc de iud. nam à sententia talis arbitri potest appellari, vt est text. in c. ab arbitrio, de offic. deleg. libr. 6. & not. Doct. in l. arbitro, ff. qui satisf. cog. [adde Viuium commun. opin. libr. 2. opin. 53. num. 3.] Et ratio est; quia isti arbitri æquiparantur iudicibus: de qua materia vid. quæ plene dixi supra in 1. distinct. in 4. parte principalis. vers. sic, secundo quarto, an coram arbitro, &c. vbi declarat, quam iurisdictionem habent huiusmodi arbitri. Ex hoc sequitur, quod cum ¶ hodie per Regiam pragmat. quæ incipit, *Odia*, sit prouisum, quod cautè inter coniunctos compromittuntur, à sententia tal. um arbitrorum bene posset appellari, ex quo dicitur arbitri iuris, Et in regno est prouisum in specie super ista appellatione, seu reclamatione, per aliam Regiam pragmat. quæ incipit: *Et si aliqua partium*, qua cauetur, quod is, qui sentit se grauatur per sententiam arbitri iuris, potest adire iudicem illius loci, & si quidem dicit, se læsum ex dolo illius arbitri, ex proposito, vel re ipsa reuidentur per iudicem ex eisdem actis. Si vero allegat aliquid læsionem; & tunc iudex potest admittere nouas probationes, & iustificare sententiam, ita tamen, quod causam expediat infra mensem: vel ad plus infra duos menses: & non ultra. Et si post sententiam latam peti iudicem, altera partium vo-

luerit se grauare, non auditur ulterius ad impediendum executionem: sed sit executio realis, & cum effectu: præstita tamen fideiussoria cautione per Vincentè de restituendo in causa retractationis, & tunc causa reuidentur solum in facto Regio consilio, vel in magna curia vicariæ, vel corâ deputando ab eis, tertio loco, & non in alia curia. Et hæc omnia deciduntur in dicta Regia pragmat. ex qua habes limitationem in Regno ab d. c. ab arbitrio, quocaueretur, quod ab arbitri iuris appellatur ad Principem, non autem ad inferiorem, ex quo habet iurisdictionem à lege: ideo ab eis appellatur ad legem animatam, vt dixi in d. distinct. Nam in Regno hoc est correctum in arbitris inter coniunctos electis; quia ab eis reclamatur ad iudicem loci, & sic ad inferiorem à principe. Secundo ¶ LIMITA, non procedere in Regno generaliter, in omnibus arbitris, etiam inter extraneos electis; quia ab eis potest reclamari hodie ad iudicem loci, & causa debet expediri intra duos menses: postquam expeditionem non admittitur alia reclamatio, nisi eo modo, quo supra scilicet, quia sit executio præstita satisfactione: ita deciduntur in dict. pragmat. quæ incipit, & si aliqua, &c. in finalibus verbis; vnde per hoc habes nouam correctionem in Regno ad l. i. C. de arbit. & ad l. diem proferre, 27. §. stat. ff. de arbitr. & ista omnia dicta in hac octaua limitatione poteris addere ad ea, quæ dixi supra in 14. distinct. in 4. parte. vbi est principalis materia arbitrorum. Nono ¶ principali ter LIMITA, non procedete in iudice, qui reuocauit gramenam, quod fuerat comminatus; quia ab eius grauamine, quod reuocauit, non potest appellari, nisi alio modo esset suspectus, c. cum cessante, de appellat. VNVM tamen ¶ adde pro complemento huius materia; quod in omnibus casibus, in quibus supra dixi, non posse appellari à sententia maiorum iudicum, propter auctoritatem personæ, prout est à sententia Principis, & aliorum non recognoscendum Superiorem, semper potest ab eorum sententia appellari ad Papam, quando contineret manifestam iniuriam; nam Papa est iudex competens contra omnes non recognoscentes Superiorem, ratione iniuriam manifestæ, & peccati, gloss. est in c. ex transmissa, 6. de for. compes. & Andr. de Ifern. in c. Imperialem, §. Præterea si inter, col. 7. de prohib. seu d. alien. per Freder. not. Host. & Ioan. An. in c. nouit, 15. de iud. & Phil. in rubr. de appell. in col. 4. & in c. si duobus, 7. col. fin. eod. tit. Item, licet non possit ab eis ¶ appellari, potest tamen appellari ab eorum Vicariis, secundum Bart. & Bal. in l. à pro. consilium, 19. C. de ap. & Phil. in c. de lib. 6. el. 3. in 6. q. te appell.

VENIO ad secundum membrum huius quartæ quæstionis principalis, super quo FACIO aliam REGULAM AFFIRMATIVAM, scil. quod ¶ regulariter in omni causâ appellatur, & ab omnibus grauaminibus tam iudicialibus, quâ extrajudicialibus, vt est gl. in l. qui reuocauit, 68. ff. de rei ven. & not. Phil.

Phil. in rub. de ap. col. 6. in fin. cum appellatio sit quædam defensio, quæ nemini debet denegari, vt not. Soc. in consil. 95. col. 3. in 2. vol. & est tex. in l. 1. in prin. ff. de ap. & in c. cum specialibus. 61. §. porro, eo sit. Et quod ab actibus etiam extraiudicialibus appellari possit, est tex. & ibi plene per Phil. in c. bon. memoria. 51. de appell. vbi plenissime attingit naturam appellationis extraiudicialis. & ibi per Abb. & in c. cum sit Romana. 5. eo. sit. Et ista appellatio extraiudicialis, non solum fit à Iudice extraiudicialiter procedente, sed etiam à parte, faciente aliquod grauamen alteri parti, secundum Phil. in d. c. bona memoria. col. 6. in prin.

[De appellatione, à grauamine extraiudiciali alicui à Principe illato, an, & quando ad Cameram, & quādo ad Iudices ordinationis **vermōg der außstrāge**, fieri, & an intra eadē tempora, quibus iudicialis, interponi, & prosequi debeat. Item an in appellatione extraiudiciali etiam inhibitorio decernatur, vide Gaul. lib. 1. obf. 120.]

279 Et inter alios effectus † huius appellationis extraiudicialis, quando fit à parte, nota magnum effectum; quia quando fit in causa beneficii, habet vim citationis, & tenetur pars appellata comparere coram Iudice ad quem, sine alia citatione, alias proceditur in illa causa in eius contumaciam. Et dantur in hoc **DVO TERMINI**. Primus est **TERMINVS** vnus mensis, ad iter arripendum à die interpositæ appellationis. Deinde post aduentum appellationis expectatur appellata per 20. dies alios, intra quos si non comparuerit, proceditur in eius contumaciam, text. & ibi gloss. in versic. absentiam, in c. 1. de elect. lib. 6. in aliis autem causis non beneficiis, non operatur hunc effectum sine citatione, vt not. Abb. in d. c. cum sit Romana, colum. pen. Et not. hunc mirabilem effectum; quia de facili potes decipere aduersarium, qui te molestat super aliquo beneficio, appellando ab eius molestia ad sedem Apostolicam, & deinde producere omnia acta tua, quæ faciunt pro victoria tuæ causæ: nam pars appellata non aduertet in comparendo; quia expectat se citari, & sic poterit fabricare processum, & de facili obtinere; cum non habeas contradicteorem, & ita vidi pluries obseruari, & pluries processus huiusmodi venire à Romana curia in partib. nostris. De alijs autem effectibus huius appellationis extraiudicialis, & in quibus differat à iudiciali, remitto me ad plene dicta per Abb. Phil. & communiter

280 scribentibus in d. c. bona memoria. † Istam regulam affirmatiuam, quæ se habet, quod ab omni causa & actu grauatorio potest appellari, **LIMITA** primo non procedere, quando quis bis appellasset in vna, & eandem causa, quia non potest vltcrius ab eadem sententia tertio appellare, l. 1. C. ne litem. prom. c. & Specul. in ritu. de appel. §. quoties, in prin. per gloss. & Doct. in c. directā. 35. c. sua nobis. 65. de appel. quod procedat tam in diffinitiuā, quam in interlocutoria. Item procedit, quod super vno & eodem articulo

non licet tertio prouocare: nam si aliquis nullius grauaretur in vna causa super diuersis capitulis, semper potest bis appellare super vnoquoque capitulo: ita hæc omnia tenet Phil. in d. c. directā. colum. 3. in prin. Item procedit, quando vnus & idem vult tertio prouocare: secus si altera pars, quæ bis obtinuit, postea tertio loco succubuit; quia ipsa etiam poterit bis appellare, & sic possunt concurrere quatuor appellationes in eadem causa: duæ scilicet pro qualibet parte: ita dicit Phil. in d. c. directā. col. 3. versic. 2. conclusio, & Abb. in d. c. sua nobis † Item procedit, quando per tertiam sententiam non iussertur nouum grauamen, secus si inferatur: vt quia Iudex tertix causæ condemnat ad expensas, ad quas alij Iudices non condemnarunt: nam ab ista cōdemnatione expensarum, potest tertio prouocari, ex quo est nouum grauamen, secundum Ang. in d. l. C. 1. nelicet. prouoc. & Phil. in d. c. directā. col. 3. versic. tertia conclusio, & c. † Item intellige & declara, quod licet quis non possit tertio prouocare; tamen si aduersarius appellat, potest inhærere appellationi aduersarii, & producere iura sua, perinde ac si ipsemet appellasset, quia quælibet appellatio est communis vtrique parti, secundum Phil. in d. c. directā. col. pen. versic. quinta conclusio & c. † Item intellige & declara, quod licet quis non possit tertio prouocare; potest tamen dicere de nullitate tertix sententix, & si succumbit super ista nullitate, potest iterum appellare tanquam à nouo grauamine, secundum Ioan. de Imol. in d. c. sua nobis. 65. de ap. & Phil. in c. directā. circa fin. versic. sua conclusio, & c. & ibi vide plene per eum de reliquis spectantibus ad hanc materiam.

[Vide etiam Alex. Trentacinq. pract. resolut. lib. 2. tit. de appellat. resolut. 15 vbi plene tractat, quādo post tres sententias conformes, & duas appellationes, tertio appellare vel supplicare liceat, vel non liceat. Et resolut. seq. num. 3. An post tres sententias conformes de nullitate dicere liceat. Vide quoque Ant. Tessaur. de eis. Pedemont. 12 vbi numer. 5 & seqq. tradit quænam dicantur conformes sententix: An etiā eæ, quæ differunt in expensis vel in summa pecuniaria, & lata cum clausula, alio non apparente. Item sententia lata in contumaciam, & alia ad hanc rem pertinentia.]

Secundo **LIMITA**, † non procedere in causa, in qua aliquis fuit verus contumax; quia non auditur appellans, l. 1. C. quorum appell. non recit. & l. ex consensu. 23. §. ff. de appel. & ibi Bar. Imol. & Doct. † Quis autem dicatur verus contumax, tradit plene Bart. in l. fin. ff. de integ. resit. Bart. & Alexand. in d. l. ex consensu. §. fin. & Alexand. in l. properandum. 13. §. fin. autem reu. 3. C. de iudic. tamen vera conclusio, quantum ad propositum nostrum, est, quod ille dicitur verus contumax, qui fuit citatus personaliter, & potuit venire in termino, & non venit; vel si fuit citatus in domo, & postea citatio peruenit ad eius noticiam, & potuit comparere in termino, & non

venit Quod intelligi, quando legitime venit ad sui
 nec manifestata, per scripturam citationis visam pos-
 sita per eum, vel per iuratum nuncium. Secus si
 per relationem vxoris, vel aliorum de domo, quia
 tunc non est verus contumax: quia potest dicere:
 ego nolui habere fidem vxori, vel alii domestico:
 ita hæc omnia concludit Alexand. *in d. §. fin. autem
 reus, colum. 2. & 3* & sunt de mente Bartol. *in d. §. fin.*
 Item requiritur copulatio. vt dixi, quod citatus
 potuit comparere: quia si fuit impeditus, non di-
 citur verus contumax, ex quo per eum non sterit,
 secundum Alexand. *in l. 2. §. si quis* ff. *si quis cau. &*
 286 *habetur in decy 30. consil. Neap* † Eradde hic, quod
 ad effectum, vt verus contumax non audiatur ap-
 pellans, sufficit, quod fuerit contumax ad senten-
 tiam audiendam tantum, licet in toto processu nõ
 fuerit contumax, ita tenet Alexand. *in l. 1. §. de ap.
 colum. 2. 4. ff. de re iudic. & idem Alexand. in d. §. fin. autem
 reus, colum. 1. in fin. versic. ostiaua conclusio, &c.* Et pro
 ista opinione pondero textum formalem *in l. 1. §. post
 editum. 7. 3. ff. de iudic. ibi, absentem ex perempto-
 rio condemnatum, &c.* quod tamen intellige & de-
 clara, dummodo sit citatus peremptorie, alias pos-
 set appellare, vt probatur *in d. l. 1. §. post editum §. fin.*
 & tenet expresse Alexand. *in d. §. fin. autem reus, ver-
 sic. tertia conclusio, &c.* Vnde quo ad hunc effectum,
 semper est inspicienda citatio, videlicet an in ea sit
 287 positum verbum, *peremptorio, &c.* † Item adde, quod
 sit contumax non potest appellare: ita minime
 potest allegare litem pendente, secundum Alex.
in l. 2. colum. 2. ff. de re iud. nec potest supplicare, se-
 288 cundum Phil. Dec. *consil. 3. 4. colum. 1.* ille ergo, qui
 fuit alio modo citatus, puta in domo, & non habuit
 legitimam notitiam citationis, dicitur fictus
 contumax, & potest appellare, secundum Bald. *in l.
 ea. que. 7. C. quomodo & quando iud.* Bart. *in d. l. fin. ff.
 de integ. restit.* & Alex. *in d. §. fin. autem reus, versic.
 secunda conclusio, &c. l. 13. C. de iudic.* Et sic not. quod
 fictus contumax non punitur: quia in eo non ar-
 guitur dolus, sicut in vero contumace; vnde mini-
 me potest mulctari, quia mulcta non irrogatur, nisi
 propter veram contumaciam, secundum Baldum
in l. 1. §. in multis. 25. C. de appellat. Bart. Bald. & Alex.
 289 *in l. 1. §. fin. ff. si quis ius dic. non obtemper.* † Et per hoc
 infero, quod in Regno per constit. regni, contumax
 & ex quadam generali consuetudine non nullarum
 curiarum in Regno exigitur vnus rarus pro pœ-
 na contumaciæ, & in nonnullis curiis due. sarram
 terratum, exigitur vnus augustalis. dico, quod ista
 exactio pœnæ debet fieri contra verum contumacem,
 290 & non contra fictum, per prædicta. † Qui-
 bus etiam adde, quod non solum is, qui fuit per-
 sonaliter inueatus, dicitur verus contumax, sed
 etiam is, qui procurauit, ne citatio perueniret ad
 eius notitiam, vt quia latitauit, vel aliter se absen-
 tauit, iste enim habetur pro vero contumace, se-

cundum Alexand. *in d. §. fin. autem reus, versic. quinta
 conclusio, &c.* per ea, quæ habentur *in Clem. 1. v. lute
 pen. 4.* † Vltimo, super hac materia scias, quod verus
 291 contumax non appellat, scilicet à causa princi-
 pali. Secus est si contumatur in expensis ratione
 contumaciæ: quia si in ista cõdenatione compa-
 ret, potest ab ea appellare, secundum Bal. *in l. ianctio-
 mo. 15. col. fin. C. de iud. & in l. terminato. 3. col. pen. C. de
 fruct. & in l. exper. & in auct. generaliter. C. de Episc. &
 cler. & Phil. in c. 1. §. 1. col. 15. in l. 1. §. 12. q. de ap. vbi et-
 iam ponit, an verus contumax possit appellare à
 taxatione expensarum. † TERTIO PRINCIPA- 292
 LITER LIMITA non procedit in causa, in qua
 aliquis est confessus, & conuictus; quia appellare
 non potest, *l. 2. c. quo ap. non recip.* & habetur plene
 per Phil. *in c. cum specialis. §. porro. col. 2. de appel.* vbi LI-
 MITA, quando quis est sponte confessus. Secus, si
 per tormenta; quia tunc appellat. Item LIMITA,
 quando probatio per quam est conuictus, est clara.
 Secus, si dubia, idẽ etiam tenet plene Ioan. de Imol.
in l. 1. §. 1. ff. de ap. & Bal. in d. l. 2. col. 2. & ibi etiam
 gl. si autem est solum confessus, & non conuictus,
 vel solum conuictus, & non confessus, põt appella-
 re, quia ista duo requiruntur copulatiue, vt not.
 gl. & Imol. *in anteced. col. 12. d. §. i. ff. de ap.* & Bald. *in d.
 l. 2. colum. 2.* licet contra hoc videatur facere text. &
 ibi not. *in c. Romana. §. fin. autem de ap. lib. 6.* vbi in-
 uenitur quod confessus nõ audicit appellans, licet
 non sit etiam conuictus; & ratio est, quia confessio
 in iudicio inducit notorium, & in notoris non ap-
 pellatur, vt dicam in sequenti limitatione. Alqui
 faciunt differentiam inter ius Canonicum & Ciui-
 le, scilicet vt de iure Ciuili requiratur illa duo
 copulatiue sed de iure Canonico sufficiat, quod sit
 solum confessus, per *§. fin. autem.* ramen veritas est ista,
 quod de vtroque iure nulla sit differentia, & requi-
 ratur copulatiue, tam in ciuilibus, quam in criminalibus.
 quod sit confessus, & conuictus, vt non ap-
 peller ad hunc effectum, scilicet vt eius appellatio
 non admittatur, nec per Iudicem à quo, nec per Iu-
 dicem, ad quem, sed indistincte fiat executio: Sed
 quando aliquis est confessus tantum, potest appella-
 re ad hunc effectum, vt eius appellatio recipiatur
 per Iudicem ad quem, & inhibeat Iudici à quo,
 quia Iudex à quo, non tenetur deferre tali appella-
 tioni, quæ induxit notorium contra se per confes-
 sionem, & potest ante inhibitionem exequi senten-
 tiam, & ita loquitur *d. §. si autem.* sed Iudex ad quem,
 admittit illam, & potest discutere de errore confes-
 sionis, & interim inhibere; quia istud operatur ap-
 pellatio in confesso: quia potest coram Iudice ad
 quem, reuocare confessionem dicendo de erro-
 re, secundum Bartol. *in d. l. 2. in fin. C. quo appell. non
 recip.* & hoc procedit, quando quis appellat nulla
 expressa causa, sed quando inserit causam in ap-
 pellatione, vt quia allegat errorem confessionis,
 tunc etiam Iudex à quo, tenetur illi deferre, & non
 potest*

potest exequi, etiam ante inhibitionem, ita hæc omnia concludit in effectu Abb. *in d. c. cum special.* 61. §. porro. col. 3. & ibi etiam Phil. ubi ita concordant opin. & utrumque ius, & est de mente Bar. *in d. l. 2. versic. in die verius, &c.* ubi dicit, quod si non concurrunt illa duo; tenet appellatio, potest tamen Iudex à quo, non deferre, & exequi sententiam, &c. & sic sub breuibus verbis Bal. concludit opin. prædictam, quam tenet Doct. *in d. §. porro.* & hoc proprie inuuit *tex. in d. §. si autem.* ubi dicitur, quod Iudex ad quem, debet inhibere, ne sententia executioni mādetur, &c. & est de mente Doct. maxime Imol. *in d. l. fin. §. iussit. ff. de ap.*

293 **QUARTO PRINCIPALITER LIMITA**, non procedere in factis notoriis; quia in illis non admittitur appellatio, *tex. est in c. cum sit. c. in fin. c. peruenit. 13. & c. consultus. 14. el. 1. de ap. not. Phil. & Abb. in c. cum special. 61. §. porro. col. 2. de ap. & est *tex. cum gl. in c. Romana. 3. §. si autem, de ap. lib. 9.* Quod tamen intellige, nisi in appellatione inferatur cautā rationabilis; quia tunc etiam in notoriis admittitur appellatio, vt est glo. *in vera mandetur in d. §. si autem.* & Phil. *in d. §. porro. colum. 3. & in d. c. consultus.* alias regulariter non admittitur, vt supra, & tenet Lu. Roman. *in consil. 324.* & de hac materia vide, quæ dixi supra in 2. quæst. princ. versic.*

294 **QUINTO LIMITA**, non procedere, quando quis fuit condemnatus de crimine falsæ monetæ, quia non potest appellare, sed dānatur vltimo supplicio, sine appellandi remedio, *tex. est in l. 1. c. de fals. mon. † SEXTO LIMITA, non procedere in eo, qui est condemnatus de captu virginis, quia damnatur vltimo supplicio, & non potest appellare, propter immanitatem criminis, *tex. est in l. vnic. §. si autem. alias in versic. Quibus & si. fin. prin. C. de rap. virg. & Andr. de lict. in tit. quæ sint. g. ver. & bona. colum. 16. in fin. † SEPTIMO LIMITA, non procedere in latrone insigni, & famoso. Item in feditioso, & auctore alicuius factoris; quia quicumque damnatur de huiusmodi criminibus, vel altero ipsorum nō appellat, nec superfederet executioni, *tex. est in l. constitutiones. ff. de ap. & in l. si quis filio exheredato. 6. §. si autem 6. ff. de iniust. rupt. test. & Andr. de lict. vbi supra colum. 10. † OCTAVO LIMITA, non procedere in crimine læsæ maiestatis; quia in eo condemnatus nō appellat *tex. est in d. l. constitutiones. secundum arelectū Barab. dum loquitur intelligendo aliam de proditore, qui dicitur dux factionum, per l. qui, qui s. c. ad l. iul. maiest. & istam limitationem tenet in specie Felin. *in c. sicut, el. de simonia.* & vide Andr. de lict. *in c. 1. versic. & bona. col. 9. in tit. quæ sint. rig.*****

298 [Imo appellationem in crimine læsæ maiestatis humanæ aduanti, tradit Viuiuscorn. *opra. lib. 1. opus. 55. num. 3.* ubi proba. hanc opinionem esse communiorē, & veriorē.]

NONO LIMITA, † non procedere in crimine simonia: nam condemnatus de eo, non appellat,

ex quo æquiparatur crimini læsæ maiest. & hæresis, vt not. glo. *in c. 1. de test. lib. 6. in gloss. fin.* ita tenet Felin. *in d. c. sicut, el. de simon.* per illum *tex.* qui dicit, quod mox debet sententia executioni manari in crimine simonia: † **DECIMO LIMITA**, non procedere in crimine hæresis; quia condemnatus in tali crimine non appellat, *c. vt inquisitionis, de her. lib. 6. & Fel. in d. c. sicut.* ubi limitat in omnibus prædictis criminibus, nisi quis appellaret ante sententiam; quia tunc potest, secundum eum, & vide ad hoc pulchre Angel. *in consil. 188.* ubi multum singulariter loquitur; item omnes prædicti casus intelliguntur, etiam si fuit quis conuictus tantum, vel confessus tantum, & sic non vtrunque concurrat copulatiue, secundum Bartolum *in d. l. constitutiones.* **VNDECIMO LIMITA**, † non procedere in eo, qui fuit condemnatus pro debito publico, seu fiscali; quia non potest appellare, *tex. est & ibi per Doct. in l. abstinentiam. 4. & l. fin. C. quor. ap. recip. & in c. ei, qui appellat. §. quoties. 2. quæst. 6. & Spec. in tit. de ap. §. in quibus, versic. 4.* quod intellige, quando fiscus tractat de damno vitando? Secus si de lucro: vt in pœnis pecuniariis, quia tunc potest appellari, secundum Andr. de lict. *in consil. intentionis. colum. final. † DODECIMO LIMITA*, non procedere in Officiali alicuius Iudicis, qui, si pro gestis in officio fuit condemnatus, à suo Iudice non appellat: præsumitur enim ex quo suus erat Iudex, quod eum iuste condemnauerit. Exemplum ponitur in nuncio, seu famulo alicuius Officialis, vel in astorum Magistro, seu Assessore condemnato à suo Officiali pro gestis in officio, *l. nulli. 3. & ibi Bart. C. quor. ap. non recip. & in c. ei qui, §. nulli. 2. quæst. 6. & Spec. in tit. de ap. §. in quibus, versic. 3. † DECIMOTERTIO LIMITA, non procedere in quolibet Officiali condemnato in syndicatu: quia non appellat ad effectum retardandæ executionis, vt dicitur in hoc Regno Regia prag. quæ incipit: *Regia dignitas.* quod declarat vt dixi supra in 2. quæst. princ. ver. *Vigesimo limita, &c. † DECIMOQUARTO LIMITA*, non procedere in sententia interlocutoria, quia ab ea non appellatur regulariter de iure civili, *l. penult. C. quor. ap. non recip.* quod dicit, vt ibi per Bartol. & in l. 2. & ff. de ap. recip. Secus de iure Canonico; quia a quolibet grauamine appellari potest, vt habetur *in c. vt de iure, de appell.* de qua materia vide, quæ plene dixi supra in quæst. princ. & per Angel. *in consil. 15. & consil. 107.**

[De appellatione ab interlocutoria, quod iure canonico simpliciter a quolibet interlocutoria, iure autē civili eo saltem casu, cum post eam interlocutoriam, nulla alia sententia definitiua speratur. Item cum grauamen, & per interlocutoriam inferatur, in distinctiuo reparari non potest, permessa sit, vide Alexand. Tentacinq. plene hæc, per exempla, & varias iure interlocutorias, quæ vel in principio, seu præludis iudiciorum, vel in medio, vel in fine iudicii

- iudicii profertur, explicitem, & hanc distinctionem de grauamine per interlocutoriam illato, quod per definitiuam sententiam reparari non possit, tradentem, vt videlicet ab ea appellari possit, si petimat totum negotium nisi vero totum negotium non petimat, quod appellare non liceat. *lib. 2. pract. resolut. iiii de ap. resolut. 3.* In Camera autem Imperiali in recipienda appellatione ab interlocutoria, ius civile, non canonicum obseruatur, teste *Gail. lib. 1. obs. 129 num. 1*
- 304 DECIMOQVINTO † LIMITA, non procedere in causa, vbi agitur de decima: quia non appellatur à sententia lata in tali causa, text. est *in c. iua nobis. 26. & ibi gloss. de dec. & Specul. in titul. de ap. §. in quibus, versicul. 4.* † DECIMOSEXTO LIMITA, non procedere in causa possessorii: quia à sententia lata in possessorio non appellatur, *l. 1. C. si de momen. poss. ff. sue. ap. & habet locum in omni possessorio, siue ad petendam, siue retinendam, siue recuperandam, secundum Bartol. ibi. & not. in l. quisquid. 6. C. quor. ap. non recip. & plene per Baldum in l. 2. versicul. quero, que est ratio? & c. de ap. recip. & Angel. in consil. 107. quod tamen ideo est; quia sententia super possessorio, parit modicum præiudicium, ex quo grauamen potest reparari super petitorio, secundum Bartol. ibi. Verum istud declarat hoc modo, scilicet vt non possit appellari ad effectum retardandæ executionis: ita dicit text. in d. l. 1. & ibi Bald. quia non obstante appellatione, fit executio, tamen potest appellari & valet appellatio in effectu, quo ad deuoluendum negotium coram Iudice, ad quem ita declarat Bar. in d. l. 2. colum. 3. ff. de ap. recip. & Bald. in d. l. 1. & Abb. in c. cum ad sedem, colum. antepen. & pen. de restit. spol. & tangit plene Phil. Dec. in consil. 28. licet ibi, in 1. col. dicat, quod indistincte non appellatur à possessorio, tamen magis communis conclusio est, quod intelligatur ad effectum retardandæ executionis, & ita seruat in practica, maxime in hoc Regno, vt habetur in *decis. 77. in fin. consil. Neapos.* & tenet*
- 306 Abb. in *consil. 55. colum. 1. in 2. volum.* † Quod tamen LIMITA primo procedere de iure Civili, secus iure Canonico; quia potest appellari à possessorio: ita tenet Lud. Roman. in *consil. 324. in princ.* Specul. in *titul. de ap. §. in quibus, vers. 6. Archid. in §. sunt quorum, 2. quasi. 6. & Abb. in d. c. cum ad sedem, colum. penult.* Pro hoc est text. in *Clem. 1. in fin. de seq. poss. & fruct. & in c. ex conuisione. de restit. spol. & in c. significauit. de test. Abb. in d. consil. 55. colum. 2. in 2. volum.*
- 307 Secundo † LIMITA, non procedere in sententia sequenti faciendi; quia licet fit super possessione, potest tamen ab ea appellari, secundum Aug. in *com. fl. 107. col. 2.* † Tertio LIMITA, procedere in ipsa distinctiua lata in possessorio, secus in interlocutoria, quia ab omni interlocutoria, lata in possessorio ante sententiam, potest appellari; & ratio est; quia grauamen tale non potest reparari per appellationem

à distinctiua, ex quo ab ea non appellatur, vt supra ita singulariter tenet Ang. in *consil. 46. col. fi. & consil. 83.* † Quarto notabiliter LIMITA, procedere respectu ipsius possessionis principalis, de qua litigatur; quia quo ad illam, non suspenditur executio: secus autem si vltia possessione fuit quis condemnatus ad expensas, fructus, & interesse: quia quo ad ista accessoria, valet appellatio, etiã de iure civili, & suspenditur executio: ita tenet Bar. in *l. fin. §. iussu. in ff. de ap. & Bal. in d. l. 1. col. 2. in ff. versic. sed pone, & c. C. de momen. p. ff. sue. ap. & est decisus expresse in *decis. 77. consil. Neap. in fin.* [Adde Vincent. de Frac. *decis. 288*]*

309 Quinto † LIMITA, nisi grauamen illatum per possessorium, esset tale, quod non posset reparari in petitorio, vt si effemus in casu, in quo non esset alicui consilium, nisi per retentionem Rei: esset, per exceptionem; tunc enim etiam de iure civili appellatur à possessorio, & impeditur executio: ita tenet Bart. in *l. 2. col. 2. ff. de ap. recip. & Abb. in d. c. cum ad sedem, col. pen. in prin. de rest. spol. & Ang. in l. 1. C. si de momen. poss. sue. ap. & Phil. Dec. in consil. 28. colum. 2. per l. qui exceptionem §. si pars. ff. de cond. indeb.* † Sexto LIMITA, quando iniuste, & sine causa auferatur alicui possessio; quia potest appellare, secundum Abb. in *consil. 55. col. 1. in 2. volum.* & Angel. in *c. consil. 112. in 2. colum.* † Septimo per illationem ex prædictis ego nouiter LIMITA, vt ista prohibitio appellationis in possessorio, procedat generaliter, vbi causa est modici præiudicii, & tractatur de possessione momentanea, scilicet quæ momento est duratura penes vincetem: vt quia sunt in promptu probationes super petitorio. Secus autem, vbi probatio petitorii esset difficilis, & sententia super possessorio traheret secum effectum perpetuum; quia tunc tractatur de magno præiudicio, & potest indistincte appellari ad impediendum executionem: ita tenet Abb. in *d. consil. 55. colum. 1. in 2. volum.* & Phil. Dec. in *d. consil. 28. & Barr. in d. l. 2. col. 2. & 3. ff. de ap. recip. & Abb. in d. c. cum ad sedem, colum. penult. & Angel. & Doct. in d. l. 1. C. si de momen. possess. sue. ap. in quibus locis Doct. communiter ponderant modicitatem præiudicii in possessorio. Item tota schola Ciuiliſtarum se fundat super *d. l. 1.* quæ loquitur de possessione momentanea, vnde innuit, quod sit talis possessio, quæ de facili possit reuocari per probationes in petitorio, & per hoc ego nouiter inſero, & credo dicere verum in istis litibus, quæ agitantur inter vniuersitates terrarum super possessorio herbaram, nemorum, & aquarum, & aliarum rerum similium: quia vt plurimum propter temporis antiquitatem non solent habere instrumentum distinctionis territoriorum, vt per illa possit probari petitorium: solum fundant se super possessione; quia ita antiquitus fuit possessum, quo casu si succumbit vna vniuersitas in possessorio, est sibi impossibile habere probationes in petitorio, & sic ista sententia haberet effectum petitorio, &*

cii, & est maximi præiudicii, per hoc dico indubitanter, quod à tali sententia potest appellari, & impeditur executio, sequendo maxime æquitatem iuris Canonici, quod permittit appellationem indistincte in possessorio, nam per ius Ciuile debet restringi in minus, quam potest, vt pulchre dicit Abb. *in d. consil. 55.* sed per ius Ciuile non reperitur restrictum, nisi in possessione momentanea, ergo non debet extendi ad possessionem longiori tempore duraturam, & hoc est noua & pulchra consideratio in terminis in casu, qui quotidie euenit, licet per inaduertentiam aliqui iudices in regno male id seruari faciant, accipientes valde generaliter, & extensiuè illud dictum, quod à possessorio non appellatur, & male & iniuste faciunt per prædicta. † Octauo **LIMITA** non procedere, quando missio in possessionem est talis, quod missus interim lucratur fructus; quia potest appellari, sicut à sententia lata in petitorio, secundum Angel. *in consil. 252.*
 313 Nono * **LIMITA**, non procedere in possessorio misto secundum Bald. *in consil. 366. in 3. volum.* * Decimo **LIMITA**, quando sententia super possessorio esset lata ex dolo, vel lata culpa iudicis, vel propter inimicitias, quia tunc potest appellari, secundum Baldum *in consil. 217. in fin. in volum. 2.* * Vndecimo **LIMITA**, quando de possessorio tractaretur per viam contractus, & non per momentaneum iudicium; quia tunc potest appellari, secundum Bal. *in consil. 210. in fin. in 5. volum.*

[Quo ad appellationem à sententia lata super possessorio, communiter distinguunt doctores. q. videlicet in possessorio summario, de iure ciuili non admittitur appellatio, neq; quoad effectum suspensiuum executionis, neq; quo ad effectum deuolutiuum; quia in eo de modico præiudicio agitur, Menoch. *de reuol. poss. in ult. remed. quast. 17 n. 48. in præiud. ad iract. de recip. poss. n. 32.* Iure autè canonico ab hoc summario possessorio permittitur appellatio, saltè quo ad effectum deuolutiuum. Benin. *deces. 79. nu. 6. per tex. in §. de possessione. 2. quast. 6.* In possessorio autem pleno, seu plenario, quidam volunt prohibitam esse appellationem. Dec. *consil. 28.* & Olsac. *decis. 25.* alii vero permittam esse dicunt, saltè quo ad effectum suspensiuum, non vero quo ad suspendendam executionem, Bar. *in l. 2. col. 2. de ap. recip.* Bal. *in l. 2. col. fi. C. de Episc. aud. Couar. pract. quast. cap. 23. n. 1.* Menoch. *de adips. poss. remed. 9. n. 322.* Alex. Trentacin. *lib. 2. pract. resol. tit. de appel. resol. 14. num. 7.* vbi alios in super allegat, atq; hæc sententiam probari *in l. vn. in verb. lata sententia sortitur effectum. C. si de nom. poss. su. ap.* Iure autem canonico dicunt, q. in tali possessorio plenario appellari possit, tam quo ad effectum suspensiuum, quam deuolutiuum, per tex. *in Clem. 1. vbi Card. in 1. oppos. de sequest. poss. & fruct.* cum aliis allegatis à Treracinq. *d. resol. n. 21.* verum Fach. *lib. 1. controuers. ca. 75.* putat tam iure ciuili, quàm canonico appellari posse in causis pæiudicioris; quoad effectum deuolutiuum,

non suspensiuum l. vt executio suspendatur, quia ius ciuile *in l. vn. C. si de nom. poss. su. appell.* non dicit appellationem prohiberi, sed saltè latam sententiam effectum sortiri, & existimat hæc in re nullum esse discrimen inter ius canon. & ciuile, cum nullus iuris canonici locus adferri possit, quo appellatio permessa esse dicatur quo ad effectum suspensiuum. vide Fach. *d. loc.]*

DECIMOSEPTIMO, † **PRINCIPALITER** 317
LIMITA regulam principalem non procedere in actu, quæ quis approbauit; quia ab eo appellare non potest, l. ab eo. 3. C. quom. & quæd. iud. & l. fi. C. de sep. ap. & not. Soc. *in consil. 45. col. pen. in fin. in 1. vo.* pro hoc est tex. *in l. ad solutionem. 5. C. de re iud.* vt quæd accipit terminum ad soluendum, secundum Lud Rom. *in consil. 9. in fine.* † **DECIMO OCTAuo** **LIMITA** non 318
 procedere, quando creditor agit hypothe caria ad auocandū pignus; quia si iudex pronunciat pignus debere restitui, non appellatur à tali pronuncia, ex quo est modici præiudicii; quia soluto pretio pignus reuocatur in pristinum statum, secundum Abb. *in c. cum ad sedem. col. antep. in fi. de resit. sp. l. 7.* licet agens 319
 hypothecaria, dicatur agere petitorio, & non possessorio, secundum Per. Phil. Cor. *in consil. 190. col. 2. in 1. vol.* † vbi idem dicit, quando agitur Saluiano inter- 320
 dicto; quia non appellatur, & de huius dicti veritate vide las. *in §. item Saluiana, col. 15. in si. de act. Bar. in l. ff. de Sal. interd. & in consil. 210. in fin. in 5. vol.* † **Adde** 321
 tamen, q. hodie in Regno hoc est expresse decisum, quæd agitur in decreto assistenti, vigore instrumenti: quia si conceditur assistenti, non appellatur à tali decreto affirmatiuo; vt est ritus magnæ curiæ. *in n. 64. incip. item in causis duarum vnciarum. &c.* & est confirmatum per Regiam prag. quæ incipit, *Magna curia*, quia declarat hoc procedere ad effectum retardandæ executionis; quia obstante appellatione fit executio, vt habetur plene *in decis. 261. consil. Neap.* vbi extèditur dispositio d. prag. & ritus magnæ curiæ non solum in decreto assistentiæ, verum etiã in omnibus aliis decretis affirmatiuis; quia ab illis non appellatur; & quæ sint ista decreta, numerantur *in decis. 261.* sed de nullitate potest dici ad effectum retardandæ executionis, vt dicitur *in d. prag.* adde tamen, q. à secundo decreto appellatur, licet non à primo, secundum Ang. *in consil. 46. & 107.* * **DECIMO** 322
NONO **LIMITA**, non procedere in pronuncia de aperiendo testamentum, vel de mittendo scriptum heredem in possessionem; quia ab eo non appellatur, l. quis quæ. 6. C. quor. ap. non recip. Sicut * dicimus de 323
 interdicto quorum bonorum, in quo non appellatur, secundum Bar. *in l. 1. §. fi. C. quor. bon.* * **VIGESIMO** 324
LIMITA, non procedere in causa nominationis publici muneris, quod est utilitate priuarum; vbi si quis nominatur ad aliquam tutelam suscipiendam, vel ad aliud publicum munus; quia non potest appellari à tali nominatione, secundum Spec. *in tit. de appell. §. in quibus. versul. septimo.* & est tex. *in l. 1. §. 5. quæ.*

quod si quando appellat. si potest tamen nominatus, si
 habet iustum excusationem, sic appellare infra quin-
 quaginta dies, & si non admittatur ex. usatio; tunc
 potest appellare, vt d. s. h. qui. & ita intelligitur tex.
 in l. cum in vna. s. iustor. ff. de ap. vt not. glo. in d. s. h.
 qui. & gl. in s. quatenus, infra de excu. l. i. quod tunc
 inter legitur in illis muneribus, quæ sunt auctori-
 tate publica, & utilitate publica, vt supra. Secus au-
 tem in muneribus publicis, auctoritate & utilita-
 te, quia in his potest appellari. l. c. de decur. lib. 10.
 l. h. qui. C. de appell. l. c. de tempor. appell. not. gl. in d. s.
 quatenus. Spec. in d. s. qui. vt not. 7. adeo, quod si non
 appellat intra 10. dies, non potest ulterius contradicere,
 sicut in l. h. in a. s. h. qui. vbi palestre inferit, quod si
 aliquid non habet, immunitatem, & exemptionem
 non colligit, vt not. p. describitur in hoc oculo
 electionum ecclesiasticarum, statim cum sit se describi, debet
 appellare intra 10. dies alias si fecerit, non appellat, cen-
 scatur consentire, & suo privilegio renunciare: &
 non potest ulterius contradicere; & illud dictum re-
 fert & requiritur Alex. in consuet. col. 6. circa ff. in v. v.
 quod not. quia est singulariter dictum, vnde poterit
 extrahere bonam cautelam in fauorem vniuersita-
 tis, ad operandum, quatenus exemptus perdat suam
 exemptionem, & procedit vniuersitas, quod describitur
 in libro fontium, & notifi. et huius qualiter est
 descriptus, & si non appellat intra 10. dies a die no-
 titiæ, perdit privilegium, & ipse forte non aduertit
 in appellando, quia non fuit suo privilegio, credens
 se posse illud quandocumque produceret; & sic reman-
 det deceptus. † VIGESIMOPRIMO LIMITA,

non procedit in causis criminis, & beatioribus;
 quia in his non appellatur de iure civili, sed de iure
 Canonico, secundum Abo. Phil. & Card. in c. de
 appellacionibus. vt not. in appell. & ibi tangunt rationem
 diuersitatis per tex. in c. anterior. l. quasi. 6. in a. u.
 nisi teneat. l. in a. u. ex b. v. r. r. Et quo ad hoc, quod
 dicuntur causa breuiores, vide Doct. in locu. p. a. leg.
 & adde quod modo est descriptum in Rego, quod in
 causis d. a. r. u. m. v. c. a. r. u. m. civiliter periturus, non
 appellatur, vt est ritus magna curia, in p. n. 164. in
 c. in s. i. l. i. in causis. Et licet nunquam viderim
 in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u.

326
 327
 328
 329
 non procedit in causis criminis, & beatioribus;
 quia in his non appellatur de iure civili, sed de iure
 Canonico, secundum Abo. Phil. & Card. in c. de
 appellacionibus. vt not. in appell. & ibi tangunt rationem
 diuersitatis per tex. in c. anterior. l. quasi. 6. in a. u.
 nisi teneat. l. in a. u. ex b. v. r. r. Et quo ad hoc, quod
 dicuntur causa breuiores, vide Doct. in locu. p. a. leg.
 & adde quod modo est descriptum in Rego, quod in
 causis d. a. r. u. m. v. c. a. r. u. m. civiliter periturus, non
 appellatur, vt est ritus magna curia, in p. n. 164. in
 c. in s. i. l. i. in causis. Et licet nunquam viderim
 in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u.

non procedit in causis criminis, & beatioribus;
 quia in his non appellatur de iure civili, sed de iure
 Canonico, secundum Abo. Phil. & Card. in c. de
 appellacionibus. vt not. in appell. & ibi tangunt rationem
 diuersitatis per tex. in c. anterior. l. quasi. 6. in a. u.
 nisi teneat. l. in a. u. ex b. v. r. r. Et quo ad hoc, quod
 dicuntur causa breuiores, vide Doct. in locu. p. a. leg.
 & adde quod modo est descriptum in Rego, quod in
 causis d. a. r. u. m. v. c. a. r. u. m. civiliter periturus, non
 appellatur, vt est ritus magna curia, in p. n. 164. in
 c. in s. i. l. i. in causis. Et licet nunquam viderim
 in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u. in l. h. in a. u.

incipit: Item, si accusatur, &c. VIGESIMOQUAR-
 TO LIMITA, non procedit in omnibus causis,
 requiruntibus celeritatem, quæ sine dilacione ex-
 peiuntur, quia in his non admittitur appellatio
 ad impediendam executionem, vt notat Spec. in l. i. in
 de appell. 6. in quibus. vers. 2. & l. a. s. in l. 1. col. 1. v.
 ff. de for. i. VIGESIMOQUINTO LIMITA † in eo,
 qui condemnatur super actione ad exhibendum;
 quia non potest appellare, secundum Spec. in d. s. in
 quibus. vers. sed nunquid in actione, quod intellige, &
 declarat, vbi per eum. VIGESIMOSEXTO LI-
 MITA, quando † causa est decisa per iuramentum
 delatum, vel retatum, quia non potest appellari, tex.
 est. & ibi Bar. & Doct. in l. generaliter. 12. §. si iuramē-
 to. C. de rebu. creditu. & l. a. in repet. l. ad mēdēdi. c. v.
 l. 21. de iur. iurand.

[Adde Fachineum idem tenentem, & defenden-
 tem, contra eos, qui in causa delati saltem iuramē-
 ti, non etiam relati id locum habere volunt; existi-
 mantes in casu relati, & præstiti iuramenti, si ex o-
 sententia contra referentē lata sit eū appellare pos-
 se, sed male, vt apud eum videte licet, lib. 1. c. 20.
 vers. sur. cap. 23.]

VIGESIMOSEPTIMO LIMITA, † quando Ab-
 bas, vel alius superior regularis vult corrigere sub-
 ditum suum regularem de aliquo excessu, quia à tali
 correctione non potest appellari, ex quo sic pro salute
 animæ ipsius correcti, & licet. 12. ff. de off. ord. c. ad no-
 stram. 3. c. repro. in s. b. l. 26. in ff. c. cum. speciali. 61. in
 ff. de app. quod intellige, nisi corrigens excedat mo-
 dum in corrigendo, quia tunc appellari potest, expressè
 causa grauioris, secundum gl. & Phil. in d. c. ad no-
 stram. & est tex. in c. de prior. 3. c. od. tit. Item † prædi-
 cta procedunt in Clerico regulari, sed in seculari est
 fecus, quia ille potest appellare à correctione, vt
 notat Spec. in a. s. in quibus. vers. v. nam † maior dicitur
 potestas Abbatis in monachum regularem, quam
 Episcopi in Clericum secularē, vt not. Abb. &
 Phil. in d. c. nostram. & in d. c. repro. in s. b. l. 26. prædi-
 ctis adde Felin. in c. super literis. 20. c. l. i. m. vers. Do-
 cima regula. Et de re. et. & Calder. in consuet. in s. i. l. de
 appell. VIGESIMOCTAVO LIMITA, † non pro-
 cedere in causis, in quibus appellatio est prohibita
 per respectum Principis; vt quando P. in cept. com-
 mittit causam, appellatio non remota, quia tunc non
 potest appellari, l. in s. & ibi gl. ff. c. Bar. ff. de quib.
 appell. non pot. c. pastoralis. 14. de appell. in tantum,
 quod licet appellatur à sententia diffinitua, non est
 ea tamen tota in appellacione remota vel pendē-
 te, executioni demandari secundum Phil. in d. c. pa-
 storalis. c. l. i. m. vers. quarto periturus. Et per tex. in c.
 pastoralis. §. p. a. r. e. u. d. leg. nullus autem potest
 hanc clausulam in scriptis ponere nisi solus Prin-
 ceptus, vt dicitur in d. l. i. §. quod tamen intelligitur,
 quando remouetur appellatio à diffinitua; Secus
 si ab interlocutoria, quia tunc etiam inferior à
 Principe potest vt: antea clausula, & potest colligi
 appel-

130
 131
 132
 333
 334
 335
 336
 337

appellationem, secundum Bart. *in l. fin. C. de sent. & Bartol. in d. l. i. §. fin. ff. à quibus appell. non licet.* Verum dicitur ibi, quod friuola tantum appellatio censetur remota, prout etiam tenet Ias. *in l. 4. §. si pro quo, colum. 1. quod quisque iuru.* & secundum hoc, ista clausula est fructuaria: quia sine ea appellatio friuola remouetur à iure, per *tex. in c. cum appellatio- nibus. c. de appell. lib. 6.* Quis autem ¶ sit effectus huius clausulae, appellatio remota, & quid operetur? vide plene per Philip. *in d. c. pastorali, de appellat.* vbi plures effectus enumerat, & vide plenissime per Ioan. de Imol. *in d. l. i. §. final. ff. à quibus appell. non licet.* vbi per 24. *colum.* tangit plene hanc materiam melius, quam alibi, & aliquid per Felia. *in c. causam, que. 18. col. penult. de re script.* & Spec. *in tit. de ap. §. in quibus, versic. verum quia.* & inter alia testatur scendum, quod ista clausula, appellatio remota, nihil operatur in praedictum reuocatum, & est *tex. in c. super eo. 15. §. ibi Abb. de off. delegat.* & Bartol. *in d. l. i. §. fin. §. 40.* & Phil. *in d. c. pastorali, colum. fin. in 7. quast. ¶* Et si opponeretur contra praedicta, quod appellatio est defensio, *c. cum specialis. §. porro. de appellat.* & Princeps non potest tollere defensiones, per ea, quae habentur *in c. pastorali, de re iud.* poteris respondere, quod contrarium procedit in defensione inducenda à iure naturali, prout est citatio, sed appellatio est defensio iuris positui, unde potest tolli per Principem. Ita declarat Philip. *in d. c. pastorali, colum. 7. in fine, versic. quaritur, & c.* Ioan. de Imol. *in d. l. i. §. §. & Fel. in rubr. de appell. colum. 3. in fin. & in c. 1. de re script. VI- GESIMONONO LIMITA, ¶ non procedere, quando quis renouauit appellacioni, quae RENUNCIATIO POTEST FIERI EXPRESSE, & TACITE.* Expresse fit, per verba expressa, & specifica, declarata ipsam renunciacionem appellacionis, & non inducit renunciacionem eo ipso, quod quis promittit stare sententiae iudicis, secundum Phil. *in c. ad hac. 37. col. 2. de appellat.* & quod possit fieri renunciatio appellacionis, est *tex. in l. final. in fin. C. de tempor. appellat. in l. si quis libellos. 2. §. C. de appellat. in c. sollicitudine. §. 4. de appellat.* not. Andr. de Ifern. *in c. 1. §. item sacramenta, colum. 5. in fine. de pac. iuram. firmando.* & Socini *in consil. 45. colum. 5. & 6. in 1. vol.*

[An, & in quib. causis partes per pactum appellacioni futurae, antequam sententia feratur, renunciare possint, & an talis renunciatio etiam procedat quo ad nullitatem, & laudem reductionem ad arbitrium boni viri, item in criminalibus, & in casu, quo de euidenti iniquitate constat, plene tractat Alex. Tré- tacing *lib. 2. pract. resol. de ap. resol. 11.* quem vide.]

RENUNCIATIO VERO TACITA POTEST PLURIBVS MODIS INDUCI: PRIMO enim per DESERTIONEM appellacionis, & hic potes cumulare omnes modos, quos referam infra in vltima quaestione principali. SECUNDO modo ¶ inducitur renunciatio eo ipso, quod appellans post interpositam appellacionem litigat adhuc coram iu-

dice à quo, quia redeundo ad ipsum cessatur appellacioni renouata, *et. est. & ibi per Philip. in d. c. 10. in c. iudicem. & in c. gratum. o. de off. delegat.* Quod TAMEN LIMITA SEX NOTABILIBVS MODIS, quos ponit Phil. *in d. c. sollicitudine.* & tangit idem Philip. *in c. cum tenemus. 17. in vltim. n. tab. de appellat.* Eodem modo inducitur renunciatio eo ipso, quod appellans post appellacionem adit eum iudicem superiorum, & non iudicem ad quem, secundum Abb. *in d. c. sollicitudine. col. 1. versic. vltim. n. etiam. 1. 2. & c.* Et ex praedictis apparet differentia inter ¶ reductionem ad arbitrium boni viri, & appellacionem: quia ante sententiam non potest renunciari reductioni, per ea quae plene habentur *in c. Quinquaginta 23. de iur. iur. h. de appellacioni potest renunciari ante sententiam, vt d. l. fin. in fin. C. de tempor. appellat. vt testat Philip. in d. c. ad hac el. 2. reser. §. & habetur per Bald. & Ang. in l. de pact. 17. §. 1. qui prouocatur. §. ff. de pact. plene per Ang. *in consil. 187.* vbi pulchre loquitur, & Paul. de Cast. *in consil. 260. col. 1. in 1. vol.* & in tantum procedit dicta renunciatio, quod etiam si renuncians adhuc esset intra decem dies datos ad appellandum non posset ulterius appellare, secundum Card. *in Clem. 2. §. in fin. de appellat.* & Ioan. de Ana. *in consil. 50. volum. 1.* An autem post renun- 344 ciatum nolente appellato? vide Felinum, tenentem, quod non, *in c. 1. par. 5. 11. col. 2. de re script.**

[De hac quaestione an videlicet, & quando appellans interpositae appellacioni, à definitiua, vel interlocutoria, etiam inuito appellato, renunciare possit, vide egregiam resolutionem Alex. Tré- tacing *pract. resol. lib. 2. de appellat. resolut. 5.* vbi plene hanc quaestione tractat.]

TRIGESIMO LIMITA, ¶ non procedere in 345 appellacione friuola, quia ab octo mactu est prohibita, nec debet admitti per iudicem, neque lex ipsam admittit, *c. cum appellat. an sit. §. de appellat. lib. 6.* & not. Angel. *in consil. 140.* imo de iure Canonico ille, qui friuole appellat ab actu, potest per iudicem à quo excommunicari vt contumax, secundum Abbat. *in d. c. sollicitudinem. 24. in l. notabil. de appellat.* vbi plus dicit, quod potest etiam mulctari, & licet contra hoc videtur glossa *in d. l. §. fin. ff. à quibus appellat. non licet.* quae facit differentiam interius Canonicum & Civile. Dicit enim, quod de iure Canonico non puniunt temere appellans, nisi suis expensis: secus de iure Civili, & illam glossam sequuntur Abbas & Philip. & communiter Doctores *in c. 1. de appellat.* ¶ Tamen debet 346 illa glossa LIMITARI, scilicet, vt non puniatur poena extincta, sed bene potest excommunicari, ob contumaciam; quia temere appellando arguit se contumacem. Item debet LIMITARI, vt non puniatur, nisi iudici videbitur ob eius calumniam, & manifestam temeritatem. Ita pulchre distinguit, & declarat Abbas *in d. c. 2. in 1. n. tab. de appellat.* & ita debet intelligi, & limitari, quod notat

Bald. in l. 2. colum. 1. C. de Episcop. aud. vbi dicit, quod de iure Canonico temere appellans non punitur, quod debet intelligi, scilicet, pœna apposita in illa lege, quæ est quinquaginta librarum argenti, sed bene potest alia pœna mitiori puniri ad arbitrium iudicis, per ea quæ dicit Abb. in d. c. 2. sed de iure Ciuili appellans frivole, punitur pœna 50. librarum argenti, vt est text. & ibi Bal. in d. l. 2. C. de Episcop. audien. & text. in l. ab executione. 5. in fin. C. quorum appell. non recip. SUPER HOC EST SCIENDVM, quod reperio TRES PœNAS in hac materia proditas à iure Ciuili, Vna 50. librarum argenti, vt modo dixi. ALIA est pœna extraordinaria ad arbitrium iudicis, l. eos. 6. §. ne temere. 4. C. de appell. ALIA est pœna amissionis causæ, & nota infamix, l. a proconsulibus. 19. C. de appell. quomodo autem debent interrogari dictæ pœnæ, ne videantur istæ leges adiuuicem contrariari, Bar. in d. l. a proconsulibus. facit vnam distinctionem, videlicet, aut appellatio recipitur per iudicem à quo, & punitur extra ordinem, per d. §. ne temere, aut non recipitur, & punitur nota infamix, & amissione causæ per d. l. a proconsulibus. Aut quis appellat ab executione, & punitur pœna 50. librarum argenti, per d. l. ab executione. ita distinctio Bart. est defectiua, quia in l. 2. C. de Episcop. aud. non dicitur de appellatione ab executione; & tamen interrogatur illa pœna. Vnde eo magis clare concordando istas leges ita distinguo, Aut quis appellat ab interlocutoria frivole, aut à diffinitiuâ. Primo casu punitur pœna 50. librarum argenti, per text. in d. l. 2. vbi expresse loquitur Imperator de appellatione ante sententiam, & refert se ad decisa per d. l. ab executione. & declarat ibi gloss. in ver. sanctio. Idem probatur in d. l. ab executione. 5. vbi loquitur de appellante ab executione, vel ab articulo, & sic de appellatione ab interlocutoria. Secundo casu, scilicet quando appellat à diffinitiuâ; & tunc subdistinguo, aut appellatio recipitur, aut non, secundum Bart. in d. l. a proconsulibus. vt supra retuli. QUA ÷ AVTEM dicatur appellatio FRIVOLA, seu FRVS TRATORIA, vel TEMERARIA ÷ Dic, quod dicitur illa, quæ interponitur sine legitima causâ: vt quando quis appellat, vbi non est grauatus iniuste: & sic id est dicere frivolum, quod vanam & inanem, & sine causâ iusta interpositam, quæ nullum poterit fortiri iuris effectum, vt declarat Gem. in d. c. cum appellatio. 5. col. 2. vers. quare, quid importet, &c. de appell. lib. 6. & in tantum ÷ lex habet odio huiusmodi appellationes frivolas, quod non solum introduxerit pœnas supradictas, verum etiam censetur fieri iniuria iudici à quo, quando frivole appellatur, adeo quod potest iudex agere actione iniuriarum, vt est gloss. sine. in l. fin. in §. si C. quando promot. non est necess. & illam gl. sequitur Gem. in d. c. cum appellatio. 5. col. 1. & Fel. in c. 2. colum. 1. de appell. & est glo. expressa in c. si quis repositus, in gl. dist. 10. hoc non pro limitatione. l. & in maioribus. 20. C. de appell. quæ dicit,

quod is, qui appellat, non facit iniuriam iudici: quia debet intelligi, quando iuste appellat, non autem frivole. ita dicit gloss. in d. l. fin. TRIGESIMO PRIMO LIMITA, ÷ non procedere in causa iuramenti in litem; quia à iuramento in breui non appellatur secundum Bar. in l. in actionibus. 5. in fin. ff. de in lit. iur. & ibi Sal. & Iaf. & communiter Moil. Innoc. Ant. de Butr. & Imol. in c. fin. quod met. caus. quod tamen limitat Iaf. in d. l. in actionibus. in fin. co. procedere de iure ciuili, secus de iure Canonico; quia potest appellari, sicut potest ab omni grauamine appellari, eo iure, c. vt debitis. 59. de ap. TRIGESIMO SECVNDO LIMITA, ÷ non procedere in sententia excommunicationis, quia ab ea non appellatur ad effectum retardandæ executionis. Item in sententia interdictionis, secundum Spec. in tit. de appell. §. in quibus, vers. 17. & per Abb. & Phil. in c. pastoralis. 53. §. verum, de appellat. & gloss. in ver. suspendatur. & ibi Abb. in c. ad reprimendam. 8. de offordi. & habetur in e. qua fronte. 25. & questioni. 21. de appell. & in c. per sum. 40. de sent. excommuni & hanc materiam declara, & limita, vt plene dixi supra, in 2. quæst. principali. 4. differentia, vers. quinto limita, &c. TRIGESIMOTERTIO LIMITA non procedere, ÷ quando sententia est ipso iure nulla, quia ab eo nõ appellatur; sed de nullitate dicitur, vt in toto tit. C. quando promot. nõ est necesse. & Spec. in d. §. in quibus, ver. 18. TRIGESIMO QUARTO LIMITA ÷ non procedere in eo, qui in causa principali nihil produxit, neque probauit, quia si succumbit, non potest appellare, nisi ante omnia reficiat expensas aduersario, alias non auditur appellans, nisi probauerit se iuste impeditum: & ita seruatur in Regno, & de hoc est Regia pragmatica. in. num. 27. quæ incipit, Qui in causa. vbi plus cauetur, scilicet, quod victor debet satisfacere de soluendis illis expensis, quas recipit, quando cumque iudex appellationis hoc indicauerit. Item, limitatur non procedere in miserabilibus personis, vt ibi habetur. TRIGESIMO QUINTO LIMITA ÷ non procedere, quando quis generaliter appellat ab omni grauamine, quod possit esse irrogari in aliqua causa, vel in aliis causis, quæ poterunt contra eum inrentari, nam ista dicitur appellatio generalis, & vaga, quæ nihil valet, & non admittitur, text. est in c. 2. &c. c. n. iulius. 18. el. 2. de appell. & licet de iure auri quo valisset appellatio generalis facta respectu vnius causæ, vt dicitur in d. c. consultus, tamen hodie est correctum per Clement. appellanti. 5. de appellat. qua cauetur, quod in appellatione à grauamine, debet inseri causa, & illam solam causam expressam potest appellans prosequi, vnde si appellatur generaliter, ista appellatio non prodedit, nisi quoad causas grauaminis expensis, ita tenet Phil. in d. c. consultus. el. 2. quod nota, quia quoad die euenit, quod aliqui faciunt istas appellationes generales, ab omni grauamine, nulla causa expressa, quia illas non possunt de iure postea prosequi.

sequi. nam à grauamine non illato, nec communi-
 cato potest appellari, secundum Angel. in *consil.* 88.
 355 TRIGESIMO SEXTO LIMITA, † non proce-
 dere in mandato factò alicui, quod in sua Ecclesia
 resideat: quia à tali mandato non appellat, nisi ius-
 ta causa, & iustum impedimentū exprimat in ap-
 pellatione; text. est. & ibi gloss. & Doct. in *c. pœne-
 nit.* 28. *el. 2. de appellat.* TRIGESIMO SEPTIMO † LI-
 MITA, non procedere in omni actu, qui sit secun-
 dum iuris dispositionem, & Canonicas sanctiones:
 quia à tali actu secundum leges celebrato, non ap-
 pellatur: nam à iudice, iuris dispositionem, & decre-
 tum exequente, non potest appellari: quia talis
 appellatio est contra leges, text. in *c. consulsus.* 29. *el.*
 3. *de appell.* & ista etiam est ratio præcedentis limita-
 tionis; quod tamen limita & declarata, nisi in appella-
 tione infereretur talis causa rationabilis, per quã
 specialiter in illo casu admitti deberet: quia tunc
 valet appellatio, & debet admitti, secundum Phil. in
d. c. consulsus. *el. 3. & in c. de priore.* 31. *eodem titulo.*
 357 TRIGESIMO OCTAuo LIMITA, † non procedere in
 declaratione dationis termini ad producendum tes-
 tes, & instrumenta, & ad probandum in causa feu-
 dali; quia à breuiatione, & modificatione dicti ter-
 mini non potest appellari in Regno; imò appellans
 punitur ad pœnam quinquaginta florenorum auri,
 & appellatio non valet, nec retardat executionem:
 ita de hoc est ritus magnæ curiæ, in *num.* 6. qui inci-
 pit: *Item, quod termini, &c.* in dicto ritu præcedenti,
 qui expresse loquitur in causa feudali. TRIGESI-
 358 MONONO LIMITA, † non procedere in decre-
 to, quo iudex pronunciat aliquem haberi pro con-
 fesso, ex quo noluit comparere ad se examinandum,
 vt principalem, factò sibi mandato sub pœna con-
 fessi: nam à tali decreto non potest appellari in re-
 gno. Verum in vltima citatione, quæ fit, debet in-
 feri totus tenor articulorum: ira de hoc est ritus
 magnæ curiæ, in *num.* 260. qui incipit: *Item seruat
 ipsa curia, quod si quis, &c.* Quid autem si de iure cõ-
 muni? vide Phil. Decium in *consil.* 34. *colu.* 2. in *prin.*
 359 QUADRAGESIMO LIMITA, † non procedere
 in eo qui est conuictus de furto manifesto, qui nõ
 potest appellare, secundum Andr. de Ifern. in *ritul.*
qua sint regal. versic. & bona. colu. 10. QUADRAGE-
 360 SIMO PRIMO LIMITA † non procedere, quan-
 do certa pœna irrogatur a lege pro aliquo delicto,
 & cõdemnatus de illo delicto fateatur se deliquisse,
 sed dicit se grauari; quia est nimis magna pœna. &
 propterea appellat: nam talis appellatio non ad-
 mittitur, secundum Andr. de Ifern. in *consil.* *Inten-
 sionis, co. fin.* vbi ponit exemplum de pœna portationis
 armorum. Et potest hoc suaderi ratione; quia
 tunc iudex exequitur legem, quo casu non appella-
 tur, vt dixi supra proxime in 37. *fallent.* & est gene-
 ralis regula in iure, quod à lege generaliter appellari
 non potest. facit *l. fr. specul.* 12. *ff. qui. & à quibus* & vi-
 de Felin. in *c. cum non ab homine.* 10. *col. penult. & fin.*

de iud. QUADRAGESIMO SEVENDO LIMITA,
 non † procedere in mandato factò alicui, vt decla-
 361 ret, an scriptura sit sua; quia appellare non potest,
 secundum Bald. in *consil.* 335. in 4. *vol.* QUADRAGE-
 SIMO TERTIO LIMITA, † non procedere, quan-
 362 do ordinarius delegauit aliquam causam, & postea
 talem delegationem reuocauit; quia à tali reuocatio-
 ne non potest appellari, ex quo istud dependet ex
 mero arbitrio, & auctoritate delegantis, *l. iudicium
 soluitur.* 58. *ff. de iud.* ita tenet Bald. in *consil.* 3. in 3. *vol.*
 QUADRAGESIMO QUARTO LIMITA, † non
 363 procedere, quando aliqua causa est commissa con-
 scientiæ alicuius; quia ab eius sententia lata secun-
 dum suam conscientiam non potest appellari, gloss.
 est in *c. statutum.* 11. §. *affessorem de refer. li. 6.* tenet Pet.
 Phil. Corn. in *consil.* 188. *col. 2. in littera C. in 3. volu.* de
 cuius tamen dicti veritate, vide Bald. in *l. 1. C. de reb.
 credit.* Petr. Phil. Corn. *consil.* 187. *circa fi.* & vide plene
 per Felin. in *c. super hu. col. 5. de accusat.* vbi etiam
 plene tangit, † quid si causa committitur arbitrio
 364 iudicis, verum tunc possit appellari ab eius senten-
 tia? & ponit regulam, quod sic, cum nonnullis fal-
 lentis, de quibus ibi per eundem Felinum, in *c. fi-
 gnificasti.* 10. *el. 1. de homicid.* QUADRAGESIMO
 QVINTO LIMITA, † generaliter in omnibus ca-
 365 sibus, in quibus aliquid committitur à lege, vel à su-
 periore in potestate iudicis, & non in necessitate, vt
 quia potest aliquid facere, si vult, non tamen tene-
 tur, iuxta *l. qui a quid.* 40. *ff. de iud.* quia tunc, si iudex
 illud non facit, non potest appellari, ex quo facere
 non tenebatur, secundum Felin. in *c. super his.* 16. *co. 5.
 de accusat.*

VLTIMO, † pro complemento huius materiæ
 366 SCIAS, quod in omnibus casibus prædictis, & aliis,
 qui in iure reperiri possunt, in quibus non potest ap-
 pellari a sententia diffinitiuâ, semper potest appel-
 lari ab interlocutoriis, quæ emergunt ante senten-
 tiam diffinitiuam, etiam de iure Ciuili; & ratio est,
 quia earum grauamen non speratur posse reparari
 per appellationem à diffinitiuâ; cum ab illa nõ pos-
 sit appellari. Ita multum notanter tenet Ang. in *consil.*
 46. *C. in consil.* 188. Item omnes † leges, quæ pro-
 367 hibent appellationem, sunt odiosæ; cum sint con-
 tra regulas iuris communis, quæ permittunt regu-
 lariter ab omni actu appellari, & ideo restringi de-
 bent, prout possunt; secundum Andr. de Ifern. in *c. 1.
 versic. & bona. colu.* 10. *qua sint regal.* Sequitur quinta
 quæstio principalis.

VENIO ad quintam quæstionem principalem,
 & quæro, iuxta ordinem præpositum, † AD QVEM
 368 IUDICEM APPELLARI DEBEAT? super hac
 quæstione pono REGULAM GENERALEM, quod
 appellatio debet fieri omnino iudice ad maiorem,
 proximum & immediatum; non autem potest fie-
 ri ad aequalem, nec ad inferiorem, nec ad alium su-
 perioiorem distantem, & non proximum; quia non
 potest appellari regulariter omisso medio; ita hæc

omnia tenet Spec. in titulu de appell. §. nunc tractemus. in p. me & lex supra in 2. quasi. principia. pro hoc est rest. in l. imperatores 21 ff. de appell. & not. Ioan. d. Anan. in cons. 2. ista ergo sit prima regula, quod appellat. debeat a iudice gradatim, & sic ad proximum superiorem, vt plena traditur in c. dilecti 66. el. 3. de 369 appellat. & in consiliis Capitanorum. Itam pregulam LIMITA PRIMO non procedere, quando appellatur ad Papam, quia semper potest appellari a quocunq; iudice ad Papam, o misso medio, & hoc de iure Canonico, text. est in c. ad Romanam. 2. quasi. 6. in c. si duobus. 7. & c. sollicitudini. 5. 4. de ap. not. 3. specular. in d. §. nunc tractemus in prim. Phil. in d. c. si duobus. col. pen. & in d. c. dilecti. el. 3. vbi plene. Secus est de iure Ciuili; quia non potest appellari ad Principem o misso medio, per d. l. Imperatores 21. ff. de appellat. tenet Ioan. de Anan. in d. consil. 1. Socia. in cons. 39. colum. 4. in 4. vol. & Doct. in d. c. si duobus. & d. c. a. lecti. imo quando fit appellatio o misso medio, de iure Ciuili censetur facta ad proximum superiorem, secundum Bald. in consil. 89. in 3. volum. Socia. in d. consil. 39. col. 4. per l. 1. §. si quis in appellatione. 3. ff. de appell. Phil. in d. c. dilecti. in 4. colum. vers. sic. c. n. l. deo, & c. per And. de Ifern. in d. consil. Capitanorum. Illustrationem, * quod dixi, posse appellari ad Papam, o misso medio, LIMITA in vno casu, scilicet, quando delegatus Papæ causam subdelegat aliquid sibi reseruando, quia tunc a sententia subdelegati nō potest appellari ad Papam, sed debet appellari ad delegantem, textus est, & ibi Gemin. in c. si delegatus. 7. §. si de offic. delegat. libr. 6. & habetur in c. cum so. 18. c. super questionum. 27. §. porro. de offic. delegat. & per Phil. in c. si duobus. 7. col. penult. vers. sic. sed limita, & c. de appellat. Quæ autem sit ratio diuersitatis inter ius Ciuile, & ius Canonicum, quare alterum permittat appellari ad Principem, o misso medio, & alterum non, vide Specular. in tit. de appellat. §. nunc tractemus. col. 1. Et prædictam limitationem intellige & declara, dummodo excipiat, quia tunc non valet appellatio ad Papam, o misso medio in casu prepolitio, nec deuoluit negotium, stante exceptione opposita. Secus si non opponitur; quia tunc tenet appellatio, etiam in dicto casu ad Papam, secundum Phil. in c. dilecti. el. 3. col. 6. vers. 10. & c. etiam sequens. de appellat. Arch. in c. si delegatus. 7. & ibi etiam Gemin. colum. 3. vers. sed quid sit, & c. de offic. deleg. 6. per dom de Rota, in dec. 387. quæ incipit, si tres sunt, & c. in nouu. & vide sex pulchras declarationes datas ad dict. c. delegat. & ad hanc proximam limitationem per Phil. in d. c. dilecti. colum. 6. SECVNDO PRINCIPALITER LIMITA, † non procedere in legato Papæ; quia similiter ad eum potest appellari, o misso medio, secundum Abb. in d. c. dilecti. colum. penult. vers. extra gloss. & c. & ibi etiam Phil. colum. 6. vers. sic. octaua limitatio, & c. in d. c. si duobus. colum. penult. de appellat. vbi etiam dicit in Patriarcha, ad quem potest appellari, o misso medio. & idem tenet

in d. c. dilecti. col. 6. vers. noua limitatio & c. secundum Inuocentium in c. ante qua. de priuileg. & Specular. in d. §. nunc tractemus. vers. & nunquid, & c. TERTIO LIMITA, † non procedere in SCHOLARI; quia 374 ex speciali priuilegio sibi concessio per Imperatorem, per archiepisc. habitus, & nisi pro parte. potest scholaris appellare a quocunq; iudice inferiori ad Imperatorem, o misso medio etiam de iure ciuili; ita tenet Bald. in d. 2. archiepisc. habitus. colum. 4. vers. sic. deinde sequitur, & c. vbi dat duas specialitates SCHOLARIBVS contra ius commune. Prima est, vt possit ab omni grauamine appellare, quod iure Ciuili regulat. et est prohibitum per l. 2. ff. de appell. recip. de. unda est, vt possit appellare ad Principem, o misso medio, & istud dictum sequitur Phil. in d. c. si duobus. colum. penult. in fin. & Alexand. in d. c. si quis. in d. d. ad Bart. ff. de appell. QVARTO LIMITA, † non procedere, quia dicit heret appellatio, o misso medio, 373 & non opponeretur; quia procedit appellatio, & valet processus; quia videtur partes consentire, & iurisdictionem prorogare, secundum Phil. in d. c. dilecti. colum. 3. vers. in ead. m. & c. ibi etiam Abb. in 3. colum. vers. excipitur, & c. Gemin. in c. si delegatus. colum. 3. de offic. delegat. libr. 6. & Rota. in d. d. 387. in c. si tres, & c. in nouu. QVINTO LIMITA, * non pro 374 cedere, vbi extaret consuetudo appellandi, o misso medio; quia tunc valet appellatio auctoritate consuetudinis, text. est in c. Romana. 3. §. 1. de appell. libr. 6. & est gloss. in d. c. dilecti & ibi Philip. in 3. colum. vers. secundo in m. deo, & c. SEXTO * LIMITA, in omni 375 bus casibus, in quibus proximior medius esset inhabilis, vel ratione suspicionis, vel excommunicacionis, vel alterius inhabilitatis; quia tunc eo omissio potest appellari ad alium Superiorem; & potest esse exemplum, quado Episcopus recusatus, vt suspectus delegat causam, quia tunc a delegato non appellatur ad eundem Episcopum delegantem, propter suspicionem, sed potest adiri alius superior o misso medio, secundum Abbat. in d. c. dilecti. colum. penult. vers. noua casum. & ibi etiam Phil. col. 3. vers. 6. & vers. seq. SEPTIMO LIMITA, † quando Episcopus litigat cum eius subdito, quo casu eliguntur arbitri, oam a sententia istorum arbitrorum nō appellatur gradatim, sed ad Papam; gloss. est in c. ab arbitria. 11. de offic. delegat. libr. 6. & not. Abb. in c. dilecti col. penult. & ibi etiam Phil. in 4. colum. vers. 3. & c. Idem est, quando appellatur ab arbitris electis super recusatone suspecti, vt d. c. ab arbitria. 11. & c. cessante. 60. de appell. OCTAVO LIMITA, non pro 377 cedere hodie in regno; † quia potest a quocunq; iudice appellari ad Regiam, vel ad magnam curiam Vicarie, o misso medio, vt est consue. Regni, quæ incipit: Cum noua. & ibi gloss. & Matth. de Afflicti. in fo. col. Probat etiam in consue. Appellationum temporaria & per hoc videtur esse in Regno contra dicta dispositio Imperatoris ff. de appellat. vt dicit gloss. in d. consil. Cum noua & not. Andr. de Ifern. in cons. officiorum.

- 378 **NONO LIMITA**, non procedere, ¶ quando delegatus Principis subdelegat totam causam, nihil sibi referuando; quia tunc a sententia subdelegati appellatur ad Principem, omisso medio; secus si subdelegans aliquid sibi referuat, *tex. est in e. super questionum. 27. §. porro. & ibi Abb. & Doct. de offic. delegat.* Secus est in subdelegato inferioris à Principe, quia tunc appellatur ad ipsum subdelegatorem, secundum Felin. & Doct. *in d. §. porro. & Specul. plene in tit. de appell. §. nunc tractemus. col. 2. & 3.* quod an sit verum, & quomodo procedat, vide que dixi supra *in 4. parte. in §. dist. in iudicium. vers. quarto differunt. & c.* ubi posuit veram conclusionem in hac materia. **D. C. I. MO LIMITA**, non procedere, ¶ quando proximis superior esset absens longo impedimento impeditus, vel quando simul cum inferiore iudicauit; quia tunc appellatur ad alium superiorem, omisso medio, secundum Bart. *in l. 1. §. si quis. col. fin. ff. de appellat.* plures alias limitationes poterit videre per Abbat. & Phil. *in d. c. dilecti. & per Felin. in d. §. porro. col. fin.*
- 380 **SECUNDA PRINCIPALIS REGULA** ¶ in hac materia est, quod à sententia Vicarij, seu substituti, non appellatur ad substituentem, puta Episcopum, ex quo est idem tribunal; sed appellatur ad superiorem substituentis, vt est textus secundum vnum intellectum, *in l. 1. §. ab eo. 1. & ibi Bart. ff. qui. & à quo ap. idem Bart. in l. precipimus. 32. in princ. C. de appellat.* *tex. cum gl. in e. Romana 1. de appell. lib. 6. in c. non putamus. 2. de consuet. lib. 6. & per Andr. de Isern. in consil. officiorum.* **LIMITA PRIMO** ¶ hoc procedere in Vicario generalit; quia ille dicitur habere ordinariam iurisdictionem, quam habet Episcopus; secus, si esset aliquis deputatus Vicarius particularis in vna causa tantum, vel in vno loco particulari diocesis, qui dicitur Vicarius foraneus, seu ruralis; quia tunc dicitur iste Vicarius habere delegatam iurisdictionem, & ab eo potest appellari ad Episcopum, vel ad alium substituentem, seu ad Vicarium generalem, vt notat Card. *in consil. 2. in tit. de appell. habetur. in d. e. Romana & ibi Gemin. & Doct. not. Card. in Clem. 2. in 24. q. de rescrip. per ea que not. gloss. in d. Clem. 2. in vers. f. rane. Gem. in c. in 2. quasi. de offic. ord. lib. 6. Felin. in rubr. de offic. del. gen. col. sum. fin. Alexan. in rubr. ff. de offic. eius cui mand. est iurisdict. in penult. col. sum. in princ. Ang. in d. l. precipimus. 32. de ap. el. & dixi plene supra *in §. dist. in iudicium.* & ibi vide. **SECUNDO LIMITA**, procedere ¶ in appellatione; secus in restitutione in inter. g. an. vel nullitate; quia potest intentari coram Episcopo, & contra sententia Episcoporum coram Vicario, secundum Phil. *in d. c. dilecti in 10. & 11. quasi.* **TERCIO LIMITA** non procedere in Vicario Principis; quia ab eius sententia appellatur ad Principem, ex quo non reperitur alius superior, secundum Phil. *in a. dilecti. in 7. quasi.* **QUARTO LIMITA** procedere in his, que de iure communi spectant à Vicario; quia dicitur Ordinarius, Secus in his, que non veniunt in*

generali commissione Vicariatus: nisi specialiter committantur: prout sunt causæ criminales, vt conferre beneficia, & similia; quia in his dicitur delegatus, & ab eo appellatur ad Episcopum committentem, ita dicit Felin. *in e. licet. 12. colum. 1. de offic. ordin. & in rubr. de offic. deleg. col. fin.* per ea que habentur *in c. 2. & c. si. de off. vicar. lib. 6. & dixi plene supra in quinta dist. iudiciorum. in 1. & 2. char.*

Et quia supra in precedenti limitatione dixi, quod à Vicario particulari potest appellari ad Vicarium generalem, per hoc videtur extare conclusio, quod à delegato Episcopi potest appellari ad Vicarium Episcopi. Quod tamen intellige procedere, quando Episcopus esset absens à diocesi; secus, si esset presens; quia tunc esset omnino appellandum ad Episcopum, & non ad Vicarium, declarat Abb. *in d. c. dilecti. el. 3. colum. 2. de appellat.* Sed verior est opinio, quod indistincte possit appellari ad Vicarium, vel ad Episcopum, ad arbitrium appellantis, siue sit absens, siue presens Episcopus, vt est *decis. Rota 350. in noua. & Phil. in d. c. dilecti. in 2. quasi.* **TERCIA PRINCIPALIS REGULA** sit in hac materia, quod ¶ à sententia delegati appellatur ad delegatorem, & non ad alium superiorem. *tex. est in leg. 1. in princip. ff. qui & à quibus appellandum. in l. Imperatores. 2. §. 1. ff. de appellat. & ibi gloss. in l. precipimus. 32. §. hac si. & ibi gloss. C. de ap. not. Bart. in d. l. 1. §. ab eo. sed à sententia subdelegati, ad quem appellatur, dic quod sit differentia. Si delegatus subdelegat totam causam, appellatur ad primum delegantem, omisso medio. Si vero non delegat totam, sed aliquid sibi reuerfat; & tunc appellatur ad ipsum subdelegantem proximum. Ista est communis conclusio, que traditur per gloss. & Doct. *in e. super questionum. 27. §. porro. de offic. delegat. quam tenui supra in §. dist. in iudicium. vers. 4. differunt. & c.* & est gloss. *in c. 15. cur. 0. de offic. delegat. lib. 6.**

[Fachineus *lib. 1. controuers. in cap. 78. littera D.* existimat, hac in re interius canonicum & civile, esse spectam diuersitatem; & quidem iure civili appellari ad delegantem, vel subdelegantem, per *l. Imperator. res. ff. de appell. & relas. & l. 1. & 3. ff. qui & à quibus. l. 1. e. 0. canon. co. non ad delegantem, sed ad superiorem. per tex. in e. super questionum. §. porro. de offic. deleg. 2. si videlicet totam causam subdelegarit, nihil sibi referuando. Si vero aliquid sibi referuauerit, ad ipsum subdelegantem, per *c. si delegatus. de offic. delegat. ubi etiam ostendit nullam esse antonomiam, seu contrarietatem inter l. 1. §. ff. qui & à quibus. ap. l. 1. C. que per iur. iuris. vt apud eum videre licet. Ad autem, hec in communi Casaris, vigor de. & sit. & datus, in me. ¶ are ad Camera appellatur etiam ab aliis comitalibus, ad iusticiarium paritibus, etiam priuatorum hominum per iuriam delegatione à Casare datus, ad Camera appellatur, an vero ad ipsum Imp. appellandus, & in eius iudicio aulico causa ventulanda sit, vide *Gail. lib. 1. ob. 12. nu. 1. & 2.*]**

- 387 Prædictam regulam ꝑ limita non procedere in casu quando delegans esset suspectus, & ratione suspicionis causam delegauit alteri non suspecto, iuxta ea, quæ traduntur *in c. iudex ab apostolica s. de offic. delegat. lib. 6.* quia tunc non appellatur ad delegantem, sed ad alium superiorem, omisso medio, vt habetur plene per Doct. *in c. si quis contra clericum. 4. de foro compet. & per gloss. in c. si u cui 10. de offic. delegat. lib. 6. & Phil. in cap. dilati. el. 2. colum. 5. versic. sexta limitatio. &c. de appellat.*
- 388 Quod ꝑ vacante Imperio appellatur indistincte ad Papam, omisso medio, ita tenet Abb. *in c. licet ex sus. capto. 10. & ibi etiam Felin. in 2. colum. de foro compet.*
- 389 QUINTA REGVLA sit, ꝑ quod si in aliqua ciuitate deest, vel abest iudex appellacionis, potest appellari ad Decuriones, & primates illius ciuitatis, secundum Bart. *in l. ubi absunt. 19. ff. de tutor. & curat. dat. ab his, in l. quoties. 2. ff. ad municip. & Bald. in l. 2. C. quand. hys. vel priuat. in 2. colum. per tex. quem dicit ad hoc esse singularem in 5. & hoc peruenit. in Authen. vt nulli iudic. Felin. in c. querelam. 10. colum. fin. de iuris iurand. de cuius dicti veritate, vide plene Felin. in rubr. de appellat. col. 4. & 5. Et not. illum text. in d. 5. & hoc peruenit. per quem habes quotidianam practicam, quando ꝑ Officialis ciuitatis facit aliquam iniusticiam prohibendi aliquid fieri, quod de iure prohiberi non potest: nam tunc potest haberi recursus ad Episcopum ciuitatis, vel ad Decuriones, vt prohibeant iudicem, & prouideant huic iniustitiz. SEXTA REGVLA sit, ꝑ quod si iudex laicus committit causam Episcopo, a sententia non appellatur ad Papam, sed ad ipsum delegantem laicum, vel ad eius superiorem laicum, secundum Bald. *in Auth. si qui litigantium. circa. fin. C. de Epif. audien. S.**
- 391 PRIMA REGVLA ꝑ seu conclusio sit, quod quando duo iudices pronunciauerunt super eadem causa, quorum vnus est laicus, & alter clericus, appellari debet ad superiorem Ecclesiasticum: attento digniori: ita dicit Bart. *in l. 1. §. si qui u. colum. fin. ff. de appell. & Alexan. in consil. 156. incip. v. si processu causa uentura, &c. in 1. colum. in 2. volum. & Salic. in l. precipimus. 32. C. de appell. & Ias. in l. imperium. 3. col. 4. versic. 4. facti, &c. ff. de iuris dict. omn. iud. & Bald. in rubric. ext. de appell. & idem ꝑ est quando clericus & laicus essent arbitratores: quia reductio fit ad superiorem Ecclesiasticum, vt not. Lud. Rom. *in consil. 265. & Ias. in d. l. imperium colum. 4.* Prædictis adde, quæ in simili notat Socin. *in consil. 12. col. 1. in 1. volum. Ias. in l. si mancipati. 5. de collat. & Felin. in c. 1. col. 4. de prescript. vbi singulariter dicit Felin. quod si ꝑ sunt pluries inquisiti per iudicem secularem de aliquo crimine, inter quos est vnus clericus, qui petit se remitti ad Episcopum, possunt omnes alii inquisiti laici petere se remitti ad Episcopum, occasione clericici: & est notabile dictum, licet subdat Felin. ibi, quod si Episcopus non puniuit laicos sufficienter, potest postea iudex secularis eos iterum punire,**

OCTAVA REGVLA est: quod ꝑ a decreto Decurionum seu primorum ciuitatis, potest appellari ad Capitaneum seu Officiale ipsius ciuitatis, dummodo habeat merum & mixtum imperium, & non sit creatus ab ipsis Decurionibus, sed ab alio superiore: ita Bart. *in l. 1. §. solens. ff. quando appell. sit & ibi tenet Bart. quod nemo potest esse iudex appellacionis, nisi habeat merum & mixtum imperium; quia appellatio est mixti imperii. NONA REGVLA est, si iudex ꝑ laicus pronunciat se competentem in aliqua causa spirituali, debet ꝑ tali pronuncia appellari ad Episcopum, & non ad superiorem laicum, secundum Bald. *in consil. 44. in 2. volum. DECIMA REGVLA est, ꝑ quod in Regno ꝑ sententia omnium iudicum ordinariorum, quarumcumq; ciuitatum, potest appellari ad magnam curiam Vicariæ, & similiter ꝑ sententia Regis, appellatur ad magnam curiam, dummodo non sit de consiliariis: quia si delegatus est de consiliariis, appellatur ad sacrum consilium, & non ad magnam curiam, hoc probatur *in consiliis. Statutum. la. 2. & ibi hoc expresse tenet Matth. de Afflic. in 5. not. & consiliis. Cum noua.***

Sexto principaliter ꝑ sequendo ordinem positum, QVÆRO, QVIBVS APPELLATIONIBVS SIT DEFERENDVM, VEL NON? Super hac quæstione facias REGVLAM GENERALEM, quæ est affirmatiua, quod regulariter iudex ꝑ quo, teneatur quamlibet appellacionem admittere secundum Alexand. *in l. 1. colum. ponult. ff. si quis eaus. & si ipsam non admittit, seu non defert illi, punitur ad pœnam triginta librarum auri, tex. est in l. quoniam iudices. 21. C. de appellat. & in c. de priore. & ibi Phil. de appell. vbi de iure Canonico iudex non deferens, mittitur ad superiorem puniendum arbitrio superioris, sed de iure Ciuili est statuta pœna triginta librarum auri, vt d. l. quoniam iudices. 21. & in l. iudicibus. 24. C. de appellat. not. Speculat. *in tit. de appellat. §. nunc dicamus in prin.* Istam regulam limita non procedere in omnibus casibus, in quibus appellatio est prohibita a iure, & in quibus iudex potest procedere appellacione pendente; quia in illis non tenetur appellacioni deferre, e. cum appellacionibus. 4. de appellat. lib. 6. & per ea, quæ not. Doct. *in d. c. de priore.* & qui sunt isti casus, potest satis aperte colligi ex his, quæ dixi supra, *in 2. q. princ. vers. quarta differentia in limitationibus prima regula. & supra in 4. q. princ. per totam* cumulaui omnes casus, in quibus prohibetur appellatio.*

SEPTIMO, principaliter quæro, ꝑ QUID POSSIT FACERE IUDEX APPELLACIONE PENDENTE? Dic, quod regula est negatiua, quod iudex ꝑ quo, pendente appellacione, vel pœdente decedendo dato ad appellandum, nihil potest innouare in causa, vt est textus *in l. 1. & ibi Bartol. ff. nil nouan. appell. pond. & in c. non solum. de appell. lib. 6.* imo innouata reuocatur per remedium attentatorum, vt not. plene Phil. *in c. consiliis. 18. el. 2. &c. bo.*

401 *na. si. de appell.* Et circa istam ꝑ materiam attentatorum, scias vnam pulchram differentiam inter appellationem iudicalem & extraiudicalem; quia quando sumus in appellatione iudiciali, reuocantur omnia attentata, etiam quæ non sunt directo contra appellationem, sed in extraiudiciali, reuocantur solum ea, quæ sunt contra appellationem, & non alia: ita pul. hre tener Phil. in c. v. in vlt. not. de appellat. Item adde, quod ꝑ ad huc, vt attentata reuocentur, est necesse, quod appellatio fuerit intimata iudici & parti, alias iudex & pars semper possunt de iure procedere in causa, quando non habent notitiam appellationis, & ista attentata ab ignorantibus appellationem non reuocantur: ita tenet Ant. de But. & Imol. in c. fi. col. fi. de ap. & ibi etiam Phil. in antep. col. vers. ultimo quaritur, &c. & potest peti reuocatio attentatorum, ꝑ vq; ad conclusionem in causa, & nõ vltra, secũdũ Phil. in c. dilecti. 61. el. 3. col. 2. de ap. & ibi ponit aliquas limitationes, in quibus attentata non reuocantur. Et de multis priuilegiis attentatorum, vide plene per eundẽ Phil. in c. bona memoria. col. 4. & 5. de appell. vbi etiam tener, quod non potest fieri reuocatio attentatorum, nisi causa cognita, & parte citata, & Ph. Dec. in consil. 20. Item illud, quod dixi, quod debet appellatio esse intimata iudici, & parti ad hoc, vt attentata reuocentur, intellige in appellatione iudiciali, secus in extraiudiciali, quia in ea reuocantur, etiam si non fuerit intimata, secundum Phil. in c. bona memoria. 51. col. 13. vers.

404 *Bona conclusio, &c. de appellat.* Item adde, ꝑ quod in tantum est priuilegiarum remedium attentatorum, quod agenti, vt attentata reuocentur, non potest opponi exceptio excommunicationis, secundum

405 Phil. Dec. in consil. 200. col. fin. vers. 2. Nec etiam ꝑ potest opponi exceptio proprietatis secundum Card. in d. c. bona. 51. col. 63. vers. not. ex tex. ibi, proprietatis, &c.

406 *de ap.* Item, tenetur is, ꝑ qui attentauit, ad restitutionem fructuum, medio tempore perceptorum, à die interpositæ appellationis, secundum eundem Card. in d. c. bona. col. 3. vers. nota ex tex. ibi, tempore,

407 *&c. 7.* Item, ꝑ ista attentata reuocantur duplici via, Vno modo implorando principaliter officium iudicis, ipsorum reuocatione: Secundo modo accessorie, prosequendo appellationem, vt declarat Card. in d. c. dilecti. el. 3. col. 1. in tit. de appell. Istam regulam huius quæstionis LIMITA, non procedere in omnibus casibus, quos numeravi supra in 2. q. princ. vers. quarta differentia, &c. vbi plures limitationes cumulaui, in quibus iudex potest attentare, & procedere, pendente appellatione. Et similiter potes limitare in omnibus casibus, in quibus appellatio de iure est prohibita; quia non tenet et iudex illi deferre: prout plene istos casus cumulaui supra in 4. quæst. princ. & ad ibi dicta me remitto.

OCTAVO & vlt. sequendo ordinem præpositum

408 *quæstio, ꝑ QUANDO, ET EX QUIBVS CAUSIS APPELLATIO DICATUR DESERTA?* In hoc

ficias primo REGULAM GENERALEM, quæ se habet, quod iudex in dubio debet semper pronuciare appellationem non esse desertam; quia debet eligere viam mitiorem, per quam ius non remaneat peremptum litiganti, ita tenet Paul. de Castr. & ibi etiam Alex. in pen. col. las. in l. i. ff. si quis casus Phil. Dec. in l. quoties nihil 200. ff. de reg. i. r. & Fel. in c. significauerunt. 30. col. 1. de testib. Quis autem iudex pro 409 nunciet super desertione appellationis, vtrum iudex à quo, vel iudex ad quem: supra dixi in 1. q. princ. in vers. 4. different. 9. l. i. r. & ibi vide. Sed vbi casus est clarus, quod appellatio sit deserta, tũ iudex pronuciabit illam desertam, & petitiõ habetur, ac si appellatum non esset, vt habetur in consil. appellationum tempora. & not. gl. in vers. execution. in l. C. de temp. ap. & Card. in c. lem. si appellatione. in l. q. de appell. Nec est necesse, quod opponatur de desertione; quia iudex potest ex officio, etiam parte non opponente, opponere & pronuciare appellationem esse desertam, vt not. Phil. in c. ex ratione. 8. col. 20. vers. quo ad secundum dic, &c. de appellat. vbi alleg. Bald. ad Spec. in tit. de appell. vers. iudex ex officio, &c. Qui ꝑ au- 410 tem dicitur casus, in quibus appellatio fitur deserta? Dic, quod multi sunt, qui possunt colligi ex variis librorum reuolutionibus. Et PRIMVS CASVS est, quando appellans non fuit protectus appellationem intra annum vel biennium, secundum formam auct. ei qui appel. C. de temp. ap. & c. cum sit Rom. 5. c. ex ratione. 8. & ibi plene per Dd. de appell. & dixi plene supra in 3. q. princ. vers. sequitur modo videre de tertio tempore, &c. nisi excusaretur aliqua iusta causa in impedimento: vt ibi dixi. SECUNDVS CASVS est, ꝑ quando appellans non præsentauit processum iudici ad quem intra quinquaginta dies, & citari fecit partem; quia in Regno appellatio est deserta, per d. consil. Appellationum tempora & ibi Andr. de Isern. de quo dic, vt plene dixi supra in 4. q. princ. vers. sequitur modo videre de tertio tempore, &c. habetur in decis. 85. consil. Neap. Adde tamen circa hoc, quod in sacro consil. Neapol. est stylus, quod si processus præsentatur post 50. dies, antequam sit pronuciatum appellationem esse desertam, reuiderit causa ex eisdem actis de æquitate, & pronuciatur bene, vel male esse iudicatum: ita de hoc est des. 244. in fine consil. Neap. & dec. 79. Vnde cautela est, quod appellatus statim, cum videt elapsos 50. dies, compareat, & petat appellationem pronuciari desertam coram iudice ad quem; quia si postea præsentatur processus, appellatio reperitur deserta ipso iure, & iurisdictio deuoluta est iudici à quo, ita tenet Mat. de Aff. in d. consil. Appellationum tempora ccl. 4. in fine.

TERTIVS CASVS est, ꝑ si iudex à quo, statuit breuiorem terminum ad prosequendum, quod potest 412 facere, vt est textus in c. personas. 4. in c. cum sit Romana. 5. in c. oblata. 57. & in c. reprehensibili. 26. c. sap. 40. & ibi Dd. de ap. & probatur in d. consil. Appellationum tempora, vers. ceterum, nam si intra terminũ statutorum

non prosequitur, appellatio remanet deserta: de quo vide, quæ plene dixi supra in 2. *quæst. princ. vers. vigesimoprimum limita*, & c. ubi plene distinxit, & au, & quando iudex possit abbreviare terminum prosequendi, ibi vide. Et per d. *versic. eorum*. est cautum hodie in Regno, quod iudex ad quem, potest pro locorum distantia statueræ terminum appellanti ad presentandum processum coram se, & sic potest abbreviare tempus quinquaginta dierum, non autem prorogare, ut ibi dicitur in *tex.* & ex elapso tempore abbreviato remanet appellatio deserta, licet nondum sint completi quinquaginta dies, ex quo iste terminus iudicis succedit in locum terminus legalis; quia lex dat hanc potestatem iudici, ita tenet *Marth. in d. consil. Appellationum tempora col. 2* & prædictis adde *Card. in Clem. constitutionem, §. in super. in*

413 *1. quæst. de elec.* LIMITA ¶ tamen prædicta non procedere in persona, quæ potest petere restitutionem in integrum, quia licet non fuerit profecuta appellationem intra quinquaginta dies, vel intra tempus sibi statutum à iudice; potest tamē intra quadriennium continuum petere restitutionem in integrum aduersus temporis lapsum, & restituetur ad tantum tempus, in quantum fuit lapsus, & de hoc est *decis. 175. consil. Neap.* & *tex. in Clem. 1. de rest. in integr.* Secundo LIMITA, ¶ non procedere, quando appellans fecit suam diligentiā intra quinquaginta dies, sed stetit per iudicem in appellationis, vel per eius Secretarium, vel Auditorē, & noluit expedire literas intra terminum, quia tunc, stante dicto impedimēto potest appellationem prosequi, de hoc est *decis. 79 consil. Neap.* Tertio LIMITA, non procedere in causis beneficalibus; quia in illis iudex non potest abbreviare terminum iuris, nisi vtraque parte volente, & si abbreviauit de facto, & labatur tempus, a iudice statutum, non censetur deserta appellatio, nisi totus terminus iuris labatur, ita pulchre dicit *Philipp. in c. cum sit. §. in fin. col. de apel. in c. constitut. 46. el. 2. col. 1. eod. tit.* ubi plus dicit in hac materia, quod licet appellatio sit deserta per negligentiam partis, in causis beneficalibus; tamen nunquam censetur deserta quoad iudicem, & semper iudex potest supplere, & procedere ex officio, & inquirere de mentis causis. Quartus CASVS est,

416 quando ¶ appellans non petit apostolos intra triginta dies; quia non obstat quod alias legitime appellauerit, remanet appellatio deserta ob nõ petitionem apostolorum, *tex. in Clem. quamuu. 4. de ap. in c. ab eod. §. de appell. l. 6. in l. iudicibus. 24. C. de appell. B. 12. in l. vnic. ff. de lib. dimiss. & Lud. Rom. in consil. 2.* Et hoc est de iure communi, sed in Regno, in curia singulari d. beat. peti apostoli, sed non de necessitate intra triginta dies: sed fufficit, quod petantur, & præiudicetur intra quinquaginta dies, de ros ad prosequendū pet. col. Regum, ita tenet *And. d. iter. in d. consil. Appellationum tempora.* & ibi etiam *Matth. in 7. colum. prim.* unde remanet conclusio, quod

hodie in Regno remanet appellatio deserta, si non fuerint petiti apostoli: saltem intra triginta dies: de qua materia dic, ut plene dixi supra in 7. *quæst. princ. vers. vijo primo tempore appellandi, &c.*

[In Camera Imperiali valet appellatio, & recipitur, etiam si apostoli, vel libellus dimissorius, petitus non sit, ex ordinar. Camerae *part. 2. tit. 20. §. 1. teste Gail. lib. 1. obf. 139. in fin.*]

Collige ¶ ergo lub compendio, quod hodie in Regno appellans debet omnia ista expedire copulatim intra quinquaginta dies, videlicet presentandū re appellationem, & processum, & apostolos iudici ad quem, facere citari partem ad prosequendum, & habere responsū congruum à iudice appellariōnis, & licentiam recedere: ut dicit *Andr. de Isern. ibid. in persult. & fin. colum.* Alias si vnum ex istis deficit, appellatio remanet deserta: ut declarat *Matth. in d. consil. Appellationum tempora in 10. not.* & ibi probatur in *tex. in fin.* iuncta declaratione, quam facit ibi *Andr. de Isern.* Et prædictis adde *Feliv. in c. personar. 4. de appell.* ubi dicit, apostolos esse partem appellationis, & sic non videtur appellasse qui apostolos non petit. Adde tamen, quod ¶ hodie in Regno, non est necesse petere apostolos instanter, & instantissime, prout dicit *Clem. quamuu. 2. de appell.* sed sufficit, quod simpliciter, & semel petantur: secundum *Matth. in d. consil. Appellationum tempora. colum. 7. in princ. in 9. not.* QUINTVS CASVS EST, si appellans ¶ fecit diligentiam in prosequendo, & adiuit iudicem appellationis, & non potuit prosequi propter absentiam iudicis: nam licet fecerit quidquid poruit, & fuerit protestatus, quod pet eum non staret, prodest tantum sibi hoc impedimētum durante absentia. Si tamen iudex reuersus fuit, debet appellans iterum instare, & cum importunitate sollicitare iudicem, alias eo reseruato, si non sollicitetur; ex tunc efficitur deserta appellatio, non obstante priori impedimento: ita tenet *Alex. in consil. 19. col. 2. & 3. & in 1. volum.* ubi idem dicit, quando statutum dicitur, quod causa appellationis committatur, & decidatur intra tot dies: quia si appellans non sollicitat causam committi, censetur deserta appellatio, cui adde *Paul. de Castr. in consil. 135. in 2. volum.* & *Petr. Phil. Corn. in consil. 4. 4. col. 3. in 2. vol.* SEXTVS CASVS est, ¶ si iudex statuit terminum appellanti ad recipiendum apostolos pro tali die, & appellans non comparuit in illa die, censetur deserta appellatio, etiam si iudex non venerit illa die ad locum: quo casu etiam si comparuisset appellans, non potuisset illos habere: nam non curatur de presentia iudicis, sed tantum lex considerat diligentiam appellantis, qui debet summa ope nititur: vnde debet comparere. & protestari, quod pet eum non staret: alias appellatio efficitur deserta: ita tenet *Ca. d. in Clem. quamuu. §. fin. in 1. volum. de appell.* quod nota, quia prima facie quilibet etiam denderet in contrarium, propter iudicis absentiam, SEPTI-

421 **MVS CASVS** est, † quando aliquis appellauit ab interlocutoria & iudex uō admittit appellationem, debet etiam ab ista non admissione appellare, alias appellatio censetur deserta, & nō potest grauamen reparari per appellationem à diffinitiuā, secundum *Card. in Clem. 1. col. 1. vers. Ex hac glossa &c. de dolo. & contumac. & Innoc. in c. pastoralu. 28. col. 1. super gloss. in vers. suspensa: ut de offic. deleg. & Matth. in iuu. not. in 2. notab. quod nota quia poteris per hoc taxius appellantem illaqueari facere. **OCTAVVS CASVS***

422 est, † quando appellans penitente appellatione aliquid innouat, seu attentat in præiudicium aduersarii, ut quia ipsum spoliat: nam ex hoc ipso censetur appellationem deserere, & illi renunciare, ex quo summet appellationi non desit: unde qualitercunque faciat actum contra appellationem, censetur illam deserere: ita tenet *Bald. in c. ex parte. 1. de. 7. eolum. pen. vers. item scias &c. de test. Abb. in c. ex parte. 5. 12. col. 2. vers. pro declaratione. &c. de rescr. Aug. in l. fi. C. de temp. appell. Matth. in iuu. notab. in 27. est text. & ibi per Doct. in c. an sit. 24. de appell. **NONVS CASVS***

423 est, † quando appellans post interpolitam appellationem accipit terminum ad soluendum id, quod erat in sententia pronunciatum, ut solueret: quia hoc ipso censetur appellationem deserere, & sententiam acquiescere: casus est in l. ad solutionem. 5. & ibi *Bald. C. de re iud. & Lud. Rom. in consil. 19. in fin.*

424 **DECIMVS CASVS** test, quando is, qui appellat post interpolitam appellationem, litigat adhuc coram iudice à quo; quia per hoc censetur appellationem deserere, & illi renunciare, text. est in e. felicitudinem. 54. de appell. & not. *Abb. in c. gratiam. 20. de offic. dele. in 2. col. Quod tamen intellige, & declara, quando litigat post appellationem: secus si ante appellationem, puta intra tempus appellandi, secundum Abb. in d. c. grati. † Item intellige, quando facit actum incompatibilem, & contrarium appellationi: secus, si facit aliquem actum coram iudice à quo, tendentem ad maiorem corroborationem suæ appellationis: ut quia requirit ipsum, ut non procedat ad executionem, quia tunc non censetur renunciare appellationi: ita de hoc est *decis. Rota in nouis. in decis. 475. in cap. si ille, qui à sententia, &c. & tenet Abb. in ca. quæstion. 21. de appell. in c. cum uenissent. 3. de eo qui mi. in poss. & plene per *Phil. in d. c. sollicitudinem. col. 4. & 5. generaliter quando appellans ad iudicem à quo. super inuouatis & attentatis, non videtur renunciare appellationi, secundum Abb. in c. cum tenentur. 17. in 2. not. de app. Plures alios casus potest diligens perquisitor inuestigare assiduo studio: sed pro nunc istos decem, tanquam magis quotidianos, dixisse sufficiat. Et per hæc remaneat expeditus iste secundus actus huius vicinæ partis iudicii, in quo fuit copiose tractata materia appellationis, quo ad capita magis principalia. Sequitur tertius, & ultimus actus, scilicet de Executione. **LAVS DE O. ROBERT. MARANI. Ven. V. l. D.*****

De Executione sententiæ, summo actu iudicii. Quando huic sit locus, à quo, quoque ordine. In quibus rebus, & contra quas personas competat. In summa, ex quibus causis ea possit impediti.

TERTIVS ET VLTIMVS
ACTVS.

S Y M M A R I A.

- 1 Sententia mandatur executioni, postquam transit in rem iudicatam.
- 2 Sententia executioni mandatur ab eodem iudice, qui eam tulit
- 3 Sententia valida executioni mandatur, sed non inuolida.
- 4 Iudex ordinarius exequitur sententiam ab eodem delegato.
- 5 Sententiam suam arbiter non exequitur, sed iudex ordinarius.
- 6 Iudex appellationis mandat executioni sententiam appellationis.
- 7 Sententia exequitur per iudicem à quo, appellatione deserta.
- 8 Sententia executio quo ordine fiat.
- 9 Debitor non habens bona sufficientia, carceratur.
- 10 Sententia mandatur executioni secundum statuta loci.
- 11 Bona minus damnosa in executione capi debent.
- 12 Debitor fiscalis, sine alia executione personaliter capitur.
- 13 Ordo à diuo Pio §. in venditione, ff. de re iudic. in actione personalis solum seruatur. Secus in hypothecaria.
- 14 In executione sententia interlocutoria non seruatur ordo illius §. in venditione.
- 15 Executio contra pupillum, primo in nominibus debitorum fieri debet.
- 16 Citatio requiritur in executione sententia per appellationem deserta.
- 17 Citatio non requiritur in executione facienda, super eadem re, super qua lata sunt sententia, nisi fiat appellatione deserta.
- 18 Citatio requiritur in executione, qua fit contra condemnati successorem, vel per iudicem in officio successorem.
- 19 Executio sententia in ciuilibus qualiter fiat.
- 20 Datis in solutum in aliqua parte plus debito facta, in totum visitatur.
Fallit in tenuta vigore pacti executiui data, & cum actione reali agitur.
- 21 Citatio partis in taxatione expensarum requiritur.
- 22 Appellatio ab immoderata expensarum taxatione.
- 23 Capi potest persona in executione sententia, ut bona sua indices.

- 24 Iudex in iudicio causis potest sine libello, & sine aliquo iuris ordine compellere quem ad soluendum.
- 25 Executio in criminalibus contra damnatum ad mortem, vel ad membri mutilationem, qualiter sit facienda.
- 26 Iudex pro iniuria exequenda potest asinum, seu currum alicuius mediante mercede, capere, ut cum eo malefactor ad supplicium ducatur.
- 27 Barones indebite angariant vasallos sine salario, tam in persona quam in bonis.
- 28 Executio non potest fieri in lecto, vestibus & suppellectilibus domus, nisi quando alia bona non extant.
- 29 Vestes cedenti bonis sunt relinquenda.
- 30 Damnatis ad mortem vestes non auferuntur.
- 31 Bona aratorii, & alia instrumenta ad agriculturam deputata, non possunt pro executione sententia capi.
- 32 Sententia non exequitur contra tertium non nominatum in iudicio.
- 33 Instrumenti executio potest fieri contra tertium possessorem non citatum, & negotio non liquidato, quando continet precarium, & pactum de capiendo.
- 34 Executio pro debito, vel delicto patris, non potest fieri in peculio profectio filii.
- 35 Filio condemnatio non fit executio in peculio aduentitio etiam super proprietate, qua est tota filii.
- 36 Peculium castrense filii condemnati, non debetur executioni.
- 37 Visus fructus aduentitiorum filii, an pro debito, vel delicto patris publicetur.
- 38 Executio pro condemnatione pupilli, non fit in bonis tutoris, nisi pro expensis.
- 39 Tutor qui iustam causam litigandi non habuit, debet in expensis condemnari, & contra eius bona fit executio.
- 40 Executio expensarum, litis facta cum procuratore, an & quando fiat contra procuratorem, vel dominum.
- 41 Sententia lata contra emptorem, mandatur executioni contra auctorem laudatum, ex eodem processu.
- 42 Executio an in bonis singulorum fieri possit pro debito universitatis.
- 43 Executio non fit in bonis monasterii pro debito monachi, nisi sint bona quæ sita nonasterio, per medium ipsius monachi.
- 44 Fructus beneficii ecclesiastici pro debito clerici capi non possunt, nisi quando alia bona non habet.
- 45 Executio fieri non potest in stipendiis, neque in armis militum, neque etiam Doctorum.
- 46 Executio non fit in libro scholarium, nisi quando non habent alia bona.
- 47 Libri scholarium retineri possunt pro expensis eorum funerabilibus.
- 48 Scholaris qui cessu bonis, postea libros emens, non debet illum priuari.
- 49 Fructus fundi pro debito capi non possunt, nisi in subsidium.
- 50 Executio pro debito vasalli defuncti, an fiat in fructibus feudi, contra successorem.
- 51 Executio an fieri possit in vis publicis & theatri, & alii similibus, pro universitatis debito.
- 52 Executio non fit in bonis mariti pro debito uxoris, vel contra.
- 53 Tutrice secundo nubente, non reddita ratione, bona secundi viri sunt obligata, & in ea pro tutelari debito fit executio.
- 54 Executio sententia vsq; ad 30. annos peti potest.
- 55 Appellari non potest ab executione, nisi medius in exequenda excedatur.
- 56 Executio in personam non fit contra personas privilegiatas.
- 57 Executio impeditur per exceptionem nullitatis, nisi coram inferiore iudice opponatur.
- 58 Petitio restitutionis in integrum impedit executionem sententia, nisi malitiose petatur.
- 59 Executio litis pendente non impedit sententia executionem.
60. Executio in criminalibus suspenditur ob excellentiam delinquentis in arte sua, & quando delictum est antiquum, vel quando carcerem habuit pro delicto.
- 61 Restitutio in integrum ex clausula generali peti potest adversus sententiam, latam contra ius litigatoris, qua transit in rem iudicatam.
- 62 Sententia non potest continere pœnam in casu, quo illi non paratur.
- 63 Exceptio requirens alioiorem indaginem, qua in continenti probari non potest, non impedit executionem sententia.
- 64 Sententia executio an impediatur per denunciationem Evangelicam, vel compensationis exceptionem.

TERTIUS † & ultimus actus principalis, qui in iudicio emergit, est EXECUTIO: nam lata sententia, & ea transita in rem iudicatam debet fieri ipsius executio: quia alias frustra ferrentur sententia, nisi debitæ mandarentur executioni: c. quid ad consultationem 15. de re iud. not. gloss. in rubri. C. de execut. res iudi. & Andr. de Isern. in consli. Dilaciones. col. 2. circa fin. Et quia hæc materia longa est, & per varios iuris titulos ac leg. s dispersa, totam realissimam ipsam breuiter, & succincte per QUATUOR QUÆSTIONES principales, quantum ad casus magis quotidianos in practica, quibus expeditis imponetur finis huic tractatui. Et prima quæstio erit, quæ sententia mereantur executioni demandari, & a quibus iudicibus. Secunda quæstio erit, quo ordine, & qualiter sit faciendæ executio. Tertia quæstio erit, in quibus rebus, & contra quas personas possit fieri executio. Quarta, & vltima quæstio erit, ex quibus causis executio impediti possit.

VENIO † AD PRIMAM QUÆST. PRINCIPALEM. Et quæro, QUÆ SENTENTIA MEREA-

REANTVR EXECVTIONI DEMANDARI, ET à QUIBUS IUDICIBVS? Ista quæstio est bimembris, vnde pono responsonē, & regulam ad vtrumque membrum, videlicet. REGULA est, q̄ omnis sententia potest executioni demandari, postquam transiuit in rem iudicatam, & ab eodem Iudice, qui eam tulit, vt *d. c. quod ad consultationem. l. 5. l. cum quadam puella. 19. ff. de iur. om. iud.* Nam sententia habet executionem paratam, *l. minor. 25. annu. cui fideicommissum. 4. o. ff. de minorib.*

[Hæc Regula, quod videlicet sententia ab eodem Iudice, qui eam tulit, exequi, & vbi cœptum est iudicium, ibi etiam terminari debeat, locum non habet, cum iure communi, vel iuratorio executio ad alium Iudicem spectat, teste Viuitorio, *com. opin. lib. 1. op. 400. nm. 3.* deinde etiam non habet locum in executiuis, cum executiue, & non ordinarie proceditur. Nam in executiuis, cum executiue proceditur, potest quis variare iudicium, & intendere diuersas vias executiuas, non solum coram eodem Iudice, sed etiam coram alio, & diuerso Iudice, & in alio loco, de quo vide Alex. Trentacinq. *lib. 2. pract. resolut. ii. de iudicis. resolut. 10.*]

3 LIMITA † PRIMO, hanc regulam procedere in sententia valida: secus in sententia nulla; quia non merebitur executionem, *l. 4. §. condemnatum. 6. & ibi Bar. Alex. & Doct. de re iud. l. si cum nulla. 58. eo. tit.* est gl. in *l. 2. C. de edict. diu. Adr. tol. Bar. in l. 1. C. de execut. rei iud. Bal. in authen. qua supplicatio. C. de pres. tm. offer. Ang. in l. 1. ff. nil. nou. ap. pend. & dic. vbi habetur plene per Moder. in *d. §. condemnatum.* † SECUNDO LIMITA, procedere in Iudice ordinario; secus in sententia delegata; quia nō potest executioni mandari per ipsum delegatum, sed debet exeri executio fieri per delegantem, *l. à diuo Pio. 15. in prin. & ibi Ba. & D. ff. de re iud. l. propterandum. 13. §. si autem rem. 3. C. de iud. not. Abb. in c. si quis contra. c. eri. um. 4. co. fi. de foro comp. di. plenius supra in 4. parte in 5. distin. ver. sic. d. cimos. & no. d. ff. runt. & ibi limitatur non procedere in delegato Principis. † TERTIO LIMITA, non procedere in sententia arbitri; quia non potest executio mandari per ipsam arbitrium, sed per iudicem ordinarium, qui est Iudex rei conuenti, text. est in *l. cum ante. 5. & ibi Bal. colum. fin. vers. vltimus nota & c. C. de arbit. not. Bar. in l. non ex omnibus. 39. ff. de arbit. gl. & Doct. in d. l. à diuo 15. in prin. Quod procedit etiam in sententia arbitratorum iuris, secundum Bald. in *l. fir. in 9. not. C. de iud.* † QUARTO LIMITA in sententia, à qua est appellatum; quia si confirmatur, non mandatur executioni per primam Iudicem à quo, sed per Iudicem ad quem: & sic Iudex appellationis exequitur, secundum Bart. in *l. eos. 6. in fi. illi. in prin. & in l. pr. ipimus. 32. §. officiu. C. de appell. * nisi appellatio sit deserta; quia tunc executio fit per Iudicem à quo, secundum Bar. Bal. & Doct. in *l. si contra. 8. C. de appell. & in d. §. officiu. & Bald. in auth. si quis litigantium. C. de Episcop. audien-*****

Reliqua pertinentia ad materiam huius quæst. dicam infra in 4. & vlt. q̄ principali.

SECUNDO † PRINCIPALITER QUÆRO: QVO ORDINE, ET QUALITER SIT FACIENDA EXECVTIO? In hoc est sciendum, quod executio petitur altero de DVOBVS MODIS, scilicet, vel per ACTIONEM in factum orientem ex sententia, iuxta tex. cum ibi not. per Doct. in *l. miles. 6. §. iudicium. 3. ff. de re iud.* vel per OFFICIUM IUDICIS: vt declarat And. de Ifern. in *const. Dilaciones. col. 2. in fi. & ibi dicit, quod MELIUS est petere eam officio Iudicis: quia tunc non requiritur libellus, neque litis contestatio. SECUS, quando petitur iure actionis; quia esset necesse formare nouum processum, & not. Alex. in *conf. 50. col. 3. in prin. in 2. vo.* Hoc præsupposito dicendum est, quo ad responsonem quæstioni faciendam, quod in executione sententiæ in ciuilibus debet seruari ordo traditus per *l. à diuo Pio. 15. §. in venditione. 2. ff. de re iud.* scilicet vt primo capiantur mobilia, & deinde stabilia, & postea nomina debitorum, & his deficientibus, vltimo loco deuenitur ad capturam personæ. † Non enim debet capi persona pro debito, nisi prius excussis bonis, secundū Bar. in *l. 3. §. tutores. & ibi etiam gl. de susp. tm. f.* quando facta excussione bona non reperitur sufficientia: vt not. Abb. in *c. quod ad consultationem. 15. col. 6. in fin. de re iud. Bal. in l. 1. in fi. C. de iur. & fact. ignor. Par. in tract. synd. in ver. captura, in prin. Bal. in c. iua. 3. vt lite non contest. & Alex. in d. §. in venditione. col. 3. & 4. Alias autem nō valet executio, si peruertitur ordo prædictus, secundum Imol. & Alexand. in d. §. in venditione. col. 5. & Fel. d. c. quod ad consultationem. col. 9. de re iud. quidquid dicit Abb. ibi, qui dicit valere executionem, nisi appelletur, & Bar. in d. §. venditione. nam verius est, vt dicamus, q̄ ille §. in venditione. ponit formam, à qua recedi non debet, secundum Alex. & Imol. ibi, & Fel. vbi supra habetur in *dec. 308. conf. Neap. * Itē, quando fit executio, debent, vbi fit, seruari statuta loci, vt notat Iaf. in l. cum quadam puella. 2. pon. col. ff. de iur. om. iud. vide tamen And. de Ifern. in *const. Dilaciones. col. 3. in fi.* vbi tenet, quod valet executio, nō seruato ordine: sed debet appellari, potest tamē intelligi, quando nunciatur peruertit ordinem; secus, si Iudex in commissione peruertit; quia propter expressum iuris errorē, esset nulla executio: q̄ et tenet Marc. in d. *const. Dilaciones. co. 10.****

[Adde Alex. Trentacinq. *lib. 2. pract. resolut. ii. de execut. resolut. 2. n. 3. & seqq.* vbi ad hanc quæstionē: An videlicet executio, facta prius in bonis immobilib. & non in mobilibus, contra formam *l. à diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud.* sit nulla; an vero valida; ita vt necesse sit appellare: recenset dissentientes Dd. opinionones, & rem hac distinctione determinat, vt videlicet, si executio ita facta sit ab ipso Iudice, valeat; si non appelletur; quia cum lex mādāt aliquid fieri certo modo seruato, licet is non seruetur, actus tamen non est ipso iure nullus, si in lege non sit ad-

re. et de his si nonnullatim, Bald. & Salic. *in l. statum. de sententia. ubi dicitur. rec. in d. & communi. de l. in l. i. ff. de ob. & p. ob. si vero executio ita tacta sit à merito executio. dicitur esse nullam, secundum Alexand. *consil. 3. colum. 1. volum. 1. & Abbat. consil. 3. colum. 10. versicul. 11. q. 4. p. 1. volum. 2.* aliter tunc hanc esse communem opinionem, & alios ab isto allegant, quia talis executio alteri fitendo quam ei à iustice fuerat mandatum, videtur excellit. hinc mandati, vt ait Rol. a Val. *consil. 3. in 31. volum. 1.* vide etiam ad prædictam questionem Viuium *com. opin. lib. 3. tit. 1. 1014.**

- 11 Item ¶ debet in tali executione adhiberi alius ordo, si licet vt capiuntur ea prius quæ sunt debito minus damnosa, glossa est *d. §. 1. venatio. 6. in ver. animalia* & licet illa glossa quæ communiter approbatur, ibi sequatur tantum de mobilibus; tamen Alex. ibi extendit eam etiam ad immobilia, vt in eis etiã habeatur ratio ad minus damnosa: quod tenet etiam Bald. *in l.ordo. 3. C. de execut. rei iud. & gloss. in l. quamdã. 6. C. de distr. pig.* Quod tamen intellige, quando executio sit coacta, post sententiam, sed quando debitor ante sententiam offerret sponte dare bona sua in solutum creditori, tunc posset creditor eligere meliora: ita loquitur *auth. hoc nisi. C. de sol. prout declarat Alex. in d. §. in venditione. col. 1. & potest tunc compelli creditor, accipere, secundum Bald. in d. l.ordo. vers. q. 4. ro quid si creditor.*

[Idem etiam dicendum est, cum debitor post sententiam, vult soluere, & parata pecunia constitutus, nec emptorem rerum suarum immobilium inueniens, secundum *Auth. hoc nisi. C. de sol. offerit creditori bona sua immobilia, iusto pretio æstimada, in solutum, & sic speciè pro quantitate, cogitur. n. r. creditor bona ita oblata, secundum dispositionem d. auth. hoc nisi. acceptare, siue ante, siue post sententiam obligatio fiat, secundum Bald. in l.ordo. vers. quaro, quid si creditor. C. de execut. rei iud. & alios allegatos à Trentacinq. lib. 2. præf. resolut. tit. de execut. resolut. 2. num. 17, nisi forte debitor quantitatis seu pecuniæ, prius tenuerit beneficio d. auth. hoc nisi. ac omnilegum auxilio maxime interuocante iuramento. Vincent. de Franch. decif. 18. si vero debitor post sententiam nolit soluere, & ad executionem contra ipsum procedatur; tunc obseruandus est ordo l. à D. 410. §. in venditione. ff. de re iudic. Alex. Trentacinq. d. resolut. 2. num. 9.]*

- 12 LIMITA ¶ tamen prædicta non procedere in debitore fiscali; quia potest capi de personis, etiam nulla facta executione in bonis, text. est *in l. nemo. 1. C. de exact. trib. lib. 10. titul. 19.* ¶ SECUNDO LIMITA, non procedere, quando agitur actione hypothecaria: quia tunc in executione non seruatur dictus ordo, sed solum seruatur in actione personalis: ita tenet Salic. *in l. nomen. 4. C. quæ res pign. oblig. cessit. Socia. in consil. 1. 2. colum. 8. in fra. in 2. volum.*
- 14 TERTIO LIMITA ¶ non procedere, quando excu-

curio fieret auctoritate sententiæ interlocutoria, pura propter contumacia iam; quia tunc non seruatur talis ordo illius §. in venditione, gl. est *in §. si error. in au. h. de xhb. rem. Nou. 13. Bald. in l. 2. colum. 1. versicul. seruo quaritur. ff. de no. cau. 10. & in l. 1. in fra. versu. d. inde reuoco. C. quando fit. v. l. r. ¶ QUARTO LIMITA, in executione facienda, in vendendis rebus pupillaribus; quia primo capiuntur nomina debitorum, & sic non seruatur ordo. *l. magnum. 6. §. non passim 9. versic. querere. & ibi Bart. ff. de reu. eor. qui sub ius. ¶ An autem in executione facienda requiratur partis citatio? Doctores vario modo loquuntur, tamen ego solum istud dubium per aliquas veras conclusiones. Et pono primam conclusionem, quæ est talis: Quando a sententia fuit appellatum, & est deserta appellatio; tunc in executione debet pars citari, alias non valet executio: ita tenet Bart. *in l. i. ff. n. l. non appell. Bald. & communiter Doct. in l. si contra. 1. C. de appell. Philip Dec. in consil. 97. colum. 2. Bald. in l. 2. §. fin. C. de comp. & Alexand. in d. §. in venditione, colum. antepenult.* ¶ Secunda CONCLUSIO 17 est: quando executio fieret in eadem re, super qua fuit lata sententia, non requiritur partis citatio, secundum Bart. *in d. §. in venditione. 2. l. i. ff. de re iud. & ibi etiam Alexand. in an. pen. col. nisi fieret appellatione deserta; quia tunc semper requiritur vt ibi, per ea quæ modo dixi.***

[Adde Ant. Gabriel. Rom. *com. conclus. lib. 2. tit. de citat. conclus. 1. in 19. ampliat. num. 129.* pro contraria parte numer. 130. & Francisc. Viuium, *in syl. commun. opin. lib. 1. op. 1. 9. 4. num. 1. & seqq.* hanc authoris opinionem pluribus auctoritatibus confirmantem. In Camera Imperiali non requiritur citatio in executione, sed executoriales parti legitime insinuatæ, loco citationis sunt, quibus parere, aut causas, cur hoc facere non teneatur, intra præfixum tempus allegare debet, teste Gail. *lib. 1. obs. 113. nu. 4.*

Tertia ¶ CONCLUSIO est: cum executio fit contra successorem condemnati, seu per Iudicem, successorem in officio, semper requiritur citatio, secundum Alexand. *in d. §. in venditione, col. antepen. per iura ibi allegat. per eum.* ¶ Superest modo vnus casus, videlicet quando executio fit in alia re; vt quia quis condemnatur ad pecuniam, & fit executio in bonis per eundem Iudicem, & contra ipsum condemnatum, & non solum in appellacione deserta? Iste est casus dubius, in quo Doct. variant: nam Bar. *in d. in venditione, tenet, quod requiratur citatio, & eum simpliciter sequitur Lanfranc. in c. quomiam contra. 11. de prob. in vers. interlocutionem, col. 12. versic. quaro, n. quid, C. & Ba. in l. meminere. ins. 6. C. vnde vi. vnde debet fieri citatio, vt compareat ad allegandum, quare sententia executioni mandari non debeat: & hanc practicam ponit Bart. *in l. defendente. pen. ff. de ad. iur.* sed multitudine, quos refert Alex. *in d. §. in venditione, tenet contrarium. And. de Her,**

tangit istam q̄ in *const. Dilaciones. colum. 3.* & ibi etiam Marth. in 9. *colum. in fin. & seq.* PRO SOLVTIONE tamen istius quæst̄ & dubii, PVTO CONSIDERANDVM, QVOD IN EXECVTIONE SENTENTIE PLVRES ACTVS INTERVENIYNT. Primo enim pignora cadunt in causam iudicati, & postea subhastantur, & vltimo loco, emptore non reposito, adiudicantur creditori pro iusto pretio, l. ord. 3. *C. de exec. rei iud. l. 2. C. si in caus. iudic. & l. à diuo Pio. 15. §. si pignora.* & ibi per omnes Doct̄ ff. *de rei iud.* & ponit de hac materia practicam Socin in *consil. 37. colum. 3. in fin. & seq. in 4. volum.* Nunc in proposito, quo ad PRIMVM, & SECVNDVM ACTVM, s. de captura pignoriũ, & de subhastatione, non requiritur de necessitate citatio; ex quo non est actus præiudicialis, sed reparabilis, sed quando Iudex procedit ad vltimum actum, scilicet interponendo decretum super alienatione, seu adiudicatione: tunc debet pars citari; quia tractatur de magno præiudicio, & de translatione dominiũ, ita tenet Albe. de Ros per illum textum in *l. creditor. 4. C. de distr. pign.* & habetur in *decis. 358. consil. Neapol.* & ita vidi semper practicari in iudiciis, nam lata sententia transit in rem iudicatam, victor facit extrahi literas exequutoriales, & iudex committit nunciũ, vt auctoritate illarũ literarum capiat tantum de bonis debitoris cõdemnati, quod ascendit ad summam debiti, seruando ordinem *dicti. §. in v. ditione.* & illa bona capta subhastare debeat, & plus offerenti vendere, & emptore non reposito, creditor tradere in solutum pro iusto pretio, assumendo per expertos, & sic nunciũ exequitur illos duos actus, sine alia citatione, sed antequam exequatur tertium, & vltimum. Iudex facit vnã citationem parti, vt intra duos dies veniat ad releuandam pignora, & soluendum debitum, alias ad allegandum, quare vendi non debeat, vel creditori tradi in solutum, seu adiudicari, & hanc practicam semper vidi obseruari, & videtur tuta, & potest capi ex his,

20 quæ habentur in *decis. 958. consil. Neapol.* Nota tamen, quod adiudicatio, quæ fit creditori in solutum, debeat fieri pro mensura debiti, alias si fieret plus debito, vitiat̄ in totum, secundum *B. in l. si non. or. em. 26. §. si centum. 4. ff. de cond. in deb.* & hoc est multum vitale, vt refert ibi *las. in l. col. quia fructus interim petecepti computabuntur in sortem, cui adde Alexand. vbi plene tractatur in l. iuste possidez. 11. colum. 1. & 6. ff. de acquir. poss. ff.*

[An autem adiudicatio, vel datio in solutũ præsumatur in dubio facta pro toto debito, ita vt si ad solutionem totius debiti non sufficiat, creditor residuum petere non possit, vide apud Alex. Tenta. cin. q. l. 2. *pract. resol. tit. de execut. resol. 2. n. 3. & sequentib.* plene eam exequentem]

21 Hoc tamen LIMITA, quando sumus in tenuta, que datur vigore pacti executi, quia illa nõ vitiat̄, secundum *Fiam. de Ar. in l. 1. §. pen. ff. de verb. ob-*

lig. per l. 1. §. si qua. ff. quo. leg. & sequit. las. in l. §. si cõti. col. 2. in princip. Secundo LIMITA, quando ageretur actione reali, seu hypothecarij, quia non vitiat̄, licet plus detur, vt not. glo. in *l. 1. C. de procur. & Alex. in l. 3. §. si. col. 6. de acq. poss.* Et quid in taxatione expensarum, an requiratur citatio partis? vide *Bal. in l. terminato. 3. col. 2. C. de fruct. & litig. expen. & las. in l. nec quequam. 9. §. vbi decretum, col. 10. ff. de off. proc. vbi las. tenet, quod non: tamen non refert fideliter Bald. quia Bald. in *d. l. terminato.* distinguit: sed post se dictum las. intelligit, quando eadem esse factienda taxatio, qua fuit facta condemnatio; tunc enim non requiritur citatio: secus, si postea fiat, secundum *Bal. & hoc tenet Phil. in c. sape. in 13. q. de ap. ex hoc sequitur, quod cum hodie taxatio nunquam fit eadem die, sed iudex reseruat sibi illam, vt in *d. l. terminato.* semper deberet pars citari, q̄ pareret etiam; quia ¶ a taxatione potest appellari, scilicet 23
 ¶ quando exceditur modus in taxando, secundũ *Bart. in l. ab exequutore. 4. colum. fin. ff. de appel. pro hoc est text. in l. fin. & ibi Bart. C. quando prouoc. non est necess. & las. in l. proferendum. 13. §. si n. aussem alterutra, colum. antep. in fin. C. de iud. & Phil. in d. c. sape, in 12. q. vbi optime declarat, quod tunc debet exprimi causa excessus in appellatione, alias non procedit. Prædictis ¶ adde, quod licet exequendo non sit incipiendum à captura personæ; tamen potest nunciũ, & executor incipere à captura, compellendo 23
 debitorem personalem, vt in dicta bona sua, in quibus erit faciendã executio: ita tenet *Paris in tractat. synd. ver. executio. col. 3.* per *gl. in l. 1. in ff. de cess. bon. nã potest dicere executor: ego nescio, si habeas bona, vbi factam executionẽ exhibeas illa, alias exequar in personam tuam carcerando te, & ibi etiam dicit 24
 Paris, quod ¶ iudex in modis causis compellere quẽ ad soluendum *argum. l. fin. & ibi gloss. ff. de iud. ¶ Quã-* 25
 liter autem sit faciendã executio in criminalibus, vt quando aliquis est damnatus ad mortem, vel ad membrum mutationem? Die, quod si iudex non habet certum carnificem deputatum, potest capere vnũ hominem vilem, puta mendicantem, & illum compellere ad exequendum, cui dari debet salarium quinque aureorum, & si damnatus habet vestes, & annulos, debent dari carnifici speculatori, vtq̄ ad dictam summam aureorum quinque, per *l. diu. 6. ff. de bon. dam. Item quando iudex non inueniret hominẽ vilem ad hoc deputandum, potest capere vnũ de carceratis qui forte erat cõdemnatus ad mortem, vel ad deportationem, & remittere illã pœnam & compellere eum, quo dhanc executionẽ factã, imo posset iudex illum condẽnare, vt sit perpetuus executor, quia censetur tunc damnatus ad opus publicum, & est seruus pœnæ; & hoc si delictum eius erat tale, quod ad opus publicum dånari potuisset, ita hæc omnia declarat *Paris in tractat. synd. in ver. mansuetus.* vbi plura allegat, & ibi vide p̄ eum,*****

eum, tamen ego semper putarem hoc vltimū procedere in personis vilibus, & si iudex in pœnis irrogandis debet semper habere respectum ad qualitate personarum, *l. fin. ff. de iur. iur. l. capitaliū. 8. §. nō omnes. 2. ff. de pœn. l. Pedius. 4. §. 1. ff. de incendi. rui. naufrag. & prædictis adde Bal. & Doct. in l. fin. §. Titius. ff. de pign. act. & quod habetur in Euangelio: Angariterauerunt quēdam Simonem Cyrenæum, &c. ¶ Similiter potest iudex pro vltima exequenda capere a sinum, vel equum, vel currum à subdito, ve cum eo ducatur malefactor ad supplicium, verum debet sibi dare salarium seu pensionem de publico, & sic non debet capere gratis: ita tenet Bar. in l. subemus nullam nauem. to. in prin. C. de sacrosanct. Ec. les Bald. & Alb. de Rosa. in l. fin. §. Titius. ff. de pign. act. Paris in tract. synd. in versic. captura. col. pen. ver. an offic. alio possit capere, &c. & tradit Matth. in consil. Omnes officiales. & ibi etiam declarat; ¶ quando Officialis pro seruitio publico possit capere iumentum alienum, puta, pro mittendis victualibus in exercitum, vel pro seruitio Regis vel Baronis, vel facere mandatū de persona; & semper debet dari salarium angarium, per illam constituit. & etiam de hoc extat capitulum Regni: tamen hoc male seruati Barones nostri temporis, & nemo est, qui eorum facta diiudicet, & And. de Isern. in tit. qua sine reg. in versic. flumina nauigabilia, Guai, chi la leua. Hinc optime inuehit Luuencialis Aquinas, Sartyra. 3.*

Libertas pauperū hac est,

*Pulsatus rogat, Et pugna concussam adorat,
Vi liceat paucis eum dentibus inde reuerti.*

28 **TERTIO PRINCIPALITER QUÆRO, ¶ IN QUIBUS REBUS, ET CONTRA QVAS PERSONAS POSSIT FIERI EXECUTIO?** & hic facias regulam: Contra omnes, & in omnibus rebus potest regulariter executio fieri à iure, nisi reperiatur prohibita, & hoc per generalem regulam iuris, quæ se habet, quod in iure omnia censentur permissa, nisi reperiatur prohibita, *l. nec non. 2. §. quod si. ff. ex quib. causis maio.* **LIMITA PRIMO,** non procedere in vestibus, lecto, & aliis similibus ad vsum necessarium deputatis, prout sunt vasa fictilia, & supellectilia deputata ad quotidianum vsum. nam in istis non fit executio; quia ista minime transeunt in hypothecam. secundum Bar. Bald. & Doct. in l. 1. C. qua res pig. obl. poss. Quod corroboratur: ¶ quia vestes etiam cedenti bonis sunt relicto quædam, secundum Bar. & Doct. in l. pen. ff. de cessio. bon. ¶ quia etiam damnatis ad mortem non auferuntur vestes, *l. diuum. 6. ff. de bon. dam.* Idem tenet Ioan. Fab. & Ias. in §. si. col. pen. Inst. de actio. Prædicta autem intelligo, vt aliis bonis existentibus non fiat executio in istis supellectilibus, adeo, quod non erraret nuncius, quod istis ommissis deuenisset ad stabilia, sed quando aliud non habet debitor, possunt capi supellectilia, & lectus, & vestes: debent tamen solum derelinqui vestes, quibus cooperitur, per ea, quæ in simili-

dicam infra in seq. limitatione ¶ **LIMITA SECVNDO,** non procedere in bobus aratoris, & instrumentis ad agriculturam deputatis, *tex est in l. ex aratores. 7. & auib. agricultatores. C. qua res pig. obl. poss.* & hoc hodie est prouisum in Regno, per duo capitula Regni. Vnum videlicet *in num. 4.* quod incipit *Pris m contra insolentiam.* quo cauetur, quod etiam si bona debitor non habeat, non fiat executio in bobus aratoriis Aliud est *in num. 153. incip. Constitutiō bonis, &c.* quod restringit ac corrigit capitulum prædictum & vult, quod si alia bona nō habeat debitor, possit in illis fieri executio. Idem quando debitor in specie illa obligasset, & ex hac inoleuit communis practica Notariorum, qui in instrumentis obligati faciunt ista talia in specie, & hanc materiam tractat Matth. in consil. ab Officialibus. col. fin.

[An in bobus aratoriis, & instrumentis ad agriculturam pertinentibus, de iure communi & Regni Neapolitani fieri possit executio in subsidium, aliis bonis non extantibus? Et an valeat pactum, quo talia bona obligantur? vide Alex. Trentacinquā l. 2. præ. resolut. tit. de execut. resol. 2. & Viuium in syl. com. opin. lib. 1. opin. 267.]

TERTIO ¶ LIMITA, non procedere contra tertium non nominatum in iudicio; quia contra eum non potest fieri executio, secundum Baldum in consil. 140. in 3. volum. facit quod not. Bald. & Imol. in l. si bina. 1. ff. de iniust. rupt. test. Bal. in l. si pro dote. 2. in fin. C. de do. promiss. vbi traditur, quod is, qui non reperitur nominatus in instrumento, non potest ex illo præterire executionem nec actiue, nec passiuē, quamuis ex eo interesse præterdat: facit etiam *tex. cum sua materia in l. à diuo Pio. 15. §. si super rebus. 4. ff. de re iud.* ¶ Nota hic tamen vnum singulare re verbum, quod nunquam obliuiscaris, quod quando in instrumento est pactum de capiēdo, & constitutum precatii, prout communiter istæ clausulæ in instrumentis apponuntur, potest fieri executio ad iusticiam contra tertium possessorem, etiam non citatum, & etiam negotio non liquidato; ita mirabiliter tenet Fraue de Aret. in cons. 21. col. penult. in fin. & col. fin. Soc. in cons. 82. col. 3. in 3. vol. quod nota; quia multi Doctores de hoc interrogati contrarium respondērunt, & certe prima facie contrarium videretur respondendum, quando decisio in terminis non ostenderetur. ¶ **QUARTO LIMITA,** non procedere in peculio profectitio filii; nam pro delicto, vel debito patris non potest fieri executio in dicto peculio, quamuis profectitio; ita tenet Bar. & Bal. in l. 3. §. sed vtrum. 4. ff. de min. & Bal. in l. pen. C. qui hoc. cod. poss. ¶ Similiter pro delicto filii non potest fieri executio in peculio aduentitio, etiam super proprietate, quæ est tota filii: ita tenet Ber. in l. si finita. 15 §. si de vest. galib. ff. de dam. infect. quem ibi sequuntur Imol. & Alex. in 17. col. & communiter Doct. nā arguendo à fortiori, ¶ pro delicto filii non potest fieri

fieri executio etiam in peculio castrensi, vt est text. in l. 2. c. de bon. profec. quod est liberum ipsius filii: ergo multo minus in aduentitio, in quo minus habet iuris, & idem tenet Bald. in l. 3. §. filius ff. quod quisque iur. ¶ & an ex dilecto patris publicetur vius fructus aduentitiorum, quæ est patris? vide Alex. vbi plenè hæc disputat. in d. §. si de vestigialibus, col. 18. cum tribus seq. & similiter an pro debito patris possit creditor capere dictum vsum fructum, vide Ioan. And. in ad. dit. Spec. in tit. de pec. cl. vers. ad materiam, &c. ¶ QUINTO LIMITA, non procedere in bonis tutoris, in quibus non fit executio, quando fuit condemnatus pro pupillo, tutorio nomine, sed fit in bonis pupilli, tex. est, & ibi Bal. & D. A. in l. 1. c. quando ff. vel pri. & not. Bar. in l. 2. ff. de adm. iur. quod LIMITA non procedere, quando executio fiet pro condemnatione expensarum: ¶ cum si tutor non habuit iustam causam litigandi, & propterea fuit condemnatus in expensis, fit executio contra eum, & non contra pupillum, tex. est in l. non est ignotum. 6. C. de adm. iur. Bart. in l. edita, col. fin. C. de edend. in l. qui soluidum. 7. §. etiam. 2. ff. de leg. 2. & in l. 4. in prin. ff. de re iud. ¶ quid autem in procuratore? vide Bart. in d. l. 4. Ang. & Doct. in l. Plautius. 61. ff. de proc. & Abb. in c. fste, in 1. not. de appell. & veritas est, quando condemnatio expensarum fit ob delictum procuratoris, fit executio contra eum, vel si facit aliquid, ad quod habeat mandatam, alias fit contra dominum: & si patet, quod contra falsum procuratorem fit executio, vt in d. l. Plautius. & ibi Bald. & Doct. Similiter contra procuratorem in rem tuam fit executio, vnde venditor, qui defendit emptorem, patitur executionem, secundum Bald. in d. l. Plautius. ¶ Et hoc est indutum in Regno per Regiam prag. quæ incipit: *Dubitationem*. quod sententia lata contra emptorem, maueatur executioni contra auctorem laudatum ex eodem processu. Et ad id, quod dixi de falso procuratore, adde Alexand. in l. inter quos. 39. ff. de dam. infect. Item, adde, quod si dominus scit, & patitur falsum procuratorem agere, vel defendere, tunc si procurator non est solvendo, fit executio contra dominum in subsidium, ita not. in auth. qua in preuincia. C. vbi de cr. m. ag. opor. & Ang. in auth. vt omnes obe. iud. pronin. Nou. 69. col. 1. in fin. vers. 2. not. & vers. 3. not. &c. SEXTO LIMITA, non procedere in bonis singulorum ciuū, pro debito vniuersitatis, quod dic, vt per Bal. in l. etiam. 5. col. 4. circa fi. C. de exce. rei iud. ¶ SEPTIMO LIMITA, non procedere in bonis monasterii, quia in illis non fit executio pro debito monachi; quæ intellige, nisi sint bona qua sita monasterio per medium ipsius monachi, ipse autem monachus non potest pro debito carcerari: ita tenet Bald. in auth. causam qua, col. 2. vers. quarto considerandum. C. de Episc. & cler. ¶ OCTAVO LIMITA, non procedere in fructibus praebendæ, seu beneficii ecclesiastici; quia in eis non fit executio pro condemnatione clerici, dummodo habeat alta bo-

na: se si alia non habeat, potest tunc fieri in dictis fructibus; ita tenent Bart. Alexand. & communiter Doct. in l. commodis. 4. ff. de re iud. & gloss. & Bald. in l. stipendia. 4. C. de execut. rei iud. & Canon. inc. feruent, de fideiuss. & in 1. de appell. ¶ NONO LIMITA, in stipendiis militum, quæ similiter capi non possunt, nisi in subsidium scilicet non existentibus aliis bonis, text. est in d. l. cōmodis. & in d. l. stipendia & idem in stipendiis Doctorum, secundum Abb. & Doct. in d. c. peruenit. & idem in armis militum, secundum gloss. in l. Nepos Proculo. 125. ff. de verb. sign. ff. DECIMO LIMITA in libris scholarum, in quibus non potest fieri executio, secundum gloss. in d. l. Nepos Proculo quod tamen eodem modo intelligas, scilicet, quando scholaris habet alta bona, alias tunc, per d. l. stipendia & d. l. commodis. & not. Specul. in tit. de re iud. c. tenen. §. sequitur in fin. ¶ Iste intellige, nisi aliquis fecisset expensas fuerales scholaris mortui, quia potest per illas expensas retinere libros, ita not. lat. in l. si non forte in 2. 6. §. si centum. colum. final. ff. de cond. m. ab. & per illam gloss. in d. l. Nepos Proculo, dicebat Bald. in rubr. C. qui bon. ce. l. pass. ¶ Quod si scholaris cedat bonis, & rotteam libros, non debet illis cedat bonis, ¶ VNDE CIMO LIMITA, in fructibus feudi, in quibus non fit executio, nisi in subsidium, scilicet alius bonis non existentibus, secundum Alex. in d. l. commodis. ff. de re iud. & Imol. in l. si finis 1. §. si de vestigialibus. vers. quid si sigatur contra feudatarium, &c. ff. de damn. infect. & Angel. in l. pro hared. 2. c. §. si quid. ff. de acquiren. hared.

[Adde Gail lib. 1. obs. 17. num. 1. & seq. qui ait, creditorem, seu victorem, in possessionem bonorum fundalium, in defectum aliorum bonorum, in subsidium mitti, & fructus, ac redditus ex iis percipere posse, per text. in l. commodis. ff. de re iud. ab auctore hic allegata & gl. ibid. in verb. mercedi. & ibi lat. Zel. & alios a Gail allegatos, eaque in missio, & executio tã diu affectum habet, quam diu durat vasallus; nã nihil iuris, quo ad feudum, in creditorem transfertur.]

Antem ¶ DEFINCTO FEUDATARIO, fiat executio in fructibus feudi cōtra successorem? dic, quod non, si est feudum ex pacto & prouidentia, & successor fecit inuentarium: alias tunc, si non fecit inuentarium, vel si est feudum hereditarium; quia tunc fit executio pro debito defuncti: ita habetur in dec. 26. in fin. & dec. 240. in fin. consil. Neapol.

[Imo, si creditor probare velit, creditum in utilitatem domini feudi, vel agnatorum verum esse, puta pro matricanda filia, vel re feudali melioranda, censent Dd. ius crediti, & missionem in possessionem rerum fundalium, quam viuente priore vasallo creditor obtinuit, ipsi contra successorem vasalli, filia esse & permanere debere, sicut in c. 1. §. quid ergo de inuest. in re al. fact. n. 4. cum seq. Aluarot. lib. 3. cum autem allegatis a Gail. lib. 1. obs. 117. num. 4. quo

ad fructus nimirum, & commo litates feudu. Nam alioquin quo ad directum vel utile dominium, feuda antiqua, ex pacto. & providentia, secundum communem opinionem Dd. pro artus alieni solutione, nec distrahi, nec vendi, aut creditoribus ad iudicium, vel in solutum dari possunt, teste Gail. d. obf. 117. num. 4. ubi etiam num. 5. ait, creditore in possessionem feudu, fructuum ratione, nullo, vassallum nihilominus domino servitia prestare debere, non creditorem, in quem solummodo commoditas, & utilitas rei feudalit tranfit.]

51 **D**VO DECIMO LIMITA, ¶ pro debito univertitatis non possit fieri executio vns publicis, & thearris, & aliis similibus, quæ sunt ad usum civitatis, & ipsius univertitatis, se: compellitur potius univertitatis imponere collectam, secundum Alex. in d. l. comm. d. 4. ff. de re iud. & Bar. & Doct. in l. 4.

52 **I**n primo, eod. tit. ¶ DECIMO TERTIO LIMITA, vt non fiat executio in bonis mariti pro debito vxoris, & vice versa, l. 1. §. 2. ff. per totum. C. ne vxor pro mar. ¶ Et in hoc casu singulari, l. si mater. §. C. in quibus causis, vel hypothec. contrah. si vxor mortuo viro susceperit tutelam filiorum, & tranfit a secunda vxora, non redditis rationibus, & non petito ratore, potest pro debito tutelari fieri executio, etiam in bonis secundi mariti, quæ consentur ad hoc ipso iure obligata, vt ibi, & tene perpetuo mente illum casum singularem, qui si de hoc non esset lex scripta, quilibet responderet in contrarium. ¶ VLTIMO potest hic dubitari vsq; ad quod tempus potest peti executio sententia? Dic, quod vsq; ad 30. annos, & non ultra: ita tenet Bar. in l. debitori. 7. colum. final. C. de pact. & habetur in d. c. 155. consil. Neapol. An autem potest appellari ad executionem? communis conuictio est, quod non, nisi excedatur modus in exequendo; tunc enim potest appellari, & debet exprimi causa excessus, & grauaminis Ita tenet Bar. in l. ab exccutore. 4. colum. 1. ff. de appell. Bar. & Doct. in l. ab exccutore. §. C. q. 3. r. non recip. Abb. in c. quod ad consuetudinem, eorum pro. de re iud. & Pet. Phil. Corn.

54 **R**espectu autem personarum, non potest fieri executio contra personas tumentas, in l. 2. §. 4. ff. de iur. voc. Item contra Doctores in actu legitimum, l. Medicus. §. C. de profess. §. mod. lib. 2. tit. 32. & Car. in Glem. 2. in 4. q. de Magis; nec contra clericum in d. c. 155, secundum Abb. & Cas. in c. p. 2. de fidei iuss. Et in l. miles. §. ff. de re iud.

55 **Q**UANTO ET VLTIMO QUERITUR, ¶ EX QUIBUS CAUSIS EXECVTIO IMPEDIRI POSSIT? In quibusdam istis causis plene attingit species, in aliis breuius me expediam. Et prima, uterque exceptiones impeditivas executionis, est exceptio nullitatis, l. 4. §. condemnatum. §. ff. de iuss. Doct. ff. de re iud. & dixit apud sa. 1. quasi ad de vni. singularem declarationem, quam posuit Angel. in d. §. condemnatum, videlicet quod quan to

exceptio nullitatis proponitur coram inferiori iudice, ab eo, qui pronuntiauit, nunquam impedit executionem.

[De exceptione nullitatis, alii que exceptionibus executionem impedituribus, vide Viuium, in pl. com. opim. lib. 1. opim. 259. num. 4. & seqq. Item Alexand. Tientactiq. lib. 2. pract. reposit. tur. de execut. reposit. 1. in qua plene tractat de except. nullitatis, quando ea executionem impedit.]

An autem ¶ petitio restitutionis in integrum, impediatur executionem sententia? Dic, quod sic, text. est. in l. si causa cognita. 32. C. de transact. Bal. in consil. 358. in 2. volum. Socio. in consil. 109. in fin. 4. volum. Bart. in l. 2. sententia. penult. ff. de iud. iur. & in l. si praetor. 75. §. Marc. in ff. de iud. ubi limitat, nisi restitutio peteretur malitiose, vel haberet altiore in d. agnitione, adde Abb. in c. suscitata. 6. de resti. in integr. sed quando executio esset intractabilis, iudistimulæ impediatur, secundum Alex. in consil. 17. col. 2. in 1. vol.

[De restitutione in integrum, an, & quando impediatur executionem sententia, ita, vt ea pendente nihil innovari possit, vide pleuam tractationem apud Alexand. Tientactiq. lib. 2. pract. reposit. tur. de resti. in integr. reposit. 3. part. 1.]

Quid de exceptione ¶ lris pendente, an impediatur executionem sententia? Dic, quod non, secundum hoc tenet in c. cum in iure. 31. de offic. d. legat. Lud. Rom. in consil. 7. §. in fin. Bal. in l. 1. C. si plur. vna sent. & Modest. in l. 4. §. condemnatum. 6. ff. de iud. ¶ Item circa executionem, quæ est factenda in personam prodentem, potest quia aliquis commisit tale delictum, pro quo ventur dammandus ad mortem, vel ad membri mutilationem, potest opponi, quod ille est homo vaide disciplinatus, quod habet aliquam excellentiam in sua arte, vel perita: adeo quod est utilis resp. quod sanus viuat. Nam ex hac causa non debet mori, nec mutilari: ita tenet Alex. in adit. ad Bar. in l. quid ergo. 13. §. 1. de agrat. r. 7. in adit. qua in c. p. 1. addit. quod in d. c. §. si quis, qui nos infam. Idem est, quando post nendum committitur, esset lapsam longum tempus, quia est modica aua executio per se corporalis, l. si aut mo. 25. §. 1. glo. de p. 1. ubi etiam dicit glo. Item quando aliquis litet pro delicto carceratus, p. dicitur etiam iude, ¶ quod licet illis sit dictum superius, quod sententia lata contra ius iugitatis, mandatur executioni, si non fuit ab ea appellatum; nam tranfit in rem iudicatam superius. Ricendum, quod quamvis etiam de tempore appellandi, non possit appellari a tali sententia, tamen potest contra eam peti restitutio in integrum, ex clausula generalit. & hoc sit dictum Host. quod refert Aub. in c. 1. in ff. de purg. vulg. Verum dicit Aub. quod talis restitutio non potest obtineri, nisi a solo Principe, vt ibi per eum. Quid autem, ¶ si iudex postur pronunt in casu, quo eius sententia non pareretur, potest fieri executio ad eum pronunt? Dic, quod non secundum Alex. in consil. 3. in fin. 2. vol.

5
59
60
61
62
Item

Item circa materiam huius quartæ quæst. potes dare vnam magistralem doctrinam, quam tradit Alex. in consil. 95 col. versic. *hodie tamen*, &c. in 2. vol. videlicet, † quod nulla exceptio requirens altiore iudicium, quæ ex processu non patet, & quæ in continenti probati non potest, impedit executionem sententiæ, & colligitur ex dictis Doct. in d. §. *condemnatum*. 7. & per Alex. in consil. 83. in 5. volum. vbi plus etiam tangit: An † per viam denuntiationis Evangelicæ possit impedi executionem sententiæ, quæ trãsit in rem iudicatam: & concludit, quod non, nisi in casu, quando victor fateretur eam esse iniquam. Et an possit opponi exceptio compensationis ad impediendam executionem sententiæ, vide Alex. in consil. 61. in 3. volum. Reliqua autem pertinentia ad materiam executionis, vide per Spec. in tit. de *exec. sent.* per totum, per Alex. & Doct. in d. §. *condemnatum*. 7. & in l. à *dimo Pio*. 15. per totam l. ff. de *re iud.* per Bal. Sal. &

scribentes in *1000 tit. C. de execut. rei iudic.* & in *quæ pluribus aliis locis.*

Et per hæc sit impositus finis huic tractatui, qui fuit per me Rober. Maran. Venus. incœptus die 13. mensis Nouembr. sub anno Dimini 1520. completus autem fuit, Deo fauente, die 20. mensis Septembris sub an. Iubilæo 1525. in vigilia B. Matthæi Apostoli. Sit laus omnipotenti Deo & glorioso Apostolo & Euangelistæ Matthæo, quibus præuis, finem tanto labori imposui. Quem tractatũ scripsi originaliter manu propria, & similiter iterum manu propria totum exemplum & correxi. Si igitur in eo aliqua reperiatur mendositas, non mihi vitio attribuat, sed potius impressoris errore euenisse, quilibet Lector arbitretur. In quorum

fidem manu propria me subscripsi.

Rober. Maran. Venus. V. I. D.
manu propria.

D O M . R O B E R T I M A - R A N T Æ V . I . D . Q V Æ S T I O - N V M L E G A L I V M D I S P V - T A T I O N E S D E C E M .

D I S P V T A T I O P R I M A .

An Ordinarius loci ad mandatum Delegati à Principe teneatur exequi sententiam ipsius delegati euidenter iniustam: & an possit sibi de facto resistere.

S Y M M A R I A .

- 1 *Delegatus Principis in causa sibi commissâ est maior quocunque Ordinario, & hoc qualiter intelligatur, num. 40*
Index inferior non cognoscit de viribus sententia superioris, neque potest imponere legem superiori.
- 2 *Index Ordinarius habet firmiorem iurisdictionem, sed Delegatus Principis digniorem.*
- 3 *Causa delegata per Principem, conuenitur, quo ad illa, sublatâ omnino potestas Ordinario, etiam Delegato mortuo, & processus per Ordinarium factus super ea, est nullus.*
- 4 *Delegatus Principis potest mandare Ordinario, ut suam sententiam exequatur, num. 5. 10*
Princeps si mandati hominem occidit, debet sibi obtemperari, siue iuste, siue iniuste faciat, quia non habet nomen, qui i sua facta diiudicat, & eius sola voluntas habetur pro cetera.
- 6 *Delegatus Principis repræsentat personam Principis, & eius vice fungitur.*
- 7 *Delegatus Principis potest multare executorem, & punire vniquemque impediens suam iurisdictionem.*
- 8 *Index vnus an teneatur exequi sententiam alterius, si fuit ab eo requisitus, num. 10.*
Index Ecclesiasticus potest implorare brachium seculare, & si non sit excommunicatus cum n. 26.
- 9 *Iudici auctoritas facit licitum, quod aliis erat illicitum, num. 44.*
Index potest mœneri ad sententiandum ex confessione sibi factâ, vni voce, & ex aliqua scriptura sibi officia, licet in actâ non referatur descripta.
- 10 *Delegatus Principis habet merum & mixtum imperium, & potest, ex parte meri, nam & excommunicare, & accipere manum militari ab Ordinario.*
- 11 *Procepto superioris qui non obediit morte moriatur, & dicitur rebellis, & hoc qualiter intelligatur, n. 37.*
Carceratus in carceribus de carcere, qui erat confessus vel condemnatus de crimine, tenetur l. lul. maiest.
- 22 *Executor merus non habet cognoscere de iustitia, vel iniustitia cause.*
- 13 *Appellatio fuit inducta ad releuandum grauamina Officialium, num. 44.*
Appellari etiam potest à Delegato Principis.
- 14 *Appellans non potest verbo iniurari iudici à quo. Ordinarius remediū facit cessare extraordinariū.*
- 15 *Index ordinarius an possit resistere Delegato exequenti sententiam suam.*
- 16 *Index dicitur minister Dei in terris, & eius iudicium procedit de vultu Dei.*
Index qui non facit iustitiam, dicitur minister diaboli iustitia est magis accepta apud Deum, quam immolare hostias.
- 17 *Index debet habere duos sales.*
Index non faciens iustitiam, numeratur inter animalia bruta. & non dicitur homo.
- 18 *Defendere oppressus omni iure præcipitur, num. 25.*
- 19 *Literis Principis iniuste scribentis, an sit obediendum, num. 20. 21.*
- 24 *Obediri debet potius Deo, quam principi iniuste iubenti.*
- 22 *Iudici an & quando sit licitum de facto resistere, quando contra ius exequitur.*
- 23 *Afflores debent contradicere, & protestari contra officiales iniuste exequentes.*
- 24 *Index inferior potest cognoscere de facto superioris, & illud impedire, quando est notorie iniustum.*
- 25 *Delegatus valenti exequi sententiam nullam, potest resisti.*
- 26 *Brachium iudicis secularis, an & quando possit index Ecclesiasticus implorare*
- 27 *Defendere offensum, vel expulsus de re sua, quilibet tertius potest impune, etiam si priuatus homo, & non solum amicus, sed etiam penitus extraneus sit. Defensio ubi est permessa, ibi etiam possunt conuocari amici ad defendendum, num. 39.*
Defensio debet fieri incontinenti, & quando intelligatur illud verbum, incontinenti, quando offensio sit in persona vel in rebus, & quid in magnis dominis.
- 28 *Bailis, qui radebente expignorat aliquem, potest de facto resisti.*
Executori ultra modum exequenti, potest de facto resisti & defensio est permessa toti populo, quando vnus de populo offenditur.
- 29 *Capienti aliquem in modo sua, etiam si sit Officialis, potest cum armis resisti.*
Index iniuste exequens, dicitur inferre violentiam, & potest sibi resisti.

- 30 Spolium ita committit iudex iniuste priuatus: aliquem possessione, sicut priuatus, & potest sibi contradicere, etiam habeat literas Papa cum clausula; contra-dictores, &c.
- 31 Argumentum de contractibus ad iudicialia validum est, & clausula contradicentes, &c. habet locum contra iniuste contradicentes, non autem contra iuste.
- 32 Vasallus tenetur defendere dominum in bello iniusto: non autem quando dominus iniuste praeliatur.
- 33 Delegatus Principis, an & quando teneatur expectare secundam iussionem Principis, & iuscedere in exequendo.
Princeps semper praesumitur moueri ex iusta causa, & eius voluntas habetur pro causa.
Appellatio deuoluit causam ad superiorem, & iudex à quo remanet priuatus, num. 38.
- 34 Iudex procedens extraiudicialiter, dicitur procedere ut priuatus, & potest sibi impune resisti, idem quando procedit in negotio sibi non commisso, num. 35. & 42.
- 36 Executor iniuste potest indistincte impediri, quando est irretectibilis.
- 37 Appellatione pendente, si iudex vult exequi, potest sibi defacto resisti.
- 39 Resistere qui potest iniuste iudici exequenti, potest ad hoc etiam conuocare amicos, & conducere stipendarios.
- 41 Restitutio in integrum praesupponit sententiam valere.
- 42 Inferior Praelatus potest amoueri per inquisitorem datum à Papa.
- 43 Defensionem potest laicus impetrare à iudice seculari contra clericum, qui ipsum expulsi de possessione sua.

terea de off. rd. & tenet Franc. d. Arcet. in l. aduersus. 3 C. si auerf. rem iud. Quae mutabilitas intelligitur respectu dignitatis, sed respectu firmitatis est firmiter iurisdictione Ordinarij, secundum Alex. & communiter Dd in rubr. ff. de off. eius, cui mand. est iuris d. Arch. in c. si quis Episcopos. 2 q. 6. & Felin. in d. sane quia 2. de off. delegat. Nunc sequitur consequentia, quod si iudex inferior non potest se intromittere ad cognoscendum de viribus sententiae superioris, & maxime delegata à Principe, sed solus Princeps cognoscit, vt d. l. aduersus. 3 C. si aduers. rem iudic. & ibi Bald. & Dd. Bart. in l. nam posteaquam. 9. §. si minor. 4. ff. de iur. iur. Non enim potest inferior iudex imponere legem superiori, c. venientes. 8. de iur. iur. & C. em. 22 Romani. 1. & ibi not. per gloss. & Card. de elect. & Bald. in authen. sed nouo iure. col. 2. de ser. fug. Si ergo Ordinarius vult dicere; noli ex quo sententiam tuam; quia est iniqua; videretur te intromittere ad cognoscendum de sententia Superioris: ergo hoc facere non potest, sed debet obedire Superiori.

SECUNDO; quia quando Princeps delegat causam alicui speciali delegato, censetur tollere omnem iurisdictionem, & omnem potestatem inferioribus Ordinarijs, qui alias poterant de illa causa cognoscere: ita dicit Bald. in c. ad hoc col. 4. de pace iurament. firm. & Lud. Roman. in consil. 330. col. 3. & cons. 35. pro hoc videtur tex. in c. pastoralis. 27. §. praeterea. & ibi Felin. de off. deleg. Abb. in c. quoniam. 13. in fi. eod. tit. Imol. in l. si expressim. 10. ff. de appell. l. in l. more col. fin. ff. de iuris d. omn. iudic. in tantum, quod dicit Bald. in l. si ut proponis. 4. la. 1. col. 3. versic. quero Papa. &c. C. quom. & quando iud. quod per delegationem Principis in tantum censetur auocata iurisdictione ab Ordinario, quod etiam si moriatur delegatus, non reuertitur causa ad Ordinarium, sed vadit ad Papam, qui delegauerat. Nam per talem delegationem censetur Princeps auocare causam ad se, quo casu quilibet inferior censetur in illa causa priuatus iurisdictione, c. ut n. strum. 54. & ibi Abb. Philip. de appell. & l. iudicium soluitur. 57. ff. de iudic. vnde sequitur, quod cum iste Ordinarius priuatus iurisdictione, & omni potestate super causa delegata, non potest aliter se immiscere in resistendo delegato volenti exequi, vel mandanti.

TERTIO hoc confirmo per text. in c. pastoralis. 27. §. quia vers. de off. deleg. vbi est casus de hoc, quod delegatus potest donare Ordinario, vt suam sententiam exequatur, & tenetur illam exequi Ordinarius, etiam si sciat illam esse iniustam, vt ibi expresse dicitur. Idem probatur in c. significasti. 6. in fine. de offic. delegat. vbi delegatus Papae potest mandare Ordinario, vt exequatur, & potest ipse Delegatus resistere, vt compellere per censuram Ecclesiasticam. Vnde per ista duo iura clare probatur, quod est obtemperandum, & non resistendum sub Delegato.

QUARTO adduco text. in stru. de iur. iur. l. 1. §. 1.

PLERVMQVE contingit, quod summus Pontifex vel Princeps secularis delegat aliquam causam alicui delegato, qui procedens auctoritate Principis, profert in illa causa sententiam euidenter iniustam, & vult illam exequi: pro cuius executione facit mandatum Ordinario illius loci, vt dictam sententiam exequatur. Ordinarius autem videns sententiam iniquam, denegat velle ipsam exequi, imo vult resistere etiam armata manu, ne talis sententia executioni mandetur: Queritur, quid iuris? Solet enim istud multoties euenire, quod isti delegati Principis seu Apostolici sub praetextu eorum auctoritatis, & quod dicunt le maiores quocunque Ordinario, excedunt modum iustitiae, & exequantur sententias notorie iniqvas, in graue prauidicium subiectorum, & contra mentem delegantis.

ET PRO PARTE AFFIRMATIVA, scilicet, QUOD si DICTO MANDATO SIT OBTEMPERANDUM, & non possit Ordinarius resistere, adducitur PRIMO: quia delegatus Principis in causa sibi commissa est maior quocunque Ordinario, cap. sane quia. 2. de offic. delegat. & c. pastoralis. 27. §. pra-

vbi loquitur de Legato sedis Apostolicæ, qui est Ordinarius: tamen ibi dicitur, quod non potest se impedire contra sententiam delegati ab eadem sede Apostolica. Imo potest delegatus ipsi Legato mandare, vt exequatur sententiam ipsius delegati; verum non potest compelli Legatus, si non vult, secundum gloss. *in d. c. studiis* licet Abb. *ibi in fin. dicat, esse verus, vt possit etiam compelli*; quia quo ad causam delegatam, censetur delegatus maior Legato: ergo quanto magis alius Ordinarius inferior, non debet se intromittere: circa oppugnationem sententiæ delegati Principis.

¶ QVI NTOS; quia delegatus Principis fungitur vicem delegantis, & præsentat personam ipsius Principis, *d. c. sano quæ. 2. de off. deleg. & c. pastoral. 11. §. præterea. de off. ord. & Franc. de Aret. in d. l. aduer. 11. 3. C. si aduersus rem iudic.* Sed quando Princeps mandat aliquid fieri, puta, hominem occidi, vel aliud exequi, non quaeritur, vt iuste, vel iniuste mandet. Sed debet sibi iudicte obtemperari, vt not. Andr. de Isern. *in c. 1. sol. 4. in fin. si de inuest. inser dom. & vaf. lis ori. & Fel. plene in c. quæ in Ecclesiis. 7. col. 2. 4. vers. 5. conclus. & c. de constit.* Nam Princeps non habet hominem, qui sua facta diiudicat, vt dicit Andr. de Isern. *in c. 1. vers. flumina nauigabilia. col. 1. in fin. quæ sint regal. & pæn. constit. col. 6.* Et quicquid faciat Princeps, præsumitur ex causa facere, & eius sola voluntas habetur pro causa, secundum Fel. vbi supra not. gloss. & Bart. *in l. relegati. 4. ff. de pæn. Alex. in constit. 2. col. 7. & pæn. in 1. vol. & Abb. in c. nisi specialis. 2. de off. deleg.* ergo idem est dicendum in eius delegato, qui Principem repræsentat, per prædicta.

¶ SEXTOS; quia delegatus Principis potest multare executorem per eum deputatum ad suam sententiam exequendam, *l. omnibus 3. C. de sport.* Item potest punire vnumquemque impediuentem suam iurisdictionem per centuras, & alia iuris remedia, secundum Abb. *in c. quia quasium 1. col. fin. ff. deleg.* & ibi etiam Fel. *in 7. col. fin. & Aug. in conj. 7.* per quæ videtur dicendum, quod Ordinarius resistens suæ sententiæ executioni, impedit eius iurisdictionem, & possit puniri: vnde resistere non potest.

¶ SEPTIMOS; quia quando vnus iudex requiritur, vt exequatur sententiã alterius, & sumus in causa civili, distinte tenetur eam exequi, licet sciat eam esse iniustam, secundum Innoc. *in c. cum in iure. 31. de off. deleg. & Andr. de Isern. in c. 1. col. fin. de controu. inter vrs. & alium de benef. & in consi. Post munat machinam.* Tenetur etiam vnus Officialis alium adiuuare: vt not. Andr. de Isern. *in consi. Iustitiariorum regionum. la. 2.* Item potest iudex Ecclesiasticus implorare brachiũ iudicis secularis, pro executione suæ sententiæ; & si non dat, potest eum excommunicare, secundum Abb. *in c. per uictosam. 1. col. 2. in fin. & 3. de off. ordin.* Ad hoc text. *in l. si quis 2. C. de his qui latr.* Item dicit Bald. *in auth. clericus. in fin. C. de Episc. & cler.* quod quando iudex superior mittit sententiam suam exequendam

inferiori, tenetur inferior exequi, & non debet aliud querere. Et, quod vnus iudex tenetur concedere brachium alteri, tenet Paris *in traã. synd. in vers. brachium.* vnde in proposito dicendum est, quod Ordinarius potius tenetur iuuare delegatum Principis, tanquam maiorem, quam illi resistere.

¶ OCTAVO; quia auctoritas iudicis facit licitum, quod alias erat illicitum, *l. huius. 1. §. 1. Pomponius. 5. ff. quod fal. rus. auãtor. & Andr. de Isern. in constituit. Appellationum tempora. colum. 3.* Et potest iudex moueri ad sententiandum ex aliqua confessione facta sibi viua voce, & non redacta in scriptis, nec apparente ex processu, & valet eius sententia, ita notante tenet Bald. *in l. si minor. 2. colum. fin. ff. de manu. iudic. & Felin. in c. cum venerabilis 6. colum. 15. de except.* vbi etiam dicit, quod potest moueri iudex ex aliqua scriptura sibi cognita, & in actis non producta. Idem dicit Alex. *in l. ait prator. 5. §. si iudex 1. col. 3. ff. de re iudic.* vnde quamuis sententia delegati appareat iniusta; tamen sulcitur auctoritate ipsius iudicantis, qui potuit moueri ad ita pronunciantum ex aliqua iusta causa; ergo non debet sibi resisti, sed obediri.

¶ NONO; quia delegatus Principis habet meritum & mixtum imperium, & potest exequi sententiam suam, mittere in possessionem, & excommunicare, vt not. gloss. *in l. si quis missus. 3. ff. ne vis fiat ei.* pro hoc est text. *in c. pastoral. 11. §. præterea.* & ibi Abb. *in 3. not. de off. ord. Bart. & Dd. in l. a diuo Pio. 15. in princ. ff. de re iud. & Alex. in l. imperium. 3. colum. 3. in princ. ff. de iuris d. vñ. in d.* Et potest implorare familiam à iudice, vt etiam manu militari & armata, sententiam exequatur: vt not. Abb. *in c. significasti. 6. col. fin.* & ibi etiam Felin. *de off. deleg.* Si veto ordinarius tenetur præstare auxilium, & arma delegato exequenti, non debet ipsum impugnare, & contra eum resistere: non enim debet quisquam impugnare eum, quem defendere tenetur, *l. vendicantem. 17. ff. de euction.* & not. Andr. de Isern. *in c. 1. §. item si fidei. colum. 2. quib. mod. feud. amitt.*

¶ DECIMO; quia præcepto superioris est obediendum; & qui non obedit, morte moriatur, *c. si quis 2. de maior. & obed.* & ad hoc est inductus totus tit. *ff. si quis ius dic. non obtemp.* & ibi Bart. *in §. 1. circa fi.* sic videmus, quod eximens carceratum, qui erat confessus, vel condemnatus de crimine, tenetur pœna *l. lul. marsetus.* secundum Bart. *l. curusq. ff. ad leg. iul. marset.* & Bald. *in l. add. d. 6. in fin. C. de Eriscop. aud. ex quo impedit executionem Officialis.* Item, qui non obedit superiori, potest etiam dici rebellis, secundum Abb. *in c. sane quia. in 4. not. de off. deleg.*

¶ VNDICESIMO; quia merus executor non habet cognoscere de iustitia, vel iniustitia causæ; quoniam hoc non spectat ad eius officium, nisi solum exequi: textus est *in c. de excoro. 2.* & ibi Abb. & Doctor. *ff. de re iud. in leg. si prator.* & ibi Bald. *ff. de iudic. l. executorum. C. de execut. rei iud. & l. si ut proponis. cod. titul. & not.*

nota: Bart. in d. leg. 3. s. us. p. ff. de re iudic. Vnde quia delegatus Principis mandat Ordinatio, vt exequatur, ille dicitur merus executor, & non habet cogoscere de iniustitia, sed debet tantum exequi, per prædicta.

- 13 D V O D E C I M O; † quia quando iudex aliquid iniustum facit, est prodiu in remedium generale, per viam appellationis, quæ appellatio fuit principali ter inducta ad reuelanda grauamina illata per Officiales, & suggestum. 4. & c. cum speciali. 59. §. porro. de appellat. Si ergo est prodiu grauato remedium iuris, non est recurrendum ad resistentiam facti. Cum etiam a delegato principis permissum sit appellare. *leos etiam 16. C. de appellat.* alias frustra esset inductus titulus de appellat. si licitum esset, de facto resistere Officialibus. Præterea videmus, quod ap-
- 14 pellant † non potest verbo iniuriam Officiali, a quo appellatur, *l. iudic. 22. ff. de iur. & l. illud. S. ff. de appellat.* ergo multo minus facti, scilicet per resistentiam, arguendo a fortiori, *l. nec in ea. 22. §. sed qui occidere 2. ff. de adult.* Vbi enim competit remedium ordinatum, prodest appellatio, cessat extraordinarium. *l. in casu 2. ff. de minorib.* & tanto magis quando extraordinarium est contra ius, vt not. Abb. in c. exparte. in c. pen. de reor. p. iouit. et illud resistere Officiali de facto, quod est contra ius regulas prohibentes aliquem sibi ius dicere propria auctoritate, *l. exat. 13. ff. quod uer. caus. & l. meminerim. 6. & l. si quis in tantam. 7. C. de iur. i.*

- DECIMO TER TIO, & vltimo, istud confirmo per text. in c. 3. q. 1. d. 1. C. de offic. d. legat. vbi videtur
- 15 casus expressus, † quod ordinatus non potest resistere violenter delegato Principis volenti exequi sententiam, sed debet precibus apud eum iustare, vt retribatur Principi, & sententia apparet iniusta, PRO PARTE VERO CONTRARIA NEGATIVA, scilicet: QVOD NON SIT OBE DIENDVM, SED POTIVS RESISTENDVM, adducitur PRIMO: Quia † quia iudex dicitur minister Dei in terris: *l. non solum. 27. & c. qui maior. 20. 23. q. 1. vnde eius iudicium est in rem prodire de vultu Dei, vt nostrum. 5. c. in prin. de appell. & c. ut nostrum prodic. in prin. ext. de eccl. ben. & Paul. de Gall. in c. 3. d. in prin. in 1. vol.* Sed de vultu Dei non potest egredi nisi iustitia, & veritas, cum Deus ipse dicat: *Ego sum veritas, & veritas, & vita* vt habet *l. ioh. 14. & l. i. in 27. dicitur: Veritas, & c. Dominus in erroribus, & veritas, & c.* Ergo quantum ad a sequitur veritatem, & iustitiam, dicitur minister Dei: vnde cum facit iniustitiam, dicitur minister diaboli, nec tunc dicitur a lex *conyl. in 1. 23. q. 2. & non gloss. cum aternis. in verb. in c. de re iudic. 6.* Et dicit Galliod. lib. 2. epist. 18. *Tantum vultu dicitur, quod dicitur iustitiam paratur.* idem dicitur Prono. cap. 10. *quod dicitur iustitiam magis accepta apud Deum quam iustitiam vel opus.* Et dicit Bald. in d. de leg. 2. col. 1. in C. de iur. ex breuic.
- 17 res. quod † iudex debet habere duos sales: Vnam,

qui dicitur conscientia, alias dicitur insipidus: & alium, qui dicitur sal conscientia, alias dicitur diabolicus. Imo iudex, qui non facit iustitiam, non solum non dicitur iudex, verum etiam nec homo poterit appellari, sed connumeratur inter animalia bruta, teste Arist. *Polit. vbi ait: Sicut optimum animalium est homo lege fruens, pessimum animalium est homo à lege. & iustitia, & paratus.* Nunc ergo in proposito, delegatus Principis tamdiu est minister Dei, & Principis, quãdiu facit iustitiam: sed cum facit iniustitiam, non dicitur iudex: sed remanet priuatus: & sicut cuiuslibet pei mittitur resistere aduersus violentiam sibi factam per priuatum, *l. vt v. m. 3. ff. de iustitia & iur. l. recte. 1. C. vnde 21. eodem modo aduersus talem delegatum iniustitiam facientem.*

SECUNDO, quod Ordinarius possit † dicto mandato iniusto resistere, adducitur, quia hoc sibi præcipitur de iure diuino: vt habetur Ieremix cap. 22. *Et ait Dominus: facite iudicium, & iustitiam, & liberate vs. oppressum de manu calumniatorum.* Item præcipitur per legem civilem: vt *l. illicitas. 6. in prin. & §. nepotentes. 2. & ibi Bald. ff. de off. iudic. vbi dicitur, quod ad officium iudicis nec est prouidere, & alicui fiat violentia, & ne potentes opprimant minus potentes, & dicit Bald. in d. §. nepotentes in fine.* quod iudex facit magnam elemosinam apud Deum, quando pauperes tuetur, ne opprimantur. Idem præcipitur ex lege Canonica text. & ibi gloss. in c. iero. 23. quæstio 8. vbi dicitur, quod Episcopi debent defendere iudicatos oppulsiuando iustitias: prout etiam ipse Papa defendit: *l. i. obatur etiam in c. non sit. & c. non inferenda. 2. quæstio 8.* vbi ponitur exemplum de Moyse, qui defendit Hebraum ab Ægyptio iniuriam accipientem, & ipsum Ægyptium iustificat: ergo eodem modo, si delegatus Principis vult aliquid exequi contra iustitiam, debet & potest Ordinarius loci, non solum non obedire, sed etiam resistere pro defensione iudicatos.

TER TIO, quia etiam, † quando Papa rescribit alicui, quod aliquid iniustum exequatur, potest ille non exequi, & contrauenire licitis Apostolicis, si illud, quod iubetur, appareat iniustum, & debet rescribere Papæ, & expectare secundam iussionem: casus est in c. 1. autem S. & ibi Abb. de reje. vbi plus dicit Abb. idem pro ceteris, si in mandato Papæ sit pœna excommunicationis. Et dicit notanter gloss. in l. p. uari. 3. C. si contra vs. vel vul. p. b. quod non debent timere minores Prælati venientem lectari, & licitis Principis non obedire. Idem dicit gloss. in ver. nunciatus in §. dicitur in Arch. de mand. Princ. n. ergo ipi Principi iniustitiam, non est obediendum quantum minus est delegato?

QUARTO, † quia primo est obediendum Deo, 2o & 3o Principi, qui respicit. 1. quæstio 3. vbi dicitur, non est obediendum nisi Imperatori iustitiam iubenti, nec potest esse quis quando Principi iniusta precepta non obediunt: tunc Deo obediunt: hoc

hoc dicit expresse Bald. *in authen. habitus col. 4. in vers. not. C. ne fil. pro patr. vbi ait*, quod si Princeps iubet aliquid, quod est contra conscientiam, non est ei obediendum, & dicit And. *de Hein. in consil. vt participatio. col. 2. in fi.* quod est defensio cuiuslibet permissa, etiam contra Principem: vt si forte Princeps vellet aliquem occidere contra ius illicite, potest ille se defendere contra eum.

21 QUINTO † adducitur text. *in § deinde competens. 4. in Auth. de mand. princ.* vbi mandat Imperator administratoribus, & iudicibus: vt si veniant aliqui Officiales de curia ipsius Principis, non permittant eos ledere subditos in aliquo, vel aliquid iniuste exquiri: sed possunt ipsi iudices prohibere dictos Officiales Principis, ne iniustitiam faciant, & etiam punire, vt ibi expresse dicitur. Et dicit ibi Bart. quod si Princeps scribit Officiali, vt exequatur aliquid iniustum, non debet illud facere, sed debet illud resistere, & expectare secundam iustitiam, prout supra dixi, per d. c. si autem § de rescript.

22 SEXTO; quia † quando aliquis Officialis vult aliquid de facto exequi contra ius, licitum est vnicuique, etiam priuato, non obedire, & de facto resistere, *l. prohibitum. § 1. defensionis facultas. 7. C. de iure fisco. libr. 10.* Ad idem est text. *in l. omnes. 33. C. de decur. libr. 10.* vbi, si Officialis vult torquere decurionem contra ius, potest sibi resisti: pro hoc etiam est text. *in l. huius quidem. 5. C. qui in l. non poss. libr. 12. l. de nouum. 5. C. de metatis episc. libr. 12. l. quoniam iud. c. 2. 1. & Bal. ibi C. de appellat.* Et quod iudici facienti de facto contra ius possit imponere resisti, tenet Dyn. *in c. quod qui. de reg. iur. libr. 6.* Bald. *in l. addit. § 6. de Episcop. aud. in re p. l. re. § 1. col. 8. in 1. q. C. unde vi.* Cardin. *in Clem. pastoralis. vers. ceterum de re iud.* Alex. & communiter Dd. *in l. sed eximendi. 4. §. item si quis. 1. ff. de iure eum, qui in ius voc. Alex. in consil. 143. in ip. post reditum. col. 2. in 2. col. & in l. 3. d. no. Pio. 13. §. si super reb. col. 2. ff. de re iud. & Paris in tract. synd. in vers. appellatio. colum. 2. in fin.* Hinc dicit Bald. *in d. l. quoniam in l. ces. 21. C. de appellat.* quod † Ad flores, & alij Officiales Potestatis debent contradicere, & resistere Potestati aliquid iniuste exequenti; alias si non possunt resistere, debeant saltem protestari, quod non consentiant, alias teneantur in syndacatu. Ita etiam dicit Angel. *in tract. malef. in vers. de consensu, & deliberatione. &c.* Bartol. *in tract. repraesent. in §. quest. principalis.* & Paris *in tract. synd. c. in vers. resistencia.* vbi plene de hoc. Et de hac materia sunt duo capitula Regum: vnum videlicet, *in num. 41.* quod incipit: *Item, caueant iustitiarij, &c.* & aliud *in num. 127.* quod incipit: *Quod praedicti iustitiarij, &c.* vbi datur in mandatis, quod Athesores resistant Potestatibus iniusta exequentibus, alias puniantur.

23 CES. 21. C. de appellat. quod † Ad flores, & alij Officiales Potestatis debent contradicere, & resistere Potestati aliquid iniuste exequenti; alias si non possunt resistere, debeant saltem protestari, quod non consentiant, alias teneantur in syndacatu. Ita etiam dicit Angel. *in tract. malef. in vers. de consensu, & deliberatione. &c.* Bartol. *in tract. repraesent. in §. quest. principalis.* & Paris *in tract. synd. c. in vers. resistencia.* vbi plene de hoc. Et de hac materia sunt duo capitula Regum: vnum videlicet, *in num. 41.* quod incipit: *Item, caueant iustitiarij, &c.* & aliud *in num. 127.* quod incipit: *Quod praedicti iustitiarij, &c.* vbi datur in mandatis, quod Athesores resistant Potestatibus iniusta exequentibus, alias puniantur.

24 SEPTIMO; † quia quando factum alicuius iudicis est notorie, & euidenter iniustum, non tenetur ei subditus obedire, imo tunc non obstante, quod causa sit deuoluta ad superiorem; potest iudex infe-

rior se intromittere in dicta causa, reuocando dictum factum iniustum propter eius notorietatem: casus est *in c. sollicitudinem. 52. vers. si vero.* & ibi Philipp. *de appellat.* Hinc dicit notanter Cardin. *in Clement. 2. in fin. illius princ. de pacis & remiss.* quod iudex inferior potest cognoscere de facto superioris, quando est iniustum, & nullum, declarando illud nullum, & obuiando, vt non fortietur effectum. Quod dictum facit multum ad propositum, quia dabo, quod delegatus Principis sit maior Ordinario; tamen potest Ordinarius impedire eius factum euidenter iniustum seu nullum, vt non fortietur effectum, per praedicta.

OCTAuo, † adducitur text. iuncta gloss. *in vers. 25 denuncietur in c. ex literis. 28. in fin. de offic. deleg.* vbi iudex delegatus non debet exequi sententiam iniquam, & nullam, & dicit ibi gloss. quod potest sibi resisti, etiam violenter, & illam glo. dicit esse singulariter notandam, Abb. *in c. si quando. 7. de off. deleg. & in d. c. ex literis.* vbi dicitur probari per illam gloss. quod etiam tertius potest resistere Officiali in fauorem partis offensa. Hinc dicit notanter Nicol. de Neapol. *in l. prohibitum. 5. C. de iur. fisco. libr. 10.* quod Ordinarius potest resistere delegato, ne mittat in possessionem iniuste: per cuius dictum videtur decidi casus noster.

NONO; quia † iure praecipitur, quod iudex secularis tenetur impartiri brachium iudici Ecclesiastico, pro executione suae sententiae, & permissio *1. c. biper Doctor. de offic. ordin. c. statum. 2. de maledic. l. si quis 2. C. de his, qui latr. & not. Paris in tract. synd. in vers. brachium.* & Oldr. pulchre *in consil. 39. incip. Episcopus, &c.* in tantum, quod dicit Abb. *in d. c. 1. col. 2.* quod si iudex secularis denegat, potest excommunicari per Ecclesiasticum; quia vnus iudex debet alium adiuuare, porrigendo dictum brachium text. est, & ibi gloss. *in c. quoniam. 14. in fin. de offic. ordin. & text. cum gloss. in c. nec licuit. 17. distl.* Super hoc tamen datur vniam notabilem declarationem Oldr. *consil. 89. circa fin.* videlicet, quod tunc demum debeat intoccare iudex Ecclesiasticus brachium seculare, quando prius fecit quicquid potuit, & non habet vltra, quid facit, alias secus: & ad hoc ponderat omnia iura loquentia de huiusmodi brachio; quia semper dicunt, si necesse fuerit: & sic ponunt hanc implorationem pro vltimo refugio. Ita dicit text. *in d. c. perniciosa. 1. c. & quoniam 14. de off. ord. & in d. c. statum. 2. & probatur optime in c. cum non ab homine. 10. de iud.* Hinc videmus semper in literis Apostolicis concedi potestatem implorandi brachium seculare conditionaliter, scilicet si opus fuerit. Et vide super hoc bonam distinctionem Abb. *in d. c. quoniam. 14. de off. ordin. in fin.* Quod nota; quia vt plurimum isti Delegati vel Episcopi implorant ita ex abrupto brachium seculare, vt scias opponere, quod non seruaerunt iuris ordinem, faciendū prius, quicquid potuerunt. HOC PRAESUPPOSITO, AR-

oro ste: Quando iudex secularis, cuius brachium imploratum, videt casum, super quo imploratur, esse iniustum, non tenetur suum brachium impartiri; imo potest impune non parere. Ita dicit Oldrad. *in d. consi. 80.* idem tenet Ang. *in consi. 135.* vbi dicit, quod potest iudex secularis tunc cognoscere de nullitate sententiarum, & ipsam non exequi, & si est appellatum, potest etiam impune resisti, secundum Old. *in d. consi. 89.* Innocentio & Abb. *in d. c. si quando. 8.* & ibi etiam Felin. *de officio deleg.* & Ioan. Andr. *in d. c. permissio. sam. 1.* & ibi etiam Abb. *in pen. col. de off. ord.*

27 **DE C E R T I M O;** quia quilibet etiam priuatus potest defendere tertium offensum ab alio iniuste, & non incurrit aliquam poenā, *l. fur. tum. 1. in princ. & l. si quis in seruitute. 7. in fin. ff. de fur.* vbi cui libet licet apprehendere furem cum furto manifestato, etiam si nihil ad eum pertineat de re subtrahita. Et dicit Bart. *in d. l. si quis in seruitute. in fin.* quod quilibet potest iuuare offensum, non solum in rebus, sed etiam in persona. Idem tenet Bart. *in d. l. prohibitum 5. C. de iur. fide. lib. 10.* vbi tenet, quod amici & conuicti possunt sine alia conuocatione iuuare offensum. Tamen potest offensus de consuetudine clamare; succurrit, ad hoc, vt citius veniant audientes. Item tenet Bart. *in l. prator ait. 4. §. si quis aduentu 6. ff. vi bon. rapt. & Pat. in tract. synd. in ver. resistentia col. 1.* Item dicit Buc. *in l. de iuribus 5. C. de met. & epid. lib. 12.* quod si aliquis vult me expellere de possessione mea, possunt amici & conuicti mei me iuuare expellere, & etiam percutere expellentem pro defensione mea, quod dictum dicit esse valde potandum. Et quod possunt conuocare amicos pro defensione mea, & retum meum, tenet gl. *in l. quid est. 3. §. eum igitur. 9. ff. de vi & vi arm.* Verum ista defensio debet fieri incontinenti, secundum Bart. *in d. §. eum igitur* quod probat text. iud. tagl. *in l. sed parius. 12. §. quid ergo. 1. ff. quod nec caus.* Et istud incontinenti, potest intelligi, etiam post biduum, intra quod potest quis se preparare, & conuocare amicos, secundum glo. & Bart. *in d. §. eum igitur.* vbi plus dicit Bart. in magnis domini spoliatis aliquo castro posse dici, incontinenti, etiam si intra sex menses fieret defensio: imo etiam post decem annos, quando magis apparatus requireretur: ita vt breuiori tempore non possit expectari. In singulari tenet dicit Bald. *in l. si à non domino. fin. C. de his, qui à non dom. cuius dictum sequitur lat. in l. l. 7. a. 4. 0. col. 17. ff. si serr. per.* Hoc tamen singulariter **TERTIUM** procedere, quando defensio fit ratione reablatæ, vel contra effensionem factam in rem: tunc si fieret offensio in personam; quia tunc licitum est defendere incontinenti, id est, in ipso flagranti crimine tantum, & non postea, ita dicit Bart. *in d. l. quid est. 3. §. eum igitur. 9. ff. de vi & vi arm. in fin.* quia postea censeretur fieri potius ad vindictam, quam ad defensionem. Ita tenet Bald. *in rep. l. re 7. possidendi. 1. col. 6. in 10. q. C. vnde de vi.* Et quod quilibet potest iuuare offensum, etiam penitus extraneum, tenet glo. *in c. non inferenda. 13.*

q. 3. Abb. *in c. ex licetis 25. col. 2. in gl. pen. de officio delegat.* Bald. *in d. rep. l. re 7. a. 1. in 3. q. cum 7. pr. & dicitur C. vnde de vi. & C. xp. in consi. 2. colum. pen. & fin.* vbi generaliter concludit, quod vbi cuiusque est licita defensio alicui, potest etiam conuocare amicos, & conuictos impune, & not. Andr. de ihero. *in consi. Pacu cultum.* vbi dicit notabile verbum, quod moderate quiritur in defendendo, quando quis offenditur in rebus: tunc si in persona, & prædictis adde eundem Andr. *in consi. Quicumque mulierem.* Si ergo priuatus potest defendere iniuste oppressum, multo magis iudex, ad cuius officium spectat defendere subditos, *l. illicitas. 6. ff. de off. praesid. & Fel. in c. quattuor. 4. §. de sent. excom.* vbi tenet, quod Superior tenetur defendere subditum.

VND ECERTIMO † adducitur text. *in l. contra. 5. C. de exec. & exat. lib. 12.* vbi habetur, quod si officialis facit executionem ultra debitum modum, potest ei de facto resisti, & vbi hoc dicit gl. *in verò provinciali & refert ibi Bart. per illum text. contra baiulos,* qui vadunt ad pignorandum aliquem: nam si accipiunt pignus ultra modum, potest eis de facto resisti, & idem tenet Paris *in tract. synd. in d. verò. resistentia, in fin. cap. facientibus exat. mem. & c.* idem dicit Bart. *in l. adiores. 4. C. de exat. tribus. lib. 10.* & dicit Luc. de Pen. *in d. 7. reg. deuotum. 5. C. de met. & epid. lib. 12.* quod toti populo licet resistere, cui alicui ex eis interrogatur iniuria, puta, si valet aliquis ad disputandum in domo alicuius: nam potest a quolibet expelli, etiam si per iudicem fuerit missus: & illud dictum refert Paris *in d. verò. resistentia in cap. excedunt plerique, & c.* Adde prædictis Petr. Phil. Corn. *in consi. 107. colum. 1. in 1. vol.*

DUODECIMO; † quia quando Officialis facit aliquam executionem iniustam, & à iure prohibitam, dicitur inferre violentiam, *l. plerique. 18. in fin. ff. de in ius voc.* Per quem text. dicit Paris, *in d. verò. resistentia. c. excedunt & c.* Puta si velet citare aliquem realiter in domo tua, quo casu potest sibi impune, etiam cum armis resisti, ita tenet Bald. & Lud. Rom. *in d. l. l. 18. ff. de in ius voc.* quos ibi sequitur lat. *in penalis col. in fin.* vnde eodem modo est dicendum in casu nostro, vt talis delegatus iniuste exequens dicatur vim inferre: vnde merito potest sibi resisti violenter. Quod confirmatur ex his, quæ traduntur *in c. conueniente de restit. spoliat.* Vbi † si iudex priuatus aliquem possessione sua iniuste, dicitur committere spolum: sicut priuatus, & ita tenetur. Ad quod facit text. *in l. nec fin. C. si per vim. vel alio modo. & Old. in consi. 27. in cap. de toto, & c. colum. 1.* Hinc videmus, quod licitum est vnicuique, nullo dimictere possessionem, siue legitima causa cognitionis; & potest contradicere, non obstante, quod in literis Papa sit clausula, *contradictores, & c.* secundum Ludouic. Rom. *in consi. 482. in princ. Gemin. in c. 1. in prin. col. 3. de concess. praes. lib. 6. & Felin. in c. causam qua. 17. col. 14. de res. sp.*

DUODECIMO TERTIO, & vltimo, † validum est ar-

gumentum de contractibus ad iudicia, *l. licet. 3. §. idem scribit. 11 ff. de pecul. & l. omnem. 20 ff. de iudic. & not. Franc. Arct. in l. eum qui §. in princ. ff. de acquir. her. sed nos videmus, quod iuste, qui promittit aliquem defendere, intelligitur iuste, videlicet, quando iniuste offenditur: secus, si iuste: ita tenet Petrus de Auchar. in consil. 83. in c. omisso. & c. & Fel. in c. causam, qua. 17. col. 15. de refer. facit gloss. in c. pro illorum. & ibi Abb. in col. 3. in fin. de praben. vbi habetur, quod delegatus, licet possit compellere contradicentes, & impediuntur suam iurisdictionem, etiam extraneos, per clausulam, *contradictores, &c.* tamen hoc intelligitur, quando iniuste contradicunt: secus, si iuste. Facit, quod dicitur in procedenti argumento. Ad idem adduco; quia vasallus est obligatus defendere dominum ex iuramento fidelitatis, alias feudo priuatur. *c. 1. item qui dominum. & §. praterea, que sit prima causa benef. am. &c. 1. de noua form. fidel. & tamen hoc intelligitur in bello iusto, scilicet, quando iniuste offenditur dominus, alias secus, text. est, & ibi Andr. de Ifern. & communiter Dd. in c. 1. in princ. hic finitur lex, &c.* Sic ergo in proposito in iudiciis: quia verum est, quod Ordinatus teneatur defendere iurisdictionem delegati Principis, scilicet, quando iuste agit: secus, si iniuste; quia hoc censetur dedisse Principis in mandatis, scilicet, ut iustitiam faciat, *l. rescripta. 7. C. de precib. Imper. offer. c. cum aterni. de re iud. lib. 6. vnde, quando vult exequi sententiam nullam, non potest dici iudex in illo acta, & merito potest sibi resisti ut priuatus. Ita dicit Abb. in c. pastorale. 27. §. quia vero. col. 3. & in fin. gl. & de off. deleg. & Bart. in extrauag. qui sent. rebelles in gloss. in versic. in rebellando, in princip.**

PRO SOLYTICNE HVIVS † notabilissimæ **QVÆST.** cumulando veram & communem conclusionem, prout eam reperio in variis locis dispersam, **FACTO DVO MEMBRA PRINCIPALIA** videlicet. **AVT IVDIX ESTE DELEGATVS** procedit ad aliquam executionem: **EXTRA IUDICIALITER**, non facto processu, & siue causæ cognitione, **AVT IUDICIALITER**, & in forma iudicii. **PRIMO CASV** autem delegatus habet hoc expresse in commissis à Principe, ut ita extrajudicialiter, & executiue procedat: & tunc debet sibi obtemperari: quia in Principe tempore præsumitur iusta causa, ut not. Fel. in c. que in Declesiarum. 7. col. 2. 4. versic. §. conclus. de consi. Et ita procedat, quod dictum est supra, in 1. part. in §. arg. **FALLIT** quando subellet aliqua legitima causa, ex qua appareat mandatum Principis esse iniquum. & præsumeretur ignorantia Principis: quia tunc suspendi debet, & resisti Principi: & expectari secunda iussio Principis. Ita loquitur text. in c. si quando. §. cum ibi not. per Fel. in d. refer. & in §. deinde competens in Auth. de mand. Princ. Et ita procedant ea, quæ dixi in 2. parte in 3. 4. & §. argumento. **SI TAMEN** ipse delegatus veller exequi, & non supersedere, nec resistere Principi, &

possit sibi violenter resisti: Dicit, quod non, ex quo exequitur negotium sibi expresse commissum per Principem: ut dicit text. in d. extrauag. qui sunt rebelles. & ibi Barr. in gloss. in verb. rebellando. in princip. **AVT** tamen, quod possit appellari ad hoc, ut expectetur secunda iussio, vigore dispositionis iuris per d. c. si quando. & d. §. deinde competens. & post appellationem, si veller exequi, tunc possit resisti: quia per appellationem negotium est deuolutum ad Superiorem, & ipse remanet priuatus: ita uocantur tenet Innoc. in d. c. si quando. §. de refer. & ibi etiam Abb. & Felin. & Oldrad. in consil. 89. **AVT** † Delegatus non habet commissionem à Principe expresse, ut extrajudicialiter procedat, & exequatur, sed est Delegatus ad iustitiam; & tunc si procedit extrajudicialiter, excedit ordinem sibi commissum: & potest sibi impune resisti etiam violenter, & indistincte: & in hoc concordant omnes Doctores & nullus discrepat, siue grauamen sit reparabile, siue irreparabile, ex quo procedit, ut priuatus. Ita tenet Abb. in c. conquerente. 7. col. 2. vers. nota bene hanc gloss. & c. de resist. spoliat. & ita intelligitur text. in l. prohibitum. C. de iur. fise. lib. 10. & quod not. Innoc. & Abb. in d. cap. si quando. §. de rescript. Flot. in l. quemadmodum. 29. §. magistratus. 7. ff. ad leg. Aquil. Barr. in d. versic. rebellando. & Abb. in c. dilectus. 25. el. 1. in 4. not. de rescript. in quibus locis non distinguitur, an executio sit reparabilis vel non, & merito; quia procedendo extrajudicialiter, procedit ut priuatus, & potest sibi resisti, sicut quilibet priuatus, ut not. gloss. in l. non videtur. 167. §. qui iussu. 1. ff. de regul. iur. Hoc etiam colligitur ex dictis Paulus in trakt. synd in vers. resistentia. in princip. & ita procedat id, quod dixi supra in 2. part. in 2. argumento, & in omnibus aliis sequentibus. **Quod** † autem dixi in iudice procedente extrajudicialiter, idem dicas, si procedit iudicialiter in negotio sibi non commissio; quia respectu illius negotii non habet iurisdictionem, & potest sibi impune resisti: ita dicit Abb. in d. c. si quando. §. de rescript. in 2. not. referendo ibi Innoc. & ita procedit text. in d. l. contra. §. C. de execut. & extra. lib. 12. & not. Par. in d. gloss. in verb. rebellando. in princ. **SECUNDO CASV** principali, scilicet, quando procedit **IUDICIALITER**, & **IN FORMA IUDICII**, & vult exequi iniuste: & tunc, **AVT** executio est irreparabilis, ut quia vult aliquam torquere, vel mutilare, vel occidere iniuste; & tunc potest sibi indistincte resisti: & ita communiter tenent omnes, & in hoc nullus discrepat, maxime Felin. in d. c. si quando. §. de rescript. col. penult. in 3. fall. & ibi etiam Abb. vbi tenet, quod tunc non est opus appellatione, licet Bald. teneat contrarium in l. vs. vim. §. in 8. quast. ff. de iust. & iur. vbi dicit, quod debet prius appellari, & postea resisti, opinio Baldi est potius ad cautelam; quia communiter omnes Doct. non requirunt appellationem de necessitate in isto casu, & ita intelligitur l. omnes. 33. C. de decur. lib. 10. & quod notat l. in d. l. vs. vim. col. 6. in princip. **AVT** † executio

34

35

est separabilis; quia potest per appellationem reuocari, vt quia sumus in causa civili, vel alia executione pecuniaria, & reuocabile & tunc, aut sententia est lata contra legem, & est euidenter iniusta, vel est aliter ipso iure nulla: nam, quando sententia est notorie iniusta, & contra legem, dicitur continere nullitatem, vt habetur per Azo. & Felin. *in c. inseruati. 9. de re iud.* & isto casu potest similiter indistincte resisti Officiali uolenti exequi: quia censetur de facto procedere, non de iure: ex quo sententia nulla non meretur de iure executionem. Ita tenet Dyn. *in d. cap. quod quis. 2. de regul. iur. libr. 5.* quem sequitur Bart. *in d. l. vlt. cum; colum. 1.* ubi dicit, quod nihil addit ad ea, quae dicit Dyn. ibi: & ita intelligitur gloss. *in c. ex litteris. 28. de offic. deleg. secundum Abb. in d. c. si quando. eod. titul.* ubi tenet hanc partem Abb. *in c. pastoralis. 27. §. quia vero. col. 3. de offic. delegat. & Alex. & Doct. in d. l. sed eximenda. 4. §. item si quis. ff. ne quis enim.* & ita procedunt omnia argumenta producta pro secunda parte. **AD** sententia est iniusta contra ius litigatoris, ex qua iniustitia non potest citri nullitas; quia valet, sed est iniusta; & tunc si transitur in rem iudicatam, vel non fuit ab ea appellatum, debet mandari executioni, & non potest aliquo modo resisti, & imputatur ei, qui non appellauit: & ita loquitur text. *in c. pastoralis. 27. §. quia vero. secundum Abb. in princ.* **ET** ITA PROCEDUNT

37 **OMNIA IVRA**, quae dicunt esse obediendum precepto Superioris, siue iusto, siue iniusto, scilicet, **DVM** MODO NON SIT IPSE IVRE NVLLVM, VEL NON CONTINEAT NOTORIAM INIUSTITIAM. Ita etiam procedunt ea, quae supra allegauimus pro prima parte, in §. 4. 7. 8. 9. 10. 11. & 12. arg. Idem tenet Abb. *in d. c. si quando. 7. de offic. deleg. 2. §. 1.* tamen, quod si sententia nondum transit in rem iudicatam, & delegatus committeret Ordinario sententiam exequendam, posset Ordinarius, sciens eam iniustam, insistere apud delegatum precibus, vt eam non exequatur, sed Principi referret: & ita procedat, text. *in d. c. si quando. ex quo ibi is; qui interesse pretendebat, alteri resistebat; tunc Ordinarius non potest aliud facere, nisi insistere precibus, non autem violenter.* Et hoc colligitur ex dictis Innocent. *in d. c. si quando. 7. de re iud. secundum Abb. ibi, in 2. col. in fin.* Et ita procedat quod dixi supra in 1. parte in 2. argum. Idem est, quando est dubium, verum sententia sit iusta, vel iniusta; quia est obediendum: & non potest resisti auctoritati iudicis, qui habet praesumptionem pro sententia dicit Dyn. *in d. c. quod quis.* & ita debet intelligi quod dixi supra in 1. parte in 2. argum. Si vero quod ad tali sententia fuit appellatum, & tunc pendente appellatione, non potest iudex a quo exequitur: si exequeretur, posset impune sibi resisti, & quoniam iudices 21. *de appell. & not. Innoc. Abb. & Felin. in d. c. si quando. 7. de offic. delegat. & ratio est; quia post appellationem iudex a quo, efficitur incompetens, ex quo negotium deuoluitur*

ad Superiorem: & sibi tanquam incompetenti impune non paretur, *l. extra. fin. ff. de iur. omni. iud. c. 2. de consil. lib. 6.* ita tenet Bald. *in l. additio. 6. C. de Episcop. aud. & Oldrad. in d. consil. 20.* Item quod in omnibus casibus, in quibus tenui posse resisti iudici, potest procedere tam in Delegato, quam in Ordinario iniuste exequente; & in omnibus illis casibus, in quibus potest quis de facto resistere, potest etiam conuocare amicos, & conuictos, etiam conducere stipendiarios pro defensione sui, & remunerationi: vt not. Bald. *in l. si aquam. 2. colum. 13. in princip. in vers. sic. nr. quod triplex est uellum, & c. C. de ser. in aqua. per ea quae not. in d. l. quod est. §. §. cum igitur. qff. de vi & vi armat.* quia haec censetur quedam defensio, quae in omnibus est permisa, etiam contra Officialiales: vt tenet Petr. Phil. Corn. *in consil. 107. colum. 2. in 1. vbi.* Erunt procedunt ea, quae supra in decimo argumento secunda parte. Si ergo possunt conuocari priuati ad defensionem; quia de iure civili non tenentur alium extraneum defendere, licet possint, si uolunt: vt not. Fel. *in c. quant. 45. de sens. excomm.* quanto magis potest vocari Officialis, & sic Ordinarius loci, qui tenetur defendere subditos, per d. l. illicitas. 6. in princ. §. §. ne potentiores. 2. ff. de offic. praesid. & Felin. *in d. c. quant. 46. de sens. excomm. & dixi in 2. parte in 2. argum.*

Superest quod modo respondere ad argumenta contraria, adducta pro prima parte. **ET** PRIMO NON **OBSTAT**, quod Delegatus Principis sit maior Ordinario; quia intelligitur maior, solum respectu negotii sibi committi. Ita dicunt omnes Doctores, qui ad hoc allegantur in primo argumento. Sed per Principem censetur commissum, vt iustitiam faciat, *c. cum aterni. 1. de re iud. lib. 6.* unde omnes illi casus, in quibus concludi posse resisti, sunt extra suam commissionem, & sic non dicitur maior a talibus; quia manet vt quilibet priuatus. quod **NON** **OBSTAT** *l. aduersus. 3. §. si aduersus. res iudic. quam allegauimus primo argumento;* quia ibi loquitur de resisti. in integrum, quae praesupponit sententiam valere, ex quo non datur ad referendam sententiam: quia si esset nulla, non esset opus resisti. in integrum, vt toto tit. *C. in quibus causis. in integr. rest. non est necess.* Unde quando uolet sententia, verum est, quod Ordinarius non potest se impedire contra eam, vt supra conclusi, & est necesse, quod & ad eam Principis. Sed in casibus, in quibus conclusi, posse resisti Delegato Principis, si resistunt aliqui, ideo est; quia sententia non valet, vel continet manifestam iniustitiam, vel uult exequi in casu non commisso, vt supra facit, quod & not. Cardin. *in Clement. 1. §. Notariis. de heret.* ubi Praeatus potest amouere inquisitoris datum a Papa: unde non censetur inferior ponere legem superiori, sed exequitur legis auctoritatem. **NON** **OBSTAT**, quod dicitur in 2. argumento: quia fateor, quod per delegationem censetur ablatum iudicium Ordinario, vt non possit procedere in

S Y M M A R I A.

- illa causa alteri commissa, non tamen censetur abdicata potestas Ordinario, vt non possit defendere subditum à violentia sibi inferenda priuato, per *d. l. illicitas. 6. ff. de off. praesid. & per Felin. in d. c. quarta. 46. de sentent. exec.* Nam in casibus, in quibus cõclusi posse resisti delegato, remanet Delegatus, vt priuatus, non iudex: merito sibi vt priuato resistitur per modum cuiusdam defensionis; quia contra ius exquiritur Delegatus, quod non censetur esse sibi mandatum per Principem, sed potius contrarium, per *dict. c. cum a-*
- 43 *terni. sicut in simili videmus.* Nam quando f aliquis laicus iniuste opprimitur ab aliqua persona ecclesiastica, potest implorare auxilium iudicis secularis, vt per modum cuiusdam defensionis sibi assistat, citando per edictum personam ecclesiasticam, si sua putauerit interesse, & sic poterit restituere laicum contra personam ecclesiasticam in possessione, qua fuerat spoliatus, non obstante, quod illa persona ecclesiastica non sit sibi subiecta, & de hoc est prouisum in Regno, per capitulum Regni, quod incipit, *Omnis prada-*
- 44 *rio, & aliud, quod incipit, Ad regale fastigium & aliud, quod incipit, Finitu praescripti charitas.* & habetur plene per *Matth. in decis. 2. & 24. consil. Neapol.* NON OBSERUAT, quod dicitur in septimo argumento, quod auctoritas iudicis facit licitum, & c. quia illud procedit, quando interponitur secundum ius, & iuris ordine seruato, alias nihil operatur auctoritas iudicis, secundum *Abb. in c. consultationibus. 18. eolum. 2. de iure patron.* NON OBSERUAT, quod est proditum generale remedium appellationis, vt dicitur in duodecimo argumento; quia illud remedium est indutum ad reparandum grauamen illatum per iudicem, vt iudicem; secus, si iudex procedit, vt priuatus extra officium sibi commissum, vel exequendo sententiam nullam, vel notorie iniustam, vel post appellationem; quia tunc per modum defensionis sibi resistitur, sicut cubiter priuato. Ad alia argumenta adducta pro prima parte satis potest colligi responsio ex his, quae dixi supra in solutione. Et ex his impositus sit finis huic notabilissimæ, & quotidianæ quaestioni: quam credo non fuisse hactenus per quempiam ita plene examinatum. Laus Deo. Datum Venusij, die 22. Iulij. M. D. XIX. in die B. Mariæ Magdalene. Disputata tamen fuit per me Robert. Marant. postea in ciuitate Salerni in publico studio Salernitano, die 19. Octobr. Anni M. D. XIX. Robert. Marant. Venus. V. I. D.

DISPUTATIO II.

Vtrum in Regno Siciliae praesumatur quælibet Ciuitas viuere iure Longobardico, vel iure Romano, & an ius Longobardicum praeseratur iuri Romano in Regno.

- 1 Ius Longobardicum an praeseratur iuri Romano in Regno, vel contra, num. 19.
- 2 Ius Francorum dicitur ius speciale, & onerosum, & qui allegat ipsum, debet probare; quia est contra ius commune. num. 45.
- 3 Ius Longobardicum non est lex, neque ratio, & ideo recessit ab aula.
- 4 Ius Longobardicum non seruatur, nisi in loco, ubi esset eius consuetudo. num. 6. 9.
- 5 Ius Longobardicum est ius asinum. num. 34.
- 7 Ius Longobardicum est lex inualida.
- 8 Ius Longobardicum dicitur lex vulgaris.
- 10 Lex Regni transfertur cum ipsa translatione Regni. num. 15.
- 11 Lex quamuis dura & iniusta seruanda est.
- 12 Conuersus contra constitutiones Regni est reprobanda.
- 13 Scire, & scire debere sunt paria.
- 14 Andreas de Isernia dicitur Legum Euangelista, & est maioris auctoritatis, quam Lucas de Penna.
- 15 Notarius unius comitatus potest facere instrumentum in alio volente domino illius.
- 16 Intellectus verus ad constitutionem, Puritatem, reprobata opinione Matthai, num. 17. 19. 20. 21.
- 17 Dicitur, videlicet, quid importet.
- 18 Iuris communis appellatione in Regno, venit etiam in municipale.
- 19 Matthaeus de Affiliis praeceptor fuit Maranta.
- 20 Ordo scripturae designat ordinem obseruantia: Item dat regulam, & ordinem intellectus. Et si reperiantur duo in scriptura in eadem charta, praesumitur prius illud, quod praecedit.
- 21 Ordo scripturae an inspiciatur, quando mens disponens est certa.
- 22 Clausula inserta in medio vnius capituli, an ad illud tantum referatur.
- 23 Consuetudo habet vim legis, & dicitur lex municipij.
- 24 Clausula refertur ad vim tantum capitulum, quando potest assignari ratio, quare non referatur ad alia.
- 25 Ordo positus gratia exempli non est seruandus.
- 26 Ordo scripturae inspiciatur, ubi habemus ordinem intellectus.
- 27 Ordo scripturae non attenditur, quando perturbat ordinem necessitatis.
- 28 Iuris appellatione simpliciter venit ius Romanum, per antonm. num. 30.
- 29 Correctio Legum est euitanda.
- 31 Dignior censetur ille, qui prae nominatus est in disputationibus.
- 32 Dignius praesertur minus digno. Ius Romanum est dignius iure Longobardico. Dignitas maior est illa, quae acquiritur à Principe, quam qua ab inferiore.
- 33 Leges Imperatorum dicuntur procedere à Deo; quia Impe-

- Imperator dicitur diuina providentia constitutus, & est sicut Deus in cœlo.
- 34 Leges Iurisconsultorum fuerunt facta cum tanta iustitia, ut in eis iniustitia inueniri non possit. Iuris Longobardi obseruantia non est necessarium præcise, num. 35.
- 35 Distio, prout, est relatiua & limitatiua.
- 36 Mundualdus datur mulieribus tantum uiuentibus iure Longobardico, num. 75. Argumentum à contrario sensu habet locum in statuto.
- 37 Testamentum mulieris an valeat sine Mundualdo, num. 38.
- 38 Consuetudo, cuius initium non extat memoria, habet vim priuilegii & legis. Consuetudo generalis est in Regno, quod iure Romano uiuatur. Ius Longobardicum excludit cognatos à succedendo, Admittit filios naturales.
- 39 Probatio, quod uiuatur iure Francorum, sumitur ex eo, quod alias ita uixerunt illi de domo. Consuetudo notaria est illa, quæ probatur ex inspectio- ne plurium instrumentorum, & sufficit eam al- legari.
- 40 Consuetudo nulla est fortior, quam illa, quæ est con- formis cum iure communi. Consuetudo debita recipit interpretationem à iure cõ- muni generali, non à locali.
- 41 Ius Longobardicum probari debet per eum, qui ipsum allegat.
- 42 Inter uiuentes iure Romano, causa deciditur secun- dum ius Romanum: inter uiuentes iure Longobar- dico secundum ius Longobardicum.
- 43 Ius Longobardum non fuit confirmatum per impera- tores in Regno, sed potius reprobatum.
- 44 Auctoritates Doctorum sunt probabiles, sed non ne- cessaria.
- 45 Ius Longobardicum potius presumitur, quam ius Francorum.

AMBIGVA, & diuissime inter Regnicolas ven- tilata est quæstio: an ius Longobardicum præ- feratur iuri Romano in hoc Regno Siciliæ, & se- cundum quod ius debeat prius Iudex iudicare? Et quoniam ista quæstio fuit mihi uisa non solum uti- lis, uerum etiam necessaria, in hoc Regno maxime, & ipsam hæcenus bene discussam non reperio, ita, ut claram conclusionem haberemus, propterea cogitavi eam pro uiribus examinare, & ad ue- ram conclusionem, prout mihi iuris esse uidebitur, redigere: ut in futurum faciliorem uiam aliis con- siderandi petiam. **ET PRIMO PRO PARTE AFFIRMATIVA**, quod ius Longobardicum præ- feratur iuri Romano in Regno Siciliæ, adducitur const. Regni quæ incipit, *Puritatem*: qua cauetur, quod Iudices iurent sententiando prius secundum constitutiones Regni, deinde secundum consuetu-

dines approbatas, & deinde secundum iura cõmu- nia, Longobardica uidelicet & Romana. Et sic in ordine præmittitur ius Longobardicum, & postea Rom. unde ille ordo uerborum datus per illam cõ- stit. designat ordinem executionis, per ea, quæ ha- bentur plene per Abb. & Felio, in c. *cum dilecti*. 21. de *rescript.* ex consequenti Iudex debet in iudicando præferre ius Longobardicum iuri Rom. in tantum, quod dicit And. de Isero. in d. *const. Puritatem*. quod illi, qui non uiuant eo iure, propter consuetudi- nem, non excusantur, quia esset consuetudo con- tra const. Regni, quæ consuetudo reprobatur, ut in *proæ n. const. § fin.* **SECVNDO** adduco auctoritatem And. de Isero. in *prælud. feud. in 3. q. princ.* ubi expresse tenet, quod in Regno Siciliæ seruetur ius Longo- bardicum; quia constitutio Regni hoc præcipit, & *ibid. circa fi. illius q. dicit*, quod illi, qui non seruant dictum ius: non excusantur cõsuetudine, per ratio- nem prædictam. **TERTIO**, adducitur auctoritas *gl. in constit. Vniuersis, in gl. in uersic. aut. in defectu. &c.* quæ in iudicando similiter proponit ius Longobar- dicum iuri Rom. & magna est auctoritas *gl. QVARTO* adduco auctoritatem And. de Isero. in *constitut. Præsentis lege, la 3. & in const. Si quando contigerit*. ubi simi- liter dicit, quod ius Longobardicum præferatur Romano, cuius Andr. magna est auctoritas in hoc Regno, quia appellatur legum Angelistica. **QVINTO**, adduco eundem And. in c. *Imperialem. § præ- terea ducatus, col. 2. in fin. de prohib. feud. alien. per Fred.* ubi expresse dicit, quod in Regno uiuitur iure Longobardico. & ille, qui allegat ius Francorum, debet illud probare, cum sit ius speciale in Regno. **SIXTO**, adduco eundem And. in c. *1. in uersic. bona uacantia, qua sint reg.* ubi pluries dicit, quod in regno serua- tur ius Longobardicum. **SEPTIMO** adducitur au- thoritas Math. de Afflic. Doct. Neap. in *decis. 248. consil. Neap. in 2. colum.* ubi dicit, quod in Regno præ- sumitur, quod uiuatur iure Longobardico, unde qui dicit contrarium, probare debet. **OCTAuo** addu- citur auctoritas Alex. in l. *pro hærede. 20. §. fin. ff. de ac- quir. hæred.* ubi Alex. refert And. de Isero. in *prælud. feudorum*, & concludit de mente And. quod saltem Longobardicæ leges, quæ fuerunt conditæ ab Imperatoribus, seruari debent, cum sint generales. **NONO** extat auctoritas eiusdem And. in *constit. Ut uniuersis. circa fi.* ubi dat ordinem, quomodo pro- cedatur in Regno, scilicet, ut primo iudicetur se- cundum constitutiones, deinde secundum consue- tudinem, & demum secundum ius Longobardi- cum, & postea secundum ius Romanum. **DECIMO** idem And. in *constit. Speciale*. dicit, quod prius ser- uatur ius Longobardicum, & postea ius Rom. **PRO PARTE VERO CONTRARIA NEGATIVA**, quæ istud ius Longobardicum, non sit in usu, adduco primo auctoritatem Odof. & Bal. in *auth. dñs data. C. de don. ante nupt.* ubi dicunt, quod ius Longobar- dicum, nõ est lex, neq; ratio, & ideo recessit ab aula.

Secundo adducitur † idem Bal. *in l. si inuita. 12. in fin. C. de nupt.* vbi dicit, quod de isto iure Longobardico non est curandum, nisi in loco, vbi esset eius obseruantia, secundum consuetudinem loci: sed in hoc Regno est potius contraria consuetudo; quia non seruatur, vtriusque dicam; ergo de eo non est curandum. Tertio, adducitur † decisio And. de Herno. *in c. 1. §. fin. in fin. de not. feud.* vbi dicit, quod ius Longobardicum est ius alinum, & caret ratione, & ideo non seruatur vbi liber. Quarto dicit idem And. *in d. c. 1. col. de fen. cog.* quod iudex cessansibus consuetudinibus † debet vt i lege Rom. vel Longobardica, vbi illo iure viuatur. Vnde proponitur Romanum iuri Longobardico, & dicit quod ibi seruari debet ius Longobardicum, vbi illo iure viuatur, vnde innuit, quod est ius speciale, sicut dicimus de iure Francorum. Ergo probari debet, quod eo iure viuatur, per ea, que nos Andr. de Herno. *in d. c. imperialem §. praterea Ducatus.* cum loquatur de iure Francorum. Quinta adducitur † auctoritas Archid. *in c. quicumque 1. q. 1.* vbi dicit, quod lex Longobardica, est lex inualida, & non potest confirmare aliam legem inualidam. Sexto, adducitur auctoritas Aluar. *in prelu. feud. in ver. collat. in 4. q. 1.* vbi confirmat dictum Bal. *in auct. dos data, & in d. l. si inuita. 12. C. de nupt.* Septimo, dicit Archid. † *in c. cum deuotissima. 12. q. 2.* quod ista lex Longobardica appellatur lex vulgaris, prout etiam text. ibi appellat, ex eo; quia ab hominibus vulgaribus, & rudibus fuit composita; vnde tamen minus debet seruari. Octauo adducitur † auctoritas Luc. de Pen. *in l. cautio 1. C. de procur. & condu. lib. 12.* vbi dicit, quod ius Longobardicum non debet praferri iuri Rom. nisi vbi seruatur de consuetudine. Nono adducitur † dictum Bald. *in c. translatio de cons. l. 1.* vbi dicit, quod translatio Regni, siue Imperio, transfertur etiam lex Regni, vnde licet illud ius Longobardicum potuisset seruari, tempore, quo erant illi reges Apuliae: tamen quia regnum fuit postea ab eis translatum, debet centies translata etiam lex eorum; & sic d. lex Longobardica non debet seruari; sicut dicimus de lege Moisaica, quae fuit translata in legem Evangelicam, vna cum translatione tacet dominus in Christum. Decimo & vltimo adducitur auctoritas Matth. de Afflic. Doct. Neapolitani; *in d. consil. Puritate, in 4. col.* vbi firmat opin. Luc. de Pen. sicut, quod ius Longobardicum non praferatur iure Romani dicit, quod ista opin. semper sibi placuit, & dat vnam expositionem ad *d. consil. Puritate*; quae in rei veritate, salua ratione recti sermonis, non potest procedere, vtriusque dicam. Habemus ergo hucusque decem auctoritates pro vna parte, & decem pro alia: vna quaestio redditur valde dubia. Si quis tamen vellet tenere primam partem, quae videtur fultura auctoritate authentica, scilicet per text. *in d. consil. Puritate*. potest respondere ad omnes decem auctoritates contrarias. Et primo ad dictum Bal. & Odo. *in d. auct. dos data. C. de do-*

nat. ante nupt. potest dici, quod Bal. & Odo. non fuerunt Regnicolae; vnde verisimiliter non potuerunt habere notitiam constitutionum Regni, quae non seruantur in regionibus eorum. Dicta ergo eorum procedunt de iure communi, quod postquam superuenit ius commune Romanorum, illud ius Longobardicum recessit ab aula, sed quia ius municipale huius Regni, prout est *d. consil. Puritate*, iubet illud seruari, tenemur nos Regnicolae obedire illi constitutioni. Et eodem modo potest respondere ad dictum Bald. *in d. l. si inuita. 12. C. de nupt.* Vel potest dici, quod illud dictum Bal. facit pro prima parte; quia dicit, quod de eo non est curandum, nisi in loco, vbi talis lege Longobardica viuatur: sed in hoc Regno necessitatur ad vtrumque talis lege, per *d. consil.* ergo est de tali iure curandum Ad dictum † Andr. de Herno. *ad d. c. 1. de not. feud.* potest respondere, quod Andr. est sibi contrarius; quia in pluribus locis tenet, quod seruatur tale ius in Regno, vt supra retuli *in parte.* vnde dici potest, quod melius fuit tunc locutus, ex quo habet pro eo text. *d. consil.* Nunc obstat, quod illud ius sit alinum, & sine ratione; quia in lege hoc non consideratur; nam licet lex aliqua sit dura, vel iniusta; tamen seruanda est: quia ita vult legislator, vt dicit text. *in l. prospexit. 12. §. 1. ff. qui, & a quibus.* Similiter ad dictum † Andr. *in c. 1. de feud. cogn.* potest respondere, quod non debet inspicere ordo scripturae ipsius And. cum habet us ordinem legis, & si And. dicat, quod debet seruari, vbi eo iure viuatur, debet concordari cum aliis suis dictis. Et facias consequentiam cum minore. In hoc Regno viuatur eo iure, ergo in Regno seruari debet, & si arguas minorem, quod non viuatur eo iure in Regno, hoc esset ex contraria consuetudine, quae reprobata est contra constitutionem, per text. *in pre. c. consil. §. fin.* vnde si ita non viuatur, sufficit, quod ita viuere deberent homines: & ita necessitatur per *d. consil.* Ad quod † facit illud, quod dicimus, scire, & scire debere, sunt patia, *l. quod te. in fin. ff. si ceteri petat. c. vassallus, si feudum,* & ibi Aluar. *1. not. si de feud fuer. contr.* & gloss. *in l. constitutionem per. C. de per. tut.* Ad dictum Archid. *in d. c. quicumque 1. q. 1.* & *in d. c. cum deuotissima 12. q. 2.* & ad dictum Aluar. *in prelu. feud.* respondere potest eodem modo, quod loquuntur de iure communi, sicut dixi de dicto Bal. † Ad dictum Luc. de Penna potest respondere eodem modo, prout dixi ad dictum Andr. supra. Dicit enim, quod vbi seruatur de consuetudine, praferatur iuri Romano, sed in hoc Regno seruatur, vel seruari debet per *d. consil. Puritate* ergo praferatur. Praeterea in Regno est maioris auctoritatis Andr. de Herno. qui appellatur legum Evangelista, quam Luc. de Penna: vnde debet praferri dictum Andr. qui contrarium tenet, maxime *in prelu. feud in 3. q.* Ad dictum † Bald. *in d. c. translatio.* respondere potest faciendo dictum suum, quod cum translatione regni

transferatur & lex, nisi nouus regnator legem veterem confirmet; quia tunc feruitur lex vetus ex noua confirmatione, quia ita vult nouus dominus. Ita proprie dicit Andr. in *pralud. feud. m. 3. g.* & ibi subdit exemplum de Notario vnius comitatus, qui potest facere contractum in alio comitatu, volente Domino illius comitatus. Sed nouus Dominus in regno translatio, qui fecit *d. constit.* voluit confirmare ius Longobardicum: ergo seruari debet. † Ad dictū Matth. in *d. constit. Puritatem*, potest respondere, prout responsum fuit ad auctoritatem Luc. de Pen. ex quo ipse imitatur & confirmato opin. Luc. de Pen. Et dum ipse Matthæus dat nouam expositionē ad *ib. n. s.* faciendo vnam extraneam constitutionem, dico, quod talis sua constructio vitiat penitus literam illius constitutionis, & non potest saluari salua ratione recti sermonis. Nam verba *constit.* sunt hæc formalia, videlicet: Ac demum secundum iura communia, Longobardica, videlicet, & Romana, &c. Et sic primo ponit dictum in genere, scilicet, secundum iura communia, deinde illud genus exemplificat per distinctionem, videlicet. Et in illa exemplificatione ponit & qualiter ius Longobardicum & Romanum designans, quod ambo sunt iura communia, & præponit in ordine ius Longobardicum. Illa ergo determinatio scilicet iura communia, & c. relata ad ista duo determinabilia, scilicet ad ius Longobardicum, & Rom. debet ea pariformiter determinate, scilicet, quod ambo dicantur iura communia, *liam hoc iure. 4. l. & Luc. 11. 45. ff. de vulg. & pup.* Et perpenditur † ex illa dictione, videlicet, hoc quod est dictio declaratiua: & restrictiua præcedentium, secundum Bart. in *l. lex 1. ff. ad leg. Aquil. & Franc. de Aret. in l. si fundum. 35. ff. mand. & not. in c. statutum. & ibi Gem. el. 2. de haret. lib. 6. & est text. in c. transmissa. 4. de eo, qui cognouit consang. uxoris sue & in l. cum qui. lam. 17. §. 1. ff. de usur. & in l. idem in duobus. 2. §. §. personale 1. in 1. no. ff. de part. & in l. insurandum, quod ex conuentione. 17. §. procurator 3. colum. 4. ff. de iure iur.*

Vnde conclusiue, per illam dictionem, scilicet, illa iura communia declarantur, & restringuntur æqualiter ad iura Longobardica, & Rom. cum ordine suo, qui colligitur ex ipsa scriptura per quam declarationem, quæ est verissima, prout verba & meus legislatoris sonant, apparet non procedere illam expositionem, quam facit præfatus Moder. Neapolitanus, dum dicit: debere illa verba *constit.* ita constructi, videlicet: Ac demum secundum iura communia, Romana, & Longobardica, & sic vult preuicere ordinem constitutionum. Assignat ipse rationem; quia ius Longobardicum non est commune, sed est speciale in hoc Regno, & ideo illud adiectiuū, communia, non potest referri ad ius Longobardicum, quod non est ius commune: vnde de necessitate refertur ad ius Romanum, & sic reperitur prius in ordine literarum Romanorum, secundum eum. Mihi videtur quod talis constructio non procedat; quia non pot

salua ratione recti sermonis, procedere, vt supra dixi: nam peruetit ordinem illius *constit.* contra mentem Imperatoris. Ad rationem Domini Mar. hæt respondeo, quod imo illud adiectiuum, *communias*, potest referri ad ius Longobardicum; nam dato, quod huius speciale in hoc Regno; quia tamen feruatur, facit ius commune in Regno, & cum *d. constit.* intendat ponere legem in hoc Regno tantum, (quia extra Regnum non extendit vires suas) voluit loqui de iuribus seruandis in Regno, † in quo omne ius municipale, seu speciale totius Regni dicitur ius commune, ex quo derogat iuri communi: Ita dicit Alex. in *l. post d. item. 4. colum. 11. ff. solut. mar. & in addit. ad Bal. in l. constitutionis. 2. in fin.* vbi etiam Bal. sentit. *C. de bon. qualib. Bal. in l. illa institutio. 32. in fin. ff. de haret. instit.* & Lud. Roman. in *rub. ff. de arbitr.* vbi dicunt, quod si est compromissum in arbitrum, qui debet pronuntiare secundum ius commune, debet talis arbiter pronuntiare secundum ius municipale illius loci; quia tale ius facit ibi ius commune, secundum eos. Sic ergo in proposito, licet ius Longobardicum sit speciale in hoc Regno; tamen facit in eo ius commune. Vnde per prædicta merito illa verba *constit.* debent intelligi, prout iacent; quia possunt referri tam ad ius Longobardicum, quam ad ius Romanum. Hæc autem salua excusatione dixi, non vt audeam attenare contra interpretationem domini præceptoris mei recolendæ memoriæ, qui nempe iuris huius Regni illustrator merito potuit appellari; sed quia credo veritatem me dicere, quæ cunctis rebus est præferenda. Et licet hæc † prima pars videatur bene defensata ab impugnationibus contrariis; tamen pro solutione, & conclusionem huius vtilissimæ q. ego teneo indubitanter secundam partem contrariam, scilicet quod in hoc Regno ius Longobardicum non præferatur iuri Romano; imo ipsum ius Rom. est in viridi obseruantia, & eo iure quilibet præsumitur viuere in Regno, nisi ex aduerso contrarium probetur. Et firmo hanc conclusionem, quod iam Regno allegati, quod viuatur iure Longobardico, incumbat onus probandi. Quam conclusionem probabo, non solum per leges iuris communis, sed etiã per ipsasmet *constit. Regni*, & etiam rationib. vrgentissimis. Et quia omnes auctoritates contrariæ, quæ fouent primam partem, videntur ex sola decis. illius *constit. Puritatem*; quæ videtur esse principale fundamentum opinionis contrariæ, prius nitat tale fundamentum delegare, & sic omnes auctoritates corruunt, quæ per eam fundantur, *c. cum Paulus. 1. quest. 1.* Assumo igitur verba *d. constit. Puritatem*. & venio ad ipsius interpretationem, per quam apertissime demonstrabo, quod illa constitutio non mereatur allegari pro illa prima parte, sed potius pro hoc secunda, quam teneo. † Et præsuppono, quod dubium faciebat ille ordo scripturæ, in quo ius Longobardicum prius nominatur, quam ius Rom.

Rom. vnde debet prius seruari, arg. l. *quartes*. 34. ff. de usufr. l. *generaliter*. 24. §. *promde* 13. ver. si quidem. ff. de fidei. i. Hinc dicit Bald. in l. *aduerjus*. C. de fur. quod prior in ordine scripturæ præsumitur prior in tempore, & dicit Bal. in l. *cum hæredes*. 1. C. de impube. & alius fuisse. quod ordini scripturæ datur regula. Et dicit Bart. & Bal. in 1. *const.* C. col. fin. quod si reperitur duo instrumenta, scripta in eadem charta, præsumitur prius illud, quod præcedit ex ordine scripturæ: & Bal. in l. *si duas*. 16. in prin. ff. de exc. tut. quod ex ordine scripturæ prælumitur ordo intellectus. Item notat plene Felso. in c. *cum dilectus*. 21. col. 3. de

21 *rescript.* Ad hoc ꝑ præsuppositum respondeo, vt incipiam tollere dubium, & dico sic: Quando mens disponentis est certa, non curatur, nec inspicitur ordo scripturæ in legibus, ita tenet Bar. per illum tex. in l. *cum pater*. 77. §. *si dei tua*. 2. ff. de leg. 2. & idem Bar. in l. *morib.* 1. §. *prius*. 4. in fin. ff. de vulg. & pup. & ita intelligitur text. in l. *nec enim* 6. ff. de solut. Idem tenet Bal. in d. l. *si duas*. 6. ff. de excus. tut. vbi dicit quod quando dispositio loquentis est certa, non curamus ordinem verborum: Sed in terminis d. *constit. Puritatem*. mens disponentis est certissima, qualiter, & quando velit seruari ius Longobardicum, vt modo declarabo: ergo non debemus curare illum ordinem. Quod sit certa mens disponentis, Probo: Nam verba formalia constit. sunt hæc, videlicet: *Ac demum secundum iura communia, Longobardica, videlicet & Romana, prout qualitas litigantium exegerit, iudicabunt, &c.* Notaigitur, quod illud verbum, *iudicabunt*, determinat, & perficit totam orationem præcedentem; & tamen antequam oratio sit perfecta, est inserta illa clausula, *prout qualitas litigantium exegerit, &c.* QVÆ CLAVSULA de necessitate DEBET REFERRI ad hoc vltimum capitulicet, dum loquitur de iure communi Longobardico, & Romano: PLVRIBVS DE CAVSIS. ꝑ PRIMO; quia est inserta in medio ipsius capituli scilicet, antequam oratio esset completa, quo casu ad ipsum tantum capitulum refertur, & non ad alia præcedentia separata, secundum Bar. in l. *itala scriptura*, col. 2. circa fin. ff. de legat. 1. & in l. *fin* ff. de reb. dub. per text. & bigot. in l. *si cum* ff. quando dies leg. ced. & per Pla. Dec. in *constit.* 4. col. 3. in fin. ver. & cum talis, &c. Secundum, quia supra præcesserunt in d. *constit.* duo alia capitula: Primum videlicet, quod iudices iudicent secundum costit. Secundum, quod in defectu earum iudicent secundum consuetudines approbatas, ac demum secundum iura communia, &c. ad illud quo capitula præcedentia referri non pōt illa clausula, *prout qualitas litigantium, &c.* quia resultat legum contrarietas; quoniam legislator vult, quod omnino seruentur constitutiones Regis, & non attendatur qualitas litigantium, nec consuetudo contraria: vt in *præam. costit.* §. *fin.* Item vbi est consuetudo ꝑ apponenda in euitate, illa habet vim legis, & illam tenentur omnes de illa ciuitate ser-

uare; quia dicitur lex municipii, l. *si lex* 1. C. de eman. lib. l. de quibus. 32. cum ibi not. ff. de legib. institue. de iur. nat. §. *ex non ser* pto. 9. c. *cum consuetudinis, &c.* si de consuet. Vnde non attenditur qualitas litigantis contra antiquam consuetudinem. ꝑ Ergo sequitur, quod stante contrarietate, quæ semper euitanda est, 1 la clausula non potest ad alia capitula referri, nisi ad hoc vltimum, cum possit assignari ratio, quæ non referatur ad alia, vt dicunt Bar. Bal. & ibi communiter Doct. in l. *cum post*. 1. C. de libe. prater. Bar. in d. l. *itala scriptura*. 30. ff. de legat. 1. & in l. *si idem cum eodem*. 21. §. *fin* ff. de iur. omni. iud. Alexand. in l. *consil.* 4. §. col. 3. ver. *sed ita*, in 1. volum. Cum ergo dicta clausula de necessitate referatur ad hoc vltimum capitulum, satis clare patet de mente disponentis, quod non vult iura Longobardica præferri Romano iuri, sed illa seruari secundum qualitatem litigantium, prout ibi ponit Andr. de Isern. scilicet, quod ille, qui viuit iure Longobardico, iudicetur per ius Longobardicum: ille vero, qui viuit iure Rom iudicetur per ius Romanum; ergo sequitur, quod si litigator viuet iure Romano, non compellitur iudex iudicare secundum ius Longobardicum, & sic non præferet ius Longobardicum iuri Romano; vnde quia apparet de mente disponentis, non est curandus, nec inspiciendus dictus ordo verborum, sed sola mens, & ex prædictis colligitur prima ratio in fauorem huius secundæ partis, quam sequor. SECVNDO principaliter, quod dictus ordo ꝑ non sit curandus, adducit illam regulam, videlicet, quando ordo ponitur in aliqua dispositione gratia exempli, ꝑ doctrina, nunquam censetur positus pro forma, nec seruari debet: rex. est in c. *de cornibus*, & ibi Car. de iud. vbi Episcopus & Abbas præferuntur in ordine Archiepiscopo; & tamen nulli dubium est, quod Archiepiscopus est dignior, & debet primo nominari; & non est alia ratio, nisi quia nominatio sit gratia exempli: vnde non inspicitur ordo. Ita tenet etiam Felso. in d. c. *cum dilecti* col. 6. ver. *2. declara.* &c. de rescript. sed in d. *constit. Puritatem*. illa nominatio iurii Longobardici & Romani fuit facta gratia exempli. Quod patet per illam dictionem, *videlicet*, quæ est dictio declaratiua, & exemplificatiua, vt supra dixi. Nam primo dicit secundum iura communia, & postea exemplificat declarando, quæ sunt ista iura communia: ergo sequitur, quod ille ordo non est inspiciendus. TERTIO; quia ꝑ vbi constat de ordine intellectus, non curatur, nec inspicitur ordo scripturæ. Ita dicit Bar. in l. *ita tamen* 27. §. *qui suspellan*. 1. & in l. *Scancia* 76. in *casu* ff. ad Treb. ced. ibi constat de ordine intellectus, qui est, vt in vltimis iure Longobardico, tantum seruetur ius Longobardicum, & non in aliis: per illam clausulam *prout qualitas, &c.* ergo non curatur ordo scripturæ. QVARTO; ꝑ quia quando ordo scripturæ perturbat ordinem necessitatis, non attenditur, imo reducitur ad ordinationem nec essitatis; ita tenet Bar. in l. *Gallus*. 29. §.

Nono, hanc partem confirmo per *d. const. Puritatem*, retorquendo ipsam contra primam partem, quam pondero in duobus locis. Primo, dum dicit, prout qualitas litigantium exegerit, exponendo, prout expositi ibi And. de Isern. & supra dixi. Nam per illa verba permittit, quod in Regno viuatur iure Roman. & iure Longobardico permittit, & non imperatiue. Vnde non imponit necessitatem, quod quislibet viuat iure Longobardico. Item permittit, quod Iudices præferant ius Rom. iuri Longobardico in viuentibus iure Rom. ergo male allegatur illa const. per eos, qui dicunt, quod de necessitate in hoc Regno viuatur iure Longobardico, & quod illud præferatur iuri Rom. quia si esset ista necessitas, illa const. loqueretur præcise, quod Iudices indistincte seruatur ius Longobardicum, siue aliquis viuat eo iure, siue non, sicut dixit præcisam obseruantiam constitutionum, & consuetudinum. † Sed quia noluim loqui præcise, sed permittit, referendo se ad qualitates hominum, per dictionem, prout, quæ est dictio relativa, & limitatiua, secundum Bart. in l. cedita 3. colum. pen. C. de edend. est text. in l. prout. 80. ff. de solus. & in Clem. 1. §. volumus, de foro compet. Bart. in extrinag. ad reprim. in versic. prout. & Phil. Dec. in c. 63. col. 4. sequitur quod tota obseruantia iuris Longobardici dependet à qualitate viuentium: ergo non est præcisa, neque necessaria. Vnde illa constitutio, *Puritatem*, facit potius pro ista parte, quam reuoc. Aliam ponderationem dictæ constit. dicam infra, in 12. ratione.

Decimo, † hanc partem confirmo; quia ritus magnæ curiæ vicariæ dat Mundualdum in Regno mulieribus, tantum viuentibus iure Longobardico, vt dicitur ritus magnæ curiæ, in n. 68. incip. item, quod curiæ ipsa. &c. Ergo à contrariio sensu, mulieribus viuentibus iure Romano, non dat Mundualdum, cum etiam in statu captiuarum tunc in contrariio sensu, quando disponit super casu non prouiso a iure communi, prout est illegitimus: ita tenet Alex. in l. quocunque. 1. col. 11. vers. 2. concl. & ff. de offic. iur. cui mand. est iuris d. Bal. in l. apud antiquos. 21. C. de iur. & in l. patrenfamil. 1. C. de cond. in ser. Mundualdus est inductus a iure Longobardico; & tamen illegitimus, qui facit ius nouissimum in Regno, coarctat hanc obseruantiam in mulieribus tantum viuentibus iure Longobardico. Ergo à contrariio sensu permittit mulieres huius Regni viuere iure Rom. si uolunt, & quod non viuatur Mundualdo.

Undecimo hanc partem confirmo † per id, quod fuit decisum in sacro consil. Neap. vt refert Matth. in dec. sacri consil. 200. scilicet, quod mulier viuens iure Longob. non possit facere testamentum sine Mundualdo. Ergo si uiuit iure Roman. potest facere sine Mundualdo. Vnde permittitur viuere iure Rom. quia uas uisisset indistincte decisum, quod nullum testamentum mulieris in Regno ualeat sine Mundualdo.

Duodecimo, † confirmo per generalem consuetudinem huius Regni, & obser-

uantiam notoriam temporis, cuius non extat memoria iu contrarium, quæ habet vim legis, & privilegij Principis, secundum Abb. in c. super quibusdam. 20. §. præterea. 2. de verb. sign. & And. de Isern. in c. imperialem. §. præterea Ducatus, colum. penult. in princ. de prohib. feud. alien. per Fred. & in c. 1. versic. flumina nauigabilia, col. 2. qua sint regal. & in const. Si dubitatio, col. 3. & in const. Quadragesimale, col. 1. & habetur in l. hoc iure. 3. §. ductus aqua. 4. ff. de aqua quot. & est. Quæ obseruantia est, vt solo iure Rom. viuatur, & quod penitus sit iuri Longobardico derogatum. Et hoc patet euidenter; quia quamplures dispositiones iuris Longobardici non solum non seruatur in Regno, uerum etiam seruatur totum contrarium: vt uidemus in testamento mulierum, quæ in omnibus fere ciuitatibus Regni fiunt sine Mundualdo, & hoc est notorium per omnes schedas Tabellionum. Similiter in successione cognati excluduntur de iure Longobardico, vt nec etiam mater succedat filio, tanquam cognata. Item filij naturales non excluduntur totaliter per filias legitimas & naturales, vt not. gl. & D. in c. 1. §. hoc autem, de his, qui feud. dar. poss. & tamen Regno seruatur contrarium, per authent. cessante. C. de leg. har. & sic sola dispositio iuris Romani attenditur. Et patet ex quampluribus alijs exemplis & dispositionibus, in quibus differt ius Romanum a Longobardico; & tamen solo iure Romano in eis utitur: ergo censetur abrogatum ius Longobardicum, saltem ex generali & antiquata consuetudine huius Regni: uide merito dicit Bald. in authent. dos data. quod tale ius recessit ab aula; quia abiit consuetudinem: unde, quando esset disceptatio, quo iure viuatur in Regno, sufficeret allegare hanc notoriam obseruantiam; quia si ius Romanum seruatur in istis exemplis propositis, præsumptio est, quod seruatur etiam in omnibus alijs, nisi in contrarium probetur, † per ea, quæ tradit And. de Isern. in d. Imperialem. §. præterea Ducatus, col. 2. in fin. vers. sed quomodo probabitur &c. de prohib. feud. alienat. ubi dicit, quod ad probandum ius Francorum, sufficit probare, quod alias illi de domo seruauerunt, quod primogenitus succedat, quia ex hoc solo transfunditur onus probandi contrarium in aduersarium. Ergo patet, quod ex sola probatione unius capituli iuris Francorum, præsumitur & probatur, quod viuatur iure Francorum; quando fortius id dicendum est in iure Romano, cuius obseruantia probatur notoria ex mille, & infinitis capitulis, & antiquissimo tempore, unde succedit dispositio l. minimum. 23. ff. de legib. Et quod ista generalis obseruantia, & consuetudo tanquam notoria, non indiget probatione, sed sufficit allegari, est decisio in terminis Bald. in l. mulieribus. 1. col. 2. in fin. versic. sed his quæro, &c. C. ad Velleian. ubi expresse dicit, quod consuetudo notoria dicitur, quæ liquet ex inspectione omnium publicorum instrumentorum, & non oportet eam probari.

Decimotertio † pondero

nunc iterum *d. const. Puritatem*, quam retorqueo pro ista parte, & ista est noua ponderatio, & ab alijs hactenus non cogitata. Nam vult illa const. quod primo iudicetur secundum constitutiones, postea secundum consuetudines approbatas; & demum secundum iura, & c. per hoc dico, quod stante consuetudine generali in hoc Regno, causæ decidentur secundum ius Romanum, prout in præcedenti argumento probaui: illa const. decedit casum nostrum, pro ista parte, quod proponit consuetudinem iuri Longobardo, sed nulla potest esse consuetudo fortior, & melior, quam illa, quæ est conformis iuri communi: v. t. est text. notab. in *c. sopita. l. 4. & ibi notatur. de censib. & in c. cum dilectus. 8. de consuet.* & quod possit esse consuetudo conformis iuri communi, tenet Abb. in *c. cum tanto fin. col. per. in prin. de consuet.* ergo ista generalis obseruantia iuris Romani contra Longobardicum, induxit quandam notoriam, & approbatam consuetudinem, conformem iuri communi Romanorum: vnde secundum hanc consuetudinem debet prius iudex iudicare, & ea cessante; tunc demum recurret ad ius Longobardicum, & ita subtiliter bis ponderata illa *constit. Puritatem*, facit pro ista parte: imo si quid dubij haberet dicta consuetudo, reciperet interpretationem à iure communi Romanorum, quod est ius generale, *l. si serui vestri. 2. C. de noxal. act.* & haberet in *d. c. cum dilectus. 8. de consuetud.* non autem reciperet interpretationem à iure Longobardico, quod est ius locale: Ita tenet Bald. in *c. 1. §. & quia vidimus. colum. 6. in fin. de his*

41 *qui feud. la. poss. DE CIMO QUARTO, & VLT. † pro ista parte adduco omnes decem illas auctoritates, quas supra collegi, arguendo pro ista parte, quæ omnes remanent in suo robore. Et dato, quod eis supra disputando, voluerim respondere; nunc tamen attingendo veritatem, dico, dictas responsiones non esse sufficentes; vnde in quantum ad primam, secundam, quintam, sextam, septimam, & octauam, dicebam eas procedere de iure communi; secus est in Regno per *d. constit. Puritatem*, dico, quod est mala responsio, ex quo in Regno nihil reperitur innouatum contra d. decis. vt supra probaui, & *d. constit. Puritatem*, facit potius pro ista parte, n. o. est conformis cum decis. Bald. in *d. l. sinuata. 11. C. de nupt.* qui dicit, quod de tali iure non est curandum, nisi in loco, vbi seruatur de consuetudine. Vnde fateor istud, quod quando in aliqua parte regni probaretur, quod illud ius seruatur, vel quod eo iure viuatur, ibi esset seruandum, & non alibi: & hoc proprie vult *d. constit. Puritatem*, vt supra dixi: tum onus probandi semper incumbit alleganti illud ius, cum sit ius locale, vt supra declarauit: vnde remanent dictæ quinque auctoritates in suo robore, & obseruantia, cum iure communi vramur. Item, † ad tertiam auctoritatem Andr. de Isern. in *c. 1. de notis feudor.* dico, non esse bene responsum; quinimo melius fuit locutus ibi, quam alibi, ex quo tale ius sine ratio-*

ne non debet seruari. Nec procedit argumentum *d. l. prospexis. 12. ff. qui & à quibus.* quia non reperitur dictum ius præcise approbatum per const. Regni, nisi in loco, vbi viget: & ita dicit Andr. in *d. c. 1. de feud. cognit.* & ibi etiam Bal. magis clare dicit, quod inter eos, qui viuunt iure Romano, causa deceditur secundum ius Romanum: sed inter eos, qui viuunt iure Longobardico, causa deceditur secundum ius Longobardicum, vnde habuit Bald. ibi sensum *d. constit.* Nec valet responsio data ad quartam auctoritatem scilicet Andr. in *d. c. 1. de feud. cognit.* quia non est verum, quod Constitutio necessitet homines, vt viuant iure Longobardico; imo ponit hoc in eorum arbitrium, vt supra probaui. Similiter ad octauam auctoritatem Luc. de Pen. reprobat responsio eodem modo, quo præcedens. Nec obstat, quod Andr. est maioris auctoritatis; quia cum sit sibi ipsi contrarius in pluribus, tenenda est eius auctoritas, vbi melius dixit. Ad nonam auctoritatem Bald. in *d. e. translatio. 3. de consuet.* maxime valet responsio; † quia nego, quod iudicetores in Regno confirmauerunt præcise, & necessitate ius Longobardicum, sed, vt supra dixi; imo, si placuisset illud ius Imperatoribus, illud inferuissent in voluminibus iuris ciuiliis. Vnde quia non inferuierunt; apparet, quod tale ius reprobauerunt. Prout in simili arguit Aluar. in *pral. feud. in 4. quest.* Item responsio data ad decimam auctoritatem Marth. in *d. constit. Puritatem*, qui sequitur Luc. de Pen. minime procedit per eandem rationes. Et sic remanet ista pars totaliter confirmata. Superest modo respondere ad illas decem auctoritates adductas pro prima parte. Ad duas satis patet responsum ex prædictis: quia quatenus expresse dicunt, quod ius Longobardicum præferatur, male loquuntur. & veriores sunt auctoritates contrariæ. Cum auctoritates † Doctorum sint probabiles, sed nec necessariæ, secundum Bart. & Dd. in *l. è re. 1. ff. si cert. pet.* Et maxime, cum vt plurimum, sint auctoritates Andr. de Isern. qui tenet alibi contrarium. Solum † respondeo ad quartam auctoritatem Andr. in *d. §. præterea Ducatus, colum. 3. addit. de*

44 *prohib. feud. al.* vnde debet probari, alias non præsumitur. Et ideo, quando esset differentia inter ius Francorum & Longobardorum, fateor, quod prius præsumatur Longobard. maxime in succedendo, quia est conforme cum iure communi, in eo, quod admittit omnes filios æqualiter ad successionem; secus est, quando differentia esset inter ius Longobardicum & Romanum, prout est questio nostra: quia tunc Romanum potius præsumitur, per prædicta. VLTIMO NON OBSTAT, quod dicit Andr. in *d. const. Puritatem. 20. in pral. in 3. quest. in fin.* vbi dicit, quod ista consuetudo, per quam aliqui non

ferunt ius Longobardicum, non valet; quia est contra constitutiones Nam dico sine dubio, quod And. male loquitur, & dicit contra casum d. *constit. Punitatem*. ibi *provis qualitas litigantium, &c.* quia imo dicitur contra. approbat hanc consuetudinem, ut supra declaravi. Vnde melius locutus fuit And. & ibi etiam Bald. *in c. 1. de feud. cognit.* Ex quibus omnibus remanet firma conclusio, & vera, quod ius Romanum præferatur in Regno iuti Longobardico, & quid dicit, quod vivatur iure Longobardico, debet hoc probare. fit per hoc sic impositus fuit huic vitio, & quotidiana questio, quæ inter Regnicolas quærenter ventilatur, & hæcenus ultra plene discussa non reperitur. LAUS DEO. Robert. Marant Ven. P. I. D. ADUERTO. Vide ad hanc materiam quæ tractat, atque eisdem disputando examinat Author noster, supra, in *Speculor de ordie iudic. part. 3. m. 94. cum seq. Rudolph. à Kampbau en Transylvanie, & Licentiatu.*

DISPUTATIO III.

An iudex in pœnis arbitrarijs possit imponere pœnam mortis naturalis.

SYMMARIA.

- 1 Pœna mortis an possit irrogari in arbitrarijs. num. 15.
- 2 Pœna acerrima accipitur pro morte naturali.
- 3 Pœna mortis non potest irrogari, quando statutum dicit ad pœnam mille aureorum, vel aliam, arbitrarij iudicis.
Pœna publicationis honorum non potest irrogari vigore arbitrij.
- 4 Fines necessarii puniuntur extra ordinem.
- 5 Pœna extraordinaria irrogatur, quando proceditur per inquisitionem de iure Canonico.
- 6 Pœna minor debet eligi per iudicem in arbitrarijs.
- 7 Pœna capitalis intelligitur alter de tribus modis, & in d. 10 intelligitur de minori, num. 8.
- 8 Pœna mortis nunquam imponitur in delictis non consummatis, num. 16.
- 9 Pœna mortis potest irrogari, quando lex dat amplum arbitrium usque ad mortem, & num. seq.
- 10 Inquisitio non fit in causa civili, nisi contra usurarium & hoc qualiter procedat.
- 11 Iudex in pœna irroganda non potest se extendere ultra potestatem sibi datam à lege, num. 15.
- 12 Pœna mortis non potest imponi, quando lex loquitur per verbum, moderari.
- 13 Pœna mortis irrogatur ei, qui dat aliam Officiali.
- 14 Dicitur, alia est repetitiva similium.
- 15 Sacrilegij pœna qua fit.
- 16 Consuetudo periclitum mundum est, quod non puniatur attentatum sicut delictum consummatum.
- 17 Pœna iniuria potest se extendere usque ad mortem, quando hoc desiderat criminis magnitudo.
- 18 Iudex non potest imponere pœnam mortis, si expresse lex limitet arbitrium suum.

19 Pœna mortis potest irrogari in illis delictis, in quibus lex inducit pœnam corporalem, vel pecuniariam ad arbitrium iudicis. Secus ubi dat arbitrium simpliciter.

20 Pœna consuetata delinquenti debet irrogari, alias potest appellari.

Pœna tota pecuniaria non debet exequi, quando ita dicitur consuetudo.

QUOTIDIANA est questio in iudicij, VTRUM IUDEX PROCEDENS IN ALIQUA CAUSA CRIMINALI, IN QVA EX IVRIS DISPOSITIONE IRROGATUR PœNA ARBITRARIA, POSSIT SVVM ARBITRIVM EXTENDERE VSQVE AD MORTEM NATVRALEM INCLVSIVE. Et quoniam questio est præiudicialis, cum tractetur de vita hominis, ideo intendendo eam: plene discutere, recitabo primo opinioniones diuersas, & contrarias, quas reperio inter Doct. postea ponam veras conclusiones. **PRIMO** igitur **PRO PARTE AFFIRMATIVA**, quod iudex possit huicmodi pœnam mortis imponere, adducitur gl. quæ communiter solet ad hoc allegari, in §. *in summa. 10. in vers. extraordin. in. in inst. de iur.* quæ dicit, quod iudex potest imponere pœnam capitis suo arbitrio, videretur, & communiter exponitur pro pœna mortis, & ita illam gl. intelligit, & sequitur Bal. in c. 1. §. *iniuria, in primis verbis, ut pœna iura firm. in l. eos. 1. in. C. de hu. qui latr. Bart. in l. si absens. fin. in fin. ff. ubi pup. educ. deb. Abb. in c. ex literis. 11. colum. ff. de consi. c. cum te. 19. colum. 2. in princ. de re iud. & ibi etiam Abb. Idem tenet Fel. in c. inquisitione. 20. in fin. in princ. de accus. & in d. c. ex literis. 20. in fin. **SECUNDO**, quod illa parte adducitur text. in l. *secularij. 7. §. sunt quidam* (alias *l. sunt quadam. 9.*) ff. de extraor. crim. vbi dicitur text. quod illa pœna arbitraria extenditur vsque ad pœnam capitis, & sic vsque ad mortem. **TERCIO**, adducitur text. in l. *si quis. 2. ibi non igno. 2. iudice, &c. in vers. acerrima condemnatione, pro arbitrio, &c. C. de his qui latr. vbi pœna arbitraria extenditur ad acerrimam pœnam, quæ accipitur pro pœna mortis, ut not. in l. si quis. 1. C. de falsis. & l. vnic. C. nem. lic. signum falsar. **QUARTO** adducitur text. in l. *lex Jul. 7. §. hodie. 3. ff. ad leg. Jul. rep. vbi loquitur de pœna extra ordinem, & dicit, quod capite puniri debet, & patet, quod pœna extraordinaria extenditur vsque ad mortem. † **PRO PARTE VERO CONTRARIA** 3 scilicet, quod iudex nō possit arbitrari ad pœnam mortis, adducitur **PRIMO** dictum Bald. in l. *si possit tres. 8. in l. eccl. 10. 7. ver. itē furit. ad aliam quest. &c. ff. si quis cau. vbi dicit, quod si iudex vigore statuti potest punire ad pœnam mille, vel ad aliam, pro arbitrio videbitur, non potest imponere pœnam decapitationis. Idem tenet Car. in c. de causis. 4. de offic. deleg. Lud. Roman. in rarb. de arbit. versic. item an statutum, &c. pro hoc facit quod no. Bald. in l. nulli iudicum vnic. C. ne sine iuss. Princ. & Bald. in c. 1. colum. 5. in princ. de pace tenen. vbi dicit, quod iudex vigore arbitri-****

erit non potest imponere pœnam publicationis bonorum: ergo minime pœnam mortis, quæ est maior: & hanc partem negatiuam tenet Alex. in *consil. 7. col. fin. in 1. vol. & Card. in c. ex lictoris. 11. de consil. Secundo* ¶ pro ista parte adducitur text. in *l. fures. 1. in vers. temporarii ff. de fur. balnear.* vbi dicitur, quod fures nocturni puniuntur extra ordinem, verum eorum pœna non debet excedere opus publicum temporarium: ergo si damnaretur ad mortem, excederet pœnam operis publici. TERTIO adducitur text. in *l. de his 1. §. ex platores. 1. ff. de effr.* vbi primo ponitur pœna iusliberum arbitrium iudicis, & postea in fin. dicitur, quod plebeis pœna interroganda non debet excedere opus publicum: nobilibus vero non debet excedere relegationem. QUARTO adducitur text. cum ibi not. per gloss. & Doct. in *c. inquisitionis 20. in prin. de accus.* vbi est decisum, quod de iure Canonico ¶ quando proceditur per inquisitionem, iudex non imponit pœnam ordinariam delicti, sed extraordinariam, & sic arbitrariam; & tamen per hanc pœnam arbitrariam non potest imponere pœnam ordinariam, sed mitiorem: & ita declarat Abb. in *fin. col. ergo conclusiue sequitur de necessitate, quod non potest imponere pœnam mortis; quia non est minor, sed maior & acerbius ceteris pœnis. QUINTO* confirmatur ex dictis Bald. in *l. quicumq; 4. col. 4. C. de seru. fug.* vbi dicit, quod ¶ iudex in arbitratu debet eligere minorem pœnam. Et sic per totiora & auctoritates contrarias redditur ista decisio valde dubia. Et vt ipsam reddam magis dubitabilem, si quis velle tenere hanc secundam partem, tanquam benigniorem, iuxta interpretationem per. ff. de pœn. posset respondere ad iura contraria adducta pro prima parte.

Et primo, NON OBSTAT gloss. in *d. §. in summa 10. in fi. de iniur.* quia illa loquitur de pœna capitis, non autem de pœna mortis: & in iure est clarum, quod ¶ pœna capitalis intelligitur altero de tribus modis, scilicet de morte naturali, de morte civili, & de exilio, seu de portatione, *l. res n. p. alia. 2. in prin. ff. de pœn. l. publicorum. 2. ff. de publ. iudic. vbi gloss. in l. hos accusare 12. §. omnibus 4. in verb. capitis. ff. de accusat. text. cum gloss. in l. lib. & si quis. 4. §. illud. 1. ff. si quis cauit. in dubio autem, quando lex interrogat pœnam capitalem, intelligitur de minori ex illis tribus, scilicet de exilio, seu de portatione, text. est iuncti gloss. in *l. iudex 1. C. ne iudex mancip. Christ.* tenet Bald. in *l. frument. in fin. in fi. C. que res vend. non poss.* Ioan. de Imola in *d. l. publicorum 2. ff. de publ. iudic.* Bald. in *d. l. quicumque 4. col. 3. vers. scilicet etiam, &c. C. de seru. fugi.* Secundo NON OBSTAT *d. l. saecularii. 7. §. sunt quadam.* (alibi *l. sunt quatuor. 4. ff. de extra. ord. crimin.* quia ibi non dicitur de pœna mortis, sed de pœna capitis; vnde potest intelligi de pœna mitigationis: vt dixi modo in precedenti. Tertio dico, quod de necessitate debet intelligi ille textus, qui loquitur de delicto non consummato. loquitur enim de*

illis, qui tenebant quosdam lapides ad offendendum, non tamen secuta fait offensio. Quod patet, dum dicit ibi, quod ipsa res mortem committatur. Sed vbi sumus in delicto non consummato, nunquam imponitur pœna mortis in arbitratu. Ita pulchre tenet Bald. in *consil. 44. colum. 2. in 2. volum.* quod consilium incipit: *Cocceus, &c. & Felin. in d. c. ex lictoris. 11. colum. penult. vers. secunda declaratio, &c. de consil.* Tertio NON OBSTAT ¶ *d. l. si quis fia. C. de his qui latro.* quia ibi expresse ex legis dispositione datur ista potestas illis iudicibus imponendi dictam pœnam in illo crimine. Vnde tunc cessat dubium: an illa pœna arbitraria se extendit ad mortem: quia quando lex dat amplum arbitrium iudici vsque ad mortem, non est dubium, quod potest imponere dictam pœnam; quia censetur id factum auctoritate legis. Ita dicit Ioan. de Imola in *d. l. publicorum. 2. ff. de publ. iud.* quem refert & sequitur Angel. de Aret. in *d. §. in summa.* Sed nos loquimur in casu dubio, scilicet, quando simpliciter fit mencio de pœna arbitraria, seu extraordinaria. Quarto ¶ NON OBSTAT *d. l. lex Julia 7. §. hodie. C. ad leg. Juliam repet.* quia potest ELVRIBVS MODIS respondere. PRIMO; quia loquitur de pœna capitis, quæ potest ventilari in mitiori, vsupra dixi. Secundo; quia posito, quod intelligeretur de pœna mortis, ibi lex hoc expresse concedit: attenta immanitate criminis: loquitur enim de iudice, qui iniuste interfecit innocentem, vnde est homicida: propterea non est mirum, si morte puniri debet, & sic potest dari ea sem responsio, quam dedi ad *l. 2. C. de his qui latro.* Et sic pœna extraordinaria potest comprehendere mortem, quando lex hoc dicit expresse. vbi ibi. SI QVIS ¶ autem VELLE TENERE PRIMAM PARTEM, posset respondere ad iura adducta pro secunda parte. Et primo NON OBSTAT *l. fures. 1. ff. de fur. baln.* quia ibi lex expresse loquitur limitationem perditionem, *dummodo, &c.* Dicit enim, illos fures esse puniendos pœna extraordinaria, dummodo non excedat opus temporarium: quo casu; quia lex dat potestatem limitationem iudici, tumus in casu certo; quoniam iudex non potest præterire formam legis, vt not. Felin. in *cap. ex lictoris. 11. colum. penult. caeteris. quinta declaratio, &c. de consil.* licet ipse non considerauerit hanc responsonem. Plus dico, quod ille text. potest retorqueri in contrarium. Nam ex eo, quod lex retinuit potestatem iudicis ad opus temporarium; est signum, quod iudex habuisset largiores habenas pro: scilicet ad vsque ad mortem, quando lex specialiter eum in ea prohibuisset; quia alius frustratoria fuisset illa restrictio legis, quando sine ea iudex fuisset restrictus, quod non est dicendum, *l. quod Labeo. 4. ff. de Carbon. edit.* Secundo NON OBSTAT *d. l. de his qui ex platores 1. in fi. ff. de effract.* quia similiter ibi lex loquitur limitationem, per dictionem, *dummodo, &c.* vnde dicit, vt modo dixi. Tertio ¶ NON OBSTAT *d. c. 12.*

inquisitionis 20 de accusat. quia ibi lex loquitur per verbum, *moderari*. & quando lex cōcedit arbitrium iudici per hoc verbum, quod habeat moderari pœnas, nunquam potest imponere pœnam mortis; quia illud verbum, *moderari*, importat diminutionem pœnæ. ita tenet Mar. Socin. in d. c. inquisitionis. & Felin. in d. c. ex literis. 11. *column. penult. versic. tertia declaratio, &c. de accusat.* Quarto, † NON OBSTAT dictum Bald. in d. l. quicunque 4 C. de seru. fug. in quantum dicit, quod iudex debet ligere pœnam mitiorem; quia illud intelligitur, nisi qualitas & atrocitas delicti aliud suaderet: vt si quis daret alamp Officiali, debet puniri pœna mortis, sed idum Bald. in c. 1. §. iniuria. in princ. de pace in fir. Non enim esset æquum, quod tene, stare crimine atroci, & enormi, iudex imponeret pœnam mitiorem: quia non esset pœna conueniens & æqualis delicto: iuxta l. sancimus 21. C. de pœn. & hoc sentit Alexand. in consil. 111. *column 4 in 1. volum.* Angel. de Aret. in d. §. in summa. 10. Insuper de iniur. & Abb. in d. c. ex literis. 11. de consil. col. fin. Quinto, † NON OBSTAT dictum Bald. in d. l. leg. & si possit. 8 ff. si quis caui. quod fuit allegatum in primo argumento secundæ partis; quia ibi statutum loquitur de pœna mille, vel de alia, ad arbitrium, & c. illa dictio, *ita*, est repetitiua similis pœnæ, scilicet pecuniariæ, ideo non potest imponere pœnam mortis, quæ est longe dissimilis, vt not. gloss. & Bald. in l. si fugiu. 3. C. de seru. fug. & Felin. in c. sedes. 4. col. fin. de rescript. & al. in l. si vnus 27 in princ. col. fin. ff. de part. Et ad dictum Bald. in d. cap. 1. de pace tenend. & alia allegata in dicto primo argumento posset responderi: nisi atrocitas criminis aliud suadeat, vt supra dixi. Et quia pœna amissionis bonorum nunquam imponitur, nisi vbi lex mandat expresse. Ex quibus pro vtraque parte adductis redduntur ista questio multum dubia, adeo, quod merito Castanea decisione opus esset. Vt igitur in tanta varietate penam veram conclusionem, dico, quod prima opinio affirmatiua est magis cõmunis, cum infra scriptis tamen limitationibus. ADDITIO. Licet Auctor ponat partem affirmatiuam, vt potest veritatem & communem magis, vt & præter hic infra claros refert Barbat. consil. 11. num. 6. lib. 1. Decius in c. ex literis. 11. num. 14. de consil. Alciatus respons. 472. in fin. Æquiores tamen, mitiorem & magis tutam partem negatiuam ponunt: Quod, scilicet in arbitriis non potest iudex extendere arbitrium suum ad pœnam mortis naturalis: Felin. in c. inquisitionis. 20. de accusat. Alexand. consil. 121. in fin. lib. 7. Graecus consil. 212. num. 14. consil. 224. nu. 1. versic. aduertendum Dec. sibi conatus in leg. qui iurisdictionem non possidet. Matth. de Afflict. decis. 270. num. 9. Gratian. at. consil. 39. num. 8. consil. 58. num. 2. K. L.

Ponitur igitur conclusio non, † per modum regulæ, quia talis est iudex in arbitriis potest imponere pœnam mortis naturalis. Hæc conclusio proba-

tur per l. sacrilegii. c. la. ff. ad leg. iuliam pec. vbi narratur dicitur, quod dato, quod pœna sacrilegii sit arbitraria, quia pro qualitate personæ irrogatur; tamen quandoque aliqui sacrilegi combusti fuerunt, & sic probatur, quod iudex in pœnis arbitrariis potest imponere pœnam combustionis, & sic mortis naturalis: & ita ad hoc illum text. ponderat Abb. in d. c. ex literis. 11. *column. fin. & ibi etiam Felin. in fin. verbis. de consil.* Istam conclusionem declara, & LIMITA primo † procedere in delictis consummatis, & perfectis: scilicet in attentatis tantum, & non consummatis; quia in eis iudex nunquam ex arbitrio imponit pœnam mortis. Ita procedit dictum Bald. in d. consil. 343. incip. Cecceus, & c. *column. 2. in volum.* & Fel. in d. c. ex literis. 11. de consil. col. 3. penult. versic. *secunda declaratio, &c.* Et ratio est in promptu: quia hodie ex generali consuetudine non punitur delictum attentatum, sicuti consummatum, sed mitius; & sic non punitur affectus, nisi sequatur effectus; etiam in atrocioribus. Ita tenet Paul. de Castro & Alexand. in l. hic editum. 1. §. fin. in fin. ff. quod quisque iur. Card. Alex. in c. 2. §. si vero noluer. in fin. de Cap. qui cur. ven. & Ang. in consil. 14. col. 1. vbi dicit, quod ista consuetudo est approbata per totum mundum, & Bald. in l. si fugiu. 3. C. de seru. fug. & Sal. in l. u. qui cum telo ff. ad leg. Cornel. de sicar. & Bar. in l. lege. 1. §. diuus. 3. cod. iuu. Vnde si iudex imponeret pœnam mortis in attentatis, puniret affectum sicut effectum; quia maior pœna dari non potest, quam sit pœna mortis. ADDITIO. In materia delictorum, vtrum delictum attentatum puniatur, vt per se est; vide cum opinione Auctoris nostri pro parte negatiua cum suis restrictionibus ex modernis recentioribus Iul. Clar. in pr. l. i. c. sua criminal. §. fin. quest. 92. Anton. Gomel. tom. 3. de delictis. cap. 2. numer. 20. Matthæum Welenbecum in Paratulis. iur. ad Pardes. sit ad leg. Cornel. de sicar. nu. 16 & in additionibus iur. ad Sci. re. de vnum ad §. item lex Corne. in de sicar. nu. 3. K. L. Secundo LIMITA, † ubi modo delictum sit graue, attentis ipsius circumstantiis, quod n. areatur pœnam mortis, exemplum potest poni in eo, qui dat alamp Officiali: nam est iniuria. Verum attendita circumstantia qualitatis personæ, censetur atrocissima, & sic in hoc casu iudex potest procedere ad mortem, secundum Bald. in d. l. c. 1. §. iniuria in princ. de pace in fir. firm. & sequitur leon. de Ana. in c. inquisitionis 20 in fin. in princ. de accusat. ita tenet Fel. in d. c. ex literis. 11. col. penult. in princ. vbi prima declaratio, & c. de consil. ita debet intelligi dictum Bald. in d. l. si quis. in fin. C. de his qui latro. vbi dicit, quod potest procedi ad supplicium, si hoc desiderat criminis magnitudo. Ex hoc sequitur, quod si ex iniuria modica verbali, iudex vellet procedere ad mortem, non potest: quia non esset pœna conueniens delicto, sed maior, per prædictam: non tunc potest iudici exequenti de facto tibi, per ea, qua dixi supra in d. dispensat. nu. 28 & hoc tenet Ang. de Act. in d. §. in sum-

10 de iniur. & Abb. in d. c. ex literis. 11. de constitut. solum final. alias posset appellari, vt not. glossa & Bartol. in l. si quæ pœna. 244. ff. de verborum significat. Et hæc limitationem tenet in effectu Alexand. in consil. 111. colum. 4. in 1. volum. & Andr. de Isera. in consil. Comite. Tertio LIMITA, nisi expressè lex vel statutum limitaret arbitrium iudicis, vt non possit excedere talem pœnam, quia tunc non imponit pœnam mortis, ita procedat text. in l. si furor. 1. ff. de fur. baln. & in l. de hu. 1. §. expilatores. 1. ff. de off. iud. prout supra declarauit. Quarto LIMITA, nisi lex diceret, iudex pœnam moderetur: quia tunc non potest imponere pœnam mortis, ita procedit d. c. inquisitionis. cum ibi not. vt supra de claraui. Quinto LIMITA, ¶ quando arbitrium datur iudici in pœnis à iure expressis, prout est in actione iniuriarum, in qua est statuta pœna corporalis, & pecuniaria ad arbitrium iudicis, iniuriarum estimatio. 21. & l. de iniuria. fin. ff. de iniur. & l. Padius. 4. §. diuus. 1. ff. de incend. ruin. & nauis. tunc enim iudex propter enormitatem iniuriæ, potest arbitrari mortem: secus est, vbi iudici datur simpliciter arbitrium puniendi in pœnis non à iure expressis; quia tunc non potest facere crimen capitale, quod non est capitale, nec potest imponere pœnam mortis, vbi crimen non est capitale, ita declarat Felin. in d. c. ex literis. 11. de constitut. colum. penult. versic. quarta declaratio, &c. Sexto LIMITA ¶ non procedere, quando in similibus delictis esset consuetudo, quod non imponatur pœna mortis, sed mirior pœnas; quia tunc iudex non potest imponere pœnam mortis, sed tenetur sequi consuetudinariam pœnam, & cessat arbitraria. Casus est singularis in l. si quis reum. 4. ff. de custod. reor. facit text. cum ibi not. in l. hodie 13. ff. de pœnit. ita tenet Baldus in l. quicumque 4. colum. 4. versic. scias tamen, &c. C. de seru. fugis. Felin. in c. de causis 4. colum. 1. de offic. delegat. Abb. in c. inquisitionis. 20. colum. fin. de accusat. Alexand. in consil. 5. colum. fin. & consil. 3. colum. 4. in 1. volum. & Paris in tract. synd. in vers. compositione. colum. 12. in princ. inc. an si delinquens, &c. in text. de off. synd. col. 3. & 5. inc. an si potestas, &c. vbi plus dicit, quod si iudex excedit pœnam solitam, dicitur grauare partem, & potest appellari, & tenetur in iudicatu. Et per hoc inferre, quod in Regno, si quis condemnatur ad vnam vnciam, non soler exigi tota vncia, sed tantum vnus reatus, vel duo, maxime attenda paupertate condemnati. Et per hæc sit expedita ista quæstio. Laus DEO. Robert. Marant. Venus. V. I. D. ADDITIO. Hanc eandem quæstionem in vtramque partem ampliatue & restitue disputat Author noster in suo Speculo aureo supra, in 4. part. distinct. 1. 2. num. 43. vsque ad nu. 57. iueclusue, ex vno loco pleraque huc transcrip-

pta apparent.

K L.

DISPUTATIO IV.

Vtrum, si in causa summaria sit processum per partes ordinarie, censeatur recessum à via summaria, ita quod ineptitudo libelli, vel alius defectus vitiet processum, non obstante, quod alias in Regno procedatur sola facti veritate inspecta.

SUMMARIÁ.

- 1 In causa, qua de iure eras summaria, si fuit capta per partes via ordinaria, an videatur renunciatum via summaria. Summaria causa an fiat ordinaria ex voluntate partium nu. 11. 13.
- 2 Libellus si interuenit in causa, in qua non requirebatur, an debeat ordinarie discutiri illa causa. nu. 5.
- 3 Causa quamuis sit commissi summarie, potest nihilominus iudex in ea procedere ordinarie.
- 4 Testamentum in scriptis si non valeat, an valeat vt non scriptum. nu. 13. Contrañus sine scriptura non valet, quando partes elegerunt viam contrahendi in scriptis, & quando censeantur hanc viam elegerisse.
- 5 Arbitrator, qui erat etiam arbitrator, si incepit procedere vt arbitrator, potest proseguere vt arbitrator inordinarie: & valet processus.
- 6 Testamentum militis, facti in iure communi, si non valeat, an valeat iure militari.
- 7 Libellus ineptus non vitiat in causa, in qua non requirebatur.
- 8 Testes inhabiles probant informationem in casibus, in quibus non requirebantur. Actus, qui poterat geri sine aliqua persona, non videatur, si illa interuenit inuoluntate.
- 9 Viam, per quam actus impugnatur, nemo presumitur elegerisse.
- 10 Processus siue ordinarie, siue summarie fiat, semper potest in Regno super eo ferri sententia, dummodo liqueat de veritate.
- 12 In confessio non requiritur sententia.
- 14 Causa ordinaria an possit fieri summaria de voluntate partium.

FVt sæpe interrogatus, stante iure municipali in hoc Regno, quod in causis ciuilibus procedatur sine figura iudicii, & sola facti veritate inspecta, per c. desistantes. & per Regiam pragmat. primam, quæ incipit: Dispensia. Si partes processerunt in causa ciuili, via ordinaria, dando libellum, litteram contestando, & alia acta soleanniorum & ordinarie faciendi, cum potuissent ista iudiciorum soleanniorum committere, & procedere via summaria, ob dicta statuta: an per hoc videantur viam summarie renunciasset, & amplecti viam ordinariam, quando non appa-

ret de expresso consensu, seu conventionione partium: ita ut si aliquis defectus emerget in iudiciis, puta in expertudinis, vel illius similis, qui de iure communis vitiat et processum, & sententiam, habeat etiam talis defectus vitiat talem processum ordinaria via in iudiciis: & sic, in tali processu debeat servari ius commune, & non municipale: per ea, quæ not. gloss. & *Dd in l. unum. 22. in fin. ff. si cert. per.*

ET PRO PRIMA PARTE AFFIRMATIVA, videlicet, quod cessatur recessum à via summaria, & per consequens debeat servari ius commune, adducitur primo dictum Bald. *in l. diffiniri. 5. colum. 1. in si. vers. secundo oppono. Et C. de iuge. Et man. vbi dicit, quod quando partes possunt procedere summarie, & eligent viam ordinariam, causa efficitur ordinaria, & sic videtur hoc dependere ex voluntate partium. SECUNDO* † adducitur gloss. *in l. primo. de 25. §. notandum. 2. ff. ad leg. Aquil. quæ dicit, quod quando in causa non requirebatur libellus, si interveniat libellus, & sic fuit cæpta via ordinaria, & debet solemniter per sententiam distinguere, & sic inquit, quod causa efficitur ordinaria, & debet ordinarie determinari, & ita per illam gl. tenet Franc. de Cur. *in addit. post Alexand. in d. l. unum. 22. colum. in si. cert. per. in addit. quæ incipit: tamen fallit. Et vbi dicit quod tunc non valeret sententia supra libello inepto.**

TER TIO pondero dictum Bald. *in l. quod favore. 6. col. 1. C. de legib. & Bald. in l. nulla ff. de leg. 2. b. qui dicit, quod si † Princeps committit causam iudici, quod summarie procedat, & ille procedit ordinarie, valet processus, tanquam ordinarius, & ordinarie factus. Idem tenet Lanfr. *in Clem. sape col. 2. in princ. in 4. 27. conclusio. de verb. sign. Q V A R T O* † adducitur, quia testator, qui poterat testari nuncupative, elegit viam testandi in scriptis solemniter, & non valuit testamentum in scriptis ob aliquem defectum: minime valet ut testamentum nuncupativum, ex quo illam viam solemnem elegit. Ita tenet Bart. *in l. si pater ff. de iure codicil. Facit etiam, quod dicimus de contractu in scriptis; nam quando erat in posse contrahentium contrahere in scriptis: & sine scriptis, & elegerunt viam contrahendi in scriptis, non valet contractus sine scriptura, l. contractus. 17. & ibi Bald. *in 1. solū. in fin. C. de si de instr. vbi plus dicit, eo ipso, quod partes dicunt: habemus Notarium, ut coficiat scripturam de contractu: eussentur velle contrahere in scriptis, tantum, quod ante, quam scribatur, potest eos pœnitere, vel alteram partem pœnitere, & nolle contrahere: ut habetur in *decis. 36. conf. Neap. per Matth. vers. 3. Et etiam videtur dicendum in casu nostro: quia erat in potestate partium procedere summarie, secundum iura municipalia, & elegerunt viam ordinariam, debet eis imputari, ut si deficiat aliqua solemnitas iuris communis, vitietur processus iuxta illam regulam: *via, quam elegerit, sibi patet. Et c.*****

PRO parte vero contraria adducitur dictum Bald. *in l. si miles. 3. ff. de testam. mil. vbi dicit, † quod si is*

qui potest procedere summarie, & de plano, incipit procedere ordinarie, per libellum, potest omittere viam ordinariam, & reliquum processum expedire summarie: quia eligendo ius commune, non cessatur privilegio renunciare. Vnde infert ibi Bald. quod si est compromissum in aliquem, tanquam arbitrum & arbitratores, & ille incipit procedere ut arbitri, & processus inordinatus, valet nihilominus eius laudum, tanquam arbitratoris. Et hoc dictum videtur decidere casum nostrum, ut si processus, fuit initiatus ordinarie, & non fuit rite compositus, debet valere tanquam summaris, propter dicta statuta, seu iura municipalia. Et de hoc videtur text. *in d. l. si miles. 3. ff. de testam. mil. vbi miles. † qui poterat testari iure militari, si voluit testari iure civili, & omisit solemnia, adeo, quod testamentum non potest valere iure communi, valet saltem iure militari, & sic non videtur renunciare privilegio, adducendo viam iuris communis. SECUNDO* † pro ista parte adducitur illud, quod voluit Alex. *in d. l. unum. 22. ff. si cert. per. col. fin. & ibi est gl. singul. vbi dicitur, quod in causis, in quibus non requiritur libellus, si intervenit, & sit ineptus, non vitiat processum. Sic etiam possemus dicere in quolibet actu substantiiali iudicii, ut si interveniat, & sit ineptus, non vitiet processum. Idem, si penitus omitteretur, ex quo non requirebatur de necessitate. Si enim esset vera prima opinio, nunquam posset verificari illud dictum gl. & Alex. *in d. l. unum. quod est communiter approbatum: quia semper quando quis presentat libellum, videtur eligere viam ordinariam, & sic esse in dispositione iuris communis, secundum quam libellus ineptus vitiat processum, & esset contra illud dictum. TER TIO, adducit quod not. Bald. *in l. qui testamento. 20. §. per contrarium. 2. ff. de testam. vbi dicit, quod valet † informatio capta per testes inhabiles in casibus, in quibus testes non requirebantur. Facit etiam text. iuncta gloss. *in vers. in transitu in §. servus. Inst. de libert. quæ prohibet, quod quando actus poterat fieri sine interuentu alicuius personæ, si illa persona interueniat, & inutilis, non vitiat actum. Pro hoc est text. *in l. unum. in princ. C. de rei uxor. a. 7. Sic etiam dico in q. nostra: quia causa poterat expediri summarie, & sine solemnitate iuris, si interuenerint dictæ solemnitates, & inutiliter, non debet per hoc vitari processus. Q V A R T O* † quia nemo censetur elegisse viam, per quam actus & voluntas sua impugnetur, ut *d. l. si miles. 3. ff. de testam. mil. Alex. in leg. hac consultissima. 2. §. per nuncupationem. 2. C. de testam. & Soc. in consil. 142. col. 3. vol. 1.*****

Pro solutione huius questionis adhaerebo huic secundæ parti, quam puto esse veriorē, maxime in hoc Regno, cum sint rationes efficaciores pro ea: intelligendo tamen, quando partes non expresse declarauerunt, se velle procedere ordinarie, sed tantum inciperunt ita de facto ordinarie, sed ex quo processu potest resultare tacitus consensus,

non autem expressus; quia iste tacitus consensus debet ita interpretari, ut partes voluerint facere actum inuicem, & iudicium frustratorium, argum. l. quoniam. ff. de rebus dub. c. l. quoniam. 80 ff. de verb. oblig. Et ultra dictas quatuor rationes, confirmo hanc partem in Regno, per d. c. *desertantes* ubi mandatur, ¶ quod quando in processu liquet de sola substantia veritatis, non possit opponi aliqua exceptio de nullitate ex defectu omni solennitatis iudicii. Et illud mandatum dicitur iudici, ut patet ibi ex supra scriptione. Unde non est curandum, quomodo docunque partes procedant in causa, siue ordinarie, siue summarie; quia dummodo liqueat de veritate, semper poterit iudex proferre sententiam validam, etiam si aliqua substantialia omittantur; quia de his non curandum est. Et per d. c. *desertantes*. apparet responsio ad omnia quatuor argumenta adducta pro prima parte. Præterea, etiam de iure communi puto sustineri posse istam secundam partem, per iura & argumenta superius adducta. Et in specie respondere potest ad omnia allegata pro prima parte. Et primo NON OBSTAT dictum Bald. in d. l. *diffamari*. quia nihil facit ad propositum. Dicit enim, quod ¶ partes possunt procedere ordinarie, ubi poterant summarie, & valet processus ordinarius. Istud est clarum & expeditum per Clem. *sepe*. §. *fin. de verb. signif.* quia tunc res reuertitur ad naturam suam, & sic ad ius commune, unde de facili fit, ut not. in d. §. *fin.* Non tamen dicitur, quod si in aliquo omittetur aliquid substantiale, vitietur processus: & ita etiam respondeo ad id, quod dicit Bald. in d. l. *quod favore*. c. in d. l. *nulla*. Secundo, ¶ NON OBSTAT glossa. in d. l. *proinde* §. *notandum*. quia loquitur in casu, in quo requirebatur sententia: ut quia sumus in confessione, in quo solum fit præceptum, ut soluat. l. *unic. C. de confess.* Verum est, quod si actor, vigore confessionis Rei voluerit formare libellum solenniter, & petere id, quod confessus est, tunc requiritur sententia, ex quo causa est iniuria in forma iudicii, & sententia debet esse conformis libello, & hoc dicit ista glossa. Non tamen ibi fit aliquid verbum, quod si inieruenerit libellus ineptus vitietur processus, vel si aliter processus fuit non rite factus, sed solenniter, quod si fuit fabricatus processus, est solenniter per sententiam determinandus, quod est ex quadam necessitate: quia omnis processus expectat definitiuam sententiam regulariter: NON OBSTAT

13 quod dicimus de testamento ¶ in scriptis; quia illud est, quando testator expresse declinavit, quod volebat testari in scriptis, quo casu si non valet, ut testamentum in scriptis, minime valebit ut nuncupatum. Secus, quando hoc expresse non apparet: quia tunc, si potest valere ut nuncupatum, ut quia interueniunt omnia requisita in nuncupatione, valebit ut nuncupatum. Ita sentit Barrol. in d. l. *leg. palam*. §. *ff. de iure codicill.* Cyn. Alexand. & lat. in d. l. *hac con. iuris iura*. 21. §. *per nuncupationem*.

2. C. de testament. Angel. & Imo. in l. qui testator. §. *fin. autem* §. *ff. de hered. instit.* Alexand. in consil. 176. col. 2. in §. *volum.* c. *consil.* 113. in 3. vol. Paul. de Caltr. in 415. in 2. vol. Socin. consil. 142. in 1. vol. & habetur aliquid in decs. 69. Neap. Et eodem modo respondeo ad leg. *contractus C. de fide instrum.* & quod ibi not. Bald. scilicet quod loquitur, quando expresse apparet, quod partes voluerunt contrahere in scriptis. Et per hoc dico, quod quando expresse partes conueniunt, quod procedatur ordinarie coram iudice, & renunciant illi c. *desertantes*. tunc propter expressum consensum dicerem, quod non valeret iudicium, si aliqua solennitas omitteretur, per prædicta. Quid autem e contra, an possint partes facere, quod in causa ¶ ordinaria procedatur summarie. Specul. in tit. *de lib. concept.* §. *nunc dicendum*. vers. 9 tenet, quod sic, sed contrarium tenet Card. in d. Clem. *sepe*. in princ. in 12. *quest.* Alexand. in addit. ad Bart. in d. l. *societatem*. 76. §. *arbitrorum*. in 1. volum. in addit. qua incip. *Aut de ad hoc*. c. *ff. pro socio*. & ratio est; quia quod ordinarie procedatur, est iuris publici, & partes non possunt iuri publico renunciare, l. *ius publicum*. ff. *de partu*. ADITIO. Vide glossam elegantem in c. *si diligenti*. in verbo, *partis prænatorum*. ubi latissime profequitur. K. L. Idem tenet Luc. de Penn. in l. *de submissis*. §. *col. penult. in fin.* c. *de naufr.* libr. 11. per eandem rationem. Dicit tamen Card. in d. 12. *quest.* & Lucas, ubi supra, quod si partes vellent, quod iudex procedat tanquam arbitrator, possunt hoc facere. Et sic per hunc modum possunt facere causam summariam, faciendo compromissum eo modo. Et ex his remanet expedita ista vtilis questio. Laus Deo. Roberr. *Marant. Venus*. V. l. D. ADITIO. De materia huius questionis siue disputationis, vide eundem authorem nostrum supra in *Speculo aureo*, parte 4. dist. *sincl.* 9. num. 87. c. *seqq.* K. L.

DISPUTATIO V.

Utrum in crimine Usurarum possit iudex ecclesiasticus, vel secularis inquirere, & procedere ex officio, nemine accusante, & Usurarium punire aliqua pœna: & quid sentietur in hoc Regno Sicilia.

SYMMARIA.

- 1 De Usurario, an possit inquiri per iudicem ex officio, & condemnari ad aliquam pœnam, nemine accusante.
Usuras ne recipiat creditor, potest per iudicem impediri, & receptas compellere restituere.
De Usurario suspecto potest inquiri per iudicem ecclesiasticum, vs: imponatur sibi pœnuitia.
- 2 Causa si fuit capta via ordinaria, debet solenniter per sententiam deserviri.

- 3 *Vfurarius potest excommunicari, si non restituit usuras.*
- 4 *Vjura est delictum punibile, super eo potest procedi per inquisitionem, & accusationem per iudicem ecclesiasticum, nu. 11.*
- 5 *Vfurarum crimen in Regno est publicum, & qualiter admittitur ad accusandum, & hoc qualiter procedat.*
- 6 *Vjura sunt permiffa de iure ciuili.*
- 7 *Vfurarius an possit criminaliter puniri, nu. 12. 13.*
- 8 *Vfurarius punitur tribus pœnis, de iure Canonico.*
- 9 *Vfurarius restituitis vsuris, an teneatur ad aliud Vfurarius pauper qui non potest restituere, an teneatur in aliquo nu. 2. l.*
- 10 *De vsurario nullo modo potest hodie inquiri per iudicem secularem, nisi accusetur ab eo, qui suam vel suorum iniuriam prosequitur.*
- 11 *Inquisitio potest fieri per iudicem ecclesiasticum de vsura, & de omni alio crimine fama precedente.*
- 12 *Vfurarius recipiendo vsuras, committit dolum, & debet teneri de crimine stellionatus.*
- 13 *Vfurarius pluries delinquit.*
- 14 *Iudex ecclesiasticus potest coadiuuare Canones, addendo nouam pœnam.*
- 15 *Vfurarius an possit pecuniariter puniri, nu. 17.*
- 16 *Vfurarius temeritas excreuit hodie, & acrius exercent vsuras Christiani, quam Iudei.*
Pœna augetur potest ob delicti frequentiam.
- 17 *Pœna illa irrogari debet, quæ magis timetur.*
Pœna pecuniaria est valde conueniens vsurario, propter eius auaritiam.
- 18 *Vsura est crimen, & non reperitur ea maius malum.*
Crimen dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari & puniri.
- 19 *Pœna arbitraria puniri debet omnis, qui delinquit contra prohibitionem legis, quando lex certam pœnam non irrogat.*
- 20 *In dubio sequenda est opinio illa, quæ magis fauet publicæ vtilitati.*
- 21 *Vjura prohibentur recipi, etiam à sponte soluentibus.*
Vjuras soluens non peccat, sed solum is, qui eas recipit.
Debitor soluens vsuras, videtur sibi eruere oculum.
- 22 *Tortura an possit irrogari in crimine vsurarum.*
Vfurarius an possit torqueri stantibus iudicibus.

FISCALIS Iudices solent quotidie inuestigando anhelare, vnde possunt pecunias extorquere, & potentius facere, hinc quandoque nemine conueniente, format inquisitiones ex officio contra vsurarios, vt possint eos ad legitimam pœnam condemnare. Quæritur modo, an possit ex officio procedere & inquirere, ac punire, nemine auulante? Ista quæstio habet multa capita, quæ venient inferius decidenda, & multa argumenta possunt deduci hinc inde ad partes.

ET PRIMO PRO PARTE AFFIRMATIVA, quod possit inquiri ex officio etiam ad commo-

dum priuati, adducitur text. in c. cum diceff. 13. & ibi Ioan. de Anan. in 2. not. de vsur. vbi iudex ecclesiasticus, etiam nemine petente, potest inquirere contra vsurarium, & ipsum cõpellere ad restitutionem vsurarum. Idem tenet Abb. in c. tuas. 11. in 2. notab. de vsur. vbi plus dicit, quod nõ solum potest iudex cogere ad restitutionem vsurarum receptorum, verum etiam ante solutionem, potest ex officio impedire creditorem, ne recipiat, seu exigat: & hoc causa vitandi peccatum. Item tenet Ioan. de Anan. in di. c. tuas. in vlt. not. gloss. in c. ex literis. 6. de sponsa. & Abb. in c. ad nostram c. el. 2. col. de iureiur. vbi dicit de mente Innoc. quod iudex ecclesiasticus potest procedere contra eum, quem habet iuspectum de vsura ad pœnitentiam imponendam, & erit vtile per cõsequentiam paritatis non potest imponi salutis pœnitentia; nisi vsuræ restituantur parri. Idem tenet Baldus in consil. 183. in fin. r. vol. & Socin. in consil. 219. in 2. vol. SECVNDÒ adducitur, quod voluit Bald. in l. ea quidem. 7. col. antepen. vers. item quaritur, an in ciuili, & c. C. de accus. vbi dicit, quod in ciuili causa regulariter non proceditur per inquisitionem, nisi contra vsurarium: & idem Bald. in c. 1. §. si tres. de pace tenend. TERTIÒ adducitur dictum Abb. in c. præterea. 6. de vsur. vbi dicit, quod vsurarius potest compelli ad restitutionem vsurarum, & si non restituit, potest excommunicari. QUARTÒ adducitur dictum Petr. Philip. Cotn. in consil. 9. in litera E. & litera F. in 3. vol. vbi dicit, quod crimẽ vsurarum est delictum punibile, & lupet eo potest iudex procedere, tam per viam accusationis, quam inquisitionis: intelligendo de iudice ecclesiastico, præcedente fama, iuxta c. qualiter, & quando de acc. & plures bonas rationes allegat in d. consil. & concludit, quod iudex vltra pœnas Lateranensis Conclii traditas, in c. quia in omni. 2. de vsuris. potest etiam imponere pœnã arbitrariam. QVINTÒ, quod adducitur nouissima dispositio tradita in Regno, per consilium vsurariorum. quæ vult, quod crimen vsurarum sit publicum, & quilibet de populo admittatur ad accusandum: ergo salte præcedente fama, quæ habetur loco accusationis, vt d. c. qualiter & quando. 23. de accus. el. 2. debet posse iudex procedere per inquisitionem, sicut in aliis quampluribus criminibus publicis procedit. Pro parte vero contraria, quod imo nullo modo procedi possit per inquisitionem, adducitur primo, nam quantum ad iudicem secularem, qui habet sequi ius ciuile, non potest procedere nec punire, quod ex vsuræ de iure ciuili sunt permiffæ, & non prohibitæ, l. eos. 26. C. de vsur. vbi Iustia. Imp. qui fuit vir Catholicus, permiffæ vsuras. Et hoc tenet Bart. in l. 1. col. 3. de sum. Trin. & fid. cath. & Card. in Clē. 1. col. 2. in 2. quæ de vsur. Phil. Dec. in consil. 160. vnde sic lege permittente, non punitur nec inquitur, l. Gracchus 2. C. de adul. & l. illud. fin. ff. quod quis que iuris. ADDITÒ. Quamuis vsuras ad modum legitimum de iure ciuili permiffas asserat Author hic: quam opinionem dicit com-

munem Alciatus c. 1. num. 78 extr de off. ordin. Tamen cum Cæpol. 1. ca. 2. sententiam contrariam, quod etiam de iure civili Authenticorum vsuræ sint prohibita, tenent communiter gloss. Legillarum: vt ait Imol. in Clement. 1. num. 8. de vsur. quem refert Anan. in c. quia in omnibus. 2. num. 10. de vsur. Albet. in l. cunctos populos. 1. num. 15. C. de summa Trinit. & fide cathol. Imol. in l. 1. col. 4. vers. Et aduerte. 1. ff. de solut. K. L. SECVND0, ¶ quod saltem ad pœnam imponendam non possit inquiri, adducitur dictum Bald. & Salic. in l. improbum 20. C. de his, qui nos, infam. vbi ¶ dicunt, quod vsurarius nullo modo potest criminaliter puniri, ex quo nulla lege cauetur; nam recipit vsuras de contentu soluentis Ioan de Anan inc. quam perniciosum, col. 4. de vsur. & Phil. Dec. in d. consil. 170. TERTIO, ¶ adducitur, quia solum ius Canonium introduxit quasdam pœnas spirituales, contra vsurarium, quæ traduntur per Lateranense Concilium, in d. c. quia in omnibus. 1. de vsur. ET SVNT TRES. Prima, quod priuatur communione Altaris; nam non potest recipere corpus Christi, nec debet stare in Ecclesia, quando celebrantur diuina. Secunda; quia non debet sepeliri in Ecclesia. Tertia; quia nõ admittitur ad oblationes faciendas, vt d. c. quia in omnibus. 2. de vsur. & ibi per Abb. & Ioan de Anan. Ultra istas pœnas spirituales, non reperitur aliqua lege cautum, quod vsurarius puniatur criminaliter; ergo contra eum inquiri non potest: quia si iustitiam esset inquisitio, & non debet fieri, quod factum non releuat, l. hac stipulatio 14. §. diuus. 2. ff. de leg. nom. 9. cau. QVARTO ¶ adducitur text. in c. cum tu. 4. de vsur. qui text. multum stringit in tribus locis. Primo enim dicitur in princip. quod pœnæ inductæ per Lateranense concilium contra vsurarios habent locum, donec vsuras restituant; ergo sequitur, quod illis restituti cessant pœnæ. Secundo pondero illum text. in vers. illi autem. vbi dicit, quod vsurarii pauperes, qui vsuras restituere non possunt, non debent vlla pœna mulctari. Tertio, in fin. §. illius capit. dicitur, quod restituti vsuris liberantur vsurarii, tam à peccato, quam à pœna. Et sic per d. c. quod tota vis iuris Canonici consistit in faciendo restitui vsuras pro salute animæ, & ille, qui non potest restituere, non puniatur aliqua pœna: nam si posset criminaliter puniri, si non haberet in are, deberet luere in corpore, cum obligatio descendat ex delicto: vt habetur in l. si quis id, quod 7. ff. de iurisj. omn. iudic. & in l. qui in que. 4. C. de seru. fugit. sed lex Canonica dicit expelle, quod nulli pœna puniatur, & idem, quando vsuras restituit, vt d. c. cum tu. 4. in fin. de vsur. QVINTO, adducitur auctoritas Phil. Dec. in d. consil. 170. vbi hoc tenet expresse per plures rationes. Pro solutione huius quæstionis, facio DVO MEMBRA principalia. PRIMUM est; an iudex possit inquirere ex officio? SECVNDVM est, an possit aliquam pœnam inrogare criminalem saltem arbitrariam, ne delictum peccatum sit impunitum. Et pro

habenda vera conclusione in vtroque membro oportet distinguere iura. ¶ SVPER PRIMO MEMBRO, si quæris de iure civili communi: concedo hanc secundam partem, quod iudex secularis non potest inquirere, nec aliquo modo procedere, etiam per accusationem, ex quo de iure civili vsuræ non sunt prohibita; ergo non est crimen. Vnde nec per accusationem, nec per inquisitionem puniri potest, quod nõ est delictum, per ea, quæ modo dixi in primo argumento secundæ partis si quæris de iure constitutionum Regni, secundum quod iure est prodicta pœna publicationis bonorum, vt d. constituit. vsurarium. & tunc dico, quod per accusationem vniuersusq; de populo, etiam si suam iniuriam non prosequatur, potest iudex procedere; quia crimen est publicum, & hoc expresse dicitur d. constituit. sed per inquisitionem specificam nullo modo procedere potest. Primo; quia illa constit. hoc non permittit: vnde statim regulæ iuris, quæ est, quod nemo sine accusatione damnatur. l. rescripto. 6. §. si quis accusatorem 2. ff. de iur. & ho. & ibi gl. & habetur in l. ex lege. 2. §. si publico. 5. ff. de adul. SECVND0; quia alia constit. quæ incipit: *Hi, qui § de specialibus*, prohibet speciales inquisitiones, nisi in certis casibus, inter quos non numeratur iste: ergo statim regulæ, quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptiuitatis, l. quaesitum 12. §. denique. 43. c. ibi gl. ff. de fund. instruct. & l. cum de lanonia. 13. §. cui fundum. 11. eod. tit. & l. nam quod liquida. 4. ff. de pen. leg. Si vero quæris de iure rituum magnæ curiæ Vicariæ: tunc est sciendū, quod de hoc habemus in Regno duos ritus: Vnum, in nu. 14. qui incipit: *Item, quod nullus laicus*, quo cauetur, quod nullus admittatur ad accusandum, nisi suam, vel suorum iniuriam prosequatur: vnde corrigitur constitutio Regni in eo, quod admittebat quemlibet de populo ad accusandum. Alius ritus est in nu. 15. qui incipit: *Item, quod nullus admittitur*, &c. quo cauetur, quod iudex secularis non potest inquirere de vsuraria peccata, nisi interueniat accusatio in forma, adeo, quod non sufficiat sola denuntiatio. Et ex prædicta discussione iurum remanet firma conclusio, quod iudex secularis nullo iure potest procedere per inquisitionem contra vsurarium, nisi interueniat accusatio eorum, qui suam vel suorum iniuriam prosequuntur. Et hoc vltimum procedit in Regno, vigore dictorum rituum: & ita tenet Par. in tract. syndic. in vers. inquisitio col. 3. vers. & hodie in Regno sunt sublata, &c. Si vero ¶ quæris de iure Canonico in curia ecclesiastica: & tunc concludo, quod iudex ecclesiasticus indistincte potest procedere per inquisitionem contra vsurarium manifestum, contra quem sama laborat, & ista inquisitio fit principaliter ad expurgandum peccatum, & resulsat ad cõmodum priuati: quia vsuræ receptæ restituantur, & nunquam soluta impediuntur solui, alia potest vsurarius excommunicari, si non pareat mactatis iudicis ecclesiastici ita procedant omnia iu.

ra adducta in 1. & 3. *Argumento prima pars.* Item potest procedere ad imponendas illas pœnas spirituales, de quibus *in d. c. quia in omnib.* Et ratio est; quia de iure Canonico de omni crimine potest inquiri, fama præcedente, *vid. d. c. quilibet, & quando 23. el. 2. de accus.* & ibi Abb. & Doct. Et ita puto debere intelligi dictum Bald. *in d. l. ea. quidem. 7. C. de acc. & in d. 5. si res.* quod fuit allegatum supra in 2. *Argumento primæ partis;* quia de iure civili non potest procedere per rationem supra dictam; scilicet, quod ius civile non prohibet vsuras; vnde de necessitate intelligi debet de inquisitione, quam facit ecclesiasticus iudex, ad commodum privati, & pro salute animæ subditorum; & sic appellatur hæc inquisitio in causa crimi, vt dicit Baldus ibi. **SUPER SECUNDO**

12 **MEMBRO PRINCIPALI** † scilicet, an possit irrogari pœna criminalis contra vsurarium? Dico, quod de iure civili communi, non est dubiū, quod nulla pœna irrogatur, ex quo lex civilis non prohibet vsuras, sed de iure constitutionum Regni irrogatur pœna publicacionis notorum, & supra dixi, per *d. consil. vsurarium.* & est ritus magnæ curiæ, *in nu. 15. incipiens: Item, quod nullus.* & alius ritus, *in nu. 113. incip. Item, quod ad proc.* **SED** † totum dubium consistit, quid de iure canonico, an ultra pœnas illas spirituales possit iudex ecclesiasticus irrogare vsurario aliquam pœnam criminalem arbitriam? In hoc ista duo consilia repugnantia, videlicet consil. Phil. *de off. 170. vbi tenet, quod non; eo, quia nulla lege cauetur. Ad iud. consilium contrarium est Per. Phil. Cor. in consil. 19. in 3. vol. vbi per bonas rationes tenet, quod sic. Et istam partem affirmatiuam tenet. fac. But. in d. l. improbitum 10. C. de his, qui nec. inf. assignat rationem; quia vsurarius exigendo vsuras, committit dolum, ergo tenetur crimine stellionatus, **ET HÆC** † secunda **PARS AFFIRMATIVA** mihi videtur **VERIOR.** **QUAM CONFIRMO.** **PRIMO** per text. *in c. cum in diocesi. 13. de vsur. vbi probat, quod crimine vsuratum potest in iudicium deduci per viam accusationis; ergo debet puniri aliqua pœna naturali conueniente illi delicto.* Item vsurarius pluries delinquit. **PRIMO** enim **DELINQUIT** mutuando sub vsuris, quia facit contra præceptum diuinum, & Canonicum, quod dicit: Mutuum date, nihil inde sperantes, & c. *consuluit de vsur.* **ADDITIO.** Ex dispositione euangelica & diuina: Mutuum sine spe lucri aut quæstus constituitur, vt hic: quando quidem, & de iure crimi gratum esse debet, *consuluit de vsuris.* si tamen ultra tempus constitutum debitor solutionem differat, poterit creditor vel ex cõuentione, aut promissione, aut spontanea solutione, ratione lucri cessantis vel damni emergentis aliquid supra sortem licite recipere & exigere: vt est cõmunis interpretum variisque iuris sententia, quos vide apud Hartmannum Hartmanni Germani. *IC. pract. forens. lib. 2. tit. Miscellaneorū. cap. 20. Cast. & Doct. in non vni. 3. §. nūc. de off. ult. ff. de eo quod certo loco. Razorm. in**

*c. ult. nu. 13. de vsur. Alex. consil. 41. lib. 5. Dec. consil. 39. K. L. Secundo DELINQUIT vsuras recipiendo, quia tunc sequitur suum malum propositum. Tertio, DELINQUIT vsuras non restituendo, & omnes pœnæ inducuntur per ius Canonicum tendunt contra hoc tertium delictum; ergo alia duo, si non puoierint, remanent impuota, quod esset contra publicam utilitatem, *h. ita vulneratus. 1. vers. quod si quis. ff. ad leg. Aquil. & hanc ponderationem facit Philipp. Cor. in d. consil. 19. SECUNDO,* pro † ista parte adduco, quod iudex ecclesiasticus ex iusta causa sibi visis potest coadiuare Canones, addendo nouā pœnam, licet non possit totaliter statueret contra Canones, gloss. est in *Clem. ne Romani. in vers. illi. & ibi Card. in prin. in 3. q. de elect. Abb. in c. licet. 2. col. 2. circa fi. vers. aus subest statutum, & c. de pœnis. & Fel. in c. irrefragabili. 13. §. asterum. col. 2. vers. hinc hanc conclusionem, & c. de off. ord. vbi dicit, quod potest addere nouam pœnam pecuniariam, & idem Fel. in c. quod super his. 9. in ult. col. vers. fallit septimo, & c. de maior. & obed. Vnde licet nō caueatur expresse per Canones, quod vsurarius puniatur criminaliter; tamen dico, quod Episcopus potest addere nouam pœnam coadiuando Canones, & punire ipsum arbitrio suo ad pœnam pecuniariam ex iusta causa, scilicet, ne tale delictum pertranseat impunitum, & vt alii vicarij capiant exemplum, & cesset formidine pœnæ à committendis vluris; vt dicit text. in *leg. si operu 14. C. de pœn. & l. quicumque §. §. vniuersi vers. quod si fecerit. C. de her. Solent enim pœnæ exacerbati, vt alii capiant exemplum, *lan: facta 16. §. fin. & l. si quis aliquid; 8. §. qui aborticius. 5. ff. de pœnis. & l. vi vniuersi. 1. C. ad leg. Iul. rep. TERTIO HANC CONFIRMO;* † quia hodie multum inoleuit vsurarium temeritas, & instigante diabolo acius exercent vsuras nonnulli Christiani, quam Iudæi, & infideles; quo casu propter delicti frequentiam est permisissimum iudici pœnas ordinarias augere, & nouas addere, textus est, & ibi Bart. *in prin. in d. Lautsacula. 16. §. fin. ff. de pœnis. & l. de abigens. 1. in prin. ff. de abigens. & text. cum gl. in l. nemo deinceps. 3. in fi. C. de Epsl. aud. Facit text. in l. hodie. 13. ff. de pœnis. ita tenet ergo vsurarium frequentia, est permisissimum Episcopo augere pœnas canonicas, & punire vsurarium ad suum arbitrium pœna competenti, per *d. l. hodie. ADDITIO.* Iudæi, vtum de iure communi licite vsuras exercere possint? vide pro parte negante Curtium Iuniorum in *leg. eius, qui in pronin. 41. post num. 5. ff. si certum petat.* vbi dicit, hanc esse sententiam communem Alex. de Neuo. *consil. 100. nu. 3. 9. & 15. consil. 101. nu. 14. & consil. 102. nu. 13. K. L. QUARTO;* quia † iudex ecclesiasticus potest, & debet pœnam irrogare, quæ magis timetur, cuius timoris ratione cessandam est ipsum delinquentem sorte à delinquendo cessatum, gloss. est in *c. licet. 2. in gl. magna. circa fin. & ibi Abb. de pœnis. text. in c. quoniam frequenter. 5. in fi. & ibi gl. in vers. magis timere, & c. vt lite non cõstet. gl. in c. de causis 4. in vers. tertia. in fin. de*****

offic. del. Fel. in c. irrefragabili. 13. §. ceterum, colum. x. & ibi etiam Abb. in 3. no. de off. ord. vbi Abb. & Fel. de mēte. Host. videtur proprie decidere hunc casum. Dicit enim, quod iudex ecclesiasticus pro crimine ecclesiastico, etiam contra laicum potest irrogare pœnam pecuniariam, si illa magis timetur, quæ pœna spiritalis: sed in nullo casu potest magis conuenire pœna pecuniaria, quam contra vsurarium, qui peccat ex rabie auaritiæ. Vnde in eo, in quo delinquit, puniri debet, vt pœna sit delicto conformis, *l. fugitiui. 3. C. de seru. fug. Et l. sanctorum. 22. C. de pœn. Ad* quod habentes respectum Imperatores huius regni, imposuerunt pœnam pecuniariam contra vsurarios, scilicet publicationis bonorum, vt supra dixi per *d. cons. V. vsurariorum*. Et semper est erendum, quod vsurarius nullam pœnam magis timebit, quam pecuniariam; quia semper auarus eger, & c. ex quo incipit fabricare in gehennam, non curabit pœnas spirituales: vt tenet Abb. in c. clericorum. 13. in fin. de vita, & in cler. Vt ergo irrogetur pœna, quæ magis timetur, & delicto conueniens, dico, quod Episcopus poterit pecuniariam pœnam imponere, quam debet postea erogare ad fabricam ecclesiæ, vel in alium piam vsuum, ne ipse etiam de auaritia arguatur, secundum Abb. in d. c. vt clericorum. 13. in fin. & in d. c. irrefragabili §. ceterum. de off. ordin. & in c. dilectus. de off. ordin. & in d. c. licet. de pœn. † QUINTO ADDVCO; quia ius Canonicum appellat vsuras crimen, vt d. c. quæ in c. omnibus, & c. super eo. de vsur. Sed crimen dicitur omnis operatio mala, quæ potest accusari, & puniri criminaliter in hoc seculo, & apostolus. 81. dist. gloss. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. & Felin. in c. testimonium. §. 4. colum. 3. de testib. Et quod vsura sit crimen apparet ex ordine titulorum, & rubricarum in decretalibus; quia post titulum de furtis, est immediate struatus titulus de vsuris, & dicit Abb. in continuatione rub. ibi, quod vsura est species rapinæ, & ideo continuatur in rub. de furt. hinc dicit Ioan. An. in c. peccatum, de reg. iur. lib. 6. quod non repetitur maius malum, quam sit vsura, & idem dicit Ioan. de Auanti in c. plures. in fin. de vsur. Si ergo est crimen, sequitur conuenientia necessaria, quod debet aliqua condigna pœna puniri: nam impunitas parit auiam ad maius malum, & delicti multiplicationem, vt inquit

Seneca. SEXTO; quia † omnis, qui delinquit contra probationem legis, debet puniri pœna arbitraria, quando lex constituit aliam pœnam certam, secundum gl. & Bart. in l. nemo in vi. §. 2. C. de sacros. eccl. gl. in Clem. 2. in fin. in versiculi. sanctioni. de vita. & hon. cle. & Alex. in add. ad Bart. in l. hodie. 13. ff. de pœn. vbi dicit, quod venire contra præceptum legis, est pœna arbitraria. Sed committere vsuras, est facere contra præceptum legis; quia sunt à iure prohibita, ergo vsurarius puniri debet pœna arbitraria: ex quo venit contra præceptum legis, per prædicta. & not. Bal. in l. legis virtus. 7. ff. de leg. habetur per Abb. & Fel. & Doct. in c. si quis. 2. de maio. † SEPTIMO CONFIR-

MO; quia quando casus est dubius, † & sunt opinionones hinc inde, debemus in dubio sequi illam opinio-
 quæ magis fauet publicæ vtilitati, & magis coheret regulis iuris communis. Ita tenet Bart. & Doct. in l. dotium. 1. in prin. ff. solut. mat. ex tex. & ibi Bart. in l. vnic. §. hæc autem. ff. de cal. sol. C. ad idem est tex. formalis in l. hoc modo. 6. 4. ff. de cond. Et dem vnde hic stantibus istis duabus opin. contrariis, magis fauet publicæ vtilitati hæc quæ tendit ad puniendum delicta, quam alia opin. quæ inducit impunitatem, & auget materiam delinquendi, ergo ista opin. est tenenda. Et tanto magis hæc opin. procederet in isto Regno, vbi vsuræ puniuntur criminaliter per const. Regni, & sic quod deficit in pœna iudicis ecclesiastici, potest suppleri per secularem: vt tenet Gem. in r. de vsur. lib. 6. facit text. in c. statuimus. vnic. in fi. de maledic. Vbi contra blasphemantes statuit pœna pecuniaria, vltra alias pœnas spirituales. NON OBSTANT EA, quæ in contrarium adducebantur, maxime, per Phil. Dec. in d. cons. 170. † Et primo, in quantum dicit, quod vsurarius petit vsuras ex conuentione, & voluntate partis; vnde nullam iniuriam facit volenti; quia ad hoc de facili respondetur. Nam lex prohibens vsuras, prohibet eas recipi, etiam à sponte soluente; quia is, qui soluit, non peccat, sed tantum is, qui recipit: vt not. gl. in c. debitores. §. in vers. red. de re. de iure iur. Vnde in materia vsurarum tota prohibitio legis est à iure recipiendi, c. consului de vsur. & propterea non consideratur voluntas soluents; quia semper recipiens venit contra præceptum legis, & ideo merito venit puniendus. Tanto magis, quia semper præsumitur debitor iniustus soluere, & soluendo vsuras videtur libere ertere oculum: dicit gl. in l. 1. ff. de sol. & Bal. in l. indubitan. 18. C. de vsur. sic in simili videmus in quolibet actu à lege prohibito, quod non excuset voluntas partium, qui remaneat prohibitio, & sortiatur locum pœnae legalis, l. non dubium. §. C. de legib. Non enim excusatur adulter, si dicat se adulterasse de voluntate mulieris; dato enim, quod non offendat proximum propter eius voluntatem; tamen offendit Respub. quia attentat actum à iure prohibitum, & pœnalem, NON OBSTAT d. c. eum iur. 4. de vsur. † ponderatum in tribus locis; quia totum loquitur de pœnis Laceranensis Concilii, inductis ad restitutionem vsurarum ciuilitate tantum, vt patet ibi in prin. Et illud quod dicitur in d. versic. illi autem, & c. quod si vsurarius est pauper, non puniatur, confirmat hunc intellectum; quia si illæ pœnæ sunt inducitur ad compellendum vsurarium ad restitutionem, cessante satisfactione, propter paupertatem, cessant etiam illæ pœnæ: & similiter facta restitutione cessant, vt ibi dicitur in fine, qui cessat peccatum, quoad eum, & illæ pœnæ solum respiciunt animam, & correctionem peccatoris. Sed quatenus fuit offensa Respub. per receptionem vsurarum, & patrationem delicti, requiritur alia satisfactio per pœnam criminalem, vt pluries fuit dictum superius.

Vnde quia illa non est naturalis pœna delicti, nec sufficiens, solum tendit in fauorem priuati, vt vsuras recuperet; dicendum est posse irrogari aliam pœnam sufficientem arbitrariam, pro eo; quia fuit contrauentum præceptis iuris diuini & canonici, pro satisfactione Reipub. *l. heritatio alias locato. 9. §. quod illicite. 5. de publican.* Et præsertim; quia, vt supra dixi, illæ pœnæ Latetanæ Concilii puniunt solum delictum in non restituendo, & delictum in mutuando sub vsuris, & in incipiendo commissum, remaneret impunitum, quod esse non debet, per prædicta. Et ex his apparet responsum ad tertium, quartum, & quintum argumentum secundæ partis. **AD PRIMUM ARGUMENTUM** secundæ partis potest responderi per conclusionem; quia fateor, quod iure civili communi non irrogetur aliqua pœna; ex quo sunt prohibita, sed per ius Canonicum, ita vt supra interpretatum, puniri potest vsurarius per Episcopum. **AD SECUNDUM ARGUMENTUM** secundæ partis respondeo, per reprobationem; & dico, quod omnes illæ auctoritates reprobantur, per alias auctoritates contrarias, & per rationes supra allegatas, & per ea, quæ dicit Per. Phil. Coton. *in d. consil. 9. in 3. vol. cuius dicta melioribus firmantur rationibus.* **AN TAVTEM** **STANTIBVS INDICIIS** in crimine vsurarum possit deueniri ad torturam? *See in consil. 29. col. fi. in 2. vol. tenet, quod sic. Idem tenet Ioan. de Auau. in c. quia in omnibus col. 4. de vsur.* tamen in Regno puo, quod hoc non procederet; quia tormenta irrogantur solum in delictis imponendo, pœnam ultra relegationem, vt non constit. Regat. q. incipit *Tortura*. Sed pœna publicationis bonorum, quæ irrogatur vsurario, non censetur ultra relegationem. Ita tenet Par. *in tr. de synd. in ver. tortura, inc. p. an in causa pecuniaria, &c.* Et hoc remanet expedita ista subilis quaestio. *Laus Do. Rob. Mar. P. I. D. addit.* De hac quaestione vide quæ pauca Author ait supra *in speculo aureo, parte. 6. in princ. num. 126. & seq. & L.*

DISPUTATIO VI.

Si præsentatur primo instrumentum ciuilitet super assententia, an lite pendente possit criminaliter præsentari secundum formam ritus magnæ curiæ, an vero obstat exceptio litis pendentiæ.

SUMMARIÆ.

1. *Causa cetera ciuilitet an possit lite pendente inchoari criminaliter rigore instrumenti, an vero obstat exceptio litis pendentiæ.*
2. *Executio instrumenti, & sententiæ equiparantur.*
3. *Exceptio litis pendentiæ an obstat contra executionem instrumenti.*
4. *A fori habens plura remedia executiua, an uno iudicio præiudicet ipsi in alijs.*

- Clausula; quod electa vna via alia non tollatur; quid operetur in instrumento.*
- Notarius censetur rogatus, ut apponat clausulas consuetas in instrumento.*
- Clausula qualibet in instrumento posita debet aliqui operari.*
- 4 *Actio hypothecaria intentata, an possit lite pendente agi actione personali.*
- Cumulatio actionis hypothecariæ & personalis an fieri possit. num. 30.*
- Sententia lata super actione hypothecariæ præiudicat super actione personali.*
- 5 *Agens via ciuili an possit pro eadem re agere criminaliter.*
- 6 *Procurator non admittitur etiam ad media, quando præsentatur instrumentum secundum formam ritus.*
- 7 *Debitor suspectus potest capi, etiam licet pendente.*
- 8 *Instrumentum operatur, ut debitor possit carcerari, & debet dicere causam in vinculis.*
- Instrumentum, & contractus in quo differant.*
- Instrumentum executio an impediatur per exceptionem quod merita causa, vel doli. num. 11.*
- 9 *Iuramentum in contractibus meticulofo seruari debet, nisi petatur absolutio.*
- 10 *Spontanea voluntas an prebetur per illam distinctionem, sponte apponit in instrumento, n. 35.*
- Verba Notarii spontanea consentitur proferri de voluntate contradicuntur.*
- 12 *Fideiussio contractus dicitur produci obligationes.*
- Fideiussio contractus dicitur damnosus pro fideiussore, adeo, quod per hoc censetur dilapidare bona sua eo ipso, quod fideiubet.*
- Marius fideiubens dicitur vergere ad inopiam, & uxor repetit dorem.*
- 15 *Contractus celebratus inter Officialem, & subditum est nullus, & præsumitur factus per metum, & impressionem, si est damnosus subditio.*
- 16 *Officialis iungo a preces erga subditos inducunt iustum metum.*
- 17 *Metus iustum inducit solus vultus terribilis Officialis.*
- Præsumitur in dubio contra Officiales indebita seruitia extorquentes.*
- 18 *Instrumentum quando extrahitur in forma publicæ, debet interuenire consensus creditoris, & debitoris pariter.*
- 19 *Fides hosti seruanda non est.*
- 20 *Causa p. societate per maiorem Iudicem non potest ventilari, an immitti.*
- Præuentionis seu preoccupatio iurisdictionis fit per solam citationem.*
- 21 *Causa p. d. dilectata per Principem, censetur quo ad illam subditis omnis potestas Ordinario, & processus per eum factus super ea nullus.*
- 22 *Citatio obrepta, non factis mentione de litis pendentiæ, dicitur irreperita.*

- Causa deuoluta ad curiam Principis, non potest inde extrahi sine licentia Principis, alias nihil valet, quod agitur.*
- 23 *Litis pendentia coram uno iudice impedit eam agitari coram alio.*
 - 24 *Agens via ordinaria, censetur renunciare extra ordinaria executioni.*
 - 25 *Inhibitorio facta iudici operatur, ut processus postea per eum factus sit nullus.*
 - 26 *Praeuentiu exceptio est declinatoria.*
 - 27 *Instrumentum guarantee, an aequiparetur sententiae.*
 - 28 *Contumax potest pluribus remediis coerceri.*
 - 29 *Instrumentum quando est nullum, omnes clausulae in eo contentae sunt nullae.*
 - 30 *Actio hypothecaria quando cumulatue cum actione personalis, debet fieri coram eodem iudice.*
Causa continetia quando d. iudi non debet, non valet processus coram diuersis iudicibus.
 - 31 *Cumulatio actionis ciuili, & criminalis, an, & quando fieri soleat.*
 - 32 *Procurator in criminalibus tunc non admittitur, quando discutitur causa principalis: secus quando opponit declinatoriam, vel nullitatem libelli, vel calumniam aduersarii.*
Calumnia habetur loco libelli inepti, & potest ex officio, et ipso iudice.
 - 33 *Exceptio nullitatis oriens ex instrumento, non censetur sublatam per statutum tollens omnem exceptionem.*
Idem de exceptione inhabilitatis persona.
Creditoris appellatio in statuto intelligitur de efficari.
 - 34 *Iuramentum metus extortum in actu à iure prohibito non obligat.*
 - 35 *Clausulae, ipote, &c. censetur metu extorta in contractu meticulofo.*
Notario non creditur de his, quae consistunt in animo contrahentium.
 - 36 *Velis non dicitur qui per metum vult.*

IL. VSTRIS dominus Vicereus ciuitatis Neap. & locum tenens generalis huius Regni, fuit aditus per supplicationem cuiusdam aëtrici, vt deberet sibi ministrare iustitiam contra quendam suum debitorem vigore instrumenti presentati super assistentia ciuilitate, contra bona debitoris, fuit causa commissa in sacro consilio vni ex Regis Consiliaris, vt iustitiam faceret, in sacroque consilio referret. Coram quo regio commissario fuit fabricatus processus vsque ad publicationem in lincine, & per debitorem fuit plene probatum in defensionibus, quod promissio, & obligatio instrumentalis, quae erat ducatorum mille, fuit extorta per inctum & impressionem superioris. Demum, lite pendente in sacro consilio, praefata aëtrix presentauerat illud idem instrumentum in magna curia vicariae criminaliter, secundum formam ritus, & fecit capi debitorem; oppositum de lris penden-

tia in sacro consilio, & quod causa fuerat occupata per superiorem iudicem, quaeritur, an dicta exceptio impediat viam criminalem, vt à debito debeat liberari, & procedi in causa cepta in sacro consilio?

ET PRIMO PRO PARTE ꝯ NEGATIVA, quod d. exceptio lris pendentiae non obstat iudicio quod procedi possit criminaliter, adducitur: quia executio sententiae, & executio instrumenti habens executionem paratam, aequiparantur. Ita dicit Bart. in l. cum vnus. 11. in fin. illius princ. ff. de bon. auth. sua poss. Bald. in l. fin. colum. 2. C. eod. & Lud. Rom. in consil. 76. colum. 2. Sed quando fit executio sententiae non impeditur per exceptionem lris pendentiae, secundum Innocentium in c. cum in iure. 31. de offic. deleg. & Lodouic. Roman. in d. consil. 76. in fin. verba. Ergo minime debet retardari executio instrumenti, cuius vigore potest deueniri ad capturam personae, auctoritate dicti ritus, sicut per instrumentum guarantee quantum, vt not. Bart. in l. Titio centum. 71 § 2 de cond. & demonst. Innocentius in c. ex rescripto. 9. de iure iur. Alex. in addit. ad Bart. in d. l. cum vnus. & Lud. Rom. in consil. 133. col. 1. Quia ergo per ritum magae curiae instrumentum habet executionem paratam, non poterit opponi lris pendentia.

SECUNDO; quia ꝯ quando actor habet plura remedia executiua contra reum, vno intentato non prauidicatur sibi quo ad alia. Vnde si actor habuit possessionem bonorum, potest etiam recurrere ad capturam personae, donec sibi satisfiat. Ita tenet Bar. in l. consentaneum. 8. col. fin. C. quomodo, & quando iud. Bald. per illum text. in l. qui legari. 5. C. vt in poss. leg. per l. 1. §. quid ergo. 3. ff. de ven. insp. & in l. 2. in fin. C. de rest. mil. & habetur in c. quouiam frequenter. 5. final. vlt. lite non contestata nec pendentia lris super vno videtur posse super alio prauidicare, vt not. lat. in l. nulli. 10. colum. 3. in c. fallentis. C. de iudic. vnde licet intentauerint viam executiuam ciuilitate super assistentia, scilicet procuratoris dictae aëtrici, non debet talis pendentia lris impedire aliud remedium executiuum contra personam, donec integre satisfiat, per praedicta.

TERCIO; quia ꝯ in instrumentis communiter apponuntur istae clausulae: videlicet, quod creditor possit presentare instrumentum ciuilitate & criminaliter, quod electa vna via alia non tollatur: ergo censetur data potestas creditori, quod possit redire ad criminalem causam, secundum formam ritus, non obstante prima via ciuilitate electa. Cum quaelibet clausula, & omne verbum in instrumento appositum, debeat aliquid operari, vt dicit Bald. in rubric. C. de contrahen. emp. in 9. quasi. gloss. in c. solite 6. in versio. tanquam, de maio. & obed. lat. in l. 2. §. creditur, in fin. ff. si certum petat & Petr. Phil. Corn. in consil. 359. col. 1. in 4. volum. Et Notarius semper celesatur rogatus, vt apponat istas clausulas consuetas, l. final. & ibi Bald. C. de fideiuss. Bald. in l. si quis, sub conditione.

de hoc. 7. in fin. ff. de cond. inst. & in l. huiusmodi. §. 4. in princ. ff. de legat. 1. Alexand. in consil. 89. col. pen. 3. volum. & in l. certis conditio. 9. §. summus. 8. colum. 5. ff. de iur. iur.

4 **QUARTO**; quia quando est intentata ꝛ actio hypothecaria, potest actor etiam pendente iudicio intentare actionem personalem contra eundem debitorem; & hoc est speciale in istis duabus actionibus; quia possunt cumulari, tam in eodem libello, quam in diuersis, tam in eodem tempore, quam diuerso, non obstante, quod sententia lata super vna, pariat exceptionem re iudicata ꝛ super alia. Ita tenet Bart. in *Ledita. 3. col. 4. in fin. C. de eden. & in l. fundum. 16. ver. opp. extra gloss. de excepti. per text. in §. sed neque in Auth. de fideiuss. Nou. 4. in l. mulier. 19. ff. qui po. in pig. hab. & Paul. de Call. in consil. 448. in 1. col. in 2. volum. Sed in proposito, licet dicti actores seu procuratores actricis primo egerint actione hypothecaria, intentando assilientiam, potest nihilominus, pendente illo iudicio, intentare actionem personalem dicta actrix presentando personalter instrumentum secundam formam ritus contra eundem debitorem. Pro hoc videtur calus in l. 2. §. l. ommissis. 17. C. de fideiuss.*

5 **QUINTO**; quia, ꝛ quando ex eodem facto oritur duplex modus agendi, vnus ciuilitate, & alius criminaliter non ad vindictam principaliter, sed circa perfectionem rei familiaris; tunc intentata via ciuili, potest etiam agi via criminali; quia vna per aliam non tollatur. Casus est in l. ex morte. 3. C. ad leg. Aquil. & in l. prator. 1. §. 1. ff. vi bon. rapt. sed dicta actrix egit primo ciuilitate, vnde potest nunc agere criminaliter presentando instrumentum secundam formam ritus; quo alu dicitur cau. criminalis propter peritium, vt habetur in *decis. 64. consil. Neap. & sic exceptio litis pendente super causa ciuili non potuit ei preiudicare in criminali, pro hoc est text. cum gl. in l. de fidei. 6. C. ad leg. Corn. de sal.*

6 **SEXTO**; quia ꝛ dicta litis pendente fuit allegata per procuratorem, & quando presentatur instrumentum secundam formam ritus non admittitur procurator, etiam ad media; vt dicit ritus magnæ curiæ, & habetur in *l. decis. 64. consil. Neap. & sic nõ debet istare litis pendente; cum non fuerit allegata per legitimam personam.*

7 **SEPTIMO**; quia ꝛ etiam lite pendente licitum est creditori impunitate captiuum debitorem suspecti, licet ab initio ipsum capti fuerit nobilitate, secundum Angel. in l. nemo carcerum, 2. circa med. versic. item quare, quod si lite pendente, *C. de excep. 7. ribut. lib. 10. & Alexan. in consil. 106. colum. final. in princ. in 1. vol. quia ergo per dictam nouam presentationem instrumenti, secundam formam ritus intenditur ad capturam debitorem, sequitur, quod lite pendente fieri potuit.*

8 **OCTAVO**; quia ꝛ ritus magnæ curiæ fundat se super instrumento, videlicet, quod quando de de-

bito apparet per publicum instrumentum, statim debitor carceratur, & debet dicere causam in iudiculis; vnde non habet oblatre exceptio, quod interuenit metus, seu impressio; quia ista exceptio respicit contractum debiti, non autem instrumentum, quod consistit in solemnitatibus, scilicet, in interuentione iudicis, Notarij, & testiu, & in subscriptione, sigillo, anno, die, mense, inuocatione dominij Domini, & in alijs solemnitatibus; contractus vero consistit in substantia negotij: vnde si ex contractu metuloso fiat instrumentum, debet habere executionem paratam; quia non eliditur per istam exceptionem, quæ non respicit instrumentum, sed contractum: ita notanter tenet Bartol. in l. 1. §. & par. 2. ff. quod vi aut clam. quem refert & sequitur Petrus Philip. Corn. in consil. 341. colum. 3. in litera H in 3. volum. & tenet Bal. in l. 1. colum. fin. C. plus uale. quod agit. vbi distinguit: vnde sequitur, quod dicta exceptio metus non habet impedire executionem instrumenti.

NONO; quia ꝛ in dicto instrumento interuenit iuramentum, quo calu etiam si extaret metus, non potest debitor contrauenire, nisi primo faciat se absoluti a iuramento, *c. si vero. 8. de iur. c. ad aures. 3. & ibi not. extr. quod metus causa.* vnde dictus debitor citatus, super tenore instrumenti, opponendo exceptionem metus, non debet audi., tanquam periturus; cum non sit absolutus.

DECIMO; quia ꝛ in dicto instrumento dicitur quod dicti fideiussores sponte & voluntarie fideiussurunt, per qua verba excluditur probatio metus; quia vbi est consensus, & spontanea voluntas, cessat presumpcio metus; cum sint duo contraria, quæ non possunt esse in eodem subiecto, l. 1. C. de sur. & omnia verba, quæ profert Notarius, censetur proferte de voluntate contrahentium; quia debet contradicere ille, cui verba displicent. Ita dicit Bald. in l. miter. 3. vers. quid ergo, si in libello C. de rei vend. & in l. 1. col. fin. C. de prin. dot. Cum igitur hic agatur contra vnum ex fideiussoribus insoluidum, qui se sponte obligauit, sequitur, quod cessat exceptio metus per prædicta.

VNDECIMO; quia ꝛ quando instrumentum habet executionem paratam vigore statuti, non admittitur contra tale instrumentum exceptio doli, vel metus ad impediendam executionem; ita tenet Ang. in consil. 134. incip. visis statuto, & contractu, & c. col. pen. ver. sic. §. d. licet. Sed certum est, quod vigore dicti ritus instrumentum habet paratam executionem: ergo exceptio metus eam non impedit.

Pro parte ꝛ vero contraria adducitur. Et præsuppono **PRIMO**, quod ex contractu fideiussionis **DVÆ ORIVNTUR ACTIONES**, seu obligationes. **VNA** videlicet, quæ contrahitur inter fideiussorem, & creditorem, quæ est ex stipulatione, l. blan-dius. 12. C. de fideiuss. **ALIA** est quæ contrahitur inter fideiussorem, & reum principalem, quæ est obligatio

gatio, & actio mandati, l. rogatus. 33. l. qui fide. 53. l. si remunerandi. 6. §. si passus. 2. ff. mand. l. mandati. 14. Et ibi gloss. C. de fideiuss. Et Instur. de fideiuss. §. si quid autem.

13 SECUNDO, præsuppono, † quod contractus fideiussionis est contractus onerosus, & damnificatius, adeo, quod ex eo nullum lucrum speretur, in tantum, quod ille, qui fideiuberet, censetur dilapidare bona sua: & hæc est causa sufficiens, ut vxor possit constanter matrimonio repetere dotem à marito suo, secundum Ang. in l. imperfonam, 30. §. 1. & vbi etiam Iaf. ff. de pæd. Alex. in l. si constante 24. colum. 7. ff. solut. matrimo. pro hoc est text. in l. 3. §. si si. in ff. de lib. Et posthum.

14 TERTIO præsuppono, quod † Domini temporales, ut sunt Duces, & Marchiones, Comites, & eorum Vicarii, censentur Principes in suis terris, & habent illam potestatem in suis terris contra subditos, quam habet Imperator in toto Regno; maxime quando habent regalia, prout omnibus Baronibus huius Regni, ut plurimum concessa sunt. Ita tenet Lud. in consil. 95. Per Phil. Corn. in consil. 20. col. 1. Et 2. in 1. vol. Angel. in consil. 217. col. 2. in fin. Et 3. & Paul. de Cast. in consil. 34. col. 3. in 2. vel.

HIS PRÆSUPPOSITIS, dico pro parte contraria, quod dictum instrumentum in causa, de quo quaeritur, non meretur executionem; & præsertim; quia probatum est de metu, & impressione superioris.

15 ET PRIMO, † pro ista parte adducitur, quod Officiales prohibentur in illa prouincia, quam regunt, contrahere cum eorum subditis, & contractus eorum maxime quando tendunt in læsionem subditorum, sunt inualidi, l. 1. C. de contr. iud. & habetur in l. si. C. de resc. ven. Et in l. principalib. 33. ff. si certum per. 31. & hoc sine dubio procedit, scilicet, quod tales contractus sunt nulli, quando sunt metu, & per impressionem superiorum, ita ut uon sit necesse inirentare actionem, quod metus causa, ad rescindendum, secundum Bald. tit. de pace Const. in versicul. pactiones. Et in versic. pro insectis. Iaf. in §. quadrupli. colum. 9. Institut. de act. & Paris in tractat. syndic in 1. chart. colum. 1. Hinc dicit Bald. in l. decernimus. C. de sacrosanct. eccles. quod contractus celebratus cum tyranno per ipsius impressionem non valet; præsumitur autem factus per impressionem, quando subditus cum eo contrahens, lædit eum, & illud dictum sequitur Alexand. in l. si per impressionem. 11. C. quod met. caus. sed dictus contractus fideiuss. fuit celebratus inter superiores, & eorum subditos, & per eorum iussum; quia ipsi superiores fuerunt Rei principales, & iusserunt dictis fideiussoribus subditis, quod pro eis fideiuberent, & ita fideiusserunt: certe ex tali iussu facto per superiores vna cum contractu oneroso ac damnoso, prout est contractus fideiussionis, ut supra dixi, satis probatur impressio & metus. NEC OBSTAT l. ad inuidiam. C. quod metus. caus. vbi dicitur, quod sola di-

ginitas Officialis non sufficit ad inducendam præsumptionem metus; quia illud procedit in Officiali non habente iurisdictionem. Ita intelligit Bart. in l. aufertur. 46. §. quod à præside 2. ff. de iure fidei. & Alex. in d. l. si per impressionem. Item ibi non interueit metus seu impressio, secundum Bart. in l. si per impressionem.

16 SECUNDO; quia non solum iustus, † imo solæ preces superiorum Officialium inducunt iustum metum, quando Officialis est talis, qui solet seruire in suos subditos, secundum Abbar. in c. infirmum 7. in fin. Et ibi glo. qui cler. vel uouent. Abb. in c. 2. colum. 1. quod met. caus. & Alex. in consil. 16. colum. pen. in 2. vol. & ita intelligitur, quod not. in l. 1. ff. quod iussu. gloss. Clem. 1. in versic. exhortamur. de testib. & And. de litem. in c. si quis miles, de feud. sine culp. non amittend. Vnde à fortiori, iustus debet inducere metum, & sic dictus contractus non valet, ut habetur in decis. 69. consil. Neapol.

TERTIO; quia † solus vultus terribilis Potestatis inducit iustum metum. Ita dicit Ioan. Andr. in 1. nouell. in c. quia propter, de elect. in pen. colum. Bald. in c. 1. §. iniuria, col. pen. Bal. in c. 1. §. iniuria, col. pen. de pace iura firm. & Iaf. in l. de pupillo. §. si quis prator. 7. colum. 8. ff. de oper. no. nunc. Item indebita seruitia extorta per Principes à subditis; præsumuntur extorta per metum, secundum Ioan. Andr. in c. 1. de præscr. lib. 6. in nouel. Bald. in tit. de pace Const. in versic. pactiones, & in dubio hoc præsumitur contra Potestates, secundum eum, l. nolimus. 22. C. de testam. Et l. qui per potentiam. 10. C. de omni agro. de ser. lib. 11. Vnde idem est dicendum in dicta fideiusione; cum sit indebite extorta per superiores Officiales, & Barones in damnationem subditorum.

17 QUARTO; quia † instrumentum dictæ fideiussionis non fuit exactum de voluntate fideiussorum: nam in extrahendo instrumentum debet creditor, & debitor consentire, & non sufficit solus creditor. Ita tenet Alex. in consil. 90. incip. Eximie Doctor, Et. in 2. vol. Abb. in c. 1. colum. antepen. Et pen. de fide instrum. & Bald. in rub. C. de fide instrum. col. 3. vnde uon debet habere executionem.

18 QUINTO; † quia proponitur, quod fideiussores tempore contractæ obligationis erant hostes publici, cum dicta actrice: vnde cum sint personæ priuatae, non tenentur seruare fidem hosti, secundum Bar. Iaf. & Dd. in d. l. conuentionem. §. ff. de pact. & Bart. in l. §. non fuit. ff. de dolo.

19 SEXTO; quia causa fuit † prius occupata per Illustrissimum Viceregem generalem, per quem fuit delegata in sacro consilio, ut supra: vnde pendente lite in sacro consilio, & sic coram maiori iudice non potuit dicta actrix adire magnam curiam vicariæ, & sic iudicem minorem pro eadem causa. Ita tenet Bald. in l. 2. §. 1. ff. si quis caus. Bald. in l. senatus. 5. in fin. C. qui accus. non poss. in authen. sed nono iure, colum. 8. C. de ser. fugit. & habetur per Felin. in c. extenore. 16. colum. 8.

de rescriptis. & hæc præuentio iurisdic-tionis fit per so-lam citationem, c. *proposuit*. 19. & ibi Abb. *de foro com.* & Clem. *fin. ut litis pend.* multo fortius hic, vbi in sa-cro consilio fuit processum; & ad publicationem in-clusivè, facit text. in *l. ubi coepit*. 30. *l. si quis postea*. 7. & ibi Bald. *ff. de iud.*

21 **S E P T I M O**; quia ex quo dictus Princeps adue-cauit ad se causam, & illum delegavit, censetur su-per illa sustulisse omnem iurisdictionem cui-cunque Ordinario inferiori, casus est in *c. ut nostrum*. 56. & ibi Abb. & Phil. *de app.* in tantum, quod proces-sus factus per inferiorem est nullus tanquam factus à privato, ut ibi habetur. probatur in *l. iudicium sol-vitur* 38. *ff. de iud.* & ex ipso, quod Princeps delegat causam alteri, censetur ad se illam aduocare, secun-dum Bal. in *c. ad hoc*, *column. 4. de pace iuram. firm.* Pro hoc est text. in *c. pastoralis*. §. *præterea*. & ibi per Fel. *de off. del. g.* & *del. in c. quoniam Abb. in fin. eod. tit.* Ita in *l. more maiorum*. 5. *col. fin. ff. de iurisd. omni. iud.* & Imol. in *l. si expressim*. 19. *ff. de appellat.* & Ludovic. Rom. in *consil.* 330. *column. 1.* & *consil.* 335. & Bald. in *l. si ut propo-nis*. 4. *la. 1. column. 33.* *versic. quarto*. Papa, & c. *quomodo*. & *quand. iudex*. vbi plus dicit Bald. quod etiam mortuo delegato Principis in tantum cessatur causa aduo-cata, quod non reuertitur ad Ordinarium, sed ad ipsum Principem occupantem.

22 **O C T A V O**; Princeps emanavit citationem à magna cura, quæ fuit obrepta, nulla facta mentione de litis pendentia in sacro consilio, & sic fuit surrepti-tia, & inualida, secundum Felin. *inc. super litteris* 20. *column. 9.* & in *c. iterum*. 3. *column. 2. de rescriptis* Ludovic. Roman. in *consil.* 330. & idem Fel. in *d. c. ad audientiam* 11. *el. 2. column. 17.* in *c. fallen. de rescriptis*. vbi decidit ca-sum nostrum, concludens, quod quando causa est deuoluta ad curiam Principis, non potest inde ex-trahi sine certa sententia Principis, alias communi-saultæ sibi non dicitur surreptitia, & non valet, se-cundum eum.

23 **N O N O**; quia Princeps exceptio litis pendentia coram vno iudice, impedit hanc agendam coram alio iudice, ut plene declarat Soc. in *consil.* 38. *in 1. volum.* & ha-betur per Alexand. in *l. nulli*. 10. *C. de iud.* & Bald. in *c. 3. in fin. de controuers. seu. apud pares*. maxime quando sententia lata ab vno, parit exceptionem rei iudicatæ coram alio, secundum eum, prout est hic: & ita habetur in *decis.* 354. *consil. Neapolita.* per Matthæum de Altit.

24 **D E C I M O**; Princeps quia quando actor habet duas vias agendi, vnam scilicet ordinariam, & aliam extraor-dinariam, & executiuam, intentando ordinariam, censetur renunciare extraordinariæ, ita tenet gloss. in *l. proinde*. 25. §. *notandum*, in *3. fin. in fin. ff. ad leg. Aq.* & colligitur ex dictis Lud. Rom. in *consil.* 133.

25 **V N D E C I M O**; quia Princeps sacrum consilium inhi-bit magis curæ, quod se in causa non intromittat, ex quo pendit in sacro consilio, quod potuit, secundum Bald. in *l. 1. in fin. C. quomodo & quando iudex*. quo ca-

su si inferior inhibitus, procedit ad aliquem actum est processus nullus, secundum Franc. de Aret. in *consil.* 7, *in princ.*

26 **D V O D E C I M O**; Princeps quia exceptio præuentio-nis est declinatoria; quoniam per eam declinatur iurisdic-tio tanquam incompetens, secundum Bal. in *auth. sed nouiter* *col. 3. C. de seru. sig.* vnde stante præuocati-one Principis, & exceptione declaratoria opposita, dicta magna curia fuit effecta incompetens, & per consequens omnia per eam acta sunt nulla, ut tenet. *C. si à non comp. iud.* & per ea quæ habentur in *l. 2. ff. si quis in ius voc. non 107.*

27 Pro solutio in casu, de quo queritur, adhæreo huic secundæ parti, per rationes modo adductas pro ista parte. Superest solum respondere ad argu-menta in contrarium adducta pro prima parte. Vnde NON OBSTAT primum argumentum; quia licet dicatur, Princeps quod instrumenta garentiæ ha-bent vim sententiæ; non tamen per omnia æquipa-rantur sententiæ; & eius executioni: quod patet; quia contra executionem sententiæ non potest op-poui exceptio peremptoria, sed contra executionem instrumenti sic, secundum Bal. in *l. peremptoria* 2. *co-lum. 3. C. sent. re. iud. non poss.* & est ratio, quia in in-strumento nulla præcessit litis: vnde non potuit ex-ceptio opponi, istud magis in terminis tenet Alex. in *l. 4. §. condemnatum*. 6. *col. 4. ff. de re iudic.* vbi proprie loquitur de exceptione litis pendentia, quæ po-terit opponi contra executionem instrumenti, allegat Fed. de Senis in *consil.* 120. *incip. in questione demisi-tion. Pauli, & c.* Præterea posito, quo æquiparentur, nos videmus, quod quando causa est legitime deuoluta ad inferiorem per remedium appellatio-nis, obstat litis pendentia ad impediendum execu-tionem, ut toto tit. *de app.* ergo eodem modo, quan-do quis deuoluit legitimè causam ad superiorem, debet obstar litis pendentia contra executionem instrumenti.

28 **N O N O B S T A T** secundum argumentum; quia loquitur Princeps contra contumacem; nam contra eum potest iudex pluribus remediis uti ad ipsum conuin-cendum, sed nos sumus in eo, qui se legitime defendit. Præterea licet secundum remedium in casu no-stro sit executiuum secundum formam ritus; tamen primum fuit ordinarium super assistentia; quia ipsa actrix dicit in libello suo volens urbanius agere, ve-nit per viam iuris, & c. Item illud contrarium pro-cedit, non in eodem iudice, non in diuersis, ut fuit hic, & maxime quia causa erat præuenta per Princi-pem. Ita tenet Ias. in *d. l. nulli*. 10. in *c. fallenita. C. de iud.*

29 **A D T E R T I V M** argumentum respondeo, Princeps quod in dicto instrumento non fuit dictæ clausulæ, ex quo fuit extractum a protocollo Notarii mortui, prout ariet. Præterea; quia instrumentum est nul-lum, ut supra fuit probatum per rationes adductas pro hac secunda parte ratione motus, similiter &

omnes elausulae in eo contentae sunt nullae, vt not. Lud. Roman. *in consil. 42. col. praeterea dato*, quod vna per aliam non tollatur, aut suspendatur; tamen debet adiri idem iudex, scilicet Princeps, qui fuit primo aditus; quia alia curia censetur priuata iurisdictione per praeventum Principis, vt supra dixi.

30 AD QUARTVM argumentum respondeo, quod illa conuulatio debet fieri coram eodem iudice; nam cum actio personalis & hypothecaria tendat ad eundem finem, non debet diuidi continentia causae coram diuersis iudicibus, vt *in l. nulli. vbi denegat lex audientiam*, quae per verba etiam si non excipiat, non valet processus, qui fieret per secundum iudicem secundum Alex. *in d. l. 1. §. 1. ff. ad Treb. & in l. nam & posteaquam. 9. ff. de iureiur.* & hanc dicit esse communem opinionem, quam tenet etiam Ioan. And. *in addit. Spec. in tit. de prolatione sent. & iuxta, super vobis. item est nulla, &c. & habetur per Marth. in decis. 354. consil. Neapol. idem tenet Bald. in l. scire oportet. 13. §. consequens. 4. ff. de excusat. ius.* vnde omnia attentata per magnam curiam sunt nulla; quia lex denegabat audientiam dictae aetriti.

31 AD QUINTVM argumentum respondeo, quod civilis & causa non praerudicat criminali, quando est finita, secus pendente civilis; quia non potest per eundem intentari criminalis: casus est *in l. interduum. 4. ff. de publ. iud.* & ibi Bartol. & idem Bart. *in l. in fine. de rebus. &c. C. quando civil. actio praerudicet criminali.* Praeterea obstat; quia coram diuersis iudicibus, vt supra.

32 AD SEPTIMVM argumentum dico, & quod in criminalibus non admittitur procurator, quando comparet ad discutendum ipsam causam principalem; secus est, quando comparet ad opponendam declinatoriam fori, vel ad opponendum contra ineptitudinem libelli, & annullandum iudicium; quia tunc admittitur etiam in causa capitali, ex quo per hoc non examinatur crimen: ita tenet Bar. *in l. pors. §. ad crimen. colum. pen. ff. de publ. iud.* & Bal. *in d. l. 1. col. 2. C. quomod. & quand. iud. sed in proposito dicta exceptio praeruditionis & lius pendentiae est declinatoria, secundum Bald. in autib. sed nouo iure, colum. 3. C. de seru. fug. ergo potuit opponi per procuratorem. Item procurator in criminalibus admittitur ad ostendendum, quod aduersarius calumniatur, & ad opponendum, quod nomen Rei non recipiatur inter reos, secundum Cyn. *in l. reos. 3. C. de accus. Bal. in l. 2. C. vt nemo priuatus plus etiam dicit. Bal. in d. l. 1. col. 2. C. quomod. & quand. iud.* quod index potest ex officio supplere, quando videt accusatorem calumniari; nam calumnia habetur loco libelli inepti: sed nulla est calumnia maior, quam temere vexare dictos fideiussores coram diuersis iudicibus; cum sic fabricatur processus, & liquet de causa in sacro consilio: ergo non tantum procurator potuit interuenire, sed etiam iudex debuit repellere auctores calumniantes ex officio.*

AD SEPTIMVM & argumentum respondeo, & quod procedat coram eodem iudice, & superueniente noua causa suspicionis: Ita loquitur Ang. *in d. l. nemo carcerem. ad quod facit. in c. omnibus. 4. ff. de iud.* quae omnia cessant in casu nostro.

AD OCTAVVM argumentum respondeo, quod ritus magnez curae loquitur de creditore: si ad instantiam creditoris fiat executio, quod debet intelligi de creditore efficaci, cui nulla obstat exceptio. Ita tenet Lud. Rom. *in consil. 240. in fin. sed dicta creditrix non erat efficax stante exceptione metus; vnde ad eius instantiam non potest fieri executio; praeterea, quando exceptio nullitatis contra & us appareret ex inspectioe ipsius instrumenti, potest opponi ad impediendam executionem, etiam si statutum tolleret omnem exceptionem; quia intelligitur de instrumento valido, secundum Lud. Rom. *in consil. 42. & consil. 294. colum. 3. Pet. Phil. Corn. in consil. 63. in 4. volum. Bald. in l. mentis. 13. in 3. notab. C. de contrah. empte. & in l. sancimus. 34. C. de donat. Alexand. in consil. 119. colum. 2. versu. ad idem. in 1. volum. in consil. 67. colum. penult. in fin. in 3. volum.* vbi plus dicit, quod iudex potest tunc etiam ex officio repellere agentem, & Bald. *in l. si non sortem. 26. §. 1. ff. de cond. indubit. imol. in l. fin. ff. a quibus appell. non licet, & in l. in iura gentium. 7. §. quod fere, colum. fin. de pa. su.* Item potest tunc opponi exceptio resultans ex inhabilitate contrahentis, prout in casu nostro, secundum Ioan. And. *in addit. ad Spec. in tit. de sent. §. vt antea. & in l. in l. 2. §. prator ait, versu. septimo, &c. ff. qui satis. cogan.* Ex isto enim instrumento apparebat, quod rei principales, pro quibus recipiebatur fideiussio, erant vice Principis, & superiores fideiussorum, quo ad iurisdictionem; vnde contractus appareret nullus, & per praesumptam impressionem factus, vltra quod per testes fuit plene probatum in sacro consilio.*

AD NONVM argumentum respondeo, & quod iuramentum non obligat in casu, quo actus red- 34 dit ad eum nullum, prout in casu nostro. Ita tenet Felin. *in c. si vero, col. fin. de iureiurand.* & gloss. Abb. *in cap. 2. de eo qui dux in matr. &c.* Praeterea, quando actus est alias a iure prohibitus, ibi iuramentum per iactum extortum, est ipso iure nullum, & non obligat: ita tenet Abb. *in cap. cum contingat. 28. in ultimo notab. de iureiur.* Item communis opinio Ciuilitatum in auctoritate sacramenta. C. si auiuersus vend. est, quod iuramentum metu extortum non obliget, & hanc opinionem sequitur decisio. 262. consil. Neapol. in decis. s. omibus Marth.

AD DECIMVM argumentum respondeo, & quod licet in instrumento dicatur, sponte, &c. non tamen 35 per hoc creditur instrumento, quod actus fuerit sponte factus, nisi ex quadam iuris praesumptione. Ita notabiliter tenet Bald. *in addit. Spec. in tit. de appell. in §. restat. in addit. quae incipit: Confessus in crimine, &c. & dicit pulcre Soc. in consil. 262. colum. 6.*

is *prin. in 2. volum.* quod dicta clausula, *sponte, &c.* praesumitur metu extorta; sicut omnes aliae clausulae appositae in instrumento meretricioso; & potest additio; quia spontanea voluntas consistit in animo contrahentium, de quo Notarius non potest testificari. Non enim tenetur scire animum contrahentium, secundum Bald. *in rubr. C. de fide instrument. colum. 5.* & contra ipsam praesumptionem resultantem ex instrumento apparent probationes de metu in sacro consilio; quo casu, probato metu, est impossibile probare spontaneam voluntatem: ita dicit Bald. *in l. si quis in hoc generis. C. de Episc. & Cler. & in l. fin. in fin. C. de her. insti.*

Hinc dicimus, † quod plus creditur duobus testibus deponentibus de metu, quam mille deponentibus de spontanea voluntate, secundum Innoc. *in e. super hoc 5. de renunc. & la. in §. quadrupli. 25. colum. 9. Institut. de action. & Bald. in l. obseruare. 4. §. proficisci. 2. in 13. quæst. in 1. lect. ff. de offic. proconsul.* Non enim dicitur aliquid velle is, qui per metum vult, secundum Bald. *in tit. de pace Constantia, in versicul. ium volentibus, &c.*

AD VNDECIMUM argumentum respondeo prout dixi, respondendo ad octauum; quia ista difficultas esset facienda in sacro consilio; sed quia ibi agitur ordinatio, ideo cessat hic, & ibi. Et sic per praedicta remanet confirmata haec secunda pars in fauorem fideiussorum, contra actricem: Laus Deo. Et ita fuit per sacrum consilium Neapolitanum iudicatum, referente excellentis V. I. D. cellæque doctrinæ, ac sanctimonix patre, dom. Martiale, Regio Consiliario, & in ipsa causa Regio delegato, ac domino meo colendis; &c. *Robert. Marant. Venus. V. I. D. ADDITIO.* Pro expeditioni & pleniori præcedentis disputationis intellectui, vide quæ Author nosse latius tractat, & prosequitur supra in parte 6. in espite, de instrumentorum productione, à num. 1. usque ad au. 24. in clausula. Kamphausen Transylvanus. I. L.

DISPUTATIO VII.

An maritus, qui in capitulis matrimonialibus promittit curare, & facere cum effectu, quod vxor sua renunciet bonis paternis, & maternis, cum iuramento & pœna, teneatur de periurio, vel ad pœnam, vel ad interesse, si fecit omnem suum conatum, & vxor noluit nunciare.

SUMMARIÆ.

- 1 Maritus promittens curare cum effectu, quod vxor sua renunciet bonis paternis, &c. an si fecit p se suum, excusetur si vxor non vult renunciare
- 1 Iuramentum facit quæ præcise teneri ad factum. n. 19.
- 2 Iuramentum debet impleri in forma specifica, n. 19.

- 3 Promittens presentare aliquem sub pœna, tenetur ad pœnam si non presentat.
- 4 Promittens pro alio iudicio sisti, tenetur ad interesse.
- 5 Fideiussorem dare promittens, tenetur ad interesse, si non dat, num. 14.
- 6 Promittens se curaturum, & facturum, dicitur promittere factum proprium.
Promissu facti alieni cum iuramento valet.
- 7 Promittens factum alienum cum clausula, quod non possit excusari fecisse suum, &c. tenetur ad interesse: quia videtur renunciaisse difficultati, numer: 13. 27.
- 8 Iuramentum operatur, ut quis censetur magis delibere accedere ad actum, & cogitare omnes casus, qui in genere poterant cogitari.
- 9 Imputatur ei, qui non prospexit, quod euenire potest.
- 10 Promittens factum alienum cum iuramento, excusatur à periurio propter difficultatem.
Difficultas excusat à pœna, à mora, à periurio, & ab interesse in obligationibus facti, num. 11. 12. 13. 18. 19. & 20
Iurantis solum animum inspicit Deus.
- 11 Promittens factum alienum sub pœna, an excusetur à pœna, vel ab interesse, si fecit quicquid potuit. 12. 13. 17. 18.
- 12 Interesse, dicitur pœna legalis, & an differat in aliquo à pœna.
- 13 Moram non incurrit quis propter difficultatem.
Obligatus ad factum, tenetur ad interesse, post moram, non ante.
- 15 Promittens factum alienum, tenetur solum adhibere illam operam, quam potest.
- 16 Promittens se curaturum & facturum, tenetur solum facere suam diligentiam, sine fraude, & bona fide, ut promissum impleatur, & num. 20.
- 21 Difficultas non excusat à pœna in obligationibus iudicialibus.
- 22 Promittens factum alienum, ad quod ipse promittens erat principaliter obligatus, non excusatur propter difficultatem.
- 24 Promittens factum alienum cum quacunque clausula, excusatur, mortuo illo, cuius factum promittit.
- 25 Promittens se curaturum, & facturum, &c. non obligatur ad interesse.
- 26 Pœna conuenientialis hodie non exigitur, nisi quatenus cum interesse concurrat: & an exigitur in foro conscientia.
- 27 Pœna applicanda, si co, exigitur ultra interesse partia.
- 28 Pœna quando promittitur succedit loco interesse; & quid si est plus in pœna, quam in interesse, vel contra.

MARITVS quidam contraxit matrimonium; in capitulis matrimonialibus promittit fratri vxoris suæ eam dotanti se curaturum & facturum cum effectu; ita ut non excusetur fecisse suum potest, & alienum factum promississe; quod vxor sua, tempore desponsationis ante fores ecclesiæ renun-

curatur sit, dicto eius fratri, omnibus bonis paternis, & maternis, in forma solita & causa. Modo adneciente tempore, ¶ dictus maritus facit omnem suum conatum, cogendo uxorem, ut renunciet, deveniendi usque ad minas, & verbera: vxor vero nullo modo vult renunciare, nec patere marito; quaeritur, & trum maritus ex sua promissione teneatur, & ad quod teneatur? ET QUONIAM ISTA QVÆSTIO HABET TRIA CAPITA. VNVM scilicet, an teneatur de petiurio, ex quo in dicta promissione fuit appositum iuramentum, prout communiter apponi solet. SEC VNDVM est, an teneatur ad pœnam, quia in instrumeto capitulorũ fuit appositã pœna vaciarum centum, prout communiter in huiusmodi instrumentis apponi solet. TERTIVM, an teneatur ad interesse, propter eius moram in non adimplendo factum promissum.

PR O P T I A parte affirmatiua, scilicet, quod dictus maritus teneatur PRIMO de petiurio, adducitur; quia iuramentum est tantæ efficaciz, quod facit quem teneri præcise ad factũ, nec liberatur præstando interesse: & ita limitatur regula tradita in *l. stipulationes non diuiduntur* 72. *vers. sic. Celsus. ff. de verb. obligat. l. si quis ab alio. 13. §. fin. ff. de re iudic. gloss. est communiter approbata in l. si pecuniam. 5. in vers. si necesse de cond. ob causam. & ibi Alexan. & communiter Doct. idem tenet Bald. in l. C. de sent. que pro eo, quod interest. Anton de Butr. in c. veniens de iure iuran. Angel. & Paul. de Casti. in d. l. si conuerit 18. ff. de iurisdict. omni. iudic. Alexan. in consil. 91. colum. 3. volum. 2. & Anton. Corlet. in repet. rubr. extr. de iure iur. in 2. priu. iuramenti. ergo si non adimplet illud, ad quod poterat præcise compelli, venit contra iuramentum, & est petiurus. SEC VNDO adducitur text. *inc. ad nostram. et l. de iure iurand.* vbi ¶ qui promittit factum cum iuramento, tenetur illud adimplere in forma specifica, alias est petiurus. & probatur in c. querelam. eod. tit. & quod not. Abb. per illum textum in c. cum tempore in 2. notab. de arbit. vbi tenetur quis præcise ad obseruantiam laudi, propter iuramentum. TERTIO, ¶ quod teneatur etiam ad pœnam adducitur text. in l. sancimus. 26. C. de fideiuss. ponderando verbum, non poterit. positum circa princip. illius legis, vbi si quis promittit præsentare aliquem sub pœna, & non potest illum præsentare, tenetur soluere pœnam, saltem elapso illo tempore semelstri, & sic difficultas non excusat à pœna. QVARTO, quod tenetur ¶ ad interesse, adducitur text. in leg. 3. §. final. ff. qui satisd. cog. vbi promittens iudicio fuisse pro alio, si non adimplet, tenetur ad interesse. Idem probatur in l. si ff. si quis in ius voc non ier. QVINTO adducitur text. in l. qui autem 14. §. sed quis ff. de const. pecun. vbi promittit ¶ Titium in fideiussorem meum, & Titius non vult fideiubere, tenetur ad ad interesse, non obstante, quod promissum factum alienum: vel teneatur præstare alium fideiussorem æque idoneum; & ille textus multum stringit pro ista parte. SEXTO,*

quia iusta promissio ¶ non dicitur facti alieni, sed facti proprii ex eo; quia maritus promittit se curaturum, & facturum cum effectu, & c. quo casu valet stipulatio, & teoetur contrauenire ad pœnam, vel ad interesse, casus est in l. quotiens quis. 81. ff. de verb. oblig. tenet Alexan. in l. stipulatio. ista 38. in princip. in r. col. & ibi communiter Moderni in limitationibus eod. titulo. præteritum quando interuenit iuramentum; nam valet tunc promissio facti alieni, vt ibidem per Alexan. & Iac. in vers. vallis. SEPTIMO; quia ¶ hic non solum promittit se curaturum, & facturum; imo etiam adiecit illa verba, scilicet quod non possit excusari fecisse suam posse, & c. quo casu censetur renunciante omni difficultati; vnde non potest nunc dicere, quod factum totum suum posse vsq; ad minas & verbera; quia huic difficultati renunciauit, & promittit curare, & facere cum effectu. Vnde negati non potest, quin saltem teneatur ad interesse, propter effectum non securum: & imputandum est ei, qui se posuit in necessitate, si fideiuss. r. 7. §. si necessaria. ff. qui satisd. cog. & l. cum postulassem. 44. in fin. ff. de dam. infecti. & l. quid si minor. 24. §. reuictio. 4. ff. de minor. OCTA VO; quia ¶ in conuentionalibus potest quis 8 assumere periculum omnium casuum fortuitorum, & obligatur cum effectu, ita tenet Alex. in l. sed & si quis. 4. §. quasi sum. 4. col. penult. & ibi communiter Dd. ff. si quis cau. pro hoc est text. in l. si quis fundum. 10. (alias §. 2. l. 9.) in prim. ff. loc. in l. qua fortuitis 6. in fine. C. de pign. ad. sed dictus maritus dicendo, quod non possit excusari, fecisse suam posse, & c. censetur expresse assumpsisse periculum huius difficultatis, quæ difficultas potuit de facili per eum cogitari. Vnde ille casus non potest dici improuisus, & incogitatus; tanto magis propter iuramentũ, propter quod censetur quis magis deliberate accedere ad actum faciendum, & ceterum quis cogitatur omnes casus, qui saltem in genere poterant considerari in illo negotio; vt tenet plene Alex. in consil. 133. col. 3. in 5. vol. & etiam in 4. col. vers. & eo fortius. & c. & in l. 1. §. si quis ita. col. 3. ff. de verb. oblig. per Dd. communiter in leg. sciendum 30. eod. tit. in d. §. quasi sum & in l. si conuenit. 28. ff. de iurisdict. om. iud. Alexan. in consil. 21. col. 3. in 1. volum. NONO, adducitur text. in l. si quis dominum 9. §. 1. ff. de lib. vbi imputatur ei, qui ¶ non prospexit quod euenire potest. Similiter hic potest imputari marito, qui debuit prospicere id, quod vxor tua voluisset renunciare, maxime; quia de hoc facili erat prospiciendum; quia nemo præsumitur velle iactare suum, l. cum de indebito. 25. ff. de probat. non ergo potest dictus maritus allegare aliquam deceptionem, quia posuit se in necessitate, quam de facili cogitare potuit; tanto magis cum iuramento, vt supra. Quod corrobatur ex his, quæ not. Bart. in l. Titius. 25. in princ. ff. de liber. & posthum.

PR O parte vero contraria negatiua, adducitur primo, ¶ quod non teneatur de petiurio, gloss. in terminis in c. ex rescripto. in gloss. fin. de iure iur. vbi expresse

dicat, quod promittens factum alienum cum iuramento, non est periturus, si fecit quidquid potuit, & si diceret, quod hic promisi factam propriam, scilicet se curaturum, & facturum; dicit idem de facto proprio; quia difficultas excusat a perituro, text. est *in c. breui. &c. ego enim. &c. querelam.* & ibi Abb. & Fel. de iureiuran. Deus enim solum animum iurantis inspicit, *c. si quid inuenisti. 14. quasi. 5.* & tota facultas adimplendi inspicitur in iuramento, *c. beatus. 22. quasi. 2.* quia igitur dictus maritus fecit quidquid potuit, ut vxor sua renunciatet, & illa noluit, non est periturus; quia de facili excusatur propter hanc difficultatem, maxime in obligatione facti, & not. Bartol. Alexand. & communiter Moderni, *in l. quod te. 5. ff. si certi. per. in l. final. ff. qui sarij. d. cogent.* & glossi in *d. c. beatus. in c. vbi. 30. quasi. 2.* & not. Bartol. **XI** *in l. Labeo. 41. ff. de iureiuran.* **DECVND**O, quod t. minime teneatur ad pœnam, adducitur text. *in l. si uerbenda. ult. §. penult. ff. ad leg. Rhod. de in d. & l. 2. ff. si quis caus.* & ista est communis conclusio, quam tenet Bartol. *in consil. 246. incip. Martinus promisit.* & Abb. *in c. significandis. in fin. de offic. de leg. vbi propt. e. dicitur hanc casum, idem Abb. in c. Gemma colum. penult. de sponsal. Anton. de Burr. in c. ex literis. de spons. & habetur in *decis. 265. consil. Neap.* & hanc dicit esse communem opinionem Franc. de Aret. *in l. si iusta stipulatus 97. §. possum. de verbor. obligat.* vbi dicit, quod ista est communis opinio, & seruatur in practica, licet ipse in puncto iuris inuauat contrarium. Idem tenet Bald. *in l. si pater. 2. C. de collat.* Ioan. de Imol. *in l. Titia. 13. §. ff. de verbor. oblig. Soc. in cons. 3. col. penult. versic. 21. in 1. volum. Bart. Alexand. & Doct. in l. quod te. 5. ff. si certi. per. & l. continuus. 137. §. illud. 4. ff. de verbor. obligat.* in quibus locis communiter deciditur, quod difficultas excusat à pœna, maxime in obligationibus facti. **TERTIO**, quod t. minime teneatur ad interesse, adducitur: quia non potest assignari recta ratio inter pœnam & interesse: nam interesse dicitur pœna legalis, secundum Angel. & Alexand. *in l. si in iuliam. 84. colum. 3. ff. de verbor. oblig. vnde sicut communis conclusio supra, in precedenti argum. relata est, quod difficultas excusat à pœna; eodẽ modo ab interesse, & sic à pœna legali.* **QUARTO**, quia t. in obligationibus facti difficultas excusatur a mora, adeo, quod quamdiu durat difficultas, nunquam censetur quis esse in mora, gloss. est communiter approbata *in d. l. quod te. in versic. in possessione. in fin. ff. si certi. per.* & ibi Bart. Alex. & communiter Dd. Bart. *in d. l. continuus. 37. §. illud. in fin. ff. de verbor. oblig. per. l. 1. §. si frater. 10. ff. de collat. bon.* Ex quo sequitur necessaria consequentia, Nam omnia iura, quæ dicunt, obligatum ad factum, tenori ad interesse, loquuntur post moram commissam, vt. *d. l. stipulationes non diuidunt. 72.* & ibi Bartol. *in 5. quasi. & in d. l. si quis ab alio. 13. §. n. ff. de re iud.* sed dictus maritus non fuit in mora propter difficultatem, vt supra; ergo non potest teneri ad interesse, nec ad pœ-*

nam; cum illæ obligationes accessorie succedant post daram motam. **QUINTO**, adducitur text. *in l. cum stipulatus sum mihi Procul. 113. §. fin. de verbor. oblig. vbi ille, qui t. promisit præstare fideiussore, tenetur ad interesse, si fuit in mora, vt ibi capiteffe dicitur: ergo à contrario sensu, si non fuit in mora, non tenetur ad interesse, & ita etiam probatur *in l. si fundum. 14. §. ff. de verbor. oblig.* Sed dictus maritus non fuit in mora ob difficultatem; ergo non tenetur ad interesse. **SEXTO** adducitur dictum Abbat. *in c. ex rescript. col. fin. circa fin. de iureiur.* vbi dicit; quod t. promittens factum alienum, tenetur solum curare & præstare illam operam, quam possit, & sic ad aliud non tenetur, Sed quia dictus maritus facit omnem suam operam, & conatum; ergo impleuit, quod promisit, ita vt ad aliud non teneatur. **NEC** obstat, si diceretur, quod imo promisit factum proprium, scilicet se curaturum & facturum cum effectu, & c. vt not. Alexan. *in d. c. l. stipulatio. 138. in princ. ff. de verbor. obligat.* quia respondeo vt infra in sequenti argumento.*

SEPTIMO, hunc casum decidit in terminis Franc. de Aret. *in d. l. si iusta stipulatus 97. §. possum. ff. de verbor. oblig. & idem Aret. in melius in consil. 42. colum. 4. versic. nec credo.* vbi dicit, quod t. licet promittens factum alienum, obliget se curaturum, & facturum cum effectu. & tamen ista verba non important aliud, nisi quod simpliciter, & bona fide, & sine fraude curabit faciendo omnem suam diligentiam, vt factum promissum adimpleatur; non tamen obligat promittentem ad impossibile, secundum eum. Vnde, licet dictus maritus ita promissit, tamen fuit executus factum suum, quod promisit, præstauit omnem suam diligentiam, & operam, bona fide, & sine fraude; vnde ad aliud teneri non debet.

OCCTA VO adducitur, quod tenet Abb. *in c. Gemma. circa fin. de sponsal.* vbi dicit, quod t. quando quis obligauit se curate, & facere, quod aliquis consecrat matrimonio, vt supra dixerat: in eo casu, si fecit quidquid potuit, & ille non vult consentire, non tenetur ad pœnam. Deinde querit in fine, an teneatur saltem ad interesse, si promissio illius facti fuit facta per stipulationem; & concludit de mente Ioan. de Aret. & Cyn. quod non, nisi delo versatus fuerit: & ita dicit communiter teneri, vt ibi per eum.

NONO; t. quia Franc. de Aret. *in d. §. possum* semper loquitur copulariæ, tam de pœna, quam de interesse, & ita intelligit gl. *in d. c. ex rescripto.* scilicet, vt loquatur etiam de interesse, & deinde ibi *in 2. col. in versic. & quia vt dixi.* & c. refert opinionem suam, quam tenet cetera communem sententiam, in puncto iuris: videlicet, quod licet quis faciat quidquid potuerit; tamen tenetur promittens ad interesse; & postea immediate subdit hæc verba formalia, videlicet, opinionem tamen contrariam sequeretur in practica propter auctoritatem contradicentium; vnde quia locutus fuerat de interesse, & postea dicit

ci seruandam esse in practica contrariam opinionem, sequitur, quod etiam ad interesse non tenetur promittens, secundum veram opinionem, quæ in practica seruatur.

19 Pro solutione ꝑ reassumo dicta TRIA CAPITA. Et quoad PRIMVM, scilicet, AN TENEATUR DE PERIURIO? firma hanc secundam partem, scilicet quod in dictione non tenetur, si fecit quid quod potuit, per iura alleg. in primo argumento huius 2. partis, quæ clare loquuntur, & nullus videtur contradicere. Nec obstant rationes adductæ in primo & secundo argumento primæ partis: quia concedo, quod iuramentum facit quem teneri præcise ad factum, & debet impleri in forma specifica, quando illud factum præstari potest, sed ad illud factum, quod explicari non potest per promittentem, est impossibile, quod quis præcise cõpelliatur, præsertim in facto alieno; ergo non dicitur periurus; quia non censetur per iuramentum promississe impossibile, vt supra dixi in *argumentis secundæ partis*, maxime quia iuramentum obligat iurantem DEO. DEVS autem solem animam inueter iurantis, vt *d. c. si quid inuenisti 13. quæst. 3.* Et ad hoc retorquetur textus in *d. c. quor. lam. de iurciur.* allegatus in secundo argumento primæ partis, ponderando ipsum in *versis. necessitate. & in c. breui eccl. tit.* Præterea, quia per argumenta secundæ partis, maxime in 6. 7. & 8. argumento est probatum faciendum suum conatum, & operam, adimpleuit, quod promissit, & ad aliud non tenetur, sequitur, quod non est perurus. Quo ve-

20 10 ꝑ AD ALIA DVO CAPITA, scilicet, AN TENEATUR AD POENAM, ET AD INTERESSE, in his puto distinguendum, vt attendamus verba contractus. AVT enim maritus obligauit se iurare cum effectu, quod vxor sua renunciet, & non sunt addita illa verba, ita quod non possit excusari se fecisse suum posse, & alienum factum promississe, & c. & tunc similiter teueo in vtroque casu, hanc secundam partem; scilicet, quod faciendo totum suum conatum sine fraude, non tenetur, neque ad poenam, neque ad interesse; quia difficultas excusat in obligationibus facti, per ea, quæ allegata fuerunt in secundo argumento secundæ partis, maxime per text. in *l. si vehenda. vlt. §. penul. ff. ad leg. Rhod. de iact.* & per alia allegata in aliis argumentis secundæ partis: nam de his habemus decis. in terminis Franc. de Aret. in *d. §. possum*, quia dicit, quod hæc opinio seruaretur in practica, & per eundem Aret. in *d. consil. 262 col. 4.* prout dixi supra in *septimo argumento*, scilicet, quod alia verba, *faciendum, & curatum cum effectu, &c.* important, vt bona fide, & sine fraude faciat suam diligentiam, quod promissum adimpleatur, vnde eo ipse, quod fecit istam operam, adimpleuit promissam, dommodo sine fraude fiat, & sine collusionem. Nam solent vt plurimum promittentes colludere cum vxoribus, & simulare, quod mirantur, & verberant; tamen adiuuicem habent intelli-

gentiam in contrarium: tunc verum est, quod tenentur mariti. Hoc firmiter aperta ratione; quia si difficultas excusat à mora, vt supra conclusum est: vbi non datur mora, non succedit obligatio ad interesse in promissionibus facti: & minime ad poenam: quæ communiter hodie non exigitur, nisi quatenus cum interesse concurrat, vt infra dicam, NON OBSTAT *l. sancimus. 26. C. de fideicom.* allegata in tertio argumento primæ partis; quia loquitur in stipulatione prætoriam & iudiciali de præsentandus: ita tenet Alexand. in *d. l. quod re. §. ff. de rebus cred. colum. fin.* nos autem loquimur in stipulatione conventionali extra iudicium, in qua difficultas excusat à poena: per ea, quæ superius dicta sunt in 2. argumento secundæ partis, & per not. per Dd. in *d. l. quod re* Ex prædictis remanet data responsio ad primam argumenta primæ partis. AD quartum respondeo eodem modo, sicut dixi in præcedenti, scilicet quod loquitur de stipulatione iudiciali iudicio facti, in qua difficultas non excusat, per ea, quæ proxime dixi. NON ꝑ obstat quintum argumentum, quia ad *d. l. qui autem. 4. ff. de pec. constit. §. sed si quis.* POTEST RESPONDERI DVPLICITER. PRIMO; quia ibi non probatur, quod promissor fecerit omnem suam diligentiam. SECUNDO; quia ibi promissum fuit factum alienum continens id, quod ipse promittens erat principaliter obligatus, vnde eum potuisset se liberare soluendo, vel dando æqui idoneum fideiussorem, & non fecit, merito tenetur ad interesse. Sed in casu nostro fuit facti promissio demero facti alieno super eo, ad quod promittens non tenebatur, nec poterat alio modo hanc promissionem explicare, nisi faciendo, quod quid potuit, vt fecit, & hanc responsum sentit Franc. de Aretio in *d. §. possum.* & est de mente Bald. in *dict. leg. qui autem. §. sed si quis. in lectur. antiqua.* vbi facit mentionem de ista difficultate, quando aliquis promissit extrahere fideiussorem de obligatione: nam faciendo quicquid potest, excusatur, vt ibi per eum, & est de mente Ludouici Roman. in *consil. 510. colum. 7. in fine.* NON OBSTAT sextum argumentum; quia licet ista promissio sit facti proprii, tamen difficultas excusat à facto proprio; vt dictum est; & etiam à perituro. Si vero ꝑ in contractu conventionali sunt addita illa verba, videlicet, quod dictus maritus non possit excusari fecisse suum posse, & alienum factum promississe, & c. & tunc, quo ad perituriam, dico idem, vt supra dixi, scilicet, quod non tenetur, per rationes supra allegatas. Sed totum dubium stat, quo ad poenam & interesse; nam in rei veritate, vtgeur multum illa tria argumenta restantia videlicet, septimum, octauum, & nonum, primæ partis, quibus non potest dari congruum responsum. Per quæ videtur dictandum, quod tunc maritus tenetur ad poenam, vel

ad interelle, ex quo per dicta verba futecepti periculum difficultatis, & excusatus seipsum ab eius allegari obsequer ea, quæ not. Alexand. & Doct. *in d. l. si quis §. quæsum. ff. si quis eam.* & per hoc patet responsum ad omnia a gumentis secundæ partis, in quantum obstant huic conclusioni: quia in isto casu difficultas non excusat mora, ex eo quoniam censetur per dicta verba illi renunciatum. Nec obstant adducta per abbat. *in d. l. c. Gemma.* & per Franc. *in d. §. possunt* quia ibi non dicitur, quod promissor adiecit illa verba, scilicet, quod non possit excusari fecisse suum posse, &c. & eodem modo respondeo ad id, quod dicit Franc. *in d. consil. 142.* & sic non fuit futeptum periculum difficultatis. In vno tamen casu ꝑ promissor excusaretur sine aliquo dubio, etiam vbi essent adiecta dicta verba, scilicet, quando vxor esset mortua ante moram promittentis, & idem in quolibet alio, de cuius facto est promissum: nam tunc excusatur promissor ipso iure propter impossibilitatem, per ea, quæ habentur *in d. l. sancimus. 26. c. in l. si decesserit. ff. qui satisd. cogant.* & est text. *in d. l. qui autem. 14. §. sed & si quis. ff. de consil. pec.* SED contra prædicta in 2. membro videtur fese decis. 294. *consil. Neap.* vbi figuratur proprie iste casus, scilicet, ꝑ quod maritus promissit, vt non excusaretur fecisse suum posse, &c. & tamen concludit ibi Matth. de aequitate, quod si fecit omnem suum conatum, non teneatur. Verum licet in figuratiõne easus apponat illa verba in princ. illius decisi. tamen mouetur per illud *consil. 142.* Aretiu & per nonnullas alias doctrinas, quæ loquuntur solum, quando quis promissit se curaturum; & facturum, sine adiectiõne illorum verborum, & per *d. leg. si vehenda.* Nec dicitur in d. decis. quod ira fuisse decisum in pleno conf. sed solum referuntur ibi opin. vnde per ea, quæ dicuntur in d. decis. non tollitur obstaculũ *de d. §. quæsum.* & de illis tribus vltimis argumentis primæ partis, scilicet, quando est susceptum periculum difficultatis. Præterea, *d. decis. 295.* loquitur solũ ꝑ de pœna, non autem de interelle, licet hodie nullam facerem differentiam inter pœnam & interelle; ex quo, secundum communem conclusionem, de æquitate non exigitur pœna, nisi quatenus cum interelle concurrat, secundum Angel. *in consil. 219. col. fin.* & habetur in *decis. 35. consil. Neap.* vbi dicitur, quod hoc est de stylo sacri consilii qui pio lege feruatur: idem tenet Ioan. de Anan. *in c. fin. de vsur. Dd. in l. cum allegas. 13. C. de vsuris.* Alex. *in consil. fin. in 4. vol.* Hinc dicit gl. *in c. fraternitatis. 12. qu. 2.* quod in foro conscientiæ non porell exequi pœna conuentionalis, & Soc. *in consil. 131. colum. 1. in fin. in 1. volum.* & Abb. *in c. cum dilecti de arbiter.* & Petr. Philip. Corn. *in consil. 168. col. 2. in litera C. in 4. vol.* Quod ꝑ procedit in pœna applicanda parti, sed si venit applicanda fisco, exigitur vltra interelle partis. Ita de hoc est alia *decis. 34. consil. Neap.* Quia igitur per *d. decis. 295.* non remanet conuacuarum motuum de assumptione per-

culi, sequitur, quod remanet conclusio firma, quod quando maritus appofuit illa verba, ita quod non excusatur fecisse suum posse, & alienum factum promississe, &c. tenetur ad interelle, dato, quod fecerit omnem suum conatum; & ita teneo; quia rectũ responsum contrarium dari non potest. Quod ꝑ interelle petitur, vbi pœna non est promissa, sed vbi est promissa, illa succedit loco interelle, *l. ff. de præst. stipul. dor. Bart. in l. 4. §. Cato. in 9. c. 10. opposit. ff. de verb. oblig.* & illa tantum petitur, etiamũ excedat interelle, de rigore iuris, vt not. Alex. & Dd. *in d. l. stipulatio ista. 38. de verb. oblig. in princ. c. in §. alteri.* Bart. *in l. Lucius. 47. ff. de act. empt. est text.* & ibi Bald. & Doct. *in leg. si quis à socio 41. ff. pro socio.* si tamen interelle est plus, quam pœna, potest peti illud plus vltra pœnã, secundum Bart. & Doct. *in locũ præleg. pœna enim non debetur, nisi interfit, sed non curamus, quantum interfit; quia etiam si modicũ sit interelle, potest peti magna pœna, si promissa est: ita tenet Bart. in d. §. Cato. in 9. opposit. in fin. & vide Ial. in §. omnes col. 4. inst. de act. c. in d. l. stipulatio ista. 38. col. 4.* De æquitate autem hodie nunquam exigitur per partem, nisi quatenus cum interelle concurrat, vt supra dixi, & per hæc sic expedita ista quæst. Laus Deo. Robert. Maran. Ven. V. I. D. AD DITIO. De materia huius disputationis, puta de promissione facti alieni, &c, sub pœna cum iuramento, &c. vide Thom. Ferrar. *in r. cautelarum virtus q. iur. cautela 43. in c. anno præterito.* fufius & latissime Ant. Gomel. *lib. 2. contrastrum. cap. 10. de indiuiduis.* & ibi additiones siue notas acutissimi ingenii viri Emauelis Soarez à Rep. *sub literis R. S. c. T. Canonit. in alleg. cap. Gemma de sponsal. Hartmannum Hartmanni Germanum: IC. libr. 2. Prætic. quæst. serenissimũ iur. de fideiuss. decis. 2. K. L.*

DISPVATIO VIII.

Stante in Regno dispositione constitut. Sancimus. de iure protimiseos: vtrũ si clericus emat rem immobilem, possit conueniri iure congrui, & an habeat locum ius congrui contra clericum?

SYMMARIA.

- 1 Clericus emens fundum, an possit conueniri iure congrui per vicinum.
- 2 Statuta, & Leges laicorũ contra libertatem ecclesiasticam, vel clericis onerosa, non ligant clericos. au. 3.
- 3 Statutum contra libertatem ecclesiasticam, quando dicatur. num. 7. c. 43. Libertas quid sit.
- 4 Ius congrui, est prohibitum à iure communi, & esse obseruandum dicitur iniuriosa. Vendere rem suam alteri iniustus quĩ non compellitur. num. 41.

- 3 Diligere debet quis magis se ipsum, quam proximum.
Ordinaria charitas incutit à se ipsa.
Elemosynam qui vult facere, debet incipere à se ipso.
Charitas ordinem pervertit, qui praefert bonum alienum proprio.
- 6 Damnum in rebus alienis potest quis facere, ut euitet damnum proprium.
Iudex potest delatari iudicium propter periculum rerum suarum.
- 7 Clerici non ligantur legibus laicorum quando per eas efficiuntur immutatiores.
- 8 Statutum Principis secularis contra iurium personarum ligat clericos.
- 9 Compromissum quod debet fieri vigore statuti laicorum non ligat clericos passim: sed ad hoc potest clericus eo uti. nu. 14.
- 10 Statuta praecipua laicorum non ligant clericos.
- 11 Statutum, quo prohibentur laici negotiari cum clericis, non valet. nu. 45.
- 12 Statutum prohibens vendere non subditis, non includit clericos.
- 13 Clerici sunt privilegiati in personis, & in bonis.
Bona clericorum sunt privilegiata, sicut bona Ecclesiarum, & eo ipso, quod veniunt à laico in clericum, sunt exempta ab oneribus laicorum. nu. 46.
- 14 Statuta laicorum quantum sunt favorabilia clericis, includunt clericos.
Clericus potest vti active statutis laicorum: sed non passim; unde potest presentare instrumentum secundum formam ritus contra laicum, sed contra eum presentari non potest.
Clericus excludit sororem à successione patris, vigore statuti.
- 15 Statutum requirens certam solemnitatem in contractu, an includat clericos nu. 48.
Statuta non includunt personas non subditas.
- 16 Ius nobis, quod situm fuit facti nostro, à nobis auelli non potest nu. 49
- 17 Lex imperatoris, qua non tractat materiam spiritualem, nec obuiat canonibus, seruanda est, etiam in foro ecclesiastico. nu. 20. & 47.
- 18 Statuta laicorum approbantur per Papam, quando sunt rationalia. nu. 27.
Papa censetur approbare leges laicorum, quando sunt rationabiles. nu. 27.
- 19 Leges civiles sunt diuinitus prolatae per ora Principum.
- 20 Statuta laicorum, que possunt afferre commodum & incommodum clericis, non dicuntur contra libertatem ecclesiae.
- 21 Clericus an teneatur ultra vires hereditatis, si non fecit inuentarium.
Clericus ligatur vicio litigiosi per legem civilem.
- 22 Clericus an teneatur ad obseruantiam l. quoties. C. de rei vend.
- 23 Clerici ligantur lege civili, quando non facit eius notabile prauidicium.
- Ius congrui fuit factum cum maxima aequitate ad euitandas rixas.
- Ius congrui fuit introductum de iure diuino.
- 24 Statutum, quod mulier non possit alienare extra filios suos, habet locum, etiam si alienaret clericis.
- 25 Statutum ob rationabilem causam, licet per consequentiam faciat aliquod incommodum clericis, debet seruari inter clericos.
Statutum imponens solutionem euntibus ad manandum, extenditur etiam ad eos, qui vadunt ad celebrandum ecclesiae.
- Testator non potest instituire Ecclesiam & filium eius heredare.
- 26 Statutum excludens faminas propter masculos, censetur excludere etiam faminam non ualentem.
Statutum ligat clericos, quando in seculo vinculum ante clericatum.
- 27 Imperator dicitur dominus totius mundi, & omnium rerum temporalium, & potest imponere leges, quamuis vult in diuitiis rebus.
Legem condere est iurisdictionis, & de maximo imperio.
- 28 Alienatio quando est prohibita contemplatione certae personae, non potest fieri etiam ad alias causas: alias admittitur illa persona ad reuocandum, nu. mer. 37.
- 29 Bona debitoris quando venduntur, praefertur creditor, & consanguineus in emendo.
- 30 Iure congrui quando agitur, quod dicatur pretium.
Fiscus habens rem communem cum priuato, potest illam vendere totam multo socio, qui socius praefertur omnibus in emendo.
- 31 Emphyteusi finita debet reuocari à descendentibus illius, qui primo habuit, alias potest appellari.
- 32 Colonus tenetur vendere partem suam fructuum domino potius, quam extraneo.
Fiscus tenetur rem Sacerdotis confiscatam locare potius spuris illius sacerdotis, quam extraneo.
- 33 Vicinitatis causa multa conceduntur etiam contra ius commune, quae alias non concederentur.
- 34 Statutum, quod res vendatur consorti, ligat clericos.
- 35 Constitutio, Sancimus, de iure congrui inducit duas principales prouisiones, vnam scilicet contra venditorem, & aliam contra emptorem.
Actio oriens ex iure congrui, est realis, & datur contra emptorem.
Dominium in iure congrui transfertur reuocabiliter, & quid importet hoc.
- 36 Traditio nuda si non habet causam precedentem habitilem, non valet.
- 37 Statutum requirens inscriptionem in donatione, operatur, ut non valeat donatio laici facti clerico, sine illa solemnitate.
Constrahere non potest subditus, sprete lege sui superioris.
- 38 Testamentum debet habere solemnitatem statuti, etiam si in eo instituitur clericus.

- 39 Lex, quæ potest afferre commodum & incommodum, per hoc non dicitur clericus curioſa.
- 40 Conductor antiquus ſi offert tantum, quantum vult dare nouus, an præferatur nouo nu. 41.
- 41 Gabellarius anni præcedentis præferatur nouo licitato-ri, ſi tantundem offert, quantum nouus.
- 43 Statutum ut dicatur contra libertatem eccleſiaſticam, eo, quia clerici efficiuntur timidores, quæ timiditas conſideratur.
- Metus vaneus non eſt in conſideratione.*
- 44 Laicus venditor poteſt compelli per legem Imperato-riſ.
- 49 Dominum noſtrum ſine factio noſtro, an & quando à nobis auferri poſſit.
- 50 Clericus an poſſit teſtari ſine ſolemnitate ſtatuti lai-corum, & quid ſi alium clericum heredem inſtituat nu. 51.
- 51 Ius congrui non habet locum, quando clericus vendit clerico.
- Teſtamentum clericus non eget ſolemnitate ſtatuti, quando in eo eſt inſtitutus alius clericus*
- 52 Nunciatio noui operis eſt approbata per ius Canonici-cum.
- 53 Conſuetudo ciuitatis ligat clericos ex eo, quia eſt mixta clericorum, & laicorum, ex quo per populum in-ducitur.
- 54 Conſuetudo, Saucimus, de iure congrui, an dicitur compulſiua perſonarum.
- 55 Ius congrui non habet locum in clerico agente contra clericum emptorem, qui ſimiliter emit à clerico.
- 56 Ius congrui non habet locum contra laicum, qui emit pro Eccleſia, idem ſi clericus emit pro Eccleſia, nec aſſue, nec paſſiue habet ius congrui.
- 57 Ius congrui an habeat locum contra laicum, qui emit rem ab Eccleſia.
- bona clericorum non & quando gaudeant privilegio rerum Eccleſiaſticarum.*
- 59 Ius congrui an detur laico, qui emit rem ab Eccleſia, poſt venditionem alterius rei, ſuper qua petitur ius congrui.
- Ius congrui competit ei, qui habet rem vicinam tem-pore venditionis, ſecus ſi illam emit.*
- Ius congrui competit ex perſona venditoris, qui ven-dit ut poſſit rem vicinam.*

ASSIDUè in palatiis ventilatur quaſtio vtiliſ-ſima, & hæcenus indifeuſa: vtrum ꝑ clericus emptor alicuius fundi poſſit per vicium moleſta-ri, & conueniri iure congrui ſuper dicto fundo, of-ferendo idem pretium vigore conſt. Saucimus de iure prociuitatis, cuius diſpoſitio communiter ſeruat in Regno: Et quia iſta materia eſt particularis, quæ in paucis libris habetur, & nullus Doct. eam tra-ctat magis diſſuſe, niſi modernus ac vtilis Doct. regiocola Matth. de Affl. Neap. in ſuo notabili com-mèto ſuper d. conſt. Saucimus. in quo bis tetigit hæc quaſtionem in ſpecie, & contrarias deciſiones po-

nit. Nam in principio illius conſtituit. in 4. col. ſirmat conſeſionem cõtra clericum, ſcilicet, quod teneatur iure congrui. Sed in §. ſin. eiſdem conſtitutio-nis, in §. col. mouet intermiſtam quaſtionem, & ſir-mat conſeſionem contrariam, ſcilicet in fauorem clerici, quod non teneatur iure congrui. Ex quibus contrariis deciſionibus quaſtio iſta redditur magis dubia, adeo, quod vidi plures iudices & Aduocatos ſuper ea hæſitare. Vt tamen habeatur in futurum ſuper ea vera conſeſio: decreui ipſam plene per ar-gumenta ad partes diſputare.

Et PRIMO, pro ꝑ parte negatiua in fauorem cle-rici, quod non teneatur iure congrui, adducitur: Nam leges, & ſtatuta laicorum quando ſunt contra libertatem Eccleſiaſticam, & clericis oneroſa, non ligant ipſos clericos, vt in authent. caſſa. & ibi plene per Salic. & Doct. C. de ſacroſ. eccl. Ant. de Bur. & Abb. in c. ſi. de vna & hon. cleric. in c. quod clericis. de ſero com-pter. Abb. & Fel. plenitlime in c. Eccleſia S. Maria de conſtit. Bart. in l. cum ſos populos. 1. in §. qu. C. de iunm. Trin. & ſi. d. cathol. Alexand. 17. conſil. 213. & 214. in 2. volum. Petri. de Anch. in c. canonum ſtatuta. de conſtit. & c. per-pendimus. de ſentent. excommun. Ioan. Andr. & Abb. in c. 1. de oper. nou. nunt. ſed dicta lex inducens ius con-grui, eſt Principis ſecularis, & clericis oneroſa: er-go non debet aſtingere clericos Et ꝑ quod ſic oneroſa, probatur: nam illa lex dicitur contra libertatem eccleſiaſticam, quando per eam prohibean-tur clericis ea, quæ ſunt ſibi conceſſa de iure com-muni. Ita tenet Felin. in d. c. eccleſia S. Maria. col. 27. verſic. tertia ſunt opin. & c. & ibi etiam Ant. de Bur. & Imolan. c. cum tertia. de elec. & Alexand. in d. authent. caſſa. & in conſil. 214. colum. 2. in ſin. col. penult. & in d. conſil. 214. colum. in ſin. in 2. volum. Sed iure com-muni vnicuique licet diſponere de re ſua, prout ſibi placet, l. in re mandata. 21. Cod. mandata. l. nec emere 15. & ibi per Doct. C. de iure delibet. Per ius congrui autem priuatur iſta libertate; quia tenetur quis volens ven-dere, requirere conſentem. Item tenetur emptor re-uenire vicino, per d. conſtitut. Saucimus. vnde reſpe-ctũ clericorum dicta lex eſt oneroſa, & contra lib-ertatem Eccleſie. Nam libertas nihil aliud eſt, niſi naturalis facultas eius, quod cuique facere libet, & c. l. libertas. ff. de ſtat. homin. ſed per dictum ius cõ-grui impeditur quis facere voluntatem ſuam à iure communi promiſſam: ergo d. conſtitut. Saucimus. cum priuet clericos libertate ſibi a iure communi conceſſa, ſatis dicitur contra libertatem eccleſiaſti-cam, & ſeruari non debet inter clericos.

SECVNDO, & magis ꝑ in ſpecie interminis no-ſtris adducitur; quia per ius cõmune in ſpecie pro-hibetur ius congrui. Probat per primo per l. commu-ni. & ibi Bald. in 1. nos. C. communi. diuid. vbi po-teſt quis vendere non requiſito conſorte, probatur etiam in leg. ne cui. 32. C. locat. Item probatur magis clare in l. dudum 14. C. de contrahend. emp. vbi Impe-rator annullat omnes obſeruantias, quæ per prius

erant super isto iure congrui, & concedit liberam facultatem vendendi & emendi. Item probatur per *l. inuitum. 11. C. de contrahend. empt.* ubi non compellitur quis inuitus vendere alicui. Item in *d. l. dudum*. Imperator appellat obseruantiam iuris congruam iuriosam, & in rei veritate non posset considerari melior textus in fauorem clericorum: nam per illam legem offenditur, quod non solum *dist. constit. Sancimus*. sit contra libertatem ecclesie, sed etiam sit iniuriosa clericis: ergo nullo modo inter eos est obseruanda: patiuntur enim iniuriam clericis, eo ipso, quod compellantur vendere rem emptam, contra *d. l. inuitum*. & sic priuantur libertate iuris communis, contra ea, quae notat Abb. & Doctor. in *l. de contrab. empt.*

5 TERTIO, & confirmatur: quia per talem legem clerici priuantur beneficio sibi concessio, ex diuina, & humana lege, quod est, ut quilibet diligat magis seipsum, quem proximum suum: nam ordinata charitas incipit a seipso, *l. praes. 6. C. de ser. & aqua. 6. non satis. 86. distin. gloss. in e. quiescamus. 22. distin.* pro hoc est text. in *cap. qui vult de pen. distin. 3.* ubi dicitur, quod qui vult dare elemosynam, debet incipere a seipso, & text. cum gloss. in *verb. semitipso. in c. si non licet 23. quaest. 5.* & dicit Angel. in *consil. 25. colum. 1.* quod peccat contra ordinem charitatis: quia praefert charitatem alienam charitati propriae. Idem tenet Specular. in *tit. de Advocato. §. 2. versic. sed nunquam clericus*. Hinc videmus, & quod a iure permittitur alicui facere damnum in rebus alienis, cautam vitandi damnata in rebus propriis, *l. qui seruanda. rum 14. ff. de praescript. verb. & l. si quis sumo. 49. ff. de leg. Aquil.* Item cautam vitandi periculum rerum tuarum, potest in dext. diuertere, & dilatare iudicium, *l. si longius. 18. in prin. ff. de iudic.* Sed per dictum ius congrui peruertitur iste ordo charitatis: quia compellitur quis potius dari alii, quam sibi, quod est contra omnia iura diuina, canonica, & civilia. Cum nemo compellatur de suo facere beneficium, *c. cum ex officio de praescript. & l. inuitum. 11. C. de contrahend. emptio.* ergo sequitur, quod non debet legare clericos.

7 QUARTO confirmatur, & quia tunc lex vel statutum dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quando clerici efficiuntur timidiore ad aliquem actum faciendum, secundum Bart. in *d. autem. cass. de sax. croj. eccles. in l. 1. §. qua oneranda. 3. ff. quarum rer. actio non dat.* Abb. in *e. nouerim. de sentent. excommuni.* & Felin. in *cap. Ecclesia S. Mariae. colum. 37. versic. secunda sustinuit.* &c. Sed per dictam constitutionem clericis efficiuntur timidiore ad emendum, quia sciencies rem posse sibi auferri a vicino, non emerent: ergo non debent seruari inter clericos, ut habeant libertatem emendi.

8 QUINTO adducitur, quia & quando lex vel statutum Principis secularis, est coactiuum penitentium, ad aliquid faciendum, non ligat clericos. Ita

tenet Abbas in *c. quod clericus in 7. colum. in fin. de foro compet.* & Felin. in *d. c. Ecclesia S. Mariae. colum. 8. versic. Quinto & ultimo.* &c. ex quo vendicaret sibi iurisdictionem in clericis Princeps secularis, qui potius clericis debet obedire, *c. cum ad verum.* &c. *nunquam. 96. distin. 7.* sed *d. constit. Sancimus*. est coactiuum personarum ad aliquid faciendum, tam respectu venditoris, quam emptoris: nam compellit venditorem ad requirendum vicinum. Item compellit emptorem ad reuendendum vicino: ergo non debet seruari inter clericos: Corroboratur & ex his, quae in simili dicimus de compromisso, ad quod astringuntur litigantes per statutum, nam non ligat clericos, secundum Alexand. in *consil. 213. col. 12. in 2. volum. & Socin. in consil. 71. colum. 3. in 2. volum. & hoc ex illa ratione, est coactiuum personarum, ut plene per Socin. in *d. consil. 71.**

SEXTO adducitur, quia statuta & praecipua laicorum non legant clericos, secundum Alex. in *d. consil. 213. col. pen. consil. 214. col. 2. in 2. vol. Gemin. in c. fin. de immunit. eccles. lib. 6. & est text. in c. clericis. in c. fin. de immunit. eccles. lib. 6. & Clement. praesens de cens. & ibi Card. per Abb. in *c. in nouamus. de cens. sed d. consil. Sancimus*. est praecipua: quia praecipit requirere conforces. Item praecipit reuendi rem vicino: ergo non debet seruari inter clericos.*

SEPTIMO adducitur & textus fere in terminis, in *c. fin. de immunit. eccles. lib. 6.* ubi non valet statutum, quo laici prohibentur vendere clericis: & dicit ibi Gemin. in prin. quod siue haec prohibitio fiat directe, siue indirecte, procedit a politio illius capituli. Nam dicitur contra libertatem ecclesiasticam, quando clerici non possunt libere negociari cum laicis, sed per ius congrui saltem indirecte prohibentur clericis emere: quia, quando clericis non est vicinus, repellitur per vicinum: ergo non debet ligare clericos: & hoc proprie dicit Bald. in *d. l. dudum. 4. in prin. C. de contrahend. empt.* ubi dicit obseruantiam iuris congrui esse onerosam, & contra libertatem.

OCTAuo adducitur, quia & statutum, quod prohibet vendere certis personis, puta nobilibus, non includit clericos, & dicitur contra libertatem ecclesiasticam. Ita tenent Ioan. Andr. & Gemin. in *c. fin. de immunit. eccles. lib. 6.* Alexand. in *consil. 14. col. 2. in 2. volum.* Felin. in *d. c. ecclesia S. Mariae. col. 4. versic. quarto.* &c. ubi dicit, quod ista communis opinio. & Bart. in *l. filius familias. 11. §. diui. 11. col. 3. ff. de leg. 1.* Sed in proposito *d. constit. Sancimus*. prohibet vendere certis personis, scilicet non contunctis: ergo non debet includere clericos.

NONO adducitur, quia & clerici sunt priuilegiati, non solum in eorum personis, sed etiam in eorum bonis. In tantum, quod licet aliqua bona, dum sunt penes laicum, sint subiecta oneribus statuti laicorum: tamen eo ipso, quod peruenerunt in possessionem clerici, efficiuntur exempta, & gaudent priuilegio.

legio clericorum, & iudicantur per iura canonica. Ita tenet Bald. in l. placet. §. versic. quarto iuxta hoc, &c. C. de sacrosanct. eccles. & ibi etiam Barr. Franc. de Are. laf. gloss. in l. incola. 29. ff. de muner. Nam mutatione personæ mutatur qualitas & conditio rei, l. Paulus respondit per procuratorem. 90. (alias incipit procurator. ff. de acquirend. hered. & l. C. quando, & qui. quar. pars. deb. libr. 10. & tenet Andr. de Isern. in tit. qua sint reg. in vers. & placitorum. col. 2. Quantum enim ad hoc privilegium exemptionis à statutis laicorum, bona clericorum & ecclesiarum, purificantur: ut est text. in Clem. presentis. & ibi Cardin. in 2. not. de censib. c. fin. & ibi Andr. & Abb. de vit. & honest. cler. in c. adversus, &c. non minus. de immuni. eccles. Barr. in l. 1. col. 4. C. de mul. & in quo loc. Speculat. in tit. de clericis coniug. col. 3. Archid. & Gemin. in c. 1. de immuni. eccles. libr. 6. & q. bona clerici sint privilegiata, sicut personæ, tenet etiam Abb. in d. c. ecclesia S. Maria. col. 5m. antepenult. Nunc in proposito, licet fundus, qui venditur, dum est penes laicum, sit subiectus oneri d. constit. Sancimus, tamen postquam est alienatus in clericum, mutat illam conditionem, & debet iudicari liber per illa iura canonica, recipiendo exemptionem à personæ clerici: & sic clericus non debet teneri ad tenendum?

¶ **DE C I M O** adducitur, ¶ quia leges, & statuta laicorum, quatenus sunt favorabilia & privilegiata clericorum, includunt clericos. Hinc est, quod clerici possunt active uti statutis laicorum, in eorum favorem, non autem passive potest alius uti contra clericos, & hoc in terminis nostris tenet Abb. in c. constitutum. in versic. not. de restitu. in integr. ubi proprie loquitur in iure congrui. & tenet, quod clericus active potest uti iure congrui contra laicum, & in hoc approbatur tale statutum per Papam, ibi, scilicet in favorem clerici, non autem passive. Ad idem est gloss. in c. novit. in versic. quecumque de iudic. & ibi Abb. in 9. col. 5m. vers. ult. gloss. 1. sic colligit argumentum, &c. ubi dicit, quod ecclesia potest uti lege civili pro se, non tamen tenetur recipere contra se: quia quod est inductum in favorem ecclesie, non debet in eius odium retorqueri. Idem dicimus in comp. omni inducto per statutum: nam clericus potest petere fieri compromissum iuxta formam statuti; & tamen laicus non potest petere, clerico inuito, quod fiat compromissum, ut declarat Sotomus in d. consil. 71. in 4. volum. & præsertim in penult. col. nec in illo casu habet locum pœna retractionis, ut possit quis dicere clerico, patere legem quam tu te ipse tulens, ut est textus in c. cum omnes. de constit. quia civilis lex non sit facta ad postulationem clerici, cessat edictum, quod quisque iuris, l. 3. in princ. ff. quod quis, que iur. ita declarat Socin. in d. consil. 71. col. pen. & Bald. pulchre in l. cum cunctos populos col. 6. vers. 1. dicit ulterius quartus, &c. C. de iur. Trin. & sic cath. ubi plura exempla ponit, maxime de instrumentis habente executionem vigore statuti: nam

clericus potest uti statuto contralaicum, sed non e contra, & hoc fait pro ritu magnæ curiæ, qui incipit: Item, si qui debitor. nam clericus active potest præsentare instrumentum secundum formam ritus; non autem passive contra eum præsentari potest, per prædicta. Similiter facit ad statutum excludens feminas à successione propter masculos, nem clericus masculus excludit foretem, & gaudet beneficio statuti, secundum Bald. ibi, & Abb. in d. c. ecclesia S. Maria. col. 5m. fin. ex quibus sequitur conclusio, quod d. constit. Sancimus in quantum concernit favorem clericorum, præcedit in clericis, scilicet active, ut ipse possit remevincere iure congrui; non autem passive potest convenire iure congrui, secundum Abb. in d. c. constitutus. & sic verior videtur opinio Matth. quam posuit in §. fin. illius constitutionis, Sancimus.

¶ **V N D E C I M O** adducitur; ¶ quia quando aliqua res vel statutum Principis secularis mandat contractum, vel alium actum non facti sine certa solemnitate, non tenetur clericus servare dictam solemnitatem, sed potest actum celebrare sine illa. Ita plene tenet Abb. in c. relatum. el. de testam. licet hæc opinio non sit in dictione veram in clerico, sed in ecclesia sic, ut declarat plene Felin. in d. c. ecclesia S. Maria. col. 37. versic. quartus casus, &c. Statuta enim quamvis generalia, non includunt personas, non subditis, ut per Abb. in c. à nobis el. col. 1. de sentent. excomm. Nam eorum validitas dependet ex potestate statutum, secundum Abb. in d. c. ecclesia S. Maria. col. 4. versic. ad primum, &c. Verum in casu nostro videtur procedere istud argumentum; quia solemnitas requisitionis vicini, inducta per d. constit. Sancimus, videtur esse personalis; nam respicit personam venditoris, & hoc procederet, quando clericus esset venditor.

¶ **D V O D E C I M O** & ultimo pro ¶ ista parte adducitur; quia id, quod nobis questum est sine facto nostro, a nobis auelli non potest, l. id quod nostrum. ff. de regul. iur. & hoc etiam de iure gentium, ex quo iure fuerant introducti contractus, maxime contractus emptionis, l. ex hoc iure. §. ff. de iust. & iur. Unde postquam res fuit acquisita clerico per contractum emptionis, non debet posse ab eo inuito auferri ex statuto laicorum; quia tolleretur sibi id, quod ex iure gentium acquisivit, & esset valde onerosum in clerico.

¶ Pro parte ¶ vero contraria affirmativa, scilicet, quod imo clericus teneatur iure congrui, & litigetur per d. constit. Sancimus, adducitur **P R I M O**, quia constit. Sancimus, est lex imperialis facta ab Imperatore Frederico, quo casu, quando lex imperialis non tractat de materia spirituali, nec obviat canonibus, servanda est, etiam in foro ecclesiastico contra clericos, ut tenent gloss. & Abb. in c. 1. col. 13. de oper. nou. nuncia gloss. in ver. temporalium. inc. cum ad verum. 96. dist. Archid. in c. si inter Episcopos. 6. qu. 4. & Pet. de Arch,

Anch. in *c. canonum statuta*, in 1. q. de *const. glo. in c. ceterum, de don.* Doct. in l. *privilegia*, § 7. *C. de sacrosanct. Eccles.* sed d. *conf. sancimus*, non loquitur de re spiritali, nec de materia concernente peccatum, nec contrariatur canonibus: imo de iure canonico approbatur, ut infra dicam: ergo servari debet in utroque foro contra clericos.

18 SECUNDO ad iucitur; † quia d. *constitut.* & eius observantia reperitur expresse approbata per canones, scilicet per d. *c. constitutus, de in integr. restit.* ubi expresse mandat Papa servari illam observantiam, ut res vendatur confortibus; & ibi hoc declarant plenius Anton. de Butr. & Imol. ergo non potest dici contra libertatem Ecclesie, postquam Papa approbat ipsam. Hinc videmus, quod saepius Papa solet approbare statuta & consuetudines laicorum, quando sunt rationabiles, ut in *c. cum venissent de eo, qui mitt. in poss. in c. ceterum, de donat. in c. 2. de arbitr. lib. 6* & habetur in *c. clericis, de iudic.* & quod not. Paul. de Castr. in *authent. causa, qua cum monacho, colum. 2. de Episcop. & clericis.* † & dicit lex canonica quod leges civiles sunt diuinitus probatae per ora Principum, *c. fin. 10. quest. 3* Et text. in *c. super specula, de privi. dicit*, quod sancta Ecclesia legum civilium non respuit famularum, quae vestigia iustitiae & aequitatis imitantur.

20 TERTIO adducitur; † quia tunc lex civilis dicitur praedicialis clericis, quando solum incommodum eis afferre potest, sed quando lex civilis potest afferre commodum, & incommodum, non dicatur praedicialis, nec contra libertatem Ecclesiae. Ita tenet Abb. in d. *c. Ecclesia Sanctae Mariae col. 5. vers. circa hoc tamen, &c.* ubi per hoc inferit, quod lex civilis loquens de contractu emptionis, commodati vel depositi, vel similis, debet servari inter personas, ex quo non contradicit canonibus, & potest afferre commodum & incommodum, per text. in d. *c. 1. de oper. no. nun.* ubi demolitur Ecclesia noviter edificata contra nunciationem novi operis inductam à iure civili, & in *c. ecclesia, el. 1. ut lite pendem.* ubi Papa per leges civiles iudicat inter clericos: & idem tenet Felin. in d. *c. Ecclesia S. Mariae, colum. 25. vers. ex predictis istis, &c.* Per. de Anch. in d. *c. canonum statuta.* Abb. in *consil. 73. colum. pen. in 2. volum.* Sed in casu nostro ista lex imperialis de iure congrui, loquitur super contractu emptionis, & locationis, & non est praedicialis; quia potest afferre commodum clerico agenti iure congrui: ergo servari debet inter clericos, cum contrarium non repugnet de iure canonico.

21 QUARTO adducitur, † quia secundum magis communem conclusionem clericus adiens haereditatem non confecto inventario, tenetur vitare res haereditarias, & tamen hoc est inductum per d. civilem, ut habetur in l. *fin. C. de iure del.* ita tenent Ang. Alexand. Iul. & communiter Doct. in d. l. *in j. fin.* quidquid dicatur ibi Bart. idem tenet Abb. in d. *c.*

Ecclesia S. Mariae, colum. 5. & ibi etiam Fel. remissive, in 25. colum. & Abb. in *consil. 73. colum. pen. in 2. volum.* ubi solum Ecclesiam excipit a confessione inventarii. Bald. expresse in d. l. *fin. in princ. in 6. q.* & Angel. in l. 1. §. *haec stipulatio, ff. si cuiuspius, quam per leg. Falc. & plene per Can. in c. 1. de testam. & in c. de solut.* Similiter clericus tenetur vitare litigiosum, quod est inductum à iure civili, ut d. *c. ecclesia, ut lite pendem.* & Abb. in d. *c. Ecclesia Sanctae Mariae, colum. 5.* Ergo leges civiles servantur contra clericos, non obstante, quod possit eis quandoque afferre incommodum, ut dixi in praecedenti argumento. Eodem modo debet servari ista lex civilis, tractans de iure congrui.

22 QUINTO adducitur, † quia secundum communem conclusionem, dispositio l. *quoties 15. C. de rei vend.* servatur etiam contra clericum, non obstante, quod potest afferre incommodum. Ita tenet Abb. in *c. contineatur, de his, qua si. à pral.* Alexand. in *consil. 122. in 5. volum.* & Felin. in d. *c. Ecclesia S. Mariae, colum. 29.* & tractat illa lex materiam venditionis. Nam si res primo venderetur clerico, deinde venderetur laico, praefertur laicus secundus emptor ratione possessionis; unde non est mitum: sicut eodem modo ratione possessionis potuit lex civilis praefere laicum laico, & sic etiam ratione vicinitatis rei ratione iuris congrui: & sufficit, quod in utroque casu possit quandoque clericus habere commodum, quod est, quando ipse prius habuisset possessionem, vel haberet rem vicinam; quia auocaret rem ab emptore per ius congrui.

23 SEXTO adducitur; quia † quando lex civilis non facit notabile praedictum personis Ecclesiasticis, debet servari etiam inter clericos: ita tenet Fel. in pluribus, in d. *c. Ecclesia S. Mariae, 10. de constit. col. 4. vers. quartum notabile, &c.* & *colum. 4. vers. 1. limitatur, &c.* Sed per ius congrui non fit notabile praedictum clerico; quia dato, quod perdat rem: tamen recuperat suum pretium. Item d. l. *sancimus.* est facta cum maxima aequitate & ratione ad evitandas discordias & iras, quae possent omni inter vicinū, & novū emptorū, & sic facta est ad commune bonum civitatis, quod equiparantur bono Ecclesiarum: ut tenet Cal. in *consil. 21. in fin. in 11. de constit.* Item d. l. *sancimus.* est conformis iuri diuino, secundum quod erat introductum ius congrui, ut habetur *Hieremiae cap. 32. ubi dicitur: Ene agrum meum, tibi enim competet expropiquitate, ut emas, &c.* & habetur *Ruth. cap. 4.* ergo tanto fortius servari debet inter clericos.

24 SEPTIMO adducitur; † quia si statutum dicitur, quod mulier habeas filios non possit alienare extra filios suos, habet locum etiam si alienaret clericus: & sic tale statutum factum contemplatione filiorum ligat clericos: ita tenet Fel. in d. *c. Ecclesia S. Mariae, 10. de constit. col. 41. vers. 1. limitatur, &c.* ergo eodem modo, quando statutum dicitur, quod res non possit alienari extra vicinos; cum par videatur ratio grauioris.

- 25 OCTAVO adducitur; quia † quando statutum laicorum est factum ob aliquam rationabilem causam, non principaliter in odium clericorum dato, quod per aliquam consequentiam clerici haberent aliquod incommodum, non est in consideratione, & servari debet etiam inter clericos, & sufficit, quod in statuto clerici non ponitur, ut possit obtinere text. in c. si de immuni eccles. lib. 8. Hic conclusio probatur per multa exempla. Primum ex his, quae tenet Calde. in consil. 2. in tit. de const. ubi dicit, quod si statutum imponit certam solutionem evitibus ad macinandum, habet locum etiam in his, qui vadunt ad molendinum Ecclesiae, non obstant, quod per quandam consequentiam videatur in aliquo laici Ecclesia. Secundo probatur ex his, quae notabiliter tenet Abb. in consil. 63. in 1. vol. ubi tractat, quomodo indirecte potest statutum impedire legatum ad pias causas, & per Fel. in c. Ecclesia S. Mariae 3. ut lit. pend. in 4. 2. col. Tertio; quia lex civilis mandat filium institui heredem, alias testamentum patris non valet; & tamen hoc procedit, etiam quando Ecclesia esset haeres instituta; quia non potest quis filium ex herede, & Ecclesiam instituere, e. quae 4. q. 1. q. 4. & gloss. in l. si quis ad. l. ancimam. 4. C. de Episc. & cler. sed in proposito d. l. ancimam. est facta arbitraria causa, approbatam etiam de iure Canonico, per c. consuetus. 8. de in integr. rest. & etiam de iure diuino, ut dixi supra in 6. argumento & non loquitur contra clericos, nec est facta in odium clericorum. Unde non curatur, si clerici patiuntur aliquod incommodum, quando emuat, praeterim eum habeant commodum, quando euincunt, ut supra dictum est in 3. argumento. Confirmantur praedicta; † quia statutum excludens foeminas propter masculos, censetur etiam excludere foeminam monachalem, non obstante, quod sit persona Ecclesiastica; ita tenet Abb. in c. quod clericos. 9. colum. 10. de foro compet. Felin. in d. c. Ecclesia S. Mariae. 10. de const. colum. 32. & Paul. de Cast. in consil. 30. 4. 1. volum. & Socin. in consil. 81. colum. 4. & 5. in 1. volum. & v. plurimum assignant rationem; quia statutum iniecit vinculum in re clericarum, & propterea ligat clericos, secundum Abb. in d. c. quod clericis. col. 9. & ibi Ioan. And. & Soc. in d. consil. 81. in pen. col. in fin.
- NONO adducitur; † quia Imperator censetur Dominus omnium rerum temporalium, quae sunt in mundo, sicutem quo ad iurisdictionem, & potestatem, l. bene à Zenone. 3. C. de quatr. prescript. e. quo iure. 8. dist. c. conuenior, & ibi gloss. in 2. q. 8. Appellatur enim Dominus mundi, l. de precatio. 9. ff. ad leg. Rhod. de iust. gloss. in c. Adriani. el. 2. 63. dist. 1. & gloss. in c. venerabilem 34. de ele. 1. & Card. in Clem. 1. de iur. Trin. c. p. d. Carol. & Bart. in 5. omnem col. 1. & 2. in 1. consil. Digestorum. & idem Bartol. in l. post a. tones. 1. §. per hanc. 3. el. 2. de rei vend. Si enim est Dominus mundi, quo ad bona temporalia, potest in dictis bonis ponere legem, quam vult; nam Imperator dicitur Vice-

rius Dei in temporalibus, secundum Bald. in l. 1. C. de iure annul. aur. Ergo quando facit legem super eis, dicitur illam facere auctoritate Dei, text. est in c. nemo. 6. quast. 2. & quando est iusta & rationabilis, censetur etiam approbata per Papam, ut in c. intelleximus. 1. de op. nos. nun. 19. c. Ecclesia. ut lit. pend. & per Alexand. in consil. 121. in fin. in 2. volum. & quod antequam bona perueniant in clericum, pōt. Princeps in eis statuere, & onus imponere, tenet Bart. in l. rescripto. 6. §. sed enim fin. ff. de mun. & hon. Si ergo bona temporalia sunt Principis quoad iurisdictionem, nulli est dubium, quod facere legem, est iurisdictionis, ut per Bart. in l. Imperium 3. ff. de iur. em. iudic. nam est de maximo imperio: vnde sequitur, quod Princeps potest disponere de rebus temporalibus legem condendo, ut not. Bart. in d. §. omnem. colum. 2. in 1. consil. ff. forum. Ergo licite potuit facere hanc legem, quod bona stabilia vendantur potius vicinis, quam extraneis, & clerici, qui volunt negotiari super dictis bonis, teneantur observare legem superioris, qui habet super eis potestatem legis condendae tanquam Vicarius Dei; maxime; quia dicta lex non est eis praedictialis, cum possint ex ea sentire commodum, ut supra dictum est.

DECIMO adducitur; quia † quando lex disponit super bonis alicuius, ut debeant ire ad certam personam, non potest ille, qui grauat, alienare ea etiam ad pias causas, extra illam personam. Ita per plura concludit Abb. in consil. 63. col. 2. vers. sed huius non obstantibus, & c. in 1. vol. Sed in casu nostro lex disponit super rebus temporalibus, ut venditores teneantur eas alienare vicinis; ergo non possunt eas alienare etiam clericis in praerudicium viciniorum; nam quando statutum respicit rem temporalem, ligat clericos, secundum Abb. in d. c. quod clericis. col. 7. in fin. de foro compet. & Felin. in d. c. Ecclesia S. Mariae. 10. de const. col. 38.

VNDICESIMO adducitur; quia † quod res vendatur magis vni, quam alii, est in iure approbata per plures leges. PRIMO, per l. ff. de p. iud. cred. ubi quando vendatur bona creditoris, in emendo praeretur creditor, vel agnatus aliis extraneis. ITEM probatur per text. in c. 1. §. sed et res. & ibi And. de Iser. Alias. & communiter Doct. per quos si. iust. ubi in venditione feudi facienda, agnatus offerens iustum pretium, praeretur extraneo in emendo. Et quod contanguineus praeretur in emendo, tenet Luc. de Pen. in l. vna. colum. 2. super vers. sic debet. C. de imp. luc. de script. ab. 10. 7. dicitur autem iustum pretium illud, quod recipitur ab extraneo: vnde dato, quod secundum communem estimationem res valeat decem, si tamen dñs offerat quindecim, illud pretium sublatum alicui iustum, & illud tenetur offerre vicinis in iure congrui obtinendo; quia venditor non debet esse in damno. Ita pulchre in c. 1. in 1. notis tenet Bal. in l. rem maioris 2. col. si extraneis C. de resem. vend. ubi plura iura allegat. TERTIO quia

quia quando fiscus habet rem communem cum priuato, potest illam totam vendere iuuito socio *l. multum. 2. C. de comm. re alien. &* tamen ille socius vult emere partem fisci, præfertur oimibus aliis emptoribus, Ita notanter tenet Bald. *in d. 12.*

31 **Q**UARTO; † quia quando aliquis tenuit aliquam rem in emphyteusim, & est finita, potest eius descendens, vel consanguineus petere, quod sibi renouetur, & concedatur: & tenetur Dominus sibi concedere potius, quam alteri, & si non facit, potest appellari, text. est, & ibi Bart. *in ait. prator. 1 § permittitur. 41. ff. de aqua quo. & est. &* Bart. *in l. 1. in fin. ff. de priu. cred. &* Socin. *in l. consil. 99. col. penult. in 1. vol. &* est text. *inc. Bona memoria. 3. &* ibi per *Can. de postul. prelat.* **Q**UINTO; quia † colonus partiaris tenetur vendere partem suam fructuam potius Domino, quam extraneo. in causa, quo velle illam vendere. Ita tenet Bart. per illum textum *in l. perpensa. 1. in fin. C. de metall. lib. 11. &* Alexand. *in d. dicit. ad Bald. in l. Audum 14. C. de contrahen. emptio. SEXTO;* quia quando aliqua res alicuius sacerdotis fuit confiscata, & fiscus velle eam locare, tenetur illam locare spuris illius sacerdotis potius, quam extraneis: text. est *in constitut. Sicut acco. imus. &* ibi Matth. de Affl. *et. in*

32 **4. notab. SEPTIMO;** quia † multa in iure conceduntur ratione vicinitatis, etiam contra ius commune quæ alias non concederentur, text. est, & ibi gloss. *inc. quoniam. 12. questio. 1. 29. inc. cum longe. 63. dist. 1. &* *inc. 1. de consecrat. eccles. vel alia. lib. 6. tenet Luc. de Pena per illum textum. in l. quicunque 7. la. 2. eolum. penult. C. de omni agro desert. lib. 11. Ex quibus iuribus videmus, quod tam iura Canonica, quam Ciuilia approbant aliquid noui statui posse ratione vicinitatis, & propinquitatis. Vnde si Imperator per suam legem introduxit hoc ius congrui ratione vicinitatis, motus fuit optima ratione approbatam per iura Canonica, quam Ciuilia, & etiam de iure diuino, per illud dictum Hieremias, *cap. 32* allegatum supra *in 6. argum.* vnde merito clericus legantur hac lege.*

33 **D**ODECIMO, & vltimo, † pro ista parte adducitur auctoritas Cyn & Bald. *in l. neque C. de her. in fin.* vbi tenent, quod tale statutum, quod res vendatur consorti, ligat clericos. Item adducitur auctoritas Sebast. Neap. *in consuet. s. Ecclesia, versic. sed quid de clericis, &c.* vbi expresse tenet, quod clericus ligatur iure congrui: huius Sebast. magna est auctoritas in Regno.

34 **E**x quibus † rationibus hinc inde adductis, illa quæstio redditur valde dubia, adeo, quod iudicando bonum esset habere iudicem proprium. Quid ergo dicemus?

35 **P**RO SOLVTIONE puto distinguere **Q**UATVOR MEMBRA. Primum, videlicet, quando laicus vendit rem laico. Secundum, quando laicus vendit rem clerico. Tertium, quando clericus vendit rem laico. Quartum, quando clericus vendit rem cle-

rico. **S**UPER PRIMO MEMBRO casus est indubitatus, quod habet locum ius congrui; quia nullum viget obstaculum, cum ambo sint subditi Imperatoris. **S**UPER SECUNDO MEMBRO videtur consistere dubium, Tamen firmo conclusionem, quod clericus teneatur iure congrui per omnes rationes, & iura adducta in secunda parte. Et considero primo quod *constitut. sancimus.* iuducit **D**VAS principales **P**ROVISIONES. VNAM, videlicet contra venditorem, & **A**LIAM contra emptorem. **P**RI-MA contra venditorem est, dum dicit, *non ante concedimus alienare, nisi prius denuncietur illius, &c.* & sic venditor prohibetur alienare, & adstrigitur ad denuntiandum vicinis. **S**ECUNDA contra emptorem, dum dicit, *quod debent venire vicini, & soluere iustum pretium cum usuris, & expensis necessariis, & accipere ius promissios, & extraneos emptores omnino repellere, &c.* & sic ionuit, quod post factam venditionem contra formam huius constit. emptor repellitur per vicinum, & sic ista actio iuris congrui, vt est realis, dirigitur contra emptorem, vt declarat Matth. *in d. constit. sancimus. §. vt infra 30. in 11. not.* emptorem tenetur reuendere vicino, vigore ergo primæ provisionis, non poterat laicus subditus legislator alienare rem clerico sine vlla solemnitate denunciationis, & alienando fecit contra legem; vnde illa res transfuit in clericum, cum vitio: & licet Matth. *in d. constit. sancimus, in princ. in 9. notab.* teneat, quod non obstante legis prohibitionem, transferatur dominium in emptorem. Tamen illa translatio fit reuocabiliter, & quando dominium transfertur reuocabiliter, non habet effectus domini: vt est text. & ibi Bartol. *in l. exfessante. 30. §. Latimus. 1. ff. de except. rei iudic. &* Bart. & Doct. *in l. si retro 4. in princ. ff. de pign. actio. &* Alexand. *in l. debitor. 9. ff. ad Trebel.* videtur enim res alienata transfire cum vitio, quo est affecta propter legis prohibitionem, & sic transit in clericum cum illo onere, quod recepit in possessione laici. Nam primo fit contractus venditionis, & postea traditio. † Traditio enim debet habere præcedentem causam habilem, *l. traditionibus. 20. &* ibi Bart. & Doct. *C. de pact. alias nuda traditio sine causa, vel contractu præcedenti, nihil valet, nec dominium transfert, l. nunquam nuda. ff. de acquir. dom.* Nunc in proposito dico subtiliter: quando laicus vendit clerico, primo facit contractum, & immediate ex ipso contractu nascitur ius congrui vicino, quo tempore adhuc res est in dominio laici venditoris ante traditionem, per *d. l. traditionibus.* demum secuta traditio in clericum emptorem transit dominium reuocabiliter cum iure congrui radicato in personam vicini: antequam res esset effecta clerici, merito potest vicinus cem clerico auferre ex iure sibi quæsitio ex facto laici venditoris, antequam res esset effecta clerici, & sic nullam iniuriam facit clerico, sicut quando clericus emit rem alteri hypothecam, vel tributariam; quia

potest à clerico emitti, iuxta not per Bartolum *in l. rejerptio. 6. §. fina. ff. de iuno. Et* non lex emittit vinculum suum in ipsa re, antequam fieret clerici, per ea, quæ dixi supra in 8. *argumento secundæ partis, infra.*

37 Confirmatur † etiam; quia quando alienatio est prohibita contemplatione cenæ personæ, quamvis alienatio fiat in clericum, vel ecclesiam, admittitur illa persona ad reuocandum, vt not. Abb. *in cõsil. 53. col. 2. in 1. vol. & Fel. in d. c. Ecclesia S. Maria. 10. eolum. 24. de constit. pro hoc est text. in c. 1. §. donare quæ olim p. feu. alien. led per d. conf. sancimus. p. libetur alienatio contemplatione vicinorum: ergo ipsi reuocant à quocunque, l. quoties 11. & ibi Bar. C. de fideicom. c. l. peto. 69. §. fraire. 3. de leg. 2. & Socin. in cõsil. 84. eolum. 4. in fin. in 1. volum. Hinc est, quod si statutum, dicit, quod donatio non valeat, nisi fuerit insinuata, si contingat laicum donare clerico sine dicta insinuatione, non valebit donatio, secundum Abb. in c. quod clericus, col. 7. de foro cõmpet. & assignat rationē, quia supradictus non potest contrahere cum non subdito, s̄p̄ta lege sui superioris. † Et, subdit etiam ibi Abb. quod si per statutum requiritur aliqua solennitas in testamento, debet adhiberi, etiam si in eo instituitur clericus hæres. Idem tenet Felin. *in d. c. Ecclesia S. Maria. 10. de constit. eolum. 37. in fin. versic. primus est. Et c. eolum. 38. & Abb. in c. relatum. 11. de testam.* ergo idem debemus dicere in laico vendente rem clerico; quia non potuit alienare, s̄p̄ta lege sui superioris, maxime in præiudicium vicini; & ex his remanet confirmata ista conclusio pro parte affirmatiua, scilicet, quod clericus potest super re empta per cum conueniri iure congrui, quando emit à laico, prout in hoc secundo membro.*

39 Superest modo † respondere ad argumenta adducta in contrarium pro prima parte. Et primo, non obstat primum argumentum, quia patet responsio ex his, quæ dicta sunt super 1. & 6. argumentis secundæ partis: nam ex quo ista lex non affert clericis notabile præiudicium, nec est facta principaliter in odium clericorum, sed propter bonum publicum. Item potest esse con. ad idem & in commodum, per hoc non dicitur clericis onerosa, nec contra libertatem ecclesiæ; cum multæ aliæ leges similes reperiantur in iure civili, quæ non reperiuntur contra de iure Canonico, & seruantur in utroque foro, prout est *in l. quoties. 13. C. de rei vend. vt dixi in 5. argumento secundæ partis.* Præterea per istā *constitut. sancimus.* clericus non priuatur aliqua libertate magis, quam in aliis casibus a iure permittis: nam si clericus est venditor, potest libere vendere, etiam s̄p̄ta ista lege, & habet suum intentum; quia res auocatur ab emptore sine suo præiudicio: nam non tenetur de emptione. Si vero est emptor, emit rem absq̄tā vitio iudicato in ipsa re a tẽpore, quo erat in possessione laici, vt mo-

do dixi in solutione, & sic licet res ab eo emittatur per vicinum, tu hoc incidit clericus facto laici vendentis, qui erat ligatus lege imperatoris, tanquam subditus, & sic incidit, sicut, quando emit rem hypothecariam; vnde non tollitur sibi libertas data à iure communi emendi, & vendendi; quia emit rem cum onere, NON † obstat secundum argumentum, quia *in l. 1. ff. communi diuid. non prohibetur* us con- 40
grui, sed solum non approbatur, ex quo tempore illius legis non erat inductum. Et eodem modo respondetur ad *l. si cui. 32. C. loc.* quæ responsio corroboratur per text. *in l. congrui. 4. Et in l. prædica. 5. C. de loc. præd. ciuil. libr. 11.* vbi determinatur contrarium, scilicet quod antiquus conductor præfertur nouo, quando offert tantum pretium, quantum offert nouus. Sed Bald. *in d. l. ne cui. 32. C. locat.* intelligit illam legem congrui, procedere in præditiis fiscalibus, & ita concordant ista contraria, de quibus vide dec. 238. *cõsil. Neap.* vbi facit differentiam inter colonum & inquilinum. Tamen Paul. de Castr. *in cõsil. 4. in 1. volum.* tenet, quod in rebus ecclesiæ non potest expelli primus conductor, per secundum, si tantumdem offert: & idem Paul. *in cõsil. 32. in cod. 1. volum.* dicit semper de æquitate debere rem eidem relocari, & Lud. Rom. *in cõf. 23. col. pen.* tenet idem in emphyteusi: & Luc. de Pen. *in d. l. præd. 5. C. de locat. præd. ciuil. libr. 11. in fin. verbis.* dicit † idem procedere de gaballario anni præcedentis, qui præ- 41
fertur nouo licitatori, si tantumdem offert, quantum nouus. Ad *l. dudum. C. de contrat. en. empt.* respondeo, quod illa lex corrigitur per *præd. constitut. Sancimus,* quæ est posterior, *l. pãtia nouissima. 12. C. de pãtia. Item d. l. dudum. in fin.* excipit, nisi lex specialiter aliud obseruari præcipiat. Et sic ferit proprie istam futuram correctionem, vnde in fin. per dictam exceptionem approbatur ius congrui in locis, in quibus obseruatur eius vis, prout est in Regno. Nec obstat, quod videtur, facere remunera contrahentibus; quia postquam lex ita deposuit, seruari debet, quãuis dura sit, *pro p̄p̄x. 12. qui Et à quib.* Ad *l. mitum.* respondeo, † quod non compellitur inuitus quis vendere rem suam, quæ est in dominio tuo irrevocabiliter: sed is, qui emit rem cum vitio, & acquisiuit rem cum illo onere reuocandi eam, excipitur ab illa lege; quia scire debuit statutum seu legem iniecisse vinculum, antequam res transiret in dominium clerici, vt supra dixi. Non obstat tertium argumentum: quia in isto casu clericus emptor non facit beneficium de proprio, sed de alieno; nam quamvis sit dominus, habetur tamen pro non domino, ex quo acquisiuit reuocabiliter, vt supra dixi. Nec peruenit charitatem, qui vendit rem, quam tenere non potest, ex quo per prius erat affecta per legem ciuilem. Non obstat quartum argumentum; quia respondeo, † quod dicendum statutum esse contra libertatem ecclesiæ, non omnis timiditas consideratur, sed solum, quando clerici 43
emittunt.

efficiatur ex rationabili causa timidiores, & laevi
 audaciores ad nocendum, & sic ista duo requiruntur
 copulatiue. Ita expresse tenet Abb. *in d. c. noue-
 rini* 43 *de sent. excom. Bart. in d. a. u. h. cassaz. irrita. C. de
 sacrosan. eccl. & in d. l. usurandum* 51 §. *qua. oneranda* 3.
 ff. *quar. rer. act. non dat.* patet secundum exemplum ibi
 positum per Bart. & Abb. sicut dicitur in metu; quia
 non omnis metus infringit actum, sed solum ille,
 qui caderet in constantem vitium, *l. metum* 6 ff. *quod
 mos. caus. uelle* ergo considerare istum timorem, sci-
 licet, quod clericus non emeret, est vanus timor: cum
 multæ cautelæ possint adhiberi, minime per talem
 constit. laici efficiuntur aduociores contra clericos;
 cum talis constitutio non dirigatur expresse, nec ta-
 cite contra clericos, sed est generalis. Non constat
 quinquagesimum argumentum; † quia in quantum consi-
 deratur coactio personæ ex parte venditoris, non faci-
 41 rat propositum in hoc secundo membro, ex quo
 laicus est venditor, qui potest compelli per legem
 Imperatoris; in quantum vero consideratur ex parte
 emptoris, nulla est coactio personæ, sed solum
 vicinus auocat ex potestate legis. Constitutio enim
 dat potestatem vicino, vt solum pretio emptorem
 repellat: & ita sonant verba illius constit. Sed deci-
 siones allegatæ in contrarium loquuntur, quando
 emptor compellitur aliquid facere per suam perso-
 nam; nec dicit illa constit. quod emptor compelli-
 tur reuocare, sed solum soluto pretio, lex repellit
 ipsam à re emptâ. Ad sextum potest eodem modo
 responderi, quia nihil præcipitur emptori per illam
 constit. & iura allegata in d. argumento loquuntur
 contra immunitatem Ecclesiasticam, ideo tunc
 statuta non ligant clericos. Statutum enim præcep-
 tum est illud, de compromittis faciendis, in quo
 fateor, quod passiuè non ligat clericos, per iura al-
 legata in quinto argum. supra in fin. quia astringit
 personas ad compromittendum. Ad septimum re-
 spondeo, quod *d. c. fin.* loquitur, quando statutum
 expresse prohibet negociari cum clericis; tunc enim
 indirectè grauitur clerici; quia licet verba
 statuti directe dirigantur ad subditos; tamen indi-
 rectè per prohibitam participationem leduntur
 clerici. Sed hic nec directe, nec indirectè Clerici
 prohibentur emere; quia verba constit. non diri-
 guntur ad emptorem, imò possunt emere clerici,
 licet reuocabiliter. Præterea lex non dicit, quod nul-
 lus vendat clericis, sed generaliter præfert vicinum
 cuiusque extraneo emptori: vnde dato, quod sub ista
 generaliter includantur clerici, hoc non est in
 consideratione, propter commodum; quod ipsi
 45 etiam cont. qui possunt. Ad octauum respondeo, † quod
 loquitur, quando statutum præcise vetat rem ven-
 di. annullando penitus venditionem. Tunc enim
 est tunc merum odium clericorum, si eos includeret:
 & ita loquitur *lex. inc. si. de immuni. eccl. lib. 6.* & deci-
 siones allegata in hoc argumento. sed dicta constit.
 non vetat præcise, sed vult fieri requisitionem con-

sortis prius, & possibile est, quod consors noller e-
 mere. Item possibile est, quod post emptionem cle-
 rici consors non euincat, & sic restat ad esse & non esse;
 & longa est differentia inter hanc causam, & illam,
 qui est in argumento. Ad nonum respondeo † quod
 procedit in bonis clericorum, quæ sunt radicata in
 46 eorum dominio: nam postquam illa acquisiuerunt,
 suat exempta ab omnibus futuris angariis, & oneribus
 laicorum, non autem à præteritis oneribus,
 vt per Bart. *in l. recripto. G. §. fin. ff. de muner. & honor.*
 sed istud onus erat annexum rei, ante, quam perue-
 niret in clericum: ideo non potuit mutari cum mu-
 tatione personæ. Prius enim per contractum ac-
 quiritur ius vicino, quam clerico dominium, vt su-
 pra dixi. Ad decimum respondeo, † quod quando
 47 lex Ciuiliis est condita ab Imperatore, si non habet
 canonem contradicentem, ligat clericos actiue &
 passiuè, quando non sumus in materia peccati: in
 tantum, quod non solum causa clericorum, verum
 etiam & Ecclesiarum deciduntur per leges ciuiles,
 etiam passiuè, text. est formalis, & ibi Abb. *in 2. §.
 & 4. notab. in c. 1. de res. noui. nunc.* & in hoc non con-
 tradicit Abb. *in d. c. constitutus. de in integr. restit.* nam
 refert consuetudinem, quæ erat ibi, quod licebat
 vicino reuocare rem venditam. Hoc enim est fa-
 uorabile clericis, & sic possunt vti statuto, vel con-
 suetudine in reuocando. Non tamen negat Abbas,
 quæ quando illa fuisse lex Imperialis, haberet lo-
 cum etiam passiuè contra clericos, vt sentit ibi An-
 ton. de Butr. cum non contradicat canonicis, &
 est apta afferre commodum & incommodum, vt
 dicit Abb. *in d. c. 1. in 4. notab.* vnde omnia iura, quæ
 dicunt, quod clerici non tenentur vt lege Ciuili,
 contra se, intelliguntur, quando talis lex esset con-
 tra eorum Ecclesiasticam libertatem, per *d. a. u. h.
 cassaz. C. de sacrosan. eccl. eccl.* Vel quando essent statu-
 ta compulsiua personarum ad aliquid faciendum, se-
 cundum Alexand. *in consil. 23. colum. p. 2. colum. 2.*
 sicut dicimus de compromittis, sed vbi est lex Im-
 perialis rationalis, non iuducens peccatum, non
 compulsiua personarum, non facta in odium cle-
 ricorum, non contra libertatem Ecclesiæ, non ha-
 bens canonem in contrarium, omnia iura Cano-
 nica dicunt illam seruari actiue & passiuè inter cle-
 ricos, vt dicitur *in d. c. 1.* & ibi per omnes Doct. & per
 ea, quæ dixi in argumento secundæ partis. Sic ista
 constitutio est huiusmodi, ergo, &c. Ad vndecimum
 respondeo, † quod in clerico veritas est in contra-
 rium scilicet, quod debet seruari solennitas, secun-
 48 dum Abb. *in c. quod clericis. colum. 7. de foro. compet. &
 dixi supra in solutione.* Ad duodecimum respondeo,
 quod ex † legis disputatione ex causa, pot. id, quod
 nostrum est, à nobis aufertur, vt not. Franc. de Art. *in 4.
 l. si ita quis. 135 §. 2. lege in 4. volum. ff. de verb. obligat.*
 sicut in simili videmus in præscriptione, quæ au-
 fert dominium siue voluntate domini, similiter *in l.
 uen. sic. vrb. ratum. 15. §. si quis. ff. de rei. vend. c. 1.*

Lucius. 11. ff. de iudic. & hoc not. Phil. Dec. in l. id quod nostrum. ff. de regul. iur. & ita est in casu nostro; quia id quod erat questum clerico reuocabiliter, auferatur sibi ex legis dispositione, & absque suo damno: quia recuperat prateritum, & auferitur ex dispositione legis, quæ seum effectum, & vinculum retro iniecit, prout pluries fuit dictum supra. Et per istas responsiones remanet firmata conclusio contra clericum, & sic firmo primam opinionem *Matth. in d. consil. Sancimus in princ. in 4. colum.* vbi dicit hanc esse communem opinionem, reprobara alia eius opinione, quam tenuit in §. *fratris consil. S.*

50 **TER TIO MEMBRO PRINCIPALI,** scilicet, † quando clericus vendit laico: concludo idem, scilicet, quod habet locum ius congrui: nam licet alias clericus venditor non possit aditangi, ad requisitionem iudicalem per illum constitutionem, ex quo est compulsiva personæ ad aliquid faciendum: & sic ex parte venditoris videtur esse onerosa, & lex non iniecit vinculum ante traditionem, ob priuilegium personæ, vtdicam in 4. membro: tamen postquam res deuenit ad laicum titulo emptionis, lex immediate facit seum effectum contra laicum possessorem, vocando viciniam ex secunda prouisione illius constitutionis, quam retuli supra in solutione, & hanc conclusionem firmo per ea, quæ dicit *Bald. in d. authent. cassi. vers. sic Quarto quarto, &c. C. de sacrosanct. eccles. vbi dicit,* itante statuto, quod testamento non inuauata, non valent: pone, quod clericus facit testamentum, an valeat: pone inuauatione: & concludit, quod si hæres institutus est laicus, non valet, ex quo ipse hæres tenebatur seruare formam statuti, cum sit subditus; vnde priuatur commodo testamenti, facto suo, qui debuit infra tempus statuti inuauare testamentum. Secus, si hæres esset clericus secundum eum. Sic in casu nostro: dicit, quod clericus venditor non tenetur seruare formam illius constitutionis, tamen laicus emptor debuit id procurare, alias ex ipso, quod emit, facto suo incidit in prouisionem a lege Ciuili inductam: & illud dictum *Bald. sequitur Felin. in d. Ecclesia S. Maria. 18. col. 23. vers. sic. Et ista procedunt, &c.*

51 **QUARTO ET VLTIMO MEMBRO** scilicet quando clericus vendit † clerico: hic stat maior difficultas, tamen firmo illam conclusionem negatiuam, scilicet quod non habet locum ius congrui, ex quo cessant omnes rationes superius adductæ, in solutione, & statenti prima prouisio illius constitutionis. d. ista contra venditorem; quia est compulsiva personæ ad requirendum consortem; quo casu non ligat clericos; & in hoc procedunt omnia iura allegata in quinto argumento primæ partis. Nam Imperator est subditus Papæ, respectu dignitatis, & reputatur inferior. Vnde ligari potest per canones, sed non potest ligare personas Ecclesiasticas per iuras leges, quatenus tangunt personas: vt declarat *Abb. in l. 2. in 3. notab. de oper. noy. nunt. Et hoc, quod non*

possit ligare personam, tenet *Alexand. in consil. 123. colum. penult. vers. ad id, quod notab. Dom. &c. in 2. vol. vbi allegat ita tenere Ioan. de Imol. in c. quod clericis. q. de foro competens. vnde remanet conclusio, quod clericus venditor non tenetur requirere consortem, & sic in eo cessat prima prouisio illius constitutionis, ob priuilegium suæ personæ, sicut non potest retractari ad compromissum, vt dixi in 10. argumento primæ partis. Cessat etiam secunda prouisio illius constitutionis in emptore: quia similiter est clericus, & persona priuilegiata, & non subditus, quo nunc cessant omnes rationes adductæ in secundo membro, scilicet, quando emit a laico: quia tunc lex ciuilis non iniecit vinculum ante traditionem, nec res afficitur vitio; quia licite alienatur, spreta solemnitate illius constitutionis; & sic transit dominium irreuocabiliter; ergo emptor conueniunt non potest iure congrui, & in isto casu possunt procedere omnia iura, & argumenta adducta pro prima parte: quam conclusionem firmo per dictum *Bald. in d. authent. cassi. in 3. q. vbi dicit,* quod quando clericus clericum instituit hæredem, non debet seruari statutum, & *Felin. in d. c. Ecclesia S. Maria. col. 38. Et dixi supra in 3. membro.**

52 **SUPEREST** modo † respondere ad argumenta secundæ partis, quæ videntur obstat conclusionibus quarti membri. Vnde **AD PRIMUM** respondeo, quod dato, quod ista lex sit imperialis: tamen respectu venditoris est onerosa, & compulsiva personæ; vnde non ligat clericum venditorem, per ea, quæ supra dixi, & sic potest libere vendere, & emptor etiam est persona libera, & sic allegata in contrarium procedunt, quando lex non est pro aliqua parte onerosa. Et si mihi diceres, quod Papa approbat legem Ciuilem, etiam inter duos clericos, vt facit *in c. de oper. noy. nuntiat.* vbi per legem Ciuilem iudicat inter duas Ecclesias litigantes: respondeo dupliciter. Primo, quod hiis illi duo clericis non litigant ad iudicem, prout ibidem iure congrui non ostendit his inter emptorem, & venditorem, sed potius inter emptorem, & tertium. Secundo, & melius respondeo, quod nunciatio noui operis reputatur expresse approbata per Papam, quod patet: quia de ea fecit titulum specialem in iure Canonico, vnde nos post compilationem illius tituli non possumus dicere, quod iudicamus clericos per leges Ciuiles, sed potius per canones, quo non est in iure congrui, quia de eo non est aliquis canon approbans, & minime censetur approbatum ex parte venditoris; imo reprobatum per eas quæ habentur in *ind. authent. cassi. C. de sacrosanct. eccles. Et in d. c. Ecclesia S. Maria. 10. de consil.* ex quo est onerosum, respectu personæ, vt supra dixi. **NON OSTAT SECUNDUM ARGUMENTUM,** † de c. constitutus. de in integ. restit. super quo se fundant omnes Doct. exceptientes a clericos hoc ius congrui; quia ad illum text. respondeo, quod non lo-

quitur de aliqua lege Civili, nec de statuto, sed solum de consuetudine municipii, & sic Papa approbat illam consuetudinem inter clericos, ea ratione attendit, quia quando est consuetudo populi, censetur esse iuxta clericorum, & laicorum: nam electi sunt de populo, & civibus, & resp. diligantur consuetudine; quia est eorum propria consuetudo. Ita tenet Abb. *in c. cum venissent. 3. in 2. notab. de eo qui mit. in poss. & in c. cum causa. 5. in 3. notab. de resusc. & declarat pulchre Felin. *in c. ad nostram. 12. col. 2. de probat.* Nos autem loquimur in lege, quæ est mere laicorum, & sic ex diversis nõ fit illatio. Præterea illa consuetudo non dicitur ab, & venditor teneatur requirere consensum, prout dicta constitutio, *Sancimus*, sed solum quod consors, offerendo pretium, possit rem venditam recuperare, ut dicit Abbas *in 7. not.**

54. AD TERTIUM ARGUMENTUM, & omnia sequentia, unica solutione respondeo, ¶ quod procedunt in tribus membris præcedentibus, ex rationibus allegatis supra in solutione. Sed in hoc quarto membro do fallentiam generalem. Quia negari non potest; quin illa constitutio, *Sancimus*, sit compulsiva personarum, tam ex parte venditoris, qui tenetur acquirere, quam ex parte emptoris, qui tenetur rem restituere victio; & hac ratione tenet, quod non procedit inter duos clericos. Et licet quando lex civilis potest assere commodum, & incommodum, debet servari inter clericos; tamen semper limito hoc, nisi lex sit compulsiva personarum, per iura sepius allegata. Et non putet aliquis, quod in tali decisione nisi ipsi contradicant circa ea, quæ dixi supra in secundo membro; in responsionibus datis ad argumenta primæ partis, maxime ad decimum argumentum, in quibus locis tenet, hanc legem non esse contra libertatem Ecclesiasticam, nec compulsivam personarum, saltem ex parte emptoris; & nunc dico contrarium: nam si recte ponderentur verba mea, nulla est contrarietas; quia semper tenui, quod ex parte venditoris est compulsiva personarum, ad requirendum consensum, alias non possit fieri alienatio: sed ex parte emptoris, quando clericus emit a laico, dixi, quod non est compulsiva personæ quoad alius: qui clericus erit cuius vitio, & post vinculum interdictum, unde si compellitur restituere rem, iuste compellitur tali compensatione, que non facit sibi iniuriam: sicut quando emit rem hypothecam, vel affectam alio vitio reali: unde ista compulsio, est executio iuris, & non sonat in vitium: ut eo respectu possit dici lex contra libertatem Ecclesiæ. Sed quando clericus emit a clericis, tunc tenet, quod ex utraque parte est compulsiva personarum, & contra libertatem: nam venditor non tenetur requirere consensum, nec emptor; cum ambo sint pariter privilegiati: & sic venditio procedit libere sine ligamine huius constitutionis, & dominium transit iteocabilitate; quæ res non censetur affecta aliquo vitio, ex quo itate lex potuit sperni

tanquam onerosa clericis, ut notat Host. *in tit. de consuet. 8. fin. vers. sed ponetur.* Et postquam res est acquisita clerico, sic affertur, si erit sibi iniuria, contra l. id quod nostrum. 12. ff. de regul. iur. prout hanc iniuriam ponderat text. *in d. l. dudum. 14. C. de contrah. empt.* & hoc respectu dicitur illa constitutio compulsiva personæ; nam is esset vere iniurius, & compulsivus. Et per istam declarationem censetur esse responsum ad omnia argumenta secundæ partis, ut non habeant locum in hoc quarto membro. Sed quid si vicinus, ¶ qui præcedit congrui, super isto quarto membro, sicutiam clericis; an possit dicere, quod privilegiatus non vitur privilegio contra pariter privilegiatum, & sic competat sibi ius congrui? Dico, quod non, ex quo ambo sunt privilegiati in genere, unde melior est conditio possidentis, per ea quæ not. Bart. *in verb. quas actiones. C. de sacrosanct. Eccles. & Abb. in c. fin. col. 1. & ibi Matth.* In omnibus autem casibus, ¶ in quibus dixi, clericum teneri iure congrui in secundo membro, intellige sane, scilicet quando emit particulariter pro se, & suo patrimonio: secus, si emerit pro Ecclesia, ut declarat Sebalt. *in constit. si Ecclesia. vers. sed quid ille clericus, &c.* Nam Ecclesia nec active, nec passive, habet ius congrui, ut dicitur *in d. constit. Sancimus, in fi. & ibi Matth.* SED PVLCHRVM DVBIVM EST, quod si laicus emit ¶ fundum ab Ecclesia, an ideo vicinus possit petere ius congrui? Matth. *in d. constit. Sancimus in princ. colum. 4. vers. item quæro, an istud ius congrui, &c.* tenet quod non; quia Princeps secularis non potest imponere legem rebus Ecclesiæ. Contrarium puto verius, per ea, quæ dixi supra in tertio membro: nam quod ad hunc casum, non possit fieri differentia inter rem clericis, & Ecclesiæ; quia quo ad iurisdictionem laicorum evitandam, maxime in eorum statutis, semper purificantur in iure bona clericorum & Ecclesiarum, ut declarat plene Felin. *in d. c. Ecclesia Sancta Maria. 10. de constit. in 4. & 5. colum. Card. in Clem. present. in 2. notab. de censib. Abb. in c. fin. de resusc. & honest. cler. licet gloss. in c. ex literis. 5. de leg. 1.* dicat generaliter, quod bona clericorum gaudent privilegiis Ecclesiarum, & gloss. *in c. quanquam, de censib. lib. 6.* tamen contrarium tenet gloss. *in c. poss. ffones 16. qua. 4.* Et veritas est ista, quod solum in casibus in iure expressis bona clericorum æquiparantur bonis ecclesiarum, & non in aliis. Imo regula est in contrarium: quia clericus in bonis suis non restituitur, sed Ecclesia sic. Item bona clericorum præsentantur, sicut bona laicorum. Ita hæc omnia pulchre declarat Abb. *in d. c. si sit genti. 16. colum. fin. de prescript. & in d. c. ex literis. in fin. & Felin. vbi supra.* Unde in proposito, sicut laicus à clerico convenitur iure congrui, per rationes allegatas supra in tertio membro; ita etiam in eadem Ecclesia. Nam quo ad hoc, non potest dicitur assignari; quia ius congrui sequitur possessionem, qui est subditus legi laicorum, & contra eum dicitur,

mutations personæ, mutatur conditio rei, vt dixi in nono argumento primæ partis: & istam conclusionem, scilicet, quod emens ab Ecclesia teneatur iure congrui, tenet in specie Sebast. *in con. ues. si Eclesia. in fin. versicul. emat. &c.* NON OBSTAT, ꝛ si quis veller dare instantiam inter clericum & Ecclesiam; quia Ecclesia nec actiue, nec passiuè habet ius congrui, vt d. *conf. Sancimus. in fin.* sed clericus sic; quia ista differentia nihil concludit ad propositum. Nam verum est, si Ecclesia emit, non conuenitur iure congrui. Item si tertius emit prope bona Ecclesie, minime Ecclesia actiue habet ius congrui, & in hoc solum diuertitur à clerico; sed quando Ecclesia vendit, nullum est grauen Ecclesie, quod emptor conueniatur, & ita teneo. SED PVLCRIVS DVBIVM EST. Pone, quod venuta est domus laico, quæ est prope rem Ecclesie, certum est, quod Ecclesia non competit ius congrui. Pone nam, quod Ecclesia incontinens vendit illum rem laico vel clerico, an possit nouus emptor petere ius congrui; viderit, quod sic; quia mutatione personæ, mutatur impedimentum rei, vt supra dixi. In contrarium est veritas; ꝛ quia ius congrui competit ei, qui habet fundum vicinum tempore venditionis: sed si emit post venditionem, non competit sibi ius congrui ex persona venditoris; vnde quia in isto casu Ecclesia est venditrice, quæ non habeat in alium transferre: & ita notante determinat Sebast. *in consuet. ubi domus, super vers. iure habeatis, &c.* & hoc procedit, quando Ecclesia vendit post natum ius congrui; secus, si venderet ante, puta ante venditionem rei, de qualitate rei, quia tunc, qui emit ab Ecclesia, habet ius congrui ex persona sua. Ita tenet Sebast. *in consuet. si quis emit, super ver. alienius. in versic. sed quid emphiteuta. &c.* Ex his remaneat expedita ista nobilissima questio, & æ ne minè vt que ad hanc temporetate ita discussa. Laus DEO. Robert. Marant. *ut in, que Iuris D. &c.*

DISPUTATIO IX.

An emptor rei immobilis, qui poterat conueniri iure congrui donat illam alteri, vel permutat, faciat cessare ius congrui?

SYMMARIA.

- 1 Ius congrui non habeat locum contra eum, cui donata est res per emptorem, vt permutata a ꝛ emptorem num. 27.
- 2 Ius congrui habet locum solum in tribus contractibus Actio nempe ex iure congrui, iuris personalis in rem scripta & sequitur possessionem. Actio personalis in rem scripta, habet similitudinem cum reali.

- 3 Ius congrui an detur contra singularem successorem, & quid si successor non possideat. Ius congrui an detur contra secundum emptorem ex persona propria, vel ex persona sui auctoris.
- 4 Donatarius, cui fuit donata res emptæ, an teneatur iure congrui, num. 5. 13. 27.
- 6 Extentio non fit in correctorius ex identitate rationis, nisi ratione peccati emittendi. Constitutio, Sancimus, de iure congrui, est correctoria iuris communis.
- 7 Statutum, seu lex noua debet ita intelligi, vt ladat ius commune in minus, quam potest.
- 8 Transferri non potest in alium plus iuris, quam habet transferens.
- 9 Ius mihi quesitum ex facto alterius possum contra alium exercere, etiam eo invito.
- 10 Obligatio rei mea facta meo nomine me ignorante, si ratificatur à me, postquam ego obligavi omnia bona mea alteri, an noceat mea ratificatio secundo creditori.
- 11 Ius que situm difficilius tollitur, quam quesitum.
- 12 Dominium an transferatur, si statutum dicat, quod lociter non possit rem aliequare nisi requisito conduttore.
- Dominium rei alienata contra prohibitionem iuris congrui an transferatur, n. 17.
- 14 Fraudibus & malis semper est obuiandum, n. 20.
- 15 Alienatio, qua fit titulo lucratiuo, patitur onus siliquarum.
- 17 Dominium rei vendita sub conditione, an transferatur, si tradatur interim. Dominium an transferatur ex contractu à lege prohibito.
- 19 Fruus tenent reusitue emptor bona fidei, qui emit ab eo, qui tenetur ad fructus.
- 20 Petitiõ hereditatis an detur contra titulo possidentis, qua ad titulum non habuit ab eo qui potest petitione hereditatis conueniri. Aduocati causa fraudandi ius congrui, communiter consuevit vt emptor sit in donet amico suo.
- 21 Petitione hereditatis, qui poterat conueniri si alienauit rem ante conuentionem, tenetur ad ius in factum exit, de alien. ind. mot. causa fact.
- 22 Ius congrui quando cessat per donationem, possit agi reuocatoria ex iure quæ in fraud. cred. Alienata in fraudem creditorum reuocantur sine excessu, quæ existunt in specie.
- 23 Emeritandum si incontinens donat, præsumitur facere in fraudem iuris congrui, & habet tunc locum ius congrui contra donatorem, n. 24.
- Fraus præsumitur in actu ex celeritate temporis, numer. 24.
- 24 Instrumentum vnum & idem continens emptionem & donationem, si non præsumitur in fraudem iuris congrui, quod ad donationem.
- 25 Alienatio in fraude præsumitur, quando fit conueniente persona, & quando alienatio remittit in possessione.

25 *Ius congrui habet locum, ubi permutatio fit cum aliqua re mercabili, quae postea statim venditur.*

23 *Vicinus admittitur ad agendum iure congrui, non obstante donatione vel permutatione.*

29 *Ius congrui quod non datur contra singularem successorem, est inductum per consuetudinem Neapol. non autem per consuet. Sancimus.*

Ius ortuum contra auctorem transiit ad singularem successorem.

Successor singulariter includitur in dispositione loquente de auctore, & eius factum reputatur factum auctoris 30.

31 *Consequentes Neapolitane non habent locum in rebus suis extra Neapolim, & eius districtum.*

Extensio in correctorium fit ad similem casum, quando unica tantum ratio potest assignari.

33 *Iuris congrui observantia differt in ciuitate Neapolis ab alijs partibus regni.*

SUCCESSIVA, & non minus utilis in eadem materia iuris congrui contingit questio. Quidam emit vnum fundum, & suspicans sibi moueri litrem superiure congrui, donat illum eidam suo amico, vel consanguineo, seu permutat, sciens, quod in titulo donationis vel permutationis cessat ius congrui, queritur; an per hoc vicinus censatur totaliter exclusus? Et profecto istud dubium millies in facto emergit, & sub isto colore multæ fraudes, ac perituri committuntur. Et quia materia est quotidiana, ideo decreui eam latius attingere, vt veritas disputando elucescat, *in xtra l. legauit. 25. ff. de lib. leg.*

ET PRIMO PRO PARTE NEGATIVA, quod non habet locum ius congrui, & vicinus sit exclusus, adducitur, quod consuet. *Sancimus.* restringit hanc dispositionem procedere solum in tribus contractibus, videlicet in venditione, locatione, & emphyteusi; in alijs ergo contractibus remanet dispositio iuris communis, vt liberum sit vnicuique contrahere. Item, quoniam ista actio dicitur personalis, ex quo est coadiuctio ex lege *Sancimus.* tamen dicitur in rem scripta, vt declarat *Seb. in consuet. si quis emit in fin. super vers. verisimiliter.* & sic sequitur possessorem, vt ibi dicit, & plenus in eadem consuet. super vers. possidet, & *Marth. in d. constitut. Sancimus.* in pr. in 9. not. & in 5. vt infra 30. in 1. not. & in 5. licet. in 6. notab. Actiones cum personales in rem scriptæ habent similitudinem realem, & sequuntur possessorem, *l. in hac 3. & est autem. 3. ibi gloss. ff. ad exhib. & declarat lat. in rubr. ff. si certum per colum. 2. sed quia emptor non reperitur possidere; quia donauit, non potest conuenire iure congrui; donatarius autem minime, ex quo possidet titulo donationis, in quo cessat ius congrui: ergo de necessitate remanet vicinus exclusus.*

SECUNDO adducitur, & nam ius congrui non datur contra singularem successorem, sed solum contra vniuersalem, qui possidet, alias autem etiam si

esset vniuersalis, & non possideret, non teneretur iure congrui: ita tenet *Sebalt. in d. consuet. ad si quis emit. in fin. super vers. vniuersali.* sicut etiam emptor qui non possidet, non tenetur, vt dicit *Sebalt. in consuet. vbi domus. super vers. ab emptore. & super vers. successore. &c. & in consuet. si ex vno. super vers. possessores.* Huic est, si emptor venderet secundo emptori, ille secundus emptor non tenetur ex emptione prima sui auctoris, sed solum ex secunda emptione propria, secundum *Seb. in d. ver. vniuersali.* Vnde si donaret, non posset ex proprio titulo conueniri possessor, ex quo non est titulus habilis ad ius congrui, minime ex titulo sui auctoris; quia illud ius non transiit contra singularem successorem, & sic vicinus remanet exclusus. Duo enim sunt necessaria ex parte rei conueniri copulariue; scilicet quod possideat, & quod titulo emptionis possideat, vel locationis, vel emphyteusis.

TERTIO, & pro ista parte adducitur auctoritas *Sebalt. in d. consuet. si quis emit. super vers. possidet. in vers. pone d. go. &c.* vbi in terminis format haec questionem: Si vnus emit hodie, & eras donat alii: Et tenet, quod non habet locum vltimus ius congrui, & idem in specie firmat *Marth. in constitut. Sancimus. & licet. in 6. notab.* vbi de verbo ad verbum refert, & sequitur opin. *Seb.* quorum duorum Doct. magna est auctoritas in hoc regno.

QUARTO adducitur & *decis. 238. consil. Neapol. in fin.* quæ incipit *nobilis Petrus, &c.* vbi fuit decisum contra auctorem iure congrui ex causa; quia emptor donauerat rem suo. Et illa decisio fuit fundata super auctoritate Domini *Sebalt. in d. vers. possidet.* quæ dici debet pro lege seruari in hoc Regno, *l. fin. C. de legib.*

QUINTO confirmatur, & quia d. constitut. *Sancimus.* est correctoria iuris communis; nam per eam corrigitur text. *in d. l. dudum. 14. C. de contrahen. empr. & in l. in re mandata. 21. Cod. mandat.* licet respectu *d. l. in re mandata* sit potius limitatio, quam correctio, vnde stante hoc dubio, non debet fieri extensio, sed debet strictè intelligi in casu, in quo loquitur *l. si vero. 63. §. de viro. 9. & ibi per Doct. ff. solut. matr.* in correctoris eam etiam ex identitate rationis non fit extensio, secundum *Bart. in auth. quas ad vices. colum. pen. C. de sacrosanct. eccles. & Modern. in authen. extestamento. C. de collat. & Bart. Alex. & D. & in l. 2. ff. de legat. 1. & Bart. in auth. qui semel colum. 2. C. quomodi. & quand. aud. P. hoc est text. in l. precipuus. 32. in fi. C. de appell. & *l. Sancimus. C. de testat.* Cum igitur d. constitut. *Sancimus.* dicitur, quod vicinis offerens pretium accipit ius promissios, & potest extraneum emptorem repellere, apparet, quod solum contra emptorem dicitur forma agendi: non autem loquitur de alio habente causam ab emptore; ergo non debet extendi, cum sit lex correctoria & odiosa; debemus ergo & hunc casum dubium ita interpretari, vt reuertatur decisio ad ius commune, vt est gl. notabilis*

lis in c. statusum. in x. r. s. n. u. m. d. u. m. de p. r. a. b. e. n. l. i. b. 6. semper enim intelligere debemus legem nouam, vel la dat ius commune in minus, quam potest, vt est text. & ibi Gem. & Doct. in c. eos. de temp. ord. lib. 6. & Abb. in c. certificatio. l. u. m. s. e. n. s. u. l. & text. in l. s. e. r. u. s. 2. c. de noxal. & per Felin. in c. 1. col. 8. vers. 2. de eliro. & de rejer. & in c. causam. qua. col. 11. eodem tit. Sed tenendo, quod vicinus sit excludit, in isto casu restringitur lex correctoria, & sic reuocatio ad ius commune; ergo ista opinio est tenenda: nam res de factu reuertitur ad naturam suam, l. s. v. u. s. 27. §. p. a. c. 3. in fin. & ibi Barr. & in l. p. l. e. n. e. m. 3. col. ff. de p. a. 7. & ab exordio 35. dist.

PRO PARTE VERO CONTRARIA AFFIRMATIVA, scilicet, quod imo contra talem donatarium vel possidentem titulo permutationis, habeat locum ius congrui, ad iucitor PRIMO; quia per venditionem primo factam, statim est quæsitum vicino, vnde sine facto suo ab eo reuelli non potest, l. id quod. in off. m. 12. ff. de regul. iuris. SECUNDO; quia si nemo potest plus iuris in alium transfere, quam ipse habet, l. nemo plus iura. 54. & ibi notat. ff. de regul. iuris. Sed certum est, quod si donator, qui prius emerat, habebat aliquod dominium in re, illud erat reuocabile, & momentaneum: ergo non potest illud transferre in donatarium in perpetuum, & firmius, quam ipse habebat. Vnde videtur, quod res possit etiam à donatio auocari propter præcedens vinculum, quod erat absumptum, sicut poterat ab ipso emptore, eodemq. donatore. † TERTIO; quia quâdo ex facto alterius nubi quantur aliquod ius, possum eorum vt contra quemlibet, etiam eo iamito, text. est not. in l. si post mortem §. fin. ff. de honor. ff. contra ab. & per Butt. & Ud. in l. petenda. Code. temp. in integr. restit. Sed in casu illo ex facto emptoris, statim est quæsitum ius vicino: ergo potest etiam inuito emptore vt talis iure contrahentium, & sic donatarium. Si potest inuito emptore, ergo non potuit emptor inuenire viam fraudandi ipsam per suam donationem, quia alias liceret huiusmodi subdito nullitate legis operationem in partem licitæ tertii, cuius ius quæsitum, contra l. nemo potest 35. ff. de leg. 1. v. confirmatur ex his, quæ notat Spec. in tit. de obl. & p. §. nec. m. 12. vers. item pone obligasti, &c. vbi dicit, quod si sit prius obligatus eam meam, nesciente, & inde ego obligor ab eadem. & postea ratifico obligationem tuam; talis ratificatio non nocet ereditio meo, cui prius per obligationem meam fuerat ius quæsitum, vnde ipse prætextit. idem tenet Paul. de Castr. in cons. 195. col. 3. in 2. vol. Eodem modo donatio mea non debet nocere vicino, cui prius per meam conditionem fuerat ius quæsitum. Et quod ius si fuerit quæsitum vicino immediate per emptorem, pondero text. in d. cons. 1. S. an. in vers. si in portionem accipiat, &c. & in acc. per eum proximo, & c. ext. an. emptor non potest. &c. Nam verbum, accipere, est verbum cunctum, secundum Angel. in

consil. 97. & Barr. in l. conuicio 15. ff. de vulgar. & p. p. 8. Item est verbum executiuum, per quod transfunditur etiam ius electionis, gl. & Ud. in l. Lucio. 23. ff. de leg. 2. & Soc. in consil. 116. col. 2. in 1. vol. per illud etiam verbum conceitum directio transfusa executio legis in personam vicini ad accipiendum ius cecegrui; ergo satis est libi ius quæsitum; quia si non esset librius quæsitum, non posset illud accipere. Nunc in proposito, si ius quæsitum distulit huius sollicitur, quam ius quærendum, l. seruis. 3. c. de p. a. c. & l. hic iuris. 2. §. c. s. r. u. r. 23. ff. de col. ben. & Phil. Dec. in cons. 147. cel. 3. in p. ergo per donationem licet ab initio tolli potuisset ius quærendum, scilicet ante venditionem; tamen postquam per venditionem est ius quæsitum, tolli non potest; & pro parte dictis est text. in c. si pro re. de rejer. lib. 6. vbi non potest fieri ratificatio in præiudicium tertii, cui est ius quæsitum. QUARTO, adduco quod dictum Alex. in addit. Barr. in l. si in emptio. 2. §. fin. ff. de ar. emp. vbi in remissis nostris tenet, quod si statuum ciuitatis dicitur, quod locator non possit rem alienare, nisi prius requisito conductore, si contingat eum alienare nulla facta denuntiatione conductori, ex tali alienatione non transit dominium, ex quo est facta contra legis prohibitionem, allegat Barr. in l. si quis. 13. §. ex lege. 3. ff. de verb. oblig. & Barr. in l. cum lex in fin. ff. de fid. iuss. ergo in casu nostro, quando venditor non requirit vicinum, non transfert dominium in emptorem. Vnde nec emptor illud transfert in donatarium, & sic potest dici, quod dominium interim remanet in suspensio penes venditorem, si vera est deus Alex. per l. nec vtilem. 20. ff. ex quib. caus. maier. & remanebit in suspensio in fauorem vicini, cuius contemplatione lex facit hanc provisionem. Ergo ipse admittitur ad reuocandum, per ea, quæ not. Abb. in consil. 63. col. 2. in 1. volum. & Fel. in c. eccles. in 5. Alar. in 15. col. 42. de consuet. nam per talem reuocationem, solam possessionem auferit: quia acquisita immediate ex legis ministerio consolidatur sibi dominium, quod in eius fauorem statat in suspensio. Verum de veritate illius dicti Alex. videbimus in solutione; quia videtur contrariati his, quæ dixi in præcedenti disputatione, scilicet, quod transsit dominium reuocabiliter. QUINTO, si quia si liceret emptori impune donare, vel permutare, daretur materia delinquendi, & aperiretur via fraudibus; quia de facti quilibet fraudet legem. Sed e. i. adibus est obuiandum semper, l. in fundo. 38. ff. de ver. vend. c. 1. & ibi Card. de v. i. r. & c. quanto. de lit. & cl. 1. §. fin. & ibi Card. de concess. p. r. a. Vnde ad euitandum fraudem, debet etiam contra donatarium, qui habet ab emptore, habere locum ius cecegrui. Item, quia etiam in si correctoris sit extensio, ratione peccati euitandi, secundum Alex. in l. P. o. p. 13. §. p. r. e. r. e. a. 2. col. 2. in fin. ff. de acq. poss. Vnde dato, quod consil. S. an. sit correctoria, & loquatur in contractu venditionis, debet etiam extensio ad actionem habitam ab emptore, causa vitandi fraudem,

8 - -

12

13

14

15

dem, quæ inducit peccatum. **Sexto**, & ultimo pro
 19 ista parte adduco textum, qui multum stringit, & ab
 aliis non exiit ponderatus, in l. *unic. §. res vero, qua.*
C. de imp. lucr. de scr. libr. 10. vbi videtur text. formalis
 ad decisionem huius q. Nam ibi fit differentia inter re
 alienatam titulo lucratiuo, & titulo oneroso; in ti-
 tulo enim lucratiuo patitur onus siliquatum, non
 autem in oneroso; sed subdit casum in d. §. *res qua. po.*
 ne, quod res fuit primo alienata titulo lucratiuo, &
 sic fuit affecta onere: deinde is, qui eam habuit, il-
 lam alteri vendidit titulo oneroso, an emptor te-
 neatur ad onus? & concludit, quod sic; & idem econ-
 tra, vbi subdit; quia à primordio tituli posterior for-
 matur euentus; ergo ita in casu nostro congrui
 habet locum in titulo oneroso; Ita enim cum res
 vendita sit, annectitur ei onus iuris congrui; vnde
 quamuis postea alii donetur, transit cum onere suo;
 quia iste posterior euentus reformari debet ad pri-
 mum titulum. Sic enim ibi, licet emptor alias non
 teneatur ad onus ex persona sua; tamen quando e-
 mit à donatario, teneatur ex persona sui auctoris;
 eodem modo & hic, licet donatarius non teneatur
 iure congrui ex persona sua; tamen debet tenere ex
 persona sui auctoris, qui fuit emptor, ex quibus hinc
 inde adductis ista quæstio redditur valde dubia.

Pro solutione huius difficilis quæstionis oportet
 27 teret primo inuestigare, an ex alienatione facta
 contra prohibitionem illius const. *Sancimus.* trans-
 feratur dominiū? de quo aliquid dixi supra in qua-
 rto argumento secundæ partis, & breuiter resideo in
 illa opin. quam tenui in præcedenti disputatione,
 scilicet, quod dominiū transferatur, licet reuoca-
 biliter; nam etiam ex contractu inutili, secuta tra-
 nsitione, transit dominiū ex causa putatiua, ita
 tenet Bart. in l. *& eleganter. 7. in fin. illius princ. & ibi*
atiam gl. ff. de dol. licet enim contractus de se propter
eius immobilitatem non transferret dominiū; tamen
traditio subsequens vna cum voluntate domini
facit dominiū transire, ita tenet Petrus Philip.
Corn. in consil. 263 in fin. 3. volum. & idem in consil. 72.
colum. 3. in 4. volum. vbi dicit, quod si res vendita sub
conditioe tradatur, interim transferret dominiū;
& idem tenet Bart. in l. non dubium. §. colum. fin. vers. si.
vlt. oppono. C. de legib. vbi dicit, quod licet ex con-
tractu, qui fit contra legē, non transeat dominiū;
tamen ex causa putatiua, propter illum contractum,
bene transit, puta ex ratione cum voluntate domini.
 prout ibi clarus declarat Bald. in 19. *opposit. per*
2. d. 3. §. sub iulius. ff. de cond. ob causam. & hanc opi-
 nionem tenet Matth. in consil. *Sancimus. in princip. in*
 9. *notab.* Et licet videatur ob stare; quia dicta consti-
 tutio prohibet alienationem, dicitur, non antea
 concedimus alienare, &c. quo casu videtur probi-
 bere executionem contractus, scilicet dominiū trans-
 lationem, vt inquit Bart. in l. *cum lex 46 in fin. ff. de fi-*
deli. ff. tamen ad hoc respōdeo: quia lex vltima procedit,
 dando actionem vicino ad reuocandum: quo

casu transit dominiū, vt dicit Bart. in l. *possessio. 1. §.*
si vir. 4. in fin. verbis. ff. de acquir. possess. per d. l. elegan-
ter. 7. ff. de dol. mal. & ex his non teneo dicit Alexan.
in l. 2. §. fin. ff. de action. empt. quam allegavi supra in
 quarto argumento; nam referendo illud dictum in
 hanc consti. non esset verum, ex quo ultra procedit
 hæc consti. Sed forte saluando Alex. procederem,
 quando statutum vltima non progredereetur. Ista lau-
 tem inuestigatio non est nimis necessaria; quia lem-
 per teneo, quod transit reuocabiliter. Sed volui eam
 attingere pro veritate eorum, quæ dixi in d. 4. *argum.*
secunda partii.

Hoc præsupposito propinquando ad solutio-
 nem huius quæst. **Primo** conclusionem pro ista
 secunda parte affirmatiua, videlicet, quod non ob-
 stante donatione, vel permutatione, admittatur vic-
 cinus ad agendum iure congrui, per iura & rationes
 allegatas pro secunda parte; & maxime; quia pro eis
 habemus text. quasi in terminis in d. l. 2. §. *res vero qua.*
C. de imp. lucr. de scr. lib. 10. Quam confirmo etiam
 per text. in l. *fin. §. 1. ff. ad Velle. in.* vbi fit licet alias bo-
 næ fidei emptor non teneatur restituere fructus; ta-
 29 men quando emit ab eo, qui tenebatur ad fructus,
 tenetur etiam & ipse; quia non debet esse melioris
 conditionis donatarius, quam auctor suus, vt dicit
 ibi Paul. de Cast. sic etiam in casu nostro, non debet
 esse melioris conditionis donatarius, quam suus
 auctor, qui tenebatur iure congrui, licet in eo sit di-
 uersa qualitas, prout erat in d. l. *fin. §. 1.* Secundo
Confermo, per bonum simile; nam fit petitio hæ-
 20 reditatis non datur contra titulo possidentem, l. *re-*
gulariter. 9. ff. de petis. hered. in l. hereditariū. 7. C. cod. tit.
 & tamen quando titulus habetur ab eo, qui pote-
 rat petitione hereditatis conueniri, datur contra
 eum, non obstante titulo, ita notanter tenet Bart.
 in l. *cogi. 12. c. de a. fin. C. de pet. hered. & Bart. in l. si rem.*
& presium. 22. ff. cod. tit. & ibi etiam Paul. de Cast.
 qui dicit, quod si aliter diceremus, facile esset legem
 eludere, & hanc actionem euitare. Idem tenet
 Paul. de Cast. in consil. 138 *colum. fin. in 2. vol.* Sic etiam
 in casu nostro, licet contra donatarium non habeat
 locum ius congrui; tamen quando habuit ab eo, qui
 poterat iure congrui conueniri, prout est emptor,
 debet ipse quoque teneri, ne fit melioris conditio-
 nis quam auctor suus, alias de facili quilibet elude-
 ret legem, simulando donationem, quæ simulatio
 est difficilis probationis; & quotidie videmus istas
 simulationes, & fraudes: unde mille penuria occurrunt;
 nam nemo est tam liberalis, vt velit rem, quam
 eum pro se, aliter donare; cum nemo presumatur
 iactare tuum. Sed per viam colludi & simulationis
 fiat huiusmodi donationes. Et Aduocati nostri
 temporis communitat dant pro consilio clientulis,
 veterem emptam donent ad excludendum ius con-
 grui, vnde euidenter hoc fit in fraudem legis, cui
 fraudi debemus ob stare, & propterea hæc secunda
 pars, quam teneo, videtur tutior & verior. Dicit ta-

men Batt. in l. quia 3. §. opus. ff. de alien. iud. mut. causa
 1. §. ad. quod si si conuictus petitione hereditatis alienauit ante conuentionem, & sic abtultit actionem auctori, reuocatur actione in factum ex illo edicto, unde per illud edictum teneri possit, quod emptor, qui donat, conueniatur iudicium super iure congrui, potest conueniri actione in factum, ex illo edicto. Tertio, CONFIRMO si hanc conclusionem; quia quando
 2. de omnis alia ratio cessaret, negari non posset, quin vicinus, qui est fraudatus iure suo per dictam donationem, posset agere contra donatarium actione reuocatoria ex illo edicto, quia in fraudem creditorum, ut habetur in §. item si quis in fraudem. Insti. de act. quo casu, quando debitum est in specie, prout in casu nostro, sit reuocata, etiam non facta exauisione, secundum Bald. in rubr. C. de reuoc. bus, qua in fraud. credit. col. 1. & lat. in d. §. item si quis in fraudem. col. 14. versic. 2. principaliter, &c.

Ex prædictis reasumō si solutionem huius questionis per QUATUOR CONCLUSIONES: quarum tres primæ sunt claræ, & indubitata: quarta vero est aliquatulum dubia. ET PRIMA CONCLUSIO clara sit ista, videlicet si aliquis emit fundum, & incontinenti, sine alio intervallo ipsum donat, vel permutat, censetur facere in fraudem, & habet locum ius congrui, etiam habet locum actio reuocatoria ex edicto, quæ est in fraudem creditorum, pe. text. & ibi Abb. in 3. not. in c. officii. de elec. vbi ingreditus ad monachatum, si statim eligitur in prælatum, præsumitur in fraudem propter breuitatem temporis. Et hanc ponderationem fecit mihi quandoq; peritus iuuenis dominus Bernardinus de Lupo, de Castro montis Melonis, asserens se quidem ita obtinuisse in facto. Et iudicio meo dixi meram veritatem; quia ex breuitate temporis multa mala præsumi solent, ut not. Batt. in l. si ventri. 24. §. fin. ff. de priuileg. credit. & in specie, quod præsumatur fraus, tenet Petr. Phil. Coro. in consil. 217. col. fin. in 3. vltim. & Petr. de Anch. in consil. 109. col. 2. & consil. 257. col. 12. per hæc infero, si quod quando in eodem instrumēto
 3. apparet emptio & donatio, censetur facta donatio in fraudem ius congrui, & vicinus admittitur ad reuocandum, unde non sine causa, Sebast. in consil. si quis emit. super vob. possidet. mouet ista questionem, & dicit, pone, quod quis emit hodie vel cras, & postea donat, &c. & eodem modo loquitur Mart. de conliti. sanctorum. §. licet in 6. not. nam in questione, ponitur intervallo unus dies, vsque questio dubitabilis; quia si statim donaret, esset sine dubio; quia fraus præsumitur, si SECUNDA CONCLUSIO est, quando donatio fiet coniuictæ personæ; nam
 4. præsumitur fraus ratione conuictionis, l. dat. 27. & ibi Bald. C. de donat. & lat. in d. §. item si quis in fraudem. col. 7. Insti. de actio. Dicit tamen Batt. in leg. post contractum. 15. ff. de donat. quod sola conuictio san-
 5. guinis non facit præsumi fraudem, nisi alia coniectura concurrat. Vnde si remanet donator in pos-

sessione rei, sine dubio præsumitur fraus, & istis duobus concurratibus tenet hanc conclusionem pro indubitata. per l. si quis. 7. §. superuacuum. ff. quibus modis pign. vel hypoth. solu. Ex quibus infero, quod quando pater, & filius simul habitant, & pater rem emptam filio donat, & ipse remanet in gubernatione rei, sine dubio habet locum ius congrui; quia præsumitur fraus. TERTIA CONCLUSIO si est, quando emptor permutat rem cum frumento, vel alia re mercabili, & dictum frumentum statim vendit; nam tunc habet locum ius congrui, ac si vere ab initio, res vendita esset: & istam conclusionem amplio procedet, etiam in primo contractu, ut quando quis permutat rem stabilem cum alia merce venali, & dictam mercem vendit; nam habebit locum ius congrui in isto casu, sicut in quolibet contractu venditionis, textus est notabilis, quem non reperio ab aliis ponderatum ad hoc, in l. sed l. lianus. 7. §. muni. donationem. 3. ff. ad Macedon. per quam textum notabiliter amplio materiam iuris congrui, ut procedat in isto contractu innominato. QUARTA CONCLUSIO si dubia est, quando vere emptor donat, vel permutat cum intervallo temporis, & cessat omnis coniectura fraudis; an tunc habet locum ius congrui? Et licet hæc ista conclusio non fuerit per alium attentata affirmatiue, ita ut videatur velle ponere os in cælum, dicendo contra auctoritatem tantorum virosum: videlicet Sebast. & Matth. quos retuli supra in tertio argumento primæ partis: tamen quia in contrarium habemus legem, scilicet d. l. vnic. §. res vero. qua. C. de imp. luer. de script. libr. 10. & rationes magis virgences, tenet contrarium, & in ista conclusione etiam sumo decisionem affirmatiuam, scilicet, quod habet locum ius congrui, per rationes supra allegatas, & præfertim; quia hæc via est magis cura pro anima, ad vitandum machinationes fraudum, & peritiorum. Et quia in istis sum testis de visu, & auditu: nam pluries vidi conclusum esse ab Aduocatis nostri temporis, dum cadunt ad eos aliqui emptores, qui cupiunt excludere vicinos à iure congrui, & in rei veritate nullum habent animum donandi. Et dicti Aduocati dicunt, vade, & dona istam rem alicui amico tuo, & ira excludes vicinum, vade eliens quando conclusio. Aduocati facit contractum donationis, & intrinsicus habet intelligentiam cum donatario, ut sit simulatio. Et tamen; quia donatio fit ex intervallo, non potest probari aliqua præsumptio fraudis: vade vicinus videns se delatum, deserit iuramentum donatori, & donatori, qui ambo iurant, donationem esse veram, & aliud probari non possit in contrarium, succumbit, contra veritatem, & illi duo perierunt in perniciem animarum suarum. Et propterea ad euitanda ista scandala, debet hæc mea conclusio, si aliquid dubii haberet, per Cæsaream decisionem approbati, ut præcludatur via istis machinationibus & peritiis.

18 Superest modo respondere ad argumenta in contrarium ꝛ adducta pro prima parte, quæ in rei veritate multum vrgent; vnde non obstat primum; quia dato, quod sit actio in rem scripta; tamen datur contra possessorem, & sic nullum est contrarium, & licet possideat titulo donationis; tamen lex iniecit vinculum ante donationem, vnde transiit in donarium cum onere suo, per *d. l. 1. §. res vero, qua. C. de imp. luc. descriptis* & per *d. l. 1. §. fin. ff. ad Velleian.* & per alias rationes adductas pro secunda parte.

29 NON OBSTAT ꝛ secundum argumentum; quia istud scilicet, quod ius congrui non detur contra singularem successorem, non est inductum per consuetudinem, sed solum per consuetudinem Neapolitanam. & ita procedant omnes decisiones Sebast. allegatæ in *dist. l. 2.* argumento; nam ex quo ipse committatur super dicta consuetudine, debent sua dicta intelligi, secundum ipsam consuetudinem, scilicet vt procedant solum in ciuitate Neapolitana, & eius districtibus; non autem in aliis locis, & ciuitatibus huius Regni, in quibus seruatur ius commune d. constituta *Sancimus.* quæ nullum verbum facit de hoc, scilicet quod singularis successor non teneatur iure congrui. Imo in iure communi reperitur contrarium. Nam ius ortum contra auctorem, transit contra singularem successorem, *l. in hoc. 1. 4. §. si inter. 3. ff. communi diuid.* maxime quando est ius in rem scriptum, prout est illud, vt per Bartol. & Doctores in *l. si certius. §. si quis prius. ff. de aqua plu. ars.* pro hoc est text. in *l. in hac. 3. §. fin. ff. ad exhibend.* Et licet in successore non sit ista qualitas apta ad ius congrui, ad titulum donationis; tamen iste titulus procedit à radice infecta, ex titulo auctoris, propter vinculum antea interdictum, & propter ius quæsitum viciuo, per *dist. §. res vero, qua.* Nec est bona ratio in terminis nostris, quam assignant præfati Doctores, scilicet quod istud ius quæsitum durauit tantum, quantum durauit possessio; quia concederem contra solum emptorem, ex eo; quia est ius in rem scriptum, & non respectu successoris. Verum ipsi bene loquuntur in terminis illius consuetudinis, quæ loquitur per dictionem taxatiuam, tantum, scilicet contra vniuersalem successorem, & sic excludit singularem: quod non facit ista constitutio.

30 *Sancimus.* NON OBSTAT, ꝛ quod dicta constitutio *Sancimus* dicit, quod vicino licitum est extraneos emptores omnino repellere: & sic non loquitur de successore singulari. Vnde videtur, quod solum contra emptorem dirigatur hæc actio, vt dicit ibi Marth. in *§. vt infra trinita in tu. not.* quæ quod se non attingit ad vniuersalem, sicut facit illa consuetudo, debet intelligi etiam de successore singulari, & habente causam ab emptore, cuius factum reputatur factum ius auctoris: *l. si indebitum. 10. §. fin. ff. rem varam hab. & in d. leg. fin. §. 1. ff. ad Velleian. & d. l. 3. §. fin. ff. ad exhibend.* quia intelligitur de iure communi, vt in rem scriptam possit illam exercere

contra auctorem, si possidet, alias contra singularem successorem. Ad tertium argumentum respondeo, pro saluando auctoritatem dictorum Doctorem, quod procedit eorum dictum, secundum consuetudines Neapolitanas: non autem secundum consuetudinem *Sancimus.* NEC OBSTAT text. in d. constit. *versic. causa vero dotu, &c.* vbi generaliter dicitur, quod causa donationis, vel permutationis, omnes possunt alienare, quia ille §. loquitur de primo alienante, non autem de emptore, qui postea donauit; nam in principio posuerat regulam, vt nullus possit alienare, nisi facta prius requisitione, postea vero ponit fallentiam, scilicet, vt liceat alienare causa dotis, etiam sine requisitione. Ad quartum argumentum respondeo ꝛ eodem modo, scilicet, quod ista decisio sacri consilii fuit lata inter ciues Neapolitanos, qui ligantur dicta consuetudine: vnde non procederet in aliis; nam consuetudines Neapolitanæ non habent locum in rebus existentibus extra districtum Neapolis: vt nor. Sebast. in *proæm. consuetudinum.* super *versic. districtum.* & in *consuetud. si quis, vel si qua.* super *versic. in bonis omnib.* & in *consuet. pupillus.* super *versic. bona & consuet. in bonis in fin.* super *versic. non habet.* & Bald. in *l. 2. colum. fin. versic. & ideo si consuetudo, &c.* *C. que sit long. consuetud.* AD QUINTVM, ET VLTIMVM ꝛ respondeo, quod ista non est extensio: nam repellendo successorem, repellitur & emptor: præterea ia correctoriis sit extensio ad casum similem, quando vnica tantum ratio assignari potest, vt de hoc est gloss. in *leg. quantum. 16. C. de fideicom. & lason. in §. omnium. eo um. 7. instit. de act.* & Alexand. in *consil. 48. colum. 2. in 1. volum.* sed hic non potest assignari, nisi vnica ratio, scilicet fauor coniuactorum; ergo habetur pro expressa, & procedit etiam ia successore. Præterea, causa vitandi peccatum, sit extensio ia correctoriis, secundum Alexandr. in *leg. Pomponius. §. præterea. ff. de acquirend. poss. ff.* Sed si ista extensio non fieret, quilibet fraudaret legem, faciendo sibi successorem, & sic peccaret. Præterea, quando lex noua dat actionem in rem scriptam, sentitur illam introducere cum suis qualitatibus, & natura, quæ est, vt detur contra singularem successorem, vnde ista non est vera extensio, sed potius videtur lex noua proprie loquenda in casu isto: vel posset dici extensio passiva, per ea, quæ nor. Bar. & Doct. in *l. 2. ff. de legat. 1.* Ex quibus ꝛ remanet firma conclusio, & finalis in hac questione, quod in ciuitate Neapolitanæ, & eius districtu seruatur dictum. Sebast. & Marth. vt non habeat locum ius congrui contra donatarium talem. In aliis autem ciuitatibus, & locis huius Regni seruatur contrarium, scilicet quod habeat locum, per ea, quæ superius dicta sunt. Et modus agendi in isto casu esset, quod ambo circumferretur, scilicet emptor, ad recipiendum pretium, & donatarius ad restituendam possessionem. Et hæc conclusio videtur mihi in puncto iuris verissima,

ac etiam in consulendo, & iudicando æquissima: adeo, quod iudex, qui secundum ea, quæ tenet, iudicaret, non faceret litem suam; cum bonis rationibus fulciatur; & cum conclusio hæc sit magis rata pro anima, ad euitandum fraudes, & machinationes petitorum, non obstante, quod hæc tenus in quam plurib. causis fuerit per multos in contrarium inaduenter consultum. LAUS DEO. Robert. Marant. Venus. V. I. D.

DISPUTATIO X.

Vtrum, si filia nupta renunciat bonis paternis, maternis, & fraternis, & moritur ante fratrem: mortuo postea fratre, an filii sororis renunciantis succedant vna cum auunculis in hæreditate fraterna, non obstante renunciatione matris cum iuramento, maxime si sunt hæredes matris.

SYMMARIA.

- 1 Filia, quæ renunciat bonis paternis, maternis, & fraternis, si moritur ante fratrem, & interstitibus filius deinde moritur frater, an filii succedant, non obstante renunciatione matris.
- 2 Hæres tenetur habere ratum factum defuncti; nam potest defunctus obligare ipsum, & eius bona.
- 3 Ius accrescendi est potentius successione ad hoc, & illud impedit.
- 4 In fundo, ex pacto, & prudentia filius non potest ipsum habere, si repudiat hæreditatem patris numer. 36.
- 5 Nepotes ex filia excluduntur, si sunt hæredes matris.
- 6 Renunciatio, quæ fit contra ius, & pactum est potentior, quam illa, quæ fit simpliciter.
- 7 Hæres ad ius hæreditatem, censetur quasi contrahere cum his, cum quibus defunctus contraxit. numero 4.
- 8 Renunciatio matri non nocet filio in iure proprio filiorum, quod non habet ex persona matris. nu. 34. Filio renuncians successioni paternæ, maternæ, & fraternæ censetur renunciare sub conditione si successi sibi deferatur. nu. 13.
- 9 Filii, mortua matre subintrant eius locum, & succedant auunculis ex persona propria, non ex persona matris. nu. 11. & 44.
- 10 Ex hereditate facta de filiis non nocet nepotibus, quando filii moriuntur ante testatorem. nu. 11. Nepotes hereditas ab auro rumpit testamentum, quando filius moritur ante auum. nu. 1. Hæres renunciat bonis paternis tantum, an ista renunciatio si alicuius vultus, maxime in Regno. Renunciationes filiarum solent patres recipere pro se, & hæredibus.

- Filia qui renunciat bonis paternis, succedit nihilominus patri morienti sine alio filio, nisi faceret testamentum, & auum hæredem faceret. nu. 15.
- 15 Renunciatio filia in bonis paternis censetur fieri fauore masculorum, unde illis mortuo viuo patre succedit, non obstante renunciatione.
 - Renunciatio filia in bonis patri habet locum, si masculi volunt succedere patri: alius secus.
 - Filia semel exclusa à bonis patris, censetur perpetua exclusa.
 - 16 Soror succedit fratri in bonis paternis, non obstante, quod renunciauerit bonis paternis; qui tunc non dicuntur paternæ, sed fraternæ. nu. 28.
 - Renunciatio filia in bonis paternis non impedit eam succedere fratri in dictis bonis ab intestato morientis. nu. 38.
 - 17 Filia exclusa per statutum, vel renunciationem à bonis patris succedit vna cum nepte ex filio masculino pro mortuo viuo patre: secus si post patrem moriatur.
 - Neptis ex filio non excludit amitam à successione aui.
 - Neptis ex filio excluditur per patrem suum à successione aui.
 - 18 Nepos ex filia excluditur per patrum, ex quo venit à radice infesta.
 - 19 Filia renuncians bonis paternis cum pacto, quamuis amplo, potest nihilominus petere legitimam, nisi specialiter legitima renunciauerit.
 - Legitima suppletur potest peti non obstante, quod legauerit aliquid pro legitima cum clausula, quod plus peti non possit.
 - 20 Filia exclusa per causam, Regni debet congrue dotari, & dos non debet esse minor legitima.
 - Paragium succedit loco legitime, & non debet esse minor legitima.
 - 21 Filia dotata à patre semper censetur congrue dotata, etiam si habeat minus legitima.
 - 22 Legitima non consideratur in vita patris, sed pro ea habetur respectus ad tempus mortis.
 - Legitimam non tenetur pater assignare filio in eius vita.
 - Filius viuente patre nullum habet ius in bonis eius.
 - Filia dotata à patre, non potest dicere se incongrue dotatam, non obstante, quod sint aucta facultates patris tempore mortis: quia etiam poterant diminui.
 - Pater diues si dat modicam dotem filia, presumitur dolere eam.
 - 23 Filia an possit petere se aduari eius sorori, quæ habuit maiorem dotem.
 - Pater habens plures filios, an possit maiorem dotem dare vni, quam aui.
 - 24 Legitima fructuosa peti in omnibus casibus, quibus potest legitima peti ex bono alicuius.
 - Fructus legitime debentur à die mortis patris vna cum ipsa legitima.
 - 25 Filia renuncians successioni patris, & legitima potest

est succedere patri ex testamento, idem si sit exclusus per statutum.

Filia que renunciauit patri, & fratribus de non succedendo, nec ex testamento, nec ab intestato, potest succedere nihilominus ex testamento.

26 Filia, que renunciauit bonis paternis, & legitima propter dotem, si pater in suo testamento instituit eam in uno Tareno, potest petere supplementum legitime ex causa testati, non obstante renuntiatione.

Legitima supplementum petitur secundum iudicium testatoris, & non contra.

Testamentum patris melius est, quod nullam faciat mentionem de filia dotata, quam quod instituat eam in uno Tareno: & male faciunt Notarii, qui aliter consulant.

27 Filia dotata non excluditur per nepotem ex filie premortuo post mortem patris, ante aditam hereditatem, non obstante transmissione.

28 Renuntiatio filii in bonis matris prodest fratribus.

Filia non excluditur à successione materna per constitutionem: In aliquibus, sed in ciuitate Neapolitana excluditur per consuetudinem.

29 Filia si renunciat bonis etiam fraternis, mortua uno fratre, succedunt alii fratres, vel sorores, expulsa renunciante, sed mortua omnibus fratribus, & sororibus succedit non obstante renuntiatione.

Soror non succedit fratri vel sorori, extante fratre masculo, quando fuit dotata, & hoc secundum consuetudinem Neapolitanam tantum.

30 Nepotes ex filio quodlibet agitur de successione aut omnino excluduntur fratibus masculis, siue filia mortua sit viuo patre, siue non, siue renunciet, siue non, & hoc per constitutionem: In aliquibus.

31 Nepotes ex filia excluduntur per statutum, vel renuntiationem succedunt quando masculi sunt viuo patre.

32 Nepotes an succedant in bonis autem materna non obstante renuntiatione matris, quando mater mortua sit viua.

33 Soror data à fratre, si renunciauit bonis fraternis excluditur viui filii à successione ab eis fratribus, siue moriatur ante siue postea in mater.

34 Collatio non habet locum, quando agitur de successione collatorum, sed pro non, quando descendentes succedunt a seorsum.

35 Inuenerunt siue essent, quando filia moritur in vita patris.

36 Inuentum siue confessio non est necessaria nepotibus, quorum mater renunciauit bonis fraternis, & mortua est ante fratrem.

Inuentum non operatur separationem bonorum, & quod heres non teneatur ultra vires hereditatis.

38 Opinione communem non debemus relinquere propter non amphibantiam vnius Doct. & iudex, qui non sequitur communem opinionem, facit litem suam.

39 Heres an ligetur iuramento defuncti.

44 Fundi inuestituram tenetur heres habere ratam, etiam

iam si inuestiens moriatur, antequam feudum sibi aperiat.

42 Filia renuncians heredati paterna si enormissime laedatur, ut quia pater est multum dives, potest contrauenire repetita ab iuramento à iuramento.

43 Filia, que primo iurat non renunciare si postea renunciet cum iuramento, non præiudicat sibi secundum iuramentum contra primum.

Cautela pro muliere, si vult renunciare bonis, ut primo protestetur, & iuret, quod non sponte renunciet.

44 Renuntiatio filie in bonis paternis, maternis, & fraternis qualiter debet fieri, ut nocent nepotibus, & de eius forma, & cautela.

FILIA quædam à patre dotata, in die vororum renunciauit, ut aliolet fieri, bonis paternis, maternis, & fraternis, promittens nihil vquam petere de bonis prædictis, nec per se, nec per heredes. Moritur pater, & mater, superstitibus filio, & duabus filiabus, scilicet illa, que renunciat: & altera in capillo: successiue mortua est filia, que renunciauit superstitibus filiis suis, & heredibus, que maternam hereditatem adiuerauit. Deinde secundo loco moritur eius frater, sine liberis, superstitibus sorore in capillo, & superstitibus nepotibus ex sorore, que renunciauerat: quæritur, an illi nepotes succedant in bonis auunculi sui, vna cum matretera, non obstante renuntiatione matris, ex quo mater mortua fuit ante fratrem, cuius bonis renunciauerat.

Et PRIMO, pro parte negativa, quæ dicitur nepotes non succedant, imo penitus excludantur, adducitur. Nam cum dicti filii sint heredes matris, tenentur habere ratam renuntiationem matris, que iuramento fuit confirmata, per e. *quamuis de pact. lib. 6.* vnde non possunt contrauenire, *leum à matre. 14. C. de rei vend. l. ex qua persona. 194. ff. de regul. iur.* Hinc dicitur in notis octilis Phil. de Franchis in d. e. *quamuis* quod filii heredes matris non possunt contrauenire renuntiationi factæ per matrem, quando mater promisit, nec per se, nec per heredes suos contrauenire, potest enim defunctus obligare heredem, ut d. *leum à morte. 14.* & ibi per Doct. & Bald. in *liubemus. 14. §. sane. 6. in fine. C. de sacrosanctæ ecclesie.* Item, non solum personam heredis, sed etiam bona heredis obligare potest, habens in d. e. *26. & d. e. 111. consil. Neapol. colum. final.* Item iuramentum defuncti ligat heredem, vnde not. Bar. in *leg. cum quis. 37. §. codicillis. 5. in fine ff. de leg. 2.* & Ioan. And. in *nouella in d. e. queamus ibi etiam vnt.*

SECVNDO adducitur, quod licet alias dici possit, quod ex quo mater præmortua filii veniunt ex persona propria, non ex persona matris, hoc non potest aliter intelligi, nisi per successorum edictum, sed quia in illo gradu, in quo erat mater, extat alia soror in capillo, que immediate succedit fratri, certum

rum est, quod portio sororis renuntiantis accrescit alteri sorori in capillo; quia ius accrescendi impeditur successorum edictum, & est eo potentius, se eundem Baldum in *l. meminimus. 15. in fin. per illum textum C. de leg. h. hered.* unde nepotes excluduntur quocumque iure veniant, & ita expresse tenet Philip. Dec. in *4. consil. ibi eorum penult.* TERTIO, ¶ quia in feudo ex pacto & providentia, filius non potest ipsum habere, si repudiat hereditatem patris & tamen illud feudum non habet ex persona patris, sed ex persona propria, ex providentia concedentis mediante legis dispositione, ut est text. & ibi Andr. de Iern. & Aluar. in *c. 1. an agnatus, &c.* licet locus sit in agnato, ut ibi dicitur, & ibi assignatur ratio per Doctor. Unde si vult filius habere feudum, tenetur ut hæres ad omnia debita paterna, nisi faciat inventarium: ut dicitur ibi Andr. eodem modo in casu nostro, licet filii veniant ad bona avunculi ex persona propria; tamen ex quo sunt hæres matris, tenentur ad omnia matris: & per consequens debent ratificare pactum matris. QUARTO, ¶ pro illa parte adducitur in terminis auctoritas Sebalt. in *consuetud. simoniacur. in gloss. super versic. ipse successores in fin. versic. ex hoc igitur querit, &c.* ubi in terminis nostris format hanc questionem, & tenet, quod nepotes ex filia excluduntur, si sunt hæres matris, & non succedunt vna cum avunculis, licet mater sit præmorta ante fratrem, cuius Sebalt. magna est auctoritas in hoc regno. QUINTO, ¶ pro illa parte adducitur: Nam sit differentia, quando renunciat simpliciter cum iuramento, & quando facit contractum cum pacto, de non petendo, & cedit ac donat omne ius suum per se, & hæres suos in forma cauta. Nam primo casu potest tolerari, quod talis renuntiatio non nocet eius filio, qui venient ex persona propria, & ita possent procedere ea, quæ not. Barr. & Doctor. in *leg. qui superstitius. 9. ff. de acquir. hereditat.* Videtur enim talis renuntiatio personans, & tollit totum obstaculum ipsius matris renunciantis. Unde non extenditur ad filios: sed quando mater donat per contractum omne ius, & renunciat per viam pacti, in amala forma, obligando se, & hæres suos, debent ¶ filii non nisi excludi: nam ad eundem hereditatem matris censentur quasi contrahere cum his, quibus mater renunciat. *l. apud Tit. animum. 1. §. fin. ex quibus causis in possess. ear.* Ita enim renuntiatio sollet fieri patri, ut fratribus, qui recipiunt eam pro se, & hæredibus: unde mortuus fratre, & si hæres est soror in capillo, ut habetur in *dec. de iur. sp. Nep.* & ibi traditur hæc differentia, quando donatio fit per contractum, & quando simpliciter renunciat; ergo ad eundem hereditatem, censetur quasi contrahere se cum dicta sorore in capillo, approbando contractum matris.

8 PRO PARTE ¶ VEIO CONTRATIA AFFIRMATIVA, scilicet, quod imo dicti nepotes submittantur, non obstant contractu, & repudiatione

matris, adducitur PRIMO: quia iste contractus, & renuntiatio matris habet tacitam conditionem annexam, scilicet si successio ei deferatur, quæ conditio impletur, quando soror moreretur post fratrem, sed quando moritur ante fratrem, conditio evanescit: quia nunquam fuit delata sibi hæreditas: ergo renuntiatio habetur pro non facta. Ita in terminis tenet Paul. de Cast. in *d. qui superstitus. colum. 1.* & ibi etiam Franc. de Aret. in *7. colum.* & Imol. *ff. de acquir. hereditat.* idem tenet Bald. & Alexand. in *l. pactum dotale. 3. C. de collat. & Bald. in l. fin. colum. 4. C. de part. & Sociu. in consil. 183. col. 2. in 2. volum.* Unde nepotes debent succedere: quia renuntiatio nullum præbet eis obstaculum. Ex quo pro non facta habetur. & prædictis adde Sociu. in *consil. 91. colum. 2. in 3. volum.* SECUNDO ADDUCITUR: ¶ nam quando soror renuncians moritur ante eum, de cuius hereditate agitur, filii subintrant statim in locum matris non ex persona matris, sed ex persona propria, ex beneficio legis tradito in *authent. cessante. C. de leg. h. hered.* adeo, quod representant illum eundem gradum, quem repræsentat soror in capillo. Ita tenet Barr. in *l. §. si filius. ff. de coniung. cum emanc. liber.* & Barr. Imol. Paul. de Cast. Franc. de Aret. & communiter Doct. in *d. qui superstitus. 9. ff. de acquir. hereditat.* & Barr. in *l. 2. C. de lib. præ. & Alex. in d. pactum dotale.* & ibi etiam Paul. de Cast. & idem Paul. in *consil. 164. col. 5. in 2. vol.* si ergo est ius proprium filiorum sequitur, quod illi non censetur per matrem renunciantem, vade possunt succedere. TERTIO, pro illa ¶ parte adducitur text. in *l. si quis filio ff. de iust. rupt. test.* ubi si testator exhereditat filium tuum, qui moritur ante testatorem, talis exhereditatio non nocet nepotibus ex illo filio: ex quo habetur pro non facta: ergo eodem modo minime debet nocere renuntiatio, cum validum sit argumentum ab exhereditatione ad renuntiationem, prout hoc familiariter arguuntur Paul. de Cast. in *d. qui superstitus. colum. 2.* QUARTO ¶ adducitur text. in *l. si quis posthumus. 9. §. si filium. 2. respon. ff. de lib. & post. hum.* ubi nepos præteritus rumpit testamentum, quando filius exhereditatus moritur ante patrem, & hoc non est ex animo, nisi quis nepos subintrat locum, & venit ex persona propria; nam si veniret ex persona patris, nocere sibi exhereditatio patris: sed non nocet, quia patri non fuit delata hæreditas: ita, & in casu nostro, exclusio matris mortuæ ante fratrem, non nocet nepotibus subintrantibus locum ex persona propria, & ad idem est text. conformis in *l. si ex patris. 10. §. si. ff. de bon. qua. lib. & in l. quærit. 14. in fin. ff. de nouatio.* QUINTO adducitur ¶ doctrina Barr. in *d. qui superstitus. vers. nem vide, quædam mulier, &c.* ubi tenet expresse, quod etiam si filii sunt heredes matris renunciantis, ac mortuæ ante eum, de cuius hereditate agitur, succedunt, non obstante renuntiatione matris. Ex quibus rationibus hinc inde adductis casus iste redditur valde dubius.

23 Pro solutione ꝑ huius questionis concludo, & primo hanc secundam partem, tanquam magis communem, & melioribus rationibus fultam, & maxime per primum argumentum, ad quod nullas Doctor, qui vult tenere primam partem, potest respondere, scilicet quod renunciatio censetur facta sub conditione: si successio deferatur; sed quia non fuit delata, defecit conditio, & habetur pro non facta. *l. Maurus. 55. Et l. qui heredi. 4. ff. de cõd. Et demonstr. nam sicut conditio expressa impedit eam ut actionem actionis; ita etiam & conditio tacita, ut est glossi, not. in l. item quia. 4. ff. de part. quam ad hoc ponderat ibi Alb. de Rol. Alex. lal. & communiter Doct. & gl. in l. 2. §. creditum. & ibi lat. in 2. col. ff. si cert. petas per l. cedere diem. 213. ff. de verb. sign. Ante ergo quam sit purificata ista conditio per delationem successionis, nullum ius est ortum per talem renunciationem: ergo cessante conditione cessat renunciatio, & per consequens id quod non est, non potest opponi filiis succedere volentibus. *c. non praestas de reg. iur. lib. 6.* Possunt enim dicere filii, quod eorum mater unquam renunciauit, ex quo non habuit effectum renunciatio; & hæc responsio iudicio meo sola tollit omnia argumenta contraria, siue sint filii hæredes, siue non. Et ut habeatur plene hæc materia, ꝑ expediam eam per nonnullas notabiles conclusiones. **ET PRIMA CONCLUSIO** sit ista: Quando filia renunciat bonis paternis tantum, nulla facta mentione de maternis, nec de fraternis; ista renunciatio est nullius utilitatis, si extant filii masculi, & filia renuncians est dotata de peragio; quia etiam sine renunciatione erat exclusa à successione paterna propter dotem, per *constit. in aliquibus*. Sed si tempore renunciationis non extabant masculi, sed solum alii sorores: tunc prodest ista renunciatio sororibus; quia ipsæ solæ succedunt patri exclusa nec, quæ renunciavit; & ratio patet ad sensum; quia pater totus recipere istas renunciationes pro se, & hæredibus suis, unde mortuo patre remanent hæredes illæ filie, quæ non renunciauerunt: ergo eis accrescit ista renunciatio, ut habetur in *dec. 161. consil. Neap. vbi dicitur*, quando renunciatio fit fratri & hæredibus, per ea quæ not. Angel. in *consil. 25. inc. d. minus Cibus, Et col. fin.* & Pet. Phil. Corn. in *consil. 25. vbi plene in 4. vol.* & Sebast. in *consuet. Si moriatur super versis. vbi successores, Et c.* Sed si tempore mortis patris non extarent alii filii, neque masculi, neque sorores, nisi ipsa sola, quæ renunciavit; tunc succedit, non obstante renunciatione; ex quo in illo gradu non est alia persona, quæ faceret sibi obstaculum; unde ipsa est hæres patris: quia in primo gradu reperitur, & sua renunciatio non se extendit ad istum eorum, quando sola remaneret; & hoc procedit patre mortuo ab intestato. Secus esset, si fecisset testamentum, & alium etiam extraneum fecisset hæredem; quia ille succederet exclusa hac filia, ex quo renunciatio foret recepta pro se, & hæredibus, & ille est hæres; ita hæc*

omnia tener pulchre Angel. in *consil. 52.* & Pet. Phil. Corn. *consil. 291. in 4. vol.* item Soc. in *consil. 50. col. 25. in 1. vol.* & habetur aliquid in *d. dec. 161. in fin.*

SECUNDA ꝑ CONCLUSIO sit: Quando filia renunciat bonis paternis viuo patre, & masculi extant, & postea moriatur, admittitur filia ad successionem non obstante renunciatione: ita tenet Bald. in *l. pactum dotal. 3. vers. 4. quaro, Et c. de col.* & ibi etiam Paul. de Cast. in 2. col. *versis. item quaritur, Et c.* vbi assignat rationem, scilicet quod talis renunciatio censetur facta fauore masculorum, & intelligitur rebus sic stantibus: idem tenet Alex. in *l. stipulatio hoc modo. 61. col. 4. ff. de verb. oblig.* & Alex. in *consil. 26. col. 4. in 3. vol.* & Sebast. in *consil. Si moriatur. in versis. vbi successores, Et c.* Quod intellige & declara, quando masculi moriuntur viuo patre. Ita loquuntur decisiones supra alleg. Idem esset, quando extaret masculi tempore mortis patris, sed nollet patri succedere; quia talis renunciatio censetur facta in fauorem masculorum, qui volunt succedere patri, ut tenet Socin. in *consil. 85. col. fin. in 1. volum.* & Modern. in *l. Gallus. 29 §. quid sit tantum. ff. de libe. Et posthum.* & colligitur ex dictis Bart. in *l. fin. ff. ad Tertul.* in quantum ponderat, quod masculi adeant hæreditatem. Secus est, quando masculi extarent, & adirent hæreditatem patris: nam quamuis postea moriatur; tamen filia non succedit in bonis patris; quia semel exclusa, censetur perpetuo exclusa: sicut quando excluditur per statutum. Ita tenet Bald. in *c. 1. §. 1. Episcopus. vel Abb. in vrb. feud.* & Bald. in *authent. sed si quis. col. 3. versis. Et per hoc inferitur Et c. de secund. nupt.* & Alexand. in *consil. 20. col. 4. Et consil. 2. in consil. in 1. volum.* & Socin. in *consil. 19. col. 2. in 1. vol.* & Bart. in *d. l. fin. ff. ad Tertul.* & Bald. in *l. Si Portionilla. c. quando dies leg. col. & Bald. in l. in quibus. 7. C. de secund. nupt.* & Socin. in *consil. 3. volum. 1. Et fin. in 2. vol.* Hoc tamen intellige, ꝑ quando masculi morerentur cum filiis, vel quando moreretur testator: nam tunc is esset hæres, quem hæredem instituerat, & exclusa penitus filia. Sed si mortui essent intestati: & sine liberis, totus succederet eis etiam in bonis paternis: quia non dicitur vltimus bona paternae, sed hæredes, *l. si auia vestra 19. C. de donat.* Unde qui non renunciauit bonis fraternis, succederet vni eorum alii fratribus vel sororibus, si extant, alias ista sola succederet. Ita tenet Alex. & communiter Doct. in *l. 1. §. veteres. ad acqui. poss.* & Paul. de Cast. in *l. Paulus resp. indit. 90.* (alias incipit. per curatorem 18. ff. de acqui. har. & habetur ad 178. consil. Neap. & ista procedunt etiam in terminis *constit. in aliquibus*, per quæ excluditur filia à successione patris; quia non censetur exclusa à successione fratris in bonis paternis, per prædictas decisiones: & eum tenet Lud. Roman. in *consil. 258. in vrb. circaprimum, Et c.* & Bald. in *d. c. 1. §. 1. Episcopus. vel Abb. in vrbibus feud.*

TERTIA CONCLUSIO sit: ꝑ Quando si 17

lia renunciat bonis paternis, vel alias exclusi est per statutum contemplatione masculotum, si contigat patrem morti superstiti d. filia, & alia nepte ex filio præmortuo, succedit filia vna cum nepte, collatis dotibus, & non excluditur ab eo, non obstante, quod a masculo descendat; & ratio est; quia ista exclusio fuit in fauorem masculorum; vnde dato, quod superest filius, vel ex eo nepos masculus, excluderetur filia, tamen per neptem, in qua non est qualitas masculina, non excluditur. Ita tenet Bartol. in l. liberorum 22 c. colum. 4. in fin. versic. quaro, ponere tenet eo lem thomate, & c. ff. de verb. sig. & Paul. de Cast. in consil. 47. incip. proponitur in castro. & c. in 2. volum. & Fulg. Alex. & Iaf. in l. 2. c. de in ius voc. reprobata opin. Bald. bialiter sententius. Idem tenet Cya. in l. i. de adult. & Socin. in consil. 196. colum. pen. in 2. vol. vbi communiter distinguitur: Aut filius moritur viuo patre, relicta nepte exte; & tunc procedat hæc conclusio; quia neptis non excludit amitam suam à successione, per prædicta. S. vero primo moritur pater, deinde filius, superstiti nepte, & sorores tunc totor excluditur per neptem, ex quo ius hereditatis fuit qualificatum filio; vnde soror censetur perpetuo excludi, per ea, quæ dixi in præcedenti conclusione. Et sicut in isto casu, quando filius moritur viuo patre, neptis ex eo non excludit amitam; ita etiam, & conuerso, quando pater moreretur superstiti filio, & nepte ex filio præmortuo, illa neptis excluditur per patrem suum, per eandem rationem, secundum Paul. de Cast. in l. maximum vitium. 4. c. de liber. præ. & Fulg. & Alex. in d. l. 2. de in ius voc. & ibidem Franc. & communiter Moderni. Sed quando ex filio extrahit nepos masculus, sine dubio excludit amitam; quia habet eandem potestatem, quam filius, secundum Bart. in d. l. liberorum. 22 c. col. 4. versic. hæc præmissis, & c. ff. de verb. sign. & Bald. & Alex. in d. l. 2. c. de in ius voc. Quid autem ¶ si pater mox itur superstiti filio, & neptem masculo ex filia præmortua, communis conclusio est, quod iste nepos excluditur non obstante, quod sit masculus, ex quo procedit à radice infecta, secundum Bart. in d. l. liberorum. colum. 5. versic. quaro, quid si filius, & c. Bald. in d. l. maximum vitium. c. 1. versic. item dico, si ex tali filio. & Socin. in consil. 5. versic. 9. probatur, & c. & consil. 31. colum. 2. versic. 3. probatur, & c. in 1. vol. & Alex. in consil. 53. col. 2. in 4. vol. & Bart. in l. 2. §. videretur, in fin. ff. ad Tertul. & Ang. in §. neque, in Auth. de trien. & sen. ff. Nou. 18.

19 **Q**UARTA CONCLUSIO ¶ est, si filia renunciat bonis paternis cum pacto, quamuis laigo, de quocumq. viteris non petendo, potest nihilominus petere legitimam; quia ille nunquam censetur renunciasse, nisi specialiter, & expresse cum iuramento renunciet etiam iuri legitimæ text est, & ibi Bald. Paul. de Cast. & omnes Doct. in l. p. qua. in 3. §. generaliter C. de inoff. test. in §. Paul. de Cast. in consil. 73. col. fin. in 1. vol. & Socin. in consil. 39. col. 13. in 1. volum.

fed in specie valet renunciatio legitimæ, vt in locis præalleg. Et tenet Alex. in consil. 180. & 181. in 1. volum. **A**DDITIO. De hac conclusione Auctoris vide obseruationes iudicis Imperialis Cameræ, apud Mynsing. cent. 2. obseruat. 7. & consil. 3; nu. 4. Boet. de c. 3. R. A. K. T.

Et in tantum procedit ista conclusio, quod etiam si pater legaret filio vel filia aliquid pro sua legitima, cum clausula expressa, quod plus petere non possit, quamvis filius vel filia agnoscat legatum; tamen potest petere supplementum legitimæ, secundum Bal. Paul. de Cast. Iaf. & communiter Doct. in d. §. generaliter. & Alex. in consil. 89. colum. final. in 4. volum. & Socin. in consil. 1. colum. penult. in 3. volum. & Alexand. in consil. 8. colum. penult. in 3. volum. & ratio est; quia pater non potest hoc supplementum prohibere, nec onus legitimæ opponere; vt ibi habetur, & l. quoniam in prioribus. 32. C. de in offic. testament. Sed quando plenarie renunciat est iuri legitimæ, & eius supplementum, etiam si postea pater multa quantu, non potest filia aliud petere; quia poterant etiam bona diminui, secundum Baldum in l. 15. quamuis. in fin. Cod. de iudic. commiss. & Alexand. in consil. 181. in 5. volum. ¶ Ex prædictis si quini pulcherrimo in terminis constitit. In aliquibus, quod licet filia excludatur à successione patris, propter masculos; debet tamen congrue dotari, & dos non debet esse minor legitimæ: nam paragium, quod habetur per d. consilium, succedit loco legitimæ: ita tenet Andr. de Isten. in consilium, aliquotus. colum. 8. & ibidem Mich. in 15. colum. in 12. q. vbi dicit, quod paragium non potest esse minus legitimæ, sed plus esse potest, vbi mulier nubet patri: & quod dictum paragium non debet esse minus legitimæ, etiam quando filia excluditur per statutum; tenet Alexand. in consil. 69. in 1. volum. & Fulg. & Salic. in authent. res qua C. commun. deleg. & Petrus Phil. Corn. in consil. 100. in 2. volum. Vnde sequitur, quod si filia dotata non renunciat expresse iuri legitimæ, potest dicere, se non congrue dotatam, quando habuit minus legitimæ; & petere supplementum, non obstante statuto vel renunciatione successione: vt tenet Pet. Phil. Corn. in d. consil. 110. in littera C. in 2. volum. & Phil. Dec. in consil. 89. colum. pen. & Paul. de Cast. in consil. 78. incip. licet ista domina Lisa, & c. colum. fin. in 1. volum. & Philip. Dec. in consil. 26. per totum. **L**EMMA multum singulariter, ¶ hoc non procedere, quando filia est maritata, & dotata à patre; quia quantumcumque sit dos, semper censetur congrua; ex qua a patre fuit constituta: nam lex præsumit, quod pater bene prouidit filia; & quod pater fecit, non debet alteri videri incompetens; cum nullus minor vincat paternum, l. fina. C. de cur. sur. & l. nec in ea 22. ff. de adult. vnde filia non potest patrem inquietare, & dicere, se incongrue dotatam. Ita tenet Paul. de Cast. in consil. 275. incip. super primo quaestio, & c. colum. 4. & 5. in 1. volum. & Philip. Dec. in consil.

confil. 26. colum. 1. & confil. 89. colum. fin. Vnde prædicitur procedent, quando filia dotaretur ab alio, quam a patre de bonis patris, puta à fratre, vel à tutore, & hanc limitationem sentit Matth. *in d. confil. in aliquibus, colum. fin.* & est noua limitatio, &

22 a patris cognita. Quam ꝑ confirmo bona ratione: nam viuentem patre non tractatur de legitima: quia pro ea habetur respectus ad tempus mortis, *l. cum queritur. 6. C. de inoff. testam. & l. etiam. 3. §. fin. & l. si patronum. 4. §. fin. ff. de bon. lib.* nam viuentem patre non consideratur legitima in eius bonis, *l. 2. §. interdum. ff. de vulg. & pup. & l. 1. §. si impuber. ff. de collat. bon.* nec tenetur pater assignare legitimam filio in eius vita, secundum Bald. Angel. & communiter Doct. *in lex Corn. 28. ff. de vulg. & pupill.* nullum enim ius habet filius viuentem patre in eius bonis, vt ibi, & per Baldum *in l. quamuis. 13. versicul. extra quaritur. & C. de fideicommiss.* vnde pater dotando filiam impleuit officium, ad quod de iure tenebatur. per *l. qui liberos. 10. ff. de ritu nupt. & l. fin. C. de dot. promiss.* & ultra non tenetur, nec potest dicere filia, se habuisse minus legitima; quia eo viuentem non consideratur: & possibile est, quod bona diminuantur, antequam moriatur, minime post mortem patris potest filia conqueri; & quia lex reputat congruam dotem eam, quæ fuit a patre constituta, & non inspicimus augmentum facultatem patris; quia dubius erat iste euentus. ex quo poterant diminui, vt dicitur Bald. *in d. l. quamuis, in fin.* & Alexand. *in confil. 181. in 5. volum.* quod dicit, vt per Alexand. & Paul. de Cast. *in l. in ratione. 3. l. 2. in princip. ff. ad legem Falcid.* quod tamen restringit, nisi pater de dilectis tota medicam dotem, cum esset valde diues, vt præsumatur dolus re ipsa in patre; nam potest tunc filia agere ad supplementum, secundum Paul. de Cast. *in confil. 175. colum. 4. in 1. volum.* vbi ponit exemplum.

23 Ex quibus ꝑ infero ad pulchram quæstionem, & quoniam in qua vidi pluries dubitari. Si pater habens plures filias, dotauit primam, cui debet centum in dotem, & cetera remansit; deinde maritauit aliam, cui dedit ducentas; quæritur, an prima possit conqueri, & agere, vt detur sibi a qualis dos, & sic petere alia centum? In hac quæstione semper consulti contra primam, scilicet, quod non possit quidquam petere; & nunc confirmo per prædicta: Aut enim prima habuit dotem ascendentem ad legitimam, & casus est clarus; quia nihil plus petere potest, nam eo ipso, quod habet legitimam, est congrue dotata, & pater potest bona sua alibi distribuere, dummodo filia det legitimam, vt habetur *in authent. nouissima C. de inoff. testam.* Aut habuit minus legitimam; & tunc quia tunc dotata à patre, tenetur congrue dotata, per prædicta. nec enim potest per viam institutionis plus dare vni filia, quam alteri; ita etiam per viam dotis potest melius dare vni filiam, quam alteri. Ita tenet Alexand.

in confil. 19. colum. 3. in volum. vbi ponit etiam illud incertum, scilicet quod bona patris possent ita augeri, sicuti dimini vique ad eius mortem; per *l. de fideicommiss. 11. C. de transf.* & hanc conclusionem tenet Bald. *in confil. 326. in 3. vol.* & Bal. Nouel. *in tract. dotium, in 16. princ. & part. 5. colum. 9. cum duabus seq.* & Matth. *in confil. in aliquibus, col. fin.* Confirmatur auctoritate Euangelii per Matth. *cap. 20.* An non licet mihi facere quod volo, vel oculus tuus nequam est; quia ego bonus sum; nonne de denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade, &c. Ita potest dicere pater primæ filia. In casibus autem, ꝑ in quibus tenet filiam posse petere supplementum, tanquam incongrue dotatam, vt quando dotata à fratre vel a tutore, potest etiam petere fructus illius supplementi; quia cui debetur legitima, debetur etiam fructus legitimæ à die mortis patris, secundum Alex. *in confil. 61. in 1. volum.* & Pet. Phil. Cor. *in confil. 263. in 3. vol.* & per Doct. *in l. Papi. §. §. vnde si quis. ff. de inoff. testam.*

25 QUINTA CONCLUSIO est, ꝑ Quando filio renunciat bonis paternis, & omni legitimæ, intelligitur renunciare successioni ab intestato, non autem ex testamento. Vnde dato, quod filia renunciet, vel sit excluda per statutum, potest nihilominus pater in testamento instituere eam heredem, vel aliquid sibi legare, si vult, secundum Bald. *in l. statum. 3. versic. tertio quarto. & C. de collat. & Alex. in l. singulari hoc modo. 61. colum. 3. in princ. ff. de verb. oblig. & ibi plerumque lat. in 6. & 7. col.* vbi plus dicit, quod etiam si filia renuncasset patri, & si tribus de non succedendo patri ex testamento, nec an intestato, potest nihilominus accipere ex testamento, quia pater instituendo, ceteris iuramentum & pactum remittere, & ita etiam habetur *in d. confil. 350. in princ. Neap.* & per Bald. *in l. fin. C. de p. test.* & interueniens *confil. Si in aliquibus.* quod procedit ex testamento. tenet tibi Andr. de Illero, *in 3. colum.* & Matth. *in c. 20. versic. quinto quarto. & C.* Et ex his infero ad pulchram quæstionem: Si filia, ꝑ quæ alias erat excluda per constitutionem Regni, renunciat patri, bonis paternis, & tunc legitimæ propter doctores, quas habuit; deinde pater in testamento instituit filium masculinum heredem, filiam autem instituit heredem in dotibus suis, & in vno tarenno, iure Constitutionis, prout communiter soleat facere Notarii, quæ situd consulant testatoribus, & nesciunt, quid agant: dico, quod ista filia, si habuit medicam dotem, potest petere supplementum legitimæ ex causa testati, non obstante renunciatione; quia illa non se extendit ad causam testati, per eam dicta. Ita tenet Socin. *in confil. 30. colum. 13. & 14. versicul. 19. in 1. volum.* Nam illud supplementum petitur secundum iudicium testatoris, & non iuris: secundum eum, ubi per *l. omnimodo. 30. C. de inoff. testam.* Vnde melius est, quod pater nullam faciat mentionem de filia, quia propter *confil. in aliquibus,* & propter etiam renun-

rationem est exclusa etiam à legitima, & tene mentem, quia scriptus euenit, & est magis effectus impediedi vires renuaciationis.

- 17 **SEXTA CONCLVSIO** fit, † si filius renuaciat bonis paternis, contemplatione fratris, prout patet iuris, quando extat masculus, secundum Paul. de Cstr. *in d. l. partum. C. de collat. Alex. in consil. 19. colum. 4 in 2. volum. & dixi supra in secunda conclusione.* Vel si est exclusa per statutum, propter masculitatem, si contingat patrem morti superstiti filio, & filia dotata, qui filius ante quam adeat hereditatem patris, mortui superstiti filia femina, ad quam pater ex potentia iuratis transmisit paternam hereditatem, iuxta *l. apud hostes. §. C. de si is & legit. & quæ habentur in l. si fratru. §. C. de iure delib. & per Bartol. *in l. si infanti. eod. titul. & in l. vlt. §. ff. de acquiren. hered.* & illa neptis non excluditur. filiam dotatam amitam suam, & quo est femina, & habet qualitatem patris, non obstat transmissione, ex quo pater non adiuit, & sic non fuit ius quæsitum masculo: proinde habetur quo ad hunc effectum, ac si mortuus esset viuo auo, prout dixi supra in secunda & tertia conclusione. Istud fuit notab. dictum Iacob. de Aret. quem ibi sequitur Sal. *in l. i. C. de adulter. & Socio. in consil. 116. colum. 7 in fin. vers. tertia hæc opin. & in 1. volum. quod nota perpetuo ad ampliationem eorum, quæ dixi supra in dicta secunda & tertia conclusione: nam quilibet prima facie diceret contrarium: & hanc conclusionem teneo pro vera, in casu, quando filia esset exclusa per statutum: sed quando renuaciat patri, videtur esse magis dubia, quo casu distinguendum: Aut renuaciat simpliciter in fauorem masculi: & idem; quia patet ratio: aut renuaciat patri, & hæredibus suis; & tunc illa neptis ex potentia transmissionis est hæres aut: & sibi accederet renuaciatio, & ista filia excluderetur ex virtute renuaciationis, per ea quæ dixi supra in prima conclusione, & quæ habentur in *decis. 119. consil. Neapol.***

- 28 **SEPTIMA CONCLVSIO** fit, † quando filia renuaciat bonis paternis, & maternis; ista renuaciatio predesti fratribus, & sororibus: quia licet per constitutionem Regni excluderetur a bonis patris propter dotem; non tamen excluditur a bonis matris, secundum Andr. de Stern. *in consil. in aliquibus. colum. 1. 10. & 11.* nisi aliter se haberet consuetudo, prout in ciuitate Neapoli, per consuetudinem, quæ incipit: *Si mortuus; quæ cauetur, quod stante masculo, filia non succedit, dummodo mariteretur de peragio, de bonis patris. & ita fuit declaratum in *decis. 17 & consil. Neapol. in prime. Vnde per renuaciationem factam per filiam de bonis maternis, cessante consuetudine, portio eius accedat fratribus & sororibus, quibus mortuus post mortem parentem succedit ipsa soror, renuacians in dictis bonis: quia non dicuntur materna, sed sit terna, per ea quæ not. Alex. & Doct. *in l. §. veteres. ff. de acq. poff. & ha.***

betur in *d. decis. 78. in tertio dubio, & dixi supra in secunda conclusione.*

OCTAUA CONCLVSIO fit, † quando filia renuaciat bonis maternis, & fraternis: ista renuaciatio predesti fratribus, & sororibus, non solum respectu bonorum maternorum, sed etiam fraternorum; quia mortuus aliquo ex fratribus, succedunt illi fratres, & sorores, exclusa prout ista, quæ renuaciat, vt habetur in *decis. 151. consil. Neap.* Sed mortuis omnibus fratribus, & sororibus ab intestato linealibus, succedit ipsa soror, quæ renuaciat; ex quo non habet aliud obstaculum in illo gradu, per ea quæ not. Angel. *in consil. 52. incip. Dominus Gilius, &c.* & dixi supra. Sed in ciuitate Neapoli, siue soror renuaciat, siue non, quando dotata fuit, non succedit fratri, vel sorori defunctæ extrinsece fratre masculo, vel filio fratris, & hoc est de consuetudine, per consuetudinem: *Si quis, vel si qua. §. sed si morienti. in d. vers. & in permissis.* & ibi per Sebastianum.

Istis conclusionibus sic elicitis, † reuertor ad propositum questionis nostræ principalis, **VALEAT NE ISTA RENUACIATIO MATRIS, VT NOCEAT FILIIS SVIS HÆREDIBVS?** Et certe, quando mater mortua post eum, de cuius hereditate agitur, nullum est dubium. Et omnes Doctores in *d. l. partum. C. de collat. & in d. l. qui superstitus. §. 4. de acquir. hered. tenent, quod necceat filius, ex quo hereditas fuit delata matri. Sed casus noster est, quando mater pre-mortua, quo casu, si quis de successione bonorum paternorum, quibus renuaciat, hic sunt duo obstacula. Vnum scilicet consistit in aliquibus, quæ excludit filiam dotatam à successione patris, statim masculis: & aliud de renuaciatione. Est etiam & tertium obstaculum; quia filia ideo renuaciat propter dotem, quam habet à patre; quo casu recipit illam in lucrum suæ legitimæ, & portionis debite in hereditate paterna: & vocat se contentam portione sua, prout conuenit solent fieri istæ renuaciatione filiarum in tanta forma: vnde filia, & eius filii excluduntur, non tam vi repudiationis, quam, quia mater habuit partem suam: vnde bona fides non patitur, vt filii demum habeant, & istam rationem tenet Lud. Roman. *in d. l. qui superstitus.* per quam tenet contra filios, licet Alexander ipsum referens in *d. l. partum.* teneat contrarium; tamen opin. Ludovic. Roman. per plures bonas rationes tenet Phil. Dec. *in consil. 181. colum. 4. & 5.* Verum in hoc Regno, vbi est dicta consuetudo, in aliquibus, siue dubio procedit opin. Lud. Roman. Et propterea concludo, quod quando agitur de successione patris, nepotes omnino excluduntur, siue mater moriatur viuo patre, siue post: nam mater recipiendo dotem à patre, est effecta in successibilibus patri ab intestato, per *d. consil. & sic est obtruncata via succedendi per descendentes ex femina. Vnde nepotes excluduntur, siue mater renuaciat,**

siue non, stantibus masculis, ex quo veniunt à radice infecta, vt tenet Barr. *in l. liberorum. colum. s. versic. quarto, quid sit filius, &c. ff. de verbor. significat. & dixi supra in tertio conclusi. no. in fin.* in isto enim casu cessat ratio, quam assumit Alexand. *in d. l. partium.* contra Lud. Roman. quia si mater viueret, & non renunciaisset habito parago, excluderetur à successione patris; ergo eodem modo, & filii excluduntur. Quam conclusionem LIMITO non procedere, † quando omnes filii masculi morerentur, viuo patre, & vltimo loco moreretur pater: quia tunc isti nepotes ex filia præmorta succederent vna cum filiabus, si extant, scilicet, eorum materetris, collatis dotibus matris: quia per mortem masculorum tollitur obstaculum constitit. Similiter renunciatio matris non nocet eis; quia fuit mortua viuo patre, minime obstat obstaculum receptionis dotis; quoniam offertur collatio, quam poterat offerre mater, si non renunciaisset, secundum Alex. *in d. l. partium* & hanc limitationem firmo, per ea, quæ dixi supra *in 2. conclusi.* Si vero querimus, † quando filia renunciauit bonis maternis; hic cessat obstaculum constitutionis; quia nō excludit filiam a successione materna. Cessat etiam obstaculum receptionis dotis; quod ponderat Rom. *in d. l. qui superstitus.* quia datur communiter ex bonis paternis, non autem maternis: si solum remanet obstaculum renunciationis, quod non obstat filijs, ex quo eorum mater mortua est auctauiam, de cuius hereditate agit; vnde indubitanter succedent nepotes in bonis auctæ per rationes supra adductas pro secunda parte: Verum si filia esset dotata de bonis maternis, & renunciaisset; tunc obstat dictum Lud. Rom. & Phil. Dec. *in d. consi. 181* sed magis communis videtur opinio Alex. *in l. partium.* scilicet, quod nepotes succedant, collatis dotibus. Si querimus de tertio, scilicet, † quando renunciauit etiam bonis fraternis? & tunc per omnia dicendum, quod dixi in materia; quia eadem est ratio; & ita fuit conclusum supra in solutione, scilicet quod nepotes succedent, non obstanter renunciatione. In vno tamen casu facio differentiam, scilicet, quando soror esset dotata a fratre de bonis ipsius fratris, & renunciaisset acceptando illam dotem pro portione sua, quæ sibi contingere posset in hereditate fratris; tunc indubitanter tenet eo opinionem Lud. Rom. & Phil. scilicet, quod siue ista soror maritatur auctæ fratrem, siue possit, semper excludantur filii stantibus alijs fratribus, vel sororibus; ex quo in isto casu cessat ratio Alex. Nam cum tractetur de successione collateralium, non habet locum collatio dotis; quia solum procedit, quando descendentes succedunt ascendentibus; vt not. gloss. in gul. qua ibi sequitur Paul. de Cast. & communiter *Doct. in l. 1. in gl. fin. C. de leg. hered. balon. in l. si errant par. 9. col. 5.* & ibidem Alex. *C. de collat.* Vnde si viueret soror, & non renunciaisset, & vellet succedere, cessaret collatio, & restaret iniquitas, quæ iniquitas de-

bet considerari in filiis eius, quibus succederent contra bonam fidem, & non conferret: debent ergo excludi vigore portionis receptæ per matrem, secundum Ludouic. *in d. l. qui superstitus.* causa æquitate seruandæ.

Superest modo respondere ad argumenta adducta pro prima parte. Vnde AD PRIMVM, quod magis viger, respondeo, quod † ex quo mater renunciat, & promittit non contrahere, nec per se, nec per hæredes suos, censetur ligare hæredes, quo ad illa, quæ habent, vt hæredes matris, ex quo fuerunt nominati per appellarium, scilicet, hæredes: nam mater, quando facit istas renunciations, cedunt omnia iura ad eam spectantia, & quæ ad ipsam spectare possent quomodocumque, & qualitercumque super dictis bonis, & sic semper verba referuntur ad personam renunciantis. Sed filii non petunt illud, quod matri spectauit: nam non veniunt ex persona matris, sed ex propria, & sic non contrahunt; quia non petunt ius matris, quod fuit renunciatum, sed ius proprium, cui renunciatum non fuit, nec illud habent vt hæredes; ergo non sunt ligati ad hoc. Ita in proprijs terminis respondet Petrus Phil. *Com. in consi. 263. colum. penult. in si in litera V. in 4. volum.* Istud enim ius habuissent filii, etiam si non essent hæredes matris, facit text. *in authent. l. i. C. de secund. nupt.* vnde respondeo ad *l. cum matre. 14 C. de rei vind.* quod verum est, quod hæres tenetur habere ratum factum defuncti, & non contrahere, sed hic satis habetur ratum, & in nullo contrahitur, prout factum fuit: quia mater renunciat iuri ad eam spectanti, vel spectaturo; sed ad ipsam nunquam aliquod ius spectauit; quia fuit morte præuente; ergo filii in nullo contrahunt. Et licet promiserit, neque per se, neque per hæredes petere, intelligitur, scilicet, illud ius matri competens. Præterea; quia non fuit impleta conditio; quoniam hæredes non fuit delata, remanet renunciatio pronon facta. Vnde sicut quando mater non renunciaisset, admitterentur filii: eodem modo, & nunc, vt dixi plene *in secunda parte supra.*

AD SECUNDVM argumentum † respondeo, quod ex quo filia mortua est in vita patris, habetur ac si nunquam fuisset in rerum uatura; vnde tunc cessat ius accrescendi, & de eo nulla habetur ratio, secundum Bald. *in l. 1. colum. 8. in 6. quasi in fin. versic. quid de filia, &c. quand. non pot. part.* & sic non impeditur successorium edictum.

AD TERTIVM argumentum respondeo, † dando bonam instantiam: nam feudum habetur immediate à patre, cui succeditur, & erat res quæ sita patri, & ab eo transit ad filium; vnde ratione connexionis cum reb. iurgenfaticis, & propter connexionem personarum, patris & filii, non potest filius habere feudum, & repudiare hereditatem: imo si acceptat feudum, tenetur vt hæres, & ita decimat

Aluat. *in d. e. 1. colum. 2. an agn. &c. in vltimo feudo.* Sed in casu nostro ista successio fratris non habetur immediate a matre, nec vnquam fuit matri quaerita, sed immediate venit à fratre defuncto iohannes nepotes, ex persona propria; vnde non debet eis nocere factum matris. Præterea, renunciatio matris habetur pro non facta, propter non impletam conditionem. Vnde non obstat filius, vt supra: quæ ratio cessat in feudo. † Ex hoc puro frustratoriam esse cautelam, quam dant aliqui Doctores consules est istis neptibus, vt faciant inuentarium: sicut dicitur *in d. e. 1. an agnatus, &c.* quia confessio inuentarii (verum est, quod separat bona feudalia à Burgensaticis, & facit hæredem) tenet, vsque ad vires Burgensaticorum; non tamen tollit obligationem, quod quis non teneatur ad factum defuncti, saltem vsque ad vires hæreditatis Burgensaticorum: ergo quamuis isti nepotes facerent inuentarium; non tamen pro hoc essent exuti ab obligatione habendi ratam renunciationem matris, & ab interelle saltem vsque ad vires hæreditatis matri, quando alia via, quam per inuentarium, non essent immunes. Inuentarium enim nihil aliud facit, nisi quia separat bona matris à bonis auunculi, cui succeditur.

AD QVARTVM argumentum respondeo, † quod illa est sola auctoritas vnius Doctores, quæ neque lege neque vigenti ratione fulcitur; & cum habeamus communem opinionem pro ista parte, quam sequuntur tot excellentes Doctores non debemus ab ea recedere, propter nouam phantasmam vnius Doctores. Ita dicit Bal. & Paul. de Cast. *in l. fin. C. de inst. & iustit. alias iudex*, qui omittit communem opinionem adhaerendo opinioni singulari vnius Doctores, facit litem suam, secundum Bart. *in l. fin. C. de penult. qui male iud.* & *in l. fin. C. de penult. ff. de iust. de leg.* & Alexand. *consil. 93. col. 3. in 2. volum.* & Alex. *in consil. 27. colum. 3. in 1. volum.* & ad conuincendam dictam auctoritatem Sebast. contulit ipsius rationes; nam dicit ipse: primo moueor per rationes proxime dictas, &c. & supra proxime in dicto loco allegato, assignauerat duas rationes, scilicet, quod non sit curandum, quod renunciatio matris tendat ad detrimentum filiorum. PRIMARATIO est scilicet quod istud detrimentum accedit filio contumuo, & secundario, non participat; & ideo non consideratur: Certe ista ratio procederet, quando filia renuncians superuixisset; quo casu sibi haberent necesse venire ex persona matris; nam verum est, quod tunc principale detrimentum est matris. quæ præcedit; sed quando matri non fuit delata hæreditas, dico, quod principale detrimentum est filiorum venientium ex persona propria; quia ab eis inciperet, si nec ex eis renunciatio matris. SECUNDA RATIO Sebast. est, † quod primus hæres ceteris eadem persona cum defuncto; vnde videtur hæres iurasse, quod defunctus iu-

rauit, allegat text. *in Auth. de iureiurand. à mor. præsit. in princ.* Ad hanc rationem respondeo, quod illud est ex fictione iuris; nam vere diuersa persona est: nec est verum, quod censetur hæres iurasse, &c. Nam defunctus, qui iurat non contrauenire contractui usurario, ligatur iuramento, & teneatur petere absolutionem, c. *debitores de iureiur.* sed hæres potest contrauenire absque absolutione; quia nouligatur iuramento defuncti, quoad peritium, vt declarat Angel. *in tit. in Auth. de iureiur. à mor. præsit. Nou. 48.* Præterea illa ratio potest procedere in his, quæ immediate habet hæres à defuncto, tanquam hæres; & ita loquitur ille textus *in Auth.* sed isto casu successio non habent filii à matre, nec vt hæres matris: ergo quo ad eum, non repræsentant matrem, nec possunt dici eadem persona cum matre, per ea quæ dicit Petr. Phil. *Coro. in d. consil. 252. colum. penult. in fin. in litera V. in 4. volum.* Item dicit Sebast. quod videtur hæres facere, quod defunctus fecit. Ad hoc respondeo, vt modo dixi, præterea dico, quod mater defuncta nihil fecit; quia renunciatio habetur pro non facta, vt sapius dixi; ergo non ligat hæredes. TERTIA; ratio, quam subdit postea Sebast. in loco allegato est; † quia in feudo filius hæres tenetur habere ratam inuestituram alii factam à patre de feudo, per text. *in e. s. qui succ. in feud. daroten.* allegat etiam in argumentum c. 1. *an agnatus, &c.* vult forte considerare per bonum simile, quod sicut mortuo inuestiente antequam feudum sibi aperitur, tenetur hæres habere ratam inuestituram: eodem modo mortua matre antequam hæreditas sibi deferatur, tenetur hæres habere ratam renunciationem. Ad hoc respondeo, & do bonam instantiam. Nam dominus feudi habet ius in feudo scilicet, dominium directum, & sperat feudum sibi aperiri propter ius, quod habet in eo ex causa de presenti; & illud ius transmittit ad hæredem. Vnde quia hæres accipit immediate à defuncto dominium directum, & in eo succedit vt hæres; non est mirum, si tenetur habere ratam inuestituram defuncti; sed filia, vel soror nullum ius habet de præfenti in hæreditate, sed solum sperat habere ex causa de futuro, & illi ius renunciat. Quod ius extinguitur cum morte sua, & nihil ad hæredem transmittit; imo hæres acquirit ius succedendi ex persona propria, & propterea, nocet sibi renunciatio matris, quæ existit est cum persona matris. Præterea in feudo hæres habet illud immediate à defuncto; & ideo tenetur habere ratam factam defuncti. Sed in casu nostro filii non habent successioem immediate à matre, sed habent illam ab avo vel auunculo moriente, & subintant locum ex persona propria, merito non tenentur habere ratam factam matris. Præterea illud factum reducitur ad non factum, propter conditionem deficientem, vt sapius dixi. Vnde cessat omnis difficultas, & per hæc remanent euacuatæ rationes Sebastiani;

vnde ipsius auctoritas remanet nuda rationibus, & legibus, & ideo non tenenda, §. *consideremus. in Authenti. de riont. & semiff. Rom. 18. ad c. 1. an agnatus.* & plene responsum est supra in responsione data ad tertium argumentum. Ad quintum, & vltimum

argumentum respondeo, † prout dixi ad primum argumentum, & licet hæres censetur quasi contrahere cum creditoribus, hoc intelligitur quoad ea, in quibus remansit obligatio defuncti, sed in casu isto nulla remansit obligatio; quia fuit extincta per defectum conditionis; vnde nullus quasi contractus citri potest, ex quibus remanet euacuata omnia argumenta in contrarium adducta, & sic remanet confirmata conclusio, quam teneo in favorem filiorum. Vnum tamen nota pro utilitate huius quæstionis, quod † quando filia, quæ renunciauit, esset per dictam renunciationem enormiter læsa; vt quia patri haberet in bonis decem millia, & ipsa habuit in dote ducenta; tuac, non obitante renunciatione, posset etiam ex capite enormis læsionis contrauenire, petita prius absolutione à iuramento. Ita plene tenet Phil. Dec. in *consil. 181.* & aliquid in *consil. 89. Petr. Phil. Coro. in consil. 147. & 179. & 236. in 4. volum.* AD D I T I O. Vide hanc materiam absolutissime tractantem, & rationibus validissimis comprobantem Nobil. & Clariss. I. C. Andream Gail Cæsareæ Maiest. Conf. Referend. in *suobseruat. Præflicis, lib. 2. obser. 147. per totam. K. L.*

43 VLTIMO † pro complemento huius materiæ adde, quod si mulier iuret primo non renuciare, & postea renuciet cum iuramento, non valet secundum iuramentum contra primum, & sic minime valebit renunciatio. gl. est, quæ ad hoc communiter allegatur in *c. licet mulieres, de iureiur. lib. 6. quam gl. ad hoc sequitur Imol. in c. cum contingat. col. m. 99. & 101. de iureiur. & Bart. in l. si quis pro eo. 56. ff. de fideiuss. & Alexand. in l. stipulatio hoc modo. 161. col. m. 4. ff.*

de verbor. obligat. ex hoc igitur solet dari cautela per Aduocatos, vt mulier renunciatura faciat primo vnam protestationem, in qua iuret nunquam sponte renuciare, & in futurum, si contingat eam renuciare, protestetur, quod non sponte facit, de qua cautela vide laionem & Doct. in *l. m. du. bus. 28. §. ff. de iureiur.* vbi discutitur veritas eius dicti.

Ex prædictis vltimo † loco ponam formam renunciandi, pro cautela eius, quæ recipit ad excludendum filios, scil. vt mater renuciet bonis paternis, maternis, & fraternis, & promittat per speciale pactum nunquam ad dicta bona aspirare per se, nec per hæredes; & ex nunc cedit, ac donat omnem portionem, quæ sibi & hæredibus competere posset, quomodocunque, & qualitercunque, & omne ius super bonis prædictis, obligando seipsam, & personam, ac bona hæredum suorum ad nunquam aliquid petendum, nec contraueniendum dictæ renunciationi, etiamsi ipsa mater moriatur ante mortem eius, de cuius hæreditate agitur, remaneant sui filii obligati ad habendam ratam dictam renunciationem matris; eo ipso, quod matris hæredes esse voluerint, etiamsi eorum persona veniat. Et per hanc renunciandi formam puto filios omnino excludi. AD D I T I O. De huius quæstionis materia vide latissime Didac. Couar. ad *c. quamuis pactum de pact. in §. parte tertia per totum. Mynsing cent. 1. obseruat. 7. Boet. decis. 3. Laur. Kirchou. in libro suo commun. opinionum, conclus. 100.* vbi dicit communem, Vide quoque consilium famosissimi I. C. Marth. Wesenbecii in *vol. 1. per totum.* vbi latissime prosequitur. Thom. Grammat. *decis. Neapol. 7.* & Aymo Crauer *consil. 127.* Rudolphus à Kamphausen, Transylvulanus LL. Licentarius.

LAYS DEO. Darum Melphix, die 2 Jul iud.
3. Anno M. D. XXX. Rob. Marant,
Venus. V. I. D.

EIVSDEM AVCTORIS ELEGANSET DOCTARE- PETITIO IN L. IS POTEST.

ff. de acquirend. hæred.

S Y M M A R I A.

- 1 Terminum quinque in materia acquisitionis hereditatis inter se diuersi
- 2 Aditionis & agnitionis differentia. numer. 3. 4. 5. 10. & 11.
- 3 Animus in acquif. her. potest ubique, & coram quolibet verbis declarari.
- 4 Aduentitiam hereditatem adire potest filius, in scio etiam & in utroque patre.
- 7 Profectitia hereditas qua dicitur.
- 8 Relictum ab auo paterno an dicitur profectitium.
- 9 Iudicis officium extraordinarie implorari potest à filiam. sine consensu patris.
- 10 Tempus aditionis hereditatis est continuum, bonor. poss. vero vitil
- 11 Infantis nomine carentis tutore quilibet bonor. poss. petere potest.
- 12 Infans ex potentia suavitatis transmittit ad quoscunque hæredes.
- 13 Immixtio quem respiciat.
- 14 Libelli verba improprantur, quo saluetur libellus.
- 15 Repudiatio & abintento quomodo differant.
- 16 Hereditas ut possit adiri, quid requiratur. Summa legis.
- 17 Repudiare potest, qui & adire.
- 18 Hereditas debet uti tua auri, vel tota repudiari.
- 19 Regula: cui licet quod plus, licet & quod minus, explicatio.
- 20 Legatum non potest pro parte repudiari, pro parte acceptari.
- 21 Partem hereditatis repudiando nihil agit.
- 22 Filii possunt acceptata emphyteusi patri pro se & liberis datam hereditatem repudiare, & nura seq.
- 24 Filia dotata exclusa ab hereditate paterna per filium, an in emphyteusi succedat
- 25 Masculinum non concipit sœminium in contrahibus. quod libellus, et num. seq.
- 27 Filius emphyteusim datam patri pro se & liberis, non computat.
- 28 Quarta triplex.
Emphyteusim data patri pro se, & liberis, computatur in legitimam, & quare, num. 29. & seq. fallit, n. 31. & seq.
- 30 Emphyteusim, quando & quatenus vni filierum prelegari possit.
- 31 Auctoritates, non profectitia acquisita à patre.
- 32 Ius patronatus liberti filius retinet, non adita hereditate: secus in iure patronatus Ecclesiastico, num. 33. fallit num. 36.
- 34 Filio instituto in re certa excluditur à cohæredo vniuersali à iure patronatus.
- 35 Ius patronatus non transit ad feminas renunciantes, vel statuto exclusa.
- 37 Ius patronatus ad hærens feudo, transit primogenitum.
- 38 Feudum quando retineri posset, repudiata hereditate, & num. 19.
- 40 Filius adeundo hereditatem cum beneficio inuentarii, habet feudum liberum.
- 41 Verbum, potest, quod importet, Aditionis modi infiniti.
- 42 Aditio fit solo animo, & declaratur animus verbis & factis.
Voluntas hominû verbus & facto declaratur.
- 43 Aditio fit verbis designantibus aditionem, & numer. 44.
- 45 Aditio fit verbis enunciativis.
- 46 Testamentum dicens nullum adire censetur.
- 47 Interrogans aduersarium, quo hereditatem possideat titulo, adire dicitur.
- 48 Procuratorem constituendo ad constituendum se esse hæredem adire videtur.
- 49 Verba Notarii enunciativa quando probent in mandato aditionem.
- 50 Testamentum condens super hereditate, adisse dicitur.
- 51 Verbum, credo, in principali, est verbum veritatis.
- 52 Rationes defuncti requirens ut deliberet, non censetur adire.
- 53 Actum, qui non nisi ab hærede fieri poterit, faciens adire dicitur.
- 54 Hereditaria cedens, donans, &c. adire videtur, numer. 55.
- 56 Maritus defunctæ coniuge retinendo dotem post annum, censetur nomine infantis relicti adisse hereditatem matris.
- 57 Possidens rem hereditariam adisse dicitur, nisi, &c. 58. 59. 60. & seq.
- 60 Emphyteusim seu feudum per patrem pro se & filia quis situm possidens, adisse non dicitur.
- 62 Repudiare quando filius poterit hereditatem recentam legitime.

- 63 Pupillus possidens domum paternam, quatenus adisse dicatur.
- 64 Possidens rem cum defuncto communem, non existimatur adisse.
- 65 Socius solus inhabitans domum communem pro medietate, non solus per se nem.
- 66 Protestatio facit ceteri non arisse.
- 67 Tutor ingrediens feudum hereditarium, adisse dicitur.
- 68 Transgens cum legatariis, adire dicitur.
- 69 Mandans legata exolus legatarius, adire dicitur.
- 70 Procuratorem constituens ad adendum, adire putatur.
- 71 Patientia, se pro hærede sui nominis gerentis alicuius inducit aditionem.
- 72 Soluens debitum hereditarium ad it.
- 73 Conditionem adimplens, quando adire dicatur.
- 74 Soluens legata, adire censetur.
- 75 Tutor describens aditionem hereditatis in inventario, adire dicitur.
- 76 Filius manens in societate per patrem inita, eius hereditatem adisse existimatur.
- 77 Debitor institutus hæres non solvens tempore debito censetur adisse.
- 78 Debitum hereditarium recipiens, adire dicitur.
- 79 Hæres manumitens seruum hereditarium, adisse putatur.
- 80 Vestes uxoris alienans, an adisse dicendus.
- 81 Licans rem hereditariam, adisse dicitur.
- 82 Filius expensas funebres faciens adisse dicitur.
- 83 Filius pactiscens vel transgens super morte patris occisi, an et quatenus adisse dicatur.
- 84 Filius conferens bona cum fratre, quatenus adisse presumatur.
Collatio facta fratri, an inducat aditionem, late ibid.
- 85 Modum sub quo quis institutus, adimplendo, quatenus adisse dicatur.
- 86 Repudians hereditatem patris, et post per interpositam personam eandem emens adisse iura dicitur.
- 87 Occultans quadam bona et repudians postea pro adicente habetur.
- 88 Alimenta de bonis patris accipiens, adire censetur.
- 89 Repudians primo hereditatem, et post rem aliquam ex ea possidens, pro adite est.
- 90 Allegari semper debet aditio, a sum aditionis probare volens.
- 91 Item in bona fide circa prescriptionem.
- 92 Presumpta de iure debent allegari, et possunt allegari etiam post conclusum in causa num. 93.
- 94 Probatur aditio etiam per singulares testis.
- 95 Repudiatio fit duplici modo, et quomodo num. 96. et num. 97.
- 97 Annorum triginta lapsu quomodo quis de iure civili ab hereditate excludatur. num. 98. et 99.
- 102 Filius infra duos annos transmittit sui delibrandi.
- 103 Renunciatio tacita et expressa, quomodo differant.
- 104 Requisita aditionis hereditatis.
- 105 Seruus quomodo adeat hereditatem, et num. 106. et sequ.
- Item quomodo dicatur testabilis ibid.
- 108 Damnatus quomodo appellet. et nu. seq.
- 110 Damnatus sententia notorie iniusta, testabilis est.
- 111 Eiectus per sententiam ex fenestris, ut moratur, si vivat, est testabilis.
- 112 Idem in damnato pena a iure prohibita.
- 113 Intellectus auct. sed hodie. C. de donat. inter virum et uxorem.
- 114 Incapax hereditatis pro alimentis aliquid relinquere potest.
- 115 Damnati ad mortem testari non possunt, vel ad pias causas.
- 116 Damnato ius testandi per iudicem preservari non potest.
- 117 Damnatus non est, qui condemnatur ab incompetente iudice.
- 118 Damnati ad mortem, Eucharistiam sumere, et ecclesiasticam sepulturam an habere possint. et numer. 119.
- 120 Damnati ad furem, tolli sine licentia iudicis non possunt.
- 121 Vir ex bannitus ad vitam mortuus, in ea sine permissu iudicis humari nequit.
- 122 Membri mutilatio, non facit seruum pena.
- 123 Deportatus est intestabilis.
- 124 Banniti hodie an intestabiles. nu. 125. et seq.
- 125 Damnatus ad mortem, si fugiat, seruum pena tum remanet.
- 128 Excommunicatus an sit testabilis et nr. 129.
- 130 Monachus acquirat hereditatem, et quomodo.
- 131 Filius quando sine iussu patris adire hereditatem possit.
- 132 Furiosus adire hereditatem per se non potest, et nu. 135.
- 133 Curator furiosi ad eundem, quid iuris acquirat furioso.
- 134 Insanus transmittit hereditatem paternam non aditam.
- 136 Furor, fatuitas, quomodo probentur, remissive. et numer. 141. 142. et 143.
- 137 Furor non oratur iur. nu. 138. 139. et 142.
- 140 Furiosus aliquando, si facit actum, piam iuratur in furore fecisse.
- 144 Aetas 25 annorum requiritur, ut hereditas adatur, et ibidem aetatum distinctio circa aditionem, et nu. 145. 145. et 153.
- 147 Tutor sine pupillo adire non potest, nisi, et c. et numer. 149.
- 148 Pupillus quo casu sine tutore ipso iure adisse hereditatem delatam dicatur.
- 150 Pupillus non habet tutorem auctoritate iudicis adire potest.
- 151 Insanus an adire, iudice auct. fecisset.

- 153 *Probillo an detur curator ad aditionem.*
- 154 *Pars hereditatis repudiata, quatenus coheredibus accrescat.*
- 155 *Viventis nulla est hereditas.*
- 156 *Mortuus quomodo quis probetur, & ibi per multos modos, & num. 157. & seq. usque ad num. 179 inclusivè.*
- 180 *Vivere quod quis praesumatur centum annis, allegari aebet, nisi, &c. & nu. 181.*
- 182 *Testes super morte examinari possunt, parte non citata.*
- 183 *Aditio ut procedat, delatam sibi hereditatem scire haeres debet.*
- 184 *Dubitans de testabilitate defuncti, adire nequit.*
- 185 *Adire non potest, nisi qui scit neminem se succedere.*
- 186 *Haeres scire debet ex testamento, an ab intestato adent.*
- 187 *Haeres agens utrum declarare debeat, ex quo capite testati vel intestati agat.*
- 188 *Exceptio, tu non es haeres, si ruatur ad meritam causa.*
- 189 *Agens ex testamento, & succumbens, an agat ab intestato.*
- 190 *Iudex appellacionis, an super aliis, quam in primis causa deducit, iudicare possit?*
- 191 *Agens ex una causa, & probans ex alia, an & quando obtineat. & nu. 192. & seq.*
- 194 *Libello quando non est necessario confirmis sententia.*
- 195 *Libellus ineptus in causis summaris procedit.*
- 196 *Libellus ineptus facit jententiam de super latam, id est iure nullam.*
- 197 *Libellus generalis in summaris admittitur, parte non opposita.*
- 198 *Probas se agnatum, &c. non tamen proximum, in petitione hereditatis obtines.*
- 199 *Substitutus pupillaris, probans substitutionem & mortem pupilli, an obtineat.*
- 200 *Mortuus qui praesumitur sine liberis.*
- 201 *Adiens hereditatem, non debet esse impeditus lege vel statuto.*
- 202 *Repudiare utrum possit, qui potest adire, vel contra, nu. 203 & seq.*
- 203 *Servus an possit nolle adire.*
- 204 *Dominus invito servo instituto, utrum adire possit.*
- 205 *Servo ante aditionem mortuo, nihil acquiritur domino.*
- 206 *Filiusfamiliae sine patre, & contra, repudiare vel adire non potest, nisi, &c. nu. 207. & seq.*
- 208 *Tacite repudiare potest filius, in praesentium patris.*
- 209 *Bonorum poss. decretalis agnosci potest, non repudiari. & nu. 189.*
- 211 *Potentia adveniens expliciter consideratur, num. 214. 258. 262. & seq.*

- 216 *Consanguineus habet spem successione sui consanguinei. & seq.*
- 217 *Votum captande mortis reprobatum.*
- 218 *Renunciare potest iuri succedendi.*
- 219 *Mater etiam naturalis non petens tutorem, perdit ita successione; & ibi vide plures ampliationes & limitationes, usque ad nu. 251. inclusive.*
- 252 *Mater iurata transiens ad secunda vota, non petit alio tutore, neque reddita ratione, perdit successione sua.*
- 253 *Mater secundo facta vidua, an resumat tutelam.*
- 254 *Iur filiationis non habens, repudiare non potest hereditatem.*
- 255 *Successione ius an sit separatim à iure filiationis, & nu. 255.*
- 256 *Nepos quo iure succedat suo patre mortuo, & num. sequi.*
- 258 *Primogeniti nepos an excludat patrum secundo genitum in primogenitura.*
- 259 *Haeres non potest petere aperiri tabulas, viro testatore.*
- 260 *Notarius ultra clausulam in testamento appositam, non tenetur edere legatario.*
- 261 *Substitutus pupillaris non habet certam spem succedendi viro pupillo.*
- 262 *Spes quatenus in contractum deduci possit.*
- 265 *Hereditas delata que dicitur.*
- 266 *Tempus praescriptionis aditionis curris ignoranti.*
- 267 *Impeditus adire transmittit ius suum.*
- 268 *Hereditatem sibi delatam scienti transmittit.*
- 269 *Ius habens ad eundem, non habet de necessitate ius dabiliterandi, sed contra.*
- 270 *Servus quomodo acquirit domino.*
- 271 *Ius ad eundem non est in bonis nostris.*
- 273 *Liber homo qualiter quis probetur.*
- 274 *Praesumitur quis talis, qualis reperitur in possessione.*
- 275 *Possessor rei vel iuris non probat.*
- 276 *Filius praesumitur sui iuris, nisi, &c. & num. 277. & 278.*
- 279 *Aetatem allegans, probare debet.*
- 280 *Scientia vera per sensum corporis non requiritur in probatione meritis.*
- 281 *Actum ut haeres Titii agens, conveniri à creditoribus hereditatis potest.*
- 282 *Confessio, qua quis asserit, se esse haeridem, praesumit.*
- 283 *Ignorantia facti alieni, in dubio praesumitur, & est alleganda nu. 284 & seq.*
- 286 *Ignorantia facti proprii non est tolerabilis, nisi, enormiter laevis, num. seq.*
- 288 *Ignorantia facti proprii in actibus morientium praesumitur.*
- 289 *Ignorantia facti proprii in valde antiquis praesumitur.*
- 290 *Ignorantia facti proprii intricata praesumitur.*
- 291 *Ignorantia facti proprii praesumitur, propter multitudinem negotiorum.*

- 292 Ignorantia præsumitur facti proprii, si de damno vi-
tando agatur.
- 293 Factum alienum scire præsumitur, qui ad commo-
dum agit.
- 294 Denuntiatio ad domum facta, præsumptionem scien-
tiæ inducit.
- 295 Scientia præsumitur, quia vox & fama publica.
- 296 Consanguineus præsumitur scire factum consanguini-
nei, & nu. 297. 305. & seq. ubi limitatur.
- 298 Vicinus præsumitur scire facta vicini, & num. 299.
& 304.
- 300 Vicinus quis dicatur.
- 301 Damnum commissum censetur à vicinis, damno facto.
- 302 Occisus præsumitur ab eo, qui plurimum illum locum
frequenterabat, & num. 303.
- 306 Infirmitas tollit præsumptionem scientiæ in consan-
guineo & vicino.
- 309 Præsentia in actu præsumi facit scientiam.
- 310 Conuersatio assidua & amicitia præsumit scientiam.
- 311 Scire, & scire debere, paria.
- 312 Ignorantia affectata pro scientia est.
- 313 Factum alienum percunctatus scire præsumitur.
- 314 Hæres extraneus scire testamenti contenta præsumi-
tur.
- 315 Scientia ubi præsumitur, probatio ignorantia admi-
ttitur.
- 319 Ignorantia qualiter probetur, & nu. seq.
- 320 Scientia quomodo probetur & nu. seq.
- 321 Fama quatenus impediatur actum gerendum.
- 322 Communis opinio præbet causam iuste credituræ.
- 323 Dicitur fide digni præbet causam iuste credituræ.
- 324 Condizione pendente, adiri non potest hereditas, &
num. seq.
- 326 Fame ubi contrariatur, statur illi, quæ venit à personis
dignioribus.
- 327 Probatio bona fame eneruat contrariam suspicionem.
- 328 Testibus minus dignis quando stetur.
- 329 Testibus negantibus aliquando magis credite
- 330 Filiatio quomodo probetur, nu. 331. & seq. ubi am-
pliat & restringitur.
- 331 Natus quæ ex concubina retenta in domo concubina-
rii præsumitur.
- 333 Natus ex pedisse quæ non præsumitur filius.
- 334 Natus in domo, quibus casibus mariti filius vel non
præsumitur.
- 335 Probatio filiationis, quomodo faciendæ, remissive.
- 337 Inestatus quilibet decessisse præsumitur.
- 338 Certum esse debere aduentem, quomodo intelligitur.
- 339 Scientia tutoris sufficit, ut delata hereditas trans-
mittatur & nu. seq.

multas contrarietates, quas habet, redditur, ali-
quantulum difficilis: & Bart. super caloquitur mul-
tum intricata & obscure, propter ea pro intelligentia
ipsum, & eorum maxime, quæ dicit Bartol. super
ea, præmitto prius nonnulla euidentia, quæ etia-
m concernunt intelligentiam totius tituli. Vnde
quia † in hac lege tractatur de aditione & repudia-
tione hereditatis, præsuppono, quod in iure repe-
riuntur quinque termini ad propositum huius tituli,
videlicet, Aditio, Agnitio, Immixtio, Repudiatio,
& Abtentio. Qui omnes & singuli habent diuersam
viam & significationem. Nam in primis aditio dif-
fert ab agnitione, vt est text. in l. 2. quissimum. 2. §. si
duo. infra, de bonor. possess. secundum tab. & not. Alexan.
in l. ult. col. 1. C. qui admittit. Et differentia consistit cir-
ca plura.

Primo † quia aditio respicit hereditatem am-
plectendam de iure ciuili, l. post adit. am. 5. C. de improb.
& al. substit. & l. si fratris. 3. vers. quod si C. de iure delib.
& l. i. supra eodem tit. Agnitio vero refertur ad bono-
rum possessionem ad eundem de iure prætorio,
l. infantis. & l. bonorum. 7. C. qui admittit. l. 1. C. de iure
delib.

Secundo † differunt: quia aditio hereditatis in
solo animo consistit: qui animus potest vbique &
coram quocumque verbis declarari, l. gerit. 88. & ibi
Bartolus in fr. eod. de acquirend. heredit. l. si auia 9. C. de
iur. delib. Sed agnitio bonorum possessi. non po-
test fieri nisi coram iudice: vt habetur in d. l. ult. Cod.
qui admittit. Rationem diuersitatis assignant Alber.
de Rosar. & alii Moderni, in d. l. ult. ad quorum di-
cta me remitto: quia non est materia præsentis spe-
culationis.

Tertio † differunt: quia aditio transfert magis
plenum ius in heredem: quia facit iu cum transire
vtile, & directum dominium. Sed agnitio bono-
rum possessi. transfert solum vtile: quia Prætor non
potest facere quem directum heredem, & quos autem,
instit. de bonorum possessi. ita dicit Bartol. in leg. 2. infra,
de bonor. possessi. & in l. ex asse. 28. & ibi etiam Alexan-
dri, ad Trebell. & Paul. de Cast. supra de possessi. heredit.
pet. Quod tamen declara secundum Alexand. in d. l.
ex asse. colum. ult. videlicet, quod ius vniuersale hæ-
reditarium semper est vtile penes bonorum possessi-
forem, per d. §. quos autem. Actiones autem & iura
particularia hereditatis recipiunt distinctionem:
vt si quidem alius est hæres de iure ciuili: tunc sunt
vtilia penes bonorum possessiorem: si vero non
est alius hæres de iure ciuili: tunc etiam directa iu-
ra particularia transeunt in bonorum possessiorem:
vt ibi.

Quarto differunt, † quia quando est delata bono-
rum possessi. filiofamil. potest eam agnoscere si-
ne iussu & consensu patris, l. 1. C. qui admittit. secus est
in aditione hereditatis: quia in ea debet iussus pa-
tris præcedere, l. si quæ mihi bona 25. §. iussim. & ibi
Bart. & Doctores infra eod. Quod † tamen hodie non
2107

L. IS P O T E S T .] Breuis est illa lex, habet ta-
men materiam prolixam, amplam, & quoti-
dianam, adeo, quod fere totus iste titulus, de acqui-
rend. hæred. est super ista lege reuolutus: ob quod
non tenere potest hæc lex dieci Clausi totius huius
tituli. Et quia propter eius breuitatem, & propter

procedit, nisi solum in profectitiis; non autem in hæreditate aduentitia: quia potest eam filius adire, etiam patre ignorante; & inuito, propter dominium, quo hæbet filius in aduentitiis, *l. vlt. C. de bon. qua. lib.* & not. in *d. l. i. C. qui admitt.* & Bart. in *d. §. in summ.*

7 Potest t̄ autem dici hæreditas profectitia, quando filius instituitur hæres ab aliquo contemplatione patris. Talis enim hæreditas conferetur a patre profecta, *l. a. l. i. §. fin. & ibi gloss. infra eod. de acquirend. hered.* & *l. sed si plures. 10. §. in arrogato.* & ibi Bartol. *supra de vulgar. & pupill.* & gloss. in *l. cum oportet. 6. in princ. in versic. ex eius C. de bon. qua. lib.* Quid autem, t̄ si instituitur quis hæres ab auo paterno, vel legatum habeat, ab eo, an istud dicatur aduentitium, vel profectitium? licet quis prima facie diceret, quod profectitium: tamen veritas est contrarium, scilicet, quod est aduentitium, non obstante, quod ab ascendente per lineam paternam proueniat: ita per illum tex tenet Bart. in *l. quæstio 91. infra de leg. 1.* & idem Bart. & Alexand. in *l. qui in aliena. 6. §. interdum. supra eod.* nisi expresse esset relictum nepoti ab auo contemplatione patris ipsius nepotis: quia tunc diceretur profectitium, secundum Alexand. in *d. §. interdum. in addit. ad Bart.* & ita intelligitur text. & quod ibi Bartol. in *dotem quam dedit.*

9 *infra de collat. bon.* Sed t̄ contra prædicta possit opponi: nam potius esset dicendum contrarium, scilicet, quod in agnitione requiratur consensus patris, ex quo fit iniudicio: *vt supra.* in quo filius esse non potest sine consensu patris, *l. vlt. §. necessitate. C. de bon. qua. liber.* Ad quod responderetur, quod quando impioratur officium iudicis extra ordinem per filiumfamilias, & non apparet contradictor: non requiritur consensus patris in iudicio: ita limitatur, *d. §. necessitate* vt colligitur ex mente Bart. & aliorum in *d. l. i. C. de ad. int.* & maxime *l. alii in vlt. col. vnde inferitur secundum eos,* quod si in petenda bonor. possit per filium extare aliquis contradictor; tunc requireretur consensus patris: alias non valet agnitio.

10 Quinto t̄ differunt: quia aditio hæreditatis potest fieri longissimo tempore, intra triginta annos, *l. licet. 8. & ibi not. C. de iur. delib.* sed agnitio bonorum possit. fit solum intra annum, quando deferretur libens. Aliis veto transversalibus deferretur intra centum dies, *l. 1. §. largius. 12. infra de success. edict.* & *l. 2. C. qui admitt.* verum istud tempus bonorum possessionis est vile, & non currit ignorantem & impedito, *l. 2. ff. quor. in bonorum. poss. seru.* Sed tempus aditionis de iure ciuili est continuum, vt not. Bald. & Doctor. in *d. l. licet.* Ex hoc sequitur maxima utilitas, quod si quis esset exclusus a iure petendi hæreditatem, de iure ciuili per lapsum triginta annorum: si fuit ignorans vel impeditus, potest illam petere intra annum vilem, vel centum dies de iure prætorio, secundum Bald. in *rubr. C. qui admitt. in*

6. quæst. & in d. l. licet in 2. colum. & Alexand. & Modern. in l. 2. C. qui admitt. & Paul. de Cast. & Doct. in *l. h. C. vnde cog.*

Sexto t̄ differunt: quia delata hæreditate infanti carenti tutore, possunt amici vel alii quicumque nomine infantis comparere in iudicio, & petere decerni bonorum possitio. infanti: ex quo sequitur, quod mortuo infante transmittere possit talem hæreditatem, tanquam agnitam: vt not. Bald. in *rubr. C. qui admitt. in 6. quæst.* & Alexand. in *l. infans. 3. Cod. eod. l. 1.* Quod fecus est in aditione hæreditatis: quia eam solum tutor adire potest pro infante, vel eius pater tantum, si ipsum habet, alias mortuo infante non transmittitur hæreditas ei delata, & non adita, nisi ad solum patrem, *l. si infans. 13. C. de iur. delib.* & ibi Bart. Alex. Et pont. Ang. & Paul. de Cast. in *l. h. C. vnde leg.*

Item t̄ nisi ex potentia iuratis: quia etiam infans transmittit ad quoscunque hæredes, ex potentia iuratis, secundum Bart. in *d. l. si infanti* & ibi etiam Alexand. & communiter Doct. & Paul. de Cast. in *consil. 8. in 2. vol. per text. in l. apud hostes. 3. C. de iur. & leg. & in l. Lucius. 9. infra de iur. sic* & tenet Alex. in *consil. 14. in 3. volum.* Alias differentias inter aditionem & agnitionem potestis videre per Modern. in *rubr. C. qui admitt.*

Tertio t̄ terminus est, qui dicitur inmixtio: & hic pertinet solum ad suos hæredes: nam sui proprie non dicuntur adire, sed potius se immiscere hæreditati patris: vt habetur in *§. in extraneis. Inst. de hered. qual. & differ.* & not. gloss. in *rubr. C. de iur. delib.* & in *l. ei, qui. 12. supra eod. de acquire. hered.* & gloss. in *rubric. 1. eod.* & licet etiam terminus habeant iudicialiter significatones proprias: quandoque tamen contingunt, & vni pro alio ponitur: vt *in cum debuit. 2. C. de iur. delib.* Ex t̄ quo infertur, quod non vitiaetur hecibus, in quibus aliquis volens agnoscere bonorum possitio. dixisset se adire hæreditatem, cum de iure ciuili adire non possit. Ita tenet Alex. in *l. vlt. C. qui admitt.* quia verba libelli impropriantur, vt saluetur libellus, *l. sed si possessori 11 §. in iustitiam. 2. supra de iur. iur.* & ibi Bart. & Doct. in *l. in iudic. 6. supra de præscript. verb.* & in *l. de usufruct.*

Sunt & alii t̄ duo termini negatiui, videlicet, repudiano & abintento, qui ad idem tendunt, scilicet ad committendam hæreditatem; tamen differunt in hoc: quia repudiano spectat ad hæredes extraneos: abintento autem solum ad liberos: vt not. gloss. in *rubr. supra eod.* & probatur in *l. impuberibus. 11. & l. si qui hæres 12. supra eod. de acquirend. hered.* & in *d. §. extraneis* & *§. sed h. Inst. de hered. qual. & differ.* & ratio, quare in suis dicitur potius abintento: quia de iure ciuili filius est hæres suus & necessarius: vt in *§. sui Inst. de iur. iur.* adeo, quod hæreditas patris dicitur potius continuari in filium, quam de nouo acquiri, *l. in suis. 11. & ibi Bart. & Doct. supra de liber.*

& post.

16 *Et posthum.* Sed de requirite Prætoris fuit concessum filius ius abstinendi ab hereditate paterna, vt d. §. *sed his.* & ideo dicitur abstinere proprie; & non repudiatio: quia videtur se filius abstinere ab hereditate sibi acquisita, & in se continuata de iure civilis non autem potest dici repudiatio proprie; cum repudiatio concernat acquirenda præcedente delatione, & prædicta sentit Baldus in l. *potuit.* 5. in 7. *quæst.* vbi not. loquitur in hac materia. C. *de iure del.* Secundo t̄ principaliter præmittito, quod ad hoc, vt hereditas possit adiri, vt dicitur in hac lege, est necesse, quod sit delata prius: & tunc dicitur delata, quando est in tali statu, vt possit adiri per hæredem, l. *delata, infra de verb. signif. probatur in l. u. qui hæres. iun. §. gloss. supra eod.* vbi glossa dicit, quod ista duo sunt conuertibilia, l. esse delatam, & adiri posse: istud etiam tenet Bald. in d. l. *potuit in 7. quæst.* & sentit Bart. hic in 3. *co. um. versic. tertium possess.* &c. vbi dicit, hæreditatem non esse delatam, quando est relicta sub conditione: ex eo; quia pendente conditione adiri non potest, l. *sed et si alio. §. fin. cum seq. infra ad Treb.* & not. Bald. in l. *post mortem. 12. col. fin. C. de fideicom. ex prædictis ergo sequitur, quod tunc dicitur hæreditas delata, quando quis in testamento est pure institutus: v. l. ab intestato obtinet primum gradum in successione: quia tunc est in eo statu hereditas, vt adiri possit, & consequenter tunc potest repudiari per hanc legem.*

Hic igitur pro alia in introductione sic præsuppositis deuenio ad legem ipsam, quæ propter eius breuitatem non potest breuiter summaris; tamen secundum communem summariam traditam hic per Bartel. & Alexand. & alios Doct. hoc dicunt: Qui habet ius ad eundem principaliter, & per se, non impeditur ad sui voluntatem, is repudiare potest: vel aliter sic:

Cui licet exting. delata capere iura: Resurre hic eadem legi iubente potest.

17 Doctores t̄ hic non colligunt aliquid notabile, ex ista leg. propter sui breuitatem. Tu tamen ex ista leg. aor. primo regulam, ad quam quorundam allegatu: quod ille potest hæreditatem repudiare, qui habet ius eam ad eundem. Et sic istæ duæ potentie scilicet ad eundem, & repudiandi tuat conuertibiles, & vna consequitur aliam: nam qui potest hæreditatem sibi delatam adire, ille idem potest eam repudiare, & e contra. Quod similiter procedit in mixtione & abstentione hodie per beneficium Prætoris; quia is, qui potest se immiscere, potest etiam abstinere: & e contra, prout sequitur in suis, vt supra declarauimus: hoc probatur per istam l. *in l. §. extraneis. Et §. sed his. infra de hered. qual. Et disti.*

18 Hanc t̄ regulam declarat, vt procedat in tota hereditate celebris, quia debet vel tota adiri, vel tota repudiari: & sic illa potentia ad eundem & repudiandi, quando est reducenda ad ad eundem, necessitatur ad totam hæreditatem, l. i. Et si ex ass. 10. *supra eod.* Et

l. si solus. §. o. infra eod. Acquirend. hæred. In tantum, quod si vniam partem hæreditatis quis adit, accretent sibi etiam in vno alia portiones, l. *testamento. 6. C. de impub. Et alius substituit in i. quidam eulogio 20. C. de iure delictor. & notant Bartol. & Doct. in d. l. i. Et vlt. supra Et infra eod. Ad idem est bonus text. in l. *sed si pures. 108. filio. 2. supra, de vulg. Et pup.* per quem textum dicit Alexan. in consil. 12. in 5. volum. quod nepos, cui delata est hereditas auita & paternam, non potest adire auitam, & repudiare paternam, si pater suus se immiscuit hæreditati auitæ; quia per talem immixtionem est affecta vnica hæreditas: vnde debet vel totam adire, vel totam repudiare: vt not. Ludou. Rem in consil. 4. 2. in col. vbi dicit, quod postquã hæreditas est adita, non dicitur amplius hæreditas: sed efficitur vnicum patrimonium cum bonis aduentis, idem tenet Bart. in l. *si Titius infra ad Trebell. Et in l. si quis seruum. §. fin. infra de leg. 2. & Petr. Phil. Cotn. in consil. 206. col. 1. pun. 2. sic. nec obstat in 3. volum. Et t̄ ex prædictis limitatur regula, quæ se habet, 19 quod cui licet id, quod est plus; multo magis licet id, quod est minus. l. *nec in ea 21. §. sed qui occidere infra de adul. Et l. non debet. 1. infra de regul. iur. Et l. videamus. 4. supra de in lit. iur. in fin. nam si conceditur hæredi adire totam hæreditatem; multo magis deberet sibi concedi adire partem; sed istud ita est, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, contra l. *ius nostrum. 7. infra de reg. iur.* ita dicit gloss. in d. l. *non debet.* & Bart. in l. 1. supra eod. Idem etiam t̄ dicimus in legato; quia quando est vnium, 20 non potest pro parte acceptari, & pro parte repudiari; quia ipsum non potest legatarius diuidere, l. *legatarius 38. infra de leg. 1. Et l. in eum 4. Et l. grege 5. infra de legat. 2. imo agnoscendo partem legati, totum acquirat. l. *si cui res 58. infra de legat. 2. & not. gl. & Bart. in l. 1. supra eod. & Petr. Phil. Cotn. in consil. 149. col. penult. Et vlt. in 4. vol. sed hæredes legatarij possunt illud diuidere: vt d. l. *legatarius. §. 1. & ratio est in legato, secundum Bart. in d. l. 1. supra eod. col. vlt.* quia cū sit vnium, non potest hinc vniam diuidere legatarius contra mentem testatoris.*****

Quid t̄ autem si quis repudiat partem hereditatis, an videtur repudiare totam? dicit, quod non: vt notat gloss. & Bartol. in d. l. 1. supra eod. Et ratio est secundum eam; quia cum repudiatio sit pnuatio, non potest habere ius accrescendi; cum sit quid separatum a perloa; quod secus est in additione: vnde repudiando partem, habetur, ac si nihil repudiasset: vt d. l. *si solus. §. o. infra eod.* Istam regulam t̄ sic declaratam hinc, a, primo non procedere in emphyteusi, quam quis recipit pro se, & filijs suis; quia tunc filij possunt repudiare paternam hereditatem, & retinere emphyteusim. Item, si essent instituti hæredes per partes, pro disparibus partibus: succedunt nihilominus æqualiter in emphyteusi, ita tenet Bart. in l. *si tibi 17. §. si p. filius ff. de pact. Et in l. quid dicitur. 130. infra de verb. oblig. & idem Bart. in l. Galus. 2. §. quidam*

dam recte. & ibi etiam Alexand. *supra de lib. & posth. & Bartol in lvi iurisfurandi. 7. § si liberi. v. infra de oper. lib. & Bald in l. libertus. 10. colum. 6. in fin. C. de oper. lib. & ratio est: quia emphyteusis de sui natura non transit ad hæredes, vt in *Authent. d. non alien. §. emphyteusis*. Vnde filius succedit in ea, vt filius vigore pacti. non vt hæres. Ita tenet etiam Bald. in *Authent. §. quas rursus colum. 3. C. de sacrosanct. eccles. & Speculat. in tit. de locat. §. rursus: aliqua. versic. 78. & versic. 109. & lal. in leg. si non forem. 2. 6. §. si libertus. col. penult. supra, de condit. indeb. Adde ad prædicta §. ex his. in *Authent. de non alienan.* & Alexand. in *consil. 8. colum. 1. in 2. volum. & lentit Andr. de lscrn. in c. ubi vero. §. An agnatus, in v. sb. feudor.***

23 Hanc tamen limitationem intellige, vt procedat in emphyteusi concessa per Ecclesiam pro se & filiis: quia illa, ex quo non est transitoria ad hæredes, vt. d. §. emphyteusis transit ad filios vel filias: & sic etiam repudiata hæreditate paterna: secus in emphyteusi concessa à privato: quia ex quo est transitoria ad hæredes: tunc filius non potest illam habere, nisi sit hæres patris: ita notabiliter hanc materiam limitat & declarat Alexand. in *consil. 129. in 5. volum.*

24 Et t ex prædictis sequuntur duæ pulchræ illationes: quarum prima est: Nam hodie per consuetud. Regni. quæ incipit *In aliquibus*. est indoctum quod filia dotata excluditur à successione patris, & tamen in masculis, ponit, quod pater, qui recipit emphyteusim ab Ecclesia pro se, & filiis, vt supra, mortuus fuit relicto filio masculino, & filia dotata: certe per prædicta filia succederet æqualiter in emphyteusi vna cum fratre suo: ex quo illam non habet, vt hæres, sed vt filia: & ita limitatur dicta consuetud. *In aliquibus*. Ita in terminis tenet Bald. in *d. authent. §. quas rursus. col. 3. in fin. versic. 4. loc. sequitur. & C. de sacrosanct. eccles. Et licet hæc opinio Bald. videatur prima facie sustentabilis: tamen contrarium in hoc tenent Bart. in *d. l. vi iurisfurandi 7 §. si liberi. & Bart. in consil. 50 incip. Quæst. extra hæret. duo dicitur. C. & Petr. Phil. Corp. in consil. 15. col. 1. in 1. vol. & Imol. in c. potius. de locat. in quibuslibet communiter edulcendum, quod ita te d. statuto, quod filia excludatur, per masculos: etiam si pater accepit emphyteusim pro se, & filiis suis masculis & feminis: intelligitur ordo in successione secundum dispositionem statuti: scilicet, vt primo masculi admittantur, & demum his deficientibus succedant femine: & ratio est secundum eos: quia pater stipulando videtur se conformare cum dispositione iuris communis vel municipalis: vt ita intelligatur ordo in successione. Et hanc considerationem non minus tenet Bartol. in *l. hæredes mei 57 §. cum in d. d. tribuitur Ang. & Doctor infra ad Trebell. & hæc opinio contenta censetur magis communis.***

25 Quam opinionem t ego confirmo in caso proposito alia consideratione: quia casus noster est,

quando pater acquisiuit pro se, & filiis simpliciter, non exprimeudo filias feminas: quo casu et alia ratio exclusiua feminarum: quia in contractibus masculinum non concipit femininum, secundum Archidia. in *c. si quis suadente. col. 3. 17. qu. 4. & Alex. in l. sed si hæc. 10. §. liberos. 9. supra de in ius voc. & Imol. in l. si ita scriptum. 45. infra, de legat. 2. & in c. potius. colum. ult. de leg. & in l. cum vir. 25. infra, de condi. & demonst. Ludou. Roman. in *consil. 35. & Alexand. in consil. 207. incip. Consideratis. col. 3. versic. & similiter. in 2. vol. & clarius idem Alexan. in consil. 61. in 1. vol. & lal. in l. si quis id quod col. 6 supra, de iurisdict. omnium iudic. in quibus locis in terminis deciditur, quod si pater accepit emphyteusim pro se, & filiis suis, non comprehenduntur filia, feminæ; & ratio est: quia in contractibus semper fit interpretatio contra stipulationem, cui licitum fuit legem contractus aperire dicitur, vt *veteribus. 39 supra de post.***

Hæc limitatio tamen non procedere, quando concessio pro se, & filiis fiet etiam femina: quia tunc masculinum concipit femininum, respectu præsumpta affectiue concedentis. Ita in simili dixit Pet. de Anchar. in *consil. 341. incip. pro maior. quem refert & sequitur lal. in d. l. si quis id quod. & in d. l. sed hoc. 10. §. liberos. argum. c. si de beneficio. de præben. libr. 3. & l. pignum 12 §. equum. supra, de vju. & hæc. & tamen tunc pater, quod excluderetur filia vigore statuti, per prædicta.*

Secunda t illatio est, quod talis emphyteusis non imputabitur filio in quartam: ex quo non habet illam, vt hæres: sed vt filius. Itatenet Alexan. in *consil. 8. col. 1. in 3. vol. & Ang. & Paul. de Cast. in l. §. atrom. 55 infra, ad Trebell. & Alexan. in d. consil. 89. col. 2. in 4. volum.*

Pro t veritate tamen huius illationis est scendum, quod triplex est quæstio: videlicet illa, quæ detrahatur de legatis, quæ dicitur Falcidia, de qua loquitur totus tit. *Ad legem Falcid.* Alia, quæ detrahatur de fideicommissio vniuersali quæ appellatur Trebellianica: quæ tractatur plene in toto titulo *de Trebell.* Tertia, quæ detrahatur iure nature, quæ appellatur legitima, de qua loquitur *Authent. nouissima. C. de inoff. testament.* Nunc ad propositum dico, quod quoad Falcidiam, & Trebellianicam, vera est opinio præcedens: scilicet, quod talis emphyteusis non imputatur in quartam, & ratio est: quia in Falcidiam & Trebellianicam imputantur solum ea, quæ capiuntur iudicio restatoris ex ipso testamento: secus si extra causam testamenti, casus est notabilis in *l. pater filiam. 14. infra ad legem Falcid.* per quem ita dicit. Bartol. in *leg. in quartam. 91. colum. 2. eodem titulo.* Sed dicta emphyteusis: quia non capitur ex testamento, sed vigore pacti inter viuos, propterea non imputatur: si vero quæritur de legitima, & tunc magis communis opinio est in contrarium: scilicet, quod talis emphyteusis imputetur filio in legitimam, quando agit de hæreditate patris, qui ac-

sanum: quia tunc filii possunt habere ius patronatus, etiam si non sint hæredes: quia per illa verba veniunt vt filii, non autem vt hæredes: ita tenet Steph. de Gayeta in *resp. 1. c. quoniam de elec. lib. 6. per ea, quæ in simili not. Bart. in l. quod dicitur infra 130. de verbor. oblig. vbi loquitur de emphyteusi. Quod consimio per id, quod dicit Bald. in *lib. 2. C. de in ius vocand vbi dicit, quod ius patronatus transit in hæredem extraneum, nisi in fundatione aliud sit d. etiam, vel actum: videtur igitur aliud actum, quando est concessum pro se & filio, non facta mentione de hæredibus: idem etiam dicit Cald. in *consil. 5. in tit. de iure patron.* Potest ¶ & tertio ex prædictis inferri, quod hodie in Regno, ex quo primogenitus succedit in feudo, in quo vivitur iure Francorum, exclusis aliis filiis, secundum And. de Her. in *C. Imperialem. §. prater ea ducatus. in 4. col. de prohib. feud. alien. per Feder. sequitur, quod si in aliquo feudo esset ius patronatus, solum primogenitus in eo succederet, exclusis aliis, secundum Abb. in *d. c. cum seculum. §. in c. ex insinuatione & ibi Ioan. Andr. de iure patron.****

38 Tertio ¶ principaliter limita, hanc regulam non procedere in feudis, intelligendo de feudo, ex pacto & providentia tantum: quia tunc hæres, cui est delata successio, potest feudum retinere, & hereditatem repudiare. Dicitur autem feudum ex pacto & providentia, quando est concessum pro se, & liberis, seu filio, non facta mentione de hæredibus: nam tunc censetur haberi non ab ipso defuncto, sed ex pacto & providentia concedentis, vt notat Andr. de Her. in *C. 1. colum. 1. §. 1. c. 3. an agnatus, c. 6. in v. sibus feudor.* in tantum, quod dicit notabiliter Andr. de Her. in *d. §. prater ea ducatus. colum. 4.* quod mortuo feudatorio censetur tale feudum retrodactum domino, & à domino iterum concessum filio, & sic censentur plures donationes. Sed quando dicitur: Concedo tibi, & filio, & hæredibus: vel tibi & hæredibus: tunc appellatur feudum hereditarium, secundum Andream in *C. 1. §. huius autem generis. colum. 1. ex quibus causis feudum amitt. c. 1. in princip. an agnatus.* Et tunc in eo non succedit, nisi ille, qui est hæres, vbi dicit Andr. & etiam Bald. sed in primo casu succedit, etiam si non est hæres; unde potest tunc renuntiari hereditati, & acquiri feudum: pro quo non tenebatur successor creditoribus hereditatis. Ita plene tenet Alexan. in *consil. 2. g. colum. 1. c. consil. 2. colum. 3. in 1. volum. & Ioan. Ann. in *ad l. Speculat. in tit. de feudis. §. si. in ad dicit quia incipit, dicitur, c. & lal. plene in *leg. non forem. 1. v. d. riu. colum. parit. c. final. supra de cond. in d. b. 2.* In quibus locis loquitur etiam in filio: scilicet vt potest repudiare hereditatem paternam, & retinere feudum ex pacto & providentia: contrarium tamen in filio tenet Andr. in *dist. c. §. vbi vero, & ibi etiam Aluon. & Doct. con. m. inter. an agnatus per illum textum: vbi fit differentia inter filium, & alium agnatum. Nam filius non potest***

paternam hereditatem repudiare, & retinere feudum: quia vtrunque debet acceptare, vel repudiare: secus est in alio agnato. Et est exemplum, vt si feudatarius, qui habebit feudum pro se, & filiis, moritur, relictis duobus filiis, certe dicti filii, vel alter eorum non possunt, repudiata hereditate habere feudum: sed si moriatur vnus ex eis sine liberis, quo casu portio morientis defertur fratri superstiti, tunc ille frater potest repudiata hereditate fratris, habere illam portionem feudi: & ille dicitur venire vt agnatus, non autem vt filius. Et hanc opinionem etiam tenet Bald. in *leg. qui se patris. 3. colum. 6. unde liberi.* Et sic ex prædictis secundum Andream, in *d. §. vbi vero, c. erit detentiois conditionis filius, quam agnatus: & ratio est: quia filius censetur eadem persona cum patre: unde non debet ipsam assicere iniuria, repudiatio eius hereditatem.*

39 Aliam rationem ¶ assignat Bald. in *d. l. qui se patris, scilicet, quia filius venit vt hæres: ex quo in materia feudorum, appellatione hæredis venit filius, vt not. gloss. in *lex. sa. 1. 17. §. fin. infra ad Trebell. & Andr. & Doct. in *C. 1. §. si clientulus. vbi est text. de alienat. feud.* Sed agnatus venit ex contractu, & non censetur eadem persona cum defuncto. Et pro ista opinione Andream est text. & ibi etiam Andr. in *C. 1. §. filius de exp. qui cur ven.***

40 Inter ¶ istas autem varietates datur remedium, quod filius adeat hereditatem patris cum beneficio inuentarii, & sic non tenebitur creditoribus ultra vires hereditarias, respectu allodialium: sed feudum habebit præcipuum, & pro eo non tenebitur creditoribus. Ita dicit Andr. in *d. §. vbi vero c. d. §. filius. Secus, quando feudum est hereditarium: quia tuac pro eo tenetur creditoribus, vt not. plene Alexand. in *d. consil. 19. in 5. volum.**

42 Secundo ¶ principaliter nota, ex ista l. dum dicit: 's potest repudiare, & c. quod hæc dictio, potest, quando ponitur in oratione affirmatiue, non importat necessitatem præcisiuam, sed ponit potentiam ad arbitrium eius, in cuius personam verba dirigiuntur. Secus est, in verbo debet, quia importat necessitatem. Ita not. Bart. in *repet. l. creditores. 3. in princ. C. de pigno. licet aliquando ponatur, debet, pro potest, & sic sine necessitate, obseruare. 4. & ibi Bart. supra de officio procons. & notat Andr. de Her. in *cap. 1. §. si aliquis. 2. p. 3. quem, vel quos, c. in v. sibus feudor. & habetur in *leg. 1. p. 8. supra, de offic. procons. si vero istud verbum, potest, ponitur in oratione negatiue, vt quia in aliqua dispositione dicitur: non potest, vel non potuit: tunc denotat necessitatem præcisiuam, & remouet omnem potentiam ab actu, adeo, quod actus postea factus contra illam dispositionem est ipso iure nullus. secundum Bartol. & communiter Doctores in *l. Gallia. 9. in princip. supra de liber. c. 1. vbi plene attingit Bartol. in de importan. titulus veteri, potest, & in *leg. 1. supra, de iustis r. p.*****

rupt. testam. pro quo est text. & ibi gloss. *inc. 1. de regulis iuris. lib. 5. & in l. si pulario ista. 38. §. alteri. infra, de verbor. obligat. & in l. nempe test. 15. infra, de legat. 1. & in l. non potest. 65. infra, de furtis.* & not. expresse Bald. *in l. colum. penult. C. qui admittit. Bald. in l. ult. colum. fin. C. de facie commissi.* & Alexand. plene *in consil. 77. colum. 1. in 3. v. lum. & Bald. in d. l. supra de iur. iusto rupt. testam.* Quia tamen in hac tractatur, & fit mentio de aditione, seu acquisitione hæreditatis, seu de eius repudiatione, videamus pro eius maiori intelligentia, per quos actus inducatur aditio, & per quos repudiatio; & prodent id scire ad intelligentiam totius huius tituli: vnde est tenendum, quod quoad aditionem, sunt infiniti modi, & actus, per quos censetur adita hæreditas; tamen cumulando aliquos, prout ex diversorum librorum resolutione colligi potest, sunt iuxta scripti, videlicet.

42 Et præsuppono, † quod aditio hæreditatis consistit in solo animo, *l. gerit. 88. infra, cod. & l. si assu. 9. C. de iure delib.* Et quia iste animus, cum sit quid occultum, & latens, non potest aliter percipi, nisi per extrinsecam, *l. quidam in suo. 27. supra, de conditio. institut.* & not. gloss. *in l. vis qui. 12. supra, de iuro. & curato. da. ab his,* quæ extrinsecam cognoscuntur altero de duobus modis, scilicet, Verbis, & facto. Nam factum & verbis potest voluntas hominis declarari, ut not. Spec. *in tit. de success. ab intestat. versic. fons quidam.* Pro hoc est text. & ibi per Bald. & Doctores, *in l. reprehendenda. 5. C. de instur. & substitut. & Bald. in l. non codicillum. 14. colum. 2. C. de testament.* Et dicit idem Baldus *in l. libera ius. infra. C. de operis liber.* quod qualitas factorum distinguit qualitatem intellectus. Vnde prius est videndum, per quæ verba, & per quos actus inducatur aditio hæreditatis.

43 Et primo, † censetur quis adire hæreditatem eo ipso, quod videtur verbis deponunt, ipsam aditionem, ut dicitur deo, vel agnosco hanc hæreditatem, vel gero me pro hærede, vel simili, iuxta ea quæ habentur *in l. apud Aufidium. 20. infra, de op. lega. & Bart. in d. l. gerit. 88. col. 1.*

44 Secundo, † adducitur aditio, etiam si quis virtutibus suspensum sit: ut si dicit. Nolo adire, vel Volo esse hæres. dummodo deliberare dicat hæc verba: quæ deliberatio penditur ex præcedentibus instrumentibus, & sequentibus, & secundum Bart. *in d. l. gerit. & not. ex imp. si in l. P. hoc est text. in l. Pamphilo. 32. supra, p. si una i. de leg. 1. & not. in l. si servus electio. infra, de leg. 1. & per Plac. Cor. in consil. 7. col. pen. in 2. vol. & Abb. in c. ex lictoris, c. de despons. & dicit Angel. in p. 3. §. si p. 3. col. 2. & 13. v. col. lib. quod talia verba præsumuntur in d. i. de iudicare pro lata, quoniam talia ad nova operantur in l. in fine. An. o. non facit hæres: Secus est, quoniam dicitur: Ibi hæreditas non tibi d. l. l. i. q. uia verba non inducunt aditio, secundum Bart. *in d. l. gerit. col. 3.**

Tertio, † dicitur quis adire hæreditatem si virtutibus enunciatur, ut si confiteatur se esse hæredem Titij, cum esset sibi delata hæreditas Titij. Et licet hæc confessio fuerit facta ad instantiam vnius: tamen præiudicat sibi, quoad omnes, dummodo erat talis persona, quæ poterat esse hæres; ita not. Bart. & Alex. *in l. ultim. supra, de inter act. & Bart. in d. l. gerit. versic. circa secundum, & c. in 3. col.* Et procedit istud, etiam si in Epistola scripsisset alteri: talis hæres Titij talitatem, & c. & sic enunciasset propter aliud, quia inducitur aditio: secundum Bart. *in d. l. gerit. versic. circa tertium, & c.*

46 Quarto, † censetur quis adire eo ipso, quod dicit testamentum nullum, *l. sum. 3. & ibi Bart. Bald. & communiter Dd. C. de repudian. har. & Bar. in l. quem admodum. 7. supra, de inoff. testam.* idem si diceret testamentum factum: ut ibi dicit Bar. per text. *in l. cum quidam. 4. infra, de bon. p. si. secus est, si intencat querelam: quia non per hoc videtur adire: secundum Bart. in d. l. quem admodum & prædicta etiam tenet Doct. in consil. 20. col. 1. in 3. vol.*

47 Quinto, † inducitur aditio hæreditatis eo ipso, quod format positionem petendo aduersarium interrogati, an possideat pro hærede? quia intendit eum convenire petitione hæreditatis: ita tenet Bart. *in d. l. gerit. col. 4. versic. idem si aliqui.* † Sexto, censetur quis adire eo ipso, quod constituit procuratorem ad confitendum se esse hæredem, vel ad respondendum positioni, qualiter est hæres: ita tenet Bal. *in d. l. in 3. oppo. C. qui admittit.*

49 Sextimo, † inducitur aditio, si quis faciat procuratorem ad exigendum aliqua debita, vel ad alia negotia expedienda, & Notarius instrumento procuratoris apponit clausulam: Quæ omnia debita spectant ad talem constituentem hæredem Titij, & c. nam, non obstante, quod Notarius enunciet in tertiam personam illum esse hæredem Titij, tamen ex tali instrumento probatur aditio hæreditatis: quia præsumitur Notarius illa verba enunciavisse de voluntate constituentis, alias esset falsarius: ita tenet Bal. *in consil. 263. in 1. vol.*

50 Octavo, † inducitur aditio, eo ipso, quod quis restituitur de hæreditate sibi delata, *l. si auct. 9. & ibi Bald. C. de iur. delib. or.*

51 Nono, † inducitur aditio, etiam si quis in positionibus interrogatus, an sit hæres Titij respondit: Credo, quod sic & contra: si dixit: Credo, quod non, censetur repudiavit: ita tenet Baldus *in l. i. supra, C. de fals. cau. & hostia legat.* Nam in pun. ap. l. respondente verum credo dicitur: ut ritus ex ore eorum, ut ibi dicit Bal. & not. plene Gem. *in c. 1. col. 1. de conf. lib. 6.*

52 Decimo, † quod si hæres petit sibi exhibere rationes defuncti, ut possit illas taliter necre & deliberare, an videtur hoc ipso dicitur: Dicitur non tenentur esse in l. *si i. supra, eadem* & hanc vique vidimus, ex p. l. us veritas in locatur ad itio: hanc videmus, ex quo factum inducitur ad itio.

35 Vade decimo, ¶ inducitur ad irio factio; vt si quis taceat aliquem actum, qui non potest saluari citra ius, & nomen hæredis, *l. pro herede. 20. infra eod.* vt filius, cui delata erat hæreditas, facit formam libellij causa conueniendi aliquem petitione hæreditatis in eipso videtur adire, secundum Bart. in d. l. *gerit. col. 7. versic. idem. si aliquis &c.* Et multo fortius si libellium ponit ex: dicendo hæreditatem ad se pertinere, quia eo ipso videtur adire, quod hæreditatem petit, vt not. Bald. in l. *volunt. versic. secundo quarto. C. de pen. hered.* & Bartol. in l. *si filius 7 supra, de test. & l. ius. 3. & ibi not. gloss. & Doct. C. de repud. hered.*

34 Decimo decimo, ¶ censetur quis adire hæreditatem, eo ipso quod cedit, vel deat, vt legatarius in a hæreditaria, vel aliquem rem hæreditariam tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 52. *col. in littera D. & consil. 21. in princip. in 3. col. in littera D. in 2. volum. per textum in l. si quis. 9. C. de iure deb. quia volendo consequens videtur velle eius necessarium antecedens quod est aditio, *l. ad legatum. 62. & l. ad rem mobilium. 50. supra, de procurat. c. 1. iane de officio deleg.**

35 Decimo tertio, ¶ censetur quis adire eo ipso, quod vendit rem hæreditariam, vel in aliam alteri de vendendo eam, *l. pro herede. § proinde ibi res tempore petitionis de contrariis per. 1. & l. si quis in bona. 25. §. sed si n. a dant. infra eodem.* per quem iura, ita dixit Pet. Phil. Cor. in consil. 16. *col. in fin. & seq. in 2. vol.* & tam ad hoc quam ad præcedens dictum adde Pet. Phil. Cor. in consil. 29. *col. 1. in 4. vol.* & Bald. in d. consil. 31. *in 3. vol.*

36 Decimo quinto, ¶ inducitur aditio eo ipso, quod pater mortua vxore, retinet dotes, & illas non restituit, saltem post annum, si consistant in rebus: nam per hoc, si habet filium infantem, censetur adiuuiss. hæreditatem matris nomine infantis, *in l. si infans. 18. C. de iure delib. & illam retinere propter vsum fructum sibi debitum in eis. per l. 1. C. de bonis matris. Ita tenet Bar. in sua dissertatione incip. *Deburor in diem, &c.* & Imol. in l. *recursari 9. infra, eod.* & refert Pet. Phil. Cor. in consil. 16. *col. pen. & consil. 42. col. penult. in 3. vol.* vbi ponit casum esse dubium: quia multi tenent contrarium; amen idem Pet. Phil. Cor. istud significat in consil. 321. *col. 4. in littera E. in eodem. 3. vol.* & Bart. d. l. *gerit. col. 7.* & licet Bald. in l. *cum in antiquioribus. c. 2. C. de iure deliberandi. & in l. non hoc. 4. C. de iure cogna. tenet contrarium; tamen Alex. ibi loquitur opinio Bart. quæ licet, in d. l. non hoc. licet Franc. de Aret. in consil. 161. videatur sentire contra Bart. Recte tamen prima opinio Bart. & lequacium, sequitur ex hoc magna veritas: quia mortuo patre si moreretur infans: & non appareret aliter adire hæreditas per hanc præsumptam aditionem patris, transiret tunc hæreditas materna ad hæredes infantis, ut si non diceretur contra, non transiret eretur, sed nec ad contingentes matris defunctæ, per l. si infans. 25. *in 7. ius. in term. C. de iure delib.***

Decimo quinto, ¶ inducitur aditio eo ipso, quod is, cui delata est hæreditas, reperitur possidere aliquam rem hæreditariam: nam ex hoc censetur totam hæreditatem adire, *l. 1. & ibi Bald. C. de repudian. hered. & Bald. in l. 1. col. 10. qui admittit. & in l. hoc. 4. C. unde cogna. & Alexand. in consil. 32. col. 1. in 3. volum. pro hoc facit text. & quædam habent in l. quidam in logio. 20. C. de iure delib. & l. si filius. 80. infra eod. idem est, si filius post mortem patris habitet in domo patris: vel alius hæres habitet in domo paterna: vel alius hæres habitet in domo hæreditaria: quia præsumitur per hoc adiuuiss. hæreditatem, & se immiscuisset, *l. C. de repud. hered. & ibi Bald. & communiter Doctores, & gloss. & Bald. in l. 1. C. de hered. 1. 67. p. 2. dicit etiam adde Pet. Phil. Cor. in consil. 27. infra col. in 1. volum. Quid autem si aliquis, qui esset tuccellus infanti, cui erat delata hæreditas, reperitur in possessione rerum hæreditarum mortuo infante, & hæreditate non adita: an per hoc censetur hæreditatem pro infante adiuuiss. vt cesset dubium transmissionis. vide pulchre per Baldum in consil. 390. in 5. vol.**

Prædicta tamen declarata, ¶ & limita procedere, quando illa detentio rei hæreditaria, vel habitatio domus non potest saluari citra ius, & nomen hæredis, per regulam *l. pro herede. 20. §. Papinian. infra 10.* & propterea limita primo non procedere, quando illares, vel domus hæreditaria possessa esset obligata filio pro dote matris suæ, cuius est hæres ipse filius: nam tunc censetur domum habitasse, vel aliam rem retinuisse tanquam creditor: & sic iure pignoris. Et ista coniectura tollit præsumptionem aditionis: ita tenet Bart. in d. l. *gerit. col. 4. versic. ad secundum.* & Bal. & communiter Moderni, in d. l. 1. C. de repud. hered. & Pet. Phil. Cor. in consil. 147. *col. 1. in 1. v. l. vbi notanter dicit idem procedere in ipsa vxore hærede instituta a viro: quia habitando domum viri, & vtendo alijs rebus, quæ propriæ vtentur in eius vita, non censetur adire: sed potius ea retinere iure pignoris pro dote uxoris suæ: idem tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 31. *col. 2. in 1. volum.* & habetur in decr. 372. *consil. Neapol.**

Secundo limita, ¶ prædicta non procedere, quando esset mortuus aliquis vir locupletissimus: qui multa stabilia præterita conquisierat in hæreditate: & proximior ab intestato uxoris reperiretur possidere aliquam rem mobilem hæreditariam, quia non per hoc probatur aditio: quia communiter hæredes habentes animo ad eorum, solent incipere a stabilibus, non autem a mobilibus: & ideo non præsumitur animus: ita tenet Salic. in l. non hoc. 4. C. unde cogna. per gl. in l. neque in malis. 10. C. de probat. & istud dictum refert, & sequitur Alex. & Ias. in d. l. non hoc. licet in contrarium fiat, quod dicit Bald. in l. cum re 9. *col. 1. fi. C. de n. ante 211. scilicet quod ex datione vnius camillæ amore Dei, censetur adita hæreditas.*

60 Tertio limita non procedere, ¶ quando filius post mortem patris reperiretur possidere fundum emphyteuticum, quem pater acceperat ab Ecclesia, pro se & filijs suis; quia ex quo potest illum habere absque eo, quod sit hæres, vel sit dictū supra in notabilibus, non præsumitur admisse: ita dicit Bart. *in d. l. genit. 88. col. 2. in fi. infra eod.* Et consequenter idem effectus in feudo reperitur penes agnatum post mortem feudatarij in casu, quo poterat illud habere absque eo, quod esset hæres, vel supra fuit dictum; cum sit eadem ratio: ita tenet Bart. *in l. si quis non quasi. 75. Et in l. qui curat. 74. infra eod.*

61 Quarto limita non procedere: ¶ quando cum possessione hereditariæ, vel alienatione ipsius venissimiliter concurrat animus possidentis, quod velit esse hæres: ut quia sit defunctum esse testatorem, & hereditatem sibi esse delatam, & rem esse hereditariam: tunc si ex aliqua probabilis causa ignoratur rem esse hereditariam, quia non videtur adire possidendo vel alienando, ex quo cum tali facto non concurrat animus, tenet Soc. *in consil. 91. col. 6. in 3. volum.*

62 Quinto limita, ¶ non procedere in casu notabili, qui ponit Bartol. *in l. pro hærede. 20. §. 1. infra eod.* ut si pater instituit filium hæredem: & dedit ei substitutionem vulgarem: & eundem filium gravavit onere multorum legatorum, vel de danda aliqua re propria ipsius filij: tunc non potest filius repudiare hereditatem patris, & retinere sibi legitimam in bonis partibus: sicut iuris Bartol. ubi, per text. notab. *in l. si pater instituit. 41. infra d. bonaliter.* idem tenet Bald. *in l. Papias. 28. §. 4. supra de inoffic. testam.* & Bald. *in 3. supra eod.* & Alexand. ubi plures tangit, *in l. qui p. testat. 4. infra ad Trebellian.* alius autem nunquam potest filius repudiare hereditatem, & retinere legitimam, nisi in dicto casu, secundum Bart. & Alexand. *in d. l. qui poterat.* ex hoc sequitur, quod in huiusmodi casu, si filius reperiretur in possessione autem rei hereditariæ potest dicere, quod illam retinet pro sua legitimis: & sic non præsumitur adire, ita dicit Bartol. *in d. l. genit. coicum. 5.* & ibi plene Alexand. *in d. l. aditio.* & hæc sententia potest ad alios casus fallentis tractari, supra in primo notab.

63 Sexto limita non procedere in ¶ pupillo habitante domum paternam: quia etiam si tutore sciente habitet, non censetur adire, nisi tutor expresse sibi auctoretur: ita dicit Bart. *in d. l. genit. in fin. verbis, infra eod.* sicut est si ambo, pupillus, scilicet, & tutor ingrediantur possessionem paternam: quia licet non loquatur tutor, censetur tamen ex hoc adire hereditatem: secundum Bald. *in l. potuit. 5. C. de iure deliber.*

64 Septimo limita non procedere in eo, ¶ qui habebat bona communia cum defuncto: quia per habitationem domus communis, non videtur eius hereditatem adire: nec per viam aliarum rerum com-

munium, nisi aliter constet de eius animo: vel nisi se extendat in plus, quam usus communis exoptulatur, casus est notabilis *in l. duos fratres. 78. infra eod.* ex quo propter partem, quam habet, censetur dictis rebus uti potius iure proprio, quam iure hereditario. ¶ Quod faciat ad id, quod dicimus in optimo simili. Nam si duo socij habent domum communem, & altero absente vnus socius habitavit totam domum, non potest socius absente petere pensionem pro medietate habitationis: quia ille habitans censetur habitasse propter ius, quod in ea habebat: ita tenet Bald. *in c. imperialem. §. frater ea ducatus, de prohib. iend. alie. per Fed. & Petr. de Vbald. in tract. de duobus frat. in 9. q. 5. par. 1. ubi plures.*

66 Octavo limita non procedere, ¶ quando quis protestaretur, quod per talem actum non intendit adire hereditatem: sed potius intendit rem hereditariam denotare causa cultiojæ vel pietatis, vel gubernationis, vel alio modo ut hæres: nam tunc non censetur adire: & ista protestatio prodest in omni actu, quem quis facit gerendo se pro hærede, ut non videatur adire: ita tenet Bart. *in l. si serpens. 4. supra de relig. & est text. in l. pro hærede. 20. §. 1. infra eod. & not. Soc. in consil. 45. col. 2. in 3. volum. & Petr. Phil. Corn. in consil. 310. col. 1. in 3. vol.*

67 Decimosexto principaliter ¶ inducitur aditio eo ipso, quod tutor infans suos ingreditur de facto fundum hereditarium hereditatis delatæ infanti, nec requiritur, quo talis dicit, sed ille tu pressus sufficienter dicit Bald. *in l. potuit 5. in qua sit. 10. C. de iure deliber.* & hoc est utile, qui mortuo infante transfunderet hereditatem illam ad hæres proximiores.

68 Decimosextimo inducitur aditio, ¶ si filius, cui delata est hereditas, faciat aliquam transfectionem, vel compromissum cum legatarijs, qui debent consequi legata ex eadem hereditate: ita tenet Bald. *in consil. 272. in 3. vol.*

69 Decimo octavo inducitur aditio, ¶ si quis hæres institutus ab aliquo, antequam admittit hereditatem, mandasset hæredi suo, vel alij, quod solueret legata primis legatarijs: quibus erant relicta per testatorem: qui cum taceret hæredem; nam per tale mandatum censetur adire: idem, si mandasset solui alia onera hereditaria: illius hereditatis sibi delatæ, ut tenet Bald. *in consil. 71. in 3. vol.*

70 Decimo nono inducitur aditio eo ipso, ¶ quod aliquis constituit procuratorem ad adeundam hereditatem, qui hoc ipso videtur adire, secundum gloss. & Bart. *in l. Paulus respondit per procuratorem. 40. alias per curatorem infra eod. & Bart. in l. filio. C. de iure deliber. & gloss. in l. serui electionem. 5. infra delegat. 1. & Bald. in l. col. 8. in 30. oppos. C. qui admit. idem, quando constituit procuratorem ad donandum, vel vendendum aliquam rem hereditariam: quia ex hoc censetur adire, ita tenet Petr. Phil. Corn. *in consil. 79. col. 3. in fin. in 4. vol.**

71 Vigesimo inducitur aditio eo ipso, quod aliquis patitur alii legere pro hærede nomine suo: ita dicitur Bart. in l. si filius supra de iust.

72 Vigesimo inducitur aditio eo ipso, quod non sit debitor hæreditarium, l. secundum, C. de iure test. & notat Pet. Phil. Corn. in consil. 10. column. in 3. volum. & Alex. in consil. 32. column. in 1. volum. & est text. in l. parentibus, §. 1. C. de offic. testam. & Bald. in l. potuit in 10. column. C. de iure delib. nisi solutus fuerit in contractu protelatus, quod non soluat ut hæres: qui tunc non habetur pro adente, ut notat Cyn. is & Bald. in d. l. & Petr. Phil. Corn. in consil. supra l. d. 310. Et prædictis adde Socium in consil. 4. e. in 4. vol.

73 Vigesimo inducitur aditio eo ipso, quod quis implet conditionem, sub qua factus hæres institutus, quod habet locum solum in pupillo sine tutore, l. conditionibus pupillis §. infra de condi. & demonstrat. & notat Alex. in d. l. bonorum, versu 3. C. qui adit secus est in maioribus regulariter: quia per implementum conditionis non inducitur aditio, nisi conditio consisteret in declaratione voluntatis ipsius institutionis, l. Antistius 62. infra cod. & not. Bart. in l. iam dubitari. 30. supra de hæred. instit. & habetur in l. si quis in a. 6. ff. de con. i. iust. & Bart. in d. l. supra de cond. ob causam.

74 Vigesimo inducitur aditio eo ipso, quod hæres soluit legatariam per talem solutionem censetur adire, sicut per solutionem alterum debitorum hæreditarium, ita tenet Paul. de Cast. in consil. 292. col. 3. versu super secundo, in 2. vol. 8. Soc. in consil. 255. col. 1. in 2. vol.

75 Vigesimo quarto inducitur aditio eo ipso, quod tutor infantis scribit in inuentario, qualiter inuenit ius acquirendi hæreditatem infanti, & sic eo ipso, quod ius acquirendi hæreditatem d. scribitur in inuentario, censetur adita pro infante, ita tenet Bart. in l. potuit §. in 3. apposit. C. de iure d. liber. Idem, si tutor scribi faciat enuntiatione in inuentario: ut si dicit, talis res de hæreditate Titij, nam ex hoc censetur adita hæreditas Titij, ita notat Bart. in d. l. gerit, col. versu in x. hoc quæro. & infra cod.

76 Vigesimo quinto inducitur aditio eo ipso, quod filius persequatur post mortem patris in societate contracta per patrem, casus est in l. si pupillus, 42. §. si in societate nisi a cod. tit.

77 Vigesimo sexto inducitur aditio, si debitor restat in soluto hæres: & aduentu termino solutionis non soluit debitum, videtur per hoc adiungi, ut curretur periculum moræ, quia videtur habuisse animum assendendi debitum per succellionem, in x. qua habent in l. Vranus, 71. infra de fide. i. scrib. tenet Bart. in d. l. gerit, eolum antepenult. versu vel non ad quartum, & in disputat. in cap. d. b. ter. & Alex. in l. non hoc. 4. C. de cognat. & Paul. de Cast. in l. cum in antiquioribus, 19. C. de iure delib.

Vigesimo septimo, si hæres exigat vel recipiat debitum hæreditarium: per hoc videtur adire hæreditatem, secundum Bart. in l. Imperatores. §. si debitor. supra, de transact. 7. & Bald. in l. non hoc. C. de cognat. & Alex. in consil. 32. in 3. vol.

Vigesimo octavo, si hæres manumittat seruum hæreditarium, censetur adire hæreditatem, text. est in l. si quis illius, 42. §. si seruum, infra, cod.

Vigesimo nono, si maritus in ortua vxore, vendidit vestes vxoris, vel illas dedit pauperibus pro elemosyna, videtur per hoc adiuuare hæreditatem vxoris, si erat sibi delata: vel pro filiis infantibus, si erat eis delata: Hoc est verum, si illæ vestes erant quotidiana & viles: secus si pretiosæ vel festiue; quia tunc non censetur adita. Ita dicit Bart. in l. ex nouis, §. supra de donat. in ver. vir. & vxor. & in d. l. genit. eolum. 6. & Bald. in l. cum te eolum. §. C. de donat. ante nupt. & ratio est: quia vestes pretiosæ sunt viri: & ei restituntur soluto matrimonio, ex quo non censetur donata vxori; secus in vilibus & quotidianis; quia illæ sunt vxoris, & ad hæres vxoris transeunt, secundum Bartol. in l. in his. §. 1. supra, solut. matr. & Bald. in d. l. eum te. 9. & Alexand. in consil. 42. eolum. 6. in princip. in 1. volum. & Paul. de Castr. in consil. 429. in 2. volum. unde immittendo se in eis videtur adire, quia non potest saluari citra ius & nomen hæredis.

Trigesimo inducitur eo ipso, quod quis locat alteri hæreditarium, l. pro herede, 20. §. perinde, infra, eodem. & Alexand. in consil. 32. eolum. 1. in 3. volum.

Trigesimo primo inducitur aditio, si filius fecit expensas in funeribus patris; quod tamen intelligitur de expensis non necessariis funeri, vel si fecerit alius elemosynas, non necessarias funeri. Ita tenet Bart. in d. l. gerit, eolum. 6. in eodem. secus, si fecisset expensas funerales necessarias ipsi funeri; quia nec videtur per hoc adire, text. est in l. si quis 13. §. plerique & supra, de relig. Quæ autem sint expensæ necessariæ funeri, traditur in d. l. si quis, §. si funeri. Idem, si peluuit defunctum; quia non videtur adire, ut se text. in l. scriptis, 4. in princip. supra, de relig.

Trigesimo secundo, quid si filius fecit pacem cum occisoribus patris, & accepit pecuniam pro pacificatione de morte patris: an per hoc videatur adire hæreditatem patris, dicit, quod non. Ita tenetur Bart. & Alex. in l. pro herede, 20. §. in, infra, eod. & Bart. in l. penult. infra, de sepul. violat. & Bart. in l. p. filius, qui patri, 12. in §. & ibi cum Alex. eolum. 2. multi supra, de vulg. & supra, & B. in l. cum quis, 4. C. de i. iust. & gl. in l. venditor ex hereditate 21. in versu propter negotiationem supra, de hered. vel a. vend.

Trigesimo tertio, quid si filius, cui erat delata hæreditas patris, fecit collationem bonorum fratri suo: an per hoc actum videatur adire hæreditatem patris, dicit, quod non. Ita tenent Bald. & Angel. & Alex. & communiter Doct. in l. si filius, 13. supra, de cond.

cond. ob causam. per illam legem. Ego tamen considero, quod saltem in puncto iuris posset sustineri contrarium, scilicet quod imo per collationem inducatur aditio ex rationibus infra scriptis. Et primo, quia collatio fuit inducta ex quadam naturali æquitate, ut ille, qui vult succedere, conferat bona, quæ acquisit illi, de cuius hæreditate agitur: ut dicitur *in l. 1. in princip. C. de collatis bonor.* & notant Moderni *in vtr. C. de collat.* & non tenetur filius aliter conferre fratri suo, nisi quando vult succedere, *l. 1. in princip. C. l. final. infra de collat. dor. C. l. filia dorem. 4. C. de collationib.* si ergo filius contulit bona sua, videtur per hoc declarasse suam voluntatem, quod volebat succedere: per quam declarationem animi & voluntatis inducitur aditio, *d. l. gerit. cum suam materiam.*

Secundo moueor: quia de necessitate filius conferendo bona, non potest habere alium animum, nisi ad eundem: quia si talem animum non haberet, venisimiliter non conferret; cum nemo præsumatur iactare suam, *l. cum de indebito supra, de probat.* quia alius conferretur don re: & de iure donatio nunquam præsumitur, quando alia coniectura capi potest: ut habetur *in decij. 4. consil. Neapolis col. 6. versic. 2.* imo potius præsumitur facultas, quam donatio, ut dicit Bald. *in l. generaliter. 13. C. de non num pecun.* Ideo: quia remota coniectura donationis, in casu isto, non cadit alia coniectura, quam aditionis: ergo præsumitur aditio.

Tercio moueor optimo simili: nam filius non tenetur soluere debita paterna, nisi se immaniter hæreditari: & sic, nisi vellet esse hæres, *l. necessarius. infra, eod.* & tamen eo ipso, quod soluit debitum creditori hæreditario, censetur adire hæreditatem, *l. 2. C. de iure deliber.* Ita ergo & in casu nostro filius conferendo censetur adire, quia alias non tenebatur conferre, nisi esset hæres, per prædicta.

Quarto considero: quia filius hæres, cui est faciendæ collatio per fratrem, est creditor ad id, quod sibi contingit per collationem: quod patet, quia potest compellere fratrem ad conferendum, si se immisceat, *d. l. 1. in princip. infra, de collatis dor. C. d. l. filia datam. 4. in versic. cogatur.* Cuiusmodi ergo si tunc sibi collata bona, censetur esse sibi solutum illud, ad quod frater tenebatur: merito per talem solutionem inducitur aditio, sicut per solutionem alterius debiti.

Quinto moueor: quia collatio non habet locum nisi inter hæredes, *l. 1. §. inter eos. infra, de collat. bon.* quod patet ad sensum: quia omnia iura loquuntur de collatione, loquuntur solum inter succedentes, & sic inter hæredes: ut habetur plene per Bar. *in l. pater filium. 6. infra, de collat. dor.* & per Barr. & omnes Doct. *in l. si emancipari. 5. C. de collat.* & not. plene Petr. Phil. Corn. *in consil. 71. in 1. volum. 1.* ergo, qui confert, factum spectat interem ad hæredem: ergo ex hoc ipso adire: quia talis actus latuam non potest

citari, & nomen hæredis, *l. pro hærede. 20. §. Papi- nianus. infra, eod.*

Sexto & ultimo considero: quia negari non potest, quin aditio hæreditatis sit antecedens ad collationem: nam primo aditur hæreditas, & deinde fit collatio: quod patet; quia non potest quis compelli ad conferendum: nisi se primo immisceuerit, *d. l. 1. C. l. final. infra, de collat. dor.* Sed ille, qui vult consequens, vedetur velle eius necessarium antecedens, *l. ad legatum. 62. C. l. ad rem mobilem. 56. supra, de procuratorib. C. l. illud. 77. infra, eod.* sequitur ergo, quod filius, qui facit collationem, quæ est quid consequens, censetur velle adire, quod est antecedens: & hoc argumento in simili vtitur Petr. Phil. Corn. *in consil. 52. in colum. 1. C. consil. 21. in princip. C. celum. 3. in 2. volum.* super illo articulo, quod cedens aliquid ius hæreditarium, censetur adire hæreditatem: per illam rationem, & retenta ista opinio posset de facili responderi ad *d. l. si filius. supra, de cond. ob causam.* nam illa lex loquitur in agnoscenda bonorum possessione, in qua verum est, quod non censetur agnita per collationem; quia in agnoscenda bonorum possessio, non sufficit sola voluntas, nec animus: sed requiritur factum, scilicet aditio iudicis & quod agnoscat in iudicio; alias nunquam censetur agnita, ut not Bald. *in l. 1. colum. 8. in 2. opposicione C. qui admittit.* & est text. *in l. vlt. eod. tit. led.* locus est in agnoscenda hæreditatis, in qua sola voluntas sufficit: ut *d. l. gerit. C. d. l. si quis* & ista rationem sentit proprie Alex. *in d. l. si filius. 12. ff. de vulg.* non obstant ea, quæ dicunt S. ioh. & Alex. *in d. l. si filius.* ubi ponunt simile de eo, qui implet conditionem; quia non per hoc videtur adire; quia illa similitudo non est: & longe diuersus est ille casus ab isto; nam implere conditionem, est quid antecedens ad aditionem, & est præparatorium necessarium ad eam: unde quis fecit tale præparatorium, non videtur adire, secundum Bar. *in d. l. gerit. in 4. col. 3. maxime;* quia antecedens non sapit naturam consequentis, licet secus e contra, ut not Bald. *in l. quotius. 13. l. 2. infra C. de fiduciam.* Item isti sunt duo actus separati, scilicet, implere conditionem, & adire hæreditatem, & vnus potest latere sine alio, absque eo, quod præsumatur voluntas ad eundem; nam per implementum conditionis purificatur institutio, & sic remanet tunc, ac si pure esset institutus: quo casu esse in potestate sua, an adeat, vel non, ita colligitur ex not. *in l. Antistius. 62. infra eod. C. in d. l. 1. supra, de cond. ob causam* quæ omnia cessant in collatione: quæ est quid consequens, & qui incipit à consequenti, de necessitate videtur velle eius antecedens, per prædicta.

Trigesimo quarto, ¶ quid si aliquis hæres institutus sub modo, iuxta ea quæ habentur *in l. quibus diebus. 40. §. Terminus. 4. infra, de cond. C. demonstrat.* an idimplendo modum, censetur adire? dic, quod sic: Ita tenent Bald. & Alexand. *in d. l. supra, de cond. ob causam.*

- 86 Trigesimoquinto inducitur aditio, † si filius repudiavit paternam hæreditatem; & deinde per interpositam personam emit bona patris: per talem fraudem inducitur aditio ex illa emptione, casus est in *l. si u. qui bonu, infra cod. & not. Bal. in l. 2. C. de repud. hered.*
- 87 Trigesimosexto. † si filius occultauit aliquid de bonis patris; & postea repudiavit hæreditatem: nam propter dictam occultationem habetur pro aduente: & potest conueniri a creditoribus: ita tenet Angel. per illum tex. in *l. si seruum, 7. §. prator. infra eodem.* & Bald. in *l. vltim. §. cura igitur, col. 3. C. de iure delib.*
- 88 Trigesimoseptimo inducitur † aditio eo ipso, quod filius capit alimentum de fructibus bonorum patris, secundum Angel. in *l. si seruum, §. prator. infra eod.*
- 89 Trigesimooctauo, † si filius primo repudiavit paternam hæreditatem, & deinde reperitur possidere rem hæreditariam, præsumitur aduise & reuocasse repudiationem: quia permissum est filio post repudiationem iterum se immiscere, ut est text. in *l. vlt. C. de repud. hered. istud est quod voluit Bald. in l. 2. C. eod. tit. de repud. hered.*
- 90 Vnua tamen scias pro complemento † prædictorum, quod vbiunque est inductum a iure, quod ex aliquo actu prædictorum præsumatur aditio, debet semper dicta aditio allegari per eum, qui se fundat super ea: alias non potest probare actum, nisi allegetur aditio: ita singulariter dicit Alex. in *consil. 54. col. 3. vers. plus dico, in 2. vol. & habetur in *desil. 14. consil. Neap. in 2. col.**
- 91 Facit quod dicimus in simili; † nam licet de iure præsumatur bona fides, *l. penult. C. de euict. debet tamen allegari: alias talis præsumptio non releuat. Ita tenet Angel. in l. super longi. 11. C. de tra. ser. long. temp. & Bald. in c. 1. §. si quis per triginta. si de feud. fuerit contr.*
- 92 Idem dicimus, † vbiunque ex possessione aliquis præsumitur dominus, iuxta not. per Bart. in *l. quidam in suo. 27. supra, de cond. insti. debet dominium allegari, alias non prodest: ut not. Bart. in l. rem alienam. 41. supra, de pignor. actio. Et prædicta tenet etiam Alex. in l. à duo Pro. 13. §. si super rebus. colum. 5. infra, de re ind. Et idem dicimus generaliter, vbiunque ex aliquo actu ius præsumit aliquid, semper debet illud præsumptum allegari: ut notat plene Iaf. in *l. cū quid. 3. colum. 6. 7. 14. & 15. supra, si cert. per. vbi plura exempla cumulat in hac materia. Et pro hoc solet allegari text. in l. si adulterium cum incestu. 38. §. idem Pod. on. 6. infra, de adult.**
- 93 Quibus adde, † quod talis allegatio potest fieri de iure, etiam post conclusionem in causa, in disputantibus & iurium allegationibus: Ita singulariter tenet Anton. de Butr. & Ioan. de Imol. in c. peruenit, de empt. & venditio. & habetur in *decy. 178. c. vlt. Neap. in fi. Quod nota multum pro limitatione iurium dicentium, quod post conclusum in causa nemo loquatur.*

Item prædictis adde, † quod in casibus præmissis 94
 sis probatur aditio hæreditatis etiam per testes singulares: quia ad probandum actum successuum, prout est gestio pro hærede, admittuntur testes singulares. & plene probant: Ita notanter tenet Socin. in *consil. 295. col. 3. in 2. vol.*

Superest modo videre, per quos † actus inducatur repudiatio: super quo breuiter concludo, quod repudiatio fit duobus modis, scilicet, expresse, vel tacite. Expresse inducitur repudiatio, quando quis deliberate vitur verbis denotantibus repudiationem, vel abstentionem; & potest talis declaratio repudiationis fieri, vel in iudicio ore tenus, vel in scriptis oblata de hac petitione: vel extra iudicium coram testibus: cautius tamen est facere eam scribi per Notarium, & coram testibus publicari, ad hoc, ut facilius probari possit. Quia autem si dicat quis: Non sum hæres, vel nolo esse hæres, vel nolo adire: an per hæc verba inducatur repudiatio, vel per similia? vide plene per Angel. & Alexand. in *l. quis separatus. 3. & ibi communiter Doct. C. unde liberi. & Bart. in l. filius. 6. infra, ad Tersull. & in l. si quis suus. 8. supra, de iure delib.*

Item inducitur repudiatio eo ipso, † quod hæres 96
 petit à venientibus ab intestato, vel à cohærede, totum illud, quod defunctus sibi debebat. Idem si restituit vel soluit totum illud, quod ipse debebat defuncto: quia per hoc apparet, quod non vult esse hæres, unde inducitur repudiatio, ita tenet Soc. in *consil. 45. in 2. col. in 4. vel.*

Tacite autem † censetur repudiata hæreditas 97
 per lapsum temporis statuti ad acquirendum hæreditatem, scilicet per lapsum vnus anni utilis, vel centum dierum vtilium excluditur quis à petit. honor. possess. *l. 1. §. largitus. 12. infra, de succ. off. edit. c. l. 2. C. qui admitt. & hoc est de iure prætorio. Item per lapsum triginta annorum continuorum excluditur quis ab hæreditate ad eunda de iure ciuili, *l. licet. 8. & ibi gloss. Bald. & Doct. C. de iure delib. & ita plene tægit Pet. Phil. Corn. in consil. 202. col. 6. c. 7. in 2. volum. & in consil. 6. c. 1. col. 2. c. 3. in 3. vol. & sic lapso dicto termino, inducitur repudiatio; ut not. Bald. in *l. in 3. not. in 16. c. 1. C. qui admitt.***

Illud tamen, quod † dicitur de triginta annis, li- 98
 mitatur primo secundum Bartolum, non procedere, quando filius est præteritus, alio hærede intestato: nam si filius tacet per annum, & non dicit testamentum nullum, censetur repudiante hæreditatem, non expectato aliter lapso triginta annorum, ita dicit Bart. in *l. si impubes. 7. §. quæstam. 3. infra, de Carb. edit. per illum tex. & in l. filio præterito. 17. supra, de inust. rupt. testam. Et licet Bart. ita teneat: tamen eius opinio in hoc communiter reprobat: & contrarium tenet Bald. in *l. 1. C. de ius leg. & in l. posthumo colum. 1. C. de bon. poss. contra tabul. & ibi etiam Angel. & Lud. Roman. & commun. Doct. & Bald. & Paul. de Caltr. in *l. filia præterito. & Alexand. in d.***

§. *quasi in adult. ad Bartolum* & Pet. Phil. Corn. in *consil. 202. colum. penul. in 2. volum.* ubi dicit, communem esse opinionem contra Bartolum, & ratio patet ad sensum: quia licet filius tacendo per annum, perdat bon. possell. contra tabulas de iure prætorio: non tamen perdit ius dicendi nullum de iure civili: nec petitionem hæreditatis: quæ iura sunt perpetua, & durante triginta annis: unde hæc limitatio non tenetur.

99 Secundo limita prædicta, † nisi hæredi esset datum tempus ad deliberandum per iudicem: ad instantiam subditæ, an veli adire, vel ne; quia elapso illo termino, si nihil dicit, habetur pro repudiante, non expectato aliter lapsu triginta annorum. Ita dicit Bart. in l. *quamdiu. 69. infra. eod.* ubi dicit, secus esse, quando datur tempus ad instantiam creditoris; quia tunc elapso termino habetur pro a deure. Talis enim contumacia semper interpretatur in præiudicium hæredis: & ad utilitatem eius, qui facit dari dictum terminum, l. *de arto. 11. §. qui tacuit. 4. supra de interrog. a. flo.* ita etiam tenet Alexand. in l. *ut. 3. penult. C. de iure delib.* & ibi etiam Bartolus. Et istud tempus, quod datur per iudicem ad deliberandum, non debet esse minus centum diebus l. 1. §. *ait Prator. cum l. sequens. supra, de iure delib.* & ibi Bart.

100 Tertio limita non procedere in filio † quod licet steterit per triginta annos, & non adierit paternam hæreditatem; tamen remanet solum exclusus, ut filius, unde habebit alios triginta annos postea tanquam proximior agnatus, & legitimus hæres, & licet poterit infra sexaginta annos adire, ita multum notabiliter tenet Bald. in d. l. licet, *versiculi. quarto quaeritur. C. de iure delib.* & ibi ipsum sequitur Ang. Paul. de Cast. & Alexand. Idem tenet Alex. in *consil. 89. incipit. v. 9. par. 10. Ec. colum. 2. in 2. volum.* Et alligant præfati Doctores rationem: quia sicut se habet annus de iure Prætorio, in materia successoria edicti, ita se habent triginta anni de iure civili. Sed filius, elapso primo anno ad petendum bonor. possessionem, habet alium annum tanquam legitimus, non autem centum dies, l. *penult. §. filius. infra, qui ordo bonor. possell. servetur. 6. l. 1. in fin. infra, de success. edict.* quia filius exclusus, ut filius, succedit sibi ipsi, ut agnatus, l. 1. §. *si vel vendendum. infra, de success. edict.* ergo eodem modo habebit triginta annos de iure civili. Idem etiam tenent communiter Moderni in l. *qui se patris. 3. C. unde liberi.*

101 Quarto limita non procedere in filio, † vel alio legitimo hærede instituto: quia si steterit per triginta annos, & non adierit hæreditatem ex testamento, poterit intra alios triginta annos illam adire ab intestato, tanquam proximior in gradu. Ita dicit Bald. in d. l. licet & ibi etiam Alex. & communiter Doct. & Bart. in *consil. 129. incip. Quidam habuit uxorem, Ec. & Alex. in d. consil. 89. in 2. vol.*

Ex quibus inferri † singulariter Bald. in d. l. licet, 102 quem ibi sequitur Alex. quod si filius steterit per annum, & non adierit hæreditatem matris, & elapso anno mortuus fuit, transmittit ius deliberandi ad quemcumque hæredem: quia primum annum habebat ut filius, secundum vero annum, ut legitimus hæres: & sic infra duos annos transmittitur ius deliberandi, quando sumus in filiis: quod est valde notandum pro intellectu l. *cum antequibus. 19. C. de iure delib.*

Et in hoc differri † renuntiatio tacita ab expressa: quia is, qui expresse repudiat hæreditatem simpliciter, etiam si sit filius, censetur exclusus ab omni iure, tam prætorio, quam civili. Ita tenent Alex. in *l. i. §. 1. C. de iure delib.* & Bart. l. *necc. 17. §. 1. supra, eod.* Item censetur exclusus tam ex capite liberorum, quam agnatorum, v. est gloss. singul. in d. l. 1. §. *sed videndum. infra, de success. edict.* quam sequitur Iason in d. l. licet, in fin. C. *de iure delib.* secus est in eo, qui tacite repudiat per lapsum temporis: ut supra, & not. glo. in l. 1. & ibi per Doct. C. *qui admitt.* Et prædicta etiam tenet Bald. in l. 1. colum. 2. in fin. C. *quasi non per part.* ubi etiam plus dicit, quod si quis renunciat possessioni unius rei hæreditariæ, censetur totam hæreditatem repudiare: sicut e contra, per possessionem unius rei, censetur tota hæreditas adita, ut supra: secus est si renunciat vni tui tantum, scilicet de iure prætorio; quia potest adire de iure civili, & e contra, secundum Bald. ibi in d. l. 1. & tenet Bart. in d. l. *necc. 17. §. 1. supra, eod.*

Ex prædictis textualibus, & aliis ad materiam huius tituli facientibus, veni ad apparatus; & primo ingredior gloss. vnicam super ista l. in *versu. u. potest repudiare* Quam gloss. pro clariori intelligentia, & faciliori declaratione diuiso in duas partes principales. In prima parte ponit novem requirita, quæ requiruntur ad hoc, ut quis possit adire hæreditatem, quorum si aliquod deest, adiri non potest. In secunda parte vult tollere per modum exceptionis, quædam contraria, quæ possunt formari contra istam legem. Secunda pars incipit ibi; *sed regula huius legis fallit, Ec.*

Pro expeditione † igitur primæ partis huius glo. quæ o, quæ requiruntur ad hoc, ut possit quis adire hæreditatem? gloss. responderi: quis autem; & quando possit adire, &c. Et sic gloss. est designare habitatem personæ, & temporis: dum dicit, quis & quando: & licet Bartolus hic in principio dicat, quod gloss. ponit quinque, quæ requiruntur super habitate personæ, scilicet, quis possit adire; & quinque alia, quæ requiruntur, quando possit adire. Et sic secundum Bart. videntur decem requirita: tamen in rei veritate sunt tantum novem, quæ numerantur in effectu per istam gloss. videlicet primum, quod sit homo liber. Secundum, quod sit parentis filius. Tertium, quod compos meatis. Quartum, quod maior viginti quinque annis. Quintum, quod l

sciat testatorem esse mortuum. Sextum quod sciat delatum sibi esse hæreditatem. Septimum, quod sciat testatorem potuisse testari. Octavum, quod sciat qualiter nullus eum præcedit in succedendo. Nonum & ultimum, quod sciat, ex qua causa delata est sibi hæreditas, scilicet, ex testamento, vel ab intestato: singula igitur discutiamus.

Reitor igitur ad primum, quod est secundum glossam, quod sic homo liber. Istud dicitur ad diffinitionem rei, quia servus, cui delata est hæreditas, non potest per se illam adire, sed est necesse, quod interuentus iustus domini præcedens in adiendo, *l. si quis mihi bona. 2. §. 1. & in summ. c. l. Antistius §. 1. infra. 10* Alias autem sine iustis domini adire non potest servus: & est ratio; quia servus est penitus incapax eorum, quæ sunt iuris ciuilibus, & mortuo æquiparatur, quod attinet. 31. c. l. seruus sem. 209. infra. de reg. iur.

106 Amplia, istud ꝑ procedere etiam in seruo pœnæ, prout est is, qui damnatur in metallum, vel ad bestias, propter delictum; nam statim lata sententia perdit ciuitatem & libertatem, & per consequens, perdit testamenti factionem actiue & passiuæ; quia non potest testari, nec hæres institui, nec potest aliquo modo hæreditatem adire; & quoniam est seruus pœnæ: non autem filii vel Cæsaris; unde si hæres instituitur, pro non scripto habetur, text. est in *l. si quis mihi bona. 2. §. si quis plane. infra. eod. & in l. eius qui. 9. §. si & ibi gl. & Bar supra. de testam.* Unde talis hæreditas ibi ad substitutum, si habet, vel ad conuictum, vel ad venientes ab intestato deferuntur, *l. vno §. l. c. de caduc. tollend. & not. gl. in d. §. si quis plane & l. si in metallum. 3. infra. de his que pro non scriptis hab. & l. sunt quidam. 17. infra. de pœnis.*

107 Secundo amplia, & multo fortius ꝑ procederet idem in damnato ad mortem propter delictum; nam eo ipso, quod est lata sententia contra ipsum ad mortem, est effectus seruus pœnæ, & per consequens intestabilis actiue & passiuæ, *l. qui ultimo infra. de pœnis.* & notat Bartolus in *d. l. eius qui. §. sicut* & probatur in *d. §. si quis plane. in vers. ad gladium, &c.*

108 Quod tamen limita non procedere, ꝑ quando damnator appellauit: quia pendente appellatione, reuocatur effectus sententiæ, adeo, quod si moritur interim, dicitur moti testabilis, & non seruus, text. est in *l. qui a latronibus. 13. §. fin. supra. de testam.* & sic per consequens potestur cadere, nisi in casibus ibi exceptis, per glossam & Bar. in *l. si quis filio exheredato. 6. §. et autem §. supra. de iust. rupt. testam.* & prædicta notatur etiam gl. in *d. l. qui, ut infra. de pœnis* & Alex. in *addit. ad Bar. in d. l. eius qui. §. sicut.* & vide omnino Bald. in *consil. 382. in 1. vol.*

109 Et in tantum hoc est verum, ꝑ quod non solum ipse damnatus potest appellare, text. ad *ad d. l. 29. C. de appell. & l. addit. 6. C. de Episc. aud.* Sed etiam eius hæres potest appellare post mortem damnati:

dummodo appelleret intra decem dies, à die latæ sententiæ: talis appellatio operatur multum, quæ ad bona: adeo, quod trahitur retro, & fingit damnatum non esse mortuum seruum, sed liberum: & per consequens eius testamentum reuocatur. Ita multum singulariter & plene tradit Bald. in *l. 1. col. 1. circa fin. & ibi etiam Alexand. in additio. C. de delict. defuncti.* & idem Bal. in *l. 3. col. pen. C. si pend. appellat. mors interuen. vbi plus dicit, quod hanc appellationem debet facere hæres non nomine defuncti, sed nomine proprio, pro commodo bonorum: ex quibus inferitur, quod stante dicta appellatione valeret aditio facta per damnatum. Item potuisset transmittere hæreditatem, vel ius deliberandi in casibus, in quibus liber homo transmittit.*

110 Limita secundo, non procedere, ꝑ quando sententia est uotorie iniusta, per quam fuit quis damnatus ad mortem: nam tunc etiam sine appellatione talis damnatus est testabilis, secundum Bald. in *d. l. 3. col. penult. uers. & hoc est uisile scire, &c.* & Bald. in *repet. l. 1. col. 3. in prin. C. de sacros. Eccles. & Bal. in d. consil. 382. in 1. vol.*

111 Limita tertio non procedere, ꝑ quando quis esset damnatus, ut proiciatur de fenestris, ita quod moriatur: nam si proicitur, & non moritur, non efficitur seruus pœnæ, sed remanet capax: ita tenet Ang. in *l. si quis mihi bona §. si quis plane.* ponderando gl. ibi, *infra. eod.* quem ibi refert Alex.

112 Limita quarto non procedere, ꝑ quando quis esset damnatus ad aliquam pœnam autiue prohibitam: ut puta ad perpetuum carcerem; quæ pœna est prohibita, *l. credibili. 6. C. de pœn.* nam tunc non efficitur seruus pœnæ, secundum Angel. & Alex. in *d. §. si quis plane.*

113 Ana autem hodie ꝑ ista iura sint correctæ per ius Authenticorum per quod est inductum, quod nullus homo bene natus hodie efficitur seruus per supplicium: ut dicitur text. in *authentic. de die. C. de dor. inter vir. & uxor.* Dic quod non, nam illa authentic. loquitur in d. manus: quia non moriuntur naturaliter. Iura ergo loquentia de damnatis ad mortem, remanent incorrecta, ita intelligitur illa *authentic.* & dicit ibi glossa. & not. Bart. in *d. l. si quis filio. 6. §. 1. supra. de iust. rupt. testam.* & in *d. l. eius qui. §. 1. supra. de testam.* Et hoc verum, quod ad hoc, ut iustitiam testabiles, sed quo ad publicationem bonorum omnia dicta iura corriguntur: maxime text. in *d. l. eius qui §. fin. & in l. 1. §. fin. infra. de iust. in quibus locis statutum pœna damnationis in metallum, vel deportationis vnicum publicatione bonorum. Nam hodie bona damnatorum non publicantur, nisi in solo crimine latæ Matellatis, vel hæresis, ut est text. & ibi Bald. in *authentic. bona damnatorum. C. de bon. proscripte.* & notat glossa in *d. l. & Andr. de Herem. in c. 1. uers. c. nra. abentissim. inestas. p. priu. col. 3. 4. in c. 1. in fine. quæ si. re. gal. & ad prædicta adde Bart. in *d. l. qui ubi. mo. in fin. de pœnis.***

114 Prædictis tamen adde, ꝑ quod licet prædicti ser-
uū & damnati sint incapaces hæreditatis: potest ta-
men eis relinquī pro alimentis, *l. si in metallum. 3. &*
ibi Bart. infra, de his, quæ pro non scrip̄t. & sic sicut capa-
ces legati alimentorum, vt not. Bart. in l. u cui. 1. 2. &
in l. seruus ad custodiam. 17. infra, de alimen. & cib leg.
pro hoc est text. in leg. legatum 10 supra, de cap. dimin.
quia alimenta sunt iuris naturalis: & serui sunt capa-
ces eorum, quæ sunt iuris naturalis.

115 Item adde, ꝑ quod licet damnati ad mortem, nou
possint testari etiam ad pias causas: possunt tamen
se obligare de restituendis male ablatis: & hoc pos-
sunt facere inter viuos, & disporre ante cõdemua-
tionem. Ita tenet Bald. *in iur. de pace Constant. colum. 6.*
vers. an ergo damnati, &c. & Alex. in addit. ad Bart. in d.
l. eius, qui §. 1. supra, de testam. & Bald. in l. ult. col. fin. in
prin. C. si à non compet. iud. & Ioan. Andr. in nouell. in
c. quamquam. de usur lib. 6.

116 An autem ꝑ possit iudex in sententia huiusmodi
damnatis reseruare facultatem testandi? dic, quod
non, quia essent duo contraria: scilicet, facere ali-
quem seruum pœnæ, & quod possit testari: vnde ta-
lis reseruatio non valet, secundum Bald. *in repet. l. 1.*
colum. 2. in fin. versic. reuertor ad primum, &c. C. de sa-
cro, an B. Eccles. vbi plus dicit Bald. quod etiam si da-
mnatus ad mortem euadat; quia aufugit, adhuc ta-
men remanet seruus pœnæ, & intestabilis, l. mulier.
supra, de capitis diminut. & not. Bart. in d. l. qui ultimo.
infra, de pœnis.

117 Quæto limita ꝑ prædictam conclusionem non
procedere, quando quis est damnatus ad mortem
per iudicem incompetentem; quia tunc non effici-
tur seruus pœnæ, secundum Bart. *in l. rei capitis. 2.*
§. cum: & in l. qui ultimo. 2. 9. infra, de pœn. vnde reman-
et testabilis, secundum eum.

118 An ꝑ autem isti damnati ad mortem possint con-
fiteri, & eis iniungi pœnitentia sacerdotalis: & an
possint sumere Eucharistiã, & sic corpus Christi,
antequam moriatur, vide text. & gloss. in *Clemen. 1.*
de pœnis. & remiss. vbi dicit, quod sic: ita tamen, si pe-
tauit: nam ipsa peccatis non sunt sacramenta de-
neganda. Idem tenet ibi Card. in l. not. & in 9. 11. &
12. quæst. Ad idem text. in c. quæstium, 13. quæst. 2. & ibi
per Archid. & est gloss. in c. si quis. 2. 6. quæst. 6. & Abb.
in c. ex parte. el. 2. de sepult.

119 Et eodem modo Ecclesiastica ꝑ sepultura non de-
bet, nec potest eis denegari: quia si apparet, quod
sæcriteutes mortui sunt, possunt in Ecclesia sepeliri:
ita dicit gl. in d. *Clem. & ibi etiam Card. in 13. quæst. &*
Hustien. in c. ex parte de sepule. & ibi etiam Abb. dicit,
quod possunt sepeliri cum Missa & aliis officiis.

120 Non ꝑ tamen possunt de furca deponi si ac licen-
tia iudicis: quam iudex petenti facite concedere
debet: vt not. gloss. in d. *Clem. & ibi etiam Cardin. Cardin.*
in fin. vt facit Pilatus, qui def. c. c. concessit. olepho,
vt l. 1. §. v. de funetum de cruce deponeret, vt dicit
ibi Card. in fin. & habetur Ioan. cap. 2. 4.

Vnum tamen est mente tenendum in hac matre-
ria: quod ꝑ si est aliquis bannitus, vel in exilium
missus, qui non potest viuus manere in aliqua ciui-
tate, à qua fuit expulsus, minime potest post eius
mortem in dict. ciuitatem duci eius cadauer ad se-
peliendum sine licentia superioris. Ita notatur te-
ner Bart. in l. 2. per illum tex. infra, de cadau. pun. &
Cardin. in d. *Clem. 1. in fin. verbu. de pœn. & remiss.*

Quid autem in eo, ꝑ qui est damnatus ad mem-
bri mutilationem; an dicatur seruus pœnæ? Dic,
quod non: vnde remanet testabilis: ita dicit Bald.
in repet. l. 1. col. 3. vers. secundo quaritur. C. de sacrosanct.
Eccles.

Quid in ꝑ deportato? Dic, quod est intestabilis
quia perdit ea, quæ sunt iuris ciuilib; vnde nihil po-
test acquirere, nec testari, *l. 1. §. in quibus. infra, de leg.*
3. & habetur plene per Bartol. Bald. & Alexand. &
communiter Doct. in l. 1. C. de hered. leg. & Bald. in l. 2.
C. de bon. profer. & in l. eius, qui §. 8. §. in insulam supra, de
testam. imo deportatus habetur pro mortuo, l. 1. §.
quidam filium. infra, de bono. possess. contra tabul. secus
est in re legato: quia remanet testabilis, secundum
Bart. in d. l. eius, qui §. si cui in fin. & habetur in l. re-
legatorum. 7. in princip. infra, de inter. & re leg. Et prædi-
cta etiam ponit Bald. in repet. d. l. 1. colum. 3. versic. ter-
tio quarto, &c. C. de sacrosanct. eccles. & habetur in d. l.
quidam 17. infra, de pœnis.

Quid autem de bannito ꝑ nostri temporis? To
hoc concludi debet: quia in variis locis tracta-
tur plene hæc materia: & magis communis con-
clusio est, quod licet sic taliter bannitus, quod pos-
sit ex forma statuti impune offendi: tamen perdit
solum illa privilegia & beneficia, quæ compete-
bant sibi ex privilegio, & statuti illius ciuitatis,
à qua fuit expulsus, non autem perdit beneficia sibi
competentia de iure communi, etiam in illa ciui-
tate: ita concludit Bart. *in sua disput. incip. Licet ne*
ciuitatis statuto &c. Et idem Bart. in l. eius, qui §. si cui.
& ipse sequitur Alexand. in l. 1. colum. 1. in fin. C. de
hered. instit. & idem Alexand. in l. ex facto 17 §. ex facto.
& ibi etiam Bart. infra, ad Trebell. & Alexand. in con-
sil. 92. in 1. volum. & in l. si cum dotem. 2. 2. §. si patri. in
pra. solus. matrimon. vnde potest adire, & acquirere
hæreditatem, secundum Alex. vbi supra, de quo vide
omnino vnum pulchrum consilium Paul. de Castr.
in consil. 212. incip. omisso ordine, &c. in 2. vol. vbi plene
attingit hanc materiam, & in effectu cõcurrit cum
prædictis Doctoribus. Et ibi etiam decidit nihil ar-
ticulum: scilicet an si quis possit occupare paternam
hæreditatem delatum filio bannito; & concludit,
quod non.

Limita tamen istud, ꝑ nisi statutum diceret, quod
bannitus sit extra protestationem communis: nam
tunc perdit etiam ea, quæ iuris communis sunt,
secundum Bald. *in l. 3. eolum. penult. in fin. C. si pendens*
appell. mors interuen. quem sequitur Alexand. in d. l.
2. C. de hered. insti. vnde tunc nihil acquirere potest de

iure ciuilibannitus: nam tunc æquiparatum deportato: verum de hoc an æquiparatur deportato, vel relegato: vltra notata per Doct. in locis præallegatis, vide And. de Her. in c. domino guerra. col. 2. sic. hic finitur lex. vbi dicit, quod si est bannitus pro crimine, pro quo perduntur bona, æquiparatur deportato: alias æquiparatur relegato, si bona non perduntur, siue sit bannitus a Rege, siue a iudice habente necrum impertum.

126 Et ex prædictis infero, ¶ quod ex quo hodie in Regno contumax pro delicto primo bannitur, & eius bona annorantur, vt dicit constit. Regni: *Gratia vtilitas.* & deinde, si perseueret in banno per annum, elapso anno a die banni foriudicatur, & eius bona fisco applicantur: & habetur pro confesso, & coniuncto condemnato, & omnis defensio sibi præcluditur, & a quolibet potest impare cecidi, tanquam hostis publicus: vt dicit alia constit. quæ incipit: *Pœnam seruum*, adeo, quod dicit ibi Andr. de Her. in 2. colum. quod in tantum habetur pro condemnato, quod si contingat eum capi, statim ipso facto ducitur ad supplicium, non expectata alia lenientia.

127 Per hoc infero, ¶ quod si aliquis est foriudicatus pro delicto, in quo veniebat irroganda pœna mortis, quod ex quo per talem foriudicationem habetur pro condemnato, ille talis foriudicatus dici potest esse effectus serui pœnæ: sic per contumens non possit restari: nec hæres institui, nec adire hæreditatem. Et quod sit seruus pœnæ, patet; quia eo ipso, quod capitur, ducitur ad supplicium, sicut alii damnati ad mortem: vt supra.

Ad hoc etiam mouet per ea, quæ not. Barr. in l. qui ultimo. 29. infra, de pœna. & Bald. in del. 1. colum. 3. in prin. C. de sacrosan. eccles. & supra dixi, quod si damnatus ad mortem, euadat & fugiat; adhuc tamen remanet seruus pœnæ, licet sic in sua libertate. Ita etiam est dicendum in tali foriudicatione: ex quo habetur pro condemnato ad mortem, quando talis erat pœna: vt supra.

128 Quid autem ¶ de excommunicato? videtur dicendum, quod sit intelligibilis ex eo, quia habetur pro mortuo, quoad spiritualia: vt not. Inuocent. in c. quædam. de sentent. excomm. & Barr. in repet. l. Barbarius col. 5. supra, de offic. prat. Item æquiparatur seruo, vt not. Sæcular. in c. de adere. vers. Item. quod est seruus. ex quo dicitur esse seruus diaboli, & in eius potestate: vt not. Bald. in l. 3. C. suspendente appellat. mors inuocent. contrarium est veritas; quia nullo iure cauetur, quod sit intelligibilis: vnde potest testari, & hæres institui: secundum Bald. in l. 1. col. 6. C. de l. a. rid. in iur. & Gemino. plene, & Ioan. And. in c. docerimus. de em. excomm. lib. 6.

129 Quod tamen in iura non potest ¶ in excommunicato de hæresi, vel quædam sunt hæretici: nam si per annum perseueret in huiusmodi excommunicatione, efficitur infamis, & intelligibilis acti-

ue, & passivæ: vt est textus in authent. credentes. C. de hæred. in c. excommunicatus. §. credentes. extra, de hæres.

Quid de monacho? dic, ¶ quod ad acquisitionem 130 monachus æquiparatur potius seruo, quam filio: quia quicquid acquirit, acquirit monasterio, gloss. est in leg. cura hæredes. 2. 2. in fin. infra, de acquirend. possess. & Bartol. in l. 1. in princip. §. fructuarus infra, de singular. seruo. & Felio. in c. in præsentia. colum. final. de probato & Alexand. in l. 1. §. item acquirimus. colum. 2. infra, de acquirend. possess. In terminis autem nostris, quoad acquirendam hæreditatem, monachus æquiparatur filio vel seruo: secundum quod vtilius est monasterio, vnde si est delata hæreditas monacho, potest illam monachus adire cum iussu Abbatis: sicut dicitur in sermo, non autem solus monachus adire potest, cum non habeat vellet nec nolle, c. si el. gregorius. de elect. lib. 6. si autem Abbate tubente nolle monachus adire; tunc solus Abbas adire potest, etiam eo iussu: & in hoc æquiparatur filio: ita tenet Bartol. in l. 1. colum. 4. & ibi etiam Alexand. in 7. & 8. colum. supra, de vulgar. & p. p. fill. Bald. in l. 1. col. 12. C. qui admitt. & Doct. communes in l. cum proponas. 3. C. de hæred. instit. quos ibi ad hoc refert. lat. in antepen. col. & Abb. in d. c. in præsentia. colum. penult. de probat.

Vento ad secundum requisitum gloss. ¶ quod est, scilicet vt sit pater familias, qui vult adire hæreditatem: alias autem, si est filius familias, non potest hæreditatem adire sine iussu patris, l. si quis vi. bona. 2. §. iussu. infra, eodem. & habetur in l. p. r. u. i. u. i. o. §. §. infra, ad Trebell. hoc autem limitari procedere de iure antiquo ff. secus est hodie: quia illud est contentum de iure C. quæ correctio habet locum solum in hæreditate aduentitia delata filiofam. non potest eam filius adire, etiam patre iussu: & ignorare: l. v. c. §. 1. C. de bon. qua liber. & not. gloss. & Doct. communitati in l. 1. C. qui admitt. & Barr. in d. §. i. i. s. s. i. u. i. o. §. §. in hæreditate profectiva: vt quando defertur filio contemplatione patris, l. sed si plures. 10. §. arrogato supra, de vulgar. & p. p. quia hodie nihil est in ea mutatum, sed requiritur iussu patris, sicut olim: ita not. gloss. in d. §. i. i. s. s. i. u. i. o. §. §. & ibi plene Barr. & Alex. in l. qui aliena. 6. §. inter lum supra, eod. & gloss. in terminis, in l. fin. infra, quæ or. in bon. poss. seru.

Tertium ¶ principale requisitum in gloss. etiam tangitur, scilicet quod sit compos mentis, & hoc dicitur propter fatiosum: qui non potest adire hæreditatem, l. qui seruus. 4. 7. infra, eod. quia fatiosi nulla voluntas est, l. furiosus. 4. 0. infra, de regul. iuris. Si tamen habet patrem, tunc pater est suus legitimus curator, l. v. l. C. de cur. furios. si vero patrem non habeat, tunc debet sibi prouideri de curatore, secundum formam l. de creaturibus. 2. 7. C. de episcopo aud. & tunc, quando habet curatorem, potest curator adire hæreditatem siue delata, si sibi videbitur vtilis, super qua habet fatiosus hanc facultatem a iure; quia

quia quodocunque ad sanam mentem peruenerit, poterit illam hæreditatem acceptare, vel repudiare, prout sibi videbitur utilius. Si autem mortuus fuerit, antequam sanus effectus sit: & tunc siquidem est hæreditas extraneorum, quæ sibi delata fuit, non transmittitur ad hæredes ipsius furiosi, sed petinde habetur, ac si adita non fuisset, & vadit ad illos, ad quos irer, si furioso delata non esset: ita dicit text. in d. l. fin. §. fin. autem in furore. C. de cur. furios. & in l. 2. §. si quis ex liberis infra, ad Tertul. secus est in legatis & fideicommissis furioso delatis; quia illa transmittuntur ad hæredes furiosi, vt d. §. fin. autem in furorem. ita hæc omnia voluit plene Bald. in l. potuit. §. in §. qu. C. de iure delib. & Bart. in l. 1. infra, de bonor. possess. in fan. & furios. delat. & sic patet secundum Bald. ibi, quod curator furiosi potest adire hæreditatem pro furioso; tamen non habet perpetuam causam, ita etiam tenet las. in l. infantis. C. qui admitt.

133 Hoc ¶ tamen limita non procedet in patre furiosi, qui est curator & legitimus administrator, vt supra; nam potest pater pleno iure acquirere hæreditatem filio furioso ipsam adeundo, & sic habebit tunc perpetuam causam: ita notanter, licet sub obsecris verbis voluit Bar. in l. si infans. 18. colum. 1. & ibi ipsum sequitur Alexan. in c. 3. de iure delib. & est ratio propter maiorem potestatem, quam habet pater in filium, quam curator extraneus. Si vero est hæreditas patris, quæ delata est furioso; & tunc siue fuerit agnita per curatorem, siue non fuerit agnita, transmittitur ad hæredes furiosi ex potentia iustitatis. Ita dicit Augel. in d. l. Antistius. 62. §. vlt. infra, eodem. & sentit Bald. in d. l. potuit. in §. quæst. à contrario sensu.

134 Quod ¶ reboratur optimo simili: quia etiam infans transmittit hæreditatem paternam nõ aditam ex potentia iustitatis: vt not. Bart. & Alexan. in d. l. si infans. vbi est communis opinio Docto. in iure delib. sed infans nullum habet intellectum, & furioso comparatur, l. in neg. infra, de reg. iur. & las. in d. l. infantis. C. qui admitt.

135 Limita ¶ tamen istam glossam in quantum dicit, quod furiosus non potest acquirere hæreditatem, vt procedat ex se: quia ex quo sensu caret, non potest per se acquirere: tamen per seiuum, vel filium acquirere potest: dummodo iuterueniat iussus tutoris vel curatoris: casus est, & ibi gloss. in d. l. Antistius. §. vlt. infra eod. vbi est gloss. quam Bald. dicit esse auream: quæ ponit intellectum ad l. neque. 10. C. de l. iud. inf. vbi traditur regula, quod, qui non potest per se acquirere hæreditatem, minime potest per seiuum vel filium: nam illud intelligitur in eo, qui propter delictum prohibetur acquirere: secus si propter infelicitatem, vt in furioso.

136 Qualiter autem ¶ probabitur aliquem esse furiosum, & quis dicatur furiosus, & quis mente capus, & quis fatuus? ponit plene Alexan. in consil. 4. & consil. 14. in 1. volum. & Bald. in l. si furiosus. 15. C. de nupt.

& Alex. in cons. 85. & cons. 86. in 2. volum. vbi plenissime tractat hanc materiam, & Petr. Phil. Corn. in cons. 21. & in cons. 85. in 2. vol. & in cons. 219. in 1. vol. & in cons. 22. in 4. vol. vbi plene.

Et circa ¶ hoc præsupponitur vna regula, quod 137 in dubio quilibet præsumitur compos mentis, & sanus, nisi probetur furiosus, textus est in l. nec codicillos. §. C. de codicill. & c. vlt. & ibi not. de success. ab intestat. & tenet Petr. Phil. Corn. in d. consil. 21. colum. 1. in 2. volum. & est ratio secundum Bald. in d. l. nec codicillos, quia aliquem esse compotem mentis est naturale: sed esse furiosum, est accidentale: vnde quilibet præsumitur esse talis, qualem solet natura producere, nisi contrarium probetur: alleganti aliquem esse furiosum, in compitonus probandi, d. l. nec codicillos, & not. Bart. in l. filium. 60. infra eodem. & Bald. in l. fin. C. de heredibus infir. & Cardin. in Clement. 1. in 2. qu. de homic.

Istud ¶ tamen limita multum singulariter procedere in eo, qui nunquam fuit furiosus: quia ille habet hanc præsumptionem pro se: secus autem in eo, qui quandoque fuit furiosus: quia præsumitur furor durare, nisi contrarium probetur: vnde tunc alleganti eum esse sanæ mentis, incumbit onus probandi. Ita dicit gloss. in versic. compotem. in d. l. c. fin. de success. ab intestat. & not. plene Alexan. in l. furiosum. 9. C. qui testantur. facere poss. & Abb. in c. eum inter canonicos. de elect. & Petr. de Anchar. in consil. 5. & Alexan. in l. is potest. in 3. colum. & idem Alexan. in consil. 12. colum. 4. in 5. volum. & plenius in d. consil. 88. colum. 3. in 2. vol.

Quod ¶ tamen notabiliter de clara secundum Alexan. in d. l. furiosum. vt procedat, quando furor durauit per multos dies; secus si fuisset aliquis furor momentaneus, qui modico spacio durasset: quia tunc non præsumitur durare: quoniam in huiusmodi furore momentaneo de facili reuertitur homo ad resipiscentiam, & ita conuersus præsumeretur, nisi contrarium probaretur, secundum eum: ita etiam dicit Petr. Phil. Corn. in d. cons. 21. col. 2. in fin.

Ex ¶ prædictis ergo sequitur, quod eo ipso, quod probatur semel aliquem quandoque fuisse furiosum, si deinde facit aliquem actum, præsumitur illum fecisse tempore furoris; nisi contrarium probetur; & sic actus non valebit, ita dicit gloss. in d. c. fin. de success. ab intest. quamiple sequitur Abb. in si col. & Petr. Phil. Corn. in d. consil. 21. per totum. maximo in fin. col. in 2. volum. & Gemin. in c. 1. §. si vero. de declar. agro. libr. 6. & Alexan. in d. consil. 22. colum. 5. in primis. in 5. volum. vbi præsertim dicit id procedere fortius, quando actus factus non conuenit totaliter homini sanæ mentis, vt dicit etiam Bald. in d. l. furiosus. Petr. Philipp. Corn. in d. consil. 21. colum. penul. & Alex. in consil. 8. colum. 4. in 2. volum. vbi dicit, quod licet ex aduerso probetur, quod habeat dilucida intervalla, nisi in specie probetur, quod erat sanus tempore actus celebrati, talis probatio releuat. Idem etiam

iam & magis plene tenet Alex. in 8. *confil.* 26 in 2. *vol.* ubi infirmitas decisiones allegat in hac materia, & Petr. Phil. Cora. in *confil.* 69. *column.* antepen. & penult. in 1. *volum.*

142 Probatum est autem aliquem esse furiosum, vel fatuum per signa multa: ut dicit Bart. in l. si quidem. §. C. *solum matrim.* ubi dicit ad probandum aliquem esse mortuum, quæ signa extenduntur, & per verba. & per facta, ut dicit Abb. in d. e. v. s. *col. fin. de success. ab intestat.* per verba eum ostenditur furiosus, quando quis loquitur verba facta extra propositum, & non convenientia homini sanæ mentis: nam fatuus fatua loquitur, ut habetur in c. *legimus.* 24 *distin.* 93. & est text. & ibi not. in l. *quidam in suo.* 27 ff. *de cond. instit.* & Bart. in l. *his.* qui. 12 §. *ultim.* supra de tutor. & curat. da ab his. ubi habetur, quod ex sermonibus cognoscitur homo stultus. Idem tenet Alexan. in d. *confil.* 54. 1. *volum.* Eodem modo si non respondet ad propositum, vel non habet rectam memoriam: vel si pronunciat panem vellapides: vel quia ita reputatur furiosus a patre suo, & à consanguineis: ut dicit Alexan. in d. *confil.* 54. eodem modo, si quis spuat in faciem alicuius hominis: præsumitur ex hoc furiosus, secundum Petr. Phil. Cora. in *confil.* 22. *col.* 3. in 4. *vol.* Et de prædictis vide etiam Alex. in l. *cum servus.* 39. alias *l. apud Tullianum.* 40. §. *constat.* infra de legat. 1. ubi inter alia dicit, quod si quis recusat pocula medicinalia in infirmitatibus; ex hoc præsumitur furiosus: allegat Spec. in tit. *de salariis.* §. *versic. sed quid si.* Et de pluribus aliis modis probandi quem furiosum, vide plene in dict. *confil.* præalleg. & Alexan. in l. *si cum dotem.* 22. §. *si maritus.* *column.* fin. *solum.* *matrim.* Ad

142 vnum tamen adverte, quod testes deponeres de furoribus, debent etiam non interrogati assignare causam scientiæ concludentem, alias non probant: ita dicit Bald. in d. *si furiosum.* C. *qui testament. facer. poss.* & ibi lat. plene & Alexan. in *confil.* 85. *column.* 6. in 2. *vol.* Erratio est quam posuit Innoc. in c. *cum curam.* 37. & ibi etiam Abb. in 3. *volum.* *de testib.* ubi dicit, quod quando testis producit ad probandum aliquid, quod non percipitur sensu corporis, sed iudicio intellectus: tunc debet etiam non interrogatus assignare causam scientiæ concludentem per aliquem actum exterioris: alias non probat: ita etiam dicit Baldus in l. *si om.* alias *sol.* 4 C. *de test.* & Petr. Phil. Cora. in *confil.* 22. *col.* 2. in littera B. in 4. *vol.* & in *confil.* 21. *col.* 1. in littera E. in 2. *volum.*

143 Et prædictis tamen adde, quod ad probandum furorē admittuntur etiam testes singulares; ut si unus testis dicat, vidit eum pronunciat lapides: alius dicat, vidit eum loqui inordinatè, & extra propositum: & alius dicat, vide eum spuerè in faciem, vel simile: ita per plura tenet Alexan. in d. *7. confil.* 92. *column.* 5. in 5. *volum.* *versic. ne.* *objat.* & in *confil.* 141. *column.* 2. in 1. *volum.* & in d. *confil.* 85. *circa fin.* & *confil.* 86. *column.* 3. in 2. *volum.* Et istud tenet Innoc. et committit Doct. in c. *qualiter.* & quando 17. *cl.* 2. *de accusat.* 22.

ratio est: quia isti testes non deponunt super aliquo facto in specie: nam tunc verum est, quod singularitas obstat: sed deponunt in genere, scilicet quem esse furiosum, vel hæreticum, vel infamem: quod per plura specialia probari potest: ideo admittuntur testes singulares, secundum Bart. in l. *Titia.* 48. *infra.* *de solutio.* & habetur plene in locis præallegatis. quod confirmo per optimum dictum Socin. in *confil.* 295. *column.* 1. in 2. *volum.* ubi dicit, quod ad probandum aliquem actum successivum, admittuntur testes singulares

144 Quartum tamen requisitum in glos. est: quod sit maior viginti quinque annis, qui vult adire hæreditatem: quia alias minor de se adire non potest, l. *more.* 8. & l. *pupillus.* 9. supra eodem & l. *cum quadam.* 26. C. *de administr. tutor.* Circa hoc tamen, ut habeas plenam notitiam de minore, quando & qualiter adire possit, distingue tres ætates minores. Prima est infantia, quæ durat usque ad septem annos completos. Secunda est ætas pupillaris, quæ dicitur impubertas, & durat in masculo usque ad decimum quartum annum completum: in fœmina vero usque ad duodecimum: ut habetur in *Instit. de iurp. in princ.* & l. *qua ætate.* 5. supra de testamen. Tertia dicitur ætas adulta, quæ appellatur pubertas, & durat tam in masculo, quam in fœmina, usque ad viginti quinque annos, & illa postea dicitur ætas legitima, l. *ult.* C. *de his qui veniam ætatis impetr.*

145 De tamen prima ætate ita ius disponit: nam si est delata hæreditas alicui infanti, siquidem talis infans habet patrem, potest pater pro eo solus adire, & infanti hæreditatem acquirere, & si mortuus fuerit infans ante aditam hæreditatem, transmittit illam ad solum patrem ex speciali privilegio. Ad alium autem hæredem non transmittit: ita hæc omnia habentur in d. l. *si infanti.* 18. & ibi Bart. & Bald. & communiter Moderni. C. *de iure deliber.* Si vero patrem non habet infans, tunc si quidem habet tutorem, potest solus tutor absque interuentu infantis adire hæreditatem: ut d. l. *si infanti.* §. *parente.* & etiam bonor. possessor. petere ut ibi. Et si moriatur ante agnitam hæreditatem, vel bonor. possessor. per tutorem, non transmittit illam, ut supra: sed vadit ad illos, ad quos iret, si infanti delata non fuisset. Ita habetur in d. l. *si infanti.* & l. *infantis.* 3. C. *qui admittit.* si vero tutorem non habeat infans, tunc hæreditatem de iure civili nullo modo adire potest, nisi si prouideatur de tutore: quia tutor est omnino necessarius in aduenda hæreditate per pupillum, l. *cum in vna.* 17. §. *tutor.* *infra.* *de appellat.* sed in bonorum possessi. de iure prætorio est remedium: quia quilibet consanguineus, vel amicus infantis, possit adire prætorem, & agnoscere bonor. possessor. nomine infantis; quo casu perficere acquiritur infanti, & transmittitur ad quoscunque hæredes. Ita tenet Alex. in d. l. *infantis.* & in l. *ult.* *col.* 5. C. *unde cogn.* & Bald. in rubric. C. *qui admittit in §. quæ.*

146 De ꝑ secunda vero ætate, scilicet, quando hæreditas est delata pupillo maiori infante & impubere? Dic, quod si quidem impubes habet patrem, potest ex auctoritate patris adire hæreditatem, secundum Bart. in l. ult. §. pupillus. infra. de verb. oblig. & l. more. 8. §. impubes. supra. eo. si vero pater non vult consentire filio ad eunt; tunc potest filius sine patre adire. Ita etiam e contra, si patre volente adire filius recusat, potest solus pater adire, & ideo sibi acquirit hæreditatem. Ita hæc omnia decidit tex. in l. ult. §. si autem in secunda. 1. C. de bon. qua lib. quem textum reddit singularem ibi Bald. & mirabilem ad hoc, quod pupillus solus sine auctoritate tutoris vel patris, potest adire hæreditatem; dummodo sit doli capax: ita etiam tenet Lud. Rom. in l. pupillus. 9. la. 1. supra eod. & ibi etiam Alex. circa 8. Et dicunt hoc esse speciale in filio familias pupillo, in alio secus: vt l. potuit. 5. & ibi Bald. C. de iure delib. & infra proxime dicetur. Si tamen ex tali hæreditate adita per se, vel per patrem, pupillus lædatur, potest aduersus eam petere restitutionem in integrum: vt d. §. si autem in secunda. 1. C. de bon. qua lib. & habetur in l. C. si tutor vel curator in sor. Item si talis pupillus habens patrem, moriatur, hæreditate non adita, non transmittit illam ad patrem, nec ad alium: sed vadit ad eos, ad quos iter, si pupillo delata non esset, vt d. l. si infanti. circa fin. & ibi Bald. in pen. colo. vers. expeditus sum de materia. & c. & seq. quæst. vnde est speciale in infante: vt transmittat ad patrem, vt supra. Ita vero ætate seruatur ius commune in contractu. Si vero pupillus non habet patrem; & tunc, si quidem habet tutorem, potest adire hæreditatem cum auctoritate tutoris, & nõ aliter: nam solus pupillus sine tutore, vel solus tutor sine pupillo adire non potest, text. est, & ibi Bart. & Bald. plene in d. leg. paruit. C. de iure delib. & habetur in l. seruo. in ius. 65. §. si pupillo. 3. infra. ad Treb. secus est in bono. possess. delata pupillo maiori infante: quia solus tutor sine pupillo potest eum agnoscere, l. bonorum. 7. C. qui admitt. & l. tutor. 8. infra. de bonor. possess. & ratio est secundum Bald. & communiter Doct. in d. l. bonorum. quia bonor. possess. accipit fomentum ab interuentu, & presentia iudicis, propterea solus tutor sufficit; quod secus est in hæreditate. Pupillus autem sine tutore non potest etiam bonor. possess. agnoscere, l. seruus. 7. §. impubes. infra. de bonor. possess.

147 An ꝑ autem solus tutor cum auctoritate iudicis possit hæreditatem adire sine pupillo? Dic, quod non, ita tenet Bald. & Paul. de Castr. in d. l. bono. & est speciale in bonor. possess.

148 Prædictum ꝑ tamen conclusionem limita non procedere, quando pupillus esset hæres institutus sub conditione, & ipse solus impleter conditionem; nam ex hoc ipso efficitur hæres solus sine tutore, iplo iure: casus est in l. in conditionibus pupillus. 5. infra. de cond. & de-

149 mōst. & Alex. in d. l. bono. & ita limitatur regul. d. l. potuit. Secundo ꝑ. limita non procedere, quando est institutus seruus pupilli: quia solus tutor potest sube-

re seruo, vt ad eam sine pupillo, text. est, non violando ipsum, in l. si per epistolam. 50. infra eod. per quem ita tenet Alex. in d. l. potuit. & in d. l. bonorum. licet Bart. in d. l. si per epistolam, intelligat illam in infante; tamen Imol. Lud. Pom. & Paul. de Castr. ibi intelligunt illam generaliter in quolibet pupillo; quia alias esset violare literam.

Si vero ꝑ pupillus non habeat tutorem; & tunc solus adire non potest; sed datur remedium, vt ad rat iudicem, & cum auctoritate iudicis potest adire hæreditatem, & bonor. possess. text. est in d. l. si infanti. 18. in fin. & in d. l. bonorum. & sic iudex supplet defectum tutoris, vt ibi not.

An ꝑ autem infans possit adire cum auctoritate iudicis, Bald. in d. l. bonorum. C. qui admitt. tenet, quod non: quia in eo est defectus iuris naturalis, ex quo nullum habet consensum; & contra defectum iuris naturalis non potest dispensari, secundum Innocen. in c. seiscitatus. 13. de rescript. contrarium tenet Ludou. Roman. in d. l. bonorum. & etiam Fulgos. tamen in ista contrarietate concludo, prout distinguit Alex. 10. & la. in d. l. bonorum. col. 4. quod aut infans est ita paruus, vt non possit dari; & tunc procedat opinio Baldi per tex. in d. l. bonorum. dum dicit, impuberi postulatanti. Nam iudex non potest impartiri suam auctoritatem, nisi postulanti, vt ibi; sed infans, qui nõ potest loqui, non potest id postulare: si vero infans potest loqui, quia forte est proximus septennio, & tunc procedat opin. 2. quia potest postulare.

Potest ꝑ modo dubitari, an si pupillus non habet tutorem, possit sibi dari curator: & cum auctoritate curatoris possit adire hæreditatem, vel bonor. poss. dic, quod non, sed tutor est omnino necessarius, vt supra, text. est in l. cum in vna. 17. §. tutor infra. de app. & l. seruus. 7. §. impubes infra. de bon. poss. & not. gloss. in d. l. potuit. & ibi etiam Bald. & Soc. in cons. 234. col. penult. in 2. vol.

De tertia ꝑ vero ætate, scilicet quando sumus in minore 25. annis, maiore tamen 14. qui dicitur adultus, quod si quidem habet patrem, potest ex auctoritate patris adire: vel patre reculante, potest solus pater adire, si vult; ita & e contra, filio reculante, potest solus pater adire: text. est in d. l. ult. C. de bon. qua lib. si vero adultus non habet patrem; & tunc si quidem habet curatorem: potest adire cum auctoritate curatoris, l. cum quedam. 26. C. de ad. in. ius. sed solus sine curatore, vel curator sine eo adire non potest; quia in hoc adultus habet curatorem æquiparatur pupillo, secundum gl. & Alex. in l. impuberib. 11. supra eod. & Alex. in l. 1. §. si quis questum. col. 3. vbi etiam gl. tangit, & ibi commentet Doct. infra. ad Treb. per tex. & ibi not. in l. si curatorem. 3. C. de in. integ. resti. potest tamen adultus, si læditur, petere restitutionem aduersus d. aditionem, l. 2. C. si tut. vel cur. in sor. & habetur in d. l. si curatorem. & in d. §. si quis questum, si vero adultus non habet curatorem; & tunc potest solus hæreditatem adire, & valet aditio, secundum Alex.

in d. §. fuit quaesitum. pet. d. l. si curatorem. tamen si laeditur ex tali aditione, potest petere restitutionem in integrum: vt traditur in locis praallegatis. & probatur in l. si minor. 61. infr. eodem.

354 Per ¶ quam l. si minor. nota pulchram limitationem ad ea, quae dixi supra in textualibus, in quantum fuit dictum, quando sunt plures haeredes, quorum vnus repudiat partem suam, illa pars repudiata accrescit cohæredibus, etiam inuitis, l. testamenti. c. c. de impub. & aliis substit. limita non procedere, quando ille, qui repudiat partem suam, adiuit partem suam. & deinde per beneficium restitutionis in integrum, repudiat: nam tunc illa portio repudiata non accrescit cohæredibus inuitis, sed vadit ad creditores hæreditarios, iste est casus singularis, in d. l. si minor infr. eod. Et per hoc potes colligere intelletum ad istam gloss. in quantum dicit, quod minor 15. annis non potest adire: nam in quantum vult loqui de adulto, debet intelligi, quod non potest adire effectualiter, & irreuocabiliter: sicut maior propter restitutionem, quam petere potest: vt supra dictum est.

355 Quintum ¶ requisitum principaliter in gloss. est, quod sciat testatorem esse mortuum: quia alias adire non potest, vt est text. in l. qui hæreditatem 19. quia est proxima. infr. eod. Et ratio est: quia viuo eo, de cuius hæreditate agitur, non potest quis se gerere pro hærede, nec repudiare: cum viuentis nulla sit hæreditas, l. neminem 27. c. l. qui superstitus. & infra, eod. c. l. 2. §. interdum. sup. de vulgar. c. pup. c. l. §. si impubert. infra, de collat. bon. Et ideo requiritur talis scientia, ne sit dubius, an adire possit vel non: quod esset, si dubitaret, an viuat, vel mortuus sit testator.

356 Qualiter ¶ autem probetur talis scientia, dicitur infra post Bartol. hic: sed qualiter probetur testatorem esse mortuum: vide Bar. in l. si quisdem. §. c. solut. matrim. vbi dicit, quod mortuus probatur. per signa, & sufficit, si testis dicat: vidi eum mortuum; quia habebat signa mortuorum.

357 Secundo ¶ probatur mortuus eo ipso, quod testis dicit interfuisse eius ex equis funeralibus, l. con. l. i. n. 91. vbi hoc probatur infra, de cond. c. demonstr. & Petr. Phil. Coar. in cons. 10. col. 1. in fin. in 1. vol.

358 Tertio ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit vidisse hominem cui sceleratum: quia de necessitate naturæ sequitur, quod sit mortuus, secundum Bald. in l. ex persona. 3. col. 2. c. de prob.

359 Quarto ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit vidisse eum sepeliri; vel dici ad sepulturam; secundum Bart. in d. l. si quisdem idem tenet Bart. in l. 2. §. si dubitetur. ff. quæritur. mo. testam. ap. & Abb. in c. in presentia 19. de sponsal. & ibi plene per Mar. Soc. idem Bart. in suo tract. qualiter probetur mors. vbi plus dicit, quod sufficit, quod testis dicat se interfuisse sepulturam. licet non viderit cadaver: quia forte erat capta clausura: tamen communiter dicebatur, quod erat corpus talis hominis: ex hoc enim probatur mors: & etiam Bald. in l. consentiunt. 15. col. §. c. de episc. & cler.

Quinto. ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit, vidisse eum non habere sensum, neque motum, neque flatum, vt dicit Bald. in d. l. consentiunt. circa fin. idem si dicat, tetigisse eum frigidum, & non habentem pulsum, vt tenet Bart. in d. §. si dubitetur. fecus autem si testis dicat, quod vidit eum mortuum; quia non loquebatur, nam istud non sufficit: quia potest quis esse viuus, et si loqui non possit, ita dicit Bald. in l. 3. c. de posthum. bar. inst. quem fertur & sequitur Fel. in c. quonia frequenter. §. §. porro. col. ult. vers. vt lite non contest.

Sexto, ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit, quod inter viuos consanguineos, vel vicinos fuit habitus & reputatus pro mortuo, secundum Petr. Phil. Coar. in consil. 96. in per. col. in littera F. in 3. vol. de qua tamen materia vide plene eundem Petr. Phil. Coar. in consil. 10. in 1. vol.

Septimo, ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit venisse illos de domo, & consanguineos fecisse lucum pro eo, qui dicebatur mortuus. & quod sumperunt vestes lugubres: ita dicit Bart. in l. genero. 3. in fin. sup. de his, qui not. infam. & Bald. in l. ex hereditum. ult. in ff. eod. tit. de infamib. & Bart. in l. quotiens. c. de naufrag. lib. 11. & Ant. de Butr. in d. c. in presentia. 19. de sponsal. & Alex. in consil. 4. col. §. in vers. pluri dicit. in 2. vol.

Octavo, ¶ probatur quis mortuus eo ipso, quod probatur esse lapsus centum annos à die natiuitatis illius: nam de iure non præsumitur plus viuere, l. vltim. c. de sacrosanct. eccles. vnde elapsis centum annis præsumitur mortuus. Ita tenet Bald. in d. l. ex persona. 3. col. 2. circa fin. c. de prob. & Card. in Clem. 1. de rebus eccles. non alien. & Bald. in l. proponebatur in v. lect. supra d. in d. & Bart. in d. l. si quisdem §. c. solut. matrim. circa fin.

Nono ¶ probatur, si aliquis visus fuit ingredi bellum, ac deinde non reperitur viuus, nec mortuus: nam ex hoc præsumitur, & probatur mortuus: ita tenet Bart. & Bald. in l. vlt. sup. de his, qui not. infam. & Fel. in d. §. porro. col. ult. vers. lite non contest.

Decimo, ¶ probatur eo ipso, quod aliquis iuuenis luxuriosus, & vagabundus cepit vagari per orbem, & nescitur, vbi sit: nec aliquid nouum habetur de eius morte, vel vita: nam si ex hoc tempore lapsi sunt solum anni quatuor, præsumitur, & probatur mortuus: ita tenet Bart. in suo tract. qualiter probatur mors. c. in tract. de test. in 3. char. in vers. mortuum hominem. & Alex. in consil. 4. col. §. in 2. vol.

Vndecimo ¶ probatur, si talis dicit, vidi eum decapitati, vel abscidi venas gulæ cum languinis effusione: ita not. Bart. in d. §. si dubitetur. c. in d. tract. qualiter probatur mors. col. fin.

Duodecimo ¶ probatur, si testis dicit, vidi eum expirare, vel mori, secundum Bart. in d. tract. qualiter probatur mors. in fin. c. in d. §. si dubitetur.

Decimo tertio ¶ probatur eo ipso, quod aliquis petit a iudice, vt mittat nuncios, & exploratores, vt perquirat, an sit viuus, vel mortuus, & illis missis non reperitur de eo aliquid nouum: nam ex tali

relatione præsumitur mortuus: ita tenet Barr. *in d. l. 2. §. si dubitetur ff. quemadm. test. aper. & Alex. in d. conf. 4. col. 5. in 2. vol. idem tenet Barr. in l. §. si percussor cert. 1. §. si vnus. inf. ad Silan. vbi dicit, quod eo ipso, quod quis non reperitur, præsumitur mortuus.*

169 Decimoquarto ¶ probatur eo ipso, quod testis dicit, vidisse aliquem profici in mar, evel de ripa fluminis, & postea non fuit vltius vltierius: nam ex hoc præsumitur mortuus: ita tenet Barr. *in d. tracl. qualiter probetur mors. circa fin.*

170 Decimoquinto ¶ probatur eo ipso, quod quis produxit instrumentum testamenti: nam per ipsius ostensionem præsumitur mortuus testator: ita tenet Petr. Phil. Corn. *in consil. 85. col. 31. in 2. volum. & Barr. in l. vlt. colum. 3. C. de edit. diui. Adrian. tollen. vbi assignat rationem: quia si non esset mortuus non dedisset hæredi testamentum Notarius: & ibi etiam hoc dicit Alexan.*

171 Decimo sexto ¶ probatur eo ipso, quod producit aliquod instrumentum, in quo fit mentio de aliquo per dictionem, quondam: quia ex hoc probatur, quod ille sit mortuus: ita tenet Bald. *in consil. 407. col. 2. in 2. vol. per illud, quod not. gloss. in l. eius, qui. 4. i. supra. si cert. per.*

172 Decimo septimo ¶ probatur, si testis dicit, quod vidit Titium mancipari carceri, in quo non erat cibus, nec potus, & quod ibi erat appositus cultus, qui non permittebatur dari victum ipsi carcerato: nam post aliquot dies præsumitur mortuus: attenda naturali præsumptione, quæ est, quod sine cibo non potest quis vivere, ita tenet Barr. *in d. traclat. qualiter probetur mors. in fin.*

173 Decimo octavo ¶ probatur eo ipso, quod est publica vox, & fama in illa vicinia vel ciuitate, in qua dicitur esse mortuus, qualiter est mortuus: nam talis fama sufficit: dummodo locus sit de longinquo, vel mox sit antiqua per longum tempus: ita dicit Barr. *in d. l. si quidem, §. in fin. C. sol. matr. lecus, quando mors esset de recēti, vel in loco propinquo: quia tūc nō sufficit probatio per famam, ex quo testes de facili habere potest is, qui vult mortem probare, qui deponant de vilitate declarat Alex. in consil. 25. col. 3. in 4. vol. & Andr. de Isern. in c. 1. col. 3. quo tempore miles.*

174 Decimo nono ¶ probatur mors per famam solam, quando sumus in morte alicuius magni domini, secundum Angel. *in d. si quidem, sentit Barr. in l. minore 10. §. tormenta. in 2. qu. principali vers. Item ex eodem. infra de quest.*

175 Vigesimo ¶ probatur eo ipso, quod aliquis fuit visus ingredi aliquam ciuitatem, in qua erat pellis: nam ex hoc præsumitur constitutus in periculo mortis: vt not. plene Petr. Phil. Corn. *in consil. 111. col. 2. & in 4. vol. vnde si postea non reperitur alicubi, nec viuus, nec mortuus, debet præsumi mortuus, sicut dicitur de eo, qui ingreditur bellum, vt per Barr. & Bald. in l. vlt. supr. de infam.*

176 Vigesimo primo ¶ probatur eo ipso, quod ascen-

dit nauem, & accessit per mare, & superuenit tempestas, adeo, quod non fuit vltierius reuertus, nec ipse, nec nauis: nam ex hoc præsumitur mortuus, secundum Barr. *in tracl. de test. in vers. mortuum hominem.*

Vigesimo secundo ¶ probatur eo ipso, quod aliquis magus mercator & diues recessit a domo animo reuertendi, & transiit per loca iusdiola & periculosa, & expectat per familiā per multum tempus, non fuit reuertus: nam ex hoc præsumitur mortuus: ita dicit Barr. *in d. tracl. de test. in vers. mortuum hominem. col. 1.*

Vigesimo tertio, ¶ præsumitur quis mortuus de iure Longobardico eo ipso, quod stetit per triduum extra suam prouinciam, vt est text. in l. 1. C. de bu. qui ante aper. & not. Andr. de Isern. *in d. c. 1. col. 3. circa fin. quo tempore mil. Et hoc est velle scire: quia in regno ius Longobardicum dicitur ius commune, & præponitur iuri Romano: vt habetur in consil. Puritate & ibi Andr. de Isern. & in consil. si quando l. 3. & in consil. presenti l. 3. & idem Andr. in pralud. feud. col. 8. in 3. qu. & in c. Ime qualem §. præcrea ducatus. col. 2. de prohib. feud. alien. per Freder. & habetur in decis. 258. consil. Neap. in 2. col.*

Prædictos ¶ etiam modos probandi mortem intellige procedere, vbi agitur de commodo, vel præiudicio pecuniario: prout in terminis nostris, in quibus agitur de adeunda hæreditate: ex quo dicitur præiudicium repabile: secus est, quando agitur de præiudicio maximo, & irreparabile: vt est, quando agitur de morte hominis, vt si quis inquitur de homicidio: nam tunc mors debet probari per testes de visu: nec sufficerent prædictæ coniecturæ, ita dicit Barr. *in §. si dubitetur. & in d. traclat. qualiter probetur mors. col. 1. in fin. & Fel. in d. c. quoniam frequenter. §. §. porro. col. fin. vt lite non contest.*

Adde etiam ¶ prædictis, quod licet sit regula, quod quilibet præsumatur viuere ætæram annos, nisi probetur mortuus, l. vlt. C. de sacrosan. eccl. tam eo istud debet allegari per eum, qui se fundat super vita; alias talis præsumptio illi non predestina dicit Bald. *in d. ex tenor. col. 2. de test. quem refert & sequitur Felin. in d. §. porro. col. fin. per l. si adulterium cum incestu. 38. §. idem Pollioni. 6. infr. ad leg. iul. de adul.*

Limita ¶ etiam d. regulam non procedere, quando vnus testis deponeret de visu, quod vidit hominem mortuum: nam licet non plene probet mortem: tamen tollit illam iuris præsumptionem, quod præsumatur viuere centum annos: ita dicit Baldus *in d. c. §. notandum de his, qui feud. dar. poss. & Fel. in d. c. 1. §. porro col. fin.*

Et ¶ pro complemento prædictorum, adde quod quando iudex vult examinare super morte alicuius potest ex officio talem examinationem facere, etiā parte non citata: ita dicit Bald. *in d. §. porro. quem ibi refert & sequitur Felin. in fin. col. quod est valde notandum pro limitatione eorum, quæ habentur in c. 2. de test. & l. si quando. de test. C.*

183 Sextum ¶ requisitum principale in gloss. est, quod sciat delatam sibi esse hereditatem, scilicet, quod sit constitutus pure, vel sub cōditione, quæ iam est purificata; quia alias si ignorat, au pure vel sub cōditione sit institutus, non potest interim adire, *l. is qui hæres supra eo. & l. hæres infra eod. c. l. §. scientiam. infra, de bon. possess. secundum tab.* Quando autem dicatur delata hæreditas: habetur *in l. delata. 131. infra, de verb. signif.* Et dixi supra *in evidentialibus.* Sequitur nunc septimum requisitum.

184 Septimum principale requisitum ¶ in gloss. est, quod sciat testatorem potuisse testari: nam si dubitat, an testator sit paterfamilias vel filiusfamilias, non potest interim adire: quia dubitat de viribus testamenti: vel, an sit sibi delata hæreditas. *l. hæres 32. §. fin. infra, eod.* & quod taliter dubitans non possit interim adire, tenet Petr. Philip. Corn. *in consil. 85. in fin. in 2. volum.*

185 Octavum ¶ requisitum in gloss. est, ut sciat, quod nullus eum præcedit in succedendo: quia alias de viribus testamenti dubitat, & ceterum exemplum: si testator decedat, relicta uxore, & instituto fratre hærede: quia filium non habebat frater iste, hæres dubitat, an vxor testatoris sit relicta prægnans, ita vel non: non potest interim adire; nam si posthumus nasceretur, rumperet testamentum: quia reperiretur præteritus: iuxta not. *in l. Gallus. 2. §. supra de liber. & possib.* Ita de hoc est *text. in l. eum quidam. 30. §. 1. infra, adde l. quamvis. 3. l. 1. supra eod.*

186 Nonum ¶ & vltimum requisitum in gloss. est, ut sciat, ex qua causa sit hæres institutus: an ex testamento, vel ab intestato, & ex qua causa hæreditas ad eum pertineat; nam si egessit in pro hærede ab intestato, cum esset ex testamento hæres: non valet aditio. Idem e contra, *text. in l. si is, ad quem. 22. inf. eod.*

187 Et ¶ quibus infertur ad q. quotidianam, scilicet, an agens ut hæres contra aliquem teneatur declarare, an sit hæres ex testamento, vel ab intestato: ut alias libellus possit redargui de obscuritate. Bald. *in l. si quis. 2. col. 2. C. de success. edic. tenet*, quod si, scilicet, quod tenetur exprimere: idem tenet Barr. *in l. si defensor. alias §. 4. l. 9. §. illud queritur supr. de inter. A. cum limitatione*, si reus aliter deliberat non potest, nisi fiat sibi d. declaratio: idem tenent Bald. & Paul. de Cast. *in d. l. si is, ad quem. 22. inf. eod. & spec. in tit. de A. §. 1. vers. uem, qui dicit se heredem.* Et ratio est ex prædictis: quia alias adire non potest, ut in Bald. *in d. l. si is, ad quem.* unde debet portingere libellum ita clarum, ut ex eo appareat, qualiter est certus, ex qua causa ad eum spectat hæreditas, ita ut adire possit.

188 Quid autem ¶ si hæres agit ante quã hæres ex testamento, & pacto opponit, quod non sit hæres ex testamento, an teneatur agens in contentione probare se esse hæredem ex testamento: dicit, quod non: nec referatur in processu & ad meritum causæ; ita tenent Spec. *in tit. de astor. §. 1. vers. uem qui dicit. & vers. si d. p. c. 1. §. quidam.* Quid autem, ¶ si quis egit ex testamento, &

succubuit, an possit postea agere ab intestato, tanquam hæres proximior: ut quia forte fuit pronunciatum testamentum non valere; dicit, quod sic: casus est not. *in l. mater decedens. 19. & ibi Barr. & Bald. sup. de iust. resam. per quem text.* ita fuit decimū in sacro consil. Ne ap. ut est *dec. in nu. 53. vbi dicitur magis pulchre casus, & magis dubitabilis, scilicet an ille, qui egit ex testamento & succubuit, si appellauit, possit in causa appellationis deducere causam intestati. Et dicitur ibi quod sic, vnde probando de hæredem ab intestato, obtrinebit in causa appellationis; & ratio est per illum *text. in d. l. mater.* quia agnoscendo viam in competentem non censetur renunciasse viæ competenti, quam tunc sibi ignorabat competere.*

190 Ex ¶ hoc datur optima limitatio ad id, quod dicit Barr. *in l. in fin. C. si aduers. liber.* vbi dicit, quod iudex appellationis non potest iudicare, nisi super meritis prioris causæ, super quibus iudicauit iudex a quo. Eadem tenet Paul. de Cast. *in consil. 306. in princ. in 2. vol. Quid ¶ autem, si aliquis egit tanquam hæres ex testamento, & in processu non potuit probare se hæredem ex testamento: sed probauit se hæredem esse ab intestato, an possit ex huiusmodi probationibus obtinere, velle contra, si agit ab intestato, & probauit ex testamento: dicit, quod non potest obtinere, imo succumbit: ita concludit Alex. *in consil. 221. incip. V. §. processu causæ. & c. in 1. vol.* vbi plene loquitur in hac materia? Et ratio est; quia de iure is, qui agit ex vna causa, si probat ex alia, succumbit: quia non potest ferri sententia condemnatoria, *text. est not. in l. habebat. 13. supra, de test. & tenet Paul. de Cast. in d. l. si is, ad quem. 22. infra eod.* Alia ratio est; quia is, qui agit ut hæres, debet esse certus, ex qua causa est hæres, scilicet an ex testamento, vel ab intestato: ut dicit gloss. *hic.* alias adire non potest, ut *d. l. si is, ad quem.* Per hoc autem, quod egit ex testamento, cum esset hæres ab intestato, vel e contra, apparet, quod non erat certus: vnde non valet aditio: merito succumbit, ut *supra.* Et quod agens ex vna causa & probans de alia succumbat, tenet Alex. *in l. si is stipulatus. 126. §. Chryzognus, infra de verb. oblig. in 5. volum. & Mod. in l. certi conditio. 9. §. si nummos supra, si certi per. & per Innoc. & Canon. in c. ex parte Abbatis. 15. de priuil. & inc. examinata. 15. de iud.**

192 Limita tamen ¶ hæc regulam procedere, quando datur petitio: secus si ageretur possessio: quia in eo obtineris, qui agit ex vna causa, & probat de alia: tenent Bald. & Ang. *in l. vlt. C. de ann. except.* Secundo, ¶ limita non procedere in causis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta & sine figura iudicii: quam tunc ex quo sola veritas attenditur, obtineris, qui agit ex vna causa, & probat de alia: ita tenet Alex. *in d. §. Chryzognus. in 5. col. in fin. & l. in d. §. si nummos. col. 7. & ratio est; quia quando proceditur sola facti veritate inspecta, receditur ad regulam communis, & censetur sublata omnes tollentur iuris ciuilibus positum, adeo, quod procedi-*

etur in causa manū regia, ita plene tenet Pet. Ph. Cor. in consil. 243. 4. vol. & Lud. Rom. in consil. 20. & Bal. in prolisiam. 4. C. de sent. & Soc. in consil. 12. col. 2. in 1. vol. & Paris in tra. h. synd. versic. sententia. col. 5.

194 Hinc dicimus, quod licet alias sententia debeat esse conformis libello, l. ut fundus. 18. ff. communi diuid. & l. vlt. C. de fideic. lib. rameo, quando proceditur sola facti veritate inspecta, potest ferri sententia, etiam non conformis libello: & super alio, quam super petitis: ita tenet las. in l. vinum. 22. colum. 17. supra scilicet per. per ea. quæ not. Bar. in l. Aemil. 38. supra de rino. vbi dicit, quod Princeps potest pronunciare super non petitis, ex quo debet iudicare secundum veritatem, nec tenetur ferre ordinem iudicium, C. ad petitionem, de accu. & not. Bal. inc. 2. de noua forma fidel. † Item licet alias libellus ineptus admitti non debeat; imo vitiat processum: & succumbitis, qui eum præsentat, secundum Bart. in l. 1. §. 1. supra si mens. fal. mod. dixit. & Abb. & Fel. & communiter Doct. inc. dilecti. 6. de iudic. tamen in causis summariis, in quibus proceditur sola facti veritate inspecta, admittitur libellus licet ineptus: & valet sententia lata super eo; & est ratio; quia in huiusmodi causis non requiritur libellus: vt not. Bar. in extra vag. ad reprimen. in ver. & figura. vnde si interuenit, & ineptus, non vitiat: gl. est singularis in vinum. in fin. & ibi Alex. & communiter Moderni maxime las. in pen. & fin. col. um.

196 Vnde inferitur ad practicam: quod ex quo hodie in Regno Sicilia, omnes cause civiles sunt summarie: & proceditur in eis sola facti veritate inspecta, & sine figura iudicii, vt dicit prag. 1. quæ incipit, dispendia, & de testantes. sequitur, quod hodie in Regno iudistincte obtaeris, qui agit ex vna causa, & probat de alia: item potest ferri sententia super non petitis; & sic non conformis libello; item potest ferri sententia super libello inepto, ex quo libellus non requiritur per prædicta, licet alias de iure communi sententia super libello inepto sit ipso iure nulla, vt supra, & not. las. in d. l. vinum, colum. fin. vbi plura allegat.

197 Ad vnum tamen aduerte in hac materia, quod licet alias in causis summariis admittatur libellus generalis, secundum Bar. in extra vag. ad reprimen. in d. ver. & figura. illud tamen intelligitur, nisi pars opponat: quia parte opponente non admittitur, ex quo non potest deliberare: ita singul. limitat illud dictum Bar. Alex. in consil. 32. col. 3. in 4. vol. quod iuxta prædicta cadit vnum dubium, quod est notandum & utile: pone, quod aliquis agit petitorie hæreditatis, tanquam hæres defuncti ab intestato, in processu autem non probauit se esse proximorem in gradu, nec procauit defunctum decessisse sine liberis, sed solum probauit se esse patrum, vel matrum defuncti, vel fratrem, an ex hoc solo obtineat? die quod sic: ita notanter concludit Pet. Ph. Cor. in consil. 97. in 4. volum. & tenet Lud. Rom. in l. natus. 54.

infra eod. & Alexand. in hac l. 4. per. 18. & Soc. in consil. 89. col. m. 4. in 1. volum. & de ratione vide plene in dicto consilio.

Ex hoc deciditur quod aliud pulchrius dubium: substitutus pupillaris mortuo pupillo agit perendo hæreditatem ex substitutione, in processu probat se substitutum pupillo: & pupillum esse mortuum: non tamen probat, quod mortuus sit in pupillari ætate: sed solum simpliciter esse mortuum: quæritur, an debeat obtinere? Et videtur prima facie dicendum, quod non: quia fundamentum intentionis substituti est, quod pupillus sit mortuus impubes, vnde debuit hoc probare, vt not. Bar. in l. hæres. 10. infra de verb. oblig. & Abb. inc. bona. de test. item, quia quilibet præsumitur viuere 100. annos, l. vlt. C. de sacrosanct. Eccl. vnde debet potius præsumi mortuus maior, quam minor. Item; quia quando sumus in probanda ætate, non præsumitur ætas maior, nec minor: sed debet probari per eum, qui se fundat in maiori vel minori, rex. est & ibi Bar. & Bald. in l. si minor. 4. C. de in integ. rest. & in l. cum se. 9. C. de probat. ergo debebat ipse substituto incumbere onus probandi minorem ætatem: & quod in ea esset mortuus pupillus: in contrarium tamen est veritas, scilicet, quod dictus substitutus obtinet probando se substitutum, & pupillum esse mortuum, licet non probet, in qua ætate sit mortuus, nisi ex aduerso probetur, quod sit mortuus pubes: ita notabiliter concludit Socin. in d. consil. 80. col. 4. in 1. vol. vbi allegat ita tenere Bald. in quodam suo consil. sup. ex parte contingente, & c. † Sicut etiam dicimus in simili, si quis iure substitutus alicui, si decesserit sine liberis; nam sufficit probare eum mortuum simpliciter: quia præsumitur mortuus sine liberis, nisi contrarium probetur, secundum Soc. in d. consil. 89. per tex. in l. extra. 17. §. pen. & ibi Alex. & Doct. infra ad Treb.

Ultra dicta nouem requisita in gl. quod potes addere decem extra gloss. dummodo is, qui vult adire, non sit impeditus ex dispositione alicuius statuti, vt si statutum vel consuetudo dicat, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum: nam tunc non poterit mulier adire hæreditatem sine consensu propinquorum: ita tenet Bar. in l. more. 8. supra eod. & tangit in l. murtum. 5. & ibi etiam Paul. de Catt. supra eod. & Pet. Phil. Cor. in consil. 154. col. fi. in 4. vol. nec non videatur firmare; & est ratio; quia hæres ad eundem hæreditatem, dicitur quasi contrahere cum creditoribus, l. apud Iulianum 3 §. vlt. infra, ex qui cau. in posse. & §. hæres. in fin. Instit. de obligat. qua ex quasi contract. & l. si quis. §. hæres, infra de ad. & oblig. & tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 97. col. 2. in 2. volum.

Contraria tamen in hoc est communis opinio, quod imo, non obstant statuto possit mulier adire sine interuentu consanguineorum. Et hæc contrariam partem tenet idem Bart. in d. l. apud Iulia-

num. 3. §. fin. & Abb. in e. qua fronte 25. de appell. & Bald. Angel. Imol. & Alex. in l. mutuum. vbi dicit Alexand. hanc esse communem opia. quia statutum debet stricte intelligi in contrahendo, prout loquitur, & non debet extendi ad quasi contractum; & ibi multa allegantur vno solo casu posse procedere istud in decimum requisitum, scilicet, quando statutum expresse disponeret, quod mulier non possit adire sine consensu propinquorum: ita dicit Alex. in d. l. mutuum, col. fin.

102) Descendo nunc ad 2. partem ꝑ principalem huius glo. vbi sed regula huius, &c. pro cuius intelligentia oppono regulam, quæ dicit, quod is potest repudiare, qui potest adire, & non e contra; nam tutor potest adire hæreditatem, vel bonor. possess. pro infante, l. si infanti. 18. C. de iure delib. l. tutor. 8. Et l. si pupill. 11. infra, de bonor. possess. Et l. bonorum 7. qui admitt. & tamen eam repudiare non potest, d. l. tutor Et l. §. tutor infra de success. edict. glo. responder, & dicit quod fallitur in die, secundum Bart. quod ista lex procedit in eo, qui potest adire per se, & ad utilitatem sui: secus est in eo, qui adit pro alio, & ad alterius utilitatem: quia repudiare non potest: ita dicimus in tutore, ita dicit gloss. in l. eius est nolle 3. infra, de regul. iur. & sentit gloss. in d. l. si infanti. & ratio est: quia is, qui potest adire pro se, potest etiam repudiare in summet præiudicium: nam vnicuique licet iuri proprio renuntiare, l. pen. C. de pact. Et l. si index 41. supra dem. in. Quilibet enim in re sua est moderator & arbiter, l. in re mandata. 21. C. mandat. Hoc autem non procedit in eo, qui potest adire ad utilitatem tertii: quia non potest repudiare in præiudicium illius tertii: ita dicimus in tutore, qui ratione officii tenetur curare ea, quæ sunt vtilia pupillo, & ideo adire potest pro eo, non autem repudiare potest: quia officium suum non est ad hoc: nam quando pupillo incommodat, non dicitur tutor: & ita dicit tex. in d. l. qui fundum. 7. §. si tutor. 3. infra. pro empt. & tenet gl. in d. l. tutor.

103) Secundo oppono super ista ꝑ gloss. contra hunc tex. nam seruus non potest repudiare, & tamen potest nolle adire, l. cum proponas. 3. C. de hered. instit. gl. dicit, fallit super hoc pro intelligentia est aduertendum: nam si volumus intelligere istud contrarium ita simpliciter, prout facit in gl. certe non esset contrarium, nec fallentia ad hunc textum; nam in tex. ponitur regula continens duo: vnum scilicet negativum, & aliud affirmativum: scilicet, is potest repudiare, qui potest adire: ad hoc ergo, vt exceptio sit bona, est necesse, quod sit de regula, & disponat contrarium eius, quod dicit regula: ita dicit Bart. in l. in h. 15. supra, de leg. Et in l. 1. infra de reg. iur. tunc enim firmat regulam in casibus non receptis, l. quæ situm. 12. §. dixique. 43. & ibi gloss. & Bart. infra, de instrum. legat. Et l. nam que l. liquide. infra de pen. leg. 22. in fin. Et l. generalis. vxor. infra de v. iur. legat. & ibi dicit idem tenet Alex. in consil. 28. colum. pen. in 1. vol.

& Abb. & Felin. in e. quoniam frequenter. §. vt lise non contestat. Et prædicta plene ponit Perr. Phil. Corn. in consil. 57. in 1. vol. Ad propositum ergo, vt sit bona exceptio ad istam legem, est necesse, vt ponatur exemplum de eo, qui potest adire, & non repudiare; sicut diximus de tutore: vel contra de eo, qui potest repudiare, & non adire: vt dicimus infra de domino & seruo: sed istud exemplum gloss. est solum de repudiatione & omissione: & sic continet duo, vtraque negatiua: vt ergo procedat contrarium, forma ipsum sit: seruus non potest per se adire; quia requiritur ius domini, l. si quis mihi bona. 25. §. iussum. infra, eodem. & tamen licet non possit expresse repudiare, potest tamen nolle adire; & sic facere, vt dominus perdat hæreditatem non adeundo, vt d. l. cum proponas. & ibi Alex. & ita videtur procedere contrarium; uam seruus non potest adire, & tamen potest nolle adire, quod inducit effectum repudiationis: sed responde, quod non est contrarium; nam ista lex ponit duo extrema, super quibus stat fundata regula huius legis, scilicet adire, & repudiare, quæ regula confirmatur etiam in seruo negatiue. Nam seruus non potest adire, & minime potest repudiare: secundum Alex. in d. l. cum proponas. & ibi etiam Paul. de Cast. & Imol. in l. si pater familias. 40. supr. de hered. instit. & sic concordat cum ista. Quia tamen inter ista duo extrema est dare quoddam medium, quod est nolle adire, vt not. Bartol. in l. iam dubitari. 36. supra, de hered. instit. Et in l. §. filii. infra, ad Terrul. & Alexand. plene in l. qui se patris. 3. C. vnde lib. & Petr. Phil. Corn. in consil. 205. penult. in prin. in 2. vol. Et in consil. 110. colum. fin. in 1. volum. ideo; quia seruus potest nolle adire: non est contrarium huic legi, cum non respiciat dicta extrema: & maxime; quia dominus potest compellere seruum, vt dicit tex. in l. 1. §. 1. infra. si quis omis. caus. testam. licet seruus possit parte exortari, & non adire, vt not. glo. in d. l. cum proponas.

Tertio, super hoc oppono, ꝑ hanc oppositionem 204 sentit Bart. hic, super ista gloss. nam dominus, cuius seruus est hæres institutus, non potest adire hæreditatem nisi seruo volente, vt d. l. cum proponas. & ibi per Alex. & Paul. de Castro, & tamen potest eadem per se repudiare sine seruo, l. 1. §. per seruum infra, de suc. edict. & not. gl. in d. l. §. fin. infra, qui omis. caus. test. in versic. ab incho. vbi in gloss. in l. is qui heres. 13. §. si. sup. cod. licet Bart. in d. §. vltim. sentit contrarium; tamen communiter reprobatur, vt dicit ibi Alex. & communiter Moderni. Et in l. legatum seruo. 7. infra, de leg. 1. ista oppos. Bart. hic non responder, sed remittit se ad ea, quæ dixit in d. l. is qui heres. 13. §. fin. sup. cod. vbi dat illam solu. reprobaram, scilicet quod dominus non potest nec adire, nec repudiare sine seruo; quia tamen eius opinio non tenetur, propterea tu solue alio modo, per quam solue. habebis notabilem intellectum ad hanc legem, vnde dicas, quod ista lex procedit in eo, qui est hæres ex personalia, & per se vel.

se vellet adire vel repudiare; secus est in eo, qui est hæres ex persona aliena: prout est dominus, qui intendit esse hæres ex persona serui sui: quia in eo cessat regula huius legis, ita singulariter dicit Alex. in d. l. legatum seruo. col. 2. & tenet Bald. in l. si infans. 18. col. 2. C. de iure delib.

205 Ex prædictis ergo inferitur ꝑ multum uostabiliter, quod si seruus hæres institutus moriatur ante aditam hæreditatem, & antequam ipse seruus contulerit aditionem, dominus non poterit ulterius adire, & sic hæreditatem perdit, ita eleganter dicit Bart. hic. in 4. colum. per text. in l. inde Neratius. 23 §. 1. supra, ad leg. Aquil. Deinde gloss. querit, quid dicendum est ꝑ in filiosam. & remittit se ad notata in d. l. u qui hæres 13. §. fin. supra eod. tu dic breuiter, prout colligitur de mente Bartoli & Alexand. & communiter Doct. in d. §. fin. quod neque pater sine filio, neque filius sine patre potest adire, nec repudiare, sed uterque debet interuenire in aduendo, vt d. l. si quis mihi bona 25. §. iussum. & etiam in repudiando, vt dicit textus in d. §. fin. alias si vnus eorum repudiat, alteri non præiudicat, probatur etiam in l. renitente. 11. & ibi per Cyn. & Dd. C. de iure delib. Et hoc procedit indistincte in hæreditate profectitia delata filiosa. tam olim, quam hodie: quia hodie nihil est immutatum in profectitis, sed tantum in aduentitiis est immutatum hodie, per l. ult. C. de bon. qua lib. per quã est pronum, quod filius possit repudiare in sui tantum præiudicium: & similiter pater sine filio potest repudiare quoad suum præiudicium: quo casu filius solus adire potest, patre repudiante, & contra, ita dicit Bart. in d. §. fin. & dixi supra in 2. requisito super gl. ubi plena.

207 Habes ergo ex prædictis, ꝑ quod pater non potest solus repudiare etiam hæreditatem profectitiam, cuius contrarium videtur dicendum prima facie: ex quotalis hæreditas pleno iure acquiritur patri, vt olim & hodie, l. placet. 97 infra, eod. & not Bart. in d. §. iussum, vnde deberet esse idem, quod dicimus in domino & seruo: & tamen in contrarium est veritas, vt supra. Et ratio differentie est inter matrem & dominum: quia filius sperat omnino, mortuo patre, fieri sui iuris: quo casu potest sibi soli acquirere hæreditatem sibi prius delatam: & ideo iura noluerunt, quod pater possit in præiudicium filii repudiare, secus est in seruo, qui nullo modo sperat per mortem domini fieri liber: nam mortuo domino remanet adhuc seruus hæreditarius: vnde cum nullum patiatur præiudicium ex tali repudiatione iura permisit domino soli repudiare: & hanc rationem assignat Cyn. in d. l. renitente. 11. C. de iure delib. & Bald. in l. x. col. 10. vers. & in 6. puncto. C. qui adm.

208 Prædictis adde vnum notandum verbum ꝑ quod licet filius nou possit expresse repudiare in præiudicium patris; tamen tacite repudiando potest patri præiudicare, veluti si passus fuit labi tempus sibi ita ut cum ad aduendum à lege, vel à iudice, nam tunc

etiam pater excluditur ab aduendo: nisi filius multo neglectissimè adire, ita tenet Bart. in d. l. u qui hæres. 13. §. ult. & sic in isto casu plus operatur tacita repudiatio, quam expressa: pro hoc est text. in l. ult. infra, quis ord. in bon. possess. ser.

Quarto, ꝑ iuxta ordinem gl. oppono; nambo-209 norum possess. decretalem potest quis agnoscere, & ramen non potest eam repudiare, l. 1. §. decretalis. infra, de success. edict. gl. dicit, fallit. tu autem pro intelligentia præmitte, quod bonor. poss. in genere sumpta est duplex: quædam enim dicitur edictalis, & quædam decretalis: edictalis est illa, quæ est producta a prætore mortuo, & ideo dicitur edictalis; quia continetur sub edicto prætoris mortui; nam prætor fecit multa edicta, prout est edictum, vnde liberi: vnde cognati, & alia similia: illa ergo, quæ competit ex quocunque edicto prætoris mortui, dicitur edictalis Et dicitur edictalis, donec est in potentia, vt agnoscat autem sit agnita, vt not. gl. in l. 3. §. à municipibus. in versicul. prætoris. infra, de bonor. poss. decretalis autem tunc dicitur, quando est decreta autoritate iudicis ei, cui competit eius decretos: prout olim requirebatur: & ideo dicitur decretalis a decreto, quod olim requirebatur: hodie autem non requiritur decretum; quia non est necesse, quod iudex eam decernat, sed sufficit, quod pars eam agnoscat coram iudice per quæcunque verba, l. ult. & ibi Bart. & Modern. C. qui admitt. & ibi dicit Bart. quod hodie non dicitur vterius bon. poss. decretalis, sed potius iudicialis appellatur, vt etiam notat gl. in d. §. municipibus.

His præsuppositis apparet ꝑ responsio ad contrarium: nam ideo non potest repudiari bon. poss. decretalis: nam ideo non potest repudiari bon. poss. decretalis: quia antequam sit decreta, nondum est delata, nec in esse producta, & cum delata non sit, repudiari non potest, sicut dicimus in hæreditate, quæ non potest repudiari, antequam sit delata, l. nolle. & ibi gl. & l. u qui hæres. supra, eod. sed postquã est decreta, minime potest repudiari; quia iam acquisita est, & hæreditas vel bon. poss. semel acquisita, amplius repudiari non potest, l. sicut. 4. C. de repud. hered. & l. si te bonis. 10 C. de iure delib. & notat Petr. Phil. Corn. in consil. 61. col. pen. in 4. volum. & l. si quis filium. 7. §. ult. & ibi gl. ult. supra, eod. ita proprie istud contrarium soluit text. in d. §. decretalis. & Bart. hic in 4. col. lex ergo nostra loquitur de hæreditate delata, quia illa potest adiri & repudiari, l. delata. 151. infra, de verb. sig. & in ea habet locum regula huius l.

Sed contra possit aliquis instare: ꝑ eam si dicitur, quod bonorum possessio decretalis non potest repudiari, ideo; quia non est delata, sequitur, quod minime deberet posse acquiri, sicut dicimus etiam in hæreditate: nam hæreditas, vel bonorum possessio, quæ non est delata, acquiri non potest, vt d. l. delata. & d. l. u qui hæres, in prin. in Tagl. 1. supra, eod. & tenet Bal. in l. potuit. in 7. quæst. C. de iure delib. sed responde, quod ista bon. poss. decretalis est quodam

ius executium bonorem possessionis edictalis; nam ille, qui petit hanc decretalem, non petit aliquod ius per separatam: sed petit executionem sibi fieri per praeiorem viuum de illi iure, quod contulit praetor mortuus: quod patet; quia si quis repudiat edictalem, perdit etiam decretalem tanquam tuum executiuum, ut not. gl. *in d. §. decretalis. in ver. iam.* iura ergo quae dicunt, quod non potest acquiri hereditas nondum delata, nec bonorum possessio, loquuntur in illo iure adeundi, quod stat per se; nam illud ad hoc, ut acquiratur, debet esse delatum, sed in casu nostro ille, qui petit decretalem, non acquirit effectualiter ipsam decretalem, tanquam quiddam per se, sed potius acquirit effectum & executionem edictalis; licet ergo habeat istud nomen; quia appellatur decretalis; tamen in effectu non est ipsa, quae acquiritur, sed est edictalis, quae acquiritur mediante decreto iudicis. Et nota hanc responsionem; quia est subtilis, simile dicimus in hereditate; nam est ius adeundi delatum, & est ipsa aditio, quae est executio iuris adeundi; unde ius adeundi potest repudiari, sed ipsa aditio non; quia non est quid in rem productum, & postquam est facta aditio, minime potest repudiari, per *d. l. si cui. 4. C. de repud. her.* Ultimo gl. ista in fine sui allegat concordantias ad istam, scilicet *sup. eod. col. 4. quae incipit. nolle. C. l. si quis extraneus. 21. §. sed ita. infra. eod.* quae iura vide per te, quia clara sunt, & bene faciunt & concordant cum hac l. Et per hanc sit expedita tota ista gl. sua.

Expedita gloss. venio ad suppletiones. Et pro declaranda materia huius legis, Bar. hic reassumit tria membra, & multum eleganter, sed obscure loquitur: propterea reassumendo dictaria membra, ut reddam ea magis clara, ad hoc, sciamus in quibus casibus procedit regula eius legis. Praesuppono secundum Bar. declarando ipsum, quod posse adire, seu potentia adeundi consideratur tripliciter. Primo modo considerando ipsam potentiam in abstracto, non respectu alicuius certae hereditatis praesentis nec futurae, sed simpliciter, & in genere; & tunc ista potentia nihil aliud est, nisi ipsa libertas, quae est incerta quilibet homini iure naturali, per quam permittitur unicuique facere quidquid vult, nisi iure, aut vi prohibeatur, *l. libertas. 4. supra. de stat. hom. C. in fin. de iure per. §. 1. & sic ista potentia non est quid separatum ab ipsa libertate: nam ideo potest quis capere & adire; quia quilibet est capax, & in ista potentia consideratur solum libertas & capacitas: nam omnis liber & capax adire potest, quando sibi deferatur.*

211 Ponit in simili exemplum † Bar. hic de usufructu, pro cuius declaratione dicit, quod duplex est usufructus, scilicet causalis, & formalis: usufructus causalis dicitur ille, quem habet quilibet dominus in re propria, & ideo dicitur causalis; quia causalis est, quae causatur à proprietate, & est quid coniunctum cum proprietate: usufructus enim for-

malis est ille, qui est separatus à proprietate, & est quoddam ius per se, ut est quando vnus habet proprietatem, & alius usufructum, & ideo dicitur formalis, quia est quaedam forma separata à proprietate, & est speciei seruitutis; ita distinguit Bar. *in l. usufructus 7. supra. solus mar. & Alex. in l. si rasi stipulatus 126. §. Titius infra de verb. obl. & Barr. & Cap. in tra. de seruit. in c. 4. supra. rub. de seruit. C. usufructus. pro hoc est tex. in l. si vnus. 27. §. ansep. sup. de pact.* Reducitur ergo ad propositum istud exemplum; quia sicut usufructus causalis est quid coniunctum cum proprietate, & ideo dominus vitur; quia dominus est, & istud ius adeundi vitur cum libertate hominis, & ideo illud habet; quia est homo liber & capax, ut supra. In ista ergo potentia ita in genere sumpta procedit regula negativa tradita in *l. nolle. supra. eod.* videlicet, quod is, qui non potest adire, minime potest repudiare, ita dicit Bar. hoc, quem declara ille, qui non est capax ad acquirendum, minime est capax ad repudiandum. Regula autem affirmatiua huius legis non procedit; quia ille, qui est capax ad acquirendum, non potest repudiare, id est, non potest facere se incapacem, & tollere sibi libertatem quam habet à natura; nam in vno solo casu potest id facere, secundum Bar. scilicet quando patitur se vendi ad pretium participandum: in aliis ergo casibus non potest se facere incapacem.

Adde, quod ista opinio Bar. est vera & communis, & ab omnibus tenetur hic, secundum Alex. excepto Raph. qui tenet contra Bar. scilicet vt procedat etiam regula affirmatiua: tamen quia opin. Raph. communiter reprobat, prout ipsum reprobat hic Alex. ideo non curio aliter eum referre. Et per istam opin. Bar. & communem, habes optimam restrictionem & declarationem ad hanc legem scilicet, vt non procedat in potentia adeundi ita absolute & in genere considerata.

Fallit in alio casu secundum Bar. hic, † scilicet, 212 quando aliquis efficitur frater minor de ordine sancti francisci: nam propter regulam huiusmodi fratrum, talis efficitur penitus incapax, vt habetur in *Clem. ex ini de paradiso, de verb. sign.* unde amittit libertatem illam & capacitatem adeundi: hinc dicit Bar. in *d. l. si in metallum. 3. infra de hu. qua. pro non. scip.* quod si aliquis instituerit heredem aliquem Fratrem minorem, talis institutio est ipso iure nulla: ideo, quod hereditas remanet venientibus ab intestato: quod patet late Bar. in *suotra. Minoritarum.* & Bar. in *authent. ingressi. colum. 6. C. de sacrosanct. eccles.* illud ergo quod dixi supra, in primo requisito in gloss. quando hereditas est delata monacho, quid iuris sit? intellige in alio monacho, quam in fratre minore. Deinde Bar. format vnam opposit. *d. l. 4. supra, pro socie.* vbi dicitur, quod potest contrahi societas de hereditate incerta obuecienda. Quam oppositionem declarat: nam tendit contra id, quod supra dixit, quod istud ius adeundi in genere sum-

petri non est quid per se, nec separatim à libertate, & ideo non potest repudiari: nam contra istud facit; quia spes hereditatis iucere potest deduci in contractum societatis; ergo non est aliquid ius per se; quia alias deduci non posset; ergo potest ei renūciari; soluit Bar. & nunc eius solutio est clara, præmissa prædicta declaratione, ideo vide per te.

214 Secundo modo ꝑ consideratur potentia adeundi; & tunc capio secundum membrum Bar. *ibi in 2. col.* vbi dicit secundum posse adire, & c. Existit potentia est respectu certæ hereditatis futuræ nondum delatæ: quia non est mortuus, de cuius hereditate agitur, & in hoc Bar. facit duo membra; scilicet, aut consideramus istam potentiam adeundi ab intestato, aut ex testamento. Primo casu, scilicet quando est ab intestato: aut est potentia adeundi, quam habent descendentes; aut illa, quam habent alii consanguinei præter liberos. Deinde Bar. dicit, assumo aliud secundum membrum, super quo aduerte, quod sub illa subdistinctione, quam fecit Bar. de potentia adeundi descendentiū & aliorum consanguineorum, omittit primum membrum, scilicet descendentiū, & capit secundum, scilicet aliorum consanguineorum: & super hoc secundo procedit primo. Et concludit Bar. quod istud ius succedendi, quod habet consanguineus in bonis consanguinei, non est aliquid ius per se separatim, sed est quoddam ius annexum cum iure sanguinis, & non potest ab eo separari: sicut dicimus in usufructu casuali, qui causatus à domino: ita ista potentia succedendi causa: ut a consanguinitate, & siue ea non est: in ista ergo potentia succedendi procedit regula negatiua secundum Bar. quia is, qui non habet istud ius succedendi, quia non est consanguineus, non potest illud repudiare: sed regula affirmatiua huius non procedit; quia is, qui habet istud ius succedendi, non potest illud repudiare; & ratio est; quia cum sit quiddam annexum cum iure sanguinis: & ius sanguinis non potest repudiari, *lius agnationis. 34. supra de pact. l. iure sanguinis. 8. infra. de reg. iur. & instit. de iure natur. §. sed naturalia.* Ideo minime potest repudiari istud ius succedendi, *l. pactum dotalis. 3. C. de collatio.*

Contra tamen illud quod dicebatur, quod istud non est ius per se: adducit Bar. duo fundamenta, 215 primum: nam ꝑ mater, quæ non petit tutorem filio suo intra annum, perdit ius succedendi illi filio. *l. 2. §. si mater. infra. ad Tertul. & l. omnem. 6. C. cod. iur.* ergo est aliquid separatim per se, quod pater; quia perditur & vadit ad illos, ad quos itet, si mater non esset, vt *d. l. 2. §. si. infra. ad Tertul.* nam si nihil esset de per se, perdi non posset.

216 Secus dum fundamentum est; ꝑ quia consanguineus habet spem succedendi consanguineo suo, *l. 3. §. si quis quasi. supra. de condict. ob causam.* sed spes est aliqui d. quod patet: quia potest donari, seu cedi, *l. spem. 3. C. de donat.* ergo loquitur, quod ius ius suc-

cedendi est aliquid separatim à sanguine. Ad primum respondet Bart. quod verum est, quod illud ius succedendi potest adimi & separari à iure agnationis: vt *d. §. si mater. & §. si. fin.* tamen docet durat, non est aliquid ius separatim ab illo iure agnationis: sicut usufructus casualis potest separari à domino, & tunc dicitur usufructus formalis, vt supra fuit dictum tamen, dum est cum domino, non est, quid separatim à domino, ita in proposito; vult eisdem dicere Bart. quod ex iuris dispositione propter delictum personæ separatur ius succedendi à iure agnationis: sicut contingit in matre, & habetur *in l. qui quis. 5. C. ad leg. Jul. maiest.* tamen non interueniente dicto delicto, stat simul, & ab eo non separatur, & tunc loquitur Bart. in suo membro; quia tunc durat illa potentia, de qua loquimur. Ad 217 secundum respondet: quod licet consanguineus habet spem succedendi; tamen ipsa spes est à iure reprobata, propter votum captandæ mortis, *l. 1. C. de pact. & c. ne captanda. 3. de concess. prælib. 6. & §. & ideo talis spes reprobata non est in consideratione; illud enim, quod est à iure reprobatum, pro nihilo reputatur, *l. conditiones. 14. & l. filius. 15. supra. de cond. instit. & l. non dubium. 5. C. de legib.* Limitat Bart. prædictam conclusionem non procedere, ꝑ quando huic iuri succedendi renuncietur cum pacto iuramento firmato: quia tunc de iure Canonico valet talis renunciatio, *c. quamuis. 2. de pact. lib. 6.* quod ius Canonice seruatur hodie in vitroque foro, ratione iuramenti, quod potest seruari sine ioceterito salutaris reuerentæ, iuxta *c. cum conjugat. 28. de iure iurand.* & ibi plene per Imolam *in reper. & tenet Alexander,* & ibi communiter Moder. *in d. l. p. 7. dotalis. 3. C. de Collatio.* Adde, quod Alexander, & communiter Doctores sequuntur hoc loco Bart. sententiam, ex cuius dictam habes aliam restrictionem, & declarationem ad hanc legem, scilicet vt non procedat in potentia adeundi, considerata ratione huius futuræ hereditatis hominis viuæ: quæ improprie dicitur hereditas.*

219 Circa illud tamen, quod dicit Bartolus, ꝑ quod si mater non petit tutorem filio pupillo, priuatur iure succedendi ipsi pupillo. Amplia, istud procedere etiam in matre naturali tantum: quia tenetur petere tutorem filio suo naturali, alias priuatur eius successione, text. est *in l. vlt. C. qui petant. tutor* per quem textum ita dixit Bar. *in d. l. 2. §. si mater. infra. ad Tertul.*

220 Secundo amplia procedere non ꝑ solum in matre, sed etiam in quocunque coniuncto obveniente primum locum in successione pupilli: quia priuatur successione, si non petit tutorem, text. est *in l. sciunt. 10. C. de legu. hered. & not. Bar. in l. 2. col. supra, qui per. tut.*

221 Tertio amplia ꝑ procedere non solum, quando mater fuit negligens in petendo tutorem: immo etiam si petit tutorem: & deinde ille tutor non admitti-

strauit, vel non fecit inuentatium, & alta solennia à iure requisita: nam si mater non sollicitauit, vt administraret, vel faceret inuentarium, similiter priuatur successione, ac si uõ peti sset, tex. est, & ibi gl. *Bar. in l. 2. §. quod si pater. infra, ad Tertul. & Bar. in l. 2. §. per. no. C. de adm. iust. tur.* Idem est, si ipsa mater, vel alius successurus legitime ab intestato, cui tutela ipso iure deferretur, non administrat vel minus legitime, non faciendo solennia: nam licet vtiliter gerat negotia pupilli; adhuc tamen priuatur hæreditate ipsius ex eo; quia non legitime gessit: ita dicit *Bar. in d. l. 2. col. 2. supra, qui per. tur. & Bald. in l. precibus. 8. col. 4. in fi. & sequens. C. de impub. & al. subst. & Bald. in l. matres. 3. col. 2. in fi. C. ad Tertul. & glo. in*

112 d. §. quod si pater.

Quod tamen procedit ¶ solum in tutore petito à se, scilicet ab ipsa matre; nam locus est in tutore testamentario, vel legitimo; quia in eo non tenetur esse sollicita, vt administrat, vel inuentarium faciat: vnde tunc non punitur, secundum *Bar. in d. §. personis. & Bald. in d. l. precibus. col. 5. in prin.* Et ad prædicta adde *Petr. Phil. Corn. in consil. 4. in 3. vol. vbi plene de hac materia, & Bald. consil. 403. in 4. vol.*

223

Quarto amplia istud procedere etiam in ¶ substituto pupillari; quia si non petit tutorem pupillo, priuatur iure substitutionis: & non succedit, casus est *in d. l. sciant. & tenet Bar. in d. l. 2. col. 4. supra, qui per. tutor.* Quod limita singulariter non procedere in substitutione fideicommissaria; quia talis substitutus non priuatur fideicommissio, licet non petierit tutorem pupillo. Casus est *in l. credendum. vlti. §. si vero maritus. supra, qui per. tutor.* Et est ratio: quia tale fideicommissum uou trahitur ad successionem pupilli, sed tantum testatoris; vt ibi habetur, & notat *Bar. in l. 2. col. 4. pro hoc est tex. in l. co. heredi. 41. §. cum filia. 2. supra, de v. leg. & pupil.*

224

Quinto amplia, ¶ etiam si esset datus tutor in testamento minus legitime, adeo, quod indigebat confirmatione iudicis; nam si mater, vel alius successurus non petierit ipsum confirmari per Præto-rem, similiter priuatur successione, tex. est *in d. l. credendum. in prin.*

215

Sexto amplia, etiam si ¶ esset datus tutor in testamento, qui se excusauit ex iusta causa; nam si mater non petit alium subrogari in locum excusati, priuatur hæreditate, tex. est *in d. l. credendum, in prin. & ibi Bar.*

226

Septimo amplia procedere non ¶ solum in tutore petendo, sed etiam in curatore: quia si mater non petit curatorem filio suo pupillo in casibus, in quibus est necessarius curator pupillo, vt quando tutor legitimus non est idoneus, vt *Inst. de curat. §. interdum;* priuatur successione filii, tex. est *in d. l. 2. §. si curatores infra, ad Tertul. & in l. 1. supra, qui per. tur.* locus est, si haberet filium adultum; quia non tenetur ei petere curatorem, vt *d. l. 1. & l. matres. C. cod. ist.*

Octavo amplia procedere, ¶ etiam si mulier sit pragnas: quia tenetur petere tutorem ventri: alias si posthumus nascatur & moriatur, ei non succedit; tex. est & ibi *Bar. in d. §. quid si curatores. & Bal. in d. l. matres. col. fin. ad Tertul. & in d. l. precibus. cap. 6. in fin.* Quod tamen limita, nisi mulier peperisset intra triginta dies post mortem mariti; quia sibi non imputatur, si curatorem ventri nou petierit: Ita singulariter dicit *Bar. in l. 1. §. eleganter. supra, de lib. agnos.* Et de hoc dicto vide omnino *Bal. in cõf. 288. in 2. vol. vbi tenet, quod sufficit si mulier petat curatorem intra annum: vel si posthumus moritur intra annum a morte mariti, non iucidit mater in pœnam priuationis.*

Nono amplia procedere etiam ¶ in muliere habente filium furiosum: quia si non petat sibi dari curatorem priuatur eius successione; tex. *in d. §. quid si curatores. in fi.*

228

Decimo amplia procedere, ¶ etiam si mater petiit tutorem, sed minus idoneum & inhabilem; quia habetur, ac si non petiisset, & punitur priuatione hæreditatis; idoneus autem intelligitur, dummodo sit locuples; tex. est & ibi *Bar. in l. 2. §. quid si indignos 34. & §. idoneus. 3. infra, ad Tertul.*

229

Vndecimo amplia, ¶ vt petat tutorem cum effectu, id est, quod petat taliter, quod decur & administrat effectualiter: alias non sufficit solum petere, nisi etiam eum dari faciat: vt notat gl. *in l. matris. 6. C. qui per. tur.* per quam ita dixit *Bar. in d. l. 2. col. 2. supra, qui per. tur.* ponderando illud verbum, petierit, quod est *in d. §. si mater. & in d. l. sciant.* quod verbum, petierit, est futuri subiunctiui: & debet intelligi cum effectu, *l. 1. & ibi per Doct. supra, quod quisque iuris.*

230

Duodecimo amplia, ¶ vt mater priuetur omnino hæreditate filii propter non petitum tutorem in casibus prædictis; etiam quoad legitimam; quia etiam legitima petitus priuatur, secundum *Bald. in consil. 140. in 1. volum.*

231

Itam regulam sic ampliata ¶ limita primo procedere, dummodo pupillus moriatur post annum à tempore, quo indiguit tutor: secus est, si moriatur intra annum; quia non priuatur mater, vel alius agnatus eius successione. Et est ratio; quia à lege noua datur vnus annus ad petendum tutorem, vt *d. l. sciant. 10. C. de legit. heredib.* vnde si pupillus moritur intra illum annum, non dicitur mater esse in mora: & ideo non priuatur hæreditate. Ita tenet *Alexand. in l. si decesserit. 4. colum. fina. qui i. at. dare cog. vbi dicit,* hanc esse magis communem opinionem, non obstante eo, quod dicit *Bartolus in l. 2. §. confessim. 43. infra ad Tertul.* vbi tenet, quod mater est in mora eo ipso, quod non petit tutorem, quam primum potest: quem reprobatur *Angelus in consil. 166. colum. fin. incip. si testator.* vbi tenet, quod de iure hodie noua mulier habet totum annum & ita etiã alii agnati, per *d. l. sciant.* Idem tenet *Bald.*

232

in consil. 138. in 2. volum. vbi dicit, quod ita communiter obseruatur, & ita debet intelligi d. s. confestim. idem dicit Bald. in consil. 283. in 1. vol. & in consil. 279. in 3. volum.

233 Hoc tamen procedit, nisi mater se ꝛ nimum arctasset in fine anni ad petendum tutorem, & pupillus esset mortuus iu fine anni, de quo anno supererant pauci dies, intra quos verisimiliter non potuisset peti & decerni tutela, alias secus; tunc enim priuatur successione, ac si post annum mortuus esset. Ita tenet Alexand. *in l. cum stipularis. 113. infra, de verb. obligat. & Paulus de Castr. in suo notabili consilio, quod incipit: Postpositis, &c. in num. 167. in 1. vel.* vbi multum notatater distinguit, maxime *in fi. col. realsumendo hanc materiam.*

Quod potest corroborari ex dictis Bald. *in prealleg. consilii*, vbi dicit, quod si propter tarditatem matris iu petendo tutorem, res pupilli est effecta deterior, punitur mater priuatione hæreditatis.

234 Et quia in isto casu fit executio ꝛ lege ipso iure, non admittitur purgatio moræ: vnde nihil proficeret matri, si peteret tutorem post annum. Ita tenet *Alexand. colum. 11. infra, de verb. oblig. & sentit Bart. in d. s. confestim. in fin.*

235 Item prædicta restringe, ꝛ nisi mater fuisset intra annum citata, vt tutorem peteret pupillo periclitante, & id facere neglexisset: nam tunc etiam si intra annum moriatur pupillus, priuatur successione mater: secundum Baldum *in d. l. precibus, col. versic. quod.* Item dixi *in s. confestim, &c.* vbi etiam tenet id, quod supra dixi: scilicet, quod habet annum de æquitate, & idem Bald. *in d. l. matris. C. ad Tertull.*

236 Secundo principaliter ꝛ limita hanc materiam ita ampliatam, nisi mater petuisset curatorem pupillo petenti & consentienti: iam licet debuisset petere tutorem: tamen per dictam petitionem curatoris excusatur, vt non punitur. Ita tenet Baldus *in Authent. isdem, colum. 3. in princip. C. de secundis nuptis.*

237 Tertio limita, ꝛ nisi mater misisset procuratorem ad petendum tutorem filio suo: qui procurator fuit mortuus in itinere, & propter eius mortem fuit retardata petitio tutoris: nam tunc non priuatur successione, ex quo per eam non sterit. Causa est notab. *in l. cum à matribus, 8. C. qui pet. tut. & not. gl. in l. præses, 5. C. de appell.*

238 Quarto, limita hanc materiam procedere in matre maiore vigintiquinque annis: nam secus est si tempore mortis mariti reperitur minor vigintiquinque annis; quia licet tutorem non petat intra annum, non tamen priuatur successione pupilli. Causa est *in l. 2. C. si aduers. del. 7. vbi probatur, quod non est opus alia restitutione in integr. Ita notat et decidit Lud. Roman. in consil. 279 & Petr. Phil. Corn. in consil. 40. col. 2. in 3. vol. quod adeo ve-*

rum est, etiam si efficiatur maior, & perseueret in negligentia petendi tutorem, adhuc tamen nõ priuatur successione; quia sufficit quod fuerit minor tempore mortis mariti, etiam si per triduum post efficiatur maior. Ita dicit gl. *in l. 1. C. in quibus casibus in integr. restit. non est necess. & gloss. in l. minoribus 6. C. de his quibus vt indign. & Ludovic. in d. consil. 279. & Spec. in tit. de restit. in integr. s. qui autem, versic. Sed quid si ipsa. & Bal. in authent. scaptiui, col. 2. versic. istam questionem, &c. C. de episc. & cler. & in l. qui contra. 4. C. de incest. nupt. & gl. in l. matres. C. ac Tertul. & Bal. in d. l. precibus. 8. col. 4. versic. quid ergo, C. de impuber.*

Verum prædicta procederent ꝛ de iure communi, 239 ni, secundum quod ætas minor intelligitur a triginta annis infra. Tamen hodie in regno istud est correctum per constitutionem regni, quæ incipit, *Minorum iura. in fin.* vbi est statutum, quod minor ætas hodie, tam in masculo, quam in fœmina est à decem, & octo annis infra. Et ibi generaliter loquitur tam iu contractibus, & iudiciis, quam in omnibus: per quam constitutionem dico, quod hodie mater, si est intra decem & octo annos, excusatur si non petierit tutorem: alias secus; quia si excedit dictam ætatem decem & octo annorum, reputatur maior, per *d. consil. Minorum iura.* per quam idem dico in aditione hæreditatis, scilicet vt possit quis adire hæreditatem absq; restitutione; eo ipso, quod est maior decem & octo annis. Et hoc adde ad ea, quæ dixi supra *in quarto requisito, super requisito super gloss.*

Quinto limita procedere, ꝛ quando pupillus 240 moritur in pupillari ætate; secus si moritur factus pubes: nam licet mater non petierit ei tutorem, nihilominus succedit ei adulto morienti. Causa est *in d. l. matres. 3. C. ad Tertul. & Socin. in consil. 153. col. fin. volum. 2.*

Sexto limita non procedere, ꝛ quando extarent 241 consanguinei, quib legitima tutela defertur: nam tunc mater non teneret petere tutorem darium pupillo. Ex quo legitimus præfertur dariuo, *l. si fœroris, 9. C. qui dar. tut.* Vnde sequitur, quod si pater moriatur relictis duobus filiis, altero pupillo, & altero maiore, non tenetur mater petere tutorem filio pupillo: ex quo ipso iure frater est eius legitimus tutor. Et idem, quando essentiali cõsanguinei. Ita not. gl. *in d. l. matres. 3. C. ad Tertul. & Soc. in consil. 153. col. fi. vol. 2.*

Hoc autem intellige ꝛ procedere tunc demum, 242 si mater intra annum renunciet expresse tutela filii, vt quod declarat se nolle esse tutricem. Nam tunc facta ista renunciatione est aperta legitimis, & ex tunc non tenetur petere: secus si non renunciet intra annum, & non administret, nec petat tutorem: quia priuatur successione, etiam si in illo cõsanguineos habet pupillus. Ita tenet *in l. 1. 2. § quod si pater 25. infra ad Tertull. & Bal. in d. l. matres. 3. C. ad Tertul. & Soc. in consil. 153. col. fi. vol. 2.*

quiper. sui. Eriste est verus & cōmunis intellectus ad illam gloss. in d. l. *matres.* & est ratio secundum præallegatos Doctores; quia hodie mater præfertur omnibus consanguineis in tutela filii: verum est tutrix voluntaria; quia si non vult, potest eam repudiare, vt habetur *Auth. matri & auia C. quando mulier tutor. officio fungi potest.* & plene per Bartolum in l. si quis sub concubi. ne. 11. supra, de testament. tutel. vnde dicitur tutrix anomala & extraordinaria; & ideo quamdiu ipsa non repudiat tutelam, non est aperta via alius legitimis, quibus ipsa præfertur, merito non excusatur per eos, nisi renunciet, vt supra. Idem tenet Bald. in consil. 242. in 5. volum.

242 Septimo limita, ¶ nisi interfit pupillo, vt non petatur sibi tutor; vt quia erat sibi factum aliquid magnum legatum sub conditione, si tutorem non haberet: tunc mater non excusatur, si tutorem non petit, vt consequi faciat legatum filio: casus est in l. 2. §. *traian.* 44. infra, ad Tertul. per quem ita dicit Bald. in l. *matres.* col. 1.

243 Octavo limita non ¶ procedere, quando mater fuit præuenta ab alio forte consanguineo, intra annu in petendo tutorem: quia alius petit ante eam: nam ipsa mater excusatur, ex quo non fuit in moribus secus, si forte esset lapsus annus, ita not. gl. in l. *matres.* & Ioan. de Plat. in l. 2. C. si aduersus delict. p. hoc est tex. & ibi gl. in l. *forem.* 10. C. de his, quib. vis dign.

244 Nono limita non procedere, ¶ quando mater gessit tutelam minus legitime; vel passa fuit tutorem minus legitime gerere, & erat in tali loco, in quo habebat peuriam petitorum: quia excusatur propter suam simplicitatem, & præsumptam ignorantiam: ita tenet Socin. in consil. 39. colum 7. in 1. vol. & Bald. in d. l. *matres.* colum. 2. in fin. & Paul. de Casti. in l. 2. C. de iur. vocand. quem ad hoc refert Alex. in addit. ad Ball. in l. *precibus.* colum. 5. secus si mater possidet cōsule et petitiones; quia tunc punitur, iuxta ea, quæ ponit Bald. & Alexaud. & communiter Doctores in l. *iuris ignorantia* 6. C. qui admitt. & in l. in boverum 10. & ibi Bart. infra, de honor. possid. Et ita intellige & limita id, quod supra dixi in tertia ampliatione.

245 Decimo limita, nisi ¶ mater vel alius, qui debet tutorem petere, fuerit absens vel ignorans, vel infirmus, & impeditus, vel alia iusta causa; quia excusatur: ita tenet Socin. in consil. 152. e l. *penult.* vol. Pro hoc est tex. in l. 2. §. *consesim.* 43. infra, ad Tertul. & Socin. in consil. 39. col. 2. in 1. vol.

246 Undecimo limita, ¶ nisi pupillus erat multum pauper & egenus, & propter hoc mater non petit tutorem; quia excusatur, & non punitur, secundū, Bart. in l. 2. C. de negot. gest. & in l. *mod. et rone.* 2. C. de anno. & trib. lib. 10. & Bald. in l. *comum.* si C. de negot. gest. & idem Bald. in consil. 239. in 5. vol. pro hoc est tex. in l. 2. §. *quod si penult.* 6. infra, ad Tertul.

Duodecimolimita, ¶ nisi pupillus haberet multos creditores: & mater noller ei petere tutorem, ad hoc, vt sic indefensus, & non possit conueniri à creditoribus, nec condemnari. Ita singulariter dicit Alex. in addit. ad Bart. in d. l. *sciatis* 10. C. de leg. her. per tex. in d. §. *quod si penult.*

Decimotertio limita non procedere ¶ in matre prodiga: quia excusatur, si non petit tutorem filio suo Ita dicit Alex. in l. *ueni bonus.* col. 4. in si ff. de verb. oblig. & ibi etiam Angel. & ratio est: quia prodigus excusatur a delictis consententibus in omittendo, l. *Fulcinus.* 7. §. *adeo.* 9. ff. ex quibus causis in poss. eat.

Decimo quarto limita non procedere, ¶ si mater vel alius, qui debet tutorem petere, sit bannitus, vel missus in exilium; quia excusatur si non petit, vt est gl. & ibi Bart. in si in l. *plane.* 42. supra, de excusat. tutor.

Decimo quinto limita non procedere, ¶ quando pupillus haberet substitutum pupillarem; quia non tenetur mater illi petere tutorem, ex quo tale onus petendi spectat ad substitutum, qui sperat successionem. Ita tenet Bald. in consil. 197. in 5. vol. & in consil. 140. in 1. vol.

Decimo sexto limita non procedere, ¶ quando pupillus haberet tutorem testamentarium; quia tunc non tenetur mater gerere tutelam, nec petere tutorem, secundum Bald. in consil. 403. in 4. vol.

Vltimo in hac materia vt ¶ nihil tractum relinquatur, adde etiam prædictis, quod mater nõ solum ex causis prædictis priuatur successione filii, sed etiam si esset tutrix filii sui, & deinde transiit ad secunda vota, non petito tutore, & non reddita ratione administrationis tutelæ, & non solutis relictis: nam tunc statim, ipso iure, priuatur omni successione, & iure substitutionis sibi obueniente ex parte filii, tex. in l. *omnem* 6. C. ad Tertul. Et tunc priuatur non solum successione filii, sed etiam omnib. legatis & fideicommissis, sibi à viro & patre pupilli relictis; & etiam donationibus causa mortis, & vadunt ad hæredes mariti, tex. est in l. 1. §. *omnius.* in d. *auth. ant.* iisdem *penult.* si C. de secund. nupt. per quæ ita tenet Socin. in consil. 39. colum 6. in 1. volum. & iste pænæ etiam hodie sunt in vsu, vt habetur in *decis.* 75. *consil.* Neap. & tenet Bar. in d. l. 1. & Paul. de Castr. in consil. 154. in 2. volum.

Quid autem si mulier, ¶ quæ secundo nupsit, fuerit iterum effusa vidua per mortem secundum mariti, & vult iterum suscipere tutelam filii, quam reliquit, per transiitum ad secunda vota, in possit? Dic, quod non: transiitum præcedentis suspiciouis, & renunciationis. Ita tenet Bald. in *auth. ant.* *sacramentum.* in si. C. *quando mul. tut. off. fung.* Hoc tamen limita Spec. in *tit. de tutore* §. *nondum.* *ver. se.* quod si mater suscepit tutelam, &c. nõ procedit, quando res esset integra; quia nondum esset rōuitum pupillo de tutore: quoniam tunc poller mater vi sua facta suscipere eius tutelam: alias secus: & illud dictum Specul. refert Alex. in addit. ad Bart. in d. l. *sciatis* 10. C. de leg. hered.

254 Revertor t̄ nuac ad Bart. qui ingreditur primum membrum, quod omiserat, scilicet de posse succedendi liberorum: & dicit ipse, quod istud ius succedendi est quod separatum a iure filiationis, quod probat tribus rationibus. Primo: quia filii habent ius succedendi parentibus, *l. nec ei 17. §. praterea, supra, de adopt.* Secundo; quia ista spes est a iure approbata, propter votum patrum, quod est, ut eorum hereditas vadat ad filios, *l. scripto 7. infra, unde liberi, & l. nam est parentibus, 15. supra, de iustic. testam.* Tertio; quia mortuo filio primi gradus, nepotes succedunt in illum gradum filiationis, *l. 1. §. suos. infra, de suis & legit. & insit. de hered. qua ab intest. §. cum filius.* ergo est ius separatum a iure filiationis; quod patet; quia in illum locum subintrat is, qui non est filius, sed nepos. Erat in isto casu procedit regula negatiua, secundum Bart. quia qui non habet istud ius filiationis, non potest illum repudiare; sed affirmatiua, non procedit; quia is, qui habet tale ius, non potest illum repudiare. *l. patrum dotali, 3. C. de collat. & l. vlt. infra, de suis & legit.*

255 Cum t̄ hac optatione Bart. simpliciter transeunt Doct. hic; & maxime A. ex. Ego tamen considerandum putauit, au Bart. eno loquatur in eo, quod dicit, ius succedendi liberorum, esse quid per se separatum a iure filiationis: & in hoc facit differentiam inier ius, succedendi liberorum, & aliorum agnatorum: puto attentari posse contra Bart. scilicet, quod idem sit in utroque; & quod imo istud posse liberorum non est quod separatum a iure filiationis; & moueor, primo; quia filius ideo habet istud ius succedendi, quod iam censeretur proximior agnatus patri ceteris agnatis, *l. vlt. & auth. in successione. C. de suis & legit.* Nam caro filii censeretur eadē cū carne patris, ut not. Soc. in *cons. 252. col. 15. vers. ad tertiam. in 2. vol.* propter quam identitatem carnis est inductum illud commune votum patrum, de quo *in d. l. scripto in fi.* Si enim filius non censeretur proximior in sanguine, certum est, quod non habeat tale ius. Ergo est coniunctum & causatum a iure sanguinis: vade, donec non potest dici quid ab eo separatum: sicut dicimus in usufructu causali, ut supra. Secundo; quia si diceremus istud ius esse quid per se separatum; sequeretur quod filius posset huic iuri renouciare, tanquam separato a iure filiationis; & tamen videmus, quod ita non potest huic iuri renouciare filius, sicut alius agnatus, ut *d. l. patrum, dotali & d. l. vlt. & probatur in leg. si quando, 35. §. illud. C. de iustic. testam.* Et non potest esse alia ratio in utroque: nisi illa, quod iura agnationis & sanguinis repudiari non possunt, *l. in agnationis. 34. supra, de pati. & l. iura sanguinis. infra, de reg. iur.* Nō obstant modo rationes Bart. & primos qui filii dicuntur habere spem, ut *d. l. nec ei. §. praterea de adopt.* quia dico, quod ista spes exponitur, sicut exponebat Bart. in spe aliorum coniunctum supra, hoc est actus voluntatis filii separatim. Et licet Bart. dicat, quod ista spes filiorum est approbata a iure, pro-

ptet commune votum patrum: tamen ego dico quod imo etiam talis spes est a iure probata, per text. *in l. patrum quod dotali 3. C. de pati.* vbi apparet, quod non licet pacisci super hereditate patris: est enim prohibitum sperare in mortē alterius, etiam patris: ut *ibi. Praterea*, si ista spes esset approbata, sequeretur, quod posset remitti etiam alteri, *l. spem. 3. C. de donat.* Et tamen videmus contrarium, quod remitti non potest: ut *d. l. si quando. 35. §. illud & d. l. fin. infra, de suis & legit.* Non obstat *d. l. scripto*, quia licet parentes habeant istud votum propter anteriorem paternū, non per hoc sequitur, quod filii debeant sperare in eorum mortem, quod a iure reprobatum.

Non t̄ obstat, quod mortuo filio nepos succedit in illud ius filiationis, seu succedendi: quia negotiulud, quod nepos succedat in illud ius proprie, quod habebat filius; quia si succederet in illud proprie, quod habebat filius, sequeretur, quod veniet ex persona patris ad successionem aui: tamen in contrarium est veritas; quia imo nepos venit ex persona propria, & subintrat gradum patris ex dispositione iuris: ut not. Bart. in *l. qui supersiuita. 94. infra, eod. tit. in l. §. si ut nepos. infra, de collat. dot. & Soc. in d. cons. 252. col. 4.* si enim veniet ex persona patris, modo transmissiuo, non esset necesse facere mentionem de nepotes in testamento, oam sufficeret filium esse institutum; quia licet moriatur viuo testatore, nepos succederet in ius filii, ac si ipse esset institutus, & non tunc peret testamentum, quod est contra *l. Gallus. 29. iur. de lib. & posthum.* Dico ergo, quod nepos succedit ut nepos, & non ut filius: tamen subintrat gradum patris, per modum cuiusdam substitutionis.

Ad t̄ cuius declaratione præsuppono, quod hæreditas æquali iure est debita iura filio, sicut nepoti, & omnibus descendentibus in infinitum: ordine tamen successiuo, ut habetur in *d. l. Gallus. §. quidam recte.* Ita etiam, si Adam hodie viueret, haberet necesse omnes homines hæredes instituere, ordine successiuo. Stante ergo ista iuris dispositione mortuo filio, statim repetitur nepos post eum in primo gradu: quia nemo ipsum antecedit: & propterea dicitur subintrare gradum patris, ex persona tamen propria. Ita notanter dicit Bart. in *l. si auus 2. C. de lib. prater.*

Præterea, ista consideratio Bart. confunditur per *auth. essante & auth. post fratres C. de legit. hered.* vbi patet, quod etiam quando tractatur de iure succedendi transuersalim, filius succedit in locum patris: ergo si per hanc rationem Bartoli vellemus dicere, quod istud ius sit separatum, sequeretur idem dicendum in ius succedendi agnatorum: cuius contrarium tenuit ipse super ius; per quæ puto posse teneri contra Bartolum, saltem in via disputatiua, licet Doct. communiter pertranseant cum eo maxime Socin. in *d. cons. 252 in 11. col.*

Ex t̄ his, quæ dicit hic Bart. inferunt hic Paul. de Calstr. & Alexand. ad quæ t̄, stante consuetudine vel statuto, quod primo genitus succedat in feudo, pro-

ut est hodie in Regno; feudis titularis, habentibus dignitatem regalem, de quibus habetur per Bald. & Doct. in c. 1. de feud. Marchia. & per Alex. in consil. 7. & consil. 25. in 5. vel. & idem in aliis feudis inferioribus, in casu, quo vivitur iure Francorum: si moritur pater feudatarius, relicto filio secundo genito, & nepote ex primogenito, qui succedat in feudo, filius, vel nepos: Alexander hic distinguit, ut hic per eum. Hunc articulum plene examinat Soc. in d. consil. 252. in 2. vol. & tenet, quod nepos ex primogenito succedit patri excluso: quia subintat locum primogeniti: hanc etiam opinionem tenet Paulus de Castr. in consil. 163. in 2. vol. Sed And. de Iser. tenet contrarium in c. 1. §. hi vero de grad. succ. in feud. & in c. 1. col. 5. de natur. succ. feud. scilicet, quod secundo genitus præferatur nepoti. Tamen primam partem in favorem nepotis tenet Card. Alex. in d. c. 1. de feud. Marchia. ubi per sexdecim colum. examinat hanc articulum plenius, quam alius, & arguit ad partes: tandem concludit pro nepote. Deinde aggreditur Bart. secundum membrum suæ distinctionis, scilicet, de posse succedendi ex testamento; & dicit quod istud non est aliquod ius, nec spes à iure approbata vivente testatore; quia vivo testatore non potest quis petere aperiri tabulas testamenti: & in hoc secundum eum procedit similiter regula negativa; non autem affirmativa: quia, vivo testatore, non potest quis repudiare hæreditatem; ut infra. l. proxima. Adde, quod in omnibus Bartolus bene loquitur, & communiter approbatur.

259 Ex cuius prædictis collige notabiliter, quod hæres institutus non potest, vivo testatore, petere, quod tabulæ testamenti aperiantur, l. 2. §. si dubitetur. infra, quemadmodum. testam. aper. hinc dicit Bald. in d. §. si dubitetur. in 1. not. quod Notarius non debet edere testamentum hæredi, vivo testatore: nec etiam legatario, sed ipsi testatori potest edere, si testator illud vult. Et hoc probatur in tex. in d. §. si dubitetur, & tenet Bart. in l. vlt. col. 3. circa fin. C. de edit. dum Adrian. tollit: ubi ex hoc dicit, quod eo ipso, quod reperitur testamentum in manu hæredis, præsumitur testator esse mortuus: quia eo vivo illud habere non potest: & ita etiam tenet Petr. Phil. Corn. in consil. 85. colum. 5. in 2. volum.

260 Adde et etiam prædictis, quod Notarius, etiam mortuo testatore, non tenetur edere legatario totum testamentum: sed solum illam particulam legatam sibi factam cum hæredis institutione, & non ultra: secundum Bart. in l. 2. §. diem infra, quem admodum. testam. aper.

261 Quæritur hæc, an substitutus pupillaris dicatur habere aliquod ius, vel spem approbatam sicut mortuo testatore, & vivo pupillo & dicit, quod non, per l. 2. inter dum. 2. supra, de vulg. & pup. & dicit, ut hic per eum: quia clare loquitur, & bene.

262 Capio præterea tertium membrum principale Bart. in quo consideratur potentia adeundi, respectu cer-

tæ hæreditatis præsentis: quia mortuus est is, de cuius hæreditate agitur. Et istud ius adeundi consideratur tripliciter: secundum Bart. Primo modo respectu alicuius hæreditatis nõdum delatæ: ut quando aliquis est institutus sub conditione, & mortuo testatore nõdum venit conditio, & sic pendet: istud dicitur esse aliquod ius, & spes ista est approbata à iure: quod patet, quia potest talis spes deduci in contractum, l. nomina. 17. supra, de hered. vel act. vend. & l. item. 3. C. de donat. Est enim approbata: quia non speratur ulterius de morte testatoris, cum iam mortuus sit.

Sed contra hoc oppouit Bart. d. l. nec emptio. 8. supra, de contrah. empt. ubi spes non dicitur aliqua res: & probatur ibi, in §. aliquando. ubi dicit, quod aliquando potest contrahi emptio sine re, veluti, &c. Et sic ponit exemplum de spe; ergo spes non est res? dicit Bart. solue de mente Bald. in l. si ea. 14. colum. 2. C. de iuris. quod illa spes non est res intelligendo rem præsentem, quæ in contractum deduci solet: sed illa spes est quoddam, quod habetur pro re; ut tenet Bart. in l. si actum supra, de act. empt. ubi dicit, quod est quoddam factum: & patet; quia ita deducitur spes in contractum, sicut res,

Secundo modo consideratur istud posse adire, secundum Bart. quando hæreditas est delata: tamen non potest adiri propter aliquod impedimentum: ut quia deficit aliquod ex illis novem requisitis supra enumeratis ex glossa: & tunc dicit Bartol. quod istud est aliquod ius per se: quod probat duabus rationibus. Primo; quia præscribitur, l. liceo. 8. C. de iure delib. Secundo, quia quandoque transmittitur, iuxta not. per eum in l. venire. 84. infra col. Et potest esse exemplum in infante, qui non potest adire; & tamen transmittitur ad patrem, in l. si infanti. 18. C. de iure delib. & etiam ex potentia sunitatis, ut notat ibi Alexan. & Doct. Item in furioso: qui transmittit ex potentia sunitatis, secundum Ang. in l. Antistius. 62. §. vlt. infra col. & Bald. in l. possit. §. in 5. quæst. à contrario sensu. C. eod. tit.

Iuxta præterea hoc quærit Bart. postquam dixit, quod istud est aliquod ius: quæritur, quod ius est; an dicatur solum ius adeundi: an vero possit etiam dici ius deliberandi? & distinguit: Aut est impedimentum habens defectum scientiæ: & dicitur solum ius adeundi, non deliberandi. Aut est alius defectus, quam scientiæ, & tunc dicitur ius adeundi, & deliberandi. Notatur verba Bart. quia multam singulariter loquitur, & ex verbis solis collige plures notabiles & utiles conclusiones.

Prima præterea conclusio colligitur ex principio huius secundi membri; quod hæreditas delata dicitur etiam illa, quæ non potest à hiri propter aliquod impedimentum personæ hæredis: dummodo sit pure relicta: ex qua conclusione habes o, tiam limitationem, ad l. delata. 15. supra, de verbor. signific. secundum Alexan. hic. Nam ibi dicitur, quod hæreditas dicitur

dicitur delata ea, quæ potest adiri: ergo si non potest adiri, non dicitur delata. Intellige, quando non potest adiri: quia non est mortuus testator: vel non est purificata conditio: & sic ex alio impedimento, quâ ex eo, quod est in persona hæredis.

265 **S**ecunda ¶ conclusio est, quod tempus 30. annorum, per quod præscribitur additioni hæreditatis, iuxta d. l. licet. C. de iur. deliber. currit etiam ignorantiam delatam sibi esse hæreditatem: & sic est continuum: & de hoc fuit dictum supra in 1. charia in 4. differentia.

267 **T**ertia conclusio ¶ est, quod etiam is, qui est impeditus adire, potest transmittere ius adeundi, & etiam ius deliberandi diuersis respectibus: prout colligitur ex prædictis, & infra dicendis.

268 **Q**uarta ¶ conclusio est, quod is demum transmittit ius deliberandi, qui scit hæreditatem esse sibi delatam: vnde ignorans, furiosus, & infans non transmittunt ius deliberandi, ex quo scientiam non habent: & ignorans deliberare non potest: quod nota pro intellectu l. cum in antiquiorib. 19. C. de iur. deliber. & ibi est gloss. not. in vers. qui sciens. quod aonius, intra quem transmittitur ius deliberandi, non currit, nisi à die scientiæ: & deinde ius antea est continuum.

269 **Q**uinta ¶ conclusio est quod is, qui habet ius adeundi, non habet de necessitate ius deliberandi: prout est in ignorante; nam potest esse ius adeundi sine iure deliberandi: secus contra, quia is, qui habet ius deliberandi, habet etiam de necessitate ius adeundi: quia ius deliberandi non potest esse sine iure adeundi,

270 **C**ontra ¶ prædicta opponit Bart. nam præsupposito, quod illud ius adeundi ita impeditum, sit ali- quod ius, vt supra: ergo deberet dari domino per seruum hæreditatis sine iussu, l. placet. 70. infra. eodem. quod est contra leg. si quis mihi bona. 2. §. i. iussu. infra. eod. tu responde declarando Bart. quod verum est, quod illud ius adeundi dicitur aliquod ius, verum non est ius quæsitum, sed ius quærendum de futuro: vnde verum est, quod quando agimus de iure quæ- sito, quicquid acquirit seruus, immediate illud ac- quirat domino: & ita loquitur del. placet. secus est, quando agitur de iure quærendo; quia antequam ac- quiratur seruo, nõ acquiritur domino: & ita dicimus in additione hæreditatis, in qua requiritur iussus.

271 **H**abes ergo ¶ ex prædictis verbis Bart. quod ille, qui habet ius adeundi hæreditatis, nõ dicitur ha- bere aliquod ius quæsitum: quia nihil acquisiuit, antequam esse & ualiter adierit. Ex hoc verificatur illa conclusio, quæ se habet, quod ius adeundi hæ- reditatem, non dicitur esse in bonis nostris. Ita te- net Bald. in c. 1. §. iniuria. col. 2. vers. & nota de pace iu- ram. firm. & Petr. Phil. Corn. in consil. 11. col. 1. & cons. 206. col. 8. in fin. in 3. volum. & in cons. 229. col. 2. in fin. & consil. 254. in princ. in 4. vol. in quibus locis etiam habetur, quod ius adeundi nõ potest cedi, nec trans- ferri in alium: & pro hoc est text. in l. præter arerum. 63. infra ad legem Falcid. Ad propositum, secundum Bar-

tolum in isto iure adeundi prædictis duobus modis considerato, procedit regula negatiua: quia is, qui non habet tale ius, non potest illud repudiare: sed affirmatiua non procedit; quia es, qui habet tale ius ita impeditum, vt supra, non potest illud repu- diare, vt supra. eod. m. l. nec is. 17. & l. u. qui hæres. 13. de ac- quirend. hæred. Et cum Bart. transeat hic communi- ter Doctores.

Tertio ¶ modo, consideratur ista potentia ad- 272 eundi libere, & sine aliquo impedimento: & istud appellatur ius adeundi, & deliberandi simul, secun- dum Bart. & in isto ultimo casu procedit regula ne- gatiua & affirmatiua tradita hæc l. & sic per prædi- cta habes plenam declarationem ad istam hæseren- dum, quando procedit regula tradita ius ea: & hoc iunge cum sumario posito hic per Bart. vbi dixit, quod qui habet ius adeundi principaliter, & per se non impeditum ad sui utilitatem, is repudiare po- test. Nam omnia ista verba sunt addenda in expo- sitione huius legis; quia omnia important iuris mi- nisterium.

Expeditus ¶ de theorica huius l. Bartol. hic redu- 273 cit eam ad practicam. Et querit primo: quia vnum de requisitis est, quod ille, qui vult adire, sit homo liber: qualiter probatur quod quis sit liber? & dicit, quod præsumitur quod sit liber, si est in quasi poss. libertatis, alias secus: vnde dicenti tunc eum ser- uum esse, incumbit onus probandi: & ratio est, licet ipse non dicat; quia quilibet præsumitur esse talis, qualem natura solet: producere uis contrarij por- betur, l. nec codicillos. & ibi Bald. C. de codicill. quia ergo natura vnumquemque hominem procreat li- berum; nam omnes homines sunt liberi de iure na- turali, §. ius autem. Instit. de iure naturali. & Instit. de li- bert. §. 1. Ideo quilibet liber præsumitur, nisi contra- rium probetur.

Ex ¶ dictis Bart. hic collige notabilem conclu- 274 sionem: quæ est quod talis quis præsumitur, qualis in possessione reperitur: vnde resultat illud dictum: qualem te inuenero, talem te tenebo, l. mouer. 4. & ibi Bald. C. si ser. expor. ven. & l. circa. 14. supra de probat. Si enim quis reperitur in poss. libertatis, præsumitur liber: alias præsumitur seruus; & dicendi contra- rium in cumbit onus probandi.

Ex ¶ per hoc nota magnum effectum & commo- 275 dum possessionis: quia licet alias incumberet alicui onus probandi aliquid, quod est fundamentum suæ intentionis: iuxta not per Bart. in l. hoc iure. 10. infra, de verb. obli. Si tamen reperitur in possess. rei vel ius, de quo litigatur, habet præsumptionem pro se; adeo, quod transfundit onus probandi contrarium in ad- uersarium. Ita probatur ex dictis Bart. hic. & tenet idem Bart. multum notanter in l. 1. §. non autem. in- fra, de bonor. possess. secundum tabul. & l. in rubr. C. qui admitt. solum. 3. pro hoc est text. in c. si à sede. 31. de præ- ben. libr. 6. hinc est, quod licet alias, quando rem- ptes est fundamentum intentionis alicuius, debeat

2b eo probari: vt not. Bart. *in l. non solum. §. 6. sed vt probari infr. de oper. nou. nunciat.* tamen salit, quando ille reperitur in possessione. Ita dicit Bart. *in d. §. non autem.* Quod potes inducere ad multa: quibus adde textum, & ibi Andr. de Her. & Aluar. *in c. 1. in prin. §. 2. si de feud. suer. controu. & Socin. in conf. 81. col. 2. in fin. & seq. in 2. vol. & Inst. de inserd. §. commodum.*

De ¶ filiosolus dicit Bart. quod probatur eo dem modo, quasi velit dicere, quod si reperitur in possessione patris potestatis: præsumitur in potestate, alias præsumitur sui iuris, secundum gloss. & Bart. *in l. Titia. §. 4. supra soluto matrim. & habetur in d. l. circa. §. 4. supra de probat.*

277 Adde, ¶ quod in hoc Bart. ita simpliciter loquendo male loquitur, & eius dictum communiter reprobat in eo, quod sentit, quod si filius reperitur in possess. sui iuris, præsumatur emancipatus: nam in hoc contrarium tenent Petr. Bart. & Alex. *in d. l. Titia & l. l. in l. si emancipati. 9. col. 2. C. de Collat. & ratio est, quia primæus status hominis repugnat huic præsumptioni: nam de iure semper filius præsumitur in potestate patris, nisi probet se emancipatum, vt est text. *in d. l. si emancipati.* & ibi not. Alex. & communiter Moderni.*

278 Hoc tamen ¶ limita, nisi filius habitasset seorsum à patre per 10. annos. gerendo se pro emancipato; quia ex hoc præsumitur, quod sit emancipatus, nisi contrarium probetur. Ita tenet Bald. *in l. 2. C. si aduer. rem. iud. & in l. post mortem. in fin. supra de adopt.* Alex. *in conf. ult. col. 6. in 4. vol. & l. in d. l. si emancipati. col. 2. & ex hoc dico posse saluari dictum Bart. hic. & in d. l. Titia dicit, quod præsumitur sui iuris eo ipso, quod reperitur in tali possessione: quæ possessio tunc inducitur, quando filius per 10. annos stetit separatus à patre, & ita saluari potest.*

Circa tertium requisitum, scilicet quod debet esse compos mentis; ponit nunc Bart. qualiter illud probetur: quod plene tetigi *supra. in gloss. & ad ibi dicta me remitto.*

279 De ¶ quarto requisito, quod debet esse maior 25. annis: qualiter illud probetur, Bart. se remittit ad not. per eum *in d. l. de atate. 43. supra de minor. vbi plene tractat hanc materiam; & ibi potes videre, vnum tamen scias pro regula huius materiz, quod regulariter quis non præsumitur maior, neque minor: vnde semper ætas debet probari per eum, qui se fundat in ea. Nam ille, qui allegat minorem ætatem ad fundandam suam intentionem, debet eam probare: & eodem modo, qui se fundat super maiore ætate. Casus est *in l. cum se. 9. & ibi Bartol. & Bald. C. de probat. & in leg. si minorum. 4. & ibi Bart. Bald. & Franc. de Ater. C. de in integr. rest. & Bart. in d. l. de atate vbi dicit posse auctorem iudicem, vt ex aspectu iudicis & ille, in quem iudex ex aspectu transfundit onus probandi, probare debet.**

280 De ¶ quinto requisito, scilicet, quod sciat testamentum esse mortuum, qualiter hoc probetur, scilicet

cet mors? dixi plene *supra in gloss.* Collige tamen ex dictis Bartol. hic, quod non requiritur vera scientia per sensum corporis de morte testatoris: sed sufficit, quod ita vehementer opinetur, ad hoc, vt adire possit.

281 Secundo ¶ collige, quod ille, qui confitetur se fecisse aliquem actum vt hæres Titii, per hoc censetur fateri Titium esse mortuum; & se scire mortuum eius. Et ex hac confessione potest conueniri ab omnibus creditoribus hæreditariis, licet cum vno tantum creditore confessus fuerit.

282 Tertio ¶ collige intellectum ad *ult. supra de inter. ad.* in quantum ibi habetur, quod si litigans confitetur se heredem, talis confessio præiudicat sibi solum, quoad illum, cum quo litigat: non autem quoad alios creditores hæreditarios: nam illud intelligitur in eo, qui non poterat esse hæres: nam tunc confessio præiudicat sibi, quoad litigantem tantum, non autem quoad alios alias secus.

283 Quarto, ¶ in quantum Bart. examinat hic, qualiter probabitur ista scientia? Tu pro habenda plena notitia istius materiz, & pro eius declaratione facias regulam cum exceptionibus. regula est, quod in dubio semper præsumitur ignorantia facti alieni, nisi probetur scientia, *l. verius. 21. supra, de probat. & not. Card. in Clem. 1. in 7. quæst. de consang. & affini. & Bald. in l. quicumque. 4. col. 1. C. de seruus. & est text. in c. præsumitur. 47. de reg. iur. libr. 6. & not. Petr. Phil. C. in in consil. 2. c. fin. in 2. vol. hinc dicturus, quod ignorantia in facto alieno est tolerabilis. *l. vlt. infr. pro suo. & habetur in l. qui in alterum. 179. infra de reg. iur. ex quo à iure præsumitur, vt supra. & not. Bart. in l. si cui. 7. §. 1. infra, d. accus.**

284 Adde tamen, ¶ quod licet præsumitur ignorantia, debet tamen proponi & allegari per eum, qui se fundat in ea. alias non prodest tibi talis præsumptio. Ita not. Bald. *in d. l. quicumque. col. 1. & l. in l. cum quid. col. pen. supra, si cert. per. per. text. in l. si adulterium cum incestu. 38. §. idem Pollion. infra, de adul. Et de hac materia dixi plene supra, in 8. charta in si. vers. vnus tamen scias, &c. Et potest esse ratio, ¶ quare potius præsumitur ignorantia, quam scientia: quia ignorantia est actus priuatiuus, habens negatiuam annexam: quæ negatiua est de iure improbabilis, *l. afor. 23. C. de probat. sed scientia, quæ ponit & affirmat, merito probari debet. l. ci. qui dicit. 2. supra, de probat.**

285 Istam regulam ¶ limita primo non procedere in facto proprio: quia ignorantia facti proprii non est tolerabilis, nec de iure præsumitur. *l. quamquam. 7. & ibi not. supra, ad Velleian. & in c. ab excommunicato. 41. de rescript. & Petr. Phil. Corn. consil. 42. in princip. vol.* vnde tunc potius præsumitur scientia per prædicta. Hoc ¶ tamen limita non procedere, quando quis esset enormiter letus, & vltro dimidium iusti pretii; quia tunc etiam in facto proprio præsumitur ignorantia. Ita tenet Bart. *in l. qui quis. 16. C. de rescript. tend. & Petr. Phil. Corn. in consil. 140. col. vlt. in 2. vol.*

288 Secundo ¶ limita non procedere in actibus morientium: quia ibi præsumitur ignorantia etiam in facto proprio. Ita not. Bart. in *auth. sed cum testator. C. de fal. & Ang. in §. illud quoque. in Auth. de tri. & semiff. Nouell. 18.* & ita intelligitur text. in §. in fraudem. Inst. ex quib. caus. ma. non licet. ibi; *safe enim, &c.* Et est ratio; quia humana fragilitas mortis cogitatione turbata non præsumitur eam scientiam habere, *l. hac consultiissima. 8 §. at cum humana. C. qui test. fac. poss.*

289 Tertio, limita ¶ non procedere, quando factum proprium esset valde antiquum; nam tunc non præsumitur scientia in facto proprio, sed potius ignorantia & obliuio. Ita tenet Petr. Phil. Cora. in *consil. 56. col. 1. in fin. in 3. vol. & Bart. in l. si quis delegauerit. 12. infra, de nouat. & Bart. in l. si res obligata. 57. infra, de delegat. 1. & Dyn. in c. præsumitur. 47. de reg. iur. lib. 6.*

290 Quarto ¶ limita, nisi factum proprium esset valde intricatū & obscurum, adeo, quod de facili non potest memoria retineri: nam tunc præsumitur ignorantia, secundum Bart. in *d. l. si quis delegauit. in fin. per l. emptor. 47. §. Lucius. supra de pact. & l. cum fidei commissum. 7. infra, de consue.*

291 Quinto ¶ limita, nisi quis esset multis negotiis intricatus: qui propter multiplicitatem factorum & negotiorum præsumitur ignorantia, etiam in facto proprio, secundum Bart. in *l. quod iussit. in fin. infra, de reg. iur.* Hinc est, quod si est aliquis homo diues, qui exercet multa negotia, & habet bona in diuersis locis, aut regionibus, præsumitur ignorare factum proprium. Ita not. Bart. in *auth. sed cum testator. C. ad leg. Falcid. & Bald. in l. 2. in 6. quasi. C. de rescind. vend.*

292 Sexto ¶ fallit, quando quis tractat de damno vitando; nam tunc præsumitur ignorantia, etiam in facto proprio, *l. sed sine potestatem. 22. & ibi Bart. & l. cum i. 32. in princ. & ibi gloss. & Bart. supra, de cond. in deb. & Bart. in l. cum de in debito. 25. supra, de probat.* de quo vide Bart. in *l. qui fundum. 7. §. seruus meus. infra, pro emptor.*

293 Secundo ¶ principaliter limita, regulam prædictam non procedere, quando factum alienum tendit ad commodum alicuius; nam ille, ad cuius commodum tendit, præsumitur illud scire, etiam si esset absens: text. est, & ibi Card. in *Clem. 1. §. fin. de concess. prebend.*

294 Tertio ¶ principaliter limita, nisi sit facta denunciatio ad domum eius, qui ignorantiam præterdit: quia scire præsumitur. Quilibet enim præsumitur scire id, quod est sibi denunciatum in domo sua, *gl. est, & ibi Bald. in l. si tutor petitus. 5. C. de peric. tutor. & Ias. in §. sed ista. col. 8. Inst. de act.*

295 Quarto ¶ limita, nisi de eo, de quo præterditur ignorantia, esset publica vox & fama: vel esset notorium in illa ciuitate, in qua ille est, qui ignorantiam præterdit: nam per hoc non præsumitur ignorantia, sed potius scientia inter ciues illas ciuitatis, ita tenet Bart. *hic. & in l. quidam. §. ubi supr. de administrat.*

& Alex. in *consil. 36. colum. 2. vers. fortius. in 1. volum. & in cons. 203. colum. 2. in 2. volum. quod incipit: Vijo & discussi, &c.* & Bald. in *l. quicumque. 4. col. 1. C. de ser. fug. & gloss. & Doct. in d. l. si tutor petitus. 5. & Bart. in l. si cui 7. §. 1. infra, de accus. & idem Bart. in l. qui Roma. 12. 2. §. duo si ares 6 in 3. quasi. infra, de verbor. oblig. vbi dicit eadem verba, quæ dicit hic.*

Quarto ¶ limita, nisi ille, qui ignorantiam præterdit, esset cōsanguineus eius, de cuius facto queritur: quia ratione cōsanguinitatis præsumitur scire facta cōsanguineis: *l. 8. infra, unde cog. & l. de ratela. 7. C. de in integr. restit. & tenet Bart. hic & Bald. in d. l. quicumque col. 1. & Alex. in l. Titus. 25 §. 1. supra, de lib. & posthum. & Alex. in cons. 103. col. 2. in vers. pro hoc, &c. in 4. vol.*

297 Quod ¶ tamen restringe & intellige procedere in his, quæ verisimiliter & communiter cōsanguineus scire solet: vult circa materiam cōsanguinitatis, & processum naturæ: secus est in aliis factis cōsanguinei: quia ita cadit ignorantia in cōsanguineum, sicut in quemlibet extraneum. Ita tenet Bald. & Alex. in *l. qui niam ororem. 7. C. de iure deliber. & Alex. in cons. 71. col. 3. in 1. vol. & Alex. in d. l. citius. §. 1. & vide aliquid de prædictis per Bart. in l. qui duos 9. in princ. col. pen. circa fin. infra, de rebus dub.*

298 Sexto ¶ limita, nisi is, qui ignorantiam præterdit, esset vicinus eius, de cuius facto queritur: quia vicinus præsumitur scire facta vicini. Ita dicit Bart. hic. & Bald. in *d. l. scui 1. pro hoc est text. in l. sita. 15 §. fin. infra, de sum. inst. & in c. quosdam. 7. & ibi Abb. de præsumpt. & in l. si vicinus. 9. C. de nupt. & in l. filium. 6. supra, de his, qui sunt iur. vel alien. iur. & not. Bart. in l. 1. col. 3. supra, sic cert. per.*

299 Quod tamen ¶ limita procedere in illis actibus, qui verisimiliter sciri solent per vicinos: vt quando sumus in actibus successibus; secus autem in momentaneis: quia non præsumitur eos scire vicinus: vt si in domo vicini sit celebratus aliquis contractus, vel aliquis actus, qui momento expeditur. Ita tenet Alexan. in *l. 1. in 4. & 5. colum. supra, sic certum perat.* eodem modo, quando sumus in actibus, qui verisimiliter solent committi in occulto: nam illum non præsumitur scire vicinus. Ita notanter tenet Bald. in *l. fin. C. de collusio. de reg. vt si committatur aliquod stuprū, vel adulterium. Idem tenet Alex. in d. cons. 71. col. 3. in 1. vol. & in cons. 50. circa fin. colum. in 5. vol. & Alex. in d. l. Titus. 25. §. 1. Et circa hanc materiam adde, quod quanto vicinior est quis, tanto subtilius præsumitur scire facta vicini: secundam Abb. in *c. quosdam. 7. de præsumpt.**

300 Quis ¶ autem dicatur vicinus, vide notanter Bald. in *l. si tertius. 6. infra, de aqua plu. arc. vbi dicit, quod vicinus dicitur ille, qui distat per tantum spatium, per quantum vox vnius hominis clamanis audiri potest. Idem etiam tenet Abb. in d. l. c. quidam. 7. de præsumpt. vbi hoc intelligitur in vicino respectu eiusdem loci & vicinæ: secus in vicino diuersi loci.*

vel civitatis; nam ille cōfetur vicinus, qui non multum distat à civitate, vt ibi per eum.

301 Et ꝑ propter hanc præsumptam scientiam vicini præsumitur, quod damnatum commissum in aliquo cōfetur illarum à vicinis, nisi aliud probetur. Ita dicit Bart. *in l. si in a. 15. §. fin. per illi text. infra de defun. inst. l. dominus horreorum. 1.* & ibi Bart. *C. loc. & Bald. in l. quo fortuitu. c. col. i. in fin. C. de pign. act.* vbi dicit, quod incēdium domus præsumitur immissum ab illis habitantibus; de qua materia vide plene Alex. *in consil. 50. in 1. vol. & consil. 220. in 2. vol. & habetur in decis. 57. consil. Neap.* Item, quod furtum præsumatur factum à vicino; adeo, quod facit iudicium, tenet Bart. *in l. vlt. col. 2. infra de quaest.*

302 Eodem ꝑ modo, si reperitur aliquis homo occisus, præsumitur interfectus ab eo, qui plurimum locum illum frequentabat; ita tenet Alex. *in d. l. vlt. in addit. ad Bart. quæ incip. Quid si reperitur, C. de & Alex. in d. consil. 50. col. 3. in 1. vol. facit ut not. per la. l. x. l. voga. §. ii. §. si tibi. col. fin. supra. si certum petas.*

303 Hoc ꝑ tamen limita multum singulariter secundum Bald. *in l. i. col. fin. C. locat.* procedere in vicino, qui est malæ conditionis & famæ; secus si esset homo bonæ famæ, & vitæ; quia non præsumitur damnata commississe. Ita etiam in simili tenet Angel. *vers. fama publica col. 6. in tra. 7. malefactorum.*

304 Item ꝑ in quantum supra dixi, quod vicinus non præsumitur scire actum momentaneum commissum in vicina; limita nisi probaretur, quod de nilo actu esset in illa vicina publica vox & fama: quia præsumitur tuæ scire vicinus, secundum Bart. *hic.* Idem quando probaretur, quod de hoc erat fama in illa civitate; præsumitur scire eo ipso, quod probetur, quod erat civis, secundum Bart. *hic.* Quod tamen limita nō procedere in novo ciue, qui nouiter aduentauit in civitatem: nam in eo cessat talis præsumptio scientiæ: ita dicit Alex. *hic in 4. col. & Bald. in l. data opera. 11. col. 7. C. qui accusar. non poss.* per text. *in l. qui cum vno. 4. §. vlt. & in l. qui commeatu. 14. §. vlt. infra. de re milit.*

305 Prædicta ꝑ vero, quod consanguineus præsumitur scire facta consanguinei, & vicini, limita etiam secundum Bartol. *hic.* non procedere, quando consanguineus, vel vicinus fuisse abens ab illo loco vel civitate, in qua stabat consanguineus. Ita etiam tenet Alexan. *hic.* pro hoc est text. & ibi per Abb. *in c. cum in tua. 6. extra, qui mar. accus. p. ff.* Quod tamen intellige secundum Lud. Rom. & Alex. *hic.* nisi modum distaret ab illo loco: quia tunc scire præsumitur; & modica distantia non attenditur, per text. *in d. c. cum in tua in l. præiens. 5. supra, de procurat. & in quodam. 7. de præsumpt.*

306 Secundum ꝑ limita, nisi consanguineus vel vicinus esset iuratus: quia propter hanc limitatem præsumitur ignorare facta consanguinei, vel vicini. Ita dicit Bart. *hic.* & est text. *in d. c. cum in tua.* quod tamen in re. ange secundum Ross. & Alex. *hic.* si esset magna

infirmitas: secus si esset leuis infirmitas: quia habetur pro non infirmitate, *l. quæstio. 60. & ibi not. infra de re iudic. & l. 1. §. proinde & l. ob qua vitia. 4. §. fin. supra. de adl. edict.*

Tertio ꝑ limita, nisi consanguineus, vel vicinus esset pater vel infans; quia ratione ætatis præsumitur ignorare, vt *d. c. cum in tua. 6.* & ibi per Abb. & not. gloss. *in c. præsumitur. 47. de reg. iur. libr. 6.* Et pari ratione infans idem esse in iurioso, ex quo nullum habet sensum, & infanti æquiparatur, *l. in negotiis. 5. infra. de reg. iur.*

Quarto limita, ꝑ nisi consanguineus vel vicinus esset excommunicatus; quia præsumitur ignorare, secundum Abb. *in d. c. cum in tua. col. 1.* Et potest esse ratio: quia excommunicatus æquiparatur mortuo; secundum Innocen. *in c. grauem. 53. de sentent. excomm.* Item ex quo nullus cum eo participat: non potest intelligere quod agitur.

Septimo ꝑ principaliter limita, regulam prædictam procedere, nisi is, qui ignorantiam præten- dit, interfuisset negotio, quod aliter ignorare; quia tunc ratione suæ præsentis scire præsumitur. Ita not. gloss. & Bart. & Bald. *in d. l. si tutor petitus. 5. C. de petitor.*

Octauo, ꝑ principaliter limita non procedere in eo, qui assidue, & vt plurimum solebat esse, & stare cum eo, cuius factum ignorare prætendit; quia ratione assidue conversationis & amicitie præsumitur scire factum illius: sicut dicitur in vicino & consanguineo; ita notanter tenet Bald. & ibi etiam Incol. *in l. qui mens. 9. in princ. supra, de kar. insti. & Bald. in l. vlt. c. in primam. fo. col. C. de cad. toll.*

Nono, ꝑ limita in eo, qui ex iuris dispositione tenetur scire; nam præsumitur scire, & non excusatur allegans ignorantiam, *l. 1. C. de fals. mon. & tenet Bald. in d. l. si tutor petitus.* & ratio est; quia scire, & scire debere, sunt paria. Ita not. Bald. *in l. quicunquo. 2. col. 1. C. de seru. fug. & Franc. de Aret. in l. filium emancipatum. 60. in fin. infra, eod. & Card. in Clem. 1. §. fin. col. 1. de concess. præbend. & Patu. in tra. 13. ad vlt. versic. familiaris. & Aluar. *in c. vasallus si feudum col. 1. §. de feud. fuer. controuer.* Pro hoc facit, quod dicimus de ignorantia iuris, quæ neminem excusat, vt habetur *in l. in ignorantia. 6. C. qui admitt.* & est ratio: quia quilibet tenetur scire leges, *l. leges iactatissima. 9. C. de legib.* & propterea quilibet præsumitur eas scire; quia scire tenetur.*

Decimo, ꝑ limita non procedere in ignorantia affectata: nam licet in dubio præsumatur quis ignorare facta aliena, vt supra, & d. c. præsumitur. 47. de præsumpt. in 6. Si tamen, cum scire potuisset de facili, non curauit, & affectauit ignorantiam; quia forte recessit, ne posset scire; vel alio modo procurauit ignorantiam, non excusatur: imo scire præsumitur, & talis affectata ignorantia habetur pro scientia. Ita expressit eener Card. *in Clem. 1. §. qu. de sen. ang. & affin.* per ea, quæ habentur *in c. ap. tot. de cler.*

cler-excom. & ibi per Abb. vbi istud generaliter extenditur ad omnem ignorantiam crassam & supinam: quia talis ignorantia neminem excusat: imo habetur pro scientia, secundum Abbat. *ibi*. Et ibi ponit, quando dicatur ignorantia crassa, & quando supina, vt not. Bald. *in l. unica in princ. col. fin. C. de cad. toll. in l. tria onera supra, de excus. iur.* & not. plede *in l. in l. s. vera. col. 2. & 3. supra, qui satisd. cog.* & de ignorantia supina est gloss. *in c. innotuit. 10. de elect.*

313 Undecimo ¶ limita non procedere in eo, qui percontatus est factum alienum: quia presumitur scire, *l. non est ferens. l. 12. supra, de tranjact.* & not. Bald. *in d. l. tutor peritus. 5. C. de pericul. tutor.* Idem est in eo, qui percontat & inquirere tenebatur, forte ex ratione officii: quia scire presumitur, & non auditur allegando ignorantiam, nisi illam probet. Ita not. Abb. *in d. c. innotuit. 20. col. 3. & h. de elect.* & Lud. Rom. *consil. 481 col. 2.* & potest esse exemplum, quando Episcopus contulit beneficium indigno: nam non potest se excusare, si nesciebat illum esse indignum, ex quo istud inquirere tenebatur: & sic de simili. Non enim potest pastor se excusare, quod nescit lupum comedisse ouem, vt dicit Abb. *cur adde Felin. c. à nobis. 2. de except.*

314 Duodecimo, ¶ limita non procedere in hærede extraneo: quia presumitur scire omnia contenta in testamento facto per defectum, in quo ipse est hæres institutus: secus est in hærede suo: quia ille presumitur ignorare. Ita notanter tenet Bart. *in l. eius, qui. 41. in 3. colum. circa fin. supra, si certum petat. & in l. atera. 4. §. fin. infra de leg. 1. & in l. cum hæres. 2. 4. per illum text. infra, de lib. leg. & Bald. in dict. l. s. tutor peritus. 5. C. de pericul. tutor.* Et est ratio: quia hæres extraneus non potest esse hæres, nec adire, nisi sit certus de viribus testamenti, *l. sed si de sua. 3. 4. infra eod.* tenens in hærede suo. Quod tamen limita non procedere in codicillis: quia tam extraneus, quam suus presumitur ignorare contenta in codicillis, *l. non est ferendus. 2. supra, de tranjact.* & not. Bartol. *in d. l. atera §. fin.*

315 Prædictis ¶ adde. quod in superioribus casibus, in quibus dictum est presumi scientiam in factis alienis; & in omnibus casibus, qui forte reperirentur ultra prædictos, dummodo non sit præsumptio scientiæ iuris, & de iure admittitur probatio ignorantie in contrarium, & sic dictæ præsumptiones operabuntur, vt onus probandi transfundatur in allegantem ignorantiam: licet alias ignorantia regulariter præsumatur.

316 Quæritur ¶ autem probetur ignorantia, vide gloss. *in c. presumitur de reg. iur. lib. 6. quæ dicit, quod ignorantia probatur alio de tribus modis. Primo, per proprium iuramentum; nam ea, quæ dependent ab animo & conscientia, possunt probari per iuramentum: quia alio modo probari non possunt, gloss. est not. quæ ad hoc semper allegatur *in §. aliter. in gloss.**

*magna Instit. de act. & gloss. in l. 1. C. de firariis & Bart. in l. inter omnes. 6. §. re. re. 7. infra, de fur. & Alex. in consil. 19. col. 2. in 1. vol. & Abb. in c. præsumitur. col. 2. de testibus. & Bart. in l. Celsus. 27. infra, de iur. ap. & Abb. in c. vidua. 4. de regula. & in c. cognoscetes. 2. de consuet. & Bart. in d. l. §. hoc interd. infra, de test. & Inque prius. Secundo modo probatur ignorantia probata to illud, quod de necessitate facit deuenire ad eam: vt probatio aliquem esse infantem vel furiosum. Tertio modo probatur probando id, per quod verisimiliter deuenitur ad eam: vt probando aliquem absentem, vel infirmum, vt supra dictum fuit. Ita dicit gloss. *in d. c. presumitur.**

Quibus ¶ adde, quod probare ignorantiam per iuramentum, est regulare: nam de iure regulariter ignorantia potest probari per iuramentum, gloss. est, & ibi Abb. *in fin. colum. in c. innotuit. 10. de test. & gloss. in l. argui natura. 19. §. cum me absente. supra, de negot. gest. & gloss. in c. propositis. 82. dist. 8. in c. nulli. 8. de elect. lib. 6. & gloss. in c. in versis scienter. de tempo. ord. n. lib. 6.*

Tamen ¶ ista regula recipit multas exceptiones: quia sunt multi casus, in quibus non sufficit iuramentum ad probandam ignorantiam: quos ponit Felin. *in c. cognoscetes. 2. colum. antepen. de consuet.* & ibi etiam Barbat. & Felin. *in c. quodam. 7. de presumpt.* & Is. *in §. sed ista. colum. 18. Instit. de act.* in quibus locis plenissime tractatur hæc materia; & ad dicta per eos me remitto.

Successive ¶ in quantum Bart. dicit circa probandam scientiam in terminis legis nostræ, quod si is, cui delata erat hæreditas, non dicit in præterito, se sensit mortem defuncti: sed dicit nunc, quod sensit, dum mouetur sibi controuersa super hæreditate, quod hoc non sufficit, nisi alio modo probetur scientiam: vnde si simpliciter bona adit, & hæreditas esset sibi delata per ius deliberandi, succumbit elapso anno. Nota perpetuo ex verbis Bart. quod ius deliberandi, per quod transmittitur hæreditas non adita ad quoscunque hæredes intra annum iuxta *l. cum in antiquioribus 19. C. de iur. delib.* est talis naturæ, quod incipit currere deum a die scientiæ ei, cui primo defuit: sed postquam incipit scire, transmittit, si moriatur, illud ius deliberandi ad heredem, in vigore cuius transmissionis, potest hæres illam hæreditatem adire solum intra residuum illius anni, qui incipit in persona defuncti: quod residuum currit hæredi etiam ignorantis; adeo, quod si hæres ignorat mortem defuncti, & labitur annus, non potest ulterius adire; & si adit ignoranter, non valet aditio. Ista vltima verba colliguntur ex dictis Bartol. hic: licet obscure loquatur, per quæ habes ad intelligendum *l. cum in antiquioribus*. Et de hoc proprie voluit sentire gloss. notabilis *in d. l. cum in antiquioribus. l. in vers. qui sciens*, quæ dicit, quod ille annus est vtilis, donec incipiat currere; sed postquam incipit, est continuus.

320 Item ¶ in quantum Bart. hic in 2. requisito dicit, quod ad sciendum, qualiter quis sit hares institutus, non requiritur de necessitate, quod videtur fieri testamentum, vel illud legerit, sed iussit, quod illi sit sibi dictum, vel scriptum per literas amicorum. Nota ex hoc alium modum probandi scientiam; quia probatur ex eo ipso, quod probatur, quod fuit de hoc facto scriptum alicui per literas amicorum: vel eo ipso quod aliquis retulit ita sibi esse habere, unde non potest pretendere ignorantiam: & hunc modum probandi scientiam adde aliis prædictis supra.

321 Item, ¶ nota ex dictis Bartol. in eodem membro: quod in casibus, in quibus ad faciendum aliquem actum requiritur, quod præcedat fama: si quidem præcessit fama; & antequam actus geratur, superveniat fama contraria: quod talis fama contraria tollit effectum primæ famæ; & impeditur gerendum: secus, si actus erat geitus: & postea supervenit; quia non inualidat, nec reuocat ipsam factum. Et hoc inferitur secundum Bald. & Alexan. hic ad quæst. de inquisitione, quæ fieri debet præcedente fama: nam si supervenit contraria fama antequam formatam, impedit ea fieri: secus, si post. Et hoc docet hic Bartol. Aduocatum qualiter debet formare articulos, ut sciat se ardeat ad tempus ante, vel post actum gestum.

322 Item ¶ nota ex dictis Bartol. in d. secundo membro. quod communis opin. hominum pignat causam iustæ credulitatis, pro hoc est text. in l. 2. infra quis ord. in bon. possess. §. uer. de qua materia vide Bart. & Alex. in l. ult. supra de her. inst. vbi pro hoc docent notab. practica ad liberandum aliquem à pœna, quam forte incurretet, si non probat id, quod asserit: nam debet articulare, quod de hoc erat communis opinio, vel publica vox & fama; vel quod audiuit dici à personis fide dignis, & liberabitur, ut ibi per Bart. & Alex.

323 Quibus adde, ¶ quod non solum publica vox & fama, seu communis opin. præbet hanc iustam causam credulitatis, sed etiam dictum seu relatio unius viri notabilis & fide digni. gloss. est singularis in l. Titio fundus. 73. infra. de cond. & demonst. quam multum exclamatur, & pro notabili reddidit Bald. ibi, & in l. indicio. 19. col. fin. C. de rei vend. & Bart. in l. ult. infra pro ex. 10. & Ioan. And. & Ant. de Butr. & Ioan. Annet Canon in c. cura. 11. de iur. patron. & lat. in resp. l. ad movendi. 3. col. 99. de iur. iur.

324 Item, ¶ in quantum Bart. hic in eodem secundo membro. circa fin. dicit; quod si in veritate hares est institutus sub conditione; absq; dubio non potest, pendente conditione adire viam eundem Bart. in l. si quis extraneus. 21. §. fin. infra. d. vbi ponit de hac materia vnam notabil. dubitationem.

325 Limita ¶ tamen, ut si non procedat, quæ de communis & vehementis opinio communiter, quod conditione omnino erat publicanda in eundem hæredis: & deinde in veritate ita fuit purificatus nam

tunc potest hæres vigore dictæ communis opinionis adire, etiam pendente conditione: quæ adiri confirmatur per veritatem postea secutam. Ita mirabiliter tenuit Petr. de Anch. in consil. 349. incip. visio diligenter. & in consil. 358. incip. Visis diligenter. vbi ponit notabilem calum, scilicet, si testator relinquens uxorem prægnantem dixit, quod si posthumus uasceretur masculus, sit hares; si autem uxor pareret foemina; tunc instituerat Titium hæredem viuersilem: & posthumam solam in dotes. Nam si adhuc existente uxore prægnante, erat communis, & vehemens opinio, quod erat paritura foemina, & hoc cogit sciebarur ex signis; potuit interim dictus Titius hæres adire hæreditatem, conditione pendente: quæ adiri confirmabitur postea per euentum subsequutum, scilicet, quia peperit foemina. Et istud est magis effectus; quia si interim moriatur hæres post aditam hæreditatem conditione pendente transmittit eam ad heredem apparente postea veritate; quod alias non esset. Et aliud dicitur Petr. de Anch. in l. si in hereditate. c. sol. si supra. si cert. per. & dicit, quod Petr. de Anch. in tan. consil. habuit aliquid ultra hominem.

Subsequenter ¶ nota ex dictis Bart. in tertio mē. 326 bro, quod quando probantur duæ famæ contrariæ, statim illi, quæ procedit a personis magis dignioribus. Et hoc facit ad materiam testium: nam si sunt examinati plures testes hinc inde, & sunt ad inuicem contrarii: tunc data paritate numeri testium, statim illis, qui sunt digniores, & maioris auctoritatis, ut not. p. Abb. & Felin. in c. in nostra. 32. de testib. hinc est, quod si pro vna parte sunt examinati duo testes masculi; & pro alia duæ testes foeminae contrariæ masculis: creditur potius masculis, tanquam dignioribus, secundum Abb. in c. foris. 10. de verb. signif. pro quo facit; quia mulier non dicitur testis omni exceptione maior, ut not. Alex. in consil. 70. col. 3. in 2. volum. quibus adde Bald. in l. ult. supra. de fid. instrum.

Ad prædicta, ¶ quæ dixi de fama, adde notabiliter l. d. Rom. in consil. 221. col. 1. vbi dicit, quod si probatur suspicio fugæ contra aliquem debitorem: si ipsa probat suam bonam famam in cōtrarium, non potest capi personaliter; quia probatio bonæ famæ enervat contrarium suspitionem: & ibi multum eleganter loquitur ad propositum prædictum.

Item, ¶ illud, quod dixi, quod statim testibus dignioribus; licet singulariter, nisi testes minus digni deponeret pro teo: & digniores pro actore: quæ tunc creditur minus dignioribus, ut reus absoluitur, gloss. est sing. in c. clerici. 32. dist. 81. per quam ita dixit Abb. in c. ex literis 3. in 2. en. mor. de prob. & Spec. in tit. de teste. §. si plura vers. porro. & Bart. in addit. ad Abb. in d. c. foris. 10. de verb. sig. in.

Hinc est, ¶ quod licet alias plus credatur testibus assumentibus, quam negantibus; etiam si mille essent, secundum Abb. in d. c. nostra. 32. in fin. & in c. cum

in sua. 4. a. in 3. not. de testib. & Bald. in l. data opera. 11. col. 22. C. de accus. tamen hoc non habet locum, quando testes negantes essent pro reo: quia eis plus creditur, ut reus absolvatur: ita per illam gl. in d. c. clerici 31. dist. 81. tenet Fel. in d. c. ex l. i. r. 3. col. 2. in ult. not. de probat.

330 Super quarto membro † in quantum Bart. tangit, si aliquis dicat se filium alicuius: ex aduerso negem: quomodo probabitur hæc filiatio? remittit se ad allegata per eum hic. Tu dic breuiter in hac materia: quod ad probandum, quem esse filium, sufficit probari esse natum in domo constante matrimonio inter maritum & uxorem: quia is dicitur filius, quem nuptiæ demonstrant, l. filium. 6. supra de his qui sunt sui vel alie. iur. l. si vicinus. 9. C. de nupt. & not. Abbas & Felia. plene in cap. per tuas. 10. de probat.

331 Quod amplia procedere, † etiam si vxor erat meretrix, & misceretur cum aliis viris: quia nihilominus ille, qui nascitur, præsumitur natus ex marito: ita not. Bald. in d. l. si vicinus, & in rubr. C. de probat. col. 1. si. pro hoc est text. in l. miles. 11. §. de fano. 9. & sequent. infra, de adul. & not. Abb. in c. transmissa. 3. col. 2. in fin. extr. qui fil. sine legit.

332 Secundo amplia † procedere non solum in viro & uxore, sed etiam inter concubinos: nam ille, qui nascitur, præsumitur natus ex concubina retenta in domo, sicut ex marito, ut est gl. in c. Michael de fil. presbyt. & not. Abb. & Fel. in d. c. per tuas. 10. de probat. & Alex. in consil. 51. in 1. vol.

333 Istud tamen intelligitur procedere † in eo, qui est concubinus, ut supra. secus in eo, qui tenet pedissequam in domo, quæ pedissequa parit filium: nam ille partus non præsumitur filius domini: nisi probetur, quod illa pedissequa erat concubina domini: ita singulariter tenet Bald. in d. l. filium. 6. col. 2. in si. supra, de his qui sunt sui, vel alie. iur.

334 Prædicta limita non procedere, † quando probaretur absentia viri per nonnum menses, & maxime tempore conceptionis: vel si probaretur, quod vir non fuit visus cum uxore: vel fuit infirmus, vel alio modo impotens ad coeundum: quia tunc præsumitur filius eius: ita not. Bald. in d. l. si iur. col. 1. & Abb. in d. c. transmissa. 3. & c. causam quæ. 4. et. 1. qui fil. sine legit. & Fel. in c. per tuas. 10. de probat.

335 Quilibet autem o sit articulandum † in probando filiatiorem, vide Bartol. in l. non nullus. 14. C. de probat.

336 Super quinto membro † collige ex dictis Bartol. qualiter probatum veritas alicuius rei etiam per discussionem & inquisitionem, vel si perquiratur, & non inueniatur. Et nota hunc modum probandi veritatem: quia possunt esse ad multa.

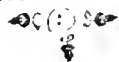
337 Secundo collige ex dictis Bart. † quod in dubio quilibet præsumitur esse in testatus: nisi probetur ex aduerso, quod fecerit testamentum: cui ad-

de quod ista est veritas, & ita tenet Alex. & communiter Dd. in l. si emancipati. 9. C. de collat.

In Sexto membro in quantum Bart. † hic format 338 vnam notabilem quæst. & eam in decimam relinquit: dicendo, quod defacto pendebat, adde, quod eam decidit Bart. in l. geris. 88. col. pen. infra. eod. & tenet aditionem valere, sed Bald. in l. potuit. §. in 8. q. C. de iure delib. tenet contrarium, scilicet, quod non valeat. Alex. hic in fin. remittit se ad dicenda per eum in d. l. geris. vbi nihil dicit: vnde tu breuiter tene optima. Bart. in d. l. geris. scilicet, quod valeat aditio: quia verior est: & mouetur vltra Bart. non solo fundamento. Nam omnia iura, quæ dicunt, ad eundem debent esse certam, procedant in casibus in quibus dubietas, si habet se ad esse, est talis: ut si habet se ad esse, aditio valetet, & si ad non esse, aditio non valetet, vel contra: & idem in repudiatione hoc potest clare percipere ex omnibus exemplis & requisitis supra dictis: sed in casu isto, siue dubietas habeat se ad esse, siue de non esse, semper & in omnem euentum aditio sortietur effectum: ergo sine dubio debet valere: & ita tenet. Non obstat, quod dicit Bald. in d. l. potuit. quia fragilem rationem adducit: quæ tollitur per hoc, quod in omnem euentum inducitur eadem aditio in effectum.

Vltimo, † in quantum Bart. in septimo membro 339 in fin. verbis dicit, quod quando est delata hæreditas pupillo, sufficit scientia tutoris, ut possit adiri. Ex hoc infero, quod si moritur pupillus hæreditate non adita, transmittit ius deliberandi ad hæredem: licet ipse nescierit hæreditatem sibi delatam: & sufficit quod tutor sciat: ita in terminis tenet Bart. in l. cum in antiquioribus. 19. in fi. C. de iure delib. & ibi etiam Alexand. in per. colum. Et procedit hoc secundum Bart. ibi, siue pupillus sit infans, siue non: item procedit, etiam si tutor non faciat innocentium, nec alia solennia: ita tenet Bart. in l. ult. C. de iur. & cur. qui factus non dicit.

Hoc tamen limita, † dum modo tutor superue- 340 niat tempore mortis pupilli: secus si primo moriatur tutor: ita tenet Bart. in consil. 168. incipiens. Perusinus. & in consil. 32. incipiens domina Cecilia. Et per hæc sit expedita præsens repetitio Laus Deo immortalis optimo. Et sunt hæc repetitio expedita per me Robertum Marantam Venerabilem V. I. D. in civitate Malesini de provincia terra Bari in partibus Apulia: sub anno Domini millesimo, quingentesimo, decimo septimo: Die vigesimo nono mensis Decembris, quatuor indictionis: incepta tamen fuit per me feubi & componi sub die vigesimo quinto mensis Nouembris anni eisdem, in die Beata Catharina: Contrahentibus tamen absque intermissione lucubraticibus.

REPETITIO LEGIS, SI ACTOR. DIGEST. DE PRO- CURATORIBVS, ADITA PER PRÆ-

CLARVM V.I.D. DOMINVM ROBER-

tum Marantam Venulinum.

SUMMARIÆ.

- 1 Procurator quis sit.
- 2 Procurator quomodo constituitur.
- 3 Instrumentum debiti in iudicio habens, an procura-
tor censeatur.
- 4 Procurator non potest constitui nisi à domino liti.
- 5 Pupillus non dat procuratorem, sed tutor.
- 6 Procurator ante litem contestatam non constituit procura-
torem sine speciali mandato, num. 8.
- 7 Dominus post litem contestatam non potest citari, ne-
que ut consumat referari.
- 8 Procuratore absente citatur dominus.
- 9 Tutor vel curator non potest ante litem contestatam
procuratorem dare.
- 10 Administratores ad commodum proprium possunt
ante litem contestatam procuratorem constituere,
num. 10.
- 11 Comparatio principalis impedit constitutionem pro-
curatoris ante litem contestatam in Regno.
- 12 Litem contestatam ubi non celebratur primus actus fieri-
dus post litem contestatam, loco liti contestatio-
nis est.
- 13 Procurator in rem suam dupliciter quis dicitur. &
num. seq.
- 14 Directæ actiones & iura euelli ab offibus principalis
non possunt.
- 15 Procurator in rem suam constituitur quatuor modis,
num. 16. & num. 86.
- 17 Differentia intercedere & mandare actiones.
- 18 Procurator in rem suam, an vere procurator dici pos-
sit.
- 19 Directa actio non intentatur, ubi utilis tantum cessa
est.
- 20 Cessionarius non est creditor eius, contra quem est fa-
cta cessio.
- 21 Cessio non potest vigore pacti cum cedente in iuri bo-
na debitoris cessi proprio auctoritate capere, & nu-
mer. 22.
- 22 Differentia directæ & utilis actionis, & eius effectus,
num. 24. & seq.
- 23 Summa legis & facti species, num. 42.
Actor litem non est agere cum Reo, & cum procura-
tore in rem suam: litem in Reo, num. 32.
- 24 Reus, & aduersus plures iuantes, conuenitur ab Actore co-
ram, quomodo.
- 25 Reus obligatus ad centum, vel ad pignus, conuenitur
ad centum, neque liberatur, pignus offerre non
debet.
- 26 Promissio seruatus in electione Actoris est; quæ ita
velit.
- 27 Electione plurimum actionum, electio Actoris est.
- 28 Electionem habet Actor in alternatis obligationibus
locorum.
- 29 Obligatus diuersis bonis penes diuersos, quilibet con-
ueniri potest.
- 30 Actor in iuramentis, verbo vel scriptis, petit.
- 31 Legatarius electionem habet in legato incerto rei
certæ.
- 32 Promissio alternatiua de duobus vel uno dando, ele-
ctio eius est, cui promissio facta.
- 33 Consensus coram certo iudice qui nequit: potest etiam
reconueniri.
- 34 Clericus potest coram iudice laico reconueniri.
- 35 Succedat ex titulo oneroso, non potest reconueniri.
- 36 L. si Actor ff. de procurat. an precedat in causa re-
conuentionis: & ibidem de varia casuum eiusdem
positio, num. 47. & 53.
- 37 Iura actiua transeunt in emptorem hereditatis, ipso
iure.
- 38 Emptor hereditatis inuitus non conuenitur.
- 39 Procurator in rem suam constituitur qua utilitas.
- 40 Tertius suscipiens iudicium animo nouandi & libe-
randi non admittitur inuito Actore.
- 41 Actore & Rei procuratore contententibus de legali-
tate conuenitur, cui credendum, & uter probet, nu-
mer. 78.
- 42 Debita hereditaria in iudicio famil. excusand. diuisi-
duntur proportionem inter heredes ipso iure.
- 43 L. i. §. vlt. ff. de procurat. examinatur, & nu-
mer. 54.
- 44 Tertius inuito creditore seluere potest.
- 45 Tertius pro suo interesse quatenus iudicium in se sus-
cipere possit.
- 46 Exceptio siue recusatio aduersarii, sicut iudicis, ante
omnia opponi debet.
- 47 Procurator, em. admisso, non potest postea peti com-
paratio principalis.
- 48 Confessio principalis non nocet procuratori in rem
suam.
- 49 Procurator simplex ad defendendum constitutus, non
potest recu. an. nisi & c. num. 61 & seq.
- 50 Examen principalis partis fit expensis examinantis.

- 65 Copia procuratori datur expensis consequentis.
 66 Principalis in causa quis dicatur, num. 67.
 68 Ad vocatus in examine principalis an repellatur, & num. 69.
 70 Respondere positionibus recusantis qua pœna.
 71 Successor singularis in iudicio non potest repelli.
 72 Possessor comparant, liberatur dolo desinens possidera.
 73 Nominatio principalis liberat conuentum.
 74 Auditor laudatus a iniusto Actore e comparere possit, & in iudicio cæpio cum emptore super se dersi possit, num. 75.
 76 Beneficium huius, si Actor, an Reo competat a que ut Actori, num. 84, 85, 86.
 77 Intellectus l. procuratore in rem suam, ff. de procurat.
 79 Probans pupillarem substitutionem, & mortem pupilli, obtinet, etiam si pupillum obiisse non probet.
 80 Vivere quilibet præsumitur centum annis.
 81 Fundans se in aetate maiori, vel minori, eam docere debet.
 82 Preuisio de beneficio vacans non extenditur ad posteritatem.
 83 Procurator in casu, si Actor, ut repellatur, sufficit probare alterum, vel dominum legalitatem, vel causam melius noscere.
 84 Procurator, iniusto Actore, pro principali non respondet positionibus.

L. IS ACTOR ista lex est brevis, & multum difficilis in textu: & glo. præsertim propter varietatem lectionum: & habet materiam valde notabilem, & in practica quotidianam: vnde pro eius clariori intelligentia, & eorum, quæ traduntur in gl. & Bar. præsuppono, quod procuratorum duæ principaliter dicuntur esse species. Quidam dicitur procurator in rem suam.

- 1 Procurator simpliciter dicitur ille, ꝑ qui aliena negotia mandato domini administrat, prout ita diffinitur Iuriconsultus, in l. 1. supra, eod. ideo autem dicit, aliena negotia: quia in propriis non dicitur quis procurator, cum in illis non cadat mandatum, l. 2. in fi. infra, mand. & not. Bart. in d. l. 1. supra, eod. 10 te enim propria quilibet est moderator & arbiter, l. in re mandata, 21. C. mand. item ideo dicit, mādator: quia sine mandato non dicitur procurator: sed potius negotiorum gestor, vnde tunc habet locum titulus de negot. gest. ut probatur in l. 1. & 2. infra, de negot. gestis.

- 2 Inducitur autem istud mandatum ꝑ procuratorium non solum per expressam confessionem mandati & procuratoris, sed etiam per traditionem instrumenti continentis: nam eo ipso, qd debite quis comparere in iudicio tanquam procurator, & producit instrumentum debiti, præsumitur ex hoc procurator, ut admittatur saltem cum cautione de ra-

to, ut not. Bart. in l. vulgo 23. in fin. infra, de admin. ist. ut, & idem Bart. in l. 3. §. caus. infra, l. 2. l. dicit & Bald. in l. si qua per ealum. 22. in fin. C. de Etij. & cler. & Bald. Angel. Imol. & Paul. de Cast. in l. Maxima 28. in fr. j. 3. mar. licet aliter teneat Bald. in l. 1. C. de procur. & in l. Labeo. 2. supra, de pact. tamen opin. Bart. præcedens est magis communis, quam tenet Imol. in e. cor. m. 34. de off. aelig. & ibi etiam Fel. plene tangit: & dicit illam esse cōmunem opin. aliud autem, quod dicitur, requiri cautionem de rato intelligitur, quando producens instrumentum non probaret, quod donatus tradidit sibi instrumentum, sed fundat se solum super præsumptione; quæ oritur ex ipsa ostensione instrumenti: nam secus est, si probaret, quod donatus tradidit sibi illud instrumentum; quia ex hoc inducitur mandatum plenum, nec est necesse aliter de rato cauere, sed indistincte admittitur: ita tenet Bald. Imol. & Fel. in d. e. coram. 34. & Alexand. in d. l. vulgo 23. ff. de admin. iur. in addit. ad Bart. sicut dicimus in vxore, quæ eo ipso, quod tradit instrumentum debiti marito super paraphernalibus, ceteris, & ipsum facere procuratorem & dare sibi ibi mandatum, ut notant gloss. & Bart. in l. vlt. C. de pact. conuent. & in l. maritus. 21. C. de procurat. & Bald. in l. sitius. 23. C. de pact.

Item dicitur in diffinitione ꝑ & mandato domini, & c. ideo enim dicit, domini, & c. quia procurator non potest constitui nisi a domino suis, secundum gloss. & Bart. in d. l. supra, eodem. Ex hoc sequitur, quod tutores & curatores ante litem contestatam non possunt procuratorem constituere; quia non sunt veri domini: sed debent constituere Actorem, l. neque tutores. 11. & ibi Bart. & Bald. & communiter Doct. C. de procurat. & istum Actorem debent constituere cum decreto & auctoritate iudicis: alias si actor non fuerit eo modo constitutus, non valet constitutio actoris, & viciatur processus: ut notat gloss. & Bart. in d. l. neque tutores. 11. & gloss. in l. si actor. 10. C. de appellat. & habetur in decis. 272. consil. Neapolitan. in versicul. tertio illa, & c. Pro hoc est textus in §. final. Institus de curator. Post vero litem contestatam, possunt tutores & curatores constituere procuratorem sine alio decreto iudicis: quia tunc sunt effectus domini litis: ut d. l. neque tutores. in fin. & prædictis adde Paul. de Cast. in consil. 414. col. 3. in. 2. vel.

Ad vnum tamen est aduertendum, ꝑ quod quando tutor vel curator constituit procuratorem in casu præmissio, talis procurator non dicitur procurator pupilli vel adulti: sed ipsius tutoris, vel curatoris: vnde in suo libello debet comparere tanquam procurator tutoris; non autem pupilli, alias non proce. det. ita tenet Paul. de Cast. in consil. 16. col. 1. in 1. volum. Ex prædictis ergo habes optimam practicam repellendi procuratorem, & annullandæ processum per eum fabricatum, ut quando esset constitutus per tutorem sine decreto iudicis ante litem

contest. secus si esset constitutus ab ipso pupillo cũ auctoritate tutoris: quia valet constitutio, vt est text. in d. l. neque tutores. 11. C. de procur.

Secundo, sequitur ex dicto verbo, † *domini*, quod procurator ante litem contestatam non potest alium procuratorem substituere, quia nondum est effectus dominus litis, nisi habeat expressum mandatum à domino, vt possit alium substituere: quia tunc potest etiam ante litem contestatam substituere alium, vt est text. in c. 1. de procur. lib. 6. & not. Bart. in l. 1. supra eo. & Moder. communiter in l. quod quis. 9. C. de procurat. vbi est text. de prædictis, post vt ro litem contestatam procurator efficitur dominus litis, in tantum, quod non potest dominus vltimus iudicium in se suscipere; nec procuratorem reuocare sine causa; text. est. in l. procuratorib. 22. C. de proc. & ibi Bald. & Dd. in d. l. quod quis. & l. post. litem. 16. supra, eo. & tunc potest procurator in distiñcte alium substituere, vt d. c. 1. procur. lib. 6.

Ex quibus sequitur alia † optima practica annullandi processum, quod vbiunque est fabricatus processus cum procuratore vtique ad litem contest. inclusiuè, non potest vltimus in illa causa citari dominus ad litem, in aliquo actus, sed tantum procurator; imo si citaretur dominus & non procurator, & dominus non compareret, non posset fieri actus in eius contumaciam, & factus non valeret. Ita notat tenet Bart. in d. l. procuratoribus. 21. C. de procur. vbi dicit ita consuluisse dominum Lambertinum de Rampo. idem tenet Bart. in l. mutari. 24. supra eod. & in l. furioso. 9. infra, de rei. v. d. & in l. 1. colum. 2. versic. item quaro. & c. C. de sens. & Bald. in l. si quando. 19. in 7. C. de test. & Abb. in c. 2. col. pen. & ibi etiam Fel. in pen. col. de test. & Alex. in d. l. procuratoribus.

7 Limita tamen prædictam conclusionem † non procedere, quando procurator esset absens vel infirmus: quia tunc sufficeret citare dominum, & valeret actus in eius contumaciam factus: ita limitat Alexand. in d. l. procuratoribus. & Gem. in c. si quem. 8. versic. secus, in 6. notat per illum text. de procur. lib. 6.

8 Item illud, † quod dixi, quod quando quis habet mandatum, vt possit substituere, operatur etiam ante lit. contest. per d. c. 1. intellige, quod hodie est limitatum in hoc regno per ritum magnæ curiæ, in num. 121. qui incipit: *Item si procuratorio*, & c. vt procedat ita demum, si in procuratorio est expresse specificatum, vt possit substituere ante lit. contest. secus simpliciter diceretur, cum potestate substituendi: quia hoc non obstante non potest substituere nisi post lit. contest. vt dicitur in d. lit.

9 Item illud verbum, *domini*, † positum in definitione procuratoris, licet non se extendat ad tutores & curatores & alios administratores, qui administrant ad aliorum vtilitatem, qui non possunt facere procuratorem ante litem contest. tamen secus est in illis administratoribus, qui administrant ad propriam vtilitatem, & fructus percipiunt: quia

possunt constituere procuratorem ante lit. contest. quia dominus à comparantur ratione fructuum. Exemplum est in Pralato, qui potest procuratorem indistincte constituere, vt in § reus: enãssim. versic. si quando. in Auth. de sanct. Episc. & tenet Bart. in d. l. neque tutores. 11. C. de procur. & in l. 1. supra eod.

Idem etiam procedi in parte † administrante bona aduentura filii: quia ex quo facit fructus suos hodie per l. 1. ep. qua. ibi habentur. C. de bon. mater. & l. cum operetur. 6. C. d. bon. qua. lib. potest procuratorem constituere in causa aduentura filii, vt tenet Bart. in d. l. neque tutores. 11. & idem Bart. & Bald. in d. l. 1. per illum text. C. de bon. matern. & in tali constitutione procuratoris non requiritur confessus filii, nisi solum in contestatione litis facienda per dictum procuratorem, ita tenet Bald. in l. vltim. § vbi autem. C. de bonis qua. lib. & Alexand. in addit. ad Bart. in d. l. 1. C. de bon. matern.

Prædictis adde vnam optimam practicam, † in quantum dicitur, quod procurator constituitur mandato domini: super hoc habemus in regno vnam pulchram limitationem: quæ est, quod si quis, siue Actor, siue Reus comparuit primo personaliter in iudicio ad faciendum primus actus, & deinde vellet constituere procuratorem; non potest id facere nisi post litem contestatam per eum: licet sit dominus & principalis. Ita de hoc est vnus ritus magnæ curiæ vicariæ in num. 144. qui incipit: *Item si aliquis*, & c.

In quantum † autem super ista materia multum consideratur litem contestatio: Adde quod hodie in regno omnes causæ civiles sunt summariæ, per c. detestantes. & per legem pragmat. primam, quæ incipit, *Dispensatio*, adeo, quod in eis non requiritur litem contestatio; & tunc ille primus actus, qui fiet immediate post litem contestationem, quando requiritur, habet vim litem contestationis in causis, in quibus non requiritur, & operatur eundem effectum, quem operatur litem contestatio. Ita tenet Bald. & Bar. in l. nihil. 20. & in l. nulla. 23. C. de procur. & Car. in Clem. constitutionem. 4. §. fin. in fin. de clec. & Lud. Roman. in consil. 74. & Abb. in c. in suauitate. 25. in fin. de off. de leg. & Fel. in c. olim. 26. de accus. & Paris in tract. synd. in vers. sententia, in 4. col.

Procedo nunc ad secundam speciem † procuratorum, scilicet ad procuratorem in rem suam: super quo est sciendum, quod procurator in rem suam consideratur dupliciter, scilicet primo modo, ex parte Actoris, secundo ex parte Rei. Ex parte Actoris dicitur procurator in rem suam, cui sunt ciliæ vtilis actiones à domino, vel mandata directæ, seu earum exercitium ad vtilitatem ipsius procuratoris, probatur in l. si spondia. 9. & ibi Bart. & omnes Dd. C. de procur. & in l. 1. C. de actio. & oblig. & in hoc differt à procuratore simpliciter: quia ille procurat ad vtilitatem domini, non autem propriam: ille vero ad propriam vtilitatem.

14 Super quo est aduertendum † præsupponendo prius, quod actiones directæ & iura directâ sunt ita fixa & radicata in personam domini, quod non possunt aliquo modo ab eius officio separari, *l. quis ergo casus 16. Et ibi gl. Et l. si Stichus. 33. infr. de pecul. & not. gl. in l. 2. in princ. infra. profec.*

15 Hoc præsupposito dico, † quod procurator in rem suam, potest constitui altero de quatuor modis, de mente Moder. *in d. l. qui stipendia.* Primo modo si ibi cedatur actio utilis, & mandetur directâ: ita utramque habeat: & tunc habebit utilem, & exercitium directâ; quia ipsa proprie directâ cedi non potest, nec transit de cedente in cessionarium: sed remanet affixa eius ossibus, ut supra dixi. Secundo modo, quod sibi cedatur solum utilis, & non mandetur directâ; & tunc solum utilis actionem nomine proprio potest intentare. Tertio quod sibi mandetur directâ tantum, & non cedatur utilis: & tunc habebit solum exercitium directâ actionis, quam intentabit nomine domini cedentis: sed ad suam propriam utilitatem, non autem potest tunc utilem nomine proprio intentare; cum illam non habeat, ita hæc omnia probantur in gl. Bar. & Bild. *in d. l. C. de act. Et oblig. Et in l. si in solutum. C. eod. tit. Et in l. illam. 33. C. de donat. Et in l. vlti. Et ibi gl. Et Bald. C. quando sine vel priuat.*

16 Quarto modo constituitur procurator † in rem suam, si aliquis donat alicui instrumentum debiti, quod habet contra alium, nam censetur et donare non solum illam chartam, sed etiam totum debitum ibi comprehensum, & sic inducitur quædam cessio, per quam ille donatarius efficitur procurator in rem suam, *ita tenet Bal. in d. l. vlt. C. quan. si. vel priuat. & Bal. Alex. & Insol. in l. Menia. 48. infr. sol. matr.*

17 Et ex prædictis colligi † potest, quæ sit differentia inter cedere & mandare actionem: nam quando mandatur actio, transfertur solum exercitium directâ: sed quando ceditur, transfertur utilis, quam potest suo nomine cessionarius intentare; ita hanc differentiam declarat Bar. *in d. l. 1. col. pen. C. de act. Et oblig. & ibi etiam glo.* Et ibidem dicit, quod quoad cedentem, nulla est differentia in effectu: quia semper directâ remanent penes ipsum cedentem: sed bene est differentia respectu cessionarii, qui potest intentare nomine proprio, vel nomine cedentis, secundum quod est sibi actio cessa, vel mandata: tamen semper ad suam utilitatem agit, ut supra fuit dictum.

18 Ex hoc sequitur, † quod non dicitur proprie procurator, cum non competat sibi distinctio procuratoris tradita *in l. 1. supra, eodem.* cum non administret negotia aliena, sed propria: unde per hoc non comprehenditur in statuto loquente de procuratore, ut not. Bald. Alexand. & communiter Doct. *in d. l. qui stipendia & Bald. in l. 1. supra, eod. & Bald. in l. 1. in 5. quest. C. de act. Et oblig.* cum statuta debeant strictè intelligi in casu proprio & recto, non autem in

casu si & o. *l. vlt. C. de his qui ven. aat. impetr. Et l. 3. hac verba, el. 2. & ibi Bart. infra. de neg. gest. Et l. 1. §. si quis nauem. 19. infra. de exercit.*

Item in quantum † superius dixi circa constitutionem procuratoris in rem suam, quod quando ceditur sibi utilis tantum, & non mandatur directâ, non potest intentare exercitium directarum: intellige istud sane procedere in duobus tantum casibus, videlicet primo quando expresse ageretur, quod non sit mandata directâ: & sumus in cessione nominis; quia tunc statum conventioni; cum contractus legem accipiat à conventionem partium, *l. 1. §. si convenit. 6. infra. de pos. Et l. si ut cereo. 5. §. tunc videndum. 2. infra. commod. Et l. contractus. 23. de regul. iuris. & not. Socin. in consil. 167. versicul. postremo. in 2. volum.* Secundo procedit in illis casibus, in quibus utilis actio transit ipso iure siue cessione: prout est, quando venditur hereditas, vel quando datur nomine debitoris in solutum; nam tunc non transit exercitium directarum, nisi mandetur: ita loquitur *tex. in l. vlt. C. quando sine vel priuat.* secus est quando cessio sit ab homine; quia licet non mandet directâ; tamen ipso iure transit earum exercitium cum ipsa cessione: ita notanter tenet Bald. *in d. l. 1. col. 3. vers. circa primum. C. de act. Et obligat.* ubi distinguit inter cessionem legalem & hominis, per *tex. in l. si procuratorem. 8. §. fin. in fin. infra. mand. & ipsum sequitur Alex. in d. l. qui stipendia.*

Vnum tamen nota perpetuo in † hac materia, quod licet cessionarius habeat actionem nomine proprio, & ad suam utilitatem; non tamen dicitur creditor eius, contra quem est sibi facta cessio: nec ille dicitur suus debitor, *l. plane. 3. infra. fam. ercif. & ibi hoc dicit Bal. ex quo infert ibi Bal. quod si statutum dicat, quod debitor possit capi ad instantiam creditoris, non poterit capi ad instantiam cessionarii agentis utili nomine proprio; quia non dicitur creditor proprie, nisi agat actione directâ sibi mandata nomine cedentis, tanquam procurator: quia tunc capi possit secundum Bal. ibi Adde, quod contractum tenet idem Bal. *in l. per diversas 22. in 10. quest. C. mand. & Bald. in l. si sine. 7. §. §. fin. infra. de leg. 1. & Bald. in l. 1. colum. fin. & ibi etiam Alexand. in penult. colum. infra. si certum pes & Alex. in l. si sine. in fin. & Bar. in l. 1. versic. quare ex forma statuti. Et infra. de actio. Et oblig. & Bald. in l. ex legato. 18. infra. C. de legat. & Lud. Rom. in consil. 142. in quibus locis communiter concluditur, quod cessionarius numeratur inter creditores, & includitur in dicto statuto: unde potest vigore dicti statuti facere capi debitorem cessum, & instrumenti executio ita poterit peti ad instantiam cessionarii, sicut ad instantiam cedentis: pro hoc videtur *tex. in l. 2. C. de do. & hæc videri magis communis opin.* Ad illam *l. plane.* potes respondere: quod verum est, quod directâ non dicitur creditor, sed valiter sic, ut dicit ibi gloss.**

Ex prædictis sequantur † duo corollaria optima

ma in practica. Primum est, quod pactum executiuum de capiendo bona propria auctoritate, de quo *in l. credentes 3. C. de pign. transferuntur in cessionarium, adeo, quod potest vigore instrumenti capere bona debitoris, sicut potest cedens, ita in terminis tenet Bald. in c. 1. §. si quis vero, de pac. iuram. firmand. & Paul de Caltr. in consil. 59 in fine in 2. volum. & Alex. & la. plepe in l. 1. §. usufructuarius infra, de oper. nouis nunc.*

22 Secundum corollarium sequitur, quod si est verum, quod si ex quo hodie per vim magna curia vicia potest creditor presentare instrumentum criminatim via extraordinaria & executiua, cuius vigore potest debitor carcerari, nisi incontinenti doceat de iure suo, ut est ritus qui incipit: *Item si qui delictos*. sequitur ex hoc, quod cessionarius habens instrumentum liquidum, possit dictam viam executiuam exercere contra debitorem, hęc prius præambulo super probatione cessionis, sicut fit præambulum in hærede agente iuxta formam aliterius, sub rubr. de præambulo. Verum, licet de merito iuris hæc conclusio possit sustineri per dictam rationem: tamen intellexi, quod magna curia in ciuitate Neapoli, hoc non tenet de facto; quia non admittit cessionarium ad presentandum instrumentum secundum formam illius ritus, per illam rationem: quia ad hoc, ut possit eo modo presentari instrumentum, debet iuramentum in eo esse præstitum, de facie ad faciem: ut habetur decis. 63. consil. Neapol. tamen hæc possit tolli, per id, quod dicimus de hærede, qui presentat: & tamen iuramentum non præstitum de facie ad faciem.

23 Quia tamen præsuperius dictum fuit, quod procurator in rem suam potest intentare vtili actionem nomine proprio, & executiuam directæ nomine cedentis, quomodo potest cognosci, quando intentat vtilem, & quando directam illi hoc insuiter est communis opin. Bart. Bald. & Alexand. & communiter Doct. in l. quis si pendia 9. C. de procur. quod istud cognoscitur ex conclusione libelli: nam si petit eum condemnari sibi procuratorio nomine cedentis, censetur intentare directam: si vero petit sibi condemnari proprio nomine, tunc censetur intentare vtilem: debet tamen tunc facere mentionem de cessione in libello, alias non procederet, & sicut incipit, ut not. Alex. in consil. 138. col. 2. vers. 2. ex alio, & c. in 2. volum. & Bart. in d. l. quis si pendia 9.

24 Quod autem si in libello præappareret clare, quam actionem intentat; an possit compelli ad instantiam Rei conueni declarare, utrum velit intentare vtilem vel directam: id, quod sic, ita tenet Bart. in l. si duo 93. infra, de solut. & Bald. in l. si quis in rem. 34. infra, eod.

25 Quæ autem vtilitas resalter, an præ quis intentet actionem directam, vel vtilem: id, quod multæ sunt vtilitates. Hæc prima est, quod si intentat directam, tenetur defendere cedentem in causa reconuentionis, nisi esset cessionarius ex causa onerosâ & sine fraude, iuxta tex. in l. si quis in rem. 34. infra, eod. secus est, si intentat vtilem: quia tunc nullo modo tenetur cedentem defendere, secundum gloss. & Bart. in d. l. si quis in rem. licet Bartolus ibi contrarium teneat.

instrumenti cessionis aduersario pro legitimario ne suæ personæ: secus si intentat vtilem; quia non tenetur, ita tenet Bart. in d. l. si duo. 93. infra, de solutio. & Bal. in l. 1. in 4. quæst. C. de actio. & oblig. & in d. l. si si pendia, in fin. & Felin. in c. 1. colum. antepenult. versic. 5. de probat.

Secunda vtilitas est, quod si intentat directam, tenetur defendere cedentem in causa reconuentionis, nisi esset cessionarius ex causa onerosâ & sine fraude, iuxta tex. in l. si quis in rem. 34. infra, eod. secus est, si intentat vtilem: quia tunc nullo modo tenetur cedentem defendere, secundum gloss. & Bart. in d. l. si quis in rem. licet Bartolus ibi contrarium teneat.

Tertia vtilitas est, quod si quando ceditur alicui aliqua actio privilegiata ex personâ cedentis, si intentat directam, gaudet privilegio illius actionis: secus si intentat vtilem, ita tenet Bal. in l. 1. colum. 4. in fine, & sequent. C. de privileg. doz. & in l. hæredem & ibi Alex. in additione ad Baldum C. de hæred. actio. de qua materia habetur per Bart. in l. post dotem. 40. in fi. & ibi etiam Alex. & Doct. infra, sol. matr.

Quarta vtilitas est, quod si cedens sit excommunicatus, repellitur cessionarius intentionis directam; quia obstat sibi exceptio excommunicationis ex persona cedentis, secus si intentat vtilem, ita tenet Abb. in c. licet undiq. 30. in fi. & ibi etiam Fel. de off. deleg.

Quinta vtilitas est, quod si est facta cessio alicui, qui potest habere rem ad forem ipsius actionis: licet competeret exceptio declinatoria contra ipsum cedentem: non tamen competet contra cessionarium privilegiam, ut si forte est eius Neapolitanus, si agat actione vtili, secus si directâ: ita est decisio consil. Neapol. in num. 74. quia hæc exceptio coheret personæ, & non opponitur contra cessionarium: cum sit alia persona, per ea quæ not. Bal. in l. si quis in rem. 34. infra, eod. & Dyn. in c. u. qui in ius. 4. de regul. iur. lib. 6.

Sexta vtilitas est, quod si ante statuto quod inter coniuictos causa compromittatur, prout est in c. gnotegia pragmatice, quæ incipit: *odia*, si coniuictus cedat actionem non coniuictis, & cessionarius agit vtili actione, non potest contra eum opponi, ut causa compromittatur; cum ipse non sit coniuictus, secus si agat directâ: ita habetur in d. de. iffo. 74. consil. Neap.

Septima vtilitas est, quod si in terminis huius l. notitæ procurator in rem suam, dum esset se litis, fuit tacite admissus per partem, & non opposuit in primis actis, non potest ulterius pars opponere in processu iudiciali, ut compareat principalis, quando intentat vtilis, secus si directâ intentauit in nomine cedentis; quia tunc in quacunque parte iudicij potest aduersarius istud petere, quod compareat principalis: ita tenet Baldus hic in secund. lect. huius legum. fin. per tex. in c. 1. de iud. lib. 6. & per ea quæ habentur in l. vbi C. de procurator. His igitur pro alicuius iutel-

intelligentia dicendorum sic præsuppositis, deuenio ad legem ipsam, quæ secundum commune summarium doctor. hic, iuncta gloss. dicit, quod actor potest conueniendo eligere dominum potius, quàm procuratorem in rem suam, si dominum putat legationem. h. dicit; vel aliter in terrasiicho. Si liti se offert propriam qui postulat in rem: Et potius actor ad eam velit: id liti licet, dicat magis esse fidelem, si dominum aut melius noscere facta putet. h. d. cum gloss. casus in ista. ita potest poni simpliciter & sub nabe propter varietatē lecturarum. Quidam erat mihi debitor in centum, conueni ipsam in iudicio: quem cum conuenissem, quidam alius tertius obtulit se liti, tanquam procuratorem in rem suam, volendo suscipere in se periculum causæ, quod ad eum spectaret in commodum & incommodum: ego replicabam, compareat principalis; qui est legalior, magis factam nouit; quia cum eo volo litigare, & non tecum: dubitatur, an debeam audiri? & videbatur dicendum quod non, quia procurator in rem suam: habet ius comparandi in iudicio & litigandi, l. ult. C. quando sija. vel priuat. Et l. si nominis. 2. C. de donat. ergo lege peruenit admitti debet. Præterea is, qui se offert liti, admittitur: & cum eo iudicium fabricatur, l. is qui se obruit. 25. Et l. si autem. 27. in princ. infra de rei ven. tamen determinatur contrarium; & ratio decidendi est; quia actor dicit principalem esse legaliore, & magis informatum de veritate: unde facilius litigabit cum eo, quam cum isto procuratore in rem suam, qui forte est homo cauillosus, & malæ conscientia, & non habet eam notitiam de facto: & ideo actor auditur in hoc casu. Et sic non obstant rationes dubitandi.

Doctores non colligunt aliquid notabile ex ista l. propter eius breuitatem; tu tamen nota ex ista l. iuncta gloss. quod actor habet electionem litigandi cum reo principali, vel cum procuratore suo, si reus est legalior, & magis instructus de facto liti, & scilicet alias procurator in rem suam sit admittendus in iudicio ad litigandum, vt d. l. qui suspendia. 9. C. de procur. cum siml. tamen si est aliquis homo cauillosus, qui multum vexaret aduersarium, adeo, quod dominus esset legalior, est in arbitrio aduersarii nolle litigare cum eo, sed potius cum principali: vt hic cōcordat ex in l. omnibus. 1. in si. cum l. seq. Et ibi. gloss. infra de alie. iud. mut. caus. fact. Et per hanc l. limitantur omnia iura loquentia de procuratore in rem suam.

Amplia hanc l. procedere non solum ꝑ in actore, sed etiam in reo, vt si procurator in rem suam comparet ex parte actoris; quia reus potest dicere: volo litigare cum principali, qui est legalior: ita dicit Bar. hic: sicut rex in l. cum miles. 11. ff. de alien. iud. mut. caus. fact. hæc ampliatio corroboratur per illam regulam, quæ se habet, quod statutum in vno ex correlatiuis, cens: cui statutum in alio, l. fin. infra de accept. l. si. C. de ind. vid. i. o. l. vnde, quod statutum per hanc l. in actore, statuitur etiam in reo, & ad ipsam

extenditur tanquam ad aliud correlatiuum, quod qualiter procedat, vide infra super declaratione Bar.

Habet, ergo ex predictis vnam electionem, ꝑ quã habet actor in iudicio per hanc l. adde, quod actor habet etiam electionem in iudiciis: videlicet, quod vbicunque reus habet plures iudices competentes, est in electione actoris, coram quo velit ipsum conuenire, & non potest reus declinare forum: ita tenet Bald. in l. cum clericus. 29. C. de Episc. Et cler. & Abb. in c. cum sit generus. 8. col. 1. de for. compet. de hoc est gloss. l. si vult. C. ubi in rem act. & gloss. in c. statutum §. cum autem in versic. recuset, de rescript. lib. 6. & Bar. in l. si per errorem. 15. in fin. supra de iur. om. iud. & gloss. in c. delicti. 16. de for. comp. quod limita, quãdo plures iudices essent competentes de iure communi: secus si de iure speciali, puta ex privilegio: quia tunc est electio rei certam quo conuenitur: itus est in authent. habita C. ne sit pro parte, in versic. verum, Et c. & not. Bald. in d. l. cum clericus. 25. C. de Episc. Et cler.

Tertiam electionem ꝑ habet actor in iudiciis, vbicunque debitor promittit sibi alternativæ vnum, quod est in obligatione, & aliud ad cautelam ipsius actoris: vt si promittit alicui soluere centum: vel dare pignus, seu fideiussores: nam tunc actor potest præcise petere quod soluat centum: & non potest reus dicere, volo dare pignus, vel fideiussores: ita tenet Bar. in l. quamuis. 6. infra de pign. act. & Alex. in l. si se. 4. §. si ex conuentione. 4. infra, de re iud. & Alex. in l. qui duos. 2. o. infra, de iur. 1. & Sal. in l. quod fauore. C. de legib. & lat. in l. v. col. 2. supra quæst. iud. cogant. & ex hoc limitatur illud, quod vulgo dicitur, quod in alternatiuis electio est delictus, vt habetur in l. plerumque. 10. §. fin. infra, de iur. edict.

Quartam electionem habet actor, ꝑ videlicet quando est sibi tactus promissio indefinita, vt si quis constituat sibi seruitutem eundi per fundum suum, non specificando per quam partem fundi: nam tunc electio est actoris, per quam partem velit ire; & postquam elegerit semel, non potest amplius variare. textus est & ibi Bald. & Flor. in l. si cui. 9. infra, de seruit. & gloss. l. si via. 26. supra de seru. rust. prad.

Quintam electionem ꝑ habet actor in alternatiuis remediorum vel actionum: vt quando actori competunt plures actiones ad idem, seu plura remedia, potest eligere id, quod vult, ita tenet Bar. in l. cum proceas. 17. in fin. C. de tran. act. & Bald. in l. 1. C. si ser. extra per tex. in l. quod in heredem. 9. §. eligere infra, de iur. iud. Et cum plura. 75. §. variis. Et infra, de leg. 2. & Bar. in l. 1. col. 2. infra, de Temp. & Bal. in c. 1. §. ad hoc, col. 6. in si. de pace iur. firm. pro hoc est tex. in l. est in arbitrio, ult. C. de act. Et oblig.

Sextam electionem ꝑ habet actor in alternatiuis locorum, vt si quis promittit dare centum Capuæ vel Ephesi, est in electione actoris, in quo loco velit ipsum conuenire: quia si esset in electione rei, nãquã solueret; sũ tempet mutaret locum, casus est in l. non vsque in princ. & ibi Bar. infra, de eo quod cert. loc.

38 Septima electionem habet actor, † qui habet instrumentum debitum quo sunt obligata sibi multa bona existentia penes plures & diuersos possessores: nam tunc potest actor eligere quam rem vult, & eligere vnum possessorem, & contra eum integre satisfacere: nec potest ille opponere, quod plures sunt possessores quo ad rotum bonorum, & quod omnes conueniantur pro rata: casus est & ibi hoc tenet Bar. *in l. creditoris. §. infra. de distract. sign. & idem Bar. in l. Moyses. 47. infra. de iure testi.*

9 Octauam electionem † habet actor in causis summaris: quia potest eligere, an velit perire in scriptis, vel verbo, gl. est *in Clem. sape. §. verum in versic. sua. & ibi Card. in 13. q. de verb. sign. debet tamen ex ore actoris reduci in actis id. q. petit. secundum gl. ibi.*

40 Nomen electionem actor habet in legatis, † quando legatarius incertum de certis, vt si testator habens duos seruos dixisset: lego vobis ex seruis meis Titio, non exprimitur quem seruum legasset: nam tunc Titius actor eligi, quem vult, casus est *in l. qui duos. 20. infra. de leg. 1. & not. Bart. in l. 1. in princ. infra. de opr. legat. quod sane intellige, quando vni legaretur: si vero dixisset testator, vnum ex seruis meis lego Titio: & alium Sempronio: in isto casu ille, qui est primo nominatus a testatore, debet prius eligere, ita singulariter decidit Bartol. *in d. l. qui duos. & ibi Alexand.**

41 Decimam electionem habet actor † in casu multum notabili, qui solet saepius accidere; quidam promittit mihi, quod possim extrahere duo plaustra lignorum, vel vni plaustrum de nemore suo; extraxi primo vnum; volo deinde extrahere aliud, promissor non vult; quia promittit vnum, vel duo: vnde vult eligere vnum, sed ego volo eligere duo: dic, quod mea est electio, vt possim eligere duo: ita decidit Iac. de Rau. *in §. huius. Inst. de ad. & ibi sequitur Iac. in l. 1. col. 2. sup. qui iat. cog. allegat ita tenere Per. de Bellaper. in l. cum quidam. 4. C. de verb. sig. per ea quae voluit Bar. in l. quamuis. 6. infra. de sign. ad. quia haec alternatiua censetur appposita in fauorem creditoris: vnde eius erit electio, per ea quae supra dicta sunt in 3. elect.*

Expeditis textualibus, venio ad 1. gloss. & capio 1. gloss. magnam *in ver. si actor* quam gloss. pro clariori intelligentia diuidi in duas partes principales. In prima parte ponit casum ad hanc l. quatuor modis: in secunda parte per viam cuiusdam quaestiois, vult explicare vnum contrarium: secunda pars incipit *ibi: sed secundum hoc, &c.* Item prima pars subdividitur in quatuor particulas, prout quatuor sunt casus positionis: secunda incipit *ibi: Et potest poni casus.* Tertio *ibi: secundum pone, &c.* Quarto *ibi: tertio secundum Ioannem, &c.*

42 Pro expeditione huius † gloss. quae super ea, qualiter potest poni casus super illa, dicit gl. quod potest poni casus per *l. de illo. in l. electio, infra. de noxal. & l. et. nisi sit. §. item si quis dicit. 1. de pes. bar. & hoc lectandum fiat & adde, in quibus locis est in potesta-*

te actoris conuenire possessorem, vel eum, qui dolo desit possidere & sic videtur concordare cum illa l. gl. non approbat, neque reprobat hanc casus positionem sed immediate transit ad aliam; tamen de mente Bar. hic non valet haec positio: quia in illis iutibus possessor non dicitur procurator in rem suam, sed potius venit vt dominus, in quem est facta plena alienatio rei peritae, merito conuenit huic l. quae loquitur de procuratore in rem suam. Sum nunc in 2. parte huius gl. in qua ponit casum alio modo: videlicet, ego possidebam vnum librum, quem tu dicebas esse tuum: conuenisti me rei vendic. ad istum librum; ego post litem contestatam, vel ante alienauimus eum librum in Titium causa mutandi iudicii: tu actor potes conuenire me alienantem, vel illum Titium, in quem alienauimus, gl. reprobat hunc casum; quia ille Titius non dicitur procurator in rem suam, sed potius dominus; cum in eum sit facta alienatio, & translatus totum ius, quod erat penes alienantem: & sic non conuenit huic l. vt modo dixi: quia per istas duas casus positiones inferretur, secundum Bald. *hic.* quod si actor conuenit eum, qui dolo desit possidere, & possessor compareret, & vellent suscipere iudicium pro suo interesse, possit actor dicere: nolo litigare tecum, sed cum principali, qui est legalior: & tamen hoc non est verum: quia ille possessor est vere principalis, & repelli non posset a litigando pro suo interesse, vt dicit Bald. *hic.* nec tunc curatur de legaliori; & cum hac reprobatione transit Bar. *hic.* Deinde gl. volendo saluare hanc positionem, dicit, nisi dicas, quod donauimus tibi id, quod ex hinc fueris consecutus: quasi velit dicere gloss. quod posset. ponit casus, quod ego conuectus non alienauimus proprie librum causa transferendi dominium, sed tantum concessimus ipsum Titio, vt defendat sibi litem per remota nuper illo libro, & donauimus ei omne, quod fuerit ex d. lit. consecutus, vt forte obtineat, in totum liber iustus: si vero transigat, id suum, quicquid ex transactione consequitur: & haec fuit mens huius gl. ita declarate tamen gl. non obstante hac saluatione non firmat pedes, sed transit ad aliam casus positionem. Nota tamen ex ista gloss. multum singulariter secundum Bar. & Bald. *hic.* quando tertius comparet tanquam principalis, & pro suo interetle, non vt procurator in rem suam, non potest sibi opponi, quod dominus est legalior, & sic non potest repelli a litigando. Istud percipitur ex reprobatione, quam facit gloss. & per hoc habes notabilem limitationem ad hanc l. vt non procedat in eo, qui comparet vt dominus, & principalis possessor. Secundo per istud dictum habes optimam declarationem ad illam *l. de illo. 2. 4. ff. de nox. act. & ad d. l. etiam si. §. item si quis dolo ff. de per. heres.* scilicet: quod in terminis illarum ll. non potest actor repellere possessorem offerentem se litigando, dicendo, quod principalis, qui desit possidere, est legalior: quod nota. Sum nunc in tertia parte gloss. in qua ponit casum,

casum, hæres vendidit hæreditatem, in qua hæreditate ego etiam sum debitor hæreditarius: emptor conuenit me uili actione: ego uolo reconuenire emptorem ex persona venditoris: quia venditor erat mihi debitor: & in hac reconuentione uolo, ut compareat venditor, tanquam principalis & legitimus, possum hoc dicere, secundum istam lect. secundum quam ista l. intelligitur loqui in reconuentione, & secundum hoc expoueretur, si actor, id est, si reus conuentus, qui in reconuentione est actor, gloss. reprobatur hunc intellectum per *l. post venditionem. 2. C. de pact. & l. ratio. 2. C. de hered. uel act. vend.* ubi habetur quod emptor hæreditatis non potest conueniri, nisi sponte uenit: unde per hoc excluditur, quod ego possum hunc emptorem reconuenire inuitum, per *d. l. & sic hæc lect. non procedit.* Deinde gloss. uolens saluare hanc lect. dicit, sed certe imo est bona positio; quia alud est conueniri, & aliud reconueniri, quali uelit dicere gloss. illæ II quæ dicunt emptorem hæreditatis non posse conueniri, nisi sponte uelit, procedunt in conuentione principaliter facta: secus in reconuentione; quia potest inuitus reconueniri: & hoc uoluit dicere Barr. qui communiter habetur corruptus: ibidem dicit, postea sustinet, quod imo possum eum reconuenire, licet non principaliter, &c.

43 Ex ¶ ista parte gloss. ita declarata habes colligere naturam reconuentionis, quæ est, &c. & in quo differat a conuentione; quia licet sit aliquis privilegiatus, ut inuitus trahi non possit per conuentionem coram certo iudice; tamen coram alio iudice potest ibidem inuitus reconueniri: & hoc est inductum per illam rationem aquiratis traditam in *authen. & consequenter. & in l. cum Papirianus. in fin. C. de sentent.* ubi dicitur, cuius in agendo quis seruat arbitrium, eadem habere iudicem contra se non dedignetur.

44 Hinc est, ¶ quod licet clericus non possit conueniri coram iudice laico. *c. si diligenti. 11. de foro comp. & authen. statumus. C. de Episc. & cler.* tamen si conueniat aliquem laicum coram iudice laico, potest coram eodẽ per conuentum reconueniri: ut tenet Barr. in *d. auth. & consequenter. in fi. & gl. in c. 1. de mut. petie.* & habetur plene per *Fel. in c. si clericus. de iudic. pro hoc habemus in Regno nunc magis curiæ vicariæ, in nu. 113. qui incip. Item, quod clericus, &c.*

45 Vltimo loco ¶ gloss. reprobatur istam casus positionem ex alia ratione; quia in isto casu cessio fuit ex causa non lucratiua, *l. si quis in rem. 3. infra. eod.* quasi uelit dicere gloss. quod ista casus positio præsupponit, quod hæreditas fuit empta: & titulus emptio nis est titulus onerosus; & quando quis succedit ex titulo oneroso, non potest reconueniri ex persona cedentis: nisi cessio ficta in fin. ulem, ut habetur in *d. l. si quis in rem. & ibi not. 13.*

46 Circa hanc ¶ lect. Barr. hic saluat eum, sequendo opinionem Hug. & Jac. de Barr. & intelligit, quod hic emptor hæreditatis sponte se obtulit defensio-

ni in causa reconuentionis: & sic sumus in terminis, *ad l. post venditionem. 2. C. de pact.* Verũ actor uoluit potius hæredem tanquam legaliore, & ita intelligendo hæc lect. est optima secundum Barr. ex qua habes notabilem extensionem ad hanc l. quæ loquitur in causa conuentionis: ut procedat etiam in causa reconuentionis.

Deuenio ad quartam ¶ partem huius gloss. in qua ponit casum etiam in causa reconuentionis: uerum in hoc casum differt à præcedenti: quia ibi fuit cessio ex causa onerosa; hic autem ex causa lucratiua: unde declarando glossam, pone sic casum; ego etiam debitor tuus in centum, cessisti hanc actionem Titio contra me. Titius egit contra me ex iure cesso, & satis dedit de defendendo in alia causa, ad quod reuertur: ex quo erat cessionario ex causa donat. & sic titulo lucratiuo: deinde uolo reconuenire cedentem, uel procuratorem cessionarij, possum hoc facere; quia fuit ex causa lucratiua. Et si cessionarius se liti offert, possum dicere, compareat principalis: quia est legalior. & in hac vltima lect. residet glossa. Item has duas lect. tenet Barr. hic, & dicit, utramque esse bonam, sed præcedentem esse meliorem intelligendo secundum Jac. Butr. ut supra.

Ex prædictis ergo patet, quod habemus hic quatuor lect. quarum primæ duæ loquuntur in conuentione, & aliæ duæ in reconuentione: prout aduertit hic Bul. ius. primæ duæ fuerunt reprobata; quia non loquuntur in procuratore in rem suam, ut loquitur hæc lex: sed potius in domino prætendere principale interesse: istæ sequentes duæ approbantur hic per Barr. ut supra dixi tamen Bal. hic subtiliter considerando dicit, quod adhuc istæ duæ vltimæ sibi non placent: quia non conueniunt huic l. quæ loquitur in procuratore in rem suam: nam ille cessionarius respectu reconuentionis nullum habet mandatum: nec dici potest procurator in rem suam: & sic ista l. est male exemplificata in causa reconuentionis: unde secundum Baldum omnes istæ quatuor lect. remanent reprobata; certe consideratio Baldi est subtilis, adeo, quod istæ lect. in causa reconuentionis non uideantur carere dubio.

Tamen ad hoc, ut ista l. reddatur magis notabilis, & amphata puto sustentari posse opin. Bartoli, quod imo istæ duæ lecturæ in causa reconuentionis procedant, & conueniant huic l. Et considero, quod prima lect. istarum duarum ponit exemplum in emptore hæreditatis emere omnia iura actiua & passiuia ipsius hæreditatis, saltem in effectu: iura enim actiua transeunt ipso iure in emptorem, *l. emptor. C. de hered. uel act. vend.* passiuia autem non transeunt: quia nisi passiuum non potest in alium transferri, nisi consentiente cedente, ut not. Bald. in *l. 1. C. de pact.* per *l. simulato nec. 45 §. 1. infra. mand.* uerum effectus iurum passiuorum transeunt in ipsum emptorem: qualia licet ipse non possit conueniri inuitus a credi-

toribus, sed solum venditor; tamen tenetur solvere, & extrahere venditor in indemnem, *l. hereditatem. 18* & ibi habetur *infra. de donat. c. l. r. 10. 2. Cod. de hered. vel act. vend.* vnde considero, quod venditor vendendo hereditatem, censetur cedere actiones actiones utiles, vt *dist. emptor. C. de hered. vel act. vend.* & etiam est. Nam passiuus; quia saltem tacite ex iuris dispositione censetur et mandare, quod extrahat ipsum venditorem indemnem a creditoribus hereditarijs in effectu, per *d. l. ratio. 2. c. d. l. hereditatem.* Modo ad propositum, quando iste emptor sponte se offert secundum Bart. ad defensionem venditoris in causa reconventionis, facit id, quod in effectu habebat tacitum mandatum praeiudicando, quod debitum reconventionale erat hereditarium: quia in effectu ipse tenebatur illud luere: vnde bene potest dici procurator in rem suam, & sic remanet restricta ista saluatio Bartoli solum in debito hereditario: sed si debitum esset extraneum, ex alia causa, quam ex causa hereditaria; tunc adhærere opinioni Bald. quia tunc non posset dici procurator in rem suam aliquo modo in causa reconventionis. Eodem modo considero in quarta lectura, quod possit saluari gloss. & Baldus ab impugnatione Bartoli; quia in ea cassionatus erat ex causa lucratua: qui ipso iure tenetur defendere cedentem in causa reconventionis, *l. seruum quoque §. vsq. eod.* & not. gloss. *in d. l. si quis in rem. infra eod.* vnde cum creditur sibi actio ex causa lucratua, censetur cessã cum hoc onere defendendi; & sic saltem tacite, ex iuris dispositione, seu interpretatione censetur ad hoc habere mandatũ: vnde potest dici procurator in rem suam sicut in simili dicimus, quando veudo hereditatem, nil cedo expresse; & tamen ipso iure transeunt utiles actiones, vt *d. l. emptor.* Eodem modo, quando datur nomen debitoris in solutum, ipso iure ex dispositione legali transeunt utiles actio, *l. si. Cod. quando sibi vel priuati.* & tamen dicitur ille procurator in rem suam ex parte actiois: ita ergo est dicendum ex parte Re: & sic remanet defensiva opinio Bart. per quam habemus extensionem ad hanc l. vt procedat etiam in causa reconventionis. Cetero ¶ secundam partem principalem huius gloss. in qua querit, ad quid prodest, facere procuratorem in rem suam, si habet necessesse litigare ad voluntatem aduersarij; quia si aduersarius non vult litigare secum, sed cum domino, repellitur a litigando, vt *hic* gloss. soluit, & dat verum intellectum ad hunc textum, scilicet, vt procedat quando persona domini est legalior, & melius nouit factam; vnde vult dicere glossa, quod potest prodest, quando ita est legalis procurator in rem suam, sicut dominus; & par modo nouit factam; quia tunc actor non auersator, sed debet litigare cum procuratore in rem suam; & cum gloss. concordant Bart. & Bald. *hic.* & gloss. *in l. planz. infra. §. si l. en. yf.*

Vnde ad gloss. sua, *in ver. qui in rem.* Quam diuideo

in duas partes. In prima parte declarat textum: In secunda format vnã quæstionem. Secunda ibi; *sed quid, c. r.* Dicitur in textu, quod potest actor eligere dominum potius, quam procuratorem in rem suam: dicit gloss. quia transfert iudicium, quasi dicat, illud iudicium, quod proferebatur actor contra dominum, volebat hic procurator in se assumere, *l. solutionem. infra. de solut.* & ideo hoc inuito actore fieri non posset, vt not. *in d. l. solutionem.* Ex hac gl. colligit Bal. hic quintum intellectum ad hanc l. & istum quintum approbat, & dicit esse veriore[m] ceteris; & secundum istum intellectum esset peneodus casus, quod hic, dum conueniret debitore meum, quidam tertius se obtulit ad suscipiendum iudicium animo nouandi; possum dicere, compareat principalis, si est legalior, secundum Bald. *hic.*

Et ¶ licet Bald. tenent hunc intellectum vt verior 50 rem: tamen ego indubitanter teneo hanc lect. non procedere, & quod gloss. & Bald. male loquantur, & quod hic intellectus sit deterior ceteris, quod clare ostendo. Nam gl. dicit ista verba, scilicet quia transfert in se iudicium, *l. solutionem. 23. infra. de solut.* super quibus verbis praeiudico, quos gl. debet intelligi secundum l. quam allegat, vt not. Bart. *in l. non solum. §. si liberandi verbo. 1. de lib. leg. Et Ioan. And. in c. cum nuncius. de i. b.* Vnde dum illa gloss. allegat *d. l. lutionem* vult dicere, quod iste procurator suscipiebat iudicium animo nouandi: quia iste verus intellectus ad illam *l. solutionem.* secundum gloss. Bart. & Paul. de Cast. *ib.* Ex hoc sequeretur quod iste suscipiens iudicium animo nouandi, posset inuito actore comparere, quando persona domini non esset legalior: quia tota distinctio huius l. consistit, an sit legalior persona domini; & tunc non admittitur procurator: alias secus. ista consequentia est euidenter falsa: quia secundum veram & communem conclusionem, quando tertius vult suscipere iudicium animo nouandi & liberandi debitorem, non admittitur indistincte, inuito actore, siue sit legalior, siue non: ita tenet Bart. *in d. l. solutionem* pro hoc est text. & ibi Bart. *in l. si mandatum §. vsq. inf. mand. & Bart. in l. liberto. §. si vsq. de neg. gest. c. r. hanc* sed secundum istum intellectum gl. adhiberetur illa distinctio, an sit legalior: adaptando ipsum ad hanc l. Vnde apparet, quod est falsus intellectus, & eodem modo Bal. qui ipsum sequitur, male loquitur, vnde in hac prima parte huius gl. & Bal. *hic.*

In ¶ secunda parte gloss. querit, quod si actor di 51 cit, dominũ est legaliore[m], procurator dicit, quod ipse est legalior: cui est credendum dicit gl. Actoris sentit ergo gl. quod potius Actori sit credendum; tu dic melius, vt per Bartol. *hic.* & hic refero vult dicendum super eo. Et gloss. ex his in hanc l. explicata est. Habemus ex prædictis hucusque quinque intellectus ad hanc l. quorum primi sunt communiter reprobati ab i. suo sequentes, qui loquantur in reconuentione, approbantur hic per Bartol. licet Bald. eos reprobet: ego tamen constans sum eos saluare supra

una cum Bartolo. Verum faciant aliquam violentiam ad hunc textum, qui loquitur per verbum, conuenire: & exempla illa loquuntur de reconuentione. Sic impropriant literam huius l. Quintus intellectus tenetur per Bald. hic, quem optima ratione reprobaui.

gest. Et l. solutionem infra, de solut. vbi dicitur, quod potest quis defendere al. quem etiam inuitum, & pro eo soluere: hic dicitur contrarium, quia defensor repellitur à litigando: ergo male.

§ 2 Sexto modo ¶ legit Bald. hanc l. ponendo casum per l. plane infra. fam. her. scilicet. Vt si duo erant heredes, qui diuiserunt hereditatem, in qua erant duæ creditores, scilicet Titius in centum, Maurus in alijs centum: certum est, quod vnum quodque debitum diuiditur proportionè hereditaria inter heredes ipsi iure, *Lea, qua. C. fam. her. scilicet. Et in neque a que. l. C. si certum petat. Et l. pro hereditarijs. C. de hered. actio* adeo, quod Titius habet suam actionem in quinquaginta contra vnum heredem, & in alium heredem in alijs quinquaginta, & ita etiam Maurus. Modo conuenit inter istos heredes, quod vnus soluat totum debitum Titio, & alius Maurio. Titius modo conueniebat vtrumque heredem, ad quinquaginta, ille, qui erat heres, & promiserat soluere totum Titio, comparet vt procurator in rem suam, & vult suscipere totum iudicium, & pro quinquaginta coheredes, potest creditor dicere; compareat principalis: quia est legalior: & hæc electio potest applaudere huic l. & eam tenet gloss. in d. l. plane. & puto eam recte procedere, vnde in hoc tenetur cum Bald. hic.

Pro ¶ solutione horum contrariorum Bart. hic facit quatuor membra distinguendo, quæ etiam reasumit idem Bart. in d. l. solutionem & tangit in d. l. liberto. §. i. s. vlt. infra. de neg. gest. & in omnibus bene loquitur. Ego autem transiam illa quatuor membra per quatuor conclusiones, addendo vnicuique conclusione supplementones necessarias. Prima igitur conclusio est: si d. bitore conuento, tertius compareat ad suscipiendum plenum iudicium in se animo nouandi, & transferendi iudicium & actionem in personam suam, & liberandi penitus debitorem a toto debito, non cogitur actor istam admittere siue persona domini sic legalior, siue non: Vnde actore volente, repellitur à litigando, istud probatur per d. l. si mandato §. i. & ibi Bart. in d. l. si solutionem. Et in d. l. liberto. Et hic. Et hæc conclusio est vera & communis ita loquitur d. l. solvendo. Et d. l. solutionem. quæ ll. quo ad iudicium suscipiendum, debent intelligi, volente actore: non autem conuicto, vt dicit gloss. & Bart. in d. l. solutionem. Et hæc sit prima limitatio ad istam conclusionem, scilicet vt non procedat actor volente: quia tunc admittitur tertius, & debitor liberator: vt not. in d. l. solutionem.

§ 3 Vltra ¶ tot & tantas l. et. dicit ad hanc l. ego addo septimam lect. & magis planam & notabilem; & puto, quod hæc fuerit vera mens huius l. per quam lect. non violatur in aliqua litera iuris textus. Pono igitur casum sic: Ego etiam creditor hereditarius in centum, heres vendidit hereditatem, ego creditor conueni heredem: eundemque venditorem ad dicta centum; quia emptorem conuenire non poteram inuitum, per d. l. C. de pact. Emptor sponte se offert vt procurator in rem suam ad suscipiendum iudicium, non tamen animo nouandi, ego dico: Volo vt compareat principalis, scilicet venditor; quia est legalior, quæritur, an possim hoc dicere, & deciditur hic, quod sic: & iste intellectus nullum videtur habere obstaculum, & loquitur in causa conuentionis: non autem reconuentionis, & sic est conformis cum l. nostra. Isti d. exemplum verificatur per l. vlt. §. Titius. infra. de cond. indeb. vbi est casus optimus ad sciendum, qualiter constituitur procurator in rem suam ex parte Rei. & not. gloss. in l. Plautius. infr. eod. huic intellectum puto vniuersorem ceteris, & cum isto peritranseo super hac l.

Secundo ¶ singulariter limito hanc conclusionem procedere, quando tertius vellet iudicium suscipere, vt supra. Secus si vellet soluere debitum pro debitore conuento, quia tunc potest soluere creditori etiam inuito, & liberare debitorem etiam inuitum à molestatione creditoris & cogitur creditor hunc admittere ad soluendum: imo si noller recipere solutionem, potest ille tertius illam offerre vel deponere: quæ oblatio erit tantæ virtutis, vt impediat debitorem vterius conueniri posse. Ita multum notabiliter tenent Bald. Ang. Fulgos. & Paul. de Castr. & ibi etiam las. in tali pact. §. post diuisionem. supra. de pact. & dicit ibi Bald. notari ex illo text. quod extraneus habetius offerendi debitum, & liberandi debitorem, nisi quidem sit. §. i. infra. de solut. Et cum postulum. §. decepti. Et l. designatione. C. de iur. iur.

Expeditus gloss. & lect. huius l. venio ad apparatus, & supplementones; & primo Bart. hic relatus gloss. format duas oppos. simul, videlicet de l. i. §. vlt. supra. eod. vbi qui non vult comparere per se, potest se defendere per procuratorem: hinc dicitur, quod tenetur comparere principalis ad instantiam actoris. ergo male. Item opponit de l. solvendo. infr. de neg.

Secunda conclusio ¶ vera est: si debitor conuento comparet tertius, ad suscipiendum iudicium non animo nouandi, nec debitorem liberandi: sed tanquam procurator in rem suam, animo defendendi pro suo interesse; & tunc iste admittitur, in persona domini principalis non sit legalior: alius secus. & ita loquitur hanc l. Et d. l. plane. cum gl. infra. fam. her. scilicet. & de hac legalitate debet disputari in principio litis: qui si actor admittit procuratorem in rem suam, & non opposuit, quod domus erat legalior, sibi præiudicauit: & non pot. illi vterius illi opponere. secundum Bart. hic, & bene. Quod iudicium & declar. vt dixi supra in eundem art. in versic. septima videtur.

- 57 Ex dictis Bart. † super isto secundo membro colliguntur tria notabilia: Primum, quod sicut exceptio declinatoria, & recusationis iudicis, debet opponi in principio litis, antequam aliqua exceptio opponatur, vt not. Bart. & Alex. *in l. quidam consulebat. de re iud. & not. Bart. & Doct. l. si conuenerit ff. de iurisdic. om. iud.* ita etiam exceptio declinatoria & accusationis aduersarij, vt *hic*.
- 58 Secundum † notabile est, quod postquam procurator in rem suam est admissus ad litigandum per aduersarium, non potest ulterius petere aduersarius, vt compareat principalis, ad se examinandum, vt principalem & legatorem; quia non dicitur ulterius principalis ad hoc, vt eius confessio possit præiudicare procuratori.
- 59 Tertium † notabile est, quod confessio principalis non nocet procuratori in rem suam, admissio in iudicio, postquam fuit notum aduersario, illum esse cessionarium, vel aliter esse procuratorem in rem suam: secus si nondum sciuisset id. quia sibi tunc noceret: vt not. Bart. & Doct. *in l. sicum temptore supr. 3. par. & probatur in l. vlt. sup. de tract. contrarium tamen videtur tenere Bald. hic. fin. col. tamen non est contrarium, si recte suspiciatur.*
- 60 Tertia † principalis conclusio est, si debitore cõuenio comparet tertius cum mandato, ad eum defendendum tanquam procurator, simpliciter ad utilitatem domini, non autem propriam; tunc indistincte admittitur, siue dominus sit legalior, siue non, ita loquitur text. *in l. 1. §. vsus supra eo. iit.*
- 61 Quod † limita primo procedere in causis civilibus, vel criminalibus, in quibus interrogatur pœna à relegatione infra; secus si à relegatione supra; quia tunc non admittitur procurator: sed ipse principalis comparet tenetur, *l. pen. §. ad crimen. & ibi Bart. infra de publiud.*
- 62 Secundo † limita, nisi ex aliqua iusta causa iudex vellet facere comparet principalem, & nollet procuratorem admittere, vt quia est rixosus, & tabula: quia potest hoc etiam facere in causa civili, *l. vlt. & ibi gloss. & Doct. C. de procurat.*
- 63 Tertio † limita, hanc conclusionem non procedere, quando aduersarius in aliquo articulo vellet præsentiam domini, vt ipsum examinari faciat vt principalem, & legatorem, & tanquam melius de causa informatum: quia tunc tenetur dominus venire personaliter in iudicium, ad testationem quasi principalis facientiam, atque eo iure utimur: ita tenet Bart. *hic per l. & ibi gloss. C. de procurat.* Si vero dominus esset absens, vel non posset in iudicium venire; tunc procurator debet mittere ad eum, ad locum vbi est, ad se examinandum vt principalem, secundum Bart. *hic per l. generaliter de omnibus. §. hic de præsentib. C. de reb. cred.*
- 64 Sed † iuxta hoc cadit notabile dubium: Si dominus est absens, & est mittendum ad eum pro proprio examinando ad instantiam aduersarij, cuius expensis
- mitti debet? Bald. *in d. §. hic de præsentibus. videtur dicere, quod expensis petentis, & sic expensis aduersarij: contrarium tenet Bald. hic. & verius scilicet, quod mitti debet expensis ipsius absentis examinandi: & ita fuit decisis iste casus in sacro consilio Neapolitano, vt est decis. 177. pro hoc est gloss. *in l. 2. de defendendi. infr. ex quibus causis in possess. ear.* & ideo est; quia non debet deterior fieri conditio litigantis, propter absentiam aduersarij; sed ipsi absenti debet absentia obesse.*
- Ex † hoc verificatur illud, quod in simili dixit Bart. *in d. §. defendendi.* quod si aliquis absens mittit procuratorem ad litigandum mecum, ego potero petere eopiam mandati procuratoris, sumptibus ipsius absentis, ne fiat deterior conditio mea, propter eius absentiam, quod est valde quotidianum in practica. Idem in simili not. Bart. *in l. 1. in fin. C. de procuratorib.*
- Quis † autem dicatur principalis, seu quæ dicatur principalis persona in iudicijs, ad hoc, vt sciamus, quis debeat se facere examinari vt principalem, vide text. *in auct. principalis. & ibi Bald. in primo notab. C. de iuramen. calum.* vbi dicit Bald. quod principalis persona dicitur illa, quæ suo nomine litigat in iudicio: Pro hoc est ritus magnæ curiæ *in nu. 283* qui incipit: *Item quod quando cunque.* vbi appellat principales personas actorum & conuentorum: per quod potest dici, quod persona principalis dicitur illa, quæ agit vel conuenitur in iudicio, vt satis colligitur ex traditis, in materia huius legis.
- Quid † autem de procuratore, an dicatur principalis, & an possit compelli ad se examinandum vt principalem, sicut eius dominus? vide Bald. *in l. non solum. col. 1. infra eod. vbi dicit, quod sic; quia procurator tenetur respondere omnibus illis positionibus, quibus tenetur respondere dominus, si ad hoc habeat speciale mandatum: alias posset petere terminum ad consulendum dominum: istud est clare hodie decisum in Regno, per decis. consil. Neapol. in num. 92. vbi expresse deciditur, quod procurator potest compelli ad deponendum vt principalis.*
- An autem † quando examinatur principalis, possit iudex repellere eius aduocatum vel procuratorem? dic, quod sic, ne ipsum influat. ita sentit Bal. *in l. non solum. in princip. in fin. col. infr. eod.* licet se remittat. faciunt not. per gloss. & Bart. *in l. proxime. infra de his, quæ in testam. delent.* vbi habetur, quod iudex non debet se conuulere cum Aduocato alterius partis, & dicit gloss. in constitut. Regni, vt *uniuersis in versic. cum proborum.* quod Aduocati non debent interesse in consilio ferendæ sententiæ: tamen iste casus præpositus est hodie decisis in Regno per dictum ritum magnæ curiæ vicariæ, *in nu. 383.* qui incipit: *Item, quod quando cunque.* vbi dicitur, quod principalis debet examinari in secreto sine consilio Aduocati vel procuratoris, & non puniatur de perituro, si falsum deponat, vt ibi habetur. Istud etiam tenet Andreas de

de HERN. in e. 1. §. Similiter. de consuetud. vob. feudi. & de primo dicto, scilicet, quod Aduocatus vel procurator non debet interesse in examine principalis; est decisio Bartoli in leg. si postulantur. §. haberi. ff. de mulier.

69 Quod ¶ singulariter limita non procedere in rustico vel idiota, qui esset examinandus vt principalis; quia in eius examine potest interesse Aduocatus vel procurator, ad hoc, ne propter eius simplicitatem in sua dispositione decipiarur. Ita tenet Host. in e. dilecti. de iud. & illud dicitur sequitur Soc. in repet. l. 1. col. 4. infr. de vulg. & pupil.

70 Quid ¶ autem si principalis interrogatur super positionibus, & non vult respondere? dic, quod haberetur pro confiteente, vel negante, secundum quod vtilius est eius aduersario. Ita dicit Bald. in d. l. non solum. col. m. s. vltius princip. versic. vltimo quarto. infra, eodem. Pro hoc est text. in e. 2. de confess. libr. 6. & in l. de atate. §. qui tacuit. infra, de interreg. act. Istud est etiam hodie in Regno decisum per Regiam pragmaticam, quæ incipit: Si rem. quæ est conformis cum dicto Bald. in l. non solum. & cum dicto §. qui tacuit. Item habemus titum magnæ curiæ vicariæ, in num. 250. qui incipit. Item seruas dicta curia, quod si quis, &c. qui ponit practicam in hac materia, scilicet, quod quando quis citatur, vt veniat ad se examinandum vt principalem, in vltima citatione debet inseri copia articulorū, super quibus vult deponere, & tunc, si non compareret, haberetur pro confesso, & huiusmodi decreto non appellatur vt ibi habetur, quod notatur in practica.

71 Quarta ¶ principalis conclusio est, si vno conuenio comparet alius, qui est ius successor singularis in plenum ius per alienationem, ad suscipiendum iudicium, pro suo principali interesse, non vt procurator in rem suam, non potest actor dicere; compareat principalis; quia legalior: sed tenetur litigare cum offerente se. ita dicit Bart. hic in 4. membro. qui dicit, ita debere intelligi iura allegata, in princ. gloss. scilicet in l. de illo. & l. de l. de noxal. & ego dixi supra in princ. gloss. magna. in 2. lect. & probatur per gloss. in d. l. de l. sio, dum dicit, quando se non offert aliquis; tunc procedit illa lex: ergo quando aliquis se offert, sequitur, quod cessat electio, & tenetur litigare cum illo.

72 Item ¶ circa hoc pondera verba Bart. dum dicit: quod alius, quem actor volebat conuenire, liberatur: quia per hæc verba videtur innuere, quod si actor conuenit eum, qui dolo desit possidere, possessor suscipit iudicium, liberatur conuenitus per comparitionem possessoris, & susceptionem iudicii: istud probatur in d. l. de illo. & leg. sequitur infra, de noxal. allegat Bart. alium textum, videlicet, in l. sed si lege. §. item si rem. infra, de petis. hered. qui text. similiter bene facit in versic. quod tamen. potest etiam exemplificari in §. etiam. versic. item si quis dolo, ibi: vnus scire ait, &c. eod. iis.

Potest ¶ etiam super isto quarto membro in ex 73 emplum adduci materia nominationis in iudicio, vt si ego conuenio colonum, vel inquilinum, vel alium detentorem alienius rei, & ille nominat dominum in iudicio; nam domino comparente transfunditur iudicium in eum, & conuenus liberatur ab instantia iudicii: vt l. 2. & ibi plene per Baldum & Bartolum, C. ubi in rem act. & not. Abb. in e. quoniam frequenter. col. penult. in fin. vt lite non constet. Vnde tunc admitteretur actor, si diceret: Volo litigare cum colono, vel alio detentatore, tanquam legaliori, per prædicta.

Quid ¶ autem auctore laudato comparente in 74 iudicio, an possit comparere inuito actore? vide Baldum hic, in fin. col. m. vbi notabiliter loquitur: quia potest comparere altero de tribus modis. Primo modo, vt simplex procurator, & admittitur, per d. l. procurator. 1. §. vsus. infra, eodem. Secundo modo vt procurator in rem suam, pro suo interesse ad suscipiendum iudicium, non autem animo nouandi, & tunc similiter admittitur; non tamen liberatur emptor ab instantia iudicii per comparitionem auctoris: sed prodest illi comparitio auctoris: vt possit ex defensionibus eius liberari, & obtinere, & in hoc differt à nominato in iudicio: cuius comparitio liberat nominantem ab instantia iudicii, secundum Bartol. & Doct. in d. l. si quis 2. C. ubi in rem actio Tercio modo, potest comparere in iudicio animo nouandi & liberandi emptorem: & tunc non auditur: secundum Bald. in hac lege nostram, per ea, qua superiorum dixi An autem in dubio præsumatur comparitio animo nouandi, vel non? vide Alexan. in d. l. 2. C. de pact.

An ¶ autem iudicium ceptum contra emptorem 75 debeat supersederi per laudationem auctoris, donec compareat auctor laudatus? dic, quod hodie istud est decisum in Regno per regiam pragmaticam quæ incipit: Dubitationem, per quam est prouisum, quod si auctor laudatus est præsens in illa ciuitate, in qua iudicium agitur, non debet in causa supersederi, sed proceditur contra eum prorem, vel alium successorem: si autem auctor est absens à loco iudicii: datur terminus competens conuenio ad denunciandum auctori laudato, in loco vbi est, & interim durante termino supersederetur in causa contra emptorem, contra quem lata sententia mandatur executioni contra auctorem laudatum siue nouo processu. Ita hæc omnia habentur in d. pragmatica.

Quærit ¶ hic Bartolus; quoniam ista lex loquitur 76 de procuratore in rem suam ex parte rei: quid in procuratore ex parte actoris: an in eo disputetur, quæ persona sit legalior: & est exemplum, si cessionarius agit contra debitorem ex iure sibi cesso, an possit debitor dicere: Compareat principalis cedens; quia est legalior? Bartolus hic videtur tenere, quod &c., per leg. penult. & in fin. infra, de

aliena iudicii mutandi causa facta, licet Cynus hic aliter teneat. Et secundum Bartolum hic, hæc lex ampliat, ut procedat etiam in Reo conuento: ut possit opponere contra procuratorem in rem suam, ex parte actoris, de legalitate personarum hoc tenigi aliquantulum *supra, in notabilibus*. Baldus, hic tenet contra Bartolum, & dicit, quod ista lex non habet locum in procuratore in rem suam ex parte actoris, allegat textum in *l. procuratoris in rem suam, infra, eodem*, qui textus videtur destruere istam legem secundum eum, & ibi proprie est glossa, quæ dat hunc intellectum ad istam legem, & facit pro Baldo. Ego autem teneo opinionem Bartoli, quam tenui *supra, in notabilibus*, quæ videtur mihi verior: cum modificatione tamen seu distinctione infra scripta. Et pondero, quod textus in *l. penult. & fin.* non facit pro Bartolo, quia ibi fuit facta alienatio, causa mutandi iudicii, & ita expresse dicitur in *dict. leg. penultim.* quod debet prior dominus experiri, si mutandi iudicii causa sit facta alienatio: ergo à contrario sensu; scilicet, unde illa lex potius à contrario sensu faceret contra Bartolum in casibus, in quibus fieret cessio sine fraude, & non casu mutandi iudicii. Nam ille titulus de alienat. iudicii mutandi causa facta, præsupponit dolum, & sine dolo non procedit dispositio illius tituli, ut dicit text. in *leg. item si res. §. l. & l. non solum, infra, de alienat. su. s. i. mutand. cau. facta*.

77 Præterea ꝑ considero, quod illa lex procuratorem in rem suam, minime facit pro Baldo, nec videtur in aliquo contraria huic, si bene consideretur: nam in illa l. concurrerant cedens, & cessionarius ad exigendum debitorem, & dabitur, quis debeat præferri? & dicitur, quod præferretur cessionarius, quod est verum, concurrente altero de tribus: ut dicit glossa, quæ ponitur in *l. item. §. C. de donationibus*. Et hæc questio non erat ibi inter Reum & actorem, prout est hic, sed erat inter ipsos actores; quia quilibet eorum prætendebat anteponi, unde non negat ille text. quod si reus opposuisset cessionario: compareat principalis, qui est legalior, quod non debeat audiiri, & sic videtur longe diuertit ab ista lege, verum quia contra Bartolum habemus magno virorum auctoritates. videlicet glossa in *l. procurator in rem suam, infra, eodem*. Cynus in *l. ult. infra, de alienat. iudicii mutandi causa facta*. & Baldus hic in *l. procuratorem*, non esset tutum ita indistincte tenere contra eos, maxime cum pro opinione Bartoli non habemus textum in terminis loquentem in actore, sicut in Reo, & sic opinio Bartoli non possit saluari per extensionem huius l. ut statutum in Reo extendatur ad actorem, & contra, *l. ult. i. f. a, de accept.* propterea, saluo meliori iudicio, ego concordare ita huiusmodi opinionem, ut distinguamus, aut cedens alienauit dolo caus. mutand., ut hic, & tunc indistincte sit vera opinio Bartoli, *per d. l. penult. de alienat. iudic. mutand. causa facta*, aut istud non ap-

paret; & tunc similiter teneo opinionem Bartoli, ut Reus possit opponere, ut compareat principalis; quia est legalior, si principalis vellet comparere; discussio de legalitate, præferretur cessionario minus legaliori; si autem nollet comparere, &c. quia nemo inuitus agere compellitur, puto, quod admittatur cessionarius inuito Reo: quia alias esset in potestate Rei ludere debitum, nolente agere cedente: & ita procedat opinio. Cyn. & Bald. Et ad hoc me mouerat ratio Bald. qui se fudat hic super illa ratione, quia nemo inuitus agere cogitur, ergo à contrario sensu, si sponte veiret ad agendum, cessaret ratio Baldi, & ita cum hac distinctione pertransio. Adde, quod Raph. etiam nititur hic concordare opin. ut hic per eum.

Uterius ꝑ querit hic Bartolus, quid si actor dicitur, quod dominus est legalior, procurator veto dicit se legaliolem, cui incumbat onus probandi istam legalitatem? glossa hic tangit, & non bene soluit, sed Bart. melius soluit, & dicit, quod hæc probatio incumbit illi, qui allegat aliquem legaliolem ad suam dandam suam intentionem vel exceptionem, *l. et incumbit, infra, de probat. & l. si vero. §. i. & ibi habetur supra, qui iussit, dare cog.* Ex hoc sequitur, quod cū procurator in rem suam habeat suam intentionem suam datam in iure ad comparandum, & iudicium suscipiendum non animo uouandi; qui admitti debet, si actor ad ipsum excludendum allegat dominum esse legaliolem; ipse allegans debet hoc probare: quia istud est fundamentum suæ intentionis: ad excludendum aduersarium, quod confirmatur ex his, quæ not. Bart. in *l. hoc iure. to. infra, de verb. oblig.* ubi ponit hanc materiam etiam, quod quilibet tenetur probare id, quod est fundamentum suæ intentionis, & Bart. in *l. si vero. §. i. ff. si satisf. cog. & Abbas in c. bona memoria. in l. col. o. de electione*. ubi habetur, quod etiam negatiua debet probari, quando est fundamentum intentionis alicuius; licet alias sit improbalis; ut *l. act. C. de probationib.* Eodem modo, si procurator in rem suam, ad excludendum actorem, diceret, se esse legaliolem excipiendo: ipse teneatur id probare per prædicta, & sic semper inspicimus eum, qui se fundat super aliqua qualitate agendo, vel excipiendo, ut illam probare teneatur, *l. si minor. rem C. de integr. restit.* Erit ergo practica, quo ad iudicem, quod itare huiusmodi conflictu inter procuratorem & actorem: quia hinc inde allegant dictam præsentam legalitatem, iudex staret competentem terminum verique parti ad probandam dictam legalitatem: quo termino elapso, poterit proficere inter locutoriam pro eo, qui melius suam intentionem probauerit.

Et ex ꝑ his potest decidi illa notabilis, & quori-79 diana questio, quam alias terigi succincte in repetitione *l. u. post. infra, de acquirend. hered.* videlicet, si substitutus pupillaris, mortuo pupillo, agit petendo hæreditatem pupilli, vigore substitutionis, & fac.

& fabricato processu probauit se esse substitutum pupillariter per testamentum patris pupilli : item, si probauit esse mortuum illum, cui fuerat substitutus: non tamen probauit, quod mortuus fuit in pupillari ætate, vt de necessitate requiritur ad hoc, vt sit locus substitutioni pupillari: an possit obrinere? & vera opinio est, quam tenui ibi, scilicet, quod substitutus obrinet, vt tenuit Socin. *in consil. 29 col. 4. in 1. volum.* licet contra istam communem & veram opinionem tria videantur facere. Primo, quod quilibet tenetur probare id, quod est fundamentum suæ intentionis: vt supra dictum est. sed pro fundamento intentionis substituti erat, quod pupillus esset mortuus in pupillari ætate; quia alias adueniente pubertate substitutio pupillaris euanesceat, vt *in §. penult. inst. de pupill. substit.* sed hoc non probauit, ergo deberet succumbere.

30 Secundo: quia quilibet præsumitur viuere centum annos, vt *inter. 23. §. 1. C. de sacrosan. eccles.* vnde iste substitutus videtur habere præsumptionem iuris contra se, scilicet, quod pupillus sit mortuus potius in senectute, quam in pupillari ætate, merito debebat probare mortem in ætate pupillari ad tolleendam illam præsumptionem.

31 Tertio, quia ius non præsumit ætatem minorem, nec maiorem, sed ille, qui se fundat super maiori, debet illam probare, & similiter is qui se fundat super minori, debet illam probare, *l. p. minorem.* & ibi Barr. Bald. & Doct. *C. de integ. rest. c. l. cum re.* & ibi Bald. & Salicet, & Doct. *C. de probat.* Iste ergo substitutus, cum sit actor, & fundet se super ætate minori, debet illam probare. Tamen hic contrarius non obstantibus teneo primam opinionem domini Socini, scilicet, quod substitutus obrinet, licet dictam ætatem non probeat.

Et istam quæstionem proprio decidit gloss. *in*

32 *Clement. fin. in gloss. penult. in fin. de rescript.* vbi est similis casus, nam prouisio Papæ de beneficio vacaturo non se extendit ad beneficium creatum, post datam illius bullæ, vt dicit *dicta Clement. finalis.* pone, quod beneficiarius petit se inuestiri de aliquo beneficio vigore dictæ prouisionis, probauit concessionem sibi factam de beneficio vacante, idem probauit esse beneficium de vacaturo, non tamen probauit esse creatum ante datam suæ bullæ, pro ut requiritur, quæritur an obrineat? & dicitur ibi, quod sic, quia probando illa duo habet suam intentionem fundatam, vnde incumbit aduersario onus probandi, quod fuerit creatum post datam. Sic in casu nostro, substitutus habet intentionem fundatam producendo testamentum, in quo apparet, qualiter est substitutus pupillariter, & probando filium testatoris esse mortuum, vnde probare, quod sit mortuus maior, incumbit aduersario; quia hæc est intentio aduersarii potius, quam substituti; quia aduersarius excipiendo illud adducit ad fundamentum suæ intentionis, merito sibi incumbit onus

probandi, vt nota Bartol. *hic.* Istud etiam in optimo simili tenet per plura *l. as. in ruoric. C. qui admitt. in 3. colum. & Bald. in l. 2. C. de petit. hered.* Et per hæc apparet non obstat primum argumentum: quia respondetur, vt supra, scilicet, quod istud est potius fundamentum rei, quam actoris, per prædicta. Minime obstat secundum argumentum, quia illa præsumptio militat, quando est dubium, an aliquis sit viuus, vel mortuus: quia si à tempore suæ natiuitatis, nondum sunt lapsi 100. anni, præsumitur viuere, nisi contrarium probetur: sed hic apparet contrarium, scilicet, qualiter est mortuus: vnde cessat illa præsumptio. Non obstat tertium argumentum, quia fateor contrarium: verum substitutus non fundat se super minori ætate, sed Reus excipiendo fundat se super maiori; ergo ipse Reus debet illud probare.

Quæritur Baldus hic, an ad hoc, vt procurator in terminis huius l. repellatur à litigando, requirantur ambo ista duo copulariue, scilicet, quod dominus sit legalior, & quod melius nouerit factum: an vero sufficiat vnum tantum: concludit, quod vnum tantum sufficit: quia vt plurimum Doctores loquentes de hac materia, loquuntur alternatiue: vnde sufficit, quod vel dominus sit legalior, vel melius nouerit veritatem: quia vtunque non requiritur de necessitate: & bene videtur loqui Bald. pro quo facit *tex. in §. affinitatis. Inst. de nupt.* aduerte tamen quia in eo, quod ipse dicit, sufficere probare illud, vnum, scilicet: quod dominus melius nouit veritatem, puto non procedere dictum suum: & contrarium tenet Bart. hic in finalibus verbis, si recte ponderentur. Nam licet in procuratore simpliciter illud procedat, vt faciat comparere dominum, quando dominus scit melius veritatem, vt not gloss. *in l. vlt. C. de procur.* tamen in terminis huius l. vbi tractatur de procuratore in rem suam, illud non sufficit, sed debet probari legalitas, secundum quod habetur *in l. 1. in fin. c. l. sequi. infra. de alien. iudic. mutan. caus. fact.* secundum Bart. *hic. in fin.* scilicet probando, quod persona procuratoris est durior: vt quia est aliquis cauillosus & improbus, vel est homo multum potens, qui possit vexare aduersarium, vt ibi habetur, persona vero domini est legalior, id est, magis pura & veridica, minus potens, & non cauillosa; & hæc sunt probanda de mente Bart. hic.

Et ex dictis inferitur, quod si actor producat articulos in causa, super quibus intendit examinari facere principalem, procurator vero Rei simplex dicit, Ego volo respondere super positionibus: quia scio factum, sicut dominus, & volo deponere vt principalis: sed actor dicit, quod volo Reum, vt principalem & legaliozem, & non procuratorem: potest hoc actor dicere, quia procurator non potest, inuito aduersario respondere positionibus: sed debet venire principalis, tanquam legalior, & magis scieus veritatem: ita tenet Bald. *in l. 1. col. penult. C.*

de sententiis. & hoc est addendum ad ea, quæ dixi supra in 3. conclus.

85 Circa ꝑ illud tamen, quod terigi supra in præcedenti charta, an ista lex habeat locum in procuratore ex parte actoris, ubi reruli opin. Bald. hic in prima lectur. tenentis, quod non: pondera, quod idem Bald. in secunda lectur. noua huius l. in fine. videtur sentire contrarium: dum limitat illud, quod dicit Barr. hic, scilicet, quod si procurator in rem suam fuit semel admissus, non potest ulterius opponi in processu iudicii, quod compareat principalis, quia est legalior: in hoc limitat Bald. hic procedere, quando procurator intentaret vtiles actiones: secus si directas nomine domini: vnde per hæc verba videtur sentire Bald. quod hæc lex procedat in procuratore ex parte actoris. Nam hæc distinctio directarum & vtillum non competit, nisi actori: quia procurator ex parte Rei non habet vtiles, nec directas: quia ius passiuum non transfertur, nisi volente creditore, vt dicit Bald. in l. 2. C. de pact. Istud etiam tenet Bald. hic. in 1. lectur. in 2. volum. vers. quæro de ratione diuersitatis, &c. per l. venditor. C. de heredit. vel act. vend.

86 Vltimo, ꝑ vt nihil intactum relinquatur super hac lege, quia de euidentialibus supra fuit declaratum, qualiter constituatur procurator in rem suam ex

parte actoris, bonum est ponere exemplum, qualiter constituitur ex parte Rei, & certe ex prædictis liquet: tamen pro generali intelligentia huius materię, pono vnam regulam, quam ponit Bald. hic in 2. col. in sexto intellectui huius l. ubi dicit: quod procurator in rem suam non fit cedendo ex parte Rei, sed solum ex parte actoris: sed ex parte Rei fit promittendo, scilicet promittendo soluere creditoribus, & illud operatur promissio ex parte Rei, quod operatur cessio ex parte Actoris: quo ad hoc scilicet, vt possit dici procurator in rem suam, & hæc promissio potest esse tacita, vel expressa, de expressa probatur in l. vlt. §. Titius. infra, de cond. indeb. & l. plano. infr. famil. erciscunde. & l. hereditatem. cum gloss. infra, de donat. & l. eum res. C. de donat. de tacita probatur in exemplo gl. in l. Plautius. infra, eodem. vbi si vendo tibi hereditatem, in qua sunt creditores: censetur vendita cum onere satisfaciendi creditoribus: emendo enim videtur statim promittere de soluendo illis: & sic dicitur procurator in rem suam ex parte Rei. Et hæc super ista breui l. dixisse sufficiat.

Sit laus omnipotenti Deo maximo atque
optimo, eius Genitrici, & omni-
bus Sanctis.

* *
o

PRACTICA IVDICIA- RIA COMPENDIOSA ET VTI-

LIS, TAM CANONICA, QVAM CIVILIS:

TAM ORDINARIA, QVAM EXTRAORDI-

naria, & maxime in regno edita.

Per Reuerendum D. Ioannem de Arnono de S. Angelo Fasanelia I. C.

PRÆFATIO AD LECTOREM.

QVONIAM practica ipsa vera est intelle-
ctrix legum, vt eleganter & vere inquit
Bald. in c. 1. in princ. vers. & ideo quando capiuntur,
de feud. si culpa non amit. vnde dixit idem Bald.
in l. illud ff. de excusat. tut. per illum text. secun-
dum assessores, ab antiqua practica non esse
recedendum, & idem dicit Bald. in consil. suo.
472. cuius est initium, statuto communis Papiæ,
in 2. col. lib. 1. hinc etiam eleganter dicebat idem
Bal. in l. de quib. in 7. col. vers. item quæritur. ff. de legib.
quod quoties stylus infringitur, non valet
quod agitur, cum his, quæ late congerit D. Fel.
in c. 2. in §. colum. vers. stylus curia, extr. de rescript.
Ahibi etiam pulchre idem Bald. in c. ex tenore.
circa med. extr. de rescrib. dicebat: quod leges sa-
piunt, cum practicantur: & tunc fructus ex
arbore colliguntur, propterea vulgatum, iam-
que vsu ritum est, & receptum Adagium: Le-
ges in schola deglutiuntur, in palatio digerun-
tur, quia practica est scientia digestiua: & vbi
theoricus desinit, practicus incipit. Vnde li-
cet ius emanauerit positium, tam Pontifi-
cium, quam Cæsareum; tamen practica, &
exercitium placitandi permaxime sunt neces-
saria. 45. dist. c. licet. Per scientiam enim & ex-
perientiam omnis acquiritur notitia, iuxta il-
lud: *Vfus, & ars docuit, quod sapit omnis homo.* &
iuxta Philosophum in 1. *Metaphysic.* Experien-
tia facit artem. Nam omne artificium per con-
tinuum exercitium recipit incrementum, vt
l. legatus seruis. §. ornatricibus. ff. de leg. 3. Est enim ip-
sa experientia efficax rerum magistra, c. quid
sit, de elect. lib. 5. vnde commendat Suris peritos
experientia rerum: & experti causarum iudi-
ces dari debent, C. de iud. l. certis. nam inexper-

tus pauca cognoscit. Propterea ego Ioannes
de Arnono, de S. Angelo Fasanelia, inter di-
uini & humani iuris laureatos perexiguus, sta-
tui ad communem omnium vtilitatem, &
eorum maxime, qui in forensibus causis ver-
santur, iudiciariam practicam edere compen-
diosam quidem, & non (vt aiunt) verbosam:
& substantialem & perutilem, ac versatilem
quotidie, tam in foro Pontificio, quam Cæsa-
reo, & permaxime in regno hoc Siciliæ: in quo
(vt plurimum) legibus communibus ab aula
explosis, constitutionibus vrimur, ac capitulis
pragmaticis, & ritibus. In qua quidem Practi-
ca, si quid forte boni à me expromi contigerit,
nil mihi laudis velim tribuendum, sed Deo Op-
Max. à quo omne bonum optimum, & omne
donum perfectum proficiscitur, laudes agatur
innumera. Bene vale Lector candidissime.

CAPVT I.

S Y M M A R I A.

1. *Præfationes demonstrationis & finalis causæ vim ostendunt.*
2. *Practica litigandi quo iure sit exortari.*

QVIA (si Bald. credendum sit) in *pralud. feud. in 2. col.* non statim iniiciendæ sunt manus in messem: quæ enim ordinem in se habeat, præludia quædam habent, vt notat in *Aush. in medio litu non fit, sat for. §. fin. collat. 8.* & plerumque præfationes † demon-
strationis, quini mo etiam finalis causæ vim ostendunt, vt l. 1. ff. de orig. iur. & l. Pacumianus Androtanus: ff. de hered. inst. Propterea quæro, num Practica litigandi, & placitandi vsus, † sit de iure diuino exorta? Et dic, quod sic. Nam cum Adam redargueretur à domino de inobedientia, & de esu pomi vetiti in paradiso delictiarum, relationem huius criminis conuertit in coniugem Euam: imo, maus in coniugis autorem Deum Op-
Max. cum dixit: Mulier, quam

cuam non sibi fieri arbi sociam, me decepit, & comedi, a. c. *expens. p. parit.* Item ex lege veteri Practica iudicialia comprobatur. Nam Moyses ait, In ore duotum vel trium stat omne verbum. *Deut. t. 19. c. nouit. de iud. c. licet. de test. cum similit. non parum multu.* sed postea approbatione & extensione dicitur esse de iure positum, à quo prodita est quædam forma particu- laris, & spiritalis in iudiciis obseruanda, vt ex le- quentibus luculeter apparebit.

CAPVT II.

S V M M A R I A.

- 1 Iudicium quid.
- 2 Fama in iudicio inquisitionis seruit loco Actoris.
- 3 Super notorio crimine ipsum notorium visces actoris supplet.

QVONIAM Practica iudicialia præfens tractatus inscribitur, propterea quæto non incongrue abs te, quid sit iudicium? (quia, quid sit Practica, satis superque supra in præfatione diuersimus) dicas igitur cum Host. *in summa de iud. in princ. & Ioan. And. in sua addit. ad Spec. paraphrasi, in tit. de Actore, in princ. & communiter Dd. in hoc, iudicium esse actum ꝛ trium personarum, Iudicis, Actoris, & Rei, de hoc in c. forum. imo magis forum dixerim, extr. de verb. sign. cum forus in masculino genere non reperitur in illo significatu, in quo ibi ponitur pro loco exercendarum litium. Nec te moueat, si aliqua sint iudicia, in quibus non sint omnes illæ personæ, de quibus supra, vt in iudicio generalis inquisitionis, vbi non est persona actoris, vel rei, de quo in c. bona, de elect. & in iudicio specialis inquisitionis, quæ sit officio iudicis nemine promouente, vel iustigante de actu inquisitionis, vt in c. qualiter & quando. 2. de accusat. quia in iudicio inquisitionis fama, ꝛ quæ præcedere debet, deseruit loco actoris, vt ibi not. ad quam præordinatur etiam inquisitio generalis. Nec etiam moueat te iudicium, quod habet super ꝛ notorio crimine Nam & ibi notorium supplet locum & vicem accusatoris interpretatiue. Et sic vera est distinctio, quam supra posuimus post Doct. per nos citatos, vt iudicium ipsum sit actus legitimus trium personarum, Iudicis, Actoris, & Rei.*

CAPVT III.

S V M M A R I A.

- 1 Tabelliones unde dicti, qui hodie barbære Notarii dicuntur.
- 2 Nunciis sive praconis officium quod.

Nec propterea dixeris supradictam distinctio- nem iudicii non esse veram, quando quidem & alia atque alia personæ in iudicio interueniant, vltra iudicem, actorem, & ream, vt procurator, vt coniuncta persona, vt defensor, vt excusator, vt syndicus, vt œconomus, vt tutor, vt curator, & alia

id genus, de quibus Spec. in 1. parte, in 3. particula per- tractauit, quia hæ personæ non necessariæ, ad sub- stantiandum iudicium. Nam alieno quidem no- mine, & non proprio in iudicio admittuntur vel agendo, vel defendendo. Quinimo & alia sunt per- sonæ, quæ nec agunt, nec defendunt, sed adminicu- lum præstant ipsi causis, seu sunt causarum patro- ni, de quibus loquitur titulus de postulat. per tot. ff. & extr. c. pastoralis. de iud. & c. 1. extr. vt lite non conestiat. 4. q. 4. c. 1. de verb. sign. c. forus. & in omni. & pragmat. Quinta die. i. i. sine presentia Procuratoris vel Aduccati. & constituit. regni, cuius est initium, Hac est illa lege. sub rubrica. de salario Aduccatorum. & constituit. regni, incip. iustitiariorum. sub rubr. vt iustitiaris habeant curios aduccatos. & constit. regni, incip. Lege present. sub rubr. de dandis Aduccatis pupillis, & alia miserabilibus per- sonis. & constit. incip. Aduccatorum officium sub rubr. de aduccati ordinandis. & constit. incip. aduccatos, sub rubr. de præstatione sacramenti ad aduccatu. Sunt itaque alia personæ, quæ in iudicio interueniunt, vt præstant adminiculum, vt sunt actorum Notarii, secundum communem consuetudinem sic dicti, cum tamen hi, secundum Romanam linguam, Tabelliones vel etiam Libelliones vocentur, quia tabulas, ꝛ hoc est testamenta & publicas scripturas faciunt, sed hodie Notarii barbære ab omnibus vocantur, de quibus Notariis actorem loquitur constitutio Regni, cuius est initium, In locis Demans. ibi; prater iudicem & actorem Notarium. & constitutio, cum iuxta præuidi, sub rubr. de salario baiulorum, & iudicium, & Notariu curia, & constitutio, iustitiariorum per prouincias ibi; assessores etiam, & actorem Notarios, & de eisdem, vel duobus vtriusque loco, qui iudicis acta describant, loquitur tex. in c. quoniam contra, de probat. Interuenit etiam Nuncius, ꝛ qui citet & referat, de quo loquitur tex. in c. prudentiam. 1. responsio, de offic. delegat. & c. cum pa- rati, de appellat. qui alias apparitor dicitur, de quo, & eius salario habet constitutionem, cuius est ini- tium: in civilibus causis, sub rubrica de apparit. ribus, & eorum salario. & constitutio, Edictorum. ibi; per specia- lem curantis nunciu, de litera curatoris. & constitutio, Citationis. litera. & regia pragmatica peranda in ordine, cuius est initium: Quilibet agere volens. Et istæ etiam personæ non sunt necessariæ in iudicio, nisi secun- dum prædictum effectum, scilicet, vt præstant ad- miniculum, quo fit, vt iudicii vera sit distinctio, quam posuimus in præcedenti capite, vt sit actus legitimus trium personarum, Iudicis, Actoris, & Rei, cum alia personæ, de quibus in præfenti capi- te, non sint de substantia iudicii, nisi vt adminicu- lum præstant, vt ex prædictis patet.

CAPVT IV.

S V M M A R I A.

- 1 Quæ sint de substantia iudicii, num 2 3. 4. 5. 6.

HACTENVS de personis, quæ sunt de substan- tia ipsius iudicii, & de his, quæ præstant admi- nicu-

niculum in causis ipsis, nunc de substantialibus ipsis iudicii disputandum est. † De substantia igitur processus, vel ordinis iudicarii sunt hæc, † Libelli oblatio, de quo in c. 1. de libel. oblat. in fin. gl. ff. & in Clem. sape de verb. sign. in glo. qua est super verb. necessario. & in authent. offeratur. C. de litis contest. & in l. 1. ff. de edem. & in l. edicta actio C. eod. in quantum ibi sumitur edita actio, pro edito libello. Item † litis contestatio, ut in c. dudum. 2. de elect. & in c. exhibita. ibi, litis nondum super eodem negotio contestata. de sud. & in c. unico. de litis. contest. vbi Bald. dicit, litis contestationem esse fundamentum & angulum iudicii. Item publicatio † in causa, secundum gl. in verb. solisum, in l. prolatam. C. de sent. & interloc. om. iud. Sed hoc est verum, quando petita est publicatio, & non facta, secus si non petita, sed omissa, nam tunc processus valet, ut per Doct. maxime modernos. Ferrarient. in c. cum r. & A. de re iudic. Item † conclusio, de qua in Clem. sape in gl. ff. ista litera. Item † sententia, ut in c. 7. quoniam contra. de prob. & † quod feratur in scriptis, de re iud. lib. 6. c. fin. & l. fin. C. de sent. ex peric. recess. ibi, de scripti recitatione proferri, nisi in causis breuibus, ut in authent. nisi breuiore, ibi posita. quæ causæ breues & modice hodie in in regno considerantur, si sint intra duos augustales, ut in c. consue. Dilaciones. & ibi gl. ff. in verb. duc. quæ dicit sopitam esse id, quod dicitur in Authent. de mand. princ. §. si sibi, quia ibi in d. constit. dicitur, quæ sit breuis litis, quod non determinatur ibidem, scilicet, in d. §. si sibi.

CAPVT V.

S V M M A R I A.

- 1 Continuitio.
- 2 Exceptiones, replicationes, appellationes, &c. non sunt de substantia iudicii.
- 3 Ordo iudicarius non confundendus.
- 4 Ordo iudicii de consensu partium prætermitti non potest.
- 5 Quæ ad litis ordinationem spectent.
- 6 Quæ ad litis instructionem pertineant.

IN præcedenti capite vidimus de substantialibus processus, vel ordinis iudicarii; † hic de non substantialibus videamus. Nam exceptiones, † replicationes, appellationes, & alæ id genus de quibus infra patebit, non sunt de substantia processus, vel ordinis iudicarii, & earum omisso non reddit processum nullum. Et ordo † iste iudicarius non debet prætermitti, confundi, vel præposterari, alias ex omissione, confusione, vel præposteratione induceretur, & surger nullitas iudicii, & processus. in §. 6. ad finem. de a. e. u. a. c. qualiter & quando. in Specul. de ient. prol. §. iuxta proprium. Nec potest † prætermitti etiam de consensu partium, ut est gl. in c. de car. sis, de off. deleg. in gl. 2. & in Clem. sape de verb. sign. in vlt. gl. Et quomodo hæc ista prætermittio, con-

fusio vel præposteratio ordinis iudicarii, ponere exemplum ut per glo. 1. in verb. solisum. in l. prolatam. C. de sent. & interloc. om. iud. ut si primo proferatur sententia. & postea scribatur, vel ordo iudicarii de calumnia, postea fiat litis contestatio. Sciendum tamen est, huiusmodi actuum particularium quoddam esse ad iudicium, seu litis ordinationem, quoddam vero ad litis, seu causæ instructionem, seu decissionem. Qui sunt ad † litis ordinationem, sunt hi videlicet, citationes, fauldationes, & similes actus iudicii ordinati. Sed confessiones, † attestaciones, probationes, instrumenta, priuilegia & scripturæ, & illa quæ factum respiciunt, sunt actus causæ instructionis seu decissionis. de quo per Innoc. & Host. in c. causam. r. de testib. & in Clem. sape de verb. sign. in gl. facit ad hoc.

CAPVT VI.

S V M M A R I A.

- 1 In causis priuilegiatu iudici ordo non seruetur.
- 2 Causa priuilegiata à iure quæ.
- 3 Causa priuilegiata ab homine.
- 4 Causa priuilegiata ex natura causarum.

QUÆ hucusque dicta sunt, iudicarii ordinis partes respiciunt, in causis regulariter obseruandis. Sed animaduertendum puto, causas esse aliquas ex priuilegio iuris, vel hominis, vel ex causarum natura ordinem huiusmodi per omnia necessarium non exposcere, vel † in eis etiam nullo modo ordinem ipsum seruando, cum per omnes partes iudicii in eis non ambuletur. Si de causis priuilegiatis à iure exemplum quæres, † hæc sunt videlicet, causa beneficiale, matrimoniale, vsuaria, decimale, ut in Clem. dissipatorem. de iud. & omnes causæ hodie in regno, per cap. de cessantes & per regiam nouellam pragmaticam in a. in ordine, cuius est in titum, Dispendia litium: ut dixi in §. in log. meo, ubi §. 8. quod incipit, nemo est qui nequeat. quia omnes prædictæ causæ sunt summarie, in quarum cognitione, ex dispositione iuris, iudex non tenetur iudicarij ordinem obseruare. Et ideo ex certa scientia & cum iuris ministerio dixi, *Necessario*: quia potest si vult, ita singulariter decidit Bald. in l. nulli. circa fin. ff. de legi. arg. tex. & eorum, quæ singulariter Innoc. in c. noui. in 1. col. post princ. extr. de iud. vbi dicebat, quod seruare ordinem iudicarium, non potest nocere. Et reatsum Bald. idem in l. testam. in 2. notab. C. de testam. & vtrunque dictum commendate tractans d. Felin. in c. cum delicta. 14. col. extr. de refer. & resulti in d. §. in log. Si vero de † causis priuilegiatis ab homine exemplum poses, dicas illas esse causas, quas Princeps committit summarie, & de plano, sine strepitu, & figura iudicii, in quibus, quæ de substantia iudicii sunt, vel libellus, litis contestatio, confusio, & c. iudex vbi potest vsquequaq; obseruare, nisi partibus non contradicentibus, ut in Clem. sape, de verb. sign. vbi. ad di-

tur forma in procedendo, quando per Principem committitur causa summarie & de plano: Et quis possit causas sic committere, vide plene per d. Fel. in c. 1. de rescript. in 1. col. ver. legatus non committit. vbi plene examinat gl. singul. in c. fin. in glo. maiori, quasi in fine, de heret. in 6. volentem, legatum etiam a latere non posse causas committere, sublato iuris ordine. Et si de causis privilegiatis queras ex natura causarum; illæ inquam sunt, quæ notoriæ sunt, in quibus non exigitur ordo iudiciarius. Nam in illis ordo est, non seruare ordinem: vt in c. ad nostram. 3. extr. de iureiur. de quo in c. tua, & in c. vestra, de cobabile. & multe. item iudicio inquisitionis ex officio iudicis, nõ ad promotionem, vel instigationem alicuius, vt in c. quonia frequenter, & sunt & alii, vt lize nõ concess.

- 1 In prima iudicii parte quid disputetur. 5. 7. 3. 9. 10.
- 2 Reus qui sit, qui nunquam respici debet.
- 3 In iudicio non est deneganda defensio.
- 4 Rem necessario respondere compellitur.
- 6 QUANTA VM exceptionis falsi procuratorii.

PRIMA igitur pars ea expedit, quæ competentiam vel incompetentiam iudicis respiciunt, & eius iurisdictionem: an sciam in reum habeat necne? & sic, an sit reculabilis, ¶ vel declinabilis; itaque in ea disputatur de persona actoris, an videlicet legitimam habeat personam standi in iudicio necne? Quæ quidem disputatio ad actorem tantum ipsum ducitur, ¶ & non reum, quippe cū reus sit quisquis is sit, qui ad iudicium vocatur, nõ est respondendus. tamen si diabolus ¶ sit ex inferno ad iudicium euocatus, quia deneganda non est defensio in iudicio, quæ à iure naturali prodita est, vt in c. cum inter, de except. vbi dicit Innoc. Reum non legitimaturum, firmaturumque personam suam in iudicio, quæ eo ipso firmavit & legitimauit, quod iudicium fuit euocatus. Nam ¶ & respondere compellitur necessaria, de iud. c. intelleximus, cū vel maxime iudicium reddatur in inuitum, Linter stipulantes. ff. de verb. obl. quæ etiam prima pars procuratoris personam examinat, an is sit procurator, ¶ qui personam habeat legitimam standi in iudicio, legitimumque mandatum, c. 1. de promer. Nam exceptio falsi procuratoris tanti, ¶ vt in quacunque iudicii parte admittatur: & non ab re, cū reddat iudicium retro nullum. l. licet, C. de procur. c. in nostra. ext. cod. iit. Quod intellige, prout eleganter profequitur & distinguit Panor. in c. quoniam contra, in pen. col. in prin. vers. venio nũc ad 2. q. vbi ponit quot modis consideretur hæc exceptio procuratoria, ext. de prob. Itaque in eadem parte queritur de ¶ loco iudicii, tutus ne sit, & idoneus reo, an non, de appell. c. ex parte. Item conceptus ne sit ¶ libellus vt decet, nec ne, c. examinata, de iud. Item siue ¶ forum competentis, vel incompetentis, ad quod reus fuerit euocatus, de for. compet. per tot. sintne legitimæ vel inhabiles personæ ¶ in iudicio interuenientes, quæ omnia, & alia id genus, negotium principale regulariter non respiciunt, quod ideo dixerim, cum quidam se officiant calus, qui negotium amplectantur principale, tamen si ante liris contest. occurrant, de quibus agitur in c. de litu contest. lib. 6. & per gl. in ver. excepto. ibi fallit in tribus, in constitutione regni exceptione filiationis: & est exceptio rei iudicæ transactæ, seu finitæ, vt in d. c. 1. de litu contest. in 6.

CAPVT VII.

S Y M M A R I A.

- 1 Index qualiter se habeat in causa criminali & civili.
- 2 In causa iniuriarum in quo index precipue laborabit.

VIDIMVS in tribus præcedentibus capitibus de actibus substantialibus, & non substantialibus ipsius iudicii: nunc obiter differendum putamus, qualiter se habiturus sit index in causa criminali & civili. Proinde scias, ¶ iudicem in causa criminali debere prius examinare accusantem, quæ intentione moueatur, cuiusque sit opinionis. Item in causa iniuriarum ¶ debet iudex laborare, vt partes ad pacem, compositionemque deducat. in qua actione potissime pax, & compositio procedit. 10. dist. c. 1. Quod nota ad constitutionem regni. Varietates poenarum, sub rubr. de consideratione iniuriæ, temporis & personæ.

CAPVT VIII.

S Y M M A R I A.

- 1 Iudicii distributio in partes tres.
- 2 Prima iudicii pars, à quo incitum sumat.
- 3 Secunda iudicii pars, à quo incipias.
- 4 Tertia, à quo.
- 5 Executio sententia prioris instantia suspenditur appellatione.

HIS sic præmissis, totum processum diuidimus in ¶ tres partes, in hoc Spec. imitati in 2. parte in prin. Quarum ¶ prima à prima vocatione, siue citatione incitum sumit, lirisque contentationem excludit. Secunda à liris ¶ contestatione ad sententiam vsque definitiuam excludit. Tertia & ¶ vltima à sententia ipsa exclusiue: & durat vsque ad eius effectualem executionem, siquidem à sententia ipsa non fuerit appellatum. si vero sic, suspenditur executio ¶ quousque appellationis causa fuerit terminata, c. venientes, de iureiur. cum suu concord.

CAPVT X.

S Y M M A R I A.

- 1 Secunda iudicii parte negotium principale tractatur.

2 Tertia iudicii parte finis negotii principali imponitur.

3 Quando sententia fortisatur effectum.

SECUNDA pars pertractat negotium ipsum principale, et ut videbimus in prosecutione materiam, Tertia & vltima, negotio ipsi principali finem imponit per sententiam, h. i. *de re iud.* Quae sententia finem assequitur congruum, et oportunitatem, si debita fuerit executioni mandata, *de re iud. c. cum aliquibus, de off. deleg. c. quatenus.*

CAPVT XI.

SUMMARI A.

1 Actor sequitur forum Rei. Excepe, ut num. 2.

2 Ratione iurisdictionis & eccles. ciuiles iud. competentes sunt.

3 In iudice delegato prorogatio tacita non procedit.

VLTIMVS in quot partes factum sit iudicium, factusve processus totus, & de qua re qualibet pars diiudicet & disputet, non abs re antequam inchoetur processus, dilucidabimus, quid actor acturus sit ipse, quippe si nobis coactare velimus, actor iudicem ipsius rei adhibet, ut *Imp. ceculuit in l. adiro. C. de iuris d. om. iud.* quia est producta hae regula, et ut actor forum rei sequatur, ut docet text. *in c. cum sit generale, de foro comp. per.* Nec te moueat si quos casus repereris, in quibus regulam non procedere inspexeris, nam hi casus erunt speciales, ut *in c. vlt. de foro comp. in 6.* puta, et quando esset per laicum depositum iuramentum in contractu, quia ratione iuramenti poterit etiam ad forum trahi iudicis Ecclesiastici, quia accumulatur forum, ut *in d. c. vlt. & moribus ac consuetudine receptum est, ut clerici trahant laicos ad forum ecclesiasticum in causa ciuili, per d. c. cum sit generale. & non plene c. si clericus ead. tit. de foro comp.* vbi Abb. dicit illum textum esse singularem, & reddit rationem ob communem quodammodo sacrilegium, quantum retinetur res ipsius clerici, et ratione ipsius sacrilegii, utque iudex est competens, *d. c. cum sit generale.* Prorogatur & tacite iurisdictione non sui iudicis, *c. de iur. de foro comp.* quae prorogatio tacita fit contrahendo, ut si Salernitanus quispiam contraierit in hac patria, vel promittat soluere in aliquo loco; & hoc est verum in iudice ordinario, ut dicto modo fiat prorogatio in eum. In iudice autem et de legato prorogatio non procedit, de quo *in c. P. & G. de off. deleg.* Vt autem clericus valeat iurisdictionem non sui iudicis prorogare, multat equitatur, de quibus *in c. significasti. de foro comp. et.* ut scilicet sit iudex Ecclesiasticus is, in quem sit prorogatio, & sui diocesani consensus accedat, ut *d. c. significasti.* Sed aduertendum diligenter, ne decipiant priuilegia amplissima Baronum nostri temporis, quibus competit remissio subditorum etiam si alibi contraierint, vel deliquerint, vel quouis modo a tu et iudice alibi forum vindicauerint, etiam si vniuersorum ad id consensus accedat.

CAPVT XII.

SUMMARI A.

1 Citatio principium iudicii.

2 Parte aduersa non adita, nihil in iudicio definiti potest.

QUONIAM (ut in praeced. cap. differimus) actor regulariter debet adire iudicem rei, nunc postquam id fecerit, quid sit facturus, videamus. Et quidem proposito tuo facto, coram iudice per se quidem si sagax sit, alioquin per alium, iuxta *c. passus vlt. de iud.* petat enocari aduersarium suum ad iudicium, *e. i. de iud.* Est enim et citatio fundamentum, ac principium ordinis iudicarii, de quo gl. *in c. ecclesia S. Mariae, extra. de consue.* Et dicit text. *sa. c. in de causis pass. & proprie.* non posse et contra inauditam partem aliquid definiti, vnde dicit notabiliter text. *in Inst. de pces. reme. litig. §. v. r.* Omnium actionum institueudarum principium ab ea edicti parte constituit, quae est de in ius vocando. Potest tamen reus, si praesens est, ad respondendum cogi absque alia citatione, ut fuit originale & singulare dictum Ioan. Andr. *in c. fin. de elect. lib. 6.* de quo per Doct. maxime modestos. Pap. *in rubr. C. de in ius voc.* Haec in iudice ordinatio, in quo infra scriptae officinae non considerantur.

CAPVT XIII.

SUMMARI A.

1 Coram iudice delegato quomodo quis citatur.

2 Per citationem persequatur iurisdictione commissarii.

3 Effectus citationis.

SI vero iudex sit delegatus vel commissarius, qui territorium non habet, iuxta *l. si pupillus. §. territorium. ff. de ver. sig. actor ipsum habeat et in loco tam honesto, & hora congrua, c. conuulsi, de off. del.* etique rescriptum offerat, & citationem obtinet, & propere ac citius & celerius, quam possit ad partem, quia per eam perpetuabitur iurisdictione ipsius et commissarii, & iudicis delegati, etiam si nondum peruenit ad partem, ut est gl. *in Clem. 11. in gl. in ver. ad partem ut lit. pena.* de hoc autem plene per *D. d. in c. licet vndiq. & in c. relatum, & in c. gratum, de off. del.* vbi quid de iure Pontificio, quid de iure Casateo, plene per eos differitur. Item per citationem ipsam, si ad eam obtinendam actor ipse properauit, efficit, ne et per aduersarium suum coram alio possit iudice conueniri, ut legitur & not. *in c. ut debitis honor. de aprel.* Est itaque adhuc ipsius citationis non paruus effectus, ut data cumulatione fori, is erit iudex in causa, qui prius fuerit aditus per citationem, ut not. *in c. cu ab ecclesiarum, de off. ord. & in c. cum cotingat. de foro comp.* Nam vbi est pluralitas iudicium per modum accumulationum locus est praeventio, ut qui primo citat, iudex esse prohibeatur, si re ordinarius sit is, siue delegatus, ut *in d. c. debitis honor.* Et hoc quotidie videmus ex facto incidere in locis, in quibus duo

iudices possunt cognoscere, ut is præferatur, qui primo fuerit per citationem aditus, quæ & alium producit effectum, si ad eam properetur, effectum inquam liris pendentia, ut in d. Clem. 11. & ibi not per glossi. & Dd. ut sit pen.

CAPVT XIV.

SYMMARIA.

- 1 Citatio quotuplex sit, & per quos fiat, & n. 3. 4. 5. 6.
- 2 Citatio per ipsum, et iudicem facta, cum habes peremptoria.

EFFECTVS multiplices citationis qui hi sunt, satis abunde deduximus in præced. cap. nunc quotuplex sit citatio, videamus. Est autem quædam citatio, quæ fit per iudicem, vel suis literis, vel viva voce. Rursus quæ viva voce fit, adhuc multipliciter fit. Nam quandoque per ipsum iudicem fit, qui proprio ore citat; & hæc maiorem quidem inducit effectum. Habet enim vim citæ citationis, secundum gl. in e. conuulsi, de off. del. & in l. 2. C. quom. & quand. iud. Vnde dicunt moderni, quos refert d. Fel. in d. e. conuulsi, ubi col. monitum à iudice, & non comparantem, verum esse contumacem, ac per hoc ab appellationis beneficio submoceadum, per l. ex conuulsi, ff. de appell. quandoque fit per Tabellionem; si quia si fit per nunciium, ut infra dicitur: fertus per tabellionem. Sed hoc quod fit per tabellionem, non est motibus receptum, valeret tamen si fieret: & hoc casu ipse iudex, si qua conuenerit, testari poterit & scribere se citasse. Est quandoque per partem si uim tamen provocatoris ad causam, de appell. e. cum sit, in m. c. hinc. si etiam si per nunciium, de off. del. g. c. prudent. om. n. resp. ubi, de appell. e. cum parat. ut plene diximus sup. a cap. 2. circa fin. Est itaque alius inodus citandi, ut dicit Ioan. And. n. sua ad pec. paraphras. imo magis ali. 2. in tit. de citat. g. 1. queritur. ut cum sit re ipsa, si quando personæ capitur, & ducitur ad iudicium, & de hoc Ioan. And. in suis si. scriptis reliquit in e. Romana. §. contrahentes, de foro comp. lib. 6. & per Bar. & alios in l. 2. ff. de iurisd. om. iud.

CAPVT XV.

SYMMARIA.

- 1 Citatio qualiter fiat.
- 2 An citatio prima debeas esse peremptoria, & quando.
- 3 Quando appellatur à citatione peremptoria.
- 4 Utrum reus in citatione in iudicium vocatus, & primum in tertio comparens, sit in expensas procedentium condemnandus.
- 5 Citatio peremptoria si contineat tres terminos, sufficit uniparere.
- 6 In citatione perempt. 3. terminis pro uno censetur. 7.

In præced. cap. de personis citantibus distinximus: nunc si qualiter ipsa citatio fiat, videamus, & primo de quo, num ipsa citatio, quæ primo loco fit, debeat si esse peremptoria, necesse & aliter facta num

ualeat? dicas breuiter in regno eam non aliter admittendam, nisi peremptorium contineat. Casus est in const. Edictorum. §. citatio. sub rub. de liti. citatoris. ubi dicit tex. ad literam: citatio fiet vna pro omnibus, quæ peremptorium continebit, & ibi gl. in ver. citatio. quæ dicit: citationem aliter factam, quam prout ibi dicitur, non valere & condemnationem in reum, esse iure nullam, ut l. ea quæ si. C. quom. & quan. De iure communi dicas, in prima citatione non esse mittendum peremptorium, ut in l. consentaneum. C. quom. & quan. iud. nisi fiet ex causa, l. consummatio ff. de re iud. & causa est, propter distantiam viarum: vel si res celeritatem desiderat, ut in e. cum ex literis, de res. in integr. hodie tamen in quolibet foro, tam Pontificio, quam Casari eo motibus receptum est, ut communitetur dicentes mittatur vna & peremptoria citationem, nec per hoc solum, quod sit vna & peremptoria, poterit citatus appellare, sed ita demum, si sit peremptoria si & omnis breuis, iuxta ea quæ habentur per tex. gl. & Dd. conuenerit in e. de distar. Et hoc mihi ex facto incidit præteritis ante diebus. Nam cum quidam clericus meus clieus fuisset citatus peremptorie, ut prima die post citationem compareret, recepturus copiam capitulorum super quodam homicidio, conuulsi illi, ut à dicto iudice sic citante ad Metropolitanum prouocaret, continebat quandoquidem talis citatio & peremptorium, & nimis breuem temporis intercedendi: quo fit, ut & in posterum vetitum esset iudex grauatus, ut per Dd. in d. l. 2. de distar. Si tamen fierent tres citat. in foro Pontifici, intelliga, quia in regno (ut dixi) debet esse vna & peremptoria. Quæ si in prima citat. reus non comparuerit, num comparens in vltima debeat condemnari in expensis factis in prima dicas, quod sic, ut not. in e. querela, de proc. & in Spec. de exp. p. i. iuxta, ver. queritur. & per Dd. passim omnes in l. sancimus. C. de iud. Non tamen pro prima contumacia alia suæ prodicæ pœnæ, quam expensarum. Vnde corollarie tibi infero talem contumacem in prima non excommunicandum, passurum ve missionem in post. ut not. in e. vlt. de dol. & coartur. sed hoc non est perpetuum. Quid enim si citatus responderet se nullo pacto venturum? hic quippe cum sic respondens sit notorius contumax, & excommunicari p. uulduo potest, & missionem pati. Sed hic circa prædicta moueo tibi vnam q. in qua passim video iudices, & caudicos grauter aberrare. Est facta citatio, & quidem peremptoria, ut superius diximus, iuxta de const. Edictorum, comparat actor in prima, & rei contumaciâ inculsat, comparat postmodum reo in vltima, petit ab eo actor expensas factas in prima contumacia, queritur modo, quid iuris? quilibet prima fronte diceret, reum condemnandum esse in d. expensis factis in prima, ut not. in d. e. querelam de procur. & d. l. sancimus. C. de iud. At ego, in q. premitt. contrarium sentio per hæc rationem: quæ quando citatio est vna & peremptoria, si tamen tres terminos contineat,

sufficit tantum vni termino paruisse: & solum post vltimam l. cus erit pœnæ, de hoc in Spec. *de cita. s. viso* & per Ioan. And. *in sua ad Spec. paraphrasi de processib. execut.* Nec subn. ouebor à prædicta conclusi. per not. *in d. e. querelam. & d. l. sanctum.* q̄ contumax in prima, etiam si in vltima comparuerit, soluet expensas factas in prima; quia hoc ego intelligo, quau- do citatio non fuisset vnica & peremptoria, sed tres habuisset terminos: At in q̄. proposita vnica fuit, & peremptoria. igitur, &c. Ex his ergo corollarie tibi infero: non est opus in citatione vnica & peremptoria, etiam 30. dierum terminum assignare, iuxta dictam constitutionem edictorum, accusati contumaciam in prima, neque accusatam admitti, sed vltimum expectari terminum. Nam hæc citatio vnica & peremptoria confundit omnes tres terminos, & facit † eos omnes pro vno dantur termino censerit. Sufficit ergo, si reus in vltimo comparuerit, etiam quoad effectum expensarum.

CAPVT XVI.

SUMMARI A.

- 1 *Citatio facta die feriato, an ardeat citatum ad comparendum.*
- 2 *Cautela in citationibus non negligenda.*

SED vltia prædicta quatitur adhuc circa materiam citationis, si dies illa sit feriatum, in qua citatus est reus, num ardeat eum † ad comparandum Innoc. *c. vlt. de far.* videtur concludere, q̄ sic. Host. tenet contrarium. & cum eo videtur cōcurrere Richard. de denis, Ioan. Cal. dicit; quod si erit tacite insit, puta quia non sit dictum expresse, compareas die dominico, vel die festo: sed tacite, vt si datur, compareas infra 10. dies; & vltimus dies incidit in diem feriatum; tunc valet citatio; quia tenuit à principio. Vnde licet tunc casus superueniens mandatum suspendat; non tamen in totum relaxat: & ita sequenti die tenetur comparere. Et huic sententiæ ad stipulatur ritus magnæ curiæ, cuius est initium: *Item quod tam in ecclisibus. sub rubr. de contumacia accusanda.* vbi dicitur, contumaciam accusandam in diem non feriatum, quando comparationis dies in diem incidit feriatum. In curia etiam ecclesiastica, ad succidendos istos anfractus hodie iudices cauentia † eorum citationib. sic dicentes: *decima die compareas, si quidem iuridica fuerit, alioquin proxima die iuridica sequenti.* vnde consuluit & recte quidem, ac sapienter Ioan. And. *in c. vlt. de feris, tran. leg.* Cautelam hanc ius dicentes seruaturus esse: cum ex facto possit incedere, vt reus & idem dies apud iudicem seruatus non sit, apud citatum vero sic; vt ibi patet per text. quem sicq̄ Episcopi seruare debent. Et huic etiam consilio Ioan. And. ad stipulatur etiam alius ritus magnæ curiæ, cuius est initium: *Item seruat ipsa curia, sub rubr. de citationibus, si dicitur.*

CAPVT XVII.

SUMMARI A.

- 1 *Citatione die feriato facta, vtum teneatur reus ad diem non feriatum comparere. Et quando procedat, aut teneat, num. 2.*

IT E M quatitur adhuc, num † teneat citatio die feriato, vt reus compareat ad diem non feriatum, & Ioan. And. *in Nouella* dicit, quod sic, distinguendo tamen, vt tibi per eum, triplicem actum in citatione. Primus actus est de citando præceptum. Secundus, illius præcepti executio: hoc est ipsius citantis actus. Tertius & vltimus, est processus ceptus ex tali citatione. Primus actus, id est † præceptum de citando; quia non requirit causæ cognitionem, die potest feriato expediri, vt in l. 2. *c. de fer.* Secundus eadem ratione; quia non requirit causæ cognitionem, potest etiam die feriato explicari. Tertius & vltimus non; quia requirit causæ cognitionem, & remittit ad Spec. *de Citati. mc. s. 1. versic. Item quod citatio.* Ioan. Cal. non ad stipulatur huic sententiæ, siue distioni Ioan. And. per multas rationes, & eam maxime, quod citatio de processu esse perhibeatur, etiam per se, & principaliter, vt *quoniam contra de probat.* cum vel maxime per citationem huiusmodi iurisdictione iudicis perpetuetur, vt conclusimus supra, *cap. 13.* & hoc est rurius, & ita seruatur. De hac materia citationis, & eius, qui fuerit citatus, contumacia accusanda; vide in primis ritum magnæ curiæ, cuius est initium: *Item seruat ipsa Curia, sub rubr. de practica super triduo expectando.* Item alium ritum incipientem: *Item seruat dicta curia, sub rubr. de practica,* quando actus fiendus cadit in diem feriatum, Item alium ritum incipientem, Ita procedit curia *super rubr. de pract. super citationibus im. exarand. & exequendu.* Item alium ritum, cuius est initium: *Item seruat ipsa curia, sub rubr. quanto tempore duret citatio.* Item de actu citationis realis, quæ fit aliquo die feriato, vide ritum dictæ magnæ curiæ, in eip. *Item seruat ipsa curia, sub rubr. de cautela recipient. du à captiuu, quando liberantur.* De qua quidem citatione reali diximus etiam supra *cap. 14. ad fin.*

CAPVT XVIII.

SUMMARI V M.

- 1 *Citatione facta, vt decima die compareas, an dies citationis facta computetur in termino.*

QUÆRO adhuc, si fiat citatio, † vt decima die compareas, an dies citationis computetur in termino, ita q̄ si non comparueris in decima die, dicaris esse contumax: Et dicas q̄ non. in not. Spec. *in sit de citatione s. viso. vers. prin. & de d. l. s. 1. vers. sed pone.* Et huic sententiæ ad stipulatur ritus magnæ curiæ, cuius est initium: *Item seruat dicta Curia, sub rubr. de pract. super citationibus.* vbi ponit exemplum: vt si primo Augusti citatur quis, vt decimo post citationem

compareat die, vnde decimo eiusdem mensis debet accusari contumacia, alias expirat citatio, quæ etiam expirat & alio modo: scilicet, si eam impetrans tenuerit per sex menses à tempore datæ ipsius: vt dicit alius ritus, cuius est initium: *Item, seruat ipsa curia. sub rubr. Quanto tempore datus citatio. & quod dies citationis non computetur in termino, est etiam ritus. incip. Obseruat curia.*

CAPVT XIX.

SUMMARIÆ.

- 1 *Si in citatione non apposta sit certa hora comparitionis, an iudici per integrum diem expectandum sit.*
- 2 *In arbitrarij bonum est iudicem habere propitium.*

QUÆRITVR etiam, si in forma citationis non est apposta certa hora: puta vesperorum vel tertiarum quid faciendum? † Dicat iudicem expectaturum Reum ipsum citatum ad finem vsque diei illius ante noctis tenebras, *c. consulsus. de off. del.* De equitate tamen poterit illum in sequentem diem expectare: & in hoc bonum est iudicem habere propitium, vnde dicit Panorm. *in d. c. consulsus.* Nota contra illos, qui exasperant iudices: quia in arbitrarijs † bonum est, eos habere propitios. Et hæc procedit in Curia Ecclesiastica, & in quavis alia, vbi obseruatur ius commune. Nam si citatus non comparuerit ante noctis tenebras, poterit reputari contumax. In regno autem ex benignitate Ritus poterit comparere vsque ad primum somnum † vt verbis Ritus in hæc ream, cuius est initium; item seruat ipsa Curia: *sub rubrica de Practica super bannitu & condemnatiu. & ita seruat.*

CAPVT XX.

SUMMARIÆ.

- 1 *Si quis in ultimo termino contumax sit, quid faciendum.*
- 2 *Litis contestatio fundamentum iudicii.*

SED pone, quod aliquis sit contumax in ultimo peremptorio, † quid faciendum? Respondeo: & ad meam hanc responsionem quæso aduersus diligenter. Nam aut est contumax quispiam in criminalibus, & punitur in tertia parte mobilium, & paritur ad notationem bonorum omnium, iuxta constitutionem Regi, *Grandia vestras. sub rubrica de pena contumacia in criminalibus causis.* Ponitur deinde in banno intra annum: & post annum foriudicatur; & bona omnia fisco acquiruntur, secundum dispositionem constitutionis, *Pena horum, de for. annu. & foriudicatu.* cum temperamento tamen inhabitato secundum numerum liberorum, in constitutione, *Foriudicatu. bona. sub rubrica de fisco succedendo foriudicatu.* Aut est contumax in civili-

bus, & tunc est in electione actoris, an petat se mitti in possessionem ex primo, & postea ex secundo decreto, an petat dati terminum ad probandum iuxta duas regias nouellas pragmaticas, quarum altera *Relatio citationis*, altera vero *Reo in eius contumacia*, initium habet. Et hoc in regno in foro seculari. In curia autem ecclesiastica aliter distinguendum puto. Nam aut agitur reali, vel personali, Et tunc mittitur in possessionem, ex primo, & postea ex secundo decreto. iuxta *c. quoniam frequenter. § in alio. extra. ut lite non contest.* Et non poterit petere terminum probatorium, sicut petitur in causa seculari. Et ratio est; quia cum in regno omnes causæ sint summarie, vt probauimus supra *capite 6. circa primæ.* nec requiritur litis contestatio. Ergo potest deueniri ad sententiam definitiuam, vnde nihilum, si potest peti terminus probatorius. At in curia ecclesiastica, vbi causæ omnes regulariter sunt ordinariæ, non potest peti talis terminus, quantumcunque Reus sit contumax, quia si proferretur sententia definitiua, esset ipso iure nulla cum toto processu deluper fabricato, vt pote cum litis non intercessit contestatio, † quæ iudicii totius angulus, & fundamentum esse perhibetur, vt in *c. dudum. 2. de elect. & in c. exhibita. de iudic. & in c. vni. de lit. contestat.* & probauimus supra *capite 4. Fallit & in curia ecclesiastica in causis priuilegiatis a iure, quæ sunt summarie, & in quibus non requiritur litis contestatio, vt in causis beneficiis, matrimonialibus, usurariis, & decimaribus, vt plene disseruimus supra capite 6.* Si vero sumus in causa criminali, & tumus in curia ecclesiastica, in qua quidem causa non est locus missioni in possessionem, proceditur contra contumacem, non ad termini dationem, per rationem, quam supra dixi, ne reperitur iudicium sine litis contestatione: non ad missionem, quia non est locus missioni, cum non agatur reali, neque personali, quia causa, (vt diximus, est criminalis, sed proceditur contra contumacem per alia remedia aggravatiua, circa quod videte omnino dictum Felium *in c. sua, ut lite non contest.* Et hæc sunt memoria digna in actu practico. Et ego ob ignauiam Iudicum Ecclesiasticorum, & inaduerteriam caudicorum in dicta ecclesiastica curia versantium, in itaui mille processus, in quibus non repeti litis contestationem intercessisse, sed statim Reo in eius contumacia persistente, fuisse probatorium terminum tributum, quia, vt ex his patet, tribui nequaquam poterit. Aduersas igitur tu Causidice, qui in vtroque foro versaris, vt scias distinetere lepram a lepra; & quid in ecclesiastica, quidve in seculari curia seruandum sit. Et manda memorie prædicta. Et quamuis potuissim me latius extendere circa dictam missionem in possessionem ex primo, & postea ex secundo decreto, attamen ex certa scientia libuit substantialiter processisse, vt seruem, quæ tibi in Præ-

fatione præsentis Practicæ repromiseram, ut ea esset compendiosa, & utilis, non autem verbosa. Recurre igitur pro dilatione ad dictum *c. quoniam frequenter. §. in alio. ut in lite non contesti.* Recurre, si vis, ad totum titulum, extra, de eo, qui mitt. in poss. reser. & maxime in *c. vlt. per Innoc. & ad l. si finita. §. Iulianum. ubi materia. ff. de damno inf. flo.* maxime per Doctores.

CAPVT XXI.

SUMMARIÆ.

I Quando Actor, ut contumax puniatur, & quomodo, num. 2.

DIXIMVS hæctenus de contumacia ipsius Rei, sed quid si Actor ipse fuerit contumax, & Reus comparuit in vltimo peremptorio? Dicas actorem ipsum, ut contumacem, puniendum, ¶ *ut in c. actor. de dolo & contum. libr. 6.* quia soluet expensas, & non admitteat vltorius in causa, nisi sufficienter cauerit de comparendo in posterum. Et huic dispositioni, quo ad hoc, ut contumax actor puniatur, ad stipulatur & Ritus magnæ Curix, cuius est initium, Item seruat ipsa Curia, sub ubrica. de practica super condemnationibus sciendis ad sextam. Licet aliter per Riturum, aliter per *c. actor.* puniatur. Tu autem in Curia Ecclesiastica seruat *c. actor.* In Curia vero seculari Riturum magnæ Curix, argumen. text. in *c. l. ubi materia de oper. nouis nunciat.*

CAPVT XXII.

SUMMARIÆ.

I Continuatio.

2 Reus comparens quid facere debeat.

HVCVS QVE de contumacia Actoris, & Rei, substantialiter differimus. Verum, quia (ut plurimum) Reus solet comparere in vltimo peremptorio, qui quid facturus sit comparens, ¶ nunc doceatur. Et quidem, ¶ si actor per procuratorem comparuerit, petat Reus doceri de mandato, eiusque copiam sibi fieri cum congruo termino ad illud impugnandum, si sibi videbitur expedire. Et ex quibus causis possit impugnari, ex his patebit, quæ inferius adducuntur in medium. Et copia huiusmodi mandati exhiberi debet sumptibus ipsius producentis, secundum gloss. & Bart. in *l. prator. §. defendi. ff. ex quib. caus. in poss. eat.* & Bald. in *sua ad specul. paraphrasi, in cit. de procurat. versio procurator debet dare.* & idem concludit Ioan. Fiuma. in suo aureo Indice, immo maior Repertorio, in *vers. mandati editio. versio. 2. & in versio. editio. & in versio. Procurator absentis, versio. 6.* Et dixi in cautelis meis in formis, *causela 83.* cuius est initium, *Aliam adhuc cautelam.*

CAPVT XXIII.

SUMMARIÆ.

I Continuatio.

- 2** Si duo simul sint constituti procuratores, utrum unus sine alio poterit quicquid explicare? Dic, quod non
- 3** Fallit.
- 4** Aliud est agere, aliud defendere.
- 5** Quæ de substantia ordinis iudiciarii habentur in mandatis sunt exprimenda. Et quæ non
- 6** Clausula, ad præstandum iuramentum calumnia, in mandato requiritur.
- 7** Clausula mandato inferenda qua. num. 7. 8. 9. 10. & 11.
- 8** Quæ dolose fit per procuratorem, etiam domino principalis nocet.

QUIA in præcedenti capite pollicitus sum me callaturum in medium, ex quibus mandatum ipsum posse ¶ impugnari, proinde quarto, Si duo, ¶ vel plures sint constituti procuratores, num. ¶ vus sine alio possit quicquam explicare? Dicas, quod non. Et ob hoc prædita est clausula, *insolidum.* Fallit ¶ in causa electionum, & in aliis causis spiritibus, in quibus cum exuberet multum oñcium iudicantis, potest magis idoneum eligere, ut in *c. fiduo. de procurat. libr. 6.* Ponitur etiam clausula, quod non sit melior conditio occupantis. De qua & de eius effectu habetur in *d. c. fiduo.* Ponitur etiam, ut possit agere, & defendere, & bene quidem. Nam cum ¶ aliud sit agere, aliud defendere, Procurator ad agendum non poterit defendere. Et cum hoc calummandum sit insufficienti, condemnandus esset ad expensas tale mandatum producens, ¶ *c. constitutus. de procurat.* Item dicitur in mandato ad dandum, & recipiendum libellum, litem contestandam, & alia id genus, ¶ quæ de substantia ipsius ordinis iudiciarii esse perhibentur, potissime exprimi debent, eorum tamen omisio non vitiat mandatum, in quo fuit agendi & defendendi tributa potestas, quia hæc clausula agendi & defendendi includit potentialiter, quæ iudiciarii ordinis sunt, sapienter tamen faciet constituens, si illa exprimat, & hoc motibus receptum est. Complectitur ¶ itaque mandatum clausulam ad præstandum iuramentum calumniæ, nam uisi & hoc complecteretur, excluderetur procurator à præstatione illius, *c. vult. de iurament. calum. libr. 6.* Dicitur etiam in mandato, ut possit ab interlocutoria, vel definitiua appellare, hæc non est de substantia mandati, cum sine dicta clausula possit, immo tenetur appellare, vel saltem principali significare, ut appeller, si velit, non tenetur tamen appellationem profequi; quin imo nec poterit, ¶ etiam si velit, nisi mandato cautum sit. Dicitur etiam in mandato, alium, vel alias substituendum, ¶ & bene, quia nisi exprimat hoc, non poterit ante litem contestatam substituere. Postea vero sic, etiam si non caueatur, quia effectus est dominus litis, ut in *c. 1. de procurat. 2. respons. lib. 6.* de quo ibi Datur etiam facultas in mandato substituendum reuocandi, ¶ & bene, quia sine illa non posset, ut in *c. 3. 9*

de procurator lib. 6. Item subauditur clausula: *Et generaliter omnia & singula, &c.* † per dictam clausulam quantumvis generalem, non venient casus speciales, nisi exprimentur, de quo *in c. qui ad agendum de procur lib. 6.* Repetio tamen, quod quando citatur quispiam de mandato magnæ curiæ in causa, in qua alias procurator potest intervenire, & citatus comparuerit personaliter, non constituit procuratorem ipsum ante litem contestatam. ita disponitur per Ritum magnæ curiæ, cuius est initium, *Item si aliquis aut aequa, sub rubr. de procuratore constituendo ante litem contestatam.* Quem Ritum credo ab Aula recessisse, & non esse moribus receptum. Nam & videtur fieri periculum, ut citati de mandato dictæ curiæ comparuerint personaliter, & ubi primum applicuerint Neapolim, constituunt procuratores, qui sine ulteriori disputatione admitti visi sunt. Habet tamen in se dictus Ritus rationem iuri consonam, ut scilicet principales per se factum proponant, litemque ipsam contestentur, iuxta materiam *c. pastoralis. extr. de iud.* Dicitur ulterius in mandato, *Quicquid per dictos procuratores factum fuerit, &c.* & bene, quando quidem non valeret, si diceret, Legitime factum fuerit, quia etiam quod dolose fecit procurator, valet, & nocet domino suo, ut *in l. si procurator ff. de dol. not. in c. r. ut lites non contest. de quo per Ioan. And. in c. fin. de dilas. in novell. & in Clem. 1. de procur.*

CAPVT XXIV.

SUMMARI A.

- 1 Non competentibus Reo exceptionibus contra mandatum procuratoris, vel si sibi in aliud tempus referuatur, quid à Reo ulterius agendum.
- 2 Cuius expensis debeat cepia libelli exhiberi in iudicio.

ET quia si non impugnetur mandatum procuratoris, nec competunt eidem Reo aliqua exceptiones ante libelli oblationem, vel si competunt, vult eas referuare, vt alias dicemus in materia exceptionum dilatoriarum; Reus ipse petat libellum, † quem Actor tenetur offerre, *c. 1. de libell. oblat. & in authen. offeratur. C. de lit. contestat.* imo si ab eo non petatur, iudex ex officio suo faciet eum dari, vt ibi. Et ibi est casus, in quo supplere potest defectum contra ea, quæ habentur *in c. bona. de p. s. p. rat.* Ratio est, ne sibi illudatur; quia aliter iudicium non valeret. In regno tamen loco libelli, offeritur qualis qualis petitio, vt *in Regia Nouell. pragmatice Disp. n. d. lic. iur.* quæ offertur in omnibus causis summanis, & priuilegiatis à iure, per *Clem. 1. p. de ve. bor. signific.* Sed hic se offert questio quotidiana, cuius expensis † exhibeatur copia libelli, vel qualis qualis petitionis loco ipsius † Dicis in Regno esse expeditum, vt expensis actoris exhibeatur iuxta Regiam nouellam pragmaticeam, cuius est initium; *Comparens Reo.* De iure vero commu-

ni est digladiatio inter Doct. Communis conclusio est. vt expensis Rei petentis exhibeatur: ita *Abb. in c. 1. ad fin. de libell. oblat.* cuius opinionem, vt communem dicit ibi d. Felin. *in 3. col. circa fin. ibi; Responsum assem libelli esse tenendam.* vbi respondet in contrarium facientibus, & maxime *d. authen. offeratur.* Tu autem setna stylum, & consuetudinem curiæ, arguor, quæ late congerit, d. Fel. *in 2. vers. stylus Curia. extr. de rescript.*

CAPVT XXV.

SUMMARI A.

- 1 Confessio iudicialis habet vim sententia diffinitiuæ.
- 2 Fallit.
- 3 Lites semper minuenda.

SED quid si iudex ante libelli, vel qualis qualis petitionis oblationem, iubet factum proponi verbo per actorem, vel eius procuratorem, num possit? Dicas, quod sic. per *c. pastoralis. de iudic. & dixi supra cap. 23. ad fin.* & ex audito litarum Reum interrogat, qui si confitebitur, statim poterit iurare, vt iatisfaciat, iuxta textum *in l. si debitor ff. de iudic.* Per quam confessionem non fit lites contestatio, cuius lites non præcesserit contestatio. ita dicit not. Bert. *in c. audum. 2. de electione in g. ff.* quæ incipit: *Sed pone, quod Reus.* non enim tunc fertur sententia † diffinitiuæ, sed sit præceptum (vt dixi) Reo, vt soluat; secus si † esset libellus oblatas, vel qualis qualis petitio: & subsequeretur confessio; nam tunc debet fieri sententia. Et hoc est moribus receptum, & consuetudine introductum. Quam consuetudinem commendat *Speculat. in tit. de libell. oblat.* quia per eum possent lites minui, quod semper † fieri debet, *c. si rem litibus. de dolo & contumac.*

CAPVT XXVI.

SUMMARI A.

- 1 Quare libellus offerendus. n. 1.
- 4 Sententia debet esse confirmatio libello.

QUARE adhuc qua sit ratio, vt libellus offeratur, vel loco eius qualis qualis petitio: & quare iudex possit etiam ex officio facere libellum offerri, vt conclusimus supra, *c. 24. per c. 1. de libell. oblat.* Dicas propter Actorem, vt † suum ius declaretur: Propter † Reum, vt sciat, an cedere velit, vel contendere: Propter † Iudicem, vt sciat, qualiter velit ferre sententiam, quæ debet esse † conformis libello, *l. v. fundus ff. commun. tit. id. c. licet Holi de simon. c. qualiter. 2. de accusat. & not. in d. c. 1.* Ex hoc nemo iudici iure succentur, si Actorem in iudicio non exaudiat absque libello, vel loco eius, quali quali petitione in Regno, iuxta dictam pragmaticeam, *Disp. n. d. litum.* Nam (vt ex hinc patet) tres rationes, & causæ circumferuntur, quam-

quamobrem fiat libelli vel qualis qualis petitionis oblatio.

CAPVT XXVII:

SVM MARI A.

Libellus que continere debeat.

Libellus hyllegi mus Iuristiarum.

Libellus quid?

Cautela in conceptione libelli notanda.

QUAE autem debeat continere libellus, videamus. Et dicas eum continere debere nomen Actoris, Rei, Iudicis, & causam implicatam factum, & inferentem conclusivam petitionem. Vnde dicit Ioan. de Lignano, Libellum esse ꝑ̄ syllogismum Iuristarum. Et dicit Hostiens. quod, tametsi libellus multa debeat continere, sufficit tamen, (& hoc moribus receptum est) si appareat in libello, quis petat, à quo, quid, qualiter, & coram quo. Vnde versus.

Qua, quid, coram quo, quo iure petatur, & à quo, Re de compositum quisque Libellus erit.

3 Estque libellus ꝑ̄ (de quo in præsentium fit sermo) brevis scriptura, intentionem actoris complectens, contra aduersarium necessario inferens, & concludens, vt notantur dicit *l. ampliatorem §. C. de appellat.* Cautent, qui libellos concipiunt & dicunt, ne ꝑ̄ verbis vtatur assertiohibus: sed compendiosi sint, & breui narratione causas exhibeant; quia ob id Libellus per diminutionem nuncupatur. Nam debet esse breuis, vt *Special. in d. de lib. concept. §. . in princip.* dicit. Sicut codicillis à Coiſice, tametsi Libellum à libra dicit Goffredus voluerit, in qua ponderatur Iustitia. Sed hæc inanis est disputatio.

CAPVT XXVIII.

SVM MARI V M.

Libellus & petitio differunt.

QUAE (vt diximus supra cap. 24.) sufficit in Reo quo loco Libellus offertur, qualem qualem petitionem, per Regiam nouellam pragmaticam in *al. leg. Clem. 7. de dispensat. stium.* quando abs te, in quo differat libellus & petitio; cum etiam petitio continere debeat intentionem actoris, vt secundum eam sententia quoad dicitur. vt dicitur in *Clem. 7. de verbor. sign. §.* Dicitur differre in hoc, quia in libello ꝑ̄ concipiendo seruanda est forma: sed que formam respiciunt, omittuntur in petitione quali quali, qua debet esse simplex ad modum memorialis, & in hoc fauemus actori. ita dicit Paul. in *al. leg. Clem. 7. de verbor. sign. §.* Ex quo infero, male te habere cōfidentes nostri temporis, qui in Regno statim insurgunt contra libellum, vel qualem qualem petitionem illam generalitatis accuantes, vel obscuritatis, vel incertitudinis. Nam cum causa sit summaria in Regno; vt probauimus, abuade in *soliloquio octauo.*

soliloquio octauo. & supra cap. 6. non habet locum exceptio generalitatis libelli, obscuritatis, vel incertitudinis, vt sign. tener Bart. in *extranag. ad verumendum. in vers. figura. in 1. col. & licet d. Alex. in suo consil. 117.* dicat illud dictum Bart. intelligendum, si non opponatur a parte; alias, quod non sit verum; & referat ita vidisse ex facto iudicari Bononiæ eo existente patrono, & dicit consilii initium est: in *causa executionum metæ contra Bartholomæum. in 4. col. Tamen; quia hoc modo (si fasoni credendum, in l. elisa in 1. col. C. de edend.)* nihil esset speciale in causis summaris: vt præsupponit Bart. ideo intellige etiam parte opponente; prout in specie tenet idem dicitur Alexan. sibi contrarius in *consil. 328. cuius est initium: In hac causa, & licet. in 2. col. & in l. iura stipulatum. §. Chryzognon. in 9. col. cum ff. de verbor. oblig. Ioan; de Lignano, Petr. de Anch. & Imol. in *Clem. 7. de verbor. signific.**

CAPVT XXIX:

SVM MARI V M.

Reo libello oblato, ab eo petuntur inducia.

IN LIBELLO igitur oblato, vel loco ipsius quali quali petitione, vt sæpe sæpius dictum est, Reus vel eius procurator petat copiam ipsius: quæ (vt dictum est supra cap. 4.) dabitur in Regno sumptibus ipsius Actoris; petatque Reus ꝑ̄ inducias sibi concedat, que vocantur deliberatoria: & sicut de iure Induciarum dicitur, vt in *auth. ferretur. C. de litem contr. l. casu. in 3. q. 3. c. offeratur.* Sed secundum pragmaticam comparente Reo tunc inducia trum dierum post copiam qualis qualis petitionis dantur: sed communiter se habet Practica; vt sint arbitrarie, inspecta personatum, & causarum, ac locorum qualitate, ac distantia.

CAPVT XXX.

SVM MARI V M.

Verum inducia deliberatoria sicut de substantia in dicit.

SED quia (vt vidi multoties,) repetiuntur alii qui iudices, quos magis ludæos, quam iudices dixerim: adeo imperitos & inexpertos causarum, vt, nullis datis induciis ad deliberandum, statim compellant Reum ad respondendum. Propterea quero abs te, num ꝑ̄ ista inducia deliberatoria sint de substantia, sicut libellus? Communiter Doctor, vt Inno. ent. & Hostiens. in *e. 1. de libelli oblat.* vt Ioan. Anan. 17. q. 3. c. 4. c. uxor. dicitur esse de substantia, si quidem petantur. Nam licet iudex possit eas artare ex causa: non tamen eas Reo inuito penitus abnegare, vt not. in *e. 1. de dilat. & in Clementin. l. de verbor. significat.* in gloss. sed cum petitione. Quod nota ad dictam Pragmaticam, Comprehensente Reo.

per dictum Riturum. Potest ergo Reus offerre Acto-
 3 rii ꝛ libellum reconuentionalem ante litem ipsam
 contestatam in curia Ecclesiastica, vel in ea, in qua
 seruat ius commune, sed in regno ante termini
 probatorii dationem, quæ vim habet liti contestationis,
 iuxta doctrinam Bart. in l. null. C. de pro-
 curat. Post vero litem contestatam, vel termini da-
 tionem non admittitur reconuenticio, nisi præmis-
 sa protestatione de reconuentione statim post litem,
 vel termini dationem, secundum communem
 4 Doctorum sententiam. Oblato igitur libello recon-
 uentionali huiusmodi ꝛ causæ iure conuentionis,
 & reconuentionis illiquatæ, vicissim scilicet
 mutuis petitionibus, & vicibus tractandæ sunt,
 & sub vna sententia terminandæ, vt in c. 2. de ordin.
 cogni. Et in c. 1. ex allegat. ita quod lite contestata
 super libello Actoris per Reum, vel super eo dato
 termino in regno ad probandum, & defendendum:
 Actor etiam statim litem contestabitur, vel
 dabitur terminus probatorius. Et primo quidem
 iurabitur de calumnia super conuentione, & post-
 ea super reconuentione. Et sic fiet de singulis ter-
 minis, & actibus in causis huiusmodi seruandis,
 vt ibi not.

CAPVT XXXVI.

SUMMARIÆ.

1 Reconuenticio quando admittatur in iudicio contra
 Actorem. num. 2.

SEd pone, quod Reus neglexerit Actorem recon-
 uenire ante litem contestatam, vel termini
 probatorii dationem, vel incontinendi post, pro-
 testatione prius facta, vt diximus supra in præce-
 denti capite, num sit exclusus à reconuentione fa-
 cienda. Distinguas sic. Aut litem coram commis-
 sario delegato, aut coram ordinario. Si primo mo-
 1 do, non admittitur reconuenticio coram eo, nisi de
 nouo ꝛ ad ipsum rescriptum, seu commissionem
 obtineris, vt in c. dispensat. Reus qui que. de rescrip.
 libr. 6. Aut litem coram ordinario, & tunc quan-
 2 doque poterit fieri ꝛ reconuenticio coram eo, sed
 cessabit quidem isto casu vicissitudo processus, de
 qua supra in præcedenti capite differuimus. Nam
 quælibet lis causæ suo Marte discurrat.

CAPVT XXXVII.

SUMMARIÆ.

1 Reconuenticio non est locus in iudicio super possessorio
 intentato.
 2 Excipe, vt sub num. 2.

SEd quæ duobus præcedentibus capitibus de
 Reconuentione conclusimus, non sunt perpetua.
 Quid enim ꝛ si Actor possessorio Reum con-
 1 uenerit, scilicet interdicto vnde vi; num potest per
 Reum reconuenciri? Dicat, quod non, nisi de alia

spoliacione, ꝛ vt in c. vi. de ordin. cogni. quod dicitur
 2 ligitur Actore inuito. Nam eo consentiente sic, vt in
 c. 1. de rescriptis. spoli. quod nota ad constitutio nem
 Regni, Circa voluntarium. de rescriptis. passim. & alios
 casus, in quibus non procedit reconuenticio, vide
 notatos in cap. cum dilectus. in gloss. Et super ea. extra,
 de arbit.

CAPVT XXXVIII.

SUMMARIÆ.

1 Actori ad respondendum libello reconuentionali, dan-
 tur inducias, sicuti Reus habet super libello conuen-
 tionali
 2 Causela faciens pro Aduocatis Reorum.

AN autem actor debeat habere inducias deli-
 beratorias super libello reconuentionali, sicut
 Reus habet super conuentionali, vt diximus supra
 cap. 29. notatur in c. 1. de mutui. petit. & dicitur,
 quod sic, si ꝛ voluerit. Ex quo corollarie infero
 1 tibi ad Practicam, quæ sagaces ꝛ Reorum patroni
 2 vt visi sunt, vt adueniente termino, in quo Acto-
 ris libello respondi sunt, si vel aliquæ exceptiones
 vel dilatorie, vel peremptorie, aut anomalæ de-
 ficiant, ad differendam tunc, prorogandamque li-
 tis contestationem, vel termini dationem in Re-
 gno, libellum prorogant reconuentionis, & sic
 non respondent Actoris libello, quousque Actor
 reconuentioni respondeat. Sed vt fallacia alia
 aliam tradat, reuanciet Actor inducias deliberato-
 riis, & statim respondeat, quia sic Reus Actori co-
 getur respondere.

CAPVT XXXIX.

SUMMARIÆ.

1 Continuatio.
 2 Litis contestatio est fundamentum iudicii.
 3 Præstat pauca idone proferre, quam multum inutili-
 bus aures hominum grauare.

SVpra capite octavo ꝛ differuimus totum præ-
 sentem processum in tres partes principales,
 vt ibi seriose diximus. Et vt ex præcedentibus pat-
 1 et, primam partem absoluimus. Nunc se offert
 secunda pars processus & iudicii absolucnda; quæ
 à liti contestatione est ad sententiam vsque diffi-
 nitiuam exclusiue, quæ quidem liti contestatio,
 liti est seu iudicii ꝛ fundamentum, c. vnic. de liti
 2 contestatione. vbi Baldus dicit, Liti contestationem
 angulum esse & fundamentum iudicii, vt etiam dix-
 imus supra cap. 4. Si igitur Reo deficiunt exceptio-
 nes dilatorie, vel peremptorie priuilegiatæ, im-
 pedientes liti ingressum, de quibus diximus supra
 cap. 9. Et cap. 31. & Reus non vult nec potest Acto-
 rem reconuenire, debet in termino statuto libel-
 lo respondere, circa quod videre omnino Panor-
 3 mitan. in hoc autem tractat. qui in dicitur huius ordo iudici-
 bi-

bicitur, in 10. chart. in 2. colum. vbi plene profecquitur, quomodo, & per quæ verba fit litis ipsius contestatio: quia nolo ræssum membranas occupare, & librum ex libro confingere, vbreuitati itudeam, cum melius sit pauca ꝛ idonee effundere, quam multus inutilibus homines pragruare, *Leantia. §. contrarium. C. de vet. sur. enucl.* ne in facti reatum incurram: quo vicio tempelate hæc nostra multi laborarunt. Recurre ergo ad Panormit. vbi supra in 2. & 3. colum.

CAPVT XL.

SUMMARIÆ

1. Litis contestatio fit responsione ad libellum.
2. Iuramentum calumniæ præstatur immediate post litis contestationem.
3. Iuramentum calumniæ præstatur & in quacunque parte litis.
4. Iuramento calumniæ emisso, an vitietur processus.

POST litis contestationem igitur, quæ sit per responationem ad ꝛ libellum, & alias (vt diximus supra in præcedenti capite.) immediate iuramentum calumniæ ꝛ præstatur, hinc & inde per vtramque partem: quia illud ex ordine statim succedit, cum in ipso litis exordio sit præstandum, vt *C. de iurament. calum.* & exponitur ibi. id est, post primum litis exordium, scilicet immediate post litis contestationem, *c. cum causam. de lit. contest.* si tamen non fuerit præstitum in exordio, potest postea in quacunque ꝛ parte iudicii præstari, vt in *c. 1. eod. tit. in 6.* Sed si fuerit in tota causâ omisum tacite, non ex hoc vitabitur processus; ꝛ si expresse, vt ibi in 2. respo. s. & dum dicitur iuramentum calumniæ, expone tu scilicet vitandæ: sicut similiter exponitur illud: Habear vniuersique suam propter fornicationem, scilicet, vitandam, non autem committendam, *6. distinet. e. verum.* Et de forma istius iuramenti calumniæ ad Actorem, & ad Reum: & ad quid sit proditum, & inuentum, & de quatuor generibus iuramentorum, quæ præstantur in iudicio: videlicet de iuramento calumniæ: item de malitia, item de veritate dicenda, item de iuramento decisionis, & de forma iuramenti, quod præstatur à Iudice, & de poena recusantis præstare iuramentum huiusmodi, remitto te sine verbosam practicam Cöthagam contra id, quod tibi in præfatione Lectori reponserimus, ad Parormit. in *d. sivo iudicario ordine, in 10. chart. in 3. & 4. colum.*

CAPVT XLII.

SUMMARIUM.

1. Præstato iuramento calumniæ, communiter partibus datur terminus ad probandum.

PRÆSTITO igitur huiusmodi iuramento calumniæ post litis contestationem, datur termi-

nus vtriq; parti ad probandum ꝛ defendendum: & ita se habet communis Practicæ etiam in Regno: tamen si non detur in Regno, ipso iure tributus esse intelligitur, per Regiam nouellam pragmaticam, cuius est incipit: *Post prædictas responsiones: sub rubric. de dilacionibus in causis dandus*, qui, qualis, quantumve dari debeat, ibi etiam seriatim exprimitur. Sed hoc moribus receptum est, ac stylo, & consuetudine curiæ, vt iudex terminum congruum tribuat, vel prorogatio quandoque illum, vel etiam arctando ex iusta causa, quod etiam videtur esse de mente dictæ Regiæ Pragmaticæ circasinem.

CAPVT XLIII.

SUMMARIÆ.

1. Concesso termino probatorio, hinc inde à partibus offeruntur articuli, &c.
2. Positiones non debent esse obscuræ, neque captiosæ, nomen. 3.
4. Positiones in quem finem inueniunt.

POST dictum terminum probatorium vel à iudice, vel ipso iure tributum per dictam Regiam pragmaticam, fiunt positiones, & ꝛ articuli hinc & inde per Actorem, & Reum: quibus vicissim respondebatur per vtramque partem absque procuratoris præsentia, vel aduocati per verbum, credit, vel non credit, sine temporis interuallis. Quæ itaque positiones producantur dilationum prædictarum die quinta: & erunt simplices: id est, sine ꝛ obcuritate: vt gloss. & ego in *singularibus meis in forma: singul. 7.* cuius est incipit: *Volis tibi commendare.* propter dictum Ludou. Pontan. in *l. 1. §. si quis simpliciter. in 1. colum. ff. de verborum obligat.* Et debent præterea esse non captiosæ, vt ꝛ dixi in *Commentariis meis, Commentariis 23.* incip. *Nota hoc*, vbi posui exemplum, quando dicatur captiosa positio, vt si forte ponam: An sis vit bonus, nec ne: vide ibi plene. Et debet iisdem positionibus & responationibus super eis infra duos dies continuos à die responationis copia dari: vt videatur in quibus facta sit reuocatio ꝛ ab onere probandi, nam ad hoc sunt institutæ, & adiuuentæ. Et de aliis circa istam materiam, ne longior sim, & de poena non respondentis, remitto te pro nunc ad regiam pragmaticam, *Quinta die.* & omnino ad Panormit. in *suo auro tractatu*, qui *iudicarius ordo* inscribitur, in 11. chart. vbi plene profecquitur, & disputat vnde sint inductæ positiones huiusmodi. & concludit ibi, quod ab usu longæuo in causis, & postea a iure Canonico approbatæ, scilicet à tempore Gregorii IX. & ibi etiam de diuersis nominibus earum: & quomodo dicantur positiones, & quomodo articuli, & quomodo res articulandi, & ponendi in re tractandis summam tenet gradum in Curia Ro-

mana, & maxime in beneficialibus deuolutis, & de multis formis positionibus & articuloꝝ, & de forma respondendi positionibus, de multis aliis ad materiam huiusmodi inspectantibus, vide ibi supra in 10. chart. & in 12. in 1. col. per Pauorm.

CAPVT XLIII.

SYMMARIYM.

Factu responsionibus ad positiones, proceditur ad examen testium.

Quia etiam factis responsionibus vicissim super positionibus non reperitur taliter facta responsio, vt plene sit facta releuato ab onere probandi, ideo deueniendum est ꝑ ad examinationem testium intra dilatioem vel a iudice, vel a iure tributam, vt dixi supra cap. 41. & tunc in Regno proceditur ad electionem examinatoris testium, & de eius & actuarii mercede, pro quolibet teste, & aliis quantum ad rem hanc attinet, remitto te ad Regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium, *Responsionibus vicissim factis, sub rubr. de Examinationibus testium, & coram examinatore testium.* In Curia autem Ecclesiastica, & alibi, vbi ius commune seruatur, & vbi non habet locum dicta pragmatica, proceditur ad examinationem testium per iudicem, & actuarium, vt iuris dispositio exposcit, de qua in c. quoniam contra, extra, de probat.

CAPVT XLIV.

SYMMARIYM.

Qualiter procedatur contra examinatore, vel actuarium, qui testium examen intra terminum prefixum non expedierint.

Sed quid si per examinatore & actuarium steterit, vel eorum alterum, quo minus testes intra terminum ꝑ examinarentur? Respondet tibi Regia pragmatica super hos prodita, cuius est initium: *Et si per Examinatore.* per quam condemnatur quilibet per quem steterit, ad pœnam iudicis arbitrio moderandam, personarum qualitate inspecta, cum commotione iudicis, ne eam negligat exigere: debeatque iudex ipse restituere terminum partibus culpa actuarii vel examinatoris decursum. Quæ Pragmatica (vt mea sit sententia) iuris etiam communis dispositioni consentanea esse videtur.

CAPVT XLV.

SYMMARIYM.

Iudex suo arbitrio temperabit, & refecabit multitudinem testium.

Tametsi de iuris communis censura, multitudine sit testium refrenanda, non tamen certus est statutus numerus testium examinandorum super quouis articulo, quæue positione negata. De-

bet ergo in curia Ecclesiastica, & vbi ius consecratur, iudex testium multitudinem ꝑ suo arbitrio iusto temperare: sed in regno dubitari desinit, cum in hoc habemus regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium, *Statuimus, sub rubr. de refrenatione testium.* per quam sancitum est super articulis & positionibus non confessatis (vt eis verbis vtatur) non amplius, quam septem testes pro singulo articulo examinandos, nisi in materia confusium, & in factis antiquis, de quibus contenderetur hominum memoriam non extare, quo casu decem super tali articulo testes examinari placuit per extentum, & non per vera esse, nec dicant vt proximus, pœna, de qua in dicta pragmatica sanctione, examinatori contra facienti imminente, qui maiorem numerum acceperit, nisi forte ius dicens interloquendo pronunciauerit, ex causa eius animum mouente maiorem numerum accipiendum, cuius tamen iudicis arbitrium numerum non excedat, nisi vsque ad tertiam partem.

CAPVT XLVI.

SYMMARIYM.

Productu testibus, qualiter procedatur in iudicio.

TESTIBVS ergo sic productis & examinatis instantibus partibus, vel earum altera, ꝑ iudex publican centebit in causa, vel sic vocatis partibus, & presentibus, vel altera per contumaciam absente, & hoc in curia Ecclesiastica, vel vbi ius commune seruatur, in regno autem prodita est specialis pragmatica super hoc, cuius est initium, *Cursu dilationum, sub rub. de publico processu.* quæ cum seriatim de publicatione processus loquatur vsque ad conclusionem inclusiue, & de repulsa testium, & repulsa repulsa, & de copia processus, & de termino ad illu perueniendum, & aliis ad rem hanc attentibus, abs te legenda, & inspicienda sit. Potes enim tu, qui Pontificum, Imperatorum, & Iureconsultorum monumenta persecutus es, & illam persecutari.

CAPVT XLVII.

SYMMARIA.

- Publicatione facta communiter partibus ad eorum instantiam copia attestatorum datur.*
- Originalia dictorum testium Actuarius penes se retinet.*

FACTA autem publicatione in causa, iudex assignabit terminum, intra quem partes recipiant copiam ꝑ attestatorum, quam copiam concedere debet iudex, vt in c. quoniam contra, de prob. Nam originalia, iudex ꝑ vel actuarius penes se retinebit, vt ibi not. Quæ quidem copia habita, iudex concedet terminum ad repulsam testium, si non fuerit petita, post quem terminum, non audietur volens testes repulsa, vt in c. licet de prob. de quo etiam per Spec. de

testib. s. publicat. Abia regno petita repulsa, ipso iure concessa intelligitur, vt in pragmatica, *Cursu dilationum* habetur.

CAPVT XLVIII.

SYMMARIVM.

I An & quando super exceptione contra testium persona proposita, iudex teneatur admittere probationes.

SED hic disputandum cenfeo de vna questione, quæ postea ex facto quotidie incidere, ¶ Vocantur partes vicissim ad audiendum iuramenta testium, vt communiter fit: excipitur contra testes, & dicenda per eos: num iudex instante parte, debeat recipere statim probationem super tali exceptione, quando exceptio illa expressit causas exceptionis contra testes, vel possit hoc referre in tempus repulsa post publicationem? dicas conclusiue circa hoc, standum esse arbitrio iudicis. Fallit in tribus casibus, de quibus in e. *exparte Ada. de testibus*. in gloss. in verb. *infames & notabiles*. Et iudex in tali arbitrio ad plura respiciet, videlicet, an illud, de quo excipitur, habeat eandem æquitatem cum prædictis casibus exceptis, vt sic ex eadem æquitate probationes prius recipiat. Item, an sit publicum, quod excipitur; item, an habeat excipiens probationes: item, an sit præsumptio contra excipientem, quod faciat hoc causa differendi, & secundum huiusmodi, & alias diuersas circumstantias facti, videbit iudex, an expediat prius recipere testes reprobatos, nec ne, secundum Panorm. in suo *iudiciario ordinis*, in l. 14. *chart. in 1. solum*. Et hoc nota.

CAPVT XLIX.

SYMMARIVM.

Publicatiu attestacionibus, regulariter alii non admittuntur.

ERO ex præcedentibus patet, tam de iuris communis censura, quam de dictæ pragmaticæ dispositione, repulsa, quæ alias in testes exceptio nuncupatur, debet admitti. Et de istis exceptionibus repulsatoris contra testes, vide Panorm. in dicto suo ordine iudiciario in l. 14. *chart. in 2. colum.* vbi etiam ponit, quomodo impugnetur dicta testium. Sed quia tu scis vulgatam illam regulam, Publicatis testibus, ¶ testes alios non admittendos regulariter, ob timorem fabricationis, iuxta e. *fraternitatis. de testib. & Clem. 2. eod. tit.* & habetur in *constit. Iurisperitorum ab excoicatione*: quidam casus iudici committentes *saltem mente, si non verbu, in leg.* contra ea quæ habentur per text. gloss. & Dd. in *reg. cersum est. de regul. iur. lib. 6. sub nomine repulsa*. publicato processu, articulos, siue positiones impertinentes ponant, idem, vel de directo contrarium cum primis capitulis, potest. nouibus, vel articulis continentes, sed contra eos

prodita est Regia nouella pragmatica, cuius est initium: *Contingit s. apo. sub rubr. de capitulis & positionibus impertinentibus, in repulsa non ponenda, pena, de qua ibi, contra facientibus imminere.*

CAPVT LI.

SYMMARIVM.

I Obiicienti testibus crimina, neque ea probanti; an constituta aliqua sit pena.

SED hic non abs te querendum puto; ecce, quod excipiens contra testes, obiicit contra eos nonnulla crimina, ex quibus testibus ipsis infamia irrogatur: num si illa non probauerit, agi possit contra eum ad aliquam penam in Regno? Dicas, quod sic. Nam ¶ contra talem obiicientem crimina in testes, & illa non probantem semiplene, vel per famam publicam, prodita est pena, de qua in regia Nouella pragmatica, cuius est initium: *Crimina & defeg. sua. sub rubr. de pena opponentium, &c.*

CAPVT LI.

SYMMARIA.

I Continuati.
2 Quæ pœna sit prodita contra non probantes exceptiones propositas.

SED quia supra cap. 32. & 33. diximus de exceptionibus impediendis litis ingressæ, ¶ non incongrue querendum hic putamus de pena opponentium exceptiones, & illas non probantes: super quo dicas contra eos producant esse penam de iure communi, per quam ¶ condemnatur quis ad expensas, vt habetur in e. *siem libens. de dolo & consumacia*. At in Regno alia est prodita pena ultra expensas, de qua per Regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium: *Quicunque exceptionem sub rubr. de pena opponentium exceptiones, quas non probauerint. Vide ibi omnino.*

CAPVT LII.

SYMMARIVM.

I Facta publicatione, & repulsa repulsa expedita qualiter procedatur.

FACTA publicatione in causa, & expedita repulsa testium, & ¶ repulsa repulsa, antequam ad conclusionem deueniatur, solent fieri noui articuli, dependentes tamen ex primis: & peti super eis testes produci & examinari: proinde querro, num sint admittendi tam in prima, quam in secunda instantia, hoc est, in causa appellationis? Et dicendum, quod sic, iuxta materiam e. *fraternitatis. de testibus. & Clement. 2. de testibus*. & habetur in constitutione *Iurisperitorum. de quo dic.* vt habetur in *dictis iuribus. & maxime per Maritana. Socium in d. c. fraternitatis.*

CAPVT LIII.

S Y M M A R I A.

1. An post publicationem factam ad instantiam partium alii testes admitti possint.
2. In causis summarum post publicationem admittuntur testes.

QUÆRO itaque ad materiam, de qua supra cap. 49. facta publicatione in causa, partes allegant se noues reperisse testes, quos petunt examinari, num debeant admitti? Dicat, in regno non esse ꝑ admittendos, ob timorem subornationis, etiam extra processum, ad effectum, vt de eis in sententiando aliqua habeatur ratio: nisi ex actis appareat ante publicationem fuisse per partem nominatos, & aliquo iusto impedimento non fuisse examinatos. Vide de hoc Regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium: *Quandoque solent partes sububr. de testibus, qui de nouo superuenisse allegantur.* Et si non haberemus dictam pragmaticam: & aliam, quæ habet initium: *congruit saepe sub r. de Capitulu, & positionibus impertinentibus in repulsa non ponenda.* & constitutionem, *Luris peritorum alterationes.* facta etiam publicatione possent testes de nouo recipi: etiam super eisdem capitulis, & articulis, vel directo contrariis. Et moueor ad sic dicendum.

2. Nam in causis summarum ꝑ non obstat publicatio, quin testes possint adhuc produci, secundum *Alex. in c. n. sil. 65. versic. 1. de res. principal. lib. 4.* & *Card. Zab. in Clem. 2. de test. b. post Bart. in euraug. ad reprimendum. in verb. & figura.* Refert & sequitur *Firmanus in suo auro. 1. 1. immo manus repe. totus. in versic. Testes post publicatum processum, in col. sibi. Item posse in causis summarum.* Sed quia in Regno cause summarum: igitur &c. Sed (vt dixi) obstant dictæ Regiæ pragmaticæ, & constitutio prædicta: ergo non procedit, quod dicit *Alexand. in d. consil. & Card. post Bart. ubi supra.*

CAPVT LIV.

S Y M M A R I V M.

Quando procedatur ad conclusionem causæ.

SED postquam (vt præmissum est) fuerit in causa processum: vt quælis est contestata, vel loco eius datus terminus ad præbendum & defendendum, & iuramentum ꝑ calumnia præstitum, & dati articuli, & positiones examinari testes, & alia id genus: quæ omnia iam actis redigenda sunt, per c. *quonia. contra de probat. proceditur ad conclusionem in causa per iudicem instantibus partibus, vel earum altera; & hoc de iure communi.* In Regno autem ipso per lapsum rati terminali, iuxta Regiam pragmaticam, *Curia ad iuramentum de qua supra cap. 46.*

CAPVT LV.

S Y M M A R I A.

1. Sententia quid.
2. Sententia vel absolutioem vel condemnationem continet.
3. Sententia est de acti iudicii.

HVCVSQVE duas partes substantiales iudicii absoluimus, nunc se offert tertia & vltima pars absoluenda, scilicet de sententia. Est ꝑ enim sententia (si Spec. credendum sic in tit. *de sens. prolat. in princ.*) iudicialis distinctio, controuersie finem imponens, condemnationem, vel absolutioem continens. Dicitur enim sententia iudicialis distinctio, vt in l. *distinctura, de re iud.* & debet continere condemnationem ꝑ vel absolutioem, c. *illa, de accusat.* vbi de hoc in *vl. gloss.* vel aliquid æquipollens, text. habes & exemplum in e. *in his, de verb. sign.* Et est ꝑ de actis, & inter acta connumeratur, vt videtur concludere Ioan. Andr. in sua ad Spec. paraphrasi, imo *maius additionis: in re de sent. prolat. in princ.* vbi ponit argumenta pro & contra, quibus omissis videtur concludere, vt supra retuli, & maxime per c. *cum ternis, de re iud. libr. 6.* vbi sententiæ concipiendæ & ferendæ ponuntur inter acta, & agenda causæ.

CAPVT LVII.

S Y M M A R I V M.

1. Actuarius, quemodo se habet in ordinandis & præsentandis processibus.

QUÆRO abs te, ꝑ qualiter se habere debeat Actuarius in ordinandis processibus, & præsentandis illius ius dicenti in Reg. no? Respondet tibi regia nouella pragmatica quæ super hoc est prodita, cuius est initium: *Conclusio facta sub. de processibus ordinandis, &c.* vbi seriatim habetur, qualiter Actuarius ipse debeat se habere in dictis processibus, vbi illa: quia optime prospexit citra hoc: tametsi viderim eam male vbiq; seruari.

CAPVT LVIII.

S Y M M A R I V M.

1. Index præsentatis sibi processibus, qualiter se habeat.

ITERVM quæro, qualiter se habere ꝑ debeat iudex dicens præsentatis processibus per actuarium causæ? Etiam & hoc absoluit tibi Regia pragmatica, Conclusione facta, de qua in præcedenti capite. Nam (vt in ea habetur in *8. seu vers. Index vero*) iudex causæ processum sibi præsentatum referre, & expedire debet, iuxta pragmaticam, super expeditione causarum ordinatam. Eoque per vltimam sententiam finito, ipsum transmittat perpetuo conseruandum in archiuo ciuitatis, vbi iura publica seruari consueuerunt, ad pœnam priuationis officii.

CAPVT LVIII.

S Y M M A R I A.

- 1 Sententia proferenda partibus presentibus, vel altera contra alterum absente.
- 2 Sententia lata contra absentem non tenet.

VLTERIVS quæro, quomodo debeat sententia ipsa distinctiva proferri? Dicas, quod partibus presentibus, ¶ vel earum altera per contumaciam absente: ita quod videretur ad audiendam sententiam, de testib. cum olim in fin. alias si feratur contra ¶ absentem non citatum, non tenet, vt not. in c. tenor. de re iud. in g. ff. de iur. & requiritur citatio peremptoria, alia non valet, vt videtur tenere Ioan. 2. q. 2. c. de illicitis. B. in c. ex iur. de ff. de leg. Innoc. in c. ad petition. m. de acquir. Spec. in tit. de cit. §. viso. de temp. vers. ut alias aut. m. in vers. quid sit lata. per quæ iura tenet gloss. in ver. non peremptorie, in Cl. in cap. §. sententiam, de verb. signif. sed in Regno cum sit casus summariæ, vt probamus in j. glo. quæ respicit sol. p. 8. cuius est initiatio: necesse, quæ respicit iudicium, licet non peremptoria, v. probat text. in individuo in Clem. sape, de sententiam ibi licet non peremptorie.

CAPVT LIX.

S Y M M A R I V M.

- 1 Sententia distinctiva quot debeat continere.

ITERVM quæro abs te, quot debeat continere sententia distinctiva? Respondet ¶ Panormitan. in contractau. qui iudicariis v. b. transferitur, debere eam sex generaliter continere. Primo nomen iudicis, & eius qualitates: puta, an sit delegatus, vel ordinaris. Secundo litigantium nomina. Tercio, tenorem petitionis in iudicio portæ. Sed hodie hoc non vtitur, vt tenor petitionis interatur in sententia, sed tantum eius substantia: & iudicium, quod quid fiat per æquipollens, in h. de verb. signif. & diximus supra cap. 6. Quarto, substantiam processus causæ, puta litem contestationem, & alia id genus, de quibus abunde diximus supra cap. 4. Quinto, quod fiat mentio in sententia partes fuisse presentes, vel per contumaciam absentes. Sexto, quod contineat condemnationem vel absolutio- nem, vel aliquid æquipollens, vt supra.

CAPVT LX.

S Y M M A R I A.

- 1 Sententia conformis erit libello, in quibus autem fallat, vide, et remissive, num. 2.

ADHVC quæro abs te de forma sententiæ? Dicas, quod non possit recte forma assignari, cum sententiæ diuersitatem libellorum sententiæ sint

concipiendæ, ¶ & cum debeat esse conformes libellis regulariter, c. licet Heli. de simon. c. qualiter & quando. 2. de accusat. Clem. sape. de verb. signif. l. ut fundus. ff. commun. diuid. & in quibus debeat esse conformitas: vide magistralem doctrinam Bald. in l. 1. in 2. col. vers. extra. ff. de no. C. si plures una sent. vbi semper vide, licet nemo alleget. Et cum mysterio dixi, regulariter sententiæ debere esse conformes libellis: cum hoc non sit perpetuum: ¶ nam fallit quidem hæc regula in multis casibus. Et d. Felia latissimum iuris pelagus, enumerat casus 31. in d. c. licet Heli. in quibus non oportet sententiæ esse conformem libello. Quos nota, & manda memorat, tanquam valde singulares.

CAPVT LXI.

S Y M M A R I V M.

- 1 Appellatio tam ab interlocutoria, quam distinctiva, intra duodecim interponenda.

QVERITVR adhuc, si lata sententia distinctiva, contingat ab ea appellari, quæ cum appellationis foras? nolo incasum papyrum occupare. Recurram ergo ad Panorm. in suo iudicario ordine. in 7. capit. col. 3. in forma appellationis à distinctiva, & debet interponi intra 10. dies, alias sententia transit in rem iudicatam, aut h. de. - C. de appel. facit quo ad consuetudinem, de re iud. etiam si esset interlocutoria quo ad partem, vt in c. cū dilecti. de electio. in fi.

CAPVT LXII.

S Y M M A R I V M.

- 1 Appellatio quando vix voce interponi possit: & quando in scriptis faciendæ.

ITEM quæro, an possit quispiam verbo appellare sententiæ? distinguas, aut in continenti vult appellare iudice ¶ adhuc pro tribunali sedente, & antequam ad extraneos diuertat actus, & potest, vt in l. litigatoribus. C. de appel. canem. c. 1. q. 6. c. fin. in gl. magna. in princ. Aut appellat postquam index ad extraneos actus diuertit, puta ad prandium, & tunc requiritur quod in scriptis appellet, sicut ab interlocutoria, vt in l. ff. de appel. c. leos. §. fin. autem. C. eod. tit. Et hoc iure vtimur; estq; hoc motibus receptum.

CAPVT LXIII.

S Y M M A R I V M.

- 1 Intra quod tempus appellatio introducenda, remissive.

QUÆRO iterum abs te de temporibus appellationum ¶ ad introducendum processum in Regno. Vide constitutionem Regni, Appellationum tempora. quæ est in viridi oblectantia, & eam obseruari mandatur coram quibuscunque iudicibus, etiam in facio consilio, per d. regiam nouellam pragma-

pragmaticam, cuius est initium, *Appellationum tempora. sub rub. de temporibus appellationum.*

CAPVT XLIV:

SUMMARIVM.

I In regno non referuatur expensarum condemnatio in sententiis.

VTRVM in regno possit ꝑ in sententiis expensarum condemnatio referuari? dicas, quod non, prohibente hoc Regia nouella pragmatica, cuius est initium, *Temeritatem litigantium sub rub. de expensarum condemnatione non referuanda.*

CAPVT XLV:

SUMMARIVM.

I Pendente appellatione, de iure communi non tenetur appellatus soluere expensas procedenti instanti.

SED quid si fuerit appellatum ꝑ a sententia, iu qua fuit facta etiam condemnatio in expensis, num pendente appellatione soluentur expensae? In curia ecclesiastica, & ubi ius commune seruatur, dicas, quod non: quia per appellationem suspenditur pronuntiatio, vt probatur *in c. quo ad consultatores. de re iud. c. in c. venientes. de iure iur.* Sed in Regno distinguendi, vt distinguit Regia nouella pragmatica, cuius est initium; *Qui in casu principali, sub rub. de expensis soluendis per appellantes, c. 6.* Vide ibi literam, & manda memoriae iu practica.

CAPVT XLVI:

SUMMARIVM.

I An perempta instantia restituatur, non refusus expensis.

QUARO, si instantia causa ꝑ fuerit perempta, num restituitur non refectis expensis? dicas, quod non, vide regiam pragmaticam cuius est initium; *Instantia cau. e. sub rub. d. instantia non restituenda sine restitutione expensarum.* quae optime distinguit, quando est perempta per negligentiam partis, & quando per iudicis: vt primo casu solutus expensis restituatur, secundo ipso iure. Et ibi etiam habetur, quando dicatur fuisse per iudicem, quam vide omnino; quia limitat se ad casum in aliquibus perionis, quibꝑ per beneficium restitutionis in integrum a iure, & regni constitutionibus subuenitur, vt ibi,

CAPVT XLVII:

SUMMARIUM.

I Sententia quando transeat in rem iudicatam.

2 Parum prodesse profertur sententias, nisi ea quoque executioni mandarentur.

QUIA si a sententia non fuerit ꝑ appellatum intra 10. dies, vel si fuerit appellatum, & appellans appellationem non introduxerit in Regno intra terminum, de quo *in c. constit. appellationem temporaria.* sententia transit in rem iudicatam, vt saepe probatum est, & appellatio deseritur: & periudicabitur ac si appellatio non fuisset interpuita, ac per hoc sententia est executioni mandanda, alias parum prodesse sententias profertur, ꝑ nisi executioni debite mandarētur, vt *in c. cum aliquibus de re iud. deo quato pro complemento istius copendiosae & breuissima practicae, quo ordine fiat executio sententiae?* Ego circa hoc remitto te ad Panor. *in dicto suo iudicario ordine, vbi in 3. c. 4. col. etiã 5.* optime ponit ordinem executionis faciendae. Et ibi ponit formam scribendi in Actis praecipuum factum nuncio pro executione sententiae, & etiam formam scribendi executori. Et velim te non pigeat videre ibi etiam Panor. distinguentem in multiplices sententiarum species, quarum quaedam nunquam transeant in rem iudicatam, & quarum obseruantia induceret peccatum mortale, & periculum animae, *o. tenor. de re iud. c. c. consanguinei. c. in c. fraternitatis. de frigid. c. malef.* Quaedam sunt, quae statim transeunt in rem iudicatam, vt est sententia excommunicationis, quae trahit secum excommunicationem, *c. pastoralis. de appell.* quod tamen intellige, vt ibi per eum. Sunt & quidam casus, in quibus diffinitiuam sententia statim transit in rem iudicatam, qui notantur *de re iud. super rub.* Quaedam veto sententiae tenent medium, quia transeunt in rem iudicatam non statim, sed post decedens dies, & istud regulariter obtinet, vt dicit ibi Panor. distinguens etiam de multiplici nullitate sententiarum, & quando in rem transeat iudicata, & quando non. Quae omnia sunt perpetua memoria dignae, cum quotidie possint tibi ex facto incidere.

Habes, Lector candidissime, ex Pontificio, Caesareoq; iure, & regni constitutionibus, Capitulis, Pragmaticis, & ritibus exceptam Pragmaticam iudicariam, compendiosam, & utilem, tam Canoniceam, quam Civilem, tam ordinariam, quam extraordinariam, citius tamen, quam speraueram, ob varias ac multiplices Reipub. occupationes. Cui tamen omni animo & studio me accinxerim, illamque tandem per dies quindecim absolui. Deo igitur Opt.

Max a quo omne datum optimum, & donum perfectum proficiscitur, laudes offeratur innumerat.

DIFFERENTIÆ INTER VTRVMQVE IUS COMMV- NE, PONTIFICIVM SCILICET, ET CÆSAREVM: ET REGNI HV- ius Siciliæ sanctiones.

Per Reuerendum D. Ioannem de Arnono de S. Angelo Fasanelle l. C.

PREFATIO AD LECTOREM.

MIRABILIVR forte quispiam, quod tā-
meti aliam scribendi materiam, & al-
tiorē quidem in iure potuiffem fufcipere,
ex qua & laudem, & gloriam non medio-
crem effem proculdubio affecuturus, hanc
mihi materiam delegerim, & hanc scribendi
provinciam obauerim: quæ, fi laboriofa qui-
dem, & vtilis non parum fit: non tamen sub-
tilis, & (vt aiunt) alta & difficilis. Sed non
miretur qui bene circumfpicit, ac propo-
fitum intueatur meum: quippe cura Diui Pla-
tonis extet fententia: oportere hominem
effe commodum, & nou feipfum tantum in-
tueri: non quæro, quæ mea funt, fed quæ a-
liorum. Sat igitur mihi fuerit hominum vili-
tati (quo ad poffim) in aliquo ftuduiſſe:
quandoquidem fapientis fuerit illius fentē-
tia: nobis non ſolum natos effe, fed & patriæ,
parentibus, & amicis: confpiciens igitur
in hoc ſiciliæ regno ius commune vtrun-
que, Pontificium ſcilicet & Cæſareum, per
conſtitutiones, Capitula, pragmaticas, & ri-
tus non parum in multis fuiſſe correctam,
emendatamque, atque ab aula reſciſſe, ſta-
tut ad communem omnium vtilitatem, &
eorum maxime, qui in Pontificum maxi-
morum, diuo umque Cæſarum, ac Iure con-
ſult. monumentis eruditi, in illis lauream fue-
runt coronam aſſecuti, afferre in medium D-
fferentias inter ius commune vtrun-
que, & ius regni huius Siciliæ, notabiliores: vt his
poſitis, qui à Pontificibus maximis, diuiſque
Cæſaribus ac Iureconſultis ad regni huius iu-
ra conuocantur, non ignorent, quid in regno

fieri, quidve in ſoto ſeruari debeat: in quoue
iura communia ab Aula reſceſſerint. Quippe
ex facto ſæpe videmus incidere, vt qui in cō-
muni Iure peritus, reſolutusve ſit, in iudicio
poſtea erubeſcat; cum regni iura non nouerit.
Omni igitur animi ſtudio regni huius Siciliæ
ſanctiones circumiens, quas potui, has tamer-
ſi non omnes, notabiliores tamen (vt dixi)
peruiliſſe, & ſque differentias congeſſi, Vale.

Differentia 1

PRIMA igitur differentia (tamerſi generalis
ſit) hæc effe perhibetur. Nam quāuis omnes populi
legibus ac moribus vtantur, vt habemus in l. omnes
populi. & ibi larius per Bart. & alios. ff. de iur. & iur. &
in l. cunctos populos, ubi per Bald. etiam larius, & alios
ſcribentes. C. de ſum. Trin. & ſid. Carhol. Attamen in
regno caſtatis dictis legibus, aduerſantibus conſti-
tutionibus, & conſuetudinibus regni, vtimus dictis
regni conſtitutionibus: & his deficientibus, vtimus
legibus Longobardicis: & vltimo legib. Romanis,
text. eſt in proxi. m. conſtit. regni, circa ſin. ibi. Quas caſſa-
uit in regno predicto legibus, &c. ſumta conſtituit. Purſa-
tem. ſub rub. de ſacram. & proſpando à bairin. Camerariū.

Differentia 2.

Tamerſi de iure communi materia uſurariæ pra-
uitatis non pertineat ad iurisdictionem & poteſta-
tem domini temporalis: ſed de iure dicta cauſa, &
eius diſpoſitio ſpectet ad iudicem eccleſiaſticum,
vt concludit Bart. in l. Titia ff. ſol. matr. & Fred. de ſe-
nis conſil. 245. cuius eſt initium: *Domino Andrea ad ſi-
cum ſimil. vt tra. lu. Alex. in d. l. Titia. in 4. col. & idem
Alex. in ſuo conſil. 9.* cuius eſt initium: *Præſtantiffime
Doct. lib. 4. & ſicut dominus ſecularis uo potest de
cauſa uſuraria cognoſcere, ita pater non potest ſta-
tuere aliquid in tali cauſa: quia à pari procedūt po-
teſtatis cognoſcendi, iudicandi, & ſtatuendi. & ita
Fred. concludit conſil. 96. cuius eſt initium: *Apparet.
& ſequitur Paul. de Caſt. in ſuo conſil. 71. q. incipit: Viſi
& pon. de ar. col. 1. reſert & ſequitur Dom. Ph. Dec. in
ſuo pleniffimo & elegantiffimo conſil. 170. q. incipit: Diu-
no imperato præſidio, & yo themate, & hu que narra-
unt.**

sunt. & dixi in Problematibus meis. Problemate 13. cuius est initium: In Epitomatibus nostris. Attamen de iure Constitutionum Regni, dominus temporalis est iudex competens in materia vsurariæ prauitatis, per constitutionem. Usurarij sub rubr. de vsurarijs puniendjs. Item de iure Canonico alia est pœna vsurarij, de qua in c. 1. & par totum, extr. d. vsur. sed per dictam constitutionem est pœna prodita publicationis omnium bonorum. Et dato qd de iure verum sit id, qd superius dixi in d. Homo Problem. 13. tamen de facto in regno seruatur. d. constitutio. vsurarij.

Differentia 3.

De iure communi, si quis gladium extraxerit, & alium non occiderit, pœna tenetur leg. Corneliæ de ficiarijs, vt vt l. 1. §. Diuus. ff. ad leg. Corn. de ficiar. per Constitutionem autē Regni, *Asperitatem. sub rub. de pœna eius, qui contra aliquem tantum arma extraxerit tenetur pœna pecuniaria. Et vide gl. in d. consil. Asperitatem.*

Differentia 4.

De iure communi, percussor tenetur pœna leg. Corneliæ de ficiarijs, l. 1. §. Diuus. ad leg. Corneliæ de ficiar. cuius pœna est, vel deportatio, vel vltimum supplicium, vt l. 3. §. 10. tit. De iure vero Regni imponitur pœna manus, qua percussit, vt in *constitutione si quis aliquem, sub rub. de percuss. illicita cum armis.*

Differentia 5.

De iure communi, homicidia interdum puniuntur pœna mortis, interdum deportationis, vt l. 3. §. pen. ff. ad leg. Corn. de ficiar. Sed de iure Regni indistincte dampnantur ad mortem, per *constitutionem Terminum visa hominis. sub rub. de homicidijs puniendis.*

Differentia 6.

De iure communi, violentia illata meretricibus est impunita, vt l. verum, ad fin. ff. de furs. & argum. l. item apud Labsonum. §. si quis virginis. ff. de iniur. & est ratio l. qui adulterium, in fin. C. de adul. De iure vero Regni inferens violentiam meretricibus vltimo supplicio condemnatur, per *constitutionem, Omnes nostri regni scopro. sub rub. de violent. meretr. illas. Debet tamen (vt dicit gloss. 1. in d. constitutione) per clamorem restati dictam violentiam.*

Differentia 7.

De iure communi Canonico, potest contrahere matrimonium rapta cum raptore, si prior dissensus transeat in consensum, vt c. accedens, extr. de raptorib. eum similib. De iure vero Regni non potest raptor eum rapta matrimonio contrahere, quo ad hoc, vt raptor capitali se eximat sententia, vt in *constitutione, capitalem. sub rubric. de raptoribus virginum & viduarum.*

Differentia 8.

De iure communi, si post trinitam denunciationem vel sine denunciatione inuentus fuerit quispiam mulierem clamitantem attentare, traditur iudici puniendus statim, vt *autent. si quis ei C. de adult. De iure vero Regni non punitur statim, sed remittitur ad iudicem puniendus, vt in constitutione,*

in questionibus violentiarum. sub rub. de raptoribus virginum & viduarum.

Differentia 9.

De iure communi, est in omni casu prohibita probatio per pugnam, seu duellum, vt l. negantes. C. de ad. & oblig. & de cleric. pugnant. in duell. per totum. extr. de purgatione vulg. per totum. De iure vero Regni est permessa probatio per pugnam, seu duellum in duobus casibus: videlicet in crimine læsæ maiestatis, & in crimine mortis absconctæ, vt in *constitutione, in questionibus violentiarum. sub rub. de rapt. virg. & viduarum.*

Differentia 10.

De iure communi, non succurrens mulieri violentiam patienti, & clamanti, non punitur, & hoc de iure ciuili, vt dicit gloss. 1. in *constitutione, Quicumque. sub rub. Si quis mulieri violentiam patienti, &c.* Nam de iure Canonico est secus, vt habetur. in c. dilecto. de sentent. excomm. lib. 6. De iure vero Regni non succurrens sic clamanti, vt supra, tenetur ad pœnam quatuor Augustalium, vt in d. *constitutione, Quicumque.*

Differentia 11.

De iure communi, occupans violententer rem immobilem, ea restituta primis in totum, si sua res erat, vel æstimatione rei, si non esset res propria, punitur, vt l. si quis in tantum. C. unde vi. De iure vero Regni secus: quia non in tantam æstimationem rei sed immediate æstimationis punitur, vt in *constitutione, violentias subditorum. sub rub. de violentiis circa possessionem admissis.*

Differentia 12.

De iure communi non tenentur singulares successores inuasioris possessorio iudicio, vt l. cum à 10. ff. de vi & vi armat. sed vniuersalis tantum, vt hæres, vt l. 1. ad fi. ead. tit. De iure vero regni est secus. Nam datur electio spoliato, velit agere contra deiicientem, aut contra quemlibet singularem successorem, vt in *constitutione, circa violentiarum. sub rub. de restitutione possessionis. quæ in hoc est conformis cum dispositione iuris Canonici, vt c. sapo extr. de rest. spol. & per gl. 1. in d. consil. circa violentiarum.*

Differentia 13.

De iure communi, & damnis & maleficijs clandestinis commissis, non tenentur homines locorum; quia pœna debet tenere suos auctores, l. sanissimus. C. de pœn. De iure vero regni est secus. Nam tenentur homines locorum non reperti malefactoribus, pecunialiter tamen, vt in *const. super incisionibus, sub rub. de maleficijs clandestinis puniendis, & in const. si damna clandestina. sub rub. de homicidijs & damna clandestinis, quorum auctori inueniri non possunt.*

Differentia 14.

De iure communi, furti piens quicumque de naufragiis, vel incendijs, punitur pœna: quæ tamen non est ita grauis, per l. Pedum. ff. de incend. ruin & naufr. & per *Auth. nauigia. C. de fursu.* De iure vero regni punitur grauiori pœna; quia capite punitur, &

ciuilitet in quadruplum, vt in *constit. Rapinas eorum. sub rub. de furtiuentib. aliquid ex naufragio vel incēditis.*

Differentia 15.

De iure communi, de iniuriis illatis curialibus Regis vel Imperatoris tenetur inferens in pœnam à iure proditam. De iure vero regni tenetur ad publicatam pœnam, quam sibi priuato intulisset, vt *constit. vt participatio. sub rub. de iniuriis curialibus illatis. & merito; quia vt not. gloss. in d. constit. vt participatio. iniuria crescit ex persona eius cui irrogatur, vt l. prater. §. atrocem. ff. de iniuri.*

Differentia 16.

De iure communi, videtur quod pupillus & vidua non possint eligere nisi forum serenitatis Imperatoris, vt in l. 1. C. quom. & quan. Imperator inter pupil. & vid. Sed de iure regni dicunt quidam quod Ecclesia, procurator fisci, pupillus, orphanus, vidua, pauper, seu quilibet miserabilis persona declinare potest forum cuiuslibet iudicis, per *constitutionem, Iusti cultores. sub rub. de quibus causis primitus cognoscatur. vt dicit ibi gloss. 1.*

Differentia 17.

De iure communi, pœna criminis peculatus est deportatio, vt in l. 3. de crim. peculat. Sed de iure regni est pœna capitalis, per *constitutionem, Officiales. ibi; capite puniantur. sub rub. de Official. republ.*

Differentia 18.

De iure communi, inferior iudex non perdit iurisdictionem propter præsentiam iudicis maioris, vt in *Auth. de defensor. ciuit. & per gl. 3. in vers. filere. in constitutione, Honorem debitum. sub iud. de solem iustitiano* De iure vero regni sic. Nam iustitiani regionū silent, quousque magister iustitarius curam teneat in loco, per dictam *constit. Honorem debitum.* per rationem quam reddit ad finem; quia minus lumen per maius luminare superueniens obscuratur.

Differentia 19.

De iure communi, clericus debet coram iudice suo Ecclesiastico conueniri de omni maleficio, vt est *tex. in c. cum non ab homine. extr. de iudic.* Sed de iure regni, potest per curiam Regis cognosci de crimine maiestatis, & prodicionis, vel alio magno peccato commisso, per *constitutionem, de persona. sub rub. ubi clericus in maleficio debeat conueniri.* sed Doct. ibi communiter dicunt, non potuisse edi in præiudicium iurisdictionis Ecclesiasticæ, Ecclesiasticæque ordinis.

Differentia 20.

De iure communi in causa criminali perit instantia per lapsum biennii, vt in l. *proprandum, in princ. C. de iud. & l. 1. C. infra quantum temp. dur. act. crim.* sed de iure Regni, debet intra trimestris temporis spatium terminari, vt in *constitutione, causas, alias sub rub. ella.* Non constitutio, posita sub rubric. *Quia inter iudic. et iudic. deb. ut in proxima sibi decreta.* Non tamen perit instantia, si non fuerit terminata intra trimestre.

Differentia 21.

De iure communi omnibus aliis deficientibus vir & vxor adinuicem succedunt, C. *unde vir & vxor.* sed de iure Regni est secus. Nam succedit fiscus, vt per gl. in *verb. sine hæred. ibi; sed nunquid vir & vxor. in constitutione, Dohana sub rub. de off. secretis.*

Differentia 22.

De iure communi, de quacunque reconueniatuz clericus, debet conueniri coram iudice suo Ecclesiastico, vt in c. *si diligenti. per totam. extr. de foro com. per.* sed de iure Regni est secus. Nam in ciuili examine respondebit, siue agatur peritorio, siue quolibet possessorio adipiscendæ, recuperandæ, vel etiam retinendæ possessionis: seu actione pecuniaria, per constitutionem de Burgensaticis, *sub rub. de sacramento prestando à baiulo.* sed non est moribus recepta. Et adde ea. Regni, quod incipit: *Robor. &c. Omnia prædatio, & inuasio, &c. sub rub. de spoliatis pro laico contra clericum, &c. Robertus, &c. charitatis affectus, sub rub. Conservatorum pro laico contra clericum.*

Differentia 23.

De iure communi, in causa ciuili perit instantia per triennium, vt in l. *proprandum C. de iudic.* De iure vero Regni secus. Nam per spatium duorum mensium, vt in *constitutione, Omnes baiuli. sub rubric. infra quod tempus caus. debeat determinari,* sed non est moribus recepta.

Differentia 24.

De iure communi, causæ breuiores non exigunt sententiam in scriptis ferendam, vt in *authenti. nisi breuiores. C. de sentent. experic. recit.* De iure vero Regni secus. Nam & in breuioribus etiam causis exigitur sententia in scriptis, vt in *constitutione, ab omnibus. sub rub. de sent. inscriptis ferendis.* secundum primam opinionem gloss. in d. *constitut. Ab omnibus.* sed secundum vltimam & meliorem est secus, de *constit. primam, de dilat.*

Differentia 25.

De iure communi, instrumenta in papyro conscripta bene probant, vt in c. *cum dilecta. §. noscitur attendentes. extr. de confirmat. vtil. vel inutil.* De iure vero Regni est secus. Nam non probant, nisi in pergamenis conscribantur, nisi sint apochæ, vel antapochæ, vt in *constitutione, consuetudinem, sub rub. de instrumentis conscribendis.*

Differentia 26.

De iure communi, speciale est, quod omnibus postpositus, & omnis mediis appellatur ad Papam, vt c. *si quis putauerit 2. q. 2. & c. si duob. extr. de appellat. & not. per Azo. C. de sum. trin.* De iure vero Regni est secus. Nam etiam ad Regem & ad magnam Curiam appellatur omisso medio, vt in *constitutione, Cum noua nostri nominu, sub rub. de iudicibus, &c. & ibi gl. vlt. in verb. sed ad celsitudinem.*

Differentia 27.

De iure communi, subscriptio propriæ manus testium in instrumento necessaria non est, sed Tact. bellio.

bellio potest scribere nomina testium in instrumento, vt in *Auth. de fide instrum. §. sed etsi instrum. etia. & not. C. de donat. l. donatio, in gl. non etiam, &c. Et l. ult. C. de testam. De iure vero Regni est secus: quia ad validitatem instrumenti requiritur subscriptio propriæ manus testium, vt in *const. instrumentorum rotur. & ibi gloss. in verb. subscribans sub rub. de fide & auberis. instrumentorum* Et qui nesciunt scribere, debent facere crucem, iuxta modum, quem ponit ibi gl. in *verbo, assumatur ibi; & debet salis testis, &c.**

Differentia 28.

De iure communi, prius quispiam quatuor editis citabatur, ex not. in *l. peremptorium, cum l. seq. ff. de iud.* De iure vero Regni fit vna citatio peremptoria pro omnibus, vt in *constit. Edictorum sub rub. de licentia citatorum.*

Differentia 29.

De iure communi creditur nuncio de actu citationis, vt in *c. cum parati. de appell. & habetur in c. quoniam contra in vers. citationis, extr. de prob.* De iure vero Regni secus est. Nam non creditur soli nuncio, nisi habeat præsentiam testium, vt in *constit. citatio nisi litera. sub rub. de assignatione literarum citatoriarum.* Et adde *Regiam pragmat. secundam in ordine, incip. Quilibet agere, &c.*

Differentia 30.

De iure communi potest quis suo consensu lite contestata, vel non, super ciuili actione transigere, & expresse, & tacite, vt *l. postquam litis. C. de pactis.* De iure vero Regni est secus; nam post litem contestatam sine licentia curia non potest, vt in *constit. sponte voluntibus. sub rub. de actionibus inhibitis, &c.*

Differentia 31.

De iure communi contumax in criminalibus, licet eius bona adnoentur, non tamen intra annum de contumacia punitur; quia si comparet, & præstat cautionem de stando iuri, aditur, vt in *l. 1. ff. de requir. reis.* De iure vero Regni est secus. Nam & adnotantur bona, & punitur in tertia parte mobilia, per *constitutionem, Grandis utilitas. sub rub. de pena contumacia in criminalibus causis, quamuis postea compareat.*

Differentia 32.

De iure communi contumax in criminalibus post annum etiam habet facultatem se defendendi, vt *l. annis. ad fin. ff. de requir. reis.* De iure vero Regni est secus. Nam contumax positus in banno cum solennitate *constitutionis, Grandis utilitas.* nullam habet post annum facultatem defendendi super principali causa, postquam fuerit foriudicatus, per *constitutionem, Penam horum. sub rub. de forib. annitis, & foriudicatis.*

Differentia 33.

De iure communi in criminalibus causis non admittitur procurator; *penul. §. ad crimen. ff. de publ. iud. c. veniens. extr. de accusat.* De iure vero Regni, uirginitates & mulieres conjugatæ in criminalibus

admittuntur per procuratorem, & syndicum, siue accusent, siue accusentur per *constitutionem, Generalia supra condentes. sub rub. ut uniuersas accusata, & mulieres conjugata, &c.*

Differentia 34.

De iure communi, filius debet alere patrem, & econtra, vt *l. si quis à liberu. ff. de liber. agnoscent.* De iure vero Regni nec pater filium, nec filius patrem foriudicatum alere debet, per *constitutionem, pena carere volentes, de uxoris foriudicatorum & parentes. vbi gl. i.*

Differentia 35.

De iure communi accusans quempiam, & non probans punitur similitudine supplicii: quia calumniari præsumitur, *l. 1. C. de accusat. Et l. 1. ad Turpil.* De iure vero Regni requiritur, quod non probans sit in euidenti calumnia vt puniatur, per *constitutionem, Pena calumnia. sub rub. de pena Calumnia contra calumniantes stabilita.*

Differentia 36.

De iure communi licet transigere in criminalibus quandoque; iuxta *l. transigere. C. de transact.* etiam sine licentia iudicis. De iure vero Regni secus. Nam in his, quæ sanguinis pœnam imponunt, & in quibus transactiones, vel pactiones fieri vetera iura permittunt, vt in *d. l. transigere.* non permittitur transactio sine licentia curiæ; postquam partes citatæ in iudicio comparuerint; vel postquam est facta litis contestatio, per *constitutionem, per citationem emissam. sub rub. de lite non contestata in criminali iudicio.*

Differentia 37.

De iure communi oblato libello dantur deliberatoriæ induciæ 20. dierum ad respondendum, per *authentic. offeratur. C. de litis contest.* De iure vero Regni est secus. Nam statim oblato libello sine aliis induciis debet responderi secundum tuam intelligentiam: vel secundum aliam infra triiduum, per *constitutionem, Dilaciones. sub rubric. de dilationibus.* De cuius constitutionis ramen multiplices intelligentia, vide omnino gloss. ibi. in *ver. oblato libello.* & adde *Regiam nouellam pragmaticam, comparente Reo.*

Differentia 38.

De iure communi exceptiones dilatoriz post sunt quandoque probari post litem contestatam, dummodo antea opponantur, vt in *l. exceptio. nem. C. de probat.* De iure vero Regni est secus. Nam debent proponi antelitis contestationem, & probari, vt in *constitutionis, Exceptiones sub rub. de exceptionibus, & dilationibus proponendis in iudicio.*

Differentia 39.

De iure communi, si accuso te de minori crimine: & tu reaccusas me de maiori, antequam nomen tuum sit receptum inter Reos, impeditur accusatio mea, & prius in tua proceditur, vt *l. 1. C. qui accusat. non poss.* De iure vero Regni est secus: quia in utraque accusatione simul proceditur, per *con-*

Constitutionem, si civiliter agens sub rubr. de litiu constitutione in criminali, vel civili, &c.

Differentia 40.

De iure communi, si ago civiliter contra te: & tu reconuenis me criminaliter, impeditur litis contestatio, vel processus iudicij, vt *l. fin. de ordin. cogn.* De iure vero Regni est secus: quia non vt olim impeditur litis contestatio, vel processus iudicij: sed absque praiudicio aliquo in vtraq; causa similiter proceditur, per *constitutionem, si civiliter agens, sub rubr. de litiu constitutione in criminali, vel in civili, &c.*

Differentia 41.

De iure communi, indistincte citatus coram maiori auditorio potest deferere inchoatam litem coram minori Iudice, vt *l. contra §. fin. ff. de re iud.* De iure vero Regni est secus. Nam accusatus coram iustitiario de pari, vel minori crimine, vel de questione feudali, si citatus coram magistro iustitiario, non potest deferere litem inchoatam coram iustitiario, nisi crimen, de quo citatur apud magistrum iustitiarium, esset maius. Hæc tamen distinctio non cadit in crimine læsæ maiestatis, nam de eo crimine prius accusatus coram iustitiario, ibi debet persistere. Hæc omnia habes per *constitutionem, Contingit interduum, sub rubr. de accusatione coram iustitiario.*

Differentia 42.

De iure communi, exceptio filiationis impedit litis contestationem, per *l. non ignoras. C. qui accus. non poss.* Nam ibi mater non admittitur ad prosequendam mortem filij, & accusationem proinde instituendam, nisi primo doceat, quod fuerit mater. De iure vero Regni est secus. Nam ista exceptio filiationis, sicut & exceptio generis, seu gentis, & quod hæres non sit, qui actionem, vel accusationem intendit, non impedit litis contestationem, per *Constitutionem, Exceptione, sub rubrica, de litiu constitutione non retardanda exceptionum obis. ff.*

Differentia 43.

De iure communi, potest quis suas exceptiones peremptorias proponere, & probare usque ad sententiam, per *l. peremptorias. C. sentent. rescind. non poss.* De iure vero Regni est secus, per *constitutionem, Litis legitime contestata, sub rubric. de processu iudicij.* quæ vult, vt tam Actor intentionem suam, quam Reus suam exceptionem proponat intra biduum post litis contestationem: postea non audiuntur, & probantur intra terminum constitutum, qui erit arbitrio iudicis: vt dicitur in *d. constitutione, ad fin.* Sed de istis vide omnino Regiam nouellam pragmaticam, *Comparante reo.* quæ aliter circa prædictas exceptiones videtur disponere, quam supradicta constitutio prospexit.

Differentia 44.

De iure communi, sufficit semel iurare in causa

de calumnia, vt *l. hoc sacramentum. C. de iuram. calum.* De iure vero Regni est secus, per *constitutionem. Si exceptio peremptoria.* secundum vnam lectionem. *Gloss. 2. ibi in verb. malitiosa. sub rubric. de exceptionibus malitiosa oppositum.* vbi habetur posse exigi à iudice iuramentum ab opponente exceptionem peremptoriam: quod non malitiose, nec causa tantum prorogandi iudicium eam opponat: & in tantum ad fin. mandat non probantem exceptionem in expensis condemnari. Adde adauctam esse pœnam in hoc per regiam nouellam pragmaticam, *Quicumque, sub rubr. de pœna opponentium exceptionem, quas non probauerunt.* vt ultra expensas condemnentur in decem tarenis pro qualibet exceptione huiusmodi, opposita & non probata.

Differentia 45.

De iure communi, potest Aduocatus patrem interrogare, vt *l. si sine, in princ. ff. de interrog. act.* De iure vero Regni est secus: quia Iudex tantum, per *constitutionem, Partes in iudicio sub rubr. de interrogandis litigatoribus à iudice.*

Differentia 46.

De iure communi non committitur examinatio, siue audientia testium, in criminalibus, vt *Authens. apud eloquentissimum. C. de fid. instrument.* cum quo concordat *constitutio, in præuentionibus, sub rubric. in quibus causis audientia testium committatur, &c.* De iure vero Regni committitur literatis Curia, per *Ritum magna curia,* cuius est initium: *Item seruat ipsa Curia sub rub. non committitur examinatio testium in criminalibus, nisi literatis Curia.*

Differentia 47.

De iure communi, licet Iustinianus doceat eam deponere, vt in *Authens. de fide instrum. §. si quis vult causam deponere.* De iure tamen Regni debet cautiùs deponi. Nam ultra libram auri, si confitatur depositum, debet fieri publicum instrumentum, & alias, vt dicitur in *Constitutione, In causa depositi, sub rub. de caus. depositi.*

Differentia 48.

De iure communi possunt lite non contestata à se timente conueniri produci testes, de quorum recessu vel valetudine dubitet præsentem patre aduersa, vel contumaciter absente, vt in *Authens. de testib. §. & hoc vero collat. 7. &c. quoniam frequenter, extra, vt liti non contest.* Et talis testium receptio & productio semper durat, quousque producens conueniatur. De iure vero Regni est secus. Nam talis receptio testium, valet tantum in annum, per *constitutionem, Probationum incursum, sub rubr. de probat. & testib. ante lit. contest. producend.*

Differentia 49.

De iure communi subuenitur mulieribus tantum in Velleiano, vt *ff. ad Senat. consult. Velleian.*

Ar tot. De iure veto Regni latius eis subuenitur, vt patet in *constitutione, Mulieribus. sub rubr. de restitutione mulierum.* & in *constitutione, Obscuritatem, sub rubr. de restitutione mulierum.*

Differentia 50.

De iure communi dicuntur minores, qui minores sunt 25. annis, vt in *l. fm. C. de hu qui ven. atat. imp. pot. & ff. de minor. per tot.* De iure vero Regni dicuntur minores, qui sunt 18. annis, per *constitutionem, Minorum intra. sub rubr. de restitutione minorum.*

Differentia 51.

De iure communi, cum restitutio petitur in integrum, per procuratorem, exigitur speciale mandatum, vt *l. illud. §. si talis. ff. de minor.* De iure vero Regni est secus, per *constitutionem, Beneficium. de restitutione Republica.* quæ non vult exigi speciale mandatum, sed sufficit generale.

Differentia 52.

De iure communi, alienantes aliquam rem causa mutandi iudicii, incidunt in vitium litigiosi post litis contestationem, vt in *Auth. de litigio.* De iure vero Regni dicitur futurum iudicium, etiam ante litem contestatam facta citatione, per *constitutionem, Eorum fraudibus. sub rubr. de alienationibus rerum in iudicio deductarum.*

Differentia 53.

De iure communi, conceditur tertia pars precii emptori ignoranti, quando est alienata res causa mutandi iudicii, etiam ante litis contestationem, facta tamen citatione, vt dicitur *glos. l. in constitutione. Eorum fraudibus.* De iure vero Regni, conceditur quarta pars emptori ignoranti, per *d. constitutionem, Eorum fraudibus. sub rubr. de alienationibus rerum in iudicio. deductarum.*

Differentia 54.

De iure communi, non est statutum, neque casatum tempus ad præsentandum apostolos iudici ad quem: sed semper est in arbitrio iudicis, à quo appellatum est, vt *l. præses. C. de app. & ibi notat.* De iure vero Regni est secus. Nam si quis appellat ad principem, habet spacium quinquaginta dierum ad apostolos præsentandum: quos sufficit magistro iusticiario, vel iudicibus magnæ curiæ præsentare. Si autem appellat ad alios iudices; tunc prædictum tempus est in arbitrio eius iudicis, à quo appellatur: dummodo non excedat dictum tempus quinquaginta dierum, per *constitutionem, Appellationum tempora. sub rubr. de appell.* Sed ista non est proprie differentia.

Differentia 55.

De iure communi ciuili, magna fuit altercatio inter Doctores, num possint in appellationis causa testes produci super eodem articulo: vt notat. *in l. per hanc. C. de temp. appell.* & ibi est vera opinio, quod sic. De iure vero Regni, talis opinio est reprobata: vt nullo modo possint in eodem articulo iterum testes produci, postquam quiuis didicerit testificari, per *constitutionem, Litis superiorum altercationes. sub rubr.*

de probation. in appellationibus producendi. & notanter, & cum mysterio dixi, de iure communi ciuili: quia dicta constitutio concordat in hoc cum iure canonico, vt in *c. fratrum vitæ, extra, de testibus.* & in *Clém. 2. eod. tit.*

Differentia 56.

De iure communi adscriptitii possunt clericari præter domini voluntatem, vt *Auth. adscriptitios. C. de Episc. & cler.* De iure vero Regni est secus: quia non poterunt clericari sine domini voluntate, per *constitutionem, Adscriptitios. sub rubr. de Vassalia non ordinandu.* & loquitur de his adscriptitiiis, qui sunt glæbæ personaliter adscripti: secus in villanis, qui non personaliter, sed de rebus seruire debent, de quibus loquitur constitutio sequens, quæ incipit: *Erroris eorum. sub rubr. de hi, qui debent accedere ad ordinem clericatus.*

Differentia 57.

De iure communi feudorum, alienans admittit feudum, vt in *l. quib. mod. feud. amittit. §. 2. & 3. & nos. extr. de feud. cap. vlt. & in §. callidus. & in c. imperialem. de prohib. feud. alien. per Frater.* De iure vero Regni est secus: quia ipse idem, qui alienauit, potest reuocare alienationem, & venire contra factum proprium, etiam iuratum, per *constitutionem, Constitutionem diua memoria & ibi gloss. in vers. iure proprio. sub rubr. de reuocatione feudorum, & rerum feudaliũ.*

Differentia 58.

De iure communi prohibita sunt pignorationes tam canonico quam ciuili, vt in *e. si pignorationes. de iniuriis & dat. dam. lib. 6. & in Auth. vt non fiant pignora & arg. l. extat. ff. quod met. caus.* De iure vero Regni potest dominus vassallum, & vassallus dominum pignorare autoritate propria, pro fideiussione facta, quando non liberatur fideiubens, per *constitutionem, Si dominus vassallum. sub rubr. de adhibenda fideiussione dominorum & vassallorum.*

Differentia 59.

De iure communi æqualiter succedunt filii & filia: *l. maximum vitium. C. de lib. præter.* De iure vero Regni, extrantibus masculis filia: tæminæ non succedunt, siue in feudalibus, siue in burgenficis: sed maritantur de peragio, per *constitutionem, In aliquibus. sub rubric. de successione filiorum Comitum, vel Baronum.*

Differentia 60.

De iure communi recipiens seruos fugitivos incidit in pœnam, de qua in *l. quicumque. C. de seru. fugit.* De iure vero Regni est secus: quia imponitur maior pœna: per *constitutionem, Seruos & ancillas. sub rubr. de seru. & ancillis fugitiuis.*

Differentia 61.

De iure communi, est descriptio anni, vt *l. si quis. C. de naufr. lib. 11.* & præscriptio biennii, *l. qui agros. C. de omni agro deser.* De iure vero Regni, est talis præscriptio anni sublata, per *constitutionem, Duram & datam. sub rubr. de prescription.*

Differentia 62.

De iure communi agens iniuriarum ciuilititer contra quempiam, consequitur totum, vt *Instit. de iniur. §. in suis rebus*, vel ad minus medietatem, vt per gl. *pen. in verb. Partem. in constitutione, Varietates pœnarum*. De iure vero Regni est secus: quia habet tertiam partem tantum, & fiscus duas, per *d. constitutionem, Varietates pœnarum. sub rubr. de consideratione iniuria, temporu, & persona*.

Differentia 63.

De iure communi pœna falsi est deportatio, & omnium bonorum publicatio, *l. 1. ad finem. ff. eodem*. De iure vero Regni est secus: quia qui Regias literas aut mutat, aut eas non sigillo signat, capitali sententia plectitur, per *constitutionem, Qui literas. sub rubr. de falsar. Sed adde, quæ habentur in c. regni, Vt quæ ab excellentia sub rubric. de pœna infingenda falsariæ*.

Differentia 64.

De iure communi maritus non potest occidere hominem in adulterio deprehensum: sed tantum turpem & vilem: & in domo sua tantum, non etiam foras, nec etiam potest vxorem deprehensam in adulterio occidere: licet si occidat, ignoscatur ei quantum ad pœnam legis Cornelie deficiat, & mitius puniatur, vt per gl. *in constitutione, Si maritus. sub rubr. de pœna vxoris in adulterio deprehensa*. De iure vero Regni secus est: quia permittitur marito occidere utrumque; videlicet vxorem & adulterum. Dico omnem, quicumque sit, & cuiuscunq; conditionis, & in omni loco, per *d. constitutionem, Si maritus*.

Differentia 65.

De iure communi lenæ nouissimum & vltimum sustinent supplicium, id est, mortis, *vers. si enim pecuniarum eos. & c. in auct. de lenoni. §. præconizamus*. De iure vero Regni est detractione nasi, per *constitutionem, Lenas sollicitantes. sub rubr. de lenonibus*.

Differentia 66.

De iure communi blasphemantes, vltimum supplicium patiuntur, vt in *Auth. vt non luxu. con. nat. c. c. l. 6.* De iure vero Regni secus: quia linguæ mutilatione puniuntur, per *constitutionem, Blasphemantes. sub rubr. blasphemantibus Deum & virginem Mariam*.

Differentia 67.

De iure communi peius repellitur à testimonio, vt *l. Lucius. ff. de his qui not. infam. & quod ibi not. gl. ordin. & facit c. sicut nobis in fin. extra, de testib.* De iure vero Regni detractionem sustinet manus, per *constitutionem, Eos, qui, sub rubr. de perjuryis*.

Differentia 68.

De iure communi, spoliatus occisum, punitur pœna, de qua *de sepulchro violato. per tot.* De iure vero Regni, vltra pœnas proditas de iure communi plectitur adhuc mutilatione manus, per *constitutionem, Si quis aliquem. sub rubric. Qui hominem occisum spoliauerit*.

Differentia 69.

De iure communi non creditur consentienti de se crimen contra socios, vt habetur plene per textum gloff. & Doct. in *c. de confess.* De iure vero Regni secus. Nam dictum etiam malefactorum contra eos, qui nominauerint esse suorum malefactorum complices, & confocios, participes, & fautores, facit tantam fidem, quantum faceret testimonium duorum proborum virorum, per *c. Regni. Carolus. & c. Freguens & ineffrenata, & c. sub rubr. de testimonio publicorum discreditorum. & c.* Sed nec de per c. Caroli Secundi, cuius est initium: *Constitutionem*, modificatum est. si ab eis nominati sint alii leues personæ, alias ista talis confessio non operatur probationem, sed operatur: quod specialiter possit contra ipsos inquiri & ex officio procedi, vt *ibi*.

Differentia 70.

De iure communi raptor alicuius rei punitur, vt *ff. Cod. & Instit. tit. vi. bonor. rap.* De iure vero Regni aliter. Nam si quis rapuerit rem infra Augustalem, fustigatur, & signatur in fronte: & nihilominus de tota prouincia banuitur: si rem Augustalem ad vnciam vsque manum amittit: qui vero vltra vnciam: suspensio condemnatur; siquidem nobilis non sit: si autem sit, capitali pœna, per *c. Regni. Ad hoc, quod nostrorum, sub rubr. de fure.* Sed adde, quæ habentur in *c. Regni. incip. Placuit. sub rubr. de pœna rei ablata pretio non soluto*.

Differentia 71.

De iure communi, attetans bona alicuius, incurrit pœnam de iure ciuili, de qua in *Auth. vt non fiant pign.* Et de iure canonico in *c. et si pignorantes. de iniuriis, & damno dato, libr. 6.* De iure vero Regni est indicta pœna capitalis, vt in *c. Regni contra effrenatas. sub rubr. Ne quis auctor prop. cap. aliquem de person. nec eius boua, licet per constitutionem, Comes. medietares bonorum omnium proscriptioe damnetur. Et adde *c. regni. Item nullus. sub rubr. quod non arrescentur in stratis, & c.**

Differentia 72.

De iure communi, res obligata potest dari Ecclesie, siue sit obligatio seruitutis realis, siue sit obligatio conuentionalis pro debito; cum semper transeat cum onere. *l. si ex prouinciali. C. de seruitut. & ag. & l. si debitor. de distract. pign.* De iure vero Regni secus, per *c. regni. Item statimus. sub rubr. quæd possessioes & res non obligatæ, & c.*

Differentia 73.

De iure communi, clericus de omni maleficio debet coram Ecclesiastico iudice conueniri, vt in *c. Cum non ab homine. extr. de iud. & de foro compet. per tot.* & diximus supra. 19. *Dissor.* De iure vero Regni est, secus. Nam in criminalibus, spietis defensus, & in portatione armorum sunt de foro seculari, per *c. regni. Item statimus. sub rubr. quod vassalli Ecclesiarum, & c.*

Differentia 74.

De iure communi, in causis criminalibus non

admittitur procurator, *l. penul. §. ad crimen. ff. de publ. iud. c. veniens. extr. de accusat.* De iure vero Regni est secus; quia in criminalibus personæ ultra denarium numerum constitutæ, constituant procuratorem, *vt in c. regni. Eodem studio prosequentes. sub rubr. quod in causis criminalibus possit constitui procurator, &c.* Et adde, quod dixi supra in 33. *Differens.* Et adde c. regni. *Statuimus. sub rubric. quod licet specialibus personis in criminalibus, &c.*

Differentia 75.

De iure communi, vbi pœna venit applicanda fisco. dicitur causa criminalis, vt plene per Doct. *in rub. extr. de iud.* Ergo ordo iudicialis requiritur: & si litis contestatio, & alia substantia iudicii, & processus, vt habetur & notatur *in l. prolatam. C. de sentent. & in c. de causis. de offic. deleg.* De iure vero regni est secus: quia in pœnis pecuniariis fisco applicandis proceditur summarie, & de plano, ac sine strepitu, & figura iudicii, per c. regni. *Carolus Secundus. &c. Ab eadem de curia nostra, &c. sub rubric. quod in pœn. pecuniar. &c.*

Differentia 76.

De iure communi, licet exceptio recusationis iudicis sit alia dilatoria, tamen si de nouo superuenierit post litis contestationem, admittitur, *vt in c. insinuante. extr. de offic. deleg.* De iure vero Regni est secus; quia non admittitur post litis contestationem, etiam si dicatur de nouo emeruisse, per c. regni. *Prolixitatem tollere litium.* Quod nota ad c. aliud. cuius est initium: *Item si contingat iudicem ordinarium, vel delegatum allegari suspectum, &c.* alias incip. *Principium circumspici promissio.*

Differentia 77.

De iure communi, præses vnius prouinciæ non potest capere malefactores in alterius præsidis prouincia, per reg. *l. fin. ff. de iurisdict. omnium iud.* Item bannitus captus extra territorium bannientium, debet relaxari; quia non legitime captus, secundum Baldum *in leg. 2. C. de seru. fugit.* etiam si familia voluerit eum capere in territorio, & fugientem ceperit extra territorium, secundum Baldum *in c. cum olim. in fin. de dolo & contumac. Bart. in l. quod ait lex. §. r. ff. de adul.* De iure vero Regni est secus: quia præses vnius prouinciæ licet capiat malefactores in alterius prouincia, per 15. militaria, per c. regni *Robertus. & c. diu iam & pluries sub rubric. de rapiendo malefactoribus in alterius prouincia.* Sed mihi videtur illud capitulum fuisse locale: videlicet in iustitiariorum principatus, per rationem, quæ ibi redditur in littera; & maxime; quia fuit editum ad beneplacitum illius principis, qui plurimis ab hinc annis in fata concessit.

Differentia 78.

De iure communi, Officialis durat tantum per annum, vt *l. d. f. in tribus. cum gloss. C. de defenf. ciuit.* & per Ioan. de Placca *in leg. veniens. in 2. notabili. C. de suscept. & arca. libr. 10.* concordant multæ regni

constitutiones, vt *in constitutione, Occitania. ad fin. ibi, Anni circulo. & in constitutione, iudices. & c. regni quod incip. Electionem. sub rub. de iudicibus perpetui, non statuentis.* De iure vero Regni, & magis nouo officialis exercent officia eorum, etiam ultra annum vsque ad aduentum successorum, per c. *Robertus. & c. scire vos volumus, &c. sub rub. quod basul. iudices exercent, &c.*

Differentia 79.

De iure communi, emere victualia ante tempus, non est vsura, aut contractus vsurarius formalis, vt habetur plene *in c. in ciuitate. extra, de usur.* propter dubium euentum valoris, & pretii, vt *ibi.* De iure vero Regni est secus. Nam prohibetur emptio victualium ante tempus, & est vsura, per c. *regni. cuius est initium: Robertus. &c. Pro publici benon. compendio. sub rub. de indolitoribus victualium, & vsuris.*

Differentia 80.

De iure communi ille, qui habuit à Titio sub vj furis, non est idoneus testis contra ipsum Titium ad probandum eum esse vsurarium: quia esset testis in causa propria. Nam si conuinceretur ipse vsurarius, posset ipse testis recuperare vsuras ab eo extortas, vt habetur *in tit. iij. C. & extr. de usur. & dixi plene in soliloqu. meis, soliloqu. 36* cuius est initium: *Capitulum regni.* De iure vero regni secus est. Nam si tres testes fide digni iurati testificauerint criminalium ipsum in eos exercuisse huiusmodi vsurarium prauitatem, non obstante, quod in eodem testimonio sint singulares, & in eorum causis propriis quodammodo depouisse cognoscantur, habentur ac si probatum esset legitime crimen, per c. *regni, cuius est initium: Ludouicus & Ioanna, & c. Nouiter nostra maiestati, &c. sub rub. Littera regis, & c. regina contra vsurarios.*

Differentia 81.

De iure communi, omnes causæ regulariter sunt ordinariæ, vt probatur *in Clem. papa. de v. s. & in eis debet seruari ordo iuris, vt habetur maxime in l. prolatam. C. de sent.* De iure vero Regni omnes causæ sunt summarie, vt in regia nouella pragmatica prima in ordine, cuius est initium: *Dispensatio litium &c. regni. Desistantes. sub rubr. Capitulum emanatum à duce Calabria, &c.* de cuius cap. intellectu, vide Parid. *in suo lyndic. in verb. sententia.*

Differentia 82.

De iure communi, proceditur ad missionem in possessionem ex primo & secundo decreto, vt habetur *in c. quoniam sequente extra, vt lite non contestat. & de eo, qui mittitur in possess. causa rei seruande. per tot. & in leg. si finita. §. Iulianus. vbi materia. ff. de damno infecto.* De iure vero Regni proceditur aliter, vt patet per Regias pragmatice, quarum altera incipit: *Relatio citationis, altera vero, Reo in eius conuincione.*

Differentia 83.

De iure communi, in iudice recusando seruan-

cur ea, quæ habentur *in l. apertissimi. C. de iud. & in c. suspitionu. de off. deleg. & in c. legitima. de appell. libr. 6.* De iure vero Regni datur alia forma, aliusve modus siue iudex sit ordinarius, siue delegatus, per *c. regni. Item si contingat.* alias incip. *Principia circumsp. & aprouisio.*

Differentia 84.

De iure communi, appellans habet annum ad prosequendum appellationem: vel ex causa biennium, vt *in c. cum si Romana. & in c. ex racione. extr. de appell.* De iure vero regni facta præsentatione processus copiarum, & appellatorum, iuxta *constitutionem, Appellationum tempora.* vt diximus supra 54. *Differenti* immediate per mensem in non prosequendo causam suæ appellationis, appellans in hoc incurrit; quia si appellatus voluerit appellationem ipsam statim prosequi: & prosequente, vel non prosequente dicto appellante, non tenetur expectare tempus à iure communi canonico, ciuili, seu municipaliter scripto, vel non scripto stabilitum per ritum magnæ Curie, cuius est initium: *Item si appellans.*

Differentia 85.

De iure communi, causa per supplicationem deuoluta, debet fieri executio in causa principali, data cautione secundum formam. *authen. qua supplicatio. C. de prec. imp. offer.* De iure vero regni, licet fiat executio in causa principali: non tamen fit in expensis, quousque causa ipsa supplicationis fuerit per sententiam terminata, per ritum magnæ Curie, cuius est initium: *Item si contingat causas.*

Differentia 86.

De iure communi, quamuis in criminalibus non admittatur procurator, *l. penul. §. ad crimen. ff. de publ. iud. c. veniens. extra. de accusat.* tamen hoc non habet locum in vno articulo ad media causæ: puta ad videndum iurare testes: item ad iurandum de calumnia: vt refert, & sequitur, & exemplificat Felin. *in c. meminimus. in 4. & 5. col. extra. de accusat.* De iure vero Regni, non admittitur etiam ad vnum articulum ad media causæ, per ritum magnæ Curie, cuius est initium: *Item quod in causis criminalibus.* Dixi *in singularibus meis in formis singular. 2a.* incip. *Clara est illa conclusio.*

Differentia 87.

De iure communi multi sunt casus, in quibus prodita est actio seu accusatio popularis, vt per *tot. est. ff. de publ. iud. & ff. de popular. act.* De iure vero Regni; nullus admittitur ad accusandum, tanquam vnus de populo, nisi suam, suorumve iniuriam prosequatur, per Ritum magnæ Curie, cuius est initium: *Item quod nullus laicus, sub rubr. quod nullus admittatur.*

Differentia 88.

De iure communi regulariter potest agi ex intercello, & ex omni causa, etiam non necessaria, & ex causa etiam lucratiua. De iure vero Regni secus. Nam non agit quisquam iure cello, nisi fuerit neces-

saria, & ex causa lucratiua facta, per ritum magnæ Curie, incip. *Item quod nullus. sub rubr. de iure cello.*

Differentia 89.

De iure communi, ista cognitio an sit quispiam clericus, necne, est quid spirituale, & spectat ad iudicem Ecclesiasticum, *c. si iudex laicus. de ser. excom. libr. 6.* De iure vero Regni secus. Nam iudex secularis cognoscit, per ritum magnæ Curie, cuius est initium: *Item si aliquis clericus exstatum fuerit.*

Differentia 90.

De iure communi, clericus coniugatus gaudet privilegio clericali in duobus, scilicet, quod non trahatur ad iudicium seculare, & gaudeat. *can. si quis suadente diabolo. 17. qu. 4.* vt habetur *in c. 1. de cler. coniug. libr. 6. & per tot. tit. C. de Episc. & cler.* De iure vero Regni secus; quia non admittitur ad aliquod privilegium, per ritum magnæ Curie, incip. *Item quod si aliquis citatus fuerit. sub rubr. Clericus coniugatus non admittitur.*

Differentia 91.

De iure communi, exceptio excommunicationis opposita in iudicio, probatur intra octo dies, vt *in c. pia. de except. libr. 6.* De iure vero regni secus. Nam non admittitur nisi in promptu, vt in ipso instanti probetur, per ritum magnæ Curie, incip. *Item in quibus, eunquo causis. sub rubr. quod exceptio excommunicationis non admittatur, nisi doceatur in promptu.*

Differentia 92.

De iure communi, est magna digladiatio inter Doctores, num clericus possit reconueniri à laico, in foro seculari, vt per Canonist. *in c. ar. si clerici. extr. de iud.* De iure vero Regni seruat formam, de qua in ritu magnæ Curie, cuius est initium: *Item quod clericus in maioribus. sub rubr. Quod tenetur clericus respondere per viam reconuentionis.*

Differentia 93.

De iure communi, ad hoc vt non respondens habeatur pro confesso, requiritur, quod sit monitus à iudice in iudicio, vt *in c. si post præstationem. de confess. libr. 6.* De iure vero regni seruat formam, de qua in ritu magnæ Curie, cuius est initium: *Item seruat ipsa curia. sub rubric. de forma citandi quem vt legaliorum.*

Differentia 94.

De iure communi, est magna disputatio inter Doctores, cuius expensis exhibetur copia libelli, vel qualis qualis petitionis, & ponunt Doct. *in c. 1. de libell. obl. & in auth. offeratur. C. de lit. consess.* De iure vero Regni ista dubitatio conuenit. Nam datur expensis actoris, per regiam nouellam pragmaticam, *Comparatus Reo.*

Differentia 95.

De iure communi exceptiones peremptoriz, vt de re iudicata transacta, seu finita, de quibus *in c. 1. de lit. consess. libr. 6.* & per gl. *in cons. de exceptionibus filiationis,* impediunt litis ingressum. De iure vero regni possunt ad merita referuari, per regiam nouellam prag-

pragmaticam, cuius est initium: *Sirem, sub rubr. de modo procedendi, quando exceptiones impediētes, &c.*

Differentia 96.

De iure communi admittuntur testes post publicationem, qui de nouo superuenisse allegantur, ut plene per Doct. maxime Moderni. Papien. *in l. admonend. ff. de iur. iur.* De iure vero regni secus, per regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium: *Quandoque solent. sub rubr. de testib. qui de nouo superuenisse allegantur.*

Differentia 97.

De iure communi, iudex procedens ad capturam alicuius in criminalibus absque iudiciis, non cadit in pœnam, ut eleganter dixit Bald. *in leg. est certus, ff. ad Syllan. & Bald. in l. 11 C. de his qui latron. & Angel. in l. item iud. Labeonem. §. quæstio vii. ff. de iure iuran. & dixi plene in Epitomatibus meis, in epitomate 89 cuius est initium: Licet iudex.* De iure vero Regni est secus. Nam ita demum detinetur inquisitus, cum incipit constare per vnum testem de visa: & est alias respectus infamiae de illo crimine, de quo agitur per ritum magnæ curiæ, cuius est initium: *Item si accusator. sub rubr. detinetur inquisitus, &c.* licet à larrunculatoribus nostri temporis perniciose obleruetur.

Differentia 98.

De iure communi quis non compellitur ad compromissum etiam cum consanguineo. De iure vero regni sic, vsque ad quartum gradum consanguinitatis, vel affinitatis, secundum ius ciuile computandum, per regiam nouellam pragmaticam, cuius est initium: *Quia, que inter coniunctos. sub rubr. de compromissis inter coniunctas personas.*

Differentia 99.

De iure communi, in multis casibus admittitur procurator in criminalibus pro aliquo citato, quos prosequuntur Doct. *in l. penult. §. ad crimen ff. de publ. iud. & in l. seruum quoque §. publice ff. de procurat. & in c. veniens extr. de accus.* De iure vero Regni nulla exceptio admittitur per procuratorem pro parte ipsius citati, nisi fuerit exceptio infirmitatis aut abtentiæ, aut captiuitatis, per ritum magnæ curiæ, cuius est initium: *Die vigesima prima mensis Iulii. sub rubr. de petitionibus admittendu in causis criminalibus.*

Differentia 100.

De iure communi, testes debent iurare intra terminum datum ad probandum: licet possint iuramento præmissio in termino, deponere post terminum. De iure vero regni, possunt etiam iurare per dies ctes post eundem terminum immediate sequentes: & subsequenter deponere eorum testimonium veritatis, per ritum magnæ curiæ: curas est initium: *Item quod in quibuscunq. causis. sub rubr. Quando citati infra terminum possunt iurare post infra iudicium.*

Habetis, nouelli Legum laureati ac utrilimi, centum inter ius commune, Pontificium scilicet & Casaleum, & ius Regni huius Siciliæ Differentias notabiles: tamen si alias adhuc potuissent forte adducere, attamen has veluti notabiliores, utlioreisque, ac magis in iudicio versatiles colligendas existimaui. Vos igitur admonendos esse censeo, ut eas memoriæ dignas existimantes, memoriæ perpetuæ commendetis. Erant enim vobis, & honorem, & commodum mirum in modum allaturæ. Valce, Kal. Iul.

F I N I S.

L A V S D E O O P T I M O M A X I M O .

Ffff

SIN-

SINGVLARIA ET IVRIS NOTABILIA

C V M

DECLARATIONIBVS

ad varias leges & Paragraphos:

A V C T O R E

ROBERTO MARANTA J. V. D.

ET PRACT. PRINCIPE.

A. C T I O quando competat, & quando officium iudicis, ad hoc sciendum, dic, aut verba legis diriguntur in partes; & tunc competit actio, vt *l. 2. in princ. ff. ad leg. Aquil.* aut diriguntur in personam iudicis; & tunc competit officium iudicis. *l. 2. C. de e-dend.* aut verba legis proferuntur impersonaliter, & competit actio, *l. statuas. ff. de acq. rer. dom.* & de his vide Bart. in *l. 1. ff. de cond. ex leg. in vers. 2. principaliter est videndum.*

Annus est duplex, scilicet naturalis, & emergens, & hoc secundum leges: naturalis dicitur ille, qui incipit à prima die Ianuarii, vel Septembr. secundum consuetudinem locorum: emergens vero potest incipere quodcumque. Vnde si dico, promitto dare tibi hoc anno, & sumus in mense Augusto: ille annus intelligitur de emergenti, & sic durat vsque ad alium Augustum, & hoc est utile scire pro libellantibus. nam si fuerit quis vulneratus de mense Octobri, & postea facio libellum de mense Martio: & dico qualiter talis hoc anno fuit vulneratus, non propterea videor dicere falsum, quia intelligitur de anno emergenti: eodem modo dicimus de mentis, si dico, dabo tibi hinc ad mensem, intelligitur de triginta diebus, & sic de mense emergenti, & hoc voluit Alexand. in *l. auisione. C. l. diuerso. S. item si messes. ff. solut. matrim.*

Actus quidam dicuntur fieri contra legem: quidam etiam legem, qui fiunt contra legem, si dubitatur, an valeant; dic, aut lex vltima procedit ad-

ileiendi poenam contrafacienti; & tunc valent, tamen contrafaciens punitur, satis enim est eum puniri, *argum. l. quid ergo. §. poena grauior. ff. de his, qui not. infam.* & hoc probatur: quia lex non stetit in puris finibus prohibitionis, vt *l. iuberm. §. sane. C. de sacrosanct. Eccles.* Si vero lex vltima non procedit; & tunc non valent ipso iure, *l. non dubium. C. ibi Bart. C. de legib. C. l. pacta, qua contra. Cod. de pact. & not. Bartol. in l. multum. ff. de verborum obligat.* Qui vero fiunt præter legem, valent sine dubio, maxime quando interuenit consensus partium, *l. pacifici. ff. de pact. C. l. queritur. §. penult. ff. de adl. edict. C. l. 1. C. ibi not. C. de pact. vide tamen omnino de prædictis Imol. in c. cum contigat. in 97. colum. de iureiur. vbi plene.*

Appellans à sententia iudicis, non tenetur probare de iniquitate sententiæ, sed victor tenetur probare omnia, quæ probauerat in prima causa, vt in *Auth. de hu, qui ingred. ad app §. illud quæque*, & non est; quia licet præsumatur pro sententia, vt *extr. de renuntiat. in cap. presentia.* tamen hoc non præsumitur, quando ab ea est appellatum. vt dicit Abbas *ibi in 3. colum. & idem Abb. in cap. quoniam contra. in 10. colum. de probat.* Sed hoc non habet locum in eo, qui reclamat à laudo arbitri, petendo illud reduci ad arbitrium boni viri: quia licet tunc etiam non præsumatur pro laudo, tamen reclamans debet probare de iniquitate laudi, ita notat Alexand. in *l. qui Roma. §. duo fratres. in 7. colum. ff. de verbor. oblig.*

Appumbatio, & ferrminatio, in hoc differunt: nam appumbatio dicitur quædam conu-

Oio, quæ fit per diuersas materias, vt quando pannus iungitur panno, cum filo, & ideo dicitur; quia ple. omque talis coniunctio fit per plumbum, vt quando lapis iungitur lapidæ: sed ferruminatio dicitur, quando per eandem materias, vt ferrum cum ferro, & argentum cum argento, *lin rem. §. item quæcunque ff. de rei vend.*

Appellans à sententia, quæ erat ipso iure nulla, an videatur confirmasse eam, & sic quod non amplius possit opponere de nullitate sententiæ? dic, quod siquidem sententia fuit nulla ratione contentus deficientis, appellans ab ea videtur ipsam confirmare, l. 3 §. fin. ff. rem ratam hab. secundum quod illum text. intelligit Bart. *in leg. si expressim. in 2. oppos. ff. de appellat.* si vero fuit nulla ex alia quacunque causa, & tunc appellans non confirmat eam; imo etiam si deserit appellationem, potest dicere sententiam nullam, ita tenet Bart. *in l. 1. C. quando prouocari non est necess. & ibi etiam Bald. in 4. colum. per illum text. in d. l. si expressim.* & hoc si deserit appellationem, nam pendente appellatione, non potest dicere sententiam nullam, sed si ipse deserit & appellatus prosequitur, quod potest, vt *Authent. de his, qui ingred. ad appell. §. illud quæque.* tunc potest opponere, & dicere appellationem non debere admitti; quia sententia fuit nulla. ita not. dixit Innoc. *in c. dilecto. de appellat.* & ibi plerius vide per Abb

Astringens se in libello, vel articulis ad aliquam qualitatem probandam, si postea ipsam non probat, succumbit, & reus absoluitur ab obseruatione iudicis, ita dixit Bald. *in l. 2. C. de probat.* & Ang. *in consil. 153.* quem refert, & sequitur Andr. Barb. *in addit. ad Abb. in c. cum causam extra, de probat.* vbi dicit, quod si quis dixerit in libello, quod mutauit tali mense, si postea probat de alio mense, succumbit, & idem dicit Bald. *in d. l. 2. C. de prob.* adde Bartol. ad prædicta *in consil. 117. inc. accusatio fuit instituta.* & Abb. *in c. examinata. extra, de iud.* & Bartol. *in l. Fulcinus. §. cum hoc ff. ex quibus. caus. in poss. ea. & Iaf. in l. pen. §. docere. ff. ne quis eum qui in ius voc.* & Bart. *in l. diuus ff. de re iud.* & Bald. *in l. 1. in 10. colum. C. qui accus non poss.*

Aduocatus, qui propter dolum fecit causam amitti, puta præuaticando, id est, colludendo, cum parte aduersa: tenetur parti, & ultra hoc efficitur iusfamis, & punitur pœua extraordinaria, de qua *in leg. 1. in fin. ff. de præuariat.* de hoc est textus *in l. 1. & ibi gloss. C. de aduocat. diuers. iudic.* vbi dicitur, quod sententia lata ex tali falsa aduocatione est nulla. De iudice vero, an & quando reneatur de imperitia, vel de dolo, vide Bartol. *in quest. sua,* quæ incipit: *iudex per imperitiam, in leg. fin. ff. de var. & extra. ord. cog.*

Arbitrorum tres dicuntur esse species, quidam enim dicuntur arbitri iuris, & isti eliguntur non de consensu partium, sed potius ex quadam neces-

sitate legali, vt quando partes dicunt iudicem suspensum, coguntur eligere arbitros, vel si ex forma statuti inter fines debeat compromitti, vt not. Abb. *in c. cum dilectus. in 7. colum. extra, de arbitr.* & ab istorum sententia licitum est appellare, vt ibi dicit Abb & Bartol. *in leg. final. C. de iud.* licet alias non appelletur à sententia arbitri *l. diem. §. stari & ibi Bartol. ff. de arbitr.* ex quo isti habent iurisdictionem à l. in omnibus æquiparantur iudicibus delegatis, vt not. Abbas *in c. suspicione. extra, de offic. delegat.* Ex quo infertur, quod licet alias coram arbitro compromissario, non possit fieri reconuencio, vt not. Bartol. *in authent. & consequenter in fin. C. de sentent.* ex quo potestas arbitri non extenditur ad aliud, quam fuerit per partes petitum; tamen hoc non habebit locum in arbitrio iuris per prædicta, & tertius potest etiam comparere pro suo interesse, sicut in iudicio ordinario, iuxta ea, quæ habentur *in l. Titia. ff. solut. matrimen.* Quidam dicuntur arbitri compromissarii, qui sunt electi de voluntate partium, & habent iudicare de iure, & ab istorum sententia non licet appellare, d. *l. diem. §. stari.* & ibid. hoc dicit Bartol. & *in l. 1. ord. tit. & isti tales arbitri cognoscunt super lite ad instar iudicum, d. l. 1. ff. de arbitr.* licet non sit opus porrigere libellum; quia compromissum illud, quod fit in scriptis, habet vim libelli, vt dicunt Doctor. *in cap. Quintauallus extra, de iur. iur. & in d. l. fin. C. de iud.* nec tale arbitrium potest reduci ad arbitrium boni viri, nisi fuisset compromissum, quod debeat iudicare de iure: quia tunc si iniuste iudicat, reducit ad arbitrium boni viri; imo tunc eius sententia est nulla, cum contra ius dixerit, vt not. Alexand. *in d. §. stari. & in §. arbitrorum. l. si societatem ff. pro socio. in addit.* quæ incipit, *in hac questione, &c.* vnde illud, quod dicitur *in §. stari.* intelligitur, quando simpliciter esset compromissum, quia tunc intelligitur in dubio de arbitro tali, cuius sententia, siue iustæ, siue iniustæ est standum, vt not. Alexand. *in d. addit. in hac quest. &c. circa med.* Quidam dicuntur arbitratores, qui habent iudicare tantum de facto: scilicet amicabiliter, & secundum conscientiam suam tanquam boni viri, & solent iudicare super contrariis, non autem super lite, vt not. Bart. *in d. §. arbitrorum. in vers. 1. quarto, quæ sit differentia, &c.* & iniuste arbitrauerit, eorum arbitramentum reducit ad arbitrium boni viri, scilicet iudicis, vt dicit *§. arbitrorum in fine.* & hoc arbitramentum habet similitudinem transactionis, vt not. Bart. *in l. si quis arbitratus. ff. de verb. signum obligat.* si tamen arbitrator nunquam fuerit arbitratus, non reducit ad arbitrium boni viri, & nunquam ab eius persona receditur, vt *l. si quis arbitratus & extincta eius persona extinguitur arbitramentum,* vel eo volente arbitrari, vt ibidem habetur. Sed secus est in vltimis voluntatibus: quia etiam si non fuerit arbitratus, receditur ab eo.

& recurretur ad arbitrium boni viri, vt l. fin. §. sed si quu. C. communia de legat. & plene per Bart. in d. leg. §. qui arbitrariu. An autem possit cogi ferre laudum? dic, aut acceptauit, & promisit, se velle ferre sententiam, & cogitur. l. 3. §. tamen si fur. ff. de arbi. aut non acceptauit, nec adhuc promisit, & non cogitur suscipere, nec iudicare, vt not. Bart. in l. 1. in 2. colum. ff. de leg. 2. & vide de his differentis plene per Aduat. in d. cap. Quintauallu. & in d. cap. cum dilectus. in 6. colum. & Iason. in §. omnium. in 2. colum. Instruct. de action.

Actio personalis ad dandum, non solum datur contra furem, vt l. fin. ff. v. usufr. quemadmod. cau. sed etiam contra prædonem, & contra quemlibet male fidei possessi ira singulariter voluit gloss. in §. sic & aque. in verb. in rem. Instruct. de act. quam communiter lequuntur Doctor. & maxime Alexand. in leg. §. quis nec causam §. fin. ff. si certum petas. Ex quo sequitur, quod non solum ille, qui ab initio rem violentè, vel furtiue possedit, tenetur ad dandum, sed etiam ille, qui licet ab initio fuerit iu bona fide; tamen ex post facto superuenit sibi mala fides, ex eo; quia à tempore male fidei dicitur prædo, vt l. si quis possessor. §. sicut. & l. sed si lege. §. si autem. ff. de p. re. hered.

Appellatio debet fieri intra decem dies à die læ sententiæ, dummodo appellans sciuerit se grauatum, alias tempus decem dierum non currit, nisi à die scientiæ, vt est text. notab. in c. concertationi. de appellat. lib. 6. & not gloss. in c. ab eo. eod. tit. & lib. 6. & Alexand. in consil. 1. 4. 1. volum. quod teneas mente perpetuo, & est textus in l. ab eo. C. quomodo, & quando iudic. & gloss. in auctor. hodie. C. de appellat. & ibi Barr.

Argumentum ab etymologia vocabuli quando procedat, vide Bartolum in l. 2. §. appellari. ff. si seruum petat. Tamen ad vnum aduerte, quod vbiuq; definitio repugnat allusioni vocabuli, nunquam est validum argumentum ab allusione, vt dicimus in possess. ita dicunt Doctores in dict. §. appellari.

Actio ita differt ab officio iudicis; quia iudicis officium nullam præsupponit obligationem, l. qui per confusionem §. fin. ff. de action. empt. & not. Doct. & maxime Angel. de Arce in §. 1. in 3. colum. Instruct. de act. §. de actio. præsupponit obligationem, vt in præal. §. de actio. diffinitione patet, & per Bart. in l. 1. ff. de var. omn. iud.

Actio criminalis an possit cum ciuili in eodem libello tentari? dic, quod principaliter non. vt l. 1. C. quando a reo ciuili. crimin. præuid. sed accessorie sic, vt litigo contra spoliatiorem, possum concludere peto illum conuicti criminaliter, & imploro officium iudicis, vt cogat eum ad restitutionem possessi vt legimus in Alexand. C. de adult. & Bartol. in d. leg. textu. in. q. 1. leg. si quis ad se fundum C. ad leg. ini. uer. in p. uerbis. & in l. de fundo. §. 1. ff. de

public. iudic. & text. in dict. leg. inserdum. §. qui furam. ff. de furt. & adde, quod accessorie debet poni ciuili, & non criminalis, ita nota. dicit Bartol. in l. 2. §. hoc editio. in 2. colum. ff. vi bonorum rapt. Quid in actione iniuriarum: vide leg. quod senatusconsult. & le prator. §. si dicatur. & ibi Bartol. plene, ff. de iniur. & de prædictis omnino vide pulchre Bald. in l. 1. col. 2: C. de appellat.

Actio ex testamento licet sit stricti iuris; quia non numeratur in §. actionum, tamen sapit naturam bonæ fidei, l. in minorum. C. in quibus caus. in integr. restit. non est neces. Quod limita procedere tantum in duobus casibus, scilicet quantum ad fructus, & vsuras, vt veniant à tempore mortis, vt dict. l. in minorum; Item quantum ad hoc, vt si res legata sit tradita, & aliquid deficiat ad tradendum, vel est tradita deteriorata, non videtur tradita; vnde rursus potest agi ad totam rem, vt l. huiusmodi. §. ad. ff. de legat. id est, sicut est in actione bonæ fidei, vt l. 1. §. si res. ff. de po. & l. 3. §. si redditus. ff. commod. in reliquis autem casibus sapit naturam stricti iuris. Ita singulariter voluit Bartol. in leg. si hæres ff. de eo, quod cert. loc. de qua materia vide plenius Bartol. in leg. exhibitionis. C. ad exhib. & Bartol. in l. qui sibi. §. 1. ff. de solut.

Actio I. Aquilæ datur etiam pro leuissima culpa l. in lege. la. 2. ff. ad leg. Aquil. quod verum intellige, si est culpa consistens in committendo; secus si in omitiendo. l. si cuius. alias, si vsus fructus vero denique. de vsufr.

Alimenta quædam debentur officio iudicis, & quædam iure actionis; quæ debentur officio iudicis, possunt peti solum futura, non autem præterita, vt dicimus in vxore, quæ intra annum à morte viri debet ali ab hæredibus viri, vt est gloss. in leg. diuortio in princip. ff. solutus matrimonio in verb. factio. nam filio anno alunde se aluerit, non poterit petere amplius illa alimenta. Ita dicit Bartol. in l. libertus, quos. §. 1. ff. de aliment. & c. leg. simile dicimus in filio, qui debet ali à patre officio iudicis, & si quis à liberis. §. si vel parens ff. de liber. agno. quod singulariter limitat Paulus de Castr. in dict. leg. diuortio. non procedere, quando vxor interpellasset hæredes viri, vt darent sibi alimenta, & ipsis negligentibus, vxor mutuum pecuniam accepisset, & se aluisset; quia tunc potest repetere. eodem modo dicit procedere in filio; quia si ex mutua pecunia accepta se aluerit, potest creditor, qui mutauit, agere contra patrem de in rem verso. l. si ff. de in verso & est dec. Matthæi 10. consil. Neap. quæ vero debentur iure actionis, vt ex testamento, vel ex contractu, possunt peti tam præterita, quam futura, ita plene per Bartol. in d. l. libertus, quos. §. primo & Alexand. in l. de alimentis. Cod. de trans. action. differunt tamen alimenta debita ex testamento ab his, quæ debeantur ex contractu; quia super debitis ex testamento non potest transigi; ratio est, quia

quia non dicuntur acquisita industria alimentariis; unde lex præsumit testatorem ei legasse causa egestatis, & sic ne fame pereat, est hoc inductum; quia modico sibi dato remitteret; secus super debitis ex contractu; quia lex præsumit, quod quemadmodum alimentariis ex industria sua acquisiuit illa, quæ remittit; ita potest alia acquirere, unde remittit ei transigere. Ita dicitur Doct. maxime Alex. in d. l. de alimentis. & est gloss. de auth. tut. in Institut. & l. si fundus. ff. de rebus eorum.

Adiecto in stipulatione non est obligatus debitor, nisi quia tantum ei soluere potest, l. cum quis in princ. & l. qui sibi. & l. si stipulatus sim. ff. de solut. & l. cum qui ita. §. qui sibi. ff. de verbor. obligat. quod limitata non procedere fauore dotis, unde si dotans stipulatur dotem soluto matrimonio reddi sibi, aut illi mulieri, cuius nomine dotem dedit, acquiritur actio etiam mulieri, ita voluit Bart. in l. post dotem. in §. eolum. ff. soluto matrim. per text. in leg. Caius, eodem tit.

Actio de dote non nascitur constante matrimonio, sed demum eo soluto, vt in l. sed si alia in fin. & ibi gloss. de bon. damn. & l. in rebus. §. omnis. C. de iure dot. & l. cum nossumus. §. illud C. de prescript. triginta annorum. nisi marito vergente ad iuopiam; tunc enim constante matrimonio nascitur, vt l. si constante. ff. de solut. matr. & l. ubi adhuc. C. de iure dot.

Absolutus per sententiam, in dubio censetur absolutus; quia actor non probauit, ita voluit Bart. in l. 2. §. 1. col. 2. ff. vi bo. rap. & Bart. in Iulia. col. 2. ff. de cond. ind.

Accusatio falsi non præscribitur nisi spatio 20. ann. l. quarela. & ibi gloss. C. de fals. & c. cum venerabilibus extra de exceptio.

Appellans si propter paupertatem non potuit proficui appellationem intra annum, ipso iure datur sibi secundus fatalis, ita voluit Inn. in c. extraxione. de appell. quem ibidem refert & sequitur Abb. & Bald. in l. acceptam in pen. col. C. de usur.

Affessor temeratus ab officio ob eius culpam, an debeat habere salarium, vide Bart. in l. Masia. ff. de ann. leg.

Actor petens plus debito, licet postea probauerit de minori summa, & reus fuerit ad minorem summam condemnatus, facit, quod reus censetur habuisse iustam causam litigandi super toto debito, unde ad nullas expensas tenetur, dictum fuit singulariter Bartol. in l. qui solidum. in princ. ff. de leg. 2. & in l. stipulationes non diuiduntur. in fin. verb. de verb. obl.

Appellatio an rescindat seu extinguat in totum sententiam, an vero suspendat eam tantum, vide Abb. in cap. veniens, in fin. extr. de iureiurand. & text. & ibi Bartol. in i. 1. in fin. ff. ad Turpill.

Absolutio à iuramento tunc peti potest, quando quis in iuramentum accepit, ita not.

Abb. in cap. 1. in fin. de iureiurand. & tuocita demum, si pars aduersa citetur, vt per eundem Abb. in d. cap. 1. in pen. colum. secus tamen est, quando quis petit tantum relaxationem iuramenti, petendo se habitari ad agendum vel excipiendum; quia tunc non requiritur partis citatio, secundum Old. in consil. 120. & dom. de Rota. in decif. 769. in tit. de relaxat. iuram. in antiquis & vide Ant. de Alexand. in Rubr. C. qui admitti & lafon. in l. nequicquam §. vbi decretum. in 11. col. ff. de offic. procons. & pro hoc vide Alb. Brun. in consil. 36.

Appellari an & quando possit ab actibus extra iudicialibus, vide Bart. in l. à sententia. §. idem rescriptum. ff. de appellat. & laf. in l. nemo potest ff. de leg. 1. in illo articulo, an à sententia arbitri possit appellari: scias tamen vnum singulare dictum Angel. in l. 1. §. si quis tutor. ff. quando appellan sit. vbi dicit, quod si aliquis immunis, est allibratus in extimo publico, vt soluat collectas, quod potest à tali actu appellare intra decem dies; quod si non fecerit, non auditur ultra, quasi ille actus transierit in rem iudicatam, & illud dicitur sequitur Alexand. in consil. 101. in 6. col. vol. 1.

Apostoli debent peti per appellantes intra triginta dies à iudice a quo, & presentari iudici ad quem intra al. os 30. text. est in cap. ab eo. de appellat. l. b. 6 & Specul. in tit. de appellat. §. sequitur, versic. in summa not. ext. & currunt isti 30. dies à tempore late sententiæ. l. iudicibus. C. de appellat. & not. Bald. in l. eos. §. apostolos C. eod. tit. de appellat. alias autem si intra prædictum temporis non petantur apostoli, appellatio est deserta, vt supra hinc quaerit. examinat plene Card. in clem. quamuis. de appellat. hodie tamen habemus constitut. regui appellationum tempora, quæ vult quod à die interpositæ appellationis currant quinquaginta dies ad præsentandum processum iudici ad quem cum instantia, alias appellatio habetur pro deserta.

Allegans falsas leges puniti debet de falso. Ita not. Bart. in l. fin. ff. de fals.

Arbiter non potest sententiare vna parte absente, etiam si citata fuerit, nisi fuerit data sibi ista potestas in compromisso. casus est in l. diem proferre. §. si qui litigatorum. ff. de arbit. & Bald. in l. si quis ex consensu, in 3. not. C. de Episc. aud. & laf. in l. nequicquam. §. vbi decretum. col. 1. us offic. procons. & ibi laf. subdit vnam aliam not. q. quod etiam si sit data potestas arbitrio sententiandi seu procedendi partibus non citatis, debet partibus intimare seu notificare, alias actus non valet.

Appellare permissum est etiam die feriato; quia appellatio non est actus iudicialis, ita dixit Bart. in l. si expressim. in 3. col. de appell. & in l. 1. §. dies. ff. quando appell. sui per text. in leg. 1. C. de feri.

Appellatio facta, & lata sententia, ex qua oriatur actio in factum, an ex confirmante, vel ex confirmata dicit, quod ex confirmante, & ita com.

munitur tenetur. ita voluit gloss. in l. furci §. r. in glo. fin. ff. de h. qui not. infam. & Bart. in l. legitima ff. de pact. & Bart. in l. eos. in princ. in pen. q. C. de appell. & B. Id. in l. explicatio C. de rerum permut.

Auditorum pinc. pum. & magnorum virorum dicuntur habere iurisdictionem ordinariam; secus in assessoribus; quia de iure communi non habent ordinariam iurisdictionem. ut not. Bart. in l. precipimus. §. quod si à d. u. C. de appell.

Appellatio, quando fit a substituto, non potest fieri ad eum, qui, sum substituitur, sed ad eum, ad quem fieret, si à principali fuisset iudicatum. Ita not. dicit Bart. in l. precipimus, in princ. C. de appell. & est text. in i. r. §. ab eo. ff. qui. & in quo appell. 1. & text. in cap. Rom. de appellat. in 6. & in cap. non putamus. de consuet. lib. 6, ubi plene habetur, quod a Vicario non appellatur ad episcopum. Ex quo inferitur ad illud, quod non dicit Bartol. in l. nequicquam §. ubi deo sum. in 2. colum. ff. de offic. proconsul. quod substitutus dicitur habere ordinariam iurisdictionem, non autem delegatam; quia alias posset ab eo appellari ad delegantem; ut in præallegatis locis plene habetur. Prædictis tamen adde, quod substitutus, siue vicarius non potest facere alium ordinarium, ut not. dicit Hostien. in cap. clericos. de offic. vicar. & dom. de Rota in dec. nouis. deci. 379. de offic. vicar. Prædictis adde quæ habentur infra in versic. Iudex substitutus.

Argumentum à contrario sensu dicitur subauditus intellectus, gloss. est in l. 2. C. de condit. inser. Item appellatur coniectura, ut dicit gloss. in l. apud antiquos. C. de fur. & ibi Bald. & las. l. 1. in 11. colum. & 12. ff. de offic. eius cui man. est iur. & ibi etiam Alexand. in 11. colum.

Actus geminatus ad hoc, ut aliquid operetur, debet fieri per interualum, & non eodem tempore. gloss. est sing. in l. si conuenerit. in versic. nisi ei. ff. de sign. actio & illam gloss. inducit ad multa las. in l. 1. colum. 9. ff. de offic. eius. Limitat tamen eam ibidem colum. 10. procedere in geminatione actuum; secus quando tractamus, an geminatio verborum aliquid operetur; quia tunc eodem tempore fieri potest, & plura inducit, & maxime l. Balista. ff. ad Treb. quem vide omnino.

Aduocatus in causa propria non potest repetere expensas ratione victioar. pro suo patrocinio, quas fecit in alio aduocato. Ita not. Bart. in l. fin. C. de fruct. & lit. exp. & Bart. in l. si stipularis. ff. de fide iuss. & per las. in l. properam. §. fin. autem alterutra. col. 7. C. de iudic.

Absolutio à iuramento, quando certum est quod dati debet, quilibet Episcopus potest illam præstare. ut not. Innoc. in cap. debitores de iure iurand. sed quando dubium est, solus Papa de hoc cognoscere potest. Ita dicit Innoc. in cap. venerabilem. de elect. quem recessit, & sequitur Ioan. de Imol. in cap. cum consingar. in 71. col. de iure iur.

Agens contra fideiussorem de iudicio sisti debet probare de veritate debiti, sicut debebat probare agendo contra reum principalem, ita dicit Bartol. & ibi etiam sequitur Alex. in l. 2. §. fin. ff. qui satisf. cog.

Annui reditus debiti ad longum tempus, numerantur inter bona immobilia, alias numerantur inter neminia debitorum, ita dicit Alexand. in l. sciendum in prin. col. fin. qui satisf. cog. allegando Fed. de Senis in cons. 12. incip. fratres predicatores.

Appellatio in scriptis non dicitur fieri, quando quis viua voce dicit, apello, & illud facit redigi in scriptis per Magistrum actorum, & ita etiam dicimus in quolibet actu. Ita dicit las. in l. 1. colum. 3. ff. de edend. per allegata ibi per eum.

Argumentum de emphyteuta ad feudatarium, quando procedat, vel è contra, dicitur, quod aut lex loquens de feudo est contra ius commune; & tunc non procedit arg. ad emphyteusim; aut est secundum ius commune; & tunc procedit, ita dicit Alex. in l. duorio §. si fundum. ff. sol. mar. vide las. in l. 1. col. 14. C. de iuro emphy. & Bald. in c. 1. in 4. col. an. agnatus.

Affinitas etiam per illicitum coitum contrahitur, ita dicit Abb. in cap. per tuas. 2. col. de prob. & in c. de illo, & c. discretionem. de eo, qui cog. con. san. uxor. sua. & hoc quo ad impediendum matrimonium contrahi, & Abb. in c. praterea. de sponsal.

Absoluere homicidam quilibet sacerdos potest, secundum Abb. in c. perpendimus. 3. not. de sens. excom.

Actus factus in carcere an valeat, vide Innoc. & Abb. in c. cum locum. in fin. de sponsal.

Agens ad debitum commune pro se & fratre suo, si frater non ratificat, valet acta pro parte agentis tantum & etiam executio. secundum Bald. in l. ordo. circa fin. col. C. de exe. rei iudic.

Acta curiæ debent perfici manu illius Notarii, qui cœpit ea scribere, secundum Bald. in l. nec honore. C. de eps. & Cler. & Rom. in consil. 281, ubi dicit, quod etiam de consensu partium non possunt scribi per alium, & dicit Alex. in consil. 41 in princ. volum. 1. quod scriptura diuersarum manuum censetur suspecta.

B.

BENEFICIUM, priuilegium, vel rescriptum, in hoc differunt; nam rescriptum dicitur illud, quod conceditur secundum ius commune, vil. falso. C. de auer. reser. alias autem non admitteretur, ut l. quotiens. & l. pen. C. de prec. impe. offe. priuilegium autem dicitur, quod conceditur contra ius commune; quia dicitur priuata lex, ut in ca. priuilegiata. 3. d. & licet sic contra ius commune, debet tamen intelligi secundum ius commune, l. si quando. C. de inoff. test. Beneficium dicitur, quod conceditur præter ius commune, & potest in se continere rescriptum, & priuilegium, & de his vide Bart. in l. fin. ff. de consil. prin. & in d. l. si quando. & Bald. in l. que ex relati. nib. C. de legib. & per Pet. de Anch. in Rub. de rescript. in 6.

Bona vniuersitatis quædam dicuntur ipsius quo ad commodum, & honorem, vt sunt molendina ciuitatis, & alia bona ipsius, & ad hæc probanda possunt etiam ciues eiusdem esse testes. Quædam vero dicuntur vniuersitatis quo ad honorem tantum, sed quo ad commodum ciuium, vt sunt pascua, & sylua, in quibus quilibet potest ligna incidere; & in istis probandis non admittuntur ciues in testes; quia testificarentur in causa propria. *l. 1. §. in proprias ff. quando appell. sit. & sic contra leg. omnibus C. de testib.* Ita voluit Bart. *in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius voc. & Ang. in d. l. omnibus.* Hoc tamen intelligas, quando gratis ipsi ciues haberent ista pascua, & syluas; secus si tenerentur aliquid pro hoc soluere vniuersitati, vel statum seu gabellam pro his rebus; quia tunc bene admittuntur in testes etiam in his bonis. Ita singulariter voluit Alex. *in consil. 99. quinto vol. col. 3.* quod est not. quod etiam tangunt Doct. & maxime Bald. *in l. parenter. C. de testib. & Abb. in cap. in super extra de testib. Cap. decis. 152. Sacro. Consil. num. 4. & 6.*

Bannitus perdit omnia iura ciuitatis suæ, ita voluit Bart. *in l. cum mulieris ff. solut. matr. per text. in l. amissionis. §. qui deficiunt. ff. de cap. di. quod limitat singulariter Bald. in d. l. cum mulier.* quem refert ibi Alex. non habere locum in iuribus inductis pro publica vtilitate. Vnde si statutum dat præmium accipienti bannitum, illud præmium etiam datur vni bannito accipienti illud bannitum, arg. text. *in l. si qui in graui. §. hi quoque ff. ad Syllan.*

Bonorum possessio contra tabulas non competit, antequam ex testamento adeatur hæreditas, *l. illud. §. fin. ff. de bon. poss. contra tab. & l. ventre. ff. de acq. hered. & l. acquisitum. §. expectandi. ff. de bon. possess. secundum tab.* Fallit tamen in bonorum possess. contra tab. quæ competit patrono; quia illa non expectatur, sed potest institutus statim petere secundum tabulas, *l. sed cum patrono. & ibi Bart. ff. de bonor. possess. & in hoc differt ista ab illa, quæ competit liberis.* Differt etiam in alio; quia illa, quæ competit liberis, reddit in totum testamentum nullum, *l. cum emancipatus. in princ. ff. de bon. poss. contra tab. & l. pen. ff. de lib. & posthum. & ibi not.* sed illa, quæ competit patrono, rumpit pro illa parte tantum, vt not gloss *in l. 1. C. de bon. poss. contra tab. lib.* Item differt in alio: quia filius hodie debet habere legitimam iure institutionis ad hoc, vt non rumpat testamentum, vt *in Auth. vt cum de appell. cognos. §. aliud quoq; capitulum. & not. Bart. in auth. nouissima. C. de in off. test. & Bart. in l. in quartam. in pen. col. ff. ad l. Falc.* sed in patrono secus; quia quocumque relicti titulo habeat partem suam, non contratabulat testamentum liber. *l. sius. §. excluditur. & ibi expresse hoc tenet Bartol. procedere etiam hodie. ff. de iure patrona. & de his differentiis vide principaliter Alexand. in d. l.*

Bonorum possess. est utilior, quam aditio hære-

ditatis in casu, quo esset delata hæreditas alicui pupillo absentis, vel tutore carenti, & infanti. nam tunc quilibet amicus, vel consanguineus pupilli potest adire iudicem, & agnoscere bon. post. nomine pupilli, nec requiritur eius rati habitio; licet secus sit in hæreditate, ita not. voluit Alex. *in l. infans. C. qui admitt. & in l. certum. colum. §. C. unde cognat. & Bart. in l. pen. C. de bon. poss.*

Bonorum appellatione veniunt etiam feudalia; ita voluit And. de Iser. *in c. 1. in fin. illius prins. de cap. qui cur. ven. per text. in l. rem in bonu ff. de acq. rerum dom.* Item veniunt etiam emphyteutica. ita not. Spec. *in tit. de locato §. nunc aliqua. versic. 156.* vbi singulariter dicit, quod renuncians bonis paternis, videtur renunciare etiam emphyteuticis; secus si hereditarij paternæ, vt not. Bar. *in l. vt in ius iurandi §. si liberi. ff. de op. lib. & Doct. in l. quod dicitur ff. de ver. t. ob. & in l. Gal. §. quidam recte. ff. de lib. & posth. & illud dictū Spec. sequitur Ias. *in d. §. quidam recte. in fin. colum. per d. l. rem in bonu.* licet secus dicat in feudis; tamen hoc non videtur verum, per ea, quæ modo dixi de feudis.*

Bona acquisita nepoti ab auo paterno, sunt aduentitia, gloss. est communiter approbata *in l. qui in aliena. §. interdum. ff. de acq. hered. & glo in l. que situm. in princ. ff. de leg. 1. & sequitur Alex. in l. Gallus. §. quid si u. col. per ff. de lib. & posth.*

Bona acquisita in bello icito efficiuntur capientium, si sunt mobilia; secus si immobilia; quia sunt fisci, ita dixit Bart. *in l. hospes. & in l. si quid in bello. ff. de captis. adeo, quod singulariter dixit Bald. in c. 1. de mili. vas. qui contu. est. colum. 4.* quod etiam in foro coalicentiarum possunt talia acquisita retineri, & illud dictum Bald. sequitur Alex. *in d. l. si quid in bello. in addis. ad Bart. & vide plene per Ias. in l. 1. col. 1. in princ. ff. de acq. possess.*

C.

CONTUMAX qui passus fuit primum decretum, si vult recuperare tenuram, certum est, quod tenetur satisfdare de iudicio fisci, & reficere expensas: iuxta *authent. & qui iurat. C. de bon. aut. iud. poss. & habemus in regno vnam pragin.* quæ incipit, *relatiue,* à qua satisfdatione non releuatur, etiam si possideat immobilia, ita dixit Alex. *in l. sciendum. in princ. in 2. not.* vbi ita limitat illam *l. ff. qui satisfd. cog. & ibi etiam Ias. in 2. col. de quo est gl. singularis in Authen. de exhib. reus. §. si vero etiam quidam iurent. in ver. fidesusorem.* Item contumax in satisfdando de iudicio fisci, qui fuerat conuatus pro aliqua re, si illa res perueniat ad actorem, & ipse modo vult eam petere, si petat sibi satisfdari, non auditur. Ita dixit Alexand. *in dict. l. sciendum. in princ. & eodem,* quem ita sequitur Ias. per text. *in l. qui bona. §. si quis. ff. de dam. infect. & ibi per Lud. Rom. Item & tertio contumax parendo iudici amittit priuilegium iuratoriæ cautionis, gloss. est not. & ibi per Abb. *in si. colum. in cap. qua fronte. in versic. cautione, extra de appell. & Ias. in l. 1.**

ten.

ten. l. ff. qui satis. cog. item reus contumax semel potest compelli ad praestandam iuratoriā cautionem ut not. Abb. *in c. prom. de dolo & cons. in 2. not.*

Constitutum, seu constitutio precarii apponitur in contractu inualido vitiatum, & nihil operatur, nec per eam poss. transfertur, ita not. dixit Alex. *in l. 1. §. si vir in 3. col. ff. de acq. poss. Bald. in l. ex testament. C. de fideic. & in l. si quis, extra. C. si cert. per. & ratio est secundum eum; quia quando contractus est immediata causa transf. renda possessionis, ex contractu iurati nunquam transfertur poss. secus si traditio sit causa immediata, ita intelligitur d. §. si vir secundum Bald. *in l. non dubium, in 10. oppo. C. de legib. Item scias, quod ad hoc, ut constitutum aliquid operetur, est necesse, quod constituens possideat eo tempore, quo constituit, de quo vide infra in vers. consuetum precarii, &c.**

Constitutum precarii non transfert poss. quando fit per procuratorem, vel tutorem, vel per similes legitimos administratores de re domini, qui talem possessionem transferre non possunt; secus e contra! quasi aliquis constituit procuratori, acquiritur possess. domini. *l. cert. §. 1. ff. de precar. Ita de utroque dixit Alexand. in l. 1. in princ. per colum. & §. per procuratorem, in fin. col. ff. de acq. poss. quod est perpetuo not. & idem dicas de colono, qui vere tradendo priuat donum possess. l. 3. §. quod si seruus ff. de acq. poss. secus si per constitutum, liquet in *u. §. 1. eod. tit. & not. Bartol. in d. l. 3. §. in amittenda. in fin.**

Collatio beneficii ecclesiastici vacantis tribuit beneficiato ius in re etiam absque traditione possess. gloss. est *in cap. pen. in ver. collatio. de probat. d. lib. 6. & ibi Gem. in fin. colum. & text. in cap. fin. de concess. prob. li. 6.* Hoc tamen intelligitur, dummodo sit acceptatum per beneficiatum, *6. si tibi absenti, de probat. d. lib. 6.* alias secus ante acceptancelem; quia non tribuit ius in re, sed ad rem, secundum Felin. *in c. cum Bartol. in col. 3. de re iudic.* Si vero sumus in collatione beneficii vacaturi, ut quando conceditur expectatiuus tunc solum tribuitur ius ad rem, non autem in re, ita tenet Felin. *in c. in nostra. colum. 4. & §. & c. causam qua. col. antepen. de rescript. & Card. in cle. fin. colum. 1. de rescript. non tamen est ius formale ad ipsam rem, sed solum tribuit ius implorandi officium executoris. Ita declarat Card. in Clem. 2. de offic. ord. in 3. quaestione. & ita intelligitur gloss. *in c. veniens, de re iudic.**

Clerici, & etiam diaconi dicuntur esse in dignitate constituti, *c. demique, in princ. 4. dist. item etiam legum doctores, ut not. Abb. in cap. proposuisti. in fin. colum. extra de probat. vbi etiam dicit, quod sex requirantur ad hoc, ut aliquis possit ascendere gradum doctoratus & haec not. pro his, quae voluit gloss. *in l. maiorem. ff. de pact. & pro rebus praesentendis,**

Carceratus ex iniusta causa potest à quolibet

priuato, etiam inuito iudice eximi à carcere, & relaxari: imo si iudex vult resistere, potest quilibet per violentiam ipsum eximere, ut voluit Bartol. *in l. nemo carcerem. C. de exat. trib. lib. 10.* Contrahentibus licitum est se ipsos adinuicem inter, se decipere, *l. in cau. 2. in 2. §. penult. & ibi gloss. ff. de inno. & l. item si pretio. §. fin. ff. locat.* non tamen ultra dimidiam iusti pretii. *l. C. de re, vend. vend. & l. si quis cum aliter. & ibi Bartol. ff. de vero. oblig.* Fallit tamen in minore, qui si decipitur, restituitur etiam pro leui damno, non tamen pro maximo, *l. scio. ff. de in iur. leg. reit.*

Cautio Mutiana habet locum tantum in ultimis voluntatibus, non autem in contractibus, ut est gloss. & Bartol. *in l. Mutiana in prin. ff. de condit. & demon. & tunc habet locum, quando legatum est factum per conditionem negatiuam, quae non potest adimpleri, nisi per mortem legatarii; & ratio est; quia ex quo legatum non transit ad haeredes, quando est conditionale, *l. 1. §. fin. autem sub conditione. C. de ead. sol.* ideo habet locum prout ius Muti, quod secus est in contractibus. *§. ex condicionali. Inst. de verb. oblig. & de hoc est etiam gloss. in l. 1. C. de pact.* Fallit tamen in illis contractibus, in quibus viget eadem ratio, quae in legatis, ut in stipulatione usus fructus, & alimentorum, quae non transeunt ad haeredem; quia in his habet locum cautio Mutiana. Ita singulariter dixit Bald. *in aushent. cui restitutum. in fin. verba. C. de iudic. vend. sol. vbi dixit etiam, quod habet locum in donatione causa mortis, ut ibi per eum in pen. colum. in legato tamen libertatis non habet locum cautio Mutiana: nam quando potuerit facere illud, quod erat prohibitum in conditione, & non fecit, seruus statim erit liber, *l. libertus. §. 1. ff. de manu. testament. & de hoc vide gloss. & text. in leg. Titio fundus. ff. de condit. & demon.***

Componere proprie est prius adiuuenta, & disperse in ordines redigere: promulgare vero est de nouo componere, ut est gloss. *in proem. Digestorum. in vers. composuam. & gloss. in §. omnes, in proem. Inst. praedicta tamen limita procedere in verbo, componere, quando relatio fiet ad causam efficientem, puta ad compositorum; secus si fieret ad causam materialem; quia tunc non esset differentia inter componere, & promulgare. ita declarat Ias. *Inst. de actio. in princ. colum. 7. per leg. 2. §. deinde ex hu. ff. de orig. iur.**

Contractus ad vitietur propter angustiam temporis, ut si dico, promittis mihi hodie facere donum; quia est impossibile, vel si sum Romae, dico, promittis hodie dare Carthaginae decem. die, aut sumus in contractibus stricti iuris, & vitiatum, ut *l. 3. §. si quis ita ff. de eo quod cer. loc. & Inst. de ver. oblig. §. locat. aut sumus in contractibus bonae fidei, & non vitiatum, casus est *in l. insulam. §. 1. ff. locat.* idem dicas in ultimis voluntatibus; quia licet sint stricti iuris;*

tamen habent instar bonæ fidei. *l. in minorum. C. in quibus causis integr. restit. non est nec.* & de hoc est tex. *in l. si mihi, & tibi. §. si quis seruos. ff. de leg. 1.* & ibi vide Bart. de omnibus prædictis.

Creditor potest debitorem fugitium propria autorit. capere, *l. aut prator. §. si debitor. ff. qua in frau. cred.* non tamen debet ipsum vulnerare, vel verberare, alias cadit iure suo, vt not. Bart. *in authen. & omnino. C. ne vx. promarit.* & potest capietiam die feriata, vt dicit Bart. *in d. §. si debitor. &* non solum à creditore, sed etiam à procuratore eius, & est gl. & ibi per Angel. *in l. 1. C. vbi quis de cursialis, &c.* & potest capietiam quando esset suspectus de fuga, vt est glo. *in l. questum. in ver. interest. ff. de pig. imo* tunc potest fieri sibi prohibitio alienationis rerum immobilium, & sequestratio mobilium. Ita singulariter dixit Bartol. *in l. de possessionibus. ff. de possic. &* vide Ias. *in d. l. in iis. de actio. super gloss. 1. ver. in iudicio,* & talis captura potest fieri, etiam si non aduenit adhuc tempus debiti, vt *d. l. questum.*

Contractus emptionis, & venditionis est talis naturæ, quod semper in eo venit tacite præstanda euictio, etiam si de hoc nihil fuerit eautum, *l. in vendendo. ff. de contrab. emp. & l. non dubitatur. C. de euict. & l. pacta conuenta. ff. de contrab. emp.* Fallit primo in vniuersitate vendita, vt est hæreditas; quia tunc nõ datur euictio pro particulari re hæreditaria euicta, nisi de hoc expresse fuerit emptor stipulatus, *l. 1. C. de euict.* Fallit 2. quando emptor scierit rem esse alienam; nam ne tunc debetur, nisi fuerit stipulatus, *l. si fundum. C. de euict.* An autem euictio, quæ tacite venit in quolibet contractu emptionis, regulariter sit dupli, vel simpli; dic, quod pro seruo est dupli. *l. quod si noluit. §. quia assidua. ff. de edit. edict.* & etiam pro re pretiosa vendita, *l. emptori ff. de euict.* quia pro his duobus est actio prætoriana, quæ præstatur ex necessitate, vt *d. l. emptori.* pro aliis autē reb. est simpli. vt probatur in *l. pen. C. de euict.* & est actio civilis.

Contractus donationis est talis naturæ, quod in eo non venit præstanda euictio, nisi fuerit promissum, *l. 2. C. de euictio.* Fallit, quando donatio inciperet à præcedenti conuentione; quia tacite venit euictio, vt est gl. *in d. l. 2. &* text. *in l. Arist. §. fin. ff. de donat. & l. 1. C. de iure dos.* Fallit etiam in donatione remuneratoria, in qua venit euictio, vt not. Alex. *in addi. ad Bart. in d. §. fin. &* Bart. & idem Alex. plenus *in l. Iulianus. §. 1. ff. de verb. obl. &* hæc donatio remuneratoria non indiget insinuatione, *l. Aquilini. ff. de donat.*

Carceratus propter debitum, si est pauper, & nõ habet, vnde se aliat: tenetur creditor, qui fecit illum carcerare, eum alimere in carcere, vt est gl. quæ communiter solet ad hoc allegari, *in l. fin. in vers. agnoscere. C. de ero. mili. anno. lib. 12.* & ibi hoc dicit expresse Nico. de Nea. idem tenuit Ang. de Aret. *in §. fin. in si. verbis. Instit. de actio. &* Ias. *in §. item si quis in fraudem, in 24. col. 60. tit. &* Bart. *in l. sanctum. ff. de re. iudic.*

Compromissum factum in aliquem, quod debeat iudicare de iure, intelligitur etiam de consuet. nam ipsa consuetudo est ius non scriptum, *l. de quibus. ff. de legib. & c. consuet. i. distincti.* ita not. Ias. *in l. præscriptione. C. si contra sua, vel vtili. pub. &* Bald. *in l. constitutionu. C. de bon. que lib.* Et sic habes, quod appellacione iuris venit consuetudo, de quo plene per Felin. *in cap. 1. extra de sponsal.* Hoc tamen limita non procedere, quando consuetudo repugnet iuri communi. Vnde si pater dixit, instituo filiam meam in eo, quod de iure sibi contingit, intelligitur instituisse eam in virili portione, vna cum masculis; quia ita succedit de iure communi, *l. maximum vitium. C. de lib. praterst.* licet de iure constitucionum seu consuetudinibus succedat in dote tantum, & dotata excluditur à success. vnde ad hoc, vt talis institutio aliquid operetur, intelligimus eam esse institutam de iure communi, vt dicit Ias. *in d. l. præscript. ad quod facit quod notatur in addi. Bald. in d. l. constitutionu.*

Condemnatus soluere ob delictum, seu factum alterius, an possit petere illud, quod soluit, ab eo cuius factio fuit condemnatus? Dic, quod sic, vt *l. nam & Seruus. &* ibi per Bart. *ff. de neg. gest. & l. si vero. §. cum autem. ff. de hu. qui dese. vel effud. & l. licet. §. si. ff. nau. cau. sub.* quod not. pro materia repræsaliarum, vt per Bartol. *in l. 2. §. item si in facte. in fin. ff. de verb. oblig. &* in *Tract. suo repræsaliarum, in ult. questio. princ.*

Confessio facta in iudicio, potest in continenti reuocare absque probatione erroris, vt est gloss. *in c. fin. de confess. lib. 6.* & illud verbum, incontinenti, exprimitur, id est antequam confessio fuerit redacta in scriptis, vt est gloss. *in cap. apua. 32. q. 1. &* vide omnino Abb. *inc. prætere, in 2. col. extra de resti. cog.*

Confiscatio facta per statutum in farina, vel frumento, an habet locum etiam in sacco, vel instrumento, vehente farinam? dic, quod non; quia sumus in pœnis, & in odiosis, in quibus fit stricta interpretatio. ita in propriis terminis voluit Bald. *in l. cum proponas, l. 2. C. de naufr. arg. eorum quæ voluit Bart. in l. 1. ff. de verb. signific.*

Conditio ob causam, an habet locum in contractibus innominatis? dic, quod non, nisi non seruetur illud pactum, quod dedit causam contractui, text. est *in l. cum se. C. de pact. inter. emp. & vend.*

Contractus innominati sunt talis naturæ, quod in eis habet locum pœnitentia re integra, *l. si pecuniam. ff. de cond. ob casu.* Quod fallit primo, quando interuenisset stipulatio, *l. explicito. C. de re. permitt.* Secundo fallit, quando contra illum, qui promissit, obstat excep. vt si facio tibi pactum de non petendo, vt vadas pro me Romam, non potest amplius pœnitere. ita tenet Bald. Nouel. *in Rubrica de verb. oblig. in 6. col. am. ad quod facit quod not. Bartol. in l. nemo potest. in 3. col. ff. de leg. 1. vbi dicit, quod*

relictâ in testamento minus solemnâ sunt natura-
riter debita: unde si reperiuntur penes legatarium,
obstat hæredi petenti excepte, licet petere non po-
ruisset legatarius. Tertio fallit, quando esset ap-
positum iuramentum, ita singulariter voluit Anto-
nius Corfe, *in repet. Rub. extra de iureiurand. in secun-
do privilegio*, per gloss. *in d. leg. si pecuniam*.

Contractus, in quo dictum est, do tibi hanc pec-
uniam, vt sit tua, non dicitur esse mutui, sed potius
donationis, ita voluit Bald. Nouel. *in l. cum quid, ff. si
cert. pet.* & hoc propter geminationem ad hoc, vt
aliquid operetur. *arg. l. Balista, ff. ad Treb. & eorum
quæ voluit Bartol. in l. cum jesus, C. de agri. & consi-
lib. 11.* & vide quæ dixi *infra in vers. stipulatio facta si-
ne causa*. secus si fuisset dictum tantum, do tibi hanc
pecuniam; quia in dubio quando potest accipi a-
lia contentura, quam donationis, nunquam præsu-
mitur donatio, *l. cum de indebito, ff. de probat. & not.
glo. & Bartol. in d. l. cum quid & Alexand. in l. 2. §. &
harum. in fin. col. ff. de verb. obl. & vide in vers. dona-
tio nunquam, &c.*

Conclusionem in causa facta, possunt instrumen-
ta nouiter reperta produci, vt not. Alex. post Bart.
*in l. admonendi, in §. & 6. colum. ff. de iureiur. & Alexand.
in l. diu fratres, ff. de penis.* debet tamen peti restitu-
tio in integri, ex clausula generali, si qua mihi iusta
causa esse videbitur, vt est casus opt. Alexand. *in d. l.
admonendi.* Item potest allegari in iure, vt not. Barb.
*in ca. cum dilectus, in addit. ad Abb., extra de fide instru-
menti.* vbi allegat Bald. hoc dicentem *in autenti. in-
betus. C. de iudic. & hoc not. pro limitatione eor-
um, quæ habentur in d. cap. cum dilectus, vbi dicitur,
quod post conclusum in causa nihil produci
potest, nec allegari; quia prout dicit ibi gloss. di-
citur esse reuocatum omnibus exceptionibus,
& allegationibus producendis. Ita limita illud
cap. non habere locum, quando post conclusum
in causa de facto fuissent producta instrumenta,
vel testes, & de facto fuissent acceptata à iudice
parte non opponente; quia tunc videtur esse a cõ-
clusionem recessum. Ita singulariter voluit Abb. *in d.
cap. cum dilectus, in 2. colum.* Quod facit ad id, quod
singulariter voluit Fran. de Cui. *in repet. l. admonendi,
in 13. col. vbi dixit, quod si datur dilatio ad producē-
dam testes, & expirat, potest causa cognita, id est, si
pars non fuerit negligens, dari alia dilatio, iuxta l.
si & q. ca. 101. not. ff. de feri. quæ secunda dilatio datur ad
producendam illos testes tantum, in quibus pars
non fuit negligens in prima, non ad alios novos, vt
not. Alex. *in d. l. admonendi, hoc tamen non habet
locum secundum eum, quando de facto fuissent a-
lii testes recepti in secunda dilatione. Item non ha-
beret locum secundum eundem, quando produ-
cens ignorasset se habere alias probationes, & id
demonstrat vid. in §. col. 18. fall.***

Clenus an æquiparetur alibi, & in quib. casib.
requiritur iustia, *in vers. res eius, ta ex aliena pecunia, &c.*

Censonarius non soluens censum per bien-
nium, siue triennium, non cadit iure suo, sicut em-
phyteuta, ita voluit Bartol. *in l. 1. §. hic titulus, ff. de
publica. & Innoc. in cap. ad audientiam, extra de reb. eccl.
non alien. & gloss. in c. constitutus, in ver. iuxta ratam,
extr. de relig. domi.* eodem modo si vendit, licet secus
in emphyteuta, *l. fin. C. de iure emphyt.* Tamen fuit
quandoque determinatum in Sacro Consil. Neap.
quod debeat cadere pro ea parte, quanti fuerat
pecunia sibi data, puta dedi centum Titio, quod
quolibet anno reddat mihi quinque super sua do-
mo; tunc si non soluit, cadit à iure suo pro tanta
parte domus, quod ascendat ad summam centum.
Dat tamen optimam cautelam Paul. de Castr. *in l. si
tibi, ff. si cert. pet.* scilicet quod quando do pecuniam
super aliquo fundo, vt mihi reddatur census, debeo
facere, quod ille censonarius vendat mihi fundum
pro illa pecunia, quam ei do cum pacto vt dem il-
lum sibi in emphyteusim; unde postea si alienat, vel
non soluit, cadet à toto fundo, vide tamen plene
per Abb. *in d. c. constitutus, in pen. & b. colum.* vbi ponit
multas differentias.

Censonarius habet vtile & directũ dominium,
ita probat gloss. *in c. constitutus in ver. iuxta ratam, ex-
tra de relig. domi.*

Conditio ob causam ita cognoscitur à condi-
tione indebiti; quia cond. indebiti habet locum
quando soluitur ex causa intrinseca, vt do tibi de-
cem, tacite videor dare, vt liberer à debito: sed condi-
ticio ob causam habet locum, quando soluitur ex
causa extrinseca, vt do tibi decem, vt vadas pro me
Romam, ita voluit Alexand. *in l. 2. §. 1. q. col. ff. de ver-
oblig. n. autem aliquis soluit ex causa extrinseca de
præterito, non repetit etiam si causa sit falsa, vt l.
damus, ff. de condic. indeb.*

Creditor proprie dicitur, qui credendo fidem a-
lienam sequitur, à credendo dictus, *l. 1. ff. si cert. pet.*
largo tamen modo dicitur & ille, qui habet ali-
quem obligatum ex delicto; quia quemadmodum
debitor dicitur ille, à quo iunio potest pecunia
extorqueri, *l. debitor ff. de verb. sign. ita & creditor di-
citur, qui potest generaliter ab inuito extorque-
re l. creditores. & l. creditorum. & l. si cui, ff. de verb. sign.*
Ex quo sequeretur, quod statutum faciens mentio-
nem de creditore, non habet locum in creditore
ex delicto, vel ex legato; cum largo modo dicatur
creditor, & statutum debet ita intelli, *l. 3. §.
hæc verba, ff. de neg. gest.* Tamen in contrarium est
veritas; quia licet proprie non dicatur creditor
quantum ad aduersionem vocabuli; tamen secun-
dum communem vtum loquendi dicitur credi-
tor, qui vtus peruaserat allatioui, vt *l. Labeo, ff. de
sup. leg. & voluit Bartol. in rubrica, ff. de offe no. vunt.*
& idem Bart. *in l. si cui, ff. de verb. sign.* Propterea tale
statutum debet intelli secundum communem
vtum loquendi, vt *d. l. Labeo, & idem dicas de hoc
adiectiuo, creditus, ta, tum, & de hoc nomine de-
bitor,*

bitor; quia cum sint correlatiua, idem statuitur in vno, quod in alio, *l. si ff. de accept. et l. fin. C. de iud. vid. tol. licet Bart. in d. l. in 4. col. ff. si cert. et. voluerit facere differentiam inter nomen creditoris, & verbum redere; sed male hoc dixit; vnde ab omnibus reprobatur. Fallit tamen quando statutum est otiosum, vt si dicat, quod debitor non possit conueniri per quinquennium; quia tunc stricte intelligitur, nam tale priuilegium concessum debitori- bus in praeiudicium tertii non debet ampliari. *l. 1. §. si quis à principe ff. ne quis in loc. pub. et l. impuberi ff. de adm. tuto. et not. Alex. in d. l. in 10. et 11. col.**

Contractus emptionis, & venditionis habet hanc naturam, quod venditor non tenetur dominium rei venditæ transferre, sed tantum tradere. *l. si ita, §. 1. ff. de contrahen. empt.* sed emptor tenetur dominium pecuniæ transferre, *l. ex empt. in princ. ff. de actio. empt. de ratione diuersitatis vide gloss. in d. l. ex emp.* Fallit, quando venderetur aliquid genus; quia venditor tunc tenetur dominium transferre, nec attenditur natura ipsius tituli, text. est singularis in *l. concubinam, §. si hares ff. de leg. 3.* & ibi gl. & Bart. in *l. 2. in princ. ff. si cert. pet.*

Contumax in respondendo, quando à iudice interrogatur, præsumitur affirmare, vel negare, secundum quod in sui præiudicium potest esse; quia si negando sibi præiudicaret, negare præsumitur: & ita etiam in affirmando, *l. de atate, §. tacuit. ff. de inter. actio.*

Contractus, ad sciendum, an fuerit celebratus gratia vniusque, an vnius tantum, debemus inspicere principale propositum contractantis: nam si ego precibus ductus commodavi tibi librum, deinde tu postea incidenter dedisti mihi aliquid pretium, & sic de commodato fecisti contractum locationis, adhuc talis dicitur celebratus contractus ex parte vnius tantum, scilicet accipientis: ita voluit Bartol. in *l. si quis nec causam, et in l. rogasti ff. si cert. pet.* & ibi probatur in text. ibi. maxime si sine vsuris, &c. & hoc est multum vtile cognoscere pro his, quæ habentur in *l. si ut certo, §. non videntur. ff. de commod.*

Contractus, in quo ita est dictum, emo hunc librum pro hac pecunia, quam habeo in bursa seu in arca, non dicitur emptionis & venditæ, sed potius innominatus seu permutatio; quia illa pecunia habetur loco speciei, vt est gloss. not. in *l. hac venditio §. fin. ff. de contrahen. empt. facit l. plane. l. 1. de leg. 1. in §. 1.*

Contractus taliter celebratus, do tibi librum meum, vt des mihi tuum, & vltra hoc refundas mihi decem, an dicatur esse emptio, vel permutatio. Dic, aut pecunia venit in refusione, vt in casu proposito, & est permutatio; quia liber est principale, & pecunia accessorium. Aut liber venit in refusione; & tunc est emptio; quia contractus fuit principaliter celebratus, vt daretur decem, ita not. Alex.

in *l. 2. in princ. in fin. illius princ. ff. si cert. pet.* Sed si esse- mus in dubio; tunc dic, quod est attendendum quid valeat plus, quia si liber, erit permutatio; si autem pecunia erit pretiosior libro, erit emptio, ita voluit Bartol. in *l. si in venditione. ff. de contrahen. emp. et in l. Aristo. ff. de donat. et in l. 1. ff. de rer. permutat.*

Condicio, condicio; & conditio, ita differunt; nam quando scribitur cum, r. significat futurum euentum, de qua loquitur titulus de *condit. et demon.* quando vero scribitur cum, c. significat conventionem, & pactum, ita not. gloss. in *l. legem. C. de pact.* quando vero scribitur cum, et, significat personalem actionem, vt in *§. appellamus. Inst. de act. et ita loquitur *l. certi cond. ff. si certi pet.* & alii tituli tractantes de conditione. Ita voluit Sal. in *d. l. legem.**

Contractus certus differt ab eo, ex quo certum petitur. nam contractus certus est ille tantum, qui continet rem certam, vt not. gloss. & Bart. in *l. certi cond. ff. si certi pet.* Sed certum petitur non solum ex contractu certo, sed etiam ex incerto, vt *d. l. certi cond. in princ.* vt quando petitur interesse, quod licet sit incertum; tamen venit certificari: im per sententiam iudicis, vt in *§. curare Inst. de actio.*

Cautio differt à satisfactione: nam cautio intelligitur sine fideiussione: sed satisfactio, cum fideiuss. vt *l. sancimus. C. de verb. sign.* & licet cautio dicatur nuda à fideiussione; non tamen dicitur nuda à stipulatione; quia requiritur in ea stipulatio, vt est gloss. in *d. l. sancimus.* Fallit tamen, quando cautio exigitur à persona suspecta; quia tunc intelligitur cum fideiuss. vt *l. in omnibus ff. de iud.* Secundo fallit, quando cautio debet præstari causa cognita, vt *l. si creditores de pruis. cred. et d. l. omnibus.* Tertio fallit in cautione prætorica, vt *l. 1. C. de procur. et l. prætorica. la. 3. ff. de prætor. stipul.* Quarto fallit, quando requireretur sufficiens cautio, vt est gloss. in *c. quoniam. §. in aliis. extra; vt lit. non conest.* Quinto fallit, vbi fieret mentio de compet. nri cautione, vt *l. si debitori. ff. de iudic.* Sexto fallit, vbi fieret mentio de idonea cautione, vt *l. si quo tempore. ff. de pet. hered. et l. si mandato Titii. §. fin. ff. mand. et l. si mandato Titii. §. fin.* Octavo fallit, vbi requireretur recte cauere, vt *l. 1. §. iuba ff. de collat. bono.* Nono fallit, quando maritus præstaret cautionem vxori suæ de dote restituenda; nam tunc etiam intelligitur cum fideiuss. nisi maritus esset pauper; adeo quod non posset inuenire fideiussorem; quia tunc cauere, intelligitur sine fideiussore. Ita voluit Bald. Nouel. in *suo tract. dotium. in 8. parte, in 12. pruis.* Ex quo inferat ibidem ad vnum singulare dictum, de quo dicam infra in verbis, princeps quando concedit. Et de h. s. & aliis limit. & *l. sancimus. vide Alexand. in l. discretio. §. interdum. solut. matr. et in d. l. sancimus. in addit. ad Bart.*

Contractus innominatus cognoscitur ex forma adimplendi, non autem ex forma ineundi, ut si dico, do tibi decem, ut vadas pro me Romam: quo ad formam ineundi, est, do, ut facias; sed si prius ut vadis Romam, quam dem tibi decem, erit facio, ut des, vnde ita appellabitur, ita voluit Bart. *in l. cum nota. C. de trans.* licet gl. ibi contrarium teneat, & male.

Contractus innominatus, quomodo cognoscitur a contractu societatis, vide text. *in l. si tibi area. in princ. & in ver. sud si puorum. ff. de con. indob. & Doct. maxime Alex. in l. si nascenda. C. de pact.*

Contractus simulatus quomodo probatur, vide Bart. *in l. pacta nouissima. C. de pact.*

Creditor si succedat debitori, an debitum censetur confusum an vero solutum? Illa est materia, quam tractant doct. *in l. debitori. C. de pact. & in l. Vranus. ff. de fideiuss.* Tamen breuiter dicas sic, quod si interest ipsius hæredis successionem habere vim solutionis, debitum censetur solutum, ut si debitor erat naturaliter tantum obligatus, interest creditoris debitum sibi censeri solutum, cum possit illud deducere, & compensare. *Item ff. de compensat.* nec quantum ad illam summam, tenetur aliis creditoribus hæreditariis; quod non faceret, si debitum esset confusum. Si vero interest eius habere vim confusionis, debitum censetur tunc esse confusum. Exemplum potest esse, si erant duo rei debendi, quorum vnus fecit creditorem hæredem, debitum modo videtur confusum; quia creditoris interest ad hoc, ut possit petere solidum ab alio reo, quod non faceret, si censeretur solutum; quia solutione vnus alter liberatur, vt *l. 2. ff. de duobus reo. & de hoc est exemplum in l. Stichum. §. aditio. ff. de solut.* Ita voluit Bart. *in d. l. Vranus.* Quod limita non procedere in casu singulari, quem posuit Bartol. *in l. generaliter. ff. de fideiuss.* vbi dicit, quod si fideiussor successit reo principali, & fecit inuentarium, licet alias actio fideiussoria confundatur remanente tantum principali, vt *d. l. generaliter. & l. si debitori creditor ad. tit.* tamen per confessionem inuentarii non confunditur; quia creditor patetetur præiudicium; nam si vellet conuenire ipsum tantum hæredem, ille opponeret exceptionem inuentarii; vnde non posset solidum consequi, nec posset contra eundem tanquam contra fideiussorem agere; quia hæc actio erat confusa. Vnde in hoc arte dicitur præiudicium tertii, aliquando tamen successio facit actionem, prius inane, efficacem, ut si mulier fideiussit pro aliquo, & ei hæres extiterit, potest modo efficaciter conueniri, licet prius habebat exceptionem Velleiani. vt est text. *in d. §. aditio. num. 5a.*

Carceratus ex quocunque delicto, debet sub fideiussoribus relaxari. Fallit in crimine læsæ Maiestatis. Item fallit, si delictum sit notorium. Item fallit, quando carceratus fuisse deprehensus in

fragranti crimine, & hoc plene constaret, vel per suam confessionem, ut est constit. regni, *Humanitate.* & in hoc est correctum ius commune; quia de iure commune, si est delictum leue, potest relaxari sub fideiussoribus; si vero magnum; tunc secus, ut voluit Bart. *in l. 1. & l. diuus ff. de custo. reo. & Specul. in tit. de accus. in §. 1. versic. sed pone. &c.* Sed iudex si non vult accipere idoneum fideiussorem, nec reum relaxare, quando de iure tenetur, est obligatus auctore iniuriarum, vt *l. si vero §. 1. ff. qui satis cogit.* Item tenetur ad interesse in syndicatu, vt not. Bald. *in auth. generaliter. in fin. C. de epis. & cler. & Alex. in d. l. 1. ff. de custo. reor.*

Confessio facta per pupillum, sine auctoritate tutoris, an valet, vide infra in verbis, pupillus non potest confiteri, &c.

Contractus, quando non potest ex tenore ipsius cognosci, an sit emphyteuticus, an vero censualis, in dubio censetur censonarius. Ita voluit Alber. de Rosa. *in l. 2. C. de iure emphyt.* quem refert Andr. Sicul. *in addit. ad Al. in ca. cor. iuris. col. pen. ext. de relig. domib. & hoc est multum vtile;* quia, vt dicit Abb. *in d. c. consuetum. censonarius habet vtile, & directum dominium,* sed emphyteuta vtile tantum. Item censonarius nunquam cadit à iure suo per alienationem, vel per non solutionem, sed emphyteuta sic, vt *l. 2. & fin. C. de iure emphyt. & dixi sup. in vers. censonarius.*

Conditionis euentus, an interpellet pro homine, sicut dies, vide *inf. in versic. debitor ad hoc vt constitutur, &c. in fin. & in vers. obligate, in qua est apposta.*

Creditor habens duos debitores eiusdem rei, puta quia sunt hæredes, quorum vnus est clericus & alter laicus, quomodo debet eos conuenire? dic, quod debet ambos conuenire coram iudice ecclesiastico, nam maius dignum trahit ad se minus dignum. Ita singulariter voluit Bartol. *in l. precipimus. §. penult. C. de appellat.* Facilius enim potest laicus subici iurisdictioni ecclesiasticæ, quam clericus seculari, per *ca. si diligenti. ext. de for. compet.* Si autem essent duo laici, & vnus clericus; tunc omnes essent conueniendi coram iudice seculari; quia tunc maior pars attrahit ad se minorem. Ita Bartol. *in l. fin. colum. 3. ff. de colleg. illic. & l. 1. §. ff. qui in appellatione. in pen. q. ff. de appell.* & Abb. *in c. 1. de locat. & Bald. in autent. habita. C. ne fil. pro pai. & hoc est, ne causæ continentia diuidatur, contra l. nulli. C. de iud.*

Clericus absens causâ studiorum debet habere fructus sui beneficii, ac si esset præsens. Ita not. Abb. *in c. tua de cleric. non resid. & in c. fin. de magistris.* quod limitat procedere in eo, qui studet in Theologia, vel de iure canonico tantum; secus in aliis scientiis. Item facit differentiam inter studentem, & docentem; quia docens habet, quandiu est absens etiam supra centum annos; sed discens debet

debet habere tantum per quinquennium, quia per tantum tempus potest quis effici perfectus, & quod abens causa studiorum habeatur pro præfente, facit text. in *l. quæsitum, in princ. ff. de leg. 3.* non autem debet habere distributiones, quæ in ecclesia præstantur tantum residentibus, *cap. licet.* & ibi gloss. & Abbas *de prob.*

Carceratus relaxatus cum iuramento, de redeundo ad carcerem, an teneatur redire, Dic, quod si iuste erat carceratus, tenetur redire, & si immineret pœna sanguinis; Si autem iniuste; & tunc si erat pœna sanguinis, non tenetur redire; si vero non erat pœna sanguinis; tunc tenetur redire ad obseruantiam iuramenti, vt est gloss. in *tem. pastoralis, in ver. per violentiam de re iud.* quam sequitur Franc. de Cur. in *repetit. l. admonendi in 48. col. ff. de iurei.* & Abb. *in c. in tor alia in fin. extra. de immum. eccles.* & vide Abb. *in c. sicut. in ver. no. de iureiur.*

Carceratus fugiens de carcere fractis ostiis, vel muris transcendens, qua pœna puniatur, vide *inf. in vers. fugiens de carcere.*

Clausula codicillaris operatur, vt venientes ab intestato censeantur grauati ad legata facta in testamento, vt est gloss. not. in *l. reftamento. C. de fideicom. & gloss. in l. quæ autem in vers. fuerit derelicta. ff. si quis omiffa causa test.* & Alex. in *l. 3. col. 3. de leg. 1.* & Bart. in *l. qui fil. ab. in princ. eod. tit.* & Alex. in *l. certi iuru. C. de testam. milit.*

Clericus non potest fideiubere pro laico de iudicio sibi, ita voluit Abb. in *c. 1. de fideiuss.* An autem in aliis possit pro laico fideiubere, videas *sibi per eum.*

Creditor, habens aliquam ciuitatem obligatam, potest ibi malefactores punire; Ita voluit Ang. in *l. ciuitas. in 4. col. m. ff. si certi per.* referens ibi Bald. per text. in *l. elegantior. §. in ibi. §. pro malefactis suis coercuit. ff. de pign. act.*

Conditio potestatiua non retrahitur, *l. potior. in prin. ff. qui pot. in pign. hab.* tecus in conditione casuali, vt *l. potior. §. 1.* & not. Bart. in *l. potens. circa si. & ibi etiam gl. C. de pact.*

Conuentio dicitur nomen generale ad omnes contractus, siue re, siue verbis, siue consensu, vnde continet etiam stipulationem. *l. 1. §. adeo. ff. de pact.* & idem dicimus de hoc verbo, conuenire, vt est gloss. in *verb. si extraneus. ff. de condit. ob cau. in gl. fin.*

Creditor solutionem accipiens, si est filius familiaris, an liberet debitorem soluentem, vide plene per Bart. & Doct. in *l. non solum. ff. sol. matr.*

Contractus celebratus per ebrium non valet, imo statim probata ebrietate, redditur nullus, ita tenet Alex. & in *l. doli. C. de dolo* imo plus dicit, quod si quis inuiraui aliquem ad prandium, & postea contraxit cum eo, præsumitur ipsum inebriasse; & sic præsumitur in dolo: vnde contractus per exceptionem annullabitur, per gloss. in *l. dolum.* & gl. in *c. unusquisque. 22. qu. 4.* & facit text. in *c. sano 15. qu. 1.* & an ebrius puniatur, si delinquat in ebrietate, vi-

de Bart. & ibi etiam per Alex. in *l. respiciendum §. delinquunt ff. de pœnis.*

Confessio facta in contractu inutili & inualido, plene probat, ita singulariter voluit Bart. in *l. si stipulatum. §. Chryfogonus. ff. de verb. obl.* & idem Bart. in *l. certi conditio. §. si nummes. ff. si certi per.* & idem dicas de confessione facta in libello inualido, secundum Bald. in *l. 2. C. de re iud.* quem refert Alex. in *l. si confessus. de custod. reor.* Quid autem in confessione facta in iudicio inualido, vide Bart. in *l. si confessus.* & per Iunoc. in *c. Pisanis. de restit. spol.* Et ex prædictis singulariter inferebat Ang. in *l. C. de præscrip. 30. an* quem refert Alex. in *d. §. Chryfogonus. 7. col. quod* si mulier contrahat sine mundualdo, licet talis contractus non valeat; tamen confessio in eo facta plene probat, & vide *inf. in verb. confessio.*

Creditor agens ex numeratione de mutuo, si postea probat de confessione tantum, debet succubere, nisi sit elapsum biennium, vel sit exceptioni non num. pecun. renunciatum solemniter, ita voluit Alex. in *l. 1. §. si quis ita. col. sibi. de verb. obl.* & *l. si ita stipulatus. §. Chryfogonus. col. 9. & 10. eod. tit.*

Cautelam, quomodo pater possit filium fraudare legitima, vide per Bart. in *l. hereditarium. ff. de bon. auth. iud. poss.* vbi dicit, quod potest hoc facere alienando omnia bona sua ex causa non lucratiua, non legitima non debetur, prout ipse dicit, nisi deducto ære alieno, *l. Papinianus. §. quarta. ff. de inoff. testa.* vnde quando non sit satisfactum illi creditori, in quem sunt alienata omnia bona, filius non potest perere legitimam.

Collectæ in dubio censentur prohibita, nisi probentur permissæ, ita voluit Abb. in *cap. veniunt col. 3. de immum. eccles.* quis autem possit imponere collectas, vide Bart. in *l. 1. col. 3. C. de mulier. & in quo loco, libr. 10.*

Clericus, quodcumque acquirit, & vndecumque, dicitur esse sibi in quasi castro esse peculium, *l. sacrosancta. & auth. presbyteros C. de Epif. & cler.* Ex quo dixit singulariter Bald. in *d. l. sacrosancta.* per illum text. expressius autem Abb. in *c. quia nos extr. de testa.* quod peculium, quod est aduentitium in laicis, erit in clericis quasi castrensium: vnde pater non acquirit vsum fructum in bonis filii clerici vndecumque que sitis. Ex quo sequitur, quod potest clericus de his restari, & disponere ad sui libitum, & eius testamentum non subiaceret querelæ, per text. in *l. cum lege Leoniana. C. de epif. & cler.* Bene tamen potest agi conditione ex dicta lege, prout dicit ibi Bald., & per hoc dat vnam cautelam optimam Capoll. in *cautel. 158.* vbi dicit, quod pater quâdo vult facere, quod filius restetur, faciat ipsum clericum de prima tonsura: quia tale priuilegium habet locum in omni clerico, secundum quod refert, & sequitur lat. in *l. si hinc hinc. C. de collat. & in l. pen. in fin. col. C. qui testa. fac. ff.* Adde tamen ad id, quod dixi, clericum posse iudicium sancte testari, vt non procedat in fructibus sui be-

neficii, de quibus testari non potest, secundum Abb. *in c. cum in officio. & in o. cum esset. in 10. & 11. col. extr. de testam.*

Confessio facta calore iracundie non tenet, nisi detur perseverantia. ita voluit Abb. *in c. cum parati. in fin. col. extra. de appellat. vbi allegat gloss. in c. ex literis. de duor.*

Clericus potest citari coram iudice laico incidenter, puta si sua putaverit iurasse. ita singulariter voluit Bald. quem sequitur Alex. *in l. testamenta omnia. C. de testam. in fin. & est optima limitatio ad c. si diligens. extr. de foro compet. & illud dictum multum exclamat Ias. *in d. l. testamenta omnia.**

Citatus simpliciter sine hora, intelligitur citatus, ut compareat hora cautarum consueta, dummodo sit expressus dies, alias est contumax, si non comparet. ita singulariter dixit Abb. *in ap. consiluis. in 5. not. extr. de offic. deleg. & Innocen. in c. cum nobis olim. de elect. & Bald. in c. 1. in 5. col. de milis. vbi Ias. qui contum. est.*

Citatio patris non requiritur in factis notoriis, quando certum esset, patrem nullam defensionem posse allegare. ita voluit Abb. *in c. venerabilis. col. 4. de elect.*

Contractus celebratus iussu superioris, siue cum principe, præsumitur meticulousus; vnde est ipso iure nullus, ita dixit Ias. *in 3. quadrupli. col. 9. Infi. de act. per allegata ibi per eum.*

Clericus hæres institutus, & gravatus de restituendo, si decesserit sine liberis, intelligitur de ecclesia, quæ succedit loco filiorum: si autem fuerit dictum, ex suo corpore descendentibus, vitiatur fideicommissum; quia inuitaretur ad delinquendū, & sic ad fornicandum. ita not. Bart. *in l. hæredibus. §. fin. ff. ad Trebell. & Doct. in l. si quis posthumus. ff. de lib. & posthum.*

Confessio in testamento facta de male ablatiis, an operetur, ut teneatur testator ad restitutionem, & possit compelli ad hoc, si conualuerit, vide Abb. *in c. cum dilectum. col. pen. & fin. de success. ab intest.*

Clericus non potest regulariter esse advocatus, nisi in quatuor casibus, quos ponit Abb. *in c. fin. de postul. primus est pro se, secundus pro ecclesia sua, tertius pro coniunctis habentibus necessitatem, quartus pro miserabilibus personis.*

Collatio non habet locum, nisi quando descendentes succedunt ascendentibus; secus in transuersalibus, gloss. est not. *in l. 1. in gloss. fin. & ibi Bald. C. de legit. hæred. eodem modo cessat, quando ascendentes succedunt descendentibus, ut plene notat Ias. *in l. si emancipati. col. 1. in 5. & 6. col. C. de collat. & ibi etiam Alex. in 2. col.**

Collatio habet locum tantum inter illas personas, quibus debetur legitima. ita dixit Alexand. *in l. si emancipati. col. 1. C. de collat. vbi infert ad not. quod si ex forma statuti filia dotata non succedit, si fuerit postea per patrem instituta una cum*

masculis, non tenetur conferre, ex eo; quia sibi non debebatur legitima, ut not. Bald. *in l. maximum vitium. col. fin. C. de lib. prator. & Bart. in l. §. sciendum. ff. de iur. & legit. vbi dicit, quod per tale statutum filia definit esse sua, & hoc est not. perpetuo pro constit. Regni, in aliquibus. & illud dictum Alexan sequitur ibidem Ias. *in 10. col.**

Citatus, ut Petrus Martini, cum vocaretur Petrus Iohannis, non efficitur contumax, si non comparet. ita dixit Bart. *in l. in testamento. §. ff. de cond. & demonstrat. Quæ tunc si tres demonstrationes essent expressæ quarum una est iusta, & due veræ? Dic, quod forte non nocet, ut dicit Bart. *in l. 1. §. fin. ff. de d. e. præleg.**

Contractus factus die feriata ad honorem DEI, an valeat? Dic, quod sic, dictum fuit not. Speculat. *in ut de feris. §. 2. ver. si quis in feris* pro quo facit; quia arbitramentum est quædam transactio, secundum Bart. *in l. si quis cum aliter. ff. de verb. obligat. & tamen potest fieri die feriata, cum sit quidam contractus, ut not. Abb. in c. cum dilectus. col. 2. de arbit. & in cap. Quintauallin. col. o. de iureiur.*

Cucurbitare aliquem, idem est, quod concumbere cum eius vxore, ita ponitur hoc verbum *in c. 10. §. item si fidei. qui. mo. feud. am. & ibi declaratur per And. de HERN. & de hoc verbo, cucurbita, facit mentionem Speculat. *in tit. de nat. en lib. ventre. ver. sic. sed liberi.**

Constitutum precarii, ita demum operatur suum effectum quo ad transmissionem possessiouis, si tempore constituti constitutus possidebat, alias nihil operatur, ita not. dixit Bald. *in l. mirus instruitus. C. de acquirend. poss. & Ang. & Alexan. in l. quamuis. §. si conditor. & in l. quædam meo. ff. de acquirend. poss. vnde qui vult ex eo se fundare, debet hoc probare. Vide tamen omnino Alex. *in l. 2. §. in eam. in fin. qu. ff. de acquir. poss.**

Clerico prohibitum est negotiari, adeo, quod si negotiatur, non potest exerceere officia clericalia, ut dicit textus *in cap. clerici. 14. quæst. 4. & tunc tenetur soluere gabellas, & sic illud priuilegium perdit, ut habetur per Abbat. *in cap. fin. de vita & honest. claric. Limitatur hoc, nisi clericus esset pauper, & non haberet alias, vnde viuat; quia tunc permittitur ei negotiari, licite tamen. gloss. est not. *in d. cap. clerici. & text. in cap. clericus. 91. dist. 1. & alibi dixit gloss. not. in c. qui venatoribus. 86. dist. 1. quod clericus pro suo victu debet facere calatos, cistos, & retia, & similia.***

Creditor dicitur esse procurator debitoris super re pignorata, ita dicit text. *in l. si pignori. in fi. ff. de pign. & facit ad hoc text. *in l. si cum venditor. ff. de pignori. act. per quem ita dixit Alex. in l. 1. §. per procuratorem. in fin. col. de acqu. poss.**

Creditor facies capi vel detineri debitorem per iudicem incompetentem, amittit debitum, ita voluit Bart. *in c. causam matrimonii. in fin. extra. de offe. deleg.*

deleg quem sequitur Ias. in l. 2. antepen. colum. ff. de iur. omni. iud.

Contumax per procuratorem dicitur fletus contumax, ita dicit Bald. in c. 1. in fin. ext. ut lit. non confest. vbi hoc limitat per illum tex. nisi dominus sciuerit contumaciam procuratoris, & eam non purgauerit; quia tunc efficitur verus contumax; vnde non audietur appellans. l. 1. C. quo. appellat. non recip. alias bene audiretur, vt dicit Bart. in l. 1. §. si procurator. ff. si quis ius dic. non ob. & ibi Ias. in 2. col.

Custodes castri, qui diuiserunt inter se custodiam nocturnam, puta vt aliqui dormirent vsque ad mediam noctem, & aliqui custodirent, an si per malam custodiam vigilantium castrum capiat, teneantur etiam dormientes? Dic, quod non, & hanc quaestionem refert Ias. in l. 1. §. si procurator in 3. colum. ff. si quis ius dic. non obtem. vbi refert, ita fuisse determinatum Bononiam.

Consuetudo praua non dicitur consuetudo, sed potius corruptela. ita dicit Abb. per illum text. in c. cum venerabilis. in vit. not. extr. de consuet.

Consuetudo facit quid censeri licitum, quod alias erat illicitum. ita voluit Bald. in l. 1. penes C. de pos. in fin. ad quod facit quod in simili voluit Ias. in l. 1. §. si man. §. col. ff. si quis ius dic. non obtem. quod consuetudo praua exulat quem a poena. idem etiam dicit Abb. in c. cum venerabilis. in gloss. 1. per illam gloss. extra. de consuet. & Alex. in consil. 122. §. volum. & Rom. in consil. 466. & Alex. in consil. 107. 2. volum.

Copia interrogatoriorum non datur parti aduersae. gloss. est not. in c. 2. in versis. interrogatoria. de testib. lib. 6. vbi similiter ponit formam interrogatoriorum & illam gloss. sequitur Alex. in l. 2. in 1. colum. C. de edend. & idem Alex. in auth. iubemus. eodem. l. C. de iud. & Innoc. in c. per tuas. de testib. & Specul. in tit. de teste. §. iam de interrogatoriis. in princ. & Bald. in l. data opera. col. 10. C. qui accusat. non poss. Idem dicitur de allegationibus iuris; quia non datur copia, secundum Alex. in d. auboni. iubemus. licet contrarium tenuerit Ias. in l. 1. §. edend. ff. de edendo. & in d. l. 2. C. eod. titulo.

Causa civilis magna aequiparatur causae criminali, ita dicit Bart. in l. admonendi. perul. col. ff. de iure iur. per text. in l. propter litem. ff. de execut. iur. ex quo inferebat singulariter Bart. in l. 3. in princ. ff. de testib. quod sicut ille, qui habet licentiam criminalem cum aliquo, censetur ei iniuricus; vnde potest repelli a testificando contra eum, ita etiam in causa civili magna, ita etiam dicit Ias. sequendo eum, in l. plerumque. col. 2. ff. de in ius voc. quae autem dicatur causa magna, est recursum ad notata in authent. nisi breuires. C. de sent. ex peric. recit. & in leg. sed si. §. sepe perit §. 1. ff. de iudic.

Clausula quaelibet appositae in contractu, debet aliqui operari, ita dicit Bald. in rubr. C. de contrahen. empt. in 9. qua. §. Idem etiam & in rescripto, vt est gloss. in c. solita. in versis. tanquam. de mai. & obed.

Confessio facta coram iudice in competenti, non probat coram competenti, sed facit solum iudicium ad torturam. Ita dixit Bald. quem ibi sequitur Alex. & Ias. in l. magistratibus. ff. de iur. iudi. om. iud. & vide supra in versis. confessio facta in contractu.

Ciuitas nulla praeter Romanam habet privilegium simile fisco, nec in hypotheca, nec in alias tex. est, & ibi gloss. in l. simile. ff. ad municip.

Confessio facta in scriptis, parte absente, praed iudicat, puta in libello; quia scriptura semper loquitur. ita dicit Bartol. in leg. certum. §. si quis absente. ff. de confess. & idem Bartol. in l. 2. §. fin. ff. de iure sig. pro hoc est textus in l. cum pre. iur. C. de lib. causa. & hoc habet locum, etiam si libellus sit scriptus manu alterius, quam libellantis, secundum communem opinionem, quam refert Ias. in §. si minus. Inst. de act. col. 2.

Citatio facta sine die valet, & censetur, quod comparat quam primum potest citatus, ita dicit Abb. in c. cum parati. extr. de appell.

Cessionarius non tenetur admittere reconuentionem de debito cedentis, quando agit vtili actione sibi cessi, gloss. est, & ibi Bart. in l. si quis in rem ff. de procurat.

Cessionarius ita habet executionem paratam instrumenti sibi cessi, sicut habet cedens. Ita dicit Bartol. in l. 1. in versis. quare ex forma statuti. ff. de act. & obli. & Bald. in l. ex legato in fin. C. del gat.

Cessio facta a laico clerico, non valet; quia censetur facta causa mutandi iudicii, vnde praesumitur simulata, cap. ex parte. & ibi gloss. in de alien. iudic. mutand. causa facti. vbi per Abb. in fin. colum. Fallit sit clericus si coniuncta persona; quia tunc praesumitur facta potius ratione sanguinis. Ita voluit C. v. & Bald. in l. qui stipendia. C. de procurat. & Ioan. Andr. in tit. de cess. act. §. 1. versis. sed nunquid, ratione consanguinitatis. Item fallit, quando clericus est impotens, & talis, qui non posset terrere aduersarium. ita dicit Bald. in l. per diuersas. in pen. qu. C. ma. & Innoc. in d. c. ex parte.

Clericus au teneatur soluere vestigalia seu pedagia, vide Abb. tenentem quod non; in c. in nouam. de censib.

Citatio quando fit de longinquo, potest fieri ad totam causam simul, ita not. Abb. in c. exposuit. de delat. vbi pleae hoc examinat. & in c. cum dilecti. col. 2. de dolo & contumac.

Consuetudo contra ius praesumitur irrationabilis; vnde eam allegans tenetur probare eius rationabilitatem, vt not. Abb. in c. cum venissent. in 1. col. de co qui mis. in poss.

Capitulum, sede vacante, in quibus succedat, vide Abb. in c. verum. col. 2. de foro compet. & in cap. asse clerici. §. de adult. de iudic. & cap. cum o. sm. de mai. & obed.

Collecta imposita alicui vniuersitati, si aliquae postea efficiantur exempti, vel non potentes tolli-

uete, an alii de vniuersitate teneantur soluere pro illis, an vero fiat diminutio pro rata, vide plene per las. in l. *num. ff. de pact.*

Clericus potest licite negotiari, quando est pauper, adeo, quod bona sua sibi non sufficiunt, gl. est in c. *clerici. 13. quest. 4. vide supra.*

Citari debet pars ad videndum productionem instrumenti, alias instrumentum non praudicat, quo ad effectum probationis. Ita dixit Bald. in l. *fin. C. qui admitt. & idem Bald. in l. si quando. C. de testib. in fin. quest. & Bald. in l. iudices. C. de fid. instr. & text. in c. *charta. 3. quest. 9.* sicut etiam citatur ad videndum iuramenta testium. c. 2. de testib. Et d. l. si quando. Et d. l. iudices. Hoc tamen de iuramentis testium limitata non procedere, quando testes producentur vltima die termini dati ad probandum; quia tunc non est necesse citare partem. ita not. dixit Bald. in d. l. si quando colum. 2. & Bald. in d. l. si. C. qui admitt. & Bart. in l. item illa. post princip. ff. de constit. pecun. & idem Bart. in l. 2. C. de tempor. appell. & las. in l. qui ante Kalendas. col. fin. ff. de verborum oblig. Multos alios casus, in quibus non citatur pars, vide in d. c. 2. per Batb. & alios Mod.*

Clericorum bona sunt pauperum. tex. est in c. *fin. quod incipit, quoniam. 16. qu. 1. Et ibi gloss.*

Clericus reputatur de vniuersitate civium. Bald. in cap. 1. de mil. vajall. qui arm. bell. depof. & Oldrad. in consil. 32.

D.

DONATIO propter nuptias, & ante facta in hoc differunt: nam donatio propter nuptias dicitur, quando maritus accipiens dotem, constituit mulieri tantundem in bonis suis, vt si dos fuerit consumpta, mulier habeat regrestam contra illa bona, & de hoc loquitur. *authent. dos data. C. de donat. ante nupt.* vbi dicitur, quod donatio propter nuptias debet fieri ad æqualitatem dotis, vt si soluto matrimonio dos reperitur salua, remaneat donatio apud hæredes mariti: nunquam tamen vxor lucratur talem donationem, sed fit pro maiori cauere la dotis. Sed ante facta dicitur illa quarta, seu tertiaria, quam constituit maritus in bonis suis presentibus, vel etiam futuris, si hoc agitur, vel in tantis bonis, quanta est dos, & hanc lucratur mulier soluto matrimonio, quæ debet sibi restitui vna cum dote, cuius est vsfructuaria dum viuit, ea vero mortua, transit in dominium hæredis eiusdem matrimonii, si exrat: filiis vero non extantibus eiusdem matrimonii, transit in dominium mulieris, & per consequens cuiuscunque hæredis eius. l. *in p. C. de secundis nuptiis.* Et hanc differentiam videtur quædam vbi dicitur Doct. Neap. in consuetud. cap. in consuetud. hinc quædam iura vident. quæ dicitur in consuetud. in tali differentia credentes idem esse. Item de hoc, & de donatio propter nuptias, & de hereditate non abert. & cum fuerit constituta,

& probetur, vt habeatur in *const. regni. mulier qua dotarium.* And de Heren. in *constit. licentiam. & cap. regni mulier dotarium.*

Dictio, longum tempus, denotat spatium decem annorum, vt probatur ex rubr. C. de preser. longi temp. & not. Alex. in l. si finita. S. si de uectigalib. ff. de damn. infect. col. 2. vbi multas concordantias allegat. Idem tempus denotat dictio, diu, & diuturnus, & diutinus, vt not. Bart. in l. de quibus col 5 in lect. ff. de leg. & probatur in l. diutina. C. de preseript. long. tempor. Et l. si cum fides con. m. S. Arist. ff. qui à quibus.

Dies cœpta, an, & quando habeatur pro completa, debes ita distinguere, aut tempus profertur a lege; aut ab homine. Primo casu, aut sumus in materia fauorabili, & habetur pro completa. l. in vsucapionibus ff. de vsucap. Et l. qua etate ff. de testament. Aut sumus in materia odiosa, & non habetur pro completa, vt dicimus in prescriptione 30. annorum, vt l. in omnibus. ff. de action. Et oblig. Aut sumus in materia mixta, vt in restitutione minorum; & tunc si fauor minoris est, quod in integrum restituitur, dies cœpta non habetur pro completa: Si vero fauor minoris est, quod habeatur pro maiore, puta; quia vult contrahere, & tunc habetur pro completa, l. 5. s. minorem ff. de minor. Secundo casu, quando dies profertur ab homine, aut tempus ponitur in genitio; & tunc non habetur pro completa, l. si cui legetur. de leg. 1. Est est ratio; quia de natura genitio est importare veram possessionem, l. 2. § 1. ff. relig. facit. si domus. § fin. de leg. 1. Aut ponitur in accensatio cum hoc verbo: peruenio; & tunc non habetur pro completa; quia verbum, peruenio, denotat perfectionem, l. si urbana. § pernoctare. ff. de verbor. significat. Aut ponitur in accensatio cum sola præpositione, ad; & tunc habetur pro completa; quia dictio, ad, ponitur pro iuxta, l. quidam Hiberus. Et ibi gloss. de seru. vr. pradi. Aut ponitur in ablatiuo, & tunc si verba executiua sunt directa in personam debitoris, non habetur pro completa, l. qui hoc anno. ff. de verborum obligat. Si vero sunt directa in creditorem, habetur pro completa; quia tempus censetur tunc appositum in fauorem creditoris, l. si ita fuerit. in princip. la 2. ff. de manum. ff. testam. & Bartol. in d. l. leg. qui hoc anno. ad quod facit gloss. not. in l. Lucio ff. de leg. 2. & vide dom. Christophor. Institut. quibus ex caus. man. non licet. post addit. Adde Et nota, Et c. & quod dictio, ad, ponatur pro iuxta, est text. in l. qui filium. §. Sabinius ff. ad Tre.

Debitor ecclesiæ non potest conueniri ab ea nisi in quantum facere potest, deducto ne egeat, vt est gloss. in c. quicumque el. primo. 16. qu. 17. & not. Andr. Si. ul. in addit. & Abb. in c. Odoerdum. colum. 3. de solut. & ratio est; quia ecclesiæ non vult misericordiam alicuius, vbi dicitur.

Dictio, potest, est dictio extensiva, & licet sit presentis temporis; tamen trahitur etiam ad futurum,

rum. l. si ita quis. ff. de legat. 2. & not. Bart. in l. qui Roma. §. duofratre. in 6. queff. de verb. obliq.

Dictio, cum, facit principaliter tempus, secundario vero conditionem: vnde si legaturalicui cum pubes erit, eo mortuo ante pubertatem, non transit legatum ad hæredem, de hoc est text. in l. si Titio. ff. quando dies leg. ced. & in l. si quis legata. ff. de cond. & demonst. Sed dictio, si, denotat principaliter conditionem, secundario vero tempus, vt dictu libibus.

Dictio, cum, facit aliquid venire accessorie, & copulatiue, sed dictio, &, facit venire copulatiue, & æque principaliter. ita not. Abb. in c. cum Martha. col. 2. de celebr. miss. Ex quo infert tibi ad id, quod voluit not. text. in l. cui fundum. ff. de fund. instr. vbi si testator dicit, lego fundum cum instrumento, si postea alienat fundum, videtur renouasse etiam & instrumentum secus si dicat, fundum & instrumentum.

Dictio, plurimi, ad minus debet verificari in tribus, vt est gloss. in 5. & quod sepe. in Authenti. de trien. & sem. ff.

Dominium licet non possit habere ex pluribus causis diuerso tempore concurrentibus, vt l. 3. §. ex pluribus. in fin. ff. de acquir. poss. tamen, quando est dubium, ex qua causa quis habeat dominium, potes plures causas proponere in libello, vt voluit Ioan. And. in c. post electionem. extra. de concess. prob. & Abb. in consil. 110.

Dictio, ex, denotat causam proximam & immediatam, l. 1. §. ex incendio. ff. de incend. rui. & nau. not. Abb. in c. inter dilectos. col. 4. de fid. inst. & ibi vide unam optimam addit. Andr. Sicul. Idem dicas de dictione, de, quæ denotat causam proximam & immediatam, secus de dictione, ob, vel propter; nam hæc dictio denotat causam remotam, & mediatam, vt est text. de vtraque, in l. 1. §. nunc videamus. in fin. ff. de coniung. cum emanc. lib. & idem tenet Bart. in l. non dubium. col. 1. C. de legi. & Bald. in l. 1. C. si ser. exter. Tamen quandoque fallit hæc dictio, ex; quia solet donotare causam remotam, vt dicit Bart. in d. §. ex incendio. & idem fallit quandoque dictio, de; quia solet similiter denotare causam remotam, vt l. si finita & §. 1. versic. de opere. ff. de damno infecto. & tunc improprie ponitur, adde Bart. in l. prator. §. quod de fructibus. in fin. de bon. aut. in. poss.

Dictio, in, denotat causam intrinsecam & immediatam, vt est text. in §. sane. Inst. vi bon. rapt. & l. 1. §. in publico. ff. de sumi. & hoc in ablatiuo.

Dictio, sed, quando ponitur sine copula, denotat diuersitatem iuris, & facti, l. hoc amplius. §. de via autem. & ibi Bart. ff. de damn. infecti. Sed quando ponitur cum copula, denotat diuersitatem facti, & identitatem iuris. l. sed & si lege. in princ. & ibi gloss. ff. de poss. heredit. idem dicas de dictione, autem, vt in §. relegati. Inst. quibus mod. ism. pat. pot. sol. & §. lege variu. Inst. de testam.

Dictio, tunc, denotat extremitatem temporis, l. 4. §. in ff. de cond. & demonst. l. qd. & ibi gloss. ff. si cert.

pet & l. si substitutione, §. fin. de vulgar. & sup. l. uxoris. sumfr. de vsufr. leg.

Dictio, &, quando ponitur inter diuersas dictiones, habet vim congruendi, & denotat diuersitatem, vt not. gl. & Doct. in rubr. de iur. & fact. ign. Si vero ponitur inter dictiones, idem denotantes; tunc vna ex illis dictionibus resoluitur in adiectiuum, vt est text. in l. 1. ff. de part. & est quædam figura, quæ dicitur, endiadias, vt dicit ibi gloss.

Dictio, plerumque, denotat seu facit regulam. l. plerumque. in prin. & ibi not. ff. de iur. dot. & l. Titia. §. idem respondit. de verb. obli. & not. Alex. in l. 3. in prin. ff. quod quisque iur. Alex. in consil. 50. r. vol. col. 1.

Dictio, nisi, est dictio exceptiua, & quandoque ponit, quandoque excipit. Vnde sumit communem conclusionem, quod quandoque præcedit oratio affirmatiua; & tunc dictio, nisi, excipit: quandoque præcedit oratio negatiua; & tunc ponit, ita per Bart. & Doct. in l. adione. C. de transf. & per Bart. in l. si eum. §. fin. si quis eum. & per Dyn. in reg. peccatum. de reg. iur. in 6. & per las. Inst. de ad. in prin. in vbi ponit not. verba, videlicet, quod si præcedit oratio affirmatiua, denotans potentiam, dictio, nisi, denegar potentiam: Si actum, hæc dictio negat actum, & ita etiam in oratione negatiua. Ex quo infert, quod si dico, promitto, quod nulli possim vendere, nisi tibi, tu non potes me cogere ad vendendum, quandiu alii non vendo, ratione illius verbi possim, quod denotat potentiam, vt est text. in l. si sterili. §. pen. ff. de act. empti secus si dicam, quod nulli teneat, nisi tibi vendere; quia tunc actum denoto, vnde potes me statim cogere, & de hac dictione, nisi, vide Abb. in c. ex parte. de sponsal. in fin. vbi ponit qu. quod si quis dicat alicui puellæ, promitto, quod nullam aliam habebō in vxorem, nisi te, est consummatum matrimonium.

Dictio, debet, denotat necessitatem; l. 1. §. 1. ff. quod quisque iur. & not. Abb. in cap. cum locum. colum. fin. de sponsal. & est textus in l. prator. in princ. ff. de e. dend. & gloss. in Clemen. fin. in versic. debeant. de sta. mos & Bartol. plene in leg. creditores. colum. 1. C. de pignor. vbi dat aliquas limitationes huic dictioni, secus in dictione, potest, licet vnum quandoque pro alio ponatur, de quo vide Alexan. in l. 1. colum. 2. ff. de iur. emn. sud.

Dignitas liberat filium à patria potestate, dummodo sit aliqua ex illis XII. quæ numerantur in l. 1. C. de decur. lib. to. & est textus in l. auth. sed dignitas. C. de fis. cres. & c. Intelligas tamen, quod liberatur quo ad sui commodum, non autem quo ad incommodum.

Dictio, seu, est dictio ampliatiua; vnde si dico, dono tibi librum, seu vestem, intelligitur etiam vestis donata. text. est not. in leg. si quis ita. ff. de iur. leg. quod qualiter procedat, vide omnino Abb. in c. inter ceteras. de rescr.

Dolus dans causam contractui bonæ fidei, red- dit contractum ipso iure nullum, l. olegantur. in princ.

ff. de dolo. & l. in fraudem. C. de prescript. long. tempor. secus in contractu stricti iuris; quia valet, sed rescinditur per doli exceptionem, l. dolo. C. de inut. stipul. & l. si quis cum aliter. de verborum obligat. Eodem modo dicas in distractu bonæ fidei, quem dolus reddit ipso iure nullum, vt nor. Bartol. *in d. l. eleganter. §. non solum.* secus in distractu stricti iuris, vt dicit Bart. *in l. eleganter. in princ. eolum. 1.* Limita tamen prædicta non habere locum, quando dolus dedisset causam stipulationi appositæ in contractu bonæ fidei; quia licet stipulatio sit stricti iuris; tamen redditur ipso iure nulla. ita dicit multum singulariter Alexand. *in d. l. si quis cum aliter in princ.* & Baldus *in l. dolo. C. de inut. stipulatis.* Prædicta tamen intelligas, nisi facta esset traditio, quia tunc etiam in casu quo contractus esset nullus, ageretur actione de dolo, quatenus de facto processit, vt dicit gloss. *in l. sub prætextu. la. 1. C. de transact.* ad hoc vult allegare Bart. *in d. l. eleganter. eolum. 3.* Item intelligas vera prædicta, quando deceptus vellet contractum dicere nullum, alias secus, vt dicit l. 1. *in fin. ff. de pignor. act.* & est text. *in l. lulianus. §. si quis colludente ff. de act. empt.* Nisi, quando lex vitra procederet infirmando actum; quia tunc non valet, etiam parte consentiente. *l. à diuo Pio. ff. de rit. nups.* Item limita prædicta, quando dolus processit ab altero ex contrahentibus; secus si à tertio; quia tunc valet contractus, vt *d. l. eleganter. in princ.* Et dicitur dolus dare causam contractui, quando quis alias non fuisset contracturus, nisi dolus interuenisset, vt *d. l. si quis cum aliter.* secus si esset dolus incidens in contractum, qui tunc nullum contractum reddit nullum, ad prædicta vide gloss. *in l. de fideicom. in versio. cum pact. C. de trans. quæ allegant tex. in l. nemo videtur ff. de reg. iur.*

Donatio facta filio, vel filia in potestate existentis, non valet. *l. 2. C. de inoff. donat.* & habetur *in l. si donazione. C. de cellat.* Fallit in donacione causa dotis. *l. Pomponius Philadelphus. ff. famil. erc. cum.* Idem in donacione propter nuptias, vt ibidem probatur. Fallit etiam si pater doret aliquid mobile filio militi, quod spectet ad eum; quia statim efficitur castrensium peculium. *l. si filius familias. C. famil. erc.* Idem dicas de donacione facta causa studiorum, vt dicit Bald. *in l. 1. ff. sol. matrim.* & vide plures casus per gloss. *in d. l. 2.* Scias tamen, quod quando non valet donatio inter patrem & filium, morte confirmatur, vt not. per Bart. *in d. l. 2.* Item fallit, quando pater donaret filio propter merita, quia probatis meritis, valeret donatio, vt not. Alex. *in d. l. si donacione.*

Dictio tantum, est dictio taxatiua affirmans orationem, in qua subnectitur, & negans omne alud, ita dicit Abb. *in c. eorum ecclesie de sum. T. in 1. col. 2. ex. de caus. pos. & prop. quod facit secundum eum, pro dictis restum;* si enim restis dicat, Titius tantum possedit, videtur negare, quod nullus alius possedit, nisi Titius. Vnde cum deponat de negatiua,

opus esset eam coarctare loco, & tempore, alias non faceret fidem, vt not. Bald. *in l. actor. C. de probat. & Bart. in l. 1. §. hoc interdictio. ff. de itin. act. priuat. in fin. verbis.* & ibi vide optimam gloss. quæ docet te, quo modo negatiua debet coarctari loco, & tempore, *in gloss magna in fin.*

Donatio nunquam præsumitur, vbi potest cadere alia coniectura. *l. cum de inasbito. ff. de probat. l. si cum aurum. ff. de sol. & not. Alex. in l. 2. §. Charum de verborum oblig. n. fin. verbis.* Fallit tamen ratione consanguinitatis, vt *l. Procule. ff. de probat. & l. si seruus communis. ff. de donat. inor virum & uxorem.* Item fallit ratione diurnæ præstationis, *l. cum de in rem verso. ff. de usur. & habetur in l. si coru annu. C. de pact. & in l. 1. C. de fidei com.* quando autem præsumatur ratio consanguinitatis, vide Bart. *in l. Neponius. ff. de neg. gest.*

Donatio causa mortis, licet in ea sit facta nentio mortis; tamen si non interuenerunt quinque testes, qui pro solemnitate requiruntur, vt *l. fin. C. de donat. caus. mort.* non valet, vt donatio causa mortis; valebit tamen, vt donatio inter vivos, diuim fuit singulare Alex. *in l. stipulatio hoc modo concepta. col. 6. de verbor. oblig.*

Delegatio debitoris agentis, an liberet delegantem, adeo, quod creditor nõ possit amplius ad eum reuerti; nam per delegationem debitor liberatur, sicut per solutionem, *l. si rem in si. ff. de nouat. & Bart. in l. si cum dotem. §. si mulier solut. matrim.* Dic, aut creditor scit, delegatum non esse soluendo; & tunc sibi imputet, qui eum accepit. Aut ignorauit; & tunc potest redire ad primum, etiam si delegans ignorabat delegatum fore minus idoneum; quia in hoc casu reperitur debitor locupletaris cum iactura creditoris decepti, vt notat. Alex. *in d. §. si mulier.* Sed si debitor dolo induxit creditorem ad acceptandum delegatum; tunc licet creditor sciuerit; tamen dolus delegantis præponderat; quia dedit causam contractui, vnde rescinditur & annullatur per doli exceptionem, cum sit stricti iuris. *l. dolo. C. de inut. stipulatis.* In dubio tamen semper creditor præsumitur scire, nisi contrarium probetur. *l. inter. §. abesse. ff. mandat.* Eodem modo, si aliquis delegat debitorem cito fugituum, si fuerit in dolo, tenetur: dolus autem præsumitur, si statim delegatus facta delegatione suscepit fugam, argum. eorum, quæ voluit Bart. *in l. si ventris. §. fin. ff. de priuil. credit.* vbi format not. quæst. de eo, qui locutus fuit ad aurem alicuius, & ille statim dampnum dederit; quia præsumitur factum mandato illius alloquentis. ita dixit Alexand. *in d. §. si mulier.* Fallit tamen, quod supra dixi. in muliere, quæ accepit delegatum a marito ex causa dotis, nam siue sciuerit, siue ignorauerit cum esse minus idoneum uouquam sibi præiudicat, quin possit redire ad maritum, arg. *l. g. de act. ff. de pact. dot. & d. §. si mulier.* & quæ ibi not; per Doct.

Debitor in diem, an possit ante diem condemnari, vt soluat adueniente die? Dic, aut sumus in debitis annuis, vt in re ditibus emphyteuticis, & potest hoc fieri, scilicet, facere vnam condemnationem perpetuam pro omnibus annis futuris, ad hoc, vt quolibet anno creditor habeat executionem paratam, vt not gloss. *in l. non quemadmodum. in vers. non posse. ff. de iudic. & Doct. in l. C. de fideicom. Ex quo resultat vna magna utilitas, quam ponit Franciscus de Aret. *in l. ita stipulatus. col. parat. de verbor. oblig.* quod quando debitor est condemnatus vna vice pro omnibus annis, si habet aliquam exceptionem peremptoriam, & illam non opposuit in prima conditione, non poterit amplius illam opponere in sequentibus exactionibus, quia semper illa sententia habet executionem paratam in omnibus exactionibus; secus si non fuisset condemnatus pro omnibus futuris, quia si non opponit in prima, poterit opponere in secunda sententia. Aut sumus in vno tantum debito simplici, & tunc non potest fieri, vt not. Alex. *in consil. 95. volum. 1.* Quod intelligo ita demum procedere, si aduersarius opponat exceptionem dilatoriam, scilicet male agis; quia ante diem agis; nam tunc duplicatur inducia, vt *in §. hodie Instit. de excep. facit. l. 1. in fin. ff. quando di. vsu. leg. ced.* Si vero pars non opponeret; tunc iudex posset condemnare reum, vt soluat adueniente die, vt not. Bart. *in l. excep. C. de probat. & Bart. in leg. lecta. col. 4. ff. si cert. pet.**

Debitor in partem alicuius speciei ita demum liberatur soluendo, si soluat partem quotitativam, vt secundam, vel tertiam; secus si integram, vt vsum fructum; quia tunc in nihilum liberatur, vt est textus *in l. si ita stipulatus fuerit, si Tit. ff. de verborum obligas. & not. Alexand. in l. 2. §. & harrum. eod. tit. & ita debet intelligi text. *in l. stipulatus. §. qui decem. ff. de solut.**

Debitum quantitatis, dicitur esse ita diuiduum, quod mortuo debitore relictis pluribus hæredibus licet aliqui non sint soluendo; tamen reliqui non possunt exigi pro portione eorum, qui soluendo non sunt, sed quilibet pro portione sua, ita singulariter voluit Aug. *in consil. 320. per tex. in l. si. C. de pos. amplificando illa l. & in l. 5. & ibi gloss. C. de negot. gest.*

Debitor in centum, si credens se debitorem in ducentum, soluit fundum in solutum valentem ducentum, tota illa solutio vitiat, adeo, quod debitor potest totum fundum condicere, nec cogitur partem fundi in solutum dare. casus est *in l. si non sortem §. si centum ff. de cond. indab. & vide Alex. in l. 1. §. pen. de verb. obl. vbi etiam ponit, quod missio in possess. vltra mensuram debiti declarati, est nulla.*

Debitor obligatus ad vsuras, si soluit partem debiti principalis, non liberatur ab vsuris, etiam pro ea parte soluta; sed adhuc renetur ad vsuras totius debiti, nisi volente creditore soluerit, & fuerit contentum, quod pecunia possit paulatim, & in parte

solui, casus est *in l. susor. §. Lucius. ff. de vsur. & habetur in l. quidam existimauerunt. ff. si cert. pet.*

Doct. canonicus dicitur dignior, quam civilis; & ratio est; quia illa dicitur dignior scientia, quæ dignius habet subiectum: sed ius canonicum habet dignius subiectum, quam civile; quia habet animam, quæ cunctis rebus est præferenda. *l. jancim. C. de sacros. eccles. ius autem civile habet commune bonum in subiectum; ergo, & c. ita tenet Jo. Andr. in c. clerici. extra. de iudic. facit quod not. Andr. de Isern. in rub. temperas. Loth. Eugenio Papa, & c. in v. sibus feudorum.*

Debitor generis tenetur de periculo. *l. incendium. C. si cert. petat. vbi offerendo moram purgauerit, & creditorem in mora constituerit. l. qui decem ff. de solut.* Limita tamen multum singulariter regulam de *l. incendium. vt non procedat, quando aliquis mutuat pecuniam promissit dare aliquod lucrum mutuantis; quia tunc si debitor sine sua culpa illam pecuniam amiserit, liberatur. text. est quem ibi dicit Paul. de Castr. esse singulare, & se necesse alibi, *in l. Titius ff. de praes. verb. & not. Alex. in l. si ex legati. in fin. verbus de verb. oblig.**

Dictio, iam, denotat perfectionem ita not. Bald. *in l. consil. Digesti in vers. omnem iam sanctionem, & c.* Ex quo infert singulariter Barr. *in l. Celsus. col. fin. ff. de vsucap. quod si testis dicat, quod Titius possedit iam per decem annos, videtur deponere de perfecta, & continuata possessione, ita voluit Barb. *in c. licet. col. 13. de prob.**

Debitum ex vna causa, potest conuerti in causam mutui *l. singularia. si cert. pet.* Ex quo inoleuit practica in dote, quod si maritus habuit aliquam partem dotis, & de reliqua confitetur se recepisse, quod solet solet facere marito aliud instrumentum mutui liquidum de ea pecunia, quam maritus non accepit, & sic debitum ex causa dotis transfunditur in causam mutui. Circa quod cadit pulchrum dubium: Certum est, quod si dos promissa non soluat, & maritus sustinet onera matrimonii, quod potest petere vsuras. *l. in insula. §. vsuras. ff. sol. matr. & ibi Bartol.* Vtrum vsuras, quas poterat petere actione de dote, possit modo petere actione mutui? Dic, quod non. per *l. nouatione. ff. de vsuas. vbi debitum priuilegiatum transfusum in aliud debitum non priuilegiatum, retinet naturam secundi debiti non vsurarii. Nec obstat, quod actio subrogata, & c. *l. si euen. §. qui iniuriarum ff. si qui. caut.* quia vsuræ non veniunt ex primordiali natura ipsius contractus dotis, sed secundario constituuntur propter moram, vt dicit gl. & Barr. *in l. certi conditio. in princ. ff. si cert. petat.* Ex quo datur cautela, quam ponit gloss. *in d. leg. nouatione & Bartol. in leg. creditor. ff. qui possunt. in prin. hab. & in leg. Aristo. ff. qua respign. obl. possunt.* scilicet, quod in contractu mutui apponatur hæc clausula, quod talis obligatio sit transfusa in mutuum cum omnibus suis priuilegiis, & quod solet*

neatur ex omnibus causis; ex quibus tenebatur actione de dote, & de prædicta confessione vide Bart. *in l. in hu. §. pen. solut. matrim.* de veritate tamen prædictorum videas omnino Bart. *in l. aliam. ff. de noua.*

Debitor constitutus in mora, si postea creditor stipulatur ab eo idem debitum, siue animo nouandi, siue non, per talem stipulationem purgat moram, vt est text. *in l. si Stichum & l. quotiens. ff. de nouat. & voluit Alexand. in l. scire debemus. §. si à iure. per illum sext. de verb. oblig.* Et hoc ita demum si secunda stipulatio est valida, alias secus, vt dicit ibidem Alexand. Quod tamen limita singulariter non procedete, quando creditor acciperet fideiussorem post moram rei; quia tunc moram non purgat reus, licet interuenierit stipulatio, quæ est necessaria in fideiussore. *l. blandius. C. de fideiuss.* ita voluit Alex. *in l. vinum. col. 2. §. si cert. petas. per l. cum quis. ff. de act. & oblig.* secundum quod illum text. intelligit Bart. *in d. l. vinum. col. 2.* & de hac materia vide plene Bart. *in l. fin. col. pen. ff. de eo, quod cert. loco.*

Debitor alicuius speciei liberatur re perempta ante moram, *l. si ex legati. de verb. oblig. & l. quod te. ff. si cert. petas.* Fallit, quando debitor dolose alienat rem, quia licet pereat ante moram; tamen tenetur, *l. 1. §. si rem. ff. de depol.* licet in contrarium faciat text. *in l. venditor ex hereditate. ff. de hered. vel ac. vend. circa princ. & l. u. qui. ff. de ad. & oblig.* ad quæ contraria distinguendo, respondit Paul. de Castr. *in d. l. quod te. scilicet.* quod aut sumus in re, quæ fuit, & est mea; & tunc vendicat sibi locum, §. si rem. nam ibi loquitur in re deposito, quod remanserat deponentis: aut in re, quæ nunquam fuit, nec est mea, & tunc vendicat sibi locum, *d. l. u. qui. & d. l. venditor.*

Debitor soluens, in dubio præsumitur soluere rursus potius, quam sortem, vnde talis solutio cum rursus debitis compensatur, vt est text. *in l. in hu. §. Imperator. ff. de solu.*

Dictio, mox, apposita in aliqua lege, denotat executionem fieri ipso iure, vt est gloss. *in Auth. de excess. nups. circa pr. in verb. imminere.* Et ibi plene Bart. qui infert ibidem, quod executio, de qua *in l. si quis maior. C. de trans. si ipso iure,* non autem per sententiam, propter dictionem, mox, ibi positam, idem dixit Bart. *in d. l. si quis maior.* Aduerte tamen, quod licet non requiratur sententia distinctiua; tamen requiritur sententia declaratoria, quæ declarat talem incidisse in tali crimine, vt est text. *in cap. cum secundum. de her. lib. 6.* & Bart. *in præalleg. locis.* & Doct. *in l. post. contra Adam. ff. de donat. & Anton. Conset. in repet. verbo. de iure iur. in certis priuilegiis. in fin.*

Dictio, quoque, est dictio implicatiua; quia implicat etiam non dicta, vt *l. feruum quog. ff. de procur. ita voluit Bart. in l. labeo. ff. de pact. & ibi etiam Ias. sol. 2. vbi dicit idem de dictione, etiam, & implicat casum minus dubitabilem, secundum Ias. *in l. 1. in 2. §. de iur. omni. iud.**

Dictio, omnino, seu omni modo, idem importat, quod ipso iure, vt not. gloss. *in l. 1. §. si pecunia. ff. de depol. & habetur in l. 2. C. de iure empb. & not. Alexand. in l. infulam. de verb. oblig.* Item prædicta dictio importat idem, quod nullo modo, quâdo post eam ponitur dictio negatiua, *l. Grace. §. illud. Et ibi gloss. & Bartol. ff. de fideiuss.* Item prædicta dictio includit omnes casus, vt sunt dux gloss. *in l. si cum exceptione, §. quatenus. in verb. omnimodo. ff. quid met. causa. & vide Bart. in l. 1. iud. sol. vide plene Fel. in c. ex parte, el. 12 de offic. deleg.*

Dictio, immo, quando ponitur cum copula, & vel, etiam, ponitur copulatiue, vt *in §. quibus. in prima constitutione C.* quando vero ponitur simpliciter, tunc stat correctiue, vt *l. Stichus immo Pamphilus. ff. de man. testa. & l. si ita scriptum. ff. de hered. inst. & ibi plene vide Bart. de hac dictione.*

Dos quando exigitur per patrem à marito, an requiratur expressus consensus filiarum, & quid e contra; vide *infra in verb. filiafamil. si vult agere, &c.*

Donatio causa mortis reuocatur ipso iure per alienationem voluntarie factam à donante, sicut dicimus de legato, *l. rem legatam. ff. de ad. lega. & l. fidei commissa §. si rem. ff. de leg. 3.* ita voluit Alex. *in l. non omnia. in princ. §. cert. pet.* referendo Dyn. *in l. Stichum, qui meus erit. de leg. 1.*

Donatio causa mortis licet per penitentiam reuocetur, vt *l. qui mortis. ff. de donat. causa mortis.* tamen hoc non habet locum, quando donans fuisset mortuus sine hærede. Ita not. Alexand. *in l. non omnia in princ. §. si cert. pet.* per text. & ibi gloss. *in l. 1. ff. qui sine manu ad lib.* Quam limitationem limitat Ant. de Alex. *in d. l. non omnia* procedere, vbi eumque esset secuta traditio, alias si possessio, & dominium remanet penes donantem, de facili reuocatur per penitentiam quomodocumque; cedat donator, de quo vide Alex. *in l. 2. col. 4. de leg. 1.* Quomodo autem potest quis mori sine hærede, vide Bald. *in leg. pen. §. cū autem. C. ad Treb.*

Donatio causa mortis licet reuocetur per conualecentiam, vt *l. senatus. §. 1. ff. de donat. causa mortis;* tamen hoc non habet locum; quando quis sanus existens donaret causa mortis, & postea ægiotus fieret, & conualesceret; quia non reuocatur. ita notat Paul. de Cast. *in d. l. non omnia §. cert. pet.*

Donatio causa mortis facta tempore pestis, cessante peste reuocatur. ita not. Ant. de Alex. *in d. l. non omnia. ff. si cert. pet. arg. l. 3. 4. & 5. ff. de donat. causa mortis.*

Debitor ad hoc, vt constitutur in mora, requiritur interpellatio. *l. moram. in princ. ff. de usur. & l. si ex legati. de verb. oblig.* Fallit tamen primo in debitore minoris; quia etiam sine interpellatione constituitur in mora *l. in minorum. C. in quibus causis in integr. restit. non est necess.* Fallit secundo in debitore fidei. *l. cum quidem §. fideus. ff. de usur. & ibi gl.* Tercio fallit, quando est dies tacitus à lege inductus.

vt in l. unica. §. ex actio. C. de rei ux. act. vel exprellus ab homine, quia tunc dies adueniens interpellat pro homine, l. Traiectitia. S. de illo. ff. de actio. & obl. & l. magnam. C. de contrahen. & commit. stip. & not. gloss. in l. si mor ff. solut. mar. Quam fallentiam limita multum singulariter non procedere, quando creditor, & debitor essent diuersi fori; quia tunc non obstante die, debet creditor petere domum debitoris, & ipsum interpellare. Ita singulariter voluit Bart. in l. Item illa. ff. de constit. pecu. Quarto fallit in violento possessore, qui tenetur restituere sine interpellatione, l. merito. ff. de vi, & vi ar. Quinto fallit in eo, qui est obligatus ex contractu reciproco, vt in emptore, qui tenetur ad pretium, ex quo fuit sibi tradita res vendita, & contra in venditore etiam sine interpellatione, l. curabit. C. de actio. emp. & l. Iulianus. S. ex vendito. ff. de actio. emp. Sexto fallit in debitore ecclesie, vt est gl. in §. item mixta in ver. in iudicio. l. si. ff. de actio. Septimo fallit, quando interuenisset iuramentum; quia tale iuramentum habet vim interpellationis, vt voluit Ant. Corse. in repet. Rub. de iur. iur. in quarto privilegio. Octauo fallit, quando quis promisit curaturum, & facturum; quia intelligitur quamprimum potest, vt voluit Bald. in c. 1. §. ad hoc. in tit. hic finitur lex. etc. Nono fallit, quando quis promisit ali quod factum successiuum, vt domum edificare; quia datur sibi tantum tempus, infra quod potest domus edificari, l. si insulam. ff. de verb. obl. & vide plura per Alexand. in l. quod te. ff. si cer. pet. Prædictis rament adde, quod in omnibus istis fallentiis, ex quo sumus in mora irregulari, difficultas præstandi excusat quem à mora, vt l. Thau. §. 1. ff. de fideicom. lib. secundum quod illum text. intelligit Imol. in l. continuus §. illud ff. de ver. ob. Autem conditionis euentus interpellat pro homine, sicut dies? Dic. quod non, vt not. Alex. post Bart. in l. quoties in diem. de verb. obl. & Bart. in l. si stipularis. in ansepen. col. ff. eo. tit. & Cyn. in d. l. in minorum. per illam rationem; conditionis euentus non potest operari duos effectus, scilicet inducere obligationem, & constituere debitorem in mora.

Dos, & causa alimentorum æquiparantur, & ideo omnia statuta in causa alimentorum vendicant sibi locum in causa dotis, cum dos sit causa pia, vt l. cum in. §. si mulier ff. de condi. vnde, sicut etiam causa alimentorum, vt not. gl. in l. si cui annuum. de annu. lega. & ibi per Bart. vnde, quando dos repetitur constante matrimonio propter inopiam, non potest maritus opponere compensationem, sicut nec in causa alimentorum, l. in ea. C. de compens. ita tenet Bart. in l. si constants in 7. q. prima partu princ. sol. mar. Et quod dixi causam dotis, & alimentorum esse piam, limita prout dixi inf. in versic. legatum factum pro anima.

Decretum interpositum ex falsa causa quomodo docunque sit, est ipso iure nullum, ita not. Bart. in l. cum vero. S. hoc senatus. ff. de fideicom. lib. per sext. in l.

magis puro. §. si. ff. de reb. eor. In sententia autem d'illiguitur, quæ causa sit, an iuris, vel facti, vt not. Bart. in l. si in ad quem. ff. de acq. har. & Bart. in l. qui testamen. ff. de excus. tuto. & de prædictis vide omnino Alex. in l. iuste. ff. de acq. poss.

Dos profectitia, mortua filia in matrimonio extantibus liberis debet de iure reuerti ad patrem, per l. dos à patre. C. sol. mar. tamē de consuetudine seruatur, sicut apud Mart. qui dicebat, dotem debere remanere apud liberos, ita dicit gl. in d. l. dos. à patre. & Bart. in l. post dotē. in 7. col. ff. sol. mar. & gl. in l. si d. 1. ff. de leg. no. ca. Quam opin. limitant Bart. & Alex. in d. l. post dotem. si vxor moriatur ante virum; secus si prius vir moriatur, quia tunc ad patrem reuerti debet. Item limitant, si sunt filii ex eodem matrimonio; secus si ex alio. Item hoc probant arg. l. cum vir. ff. de condi. & demon. Item limitant, nisi pater stipularis efferet dotem restitui in omnem calum soluti matrimonii.

Donatio causa mortis facta à minore 25. annis, debet per iuramentum ipsius confirmari, ad hoc, vt non possit rescindi, sicut in aliis contractibus dicimus, iuxta auth. sacramenta puberum. C. si aduer. uo. ven. ita voluit Bal. in c. 1. §. item sac. in 4. col. de pace iur. fir. quæ refert, & sequitur Alex. in l. in fi. de leg. 1. per illam rationem; quia quo ad sui ordinationem donatio causa mor. accedit magis contractui, quam vltimæ voluntati. vt not. gl. in l. 2. in prin. de do. præleg.

Doctor, qui per imperitiam suam amisit causam, in qua erat aduocatus, tenetur clientulo suo ad emendam damni. ita singulariter voluit Abb. in cap. fin. extra de iniur.

Donatio inter virum & vxorem, renocatur per quamlibet alienationem à donante factam, siue voluntariam, siue necessariam; imo etiam per specialem obligationem rei donatæ, ita voluit Alex. in l. Stichum qui meus erit. in fin. de leg. 1. per text. sing. in l. si maritus. la. 2. C. de dona. inter. vi. & vx. secus autem est in donatione causa mor. quia in ea adhibetur distinctio, de qua in l. fideicom. ff. §. 1. de leg. 3. in l. rem legatam. ff. de adi. leg. scilicet an fuerit alienata voluntarie, an vero necessitate, sicut in legato, ita dicit Alex. in d. l. Stichum. §. fin.

Dictio taxatiua, licet de sui natura sit taxare actum, & oppositum negare, vt dixi supra, in dictione, tantum; tamen semper extenditur ad casum similem. l. ob as. C. de præd. mino. & ibi gloss. & §. præterea. in vna gloss. Instit. qui. mo. re contra oblig. & not. plene Alex. in l. 1. C. de bon. poss. contra tab. & idem Alex. in l. 1. §. per seruum corporaliter ff. de acq. poss.

Dictio, hoc amplius, est dictio repetitiua, adeo, quod ponit in secundo casu omne quod dictum est in primo, & reducit illud ad qualitates secundi casus, in l. legata in iustit. de leg. 1. & l. si sit, & l. si tibi pure de leg. 3. & ibi Bartol. & gloss. in l. lecta, in verb. iure. si cert. per.

Donatio omnium bonorum, simpliciter facta; intelligitur de presentibus tantum; & tunc valet,

secus si fuisset dictum, presentium, & futurorum; qui non valet. nam donator priuaretur testandi facultate, sed in primo casu non; quia potest de postea acquisitis testari; cum hoc in iure semper prælumatur, *l. si defunctum. C. arbit. tutel.* Ita tenet Bart. *in l. si. C. de pact. per l. si. §. 1. de leg. 2.* secus est in obligatione, quæ in dubio quando est omnium bonorum intelligitur etiam de futuris. *l. si. v. quæ res pignori oblig. pass. & l. obligat. on. ff. de pigno.* Imita tamen id, quod modo dixi non procedere, quando fuisset dictura, doo tibi omnia bona mea post mortem meam; quia tunc valet vt donatio causa mortis scilicet facta mentio mortis. *l. seia. ff. de dona. causa mor. & l. seia. ff. de dona. vnde veniunt etiam futura, potest tamen reuocari. l. non omnia. ff. si cert. per. & nisi fuisset dictum, doo post mortem meam irrevocabiliter; quia tunc esset donatio inter vivos. *l. ubi ita donatum. ff. de don. causa mor.* vnde valet etiam quoad presentia. *arg. l. sancimus. C. de donat.**

Dictio, quasi, est dictio impropriativa. vt est *tex. in l. ad tempus. §. si. ff. de v. i. cap.* aliquando tamen est expressiva veritatis. *l. si amec. ff. §. mar. & not. Abb. in c. cum dilecta. de confir. vti. vel in iur. & in c. pro. col. 3. de dolo & contu. & Alex. in consil. 2. col. 11. vol. 1. & consil. 15. col. 5. vol. 1.*

Donatio inter virum & uxorem non confirmatur morte, nisi traditio interuenient. *l. Papinianus. ff. de donat. inter vir. & uxor.* & idem dicimus de donatione inter patrem & filium, vt not. Alex. *in l. si donatione. colum. 4. de collat.*

Dictio, nullo modo, vel nullatenus, est talis naturæ, quod quando apponitur, in aliqua lege prohibitiua, impedit fieri dispensationem, gl. est *in c. 2. in vers. concedatur. & in vers. nullo modo de arat. & q. 11. & not. Alex. in l. fin. C. de test. milic. & Iaf. plene in l. seruitus. eo. tit. & Alex. conf. 88.*

Debitor an possit compelli per creditorem ad faciendum sibi instrumentum debiti, vide not. Bal. *in l. sicut datam. C. de libe. causa.* vbi distinguit, quod aut tempore celebrati contractus nihil conuenit de hoc; & tunc non cogitur, nisi debitum confiteatur. fallit fauore libertatis & fauore liberationis, vt ibi per eum; quia tunc in distincte tenetur facere, & voluit Bald. *in l. plures apo. C. de fid. instrum.* Aut fuit conuentum; & tunc tenetur, etiam si instrumentum fuerit amissum, cogitur iterum aliud instrumentum facere.

Dictio, secundum, non facit conditionem, ita voluit Bart. *in l. pen. C. de in. iur. & sub. f.* Dies termini an computetur in termino; dic, quod sic, nisi aliter appositæ dictio à, vel, ab, quæ separationem denotat, vt si dicatur, a die contest. Gallus, habeas decem dies, & c. ita voluit Alex. *in l. Gallus in prin. col. pen per illam gl. ff. de lib. & postib.* de hoc tamen articulo vide per Doct. & maxime per Bald. *in l. ff. si quis cant. & ibi etiam per Alex. & Iaf.*

Dilatare, in materia feudali, idem est, quod ex-

tra possessionem feudi ponere, seu aliquem spoliare possessione. Ita declarat Andr. de Her. *in c. 1. §. illo tamen de contro. seu. apud pares. & c.*

Dictio, sæpius, verificatur in duabus vicibus. ita not. dixit Alex. *in l. fin. §. & hac quidem. C. de iure deli.* per illum *tex.* secus in dictione, iapissime, quæ trium actum requirit, secundum eum ibidem & de prædictis vide Spec. *in sit. de inquisit. §. 1. col. 1.* & Alex. *in l. si idem cum eodem in princ. ff. de iur. om. iudic. & in l. sape col. 2. de re iud.*

Doct. r qui non bene legit, non meretur habere salarium. ita Bart. *in l. 1. C. de anno. eius. lib. 11.*

Dos data à matre non imputatur in legitimam filiarum debitam in bonis matris. gl. est *not. in l. 3. §. sed utrum. in vers. patrimonium. in si. ff. de minor.*

Debitor constitutus se precario nomine tenere aliquam rem, in qua habebat vsucapiendi conditionem, an possit illam ulterius vsucapere? & videtur, quod non; quia per tale constitutum transferretur possessio ciuilibi in creditorem, vt not. Bart. & Alex. *in l. inter duos. ff. de acq. pass.* siue quon non procedit vsucapio. *l. sine possessione ff. de vsucap.* In contrarium est veritas; quia creditor possidet ciuilitate ad commodum debitoris, quarum ad vsucapionem. Ita not. dixit Bart. *in l. Calpurn. col. 4. in vers. sed pone, quod debitor. ff. de vsucap.* & vide infra *in vers. vsucapio, an curras. & c.* & *tex.* de hoc expressum in *l. qui pignora. ff. de acq. pass.*

Dictio, proterius, idem importat, quod statim, & mox seu incontinenti, vt not. Abb. *in c. ad aures, de prescript. & Iaf. in l. in princ. 4. not. de acq. pos. & in l. 3. §. in amittenda. eo. tit. & ibi Alex. & Bal. in l. 2. C. vt lit. pen.*

Dictio, alius, denotat similitudinem, gl. est, quæ semper allegatur in *l. si fugitiui. in gl. fi. C. de ser. fug. & tex. à paucis ponderatus iuncta gl. in §. si tamen. In sit. de rebus diuis. & Alex. in consil. 34. col. 2. vol. 1.*

Doct. qui debet legere per certum tempus, si rececet intra tempus, non debet habere salarium, nisi pro rata. Ita dixit Bald. *in l. 1. in 2. oppo. C. de leg.* Quod singulariter limita, nisi recessit cum licentia; quia tunc totum salarium debet habere. Ita dixit Bald. *in l. seia. in fin. C. de condi. in ser. quem refert & sequitur Alex. in l. diem functo. in si. col. & ibi etiam Rom. col. 2. ff. de off. ass. & plenius ibi per Iaf. vbi etiam decidit, quod si doct. moriatur intra annum, an debeat habere totum salarium, & ibi pulchra dicit *in antep. & pen. col.**

Dictio, magis, quando ponitur inter contraria, seu incompatibilia, stat electiue. *l. & magu. ff. de sol. ut.* si vero ponitur inter compassibilia, stat comparatiue. Ita dixit Iaf. *in l. iudicare. col. 7. referens ibi Bal. ff. de iuris. om. iudic.*

Depouens rem in domo mea me patiente, an videatur fecisse, vt ego videar accepisse custodiam illius rei, dic, quod sic, vt not. dixit Bald. *in l. in iustitia col. 2. post. Cyn. ibi. C. de procur.*

Dictum vnius viri fide digni inducit iustam cau-

iam credulitatis, gl. est not. in *leg. Titio fundus. in gl. magna. ff. de cond. & dem. & Alex. in cons. 28. col. 4. vol. 1.*

Dictio, perinde, importat omnimodam similitudinem, fallit ratione contrarietatis evitandæ. Ita dixit Bart. in *extraua. ad reprim. in vers. perinde & Alex. in l. si quis vi. in prin. ff. de acquir. poss.*

Dilatatio data absentis non currit, nisi à die scientiæ, dicit Bart. & ibi ipsum sequitur Alex. in *l. Labeca. ff. de iuris. & Alex. in l. qui absentis. in prin. ff. de acq. poss.*

Dictio, hinc, denotat extremitatem temporis, dixit Alexand. in *l. 1. colum. 2. si quis cau. & ibi etiam hoc sentit Bart.*

Dictio, à vel ab, denotat separationem, dixit Alex. in *leg. 1. colum. 2. ff. si quis eaus. & vide supra in vers. dies termini, &c.*

Dies debet poni in depositione testium, alias non probant. ita dixit Bald. in *l. si quando. 6. q. C. de testib.* Item in qualibet scriptura publica requiritur dies. Ita Bald. & Alex. in *l. cum tabernam §. idem quest. ff. de pig. & glo. in l. generali. C. de tab. lib. 10. & Bart. in proem. Digestorum. col. 1.*

Dictio, Et, cadit inter copulata vniformiter. text. est & ibi Bald. in *l. quamuis. C. de impub. & al. sub.* Item reperit naturam seu qualitatem præcedentis casus. *l. Seia. §. Gaius. ff. de fund. inst. & glo. in l. 2. in prin. ff. de do. preleg. & gloss. in l. si sic. ff. quæmad. ser. amitt. & Bart. in l. si. §. cui dulcia ff. de vi tri. & oleo leg. Dicit tamen Bald. in c. 11. par. col. de reser. quod quando habemus mentem, non debemus recurrere ad interpretationem istarum dictionum, quia sæpe impropiantur.*

Dictio, circa, in teste operatur, vt nunquam videatur concludenter deponere, dixit Alex. in *consil. 149. col. pen. in fin. vol. 5.*

Dilatatio data absentis, non currit, nisi à die intimationis; & ille dies intimationis seu notificatio- nis non computatur in termino. glo. est in *cap. qui. ff. in ver. ex ea 4. quest. 5. & Alex. l. in prin. colum. ff. si quis cau. & Alex. in leg. Labeca in fin. ff. de iuris. & ibi etiam Barto. & Alexand. in leg. qui absentis ff. de acquir. poss. & Bal. in leg. cor. §. apostolos C. de app. & idem Bald. in leg. si ea. col. si. C. qui actu, nõ poss. & Alex. in *consil. 34. in fin. vol. 1.**

Dictio, præcise, idem importat, quod absolute, & sine causæ cognitione, & in statutis habet vim clausulæ derogatoriæ, secundum Abb. in c. 2. rejer.

Dictio, tanquam, est nota improprietas, vide Alex. in *con. 2. vol. 1. col. 2. & 11. vers. 10. probatur. & ibi etiam ponit de dictione, quasi, quæ quandoque exprimit veritatem, secundum Abb. in c. ex parte. de sponsal. & Alex. in *consil. 15 in 6. col. vol. 1.**

Dictio, liberum, importat, vt non sit necesse petere licentiam alicuius, quando ponitur in aliqua dispositione. gloss. est in *Cl. dudum. in vers. libere. de sepul. & Abb. in cap. de illu. de sponsal. & in cap. omnis viri que. col. 4. de penitent. & rimiss.*

Dictio, quilibet, attribuit infolidum, secundum

Bald. in c. 1. §. filia. de success. seu. & Alex. in *consil. 30. col. 3. in fin. vol. 1. quo not. pro successioneibus.*

Dominus ciuitatis non potest ipsam ciuitatem vendere sine consensu ciuium illius ciuitatis, nec eis inuiris. Ita tenet Host. in c. dilecti. de maio. & obed. & Paul. de Castr. in *consil. 70. col. 3. vol. 1. & Fel. in cap. ad audientiam. col. 2. de prescript.*

Donatio potest fieri absentis, debet tamen per donatarium ratificari, alias sibi non acquiritur. & an hæres eius possit ratificare, vide Paul. de Castr. in *consil. 195. vol. 2. & Decium in consil. suu.*

E.

EXCEPTIO dominii an possit opponi ab habente causam à me? Dic, aut ego peto actione reali, vt rei vindicatione; & tunc potest ob stare mihi exceptio dominii; & est ratio; quia talis exceptio in totum perimit ius mei agentis, vt not. in *l. ita vt si sur. ff. commod. Fallit in violento possessore, in odium ipsius, l. si quis emptiois. §. sed hæc sta- per illu. C. de prescript. 30. anno. Aur ago actione personali; & tunc si sumus in contractu, de cuius natura est, quod agens fuerit dominus; & tunc dic, aut excipiens probat, se vel alium esse dominum; & potest opponi; aut non probat, & non potest; quia in dubio præsumitur pecunia mutuantis, ita not. Bart. in *l. nam & si sur. ff. si certi per. Fallit, quando in mutuo interuenisset stipulatio; quia indistincte non potest opponi, l. 2. C. si certi per. Si vero est de natura contractus, quod agens sit dominus, vt in deposito, & commodato, & similibus; & tunc siquidem mihi opponatur exceptio dominii alieni, illa exceptio non perimit ius meum, leg. 1. §. si præd. ff. de po. & leg. 1. §. Idem Pomponius. ff. nau. cau. stab.**

Si vero opponatur exceptio dominii proprii ipsius opponentis; & tunc si dominium semper fuit ipsius, antequam causam a me habuisset, & potest opponere; si vero sibi de nouo superuenit, non potest l. plane. & l. qui rem. ff. de po. quæ leges loquuntur in contractibus ex parte dantis tantum, nam in aliis est secus; quia quandoque peruenit dominium ad possidentem, potest opponere exceptionem dominii proprii. l. si rem alienam la. 2. ff. de pig. ac ira loquitur Alex. in *l. si alienam. col. 3. ff. solut. matr. Fallit in authent. Item si possessor. vbi ratione mendacii creditor non potest opponere exceptionem dominii, quæ authent. est C. qui pot. in pign. hab. Et hæc procedunt, quando agitur ad dominium; secus si agatur ad possessionem; quia tunc omnibus prædictis derogat lex si quis condictionis. C. locat. Nam condictio ex illa lege competit directa in locato, in omnibus autem contractibus competit utilis, præterquam in locato; & si quis agit condictione ex illa lege, nulla sibi poterit exceptio opponi, & illa lex habet locum tantum in his, qui possident proprio, vt in marito possident res dotales, vt voluit Alexand.*

in d. l. si alienem, colum. 3. & est ratio, secundum eum; quia ille, qui alieno nomine possidet, negando, videtur spoliare eum, à quo habuit causam suæ possessionis, quod non cadit in eo, qui proptio nomine possidet.

Exceptio qualibet competens reo principali, competit etiam & fideiussori ita demum, si est exceptio realis, vt iurifurandi, transactionis, doli mali, & simil. l. orn. s. ff. de execut. & ibi g'off. dummodo reus permanferit in eodem statu; nam si fuerit deportatus, & bona eius publicata, licet ipse dicatur abfolutus; quia obligatio est translata in fideum; tamen fideiussor remanet obligatus, leg. defensioes. C. de excep. secus autem est in exceptione personali, vt est exceptio, ne conueniatur vltra quam facere possit; quia non prodest fideiussori, l. & fideiussor. ff. de re iudic. Fallit tamen in exceptione odiosa, vt est Macedoniani, quæ licet sit personalis; tamen competit fideiussori. leg. si paterfamilias. §. non solum. ff. ad Maced. & prædicta faciunt ad id, quod habetur in l. 2. C. de fideiuss. minor. vbi beneficium restitutionis ad fideiussorem non transit; quia est personale. Vide infra in 15. not. & Bart. in l. fin. C. de usur. rei iudic. nor. gl. Instit. de reple.

Error communis licet alias faciat ius, l. Barbarum. ff. de offic. prator. tamen hoc non habet locum, quando deficeret substantia actus; vnde si tutor, qui nõ fecit inuentarium, administrauit bona pupilli, & ab omnibus vt tutor reputatus est, si postea appareat eum non fecisse inuentarium, omnia per eum gesta irritantur. Ita voluit Bald. in l. non omnia. §. 1. ff. si cert. pet. & ratio est; quia in tutore requiritur de substantia, quod faciat inuentarium. l. tutor qui reperiuntur. ff. de adm. tutor.

Expensæ quædam debentur, seu veniunt ratione victoriae, & quædam debentur ratione contumaciæ. Quæ præstantur ratione victoriae, petuntur officio iudicis mercesario, & veniunt tantum illæ, quæ sunt factæ gratia litis, non autem extralitem. Quæ præstantur ratione contumaciæ, de quibus in l. iancimus C. de iudic. petuntur actione in factum, & veniunt tam expensæ factæ gratia litis, quæ extralitem, ita voluit Bart. in d. l. §. hoc iudicium ff. si quis ius dic. non obt. & Bart. in l. 1. ff. de alie. sud mut. causa fact. & probatur in l. omnes in fin. C. de epis. & cler. Est & alia differentia; quia illæ, quæ præstantur officio iudicis, debent poni in eadem sententia cum causa principali, alias lata sententia non possunt amplius peti, cum sit finita actio, cui officium iudicis habet deseruire l. terminato. C. de fruct. & lit. exp. Intelligas tamen in eadem sententia, vt procedat etiam post sententiam, dum modo eadem die, quia tota illa die durat iurisdicatio iudicis circa expensas, vt voluit Aug. de Arct. in §. hæc autem. colum. 2. Instit. de pæn. terra. litig. Et quod tales expensæ lata sententia post diem, peti non possint, est rex. not. in l. 4. C. de pos. quia officium iudicis, ex quo nullam præ-

supponit obligationem, l. qui per collusionem. §. fin. ff. de alie. emp. finitur finita actione per sententiam. Illæ vero, quæ præstantur iure actionis, etiam si post sententiam, & post diem non fuerint petitiæ, possunt quandoocunque peti, glossa est not. in l. non solum. ff. de rei. iud. & glossa & Bart. in l. si mulier. §. si rom. ff. de leg. 3. Ex quo inoleuit optima notatio, vt in contractibus pro cautela opponant, quod in casu, quo accidit ratione illius contractus partes in iudicio esse, puta ratione euictionis, quod succumbens promittit dare per stipulationem omnes sumptus in tali lite erogatos, & sic interest victoris habere expensas per viam actionis, cum possit illas petere quandoocunque Nec obstat; quod victus semper est condemnatus victori ad expensas. l. propterandum. §. fin. autem alterutra. C. de iudic. & in ca. si de maio. & obe. vnde nulla videtur vtilitas habere actionem; quia imo vtilitas consistit in duobus. Primo; quia iudex ita demum tenetur condemnare victum ad expensas, si fuerit à parte petitum, licet iudex postea ex se, si vellet, etiam parte non petente; sed si non fecerit, non tenetur in syndacatu, vt voluit Barrol. in l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infesto. Secunda vtilitas consistit in eo, quod superius dixi. Est & alia maxima vtilitas; quia quando debentur per officium iudicis, si reus habet iustam causam litigandi, licet succumbat, non tamen punitur in expensis, vt est glossa. not. & ibi etiam Bart. in l. qui solidum. §. triam. de leg. 2. secus quando petuntur iure actionis, vt tenet glossa. in d. l. non solum, & glossa. in d. §. si rem. De prædictis tamen videas plene per las. in d. §. fin. autem alterutra. & Angel. de Arct. in d. §. hæc autem. & Alexand. in l. qui Roma §. duo fratres, col. 2. de verb. oblig. & las. in d. §. hoc autem iudicium col. 2. vbi singulariter loquitur in hæc materia.

Exceptio contra testem, quod sit criminofus, debet taliter formari, quod in ea debent poni omnes circumstantiæ, puta dies, locus, & tempus, & debet crimen specificari, sicut in libello accusatorio iuxta l. libellorum ff. de accus. Ita singulariter voluit Bart. in l. testium. §. lege ff. de testi. & vide in fr. in ver. testu, in 35. not.

Executio an possit fieri in stipendiis militum, & in præbendis clericorum require. inf. in ver. Res emptæ ex aliena pecunia.

Exceptio noui num. pec. habet locum tantum in contractu mutui, & dotis, in aliis autem contractibus locum nõ habet, scilicet, quod sit talis, quod transferat onus probandi in creditorem. Ita singulariter voluit Bald. in l. pecunia. C. de solutio.

Expulsus de possessione de facto, ita demum potest de facto eandem possessionem recuperare, si in continenti hoc faciat. l. 3. §. cum igitur. ff. de vi & vi arm. quod verbum, in continenti, exponit ibi glossa. etiam pro triduum, si expulsus voluerit præparare se. Hoc tamen limita non procedere in rege, vel

in principe, qui amiserit castrum, vel regnum de facto; nam etiam si per decem an. staret, posset illud recuperare, & videret hoc fecisse in continenti; quia maguum tempus requiritur ad præparandum exercitum: Vnde quando habet animum recuperandi, semper dicitur fecisse in continenti. Ita Bald. *in l. si. C. de hu. qui à non do. ma.* & Bald. *in repet. l. i. col. 8. C. unde vi.* & Bart. *in d. l. 3. §. cum igitur.*

Exceptio non num. pec. an habeat locum in confessione de præterito, pura, confiteor me accepisse 10. quæ fuerunt numerata mihi iam elapso mense. Dic, quod sic. Nec obstat, quod non sub spe futurae numerationis videor fecisse; quia tunc confessio de præterito præiudicat huic exceptioni, quando quis confitetur ex alia causa, quam ex causa mutui; puta dico me debere decem ex causa emptionis, quæ in muruum fuerunt cõuersa. Ita not. gl. *in l. aduarius. C. de non nu. pec.* & Alex. *in l. 2. §. appellata ff. si cert. pet.*

Exceptio non nu. pec. licet in qualibet scriptura possit opponi ante biennium, *l. in cen. et libis. C. de non nu. pec.* dummodo sit confessio de mutuo vel de dote, vt dixi supra 4. not. tamen non habet locum, quando testator confitetur in testamento se recepisse decem ex causa mutui; quia tunc non videtur fecisse spe futurae numerationis; vnde exceptio non opponitur. Ita est gloss. & Bald. *in l. 1. C. de f. l. causa adiect. leg.*

Exceptio quando sit à lege, non facit admitti purgationem moræ. *l. si u. em. ff. de leg. 2.* & not. Bart. *in l. si quis maior. C. de transact.* & idem Bart. *in l. si in iuliam in 4. q. de verb. obl.*

Exceptio dilatoria licet non possit opponi post litem contest. vt *l. exceptionem. Et ibi gloss. C. de probat.* tamen non habet locum hæc regula, quando exceptio superueniret post litem contest. quia tunc potest opponi. Ita singulariter dixit Alex. *in l. si mulier. per illum tex. ff. solui. mat.* & per tex. & gloss. *in l. 2. C. de censo. eius. lit.*

Exceptio peremptoria, quæ non impugnat sententiam, potest opponi post sententiam, vt *l. ex diverso. §. si ff. sol. mat. l. si fideiuss. §. si ff. de fideiuss.* & Bart. *in l. si fundo. cir. ff. de rei. vend. Et in d. l. ex diverso. §. fin.* per quem habes optimam limitationem ad *l. peremptorias. C. sen. resc. non poss.* Ita not. Alex. *in d. §. si exemplificando in herede, qui potest opponere exceptionem inuentarii etiam post sententiam, secundum quod dicit Bart. ibidem.*

Exceptio procuratoria est duplex, quædam falsi procuratoris, vt tu non es procurator, & quædam est inhabilitatis, vt tu non potes esse procurator; quia miles, seu minor, &c. Differunt tamen in hoc; quia exceptio inhabilitatis est dilatoria, vnde debet opponi ante litem contest. vt *l. ista demum. C. de proc. Et l. exceptionem. C. de prob.* Bart. *in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. in fact.* Exceptio vero falsi procuratoris licet sit dilatoria, vt not. gl. *in d. l. licet. C. de procur.* tamen potest opponi quocumque, etiam post senten-

tiam, vt est tex. *in d. licet.* & quocumque; opponatur, semper reddit iudicium retro nullum, vt tibi habetur. Limita tamen quod dixi de exceptione inhabilitatis, procedere in eo, qui licet non pro alio possit procurare; tamen pro se esse potest, vt miles, & mulier, & similes personæ: vt *d. l. ista demum. Et l. qui stipandia. C. de proc. Et l. filiusfamil. & veterani ff. de iur. nam secus in eo, qui non potest esse procurator, nec pro se, nec pro alio, vt minor, & seruus. *l. 7. C. qui legi. perso. hab. stan. li. in iud.* quia tunc exceptio talis posset opponi quocumque, etiam post sententiam; quia reddit iudicium retro nullum. Ita voluit Bart. *in l. licet. C. de procur.* & Alex. *in l. exigendi. col. fin. C. ex d. tit. & Bart. in l. minor. ff. de proc. & Gemina. in cap. quia generaliter. de proc. lib. 6.* & loquor de procuratore ad iudicia; quia ad negotia seruus potest esse procurator. *l. seruus quoque ff. de proc. & dixi infra in ver. procurator ad iudicia, non potest.* Fallit tamen quod dixi de minore in casu singulari, scilicet quando filius minor vellet esse in iudicio ad defendendum patrem absentem, contra quem erat sententia; quia tunc admittitur, vt est tex. not. singularisque *in d. l. exigendi. in fin.* & de hac materia vide plenius Bart. *in l. de pri. illo. §. si procurator autem. ff. de ope. no. nun.* Exceptio, quæ poterat opponi per fideiulsores, si non fuit opposita sentent. fideiusor non habet recursum contra reum principalem; secus si ignoranter, text. est not. *in l. si fideius. ff. mand. & hæc addas omnino ad ea, quæ dixi supra in ver. exceptio qualibet.* & exemplum potest esse in exceptione non num. pec. quæ potest opponi etiam per fideiulsores intra biennium. *l. tam mandatori. Et l. pen. C. de non num. pec.* & multa alia exempla, de quibus *supr. in præ allegato loco.**

Exceptio declinatoria fori, an possit opponi post lit. contest. Dic aut conuentus sciebat, iudicem, coram quo conuenitur, non esse competentem, & passus fuit aduersarium coram eo litem contestari, & non potuit amplius opponere, vt *l. fin. C. de excep. Et l. sed Et si suscepit. ff. de iudic.* Aut ignorabat; & tunc potest opponere, quocumque ad eius scientiam perueniret, etiam post sententiam, vt *l. fin. C. si à non compet. iud. sue. iud.* & est gloss. *in d. l. sed si suscepit. Et in d. l. fin. C. de excep.* facit tex. *in l. 2. ff. de iur. l. limita prædicta. vt inf. in ver. exceptio declinatoria.*

Exceptio peremptoria dicitur illa, quæ in totum perimit ius agentis, vt *Instit. de excep. §. appellatur.* & potest opponi quocumque vsque ad scientiã. *l. peremptorias. C. sen. resc. non poss.* Quod intelligas vsque ad conclusionem in causa; nam potest opponi non potest, vt *cap. cum dilectus. de si. inst.* & tunc dicitur conclusum in causa, quando partes renuntiant omnibus except. producendis, vt est gloss. *in d. cap. cum dilectus & Lanfrac. in cap. quoriam contra. in ver. exceptiones. de prob.* circa quod vide quæ dixi *supr. in ver. conditione facta.* Fallit tamen prædicta regula in multis casibus, quos enumerat gl. *in l. 1. C. de*

iur. & fact ign. in quibus exceptio peremptoria opponi potest etiam post sententiam, & ibi vide.

Exceptio Macedoniana licet sit peremptoria; tamen opponi potest etiam post sententiam ad impediendum executionem. *l. tamen ff. ad Macedon.* Idem dicas de exceptione Velleiani, vt not. *gl. in d. l. tamen ff. & gl. in l. i. C. d. iur. & fact ign.*

Emphyteuta alienans irrequirit domino, licet amittat emphyteusini, vt *l. fin. C. de iure emphyt.* tamen hoc non habet locum, quando alienatio esset ipso iure nulla. Ita singulariter Bal. *in l. 2. post princ. C. de epis. aud.* vt si mulier alienaret sine mundualdo, qui debet interuenire in alienatione mulieris de iure Longobardico, secundum Bal. *ibidem.* quo iure vtimus & nos in casu isto. Quod facit ad id, quod dixi infra, *in ver. iudex licet alias. in ver. falsificans monetam. & in ver. Notarius falsificans.* & vide *las in l. 1. §. si. col. pen. ff. quod quisque iur.*

Expensis falsam monetam, siquidem ipse cuderit eam, punitur de falso. *l. lege Cornelia. la. 1. & ibi Bart. ff. de fals. si vero ipse eam non cudid, punitur extraordinariè, l. secularis. & ibi Bart. ff. de extraord. crim.* Sed si ipse accepisset eam monetam expensam ab alio, non punitur, si eam expendit eo modo, quo ipse accepit. Ita tenet Alex. *in d. l. lege Cornelia. in addit. ad Bart.* & illa dicitur falsa monetam, quæ non est facta ab eo, qui habet auctoritatem faciendi à principe, vt per Bart. *in l. qui falsam. ff. de fals.* Sed si quis expenderet monetam plumbeam iudisticè, punitur de falso, secundum Bart. *in d. l. lege Cornelia.*

Exceptio declinatoria fori, licet sit dilatoria; tamen quando esset talis, quæ redderet processum nullum, potest quandoeunque opponi, arg. eorum quæ habentur *in l. l. C. de procur. vt dicimus in except. quod causa est vsuraria,* quia per eam declinatur forum seculari. Ita tenuit singulariter Lanfr. *in ele. dispendiosam. de iud. in 6 col. & sic limita,* quod dixi *sup. in ver. exce. in declinatoria. &c.*

Exceptio peremptoria, quæ impedit litis ingressum, coniuncta cum ea, quæ non impedit, facit eam similiter impedire ratione coniunctionis. *l. creditor. C. de proc. arg. l. qui patri. ff. de acq. her.*

Ebrius an possit contrahere, & an contractus per eum celebratus possit rescindi, vide *sup. in ver. contractus celebratus per ebrium.*

Excadentia dicitur bona solida dari in feudum per Comites, vel Barones, & ista tantum bona possunt dari per i. tos aliis in feudum, non autem noua feuda constituere possunt. Ita declarat Adr. de Her. *in cap. 1. in ver. Regu. de his que feud. dano poss.* nisi essent bona hereditaria; nam tunc possunt illa dari in feudum pro certa quantitate fructuum annuatim præstandorum. Ita dixit etiam And. *in cap. 1. præterea. in 3. col. de Cai. & Cor. & in cap. 1. §. si. in ff. An ille qui in ex. ff. de m.*

Executores ultimatum voluntatum, si plures sint, an possint vnus sine altero exequi? Bart. *in l. 1. §. si*

*plures ff. de execr. col. 2. tenet, quod sic, & idem tenet Bart. in consil. 147. Sed Bald. in l. fin. in prin. 2. colum. C. com. de leg. tenet contrarium, scilicet, quod non possit vnus sine altero exequi Sed idem Bart. in l. nulli. col. fin. C. de epis. & aler. videtur distinguere, aut distributio erat. incerta, & non potest vnus sine altero; aut certa, & tunc secus. sed de hoc habemus text. expressum. in cap. fin. de test. lib. 6. vbi ponuntur tres casus, in quibus potest vnus sine altero exequi Primus est, si alter est mortuus. Secundus, si est longe abens; Tertius si est præsens, & non vult exequi. ergo aliis casibus videtur cõcedere, quod vnus sine alio non possit. arg. *l. cum prator. ff. de iud. & l. quos prohibet. ff. de test. & inuit ibi gloss. Quid autem si in pluribus procuratoribus? Bart. in l. plurib. ff. de procur. ditinguit, aut sunt præpositi ad vnum vniuersale negotium; & tunc cuiuslibet censetur esse mandatum in solidum, vnde potest vnus sine alio administrare: Si vero ad plura negotia; & tunc quilibet censetur datus pro parte. Quid autem in pluribus iudicibus? Dic, aut erant ordinarii; & tunc cuiuslibet censetur permillum in solidum; vnde tunc potest vnus sine alio iudicare. *l. Imperator ff. ad municip.* Aut erant delegati; tunc non potest vnus sine alio, nisi alius esset præsens, & non contradiceret. *l. duo ex tribus. ff. de re iud. & not. Bartol. in d. §. si plures. in distinctione.* Idem dicas in arbitris, quod in delegatis. *l. in tres. ff. de arbit.* Quid autem in tutoribus, vel curatoribus? Dic, quod quilibet potest in solidum administrare, nisi administratio esset diuisa ab ipsis, vel à testatore, vel à iudice. *l. si plures. la. 1. ff. de admira. iur. & not. gloss. in d. l. Imperator.* Et ex hoc sequitur, quod solus vnus potest sine alio auctoritatem præstare. *l. si. C. de auct. præstari.* Quid autem de aliis administratoribus, puta de executoribus, vel institutoribus? Dic, quod cuiuslibet censetur permillum in solidum. Ita dixit Bart. *in d. §. si plures.***

Exguardum quid significet in materia feudali, vide *infra in ver. Laudamentum &c.*

Error iuris in dampno virando nemini nocet. *l. error ff. de iur. & fa. ign.* Quod limita, nisi esset error in iure naturali, vt *ibi not. gloss.* Item limita non procedere pro rigore iuris consequuando, secundum Alex. *in l. iuste. colum. pen. ff. de acquir. poss.* Vbi ponit exemplum de emphyteuta, qui non soluit canonem per triennium errore iuris, vt cadat sublimius a iure suo.

Executio quando sit alicuius sententiæ, vel instrumenti, debent seruari statuta, & consuetudines loci, in quo fit executio, non autem in quo fuit lata sententia, vel in quo fuit factum instrumentum. Ita dixit Bald. *in l. 1. quasi. 4. C. ne si propat. facit quod dixit singulariter Bald. in l. 1. in fi. verbus. C. de e. 1. §. ff. quem ad hoc refert & sequitur las in l. cum quatuor puella. in fin. illius. princ. ff. de i. iur. om. iudic. & Alex. in l. à duobus. in 1. col. pen. ff. de re iudic.*

Eximens captiuum de manibus familiæ pro deli-

cto, siquidem erat confessus vel condemnatus, tenetur crimine læsæ maiestatis, vt not. Bar. in l. cuiusque. ff. ad l. l. Maiest. Si vero non erat condemnatus, nec confessus, adhuc punitur vitio supplicio, vt not. ibidem Bar & Bald. in l. additos. C. de Epi. audi. vbi ponit etiam, quid de occidente eum, qui ad mortem ducebatur, de quo vide Bart. in l. eiusdem § transfugas. ff. ad l. Cornel. de scar. de quibus etiam vide per Ias. in l. 1. § is videtur. col. pen. & fin. ff. si quis ius di. non obi.

Expensarum appellatione non veniunt damna, nec e contra, ita dixit Ias. in l. 1. §. fia. col. ff. si quis ius dic. non obi. per alleg. per eum, & maxime per text. not. in cap. in nostra extra de iur. sed contrarium Alex. in consil. 34. in fin. vol. 3.

Expensæ, vel alia accessoria, quando petuntur officio iudicis publici, possunt peti, etiam post sententiam, ac si iure actionis deberentur, vide infra, in versio. filiosfam. licet regulariter, &c.

Error iuris & mala fides non semper æquiparantur. nam licet vtrumque impediatur vsucapionem, l. nunquam ff. de vsucap. tamen mala fides impedit acquisitionem fructuum. l. quasitum ff. de acquir. rer. domi. Sed error iuris non tenetur. est not. & ibi gl. in l. de fructibus ff. de don. inser. vsr. & vxor & Alex. qui vtrumque dicit in l. Pomponius. §. quasitum in fin. & §. sed & legario. ff. de acquir. poss. & est rex. in l. sed filio. §. seire. ff. de pos. hered. & gloff. & Alex. in l. quod vxor ff. de acquir. poss.

Excommunicatio non infertur ipso iure per hæc verba: communione habeatur alienus: sed mandatur ferri, ita dixit Abb. in c. si diligenti. in pen. not. de for. compo.

Expensæ, quando possint probari per iuramentum, & quando non, vide Abb. in c. dilecti. col. pen. de for. compo. vbi dicit, quod tantum expensæ litis probantur per iuramentum, non autem factæ ante litem.

Excommunicatus non agit pro iniuria sibi illata: quia obstat sibi exceptio excommunicationis. Ita dixit Abb. in c. veritatis. col. 13. de dolo, & contum.

Exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis, l. nam, quod liquide. §. fin. ff. de pen. leg. & §. vt autem, in Auth. de non alie. non tamen facit comprehendendi sub regula, id quod de sui natura non veniebat, secundum Bart. in l. generali. §. vxori ff. de vsufr. leg. & Alex. in consil. 28. pen. col. velum. 1.

Expensæ faciendæ sunt secundum quantitatem facultatum, & reddituum, ne longi temporis victum brevis hora consumat, gl. in c. conquerente. de offic. ord. & text. & Abb. in cap. cum apost. de censib.

F

FEDVM simpliciter concessum alicui pro soluto iuramento, non tamen specificato, sed secundum motum, & naturam feudi intelligitur concessum hoc modo, scilicet; quia feudatarius tenetur præstare domino vnum militem pro singulis xx.

vinciis annuis, quas percipit ex feudo; & hæc est natura & mos feudi. Ita dixit And. de Iser. in c. 1. §. fin. circa princ. in quib. cau. feud. annu. & in cap. 1. de iur. de re alie. fact. & in d. §. si col. si. subdit singula iter idem Andr. quod Rex concedens simpliciter alicui rem, videtur ei libere donare, non autem in feudum concedere, nisi expresse dicat, concedo in feudum, vel nisi vtatur verbi aptis ad concessionem feudi, puta, inuestio te de tali castro.

Feudum simpliciter concessum, in dubio, si non appareat, præsumitur concessum pro se, & hæreditibus suis. Ita dixit Iser. in cap. 1. §. fin. col. 2. in qui. cau. feud. amit. & in cap. 1. qui. mo. feud. consit. potest. & ibi Bald.

Feudum quaternatum dicitur illud, quod præstatum tantum a Rege alicui Baroni, vt castrum, & ideo sic dicitur, quia omnia ista feuda sunt descripta in quaternionibus Regis, & Cameræ suæ. Sed feudum planum, & de tabula, dicitur illud, quod præstatum ab aliquo Barone, & hoc feudum potest consistere in territorio non in castro, quia illud solus Rex dat, & illud feudum planum, & de tabula non potest dari, nisi in illis rebus, quæ solite fuerunt alias in feudum concedi, quæ excadentia appellantur, vt dixi supra, in verb. excadentia. Ita declarat Iser. in c. 1. in vers. regis de huius q. fess. da. p. & plenius in cap. 1. §. si. de controu. seu. apud par. term.

Feudum non potest obligari in præiudicium domini, ita Bald. in c. 1. §. si. col. pen. de controu. int. sit.

Feudum concessum alicui, licet non fuerit dictum pro se & filiis suis, tamen si in illo regno est consuetudo, quod transeat ad filios, intelligitur concessum secundum consuetudinem illius regni, ita not. And. de Iser. in cap. 1. §. huius generis. qui. ex causa feud. amit. arg. l. semper in stipulationibus. de reg. iur. & l. seruus plurium §. si. de leg. 1.

Fideiusor, qui fideiussit pro eo, qui erat tutus exceptione personalis, non potest se tueri eadem exceptione, vt si fideiussit pro eo, qui non potest conueniri, nisi in quantum facere potest, ipse tenebitur in solidum. l. si fideiussor. ff. de re iudic. & l. verum. §. 1. ff. pro socio. Datur tamen optima cautela ipsi fideiussori, vt quando conuenitur, denunciaret reo, si suscipiat in se iudicium, & opponat suum interesse. nam postea teneretur per obliquum ad id, ad quod directo non poterat conueniri, & sic per hanc cautelam fideiusor condemnabitur eatenus, quatenus poterat reus condemnari, vt voluit Bar. in d. l. fideiusor. & Alex. in l. quia tale. in ff. sol. mar. & idem Bar. in d. l. verum. in prin. per text. in l. idem que. §. generaliter. ff. manda. & Arct. in Rubr. in si. de except. col. 9.

Filia renuntians bonis paternis, & maternis videtur renuntiare his, quæ sibi spe saltem debentur, non autem his, quæ possent sibi obuenire ex iuris dispositione. Ita singulariter consuluit Lud. Ponta. in c. 21. per ea quæ voluit multum not. Bar. in l. qui Roma. §. duo fratres, post prin. in ver. & hac faciunt ad q. duo

fratres. Ex quo dicto inferebat Lud. in præallegato conf. quod licet filia renunciauerit; tamen si pater tranſiit ad ſecunda vota, & inſtituit poſtea vxorem ſecundam heredem, filia poteſt non obſtante renūciatione petere dimidiam illorū bonorum, in quibus ſua nouerca fuit inſtituta; quia iſta obueniunt ſibi ex diſpoſitione iuris, ſex l. hac ediſtali. C. de ſecondū nup. vnde ad ea renunciatio nō extenditur, & ita fuit quandoq; obtentum in ſacro conſil. Neap.

Filius quantum ad familiam, & dignitatem ſequitur patrem, & non matrem l. i. ff. ad municip. Sed quantum ad eius ſtatum libertatis vel ſeruitutis, ſequitur matrem, & non patrem. l. partum. C. de rei vñ. & ratio eſt; quia mater poteſt filio proficere tribus temporibus, ſcilicet tempore conceptionis, & tempore partus, & medio tempore, ſufficit enim vr vno ſaltem tempore ex iſtis temporibus mater fuerit libera, ad hoc, vr liberum partum pariat. l. & ſeruiorum. §. ingenuum ff. de ſta ho. pater vero vno tantum tempore poſſet ſibi proficere, ſcilicet conceptionis, vnde hoc eſt inductum in fauorem filii. Mulier autem quo ad dignitatem ſequitur maritum. l. mulierem. C. de dignita lib. 1. & etiam quo ad forum, vr not. gl. in l. hæres abſens. ff. de iud.

Filius propter nimiam inobedientiam patris, poteſt ab ipſo patre traduci iudici caſtigandus, & etiam carcerandus ad arbitrium patris. l. ſi filius. C. de pat. pot. Si tamen hoc eſſet propter ſauitiam patris erga filium; tunc eſſet ſecus nam tūc cogitur ipſum emancipare. l. ſin. ff. ſi à parente qui ſue. ma. nec habet bonorum poſſeſſionem contra ſe. tunc in bonis filii, vr ibi dicitur iuncta gloſſ. Item nec retinet dimidiam partem vſuſfructus, quam retineret quilibet pater emancipans, vr l. cum oportet. §. cum autem. C. de bo. qua lib. Idem do Chriſtoph. Inſt. per quas perſ. no. ius acq. in 3. col. in gl. in ver. vſuſfructum. per d. l. ſin.

Filius furioſi poteſt hæreditatem ſibi delatam ſine inſſu patris adire, & in ea pro patrefam. reputatur, vnde patri non acquiritur vſus fructus, text. eſt ſingularis in l. cum hæres ff. de acq. her.

Filiuſtam, ſi fuerit hæres ab aliquo inſtitutus, & ſibi vulgarter ſubſtitutus, eo volente adire hæreditatem, pater præfertur ſubſtituto, vr eſt gloſſ. in l. ſi. §. ſancimus. in ver. recuſantem. C. de bon. qua lib. & voluit Bart. in l. i. colum. 4. ff. de vul. & pup. ſecus autem eſt in dominio, cuius ſeruus eſt inſtitutus, quia ſeruo nolente adire præfertur ſubſtitutus. l. cum proponas. C. de her. inſt. Et ratio eſt, quia ſubſtitutio vulgare intelligitur, ſi hæres non erit, vel per ſe alium hæredem non fecerit. l. ſi. aſerſum. ff. de hered. inſt. quod non habet locum in ſeruo, quia ſeruus reptidians, non facit hæredem domini, vr d. l. cum proponas. Sed in filio ſic, vr d. §. ſancimus. Et ratio diuerſitatis eſt, quia olim quocūq; acquirerebat filius, eſſe dicebatur patris ipſo iure quo ad dominium, & quo ad vſum fructum, l. pater. ff. de acq. her. Hodie autem acquiritur quo ad vſum fructum tantum. l. cum

oportet. C. de bon. qua lib. Cum ergo pater hodie ſit in hoc grauatus, releuatur in aliis, vr etiam inuito filio poſſit hæreditatem adire. arg. l. cum qui ff. de iure iur. ſed in ſeruo nihil eſt immutatum; ideo ſecus, vr d. l. cum proponas. & vide Bart. in d. l. col. 4.

Fiscus, in illis tantum bonis ſuccedit alicui propter delictum, in quibus quilibet priuatus hæres ſuccederet; vnde per publicationem bonorum, illa tantū bona vadunt ad fiſcum, quæ irent ad quemlibet iure hæredis; non autem iure filii. l. in inſulam. in prin. ff. ſol. mar. vbi ſi pater fuerit deportatus, ad fiſcum non tranſit actio, quam pater habet communem cum filia, ſed conſolidatur in filia. Ratio eſt; quia illa actio conſolidatur iure filiationis; non autem iure hæredis, vr probatur in l. vnica. §. videamus. C. de rei vñ. ad ibi; & ſi fuerit exhæredata. Eodem modo dicimus in emphyteuſi, quæ tranſit iure filii, non autem iure hæredis, vr not. Bart. in l. quod dicitur ff. de verb. obl. Similiter & in feudo. ita not. Alexand. in d. leg. in inſulam. in prin. Et quid in quarta, & lucro maritali? Videtur idem, quod tranſit etiam ad filios, dato, quod non ſint hæredes matris, ſeu patris, vr habetur in materia quartæ.

Fideiuſſor, licet alias non poſſit obligari, niſi per ſtipulationem, vr l. blandius. C. de fideiuſſ. & l. 5. §. ſatu acceptio de verb. oblig. tamen limita primo hoc non habere locum fauore dotis; nam fideiubens pro dote, tenetur etiam pacto nudo. Ita tenet Bal. in l. ſi. C. ad elle. & vide quæ dixi infra, in verſ. lex ſciendum, &c. & not. Alexand. in d. §. ſatu acceptio. Secundo limita non habere locum in fideiubente ad pias cauſas. Ita voluit Lud. Roman. in aurb. ſimiliter. C. ad l. Falc. per ea, quæ voluit Bald. in d. l. ſin. Terrio limita in eo, qui interceſſit pro republica, vr per eundem Ludouic. in leg. ſi fideiuſſor. §. i. ff. qui ſatu. cog. Quarto limita in fideiuſſione tacita à lege inducta, vr l. cum oſtendimus. §. pen. ff. de fideiuſſ. iur. & leg. 2. ff. ad municip.

Fideiuſſori licitum eſt ſoluere creditori de ſubſtantia rei principalis propria auctoritate, & ſine aliquo mandato, vr eſt text. quem reputat ſinguli Bart. in leg. ſi procur. §. ſi pignoranies. ff. mand.

Falfificans monetam licet puniatur de falſo, vr l. 2. C. de fal. moneta. tamen non habet locum in eo, qui falſificat talem monetam, quæ non expenditur in illo regno. ita tenet Alex. in conſil. 14. c. volum. 1. per tex. in l. eleganter §. qui reprobo. ff. de pign. act. vbi dicitur, quod reprobata moneta non dicitur monetæ. Eodem modo dicimus in eo, qui tondet ſue reſecat monetam, qui licet alias puniatur de falſo, vr l. quicumque ff. de falſ. & not. gloſſ. in d. l. 2. C. de fal. moneta. tamen ſi quis tondet monetam falſam, & reprobam, non puniatur. ita tenet Dynus in d. l. quicumque alias in l. cuiusq; ad leg. Jul. de aſeſ. & Ale. in d. §. qui reprobo. & gl. in c. cum canonicis. ext. de cenſib. & adde quod in ſimili dixit Iaſ. in l. 1. §. col. 2. ff. quod quisq; iur. & vide infra in ver. iudex licet.

Videiussor an possit accipi in delictis, vt si dico, facias tale delictum, & noli curare de pœna; quia ero tibi obligatus, vide infra in verb. *Promissio iurp. iuxta fin.*

Fiscus habet semper præsumptionem contra se: vnde si reperiuntur duo instrumenta confecta eodem die, vnum fisci, & aliud priuati, præsumitur prius factum instrumentum priuati ita singulariter Bart & ibi Alex. in l. non puto. ff. de iure fisci.

Fiscus succedens priuato pro rebus gestis à priuato, vt iure priuati, pro gestis vero à se, vt iure iure suo, dicit Bart. in l. fisco. l. 1. ff. de iure ff. & gl. in l. cum quidam. s. fisco. ff. de v. iur. In primo casu est ratio, quare vtatur iure priuati, ratione connexitatis, sicut alias dicimus in l. cum altum. ff. de neg. gest. & in l. fisco. vnum. ff. quem admodum ser. amit. ff. in c. 1. de iure patr. lib. 6. & in l. qui patri. ff. de acquir. hered.

Fideiussor, qui intercessit pro eo, cuius bona sunt publicata, potest opponere exceptionem excussionis, etiam contra fiscum, antequam ipse soluat. ita Alex. in l. fin. col. 3. ff. si cert. pet. nisi esset certum, quod fiscus exigi non potest, puta quia esset magnus tyrannus, vel rixosus; quia tunc conuenitur fideiussor; nulla facta excussione contra fiscum, vt not. Bart. in d. l. fin. arg. eorum quæ not. gloss. & ibi per Doct. in l. 2. in princ. ff. qui satisf. cog.

Fideiussor promittens quanto minus exigi poterit à debitore principali, potest opponere exceptionem excussionis, etiam si huic beneficio renunciauit, vt auct. præfente. C. de fideiuss. ita Alex. in l. fin. ff. si certum pet. Ratio est secundum eum; quia videtur promississe sub conditione, si principalis non poterit exigi, ante cuius aduentum non ceidit dies agendi contra fideiussorem. l. cedere diem. de verb. signif. Hoc tamen limita, singulariter non habere locum in eo, qui promissit, quanto minus potest exigi a fisco, vel pro eo alio modo fideiussoribus; quia semper potest conueniri nulla facta excussione, etiam si nõ renunciauerit beneficio excussionis. Et ratio est; quia fiscus semper præsumitur esse soluendo. l. 2. ff. de fund. dor. Vnde sequeretur, quod frustra promississet, cum nunquam deueniret ad eum; vnde promissio talis debet aliquid operari. argum. l. si quando. de leg. 1. ita singulariter Bald. in l. 1. c. l. pen. vers. etis quaro fideiuss. pro fisco. C. de conu. ff. deb. & Alex. in d. leg. fin. Quod etiam fallit in campo, vt in Auct. de fideiuss. s. argentariorum.

Fideiussor an possit peti interim à debitore habente aliquam dilationem ad soluendum? Dic, quod aut dilatio est sibi concessa ab homine, aut à lege: primo casu, vt quando est data dilatio à creditore, tunc peti non potest satisfactio, nisi hæc conditio fuerit in dilatore appositæ, vel nisi causa cognita appareat debitor suspectus. l. si creditoris. ff. de priu. credit. l. somnibus. ff. de iud. Quæ cautio dictæ leg. in omnibus habet locum, non solum in contractibus bonæ fidei, sed etiam in stricti iuris, secundum

communem opinionem, quam ponit Alex. in l. 2. in princ. in 4. col. ff. solut. matr. & Bart. in l. sine apud. col. 3. C. de transact. per text. in l. in possessionem. in verb. promissa. ff. ex quibus caus. in possess. ear. quicquid dixerit gloss. in d. l. 2. Fallit tamen prædicta regula, quando dilatio habetur ab homine miserationis causa, & hæc verba apponuntur in datione, quia interim potest peti fideiussor. ita not. Paulus de Castr. & alii Doct. in l. si constante. s. quotiens. ff. sol. matr. Nisi reus non posset inuenire fideiussorem; quia tunc debet condemnari, deducto intertutorio mediæ temporis, ita not. Alexan. in d. s. quotiens. per illum text. Secundo casu, quando est concessa à lege, dic, quod indistincte potest peti satisfactio. Idem si concedatur à principe. l. vniuersa. C. de proc. Imp. off. qui apripiceps dicitur lex animata, l. 1. ff. de const. princ. Idem si à testatore, l. inter omnes. ff. qui satisf. cog. quia eius voluntas lex dicitur. s. disponat. in Auct. de nupt. Idem si à iudice, l. si debitori. ff. de iud.

Fructus percepti ex re pignoratâ, licet alias computentur in sortem, vt l. 1. C. de pign. et hoc tamen non habet locum, quando fuisset pignoratium aliquod feudum domino, qui concessit illud habenti directum dominium; quia facit fructus suos; nec eos computat in sortem, vt est text. & ibi gloss. in c. contractus. extra. de usur. Ex quo infert ibi multum singulariter Barbat. in quadam add. post Abbat. quod idem esset, si emphyteura pignoralset emphyteusim domino; quia ratione directi dominii faceret fructus suos, nec committit vsuam. ita allegat tenuisse Rom. in l. diuortio. s. ob donationes. ff. de iur. matrim. Quod est not. ad quod adde text. expressum in c. 1. extra. de feudis.

Falsa causa au vitiet contractum, vel legatum, vel sententiam. vide inf. in verb. legatum sub causa. & de sententia vide etiam in l. 2. C. quant. o. prouoc. non est nec. & Bart. in l. ex diuerso. s. fin. ff. iouis. matr. & in l. præses. ff. de re iud.

Filius familias minor an admittatur ad procurandum pro parte absente. vide supr. in verb. exceptio procuratoria.

Filia familias si vult agere contra matrem ad repetitionem dotis, debet habere expressum consentium patris; nec sufficit taciturnitas, vt est gloss. in l. si cum dotem. s. 1. ff. sol. matr. & in auct. quod l. cum. C. de collat. secus autem est econuerso, si pater vult agere, quia non requiritur expressus consensus filiarum, sed sufficit, quod non contradicat, vt l. 2. s. voluntate. ff. sol. matrimen. Quod limita, nisi sita per pudorem taceat; nam tunc causa cogita iudex iudicabit eam contradicere, & repellit patrem agentem, puta quia est turpis persona, vt dicit l. in. cum. dotem. s. et iuxta tempore. Ratio diuersitas est; quia filia non potest esse in iudicio sine consensu patris, l. fin. s. necessitate. C. de bon. qua. lib. Ideo requiritur expressus consensus eius, cum requiratur pro legitimatione personæ; quod secus est in parte.

Filiusfamilias an factus paterfamilias teneatur reddere pecuniam quam mutuo accepit, dum erat in patria potestate. Dic, quod non; nam adhuc est tutus exceptione Macedoniana, vt probat text. in l. 1. *de fin. ff. de Maced. & in l. qui ex. exceptionem. in princ. ff. de cond. indeb. si tamen soluit; tuac si errore iuris, non repetit. & ita loquitur. d. l. q. s. exceptione. n. secundum Bartol. ubi si errore factus tunc repetit, & ita loquitur de fin. & predicta faciunt ad id, quod modo sequitur.*

Filiusfamilias factus paterfamilias, an teneatur implere verum, quod fecit, dum erat in patria potestate, quod tunc implere non tenebatur. per text. in l. si quis rem. §. voto. ff. de polluc. Dic, quod non, ita voluit Abb. in c. scriptura. extr. de voto. & Imol. in c. cū contingat. in 49 col. extr. de iur. iur. & dixi in fr. super collecta in iure canonico in vers. filio facti licet.

Filiusfamilias licet non possit esse in iudicio sine consensu patris, vt l. fin. §. n. s. ff. de ac. C. de ben. qua lib. tamen hoc non haberet locum, quando essemus in fitiofam. minore, qui de facto fuisset admissus in iudicio, & habuisset sententiam pro se; quia si ipse vult acceptare talem sententiam, procedit iudicium ita factum sine consensu patris, ita voluit Alex. in consil. 59. in 2. vol. per gl. in l. non idem minor. C. de. recur. & in l. 1. C. qui legi per. hab. stan. quod facit ad id, quod dixi infra. in vers. pupillus non potest esse in iudicio.

Furtum, pleae probari potest per coniecturas, statim enim, quod quis demonstrat ostium fractum, vel fugam famuli, dicitur pleae probasse furtum, ita not. voluit Bart. in l. si quem ex argentiarius. §. an veri. ff. de edend. Et est ratio; quia cum tale crimen soleat semper clamari, & occulte fieri, non potest ita de facili probati per testes; vnde recurritur ad coniecturas, sicut etiam dicimus in adulterio vel stupro probando, vt not. Bart. in l. 2. §. simul ff. de adult. & Abb. in c. praterea. extr. de testib.

Fideiussor constante matrimonio, nec dari, nec exigi à marito potest pro dote conseruanda, seu restituenda, ne causa perfidiae oriatur inter vitum & vxorem, vt l. 1. & l. 2. Et etiam in rubi. C. de fideiussor. dat. den. Nec potest maritus illis legibus renunciare, secundum Bart. & gl. ibi fallit autem, si maritus inciperet vergere ad inopiam, vt concludit Bartol. in l. si constant. §. quotiens. ff. sol. matr. Item fallit, si ante nuptias contractas accipiarur fideiussor; quia hoc fieri potest, ita not. Alex. in d. §. quotiens. col. 3. & ita obseruatur. Item fallit sol. matr. quia potest accipi fideiussor pro dote restituenda intra annum, vt est text. in d. §. quotiens.

Fugatus ab aliquo, si fugiendo cecidit, & vulnerauit se, an ille, qui eum fugauit, seu persequitur, teneatur tanquam vulnerans? Dic, quod uon; sed tenetur tanquam vulnerari faciens, ita tenet Bart. in l. si gemina. ff. arb. fur. casar.

Fractis appellatone etiam soror continetur, gl. est in l. si quis sta. ff. de test. in l. 1. & l. Mutius. §. quasi.

sum. & ibi Bartol. ff. de leg. 2. & text. in l. tres fratres. ff. de pati.

Furiosus, si ante superuentientiam furoris commisit aliquod delictum, per quod debebat ad mortem damnari, per talem furorem superuentientem damnari non debet, ita voluit Bald. in l. furiosum. in fin. C. qui testam. fac. poss. Ex quo dicebat Io. de Imo. in c. Regentium. extr. de testam., quod etiam si post sententiam ille, qui erat condemnatus ad mortem, efficiatur furiosus, per hoc non debet mori; licet Tunc agi contrarium teneant quo ad damnationem animae, sicut etiam quod si post peccatum mortale aliqui efficiatur furiosus, quod adhuc ibi ad infernum: & quod dixi in furioso, est secus in prodigo; quia delictum adiunctum delicto non debet sibi opitulati, vt not. Bild. in d. l. furiosum. & Bart. in l. u. can. ff. de verb. obl. g. Vn de consil. u. est, quod postquam quis commisit tale delictum, fingat se furiosum, & vide Alex. in d. l. furiosum, referentem plures opiniones.

Furtum non committitur sine contractione. l. inficiando. ff. de furt. & l. 3. §. si rem ff. de acq. poss. Ex quo sequitur, quod si quis intrat domum alicuius causa futandi, & postea non furatur aliquo modo impeditus, non tenetur poena furti, sed extraordinarie punitur, vel poena iniuriarū, vt l. saccularius ff. de extra. ord. cri. caus. est in l. vulgaris. §. qui sur. ff. de furt., quem singularem dicit Bald. in l. si quem non dico in rapore. in 3. opp. C. de episc. & cler. & licet alias, quando criminaliter agitur, puniatur affectus, vt dicit Bald. in d. l. si quis non dico in rapore, tamen in furto non habet locum, etiam si criminaliter agatur, vt per Bart. in d. §. qui furti.

Falsū moneta quae dicatur, vide supr. in vers. Exp. pendens falsam monetam, &c.

Fugiens a carcere fractis ostiis, vel muros transcendens, punitur eadem poena, qua esset puniendus, si vere commisset illud delictum, pro quo fuit carceratus, & habetur pro confesso, ita not. Bart. & gloss. in l. in eos ff. de custod. reor. secus si fugeret apertis ostiis, vel si post statim reuerfus est; quia habetur ac si non fugisset, vt not. Alexan. in d. l. in eos & Frac. Curt. in rep. l. admonendi. col. 48. & mitius etiam punitur, si negligentia custodum effugit. l. 1. ff. de eff. act.

Faciens fugere debitorem carceratum à carcere, tenetur satisfacere omnibus creditoribus eius, si ad instantiam eorum fuit carceratus, text. est not. in leg. quoties, C. de extra. lib. 10. & vide per Franc. Curt. in d. l. admonendi. col. 49. Eodem modo dicimus in eo, qui laecat instantiam alicuius; quia tenetur ei ad interesse ita tenet Bald. in l. 1. C. de fid. instrum.

Fideiussor succedens teo principali, & faciens inuenturiam, an teneatur creditori ex persona sua, & ex persona defuncti, an vero actio fideiussoria sit extincta seu cōfusa, vide supr. in vers. creditor. si succedat.

Filiusfamil. potest esse procurator pro alio in iudicio etiam sine consensu patris, text. est singularis

hic. quid general. de procur. lib. 6. Item in causis spiritua-
libus potest esse in iudicio, etiam sine consensu pa-
tris, vt est tex. not. in c. fin. §. de iud. lib. 6. & vide vnam
gloss. ord. in c. ex parte. ext. de rast. spol. vbi numerantur
plures casus, in quibus minor habetur pro maiore.

Furtio sus semel semper præsumitur furiosus, nisi
contrarium probetur. ita not. Alex. in l. furiosus. C.
qui testam. fac. poss. & gloss. in cap. fin. de succ. ab intest. &
Abb. in c. cum inter canonicos. de elec.

Falcidia detrahitur deducto prius re alieno,
prius enim debet satisfieri creditoribus. hæreditariis
in solidum, deinde ex legatis debet detineri quarta.
Irritum. & l. in imponenda. C. ad l. Falc. & not. Alex. in
l. in quartam. col. 2. ff. de d. tit. An autem de omnibus re-
bus debet detrahi Falcidia, an vero ex vna, vide Bar-
tol. in d. l. in 4. col. 3. in fin. & Doct. in l. filium quem ha-
bente. C. fam. ex c. s.

Filius an dicatur habere hypothecata omnia bo-
na patris in solidum pro legitima, vide Alex. tenen-
tem quod nou. in l. 4. col. 2. ff. ad leg. Falcid.

Fama seu Rumor excusat quæ a dolo præsumpto.
Ita tenet Bart. in l. fin. ff. de h. r. inst. Quomodo autem
proberur fama, vide Bart. in l. §. eiusdem. ff. de testib.

Filius familiaris solutionem recipiens, an liberet
debitorem soluentem, vide Bart. & Doct. in l. non so-
lum. ff. sol. matr.

Fuudi appellacione venit proprietatis, & vsus fut-
ctus simul. ita dixit Alex. in l. cum filiosam. col. pen. de
leg. 1. per tex. in l. alii. ff. de vsufr. leg.

Filiusfam. potest esse in iudicio sine consensu pa-
tris in aduentitiis, in quibus patri non quaeritur v-
susfructus. ita not. Alex. in l. pon. C. qui testam. fac. poss.

Filius simpliciter repudians hæreditatem patris
sibi delatam, videtur repudiare tam ius succedendi
de iure ciuili, quam de iure prætorio. ita not. Alex.
& ibi est communis opin. Doct. in l. suum. C. de iure
delib. Eodem modo, si simpliciter repudiat expre-
se bonorum possessionem, videtur repudiare eam,
ex quo cunque capite sibi competat. ita est gloss. in
l. 1. §. sed videndum. ff. de succ. edict. quam sequitur Ias.
in l. licet. in fin. C. de iure delib. licet si tacite excludere-
tur tempore, puta per lapsum anni, haberet alium
annum tanquam agnatum, & alium tanquam co-
gnatum, vt est text. in d. §. sed videndum & not. gloss.
fin. in l. 1. C. qui admitt.

Filiusfam. maritatus, de iure communi testari non
potest, sed de iure Longobardico sic eum contentu
mariti: quia in totum de illo iure transit in potesta-
tem mariti. ita voluit Bald. in l. fin. vna. C. de nup. &
de primo dicto vide Alex. in l. iuniorum. col. 1. C. de testa-
fac. poss. & Alex. in consil. 17. vol. 2. & Matth. de Affl. in
decis. 260. cons. Neap.

Fur an præsumatur, ex eo quod reperitur res fur-
tica penes eum? Distingue, an ille est in mala condi-
tionis, & fama, & alia solitus furari, gloss. est & ibi
per Bart. in l. in c. vna. C. de furs.

Filiorum appellacione non veniunt nepotes, et-

iam in fauorabilibus, vt Insit. qui dar. est. poss. Fallit
in casu difficilis separationis filiorum à nepotibus,
vt si lego fundum cum villico, & eius filiis quia rone
veniunt & nepotes. l. filii. secundum gloss. & l. libe-
rorum. §. sed & Papinianum, & ibi gloss. de verborum si-
gnif. & vide Bartol. in l. Gallus. §. instituens de liber. &
posibum.

Filii nati ex prohibito matrimonio ignoranter
contracto, sunt legitimi, & sufficit, quod alter con-
iux fuerit ignorans, licet alter fuerit in mala fide. ita
not. dixit Bald. in l. qui contra. C. de incest. nup. facit gl.
in l. miles. §. mulier. ff. de adult. & gloss. in c. cum capti-
uitate. 34. quest. 1.

Frater occidens fratrem an possit ipsi succedere?
Dic, quod sic, sed hæreditas ab eo abdicatur, vt ab
indigno, & fisco vendicatur. ita voluit Bal. in l. eam,
quam. col. 3. C. de fideicom.

Filius spiritus potest institui à patre sub conditio-
ne, eum capere poterit. ita est communis opinio,
quam reassumpsit Alex. in addit. ad Bald. l. eam, quam.
C. de fideic. col. 9. licet ibi Bald. tenuerit contrarium,
& idem Bald. in l. si quis incesti. C. de incest. nup. & male,
quia contra eum sentit Bart. in l. 1. circa fin. in vers.
venio ad sextum. ff. de reg. Caso. & Baldus sibi contra-
rius in l. seruus. C. de legat. per tex. in l. in tempus. ff. de he-
rid. instit. & Paul. de Caltr. in l. Gallus. §. quod si us. ff. de
lib. & possib. & Alex. in d. l. Gallus. §. instituens. in 1. not.
Possit tamen saluari opinio Bald. in d. l. si quis ince-
sti. vt procedat in filio incestuoso tantum. secu-
dum Alex. in d. §. instituens Quid autem si spiritus ef-
fer pure institutus, & postea legitimatus, an valeat
institutio? Dic, quod sic, si est legitimatus, parte vi-
uo, quia legitimatio retrotrahitur, vt not. Bart. in
d. l. Gallus. §. & quid si tantum. in fin. col. alias secus, si
mortuo patre, ita dixit Alex. in d. §. instituens.

Ferus inductis ad honorem Dei, non possunt par-
tes renouare, secus si sunt repentina, vid. inductæ
alio modo in honorem hominum, textus est, & ibi
gloss. in cap. in extra de feri. & in c. fin. extra de iude.
& Speculat. in tit. de for. §. fin. & Alexand. in leg. 1. ff.
de fer.

Fiscus nihil speciale habet plus quam priuatus,
nisi in priuilegiis appareat aliquid sibi concessum.
ita not. gl. & Bart. in l. 1. C. de pet. her. & tex. & gloss. in
l. item veniunt. §. in priuatum. ff. de iud.

Famulus an debeat habere tantum pro tempo-
re sua restitutionis? Dic, quod non, & quid si vult
prestare tantundem temporis, quando factus est,
vide de vtroque Bart. in l. seruo. §. item cum quidam.
ff. locat. in fin. & Bald. in l. fin. in fin. Cod. de cond. in ser. &
l. 1. in l. diem defuncto. in fin. ff. de offic. ass. ff.

Furtum non venit appellacione damni. l. si seruus.
§. si quis de manu. ff. ad leg. Aquil. Ex quo inferit Ale-
xand. in l. 2. ff. de der. n. instit. & Bald. in l. ast. prætor. in
prin. ff. de iur. iur. & Alex. in consil. 11. alias 169. in cap.
requiritur. & plebe lasen. in leg. si familia. ff. de iur. em. n.
iud. quod statutum dicitur, quod de damno car-
tito

stetur iuramento damnus passus, ut est communiter per totam Italiam; hoc non habebit locum in furto. Quod est not. Adde Alex. in *consil.* 20. vol. 6.

Filia renuncians bonis paternis, & maternis, ut fieri solet, videtur tacite renuntiare, si uos sibi soluantur, ita singulariter dixit Andr. de Ifern. in *cap. 1. col. 6. & 7. de natura suc. feud.* ubi dicit, ita seruari de æquitate; quod procederet, etiam si cum iuramento renuntiasset; quia iuramentum habet annexam conditionem, si ex alia parte fuerit obseruatum id, quod promittitur, ut not. Abb. in *cap. si ut. in 1. qu. de iur. iur.*

Filius familias, licet regulariter non possit esse in iudicio sine consensu patris; tamen hoc intelligi debet, quando actionem vult intentare; scilicet si officium iudicis, & ita limitatur *l. si necessitate. C. de bon. qua lib. pro hoc est gloss. & not. ibi Alex. in l. 1. in gloss. 3. C. qui admittit.* Quod limita procedere, quando officium iudicis extraordinarie intentatur; scilicet si ordinare, & in figuram iudicis, puta quia est contradictor; quia tunc, ex quo interueniunt tres personæ, quæ faciunt iudicium ordinarium, ut not. Alexand. in *rubr. C. de iudic.* habet instar actionis. Ita dixit Iason in *d. l. 1. col. 5.* & Bald. in *leg. nequiequam. §. de plano ff. de officio proconsul.* Sicut alias in simili dicimus, quod expensæ, & alia accessoria, quæ debentur officio iudicis, si non sint petita ante sententiam, ulterius peti non possunt. *l. 4. C. de pos. & l. terminato Cod. de fruct. & sic exp. scilicet si in re actionis. l. 3. §. si rem. & ibi Bartol. de leg. 3. & not. Ias. in *l. §. fin. col. 2. & 3. ff. si quis iudic. non est rem.* Tantum illud limitatur non procedere in accessoriis debitis officio iudicis nobili, quod succedit in locum actionis. *l. quod si minor. §. si. ff. de minor. v. de tunc idem est,* quod quando debentur iure actionis, ita dixit Alexand. & Ias. in *l. 1. col. 2. C. de iudic.* per textum singularem, in *l. fin. 3. Lucius. ff. de condit. indeb.* & ita etiam limita id, quod dicit Bart. in *l. fin. ff. de eo, quod cert. loc. super illi quæ sit an per receptionem sortis præiudicetur in accessoriis, de qua vide Iason. in *d. l. 1. in 1. col. C. de iud.* Quid autem in aduentitiis, in quibus patri non quæritur usus, tractus, vide Alex. in *l. pen. C. qui testam. fac. poss.* & de his, quæ sunt publici iuris, vide Ang. in *inst. de iur. stipul. §. pupillæ.***

Famulus iudicis, quæ vult capere malefactorem, si ille resistat, se defendendo, non tenetur, si ipsam occidat, vel vulneret. Bart. in *l. si, et si. C. de ha. qui ad eccles. cor. sup. & Bald. in *l. fin. C. de exhib. rea.**

Fuga famuli vel serui facit præsumptionem, quod eo ipso, quod res aliqua non inueniatur, præsumantur ab eo subtractæ, gl. est singul. in *§. si vero etiam quidam. in Auth. de exhib. res in ver. factum.*

Filius in successione, succedit in locum patris sui, quando tractatur de successione aui, vel patris tantum, non aliorum. *l. auunculo. C. communia de success. & Bart. in Auth. post fratres. C. de legit. hered.*

Familiares clericorum gaudent eodem privilegio, quo gaudent ipsi clerici, & debent conueniri eorum iudice ecclesiastico, gio. est not. in *cap. nos. 32. distin. 1. in c. iudicatum. & 9. dist. 1. in c. clericum. lo. 1. 113. qu. 1. & in c. ecclesiarum seruos. 11. q. 2.* Quod tamen limitat Abb. in *c. 7. col. 2. de foro comper.* non procedere in istis famulis conductiuis, id est, qui seruiunt precio, & ita dicit tenere Archid. in *d. c. clericum. & in d. c. ecclesiarum seruos.*

G.

GABELLÆ licitator vltimus, si est pauper, & minus idoneus, non liberat penultimum magis idoneum; immo compellitur penultimus illam suscipere expulso vltimo minus idoneo. ita pulchre tenet Bald. in *consil.* 327. in 2. vol.

H.

HÆRES suus institutus à patre, & grauatus de restituendo, an possit detrahere duas quartas, scilicet legitimam, Trebellianicam, an vnam tantum, & sic Trebellianicam computet sibi in legitimam; dic, aut est pure grauatus de restituendo; & tunc vnam tantum detrahit, scilicet Trebellianicam, quam sibi computat in legitimam; aut est grauatus sub conditione, si sine liberis decesserit; & tunc duas habebit. A principio enim habebit legitimam, & postea adueniente conditione habebit Trebellianicam. ita tenet gloss. in *c. Raynaldus. extra, de testam. & Alex. in l. in ratione. §. quod vulgo in 4. col. ubi plura examinatur. ff. ad leg. Fal. & Bartol. in l. quancquam. C. ad leg. Fal. & idem Alex. in *l. mulier. §. cum proponeretur. in 5. col. ff. ad Trebell.* & ista est communis opinio, quam refert Franc. de Curt. in *d. §. cum proponeretur. et addit. ad Alex.* An autem idem in patre, vel in matre, & alias ascendentibus quibus similiter debetur legitima; dic, quod non, sed semper vnam quartam detrahit ascendentes, ut tenet Alex. in *d. §. quod vulgo. in 1. col. & And. Barbat. in add. in d. c. Raynaldus. in penult. column. super gloss. in verb. legitimam.**

Hæres suus institutus à patre, & grauatus de restituendo, non potest grauati in legitima sibi debita iure naturæ, ut not. Abb. in *c. Raynaldus in 1. n. t. extra, de testam.*

Hæres grauatus de restituendo, si decesserit sine liberis, si ingreditur monasterium, non dicitur decedere sine liberis; imo monasterium in hoc casu succedit loco filiorum, per text. in *Auth. nisi rogati. C. ad Trebell. & in Auth. de san. Episc. §. sed hoc in present. & ibi hoc colligit Bart. & idem Bart. in *l. heredit. §. 1. ff. ad Trebell.**

Hæres grauatus de restituendo hereditatem post mortem suam, si ingreditur monasterium, non est locus restitutioni, nisi naturaliter moriatur, ut voluit Bartol. in *l. Si quis §. fin. ff. de iure fisci. facit l. cum pater. §. hereditatem. el. 1. ff. de leg. 2. & leg. ex*

ua. §. *insulam ff. de verbor. oblig.* nisi sit monasterium factum minorum, ut ibi per eum.

Hæres extraneus institutus, & grauatius de restituendo sub conditione, si sine liberis decesserit, si ab eo fuerit facta aliqua legata pure, tenetur solvere integra legata, nec de his detrahit Falcidiam, & post adueniente conditione detrahit Trebellanicam tantum de fideicommissio vniuersali, non autem de legatis, ut per Bart. in *l. Marcellus, §. idem Comptonius ff. ad Trebell.*

Hæres institutus, cui facta erat substitutio vulgaris, si fuerit mortuus infra annum, & sic transmittitur delibendum ad hæredem, per *l. cum in antiquioribus, C. de iure delib.* an admittatur hæres hæredis, an vero substitutus? dic, quod hæres hæredis, nam verba substitutionis vulgaris exponuntur, si hæres etiam voluerit, vel non potuerit, vel alium pro se hæredem non fecerit. *l. si paterfamilias ff. de hered. institut. c. l. cum proponas. C. eod. tit. & Bartol. in l. i. in 4. colum. ff. de vulgar. c. pupill.* Sed pone, quod hæres mortuus fuerit, relictis pluribus hæredibus, quorum aliqui adeunt, & aliqui repudiant hæreditatem, an portio repudiata accrescat ad euanibus; an vero vadat ad substitutum: ita tenet Alexand. in *d. l. i. in 6. colum.* Pro hoc videtur casus, & ibi Bart. in *l. fin. in princ. ff. de vulgar. c. pupill.* Et ratio est; quia ius accrescendi, inductum ex prouisione legis, tollitur per ius substitutionis inductum ex prouisione hominis. *l. fin. C. de pact. conuent. c. l. maritus. C. de procura. & dixi. infra. in verb. ius substitutionis.* Sed contra hoc videtur, quod habetur in *l. quamdiu. l. 1. ff. de acquirend. hered. nam quamdiu locus, seu spes est institutioni, cessat substitutio. Sed in hoc loco potest esse locus institutioni per ius accrescendi, ergo cessat substitutio. Respondi illa regula habet locum, quando hæreditas non fuit repudiata. Sed hic fuit repudiata; ergo, & de quo vide Bart. in *d. l. fin. de vulg. c. pupill.**

Hæreditas non potest dari, nec adimi directo in codicillis, sed per fideicommissum sic; ut *insti. de codicillis. §. final.* si tamen fuerit directo data, trahitur ad fideicommissum. textus est not. & ibi Bartol. in *l. Scævola. ff. ad Trebell.* & notant Doct. in *l. cum quis descendens. §. sciamus ff. de leg. 3. & dom. Christoph. Por. in d. §. fin. & ibi etiam Ang.*

Habens actionem contra alium, si ab aliquo copuenitur, potest cedendo illam actionem liberari. *l. cum quis. §. 1. ff. de solu.* Quod intelligas verum, si ideo est obligatus; quia habet illam actionem, *l. quod debetur. ff. de pecul.* Secus si esset obligatus ex alio contractu, & haberet aliquam actionem contra alium, quia tunc cedendo illam, non liberatur. *l. petonii ff. de pign. act. & not. Bart. in l. cum fundus. §. seruum tuum. in fin. ff. si cert. pers.* Et ad prædicta est text. in *l. etiam. §. Offilius. ff. iud. matr.* Item limitari potest, quando debitor, qui habebat actionem contra alium, erat obligatus ad speciem; secus

si ad genus; quia tunc cedendo non liberatur. gloss. est not. in *l. si quis uxori. §. apud Labeonem in vers. ad rationem ff. de furtu.* quam refert Alex. in *d. §. seruum tuum. in fin. col.*

Hæres potest opponere exceptionem iuentarii, etiam post sententiam. ita voluit Bart. in *l. ex diuerso. §. fin. ff. sol. matr.* & dixi supra in *vers. exceptio peremptoria, qua non impugnatur.*

Hospes, qui incipit facere tabernam, seu diuersorium publicum, non potest expellere aliquem voleat inibi hospitari; imo eo inuito potest quilibet ibi hospitari. ita voluit Bartol. in *leg. 1. §. 1. ff. fur. aduer. nau. cau. stab.* Quod limita, nisi habeat tor aduenas, quod non possit plures recipere; quia tunc potest expellere, ut ibidem dicit Bart. Secundo limita non habere locum in hospite, qui semel tantum hospitatus est, quia non per hoc inducitur consuetudo, quæ binos actus ad minus de siderat, ut not. gloss. in rubra. *C. qua sit long. consuetu. & Bart. in leg. de quibus ff. de legi. 1.* ita tenuit Bartol. in *l. maritus §. 1. ff. de adult.* Tertio limita, non habere locum, quando aduenas ille esset inimicus hospitis; quia tunc possit impune expelli, secundum Andream de Isero. in *constitut.* quæ incipit: *omnes nostri regimini.* & ad prædicta faciunt, quæ dixi supra in *vers. obligatus ad rem restituendam. c. in vers. meretrix, qua exeret.*

Hæres promittens creditori hæreditario dare centum, quæ testator sibi debebat, an possit opponere contra eum exceptionem iuentarii, vide infra, *vers. maritus promittens.*

Hæres institutus in re certa, an possit plus petere, an vero debet esse ea sola contentus. Sic distingue, quantum potui colligere ex Bar. in *l. quotiens §. si duo. ff. de hered. inst. & Bart. in leg. fideicommissa. §. si quis ita ff. de legat. 3. & Bartol. in quodam suo consilio 177. incip. Maribolus gratioli. & est gloss. in c. 1. versio. re certa. de testam. libr. 6. Aut fuit institutus si ius in re certa, aut extraneus. primo casu, si est datus sibi cohæres in reliquum hæreditatis, filius nouumpet testamentum, sed debet petere supplementum legitimæ. *l. omnimodo. c. l. i. c. i. §. relictionem. & l. si quando. §. c. generaliter. C. de inest. testam.* quia ad hæc, ut filius non rumpat testamentum de iure hodierno, debet aliquid habere iure institutionis, ut in *§. aliud queque caputulum. in Authen. ut cum de ap. cog. & not. Alexand. in l. in quartam in 6. colum. ff. ad leg. Falcid. & ibi etiam Bart. in penult. col. in versio. vno ad quartam. & si illud non sufficit ad legitimam, petat supplementum. Et hoc habet locum. Adde Bald. in *l. omnimodo. C. de inest. testam.* siue testator dixerit: & volo, quod plus petere non possit, siue nos & ratio est; quia testator non potest prohibere petitionem supplementi legitimæ, ut in *§. ceterum. in Authen. ut cum de appellat. cog. & voluit S. lycet. in d. leg. sciamus. in princ. quem refert, & sequitur Alexan. in d. §. si duo. in addit. ad Bartolum. & ita concludit***

Bar. in d. consil. 177. Si vero non est datus filio co-
 haeres; & tunc aut testator dixit, quod plus pete-
 re non possit, & filius succedit ab intestato, per il-
 lam rationem; quia non potest quis decedere pro
 parte testatus, & pro parte non, *l. in nostrum. ff. de
 reg. iur.*

Aut nihil dixit; & tunc censetur institutus in to-
 tum, *l. si ex fundo ff. de hered. instit.* Secundo ca-
 su principali, testator, quando fuit extraneus insti-
 tuitus in re certa; & tunc similiter si est datus sibi co-
 haeres in reliquum, nihil aliud petere potest, siue
 testator dixit, quod plus non perat, siue non, sed
 habebit loco legatum, adeo, quod pro illa non
 tenetur creditoibus hereditariis. Ita singulariter
 dicit illa glossa, *in d. cap. 1. de testam. libr. 6.* per tex.
in l. quotiens de hered. instit. Si vero non est datus
 sibi cohaeres universalis; tunc, aut testator dixit,
 quod plus petere non possit, & testamentum red-
 dicitur ad eandem intestati, unde venientes ab inte-
 stato veniunt ad successorem; & iste institutus si
 non sit de illis, nihil habebit, secundum Barol. *in
 dist. si duo.* & hoc per regulam *l. in nostrum.* Aut
 testator nihil dixit; & tunc erit in totum institutus,
 per *d. si ex fundo.* Vnum tamen scias, quod si tes-
 tator dedit coheredem, quem vivere ei debebat, &
 tamen erat mortuus tempore testamenti, quod in-
 stitutus in re certa totum habebit perierat, et ascen-
 dit, etiam si testator dixerit quod plus petere non
 possit, ita singulariter dicit Barol. *in dist. si duo.* de
 ratione vide ibi per eum. Eodem modo dicas, si
 plures sunt instituti in certis rebus, nullo dato co-
 haere se universali; quia omnes eunt pro vni; hæ-
 redes in totum, *l. platerii. ff. de h. et. a. sit.* nisi tes-
 tator instituerit duos, vel plures coniunctim in ve-
 nire, & vnum alium disiunctim in alio, quia illi duo
 habebunt similes, & hic vna alium similes, tex.
 est not. *in l. Titius. ff. de hered. instit.* & not. glossa *in d. c.
 1. de testam. libr. 6.*

Haeres institutus in re certa, an debeat habere
 partem in emphyteusi, quam suus pater accepit pro
 se, & filius suis hereditis, & successioibus. Dic,
 quod non; nam ista verba debent verificari in eo,
 qui vniuersaliter est haeres institutus, ita singulari-
 ter voluit Alex. *in l. quod m. s. nihil intere. ff. de edend.*
 Si enim non sit illi uerba dicta in re certa, &
 siue sit in re, quod non, & non habere partem suam,
 vel etiam in re, *in consil. 5. & in consil. 177.* nam tunc er-
 iam nihil habere de hereditate patris possit, et re-
 nere empti, & usura, vt not. Barol. *in l. quod d. in. ff.
 de verb. obl. & vide Barol. in l. ut iur. per am. S. si licet
 ff. de p. et. l. 1. & Alex. remittit. in l. quotiens. in p. c.
 l. in re certa.*

Haeres institutus tenetur dare legatio instru-
 mentum, cui est legatum non debitoris, summa
 huius tenentur legatarius non. Arcet. *in l. per uerum.
 filio. eum. qui chirographum. ff. de leg. 1. & Barol. in l. si
 filio. ff. de test. non autem tenetur haeres exigere no-*

men debitoris, vt not. Alex. *in l. apud Iulianum. s. ff.
 Titius. ff. de leg. 1. & Bald. in leg. instrumenta. C. de fidei-
 com. miss.*

Hospes, qui funeravit hospitem mortuum in suo
 hospicio, potest retinere bona illius, donec sibi sa-
 tisfactum de expensis. Ita dixit Bald. *in l. in restituenda. C.
 de petre. hered.* vbi dicit, idem esse in expensis factis
 in iustitia. Et idem dicit de scholari, qui fecit
 expensas pro scholari in funere, vel in infirmitate,
 vt possit retinere libros. An autem sit, vt dicto as-
 serentis se fecisse expensas de quantitate, vide ibi
 per eum, vbi dicit, vt curandum fore ad coniectu-
 ras, & arbitrium boni viri.

Haeres, qui vult venire contra contractum de-
 functi iura, ex aliqua iusta causa, non habet ne-
 cessitate petere absolutam eadem a iuramento defuncti,
 licet defunctus huiusmodi haberet accessum, dicit sin-
 gulariter Bald. *in aut. ad. in. 1. col. C. de iur. ratio
 est secundum curiam, quia iuramentum est extortum
 cum persona defuncti.*

Honor magis sit sederea dextris, quam a sini-
 stris, & deo dignior dicitur a dextris, ita Bald.
in l. decernimus. in 2. not. C. de sacri sacros.

INSTRUMENTVM, in quo ex forma statuti,
 vel consuetudinis, debet apponi nomen, & cog-
 nomine, hoc esse fuerit appositum tantum nomen,
 an vitietur. Vbi, quod si ista requirerentur pro
 forma, ea obesse, vbi tantum nomen, cum arg. in *l. in
 primo ff. de verbo oblig.* cum forma derelicta, *l. Iu-
 lianus. s. nisi quis. ff. ad ext. b.* si vero requireretur
 pro solemnitate, puta in iure melioris demonstra-
 tionis; & tunc, si apponatur nomen tantum, quod
 erat significatum in iuramento, vt puta, gallo pretius,
 valet iuramentum, vt est *gl. in l. haec centulissima. C.
 quæstion. f. c. ff. cum enim simus certi de nomi-
 ne, nec oportet pene cognomen. l. certum. ff. si cer-
 tum per.* Nam si illa demonstrantur, quæ notoria
 sunt, *l. in fin. ff. de dot. p. leg.* in dubio tamen semper
 presumitur, amen requiri demonstrationem potius,
 quam pro forma; cum cognomina dicantur
 repetita gratia demonstrantur auctorum hominum, vt *in-
 sist. obligat. si quis in nomine.* de quibus vide Alex. *in
 l. ff. de leg. 1. c. o. h.*

In iusta & illata in domum conductam censu-
 tu, tacite obligata domine pro pensione. *l. certius.
 C. locati. Et l. si hoc reum. ff. in quibus cau. p. n. vel hy-
 poth. ra. de iur. ab. et l. fin. C. eod. tit. Et l. tuen quia ff.
 de ad. quæ intelligas de rebus ipsius conductis;
 secus in rebus alienis, vt est glossa, *in dist. l. item quia.*
 nam sicut ex rebus res aliena non potest obligari, *l. si
 aliena. ff. de p. et. ad.* ita de tacite, & dicuntur ob-
 ligata actione, *l. si in.**

In obligatione omnium horum veniunt non
 tantum presentia, sed etiam futura, *l. in C. quæ res
 sign. oblig. p. ff.* Secus autem in alienatione omnium
 bonorum.

bonorum: quia tantum presentia veniunt. *l. si ita legatum: ff. de aur. & argen. leg.* & intelligas alienationem omnem contractum, per quem dominium transfertur, ut dicit Bart. *in d. l. fin.*

Ius accrescendi transmittitur ad hæredes, non autem ius substitutionis. *l. si ex pluribus: ff. de suis, & legit. & l. qui patri: ff. de acquir. hered.* & est ratio, secundum gloss. *in d. l. si ex pluribus*, quia substitutio est secunda institutio, ut not. gloss. *in rubr. ff. de vulgar. & pupill.* Sed institutio non agnita, non transmittitur. *l. emat. c. para. . . qui admittit*, ergo minime substitutio, scilicet ius accrescendi est quoddam accessorium; unde ad quem transit una pars hæreditatis, ad eundem transibit alia per ius accrescendi. *c. accessorium. de reg. iur. lib. 2.* Item hoc ius accrescendi est indudum per provisionem legis, scilicet, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus, quod ius non patitur. *l. ius nostrum: ff. de reg. iur.* unde propter hanc necessitatem transit ad hæredem, ut est gloss. *in d. l. qui parte*. Ex quibus apparet melius esse venire per ius accrescendi, quam per ius substitutionis, cum illud transmittatur, & hoc non. ita dicit Bart. *in d. l. qui parte*.

In alternatiis, cuius sit electio, distinguitur, aut sumus in alternatiis rerum, aut in electionariis personarum, aut in alternatiis remedium. Præmo casu, aut verba executionis sunt directa in creditorem, & eius erit electio, aut in debitorem, & eius erit electio similiter, tam in contractibus, quam in ultimis voluntatibus. *l. p. an. l. 1. §. pen. ff. de leg. 1.* & ibi not. & *l. si ita relictum §. re. aff. ff. de leg. 1.* & not. gloss. & Bartol. *in d. l. Lucio: c. d. tit. & c. ex. in §. nunc autem in penul. col. in tit. de act.* Si vero sumus in dubio, quod sciri non potest, in cuius personam dicantur directa verba executiva; & tunc in ultimis voluntatibus electio est legatarii, & sic creditoris, ut dicit gloss. *in d. l. Lucio*, in contractibus vero electio est debitoris. *l. plerumque §. in ff. de iure dot. l. eum, qui certarum §. fin. ff. de v. rbor. oblig.* Quod tamen singulariter limita, non habere locum, quando creditor stipulatus esset alternatiue propter sui cautelam; ut si dico, promisi tibi dare decem, vel fideiussores, nam non potest debitor eligere fideiussores, sed creditor potest præcise facere ipsum condemnari ad decem; quia fideiussores stipulatio facta in cautelam, & favorem creditoris, non debet redundare in eius odium. *l. quod favore C. de legib. v. l. 4. §. si ex conventionibus ff. de re iudic. in d. l. singulariter* voluit Bart. *in l. q. rames de reg. act.* vide gloss. & Bald. *in l. quod si minor. in 2. col. ff. de minor.* in casu, in quo is, qui non habet in ære; debet laere in corpus, quis eligat iurisdictionem in corpus, debitor, an creditor Secundo casu, quando sumus in alternatiis personarum; & tunc similiter attendimus verba executiva, ut si dinguuntur in personam iudicis à lege vel a principe, tunc lex eligit. *l. si fugitivus. C. de servis fugit.* Si vero dinguuntur in personam rei, ipse eligit. *l. quis cumq. in princ. & ibi not. C. de servis.*

fug. & Bald. in d. l. Lucio in fin. & Bart. in l. 1. §. 1. ff. de iura. Si vero sumus in dubio; & tunc Bart. in d. l. 1. tenet, quod electio sit rei, arg. l. pen. ff. de pœnu. Tertio casu, scilicet alternatiis remedium, tunc semper electio est eius, cui competunt. *l. quod in hered. §. eligere ff. de tribut. & l. 1. C. de furt. & not. Bart. in l. vobis patrum. in 2. colum. C. de transact.* An autem facta semel electione, admittatur variatio? Dic. quod in alternatiis rerum in ultimis voluntatibus non admittitur. *l. apud Aufidum ff. de opt. leg.* & rationem ponit Bart. *in l. si quis stipulatus sit Stichum ff. de verb. obligat. & gloss. in l. huiusmodi §. Stichum ff. de legat. 1.* scilicet quia ultimæ voluntates non possunt esse independenti. *l. si quis ff. eum prod.* Item facta electione, dominium transmittitur ipso iure in electionem. *in d. l. apud Aufidum. & l. statuliberum §. Stichum ff. de legat. 2.* Si vero sumus in contractibus; & tunc si habet electionem a lege, potest variare, ut probatur *in d. l. eum, qui certarum §. fin.* quod est in debitore, qui habet electionem a lege in dubio, *ut d. l. plerumque §. fin.* An autem post sententiam, possit variare, & quæ remedia sunt, quod non possit variare, vide Bartol. *in d. l. eum, qui certarum §. fin.* Si vero habet ab homine; & tunc, aut habet electionem per futurum iudicium; & potest variare, aut per futurum iudicium; & non potest, ut dicit *l. si quis stipulatus sit Stichum*. Quando vero sumus in alternatiis remedium; & tunc, aut illa remedia sunt ad invicem inter se contraria origine, & executio, vel executio tantum, & tunc si competunt ad idem, uno electo, item renunciatur tacite. *l. post de m. ff. de lege com. in ff. de d. l. 1. C. de furt.* secus si ad diversa, ut not. Bartol. *in d. l. 1. & Bartol. in l. 1. §. non queritur ff. de publican.* Aut sunt diversa, sed non contraria; & tunc, si competunt ad idem, non admittitur variatio, ut dicit *§. eligere. & l. cum situs §. varius ff. de legat. 2.* si ad diversa, admittitur. *d. §. eligere & l. naturaliter §. nihil commune. ff. de acquirend. poss. §. 1. l. an eadem §. fin. ff. de except. rei iudic.* Si vero sunt compatiblea inter se; & tunc uno intentato, potest alterum etiam intentari. *l. 1. §. quæ ergo. ff. de vent. in p. ten. & not. per Bartol. in l. 1. in princ. ff. si quis in d. ten. non obtinet.* In pœnis putatena in alia d. te variari posse, & ad leuicem redire; *argum. in d. l. penult. ff. de pœn.* Aduerte tamen; quia vbiunque dixi variari posse, varians tenetur ad expensis factis ratione prima via intentata. *l. edita. & ibi not. g. ff. in fin. C. de edend.* & Bart. *in d. l. si quis stipulatus sit Stichum. in fin.* Item vbi dixi variari non posse, fallit, nisi sit talis persona, quæ in integrum potest restitui. *l. §. si sine in princ. ff. de minor.* Item fallit, nisi iusta ignorantia interuenerit, ut dicit Bart. *in d. l. C. de furtu & de prædictis* vide Alex. & Doct. *in l. qui dicit. ff. de legat. & gloss. in leg. hæreas §. si incerto ff. in erro. l.*

Intelectio facta in bonis alienis, intelligitur tantum quo ad alienationem, & ad actus præce-

dentes in præiudicium interdicti, non autem quo ad acquisitionem, ita singulariter voluit Angel. *in leg. mutuum. ff. de acquir. her. ed. per l. u. cui bona. ff. de verbor. oblig.* Adde tamen, quod in catu, quo est interdicta alienatio bonorum, si talia bona fuerint de facto alienata bonæ fidei emptori, licet alienatio posset reuocari; quia dominium nondum esset translatum; tamen, quia possessio est translata, talis bona fides est sufficiens ad fructus acquirendos, ut est text. & ibi gloss. *in l. C. si quis ignor. rem minor. sine decr. compar.* & est text. *in l. de fructibus. ff. de donat. inter vir. & vxor. & l. bona fidei. ff. de acquir. rer. dom.* & gloss. *in l. ubi lex. ff. de usur.* Nec curatur an emptor fuerit in ignorantia iuris, ita vel ne, dummodo bonam fidem habuerit, ut est text. & ibi gloss. *in l. sed si lege. §. sed si fructus. vers. scire ff. de pet. her. ed.* & not. Alex. *in d. l. u. cui bona.* Item nota in hac materia, quod licet ante interdictionem prodigus possit contrahere, ut est communis opin. Bart. *in d. l. u. cui bona.* tamen, si reperitur læsus, potest petere restitutionem in integrum ex clausula generali, si qua mihi iusta causa esse videbitur, ut est gloss. singularis *in l. pater pro fr. in princ. ff. de mino.* quam gloss. approbat Ang. *in cons. 310.*

Iuramentum suppletorium quando defertur, requiritur citatio partis aduersæ, ita not. Ang. *in l. bona fidei. C. de reb. cred. super verb. causa cognita.*

Quod sic probatur iuramentum suppletorium defertur causa cognita, ut *d. l. in bona fidei.* Sed ubicunque aliquid sit causa cognita, requiritur citatio partis. *in caus. §. causa cognita.* & ibi Bart. *ff. de minor. ergo, & c.*

Iudex potest ex officio, etiam plenam probationem per testes factam, non admittere, si sibi videtur ex aliqua iusta causa; ita singulariter voluit Bartol. *in l. Lucius. in fin. ff. de her. qui not. infam.* alias enim si admittenda non admittit, vel reicienda non reicit, potest puniri in syndicato, ut ibid dicit, quam doctrinam sequitur Franc. de Curt. *in l. admonendi. in 29. col. ff. de iur. iur.*

Iuramentum, in quo non apponitur dies, & consul, licet alias vitietur, ut not. Bart. *in l. si quis ex argenti. §. si mutuum ff. de edend. & text. in Authen. vir. præpon. nom. Imp. in princ.* tamen hoc non haberet locum, quando dies esset appositus in protocollos quia tunc censetur in iuramento repetitus, ita singulariter voluit Speculat. *in tit. de instrum. e. 12. §. in instrumentum. v. q. quid ex g. referet & sequitur Franc. de Curt. in repet. l. admonendi in 44. colum. ff. de iur. iur.* Quam regulam limita non habere locum in priuata scriptura, in qua non requiritur de necessitate dies, vel consul. *l. cur. tabernam. §. idem quasit. ff. de pign. & ibidem Bart. & idem Franc. de Curt. in d. l. admonendi in 36. & 44. colum.* quod not. probis, quæ habeatur intra, *in versiculis scriptura priuata. §. 2. & c.*

Iuramentum nouiter repetitum impedit execu-

tionem absolutoria, quomodo cunque latæ saltem per viam compensationis, per ea quæ notat gloss. *in l. Iulianus. ff. de condi. indeb.* vbi verus debitor absolutus remanet naturaliter obligatus, vnde potest contra eum opponi compensatio. *l. quod in diem. §. etiam. ff. de compensat.* & idem si fuisset quis ex falsis allegationibus condemnatus; quia si nondum soluit repetitis nouis instrumentis, potest excipiendo impedire executionem ita singulariter voluit Franc. de Curt. *in repet. l. admonendi. in 7. col. in quarta fal. ff. de iur. iur.*

Iuramentum, in quo interuenit aliqua confessio, respiciens fauorem tertii non contrahentis, non probat plene pro eo, ut si in contractu diuisionis bonorum inter me. & Titium dixerim, restituo tibi centum, quæ mihi mutauit Sempronius, ista confessio non probat pro Sempronio plene, sed tantum semiplene, ita voluit Bart. *in l. admonendi in 4. colum. ff. de iur. iur.* Hoc tamen fallit, quando talis confessio respiceret fauorem dantis, ut si dico, do tibi centum, quæ dedit mihi vxor mea in dotem; nam talis confessio plene probaret pro ea, ut notat Alex. *in d. l. admonendi in 12. col. & Bart. in consil. 123. in ip. factum sic se habet. Titius & Sotus. & c.*

Iuramentum de calumnia dicitur esse ita de substantia processus, quod non potest aliquo modo remitti, etiam à partibus, imo processus vitietur. *l. 2. §. sed quia veremur. C. de iuramen. calum.* sicut dicimus in aliis substantialibus iudiciis, quibus partes non possunt renunciare, ut not. Bart. *in authent. offeratur. in fin. C. de her. cont. siat. & in l. prælatam. C. de sentent.* Imo consuetudo dictans, quod non iuretur de calumnia, est nulla, ut not. Alex. *in leg. si quis in iudiciis. ff. si quis cau. & text. in cap. ceterum. extra de iuramen. calum.* bene tamen potest per testetiptum remitti à principe, dummodo fiat mentio, non obstante tali lege, & c. ut not. Abb. *in d. cap. ceterum in fin. colum. & Alexan. in d. l. si quis in iudicio.* Prædictis etiam adde, quod si tale iuramentum defertur actori, & non vult iurare, debet amittere causam, ita singulariter voluit Angel. de Aret. *Instit. de pæn. temere lit. in princ.*

Instantia cœpta cum eo, cuius bona sunt publicata, an transeat in fiscum, sic distinguitur, aut ille, cui fiscus successit, erat reus, & transit contra fiscum, ne ex hoc actor damnificetur, aut erat actor, & non transit, ita not. Alex. *in l. si constante. §. fin. ff. solu. marr.* Ex hoc sequitur, quod dixi supra *in versiculis iudicibus qui intercessit, & c.*

Interpellatio ad constituendum quem in mora, debet fieri de die, non autem de nocte, nam in contractibus tacite videtur agi, ut solvatur de die, ita not. gloss. singularis. *in l. more Romano. ff. de feru. vnde si fuerit de nocte interpellatio, non constituet quem in mora, quod nota pro limitatione eorum, quæ habentur *in l. qui docent. ff. de solut.**

Iuramentum quarentigatum licet habeat execu-

cautionem paratam; tamen hoc debet intelligi, quando est liquidum; nam si non est liquidum, nunquam executioni mandatur, nisi prius liquideatur. Ita voluit Bart. in l. 2. C. de sentent. qua sine cert. quam profa. Ex quo infert singulariter Bart. in l. 1. de iudic. in 3. principal. C. de pignor. vbi dicit, quod licet alias in instrumento sit appositum precarium, cum facultate ingrediti, &c. tamen talis facultas cessat in instrumento non liquido, nisi prius liquideatur. instrumentum autem non liquidum potest esse non solum prout ipse dicit, sed etiam quando aliquis ex contrahentibus esset mortuus; quia hæres nunquam potest facere assistentiam siue capturam vigore instrumenti. nisi prius probet se hæredem. Ita sunt tres ritus magnæ curiæ vicariæ, quorum vnus est sub rubrica, ad liquidandum instrumentum per hæredem præsentatum, &c. alius vero sub rubrica, sit interrogatio super tenore instrumenti, &c.

Interpellatio ad constituendum quem in mora, sufficit, quod fiat extra iudicium, vt not. gloss. in l. qui Roma. §. cohæredes. in ver. testator. ff. de verbor. oblig. & Bart. in l. si ex legati. eod. tit. nisi interpellatio esset facienda in his, quæ veniunt per officium iudicis; quia tunc debet fieri in iudicio, tex. est uoc. in l. cum postulatissim. ff. de dam. infest. quem Bart. in d. l. si ex legati. allegat pro singulari ad hoc.

Interpellatio, non est necesse, quod fiat verbis rigorosis, vt dicendo, redde pecuniam meam, sed etiam si fuerit dictum, vide amabo; quia indigeo illa pecunia, talio interpellatio est sufficiens ad constituendum quem in mora, vt not. Bartol. in l. si quis mihi bona §. pater. ff. de acq. her. & Bart. in l. eam hoc modo. ff. de leg. 1.

Interpellatio cum requiritur ad constituendum quem in mora, non sufficit datio libelli apud iudicem, vel citatio; vnde nunquam debitor constituitur in mora, per prædicta, nisi auenerit litis contestatio. ita singulariter voluit Bart. in l. denunciasse. §. quid ergo ff. de adulter. & not. est secundum eum; quia ille, qui vocat aliquem in ius, non dicitur petere sed petere velle. nisi litem contestetur; quia tunc bene dicitur petere. *L. amplius non peti. ff. rem rat. hab.* Sed tunc dicitur si in interpellatio, quando petitur, vt supra proxime dixi.

Iuramentum appositum in contractu, habet vim clausulæ, *ratio manente pacto*; vnde contraueniens tenetur ad pœnam appositam ibi, & ultra hoc tenetur seruare contractum. *arg. l. qui si aem ff. de transf. a. 7.* licet regulariter sit secus: quia pœna semper succedit locorei. *l. si quis a socio. ff. pro socio. & l. abud Celsus. §. Labeo. ff. de doli except.* ita per Bartol. in l. si quis maior. C. de transf. a. vbi similiter voluit. quod iuramentum habet vim illius clausulæ, valeat omni modo quo valere potest. *arg. l. cum pater. §. si huius matrem ff. de legat. 2.* vnde val. dai translationem inualitiam Item iuramentum appositum in testamento obtinet vim clausulæ codicillaris, vt

dicitur Doct. in d. §. filius matrem. adeo, quod facit relicta ab hæredibus scriptis prællari, etiam à venientibus ab intestato, licet regulariter sit secus, vt *l. si quis testamento ff. de leg. 2.*

Iudicium factum cum pupillo sine autoritate tutoris, an valeat, si sententia sit lata pro eo, vide *infra. in versic. pupillus non potest esse in iudicio, &c.*

Iudex, licet parte non petente non teneatur impetiri officium suum, vt leg. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infest. tamen hoc non habet locum in causa dotis: quia cum sit causa pia, vt *l. cum u. §. si mulier ff. de condit. indeb.* iudex etiam parte non petente, debet suum officium impetiri, vt *l. si cum dote. §. eo autem tempore. ff. solut. matr. ibi;* nec nou, &c. Vbi iudex potest ex officio repellere partem agentem, si est vilis persona, & dubitatur, ne dotem consumat. Ita etiam probatur ex his, quæ voluit Alexand. in d. §. hoc autem, & in l. ff. de iur. om. iudi.

Iudicium non debet claudicare ex vna parte, sed illud, quod conceditur auctori, debet etiam concedi teo, & contra, & hoc propter æqualitatem seruandam in iudiciis, vt *l. si & ibi gloss. 2. de fruct. & lit. exten. & l. si de mau in fin. §. de arbit. & l. pendente. C. de temp. in int. rest.*

Iudex licet alias quando male iudicat, faciat litem suam, vt *Instit. de oblig. ex quasi de iud. in princ.* tamen hoc non habet locum, quando eius sententia esset ipso iure nulla, vt est gloss. not. in *l. fin. ff. de iur. & extraord. cog.* Quod facit ad id, quod voluit Innoc. in *de gratia de rescript.* vbi dicit, quod beneficiarius ducendo uxorem amittit beneficium. Quod non habet locum, si matrimonium esset nullum. Item facti ad id, quod dixi supra in *versic. emptio tenent alienans.* & quod dixi *infra in verb. natus filius. ans.* & adde *l. in l. si. fin. in 2. coll. ff. quod quæritur.*

Iudicio accepto cum aliquo, pot. Alitius comparere pro suo inter esse, & impedire proclum iudicii, vt *l. Titia ff. sol. mat.* & ibi plene per Doct. & leg. *si suspensa §. de mess. restam. & C. de litig. auth. nunc si heres.* Quod iudici procedere, si compareat ante lit. contestat. nam si post; tunc aut seruit, & non auditur, aut non ignorauit, & tunc auditur, volens impedire iudicium: quia litis contestatio facta eo ignorante, non potuit sibi præiudicare; ita singulariter not. Bart. in *l. si pro socio. §. si ff. de appel. l. potest tamen assist. de lit. quando sciunt, ne forte fiat collusio secundum Alex. in d. l. Titia circa princ.* Quid autem si compareat post sententiam, an possit impedire executionem iudicis, quod si comparet ante terminum appellatorium, id est infra decem dies, potest appellando impedire executionem, vt not. Bart. in d. l. si pro socio. §. 1. Si vero comparet post terminum iudicis, vt not. Bart. in *l. ad dno. §. si super ratum. ff. de re iud. Aduerte tamen, quod ita den. si admittitur tunc ad appellandum, si præterdat sumum in iudicio, & illud probauerit litem semiplene per valet teltè.*

non aut potest probare illud per suum iuramentum, ut dicit Bar. *in d. si fuerit reus circa p. r. m.* Item non addit nisi exprimat in appellatione causam, quare appellaverit, ut *l. de sententia in p. r. m.* & ibi not. Bar. *in fine illius p. r. m. de appell.* licet lex sit in dicto appellante; qui non tenetur interire causam, ut *l. 3. & ibi gloss. in fin. ff. de appell.* & Bar. *in d. l. a. sententia.* Quid autem si comparet ante sententiam in casu, quo sibi permittitur, ut supra dictum est. & proponit summum iudicem, super quo est prius iudicandum, an super principali, & super eisdem super hoc incidenti alio vero super incidenti. Dicit, quod illud incidentes erat alius nature, quod impeditur in principale, tunc super eisdem debetur super principali de nece iudex interloquatur super incidenti, ut est casus *in d. l. Titia. no. an poterat ibi agi actione de dote & sic in principali, nisi prius tenetur, cuius erat filia illa mulieris, si vero emergent, non impeditur in principali; & tunc utraque causa potest simul dici, sed prius dicitur per sententiam causa principalis ut *l. 1.* & ibi Bar. *C. de or. iud.* Quid autem, si aliquis tertius vult assistere litae, & detinere alteram partem pro suo interesse, an possit dicere, quod sic, de quo vide pulchre Bar. *in d. l. si perit §. 1.* ubi notabiliter dicit, quod si venit post publicatum in causa, & ignorabat contenta in iudicio, potest non solum testes producere, non obstante publicatione, & vide de *ij. 2. 35.**

Iudicio moto alicui super quaestione status potest interim ille, cui quæritio est mota, agere contra actorem quacunque actione, & hoc ei permittitur ante lit. contest. alias lit. contestata proceditur in causa principali, ut *l. 1. de lib. ex. l. secundum quem text. debet intellegi text. in leg. si status C. de cred. cognit.*

Iudex, qui propter nimiam severitatem fecerit aliquem mori in tortura, tenetur lege Cornelia de sicariis. Ita dixit Bar. *in l. 1. de em. j. r. m.* & Bar. *in leg. quæstion. ff. de quest.* & idem Bald. *in leg. milites C. de d. tu. de quær.*

Iudex ecclesiasticus quando possit implorari, vide Lanfranc. *in de disp. di. j. am. in 3. col. de iur. i. c.*

Iudex possunt prohiberi per iudicem secularem exercere viaras, & possunt compelli ad acceptis restituendum, ut est text. *in cap. post miserabilem.* & ibi plene per Abb. *extra de usur.* quem text. declarat Lanfranc. *in de disp. di. j. am. in 6. col. de iur. i. c.*

Iudex ordinarius si dederit sententiam nullam, potest eandem revocare, & testis de eius casu cognoscere ex eisdem actis, ut est text. *in l. si r. p. r. m. de accus. & quando iud. & in l. si accus. et r. p. r. m. de accus. & in l. 1. C. de sentent.* Secus autem in iudice delegato; quia quomodo docunque tenet sententiam, non poterit amplius te accusare, *l. si ut pro. j. c. quomodo & quando iud. & in l. si accus. et r. p. r. m. de accus. & in l. 1. C. de sentent.* sed si sententia valet, tunc si est distinctiva, vel interlocutoria habens vim distinctivam, revocari non potest, sicut ab ordinario, siue delegato sit lata. Secus si sit inter-

locutoria, non habens vim distinctivam, ut not. pleane Alexand. *in l. quod iussit. ff. de re iud.* & ibi etiam Bar. Infra quantum autem tempus possit revocari, vide ibidem Bar. & Canonillas *in c. cum cessante. extra de appell.*

Ius accrescendi habet locum non solum in hereditate, sed etiam in legatis, *l. re comun. c. cum p. r. m. materia. ff. de leg. 3. verum in hoc est differentia; quia in hereditate accrescit invito, ut *l. cum hereditas. ff. de acqui. hered. & l. 1. C. quando non per. par.* Sed in legatis recedit volenti, *l. unica §. ubi autem. C. de caduc. tol.* intelligas tamen, quando legatum fuerit pluribus eundem verbis tantum ut *l. 1. ff. de usufr. accresc.* nam si re tantum; tunc habet ius non decedendi, ut *l. 1. unica §. si autem a defunctibus.* Fallit in legato alimentorum; quia quomodo locumque fiat, semper cessat ius accrescendi. text. est *in l. dominus in fin. ff. de usufr.* quem reputat singularem Alexand. *in l. qui quartam. §. si de leg. 1.* & idem quod dicitur in tantum, dicas in communis re, & verbis, ut not. Bar. *in d. l. re comun. in 6. col.**

Inimicus capitalis quis dicitur, & per consequens inimicitiam capitalem quæ sint, vide Bar. & ibi Alexand. post eum *in l. 3. §. si ff. de adi. legat.* & Abb. *in cap. cum oporteat de accus.*

Inimicus nequit reconciliatus potest repelli a testimonio prætextu inimicitiam præcedentis. Ita voluit Abb. *in cap. cum oporteat in 3. col. extra de accus.* per text. *in c. 2. §. 9.*

Iudex licet sit incompetens, potest tamen condemnare actorem ad expensas, ut si actor iuraverit reum cotam in hoc incompetenti, & ratione huius vexationis reus fecit aliquas expensas, potest illas repetere coram eodem iudice, si declinat forum. Ita voluit Abbas *in cap. quia omnium in 4. col. de resp. & vide infra in verbis iudex in competens.*

Iudex etiam quomodo debeant duplicari, quando peritur debent ante tempus, iuxta *§. sed b. r. c. Instit. de except.* Dicit, quod non omnes duplicabuntur, sed tantum illæ, quæ supererant a die petitionis, usque ad finem temporis. Ita voluit singulariter Bar. *in l. et damnatus qui quis. ff. de j. r. m. & Abb. in c. 1. in pen. col. de ple. p. r. m.*

Iudex admittens non admittenda, vel reiciens admittenda, facit litem suam, ad quo quod puniatur in iudicio. Ita voluit Bald. *in l. sancimus. C. de iudic. & Bald. in l. moneta. C. de j. r. m. §. 1. & idem Bald. in l. 7. C. si contra re vel et c. & in l. 2. C. ut nemo prius. & vide supra in verbis iudex inest.*

Iudex non potest præse quem compellere ad litem contestandam, sed si non vult litem contestari, debet mittere adversarium in possessionem ex primo decreto. Ita not. gl. & etiam Bar. *in auth. qui semel in fin. c. quomodo & quando iudex & Abb. in c. pen. in fin. extra de iur. al. m. contra. num. tamen tenet Alexand. in l. si forte §. Iulianus in 10. col. ff. de dom. iust. c.*

Instrumentum si reperitur cancellatum, praesumitur debitum esse solum penes quemcumque reperitur, ita vocat Alex. in l. si unus. c. col. C. de testam. vbi dicit hanc esse communem opinionem.

Instrumenti appellatio venit etiam testamento gl. est not. in l. 2. in prin. ff. quem ad modum testam. aper. & not. Alex. in l. 1. in addit. ff. de fide iust. iur.

Iudices vbi sunt plures, an possit vnus iudex sine alio iudicare, vide supra in ver. exequutores vitamarum, &c.

Instrumentum amissum, an probetur per solum instrumentum, dicitur, quod si etiam in eo, quod tenebatur illud exhibere officio iudicis, probat amissionem per solum instrumentum, ita loquitur tex. in l. si. C. de fide instrum. secus si iure actionis, vt notanter dixit Bartol. in l. si quis ex argentiarius. §. an vero ff. de eden. de qua materia scilicet quando scriptura amissa probetur per solum iuramentum, vide Doct. in l. testium. C. de testib. Bartol. & Alex. ind. in l. huiusmodi §. si ita ff. de leg. 1. & Old. in consil. 147. & Alex. in consil. 18. c. consil. 1. §. 1. vol.

Iudex opposita exceptione, si procedat vltiora, videtur exceptione velle admittere. c. exparte. 1. de ap. & Bartol. in leg. si autem. §. final. ff. de nego gest. & lat. vt leg. 2. pen. col. ff. si quis in ius vocat. non terti. c. in fin. col.

Iudex incompetens condemnat in expensis vocantem in ius coram eo non subditam suam iurisdictioni, tamquam temere litigantem. ita not. Bart. in l. eum, quem temere. in §. ff. de iudic.

Iudex appellacionis exequitur sententiam per se firmam, & non iudex a quo. ita not. Bartol. in l. eos in §. illi. in princ. C. de appell. c. in l. precipimus. eo. etiam. & Bartol. in l. a quo etiam, in princ. in 3. col. ff. de re iudic.

Iudex dicitur affici contumelia, quando litigatores ipsam relinquunt, & vadunt ad alium, l. litigatores. in princ. ff. de arbit. & gl. illi in cap. placuit. 11. qu. 1.

Iudex substitutus in locum alterius iudicis absentis vel mortui, ad sciendum quomodo iudicium habeat, distinguere, aut est substitutus a principe vel ab vnusitate, quae habebit ius substituendi; tunc omnia potest facere, quae poterat ipse, in cuius locum est substitutus, ita voluit Bartol. in l. §. ubi quibus ff. de leg. 3. vnde notatur, & mixtum in penum habere & eandem in vno iudicem, quam illi habebat, vt dixit Bartol. in l. filius ff. de legato. Aut substitutus est ab ipso iudice ante absentem vel mortuum; & tunc aut absens ex causa necessaria, vel intertemporarius fuit, & substitutus habet eundem & mixtum imperium, non solum conditionem, sed etiam distinctionem, vt not. Alex. in l. §. si quis ff. in ver. iussi. ff. de off. iur. vnde dicit illam gl. illi, quae dicit sententia & cum eo tenentur omnes, & a iure declarator, in l. de iur. em. in l. vesp. ad huiusmodi, & inter duos casus, scilicet quando venit per-

na mortis, vel abscissionis membri, quae hoc facere non potest, ita loquitur text. qui est, et aliter datur in §. ab hoc prohibemus. in d. in l. de off. iur. & ibi per Bartol. non essent in latione signi. vbi periculum esset in mora, vt not. ibi Alexand. in d. l. 1. & fuit dictum Bartol. in d. l. 1. ff. de offic. iur. in oppo. Aut si iustitiam quis ab ordinario sine aliquo iusta vel necessaria causa, & tunc non habet, nisi ea, quae sunt simplicis iurisdictionis, & sic non habet merum & mixtum imperium. Ita dixit Bartol. in l. iuggerite. quae est l. 2. c. de off. iur. qui viciunt aliter. ger. & Baldus in arch. ad nouum. in princ. C. de iuris. fig. & Alexand. in d. l. 1. super d. §. ff. in v. vbi sit. Et ita limitatur id, quod dixit Bartol. in d. l. 1. in penult. q. & Bartol. in d. §. ubi quibus. Semper tamen iste substitutus dicitur ordinarius, secundum Alexand. in arch. de off. iur. in pen. col. & Bartol. in nequequam §. vbi dicitur. in pen. col. ff. de off. iur. Ad praedicta facit tex. in c. in archiep. & cop. & quae ibi habentur, extra de raptis. & haec addas ad ea, quae dixi supra. in ver. appellacione quando sit ad iustitiam, &c.

Iuramentum in litem non deferitur, quando impletur officium iudicis, vt dixit lat. in l. 1. in col. ff. de iur. iur. iudic. per gloss. singul. in l. ha. in §. ff. si quis ven. & plures doctores sequuntur, & ibidem per eum.

Iuramentum habet conditionem annexam, si ex alia parte fuerit obseruatum, idcirco causa est iuramentum, ita not. Abb. c. si quis in §. extra de iur. iur.

Iudex deputatus ad iudicandum officium per consilium conuenit, dicitur delegatus non autem ordinarius, ita singulariter dixit Bartol. in l. §. ubi quibus. C. ubi §. ap. quomodo quem sequitur l. l. in i. in o. col. ff. de iur. n. iud.

Iudex non potest recusari vt suspectus in criminalibus, quando crimen est in otium, ita not. per Bartol. in l. si quis §. si quis ff. de iur. Alex. in l. mag. §. ubi quibus in §. ff. de iur. em. iudic.

Iudex potest recitari ex eo quod ad iudicium partis aduocatus est habitum, vt dixit Bartol. & ibi per Abb. ex de off. iudic. per quoniam dixit lat. in §. iudic. ff. de iur. iur. iudic.

Iudex non potest se se sententiam per appellacionem, sed potest ipsam debet hoc facere leg. 2. c. de ass. §. 1. & not. Alexand. in rubrica ff. de iur. iur. cui non potest appellacionem in fin. & lat. in leg. in fin. dicitur de off. §. ff.

Iudex apponens in praescripto comminationem nagant, & nec iuratur praescriptum, in d. l. vnde non tenetur citatus vigere nisi praescriptum in eo conparere, ita dixit magolano super §. ff. C. de ca. p. la. §. ubi quibus. quere referri, & not. in l. l. §. in p. in n. ff. si quis iudic. in l. vbi dicitur, quod illud dicitur a iudice in d. l. in i. in i. in i. quod si factum ad id, quod habetur in l. §. a. in i. in i. in i. §. pen. in §. 2. c.

Iuramentum appositum in contractu, potest per partem aduersam remitti, & habetur, ac si non iurasset, ita dixit Bartol. in l. 1. §. & post operu. ff. de oper. nou. num. & Alex. in l. quousiens. C. de iudic. & Bartol. in l. Labeo ff. de iur. iur.

Iudex causa præparantis debet esse iudex causæ præparatæ, ita dixit Bald. per illum tex. in leg. ordi. arit. C. de rei vindic. ubi singulariter insert, quod si coram Episcopo sit facta petitio absolutionis à iuramento in contractu simulato, coram eodem debet agi de simulatione contractus, quæ alias spectaret ad iudicem secularem, & illud dictum Bald. sequitur Alexand. & Ias. in l. quousiens. C. de iudic. & Alex. in consil. 197. 2. vol. & in consil. 113. 3. volum.

Inueniens pecuniam tenetur illam domino restituere, & si dominum ignoret, debet illam tradere episcopo, vt ipsam distribuatur inter pauperes. Ita dixit Alexand. in l. rem qua nobis. pen. col. 1. ff. de acquir. poss. & in l. intradum. §. quod ex naufragio. eod. tit. in 1. col. 1. m.

Iuris appellatio venit etiam priuilegium alicui competens. gloss. est not. in cap. Cumana. in ver. de iure. extra. & ibi Abb. extra de elect. & gloss. in cap. 1. in ver. de iure. extra. vt lise pen. quam sequitur Ias. in l. 1. quarta col. ff. si quis in ius voc. non ier. Item venit etiam consuetudo appellatio iuris secundum Abb. in rub. extra de consuet.

Ius superueniens ex causa de præterito operatur, vt etiam si opponatur post litem contestat sequatur condemnatio, rex est not. in leg. si rem §. fin. ff. de pign. act. per quem ita dixit Alex. in l. exisim. ff. de acq. poss. §. ubi plura allegat.

Iudex quando facit aliquid contra ius, potest ei de facto resisti, ita per plura allegata tenuit Alex. in l. jed exisimandi. §. rem si quis. ff. ne quis eum, qui. & Alex. in consil. 1. §. incip. post redditum. 2. vol. & Abb. in cap. 1. si quando de offic. deleg.

Iudicium factum cum procuratore falso, seu nō habente mandatum, licet sit nullū in præiudicium domini; tamen valet in præiudicium ipsius procuratoris, vt teneatur ad interesse; & fiat executio contra eum. Ita dixit Alex. in l. Iulianus ff. qui sat cogan. in 2. colum. & idem Alex. in leg. 4. in princ. in 2. not. de re iudic. per text. in l. Flautius. & in leg. si procurator mort. ff. de procurator.

Iudex potest exceptionem repellere, si premar partem calaminose excipere. Ita voluit Abb. in cap. post electionem. in fin. col. extra de concess. prob. & Alex. in consil. 65. 1. vol. & consil. 41. 2. vol.

In promptu dicitur habere quis probationes, quando in sua bicus dilatione eas, producturum se offert, non enim requiritur, quod eas secum portet, secundum Abb. in cap. lueria. in 2. col. de re. §. pol.

Iudex quando procedit contra absentem, potest supplere in factis, perquirendo probationes in fauorem absentis ex officio pro veritate, vt not. Bart.

in auth. qui semel. C. quom. & quando iudex. & Abb. in cap. causam. in fin. col. de dolo, & conuicium.

Ignorantia semper præsumitur, nisi probetur scientia. ita dixit Bald. in l. 1. in fin. C. de tempor. ap. & Bald. in leg. si tutor. C. de peri. tutor. & Abb. in cap. sapa. in 4. col. m. de resti. §. pol. & Bart. in l. si cui. §. iisdem. ff. de accusat.

Iudex debet laborare ad veritatem indagandam. ca. iudicantem. 30. quest. 5. & l. vbi iung. ff. de iur. actio. & Abb. in cap. licet 7. not. de probat.

Iudex non potest accipere pecuniam à reo. quem absoluit; eo quia de eius innocentia constitit, secundum Alex. in consil. 11. ver. circa sextum. 1. vol.

Iudex qui tenetur decidere aliquam causam, vel committere intra certum tempus, semper intelligitur, scilicet, si fuerit à partibus requisitus, alias partes sibi præiudicant, secundum Alex. in consil. 19. 2. & 3. col. 1. vol.

Inhibitoria super appellatione friuola non valet. Spec. in tit. de appellat. §. de offic. ver. sed quis iur. Fel. cap. dilectus. el. 2. col. pen. de rescript. ubi dicit, quod iudex antequam inhibeat, debet adhibere cognitionem causæ, an appellatio sit interposita ex causa legitima. Item inhibitorio, parte non citata, non valet. Alex. in consil. 93. col. pen. in 2. vol. Franc. de Ater. in consil. 2. col. pen. Alex. l. Titta. in fin. ff. sol. mar. tex. & ibi Gem. in cap. Rem. §. si vero, & §. si autē de appell. li. 6.

L.

LEGATUM libertatis, & ad pias causas æquiparantur, vt habetur per Bartol. in l. proximo. §. fin. ff. de his que in sepam. delat. & ibi vide Alexand. in addit.

Legatum mulieri, cum hoc pacto, vt monasterium ingrediatur, acquirit ipsa mulier etiam si nubat. & conditionem non implet, vt not. Alexand. in auth. cui relatum. in addit. ad Bart. C. de iudic. vi. col. nam conditio, quæ impedit matrimonium, habetur pro non scripta. l. cum sale. §. Maui. ff. de condit. & dem. Hoc tamen intelligas procedere in virgine. nam in vidua esset seruanda talis conditio; quia in ea non habet locum ille titulus, vt est tex. in d. aithent. cui relatum. adde Bart. in consil. 84.

Legatum factum hæredi à semetipso valet; quia non potest esse idem debitor, & creditor, tex. est in l. legatum. §. 1. ff. de leg. 1.

Lex licet generaliter loquatur, denegando alicui omne beneficium; tamen intelligitur de ordinario, non autem de extraordinario; vnde non comprehendit restitutionem in integrum, vt est gl. not. in l. postquam lit. in ver. nulla ratio. C. de pact. de quo vide Franc. de Cur. in repet. l. admonendi. in 22. col. de iur. iurand.

Legatum factum à marito vxori, donec honeste, & caste vxoretur, si vxor tranfit ad secunda vota, perdit illud, ita notanter dixit Bal. in l. §. C. de iudic. vii.

vid. sol. & Angel. & Alex. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad Trebel. licet Bart. ibi: contrarium tenentur, & male. Et est ratio secundum Bald. & Alexand. in locis præallegatis; quia anima mariti multum contrahitur de muliere transeunte ad secunda vota; unde non videtur de hoc cogitasse maritus: & sic non dicitur caste vivere. Idem dicas, si legatum fieret mulieri à filio sub eadem conditione, ut dicit Angel. & Alexand. in d. §. cum proponeretur. Et ratio est; quia filii primi matrimonii afficiuntur iniuria propter secundum. Secus autem est in extraneo, vel in quocunque alio legante mulieri præter maritum, & filios; quia tunc transeundo ad secunda vota non amittit legatum, nisi in duobus casibus, scilicet quando mulier accepisset virum sibi disparem, propter quod fecerit iniuriam toti cognationi suæ, & sic per consequens testatori, qui sibi legavit, ut dicit ibidem Alexand. referendo Angelum: propterea casus est, quando mulier transiret ad tertia vota; nam tunc non dicitur caste vivere. Ita singulariter dixit Angel. in §. hoc de eo. in Auth. quomodo oper. episcopi.

Legatum factum pro anima dicitur ad pias causas, ita not. gloss. & Bartol. in l. si quis Titio ff. de leg. 2. & Bal. in l. pater filium §. Tusculanor. ff. de leg. 3. & Abb. in ca. relatum. to. 1. & in c. requisivisti. extra de testam. & Specul. in tit. de instrum. adit. §. nunc vero. in versic. & scias. quod inter relicta ad pias causas. & de hoc vide Bartol. in l. habeas. C. de iactantia. Eccles. in vlt. colum. in fin. Quod tamen intelligas verum, quando relinquere tur pauperi, vel ecclesie; nam si diuiti, fuisset dictum pro anima; non tamen esset ad pias causas, argum. eorum quæ voluit Alexand. in l. diuis. & l. hereditatum. ff. ad leg. Falc. vbi dicit, quod licet alias relictum pro alimentis dicatur ad pias causas, ut not. gloss. & Bartol. in leg. si cui annuum ff. de an. leg. tamen hoc habet locum, quando fit pauperi. Idem, quod supra dixi, tenet Bartol. in authent. sed in ea. C. ad leg. Fal. & Ioan. And. in addit. Specul. in d. versic. in addit. in vers. legatur. Sic ut dicimus etiam in dote, quæ licet dicatur causa pia, ut leg. cum in. §. si mulier. ff. de conditio. indeb. tamen hoc debet intelligi, quando datur mulieri pauperi, secus diuiti, ita not. Alexand. in d. §. si mulier. & Bald. nouellus in tractatu dot. in 6. parte. in 49. privilegio. vbi ita intelligit gloss. in leg. talu. ff. de iure dotium. quæ dicit, quod de legato dotis detrahitur falcidia, quod est contra legata ad pias causas, ut C. ad leg. Falcid. authent. similiter. Nam illa gl. debet intelligi de dote mulieris diuitis, & de his omnibus, & plurius vide plene per Bertachinum in reperitorio. sic ad pias causas est text. in cap. licet. in fin. de sepul. lib. 6.

Legitima nunquam debetur filio, nisi patre mortuo; præmatura enim dicitur quæstio de legitima, vivente eo, de cuius hereditate tractatur. leg. 1. §. si im-

puberi ff. de collat. bonor. & leg. 2. §. interdum. ff. de vulg. & pup.

Legatum an compensetur cum debito; sic distinguitur, aut sumus in debito ex necessitate legali, aut ex necessitate hominis. primo casu compensatur cum debito, ut si statutum, quod marito præcedente, vxor lucretur tertiam partem bonorum mariti. nam tunc, si maritus aliquid leget vxori, illud legatum compensatur cum illo debito, ut C. unde vir & vxor. aut. præterea. Eodem modo dicimus in legitima debita iure naturæ. Quod sic probatur, legatum compensatur de dote. l. huiusmodi. §. cum pater. ff. de leg. 1. quæ est debita ex necessitate legali. l. qui liberos. ff. de res. nupt.

Sed ipsa dos cõputatur in legitimam, l. quoniam nouella. C. de ineffic. testam. ergo legatum quoque computatur in legitimam, quod probatur expresse in l. quoniam in prioribus C. de ineffic. testam. & not. gloss. in l. illud. C. de collatio. licet hoc hodie sit correctum per c. illud quoque capitulum. in Auth. ut cum de appellat. cognos. qui vult, quod illud tantum impunitur in legitimam, quod relinquere tur filio iure institutionis, & ita dicit etiam gloss. ibi in vers. præterea. & notat gloss. & Bart. in authent. nouissima. C. de ineffic. testam. non autem iure legati simplicis. Similiter dicimus in quarta Treballianica, cum qua compensatur omne, quod peruenit ad heredem ex aliquo iudicio testatoris, ut leg. in quartam. ff. ad leg. Falcid. Secus in quarta debita iure hereditario, ut in falcidia; quia cum ea compensatur tantum, quod peruenit ad heredem iure hereditario, non autem iure legati, ut d. leg. in quartam. & l. id autem. & leg. quod autem ff. ad leg. Falcid. Item salit, quando debitum debetur ab alio, quam ab eo, a quo est relictum legatum, licet ab eo causam habeat, ut extra de testam. cap. officii. vbi si legatur aliquid ecclesie, ex quo episcopus debet habere quartam, ex dispositione legali, si testator legavit tantum episcopo, quantum valebat ista quarta, non videtur fecisse animo compensandi, nisi hoc expresserit. Et est ratio; quia quartam non debebat episcopus consequi à testatore, sed ab ecclesia.

Secundo casu principali, scilicet quando sumus in debito ex necessitate hominis; & tunc in dubio non compensatur, ut leg. creditorem. ff. de legat. 2. siue sit debitum ex causa onerosa, siue ex causa lucratiua, licet sit contra in leg. Mausius. §. duorum. ff. de legat. 2. vbi duæ causæ lucratiuæ non possunt concurrere in eadem persona, & in eadem re. Sed legatum est causa lucratiua, ut leg. si hereditatem. ff. mandat. ergo, &c. Sed dic, quod regula illius. §. habet locum in eadem re. Secus in diuersis, ut in summis, nam quando ex diuersis scripturis duæ summæ debentur, in dubio præsumuntur diuersæ animæ, licet ambæ debeantur ex causa lucratiua, leg. quin-

2. na. ff. de probat. & leg. plane. s. i. ff. de legat. 1. & ibi nota, licet secus est in corpore, vt d. §. 1. & probat rex a contrario sensu *in §. si res aliena Instit. de legat.* Fallit etiam illa regula, quando prius legatarius consequutus est extinctionem; nam tunc potest petere rem; secus è conuerso, si prius rem consecutus est, vt est gl. *in d. leg. plane. §. 1.*

Item illa regula habet locum directo; secus per obliquum; vel si rem legatam seruus meus consecutus fuerit, poterit petere extinctionem, & sic per obliquum consequor, quod directo consequi non possum: Isti est casus *in §. si seruus legatus. §. 1. ff. de leg. 1.* & de iis vide Barr. & Alex. *in leg. si cum dote. §. si pater. ff. sol. matr.*

Legatam sub conditione, ante conditionis cœuentum est plene iure in dominio hæredis, *l. generaliter. §. 1. ff. qui & à quibus. l. 3. §. serui. ff. ad Silla. & post litem. 2.* secus in legato in diem; quia statim efficitur legatarii etiam ante diem, vt est gloss. *in l. non quem admodum. ff. de iudic. & oritur actio etiam ante diem. l. cum qui kalendis. §. fin. ff. de verb. obligat. & ibi nota*, licet non detur executio actionis ante diem, *l. cœntre d'om. ff. de verb. signific. quia male agit, qui ante diem agit. l. in fin. ff. quando dies usus fruct. leg. ced.*

L. secundum. ff. de verb. oblig. cum sua materia, habet locum non solum in casu, in quo de necessitate requiritur stipulatio, ad hoc, vt huiusmodi teneat, sed etiam si non requiritur, vt in causa dotis: nam fideiussor obligatus pro dote, non est necess. quod obligetur per stipulationem. *l. fin. & ibi Bald. C. ad Vell. & not. Alex. in l. §. factus accepto. ff. de verb. oblig.* Vnde si inuenitur aliquem fideiussorile in causa dotis, intelligitur cum stipulatione, licet talis præsumptio nihil videatur operari; tamen præsumitur, vt actus potentius corroboretur, ita per Ang. *in d. l. sciendum. in repet. in §. col.*

Libellus ineptus licet possit repelli, puta propter ineptam actionem, vt not. Barr. & Alex. *in l. 1. ff. de offic. ass.* tamen si referat se ad instrumentum validum per dictionem, prout, non potest repelli, ita singulariter Raph. Cam. *in l. si ita stipulatus. §. Chr. s. zozio. ff. de verb. oblig.*

L. in omnib. ff. de iud. an habeat locum non solum in bonis, si lei iudicis, sed etiam in stricti iuris, vide sup. in ver. soluti si a possit peti. &c.

Legatus seu promittens aliquid in genere, videtur promittere neque optimam, neque pessimam rem, sed in dictoem. *l. legato generaliter. ff. de leg. 1. & si quis argentum. §. 1. C. de don. facit. l. quis lanceam. ff. de ac. & arg. leg.*

Iuris contestatio facit actionem annalem perpetuam. Vnde omnes actiones penales, quæ ad hæredem non transeunt, vt *l. penale. ff. ad leg. Falcid. & §. penales. Instit. de act. & l. si non conuictus. C. de iniur. & l. si iur. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. seu quæ an. & de iniuriarum, vt l. 1. §. fin. ff. si quis in die, non ob.*

temp. præalleg. l. facta litis contestatione cum testatore, efficiuntur perpetuæ, & ad hæredes transeunt, casus est in l. ordinata. ff. de libe. cau. & in l. iniuriarum. in princ. ff. de iniuriis.

Libellus, de quo est erratum in nomine contractus, de quo ibi facta fuerat mentio, non per hoc vitiat, sed vt saluetur libellus, verba impropriantur: vnde si in contractu mutui concludatur hoc modo, peto mihi rem meam restitui; non vitiat libellus. De quo vide Barr. & plene ibi per Laf. *in l. se i. §. §. si iurauero. ff. de inresurand. & Bartol. in l. §. in iuram. ff. de præf. ver. & Bartol. in l. si oles. C. locat. & Alexand. in l. 2. in princ. ff. si certum pet. & Bartol. in l. fin. C. de usufruct. alias de usu, & habitat.*

Ludens ad par & impar, si tenebat quinque aureos in manu, & ille, qui secum ludebat, dixit, par vicit, qui par dixit, si in illis quinque aureis erat vnus fallus; quia ille fallus aureus habetur pro non aureo, & sic habetur, ac si essent quatuor tantum aurei, ita voluit Ioan. And. *in addit. Spec. in Rubrica de falsis. & Alexand. in addit. ad Bartol. in l. eleganter §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. & Alexand. in consil. 104. volum. 1.* Sed si ille, qui tenebat aureos, sciebat sibi esse aureum fallum, sibi non prodeunt, vt ibidem dicunt præfati Doct.

Limitatio ad *l. si. ff. de condic. ob. cau.* quod vbiunque tu das mihi seruum tuum, & ego dico, do tibi decem nomine pretii, per hæc verba, nomine pretii, esset emptio, non autem contractus innominatus, ita voluit Guil. & Cun. *in l. 2. in princ. quem referat ibi Alex. in 2. col. ff. si certi per.*

Libellus, in quo tentatur actio, quæ potest referre ad generalem, & specialem, in dubio videtur continere specialem tantum. Bartol. *in l. hoc legatum. ff. de leg. 3.* vbi ponit exemplum in certi conditione.

Libellus continens actionem civilem & criminalem simul intentatam, an, & quando pro. edat, vide *sup. in ver. actio criminalis, &c.*

Legatum factum sub modo dicitur, quando fit per hanc dictionem, vt, vt lego tibi fundum, vt facias mihi momentum, vt *l. quibus duobus. §. Tertulius. ff. de condit. & demonst. Et hoc legatum dicitur à conditionali in duobus; quia illud fit per dictionem, si secundo; quia legatarius potest petere legatum sub modo, præfatis cautione de adimplendo modo. Quod secus est in legato sub conditione, vt est gloss. *in d. §. Tertulius. & l. demonstratio §. quod autem. in §. & ibi gl. eo. tit.**

Legatum ius causa est, quando fit per verbum, quia, & dicitur a conditionali, vel sub modo in hoc; quia causa apponitur per tempus præfens vel præteritum, sed modus, vel conditio apponitur per futurum, vt, lego tibi fundum, qui negotia mihi carati, vt not. Barr. *in d. §. quod autem.* & hæc causa siue vera, siue falsa sit, non impedit legatum, imo statim peti.

peti potest, vt *d.l. demonstratio. §. d. §. quod autem.* Eodem modo dicimus de demonstratione, vt si dico, lego fundum, quem à Sempronio emi; nam valet legatum etiam si falsa sit demonstratio, vt per Bart. *in d.l. demonstratio.* An autem falsa causa vitiet contractum, vide Bart. *in d. §. quod autem.* & Doct. *in l. si dimortio. ff. de verb. oblig. & in l. damus. ff. de iud. in deb.* An autem falsa causa vitiet sententiam, vide Bart. *in l. quis testamento. ff. de excus. iur.* & Bartol. *in l. si u, ad quem. ff. de acquir. hered.* In dubio tamen legatum semper præsumitur sub modo, vt infra proximo not.

Legatum in dubio, quando non apparet, an sit sub modo, an sub causa, an vero sub conditione vel demonstratione, semper præsumitur sub modo, vt si diceremus, lego tibi fundum, & volo, quod des Sempronio decem Ita voluit singulariter Bart. *in l. cum mota. in princ. C. de transact.* Ex quo resultat illa utilitas, de qua dixi supra *in verb. legatu sub modo. &c.* scilicet, quod potest peti præst. ta cautione de adimplendo, quæ cautio si postea non toritur effectum; quia modus non adimpletur, legatum potest reuocari, vt voluit Bart. *in l. quibus deb. §. Terminus. ff. de cond. & demonst.*

Legatum liberationis factæ debitori, an extendatur ad dolo administrata: dic, aut testator simpliciter dixit, lego debitori meo liberationem; & tunc non censetur remissus dolus *l. Aurelio. §. si ff. de libe. legat.* Aut dixit, damno heredem meum, quod omnem actionem debitori remittat, & quod nihil possit ab eo petere; & tunc si querimus de dolo præterito, videtur remissus, vt *l. si quis rationes. ff. de libe. legat.* Aut de futuro, & nullo modo videtur remissus, *l. quidam decedens. ff. de adm. iur. in prin.* Et ratio est; quia pactum, per quod datur materia delinquendi, non valet. *l. si unus. §. illud. ff. de pact. & l. conuenire. ff. de pact. dec.* Ita not. plene Bart. *in d. l. Aurelio. §. fin.*

Libellus an possit concludere præsumptiue, dic, aut in libello narratur factum alicuius; & tunc potest, vt *l. omnes. §. Luce. us. ff. qua in fraud. cred.* vbi sufficit, quod in libello quis dicat, Titium alienasse bona sua; & licet non dicat in fraudem creditorum; tamen ex illa narratione facti hoc præsumitur. *arg. l. si ex plag. in cluso. ff. ad leg. Aquil.* Aut in libello narratur factum proprium; & tunc non sufficit concludere præsumptiue, nisi factum illud probetur. *l. si adul. erram cum incestu. §. idem. c. lio. u. ff. de adult.* & vide de his Bart. *in l. cum quid. circa. fin. ff. si cert. peti.*

Libellus debet edi reo ob eam causam, vt reus via actione delibet, an velit cedere vel contendere, vt *l. i. ff. de eden.* & ad hanc deliberationem solet dari reo spatium xx. dierum. *auth. offeratur. C. de lit. contest.*

Lanio an possit expellere aliquem violentem à se

carne emere, vide *in ver. obligatus ad rem restituendam. &c.*

Limitationem pulchram ad *l. qui restituere. ff. de rei vendic.* vide infra ibidem, scilicet *in ver. obligatus ad rem restituendam. &c.*

Legato usufructu à testatore Titio & Sempronio, vt alternis annis fruatur, quis prius debeat incipere ad fruendum in dubio? dic, quod ille, qui prius uominatus est in testamento, scilicet Titius, vt est text. not. *in l. quotiens. ff. de usufruct.*

Legatum dotis factum à patre filix impuberi, differtur in tempus, quo erit nubilis ætatis, & sic in tempus matrimonii: vnde statim peti non potest. Ita not. Bart. *in l. Titia centum §. Titio genero in 2. col. ff. de cond. & demon.*

Licetans instrumentum alicuius, an teneatur sibi ad interesse, vide supra *in ver. faciens fugere debitorum. &c.*

Legatarius occupans legatum propria auctoritate, & non capiens illud de manu hæredis, amittit legatum, & sic cadit a iure suo. text. est *in l. non est dubium. C. de legat.* Quod intelligas procedere, si cum vitio occupauerit, id est si occupauerit post aditam hæreditatem, secundum Bart. *in d. l. non est dubium. & in l. in princ. ff. quorum legat.* Secus si ante aditam hæreditatem, & sic si occupauerit rem vacantem quia licet teneatur hæredi ad restitutionem per interdictum, quorum legat. tamen adhuc habet actionem contra hæredem, vt *d. l. in princ.* & ibi plene per Bar. & de prædictis vide vnum consil. Benev. dicti Caprici *in consil. 3. in fin. col.*

Legatarius moriens ante aditam hæreditatem transmittit legatum ad hæredem. *l. si Titio. §. i. ubi est optatum. tex. ff. quom. di leg. ced.*

Legatum factum ecclesiæ, si non apparet cui ecclesiæ, in dubio intelligitur de ecclesia, in qua testator erat parochianus. Ita voluit Bart. *in l. qua conditio. & cum ita. ff. de condi. & dem.* & ibi vide Alex. referentem Bal. & Imol. *in l. si domus. in princ. ff. de legat. i.* qui dicitur quod legatum factum monasterio, non expresso, de quo in dubio intelligitur de monasterio terminatum, non virorum, ita tenet Bal. *in l. cum multa. C. de donat. ante nup.*

Legato fundo vni, si potest legetur vsusfructus eiusdem alteri, vterque legatarius concurrit in vsufructu. text. est not. *in l. si alii. ff. de usufruct. leg.*

Legatum factum ecclesiis alicuius ciuitatis, intelligitur de ecclesiis constructis tempore testamenti: non ergo extenditur ad ecclesias constructas post testamentum factum, ita tenet Alex. *in l. qui si ab. in prin. ff. de leg. i.* arg. text. *in clem. literas de re scriptis.*

Legate facte de aliquo fundo, si testator vsus fuerit his verbis, & si fundus valet minus centum aureis, volo, quod reliquum suppletur ab hærede legatario; si postea fundus reperitur valere plus, quam centum aureis, an legatarius debet totum habere. Dic, quod sic, Ita voluit Alex. *in l. legata in iute.*

l. iter. ff. de leg. i. per illum text. scilicet, quia inducta ad augmentum, non debent operari diminutionem, *l. si. mancipia. de fin. instr.*

Legato vsu uctu gregis, si vnum corpus deficiat ex grege, extinguitur vsus fructus *l. si. ff. quib. mod. vsus fructus. am. i.* secus si legeretur vsus fructus equorum siue ouium; quia tunc si vnum corpus remanet, in eo reddet vsus fructus. tex. est not. in *l. quid tamen. §. fin. ex. tit.* Item secus in legato proprietatis gregis; quia valet legatum etiam in vno animali. *l. si grege. ff. de leg. i.*

Legitima seu supplementum ipsius debetur filio ex propria substantia patris, adeo, quod dicebat singulariter Bart. in *l. status quoque in princ. in si. illius prin.* quod si patet instituerit filium in certa pecunie quantitate pro sua legitima, quod filius potest dicere, nolo pecuniam, sed volo tantum de rebus patris, per *l. scimus. §. repletionem C. de inoffic. testam.*

Legatum sub falsa demonstratione licet regulariter non vitietur, vt *l. demonstratio. §. l. cum t. e. §. ff. de condit. & demon.* tamen hoc debet limitari, procedere, quando res, seu quantitas legata est expressa, & apparet de qua testator senserit, vt *dist. l. demonstratio.* secus est, quando quantitas non exprimitur, vt si lego tibi id, quod Titius mihi debet, nam si Titius nihil mihi debet, non valet legatum, vt *l. si sic. §. i. ff. de leg. i. & l. legauit. §. ff. de liber leg. secus.* si lego decem, quæ mihi Titius debet; quia tunc valet, vt *d. §. si. & hæc adde ad ea, quæ dixi supra in vers. legatum sub causa, &c.*

Locato alicuius domus in dubio præsumitur facta ad eum vsum; quo conductor vtatur in arte sua; vnde qui locat domum alicui fabro, præsumitur hoc tacite concedere & ad hoc locare, scilicet vt ibi ille faber habeat exercere artem suam, ita dicit gl. not. in *cap. i. in verb. ad fontem, de vsur. lib. 6.*

Legitima debetur filio, deducto ære alieno, ita not. Bart. in *l. hereditarium. ff. de bon. auct. iud. poss.* & ratio est; quia legitima appellatur quarta pars bonorum, *l. cum queritur. C. de inoffic. test.* quæ bona intelliguntur, deducto ære alieno, not. *l. subsegnatum. §. bona. ff. de verb. sign. & l. mulier bona. ff. de iure dot.* & vide ad hoc, quæ dixi supra in *ver. cautelam, quomodo pater, &c.*

Legata domo cum omnibus, quæ ibi sunt, non veniunt chirographa, & instrumenta, seu nomina debitorum. *l. uxore. §. legauerat. ff. de leg. 3.* Item non veniunt res seu merces venales, vt est not. in *l. generosa. §. uxori. ff. de vsu fruct. legat.* Eodem modo & ista non veniunt in tacita hypotheca, sicut nec pecunia, quæ semper præsumitur venalis, seu alienabilis, vt *dist. §. uxori. & d. §. legauerat.* ita plene not. *l. in §. item Seruiana, in 6. col. in sit. de ac.*

Legatum fundi ad vsum, an intelligatur factum etiam quo ad proprietatem? Dic, quod sic. Ita dixit Bartol. per illum text. in *l. donationes. §. species. §. de donat.* Et idem si dico, dono ad vtendum. Ita

tenet Bald. in *l. 1. post princ. C. de fruct. & lit. expen.* Idem est, si fuerit factum legatum siue donatio ad alimenta, qua censetur translatum dominium. Ita not. Bartol. in *l. cum hi. §. si uni.* & ibi plene per *l. ff. de transact.* & Bartol. in *l. 4. ff. de alimentis, & cib. legat.* & tale dominium transit etiam ad hæredes, vt est communis opin. Doct. maxime *l. in de §. si uni.* Scias tamen, quod si testator legat vxori vsum fructum fundi, quod non possit fundum alienare, videtur ei legasse proprietatem, ita Bald. in *l. Proculius. ff. de vsu fr.* & Alexand. in *l. si constante. ff. solut. matr.*

Legatum factum, ad dandum ad arbitrium tertii per verba denotantia arbitrium boni viri, si non est dictum, cui derur, debet dari in dubio ad pias causas; secus si est positum in liberam voluntatem alicuius. Ita not. Alex. in *l. captatorias. in 3. col. C. de testam. milit.* vbi allegat Bart. in *l. C. de sacrosanct. eccl.* & est tex. in *c. cum tibi ext. de testam.*

Legatum factum hoc modo, relinquo illud, quod est scriptum in tali scedula, quam tenet Titius, an valeat. vide Bartol. in *l. si ita. ff. de condit. & demonstrat.* & Bald. in *l. captatorias. C. milit. testam.*

Legatum factum hoc modo, lego Titio id, quod sibi debeo, de quo volo stare dicto suo, an valeat. vide Bart. in *consil. 168. incip. quidam habens bona communia.* vbi tenet, quod non. in *fi. ex eo.* quia legatum esset captatorium, per *l. captatoria. ff. de legat. 1. & l. captatorias. C. de testament. milit.* Fallit in dote, quando dos legatur, vt ipse dicit & idem Bartol. in *l. Theopompus. ff. de dote prag.* de veritate tamen istorum, vide Alex. plene in *consil. 47. 1. volumo.* Quid autem esset in contractu, vide Bartol. in *l. fin. ff. de prescrip.* vbi concludit, quod minime contractus huiusmodi, siue promissio valet, antequam creditor arbitretur, vnde potest ante promissionem reuocari; secus autem postquam declarauit. An autem in casu, quo valeretur talis actus, ille, qui debet arbitrari, teneatur iurare, vide Bart. in *dist. l. Theopompus.* & de prædictis vide Imol. in *cap. cum tibi. in 13. col. extr. de testam.* qui tenet opin. Bart.

Litem contestari aut possit quis compelli, vide Bart. tenentem, quod non, in *auth. qui semel. circa fin. C. quom. & quando iud.* sed remedium est, vt ipse dicit, quod si reus non vult contestari litem, mittatur actor in possessionem ex primo decreto, & idem tenuit Abb. in *capit. pen. in fin. extr. de iur. calum.* contrarium tenet Alex. in *l. si finita. §. Iulianus. in 10. col. ff. de damn. infest.*

Liber rationum mercatoris connumeratur inter publicas scripturas, adeo, quod facit plenam fidem contra eum, sicut instrumentum; nam censetur semper de voluntate vtriusque partis factus. Ita voluit Bal. in *Rubrica. C. de cor. sit. pecun. in 3. col.* & vide infra in *ver. liber rationum, &c.*

Legatum factum sub conditione, si non fiat per lega-

legatarium, quo minus conditio impleatur, an debetur, distinguitur, ex mente Bart. & Doct. in l. 1. C. de instit. & substitut. quod aut est conditio casualis, vel potestatiua, vel mixta: primo casu, quomodo conuenque deficiat conditio, legatum non debetur. ita voluit Bart. in d. l. super text. in §. *si autem sub condicione. C. de caduc. toll.* Secundo casu, scilicet, quando est potestatiua; & tunc indistincte, si non stat per eum, semper legatum debetur; puta si casualiter conditio deficit. *l. qua sub condicione. §. quotiens ff. de condit. instit.* Sed si conditio deficeret per alium: puta quia seruus, quem fuit rogatus quis in iudicare causa conditionis implenda, fuit occisus a tertio; tunc, si iuste, legatum debetur. *l. Titio. ff. de cond. & demon.* Si veto iniuste; tunc aut occisus est soluendo, & ipse tenetur ad pretium legati. *l. inde Neratius §. idem Iulianus ff. ad leg. Aquil.* Si vero non est soluendo; tunc legatum sibi debetur in subsidium. *l. fin. ff. de eo, per quem factum est.* Istud tamē, quod dixi, fallit, quando legatarius fuisset in mora: quia tunc, si seruus moritur, amittit legatum. *l. pen. ff. de cond. & demonst.* Et not. gloss. in d. l. 1. Tertio casu, quando conditio est mixta; tunc, aut est mixta ex parte legatarii, & alterius, aut ex parte legatarii, & fortunæ primo casu, vt si debueris Sempronio decem, vel si nuptis Titio; tunc si conditio deficit casu, aliter legatum non debetur. *l. legatum. C. de cond. infer. & l. testamento. la. 2. ff. de condit. & demonst.* Idem si deficit factio legatarii, vt d. l. 1. & l. 2. eod. tit. de instit. & substit. Si vero deficit factio eius, in cuius persona est adimplenda; tunc habetur pro impleta. *l. iure civili ff. de cond. & demonstrat. & l. Titio centum §. fin. eod. tit. & d. l. in testamento & l. 3. ff. de condit. instit.* Prædicta tamen non habent locum in modo mixto: nam si modus deficit casu, adhuc debetur legatum. *l. si Titio pecunia ff. de legat. 1. & not. Bart. & gloss. in d. l. 1.* Secundo casu, puta si iueris in Alexandriam, non poterit esse, quod propter hyemes non possis ire; & tunc indistincte, si deficit, vitiat legatum. ita dicit Bald. in d. l. 1. C. de institut. & sub in 2. col. vbi æquiparat eam casuali.

Legatum factum in minus solemnī voluntate, potest retineri per legatarium, si illud possi debet; quia ex tali voluntate oritur obligatio naturalis. ita voluit Bart. in l. nemo potest. ff. de leg. 1. quem ibi sequitur Alex. in 6. col. per text. in l. militis coartellus. §. veteranus. ff. de testam. milit. Limitat tamen illud Alexand. ibidem procedere in legato tantum: secus in hæreditate, facit quod not. gloss. & ibi per Alex. in l. sita scriptum. ff. de leg. 1.

Lex generaliter excludens omne remedium, intelligitur de ordinario, quod est positum de iure communi, non autem de extraordinario, seu competenti de iure speciali, gloss. est not. in leg. postquam liti. in gloss. fin. C. de pact. & ibi plene per lat. & not. Franc. de Curt. in repet. admonendi: 2. col. ff. de iureiur.

Legitima an possit tolli per statutum, dic quod

non in totum; bene tamen potest minui. ita notat Bald. in l. maximum vitium in penul. col. C. de lib. pra. & idem Bald. in l. sancimus. C. de nupt. & examinat plene Alex. in l. Gallus. §. & quid sit tantum in 6. & 7. col. ff. de lib. & postb. & not. Bart. in l. Titio centum. §. Titio genero. ff. de condit. & demonst.

Laudamētum in materia feudali est quedam sententia, per quam iudicator, vasallum feudo priuari debere ob aliquam culpam, quod alio vocabulo appellatur exguardum: ita declarat And. de Fern. in cap. 1. §. ille tamen, de controu. feud. apud pares. & loquitur text. in c. sancimus. quo tempore mil. & ista sententia fertur per pares, id est, per alios confederatos habentes feudum ab eodem domino, vt est text. & ibi Bald. in cap. 1. in princip. si de inuest. inser. dom. & vasallus oriatur.

Legatum factum vxori, donec houeſte, & in viduitate vixerit, post mortem fuit grauata de restituendo illud Titio, an debeat restitui ea viua, & transit ad secunda vota? Dic, quod sic. dictum fuit singulare Ioan. And. in addit. Spec. in rub. de secū. nupt. quem sequitur Alex. in l. Gallus & quid sit tantum in 4. col. de lib. & postb.

Legata facta in codicillis petuntur vili actione ex testamento, vt est gloss. in l. 1. in gloss. fin. ff. de testam. & gloss. in l. 1. in verb. personales. C. commun. de legat. & not. Alex. in authent. ex causa. in 6. colum. de liber. praer.

Legatum factum vxori per maritum de dote, an debeat probari per vxorem, scilicet, dotem fuisse marito consignatam; dic, quod, si maritus expressit quantitatem, puta, quia dixit, lego centum vxori meæ, quæ mihi dedit in dotem; & tunc non est necesse, quod probetur, sed vxor potest petere legatum text. est in l. si non designata. & l. fin. C. de sal. caus. adic. legat. Idem esset si non expressisset voce, sed per relationem ad aliquam scripturam, vt lego dotem, quæ conuenitur in tali instrumentum, vt d. l. fin. & facit, quod voluit Bart. in l. si ita, ff. de cond. & demonst. & not. Ang. de Aret. in §. sed si vxor. In si de legat. Si vero quantitatem non expressit, sed tantum dixit, lego dotem vxori meæ; & tunc legatum non debetur, nisi probetur dotem marito fuisse consignatam. vt d. 9. sed si vxori. & d. l. si non designata. & d. l. fin. facit text. in l. si prior. ff. sol. matrim. Sed si maritus legat dotem, quæ vere non fuit soluta, sed tantum promissa; tunc tantum liberationem legare videret, & nihil plus, etiam si quantitatem expressit. ita dixit Ang. de Aret. in d. §. sed si vxor. in fin. per text. in l. 1. §. sed & si d. rem. ff. de dor. praerog. Et ad prædicta facit text. in l. si creatori & in l. si sic. ff. de leg. 1.

Legitima, quæ hodie debet relinqui filio institutionis titulo, vt in §. aliud quoque capitulum. in Authent. ut cum de appel. cog. non potest relinqui titulo fideicommissi vniuersalis: Imo etiam tunc dicitur potestiter filius: ita notat Barcel. in §. in ordinatum. in Authent. de hered. & d. l. 3. & in d. §. aliud. in fine

ver & Bald, in l. scimus. & cum viri autem. C. de inoffic. testam.

Lex generaliter loquens in casu alias iam concessio de iure communi, non recipit restrictionem de habitare. Ita dixit Alexand. in l. 1. antequam col. ff. de offic. eius, per text. in l. 1. nunciatur, cum v. r. col. ff. de oper. nou. nunc. in ver. omnibus diebus & ita singulariter limitatur regula quae se habet, quod lex vel statutum generaliter loquens restringitur de habitate. l. vi gradatum & si iuge. ff. de man. & l. n. col. qui autem. §. si in d. gloss. in ver. quibus, cumque. ff. de con. sit. pecun.

Lex habens plures l. etas non debet allegari, vt ex ea sumatur fund. mentum ita dixit Alex. in l. 1. in fundo. in 3. col. ff. de offic. ess. per ea, quae voluit Bart. in l. in ambiguo ff. de reb. dub.

Locatio facta quoniam vult dominus per mortem reo. ad q. quia tunc praesumitur vollo. l. 4. ff. locat. l. v. si iuxerit reocadem. c. si elegat. de off. iudic. 6. de qua materia vide in l. centumquatuor. §. fin. de verbor. oblig.

Lex in dubio semper censetur disposita, seu condita pro futuris negotiis, non autem pro praesentis, & idem etiam in statu. ita dixit Abb. per illum text. in c. fin. in 3. not. extr. de corp.

Liber rati. num. mercatoris, continens plura capitula, probat contra eum, & non pro eo. ita dixit Bart. in l. admonendi. ff. de iurcir. & in l. nuda. ratio. ff. de donat. Ex quo dicebat Bart. in leg. Aurelii. §. idem quasi. ff. de lib. leg. quem sequitur Abb. in c. bona. el. 2. extra. de testat. pralat. per. col. & Abb. ca. 2. 7. colum. extra. d. sine iurim. quod aduersarius potest acceptare illud capitulum, quod facit pro se, & contra scribentem, & repudiare illud, quod facit pro scribente, quando capitula essent separata; secus, si connexa. Hoc tamen singulariter limitabat Bald. in l. 1. in 2. col. C. de confess. quem sequitur Abb. in d. c. bona. in fin. col. non procedere in modica quantitate; quia tunc est rati. libro, etiam pro scribente; secus in magna. ita debet intelligi l. rati. c. l. ex. c. de pro. lat. & l. quadam. §. nummularis. ff. de edend. & quae sit magna, & quae parua quantitas, relinquit hoc arbitrio iudicis.

Lis habetur pro contestata eo ipso, quod processum est ad actum, qui solet fieri post litem contestat. gl. est not. in c. 1. in ver. absentia. de elect. lib. 6. per quam ita dixit Abb. in cap. praeterea. in fin. de dilat.

M.

MVLLER sequitur forum viri quo ad tria, primo, quod tenetur solvere collectas, in domicilio viri, non autem in loco suae originis, l. fin. §. 2. ff. ad munic. nisi pro possessionibus, quas habet in loco suae originis, vt dicit ibi gloss. Secundo; quia debet conuocari in foro viri. l. cum quadam puella. ff. de iur. om. iud. Tertio quo ad exactionem dotis, quam debet exigere in foro viri; quia hoc est speciale in

dote, vt ibi videatur celebratus contractus dotalis; vbi maritus habet domicilium. l. exigere. & ibi per Bart. ff. de iud. & sic contra regulam communem. l. contraxisse. ff. de act. & obl. Fallit tamen secundum Alex. in d. l. exigere. in addit. ad Bart. quando mulier traheret vnum ad domicilium suum, vt voluit Bald. in rub. C. de p. iud. dicit.

Maritus latens in omnibus creditoribus suis, intelligitur mandasse de debitis efficacibus; non autem de his pro quibus non competit actio; ita singulariter dixit Bart. in l. 1. in cui. §. Flauius. per illum text. ff. de test. & Alex. in si creditore. ff. de leg. 1.

Monachus si fuerit heres institutus, & ei fuerit vulgariter substitutus Tertius, an nolente monacho ad h. hereditatem, & admittatur monasterium vel substitutus. Videtur, quod admittatur substitutus; nam monachus aequiparatur seruo potius, quam filio; quod probatur, quia quidquid acquirit, acquirit monasterio, nec aliquid penes se retinere potest, sicut seruus, vt not. gloss. in l. cum heredes. §. fin. ff. de acquir. r. §. ff. quod fecus est in filio; quia non omne, quod acquirit, acquiritur patri, in l. cum oportet. per totam l. C. de bo. qua. li. ergo succedit regula l. cum pro. peno. C. de her. insti. vbi seruo nolente ad h. admittitur substitutus, non autem dominus. Praeterea, si monachus aequiparetur filio, sequeretur vnum absurdum; quia quemadmodum parte nolente praestare consentium filio, filius potest per se adue. l. fin. §. fin. autem. C. de Lon. qua. lib. ita eius non potest monachus monasterio non volente consentire; quod est falsum, & contra gloss. in d. c. fin. & auth. in r. §. C. de sacrosanct. eccles. in contrarium tamen determinat Bart. quem communiter sequuntur Doct. in l. g. 1. in 4. colum. ff. de vulgar. & pupill. Nec obstat, quod dicit gloss. in d. l. cum heredes. §. fin. quia ibi non dicitur, quod aequiparetur seruo, sed tantum, quod quicquid acquirit monachus, acquirit monasterio; imo videtur probare contrarium; quia dicit, monachum non possidere a monasterio, sicut dominus possidet seruum. Praeterea patet; quia monachus non possidet sicut seruus, vnde potius in hoc videtur aequiparari filio. Pro conclusione tamen huius articuli vide Bald. in leg. 1. C. qui admittit. quem refert Alexand. in d. leg. 1. in 7. colum. ff. de vulgar. & pupill. qui dicit, quod consentiumque est vtile monasterio, monachum aequiparari filio; tunc aequiparabitur filio, vt hoc calu. Si vero est vtile, quod aequiparetur seruo, aequiparabitur, vt quando monasterium non nolle adue; quia tunc nec monachus, sicut seruus; & ita potest responderi ad contrarium proxime formatum. Eodem modo dicit dom. Socius in repet. l. 1. in 37. colum. ff. de vulgar. & pupill. quod si est vtile monasterio, monachum aequiparari infanti; tunc infanti aequiparabitur, quae utilitas potest esse illa, de qua in l. si infans. C. de iure delib. vt si est institutus infans, & mortuus fuerit autem aditam h. hereditatem, pater potest h. hereditatem adire, perinde, ac si fuisset

viuus

viuus filius eius. Secus autem si esset maior infans; quia tunc non transmittetur hæreditas patris; quia *l. 1. C. de hiis qui ante aper. tab.* habet locum tantum in descendentibus, non autem in ascendentibus, & licet gloss. *in d. l. 1.* dicat, quod habet locum etiam in ascendentibus, tamen illud est verum in suo hæredæ, allegat enim text. *in l. apud hostes. C. de suis & legitur* per quem declaratur optime ista materia, vbi loquitur in suo. nam ex quo mortuo patre dominium hereditatis ipso iure continuatur in hæredem suum, *l. in suis. ff. de lib. & posth.* ideo mortua ibi filia, transmittit hæreditatem, etiam non aditam, ad matrem. Ad propostum ergo, cum *l. si infanti* sit exorbitans à iure communi, ideo non debet extendi: *si vero. §. de viro. ff. sol. mat.* Et propterea monachus æquiparetur infanti, quia alias si ei non æquiparetur, non transmitteret, si moteretur autē aditam hæreditatem.

Mixtum an contineatur sub simplici, dic, aut sumus in fauorabilibus, aut in odiosis: primo casu, aut prouisio est facta in vtroque simplici, & continetur mixtum *l. si ita. ff. de lib. & posth. c. l. Clemens. ff. de hæred. inst.* Aut prouisio est facta in vno tantum simplici, & tunc, aut mixtum adheret potius illi simplici, cui erat facta prouisio, & continetur mixtum *l. queritur. ff. de stat. hom.* Aut neutri adheret, sed parem causam habet cum vtroque simplici, & non continetur mixtum. *l. hoc legatum. ff. de legat. 3.* Aut sumus in odiosis; & tunc non comprehenditur mixtum. *l. euiorem. ff. de hie, quib. vt indign.* Vnde si vnum statutum facit mentionem de ciuili iudicio, & aliud de criminali, non comprehenditur sub eo iudicium mixtum, vt est quando poena applicatur pro parte fisco, & pro parte parti. ita not. *Al. in rub. C. de iud. & Doctor. in l. 2. in prin. ff. de ver. obl. & l. in §. omnium. l. 3. de action. per tex. in l. vni passim. §. pro. c. iptione. ff. de adult.* Aliquando tamē etiam in casu iuncto sub simplici continetur mixtum, ratione contrarietatis euitandæ, vt *d. §. omnium. c. l. 2.* & ibi per Alex.

Mutus an possit donare inter viuos; dic, aut est à natura, & non potest, aut per accidens, & potest, vt est text. & gloss. *in l. qui id, quod h. mut. ff. de don.*

Mutuo pecunia tradita, si est conuentum, quod non possit agi, nisi ex precedenti, vel subsequenti stipulatione, ita demum talis conuentio est seruanda, si stipulatio valeat, alias vtriatque stipulatione vitabitur etiam illud tacitum, si licet, quod non poterat agi ex numeratione, & sic poterit agi ex numeratione, *arg. l. 3. §. fin. ff. de ierur. ru. præd. ita tenet Alex. referente Fulg. in l. certi condicite. §. quoniam. ff. si certum pet. imitando gl. ibi per text. singularem in l. eum qui §. 1. c. Titium. ff. de verb. obl.*

Mandatum an finiatur morte mandantis; dic regulariter, quod sic, re integra. *l. inter causas in prin. ff. mand. c. 1. mand. un. C. eod. tit. c. l. si quidem. C. de act. c. obag. c. in fin. de man. §. reite* Fallit in iustitore, in quo licet sit mortuus institutus, non tamen ex sola

morte præsumitur reuocatum mandatum. *l. si quis mancipium §. si impubes. ff. de inst. sed* requiritur reuocatio expresse, vel mutatio status ipsius iustitoris vna cum morte instituentis, vt not. *Bartol. in leg. eius. qui. in. col. in fin. ff. si certum pet.* Fallit etiam, quando mandatum erat necesse omnino impleri per mandantem, si non fuisset mortuus; quia tunc morte non reuocatur. *l. si iure. Et item si amicus. ff. de acquir. poss. ff. & not. gloss. in d. l. eius. qui. in. versi. nam. c. si tibi. c. e.* de pluribus aliis fallentis, vid. *Bald. in d. leg. mandatum.* Quod autem, si mandatarius non obstante morte executus est mandatum, an valeat, quod actum est, Dic, aut erat mandatum de exigendo, aut de soluendo. Primo casu, aut erat bona fides, id est ignorantia mortis ex parte debitous tantum, aut ex parte mandatarii tantum. Primo casu liberatur soluens ope exceptionis. *l. cum quis §. 1. ff. de solut.* Secundo casu non liberatur aliquo modo, scilicet, si sciendo mortem soluit, vt *a. l. cum quis. in prin.* Si vero bona fides erat ex parte vtriusque, tunc liberatur ipso iure. *l. si quis seruo. ff. de solut.* Secundo casu principali, scilicet quando erat mandatum de soluendo, & tunc, aut solutio erat facienda in specie, aut in quantitate. Primo casu, si solutio fuit tradita procuratori mandantis, siue procuratori eius, cui erat facienda solutio, reuocatur tale mandatum morte; & si fuerit data ei, cui solvenda erat, dominium non transferretur, ex eo quia dominium non erat translatum in ipsum procuratorem. de hoc est text. *in leg. 2. §. sed si quis. ff. de donat.* Secundo casu, quando erat in quantitate, & tunc aut fuit dictum, quod solueretur eadem, quæ fuit data mandatario, & idem quod dixi in specie, quia dominium non erat translatum; aut nihil fuit dictum; & tunc aut pecunia fuit data procuratori mandantis; & tunc, ex quo dominium est translatum in ipsum procuratorem, quando eum qui soluitur, semper transiit dominium in accipientem. *l. hoc iure. §. si quis dederit. ff. de donat.* Verum est differentia in hoc; quia si procurator scienter soluit, non habet recursum contra hæredes mandantis - si vero ignoranter, habet recursum, vt *d. §. si quis dederit. c. l. si præcedenti. ff. mand.* Aut pecunia fuit tradita procuratori eius, cui erat facienda solutio, & tunc, ex quo dominium non erat in ipsum translatum, n. ad datum reuocatur morte, & ex solutione facta, post mortem non transferretur dominium. ita not. *Alex. in d. l. eius. qui in 6. col.* Item in iudiciis morte non reuocatur. *l. nulla dubitatio. C. de procurat.*

Mutuum reconciliatur consumptione. ita demum, si consumptio est minutatim facta: puta expendendo sigillatim alias si pecuniam, quam mihi inuenta, alii mutuo dedi non dicitur adhuc consumpta, quando est penes illum, vt probat text. *in l. non omni. §. si pupillus. ff. si cert. pet. & Bart. in l. 2. c. apcellata. eod. tit.* & ita debent intelligi omnes illoquentes, quod mutuum reconciliatur consumptione.

Mutuans pecuniam in refectione domus, habet illam domum tacite obligatam, & praefertur etiam anterioribus creditoribus, *l. creditor. ff. si cert. pet. & l. r. ff. in quib. caus. pign. vel hypoth. tac. contrah. & l. si v. n. ira. §. diuus. ff. de praeiud. credir. ita eodem modo ille, qui mutuauit pecuniam pro emenda domo, ita voluit Paul. de Castr. in d. leg. creditor. non tamen praefertur mulieri anteriori, vt in *authen. de aqua. dot. §. hu. consequens. nisi mulier sit posterior, vt est gl. & ibi Bart. in d. §. hu. consequens.**

Mulier ita denum potest renunciare Velleiano, si de hoc fuerit certiorata, vt est gloss. in *l. fin. §. pen. ff. ad Velleian.* alias non valet renunciatio, vt not. Alex. post Bart. in d. §. pen. nisi renunciatet cum iuramento; nam tunc etiam sine certioratione valet renunciatio. ita tenet Bart. in *l. sciendum. in 2. col. & ibi etiam Alexand. ff. de verb. oblig. & idem Alexand. in rubr. eod. tit. in 2. col.* Et hoc dicitur esse de consuetudine potius, quam de iure communi, quod mulier certiorata possit renunciare, nam de iure non valet talis renunciatio; quia tale beneficium est inductum propter fragilitatem sexus, & lex praesumit, quod eadē facultate, qua mulier inducitur ad promittendum, inducatur etiam ad renuncianum. ita tenet Bartol. in *d. l. fin. §. penult. & Bart. in l. doli. in princ. ff. de nouat. sicut dicimus in minore, qui non potest renunciare beneficio restitutionis, quod est sibi concessum propter fragilitatem aetatis, & lex praesumit idem, quod dixi de muliere. *l. si iudex. & ibi gloss. ff. de minor. & d. l. doli. circa fin. nisi cum iuramento, vt in *auth. iuramenta. C. si aduers. vend.* Tamen in muliere communis obseruantia est, quod possit renunciare modo praedicto, vt not. Alexand. in *d. l. 2. circa fin. ff. de fideiuss. scilicet cum certioratione, alias ad ignorata non extendetur renuntiatio. *l. mater. ff. de inoffic. testam. & Bart. in d. l. sciendum. in 2. colum. iuxta hoc ponit vnum singulare dictum Alex. in d. §. penult. scilicet, quod si in instrumento reperitur, quod talis mulier certiorata renunciauit Velleiano, quod potest fieri interrogatorium Notario, quid est Velleianum, quod si nesciat, mulier potest opponere Velleianum per gloss. in *l. generali. C. de tabul. lib. 1. o. quae vult, quod Notarius tenetur scire leges: quod an sit verum, vide plene Alex. in d. l. sciendum in 8. colum. vbi bene disputat hoc.*****

Mulier generaliter renuncians omnibus beneficiis sibi competentibus, non videtur renunciare Velleiano; quia et renunciare non posset, nisi certioraretur, ita tenet Alex. in *l. sciendum. ff. de verb. oblig. vbi allegat Angel. in l. qui iure militari. ff. de testam. milite. vbi voluit, quod licet sit regula, quod ad hoc vt quis possit in specie renunciare, iustitiae, quod in genere cogitauerit de eo, qui vult renunciare, vt *d. l. qui iure militari. tamen hoc doli in muliere generaliter renuntiante omnibus iuris beneficiis, per rationem praedictam. Ex quo apparet, male dixisse Bart. in l. si quis ius conditionis. in 3. colum. ff. de test. iur. qui con-**

trarium tenuit. Item licet renunciet Velleiano, habet beneficium nouae constitutionis, per quod ipso iure seruatur illa. scilicet per *authen. si qua mulier. C. ad Velleian.* ita dicit gloss. & ibi clarius Bald. in *l. 1. C. ne uxor pro marit.*

Mala electio est in culpa. *l. vti que. §. fin. ff. de rei ven. & l. fin. §. seruorum ff. nau. auap. stab.* Hoc tamen debet intelligi respectu tertii, vt si elegi malum medicum qui interficit seruum, quem emeram, si postea volo seruum reddere, venditor potest mihi opponere, tu fuisti in culpa eligendo malum medicum, *l. quod si nolit d. culpa ff. de edil. edil.* secus respectu ipsius electi, quia bene possum agere contra eum, nec potest mihi opponere, non debuisti eligere; quia quilibet videtur fateri se peritum in arte sua, vt not. in *l. 2. ff. quod quisque iuris & in §. praeterea. Inst. ad l. Aquil. & l. stricte. §. sicut. ff. de offic. praesid. ita not. Alex. in *l. cum qua in fine ff. si cert. petat. & de materia praedicta vide Abb. in c. vext. de restit. spol.**

Mulier, quae propter reuerentiam mariti seu reverentiam aliquid consentit, seu confitetur in sui praedictum, potest illud per officium iudicis rescindere actione, quod metus causa, quod intelligas ita demum procedere, si praecesserint minae mariti, vel verbera; quia alias sola reuerentia mariti non inducit iustum metum. Ita voluit Bart. in *l. interpositas. C. de transact. & idem Bart. in leg. ad inuidiam. C. quod metus caus. idem voluit Abb. in cap. cum dilectus in 2. sol. extra. quod met. caus. & Bart. in *l. 1. §. qua oneranda. per illum tex. ff. quar. rer. act. non dat. vbi ponit idem esse etiam in clerico, timore sui episcopi. Praedicta tamen limita, vt singulariter per Alex. in *leg. transactionem. C. de transact.***

Mulier deprehensa in adulterio ipso iure est infamis, secus in masculino. ita not. Alex. in *leg. palam. §. qua in adulterio. per illum tex. in addit. ad Bart. ff. de rit. nupt. & gloss. in l. & si criminis. C. de adult.*

Mulier inhoneste admittens duos vitos, dicitur meretrix. ita voluit Abb. in c. in rer. oper. in fin. extra. de sponsal. per text. in *l. palam. ff. de rit. nupt. & quomodo probatur meretrix, vide Barb. in addit. ad Abb. in c. praeterea de testib.*

Meretrix, quae exercet artem publicam meretricii, non potest iuuenes expellere volentes rem habere cum ea. Imo ea inuita possunt domum eius ingredi causa libidinis, vt *l. verum. ff. de furt. & hoc est de iure communi. de iure autem constitutionum regni est secus; nam punitur poena capitis violator meretricis, sicut & honestatum mulierum, vt in *constitut. omnes nostri regimini. &c.**

Minor an per viam restitutionis possit producere testes post publicatum in causa? die, quod sic. ita voluit Bart. in *l. vbi exigitur. ff. de elen. & Bart. in leg. minor 25. ann. omiffam ff. de minor. & plene Bartol. in *l. §. nunciatio in penult. col. ff. de oper. nou. num.* Nec obstat, quod minor non restituatur aduersus dolum praesumptum in futurum, vt *l. 1. Col. si aduers. delict.**

quia quando damnum pateretur de presentis: tunc bene restituitur, vt in hoc casu, vbi doctus præsumitur in futurum, scilicet libornatio. ita singulariter dicit Bart. *in d. §. nunciatio. in fin. col.*

Mulier an per viam restitutionis possit producere testes post publicatum in causa? dic, quod non. ita tenuit Bart. *in d. l. §. nunciatio. in fin. col. ff. de oper. nou. nunc.* nisi non potuisset consulere penitiores, secundum Salic. *in l. 1. C. de iur. & fac. igno.* & vide plene per Doct. *in l. vbi exigitur. ff. de edendo.*

Mulier habens maritum inutilem, dicitur vidua; sicut pater habens filium inutilem, dicitur carere filio, vt est gloss. *in l. fin. C. ad l. Fausam de plag. & dixi infra in vers. parva mulierum. &c.*

Mulier etiam si sequatur maritum suum rebellē, cuius bona publicantur, non tamen per hoc dos sua debet publicari. ita voluit And. de Ifern. *in consil. que incipit. plene.*

Matritus putatiuus non habet priuilegia mariti rui, nec dicitur vere maritus, vnde si fecerit pactū de dote lucrandā, tale pactum non valet: imo statim potest dos repeti per conditionem ob causam, vt not. gloss. *in l. si cum dote. §. fin. ff. sol. matr.* non enim repetitur per actionem de dote, cum nulla dos fuerit, vnde dotem non lucratur, vt *l. penul. §. fin. ff. quod iur. sol. iur. au. 3.* Nec habet priuilegium, ne conueniatur, nisi in quantum facere potest, vt not. Alex. *in l. maritum. ff. sol. matr.* Quod limita, nisi dolo fuisset inductus ad contrahendum matrimonium; nam tunc, si fecit pactum de lucrando dotem, est tutus exceptione doli, vt *d. l. pen. §. fin.* alias omnia priuilegia marito concessa, sunt ei prohibita; vnde nec dilacionem habet, de qua *in leg. unica. §. ex actio. C. de rei vs. act.* vt not. Alex. *in d. l. si dotem. §. si.* secus autem est ex parte vxoris; quia omnia priuilegia retinet. *l. si sponsa. ff. de iure dot. & l. §. fin. & ibi gloss. ff. de priuileg. cred. & Alex. in d. §. fin.*

Maritus conuentus constante matrimonio; putatur; quia vergit ad inopiam, an debeat conueniri in solidum, an vero in quantum facere potest; & quid si res dotales extant, & sic conuenitur actione reali, vide infra in *ver. vxor. que conuenit &c.*

Maritus promittens dotem alteri restituere in casu soluti matrimonii, de consensu mulieris, an teneatur in solidum, an vero in quantum facere potest? Dic, quod si dixit, promitto tibi, quæ vxori meæ debeo, non expressa quantitate; teneatur in quantum facere potest: si vero dixit, promitto tibi centum, quæ vxori meæ debeo, teneatur in solidum. ita est gloss. & ibi etiam Bart. *in l. si prior. ff. sol. matr.* per quam gloss. inferebat multum singulariter Bald. Nouel. *in l. qua dote. ff. sol. matrim.* quod si hæres ante confessionem inuentarij, dicat creditori hæreditario, promitto tibi cētum, quæ testator meus tibi debebat, licet postea conficiat inuentarium, non tamen poterit opponere exceptionem inuentarij, sed in solidum teneatur, licet hæreditas

non sit soluendo; secus si dixisset, promitto tibi, quod testator tibi debebat.

Mulier, quæ se animali bruto iungit, vt habeat rem cum eo, debet interfici, & vna cum ea etiam animal illud interfici debet, licet ratione careat, vt *in c. mulier. 13. qu. 1. & not. Bald. in l. data opera. in 3. vel 4. col. C. qui ac. non pess.* vnde nota casum singularem, in quo puniunt animal brutum à lege, & hoc ad perpetuam memoriam.

Mulier, si ex forma statuti non potest testari sine consensu mariti, an possit maritum instituire hæredem cum suo consensu? dic, quod non; quia nemo potest auctorari in causa propria, *l. 1. ff. de auctor. tut.* & ibi hoc tenuit Alex. *in addit. Bart. in addit. magna. in fin.* vbi singulariter dicit, quod mulier non potest contrahere sine consensu duorum propinquorum, si contraheret cum vno propinquo cum consensu suo & alterius propinqui, nō valeret contractus de qua quaest. vide Abb. idem teneat *in c. cum in veteri. in 3. col. extr. de iur. &c.*

Millus in possessionem ex primo decreto nō possidet, sed detinet tantum, & ideo non facit fructus suos, sed teneatur restituere, *l. prator. §. hu. verbu. ff. de bon. auct. iud. p. ff.* ibi enim dicitur, quod creditor potest repetere impensas factas pro colligendis fructibus, & tamen si fecisset fructus suos, non repeteret expensas; quia compensarentur cum fructibus. *l. de uortio. §. impendia. ff. sol. matr.* & ibi est gloss. *in ver. non repetuntur* Quandoque tamen propter nimiam contumaciam rei possessor ex primo decreto bene faceret fructus suos. *l. Fulcinius. §. si. ff. ex quib. caus. in pess. eat.* Milus tamē ex secundo decreto bene facit fructus suos; quia ille vere possidet, *l. si finita. §. l. i. in iur. & ibi habetur. ff. damn. infect.*

Mendax non præsumitur esse in dolo, nisi mendacium redundet in vtilitatem suam. ita tenet Alexand. *in l. dolus. C. de dolo.* Item mendax æquiparatur furi, secundum Bald. *in l. cessante. 2. quom. & quando iudex.*

Maritus mittens seu tradens aliqua iocalia vxori, vel sponsæ, an in dubio videatur illa donare, adeo quod soluto matrimonio non possint repeti. vide Bald. *in authent. ex test. in 4. & 5. col. vbi d. iungit,* quod si erant modici valoris, præsumuntur donata; secus si magni, quæ præsumuntur reuocata per pignorationem. Bald. *in l. si maritus. la. 2. C. de don. inter virum & vxor.*

Minor, eo ipso quod accipit pecuniam mutuo, præsumitur læsus; vnde potest petere in integrum, absq; eo, quod probet se læsum. *tex. est & ibi gl. in l. 1. C. si a. u. cred. & not. Alex. in l. singularia. in 6. col. ff. si cert. pet.* licet in alijs casibus non præsumatur læsus, nisi probet; vnde dixit singulariter Bald. *in l. fin. C. de in int. rest. min.* quod minor quando petit restitutionem, debet concludere, quia sui facultate est læsus, vel dolo aduersarii, alias non sufficeret allegare se læsum, nisi probaret alterutrum prædictorum. E

ibidem subdit Bald. quod minor non restituatur in actu necessario, ut si ex forma statuti causæ debeant compromitti, minor non restituere aduersus tale compromissum. Similiter nec aduersus consuetudinem.

Monachus de ordine minorum, qui nihil proprium potest habere, si per Pontificem sit creatus episcopus, an recuperet, ius succedendi in bonis patris? Dic, quod si viuo patre sit factus episcopus, recuperat. Secus si mortuo. ita dixit Bart. in *tractat. minorum. in ult. col.* Ratio est, quia post mortem patris ius reperitur alteri quaesitum. vnde ad illud non restituitur. arg. eorum, quæ voluit Bart. in *l. Gallus §. Et quid sit tantum. in pen. col. ff. de lib. et posth.* & Andr. de *serm. in c. 1. de vas. decr. et.* & idem Andr. in *c. 1. §. prater ea si vasall. qua sit prima causa benef. amitt. in 4. col.* vbi dicit notabiliter, quod si filius propter delictum amisit ius primogenituræ, & deinde sit per principem restitutus, recuperat illam, si viuo patre sit restitutus, secus si mortuo, facit etiam quod voluit Bald. in *c. domino guerram in 4. col. hic facitur lex.*

Mulier dicitur esse in capillo, quando nondum est nupta, & stat in domo patris. & istud dicitur esse vocabulum Longobardicum, ex eo, quia mulieres in nuptæ solent ire Bononiæ capite discooperto, ita declarat Andr. de *Istet. in c. 1. §. rursus. qua sit prima causa benef. amitt.*

Mulier pro causa civili non potest capi nec incarcerari, *l. 1. eum auct. Sed hodie C. de offic. iudic. in. Et athen. hodie nouo iure C. de custod. reo.* vbi idem in criminali non grauiissima, secus si sit grauiissima, quia tunc potest capi, sed debet mitti in monasterium, vel in domum honestæ mulieris, & vbi habentur, quæ omnia procedunt in muliere honesta, secus in meretrice, ut not. Bart. in *§. necessarium. in auct. ut nulli iud.* & Bald. in *l. contentatum. in fin. col. C. quom. et quando iudex.* Quod limitat Ioan. Andr. in *add. in rub. de iniur.* non procedere in meretrice nuptæ cuius dictum refert, & sequitur Alex. in *l. pl. unque. in fin. col.* & ibi etiam Ias. ff. *in iur. vocan.* Item prædicta limitantur non procedere quando mulier renunciauerit prædictis. vel generaliter omni legum auxilio, quia potest tunc capi. ita dixit Bart. in *auct. matri et auia. pen. col. C. quando mul. tutel. offi. fung.*

Mandatum principis licet alias non valeat, nisi monstreret in scriptis, tamen hoc non habet locum, quando princeps erat in illo loco, in quo est factum mandatum. ita dixit Spec. in *tit. de probat. §. videndum. vers. auditorib.* quem refert & sequitur Ias. in *l. 2. col. 1. ff. si quis ius voc. non ier.* & quod mandatum debeat monstrari in scriptis, est text. in *l. 1. C. de mand. princ.* & Bart. in *l. 1. C. de superind. l. lib. 10.*

Minima quando sunt in consideratione, & quando non, vide omnino Bart. in *l. si proprietarius. ff. de damn. l. f.* & Bart. in *l. Seio ff. de integ. rest.* vbi notabiliter ita loquitur, aut sumus in iure communi, & tunc de minimis curatur, & ita loquitur text. in *l. si pro-*

prietarius. Aut sumus in iure speciali, & tunc non curatur, ita loquitur text. in *d. l. Seio.* multos tamen casus, in quibus de minimis non curatur, vide per Ias. in *l. scilicet. in prin. 4. col. ff. qui fac cog.*

Medicus nouus dicitur homicida parentum: Ideo non est confidendum de eo, secundum Ang. in *l. 1. §. pueritiam ff. de postulat.*

Mors ciuilis & naturalis quando æquiparatur, vide Alex. in *conf. 2. in 6. col. 1. vol.*

Media via in tantum est eligenda, quod si iudex habet aliquem processum ita dubium, ut nesciat, in quam partem inclinet, potest vnicuique partium per suam sententiam assignare diuidiam, & non peccat. Imo est iuris. ita tenet Petr. de Ang. in *com. 210. incip. inter contraria et varia.* & Phil. Dec. in *com. 176. in c. visio themate. col. 5. in fin. §. 6.* Quod nota pro his, quæ dicit Bart. in *l. Neuenius ff. de neg. gest.* scilicet, quod rustici diuidunt quaestionem per medium, &c.

N.

NVPRIE nefariæ dicuntur, quæ sunt inter nascendentes & descendentes: incestæ vero, quæ sunt inter collateralæ: ita not. gl. in *l. incesta. ff. de ritu nupt.* & gloss. in *rubr. C. de incest. nupt.*

Nunciatus nouum opus frustratorie alicui, tenetur ei actione de dolo, vel actione in factum ad interelle, si ille propter talem nunciacionem, destitit ab opere suo. ita Bart. in *l. de pupillo. in prin. ff. de oper. nou. nunc.* motus per *l. rem quandam. ff. de dolo.*

Notarius scribens instrumentum, vel testamentum, si non legit illud coram testibus, dicitur infirmum nullum, adeo quod nec iure codicilli valebit tale testamentum, ut est gloss. in *l. fideicom. §. 1.* & ibi Bart. de *leg. 3.* & Bald. in *l. fin. C. fa. etc.* & idem Bald. in *auct. quod fin. C. de testib.* licet inter libros valeat, secundum Bart. in *l. si uis, qui ff. de testam.* & legata ad pias causas deberentur, ut dicit Imol. in *l. si uis, qui.* quem refert Alex. in *add. Bart. in d. §. licet.* Bald. ubi tenet contrarium, & de prædictis vide Franc. Cur. in *rep. l. ad m. nendi. col. 43 de caretur* & quod testamentum non lectum valeat ad pias causas, tenet Bart. in *l. in testamento. ff. de fideicom. lib.* Notarius qualiter debeat se habere in scribendo instrumentum mutui, vide Bart. in *l. Lucius in prin. de leg. 3.* & Ang. in *l. ex factis. in pro. de vulg. et pup. et in l. mutui in prin. ff. de procu.* & Bald. in *l. discretis. C. qui te. fac. pos.*

Notarius condemnatus de falso non potest amplius instrumenta conficere, nisi hoc fuerit sibi reseruatum in sententia, ita not. Alex. in *l. si quis ex argentariis. §. cogentur in fin. ff. de edend.* Item intelligas facta condemnatione; quia pendente processu potest instrumenta conficere, cum adhuc sit in possessione notariatus, ut dicit Alex. in *d. §. cogentur.* & Bart. in *l. eadem ff. ad l. vul. repet.* & idem Bart. in *rep. l. Barbarus. col. 6 ff. de offi. prator.* vbi etiam ponit quod potest publicare instrumenta confecta ante condemnationem, quod est notandum, prædicta tamen intel-

ligas.

figas veraz, quando fuit condemnatus ex falsitate alicuius instrumenti, lecus si ex alia causa; quia tunc instrumenta per eum facta reant, licet efficeretur infamis, vt habetur per Alex. *in d. s. cogentur.*

Notarius apponens aliquas clausulas non conuictas apponi in instrumento, præsumitur suspectus, & potest argui de falso, ita sentit Abb. *in c. causam. col. 1. de testi. & ibi per Barb. in ad. ad Abb. cui a d. de la. in l. 1. §. 1. in 1. not. ff. si quis ius dic. non obtem. & supra, in vers. iudex apponens, &c.*

Notarius an possit denegare alicui actem conficiendi instrumentum, & an possit compelli si denegat, vide infra in *ver. c. obligatus ad rem restituendam, &c.*

Notarius falsificans instrumentum, licet alias puniatur de falso; tamen hoc non habet locum, quando fa falsificauit instrumentum, quod erat ipso iure nullum, vt voluit Bald. *in l. 1. C. de sepul. viol. & Bar. in l. si quis legatus. ff. de fals. quod facit ad id, quod voluit Bart. in l. fin. §. pen. C. communia de legat. vbi dixit, quod si staturum dicat, quod pro qualibet alienatione solvatur certa gabella, alias alienans perdat rem, quod hoc non habebit locum, quando alienatio esset ipso iure nulla. Item facit ad id, quod dixi supra, *in ve. falsificans monctam. & supra, in ver. Emphyteuta alienans. & supra, in ver. iudex licet alias, &c.**

Nauta qui promisit vehere res alicuius in aliquâ regionem, sub certa pœna, excusatur à pœna, si fuit per Principem vel per alium Potestatem eius nauis impedita, ita voluit Ang. *in con. 112. per tex. in l. si vberda §. pen. ff. ad leg. Rhod. de iactm. & hoc habet locum etiam, si nauta iurasset; quia difficultas excusat eum à mora, & a periurio, vt *in c. breui. ext. de iureiur. & gl. in c. beatus. 22. q. 1. Intelligas tamen, quod qualibet difficultas excusat à periurio, vt dicit Abb. *in d. c. breui. non tamen qualibet excusat à pœna, & à mora, pro quo vide Bart. in l. quod te, in pen. col. ff. si certi pet. & Bart. in l. continuum. §. illud. ff. de verb. oblig.***

Nomen, *periculum*, non importat casum fortuitum, vnde si fiat pactum, quod talis res sit in periculo tuo, non per hoc teneris de casu fortuito, vt est gloss. *in l. opm. quod auersime. ff. locat. & Alex. in l. si quis nec causam. ff. si certi. pet. & tex. in l. 1. §. sipe. ff. de pos.*

Notarius debet vti semper vno sigillo in instrumentis, alias si in vno apponeret vnum sigillum, & in alio apponeret aliud sigillum, puniretur de falso, ita tenuit Bald. *in l. pro. be. C. de col. quem refert Barb. in ad. ad Abb. in c. 1. col. 4. de fid. instr.*

Notarius, qui cancellauit instrumentum, deinde scripsit in instrumento, qualiter illi cancellatio fuit errore facta, & non data opera, an facit tale instrumentum fidem plenam per illa verba: dic, quod sic, ita voluit Bart. *in l. in fructum. §. 1. ff. de mil. testam. & Bald. in l. Imperator. ff. de iur. hom. quod verum est si in corpore scripsit; lecus si in margine; quia non facit fidem, ita not. Alex. *in l. si vnus. C. de testam.**

Notarius an possit in publicam formam redige

re instrumentum confectum per alium notarium, dic, quod non regulariter, nisi ille Notarius esse mortuus vel abiens, & partes haberent necesse præsentare instrumentum. ita dixit Abb. *in cap. tabellio. col. 2. de fid. instrum. & Bart. in l. quadam. §. nihil interest ff. de eden. & tunc debet sibi committi per iudicem, alias nullo modo potest nisi esse hæres, vel legatarius, vel donatarius, vt dicit ibid. Abb.*

Notarius, qui aliquid omittit in instrumento, præsumitur potius illud errore omisisse, quam dolose, ita not. Bart. *in l. quotiens. §. 1. ff. de hered. inst. & Alex. in l. i. lib. col. 2. C. de testam. fallit tamen hoc in testamento in scriptis, vbi dolus præsumitur secundum Alex. *in d. l. i. lib. eum.**

Nuncius publicus non potest aliquid capere personaliter, nisi habeat de hoc speciale mandatum à iudice, & constet per scripturam, ita singulariter dixit Bald. *in l. consentaneum. col. 2. C. quom. & quando iudex. quem sequitur Bart. in addit. ad Abb. in c. cum parati. de appell.*

Notarius rogatus à partibus ad conficiendum aliquem contractum, censetur rogatus etiam, quod in eo apponatur omnes clausulas conuictas. ita Bald. *in l. fin. per illum. tex. C. de fid. iuss. & Alex. in l. Gallus. §. idem credendum. col. pen. ff. de lib. & posthum. & Alexan. in consil. 169. vol. 1. & Ial. in l. 1. §. si procurator. in fin. col. ff. si quis ius di. non obtem. vbi refert in simili etiam Bald. & Ang. *in l. bene à Zenone. C. de quadri. præscrip. qui dicit, quod Notarius censetur etiam rogatus, vt ponatur cœnam in instrumento conuictam apponi. vide omnino Alex. in consil. 28. colum. 2. vel. 2. & consil. 27. eod. vol.**

Notarius potest stipulari pro absente, & si ille ratificat, acquirit ad eum sine cessione. Paulus de Castr. *in consil. 195. col. 3. vol. 2.*

O.

OBLIGATIO, in qua inest dies tacita, vel expressa, adueniente die constituit debitorem in mora, etiam sine interpellatione. *l. transgressa. §. de ille. ff. de act. & obl. & l. magnam. C. de controh. & com. stip. & l. si cum dies. §. fin. ff. de arb. & l. 7. C. de iure emph. dies enim interpellat pro homine, vt d. l. & not. gl. in l. si mora. ff. sol. mar. Sed si debitor vult purgare moram, & constituere creditorem in mora post diem, debet realiter offerre pecuniam. *l. acceptam. & l. si parte. C. de vjur. Nec sufficit verbis offerre. Alexan. in d. leg. si mora. tunc enim, quando realiter offert, liberat se à casu & leuissima culpa, & tenetur tantum de dolo & lata, de leui autem minime tenetur, vt dicit leg. si mora. Vnde transfert periculum in creditorem. *l. qui decem. ff. de solut. Adde etiam, quod per perceptionem fructuum constituitur debitor in mora, & tenetur ad vsuras. *l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de acquir. emption. & l. curabis. C. eod. titulo.****

Obligatio, in qua est apposta conditio per ad-

uentum conditionis non constituit debitorem in mora. ita est communis opin. Bart. & Alex. in *l. quoniam in diem. ff. de verb. oblig.* & Bart. in *l. ita stipulatus in 3. q. 1. eod. tit.* Et ratio est secundum eum; quia cuncta conditionis non potest duos effectus operari, scilicet inducere obligationem, & constituere in mora, & in hoc differt ab obligatione, in qua est dies appositae.

Obligatio nunquam tollitur per acceptilationem, nisi praecedente Aquiliana stipulatione, ut *Inst. quibus. toll. obl. §. item per acceptilationem.* Et ratio est; quia acceptilatio est actus civilis. *L. actus legitimi ff. de reg. iur.* sed per actum civilem non tollitur naturalis. *§. fin. Inst. de leg. Aquil. & l. has obligationes ff. de cap. di. ut est obligatio. Lex hoc iure ff. de iust. & iur.* unde est necesse, quod prima obligatio transfundatur per novationem in stipulationem Aquilianam, & postea per acceptilationem tollatur; & sic vnum ius civile tollit aliud; acceptilatio enim, quae verbis fit, obligationem verborum tantum tollere potest. Sed circa hoc posset dubitari, cum stipulatio Aquiliana sit civilis, quomodo potest transfundere obligationem in se, quae est de iure naturali, seu gentium? Dic, quod ratio est; quia in habentibus symbolum facilis est transitus. *Lin. rem. §. si ea quacunqu. ff. de rei ven.* unde una obligatio facilius in aliam transfunditur, quam in liberationem, cum sit diversi generis, & ideo requiritur verborum obligatio, scilicet Aquiliana, ita not. Alex. in *l. actione. col. 1. de trans. act.*

Obligatus ad factum licet non possit excise compelli ad factum, si ad solvendo intercessit liberatur. *l. ff. de action. emp. & l. si stipulationis non de dolo. ff. de verb. oblig.* tamen quando testator graviter haeredit, aliquid facere, posset haeres praecise compelli ad factum, ut est textus in *leg. filio. col. 1. §. fin. ff. de leg. 2.* & Alexand. in *leg. si ita stipulatus esse ab se. de verbor. oblig.*

Obligatus ad aliquam rem ratione obligationis, quam habet contra aliquem cedendo illam actionem liberatur ab eo, a quo potest converteri text. est, & ibi not. in *l. etiam. §. fin. ff. sol. matr. & l. quod debetur. ff. de pecun.* Et ratio est; quia dubius est litis eventus, ut d. *l. quod debetur. & ibi not.*

Obligatus ad aliquam rem, an illa re perempta liberetur, distinguitur, aut sumus in debitoris generis, aut quantitatis, aut speciei: primo casu, aut erit debitor generis generalissimi, ut hominis in genere: & tunc indistincte semper tenetur, quia genus nunquam perit. *l. incensum. C. si cert. per.* Aut generis subalterni, ut in debitor incerti ex certis, & tunc, aut ex illo genere sunt perempta aliqua corpora, & aliqua non, & adhuc tenetur. *l. in ratione. §. incerta. ff. ad leg. Falcid.* Aut totum illud genus subalternum, & liberatur, ut d. *§. incerta.* nisi fuisset peremptum post mortem. *arg. l. si ex legati ff. de verbor. oblig.* Secundo casu, quando sumus in debitor quantitatis, dic, aut est debitor quantitatis ratione certae speciei, & perempta specie liberatur a quantitate. *l. qui iam. §.*

si tibi. de legat. 1. & l. Titia testores. §. final. eod. titul. & l. u. qui. de actio. & obl. & l. filiusfam. §. fin. de leg. 1. & l. quajitum. in princip. ff. de pecun. & hoc si res fuerit perempta ante mortem; nam secus si post mortem, ut probant praedicta iura a contrario sensu, vel si culpa debitoris intercessit, etiam ante mortem. *l. si servum. in princ. & l. cum filiusfam. & d. l. si ex legati. de verbor. oblig. & l. quod re. & ibi per Bart. ff. si cert. perat.* Item praedicta intelligas procedere, quando sumus in tali specie, quando debitor solvendo posset liberari a quantitate, ut *l. miles. §. 1. ff. de re iud. & l. si fundum per fideicom. de leg. 1. & l. si vero. §. in ff. sol. matr.* alias secus, sicut dicimus in emptore, qui tenetur ad pretium ratione illius speciei emptae, qua perempta adhuc tenetur ad pretium post traditionem. *leg. id. quod. & l. necessario. in princ. ff. de peric. & com. rei vend.* quia dando illam speciem non poterat liberari inuito venditore, sicut in casibus & iuribus praedictis. ita dicit Bald. in *d. l. quod re. & ibi etiam Alex. in 2. colum. allegans l. hominum. ff. mandat.* Aut erit debitor quantitatis sui certae monetae: tunc si illa moneta est perempta quoad formam; quia non expenditur amplius; dic, quod debitor non liberatur, nisi dederit estimationem illius monetae in aliam formam, ut ext. de *confi. ca. cum canonicis. & ibi not. vel nisi soluerit illam monetam reprobatam saltem in materia, quia materia attrahit ad se formam, quando sumus in his, quae possunt reduci ad pristinam materiam, secus si non possunt reduci. *l. quasi. §. illud pro se. ff. de leg. 3.* de qua materia videas per Bart. in *l. cautus. ff. de solut.* Aut erit debitor quantitatis in genere, & tunc semper tenetur per *d. l. incensum.* nisi obtulerit per unam creditorum, & ipse voluerit accipere; quia tunc perempta pecunia casu liberatur debitor ope exceptionis, *l. qui decem. in princip. ff. de solut.* Tertio casu principali dic, aut species est perempta ante mortem; & tunc, aut factio debitoris & iusto, & liberatur. *l. qui servum. de verbor. oblig. & l. qui d. ergo. §. si haec hominem. de leg. 1.* aut in iusto, & tenetur, ut d. *l. si servum. in princip. & d. l. si ex legati* aut factio creditoris, & liberatur debitor. ut *l. artorio §. fin. ff. de dolo. aut factio tertii,* & tunc aut in odium creditoris, & liberatur, quia damnus censetur factum ab eo, cuius contemplatione dicitur esse paritatum *l. si merces. §. culpa. ff. locat. & l. penul. ff. sol. matr.* Aut casu sortuito, & liberatur, ut d. *l. quod re. & l. qua fortuito. C. de pign. act.* & vide plene Bart. in *l. Stichus. certo. ff. de verb. oblig.* Si vero est perempta post mortem; & tunc, aut sumus in convento a ctione reali, & tunc, si semper fuit in bona fide, vel iustam causam habuit litigandi, liberatur: Si vero fuit in bona fide, & postea supervenit mala; tunc debet fieri distinctio, an res esset eodem modo peritura penes a ctorem, vel non. *l. nem si verberatum. §. final. & ibi est gloss. ff. de rei vendic.* Si vero sumus in convento a ctione personalis, & tunc indistincte non liberatur. *l. merito. ff. de vi & vi armat. & dist. l. si servum. §. fin.**

Fallit in casu *l. si cū exceptiones. §. quod si homo. ff. quod met. causa* & vide Bartol. *in d. l. quod te.* Quid autem si res pereat intra tempus purgationis moræ? Videatur, quod debitor sic liberatur; quia paria videntur ista tempora, scilicet autē moram, & durat tempus purgationis, cum utroque casu soluendo debitor liberetur, nec ad aliquod interestē teneretur. *l. si seruuum. §. sequitur. & l. si infulam. de verb. obl.* In contrarium est veritas per *tex. in l. sancimus. §. si. C. de fideiu.* vbi fideiussori de iudicio fisci datur semelstre tempus ad præsentandum reum, post quod tempus datur sibi aliud semelstre ad moram purgandam, intra quod vltimum semelstre, si reus moriatur, non liberatur fideiussor; secus si intra primum semelstre, intra quantum autem tempus mora purgetur, vide plene per Bart. *in d. l. si infulam.* adde Alex. *in d. l. si ex legati.*

Obligatus naturaliter tantum, soluendo non habet repetitionem. *l. Iulianum. & l. interdum. & l. si non seruem. §. libertus. ff. de cond. in d. b. & l. si detur. §. si fideiussor. ff. de fideiussor. & l. si eius. in prin. ff. ad Tral. & l. quod in diem. §. etiam. ff. de compet. iur.*

Obligatus ad rem restituendam, si non vult restituere, iuratur contra eum in litem iuramento affectionis. *l. qui restituere. ff. de rei vendic.* Quod tamen limita non procedere, vbiunque dominus illius rei haberet illam rem venalem; quia tunc non permittitur ei iurare in litem, sed possessor debet condemnari ad iustum & vetum pretium. glossa est singularis in *l. non enim. ff. rerum amot.* Ex quo infertur ad id, quod voluit glossa & Bartol. *in l. i. §. cura carna. ff. de offic. pref. vrb.* scilicet, quod quilibet potest accedere ad lionem, & emere carnes, etiam eo inuito; quia cum habeat illas venales, non potest quem prohibere iusto pretio emere volentem. Secundo infertur ad id, quod voluit Bart. *in l. i. §. i. ff. fur. aduer. nau. camp. stab.* quod Notarius, qui incipit publice exercere officium notariatus, non potest alicui denegare confessionem instrumenti, imo potest compelli præstito salatio, vt *l. placuis. C. de col. fund. patrimo. in fin.* Imo plus dicit Alexand. *in d. §. 1.* quod si Notarius denegat artem conficiendi instrumentum alicui, potest priuari officio notariatus, allegat Bald. *in l. prouidendum. C. de postul.* Quod limita, nisi esset impeditus propter maximam copiam petentium ab eo confessiones instrumentorum; quia tunc potest denegare, vt dicit Bartol. *in d. §. 1.* Item limita, nisi ille, qui petit instrumentum, esset inimicus Notarii, vt not. Andr. de Ilser. *in constit. qua incipit: omnes nostri regimints.* Et prædicta faciunt ad ea, quæ dixi supra *in ver. hospes, qui incipit.* & supra *in ver. meretrix, qua exercet.* & ad prædicta vide Afflict. *in tracta. de iure protimis. volum. 2.*

Officialis licet de iure non possit conueniri regulariter de excessibus commissis in officio, nisi in tempore syndicatus; in patria tamen sua poterit

quando cunque etiam perpetuo conueniri. Itatenet Bart. *in l. i. in si. ff. ad l. lul. repet. & Abb. in c. aduersus. col. 3. de immu. eccl.* & ibi vide per Barb. *in add. multas fal. in quibus officialis potest conueniri durante officio.*

Occidens eum, qui ad mortem damnatus erat, licet videatur excusari possessione quia ille erat cito moriturus; tamen puniatur de homicidio, & sic pœna capitali. Ita not. Bald. *in l. addit. s. C. de episc. ardi.*

Obligati plures ex delicto non dicuntur duo, pluresve reusimo solutione vnus, alii non liberantur. *l. item Metela. §. si plures. ff. ad leg. Aquil.* Ex quasi vero delicto non dicuntur duo rei, sed quasi duo rei, cum teneantur ex quadam necessitate legali. Ita dicit Bart. *in l. fin. ff. de au. reu.* Solutione tamen vnus alii liberantur. *l. 1. §. fin cum l. seq. ff. de his qui de rec. vel off.* An autem conuentio seu pactio vnus ex delinquentibus liberet alios, vide Bart. *in l. semper. §. si in sepulchro ff. quod rei aut clam.* & ad materiam vide Ital. *in §. pœnales. colum. 3. & 4. Inst. de act. & Bart. in authent. hoc ita in 14. quali. 1. part. C. de duob. reu. & in 15. q. & glossa. in l. pen. §. fin. ff. ne quis exm. qui in ius voc.*

Opponens exceptionem solutionis, non per hoc videtur fati debitum. Ita Bart. *in l. Iulianus. colum. 4. ff. de cond. in deb. & Alexand. in l. non utique. ff. de except.*

Opinio communis est seruanda, nec ab ea recedendum propter aliquam singularem phantasiā. Ita dixit Bald. *in l. fin. colum. 1. C. de insti. & sub. & ibi etiam Paul. de Castro & Alexand. in consil. 95. volum. 2.* quos refert & sequitur Ital. *in l. sciendum. §. fin. colum. penult. ff. que sat. id. cog.* in tantum, quod dicebat Alexand. *in præ allegatio consil.* quod iudex facit litem suam, qui relicta communi opin. adhæret opin. singularis doct. Dicebat tamen Abb. *in cap. tua nos. col. fin. de usur. & in c. prudentiam. de offic. deleg. & idem Abb. in ca. cum sint. colum. 1. de decim. & in c. nonimus. 1. not. de verb. sign.* quod quando opin. communis nullo iure probatur, licet tamen est eam relinquere, & in contrarium iudicari, de quo vide etiam plene per Alexand. *in l. cum prelati. colum. fin. ff. de re iud. & in consil. 7. volum. 4. & in consil. 51. & consil. 147. volum. 5. & Abb. in cap. ex literis el. 1. de sponsal. & quod communis opin. in iudicando sit sequenda, tenet Alex. in consil. 27. col. 2. ver. pro hoc. vol. 1.*

Opinio communis est, quæ pluriūm autoritate fulcitur. *l. 1. ver. sic. & sane crebrior. & ibi Bal. ff. de off. quæst. & Alex. in consil. 7. volum. 4.*

P.

PRÆSCRIBENS, seu possidens sine titulo, licet præsumatur in mala fide, vt *l. fin. C. unde vi.* & sic nullo tempore præscribit de iure canonico, vt *cap. fin. extr. de præscrip.* tamen si possedit rem per xxx. ann. præsumitur in bona fide, & præscribit, etiam de iure canonico; quia retro à tempore, quo clam incepit possidere, præsumitur fuisse in bona

que in singulariter voluit Bart. in d. l. fi. C. unde vi. in fin. verba.

Procurator ad iudicia debet esse maior xx v. anno, alias repelli potest; ad negotia autem sufficit, quod sit maior xv et i. anno, vt not. Bart. & Alex. in l. exigendi. C. de procu. & est tex. in §. qui generaliter de procur. l. v. 6. Fallit tamen in filiofam. minore, qui potest procurare pro patre, etiam ad iudicia, vt d. l. exigendi. & ibi vide multas alias fallentias, inter quas ponit etiam, quando minor iurasset non petere restitutionem aduersus iudicium, per authent. sacramenta. C. si aduer. vendit.

Procurator ad iudicia non potest substituere alium procuratorem rem, nisi lite contest. l. quod quis & ibi gl. & l. neque tutores. in fi. C. de proc. sed procurator ante litem contest. potest substitui à procuratore ad negotia. l. si procuratorem §. i. ff. mand. adde in hac materia, quod seruus etiam potest esse procurator ad negotia. l. seruum quoque ff. de procur.

Præuilegium alicui concessum, intelligitur, & limitatur secundum præfationes ipsius, ita singulariter consilium Alex. in consil. 123. volum. 5. per l. singularitatem à Bart. repetitum in l. fin. ff. de hered. instit. Et hoc est menti tenendum; quia quotidie illud consil. allegatur in practica, & vide gloss. in c. alleganti. 2. quæst. 7.

Possessor conuentus rei vendicatione si negat se possidere, & postea conuincitur de mendacitate, priuatur sua possessione, & applicatur actori, etiam si non probauerit de domino, text. cit. not. in l. fin. ff. de rei vend. & est optima limitatio ad l. fin. C. eod. tit. quæ dicit, quod possessor nunquam constituit, nisi actor probante de dominio. Idem dicas, si possessor dixit se possidere nomine suo, & postea repertus est possidere nomine suo, vt tenetur lat. in §. omnium. volum. 1. Insti. de act. & hoc habet locum, etiam si possessor offeiat se probaturum de dominio; nam non auditur propter suam mendaciam, vt not. Barr. in d. l. fin. in fin. q. Intelligas tamen, si reus negauit se possidere; secus autem, si negasset narrata prout narratur; quia tunc non videtur negare se possidere, sed tantum substantialia libelli; vnde non priuatur possessione, ita singulariter voluit Bartol. in l. si debitor §. ita de domum. ff. de fideiuss. quem refert & sequitur lat. in d. §. omnium. col. 15.

Pater consentiendo filio in aliquo actu, an obligetur pro eo, Dic, aut sumus in casu, quo pater cogitur filio consentire; & tunc, aut cogitur consentire propter legitimacionem personæ, vt in iudicio; & tunc non obligatur consentendo. l. fin. §. necessitate C. de bon. qual. & not. Bartol. in l. si cum doctem. §. transgrediamur. ff. pluri. matr. Aut cogitur consentire propter dotis securitatem; & tunc consentiendo obligatur: vt quædæ filius duxit uxorem sibi condignam. l. qui liberos. ff. de ritu nup. & Bartol. in d. §. transgrediamur. si vero duxisset vxor-

rem sibi indignam; tunc pater non cogitur consentire, nec consentiendo se obligat, quæ autem dicatur vox indigna, habes gloss. & clarius Bartol. in l. 3. C. de nupt. vbi dicit, si filius duxisset famulam vel filiam famuli, patris sui. Aut sumus in casu, quo pater non cogitur consentire filio; & tunc, aut est actus publicus principaliter auctoritate, & utilitate, & pater consentiendo se obligat in solidum, vt est quando filius creatur decurio, vel magistratus. l. 2. ff. ad muni. & l. honores. §. ff. de decur. Aut est actus principaliter priuatus utilitate, sed publica secuadatio & sic auctoritate, vt tutela, vt Insti. de excus. in princ. & ff. de excus. suo. l. ab hie. §. 1. & ibi gloss. & tunc in testamentario tutore consentiendo, non se obligat, nisi de peculio. l. Lucius Gaum. ff. de admin. tut. in datiuo vero obligatur in solidum. l. si filius fam. ff. de tut. & est gloss. Insti. quæst. 1. in princ. sed in consideratione est habenda ratio, iuxta text. in l. in condemnatione ff. de reg. iur.

Promitto tibi quicquid volueris, an videar obligatus? Dic, quod si hoc dico animo deliberato, & animo donandi, sum obligatus, vt extra de hom. cum iuramento. nisi à me peteres aliquid illicitum, vt ibi dicitur, si vero hoc dico non animo deliberato, sed adulatorie, non teneor, vt puta, hæc res, & omnia quæ habeo, seu quæ volueris, sunt ad tuum libitum, vt extra de insti. cop. cum venissent. & vide Alex. in l. stipulatus. col. 1. ff. de verb. obl. Sed si dico, quicquid volueris, tunc indistincte non valet promissio, quia dando musam liberatur, vt not. gloss. in l. legata generaliter. de leg. 1. faciunt quæ not. Bart. in l. centesimus. §. fin. de verb. obl.

Prouisio hominis an, & quando tollat prouisionem legis, sic distinguitur: aut lex inducit aliquod beneficium speciale, vel generale, extraordinarium, & tunc prouisio hominis tollit prouisionem legis, l. martini. C. de proc. & l. fi. C. de pact. conu. Aut lex inducit aliquid de iure communi, & ex prouisione generali, & ordinari; & tunc prouisio hominis non tollit prouisionem legis. l. creditor ff. de cer. per. vbi si creditor accipit minorem summam debiti, vel ignus, quod non ascendit ad summam debiti, non videtur renunciasse alteri parti, quin possit reliquum petere, ita per Alex. in l. si cum doctem. in princ. col. ff. de rei. ac. & not. gl. in l. 2. C. de iure emp. & not. Bart. in l. 4. §. si ex conuentione. ff. de res. iud. Adde etiam quod prouisio hominis inualis non excludit prouisionem competentem de iure communi, ita Abb. in cap. examinata. c. l. pen. de sud.

Promittens factum alienum, licet non obligetur, vt l. stipulatio gl. in princ. de verb. oblig. tamen hoc non habet locum in prætoris stipulationibus; quia in his quis videtur promittere factum proprium licet feceraturum & facturum. l. quosquis quis. col. 1. Item non habet locum, quando iurauerit iuramentum. cap. de iur. i. col. 2. cum ibi not. extra de

Promissio turpis, an pariat actionem, & an impediatur soluti repetitionem? distinguitur, aut est turpis causa ex parte eius, cui promittitur; & tunc ut causa est expressa in stipulatione, & est nulla ipso iure, vnde actio non datur. *l. iur. gentium. §. si ob maleficium. ff. de pact.* & solutum repeti potest. nam repetitio tunc impeditur, quando competebar actio exceptione elisa, vt *l. fideiusor. §. fideiusor. ff. de si leiusor.* & *l. si eum. in princ. ff. ad Treb.* & *l. si non sortem. §. liber. tw. C. l. iulianus. ff. de condi. in deb.* Sed hic nulla actio competebar; ergo, &c. Aut non est causa expressa, & datur actio, sed obstat exceptio, vt *l. si ob turpem ff. de condit. ob tur. causam.* Secundum quod illum text. intelligit Ludouic. Roman. & Bart. in *l. generaliter. ff. de verb. oblig.* vnde solum repeti non potest, vt *d. l. si ob turpem causam.* Aut est turpis causa ex parte promittentis tantum; & tunc talis promissio valet, & datur actio, nulla exceptione obstante, vt si scholaris promittit aliquid meretrici; nam licet meretrix turpiter faciat officium suum, non tamen turpiter accipit; vnde ex parte scholaris tantum promittitur & consistit turpitudinis, vt not. Bart. in *l. affectionis ff. de donat.* & Alexand. in *d. l. generaliter* & gloss. in *d. l. qui venatoribus. 86. distin.* reprobata gloss. in *l. ea, que C. de donat. ante nupt.* quæ contrarium tenebat, Hoc tamen limitatur, nisi esset miles vel clericus, vel minor qui p. omittet meretrici; quia tunc non datur actio meretrici, vt not. gloss. & Brat. in *d. l. affectionis.* Secus autem esset, si meretrix promitteret aliquid scholari, vt haberet rem eum ea; quoniam tunc non datur actio scholaris; quia ipse turpiter peteret. vnde succederet regula *d. l. si ob turpem.* Ita est text. in *l. fin. §. fin. ff. de n. & oblig.* Et quod meretrix turpiter non accipiat, est text. in *l. §. si ad quod meretrici. ff. de cond. ob tur. cau.* Aut est turpis causa ex parte vtriusque, scilicet dantis, & accipientis, vt si promitto tibi decem, vt hominem occidas; & tunc valet ipso iure, & nulla actio datur, *l. si plagii. C. l. veluti. de verb. oblig.* Sed quia turpis causa est ex parte vtriusque, ideo solum repeti non potest; quia in pari causa melior est conditio possidentis, *l. 2. C. de condi. ob tur. causam.* & *d. l. si ob turpem.* & *l. in pari. ff. de reg. iur.* Si tamen ille, qui accepit, accipiendo committeret aliquod delictum, per quod veniebat applicanda pœna fisco, priuatur eo, quod accepit, & fisco applicatur; vnde non reuertitur ad dantem, vt not. gloss. in *l. i. C. ad l. iul. repet.* Et pro istis talibus delictis, seu turpibus causis fideiusor accipi non potest, & si fuerit acceptus, talis obligatio est nulla ipso iure. *l. si ad res. §. fin. ff. de fideiusor.* Ex quo si infertur ibi singulariter Bart. quod si dixerit tibi, facias t. e. delictum, & noli curare de pœnas quia ero tibi obligatus, talis obligatio non tenet, & ego non potero conueniri. Quod est valde not. quia quotidie accidit. Prædictis tamen adde, quod si quis daret aliquid alicui mulieri non meretrici, vt haberet rem

cum ea, & illa nollet postea consentire, non habet repetitionem, tanquam causa non secuta, vt est text. in *d. l. 2. C. de condi. ob tur. cau.* secus si erat meretrix, vt inquit gloss. in *d. l. 2. in gloss. 1.* licet contra illam gloss. videatur text. in *d. §. sed quod meretrici.* ubi indistincte dicitur, quod datum meretrici non repetitur. vnde cogita, an illa gl. posset saluari. Ex prædictis infertur ad quemlibet accipientem, vt delictum committat; quia licet delictum non faciat, nihilominus cessat repetitio.

Promittens non petere sub certa pœna, si postea contrauenit, potest pars aduersa vel pœnam petere; & tunc debet parti se conueniri, vel exceptionem opponere, & pœnam non petere, vt tuncque autem habere non potest. *leg. apud Calpum §. Labeo. el. primo. ff. de doli except.* Et idem dicas, in heredibus promittentis contrauenientibus, vt not. Alex. in *leg. 4. §. Cato. eolum. 1. in fin. de verbo. oblig. facit. cum proponas. la prima C. de transact.* nisi fuerit apposita clausula, rato manente pacto, vt *leg. qui fidei. ff. de transactio. vel iuramentum, vt leg. si qui maior. C. eod. tit.*

Publicatione facta in causa, iam est licitum amplius testes producere, siue examinare timore subornationis, *authent. at quis semel. C. de probatio. & cap. fraternitatis. extra de testi.* Quod limita non habere locum, quando quis producit aliquam scripturam, & ad assertionem eius producit testes; quia potest hoc facere etiam post publicationem, ita not. Alex. in *leg. certi conditio. §. quoniam. ff. si cert. pet.* per tex. in *cap. series.* & ibi per Ant. de But. *extra de testi.* & Bald. in *l. ar. p. icrem. C. de app.*

Secundo limita non habere locum, quando testes producentur ad corroboracionem aliorum testium publicatorum, istud est singulare dictum Innoc. in *cap. cum clamor de testi.* cuius inuenit Abb. in *cap. ex tenore. in fin. eod. tit.*

Tertio limita non habere locum in iudice volente ex officio examinare post publicationem; quia in iudice cessat timor subornationis, vt *d. cap. cum clamor.* & not. Bartol. in *l. 2. §. si publico. ff. de adult.*

Quarto limita multum singulariter non habere locum, si pars voleas testes producere, non dicitur testificata, licet fuerit facta publicatio. nam tunc cessat timor subornationis. Ita tenet gl. in *ca. constitutus. extra de testi.* & Alex. in *consil. 81. v. 34. v. licet Abb. in d. c. constitutus.* & in *d. c. fraternitatis.* tenuerit contrarium. Tamen opin. gl. & Alex. est æquior, & communior.

Quinto limita non habere locum in instrumentis, vel scripturis, quæ possunt produci post publicationem; quia in his non cadit timor subornationis, *et cum dilectum, de si le instr.*

Sexto limita non habere locum in causis criminalibus, in quibus non solum post publicationem, sed etiam post conclusionem possunt testes, & instru-

instrumenta produci. ita voluit Bart. in leg. diuisi fratres. ff. de pœnu. & Bar. in leg. 1. §. si. ff. de quaestio Plura autem de conclusione in causa vide: *sup. in ver. conclusione in causa facta. &c.*

Præsumptio quædam dicitur esse iuris, & quædam iuris. & de iure. Præsumptio iuris dicitur, quando ius præsumit aliquid super eo, quod erat dubium, vt not. glo. in l. unica. §. accedit. C. de rei vxo. n. 1. & contra hæc præsumptionem admittitur quælibet probatio in contrarium, vt est text. & ibi glossi: in leg. non est verisimile. ff. quod mor. causa. Præsumptio iuris & de iure, est quando ius præsumat, id est, fingit contra veritatem, & vult ita esse, et am si contrarium probetur, vt d. l. unica. in prin. vnde contra talem præsumptionem non admittitur probatio in contrarium, vt not. glossi. in d. l. non est verisimile, nisi per confessionem, vt not. Bar. in l. si quis possideat. C. de prob. & Alexand. in leg. qui iurasse. §. si pater ff. de iureiur. & glossi. in leg. in contradicibus, in ver. nullo modo. C. de non num. pec. & Bald. in leg. quicumque. in fin. C. de apo. pub. lib. 10. & Doct. in autb. sed iam necesse. C. de donat. ante nupt. & plene per Abb. in cap. u. qui. de sponsa. & vide vnam optimam apostillam Franc. de Cur. in ad l. ad Alex. in l. cum re. C. de tran. §. 1. & Bar. in l. lul. col. 1. ff. de cond. indeb. & Alex. in leg. à duo. §. si signora. col. 1. ff. de re. 10.

Procurator a rebus contestatis potest mutari. *ante litem ff. de procur. post. vero litem contest. ex quo est effectus domini iuris. reuocari non potest, nisi iusta causa interueniente, in tantum, quod etiam morte domini non reuocatur mandatum, vt est text. in leg. nulla. & ibi Bartol. Bald. & communiter Doct. C. de procurato. Sunt autem multæ causæ de quibus in l. post litem, cum il. sequen. ff. de procurat. Nec requiritur libellus in tali reuocatione, vt leg. in causa. §. 1. & ibi glossi. in ver. pratoru. ff. de procurat. Sed quid si aliquis reuocauerit post litem, nulla causa apparente, sed tantum; quia procurator consentit tali reuocationi, an valeat talis reuocatio, Bartol. in leg. 1. col. 1. fin. C. de satisd. videretur velle, quod sic, vbi dicit, quod satis iusta causa est, si reuocatus fuit eo consentiente. Tamen illam Doct. Bartol. limita procedente ita demum, si aduersarius consenserit tali reuocationi, alias non valet, vt not. Abb. in ca. au litu, de procur. & Per. de Ancha. in cap. fin. de procur. lib. 6. & Fel. in c. ex parte. de rescriptis.*

Pactum ad hoc, vt vestiatur cohærentia contractus, est necesse, quod statim apponatur iuxta contractum in ingressu, vel egressu ipsius, leg. in bona fid. & ibi glossi. C. de pact. & l. si apud. C. de adil. actio. Item debet esse de appenditis contractus, scilicet quia debet inesse contractui, id est rei deductæ in contractum, vt vendo tibi librum, & in venditione promitto tibi ipsum minere, vel ligare, vt probatur, in leg. iurigenium. §. quin imo. ff. de pact. ibi; *enim pacta insunt, qua legem contractui dant.* si tamen

dicerem, vendo tibi librum, & promitto ire pro te Romam, tale pactum non vestiatur cohærentia contractus, quia nihil habet commune cum contractu, sed quando vestiatur cohærentia contractus, tunc veterem actionem informat, & nequam parit, scilicet actionem præscriptis verbis, vt d. §. quin imo, & probatur in leg. 2. C. de pact. inter empt. & vend. & ista actio oritur ex ipso pacto, non autem ex contractu innominato, qui resultat habita relatione pacti ad contractum, vt quidam dicunt, ita probatur in d. §. quin imo. ibi, *ne ex pacto actio oriatur.* Nam dictio, ex, denotat causam proximam, & immediatam, vt not. Bart. in leg. 1. §. ex incendio. ff. de incend. rui. nau. & dixi supra in ver. dictio, ex. Item ad hoc, vt vestiatur cohærentia contractus, est necesse, quod sit contra tradentem. Ita voluit Bart. in l. petens. declarando primam quæst. glossi. C. de pact. Item est necesse, quod pactum contineat quid diuersum à contractu, alias si idem contineat, non vestiatur nec agitur præscriptis verbis d. l. petens secundum primam lectionem, & ibi Alex. col. 1.

Pactum vestitur cohærentia contractus, non semper dicitur informatæ veterem actionem. nam quando actio vetus continet certum, & pactum continet incertum, pura factum, tunc non informatur vetus actio, sed bene informatur contractus; quia ex eo prius oriebatur vna actio, & modo oriuntur duæ: vnde si vendo tibi librum, cum pacto de minere, tunc informatur vetus actio, quia vtrūq; est factum & sic incertum: sed si promitto tibi stipulanti librum cum pacto similiter de minere, tunc non informatur actio, sed contractus, nam dare librum continet certum, & oritur certi conditio; sed minere continet incertum, & oritur actio ex stipulatu. l. ubi autem non apparet. §. qui id, quod de verb. oblig. vnde non potest vetus actio informati, quia certi conditio daretur ad certum, & incertum, quod est contra l. g. certi conditio. ff. si cer. petat. Ita singulariter voluit Bart. in leg. licta iuxta finem. ff. si cer. pet. & Alexand. in leg. in bona fidei. col. 2. Col. de pactis.

Pactum ad hoc vt vestiatur rei interuentu, debet esse in fauorem tradentis, & non contra eum, alias non vestiatur, vt l. si tibi C. locat. & l. corru annu. C. de pact. Et illud proprie dicitur vestiari rei interuentu, quando habita relatione pacti ad contractum, resultat contractus innominatus, vel quando sumus in ipsis contractibus innominatis, vt not. Bar. in l. in traditionibus. ff. de pact. Et actio præscriptis verbis, quæ oritur ex tali pacto, oritur ex contractu innominato, qui resultat, non autem ex pacto. Ita voluit Alex. in d. l. in bona fidei. C. de pact. Tamen quandoque istud pactum, ex quo resultat contractus innominatus, vestiatur cohærentia contractus, vt est, quando esset pars pretii; quia tunc incisset ipsi contractui, vt si vendo tibi librum pro decem, vt

radas pro me Roman. nam si ideo minoris pretii liber vendatur; quia vis ire pro me Roman; tale pactum est de substantia contractus, scilicet quia est pars pretii, vt *l. fundi paruo. ff. de contrahen. emps.* ita voluit Alex. *in d. l. in bona fidei. C. de pact. col. 2.* Quandoque vestitur pactum eohærentia traditionis, vt quando iuxta traditionem ponitur aliquod pactum in fauorem tradentis, vt *d. l. in traditionibus. & l. rebus. C. de rerum permut. & l. 1. §. si cõueniatur. ff. de pos.* quod quomodo procedat, vide gl. *in d. l. in traditionibus.* & istud pactum etiam largo modo dicitur vestitum rei interuentu, vt tenet Alex. *in l. legem. C. de pact. & gl. & Bar. in d. l. in traditionibus.* ex quo quia habita relatione pacti ad contractum, non resultat cõtractus innominatus, & actio oriens ex eo, est præscrip. verbis, vt *d. l. rebus.*

Permutatio differt à contractu innominato, do vt des, in hoc quia tunc dicitur permutatio, quando permutatur species cū specie, & nemò tenetur dominium transferre *l. ff. de rer. permut.* Sed contractus innominatus est, quando permutatur genus cū genere, vel species cum genere, vel genus cum quantitate, vel species cum quantitate, dummodo quando permutatur species cum quantitate, ex vtraque parte veniat dare, alias esset contractus emptionis. *l. ff. de condi. ob. eam. ff. de donat. inter vir. & uxor. & l. cõsam. C. eod. tit.* Fallit regula in negante ius; quia probare debet. Nam habet tunc præsumptionem contra se; quia in iure omnia præsumuntur permissa, nisi reperiantur prohibita. *l. nec. non. §. quod ius. ff. ex quib. cau. manum.* vnde illa regula *d. l. actor.* habet locum in negante factum, vt dicit ibi glo. & plenius Bald. & gl. *in d. leg. 2.*

Publicatione facta possunt interrogatoria produci. Ita voluit Spec. *in tit. de teste. §. nunc de interroga. eor. ius. & c.*

Procurator, qui pro alio defendit siue agit, debet ipse in sententia condemnari, vel absolui, non autem dominus; alias sententia est ipso iure nulla, vt *leg. 1. C. de sent.* Licet verba executoria debeant profertur in personam domini, vt voluit Bar. *d. l. i. & gl. in l. liberti. §. ff. de neg. gest.* Sed condemnatoria tantum in personam procuratoris. Hoc tamen limita procedere in causis, in quibus venit irroganda pœna pecuniaria; secus vbi veniret, irroganda pœna corporalis; quia tunc dominus damnatur, non procurator. *l. fin. C. de iniur. & not. in l. nihil. C. de procur. & Bar. in reg. pen. §. ad crimem. col. 1. ff. de public. iud.* Et hoc procedit in casibus, in quibus admitti potest procurator in criminalibus, vt quando est irroganda pœna à relegatione infra, vt est communis opin. Bar. *in d. §. ad crimem. & tex. & gl. in leg. 1. ff. an per ali. cau. appellat.* Item potest procedere in persona illustri, quæ in causâ iniuriarum potest comparere per procuratorem, & est speciale in ea, vt *d. l. fin. Cod. de. de iniur.*

Princeps quando concedit moratoriam alicui, tenetur ille, cui est concessa, satisficere, de soluendo, aliusiiente tempore, vt *leg. vbi uis. ff. Cod. de prec.*

Imp. off. Quod limita multum singulariter non procedere, quando concederet causa paupertatis: vnde consilium datur impetranti vt semper faciat imponi in rescripto clausulã, paupertatis causã; quia per ista verba non tenetur præstare fideiussorem, ita singulariter voluit Bart. nouel. *in tracta. dotum,* in 8. parte. in 12. privilegio. arg. eorum, quæ voluit gl. *in leg. unica. §. cum autem. in ver. cautione. C. de rei ux. act.* quod etiam voluit Bald. *in l. disortio. §. interdum. ff. solut. matr. & hoc infertur ex his, quæ dixi supra in verb. cauto differ. & c. in fin.*

Princeps concedens alicui privilegium pro se, & hærede suo in singulari numero, videtur concedere tantum primo hæredi, non autem hæredi hæredis. Ita tenet Bar. *in leg. 1. ff. de const. prin. & vide vnam addit. Barb. ad Abb. incip. not. bonam in cap. in presertiam. col. 8. de probat.*

Procurator quando admittatur in causa criminali, vide *sup. in verb. procurator qui pro alio defendit, & c.*

Probatio semper incumbit ei, qui dicit, *leg. 2. ff. de probat. & Inst. de legat. 1. quod autem.* non autem ei, qui negat *leg. actor. C. de probat.* Fallit tamen prima regula, quando id e, qui dicit, habet præsumptionem pro se; quia non tenetur probare, vt est in vxore, quæ præsumitur acquirere de bonis mariti, vt *l. Quis ius. ff. de donat. inter vir. & uxor. & l. cõsam. C. eod. tit.* Fallit regula in negante ius; quia probare debet. Nam habet tunc præsumptionem contra se; quia in iure omnia præsumuntur permissa, nisi reperiantur prohibita. *l. nec. non. §. quod ius. ff. ex quib. cau. manum.* vnde illa regula *d. l. actor.* habet locum in negante factum, vt dicit ibi glo. & plenius Bald. & gl. *in d. leg. 2.*

Particeps criminis an admittatur ad accusandum, vel ad testificandum contra alium participem, vide *infra in verb. Testis particeps & c.*

Procurator produccens instrumentum an videatur probasse de mandato? dicitur aut producit scripturam, in qua apparet de mandato, & sic portat mandatum in scriptis; & tunc creditur ei, & plene probat de mandato, nec potest aduerlatius dicere, tu non es illa persona, de qua fit mentio in hac scriptura, ita voluit Bald. *in leg. si qua per calumniam. in fin. verbu. C. de epis. & cler.* Aut producit instrumentum causæ; & tunc semiple probat de mandato; quia potest esse penes eum depositum, ita voluit Bartol. *in leg. 1. C. de procurat. & sic per consequens res efficitur dubia, vnde exigitur cautio de rato, vt *d. l. 1. Idem, scilicet quod non admittatur sine cautione de rato, tenent Bartol. in leg. vulgo. in fin. ff. de adm. suo. & Bartol. in l. 3. §. cau. ff. ad Carbo. & Bald. in d. leg. 1. celum. fin. Cod. de procur. & gloss. in c. coram d. off. de leg. in gloss. 1. & in cap. 1. de procurator. Quod singulariter limitat Imol. in d. cap. coram, vbi esset talis persona, quæ erat solita exercere officium procuratorum, alias non admittetur etiam cum cautione de rato. Idem voluit Alex. in d. leg. vulgo. & Alex.**

& Alex. in d. l. r. colum. 1. argum. text. in leg. plenum §. equit. ff. de usu & hab. nisi constaret traditionem esse factam à domino illius instrumenti; quia tunc non requireretur cautio de rato, vt Alexand. in loc. præalleg. Fallit tamen hoc in marito, qui per possessionem instrumenti præsumitur habere mandatum in rebus paraphernalibus, nec tenetur cauere de rato, vt leg. fin. & ibi Bald. Cedit. de pact. conuen. & vide Bald. & Paul. de Castr. in l. Maria. sol. mat.

Procurator habens mandatum de emendo nomine domini, si emerit nomine proprio; & acquirit similitur domino perinde; ac si eius nomine contraxisset, & hoc propter potentiam mandati. l. pign. §. fin. ff. de v. sup.

Procurator actoris, si constat de mandato, licet non teneatur satisficere de rato; tamen tenetur satisficere de defendendo, scilicet in casu, quo fuerit reconuentus, vt leg. in fin. iuncta gloss. C. de satisf. & not. gl. in cap. 1. de procur. in gloss. 1. in fin. Item procurator rei tenetur satisficere de iudicato sciendo, etiam si habeat mandatum, vt d. leg. 1. in fi. & leg. 2. & ibi gloss. C. de procur.

Procurator, qui non satisficidit in causa principali, non possit compelli ad satisficendum in causa appellationis? ad quod non. non satisficidario debet peti ante litem contestatam, vt leg. ita domum. C. de procur. vel incontinenti post. argum. leg. quærens. ff. sol. in iur. non. ex interuallum autem post peti non potest; cum procurator sit effectus dominus huius. leg. 1. litem. ff. de procur. et. Cui ergo non fuerit petita ante litem contestatam, in causa principali, sequitur, quod minime potest peti in causa appellationis. ratio est; quia appellatio rescindit iudicatum, & ponit causam in eo termino, qui erat post litem contestatam. vnde omnia, quæ fieri poterant post litem contestatam in causa principali, possunt fieri in causa appellationis, vt voluit Bart. in d. l. ita domum. Et hoc limita procedere, quando non est petita in causa principali: si autem est petita, & præfita in causa principali, potest peti etiam in causa appellationis; quia lata sententia in principali, est finita, vnde rursus peti debet. Ita voluit Bart. in l. 2. in fin. C. de procur. per tex. in l. cum apud Sempromium ff. iudic. sol.

Pupillus non potest esse in iudicio sine tutoris autoritate, adeo, quod si compareat sine autoritate tutoris, sententia lata in tali iudicio, & omnia acta redduntur ipso iure nulla. l. clarum. C. de auth. præst. & l. 1. C. qui legi perso. hab. stan. in iud. Quod multum singulariter limita procedere, quando sententia esset lata contra pupillum; secus autem si pro eo; quia tunc valet etiam sine tutore, vt est text. in l. non eo minus. C. de procurat. & not. gl. in d. l. 1.

Pupillus non potest confiteri nec negare aliquid in iudicio sine tutoris autoritate, l. clarum. C. de auth. præst. etiam in causa criminali, vt l. certum, §. pen. ff. de confess. vel saltem sine curatore ad litem

vt not. Bald. in leg. 1. C. si aduers. delict. alias autem talis confessio esset ipso iure nulla, vt not. Bald. in l. unica. colum. 1. 2. C. de confess. & Bal. in d. l. clarum. vnde apparet, quod non potest esse contumax; quia etiam si compareret sine tutore, nihil operaretur talis comparitio, vt not. gloss. in l. minor. etiam. ff. de minor. Et prædicta procedunt, etiam si pupillus haberet patrem, vt not. Bart. in l. infans. colum. 2. C. de iure delib.

Publicatio bonorum quando fit ipso iure, an requiratur sententia declaratoria, vide supra in ver. Dicitio mex. in fin.

Partis seu portionis appollatio in dubio intelligitur de dimidia, si non fuerit adiecta quora, l. nomen filiarum. & portionu ff. de verbor. signif. & not. gl. in l. 2. §. si quis ita stipulatur. ff. de eo quod cert. loc. & Martia. in decis. 4. q. consil. Neap. col. fin. Quod limita non procedere, quando hoc nomen proferretur per numerum pluralem cum adiectiuo numerali, vt duas partes; quia in dubio intelligitur duas partes de duodecim. Ita voluit Bartol. in l. interdum. ff. de hered. instit. ex quo datibi consilium volenti petere duas partes de tribus; vt exprimat hoc in libello; quia alias intelligeretur de 12. Item limita; quando diceretur aliqua pars, vt not. Alex. in auth. ex causa col. 10. C. de lib. præter.

Præsumitur quislibet scire id, quod est sibi denūciatum in domo. Ita voluit Iaf. in §. sed iste. col. 18. Instit. de actio. per gloss. singul. in l. si tutor. C. de peric. tut. in ver. ostendens.

Procurator simpliciter datus, intelligitur datus ad ageandum, & conueniendum. Ita voluit Bart. in l. quod dicitur, in fin. ff. de iur. lib.

Procurator potest reperere à domino quicquid licite impendit in bonis eius; vnde potest reperere etiam illud, quod soluit pro concedendo equo, vt iret ad possessiones ipsius domini, l. idemque §. idem Labeo. ff. mandati. Quod limita, nisi procurator esset persona rustica, quæ nunquam consueuerat ire equester; nam tunc non videtur licite impendisse; vnde non repetit, cum eius consuetudo sit attendenda, vt est gl. in d. §. idem Labeo.

Pœna mutilationis alicuius membri aliter vel à statuto inducta pro aliquo crimine, debet verificari in membro vtiliori. Ita voluit And. de Iser. in consil. qua incipit, si quis cum armis. vbi dicebat, quod si pro vulnere illato debeat amputari manus, in dubio intelligitur de dextera, & si ille eras mancus, debet sibi amputari sinistra; quia cum illa censeret vulnus fecisse. Idem voluit Bald. in l. conuenticula. C. de epis. & cler. vbi dicebat, quod si pro aliquo crimine debeat erui oculus, & reus illius criminis habeat vnum oculum, debet ipsi euelli ille oculus bonus, idem dicebat Bald. in auth. sed nouo iure. C. de seru. fug. de eo, qui habet vnam manum aridam; quia debet sibi amputari manus bona, Ille enim, qui habet oculum vel manum inuti-

lem, non dicitur oculum vel manum habere, arg. eorum quæ voluit glori. *in l. fin. C. ad leg. Flau. de plag. quæ dicebat*, quod pater habens filium inutilem, dicitur carere filio, & vxor habens maritum inutilem, dicitur vidua.

Pactum, quod quis teneatur de periculo, an includat, quod teneatur de casu fortuito, vide supra *in vtr. nomen periculum*.

Pater & filius si ambo in instrumento dotali fuerint confessi dotem accepisse, quilibet teneatur pro dimidia, ita voluit Alex. *in l. si cū dotem. §. tranſgreditur. col. 2. ff. sol. mar. per l. eos. §. cū in tabulu. de duo. rei.*

Pater, & filius si simul mortui reperiantur, siue morte naturali, siue violenta, præsumitur prius mortuus pater, & deinde filius; & hoc est verum, si filius erat pubes. *vt l. qui duos. §. cum in bello. ff. de reb. dub.* Idem etiam præsumitur de matre, *vt l. cum pubere. eod. tit.* Si autem filius etiam impubes, præsumitur prius mortuus filius, ratione debilitatis ætatis, siue simus in patre, siue in matre, *vt l. inter socerum. in princ. & ibi est gloss. or. ff. de pact. dotal. & d. leg. qui duos. §. final. & l. si multo. ff. eod. tit. de reb. dub.* Et hoc, quoad sumus in dubio; nam si contrarium probetur, ita mos certo. *ar. l. cōtinuo §. cū ita. de verb. obl.*

Procuratorem an teneatur mittere ægrotus, vide Bart. *in l. si qua instituat. §. fin. ff. de hered. instit.* Et quando quis teneatur mittere procuratorem, vide plene Bart. *in l. 1. ff. de diuor. §. temp. præscript.* & Bart. *in l. si ff. de integ. restit. & Doct. in ca. querelam de procur. maxime per Ab. ibi.*

Periurus infamis est, *vt 6. q. 1. c. infames.* nec potest admitti amplius in testimonium, *vt in ca. paruuli. 22. qua. 3. §. c. quicumque. 6. q. 1.* etiam si fecerit poenitentiam, *vt c. testimonium.* Scibi gl. *in ver. periuri, de restit.* Et ratio est; quia semel periurus, semper præsumitur periurus in futurum, *c. jemel malus. de regur. lib. 6. & l. non omnes. §. à ha. baru. ff. de re. milit. & not. gl. in d. paruulus.* Nec obstat, quod dicitur *in l. 2. C. de reb. cred.* quod periurus solū Deum habet vitorem; quia illud potest procedere, quando iuramentū non est let in præiudicium alicuius tertii, vel dic aliter, *vt dicit gl. in d. ca. quicumque,* & vide gl. *in c. querelā in ver. periuri. extra de ss. reur.* Item periurus perdit probationem per iuramentum, de quo vide lat. *in l. 1. pen. co. ff. qui satis. org.*

Possessio operatur hūc optimum effectum, quia ubicunque aliquis teneatur aliquid probare, reuelatur ab onere probandi, & transfundit illud in aduersarium, si est in possessione, ita not. voluit Bar. *in l. 1. §. non autem. ff. de be. p. §. secundum tab. & Bar. in l. u. potest. colum. 4. ff. de ac. q. har. & est rex. in c. si d. de prob. lib. 5. & vide quæ dixi supra in ver. tempus quando est iuramentum &c.*

Pauper, vidua, & ceteræ miserabiles personæ possunt habere litium ad iudicem ecclesiasticum, ita voluit Abb. *in c. colcet ex suscepto. c. l. 2. de fo. comp.* Quod si sita, quando vidua esset diues, & similiter pupil-

lus; quia tunc dicuntur personæ miserabiles, secundum Abb. & ibi per Barb. *in c. significantibus. de off. deleg.* Sicur dicimus etiam in dote, quæ non est causa pia, quando datur mulieri diuiti, *vt dixi supra in ver. legatum factum pro anima.* & hæc not. pro limitatione eorum quæ voluit Alex. *in leg. 4. §. hoc autem iudicium. cel. 1. ff. de damn. infect.*

Producens instrumentum vel aliquam scripturam, videtur approbare omnia in instrumento contenta, seu in illa scriptura, ita voluit Abb. *in cap. cum super. de off. deleg. vbi refert Innoc. in cap. cum olim. de excep. & in cap. venerabilu. de excep. & hoc facit ad id, quod dixi infra in ver. scriptura reperta.*

Pactum, quod quis possit ubicunque conueniri, non valet, vide ad mittitur postea poenitentia, *l. si conuenierit ff. de iur. d. om. iud. ex quo dat cautelā Bar. in l. si quis in scribendo. C. de pact.* quod ad validandum tale pactum, debet quis dicere, quod pecunia possit vbiq. solui; nam tunc ratione destinatæ solutionis quis sortitur forum vbiq. vbiq. enim videtur contraxisse. *l. contraxi. ff. de ar. & obl. vnde ratione contractus vbiq. potest conueniri. l. 3. ff. de bon. aur. iudic. poss.*

Percutiens aliquē dormiendo, an puniatur, vide Bar. *in l. pen. ad l. comp. de parr.* ubi distinguitur aut ille erat solitus pati hæc in somnis, & est in culpa, si nō præiudicet; aut non erat solitus pati; & tunc scus.

Percutiens Titium credens se percutere Scipionem, an teneatur, vide Bar. teneatur quod sic *in l. respiciendum. §. delinquūt. ff. de pœnu. in fi. verbu.* Et ratio potest esse secundum eum; quia dabat operam illicitæ rei; scus esset si licita; vide infert ipse per illum rex, quod si volui percutere feram, & percussi hominem; non teneor. Ex quo sequitur vnum not. dictum, quod si voluissent percutere hominem in casu licito, puta baculum, vel hostem, & percussi alium, quod non teneor; quia dabam operam rei licitæ, & de delicto casu commisso vide Bald. *in leg. data opera sol. 4. Cod. qui accus. non p. sunt. lat. in leg. 3. §. quod prator. ff. ne qui eum, qui in su. vocatur.*

Premittens aliquid dare in tribus vicibus, seu in tribus terminis, si aliud non apparet, in dubio intelligitur de tribus annis, ita singulariter voluit Bart. *in l. 3. ff. de ann. leg.*

Factum eundem appositum instrumento guaranteegiato, producit actionem efficacem, & habet executionem paratam, ita voluit Bald. *in l. 2. in fin. C. de execut. rei iud.* & idem Bald. *in l. ex plariso, in fin. C. de re perm. ut. quæ refert Alex. in l. si ita stipulatur. §. Chrysogonu. col. 8. de verb. obl.*

Propinquus an dicatur vir vxori, & econtra? dic quod non, neq. etiam affines ex vtroq. latere dicuntur propinqui, ita not. Bart. & Alex. & communiter Doct. *in l. 1. vnde vir & vxor & Bartol. in l. si per illum texti. C. de verb. sign.* quod est pro status reque rentibus consensum propinquorum. An autem appellatione coniunctorum veniat vir & vxor, vide.

vide ibidem Alexand. tenentem, quod sic, sed non appellatione proximatorum, per *l. cum alienam. C. de legat.*

Pauper, qui sine sui dedecore exire non potest, habetur pro carcerato, & habet iustam causam petendi restitutionem in integrum, puta, quia erat nudus, gloss. est iuncto text. in *l. in eadem causa. in §. ne. ff. ex quib. caus. mai.* & gloss. not. *cap. si quis testium. de testib.*

Probatio in dubio quando lex de ea facit mentionem, præsumitur de vera, scilicet per instrumentum vel per testes, non autem de ficta. text. est not. in *l. Lucium. ff. de cond. & demonstr.* & per iuramentum, & vide plene de hoc per Felin. in *rubr. extra. de probat.* & per Alex. & las. in *l. i. C. de testam. milit.*

Pater simpliciter tradens rem filio suo, in dubio videtur et concedere in peculium, non autem donare. *l. si donatione. C. de collat.* & ibi per Doct. & not. Bald. in *auth. ex testamento. col. 3. C. eod. tit.*

Pauper non tenetur soluere collectas tales, secundum Bald. in *auth. defuncti ei ea fin. C. ad Tertul. & in l. etiam. C. de execut. rei iud.* Imo plus dixit singulariter Abb. in *c. peruenit. col. pen. extr. de immū. eccl.* quod officialis deputatus ad exigendum collectas, potest illas remittere ratione paupertatis in præiudicium Principis, per gloss. singularitatem in *l. omnes. C. de ann. & tribus. lib. 10.*

Pater an possit grauare filiam in dotem per fideicommissum: dicit, quod non, nisi tantum sibi legauerit, quod ascendat ad summam legitimæ. ita intelligitur textus in *l. fin. §. filia* alias incipit, *fides ff. de leg. 2.* secundum Bar. vbi ita etiam intelligit illum text. Alex. in *l. à filia.* vbi est text. de hoc *ff. ad Treb.* & Paul. de Cast. in *l. Lucium. §. maritus. ff. ad Treb.* vbi dicit, hâc esse communem opin. & ibi Bart. similiter expresse hoc firmat. Idem etiam voluit Bald. in *l. quoniam nouella. col. fin. C. de inoff. testam.* & Bald. in *auth. rus. qua. colum. 2. C. commun. de legat.* Fortificatur hoc ratione, nam cum dos succedat in locum legitimæ, ut dicit *l. quoniam nouella.* ideo sicut legitima debet haberi sine aliquo grauamine, *l. quoniam in prioribus. C. de inoffic. testamen.* & not. Abb. in *c. Raynaldus. in 1. not. de testam.* & Bald. in *l. ex tribus. C. de inoffic. testamen.* ita etiam & dos. Dicit tamen Bartol. in *l. Lucium. §. maritus. & in d. §. filia.* quod in eo, quod excedit legitimam, potest filia grauari in dotem. Quod limitat multum singulariter Bald. in *d. l. quoniam nouella.* quem sequitur Paul. de Cast. in *d. §. maritus.* non procedere. vbiunque filia ex forma statuti dotata non succederet; quia tunc nec in eo, quod excedit legitimam, potest grauari in dotem. Scias etiam, vbi viget tale statutum, dos succedit in locum legitimæ. ita not. Bald. in *l. sancimus. C. de nupt.* sed quod tunc possit grauari, tenuit Paul. de Cast. in *conf. 197. & conf. 118. & 119.*

Peculium si de nouo augeatur, postquam est semel auctum, si non est in solidum satisfactum cre-

ditori, poterit creditor de nouo agere actione primitiua, cum adiectione de peculio pro residuo. text. in *l. quæsitum §. u. qui semel. & in leg. quotiens §. si semel. & §. ff. de pecul.*

Præsens quis dicatur, & quis absens, vide text. in *l. fin. C. de præscript. long. temp.* & Abb. in *c. 2. colum. 3. extra. de fideiuss.*

Patris appellatione venit etiam auus. text. est in *l. iusta interpretatione. ff. de verbor. signif. & not. gloss. in l. appellatione parentu. eod. tit.* Quod intelligas procedere in fauorabilius, secus in odiosis, ita not. Bartol. in *l. patri. ff. de adult.* Idem dicit etiam appellatione parentis. *l. si infanti in prin. C. de iure delib.* vide tamen omnino Bart. in *l. liberorum. in fin. verbu. ff. de verbor. signif.*

Pater potest reuocare consensum datum filio ad donationem causâ mortis viuo filio, ita not. Bald. in *l. senium. C. qui testam. fac. piff.*

Procuratores si sunt plures, an possit vnus sine altero administrare, vide supra, in *verb. executor. &c.*

Pater instituens filiam in eo, quod de iure sibi contingit, an videatur se referre ad ius commune, an vero ad ius statuti. vbi esset statutum, quod filia dotata extantibus masculis non succedat. Bald. in *l. quicumque. colum. 3.* tenet, quod intelligitur instituta, secundum ius commune, scilicet, vt habeat virilem; tamen communis opinio est in contrarium, & contrarium tenuit ipse Baldus. in *l. maximum virtutum. col. pen. C. de lib. præ. & Alex. in l. Gallus. §. quidã recte. in fin. verbu. ff. de lib. & posthum.* vbi dicit, quod tale statutum dicitur ius commune illius municipii, in quo viget, Alex. in *l. heredes mei. §. cum ita. col. 4. & §. ff. ad Treb.* & Bald. in *l. constitutioni. in fin. C. de bon. qua. lib.*

Princeps, qui tempore guerræ concessit alicui bonarebellium, tenetur facta pace restituere omnia ea primis dominiis, adeo, quod talis concessio in totum annullatur, text. est not. & ibi Bald. in *c. 1. in verbo, priuilegia. de pace Constantia* & ibi est casus specialis, per quem in restitutione veniunt bona in alium alienata, licet regulariter contra, nam quamuis hoc verbum, *restituere*, habeat amplum significatum, *l. i. C. de sen. pas.* tamen non facit venire bona alteri concessa, seu alienata, vt dicit Alex. in *d. leg. 1.* & plene Andreas de Stern. in *vol. penult. de vas. decrep. etat.* vbi etiam ponit in verbo, *reddere*, adeo, quod si bona illa alienata reuertantur ad fiscum post restitutionem, non tamen restitui debent, vt ibidem dicit Andr. in *fin. verbo.* & de hoc verbo, *restitutio*, vide gloss. in *§. cum autem instituit. quibus modis ius patr. potest. solu. in verb. statum.* & text. in *l. videamus. §. in Fauiana. ff. de usur.* & de prædictis vide Bartolum in *l. Gallus. §. & quid si tantum.* & ibi Alexand. in *anspenult. col. ff. de liber. & posthum.* ibi vide per Alexandr. aliquas pulchras limitat. ad prædicta.

Præsumitur in regno Siciliæ quælibet ciuitas uicere iure Longobardico, nisi probetur, quod uiuat iure Romano, ita tenet Andr. in prologo feudorum. in uerf. 3. *quæritur.* & idem Andr. in cap. 1. §. *sed quia uidemus de his qui feud. dar. poss. & in cap. 1. in uerf. sic. bona uacantia. quæ sint regal. per const. paritatem.* contrarium tenet Bald. in *authen. dos data. C. de donat. ante nupt.*

Princeps restituens primogenitum, qui propter delictum amiserat ius primogenituræ, an faciat illam teuperate, uide supra, in uerf. *Monachus.* &c.

Princeps quando utitur clausula, non obstante, uideatur uti pleuitudine suæ potestatis, ita notat Alexand. in leg. *ex facto. col. 1. §. de uulgar. & pupill.* & Andr. de Itern. in cap. 1. §. *naturales. si de feud. fuer. controuer.*

Pecunia in dubio præsumitur esse saluentis. ita uoluit Bald. in l. 2. *C. pro scien.*

Possessio aliquando ponitur pro ipso fundo. ut si dico, lego tibi possessionem meam, intelligitur de fundo meo. text. est. in leg. *interdum. ff. de uerbor. signifi. & in leg. 2. C. de probat. & in l. loc. rium. & ibi not. C. de omni agr. de her. lib. 11.* & Alexand. in leg. 1. in princ. *col. 4. ff. de acquirend. poss. ff.* Et ex hoc infert Barr. in leg. *uxorem. §. legauerat ff. de leg. 3.* quem sequitur Iason. in dict. leg. 1. in princ. *col. 9.* quod si lego tibi omnes possessiones meas, intelligitur tantum de immobilibus, unde mobilia non ueniunt; quia ex communi usu loquendi ita hoc nomen intelligitur. *argument. leg. liberorum. §. quod tamen Cassius. ff. de leg. 3. & l. Liber. ff. de iustel. leg. 2.* quamuis referant Ultramontanos determinasse in contrarium, & male, ut dicit etiam Alexand. in d. l. *col. 7. ff. de acquir. poss. ff.*

Pater relinquens filium sub potestate matris, uidetur facere matrem tutricem. text. est. in cap. *ex parte M.* & ibi Bald. in *fin. de appellat.* per quem ita dixit Ias. in l. 1. *col. 4. ff. de iur. omni. iud.*

Possessio quamuis dici solet, quod metu amittitur, ut l. *sed si noluit. & l. si id quod. §. fin. ff. de acquir. p. possessio.* tamen illud debet intelligi, quando quis timet accedere ad possessionem, ne inde deticiatur; secus si timet propter suam personam domum suam egredi, quia non per hoc amittit possessionem aliorum fundorum. *leg. licet. C. de acquir. p. possess. & notat Alexand. in l. 3. §. in amittenda. ff. eod. tit.*

Potentius est ius, quod quis habet iure proprio, quam iure alieno. *l. si filius §. erit. & ibi gloss. ff. de fideicom. libe. & leg. quod principi. cum l. sequi ff. de leg. 2.* & ex hoc dicit gloss. in l. *si quis in bello. ff. de capt. quod unusquisque debet gloriari de eo, quod quisque acquiritur. non autem de successione antiquorum suorum.* Idem dixit Angel. in leg. *isti quidem §. final. ff. quædam causæ.* quod plus diligimus illud, quod proprio favore acquiritur, quam alieno, idem

etiam dixit Ias. in leg. *more maiorum. col. 3. ff. de iur. r. dist. omni. iud. & Bald. in l. nemini. C. de aduoc. di. iud.*

Pretium in dubio, quando sit de eo mentio, intelligitur de contractu emptionis & uenditionis, ita demum, si pretium sit æquiualeus rei. ita dixit Bald. in l. *ex conuentione. C. de pact. & l. ex conuentione. C. de pact. conuen.*

Prorogatio iurisdictionis iudicis incompetentis, debet fieri de tali causa, de qua poterat ille iudex iudicare inter suos subditos, alias non ualeat, ita not. Ias. per plura allegata in l. *si per errorem. in princ. ff. de iur. omni. iud.*

Priuilegium in dubio censetur concessum ad partis postulationem, non autem motu proprio. ita not. Alexand. in l. 3. in princ. *ff. quæ quisque iur.* nisi in priuilegio reperitur clausula; *motu proprio;* quæ alias probari non potest, nisi ibi reperitur scripta, ut est textus in cap. *si motu proprio in fine. de tradend. libr. 6.* primum tamen dictum limita, ut per Alexand. in d. l. 1.

Princeps confirmans priuilegia alicuius ciuitatis, non uidetur confirmare ea, quæ sunt contra ius, nisi expresse de hoc fecerit mentionem, ita tenet Bald. in c. 1. *col. 2. per quem fiat inuest. & expresse Ias. in l. fin. ff. quod quisque iur.*

Procurator noui tenetur appellare à sententia contrarie lata, nisi contineatur euidentem iniustitiam; & in dubio si non appellat, præsumitur hoc fecisse; quia sententia erat iusta. ita Bald. in l. *mutuo. col. 2. C. de procurat. quem sequitur Ias. in l. 1. §. si procurator. col. 6. si quis in die non obtemp.*

Promissio facta in iudicio habet executionem paratam, ita not. Alexand. in leg. *etiam. pro quo. ff. de in ius uoc.*

Promittens soluere non liberatur dando fideiussores ita est text. in leg. *promissio §. fin. ff. de const. pecun. & l. item liberatur. §. 1. ff. quib. mod. pign. uel hypoth. solu.* Quid autem in promittente satisfacere, uide Alexand. & Barr. in leg. 1. & ibi pleue Ias. ff. *qui satisd. cog.*

Possessio an & quando per traditionem uel per expulsiorem seu per ingressiorem alterius perdat? Ad hoc sciendum, facias hanc conclusionem seu distinctionem. Aut quis possidet per se, aut per alium, puta per seruum, filium, uel colonum. Primo casu, si tradit rem simpliciter; & tunc si animo transferendi dominium; puta si præcessit ritulus habilis; & tunc transferitur dominium & possessio. *§. per traditionem. Inst. de rerum diu. §. l. traditionibus. C. de pact.* Si uero tradit possessionem; tunc utramque perdit, & in alium transfert, scilicet ciuilem & naturalem l. 1. *§. per procuratorem. & §. si in seruim. ff. de acquir. poss. nisi appareret ex animo suo, quod uoluerit tantum naturalem transferre, ut quando præcedit contractus, de cuius natura hoc uenit, sicut dicimus in precario l. *et habet §. eum. qui ff. de prec. uel solam detractionem, ut l. quis ante. ff. de**

acquirend. poss. ff. de l. off. cum. ff. de rei vend. vel si commodat, vel deponit, vt d. l. officium. transferri etiam naturalem tantum, si obedit rem in vsum ad eam. l. naturaliter ff. de acquirend. possess. vel si concedit in emphiteusis, vt not. gloss. in l. 3. §. ex contrario. ff. eod. tit. vel si locat ad longum tempus, vt not. gloss. in d. l. si quis ante. & ita Alex. col. 4. & not. gloss. in l. si vis certo. §. si duobus vehiculis. ff. commod. Si vero expellitur; tunc indistincte vtramque perdit, probatur in l. 1. §. non alius autem. ff. de vi & vi arm. et in l. 1. §. consequenter. ff. vii. poss. Quod intelligas procedere, si non habet animum recuperandi in continenti, alias secus; quia solam naturalem perderet, gl. est singularis in l. 3. §. eum igitur. ff. de vi & vi arm. quia animus perditur, si facit praearamentum, vt in d. gl. habetur, & hoc de re immobili. Rei autem immobilis indistincte amittitur possessio, quando alicui est subtracta, vel per vim ablata, l. rem, qua nobis. ff. de acquir. possess. Idem si eius restituitio est denegata per commodarium forte, vel depositarium, vt est communis opinio Alex. in leg. 3. §. si rem. et in l. si quis rem. ff. de acquir. possess. & probatur in l. si rem mobilem. eod. tit. Idem est, quando possessor timet se posse repelli ab aliquo; quia tunc etiam civilem perdit, l. sed si noluit. ff. de acquir. possess. Quod intelligas sane procedere, quando quis timet super re, secus si timet de sua persona, ne offendatur; quia tunc non perdit civilem, etiam si ad possessionem non accedat, ita dixit Alex. in leg. 3. §. in amittenda. ff. eod. tit. per tex in l. licet C. de acquir. possess. Si vero alius est ingressus; & tunc, si inuenit naturalem vacantem, acquirit naturalem, & dominus non perdit civilem, l. eam possidere. §. qui ad nuditas. ff. eod. tit. nisi timeat se posse repelli, vt dicit. l. sed si noluit. Si vero naturalis non erat vacans; tunc ingrediens nullam acquirit, & possessor nullam perdit, casus est in leg. quod meo §. fin. ff. de acquir. possess. & ibi per Alex. d. nisi suspicetur se posse repelli, vt ibi notat gloss. & tex. in leg. si d. quod. §. fin. eod. tit. Et haec est optima limitatio ad d. §. qui ad nuditas, quem ita limitauit Alex. in leg. si colonus. in fin. ff. eod. tit. Et quod supra dixi de traditione, dicas hoc procedere, siue sit vera, siue ficta, vt per aspectum sic ficta dici potest, vt d. §. si iussurim. et d. l. quod meo. §. si venditorum. vel per constitutum, vt dicit. l. quod meo. in princip. et l. interdum in princip. et §. fin. eod. tit. vel per conditionem, vt l. qui bona fide. et l. si aliquam. ff. eod. titulo. Amittitur etiam possessio per solum animum nolentis possidere, quando quis per se possidet; & tunc vtrique possessio perditur dicit. l. 3. §. in amittenda. & ibi Bartol. & expressius Alexand. in 2. not. et l. si quis vis. §. differentia. eod. tit. Amittitur etiam possessio per obliuionem, quae praesumitur ex cursu decemni, si aliquis per tantum tempus non accedit ad possessionem suam, l. furtum. §. fundi ff. de usucap. not. Alex. in l. 1. in princip. et in l. 3. §. ex contrario col. 3. & Bart. in l. si de eo. §. si forte & ibi plenius Ale-

xand. ff. de acquir. possess. Secundo casu principaliter, scilicet, quando quis possidet per alium; & tunc, quis per se tenet civilem, & per alium naturalem, puta per colonum, si ipse dominus tradit voluntarie, perdit possessionem. Idem si solo animo non vult possidere, quia perdit eam etiam stante colono in fundo, ita dixit Alexand. in leg. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. possess. & Bartol. in leg. quod meo. in princip. & ibi etiam Alexand. col. 5. vbi ita intelligitur gloss. in l. peregre §. quibus. eod. tit. quae volebat, quod solo animo domini tunc non perditur possessio; quia illud procedit in voluntate coacta & necessaria, sed non spontanea. Et hoc procedit etiam in ficta traditione, vt per Bartol. in d. l. quod meo. & ad praedicta allegant gloss. singul. in leg. 1. §. non alius autem. in vers. retro §. de vi & vi arm. Si autem dominus sit expulsus manente colono, & tunc possessionem non perdit, casus est in leg. 1. §. si quis meo. ff. de vi & vi arm. & istud assumpti not. Bald. in leg. fin. in fin. verbum C. de acquir. possess. Si autem ipse colonus vult priuare dominum possessione, & tunc aut ipse egrediarur animo deserendi possessionem, & dominus perdit naturalem, non autem civilem, casus est a contrario sentu in leg. si colonus. vbi gloss. & Bartol. ff. de acquir. possess. & hoc de iure ff. sed de iure C. nullam perdit, per l. fin. C. eod. titulo. vt voluit Alexand. in dicit. leg. si colonus, in princip. et in fin. secus eilet, si egrederetur, non animo deserendi; quia tunc etiam de iure ff. si minus nullam perdit, vt dicit. l. si colonus. & ibi gloss. & notat Bartol. & Alexand. in dicit. leg. si de eo. §. retro eodem titulo. Aut ipse colonus perdit possessionem, id est, quia egrediarur hoc animo, vt alius ingrediatur; & tunc minime dominus perdit possessionem, vt est gloss. in dicit. leg. fin. & ibi hoc declarat Bald. Aut ipse colonus deicitur; & tunc dominus perdit omnem possessionem. textus est in dicit. leg. peregre. §. quibus & ibi Alexand. in i. not. & hoc procedit, quando civilis cohaeret naturali, quae per alium retinetur, vt diximus in colono; quia in hoc non corrigit illa l. fin. vt expresse dicit Alexand. in dicit. §. quibus. in 1. not. secus si civilis non cohaeret naturali, vt in ea, quam habet usufructuarius; quia si usufructuarius deicitur, dominus non perdit suam civilem, ita dixit Alexand. in dicit. §. quibus. in 10. casu. Aut colonus moritur; & tunc dominus statim amittit naturalem; Civilem autem non perdit, nisi fuerit negligens in recuperando naturale; textus est in dicit. leg. si de eo. §. si forte, vbi per omnes Doctores. Aut colonus tradit possessionem alteri & tunc aut vere tradit, & priuat dominum vtrique possessione, text. est in leg. 3. §. quod si feruus ff. de acquir. possess. & gloss. in dicit. leg. fin. C. eodem titulo. quae in hoc minime corrigit; quod intelligas verum, si alienando tradit, puta ex titulo, ex quo dominum transferri solet, vt est textus in leg. non iolum. §. pignori. ff. de usucap. secus si non alienando,

vt est gloss. not. & ibi Alexand. in leg. qui uniuersas §. fin. ff. de acquirend. poss. ff. & prædicta procedunt etiam in colono pupilli tradente. ita not. dixit Alexand. in l. possessione circa fin. ff. eod. titul. Aut colonus tradit fictæ, puta per constitutum, vel per conductionem; & tunc dominum possessione non priuat. textus est in leg. quamuis. §. 1. ff. eod. titul. Quod singulariter limita non procedere in tradente fictæ, qui nullam possessionem habebat; secus si habebat naturalem, super qua requiescebat ciuilis, vt in possidente precario, quia per fictam traditionem non solum ipse perdit naturalem, sed etiam priuat dominum ciuili, sicut quando ipse dominus tradit, iuxta leg. quædam mulier ff. de rei vendic. ita dixit gloss. singularis, quam plene ibi sequitur Alexand. in leg. inuenditum §. fin. ff. de acquirend. poss. ff. vbi Alexander hoc limitat non procedere, quando ciuilis non requiescit super naturali, vt in ea, quam habet proprietarius respectu usufructuarii, vt supra fuit dictum allegando Alexand. in d. §. quibus. Aut conductor vult tradere possessionem per aspectum, & priuat dominum possess. ita dixit Angel. in l. quarundam. ff. de acquirend. poss. quem sequitur Alexand. in l. quamuis. §. si conductor. eod. tit. Aut colonus non tradit alteri possessionem, sed denegat soluere possessionem domino; & tunc priuat eum possessione. ita dixit Alexand. in d. §. si conductor. & idem Alexand. in d. l. 3. §. si rem. eod. tit. Aut colonus perdit possessionem auctoritate iudicis, puta quia conuenus ab aliquo non nominauit dominum in iudicio; iuxta soliman l. 2. C. vbi in rem a. ff. & tunc dominus perdit possessionem secundum magis communem opinionem Bartol. in d. l. 2. & idem Bart. in leg. officio. ff. de rei vendic. & Alexand. in d. §. quibus vnum zamen scias in hac materia, & adde ad ea, quæ dixi supra in primo membro principali. quod inter rem mobilem, & immobilem est hæc differentia; quia ciuilem possessionem rei mobilis perdo etiam ignoranter statim, quod meam custodiam euasit taliter, quod facta diligenti inquisitione non possit inueniri, l. 3. §. Nerva filium. C. l. si rem moti em. C. ibi not. ff. de acquirend. poss. ff. Sed rei immobilis, quam per me similiter possideo, nunquam perdo ciuilem ignoranter, etiam si alius eam occupauerit, nisi sciam & suspicet me repelli. l. quamuis. l. 2. ff. eod. titulo.

Præsumitur in dubio creditor approbasse fideiussorem tanquam idoneum, nisi contrarium probet. ita Alex. in l. si ab arbitrio. ff. qui sat. c. g. per tex. in l. 3. ff. de fideiuss. licet hoc sub dubio pouat per leg. fin. §. in hoc. C. de sponsal.

Papa non potest sine causa dare potestatem Principi seculari, vt possit iudicare inter clericos, ita dixit Abbas in cap. proposuit. in 3. colum. in fine. de c. n. c. ff. præbend.

Pœna priuationis iuris nunquam irrogatur, nisi in iure hoc repetatur expellum. §. in u. in iur. in d. m.

thent. de non eleg. secum nub. & Alex. in l. etiam. §. 1. ff. sol. matrim. & las. plene in l. diuortio. §. si fundum. eod. titul. Abb. in cap. fin. de iuro patr.

Protestatio non requirit de necessitate scripturam, nisi in casibus in iure expressis ita dixit Bald. in authent. presbyteros. C. de episc. C. cler.

Parascene dicitur dies Veneris sancti, & dicitur ab apparatu escarum; quia Iudæi in illa die solent parare escas, seu cibos pro die sabbati. ita dixit Abb. in cap. quia super. de Iudaic.

Privilegium generaliter sublatum à statuto non intelligitur de clauso in Corpore iuris, sed de speciali, vide infra in verb. Statutum. ver. 72.

Possessionis commodum magnum est; quia dat facultatem possidenti resistendi de facto, & super hoc potest implorare officium iudicis, vt eum defendat Flor. in l. quemadmodum. §. si protestum. ff. ad leg. Aquil. pro hoc est text. singularis, & ibi Bald. in leg. si feruui. C. quod cum 10.

Pauper, qui non potest domum suam reficere propter impotentiam, potest permittere illam rucere, nec potest compelli ad reficiendum secundum Paul. de Castr. per illum tex. in leg. sol an vltro. §. 1. in fin. ff. de negot. gest.

Q

QVANDO in lege reperitur ratio scripta, etiam si sit correctoria, extenditur de causa ad casum ex identitate rationis. vt est gl. not. in Clem. 1. in verb. eligatur. de elect. quam ad hoc allegat Alexand. in leg. stipulatio hoc modo colum. 3. de verbor. obligat. Et hoc habet locum in casu fauorabili; nam secus esset in odiosis, vt not. Alexand. in leg. propevandum. in princ. C. de iud. faciunt quæ not. Bart. in leg. Marcellus. in fin. illius princ. ff. ad Treb. & idem Bart. in leg. Gallus. §. Et quid sit anticum ff. de lib. C. posthum. & Doct. in l. si vtro. c. de viro ff. sol. matr. & las. in §. omnium. col. 7. Inst. de actio.

Qui habet plura remedia, siquidem sunt ad inuicem contraria, vno intentato, videtur alteri renuntiare. l. 1. C. de fare. C. l. post. diem. ff. de leg. commiss. C. l. quod in heredem §. eligere. ff. de tribut. Si vero sunt ad inuicem compassibilia; & tunc vno intentato alteri non renuntiat. l. propter lucem. §. 1. ff. de excus. iur. C. l. nemo. ff. de except. C. l. naturaliter. nihil commune ff. de acq. 11. p. ff.

Qui vendit marmora vel columnas à domo sua causa vendendi seu negotiandi, punitur in hoc; quia talis contractus venditionis est irritus, & venditor amittit proprium, & emptor tenetur ad duplum, quæ pœna si se applicat. l. conatus. ff. de contra. emt. & si talia sint legata, illud legatum redditur ipso iure nullam. l. cetera in princ. C. §. 1. ff. de leg. 1. & ratio potest esse, quam ponit Iuriconsultus in l. 2. §. si quis nemine. ff. de re quid in loc. publ. scilicet, ne ciuitas a debus deformetur.

Quan-

Quando electa est industria personæ, non potest quis seruire per substitutum. *leg. nemo est qui nesciat. ff. de duob. reu. & leg. inter artifices. ff. ac solus.* Ex quo datur limitatio ad *leg. stipulatio ista. §. si quis in iuliam. ff. de verborum oblig.* vbi dicitur, quod si locavi tibi opus faciendum, tu potes alii locare, vt non precedat, quando esset electa industria personæ, per prædicta.

Qui tractat de damno vitando, semper præferitur tractanti de luero captando, ita not. Batt. *in leg. maritum. ff. solus matr. & Doct. in leg. cum mulier. eod. tit.* quod singulariter limita, nisi ille, qui tractat de damno, incidisset in illud damnum culpa sui, vel suo factis; quia tunc non præferitur, ita singulariter voluit Bald. per illum text. *in l. 2. C. de cond. ob turpem causam.*

Qui literas, quas portabat alii deferendas, aperuit, & alteri ostendit, punitur poena falsitatem est, si illas literas aliquo modo deleuerit, vel non restituit ei, cui dare rogatus erat. Batt. *in leg. Titius. in 2. quest. ff. ad municip. per textum in l. 1. §. 1. qui deposita. ff. de fals. & leg. si quis aliquid. §. instrumenta. ff. de poenu.* Sed si ipse solus legit, nec alii ostendit, punitur crimine stellionatus, secundum Bartol. *in l. 2. ff. de fals.*

Quilibet præsumitur viuere per centum annos, nisi contra iurum probetur. *l. fin. C. de sacrosanct. ecclsi.* & notat Abbas *in cap. in presentia. extra. de spons.* vbi ponit materiam *authent. hodie. C. de repud.* scilicet, quod mulier nunquam potest secundo nubere, nisi habeat certum numerum de ma ito, qualiter est mortuus, ex quo semper præsumitur viuere, per *d. l. fin.* secus autem est in specialibus per verba de futuro, si non sit secuta copula carnalis, vt ibidem per Abb. & haberur *in cap. de illis. extr. eod. tit.* Adde tamen, quod ista præsumptio tollitur per vnum testem deponentem de morte, gloss. est singul. quam ibi sequitur Bart. *in l. 2. §. si dubitetur ff. quemadm testam. aper.*

Qui facit actum à lege prohibutum, semper præsumitur in mala fide, ita est uot. doct. Bartol. *in leg. quemadm. dum. C. de agric. & cens. libr. 11. & Abb. in cap. in presentia in fin. extr. de spons.* & idem Abb. *in c. consultationibus. extr. de iure patr.*

Qui negat, quod est causa sui beneficii amittit illud beneficium. text. est & ibi Bartol. *in leg. si dubitetur. §. ita demum. ff. de fideiuss. & leg. si vnus. §. final. ff. pro socio. & leg. si hoc ita. in fine. ff. de re iudic. & Bart. in leg. etiam. l. licet ff. solus. matr.* quod intelligas, quando conuenitur de mendacio. Limita tamen hoc, nisi cum punitur ante hitem constat, quia tunc recuperat illud beneficium. text. per Angel. & Alexand. *in d. §. ita demum.* & plene per Istonen. *in §. uem si quis in fin. eod. tit. eod. in fin. Anstet. de a. l. 1. 1. 1. & vide plura per Ias. in leg. fin. colu. 1. 2. C. de fideiuss. omni.*

Qui allegat aliquem casum spirituales, seu fal-

lentiam à regula iuris communis, debet illam probare, *cap. ad decimas. de reslit. spol. lib. 6.* de quo vide plebe Ias. *in l. 2. col. 7. ff. si quis in iur. voc. non iur.*

Qui dicit se esse talem, debet probare se talem esse. *l. non ignorat. C. qui accus. non poss.* quod sane intelligas, secundum Bald. *ibi.* si opponatur vel negetur se esse talem.

Qui facit actum à iure prohibutum, præsumitur calumniari, ita dixit Bald. quem sequitur ibi Alex. *in l. si idem. §. quod si mutua. ff. de iur. omni. iud.* sicut etiam accusans criminaliter, si non probat, præsumitur calumniator, ita dixit Bald. *in leg. crimine. C. qui accus. non poss.*

R.

Res aliena licet vendi possit, *l. rem alienam. ff. de contrab. empt.* & etiam legati, *l. Gasus. ff. de pign. act.* & hoc testatore sciente, alias legatum non debetur, *l. si res obligata. ff. de leg. 1. & in l. de legat. §. non solum.* tamen non potest pignori, inuito vel inscio domino, *l. g. aliena res. ff. de pign. act. & l. que prædium. C. si res aliena pign. lat. sit.* Et ratio est: quia debitor pignorando est necesse, quod transferat ius in re, quod non potest facere in re aliena, cum ipse non habeat, vt not. gloss. *in leg. rem alienam.* & gloss. *in leg. si cuiusor §. pater. ff. de pign.*

Relicta ab instituto censentur relicta etiam à substituto. *leg. licet. de leg. 1.* Fallit, quando testator legasset ab instituto, expedito proprio nomine; quia tale legatum non censetur repetitum à substituto, vt not. Bartolus *in d. leg. licet per leg. si plures de leg. 3.* Intelligas tamen prædicta de substituto vulgariter; nam si pupillariter, non censetur ab eo repetita. Verum tenetur præstare ea, tanquam hæres impuberis, & sic tanquam æs alienum. *leg. in ratione. & quod vulgo. ff. ad legem Falcid. & Bartol. in d. leg. licet.*

Regula, vbi cœptum fuit iudicium, ibi debet terminari, limitatur, nisi esset præiudicialis alterius iurisdictioni, ita not. Bald. *in cap. Imperia em. §. prater ea. el. 3. de prohib. feud. alien. per Freder. & Imol. in leg. vbi cœptum. de iur. Item limita vt per Bart. *in l. quamuis. de dam. insect.**

Redhibitoria actio est duplex, quædam durat per sex menses, & de ista loquitur text. *in leg. sciendum. §. final. & leg. si tamen. ff. de ad. l. e. iur.* quæ competit, quando animal venditum, est reperiunt morbosum; quædam vero datur int. a duos menses: & ista datur, quando venditor non vult præstare cautionem emptori de vitis rei venditæ, nam tunc emptor potest redhibere rem intra duos menses, etiam si non sit morbosus, de qua loquitur textus *in leg. venditor. & ibi gloss. ff. de ad. l. redit.* Elapsis autem sex mensibus in prima actione datur actio quanti minoris, quæ durat per alios sex menses, vt *d. l. sciendum §. fin.* & ista quanti minoris, est du-

plex, prætoriam, & ciuilem: prætoriam dicitur tantum pro rebus à prætore inductis, scilicet pro seruis, vt *l. in princip. ff. de adil. editio.* & pro rebus pretiosis venditis, vt *l. emptori. ff. de euictio.* Item datur per annum tantum, sicut alia actiones prætoriam, vt *l. in l. de perpet. & tempor. action. §. 1.* Item datur quanti minoris esset de iure communi, sed de communi æstimatione. Ciuilem vero datur perpetua, & pro omnibus aliis rebus præter seruum, & rem pretiosam, & datur quanti minoris emperus esset, & sic respicit affectionem, vt not gloss. & plenius Bartol. *in l. Italian. in princip. ff. de acton. emp.* Et quibus resultat alia differentia, quod stipulatio dupla, quæ interponitur pro euictione rerum à prætore inductarum, est prætoriam, & datur de necessitate: imo etiam si non fuerit præstita, est præsumptio iuris & de iure, quod sit præstita. *l. quod si nolit §. qui assidua ff. de adil. editio.* Stipulatio vero quæ datur de euictione aliarum rerum, est ciuilem, & voluntarie promittitur de dupla. nam nisi dupla proponatur, venit tantum simplicem. *l. penult. de euict. & d. emptori & not. Bartol. in l. 4. §. Cato. colum. 7. de verb. obligat.*

Restitutio in integrum hodie dicitur infra quadriennium contumuum. *l. fin. de temp. in integr. re. & licet olim datur intra annum utilem, vt ibi notatur, & hoc habet locum tamen in minoribus, quæ in maioribus. Intelligit tamen quod infra triennium quadriennium debet non solum etiam peti. Id est etiam causa finit vt *d. l. fin. de ver. significandam litem. & c. & ibi not. Bald.**

Restitutio in integrum competens minori, seu mulieri, tranfit ad hæredes *l. non solum & b. gloss. & Bartol. ff. de in integr. restitut. & l. Pastore. in princip. ff. de acquir. her. d.* Quod licet ita procedere, si talis institutio incepta competere minori, vel mulieri ante mortem suam: nam tunc tranfit ad hæredem, etiam maiorem, seu talem, qui non potest ratum in integrum restitui: secus si non inuita in persona defuncti, vt not. Bartol. *in l. qui rale ff. h. l. in s. m. s. m. & Dya in e. consuegum de reg. l. sur. lib. 6.* Fallit tamen in casu *l. Patenium* vbi de æquitate datur restitutio hæredi, quæ nondum incepta in persona defuncti, de qua vide Bartol. *in d. l. non solum.* Hæc tamen regula fallit in casu singulari, quem ponit gloss. & Bartol. *in l. pater am. ff. de p. in l. credis.* vbi restitutus succedens pupillo, non potest peti beneficium in integrum restitui: se abstinere ab hæreditate, licet pupillus potuisset, & ratio est, quia quando videtur approbasse voluntatem defuncti, licet patris pupilli, vt ibi dicitur.

Res existens in aliqua ciuitate, licet ex vigore alicuius statuti non possit alienari in forensi, tamen si testator grauat hæredem suum, quod vendat fundum suum forensi, valebit venditio, nec talis casus mixtus comprehenditur sub simplici, cum sit mixtus in odiosis. *l. vtm passam. §. præscriptis. ne. ff.*

de adult. & dixi supra in verb. mixtum. ita voluit Alexander *in l. si tibi. ff. sicere. perat.* Ex quo inferitur quod res minoris, licet alias non possit alienari sine decreto, *l. lex qua iustores. C. de admin. sur. & l. magu puto. ff. de re. eo. & tototit. C. de pradi. minor.* tamen hoc non habet locum, quando testator grauaret hæredem suum maiorem vendere; quia tunc valet venditio, etiam sine decreto. *leg. 1. & l. penult. C. quando decret. non est.* & de eo, quod dixi in precedenti not. vide Alexand. *in l. j. natu. ff. de leg. 1. qui melius & plenius loquitur.*

Res empta ex pecunia aliena non potest à domino pecunie vendicari tanquam sua. *l. si ex ea pecunia. C. de rei vendic. quia fieret compensatio de quantitate ad speciem, quod non est permittum in iure. l. si conuenerit. la. ff. de pignor. acti.* Fallit tamen in milite qui potest rem emptam ex sua pecunia vendicare. *si ut proponit. C. de rei vendic.* Fallit secundo in Ecclesia, vt not. Bartol. *in d. leg. si ut proponit.* Fallit tertio, in iure, & hoc, quando res esset empta a tutore vel uatatore de pecunia minoris, *l. ff. qua do. ex f. d. tut. alias secus, si ab alio, vt et Bartol. in d. l. si ut proponit.* Fallit quarto in clerico, vt not. Abb. *in consil. 4. r. l. colum. 2. & probatur ex his que not. gloss. in l. miles. in r. n. ff. de reudi. vbi æquæ parat in iure clerico; qui, quæ empta in modo in d. l. si nota potest conueniri in iure, quantum facere potest; ita etiam & clericus qui sit miles cælestis militiae, idem probat gloss. *in l. si in iura. C. de execut. reudi.* quæ dicit, quod licet in huiusmodi non potest fieri executio, quando tunc eod. mutatur: ita etiam in p. abendis clericorum, nisi in subsidium in utroque casu. Idem probat Bartol. *in l. affectu. ff. de donat.* vbi dicit, quod si ut donatio facta in clericum a milite non valet; ita etiam illa, quæ fit a clerico. An autem res empta ex pecunia dotali officiatu dotalis, & sic possit a muliere vendicari, gloss. *in l. ex pecunia. C. de iure dot. rener.* quod non nisi in subsidium. Tu autem videas plene Alexand. *in leg. si cum dote. §. fin. ff. solut. matr. m.**

Res, quæ prohibetur alienari, prohibetur etiam obligari seu dari in emphyteusim, totus est notus; *in l. fin. C. de reb. alien.* Ex quo inferitur, quod tutor, qui prohibetur alienare rem pupilli sine decreto, prohibetur etiam dare in emphyteusim. Secundo inferitur ad id, quod voluit Alexand. *in l. si filiofamil. §. si vir in quinquennium ff. solut. matr. m.* quod maritus, qui non potest alienare rem dotali, minime potest eam in emphyteusim dare si uocare per decem annos; quia talis locatio habet vim alienationis, vt ipse dicit, cum per eam transferatur dominium utile. *l. 1. §. qui in per etuum. ff. si ager. vel. vide Bartol. in leg. in quorum. ff. de pignor.*

Res minoris licet vendi non possit; tamen si fuerit de facto vendita, & minor factus maior talem

talem alienationem ratam habuerit, confirmari alienatio, nisi esset deceptus ultra dimidiam iusti pretii. *l. C. si mai. fact. alien. rat. hab.* Item limita, nisi minor steterit per quatuordecim annos in maiori aetate, & non teprobavit alienationem; quia tacite videtur alienationem ratam habere, ita est text. quem reputat ibi singularem Bartol. *in l. fin. C. eod. tit.*

Regula, aliquid pro alio invito creditore solui non potest, *vt leg. 2. §. 1. ff. si certum petat.* Fallit in casu singulari *leg. 2. §. penult. ff. de relig.* ubi ille, qui debet seruitutem per vnum locum potest invito creditore date per alium locum, si ille locus volebat fieri religiosus.

Res debita si pereat post moram, intra tamen tempus purgationis mortis, an pereat periculo debitoris. vide *sup. in verb. obligat. et al. aliquam rem, & C. iux. fin.*

Reti appellatione an veniat spes? Dic, quod sic, per text. *in l. nomina. ff. de hered. vel act. vend.* voluit Franc. de Cur. *in addit. ad Alexan. in leg. 1. colum. 3. ff. si cert. petat.* vnde qui vendit omnes res suas, videtur vendere etiam & spes, An autem appellatio rei veniat seras, & nomina debitorum, vide Angel. tenentem, quod sic. *in l. 1. ff. de stat. hom.* & late per Arch. *in c. ante. 40. dist. 1.* & an sic differentia inter res & bona, vide gloss. & Bartol. *in l. fin. de usufr. leg. 2. in l. si constante, col. 1. solus. matro.*

Rei vindicatio datur contra possidentem. *l. 1. C. de alien. iud. mut. cau. fact. in rem. ff. de rei vend.* Item contra dolo defraudentem possidentem. *l. 1. prem. & l. qui dolo. ff. de reg. iur. & l. fin. autem. §. sed et de rei vend. ita denum, si possessor defuit possidere post litem contestatam; secus si ante; quia tunc competit actio in factum, *ex tit. de alien. iudic. mut. cau. fact.* ita Abb. *in c. 1. in fin. extr. de alien. iud. mut. cau. fact.* quem refert Jas. *in §. omnium colum. 13. Instit. de actio.* Datur etiam rei vindicatio contra defraudentem possidere lata culpa, vel etiam leui post litem contestatam, ita Bald. *in d. l. 1. colum. fin. C. de alien. iudic. mut. cau. fact.* Datur etiam contra naturaliter tantum possidentem. *l. officium. ff. de rei vendic.* & etiam contra civiliter tantum, *vt l. cuius iusque. §. si fundum. ff. de usufruct.* & contra quemlibet detentatorem, & habentem facultatem restituendi, *vt d. l. officium. in fin.* Requiritur tamen in rei vindicatione, quod possessor saltem tempore rei iudicatae possideat, licet tempore lit. contest. non possederit, *vt d. leg. fin. autem. §. possidere.* nam si tempore lit. contest. possidebat, tempore vero rei iudicatae defuit possidere, non dolo vel culpa, non potest condemnari rei vindicatione, *vt d. §. possidere.* Quid autem si reus conuentus dicat se possidere; cum non possideat: dic, aut actor ignorat; quia putat eum possidere; & tunc, si reus durauit in eadem voluntate post litem contestat. non potest amplius eum pœnitere, sed condemnatur. Si vero*

ante litem contestat. discessit à lite, non condemnatur. *l. u qui se obtulit. & ibi gloss. ff. de rei vendic.* Aut actor scit eum non possidere; & tunc quandoque potest reum pœnitere, & sibi imputet actor, qui a se ipso decipitur. *l. qui se lit. ff. de pet. her. & l. nam & si. ff. de rei vendic.* An autem si lata sit sententia contra dolo defraudentem possidentem, possit contra eundem fieri executio, dic, quod sic, *vt nota Bartol. in l. 1. §. necessario. in fin. ff. si ventris non in mul. & C. & Bald. in d. l. 1. C. de alien. iud. mut. cau. fact. & Bartol. in l. si quum missum. §. index. ff. de dan. n. r. §. 1.* & licet non habeat quod restituat, tamen condemnabitur ad interesse, *vt est text. in d. §. index.* Executio autem contra eum, in quem alienatio facta est, non potest fieri ex eadem instantia, sed ex alia sic, *vt d. §. necessario.* Quid autem, si actor tempore lit. contest. non erat dominus, sed tempore rei iud. superuenit ipsi dominium, an possit fieri executio ex eadem instantia? dic, aut actor intentauit rei vindicationem generaliter, non expressa causa, puta; quia dixit, di o talem rem ad me spectare iure domini, & tunc quandoque superueniat dominium, potest fieri condemnatio ex eadem instantia. Aut intentauit specialiter, & expressa causa, *vt quia dixit, talem rem ad me spectare ex causa emptionis;* & tunc, ait, dominium superuenit ex causa de praeterito, & sequitur condemnatio ex eadem instantia, aut ex causa de praesenti, & tunc secus; quia requiritur alia instantia; & in hoc differt actor a reo; quia sufficit reum possidere tempore rei iudicatae, non autem sufficit actorem esse dominum tempore rei iudicatae, ita singulariter voluit Bartol. *in l. & an eandem. §. actiones. in fin. ff. de except. rei iudic.* & Angel. de Aret. *in §. omnium. in 10. & 11. colum. Instit. de action.* & ibi plura vide etiam per lasen. *in 13. colum. qui collecta dicit.*

Retriprum Principis, quod in totum absorbet ius alienum, non valet tanquam contra legem. *l. quotiens. C. de precib. Imper. offer. & l. causas. C. de tranfact.* nisi in eo sit apposita clausula; *vt l. leg. non obstante, & C.* *vt l. si quis in principio testamenti. de leg. 3.* vel etiam in genere, scilicet non obstante quacunque lege in contrarium disponente; Secus si diceret, non obstante transactione; quia nihil operatur; nec per hoc derogatur legi; debet enim facere mentionem de lege disponente, non autem de transactione. Ita voluit Paul. de Castr. *in d. leg. causas.* & vide Bartol. *in l. fin. C. si contra ius vel utilit. publ.*

Regula, semper malus, & c. limitatur multum singulariter non procedere, ubi quis per tres annos recto fuisse continuo bonus; quia tunc cessat praesumptio, quod malus reputetur in eodem genere malitia singulariter voluit Angel. *in auct. de monach. §. 1. colum. 1. & la. in leg. si fideiusor. §. fin. eod. penult. ff. qui satis. cog.* & ibi etiam Alexand.

Ratificatio retrotrahitur ad tempus gesti negotii. *l. fin. C. ad Macedoni. Et cap. cum quis de sentent. excommuni. lib. 6.* Quod singulariter limita non habere locum, quando actus ratificatur ab eo, cuius nomine gestus non est, quia tunc non retrotrahitur, ut voluit Bart. *in leg. si uxorem. §. si quis uxorem. per illum text. ff. de adult. & Alexand. in leg. cum fundus §. seruum tuum col. §. ff. si certum peccat.* Item limita, nisi interueniat actus impertinens in medio, secundum Bartol. *in leg. si in debitum. §. fin. ff. rem ratam hab. & lalon. in l. Pomponius & quæsiuum ff. de acquir. p. ff. & Bald. in d. l. fin.*

Regula, dolo facis petendo quod restitutus es, ad sciendum, quando habeat locum, distingue sic de mente Bart. *in leg. si locer. §. tu ius. ff. j. lit. matrim.* Aut quis petit ab eo, cui est restitutus: aut petit ab eo, & aliter est restitutus. Primo casu, aut debitum non est liquidum, & non obstat illa regula *l. §. rediguntur. ff. quorum legat.* Aut debitum est liquidum, & tunc, aut restitutio debet fieri incontinenti, & obstat, ut leg. *dolo. ff. de l. exception. Et cap. de regul. iuris. lib. 6. Et leg. in condemnatione. §. final. ff. de regul. iuris.* Aut ex interuallo; & tunc, aut erat dilatio, quæ respiciebat ipsam obligationem, & non obstat, ut *l. fin. ff. de leg. non cauent.* Aut erat dilatio præstita misericordialis causa, de qua *in leg. si cum milite §. 1. ff. de compensat.* & tunc, aut sumus in petente, puta in eo, qui petit id, quod nunquam dedit, & obstat, ut *l. §. si quis. in §. 1. C. si dos constan. matr.* Secundo casu principali, scilicet, quando restitutio erat faciendâ alteri: dicitur, aut ille, qui petit, debet restituere, ut tertio, qui tertius tenetur restituere idem ei, à quo petitur, & obstat, ut *leg. si donarius in fine ff. de donatione ob causam.* Aut tertius non tenetur restituere ei, à quo petitur, & tunc cessat prædicta regula. Ita est casus *in d. §. Lucius.*

Regula, dolo facis, &c. an habeat locum in possessione, distingue de mente Dyis, *in car. d. lo. de reg. iur. lib. 1.* quod aut sumus in possessione adipiscendâ vel retinendâ, & habet locum, ut *l. fin. ibi; si aut. in. C. de edict. diui. Adr. coll. vbi si quis petit se heredem. & alius similiter petit se heredem in solidum, qui primo petebat, potest repelli; quia dolo facit, petendo id, quod est restitutus in casu succumbentis. Aut in possessione recuperandâ, & non habet locum, ut *l. si quis ad secundum. Cod. ad leg. Aut. de vi. Et l. si quis conditionu. C. loc.* quia ante omnia spoliatus debet restituere, nulla obstante exceptione, *cap. 1. extra, de restitut. spoliat. Et l. si coloni. C. de agris Et censit.* Quod limita, quando opponens statim veller docere de iure suo, secundum Bart. *in l. ff. quorum legat.* sed in possessione recuperandâ non habet locum non procederet, secundum Bald. *in d. l. si per conditionu. & Dyn. in d. cap. dolo, Et c. qui ad exigendum.**

Reus alicuius criminis, si accepit corpus Christi, si in vna die, non potest eadem die ad mortem damnari; imo debet expectari per tres dies post, ita tenuit Hostiensis *in Summa de immun. eccles. in qua. tum. quem sequitur Barbat. in addit. ad Abb. in c. Jano. extra, de celeb. missi.*

Regula Catoniana habet locum tantum in legatis puris, quæ cedunt a morte testatoris; sicut in his, quæ cedunt ab adita hereditate, ut in legato vltimo. *leg. Catoniana ff. de regul. Caton. & nota gloss. in leg. quod in rerum. §. 1. de legat. 1. idem est in legato facto seu uo manu missio, vel legato, ut leg. heredes. §. final. Et leg. cum leg. no. ff. quando di leg. cred. Et quo sequitur, quod minime habet locum in legatis sub conditione, ut leg. atero. §. 1. de leg. 1.*

Repulsâ restituum, quæ non fuit opposita in causa principali, an possit opponi in causa appellationis: dicit quod sic, dummodo opponens non faciat animo calumniandi, ita tenent communiter Doctores *in cap. praesentium. de re iudic. & Atet. in cap. ex parte. eodem tit. & tenet expresse glossa & Abbas in cap. 1. de exception. vbi allegat rationem, nam appellatio rescindit sententiam, & reducit causam ad eum statum, in quo erat tempore litis contestata in causa principali secundum Doctores, *in leg. ita demum. Cod. de procurator.* vnde cum ista repulsâ poterat tunc opponi, non mirum, si tunc opponi potest, ut ibi per eum. vide tamen HERN. in constit. iur. §. vbi limita illud procedere in repulsâ falsâ tantum.*

Reus quilibet dicitur habere fidei iuramentum. *in cap. 1. §. similiter. circa br. no. de Cap. i. err. di.*

Releuium est certa pecunie quantitas, quæ præstat in materia feudali ab hæredibus feudali domino, pro noua inuestitura; & ista quantitas debet ascendere ad immediatam valorem fructuum, & tale releuium solum præstat ab hærede, non autem ab emptore, vel donatario, hæc omnia declarat HERN. *in cap. 1. §. si si iuris. per quos sine inuestitura. in c. §. similiter. de Cap. Coronat.* Sed in emphyteuta est quinquagesima fructuum, ut *l. fin. de iure emphyteu. quæ præstat ab eo, qui emittit a primo emphyteuta de contentu domini. & præstat ipsi domino, ut est gloss. in d. l. leg. final. in verb. accipere. & in hoc differat a feudatario, quia secundum emphyteuta, dato quod sit emptor, præstat tunc releuium; ut dicit HERN. *in d. l. §. similiter.* vbi similiter dicit in 2. colam. quod releuium debet præstari; quando hæres iurat fidelitatem domino: & propterea dicit ipse multum singulariter, quod minor non tenetur soluere releuium; quia non iurat, nisi quando est effectus maior, dicit, quod sit hæres, ut dixit idem HERN. *in cap. primo, par. rag. aph. si minori. de feud. fuerit controuersia.* vnde tunc soluet releuium. Scias tamen, quod ista noua inuestitura debet tunc peti intra vnum annum, & vnum diem, ut declarat Andreas de HERN.*

in d. s. si minori. & in cap. facimus. in quo tempore miles. & plenius in cap. 1. in princ. de cap. Corrad.

Regula reperitur quandoque quæ nullam patitur exceptionem, ita notat Abb. *in cap. licet. 7. not. de regulari. quamuis gloss. in cap. 1. de reg. iuris. in 6. dicit nullam esse regulam, quæ non patiatur exceptionem.*

Res prohibita alienari potest in dotem dari, ita tenet Bart. *in leg. situs familiaris. §. a us. colum. 3. de leg. 1. Quod limitat ibi Alexander. col. 3. pro. de re quando prohibitio est facta in testamento, & descendentibus, secus si in contractu vel extraneis.*

Repræsentatæ possunt concedi non solum ob iustitiam denegatam, sed etiam, quando iudex est in mora exequendi iustitiam, seu princeps, vel dominus, ita Baldus. *in cap. 1. colum. 1. de instit. v. fall. que contu. est.*

Regula, qui prior in tempore, potior est in iure, de qua *in leg. si fundum. C. qui potior in pign. hab. & in reg. cod. tit. & in leg. potior. & leg. qui balneum. ff. eod. m. tit.* habet locum in creditoribus agentibus actione reali tantum, puta hypothecaria, non autem in personali: nam in personali creditores concurrunt absque prærogativa temporis, glossa est not. *in leg. si in computatione. in versic. seruanda. C. de iure delict. & gloss. in leg. 1. C. de priuileg. dicitur & glossa & Bartolus, in leg. priuilegia ff. de priuileg. credit. & Balduinus in Ma. garrasita in ver. regula, qui prior. & Dynus in reg. qui prior de regul. iur. lib. 6. & Alex. in l. si quis qui. col. 1. ff. de re iud.*

Regula, quæ se habet, quod facilis datur reuocatio, quam actio, *l. iuris gentium. §. igitur. ff. de pact. & leg. 1. §. in auter. ff. de sup. pign. limitatur, ut procedat, quando id. de cuius re. actione tractatur, erat aliquo iure debitorum, sicut naturaliter; secus si nulli iure; quia tunc actio procedunt, & valet tunc argumentum non competit actio, animæ exceptio; & e contra cui competit exceptio, competit & actio, ut est text. iuncta gloss. in l. legatus. §. a. §. 1. ff. de leg. 1. & l. 1. §. de iur. & ibi gloss. & Bart. ff. de var. & extr. ord. c. 9. Hanc limit. tradit singulariter Alex. in l. diem sancti. col. 1. ff. de off. aff.*

Renunciatio generaliter omni remedio sibi competenti licet exceptioni, non videtur renunciare remedio extraordinario, sed tantum ordinario, & competenti de iure communi, unde nunquam intelligitur renunciatum officio iudicis competenti de iure speciali. gl. est not. *in l. postquam liti in gloss. fi. C. de pact. per quam ita singulariter dixit ibi Ias. vbi inducit illam q. ad quaque, & ibi omnino vide per eum. Idem etiam dixit Ias. leg. 1. col. 8. ff. de iur. om. iud. vbi plura dicta allegat, in quibus competit officium iudicis, quamuis non competat exceptio.*

Regula, quæ se habet, quod semel dominus, non potest amplius effici dominus, de qua *in l. sequitur. §. lana. ff. de iur. cap. & in l. proprias. C. de leg. 1. & in l. & au eandem. §. actiones. ff. de except. rei iudic. & in §. si ita*

que. Institut. de action. & §. sed si rem. Institut. de legat. limitatur, ut non procedat, quando quis vellet desinere esse dominus ex prima causa; quia tunc potest ex noua causa effici dominus. Ita dixit Alex. in l. 3. §. ex contrario. colum. 2. ff. de acquir. poss. ff. Item limitatur, ut non procedat, quando quis esset dominus de iure speciali, & reuocabiliter; quia tunc potest effici dominus de iure communi, & reuocabiliter. leg. in bello. §. si quis seruum ff. de capt. & leg. ex sectari. §. Latinum. ff. de exerc.

Rescriptum seu notatoria, vel saluus conductus concessus alicui debitori, non extenditur ad debitum iuratum, nisi de iuramento sit facta mentio, ita plene Alexander. *in consil. 8. colum. 4. volum. 3. quem sequitur Iasus. in l. quotiens. C. de prec. Imper. offer. Sed quando sit mentio de iuramento, tunc rescriptum deberet concedi a Papa, qui potest iuramentum remittere, ut not. Abb. in cap. constitutum. colum. 2. de r. script. vbi dicit, quod nunquam Papa intelligitur remittere iuramentum, nisi de eo faciat mentionem in rescripto. Imo plus dixit Alexander. in consil. 38. præalleg. quod tunc rescriptum præsumitur subreptitum, quando in eo non sit mentio de iuramento. Item scias etiam, quod quamuis Princeps utatur clausula, non obstante. seu qualibet alia derogatoria; tamen nunquam censetur tollere actum iuratum, nisi sit rescriptum Papæ, & faciat mentionem de iuramento. ita dixit Abb. in cap. 1. in c. not. de his que fiunt à ma. part. Caput. per gloss. singul. in cap. cum non debeat. in gl. ff. de clo. lib. 6. & Alexander. in consil. 27. in fin. colum. volum. 1. & consil. 15. volum. 1. & consil. 102. colum. 2. volum. 4. & Roman. consil. 43. & Ias. in d. leg. quotiens. quæ perpetuo notanda sunt. Et quod actus iuratus non possit tolli per principem secularem, vide vnam optimam additionem Franc. Cur. ad Alexandrum. in l. cum heredes. in r. mo. ff. de acquir. p. ff. & de prædictis vide etiam Anton. Cotter. in Rubric. a de iurand. m. 22. præuilegio. & Ias. in l. fin. ff. qui satisf. c. g. vbi plene examinatur.*

Reconuentio; quæ statim liquidari non potest, non admittitur contra debitum liquidum. Ita dixit Baldo. *in l. neque. C. de conuersione. Item in causa summaria, quæ celeriter, vel executive expediti debet, non admittitur reconuentio de alia causa, quæ maiores dilationes requirit, cap. cum dilectus. de ord. cog. & ibi per Ioann. Andr. & Speculator in tit. de reconuent. §. nunc dicemus. versic. sed nec habet locum, & gloss. & ibi Card. in Cle. sepe §. non est tamen. de verbor. signific. Et ratio vniuersaliter dicitur; quia causa reconuentionis debet vna & eadem sententia terminari cum conuentione, ut not. Bartol. in authent. & consequenter. C. de sententi. & Abb. in cap. 1. de mut. pet. quod tunc fieri non potest. Et hoc inferitur, quod cum causa depositi habeat executionem paratam, & sit summaria. I. pen. & ibi Bartol. C. de pos. & Alexan. in l. ius prator. §. si iudex. ff. de re iud.*

in ea non admittitur recedens, & hoc in propriis terminis voluit Bart. in d. *ausb. & c. sequens. in vers. quare verum liceat alteri, & c.*

S.

Substitutione pupillari facta pluribus filiis, si unus moriatur, non admittitur substitutus, sed alii succedunt ex præsumpta mente testatoris. Unde nisi vitimus moriatur in pupillari ætate, cessat substitutio. ut est gloss. in l. *si pater impubes. ff. de vul. & sup. per text. in l. pen. C. de impub. & vide plene de hoc articulo Alexand. in l. *heredes mei. §. cum ira in §. & 13. col. ff. ad Treb. secus esset, si substitutio esset facta extraneis; quia vno mortente admittitur substitutus, ut habetur per Alex. in d. *si pater. & in d. pen. per text. in l. Lucius. §. Gaius. ff. ad Treb.***

Sententia dicitur habere præsumptionem pro se, ut semper præsumatur vera, & iuste lata, ut l. *res iudicata. ff. de reg. iur. & in c. in presentia ext. de ren. & not. gloss. in l. non videtur. §. quis. ff. de reg. iur.* Hoc tamen intelligas verum, nisi fuerit ab ea appellatum; quia tunc non præsumitur pro ea ut in §. *illud quod. in ausb. de h. qui ingre. ad ap. & not. ab. in d. c. in presentia in §. col. 2. & Alex. in l. qui Roma §. fratres. col. 2. de verb. obl. & idē Abb. plene in e. *quoniam contra. col. 10. super gl. si de prob. & idem dicas in laudo, à quo reclamatur ad arbitrium boni viri, ut non præsumatur pro eo, ut dicit Alex. ibidē in d. *duo fratres. col. 7. & pro præsumptione sententia vide text. in l. Herennius. §. Gaius. ff. de iudi. & c. cum inter. de re iud.***

Substitutio pupillaris facit substitutum succedere principaliter ipsi pupillo, adeo, quod veniunt in tali substitutione non solum bona testatoris, sed etiam bona pupilli aliunde qua sita. l. *sed si plures §. ad substitutos ff. de vul. & sup. quia dicitur esse testamentum pupilli. l. 2. in prin. eod. tit. Sed per constitutionē fideicommissi succeditur tantum testatori, & non veniunt bona instituti. l. *coheredi. §. cum filis. in si. co. tit. & not. Alex. in d. §. ad substitutos. Idem dicas semper, quando aliqua substitutio compendiosa valeret, siue iure directo, siue per fideicom. ultra pubertatē, qua succeditur testatori, & veniunt tantum eius bona, non autem instituti. l. *centurio. in si. eod. tit.***

Sententia lata ex consilio doctoris, seu peccati in arte, nunquam transit in rem iudicatam. Idem si lata esset ex præsumptione iuris, ut est text. not. in l. *si quis adulteri C. de adul. Idē in sententia lata ex falsis attestacionibus. vt l. *diuio. ff. de re iudic. & vide Alex. in l. si ab hostibus. ff. sol. mar. Et licet Abb. teneat contrarium, in e. *proposuisti. de probat. tamen reprehenditur per Alexan. in præalleg. l. & per Doct. in l. *admodum. ff. de iure iur. & facit totus titulus ff. si ex fals. in istr. Idem dicas de sententia lata ex dictis testum deponentium de credulitate; quia nunquam transit in rem iudic. ita dixit Barbat. in e. *quoniam. in addit. ad*****

Abb. de testi. vbi allegat Anton. de Bar. qui hoc dicit in d. c. *proposuisti.*

Socius etiam in casu, quo esset conuentum quod non possit à societate discedere, potest discedere, si alter socius est ipsi ita iniurius, quod nullo modo possit eum pati; nec tenebitur pro socio in tali casu: l. *si conueneris. §. 1. ff. pro socio.*

Statutum prohibens mulierem contrahere sine consensu duorum propinquorum, videtur prohibere etiā quasi contrahere, & sic per e. nequens adire hæreditatem, iuxta text. in l. 3. *fin. ff. ex quib. caus. in pos. eat. ita tenet Bartol. in l. multum. §. 1. ff. de acq. hæred. quem sequitur plenus Iafans *omnium. col. 2. Inst. de acq. & hoc propterea; quia quando vna ratio tantum est in statuto, extenditur ad casum impropriū ex identitate rationis, ut est gloss. in *clm. 1. in ver. eleganter. de elect. & vide Abb. in e. *qua fronte de appell. Tamen communis opin. est in contrarium, ut tenet Alex. in l. *mutuo. §. 1. & ibi etiam Fran. de Arc. qui responderet ad contraria.*****

Senatusconsultum Macedon. ita demum habet locum, si id, quod filiusfam. accipit mutuo, non erit in suo expensurus, alias diceretur factus locupletior: si tunc enim, quod ex pecunia non sit effectus pauperior, ut teneatur l. in pupillo. ff. de solut. si uterium dicimus in filiosfam. accipiente pecuniam mutuo causi. Itudu l. *maad. man. C. ad Vaccad.*

Statutum faciens mentionem de hærede, an extendatur ad bonorum possessorem, videtur, quod non; nam statutum debet intelligi strictè in proprio significato, non autem in filo. l. 3. *§. h. ac verba. de regi. ge. Sed certum est, quod bonorum possessor. nō est proprie hæres. Inst. de bon. poss. §. *quos. autem. vbi dicitur. quod est loco hæredis. & hæc dictio, loco denotat impropriètatē, ut est gloss. in l. *merces appellat. iōne. ff. de verb. sign. & l. hæreditas. & l. hæredus. eod. tit. & l. *seruus §. cum qui. de leg. 3. Tamen in contrarium est communis opin. ut refert Bartol. in l. 1. §. *bonorum. ff. ad Treb. Et ratio erit, quam ponit ibi Alexan. nam statutum loquens in vno casu, extenditur etiam ad alium casum, qui sublata significatione vocabuli largo modo comprehenditur in casu expressio. text. est. in l. *filium habeo. ff. ad Macedon. sed sublato hoc nomine hæredis remanet bonorum poss. ergo, & c. Idem etiam tenent Bald. & Alex. in l. 1. C. *undo lib. & doct. communiter in l. in conditione. primum locum. §. si patroni. ff. de cond. & demon.*******

Substitutio pupillaris si fuerit facta per hæc verba, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, talis mihi hæres esto, non variatur, ut est gloss. & ibi etiam per doct. i. l. in prin. ff. de vul. & sup. l. Et ratio dubitandi erat; ex quo enim per substitutionem pupillarem succeditur pupillo, & non testatori, testator ponendo illam dictionem, mihi videtur voluisse alterare naturam substitutionis pupillaris, Tamen responderetur duabus rationibus; quia licet substitutus sit hæres pupillo, hoc tamen est imme,

immediate, sed mediate testatoris; quia hæres hæreditis, & c. l. *fi. C. de hered. insti* Secunda ratio est, quia illa dictio *mihi*, remouetur de medio, & habetur, ac si non fuisset apposita, *l. si ita scripserit. q. §. qui filio. ff. de bonor. possess. secundum tab.* ex quo inferitur, id esse in vulgari substitutione, si testator dixerit, si hæres non erit, talis sibi hæres esto; quia per vulgarem succeditur testatori, unde dictio illa, *sibi*, remouetur de medio. Sed cum hodie soleant Notarii conficere testamenta in tertia persona, vt Titius fecit testamentum, & sibi instituit talem, & si hæres non erit talis, talis sibi esto hæres, semper illa dictio, *sibi*, intelligitur, licet testator in dubio, ita singulariter decidit Bartol. in l. *cum in testamento. ff. de iuro, & argenteo leg.* vbi plures notab. quæstio ponit.

Substitutio pupillaris facta in dimidiam vel in partem bonorum, non dato alio cohærede substituto, extenditur ad totam hæreditatē. *leg. cohæred. di. §. fin. ff. de vulg. & pupill.* Et ratio est, ne pupillus decedat pro parte testatus & pro parte non, quod ius non patitur in pagano. *l. ius nostrum. ff. de reg. iur.* secus autem, si testator dixit, si hæres erit & in pupillari ætate decesserit. Gaius hæres esto in dimidiam, & nolo, quod plus petere possit; quia tunc substitutio vitabitur, nam testator videtur velle sic contra *l. ius nostrum* quod tibi non permittitur. *l. nemo potest. de leg. 1. ita* voluit Bartol. in l. *quærens. §. si duo ff. de hered. insti* Similiter dicimus in institutione, vt, si testator instituit Titium in fundo tantum, nullo dato cohærede, quia hæres efficietur in totam hæreditatem, ratione prædicta. *l. §. si ex fundo ff. de hered. insti* nisi testator prohibuerit, eam plus petere; quia tunc institutio vitatur, vt voluit Bartol. in d. §. *si duo, & in suo consilio. 177. incip. Ma. titol. Gratios.* Si vero esset datus cohæres, valeret institutio in illa parte tantum. *l. quærens C. de hered. insti.*

Substitutio pupillaris facta per hæc verba, si hæres erit, & in pupillari ætate decesserit, bona mea pertineant ad Titium, ad habeat locum tantum in bonis testatoris, ad eriam in bonis pupilli alunde quæsitis. Er circa hoc Bartol. in *leg. si ita scriptum §. qui filio ff. de bonor. possess. secundum tab.* indistincte vult, quod illa verba, *bona mea, &c.* habeantur, ac si non fuissent adiecta, & substitutus admittatur etiam ad bona pupilli: tamen Bartol. reprobandur, vt tenet Alexand. in l. *colum. ff. de vul. & pupill.* & vera opin. est secundum eum, vt distinguamus, aut testator vsus est verbis directis, vt si filius in pudes mortuus fuerit, Titius hæres esto in bonis meis, vel bona mea capiat, & tunc si bet locum, quod dicit Bartol. in d. §. *qui filio* Aut vsus est verbis obliquis, vt Titio bona mea restituantur; & tunc substitutus admittetur tantum ad bona testatoris. Et ratio est; quia hæc substitutio dicitur fid. i. con. n. s. l. *aria*, per quam non succeditur in bonis pupilli, l.

cohæredi. §. cum filio. ff. de vulg. & pupill. videtur rogatus veniens ab intestato, vt restituat detracta Trebellianica. Aut vsus est verbis communibus, vt bona mea pertineant ad Titium, vel Titium in bonis meis substituto, quæ verba possunt trahi ad directam & fideicommissam, & tunc trahuntur ad eam partem, in quam sonat verba testatoris. *argum. cap. si pater. de testam. lit. 6.* Cum ergo ista verba possunt trahi potius ad fideicommissam quam ad directam, patet quia testator dicit, bona mea, videtur voluisse substitutionem admitti ad bona sua tantum, sicut fit per fideicommissariam, vt supra dixi, ideo succedit substitutus tantum ad bona testatoris ita dicit ibi Alex. & vide aliqua per Bald. in l. *precibus. colum. 8. C. de impub.*

Substitutio pupillaris si fiat per hæc verba, si filius meus in pupillari ætate mortuus, volo, quod omnia bona mea Titio restituantur in, & quod dicitur rogatus veniens ab intestato de restitucione do. *l. cohæredi. §. cum filio. ff. de vul. & pupill.* & dixi supra proximo nota, an debeant, seu possint detrahere Trebellianicam, quod non; nam qui omne dicit nihil excludit. *l. Iulianus. de leg. 1. 3.* Unde cum testator voluerit omnia bona sua restitui, videtur prohibuisse Trebellianicam detractionem, si d. t. ab herede, non omnia restituerentur, quia Trebellianicam potest testator prohibere, vt not. Bartol. in l. *Ma. cell. ff. ad Trebellian.* & Abb. in casu *Romanus. de sepam. ad exemplum Fulcidæ*, vt *Ma. Fulcidæ auth. sed cum testator.* vandum enim est argumentum de Fulcidia ad Trebellianicam. *l. pater filiam & l. Titia. in fin. ff. ad leg. Fulcidæ.* & de prædictis vide Bartol. in l. *consensu. colum. 8. ff. de vulg. & pupill.*

Substitutio pupillaris continetur in se tacite vulgaris, & e contra *l. nam hæc iura. ff. de vulg. & pupill.* Quod tamen limita non habere locum, quando testator vtraque expressit, vt si dixit institui filium meum hæredem, & si in pupillari ætate decesserit, substituo Gaium, & si hæres non erit, substituo ipsi Maximum, nam tunc existente vulgari, admittitur tantum vulgaris substitutus: existente vero pupillari admittitur tantum pupillari substitutus, vt est text. sing. in l. *um ex filio. §. filio. de vulg. & pupill.* & est ratio; quia expressa prouisio hominis tollit tacitam prouisionem legis. *l. ex facto. §. item quarto. ff. eod. tit.* Ex quo inferet Bartol. in l. *imprimis in si. verbis. & in l. in colum. eod. tit.* quod testator si facit substitutionem pupillarem eius, si non poterat, putamatori 14 annis, vel extra eo, quod talis substitutio valeret in vim vulgaris. Quod tamen limitatur ibi Alex. & in l. *verbis. eod. tit.* procedere, si testator non fecit mentionem de pupillari ætate, puta; quia dixit, Sempronio Placii hæres esto vt *l. fin. C. de hered. insti*, tunc si dixisset, si in pupillari ætate decesserit; quia tunc vitatur substitutio.

Substitutio pupillaris est talis naturæ, quod per

Cam succeditur pupillo l. *Papinianus*. § *sed nec impuberes*. ff. *de inoffic. testam.* & tam bona pupilli aliunde quaesita, quam bona testatoris spectant ad substitutionem. l. *sed si iheres*. § *ad substitutos*. ff. *de vulg. & pupillar.* Quod limita non procedere in milite, qui potest facere, quod ad substitutionem pertineant tantum bona à se profecta. Et ratio est; quia quemadmodum ipse potest decedere pro parte testatus, & pro parte non l. *si miles unum ex fundo*. ff. *de milit. testam.* & not. in l. *ius nostrum* ff. *de regul. iur.* ita et am potest facere, quod filius eius decedat pro parte testatus & pro parte nō vt not. gl. in d. *ad substitutos*.

Substitutio fideicommissaria est talis naturæ, quod in ea tantum bona testatoris veniunt. l. *cola redi*. s. *cum filia in fin.* ff. *de vul. & pupill.* Ex quo sequitur notabiliter, quod quando paganus facit substitutionem compendiosam per verbum, *substitutio*, alteri pupillo, ex quo intra pupillarem ætatem valet iure directo, post veto trahitur ad fideicommissum, vt not. gloss. in l. *centurio de vulg. & pupill.* intra pupillarem veniunt omnia bona tam pupilli, quam testatoris; Ultra vero tantum bona testatoris, detracta Trebellianica, vt d. § *cum filia*.

Substitutio fideicommissaria non continet sub se tacitam vulgarem regularem, vt si institutus fuerit rogatus restituere hæreditatem, & moritur antequam adeat, non admittitur substitutus ex tacita vulgari directa, sed applicatur venientibus sub in test. to. l. *eam quam*. C. *de fideicom.* & ibi est gl. fin. & tex. in l. *de à quo*. §. *1. in fin.* ff. *ad Treb. & l. si cum § si qui rogatur. eod. tit.* Fallit tamen regula, si institutus fuerit mortuus post aditam hæreditatem antequam restitueret; quia tunc non applicatur venientibus ab intestato, sed hæres eius cogitur adire, & restituere; Si vero nullus sit hæres tunc fideicommissarius potest per se adire, & ita loquitur *1. in l. pen. s. cum autem*. C. *ad Treb. & l. non iustam. eod. tit.* secundum quod intelligit glossam in d. *leg. § 1* quæ dicit etiam, quod si institutus fuit coactus adire & ipse hanc distulit adire, & ante mortuus est quod hæres cogitur adire, & restituere, vel si nullus est hæres, ipse fideicommissarius potest per se adire, per d. *1. non iustam*. sed quando institutus non vult adire, tunc non est locus substitutioni directæ vulgari tacitæ, sed hæres compellitur adire, nec detrahit Trebellianicam l. *quis poterat* ff. *ad Trebell. & l. nam quod. §. qui cum iustis, eodem tit.* Fallit etiam prædicta regula in milite, cuius substitutio fideicommissaria trahitur ad directam vulgarem. l. *neque enim*. §. *fin.* ff. *de milit. testam.* Fallit etiam sanctorum liberarum, vt si quis s. *ogauent* restituere hæreditatem seruo cum libertate & mortuus est ante aditam hæreditatem; quia tunc distinguitur, aut testator statim decessit post mortem instituti, & tunc admittitur seruus, quia ex quo testator petenti libi proinde de hærese, & non prouidit, videtur per tacitam voluntatem. Casus est in l. *trachianus*. ff. *de*

milit. testam. & hanc distinct. ponit Bar. in l. *1. colum.* 6. ff. *de vulg. & pupillar.* Tamen communiter reprobat, vt veritas secundum omnes, vt distinguatur totum e contra; quia quando testator potuit prouidere & non prouidit de hærede, videtur voluisse illum remanere hæredem, quem primo instituerat.

Substitutione vulgari facta filio impuberi, si primo repudiat hæreditatē, quo casu succedit substitutus in bonis testatoris, an si postea moriatur in pupillari ætate, substitutus similiter admittatur ad bona pupilli ex tacita pupillari? Dic, quod sic, vt voluit Bar. in l. *1. in 6. colum.* ff. *de vulg. & pupill.* nisi mater pupilli esset in medio; quia tunc non admittitur ex tacita pupillari l. *precibus*. C. *de impub. & al. subst.* Si autem testator faceret pupillari expressam, & pupillus repudiat, tunc substitutus admittitur ex tacita vulgari l. *nam hoc iure de vulg. & pupill.* & succedit testatori, etiam si mater sit in medio; quia cū per vulgarem succedatur testatori, mater semper excluditur: secus si mater testatoris esset in medio, quæ admodum per pupillarem tacitam mater pupilli non excluditur; quia per eam succeditur pupillo; ita per vulgarem tacitam nō excluditur mater testatoris, cū per eam succedatur testatori: moriente vero filio in pupillari ætate, admittitur substitutus ad bona pupilli ex expressa pupillari; vnde cum sit expressa, mater excluditur. Hæc omnia voluit Bar. in d. *leg. 1. col. 7. de vulg. & pupill.*

Sed contra prædicta facit, quod habetur in l. *quædam* ff. *de acquir. hæred. vbi*, donec est locus successioni ex testamento, cessat ab intestato: sed in casu prædicto mater testatoris succedit ab intestato, & nihilominus excludit substitutum venientem ex tacita pupillari, & sic ex testamento; ergo, &c. Respondet, quod substitutus succedens ex tacita pupillari non venit ex expressa voluntate testatoris, sed ex coniecturata, & præsumpta; quia ius præsumit testatorem voluisse admitti ex tacita eum, quæ ex expressa substituit; Eodem modo & ius præsumit testatorem potius voluisse matrem admitti ad lucuosam hæreditatem filii, quam substitutum ex tacita pupillari, l. *fin.* C. *de insti. & sub. & d. l. precibus*. sed vna præsumptio tollit aliam l. *si quis aduiter*. C. *de adul.* vnde in hoc casu vna præsumptio tollitur per aliam & fortiore.

Substitutione pupillari facta, si pupillus repudiat, quo casu est locus tacitæ vulgari, an per eam succedatur pupillo. Videtur, quod sic, nam idem iuris est de contento, quod est de continente. l. *1. §. illud*. ff. *de vi & viar. vbi* licet illud interdictum non detur pro rebus mobilibus; tamen si aliquis fuit deiectus de possessione, in qua erant res mobiles, habebit interdictum tam pro possessione recuperanda, quam pro rebus mobilibus, & sic tam pro continente quam pro contento: vnde cum substitutus pupillus consentiat tacitam vulgarem. l. *nam hoc*

hoc iure. ff. de vulgar. & pupill. & per pupillarem succedat pupillo; ergo etiam per tacitam vulgarem. in contrarium est veritas, vt voluit Bart. in d. l. 1. colum. 6. de vulgar. & pupill. Nec obstat d. s. illud. quia illud est ratio, ne iudicium diuidatur, & sic esset contra nulli. C. de iudic. & Bart. in l. quidam. ff. si certum sit. vnde cum ibi sit diuersa ratio; ergo diuersum ius. arg. l. adigere. §. quamuis. ff. de iur. pat.

Substitutio vulgaris facta filio tollit fuitatem, l. si filius heres. de lib. & posthum. Hoc tamen est verum, quando est facta in casu voluntatis; nam in casu impotentiae tunc secus, licet etiam tunc tacite intelligatur casus voluntatis, vt dicit Bartol. in l. 1. colum. 2. de vulgar. & pupill. Hoc est, quod voluit Bartol. in l. Gallus. §. & quid sit animum. de liber. & posth. & Bald. in l. cum proponas. C. de hered. insti. & Bal. in l. apud hostes. C. de ius. & leg. Eodem modo per dationem cohæredis extranei tollitur fuitas. l. apud Iulianum. §. idem Iulia ff. ad Trebell. & Bartol. in d. l. 1. colum. 7. non tamen in totum tollitur effectus fuitatis; quia quoad transmissionem hæreditatis etiam non aditæ ad hæredes, non tollitur fuitas, vt not. in l. si fratri. C. de iure. de lib. & voluit Bartol. in l. si filius qui patri. de vulgar. & pupill.

Stipulatio seu legatum incertum, licet alias non valeat, vt l. cum post. §. gener ff. de iure dot. & ibi gloss. tamen fallit primo in causa pia; nam relictum ad pias causas valet etiam incertum, & æstimabitur arbitrio boni viri, vt not. gloss. in cap. nos quidem. extra. de testam. Fallit secundo in causa alimentorum, quæ æstimabuntur secundum qualitatem personæ, & facultates promittentis. l. si cum annuum. ff. de annu. leg. & ibi gloss. Fallit tertio in causa dotis, vt d. §. gener. nam cum dos sit causa pia, leg. cum hui. §. si mulier. ff. de condi. indeb. idem indicatur de ea, quod de aliis causis piis. Fallit quarto in promissione ad defectionem viæ, vt leg. quidam ff. de leg. 2. Fallit quinto in legato causa studiorum. l. Stichus. ff. de leg. 3. & not. Alexand. in addit. ad Bartol. in l. cum qui. ff. de an. legat. & Bal. in l. 1. in fin. ff. solut. matrim. & vide Bartol. in l. ita stipulatus, colum. 2. & ibi plenius per Alex. colum. 6. de verb. obligat. Fallit vltimo de iure canonico, de quo iure valet quælibet promissio incerta, vt not. Abb. in c. 1. extra. de dec. & Felin. in c. cum iuramento. extra. de homic. & in cap. 1. colum. 3. de pactu.

Soluens pecuniam cito perdituro, an liberetur, vel obliget alium sibi credendo. Dic, quod si mutuo pecuniam perdituro in certum malum, & determinatum vsum, & hoc loco, puta daturò scortis; & tunc non repeto, leg. si quis cum sciret. & ibi per Bartol. ff. pro emptor. si vero ignoro determinatum vsum; tunc obligatur accipiens, vt ibi habetur. Sed si soluo debitum cito perdituro; tunc indistincte liberor; & ratio est, quia primus actus est voluntarius, secundus vero necessarius, ita not. Alexand. in leg. si cum dotem. §. 1. ff. solut. matr. Sed si

mutuo pecuniam in ludo, ex quo incertum est, an vincatur, an vero amittatur, non dicor mutuassee cito perdituro: vnde si debitor vincit; repetam: si vero amittit, non repetam: ita dicit Alexand. in d. §. 1. quibus adde, quod etiam si res vendita in ludo, fuerit euicta, non tenetur venditor de euictione, l. fin. §. 1. ff. qua rerum act. non dat.

Sequestratio regulariter est prohibita de iure, debet enim reus condemnari, non autem bona eius sequestrari, l. unica. C. de probib. sequest. pecun. Fallit tamen in casibus, de quibus per glossam in d. leg. unica. scilicet si essemus in re mobili, & reus esset suspectus, ne fugiat cum illa re, vt leg. si fideiuss. §. fin. ff. qui satisd. leg. Fit etiam sequestratio, quando essemus in re mobili vel immobili, & debitor esset suspectus de dissipando rem vel fructus, leg. si cum dotem. §. fin. autem in sauisimo. ff. solut. matr. & leg. Imperatores. ff. de appellat. Item in istis casibus est necesse, quod præcedat causæ cognitio de tali suspicione. Item requiritur, quod constet de debito saltem per semiplenam informationem, seu probationem, vt dicitur Alexand. & Ias. in d. §. fin. colum. 3. alias sequestratio non tenet, licet Bartol. in l. libitum. C. de agric. & censu. lib. 11. tenuerit, quod debitum probari debeat per instrumentum, qui communiter reprobat per præfatos doct. & per Abb. in cap. 2. in fin. extra. de sequest. possess. & fruct. An autem in tali sequestratione requiratur partis citatio? dic, aut periculum est in mora, & non requiritur. Ita voluit Bald. in d. l. unica. Aut periculum non est in mora; & tunc requiritur. arg. l. de vno quoque ff. de iudic. ita loquitur Card. in clement. 1. in 22. & 25. quaest. de seq. poss. & fruct. ita concordat Alexand. in d. §. fin. Ad primum dictum facit; quia, quando periculum est in mora, multa conceduntur contra ius commune. l. aut prætor. §. si fideiorem. & ibi Bart. ff. qua in fruct. cred. nam tunc procedi potest etiam die feriata ad honorem Dei in tali sequestratione, vt not. Ias. in §. 1. Instit. de act. super gloss. in verb. in iudicio. & in d. §. fin. Adde alium casum, in quo admititur sequestratio, quem ponit Specul. in tit. de sequest. poss. in fin. scilicet quando sumus in venditore nolente tradere, nisi prius dato sibi pretio, & emptor nollet pretium dare, nisi prius re sibi tradita; nam res debet sequestrari. Aduerte tamen, quod per satisfactionem idoneam impeditur sequestratio etiam in casu præmissio, vt d. §. fin. & gloss. & Bart. in d. l. libitum. Imo etiam per dationem fideiussoris reuocatur sequestratum, vt dicit Alexand. in d. §. fin. qui fideiussor debet præstari de iudicio fisci, & de re non barranda, vt dicit gloss. in d. §. fin. Et hoc verum, quando sequestrum esset factum pro lite agitanda; secus si esset factum pro debito soluendo; quia datio fideiussoris tunc non reuocat sequestrum, l. si pecunia. §. fin. vt in poss. legat. Item non reuocatur sequestrum per satisfactionem, quando essemus inter personas, in quibus non cadit satisfactio, vt inter patrem &

filiam. l. Imper. ff. ad Trebell. ita dicit Bald. in d. l. v. nica. item non reuocatur sequestrum per satisfactionem, quando fuisse factum propter scandalum: puta; quia partes deueniebant ad arma, & rixas. vt not. Abb. in d. c. 2. in fin. An autem iudex possit quem cogere, vt accipiat sequestrum? Dic, quod non, vt not. Bartol. in d. l. l. i. i. b. m. & Alexand. lal. in d. s. fin. Conclude ergo, quod talis satisfactio, per quam euitatur sequestrum, seu reuocatur, debeat esse de re restituenda in casu victoriæ sine vlla procrastinatioe. Idem de iudicio fisci & de re non dissipanda; alias talis satisfactio, quæ ista non contineret, non impediret sequestrum. ita dicit Alexand. in d. s. fin. & ibi vide plene de hac materia. vide etiam Ioann. Andr. in leg. l. c. pletari. de reg. iur. in 6. in mercenial. & Abb. in d. l. capiti. 2. & adde, quod contra contumacem potest fieri sequestrum de re petita. vt not. Abb. in c. ex literis. colum. pen. de do. & contum.

Scriptura reperta in libro mercatoris præsumitur scripta de voluntate eius, nisi ipse probet contrarium ita voluit Alex. in l. n. u. l. a. ratio. in fi. post Bart. ff. de don. Ad quod facit, quod in simili voluit Bart. in l. cum tabernam. §. ff. de pignor. vbi dicit, quod ex eo, quod quis retinet apud se aliquam scripturam, præsumitur illam acceptasse, & probat plene contra ipsum. idem voluit Abb. in c. 3. colum. 6. extr. de h. l. e. i. n. s. l. r. u. m. & ibi vide vnam optimam apostollam post eam, quæ est Barba. idem voluit Bald. in Rub. C. de si. in l. r. u. m. & plene per Bart. & Doct. in l. a. t. m. o. n. e. n. d. i. §. ff. de iur. iur. & ex quibus possit resultare magna utilitas, quod si forte aliquis mercator nesciret scribere, & retineret librum suorum rationum sigillatim scriptum manu alterius, quod non poterit postea dicere, ego nesciebam, quæ erant scripta in libro, quia ex eo, quod retinet illum, præsumitur approbasse omne, quod in eo continetur; quia præsumitur etiam approbasse personam scribentis. arg. eorum quæ voluit gloss. qua. a. reparat. ibi. sing. Alexand. in l. n. u. l. a. r. i. o. quæ dicebat, quod licet alias infames & inhabiles possint reprobari à test. monio; tamen hoc non haberet locum, quando tales testes essent adhibiti in aliquo instrumento de consensu partium; quia tunc faciunt plenam fidem, nec possunt reprobari; quia præsumuntur à partibus approbati, quod est notandum. & vide omnino lal. in §. s. i. m. i. u. s. col. 2. In sit de a. s. i. o.

Succumbens in causa principali & condemnatus ad expensas, an si postea obtineat in causa appellacionis, teneatur ad expensas in quibus fuit condemnatus in causa principali. Dic, aut sententia in causa appellacionis est lata ex eisdem actis, & tunc recuperat etiam expensas, in quibus fuit condemnatus in causa appellacionis, ita loquitur gl. in l. si ff. de re iud. quicquid dixerit Innoc. in c. sape. ext. de re iud. sp. l. Aut fuit lata ex diuersis actis, & teneatur ad illas expensas. ita voluit Ang. de Arer in §. h. e. c. a. u. t. e. m.

colum. 4. In sit. de p. c. n. t. e. m. l. i. i. z. Quis autem iudex condemnat ad expensas, vide Abb. in cap. reprehensibilis de appell.

Sententia lata, præsumitur in dubio lata, seruata iuris solemnitate seu ordine, vt litis contestationem præcessisse, & alia de quibus per Bart. in l. prolatam C. de sent. quod verum, nisi ab ea fuerit appellatum; quia tunc non præsumitur pro sententia, pendente appellatione vt voluit Alex. in l. sciendum. in §. col. de verb. oblig. licet alias pro sententia præsumatur. c. in praesentia. ext. de renunc. & vide de hoc quod dixi plene supra, in versio. sententia dicitur.

Solemnitas extrinseca, quæ nauquam in acta præsumitur. l. quæcunque. §. ff. de publican. & not. Bart. in l. sciendum. ff. de verb. oblig. præsumitur per diuturnitatem temporis, id est, per decem annos. ita voluit Alexand. in d. l. sciendum. col. 4. per gl. not. in l. si filiusfam. C. de petit. hered. Ex qua gloss. habes perpetuo notare, quod vbiunque in aliquo acta requiritur consensus alicuius, licet non appareat de consensu; tamen si fuerit lapsus tempus decem ann. ille consensus præsumitur, nisi tractarem de præiudicio tertij; quia tunc 30. anni requiruntur. vt dicit Alex. in d. l. sciendum. col. 4. per tex. in ca. peruenit. de empt. & vend.

Stipulatio facta sub conditione, adiuncto die, an cessante conditione, & remanente die, pariat actionem cum effectu ante diem. Distingue, aut stipulatio incipit à præcedente conditione, aut à præcedente conuentione. Primo casu vt si dixerit, si intra Kalendas Martii non dederis mihi Stichum, promittis mihi dare decem, subdistingue; aut conditio est implenda ex factis ipsius promittentis, vt in casu propositis; & tunc si Stichus mortuus est ante Kalendas, & sic conditio defecit ante diem, illa decem non possunt peti ante diem cum effectu; quia obicit extinctio. Et est ratio; quia ex quo illa pœna promissa succedit in locum iustus conditionis, idem debet iudicari de pœna, quod de ipsa conditione. arg. l. si cum §. qui in iuramentum. ff. si quis caus. quæ conditio non erat necesse impleri, nisi ique ad diem; ergo eodem modo & pœna non potest etiam si adueniente die. & ita loquitur tex. in l. in illa. Resp. de verb. oblig. secundum quod dicunt ibi doct. & gloss. in l. hoc iure eod. tit. Aut conditio erat implenda ex facto tertij, vel ex casu fortuito, vt si Titius intra mensem consul factus non fuerit, dabis decem; & tunc si conditio ante mensem defecerit, puta per mortem Titij, die, quod statim potest agi ante diem, etiam cum effectu. ita loquitur tex. in d. l. hoc iure. secundum veram intelligentiam. Et ratio diuersitatis est; quia in casu præcedenti vtrumque, tam conditio, quam pœna, erat implenda per factum eiusdem; & ideo transfunditur pœna in locum conditionis, vt dixi, quia in habentibus symbolum facillime est transitus. l. in rem §. Item quæcunque. ff. de rei vend. In secundo casu est secus; cum sit diuersa conditio à pœna;

pœna; quia erat implenda ex facto tertii, propterea pœna non transfunditur in conditionem, & ideo statim peti potest. Secundo casu principali, scilicet quando stipulatio incipit à præcedenti conventione, vt promittis mihi Stichum, & si eum non dederis intra mensem, dabis decem; tunc si Stichus moritur ante diem, vel si tempore stipulationis erat mortuus, in eorum permittitur stipulatio pœnalis, nec post, nec ante diemagi poterit. *l. si homo mortuus ff. de verb. oblig. Bart. in d. l. in illa* est autem ratio diuersitatis; quia quando incipit à conditione, illud, quod est in conditione, non est in obligatione. *l. ita stipulatus. C. l. in executione. §. pen. de verb. oblig. C. l. si quis sub condicione ff. si quis emissus causa testam. C. l. i. Si item si ita ff. ad leg. Falc.* Vnde deficiente conditione, in cuius defectu committenda erat pœnalis stipulatio, committitur ipsa pœna; secus quando stipulatio incipit à conventione; quia vt ius est in obligatione, & vnus succedit loco alterius, vt dixi, & probatur in *l. si quis à socio ff. pro socio. C. l. prædicta ff. de actus. empt.* Et illam regulam, quæ ponitur in *d. l. in illa in princip. limita*, non procedere, quando tempore stipulationis cōditio erat purificata; quia Stichus erat mortuus, quoniam tunc statim potest peti pœna, vt not. gl. final. in *d. l. hoc iure*, vel si cōditio fuerat concepta impossibilis, vt si cœlum digito nō tetigeris intra mensem, dabis decem; quia ex quo ab initio talis cōditio est purificata, non expectaret dies, vt *d. l. in illa in fin.* Item omnia, quæ ibi dicuntur, limita non habere locum in pœna legali; nam siue stipulatio incipiat à conditione, siue à cōventione, nunquam agitur nisi adueniente die. *capit. canon. C. c. commissaria de electio. lib. 6.* Item limita non procedere, quando nulla pœna esset apposta, vt si stipulatus fueris insulam mihi fieri intra mensem, quia tunc venit interesse, quod non potest peti, nisi finito mense. *l. cum stipulatus sim mihi à Petro. de verb. oblig. & hoc ipso iure peti non potest, sed quando est pœna apposta, potest peti, tamen obstat exceptio, vt not. Al. in d. l. in illa.* Quod est vtile scire: nam quando competit exceptio, si fuisset actum, & non fuisset apposta, iudicium procederet, vt dixi supra in vers. de iur. in diem. Secus quando nō competere actio, quia si tunc in lex vellet opponere, iudicium non procederet, vt est gl. Sibi Doct. in *l. ubi pactum. C. de trans. probatur in insulam intra biennium. de verb. oblig. & habetur in l. cum pactum ff. fam. rec. ff.* Item regulam *d. l. hoc iure*, limita nō habere locum, quando in stipulatione fuisset apposta hæc cōditio, tunc, vt si dico, si Titius consul intra mensem factus non fuerit, tunc dabis decem; quia pœna non potest peti, nisi adueniente die, & ratio est, quia cōditio, tunc, denotat extremitatem temporis. *l. 4. §. fin. ff. de condit. & demonstr. C. l. uxori vsu fructus vlla. ff. de usufruct. legat. & vide quæ dixi supra in vers. de iur. in diem, & c.* ita dicit Bar. in *d. l. in illa*. Secundo limita *d. l. hoc iure*, non procedere, quando dies

apponderetur dispositioni, & non conditioni; quia tunc expectatur dies, vt promittis mihi decem Kalendaris Martii, si cœlum digito non tetigeris, vt *l. cum tale. §. Mausæ. & ibi Bar. ff. de condit. & demonstr. & Alexand. in d. l. in illa. & hæc not. pro euidencia d. l. in illa.*

Stipulatio seruitutis quædam fit per verbum, vt promittis mihi ire agere, quædam per nomen, vt, promittis mihi iret & actum, & ista stipulationes ita differunt; quia prima continet merum factum, vt *insuius. de stipulat. seru. §. sed cum factum*. Secunda vero continet ius, vt *l. stipulatio ista. d. l. i. qui ff. de verb. obligat. C. l. i. ff. de seru. rustic. prad.* Ex quo resultat, quod stipulatio facta per verbum non transit ad hæredes, nec ad singularem successorem, vt not. Bart. in *d. l. stipulatio ista. §. si quis ita C. in l. veteris. C. de contra. C. com. stipul.* nam coheret tantum personæ stipulatoris, nisi in stipulatione fiat mentio hærede, vt *d. §. si quis ita*. Sed quando fit per nomen, tunc, ex quo continet ius, transit ad quemcunque, *l. cum hæredes. ff. de acq. poss. C. l. 2. §. I. C. 2. ff. de verb. oblig.* Prædicta tamen singulariter limita non habere locum, quando seruitus constitueretur ratione affectionis; quia licet per nomen constituatur; non tamen transit ad hæredem. iste est casus notab. in *l. pater filia. in §. ff. de ser. legat. vbi si pater legat filia suæ ius eundi, non transit ad hæredem.*

Stipulatio alternatiua summariæ, si in ea fuerit responsam in minori quantitate noui vitatur, sed valet in illa minori. *l. inter stipulantes. §. si stipulante. ff. de verbor. obligat.* quod tamen non habet locum quando stipulator reseruaret sibi electionem, vt si diceret, promittis mihi dare 10. aut 20. ad mei electionem, & promissor dicat, promitto tibi decem; nam tunc non valet stipulatio, quemadmodum in alternatiuis specteretur, vt *d. §. si stipulante*. Istud fuit singulare dictum Bar. in *l. si duo res. ff. de verb. obligat.* cuius facit mentionem Alex. in *l. 1. §. si stipulanti in §. verbus, cod. tit.*

Stipulatio facta à partibus animo stipulandi, si non valet vt stipulatio, puta, quia deficit in forma, minime valet vt pactum nudum. ita loquitur tex. in *l. 1. §. si quis ita. ff. de verb. obligat.* & gloss. in *l. iuris gentium. §. igitur. ff. de pact.* & Bald. in suo tractu de constituto, vers. sequitur de forma. *C. c.* vbi dicit, quod si promitto tibi 10. per stipulationem, talis promissio non valebit iure stipulationis, nec pacti; secus si non fuisset dictum per stipulationem, quia valeret vt pactum nudum, facit *l. an inuitio. ff. de acceptulat.*

Stipulatio an possit confici per scripturam, vt si scribo, promittis mihi dare decem, & tu scribis, promitto, die quod non, per *l. i. in princip. ff. de verb. oblig.* vbi requiritur vtrumque loqui debere. Præterea si hoc esset, sequeretur, quod dicitur per accedens posse stipulari si sciret scribere, sicut potest testari, vt *l. dispersa. C. qui testam. fac. ff. quod tamen ex-*

preſſe negatur *in d. l. r.* Nec obſtat *rex. in l. non figura. ff. de a. r. i. o. & oblig.* vbi dicitur; quia tantum operatur ſcriptura, quantum verbis; ideo ſcripturis obligamur, id eſt, non characteribus illis, ſed verbis, quæ ſcripturæ ſonant; nam illa lex habet locum in caſibus, in quibus pro ſubſtantia non requiruntur verba, vt dicitur in ſtipulatione. Sed quid ſi in ſcriptura erant ſcripta decem, & ego dixi, promittis mihi, quod continetur in hac ſcriptura, an valeat talis ſtipulatio? dic, quod non; quia non ſolum verba requiruntur, ſed etiam debet exprimi res, quæ promittitur, *l. 3. §. ſtipul. de verb. obligat.* vbi dicitur, quod eſt neceſſe exprimi, quod quis eſt facturus vel daturus.

ſtipulatio facta ſine cauſa an valeat? dic, quod ſic, ſi cauſa probari poteſt, alias reus abſoluitur, vt eſt gloſſa *in l. generaliter. C. de non num. pec.* Si tamen eſt facta à ſciente, valeat, etiam ſine probatione cauſæ, in vim donationis. *l. Campanum. ff. de oper. lib. & Bart. in l. nuda ratio. ff. de donat.* Quid autem in donatione, dic, quod non valet ſine cauſa, vt *d. l. nuda.* Quid in confeſſione? Dic, quod extra iudicium non valet ſine cauſa; & hoc quo ad plenam probationem, inducit tamẽ ſemiplenam, vt not. *in l. 3. §. eiuſdem. in verſ. ſpeciem. ff. de teſtib. & Alex. in d. l. nuda ratio.* Niſi fuerit geminata confeſſio; quia tunc valet etiam ſine cauſa, vt not. *Bar. in l. eum. j. c. m. C. de agri. & cenſu. l. 10. & Alex. in d. l. nuda ratio. facit l. Balija. ff. ad Trebell.* Si vero eſt facta cum cauſa, inducit condemnationem. *ca. ex parte extra de confeſſ.* Quid autem de cautione? Dic idem, quod non valet ſine cauſa, vt eſt *gl. in d. l. generaliter.* Omnia autem prædicta facta in iudicio etiam ſine cauſa, vel iurant calore iudicii. Ad quod ſciendum, vide *Alex. in Rubrica. de verb. oblig. & doct. in d. l. nuda.* & *Alex. in l. cum ostendimus. ff. de iudic. ſur. & Bal. in repet. l. tale pactum. §. qui prouocant. ff. de pact. & Alex. in conſil. 4. vol. 1.*

Statutum puniens loquentem cum bannito, an extendatur ad mittentem epistolam, vel nuncium? videtur, quod non: nam statutum debet ſtrictè intelligi. *l. 3. §. hac verba. ff. de neg. geſt. & l. fin. C. de hu qui veniſſas. in petr.* Sed aliud eſt loqui, & aliud mittere epistolam. Præterea in pœnalibus non fit extenſio. *l. interpretatione. ff. de pœn. Hanc quæſt. nouer Alex. in l. 1. in princip. ff. de verb. obligat.* Teneſt tamen contrarium referendo Ludouic. Roman. ibi ſcilicet, quod mittens epistolam comprehendatur in ſtatuto. Nec obſtant prædicta: quia verum eſt, quod non fit extenſio in ſtatuto ſive in pœnalibus, niſi, non faciendò extenſionem, de ſacili poſſet eludi diſpoſitio pœnalis: nam ſtatutum ideo vetat loqui cum bannito, vt euitentur fortaſſe ſeditioes, & criminalæ maiſtatis, quæ ita poſſunt euenire per locutionem, ſicut per epistolam, & nuncium; ita eſt *gl. in l. not. in cap. quar. quar. de uſur. lib. 6.* ad prædicta facit *text. in e. cleric. 81. diſtinct. vbi ſtatutum puniens clericum loquentem cum monialibus, punit etiam ipſum mittentem epistolam, facit et-*

iam *text. & ibi gloſſa. in cap. conſtitutionem. de ſent. ex. com. in 6.* vbi ſtatutum puniens loquentem cum excommunicato, punit etiam mittentem epistolam.

Scriptura priuata ſi eſt conuenient, quod faciat fidem, an habeat vim publici inſtrumenti? Dic, quod ſi eſt dictum, quod fidẽ faciat, & ei plene ſtetur; & tunc valet, vt priuata ſcriptura, & plene probat, non autem vt publicum inſtrumentum.

Si autem eſt dictum, quod habeat vim publici inſtrumenti; tunc non inſtrumentum, quia alias partes poſſent creare Tabelliones, quod non permittitur, niſi Principi, vt not. *Bart. in l. nec es. §. eorum. ff. de adopt.* Sed bene habet vim, & fidem inſtrumenti, vt not. *Innoc. in cap. cum p. Tabellio. extra, de fide inſtrumenti.* & omnes clauſulæ conſuetæ apponi in inſtrumento, cenſentur appoſitæ in tali ſcriptura per illa verba. Vnde etiam & hypotheca cenſetur appoſita, ita fuit determinatum in Sacro Conſilio Neapolitano per ea, quæ voluit *Bald. in l. 1. c. l. 7. ff. ſolus. matr.* qui dicebat, quod in omnium inſtrumento cenſetur appoſitæ omnes clauſulæ requiſitæ. Vnde etiam & hypotheca. Sed partes voluerunt illam ſcripturam habere vim publici inſtrumenti; ergo cenſetur voluiſſe, quod cenſentur appoſitæ omnes clauſulæ, apponi in quolibet inſtrumento conſuetæ, ſicut partes poſſunt ſimiliter facere, quod dicto viuis teſtis ſtetur, vt not. *Alex. in l. 1. §. ſi. ff. de ver. oblig. qui teſtis facit fidem etiam ſine iuramento; cum ſit à partibus approbatus.* Ita ſingulariter voluit *Bart. in l. Lucius. ff. de fide iuſſi.*

Statutum imponens pœnam referendo ſe ad aliud ſtatutum, facit fidem, etiam ſi aliud ſtatutum non appareat, dummodo in hoc ſtatuto fuerit pœna expreſſa; & ratio eſt, quia ille, qui facit ſtatutum, comtempore quo fecit ſecundum, poterat illud facere ex ſua poteſtate, & etiam illud, de quo fecit mentionem, vnde licet primum non inueniatur, ſtatut ſecundo. Eodẽ modo dicimus in qualibet alia diſpoſitione principis, referente ſe ad aliam. Ita voluit *Bart. in l. admonendi. ff. de iure iur.* ſuper gloſſa *in ver. conſtitutionibus.* per illam *gl. & hæc not. pro limitatione autem ſi quis in aliquo. C. de eden.* ad quod facit *l. eum qui. §. Iulianus. el. 1. ff. de conſ. pec.*

Statutum faciens mentionem de alienatione, non comprehendit contractum emphyteuticum. Nec obſtat. *l. fin. C. de rebus alien. non alien.* quia largo modo appellatione alienationis venit emphyteuſis. ſed ſtatutum debet intelligi ſtrictè, *l. 3. §. hac verba. ff. de neg. geſt. ita not. gl. in l. 1. C. de iure emphyt. in verb. alienationu.*

Statutum faciens mentionem de creditore, an habeat locum in creditore ex delicto, vide *ſupra in verſ. creditor proprio dicitur, &c.*

Subrogatum an ſcipſe naturam ſui ſubrogati? dic, aut ſumus in his, quæ principaliter ſunt de natura actionis priſtinæ; & ſubrogata actio ſcipſe tunc naturam eius. *l. ſi eum §. qui in iuratum. ff. ſi quis*

cautio. & l. 1. §. si quis sub condicione. ff. de leg. nom. cau. & leg. si serui legati nomin. ff. de leg. 1. Aut in his, quæ ex post facto eueniunt, vt vsure, quæ veniunt ex tẽpore moræ; & non sapit naturam actionis pristina. *leg. nouatione. & ibi gloss. de nouation. & not. gloss. & Bart. in l. certi condit. in princ. in vers. ex omni causa ff. si contumpetatur.* & plene Bald. *in dict. §. qui in iuraturam.* Fallit, quando accellorie vna actio cumulari alteri; quia tunc quoad omnia tam principaliter, quam ex post facto emergentia, sapit naturam principalis actionis. *l. 1. §. bellissime ff. de legat. nom. cau. & not. Alexand. in d. l. certi condit. colum. 3. & plene Bartol. in leg. 1. §. hac actio. ff. si quis testam. liber esse iussuer.* Hæc autem, quæ dixi, debent intelligi, quando principaliter vna actio subiogatur alteri, &c.

Stipulatio facta per creditorem à debitore constituto in mora, facit debitorem purgare moram, vide supra in *vers. debitor constitutus, &c.*

Satisfactio, & cautio quomodo differant, vide supra in *vers. cautio differit, &c.*

Stipulatio simpliciter facta siue impersonaliter, in dubio acquiritur stipulanti, *leg. si ita stipulatus. §. Chryzognus. ff. de verbor. oblig.* Quod limita, nisi præcessisset contractus, de cuius natura est, quod sibi, & alteri acquiratur; quia tunc stipulatio regulatur secundum naturam præcedentis contractus; vt si pater stipulatus est simpliciter dotæ reddi soluto matrimonio, per talem stipulationem acquiritur sibi, & filia. ita voluit Bart. *in l. post dotem. in 3. lect. ff. solut. matr.* quia de natura talis contractus est, quod sibi, & filia quærat actio de dote, vt *l. 2. §. quod si in patre. ff. de iur. matr.* & quod stipulatio intelligatur secundum subiectam materiam, & secundum naturam præcedentis contractus, probat tex. *in l. si stipulatus. ff. de usur. & l. inter stipulatum in princ. de verbor. oblig. & l. damni infecti quidam. ff. de damn. infect. & l. si legati serui. de legat. 1. & l. 1. §. si quis sub condicione ff. de legat. nom. cau. & l. stipulatio ista. §. hæc quoque ff. de verbor. oblig. & l. si vno. in princ. ff. locati.*

Substantialia iudicii non possunt per partes remitti, siue eis renuntiare. Bart. *in authent. ff. ratatur in penult. quest. C. de lit. contest. sunt autem substantialia, de quibus loquitur tex. in l. prolatam. C. de sint.*

Spurius quomodo possit hæres institui, & quæ cautela detur ad validandum talem hæredis institutionem, vide Bart. *in l. si u. qui duos. in fin. ff. de lib. leg. & Bart. in l. fin. ff. de hu. quib. vs indign.*

Statutum recipit extensionem, vbi est identitas rationis, vt not. gloss. *in l. si constante. in princ. in verb. mariti ff. solut. matrimen.* etiam in odiosis, vt *leg. 2. §. excretissum. & ibi gloss. de infam. & vide Alexand. in l. properandum. in princ. C. de iud.*

Sententia tam in criminalibus, quam in ciuilibus potest, & sufficit, quod feratur super facto; de criminalibus probat text. *in l. 1. §. 1. ff. ad Turpill.* vbi iudex concludens in sententia aliquem calumnia-

rum esse, videtur ipsum de calumnia condemnasse. De ciuilibus autem ex crimine descendentibus, probat tex. & ibi Bart. *in leg. viro atque vxore. ff. solut. matrim.* de ciuilibus mere not. Alex. *in d. l. viro.* per tex. *in leg. ex diuerso. §. 1. ff. de rei vend.* vbi iudex declarando fundū petitem esse meum, videtur possessorem mihi condemnasse cum fructibus ad restitutionem. Ex quo inferrebatur. *Lud. Rom. in d. l. viro. idem esse i. libello, per l. vt fundus. ff. communi diuid. & l. si prætor. in princ. ff. de iud.* de qua materia vide quæ dixi supra in *vers. libellus an possit concludere, &c.*

Scholaris an dicatur habere domicilium in loco studii, quod vbi apparet, eum nõ habere animum reuertendi amplius, inde statim ibi contrahit domicilium; si vero apparet eum habere animum reuertendi, ad domum suam; & tunc etiam si per mille annos ibi moraretur, nunquam diceretur ibi habere domicilium, si vero sumus in dubio; & tunc si stat in loco studii per decem annos, dicitur ibi contraxisse domicilium; ita voluit Bart. *in l. lex Cornel. §. si ramentum. ff. de iurur.*

Sententia, quæ absoluit reum ab obseruatione iudicii, est interlocutoria, ita dicit gloss. *in l. & hæc. ff. si seru. vend. & Bart. in l. Titia. ff. de accus.*

Statutum dictas, quod pro contractu emptionis & venditionis soluantur cætra gabella, intelligitur in dubio velle emptorem teneri ad soluendum gabellam, vt probatur *in l. debet in 3. ff. de adit. cõst. per quæ rex, ita dixit Bald. in rubr. C. de reb. cred. & in leg. si prædictum. C. de adit. ad. secus autem esset, si statum diceret, quod pro pretio rei vendite soluantur gabella; quia tunc venditor tenetur, secundum Bart. *in l. si si h. c. s. cuidam. de conã. & de monst.**

Sententia contiueus plura capitula, facit, quod quot sunt capitula, tot dicantur esse sententiæ, ita est gloss. *in l. etiam. §. 1. ff. de minor.* Ex quo sequitur intellectus ad *leg. in hoc iudicio ff. fam. eritij.* vt dicit ibi gloss. nam licet ibi dicatur, quod sententia non potest valere pro parte, hoc debet intelligi, quando vnicum capitulum continet, secus si plura, ita dicit Bart. *in leg. Carmelia. & in l. si ff. de iure patr. & gloss. & Abb. in e. plures. de conuers. coniug. & Bartol. in i. fin. §. fin. de verbor. oblig.* Ex quo sequitur vnum singulare dictum, quod dicebat Alex. *in leg. qui Roma. S. duos. a. tres. col. 8. de verbor. oblig.* quia tunc potest ab vno capitulo sententiæ appellari, & ab alio non; & ita dicit ipse, quod faciunt periti aduocati; quia si appellaretur à tota sententia, posset iudex ad quem confirmare sententiam pro parte, & pro illa parte reus teneretur ad expensas, & vide de prædictis aliqua per Bart. & Alex. *in l. si constante. §. fin. ff. sol. matrim.* & hæc funt vtilia, pro his, quæ dicam infra in proximo nos. *in fin.*

Sententia licet regulariter non valeat pro parte, vt *l. in hoc iudicio ff. fam. eritij.* quod intellige, vt dixi supra in proximo nos. tamen est intelligitur ad petita, si fuerit in plus lata, quam erat petitum, vt si peti-

decem. & iudex condemnauit ad viginti, restringitur sententia ad decem; quia in maiori summa minor inest, ita dixit Alex. in l. Paulus. l. 2. ff. de re iud. Ex quo habes limitationem ad regulam, quæ se habet, quod sententia debet sequi formam libelli, vt l. vt fundus. ff. communi diuid. Et l. fin. C. de fideicom. lib. licet cõtra Alex. videatur facere rex. in l. ff. de iuris dict. omn. iud. tamen potes ibi respondere, quia iudex ibi non habebat facultatem iudicandi ultra certam summam; vnde si iudicauit, sententia est nulla, nec vitæ per inutile vitabitur, cum finis in insepabilibus, vt in d. l. in hoc iudicio a q. leg. p. a. l. i. c. quæ a sibi not. ff. de arbit. Ex eo tamen, quod dixi supra p. x. i. no. not. sequitur vnum valde singulare, quod posuit Abbas in c. 1. eol. 3. extra, de sentent. Et r. i. d. s. quod licet sententia continens expressum iuris errorem, si respectu iure nulla vt l. 2. C. quæ iure pro ec. non est necess. tamen quando continet plura capitula, & error respectu ceterorum tantum, vitabitur quo ad illud tantum, non quo ad alia, quod est not.

Subscribens se in aliqua scriptura, tanquam principalis, approbando eam, vt scilicet totam scripturam propria manu scripserit; vnde ex illa scriptura potest conueniri tanquam ex scripta manu propria, ita tenet Aug. in l. si in stipularis. §. Chrysogon. u. quem sequitur ibi Alex. in c. eol. 2. ff. de verber. i. legat. quod tamen est verum, si sciuit rit. tenorem scripturæ, alias non censetur eam approbare; prout iuratur tamen scire, nisi contrarium probet, vt dicit Alex. in d. §. Chrysogon. in 3. col. & Bart. in l. 1. §. si. ff. quæ iud. m. testum. ap. p.

Statutum loquens, quod de ciuitate non extrahatur frumentum sub certa pena, non extenditur ad eum, qui extrahit pro suo vsu, ita tenet Alex. in l. cetera §. sed si quis. de leg. 1. vbi similiter tenet, quod ad sciendum, an quis portet pro suo vsu, statum iuramento extrahentis, per gloss. in Clem. 1. in versio negotiandi de consue. Adde tamen in hac materia, quod pœna statui non ligat iuste ignorantés, ita not. Bart. in l. si ff. de decret. ubi ord. fac. & Andr. de ller. in rub. quæ sint reg. in fin. col. & de predictis vide Bald. in leg. cum proponas. col. fin. C. de nauit. sen.

Statutum, quod inter affines causæ compromittantur, an habeat locum inter virum, & uxorem, vide Bald. tenentem, quod sic, in l. affinitatu. C. com. de success. vbi vult etiam, quod soluta affinitate per dissolutionem matrimonii, cessat tale statutum, per gloss. in l. ed hoc str. ff. de re iud.

Sententia interlocutoria quando non affert græue præiudicium parti absenti, potest fieri, parte non citata, alias secus, ita not. Bart. in l. equi quam §. vbi decretum. ff. de offic. pro consu. & Abb. in cap. auditu. col. 2. de procur.

Sententia non est necesse, quod pro sui validitate contineat causam in se expeditam, ita not. Abb. in c. sicut. col. 2. de sentent. Et r. iudic. & Bart. in l. quod aut. §. ignominia. Et in l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de hui.

qui not. infam. Fallit tamen in casibus tactis per Abb. in d. c. sicut. Sed quantum ad grauamen partis distinguitur, aut causa apparebat ex actis, & non est necesse, aut non apparebat, & tenetur in syndicato, si non apposuit iudex. ita dicit Bart. in d. §. ignominia. Et in d. §. pœna grauior.

Substitutus datus alicui, qui est cohæres eiusdẽ, ita demum admittitur ad substitutionem, si partem suam hereditatis accepit, alias secus text. est in leg. qui plures. l. 1. ff. de vulg. Et pupill. & not. Alex. in leg. 1. C. de impub. tacit. l. quidam Eulogio. C. de iure del. b. r.

Substitutio facta per hæc verba, Titium instituo, & Semum si substituto, continet tantum vulgarem, non autem fideicommissum, sed si est talis persona, in qua potest cadere pupillaris, continet etiam pupillarem, ita notanter dixit Alexand. in l. Gallus. §. quidam recte col. 2. de lib. Et posthum. per text. in l. nam hoc iure. post princip. sibi §. in vulgarem taxum modo comm. de vulg. Et pupill. & ponit Bart. in d. §. quid in re. c. c. c. i. i. m.

Scholarius, qui funerari alium scholarem socium suum, vel fecit ibi expensas in infirmitate, an possit retinere libros, do ac se sibi satisfiat, vide supra in versio. h. s. s. qui funeri. Et c.

Statutum puniens producentem falsos testes, vendicat sibi locum etiam in producente vnum falsum testem, ita voluit Bart. in l. 3. §. negotia, per illum text. ff. de negot. gest. & Alex. in l. Gallus. §. quod si u.

Substitutio facta duobus in simul substitutis, si decesserint, vel si hæredes non erant an vno mentente, faciat admitti substitutum, an vero cohæredes, quod regulariter substitutus admittitur, text. est in l. Lu. i. §. Gaius. ff. ad Trebell. Et in l. fin. §. filium. de leg. 1. & notat Alex. in l. Gallus. Et etiam si parentem. in fin. col. de liber. Et posthum. nisi cohæres esset persona, quæ versimiliter ex tacita voluntate defuncti esset præferenda substituto, vt l. penult. C. de impub. Et aliu substit. Et l. hæredes met. §. cum sta. & ibi per Alexand. ff. ad Trebell.

Substitutio breuiloqua non continet substitutionem fideicommissariam, ita dixit Bart. in l. 1. C. de impub. & ibi etiam Alexand. per text. in l. nam hoc iure §. 1. in versio. tantummodo ff. de vulg. Et pupill. vnde si est facta personis in p. i. b. u. s. continet tantum vulgarem, licet fideicommissum, potest tamen a qualiter fieri omnibus, ita etiam Alexand. in l. presu. col. 1. C. de impub.

Substitutio pupillaris facta personæ, cui fieri non potest, reuoluitur in vulgarem tantum, ita not. dixit Bart. in l. fin. per illum text. C. de hered. inst.

Statutum, quod filia dotata non succedat extantibus masculis, videtur velle dotem compensari cum legitima, & non excludere filiam a legitima, vt not. Bald. in l. ianctimo. C. de nupt. Vnde quauis filia sit infans; tamen potest petere dotem, vt legitimum, ante nubilem ætatem, & monicas tranfente

fit illam ad hæredes suos, ita dixit Alex. in *conf. 55. colum. fin. vol. 2.* licet Bart. videatur sentire contrarium in *l. Titio centum. §. Titio. genero. ff. de condit. & demonst.* vnde etiam tunc pater non potest filiam grauare in dorem, vt ibi dicit Alex. & hæc adde his, quæ dixi supra in *vers. pater an possit grauare.*

Sententia lata non expectat relatione nuntii; qui patrem citauit ad sententiam audiendam, est nulla, secundum Bart. in *l. hac autem. §. 1. ff. ex quib. causis in possess. eat. quem refert & sequitur Ias. in leg. ne quicquam. §. vbi decretum. col. 5. ff. de offic. proconsul.*

Statutum semper debet intelligi, vt aliquid addat iuri communi, ita not. Bartol. in *l. 4. §. prator ait. colum. 2. ff. de damn. infect.* & Bart. in *l. 2. ff. de iur. cap.*

Sententia lata parte non citata, non valet, non solum lata contra absentem, sed etiam pro absente, vt not. Bart. in *l. ea, qua. C. quomodo. §. quæ ad iud.* quod limita nõ procedere in interlocutoria, quæ semper valet, quando fertur pro absente non citato, secundum Angel. in *l. 1. C. quibus non ob long temp. præscript.* quem sequitur Ias. in *l. ne quicquam. §. vbi decretum. colum. 11. in 19. faller. ff. de offic. proconsul.*

Sententia, quæ continet errorem, qui apparet ex actis, est ipso iure nulla, ita Bart. in *l. 1. ff. quæ senten. sine appellat. re. scind.*

Statutum factû à Duce, Comite, vel Barone, vel Episcopo, vel magistratu dicitur ius prætorium, ita not. Bart. in *l. 5. in princ. ff. de verb. obl.* & ibi Alex. idem Bart. in *l. fin. ff. de pœnu.* & Alex. in *l. more. col. 1. ff. de iuris. d. omni iud.* & Ro. in *consil. 36.* & hoc potest esse utile ad id, quod not. Alex. in *l. si quis id. quod. colum. 5. vbi refert,* quod quando pœna debetur ex edicto prætoris, in dubio debet applicari parti.

Statutum faciens mentionem de damno dato, puta, quod statui iuramento damnandi passii, non extenditur ad furtum, de quo vide supra in *vers. furtum non venit.*

Sententia producit actionem in factum, *l. act. ri. C. de rebus cred. & l. mil. §. 5. fin. & ibi gloss. ff. de re iud.* & vide gloss. in *Clem. fin. in gloss. 1. de appell.* quæ etiam sentit, quod ex interlocutoria non oritur actio in factum, sed tantum exceptio, quod qualiter procedat, vide Alex. in *l. 1. §. fin. ff. si quis ius dicit. non opt. col. 1.* & gloss. in *l. nam & postea. §. fin. ff. de iureiur.* sed quando iudicatur super reali, cõpetit etiam actio in rem vtiles ex sententia, ita tenuit Alex. in *l. 1. col. fin. C. de iud. per tex. in l. ne in arbitris. vers. & in his omnibus. C. de arbit. & in leg. si duo. §. Iulianus. ff. de iureiur.* & vide Bart. in *l. miles. §. fin. & ibi Alex. ff. de re iud.*

Scholaris tenetur defendere opin. magistri sui, ita dixit Bart. in *l. dicere. ff. de arbor. & Abb. in c. 1. col. 6. de postul. prat. r.* vbi plus dicit, quod scholaris, qui sequitur opin. magistri sui, non incidit in al quam pœnam, nec tenetur ad aliquas expensas, quamuis erronea esset opin. ita etiam dicit Ias. in *l. generaliter. in fin. ff. de in iur. voc.*

Statutum tollens omne priuilegium, non intel-

ligitur de clauso in corpore iuris, sed de priuilegio speciali, quod in iure non reperitur, ita dixit Alex. in *l. miles. in princ. ff. de re iudic.* & Bart. in *l. hæres absens in princ. ff. de iud.*

Sententia arbitrari, quæ est expresse contra leges vel sacras constitutiones, est ipso iure nulla, sicut sententia iudicis, gloss. est not. in *l. dicitur proferre. §. statari. quam ibi sequitur Bal. ff. de arbit.*

Stylus curiæ facit ius, & potest allegari in decisionibus causarum, vbi non reperitur ius commune in contrarium, ita dixit Abb. in *cap. ex literis. in 3. colum. de constit.*

Statutum quando venit expresse ad derogationem iuris communis, non interpretatur secundum ius commune, secundum Alex. in *consil. 20. colum. fin. volum. 1.*

Statutum seu lex civilis disponens super prohibitionem alicuius actus, nunquam videtur disponere super actu iurato, secundum Alex. com. *l. 27. col. pen. & fin. vol. 1.* & vide supra in *vers. rescriptum.*

Sententia, quæ transiit in rem iudicatam, iudicatur notorium, secundum Alex. *com. §. 33. in fin. vol. 2.*

Statutum debet intelligi, vt lædat ius commune minus, quam potest, *l. 2. C. de noxal. & Alex. in consil. 40. colum. fin. vers. & hoc. volum. 1. & consil. 50. col. pen. vers. 2. vol. 1.*

Substitutus pupillaris si moritur non adita hæreditate pupilli, succedit mater pupilli. Corn. in *consil. 28. vol. 4.*

T.

TVT OR datus in testamento filiis, intelligitur datus etiam posthumis, *l. si quis filius. ff. de testam. tut.* secus autem, in legato, vel *l. qui quartam. §. fin. & l. qui filius. in d. n. g. ff. de leg. 1.* Et ratio diuersitatis est, quia legata sunt propter affectionem, quam testator non ita potuit habere in nascituris, sicut in iam natis: sed tutor datur ratione filiationis, ita et filius posthumus, sicut natus; ergo intelligitur etiam de posthumo, & hanc rationem diuersitatis ponit gloss. in *l. qui filius.*

Testes, qui non fuerunt producti in causa principali, an possunt produci in causa appellacionis super eisdem capitulis. Bartol. in *l. per hanc. c. de fin. C. de temp. appell. tenet,* quod non, sed super diuersis sic idẽ tenet Abb. in *c. fraternitatis. extr. de testib.* quia subest timor subornationis, iuxta *authem. at qui semel. C. de prob.* Tamen in contrarium tenuit Bald. in *l. 1. §. si quid autem. C. de appell. & in d. l. per hanc. & ibi etiam Angel.* Idem etiam tenet Ang. in *consil. 153.* Et hæc est communis opin. contra Bartol. quam etiam tenet Franc. de Curt. in *repet. l. admonendi. ff. de iureiur. in 12. col.* vbi dicit hanc communiter obseruari in practica, & quine tenet deluderetur Nec obstat, quod dicit Abb. in *d. c. fraternitatis,* quia illa opinio vendicatur sibi locum in foro canonico; secus autem in foro civili. Ad rationem de timore subornationis vide Bald.,

Bald. in d. § si quid autem. vbi respondet, quod not; quia est multum quotidiana, & quilibet solet errare, & opin. Bart. seruatur in practica, & est communis opin. con Bald.

Testes an possint produci post publicationem, si pars non didicerit testificata, gloss. in c. constitutus. extra de testibus tenet, quod sic. Tamen Abb. ibi eam reprehendit, & tenet contrarium, & in c. fraternitas. su. eod. tit. vbi plene examinat hanc articulum, & finaliter concludit, quod non possunt produci. Et ratio est; quia pars videtur tacite renunciaisse productioni, consentiendo publicationi; & quia ius presumit ipsam didicisse statim, quod facta est publicatio, nisi publicatio fuisset nulla, puta facta parte inuita, vel non citata. vel die feriata; quia tunc haberetur, ac si non fuisset facta, nisi pars didicerit testificata; quia tunc non posset testes producere, etiam si publicatio fuisset nulla, ita tenet Bart. in auth. et qui semel. C. de probat. col. 3. vide tamen multas limitationes quando testes post publicationem possunt produci, per Andr. Sic. in d. c. fraternitatis. in addit. ad Abb. ad de ad prædicta Anchar. consil. 123.

Testator si dicat legatio, esto contentus tali fundo; an fundus videatur sibi legatus, & an alia legata videantur sibi adempta per hæc verba? Dic, quod fundus est legatus, sed per hæc verba alia legata non videntur sibi adempta, nisi dixerit, quod plus petere non possit, vel apposuerit dictionem tantum, vel duntaxat, ita singulariter dixit Bart. in leg. fideicommissi. § si quis ita. ff. de leg. 3. vel nisi dixisset, promittibus rebus, quæ tibi legauis, sis contentus tali fundo. l. Paulo Callimacho. § 1. de leg. 3.

Testes in casu, in quo non tenentur reddere causam dicti sui, sine interrogatione iuxta ea, quæ not. in l. solam. C. de testib. & in c. cum causam. extra de probat. si sponte reddiderunt causam, faciunt maiorem fidem, quam illi, qui deponunt sine causa, etiam sine interrogatione, ita singulariter tenet Bald. in l. Presbyteri. C. de episc. & cler. col. fin. vbi dicit, quod si vnus haberet duos testes, qui reddiderunt causam, & aduersarius alios duos, qui non reddiderunt causam, præferuntur illi, qui reddiderunt causam, etiam sponte, quod dictum est multum singulariter, quod refert & sequitur Andr. Barba. in d. c. cum causam. in addit. ad Abb. col. 4. & ibi vide pulchram addit. in hac materia.

Testis deponens super adulterio non probat, nisi reddat causam dicti sui, etiam non interrogatus; & est ratio; quia talis probatio consistit in intellectu; quo casu, si testis non reddit causam, non probat, ita not. Bald. in l. solam. C. de testib. & Andr. Barb. in c. cum causam. in addit. ad Abb. extra de testibus. & in cap. præterea. in addit. eod. tit.

Testator faciens institutionem videtur magis diligere institutum primo gradu, quam substitutum, & magis substitutum in secundo gradu, quam in tertio, l. Publius. §. fin. ff. de condit. & demonstr. & ma-

gis videtur diligere filium natum; quam nasciturum, gloss. est in l. qui filius. ff. de leg. 1. adde Alexand. in consil. 1. col. 6. vol. 1.

Testes seniores licet dicantur magis idonei, quàm iuuenes, vt not. gloss. & Bart. in l. eum quid. ff. si certum per. facit l. fin. ff. de fid. instrument. tamen si probatum fuerit, quod iuuenes sint perspicaciores, maior fides adhibetur iuuenibus, & facilius admittentur ad dignitates, vt Auzent. de monachis. §. fin. ista tamen excellentia debet probari saltem per 15. testes. ita voluit Rom. in l. si vero. §. de viro. in 6. fallent. ff. solut. matrim. per tex. in l. vnusquisq. & ibi gloss. C. de proxim. sac. serm. licet alias gloss. in l. Gallus in primo vers. si filius. de liber. & posthum. dicat, quod quanto iuniores, tanto perspicaciores.

Testis vnus quandoque facit maiorem probationem, quam plures; vt si aliquis habet vnum testem singularem, potest petere sibi deferri iuramentum suppletorium, & sic habebit plenam probationem iuxta l. ad mandati. ff. de iuriru. Sed si haberet plures testes singulares, etiam si mille essent; tunc ex quo dictum vnus diminuit dictum alterius, non potest dari iuramentum suppletorium, ita singulariter voluit Bald. in l. de quibus. col. 2. 6. ff. de legib. Quod limita procedere ita demum, si erat singularitas talis, per quam dictum vnus infringebat dictum alterius; vt si vnus testis dicat, mutuum fuisse factum in vno loco, & alius in alio loco; secus si esset singularitas adminicularia, vt si vnus dicat, vidi mutuum fuisse factum, & alius, vidi confessionem de mutuo; nam tunc posset deferri iuramentum suppletorium ita not. Alex. in consil. 21. volum. 3. quod est nec. & de hac singularitate adminicularia loquitur Bald. in l. 1. col. 4. in fin. C. de testam. & idem Bald. in l. pecunia. Cod. de solut. & de prædictis omnibus vide plene per Lanfranc. in repet. l. ad monendi. col. 5. ff. de iuriru. & per eundem Lanfranc. in Clem. dispendiosam. col. 3. de iud. & Alex. in consil. 11. vol. 4.

Testis deponens Titium cultiuasse, & pensiones exegisse, videtur probasse de dominio, ita not. Bartol. in leg. Titia. per illum text. ff. de solut. Quomodo autem probetur possessio, vide Bart. in leg. stipulatio ista §. hæc quo. de verborum obligat. & ibi per Alexand. & vide omnino Lanfranc. in repet. l. ad monendi. col. 15. ff. de iuriru. & Bartol. in leg. Celsus. ff. de v. acap.

Testis interrogatus; quis erat præsens in tali loco, si prius dicat, Titius & Sempronius, deinde rursus interrogatus dicat, nullus, non dicitur varius, nec potest puniri de falso; quia secunda responsio debet intelligi secundum primam, scilicet; nullus præter illos duos, ita not. voluit Alber. de Rosar. in leg. non erit. §. dato. ff. de iuriru. & Alexand. in l. stipulatio ista §. hæc quoque. de verbor. oblig. licet iuramentum faciat, quod quando testis diuersa dicit, in dubio accipitur pro vero illud, quod facit contra ipsam, vt not. Bart. in l. eos. ff. de fals. ergo potius debet

bet attendi secunda responsio, quod non obstat; quia testis postquam semel est interrogatus, non debet iterum interrogari, vt voluit Barr. in leg. 1. colum. 2. ff. si certum pet. Cum ergo non tenebatur respondere, ideo secunda responsio sibi non præiudicat. *L. ornamento ff. de aur. & argent. leg. quod facit ad illud quod habetur in §. seruis. verbi gratia gloss. Insist. de liberis.* vbi probatur, quod vbi, unque cuius actus potest fieri sine interuentu alicuius personæ, licet postea interueniat, nõ vitiat, facit quod not. Alexand. in leg. vnum. in fin. si certum pet. vide ad primum dictum Bald. in leg. data opera. col. 11. vers. sed hic quæro. C. qui ascus non poss. & Alexand. conf. 180. in fin. vol. 5.

Testis debet deponere per alterum ex quinque sensibus corporeis. ita not. Barr. in leg. 1. col. 1. ff. si certum pet. Alexand. in consil. 132. colum. pen. vo. 5. vere, vt præsumptiue; vt si interrogatus, quomodo sciat Titium esse diuitem, dicat, scio; quia sum vicinus, non per hoc ius præsumit ipsum scire eius diuitias, ac etiam eas vidisse; quia præsumitur scire facta vicini. *l. si ita. §. fin. & ibi Barr. ff. de fundo inst. & l. si vicinus. C. de nupt. & l. filium. ff. de hu. qui sunt sui vel ali. iur. & sic præsumptiue deponit de sensu corporeo.* Sic etiam dicimus in consanguineo, qui præsumitur scire facta consanguinei, vt *l. ostiari. ff. vnde erg. & l. de iur. C. de integ. rest. min.* Et hanc regulam, quod vicinus præsumatur scire facta vicini, limita procedere in actis successiuis; nam secus in momentaneis; quia non præsumitur scire, vnde si dicat testis, scio Titium contraxisse; quia sum vicinus; non probat; quia contractus vnico momento fieri potest, ita not. Alex. in d. leg. 1. col. 4. & 5. ff. si certi pet. idem voluit multum not. Bald. in l. 1. in fin. C. de collus. de seq. vbi dicit, quod si testis dicat, scio Titium commisisse stuprum; quia sum vicinus; non probat. & Alex. consil. 71. col. 3. vol. 1. & cons. 50. circa fin. col. vol. 5.

Testis deponens de auditu auditus, non probat, vt si dicat, scio; quia audiui dictum à Sempronio; quoniam debet deponere de auditu proprio. Fallit tamen in leg. si arbiter ff. de probat. vbi ad probandum tempus, cuius memoria non existit, sufficit probare per auditum alienum, idem probatur in leg. 2. §. idem Lab. o. el. 2. ff. de aqua; lu. arc. & ibi est gloss. Alias autem deponens de auditu alieno nullam fidem facit, vt est gloss. in l. testium. in verso. præsto. C. de testib. Et ex hac l. si arbiter. habes, quomodo articulum sit ad probandam memoriam, vel non memoriam; quia debes articulare, quod communiter hominũ memoria in contrarium non reperitur, sicut etiam in probando valore alicuius rei, debes articulare, quod ex communi hominum æstimatione res tanti solet æstimari, vt habetur in l. preita verum. ff. ad leg. Falc. & ibi per Doct. Limita tamen multum singulariter hanc materiam, quod licet testis deponens de auditu alieno non probet; tamen facit aliqualem præsumptionem, per quam transfertur onus pro-

bandi in aduersarium, dictũ fuit singulare Archid. in c. non videtur. 22. qu. 5. cuius meminit Rom. in singulari. incip. testimonium de auditu, & Franc. de Curt. in repet. l. admonendi. col. 40. ff. de iur. iur. & Fel. in e. tam luseru. col. pen. in fin. de testib.

Testis deponens extra articulum, non probat. cap. de testibus. extra de testib. & ibi not. & Barr. in leg. si duo patroni. §. idem lul. ff. de iur. iur. & tunc dicitur deponere extra articulum, quando id, quod dicit, nihil facit ad articulum; alias si attingit aliquantulum articulum, bene probat. ita singulariter voluit Ang. in l. iam dubitari super gl. in ver. non ab re. ff. de hered. inst. quem refert Alex. in l. 1. col. 3. ff. si certi pet.

Testis deponens per visum illud, quod debet deponere per auditum, an probet? viderur, quod non, per l. 1. post princ. ff. de hu. qua in test. dol. vbi non sufficit percipere sensu illud, ad quod visus requirebatur, & ita tenet Paul. de Castr. in l. 1. ff. de verb. oblig. adde Bald. in l. solam in 7. qu. & in l. testium. in 2. q. C. de testib. Tamen in contrarium voluit Barr. in l. fin. C. de per. nominat. libr. 11. vbi dicit, quod testis deponens per factũ illud, quod debet deponere per visum, bene probat, & idem sequitur Bald. in l. non omnium ff. de leg. quem refert Alex. in d. l. 1. in princ. in fin. verbi. ff. de verb. oblig. & vide Alex. in l. quod meo. §. si venditorum. ff. de acquirend. possess. & Abb. in c. cum causam. colum. 6. de testib.

Transactio facta per pupillum cum eo tutore, qui debet prius conueniri ratione ordinis, de quo in leg. 1. §. nunc transactio. ff. de iur. & iur. distr. prodest aliis contutoribus, vt not. gloss. in leg. 1. C. de trans. nam agentis pupillo contra alios, obstat exceptio, non autem exceptio transactionis, sed exceptio cedendarum; quia possum dicere, cedas nobis actiones, quas habes contra illum; quam cedere non potest; cum nullam habet; quia transactio est sublatã: vnde per indirectum illa transactio proderit aliis; quia nunquam soluere tenetur, nisi prius actione sibi cessã. Ex quo resultat utilitas; quia cum hæc exceptio cedendarum sit dilatoria non potest opponi post litem contest. vt l. exceptionem. C. de probat. secus esset in exceptione transactionis, quæ est peremptoria. leg. eleganter. §. si quis post. ff. de conduct. indib. vnde posset opponi vsque ad sententiam. l. peremptoria. C. sen. reserua. non poss. ita voluit Ant. de Alex. in d. l. 1. C. de transact.

Testis participes delicti non admittitur ad testificandum contra participem eiusdem delicti. l. quoniam & ibi per Doct. C. de testibus. & Barr. in leg. 1. §. si seruus ff. de questio. Similiter nec vnus ad accusandum alium admittitur. l. si filium. C. de lib. causa. quod limita, vt singulariter habetur per Abb. in c. fin. in 28. not. extr. de testib. cog.

Transactio generalis facta super petitione specialis non extenditur ultra rem petitam. l. si decuria. C. de transact. si vero fuerit petitio generalis, & transactio specialis, similiter non præiudicat, nisi super

quo transactum est, *l. age, cum. C. eod. tit. si vero fuerit transactio generalis, & petitio generalis, & prosecutio tantum specialis; tunc similiter non præiudicatur, nisi quatenus est facta prosecutio. l. licet. quæ est l. 2. C. de iudic. Sed si tam petitio, quam transactio, quam etiam prosecutio fuit generalis; tunc præiudicat in omni eo, quod poterat in illa generalitate includi, siue fuerit de eo cogitatum, siue non. l. sub prætextu specierum. C. de transactio. Quod limita non habere locum, quando aliquid fuisse dolo occultatum per partem; quia in generali transactione illud non continetur. *l. g. tres fratres. ff. de pact. & l. si qua rationis. & l. non solum. §. si hæres. & l. Aurelio. §. Gaius. ff. de lib. leg. Item non continentur ea, quæ poterant per transigentem vendicari, l. fin. §. Titia. ff. de lib. leg.**

Terminus datus alicui ad agendum, vel ad defendendum operatur, quod si intra illud tempus pars ipsa non compareat, videtur liti renunciasse, & non auditur amplius. *l. ea. C. qui accus. non poss. & l. Titia. ff. de accus. & gloss. & Bart. in l. postquam lit. C. de pactu, & l. diffamari. C. de ingen. & vna.*

Transactio an possit fieri super alimentis, vide supra in *vers. alimonia quadam debentur, &c.*

Testator relinquens uxorem suam maritiam, usufructuariam, & patronam cum pacto, quod non possit alienare aliquid, per hæc verba videtur sibi reliquisse non solum vium fructum, sed etiam proprietatem, ad hoc, ut verba testatoris aliquid operentur, iuxta *l. si quando de legat. i. in not. Alex. in l. si constanter in princ. Joins. matr. & Bald. in l. Proculu. ff. de usufr. per illum text. ubi grauiamen usufructuatio, quod alius ædes tollere non possit, operatur, ut sibi videatur data proprietas; nam clarum erat, quod etiam sine illis verbis non poterat alius tollere; sicut etiam sine illa prohibitione alienationis vxor non poterat alienare.*

Testator vbicunque in testamento suo exprimit verba vulgaria, & Notarius scribens testamentum redigit illa in latinum, talia verba debent accipi secundum iura, ita singulariter voluit Bartolus in *leg. si quis sibi abusu. ff. de testam. iur.* ubi dat cautelam, quando aliquis deponit ut testis, faciat iudex verba illius scribi vulgaria, prout emanant ex ore ipsius, & non facit redigi ea in latinum, & hoc not. pro testamentis rusticorum, quæ melius esset, si vulgaria scriberentur, quia plerumque imperiti Notarii solent redigendo ea in latinum apponere aliqua verba, quæ possunt esse contra voluntatem testatoris, & nihilominus status semper verbis testamenti, & vide *Abb. in cap. ex lituris. de sponsal. & Alex. in consil. 2. col. c. vol. 1.*

Tertius comparans pro suo interesse in iudicio, an impediatur processus iudicis, & an impediatur executionem sententiæ, & an possit producere novos testes, etiam post publicationem, vide supra in *vers. iudicio ex pro sum aliquo, &c.*

Tempus quando est fundamentum intentionis alicuius, debet omnino ab eo probari, alias succumbit. *gloss. in l. cum actura. in fi. quam ibi multum laudat Bart. ff. de neg. gest. & Bart. in l. non solū §. sed ut probari. ff. de oper. nou. num. Bald. in l. si non singulis. in fin. C. si plures vna sent. & l. matrem. C. de probat. ut si testator facit duo testamenta, in quorum vno instituit Titium, in alio vero Sempronium, si Titius dicitur posterius esse testamentum, in quo ipse fuit institutus, cum non appareret, quod esset prius, nec quod posterius, ipse debet hoc probare, secundum *Bart. in l. 1. §. non autem ff. de bon. poss. secundum tab. Fallit tamen quando ille, qui dicit testamentum esse posterius, esset in possessione bonorum; quia præsumitur pro eo, & contrarium tenetur probare aduersarius; ita singulariter dixit *Bart. in d. §. non autem. quem sequitur *Las. in rubr. C. qui admitti. col. 3.* Ex quo sequitur, quod si statutum dicat, quod intra mensem liceat hæredi adire hæreditatem, & non ultra, si reperitur hæres in possess. & vltra mentem, est præscriptio pro eo, & contrarium debet probare aduersarius; Fallit etiam, quando non præsumedo pro eo iudicaretur delictum, quia ad hoc ut eueniret suspicio delicti, pro eo præsumitur, ita dicit *Bart. in d. §. sed ut probari, & plene Abb. in cap. presentia. col. 3. extr. de probat. ut si statutum dicat, quod a medietate mensis Maii licet ire ad pasculandum, alias contrafaciens puniatur in centum, si modo accusat Titius, quod iit ad pasculandum, ipse opponendo dicit, qualiter accessit de mense Maii; non tamen à medietate inf. præsumitur pro eo, ut delictum euitetur; & ista est optima limitatio ad regulam, quæ se habet, quod dubia probatio non releuat probantem, quæ est in *l. neg. iurales. C. de de prob. & in l. non hoc. C. unde cognos. secundum Abb. in d. e. in presentia. col. 3.*****

Testes si singulares plene probant in causa vsurarum, ita singulariter voluit *Bald. in l. col. 4. C. de usuris. & Lanfranc. in Clem. dispensatiojam. col. antepen. de iud. & est optima limitatio ad regulas iuris communis, item testes singulares plene probant de hæretica prauitate secundum *Bald. in l. 1. C. qui. num. iur. de Andr. Sicul. in addis. ad Abb. in c. licet ex quadam. de rebus. & Bald. in l. actor. C. de prob. Item testes singulares admittuntur, vbicunque habent probare vnum tantum, nam licet dicant diuersa, tamen si dicta eorum tendunt ad illud totum, plene probant, ita tenet *Abb. in d. c. licet ex quadam. & Lanfr. in d. Clem. dispensatiojam. ubi exemplificat de probanda possess. si vnus testis dicat, vidi cum arare & feminare, alius dicat, vidi colligere fructus, plene probat secundū quod dicit *Bart. in l. Titia. ff. de sol. & idem Bart. in l. Titia. ff. de sol. & idem Bart. in l. Celsus. ff. de usufr. & hæc etiam ratio militat in vsuris, secundum *Lanfr. in d. Clem. & plura de singularitate testium, vide *Bald. in leg. sectionum. C. de usuris. & Andr. Sicul. in loco præallegato. contra tamen prædicta vide omnino *Alex. in consil. 17. quod incip. inspecto. col. 3. vol. 2.*******

Testator in testamento faciens mentionem de hærede, in dubio intelligitur de eo, qui est hæres ex testamento, non autem ab intestato, *l. si in testamento. & ibi est optima gl. ff. si quis omisi. caus. testam. & not. Alex. in l. 2. de legator.*

Testator legans fundum pluribus, & prohibens quemlibet partem suam alienare, intelligitur prohibere alienationes à extraneis, & ita verificatur illa dictio, *alibi*; unde potest quilibet partem suam in collegatarium alienare, text. est optimus & ibi *Bart. in l. passor filium. §. quindecim. de leg. 3.*

Testator legans & prohibens alienare, ut supra dictum est proxime, scilicet partem suam, videtur prohibere alienare etiam eam, quæ obueat alicui ex legatariis per ius accrescendi. ita singulariter voluit *Alex. in l. si mihi & tibi. in prin. de leg. 1.* si iure emptionis obuenit, ut d. 3. *quindecim.*

Testes in dubio præsumuntur contestes, & de eodem actu deponere, ita voluit *Bald. in l. de quibus. ansepon. col. ff. de legib. quem sequitur Alex. in leg. 2. in fin. verbu. si de b. n. p. ff. secundum sub. quod not. quia ex hoc habes, quod testis in dubio non præsumitur singularis, adde *Doc. conf. 171. col. 3. & Alex. cons. 156. col. 4. in fin. vel. 5.**

Testis deponens de auditu verborum facit plenam fidem, etiam si partes vel contraxerit in medio, & etiam si non viderit loquentes, dummodo habuerit notam vocem loquentis. ita voluit *Abb. in c. ex luteris. col. 1. de consuet. quod intellige in omnibus casibus præterquam in testamento, & ita verificatur gl. in l. 2. §. item Labeo. secundum Bart. ibi ff. de aqua plu. arc. Sed in testamento oportet, quod testes videant testatorem, quia propter infirmitatem solet variari vox, *l. si non speciali. C. de testam.* licet secus sit in codicillis, & donatione causa mortis. secundum *Marthel. in notis suis. 12. quem sequitur Alex. in d. l. si non speciali.* Ex quo inferri ibi singulariter, quod ex quo hodie communiter in testamento apponitur clausula codicillaris, quod testamentum posset seruari, etiam si testes non viderent testatorem saltem iure codicillorum. quod facit ad id, quod voluit *Abb. in cap. præterea. de testib. ubi plene tradit regulam, quomodo probatur adulterium, & dicit, quod similitet testes probant plene, etiam si partes erat in medio, & ipsi vnus post alium per titulum viderunt solum cum sola, &c.**

Testis deponens de vno videtur probare de reliquo, quod frequentius solebat esse connexum cum illo, de quo deposuit, licet raro fuerit sine eo, ita dicit *gl. in leg. nequis natales. C. de probat. quam reputat ad hoc singularem Alex. in l. non hoc. C. unde cog. & in d. l. col. 5. ff. si cert. pos.*

Testis deponens de negativa, quam non coartat loco, & tempore, redditur suspectus de falso, ita voluit *Innoc. in c. cum ecclesia. circa med. de caus. p. ff. & propriis. quem sequitur Alex. in l. si ita stipulatur. §. Chrysoconac. col. 1. de vobor. obligat. & Alexand. in l. 1.*

ff. quod quisquis iur. & in l. 1. in prin. ff. si quis iur. d. n. o. obtemp. adde Alex. in cons. 105. in fin. vel. 3.

Testamentum eorum, qui dabant, seu vendunt res ad credentiam, vt carius vendant, & sic ante tempus vendunt, non valet ipso iure. Ita singulariter voluit *Abb. in c. ad nostram de empt. & ven. tit. quia tamen censetur vsurarius. c. nauiganti. extra. de vsur. c. c. quamquam de vsur. lib. 6.*

Testis deponens vnum cum iuramento, si postea in articulo mortis deponit contrarium, & dicit se fallum dixisse, non præiudicat primæ depositioni, unde statuit primo dicto, ita voluit *Bald. in d. iur. si dicatur. C. de testib. & Bart. in leg. si quis in grau. §. 1. ff. ad Syllan. & Bald. in leg. generaliter. in vlt. nos. C. de non iura pecun.*

Testis quando repulsatur vt criminofus, debet examinari, & specificari crimen per repulsantem, aliter repulsa non procedit, ita voluit *Bart. in l. 1. in fin. C. de testam. & Bal. in aush. si dicatur. in fin. C. de rebus. & Bart. in l. testium, §. leg. Iulia. ff. de testib. & text. in cap. presentium, §. testes, de testib. in o.*

Testes possunt examinari etiam die feriato ad honorem DEI, glo. est not. in *Clem. 1. de offic. deleg. in glo. 1 & Specul. in tit. de feriis. §. 2. verbo. quod si iure testu. &c. & est iuris, qui incipit, Item, quid si decur terminus, &c.*

Transmissio hæreditatis, quæ fit ex potentia suarum, habet locum non solum, quando filius succedit patri, iuxta text. in *l. apud hostes. C. de iur. & legat. & l. si fratru. C. de iur. aelib. sed etiam quando frater est pupillariter substitutus fratri suo impuberi; quia mortuo pupillo si moritur frater ante aditam hæreditatem, ex substitutione transmittit ad quemcunque hæredem suum illam successionem hæritur, ita singulariter dixit *Alex. in d. l. si fratru. col. quoniam sororem. C. de iure deli. per l. qui duos. ff. de reb. dub. Scias tamen, quod emancipatus etiam hodie non transmittit ex potentia suarum, ita *Bald. in aush. in successione. C. de suis & leg. & Alex. in l. si emancipati. C. de collat. & idem Alex. in d. l. si fratru. & l. in l. emancipata. col. 1. C. qui admittit quamuis contraBar. voluerit decidere in l. ventre. col. pen. ff. de acqu. hered. item licet datio cohæredis extranei tollat effectum suarum, *leg. si filius qui patri. de vulgar. & pupilli. & l. apud Iul. §. idem Iul. ff. ad Trebel. tamen hoc non habet locum quantum ad transmissionem, ita not. *Bart. & Alex. in d. l. si fratru. & Alex. in l. si. C. de insti. & substit. item datio substituenti vulgaris tollit effectum suarum, etiam quantum ad transmissionem, l. si filius hæres. & ibi per *Do. ff. de lib. & post. Quod limitat singulariter *Bal. in l. cum proponis. col. 2. C. de her. insti. quem sequitur *Alexand. in d. l. fin. procedere, quando substitutio fuit facta per verba, si hæres non erit; secus si per verba, si hæres esse non poterit. An autem datio substituenti vulgaris impediat alias transmissiones, scilicet illam, per quam transmitteretur ius deliberandi, per *l. cum in antiquiorib. C. de iur. aelib. &*********

illam, de qua loquitur titulus, *de hiis qui ante aper. tabi* dic, quod non, secundum Bald. *in d. l. cum proponas*. ubi dicit idem esse in iure accrescendi, scilicet, quia non impedit transmissionem. & hoc procedit fortissima ratione; nam substitutus non excludit transmissionem; & tamen excludit ius accrescendi. *l. 2. §. si duo. ff. de honor. possid. secundum tab. & l. pen. ff. de in iust. rupt.* ergo militat regula, si vinco vincentem te, &c. Est & alia transmissio, quæ fit per restitutionem in integrum ratione minoris ætatis. vel ex clausula generalis, de qua loquitur Bart. *in l. si infans. in fi. C. de iure delib. & in l. qui duos*. Adde quod ex potentia iuratis transmittitur etiam portio obueniens filio iure statuti excludentis filias à successione, secundum Alex. plene *in consil. 20. volum. 1.*

Tutores si sunt plures, an possit vnus sine alio administrare, & quid in curatoribus, vide *supr. in verb. executores, &c.*

Testator legans pecuniam ecclesie, vt ex ea emat sibi suadum, videtur tacite prohibere alienationem illius fundi, vnde ecclesia nullo modo poterit fundum illum alienare. ita not. dixit Bald. *in leg. fin. C. de pact. inter empt. & vendit.* quem sequitur Alexand. *in l. filiusfamilis. §. diuis. colum. 2. de legat. 1. per text. in l. Titio consum. in princ. ff. de condit. & demonstrat.* Nec obstat, quod dato, quod testator videatur prohibuisse, remanet tamen nudum præceptum, quod non impedit alienationem, vt *d. §. diuis.* quia quando res est prohibita alienari de iure communi, nisi in casibus spectabibus, testator potest apponere nudum præceptum, quod operabitur prohibitionem in illis casibus specialibus ita dixit Alex. *in d. §. diuis. col. 1. per text. in l. sanctissimas. in Authen. de alien. & vrb. hys.* Ad prædicta dicit not. Franc. de Aret. *in consil. 21.* quem refert, & sequitur Franc. de Cur. *in addit. ad Alexand. in d. §. diuis. colum. 1.* quod testator relinquens pecuniam in partimonio suo, & mandans, quod de ea ematur fundus, videtur prohibuisse alienationem illius fundi. Illud autem, quod dixi allegando §. *sanctissimas*, videtur esse de mente Bartol. *in d. §. diuis.* in tertia apposito. quam facit de leg. 2. *C. de usus. pro empt.*

Testamentum inter liberos semper censetur habere clausulam codicillarem, etiam si non reperitur in eo scripta, ita voluit Alex. *in leg. hac consuetissima. §. ex imperfecto. in fin. Cod. de testam.* Idem etiam in testamento ad pias causas, secundum Baldum *in l. si iura. C. de testam. mans.* quem sequitur las. *in l. non dubiam. C. de testam.* ubi ita ampliat. *l. in testam. ff. de fideicom. lib.*

Testis familiaris & domesticus admittitur ad probandum ea, quæ domo in secreto, vel in nauigantur. *l. in iur. §. super plagis. C. de rept.* per quem text. ita dicit Bart. *in leg. qui uenit. C. de naufrag. lib. 12.* & habetur *in cap. 1. de testib. & in quibus casibus admittatur*, vide *supr. in leg. sed si quis. in princ. ff. si quis cau.* Limita tamen hoc procedere, quando de-

ponit de actu, qui verisimiliter solet fieri in domo, alias secus, quia non probat, etiam si in domo fiat, ita not. voluit Alex. *in consil. 151. col. 1. vol. 5. & vide plene per Socia. in consil. 17. volum. 1. & Alex. in consil. 64. vers. resat. vol. 1.*

Testis de auditu facit fidem ad probandam consanguinitatem. gloss. est. *in c. de parentela. 33. quasi. 6. & plene Alex. in consil. 82. volum. 1.* Item ad probandum consanguinitatem sufficit, quod quis fuerit habitus, & reparatus commuiter vt consanguineus, ita Bart. *in l. non nuda. C. de prob.*

Testes, quorum vnus deponit de visu vel enumeratione, & alius de confessione, non iunguntur: vnde non faciunt plenam probationem. ita not. Abb. *in cap. cum eum am. de probat.* & Alexand. *in consil. 13. volum. 1. colum. fin.* Est ergo necesse, quod duo testes probent confessionem, ad hoc, vt iungantur, vt not. plene Abb. *in cap. si extra. de success. ab intest. & Bart. in l. admonendi. circa penult. colum. ff. de iur. iur.* ubi dicunt de confessione facta parte absente extra iudicium, quæ probata per duos testes facit semiplenam probationem, vt not. Bald. *in leg. cum falsa. C. de iur. iur. §. si ignor.* in criminalibus autem confessio extra iudicium probata per duos testes facit indicium ad torturam, vt not. gl. *in l. capto quinto.* & ibi Bart. *ff. de adulz.* vide omnino Alex. *in consil. 36. vol. 5.* ubi si vnus testis deponit de vna confessione, & alius de alia, non iunguntur, & Alex. *in consil. 21. vol. 4. & las. in repet. l. admonendi. col. 114.*

Taxatio expensarum potest dari parte non citata, ita per Bart. *in l. terminato. C. de fruct. & lit. expens.* & las. *in l. ne quicquam. §. ubi decretum. col. 10. in 17. fallex. ff. de offi. proconf.*

Tutor constituens actorem cum consensu pupilli, seu procuratorum, an si vnus sine pupillo possit ipsum reuocare, dicit, quod sic ex quo poterat ipsum constituere etiam sine pupillo, ita dicit Bart. *in leg. neque tutores. circa fin. C. de procur.* & hic fallit regula, contrariorum eadem est disciplina, &c.

Tutor, procurator, & curator generalis non possunt transferre possessionem rei per constitutam tutorio nomine, vel procuratorio. ita tenuit Alex. *in l. 1. in princ. in fin. col. & ibi expressius las. col. fin. ff. de acquir. possid. & est optima limitatio ad l. quod meo. & l. interdum eod. tit.*

Testis non iuratus quamuis falsum dicat; non tamen punitur de falso, ita voluit Bald. *in l. iuris iurandi. in fin. C. de testib.* & Bald. *in c. 1. col. 2. si de iure iur. inter dem. & v. sal. iuratur.*

Testis suspectus censetur etiam amicus inimici mei, ita dicit Bart. *in l. sciendum. ff. de legatio. quem sequitur Alex. in l. qui iurisditionem. in fin. ff. de iurisdict. omn. iud.*

Testis consanguineus admittitur, quando litigantes sunt in pari gradu consanguinitatis, puta, si duo fratres litigant; nam tunc propter æqualitatem affectionis cessat suspicio, ita dixit Bart. *in l. qui.*

testamento. §. quacunq. in fin. ff. de testa. & Bar. in l. qui iurisdictioni. in princ. ff. de iurisd. om. iud. per text. not. in l. non solum. §. i. ff. de rit. nup. adde Alex. in consil. 156. colum. 3. vol. 5.

Testis citatus si non vult comparere, iudex potest sibi apponere comminationem, vt compareat sub pœna confiscationis bonorum, ita dixit Bald. in c. 2. de test. cog. quem refert & sequitur Lf. in l. 1. in 1. col. pen. ff. si quis iura di. non obtin. Et in 5. u. videtur. colum. pen. ca. l.

Testes, quorum vnus deponit de vno actu factio vno tempore, & alius de alio simili, factio tamen diuerso tempore, sunt singulares, & non coniunguntur, vt si vnus dicit, quod vidit Titium commisisse adulterium tali die, & alius vidit alio die; nam simul & eodem tempore debeat esse presentes, text. est & ibi gl. in c. nihilominus. 3. q. 9. ibi gloss. limitat. nisi esse in actu successiuo, & vnus vidit vno tempore, alius alio, quia tunc coniunguntur, vt si vidit adulterium per foramen vel rimam, & de prædictis vide pulchre per Alex. in consil. 36. col. 2. vol. 5. vbi idem dicit in confessione probanda.

Tutor non potest admittit, nisi prius faciat illa solemnia, quæ enumerat Bar. in l. legitimus. ff. de legit. tut. si tamen aliquis actus est factus in vilitatem pupilli, valet, etiam sine solemnibus. ita not. dixit Bar. in d. l. legitimus. in si. verba. quod facit ad id, quod habetur in l. non eo minus. C. de procur.

Testis productus, qui alia, sunt domesticus, sed fuit expulsus de domo, ad hoc, vt produci possit, ad probat. ex quo fuit ad hoc procuratus, & talis cautela nihil potest delicti, vt voluit Bar. in l. 1. §. si seruus. l. 2. ff. de quæstio. vbi tenet generalem, & nota. regulam, quod vtrunq; quis facit mutare conditionem testis, vt dicatur idoneus, nihil agit, idem etiam dixit la. in l. si vero, in prin. col. 1. ff. qui su. iud. cog. vbi plura similia induct, ex quibus apparet, non esse veram cautelam, quam ponit Bald. in l. 2. in tribus. C. de testam. qui dicebat, quod quando quis vult producere procuratorem in testem, reuocet mandatum, & valebit eius depositio.

Testis domesticus, & alias suspectus admittitur in criminalibus ad probandum innocentiam & defensionem rei, ita per plura tenet la. in l. non solum. §. sciendum. ff. de ope. no. num. & Alex. consil. 5. col. 3. vel. 1.

Tempus ad appellandum s. dierum x. habet hoc priuilegium, vt idem iudicetur de eo, quod de tempore pendente appell. vt nil possit in vtroque tempore innovari, & omnem attentatum interim reuocatur, etiam appell. pendente, casus est in cap. non solum, de appell. lib. 6. & not. Alex. in l. 3. §. si seruus. col. penult. ff. de acquir. rem. poss. quo præcedit in causa appellationis; secus in attentato pendente causa nullitatis, quia non reuocatur, nisi causa cognita, & finita, ita dixit Alex. in l. 4. §. condemnatum col. 4. ff. de re iud.

Testis, qui non vult testificari, tenetur parti ad

interesse. Ita dixit Spec. in tit. de teste. §. sequitur. in fin. quem sequitur Barbat. in add. ad Abb. in c. de testorum, extra. de test. cog.

Terminus assignatus alicui ad comparandum non currit, nisi a die citationis, ita dixit Alex. per plura in l. 1. col. 1. ff. si quis caus.

Testibus duobus deponētibus de metu plus creditur, quam mille deponentibus de spontanea voluntate, ita dixit la. in leg. sed si quis. §. quæsitum, col. 3. ff. si quis caus. vbi plures allegat, maxime Innoc. in c. super hoc, de renun. ad Alex. in consil. 106. col. 1. vol. 5.

Testis accipiens pecuniam, vt testificetur, committit falsum, etiam si verum dicat, gl. cit. in l. 1. in prin. vers. Item qui aduocationem. ff. de falsi. quam sequitur Bar. in l. diuus. ff. de re iud.

Tutor sine pupillo non potest cedere actionem, nisi pupillus sit absens, vel dari non possit. Ita Spec. in tit. de procu. §. sequitur. ver. Item tutor.

Testis, vt inimicus, repellitur non solum, quando constat de inimicitia, sed etiam vbi est iustitio de odio; & hoc in criminalibus, ita dixit Alexand. in consil. 99. vol. 1. allegans Innoc. ita tenere in c. cum P. de accus.

Testis si dicit, ego non dixi, vt scripsit Notarius, cui credatur, vide Alex. in consil. 70. Et 74. colum. penult. vol. 1. & Abb. in c. cum causam. in si. de testib. & Ab. in c. ad audientiam. colum. 2. de præc. & Alex. consil. 65. col. fin. vol. 2.

Testis, qui non fuit interrogatus super interrogatoriis partis aduersæ factio iudicis, potest peti, vt repetatur, etiam post publicationem, ita Alex. in consil. 41. col. fin. volum. 4. Et consil. 174. colum. penult. volum. 2.

Testes vltro, & sponte se offerentes ad testimonium, præsumuntur suspecti. Alex. in consil. 68. col. 2. Et 6. vol. 2. & Bar. in l. po. legatum. §. hu. vero. ff. de hu. quib. vt indig.

Testis omni exceptione maior dicitur is, contra quem nulla potest opponi exceptio, & idem dicitur idoneus. Alex. in consil. 70. col. 4. in fin. Et seq. vol. 2. in consil. 18. colum. 3. volum. 2. & Abb. in c. at si clerici. col. 12. de iud.

Testis, qui nimis animose venit ad deponendum, præsumitur suspectus. Alex. in consil. 154. col. fin. vol. 1. & qui se ingent. l. uxori. §. i. ff. de fal. & Alex. in consil. 14. vol. 3.

Testes, quorum vnus deponit de tempore, alius dicit non recordari sunt testes, quando tempus non est de substantia Alex. in consil. 156. col. 4. vol. 5. & Abb. in c. cum omnes. col. 9. de si. in str.

Testis deponens non verisimile est suspectus de falso. Alex. in consil. 153. col. 4. vol. 5. Et consil. 120. col. 3. de. velum.

Testis quando deponit, attenditur eius ratio, non autem dictum: vnde quando ratio non est sufficientis, infringitur dictum testis. Alex. in consil. 120. col. 3. vol. 5.

Testis, qui iuravit dicere veritatem super omnibus, si falsum dixit in vno articulo, non creditur si-
bi etiam in aliis, ita Bald. in rub. de contro. inuist. col. 2.
& in l. fin. 4. opp. C. de edi. di. Adr. sol. & Alex. consil. 4. 4.
col. 2. in fin. vol. 2. & in consil. 93. col. pen. vol. 5. vbi sim-
pliciter dicit, quod testi periuro in vno non creditur
in aliis, vide Alex. consil. 83. col. fin. vol. 5. & consil.
27. vol. 2. col. fin. & in consil. 99. col. 6. versio. & sic vide-
tur. vol. 5.

Testis falsus, qui deponit de homicidio contra
innocentem, punitur vt homicida, ita Bald. in c. 5.
in iuria. in fin. verbu. de pac. iur. fir.

Testes non possunt recipi sine publicatione sui nomi-
nis, vide Abb. tenentem regulariter, quod non.
in c. praseren. de sponsal.

Testibus duobus affirmantibus magis creditur,
quam mille negantibus, nisi coarctareat negatiuam,
vt per A. b. in c. in nostrum. in fi. de testib. & Bald. in l. d. a. s.
opera. col. 12. C. qui necus. non poss. & Abb. in c. cum in
sua. in 3. not. de testib.

Testis vnus facit plenam probationem in causis
breuioribus, & in iudiciis possessoriis. Idem in fa-
ma, secundum Matth. in 2. not. quem sequitur iaf. in
repar. l. adiuuandi. col. 96. ff. de iur. iur.

Testis deponens ita esse in iudicio suo, non pro-
bat, secundum Alex. in consil. 7. 4. col. 3. in prin. vol. 1. &
habetur in decis. 341. consil. Neap. in 2. dubio. vide Iaf.
in Rub. ff. de iur. iur. col. 2. & Alex. in consil. 10. col. fin.
vol. 2.

Testibus deponentibus in specie magis creditur,
quam deponentibus in genere, secundum Alex. in
consil. 88. col. 2. & consil. 150. col. 6. vol. 5.

Testes licet alias probent, etiam si non reco-
dentur de tempore; tamen quando in vna causa es-
sent examinati plures testes, & omnes vnanimiter
dicerent, non recordari de tempore, non probant
Ita not. dicit Alexand. in l. 2. s. idem Laber. ff. de aqua.
pluuiar.

Testi deponenti de tempore dubitative magis
creditur, quam si certitudinarie deponat, propter
verisimilitudinem obliuionis temporis. Ita Alex. in
consil. 65. col. pen. in prin. 2. vol. Transmissio non fit de
hereditate patris per filium habentem animum pater-
num ex potentia suicitatis ad matrem. Paul. de Cast. in
consil. 4. 68. vol. 1.

Transmissio hereditatis filii non aditæ non fit
per partem ad hæredes ipsius patris, Paul. de Cast. in
consil. 35. col. fin. vol. 2.

Transmissio ex potentia suicitatis, quæ fit per fi-
lium ad filiam suam, non operatur, vbi filia ex-
cludatur a matre, & successio de patris, stante hæritate,
quod soror excludatur à successione patris propter
masculos, & licet frater adiens potuisset excludere,
non tamen eius filia excluditur. Ita pulchre tenet So-
cin. in consil. 116. col. 7. in fin. vol. 1. Tersio. vol. 1. & Iac. de
Aret. & Salic. in l. 1. C. de aduit.

Testibus verisimiliora deponentibus magis cre-

ditur. Fel. c. in nostra col. 2. de testib. & Lob. carmen. §. fin.
& l. 1. §. item diu. ff. de testib. c. in nostra. cum ibi not.
eo. tit. & Alex. in consil. 65. col. 3. vol. 2.

V.

VENDITIO facienda creditoribus in bonis
debitoris, debet tali ordine fieri; quia primo
venduntur mobilia, & se mouentia; secundo im-
mobilia, tertio nomina debitorum. l. à diuo Pio §.
in venditione ff. de rei iud. Sed an ipsi creditores de-
beant eligere meliora; dic, aut volent vendere id
psa bona, seu ponere ea sub hasta; & tunc debet in-
cipere a minus damnosius; non equum est æquum, vt
pro modico debito vendantur bona meliora, &
magis pretii, vt tenet Bart. in d. §. in venditione. Aut
accipiunt ea in solutum, puta, quia debitor non
est solucendo, & non reperitur emptor; & tunc in
rebus priuati possunt eligere meliores, vt in Auth.
de fideiuss. §. quod auctum, & C. de solut. auct. hoc nisi Et
ratio est; quia grauantur in vno; quoniam accipi-
unt inuitati ad pro alio, contra l. 2. §. minus ff. de
cred. pec. ergo debent releuari in alio, vt meliores eli-
gant. l. cum quis ff. de iur. iur. Hoc tamen non habet
locum in minimo debito, vt dicit Bald. in auct. hoc
nisi. In rebus vero ecclesiæ debent nou meliores, sed
mediocres eligere, vt C. de sacr. Eccl. auct. hoc in
porreandum. faciunt ad prædicta que not. Bart. in d. §.
minus. & in d. §. quod auctum.

Vulnerans prius, si postea alius occidit, an te-
neatur de vulnerato, vel de occiso; dic, aut certum
erat, vulneratum ex illo vulnere moriturum; aut
dubium, si erat certum, tenetur vtique de occiso,
l. in vulnerato ff. ad l. Aquil. si vero erat dubium,
primo, de vulnerato tenetur, & sic regulariter, l. le-
ge. §. ff. de sacr. nisi fecerit animo occidendi; quia
tunc tenetur de occiso, l. 1. §. ff. de sacr. Si videro ve-
ro vulnerans & occidens tenetur de occiso. l. item
Mela. §. Celsus. ff. ad l. Aquil. & in iure scriptura. §. 1. eo. tit.
Si tamen aliquis non mortaliter vulnerauerit, sed
eius negligentia in adhibendo medicum, vulnera-
tus est mortuus, non tenetur de occiso. l. quis occide-
rit. §. ff. ad l. Aquil. Au autem lethaliter vulnerans
possit condemnari aucte mortem vulnerati, quando
certum esset eum ex vulnere moriturum idic, quod
fit, si fecerit aucte occidendi, & hoc secundum ius
commune leg. vt quis cum rebo. C. de sacr. secus autem
de iure statuti dicentis, quod occidens puniatur;
quia tunc debet subsequi mors. Ita voluit Bart. in
lego dan. n. §. Sabini. §. de dan. i. §. n. Quomodo au-
tem cognosceretur, an sit vulnus mortale, dic, quod
iudex stabit peritis in arte, scilicet medicis, vt dixit
Bar. in l. si. in fi. ff. de sacr. per tex. in l. j. mel. C. de re mil.
lib. 17. & vide Abb. in c. propo. iust. & ibi per Can. extra
de prob.

Vsufuctus, quem quis habet in seruo, prodest
ad hoc saluare, quod quis quid acquirit seruus ex
re vsu.

re usufructuaria, vel ex operib. suis, acquiritur usufructuatio: reliquum vero proprietario acquiritur, *l. si serui. ff. de usufruct.* Sed in usufructo secus; nam quicquid acquiritur ex re usufructuaria, tantum acquiritur usufructuario, *leg. per seruum. ff. de usu. & hab.* vel etiam ex operis serui adhibitis in re usufructuaria tantum, non autem in re aliena, text. est not. in *l. plurimum. §. fin. ff. de usu. & habit.*

Idem dicas in operis serui legatis; quia non differunt ab usu. *leg. penult. ff. de oper. ser.* licet videatur contra text. in *l. i. §. sed operis. ff. ad legem Falcid.* Tamen dic, vt ibi habetur, & dictum est in usufructuaria, idem dicas in bonæ fidei possessore. *l. qui serui. §. ff. de usufruct. & l. i. C. de rei vasa*

Vfuscapio cœpta per defunctum potest per hæreditatem iacentem compleri. *l. cœptam. ff. de usufruct. secus autem si non erat cœpta. l. fin. §. eo. tit. de usufruct. & not. gl. in d. l. cœptam.*

Vxor quicquid acquirit constante matrimonio, in dubio præsumitur acquirere de bonis mariti, & hoc ratione euitandæ suspicionis turpis quæstus. *leg. etiam. C. de donatione. int. vir. & vxor. & leg. Quis. ius. ff. eod. titul.* secus autem est in uxore; quia non præsumitur acquirere de bonis pupilli. *l. si defunctus. C. arbit. iur.* nam in eo non cadit suspicio turpis quæstus, in filiofamil. vero distinguitur, vt not. gloss. in *l. cum oportet. circa princip. in versis. ex cum. C. de bonis qua. lib. & gloss. in §. i. Instit. per quas perso. nob. acquir.* In omnibus autem istis casibus otest ita distinguere, aut præsumendo, quod illud, de quo quæritur, esset acquiritum de bonis propriis, non euitatur coniectura delicti; & tunc non præsumitur acquiritum de bonis propriis, aut euitatur coniectura delicti, & præsumitur acquiritum de bonis propriis, ita distinxit Christoph. *Instit. per quas perso. nob. ius. acq. in addi. quæ incipit, an sit dare casum, &c.*

Venditor nõ potest esse testis pro emptore quando de euitatione ageretur; quia testificaretur in causa propria. *l. i. §. in propria. ff. quando ap. sit. & sic contra leg. omnibus. C. de testi. & leg. nullus. ff. eod. tit.* Sed quando non tractaretur de euitatione, bene posset esse testis, *leg. eos, & ibi gloss. ff. fin. regum. & glossa in d. leg. nullus.*

Verbum, *institutio*, dicitur esse directum, pertinens tantum ad institutos in primo gradu, non autem extenditur ad substitutos, nisi expresse appareat de voluntate testatoris. *l. i. in prin. & ibi Doct. ff. de vul. & pup.* Sed contra hoc videtur, quod ex propria significatione vocabuli substitutio dicitur institutio, per text. in *l. mulier. §. fin. ff. de condi. instit. vbi sic ego instituo te hæredem sub conditione, si me hæredem instituisses, & tu non in primo gradu, sed in secundo me substituis, erit adimpleta conditio, sed conditio debet impleri in adi. specifica. *l. qui heredi. & l. Meuius. ff. de condi. & demon.* ergo substituendo me habetur ac si vere me instituisset. Præterea insti-*

tutio est genus ad substitutionem, patet; quia ponitur in definitione tanquam genus, vt not. *gl. in rub. de vulg. & pup.* vbi dicitur, quod substitutio est secunda institutio; ergo substitutio est proprie institutio, sicut dicimus in homine, qui diffinitur per animal, vt genus, & est vere, & proprie animal, & sic per prædicta verbum, instituo, proprie denotat idem, quod substituo, licet in dubio intelligeretur de institutione in primo gradu; sicut dicimus de domino, quod proprie pertinet tam ad vtile, quã ad directum; & tamen in dubio intelligitur de directo. *l. i. §. qui in perpetuum ff. si ager veftig.* Tollendo primum motuum, arguitur contra ipsam à consequenti destructo, si esset verum, quod institutio esset substitutio, sequeretur, quod omnis institutio esset condicionalis: patet, quia qualibet substitutio fit sub conditione, quod tamen est absurdum, quia omnis institutio est pura, nisi insit in ea conditio tacite, vel expresse. *l. i. in fin. ff. de condi. & demon.* Ad *l. mulier. §. si.* responderetur, quod ibi loquitur de conditione de præterito, quæ non dicitur proprie conditio, sed tamen insinuat, vel confirmat actum, vt *Instit. de ver. nobl. §. conditiones.* proprie enim conditio dicitur de futuro, vt not. *Bart. in d. l. eccl. i. ff. de condi. & demon.* cum ergo illa non sit proprie conditio, non curatur, quod non sit impleta forma specifica.

Viusfructus mihi competens si fuerit à me tibi concessus, an finiatur morte mea vel tua: Dic, aut ille usufructus inceperat in persona mea; quia iam erat mihi acquisitus; & tunc morte mea finitur. *l. necessario. §. fin. ff. de pari. & com. res ven. & ita intelligitur, §. finitur. Instit. de usufruct.* Aut non adhuc inceperat in persona mea, sed tamen habebam actionem, & illam tibi cessi, vel debitorum usufructus delegaui; & tunc morte tua finitur, text. est not. & ibi *gl. in l. si usufructus ff. de nouation.*

Vendito equo, intelligitur vendita etiam & sellatum omnib. ornamentis, quæ fuerunt super equo per duos dies ante venditionem, Ita not. *l. si l. de quib. eccl. 26 ff. de legib.* vbi dicitur, quod potest agi rehibitoria intra duos menses, si sella non tradatur, sicut dicimus in vacca vel equa vendita; quia intelligitur etiam venditus vitulus, vt not. *Bart. in l. si vero certo. §. usque adeo. ff. commo. & prædicta tenez etiam. Bart. in l. cum, qui. §. non solum. ff. de furt. & Alex. in addit. Bart. in l. limes. ff. de actio. emp.*

Verbum, *promissio*, inuentum in aliqua scriptura siue publica, siue priuata, semper intelligitur per stipulationem, vt *Instit. de iuril. §. si scriptum* & *Bart. in l. sciendum. ff. de verb. oblig.* secus in verbo, conuenit, quia intelligitur per pactum nudum, vt *l. licta. & ibi hoc not. Bart. eod. l. §. si cert. petat. & ibi etiam per Alexand. & Doctorem, & quod dixi de verbo, *promissio*, intelligas, si est priuata a Notario, vel à parte; secus si profertur a testibus, quia intelligitur per pactum nudum, *l. i. C. de usu.* secundum quod illud*

illam text. intelligit Bart. in d. l. sciendum. & Franc. de Cur. in d. l. l. Ba. in addit. ad Alex. in addit. q. incipit: promissit, &c. & quod verbū, promissit, importet stipulationem, probatur in leg. ea qua ff. de do. inter vi. & vx. per quem text. & per ea quæ not. Bart. in l. i. in princ. de verb. obl. dum opponerat de d. l. ea qua. inferebat singulariter Franc. de Arct. in d. l. i. quod si quis mitteret epistolam alicui in qua confiteretur se promississe decem Sempromio, quod talis epistola est sufficiente probatio ad condemnationem; quia intelligitur per stipulationem. per text. in l. Publica. §. ff. de dispos. & l. i. C. de contra. & coemitt. stipulat.

Vfurarium debitum, transfusum in debitum non usurarium, an sapiat naturam debiti primævi usurarii, vide supra. in ver. debitum ex vna causa.

Vicinus an, & quando præsumatur scire facta vicini, & consanguineus facta consanguinei, vide supra. in vers. Testis debes deponere.

Venditor generis, an teneatur dominium transferre, vide qua dixi supra in ver. contractus emptionis & venditionis.

Vfuræ sunt petitiæ etiam de iure canonico, quando petuntur pro interesse; sed tunc non cit vtura, vt est gloss. in l. locium, qui in eo ff. pro socio & in l. curabit. C. de actio. empt. & in l. 2. C. de usu & not. Bart. & Alex. in l. inulam §. vjuras. sol. matr.

Vendens aliquam rem, potest etiam pro vno nummo non soluto rem retinere, & non tradere, vt est gloss. in l. res bona fide. ff. de contra. empt. facit. l. si sulas. §. qui fundum. eo. tit. Similiter dicimus in creditore, cui erat factum pactum de vendendo pigore; nam etiam pro vno nummo non soluto, potest illud vendere. l. quando. C. de distr. sig. Eodem modo, si quis tenetur implere aliquam conditionem, puta per dationem, ad hoc, vt legatum consequatur, nunquam implere videtur, nisi notam pecuniam, ad quam fuit grauatus, soluerit. l. cui fundus ff. de condit. & demon. Hoc tamen fallit, si per errorem calculi non fuisset tota pecunia soluta; nam tunc est impleta conditio. non ob errorem. l. quantum ff. de cond. & demon.

Vehemens opinio æquiparatur scientiæ, gloss. est not. in l. Panonius. §. rei per duellionu. ff. de acquir. her. ita dicunt doct. in l. certum ff. si cert. pet. per quod dictum ampliant illam l. certum. Hæc autem scientia non habet locum in teste, in quo non sufficit vehemens opinio, nisi vere sciat per sensum. ita voluit Bart. in l. qui bona. §. si alieno. ff. de dam. ini. et. in f. facit gl. in l. 2. §. id est Labeo. in vers. jesans. ff. de aqua plu. ar.

Venditor si facit pactum, quod non teneatur de euictione, non obstante tali pacto, tenetur ad restitutionem pretii, vt est text. sing. in leg. emptorem. & ibi Bart. in §. quis autem. ff. de actio. empt. & Arct. in §. quædam in §. de actio. col. 3. Fallit hæc regula in actione famul. etc. vbi per tale pactum non tæctur quis etiam ad pretii restitutionem, vt est gl. in l. si famul. in v. rei. & in Bald. C. famul. et. et.

Venditor an teneatur soluere expensas pro re empta, ducenda ad domum emptoris, an vero ipse emptor. vide Bart. in l. item illa. in fi. illius princ. ff. de consil. pec.

Venditor, qui conuenitur de euictione, non potest opponere exceptionem forti cui, sed tenetur defendere emptorem in foro ipsius emptoris l. venditor. ff. de iud.

Vxor, quæ conuenit maritum suum vergentem ad inopiam, iuxta l. si constante. sol. matr. & l. vbi ad. huc. C. de iure dor. an possit conuenire ipsum in solidum; an vero in quantum facere potest? videtur, quod in solidum, quia etiam dos exacta debet deseruire oneribus matrimonii, vt d. l. vbi adhuc. & not. gl. in d. l. si constante. Si ergo maritus habet vnde se alar, non debent deduci, ne egeat, cum egere non possit. Sed dic contra; quia soluto matrimonio mulier postea potest reticere bona exacta in solutum, & sic præiudicaretur viro; quia sol. matr. non habetur, vnde se aleret, & per hoc apparet maritum etiam constante matrimonio debere exigi in quantum facere potest. Ita tenet Bar. in d. l. si constante. in §. q. vlt. partiu. & ibi etiam Alex. col. 10. quod limitat ibi Bar. non procedere, quando ageretur actione reali, puta, quia dos extraret; quoniam quædammodum in vera restitutione, quæ fit sol. matr. non habet hoc beneficium, quando res dotales extrant, vt not. Bart. in l. maritum ff. solut. matr. ita nec in ea, quæ fit constante matrimonio.

Vulnera plura dicuntur esse ex diuersitate membrorum inuicis; vnde licet quis vnicò ictu plura membra percusserit, de pluribus tamen vulneribus tenetur. ita tenet Bart. in l. si gemina. ff. v. bo. rapt.

Verbum, intelligitur, denotat fictionem. ex verba. & ibi gloss. ex. de præiump. & not. Abb. in c. si. co. 1. de fo. comp. sicut dicimus etiam de verbo, videtur. l. 1. §. de iur. ff. de vi & vi arm. de ver. intelligitur, vide las. in l. 3. §. ex plus. ff. de acq. poss. col. 5.

Venditor in venditione fundi tenetur exprime vicinos, & cuius qualiratis sint, an boni viri, an vero mali, l. quod sape. §. fin. ff. de contra. empt. quod intellige procedere, quando actum esset, quod confines demonstrarentur, vt l. cum seruo. §. fin. & ibi gloss. ff. eod. tit. nam tunc, prout dicit ibi gloss. tenetur etiam venditor, an ipse habeat alium fundum vicinum; quia si forte ipse esset malus vir, emptor non emerit.

Venditor re tradita, si sibi non soluat pretium, non potest rem vendicare, sed præcisè agere ad pretium, l. inciuili. C. de rei vend. & in hoc fallit illa regula, fraudenti fidem fides frangatur eidem, de qua in l. cum proponas. la. 2. C. de pact. scilicet vt non procedat facta executione, ita voluit Alex. in d. l. cum proponas.

Verbum relinquere, proprie verificatur in vltima voluntate, l. i. in fin. ff. de tab. exhib. & not. Andr. de Her. in c. 1. col. 3. an in qui feud. dar. poss. Scias tamen, quod

quod quando verbum, *relinquo*, ponitur in vniuersitate bonorum, importat heredis institutionem, vt per Alex. in *consil. 140. col. 1. vol. 1.* sicut etiam in verbo, *lego*, vt per Bar. & Doct. in *l. 1. ff. de leg. 1.* & est tex. in *c. Raynus. de testam. & in l. hu. verbu. ff. de her. instit. & Alex. in consil. 76. vol. 3. col. 6.*

Verbum, *solum*, differt à consueto: nam solum verificatur in vno actu tantum, vt nota Bart. in *l. 1. C. quomodo, & quando isd. & Bart. in l. Mola. §. sed si alimenta. vbi est. xxi. ff. de alim. & in c. leg. sed consuetudinem requirit ad minus duos actus *l. 3. & ibi gloss. C. de episc. aud. & Bart. in repet. de quib. ff. de legib. & in repet. l. consuetudinis. C. qua sit long. com. iur. & idem Bart. in d. §. sed si alimenta. quod est perpetuo not. & vide omnino, quod in hac materia voluit singulariter, Bald. in *l. bires. C. de aduoc. diuers. iud.***

Verbum, *concedo*, an importet dominii translationem? dic, quod sic, tex. est in *l. prohibere. §. plano. ff. quod vi aut clam. & not. Bart. in l. uxori. §. fin. de leg. 3. & Alex. in l. donazione. col. 6. C. de collat. & vide Abb. in *c. cum venerabilu. de except. & in c. pastorali. de don.**

Vfuscapio an curtat ei, qui constituit omnia bona sua precario nomine possidere? & videtur, quod non: quia non retinet ciuilem possessionem, sed eam transfuit in creditorem. *l. in certum.* & ibi per doct. & *l. quod meo. ff. de acquir. poss. sine qua vsucapio non procedit. l. sine poss. ff. de vsucap.* In contrarium est veritas, & ita tenuit Bar. in *l. Celsus. col. 4. ff. de vsu. cap. quia creditor possidet quantum ad debitum cōseruandum ad suam utilitatem: sed quantum ad dominium acquirendum, possidet ad commodum debitoris. & ita etiam tenet Papien. in sua pract. in forma. responsio. rei conuent. in ver. prescriptionu, col. 4. & de hoc est tex. expressus in *l. qui pignoru. ff. de acquir. poss. & gl. in l. qui cum ff. pro empt.**

Vidua luxuriose viuens amittit omnia priuilegia primi tori. ita dixit Bald. per illum tex. in *l. hu. solu. C. de reuoc. don. vnde perdit forum viri, quod alias sequeretur si caste viueret. l. fin. §. vidua. ff. ad muni. & not. Alex. & Ias. in *l. cum quadam. ff. de iurisd. om. iud. & ad hanc materiam adde vnum dictum Bald. in l. si C. de bon. mar. qui dicebat, quod vidua adhuc censeatur durare in matrimonio, quamdiu custodit lectum vidualem. Idem etiam dicit Alex. in *d. l. cum quadam. & Bart. in d. §. vidua.***

Vagabundus dicitur is, qui non habet certam habitationem. vt not. Bart. in *l. 4. §. prator ait. in 1. nota. ff. de damn. infect.*

Viri appellatione in dubio venit adultus; sed si ponatur cum aliqua determinatione, puta, vir ralis mulieris, intelligitur de marito. ita dixit Bart. in *l. cum qua. §. codicilli. in ff. de leg. 3.*

Verba generaliter prolata debēt restringi de habilitate, ita dixit Bart. & Alex. in *l. 2. §. prator ait. qui fat. cog.*

Venditor, qui promisit tradere rem liberam & expeditam, licet non possit conueniri de euietione, quando non fuit sibi denunciatum, vt *l. emptori. C. de euiet.* tamen potest prima actione ex empto conueniri ad interesse; quia rem non tradidit liberam, vt promisit, si fuerit forte per hypothecam auocata, gloss. est not. in *l. ex pradio C. de euiet. & Bald. in l. 1. ad fin. C. de peric. & com. rei vend. facit dictum Bart. in l. qui concubinam. §. si haeres. ff. de leg. 3. & in terminis Iac. But. in *l. si tibi. C. de euiet.**

Venditor vendens rem, in dubio præsimitur eam vendere liberam, etiam si hoc non exprimat. gl. est not. & ibi etiam Bal. in *l. ex pradio. C. de euiet.*

Verbum *sufficit*, importat, vt nihil aliud requiratur ad essentiam actus, secundum gl. in *cap. statutum. in princip. de rescript. lib. 6. & Abb. in c. cum locum. 2. not. de sponsal.*

Verbum, *in finitum*, est aptum comprehendere omne tempus, etiam futurum, secundum gloss. in *l. 5. §. stipulatio. de verb. oblig. & Alex. consil. 28. col. 3. vol. 1. & Bart. in l. quicquid. ff. de com. prad. & Abb. in cap. ex literis. gl. 1. de sponsal.*

Verbum, *discrete*, non importat liberam potestatem, sed arbitrium boni viri, secundum Alex. in *consil. 33. col. 1. vol. 1.*

Verba generalia non sunt obligatoria. Alexand. *consil. 135. col. 3. vol. 1.*

Vicinus dicitur, qui distat per locum, vsque ad quem potest audiri vox hominis clamantis, secundum Bart. in *l. si tertium. ff. de aqua plu. arc.*

Venter, qui non est pariturus suum, an mittatur in possessionem ex edicto de ventre in poss. mit. gloss. & Paul. de Castr. in *l. cum quidam,*

§. quod dicitur. col. h. ff. de acq. heredit.

SINGVLARIA, ET IV- RIS NOTABILIA

DOM. ROBERTI MARANTÆ

VENVISINI, I.V.D.

MANDAUI Titio, vt tibi aliquid furto subtraheret, qui Titius ignorabat furtum committi; quia forte dixi rem esse meam, Titius furto subtraxit. Quæritur, an teneatur actione furti, vel ante teneat ego qui mandauit?

Et videtur, quod sic; quia mandans delictum committi, tenetur, ac si ipse deliquisset, vt per Bar. in l. non sel. in §. qui mandauit. ff. de in iur. & per Bal. in l. non ideo minus. C. de accus. & per Abb. in c. multorum. col. 3. d. feat. ex com. & idem Bar. in l. u. domum. ff. de reg. iur. facit etiam tex. in l. 2. omnia nostra. C. de veter. iure anucl.

In contrarium est veritas, scilicet, quod neuter tenetur actione furti: nam mandatarius non; quia non competit sibi descriptio furti; quoniam non cõtrahit scienter animo lucrandi. Mandans minime, ex quo furtum non fuit factum, datur ergo solum actio in factum contra mandantem subsidaria ad interesse. Casus est in l. si in qui rem. §. si tu Titium. ff. de furti. per quem ita dixit Bar. in l. si quis id quod: circa fin. de iurisd. om. iud. & etiam tex. in l. si quis perforandum. ff. de furti.

Creditor alicuius, quando aliter nõ potest suum debitum consequi, si quid furatur de bonis debitoris, vt possit sibi satisfieri, an teneatur actione furti?

Et videtur, quod sic, quia non debuit sibi propria autoritate ius dicere. l. extat. ff. quod met. causa l. m. m. in r. in. C. l. si quis in tantam. C. unde vi. & maxime, quia hic concurrunt omnia requisita in furto. & est tex. in l. ff. de furti. & Insti. de obligat. qua ex delict. §. 1.

In contrarium est veritas, scilicet, quod non teneatur furti, licet teneatur actione iniuriatum. Ita not. dixit Alex. in consil. 127. col. 2. vol. 4. vbi etiam dicit, quod non peccat in foro poli, quod nota pro saluando cliente a pœna furti, maxime corporali. & idem Alex. in consil. 136. col. 3. vol. 1. & Insti. de oblig. qua ex delict. & furtum. ibi; furtum sine animo furandi. C. l. & hoc maxime, si debitor erat litigiosus, & pœtus, de quo vide pulchre Capol. consil. 26.

Extat capitulum regni, quod incipit: ad hoc, quod nostrorum, dictas, quod fur subtrahens vltra vnciam furcis suspendatur. Pone, q̄ aliquis præstitit operam furandi vltra vnciam, an debeat furcis suspendi? Et videtur, q̄ sic, nam præstans operam furi punitur eadẽ pœna, qui ipse fur, secũdũ Bar. in l. u. qui op̄ ff. de furti. & in l. u. cuius op̄ ff. de adul. & in l. nihil interest. ff. de sic.

In contrarium est veritas, scilicet, quod non punitur ad mortem, dummodo nihil de re furtiua ad eum peruenierit. Et est ratio; quia non extendit manus furtiua ad aliena, prout requirit dictum capitulũ, punitur tamen de furto extraordinarie, si pœna posita in auct. sed noua iure. C. de ser. fug. ita dixit Henr. in s. r. §. qui quinq. circ. fin. de paco tenend. & de istis doctibus operam tei illicite, vide Ioan. And. in add. Spec. in Rubrica, de streng. & paco.

Mandauit tibi, quod Titium vulnerares, expresse prohibendo, q̄ non occidas, tu voles mandatum: exequi, vulnerare & occidisti. Quæritur, an ego mandans teneat de occiso? Et videtur, quod non; quia quando mandatarius excedit fines mandati, non tenetur mandans, sed ipse mandatarius. l. diligenter ff. mand. quia ex quo nõ teneor de occiso, &c.

In cõtrarium est veritas, quoniam teneat de occiso, & ratio est; quia seruare fines mandati non erat in potestate mandatarii; quia quodlibet vuln⁹ potest esse mortale, vnde regula cõtraria, pœdit, quãdo erat in potestate mandatarii seruare fines mandati. Casus est in c. fin. de hem. li. 6. per quem ita dixit Bal. in l. non ideo minus, col. si C. de accus. & Abb. in c. sententias, ne cler. vel. monach. Hoc aut̄ intellige sane procedere, vt teneatur mādans de homicidio culposo, non autẽ doloso. Vnde nõ punitur pœna mortis, sed mitiori, prout de hoc sunt quatuor cõl. C. xp. 35. 36. 37. & 38. vide gl. fin. in l. si quis id quod ff. de iurisd. om. iud. & per Alex. in l. in suis ff. de lib. & post. in 1. not. & per las. in l. col. C. de ser. fug. An autem quis teneatur vltra quã voluerit delinquare, vide Bald. in l. quoniam. C. ad l. de vi pub. & vide Dec. cons. 482. in 3. vol. col. pen.

Dicit capitulū regi incip. *mulier dotarium* quod mulier, quæ promittit dotem marito & dedit, vel nō promittit, nec dedit, lucratur dotarium, seu tertiarium. Pone mulier promittit dotē, & partē soluit, & in alia parte fuit datum tempus ad soluendum consensu mariti in capitulis matrimonialibus, ante lapsū tempus soluitur matrimoniu morte viri, mulier petit integ. um dotarium ab hæredib. viri, qui dicunt q̄ non lucrificet, nisi pro ea parte, Iqua dotē soluit. Quæritur, quid iuris? videtur dicendū, quod hæredes bene dicunt, per tex. *in unsh. sed que nihil. C. de part. conuent. not. gl. in d. mulier dotarium.* vbi clare dicitur, quod pro ea parte, qua soluit dotem, pro ea lucratur dotarium, & non vltra. & idem voluit Bart. in *l. subm. §. sane. C. de sacrosanct. Eccles.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod totum dotarium debeatur. Et ratio est propter tempus adiectum solutioni, per quod nō potest imputari culpa mulieri, quare totam dotē non soluit, ita de hoc est *decis. consil. Neap. n. 33* Secus autem esset, si tempus non fuisset adpositum solutioni. *d. §. sane.*

Factum est bannum per officialem ciuitatis, vt cōmuniter fieri solet, q̄ null⁹ ambulet de nocte, vel portet arma sub pœna torture, seu quatuor ictuum chordæ. Quidam portabat arma, vel fuit iouentus de nocte, ac wigote dicti bāni possit de iure loqueri? Et videtur, q̄ sic, per ea, quæ habentur in *l. si quis iam dic. non obtemp. & maxime cum officiales soleant habere iurisdictionem meri & mixti imperii.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod torqueri non possit. Ratio est; quia officiales iurant seruare iura, constitutiones, & statuta. Vnde non possunt alterare pœnas iuris, maxime crescendo eas in grauius; quia iudici non licet imponere noua genera pœnarum, vt dicit Bald. in *l. incredibile. C. de pœnis & istud in terminis voluit Pau. in tract. synd. in cap. an in causa pecuniaria in ver. tortura & Affl. in proem. consil. in princ. col. 11. in fi. & Bald. in *l. programmata. C. comminat. vel Epist.**

Stante c. regni, ad hoc, quod nostrorum, quod ille, qui ad res vltra vnciam valentes furtiuas manus extendit, furcis suspendatur.

Quæritur, an mulier committens furtum vltra vnciam, debeat furcis suspēdi? Et videtur, quod sic; quia licet capitulum loquatur per genus masculinum; tamen concepit fœminiuum. *l. qui duos de leg. 3.* Nec obstat, quod simus in odiosis; quia ex quo est odium rationabile, adhuc masculinum concepit fœminiuum. *l. si quis id quod de iurisd. omni. iudic. & Bart. in *l. 1. de verb. sign.**

In contrarium est veritas, scilicet, quod non cōprehendatur mulier, ita in terminis tenet Alex. in *consil. 135. col. pen. vol. 1.*

Mater tutrix filiorum suorum, quæ iam tutelam administrare cœpit, si transit ad secunda vota, non petito tutore pupillis, & reddita ratione suæ administrationis, an bona secundi mariti sint obligata

ipsis pupillis pro administratione facta per vxorē? Et videtur, quod non; quia maritus non obligatur ex facto vxoris, & contra, vt toto tit. *ne vxor pro marito.* & facit titulus *ne filius pro patre.* & etiam titulus *res inter alios act.* Nec quis debet prægrauari ex facto alieno. *l. non debet alteri. ff. de regul. iur. l. filius. C. de pœnis. l. transactione mariti. C. de transact.* facit text. in *l. si quis in suo. §. legu. C. de inoff. testam.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod imo bona secūdi mariti sint obligata pupillis; & hoc est introductum in fauorem pupillorum, vt contrahentes matrimonium cum vidua sint diligentes in perquirendo, quod tutor petatur, & rationes reddantur. Casus est not. in *l. si mater. C. in quibus causis. sign. sac. contrah. & in *l. 2. C. quando mulier. officio. sign. & in Auth. de nupt. §. si autem tutelam. voluit Spec. in tit. de tutor. §. mane dicendum, vers. ut autem ex his plerum.**

Titus fuit accusatus de quodam crimine, portecto libello, & facta litis contest. accusator producit capitula siue positiones, ad probandum crimen, & petit accusatum debere examinari super illis positionibus tanquam principalem. Quæritur, an accusatus possit super dictis positionib. respondere? Et videtur, quod sic, alias haberetur pro confesso. *l. si post præsum. de confess. lib. 6. not. Bart. in *l. 2. §. quod si actor. C. de iur. calum.**

In contrarium est veritas, scilicet, quod non teneatur respondere; quia non debet quis se ipsum prodere, respondendo positioni criminosa, & contrarium legitur in civilibus; quia in criminalibus non tenetur reus instruere aduersarium & releuare eum ab onere probandi. ita dicit Bald. in *l. accusatio. col. 3. C. qui accus. non poss. gloss. in d. c. si post præsum. in verb. rationali, circa finem. Bald. in *l. 2. col. pen. & in *l. §. quod obseruari. C. de iuram. cal.** Et hoc habet locum, quando proceditur per viam accusationis: Si autem per inquisitionem; & tunc si crimen est notorium, seu famosum, tenetur reus respondere, & compellitur, alias secus. Ita not. distinguit Abb. in *l. 2. col. pen. & in d. de confess.* Adde Spec. in tit. de positio. §. 7. 18. & 19. gloss. & Doct. in c. cum l. & A. de re iudic. Præfata limita, nisi defecerit iuramentum decisiuum; quia tunc tenetur respondere, secundum Bald. in *d. §. quod obseruari. col. fin.* vbi ita intelligit. *l. Marcellus ff. rerum amot.* Item limita non procedere, quando accusatus interrogatur super libello ad litis præparationem aote litem contest. quia tenetur respondere, secundum Bald. in *d. §. quod obseruari. col. fin.* Scias tamen, quod quando tenetur quis respondere in criminalibus, non admittitur responso, per verbum, *credis*, sed debet de veritate respondere, vt in *d. §. quod obseruari. in fin.**

Quidam fuit accusatus de aliquo crimine; fuit citatus ad respondendū super libello accusatorio; qui comparens non vult respondere, iudex vult eum subicere tormētis, vt possit extorquere ab eo responsum. Quæritur an possit? Et videtur, quod

non; nam tortura non potest alicui inferri, nisi præcedentibus legitimis iudiciis, nec est à tormentis inchoandum. *l. 1. Et ibi Bart. ff. de quest. de quibus iudiciis debet dari copia accusatorum: antiquam torqueatur c. qualiter & quando. l. 2. §. debet. de accus. & Angel. in tract. malef. in ver. fama publica, col. 6. Præterea tortura non inferitur, nisi publicato processu. ita tenet Pat. in tract. synd. cap. sequitur. quest. 11. fin. in vers. tortura.*

In contrarium est veritas, quod imo possit torqueri, nec obstant contraria; quia illa procedunt, quando quis torquetur ad eruendam responsionem delicti; secus, quando torqueretur ad eruendam responsionem negatiuam; vel affirmatiuam. Ita in terminis voluit Bald. in *l. accusationem, col. 3. C. quis accus. non poss.* quem refert & sequitur Pat. in loco supra allegato. Et aduerte, quia debet præcedere trina monitio, & mandari sub pœna quatuor iurium. chordæ. & vide *decis. consil. Neapolit. 145. per Capicium.*

Dicit præg. quod causæ inter coniunctos compromittantur. Queritur, an habeat locum in spurio? Et videtur, quod non; quia quo ad hoc spurium non dicitur coniunctus. secundum Bal. in *l. id, quod pauperibus, colum. fin. C. de episcop. & cler. & Bald. in l. accus. C. de fideicom. gloss. in Clem. 1. vers. liberi, de baptismo. & Innoc. in cap. nonnulli. §. sunt & alii de rescriptis.*

In contrarium est veritas. sc. quod si compromissam petatur contra spurium à coniuncto legitimo, debet fieri in odium spurii, si vero ipse spurius contra legitimum, non auiditur. ita procedunt contraria, & ita distinguit Alex. in *consil. 60. col. 1. in 2. vol.*

Dicit statutum, quod nullus possit tenere capras in villa sub certa pœna, aliquis tenet ibi hircos, an incidat in pœnam? Et videtur, quod non; quia in iure fœminam non concipit masculinum; valde eam exemplo turpissimum est, ut dicitur in *l. ista scriptum est ff. de leg. 2. gl. ff. in clem. non videtur in verb. secidisse de hircu mona. & maxime in pœnalibus, ut in casu proposito.*

In contrarium est veritas, & ratio est; quia quando in utroque casu est ratio indifferens, fœminam cœci ut masculinum, ut in casu nostro. ita tenet Iaf. in *l. si quis à quad. col. ff. de iuris d. non iud. ubi allegat ita tenete Anton. de Bur. & Alb. de Rosat.*

Quidam fuit confessus extra iudicium homicidium commississe simpliciter, probatur hæc confessio extrajudicialis per duos testes, queritur, an possit tormentis subici? Et videtur, quod sic; quia confessio extra iudicium facit iudicium ad torturam. gl. & Bart. in *l. capite quinto ff. de adul. Bart. in l. quoniam ff. de his qui nor. infam. Abb. in c. quam sit grame. de excess. prelat.*

In contrarium est veritas in casu proposito; quia ad hoc, ut confessio extra iudicium faciat iudicium ad torturam, debet esse conformiter facta cum lo-

co & tempore, alias nullum facit iudicium, & ita prædicta intelliguntur; quia debet confessio esse iuncta cum ratione verisimilit. ita not. dicit Pat. in tract. synd. in cap. quia communiter in ver. tortura. & sententia Bal. in *l. bone fit. col. 2. ver. modo quaro. C. de reb. ered.* Sed licet nō faciat iudicium; tamen potest ex ea extra ordinem puniri cōfessus, tanquam glorians de delicto, secundum Pat. in *d. cap. quia communiter. in super. c. quæ habentur in d. c. quæ sit grame. de excess. prelat.*

Familiaris quidam vel coniunctus cōmisit vana delictum, habens tractum successiuum, quod delictum resultat in fauorem domini sui, vel coniuncti, ut quia impedit testes examinari contra coniunctum vel dominum scienter. Queritur, an tale delictum præsumatur committi de voluntate coniuncti, vel domini, taliter, quod ipse teneatur: Et videtur, quod non; quia regulariter dominus non tenetur ex delicto famuli, quando aliter non apparet de eius mandato, ut per Bar. & Doct. in *l. 1. §. familia. ff. de publican. gl. in c. cum ad sedem, in vers. inter dūm. de reb. spol.* Similiter nec coniunctus debet teneri ex facto coniuncti. *herimen ff. de pœnu. l. sanctimus. C. eod. tit. & in dubio non præsumitur delictum. l. merisio. ff. de profusio.*

In contrarium est veritas; scilicet quod teneretur coniunctus vel dominus. & potest compelli, ut faciat delictum cessare, ac etiam puniri; quia ex quod dicit, & non prohibet, præsumitur fieri de eius voluntate, cum resultet in eius fauorem. Casus est in *consuetum. el. 1. & ibi per Abb. de testib. & Iaf. in l. civitas. ff. de reb. ered. col. 2.* Et hoc procedit in delictis habentibus cautam successiuam, ut supra; secus si momentaneam, ut in homicidio, quia non tenetur. ita habetur in *loco præallegato.*

Testator fecit testamentum in scriptis clausum, in quo apposita fuit clausula codicillaris, & quod valeat omni meliori modo, via, &c. prout communiter solet apponi, demum reperitur, quod non valet, ut testamentum in scriptis, quia forte deficit subscriptio testatoris, vel aliquod sigillum, vel aliqua solemnitas; tamen sunt omnes solemnitates requisitæ in testamento nuncupatio. Queritur an valeat ut testamentum nuncupatum. Et videtur, quod non; quia ex quo testator elegit viam testandi in scriptis, videtur renunciasse nuncupatio. Unde deficit eius voluntas in nuncupatio, ut tenet Bar. in *l. fin. ff. de iuro codicill.* facit pro hoc quod habetur per Bar. in *l. contractus, in 1. col. in fi. ubi dicit, quod eo ipso, quod partes querunt Notarium, censentur velle contrahere in scriptis, adeo, quod non valet aliter contractus, nisi scriptura interueniat.*

In contrarium est veritas. scilicet quod imo tale testamentum valeat, ut nuncupatum; quia non est putandum, quod testator voluerit & astringere ad unam viam testandi. ita not. tenet Cyn. in *l. hac consulesissima. S. per nuncupationem. C. de testam. & ibi eum sequuntur Alex. & Iaf. & communiter Mod. &*

Ang. & Imol. in l. §. *fin autem*. ff. de *hered. inst.* & Alex. in *con. 176. col. 1. vol. 5.* Et multo fortius hoc procedit, vbi esset illa clausula *codicillaribus*, *omni meliore modo*, &c. per quam manifeste apparet, quod testator voluit se adstringere ad specificata, & sic ad testamentum in scriptis. Ita Alex. in *consil. 111. vol. 5.* Et quod dicta clausula operetur, vt in vim nunciipatiui valeat, tenet expressè Alex. in *d. consil. 176. idem sentit Bart. in l. 1. in 3. sol. ff. de iure codicill.* vbi dicit, quod dicta clausula supplet defectum solemnitatis ommissæ, & not. in *l. codicillu. §. fin de leg.* Nec obstant contraria, quia procedunt, quando aliud constaret de voluntate testatoris. Nec obstat, si id, quod ago, non valet vt ago. d. l. 1. §. *si quis ita*. ff. de *verb. obligat.* yuia illa regula non procedit, quando contrarium apparet per dictam clausulam. vt not. Doct. maxime Alexand. in *d. §. si quis ita*. dum loquitur de iuramento, quod tantumdem operatur.

Agens ad legatum sibi factum in testamento inualido contra heredem, si succumbit eo, quod testamentum non valet, & appellatur, an possit in causa appellationis intentare petitionem hæredit, contra eundem, asserendo se esse heredem ab intestato. Et videtur, quod non, quia iudex appellationis nõ potest iudicare, nisi super meritis primæ causæ, secundum Bart. in *l. 2. in fin. C. si aduer. lib. sed ista cautio petit. hæred. est p. n. u. d. uersa à causa principali &c.*

In contrarium est veritas, & ratio est, quia agendo ex testamento, quod putabatur valere, ignorabatur ab intestato sibi competere: vnde non videtur illi iuri renuaciasse. *l. mater de inoff. testam. ita est dicitur. consil. Neap. in terminis. m. 53.*

Vir & vxor acceperunt simul in emphyteusim pro se, & eorum liberis, vxor habebat filium ex alio marito, an iste filius succedat in emphyteusim. Videtur, quod non, p. oper illam dictionem, *eorum*, per quam videtur dispositio verificari solum in vtriusque filius.

In contrarium est veritas, vt determinat Bald. in *auth. qui rem. colum. 2. c. de sacrosan. eccl. & alligat rationem, quia talis debet esse materia amor, vt pater prouideat filiis ex quocunque matrimonio procreatis.*

Venditor fundi promisit emptorẽ de iure, & de facto defendere, prout communiter apponi solet clausula in instrumentis venditionum. Modo quidam vult per violentiam expellere emptorem: an venditor teneatur eum defendere cõtra illum violentum, & armata manu, si opus fuerit. Et videtur, quod sic, ex quo enim se obligauit etiam de facto defendere, tenetur vigore suæ promissionis.

In contrarium est veritas, scilicet, quod per talem promissionem non videtur promississe factum alienum. Vnde talia verba, de facto, debent citiui modo intelligi, scilicet assistere liti, & subministrare expensas, & teneri in casu, quo res fuerit eucta in curia iudicis, quæ omnia sunt facti, non autem

tenetur contra violentiam defendere; quia iste dicitur casus fortuitus, qui non censetur promitti in contractu. ita in terminis tenet Bald. in *l. fi. C. de act. empt.* quod vltimum intelligitur de incuria iudicis, scilicet, quando venditor fuit in culpa in non appellando; alias secus, quia non tenetur, &c.

Quidam commisit vnum delictum habens tractum momentaneum, pura homicidium, stetit per 10. annos, & non fuit de eo inquisitus, postea inquiritur, & conuincitur, an debeat pœna mortis condemnari. Et videtur, quod sic, per titulum *ad leg. Corn. de sicar.* & per *consil. terminum vite*, & per regulam, quæ se habet, quod homicida semper expectet, quod facit, *tex. est in l. 3. C. d. Episc. aud.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod mitiori pœna puniatur, non enim pati pœna puniuntur delicta de recenti commissa, & antiqua per decem annos, *tex. est in l. si dicitur. ff. de pœna. vbi per gloss. & Bartol.*

Quidam litigans in iudicio occupatus aliis negotiis, constituit procuratorem, & se absentauit, pars aduersa intendit velle illum examine facere in causa vt principalem, & sic est mittendus ad eum examinatur. Queritur, cuius expensis debet mitti ad eum examinandum? Et videtur, quod expensis petentis, sicut dicimus in testibus, qui debent examinari, & produci expensis producentis. *l. quoniam libers. & ibi habetur. C. de testib.*

In contrarium est veritas, scilicet quod expensis ipsius absentis; & ratio est, quia non debet per suam absentiam fieri deterior conditio ipsius aduersarii. *l. 2. §. de sedi. & ibi Bart. & Doctor. ff. ex quibus causis in poss. eat. ita in terminis voluit Bald. & Ang. & Albert. in l. si actor. ff. de procurat. & Anchar. in cap. statutum. §. in super. de rescript. in 6. & in decision. consil. Neapol. 177.*

Vtrum Episcopus possit excommunicare aromatarium miscentem farinam fabarum in cera, & illam vendentem. Videtur, quod non, quia non debet se immiscere in iurisdictione laici sibi non subditi. Item, quia licitum est miscere talia, secundum Bart. in *l. 1. C. de conditu in pub. hor. lib. 10.* Er aduerter, quia *tex. iste* habet locum in fisco tantum.

In contrarium est veritas, scilicet quod Episcopus possit eum punire pœna pecuniaria, vel alia arbitraria, propter peccatum. ita tenet Abb. antiquus in *c. 1. de empt. & vend.* quem sequitur Fel. in *cap. irrefragabili. §. caterum. de offic. ord. in 2. colum.* quod not. quia per hoc potest extendere iurisdictionem Episcopi ad omnes similes casus contra commiteates fraudes in istis vtensilibus, quæ venduntur, quod dictum domini Abb. refert Ioan. Andr. in *Novell. in c. 2. de empt. vendit. & Roman. in singul. 450. in c. 1. in interrogatus.* item puniuntur vendentes venosas aromata. *tex. est in l. 3. §. also. & ibi Angel. ff. ad leg. Corn. de sicar.*

Stante pragmat. quæ incipit, *odia. vers. de com. missi.*

missi ferendi inter coniunctos. quæritur, si causa fuit bis compromissa, & expiravit, an debeat tertio compromitti. Et videtur, quod sic, nam stante tali statuto, & si nullus expiraret compromissum, nullus deberet causa compromitti, quia statutum semper loquitur. ita dicit Alex. *in cons. 70. col. 2. vol. 8.* & Bald. *in cons. 487. vol. 4.* & tal. plene *in h. si quis ex arg. §. prae-ter ait col. 2. ff. de edendo.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod vigore dictæ pragmat. non debet causa ultra bis compromitti; quia cum dicta pragmatica apponet tempus trium mensium, finito tempore cessat eius dispositio. ita in terminis deciditur *in decis. consil. Neap. numero 46.*

Quidam fuit condemnatus, quod erueretur sibi oculus dexter, executor errore ductus eruit sibi sinistrum. Quæritur, an debeat etiam dextrum erueri? Et videtur, quod sic; quia non est satisfactum sententiæ.

In contrarium est veritas. ita tenet Bart. *in h. legationes. §. qui reprobus. de pign. act.* & Par. *in tract. syndic. vers. exco. usis. tal. in l. Imbranium ff. de condit. indub. col. 10.* Non obstat contrarium; quia loquitur, quando potest in pristinum restitui statutum; quia tunc debet reiterari executio; sed quia oculus sinister non potest restitui, ideo non est effodiendus dexter in præiudicium delinquentis.

Vtrum in regno Siciliæ sit necesse appellare in scriptis, quando non appellatur eadem die à sententia diffinitiva, & vtram ab interlocutoria sit omnino appellandum cum expressione causarum grauaminis? Et ad vtrum que quæsitum videtur dicendum, quod sic; nam primum probatur ex not. per Bart. Imol. & Doct. *in l. 3. libelli. ff. de appell. resp. per cap. cordi de appell. libri 6.*

In contrarium est veritas, & hæc est noua ponderatio; quia vbi viget statutum, vel constitutio, quod in causis non feruent iuris solennitates, potest quandocumque appellari intra decem dies, & sine expressione causarum grauaminis, & sine scriptis. Ratio est; quia istæ sunt solennitates iuris positivæ, quæ censentur sublatae. ita not. tenet Ang. *in consil. 266. vers. quia dicta consil. &c.* adde ad hoc & Phil. *in c. ut debissim. col. 8. de appellat.* sed in regno habemus capitulum, *descentes.* quod introduxit istud; ergo, &c. & ego fortius pondero capitulum illud ibi; *vel quacumque via causas deuolutas contingat, &c.* quia per illa verba comprehendit causas deuolutas etiam per viam appellatiõnis.

Pater legauit filio suo spatio certum fundum pro alimentis iuxta expositionem *c. cum haberes, de eo, qui duxit in maritum, quam pol. per adult.* An per tale legatum censetur relicta proprietas, non solum usufructus. Et videtur, quod sic; quia quando legatur fundus pro alimentis vel ad alimenta, censetur relicta quo ad proprietatem, vt not. Bart. *in leg. donatione, §. speciales. ff. de donat. & in l. Titia causa testamenti.*

co. §. si de legat. 2. & in l. 4. de alimen. & cib. leg. & tal. in l. cum hi §. si vni. ff. de transact.

In contrarium est veritas in spurio, & est ratio, quia non est capax proprietatis. ita not. Bald. *in l. iam, quam. col. 5. C. fideicom.*

Maritus legauit vxori decem saccos frumenti, donec castè, & honeste vixerit quolibet anno, modo vxor nubit, vel intra duos menses moritur, non expectato anno, an debeat habere omnes decem saccos frumenti pro toto anno, an vero pro rata tantum temporis, quo fiet vidua. Et videtur tantum pro rata temporis, scilicet, pro duobus mensibus, quia non impleuit verba testatoris, qui fecit mentionem de quolibet anno.

In contrarium est veritas, scilicet, quod pro toto anno debetur: Vnde habebit omnes decem saccos frumenti. Casus est *in l. à vobis. de annu legat.* per quem ita decidit Signo. *in cons. 53. in c. quidam nomine Iacobus. in fin.* & est ratio; quia tale legatum pro primo anno est purum, ergo statim cedit dies secundum Bart. *in l. ista cum testamento. §. fin. in fin. ff. de leg. 2. & Alex. in cons. 40. col. 1. vol. 1.*

duo erant fratres in eisdem patris potestate constituti; vnus forte, qui habebat peculium castrense, vel quasi, mutauit alteri fratri certam pecunia quantitate, deinde frater debitor in repetitione opponit exceptionem Macedoniani. Quæritur, an obstat: Et videtur, quod sic, *not. in ad Maced. qui ad hoc fuit inductus.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod teneatur cum effectu; & dicta exceptio non possit opponi. gloss. est *in l. frater à fratre ff. de condit. indub. in gloss. magna post princip. quam ibi ad hoc ponderat Bal. & sequitur tal. sibi in 16. colum. & ita limitatur titulus ad Macedon. vt non procedat in fratribus, quando sunt in eisdem patris potestate, & rationem assignant doct. ibi, & maxime tal.*

Pater dedit dotem filia suæ, & in continenti fuit stipularus in casu soluti matrimonii, eam sibi & hæreditibus suis restitui, non autem filia euenit casus soluti matrimonii per mortem filia, liberis superstitibus, pater petit dotem ab eius genero vigore dictæ stipulationis. Quæritur, an possit? Et videtur dicendum, quod sic; nam licet alias non existente stipulatione non possit petere obstante consuetudine Martini, tradita *in l. dos à patre. C. soluto matrimonio.* tamen propter dictam stipulationem in contrarium factam, filio auaritius consolidationis, & per consequens ad hæredes nihil transiit; quia actio remanet in solo patre. vt not. Bart. *in l. post dotem. col. 1. & §. soluto matrimonio. & in l. penult. C. filia. eodem tit.*

In contrarium est veritas in hoc regno, vbi viget statutum, quod filia dotata non succedat patri tantibus masculis. vt est constitutio regni, *in aliis quibus,* quo casu dos debet esse libera penes filiam, cum succedit loco legitimæ; vnde talis stipulatio reddi-

redditur patri inutilis, & tam ipse, quam eius hæres possunt per filiam & hæres suos cogi, vt talem stipulationem remittant, & possunt hæres filiz repellere patrem agentem vigore dictæ stipulationis, & etiam petere ab eo dotem, quam non assignauit. Vnde dictus gener tanquam administrator suorum filiorum, hæc omnia facere potest. ita pulchre tenet Socin. *in consil. 9. colum. 8. & 9. volum. 1. & Alexand. in consil. 140. colum. 2. versic. præterea, volum. 1. & Bald. in l. fin. colum. 2. C. de dotis promiss. & Lud. Rom. in d. l. post mortem.*

Rex concessit Titio feudum pro se, & suis filiis masculis & fœminis, moritur Titius relicto filio, & filia; certum est, quod filia non succedit existente filio, vt *cap. 1. §. filia. de feud. success.* Sed pone, quod filius moriatur absque liberis, an eius soror succedat in feudo? Et videtur, quod sic; quia concessio fuit facta æqualiter pro filiis masculis & fœminis, Vnde censetur filia habitata, vt saltem cessante masculino succedat.

In contrarium est veritas; quia ex quo filia fuit semel exclusa, propter existentiam masculi, eadem perpetuo exclusa, adeo, quod feudum reuertitur ad Regem, non obtinet dicta concessio ita facta. Calus est *in c. 1. §. quæ etiam Episcop. vel Abb. in vsib. feud. & ibi expresse Bald. & And. de licet. idem etiam tenet Socin. in consil. 19. colum. 2. volum. 1.*

Si quis fideiussit pro aliquo, & deinde superuenierunt graues inimicitiz inter ipsum & reum principalem. An possit petere per hoc se liberari à fideiussione. Et videtur, quod non; quia non debet esse præiudicium tertio, & sic creditori. *l. si quis in suo §. legu. C. de inoffic. testam.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod propter inimicitias non tenetur quis stare vltimus in fideiussione, sed potest ab ea eximi, ita tenet Ludou. Rom. *in consil. 49. vers. 4. allegat. Ioan. Andr. in addit. Spec. in tit. de iudic. in §. specialia. in addit. qua incipit, hic notat. quod cum lex, &c.*

Fuit factum legatum alicui, si cum Titio moraretur, & sic sub conditione, legatarius vult cum Titio commorari, vt legatum consequatur. Vxor dicit, ego volo, quod stes mecum. Queritur, an legatarius ab vxore impeditus, possit habere legatum? Et videtur, quod non; quia ex quo non implet conditionem in forma specifica, vt tenetur, non debet habere legatum, text. est *in l. Marim. de condit. & demonst. rat.* Veritas autem est, quod debet morari legatarius de die cum Titio, & de nocte cum vxore, vt ei reddat debitum, & habebit legatum. Si autem haberet necesse etiam de die cum vxore morari, vt quia forte vxor esset infirma; tunc etiam de die cum vxore morando, & non cum legato, consequeretur legatum, & conditio in eo apposita, haberetur pro impleta; quia per eum non statuta haberetur per Bart. *in l. Mania. §. vxor. ff. de an. legat.*

Maritus ex frequenti petitione vxoris donauit ipsi rem quandam, & tradidit, qui paulo post mortuus est. Queritur, an talis donatio sit confirmata morte viri? Et videtur, quod sic, per text. *in l. Papi. nianus ff. de donat. inter vir. & vxor.*

In contrarium est veritas; quia ob importunas preces mulieris, præsumitur maritum donasse calore itacundiz. Vnde morte non confirmatur, secundum Bald. *in l. 1. §. si vir. col. pm ff. de acquir. poss.*

Procurator producit mandatum, quo cauetur, quod dominus constitutus promittit habere ratum omne totum, & quicquid legitime gestum fuerit per eum. Dubitatur, an tale mandatum valeat, & an possit impugnari per illud verbum, legitime, & videtur, quod valeat, & impugnari non possit, nam ipso iure constitutus procuratorem, non censetur mandata sibi illicitum, sed solum, vt faciat illud, quod iuris est vt not. Bart. & Alex. & communiter moder. *in l. 3. §. si procurat. r ff. quod quisque iuru. ergo apponendo illud verbum, legitime, expressit illud, quod tacite inerat, quæ expressio non debet actum vitare. l. hac verba. de leg. 1. l. non recte. C. de fideiuss.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod imortale mandatum, non valeat, & admitti non debeat ita tenet Bartol. *in l. que omnia. §. plane. ff. de procurat.* Alexand. *in l. qui bona. §. si alieno. colum. fin. ff. de damn. infect. gloss. in Clemen. 1. & ibi etiam Cardin. in 7. quest. de procurat. & Canon. in cap. fin. de dilatio.* Idem etiam si dixisset in mandato, promitto ratum habere, quod vitaret gestum fuerit; quia talem procuratorem potest aduersarius impugnare, & est nullum tale mandatum tanquam capratorum, ita tenet Bald. *in Rubrica. C. de exercit. colum. 1. in fin. & in l. cum mandati. C. mandati. & gloss. not. in cap. relatio. 21. quest. 1.*

Quando imploratur brachium iudicis secularis, pro executione sententiz iudicis ecclesiastici, licet non possit cognoscere de iniquitate sententiz; potest tamen cognoscere de eius nullitate, & sic eam repertam nullam, non exequi. ita tenet Angel. *in consil. 275.*

Licet primo videatur facere in contrarium; quia eius officium non stat in cognoscendo, sed tantum in exequendo. vide Par. *in tractat. synd in versic. brachium.* & late per Asshet. *in præmio constit. reg. in princip. colum. 12. & seq.* vbi ponit de hoc quatuor veras conclusiones.

Debitor obligatus ad soluendum cum iuramento intra certum tempus non soluit in termino propter difficultatem; quia modum soluendi non habuit, ex causa impotentiz volebat post terminum petere absolutionem a iuramento, & opponere contractum dubitatur, an possit. Et videtur, quod non; quia absolutio à iuramento debet peti ante terminum solutionis, post enim non conceditur, ex quo insidit iam in petiuntum petens, vt not. Abb. *in 61.*

*in 2. col. & ibi Felin. & Canon, communiter de iure-
iur. ad 10.*

In contrarium est veritas; quia difficultas seu culpa excusat in non soluendo à periurio, *cap. braui.* & ibi Abb. & Canon. de *iureiur.* not. Bald. in *l. ob eruari. §. proficiscis. col. fin. in 33. qu. ff. de officio procons.* Vnde potest in hoc casu peti absolutio; cum nō dicatur periurus stante difficultate. ita tenet Fel. in *c. 1. col. antepenult. vers. certiss. casum. de iureiur.* & contra loquuntur secundum eum, quando quis dolo incidit in periurium; quia dolose non soluit in termino cum posset, vide quæ habentur in *cap. licet. in fin. si de feud. fuer. controu.*

Extat vulgata iuris regula, quod spoliatus ante omnia debet restitui, & postea super illa re conueniri. *l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Juliam. de vi.* Modo accidit, quod ego steti spoliatus per vnum annum possessione mea. fuit post annū restitutus. Dubitatur, an post restitutionem possim statim per aduersarium inquietari super illa re, Et videtur dicendum, quod sic; quia ex quo aduersarius meus omnia adimpleuit, restituendo mihi possessionem, nihil videtur illi ob stare, quare nunc me reconuenire non possit.

In contrarium est veritas, scilicet, quod statim me molestare non possit, sed debet me sinere manere tanto tempore in pacifica possessione, quanto steti spoliatus, vnde non poterit me molestare, nisi elapso anno à die restitutionis. ita tenet Abb. in *c. venerabilis. col. 2. de officio deleg.*

Quidam fuit acensatus vel inquisitus de homicidio. examinatus in processu dixit, se occidisse ad sui defensionem, faciendo vnicam confessionem, non diuidendo ipsam, vt quia dixit, occidi me defendendo, non probato aliter de homicidio petentes; dubitatur, an ex tali confessione possit ad mortem damnari?

Et videtur, quod sic, quia ex quo occidendo habet præsumptionem iuris cōtra se. *l. 1. C. de sicar.* potest dicta confessio acceptari, quatenus facit contra confitentem, licet sit vnica, & ipsi confitenti incumbat onus probandi, quod fiat ad defeasionem, vt not. Bart. in *leg. Auruleus. §. idem quasi. ff. de lib. leg.* Vnde quia pœna homicidii est pœna mortis, vt in *constit. terminum vite*, ergo debet ad mortem puniri propter talem confessionem.

In contrarium est veritas; quia ex quo confessio fuit qualificata tali qualitate, quæ delictum purgat, quamuis eam sciudendo remaneat contra confitentem iuris præsumptio; tamen ex tali vehementi præsumptione non potest capitaliter damnari confitens, sed mitius. ita singulariter tenet Abb. in *c. auditu. col. penult. de rescript.* & ibi Fel. *col. 1. in fin.* & idem in *c. cum venerabilis. col. 4. in fin. de except.* & illud dictū sequitur Alex. in *leg. non solum §. si fundum. de nou. oper. nunc.* & Soc. in *l. 1. ff. de vulgar. & pupill. col. 1. quod not.* & vide Thom. Gram. *vol. 2. in princ.*

Creditor præsentauit instrumentum contra debitorem, in quo erat scriptum, quod ad preces & petitionem creditoris erat extractum, non autem dicebatur ad preces vtriusque partis; dubitatur, an valeat; Et videtur, quod sic, nam sufficere debet rogatus illius, in cuius utilitatem factus est contractus; quia alias ille, in cuius præiudicium tendit, nunquam rogaret Notarium extrahere contra se.

In contrarium est veritas, scilicet, quod tale instrumentum non valeat; quia quando contenta in instrumento dependent à voluntate duorum, prout in casu proposito, vt in debito contrahendo, requiritur de substantia, quod vtraque pars roget Notarium, quod in instrumentum faciat; quia alias Notarius non potest conficere instrumentum contra debitorem, eo non mandante. ita tenet Alex. in *constit. 110. eximie Doctor. vol. 2. & Abb. in c. 1. vol. antepen. & pen. de fide instrum.* secus est, quando instrumentū dependet à voluntate vnius, prout est protestatio, & aditio hereditatis, & similis; quia tunc sufficit rogatus tantum illius. Et ex hoc dico, vtile esse, quod Notarii in fine cuiuslibet contractus apponant illa verba, & illam clausulam, scilicet. quia ambæ partes voluerunt, quod de præsentis contractu possim extrahere publicum instrumentum, & deinde in extractione fateatur, qualiter ad preces vtriusque partis factum est instrumentum; quia creditor sibi, alias non valerit, si dixit, ad preces vnius vt supra.

Muscipula transiens cum igne ad domum alienam, si damnum facit, & incendium, an teneatur dominus muscipula; & dic, quod non. ita not. dixit Abb. in *c. si egressus. in fin. de insur.*

Iudex cum vellet ferre sententiam in aliqua causa, citauit partem, & in citatione non dicebatur, quod veniat ad audiendam sententiam, sed solum quod veniat ad audiendum intentionem curiæ. Dubitatur, an valeat talis citatio. Et videtur, quod sic; nam non refert, quid ex æquipollentibus fiat. *l. si mater. & ibi Bart. & gloss. & Doctor. C. de instir. & sub. & gloss. in leg. pra. es. C. de sensent. Bart. in l. ab emptione. col. in fin. ff. de pact.* vnde quando iudex citat ad audiendum suam intentionem, perinde est, ac si dicat ad sententiam; cum sententia sit intentio, & declaratio voluntatis iudicis; ergo debet citatio valere, &c.

In contrarium est veritas, scilicet, quod talis citatio non valet, nisi expresse dicatur ad sententiam, vnde si ferretur parte non comparente, esset ipso iure nulla, tanquam lata parte non citata, ita est *decis. Rot. num. 10. 347. incip. retentio eodem themate.* & tenuit Felin. in *capit. consultius col. 6. vers. si sciendo nos de officio delegat.* pro hoc est gloss. in *Clemar. sepe. in vers. ad id. de verborum signifi. fiat & text. in cap. 2. & ibi Gemin. in 6. not. de do. & contumac. libr. 6. & Alexand. in l. filius famil. §. diuis. col. in fin. de leg. 1.*

Testis productus, si ex aduerso interrogetur, an sit

fratris producentis, & dicit cum iuramento, quod non, & deinde contrarium probatur, an vitietur eius dictum? Videtur, quod sic, ex quo enim est peritius in vno, non creditur ei in reliquo, *h. qui falsus, vel vana, ff. de testib.*

In contrarium est veritas, scilicet quod non corruat eius dictum, ita not. tenet Ang. in *consil. 194.*

Utrum Episcopus possit excommunicare laicos, seu testes laicorum nolentes deponere in seculari. Videtur, quod non, quia iudex secularis habet sua remedia civilia ad compellendum testes; ideo iudex Ecclesiasticus non debet se intromittere, ponendo falsem in mellem alienam. *cap. venerabilem l. de electis.*

In contrarium est veritas: nam testis tacens veritatem peccat mortaliter, & ratione peccati potest Episcopus excommunicare eum, donec deponat veritatem, ita tenet Abb. in *e. ad nostram. el. 2. colum. 1. de iurorur.* ubi dicit plus, quod quando aliquis non potest habere testes ad probandum suum negotium, quia ignorat testes, qui sciunt factum, fieri faciat proclamari per Episcopum, ut quicumque scit veritatem de tali negotio, debeat comparere in iudicio ad deponendum sub poena excommunicationis. & est optima practica. *Admiss.* Idem dicit ipse Author in *no Speculos part. 4. dist. 11. n. 14.*

Tutor, curator, vel procurator, habens generale mandatum vendidit vnam rem tutorio nomine, & illam se constituit precario possidere, vel conducit, vel assignat, an per hoc transferatur possessio. Et videtur, quod sic, quia per istos modos fictos transfertur possessio vera, ut not. gl. & doct. in *l. 3. in prin. ff. de acq. poss.*

In contrarium est veritas, quod istae personae, quae gerunt negotia aliena, non possunt transfere possessio. per actus fictos, sed per solam actualem immersionem, ita tenet Bartol. in *l. 1. in prin. e. lum. ff. de acq. ven. poss. ff.* & ibi etiam Alexand. *colum. fin. quod not.*

Dicit constitutio regni, in aliquibus, quod filia foemina non succedit patri statibus masculis, dummodo sit dotata de bonis paternis; Nunc ostendit dubium, pater iulstruit filiam hered. in testamento vna cum masculis, filia mortuo patre statim non ostendit hereditatem non adita. Queritur, an hereditatem transmittat ad heredem suum quemcumque ex potentia iuratis iuxta *l. fratru. C. de iure delib. apud hostes. C. de iur. & leg.* Et videtur, quod non, quia per dictam constit. filia desinit esse sua patri, ut not. Bartol. in *l. 1. §. sciendum. de iur. & leg.* ergo non transmittit de potentia iuratis, sicut dicitur in filio emancipato, qui etiam hodie non transmittit ex potentia iuratis, ut tenent communiter doct. in *l. verba. de acq. hered. Bald. in authen. in successione. de iur. & leg.* Alexand. in *d. l. si fratru. & in l. si emancipati. colum. quinta. de collat. l. si in emancipati. colum. tertia. C. qui admissi.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod imo filia transmittat, & non est verum, quod desinat esse sua; imo remanet sua, non obstante dicta constitutione. Nec obstat dictum Bar. in *d. §. sciendum*, quia procedit, quando statutum in totum excludit filiam a successione: secus si iubet eam dotari, prout vult dicta constitutio ita tenet Alexand. in *consil. 111. volum. 1. Iason in l. si arrogator. colum. 1. ff. de adop. & in d. l. si emancipati. colum. antepen. Praeterea dicta constitutio loquitur ab intestato, cessat ergo condito testamento, ut ibidem habetur, & in tantum hoc est verum, quod etiam valet tale testamentum solum cum duobus testibus tanquam inter liberos, ut not. Alexand. in *l. hac consulti. §. ex imp. f. l. col. fin. C. de testam.**

Fuit impetratum rescriptum a superiore contra quendam pauperem, & in impetratione nulla fuit facta mentio de eius infirmitate; Dubitatur, an tale rescriptum dicatur subrepticum? Et videtur, quod non, quia non oportet, imo releuat de eo facere mentionem, paupertas enim non impedit creditorem consequi ius suum, qui debitor pauper carceretur, si non soluit, ut *rot. esset. qui bor. ced. poss.* unde non debet exprimi in rescripto impetrantis, nisi illud, quod possit mouere animum superioris, ad non ita rescribendum, ut per Felin. *ex l. iura. col. 5. de rescript.*

In contrarium est veritas; quia non valet rescriptum, si in impetratione non fiat expressa mentio de miseria in specie, qua est affectus ille, contra quem impetrat, ita not. tenet Felin. in *e. significantib. col. 2. in fin. de officio deleg.* allegans ita tenere Inno. ibi. & Card. in *consil. 136.*

Quilibet de iure tenetur purgare viam ante domum suam, dicit text. in *l. adles. de viis. §. l. fruend.* Modo dubitatur, utrum conductor teneatur purgare viam ante domum conductam, Et videtur, quod non, quia istud onus spectat ad dominum, sed conductor non est dominus; ergo, &c.

In contrarium est veritas, scilicet, quod teneatur purgare: verum expensas, quas facit, excomputat locatori in pensione domus, ita Bartol. in *d. l. adles.* & Capol. in *tra. foris. in tit. de fornicato. via in 15. quaestio. ubi idem tenet de refectione viae.*

Gabellarius macinae farinae seu molendinorum debebat percipere certum quid pro quolibet modo farinae nomine gabellae, cum esset in fine anni suae conductionis, diminuit ipsam solutionem, & notificavit publice cunctis volentibus ire ad macinandum, quod soluant solum medietatem gabellae, ad hoc, ut alliciat plures ad macinandum; Dubitatur, an possit istud facere in prauidicium conductoris sequentis anni. Et videtur, quod sic, quia pro toto illo anno gabella est sua, & in re sua quilibet est moderator, & arbiter. *l. in remandata. C. mand. & in iud. videtur donare medietatem solutionis, quae donatio cuiuslibet est permissa de re sua, toto tit. de donatio.*

In contrarium est veritas, quod hoc facere non possit; quia corrumpit fructus anni sequentis, & prejudicat futuro conductori quod facere non potest conductor. *l. de hac distinctione. §. cum fundum. ff. locat. ita in terminis tenet Salic. in diu. §. cum fundum. ubi etiam Bartol. sentit; nam tanto pauciores ibunt in anno sequenti ad macinandum, & istud dictum solus sequitur Ias. in l. si quis nec causam. §. nec pignori. ff. si certum petatur, cum etiam re propria non liceat uti ad alterius iniuriam, ut tenet Felin. in c. cum access. in fin. de const.*

Testator habebat duos equos; dixit, unum ex equis meis lego Titio, alium Sempionio, non specificando quem vni & quem alteri legaret. Modo est contentio inter legatarios, quis primo debeat eligere. & videtur dicendum, quod hæres eligit; quia in dubio electio est debitoris. *l. plerumque. in p. ff. de iure. dot.*

In contrarium est veritas, quod electio spectat ad legatarios, & qui primo nominatus est per testatorem, prius eligat. ita tenet Bart. & Alexan. in l. qui dicitur. de leg. 1.

Quidam fuit conuentus super quodam prætestamento deo, qui comparuit, & in liti coæstestatio dixit, nego me esse debitorem, nisi probetur. Actor probauit debitum, & sic reus fuit condemnatus, qui volebat appellare. Quæritur, an possit. Et videtur, quod sic; nam appellatio est defensio, quæ nemini est neganda. *c. cum speciali. §. porro. de re. & tenet Socin. conf. 195. col. 3. vol. 1.* ubi plus dicit, quod licet alicui deuegetur audientia per principem, non tamen censetur denegari appellatio.

In contrarium est veritas in casu proposito; nam dicendo negotium non probetur, videtur confitenti in causa, probabitur; quia hoc impo. tat illa dictio, nisi, ut dicit Bart. in l. actione. C. de trans. Vnde facta probatione, reperitur reus conf. fens, & conuictus; ergo appellans non auditur. *l. 2. & ibi gloss. & Bald. quod app. non recip. ita in terminis tenet Bald. in c. cum access. ff. de const. dicens, quod imperiti aduocati ignorant hanc præticam, quod sequitur Ias. in l. actione. col. 1.*

Rusticus quidam vel idiota productus erat in iudicio, ut is examinaretur ad instantiam partis, super positionibus, ut principalis, ille volebat respondere in præsentia sui aduocati, vel procur. Dubitatur, an possit hoc videtur, quod non; nam quando examinatur principalis, non debet ibi adesse suus procur. vel aduocatus, ne eum instruat, ut not. Bartol. in l. si postulat auerit. §. habere. ff. de adu. & de hoc est titus mag. q. 283. quod quando cunctingue.

In contrarium est veritas; quia illud non habet locum in rustico, vel idiota, potest enim in eius examinatione interesse suus procur. ne decipiatur in respondendo, ita tenet Host. in c. dilecti. & iud. & Soc. in l. de vulg. & p. col. 1.

Mulier alienauit fundum dotalem cum iuramen-

to vel alienanti consensit, & iurauit; certum est, quod non potest ipsa mulier alienationem reuocare propter iuramentum. *c. cum cont. negat. de iur. iur.* Dubitatur, an mortua muliere hæres eius possit huiusmodi alienationem reuocare. Videtur, quod non; quia iuramentum defuncti licet quo ad reatum perituri non liget hæredem, ut not. Abb. in c. veritas. col. fin. de iur. iur. tamen quo ad roborationem contractus transit ad hæredem, ita not. Bald. in an. thes. sacramenta. v. fin. C. si aduer. vend.

In contrarium est veritas quia in isto casu iuramentum non validat contractum, sed tantum obligat iurantem, ut non possit contumaciter. ita habetur in d. c. cum contingat. Vnde cum sit personale ex parte iurantis, ut tenet Ca. in cle. 1. in ver. nos. in 3. q. de iur. iur. & doct. in d. c. veritas. & Bartol. in lo. generaliter. C. de reb. cred. extinguitur cum eius persona, & hæres multietis non tenetur illud seruare, imo potest alienationem reuocare, ita decidit Calder. in consil. in tit. de iur. iur. contrarium & verius tenet Abb. in d. c. cum contingat. col. 7. & 8. de iur. iur.

Quidam Notarius fecit instrumentum, in quo non apponitur iuramentum, nec apparet in eo delectipiam. Quæritur, an presumatur appositum; maxime si manas in tali casu, in quo requiebat pro validatione contractus, ut in alienatione feudi dotalis. Et videtur, quod sic; quia Notarius rogatus, quod apponat clausulas, & si non apponit, habetur pro appositis. *l. fin. & ibi Bald. C. de fidei. ff. l. quod finit. §. si nummos. si cer. col. 5.* unde cum in amentum sit clausula consueta apponi in contractibus, habetur pro apposita.

In contrarium est veritas, scilicet, quod iuramentum nunquam habetur pro apposito, nisi expresse appareat descriptum in instrumento, ita tenet Ant. de Bur. in c. par. de iur. iur. Socin. in consil. 85. col. 3. volum. 1.

Quidam iurauit super contractu usurario, vel alio a iure reprobato, vult contrauenire, & petere absolutionem. Quæritur, an id possit per procur. obtinere. Videtur, quod non; quia in tali actu speciali requiritur præsentia principalis, sicut dicimus in compaternitate, quæ per procur. contrahi non potest, ut not. Bar. in l. Gallus. §. forsan. in fin. ff. de lib. & posthum.

In contrarium est veritas, scilicet, quod peti possit per procur. & obtineri, ita tenet Fel. in c. 1. col. pen. in noua quæst. de iur. iur. Non obstat dictum Bartol. quia contrarium communiter tenetur, secundum Bald. in l. 1. §. ne autem C. de cadu. Fel. in c. licet ex quadam. col. 3. de testib. sicut etiam dicimus in absolutione ab excommunicatione, quæ potest peti per procur. ut not. Abb. & Caçon. in c. cum de sub. res. de sent. excomm. c. in c. venerabilem. de elect. Bald. in leg. post mortem. §. 1. de adopt.

Substitutus pupillaris mortuo pupillo egit con-

ita hæreditatis possessores vigore substitutionis, probauit solum esse mortuum illum, cui fuerat substitutus, non tamen probauit, quod fuerat mortuus in pupillari ætate. Dubitatur, an possit obtinere. Videtur; quod non, quia pro fundamento suæ intentionis est, quod pupillus sit mortuus impubes, merito debet hoc probare. secundum Bart. *in l. hoc iure. de ver. obl.* Præterea semper ætas debet probari maior vel minor per eum, qui se fundat in ea. *l. si minore. & ibi Bart. & Bald. C. de rest. in integ. l. cum te. & ibi Bald. C. de probat.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod obtinet substitutus, eo ipso, quod probat pupillum simpliciter mortuum, & incumbit parti aduersæ illum esse mortuum maiorem. ita tenet Soc. *in cons. 89. col. 4. vol. 1.*

Mulier administrat tutelam pupilli in casu sibi permissio. iuxta *auth. matr. & auia*, non fecit inuentarium, nec librum rationum, nunc conuenitur, ut rationes reddat. Quæritur, an possit capi, & carcerari, ut pupillo satisfaciatur, videtur, quod non; quia mulier pro debito non carceratur. *C. de discr. iud. auth. sed hodie.*

In contrarium est veritas, quia potest carcerari, & in vinculis causam dicere. iuxta *l. 3. §. tutores. de suspectis. ut. ita etiam tenet Ludo. Rom. in con. l. 118. col. 2. & tenet Bart. in l. si quis sub conditione. col. 5. circa fin. ff. de testa. tutel. & in d. *auth. matr. & au. 2. col. pen. & dicit ibi Rom. quod est speciale pro debito tutelari, ut possit carcerari.**

Quidam vendidit omnia iura sua, vel vendidit mihi omnia bona, quæ habet, & habere sperat, factio hoc contra factio fuit sibi legata res, vel erat piscator, & cepit multos pisces prorecto rere in mari. Dubitatur, an teneatur mihi dare dictam rem vel dictos pisces vigore cõventionis. Et videtur, quod sic, ex eo quia promisit quæ habet, & habere sperat: unde videtur etiam futura promissio.

In contrarium est veritas, scilicet, quod non teneatur; nam talis promissio refertur solum ad ea, quæ habere sperat ex spe ordinata, seu causata præcedenti, non autem ex causa de futuro. Ita dicit Bart. *in l. specie. C. de donat.* vbi idem dicit in renũciatione iuris, quod quis habet, & sperat habere.

Debitor non obligauit bona sua in instrumento, verum dedit potestatem creditori suo ingrediendi bona sua, propria auctoritate, in casu contrauentionis, an per hoc censetur bona sua obligasse. & videtur, quod non; quia instrumentum non probat, nisi quatenus eius tenor se extendit, & in eo reperitur descriptum, ut not. Bal. *in l. ad probationem. l. 1. C. de prob. & in l. legem C. loca. faciunt not. per doct. in c. translatio. de cons.*

In contrarium est veritas; quia per pactum de capiendo, censetur obligari bona, casus est in *l. creditor. §. post dissolutionem. ff. qui poss. in pig. ha.* ita tenet Bal. *in l. creditoris. C. de pign. Alex. in d. §. post dissolutionem, in addi. ad Bart.* quod tamen limita in bonis ipsius de-

bitoris tantum, non autem sui hæredis, licet expresse faciat pactum de capiendo bona suorum hæredum, non tamen censetur ea obligare, ita de hoc est *decis. 12. o. consil. Neap.*

Aliquis citatus fuit contumax, iudex in pœnam suæ contumaciæ mandauit suis colonis vel inquilinis, quod non deberent de fructibus ei respondere, nec de pensionib. item fecit mandatum generale, quod nullus iter ad colendum eius agros. Dubitatur, an id facere possit? videtur, quod non; quia iudex non potest imponere noua genera pœnarum, ut not. Bal. *in l. increasibile. C. de pœnu.* vnde satis est, quod potest eum multare, vel coercere captis pignoribus. *l. 1. §. quod ergo. ff. de vent. in spic.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod ultra illas pœnas potest hanc etiam iudex irrogare contra contumacem. Casus est, & ibi hoc expresse dicit Abb. *in cap. grauamen. de sentent. excommun.*

In regno Siciliæ viget constitutio incip. *in aliquibus*, disponens, quod stantibus masculis feminæ non succedant, dummodo sint doratæ. Accedit, quod pater instituit hæredes filii s. in testamento. Dubitatur, an censetur etiam filias instituisse. & videtur, quod sic; quia in materia fauorabili arime in vltimis volunt, masculinum concipit femininum *l. si ita scriptum. de leg. 2. & plene per Doct. in leg. si quis id. quod. de iuris d. omni iud.* Præterea dicta constitutio loquitur ab intestato, non autem condico testamento, ut ibi per And. *col. 3.*

In contrarium est veritas, quia testator censetur disponere secundum d. constitutio. vnde filia non censetur institui, nec veniunt ad successionem. ita tenet Ancha *in leg. testat. post Bald. ibi in prim. ff. de part. & Alexand. in consil. 1. 7. volum. 1.* & Paul de Cast. *in consil. 410. volum. 1. l. si id quod. in 3. col. fallen. ff. de iuris d. omni iud. & Cotne. in consil. 197. volum. 4. in fin. volum. 1.*

Citatus fuit aliquis, ut comparere deberet in iudicio ad instantiam actoris, in tali die, adueniente die non compareret reus, actor instat; ut procedatur in eius contumaciam. Iudex vult facere gratiam citato, & expectare ipsum in die sequenti, & differre actum. Quæritur, an possit actor inuito & contra dicente, videtur, quod non, quia semel est acquisitum ius actori per contumaciam rei, ne procedatur ad vltiora, ut est pronisum in *reg. prag. Relatione*, non potest ergo iudex inuito actori supercedere: imo ipsum grauare videtur, & postea appellare.

In contrarium est veritas, scilicet, quod iudex potest eum expectare de iure, si vult, & eorum hoc stat in eius arbitrio. Casus est in *c. con. uluiz. & ibi Abb. & Fel. in v. not. de officio deleg.*

Res prohibita alienari vt emphyteutica, vel feudalis, vel prohibita à testatore sub pœna priuationis, vel alia pœna, si alienetur, & non tradatur, an alienans incidat in pœnam, videtur, quod sic,

sentia magnæ multitudinis hominum vltra numerum decem. Dubitatur, an ex tali confessione, possit damnari, & videtur sine dubio, quod non; quia confessio extraiudicialis non est sufficiens ad condemnandum, sed solum facit indicium ad torturam, vt est glossa, & Bart. in l. capite quinto. ff. de adult. & Bart. in l. quoniam. ff. de huius qui non infam.

In contrarium est veritas, quia ex quo est emanata coram multitudine hominum, facit plenam probationem, & est sufficiens ad condemnandum; quia transit in vim notorii, per ea quæ tradit Bald. in auth. quod licet in 10 q. 6. de collat. vbi dicit, decem testes facere notorium, & Felin. in c. si clerici, col. 6. versio. fallit sermo, de iudic. vbi allegat, ita tenere Ant. de But. in c. vestra, de cohabit. cler. & mul. & idem dicit Felin. ibidem, quando confessio fieret coram syodico repræsentante populum, & idem Felin. in c. olim, col. 4. de testif.

Quidam coniunctus puellæ, siue mater, vel etiam extraneus donauit ipsam, quæ habebat patrem, qui tunc erat absens, ut fuit stipulatus, vel pactus, vel aliter protestatus dotem sibi test. tui. Quæritur, an talis dotem possit aliquo modo repetere. Et videtur, quod non; quia cum non fuit aliter stipulatus, vel pactus, tenetur donasse, vt est text. in l. unica. de recond. & heres vxor. actio & præsertim in coniuncto, qui, si potestatur, videtur donasse; sicut dicitur in alimentis, vt per Bart. & Doct. in l. Ne jennis. de neg. gest.

In contrarium est veritas. Nec obstant contraria, quæ habent locum, quando onus dotandi spectat ad patrem puellam, vel alimentandi; secus quando de parentibus; quia ex quo ad eum pertinet tale onus potest dotem a patre repetere dotem actione neg. gest. illata tenet Bal. Nouel. in tract. de dot. in 3. priuilegio. 6. part. & est pulchra l. i. tit. 10. ad d. §. acced. & idem dicitur in alimentis, per text. in l. si quis à liberu. ff. de lib. agno. §. si mater. & sentit Bartol. in dicit. l. Ne jennis.

Actor egit rei vendidit aliquam rem, quam reus alienauit, vel permutauit, pendente iudicio. Modo actor petit à iudice, quod debeat aliam rem de bonis rei subrogare, in locum rei alienatæ, & super illa facere executionem, an possit, & videtur, quod non, quia actor habebat dominium directum ad illam rem alienatam, & non ad aliam, ratione cuius dominii habebat rei vindicationem.

In contrarium est veritas, scilicet quod ratione rei alienatæ, quæ haberi potest, alia subrogatur, in qua fit executio. Idem in re permutata; quia illa censetur subrogata, ita tenet Abb. in c. eccles. col. 1. vsq. l. pend. & Matth. in const. eorum fraudib. col. 4.

Debitor contraxit quoddam debitum liquidum cum creditore, de quo non fecit sibi instrumentum, neque cautelam. Quæritur postea per creditorem, vt faciat instrumentum de debito, Quæritur, an teneatur, videtur sine dubio, quod sic, per ea, quæ not.

Bart. & Doct. in §. eleganter. l. fin. ff. de dam. infect. vbi communiter doct. tenent, quod compellitur debitor ad faciendum instrumentum de debito creditori.

In contrarium est veritas in Regno, per ritum magnæ curiæ, item quod si qui debitores, per quem est dispositum, quod debitor, vigore instrumenti potest incarcerationi, & sic habet executionem paratam in personam, vnde vigore talis statuti potest debitor denegare instrumentum publicum, quando ab initio istud non conuenit, & hoc procedit etiam, vbi esset periculum de morte testium, vel alia iusta causa perendi dictum instrumentum, ita dixit Ang. in l. in omnib. ff. de iud. quem sequitur Alex. in d. §. eleganter. col. 7. vbi dicit esse mirabile.

In causa criminali est probatum crimen per vnum testem de visu, & per confessionem extraiudicialem. Quæritur, an ex tali probatione possit reus damnari, videtur, quod sic; quia istæ sunt duæ semiplenæ probationes, quæ iunguntur ad faciendam vnam plenam, secundum Bart. in d. l. admonendi. col. antep. ver. aduerse, & Alex. in consil. 11. vol. 4. & in consil. 12. consil. Neapol.

In contrarium est veritas, quod duæ semiplenæ probationes diuersi generis non iunguntur in criminalibus, gl. in c. veniens. el. 1. de testif. & ibi Abb. & Bal. in d. l. admonendi. col. 115. 116. & 110.

Testator reliquit vnam rem particularem & apposuit clauulam, quod testamentum valeat omnimodum modo, pro vt communiter apponi solet. Quæritur, an valeat tale testamentum, videtur, quod non, quia debuit relinquere titulum institutionis, alias filius censetur preteritus, & hoc quoque capitulum, in Auth. ut cum de ap. cog. not. Bart. & Doct. in auth. nonnulli. ma. C. de inst. testif.

In contrarium est veritas, scilicet, quod dicta clausula operatur, vt relictum censetur factum iure institutionis, vt testamentum valeat, secundum Bald. in l. quoniam. ff. de hered. in 7. & Alex. in consil. 213. vol. 3. & Paul. de altr. in consil. 345.

Filius hæres patris inuenit vnam rem in hæreditate, quam pater possidebat sine titulo, eandem filius possidet per decem annos. Nunc allegat se præscripsisse titulo pro hærede, & dicit se possidisse, non vt filium, sed vt agnatum, An præscriperit. Et videtur, quod non; quia suus hæres non probat titulo pro hærede. l. 2. §. filium. ff. pro hered. l. nihil. C. eo. titul.

In contrarium est veritas, scilicet, quod prodest sibi præscriptio, & contrarium loquitur, quando dicit se possidisse, vt filium, & suum hæredem, secus si vt agnatum, istud fuit singulare dictum Bal. in rub. extra de præscrip. col. 1. 4. quod multum exclamar Alex. in l. in iun. col. 2. de lib. & posth. & in l. 1. col. 2. C. qui admitt. & mod. in tract. præscrip. in Rapet. l. Celsus. nu. 49. de v. iurap.

Quidam emit rem pupilli, vel minoris sine de-

certo, possedit per aliquos annos, & fructus percepit, si postea res ab eo vendicatur, ex quo alienatio non valet, an teneatur etiam fructus restituere? videtur, quod sic; quia emens contra iuris dispositionem, præsumitur in mala fide, unde non facit fructus suos. *leg. quemadmodum, de agri. & consi. lib. 11. & leg. ubi lex ff. de usufruct. & ibi per Doctores.*

In contrarium est veritas, scilicet quod si iste fuerit in bona fide, ut quia saltem erravit in iure, credendo licere fieri talem alienationem, facit fructus suos. *gl. off. est. singul. in leg. 2. C. si quis igno. rem minor. not. Alexand. in l. 1. §. vir uxor. eolum. pen. ff. de acqu. posses.* Aliud forte esset dicendum in emptore rei Ecclesiæ; quia ex quo non acquisiuit possessionem, *l. in emm. in fin. C. de Sacrosanct. Ecclesiis.* not. Bartol. *in dist. §. si vir uxori.* minime deberet facere fructus suos, de quo vide per Iason. & Modern. *in d. §. si vir.*

Quidam passus iniuriam accessit ad iudicē causa accutandi offendentem, & demum non accusauit, sed stetit pro iure. Queritur, an possit ulterius eum accusare de illo crimine? videtur, quod sic; quia non videtur destitisse, ex quo accusationem non proposuit.

In contrarium est veritas, scilicet, quod non potest ulterius accusare. ita tenet Bart. *in l. miles §. fecer. ff. de adul. & Abb. in cap. lices. pen. not. de accus. & ibi Felin. & Ana.*

Dicit statutum, quod mulier non possit contrahere sine consensu propinquorum, quod de proximioribus intelligitur, secundum Bal. *in leg. si. C. de verb. signif. pone.* quod proximiores nolint consentire sine iusta causa, an sine eis mulier contrahere possit? videtur, quod non; quia tale statutum subtiliter administrationem mulier, & solemnitas requisita, si omittitur, vitiat contractus. *l. cum hi, §. si prior. ff. de transact.*

In contrarium est veritas; quam si proximiores nolunt consentire, debet iudex alios subrogare loco ipsorum, ut not. Bal. *in l. vidua. C. de nup.* Alex. plene *in l. si cum dotem. §. ea autem tempore ff. soluto matrim. & ibi etiam Bar.*

Item potest ipse iudex præstare suam auctoritatem, seu decretum, in contractu, in locum non consentientium, & valebit contractus, ut not. Bald. *in rub. C. de contrahen. em. in pen. §. & in l. 1. & l. in copulanda. C. de nup. & in e. 1. in prin. de consuet. rest. feud.* Si tamen consanguinei viderunt contractum esse mulieri damnosum, & ob hoc nolent consentire, possunt tunc appellare à consensu, & decreto iudicis. Ita pulchre dicit idem Bald. *in l. 1. eolum. fin. C. qui admittit. & Alexan. in addit. ad Bald. in d. l. 1. C. de nup.* Eodem modo, quando consanguinei essent in partibus remotis, potest iudex in locum absentium consentire, & valet contractus, ita dicit idem Bald. *in l. transactio. in fin. C. de trans.* An autem consanguinei possint præstare huiusmodi consensum: per

procuratorem? dic, quod non, secundum Bald. *in d. l. 1. C. qui admittit. col. fin.*

Quidam emit scienter rem prohibitam alienari? puta rem dotalem vel feudum, & stipulatus fuit de euictione expresse. Queritur, an euicta re teneatur venditor saltem ad restitutionem precii? videtur, quod sic; nam licet emens scienter non habeat recurtum de euictione; tamen secus est, quando fuit expresse stipulatus, ut *in l. si fundum. C. de euct.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod venditor ad precium non teneatur, & quod dicitur *in d. l. si fundum.* habet locum, quando venditur res aliena, quæ non prohibetur alienari. *l. rem alienam. ff. de contra. emp.* secus in re alienari prohibita, ita not. dicit Inno. *in c. cum concingat. col. 18. de iureiur.* & Andre. de Her. *in ca. in prin. de inest. de re alien. fact.* & *gl. off. in cap. Imperialem. in prin. in vers. bona fide. de prohib. feud. alien. per Fred.*

Stante statuto, quod extraneis masculis foeminae non succedant, dubitatur, quanta erit legitima filiorum, si forte essent tres masculi, & tres foeminae: nam si foeminae computantur in numero, erit semis: si vero non, erit triens. iuxta *auth. nouissima. C. de inoff. testam.* Et videtur dicendum, quod foeminae non computantur in numero; quia per statuta videntur exclusæ, unde definiunt esse lux partis; secundum Bart. *in d. §. secundum. ff. de sic. & legit. legitima ergo filiorum erit triens.* vide Capri. *in dec. conf. Neapoli. 158. & Matth. in constit. in aliquibus. in §. not. in 11. quaest.*

In contrarium est veritas, quia cum tale statutum est inductum favore filiorum, non debet in eorum odium interpretari. *l. quod fauore. C. de legib. vnde foeminae computantur, & sic legitima filiorum erit semis.* ita tenet Paul. de Castr. *in cons. 32. vol. 1. & circa hoc vide Angel. in §. fin. in l. in l. in l. de inoff. testam. in simil. q. & Fran. Cur. cons. 15.*

Filius viuo patre liberauit eius debitorem, deinde mortuo patre, si successit ut hæres. Queritur, an teneatur habere ratam dictam donationem, quæ patri præiudicare non potuit? videtur, quod sic, quia ius superueniens filio debet validare actum præcedentem, per ea quæ not. Bartol. *in l. cum viro de usufruct.*

In contrarium est veritas, quod sicut talis liberatio non præiudicat patri, ita etiam neque filio hæredi. ita tenet Bal. per plura *in l. filium. C. de pact.* ubi plures allegat.

Testator possidebat rem alienam iusto titulo, & bona fide, & sic erat in actu usufructuendi, & mortuus est, hæres adimpleuit usufructum, queritur, an possit ad illam rem agere petitione hæreditatis iuxta *l. non tantum. ff. de pet. hæ.* Et videtur quod sic, nam per eam defunctus habebat Publicianam.

In contrarium est veritas, quia talis res non venit petitione hæred. ex quo nunquam fuit in dominio defuncti, sed solum hæredis, unde hæres debet agere

rei vindicatione, non autem petit hæred. alias succumbit. text. est & ibi Bart. Bal & Doct. in d. l. *et non tantum* & quod si ff. pro empt.

Testator legavit fundum Titio in gravi infirmitate existenti, & substituit ipsi per hæc verba; si Titius morietur, legatum veniat ad Mauium. Titius conualuit ex illa infirmitate, deinde ex alia infirmitate mortuus. Quæritur, an Mauius succedat in legato; videtur, quod sic; quia definite locutus est, si morietur, non constringendo se ad illam infirmitatē.

In contrarium est veritas, quia ex quo tempore legari erat infirmus, censetur testator cogitasse de illa infirmitate & non de alia, text & gloss, est in leg. *ultima*. ff. de ultim. legat.

Quidam contraxit cum minore, & dubitans ne minor per resti. in integ. contractum rescindat, vult agere contra ipsum, ut contractum approbet, vel reprobet, ne diu maneat in suspensio, an possit: videtur, quod non; quia nemo inuitus compellitur agere, nec iure suo priuari, nec illi renunciare: nam si habet quadriennium, l. *fin.* C. de tempor. in int. g. rest. non debet ante tempus molestari.

In contrarium est veritas, quo casu si approbat, perdit beneficium resti. in integ. ita in terminis tenet Bart. in l. *luciano*. & si qua. el. ff. de actio. empt.

Iudex protulit sententiam, & in ea se fundauit super quadam scriptura nominata in actis, sed non producta, ad quam se retulit, & secundum eam pronunciauit, dubitatur, an talis sententia valeat: videtur, quod non; quia iudex debet iudicare secundum allegata, & probata. l. *licitas*. §. *veritas*. ff. de officio praesid. & scriptura ad hoc ut probet, debet in actis produci re & vero. secundum Bald. in l. *quærens* & fin. ff. de probat. alias iudicium non creditur, nisi liqueat ex actis. *et quoniam contra de probat.*

In contrarium est veritas, quod imo talis sententia valeat, quia iudex potest moueri ex scriptura non producta, ita tenet Alex. in d. l. *an prator*, §. *1. ff. de re iud. col. 3.* & Felin. in c. *cum venerabilis*. col. 11. de excep. ubi plus dicit, quod iudex potest moueri ad sententiam, ex confessione facta per partem viua voce, licet non appareat ex actis, ita tenet Bald. in l. *1. col. fin.* C. de manu. vind. Non obstant contraria; quia probationes non sent de substantia sententiarum, & valet sine probationibus ita per Alex. in d. §. *1. per l. possib. m. §. si qua ex hu. ff. de inoff. test.* & l. *cum rusaren.* ff. fam. ar. & tenet Felin. ubi supra, & Bald. in l. *cum* & *minores*. col. 1. a. in fi. C. si aduer. rem iudic. & Alex. in leg. *prolatam* C. de sentent.

Fuit accusatus vel inquisitus quidam, quod blasphemauerit Deum, & fuerunt contra eum examinati nonnulli testes, accusatus volebat eos repulsare pro sui defensione; dubitatur, an possit: videtur, quod sic, per text. in c. *praesentium*, de testib. & in c. *praesentium*, eor. in *ib. o.* ubi generaliter permittitur repulsare testam. item hoc fit ad defensionē, quæ nemini est deneganda, ut habetur in c. *pastoralis*. de re iud.

In contrarium est veritas, quia blasphemanti non conceditur repulsā, & in sui odium omnis defentio tollitur, ita tenet Par. in tract. *synd. vers. condemnatio*. col. 4. in fin. sicut dicitur in crimine læsæ maiestatis, ve not. Bart. in l. *in quæst.* ff. ad l. l. *maiest.*

Aliquis stetit ad seruitia alicuius, in eius domo morando, & ibidem alimenta capiendo, nec fuit facta aliqua promissio de salario. Quæritur, an possit petere aliquid pro seruitiis: videtur, quod sic; quia nullus laoor debet esse irremuneratus. l. *pen. §. illo*. C. de necess. ser. & in l. *fin.* ff. de actio. & obli. facit gloss. in l. *excusati*. C. loca. tenet Bald. in l. *precis*. col. 4. C. de imp. & aliu. subst.

In contrarium est veritas, scilicet quod nullum salarium petere potest, si non conuenit de eo; nam seruitia præstita compensantur cum alimentis ita in terminis tenet Paul. de Cast. in *consil.* 346. vol. 2. Bald. in *consil.* 256 in *fin.* vol. 3. Decius in *consil.* 121. in *fin.*

Mutuauit Titio centum, ex quibus emit quosdam pannos, vel merces, vel fundum: dubitatur, an illæ res emptæ ex mea pecunia sint mihi tacite hypothecata, ut aliis creditoribus præferat: videtur, quod sic, per gloss. in *amb.* quo iure & quæst. in *pr. hab.* quare sequitur Alex. in l. *si cum dorem*. in *fin.* vol. *fin.* sol. mat. & lal. in l. *creditor*. si cert. per.

In contrarium est veritas, quod non sint hypothecata. text. est & ibi Bald. in l. *quamuis* la. 3. c. de *sign.* Nec obstant contraria; quia loquuntur, quando expresse datum esset mutuum ad hoc pro aliis rebus emendis, quia tunc licet tacite hypothecata, secus quando datur simpliciter, sicut dicitur, quando mutuatum expresse pro satisfactione domus vel iuris, quia tunc est tacite hypothecata, ut d. l. *creditor*. & l. *1. in quibus causis sign.* tacite contrah. & mutuans iure præfertur creditoribus, etiam anterioribus. l. *interdum*. & ibi gloss. ff. qui pos. in *fig.* hab. secus si quis mutuar pro faciendo domum de nouo, quia non habet hypothecam, ut est gloss. in d. l. *interdum*. lal. d. *ob credit.* & Bart. in l. *quod quis de priuileg. cred.*

Habens immunitatem à collectis vel priuilegium exemptionis, si scribit in libro soluentium collectas, & sent, & non contradicit, an, quando impetitur, ut soluat, possit allegare suum priuilegium exemptionis, videtur, quod sic; quia priuilegium non perditur minore tempore decem ann. scitea per ea quæ not. Bart. in l. *fin.* ff. de con. prin.

In contrarium est veritas, quia eo ipso, quod scit, debet intra decem dies appellare, alias priuilegium sibi non prodest, & tenetur soluere, ita singulariter dixit Ang. in l. *1. §. si quis ius*. ff. quando appell. sit. & illum text. & dictum sequitur Alexand. in *consil.* 101. col. 6. vol. 1.

Testis cum iuramento deposuit se scire, quod Titius mutuauit Sempronio centum, non deposuit aliquid de causa scientiæ; quia non fuit interrogatus; deinde repetitus dixit, se non vidisse fieri dictum mutuum, nec præsentem fuisse in so, verum ita credit pro.

de pro certo, & vehementer opinatur, ex quo ita fitur per ciuitatem, vel ita audiuit a personis fide dignis. Dabitur, in iste testis sit periuus. Et videtur quod sic, nam testis debet deponere de eo, quod sensu percipit, videlicet per alterum ex quinque sensibus. *l. qui testimonio. §. fin. ff. de testam. & ibi Bart. Et in l. 1. colum. 3. ff. si cert. petat. & Alex. in consil. 132. col. penult. volum. 5.* vnde quia deposuit se scire mutuum, quod non vidit, & talis actus nō potest percipi, nisi sensu visus, sine dubio est dicendum, quod sit periuus, & puniti possit.

In contrarium est veritas, quod non sit periuus; nam scitum est testi etiam assertiue deponere cum iuramento illud, quod non vidit, sed vehementer opinatur, vel audiuit dici ab aliis, ita tenet Archid. & ibi Gemi. *in c. beat. 2. q. 7. per tex. in c. iulianus. 15. q. 3. Ia. in l. certum. colum. fin. si cert. pet.* nam scire, non solum dicitur quis, quod vidit, sed etiam quod vehementer opinatur. ita Bald. *in l. si quis extraneum. §. ferendum in fin. de acquir. hered. & gloss. in l. Pantoni. §. rei per duellionu. ff. eod. tit.* Sed contrarium in hoc sentit Bart. *in l. qui bona. §. si alieno ff. de damn. infect. colum. fin.* vbi dicit, quod in teste verbum, scire, accipitur, pro veritate, non autem pro vehementi opinione, & ita tenet Alexan. *in l. 1. colum. 7. ff. si cert. pet.* Vnde puto concordari posse, quod in criminalibus si ageretur cōtra testem de falso, prout in casu proposito, procedat opin. Archid. quia verba impropriantur, vt saluetur dictum testis, ne in falsum incidat, per ea quæ not. Rom. *in consil. 301. col. 1. & Fel. in c. cum tu. de testib.* Sed in ciuil. ad sciendum, an testis probet, vel non, reneo opin. Bart. & Alex. quod eius dictum per verbum, scire, pro veritate accipitur.

Testis examinatus in aliqua causa, deposuit falsum, iudex siue accusatore inquit contra eum, & cōiunxit ipsum de falso, queritur, an puniatur pœna ordinata legis Cornelia? videtur quod sic, per l. 1. ff. de fals. & per l. qui falsi. ff. de testib. vbi testis falsum deponens, punitur l. 4. Corin. de falsis.

In contrarium est veritas, scilicet, quod talis testis puniatur solum pœna extraordinaria, ad arbitrium iudicis, & contrarium procedit, quando procedit per accusationem ita singulariter dicit Ang. *in §. licet, in Auth. de testib.* per gloss. *in d. l. qui falsi.* & gloss. *in l. nullum. C. de testib.* vbi hoc clare probatur, quod not. pro limitatione *constit. reg. eos qui sentent.* per quam punitur ad mutilationem manus, & sic hoc videtur pœna ordinaria; nam illud pcederet, quando accitatur, secus si inquiritur ex officio, & ita dicit se obtinuisse in facto, circa interpretationem statuti, Bertachi. *in suo reperitorio, in verb. falsitas. in vers. 37.*

Clericus conuenit laicum in iudicio seculari, fuit laica sententia contra clericum; quis conuentus fuit absoluitur, & iudex laicus condemnauit clericum in expensis, an talis condemnatio valeat? & videtur, quod non, quia clericus non potest per iudicem lai-

cum condemnari, *c. si diligenti, de foro compet. imo iudex laicus, qui condemnat, debet excommunicari, c. nullum, & ibi per Felin. rod. 111.*

In contrarium est veritas, quia ista condemnatio venit accessorie ad causam principalem, vnde sicut permittitur absolueri laicum in causa principali, ita etiam condemnare clericum in consequentiam ad expensas, ita tenet Innoc. *in cap. si clericus. & ibi Felin. col. 6. in fin. de iudic.*

Custos animalium dat damnum in pratis alienis, immittendo animalia in ea, vel per negligentiam patiēdo animalia ingredi. Queritur, an teneatur dominus animalium? videtur, quod non; quia ipse hoc non mandauit, nec consensit, nec tenetur dominus regulariter ex delicto famuli. *l. 1. §. familia. & ibi Bart. ff. de public.*

In contrarium est veritas, scilicet quod dominus teneatur ad emendam damni, propter eius malam electionem; quia sibi imputatur, cur talem castorem elegit. ita tenet Ang. de Aret. *Instis. si quad. pauper. sec. di. col. 2. per leg. si seruum. §. si fornicarium. ff. ad l. Aquil. facit gloss. sua. in l. iubemus. C. de ero. milite. an. la 2. lib. 12. & de contentis in hoc singulari, vide Bart. *in l. niquid. ff. de incend. r. in nau. & gloss. in leg. utique. §. culpa. de rei vendit. & Bart. in leg. debet. ff. de nau. caup. c. stab.* Nec obstat contrarium; quia quando famulus delinquit in officio, ad quod præponitur, tenetur dominus, vt dicit Bart. *in d. §. familia.**

Iudex fecit præceptum litigandi in iudicio, quod debeat respondere positionibus aduersarii, & quod dicat verum, alias si falsum dixerit, punitur ipsum in centum aureos, vel habebit positiones pro confessatis, Queritur, an si contingat falsum responderi, possit iudex pœnam comminatum exigere? videtur, quod non, per ea quæ habentur *in tit. C. comminatio. c. 1. ff.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod potest pœna exigi, & hoc tenet Bart. in terminis *in leg. ius alimentorum §. ad si non censet. ff. vbi pupill. ad c. debeat.* quod not. ad faciendum in puniri cauillolam calumniatorem.

Quidam litigator habebat instrumentum faciens pro victoria suæ causæ, noluit illud præsentare in princip. litis, sed distulit vsque ad fin. & postea ipsum præsentauit: dicit aduersarius, si tu præsentares instrumentum ab initio, ego non litigarem, nec fecissem tot expensas, quibus in te fatigasti, vnde peto, quod non audiaris, nisi refectis expensis, Queritur, quis iuris? Et videtur quod non teneatur, nam de iure permittitur ipsi vsq; ad conclusionem producere instrumentum *cap. cum dilectus, de fid. in si. sumo* vnde quia fecit lege permittente, non meretur pœnam. *l. iracundus. C. de adulis.*

In contrarium est veritas, scilicet, quod teneatur ad expensas, si potuit ab initio causæ præsentare, & dolose distulit, ita dicit Fel. *in l. exceptio. et, solum. penult. de except.* referendo Bald. per illum text. ibi

Ibi ubi plus dicit, quod iste aduersarius succumbes, non teneretur ad expensas, nisi a tempore presentari instrumenti idem habet locum in eo, qui opponit aliquam exceptionem peremptoriam in fine causæ, quam poterat opponere ab initio; quia non auditur, nisi foret ad expensas, secundum Felin. in d. cap. & Bald. in l. legi. colum. tenet. C. de test. heredit. & sic not. casum, in quo victor ad expensas condemnatur.

Promissio facta pacto nudo, si ex non obseruantia ipsius paratur aliquod damnum ei, cui facta est, an producat actionem? videtur quod non; quia ex pacto nudo non oritur actio. l. iurigenium. §. nuda. C. §. quoniam. C. §. igitur ff. de pactis.

In contrarium est veritas, in casu proposito, scilicet, quando is, cui factum est pactum, pateretur damnum, ita tenet Barr. per illum text. in leg. eleganter ff. de dolo. §. seruus. & Alex. in l. si conuenerit. col. 2. ff. de iurisd. omn. iudic. & ibi Socin. col. §. declarant, & quo interesse intelligatur, & Decius in c. 1. col. 3. in fin. de iudic.

Delegatus procedit in causa post datam rescripti interrogatorii, antequam rescriptum sibi presentetur, deinde pendente processu presentatur sibi rescriptum. Quæro, vitum processus antea factus, valeat. Et videtur, quod sic; quia per rerum naturam erat certum post datam rescripti, & si aliquid dubium haberet processus, est sublatum per productionem rescripti postea factam, quæ videtur omnia ratificare.

In contrarium est veritas, quia iurisdicção non acquiritur delegato, nisi a die presentationis rescripti. vnde processus antea factus censetur factus à priuato, & non valet ita tenet Bald. in l. cum, qui. ff. de iurisd. omn. iudic. & Host. cons. in cap. ex conuentione. de restitut. spol. & Philip. Dec. in cap. super el. 2. in ultimo not. de appellat. & Felin. in c. si cisis. col. 8. de rescriptis.

Martus obligauit se cum iuramento, & pœna, tutare, & facere, ita quod non excusetur fecisse suum posse, quod eius vxor habeat renunciate bonis paternis, & maternis, tandem scit omnem suum conatum, sed vxor non vult renunciate: an teneatur ad pœnam? Videtur, quod sic, ex eo, quod promisit se curaturum, & facturum, maxime ita iuramento, quod importat illam clausulam, de qua stipulatio ista. & ibi per Barr. Alex. & Doct. de verb. obligat.

In contrarium est veritas, scilicet, quod si probat se fecisse omnem suum conatum, non tenetur ad pœnam, nec est periturus, & ita fuit decisum in decis. 293. consil. Neap. difficultas enim à pœna, & à perituro excusat, vbi dicitur, & consuluit Franc. de Aret. in consil. 142. facit gloss. in l. qui autem. de consil. per. vbi promittens se curaturum, promittit factum suum, non abentum.

Debitor obligauit creditori generaliter omnia

bona sua, & deinde post certum tempus emit à Titio vnum iandum, habita sibi fide de precio, creditor agit hypothecaria tanquam sibi hypothecato vigore generalis hypothecæ, concurrens venditor, & dicit se habere tacitam hypothecam super eodem fundo, ex quo pretium non fuit sibi solutum. Dubitatur, quis erit potior, videtur, quod venditor preferatur: nam donec pretium sibi solvatur, videtur habere quasi pignus in re vendita, & potest eam retinere. l. Iulianus. §. offerri ff. de actio. empt. vnde ipse primo debet satisfieri. ita Bald. in l. pro debito. C. de bon. auth. iud.

In contrarium est veritas, quod creditor vigore anterioris hypothecæ preferatur, nec est verum, quod venditori sit tacite hypothecatus: imo nullam habet in eo hypothecam. textus est in l. quidam fundum ff. de in rem verso. & ita tenet Bald. in l. fin. C. eodem. C. in l. in rebus. col. 2. C. de iure deti. & lat. in l. creditor. la. §. si cert. per. Barr. & Alex. in leg. si cum dotem. §. fin. sol. matrim. Hoc tamen fallit, quando venditor fecisset sibi obligari dictum fundum, quia tunc preferretur creditori anteriori, per text. in l. licet. col. & ibi Ang. Qui per. in sign. hab. & tenet Francis de Cur. in addit. ad Alex. in d. §. fin. & ita per d. licet. limitatur l. si generaliter. C. qui per. in sign. hab. vbi dicitur, quod creditor habes generalem anteriorem hypothecam, preferretur posteriorem specialem habenti. Non obstat §. offerri, quia loquitur ante traditam rem emptori, & sic non erat translatum dominium. Non obstat dictum Baldi, in d. l. pro debito, quia reprobat communiter, secundum lat. in d. l. creditor.

Dicit ius magnæ curiæ, quod quando instrumentum est liquidum, & iuratum, potest creditor carcerari facere debitorem, donec soluat. Quaritur, an possit impedire cadaver debitoris defuncti, ne sepeliatur vigore dicti instrumenti, donec fuerit sibi solutum, per text. in Authent. ut defuncti seu fin. cor. vbi clare deciditur, quod creditor non potest pro debito iniuriam aliquam corporibus debitorum defunctorum inferre, facit text. in l. fin. C. ad l. iul. mar. est.

In contrarium est veritas, quod vbi extat statutum, quod vigore instrumenti debitor carceretur, potest etiam eius corpus sequestrari, donec sibi solvatur, & contrarium procedit de iure communi, secus autem de rigore statuti, ita tenet Ang. in d. tit. ut defuncti seu fin. in princ. & gloss. & Archid. in c. sunt quorum. 2. quæst. 6. & Anton. de Butt. in cap. ex parte. el. 2. de sepul. & Cardin. Alexand. in c. qua fronte. col. 2. de appellat. & Luc. de Penn. in l. Circensium. in fin. de decur. lib. 10.

Quidam vendidit vnum territorium confirmatum cum expressione finium, declarando seu demonstrando, quod erat decem iugerum; deinde apparuit, quod erat quindecim; an illa quinque sine venditoris, ita vt non censeatur vendita, videtur, quod sic, quia venditio est taxata ad certum numerum

rum iugerum, vnde quicquid est ultra numerum, debet esse venditoris. *l. Rutilia Polla. ff. de contra. empt.*

In contrarium est veritas; quia quicquid est intra fines expressos, censetur venditum, & maxime si precium correspondeat valori totius rei, vt est *dec. 68. cons. Neap.* Vnde distinguendum est, an venditor inceperit a numero vel mensura, dicendo, vendo tibi decem iugera terræ, existentis iuxta tales fines, quæ est decem iugerum; & tunc secus, vt in casu nostro; quia illa falsa demonstratio non vitiat. Ita in terminis decidit Bald. in *rub. C. de contra. empt. col. fin.* & Paul. de Caltr. in *l. si iulianus. §. si Titius fundum. ff. de act. empt. & in d. decif. 68.*

Prelatus aliquis, vel Ecclesia concessit rem in emphyteusim, sicut emphyteusis res ad prelatum reuertitur, qui vult eam alteri concedere; sed ille, cui primo fuit concessa, perit sibi eam reuocari pro equali pretio. Queritur, an teneatur prelatum potius primo, & eius descendentibus, quam alii extraneo concedere, videtur, quod non, per text. in *l. ne sui. C. locat. l. dubium. C. de contr. empt.*

In contrarium est veritas, quod tenetur, scilicet primo concedere, alias potest appellare. Ita tenet Lud. Rom. in *consil. 22. col. pen.* & Bart. in *l. 1. ff. de priuileg. credit. & l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quotid. & asinu. ad quod facit gloss. in cap. bone. in ver. in sanza, de postulat. prelat. quæ dicit, quod illè, qui potest habere gratiam, potest appellare, si sibi non concedatur.*

Agitur contra debitores dacionum, & collectarum, iudex vult procedere de plano, & via executiua, & sine citatione. Queritur, an possit, & videtur, quod non; quia ab executione non est inchoandum, *l. 1. C. de execut. rei iudic.* Item citatio nemini tolli potest, cum sit defensio, vt in *Cle. pastoralu. de re iudic.*

In contrarium est veritas, vt expresse tenet Bald. in *consil. 434. incip. licet. vol. 3.*

An instrumentum, in quo sunt descripti testes inhabiles, & non fide digni, plene probet, videtur, quod sic; quia testes instrumentarii censentur approbati a partibus per rogationem, vt in gloss. in *ver. suppliciu. §. si vero non huiusmodi. in Authent. de testib. & not. Bald. in l. parentes col. 1. C. de testib. & idem Bald. in l. ad testium col. 2. §. 1. ff. de testiam.*

In contrarium est veritas, in regno per *constit. instrumentorum robur*, quæ requirit, quod testes sint probati, & bonæ opinionis; vnde debet esse omni exceptione maiores, alias instrumentum non probat, & potest hæc exceptio opponi etiam ad impediendam executionem instrumenti, secundum formam ritus, prout declarat Matth.

de Afflict. in d. *constitut. in-*

strumentorum robur.

solum. 9,

**

*

EXPLICATIONES, SEV DECLARATIONES VARIÆ,

EIVSDEM D. ROBERTI MARANTÆ,

Ad diuerſas leges, & paragraphos. Et primo ad l. *ſi ſi qui ducen-*
ta §. verum. ff. de reb. dub.

EXPLICATIO.

RAMITTE, quod ſtipulatio incipit à præcedenti diſpoſitione alternatiua, & ſequitur conditio pœnalis alternatiua; tunc ſufficit vnum impleri, vt pœna euitetur, ſed ſi incipit à diſpoſitione copulatiua, & ſequitur cōditio pœnalis alternatiua, vtrūq; impleri debet. Idē ſi incipit à præcedenti cōditione alternatiua: quia vtrūq; impleri debet, vt *ſub ea l. §. cū ſi, & ſibi gl. 1.* Et ſi dicis, q̄ ad veritatē alternatiuæ, &c. ſed vno impleto eſt factū illud, aut illud, ergo debet pœna ceſſare: dico, retorquēdo idē; quia conditio dicitur, ſi illud aut illud factū nō fuerit, &c. vnde vno impleto, & alio non, verū eſt illud, aut illud factū non eſſe, & ſic eſt purificata conditio pœnalis; ergo pœna ſolui debet. Secūdo præmitte, q̄ ad veritatē alternatiuæ ſufficit vnā partem eſſe verā, vt tota oratio reddatur verā, ad veritatem copulatiuæ debet vtrūque eſſe verum, in tantū, q̄ ſi vnum eſt falſum, tota oratio redditur falſa. primum probatur hic in *verſ. quod quamuis. vſque ad verſ. ſicut* ſecūdo probatur in *d. verſ. ſicut*. Tertio præmitte, q̄ alternatiua æquiparatur particulari, & propterea in ea ſumitur ſignificatio ex aliquo, ſed ex aliquo membro ipſius alternatiuæ, non ex vtroque, ſed copulatiua æquiparatur vniuerſali, ideo ſumitur ex vniuerſo, & ſic ab vtroque, vt hic in *verſ. quia cum, & verſ. ſicut* vſque ad *verſ. animaduertiendum*. Vnde in alternatiua, ſi vnum factum non eſt, pœna concepta committitur, ſi verbis negatiuis concepta in coniuunctiua, ſi vtrūq; factum non eſt, committitur pœna; & ſic recte conſiderando idem eſt in effectu in vtraque; quia ſemper ad euitandam pœnam debet vtrūque impleri. Sed ratio capitur diuerſimode, quia in alternatiua ſumitur ex aliquo non adimplero, quo caſu nihil adimplerum videtur; quia tota oratio verificatur negatiue, vno negatiue verificato: ſed in coniuunctiua ſumitur ex vtroq; non adimplero, & idem eſt effectus. Quarto præmitte, quod ſi diſpoſitio concipitur negatiue, ſequente poſtea conditioe pœnali alternatiua, neutrum debet fieri, vt ea teretur pœna; ſed ſi præcedat diſpoſitio affirmatiua, debet vtrūque fieri vt euitetur

pœna, & in primo caſu ſit conditio per hæc verba, ſi illud aut illud factum non fuerit: in ſecundo caſu ſit facta conditio per verba, ſi quid eorum factum nō fuerit, &c. vt hic, & in effectu idem eſt ſcaſus, qualitercunq; ſit conditio, quia in prima neutrum fieri debet propter verba negatiua, in ſecunda vtrūque propter verba affirmatiua: vnde recte conſiderando, hæc differentia conditionis ſtat potius in verbis, quam in effectu. Pone ergo caſum, vt in glo. permiffiſti me non impedire, & tem à me non petere, & ſi illud aut illud factum non fuerit, id eſt, obſeruarum, promiffiſti pœnam. Item promiffiſti mihi ſcribere librum, & foſſam fodere, & ſic affirmatiue, & ſi quid eorum factum non fuerit, promiffiſti pœnam, quæritur, quomodo differant iſta duo? Reſpondet ad 1. quod quamuis altero factū, vt quia me tantum non impedis, verificatum ſit, te illud aut illud feciſſe, vt per hoc videatur dicendum te euidere pœnam; quia ad veritatem alternatiuæ, nō ideo tamen verum non erit, te hoc aut illud non feciſſe, quia ad veritatem alternatiuæ, &c. ſed pœna tunc irrogabatur, quādo illud aut illud non feciſſes, ſed faciēdo vnum tantum, verum eſt, quod illud aut illud non feciſti, ergo incidis in pœnam, & ſic eſt verum vtrūque contrarium, ſcilicet, te illud aut illud feciſſe, & te illud aut illud non feciſſe, & poſſunt hæc ſtare ſimul, quia oratio ſumitur ex aliquo, vnde ſufficit vnum eſſe verū, vt tota oratio ſit verā, ſicut duæ orationes contrariæ poſſunt ambæ eſſe falſæ, vt ſi dicatur, omnes puberes, &c. vel omnes impuberes, &c. quia in vtraque eſt vnum falſum, & totam orationē reddit falſam, quia tunc ſumitur ex vniuerſo, id eſt, ex oratione vniuerſali.

In *verſ. animaduertiendum*, ponitur decifio quæſtionis, ſcilicet quod debemus animaduerrere, qualiter ſit concepta conditio pœnalis, quia ſi per hæc verba, ſi illud, aut illud factum non fuerit, habemus quætere, an aliquid factum non ſit, ſcilicet vt euitetur pœna, & hoc præcedente oratione negatiua, effectus eſt, vt neutrum ſiat, vt pœna euitetur, id eſt, vt me non impedas, nec rem petas. In ſecundo caſu, vbi eſt dictum, ſcilicet ſiquid eorum, &c. præcedente oratione affirmatiua, effectus eſt,

vt vtrumque fiat, vt euitetur pœna: nec in primo prodest aliquid non fecisse, si aliquid factum sit, id est, non sufficit obseruari vnum, scilicet me non impedire, si aliquid obseruatum non sit; quia rem petisti à me, nam ex hoc solo committitur pœna; quia sumitur ex aliquo, scilicet ex hoc membro non obseruato, nec in secundo prodest aliquid fecisse, vt quia librum scripsisti, si aliquid factum non sit, vt quia fossam non fodisti; quo casu ex hoc vltimo committitur pœna; quia verum est, quid eorum factum non esse.

In vrb. proinde, facit ex hoc consequentiam ad aliud exemplum, vt si iudex inquirat contra aliquem de furto, & adulterio, & homicidio, & interroget eum, fecisti quid eorum, quæ obijciuntur tibi, ille respondet, non, petinde est ac si vniuersaliter respondisset, nihil eorum feci, quæ mihi obijciuntur, & sic illa particularis negatiua æquiparatur vniuersali negatiua; sicut quando dicitur, si quid eorum, &c. nam vno non facto, habetur, ac si nihil sit factum; & sic æquiparatur similiter vniuersali negatiua ad pœnam committendam.

Casus est l. Periculi pretium. ff. de

naui, fur.

P R I M O pro intelligentia est præsupponendum, quod vsuræ centesimæ dicuntur illæ, quæ finito anno ascendunt ad summam sortis, & istarum vsurarum stipulatio permittitur, quando creditor recipit in se periculum pecuniæ, vt quando sumus in pecunia traiecitia, id est, quæ per mare portatur: ita hoc declaratur in *leg. eos. §. 1. & ibi gl. ff. in vrb. seru. tit. C. de vsur.*

Secundo est præmittendum, quod vsuræ non debentur regulariter pacto nudo, nisi per stipulationem *l. quamuis. C. de vsur.* Hoc tamen fallit, quando quis recipit vsuras, vt pretium periculi, vt hic; & quando sumus in pecunia traiecitia; quia tunc solo pacto debentur. *l. in quibusdam. & ibi gl. ff. ff. de nau. ser. tit.*

Tertio præmitte, quod in contractibus, in quibus habet locum conditio ob causam, non consideratur istud pretium periculi, nec promittitur ista stipulatio vsurarum centesimarum, quia si ille, qui accipit pecuniam, implet ex parte sua, cessat repetitio tanquam causa secuta, non propter susceptionem periculi, vt not. gloss. *hic.* si autem non implet, habet locum conditio ob causam ad repetendum sortem traditam.

Quarto præsuppone, quod quando aliquid est traditum ex donatione causa mortis, si donans moritur, remanebit iure vocabiliter penes donarium, si vero conualescit, & tunc habet conditionem ob causam ad repetendum illud donatum. ita probatur in *l. si aliam. & ibi gl. ff. & in l. qui mortu. & in l. senatus. §. 1. ff. de donat. caus. mort.* His præsuppositis pone sic casum. Mutuui tibi pecuniam cum hoc

pacto, vt si naus ex Asia venerit, pecunia sit tua ita reuocabiliter, & sic non tenearis mihi restituere eam; si vero non venerit, tenearis mihi restituere pecuniam vna cum vsuris centesimis, et valeat tale pactum. Et dicitur, quod sic; quia creditor suscipit in se periculum in casu, quo naus veniret, quæ conditio dicitur pœnalis; quia si extat, affert pœnam creditori. ex quo pecuniam amittit, si non extat, affert pœnam debitori propter vsuras centesimas, quas soluit; vnde illæ vsuræ dicuntur pretium periculi. & ideo permittuntur creditori ad instar pecuniæ traiecitia. & hoc permittitur, dummodo in illam speciem contractus non cadant, id est, dummodo ex tili conuentione non resulerit aliquis contractus ex illis, ex quibus nascuntur conditiones, id est, actiones personales ad repetendum, prout est conditio ob causam, vt si do tibi pecuniam, si seruum manumitcas, vel si Capitolium non ascenderit, quasi velit dicere, in isto casu non consideratur periculi pretium; nam si tu adimplex ex parte tua, ego non habeo repetitionem tanquam causa secuta, & non propter periculum; si vero non implex, habeo conditionem ob causam ad repetendum; & sic tunc sentit Iurisconsultus, quod non valet hoc pactum vsurarum centesimarum. Idem etiam, si dono tibi causa mortis pecuniam, vt si moriar, sit tua, si vero conualevero restituas mihi. nam tunc minime consideratur, periculum; quia si ego morior, erit tua ex causa donationis causa mortis. si vero conualevero, habeo conditionem ob causam ad repetendum, per iura pœna legari.

Deinde sequitur *vers. nec duobus.* Nunc reuertitur ad primum casum, scilicet quando creditor suscepit in se periculum, & ponit duo exempla, primum est, si aliquis piscator erogauit ad apparatus, puta ad emendam sibi retia, vel alia necessaria ad piscandum, & ego mutuui ipsi pecuniam ad hoc, cum pacto, vt si cepisset pisces, redderet mihi pecuniam cum vsura centesima; si vero nihil cepisset, non teneatur mihi aliquid restituere.

Secundum exemplum est, si mutuui pecuniam athletæ, id est, alicui pugnatore, qui volebat se exercere in pugna, vel in aliquo luctu, cum hoc pacto, vt si vicisset, redderet mihi pecuniam cum vsura centesima, si vero non vicisset; tunc ad nihil teneatur in omnibus istis casibus, scilicet in primo posito in princ. legis, & in istis duobus, est permessa pacto vsuræ centesimæ propter periculum, quod creditor sustinet, & valet promissio, etiam pacto nudo sine stipulatione; licet regulariter sit secus, vt supra dixi.

Casus in l. Octauii. ff. vnde cognati.

A D intelligentiam præmitte, quod bonorum possessio, vnde cognati, deseritur cognatis solum, vsque ad septimum gradum, & non ultra. *leg. 1. §. hac autem. ff. vnde cognat.* Sed vnde agnati deser-

et bono poss. agnatis vsque ad decimum gradum, vt in §. fin. Instit. de success. cognat.

Secundo est præmittendum, quod agnati possunt petere bonor. poss. vsque ad centum dies à die mortis testatoris sine defuncti, vt habetur in l. 2. C. qui admitt. quibus centum diebus elapsi sunt exclusi à dicta bon. poss. & possunt venire per successio-rium edictum, quia succedunt sibi ipsis, & veniunt per aliam bonorum possess. scilicet, vnde cognat. intra alios centum dies, vt l. legitimus. ff. vnde cogn. quia omnis agnatus est cognatus, sed non è contra l. inter agnatos. ff. vnde legit.

Tertio est sciendum, quod quando agnati exclusi tempore, vt supra, vel capitis diminutione veniunt per vnde cognati, retinent vnum priuilegium agnatorum, & alterum admittunt. Priuilegium quod retinent, est, quia non obstant, quod veniant, vt cognati, tamen admittuntur vsque ad 10. gradum, sicut agnati. Priuilegium, quod amittunt, est, quia non admittuntur tanquam proximiores, sed ita demum, si non sit alius cognatus, qui sit in gradu proximior eis, vnde si agnatus exclusus, qui modo admittitur vt cognatus, sit in octauo gradu, potest admitti ad bon. poss. vnde cognati, licet cognatus vere, qui nuquam fuit agnatus, non admittetur; verum ita demum admittitur, si non extet aliquis cognatus, qui sit in viciniore gradu, puta in 6. vel 7. gradu, quia tunc realis agnatus per illum excluderetur, & hoc voluit dicere ista lex.

Vnde illis præsuppositis, sic pone casum. Quidam fuit mortuus ab intestato, superstiti sibi vno agnato, qui erat in octauo gradu, ad quem de iure fuit delata bon. poss. vnde agnati, cum competat vsque ad 10. gradum, vt supra, & defunctus non habebat filios, nec alium proximiores agnatum, iste agnatus fuit capite dimouitus, vel fuit tempore exclusus à petenda bon. poss. vnde agnati; quia passus fuit læbi centum dies, volebat nunc venire per vnde cognati, & sic succederet sibi ipsi, erat dubium, an possit. Ratio dubitandi erat, quod non; quia iste erat in octauo gradu, qui gradus est exclusus à successione cognatorum. Iurisconsultus determinat in contrarium. Et sic construe tex. possessio, scilicet vnde cognati, deferretur agnato octauo gradus, & sic id; quamuis non extiterit hæres iure legitimi hæredis, id est, quamuis non potuerit esse bon. possessor legitimus, scilicet per vnde agnat. Deinde sequitur, vt proximo autem agnato, quamuis extiterit hæres, non deferretur, id est, ista bon. poss. vnde cognati, non deferretur ei, vt proximo agnato, quamuis potuerit venire vt cognatus, etiam in octauo gradus; quia si reperit aliquem cognatum viciniorem, puta in 6. gradu, non admittitur vt proximus, quia ille, qui est in 6. est proximior eo, & excludit ipsum, & ideo Iurisconsultus posuit casum in agnato octauo gradus, vt deideret casum magis dubitabilem.

Deinde sequitur §. fratru. in quo sic pone casum,

Quidam habebat vnum nepotem ex fratre præmortuo, mortuus fuit sine filio, fecit testamentum, in quo instituit illum nepotem, & vnum alium hæredem, iste nepos quærebat reducere testamentum ad causam intestati, ad hoc vt ipse solus succederet tanquam proximior, allegauit testatorem patrum suum fuisse murum, & suidum, & sic non potuisse testari; vnde volebat petere bon. poss. vt proximius cognatus, quæ debet peti intra centum dies, vt supra dixi; ex die mortis testatoris erant elapsi centum dies; verum iste nepos se excusabat, & dicebat, quod non habuit notitiam infirmitatis testatoris, si quod erat mutus, vnde volebat nunc incipere computare centum dies sibi, ex die scientiæ; cum isti dies sint vtiles, & non currunt ignorant, vt d. l. 2. C. qui admittit. dubitatur, an possit. Dicit Iurisconsultus, quod non, sed debet sibi computare dies à die mortis testatoris, vnde sibi imputet, quare non petiit ante lapsum termini; quia non est verisimile, quod voluerit ignorare infirmitatem defuncti, cum sit eius coniunctus, scilicet nepos, qui de iure præsumitur scire facta, & infirmitates consanguinei sui.

Ad intelligentiam l. 3. §. Item si reipublicæ. ff. ad leg. Falcid.

TOTA difficultas huius §. consistit in habendo intellectum, quæ dicantur vsuræ trientes, ideo præsuppono, quod vsuræ trientes descendunt ab vsuris centesimis. nam vsuræ centesimæ ponuntur vt vnum torum, supra quod transcendendi non potest in materia vsurarum, vnde ponuntur ad similitudinem assis, vt sicut as habet semissem, bessem, & trientem, ita etiam decimus vsuras semissem, bessem, & trientes, & omnes dependent à centesimis, sicut ab asse, vnde oportet scire, quæ dicantur vsuræ centesimæ. Et secundum opin. quam plurimum doct. vsuræ centesimæ dicuntur illæ, quæ in termino vnius anni ascendunt ad summam sortis, vt sentit gl. in l. eos. in ver. Tertiam. C. de vsur.

Et secundum hanc expositionem vsuræ trientes comprehendunt tertiam partem centesimarum, scilicet, quæ in tribus annis ascendunt ad summam sortis, & ita hoc exponitur per gl. & Alex. hic, & magis communiter Doct. secundum quam expositionem ponitur hic casus, quod testator legauit reipublicæ decem in annos singulos, & dubitatur qualiter debet computari hoc legatum quo ad deductionem Falcidiæ, & dicitur hic, quod videtur tantum esse legatum, quantum sufficiat sorti ad vsuras trientes eius summæ quæ legata est, colligendas. Vnde vult dicere, quod illud censetur legatum, quod ascendit ad summam sortis, ex qua possint colligi vsuræ trientes, ponendo, quod summa legata sit quantitas vsurarum trientum, & sic ponendo, quod vsuræ consistere in decem, tors esset de triginta; nam de triginta percipiuntur decem anno quolibet pro vsuris trientibus, quia hæc est tertia pars centesimarum,

Tam, unde censetur legata 30. in casu proposito, & sic fal. idē nomine detraherentur septem cum dimidio; quia tanta summa est quarta pars 30. & iste est intellectus Aus. gloss. & Doctor hic verum, quia iste intellectus caret ratione, & habet multas ill. contrarias, & per hunc nimis gravaretur hæres; quia haberet Falcidiam solum pro tribus annis, & non ultra; ideo dominus Soc. hic dedit alium singularem intellectum ad hunc; & quia vni oblique loquitur, ideo declarando ipsum vna cum isto. §. dicendum est hoc modo.

Et primo est aduertendum, quod non est verum, quod vsuræ centesimæ, sicut illæ, quæ ascendunt ad summam sortis, prout voluit hæres intentum hic §. nam verius quo ad hanc materiam dicitur ille, quæ solvuntur ad rationem vni pro centenatio quolibet mense, & ideo centesimæ dicuntur; quia quolibet mense soluitur centesima pars sortis nomine vsurarum, & sic vnum pro centenatio, secundum quam computationem elapso anno ascendunt ad summam 12. pro centenatio, & hoc probatur ex his, quæ dicit Imperator in *Auth. de vsur. nauis*, §. 1. vbi dicit, quod vsuræ nauticæ solvuntur ad rationem octauæ partis sortis, & sic octaua pars centenatio ascendit ad summam 12. vnde illæ possunt dici vsuræ centesimæ, scilicet quando solvuntur 12. pro centenatio vno anno, & secundum hoc vsuræ trientes consistent in tertia parte centesimarum, scilicet in tertia parte 12. vnde etiam quatuor, & inde conclusio illæ dicitur vsuræ trientes, quando anno quolibet solvuntur ad rationem quatuor pro centenatio. Et secundum hanc expositionem potest poni casus, quod circa detrahendam Falcidiam, quidam testator legauit 10. anno quolibet reipublicæ, debet censeri tantum esse legatum, quanta esset fors vsurarum trientum, posito, quod decem essent vsuræ trientes, nam si facias computationem ad rationem ducentorum quatuor pro centenatio, erit summa ducentorum quinquaginta, quo ad detractionem Falcidiæ; vnde hæres in effectu detrahet ducatos 62. pro sua Falcidiâ; quia tanta summa est quarta pars 250. vnde si poneres, quod bona testatoris non valent plusquam 250. tanta erit Falcidiâ, & sic in effectu hæres habebit quartam partem bonorum testatoris in casu proposito, tam respectu domini, quam fructuum; tres autem quartæ iudicantur, vt de rebus reipublicæ, & de re publica habebit tres quartas reddituum d. bonorum, & quarta pars erit hæredis. Conclusio ergo sequitur, quod illa decem legata æquiparantur vni trientibus, & solvuntur tamquam redditus bonorum valentium ducatos 250. quorum bonorum quarta pars censetur hæreatis, si noster quartam partem fructuum detrahet; & quia tres partes censentur, ac si essent reipublicæ, ideo tres partes fructuum habebit reipublica, & consequenter illa decem annua, quæ iudicantur, vt de fructibus

bonorum hæreditariorum, solvuntur anno quolibet in effectu, hoc modo scilicet, quis hæres soluet 8. quolibet anno reipublicæ, & secundo detrahet pro Falcidiâ, quam habebit tamquam de fructibus rei suæ, scilicet quartæ partis bonorum testatoris, posito vt supra, quod bona valuerint 250. quando fuerint legata decem, idem si testator haberet centum in bonis, & legaret quatuor annua; quia tria tantum solueret, & vnum sibi retineret pro Falcidiâ; quia centum essent pro sorte vsurarum trientium in quatuor secundum supra dictas computationes, & hæc fuit mens Soc. & videtur magis æquus intellectus.

Ad intelligentiam l. deducta. §. nummis.

ff. ad Trebell.

PRIMO præsuppono, quod circa imputationem in Falcidiam & Trebellianicam, ita iura distinguunt; nam in Falcidiâ, quæ detrahitur de legatis particularibus, imputantur regulariter ea tantum, quæ capiuntur per hæredem iure hæreditario, id est, ea quæ capit vt hæres titulo vniuersali, non autem ea, quæ habet iure legati. *l. quod autem, & l. in quartam. ff. ad l. Falcid.* Sed in Trebellianicâ imputantur omnia, quæ capiunt iudicio testatoris, quomodo cunque, & sic plus fauetur Falcidiæ, quam Trebellianicæ, vt d. *l. in quartam* & ibi glossa *ver. à cohæred. & Bart.* verum in hoc est differentia; quia quando sumus in prelegato, si quidem consistit in pecunia, & tunc terum imputatur in Trebell. siue accipiar a cohærede, siue de pecunia hæreditaria; si vero consistat in specie, vt in prædij, & tunc pro parte tantum hæreditaria imputatur in Trebell. pro parte vero, quam percipit a cohærede, non imputatur, ita not. gloss. *in d. l. in quartam.* & ibi etiam Bart. & ita deciditur *in hoc §. nummis.*

Secundo præsuppono, quod quando testator instituit duos hæredes æqualiter, & grantat vnum de restituendo suam portionem alteri cohæredi, accepto vno prædij hæreditario, ex hoc oritur duplex fideicom. vnum, scilicet de dimidia parte hæreditatis, ad quam tenetur hæres cohæredi, & aliud de illo prædij, ad quod tenetur & conuertit ille cohæres cohæredi pro hæreditaria portione, casus est *in l. fideicom. s. cum esset. de leg. 3.*

Tertio pro intelligentia *versic. diuersa*, præsuppono, quod quando testator facit duos hæredes æqualiter, omne dominium rerum hæreditariarum est eorundem hæredum pro dimidia, adeo, quod adita hæreditate in quolibet re hæreditaria, vnus habet eum dominium pro dimidia, & alius pro alia dimidia. *l. cum hæred. ff. de acq. poss.*

Quarto pro intelligentia *versic. cum autem*, est sciendum, quod quando testator facit duos hæredes, & vni cohæredi facit prelegatum de aliqua re hæreditaria, debet illud prelegatum esse tantæ summe, vt omnino alteri cohæredi, cui nihil est prælega-

legatum, remaneat quarta pars suæ portionis iure institutionis; alias si illud prælegatum absorberet etiam quartam partem cohæredis, & sic esset ultra dodrantem illius portionis, posset cohæres illud legatum diminueret & retinere sibi vsque ad quartam partem suæ portionis iure Falcidicæ, vt in *100 sit. ff. ad l. Falcid.* Ex quo apparet quod hoc nomen, *Falcidia*, positum in princip. huius §. ponitur improprie pro Trebellianicæ, sed in fine huius §. in *vers. cum autem* ponitur proprie pro Falcidia, quæ detrahitur de legatis particularibus, & sic de illo prælegato prædiorum.

His præsuppositis pono casum, secundum gloss. ad hoc, vt intelligatur text. & gloss. Testator habebat hæreditatem valentem 400 aureos, instituit hæredem Titium vniuersalem, super tota hæreditate, eandemque Titium rogauit, vt dictam hæreditatem restitueret Seio, acceptis a Seio centum vel de bursa ipsius Seii, vel de pecunia hæreditaria, nam in hoc non est differentia, vt dicit alia gloss. in *vers. rogatur*, & etiam *Alex. hic*. Titius adiit hæreditatem, & restituit Seio, habitis centum aureis secundum dispositionem testatoris, dubitatur, an illos centum aureos computet sibi in Trebell. & dicitur, quod sic. nam totam illam pecuniam percipere videret iure Falcidicæ, id est, Trebell. iudicio testatoris, perinde ac si de bonis hæreditariis retinisset quartam partem, & 300 restitueret: vnde aliud detrahere non potest.

Sequitur *vers. quod tunc quoque*, vbi ponitur casus, pone, quod Titius, & Seius ambo sunt hæredes instituti æqualiter in dicta hæreditate, & Titius rogatus est restitueret Seio partem suam, acceptis quinquaginta aureis, dicit idem sibi, scilicet quod dictos quinquaginta aureos computabit sibi Titius in Trebell. & nihil aliud habebit, cum habeat partem quartam suæ portionis, quæ erat 200 aureorum.

Sequitur *vers. diuersa*, in quo pone casum, retento eodem themate, quo Titius & Seius sunt instituti hæredes, & in hæreditate erat vnum prædium valoris 50 aureorum, grauauit hæredem Titium de restituendo portionem suam Seio, retento dicto prædio hæreditario, dubitatur an totum illud prædium debeat sibi imputare Titius in Trebell. & dicit, quod non; quia diuersa causa est prædiorum, scilicet à pecunia retentorum, scilicet ex dispositione testatoris pro hæreditaria parte, scilicet quam restituit Titius Seio, quasi dicat, non est ita, quando testator iubet retineri prædia hæreditaria, sicut quando iubet retineri pecuniam. Et ratio diuersitatis est; quia pecunia omnis retineri potest de portione Titii, quasi dicat, per portione potest qualibet res estimari. *l. si res hereditaria ff. de off. iudic.* vnde iste Titius habendo quinquaginta aureorum pecuniam, potest ex ea excompensare totam portionem suam, & sic in illis 200 aureis, quæ restituit, &

potest fingere, quod ab illis detrahit illos 50 aureos, quod non est sic in prædio; nam in eo medietatem habet Titius iure hæreditario, & aliam medietatem habet Seius iure hæreditario; vnde quando Titius retinet istud prædium, illud habet iure, scilicet pro medietate habet iure proprio, & tanquam hæres, aliam medietatem habet iure prælegati à cohærede, qui dominium habebat pro medietate: vnde illam medietatem, quam habet iure hæreditario, sibi computat in Trebell. & sic 25 aureos. Illam vero, quam habet à cohærede iure prælegati, debet habere præcipuam; vnde deducet alios 25 aureos de portione, quæ restituit Seio, & quæ sit ratio diuersitatis inter pecuniam, & prædium, vide gloss. in *l. in quartam, in vers. à cohærede, in fin. ad l. Falcid.*

Sequitur *vers. Cum autem*, vbi consistit tota difficultas, in quo pone casum, vt supra: verum illud prædium valebat 380 aureos, & sic est varietas casus, quia primo remanebat Seio quarta pars suæ institutionis, non obstante prælegato prædii, nunc autem non remanet, quia valor prædii absorbet seie totam hæreditatem, adeo, quod in reliquo hæreditatis remanet solum 10 aurei, quorum 10 contingunt Titio iure hæreditario, & alia 10 Seio iure hæreditario, si Titius modo restituit partem suam Seio, tenetur Seius sibi dare illud prædium, in quo Seius habet medietatem iure hæreditario, vt supra.

Disponit hic ergo Iuriscons. causa vitiana si circuitus, quod ex quo Titius erat debitor Seio iure restitutionis ad illa 10, quæ remanebant ipsi Titio iure hæditario, quæ erat grauatus Seio restituere, & conuenio Seius erat debitor Titio ad medietatem illius prædii, quam medietatem habebat Seius iure hæditario, & ad eam tenebatur Titio iure prælegati, ideo debet inter eos fieri compensatio pro ista cõcurrenti quantitate, id est pro istis 10 scilicet vt Seius retineat sibi alia 10 ex illo prædio, & sic ex parte sua quam habet in illo prædio, & Titius sibi retineat illa 10, quæ tenebatur restituere, & sic fiet inter eos compensatio. Vnde hucusque habebit Seius 20 tantum aureos de tota hæreditate, & quia restituendo reliquum Titio vigore prælegati, reperitur Seius fraudatus in Falcidia, quam debet habere iure institutionis, quæ Falcidia ascendit ad numerum 50 aureorum vsque ad quem numerum Falcidia deficiunt Seio 30 aurei, ideo potest Seius defalcare de dicto prædio, quatenus superfluum est, scilicet, ultra dodrantem dictos ducatos 30, & sic complere non numerum quinquaginta aureorum pro sua Falcidia; reliquum vero restituit Titio, & hoc volunt dicere illa verba, in superfluo prædiorum, &c. de reliquo vero pro concurrenti quantitate fit compensatio vt supra, scilicet in illis 20, & sic istud allegat quod de genere ad genus, vel de quota ad quotam ut compensatio.

Ad intelligentiam l. in nave Sau-
feli. ff. locati.

PRÆMITTE pro intelligentia, quod actio oneris aucti dicitur proprie, quando conductor suscipit in se periculum rei conductæ; tunc enim tenetur locatori hac actione. Verum ad hoc, ut comperat hæc actio, plura requiruntur; primo quod susciperit periculum conductor, & ideo dicitur oneris aucti, quia omnem aduersam fortunam in se suscipit conductor, ut declarat gloss. in l. qui officii. §. fin. ff. de contra. emp. Secundo requiritur, quod tale periculum suscipiatur in re aliena, non autem in propria, ut probatur hic, ibi; *quippe cum eius. &c.* Tertio requiritur, quod nulla alia actio comperat, quia est subsidiaria, & non datur, ubi aliena competit, ut declarat hic Paul. de Castro, qui dicit hanc l. posse exemplificari in istis mercatoribus, qui suscipiunt periculum nauium onustarum, assecutando eas pro certa pecunia, nam tales possunt teneri actione oneris aucti secundum eum.

Secundo præmitte, quod licet alias res semper pereat periculo domini, & obligatus in genere non liberatur per interitum. l. incendium. C. si cor. per. & l. pignus. C. de pigno. ad. tamen quando aliquis est obligatus ad genus respectu certæ speciei, perempta illa specie liberatur. l. Titia textores. §. fin. C. l. quidam §. pen. ff. de leg. 1. Eodem modo quando est obligatus in genere subalternos, quia perempto toto illo genere liberatur. in l. in ratione §. incerta. ff. ad l. Falcid.

Tertio præmitte, quod conductor tenetur solum de dolo, lata & leui culpa, non autem de leuissima, ex quo contractus locationis fit gratia vtriusque. l. si res certis. §. nunc videndum. ff. de consu. & dicitur hic in fine.

His præsuppositis pone casum hoc modo: Tres erant mercatores, qui volebant vehere certam quantitatem frumenti in quodam regionem, adiuerunt quandam Saufelum dominum nauis, & cum eo conuenerunt de vehendo dictum frumentum, quo ipsi volebant; qui Saufelus conduxit dictum frumentum vehendum, pro certo pretio inter eos conuento; facta conuentione dicti mercatores apposuerunt frumentum in nauis, forte centum modios, pro quolibet, & illud simul commiscuerunt in eodem loco & tradiderunt Saufelo, ut tantundem eis postea restitueret; facta contributione frumenti, deueniunt ad quendam portum, & vnus ex illis tribus mercatoribus, voluit sibi recipere ibi partem suam, cui Saufelus consignauit centum modios frumenti pro parte sua, & deinde dedit vela, & ibat in locum deputatum cum frumento aliorum duorum: cum esset in itinere nauis onusta submersa fuit: & sic frumentum perditum est: Modo isti duo mercatores agebant contra Saufelum actione oneris aucti, dicentes, tu Saufele commiscuisti to-

tum frumentum, & suscepisti illud in posse tuos, quia tenebaris nobis restituere tantundem; ergo dominium in se transtulit; unde ratione domini, quod habebas, videris suscepisse periculum in re, & sic debes teneri de interitu actione oneris aucti, saltè ad restituendum illud, quod alteri restituisi, quod non est perditum, ut saltem pro rata illi ceterum modii diuidantur inter omnes tres. Quæritur, an Saufelus teneatur ad aliquid? Respondet Iuriscoñsul. præmittendo prius, quod rerum locatarum duo sunt genera, quasi dicat, possunt locari res altero de duobus modis, quandoque ita locatur res, ut eadem reddatur, ut quando locatur vestimenta fulloni: quandoque locatur, ut non restituatur eadem in specie, sed eiusdem generis, ut quando datur argentum postularum, id est, bene purgatum & purum fabro, ut crateram vel anulum faciat: nam videtur ea intentione datum fabro, ut faciat crateram tanti ponderis, & eiusdem bonitatis, siue faciat ex illa massa argenti, siue ex alia simili. In primo casu domini manere, supple, respondi, in secundo in creditum iti, id est, quia transit dominium in accipientem, & propterea transit in creditum, si in generale creditum, sicut dicimus in mutuo, l. 2. §. 1. ff. si cor. per. Idem dicimus in deposito, quod quandoque transgreditur fines depositi. l. Titia. ff. de dep. ut est, quando deponitur pecunia non in sacculo, sed ad numerum, ut restituatur tantundem in genere, nam tunc transit dominium in accipientem contra naturam depositi. d. l. Lucium.

Hoc præsupposito ponit decisionem ad casum, ibi, secundum quem videri, supple, respondi, triticum factum Saufeli, id est, transtulisse in eius dominium, ex quo fuit commissum, & tenebatur vnicuique mercatori ad tantundem, & sic fuit rectè datum, scilicet mercatori, quia cum Saufelus esset dominus, potuit de eo disponere dando illi petenti partem suam.

Sequitur *ver. sic. quod si separatim*, ubi ponit diuersum casum, scilicet, quando dicti mercatores non confundissent frumentum simul, sed vnusquisque posuit partem suam in nauis separatim in cupis vel aliis vasis seu tabularis, ita ut portio vniuscuiusque cognosci posset. Tunc dicit Iuriscoñsul. non potuisse vos permutacionem facere, supple dictum verbum, respondi, quasi dicit, quando frumentum erat diuisum, non potuit Saufelus accipere partem vnus & dare alteri, & astringere vos mercatores inuitos ad permutacionem, l. velle, cuius portio fuit alteri data, accipiar portio eius illius, qui habuit partem suam, & sic esset quædam permutatio, quæ non potest fieri inuitis dominis: nam tunc quando frumentum remansit diuisum, eo transtulit in dominium Saufeli, sed quælibet portio remansit in domino eius, a quo fuit inuenta in nauis. Et ex hoc sequitur, quod si Saufelus tradidit portionem vnus alteri, potest ab eo vendicari per eum, cuius prius fuerat. Et si queratur,

an tunc habeat locum actio oneris auersis? dicit quod non, ibi; & ideo se improbare actiones oneris auersis, supple, respondi, quasi dicat, dictus Saufelus tunc conuenus hac actione poterit illam improbare, & dicere, quod contra eum non competit, ex quo datur rei vindicatio contra alium. Et quod non competat hæc actio, probat Iurisc. per argumentum à sufficienti partium enumeratione; quia siue merces fuerint ita traditæ nauæ Saufelo, vt transiret in eum dominium, & iret in creditum, non videtur esse onus auersum, id est non videtur naua suscepisse periculum per modum oneris auersis, & ratio est illa, scilicet quippe, cum eius fuissent, sed illa actio habet locum, quando quis suscipit periculum in re aliena, non quando in re propria, vt hic, & supra dixi. Siue eadem res, quæ tradita est, reddi deberet, scilicet prout fuit in *versic. quod si separatim*. tunc locator habet actionem furti contra nauam; quia contractauit rem alienam alteri tradendo inuito domino, & ideo cessat actio oneris auersis, quæ dicitur subsidiaria, vt supra,

Sequitur *versic. sed si ita*. hic ponit decisionem casus nostri, scilicet quod si fuit ita datum frumentum Saufelo, vt in simili posset illud soluere, scilicet soluendo tantundem in genere suo, prout fuit in isto casu, tenetur conductor, scilicet ipse Saufelus solum de culpa, scilicet leui; quia iste fuit contractus locationis, qui celebratur gratia vtriusque, in quo solum leuis culpa venit, nec per hoc potest dici in culpa Saufelus, quod vni tradidit partem suam; nam hoc habebat omnino necesse facere, quia cum haberet restituere frumentum, erat ei necesse incipere ab vno, cui restitueret. vnde quia restituit lege permittente, non est in culpa, licet fecerit eius conditionem meliorem cæteris; quia istud casu euenit propter submersionem nauis, & de isto casu non tenetur Saufelus. Nec obstat quia ipse erat effectus dominus frumenti, & erat obligatus in genere; quia erat obligatus in genere subalterno, scilicet ad restituendum frumentum de illo, quod erat in nauis, vnde eo toto perempto liberatur. Item potest dici obligatus ad genus cõtēplatione certæ speciei, id est cõtēplatione illius frumenti quod erat in nauis, quo perempto liberatur, vt supra dixi in secundo euidentiali, & sic remanet conclusio ex ista l. quod dictus Saufelus naua non teneatur aliqua actione, nec oneris auersis, nec locati, sed penitus liberatur propter casum.

Ad intelligentiam *l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. ff. commod. uti.*

PRÆMITTE pro intelligentia, quod obligatio, rem restitui, est diuidua quoad ipsam obligationem. Verum quo ad solutionem est indiuidua, vt si duo sunt obligati ad eandem rem ex deposito vel commodato, quilibet tenetur pro parte, & pro

parte fit condemnatio; tamen soluendo partem non dicitur liberatus, nisi totam rem præstet; & hoc quando sumus in specie commodata. Casus est in *l. si duo. in ff. de depof. & not. Bart. hic col. 2. & 3.*

Secundo præmitte, quod in cõtractibus, in quibus venit restitutio rei, cõsideratur duplex obligatio, scilicet primitiua, quæ nascitur principaliter ad rem restituendam, & secundariam, quæ nascitur ex post facto ratione doli, vel culpæ ad æstimationem vel ad interesse. Quo ad primitiuam obligationem, quando sunt plures commodatarii eiusdem speciei, quilibet tenetur pro parte, licet vnus præstando partem non liberetur, vt supra per *d. l. si duo*. Quo vero ad secundariam obligationem, quando ambo committunt dolum vel culpam, quilibet tenetur in solidum, tanquam duo rei, & vno soluente alius liberatur, vt *hic in fin.*

Tertio præmitte, quod vsus rei consideratur dupliciter, primo modo respectu personæ vtentis; & tunc dicitur indiuiduus, & pro parte tunc haberi non potest. *l. vsum pars. ff. de vsu & hab.* secundo modo respectu rei, ex qua percipitur vsus; & tunc est diuiduus, & potest haberi pro parte, vt *hic*, secundum *Barr. in l. opp.*

His præmissis, totus iste §. diuiditur in duas partes principales. In prima loquitur de obligatione primitiua, quæ contrahitur ad rem restitui, in qua concludit, quod quilibet tenetur pro parte. In secunda loquitur de obligatione secundaria, quæ contrahitur ad æstimationem, vel ad interesse, ratione doli vel culpæ, in qua concludit, quod quilibet teneatur in solidum. Secunda, ibi; sed esse verius ait, &c.

Pone casum. Titius commodatarius duobus vnium vehiculum, dubitatur, qualiter isti duo teneantur ad restitutionem vehiculi, & sic ex obligatione primitiua, an in solidum vel pro parte. Iurisc. volens decidere hunc casum, quod teneantur pro parte, facit vnum assumptum arguendo, & in argumeto. omittit maiorem, quæ debet esse talis, contractus cõmodati est contractus, qui re contrahitur. *§. item u cui. Inst. quibus more contra. ob.* sed in huiusmodi cõtractibus nõ potest quis obligari in plus, quam accepit. *l. cum ultra. C. de non num. pec.* Sed in proposito isti duo commodatarii non habent vehiculum penes se in solidum, sed pro parte, quod probatur; quia dominium vel possessio eiusdẽ rei nõ potest esse penes duos in solidum; ergo sequitur conclusio quod isti commodatarii minime debent tenei in solidum ad restitutionem, sed tantum pro parte. & sic ex illo assumpto sequitur tacite decisio huius casus.

Sequitur *versic. Nec quemquam* hic iurisc. respondet cuidam tacitæ obiectioni, quæ tendit contra id, quod dixerat, quod duo non possunt esse domini in solidum; nam videmus, quod duo possunt habere vnum fundum pro communi & iudicis, & tamen nullus cognoscit partem suam; ergo dominum est penes eos in solidum. Ad hoc respondet,

Vuuu verum

verum esse, quod non sunt domini partis corporis, scilicet visibilis, non sunt domini talis partis, quæ possit ad oculum demonstrari; non tamen sequitur ex hoc, quod sint domini in solidum, sed potius sunt domini partis intellectualis, quia habent dominium totius corporis simul, non in solidum, sed pro parte indiuisa, quæ percipitur iudicio intellectu.

Sequitur *versiculi. vsum autem balnei.* hic tollit vnum aliud obiectum. Similitudo prædicta debet procedere in dominio, & possessione; & verum est, quod non potest esse penes duos in solidum; sed non loquimur in contractu commodati, in quo non transfertur dominium, nec possessio, sed solum vsus; & tamen vsus potest esse penes duos in solidum, vt videmus in vsu balnei vel theatri; ergo isti commodatarii debent teneri in solidum. Ad hoc respondet, quod longa differentia est inter vsu balnei, vel plateæ, & vsu vehiculi; quia in primo casu, ex quo locus est amplius, non vitur minus vnus quam alius, quasi dicat, potest vnus vti in solidum, & alius in solidum, quia vnus non præstat impedimentum alii, & sic quilibet percipit vsu in solidum, absque impedimento. Verum in vehiculo paruo non est ita, quia in effectu quilibet habet vsu pro parte, considerando vsu diuiduum respectu rei, non autem respectu personæ, vt supra dixi, quod patet, quia vnus non tenet omnia loca vehiculi, quoniam vnus stat in vna parte vehiculi, & alius in alia, nec vnus potest vti in vehiculo in solidum, quin alterum impediret vti in solidum, & in hoc differt à balneo, quia licet videatur idem in balneo, scilicet quod vnus non occupat omnia loca balnei; tamen est illa ratio, quia quilibet vitur in solidum, & vnus non impedit alium. Ex roga ergo ista narratione sequitur conclusio ad primum casum, scilicet quod tenetur pro parte, & non in solidum.

In secunda parte ibi; *sed esse verius.* Pone casum, quod dicti commodatarii ambo commiserunt dolum, vel culpam in illo vehiculo, adeo, quod ipsum perdidissent vel deafluissent, & sic tenentur ad interesse, quaritur, an quilibet teneatur in solidum in ista obligatione secundaria.

Et concludit, quod sic, quia iste dolus, vel culpa respicit totam rem, & non potest considerari pro parte, vnde merito in solidum tenentur tanquam duo rei, & vno solente alius liberatur, & si res commodata eius furrupiat, competit ambobus actio furti contra furrupientem, licet hodie sit mutatum, quia ponitur in arbitrio domini, iuxta tex. *in l. manifestissimi §. si autem. & §. si in secunda. C. de furti.* & ista est vera casus positio, secundum Bartolum, Baldum, Paul. de Cast. & communiter omnes hic antiquos & mod. quicquid teneant gl. hic, quia earum intelligentias communiter tenentur,

Ad intelligentiam l. placet. C. de pedan. iud.

PRÆMITTE, quod causæ simplicis iurisdictionis diuiduntur quo ad terminos huius l. in tres species, licet Bartol. in l. Imperium. facit sex gradus. Prima species continet causas maximas, prout sunt causæ liberales. Secunda continet causas medias, prout sunt causæ ultra trecentos solidos, de quibus non cognoscunt minimi magistratus, vt in §. & iudicare in Aush. de defen. ciuili. licet Bartol. in d. l. placet. istas causas ponat cum causis liberalibus; tamen male loquitur; quia secundum suam expositionem causæ mediæ essent à trecentis aureis infra, quod est contra text. in d. §. & iudicare. & melius loquitur ipse in d. l. Imperium. col. fin. Tertia species continet causas minimas, scilicet à trecentis aureis infra. In prima & tertia specie nihil est mutatum hodie à iure antiquo, quia causæ maximæ nec olim, nec tempore d. l. placet. poterant delegari; quia hodie per ius authenticorum possunt, vt ibi not. gloss. Item causæ minimæ & olim, & hodie possunt delegari, vt not. gloss. in d. l. placet. Totum dubium remanet de causis mediis.

Secundo præmitte, quod olim causæ mediæ poterant indistincte delegari, etiam ob leuissimas occupationes, sed per illam leg. est hoc correctum; quia præses debet per se cognoscere, & non delegare istas causas. Verum ne nimis restringatur potestas præsidis, est sibi concessum, quod possit delegare cognitionem, reseruata sibi sententia, etiam sine occupatione. Si tamen esset occupatus ob causarum multitudinem vel ob publicas occupationes; tunc potest delegare etiam sententiam.

Diuidi istam l. in quinque partes. In prima ponit relationem iuris antiqui, & eius correctionem, vsque ad *ver. ista tamen.* In secunda ponit vnam limitationem ad hanc nouam correctionem, vsque ad *ver. quod non ita.* In tertia parte excipit à dicta limitatione causas meri, & mixti imperii vsque ad *ver. quod vsque adeo.* In quarta parte respondet tacite objectioni, & concedit præsidii ius delegandi, reseruata sententia, vsq; ad *ver. dum tamen.* In quinta parte à dicta concessione excipit causas liberales.

Casus ita ponitur. Coram præside provincie ventilabatur quædam causa ultra trecentos solidos, quaritur an possit illam delegare. Dicit Imperator, quod olim poterat, hodie non. Dicit enim: placet nobis, præsides adhibere examen suæ notitios de his causis, in quibus ipsi quidem non possent cognoscere, scilicet de factis propter occupationes antehac, id est olim dabant iudices pedaneos, id est volumus, quod præsides hodie ipsi cognoscant, & non delegent de illis causis, de quibus cum ipsi non possent cognoscere propter aliquas forte leues occupationes, & antehac indistincte delegabant, & per hoc est correctum ius antiquum,

& loquitur de causis mediis Hic esset continuanda pars, scilicet *ver. quod vsque adeo.* secundum Iac. de Aret. tamen ego lego per ordinem.

Sequitur secunda pars in *ver. ita tamen.* hic ponitur limitatio, scilicet ita demum procedit hæc prohibitio delegandi, si p. ces non est occupatus propter multitudinem causarum, vel alias publicas occupationes, nam si occupatus est propter istas magnas occupationes, potest delegare penitus, etiam quo ad sententiam, secundum communem intellectum Bart. Bald. & Iac. de Aret.

Sequitur tertia pars in *ver. quod non ita.* hic restringit istam limitationem, scilicet ut intelligatur solum in istis causis mediis; non autem in causis meri & mixti Imperii, in quibus iudex procedit ex suo officio nobilior quia istis nullo modo potest delegare, etiam propter publicas occupationes, nisi in solo casu absentia, ut leg. 1. §. *huius rei.* ff. de officio iuris.

Sequitur quarta pars, quæ est valde obscura, super qua facio vnum obiectum. Tu Imperator cupis honorare præsidis, & tamen hic diuinus est iurisdictionem; quia prohibes eos delegare posse causas medias, & sic iste *ver. quod vsque adeo.* respicit principium, Respondet Imperator, quod vsque adeo in præsidium cognitione retinendum est, ut eorum iudicia non diminuta videantur, id est, ista prohibitio delegandi causas medias, est ita intelligenda, ut non videatur esse diminuta potestas præsidis, sed magis aucta & honorata, scilicet quod si vult delegare cognitionem causarum mediarum, potest referuati sibi sententia, quia referuati sententiam est sibi honor in iudicando, & sic remanet sua potestas libera in delegando cognitionem, sicut olim, & remanet honoratus in iudicando, & ex hoc patet, quod correctio iuris antiqui solum procedit in sententiando, non autem in cognoscendo, & propterea iste versic. debet coniungi cum principio leg. verum quando iudex delegat referuata sententia, debet causam audire ter, per *authent. ad hoc. C. de iudic.*

Sequitur quinta pars ibi; *dum tamen.* hic excipit causas liberales ab ista concessione, scilicet est permittitur præsidibus delegare causas, referuata sententia, dum tamen non delegent causas liberales, sed ipsi iudicent, & cognoscant de dictis causis, sicut de causis meri Imperii, ex quo iust. sunt causas maxime, & differunt à mediis, & iste est verus sensus huius text. scilicet, ut ille *ver. dum tamen.* referatur ad proximum *ver.* quicquid dicant glo. & alii doct. qui inuoluunt verum intellectum iuris text.

Super *l. in ratione. §. quod vulgo.* ff. ad *l. Falcid.*

PRO facilius ingresso ad declarationem istius §. *quod vulgo.* qui prout exorditur hic Bart. est

valde difficilis, & iuuenibus horribilis, opportunum putavi præmittere, primo aliqua ad materiam tituli facientia, & deinde specialius præmittere ad intelligentiam huius §. cum enim iste §. sit finatus in tit. *ad l. Falcid. in l. in ratione. l. 1.* & non sit principium tituli, non posset de facili haberi totalis cognitio casus istius §. nisi aliqualis cognitio principii materie ipsius tituli præcedat. *arg. l. argentiarius. §. edi. supra de eden. vt facit ille summus edictorum interpretator Vlpianus in l. 1. sup. de neg. gest. & in l. 1. sup. de min. & in l. 1. sup. ad l. Aquil. & in quam pluribus aliis titulis.*

Vnde ad intelligentiam Rubricæ, & totius tituli præsuppono, quod post leges conditas in ciuitate Romana super rueniente discordia inter nobiles, & plebeios Romanos, per quam plebs ipsa successit in montem Auentinum, & ibi per se creabat officialē, qui tributus appellabatur, ad cuius suggestionem plebs ipsa leges faciebat, quæ leges, plebiscita appellabatur, prout hæc omnia dicit *tex. in l. 1. §. deinde cum esset. ff. de orig. iur.* quæ plebiscita composita postmodum pace per legem Hortensii Regis, ceperunt habere vim legis generalis, ut habetur in §. *plebiscitum.* Inst. de iure natur. & probatur in *l. 1. supra ad l. Aquil.* vbi lex Aquilia dicitur vnum de plebiscitis. & in *l. plebiscito.* supra de offic. præsid. Eo autem tempore, dum plebs diuisa manebat, fuit creatus quidam Tribunus plebis, qui Falcidius appellabatur, ad cuius suggestionem fuit facta dicta lex Falcidia, quæ accepit denominationem à Falcidio Tribuno, sicut lex Aquilia accepit denominationem ab Aquilio Tribuno, ut *d. l. 1. supra ad l. Aquil.* sicut etiam Senatusconsultum Trebellianum accepit denominationem à Trebellio consule. *l. 1. inf. ad Trebell.* & hoc secundum vnam expositionem, quam facit *tex. in c. quadam. 2. dist. quam etiam tenet Pet. Phil. Cor. in consil. 236. col. 2. in 3. vol.* Et secundum istam expositionem lex Falcidia dicitur plebiscitum.

Secunda expositio est, quod lex Falcidia fuit condita à populo Romano, ad interrogationem cuiusdam Falcidii consulis, & ab eo accepit denominationem, & hoc probat *tex. in l. 1. in prin. in ver. rogatum.* in *l. 1. §. 1. sup. co.* & secundum hanc expositionem est vera lex, ut in §. *lex est.* Inst. de iure natur.

Tertia expositio est, quod lex Falcidia dicitur à falce; sicut enim falx refecat granum; ita hæc lex refecat legata. Et hanc expositionem approbat Bart. in *d. l. 1. in prin. sup. eo.* ea ratione arrens, quod etiam Trebellianica appellatur quando que Falcidia à falce Et quælibet expositio potest esse bona.

Venit autem ista lex Falcidia ad correctionem legis antiquæ duodecim tabularum, in qua perit indistincte permittitur testentibus legatam, & hæc hereditatem dispergere in legatis, & hæc legatus plus nihil habebat: nam cavebitur, ut legatus, ad vti legasset suæ rei quicquid, ita non esset legatus, ut *ver. sign. & Inst. de leg. Falcid. in prin. Vbi*

bat, quod hæredes scripti videntes, quod nihil ad eos perueniebat de hæreditate, repudiabant hæreditatē, & sic homines decedebant intestati. Quod considerans Falcidius ille Tribunus plebis vel consul, secundum aliam expositionem, introduxit legem Falcidiam, prohibendo testatoris disponere ultra dodrantem, & hoc ex decreto plebis, vel populi Romani, prout fiebant plebiscita, vt leges. Et si ultra disposuisset testator, introduxit reservationem quartæ partis, ita, quod in omnem euentum hæredi remaneat quarta pars iure Falcidiæ, quam habet iure institutionis. Et sic facit Falcidia iudicata propter publicam vtilitatē; nam interest reipublicæ, quod homines decedant testati, iuxta ea, quæ habentur in l. 1. C. de sacrosan. Eccles. Hæredes enim propter illud emolumentum quartæ partis nõ repudiabunt hæreditatem, vt declarat Bald. in l. 1. col. fin. C. comm. de leg. & est tex. in l. 1. §. Secundo c. sup. eo. & Inst. ad l. Falcid. in prin.

Item est sciendum, quod ista detractio Falcidiæ considerari potest tripliciter; nam quandoque testator legat ultra vires hæreditarias; & tunc bis fit defalcatio, nam ante omnia defalcatur illud, quod est ultra vires, & adæquantur legata virib. patrimonii. & hæc prima defalcatio fit etiam de legatis ad pias causas, secundum Bar. in auth. similiter. C. ad l. Falcid. quia in hoc non subest æquitas iurisdictionis, s. vt soluantur legata ultra vires, vt declarat Soc. in rub. inf. ad Trebell. in 1. col. Denum adæquatis legatis cum viribus patrimonii, postea fit secunda defalcatio per legem Falcidiam pro quarta parte, tex. est in l. si post missionem. & l. in quantitate. §. fin. inf. eo. & ista secunda non fit de legatis piis, ita procedat d. auth. similiter.

Quandoque & secundo testator legat totum suum patrimonium, & nihil ultra; & tunc fit vnica tantum detractio, scilicet quartæ partis de singulo legato pro Falcidia. l. 1. in prin. sup. eod.

Quandoque & tertio testator legat ultra dodrantem, non tamen totum patrimonium absorbet, vt quia aliquid remanet hæredi, puta vna vncia; & tunc non fit defalcatio totius quartæ partis, sed tantum pro rata, ita vt hæres consequatur ex legatis duas alias vncias, vt habeat integram quadrantem, & non ultra, quæ hæc omnia declarantur per Iuriconsultum in d. l. in quantitate. §. fin.

Istis primo præsuppositis quantum ad materiam tituli, descendendo proprius ad materiam. §. quod vulgo. & ad hoc, vt aliquantulum eius difficultates aperiantur, antequam ponam casum, præsuppono primo pro eius intelligentia, quod in detrahenda Falcidia de hæreditate alienius, debet ante omnia deduci æs alienum, non solum, quod extraneis debetur, verum etiam, quod debetur ipsi hæredi, & etiam foneris impensa. tex. est in lege 1. §. fin. supra eod. & l. irritum. C. ad leg. Falcid. & de eo, quod remanet, detrahatur Falcidia, Pono exemplum, si testator habet 400. in bonis; & est debitor ad 200. certe si

Falcidia detraheretur de tota hæreditate, hæres deberet habere centum pro Falcidia. Sed non est ita; quia ante omnia deducuntur illa 200. tanquam æs alienum, & de aliis 200. hæres detrahit Falcidiam, & sic habebit solum quinquaginta. Et ex hoc causatur primum dubium huius §. in vers. quamuis, & c. quia si legata in primis tabulis soluantur vt æs alienum; ergo non deberent pari Falcidiam; quia ante omnia deduci deberent; & tamen aliter hic determinatur, per rationem, quam dicam in positione casus.

Secundo præsuppono, quod si testator facit vnum hæredem, & ab eo facit multa legata, & deinde iste hæres facit alium hæredem; & facit alia legata, tenetur secundus hæres soluere integra legata primi testamenti, tanquam æs alienum, & de illis non detrahit Falcidiam. ita probatur in isto §. pro ratione dubitandi, quæ sumitur ex l. 1. §. fin. supra eod. sed de legatis factis in secundo testamento potest detrahere Falcidiam. Et ista erat ratio dubitandi in isto §. quia duo videbantur hic testamenta, scilicet vnum patris, & aliud filii; ergo legata in testamento patris deberent solui integre tanquam æs alienum, & non deberent poni in contributionem ad faciendum consequi maiorem Falcidiam hæredi; & tamen determinatur contrarium, & rationem videbimus in positione casus.

Tertio præsuppono, quod si testator, qui facit substitutionem pupillarem tempore mortis suæ habeat 400. in bonis, & facit legata à pupillo, & etiam à substituto, tunc omnia damna vel augmenta, quæ superueniunt in hæreditate, cedunt in damnum vel augmentum hæredis, & sic substituti, nõ autem legatariorum; vnde si quando moritur pupillus, reperitur solum 300. in hæreditate, substitutus hæres nihil habebit pro sua Falcidia; quia illa centum, quæ sunt diminuta, excomputantur sibi in Falcidiam, & omnia 300. tenetur soluere pro legatis, & si in plus esset diminuta hæreditas, tenetur illud plus refundere de propriis facultatibus vsque ad supplementum 300. pro legatis, vt dicit hic Alex. in 2. colum. Idem è conuerso, si hæredis pupilli esset aucta ultra 400. nam tunc hæres ante omnia detrahit illud augmentum, & postea centum pro Falcidia, & reliqua 300. soluit legataris, de hoc est tex. in l. in quantitate. in princip. inf. eod.

Quarto præsuppono, quod quando in eodem testamento sunt facta legata aliqua pure, & aliqua sub conditione, quæ simul iuncta excedunt dodrantem; tunc hæres soluendo legata pura, potest petere à legataris cautionem, quod adueniente conditione aliorum legatorum, habeant sibi restituere illud, quod plus acceperunt iure Falcidiæ. de hoc est tex. in l. 1. §. interdum sup. eod. & in l. in quantitate. §. sed & si legata. inf. eod. Et si conditio purificatur antequam solvantur pura, tunc fit omnium cõtributio, & de omnibus Falcidia detrahitur, vt d. §. interdum.

Quinto præmitto, quod quãdo testator facit aliqua legata ab instituto, & aliqua à substituto pupillari, legata facta à filio instituto censentur pura; sed relicta à substituto, censentur sub cõditione in eodẽ testamento relicta, vide l. sub conditione, si pupillus moriatur in ætate pupillari; vnde substitutus tenetur soluere legata à pupillo tãquam pura, & legata à se, tanquam conditionalia, & cõditione purificata per mortẽ pupilli, hoc probatur in isto §. quod vulgo, in fi.

Sexto præsuppono, quod licet substitutio pupillaris dicatur testamentum filii, & sic duo videantur testaments, alterũ sc. patris, & alterũ filii; tamen in rei veritate vnum est testamentum, adeo, q. de omnib. legatis in relictis tam in testamento patris, quam filii, iudicatur tãquam de relictis in vno, & eodem testamento, tex. est in l. patri & filii, supr. de vul. & pup.

Septimo & vltimo præsuppono, quod de iure Digestorũ, ac etiam de iure antiquo Codicis, heres nõ tenetur ad legata ultra vires hereditarias; non enim tenetur de suo soluere, casus est in l. i. §. si u qui 400. infra, ad Tre. & l. si vniuersi, C. de legat. Hofie tamẽ est correctum per ius Authenticorum, nam tenetur indistincte ultra vires hereditarias, si non conficit inventarium, per auth. sed cum testator. C. ad l. Fal. & habetur plene in l. fin. C. de iure delib. & not. Alex. & cõmuniter Doct. in d. §. si u qui 400.

Istis sic præsuppositis, diuido hũc §. in quatuor partes. In prima parte enunciando ponit quandam regulam cum quæsitio. In secunda ponit vnũ effectum, qui resultat ex illa regula, qui effectus est contributio legatorum. In tertia ponit alium effectum, quẽ declarat per exemplũ. In quarta respondet cuidã tacitã obiectioni. Secũda incipit ibi; quãuis enim, &c. Tertia ibi; secundũ quod, &c. Quarta ibi; nec ad rẽ, &c. Ego puto melius dici, quod in prima parte ponitur vnum quæsitũ de potestate & effectib. vulgaris regule; vnde omnes Dd. diuidẽtes hunc tex. qui dicũt, quod in prima parte ponitur regula vulgaris, puto, quod non bene loquuntur; quia IC. non ponit hic istam regulã decisiuẽ, sed potius enunciatiue, & solum quærit, quem effectum habet ista regula, præsupponendo, quod alibi habetur hæc regula, & non hic, vt patet euidenter ex verbis. In 2. parte respondet ad quæsitum, ponendo vnum effectũ, præmissa prius ratione dubitãdi, ibi; quamuis enim, &c. In tertia parte ponit vnã consequentiam, quẽ potest sequi ex dicto primo effectũ, ibi; secundũ quod, &c. In quarta respondet tacitã obiectioni, ibi; nec ad rẽ, &c. Et sic est melius dicere in 3. parte, quã vt dicunt Dd. sc. quod ibi ponitur secundũ effectus regulã; quia ita consequẽtia contingens non resultat immediate à regula, sed potius ab effectũ regulã, sc. à contribusione legatorum, & hæc est melior distinctio iudicio meo, quam illa, quam facit hic Bart. & Doct.

Et per istam nouam distinctionem infero, quod positio casus, quam facit gl. i. hic non est bona; quia concludit ad illud quæsitum, scil. vtrum substitutus

possit detrachere duas Falcidias, scilicet vnã ex testamento patris, & aliam ex testamento filii. Et non est hæc intentio Iuriscõsulti, velle quærere de hoc. Nã istud narrat enunciatiue, vt dixi. Sed potius eius intentio est, velle quærere, quem habeat effectum hæc regula enunciata; & respondet, quod habet effectũ contribusionis legatorum, vt in tex.

Vnde casus in terminis & magis cõueniens litere ita potest figurari. Testator habebat 400. in bonis, instituit filium pupillũ heredẽ, & legauit ab eo 200. & fecit sibi substitutionem pupillarem, substituẽdo sibi Mæuiũ, à quo substituto legauit alia 200. Mortuo testatore fuit mortuus pupillus, antequã legata à se relicta solueret, & sic factus est locus substitutioni. Substituto adiens hæreditatem inuenit eã totam esse exhaustam legatis; vnde volebant detrachere Falcidiam, & ad hoc vt haberet maiorem Falcidiam, dicebat, ego volo contribuere legata facta in primis tabulis, cum legatis, factis in secundis; quia contribusione facta reperitur hereditas quadringentorũ, tota dispersa legatis, vnde volo de omnib. detrachere quartam partem, & sic habere centũ pro Falcidia. Ex aduerso replicabant legatarii, in primis tabulis, & dicebãt, ista sunt duo testaments; vnde legata relicta in primis tabulis debẽt solui vt æs alienũ; sed nos habemus, quod Falcidia detrachitur deducto ære alieno. l. i. §. si u supr. eod. & l. irritũ. C. eodem. vnde soluas primo ista prima legata ducentorum integra, & deinde deducas Falcidiam de aliis ducentis relictis, & sic habeas sola quinquaginta pro tua Falcidia. Ex aduerso replicabat heres, quod ista non sunt duo testaments, imo habẽtũt pro vno. l. patri & filii, supr. de vul. & pup. vnde merito debet fieri contributio legatorum ad maiorem Falcidiam detrachẽdam. Tanto ergo isto cõstituto, & relucetione inter heredem substitutũ & legatarios primarum tabularum, fuit habitus recursus ad Papinianum Ictum, vt deberet hunc casum decidere. Corã quo fuerunt producta iura, & allegationes vtiusq. partis. Et primo pro parte heredis dicebatur, quod in iure est vna vulgaris regula, q. in tabulis patris & filii vna Falcidia detrachitur; ergo ambo testaments reputãtũt pro vno, nam si duo essent testaments, duæ Falcidie deberent detrachi. Ergo de omnib. legatis debet iudicari, ac si in vno testamento essent relicta, & per cõsequens debet fieri eorum contributio, per d. l. patri & filii. Ex aduerso pro parte legatiorum in primis tabulis dicebatur, quod imo ista duo sunt testaments, vt dicit tex. in §. legitur. Inst. de pupil. subst. vnũ scilicet patris, & alterum filii; ergo legata primarum tabularum debentur vt æs alienũ, & sic ante omnia debent integra solui, & de reliquo detrachi Falcidia, per iura superius allegata; & hoc videbatur decidendum pro ratione dubitandi. Verum ista ratione dubitandi nõ obstante, Papinianus IC, determinat contra legatarios. Et primo format quã situm super regula vulgaris, scil. illud, quod vulgo dicitur in tabulis patris &

fili vnam Falcidiam setuari, quam potestatem habeat videndum est, id est, videamus, & discutiamus, quæ effectum habeat illa vulgaris regula allegata pro herede, quod vna tantum Falcidia detrahatur de testamento patris, & filii, & hæc est prima pars.

Sequitur secunda pars *in vniuersum*, & hic ponitur responsio ad questionem præmissa ratione dubitandi, & dicitur in effectu, quod dicta regula habet hunc effectum, scilicet contributionis legatorum. Quamuis enim substitutus, quæ à pupillo relicta sunt, cum filius hæres existit, vt æs alienum quodlibet debeat, tamen, propter ea, quæ data sunt in tabulis secundis contributioni locus est. Quæ verba declarata hoc modo: licet, si substitutus teneatur solvere legata à pupillo, vt æs alienum, ex quo illud erat debitum, pupillare, & licet à pupillo debeatur vt legatum, tamen à substituto debetur vt æs alienum, & in rei veritate ex personis propria ipse substitutus non detraheret Falcidiam, nec non detrahitur ex ære alieno, secundum ius. Dicitur & Bart. sic subtiliter intellectam: tamen propter ea, quæ data sunt, id est, propter legata facta substituto, quæ absorbent totam hereditatem, est locus dandi loco legatorum, quia substitutus mixtus, ex persona sua, & ex persona pupilli deducta Falcidia. Ex persona sua videlicet pro legatis à se, & ex persona pupilli pro legatis à pupillo, ex quo istud ius soluitur et à tabulis à pupillo, quia non tenebatur solvere legata à se, nisi præfuta cautione, de qua *in l. v. interdicti sup. eod.* sc. pro legatis conditionalibus factis à substituto; ergo purificata conditione ante solutionem legatorum substitutus succedit in illud ius pupilli, & sic potest dicere, ego volo coniungere legata & ex persona mea detrahere ex legatis à me: ex legatis vero à pupillo, ex persona pupilli, quia ex mea non possunt, ex quo debent illa vt æs alienum. Et ille est verus intellectus, & communis, & valde subtilis, quem tenet hic Bart. *in 4. opposit.* & sic legata in secundis tabulis sunt causa contributionis, & detractionis Falcidiae. Ideo dicitur, propter ea, quæ data sunt, &c. nam si nihil legatum esset in secundis, nullum ius detrahendi quæsitum esset nec pupillo, nec substituto; quia bona instantia sufficiebant.

Potest etiam dari alia expositio, quæ tangitur à gl. videlicet, quando nulla alia legata facta essent in secundis tabulis, substitutus teneatur solvere integra relicta à pupillo, vt quodlibet æs alienum, sc. sine detractione Falcidiae; & ratio est: quia inspectis illis primis legatis, quæ continebant sola 200. non erat opus detrahere Falcidiam; quia hæredi remaneret alia ducenta; tamen propter ea, quæ sunt relicta in secundis tabulis, sc. à substituto, est locus contributioni, id est, quia secunda legata debent coniungi cum primis, & facta ista conseruatione, de omnibus deductur vna Falcidia, & sic centum, & sic legata in secundis tabulis sunt causa deductionis Falcidiae, quia illa complement excessum dodrantis, & ideo dicitur, propterea quæ, &c. Nec obstat, quod relicta in primo testamento de-

bentur vt æs alienum; quia fateor, quando duo sunt testamenta; sed hic est vnum; ideo fit contributio legatorum, & vna Falcidia detrahatur, tanquam de legatis factis in vno testamento. Verum licet ista secunda expositio videatur magis clara, tamen non bene euacuat contrarium, de hoc est tex. qui videtur sibi ipsi contradicere dum fateatur substitutum debere vt æs alienum, &c. vt dicit hic Bart. *in 4. opposit.*

Sequitur tertia pars ibi; *secundum quod* hic ponitur vna consequentia contingens, quæ potest sequi ex primo effectu contributionis. Dicit enim secundum quod potest euenire, ne substitutus quicumque reitineat, vel vt longe plus habeat quartam patris hæreditatis quid ergo si non sufficiat pupilli hereditas legatis, cum patris sufficiat? De suo quadrante nihil dabit substitutus, quæ pater legauit de suo.

Et p. o. declaratione huius tertie partis assumit, quod dixi supra *in 3. euidentiali*. Nam ex ista contributione potest succedere, quod quandoque substitutus nihil habeat de tali hæreditate, & potest succedere, quod ultra quartam habeat, & totum hoc dependet ex augmento & diminutione hæreditatis pupilli; nam ad Falcidiam detrahendam semper inspicimus valorem, qui erat tempore mortis testatoris, vt *d. l. in quantitate. in princ.* omnia enim damna, & augmenta postea superuentientia, non profunt, nec nocent legataris, sed tantum hæredi. Quid ergo si non sufficiat, &c. quasi dicat, si testator habeat 400. in bonis, & omnia legauit in primis & secundis tabulis, mortuo testatore pupillus tantum vixit, quod consumpsit centum de ista hæreditate, vel augmentauit eam in centum, certe si contempsit, hæreditas patris sufficiebat legatis; quia tempore mortis patris erant in esse omnia 400. quæ sufficiebant legatis, detraeta tamen Falcidia; sed hæreitas pupilli non sufficit, propter illam diminutionem; quia sola 300. super sunt, in hoc casu soluet de suo quadrante legata, quæ pater legauit de suo patrimonio, id est, quia substitutus soluet integra 300. legataris, & illam diminutionem computabit sibi in Falcidiam, & sic in suum quadratem, unde in effectu nihil habebit. Unde soluet legata de suo quadrante, id est, de sua Falcidia cõplebit omnia 300. & sibi nihil recinebit. Et e conuerso quando esset augmentum, ante omnia deductur illud augmentum, & postea detrahet Falcidia de 400. & sic habebit alia centum, & reliqua 300. soluet legataris, & in isto casu habet longe plus, quam sit quarta hæreditatis. Et sic patet, quo modo ista contributio quandoque est damnosa, & quandoque utilis hæredi.

Sequitur quarta pars ibi; *nec a 1. 2. &c.* vbi respondet tacite obiectioni, quæ talis est: Substitutus per hoc reperitur grauatus in secundis tabulis ultra vires hæreditarias; nam in hæreditate pupilli sunt tantum 300. & ipse detrahit Falcidiam, vt de 400. & sic tenetur ultra vires, quod non fit secundum ista iura, vt dixi supra *in 3. euidentiali*, nam debet detrahere Falcidiam de illis 300. quæ reperiantur in eis in hæredi-

tate pupilli. Ad quod respondet, quod ista obiectio non facit ad rem, quia in hac parte iuris, id est, in ista iuris questione legata, que in secundis tabulis relinquuntur, quasi in primis sub conditione relicta intelliguntur. Quod declaratur. Non obstat, quod ex nullo testamento præstatur ultra vires, & c. quia substitutus non grauatür hic per secundas tabulas; nam cum vnicuique censetur testamentum, illa 200. relicta à substituto, censetur relicta in primis tabulis sub conditione, scilicet si filius moriatur in pupillari ætate. Sed per primas non grauatür ultra vires; quia in hereditate patris erat omnia 400. per secundas minime grauatür; quia in eis non sunt relicta, sed tantum in primis sub conditione iam purificata per mortem pupilli. Sic ergo facta contributione soluet legata primatum tabularum, tamquam pura, & secundarum tamquam conditionalia, purificata conditione, detracta Falcidia de omnibus quadringentis, & sibi imputatur, quod adiut hereditatem damnosam; quia illa centum consumpra excompurabit sibi in Falcidiam habito respectu ad valorem hereditatis, qui erat tempore mortis testatoris, vt d. l. in quantitate. in princ. & l. in ratione. §. incerta. infr. eod. Istud ergo, quod soluit ultra vires, venit contingenter, & non est in consideratione, per prædicta.

Expedita positione casus, antequam veniam ad notabilia Alexan. pondero in primis hunc tex. ibi; quod vulgo dicitur in testamento patris & filii, & c. ad corroboracionem eorum, quæ dixi in diuisione tex. quod Iurisconsultus hic non ponit regulam decidendo, sed potius querendo de effectu ipsius regulæ. Hoc patet, quia alibi Iurisconsultus vtitur simili dicendi modo in quâ pluribus locis, vt in l. non solum. §. quod vulgo. infr. de iur. iur. & in l. 2. §. quod vulgo. infr. pro herede. vbi enunciando refert regulam vulgatam, quod nemo potest sibi mutare causam possessionis, ad effectum. vt declarat, quando procedat dicta regula, & tamē ibi non ponitur decisum dictæ regulæ, sed traditur alibi decisum, scilicet in l. 3. §. illud. infr. de acq. poss. & in l. cum nemo. C. eo. tit. de acq. poss. Et ista proprie fuit iutentio Iurisconsulti hic, scilicet declarare, & querere, quando procedat, & quem habeat effectum hæc regula vulgaris, & c. quæ non ponitur hic, sed alibi, imò multoties aliquid solet in iure vulgo dici, & tamē non est verum simpliciter, sed habet maximam restrictionem, vt dicitur in l. quod vulgo. infr. pro emphe. ista enim sunt potius verba narratiua legis, & non dispositiua; à quibus verbis narratiuis non licet arguere, vt est tex. in d. c. si Papa. de pri. lib. 6. & gl. & ibi per Modern. in l. 1. C. quando non potest. par. & gl. in c. audis. de elect. & gl. in c. de dolob. consumas. lib. 6. & Raph. Cum. in l. qui Roma. §. Callimachus. infra, de verb. oblig. & Oldr. in consil. 158. & Philip Dec. in consil. 152. col. 2. & Bart. ad. extat. colum. final. supr. quod non vni casus

Tanto magis, quia legislator quantum ad hanc regulam vulgarem, non complet suam orationem, ponendo, seu decidendo, seu potius querendo, & interrogando. & is, qui interrogat, non ponit, nec decidit, vt not. Bart. in l. 1. supr. de inter. act. & in leg. 2. §. quod obseruari. col. 2. C. de iur. calum. Doct. in l. si aliquid. infr. de acq. poss.

Ex his infero ad vnum, quod quotidie emergit in practica, nam in iudicio solet fieri positiones, & interrogaciones, que interrogaciones sunt regulariter circa preparatoria iudiciorum, de quibus loquitur totus titulus, & maxime l. vbi cumque. & ibi Bar. supra de inter. act. scilicet ante litē contestatā, & etiā in alia parte iudicii, quando aequitas mouet iudicē, vt not. Specul. in tit. de pass. §. 3. Positiones vero sunt post litem contestatam ad merita causæ. Modo euenit, quod actor post litem contestatā ad merita causæ facit nonnullas interrogaciones, super quibus petit interrogari reum vt principalem, que interrogaciones respiciunt factum principale ipsius causæ, & non facit illas ponendo, sed interrogando, quæro, an reus teneatur illis respondere? Possit aliquis prima facie dicere, quod sic, quia in quacūque parte iudicii potest principalis interrogari, per d. l. vbi cumque. Tamē in contrarium est veritas; quia quando pars vult interrogari facere aduersarium super principali negotio, post litem contestatam, debet de hoc facere capitulum decisum per modum positionis, & non interrogacionis, ad hoc, vt impleat affirmet, quod non ponit, per quam affirmationem posset in aliquo reum releuare, alias non teneret reus respondere. Ita tenet Bald. in l. data opera. col. 1. in fine. C. qui accusat. non poss. & est gloss. in c. iudicatus in verb. interrogando. c. 10. §. 5. Et istud dictum valde exclamat Paul. de Castro, quæ ibi sequitur in l. iudices. C. de iudic. & dicit, quod pauci hoc sciunt, & faceret tibi honorem, quando practicabis, & multoties vidi aduocatos iuuenes in hoc errare; quia aduersarius facit istas interrogaciones, & ipsi non aduertunt opponere contra eas.

Secundo ex prædictis infero ad vnum aliud magis singulare dictum, habemus dispositionem iuris communis traditam in cap. 2. de confess. lib. 6. quod is, qui non vult respondere positionibus, habetur pro confessio, concurrentibus illis, de quibus ibi. Et hoc etiam est cautum in regno per ritum magnæ curiæ, in num. 250. incip. Item seruat ipsa curia, quod si quis, & c. Verum in vltima citatione debet inseri tenor articulorum, & à tali decreto non appellatur, vt ibi habetur. Pone modo, quod aliquis facit interrogaciones, & non positiones, pars est contumax, nec aliter opponit, an possit haberi pro confessio? Dic, quod non, per prædicta, ex quo non tenebatur respondere, ita tenet Bald. in l. licet in fine. C. de reg.

hered. & Paul. de Castro in l. i. sum.

C. 300. tit.

